

SCRIPTURÆ SACRÆ

CURSUS COMPLETUS,

EX COMMENTARIIS OMNIUM PERFECTISSIMIS UBIQUE HABITIS, ET A MAGNA

PARTE EPISCOPORUM NECNON THEOLOGORUM

EUROPÆ CATHOLICÆ,

UNIVERSIM AD HOC INTERROGATORUM, DESIGNATIS,

UNICÈ CONFLATUS,

*Plurimis annotantibus presbyteris
ad docendos levitas pascendosve populos altè positis*

ANNOTAVIT VERO SIMUL ET EDIDIT

J. P. M****.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS DECIMUS QUARTUS.

In Job et in Psalmos Commentaria.

Variae Annotationes et Dissertationes.

PARISIIS,

APUD EDITORES,

IN VIA GALLICÈ DICTA :

RUE D'AMBOISE, HORS LA BARRIÈRE D'ENFER.

—
1841.

ELENCHIUS AUCTORUM ET OPERUM

QUI IN HOCCE VOLUMINE CONTINENTUR.

CORDERUS.

In librum Job Commentarium (à capite 26 ad finem).

RONDET.

Dissertation sur le temps où Job a vécu.

J. E. MULLERUS.

Dissertatio de terrâ Jobi.

MATTH. MULLERUS.

Dissertatio de angelorum concilio, ad Job cap. 1, vers. 6

CALMET.

Dissertatio in morbum Job.

IDEM.

In illud Jobi cap. 29, vers. 18 : *Sicut palma multiplicabò dies.*

BELLANGER. — BOSSUET. — S. HIERONYMUS.

ROSENMULLER. — LUD. CAPPELLUS. — DUCLOT. — LA HARPE.

RONDET. — CALMET.

Prolegomena in Psalmos.

GENEBRARDUS.

In Psalmos Commentarium (à capite 1 ad caput 13).

BERTHIER.

Notes et Réflexions sur les Psaumes.

ROSENMULLER. — IAHN. — CALMET. — RONDET. — DUGUET. — SENAULT. — HOUBIGANT.
DUCLOT. — DRACH. — GENOUDE. — GLAIRE. — SACY. — CORNELIUS A LAPIDE.
MENOCHIIUS. — NATALIS ALEXANDER. — SERARIUS. — SANCTIUS. — TIRINUS. — ESTIUS. — GROTIUS
PISCATOR. — MALVENDA. — VATABLUS. — LYRANUS. — LUD. CAPPELLUS. — JAC. CAPPELLUS.
MERCERUS. — PINEDA. — CODURCUS. — MALDONAT. — CASTALIO. — COCCEIUS. — STULTETUS.
PRICÆUS. — JUNIUS. — HAMMONDUS. — RIVETUS. — MUNSTERUS. — GEJERUS. — CALOVIUS.
JANSENIUS. — BELLARMINUS. — DRUSIUS. — MUISIUS.

Annotationes.

INDEX RERUM.

Excudebat Migne,
in viâ dictâ d'AMBOISE, hors la barrière d'Enfer.

SEQUITUR COMMENTARIUM IN LIBRUM JOB.

CAPUT XXVI.

1. Respondens autem Job, dixit :
2. Cujus adjutor es ? numquid imbecillis ? et sustentas brachium ejus, qui non est fortis ?
3. Cui dedisti consilium ? forsitan illi, qui non habet sapientiam, et prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4. Quem docere voluisti ? nonne cum, qui fecit spiramentum ?
5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis.
6. Nudus est infernus coram illo, et nullum est operimentum perditioni.
7. Qui extendit aquilonem super vacuum, et appendit terram super nihilum.
8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.
9. Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.
10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebræ.
11. Columnæ cœli contremiscunt, et pavent ad nutum ejus.
12. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia ejus percussit superbum.
13. Spiritus ejus ornavit cœlos ; et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.
14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus ; et cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri ?

VERS. 1.—RESPONDENS AUTEM JOB DIXIT (1) : VERS. 2.—CUJUS ADJUTOR ES ? NUMQUID IMBECILLIS ? ET SUSTENTAS BRACHIUM EJUS QUI NON EST FORTIS (2) ? Hæc

(1) Asperius Job arguit Baldadam, quòd visus fuerit supervacaneis levibusque rationibus velle tueri partes divinæ sapientiæ atque potentia, de quibus ipse uberius et magnificentius disputat. (Menochius.)

(2) Non dat crimini quòd Dei partes suscepisset Baldad, sed quòd Jobum sine causâ condemnaret. Ita Chrysostomus. Potuit etiam reprehendi quòd licet de Deo, tamen tumide et insolenter loqueretur, quasi magno aliquo defensionis et patrocinii beneficio devinxisset Deum, vel quòd non zelo divini honoris de-

CHAPITRE XXVI.

1. Alors Job répondit à Baldad, et lui dit :
2. Qui prétendez-vous assister par vos discours ? est-ce un homme faible qui ne puisse se défendre lui-même ? ou soutenez-vous celui qui n'a pas le bras assez fort ?
3. A qui donnez-vous conseil ? est-ce à celui qui n'a pas assez de sagesse ? et voulez-vous ainsi signaler votre prudence, en relevant par des termes pompeux la grandeur et la puissance de Dieu ?
4. Qui entreprenez-vous d'enseigner ? n'est-ce pas celui qui a créé les âmes et les esprits, et qui, étant la lumière véritable et la sagesse éternelle, leur a donné tout ce qu'ils ont de sagesse et de lumière ?
5. Sa puissance est si grande que les géants mêmes, et ceux qui habitent avec eux, gémissent dans les abîmes ou il les tient renfermés sous les eaux.
6. Sa lumière est si pénétrante, que l'enfer est nu et découvert devant ses yeux, et l'abîme le plus profond n'a point de voile pour se couvrir devant lui.
7. C'est lui qui fait reposer le pôle du septentrion sur le vide, et qui suspend la terre sur le néant.
8. C'est lui qui lie les eaux dans les nuées comme dans un sac, afin qu'elles ne fondent pas toutes à la fois sur la terre, mais qu'elles y tombent goutte à goutte.
9. C'est lui qui soutient les cieux, qui empêche que son trône qu'il a établi ne paraisse à découvert, et qui répand au-devant les nuages qu'il a formés.
10. C'est lui qui a marqué, comme avec le compas, les bornes qu'il a prescrites aux eaux de la mer, afin qu'elles y demeurent tant que durera la lumière et les ténèbres.
11. Les montagnes, qui paraissent comme les colonnes du ciel, frémissent devant lui, et il les fait trembler au moindre clin d'œil.
12. Sa puissance a rassemblé les mers en un instant, et sa sagesse a dompté l'orgueil de cet élément superbe.
13. Son esprit a orné les cieux d'une infinité d'étoiles ; et l'adresse de sa main puissante a fait paraître dans l'arrangement de celles qui forment la voie lactée, la figure d'un serpent plein de replis.
14. Ce que nous venons de dire n'est qu'une petite partie de ses œuvres. Que si ce que nous avons entendu de sa puissance est seulement comme une goutte en comparaison de ce que l'on en peut dire, qui pourra soutenir l'éclat du tonnerre de sa grandeur ?

COMMENTARIUM.

ad Baldadam per ironiam à Jobo dicta esse, communis interpretum fert opinio ; quasi ipse Deum ut im-

pendendi disputaret, sed propectus spiritu contentio-nis et pertinaciæ ; vel tandem quòd Jobo desideranti Dei conspectum ut pro se diceret, Baldad repugnaret, quasi vereretur ne Job superior evaderet, ideòque à provocatione ad divinum tribunal conaretur avertere. (Menochius.)

Respondens Jobus Baldado cæterisque amicis, ironice interrogat, putentne fore ut verbis suis sese doceant, tueantur, consolentur ; eà planè ratione, ac si solatium afferendum esset homini viribus, animo et ratione destituto ? Commodè etiam hic locus expo-

becillem adjuvare niteretur. Dùm enim Baldad tam multis Dei potestatem et terrorem commemorabat,

nitur : Audetisne jura Dei defendere, quasi ille patrocinio vestro in liget? An illum docere vultis, quasi careat sapientia? Ita intellexisse videtur S. Hieronymus, cum versiculum quartum ita verbat : *Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum? Apertius etiam eundem interpretationem secuti sunt Septuaginta : Cui adas, vel quem adjuturus es? numquid non cui multa est fortitudo, et cui brachium potens est? 7 2 : Cui consilium d' disti? nonne cui omnis sapientia? 7 4 : Quem sequeris? nonne cui maxima est virtus? Cui annuntiasti verba? spiramen autem ejus est quod exiit ex te? Eundem sensum interpretes plerique amplectuntur.*

Alter sensus, priore loco propositus, alius placet, in quam sententiam a priores hii versiculi explicari possunt : Vers. 2 : *Quomodo adjuvisti illum, cui vires desunt? Quomodo brachio tuo sustentasti imbecillem? 7 3 : Cui consilium dedisti? An illi, qui caret sapientia; et comm unicasti illi sapientiam abunde? 7 4 : Quem novi quidquam docuisti? Cui vitam largitus es? Ad litteram : Anima ejus egressa est ex te? Chaldæus aliter : *Quid auxiliatus es absque fortitudine? salvasti brachio invalido? Quare dedisti consilium absque sapientia? et videtur tibi quod sapientiam plurimam ostendisti? Cui annuntiasti aliquid? Vel : Quem loqui docuisti? Et ejus spiraculum exiit à te? (Calmet.)**

כח-גזרת לא-כח *quim adjuvisti eum cui non robur est! invalidam. Ambigunt interpretes num hoc ad duos oratores priores, quibus Baldadus auxiliatum venerat, an ad ipsum Jobum, aut ad Deum, cujus causæ hic ultimus, non minus reliquis, se assertorem et patronum profestabatur, sit referendum. Ex triplici facie secundam, cum majori interpretum parte, præteririm, ut salsa eum ironiâ Baldadam rideat, nihil in medium afferentem, quod ad rem faciat, quod prius intactum, aut sibi æquè, aut multò melius perspectum non sit, uti reliquo capite abunde docet. Ante alterum h. mistichium, כח-גזרת דוד לא-כח, est 7.2. repetendum : quàm servasti, sustentasti, brachium cui non est potentia, brachium invalidum, i. e., meo, omnibus exhaustum ac destitutum viribus. (Rosenmuller.)*

כח-גזרת דוד לא-כח *cui opem fers? num ei qui vires non habet? Quom (vel, quanam re) adjuvisti destitutum virtute! Admirantis est, et hoc dicit ἐπιμαρτυρία.*

Et sustentas, etc. כח-גזרת דוד לא-כח, *servasti brachium destitutum robore? Quem servas? an eum qui non habet potentia brachium? Intelligunt hæc, vel 1° de Jobo et fratribus ejus, q. d. : Egregium verò consolatorem, auxiliatorem et doctorem! Nempe hæc appositè moneas. Hic partes veri amici representantur, succurrere amico viribus fracto, languenti opem ferre, consulere hærenti, præire erranti, tristi læta nuntiare, atque despondenti addere animos. Egregiè me miserum sublevasti, dùm a ajestate et potentia Dei terruisti! Tam jejuna est oratio tua, ut infirmus hinc non roboretur, nec insipiens discat, etc., vel 2° de ipsius sententiâ; q. d. : In quo adjuvisti opinionem tuam, quæ planè infirma est, de Providentiâ Dei? Putasti eam confirmare brachio in quo nulla est virtus, i. e. ratione invalidâ? vel 3° de Deo, ad quem communiter referunt. O quàm egregiè eum adjuvisti qui imbecillus erat, etc. I quasi tuo patrocinio Deus indigeat. Non dat erimini quod Dei partes suscepisset, sed quod de Deo tumidè et insolenter loqueretur, quasi defensionis beneficio devinxisset Deum; vel quod non zelo gloriæ Dei, sed spiritu contentionis, disputaret; vel quod id cum injuriâ Jobi faceret, quem sine causâ condemnavit. (Synopsis.)*

Deux choses sont ici certaines (la version grecque établit ces deux points) : La première, que le texte original doit être lu avec les interrogations marquées dans la version, et qu'autrement on n'en prend pas le sens; la seconde, que Job ne parle point ici de lui-même, mais de Dieu. La suite en est une preuve,

sanè videbatur Dei partibus quodammodò diffidere, nisi ipse illas tam operosè susciperet defendendas, veritus ne, si Jobus cum Deo disputaret, inferior Deus in suâ causâ evaderet; et si solus Job cum solo Deo ageret, posset Deo judici imponere tanquam rerum ignaro. Quare meritò Job orationem ejus irridet, sicut capite irriserat tertio cæteros amicos suos eadem de causâ irriserat dicens, cap. 13, 7 : *Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro eo loquamini dolos? numquid faciem ejus accipitis, et pro Deo judicare nitimini? aut placbît ei quem celare nihil potest? aut decipietur ut homo vestris fraudulentis? Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis; ita et modò ait, cujus adjutor es? Non enim veritatis defensorem, sed potentioris adjutorem agere videris, cum tantum adversarii, quem putas, mei potestatem amplificas; quod si adjutorem agis, cujus adjutor es? Deine? at ille cum potentissimus sit, ut tu ipse prædicas, nullius eget patrocinio. Quare suè frustra hanc tuam orationem habuisti.*

Pulchrè ad hunc locum S. Gregorius, lib. 17 Moralium, cap. 11 : *Adjuvare, inquit, imbecillem, charitatis est, adjuvare verò potentem velle, elationis. Ac si apertè dicat : Dùm eum juvare niteris sub cujus magnitudine succumbis, omne quod impendis solatium de ostentat. o. ne est, non de pietate. Sed inter hæc scicandum est, quia plerumque etiam Deum, qui videlicet imbecillis non est, humiliter agentes adjuvamus. Unde et per Paulum dicitur, 1 Cor. 3, 9 : *Adjutores enim Dei sumus.* Nam cum ei, quem ipse per internam gratiam infundit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per spiritum agit intrinsecus nos exterius ministerio vocis adjuvamus. Ex quo doctrina intelligitur cognitione dignissima, cur Deo gratissimi sint ii qui in terris toto pectore Dei partes tuentur, acerrimèque pro eo cum quibuscumque hostibus pugnant; quia hoc officio suo præ se ferunt, ac profitentur se veritatis et æquitatis esse amatores; non quod ipsi auxilii operis sit, aut quod aliquam ei utilitatem ulli adjutores adferre possint. Quocirca qui aliâ de causâ hoc pro Deo certa-*

et une légère attention suffit pour en convenir.

Ce grand homme avait remarqué dans Baldad et dans ses amis une vaine affectation à l'humilier pour faire paraître Dieu plus grand et plus redoutable, et une complaisance dans eux-mêmes, assez montrée dans leurs airs et leurs manières, comme n'ayant pas été inutiles à la défense des intérêts de Dieu, dont la gloire aurait couru quelque danger s'ils n'avaient fait de grands efforts pour empêcher qu'on n'obscurcit sa sainteté et sa justice.

C'est cet orgueil et cette complaisance que l'esprit de Dieu veut rabattre par les paroles du prophète. A qui pensez-vous, leur dit il, prêter votre ministère et votre éloquence? A qui croyez-vous être nécessaire? Vous connaissez-vous bien, et celui dont vous prenez la défense? dans votre idée, est-ce vous qui avez besoin de Dieu, ou est-ce Dieu qui a besoin de vous? Pensant que vous affectez de paraître pleins de zèle pour sa gloire, faites vous réflexion que vous l'usurpez? Ne vous mettez-vous pas à sa place, en prétendant être ses défenseurs; et ne le réduisez-vous pas à la vôtre, en vous imaginant que sans vous sa sainteté et sa justice seraient obscurcies? (Duguet.)

men suscipiunt, vel ut fines propagent imperii sui, vel ut sententiam contumaciter defendant, atque adeo quòd eis Deus propter suam infinitam potentiam terro-ri sit, hi certè nihil de Deo potentissimo merentur, et in eum potiùs ingrati quàm grati sunt. Non enim honesto, sed utili potiùs ad agendum ducuntur. Metus autem potentiae Dei ut honestus sit, non debet ita totus in utilitate versari, ut honestatis causam, quominus ad-ungi possit, prorsus impediatur, ut theologi docent.

Ceterùm sic etiam exponi possit, ac si Job Baldado dicat: Quis fructus ex omnibus tuis sermonibus perceptus est? et primùm quidem, cui opem tulisti? Numquid homini debili? Servastine brachium viribus destitutum? quasi diceret: Bona doctrina non debet temerè projici, sed illi, ad quem dirigitur, aptam et accommodatam instructionem adferre; ut, verbi gratià, si videamus hominem peditus dejectum, et ita perterrefactum, ut consolatione opus habeat, si adversus ipsum fulminetur, nonne hoc fuerit ipsum penitus ad desperationem adigere? Contra, si videas hominem, qui in peccatis suis obdurerit, contemptor Dei sit, qui etiam omnes admonitiones irrideat, et tamen illum demulceas, et blandà oratione tractes, nonne praestaret te tacere, quàm ludibrio erga ipsum verbum Dei exponere? Jobus igitur ostendit frustra Baldadam de potentia Dei locutum esse, neque ad personam suam satis aptè et appositè, cum animus afflictus consolatione potiùs erigendus, quàm severà increpatione de- jiciendus fuisset. Quamobrem exprobrat illi sermones, quos in aerem effuderat, sonum duntaxat inutilem fuisse. Cur verò? Quia, inquit, non profuerunt ad confirmandum debilem, ad servandum et vindican- dum ab interitu brachium, quod tanquàm fractum erat. Hoc nempe proprium consolatoris munus est, erigere et corroborare debiles, impotentes et penitus dejectos stabilire et confirmare divinis promissionibus, quæ in Scripturâ continentur, paragogicis eas ad solamen miserorum verbis aptè suggerendo et in memoriam revocando, quomodo nimirùm Deus declarat se defen- surum suos, et satis in suo spiritu virium esse ad ip- sos labantes sustinendos, indeque auxilium expectan- dum cum fiducia, etc. Quibus omninò contraria Bal- dad et socii Jobo, importuni vexatores veriùs quàm consolatores, afflictio ingerebant velut unguis in ulce- ribus ejus existentes, et inofficiosa consilia usque ad nauseam viro sapienti obrudentes.

VERS. 3. — CUI DEDISTI CONSILIUM (1)? FORSITAN ILLI QUI NON HABET SAPIENTIAM, ET PRUDENTIAM TUAM OSTENDISTI PLURIMAM. Frustra certè quis consilio ju- rare nititur eum qui sapientissimus est. Quamobrem inutilis et supervacanea Baldadi oratio fuit. Sed veri- tas et pietas in Deo defendendò spectanda est, ut ali-

(1) Ironia est, quasi dicat: Deum vis instruere, quomodo ipse pro se contra me causam agat?

(Tirinus.)

Posteriori hemistichio iterùm præmittendum ברה, quàm egregie! רשייה, prudentiam, rationem, vid. not. ad 5, 12, 6, 13. לדב Secundum multitudinem, i. e., copiose, seu multiplicem. דדעתי, notam fecisti, ostendisti. Multum scilicet acuminis ostendisti! (Rosenmuller.)

cujus momenti sit hujusmodi defensio. Nam, ut præ- clarè S. Gregorius, lib. 17 Moralium, cap. 11: « Dare stulto consilium, charitatis est; dare sapienti, osten- tationis; dare verò ipsi sapientiæ, perversitatis. Se- quitur: *Et prudentiam tuam ostendisti plurimam.* « Omnis cui prudentia recta est, plurima non est; quia « juxta Pauli vocem, non plus appetit sapere quàm « oportet sapere. Cui verò plurima non est recta; quia « dùm ultra modum tenditur, in quolibet latere culpa « declinat. Prudentiam verò suam plurimam osten- dunt, qui prudentiores videri præ aliis appetunt. » Quod stultæ præsumptionis est, non prudentiæ virtu- tis, quæ in omni re hoc inprimis cavendum docet: *Ne quid nimis.* Servare enim oportet modum et medium in omni virtute. Nam, ut benè monet Origenes, virtus, si in extrema diffuat, fit vitium. Ut ergo vera sit pru- dentia, debet sapere ad sobrietatem; Græcè εἰς τὸ σω- φρονεῖν; quod Irenæus lib. 5, cap. 20, vertit sapere ad prudentiam; S. Hieronymus, lib. 4, contra Jovinianum, sapere ad pudicitiam; S. Augustinus, epist. 47, sapere ad temperantiam. Temperantia autem, inquit, est modus et temperamentum quo quisque uti debet, ut intra suos terminos se coerceat. Et hoc noster in- terpres vult, cum vertit sapere ad sobrietatem; hoc enim propriè est σωφροσύνη. Ubi notanda in Græco pulchra paronomasia, φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, quasi dicas, sapere ad sapiendum sobriè. Hinc S. Chrysostomus et Syrus vertunt, sapere ad modestiam, id est, ad humili- tatem. Græcum σωφροσύνη, ait S. Chrysostomus, dicitur ἀπὸ τοῦ τὰς σαφῶς τὰς φρένας, ἔχειν, id est, ab eo quòd men- tes habeantur sanæ; sanas autem facit modestia et hu- militas. Nam immodestus et superbus mente valere nequit, id est, firmus consistere; sani et constantis judicii ac propositi esse nequit, sed desipit, exorbitat, et quovis demente furiosior fit, inquit idem Chryso- stomus.

VERS. 4. — QUEM DOCERE VOLUISTI? NONNE EUM

ללחמה, Cui consuluisti? ei cui non est sa- pientia? Quid (vel quam, vel quomodo), consuluisti (vel quale dedisti consilium), ei cui non est sapientia? Quasi tuo consilio Deus egeret ad mundum regendum. Alii tamen de Jobo hunc versum, sicut priorem, intelli- gunt, q. d.: Vis me ut errantem docere, etc.? Alii sic: Quare id consilii cepisti sine sapientià? i. e., impru- denter.

ET PRUDENTIAM, etc. ודעתי לרב הדעת, variè red- dunt: *Et decretum, seu prudentiam, ad multum osten- disti*; ironia est: *Et multum acuminis ostendisti, et sapientiam abundè indicasti? Et quod res est (Heb. essen- tiam) plurimum fecisti notum! vel, copiosè notum fecisti ei! mihi scil., quem insipientem pronuntias, q. d.:* Tantùm abest ut facto propositis mihi, ut ne verbis quidem adjuvetis. *Et rem ipsam (sive rei substantiam et veritatem, hoc est, רשייה,) plenissimè demonstrasti, et notam fecisti, nempe, Dei majestatem et potentiam; quæ, si absque te fuisset nemini cognita esset. Tu, pro tuâ sapientiâ, Deo præscribere vis quomodò mecum agat, ne me ad thronum admittat, sed majestate absterreat, etc. Et veritatem amplissimè explicasti, scilicet (est enim ironia) abundè notam reddidisti. Alii sic: Eumque doces qui affluit sapientiâ? Tunc sufficienter ostendisti rectè vivendi ordinem? Q. d.:* Ex tua ora- tione errans legem rectè vivendi minimè apprehendit. (Synopsis.)

QUI FECIT SPIRAMENTUM (1)? Quasi dicat: An Deum ipsum verbis tuis docere atque instruere voluisti, ut sciat quid pro se loquatur, aut quomodo se defendat, cum ipse nequaquam vel tuâ vel cujusquam instructione indigeat, qui omnem intellectualem spiritum animumque hominis ipse creavit, quando in eum inspi-

רא-מי הגדת בלך, *cui indicasti* (verbum רָדַף interdum accusativo personæ construitur, vid. infra, 31, 37, Ezec., 43, 10), *sermones?* i. e., hæc exposuisti, verba fecisti? Hieronymus: *Quem docere voluisti?* Eum, qui te melius hæc novit, et qui de Dei potentiâ plus dicere possit, quam tu. An me putes tam rudem esse, ut isthæc ignorem? Convertit risum in manifestam indignationem. תשמח-מי לצאה כוכך, *Et halitus cujus, cujusnam spiritus ex te exiit?* tene divino afflatu et impulsu censebimus tam pervulgata et supervacua edisserere? Conf. Hilkie verba ad Michæam, 1 Reg. 22, 24: « Non Dei sanè, cujus oracula te fundere censes, sed tui ipsius, atque adeò Eliphasi spiritus et affectus ex te loquitur; non Numinis spiras oraculum, sed Eliphasi pravam interpretationem, applicationemque, tibi ab antesignano vestro inspiratam velut. » A. Schultens. (Rosenmuller.)

(1) אה-מי הגדת בלך, *cum quo* (vel, *apud quem*, vel, *cui*) *indicasti* (*annunciasti*, *narras*, *exponis*, *exposuisti*) *sermones?* sub. *istos*, vel, verba fecisti? Cum quo putas te verba facere? An cum homine imperito? *Cui annuntiasti?* qui seil, hæc ignorat. Apud eum loqueris qui te melius novit potentiam Dei, etc.; vel potius sic: Apud quem es locutus? nempe apud eum qui sapientissimus est, nec tuo consilio vel patrocinio eget, scilicet Deum. Cui hæc exposuisti? mihine, an Deo? Si mihi, possum hæc melius quam tu exponere; si Deo, non eget tuo patrocinio. Cui bono hæc protulisti? Qui his verbis est adjutus? Nec Deo prosunt, qui instructione non habet opus, Isa, 42, 5; nec mihi, quia ista novi, sed nihil ad meum statum aut causam faciunt.

NONNE EUM QUI FECIT SPIRAMENTUM? תשמח-מי לצאה כוכך, *et anima*, sive *spiritus* (vel *halitus*, id enim propriè est נשמה, ut patet ex Gen., 2, 7 et 7, 22; 1 Reg., 17, 17; Job., 4, 9, et 33, 4, et 37, 9 vel 10; Ps. 18, 16; Isa., 2, 22 vel 3, 1 et 30, 33; Dan., 10, 17, indeque per metaph. effecti significat *animam*) *cujus exiit* (vel *egreditur*, vel *prodiit*, vel *ortus est*) *à te?* vel *ex te?* Variè explicant: Cujus animam tuis verbis vivificasti? quem labascentem confirmasti? quem sapienterem fecisti? *Cujus animam fecisti?* i. e., lucratus es Deo? Nam qui aliquem erudit in pietate, ejus *animam facere* dicitur, Gen. 12, 5. Quem consolatus es tam efficaciter, vel ut anima ejus, quæ in corpore ex mœrore sepulta jacebat, rursus è latebris prodierit, seseque per corpus exseruerit; vel, quod rectius puto, ut ex te, i. e., ex sermone tuo, halitus in ipso ex mœrore cessans, et quasi in profundo corporis conclusus, rursus inde prodierit? Errant autem qui dicunt נשמה propriè esse animam rationalem, quia et brutis tribuitur, Gen. 7, 22. Cui animos vel vires suppeditasti? quem recreasti? *Cujus anima exiit*, et interclusa cepit reciprocari, *à te*, tuo afflatu? Qui *respirat*, ejus *halitus exit*, quod est signum vitæ. Cujus spiritus vel ex te, i. e., doctrina tua, refocillatus est, ac revixit? vel stupefactus est ac admiratione raptus ad eloquia tua? Vel sic: *Ex cujus spiritu* locutus es? Quem secutus talia dixisti? à quonam ista accepisti? Alii aliter: Ego hæc, sicut præcedentia, ad Deum refero, q. d.: Cujus animam formasti, ut Deus spirituum formator (et Pater, Heb. 12, 9) ut te cum Deo conferre audeas, eique consilium dare, aut eum defendere, tanquam ei par, aut eo superior? Alii sic: *Et cui spiraculum exiit à te?* Cui bono hæc protulisti? etc. Verba sequentia vide ad primum versum membrum. Frustra inanem illum halitum et ventum emisisti et consumpsisti. Alii: *Et apud quem verba facis?* Quasi נשמה *animam* pro personâ sumpsisset, q. d.: *Animæ cujus, etc.* (Synopsis.)

ravit spiraculum vitæ, seu spiramentum et mentem illustravit, et sapientiâ mirâ perfecit? Quamobrem necesse ut ipse omnium maximè sit intelligens et sciens, à quo tam angelis quam hominibus omnis scientiæ et intelligentiæ initium existit. Est igitur hic quædam circumlocutio divinæ omnipotentis atque sapientiæ nullâ in re indigentis humanâ sapientiâ, vel industriâ, vel consilio; quare nec אֱלֹהִים homine doceri potest, ut qui nullâ ratione indigeat humanis adminiculis. Qui enim novit potuitque vitam universis viventibus conferre, potens quoque atque sapiens erit universa quæ ad homines spectant optimâ ratione disponere. Quo argumento etiam usus est S. Paulus, dum in Actis Apostolorum inter concionandum, ait, cap. 27, 24: *Deus qui fecit mundum et omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigena aliquo, cum ipse det omnibus vitam, et inspirationem, et omnia.* Id est, sapiens et potens est largiri omnia alia bona simul cum vitâ. Stultè ergo Baldad Deum potentissimum et sapientissimum puerilibus consiliis suis imbuere nititur.

Hebræa sic verbum de verbo reddi possunt: *Cui narrasti sermones? et cujus spiritus exiit ex te?* Quo modo etiam Græci et Chaldæus convertunt. Nam Septuaginta legunt: *Τὴν ἀνήγγελκας ῥήματα; πνοὴ δὲ τίνος ἐστὶν ἐξελεύσασθαι ἐκ σοῦ;* *Cui annuntiasti verba? spiramentum autem cujus est quod exiit ex te?* Id est, putasne mecum disputans te cum homine aliquo imperito disputare, et qui sermones et argumenta tua ponderare nesciat? aut cujus magistri profers doctrinam? quisve te ita instituit? Id enim significat phrasis illa Hebræa: *Cujus spiritus exiit ex te?* Quasi diceretur: Quo spiritu loqueris? Numquid Dei aut hominum spiritu? Et hic quidem sensus doctrinæ spiritali servit. Nam quando aliquis doctrinam salutis annuntiat, caveat oportet, ne quidquam ex sensu suo proprio proferat; illud reputans, non esse quod hic se homo commendat, sed duntaxat à Spiritu Dei regi debere, et habere eam virtutem, cujus meminit D. Paulus, ut ipsum à Deo missum esse intelligatur. Illud igitur valdè requiritur; sed si textus series considerabitur, potius dicendum est, Jobum, juxta id quod supra tetigimus, velle ostendere, sermones Baldadi non fuisse aptè et appositè propositos, quia suam animam non vivificârunt. Tunc enim verbum Dei ut par est tractatur, quando dat nobis animam ad ambulandum, et corroborat nos in nostris debilitatibus, ut nos agiles reddat, etiamsi fractas tibias habuerimus; cumque pro eo quod omni vigore nudi et destituti eramus, fortes nos reddit; sed et nobis tanquam in morte constitutis vitam communicat. Cæterùm cum nihil horum Baldadi verbis, sed omnia contraria inessent, jure merito Job hominis imperiti se sapienterem docere satagentis arrogantiam increpat, ut qui non Dei, sed proprio vel potius satanico spiritu loquatur.

VERS. 5. — ECCE GIGANTES (1) GEMUNT SUB AQUIS, ET QUI HABITANT CUM EIS. LOCUS hic variè torsit et

(1) Pisces immanis magnitudinis, cete quæ mari

distraxit interpretes, dum non satis in gigantum significatione conveniunt; quorum opiniones cum à Pineda Sanctioque fusiùs recenseantur et expendantur, innatant, et marini gigantes propter vastam corporis molem appellari possunt.

GEMUNT SUB AQUIS, qui pisces profundis gurgitibus maris demersi, possunt gemere quasi premanantur aquarum mole.

ET QUI HABITANT CUM EIS, pisces alii minores.
(Menochius.)

ECCE GIGANTES, tempore Noe, *gemunt sub aquis* diluvii, et qui habitant cum eis, id est, omnis familia, et, ut Chaldaeus vertit, omnis exercitus illorum. Allegoricè, daemones in tartara deturbati, in centro terræ gemunt sub aquis, seu sub abyssu aquæ quæ permeat viscera terræ. Ita sanctus Gregorius, sanctus Thomas et Lyranus. Sic passim Scriptura infernum vocat locum gigantum, imò et gentiles, teste Macrobio.

(Tirinus.)

Vides hic veterem opinionem, gigantes nempe sub aquis sepultos jacere. Sive deducta hæc fuerit à Scripturis docentibus, gigantes impios aquis diluvii mersos perisse; sive aliunde derivata; conceptis tamen verbis non semel apud poetas et historicos profanos legitur. Horum alii tradunt, exempli gratiâ, Typhæum conditum esse sub aquis lacus Sirbonidis. Alii potiùs clausum narrant sub Sicilia, humi stratum, cuius caput Ætna premat. Sunt qui gigantes in imâ abyssii parte mergant:

*Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.*

Et alibi:

*..... Aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.*

Ponit illos Homerus in extremis terræ et pelagi finibus, loco tenebris horrendo, et mortalibus inaccesso. Exhibet etiam Scriptura Raphaim vel gigantes sub terrâ clausos, et veluti in obscurum carcerem collectos. Infernum appellat Salomon *conventum Raphaim* Verba facientes ad regem Babylonis Isaias, et Ezechiel ad regem Tyri et Egypti, uterque extrema illis mala prænuntiant, quæ utrumque regem manebant, quibus in infernum venientibus futurum aiunt, ut Raphaim, vel gigantes, veteres illi heroes, è loco suo obviâ ituri sint, ut venientes excipiant. Porrò iis quæ apud veteres poetas de inferno narrantur, simillima sunt ea quæ leguntur in Prophetis, Proverbiis, et hoc Jobi loco. Sacri fortassè scriptores hæc in re phrases profanis similes usurpare, vel inanibus Hebræorum Idumæorumque opinionibus connivere voluerunt, quibus gentibus eadem facilè sedebat hæc de re opinio, quæ cæteris erat.

Interpretum quidam nomen *Rephaim* explicandum censuerunt de monstris marinis sub aquâ latentibus; nullus tamen Scripturæ locus afferri posset, in quo ea vox hunc sensum exhibeat. Alii exponunt de seminitibus, ovis piscium, ac de plantis in mari crescentibus. Hæc tamen omnia nihilo meliora sunt quàm sententia illorum qui de metallis vel de daemone in inferno clausis interpretantur. Quam primo loco dedimus opinionem, ea planior est et communior. Ita verò Hebræum reddendum arbitramur. *Rephaim* vel gigantes *gemunt sub aquis, et alii habitatores earum*. Septuaginta: *Numquid gigantes renascentur, reviscent sub aquis, et è medio eorum, qui illic habitant?* (Calmet.)

ECCE GIGANTES GEMUNT SUB AQUIS; tritones videtur indicare; pro *gemunt* in Hebræo est *foruantur*.

ET QUI HABITANT CUM EIS, ingentia cete, velut armenta tritonum.
(Grotius.)

Hebr.: *Mortui edentur in lucem*, hoc est, reviviscunt, et de sub aquis habitatores earum. Hoc vult, et qui sepulcro conditi in terram resoluti sunt, et qui in mari absorpti sunt, atque isthic quasi habitant, aliquando Dei omnipotentia excitandi sunt. (Lud. Cappellus.)

Voilà que les baleines sont formées et nourries sous

hil attinet hic repetere. Communior et verior sententia est agi hic de illis qui ante diluvium vixerunt; quapropter fortassis etiam dicti sub aquis gemere, quia tempore Noe (qui unus gigantum, sed justus) oppressi frustra moliantur emergere. Hæc est communis Patrum expositio, ideòque præ cæteris amplectenda: quam confirmat Symmachi versio *Θεόμαχοι, contra Deum pugnantes*. Et sic Olympiodorus, D. Hieronymus, S. Gregorius, Philippus presbyter, et B. Tho-

les eaux, et toutes les espèces de poissons qui y habitent. — Avant que d'expliquer ce verset, il est nécessaire d'en établir la version. *Rephaim* ne signifie proprement que des hommes d'une taille énorme et monstrueuse: mais dans un sens plus général, il convient à tous les animaux d'une grandeur extraordinaire.

Ceux qui prétendent qu'il signifie aussi *mortui*, et qui croient en avoir une preuve dans le Psaume 87, v. 41, se fondent sur le texte ponctué comme nous l'avons. Mais il y a beaucoup d'apparence qu'en laissant les mêmes lettres, il faut lire, non *réphaim*, mais *ro phaim*, *medici*, ou plutôt *rappahim*, *sanati à medicis*. Quand il serait vrai qu'il signifie aussi *mortui*, ce sens ne conviendrait point au texte, parce qu'on ne peut l'unir au verbe *teholatou*, qui est le passif de *teholel*, *genuit*, *formavit*. *Γυγάντες μακροθήσονται*, *nutrientur*. Septante.

Pour entendre ce que dit Job, il faut se souvenir de ce que Baldad venait de lui dire: *C'est à lui qu'appartient l'empire et la terreur*. Ou: *Lui seul est puissant et terrible*. *C'est lui qui fait régner la paix dans les lieux élevés où il habite*; ou: *Dans le ciel, qui est son séjour*. *Peut-on compter le nombre de ses armées? Et quel est celui que sa lumière n'éclaire pas, ou ne discerne pas?* Il avait voulu lui apprendre par les grandes choses que Dieu fait dans le ciel, combien il est juste de l'adorer; et par la connaissance qu'il a de ce qui se passe sur la terre, combien il est juste de le craindre.

Job lui répond que ce ne sont pas les seules merveilles que Dieu fait dans le ciel qui méritent du respect et de l'adoration, mais que celles qu'il opère dans les vastes abîmes de la mer, sont capables d'inspirer ces sentiments à un esprit attentif; et que pour lui, non-seulement il est persuadé que la divine providence s'étend à ce qui se passe parmi les hommes sur la terre, mais qu'elle ne néglige pas même ce qui se passe sous les eaux, et qu'elle prend soin des poissons, abandonnés, ce semble, au hasard, et dont les petits paraissent n'être que la proie des plus grands.

Je commence, dit-il, par les baleines, par ces masses énormes qui ressemblent dans la mer à un écueil, et qui sont comme des montagnes mouvantes. Qui de nous se serait figuré rien de tel au milieu des eaux? Comment se nourrissent ces gouffres à qui rien ne paraît suffire, dans un élément où il n'y a ni fruits ni pâturages? Comment peuvent-ils atteindre leur proie, si prompte et si légère à la course? Que trouvent-ils au milieu des eaux, où leur vaste volume les oblige de demeurer, pendant que tout le poisson se retire à la côte, où la providence l'envoie pour l'usage de l'homme? Qu'on y pense, et qu'on voie avec quelle sagesse Dieu a pourvu au besoin de ces colosses, d'un côté si insatiables, et de l'autre réduits en apparence à l'eau simple.

Je passe ensuite à la considération de ce nombre infini d'espèces différentes de poissons, mutuellement ennemies, et que rien néanmoins ne sépare. Combien a-t-il fallu diversifier les moyens, les ruses, les inclinations, pour conserver chaque espèce au milieu de tant d'autres qui sont appliquées à la détruire? Et qui peut comprendre le détail immense où la divine providence est entrée pour sauver et nourrir les faibles parmi tant d'ennemis si avides, si forts et si attentifs?

(Duguet.)

mas. Verùm cur ergo dixit Job adhuc suo tempore illos sub aquis gemere? Quia nimirùm his aquis oppressi ad centrum terræ descenderunt, ubi infernus est; cui artificio Dei librata pelagi abyssus superimpendet: et sic quotquot in inferno degunt sub aquis gemunt. Itaque hæc verba de gehenna debent sumi, ubi cum eis habitant cacodæmones simul degentes in tenebricoso tartari specu. De quo etiam Salomon in Proverbiis, 9, 18: *Ibi sunt gigantes; et in profundis inferni convivæ ejus.* Ad quem locum Salonius in mysticâ Proverborum expositione ita scribit: « Gigantes » appellavit immundos spiritus, id est, dæmones; de quibus B. Job dicit: *Ecce gigantes gemunt sub aquis, et qui habitant cum eis, id est, dæmones, et omnes quos ipsi deceperunt, et qui ipsis consenserunt, sub penis »* Quia dæmones superbi et elati sunt, et mali ac fortes, sicut olim gigantes fuerunt. In certu ergo istorum gigantum, id est, dæmonum, commorabuntur omnes qui erraverunt à viâ doctrinæ, id est, à viâ veritatis; quia simul cum dæmonibus torquentur in pœnâ æternæ damnationis, » Habes originem fabulæ poetarum, qui hinc docti suos Terræ et Erebi filios montibus et insulis integris obruerunt quoad corpora, Enceladum Siciliâ, Typhæum Inarimis, Porphyriionem Delo; sed eorum animas fatentur Virgilius, Claudianus, Seneca et alii apud inferos cruciari.

Tropologicè per gigantes intelliguntur principes, reges et maximè tyranni; per aquas verò populi, sub quibus gemunt, qui illis imperant. In primâ quidem mundi creatione *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, Genes. 1, 2; at modò regum spiritus ac mens aquas subiecitur quia servire illis debent quos regunt. Illic illud philosophorum placitum non habet locum, quo tradunt aquas in suo loco et centro non gravitare, sicut neque cætera elementa; quia populorum aquæ adeò gravitant, ut illis ferendis vix ullus sit par. Moyses ipse, qui sanctarum alioquin virium vir erat, clamabat, Num. 11, 12: *Cur imposuisti pondus universi populi super me? non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.* De curarum porrò pondere, quo illi premuntur qui alios regunt, vide S. Gregorium, lib. 17 Moral., cap. 12.

Sed dicit fortassè aliquis: Ad Dei incredibilem potestatem indicandam suffecisset lamenta et gemitus potentium virorum explicasse. Quippe tam potens est Deus, qui aufert spiritum Principum, Psal. 75, 13, ut mittat principes in locum, ubi est gemitus et stridor dentium. Cur voluit addere illud, *Et habitant cum eis?* Crediderim id additum non ad ostendendam Dei potentiam, sed principum conditionem, qui nesciant soli ire in perditionem, sed ut plurimùm eant magnâ stipatâ cæterâ. Unde D. Thomas ad hunc locum ait; *Quia non ipsi soli perierunt, sed multi alii cum eis, et tunc postea subjungit: Et qui habitant cum eis, scilicet similiter gemant.* Nemo potentium solus perditionem intrat, sed magnâ clientum, famulorum amicorumque turbâ comitatus. Etenim Lucifer ille, qui manè oriebatur, quando ascensiones in corde suo meditabatur,

solus proponitur dicens: *Ascendam in celum, etc.* Isaiaë 14, 14, nullum secum socium trahit ut ascendat; verùm ubi deturbatur in profundum, quis numeret socios sequentes illum? *Ecce draco magnus et rufus habens capita septem et cornua decem, et in capitibus ejus diademata septem, et cauda ejus trahat tertiam partem stellarum cæli*, Apoc. 12, 3. Rari sunt, aut nulli, qui admittantur ad potentium glorias; at ingens semper est multitudo quæ trahitur à potentibus cadentibus, qui omnes suos familiares et unanimes præcipitare noverunt. Sic Ezechielis cap. 31, 18, dicitur ad Pharaonem Regem: *Cui assimilatus es, ð inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam; in medio circumcisorum dormies cum eis qui interfecti sunt gladio. Ipse est Pharaon et omnis multitudo ejus.* Periit utique Pharaon, at non periit solus; imò ingens illa ministrorum multitudo, quæ ad instar lignorum paradisi illum ubique obumbrabant, simul periit cum illo; ipseque cum lignis voluptatis ingreditur ultimam terram inferni. Pharaon est princeps qui, cum ingenti multitudine ministrorum, in mortem æternam incidit. Nec otiosè dicitur potens in infernum ire *cum lignis voluptatis.* Posset enim explicatius dicere cum ministris; sed maluit dicere *cum lignis voluptatis*, ne videantur ex multitudine sociorum solatia creari potentibus pereuntibus, sed potiùs aggravari supplicia. An qui in flammam cadit cum adjunctis sibi lignis non potiùs augebit quàm minuet ignem? Sic ministri rapti ad pœnam ligna sunt quæ ignem augeant dominis. Hinc nata est illa sollicitudo divitis epulonis, quâ dicebat: *Rogo te, pater Abraham ut mittas Lazarum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum*, Luc. 16, 25. Quippe flammis possessus timebat suorum adventum, ut cremandus timeret ligna quibus major ignis exurgat; et ideò precabatur miser suorum ad se accessum quasi necessariò imminentem aliò divertì, ne majori cremaretur igne adhibitis tot lignis.

VERS. 6. — NUDUS EST INFERNUS CORAM ILLO, ET NULLUM EST OPERIMENTUM PERDITIONI (1). Id est, nihil

(1) Profunda quæque et obscurissima loca nihil Dei oculis tegere possunt: divinorum enim oculorum acies vel ipsas profundissimas tenebras pervadit. *Infernus* et perditio sunt locus, in quo impii post mortem clauduntur. S. Joannes utitur voce *Abaddon*, quæ hic redidit *perditio*, ut abyssum vel infernum significet. De inferni situ idem sensisse Jobus et Hebræi videntur ac Græci et Romani; seu potiùs communi opinione ferebatur, in profundissimo terræ loco esse:

..... Tum Tartarus ipse

Bis patet in præceps tantum, tenditque sub umbras,

Quantus ad æthereum cæli suspectus Olympum.

Reddi potest Hebræus: *Sepulcrum et infernus nuda sunt coram illo*; explorat illa, et circumfusas illorum tenebras penetrat. Sepulcrum et *Abaddon* vel infernum iisdem quibus hic coloribus Salomon non rarò pingit.

(Calmet.)

Videt quæ geruntur in inferno, licet sit in intimis terræ visceribus.

PERDITIONI, idem est quod inferno. (Merocius.)

NULLUM EST OPERIMENTUM PERDITIONI, id est, perditio, seu mors et infernus, occultari Deo non potest.

(Tirinus.)

absconditum est oculis Dei, penitissimum et abstrusissimum quoque inferni loca penetrans. Subtilissimus quippe ac perspicacissimus est Dei visus, neque terræ objectu tenebrarumve obductu divinæ cognitioni quidquam subducitur, omnia pervidet, omnia pervadit, omnia implet, in omnibus locis et in omnibus rebus (si secundum usum theologorum loquamur) est per essentiam, presentiam et potentiam.

Per essentiam certè, quia ejus divina substantia nullis clausa terminis, nullis circumscripta limitibus, nullis locis definita, omnibus rebus et locis intimè adest quàm ipsa-met res, vel ipsa-met loca adsunt sibi. Et sicut cum sol est in fervore diei, ejus lux secundum suam naturam est in toto aere, et in omnes ejus partes pervadit, ita ut nulla sit pars, quantumvis minima, quæ luce vacua aut inanis existat: ita profectò natura divina, quæ lux substantialis, immaterialis et infinita est, quam nulla nebula obscurat, omnibus intimè adest, et universa penetrat, et velut causa conjuncta dat suis effectis, ut in esse subsistant. Licet per omnia similitudo non quadret; nam tota lux in toto aere est, et pars lucis in parte; at Deus ubique est totus, qui nec locorum spatiis distenditur, aut rerum varietate distrahitur, aut partium diversitate dividitur.

Intima etiam terræ ita ejus conspectui patent, ac si nuda essent, et sine ullo operimento; cò etiam Dei intelligentia ac potentia pertingit. מַדְדָּן, propr. *perditio*, et Proverb. 15, 11, cum מַדְדָּן, ut *ισοδύναμον*, jungitur, et ex cæteris quoque, quibus legitur, locis infra, 28, 22, 31, 12, Ps. 88, 12, manifestum est, intima terræ loca, manium sedes, illo nomine designari, quamvis denominationis ratio sit incerta. Hebræi *terræ centrum* eo nomine appellari existimant, quòd ibi res quæ sunt sint nobis velut perditæ, utpote procul à nostro conspectu. Alii, quòd quæ in illud descendunt, pereunt. (Rosenmüller.)

ET NULLUM OPERIMENTUM PERDITIONI. Gremio terræ, quod cuncta animantia mortua abscondit. (Grotius.)

Hebr. : SEPULCRUM NUDUM EST CORAM IP SO, NEQUE TEGUMENTUM EST PERDITIONI; hoc est: Deus novit quot et quantos mors atque sepulcrum absumpserit, et ubi jaceant, eosque inde, quum libuerit, educturus est in dias luminis auras. Prædicat hic Job omnipotentiam Dei, quam et in creatione rerum omnium, earumque sustentatione atque conservatione olim produxit, et in excitatione mortuorum aliquando demonstraturus est, quum è terræ visceribus et mari reducet in vitam mortuos omnes qui istic conditi sunt, juxta illud Apocal. 20, 13: Καὶ ἔδωκεν ἡ θανάσιμος τοὺς ἐν αὐτῇ νεκροὺς, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾗδης ἔδωκαν τοὺς ἐν αὐτοῖς νεκροὺς. Et hi ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾗδης sunt id ipsum quod hic Job vocat מַדְדָּן et מַדְדָּן, nempe מַדְדָּן hoc loco est θάνατος, mors.

רַפְּאִים scriptis pro mortuis in Scripturâ accipitur, Psal. 88, 11, Isai. 26, 14, 19, et 14, 9, Prov. 9, 18, et 2, 17, et 21, 16. Minus commodè Septuag. et Vulg., gigantes. וְזָלְלוּ Vulg. *ingemiscunt*, à זָלַל *dolere*; Septuag., ματαίωσονται, quasi dicat: Obstetricis operâ educentur in necem, nempe וְזָלַל est *dolere ex partu*, et *parturire*. Sunt qui per רַפְּאִים hic intelligunt res mortuas sive inanimatas, puta metalla atque alia fossilia quæ in terræ visceribus et sub marinis aquis, Dei virtute, formantur atque gignuntur. Sed simplicius est ut de mortuis hominibus accipiat hic locus, quos Deus ultimo die è terræ et maris visceribus veluti obstetricabitur ματαίωσονται, uti commodè hic reddunt Septuaginta. (Lud. Cappellus.)

Cujus rei ipse Spiritus Dei testis est omni exceptione major, hæc cordi Davidis instillans, Psal. 138, 7: *Quòd ibo à Spiritu tuo, aut quòd à facie tuâ fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.*

Per presentiam verò, quia nihil Deum latet, et, ut Paulus ait, Hebr. 4, 13: *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus.* Sed quemadmodum quis est in toto cubiculo vel conclavi per presentiam, quia omnia quæ sunt in eo loco oculis cernit, et sine ullâ ambiguitate cognoscit; sic Deus, cui totus orbis quoad visibilia et invisibilia est locus exiguus, omnia intuetur, universa discernit, præterita, presentia et futura, necnon et possibilia; et quidquid est, aut esse potest, manifestè cognoscit. Quod Regius Vates non siluit, divinam adhuc immensitatem edicens, Psal. 138, 11: *Et dixi: Forsitan tenebræ concultabunt me, et nox illuminatio nescia in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, et nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Nam si dixerit, inquit, nobis cogitatio nostra, ut in tenebris ab oculis tuis, Domine, occultemur, et ad perfruendum deliciis et impuris voluptatibus abscondamur, respondeamus ei quòd vana et insipientissima sit; nam et tenebræ tibi apertæ sunt, caligo sicut claritas manifesta, et obscura nox non minùs clara quàm si esset meridies.

Per potentiam denique est Deus in omnibus, quia ejus regia potestas omnibus rebus imperat, ejus vis sicut omnia fecit, ita omnia conservat, movet, dirigit et gubernat, et universa potest destruere, et in barathrum nihili præcipitare. Quam potentie immensitatem S. Job graphicè depinxit supra, capite 9, versu 4 et sequentibus: ubi vide quæ notavimus. Profunda igitur inferni prorsus nuda sunt et aperta oculis ejus; et omnia quæcumque illic geruntur, eo spectante et decernente, sic fiunt, ad eum modum quo rei et malefici in conspectu judicis torquentur et puniuntur. Ipsisque illis qui sunt in damnatione nullum est operimentum: non se possunt occultare à conspectu Dei, ita ut non ab ipso videantur: nusquam possunt ejus aspectum effugere, etiamsi in infimis sedcant inferni tenebris. Commodè etiam traducitur hic versus in arcæno sensu ad intimos impiorum sinus, ubi flagitia meditantur, suaque turpia vota recondunt.

Sed hic opponet aliquis: Si, Jobo teste, *nudus est infernus coram illo*, quod juxta doctoris Angelici expositionem idem est ac si diceret: *Ea, quæ in inferno aguntur, conspicua sunt coram oculis ejus, et secundum ejus judicium aguntur*, quomodò verum erit, quòd idem Deus damnatis virginibus dicat, *Nescio vos?* Matth. 25, 12. Si enim nescit in inferno cruciatus, quomodò nudus est infernus coram illo? Quæ sic optimè conciliantur, ut nesciat misericordia quod justitia noscit; unde et noscit et nescit: et secundum decretum Emisseni Eusebii: *Ultra nescientur à Deo, qui Deum scire noluerunt.* Quæ verba notanda, et isti Osee

oraculo aptanda: *Non addam ultra misereri, sed oblivione obliuiscar eorum*, Osee 1, 6. Misericordia ergo eos nescit, sed iustitia noscit, et non ignoscit; et, ut dicebat S. Thomas, quæ in inferno aguntur secundum ejus iudicium sunt. Ad eò tamen horribilia sunt damnatorum tormenta, ut dubitari possit, an Deo consulto illa exercentur, an ex furore et crudelitate vindictæ proveniant. Ideò Job clarè demonstrat nudum esse infernum coram illo, et ab illius iudicio statutas esse pœnas, etsi acerbissimæ sint et penè intolerabiles: dicitur autem Deus illas nescire, ut suæ blanditur misericordiæ: ad eò enim sunt duræ, ut illarum misericordia oblita videatur.

VERS. 7. — QUI EXTENDIT AQUILONEM (1) SUPER VACUUM, ET APPENDIT TERRAM SUPER NIHILUM. Ipse di-

(1) Ventum maximè procellosum, vel aquilonarem cœli partem; synecdoche, pro toto cœlo; *super vacuum*, seu *super nihilum*, id est, super nullis columnis aut aliis fulcris: quoniam ipsum spatium in quo cœlum extensum est, verè etiam sit per se vacuum, et ex se nihil. (Tirinus.)

נבדה צפון על-טד, *extendens aquilonem super inane*, q. d.: Deus extendit admirando opere cœlum ita ut nobis aquilo, i. e., polus arcticus assurgat sursum, nec tamen fulcrum habeat, ut cortinæ expansæ illo opus habent, ne decidant. *Aquilonis* (צפון) nomine significatur totum hemisphærium nostrum, quod aquilonare est et superius, ubi nobis polus elevatur; alter enim polus nobis sub horizonte nostro deprimitur. *Extendendi* verbum, נבדה, de cœlo, tentorii instar dispanso et distento protritum, Ps. 104, 2, Isa. 40, 22, 42, 5, 44, 24, 51, 13, Zach. 12, 1., unde cœlum Genes. 1, 6. דרררר dicitur, i. e., *expansum, deductum*. תלה בלימה על-בלימה, *suspendit terram super nihilum*, non ex nihilo significat hæc creata, cœlum et terram, ut quidam volunt, sed hæc velut super vacuum et nihilum niti; hemisphærium, quod à nobis conspicitur, velut super inane extensum esse, terram autem appensam super nihilum, quia ponderibus, ut Cicero ait (Tuscul. 5, 24), librata suis, veluti nihilo nititur, quasi se ipsa fulciat, quùm in centro mundi posita cœlum undique circumfusum habens et aerem, in medio mundi sine ullo fulcro pendeat. בלימה nomen ex בלי defectum, *abollitionem* significante, et בה, conflatum, q. d.: *Nihil quicquam*, ut בלימה, et בלי et תל. (Rosenmuller.)

QUI EXTENDIT AQUILONEM SUPER VACUUM. Ex polo arctico ut notiore totum axem significare videtur. Is universum sustinet; ipse verò à nullà re nobis notà sustinetur.

ET APPENDIT TERRAM SUPER NIHILUM. Ovidius, 6 Pastorum:

Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa. (Grotius.)

Hebr.: *Qui extendit aquilonem super inane, et suspendit terram super nihilum*. Ubicumque terrarum simus, hæmisphærium, sive cœli medietas nobis est semper conspicua. Ea autem cœli medietas, quæ conspicua est illis qui citra æquinoctialem lineam habitant (qualis fuit Job), est aquilonaris; ea si sensuum iudicium consulamus (quibus cœlum videtur esse corpus aliquod grave, unde veteres poetæ fixerunt olim illud Atlantis humeris sustineri), videtur nobis non alio tibi sine fulciri atque sustentari, quàm immenso illo aeris spatio quod intercedit inter cœlum et terram, quodque à sensibus nostris apprehenditur tanquam inane et vacuum. Itaque videtur Deus mediam istam cœli aquilonarem partem extendisse atque expandisse super illud aeris inane atque vacuum. Atque hic est, secundum nonnullos doctores interpretes, loci istius

mirum est qui partem cœli Aquilonarem sive Septentrionalem, quam Polum arcticum nuncupant astrologi, extendit sive expandit ad modum pellis sive tentorii in longitudine et latitudine suâ (juxta illud Ps. 103, *Extendens cœlum sicut pellem: cui consentit Isaias, 4, 22: Qui extendit velut nihilum cœlos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum;*) idque non super solido aliquo corpore, unde arcualem illam curvitatē videretur posse suscipere, quemadmodum artifices solent hujusmodi arcuales extensiones super aliquâ re solidâ fundare, sed super fluido et instabili aere, qui à vulgo quasi vacuum aut nihilum existimatur. Globum quoque terræ gravissimum, et omnium elementorum infimum, in suo pondere appendit et librat, non super aliquibus basibus aut columnis pondus illius sustentantibus, quemadmodum solent artifices gravibus ædificiis columnas substruere, aut fundamenta quibus fulciantur; sed prorsus super nihilo, super nullo prorsus ipsi præsupposito fundamento eam in loco suo constituit, et suâ ipsius mole firmavit, ita ut non moveatur in perpetuum de loco suo; juxta illud Ecclesiastæ 1, 4: *Terra autem in æternum stat.*

Super vacuum itaque dicit cœlum extensum, hoc est, super elementa quæ mortalium oculis communi loquendi more vacuitatem quamdam repræsentant. Vulgò quippe cubiculum vacuum dicitur, tametsi aere sit plenum, si aliis rebus crassioribus minimè occupetur. Terra verò, quæ fundata est *super stabilitatem suam*, Psal. 103, 5, miro certè modo librata, et firmissimis divinæ potentæ ac sapientiæ columnis innixa consistit; ut appositè Jobus Aquilonis extensionem et terræ suspensionem ut potentæ ac sapientiæ infinitæ argumenta produxerit.

Hanc porrò substructionem totius universitatis è tantâ illustrium rerum admirabilitate constantem ipse pollens architectus non totâ manu mirabilium effectrice, sed, ut miratur Isaias, digitulis tribus sustinet.

sensus. Potest tamen et alius fortè convenientior ei assignari: nempe tota cœli machina est veluti immensus quidam orbis, qui circa axem et polos suos vertitur; omnis autem materialis atque artificialis globus, qui in orbem super polos suis vertitur, necesse habet ut sustententur ejus poli à corpore aliquo fixo atque solido. In cœlo autem aliter se res habet; nihil enim est quod cœli axem atque polos sustineat; itaque si sensuum iudicium rursus consulamus, videtur nobis ingens illa cœli machina atque moles posita et circumagi super nihilum; nam extra cœlum nihil est cui inniti possint ejus poli. Polus autem qui nobis et Jobo fuit conspicuus est aquilonaris; hinc videtur dicere Deum extendisse, hoc est, posuisse aquilonarem cœli polum super inane et vacuum. Terra autem dicitur super nihilum suspensa, quia ponderibus est librata suis, neque alio sustentatur tibi sine. Et centrum terræ, cui innixa et imposita videtur terra (si modò dicenda est imposita alicui rei), est punctum quoddam imaginarium, non realiter existens et distinctum ab ipsâ terrâ, ac propterea veluti nihil. Deinde, cum terra in medio cœlo veluti pendeat, et undequaque aere (qui inane ac vacuum, et quasi nihil videtur si cum terræ crasso, denso et gravi corpore comparetur) ambiatur, accommodatè ad sensuum iudicium dicitur hic suspensa super nihilum.

(Lud. Cappellus.)

Itaque ridiculi sunt è profanis cosmopœiæ interpretes, qui Atlantem cœliferum inducunt. Impia quoque furiosi Manetis stultitia, qui aiebat, ut verbo utar Epiphaniï, Lib. 2, hæresi 66, *ἄμωροβρον*, *bajulum* esse nescio quem terram omnem suis humeris sustententem, qui trigesimo quoquo anno ab humero uno pondus in alterum transferrat, unde terræ motus existant. Solus ipse Demiurgus totam hanc molem nutu et voluntate continet, quam, si vellet, posset uno momento in nihilum redigere, ut declaratum est supra, cap. 11, vers. 10.

De hac autem admirabili terræ positione ita pulchrè Isidorus Hispalensis, lib. de Naturâ rerum cap. 44 :

« Qualiter terra, super aerem fundata, libratis credatur stare ponderibus, sic dicit Ambrosius : De terræ autem qualitate sive positione sufficiat secundum scripturam Job; sciendum quia suspendit terram in nihilo. Philosophi quoque similiter opinantur aere denso terram sustineri, et quasi spongiam mole suâ immobilem pendere, sicut ut æquabili motu hinc atque inde veluti alarum suffulta remigiis ex omni parte librata propendat, nec in partem possit declinare alteram, verumtamen densitate aeris sustentatur. An super aquam pendeat, quia scribitur, Psal. 103 : *Qui fundavit terram super aquas?* vel quomodò aer mollis tantam molem possit sustinere terram? aut si super aquas est tam immane pondus, quomodò non demergitur, aut quomodò æquitatis libram teneat, ne in alteram partem propensa incumbat? Hoc nulli mortalium scire fas est, nec nobis discutere aut perscrutari licet tantam divinæ artis excellentiam, dum constet eam lege majestatis Dei aut super aquas aut super nubes stabilem permanere. *Quis enim;* inquit Salomon, Eccli. 18, *sufficit narrare opera illius, aut quis investigabit magnalia ejus?* Ergo quod mortalium naturæ secretum est, divinæ potentix relinquendum est. »

Considera igitur hic mihi, et tecum seriâ cogitatione expende, unde sit tanta terræ stabilitas, cum super nihilum fundata sit, unde permanentia orbis et omnium habitantium in eo. Utique ex providentiâ Dei. Deus fidejussor est permanentis terræ, et securior hæc consistit in providentiâ et pietate Dei, quàm si super fortissimas bases esset constituta et solidata. Sic igitur de rebus nostris philosophandum est. Incertæ quidem sunt providentiæ nostræ; super nihilum sæpè fundari videtur remedium necessitatum nostrarum, sed tamen exstat providentia Domini super nos. Ecce fundamentum, ecce fulcimentum nostrum; securiùs super hanc spem solidatur spes nostra quàm super reliqua imaginabilia fundamenta terræ ac cœli.

Inciderat aliquando S. Martinus in latronum manus; coram ipsis autem adeò placido ac sereno vultu ipse adstabat, ut admiratione capti dicerent latrones: Vides nos et strictos enses super caput tuum, et non times? Quibus sanctus Martinus: Non timeo, quia soli Deo fido, cum nullum mihi humanum præsidium adsit. Hic, hic Dei erga nos providentiam et misericordiam agnoscerebat, non verò hi qui confidunt in baculo arundineo Ægypti.

VERS. 8. — QUI LIGAT AQUAS (1) IN NUBIBUS SUIS, UT NON ERUMPANT PARITER DEORSUM. Est videlicet veri potentissimique Numinis habere summum et perfectum imbris dœminatum. Hinc bonus divinorum operum æstimator, Jobus ea quæ nobis ut quotidiana vilescunt expendens atque contemplans, ad perfectiones divinas sibi gradum construit. Et quidem mirum est, quomodò vapores calore in altum elati à Deo ligentur, hoc est, densentur, stringantur, et in levissimis nubium vehiculis huc illucque agantur; paulatim concresecunt regionis illius frigore, ac sensim guttæ destillant, quam vis in resolutione nubium, motu seu raptu, aliisque meteoricis pluvix observationibus varia sint celeritatis tarditatisque discrimina. Oportuit autem ut aquæ non erumperent pariter deorsum, ne omnia delerent, sed veluti cribro excernerentur, terram molliter humectarent, longoque stillicidio perfunderint.

Ecce miraculum quod quotidie videmus oculis; de eo tamen nullus cogitat, nisi frigidè admodum, ita ut id statim effluat ex animo nostro; hæcque vis Dei non honoratur à nobis. Ideò Jobus volens profiteri se non ex eorum numero esse, qui per hunc mundum transeunt belluarum more, non cognoscentes suum Creatorem: Scio, inquit, Deum ligare aquas in nubibus suis; quia verò id nobis ordinarium est, non magni facimus; nihilominus in eo ostendit nobis Deus vim suam admirabilem. Nonne dignum admiratione est, aquas ita pendere in acre, et ibi firmas stare, cum naturâ suâ graviore sint acre, qui illis naturaliter loco cedit, ideoque cadant necesse est? videmus tamen illas ibi retineri tanquam in utre, ut dicitur in Psalmis. Propheta enim eâ similitudine utitur, volens exprimere miraculum, quod tam malè ab hominibus agnoscitur. Cum itaque id videmus, Deus nobis exprobrat animi nostri vitium, nosque ad se vocat, et ostendit se omnibus modis potentiâ admirabili præditum esse; sed videntes plerique nihil vident. Si quæretur, quomodò fieri possit id, cujus hic meminit Jobus, ratione convincimur, idque evidenter apparet, Deum esse supra ordinem naturæ; et in ejusmodi tempestatum varietate cogimur vel inviti agnoscere Dei manum operari, ipsumque adeò non otiosum esse in cœlo, nec duntaxat semel mundum creâsse, ut ipsum relinqueret, sed omnia disponere, et ita regere creaturas suas, ut velit nos sentire se nobis esse propinquum.

Tropologicè versus hic à Patribus eleganter aptatur doctrinæ spiritali, quam in viris perfectis Deus tanquam in nubibus congregat. Ubi consilium est non statim copiam immodicam evergere, sed pro captu aliorum sensim et quasi per guttas instillare. Satis tritum vulgareque est in divino sermone præcones verbi Dei appellari nubes; ad hoc siquidem munus à Deo avocantur, cum ex terrena: humilitatis humo, et ex seculi

(1) Poeticum schema, quasi aquæ nubibus quasi utribus continerentur.

UT NON ERUMPANT PARITER DEORSUM, sed placidè et guttatim. (Menochius.)

Aquas in nubibus pendulas diu detinet; omnia hæc nisi quotidie apparerent, miraculis accenserentur. (Grotius.)

hujus mari ac tumultu cœlesti quâdam vi tolluntur; ubi spiritu Dei agitati, quò ipse voluerit deducuntur, quemadmodum nubes è terrâ ac mari in aera sublata à ventis impelluntur. De quibus audi S. Hieronymum ad hunc Jobi locum sic dicentem: « Per nubes sanctos doctores interpretemur, qui aquas evangelii portant et populis effundendas, ut irigentur terræ populorum, et de hac cœlesti pluvîa virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur; quas aquas desuper abundantia defluentes ligat Deus in nubibus suis, ut unicuique secundum capacitatem cordis sui tantum doctrinæ tanquam aqua non effundat, quantum suscipientis possibilitas patitur, ne simul fortassis effusæ obsint cordibus minus valentibus abundantiorum suscipere doctrinam, etc. »

Similia sunt quæ habet S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico sub medium, ubi loquens de hoc argumento, per allusionem ad illud Pauli, Hebr. 6, 7: *Terra venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo, confert cœlestem doctrinam non largissimæ pluvîæ, sed imбри tenuiter decidenti, atque: Quemadmodum ingens pluvia nequaquam majorem utilitatem parit quam ea quæ minori copiâ labitur; quippe cum illa vehementiâ suâ terram devolvat ac di trahat, fortèque etiam ipsa agricolam mulctet, hæc autem leniter et tranquillè defluens, altissimèque illabens pinguiorem terram efficiat et cultorem juvet, spicamque ad maturum fructum nutriat; eodem modo nec copiosa verbisque affluens oratio sapienti oratione utilior censenda est; illa enim exiguâ fortasse voluptate affectum auditorem relinquit, simulque cum percusso aere dissolvitur, nec quidquam aliud virium habet, quàm ut verborum lenocinio quasi præstigiis quibusdam avidas hominum aures delinuat; hæc autem mentem penetrat, dilatatumque os et spiritum implet, nec in ipso ortu extinguitur, sed frugem ingentem paucis syllabis gignit. Hoc igitur ut contingat, necesse est ut Spiritus sancti assistentia nubem concludat et aperiat, prout oportere censuerit, ne potiùs obruat quàm irriget. Plura luculènter de hoc argumento vide apud S. Gregorium Magnum, lib. 17 Moralium, cap. 44, ubi hunc versum fusè et eleganter de sacris prædicatoribus exponit.*

VERB. 9. — QUI TENET VULTUM SOLII SUI (1), ET

(1) Vultus divini solii est visibilis iste cœli conspectus. Cœlum verò dicitur solium Dei, quia in eo præcipuè majestatem suam cœli civibus exhibet, illudque habitat, et tenet, ut loquitur hoc loco sacer textus.

EXPANDIT, etc. Expandit aliquando nubes, quæ cœli conspectum eripiunt. (Menochius.)

TENET VULTUM SOLII SUI, id est, occultat quando vult faciem seu speciem cœli, hoc est, id quod sudo et sereno cœlo nobis apparet. Dicitur verò cœlum solium Dei, quia Deus in eo quasi in palatio et throno regali gloriam suam et seipsum ostendit. Ita Olympiodorus. (Tirinus.)

Pro tenet, in Hebræo est *constringit. Solium Dei, cœlum*; Isaiæ 66, 1, ejus *facies* obversa nobis, aer. Eum Deus velut funibus tensum continet; diximus ad 1 Genesios. (Grotius.)

EXPANDIT SUPER ILLUD NEBULAM SUAM. Tenere vultum perinde est ac continere faciem ne videatur. Solum verò Dei cœlum appellatur, quòd cæteris orbis partibus excellentius et dignius tantâ majestate sit: *Hæc dicit Dominus: Cœlum sedes mea*, ait Isaias, cap. 66, 1. Vultum ergo solii sui vocat speciem cœli, sive id quod apparet cum cœlum serenum aspicimus. Dicitur autem expandere super illud nebulam, quasi dicas, velum throno oppandere, quò magis venerandum magisque metuendum ejus solium appareat densis nubibus et spissis nebulis oblectum et obnubilatum, ut non nisi per caliginem quasi à remotis mortalibus videatur, utpote indignis ipsum in suâ lucidâ claritate prout in semetipso est contueri. Hinc legimus Deum Moysi et prophetis solitum se nube velut sipario tectum ostendere, ut intelligamus hominum generi vix concedi, ut aciem mentis in lucem ejus inaccessam intendat. Unde Scriptura sacra quotiescumque significat Deum latere aut occultum esse, adhibere plerumque solet vocabulum tenebrarum, aut nubis, aut nebulæ, aut caliginis, vel quid simile, quo denotetur obscuritas. Sic in Psalmis: *Posuit tenebras latibulum suum; et caligo sub pedibus ejus*; quibus nimirum divinitas ejus absconditur, ne à nobis videatur, quemadmodum S. Gregorius lib. 7 Moralium, cap. 45, exponit his verbis: « Caligo namque est ei sub pedibus, quia non in eâ claritate ab inferioribus cernitur, quâ in superioribus domina-

Le trône de Dieu, dans le langage de l'Écriture, est le ciel. Dieu cache ce trône à la vue des hommes, lorsqu'il répand des nuages au-devant; et c'est lui qui a formé ces nuages. Job dit donc en peu de mots, pour faire voir la grandeur de Dieu, que le ciel même est son trône; et que pour nous dérober la vue de la majesté de ce trône, il forme souvent des nuées qui se répandent au-devant. Ce n'est là que la figure de ce qu'il fait d'une manière plus spirituelle pour se cacher à nos yeux, soit que nous le regardions en la personne de Jésus-Christ, dont la sainte humanité a été comme son trône, mais un trône qui nous est voilé présentement sous les espèces du Sacrement de nos autels, qui sont comme les nuages qu'il a voulu répandre au-devant, soit que nous le considérions dans la parole sacrée de ses Écritures, qui est aussi comme un trône où il repose pour la nourriture et l'instruction des fidèles; mais qui est remplie d'obscurités qui la voilent aux yeux des hommes; soit que nous l'envisagions dans l'Église, qui est en une manière très-réelle le trône du vrai Salomon, d'où il parle par la bouche de tous ses pasteurs, pour enseigner, pour conduire, et pour corriger ceux qui l'adorent comme leur maître divin; mais qui est souvent couverte de plusieurs nuages pour ceux qui se rendent indignes de la reconnaître pour leur mère; soit enfin que nous le regardions dans l'âme du juste, qui est appelé le siège de la sagesse et où Dieu repose effectivement comme dans son trône, selon que le Fils de Dieu l'a déclaré en disant, que si quelqu'un gardait sa parole, il viendrait en lui avec son Père éternel et y ferait sa demeure; mais qui est souvent couvert de nuages durant cette vie mortelle, par les outrages, et par les persécutions qu'il souffre, qui sont comme des nuées que Dieu répand au-devant de son trône pour empêcher qu'il ne paraisse à découvert. Car le temps présent est le temps de la vie cachée en Dieu avec Jésus-Christ, comme dit l'Apôtre; et il est souvent avantageux à ce juste d'être ainsi convert de nuages, qui empêchent qu'il ne soit connu tel qu'il est aux yeux de Dieu, de peur que la vue des hommes ne lui devienne un sujet d'élévation. (Sacy.)

« tur. » Porro hanc caliginem divinè nobis describit S. Dionysius Areopagita, epist. 5, ad Dorotheum ita scribens : « Divina caligo lux est inaccessa, quam in-
« habitare Deus perhibetur. » Ad quem locum, si lubet, consule Paraphrasin Pachymeræ ac nostras Annotationes; et plura de hac caligine vide apud eundem Hierophantam, capite 1 et 2 mysticæ theologiæ mysticè explicata. Quin et Moysen de adventu suo Deo certiore faciens : *Veniam*, inquit, Exodi 19, 9, *ad te in caligine nubis*. Alibi idem Moyses ascendens in montem ut cum Deo loqueretur, dicitur ingressus in *mediam nebulas*; et cum plenè jam perfectum tabernaculum inexplicabili præsentia suæ splendore coonestare vellet Deus, *operuit nubes tabernaculum, et gloria Domini implevit illud*, Exodi 40, 32. Sic in templi Salomonis dedicatione, cum solemnem piorum gratulationem augustâ suâ majestate ornaret, impleta Dei domus *nubes* dicitur in libro Paralipomenon, seu *nebulâ*, ut in libris Regum; adeò ut meritò Regius vates quasi ovantis nobile spectaculum laude ac prædicatione prosecutus exclamârit, Psal. 67, 35 : *Magnificentiæ ejus in nubibus*. Quam magnificentiam ab æterno Patre in veteri Lege patrefactam tactum abest ut Filius novo in Testamento imminuisse putandus sit, ut etiam cumulârit; nam in suâ gloriosissimâ Transfiguratione, ubi eluxit *magnifica gloria*, ut D. Petrus testis oculatus prodidit, pro regilio instructu et splendore eximie pompæ grande velut et blatteum adhibuit conopœum candidæ nubis, non divinitate minùs quàm argenteâ luce radiantis; et cum victor remearet ad cælum, *nubes suscepit eum*, etc.; et quod subtiliter notatum à S. Chrysostomo, paternum currum deligere voluit jam toties à divinitate usurpatum, ad indicandam augustissimam dignitatem Quomodò autem Deus à nobis hic per nebulam et caliginem mysticam cognoscatur, vide fusiùs à S. Gregorio lib. 7 Moralium cap. 15, explicatum. Est autem nubes et nebula symbolum obscuritatis et caliginis, in quâ, dum hie vivunt, perfectissimi etiam viri versantur. Quando igitur nobis audientibus de Deo habetur sermo, sensus nostri attollendi, vel potiùs excludendi et penitùs abnegandi sunt, ut ipsum cum omni reverentiâ adoremus, nec in rebus terrestribus defixas cogitationes habeamus, quod efficiat, ut de ipso quidquam secundum sensum et captum nostrum imaginemur. Cæterùm thronus Dei dicitur in cælo, non quòd ibi sit ipse inclusus, sed ut nobis ostendatur majestatis ipsius sublimitas; ne quidquam de ipso modo nostro, et secundum ingenii nostri tardi et hebetis captum cogitemus. Denique transcendendæ sunt nobis omnes creaturæ, quando volumus rectè de Deo cogitare.

VERS. 10. — TERMINUM CIRCUMDEDIT AQUIS, USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRÆ (1). A nubibus aereoque

(1) Donec mundus stabit. Sermo hic est de aquis maris, quas Deus intra certos limites coercens prohibet ne terram inundent. Hoc omnipotentia Dei prodigium celebrant frequenter sacri scriptores. Communis erat apud veteres sententiâ, aquas maris terrâ altiores esse. Certè cum terrâ et aquæ globus sphericus sit, fieri utique non potest quin alicubi aquæ superiores sint arido solo. Verùm aliò spectabant; scyio

cælo Jobus ad aquas, id est, proximum elementum, descendit, in quo illud præcipuè considerat, quod

enim rebantur futurum ut si Deus aquas sibi permitteret, ac naturale pondus non contineret, super inferiorem tellurem sese devolverent. Inani hoc terrore mentes hominum beneficio nostrorum philosophorum liberatæ sunt. A què tamen semper constat futurum ut si Deus sapientia et vi suâ justum æquilibrium globi terrestris non contineat, statim omnia in pristinum chaos, unde ab Omnipotente olim deducta fuerunt, redeant.
(Calmet.)

USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRÆ, id est, perpetuò, quamdiù erit lucis et tenebrarum vicissitudo.

(Tirinus.)

USQUE DUM FINIANTUR LUX ET TENEBRÆ, seu vicissitudo diei et noctis, id est, usque ad finem mundi.

(Vencechius.)

סוף, *statutum*, h. l. fines præscriptos significat, ut infra 38, 10, Proverb. 8, 27, 29. סוף, *velut circino definit, circum-rispsit*, aut in toto circuito circumduxit, verbum hoc solo loco occurrens, cujus significatio tamen certa est ex nominibus cognatis supra, 22, 14. Isai. 40, 22, Proverb. 8, 27, et synonymo Isai. 44, 13. Conf. Michaelis Supplem. p. 681. Dicitio סוף-עד non est reddenda : *Ad finem usque*, scil. lucis, quod sequitur, quasi significetur, donec finem habeant lux et tenebræ; sed : *Ad consummationem*, i. e., ad consummatissimam et exactissimam rationem, ut infra, 28, 3, Nehem. 3, 21. « Locus explanatu facilis, modò tecum reputes, quam sibi veteres illi orbis delineationem sinxerint. Nimirum hemisphærium nostrum boreale solum lumine solis collustratum putaverunt; quæ horis subsunt omnia æternis tenebris dam-nantes. Tum ab ortu occasuve nihil nisi maria im-mensa volvi, quæ undique cælum tangerent, quibusque æthereus fornix incumberet. Unde apud poetas ex Oceano, tanquàm ex Thetidis thalamo, surgere orientem solem, ac rursus occidentem Oceano mergi legimus. Lundem, veteribus nempe commune errorem erravit Virgilius. Sic enim ipse Georgic. 1, v. 240, seqq. :

« *Mundus ut ad Scythiam Riphæasque arduus arces*

« *Consurgit, premitur Libyæ Jæveus in Austrum.*

« *Hic vertex nobis semper sublimis; at illum*

« *Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.*

« *Illic, ut perhitent, aut intempesta silet nox*

« *Semper, et obtenta deusantur nocte tenebræ,*

« *Aut redit à nobis aurora diemque reducit.*

« Sed crescente, per iteratas observationes, astro-nomorum peritiâ, his veriora jam docet Manilius.
« Ex antiquâ autem illâ, quam memoravi, hypothesi, limites lucis et tenebrarum in eo circulo videt positos, qui nostram hemisphærium terminat. Quæ loca quum mari undique circumsessa crederentur, hinc consentaneè, etsi minùs verè, dicitur Deus, velut circino in superficiem aquarum ducto, lucem à tenebris discrevisse. Geminus planè huic nostro locus Proverb. 8, 27. Neque obest quòd priùs terram super vacuo (על-בלימה) suspensam induxerit; quidni enim super vacuo et nihilo, quæ aliud futurum non habet, quo innitatur, præter vim conditoris omnipotent. m? » Bouillier. Similiter Pareau de immortalitatis Notitiis, p. 224, verba עד-תכלית אור-חשך vertit : *Ad lucis usque tenebrarumque confirmâ*. « Describitur, inquit, extremus velut locus, ubi lux et tenebræ se tangere videntur. Nimirum horizon, quem dicimus, pro lucis ac tenebrarum termino haberi poterat à vulgo, cum interdù supra eum lucem ubique apparere viderent, infra verò nil nisi meras esse tenebras fingerent. Illic autem terminum Deus præter duxisse super aquas, maris videlicet, quo terram undique cinctam fingebat popularis opinio. Intelligitur ergo magnum illud et immensæ altitudinis spatium, quod supra terram circumnatum videtur et cujus extremâ in parte ubique

maximè mirantur homines, quod tanta illa tamque sæviens aquarum moles, eo præsertim tempore cùm à ventorum rabie hinc atque inde turbatur et tumescit, non excedat littora, id est, definitos à Deo terminos, intra quos divinum præceptum illam ineluctabili firmitate coercuit. Ita Sanctius, et passim omnes. Quod sanè majoris est admirationis, si mare, quod nonnulli putant, supra littora, quæ maris sunt claustra, sursùm attollitur. Quà de re vide Pererium, lib. 1 Commentariorum in Genesim, et Conimbricenses lib. 2 de Cælo, quæst. 4, aliosque, qui hoc ex professo disputant. Nec verò agitandam mihi judicavi questionem illam, an aqua maris altior et editior quàm terra sit; et an dicenda sit ex naturà suà intra terræ cavernas subsidere, vel potiùs divinà potentià coerceri, et quasi in aggerem extolli, ne terram universam demergat; id enim philosophis dimitto. Sanè mihi semper verisimilior apparuit eorum sententià, qui affirmit aquas maris non aliquà vi contra naturam cohiberi, sed sponte, et secundùm naturam in terræ cavernas et hiatus fluxisse. Quapropter cùm audis Deum terminum posuisse, aut circumdedisse, et legem indidisse, ne transirent fines suos, per legem ipsius aquæ, naturam intellige suo nutu et naturà ad inferiora decurrentem; liquida enim est et gravis; atque adè in declivi continere se non potest, neque ascendere ad superiora; per terminum autem, ipsamet terram, quæ cùm ex parte ad habitationem hominum editior sit marinis undis, obrui nequaquàm potest. Quia verò Deus optimus maximus cas naturas terræ atque aquæ indidit, propterea mari terminum circumdedisse, et legem præfixisse meritò dicitur. Plura de his vide infra, cap. 38, vers. 8. Quando autem ait hæc locum habitura usque dum finiuntur lux et tenebræ, significat hunc ordinem nunquàm interruptum iri, quamdiù hic mundi status permanebit, et erit vicissitudo diei ac noctis usque ad consummationem seculi.

VERS. 11. — COLUMNÆ CÆLI (1) CONTREMISCUNT, ET

« cælum cum terrà conjunctum apparet. » Priùs hemistichium Syrus ita reddidit: *Designavit circumlum super faciem aquarum.* Pro הַר הַר interpretem illum Bergius הַר הַר legisse putat, quod et ipse recipiendum censet, ut sic vertendus sit hic versus. *Constituit motum orbicum cæli* (coll. הַר הַר , supra 22, 14), *circum supraque mare, quo statæ sunt diei noctisque vices.* (Rosenmuller.)

Mare inclusit littoribus. In Hebræo magis poeticè: *Melam aquis circumscrispsit, velut circino.* (Grotius.)

(1) Nominè columnarum cæli ea vis innui potest, quæ valido nexu omnia ligat, continet, ac servat; cælum ipsum, quale nunc exhibetur, solidum, stabile; vel etiã angeli, et cælestes illæ virtutes, quas motuum cælestium moderatices esse veteres fatebantur; montes denique, quos interdum *columnas cæli* appellatos fuisse, satis constat. Similes phrases amant poetæ, et Jobi stylus poeticum planè sapit. Atlas, si poetas audias, columna est cælum fulciens:

*Atlas, subducto tracturus vertice cælum
Sidera nubiferum fulcit caput, ætheræasque
Erigit æternum compages ardua cervix.*

Petronius de celso quodam monte ita canit:

Totum ferre potest humeris minitantibus orbem.
(Calmet.)

PAVENT AD NUTUM EJUS. id est, firmamenta, quibus ipsa cæli machina per se firma nititur, contremiscunt tonitruis, fulguribus et orbis concussione; tum enim videntur columnæ hujus universi vacillare, orbisque totus quasi loco commoveri atque subverti, non secus ac domus aut moles quæ columnis innititur, si illius columnæ concutiantur, et tremant. Verum quidem est nullas esse columnas quæ cælum sustineant; sed hæc similitudine Jobus utitur, quia magna ædificia et loca vasta, quæ seipsa sustinere non possunt, columnis sustentantur. Ut, v. g., si quis magnum templum construat, necesse est columnas adhiberi, quæ tantam ædificii molem fulciant. Idem igitur de cælo judicatur; quod quidem tanti ædificii speciem habet, ut columnas requirere videatur; nullæ tamen in ipso sunt, sed vis Dei supplet id, quo homines in suis ædificiis carere non possunt. Quando igitur Jobus de columnis loquitur, hoc sibi vult: Si tonat, si libet Deo tempestatem aliquam immittere, aerem reboare, et perinde esse ac si fundamenta et columnæ cæli eo strepitu concuterentur; ut sciamus Deum sursùm esse supra

Multa hoc capite dicuntur admiranda, quæ variè à variis exponuntur, et difficile est de sensu litterali judicare, cùm Hebræa sint obscurissima. Illud tamen constat, Job hic docere, quòd Deus humano auxilio aut consilio nequaquàm indigeat, eò quòd ex admirandis ejus operibus manifestissimum sit, eum esse summè potentem et sapientem. Quòd si in his verbis *Columnæ cæli contremiscunt*, etc., de angelis sermo est (quod multi volunt) dicuntur illi contremiscere et pavere, propter reverentiam et considerationem divinæ majestatis, et in primis terribilium judiciorum ejus. Unde et in præfatione Missæ Ecclesia canit: *Per quem, scilicet Christum, majestatem tuam laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates*, etc. Et eodem modo vers. 5: *Ecce gigantes gemunt sub aquis*, de viris potentibus jam mortuis intelligitur. Pro *gigantes* enim, Hebr. est *mortui*. (Estius.)

COLUMNÆ CÆLI, ipsa cæli machina. Aliqui de angelis intelligunt, aut de montibus, qui arduo vertice cælum fulcire videntur. (Menochius.)

COLUMNÆ CÆLI, id est, firmamenta et robora cælorum, *contremiscunt* tonitruis, fulguribus et orbis concussione. Tum enim videntur quasi columnæ universi vacillare et loco moveri. Allegoricè sanctus Gregorius et sanctus Thomas id de angelis cælorum motoribus exponunt, ut hic locus respondeat alteri supra, cap. 9, vers. 13. (Tirinus.)

Poeticè *columnas cæli* dicit montes altissimos, qui cælum quasi sustinere videntur; unde de Atlante fabula.

ET PAVENT AD NUTUM EJUS. In Hebræo: *Ad increpationem ejus* Sic Hebræi vocant tonitru. (Grotius.)

ET PAVENT, וַיִּתְרַחַם , et *obstupescunt*, attonite sunt, ut cùm quis à superiore objurgatur, nesciens quò se vertat. *Et admirabuntur, et commoventur, stupent.* Hoc jam non de motu columnarum, sed motarum fixatione. Columnas cæli titubantes increpat, et consistunt. Ita enim attoniti solent, q. d.: *Movet aerem, et motum componit nutu.*

AD NUTUM EJUS, בְּנִצְנוּתוֹ ; *ab increpatione*, i. e., à tonitru, quod similiter describitur Psal. 18, 16, et 104, 7. Velut ad objurgationem et mandatum ejus attonitæ sunt. Quidam hunc versum connectunt cum præcedente, repetentes וַיִּתְרַחַם , quasi hic describatur consummatio mundi. Vers. 10: *Usque dum columnæ cæli concutiantur*, etc. Sed præstat hæc per se accipere de tonitru, etc. (Synopsis.)

omnia, et illic habitare, ut omnia gubernet; non quòd illic sit inclusus. Sed dùm ista proponuntur, demus operam, ut sursùm sensus et animos nostros tollamus, et de ipso cogitemus ad eum cum omni reverentiâ et humilitate adorandum, ut nihil de ipso carnale et terrenum imaginemur.

Posset etiam sic accipi et explicari, ut sit poetica catachresis, et sit sensus, ac si dicat: Cœlum ipsum summâ reverentiâ et obedientiâ naturali quasi servus contremiscens creatori suo ac Domino servit et obedit. Possunt etiam per columnas cum S. Gregorio et S. Thomâ intelligi cœlestes virtutes, sive angeli cœlorum motores et gubernatores, ut respondeat hic locus capituli 19 versui 23. Neque obstat imposita columnis ædificia quiescere, ab angelis verò supremum illud Dei opificium cieri; non enim in situ, figurâ, vel quiete, sed in virtute similitudo consistit. Atque adeò sicut columna est ædificii virtus, firmamentum, robor, ita angelus cœli virtus, vis, firmamentum roburque appellatur. Tremor autem ac pavor nihil pœnæ, sed reverentiæ castique timoris plurimùm significat. Constat enim clarissimorum hominum sententiis timorem castum, et quem theologi reverentialem nuncupant, hære in cœlitibus, et *permanere in seculum seculi*, ut poeta sanctus auro et lauro coronatus ait. Et Ecclesiæ dogma est in arcanâ liturgiâ consecratum, *tremere potestates*, in curiâ angelicâ non postremas, dùm in luce atque oculis divinæ majestatis humillimè strætæ et abjectæ contremiscunt et pavent ad nutum ejus. Sic in altis cœli palatiis gloriosi reges deponunt coronas ante pedes ejus; quippe agnoscunt atque suspiciunt immensam illam interminatamque supra se Numinis potentiam et venerandam majestatem, in cujus oculis et splendore magnificæ gloriæ nihil est omnis creatura, quam nictu et subito uno nutu spargere in pulverem potest, atque è naturæ finibus exterminare; hinc auctorem suum pavent et verentur, et è nihilo suo amoris alis subvehuntur ad honorandum metu pio Numen, et omni mente animoque venerandum. Sed *timor hic non perturbat, sed confirmat*, inquit S. Augustinus, tractatu 43, in Joannem. Et de singulis dici potest illud Fulgentii in Præfatione ad Monimum: « Non timet formidine criminis, sed robore puritatis, et firmitate virtutis. » Porrò *nutus*, expeditionem ad obediendum imperatis celerrimam facillimamque demonstrat. Et quidem ex hoc capite Dei potentia et sapientia summoperè in admiratione habenda. Unde cùm ab initio capituli Baldadi circa Dei providentiam et omnipotentiam rationibus Job occurrisset, exi psisque naturæ operibus argumentum hoc non mediocriter illustrasset, ita pulchrè prosequitur.

VERS. 12.— IN FORTITUDINE (1) ILLIUS REPENTÈ MARIA CONGREGATA SUNT; ET PRUDENTIA EJUS PERCUSSIT

(1) Potentia illius.

PRUDENTIA EJUS, sapientia eius.

PERCUSSIT SUPERBUM, mare superbum ac tumens coercuit. (Menoehius.)

PERCUSSIT (Deus) SUPERBUM; supple, elementum istud, nempe mare, cujus ferociam solo nutu suo re-

SUPERBUM. Hujus versiculi primum hemistichium Pagninus, Cajetanus et alii legunt: *In potentia ejus*

pressit, et etiamnum littoribus quasi frænis coercet. (Tirinus.)

In Hebræo: *Vi suâ scidit mare*, nempe Erythræum, ut Hebræi transirent.

PRUDENTIA EJUS PERCUSSIT SUPERBUM, Pharaonem. In Hebræo *כָּרַח*, *superbiæ*, sed subintelligitur *וַיִּשָׂא*, *vir*, ut sæpè. (Grotius.)

כָּרַח potentia sive virtute, ejus vel suâ. REPENTÈ MARIA CONGREGATA SUNT, *וַיִּשָׂא הַיָּם* *scidit* vel *diffidit* (i. e., *findit*, *disrupit*, vel *disrumpit*) *mare*, vel 1° in primâ illâ aquarum congregatione, Gen. 1, 9, cùm aquæ veluti corrugabantur, etc.; vel 2° in Ægypto, in gratiam Israelitarum. At Jobus fuit ante illud tempus; vel 3° sermo est de actu continuo, seu consueto, q. d.: *Disrumpere solet*, scil. per ventos atque ita excitat tempestatem. Confer Isa. 51, 15. Refero ad id quod Deus assiduè facit; *findit mare*, et velut corrugat, ut R. Salomo, inquit, cùm fluctus in eo excitat, qui velut rimarum et rugarum in mari speciem referunt. Alii, *quiescit mare*, sedatur mare cùm agitur; *וַיִּשָׂא* sumunt pro *וַיִּחַר*; hinc *כָּרַח* *requies*. Malo *וַיִּשָׂא* sumere ut Job. 7, 5, et Isa. 51, 15, pro *findere*; q. d.: *Dividit*, i. e., conturbat tranquillum mare, atque ita agit fluctibus, ut naves et omnia in eo concutiantur. Possit accipi de mari, cùm, postquàm exundavit in terram, sese in claustra sua recipit, quia tunc, ut dictum est, rimas et veluti rugas contrahit.

PERCUSSIT SUPERBUM, nempe elementum, h. e., mare, mare elevatum et quasi ferociens, ut Job. 38, 11, Jer. 12, 5 et 49, 19, etiam fluctus *superbi* dicitur. Vide Ps. 107, 25, 29, et Matth. 8, 24, 26: *כָּרַח*

כָּרַח *percussit* (vel *vulnerat*, *discidit*, *percellit*, *transfigit*, elegans metaphora, i. e., *compescit*) *robor*, *superbiam*. *superbum*, sub. *וַיִּשָׂא* *virum nempe Pharaonem*. Vel *elationem* (*ferociam*, sub. *ejus*) vel *fortium maris*, vel *pelagus*, *superbos fluctus* ejus, Heb. *superbiam*, i. e., *sedat mare commotum*. Alii *cetum*; alii *Ægyptum*. Ita *כָּרַח* ubique sumitur, nisi hic et Job. 9, 13. Sed præstat ad mare, ut coeptum est, referri. (Synopsis.)

« Par sa puissance il a séparé la mer, et par sa sagesse il a noyé ou submergé l'orgueil. » — Il semble d'abord que ceci ne peut s'entendre que du passage de la Mer-Rouge et des Égyptiens qui y furent noyés. (L'Égypte est quelquefois appelée *Rahab*, à cause de l'orgueil de ses rois.) Mais serait-il possible que Job eût connu ce prodige, et, par conséquent, tout ce qui l'avait précédé et suivi, et qu'il n'eût jamais rien dit du peuple d'Israël, de ses lois, de Moïse et de tant de merveilles qui se seraient passées dans son voisinage? La chose est absolument sans vraisemblance; et non seulement le texte que nous expliquons ne doit point obliger un interprète attentif à y donner un tel sens, mais il le conduit au contraire à un événement plus ancien, s'il veut bien considérer toute la liaison de ce qui précède et de ce qui suit.

La voix effrayante du tonnerre, dit Job, doit faire souvenir que Dieu est le maître absolu de tous les mouvements de la nature, et que c'est à lui seul qu'elle obéit. C'est par son ordre que la mer, qui couvrirait toute la terre, s'est divisée pour en laisser paraître autant que Dieu en a voulu, et c'est par son ordre que la mer s'est une seconde fois répandue sur toute la terre pour noyer les pêcheurs, dont l'orgueil et l'impénitence étaient montés à leur comble. Ces deux exemples font voir que tout ce que nous regardons comme naturel, n'est que l'accomplissement des volontés de Dieu. La terre deux fois inondée, et la mer deux fois divisée pour la laisser libre, sont des preuves que tous les hommes, que la terre et la mer, que tout l'univers ensemble, ne sont que ce que Dieu veut et de la manière dont il le veut, que sa justice et sa miséricorde règlent tous les événements, et que tous les échecs qu'une fausse paix endort, doivent trembler

mare divisum est; quem utrumque quasi contrarium, sensum sustinet originale verbum מַרְאָה *ragahh*, scilicet congregare ac dividere, et similiter sedari ac deseruere. Unde Septuaginta vertunt: ἰσχυρὸς κατέκτασεν τὴν θάλασσαν, virtute sedavit mare; vel passivè, ut Vatablo placet, virtute ejus quiescit mare. Juxta communem interpretum sententiam allusio esse videtur ad congregationem illam aquarum initio factam, et maria dictam, ad quam non modò aquæ congregatæ sunt, sed etiam divisæ ac separatæ, scilicet ab aridâ, et inter se in varios diversosque sinus distributæ sunt. Secundùm Septuaginta verò divina in mari sedando virtus commendatur; de quâ etiam David ita cecinit, Psal. 106, 25. Dixit, et stetit spiritus procellæ, etc.; et rursus Psal. 105, 6: Super montes stabunt aquæ; ascendunt montes, et descendunt campi, nimirum fluctibus in altitudinem montium sese tollentibus, et in camporum seu vallium planitiem demittentibus. Profectò mirabiles elationes maris; sed et mirabilis in altis Dominus, ut qui dominatur potestati maris, et motum fluctuum ejus mitigat. Quam quia virtutem Messias exercuit, imperans venus et mari (unde facta tranquillitas magna) vel, ut alius Evangelista, communis vento, et dicens mari: Tace, obmutesce; idè admirati adstantes exclamant: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei? Eòdem quoque spectat alterum hemistichium.

ET PRUDENTIA EJUS PERCUSSIT SUPERBUM. Septuaginta transferunt: Ἐπιστήμη δὲ ἐστρωται τὸ κῆτος, scientiâ verò stratus est cetus; Symmachus: Συγκλῆξ ἀλαζονίας, confringit arrogantiam, scilicet æstuantis maris, aut ceti ferocis, et importuni maris tyranni; quo quidem ceto seu balæná ludente instare tempestatem ferunt. Hæc autem ad litteram sive de mari ipso sive de ceto afferri solet interpretatio. Et quia diabolus tempestates ciere et concitare solitus est (ut contra domum primogeniti Job concitavit repenti ventum vehementem à regione deserti) et fervere facit quasi ollam profundum mare, idè interpretes ferè omnes hîc diabolum per antonomasiam *superbum* intelligunt. Quis autem non videat sub hoc æstuantis maris schemate perquam eleganter depingi spiritalem maris hujus seculi effervescentiam diabolo maris hujus ceto tumultuante et fluctus ciente, sed à Deo sedante percusso, et scientiâ superato, imò etiam illusio, ut est in Psalmo, ubi factâ maris ac fluctuum mentione subjungitur, Psal. 105, 26: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Quippe in quo spiritali compressu et mysticâ superbientis diaboli compressione magis quàm in coercendis ad litteram maris tempestatibus Dei prudentia sapientiaque eluxit. Quò rectè referas et illud alterius Psalmi dicentis: Tu confirmasti in virtute tuâ mare; contribulasti capita draconum in aquis. Tu confregisti capita draconis. Et

au moindre avertissement, même naturel, parce qu'il est certain qu'ils seront punis, s'ils demeurent impénitents, quoique ce ne soit pas toujours d'une manière uniforme. Le déluge n'arrivera plus, mais le déluge est une preuve qu'aucun homme n'échappera à la vengeance divine que par la pénitence. (Duguet.)

illustrius non sine clariore ad compressum in mari Pharaonem respectu, Psal. 88, 40: Tu dominaris potestati maris; motum autem fluctuum ejus tu mitigas. Tu humiliasti sicut vulnecratum superbum. Eodem quoque respexit Isaias dicens, cap. 51, 9: Nunquid tu percussisti superbum, vulnerasti draconem? etc. Porro mysticum hunc sensum illustrans Gregorius lib. 17 Moralium, cap. 18: « Quis, inquit, alius hic superbus appellatur, nisi ille qui dixit: Ascendim super altitudinem nubium, Isaia 14, 14? etc. Ut autem hæc cum superioribus coherent ostendat, ibidem addit: « Quid aliud maris nomine quàm præsens seculum designatur; in quo corda hominum diversis cogitationum fluctibus intumescunt; qui elatione superbiæ concitati, dum alternâ intentione se impetunt, quasi adversante se undâ collidunt? » Nimirum diabolo maris hujus tyranno mare totum ciente, et fluctus ad usque sidera excitante, id est, ad superbiâ incitante; etenim rex est super omnes filios superbiæ, Job 41, 25, quorum ipse parens, magister ac dux et caput existit; ut non mirum si *superbum* per antonomasiam hoc loco dictus sit diabolus, et superbiâ ipsa passim à Patribus diabolicum vitium nominetur. Pulchrè autem eodem cap. 18 superius citato expendit sanctus doctor, cur *superbum* diabolum prudentiâ Dei potius quàm fortitudine dixerit esse percussum: « Nam quamvis, inquit; propter naturam simplicem Dei fortitudo sapientiâ sit; nec aliud esse, et aliud sapere; nec aliud sapere, et fortem esse; Dominus tamen diabolum, quantum ad faciem spectat, non virtute, sed sapientiâ superavit. Ipse namque diabolus in illâ nos parentis primâ radice supplantans, sub captivitate suâ quasi justè tenuit hominem, qui liber arbitrio conditus ei injusta suadenti consensit, ad vitamque conditus, factus est debitor mortis. » Cùmque adhibitum à divinâ Sapientiâ remedium fusè exposuit, sumptâ nimirum nostrâ naturâ, non culpâ, ita demùm percussus sapientiâ Dei *superbum*, et morte indebitâ debitum mortis solutum ostendit. Vide plura apud S. Gregorium loco citato. Cæterum alia potentia sapientiæque divinæ opera enarrare pergit.

VERS. 13.—SPIRITUS EJUS (1) ORNAVIT COELOS; ET OBSTE-

(1) Verbum, et præceptum ejus. ORNAVIT COELOS, sole, lunâ, astris.

OBSTETRICANTE MANU EJUS, etc. Aliqui de dracone apostatâ Lucifero explicant, qui divinæ manûs potentia eductus est. Alii de fulmine oblique volante et tortuoso tactu per aerem labente. (Menochius.)

OBSTETRICANTE (id est, creante) MANU EJUS, EDUCTUS EST, (e suo nihilo, seu productus est) COLUBER TORTUOSUS, id est, circulus in celo lacteus, ob variè intortas stellas figuram habens colubri, inquit Vatablus; vel Zodiacus, ut Franciscus Valesius, vel sidus draconis, juxta Ursam majorem, ut Siuniga; vel anguis juxta Arcturum; vel hydræ juxta leonem, ut alii volunt. Sed simplicius exponendum videtur de quovis colubro naturali, maxime marino; unde Chaldeus vertit, Leviathan, seu balenam. Ex balenis enim non minùs quàm ex caelorum fabricâ solet Dei potentiam Scriptura commendare. Septuaginta vertunt, præcepto ejus interfectus est draco apostata; scilicet Lucifer cum suis interit interitum seu damnationem æternâ. Et sic allego-

FRICANTE MANU EJUS EDUCTUS EST COLUBER TORTUOSUS.
Hic duo potentiae divinae opera tanquam excellentis-

ricè exponunt sanctus Gregorius, sanctus Thomas, Lyranus et alii. Moraliter idem dæmon Dei gratiâ educitur et mentibus pœnitentium. (Tirinus.)

SPIRITUS EJUS (vel spiritu suo) ornavit caelos; nempe stellis, vel pulchros fecit, ברוח שמים שפיה, spiritus, etc., ita ב in ברוח redundat. Spiritu, i. e., vel 1° vi sua et voluntate, ut spiritus sæpe sumitur; vel 2° ipse Spiritu suo alio, quo omnia facit; vel 3° vento; q. d.: Ventis flantibus, pulsisque per illos nubibus, cœli color purpureus et cœruleus, visu pulcherrimus, apparet. Unde aliqui de serenitate post tempestatem reductâ exponunt. Sed verbum שפיה plus significat; שפיה autem est verbum quatuor litterarum, (idem quod שפר) ut תורה Jer. 12, 5. Vel ה femini. est, et פ leue prætere morem, quia Hebræi refugiunt gravem sonum litteræ Pe dagessata, unde pro שפט dicunt שפט. Ergo שפיה vel tertia est femina. Piel, vel infinit. Iiel. Verbum autem Chaldaicum est, et hic tantum occurrit, et Psal. 16, 6. Aliis שפיה est nomen (formâ אמרה sermo) pulchritudo; spiritu ejus cœli sunt pulchritudo, i. e., eâ pulchritudine quâ sunt, absolutissima, etc. Eductus

EST COLUBER TORTUOSUS, ודללך יד גחש ברוח, formavit sive creavit (ad verb. peperit, vel vulneravit, sive vulnerat, sive dolore afficit, id enim ודללך significat Isa. 51, 9; vide et v. 5 hujus cap.; et חלל propriè est cruciatus parturientis) manus ejus serpentem (vel anguem. Latine angues propriè sunt aquarum, serpentes verò terrarum, ut notat Servius) oblongum, vel fugacem, sive fugitivum, vel profugum, vel mobilem vel teretem, vel vectem, vel tortuosum, vel sinuosum, sive obtortum, aut latè penetrantem. Ad verb. serpentem vectium, vel vectuosum, i. e., vectis more, ab uno extremo januæ ad alterum permeantis, spatiosum et sinuosum: ברוח vectis à fugiendo, quòd ab uno extremo ad alterum velut fugiat, i. e., celeriter labatur et penetret. Sed quid hic serpens, etc.? Resp. 1° fulmen, quod instar serpentis de cœlo cadere videtur et pingitur, et tamen directè fert, Sap. 5, 22. ברוח tortuosus opponitur, et rectum quid significat, unde vectis communiter vertitur; et deducitur à ברוח, quod celeriter currere, festinare et penetrare, significat; fulmen autem est celerimum et maximè penetrans. 2° Insigne aliquod sidus Syris notum; vel primò draco, qui totam ferè septentrionalem plagam tegit; ad quem referri posset, si tam veteres essent ii quibus nunc utimur ἀστερισμοί. Hoc sidus est inter duas Ursas, et multas spiras habet, serpentis in morem, septenis, ut voluit, orbibus sese intorquens, ac Ursam minorem circumiens, caudâ tandem suâ, tanquam vecte, eam à majori Ursâ separans. Maximè conspicuum est hoc sidus, ideòque ad ornatum cœli, ejus mentionem facere cœperat, ampliùs exponendum adjectum putant; vel secundo galaxia, sive via lactea, quæ serpentis more ambitiosa funditur, quæ ob variè intortas stellas figuram habet colubri. Huic nomen ברוח גחש maximè quadrat. Anguis enim fugiens, sive tranet aquam, sive humi reptet, variis sinibus se movet, oculisque spectantium se subducit. Ita galaxias per transversum cœlum extenditur quasi variis sinibus, fugitque aciem intuentium, quòd illæ innumeræ stellæ confundant lucem, nec distinctè cernantur. Per viam tamen lacteam intelligit et reliquas constellationes; q. d.: Ipse est qui creavit omnia signa cœlestia. Vel tertio Zodiacus, ut vult Valesius; vel quartò Anguis, juxta Arcturum; vel quinto Hydra, juxta Leonem. 3° Intelligit agmina piscium repulium quæ in mari versantur. 4° Intelligo cetum marinum, sive balænam, quæ instar vectis sese volvit in mari; quæ ab immensâ suâ longitudine dicitur vectis maris, Isa. 27, 1, quæque insigne est in imis opus divinae potentiae. At alienum videtur, initium versiculi esse de cœlo, finem verò de mari. — Resp. illud non mirum, quia duo admiranda Dei opera in duobus diversis et quàm remotissimis locis ostendere

sima expendit. Primum est ornatu cœlorum; de quo ait: Spiritus ejus ornavit caelos; in Hebræo est שפיה

voluit. Porrò, Leviathan inter admiranda Dei opera àlibi commemoratur, ut Job. 40, 26, et Ps. 104, 26. Allegorice hic locus, sicut et Isa. 27, 1, de Satanâ intelligi potest: sed allegorias haud temerè recipiendas censeo. (Synopsis.)

ברוח שמים שפיה, per spiritum suum caelos ornavit, miro et vario ornatu stellarum et siderum. שפיה pro שפר, tertia masculina præteriti Piel cum He paragogico, ut שפיה pro שפר Amos, 1, 11, נמלכה Jerem. 48, 19, בערה Osee 7, 4, דשה Deuteron. 33, 23, Dagesch verò, formæ Piel characteristicum, abest, ut In שלחה Ezech. 17, 51, 4. Propriè igitur pulchrefecit, decoravit significat, coll. Syriaco decorus, elegans fuit, et pulchritudo, decor. Qui שפיה pro tertiâ feminini habent, subaudiunt ex altero hemistichio יד. Sed incommodus loquendi modus, qui sic prohibet: Per spiritum suum caelos ornavit manus sua. Aliis שפיה est quadriliterum, simile verbo תורה Jerem. 12, 5. Quibusdam est nomen formæ שפחה seu אמרה, ut ita sit reddendum: Per spiritum suum cœli sunt pulchritudo, i. e., summâ conditi pulchritudine et elegantia. חללה ברוח ברוח, formavit manus ejus serpentem fugacem seu mobilem. Alii vertunt serpentem vectis, seu vectuosum, quasi vectis more, ab uno extremo januæ ad alterum permeantis, sive spatiosum et sinuosum. Cui interpretationi tamen minis convenit quod Isa. 27, 1, גחש ברוח, statim

גחש עקלתון, serpens tortuosus, sinuosus, dicitur. Cœli ejusque ornatûs mentio in hemistichio priori non sinit nos dubitare significari h. l. draconem caelestem, seu sidus draconis, quod est inter duas ursas, et multas spiras habens serpentis in morem, ejus figuram planè in cœlo referens, non procul à polo Arctico, septenis, ut voluit, orbibus sese intorquens, ac Ursam minorem circumiens, caudâ tandem suâ, tanquam vecte, eam à majori Ursâ separans. Sic de hoc sidere Virgilius Georgic. 1, 244:

Maximus hic (ad polum articum), plexu sinuoso elabitur anguis

Circum, perque duas in morem fluminis Arctos.

Arabibus quoque hic ἀστερισμός serpens dicitur, et draco. Phiruzabadius, Lexici linguae suæ vernaculæ conditor ille celeberrimus, ab Hidio in Not. ad Ugh Beighii Tabulas stellar. (in Syntagmate dissertat. 4, p. 17) adductus: Serpens notat sidus inter ursam minorem et majorem. Ejus figuram alius scriptor Arabicus, itidem ab Hidio p. 18, excerptus, sic describit: Draco in forma longi serpentis, multis nodis ac flexibus contorti, circumiacet polumborealem. Conf. Ideler über den Ursprung und die Bedeut. der Sternnamen, p. 53. Est hoc sanè maximum et maximè conspicuum in cœlo sidus (Virgilio, Georgic. 1, 205 lucidus anguis dictum), dignum propterea, cujus præ cæteris mentionem faceret poeta, postquam in universum dixisset, divinam sapientiam et cœlos siderum ornatu decorasse. De illo sidere audi quid ex Arati Phænomenis Cicero lib. 2 de Naturâ Deorum, qui cum duas descripsisset Ursas, subjecit:

Has inter veluti rapido cum gurgite flumen

Torvus draco serpit subter supraque revolvens

Sese, conficiensque sinus è corpore flexos;

ejus cum totius est præclara species, in primis spectanda est figura capitis, atque ardor oculorum.)

Huic non una modò caput ornans stella relucet,

Verum tempora sunt duplici fulgore notata.

E trubicusque oculis duo fervida lumina flagrant,

Atque uno mentum radianti sidere lucet.

Neque quominus caelestem draconem sive serpentem h. l. intelligamus impedit, quòd fugax appellatur. Est enim epitheton ornans à serpentibus terrestribus desumptum, qui, sive tranent aquam, sive humi reptent, variis sinibus se movent, oculisque spectantium se subducunt. Qui serpentem terrestrem h. l. significari putant, eo nomine comprehendi volunt belluas quæ-

siphra, quod verbum hoc uno tantum loco reperitur, et ab aliis vertitur *pulchrè fecit*; Rabbi Abraham

cumque immanes et terribiles, quasi Jobus hoc versu maximè admiranda divinæ sapientiæ et potentiæ exempla in duobus diversis et quàm remotissimis locis, in cœlis et in terris, in medium proferre voluerit. Bochartus Hieroz. part. 2, l. 5, cap. 13, tom. 3, p. 693, edit. Lips. נחש ברך propriè *piscem zygænam*, cujus caput lignum tran-versum, quasi *vectem* (ברך) refert, notare conjicit, sed hoc loco insigne aliquod sidus, Syris eo nomine insignitum, intelligendum censet. Aliis ברך ברך est *crocodilus*, cui à rigidâ corporis sui rectitudine id nominis impositum sit. Quæ ipsa et A. Schlutensii sententia, hunc versum connectentis cum præcedenti, tali sensu: *Per spiritum suum renidere facit cœlos*, eos disserenat, i. e. sedato mari, compressis stratisque fluctibus, nubibus pulsis, serenitatem reducit, quod per spiritum suum facit, id est, ventum; *perforat* (חללה) *manus ejus crocodilos*, quibus cætera omnia monstra existimat, quorum percussionem h. l. eò pertineat, quòd eorum cadavera fluitantia, et in scopulos aut arenas ejecta, argumento sint, procellas desæviisse, atque tranquillitatem undis reddisse. Quod quàm sit è longinquo petitum, unusquisque ipse intelliget. Et appositè Bouillier: « At unde, inquit, quæso, accepit, balænas et similia monstra in tempestatibus intrare solere? » J. D. Michaelis in Supplem. p. 2346 hoc versu ortum diei et pulcherrimam auroram descriptam videt, quæ ipsa Chaldaicè שפרשא, Arabibus *matutinus fuit, mane aliquid fecit*. Hinc prius hemistichium sic vertit: *Per spiritum*, i. e., *mandatum ejus cœlum in auroram convertitur*, jussu Dei cœlum aurora rubescit. In altero hemistichio ברך נחש et Michaeli sidus est *serpens borealis*, sed aliâ, quam nos supra attulimus, denominationis ratione. Videlicet ברך coll. Arab., *obvertit latus sinistrum*, propriè *lævum, sinistrum*, hinc *borealem* notare dicit, quùm Orientalibus, in geographiâ facie ad orientem versâ, ad dextram auster, ad sinistram sit septentrio. Sed Hebræis ברך lævi notione haud videtur usitatum fuisse, חללה autem Michaelis ipse cum Schultensio *perforandi* significatu capit, hemistichii-que alterius sensum priori consonum hunc facit: *Et draconem borealem disparere facit manus ejus*. Unâ nempe, inquit, post alteram stellâ illucescente dispareret, serius boreales, ultima Veneris. Sed grandior erit sententia, si de primâ siderum formatione hæc intelligimus, quo sensu verbum חלל et Denteron. 32, 18, Ps. 90, 2, Proverb. 8, 24, 25, occurrit.

(Rosenmuller.)

MANU EJUS EDUCTUS EST COLUBER TORTUOSUS; eruditissimi Hebræorum intelligunt galaxiam, qui serpentis more ambitiosa funditur. Posset hoc ad draconem, qui inter Arctos est, referri, si tam veteres essent in quibus nunc utimur ἀστερισμοί, *ææ siderum figuræ*.

(Grotius.)

Son esprit a orné les cieux, et l'adresse de sa main puissante a fait paraître le serpent plein de replis. — Comme Job représente ici l'ornement des cieux, le sens le plus naturel, selon les plus habiles interprètes, est d'expliquer ce qu'il ajoute touchant ce *serpent plein de replis*, de l'une des principales constellations; soit celle qu'on connaît communément sous le nom de *via lactea*, et qui consiste en un assemblage presque infini d'étoiles petites en apparence, qui traversent tout l'horizon, et qui se traversent les unes les autres comme en serpentant; soit celle du dragon qui est placée vers la grande Ourse, soit le Zodiaque. Cependant la traduction des Septante porte que *le dragon apostat a été tué par l'ordre de Dieu*, ce qui revient assez bien à ce que Job vient de dire, que *son esprit a orné les cieux*. Car les anges qu'il avait créés ayant été sans comparaison le principal ornement des cieux, il a été juste que ceux d'entre eux qui sont devenus apostats par leur orgueil, et dont le chef a été ce dra-

redit, *decoravit*; expressiùs noster alludens ad vestes opere digitorum acu filisque perfectas, *ornavit*. Alterum est productio aut parturitio colubri tortuosi, qui nascitur manu ejus agente officium obstetricis, et extrahente eum ex visceribus, ubi gignitur.

Quoad primum nota est D. Thomæ 1 part. quæst. 66, ex sanctis Patribus sententia, quam communi sensu theologi sequuntur, opus creationis distinctum fuisse ab opere perfectionis vel ornatûs. Nam sicut statuarius primùm imaginem ex ligno nudo producit et facit, quam postea vivis coloribus, et superinducto auro et argento pulchram vividamque reddit; ita Deus primùm ex nihilo cœlos produxit omni pulchritudine destitutos, quamvis statim aliquâ luce illi tempori et occasione congruente illustraverit, dicens, Gen. 1, 4: *Fiat lux*; postea tamen, die scilicet quartâ, illos ornavit cum dixit, Gen. 1, 14: *Fiant luminaria in firmamento cœli*; tunc enim produxit solem, et lunam, et stellas; quibus cœlos reddidit pulcherrimos. Et observandum est verbum illud, *ornavit*, alludere ad illud, Gen. 2, 1: *Perfecti sunt cœli, et omnis ornatu eorum*. Ubi in Hebræo habetur vox תבואה *tebaum*, quæ significat *exercitum* aut *militiam*; unde multi legunt: *Perfecti sunt cœli, et omnis militia eorum*. Quod dictum est ratione solis, lunæ et siderum, quæ in Scripturâ communi voce dicuntur militia cœli, quia per hæc non solùm Deus pulchros reddidit cœlos, sed etiam potentissimos, et magnâ vi ac robore præstantes; horum namque siderum virtute ubique pertingunt, operantur, et quasi toti terræ dominantur sicut rex per potentem exercitum; quia propter solis, qui vicem tenet ducis supremi, et lunæ, quæ illius vicem tenet noctu, et stellarum influxum, ubique cœli penetrant, omnia producunt, etiam in visceribus terræ aurum, argentum, ferrum, æs, et cætera metalla, et in cavernis illius fontes, in superficie herbas, in arboribus fructus, in aquis pisces, etc. Cœlos itaque Deus creavit, ut in totum terrarum orbem agerent, et sub motu suo et ductu inferiora omnia continerent; quos propterea ornavit stellis, quæ non solùm pulchros redderent; sed etiam quasi militibus munivit, et armavit, quorum potenti virtute omnia inferiora tam terræ quàm maris subjecta tenerent, et penetrarent, et ubique operarentur, producentes aurum, argentum, gemmas, herbas, fructus, pisces, etc. Hoc igitur primum opus divinæ potentiæ satis per se evidens et omnibus conspicuum.

Quoad alterum major est difficultas, nec ita notum quis sit ille *coluber tortuosus*, quem obstetricante Dei manu eductum dicit. In miras maximèque varias hic interpretes abeunt sententias. Sunt qui sub hac metaphorâ censeant voluisse Jobum describere fulminis productionem, quod ex nubibus quasi ex utero materno Dei manu agente prodire videtur; et volunt quidem dici colubrum, quia in modum colubri *progen p. m. de replis*, qui a entraîné après lui un grand nombre d'étoiles du ciel, *aient été exterminés* par la puissance de Dieu, afin que *le ciel qu'il avait orné par son Esprit*, ne fût pas souillé par la présence de ces esprits apostats. (Sacy.)

longatur, tortuosum verò propter motum hùc illùcque tendentem; quà de causà quasi proprio nomine à philosophis vocatur obliquum fulmen, ut dixit Seneca in Thieste, act. 2, quòd obliquè feratur. Èt sanè inter alias exhalationes ignitas refertur quædam, quæ ab astrologis dicitur draco volans, quia, cùm accenditur, draconis volantis similitudinem gerit. Verbo autem obstetricandi aiunt optimè declarari fulminis ortum ex nube; illa etenim intra se recipit exhalationem, quæ materia est fulminis, sicut mater recipit semen, ex quo fœtus formatur; quam postquàm intra seipsam tanquàm in utero fovit et gestavit, suo tempore maximo tonitruo edito, quod clamoris aut gemitùs tenet vicem, parturit, et in lucem dat fulmen. Id autem fit Dei manu aut potentià obstetricante, hoc est, educente ex intimis nubis et emittente fulmen, accendente scilicet illam exhalationem aut vaporem tenuem, et virtutem invictam illi tribuente. Quæ est Pinedæ sententia.

Alii colubrum tortuosum intelligunt illustre aliquod cœlorum ornamentum, quod per synecochen alia complectitur, quibus cœlorum species variatur et illuminatur. Quòd tamen illud sit obscurum est; Rabbi Levi et Vatablus putant esse circulum illum vulgò lacteum, qui ab omnibus in cœlo illustris notatur, et ob varias intortas stellas serpentis quamdam speciem præ se fert, unde poeticè coluber nuncupatur. Franciscus Valesius, lib. de sacrà Philosophià, cap. 47, de Zodiaco sermonem esse putat, qui obliquus est, et illustribus excolitur ac distinguitur signis. Stunica ait esse sidus draconis, quod est juxta ursam minorem et polum arcticum. Eadem ratione posset accipi sidus anguis, quod est juxta arcturum et booten; aut sidus hydræ, quod est ingens et maximè tortuosum juxta leonem. Sanè alia sidera notasse Jobum, et illorum virtutem ac proprietatem agnovisse, ex cap. 9, vers. 9, et cap. 38, vers. 31, probatur. Ut autem istis locis per synecochen pauca sidera pro omnibus sumuntur, sic etiam per eandem figuram in serpente tortuoso, qualis in Boreali cœli plagà describitur cætera omnia sidera totaque cœli species intelligitur. Dicitur autem obstetricante divinà manu eductus ille coluber, Idumæorum, ut opinor, proverbiali formà loquendi, quia scilicet cœlum, quod primum à sideribus vacuum creatum fuit, deinde peperisse ac produxisse videri potuit stellas quasi germina quædam aut filios, quos suo contineret et foveret amplexu; quos ut in lucem ederet, accessit Dei quasi obstetricis, aut, ut poetæ nugantur, Lucinæ manus, quæ in lucem hominumque conspectum evocàrit id quod tanquàm in semine cœlorum virtus per modum uteri à principio conceperat. Hic porrò loquendi modus Idumæis in eadem materià inusitatus non est, qui pariendi, gignendi, aut etiam parentum vocem in rebus etiam inanimatis usurpant. Plura nobis exempla suppeditant, ubi Deus sic ad Jobum loquitur, cap. 38, 28: *Quis est pluvie pater? vel quis genuit stillas roris? De cujus utero egressa est glacies? et gelu de cœlo quis genuit?* Cùm autem generationem et uterum spectemus, quid mirum si obstetri-

cis nomen et manum audiamus? Colubri porrò nomine reliquæ etiam constellationes et imagines intelligi possunt, quas velut in opere phrygio vult Job artificiosè cœlis insutas à Deo, operà digitorum suorum quasi acu illos pingente. Aptissimè autem dùm manus et digiti figuras illas in telis acu laboriosè depingunt, à B. Jobo dicuntur in lucem illas obstetricando producere. Propterea verò alibi *digitis* hoc opus tribuitur, alibi *Dei Spiritui*; quia quod opus acu pingendo et punctim fit, id summà attentione et digitis fit; unde et istis tribuitur ut proximis instrumentis, et spiritui prudentiæque digitos dirigenti. In quem sensum dicit alibi David *fecisse Deum cœlos in intellectu*, artificiosè nimirum illos ornasse; quam artem alibi expressit opera digitorum Dei cœlos appellando.

Alii putant simplicius posse accipi de quovis colubro naturali maximè marino. Unde Chaldæus vertit *Leviathan* seu balænam, cete grandia, immanes dracones et serpentes; è quibus æquè ut ex cœlorum fabricà Dei potentiam commendare solet Scriptura.

Alii denique Luciferum interpretantur, qui in sacris Litteris coluber ac serpens dicitur, tortuosus nempe, quia habitus ille colubro familiaris est, utpote qui sese sinuat multiplici volumine; tum quia callidus est, et suas fraudes variis spiris et flexibus occultat. Ita S. Gregorius, Philippus, S. Thomas, Lyranus, et alii. Quæ explicatio minimè contemnenda est, cùm habeat magnos patronos, nec à textu violenter extorta sit. Imò Septuaginta non obscure hanc approbant, dùm sic vertunt: *Προτάγματι δὲ ἐθνικώτεσε δράκοντα ἀποστάτην, præcepto autem peremit draconem desertorem*; Symmachus reddit, *τὸν ἔριν τὸν συγκλειόντα, serpentem qui concludit*, seu ut alii ex Hebræo interpretantur, *serpentem vectem*, id est, colubrum circumplicantem se gazis occultis, draconem thesauris invigilantem, inutilium opum et reconditarum genium. Ille nimirum vectes athenos machinatur, ille seras molitur et claves, ille velut horrorem inducit avaris, ut non magis clausam opulentiam quàm ærarium sanctius audeant attingere. Quare ubicumque videris defossas opes et stupentes, neque unquàm educi ad opera bona et laudabilia obeunda, nihil mihi dubites illic draconem tenebrarum amicum regemque versari, adamantinumque vectem imponere. Indi notabilem modum adhibuerunt ad dracones evocandos et capiendos; de quo video in doctorum monumentis proditum; pallium enim coccineum litteris aureis superintextum ante cubilia oppandunt, quarum vi dracones emergunt; magiam quamdam et incantationem in eà re esse putabant mirabilium operatricem, cujus potenti energià è latibulis suis belluæ educerentur. Verùm absque maleficorum superstitione et carmine impio, si tantum purpuram et aurum ostenderis, hoc est, potentiam magnam sive amplissimam dignitatem et superbas opes demonstraveris, draco subito è cavernis stygiis erumpit, et adrepat, et in thesauro volutatur. Nam clara inter homines auctoritas exuberantesque divitiæ sunt duo fontes vitiorum ut duo lustra serpentium funestorum; et per duos illos aditus dæmon in cor ho-

mirum animumque invadit, ni favor Numinis singularis gratiaque tueatur. Si ergo cum S. Thomâ Luciferum intellexeris, dicitur eductus ille coluber obstetricante divinâ manu, quia sicut obstetrix mortuum foetum ex maternis visceribus extrahit scienter et cautè, ne quid ex illo infelici partu mater patiatur incommodi, sic Deus è cœlo cœtuque sanctorum spiritus depulit apostatas, ut tamen bonorum angelorum maneret intemerata societas, neque ex cœlorum ornameto, quod angelos esse putabat S. Thomas, quidquam cadente colubro decideret.

Tropologicè verò idem tartareus coluber, qui per lethiferum peccatum animas hominum ingreditur possidetque, etiamnum quotidie in sacramento pœnitentiæ, confessarii quasi manu obstetricante, per confessionem educitur et ejicitur Dei gratiâ è mentibus pœnitentium.

VERS. 14. — ECCE HÆC EX PARTE DICTA SUNT VIARUM EJUS (1); ET CUM VIX PARVAM STILLAM SERMONIS

(1) Divinorum operum.

ET CUM VIX, etc.; quasi dicat, si pauca hæc quæ commemoravi, mentes nostras obstupefaciunt, quid nobis accideret majora audientibus, aut commemorantibus.

SERMONIS EJUS, id est, operis.

TONITRUM, vim.

INTUERI, intelligere, mente comprehendere.

(Menochius.)

אלה קצות דברי hæc sunt *extrema* (vel *pars, partes, extremitates*) *viarum* (vel *operum*) *ejus*, q. d. : Delibavi tantum opera Dei, non plenè exposui; vix extrema et limen salutavi, introrsum non sum ingressus; ne ergo putate me omnia enarrasse. Conclusio hæc est totius loci de Dei potentiâ et providentiâ. Quæ jam paucis perstrinxi, sunt portio quædam viarum illius, h. e., eorum quæ Deus facere solet. Hæ sunt *oræ viarum ejus*, sive lineæ quædam adumbrantes potentiam in aliis plenius demonstratam, sive *πάρεργά τινα*, vel *ἐπιπρόσω* facta.

VIX PARVAM STILLAM, etc. Hebr. *Sed quàm pusillum est quod audivimus de eo? sub. alios disserentes? Et quàm exiguum quid auditur in illis? Et quantulam portionem audivimus de isto negotio?* ב [in ב] valet *pepi, de. Et, vel sed quantam particulam* (i. e., quàm exiguum, Heb., *quam exiguitatem*) *rei audimus, vel audivimus de eo? Quanta exiguitas, quàm exigua portio, verbi, vel rei, scil. hujusce, audita est de eo? de Deo ejusque potentiâ et providentiâ et operibus? Crassiores sumus quàm ut millesimam ejus mirabilium actionum vel delibare, ne dicam comprehendere, possimus.* וְכַךְ sumo ut Job. 4, 12, pusillum et parum admodum. וְכַךְ verto, *tenuem susurrum*, sicut Job. 4, 12. Porro, verba sensus, ut שכרע cum ב objecti vel partis jungi insolens non est; ut שכרע בקול, auscultare voci parentum, h. e. obedire.

QUIS POTERIT TONITRU, etc.? Heb. : Et (vel sed, vel ergo), *tonitru* (vel *tumultum*) *fortitudinem* (vel *virtutum*, i. e., validissimum, vel potentiæ, summæ *potentiæ*, Heb., *roborum.*) *ejus quis intelliget? vel intelligat? percipiat? vel, satis consideret? pro dignitate ac merito? Nemo sanè. O altitudo, etc., Rom. 11, 33. Tonitru hic intelligunt, vel 1° ad litteram, quòd inde summa Dei potentia agnoscitur; vel 2° metaphoricè, pro vi et magnitudine, ut Job. 39, 28, q. d. : Quis comprehendat ingentes et innumeras Dei virtutes, quæ velut vocem tonitruvi more attollunt? Tonitru, i. e., robur. Sic nostri *fulmen eloquentiæ* dixerunt, et *tonare*, pro, magnâ vehementiâ orationis uti. Et *virtutis ejus fragorem quis intellexit? Quan-**

EJUS AUDIERIMUS, QUIS POTERIT TONITRUM MAGNITUDINIS ILLIUS INTUERI? Hæc, inquit, quæ modò per me enarrata sunt, tantum pars quædam sunt operum Dei mirabilium, quæ agit ille in omnipotentia fortitudinis suæ; pauca quædam sunt de plurimis, minima de maximis. Quòd si igitur nos homines præ debilitate et obscuritate intellectus vix pauca quædam et exigua audire atque intelligere de illius magnitudine sufficimus, quæ in comparatione ad infinitam illam plenitudinem divinæ majestatis non aliud sunt quàm stillula aut guttula aquæ cum immenso pelago comparata; quis posset audire ac plenè intelligere illa altissima quæ de infinita perfectione divinæ majestatis adhuc dici possent, sed incognita et inaudita sunt hominibus; quæ meritò validissimi tonitruvi sono videntur comparanda propter suam dignitatem et nimiam excellentiam humani ingenii captum superantem; quemadmodum validi tonitruvi sonus malè temperatus est humanarum aurium infirmitati, et propter defectum proportionis commodè non potest percipi. Ex his igitur, inquit, ô amici, satis apertè potestis intelligere excellentiam divinæ potestatis mihi non esse incognitam, neque opus esse ut supervacaneè hisce de rebus me admoneatis quasi vel ignorantem vel inconsiderantem.

Cæterum cum hoc capite multa tangantur mysteria, spiritalem eorum quæ dicta sunt sensum breviter retexamus. Sanctus Job, cum eximius propheta esset, sub magnarum, quas narravit, rerum involucro magna et stupenda Dei opera prophetasse credendus est. Nam si attentè totius capitis seriem consideres, videbis ipsum cum amicis suis agentem, et illos volentem redarguere, tria de Deo supposuisse: Primò, illum esse potentissimum et fortissimum: *Qui fortis, inquit, est; secundò, esse sapientissimum ac prudentissimum: Qui habet, ait, sapientiam; tertio, illum esse totius vitæ et respirationis principium: Qui fecit, inquit, spiramentum.* Quibus non incongruè tres divinas personas voluit ex appropriatis attributis describere, quia Patri tribuitur potentia, Filio sapientia, et Spiritui sancto respiratio aut vita. Postquam autem potentiam Patris et sapientiam Filii quibusdam peculiaribus operibus prænuñtiavit, sub cortice quorundam naturalium operum progreditur ad ostendendam virtutem Spiritus sancti, qui Spiritus Dei dicitur; cujus singulare appropriatumque opus voluit describere, dicens:

doquidem vim potentiarum ejus, i. e., multiplicis, imò infinite, potentiæ ejus, quis considerare poterit? q. d. : Inenarrabilis est Dei sapientia et potentia. Tonitru fortitudinem vocat sermonem clarum fortiter prolatum, quod sit velut tonitru maximum, quod Israelitæ non substinebant audire, Exod. 19, 16. (Synopsis.)

אלה, ista, quæ hactenùs dixi, ut supra, 18, 21, קצות sunt extremitates, extremæ partes oræ lineæ, ut infra 28, 24, Exod. 25, 18, Isa. 40, 28. וְכַךְ, viarum, i. e., actionum, operum, ejus, ut infra 40, 19. Proverb. 8, 22. Delibavi tantum, inquit, exiguam partem operum admirabilium Dei, ne me omnia putetis enarrasse, vix, imò ne vix quidem extremam partem attingi. וְכַךְ h. l. non est exaggerantis, sed extenuantis, ut Ps. 56, 5, 79, 48, *quantillus.* (Rosenmuller.)

Spiritus ejus ornavit cœlos, et obstetricante manu ejus eductus est coluber tortuosus; illudque sub involucri operum naturalium depingit. Non igitur de cœlis materiatis, aut ornatu eorum visibili, aut de fulmine aut fulgure ex nubibus cum sensibili tonitruo erumpente præcipuè loqui voluit, neque hujusmodi opera principaliter declarare; id namque debile depressumque esset subjectum illi, quem insignem prophetam confitemur, qui si talia solùm vellet describere, superflue Spiritui sancto peculiariter tribueret. Nulla enim ratio subest, cur ornatus cœli, et colubri tortuosi parturitio, aut fulminis vis aut motus peculiariter Spiritui sancto magis quàm Patri aut Filio tribui possit. Cœlos ergo illos intellexit, quos et David, quando dixit: *Cœli enarrant gloriam Dei*; quod Paulus de Apostolis sanctis intelligendum docuit. Hos, qui in se nihil erant ampliùs quàm pulvis et cinis, primò Christus verbi sui virtute tanquàm cœlos produxit, illud adimplens Isaïæ 65, 17: *Ecce ego creo cœlos novos*; quos postea Spiritu suo ornavit. Primò namque illos vocationis suæ voce quasi producere visus fuit, quando vidit Petrum et Audream, et vocavit eos; Jacobum similiter et Joannem, Matthæum et alios, quibus statim lucem quamdam imperfectam illi tempori congruentem dedit; nam misit illos evangelizare, et prædicare regnum Dei, sanare infirmos, etc.; non tamen tunc plenè ornavit, quos ordinandos Spiritus sui virtute servabat, quibus dixit, Joan. 16, 12: *Multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modò; cum venerit Spiritus veritatis, ille docebit vos omnem veritatem*. Tunc ergo, inquit Gregorius, hos cœlos ornavit Spiritus cum replevit; quod Lucà referente didicimus, qui ait, Act. 2, 2: *Factus est repente de cœlo sonus tanquàm advenientis spiritus vehementis; et replevit totam domum ubi erant sedentes; et apparuerunt illis dispersitæ lingue tanquàm ignis, seditque supra singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto*. Ex eo acceperunt ornamenta virtutis, quos immensa ante possederat fœditas timoris. Scimus namque quòd ille Apostolorum, id est, cœlorum primus, ante acceptam hujus Spiritus gratiam quoties mori timuit, vitam negavit; qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cujusquam, sed unius mancipii solà est interrogatione prostratus, et quidem mancipio, ne sexus firmior terribile quid demonstraret, ancillà est inquirente tentatus, rursusque ut talis sexus infirmitas etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancillà tantummodò, sed ab ostiarià est ancillà requisitus. Ecce quàm vilis ad tentandum persona est requisita, ut apertè proderetur, quanta eum timoris infirmitas possideret, qui nec ante vocem ancillæ ostiarie subsisteret. Sed hic jam paulò ante timidus, qualis post adventum Spiritus exstiterit, vidcamus. Certè Lucà testante didicimus contra sacerdotes et principes quantà Dominum auctoritate prædicavit. Nam cum facto miraculo quæstio fuisset exorta, et sacerdotum principes, seniores ac scribæ in Apostolorum persecutionem concurrerent, eos in medio statuentes, in quâ virtute miraculum fecerint curaverunt percun-

ctari; quibus, repletus Spiritu sancto, Petrus dixit, Act. 5: *Principes populi, et seniores, si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, hoc notum sit omnibus vobis et omni plebi Israel, quia in nomine Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc isto astat coram vobis sanus*. Cumque erga hæc persequentium furor exresceret, eosque sacerdotes ac principes Jesum prædicare prohiberent, Petrus dixit: *Obedire oportet magis Deo quàm hominibus*. Sed cum auctoritatem prædicantium resistentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur. Nam tunc principes sacerdotum cæsis denuntiaverunt, ne loquerentur in nomine Jesu; sed Apostolorum virtutem flagella premere non potuerunt; nam illi ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die in templo et circa domos non cessabant docentes et evangelizantes Christum. Ecce ille paulò ante timidus, jam linguis loquitur, coruscat miraculis, infidelitatem sacerdotum ac principum liberâ voce increpat, ad prædicandum Jesum exemplum auctoritatis cæteris præstat; ne in nomine ejus loqui debeat verberibus prohibetur, nec tamen compescitur; contemnit flagella cædentium, qui paulò antè requirentium verba timuerat, et qui ancillæ vices requisitus expavit, vires principum cæsus premit; sancti namque Spiritus jam virtute solidatus erat. Hæc sunt ornamenta cœlorum. Ita S. Gregorius supra citatus.

Sed hic etiam recolendum est quod paulò ante dicebamus, ornatum cœlorum, aut stellas, quibus cœli fuerunt exornati, vocari militiam cœli, quia verè per virtutes et dona Spiritus sancti, quibus Deus hominem ornat, ita etiam munitum relinquit, ut non jam minùs redditus sit fortis, quàm si grandi esset exercitu, quo bellum gereret, roboratus. Virtutes namque et dona Spiritus sancti non solùm ornant animam, sed sunt quasi milites potentissimi ad debellandas omnes inimicas potestates. Hos ergo cœlos (Apostolos, inquam) ornavit stellis, id est, virtutibus et donis Spiritus sancti, quibus illos ita munivit et armavit, ut totius mundi imperatorum, regum, sapientum, imò et totius inferni vires enervârint, et omnem orbem subjecerint; et ad abditissimas ac remotissimas orbis terræ partes eorum virtus pervenerit, mira stupendaque in cordibus hominum operando. Hoc quidem primum opus. Alterum etiam in ipsis fecit, quod de colubro tortuoso aut fulmine dixit Job. Quapropter Christus mittens eos ad prædicandum jussit esse *prudentes sicut serpentes*. Erant sanè Apostoli ex semetipsis veluti vapor quidam levis, aut exhalatio quædam sicca, aut fumus nullius ponderis, quia nullâ virtute præstabant; nec enim erant sapientes, nec potentes, nec divites, aut fortes, sed contemptibilia mundi, et orbis peripsemata; igne tamen cœlesti Christus eorum corda succendit, et qui in cœnaculo quasi in quâdam obscurâ nube aut nubis utero conclusi tenebantur, statim hoc igne succensi, sicut è nube fulmen maximo tunc strepitu tonitruoque audito egressi sunt tam validi ac potentes, ut omnes

principum, sacerdotum, regum, imperatorum, imò et diaboli ac totius inferni potentias facillimè vicerint. Universus se illis orbis opposuit, omnis potentia seculi in eos insurrexit, et excitata est; at illi omnia virtute Spiritus superarunt. De illis propterea egregiè B. Augustinus illud intelligit, Psal. 96. 4 : *Illuxerunt*

fulgura ejus orbi terræ, vidit, et commota est terra. Fulgore namque doctrinæ et miraculorum lucebant, et tota terra commota est his fulgoribus à nubibus erumpentibus, et tanquàm potentia fulmina virtute potenti omnia sibi subjiciebant, ut D. Gregorius, lib. 30 Moralium, cap. 3, fusiùs prosequitur.

CAPUT XXVII.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit :

2. Vivit Deus, qui abstulit judicium meum; et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam,

3. Quia donec superest halitus in me, et spiritus Dei in naribus meis,

4. Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

5. Absit à me ut justos vos esse judicem; donec deficiam, non recedam ab innocentia meâ.

6. Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram; neque enim reprehendit me cor meum in omni vitâ meâ.

7. Sit ut impius, inimicus meus; et adversarius meus quasi iniquus.

8. Quæ est enim spes hypocritæ si avarè rapiat, et non liberet Deus animam ejus?

9. Numquid Deus audiet clamorem ejus, cum venerit super eum angustia?

10. Aut poterit in Omnipotente delectari, et invocare Deum omni tempore?

11. Docebo vos per manum Dei quæ omnipotens habeat, nec abscondam.

12. Ecce, vos omnes nôstis, et quid sine causâ vana loquimini?

13. Hæc est pars hominis impii apud Deum, et hæreditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.

14. Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, et nepotes ejus non saturabuntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, et viduæ illius non plorabunt.

16. Si comportaverit quasi terram argentum, et sicut lutum præparaverit vestimenta :

17. Præparabit quidem, sed justus vestietur illis; et argentum innocens dividet.

18. Ædificavit sicut tinea domum suam, et sicut custos fecit umbraculum.

19. Dives cum dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, et nihil inveniet.

20. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte operimet eum tempestas.

CHAPITRE XXVII.

1. Job, prenant encore la parole, et usant du même discours figuré, continua en ces termes :

2. Je prends à témoin le Dieu vivant, qui m'a ôté tout moyen de justifier mon innocence, et le Tout-Puissant, qui a rempli mon âme d'amertume,

3. Que tant que j'aurai un souffle de vie, et que Dieu me laissera l'air que je respire,

4. Mes lèvres ne prononceront rien d'injuste, et ma langue ne dira point de mensonge.

5. Ainsi Dieu me garde de vous croire équitables dans les jugements désavantageux que vous portez de moi. Tant que je vivrai, je ne me désisterai point de la défense de mon innocence.

6. Je n'abandonnerai point la justification que j'ai commencé à faire de ma conduite; car mon cœur ne me reproche rien dans toute ma vie de tous les crimes dont je suis soupçonné.

7. Que celui donc qui se déclare mon ennemi passe lui-même pour un impie; et que celui qui me combat comme un méchant soit regardé comme un injuste, puisqu'ils m'accusent l'un et l'autre d'une hypocrisie dont je suis très-éloigné.

8. Car quelle est l'espérance de l'hypocrite, s'il ravit le bien d'autrui par son avarice, et que Dieu ne délivre pas son âme de cette honteuse passion?

9. Dieu entendra-t-il ses cris lorsque l'affliction viendra fondre sur lui?

10. Ou pourra-t-il trouver sa joie dans le Tout-Puissant, et invoquer Dieu en tout temps? Non, sans doute.

11. Mais je vous enseignerai, avec le secours de Dieu, quel sera le sort de l'hypocrite; je ne vous cacherai point ce qui est renfermé dans le Tout-Puissant touchant la fin malheureuse qu'il lui destine.

12. Mais vous le savez déjà tous; vous savez qu'après l'avoir laissé jouir d'une trompeuse félicité durant cette vie, il le précipitera dans une véritable misère après sa mort : Pourquoi donc vous répandez-vous en de vains discours pour me prouver, contre votre propre lumière, que Dieu ne laisse point prospérer les méchants, et qu'il les punit toujours dès cette vie?

13. Je sais aussi bien que vous que voici le partage de l'homme impie devant Dieu, et l'héritage que le Tout-Puissant réserve pour les violents.

14. Quand ses enfants seraient en grand nombre, ils passeront tous au fil de l'épée, et ses petits-enfants ne seront point rassasiés de pain; ses biens injustement acquis ne passeront point jusqu'à eux.

15. Ceux qui resteront de sa race seront ensevelis dans sa ruine; ils périront avec lui, et leurs veuves ne les pleureront point.

16. S'il fait un monceau d'argent comme de terre, s'il amasse des habits comme il ferait de la boue,

17. Il les préparera à la vérité, il aura le plaisir de les accumuler; mais le juste s'en revêtira, et l'innocent partagera son argent.

18. Ainsi il s'est bâti, comme le ver à soie, une maison pour les autres, et il s'est fait, comme le gardien d'une vigne, une cabane qu'il ne possédera pas longtemps.

19. Car lorsque le riche s'endormira du sommeil de la mort, il n'emportera rien avec lui; il ouvrira les yeux, lorsqu'on le réveillera au jour de la résurrection, et il ne trouvera rien alors entre ses mains.

20. Il sera surpris de la pauvreté, comme d'une inondation d'eau; il sera accablé de la tempête au milieu d'une nuit profonde.

21. Tollet eum ventus urens, et auferet, et velut turbo rapiet eum de loco suo;

22. Et mittet super eum, et non parcat : de manu ejus fugiens fugiet.

23. Stringet super eum manus suas, et sibilabit super illum, intuens locum ejus.

21. Un vent brûlant le saisira et l'emportera, il l'enlèvera de sa place, comme un tourbillon enlève une paille.

22. Dieu enverra sur lui *plais sur plais*, et il ne épargnera point; il fera tout son possible pour s'enfuir de ses mains; *mais ses efforts seront inutiles.*

23. Alors celui qui verra le lieu d'où il est tombé frappera des mains dans la joie qu'il aura de sa perte, et il sifflera en lui insultant. *Tels sont les maux que les impies souffrent après leur mort; mais, pendant leur vie, ils sont pour l'ordinaire comblés de biens, au lieu que les justes sont accablés de misères; et cela par une conduite de la sagesse de Dieu, qui est impénétrable à la raison de l'homme, si habile d'ailleurs à découvrir les choses les plus cachées.*

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — ADDIDIT QUOQUE JOB, ASSUMENS PARABOLAM (1) SUAM, ET DIXIT. Cùm Job intermisso, ut appa-

(1) Sermonem gravem et sententias eruditas significat. Unde et Salomonis sententiæ parabolæ vocantur. (Menochius.)

Amicis silentibus, sive quòd ejus argumentorum vi coercerentur, sive quòd eo repugnante indignarentur, Jobus pro se dicere pergit. Parabolam verò nuncupat orationem suam, allegoricam nempe et poeticam orationem : hujus enim libri oratio minime simplex est et æquabilis, uti familiares sermones decet. Vide per similem phrasim Balaami, Num. 23, 7, 18, et 24, 3, 15. In hoc capite et sequenti Jobus ultrò fatetur unà cum amicis, consueto quidem more Deum in impios animadvertere, nec pati ut fructu criminis sui diù fruatur; simul autem pristinum sermonis argumentum non deserit, scilicet interdum bonos à Deo cruciari. Tum profunda Dei judicia, ejusque sapientiæ vias, quæ homines latent, commendat. Claudis denique pronuntians, timorem Domini veram esse sapientiam, verumque consilium illud esse, ut quis à malo recedat : certa et perpetua veritatis axiomata. Quæcumque sit Dei erga bonos malosque providentia, sive illos erigat, sive dejiciat, sive malis opprimat, vel cumulet bonis; semper tamen creaturam intra limites timoris et reverentiæ sese continere necesse est.

(Calmet.)

וְרָקַף שָׂאת בְּשֵׁל, *addidit autem (vel perrexit) assumere (vel proferre, vel attollere) parabolam (vel sententiam) suam.* Parabola hic est sermo figuratus. Sermo serius de magnis rebus per involucri similitudinum traditus. Sermo parabolicus, h. e., multis sententiis gravibus ac sapientibus constans; sermo prudens et meditatus, figuris, exemplis et sententiis seu apophthegmatibus illustratus. Vide Num. 23, 7, et 24, 3, 15; 1 Reg. 4, 32. Vel, egregia doctrina, sive sententia sua de statu causæ suæ et amicorum, etc. Porrò, *attollere parabolam*, hic ut et Num. 23, 7, est attollere vocem pronuntiando parabolam. Parabola בְּשֵׁל dicitur vel à בְּשֵׁל *assimilatus est*; vel à בְּשֵׁל *dominatus est*, quòd inter dicendi genera principatum teneat. *Addidit assumere*, etc., i. e., resumpsit Job sermonem intermissum. Postquam tacere vidisset socios, cùm paululum exspectasset, loqui prosecutus est, etc. (Synopsis.)

וְרָקַף אִיבֵי, *addidit Jobus*, i. e., perrexit, ut infra, 29, 1; 36, 1. Quùm amici (ut rectè observat Jarchius) nihil ampliùs haberent, quod opponerent, ab Eliu ideò reprehensi, 32, 16; בְּשֵׁל propr. *similitudo, sententia figurata*, de omni sermone poetico, sententioso et gravi dicitur, vid. Num. 21, 27, 25, 7; Ps. 49, 5, et ibi not. Mich. 2, 4, Habac. 2, 6. שָׂאת *attollere* de voce dicitur et Jerem. 17, 16, Isa. 24, 14, Genes. 25, 58. (Rosenmuller.)

Ce chapitre, dont la surface paraît un peu moins difficile que celle de quelques autres, est plein d'obscurités qu'on n'est capable de sentir que lorsqu'on y donne une attention sérieuse, et qu'on s'efforce, par

ret, sermone aliquantulum siluisset, ut loquendi spatium aliis concederet, si fortè quispiam eorum, prout hactenus fecerant, respondere aliquid vellet; nemo autem ampliùs ei quidquam reponeret, aut obstrepere ulteriùs auferet, resumptis novis animis novam quoque parabolam assumit. Est autem *parabola* sermo gravis et sententiosus illustrem aliquam doctrinam continens, et plerùmque ad mores ac prudentem rerum usum accommodatus. Unde et Salomonis sententiæ parabolæ vocantur, quæ præcepta sunt ad conformandos honestè mores opportuna. Licet autem parabolæ similitudinem aliquam et comparisonem juxta vocis etymologiam importent, involvantque ple-

une explication suivie, de réunir des parties qui ne se lient qu'avec peine, et de trouver dans le discours de Job une vérité qui réponde exactement à ses expressions.

Plus on tâche de les approfondir, plus on découvre qu'elles sont prophétiques, et c'est pour nous en avvertir que le Saint-Esprit nous assure dès l'entrée que tout le discours de Job est mystérieux, qu'il cache sous un sens simple un autre plus sublime, qu'il est plein d'énigmes et de figures, qu'on ne l'entendra pas si l'on se contente de ce qui s'offre d'abord à l'esprit, et que Job sert de voile à quelqu'un qui a plus de vertu et qui souffre plus que lui.

Nous n'avons point de prophéties plus profondes ni plus divines que celles que l'esprit de Dieu fit prononcer à Balaam, contre les intentions de cet homme intéressé. Elles commencent toutes par ces mots : *Assumpta parabola sua, dixit; Assumpsit parabolam suam, et ait*; et il est évident que ces mots signifient la même chose que l'exorde plus ordinaire des prophètes : *Factum est verbum Domini super me... Hæc dicit Dominus.*

Ce n'est pas seulement dans ce chapitre que Job annonce des mystères; il l'avait fait dès le précédent, et c'est pour cette raison qu'il n'est pas dit qu'il commence à prophétiser, mais qu'il continue de le faire : *Adjecit assumere*, c'est-à-dire, *prosequi parabolam suam.* On voit par là que nous ne nous sommes pas trompés en donnant à quelques expressions du chapitre précédent un sens plus élevé et plus mystérieux que ne le pense le commun, quoique la lettre même, considérée avec attention, nous y ait contraints; et je crois qu'on est maintenant un peu moins surpris de ce qui a été dit sur le v. 13 de la chute du premier ange et de ses complices, transformés en serpents, et de la réparation de l'homme qui, n'étant qu'un ver de terre, est transformé en ange par la grâce du Libérateur. C'est ce Libérateur dont Job est occupé; ce sont ces mystères, et principalement ceux de ses humiliations et de ses souffrances qu'il a dans l'esprit. Et c'est par rapport à ce grand objet qu'il faut examiner tout ce qu'il dit, parce que son état personnel n'est que la figure, et que celui de Jésus-Christ est la vérité. (Duguet.)

rùmque aliquid obscurum et affine ænigmati, non tamen illud necesse est, dummodò gravis sit utilisque sententiâ. Pura de vocis illius significatione et usu vide fusiùs et eruditè à patre nostro Salazar ad capitula primum Proverbiorum versum primum annotata et disputata.

Cæterùm Job ad mentis suæ conceptum et ànimi corporisq̃e dolorem pleniùs exprimendum prosequitur eum, quæm superiùs instituerat, sermonem, scilicet se nequaquam ob scelus aliquod à se commissum tam duriter tractari, et si causam suam velit agere, superiorem in ipsa se futurum non quidem adversus Deum, sed adversus illos, qui ipsum tanquam improbum arguere volebant, et concludere, afflictiones, quas patiebatur, magnitudini peccatorum ipsius respondere. Job igitur tuetur Deum non inductum fuisse ad se tam graviter affligendum, eò quòd ipse aliis longè sceleratior fuerit, sed causam aliquam arcanam esse et incognitam hominibus, altiùsque ascendendum quàm ad justitiam illam ordinariam, quæ delictorum præcisè vindictam spectat. Ut verò id quod asserit plus ponderis et auctoritatis habeat, à protestatione incipit, quæ jurisjurandi vim obtinet.

VERS. 2. — VIVIT DEUS, QUI ABSTULIT JUDICIUM MEUM, ET OMNIPOTENS, QUI AD AMARITUDINEM ADDUXIT ANIMAM MEAM. (1). — Ista verba : *Vivit Deus*, solemnem con-

(1) Hoc unum esse videtur ex iis de quibus Job, cap. 40, à Deo reprehenditur. Sic enim ibi loquitur ad eum Dominus : *Nunquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me, ut tu justificeris?* Et Job ipse culpam agnoscit, sic loquens, cap. 42 : *Auditu auris audivi te; nunc autem oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, et ago penitentiam in favilla et cinere.* Nec tamen idèò supplantatus est Job à Satana, velut inductus in blasphemiam, ad quam et uxor ejus, ut diximus cap. 2, concitabat eum dicens : *Beneficere Deo, et morere.* Nam dicere vult S. Job in his flagitiis non vindicari peccata sua, ut qui justè vixisset, nec secundum ordinarium modum, quo Deus in hac vitâ percutere solet peccatores, debuisset tam gravia pati. Quia tamen verba ejus duriora erant, et injustitiam adscribere Deo videbantur, neque Job modum tenuerit debitum in sui defensione, nec satis detulerit justitiæ Dei, idcirco de hujusmodi verbis à Deo reprehenditur, ut in quibus peccaverit, etsi non perniciosè et mortaliter. Addi etiam potest, ad excusationem Job, quòd non iisdem omnino verbis ipse usus fuerit, qualia hic habentur. Hæ enim disputationes ipsius et amicorum, ut divus Hieronymus asserit, scribuntur stylo poetico versibus hexametris. Unde fieri potest ut hic quædam dicantur fortiùs et vehementiùs quàm ab ipso Job dicta fuerint. (Estius.)

VIVIT DEUS, per viventem Deum juro.

ABSTULIT JUDICIUM MEUM; qui non concessit, ut, quòd postulabam, ante illius tribunal sisterer, et de meâ innocentia judicaret.

AD AMARITUDINEM ADDUXIT, etc.; tot et tantis ærumnis pressum. (Menochius.)

DEUS ABSTULIT JUDICIUM MEUM, putà ordinarium, seu ordinariè cum mortalibus usurpari solitum. Chaldæus : *Abstulit regulam iudicii mei*, quia scilicet non iudicavit me juxta morem legum ordinariarum, quæ solos peccatores seu delinquentes affligunt. (Tirinus.)

VIVIT DEUS, QUI ABSTULIT JUDICIUM MEUM, cui, innocens ficut sim, me tamen uti reum habere visum est. Ad litteram : *Qui removit iudicium meum*, vel, ex Chaldæo : *Qui abstulit regulam iudicii mei*, qui me, licet noverit innocentem, absolvere recusavit. Reddi-

tiunt jurandi formulam, vel, ut alii volunt, asseverandi tantum, in Scripturis obviam, præsertim in libris Regum, ubi sæpissimè repetitur : *Vivit Dominus*. Cùm autem Hebræi dicant Abrahamum coluisse Deum ex amore, Jobum verò ex timore, à quo sapientia incipit, aliqui ex hoc loco colligunt etiam Jobum sanctum amoris gratiâ fuisse. Nam per quem quis jurat, eum amat.

etiam potest mitiore sensu : *Vivit Deus*, qui pro innocentia meâ dicere fas mihi esse noluit, quanquam ad illum provocaveram; quique me injustis in me prolatis sententiis me permisit. Innocentiam suam tam certò novit Jobus, ut testem Deum ipsum advocet : tanto autem obsequio æquitatem iudicis sui, quantumlibet severi, veneratur, ut nuncupatum ejus nomine jusjurandum pronuntiet. Septuaginta : *Vivit Deus, qui sic me iudicavit*. Symmachus : *Qui contempsit iudicium meum*. Quæcumque tamen ratio inæuat hæc Jobi verba mitigandi, semper tamen aliquid continent quòd lectores offendit, atque hæc verba fortassè inter cætera arguit Deus, cap. 40 : *Numquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me, ut tu justificeris?* Phrases huic persimiles, quas Jobus repetit etiam inferiùs 36, 5, habes in Isaiâ 40, 27; 59, 9; 2, 14; Sophoniâ 3, 15. (Calmct.)

אֱלֹהֵי, *vivit Deus!* i. e., quàm certum est Deum vivere, jurisjurandi formula, ut 1 Sam. 20, 3; 25, 26; Ezech. 14, 16. רָסַח בְּשַׁפְּטֵי, qui (subaudiendum pro; nomen relativum, ut et in altero hemistichio ante רָסַח, et ut 21, 21), *removit iudicium, jus, meum* (conf. Zephan, 3, 15, Isa. 40, 27), i. e., qui me jure meo privavit, innocentem me tanquam impium tractans. Crimini data nostro hæc ipsa verba ab Eliu 34, 3, 6, et quidem eâ serie, ut liqueat, בְּשַׁפְּטֵי esse *jus, causæque justitiam*, quam sibi *denegatam* et *detractam* innuat. Non est blasphemum, nec à personâ à Jobi abhorrens; sed liberius tantum et paulò tradius verbum, quod nihil aliud, ritè excussum, sonat, quàm : *Deus me sine culpâ tam ævum in morem afflixit.* A Schultens. רָסַח pro רָסַח, quàm certum est, Omnipotentem vivere! quòd רָסַח *amaritudinem affectit*, id est, acerbè et graviter afflixit, summo mœrore affectit, ut 2 Reg. 4, 27, Ruth. 1, 20.

(Rosenmuller.)

VIVIT DEUS, ut vivit, etc., *Per Deum viventem*, sive *immortalem*; jurisjurandi formula, aut, ut alii volunt, asseverandi tantum ut 1 Sam. 20, 3, et 25, 26. Ad juramentum compellitur amicorum importunitate. Porro, juramentum hoc iudicium erat amoris et reverentiæ Jobi erga Deum; nam per vitam regis nemo jurat qui eum non amat et reveret; nec non fidei ipsius de Dei justitiâ, potentiâ, etc., sed et spei.

QUI ABSTULIT (vel *removit, pervertit*) *iudicium (vel jus) meum* (vel *causam meam*, vel *me meo jure privavit*.) Hoc facit, vel 1° quòd non permittit mihi innocentiam meam tueri, vel comparere coram ejus tribunali, quòd postulavi; vel 2° quòd me innocentem punivit; vel 3° quòd afflictionis meæ causam abscondit; vel 4° quòd non cognoscit causam meam, quæ vobiscum, etc., nec tuetur jus meum; vel 5° quòd non ex generali justitiæ regulâ, quâ mali malè tractantur, sed quâdam speciali ratione, mecum agit, quòd me præter meritum puniit, justitiâ suâ, non ordinariâ (quâ bonis benè, malis malè facere solet, juxta legis promissiones, etc.), sed extraordinariâ, notis ignotâ, quâ bonos sæpè affligit, etc.; vel 6° hoc dicit juxta sociorum opinionem, qui justè eum ob peccata affligi dixerant, etc. Vide autem ut Deum agnoscere non desinat, etsi affligatur; nonnihil tamen ab officio discedit, iudicia Dei obliquè accusans; quapropter à Deo reprehenditur Job. 40, 3 : *Nunquid irritum facies iudicium meum?*

QUI AD AMARITUDINEM, etc., Heb. : *Qui amaritudinem* (i. e., mœrore) *affectit*, vel *affectit, animum meum, dùm ita me deserit.* (Synopsis.)

Sic per vitam regis non jurat, qui eum non amat et revereatur. Quod autem Job subdit, Deum abstulisse iudicium suum, videtur quodammodo Deum insimulare injustitiæ; et quod addit, Omnipotentem ad amaritudinem adduxisse animam suam, crudelitatis quamdam et violentiæ redolet accusationem. Quæ duo sanè mira et absurda videri possint, nisi Jobi scopus et intentio intelligatur.

Notandum igitur Jobum, cum dicit Deum ipsi iudicium sive jus suum rapuisse, non significare sibi ab eo fieri injuriam, aut se ita justum esse, ut Deus non habeat ipsum adhuc asperius tractandi fastam occasionem, sed potius id quod in lege scriptum est de justitiâ illâ vindice ordinariâ, quæ in sceleratos exerceri solet, tum eorum, à quibus condemnatus erat, sermones respicere, qui ultra vel supra illam justitiam non sunt progressi. Hoc ergo sensu Job ait Deum abstulisse, id est, abscondisse iudicium suum, eò quod illud nondum orbi patefaceret, cur tantis æternis obrueretur; nequaquam autem ait Deum ita ipsum tractando uti ratione tyrannicâ; neque significat se ejusmodi jus habere, ut possit causam obtinere et absolvi, si se non peccasse contenderit; sed tantum declarat, afflictionem, quam patiebatur, iustarum densæ nubis iudicium suum obscurare, quominus innocentiae ac rectitudinis suæ cognitio fiat manifesta. Nam quamdiù non intelligimus cur illum Deus sic afflixerit, ecce iudicium ejus quasi ablatum, absconditum et sepultum, ita ut hominibus sceleratus ac detestabilis videri possit.

Itaque notandum hic eum loqui secundum iudicium commune, nec negare quin Deo, et quidem in ipsius arcano consilio, suorum iudiciorum constet ratio; ad quam intelligendam sursum nobis ascendendum est, et spissæ omnes illæ nubes, quæ veritatem obscurant, trajectendæ sunt; alioquin Jobi justitia non innotescet. Dubiæ nimirum et ancipites iudicii divini rationes efficiunt, ut jus et iudicium hominis sit tanquam absconditum et sepultum. Nam Deus, ut quidem videtur, deberet ejus, qui coram ipso rectus et integer est, causam statim tueri et omnibus reddere manifestam; quod tamen non facit, sed dissimulat; unde fit ut inter atrum et album sæpè discerni non possit, et optimi servi Dei calumniis et conviciis proscindantur. Cur verò id? Quia dum vident illos affligi homines, prout sunt naturâ proclives ad detrahendum de aliis, eorum afflictiones semper in deteriorem partem interpretantur. Ecce igitur bonos plus quam oppressos; interim verò Deus quasi secedit, nec præ se fert se illos pro justis habere; sed potius ipsis bellum inferre, et eos longè supra alios condemnare velle videtur. Et hoc modo hic etiam Jobus lamentatur sibi iudicium ablatum, et in amaritudinem adductam esse animam suam; eam tamen nihilominus pro Deo suo habet, et se majestati ejus submittit. Neque enim ita loqueretur: *Vivit Deus*, nisi illi honorem exhiberet, dicens: Domine, ego sum misera creatura, tu omne in me imperium obtines, pro libitu tuo de me dispone. Hoc enim sibi vult illa jurandi formula, quâ Deum tanquam

judicem suum agnoscit, auctoritatem debitam ipsi tribuit, sistit se coram throno ipsius, totumque iudicium suum sibi quidem absconditum, ipsi verò notissimum plenâ resignatione animi committit. Hæc est verissima Jobi philosophia, quæ nobis hic proponitur, ut illam exemplo ipsius ad praxim revocemus. Et quamvis semper non possimus complecti causam eorum quæ Deus erga nos agit, nihilominus ad hanc humilitatem semper veniamus, ut dicamus: Domine, disponas de nobis ut videbitur tibi; vivit Deus, qui modò aufert et abscondit iudicium nostrum, donec ei placuerit illud patefacere, et lætitiâ nobis salutaris nostri restituere, qui modò ad amaritudinem adducit animam nostram. En quid nobis ex hoc loco descendum sit. Siquidem ad hanc doctrinam aptandæ et applicandæ sunt sententiæ sequentes.

VERS. 3.—QUIA DONEC SUPEREST HALITUS IN ME, ET SPIRITUS DEI (1) IN NARIBUS MEIS.—VERS. 4.—NON LOQUENTUR LABIA MEA INIQUITATEM, NEC LINGUA MEA MEDITABITUR MENDACIUM (2). Donec, inquit, vivam in hæc

(1) Vita, anima, quam à Deo accipimus, halitus. Italicè dicimus: *Finche haverò fiato*. (Menochius.)

DONEC SPIRITUS DEI IN NARIBUS MEIS, donec vitales antras respiravero: donec traham spiritum, quem Deus inspirans Adamo, hominem vivum fecit: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem*. Vide etiam Genes. 6, 3: *Non permanebit spiritus meus in homine*; et Job. 34, 14, et Ezech. 37, 14. (Calmet.)

כִּי בְלִי עוֹד, *quamdiù quòd quamdiù, sed quòd* Latinè omitti potest etsi cum seq. vers. cohæreat. כִּלְעוֹד, pro כִּלְעוֹד שְׂעוֹד רַחֵם, in omni tempore quo adhuc erit, etc., vel עוֹד positum pro עַד vel עַתָּה, juxta idiotismum Jobi.

SUPEREST HALITUS, נִשְׁכָּחִי, *anima mea*, i. e., halitus, ut patet ex collat. membri sequentis. Sic sumitur Job. 26, 4. ET SPIRITUS DEI IN NARIBUS MEIS, וְרוּחַ יְהוָה, *et status Dei*, i. e., quem Deus mihi præstat, conservando in me animam meam. רַחֵם hic idem quòd נִשְׁכָּחִי, quòd ipsum quoque naso tribuitur Isa. 2, ult., vel cap. 5, 1. Alludit ad Gen. 2, 7, vel ad simile quippiam, si Job Mose prior esset, q. d.: *Quamdiù in vivis ero*. (Synopsis.)

(2) Amovet à se Jobus suspitionem quæ suboriri poterat de orationis suæ sinceritate. Certâ ad eò persuasionem me innocentem puto, meaque causæ adesse æquitatem, ac Deum, quantalibet severitate in me sæviat, mihi iratum non esse, ut hæc sententia ex animâ deleri nullâ vi possit. (Calmet.)

NON LOQUENTUR, etc., Heb.: *Si loquentur*, etc., formula jurandi elliptica, quâ per aposiopesis et speciem *σεμειωτικῆς* reticetur malum quod jurans sibi imprecatur. Ellipsis hic est consequentis in pronuntiato connexo, quo continetur imprecatio, eoque ipso connexo innuitur negatio antecedentis, idque per subintellectam negationem consequentis; sic: *Si loquentur*, etc., *imprecor mihi pœnās*, etc. *At non imprecor*, etc.

NEC LINGUA MEA MEDITABITUR MENDACIUM, לִשְׁנֵי רַבִּיּוֹ, *loquetur*, vel *effabatur, dolum*, i. e., vel 1° non committam ut causam meam proderem, et innocentiam, de quâ mihi sum conscius, abnegarem, et me sontem fatear, ut vos mihi extorquere vultis, vel ut assentarer vobis; vel 2° per linguam meam nulli unquam dolum moliar. Juro me non fraudulentè acturum, sed veritatem simpliciter et secundum conscientiæ dictamen asserturum. Dicit, *meditabitur*, pro, *meditatur loquetur*. לִשְׁנֵי מַלְטָא, tribuitur *linguæ*, etc. *Meditatur autem lingua fraudem*, quando mentitur, et concinnat verba quibus mentem dissimulet. (Synopsis.)

vitâ mortali, quæ aeris inspiratione ac respiratione ducitur, non committam, ut ob cuiusquam sive gratiam sive metum per labia mea ullam loquar iniquitatem, ita ut pro vero aliquid affirmem, quod conscientia mihi testificetur esse falsum; unde neque vobis expectandum est, ut contra conscientiam meam testimonium in vestri gratiam profitear me propter peccata mea enormia miseriam istam perpeti; quod hæcenus tantoperè ursistis. Pulchra sanè et urgentissima ratio tanto viri digna, non loquendi iniquitatem, non proferendi verbum, quod Deo displicet, quia spiritus Dei erat in naribus ejus. Quasi diceret patientissimus homo: Quomodò fieri posset, ut eodem Dei spiritu et flatu, quo ipse me sustentat, et ego sustentor, eodem prorsus loquar mala, et quæ ei displicent? et eodem medicamento, quo ipse utitur ad me sublevandum et in vitâ sustentandum, eodem ego utar ad illum offendendum, et me occidendum, ita ut spiritum vitæ, quem Deus mihi tribuit ad respirandum, ego in spiritum vertam mortis? Qui enim spiritu illo et aurâ quam ducit, et ad verba efformanda expirat, ad mendacia effingenda et falsa testimonia dictanda abutitur, dignus est ut, Deo spiritum intercludente, dispereat. Unde Salomon ait, Prov. 19: *Qui loquitur mendacia peribit*; in Hebræo est: *Qui spirat mendacia peribit*. Sic alio loco ubi in Vulgato legimus, Prov. 2, 22: *Impii de terrâ perdentur*, in Hebræo est propriè: *Mendaces eradicabuntur*. Nam Hebræi peccantes in Deum à mentiando nominant, ut notat Cajetanus.

Hinc liceat mendacii gravitatem et turpitudinem agnoscere, quod tam fœdum, tamque Numini odiosum est, ut ab eo nefarium omne scelus appelletur. Quid dicam minari Deum sempiternum exitium et atroces pœnas iis qui ad mentiendum linguâ et sermone abutuntur; nam Sapiens horribile id fulmen jacit, cap. 4, 11: *Os quod mentitur occidit animam*; quæ pœna est ejusmodi, ut extrema omnia complexa videatur. Nam mors animæ absolutè mors dicenda est, cujus mors corporis, tametsi omnibus suppliciis comitata, est umbra tantum, et volatica velut effigies quæ finitur, cum illa duret in omnem æternitatem. Ut omittam stagnum ardens, sulphur, ignem et alia cruciamenta quæ mendacibus indicuntur in Apocalypsi et aliis voluminibus cœlestium Scripturarum, ad cumulum omnigenum calamitatum illud accedit, quod nunquam beatissimâ Dei gloriâ perfruentur. *Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium*, inquit Joannes, Apoc. 22, 15. Quæ et similia cum essent magnis viris cognita sæpiusque meditata, semper à mendacio velut à peste et perniciosissimâ flammâ refugiebant. Talis utique fuit Job, qui omne mendacium ut scelus horrendum vehementer aversabatur, et recusabat maximè spiritum et halitum, quem ad mentem proflatis verbis promendam Deus impertit, ad eandem mendacis tegendam convertere.

VERS. 5.—*ABSIT A ME UT JUSTOS VOS ESSE* (1) JUDI-

(1) Qui sentitis et pronuntiatis mala sceleratis tantum evenire in hac vitâ.

CEM; DONEC DEFICIAM, NON RECEDAM AB INNOCENTIA MEA. Nunquam, inquit, fatebor vos recta sentire aut judi-

NON RECEDAM AB INNOCENTIA MEA defendendâ.

(Menochius.)

ABSIT, JUDICEM VOS ESSE JUSTOS, seu æquos judices, in eo nempè quòd me damnatis iniquitatis. (Tirinus.)

ABSIT A ME UT JUSTOS VOS ESSE JUDICEM, ut argumentis vestris manus dem. Neque conscientiam meam neque veritati adversabor; nunquam hoc fatebor, quod me fateri vultis, me scilicet pœnâ criminum à Deo plecti: *Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea*.

(Calmet.)

וְהִלֵּלָהּ, *absit mihi*, vel, à me; *Apage*, Heb.: *Profanum mihi sit*; וְהִלֵּלָהּ est nomen adjectivum cum He paragogico. Usurpatur autem in detestationibus, et regit כִּן cum verbo infinito, ut Gen. 18, 25, et 44, 7; unde puto sequens וְהִלֵּלָהּ non regi ab istâ voce, sed inchoare novam sententiam, eamque ellipticam, ut v. 4, nempè: *Si justificabo vos, improcor, etc.* Illas autem voces, וְהִלֵּלָהּ, refero ad præcedentia, et locum sic reddo: *Absit à me ut istud faciam* (nempè *ut loquar iniquitatem, etc.*, v. 4), *non justificabo vos*. וְהִלֵּלָהּ est *profanare*, וְהִלֵּלָהּ *profanum*. וְהִלֵּלָהּ sign. *καὶ ὄν*, quod commune est vel non sacrum. Commune autem pro immundo ponitur, Marc. 7, 2; Act. 10, 14, 28; Rom. 14, 14. Hinc וְהִלֵּלָהּ *impurare*, Gen 49, 4. Hinc וְהִלֵּלָהּ videtur esse ablegantis, vel amandantis, q. d.: *εἰς χόρα κακῆς, in malum rem, etc.*

UT JUSTOS, etc., Heb.: *Si* (vel *ut*) *justificem vos*, i. e., ut fatear opinionem vestram esse veram. *Non justificabo vos*, i. e., vos justos et veraces habebō hæc in parte et sententiâ, vel in hac causâ. Non fatebor vos verè me criminari impietatis.

DONEC DEFICIAM, ad mortem usque. Mori salius est quam vobis assentiri. Hic nota τὸ *donec* non excludere tempus futurum. Sic 2 Sam. 6, 25, Isa. 22, 14, Matth. 1, 25.

NON RECEDAM, etc., לֹא אֶסְדֵּר חַבְתִּי מִמֶּנִּי, *non auferam*, vel *amovebo integritatem*, vel *perfectionem meam à me*, scil. confessione meâ, i. e.: *Non contiebor me non esse integrum; non desinam tueri innocentiam meam*. (Synopsis.)

בְּנִדְחָתִי הַחֻזְקָתִי וְלֹא אֶרְפֶּה, *justitiam meam teneo, nec dimittam eam*; quam semel tuendam suscepi innocentiam, nunquam missam faciam, sed eam strenuè defendam. לֹא-חֻזְקָתִי לִבִּי בַיּוֹמִים, *non carpit cor meum de diebus meis quicquam*, conscientia mihi est integerrima, quæ me nullâ in parte condemnat; ergo nec memet calumniabor. *Cor* pro conscientia tritissimum, vid. 1 Joan 3, 20. חֻזְקָתִי, *conviciari, probro afficere*, primariò valuit, scitè animadvertente A. Schultens, *carpsit*. *Carpere* pro *obtrectare, reprehendere*, in omnibus linguis dicitur. *diebus meis* scil. ullum. Alii post חֻזְקָתִי subaudiunt אֶרְפֶּה, *me*; et חֻזְקָתִי valere existimant inde à *primis diebus meis*, seu vitæ meæ. Ita Hieronymus: *Neque enim reprehendit me cor meum in omni vitâ*. Alii: *Propter dies vitæ meæ*, scil. malè transactos. Josephus Kimchi, à filio in Lexico citatus, חֻזְקָתִי h.

l. idem esse, quod סָגַד, *recedere*, notavit, unde locus noster sic esset reddendus: *Non refugit cor meum omnem meam vitam*. Rectè observavit Michaelis in Supplem. p. 935, Kimchium transtulisse ad Hebraicum verbum significatum Arabici, *declinavit, deflexit*. Michaelis ipse huic loco quidem mallet consuetam et notissimam *conviciandi* significationem aptare, sed mutatis punctis, unde ille sensus exurgeret: *Convicia nulla audit cor meum ex omni vitâ meâ*. Alexandrinus sensum utcumque expressit: *Οὐ γὰρ σύνειδα ἐμαυτῶ ἄτοπα πράξεις*. Conf. 1 Cor. 4, 4, Luc. 23, 41. Syrus: *Nec palpitavit cor meum ex diebus meis, quasi conscium sceleris ex affectu unquam perpetrati, ut Ephrem addit* (Roscnmuller.)

care, dùm obstinatè et frequenter affirmatis à Deo non nisi sceleratos et impios acerbè vexari ; quare cùm ex

Dieu me garde de vous croire équitables ; tant que je vivrai, je ne me désisterai point (de la défense) de mon innocence. Je n'abandonnerai point la justification que j'ai commencée à faire de ma conduite ; car mon cœur ne me reproche rien dans toute ma vie. — Était-ce donc un si grand malheur que les amis de Job passassent dans son esprit pour des juges équitables ? et était-il si important qu'il n'abandonnât jamais sa propre justification ? A-t-on vu durant tout le cours des siècles les plus grands saints attachés si obstinément à défendre leur innocence, qu'ils regardassent comme une chose de la dernière nécessité de travailler de tout leur pouvoir à faire éclater la justice et la pureté de leur conduite ? Combien au contraire a-t-on vu de saints calomniés très-injustement, qui ont regardé ces calomnies comme des épreuves de leur vertu, qui ont laissé leur défense au juste Juge de tous les hommes, et qui se sont mis seulement en peine, lorsqu'on les chargeait d'outrages, de prier pour ceux qui les outrageaient, et de s'humilier eux-mêmes en la présence de Dieu ? Les trois jeunes hommes au milieu de la fournaise de Babylone ne reconnaissaient-ils pas que Dieu les traitait justement à cause de leurs péchés, et n'étaient-ils pas cependant des hommes justes et innocents ?

D'où vient donc que Job seul se montre si attaché à ce qui regarde sa justification ? et que nous marque cet empressement si extraordinaire qu'il fait paraître pour défendre son innocence, sinon qu'étant proposé à toute l'Église, non-seulement comme un juste, mais comme l'image du chef même de tous les justes, il a été nécessaire, selon le dessein de Dieu, qu'il représentât en sa personne combien il serait un jour important que ce Juste par excellence, dont il était la figure, fût justifié à la face de toute la terre, après qu'il aurait été accablé par les calomnies des hommes, et abandonné pour un temps par la justice adorable de son Père à tous les effets de la fureur du démon ? Car, quant à Job, il n'était pas plus important que son innocence fût connue de ses amis, qu'il l'a été durant tous les siècles que les justes qui se sont vus accablés par les persécutions fussent reconnus pour justes, si ce n'est en ce que l'erreur où étaient ces trois amis touchant la manière dont Dieu traite assez souvent en ce monde ses fidèles serviteurs, et sa patience étonnante à l'égard des réprouvés, semblait l'engager à défendre jusqu'au bout son innocence, pour ne pas trahir la vérité qu'ils combattaient.

C'est ce qui le porte à faire cette déclaration qui surprend d'abord, mais qui, étant entendue, n'a rien que de véritable, que *son cœur ne lui reprochait rien dans toute sa vie*. Sur quoi un auteur témoigne que l'on peut dire que *le cœur ne reproche rien* à celui qui ne se sent coupable d'aucun crime, au même sens que S. Jean, qui après avoir déclaré que, *si nous disons que nous sommes sans péché, nous nous séduisons nous-mêmes, et que la vérité n'est point en nous*, ne laisse pas d'ajouter ensuite que, *si notre cœur ne nous fait point de reproches, nous avons de l'assurance devant Dieu*. Le même interprète témoigne encore que ces paroles de Job, *dans toute ma vie*, peuvent s'expliquer en deux manières, et se rapporter ou à tout le temps qu'il avait vécu, ou à tous les différents devoirs de sa vie, qui regardaient Dieu ou le prochain, les personnes pauvres et les riches, ses amis et ses ennemis, ses serviteurs et ses enfants, et enfin lui-même.

On a remarqué à côté du texte, qu'on peut encore traduire d'une autre manière tout ce passage en cette sorte : *Dieu me garde de vous croire justes ; tant que je vivrai, je ne me détournerai point de mon innocence. Je n'abandonnerai point la justice que j'ai commencée de suivre. Car mon cœur ne me reproche rien de toute ma vie*. Ce qui voudrait dire que Job n'avait garde de re-

dolorum, quos patior, gravitate sceleratum me esse tam constanter asseratis, ad mortem usque innocentiae meae defensionem persequar, in qua justorum omnium causam suscepisse videor, quos aliquando exercet et vexat in hac vita fortuna severior. Hoc nempe est gravis et constantis ac magni animi viri veritatisque amatoris. Sic Paulus in Epistolis suis acriter pro sua pugnat innocentia, ut se à pseudoapostolis et subdolis operariis, qui hos Jobi amicos imitabantur, defenderet ; unde illorum maledictis et calumniis coactus, iis se laudibus ornat invitus, quas in Epistola ad Corinthios secundam recenset, dicens, cap. 11, 21 : *In quo quis audeat, audeo et ego, etc. Ministri Christi sunt, et ego : ut minus sapiens dico, plus ego ; in laboribus plurimis, etc.* Eodem modo Christus, quem Job etiam in hac re referebat, donec detexit, non recessit ab innocentia sua, sed divinitatem et infinitam bonitatem suam, multis invidis et malevolis repugnantibus, fortiter defendit ; et cum in jus iniquum esset adductus, multisque contumeliis lacertatus, et indignis modis vexatus, ab iniquo tamen perditio judice quisnam esset interrogatus, non ut rectè judicandi rationem iniret, sed ut injustè opprimendi occasionem inveniret, tamen Christum verum Dei Filium se esse confessus est, ne veritati testimonium negasse videretur.

Observemus igitur diligenter, quam hic Jobus viam sequatur. Primum enim quid intelligeret significavit, et ostendit se falsam opinionem nullam imbutum fuisse, et quae dixerat nullo errore infecta, sed ipsissimam esse veritatem. Hoc postquam declaravit, modò profitetur, se nunquam à proposito suo, quod rectum et justum esse cognoverit, dimotum iri. En duo quae nobis hoc loco imitanda proponuntur : unum, ne simus temerarii ad rem nobis incognitam, et de qua certò persuasi non sumus, tuendam ; sed prius judicemus, ut ad rectè judicandum moderatum et benè compositum animum adferamus ; hoc ubi praestitimus, postquam à nobis res benè cognita est, veritati adhæreamus, nec ab illa divelli nos unquam patiamur. Quod in rebus fidei praecipue locum habere debet, postquam per ejusdem

garder comme justes ses amis, lorsqu'ils prétendaient que les méchants seuls étaient affligés ; et qu'il était au contraire très-résolu de ne les point écouter sur cela, comme si la vie qu'il avait menée jusqu'alors avait été criminelle, mais de s'attacher jusqu'à la fin à la justice qu'il avait commencée de suivre, parce que son cœur ne lui faisait point de reproche. Selon ce sens, Job ne pouvait guère nous donner un témoignage plus éclatant de la solidité de sa vertu, qu'en assurant, comme il fait, que tous les reproches de ses amis ne pourraient point l'ébranler. Car c'était leur dire qu'encore qu'on le regardât comme un scélérat et comme un homme frappé de Dieu à cause de ses excès, rien ne serait capable de l'arracher de cette voie de l'innocence et de la justice dans laquelle il avait marché jusqu'alors, parce qu'il savait que c'était la seule qu'il fallait suivre, quelque exposée qu'elle pût être à différentes afflictions : ce qui est sans doute un rare exemple de la ferme assiette d'une âme qui peut dire avec saint Paul, que ni la mort, ni la vie, ni l'affliction, ni la persécution ne pourra jamais la séparer de l'amour de Dieu (Sacy.)

notas nobis sufficienter proposi æ tuerint ad iudicium prudens credibilitatis earum efformandum. Cæterum quando Jobus hic dicit : *Absit à me ut justos vos esse iudicem*, observemus quoque non parvum coram Deo esse delictum, cum quispiam simulat se consentire cum illis qui malam causam tuentur, et veritati repugnant; nam etsi id ex animo non faciat, sed aliter apud se constituerit, in eo tamen Deus blasphematur; scimus enim quantoperè ipsi sua veritas sit pretiosa. Si igitur sint aliqui qui malam causam tueantur, qui adversus veritatem insurgant ad illam obscurandam, qui denique mali aliquid moliantur, si vel duntaxat simulaverimus nos ipsis et illorum in maleficio sociis adhærere, certum est nos coram Deo ejusdem iniquitatis reos fore. Non abs rø igitur tantà vehementiã animi Jobus loquitur, et ait : *Absit à me*; idque ut rem nimis turpem et infamem toto animo execratur, cum justificatur iniquitas, quia id perinde est, atque si ordo Dei perverteretur.

DONEC DEFICIAM, NON RECEDAM AB INNOCENTIA MEA.

Amici Jobi totis viribus et multis rationum argutis intendebant sanctissimo viro persuadere ut se peccatorem existimaret, palàmque profiteretur, se ob propria flagitia à Deo tot pœnarum cruciamentis acerbè vexari. Hunc quidem fuisse amicorum animum, ex contextu satis perspicuum est. Sed quorsum Jobus respondet amicis id impensè procurantibus, se ab innocentia non recessurum? quasi amici prætenderent, ut à probitate descisceret; quod neque in mentem illis venerat. Potius enim intendebant, ut Jobus sibi persuaderet se peccatorem esse, et palàm omnibus id fateretur, etsi ejusmodi confessione aliquam jacturam faceret boni nominis, quod ipse de se aliique conceperant. Ipse nihilominus respondet constanter renuendo, inquit : *Donec deficiam, non recedam ab innocentia meã*; planè bonam de se opinionem appellans suam innocentiam; et quidem sapientissimè ac verissimè conspicuum nomen innocentiam suam vocat. Nam innocentia et sanctitas sæpè à bono nomine est, bono nomine alitur, et bonã opinione fulcitur. Porrò ferè non satis firma virtus est, quæ arce bonæ existimationis non munitur. Nam innocentia bonæ opinionis fulcris sustentatur non rarè, quibus deficientibus et ipsa nutat, et non semel corrruit. Quare à Jobo bona opinio jure merito innocentia nuncupatur, à quã minimè se recessurum profitetur.

VERS. 6. — JUSTIFICATIONEM MEAM, QUAM CŒPI TENERE, NON DESERAM; NEQUE ENIM REPREHENDIT ME COR MEUM IN OMNI VITA MEA (1). Nullis, inquit, difficultati-

(1) Illam reprehendere dicitur cor suum, qui sibi gravioris culpæ conscius est; unde Joannes Apostolus, in primã suã Epistolã, cum prius, cap. 1, dixisset : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*; postea tamen, cap. 3, dicit : *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Cæterum, quod dicitur, *in omni vitã*, vel ad tempus totius vitæ referri potest, et sic sensus est, quod Job sibi non fuerit conscius, se aliquando in vitã suã mortaliter peccasse; vel potius ad totum genus vitæ et conversationis suæ respicit, quasi dicat : In totã conversatione meã non sum mili-

bus, calamitatibus aut calumniis à justã virtutis ac innocentie defensione avocari me sinam; sed cum virtutem et sanctitatem cæteris omnibus chariorem habeam, ab ejus arctissimo amplexu nunquam discedam; prius reliqua omnia disperdam, quàm pretiosam istam gemmam dimittam. Aptissimam sanè ac dignam tanto viro causam reddit, cur à Deo acriter exceptus, et tanquàm sceleratus severè punitus, ab amicorum officiis desertus, et acerbis eorum sermonibus graviter reprehensus, contumeliis et ignominiiis impetitus, tamen suam innocentiam defendat, seque culpã tanto supplicio suppari totã suã vitã vacasse constanter affirmet, quia videlicet nullius tanti sceleris eum conscientia sua reprehendat. Qui locus valdè quidem notandus est, ut ex eo intelligamus, quantam bona conscientia confidentiam præstet; quippe quæ singulariter possit nos in extremã quoque rerum desperatione sustentare. Sacræ enim Litteræ fundamentum quoddam solidum fiduciæ nostræ in sceleris vacuitate innocentiaque reponunt. Disertè charus Deo Joannes monet, 1 cap. 3, 20 : *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam*

consciis culpæ gravioris, vel in Deum, in proximos, pauperes et divites, amicos et inimicos, servos et liberos, etc., et meipsum. (Estius.)

Hebræus : *Non probris afficit me cor meum à diebus meis*. Vel ex aliis : *Cor meum non declinabit à diebus meis*. Semper in me eadem perseverabit æquitas; neque desinam me defendere eadem, quã nunc, libertate. (Calmet.)

Hebræus : *Non probris afficit me cor meum à diebus meis*. Vel ex aliis : *Cor meum non declinabit à diebus meis*. Semper in me eadem perseverabit æquitas; neque desinam me defendere eadem, quã nunc, libertate. (Calmet.)

NON DESERAM, וְלֹא אֶרְשֶׁה, *nec sinam (deseram, dimittam) eam*; q. d. : Nunquàm missam faciam, sed pertinacissimè defendam.

NEQUE REPREHENDIT ME COR, לֹא יִדְרֹךְ לִבִּי, *non abjiciet eam, etc.*; i. e., non exponet eam discrimini, non sollicitum scil. de illius conservatione. Ita sumitur הָרָךְ Jud. 5, 18, et 2 Sam. 23, 17; *non deflectet, etc. non declinabit, etc.*, i. e. : Non avertetur aliò mens mea; *non declinabit*, à recto, vel, à sententiã meã. Alii : *Non rejuvenescet cor*, ut fiat stolidum, ut sim levis, juvenum more huc illuc fluctuans, et subinde animum mutans. Nam הָרָךְ *juventus*, Job. 29, 4, *non infumabit, vel, probris afficiet, me* (id הָרָךְ usitatius sign.) sed prima versio magis convenit cum præcedentibus; *cor*, i. e., vel conscientia, ut Cohel. 7, 22, vel cogitatio. *Non committam ut culpet me*. Non opprobavit mihi, quod meam ipse innocentiam prodiderim; vel, quod quicquam injustè egerim. Loquitur autem de gravibus sceleribus contra conscientiam admissis.

IN OMNI VITA MEA, בְּכֹל יְמֵי אֵלֶי, *à diebus meis*, i. e., quamdiù vixero, à tempore vitæ meæ. Dies vitæ intelligit tam futuros quàm præteritos, sed præcipuè præteritos; vel, *de diebus meis*, i. e., de vitã meã, de moribus quibus in diebus meis me gessi. Alii, *non declinavit à diebus, etc.*, i. e., à more meo. Alii : *Propter dies meos*, nimirum malè collocatos. (Synopsis.)

Job dit que son cœur ne lui reproche rien, c'est-à-dire qu'il n'a à se reprocher aucun des crimes que ses amis lui imputent; car, étant homme et environné de faiblesses, il devait n'être pas exempt de ces fautes où Dieu permet que tombent les plus justes. Au surplus, ces paroles sont d'une exacte vérité, qui n'admet pas la moindre restriction, quand elles s'appliquent à notre Seigneur Jésus-Christ, qu'il faut se garder de perdre de vue en méditant sur ce qui a rapport à Job, car nous ne devons étudier Job que comme une figure de notre divin Sauveur. (Drach.)

habemus ad Deum. Si tuta placidaque est conscientia, si nulla synteresis immurmurat, si mens in recessus et latebras animi contuens nihil videat, quod divinæ legi voluntatique repugnet, oritur illa dulcis et jucunda fiducia propria filiorum Dei, et tristibus in rebus atque deploratis vadimus ad bonum et amantissimum genitorem, et depressum animum et agrum attollimus certâ spe opis et humanitatis. Plura de bonæ conscientie securitate diximus, cap. 22, vers. 26. E contra verò quàm semper limida sit nequitia, et sava præsumat perturbata conscientia, vide supra ad cap. 15 24, et alibi.

VERS. 7.—SIT UT IMPIUS INIMICUS MEUS, ET ADVERSARIUS MEUS QUASI INIQUUS. (1). Id est : Uberiorem ab

(1) Quasi dicat : Vos existimatis felices eos qui bonis in hac vitâ abundant; imò hoc in sanctitatis et justitiæ argumentum vertitis; contra ego sentio, magnumque potius infortunium puto bonis affluere, et nullis prorsus vexari malis; itaque si velim meis inimicis malè precari, nihil hoc gravius occurrit quod illis optem. (Menochius.)

SIT UT IMPIUS, INIMICUS MEUS, id est, qui hæc in parte mihi *adversatur*, habendus est impius et injustus, quia falsò me accusat peccati, ex hoc solo quòd me affligi videat. (Tirinus.)

SIT UT IMPIUS INIMICUS MEUS. Si quis mihi *adversatur*, si quæ ego certa statui, in dubium revocat, illum impium reputo et iniquum. Profectò si quis negaverit, secùs ac sentit Jobus, Deum interdum punire justos, ut periculum de illis faciat, et permittere interdum ut impii in hac vitâ impunes relinquantur, ille etiã fateatur necesse est, Deum interdum justitiæ leges negligere : id quod nemo non impius asseret. (Calmet.)

SIT (vel *fiat*) UT IMPIUS INIMICUS MEUS. Imprecatio est, q. d. : Habeatur ab omnibus pro impio qui innocentem damnare audet, quod gravissimum scelus est. Vel sic : Ego tantoperè abhorreo ab impietate, ut inimicis meis conditionem impiorum exoptem (qui licet bonis abundant, hoc tamen illis infortunium est, minimè verò, ut vos putatis, justitiæ argumentum). Similia vide 1 Sam. 25, 26, et Dan. 4, 16. Sed contextus non favet huic sententiæ, et negat Job se inimico malum imprecatum esse, etc. Job. 31, 29. Non placet imprecatio. Aliter ergo reddunt : *Erit tanquàm impius*, etc., vel, *habendus est impius*; eos qui mihi refragantur censebo impios et publicos hostes veritatis. Illi potius impii habendi sunt qui me impium calumniantur. *Esto sicut improbus*, etc. Significat nullam esse exitioliorem pestem improbitate. (Synopsis.)

Autant de paroles que prononce cet innocent affligé, sont autant de paroles énigmatiques, et même, selon les Pères, prophétiques, qui choquent d'abord la tendresse de la piété des simples; mais qui étant expliquées, paraissent remplies d'édification. Quel Saint en effet de la loi nouvelle a jamais voulu que son ennemi fût comme un impie, et son adversaire comme un homme injuste? Mais pour entendre ces paroles, il est besoin de se souvenir que Job défend en sa personne, non-seulement sa propre cause, mais celle de tous les justes qui sont affligés, et que leur affliction rend un sujet de scandale à ceux qui ne jugent point des choses par la lumière de la foi. Ainsi lorsqu'il dit, *que mon ennemi soit comme un impie*, c'est de même que s'il disait : Celui qui se déclare l'ennemi des justes qui sont affligés comme je le suis, et qui prétend que l'affliction où ils sont tombés, est une preuve des crimes qu'ils ont commis, mérite d'être regardé lui-même comme un impie, parce qu'il combat directement la piété, et qu'il fait paraître une injustice visible, en voulant faire passer pour méchants ceux qui sont justes devant Dieu. D'autres croient que Job voulait dire

hoste vindictam cupere nequeo, quàm quòd habeatur ut impius, et non bonam de eo existimationem habeant homines; malum enim quod mihi intentat, et impensè procurat, in suum ipsius caput recidet; et ruet præceps in omnia mala. Hæc faciunt lucem iis quæ vers. 5, dicta sunt. Septuaginta reddunt : Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ εἴησαν οἱ ἐχθροὶ μου ὡς περ ἡ καταστροφή τῶν ἀσεβῶν, καὶ οἱ ἐπ' ἐμὲ ἐπανιστάμενοι ὡς περ ἡ ἀπόλειτα τῶν παρα νόμων, *Verumtamen sint inimici mei sicut everio impiorum, et qui contra me insurgunt, sicut perditio iniquorum.* Id est, impietatis convincantur, et causâ cadant, qui contra me insurgunt, integritatem et innocentiam meam oppugnando. Ubi ostendit se causæ suæ oonitate ut firmissimo præsidio niti, et in Dei veritate firmiter fundatum esse; à quâ nunquàm dimovendus, nec contra eam cum adversariis vel in minimo consensus sit, quos ut impios abominatur. Unde intelligimus quoniam zelo nos præditos esse oporteat non solum ad confirmandam veritatem à nobis cognitam, et declarandum eam nobis probari, sed etiam ad omnibus er-

que s'il avait eu à souhaiter quelque mal à ses ennemis, et à ceux qui se déclaraient si fort contre lui, c'eût été que Dieu les traitât favorablement, et leur accordât la prospérité des impies. (Sacy.)

Un homme peut se tromper quand il juge d'un autre, sans devenir pour cela son ennemi. Les ténèbres qui nous cachent le cœur de nos frères peuvent donner lieu à des soupçons excusables et très-différents de la haine. On peut même être l'ennemi d'un homme de bien sur de faux préjugés, sans être pour cela ni injuste, ni impie, parce qu'on peut alors être plein d'amour pour la justice, et ne se tromper que sur des faits personnels. Enfin on peut être conduit par un véritable zèle, et n'être pas assez éclairé pour juger, dans des questions très-difficiles, si un homme est agréable à Dieu ou s'il lui déplaît, parce que ce jugement dépend alors de plusieurs circonstances, dont les unes paraissent contraires aux autres, et qui ne peuvent être réunies que par la connaissance d'un mystère que Dieu tient caché. Les amis de Job étaient à peu près dans cette situation; et c'était plutôt un défaut de lumière qu'une injustice volontaire qui les portait à le condamner.

Il y a donc, ce semble, quelque chose de trop dur dans la manière dont ce saint homme les traite, et il serait difficile de trouver dans ces qualifications odieuses d'ennemi, d'injuste et d'impie, la vérité et la charité qu'on exigerait d'une personne moins attentive et moins spirituelle que lui.

Mais Job n'est ici que pour couvrir Jésus-Christ, et ses expressions ne deviennent exactes et régulières que lorsqu'on les rapporte à leur véritable objet. Quiconque rejette Jésus-Christ, est un impie. Quiconque espère d'être juste sans lui, tombe dans un crime irrémissible. Toute religion qui ne conduit pas à lui, est fautive. Toute philosophie qui espère de réformer les hommes et de les rendre heureux sans lui, n'est qu'un folie. C'est être son ennemi que de ne le reconnaître pas. C'est mériter la mort éternelle que de refuser de croire en lui. Voilà le sens de ces mystérieuses paroles : *Sit ut impius, inimicus meus; et adversarius meus, quasi iniquus.* Je ne dis pas que ceux qui me sont opposés et qui me rejettent sont impies, je dis seulement qu'ils sont semblables aux impies. Ils font à mon égard ce que des impies feront à l'égard du Sauveur. Ils les représentent et ils en tiennent la place, et je vois dans l'ignorance qui leur cache ce que je suis, l'image d'un aveuglement inexcusable qui cachera Jésus-Christ à ceux qui se vantaient d'être de ses amis.

(Duguet.)

roribus et falsis opinionibus resistendum. Ejusmodi enim virtute, qualis hic nobis in Jobo describitur, nos inflammari oportet. Notemus igitur, quòd cum agitur de doctrinà salutis, et de eo quod pertinet ad cultum Dei, et ad religionem, non solum nobis recipiendum id quod verum et bonum esse intelligimus, et quidem recipiendum animo docili et obedienti; sed etiam nobis detestandas esse omnes opiniones falsas, quæ veritati adversantur, et cum ipsà pugnant, earumque auctores et architectos velut impios impostores execrandos et odio habendos esse.

Cæterum pro exactiori hujus et sequentium aliquot versuum intelligentiâ sciendum quomodo in præcedentibus disputationibus Jobum non rarò urserint amici sui, dicentes illum hypocritam fuisse, qui etsi bona exterius fuisset operatus, gloriam tamen humanam pro eis captare voluisset, idcirco justè à Deo punitum, etc.; cujus occasione multa in suis colloquutionibus de hypocritarum moribus tradiderunt. Voluit ergo S. Jobus ostendere se non solum hypocritam non fuisse, sed et hypocritarum vitium summo odio semper persecutum; quippe quod intelligebat omnibus modis execrandum. Hæc occasione infelicem hypocritæ sortem elegantissimè describit: *Sit, inquit, ut impius inimicus meus, et adversarius meus quasi iniquus.* De hypocrità eum loqui verba sequentia (quæ statim subinjeremus) clarissimè ostendunt. Et rectè illum vocat *impium*, quia Patris sui cœlestis gloriæ detrahit, sicut impius Absalomus gloriæ patris sui Davidis detraxit. Similiter rectè illum vocat *iniquum* ad exprimendam grandem illius malitiam. Quamvis enim, inquit S. Gregorius, inter iniquitatem et peccatum nihil distare perhibeat S. Joannes Apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est*, ipso tamen usu loquendi plus iniquitas quàm peccatum sonat; et omnis homo se liberè peccatorem fatetur, iniquum verò dicere nonnunquam erubescit. Et idè S. Job hypocritam iniquum vocat, imò et hypocrisim alibi iniquitatem maximam appellat. Cum ergo hic ait: *Sit ut impius inimicus meus*, etc., credo eum voluisse uti communi loquendi phrasi, quæ, cum alicujus infelicissimam sortem explicare contendimus, dicere solemus: *Id accidat inimicis meis quod illi.* Ita quærenti David essetne pax puero Absalomo, respondit Chusi, 2 Reg. 18, 32: *Fiant sicut puer inimici domini mei regis, et universi qui consurgunt adversus eum in malum.* Ita et prudens Abigail ad David, 1 Reg. 25, 26: *Fiant sicut Nabal inimici tui, et qui quærunt domino meo malum.* Sic et Daniel ad regem Balthasar, cap. 4, 18: *Domine mi, somnium his qui te oderunt, et interpretatio hostibus tuis sit.* Voluit itaque Job dicere: *Si inimicum haberem, cui summa mala liceret optare, nullum aliud malum ei precarer, quàm ut similis fieret hypocritæ, aut infelicem ejus sortem incurreret.* Hujus autem rationem elegantem reddit, cum subdit:

VERS. 8.— QUÆ EST ENIM SPES HYPOCRITÆ (1) SI AVARÈ

(1) Quid tandem boni impius expectare potest? imò quod malum timere non debet?

Avarè rapiat, injustè alios vexando.

RAPIAT, ET NON LIBERET DEUS ANIMAM EJUS? Quid enim, inquit, sperare potest, qui sub fucatâ religionis specie

ET NON LIBERET DEUS ANIMAM EJUS; nisi suâ misericordiâ eum respiciat Deus, et meliorem illi mentem injiciat. (Menochius.)

QUÆ EST ENIM SPES HYPOCRITÆ? Septuaginta, *impii*; quasi dicat: Si impius et hypocrita fuisset, quomodo potuissem tam constanter in Deum sperare? quod tamen me perpetuò fecisse, vos ipsi testes estis. (Tirinus.)

Quid proderit hypocritæ et impio, immensas sibi scelere parâsse divitias, cum illos extremis malis nequaquam Deus liberaturus sit? An malè partis opibus illos frui usque ad exitum Deus patietur? Fac autem patiat; ergone rem sibi in alterâ vitâ benè cessuram sperant? Hebræus: *Quæ spes hypocritæ? si elat Deus animam ejus, quid lucrabitur?* Vel potiùs: *Quæ spes impii, qui opes cumulaverit, cum Deus illum ex hâc vitâ revocabit? Vel denique: Quæ expectatio illius est? Utrumne Deus liberaturus erit animam illius? Septuaginta: Quæ spes impio, quoniam expectat? confidensne suæ? Dominum salvabitur?* Vel potiùs: *Quæ spes impii, avari et locupletis? Hæc Jobi sententia congruit fermè cum Jesu Christi verbis: Quid prodest homini, si mundum universum lucratur, animæ verò suæ detrimentum patiat?* Probant hæc ad sensum et alterius vitæ et æternorum pro impii cruciatum veritatem. (Calmet.)

8. Hujus versûs interpretationem ambiguum reddunt verba *ישל יבצע*. Prius illud aliqui capiunt *lucrum faciendi* notione, ut Habac. 2, 9, Jerem. 6, 13, Ezech. 22, 27, Ps. 10, 3, Proverb. 1, 19, coll. Arab. *collegit, comportavit*. Alii verò sumunt *abscindendi* significatu, ut supra, 6, 9, Isa. 58, 22, Joel. 2, 8, Amos. 9, 1, et ex altero hemistichio *בפשע*, *vitam ejus*, subaudiunt, hoc sensu: *Quæ spes superest improbo, cum abscondet* scil. *אלהה Deus, vitam ejus?* Cui sententiæ consonè posterius hemistichium ita vertunt: *Quum extraxerit Deus animam suam, è corpore? ut sit iochal pro ièchel* (Deut. 28, 40) à verbo *בשל*, Arab. *extraxit, sustulit, amovit*, Exod. 5, 5, Deut. 7, 1, 22, 19, 5, Jos. 5, 15, 2 Reg. 16, 6. Verum ad hanc radicem *ישל* referri planè nequit, salvâ analogiâ grammaticâ, juxta quam potiùs est futurum Kal formâ apocopatâ verbi *שלה* (ut *רבה* à *תרב* Genes. 43, 54). Id plures h. l. *quietum, tranquillum reddidit* notare volunt, hoc sensu: *Si Deus pacatam reddiderit animam ejus, i. e., concesserit ei vivere in summâ tranquillitate et prosperitate, de quâ hoc ipsum verbum שלח et supra 12, 6, 21, 23, usurpatum.* Obstat tamen huic interpretationi quòd verbum *שלה* in Kal nusquam, transitivo significatu reperitur. Ego non dubito, *שלה* h. l. significatione convenire cum *שלל* Arab., *extraxit* (unde imperativus *של*, *exue*, Exod. 5, 5), ut jam plura in hoc libro vidimus verba, ultima tantum radicali quiescente aut geminatâ diversâ, communes habere significatus. Ergo vertendum: *Quum extrahet Deus animam ejus è medio corporis.* Corpus Chaldæis *vagina*, *ישל* audit, ut ex Dan. 7, 15, cognoscitur. Et Arabicum verbum propriè et usitatissimè dicitur de ense, quum evaginatur, unde *gladius strictus*. In priori verò hemistichio *יבצע* capio *lucrum faciendi, corrudendi* notione. Rectè nostrum versum interpretatus est Syrus: *Quamnam est spes hypocritæ, qui opes acquisivit, quum Deus animam suam ei ademerit?* Eodem sensu Chaldæus: *Quæ est spes hypocritæ (propr. delatoris, calumniatoris), si opes iniquè partas collegit, quando Deus animam ejus excusserit?* Hieronymus: *Quæ est enim spes hypocritæ, si avarè rapiat, et non liberet Deus animam ejus?* Retulit *ישל* ad *בשל*, *extraxit*, scil., *è calamitate*, et posterius hemistichium etiam pro interrogatione accepit. Ingeniosa est Schnurreri conjectura

edò præceps rapitur, quò vocet avaritia, qui cum Deum infensum habeat, ab illo impendentis mali nullum obtinebit effugium? Regia legunt: *Quæ spes hypocritæ, si Deus evellat animam ejus?* Quam lectionem multi Hebraizantes sequuntur; Tigurina autem: *Quid hypocritæ sperandum est, cum Deus extrahet illius animam?* Expende vim illius: *Si avarè rapiat.* Quasi dicat: Rapiat quantum voluerit, idque avarè, id est, ardenti suæ cupiditati plenè satisfaciatur. Quæ est ejus spes? quid ei sperandum restat, cum Deus extrahet ejus animam? Pulchrè autem exemplum hujus inanis spei ponit in homine avaro. Omnis enim avarus hypocrita est; si ad usuram tribuit, fingit se pecunias tribuisse ad necessitatem proximi sublevandam; quia illà pecunià, quam ad usuram præsto, possem, inquit, aliunde majora consequi lucra; et quia lucrum cessat, vel damnum emergit, ideò pro mutuo lucrum accipio. Similiter in aliis avarus se hypocritam præstat, dum prudentiæ tribuit acquirere multa, et acquisita servare. Prudentem ergo avarus et pius se exhibere contendit, unde meritò hypocrita nominatur. Quòd si negligentiam suæ salutis illi objicias, spem se in Deo firmam respondebit habere, sibi que divinam misericordiam facilem pollicetur. Cum enim multas pecunias habeat, eis se Dominum placaturum in morte confidit: *Faciam, inquit, amplas eleemosynas, sacraque multa fieri curabo, et testamento ad pias causas plurima legabo; quibus quis dubitet me Deum placaturum? etc.* Huic ergo sic temerè præsumenti ait S. Job: *Quæ est spes hypocritæ, si avarè rapiat, et non liberet Deus animam ejus?*

Eodem ferè modo Christus eos qui ardore magno divitiarum in thesauris colligendis occupantur, reprehendit ut stultos, cœlestium ignaros, et præter expectationem ab hac vità et usurà fortune cripiendos. Attulit enim de homine quodam similitudinem, qui bonis circumfluens animæ suæ, lætissimè gratulabatur, quòd haberet bona in multos annos reposita; eumque meritò *stultum* vocat, sive, ut est in Græco, *ἄπειρα vecordem*, sine mente, sine judicio; insipientem; quippe cum sibi perennes propè delicias et longissimæ vitæ amœnitatem polliceretur, homo fatuus illà ipsà nocte vità et opibus spoliatus fuit, Lucæ 12, 20. *Stulte, hâc nocte animam tuam repetunt à te; quæ autem parâsti cujus erunt?* Tum ore sacro ad suorum omnium

ישל scriptum esse pro *ישאל*, *requirit, exigit* (vitam ejus), Arabum more; nec desunt in Hebraicis exempla ejusmodi descriptionis, quâ *N* omititur, velut in *שלתך* *petitio tua*, 1 Sam. 1, 17, pro *שאלתך*, Esth. 5, 6. Impius, callidusque pietatis simulator, quantumvis divitiarum corraserit, quantumcunque honoribus et deliciis circumfluat, et si ad extremum usque halitum duret afflantis fortunæ lenis atque secunda aura, ut propterea pro sincerè probo ac hono à vulgo habeatur, tamen si ad exitum vitæ vocatur, hâc angustia necesse est sollicitudine, fore ut Deus, justissimus scelerum vindex, vel postquam è vità excesserit, familiæ, rerumque suarum omnium ignominiosâ ruinâ, hominibus sit ostensurus, qualis fuerit ipse. Id quod mox inde à versu 14 latius persequitur. Minimè igitur impij sortem invidendam à se haberi significat.

(Rosenmuller.)

documentum divinum hoc monitum addit: *Sic est tui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.* Hoc est, stultus pariter est, et in nocte rapiendus, inquit Beda. Sic cuilibet accidit, qui congerendis studet opibus, ut stullissimâ opinione delusus jucundissimæ beatissimæque fortunæ, præter omnium spem, et cum minimè putat, eripiatur è vità; et quæ scelere ac infinitis propè animi angoribus acquisivit aliis fruenda relinquat. Ille quidem magnificè incedit omni copiarum genere abundans, et inflatus pecuniæ magnitudine beatus apud omnes et dives habetur; sed, ut Jesus clarè denuntiat, *non est in Deum dives.* Dividit omnes qui fortunis abundant in divites seculi et divites Dei quod etiam, in illius scholâ eruditus, fecit D. Paulus scribens ad Timotheum, 1 cap. 6, 17: *Præcipe, inquit, divitibus hujus seculi, etc.* Quid est igitur divitem esse in Deum? Divitem esse virtutibus, inquit Euthymius. Rectè ille quidem. Nam veræ Christianorum divitiæ sunt pulchræ et pretiosæ virtutes, charismata, gratiæ; opes sanè aureæ, gemmæque cœlestes. Verùm hic de illo agitur, qui thesauros habet reconditos et opulentos. Quare D. Ambrosius ita nominari putat qui propter Deum parat opes, ut non sibi soli recondat; sed cum pauperibus etiam partiat. Alii malunt divitem in Deum dici, *qui non sperat in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat omnia nobis abundè ad fruendum,* ut loquitur magnus Apostolus modo citatus. Res meo judicio breviter exponi atque uno verbo nequit. In dicto quidem Evangelii loco dives in Deum mihi à Servatore dici videtur, non qui pauper est propter Deum, solis virtutibus et cœlestibus donis cumulatus, qualis propriè videretur esse dives in Deo, sed qui divitias refert in Deum, et sanctissimam ejus voluntatem sequitur duces et moderatricem in administrandis aut continendis pecuniis; qui tantum habet et possidere cupit, quantum summo rerum omnium Domino placet, ratioque boni et honesti justitiæque patitur. Hic thesauros, si videbitur, colliget non adamantinis seris clausos, sed promptos et obvios, atque erogari faciles, cum Dei nutus significaverit; itaque et pauperibus tribuet humanissimè, et in operibus pietatis, quando fuerit opus, magnificè et prolixè impendet. Unde quia divitias suas non tam sibi et avaritiæ, quam auctori honorum omnium Deo servire cupit, dives in Deum rectè nominatur. Huic Christus illum stultum opponit, qui *thesaurizat sibi*, vel, ut est in Græco, *καυτῶ sibi ipsi*, qui non Deum intuetur in fortunis cumulandis, nec magnoperè animo et cogitatione est intentus ut intelligat, quid potissimum requirat ab illo Numen, aut officium hominis Christiani postulet, sed hoc spectat unum, ut cupiditati serviat, et quam sibi animo fingit delicatæ vitæ felicitatem et magnis copiis affluentis omni ratione consequatur. Hic thesaurizat, et est vulgi opinione locuples et pecuniosus, sed non dives in Deum; quem Christus stultum, Job hypocritam appellat; cujus spes sterilis, inanis et fallax est, et à Deo in necessitatis et angustiae tempore rejicitur. Subdit:

VERS. 9. — NUMQUID DEUS AUDIET CLAMOREM EJUS CUM VENERIT SUPER EUM ANGSTIA (1)? Tempore nimium mortis, cum Deus animam evellit, in angustia homo constituitur, et dicere potest cum Susanna, Dan. 13, 22: *Angustiae sunt mihi undique*. Amici in seculo manent; quae delectabant relinquenda sunt, temporalia bona non comitantur; solus miser homo coram Deo in iudicio constituitur; supernè adest iudex justus rigidusque, infernè tartarus ardentissimas flammam eructans; intus conscientia clamat et accusat: latera cingunt inimici daemones apertis faucibus clamantes: *Devorabimus, haec est dies quam expectabamus*, Thren. 2, 16; tantum ei restat, ut ad Deum deprecandum se convertat, et in eo delectetur proponendo bona, quae in illius obsequium gessit, clamando cum Ezechiâ, Isaia, 38, 3: *Obsecro, Domine, memento quaeso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim*. Numquid audiet Deus hypocritam sic clamantem, qui non in oculis Dei bonum perficere curavit, sed tantum in oculis hominum? *In tempore afflictionis suae dicent*: ait Jeremias, cap. 2, 27: *Surge, et libera nos; et respondebit: Ubi sunt dii tui quos fecisti tibi? surgant, et liberent te in tempore afflictionis tuae*. Quid respondit Abraham diviti in angustia constituto, et clamanti, Lucæ, 16, 24: *Pater Abraham, miserere mei? Fili, inquit, recepisti bona in vita tua*. Ita etiam hypocritæ respondebit Deus: *Recepisti mercedem tuam; nullusque deinceps in æternum manebit locus aut tempus Deum invocandi aut rogandi*.

Potestne excogitari sors infelicio? Videbit miser hypocrita in tempore angustiae in extremo iudicio hinc damnari quidem peccatores propter eorum peccata, adulteria, furta, homicidia, quorum damnatio manifestè justa est. Justum est enim ut convertantur peccatores in infernum, et mala recipiant, qui mala egerunt. Videbit inde justos ineffabili præmio et gloria affici propter bona opera; quia eleemosynas largiti sunt, jejunaverunt, orationibus institerunt, etc.; se autem, qui horum opera fecit, et ab illorum peccatis se continuit, ab istorum societate et gloria expelli, et illorum consortio conjungi, et poenâ affici. Damnari

(1) *Accidet enim illis quod de Antiocho dicitur 2 Mach. 9, 13: Orabat scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus; nam impii timore tantum supplicii mōventur, non odio sceleris quod amant.* (Menochius.)

Impiorum infelicitatem ex eo probat esse maximam, quod, quum conscii sibi esse debeant se Deum sibi infensum habere, cum durum aliquid patiantur aut timeant, minimè sperare possint, ab illo impendentis mali se consecuturos esse effugium. In sensum paulò diversum tres hosce versus, 8, 9, 10, deflexit Schnurrerus, novum eis argumentum à Jobo propositum existimans, ex quo intelligere socii debeant, ipsum rectè factorum conscientia gaudere; criminum enim conscius si esset, profectò se non tam audacter ad ipsum Numen provocaturum, neque enim profanum hominem à Deo quicquam sperare posse; quâ ipsâ argumentatione, sed brevissimis verbis, quoque usus est cap. 15, 16. Nomine אֲרָאָה h. l. non supplicationem, vel auxilii implorationem, sed clamorem ortum ex sensu doloris intelligi observat. (Rosenmuller.)

se videbit cum homicidis, latronibus, perjuriis, ebriosis, luxuriosis, qui ab homicidio, latrocinio, perjurio, ebrietate et luxuria se continuit, et privari se videbit ineffabili præmio, quo affectos inspiciet sanctos jejunatores, cleemosynarum largitores, suæ carnis mortificatores, qui non minùs quàm illi tenuit jejunia, fecit eleemosynas, carnem mortificavit ac maceravit

Hanc infelicissimam sortem considerare videtur D. Chrysostomus, homil. 2, in Joannem, ex eo quod miser hypocrita poenas cum peccatoribus recipiet, quorum voluptatibus non fuit oblectatus; erit illis socius in poenâ, quibus socius non fuit in voluptate. Statuit Deus neminem posse habere duplicem paradysum, neque duplicem consolationem in hac scilicet vitâ et in futurâ, qui clamavit, Lucæ 6, 24: *Væ vobis, qui hic habetis consolationem vestram*. Et: *Væ vobis qui ridetis, quia flebitis*. Et, Joan. 12, 25: *Qui amat animam suam, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam*. Qui in præsentem vult paradysum habere, in futuro infernum inveniet; qui autem in præsentem pati eligit, in futuro seculo habebit delectationes usque in finem. Id quod in epulone divite et Lazaro eleganter Christus expressit, et exposuit Abraham diviti dicens: *Fili, recordare, quia recepisti bona in vitâ tuâ, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris*, Lucæ 16, 25. Peccatores in hac vitâ gaudere eligunt; *tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi; ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt*, Job 21, 12. Justi è diverso eligunt affligi in vitâ præsentem, *semper mortificationem Jesu in corpore suo circumferentes*; ut qui modò socii sunt passionum, sint postea et consolationum. Sed longè miserrima est hypocritarum sors, qui neque in hac vitâ cum peccatoribus, neque in futurâ cum justis delectationes capiunt, et utrumque poenis conficiuntur; nam in hac quidem vitâ mortificationibus se conficiunt, exterminant facias suas, orant, vigilant sicut justî, et in futuro seculo æternis ignibus unâ cum peccatoribus addicuntur: nempe in hac vitâ laborem, quem justî benè operando sentiunt, sine futurâ delectatione sustinent; et postmodum adhuc poenas peccatoribus reservatas sine ullâ præcedenti voluptate in inferno sustinebunt. Itaque (ut pulchrè observat S. Chrysostomus, hom. 21 in Matthæum) illud solum, quod durum simul et onerosum est hypocritis, tam in hoc quàm in futuro seculo sive cum justis sive cum peccatoribus commune habent. Unde patet eorum conditionem esse omnium mortalium miserrimam iniquissimamque, utpote omni delectatione destitutam, ac Deo invisam; à quo nullam in miseriis suis consolationem expectent. Unde subdit:

VERS. 10. — AUT POTERIT IN OMNIPOTENTE DELECTARI, ET INVOCARE DEUM OMNI TEMPORE? Scilicet impius divitiis et deliciis florens nequit sicut justus ærumnatus et calamitosus *delectari in Omnipotente*. Neque est existimandum vocem illam, *Omnipotente*, casu ac temerè ex ore Jobi cecidisse; vult enim dicere hominem calamitate actum et oppressum sic in Omnipotente de-

lectari, ac si tota Dei omnipotentia occuparetur in recreando homine tribulationibus prostrato. Unde Jacobus ait : *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes* (id est, tribulationes) *varias incideritis*. Profectò omnî gaudii nomine indigitari solet cœlestis beatitudo. Ac si significare vellet hominem justum calamitate oppressum tanto gaudio potiturum, ut possit quodammodò cœlestem æmulari beatitudinem.

Septuaginta vertunt : *Μὴ ἔχει τινὰ παρρησίαν ἔναντι αὐτοῦ; ἢ ὡς ἐπιχαλῶσαμένην αὐτοῦ ἐπαλοῦσεται αὐτοῦ, Habet ne fiduciam coram eo? aut tanquàm si invocaverit eum, exaudiet eum?* Exosus enim Deo est omnis hypocrita, quòd carcat animi candore ac verâ simplicitate, quæ sunt fundamenta fiduciæ et exauditionis. E contra verò cum simplicibus sermocinatio ejus, Prov. 3, 32. Et *qui ambulat simpliciter ambulat confidenter*, Prov. 10 9, nihil metuit diviniâ fiduciâ plenus, et in suâ innocentia et integritate securus est. Unde S. Gregorius papa Magnus, lib. 12 Moral. cap 21 simplicitatem vocat *arcem fortitudinis*, videlicet ob tranquillitatem securitatis; et ibidem reliquit hoc axioma : *Nihil simplici corde felicius*.

Hâc felicitate ac fiduciâ simulat et hypocrita omninò carcat necesse est; quia *non poterit in Omnipotente delectari, et invocare Deum omni tempore*. Quamvis enim os apertum habeat ad Deum invocandum, nihil tamen aliud facit, quàm profanare nomen sanctum ejus; quia nihil in ipso est recti et integri. Unde mirum nobis videri nec debet, nec potest, si hypocritæ et scelerati, cum ad Deum accedunt, repulsam patiantur; neque enim liberâ voluntate aut affectu puro accedunt, quin, etiamsi possint, Deum libenter fugiant; sed quoniam ipso carere non possunt, cum inviti et coacti adeunt. Hinc benè Job ait hypocritam *non invocare Deum omni tempore*; nam etiamsi aliquando simulet se precari, nihilominùs in eo non perseverat, neo constanter et perpetuo tenore utitur. Et in eo quidem hypocritarum preces à precibus filiorum Dei differunt. Hypocrita enim non examinato corde suo faciet quidem in speciem id quod faciunt filii Dei quando Deum deprecantur, quia id rebus suis conducere intelligit; sed si minima tentatio ingruat, et non ex voto succedant res, illicò exandescit, nec amplius Deum ad auxilium suum invocat, sed adversùs ipsum obmurmurat, et ejusmodi rabiem despumat, ut satis ostendat, se antea nihil à Deo expectasse aut sperasse, nec ipsam corde integro, sed ficto et simulato duntaxat quævisse.

Hic itaque admonemur Deum seriò, sincerè ac semper deprecari, ut existimemus nihil profuturum nobis, si longo intervallo, et impetu quodam animi, non certo consilio et ordine Deum adierimus, opem et misericordiam ejus imploraturi; sed in ea officio obeundo diligentiam nobis adhibendam esse, et unumquemque seipsum debere acuere et sollicitare, seque cum manè tùm vesperi quasi ad tribunal Dei citare, ubi animi sui statum discutiatur, ut intelligat, quid sibi adhuc desit. Videmus igitur quæ sit ritè precandi ratio, ne primùm summam et extremam necessitatem

expectemus, sed potiùs ipsam prævertamus, sicut opus est precantes, ut Dei hostilitate præveniamur.

Cæterùm observatione quoque dignum quod Job ait, hypocritam non *posse in Omnipotente delectari*. Ex quo cognoscimus omnes improbos, quamvis omnium maximè felices esse videantur, infelices tamen esse, nihilque in ipsis præter miseriam existere; contrà verò probos, quamvis hic afflictionibus atterantur, et homines nihili æstimentur, ipsos tamen esse felices, quia se oblectant in Deo; in quo solo verum ac solidum gaudium reperitur, sine quo nemini unquàm bonè, et cum quo nemini unquàm malè fuit. Ut igitur Deus gaudio nostro benedicat, ipsum probet, atque hoc pacto nos tanquàm in conspectu Dei eo fruamur, Deum respiciamus, nos ab ipso bonum omne habere agnoscamus, gratiasque illi agamus; et ita in ipsum spem et expectationem nostram reponamus, ut rebus præsentibus non adhærescamus, nec illis animum nostrum affigamus, scientes hunc mundum præterire, nobisque duntaxat per ipsum transeundum esse, et quidem citò, non ipsi adhærendo, sed ad Deum semper tanquàm ad verum nostrum scopum aspirando.

VERS. 11. — DOCEBO VOS PER MANUM DEI QUÆ OMNIPOTENS HABEAT (1), NEC ABSCONDAM. Id est, ut D. Thomas et Vatablus intelligunt, docebo vos, Deo benè juvante et sermonem subministrante, ita ut existimare debeatis non tam me quàm Deum ipsum per me loqui. Dicitur sæpè Deus in Scripturâ locutus *in manu prophetarum*, id est, in eorum personâ. Job igitur dicit se loqui *per manum*, vel, ut est in Hebræo, *in manu Dei*, id est, in personâ ipsius Dei. Septuaginta vertunt : *Ἄλλὰ δὲ ἀναγγελεῖ ὑμῖν τί ἐστιν ἐν χειρὶ Κυρίου, ἢ ἐστὶ παρά παντοκράτορα, quapropter annuntiabo vobis quid sit in manu Domini, quæ sint apud Omnipotentem*; id est, quæ Deus providentiæ suæ rectâ dispositione (quam Dei manum vocat) ordinata tenet. Quem sensum secutus S. Augustinus, credit Jobum voluisse dicere : *Annuntiabo vobis quid disponat Deus*.

Jobus quidem satis superque omnia distinxerat; sed vult adhuc ampliùs confirmare suum sermonem, quem jam habuerat; quapropter utitur hâc præfatione, dicens se ostensurum id quod est in manu Dei, sive quod Omnipotens habeat; persequiturque hunc sermonem quem jam habuerat; nempe, cum rectè vo-

(1) Id est, quam ille agendi rationem teneat cum hominibus, quid facere possit, quid velit. August., *quid disponat Deus*. (Menochius.)

DOCEBO VOS PER MANUM DEI (id est, Deo benè juvante) QUÆ OMNIPOTENS HABEAT, id est, quæ sint occulte viæ et secreta judicia Dei; et consequenter, rationes cur subinde etiam innocentem affligat; simul etiam cur ego tantâ semper curâ studuerim me ipsi exhibere innocentem. (Tirinus.)

Docebo vos, opem præbente Deo, etc. Reddi etiam potest Hebræus : *Docebo vos omnia quæ Deus facit, consilia ejus, rationem agendi, manum; nihil vos ignorare patiar eorum quæ cum Domino sunt*; eorum quæ possidet, quæ præstare valet, ad quæ ejus vires infinitæ porriguntur. Aliter : *Docebo vos quæ Deus in me egit, quæque illo docente didici*. Nos vertendum censemus : *Docebo vos, opem præbente Deo, quæ in omnipotente continentur*. (Calmet.)

lemus iudicare, nobis hic inferius non esse subsistendum, sed fide nobis mundum trajiciendum, nobisque aliâ ratione iudicia Dei contemplanda. Nam in hoc adversarii Jobi decipiebantur, quod secundum præsentem hujus mundi statum omnia metirentur, et in rebus hisce inferioribus defixi hærerent. Jobus igitur ostendit altiùs nobis ascendendum, et ad Dei manum veniendum, atque notandum iudicia Dei arcana esse; quæ licet per iudicia quædam nobis ex parte subinde patefaciat, plurima tamen in manu suâ reservat occulta. Sicuti princeps non aperit omnia sua consilia, sed edictorum tantùm, quantum ad subditorum gubernationem expedire novit, promulgat, reliqua, quæ declarare non expedit, penès se reservans. Quod si homines mortales sibi permittunt ejusmodi licentiam, quid nobis de Deo statuendum est? Numquid oportet Dominum nobis hic omnem justitiam et sapientiam ita patefacere, ejusque iudicia nobis omnia ita nota esse, ut nihil ejus solius cognitioni reservetur? Quònam res abiret? Videmus igitur modò quænam sit Jobi mens; scilicet perversam hominum superbiam arguere, eò quod potentiam, justitiam et sapientiam Dei in hoc præsentî statu mundi, qualis nunc animadvertitur, velint inclusam; quæ nullis tamen terminis circumscribitur, nec ullâ etiam angelicâ mente comprehendi potest. Cùm itaque viderimus simpliciores, et eos qui dùm vixerunt nemini injuriam ullam intulerunt, ad finem usque vexari, et quasi prædæ exponi, Deo interea nullo modo præ se ferente, quod velit illos liberare; contra verò improbos triumphare, in suis malis obdurescere, ipsique Deo hæc omnia dissimulanti quodammodò insultare; ne tamen perturbemur, et scandalizemur, res ita confusas et inordinatas esse, Deumque non statim remedium adferre animadvertentes; sed in memoriam nobis revocemus id quod hic declaratur, Deum scilicet multa in manu suâ habere quæ penès se servat. Cùm enim hoc pacto velit fidem nostram exercere, nosque experimento discere quid sit patientia, ne omnem nostrum sensum et iudicium ejus consilio subicere recusemus.

VERS. 12. — ECCE VOS OMNES NOSTIS (1), ET QUID

(1) Quasi dicat : Incipio ab iis quæ vobis et omnibus nota sunt, nempe à divinâ providentiâ vindice acerrimâ impiorum, de quâ vos hactenus tam multa declamâstis, sed sine causâ urgente aut necessitate, et idèò in vanum. Quorum tamen similia, ne videar secus sentire, paucis repetam. (Tirinus.)

Nihil loquor vobis ignotum. Si quid meditati fueritis vias Domini, intelligetis profectò, Deum sæpè pati, ut innocuus opprimatur et impius extollatur. (Calmet.)

Mais voilà que vous tous en êtes instruits. Et comment vous perdez-vous en des choses vaines? — Il est difficile de ne pas sentir ici une contradiction apparente. Comment Job promet-il d'apprendre à ses amis ce qu'il avoue qu'ils savent aussi bien que lui? Et comment traite-t-il de mystères importants ce qu'il appelle immédiatement après des choses frivoles? Car ces mystères prétendus sont des choses connues de ses amis, et c'est ce que connaissent ses amis qu'il appelle des choses vaines.

D'ailleurs tout ce que Job dit depuis cet endroit jusqu'à la fin du chapitre n'est qu'une peinture des maux temporels préparés aux injustes dès cette vie. Il

SINE CAUSA VANA LOQUIMINI? Septuaginta vertunt : ἰδοὺ πάντες οἴδατε, ὅτι κενὰ κενοῖς ἐπιβάλλετε, *Ecce omnes no-*

autorise par là tous les préjugés de ses amis; il retombe dans l'erreur qu'il leur a reprochée de borner à cette vie la justice et la providence divine, et qu'il a si solidement réfutée dans les chapitres précédents (principalement dans les chapitres 21 et 24). Il se prive, par conséquent, de tout ce qui pouvait servir à établir son innocence. Et ce qui est plus étonnant, il paraît commettre cette faute, dans le temps même où il proteste qu'il la défendra jusqu'à la mort : *jusqu'à ce que j'expire, je ne me départirai point de mon innocence.*

Quel but enfin se propose-t-il dans cette longue invective contre les impies? Qui sont ces impies? Par quels caractères les peut-on discerner? Tout ce qu'il dit contre eux n'a-t-il pas déjà été dit par ses amis? Et à quel dessein le répète-t-il dans un lieu où il s'agit de lui-même, et non d'eux? Entend-il ses amis sous ce nom d'impies? Ou a-t-il dans l'esprit d'autres hommes qui nous soient inconnus? Si c'est de ses amis qu'il parle, l'événement a été contraire à toutes ses prédictions, et toutes les imprécations prononcées contre eux ont été vaines : car nous savons qu'ils ont été réconciliés par ses prières et par ses sacrifices. Si ce n'est pas de ses amis qu'il parle, à quel propos fait-il une digression si longue, qui ne les regarde point et qui est inutile à son apologie? Après cet écart, dont on ne voit point la raison, il se jettera tout d'un coup dans un autre, sans qu'on sache pourquoi. Il passera de la prédiction des malheurs préparés aux impies, à un long discours sur la sagesse dont l'origine est inconnue. Et sans aucune liaison visible, il quittera cette matière pour entrer dans une autre absolument différente.

Ce sont de telles obscurités qui étonnent avec raison des esprits attentifs, et qui doivent servir à les humilier. Ce n'est point une note sur un mot, une observation particulière sur une expression, qui servent à dissiper ces ténèbres. C'est une explication suivie, où tout se lie et s'entretient, qui est capable de répandre la lumière sur tant de choses qui paraissent détachées, indépendantes, contraires, et, par conséquent, très-obscurès. Mais une explication suivie dépend nécessairement de la connaissance de l'intention principale du prophète, qui est très-secrète, et d'une continue attention à des choses presque imperceptibles qui servent à la découvrir, mais qui échappent souvent aux lecteurs, et qui sont même regardées comme plus ingénieuses que solides, quand un interprète les leur propose.

Ce n'est pas qu'on ait rien de meilleur à leur préférer : on avoue, au contraire, qu'on n'est point allé si loin et qu'on n'a pas approfondi ces obscurités; mais on s'arrête ou par défiance, comme si l'on craignait de trop voir, ou par indifférence, comme si les mystères de l'Écriture ne méritaient pas d'être approfondis; ou par une irréligion secrète, comme si l'Écriture n'était pas exempte de certains défauts, que le travail de quelques interprètes tâche inutilement de couvrir.

Pour résoudre toutes les questions que j'ai formées à l'occasion du verset que je dois expliquer, je n'ai besoin que de quelques observations dont quelques-unes sont déjà connues et prouvées. Job est certainement la figure de Jésus-Christ, non seulement comme souffrant, mais comme méconnu, rejeté, et regardé comme coupable par ceux qui se disaient ses amis. Ceux qui le rejettent à cause de ses souffrances et de ses humiliations, ayant été autrefois pleins d'estime et de respect pour lui, sont certainement la figure des Juifs. Les amis de Job connaissent une partie de la religion, et ignorent l'autre. Ils se contentent de ce que la loi enseignait aux Juifs, et de ce qu'elle leur promettait, et ils ne vont point au-delà. Il ne paraît pas qu'ils attendissent un Sauveur, ni pour être réconciliés avec Dieu, ni pour être rétablis dans l'héritage éternel. Mais

stis, quia vana vanis adjicitis; S. Augustinus: Quia vanè vana loquimini; in Hebræo est: Ecce vos om-

il ne paraît pas non plus qu'ils ignorassent la promesse du Messie, dont ils n'avaient apparemment que la même idée que les Juifs.

Ils se croient très-religieux, quoiqu'ils n'adorent pas Dieu par le Médiateur. Ils se séparent toujours des impies, quoiqu'ils demeurent confondus avec eux, en ne croyant pas comme il faut à celui qui peut seul les en séparer. Ils pensent être conduits par un zèle éclairé en rejetant Job, et c'est parce qu'ils le rejettent, qu'ils deviennent encore plus coupables. Ils sont persuadés que les injustes doivent être nécessairement punis, et ils prédisent eux-mêmes les malheurs où ils tomberont, quoiqu'ils les bornent à cette vie.

Job, qui est instruit du mystère qu'il représente, considère ses amis trompés sur son sujet, comme les Juifs aveuglés par rapport à Jésus-Christ, et il en prend occasion de prédire contre ces derniers tous les malheurs où leur incrédulité les précipitera. Il imite à dessein tout ce que ses amis ont dit contre les impies, parce que c'est la même impiété de rejeter le Sauveur que de ne pas adorer celui qui l'a envoyé. Il affecte de ne parler que de punitions temporelles, parce que ses amis n'en connaissaient point d'autres. Mais il fait choix de celles qu'ils avaient plus souvent réputées comme étant très-propres, dans un sens plus véritable et plus élevé, pour marquer celles qui devaient tomber sur les Juifs, dès cette vie, et dont tous les siècles seraient témoins. Il reproche à ses amis, en termes obscurs, de connaître et d'ignorer le Messie, de savoir des vérités importantes, et de ne les point approfondir; et ce sont ces reproches que les Juifs, qui ont rejeté Jésus-Christ, ont mérité qu'on leur fit. Commençons par cette dernière observation l'explication du verset :

Ecce vos omnes nôtis; et quare vanitate vanescitis? « Mais voilà que vous tous en êtes instruits; et comment vous perdez-vous en des choses vaines? » Je viens de dire que je vous instruirai, si vous le voulez, des mystères cachés dans les desseins de Dieu, dont l'intelligence vous dé tromperait de tous vos faux préjugés contre moi. Ces mystères sont ceux qui regardent le Sauveur promis. Et je m'étonne que la révélation de cette auguste promesse, qui vous est connue aussi bien qu'à moi, n'ait pas changé depuis longtemps toutes vos idées sur les biens et sur les maux temporels, sur les marques d'une fausse ou d'une sincère vertu, et sur les récompenses ou les châtimens que Dieu prépare à ses serviteurs ou à ses ennemis.

Vous attendez un Libérateur. Et pourquoi l'attendez-vous? De quoi délivrera-t-il des hommes nés dans l'abondance, comme vous, et qui vraisemblablement y mourront? Il doit servir de Médiateur entre Dieu et vous; et pourquoi, si vous êtes justes et innocents? Il sera votre Sauveur et le mien; et quelle sorte de salut nous procurera-t-il, à nous qui mourons avant sa venue, si rien ne subsiste après la mort? Il prendra la même nature que nous, puisqu'il naîtra d'une femme; et pourquoi descendra-t-il si bas, si nous ne sommes point tombés? Ce ne sera pas pour être heureux qu'il viendra sur la terre: il n'aurait qu'à demeurer dans le ciel, s'il ne cherchait que la félicité: et pour quelle raison voudrait-il s'assujétir à nos misères, si la vertu et le bonheur ne se pouvaient séparer, ou si nous n'avions pas besoin qu'il expiât nos fautes par ses souffrances?

Est-il possible que vous ayez vécu jusqu'ici sans faire toutes ces réflexions? De quoi vous occupez-vous, si vous ne vous occupez pas du Messie? Où est votre espérance, si vous ne la mettez pas en lui? Qu'attendez-vous de lui, si vous n'en attendez pas la justice? Quelle idée avez-vous de son incarnation future, si vous ne la regardez comme le com-

nes vidistis, et cur hoc, ut evanescatis vanitate? Id est, experientiâ didicistis quæ dico, vobisque nota sunt et explorata; ideòque majori reprehensione digni estis, quòd hæc scientes tam vana et falsa dogmata proponitis; et prorsùs evanescitis tam iniquè sentiendo et judicando de meâ miseriâ Deique providentiâ. Nihil enim vanius pravâ opinione de Deo ejusque judiciis. Non enim ex his quæ in hac vitâ Deus dat justis et peccatoribus eorum præmia vel supplicia expendere debetis, sed ex iis quæ in futuro sæculo recepturi sunt. Ita S. Gregorius, lib. 18 Moralium, cap. 7, locum hunc exponere videtur. Cæterum cum Deus nobis ex parte hic opera sua patefaciat, ne ita cæci simus, ut nihil prorsùs cernamus in iis quæ omninò patent et obvia sunt oculis nostris. Neque enim longior inquisitio nobis instituenda est, ut harum rerum gustum aliquem habeamus, cum attendere et intueri volerimus, satis est unde possimus doceri. Ne sponte igitur et datâ operâ claudamus oculos, eosque, de quibus hic loquitur Jobus: ne imitemur, ut in vanitate evanescamus, et sinè causâ vana loquamur; cum Deus nos excitat, sciamus ipsum velle nos ita sua opera agnoscere, ut illi meritum honorem tribuamus, nec in rebus præsentibus hæreamus, sed concludamus judicium esse quod nobis sit expectandum, ibique res in integrum restituendas, et unicuique pro meritis retribuendum esse, sive præmium sive supplicium. Unde de impio loquens, quid illi expectandum sit subdit :

VERS. 13. — HÆC EST PARS HOMINIS IMPII (1) APUD

mencement de son sacrifice? Comment voulez-vous qu'il nous réconcilie, sans se mettre à notre place, et sans devenir notre victime? Comment pouvez-vous penser qu'il soit mis à mort, sans être rejeté et condamné par ceux qui le feront mourir? Et comment pouvez-vous croire que son Père accepte sa mort, s'il y met obstacle en le délivrant des mains des injustes? Il faudra donc que Dieu garde le silence pendant que son Fils expirera? Il faudra que la plus parfaite innocence succombe pendant quelque temps sous la calomnie et la violence des impies, sans que Dieu en prenne la défense? Il faudra que le peuple même à qui le Sauveur annoncera le salut, le rejette et le renonce, et qu'il croie, par un aveuglement effroyable, rendre service à Dieu, en répandant le sang de son Fils. Comment, après cela, vous perdez-vous dans de vaines spéculations, qui ne sont propres qu'à justifier l'aveuglement d'un peuple ingrat et furieux, et à vous faire regarder un Dieu comme coupable, et un décide comme une action de religion? *Mais voilà que vous tous en êtes instruits. Et comment vous perdez-vous en des choses vaines?* (Duguet.)

(1) Id est, hic exitus manet impium; hic est fructus quem ex impietate percipit. (Menochius.)

Hæc quam statim subdo, descriptio est malorum quæ sæpius manent impiis et violentos, sevos homines, duos, imperiosos, despoticos, immites. Fatetur utique Jobus hanc esse consuetam Dei in impiis providentiâ; simul autem contendit non ita inviolabili lege Deum id sibi constituisse, quin sæpè aliter agat, ductus rationibus quæ licet hominum mente intelligi nequeant, æquitati tamen semper congruant et justitiæ. (Calmet.)

In iis quæ sequuntur, Jobus videtur sociorum sententiæ accedere, ac dum impiorum pœnas enarrat, sibi ipsi obloqui, et propriam sic causam jugulare, quàm antea bonos in miseriis versari, quovis autem scelere contaminatos florere, et hujus vitæ bonis ad

DEUM, ET HEREDITAS VIOLENTORUM, QUAM AB OMNIPOTENTE SUSCIPIENT. Illa vox, *pars*, in Hebræo est לקח

extremum usque halitum affluere contendisset. Plerique statuunt hæc eo consilio à Jobo afferri, ne, quia supra de felicitate improborum dixerat, propterea pro impio habeatur, quasi istos laudet et sequi velit; nunc igitur eum cum sociis agnoscere, instabilem esse istorum felicitatem eosque pœnas tandem acerrimas duros; nec tamen *semper* hoc fieri, ut dicebant socii, sed se sensu deprehendisse, ut et ipsi deprehendere potuerant, aliter sæpè accidere. Quasi dicat Jobus: Utrumque vidistis, et impios puniri, et prosperari; cur ergo ita futilia assertis, ut de uno tantum dicatis, et in eo insistatis, alterum ne attingatis quidem, quod tamen permagni ad meam causam intererat? Simili ratione ea quæ sequuntur, cum superioribus Jobi dictis conciliare studuit Bouillier, Observat. p. 236: « Hucusque Jobus contra obtretractores tres « viros, qui ipsum ex infortuniis suis occulti sceleris « reum peragebant, pugnavit, ipsâ teste experientia, « pios in hoc mundo sæpè affligi, sæpè impiis contra « fortunæ blandientis auram indesinenter aspirare, « quod satis fuit evitandis criminationibus amico- « rum. Sint enim quidam probi miseri, quidam im- « probi felices; concidit planè vis argumenti in Jobum « intorti. Hæc ex vi rapientis affectus, et poeticum in « morem exaggeratâ, quasi bonis *nunquam* benè esse- « set, scelestis *nunquam* male, non strictè et rigidè « sumi debent, sed quodam temperamento molliri, « et limitibus certis circumcludi. Nunc Jobus, ne amici « ex dictis suspicentur, eum nuntium virtuti remittere « velle, et in impiorum, quibus quelibet commissa « impunè abeant, imò omnia ex votis fluant, castra « transire paratum, vehementi obstestatione obviam it « huic suspicioni, declarans se in religionis cultu ad « extremum usque perstiturum, quantoque hypocritas « odio habeat, testatur luculentissimè, quævis dira « ipsis ominatus. » Sed non quid *aliquando* accidat, aut quid impiis accidere debeat, sed quid plerumque ac ordinariò, secundum normam divinæ justitiæ, fieri solet, proxima declarat oratio. Kennicottus in *Remarks on select passages in the Old Testam.*, p. 169, et Dissertat. generali in V. T., p. 539, sequ. ed. Brunsv. (Brunov. 1783, in-8°), quæ inde ab hoc versu usque ad capitis finem leguntur Zopharo conjicit tribuenda esse. « Locutus est, inquit, *ter* Eliphaz, cui Jobus « *ter* respondit. Locutus est *ter* Bildad, cui Jobus *ter* « respondit. Sed locutus est Zophar *bis* tantum, nisi « tertiò vice loquatur, atque hisce verbis. Confusio- « nem hæc ratione solvo. In cap. 25, tertiò loquitur « Bildad. In cap. 26 ad 27, 12, tertiò respondet Jo- « bus, idè quæ series tertiæ hujus responsionis nunc « interturbatur verbis 27, 1, $\text{וישאל אלהים את זכור$ « ויאמר , quæ videntur efficere titulum capitis 28. « Finito Jobi ad Bildad responso, in 27, 12, Zophar, « tertiò ferociens, exorditur eo ipso axiomate, quo « prius desiderat cap. 20, 29. Cessante Zopharo, fin. « cap. 27, *suscipit Jobus suam* de sapientiâ *parabo-* « *lam*. » Quæ nec Eichhornio improbabilia visa sunt, vid. ejus *Allgemeine Bibliothek der bibl. litterat.* part. 2, p. 616; in versione tamen vernaculâ receptum secutum est textum. Sed ad Kennicotti sententiam suam hujus pericopæ interpretationem instituit Stuhlmann (*Hiob, ein religioes Gedicht, aus dem hebr. neu übersetzt, geprüft und erläutert, Hamburg 1804, in-8°*), p. 157, vers. collat., Animadvers. p. 76, seqq. Verum enim verò, utut speciosa illa sit conjectura, quo minus tamen ei suscribamus, illud nos impedit, quòd, eâ adscitâ, et huic versui verba $\text{וישאל אלהים את זכור}$, et similiter capiti 28, verba $\text{וישאל אלהים את זכור}$, aut, ut Kennicottus vult, ea verba, quæ nunc 27, 1, leguntur, premissi necesse erit. Estne verò credibile, formulas illas, si unquam in textu exstiterint, in his solis totius libri locis adeò planè evanuisse, ut earum nec vola nec vestigium in versione ullâ antiquâ aut ullo in co-

helech; quod significat *portionem legitimam*, quam tandem pater dat filio; qualis fuit illa, quam homo ille dives in Evangelio, habens duos filios, dedit filio suo juniori eam petenti, et dicenti: *Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit*, Lucæ 15, 12. Deus habet duos filios, justos scilicet et peccatores. Vult igitur Job explicare quamnam partem Deus pro legitima portione reservatam teneat implis, et quidnam hæreditatis vice sint recepturi. Quæ enim bona vel mala Deus in hac vitâ tribuit non sunt legitima hæreditatis portio, quam neque justis neque impiis in hac vitâ confert. Neque verò de omnibus impiis Job loquitur, sed singulariter de *violentis*; in Hebræo est *tyrannis, duris, potentibus*; quo nomine divites avaros, divitiis repletos voluit intelligere; nam hi sunt, qui per vim et tyrannidem ac violentiam omnia quæ volunt agunt, conculcantes pauperes, contemnent inopes, devo-

dice deprehendatur? Adde, quòd si hanc pericopam Zopharo tribuas, Jobi, quæ sequitur, oratio, cap. 28, nihil continebit quod ad refutandum adversarium faciat. I. P. Berg in Speciem Animadvers. Schultensianæ Jobi versioni addito, p. 246, ea quæ inde ab hoc versu ad finem usque capitis leguntur, existimat esso præcaventis Jobi, ne quid reliquum videretur superesse, quod dictis à se prolatis, denuò atque tertiò jam quoque vice reponi à Zopharo fortè posset. « Occupat, « inquit Jobus, quæ denuò à Zopharo dici potuissent, « ad eaque cap. sequente, modo eo respondet quo « et sodalium hunc tertium, cujus ipsa adeò etiam « ante cap. 20, 29, prolata verba repetit, et simul bi- « nos reliquos ad silentium redegisse intelligatur. » Huic tamen aspectui nimium refragantur, quæ v. 11, 12, 13, præfationis instar mox dicendis præmittuntur, quibus plenè et disertè se velle expositurum dicit, quid ipse sentiat de sorte et conditione improborum, à divinâ justitiâ ipsis assignatâ. Neque difficile adeò est intellectu, quamnam potissimum in re à sociis Jobus dissentiat. Coatenderant illi, impios semper vivos videntesque scelerum pœnas luere, et sic eorum clandestinam impietatem manifestam reddi à justitiâ divinâ, etiamsi per aliquod tempus floruerint, hominibusque furo probitatis et virtutis imposuerint. Quæ persuasio fons erat falsæ illius suspicionis, quam de Jobi, ex summo felicitatis fastigio tam subito deturbati, sincerâ pietate conceperant. Ostendit igitur Jobus, solere impios sæpissimè toto vitæ cursu florere, per nefas omne ad culmina rerum grassari, eoque in fastigio fortunarum ad mortem usque vigere; nihilominus tamen repositam esse apud Deum vindicem eorum pœnam, quòd domus injustis artibus ad maximam potentiam provecta post mortem illorum tandem aliquando pejus sit ruitura quàm consurrexerat, ut hæc ratione omnibus appareat quales fuerint isti qui dum viverent omnibus redundabant ornamentis. Longè alia Jobi erat ratio: is enim adeò nullorum malefactorum sibi conscius ut iterum iterumque summum Numen innocentiae suæ testem provocare audeat, non solum ipse è florentissimo statu subito dejectus, gravissimo morbo intolerandisque doloribus afflictus jacebat, verum et liberis se omnibus et universâ suâ familiâ orbatum, ac ita modo planè inaulto se tractatum videbat. Quæ omnia tamen non valuerunt probitatis suæ conscientiam, suamque justitiæ divinæ fiduciam vel minimùm labefactare; spem potiùs certissimam retinebat, fore ut sua innocentia tandem aliquando, et, si non dum inter vivos esset, certè tamen suam post mortem à justissimo vindice omnibus manifesta reddatur (19, 25, seq.). Hæc igitur ratione longè diversus ab impio, cui nulla ejusmodi spes, quin quævis infausta ac funesta timenda.

(Rosenmuller.)

rantes pupillos et simplices; evadunt inhumani, crudeles, ferrei, sic ut alienâ calamitate non commoveantur, et damnum aliorum prædam suam fieri optent. Sæpè enim dice contemptâ, et posthabitis legibus, tum divinis tum humanis, rapiant non sua; et dum benè sibi sit, quàm malè sit aliis non vehementer curant, cum sæva et impotens illa animi affectio humanitatem omnem ejecerit. Itaque Aristoteles, lib. 1 Ethicorum, cap. 3, ait illum, qui studio augendæ quærendæque pecuniæ ducatur, βίαιον, violentum, asperum, importunum. S. Chrysostomus verò avaritiam nuncupat ἀμην και ἀπάθροπον δέσποιναν, inhumanam et crudelem dominam; ejusdem discipulus sanctus Isidorus, lib. 3, epist. 209, auri argentique cupiditatem vocat ἀμην και τυραννικὸν ἔρωτα, crudelem et tyrannicum amorem, utpote qui homines quos invasit crudeles ac tyrannos efficiat. Istiusmodi ergo hominis avari ac violenti sortem hic describit, dicens :

VERS. 14.—SI MULTIPLICATI FUERINT FILII EJUS, IN GLADIO ERUNT, ET NEPOTES EJUS NON SATURABUNTUR PANE (1). En qualis sit sors impii, præsertim avari; quàm momentanea incertaque felicitas, quàm tristis exitus, quàm dira et execranda calamitas. Si abundaverit, inquit, numerosâ sobole, et rebus omnibus ad domesticos usus et domûs ornamenta necessariis, his omnibus tandem spoliatus, contrariam experietur fortunam; nam et filii ejus gladio cadent hostili, et eò necessitatis adigentur nepotes, ut ad explendam famem panis deficiat. Id ipsum sæpiùs hoc libro repetitum est, et à nobis tractatum, scilicet posteritatem impii, quantumvis multa fuerit, extinguendam esse. Vide quæ hæc de re dicta sunt cap. 15, vers. 30, 33, 34; et cap. 18, vers. 19; et cap. 20, vers. 26, et seq. Ex quo intelligitur hoc oportere assiduè cogitare eos qui genus et posteritatem suam pro virili parte propagare student, id nullatenus fieri posse, nisi multâ virtute muniantur. Quod ut quisque possit per se præstare, efficere tamen non potest, ut à posteris suis præstetur; et unius aut alterius stultitiâ fiet, ut majorum virtute benè stabilita domus corruat, aut maximam jacturam faciat. Ita temeritate ac scelere posterorum Davidis regnum, genus et familia ejus propè hæsit ad metas, nisi Christi infinitâ virtute restitueretur. Quare dubium non est quin vanum et leve sit nimio propagandi generis sui studio efferri. Id quod Ecclesiastes hoc argumento persuadere conatur, dicens, Eccle. 2, 18 : *Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quâ sub sole studiosissimè laboravi, habiturus hæredem post me, quem ignoro utrum sapiens, an stultus futurus sit, et dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi, et sollicitus fui; et est quidquam tam vanum?* Hanc vanitatem vide eleganter quasi ob oculos positam à Tollenario nostro, qui citatum Ecclesiastæ locum in Speculo vanitatis pulchrâ paraphrasi

(1) Hebræus : Germina ejus non saturabuntur pane. Septuaginta : Filii ejus si viri facti fuerint, mendicabunt. Vide contrario sensu Psalmum 36, 25. Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem. (Calmet.)

metricâ et simul exegesi prosâ illustrat. Illud autem : *Et nepotes ejus non saturabuntur pane*, Psaltes quoque Regius impio minatur dicens, Psal. 108, 10 : *Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent*. In quem locum vide Expositionem Patrum Græcorum, quam nuper è tenebris eruimus, et Latinâ interpretatione notisque illustravimus.

• VERS. 15. — QUI RELIQUI FUERINT (1) EX EO SEPELIENTUR IN INTERITU, ET VIDUÆ ILLIUS NON FLORABUNT. Si qui, inquit, ex impiorum filiis reliqui fuerint ab hostili ferro, non tamen magis honestam consequentur sepulturam; sic enim sepelientur, ut videri possint omninò periisse, cum non inferantur in tumulum pretiosum, qui illorum ad posteros memoriam transmittat, neque comitetur uxorum jam viduarum lugubris planctus; sed ut in bellicâ strage, aut pestilenti clade, acervatim cum aliis cadaveribus projiciantur in foveam, ubi sine ullo funeris honore putrescunt. Eadem ferè phrasi usus est Dav'd, dicens, Psal. 77, 64 : *Sacerdotes ejus in gladio ceciderunt, et viduæ ejus non plorabantur*. Ubi in Hebræo activâ voce ponitur, non plorabant. Quo significatur, vel quòd justa non facient viris suis aut propter inopiam, aut propter exitiosa et calamitosa tempora, quibus omnia agitabuntur, conturbabuntur, et vastabuntur; vel quia tantum erit exitium, tanta reipublicæ vastitas, ut viri simul cum uxoribus intereant. Vel denique non deflebunt defunctum maritum, quin potiùs gaudebunt, quòd eo liberatæ sint, vel propter improbitatem ejus, vel propter alias causas, ut plurimæ sunt, quæ viduas exhilarare possunt.

Sepelientur in interitu. Vel, ut ex Hebræo alii ver-

(1) Qui gladium evaserint.

SEPELIENTUR, etc.; Sept. habent morte morientur; acerbâ morte extincti sepelientur. Chald. pro, interitu, vertit : Pestem, assumpti peste.

VIDUÆ ILLIUS, uxores illorum.

NON FLORABUNT; Sept. : Viduæ eorum, etc.; quasi dicat : Non plorabunt. Sic Psal. 77, 63 : *Virgines eorum non sunt lamentatæ*. (Menochius.)

VIDUÆ (impii, interitum mariti vel filiorum) NON FLORABUNT, nempe planctu publico et solemnî, qui ad honorem defuncti, et solatium viduar, et familiæ superstitis, adhiberi solet, ingenti impensâ. Sed defectu mediorem id non licebit viduis impiorum, quantoscumque illi thesauros in vivis iniquè corroserint. Justo enim Dei judicio fit ut quod magno labore corroserunt, usui veniat non ipsis, aut ipsorum posteris, sed alienis, et subinde quos pessimè oderant, justis ipsis et innocentibus, ut dicitur y. 17, è quorum spoliis ipsis se ditârunt. Atque ita impio et tyranno accidere solet, quod tineis, seu vermibus et erucis, verbi gratiâ, quæ sericum subministrant. (Tirinus.)

Viduas impii plurali numero idcirco ponit Jobus, quòd in regione viveret ubi polygamia florebat. Septuaginta : Qui circa eum sunt, morte morientur, et viduis eorum nemo miserebitur. Suspiciantur quidam mortem, quam hic minitatur impiis, lucem esse; alii futurum dicunt ut moriantur derelicti ab omnibus, et honore sepulturæ destituti : Sepelientur in morte. (Calmet.)

VIDUÆ ILLIUS NON FLORABUNT : infames magnorum criminum lugere velatum apud multas gentes, l. *Liberorum*, d. *de his qui notantur infamiâ*. Suetonius, in *Tiberio*, 61 : Interdictum ne capite damnatos propinquique lugerent. (Grotius.)

tunt, in morte, scilicet secundâ; quæ mors animæ dicitur, et à nostro interprete meritò vocatur interitus. S. Ambrosius, lib. de Fide resurrectionis, tres mortes recensens : « Tertia, inquit, est de quâ dictum legimus : *Dimittite mortuos sepelire mortuos suos.* Eâ « morte non solùm caro, sed etiam anima moritur. » S. Augustinus numerat quatuor mortes. Prima est, cùm corpus extinguitur; secunda, cùm in peccatis versamur; tertia, cùm anima punitur sine corpore; quarta est mors animæ cum corpore in inferno. Hoc observat in Dialogo quæstionum sexaginta quinque, quæst. 32. Impii ergo sepeliuntur in morte, et pii in vitâ. Vide quæ superiùs, cap. 20, vers. 26, dicta sunt.

! VERS. 16. — SI COMPORTAVERIT QUASI TERRAM ARGENTUM, ET SICUT LUTUM PRÆPARAVERIT VESTIMENTA (1) : — VERS. 17. — PRÆPARABIT QUIDEM, SED JUSTUS VESTIETUR ILLIS; ET ARGENTUM INNOCENS DIVIDET (2). Amplificatio est felicitatis nimium brevis, et erroris quo seducitur impius injustè opes congregans, qui in caput laborat suum; quandoquidem iudicio divino sæpè laboribus suis minimè fruitur, sed in usum piorum transferri conspicit, ut malè parta benè impendantur. Ita evenisse legimus ut opes multæ Labani darentur Jacobo; et divitiæ impiorum regum Chanaan ad pios Hebræos transferrentur, sicut scriptum est, Psal. 104, 44 : *Et dedit illis regiones Gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.* Eodem modo regnum Saülis collatum fuit Davidi, qui bonis viris pollicetur, dicens,

(1) Les vêtements font partie des trésors des Orientaux aussi bien que les bijoux. Les présents que l'on fait parmi eux consistent souvent en objets d'habillement. Bokhteri, célèbre poète arabe du neuvième siècle, en a reçu tant, qu'à sa mort il laissa deux cents chemises et cinq cents turbans. Voyez D'Herbelot, art. Bokhteri. (Drach.)

(2) Il faut ici observer deux choses : la première, que ce discours est visiblement figuré, puisque, dans le simple, ni le juste ni l'homme de bien ne s'enrichissent des dépouilles des ravisseurs et des injustes, et que toute leur attention est de n'y prendre aucune part. La seconde, que le juste et l'homme de bien sont ici opposés aux impies qui rejeteront le Sauveur, et qu'on ne peut entendre, par conséquent, sous le nom des premiers, que les Chrétiens, tirés presque tous d'entre les Gentils, et substitués aux Juifs incrédules. Voici donc, ce me semble, la pensée du prophète : Quoique la nation à qui le Sauveur avait été promis soit rejetée, les promesses néanmoins ne deviendront point vaines. Tous les trésors de ce peuple ingrat passeront en d'autres mains. Les Écritures, qui faisaient ses principales richesses, seront données à des étrangers qui n'y avaient eu aucune part. Les prophéties, le sacrifice, le culte véritable, l'autorité, le ministère, la sainteté, l'héritage éternel, seront accordés à des hommes justifiés par la foi, et blanchis dans le sang de l'agneau. L'ancien peuple perdra tout, et sera réduit à une honteuse nudité. Tout ce que ses pères avaient amassé, tout ce qui lui avait été confié, tout ce qui faisait sa gloire et qui servait à le distinguer de tous les autres peuples, sera transporté aux humbles et aux petits, qui sont les seuls justes aux yeux de Dieu, et qui partageront ainsi les dépouilles des impies, traités justement comme des usurpateurs, après avoir renoncé le Messie, à qui tout appartient. (Duguet.)

Psal. 36, 34 : *Expecta Dominum, et custodi viam ejus, et exaltabit te, ut hæreditate capias terram; cùm perierint peccatores, videbis.* Hæc autem Jobi sententia, quâ impiorum bona piis attribuit, in vitâ impiorum interdum, quandoque verò in interitu eorumdem vera est, at non universè accipienda. Neque enim mens est asserere opes ab impiis congestas ad pios semper devolvi; quia, ut supra monuimus, temporales istiusmodi promissiones, uti et minas, non videmus in hoc seculo semper impleri. Nam aliquando etiam Deus rapit et aufert bona justorum, et prolis ipsorum, eaque concedit latronibus et piratis, qui illos spoliant omnibus facultatibus suis. Cur verò id facit? Causa, quam penès se arcanam habet, nobis est incognita; intelligimus tamen id ipsorum bono fieri. Eo pacto enim ipsos vult in patientiâ exercere, aut vult ipsis tollere occasionem somno se in his terris obruendi, aut denique vult ex illis purgationis causâ mittere sanguinem; quia videt copiam quam possident illis instar noxiæ redundantie futuram. Discamus igitur ita contemplari judicia Dei temporalia, ut ipsum ad eodem semper modo agendum non astringamus. Magnum enim est inter id quod vitam præsentem spectat et arcana Dei judicia discrimen.

Idem judicandum de promissionibus, quas similiter videmus non eodem semper tenore impleri, sed prout Deus novit expedire. Ad vitam autem præsentem quod attinet, verum est in genere nos nobis polliceri posse, fore ut in eâ nobis Deus sit quasi viæ dux, et quamdiù nos in eâ esse voluerit nos sustentet suâ bonitate, nosque sub umbrâ et protectione suâ habeat; sed non possumus expressè statuere utrùm abundè bona sit daturus nobis, utrùm valetudinem, utrùm sit nos ex manu hostium liberaturus, utrùm denique nobis sit hæc vel illâ ratione opitulaturus. Nobis nihil horum designare et certò polliceri possumus; sed nos ad particularem istorum in spe nostrâ designationem quod attinet, obvolutis oculis esse oportet. Nam etiam Deus vult nos hic quasi in perpetuâ pugnâ esse, et quidquid nobis immiserit æqui bonique consulere, atque totos cum fiducia et resignatione ex ipsius dispositione satis aptos pendere, illique in omnibus acquiescere. Verum quidem est filios Dei, quoniam in simplicitate et integritate ambulant, multis rebus opus habere posse, illisque ita imminere paupertatem, ut de die in diem ipsos invasura esse videatur; sed Deus ita illis plerùmque prospicit, ut semper ulterius pergant. Nonnunquàm etiam accidit, ut cùm improbi argentum, aurum et supellectilem multam collegerint, prohi postea illorum spoliis induantur. Sed hic nulla, ut dixi, regula generalis constitui debet, cui Deum astringamus. Decet igitur nos tenere suspensos. Cæterùm si de manibus improborum bona Deus avellat, intelligamus eum minas, quæ hic proponuntur, implere; si id non faciat, pro certo habeamus, ipsum sibi in ultimum diem sui iudicii executionem reservare, nec modò velle res in perfectum statum asserere, ut spem nostram alat, eoque ut præsentem mundo addicti non simus, et hic inferiùs, tanquàm in paradiso, felicitatem

nostram non queramus, sed sursùm sublato oculo habeamus, et eò expeditiùs hanc inferiorem vitam tanquàm viam aliquam decurramus: nosque in his terris peregrinos et advenas esse, ideòque nobis semper ad cœlestem illam et permanentem hæreditatem adspirandum esse cognoscamus. Eodem modo intelligenda sunt quæ sequuntur.

VERS. 18. — **ÆDIFICAVIT SICUT TINEA (1) DOMUM**

(1) Quæ dùm domunculam in putri ligno excavat, sibi perniciem parat; nam lignum debilitat, quo confrecto etiam ipsa excutitur et perit.

UMBRACULUM, quod ad breve tempus durat, nam uvis collectis, aut fructibus agri, tabernaculum dissolvitur. (Menochius.)

SICUT (enim) TINEA (seu vermis) ÆDIFICAT DOMUM SUAM, involvens se in folia arborum non suarum, eaque contrahens, et in iis sese eviscerans, sibi in iis domicilium facit, sed vix confecto domicilio, decerpitur, abjicitur, et divulso serico, vermis jam in tineam transmullandus, pede calcatur et conteritur, simili successu sese exenterat impius assiduis curis et laboribus, corrodens undique quæ potest; sed hæredem relinquit non quem voluit, sed quem maximè horruit. (Tirinus.)

Impius commodam sibi atque amplam domum alienis sumptibus ædificavit, ceu vermis, qui vestis dispendio, in illà sibi domum excavat; sedes ibi posuit, instar illius qui excubias in agris seu vineis agit. Vermis è veste excussus, dejicietur in ignem, et umbraculum custodis destruetur. Eadem sors domicilio impii futura est. Reddi potest Hebræus: *Ædificavit sibi domum tanquàm sidus polare, et custos fecit sibi tugurium*. Altam adeò magnificamque domum sibi extruxit, ut cœlum et paradysum æmuletur. Verùm alterum versiculi membrum augustæ primi sententiæ par non est, demonstratque non obscure, retinendam esse Vulgatam, quæ Chaldæo congruit, omnibusque ferè interpretibus probatur. Septuaginta: *Evadet domus ejus sicut tineæ, et sicut aranea*. Peribit, dejicieturque tam facilè quàm aranæ domus destruitur. (Calmet.)

בְּנֵה כְעֵשׂ בַּיַּת *Ædificat ut tinea domum suam*. Tineæ domus est tenuis quidem folliculus, in quo tinea veste conditur; ille tamen mox disperit, ubi primùm ab homine vestis excutitur. Tam facilè ac repente domus ac familia impii corrui, etiamsi vivo ac vidente raptore steterit ac durarit, sine metu ruinæ. Alii similitudinem in eo positam existimant, quòd sicut tinea rodendo sibi ædificat domum, damnoque ac dispendio alterius suam sibi domicilium extruit, quod tamen in se est ruinosum atque intus velut erosum; ita et impius alienas res corrodendo et vorando domum suam erigere ac stabilire moliens, eandem simul demolitur, opibus et fortunis, quas injustè corrosit, excutiendus. *וַיֵּשֶׁב תִּנְיָה*, ut supra, 13, 28; Isa. 50, 9, 51, 8; Ps. 39, 12. Conf. Bocharti Hieros. part. 2, l. 4, cap. 25, t. 3, p. 513, edit. Lips. Fuere qui *וַיֵּשֶׁב* ut supra, 9, 9, pro nomine *Arcti*, sideris, haberent, et nostrum locum sic interpretarentur: *Utut ædificaverit quasi Arcti domum suam, erit veluti tugurium, quod facit custos*. Ac si Jobus velit, impios ædes splendidas et magnificas sibi extruere, quæque tanquàm in cœlo sint, instar Arcti domus, sed tamen parùm durent, et citò destruantur, velut *δπαροφυλάκιον*. Certè *inter stellas habitare*, vel *domicilium ponere*, aliàs quoque, A. Schultensio observante, occurrit. Et Arabes, ad summum culmen splendoris et gloriæ designandum, adhibere amant dictas *duas stellas circa polum arcticum*, quippe quæ supra reliquas omnes emineant. Sed illi interpretationi jam Bochartus, l. c., p. 517, rectè obvertit, eam non admittere constructionem verborum Hebræorum. « Opponuntur, inquit, ex illà duo hemistichia, quæ Jobus conjunxit; et ejusdem rei duæ similitudines

SUAM, ET SICUT CUSTOS FECIT UMBRACULUM. Duabus apertissimis comparationibus hic explicat Jobus, quàm parum habitura sit firmitatis domus, quam sibi ex alienis sumptibus et rapinis molitur impius; quæ non erit diuturnior quam domus, quam sibi in ligno aut lanæo vestimento construxit tinea, quæ oris flatu convellitur; et umbraculum custodis vineæ vel cucumerarii, quod levi manu extractum, exiguo duntaxat tempore, quo uvæ fructusque maturi custodiuntur, usui est, ac deinde statim dissipatur. Ac tinea quidem ædificat domum suam cum alterius jacturà et injurià, corrodendo suaviter et insensibiliter quod alienum est; et tantùm extendit domum suam, tamque amplam extruit, quantum alteri detrahit. Similiter impius ædificat domum suam cum alterius jacturà, corrodendo aliena, sibi que usurpando, virum simplicem suaviter et insensibiliter decipiendo, innocentem circumveniendo, per usuram palliatam et opertam injustitiam recipiendo ea quæ aliorum sunt; et tantùm opibus crescit, domumque suam extendit, quantum aliis detrahit. Unde D. Hieronymus, epist. 151, ad Algasia, quæst. 6, annotavit Christum Dominum aptè vocasse divitias mammonam iniquitatis, quia de iniquitate collectæ sunt. Aut certè

« sic divelluntur, quasi ad diversa referantur. » A. Schultens, in Animadvers. philolog. in Job. an. 1708 edit., *וַיֵּשֶׁב* h. l. eodem significato sumendum conjecit, quem obtinet Arabum *nidus avis*, peculiariter, qui in arbore necitur, et hinc vertit: *Extruit tanquàm nidum aviculæ domum suam*. Sed in Commentario ad h. l. ipse istam conjecturam recantavit. Attamen *nidi* significatum huic loco nuper denuò applicuit Berg, in Specim. Animadvers. versioni Schultensianæ annexo, hoc tamen discrimine, quòd à nostro poetà indicari putat nidum de genere illorum quos apud Orientales quidem, agrorum custodes, sibi construere in arboribus solent, ut respondeat *כַּסֵּה* in altero hemistichio, ut utroque improbus dicatur *domum suam construere sicut nidum aut tugurium*, quod, servandæ messis causà, sibi parat custos agrorum, respectu, ut Berg opinatur, sollicitæ curæ quam intelligatur adhibere in præcavendo ne quid patiat damni, aut ullam omninò faciat rerum suarum jacturam. Nobis tamen minùs opposita videtur ea comparatio, ut taceamus, parùm tutè nomini *וַיֵּשֶׁב* hoc solo loco talem significatum tribui, qui nulli alii V. T. loco aptus est, præsertim quòd nihil sit quod nos cogat ut usitatum *tineæ* notionem repudiemus. Quemadmodum autem in priore hemistichio subitam ruinam domus improbi similitudine tenuis folliculi, quo tinea conditur, descripserat, sic in altero membro similiter depingit cladem et subversionem posteris impii incumbentem, in quorum ruinis appareat omnem illam fortunam domus opulentæ ad instar levidensis casulæ, sponte corruiere: *וַיֵּשֶׁב עֵשָׂה נֶצֶר* et *sicut tugurium*, quod *fecit custos agrorum*, ut pergulam, quam ad breve tempus sibi facit *δπαροφυλάξ*, ita domus improbi erit. Custodes fructuum tuguria ex levi materià compingunt æstate, dùm fructus pendent. Hæc, collectis fructibus, diruuntur vel negliguntur, et, hyeme ac pluvii superveniente, facilè ac velut sponte suà, corruunt. Similiter domus improbi sua post sata mox collabatur. *נֶצֶר* Chaldæus benè *פְּרִי בְּרִי* *custos fructuum reddidit*. (Rosenmuller.)

ÆDIFICAVIT QUASI TINEA DOMUM SUAM. Domus quam ædificavit ita facilè peribit, quam tineæ domicilium, quod ipsa corrodit.

ET SICUT CUSTOS FECIT UMBRACULUM. Non durabilior erit domus ejus quàm pergula quam ad tempus breve sibi facit *δπαροφυλάξ*, *pomorum custos*. Vide Jobam, 4, 5 et sequentibus. (Grotius.)

ideò comparatur impiorum domus cum tinearum domiciliis, quia sicut tinea, cum domum construit, illius fundamenta corrodendo debilitat; nam si in lignis habitat, ligna corrodit et perforat, facitque ut labante domo non possit esse diuturna commoratio; sic impius non tam ædificat quam evertit domum, ut reverà, dum benè acquisitis malè acquisitas facultates adiungit, tineas inducat; quæ si quid est solidi corrumpunt atque evertunt.

Septuaginta aliam addiderunt similitudinem, quæ satis indicat quantitas eorum futilitas, quæ impiorum comparat et molitur solertia; sic autem illi: ἡ πηλὴν δὲ ὁ οἶκος αὐτοῦ ὡς περ σήτες, καὶ ὡς περ ἀράχνη, *evadet autem domus ejus sicut tinea, et sicut aranea.* Quàm sit futilis domus, quæ ex araneorum telâ construitur, quàmque solvatur facilè, res ipsa loquitur, quæ etiam jam apud Hebræos in proverbium abiit. Vide quæ diximus supra ad illud capituli octavi: *Sicut tela araneorum fiducia ejus.*

Eandem quoque divitiarum fragilitatem aptè exprimit similitudo umbraculi seu tugurii quod excitat custos, v. g. cucumerarii aut vineæ, nec diutius durat quàm necessaria videatur cucumerarii vinearumque custodia; quorum gratiâ à custodè levi manu atque opere excitatum fuerat; quamdiù niimirum fructus sunt in suis plantis maturi et esculenti, id est, exiguo tempore, et mense plerumque non amplius uno, quia statim dissipatur. Et si custos iste pecorum sit, multò solvitur transferturque facilius, quia sicut pastores, sic etiam eorum tabernaculum sequitur gregem, qui alia subinde atque alia loca mutare solent, neque in uno commorari, nisi unum aut alterum diem. Sicut faciunt Cedareni, qui rei pecuariæ assiduam dant operam, et quia pascua mutant, quotidie figunt et refigunt tabernacula. Quare tabernaculum hujusmodi proverbiali specie pro re sumitur momentaneâ, quæque ita dissolvitur, ut illius nullum supersit vestigium. Sic Isaias ait, c. 1, v. 8: *Relinquetur filia Sion ut umbraculum in vineâ, et sicut tugurium in cucumerario.* Hæc enim, peractâ vindemiâ collectisque fructibus, sic dissipantur, ut neque speciem habeant ullam neque usum. Idem, c. 24, v. 20, ait: *Agitatione agitabitur terra sicut ebrius, auferetur quasi tabernaculum unius noctis.* Hoc tabernaculum aut pastorum est, qui non eodem sæpè loco pernoctant, sed ut mutant pabula, sic etiam aliò atque aliò transferunt umbracula; aut certè viatorum: nam viri delicatè atque potentes, cum domo exeunt, tabernacula secum gestare solent. Cum enim non rarò contingat ut nox obrepat antequàm commodum inveniant hospitium, ne cogantur pernoctare sub dio, mobile secum tectum circumferunt, quod statim atque illuxit dissolvunt. Tabernaculorum certè pastorum meminit Ezechias apud Isaiam, 38, 12, dum suæ vitæ curriculum confectum jam esse meditabatur: *Generatio mea ablata est, et convoluta est à me quasi tabernacula pastorum. Præcisa est velut à texente vita mea; dum adhuc ordire, succidit me.*

E quibus satis constat in Scripturis passim umbraculum seu tabernaculum sumi pro re mutabili fragili-

que, uti benè Sanctius observat. Quapropter per illud aptè divitiarum frequentissimè dominos suos mutantium inconstantia denotatur. Dum autem custodis meminit, avari hominis indolem expressit. Custos enim vineæ (ut ante dicebam) facit umbraculum ex quo attendat racemis custodiendis in alterius utilitatem; perpetuò curat, vigilat, circumspicit, anxiatur, hoc contendens, ut intacti omnes racemi conserventur domino qui vineam vindemiaturus est. Non potuit meo iudicio meliùs explicari conditio divitis avari quàm sub hoc hieroglyphico; non est ille dominus pecuniarum, sed servus et custos, id quod supra demonstravimus, et expressè Spiritus sanctus exposuit per Salomonem illis verbis expansione dignis, Eccle. 6, 4: *Est malum quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines (hæc scilicet nostra miseria est, quòd grandia mala quibus afficimur non attendimus, quantumvis frequentissima sint): Vir cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat; nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed extraneus vorabit illud.* Expende illud: *Nec tribuit ei potestatem Deus.* Olympiodorus intelligit de divinâ permissione quâ Deus permittit tanto affectu divitem tradi amori divitiarum, ut non permittat amor, quo eas diligit, easdem tangere vel consumere. Qui enim nimis aliquid diligit, nullâ ratione permittitur ab amore illud perdere aut distrahere. Sicut ergo superbis quibusdam Deus permisit suas passiones sequi, quos propterea dicitur tradidisse in passiones ignominie, et quòd colerent tanquam deos serpentes, volucres et reptilia, ita propter iniquitatem avari eum dimittit, qui concupiscentiâ suâ inflammatur erga pecunias, quas tanquam Deum habeat et veneretur. Itaque hic grandis pecuniarum amor, quo divitias diligis, ô avarè, juxta Olympiodori sententiam, Deo singulariter permittente, ad tuam perditionem contingit. S. Gregorius Thaumaturgus et Cajetanus, in cap. 6 Eccle., non de solâ permissione intelligunt, sed de voluntate Dei positivâ, quâ non vult concedere avaro usum bonorum suorum, à quo justè vult subtrahere auxilium efficax (manente tamen illius libertate), ne divitiis suis utatur: sicut è contra de justo dixerat idem Salomon, Eccle. 5, 18, quod *potestatem ei tribuit, ut comedat ex bonis suis.* Quoniam autem dominium est potestas utendi re in quemcumque usum licitum, sicut dicitur Deus auferre potestatem avaro utendi rebus et bonis suis, ita dici potest auferre ab illo dominium eorum. Quomodo ergo illa retinet? Utique tanquam custos. Cum enim Deus eum fecisset dominum, ipse se nudum et merum fecit custodem, qui toto pectore intacta nititur conservare bona non sibi, sed hæredi; ideò ipse non audet ea tangere, ut ex eis comedat; alius autem tanquam dominus veniens vorabit omnia. *Custos ergo es,* inquit S. Ambrosius, lib. de Nabuth, cap. 14, *non dominus tuarum facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique ejus, non arbiter.* Habet se itaque divet avarus tanquam custos vineæ in tabernaculo domus suæ: eo enim moriente, veniet hæres tanquam domi-

nus, et omnes racemos quasi vindemiam sibi repositam rapiet colligetque. Talis est dives in vitâ suâ; sed qualis in morte? Id explicat aptissimè Job subdens:

VERS. 19.—DIVES CUM DORMIERIT NIHIL SECUM AUERET; APERIET OCULOS SUOS, ET NIHIL INVENIET (1). Ubi notandum vitam hanc somnum, et mortem vocari vigiliam. *Dives*, inquit, *cùm dormierit*, id est, postquàm dormierit, post somnum hujus vitæ, *aperiet oculos suos, et nihil inveniet*, quia nimirum phantasma totum erat et insomnium, quod hic videbat; cui consentit illa Davidis sententia, Psal. 75, 6: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*. In quem locum ita pulchrè S. Ambrosius: *Quia, inquit, divites somnum suum dormierunt, non habent Christi quietem, non surgunt Christi resurrectione*. Dormiunt ergo somnum suum potentes impiique, in illo non virtutes, non imitationem Christi, non bona somniantes opera, quæ verè sunt res, sed vanitates, sed peccata, sed dominationes et principatus; et hinc est ut vigilantes non inveniant ea in alterâ vitâ, in quâ nihil boni nisi quæ sunt Christi; hæc autem ipsi habere non possunt, quia hic non dormiunt Christi somnum, et sic evigilantes, ibi nihil inventientes, tunc

(1) APERIET OCULOS (mentis in morte), ET NIHIL INVENIET; nihil sibi utile, commodum, fructuosum ex omnibus opibus vel operibus suis. (Tirinus.)

In Græco: Πλούσιος κοιμηθήσεται καὶ οὐ προσθήσεται, *dives dormiet et non apponet*; sed legendum videtur προσθήσεται, *apponetur*. Nam προστεθεσθαι, *apponi*, Græcum, et ἕρπον, *collectus*. Hebræum dicitur de iis qui cum honore in monumentis majorum sepeliuntur, 2 Reg. 22, 20, Jerem. 8, 2, et 22, 19.

APERIET OCULOS SUOS ET NIHIL INVENIET. Sæpè etiam dum vivit à suis deseretur ob morbos contagio formidandos. (Grotius.)

Lorsque le riche s'endormira en mourant, il n'emportera rien avec lui; il ouvrira les yeux, et il ne trouvera rien. — « Il est étonnant, dit S. Grégoire, que Job témoin en parlant du riche, que lorsqu'il sera endormi il ouvrira les yeux. Car pour dormir, ajoute ce Saint, nous fermons les yeux; et au contraire nous les ouvrons étant éveillés. Mais au sujet dont il s'agit, il est vrai de dire que l'homme étant composé de corps et d'âme, lorsque le corps est endormi par la mort, l'âme se réveille en même temps. Ainsi le riche s'endort, et il ouvre néanmoins les yeux; parce que son corps étant mort, son âme commence à voir et à connaître la vérité de toutes choses: elle s'aperçoit alors du néant de ce qu'elle possédait, et elle se trouve dans un vide entier, elle qui se regardait auparavant, et qui se réjouissait comme étant remplie de toutes sortes de biens plus que tous les autres. Qu'on s'enle donc, continue ce Père, et que l'on se glorifie présentement tant que l'on voudra, d'être plus riche que son prochain; il viendra un temps que celui qui se sera élevé ridiculement de cet avantage, se réveillera de son sommeil, et il connaîtra alors combien ce qu'il possédait en songe était vain et peu solide. Car il arrive à ce riche au temps de la mort la même chose qui arrive assez souvent à un pauvre, lequel s'imagine, étant endormi, qu'il est devenu très-riche, et qu'il commence déjà à mépriser ceux qui le méprisaient auparavant, à cause de sa pauvreté; mais se réveillant ensuite, il sent un fort grand chagrin d'avoir perdu cette image, quoique vaine, des grandes richesses dont il jouissait au moins en dormant; et il gémit d'autant plus sous le poids de sa pauvreté, que le temps de son bonheur, quoique imaginaire, a moins duré. » (Sacy.)

videbunt hæc omnia non fuisse nisi insomnia et verè nihil, quia tota hæc vita nihil aliud est nisi somnus, et res ejus insomnia.

Pulchrè Philo, lib. *Quòd Deus sit immutabilis*, ita Moysem introducit loquentem cum rege Edom, et rationem reddentem cur ab ejus bonis se abstineat: « Nam ista, inquit, tibi chara omninò nihil sunt; an putas mortalem rem ullam verè esse et subsistere, et non tanquàm in suggestu quodam ab inani et incertâ opinione sustineri non aliter quàm somniorum ludicra? » Cui accinens S. Hieronymus in allata verba Psalmi: « Verè, inquit, hæc vita somnus est, et divitiæ: quando enim videmur eas tenere, statim amittimus, sicut illud quod scriptum est in propheta; sicut cùm aliquis dormit sitiens, si invenerit aquam bibit, postea cùm evigilaverit ipsa sitis manet; ita sunt et divitiæ in hoc mundo, dum tenemus amittimus. » Dormiunt impii in hac vitâ, et ejus sitiunt res; bibunt quidem, et possident, sed quid? possidendo eas amittunt, et evigilant in morte, atque evigilando siti pereunt. Duo ergo mala habebunt, scilicet amissionem illarum statim ac eas acceperunt, et poenam non solùm amissionis, sed etiam deceptionis; sentient enim se deceptos, putantes hæc esse aliquid, cùm nihil sint.

« Sed mirandum est, valdè, inquit S. Gregorius, lib. 18 *Moralium*, cap. 12, quod dicitur: *Cùm dormierit, aperiet oculos suos*. Ut dormiamus quippe oculos claudimus; et non cùm dormimus oculos aperimus, sed cùm evigilamus. Hæc tamen in re, quia homo ex animâ constat et corpore, cùm unius rei somnus dicitur, alterius vigilia demonstratur, quia cùm corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in verâ cognitione. Et dormit ergo dives, et oculos aperit, quia cùm in carne moritur, ejus anima videre cogitur, quod videre antea contempsit; tuncque evigilat, et oculos aperit, quia quales sint res verè cognoscit. » Oculos corporis et concupiscentiæ apertissimos habet dives dum vivit, omnia attentissimè circumspiciens quæ præsentia sunt, sed oculos mentis habet clausos, nolens conspiceret et prospicere futura; in morte oculos corporis claudet, ideòque dicitur dormiturus; aperiet autem oculos mentis, et id cogetur vel invitus videre, quod dum viveret videre contempsit. Id quod ex epulone illo Evangelico, Lucæ 16, 23, comprobatur Gregorius, qui dormiens et mortis somnum incurrens oculos aperuit: vidit enim tunc Lazarum, quem dum viveret nunquam vidit, quamvis ad ejus januam jaceret, per quam sæpè quotidie egrediebatur et ingrediebatur; sed mortuus dum esset, in tormentis vidit Lazarum; tunc aperiens oculos nihil invenit, qui nec aquæ guttulam secum tulit.

Alio quoque modo potest intelligi quod S. Job dicit: *Aperiet oculos suos, et nihil inveniet*. Apertio enim oculorum in Scripturâ sacrâ significat brevissimum, momentaneum et imperceptibile tempus. Unde Apostolus, ad judicandum quàm brevi tempore futura sit in judicio rerum omnium discussio, dixit, 1 Cor. 15, 52:

In ictu oculi, ut S. Augustinus annotavit Epist. 49, ad *Deo gratias*, quæst. 4. Itaque idem est *aperiet oculos*, ac si dicas : In apertione oculorum omnia illi evanescent, et inveniet se omnibus bonis spoliatum et nudum; transibit subitò à grandi abundantia ad summam inopiam, et omnia derepentè ex oculis evanescent, ut in divite epulone voluit textus evangelicus demonstrare, de quo tradit, Lucæ 16, 22 : *Mortuus est dives, et sepultus est in inferno*, ubi observat S. Augustinus, lib. 13 de Civitate, cap. 11, vim illius verbi, *mortuus est*, quæ tam subitum transitum indicat, ut simul fieri et factum esse declarat. Ex eo autem quòd dives hinc nihil secum auferet, nihilque ibi reperiet eorum quæ hic tenuerat, sequitur ipsum summam incursum inopiam. Non enim ibi quis invenit nisi quod secum portaverit, neque ibi datur alicui nisi quod ipse hinc eò prius transmiserit, ut optimè D. Augustinus in Commentario ad Psal. 48, ostendit. Unde benè subdit S. Job :

VERS. 20. — APPREHENDET EUM QUASI AQUA (1) INOPIA; NOCTE OPPRIMET EUM TEMPESTAS. Quasi dicat : Sicut aqua de cælo cadens, hominemque in agro repertiens, sic vità functum assequetur et comprehendet inopia, et opprimet eum cumulus tribulationum, quasi sæva tempestas, idque nocte, id est, insperatò, cum scrius erit, nec spes supererit aut effugii aut remedii. Hisce verbis grandia tremendaque continentur mysteria, quæ attentà mentis cogitatione expendenda sunt. D. Gregorius, lib. 18 Moralium, cap. 12, tempestatis nomine divinum iudicium intelligit aut mortis horam, quà divino iudicio quis sistitur; hæc opprimet eum nocte, quâ tempus improvisum designatur. Idcirco dixit à postolus, 1 Thess. 5, 2 : *Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet. Cum enim dixerint : Pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus*. Ipsemet à postolus, inquit S. Augustinus, epist. 80 ad Hesy-chium, quid noctis nomine intelligeret explicare vo-

(1) Quasi repentinus imber viatorem.

TEMPESTAS, venti, imber, grando, fulmina.

(Menochius.)

APPREHENDET, etc., id est, undique magna inopia, maximo impetu in eum irruet et obruet; idque nocte, id est, insperatò, cumque scrius erit, nec spes supererit aut effugii, aut remedii. (Tirinus.)

Pluribus describitur gravis improbi florentis ruina, per nec opnata Dei iudicia, fluminis, vel venti instar, eum opprimentia, ut ludibrium et exemplum simul fiat orbi terrarum. Quùm minimè putaverit, mediis in lautitiis, subitò profligabitur. תשינהו כמים בלדות, *consectantur*, et apprehendunt eum instar aquarum, celeritè et inopinatò irruentium, ut effugere non liceat, terrores, mors cum suis terroribus. Conf. supra 18, 14, 15. 73, 15. לילה גברוד סיפה, *noctu*, quùm securus quieti se dedit, *furtim* quasi, *abripiet ipsum turbo*, nil tale opinantem rapit, et in exitium propellit. Eadem formula supra, 21, 18, usurpata. Syrus posterius hemistichium, novam addens comparisonem, sic reddidit : *Sicut tempestatem volantem auferet eum ventus noctu*. Ubi nemo non offendet in *tempestatem volantis* comparisonem. Nomen autem, quod Sionita *tempestatem* vertit, in Castelli Lexico Syriaco non extat. Igitur ejus explicatio petenda est ex Arabicà horum verborum interpretatione, quæ talis est : *Sicut limum volantem*. Rosenmuller.)

luit subdens : *Cum dixerint : Pax et securitas*, id est, cum minùs expectatur mors aut adventus Domini, ideòque repentinus superveniet interitus. Hinc, inquit Gregorius loco citato, subdidit idem à postolus : *Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquàm fur comprehendat : omnes enim vos filii lucis estis, et filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum*. Non erant in nocte, qui attentà consideratione mortem et Domini adventum expectabant. Nocte ergo divitem opprimet tempestas, quia advenit ei mors cum minùs eam sperat, quando magis implicatus est curis hujus vite, et quando dicit : *Pax et securitas*. Unde Pagninus hoc loco legit : *Nox furatus est eum turbo*. Id est : Venit turbo nocte, et furatus est eum qui nullo modo sibi à morte cavebat. Id quod (ut idem S. Gregorius loco supra citato annotat), Christus indicare voluit de quodam divite agens, qui cum nihil minùs quàm de morte curaret, sed totus intentus esset vitæ præsentis, quam longam sibi promittebat dicens, Lucæ 12, 19 : *Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos; requiesce, comede, bibe, etc.*; tunc cum multorum annorum, inquit S. Basilius, Hom. 6 in ditescentes, delicias sibi ipsi imaginabatur, subitò ad eum facta est vox : *Stulte, hæc nocte repetent animam tuam; et quæ parasti cujus erunt?* In hujus confirmationem et explicationem expendit idem S. Gregorius, lib. 35 Moralium cap. 4, quod Heliu asseruit de divitibus et potentibus agens. *Subitò morientur. Quamvis enim serò de hæc vità tollantur, subitò et repentè tolluntur; quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subitum siquidem est homini quod cogitare non potuit, nec cogitavit*. Job 34, 20. Ita S. Gregorius.

Observe autem illud, *opprimet eum tempestas*. In Hebræo pro tempestate habetur nomen סופה *sophah* : quod significat *turbinem*, aut tempestatem turbulentissimam et violentissimam ex grandi vento concitatam; quomodo Vulgatus aliquando hanc vocem transtulit supra cap. 21, vers. 18, et Isaïæ 5, vers. 28, quomodo et Pagninus hoc loco legit : *Furatus est eum turbo*. Accidet itaque ei sicuti Pharaoni, cujus casum elegantissimè Moyses descripsit. Deo agente apertum fuit mare, et parata via, per quam Israëlità transirent : *In spiritu*, inquit, Exodi 15, 8, *furoris tui congregatæ sunt aquæ, stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari*. Spiritum furoris Dei vocat ventum validum quem Deus misit ad aperiendum mare et sternendam viam : quo flante, ut in hebræo habetur, *coagulatae sunt abyssi in medio maris*. Hinc apparet manifestè, inquit Cajetanus, in Exodi cap. 15, quòd ventus à Deo immissus non solùm fuit ad exsiccandum locum maris et terram, super quam aquæ fuerant, sed etiam ad coagulandam aquam hinc et inde super mare. Per modum itaque congelationis aquæ steterunt tanquàm muri, et acervi aquarum effecti hinc et inde super mare. Et ad exaggerationem miraculi dicitur *in corde maris*; quia coagulatio maris in superficie et ad oram naturaliter fieri potest; sed in corde, hoc est, in profundo et medio maris, id fieri miraculum est... Dicitur autem ventus ille immissus à Deo *spiritus furoris*

ejus; aut quia venemens, aut quia potius ab ejus indignatione contra Pharaonem procedebat, ut B. Hieronymus censet, in cap. 16 Ezechielis: non enim tam Israelitas illo medio liberare, quam durum et rebellem Pharaonem punire intendebat. Potuit namque Deus Israelitas multis modis à Pharaonis potentiâ liberare; sed summè illi indignatus, hunc elegit, quo illum tanquam in muscipulâ et laqueo comprehenderet. Unde oranti Moysi, cum videbat contra se et populum Dei advenientem Pharaonem, dixit Deus, Exodi 14, 16: *Eleva virgam, et extende super mare; ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos; et glorificabor in Pharaone.* Et verè ita factum fuit. Ingressis enim Israelitis fugientibus, videbis Pharaonem post illos securè et sine timore mare ingredientem, et arrogantissimè dicentem, Exodi 15, 9: *Persequar, et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, et interficiet eos manus mea.* Quis explicare valeat quantâ superbiâ inflatus incederet Pharaon? Secum ducebat excellentiores duces exercitûs, quos *electos principes* Moyses vocat, *triatas* Septuaginta transtulerunt; quos ait Hieronymus dici apud Græcos principes secundi gradûs post regiam dignitatem. Omnem itidem Ægypti gloriam secum trahebat. Ut enim Scriptura sacra refert, Exodi 14, 7: *Junxit currum, et omnem populum suum assumpsit secum: tulitque sexcentos currus electos, et quidquid in Ægypto currum fuit, et duces totius exercitûs.* Sed quid factum est? Quando magis se credebatur securum, *reversa sunt aquæ, et operuerunt currus et equites cuncti exercitûs Pharaonis*, etc., Exodi 14, 27. Sicut enim cum primò jusserat Deus Moysi ut manum extenderet ad mare ad viam aperientem, extendente Moysè manum, misit Deus ventum qui aquas divideret, ut dictum fuit: ita nunc, jubente Deo ut extenderet manum ad viam concludendam, *flavit spiritus ejus*, id est grandis ventus aquas concitans, impellens et acuens; *fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit eos Dominus in mediis fluctibus.* Tempestas scilicet valida ac violenta aquas concitans, agitans et impellens excitata fuit, quâ aquæ, quæ divisæ exstiterant, fuerunt conjunctæ, viaque conclusa, ab illâque tempestate miser Pharaon oppressus fuit. Id enim significat involutum fuisse in mediis fluctibus, ubi omnia quæ habebat penitèns vi tempestatis amisit, nec adfuit ex tot curribus unus quo se fluctibus subduceret, nec ex tot principibus, ducibus, militibus aut equis, unus qui auxillo foret; sed ubique fluctus et aquæ opprimentes ac suffocantes.

Hoc sine dubio peccatoribus accidit, qui contra Deum tanquam Pharaon suis militant peccatis, signanter autem diviti avaro; de quo benè dicit Job, quòd *nocte opprimit eum tempestas.* Incedit ille tanquam alter Pharaon superbus, crudelis, divitiarum jactantiâ gloriosus, Dei pauperes persequens, et omnia sibi rapere contendens ac dicens: *Comprehendam, implebitur anima mea.* Sed quando majori se credit consistere securitate, respicit Deus, et oculos convertit ad enormia ejus facinora puniendâ, et ex columnâ suæ diviniæ justitiæ emittit infirmitatem subitam et inspera-

tam, quæ conterat currum corporis, rotas sensuum et virium corporalium, unde miser remanet attonitus conturbatusque mente; et anima, quæ tanquam equus est, in terram cadit non valens rectè discurrere, nec attendere iis quibus oporteret. Cupit jam fugere, et vitam in melius mutare; sed longa restat ei via: nam habere veram contritionem, ex animo et mente perfectè converti in Deum, difficillimum est, et singulari supernaturali opus est auxilio. Ille insuper impeditus est propter corporis currum contritum, et rotas sensuum eversas. Venit statim tempestas mortis valida, quæ undique miserum involvit fluctibus, quem omnibus quæ habebat destitutum dimittit. Benè ergo dicitur: *Nocte eum opprimit tempestas*; simul autem *apprehendet eum, quasi aqua, inopia.* Quibus verbis primò indicat inopiæ magnitudinem, quæ omni ex parte eum circumdabit et cinget. Sicut enim quando tempore diluvii aqua advenit, et homines comprehendit, ubique eos cinxit et conclusit, nec tantùm exterius, sed etiam interioriùs omnia penetravit et replevit; ita inopia miserum illum omni ex parte cinget, ut nihil penitèns in ipso sit, quod non grandi inopiâ crucietur. Nec erit talis hæc inopia, ut ab illâ possit homo liberari post diem, aut mensem, aut annum, aut saltem post mille annos, sed in æternum duratura eo modo quo dixit David, Psal. 48, 20: *In æternum non videbit lumen.* Luminis enim nomine bona solent intelligi in Scripturâ, sicut tenebrarum typo mala. Nullum igitur bonum aut solatium habebit, idque in æternum.

VERS. 21. — TOLLET EUM VENTUS URENS (1), ET AUFERET, ET VELUT TURBO RAPIET EUM DE LOCO SUO. In Hebræo est: *Tollet eum Eurys*, ventus vehementissimus in terrâ Israel ab Oriente flans; quem ideò קדים *Kadim* vocant: nam קדם *Kedem* Oriens est, sive plaga orientalis.... Sunt qui Euronoton hoc nomine significari tradunt. Est autem calidissimus, utpote à Zonâ torridâ profectus: unde à Græcis καύσων, id est, *ventus urens*, redditur: qui in illis regionibus tam vehemens est, ut etiam naves in mari perfringat, juxta illud Psalmi 47, 8: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*, ubi in Hebræo habetur *per ventum קדים Kadim*, sive orientalem; quocirca θάλασσα, *violentus* vocatur à Symmacho ibidem, Exod. 14, 21. Eo mare Rubrum pervium reddidit Deus, et coturnices adduxit in castra Israëlitarum, dum in deserto essent, Psal. 77, 26. Dicit ergo Job fore ut impius tandem à vento urenti sive orientali abripiatur, et loco suo pellatur. Significat autem hæc similitudine improbum, licet ad tempus floruerit, opibus et potentiâ valuerit, abre-

(1) Sept. habent: Καύσων *astus*, Heb. קדים *quadi-*

(Menochius.)

TOLLET EUM (de medio) VENTUS URENS, id est, morbus et mors, quæ instar *venti urentis* vehementissimi, et *turbinis* impetuosis ac validissimas etiam quercus subvertentis, evellet impium et prosternet.

(Tirinus.)

VENTUS URENS, Hebræus: *Cadim tollet eum.* Ventus *cadim* est propriè ventus orientalis, siccus et urens, in Arabiâ desertâ et Idumæâ.

(Calmet.)

TOLLET EUM EURYS, pestilens aura. Vide Exodi 10, 13, supra 15, 2, Jonæ 4, 8.

(Grotius.)

ptum tamen et prostratum iri, non secus ac si ingens aliqua tempestas repente exoriatur, aut ventus, qui omnia pessumdet. Turbo enim vehemens et præceps quæcumque permeat, latè omnia conturbat, arbores ab radicibus convellit, ingentia saxa circumactu rotat, et ejaculatur procul, navigantium vela disjicit et dirumpit, navigia ipsa contorquet, et nonnunquam in altum abripit. Ita divites judiciarii turbinis incursus ad tribunal abripit divitiis omnibus spoliatus. Quod etiam regius Vates expressè cecinit, Psal. 73, 6: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* A fallacissimis divitiis nihil patrocini sperandum esse accuratè observans S. Chrysostomus Hom. in Eutropium: « Si unquam antea, inquit, nunc maximè licet dicere: *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* Ubi nunc inclutus ille consulatus splendor? ubi illustres illæ faces? ubi applausus illi ac choreæ, epulæque et festi conventus? ubi coronæ et aulæ? ubi strepitus urbis, et illæ circensium spectatorum faustæ acclamationes atque adulationes? Omnia illa perierunt: procella vehemens folia dejecit, arborem spoliatam reddidit jam radicibus vacillantem, tantaque vis venti impacta est, ut cum nervos ejus universos concusserit, tum ipsam funditus prosternere minetur, etc. » Verè Job ait: *Tollet eum ventus urens.* Id est, morbus vehemens, aut mors subitanea vento urenti similis cum dolore vehementissimo illum auferet de medio viventium; et quomodò venti turbo stipulam subito gyrat et rapit à loco suo, ac projicit in locum alterum, ita sententia divini judicii ad instar turbinis impetuosisissimi impium illum auferet de statu prosperitatis temporalis, in quo ad tempus visus est consistere, projicietque *in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium,* Matth. 22, 13. Rectè autem mors impii vocatur *ventus urens*; quia non solum corporis humorem, sed penitus spem siccatur omnem: *turbo* verò dicitur ob celeritatem ac vehementiam, qualem ventus fert contortus ac rapidus, qui arbores saxaque benè fixa convellit. De vi turbinis vide quæ superius dicta sunt, cap. 9, vers. 17.

VERS. 22. — ET MITTET SUPER EUM (1), ET NON PARCET: DE MANU EJUS FUGIENS FUGIET. — Super im-

(1) Illam ipsam tempestatem, de qua proximè dictum.

EJUS tempestatem, vel Dei tempestatem immittentis. FUGIENS FUGIET; quantum poterunt fugere fugient, sed non effugient. (Menochius.)

FUGIENS FUGIET, id est, celerrimè aufugiet, vitâ, et omnibus suis valere jussis. (Tirinus.)

וַיִּשְׁלַךְ עָלָיו, et projiciet, scil. Deus (cujus nomen in hoc libro sæpius jam vidimus omitti, ubi orationis series illud subaudiendum ostendit), *super eum*, scil. mala illa et infortunia quibus repente opprimuntur, et non parcat illi, ut nullius fuerat miseratus, ita et sine misericordiâ pessum dabitur. Alii ad קָדַיִם è versu superiori subaudiunt, ut sit: *Projiciet se ventus*, i. e., irruet in eum. Schnurrerus במקדמו itidem ex v. 21 subaudiendum censet. « Locus, inquit, in quo versatur impius, is est, qui personâ induitur hominemque suis manibus sursum vibrare dicitur, hoc modo: *Eumque locus suus sursum pro-*

pium, inquit, in profundo inferni jacentem mittet justus scelerum ultor poenas horribiles et omnis generis tormenta, quæ hominis ingenium nec enumerare nec excogitare sufficiat, quot et quanta isthic miser sustineat. Deus enim tunc absque misericordiâ severissimè in illum animadvertet faciens illi judicium siæ misericordiâ; quemadmodum ipse dum viveret voluit misereri proximorum. Quod autem ait, *fugiens fugiet*, id est, fugere conabitur, sed effugere nequibit. Hebræa enim verba actum inchoatum tantum sæpè significant.

VERS. 23. — STRINGET SUPER EUM MANUS SUAS (1), ET SIBILABIT SUPER ILLUM INTUENS LOCUM EJUS. — Po-

rojicit inclementer, ut è manibus ipsius evolet; quæ quidem figura, quanquam audacior, minimè incredibilis videri potest, quum Hebræis sæpiusculè *locus agnoscere vel abnegare aliquem*, imò pedestri adeò oratione, Levit. 18, 23, 28, *evomere terra suos incolas* dicatur. Dubito tamen an וַיִּשְׁלַךְ עָלָיו verti possit: *Sursum projicit*; nec loco manum tributam esse à poetâ, mihi persuadere possum, ne quidem tum si prosopopœiâ ille usus esset. Multò concinnius videtur, suffluxum ad מַיְדָד ad Deum referri, hoc sensu: *A manu Dei fugiet* perimente, quam tamen non effugere potest. Alii *aufugiendi* verbum h. l. capiunt *evanescenti* notione (conf. supra, 9, 25), ut hæc sit sententia: *Manus Dei efficiet, ut aufugere, i. e., interire et prorsus disparere cogatur.* (Rosenmuller.)

(1) Manuum complosione irridebit impium Deus; nam ut est in Psal. 2, 4: *Qui habitat in caelis, etc.*

SIBILABIT, etc., quod etiam ad irrisionem spectat.

INTUENS, etc., sedem felicitatis, ex qua excidit impius. (Menochius.)

STRINGET MANUS, quicumque poenam et exterminium impii viderit vel audierit. Heb., Græcè et Chaldaicè est, *plaudet complois manibus*, nempe præ admiratione, irrisione et subsannatione; his, inquam, et aliis similibus impiorum poenis deterritus, cavi semper mihi ab omni graviore peccato, et vitæ morumque innocentiam perpetuò fovi. (Tirinus.)

STRINGET SUPER EUM MANUS SUAS, quisquis aderit plaudet præ gaudio.

SIBILABIT SUPER EUM, INTUENS LOCUM EJUS, exsibilabit mortis nomen. (Grotius.)

וַיִּשְׁפֹּק עָלָיו כַּף מַד, *plaudet, vel complodet, super eum manus, vel volas, suas*, nempe Deus, de quo proximo versu locutus est. Sed quum hic continetur narratio plagarum quibus afficitur improbus coram hominum oculis, præstat referre ad homines plagarum spectatores. Est igitur hic locutio impersonalis elliptica, qualis Isa. 9, 6, Jer. 23, 6 Alii: *Complodet, complorens* scil., aliquis vel unusquisque, scil. qui eum ita deturbatum videbit. *Plausus manuum* est signum, 1° gaudii, sive lætitiæ; 2° irrisionis; vide Thren. 2, 15, Ezech. 25, 6. Nah. 3, 19. Hic autem insultantis gestus Deo tribuitur ἀπορωπαπαθῶς, Deut. 28, v. 65; Prov. 1, v. 26; Ezech. 5, 13; 3° approbationis; unde in comædiis dicunt: *Valete, et plaudite*, i. e., complosione manuum testamini vos hanc comædiam approbare; 4° consternationis, q. d.: Perculsi multi subitâ hæc ruinâ obstupescunt, etc. Notanda autem est hæc conclusio, quia per illam fit transitus ad sequentia. *Quo sublato plauditur*, שָׂפַק idem quod שָׂפַק.

ET SIBILABIT, etc. וַיִּשְׁדָּךְ עָלָיו מִמְקוֹמוֹ, et sibilabit super eum è, vel de loco suo, etc., ubi quis erit cum ridens; vel, ex quo ille excussus est, ubi antea se magnificaverat; vel, expulsus è loco suo, quod convenit sententiis, v. 20, 21. Hebræi passim verba tertii pers. sing. sine nominativo ponunt, ut Gen. 48. *Et exsibilat* (i. e., difflat, deturbat) è loco ejus. *Et homines loci ejus illum exsibilant*; sibilus signum 1° irrisionis,

tentissimus autem iudex Deus sic illum manibus omnipotentis sue stringet, ut elabi nusquam possit aut ullâ ratione effugere : ad eò verò nullâ super illum commiseratione movebitur, ut quasi sibilando irideat eum complacens sibi in executione severæ justitiæ suæ. Quemadmodum quoque in Proverbiis ad impios Sapientia dicit, Prov. 1, 26 : *Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit : cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit : quando venerit super vos tribulatio et angustia.* Dicuntur hæc ἀβραποπαθῶς, id est, humano more : nec enim risus, qui sit deducto ore, nec sannæ, quæ fiunt contracto naso, nec ira ullave passio cadit in Deum, qui incorporeus est et immutabilis. « Tu enim, Domine potentissime et justissime, ait S. Augustinus lib. 1 Confess. cap. 4, « stabilis et immutabilis es ; amas, nec æstuas ; zelas, « et securus es ; pœnitet te, et non doles ; irasceris, « et tranquillus es. » Igitur hic risus et subsannatio significat Dei grave justumque odium, quo aversatur et graviter plectit impios sui contemptores ; non quòd Deus delectetur torturâ impiorum, seu quòd delectetur justitiâ justâque vindictâ, quâ justè plectuntur scelerati. Ita S. Bernardus, Serm. 9 in Psalmum *Qui habitat* : « Quid ergo, inquit, in insipientium interitu « Sapientiæ credimus placiturum, nisi justissimam « suam dispositionem et irreprehensibilem ordinem « rerum ? Sanè quod Sapientiæ tunc placebit, sapien- « tibus quoque placeat necesse est universis. » Unde Job ait : *Sibilabit super illum intuens locum ejus.* Deus enim, ut ibidem S. Bernardus observat, gaudet cum

sive subsannationis, ut patet ex Thren. 2, 16 ; Nah. 3, 19 ; Jer. 25, 9 ; Soph. 2, 15 ; 2° stuporis. Vide 1 Reg. 9, 8, et 2 Par. 29, 8. (Synopsis.)

Celui qui verra le lieu d'où il est tombé frappera des mains, et le sifflera en lui insultant. — Job n'a rapporté ce qu'il vient de dire touchant la fin malheureuse des impies, que pour faire voir qu'étant très persuadé de ces vérités, il avait eu un grand soin de se garder de tous les crimes que lui imputaient ses amis, et de conserver son innocence. Ainsi lorsqu'il dit que ceux qui jettent les yeux sur le lieu où était l'impie, frapperont des mains, et le siffleront, il parle de ce qu'il a fait lui-même, en considérant l'impie, non dans le temps de son élévation, mais de sa chute, et ayant conçu, non pour sa personne, mais pour son état, un mépris qui l'a porté à se moquer de ce qui paraît le plus florissant dans une fortune qui dure si peu, et dont la fin est si malheureuse. (Sacy.)

CAPUT XXVIII.

1. Habet argentum venarum suarum principia ; et auro locus est, in quo conflatur.

2. Ferrum de terrâ tollitur ; et lapis solutus calore, in æs vertitur.

3. Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, et umbram mortis.

res quæque suo loco collocatur, ut sit ordo congruus rerum in toto universo. Locus autem piorum est cœlum ; locus impiorum est infernus. Gaudet ergo cum quisque piorum in cœlo, et quisque impiorum in inferno, loco et gradu suo pro meritis vel demeritis collocatur. Gaudet enim ordine rerum ; siquidem ordo est commune bonum totius universi, et consequenter singularum ejus partium.

Ridet igitur, inquit Cornelius in Proverbiorum cap. 1, vers. 26, et subsannat sive exsibilat Deus sceleratos et impios sui contemptores. Primò, dum eos hostiliter, sed justè, pro meritis acriter punit, omnibusque irridendos et subsannandos objicit. Secundò, cum eis sua scelera exprobrat ; uti immisericordiam exprobrabit impiis à se in judicii die damnandis. Tertio, dum de illorum justâ poenâ gaudet, facitque ut omnes angeli et sancti gaudeant, uti gavisuros de excidio Babylonis docet S. Joannes in Apocalypsi, 18, 20, dicens : *Exulta super eam cœlum, et sancti Apostoli et Prophetæ ; quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illâ.* Quartò, dum eos hostibus, præsertim dæmonibus, tradidit, qui illos torquendo et cruciando irrideant et subsannent. Fusiùs hæc vide apud Cornelium nostrum supra citatum ; et consule quæ superiùs diximus ad cap. 22, vers. 19 : *Videbunt justii, et lætabuntur, etc.*

Septuaginta pro, *stringet super eum manus suas*, cum Hebræo et Chaldæo legunt : *Κροτήσει ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, plaudet super eum manibus suis.* Sicut nimirum victores peracto prælio manibus complōsis lætitiâ, sibilis verò victæ gentis derisum significant, cum summâ voluptate pedibus suis substrata intuentes cæsa inimicorum corpora, gentemque victam ac vinculis ad triumphum obligatam. Pro verbis autem illis : *Et exsibilabit super illum intuens locum ejus*, Septuaginta legunt : *Καὶ σφίσει αὐτὸν ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, et exsibilabit eum de loco suo*, hoc est, cum irrisione sibilove pellet impium de sancto loco, scilicet ipsius Dei, quod cum sensu vulgato facillè coheret ; nimirum Deum à se cum derisu repellere, et pulsam à se cum derisu despicerè, ad rem nostram propè idem est, loci, à quo impius rejicitur, et in quem projicitur, observato discrimine vel successu ; in quo est mira proportio atque connexio. Cæterum quis hunc Dei despectum non formidet ?

CHAPITRE XXVIII.

1. Car c'est cette raison qui a appris à l'homme que l'argent a un principe et une source de ses veines dans les entrailles de la terre ; et que l'or, qui se fond, a un lieu particulier où il se forme ;

2. Que le fer se tire de la terre ; et que la pierre étant fondue par la chaleur d'un feu ardent, se change en airain.

3. L'homme a découvert ces choses, et il a borné le temps des ténèbres, où ces métaux étaient ensevelis depuis le commencement du monde : il considère lui-même la fin et les propriétés de toutes choses ; il sait les faire servir à sa nécessité, à sa commodité, ou à sa vanité ; et la pierre précieuse ensevelie dans l'obscurité des rochers et dans le sein de la terre, comme dans l'ombre de la mort, ne veut être cachée à ses yeux.

4. Dividit torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, et invios.

5. Terra de quâ oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.

6. Locus sapphiri lapides ejus, et glebæ illius aurum.

7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.

8. Non calcaverunt eam filii institorum, nec pertransivit per eam læna.

9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit à radicibus montes.

10. In petris rivis excidit, et omne pretiosum vidit oculus ejus.

11. Profunda quoque fluviorum scrutatus est, et abscondita in lucem produxit.

12. Sapientia verò ubi invenitur? et quis est locus intelligentiæ?

13. Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terrâ suaviter viventium.

14. Abyssus dicit: Non est in me; et mare loquitur: Non est mecum.

15. Non dabitur aurum obrizum pro eâ, nec appendetur argentum in commutatione ejus.

16. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec la pidi sardoniocho pretiosissimo, vel sapphiro.

17. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro eâ vasa auri;

18. Excelsa et eminentia non memorabuntur comparatione ejus; trahitur autem sapientia de occultis.

19. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopiâ, nec tincturæ mundissimæ componetur.

20. Unde ergo sapientia venit? et quis est locus intelligentiæ?

21. Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque cœli latet.

22. Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cœlo sunt, respicit.

25. Qui fecit ventis pondus, et aquas appendit in mensurâ.

26. Quando ponebat pluviis legem, et viam procellis sonantibus;

27. Tunc vidit illum, et enarravit, et præparavit, et investigavit;

4. Le torrent immense de la mer, qui divise d'avec le peuple voyageur, ceux des pays éloignés, que le pied de l'homme pauvre a oubliés, ou plutôt qu'il n'a jamais connus, étant hors de la voie par laquelle il peut marcher (son extrême pauvreté ne lui permettant pas d'entreprendre de si longs voyages); cette mer, dis-je, n'a pu être une barrière pour les riches, que leur avarice a portés jusqu'aux extrémités du monde, dans le désir de gagner.

5. La terre, d'où le pain naissait comme de son lieu naturel, a été renversée par le feu que cette même avarice a allumé pour en faire sortir les métaux qui y étaient cachés.

6. Ou pour en tirer le saphir qui se trouve dans ses pierres, et l'or de ses mottes.

7. Enfin l'industrie de l'homme l'a porté dans des lieux dont l'oiseau a ignoré la route, et que l'œil du vautour n'a point vus.

8. Les enfants des marchands, ou plutôt les bêtes farouches, n'y ont point marché; et la lionne n'y a point passé: mais, pour l'homme, il a su y pénétrer.

9. Il a étendu sa main contre les rochers, pour les briser; il a renversé les montagnes jusques dans leurs racines.

10. Il a ouvert les pierres pour en faire sortir les ruisseaux, et son œil a vu tout ce qu'il y a de rare et de précieux dans la nature.

11. Il a pénétré jusqu'au fond des fleuves, et il a produit au jour les choses les plus secrètes.

12. Mais la sagesse, où se trouve-t-elle? et quel est le lieu de l'intelligence?

13. L'homme n'en connaît point le prix, et elle ne se trouve point en la terre de ceux qui vivent dans les délices.

14. L'abyme dit: Elle n'est point en moi: et la mer: Elle n'est point avec moi.

15. Elle ne se donne point pour l'or le plus pur, et elle ne s'achète point au poids de l'argent.

16. On ne la mettra point en comparaison avec l'or d'Ophir, ni avec les marchandises des Indes, dont les couleurs sont les plus vives, ni avec la sardonique la plus précieuse, ni avec le saphir le plus excellent.

17. On ne lui égalera point l'or, ni le cristal; et on ne la donnera point en échange pour des vases d'or.

18. Ce qu'il y a de plus grand et de plus élevé ne sera pas seulement nommé auprès d'elle: mais la sagesse a une secrète origine qui la rend infiniment plus précieuse que les perles;

19. De sorte qu'on ne la comparera point avec la topaze de l'Éthiopie, ni avec les teintures les plus éclatantes, ni même avec l'or le plus pur.

20. Mais, me direz-vous, d'où vient donc la sagesse? et où l'intelligence se trouve-t-elle?

21. Elle est cachée aux yeux de tous ceux qui vivent sur la terre; elle est inconnue aux oiseaux même du ciel; et les anges qui y habitent ne la peuvent comprendre.

22. L'ange superbe et l'homme rebelle que le péché a précipités dans la perdition et dans la mort, ont dit: Nous avons autrefois oui parler d'elle; mais maintenant elle est cachée pour nous.

23. C'est Dieu seul qui comprend quelle est sa voie, c'est lui qui connaît le lieu où elle habite, et le chemin qui y conduit.

24. Car il voit le monde d'une extrémité à l'autre, et il considère tout ce qui se passe dans le ciel.

25. C'est lui qui a donné du poids et de la force aux vents, et c'est lui qui a pesé et mesuré l'eau.

26. Lorsqu'il prescrivait une loi aux pluies, lorsqu'il marquait un chemin aux foudres et aux tempêtes, la sagesse l'accompagnait, réglant toutes ces choses avec lui.

27. Car c'est alors qu'il l'a vue, comme l'idée sur laquelle il voulait créer toutes choses; qu'il l'a découverte aux anges et aux hommes, comme le modèle de toute

28. Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia; et recedere à malo, intelligentia.

COMMENTARIUM.

HABET ARGENTUM VENARUM SUARUM PRINCIPIA: ET AURO LOCUS EST, IN QUO CONFLATUR. Præmittit Jobus

(1) In hujus capituli nexu cum superiori constituendo magnoperè laborarunt interpretes, quorum varias valdeque inter se discrepantes opiniones recensuit expenditque A. Schultens. Ea tamen sententia, quæ plurimorum tulit calculos, huc redit, demonstrare Jobum hæc pericopâ, providentiæ divinæ rationes ab homine penetrari non posse; penetrare quidem eum terræ viscera, et abditissima quæque scrutari, sed sapientiam in arcanis Dei consiliis positam, cur boni affligantur, mali lautè et feliciter vivant, ab hominibus pervestigari minimè posse. Eodem collineat A. Schultens, qui statuit hanc perorationem pro coronide impositam universis disputationibus quâ amicorum, quâ Jobi ipsius, ad inculcandum, et tremendas planè et nobis impervias esse vias Dei, quòd ut majestate et potentiâ, ita sapientiâ quoque solus polleat. Ad eam hominibus aditum esse multò magis præseptum atque præclusum, quàm ad abditissima terræ viscera. Nihil ergo aliud relictum mortalibus, in tantâ caligine rerum jacentibus, quàm ut procul adorent, Deumque inaccessam habitare lucem agnoscentes, in ejus timore et fugâ criminis omnem suam sapientiam collocent. Plura tamen ita inter utrumque caput sunt tacitâ cogitatione interserenda textuique inferenda; et ne sic quidem satis planus et facilis apparet nexu. Rectissimè autem Bouillier, Observat. p. 262, observat, nemini facilitè oculos revertenti ad ultimam capituli clausulam et colophonem veluti ante dictorum: *Dixit homini, ecce timor Dei sapientia est*, posse obscurum esse, agi toto capite de sapientiâ, non Dei ipsius, sed hominis, quam nempe, Deo monstratore, acquirit, quæque ab ipso revelata, ipsius quoque donum est (conf. Jacob. 1, 5). Ea est quæ insigni prosopopœiâ hic inducitur, tanquàm, à mortalium oculis longè seclusa, atque immensum dissita, imò eorum pedatui inaccessa, acerrimisque conatibus impervestigabilis, quamvis terrarum mariumque abditissimos sinus eorum labor impiger, vigilique industria permeaverit. Præclarum autem illud sapientiæ aut veræ Religionis encomium, etsi tanquàm *πάροργον* ultra seriem orationis excurrere videtur, minimè aberrat à scopo, neque est, quòd hic de nexu admodum laboremus. Nempe Jobus in eo erat ut omnem suspicionem irreligiosi animi à se depelleret, cui ansam præbuerat superior circa bonorum et malorum conditionem disputatio. Id jam luculenter facere incœperat præcedenti capite, quo hypocritarum pœnas describit et exitum miserum; quibus scilicet, ex veri boni contemptu, sola hujus mundi caduca bona sunt in pretio. Nunc quodnam sit summum illud bonum, quæ vera sapientia mortalibus cæcis incognita, quæve viâ ad illam contentere detur, demonstrat: *Undenam sapientia, aut quæ sedes intelligentiæ?* (v. 12.) Et observârat jam longè antea Jarchius, connectenda hæc esse cum v. 6 capituli superioris: *Justitiam meam firmiter teneo, nec eam missam faciam*. Quid enim mihi accideret si improbus essem? quum avaritiæ addictus fuero, et quæstui inhiarim, cum mihi Deus animam eriperit? Omnibus divitiis fluxis et evanidis illis, possessio præponderat sapientiæ, quæ in pio Dei cultu et fugâ mali est posita. Eam esse docet auro contra æstimandam, aut ejusmodi potiùs, cui omnes undecumque collecti the-

perfection; qu'il l'a préparée, pour être en eux le principe de toutes lumières, de toutes grâces et de toute sainteté; et qu'il l'a recherchée et consultée, comme l'art divin par lequel il devait opérer toutes ces merveilles.

28. Et il a dit à l'homme, pour la lui faire connaître: La souveraine sagesse est de craindre le Seigneur; et la vraie intelligence est de se retirer du mal.

hic nonnulla pretiosa et mirabilia, ut gradum sibi faciat ad sapientiæ contemplationem, quæ sublimissima

sauri æquiparari nequeant, latere homines, arcanorum licet exploratores acerrimos; hanc oculos, in cæteris lynceos, effugere. Nempe *εργασματούχος* sapientia hic inducitur, tanquàm persona quædam, sedes incolens mortalibus ignotas, et, nisi ducem viæ Deus se præstiterit, inaccessas. Non enim patet hominibus, qui viscera terræ pervestigant, ex imisque tenebris abditissimas ejus opes eruunt, nec volucris, quamvis volatu quaquaversum ferantur, et summa ræquetant atque ima; sed illius ab uno Deo notitia petenda est. Erudito et copioso Commentario hoc caput illustravit Pareau ad calcem *Commentationis immortalitatis et vitæ futuræ notitiis*, rel. (*Sermo Jobi de sapientiâ mortuis magis cognitâ quàm vivis, sive Jobeidis, cap. 38*) p. 229, seqq. Ex viri doctissimi sententiâ et Zophari tantoperè sibi arrogantis sermo, et quæcumque præterea cum hic, tum cæteri etiam duo censores de regimine divino protulerant audaciùs, et quæ præsertim in tertio certamine temerè arripuerat Bildadus ex commentitiâ Eliphasi auctoritate, hæc igitur cuncta Jobum eò tandem permovisse censenda sunt, ut regimen illud à mortalibus pervestigari non posse, de industriâ ostenderet. Hoc autem, pergit, fecisse mihi videtur capite 26 et 28, quæ duo capita arctissimo et argumenti et consilii et ipsius adeò quoque sermonis nexu ita conjuncta esse arbitrator, ut caput 27 alieno inter utrumque loco positum sit. Sic enim, qui, capite 26, ex incomprehensæ magnitudinis divinæ consideratione ratiocinatus fuerat Jobus de regiminis divini cognitione homini non concessâ, eundem jam capite 28 ex irritis conatibus mortalium, qui aliis quidem rebus et difficultatibus inquisitionis et maximè pretii detegendis comparandisque idonei sint, huic verò se prorsus impares animadvertant, idem conficere, unusquisque spontè agnoscat. Fatetur tamen ipse vir doctissimus, se nullam hujus transpositionis auctoritatem proferre posse sive ex codicibus MSS., sive ex vetustissimis versionibus. Neque videtur nobis eâ transpositione opus esse, si capituli 27 et 28 nexum eum statuamus, quem supra exposuimus. (Rosenmuller.)

Capituli hujus cum præcedentibus connexio difficillima est. Eam diversimodè explicant: 1° Connectunt cum Job. c. 27, 6: *Justitiam meam... missam non faciam*, etc. Nam cur impius essem? Propter aurum et argentum, quibus est exitus et finis? Hisne fluxis rebus animum adjicerem, et ab integritate meâ et à sapientiâ discederem? 2° R. Levi putat, sed nimis argutè, causam hic afferri cur bonis et malis indifferenter mala accidant, quia rebus omnibus in hoc mundo est tempus et terminus. Sunt certa tempora et loca omnibus præfinita, auro et argento, etc., quæ non semper nec passim inveniuntur. 3° Si Deus omnia in naturâ et meatibus terræ disposuit, quantò magis humana consilio Dei dirigentur? 4° Cum sæpè asseruit bona conferri improbis, oportuit ergo et justis aliquid assignari vice portionis, etc. Illud bonum in sapientiâ constituendum est, juxta v. ult. 5° Stultorum atque impiorum studia pro opibus fugacibus, eorumque exitus descripsit, c. 27, unde constat eos non esse fortunatos, licet tales censeantur. Nunc ostendit cur illi sapientiam non invenerint, aut etiam non quæsierint quia eius locum ignorarunt, nec à Deo illam quæsi-

est : videtur autem amicos suos eleganti et vario rerum excursu velle mulcere ad veræ sapientiæ studium

runt, sed aliò dellexerunt; noverunt venas auri, etc. Ostendit cur non invenerint veram beatitudinis viam, quia non quæsierint eam in sapientiâ, etc. Ea spes, de qua ad c. 27, 8, est in eâ religione posita, quæ vera est sapientiâ, et omnium rerum maximè expetenda. Sed ea quærenda non est ubi quæruntur quæ solent à mortalibus expeti, qui gemmas et aurum rinantur, etc. Sapientiâ in suo cuique animo quærenda est. Vide Plin. 33, 4. 6° Confutationis locus unus toto hoc capite, re-piciens ad conclusionem Jobi supra, 27, 12, q. d. : Dixi vos in sermonibus vestris evanescere et desipere; miramini dictum; ego unico argumento sermones vestros diluam; illud ductum est *ab impossibili*; q. d. : Sapientiâ Dei est impervestigabilis, vos autem de eâ loquimini ac si eam pervestigassetis. Sed anteq. iam illam impossibilitatem ostendat, sapientiâ Dei amplificat ex eollatione cum humanâ sapientiâ. Comparationis protasis est usque ad v. 12, inde apodosis. 7° Quàm hæc videritis quæ dixi, c. 27, de impiorum et calamitatibus et felicitate, contra de piorum afflictionibus, cur ita evanescitis (cap. 27, v. 12), ut ad hæc non advertatis, et me ita temerè ut improbum damnelis? quàm sensus ostendat prosperari etiam improbos? cujus rei ratio soli Deo est nota, non nobis, sicut et cur bonis malè esse sinat. Occulta sunt hæc judicia Dei et nobis impervestigabilia. Nôrat Job doctrinam de cruce et afflictionibus piorum humanæ rationi incomprehensibilem esse; idque eò diligentius hic docet. Superioris capitis finis fuit, multos esse attonitos potentium clade insperatâ. Locus itaque maximè idoneus huic epiphonemati attextendo: Quàm alta sunt et impervia Dei judicia! *ὁ βῆθος*, etc., *ὁ altitudo*, etc. ! Huic epiphonemati *ἰσθόρονα* sunt quæ Job offert: Omnia lustrarunt homines, aurum, etc., sed sapientiâ quis nactus, etc.? Omnia in rerum naturâ, quantumcumque abdita, humano labore et industriâ pervestigantur. Metalla, quamvis abstrusa, ex terrâ eruntur, quæ tamen inaccessa videri possent. Multa usus docuit, nova in dies apparent. Imperscrutabilis autem est Dei sapientiâ, quæ in occultis Dei iudiciis posita est, cur boni affligantur, mali prosperentur; nec de eâ aliud nobis hic revelavit Deus, quàm ut eum timeremus, etc. Eorum autem notitiâ in alteram vitam reservavit, interim eorum curiosiorem indagacionem nobis interdicens, etc. Porro, hæc ipsa sententiâ de inventione venarum metallicarum reperitur apud Cicer. l. 2 de Nat. deor., ubi de acumine humani ingenii disserit; ait enim, inter alia: *Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas invenimus*, etc. (Synopsis.)

Post deducta capite præcedenti mala, quæ impium manent, novum hic sermonem ex integro instituit, cujus hic subijcimus argumentum: Inest animalibus data à naturâ indoles et industria, quas nemo planè imitari queat. Aptus est homo industriâ viribusque suis novâ plurimâ excogitare, mira etiam præstare et exsequi multa; est etiam natura ferax prodigiorum mater. Verùm sapientiâ et scientiâ hunc rerum ordinem superant. Unius Dei munere conceduntur. Eò spectare videtur Jobus, ut adversus amicos colligat, vias Domini ejusque providentiâ erga homines sublimiores esse quàm hominum obtutibus pateant; quare quantalibet se præstare scientiâ arbitrentur, parasse tamen, ut à sententiâ de illis ferendâ absterneant.

Ut industriæ et virium hominis miram vim commendet Jobus, orationem suam exorditur ab inventis auro argentoque in fodinis, et arte quâ liquentur atque purgantur. Quot ardua profectò superanda sunt, ut intra terræ viscera penetretur, educaturque lapis et arena, quæ post varios labores artesque demùm aurum et argentum fiat, quale usibus nostris exhibetur? Quantâ opus est sagacitate ac peritiâ, ut auri argenti que venæ in medio terræ lapidumque sepultæ et mixtæ agnoscantur? Vetustæ aures adè sunt hæc ar-

persuadendum. Tangit argentum et aurum; quorum alterum in modum arboris terræ visceribus infusæ è

tes, ut certa earum origo investigari non possit. Quæ enim feruntur de inventoribus auri argenti que, cæterorumque metallorum certâ ætate editis, hæc de quibusdam solummodò locis accipienda sunt. Dñm enim aurum latebat, exempli gratiâ, Græcos, familiarissimum erat in Arabiâ et Ægypto. Jam inde ante diluvium notus est apud Moysen Tubalcain, æris et ferri ducendi peritissimus. (Calmet.)

כִּי יֵשׁ לְכֶסֶף בְּרִצָּה, quia est argento exitus, locus unde exit et elicitur, humanâ scilicet industrîâ. Exitus hic sunt venæ per quas è terrâ quasi exit. Nam est quidem argento eductio, vel, locus unde educunt; sanè sunt argento suæ venæ; certè est... latebra, vel scatebra, כִּי non verto, nam (quia hæc non connectuntur ut ætiologia proximè præcedentium; neque enim coherent ista: Deus affligit impios, nam argento est eductio, etc.), sed, sanè, est enim hoc loco particula discretiva, ut percipitur ex connexionem v. 12. At unde sapientiâ invenitur? q. d. : Verum quidem est Deum impios affligere, sed nec omnes nec solos, etc. Alii כִּי vertunt, quia, hoc sensu: Quia argentum venas suas habet, et aurum certum locum, etc.; idè plurimi ista quærunt et inveniunt, non item sapientiâ, cujus locus incertus est. Vel quia non rationem proximorum indicat, sed ad omnia supra dicta refertur Alii locum sic vertunt. Est quidem argentum invenire, quasi כִּי in בְּרִצָּה radicale foret, cum sit servile.

Et auro, etc. Hebr.: Et locus est auro quod liquant metallarii, vel, quod fundunt, vel purgant, vel conflant, i. e., quod funditur, purgatur, etc.; vel in quo conflant, sive conflatur; vel, unde conflant, vel eliciunt, vel exprimunt; vel, ubi illud liquant; vel, ubi liquatur. Est enim locutio impersonalis, in quâ deficit nominativus, ut Luc. 12, 20. Videntur hæc verba agere de fusione auri artificiali per aurifabros. Sed ut de argenti naturali generatione prius membrum agit, ita hoc de naturali auri generatione, quâ Archæus ex purissimo sulphure et mercurio in venis terræ illud quasi fundit, ex quibus à metallicis erutum deinde purgatur, etc. (Synopsis.)

Il n'est pas possible de lier ce chapitre avec le précédent, dont il est néanmoins la suite, si le premier n'est qu'une description des maux temporels des impies. Mais quand, après s'être donné la torture, on réussirait enfin à trouver quelque dépendance imperceptible entre la punition des impies et un discours fort long sur la sagesse, on laissera nécessairement des obscurités impénétrables dans cette sublime prophétie, dont on séparerait les parties, et dont on ne connaîtra point le but qui les réunit. Au contraire, si l'on se souvient de ce qui a été dit du Messie dans le chapitre précédent, de l'aveuglement du peuple qui le rejettera, des maux visibles et persévérants qui en seront la punition, et de l'admiration mêlée de crainte et de reconnaissance qui sera le caractère du peuple nouveau substitué à l'ancien, on découvrira sans peine la liaison de tous ces points avec la profonde théologie de Job sur les décrets libres de Dieu, qui fait part de sa sagesse aux humbles et qui la cache aux orgueilleux, qui rend sa miséricorde sur les uns plus étonnante par la sévérité de sa justice sur les autres, et qui prouve, en appelant ceux qui ne le connaissaient pas, et en rejetant ceux qui se vantaient de le connaître, que ce n'est point à celui qui veut et qui court, mais à sa seule miséricorde qu'il faut attribuer tout le bien.

Mais pour faciliter l'intelligence de ce qui sera dit dans la suite, et pour en établir les fondements, il est utile de faire quelques observations qui me paraissent simples et naturelles. 1° Il est certain que tout ce que dit Job, depuis le commencement du chapitre jusqu'au douzième verset, n'est que pour rendre tous les hommes plus attentifs à ces paroles: *Mais d'où peut-on avoir la sagesse?* On trouve, dit-il, les choses les

primordio uno in ramos spargitur, qui sunt similes venis in varias corporis partes à naturâ ductis.

plus cachées. On surmonte par le travail, joint à l'industrie, les plus invincibles obstacles. Comment donc, par de semblables efforts, n'arrive-t-on pas à la connaissance de la sagesse? 2° Il est évident que Job dit à la fin du chapitre en termes clairs que la vraie et l'unique sagesse consiste à craindre Dieu, et à s'abstenir du mal : *La crainte du Seigneur est la sagesse, et l'intelligence consiste à s'éloigner du mal.* Ce n'est donc pas dans la difficulté de connaître une vérité qu'il annonce à tout le monde sans obscurité et sans figure, que consiste le mystère et la merveille qu'il nous veut apprendre. 3° Il est donc manifeste que c'est de la crainte même de Dieu, et de la piété même qu'il veut parler; que c'est elle dont il dit que l'origine est inconnue à tout autre qu'à Dieu; que c'est elle qu'il distingue de toutes les choses où l'homme peut réussir par efforts humains, et que c'est d'elle qu'il ajoute que sans un secours particulier de Dieu on peut bien en avoir entendu parler, mais que sans lui on ne la peut avoir. 4° Il est dès lors indubitable que c'est Dieu seul qui donne la vraie sagesse, c'est-à-dire, la vraie piété; que c'est donc lui qui est la première origine du discernement des hommes religieux et des impies, et que, dans une cause égale, il faut que ce soit sa miséricorde qui délivre les uns de ce qui est dû à tous les autres. 5° C'est une conséquence nécessaire que tous les hommes sont donc injustes et dignes de l'être toujours; que si quelques-uns sont justifiés, il faut que ce soit par grâce; que ce qui est l'effet d'une grâce, n'est pas le mérite des œuvres qui l'ont précédée, et que l'aveuglement du peuple qui rejettera le Messie consistera principalement à ignorer d'où vient l'unique et la vraie sagesse. 6° Il n'y a donc rien de plus nécessairement lié avec ce qui a été dit dans le chapitre précédent de la réprobation des Juifs et de la vocation des gentils, que la doctrine sublime de Job sur l'origine de la sagesse et de la piété. Car tout le malheur des Juifs consiste à n'avoir pas connu que la justice de la loi ne les rendrait pas justes aux yeux de Dieu; et tout le bonheur des gentils consiste à avoir reçu par grâce la justice que les Juifs attendaient de leurs efforts. *Les gentils, dit saint Paul, qui ne cherchaient point la justice, ont embrassé la justice, et la justice qui vient de la foi. Mais les Israélites, au contraire, qui recherchaient la loi de la justice, ne sont point parvenus à la loi de la justice. Pourquoi? Parce qu'ils ne l'ont point recherchée par la foi, mais comme s'ils eussent pu y parvenir par les œuvres de la loi.* Voilà tout le précis du chapitre. Retournons au commencement.

Est enim argento exitus; et locus auro, in quo depuratur. « Car on a trouvé le secret de tirer l'argent de la mine où il était caché, et de mettre l'or dans le creuset pour l'affiner. » Ce verset suit immédiatement celui où Job avait prédit l'admiration et la reconnaissance mêlée de tremblement, du peuple nouveau substitué à l'ancien : *Celui qui sera mis à sa place, frappera des mains en s'étonnant de son malheur, et il témoignera sa surprise par une espèce de sifflement naturel.* Et tout ce que nous allons voir dans ce chapitre, jusqu'au douzième verset, n'est qu'une préparation à cette grande vérité, que l'élection éternelle est le pur effet de la grâce.

Le prophète cache longtemps son dessein, et il attire par là une grande attention. Mais il ne nous est pas permis de suivre son exemple, parce que notre intention est d'expliquer ce qu'il avait ordre de tenir secret. Le discours de ce grand homme perdra ainsi beaucoup de sa grâce et de sa force; mais nous en serons dédommagés par l'intelligence. Il n'en est pas, dit-il, de la sagesse et de la piété comme de toutes les sciences et de tous les arts que l'homme peut acquérir par ses efforts et par son travail. Il semble néanmoins à l'orgueil de l'homme que rien n'est plus

Alterum, scilicet aurum, locum habet suum, actat nostræ si unquam notissimum, in orbe præsertim novo, ubi non modò in glebas terræ permixtas coit, verùm alicubi purum defæcatumque in grana crescit, quæ aurum aliud naturâ prius fæculentum, et arte purgatum atque conflatum puritate exæquant, quod est planè mirabile. Et quidem cohærens est explicatio de auro tam à naturâ puro conflato, defæcato, quàm de artis conflatoriæ opere, ut oratio de mirabilibus Dei operibus vario tenore procurrat, cujus scopus est ostendere multa esse in mundo arcana, quæ nullâ ratione certâ fieri videntur, et tamen tandem ratione non carere comperiuntur; sed sapientiæ Dei summum nunquam posse comprehendere, nunquam homines tam altè posse ascendere. Et hæc quidem comparatio à minori ad majus ducitur, quasi Jobus diceret: Eia agite, amici mei, rationem et viam inire, quâ aurum et argentum lapidesque pretiosi in terræ visceribus inveniuntur; arduum quidem et difficile est ingenio

en son pouvoir que la vertu, parce qu'elle ne dépend, ce semble, que de sa volonté, au lieu que toutes les autres choses supposent d'autres moyens que ses desirs, et sont environnées d'obstacles que son commandement seul ne peut surmonter. Il n'y avait rien de plus caché dans la nature que l'or et l'argent. Ils étaient ensevelis dans de profondes mines, mêlés de roches fort dures, et en apparence fort inutiles; et les parties de ces précieux métaux étaient si confondues avec des corps étrangers, si imperceptibles par ce mélange, si difficiles à séparer, qu'il ne paraissait pas possible que l'industrie de l'homme pût les détacher, les réunir, les purifier, les convertir à ses usages. L'homme cependant en est venu à bout, et il a tellement perfectionné ses premières découvertes sur cette matière par ses réflexions, qu'on dirait que l'or et l'argent ont été formés en masse dès le commencement, et qu'ils ont été aussi visibles que les cailloux qui sont sur la surface de la terre. (Duguet.)

Ce discours étant fini, Job voyant que ses amis ne prenaient point la parole, la reprit accortement pour entretenir leur conférence, et s'engagea de leur faire voir par une longue déduction des merveilles de la nature, que toutes choses sont régies par une suprême providence, et que, puisqu'elles ont leur centre et leurs fins, l'homme peut raisonnablement espérer qu'il aura la sienne, et que ses péchés seront punis et ses vertus récompensées.

Ce métal qui entretient le commerce parmi les hommes, et qui trouve des remèdes à tous leurs besoins, a des veines secrètes où il est caché; et l'or, le plus noble des métaux, qui n'a point de prix, et qui le donne à toutes choses, est enfermé dans des mines, où la nature travaille des siècles pour le former.

(Senault.)

Job représente à ses amis que ce qui l'a déterminé à vivre dans l'innocence, c'est que par elle seule on peut parvenir à la vraie sagesse, qui est en Dieu, et que l'industrie de l'homme ne se trouve point comme les pierres fines et les métaux précieux. Ce chapitre a beaucoup de rapport avec ce qui est dit *Proverbes 8, 22 et suiv.* Si nous faisons bien attention à ce qui est dit de la sagesse dans ces deux endroits, nous ne pouvons manquer d'y reconnaître la *Sagesse éternelle*, qui, se revêtant d'un corps semblable au nôtre et s'unissant avec lui, nous offre le modèle de toutes les vertus; celle qui nous précédant, chargée du poids accablant de l'arbre de notre salut, dit à l'homme, fils coupable d'un père pécheur : « Prends ta croix et suis-moi; et si tu ne prends pas ta croix et ne me suis pas, tu n'es pas digne de moi. (Drach.)

humano; verum est eò perveniri posse; sed tamen id potest jure arcanum naturæ appellari.

En igitur res obscuras, quæ in hoc mundo cernuntur, et humano ingenio eruderantur; sed longè aliud quidpiam est sapientia Dei, quam nemo investigando assequi potest. « Videtur mihi, inquit S. Hieronymus « ad hunc locum, quòd per ænigma et parabolam « sub horum nominibus metallorum mores hominum « et virtutes animorum describat, minimè ordinis « observantiam Prophetarum more custodiens. Argenti « verò et auri vocabulum secundùm auctoritatem « Scripturarum verbi eloquium et sensus animi indicare voluit. Hæc disseverentes, nos ita dicamus: *Hæbet argentum venarum suarum principia; et auro locus est, in quo conflatur.* Vena argenti, id est, initium eloquii ab animæ sensibus oritur; sensus verò aureus rationis ac sapientiæ judicio fabricatur; et ut sit optimus, ab igne divinæ examinationis probatione conflatur. » Eodem ferè sensu sanctus Gregorius, lib. 18 Moralium, cap. 14, hunc locum explicat, dicens: « Hujus spiritualis auri locus non est profectò alius « quàm catholica Ecclesia; et hujus argenti vena non « est alia nisi Scriptura divinitus inspirata, ad cujus « gnomonem universa, quæ corde credimus ad justitiam, aut ore confitemur ad salutem, referenda « sunt. »

Hujus porrò mineræ locus ditior, in quo et argentum purius, et aurum invenitur pretiosius, est status religiosus, uti benè probat Alvarez noster de Paz, tom. 1, lib. 1, part. 3. Sicut enim, inquit, in venis argenti et auri aliqua receptacula inveniri solent plena metalli purissimi, quæ crumenæ metalli vocantur, in quibus auri argente major est copia quàm in aliis venæ partibus, quæ metalla hæc continent lapidibus et terræ permixta; ita in hac venâ veræ sapientiæ et verbi Dei, quæ est sancta mater Ecclesia, vitam religiosam et à curis rerum mundanarum avulsam reperimus tanquàm metalli thecam, in quâ et argentum sermonis pulchrius et efficacius gignitur; et aurum sapientiæ purius effoditur. Sapientia cor mundum amat, et mentem curis seculi vacuum in sui domicilium requirit. Scriptum est enim, Psal. 100, 2: *Psallam et intelligam in viâ immaculatâ.* Et rursus, Psal. 118, 104: *A mandatis tuis intellexi,* quia vita munda et immaculata ad divinorum custodiam mandatorum aditum scientiæ aperit ut in abdito cordis introeat. Unde Cassianus, collatione 14, cap. 9, egregiè ait: « Et idcirco si scientiæ spirituali « sacrum in corde vestro vultis tabernaculum præparare, ab omni vos vitiorum contagione purgate, et « curis seculi præsentis exuite. Impossibile namque « est animam, quæ mundanis vel tenuiter distentionibus occupatur, donum scientiæ promereri, vel generatricem spiritualium sensuum, aut tenacem sacrarum lectionum fieri. » Anima ergo religiosa mundando cordi et curis secularibus evacuandis intenta, aptissima est ut auro sapientiæ spiritualis ornetur. Eloquium verò ad animas movendas efficax, quod pravos effectus evellat, et bonorum operum desideria plantet, non inter curas divitiarum, inter ambitiones

honorum et corporis delicias acquiritur, sed in sanctæ meditationis studio, in orationis ac gemituum frequentia, in afflictione corporis et despectu omnium terrenorum comparatur. Quem enim unquam vidisti cupiditatibus servientem, vanis et ineptis confabulationibus vacantem, et suis divitiis et dignitatibus inhærentem, qui verbo corda permoveat, et vitiis irretita in justorum libertatem educat? Certè nullum. Quare rectè dicit S. Gregorius Nazianzenus in Sententiis: « Aut docendi munere abstine, aut moribus vitæ « que probitate doce, ne alioquin discipulos alterâ « manu trahas, alterâ repellas; minùs tibi sermone « opus erit quæ facto opus sunt facienti. Pictor non « tam sermone quàm penicillo atque exemplo docet. » Cùm itaque religio sit meditationis domus, orationis schola, fletuum et gemituum administratrix, deliciarum corporearum aversatrix, honorum ac divitiarum contemptrix, omniumque virtutum magistra, utique cultoribus suis verbum potens administrabit, quod adjunctum operi cordium secularium duritiem emolliat, et ad Christi pauperis et patibulo affixi imitationem impellat. Ornatur nimirum anima in religioso statu argento et auro, quia eam vitam profitetur, cui à Domino sapientia vera, et eloquium castum et velut igne examinatum conceditur.

VERS. 2. — FERRUM DE TERRA TOLLITUR, ET LAPIS (1) SOLUTUS CALORE IN ÆS VERTITUR. Ferrum quoque

(1) Rudis massa metalli, quæ lapidi similis est, et terrâ admixtâ igne purgatur, et in æs solvitur. Vide Plinium, lib. 36, c. 27. (Menochius.)

LAPIS SOLUTUS CALORE, etc. Hebraicè, *æs effundit*, ut ad oculum patet in fornacibus, seu æris, seu ferri, in quibus lapides metallici vi ignis liquati, effundunt æs vel ferrum, quod in ipsis latuerat, de quibus vide Plinium, Galenum, Dioscoridem et Valesium, quasi dicat: *Auri, argenti, ferri, æris*, et omnium sequentium *mirabilium* locus, origo et materia inventu sunt facilia; sed non ita *sapientiæ*, de quâ v. 12 et seq. (Tirinus.)

FERRUM DE TERRA (vel *pulvere*, sive *humo*, etc.) tollitur, vel accipitur, vel funditur, ברזל בעפר יקח; ex pulvere terræ natura coquit lapides ferreos, ex quibus deinde ferrum conflatur. Purum enim in terrâ inveniri negant veteres, teste Agric., de Nat. fossil. 8, 13. Ex terrâ fræculentiore et indigestâ, nec satis indurata ut ex eâ fiat lapis.

ET LAPIS SOLUTUS, etc., ומבן יצוק נדשה, et lapis (vel, ex lapide, ut repetatur בן ex membro præced.) funditur seu liquefit, æs, h. e., in æs, vel, effundit æs, exprimit, vel exprimere solet, æs; q. d.: Improbò labore è tenebris ad lucem educuntur quæ erant in terræ visceribus abstrusa. Cùm æs sit nomen generale, Vatablus pro chalybe accipit; sed malim propriè sumere, æs enim sit ex lapide æroso, quem Cadmiam et Chalcitem vocat Plin. 34, 1, 10. Lapidés metallici in fornacibus liquati effundunt æs vel ferrum quod in ipsis latuerat. *Ignè lapides in æs solvuntur*, Plin. 36, v. 27. *Liquæfacta saxa* notat Virgil. in Ætnâ. Sunt enim Platon et Theophrasto et aliis lapides *χυροί* (*fusiles*). Scal. Poet. 5, 4. Vide Jos. Scal. ad Ætnam. Æs est velut lapidi incorporatum, solidioris naturæ, ut Hebræi etiam sub hoc complectantur chalybem. Egregiè autem cujusque horum metallorum naturam attingit, si propius inspexeris, et sub his, tanquàm præcipuis, reliqua metalla comprehendi voluit. In Hebræo est discrepantia generis, nam verb. est masc. nomen femin.

postquam dudum latuit sub terrâ, tandem eruitur, et à scoriâ purgatum ad usus hominum adaptatur. Similiter ex certo quodam lapide metallico in fornacem injecto vi caloris agentis æs eliquatur. Hic autem lapis vocatur cadmia, teste Plinio, lib. 34, cap. 10, et Galeno, l. 9 simplicium Medicamentorum. Dioscorides quoque, lib. 5. cap. 10, docet ex pyrite et lapide conflari metallum æris. Vide Franciscum Valesium, de sacrâ Philosophiâ, cap. 49. Sensus ergo Jobi est, ac si dicat: Horum omnium, uti et sequentium mirabilium locus, materia et origo inventu sunt facilia; sed non ita sapientia. Primi enim undecim versiculi hujus capituli pendunt ex versu duodecimo, ad quem referuntur. Ex hoc autem et præcedenti patet, artem eruendi, purgandi et fundendi metalla esse antiquissimam.

Mysticè quatuor metalla prædicta sic exponit S. Gregorius, ut argentum sit sacra doctrina; aurum martyrum charitas; ferrum soliditas proborum; lapis cor durum solutum à Deo, et resonans jam ut æs verba divina. Vide hæc apud eundem pulchrè ac fusè deducta et moralizata lib. 18 Moralium cap. 14, 15, 16, 17. Breviter S. Hieronymus ad hunc versum: « Fortitudo, inquit, quæ ferri nomine appellatur, est, quæ terram, id est, carnis nostræ malitiam, in nobis tollimus. Lapidis quoque nomine cordis figuratur durities, quæ per calorem et fervorem fidei resoluta mollescit, ut primum possit in se verba scribentis recipere; deinde velut in æs, quod canorum est, merito sanctitatis proficiens, ad laudes et gratias Deo offerendas fidei soliditate proficiet. » Hoc autem totum sit igne excandescentiæ et corruptionis ardore, quo durus ut lapis peccator in æs sonorum liquatur. Vides igitur quot mala auferat ignis ille artificialis, quot bona introducat. Proinde si desit animadversiois flamma et impura non purgabuntur, et inchoata non perficientur; frigida non calefient, dura non liquefient, aspera non lenientur, neque quid boni poterit in rebus humanis reperiri. *Ferrum itaque de terrâ tollitur*, quando ex molli et imbecilli homine Dei gratiâ fit vir ad virtutis arduitatem superandam robustus. *Et lapis solutus calore in æs vertitur*, quando ex duritie cordis lapidea, Spiritûs sancti ardore liquefcens, facibus culpæ secretis atque rejectis, novo Dei robore ad labores duratur atque fulcitur.

VERS. 3. — TEMPUS POSUIT TENEBRIS, ET UNIVERSORUM FINEM IPSE CONSIDERAT; LAPIDEM QUOQUE CALIGINIS ET UMBRAM MORTIS (1). Deus, inquit, certum et de-

Sed simili ratione נודשת (quod femin. est, et idem cum נודשת) construitur 1, Reg. 7, v. 45, 2 Chron. 4, v. 16, Ezech. 4, v. 7. Nota נבך hic, præter mortem, masc. esse, quia עשׂר hic repetendum, q. d.: עשׂר נבך, pulverem lapidis liquefacere, sive conflare, æs. Volunt autem physici metalla ex vaporibus sive exhalationibus sub terrâ produci, etc. (Synopsis.)

(1) Novit homo metiri non modò spatium diei ex umbrâ solis, sed noctis pariter, sive inspecto astrorum cursu, sive alio artificio, tunc temporis usitato. *Universorum finem ipse considerat*; seu potius pervadit, rerumque omnium perfectionem attingit; nihil est arduum, quò non evadat. Rudi invento non contentus, quæ detexit, laborando perficit, nec quiescit, nisi

S. S. XIV.

terminatum tempus constituit tenebris, hoc est, metallis aliisque rebus in tenebris latentibus, quamdiu

datâ rebus summâ et perfectione et elegantia. Docemur id quotidiano experimento. Denique sedulò considerat vel lapidem quoque sepultum in caligine et umbrâ mortis; metalla scilicet lapidesque pretiosos, quæ homines intra ipsos rupium et fodinarum obscurissimos recessus scrutantur. Eodem sensu accipiendum censent plures) illud: *Tempus posuit tenebris*. Deus scilicet certum ordinem, regulam, et limitem præstituit tenebris, vel metallis in obscuro terræ sinu clausis: ea produci atque inveniri jubet, quo tempore ipse providentiâ suâ decrevit. Id verò mihi satis non est; apertissimè enim dici posse videtur, Deum constituisse limites tenebris, ac probè nôsse omnia, ipsa etiam metalla in penitissimis telluris recessibus condita. (Calmet.)

TEMPUS POSUIT TENEBRIS, id est, statuit quanto tempore metalla, et alias res pretiosas tenebris obrutas esse pateretur.

UNIVERSORUM, etc., latendi finem ipse statuit.

LAPIDEM CALIGINIS, lapidem pretiosum, aut metallicum, qui latet tenebris et caligine abstrusus, quem eundem etiam *umbram mortis* appellat, et meritò: sunt enim profundissimæ et obscurissimæ cavernæ fodinarum auri et metallorum. (Menochius.)

LAPIDEM, etc., id est, lapidem sepulcralem, inquit Mariana; alii, gemmas et lapides pretiosos. Sed malim universim applicare omnibus lapidibus metallicis, qui idcirco *caliginis*, seu caliginosi et *umbræ mortis* vocantur, quòd in profundissimis specubus densissimisque tenebris, quasi in umbrâ mortis absconditi jaceant; quasi dicat: Etiam hos Deus videt, et suo tempore eruderat et profert in lucem; certâ tamen quantitate, pondere et mensurâ: neque semper ad libitum fossorum: nam sæpè dum minimè cogitant, ignis è saxo vel terræ venis erumpit. (Tirinus.)

TEMPUS POSUIT TENEBRIS, Græcè meliùs: Τάχιστα σκοτεινόν, ordinem posuit tenebris. Etiam in ipsis terræ visceribus; quæ et *caligo et mortis umbræ* meritò nominantur, ordinem rerum disposuit.

ET UNIVERSORUM FINEM IPSE CONSIDERAT. Scit quoque hæc vel illa metalla et subterranea alia pertingant.

LAPIDEM CALIGINIS, gemmas abstrusas penitus. (Grotius.)

קץ שם לרשע, finem ponit tenebris, scil. homo (is enim, ut ex totâ sequentium serie patet, intelligendus), aperiendo viscera terræ, luci subjicit loca priùs ei inaccessa, minuitque tenebrarum spatia, lampadibus, quæ horrorem subterraneæ noctis in fodinis discutiant, et metalla eruentibus præluceant. Benè Doederlein: « Non ampliùs caliginosa sunt loca subterranea. Vincuntur arte humanâ tenebræ ut penitus perscrutari queat rupium montiumque viscera abditissima. » לכל-תכלית, ad omnem consummationem, scil. תכלית tenebrarum, uti rectè repetit Pareau, qui et monet, totam consummationem tenebrarum esse extremos earum limites infra terram. Observat præterea, תכלית esse formam Arabicam feminam activæ significationis, qualis est *cumulatio, consummatio*. אבן אפלטון, lapidem usque caliginis et umbræ mortis, i. e., ad lapides densissimis obductos tenebris, et sub terrâ altiùs abstrusos. Describuntur insimæ montium cavernæ, siliceæque radices, ad quas homines penetrant.

A. Schultens existimat, ut Isa. 34, 19, אבני בוד, lapides putei, sunt fundamenta et imæ sedes putei, ita h. l. lapidem fundamentalem quasi caliginis et umbræ mortis signare ipsum terræ centrum. In eandem cogitationem jam olim incidit R. Levi, qui et locum infra, 38, 6, contulit. Pareau אבן hic terminum denotare existimat, quum lapides antiquissimis temporibus pro

latere et occultari pro qualitate et exigentiâ naturæ suæ debeant, donec ea certis indicis prodit, ut ad utilitatem hominum, propter quos facta sunt inferiora omnia, in lucem prodantur; ipse quoque finem et consummationem omnium rerum istarum considerat, exactè sciens quando et res ipsæ in genere suo perfectæ, et quamdiu duraturæ sint. *Lapidem quoque caliginis*, id est, gemmas et lapides pretiosos in densissimis et profundissimis tenebris ac subterraneis terminorum indicis positos fuisse constat.

(Rosenmüller.)

וְיָקַם שֵׁם לְדָרֶךְ, *finem*, sive *terminum posuit* (vel *ponit*, quia sequitur Benoni דָּרֶךְ *inquiri*) *tenebris*. *Posuit*, nempe, vel 1° Deus, ad quem et verba sequentiâ referenda sunt; q. d. : Loca tenebrosa homini Deus indicat, et pervestigabilia reddit. Statuit Deus quanto tempore metalla obruta fuerint, eaque suo tempore eruderat quantum vult, non autem ad libitum fossorum. Constituit terminos quousque progressuri sint fossores, etc. Loca subterranea hoc versu nomine *tenebrarum caliginis*, etc., accipiuntur, quod ibi densa sit caligo, etc. Græci rectè τὰς ἐν κτήρη σκοτει. Etiam in ipsis terræ visceribus, quæ *caligo*, etc., meritò vocantur, ordinem rerum disposuit. *Finem imponere solet tenebris*, i. e., privationi, h. e. : Efficat ut qui non erant sint; et *omni perfectioni*, etc., (quæ verba sequuntur in textu) i. e., contra, aut vice versâ, omnem rem formatam, cujus ipse auctor est, redigit usque ad materiam informem; q. d. : Facit ut quæ erant non sint. Etsi intelligi possit Deum tenebris modum facere, cum tenebris lucem et nocti diem subicit, et generalis hæc sententia esse queat, Deum in tenebris latentia in lucem producere; peculiariter tamen hoc ad erutionem metallorum pertinet. Alii hæc cum sequent. connectunt : *Finem quem posuit Deus tenebris* (i. e., profundissimas tenebras, sive res in iis latentes, etc., vel *terminum impositum tenebris*), et *omnem perfectionem* (sub. *mortalis*) *ipse pervestigat*, i. e., quicquid in terrâ latet, unde instrumentum aliquod confici potest. Nota ל hic esse articulum accusativi casus, ut supra, 21, 22, et 23, 8. Vel. 2° *posuit*, nempe homo, qui, ut metalla in abstrusioribus terræ locis inveniat, eò lumen infert, ut docet Plin. Quamvis autem hominis non sit expressa mentio, actiones tamen hic commemoratæ, *liquatio auri*, etc., ad hominem propriè pertinent.

ET UNIVERSORUM FINEM IPSE CONSIDERAT : Scit quousque hæc vel illa metalla et subterranea alia pertinent. ולכל תכלית דרא דרֶךְ, et *omni perfectioni* quam ipse *inquiri*, et *omnem finem*, seu *consummationem* (i. e., cujuscumque quantumvis arduæ et reconditæ rei absolutionem; vel, et *quicquid consummationem accipit*, vel, et *omnem perfectionem*, vel, et *ad omne extremum*) ipse (non sine emphasi) *scrutatur*, vel *inquiri*, per homines. Ipse enim hujus rei auctor est, quod homines hæc inveniant, etc., q. d. : Scrutationem omnibus rebus ad extremum usque absolvendis adhibet, ad earum consummationem perveniens. Sensus est. Nulla res est in terrâ aut abisso quæ adhuc perlicetur quam non cognoscat Deus.

‡ LAPIDEM, etc., אֶבֶן אֹפֶל וְצִלְמוֹת, *lapidem* (vel, nempe *lapidem*, etc., i. e., lapides, vel, *ponit lapidem*, vel, *scrutatur etiam lapidem*) *caliginis et umbræ mortis*, vel, *in caligine*, etc., *abditum*, vel, *situm*, q. d. : Lapidem caliginosus, et sub terrâ altius abstrusus, quod vix pertingere crederetur aut siderum vis, aut hominum industria, etc. Alii : *In lapide tenebroso, et umbra mortis*; alii lapidis nomine gemmas intelligunt. Ita sanè אֶבֶן (sicut et אֶבֶן Theophrasto) *alicubi sumitur*. Prov. 26, v. 8, *qui ligat אֶבֶן gemmam in acervo lapidum*, etc. (Synopsis.)

terræ visceribus quasi in umbrâ mortis absconditos videt Deus, et suo tempore eruderat, et profert in lucem. Ita Olympiodorus.

Duo inprimis consideranda sunt data à Deo tenebris et umbræ mortis, nimirum et pretiosa quæque sive auri, sive lapillorum aut margaritarum in Orientis Occidentisque latebris abstrusa, et simul incolarum animæ, non abs re ob ignorantiam et errorum caliginem vocatæ lapides caliginis et mortis umbræ. Ac nec lapillorum pretiositas, nec Indorum illorum animæ perpetuis erant tenebris occultandæ; sed Deus eorum tenebris terminum posuerat, et infinitâ sapientiæ suæ vi ordinârat, quando sedentibus in regione umbræ mortis lux veritatis apparitura erat. Non disjungit in suâ consideratione Dominus tempus adducendi in lucem auri lapillorumque pretiositatem et animas Indorum; sed simul ut à radicibus montium, à cubilibus draconum dedit posse trahi in lucem orientales occidentalesque divitias; dedit etiam ab umbrâ mortis et densissimis ignorantie tenebris revocari posse animas Indorum, et ad veri Dei fidem et agnitionem adduci. Sequitur :

VERS. 4. — DIVIDIT TORRENS A POPULO PEREGRINANTE EOS QUOS OBLITUS EST PES EGENTIS HOMINIS, ET INVIOS (1).

(1) Ænigma est penè indissolubile. Regiones et gentes ipsas quodammodo natura inter se divisit interjectis torrentibus, amnibus et mari. Sunt autem invicem inter se alii aliis incogniti et alieni, quod commeari facile alii ad alios non possint. Has difficultates superat homo, novitque vel exsiccare torrentes et amnes, vel ratibus trajicere, etc. Ita ego Hebræum : *Amnis*, vel *torrens dividit populum extraneum, cujus obliviscuntur peregrini* : sed *amnis*, *torrens*, *aqua non remoratur hominem* : minores sunt aqua quam ut hominem deterreant; *fluunt*, et, penè dicam, evanescent ejus animo : vel fluere illas, et evanescere, alveo mutato cogit, et transitum per illas sibi parat. *Vertunt alii* : *Amnis scaturit è loco ignoto et inaccesso, deinde fluunt illius aquæ et evanescent*. Vel potius : *Amnis inundat, ac tam latè sese diffundit, ut locus non sit ubi pes figatur; deinde statim aret atque evanescit*. Singulis hisce interpretationibus suum pretium est. Septuaginta : *Deciditur torrens vel coercetur ab arenâ; et qui obliviscuntur viam justam, infirmati sunt, et ex hominibus commoti sunt*. (Calmet.)

DIVIDIT TORRENS; mare interfusum dividit et separat.

A POPULO PEREGRINANTE, à populo longè dissito, apud quem sunt auri argentique metalla.

Eos qui INVIOS, mercatores, qui per loca devia, ignota, confragosa et salebrosa, aurum, etc., et res pretiosas quaerunt.

OBLITUS EST PES HOMINIS EGENTIS, quos assequi et assectari non potest pauper, qui longi itineris, magnis sumptibus faciendis, par esse non potest. Alii aliter locum hunc difficillimum interpretantur. Inter quos Emmanuel Sâ sic explicat : *Dividit*, etc., quasi dicat : *Crescit aliquando torrens adeo ut peregrini transire nequeant, et socios consequi qui prius transierant, tamque longè distant, ut possint dari oblivioni*. Quod verò dicitur, *invios*, idem Emmanuel Sâ, eos interpretatur, quibus via est intercesa, ob inundationem. Porro, juxta hanc explicationem, cum superioribus versiculis cohæret; significatur enim de fluxu et arrosione aquæ torrentis, lapides metallicos, qui latuerant, aperiri, et in lucem aliquando profertur. (Menochius.)

TORRENS (a quarum ebulliens) DIVIDIT (quæ sita et optata metalla) A POPULO PEREGRINANTE, id est, à fos-

Alicubi, inquit, torrens separat incolas à peregrinis, facitque terram inviam, ita ut egentes et mendici, qui

soribus, qui plerumque peregrinis et pauperibus constant. Hic ergo torrens facit ut pes egentis hominis, fossioni incumbens, *obliviscatur eos*, id est, non sequatur votum aut desiderium illorum, id est, non possit ulterius fodiendo transire. (Tirinus.)

פָּרַץ נָחַל בְּעַם גָּר. Nemo in hoc versu interpretum consentit, adeo omnes sensum aliquem conjectant. Difficultatem magnam parit illud בְּעַם גָּר; quod R. Salomo veritè, è loco scaturiente; R. Levi, ex loco in quo commorabatur homo; Chald., ex loco qui fuit canalibus. Aben Ezra, vult גָּר esse בְּדָגַר effusus, defluens, quasi à נָחַל fluere, effundi. Plerisque גָּר est accolà. Locum variè reddunt: *Rumpit*, vel *erumpit* (intransitive, *erupit*) *torrens*, vel *fluvius*, sæpè ab *accolà*, Heb. à *cum accolà*, vel *incolà*, q. d., ex eo loco ubi erant accolæ, qui ibi habitarent; vel *ab accolis* suis erumpit in alium locum: vel בְּ negationem includit, ut *aliàs*? q. d.: Ita exundat ut non sit accolà, ut inde pellantur accolæ. Ab *accolà*, i. e.: Nescit accolà; talia sunt, à *visione*, à *gente*, ab *urbe*, etc. Vel, fortè לַע redundat, ut in אֵל בְּעַם אֱלֹהִים, ita hic ab *accolà*. Quid si, ab eo loco qui est cum *accolà*, i. e., apud accolam? *Juxta habitatores*, i. e.: Alicubi erumpit fluvius juxta habitatores suos, h. e., in terrâ habitabili propter aquam. Fortasse indicat illud naturæ miraculum, cum interdum in locis cultis et habitatis novi amnes erumpunt, qui postea exsiccantur, locis illis desertis, qualia referunt Plin. 5, et 31, 4, et Seneca nat. quæst. 3, 11. Alii: *Erumpit alicubi torrens, qui accolas non fert*, Tirinus, פָּרַץ excessum alvei et ruptionem notat. Alii: *Facit ut inualescat torrens*, etc. Sensus totius versûs est: Ipse exsiccatur in uno loco fluvium, et facit ut in alio loco arido fluvius profundus incipiat currere. Alii: *Dividit torrens à cum inhabitante*, seu *peregrinante*; scilicet, quia propter ariditatem accolæ coguntur aliò migrare. Nos ex Arabicâ linguâ huic loco lucem mutuamus. גָּר Arab. sign. *vicinum esse illis*, quasi *propè commorari*; ita hic verto: *Erumpit* (subitò) *torrens* è vicino, sub loco, qui fossores obruit. Aut convenit cum Arab. לַע, quod sign. *profundum esse*, et licet litterâ differat, pronuntiatione tamen non differt; nam Arab. لַע cum puncto superimposito pronuntiat ut Heb. לַע, unde hæc litteræ non rarò permutantur, ut pro Heb. מִגְרָא *pugnus*, Arab. مِرْيَا *pugillus*: Ita sensus esset: *Erumpit fons è profundo*, i. e., dum profundè admodum fodiunt: Continuatur hic sermo de rebus metallicis, q. d.: *Aquæ*, aperta forsâ per fossionem fontis venâ, irrumpunt, et fodinas impient, etc. Posset et נָחַל de valle exponi, q. d.: *Perrumpunt per fossores metallorum valles*, et amoveatur illarum terra, quas antea pes hominis ignorabat. Tunc itaque locum sic verto: *Perrupit vallem expertem incolæ*. Alii sic: *Cum erumpit torrens* (scil. sub terrâ, in fodinâ aliquâ, i. e.: *Cum repentiè stagnat specus metallicus*, et cuniculi irrumpentibus aquis exundantur), *dimisso accolà*, i. e., ab alveo suo ordinario, qui accolebatur, præceps in cuniculos metallicos exundat; vel dum discedit ab eo loco ubi accolebatur, deserens nimirum alveum suum per ruptionem fundi illius, per quam delabitur sub terram. Alii sic: *Derivantur ex peregrino solo flumina*, scil. ad irrigandam egestam terram, in quâ aurum quæritur; quæ flumina vocant *corrugos* à *corrivando*. Alii generalius locum intelligunt. Hic alia admiranda Domini opera describit, et rerum vires quæ à Domino in his inferioribus accidunt, occasione ex metallis, quorum meminerat, sumptâ, quæ sua loca unde eruantur habent. Sensus loci est: *Deus nunc siccitatem, nunc aquarum abundantiam, mittit, de quibus rerum vicibus vide Psal. 107, 33, etc.*

Eos quos oblivitus est pes, etc. דְּבִשְׁכֹּחִים כִּי רַגְלִי, *traditæ* (vel, et *traditæ*) *oblivioni à pede*, vel *pedibus*.

omnia pervagantur, eò non transeant. Quasi dicat: *Licet hi populi aliis hominibus exteris incogniti sint,*

Referunt ad מַיִם *aquas*, quas subintelligunt, utpote in præcedenti voce נָחַל comprehensas, q. d.: *Aquæ ignoratæ pedibus præ altitudinè, sive, quæ pedibus transiri nequeunt*. Metaphora quâ pedi tribuitur oblivio; sicut etiam manui, Psal. 137, 5. *Oblivio* autem hic pro ignorantia aut inexperientia, per synecdochon speciei καταγορευτική, q. d.: *Torrentes, non quales regiones alluunt, sed subterranei, pedibus hominum prorsus ignoti*. Non placet hæc sententia. Sic potius terra, quam fossores in mineris pedibus calcare solebant, jam autem propter aquas amplius non possunt, diceretur *oblivioni tradita à pedibus*, quam aqua quæ pedibus calcari apta non est. Ego ad fossores refero, quorum consternatio propter erumpentem torrentem hic exprimitur, sicut Psal. 76, 6, de hostibus Dei consternatis dicitur: *Non invenerunt manus suas*, quasi scil. oblitæ earum, quia præ formidine pugnare non poterant; ita hoc loco, qui præ formidine fugere non poterant dicuntur *oblivioni traditi à pedibus*. Alii in דְּבִשְׁכֹּחִים subaudiunt, *loca torrentis*; quod eodem recidit ac si *aquæ* subintelligantur. *Ut oblivioni dentur loca à pede*. Vides antithesin, et rerum vices, inundationem et siccitatem. Et hæc vident homines, horumque principiam, originem et finem: aliter sapientia hominibus impervestigabilis, ut tandem subjunget: *Obliti à pede*, scil. *torrentes aridi*; i. e.: *Nemo ea loca frequentat, quæ ob humorem antea expetebantur et frequentabantur*. *Mutat numerum ut solet*. Verba singularia et pluralia quæ hic permiscetur impersonaliter accipienda sunt. *Rursum exarescunt torrentes, ut à pede non sentiantur*.

EGENTIS HOMINIS, ET INVIO. Longè aliter Hieron. Heb. legit quàm nunc sunt; pro *dalu*, legisse videtur *dal*, et pro *nahu*, *nahim*.

וַיִּשְׁתַּבְּחוּ אֱלֹהִים, *elevantur aquæ supra hominem, et moventur*, vel, *sese movent*, et maximè excreverunt, fluctus etiam et undas excitantes, ut Isa. 38, 14, וַיִּשְׁתַּבְּחוּ, *sublati sunt*, etc., quod tamen malim exponere, *attenuati sunt*. (*Superant etiam hominis staturam*, et subintellige eos, nempe *torrentes*), *qui poterant vadari, elevati sunt torrentes præ viro*, i. e., ita ut vadari non possint; *molti sunt*, scil. *habitatores ea loca relinquunt*. Itaque nunc aquarum inopia, nunc redundantia, regiones vastat. Mira varietas et vicissitudo. *Tà וַיִּשְׁתַּבְּחוּ* ambiguum est, aliis ad aquarum motum et fluxum (ita illi quos jam produximus) aliis ad aquarum abcessum, referentibus (quos jam producam). *Attenuantur* (i. e., *exsiccantur*) *ab homine*, ab hominibus istius loci, ut illis ultra non fruantur; ac *moventur*, i. e., *abeunt*, evanescent tales aquæ. *Aquæ ignotæ pedibus*, hoc est, *per quas nullus transierat, et quæ altiores erant homine, recedunt et evanescent*; וַיִּשְׁתַּבְּחוּ expono, *attenuari, arescere*, ut Isa. 49, v. 6. Alii aliter: *Exhauriuntur* (Heb. *attenuantur*, sicut autem cognatæ radices וַיִּשְׁתַּבְּחוּ *attenuari*, et וַיִּשְׁתַּבְּחוּ *mortalis operâ* (vel à *mortali*, i. e., ab homine, sive ab hominibus, h. e., fossoribus, qui illas aquas exhauriunt quæ sub terrâ in fodinis erumpunt) *abscedunt*. Heb. *moventur*; synecd. generis. Alii hoc et præcedens comma sic reddunt: *Et ignorata pedibus, et quæ caruerant hominibus, vagantur*, scil. *flumina*, h. e.: *Aqua quæ sub terris fluctat, quam nulli accolebant homines, elicitur hominum labore, et docetur alium tenere cursum*; ut est in Plin. 33, 6. Hæc vulgò contingunt, ut campi eluvionibus mergantur, agri stagnent exundantibus atque erumpentibus alicunde torrentibus; quæ stagna deinde arte atque industriâ siccantur, ut deinceps arva cultiora et feraciora succedant stagnis. Alii sic: *De fossoribus hæc accipio, iis nempe qui adeo expavescent erumpente fonte ut à pedibus suis oblivioni tradantur, et fugere nequeunt, indeque attenuantur* prorsus, spiritu *exhauriuntur*, et *ex hominibus*, i. e., *ex hominum consortio, migrant*. וַיִּשְׁתַּבְּחוּ mihi collectivum

Deo tamen optimè noti sunt, qui aliquando iter ad eos pandet, ut fecit hoc seculo in Indias Peruanam et Mexicanam.

Hic locus in Hebræo valdè intricatus est, et diversimodè illum varii interpretantur, ut videre est apud Stunicam. Potest autem sic verti: *Erupit torrens à peregrinante. Quem torrentem meritò confert Hugo cardinalis cum torrente sapientiæ. Quippe inter quærendas abstrusas Orientis Occidentisque divitias sapientiæ christianæ torrens erupit à populo peregrinante, nimirum populo Hispano et Lusitano in illis regionibus peregrino et adventitio, qui fidei notitiâ discernit et dividit regionum incolas, eos nimirum, quos oblitus est pes egentis hominis, hoc est, pes Apostolorum pauperum; de quibus Isaias ait, cap. 52, 7: Quàm pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem! Vel, ut ex Hebræo legit cum Procopio et Eusebio Leo Castrius, annuntiantis et prædicantis Jesum. Ii pedes quasi obliti sunt Sinas, Japonios, Peruanas et alias remotissimas et penè inaccessas regiones præcipuè pauperibus hominibus. Quis enim spiritu pauper indagasset prima auri divitiarumque incunabula: Et quis censu pauper posset pervenire ad illas regiones, ad quas non sine ingenti sumptu in navibus comparandis pervenitur? Etenim ubi tantum fuit pes pauperis, oblivioni datæ sunt remotissimæ Orientis Occidentisque regiones; at ubi pes divitum cœpit apparere; hoc est, ubi Hispani et censu et animo et cupiditate divites apparuere, cœperuntque mundi thesauros investigare, omniaque naturæ repagula revellere, indomita maria domare, draconum cubilia versare, terræ viscera scrutari, et solis cunas et sepulcra lustrare, statim à peregrinante hoc populo per mundi extrema christianæ sapientiæ torrens exundat, qui cum auro et gemmis animas simul Indorum eruit à mortis umbris; Ita ut non pervenerit auri cupiditas, quò non etiam simul ingens Dei sitis, ac salutis animarum zelus penetrarit.*

Huc forsân spectat illud Geneseos, ubi de fluviis paradisi dicitur, Gen. 2, 11: *Nomen unum Phison; ipse est qui circumit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum. Et aurum terræ illius optimum est, ibique invenitur bdellium et lapis onychinus.* Nec mysterio vacat, quòd de solo hoc fluvio locutus Moyses notet divitias regionis quam rigat; de aliorum regionum fructibus prorsus sileat. Et cur de aliis silens hujus regionis notat divitias? *Phison* idem est quòd *os mutationis* sive *alterationis*, quo significatur genita Dei Sapientia, nimirum ejus Filius, potens verbo virtutis suæ omnia

est. Alii לל sumunt significatione vocis affinis לה, pro *extrahi, elevari*, ut Isa. 38, vers. 14. Tum sic veritas: *Qui oblivioni traduntur à pedibus, extrahuntur ab hominibus, discedunt*, i. e.: *Qui præ stupore fugere è fodinis nequeunt, extrahuntur inde operà hominum, et sic demùm movent se ac discedunt, alioqui immoti præ metu.* Nec alium sensum Chald. habere videtur, qui sic locum reddit: *Invalescit torrens è loco qui fuit canalibus; qui oblivioni traduntur, quò minus transeat pes, elevantur à filiis hominum, migrant.* Has nostras conjecturas visum est aliorum conjecturis addere.

(Synopsis.)

ad se vocare et convertere. Unde meritò notantur ab hoc jam flumine rigari omnes regiones auriferæ et pretiosorum lapillorum productrices, ne putetur posse avaritia hominum pervenire ad locum, è quo torrens ille christianæ sapientiæ non exundet.

Non multum ab hâc explicatione discrepat D. Anastasius Sinaita lib. 8 in Hexameron, dicens: « Dei filius dicitur Phison, qui est os Patris, et mutavit genus nostrum à corruptione in incorruptionem, et circuit et custodit omnem terram Hevilath. Quam obrem subdidit dicens de hâc spiritali Hevilath, quòd illic est aurum, etc. » Ex quo enim aurum et gemmæ Orientis venerunt in notitiam, simul apparuit sapientiæ divinæ fluvius regiones rigans in fructus vitæ. Nec potuit avaritia humana è duci, quò non simul christianæ fidei scaturigo perveniret.

Præclarè notabat Plinius: « Imus in viscera terræ et in sedes manium, opes quærimus, illæ nos ad inferos agunt. » Hæc ille in præmio libri trigesimi tertii; et deinde capite quarto, ubi agit de naturali ratione inveniendi aurum: « Eò tendit avaritiæ ardor, ut nihil immotum maneat, dum aurum innotescat, ipsos altissimos montes excavat, reversat, naturæ leges evertit, sollicitat manium sedes, inferos ipsos pulsat, imò et premit. » Et quis affectus hunc avaritiæ ardorem superabit? Unus sanè affectus amoris in Filio Dei erga suos homines reperitur, qui avarorum in quærendo auro ardorem longè excedat; siquidem illorum furor ipsamet terræ viscera rimatur naturæ repagula rumpens, ut penè ad sedes manium et inferos ipsos penetrat, ut aurum inde extrahat. Ast Dei nostri amor è cælo descendens in terris visus est, imò in corde terræ abditus inviolabiles tartari leges evertit, vectes ferreos confregit, tenebrosis inferorum spelæis lumen intulit, ut sibi inde acquireret hominem qui perierat. Id quod apud Ecclesiasticum, 24, 45, clamat incarnata Sapientia: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes sperantes in Domino.* Nunquam avaritiæ ardor pervenit è quò pervenit Dei Filius: ut hominem quærat, penetrat viscera terræ, verè it in sedes manium, et evacuat ipsas inferorum sedes, naturæ repagula et leges evertens.

De hoc divini amoris ardore ait Jonas, cap. 2, 6: *Pelagus operuit caput meum, ad extrema montium descendendi, terræ vectes concluderunt me.* Ubi glossa notat: « In Christo homine quasi caput fuit anima, quæ descendit ad inferiora loca, ubi animæ hominum sub diaboli potestate tenebantur: isti sunt vectes, qui prohibent animas ab inferis exire; hos vectes frangit Dominus, et eos qui clausi tenebantur liberat. » O divinissima Dei nostri avaritia, non pro auro, sed pro homine suo acquirendo penetrat omnes inferiores partes terræ, nigris tartari spelæis lumen primus invehit, omnia evertit repagula, extrema montium pulsant, atque inferorum sedes evacuat. Nescio si huc respiciat Isaias, dicens, cap. 41, 8: *Delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis; et in cavernâ reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.* Erat apud ve-

teres tritissima et receptissima persuasio, scilicet spelæis, ubi aurum gignebatur, dracones et serpentes venenatissimos incubare. Neque adeò evidens periculum potuit ardorem avaritiæ restinguere, quò minùs horrendos terræ hiatus de draconum veneno suspectos intrarent homines, ut inde divitias eruerent. Quantum hoc ad Dei nostri amorem? qui innocentiam infans aspidum foramina ludibundus intravit, ut detentos ibi sanctorum spiritus liberaret. Rem ita pulchrè depingit D. Damascenus oratione in Sabbato sancto, dicens: « Natus datusque nobis puer, in foramen aspidum descendens vexat, interimit, perdit arrogantem illum magnaque jactantiam insolescentem. Nunc inferorum sedes cœlum quoddam efficitur: infima terræ luce complentur, cæcisque visus restituitur. » Nullum draconum cubile, nullum aspidis foramen tam horridum avaritia sollicitat, ut aurum inde extrahat, quò longè horribilius Dei Filius non sit ingressus, ut lucem suam ipsis inferorum tenebris invehens captivum hominem liberaret. Remotissima et inaccessa Orientis et Occidentis claustra perrupit Hispana avaritia, ut de montium visceribus, de præruptis, de spelæis draconum, de aquarum abyssis aurum eriperet, et gemmas ac lapillos pretiosos erueret. Sed dum ad inaccessas nationes auri causâ peregrinantur Hispani, cœlestis doctrinæ copiam remotissimis illis nationibus refundunt. Et visus est erumpere fluvius de fontibus Salvatoris inter eos quos solus ditescere cupiens animus invisit, uti ingeniosè Bæza noster speculatur lib. 46, cap. 14.

VERS 5. — TERRA, DE QUA ORIEBATUR PANIS IN LOCO SUO, IGNI SUBVERSA EST (1). Septuaginta vertunt: Γῆ ἰξ

(1) Regio olim fertilis et culta, vastata est, cremata, ariditate, sterilitate, cultuque neglecto squalet. Spectare Jobus videtur regionem Sodomiticam, de qua capite 22, 20, verba fecerat: *Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devoravit ignis?* Si explices de iis quæ vires et industria hominum præstare valent, dicit ignem injectum ab eo esse in humum bitumine gravem, fertilem olim et cultum: vel homines in suum commodum convertere humum quæ antea fertilis, deinde combusta incultaque neglecta est. Inde enim referunt sulphur, nitrum, bitumen, uti reverà olim è lacu Sodomæ deductum fuisse constat. (Calmet).

TERRA DE QUA, terra quæ priùs arabatur, et frumenti ferax erat, antequàm scilicet homines scirent metalla illius sinu contineri.

IN LOCO SUO IGNI SUBVERSA EST. Nunc relectis metallis effossa est, et propter fornaces conflandis metallis idoneas, variè versata, et subversa est.

(Menochius).

אֶרֶץ מִמְנוֹתָ יֵצָא לֶחֶם וְתַחְתֶּיהָ טֶרֶף כְּמוֹ-אֵשׁ. Ad terram quod attinet, ex qua egreditur panis, quod subversum est, subvertitur quasi igne, i. e., alma mater à mortalibus metallorum venas perrepentibus et rimantibus, ita cuniculis quaquaversum actis suffoditur atque excavatur, ac si per ejus viscera sæviisset flamma. Benè Castalio: « Agunt per magna spatia cuniculos, et terram subeunt, non secùs ac ignis facit, ut in Ætinà et Vesuvio. Quin etiam occurrentes sub terrâ silices igni rumpunt et aceto, dum illic gemmas et aurum quarunt homines (conf. quæ de hoc labore in J. D. Michaelis oriental. Biblioth. monuit. *Veltheim*, vir rei metallicæ peritissimus), quo nunquam ullæ quantumvis agrestes aut feræ penetraverunt

ἀντὴς ἐξελεύσεται ἄρτος, ὑποκάτω αὐτῆς ἐστράφη ὡσεὶ πῦρ, Terra ex eâ egredietur panis, de subversum est sicut ignis. Græci vel de insito calore ad procreandas segetes apto accipiunt, vel priorem partem de terrâ frugiferâ, secundam de sulphureâ. S. Augustinus reddidit hoc modo: *Terra, de qua egressus est panis, et eam incensurus est.* Significat terram fertilem et frumenti feracem temporis progressu reddi sterilem et adustam. Aut eadem terra, quæ supernè frumentum profert, infernè sulphurea est et ignea, ac proinde sterilis et infrugifera, ut sensus sit: Sub terrâ, è qua frumentum egreditur, versus est locus, ut sit igni similis, hoc est, igneus, aut sulphureus.

Non modò lapidem caliginis et aquam occultissimam, sed etiam ignem absconditum et latentem Deus in lucem evocat: quod factum fuisse constat, quando Deus in vindictam nefandi peccati pluit ignem et sulphur de cœlo super Sodomam et Gomorrham, quo terra illa priùs frumenti rerumque omnium feracissima planè subversa et sterilis effecta fuit. Idem quoque aliis ex causis fieri compertum est, ut cum terra uberrima et panis feracissima igni ex eâ orto subvertitur, et tota sterilescit. Quod naturaliter fieri potest, si terra fuerit cavernosa, et sulphur intrinsecus alat, ac ventorum flatibus pateat. Ventus enim cavernis diu collectatus concipit ignem; quem subito erumpere necesse est, et agrum vastare ac sterilem efficere, quemadmodum superioribus hisce annis cum magno vicinorum damno contigit Vesuvio et Ætinæ montibus; è quibus cum ingenti fragore erumpentes flammæ et cinerum gurgites vicinos longè latèque agros subverterunt, et multis pagis oppidisque vastitatem intulerunt.

Sanctius noster juxta superiorum versuum explicationem ait hic ostendi alium modum, quo Deus aperit latentes in terræ visceribus thesauros. Ut enim aquis utiliter torrentibus ut terram excavet, et inde metalla pretiosa nitentesque lapillos effodiat; et ventis, ut terra gravi concussa motu suas humanis oculis divitias ostendet; sic etiam igne, qui ubi silvas corripuit, suo ardore liquefecit metalla, quæ ab illius calore soluta defluerunt non secùs atque aquarum rivuli, ut de Pyrenæis montibus tradit Diodorus lib. 6, unde noverunt homines metallorum ibi latere venas, quas deinde variis modis scrutati sunt. Quare terra frumenti

« bestiæ, sed ne aspexerant quidem perspicacissimæ, (ut versu 7, sequitur). » Simili prorsus sententiâ Plinius Hist. nat. libri 33 initio: *Persequimur omnes ejus (terræ) fibras, vivimusque super excavatam. Imus in viscera ejus, et in sede Manium opes quærimus, tanquam parum benignâ fertilique, quaquâ calcatur.* אֶרֶץ, panis h. l. per metonymiam frumentum, ex quo fit panis, vel generatim victus et cibus, ut Ps. 14. *Vau ante ותחתיה* inservit apodosi, quum nominativus absolutus, אֶרֶץ, præcesserit, planè ut supra, 25, 12 ad quem loc. not. vid. אֶרֶץ pro אֶרֶץ, ut præfixum ב locis innumeris est subaudiendum, vid. Noldii Concordant, p. 162, ed. Tymp. Pareau ad אֶרֶץ subaudit *יבא*, eunt, quod verbum, ut alia ejusdem aut similis significationis verba, Hebræi et Arabes cum accusativo sine præpositione construi solet. Unde vertit: *Sub terram eunt metallici.* (Rosenmuller).

ferax, et agricolarum vomere antè subacta, ab igne subversa, non jam frugum extulit, sed auri argentique proventus. Unde sequitur :

VERS. 6.—LOCUS SAPPHIRI LAPIDES EJUS, ET GLEBÆ ILLIUS AURUM(1). Rationem reddit cur terra illa frumenti minùs ferax facta sit; quia nimirùm in istiusmodi locis processu temporis virtute nimis caloris atque flammarum ardentium terra nimis induratur, ita ut inter alios nullius pretii lapides jam illic generentur sapphiri alique lapilli pretiosi, qui per caloris vehementiam isthic decoquantur; atque ex eadem causâ glebæ illius antea tritici feraces nunc in auri massas indurantur, ita ut possit ex iis aurum eliquari. Unde hominum ardens avaritia non sinit agros illos agricolarum operi servire, cum à sapphiro atque auro major quàm ab aliâ quâcumque semente possit sperari proventus. Videmus enim terras agricolarum usibus quondam opportunas, metallorum purgamentis et cineribus plenas, quas neque vomer subigit, neque carpunt armenta. Sapphirus autem gemmarum præstantissima atque pulcherrima est, neque nisi in terrâ quæ sit auri ferax reperitur. Glebæ verò illius loci ubi sapphiri generantur dicuntur aurum, quia nempe in iis aurum concrevit.

Habet autem sapphirus nomen à puichritudine; nam *שפיר* *saphir*, ut doctissimus ait Hieronymus, Hebræo Syroque sermone *pulchrum* sonat. Effecit quoque sapphiri eximia formositas, ut olim *gemma gemmarum* diceretur, ut notat Abulensis in Exodi cap. 28, quòd ejus decus lapidum aliorum splendorem atque digni-

(1) Hyperbole. Verissimè tamen affirmatur loca esse quædam in quibus ita vulgares esse gemmæ et marmora dici queunt, uti frequentes sunt lapides: aurum etiam passim occurrere, arenæ vel humo mixtum. Cujus rei certum exstat documentum in iis quæ postremis hæc seculis detecta in regno Peruviano feruntur. Vestigia ejus rei quædam supersunt apud veteres, ipsamque Scripturam, quæ frequenter aded auri Ophiretici et è Phaside meminit, veluti eximii et in eâ regione vulgaris. Quis nesciat rarissima marmora è lapidinis, non secùs ac vulgares lapides, erui? Gemmæ verò, veluti probatissimi sapphiri, nunquàm tantâ copiâ fuerunt. Sed facile est reputare in regione illorum feraci ingenti copiâ fuisse, cum sapphiri omnes ubique terrarum distributæ, inde provenerint, eaque ex regione nomen acceperint. Optimas sapphiros suppeditat Media, et facile regio *Sapirorum*, vel *Tapyrorum*, vel *Saspirorum*, quæ gens regionem inter Arabiam et Mediam occupabat. Hebræum vertunt quidam: *Est regio, ubi Sapphiri latent in lapidibus, et aureæ arenæ micant inter illas*. Equidem Plinius de sapphiro scribit: *Sapphirus et aureis punctis collucet*. At Plinius malè interpretatus est Theophrastum, quem, dum hæc scriberet, consulabat. Ejus generis enim sapphirus nullus est. (Calmet).

LOCUS SAPPHIRI LAPIDES EJUS, quasi dicat: Est terra, et locus, in quo proveniunt sapphiri, vel qui sapphiri lapidibus abundat.

GLEBÆ ILLIUS AURUM, id est, terræ illius sapphiri feraces, glebæ auro mixtæ sunt. Vel, ut in Heb. est, *pulveres illius sunt auriferi*, non enim sapphiri alibi quàm in terrâ auriferâ inveniuntur. (Menochius).

LOCUS SAPPHIRI LAPIDES EJUS, id est, locus quidam in terræ visceribus est cujus lapides sunt sapphiri, et glebæ aurum: sed *semitam*, v. 7, ad ea ducentem, *ignorat*, non modò homo, sed et *vultur*, et lynx, quantumcumque oculatissimæ et rapacissimæ aves, sed soli Deo nota est *semita*, qui illam suo etiam tempore pandit. (Tirinus.)

tatem superare videretur. Species autem colorque sapphiri est ejusmodi, ut perspicuè sacrorum hominum vitam ante oculos subjiciat; est enim cærulei coloris gemma, quæ serenum cælum repræsentet, ut è sanctis litteris colligimus, aureis guttis interstincta, scintillante lumine, ut cælum te videre putes fulgentibus stellis aptum et distinctum. Hinc Theophrastus sapphirum nominat *αυροδρακον*, aureis notis variatum, ut intelligamus sacros homines cœlestem agere vitam oportere virtutibus undique radiantem. Præterea videmus antiquissimis quoque temporibus hanc multis nationibus mentem fuisse injectam, ut sapphirum eximium quiddam, sacrum et augustum putarent. « *Su- premam*, inquit Rueus lib. 2 de Gemmis, cap. 2, « *olim sapphirum apud homines auctoritatem habuisse et apud divos gratiam ipsa perhibet antiquitas.* » Dicit apud divos, quòd tum gratum atque jucundum esse numinibus sacrificium opinarentur cum offerretur in sapphiro. Quia et multi prodiderunt eâ gemmâ et imperium summum et sacerdotium significari, quod primùm à sacris Ægyptiorum litteris profectum ad alias gentes manavit. Hinc ortam esse consuetudinem volunt, ut purpuratis Patribus recens in numerum cardinalium ascitis summus pontifex sapphirum mittat, ut constet eos Ecclesiæ esse principes, sacerdotio insignes, fundamenta sanctæ civitatis, totos sapphirinos cœlestesque esse debere, cum Apostolorum gradum excipiant; quos ut aureos æthereosque sapphiros in Ecclesiæ fundamentis postuit Isaias, cap. 54.

Tropologitè sapphirus cœlestia desideria significat. Locus autem, hoc est, animus, ubi ea desideria generantur, auri, id est, sapientiæ spiritualiumque divitiarum ferax est.

Versum hunc noster Alvarez de Paz, tom. 1, lib. 4, part. 2, cap. 29, ita pulchrè applicat viro religioso, dicens: « *Eras in seculo, ô religiose, terra si fortè non sterilis et infrugifera, sed ad summum de quâ orietur panis, quia aut bonis temporalibus abundabas, aut nobilitate fulgebas, aut scientiâ et litteris splendebas: hæc tibi apud tuos aliquem honorem, non nullam laudem afferebant, sed divini amoris igne concepto veluti fuisti subversus, dum hæc omnia, quæ mundus amat et veneratur, tanquàm vilissima stercora pessumdediti, et abominatus es. Jam divitias in paupertatem convertisti; jam aut nobilitatem ingenitam, aut dignitatem industriâ quæsitam pro vilissimis religionis obsequiis vendidisti; jam copiosas bibliothecas, et jurisperitiam vel alterius scientiæ usum pro simplic' libello ad movendum affectum edito, et pro fletu et compunctione commutasti. Igni subversus es; ketare tamen, quoniam veniet tempus, et propè est, quando locus sapphiri lapides tui, et glebæ tuæ aurum; quando scilicet mundanis ruderibus hujus splendoris effossis, et jacto supra petram cordis tui humilitatis fundamento, sapphiri, id est, sapientiæ cœlestis, et auri, hoc est, charitatis et omnium virtutum structura conarget. Tunc non apud tuos tantùm, sed apud universos in*

¶ honore et admiratione eris; et, quod optabilis est, ¶ ipsum honorem et admirationem contempnes. Tunc ¶ eris utilis et fructuosus non paucis hominibus, qui ex ¶ tuo splendore pendebant, sed universæ Ecclesiæ ¶ Dei, quam sanctitatis exemplo, orationis vigore et ¶ verbo prædicationis juvabis. } Sic ille.

VERS. 7. — SEMITAM IGNORAVIT AVIS, NEC INTUITUS EST EAM OCVLVS VULTURIS (1). Explicat quàm abstrusus sit locus ille, in quo sapphiri et alii lapides pretiosi, aurumque ac metalla generantur atque proveniunt, ut ipsis etiam avibus ignotus sit, atque adeò ne vulturi quidem, visu alioquin perspicacissimo, et odore sagacissimo, aditus ad eum pateat.

Allegoricè Jesus lapis est sapphirus ab auriferà B. Virginis terrà ortus, adeò occultus et inter peccatores latitans, et persecutionum nubibus obductus, ut ad semitam ejus, id est, ad ipsius imitationem, oculatissimi et pennati sapientes hujus seculi, qui et remotissima divinare solent, minimè pertingant. Qui enim more volucrum famelicarum ad pastum inhiantium ad terræ delicias anhelant, ignorant loca deserta, ubi à solitariis contemplatoribus aurum sapientiæ et sapphirus coelestium desideriorum invenitur. Non sine mysterio quoque nominavit oculus vulturis, quo carnales designantur. Ea enim avis, quæ oculos vulturis habet, nequit semitam aquilæ aut nosse aut sequi. Ita carnalis homo licet avis sit propter pennas vanæ gloriæ, elationis et superbæ, quia tamen oculos vulturis habet, ad volatum spiritalem minimè potest ascendere, nec ad sapphirum coelestium desideriorum pervenire. Sunt enim vultures avidissimi terrenorum et carnalium ciborum, ita ut dicat Epiphanius in Physiologiâ, cap. 7, voraciores esse cunctis avibus, adeò ut quadraginta diebus continuis se cibo invento Ingurgitent. Et Plinius, lib. 10, cap. 6, ait vultures biduo triduoque ante congregari ubi futura sunt cadavera, adeò eorum sunt avidissimi. Unde et Martialis dixit :

Cujus vulturis erit hoc cadaver ?

Et Origenes, hom. 7 in Leviticum, propterea prohibitas has et similes aves asserit, quia illis semper mortuorum corporum cibus est, et ex mortuis cadaveribus vivunt. Qui ergo oculos habent vulturis, ad immunda scilicet morticina et terrena intentos, quantumcumque ad volatum superiorem et spirituales invitentur, provocentur et alliciantur, semitam prorsus ignorantes ad ima sese dimittunt et convolant.

VERS. 8. — NON CALCAVERUNT EAM FILII INSTITORUM, NEQ PERTRANSIVIT PER EAM LEENA (2). Institor est

(1) Volant aves in aere, redeuntque ad nidum, nulli sequentes viam, vel semite ductum. Naturæ prodigio hoc avibus ingenium plerisque datum est, ut nullo viatum indicio hoverint mare trajicere, et post sex vel septem mensium exilium, ad nidum regrediantur tam securo certoque itinere, ut nihil melius homo, attingit advertens, et viarum ductum sequens. Eadem avis peragrat nemora et agros, atque ad nidum regreditur, nunquam errans, aut viâ decedens. (Calmet.)

SEMITAM, etc. Adeò abstrusus, et remotis quibusdam locis metallorum fodinæ sunt, ut quodammodo avibus ipsis sint incognitæ et invise. (Menochius.)

(2) Mercatores cum mare trajectunt, tritas calcâ-

quem mercator negotiationi præficit, cujusmodi sunt ii qui tabernis à mercatoribus præponuntur, et quibus merces vendendæ mandantur; qui avidissimi sunt, quia in ipsâ lucri cupiditate assiduè versantur. quare res eas diligentissimè odorantur et scrutantur, in quibus uberrimum quæstum facere possint. Quamobrem aptè ne istiusmodi quidem homines semitam illam sapphiri calcare dicat, ut abditissimam esse significet, satis rem abstrusam exaggerans, quam scilicet institores (quibus nihil inaccessum urgente avaritiâ vel impervium) non agnoscant; horum videlicet oculi vulturis acie perspicaciores sunt. Quibus aptè læna

tasque vias utique non sequuntur; neque tamen aberrant à loco quò pergunt. Reddi potest Hebræus: *Filii leonis, superbæ illius belluæ, per vias deducti non sunt; duces viæ nunquam adhibuerunt; et filii leonis non noverunt vias.* Neque tamen ab itinere seu ab antro suo aberrant; neminem de viâ interrogantes, neminem sequentes ducem. (Calmet.)

פְּרָדִים alii sunt filii elationis seu superbæ, i. e., feræ superbæ, alii, Bocharto auctore, Hieros. part. 1, l. 3, cap. 1, tom. 2, p. 10, filii proceritatis. i. e., feræ proceriores, quæ hominem superent mole ac vastitate corporis. Utrumque ex Arabico, *sustulit æ, per superiora latus fuit.* Ex eodem fonte tamen et animositas, ferocia notio peti potest, ut *bestiæ audaciores ac ferociores* designentur. Eodem collineat A. Schultens, observans Arabicum verbum in *oculo, sublato, intento, et acrius fixo* frequentari, unde פְּרָדִים, absolutè est, *apertos fixosque habens oculos.* Inde porro, *intrepidè pergens, et rectè quaquaversum tendens, inconvivè velut acie.* Nil aptius hic loci: *Non calcârunt eam,* qui omnia calcant audaci oculo et gressu, *filii visus inconvivi, obtutus aperti, adversus terrores omnes affirmati.* Habes cum aliarum ferarum, tum leonum, signatissimum characterem, quorum vis præcipua in oculis, unde et videns, per excellentiam dictus apud arabes, quòd prædam suam, vel de nocte, videat eminè, ad eamque rectè contendat. Malo tamen in universam *feras intrepidat, audaces* intelligere, quibus in altero hemistichio speciatim *leo*, פְּרָדִים, subjicitur. Ita sicut in versu superiori in membro priori generale nomen פְּרָדִים, in posteriore speciale פְּרָדִים commemorabatur, sic in hoc similiter versu in membro priori totius cujusdam generis animalium nomen, in altero singula quædam ex illo genere species ponitur. Veterum discrepantes interpretationes recensuit J. D. Michaelis in Supplem. p. 2310; seqq. Ipse duplicem proponit explicationem dictionis פְּרָדִים, ut significantur vel *filii attentis visus*, i. e., oculatissimi, omnia attentis oculis observantes, explorantes, non tamen homines, sed feræ bestię, vel, in auxilium vocatâ aliâ verbi Arabici, *apparendi*, significatione, *filii apparitionis*, i. e., spectra. Posteriorius, inquit, præfero, quòd fabula, et verò ex Oriente ad nos perlata, spectra fingit propria metalli fodinis, quæ hos thesauros, Stygiis umbris reconditos, investigant, servant, custodiunt, et aliis monstrant, alios accessu prohibent. Nobis tamen vix infeliciter quicquam hæc conjecturâ videtur tentari potuisse. Negaret enim ita Jobus, nec ipsa illa spectra, quorum propriæ sedes sint metallifodinæ, ad eas accedere; quòd absolum est. Taceo, significatum à Michaele propositarum neutram aptam esse loco infra 41, 26. — Verbum פְּרָדִים h. l. nequit usitato Hebræis *ornandi* significatu accipi, sed *transiendi, accedendi* significatione, quæ Arabibus et Chaldæis familiarior est vid., e. g., Dan. 3, 27, conf. Proverb. 25, 20, ubi hehil hujus verbi occurrit *removendi* significatione, derivatâ à primariâ *transiendi* notione. (Rosenmuller.)

prædæ cupidissima jungitur, quam per sapphiri semitam non irrupere Jobus ait, ut locum volucris, reptilibus et hominibus incognitum innuat.

Versus hic cum præcedenti arcanè notat locum sapphiri, ubi cœlestia desideria coalescunt, prudentibus mundi, qui sunt vultures visu perspicaces; avaris, qui sunt institores; sanguinariis, sive immitibus, qui sunt lænæ sive leones, esse inexploratum. Discamus igitur, quamvis ingenium nostrum sit idoneum ad discernendum hic inferiùs ea quæ ad vitam terrenam spectant, non tamen inde sequi ut possimus ad cœlum usque ascendere, et arcana Dei consilia penetrare; sensu denique et cerebro nostro ea quæ Deus apud se occulta esse voluit includere. Denique omnia quæ vitam æternam spectant sciamus captum nostrum superare, et oportere ut Dominus operetur in nobis, et quidem supra ordinem naturæ, nec nos illuminet duntaxat quatenùs homines sumus, sed det nobis lucem novam, quæ nobis est abscondita, quia promanat à Spiritu sancto, et ordinis est naturæ captum transcendentis.

VERS. 9. — AD SILICEM EXTENDIT MANUM SUAM, SUBVERTIT A RADICIBUS MONTES (1). — VERS. 10. — IN PETRIS RIVOS EXCIDIT, ET OMNE PRETIOSUM VIDIT OCVLUS EJUS (2). — VERS. 11. — PROFUNDA QUOQUE FLUVIORUM

(1) A cœpto semel molimine scrutandi fodinas in ipso rupium centro, atque imo terræ sinu hominem nihil avertet. Vel durissimas rupes perfodit, immensos montes dejicit, ut hauriat et effodiat quod cupiditatem et curiositatem suam expleat. *Imus in viscera terræ*, ait Plinius, et in sede manium opes quærimus.

AD SILICEM EXTENDIT MANUM SUAM, is qui metalli venas quærit.

AD SILICEM (in quo latent) extendendo manum suam, eumque frangendo, et subinde à radicibus divellendo, idque vel vi naturali fulminis, aut terræ motûs, vel miraculo etiam rivos et flumina ex eis ducendo. Nisi malis hæc referre ad improbam mortalium avaritiam, quæ etiam per rupes viam ferro pandunt, montes excindunt, aurum et gemmas eruunt penè ex inferno, quasi dicat: Hæc omnia, quantumcumque inaccessa et investigabilia videantur, aliquando tamen seu naturæ sagacitate, seu divinâ revelatione patentiunt et in manus veniunt. Sed non ita sapientia, cujus ut summum particula quædam et quasi vestigium, subinde singulari Dei lumine et dono hominibus obtingit. Ita Methodius Alexander, Dionysius, et alii in Catenâ.

(2) Nihil est arduum, quò labore et industriâ suâ homo non perveniat. Vel intra rupes aquarum venam indagabit, puteos in illis excidet, scaturigine inventâ. Montes aperiet medios, franget lapides, ut inter illos aquas quò vult derivet. Studium novarum rerum, quo ille tenetur, nihil fugit. Si quid est pulchrum, rarum, pretiosum, eò statim fertur, conaturque vel admirari intuendo, vel possidere:

..... Itum est in viscera terræ,
Quasque recondiderat Stygiisque admovent umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum. (Calmet.)

VIDIT OCVLUS EJUS, quia nihil latet ipsum; ideo subditur:

IN PETRIS RIVOS EXCIDIT. Altè terram et montium lapides effodit, donec scaturigines aquarum subterraneanarum nancisceretur.

Hujus versus verbis: *In petris rivos diffindit, et omne pretiosum vidit oculus ejus*, plerique statuunt describi corrugos, quos vocat Plinius, à corrivatione, ut putat, dictos quum flumina magno labore et impendio

SCRUTATUS EST, ET ABSCONDITA IN LUCEM PRODUXIT (1).

His versibus Jobus Dei sapientiam potentiamque

ducuntur in aurifodinas, ad ruinas montium lavandas. H. S. Reimarus hæc eò refert, cum in aurifodinis escrobibus perterebratis aquæ subterraneæ erumpunt, quæ fossoribus sunt venarum auri vel argenti indices. Haud spernenda A. Schultensii conjectura, figuratè forsan prius colon esse accipiendum, ut homo in rupibus rivos excidere dicatur, quatenùs auri argentique venas illas divites sibi pretiosum illud metallum fundere cogit. Nicetas in Catenâ: *Φίλθας τινάς χρυσίτιδας, ἢ ἀργυρίτιδας, ἢ ἐτέραν ὕλην μεταλλικὴν πολυπραγμονῶν, καὶ ἰθὺς περιεργάζεται, καὶ ἐρη διορύττει, καὶ βιάθη ποταμῶν ἐρευνᾷ. Venas quasdam auri et argenti, vel materiam aliam metallicam sollicitè indagans, lapides curiosius scrutatur, montes perfodit, et quod in fluviorum fundo est, rimatur. Aliter hunc locum capit Pareau, cujus interpretationem ad v. 11 afferemus.*

(Rosenmuller.)

(1) Nec amnium profundæ voragines, nec penetralia illa, in quibus natura arcana sua abdidit, illum absterrent. Vel intra altissimas aquas præcipitem se dabit, ac vim quodammodò inferet naturæ contentione et assiduitate suâ, ut tandem illi pandere ea ipsa, quæ maximè celaverat, natura cogatur. Alio sensu reddi potest Hebræus: *Prohibebit amnes ne fluant, et maximè abscondita producet in lucem*. Virium suarum specimen in eo maximum exhibet homo, quòd aquas è silice educat, v. 10. Accedit huic alterum nihilo inferiùs, quòd fluentes amnes sistere, avertere eorum cursum, exsiccare alveum, coercere, impetum objectis aggeribus possit. Septuaginta, vers. 10: *Dirupit fluctus vel profunditates fluminum; omne verò pretiosum vidit oculus meus; vers. 11: Altitudines fluminum revelavit, et ostendit virtutem suam in lumine.*

(Calmet.)

Verba *בבני נדרות חבש* verti possunt vel: *E fletu flumina ligat*, quod ad metallurgos hoc sensu applicat; è stillantibus guttis colligit metallicus majora fluentia, ad faciendos corrugos. Vel: *A fletu flumina subterranea obligat*, seu cohibet, i. e., corrugos pro arbitrio obturat obicibus, ne vel tantillum stillent. Id, ut seriei magis consentaneum, placuit Veltheimio, cujus verba infra apponam, iudicium lectoribus rei metallicæ me peritioribus relinquens. *בבני נדרות*, hic pro stillatione dici, quomodò et Græci Latini que suum *δάκρυον*, *lachryma*, usurpare solent, docet res ipsa. Pareau, postquàm monuisset, hos duos versus (10, 11,) sic inter se coherere, ut in utroque prius hemistichium priori, posterius posteriori tanquam parallelum respondeat (ut supra, 5, 22, 23; 20, 20, 21), utroque versu hanc sententiam contineri ait; metallorum fossores magno labore subterraneis aquis alveos effundunt, quibus eæ facillè effluant, ita ut ne minutam quidem transmittant guttulam; ipsique adeò, per istas aquas non impediti, res quaslibet pretiosissimas et altè abditas detegunt, aliisque et conspiciendas eruunt, et proferunt utendas. Prius hujus versus hemistichium, *בבני נדרות חבש* ad litteram sic reddit: *A fletu rivos religat*, i. e., rivos coercent metallici, ut perfluere nequeant. Versus 10 verò hemistichium prius, *בנדרות יארים בקע*, vertit: *Effudit servida fluentia in rubibus; יארים* collato cum Arabico æstuavit, ut designentur tales aquæ subterraneæ, quæ cum magno æstu inter effodiendum erumpunt.

Has verò improbus labor effudit in rupibus, h. e., per constructionem breviorē, et quasi prægnantem, effluere cogit, sive deducit per rupes effissas, ut adeò describantur canales operosissimâ arte per medias rupes facti, quibus aquæ istæ effluant, quique, cum ne tenuissimas earum guttas transmittant, efficiunt ut metallorum scrutatores in eruendis, quas quærant, opibus non impediuntur.

(Rosenmuller.)

commendat; ipse enim ubi visum sibi fuerit manum potentiae suae ad petram aut rupem durissimam extendit, facitque ita dissilire montes, ut etiam radicibus corruant, flantque hoc modo loca pervia quae ante erant inaccessa, possintque calcari à peregrinis, ut quae in iis latebant abscondita multa naturae mirabilia cognoscant, et in hominum usum plurima inde eruant opportuna. Nonnunquam quoque Deus cernens loca aquis destituta, per media saxa, quod homines ne suspicari quidem possent, rimas agit, et aquam multis divortiiis ducit, terrasque foecundat, simulque pretiosa metalla detegit: modò etiam imos fluminis alveos nudat, ut gemmas revelet; vel certè homines instruit, ut se in profunda demergant, margaritaeque scrutentur, et in lucem proferant.

Allegoricè Beza noster, lib. 14, cap. 1, hæc de S. Joanne Baptistà Christum veluti sapphirum nobis manifestante sic explicat: « Joannes, inquit, est is qui dùm Christus veluti lapillus pretiosus latitat, ad silicem extendit manum suam, hoc est, ad duritiam gentium suae prædicationis brachium extendit, et fecit peccatorum montes à radicibus commoveri, dùmque ad fluviorum ripas Baptismum poenitentiae prædicat, fontisque christiani præfert dignitatem, omne pretiosum videt oculus ejus, et facit ut abscondita vitæ semita appareat, et Christus velut lapis pretiosus affulgeat credentibus. Joanni etenim debemus, quòd abstrusus Jesus appareat, et salutiferi fontis vena prosiliat. In quem apto verba Ruricii episcopi lib. 1, epistolà tertià, ad Hesperium sic scribentis: Te elicitorum et formatorem lapillorum nobilium et rimatorem auri, te repertorem aquae latentis elegi; qui sciret abstrusas lapidibus gemmas propriae reddere generositati; quae utique in tantà rerum confusione amitterent nobilitatem, si indicem non haberent; aurum quoque arenis vilibus mixtum, nisi artificis solertià lavetur aqua, ignibus eliquetur, nec splendorem poterit retinere, nec meritum. Septas etiam aquarum venas, et obductum terræ fluenti alveum, nisi diligentius eruderaverit apparitoris industrià, laticis unda non fluet. » Hæc ille. Quibus nos beneficia à S. Joanne in mundum profecta noscimus decantata. Ipse primus salutiferi fontis venas indigitavit, et inter vivida fluenta pretiosissimam gemmam, inter turbarum confusionem penè ignobilem dùm indicat, antiquae reddidit generositati. Ipse verum aurum coelestium bonorum ab arenis mundalium libidinum discretum ostendit, et universas virtutum margaritas pretiososque lapillos ab aquarum fluentium gurgite nobilis urinator extraxit.

VERS. 12. — SAPIENTIA VERO UBI INVENTUR? ET QUIS EST LOCUS INTELLIGENTIÆ (1)? Totum hoc caput

(1) Hic natura, ingenium animalium, ars et industria hominis hærent. Nulla regio sapientiæ ferax est, frustra quaeritur sive inter lapides, sive inter montes. Naturalis brutorum sagacitas, ingenium, studium, conatus hominis illi detegendæ valent nihil. Unius Dei munere conceditur, quam unus ipse possidet, cujus unius dominio subditur. Sapientiam præcipuè supernaturalem innuit, cujus lumine bonum agnoscimus, et

in hac sententià explicandà et ornandà versatur; ornavit autem illam ex rebus dissimilibus ita ratiocinando, q. d.: Res occultissimæ et abstrusissimæ in terris reperiuntur, sapientia verò in totà terrà non reperitur; quare rebus omnibus quæ in terrà sunt occultior et pretiosior existit: cum itaque in terris non inveniatur, in cælis quaerenda est, quòd nimirum hominibus præ cunctis rebus aliis sit magis necessaria. Id quod poetæ philosophi intellexisse videntur, in fabulis suis tradentes Prometheus (ἀπὸ τῆς προμηθείας, id est, à providentià, sic dictum), cum ignis ad homines informandos in terris inveniri non posset, auxilio Minervæ cælum ascendisse, faculàque in sole accensà nonnihil luminis ad homines, quos è luto fecerat, absolvendos perficiendosque detraxisse. Cujus rei fabulam multis Plato in Protagorà prosequitur: multis etiam in toto Menone disserit, nullos in orbe terrarum virtutis, quam vera sapientia postulat, esse magistros. Lumen autem est (ut ad fabulam revertamur) sapientia; quo lumine animus illustratur, et homines terreni informantur, ut ipse Plato interpretatur: quæ si è cælis non sit delapsa, nusquam in terrà reperietur. Id quod Plato his verbis in fine Menonis concludit: Ἄρετή ἀν εἴη οὕτε φύσει, οὕτε διδασκτὸν, ἀλλὰ θεία μοῖρα παραγγελομένη ἔχει καὶ οἷς ἀν παραγγίγγεται, virtus neque est nobis naturà insita, neque doctrinà comparata, sed divinà quòdam sorte nobis tributa sine mente ejus in quo sit. Fortè Plato cum sine mente dicit, illud significavit quod D. Augustinus in definiendâ infusâ virtute ponit, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Docet igitur in hoc reliquo capite Job primùm sapientiam in terrà non esse: quare qui tantum terrena sapiunt minimè sapientes esse possunt; deinde sapientiam longè pretiosiorum esse rebus omnibus quæ in terrà pretiosæ habentur; ac tertio soli Deo per se vique suâ notam esse, ab eoque esse petendam; quarto denique, in quo posita sit vis sapientiæ. Ante omnia autem prudenter inquirat ubinam sapientia inveniatur, et quis sit locus intelligentiæ. Neque enim est mediocris sapientia scire, unde sapientia ipsa peti et hauriri possit. Quod ut sciatur, tenenda est primùm via negationis, quam in rebus occultis, maximè divinis investigandis aptiorem ac veriorum esse docet S. Dionysius, lib. de cœlesti Hierarchià, cap. 2, et alibi passim. Ut ergo Job certiori viâ et ordine sapientiæ locum investigaret, prius edisserit ubi non sit, quàm ubi sit.

VERS. 13. — NESCIT HOMO PRETIUM EJUS (1), NEC IN-

ope amamus; quæ nos ducit ad Deum, ad cognitionem divinarum veritatum erigit, et, quod caput est, consilia et judicia Dei manifestat. Sapientia enim hominis, rerum naturalium scientia, carnis prudentia, omnes ex iis rebus sunt, quarum supra meminimus, quas luculenter adeò à verâ sapientiâ distinxit.

(Calmet.)

(1) A rebus quæ emuntur, et quibus certum est pretium, planè diversa est, quippe cujus pretium æstimationem superet. Confer Baruchum 3, 15, iisdem ferè verbis ac Jobum de sapientiâ loquentem.

NEC INVENTUR IN TERRA SUAVITER VIVENTIUM. Hebræus legit planius: Non invenitur in terrâ viventium. Septuaginta: Neque inventa est in hominibus. Addit Vulgata suaviter, facile ut innuat virtutem veramque sa-

VENITUR IN TERRA SUAVITER VIVENTIUM. Loquitur hic Job de verâ sapientiâ, in quâ nostra sita sit beatitudo, scilicet tam de sapientiâ increatâ et æternâ, quæ est ipse Deus prinitus totius scientiæ et sapientiæ fons, quàm de creatâ nobis ab ipso infusâ, quâ eum cognoscimus, amamus, colimus, et quæ recta sunt juxta ipsius voluntatem peragimus. Utraque, inquit, aded pretiosa est, ut nesciat homo pretium ejus, quia, ut dicit D. Grégorius, lib. 18 Moralium, cap. 22, non habet pretium, nec dignè æstimari potest: est enim incæstimabilis, et omnibus pretiosis infinitè pretiosior; hæc propriis viribus, meritis vel industriis aut ullis bonis temporalibus potest emi, acquiri aut inveniri. Peculiariter verò enumerat quædam loca, in quibus si quærat non invenietur: quæ ferè videntur coincidere cum locis à sponsâ in Cantico commemoratis, dñi celestem sponsum, qui Sapientia est æterni Patris, quæsit, et non invenit, dicens, Cant. 3, 1: *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea; quæsi illum, et non inveni.* Et quare non invenit? Quia, ut Job ait, *non invenitur in terrâ suaviter viventium, nec à quærentibus eum in lectulo suo, quod idem est.* Lectulus enim est locus quieti et deliciis deputatus. Quo sensu Amos Propheta regiones opulentas, in quibus Judæi tranquillè et jucundè requiescebant carunt fruente bonis, vocat plagam seu Regionem lectuli et grabatum Damasci. Id nimirum unicuique hominum est lectulus, in quo suam quærit requiem, et quod sibi præstigit tanquàm finem et beatitudinem, in quâ tanquàm in suo centro quiescat. Quâ ratione cupidis lectulus sunt divitiæ, ambitiosis honores et dignitates, carnalibus voluptates; in eo tamen nec Deum nec veram beatitudinem reperire possunt, quia cuncta hæc longissimè distant à vero ultimo fine; nec veram requiem et satietatem tribuere queunt, quia cum anima æternæ sit durationis, hæc autem tempore consumantur, necesse est, si illa solùm quærit, in æternum manere miseram. Profectò actiosa illa sapientia, quæ digito monstrat quanti caduca quanti sint æterna, non reperitur in ædibus, quas abundantia et opulentia beant; ubi bacchanalia vivere quotidiani moris est: hic abundantia et opulentia inopria, stultitia, insania, cognatæ Deæ semper sunt proximæ. Enimverò quid stultius, quàm rerum vilissimarum lucro lætari, et æterna bona perdere? S. Gregorius in hunc locum id asserens: « Tantò, inquit, veriùs stulti sunt, quantò majora perdentes in minimis lætantur. »

Hominibus itaque notio veræ sapientiæ denegatur, illis videlicet qui tantùm homines sunt, qui terrena sapiunt, qui nihil sublime, nihil supra id quod videtur oculis, et percipitur sensibus, æstimant; nec invenitur apud eos qui suaviter vivunt; qui ni-

piam non nisi labore comparari; neque à Deo communicari hominibus, qui in deliciis vitam agunt; vel fortè ut sensum hujus propositionis contrahat, ejus littera nimis latè patere, et excluderè omnes omninò homines à tanti boni possessione videtur. Chaldaeus: *Non invenitur in terrâ superborum, qui peccant in vitâ suâ.* (Calmet.)

mirum suis desideris parent, rerum suavium appetitionibus delectantur, et in nullo sibimetipsis contradicunt. « Hanc enim divinam Sapientiam, inquit S. Hieronymus ad hunc locum, non habet quisquam, nisi carnem suam crucifixerit cum vitis et concupiscentiis, nisi vixerit ut Paulus apostolus et omnes sancti in tribulationibus, persecutionibus, angustiis et pressuris. Et ideò suaviter sunt dicti vivere illi, qui nullo jugo disciplinæ tenentur, et effrenes ac præcipites in labem prorumpunt vitiorum. » Ab his abscondit se virtutis sapientia, quam mundi sator opifexque Deus in arduo sitam esse voluit, unde illius formæ nitor et pulchritudo illustrius rutilat, ad nostram potenter exstimulandam et commovendam atque incitandam voluntatem. Quæ enim formositate sunt eximia, dignitate prima, salutaria usu, læta et jucunda, eò vehementius generosum animum ad potiundum solent incendere, si difficultatibus obsepta via est atque interclusa. Sic longè amabilius, gratiusque videri solet lilium inter spinas, rosa inter aculeos, margarita in ostreo, in glareis aurum, in metâ bravium. Omnium enim quæ labore et studio exquisito parantur longè dulcior est fruitio, et voluptas inde major liquidiorque percipitur.

Duo poetæ longè antiquissimi et judicio magno instructi virtutem in arduo jugo et horrenti posuerunt, et hinc inde viam omnem sudoribus implerunt: sunt illi Hesiodus et Pindarus, qui suavibus inventis plasmatisque poeticis aurea sæpè dicta monitaque illicaverunt. Posterioris illud est effatum in Olympiis, ode 5: *Ἄετ δ' ἀμυλῆ ἀρετῆς πόνος, circa virtutes continuè labor est.* Hesiodi autem gnome in ore est omnium, et olim à pueris parvis non in Græciâ modò, verùm etiam in Italiâ studiosè addiscebatur. A quibus mutuatus Plato, lib. 2 de Republicâ viam virtutis dixit ἀκόνη, *acclivem*, difficilem et laboriosam. Quem deinde nota natio Academicorum secuta et doctissimi quique viri, ut Themistius, orat. 1, alique ingenii sui commentationes colore Platónico exornaverunt. Simonides apud Clementem Alexandrinum, lib. 4 Stromatum: *Fama, inquit, est virtutem habitare, δυσπραγίας ἐπὶ πέτραις, in rupibus difficilem ascensum habentibus.* Tendit eodem oraculum illud, quod à Porphyrio Theodoretus memoriæ et posteritati commendavit: *Χαλερότερος ἢ πρὸς θεοῦς ὁδὸς, via quæ ad Deos perducit ære munita est.*

Sed illud ipsum à sanctis Patribus sive clarorum virorum imitatione, sive potius è proprio sensu dicitur longe divinius. Quale est sapiens D. Cypriani dictum: *Durus et arduus est limes qui tendit ad gloriam;* quem secutus D. Gregorius Nazianzenus, orat. 1, suâ linguâ hoc protulit oraculum: *Σπάνιον καὶ πρόσκαρτος ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτήσις, rara et ardua est virtutis adeptio.* Illustrat rem eandem D. Basilius, hom. 24, cum de legendis profanorum libris sapienter morè suo disputat. Quæ omnia præclare probant sapientiam, quam à verâ virtute non discarnimus, uti Job monet, in terrâ suaviter viventium minimè inveniri. Hæc autem à magnis Ecclesiæ doctoribus in medium adducuntur non ad tardandam ullius contentionem in parandâ vir-

tute sapientiæ graviorum difficultatum obtentu, sed potius ad languorem et socordiam excutiendam, ut in re omnium, ut dixi, pulcherrimâ inflammato omnes studio et industriâ elaborent.

VERS. 14. — ABYSSUS Dicit: NON EST IN ME; ET MARE loquitur; NON EST MECUM. Pergit porro dicere ubi non sit sapientia; et ait neque in abyso reperiri neque in vastis Oceani gurgitibus, q. d.: Ne existimetis sapientiam ex eo esse rerum pretiosarum genere quæ sub aquis nascuntur, et à mortalibus ingeniosè extrahuntur; non enim ita se res habet. Nam licet gemmas omnes quotquot mare nutrit exemeris arenis in acervos congregatis, ne micam quidem in iis sapientiæ reperies.

Tropologicè. Vide quomodo ipsi peccatores sapientiâ se esse vacuos fateantur. Quid namque abyssus et mare significant nisi scientiæ multitudinem vitis cooperitam et moribus depravatis fœdatam? Unde Richardus in Cantica, cap. 42, ait: « De hac spiritali sapientiâ abyssus humanæ sapientiæ dicit: Non est in me; et mare (id est, amaritudo vitiorum) dicit: Non est in mecum. Abjicienda est ergo hæc carnalis sapientia, et commutanda pro hac spiritali; et sic emendum; aurum mundum et ignitum, et probatum, ut locupletes fiamus, et hoc aurum possideamus. » Superba nimirum et arrogans scientia, quam vitia et peccata damnant, homines verè sapientes non facit, sed stultos et cæcos derelinquit. Hi profectò sunt qui suaviter et lætè vivunt, sicut ille dives epulo, qui induebatur purpurâ et bysso, et epulabatur quotidie splendide, Lucæ 16, 19: à quibus vera sapientia fugit, quæ non invenitur in terrâ suaviter viventium. Scriptum enim est, Eccle. 7, 5: « Cor sapientum ubi tristitia est; et cor stultorum ubi lætitia. » Non itaque sapientes sunt qui rerum solùm naturas cognoscunt, eùm eorum cognitio tam exilis sit, ut nec quæ judicat bona suscipiat, nec quæ videt mala repellat. Si enim secundùm seculum stultus est, qui videns thesaurum non accipit, et videns præcipitium pedem non refert, quare secundùm Deum stultus non erit, qui peccati malitiam cognoscens et se libens subdit, et virtutis pulchritudinem ore laudans operibus vituperat, et à seipso vitæ institutiones propulsare contendit? Mare igitur, id est, animi æstus impiusque furor infandas opiniones lueri cupientis, prompta illa imminensque impudentia ad oppugnandam veritatem, ille acervus mendaciorum et simulationis abyssus, clarè dicunt aureum hunc sapientiæ foetum nunquam apud se nasci, nunquam nasciturum.

VERS. 15. — NON DABITUR AURUM OBRIZUM PRO EA (1).

(1) Hebræus: Non dabitur quod clausum est (Hebr. *segur*) pro eâ. Nomen *clausi* purissimo auro tribuitur, quod diligenter servetur, nec exponatur, ut res vulgares. Interdum adjectivo *clausus* additur substantivum *aurum*, ut in 3 Regum 6, 6, 20, 21, et in 2 Paralipom. 3, 4. Latinum *obrizum* est aurum sæpius igne probatum, quod in vase fusorio non secus ac ignis rubet.

Calmet.)
 אֲדָמָה, sive, ut reliquis locis scribitur, אֲדָמָה aurum significare, et h. l. parallelum אֲדָמָה verisimile facit, et certius cognoscitur à locis 1 Reg. 6, 20; 21, 7; 49,

NEQ. APPENDETUR ARGENTUM IN COMMUTATIONE EJUS. Nunc agit de sapientiæ veræ inæstimabili pretio, quod tantum est, ut illius comparatione vilescent omnia quæ ab hominibus habentur pretiosa. Id quod etiã ethnici intellexerunt, cum ipsimet veræ sapientiæ exortes aliquam duntaxat ejus umbram et imaginem obscuram cognovissent. Sic Menander ait:

Οὐκ ἔστι σοφίας κτήμα τιμιώτερον

Nulla possessio pretiosior sapientiâ est.

Similiter alius in Florilegio incertus auctor habet:

Σοφία δὲ πλείουτον κτήμα τιμιώτερον

Plus opibus ipsis sunt opes sapientiæ.

Et Sophocles:

..... Προνομίας οὐδὲν ἀνθρώποις ἔργον

Κέρδος λαβεῖν ἀποικον οὐδὲ νόου σοφοῦ

..... Questus non potest major dari

Quàm mens subacta regulis prudentiæ.

Sed ipsiusmet Sapientis longè luculentiorẽm hæc in sententiam audiamus, quam ex hoc Jobi oraculo deprompsisse videtur: *Melior est, inquit, Prov. 8, 11, sapientia cunctis opibus pretiosissimis: et omne desiderabile ei non potest comparari.* Eam deinde sic loquentem introducit: *Melior est enim fructus meus auro et lapide pretioso, et gemina mea argento electo.* Fructus enim ejus (uti paulò ante dictum est) non viscera terræ pariunt virtute cœli et calore solis tepefacta, non cavernæ et montes hujus infimi elementi proferrunt, non flumina ad mare amarum festinantia edunt, sed gratia Dei in lucem emittit, quæ simul cum miseri-

50; 10, 21; 2 Paral. 4, 20, 22; 9, 20, ubi ut adjectivum nomini אֲדָמָה additum. Quæ autem ratione differat hic אֲדָמָה à reliquis, quæ proximè, v. 16, 17, 19, sequuntur, auri appellationibus, vix certò definiiri poterit. Michaelis quidem in Supplem. p. 1719, non dubitat, אֲדָמָה esse aurum nativum purissimum. « Arabicum verbum, » inquit, Arabibus arbor, cum plurimis suis derivatis, et quorum aliqua ramosum et divisionem notant; hinc אֲדָמָה erit, etymologicè, aurum arborescens et à Germanicè in Jobo verti, *baumartig gewachsenes gold*), linguæ naturæ peritorum, aurum nativum, capillare, dendroides, ex nativo auro rarissimum, et inque maximo pretio habitum. Aurum nativum, « אֲדָמָה, ut dictum valdè admirati sunt veteres, cui et virtutes medicas magicasque tribuunt, superstitione et pretium augente. » Sed quum nomen אֲדָמָה pro arbore Hebræis ignotum sit, valdè dubito derivatum אֲדָמָה eâ quam Michaelis vult, significatione illis usitatum fuisse. J. H. Michaelis in Annotat. uberioribus, ad h. l. collato arabico *accenso igne fervescit citibatum*, vocem nostram igne probè excoctum interpretatur, ut aurum purissimum significetur. Pareau אֲדָמָה collato Arabico *constipavit*, propriè *constipationem*, scil. aut, *musam auri*, solidam denotare existimat. Sed verbum אֲדָמָה apud Hebræos et Aramæos constanter *claudendi, occludendi* significatum obtinet, ut minime sit rejicienda antiquorum lexicographorum sententia, aurum præstantissimum esse אֲדָמָה seu אֲדָמָה ab *includehdô* dictum, quod in thesauros recondatur; nam et alia thesaurorum vel rerum pretiosarum nomina apud Hebræos, ut צֶפֶן, אֲדָמָה, אֲדָמָה, sunt à verbis *recondendi, asservandi* significatione pollutibus ducta. Et 2 Paral. 3, 4, vocatur אֲדָמָה אֲדָמָה, aurum purum, et v. 8, אֲדָמָה אֲדָמָה, aurum bonum, quod locis supra sub hujus notæ initio citatis אֲדָמָה אֲדָמָה dicitur. אֲדָמָה אֲדָמָה אֲדָמָה, nec appendetur, seu *appendi potest, argentum tanquam pretium ejus, ut sit justum pretium ejus.* Alexandrius: Καὶ οὐ σταθήσεται ἀργύριον ἀντάλλαγμα αὐτῆς. (Rosenmuller.)

cordiâ est in sanctos ejus, et respectus in electos illius. Hic autem respectus Dei, respectus utique sapientiæ, bonitatis et potentiæ, quemnam thesaurum in nostris visceribus procreabit, nisi illum, qui omnis virtutis lucem et pulchritudinem et divitias contineat? Unde non incongruè interrogatus D. Basilius in regulis brevioribus, quisnam esset thesaurus bonus? Ille scilicet, cui Dominus cælorum regnum comparaverat, respondit: « Sanè quidem prudentia omnis, quæ est in Christo, virtutis ad gloriam Dei thesaurus bonus est. » Quibus verbis nomine thesauri perfectionem intellexit, quæ breviter appellatur omnis virtutis prudentia, sive sapientia; et hunc thesaurum non auri aut argenti esse, quæ fures effodiunt et furantur, sed omnium esse virtutum et omnium honorum spirituum manifestissimè explicavit.

Septuaginta pro eo quod interpret noster habet: *Non dabitur aurum obrizum pro eâ*, ex Hebræo vertunt; Οὐ δώσει οὐρανοῦ ἀργύριον ἀντὶ ἀνθρώπου, *non dabit conclusuram pro eâ.* Monet autem S. Gregorius Nazianzenus ita nuncupari divitias; quoniam has diligenter ut tutæ sint concludimus. Quare S. Augustinus hoc loco legit: *Non dabitur aurum pro eâ inclusum.* Hinc in arcanis litteris avari dicuntur *concludentes*, qui pecuniam sitientissimè colligunt et includunt; de quibus ita loquitur Isaias, cap. 32, 7: *Fraudulenti vasa pessima sunt.* Ubi pro avaro D. Hieronymus fraudulentum vertit, ab eorum hominum genio et consuetudine, quod magnarum fortunarum cupidi, struendis fraudibus et machinandis sint obnoxii. Sed ad Hebræi vocabuli vim et significationem propius accedunt eruditi quidam interpretes, qui vertunt *parcum, tenacem, avarum.* In stylo Isaiæ est כליִּי *kelei*: quæ vox propriè *concludentem* significat, à כלה *cala*, id est, *conclusit.* Notat nimirum pius Vates avarorum illud genus, qui omnem mentem et industriam collocant in accumulandis omni artificio pecuniis; quas domi ita includunt, ut nihil exire possit ad ullius bonum et utilitatem. Auctor verò hujus inclusionis est sine dubio malus dæmon, et qui terrâ vescitur serpens, et prono corde ad opes abjicitur. Quæ causa fuit, cur antiqui sapientes draconem incubare thesauris dicerent, ut Romanus Clemens in Constitutionibus Apostolicis, lib. 4, cap. 3, et S. Basilius, hom. 24, animadvertunt. Vide quæ diximus supra, cap. 16, vers. 15.

VERS. 16. — NON CONFERETUR TINCTIS INDLÆ COLORIBUS (1), NEC LAPIDI SARDONYCHO PRETIOSISSIMO, VEL SAP-

(1) Hebræus: *Non æstimabitur cum Ketem Ophir.* Ophir nomen est regionis auro celebris; at ignotum est quid sit *Ketem.* Plerique aurum interpretantur. De auro sermo jam habitus est versiculo præcedenti, sub nomine *clausi*, vel *Ketem.* In Hebræo hæc vox interdum sine addito legitur: *Dixi Ketem: Fiducia mea tu es.* Interdum jungitur cum puro vel probato: *Ketem mundissimum.* Alibi appellatur *Ketem Phas*, vel *Uphas.* Sæpè denique, atque hic pariter jungitur nomini *Ophir: Ketem Ophir.* Septuaginta, cum hanc vocem vertunt, sibimetipsis non constant; sæpè enim reddiderunt *aurum*, interdum *argentum*; alicubi *gemmas*, in Psalmis vestem auream. Ibidem verò Aquila, *tincturam*; Symmachus, *diadema.* Nec magis inter Rabbinos convenit: alii enim explicant *coronam*, alii

PHIRO. — VERS. 17. — NON ADÆQUABITUR EI AURUM (2) VEL VITRUM, NEC COMMUTABUNTUR PRO EA VASA AURI.

gemmas, alii mundum muliebrem. Nos tamen, ubicumque occurrit, exprimere credimus aurum, sed purissimum ac pretiosissimum quam reliquum ejus generis metallum. *Ketem* Hebræicè et Arabicè sonat claudere, obsignare, occultare. Voce substantivâ, quæ aurum expriment, carent Hebræi, sed ut varios pretii gradus significant, utuntur pluribus adjectivis, *Segur, Ketem, Thaor*, etc. Præterea aurum distinguunt nomine regionis, unde eruitur: Aurum Ophir, aurum Phasidis. Varia hæc auri nomina ante Davidem et Salomonem non leguntur.

NEC LAPIDI SARDONYCHO PRETIOSISSIMO, VEL SAPHIRO. Hebræus: *Cum sohem pretioso et sapphiro.* Sapphirus gemma est non ignota. Sohem est facilè *Smaragdus.* Vide dicta in *Genesi*, ubi Moyses jungit aurum Phison, et lapidem sohem, ut hic Jobus aurum Ophir cum Sohem. (Calmet.)

לֹא תִשְׁוֶהוּ, *non æquiparabitur, compensatur, præponderabit, fiet cœquatio, æstimabitur, sternetur; meton.* effecti destinati, quia merces sternuntur humi, et juxta se è regione collocantur, ut possint taxari seu æstimari. Sic Thren. 4, 2: *Tinctis Indiæ coloribus*, et juxta se è regione collocantur, ut possint taxari seu æstimari. Sic Thren. 4, 2: *Tinctis Indiæ coloribus*, בְּכֶהֱנִים אֶשְׂרֵי, *Auro, vel cum auro (vel insigni auro, vel massâ auri) Ophir*, quod longè præstantissimum erat, ex Indiâ allatum. Alii reddunt *gemmas*, R. Jona *coronam*, R. Salomo vel *collectionem ornamentorum* (muliebrium) ut monile faciant: *βάρυμα tincturam, σπινθηρα maculam, sive labem, aspersam vesti.* Idem כהם apud magistros, et כהמת in linguâ Chaldæorum.

NEC LAPIDI SARDONYCHO, בְּשֹׁדֶה, *Sardio, onyche.* Alii: *Sardonyche*; lapides isti sunt vicini. (Synopsis.)

(2) En tertio nomen auri; sed hic exprimitur voce *Zahab*, quæ communior est auri appellatio. *Zechichith*, quod hic redditur *crystallus* seu *vitrum*, nusquam alibi recurrit in Scripturâ. Ducitur ex radice quæ sonat purum, mundum, pellucidum. Crystalli olim majus erat quam nunc, pretium, cui et apprimè congruit epitheton perspicuæ, pellucidæ. (Calmet.)

לֹא יִשְׁוֶהוּ, *non æquabit, sive adæquabit eam, i. e., pretium, sive valorem ejus. Non æquabitur illi, non valebit, seu valet eam, non potest par æstimari.* הַנֶּהֱיֶה per ellipsin הוּ לֹא יִשְׁוֶהוּ לְהֵיטֵב quæ syntaxis est Ps. 89, 7.

AURUM זָהָב, nomen auri generale.

VEL VITRUM, זְכִיכִית. Sic sanè vocant Judæi vitrum quod in nuptiis frangunt. Munst. זְכִיכִיתָא *vitrum*; et זְכִיכִיתָא sunt *vasa vitrea*, Deut. cap. 35, v. 10, in Jonathâ. Vitrum non longè ab Arabiâ in Judæâ reperitum, Tacit. 5, 7, Plin. 36, 26. Alii vertunt *crystallus*, à puritate et perspicuitate, *beryllus, adamas*, qui pellucet crystalli more. In lapidum pretiosorum nominibus maximè variant interpretes. *Nitidissima gemma*; de hæc voce fusè disserit Full. Misc. 4, 9, ubi hæc inter cætera habet: Vox hic tantum occurrit: Græci ζαλαῖ rectè vertunt, quæ vox ὀφειρῶν est, et tri sign. : 1° Vitrum.

Obj.: Hoc certè non est זְכִיכִית, quia hæc aure æquiparatur. — Resp.: Id non mirum; distinguendâ sunt tempora; multa apud nos vilia, v. g., cinnamomum, quæ olim pretiosissima ducebantur. 2° Crystallum, ut ex Aristoph. Scholiaste notat Stephanus, quomodo et antiqua Bibliorum Scholia Græca hic vertunt. 3° Succinum, teste Gorræo, viro harum rerum peritissimo. Illius autem pretium apud australes illos et antiquos populos auxit ejus raritas, et quod longi petium esset; nam in solo Prussiæ littore reperitur. Nec COMMUTABUNTUR זְכִיכִיתָא, et vel nec, nam negatio repetenda est, *permutatio ejus, nec permutabitur sive permutari potest.* Apud veteres, ante nummos inventos, rerum fiebat permutatio, et res pro rebus dabantur.

VASA AURI, כְּלֵי פֶזֶז, *vas obrizi, vas auri puri puri*

Postquam rebus pretiosioribus præfertur sapientia, nempe tinctis Indiæ coloribus, lapidi sardonycho, sapphiro, etc., cur etiam vitri mentionem facit, illudque inter gemmas et metalla pretiosissima collocat? Hæc difficultas industriam fatigavit interpretum; et quidem vix rimari datur, cur Jobus inter summi pretii gemmas et metalla vitro fragili tribuat æstimationis principatum. Quid vitro cum principe materiâ argenti et auri et adamantis? Esto æmuletur vitrum venustatem auri unionum; at in soliditate et diuturnitate vincitur: breve enim est vitri ævum, leni spiritûs sufflatione tumescit et fingitur, et lævi tactûs injuriâ læditur et frangitur. Unde ergo olim vitro tantæ æstimationis census fuit? Argutè Clemens Alexandrinus, lib. 2 Pædagogii, cap. 3: « Curiosa, inquit, ac superflua tatorum in vitro vana gloria: ad frangendum propter artem paratior; quæ simul docet et timere et bibere, » etc. Ex fragilitate, inquam, vitri ejus pretia exaggerantur. Nam cum vitrum transparentiam crystalli æmuletur, et cum auro et gemmis certet de nitoris gratiâ, vincit omnia fragilitate: siquidem et materiæ naturâ et ingenio artis ad frangendum paratior est crater ex vitro figuratus, docetque simul timere et bibere. Conscientia enim fragilitatis census est pretiositatis. Nec tam quis bibit in vitro vetustum phalerum quàm gratum timorem fractionis. Potator non fatuè satiat appetitum bibendi, quin potum admisceat titillatione blandientis periculi; nec minùs deliciatur in cautelâ fragilis nitoris quàm in potu vetusti liquoris. Non satis sapiunt deliciæ, quas aequalis amissionis timor non condit et mellit. Tædium movet, non voluptatem, quod securissimè placet, quia quod diù placuit displicet; nauseam enim ad diuturnè possessa: aliquis amissionis metus titillatio concupiscentiæ est, et ingenium placendi ex opposito auxilians. Ita ingeniosè Celada noster in cap. 4 Judith. § 20 morali.

Est igitur ejusdem sententiæ amplificatio, quæ veram sapientiam gemmis aliisque rebus pretiosissimis meritò anteposit. *Infinitus enim thesaurus est hominibus; quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitie Dei, propter disciplinæ dona commendati*, ut Sapiens ait, cap. 7, 14. Quare infinitus? Ideò profectò, quia sapientiæ thesaurus omnium opum, quæ homini contingere possunt, summa est atque compendium. Nam si intima familiaritas alicujus hominis cum rege terreno est honorum, et dignitatum et magnarum divitiarum origo, familiaritas cum rege cœlesti, cujus potentia et largitas in amicos suos est infinita, cujus boni non erit initium? Quid deerit illi, qui Deum amicum habet? Cujusnam rei indigebit, qui Deum ipsum et ejus gratiam et amicitiam possidet? Quis non magno honore illum afficiet, quem Deus in hac vitâ honore prosequitur, et in aliâ magnificat, propter disciplinæ perfectæ custodiam? Hic ergo sapientiæ

sive purgatissimi et robustissimi, quod ideò רַבּ dicitur à *soliditate*; nisi fortè pro רַבּא Jer. 10, 9, qui locus est ubi solidissimum et optimum nascitur aurum. Alii *Vas gemmatum*. (Synopsis.)

thesaurus penè infinitus est, qui non aliquod speciale bonorum genus, sed omnia bona animæ continet. Et ideò non minùs verè quàm audenter ait, Prov. 8, 18: *Mecum sunt divitiæ et gloria, opes superbæ et justitia*. Secum enim adfert vera sapientia spirituales divitias, id est, omnium virtutum actiones et purissimas voluptates, quæ non carnis obscœnitatem, sed pacatam conscientiam comitantur, ut verissimum honorem, qui non ab hominibus quærendus est, ut S. Paulus ait, sed à Deo ipso suos honorante et extollente suscipitur. Istæ verò virtutum divitiæ non exiles sunt aut moderatæ, sed opes superbæ, id est, eminentes et cumulatæ, et tales, quæ virum sapientem, et apud homines admirabilem, et apud angelos magnum, et planè beatum efficiunt.

Sed oblectemus nos parumper hujus consideratione thesauri, et fortè ipsa consideratio cordis nostri duritiem emolliet, et ad illum quærendum excitabit. Possumus autem thesaurum duplicem considerare; unum scilicet simplicem, qui magnâ copiâ divitiarum unius generis constet, ut auri solius, vel argenti, vel gemmarum; alterum verò multiplicem, qui universas omnis generis divitias, ut aurum, et argentum, et gemmas, et vasa pretiosa, et vestes, et utensilia domûs, et alias opes valoris immensi comprehendat. Huic postremo similem putamus sapientiam; quare eam thesaurum multiplicem sive omnes divitias animæ continentem appellamus; cui nihil omninò ad veram et omnimodam animæ puritatem et sanctitatem comparandam deficiat. Sicut enim qui invenisset illum thesaurum, quem vocavimus multiplicem, omnia haberet, quibus et sibi ipsi sufficeret, et sociorum sive amicorum necessitatibus provideret; ita inveniens hunc sapientiæ thesaurum omnia habet, quæ viro spirituali, et Angelorum amico, et cœlestis patri civi, et Dei per adoptionem filio sunt necessaria; quorum possessione et sibi ipsi sufficiens est, et aliis, quibuscum vitam agit, usui et emolumento. Quo namque indiget verus sapiens? Nonne vitâ? nonne salute? nonne cibo et potu et vestimento? nonne deliciis? nonne honoribus? nonne dignitate? nonne opibus, quibus et usque ad sanctum luxum sibi serviat, et ad alios largus imò et profusus existat? Sed hæc omnia cœlestis sapientiæ complectitur, universa ista unus thesaurus perfectionis habet; quare nemo inficiabitur, veram sapientiam jure optimo thesaurum multiplicem appellari.

VERS. 18. — EXCELSA ET EMINENTIA NON MEMORABUNTUR COMPARATIONE EJUS (1): TRAHITUR AUTEM SAPIENTIA

(1) Hebræus: *Non commemorabitur Ramoth, vel Reemoth et Gabisch*. Utraque hæc vox latet, nec nisi temerè vertitur. Septuaginta: *Sublinia et gabis*. Symmachus: *Excelsa et sublimia*. Recentiorum interpretum plerique aiunt, Jobum gemmas designasse duas. *Reemoth* verti solet coraliium. Aquila: *Telæ tenuissimæ*, instar holosericarum. Theodotion: *Aromata*. Alii: *Pelles vel cornua monocerotis*, seu potius hujus nominis feræ. Hoc maxime omnium probo, cum *Reemoth* femininum sit vocis *Reemim*, quâ voce frequenter in Hebræo significantur monocerotes. Legitur eadem vox in Ezechiele 27, 16, in descrip-

DE OCCULTIS. Postquam sapientiam cæteris rebus omnibus quantumcumque occultis, pretiosis, excelsis et

lione mercium quæ ad emporium Tyri deferebantur. (Calmet.)

EXCELSA ET EMINENTIA, quæ excellent et eminent, et propter pretium commendantur. *Ta excelsa* in Hebr. est רַמֹּתֵי רָמֹתֵי *ramoth*, quam vocem aliqui, *corallium*, alii *cornua rhinocerotis*, significare volunt. *Ta* verò *eminentia* in Hebr. est גְּבוּרָה *govis*, quam vocem Pagninus et alii *unionem* vertunt.

TRAHITUR AUTEM, etc. Hebræus apud Cajetanum vertit: *Tractus sapientiæ plus quam margaritarum*, id est, extractio et investigatio sapientiæ pluris facienda investigatione margaritarum.

DE OCCULTIS. Hebraicè est מִפְּנֵינִים *mippenim*, id est, *præ margaritis*, quas *occultas* vocavit Vulgatus, quia gemmæ et uniones obviæ non sunt, sed à naturâ ipsâ abditæ et abstrusæ. (Menochius.)

TRAHITUR AUTEM, etc., nempe cælorum sedibus, è sinu Patris; seu, ut ait Apostolus Jacobus, à *Patre luminum*, à quo nascitur increata Sapientia, Verbum Patris, quod causa et fons est omnis creatæ sapientiæ, ut ait Baruch c. 3, v. 12 et seq. unde gentiles fabulantur de Prometheo (sic dicto ἀπὸ τῆς προμηθείας, id est, prudentiâ) quod auxilio Minervæ cælum ascenderit, faculaque in sole accensa nonnihil luminis seu ignis ad homines, quos è luto plasmârat, animandos detraheret. De quo Plutarchus et alii. (Tirinus.)

De nominum רַמֹּתֵי גְבוּרָה significatu nil certi constat. Prius illud, quod et Ezech. 27, 16, inter *res pretiosas* commemoratur, Hebræi *corallia rubra* notare asserunt. Hoc in versione secutus sum. Pluribus argumentis hanc sententiam commendavit Pareau, p. 322, Michaeli in Supplem. p. 221 9, רַמֹּתֵי à רָאָם, *caprea gazella*, sunt *lapides gazellorum*, quibus *lapides bezoardicos* significari existimat. « Bezoardici enim læpidis virtutes ab Orientalibus maximè prædicantur; » hi, Arabum, præsertim medici, superstitione credunt, insanum lapidi pretium statuerunt, ut vel aliquando auro contra appenderetur, aut, si paulò major esset, ipso haberetur auro pretiosior. « Conjectura fundamenta parùm firmo nixa. Nam רַמֹּתֵי esse à רָאָם derivatum, vix est verisimile. גְּבוּרָה Judæus Mascatenensis paulò antea commemoratus asseruit esse *gemmam viridem*. Sed magis verisimile est, designari illic nomine *crystallum*, collato Arabico, quod idem cum *concrevit frigore*, unde גְּבוּרָה Ezech. 13, 11, est *grando*. Refert autem Plinius Hist. Nat. 1. 37, cap. 2, ex generali antiquitatis opinione oriri *crystallum gelu vehementiori concreto*, additque: *Non aliubi arte reperitur, quam ubi maximè hibernæ nives rigent: glaciemque esse certum est, unde et nomen Græci dedere*. Græcum enim κρυστάλλος *glaciem* significare constat. Plura dabit Pareau, p. 326. De verbis רַמֹּתֵי מִפְּנֵינִים legenda est Bocharti copiosa et docta dissertatio in Hierosol. part. 2, lib. 5, cap. 6, tom. 3, p. 601, seqq., ubi ostendit, verba nostra ita esse vertenda: *Et extractio sapientiæ præ margaritis*, i. e., sapientiæ comparatio præstat margaritarum è profundo extractioni. Alluditur enim ad modum, quæ margaritæ è fundo maris extrahi à veteribus solebant, quod vel urinando vel expiscando per retia factum esse, multis veterum testimonis docet Bochartus, p. 604, seqq. Et sicut Latinis *protrahendi* verbum, ita et Hebræis vocabulum רַשָׁו huic rei proprium esse ostendit. « Opera, inquit, quæ è in sapientiæ comparatione insumitur, à Jobo vocatur *extractio sapientiæ*, manifestâ allusione ad hanc, « quam descripsimus, vel concharum vel margaritarum extractionem; quæ res est operosi plena laboris; sed quæ, cum semel ex animi voto successit, è insumptæ operæ non penitet. » Nomen מִפְּנֵינִים semper legitur in plurali, quia margaritæ in torquibus et monilibus plures conferri solent. Bootii sententiam, מִפְּנֵינִים esse *corallia*, pluribus et solidis argumentis refutavit Bochartus. Illa tamen non satis perpendisse vi-

minentibus anteposuit, tandem unde petenda et accersenda sit declarat, dicens eam trahi de occultis,

detur Michaelis, qui in Supplem. p. 2023, Jenuè מִפְּנֵינִים *corallia* esse contendit; rationibus tamen, quibus vix quicquam tribuendum videtur. Bochartianam sententiam multis vindicavit Pareau, pag. 329, seqq. (Rosenmüller.)

EXCELSA ET EMINENTIA; sic etymon nominum sonat: רַמֹּתֵי וְגְבוּרָה, variè reddunt: *Ramoth et Gabis*, nomina lapidum nobis ignotorum; qui dicti sunt, quòd in gibbis et eminentiis montium Orientis reperiantur. Sic מִן רַמֹּתֵי erit loco גְּבוּרָה, quod non est insolens. רַמֹּתֵי alii reddunt *corallia*, vel quia hæc excelsa sunt, vel quia in celsis rupibus crescunt. *Sandastros*, quam aliqui *Garamantem* vocant, in quâ velut in translucento stellantes intus fulgent aureæ guttæ; *gignitur in Arabia*, etc., ait Plin. 37, 3; cuius idem Jobum hic meminisse non est mirum, *Aromata, serica*, sive *subtilia*; alii, *cornu monocerotis*, sive *unicornis*; alii, *pelles pretiosæ*, quæ etiamnum plurimi æstimantur. *Ta* גְּבוּרָה vertunt, *lapidem pretiosum*, *unionem*, seu margaritam, quasi instar grandinis, *lapidem grandinis*, ut Ezech. 23, 47. רַמֹּתֵי, vel רַמֹּתֵי, vocant; *kimhi* reddit *diamantum*; alii, *indumentum polymitum*, sive vestem ministerialem; alii, *vestem sericam*. In Latinis est lapis pretiosus albus nascens in Oriente. רַמֹּתֵי, *eminentia quævis*; גְּבוּרָה, *congregavit*, גְּבוּרָה *elevatio, collis*.

NON MEMORABUNTUR, לֹא יִזְכָּר, non memorabitur, nempe præ eâ, sing. pro plur., non memorantur, i. e., si conferantur cum illâ, negligantur.

TRAHITUR AUTEM SAPIENTIA DE OCCULTIS. Hebræum, variè reddunt: *Æstimatio sapientiæ*, etc., *pretiosior est*, etc., *pretium*, etc., ex Brought. Propriè *tractus*, vel *tractio*. *Pretium* autem sic dicitur, quia illud rem quamvis ex manu, sive doma, sive officinâ, hominis extrahit. *Sapientia tracta* dicitur, ut pretiosiores merces longè vehi solent. Alii, *protractio sapientiæ*, etc., i. e., *pretium*, Gall. *le cours*; γ. δ. : *Studium ejus acquirendæ*, et ejus acquisitio, vel potius: *Æstimatio et extensio famæ ejus longius protenditur quam gemmarum*, ut et nomen רַשָׁו aliàs in Scripturâ sunitur. *Attractio*, vel *acquisitio*; alii, *pondus*, etc. *Sapientia enim propendet*, quod Græci dicunt ἀγχα. Alii: *Parium*, etc., ut Psal. 120, 5. Alii, *extractio*; quòd si quis posset eam è loco aliquo extrahere et elicere metallorum more, ejus captura et extractio pretiosior esset.

(Synopsis.)

רַשָׁו hic tantum occurrit, et Psal. 126, 6, *ferens* רַשָׁו hic tantum occurrit, et Psal. 126, 6, *ferens lectissimum semen*; intelligo *semen separatum et servatum*. Unde de re electâ, et charâ, et pretiosâ, usurpari potest. Porrò totum hoc comma nulli perceperunt quos videre licuit. Margaritæ è mari extrahi per urinatores, non sine periculo, nôrunt omnes. Unde Plinius de illis qui montium ruinâ quærant aurum ait, *minus temerarium è profundo maris quærere margaritas*; et proverbium R. Akiba: *Urinator es in profundam aquam, et eduxisti testam manû tuâ*, in eos qui magno periculo villa quærant, quòd sæpè nisi testas margaritarum piscatores extrahant. Harum ergo extractioni anteponit extractionem sapientiæ, sive quòd difficilius sit, sive quòd præstantior. (Codurcus.)

Sed de his fusiùs disserentem audivimus τὸν πάλαι Bochartum, qui hæc habet: « *Jobus vocabulum ἀγχαδὸς hic adhibuit: nam 1° veteres urinando conchas aut margaritas è fundo maris extrahabant, idque non è sine magno periculo, quia si in hiantem concham è rectâ manum indiderint, illa clauditur protinus, et è urinatorum digiti sæpè sic absceduntur, quòd cruentu statim intereunt. Atqui à latere conchæ manum subjiciunt, et faciliè conchas ex saxo ἀποσπῶντες extrahunt. Sunt verba Isidori Characeni. Qui conchas sic ἀποσπῶντες Hebraicè dicerentur מִפְּנֵינִים; atque ipsa tractatio רַשָׁו seu ἀποσπῶντες. Manilius de his agens dicit, lib. 5 Astron.:*

nempe caelorum sedibus, à sinu Dei Patris, seu, ut ait apostolus Jacobus, cap. 1, 5, à *Patre luminum*, à

« *Cumque suis domibus conchas valloque latentes*
« *PROTRAHIT immersas.*

« Et Alkazinus scriptor Arabicus: *Et urinator*
« *cum descendit ut eam educat, illam è terra* EXTRA-
« *HIT. Et Hector Boethius de eodem Piscantes.....*
« *primo ATTRACTU testas conjunctas arctissimè detinent,*
« *protinus illis alioquin unionem evomaturia.* 2° Non tan-
« *tùm concham è mari, sed margaritam quoque ex*
« *conchâ, extrahebant. Monachi in Mesuen: Cum è*
« *conchis EXTRAHUNTUR margaritæ, integre sunt, etc.*
« *Sylvius apud Gesu. p. 625: Uniones minimos ex my-*
« *stulorum conchiis EXTRAHI. Quod quandoque fit non sine*
« *vi. Sic enim Plinius: Conchis adherescunt, nec*
« *iis avelli queunt, nisi limâ, etc. Opera itaque quæ in*
« *sapientie comparatione insumitur, appellatur attra-*
« *ctio, manifestâ ad hæc allusione, quia res est ope-*
« *rosi plena laboris; sed quæ cum senel ex animi*
« *voto successit, insumptæ operæ non-pænitet.* 3° *Tra-*
« *ctio est verbum piscatorum, qui tam hamos et retia*
« *trahunt, quàm iis quicquid capitur. Vide Job. 40,*
« *20, Psal. 10, 9, Joan. 21, 6, 8, 11. Porrò, vocem*
« *פנינים, quæ et hic reperitur, et Prov. 3, 15, et 8,*
« *11, et 20, 15, et 31, 10, et Thren. 4, 7, varii variè*
« *reddunt! Aquila, תפנית, conspicua, illustris,*
« *quasi fiat à פנה aspicere, mediâ geminatâ, ut in דגני*
« *ab דגני, et חיה ודג, et צלה à צלה. Symmach.*
« *תפנית, intima; quasi pro פנינים. Hieron. valdè*
« *inconstanter; hic, occulta; Prov. 3, 15, cunctas opes;*
« *Prov. 8, 11, cuncta pretiosissima; Prov. 20, 15,*
« *gemmas; Prov. 51, 10, ultimas finis; Thren. 4, 7,*
« *ebur aniquum. Quæ versionum inconstantia docet*
« *incomparabili viro calculum hic hæsisse. Plerique*
« *lapides pretiosos in genere, vertunt. Ita semper in*
« *Proverbiis. Non placet, quia hæc à multis gemmarum*
« *speciebus, nempe זרדום et כסף, et aliis hoc loco*
« *memoratis, distinguitur; sed neque est gemmæ*
« *certa species; gemmarum enim nomina Scriptura*
« *passim solet sing. num. efferre; peninim autem tan-*
« *tùm in plurali. Nempe in annulis ferè singulæ gem-*
« *mæ adhibentur; at margaritæ in torquibus, etc.,*
« *plures conseri solent. Syrus in Jobo smaragdum et*
« *carchedonum, in Jeremiâ, Sardium, exponit. Alii,*
« *carbunculos, alii, corallium; ita Bootius Animadvers.*
« *sacr. 4, 3, ubi hæc habet: Ex Thren. 4, vers. 7,*
« *satis apparet peninim esse coloris rubicundi; mar-*
« *garitæ autem non rubore, sed candore, censentur.*
« *Nisi igitur doceri possit (quod doceri non posse cer-*
« *tus sum) rubrum colorem de quovis colore splendi-*
« *do usurpari ab Hebræis, quomodo purpureum usur-*
« *pant poetæ Latini, peninim non margaritas signifi-*
« *cabit, sed corallium, etc. Hæc ille confidenter ad-*
« *modum, ut solet. Sed respondeo 1°: תפנית*
« *Thren. 4, v. 7, non ad ruborem, sed candorem, per-*
« *tinet, ut deinceps probabimus. 2° Nego juvenilem fa-*
« *ciæ ruborem convenienter cum coralliis comparari;*
« *nam sola labra eum corallio conferuntur. In corallio*
« *enim rubrum ardet, et maximè excitatum atque in-*
« *tensum est; genæ rubent molliùs, et roseæ tantùm,*
« *vel purpuræ, dicuntur; rubere dicuntur qui vel ægri,*
« *vel ebriosi, sunt. Porrò, non dicuntur ibi Nazaræi*
« *facie rutilasse, multò minùs genis, vel labris, sed*
« *corpore, quod à solis labris corallinis corallium ap-*
« *pellare, non minùs absurdum esset, quàm totum*
« *Æthiopem ebori comparare, quia est albus dentes.*
« *Sed sint hæc vera, quæ tamen falsa esse constat,*
« *non tamen sequetur תפנית corallium designare,*
« *nisi hoc insuper supponas, nihil aliud hæc voce si-*
« *gnificari quod faciæ ruborem æquè benè exprimat.*
« *Hoc autem est falsissimum: nam, ut carbunculos ta-*
« *ceam, quidni, cum Syro, reddidit, Sardium, vel Sar-*
« *dium? Hanc certè gemmam rubere docet Plin. 37, 7,*
« *et Theoph. lib. de Lapid. (prout agnoscit ipse Boot.)*
« *Orpheus in Achate: Σάρδιόν θ' αἰματόνερα, Sardiaque*

quo nascitur increata Sapiencia Verbum Patris unigenitum, quod causa et foris est omnis creatæ sapien-

« *sanguinea, dixit; Isid. Orig. 16, 8. Porrò, juvenilis*
« *vultus rubor Sardio longè meliùs quàm corallio*
« *exprimitur (quanquàm Boot. contrarium statuit);*
« *rubrum enim in Sardio languidius est, et dilutius,*
« *et carni similius. Unde et hunc ipsum lapidem car-*
« *neoli, vel corruptè corneoli, nomine vocant Europæi*
« *omnes; Agric. de Fossil. l. 6, Adr. Toll. de Gemmis*
« *2, 80. Confer Plin. 37, 6. Sed objicit, Sardium non*
« *posse venire in census rerum pretiosissimarum, cùm*
« *inter gemmas vilissimus ducitur: sunt verba Solini ex*
« *Plinio. At Solinus Plinium hic, ut alibi sæpè, perpe-*
« *ram intellexisse videtur. Plin. enim habet: Ad hæc*
« *(nempe ad sculpturam et signum, etc., de quibus ibi*
« *agit) Sarda utilissima. Et Sardas inter lapides qui in*
« *pretio habentur numerat Plato in Phædone; sim. Lu-*
« *cia, in Orat. de Domo, et Theophrastus, etc. Fac-*
« *teor tamen Sardam esse minùs pretiosam quàm ut*
« *ad illam pertinere possint tot Jobi et Salomonis loca,*
« *in quibus patet peninim inter longè pretiosissima poni.*
« *Idem verò argumentum adversus corallium conclu-*
« *dit, quod ne gemma quidem est, sed λεβόδερον. Vi-*
« *dit hoc Bootius, ideòque contendit corallium olim*
« *inter pretiosissima locum habuisse, et hoc παράδοξον*
« *probat ex Basil., Dionys., Perieget., Lucian., Virgil.,*
« *et Plin. De quibus videsis auctor. nostrum h. l. pro-*
« *lixè satis disserentem. Alii ergo פנינים reddunt, mar-*
« *garitas, sive uniones. Hanc interpretationem multa*
« *adstruunt: 1° Ad פנין penin alludit תפנית, con-*
« *spicua margariferæ nomen in usu apud Græcos et*
« *Romanos, Athen. l. 3, Plin. 9, 33. Unde et πιννα*
« *promargaritâ, Ptol. 6, 7, et 7, 1. 2° Probatur ex voce*
« *תפנית, quæ margaritis propria est, de quâ jam di-*
« *ctum. 3° Huc facit, quòd peninim cum rebus pretio-*
« *sis passim recensentur. 4° Et quòd Prov. c. 20,*
« *15, occurrit רב פנינים copia margaritarum, quarum*
« *plures suppetunt quàm gemmarum pretiosarum;*
« *adèd ut circa unam insulam margaritas 3000 quando-*
« *que cymbis expiscantur. 5° Et quòd remota esso à Ju-*
« *daea margaritarum loca insinuat Prov. 31, 10.*
« *Nempe nusquàm propiùs occurrit earum piscatio*
« *quàm in Persico sinu; quo sinu Chaldæi, multò Ju-*
« *dææ viciniore, tamen ubique describuntur ut gens*
« *remota valdè, ut 2 Reg. 20, 14, Isa. 5, vers. 26,*
« *Jer. 5, v. 15, Hab. 1, v. 8. Sed unum potest objici,*
« *quòd rubere dicuntur Thren. 4, 7, ubi de Naziræi*
« *dicat רב פנינים, rubri fuerunt pro peninim.*
« *Id margaritæ non convenit, quæ candore notabilis*
« *ipso est. Dices margaritarum alias rufas esse, alias*
« *aureas, vel fulvas ut notant Plin., Athen., etc. Ve-*
« *rùm isti colores in iis et infrequentes sunt et vitiosi;*
« *nec quisquam ideò diceret aliquid rufum esse ut mar-*
« *garitam; ut neque nigrum esse ut hominem, quamvis*
« *hominum quidam nigri sint. Assero itaque Heb. תפנית*
« *propriè rubere, interdum aliter sumi; æquè ac Lati-*
« *num rutilare, quòd sæpè valet tantùm splendere, ut*
« *Æn. 8:*

« *Arma inter nubem cæli regione serena*
« *E cælo rutilare vident.*

« Hinc Philoxeni glossa λεμω, splendo, rutilo; et
« passim in poetis rutilare dicuntur luna et stellæ, ob
« splendorem. Eodem exemplo à poetis purpurea vo-
« cantur quæ sunt eximii candoris. Albinovanus in
« Mæcenatis obitum:

« *Brachia purpureâ candidiora nive.*

« Horat. ad Venerem lib. 4, od. 1:

« *Tempestivius in domo Pauli purpureis ales oloribus*
« *Commessabere Maximi.*

« Quia utrique colori, candido, inquam, et purpu-
« reo, hoc commune est, ut à mixti luminis multum
« habeant. Itaque à תפנית lucere est Chald. תפנית purpu-
« reum et coccineum; et λευκή alba dicitur quæ insi-
« gniter splendet. Hesych. λευκά, φαίδρα, λαμπρά, rur-
« sus, λευκόν, τὸ λαμπρόν. Sed quod maximè ad rem fa-

tiae, ut ait Baruch, cap. 3, versu 12, et seqq. Itaque in cœlum omninò abeundum est, ubi tabernaculum suum collocavit, unde fulgurat, unde in puras mentes lumen spargit; illuc nobis evolandum est, et cogitandum simile quiddam fieri oportere, quod Aristes, priscae philosophiæ columen, sibi evenisse comminiscabatur. Dicebat enim Proconnesius ille vir θεοδιδακτος (ut Maximus Tyrius, dissertatione 22, refert) animam suam relicto corpore rectà cœlum petisse; inde Græcorum et Barbarorum terram universam, omnes insulas, fluvios et montes circuisse, tandemque in hyperboreis constitisse finibus; hinc se ritus omnes, omnium rerumpublicarum observasse mores, terrarum omnium ingenia, mutationes aeris, alluviones maris, fluviorum ostia, quin et cœlum ipsum multò facilius quàm inferiora lustrasse. Denique mirabilem animæ peregrinationem exponebat, quâ divinum cognitionis genus consecutus fuisset, cùm significare, opinor, vellet, à Deo atque à cœlo maximarum rerum intelligentiam hominibus accidere. Quam utinam nos peregrinationem adhiberemus ad percipiendam sapientiam, quæ à sublimibus Dei thesauris igneoque solo arcessenda est! Christus Jesus, in quo thesauri sunt reconditi omnes scientiæ et sapientiæ Dei, promus-conditus et diribitor illius est, quod D. Joannes arcano suo dicto admonuit: *Unctio ejus docet vos de omnibus*, 1 Joan. 2, 27. Ubi Christus sive sapientia vocatur *unctio*, hoc est, unguentum, ut S. Hieronymus alique vertunt, propriè autem oleum odoratum et divinum, splendidum igne, ad fovendum et corroborandum aptissimum, unde sequitur lux, calor, fortitudo. Unctio enim, sive intimum istud oleum sapientiæ, oculos mentis fulgore suo illustrat et erudit, ut co-

cit, אדם, quod Heb. est *rubere*, Arab. sign. *candere*; hinc illis ADAMO de quovis jumento est *maximè candidus*; et NAKA ADINA, *camela summè candida*. Ita exponunt Alcamus Giggeius, Golius. Sic ergo hic locus exponendus, *candebant*, vel *lucabant*, et *nitebant*, corpore præ margaritis. Constat hęc verè dici ex Levit. 13, 19, ubi בדרת, i. e., *lucida* lepræ macula, à Mose vocatur לבנה אדמדמת, quod vertendum (non, *alba impensè rubra*, quod absurdissimum est, nec, *alba subrubida*, quò certum sit geminatas radicales in אדמדמת, ut in aliis, significationem intendere; nec, *alba, aut rubra*, quum Deus hęc duo junxerit ibi, et v. 24, 42, sed) *macula-alba maximè lucida*. Quò pertinet, quò בדרת baheret à Mose appellatur. Nam Arab BAHARA *lucere* est, et Chald. BAHIR est *lucidus*; Hebraicè etiam; unde Job. 37, 21, אור בדרת, *lumen lucidum*. Itaque בדרת propriè est *macula lucida*, vel *instar nivis candida*; qui verus lepræ color, Exod. 4, 6, Num. 12, 10, 2 Reg. 5, 27. Vide à nobis annotata ad Lev. 13, 19. Rursus, Cant. 5, 10 אדם צה ואדם, nolim reddere: *Sponsus meus candidus est et ruber*, sed, *candidus est et lucidus*, i. e., summo candore nitens, הן היא דנסו, quòd Jeremias h. l. sic imitatur, ut patebit totum legenti: *Fuerunt nive puriores, lacte candidiores, corpore margaritis lucidiores*; et sic omnia bellè coherent, quia nix, lac et margaritæ sunt concolores. Quòd si ultima verba reddas, *gemmis rubicundiores*, 1° iidem *candere et rubere* dicuntur, quod non convenit; 2° nec pleræque gemmæ rubent, sed soli carbunculi, aut his congenères, carchedonii, sandastri, sardæ, etc.; 3° rubent tantum ægri aut ebriosi. »

(Synopsis.)

gnoscamus et virtutis pretiam atque pulchritudinem, et vitiorum deformitatem, et mundi fraudes, et Satanæ dolos, et salutis viam, et Dei providentiam, judicia formidanda, summum erga nos amorem, et alia similia, quæ scire pulcherrimam et salutarem dico esse sapientiam. Hoc oleum effundit in mentem Christus, cujus aleum effusum nomen est, quique ab unctione nominatur, et dicitur etiam aliquando unctio, ut apud Danielelem, cap. 9, 16: *Occidetur Christus*; in Græco est χρισμα, *chrisma*, *unctio*: itaque vertit eo in loco Tertullianus contra Judæos, cap. 8: *Exterminabitur unctio*. Ille est enim intra velum magister, in animæ penetrali doctor, quem ait eleganter D. Augustinus cathedram habere in cœlo, qui corda docet: quam ob causam vocat etiam se lucem mundi. Vel unctio fit à Spiritu sancto, qui lucernam accendit, et siparium dejicit, ut clarà in luce ponantur veritates; qui, ut Davidis præconio intelligimus, *docet hominem scientiam*, Psal. 93, 10. Unctio illius est donum intellectus, quo vulnus ignorantiae curatur, tenebræ mentis nebulae disjiciuntur, grata lux oboritur. S. Irenæus, lib. 4, cap. 43, *chrisma veritatis* nominat; Gregorius Magnus, lib. 5 Moralium cap. 19, vult esse allocationem intimæ inspirationis, quæ humanam mentem contingendo sublevat. Ita reconditam et Deo dignam sapientiam illi attribuit D. Paulus, 1 Cor. 12, 8: *Atii per spiritum datur sermo sapientiæ*. Verum nihil refert Christo an Spiritui sancto id attribuamus. Constat hoc quidem certè, amatorem hominum Deum istam unctionem oleumque sapientiæ spargere per eorum mentes admirabiliter lucentis, qui clarissimis ejus luminibus obscurant, neque nubem malitiæ obtendunt. Itaque gentium doctor instruens Timotheum: *Dabit*, inquit, *tibi Dominus in omnibus intellectum*, 1 Tim. 2, 7.

Benè habet; jam cognovimus unde sit evocanda sapientia. Divinè S. Jacobus, et felicissimè ad humani generis bonum et consolationem: *Si quis indiget sapientiâ, postulet à Deo*, Jac. 1, 5. Quis verò non indiget? In his mundi ut Ægypti tenebris, in circumfusâ errorum caligine, quam vitium in orbem inducit, in consilii inopiâ, quam inexplebiles cupiditates et tumultus affectionum ingenerant, nisi nobis sapientia alluceret, quis tandem esset finis malorum? In tartarico flumine concupiscentiæ, quo ut sævo et ineluctabili torrente tam multi ad orcum et justissimas scelerum poenas rapiuntur, quis reperire vadum posset, nisi duce et monstrante viam sapientiâ? Cùm tam multæ sint apertæ viæ damnationis, et scientia inplet, cæca præcipitet ambitio, diro in luto libido volutet, et velut in συκομαχία funestè que in nigrâ nocte prælio tam multi vulnera mortisque excipiant, quis salutis et vitæ locus foret, ni sapientia nos tantis periculis circumsessos velut è fati faucibus et calamitate eriperet? Sit aliquis in terrâ pollens magno et amplissimo dominatu, sit in opum abundantia delicatus, sit omnigenæ compos eruditionis, et ingenii magnitudine possit æstimare seculum, sit denique, ut Salomonis ore dicam, Sap. 9, 6, *consummatus inter filios hominum, si ab illo abjuerit sapientia. in nihilum computabitur.*

Hæc est autem vera sapientia, sapere quæ Dei sunt, et cognitionem ad bonam vitam, et Dei cultum gloriamque referre, non inflante scientiâ tumescere et efferi, eorum more sapientium, qui cum sibi viderentur sapientes, Job superbiam et impiæ mentis inanitatem stulti facti sunt, ait D. Paulus. Eleganter papa Gregorius omni ratione Magnus, lib. 2 Dialogorum, in Præfatione D. Benedictum appellat *scienter nescientem* et *sapienter indoctum*, qui, despectâ pompâ garrimentum philosophorum, et crepante eloquentium bombo, ad quærendam et perficiendam Dei voluntatem magno animo se contulerat. Quod tamen non dicit, ut ostendat, humanam eruditionem atque doctrinam esse alienam à viris probis et religiosis, sed ut potius intelligamus, multum abesse à splendore veræ sapientiæ, ad quam alia multa et magna requiruntur. Cujus perfectio inde animadverti potest, quod cœli fetus sit, non soli; et proinde à Jacobo apostolo dicitur, *quæ desursum est sapientia*, Jac. 3, 17; et longè ante Baruch Deum *sapientiæ fontem* nominaverat, Baruch 3, 12; et vetustior quoque Salomon clarè dixit *omnem sapientiam esse à Deo*, Eccli. 1, 1. Qui omnes divinitus afflati homines procul dubio præsens hoc, de quo agimus, Jobi oraculum jam ante consuluerant, et ex eo unde petenda foret sapientia probè intelligentes, ad arcanum ejus fontem Dei munere penetrarunt, atque aliis deinceps ad veram sapientiam divini duces et fidi manuuctores facti sunt.

Neque verò existimare debemus similes aliorum fuisse homines illos quos Deus voluit esse internuntios atque interpretes suæ voluntatis et divinæ scholæ magistros: de quorum præstabili dignitate et amplitudine sacræ eruditionis si quis loqui, ut par est, vellet et cogitare, intimum usque in animum penetrare opus esset, atque ad illum succedere, quem mirificè D. Petrus stylo cœli et inusitato *cordis hominem* dixit *absconditum* et arcanum. Ibi sine dubio videremus ut in propriâ sede morantem sapientiam; quemadmodum excellenter mihi exposuisse visus et prædicasse D. Ambrosius, epist. 27: « Exterior, inquit, homo plurima in se membra habet; interior autem cordis homo totus sapientia est, plenus gratiæ, plenus deo coris. » Hoc ipsum more suo, hoc est, aureis symbolis, illustravit Regius vates, cum Ecclesiæ typum ascititiis pigmentis convenustat ad omnium admirationem; ita enim canit, Psal. 44, 14: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*. Illud *ab intus* satis innuit loqui illum de abscondito cordis homine, ubi non minùs sapientiæ quàm sanctimoniæ domicilium est, unde vera et ingenuo animo digna laus gloriaque redundat. Eandem rem insinuant commutatis verbis Septuaginta, qui sic habent: *Πᾶσα ἡ δόξα αὐτῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἐσεβὼν, omnis gloria ejus filiæ regis Hesebon*. Quam ultimam vocem Didymus in Catenâ ait significare *λογισμὸν, cogitationem*, et dici omnem gloriam animæ peti à rege Hesebon, hoc est, Deo, rege cogitationum; qui, cum in corde sacrorum hominum velut in augustali verendoque sacrario versetur, splendidissimas et pulcherrimas cogitationes in id immittit

S. S. XIV.

lumine sapientiæ fulgurantes. Unde quidam Græci, ut notat S. Hieronymus, pro eo quod nos habemus, *ab intus*, legunt *ἐξ ἐνοσίων, ex cogitationibus*, quæ incredibili varietate exornantis animum sapientiæ decorem efficiunt. Quò referri quoque potest vocis *Hesebon* interpretatio; quod docti volunt præterea significare opus textile et variegatum, reconditæ cujusdam artis excogitatione perfectum. Nihil sanè varium magis ipsâ sapientiâ, nihil est magis compositione aut insigni pulchritudine speciosum. Quare cum sacri homines docent et eructant verbum bonum, tunc reclusis pretiosæ apothecæ valvis intimæ illæ divitiæ panduntur; quasi de illis Job tanto ante præmonuisset, *trahitur sapientia de occultis*, ab animæ videlicet penetrâli, ubi sapientiæ gemmæ reconduntur, vel quiddam etiam omni gemmâ pretiosius. Quod Hebræus textus sic effert: *Pretiosior est sapientia margaritis*; Septuaginta verò hoc modo: *Εἰλικυσον σοφίαν ὑπὲρ τὰ ἐσώτατα, trahere sapientiam super intima*, vel plus quàm intima. Vocant *intima*, quæ noster *occulta*, ea videlicet quæ recondi solent, arcanisque in thesauris ob pretium speciemque mirabilem servari. Ut enim in principum virorum ædibus oculi solent et tutissimo in loco teneri unioes, pretiosi lapilli, aurum, argentum, purpura ditiorque supellex, cum tamen reliqua domus satis ornata videatur: ita in sacris hominibus cum species cultusque exterior, et communis in publicâ luce conversatio incredibili modestiâ refulgeat, tamen intus copiæ longè pulchriores tenentur, quæ uno sapientiæ nomine comprehenduntur. Ita pulchrè Cresollius noster, Anthologiæ cap. 6, hunc locum illustrat et aptis similitudinibus exornat. Vide plura copiosè et sublimiter de sapientiâ S. Dionysium, cap. 7 de Nominibus divinis.

VERS. 19.—NON ADÆQUABITUR EI TOPAZIUS DE ÆTHIOPIA, NEC TINCTURÆ MUNDISSIMÆ (1) COMPONETUR. Idem est sensus cum jam dictis, aliis verbis expressus ad majorem exaggerationem inæstimabilis pretii, quo gemmas et stragulas vestes pretiosissimas sine comparatione superat et excedit valor sapientiæ, cum quâ nulla esse potest topazio, nulla lapillis vario colore radiantibus aliisve rebus de pretio ac venustate contentio. Id quod Salomon quoque æquissimus rerum æstimator haud obscurè significavit his verbis: *Optavi, et datus est mihi sensus; et invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ; et præposui illam regnis, et sedibus;*

(1) Variis coloribus tinctis lapidibus pretiosis. Vel de vestibus pretiosis, eoloribus infectis intellige.

(Tirinus.)

כֶּרֶם-תּוֹפַזִּים aliis, post Hieronymum, est topazius Arabiæ: quam sententiam Brunius multis defendit, ejus argumentis plura addidit Pareau, p. 335, seqq. Aliis est smaragdus Æthiopiæ, quod ipsum et Niebuhrius à Judæo Mascatensi accepit. (Rosenmuller.)

TOPAZIUS, תּוֹפַזִּים, vel smaragdus; et topaz. et smaragdus virent.

ÆTHIOPIÆ, i. e., vel, insulæ maris Rubri, in sinu Troglodytico et Æthiopico. Vide Plin. lib. 6, 29 et 37, 8; vel Indiæ. Topazius apud Troglodytas frequens est, smaragdus apud Æthiopes; Plin. 37, 5.

NEC TINCTURÆ, etc. בְּכֶרֶם כֶּרֶם, auro mundo, sive puro, i. e. expurgato. Hinc constat כֶּרֶם aurum esse, non gemmas, quia gemmæ jam puræ sunt. (Synopsis.)

et divitias nihil esse duxi in comparatione illius; nec comparavi illi lapidem pretiosum; quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua; et tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius: super salutem et speciem dilexi illam, et proposui pro luce habere illam, etc. Sequitur in textu:

VERS. 20. — UNDE ERGO SAPIENTIA VENIT? ET QUIS EST LOCUS INTELLIGENTIAE (1)? — VERS. 21. — ABSCONDITA EST AB OCULIS OMNIUM VIVENTIUM, VOLUCRES QUOQUE COELI LATET (2). Est repetitio versûs duodecimi et decimi tertii ad majus sapientiae desiderium inflammandum, studiumque excitandum propositâ rei celsitudine, q. d.: Haec sanè sapientia tam pretiosa, ut diximus, iam fugiendis peccatis et prosequendis virtutibus necessaria, haudquaquam in seculo isto cæcò et insipiente commoratur; non est enim illius origo sub caelo, cum etiam caeli aves lateat; significans eam in regione sublunari et aethera, quam pervagantur aves, nunquam inveniri, cum sit supercaelestis, ut quæ in veris virtutibus Dei que cognitione supernaturali consistat, ideòque nec hominibus, quos per viventes intelligit, neque angelis, quos caeli volucres metaphoricè appellat, notam esse, quod planè verum est, si naturalis duntaxat eorum vis spectetur.

Tropologicè. Vera sapientia, quæ neque ab homine, id est, terrena sapiente, cognoscitur, neque in suaviter viventibus et carnalibus invenitur; quam neque abyssus, hoc est, astutus, possidet, neque iracundus et instar maris turbatus assequitur: quæ neque inter viventes sibi ipsis et propriis passionibus servientes, neque inter volucres, hoc est, superbos et arrogantes, inhabitat; manifestum est, quoniam à seculo excluditur, et cum impiis et peccatoribus minimè commoratur. Ita P. Alvarez de Paz, tom. 1, lib. 1 part. 1, cap. 7. Hunc sensum B. Gregorius, lib. 18 Moralium, cap. 24 et 25, confirmat: qui nomine terræ animam humanam, nomine abyssi corda hominum, et nomine maris inquietudinem mentium secularium intelligit; in quibus ait sapientiam non inveniri, quia neque hujus mundi voluptatibus pascitur, neque duplicitate et astutiâ humani cordis possidetur, neque curarum secularium inquietudine delectatur.

Sed ad quid rationum momentis aut Scripturæ sacrae testimoniis indigemus, cum ipsos mundanos se esse sapientiae hostes et inimicos audiamus? Isti enim sunt, qui dixerunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus; qui moniti à Domino, ut interrogarent de semitis antiquis, et de viâ bonâ, ut ambularent in eâ, dixerunt: Non ambulabimus; et rogati ut audirent vocem tubæ, responderant: Non audiemus. Frustra testes adferuntur, ubi ipse mundus procaciter suam insipientiam confitetur. Quamvis autem mun-

(1) Repetitio est interrogationis, cui responsionem subjicit, à Deo esse. (Codarcus.)

(2) Prosopopœia est, q. d.: Ne in sublimibus quidem locis, quò aves volare solent, reperitur, nec sursum, nec deorsum, in abstrusis aut remotis locis. Vel, aves sunt angeli Dei, qui leves sunt et volucris naturæ, videntque faciem Dei; non tamen omnia assequuntur mysteria ejus, nec ad Dei perfectionem intusque mentem omninò penetrant. (Synopsis.)

dani verbis non dicerent se esse insipientes atque ignorantes, opera tamen illorum id manifestè testantur. Si enim cæci erant illi iherusalem et impuri Sodomitæ, qui, cum essent prope domum justis, ostium tamen ejus invenire non poterant, multò magis cæci hunc habitatores Sodomæ, id est, mundi hujus, qui inter tot magistros qui eos erudiant, atque in mediâ Evangelii luce non inveniunt ostium justitiæ, neque in januam suæ salutis incurrunt. Capti erant oculis Syri dum putabant se amicum sequi, cum tamen Eliseum hostem sequeretur; qui eos collocavit in medio Samaritæ, et hostibus sanguinem Syrorum sitientibus tradidit. Et multò magis lumine capti mundani, qui ab Ecclesiâ et ministris ejus proprii periculi admoniti, dæmonem deterrimum hostem tanquam fidelem amicum sequuntur, qui eos non in Samariam inferat, sed in gehennam locum tormentorum detradat; de quo subditur:

VERS. 22. — PERDITIO ET MORS DIXERUNT: AURIBUS, NOSTRIS AUDIVIMUS FAMAM EJUS (1). Id est, perditio ac mortui homines non viderunt nec possederunt sapientiam, sed aliquam duntaxat ejus famam perceperunt. Primò, quia in morte et inferno videtur insipientia peccatorum, et per consequens contraria sapientia quasi umbrâ tenuis cognoscitur. Nòrunt quippe infelices illi sotes se fuisse damnatos, quia sapientiae Dei minimè studuere: quod nihil est aliud quam sapientiae famam velut aure sive per auditum nôsse, ut discriminentur ab electis qui et audierunt et strictissimo amplexu sapientiam tenuerunt.

Secundò, quia quando primum peccatum et mors per Adæ peccatum ingressa sunt in orbem, sparsus est rumor et fama de Messia seu Christo, qui est Sapientia Patris, in terram aliquando venturo; et sic illi qui Jobi tempore adhuc in limbo erant Patres, quantumcumque hic longævi fuissent ac docti, damnati item et dæmones, quantumcumque sagaces, non nisi exiguam habuerunt scientiam et notitiam veræ sapientiae.

Tertiò, quia philosophi gentiles et infideles, qui in inferno versantur, umbram aliquam sapientiae cognoverunt.

Quartò simplicissimè, quasi dicat: Sapientia sese quidem exerit ad vitam, et ad mortem, aerem et terram, et loca subterranea, ipsaque penetralia mortis, et centrum terræ, quò penetrat fama ejus: ipsa tamen sapientia et fons sapientiae non ibi, sed in Deo et solis divinitatis quærenda est. Nam uti subjungitur,

VERS. 23. — DEUS INTELLIGIT VIAM EJUS, ET IPSE NO-

(1) Sententiam esse puto, sapientiam longè à nobis esse dissitam, et habitare quodammodo in remotissimis locis. Porrò loca remotissima perditio et mors dicuntur, quòd qui illuc se conferunt, periculum mortis subeant propter longam peregrinationem, etc. Itali eum, quem ex remotissimâ regione venisse significare volunt, dicunt proverbiali schemate: E venuto da casa del Diavolo.

AURIBUS, etc., quasi dicant: Ubi sedem habeat sapientia, non est nobis planè ignotum. (Menochius.)

MORS ET PERDITIO, id est, mortui et perditii in inferno. Allegoricè, qui in limbo sunt patres, quantumcumque longævi hic fuerint et docti; damnati item et dæmones. (Tirinus.)

VIT LOCTM ILLIUS. Deus, inquit, ex se pernoscit viam, quæ creaturas ad sapientiæ amplexum perducit; creaturæ verò minimè, nisi ex Dei beneficentiâ et largitate. Via sapientiæ lex divina est, sive ipsius legis disciplina; quod Sapientia ipsa sic testatur, Prov. 8, 32: *Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam, et estote sapientes*; quasi diceret: *Carpite viam et acquirite me. Locus sapientiæ Deus est, sicut ipsa docet, Eccli. 24, 5: Ego ex ore Altissimi prodivi.* Ergo et viam et locum nôsse Dei est à naturâ, cæterorum à gratiâ. Locus sapientiæ dicitur Deus, vel sapientiæ increatæ, quæ in eo non inest formaliter, ut schola loquitur; vel creatæ, quæ in eo non inest, sed ab eo genus ducit et efficitur. Nos enim Dominus hâc gratiâ et honorè dignatur, ut nobis sapientiam suam, quæ est thesaurus absconditus, thesaurus inæstimabilis, offerat: ad illam nullum naturâ nostrâ aditum habemus; tamen illam Deus nobis offert, ita ut nobis ad eam inveniendam longis viarum circuitibus minimè sit utendum. Cur verò? Duntaxat patiamur nos à Deo nostro doceri, et hic thesaurus nobis offeretur. Bonum igitur hoc singulare et eximium est quod Deus nobis tribuit, quando ipsi visum est nobis id, quod ita à nobis alienum erat et quo privati eramus communicare.

Vide quæ superius de hâc Dei sapientiâ diximus, cap. 9, vers. 6. Quibus hic adde ex S. Dionysio de divinis Nominibus, cap. 7: « Dei sapientiam increatam et omnem mentis et rationis, omnisque sapientiæ et intelligentiæ causam esse, et ipsius esse omne consilium, et ab eâ omnem scientiam et intelligentiam proficisci, et in eâ omnes thesauros sapientiæ et scientiæ Dei absconditos esse. Etenim convenienter iis quæ antea dicta sunt, causa supraquàm sapiens et omniâ sciens, per se sapientiæ et totius sapientiæ tam universalis quàm singularis effectrix est; ex eâ intellectuales ac intelligentes angelicarum mentium virtutes simplices ac beatas habent intelligentias, dum non dividuis, aut è dividuis, vel sensibus, vel divisivis rationibus ratiocinando divinam colligunt scientiam; nec iisdem communiter adhærent, sed ab omni materiâ pluralitateque puræ, spiritali à materiâ secreto atque uniformi modo ea capiunt, quæ in divinis intelligi possunt: estque illis vis spiritualis atque operatio impermixtâ et immaculatâ puritate resplendens, et conspicax divinarum Intelligentiarum; quæ divisionis ac materiæ carentiâ, nec non deiformi unitate, ad divinam et plusquàm sapientem mentem ac rationem, quantum fieri potest, per divinam sapientiam efformatur. Hinc etiam animæ ratiocinandi vim obtinent, quæ dum per digressus quosdam et per ambages rerum investigant veritatem, propter divisam et omnifidam varietatem non parùm ab unitis illis mentibus deficiunt; sed ubi demùm è multis in unum sese colligunt, angelicas etiam, quantum quidem animabus congruit, intelligentias æmulantur. Quin et sensus ipsos si quis sapientiæ quemdam sibilum esse dixerint, nequaquam à verò aberrabit. Nam et dæmonum quoque mens, in quantum merè est, ex ipsâ est; in quantum verò amicus

est, et id quod appetit nec scit nec vult assequi, verius à sapientiâ defectio dici debet. » Est igitur divina sapientia ipsiusmet sapientiæ creatæ atque omnis etiam mentis, rationis ac sensûs principium, et causa, et procreatrix, et perfectio, et custodia, et terminatio. Quàm porrò sublimes modo ac ratione ista omnia complectatur, idem S. Dionysius paulò post edisserit: « Mens, inquit, divina comprehendit omnia cognitione quâdam eminenti, quâ secundùm ipsammet omnium causam in se omnium cognitionem anticipat, priusquàm angeli fierent cognoscens angelos, eosque creans, cæteraque omnia intus èt ab ipsâ, ut ita dicam, exordio noscens, et in rerum naturam proferens; idque arbitror Scripturam significare cum ait: *Qui novit omnia priusquàm fiant*, Dan. 13, 42. Non enim ex rebus ipsis res discens, novit eas divina mens, sed ex seipsâ et in seipsâ secundùm causam omnium scientiam et notionem et essentiam præhabet, et ante comprehendit, non singulis secundùm cujusque speciem intendens, sed secundùm unicam causæ complexione cuncta sciens et continens: sicut et lux secundùm causam tenebrarum notionem anticipat, non aliunde quàm ex luce tenebras noscens. Seipsam igitur divina sapientia novit sciens sciet omnia; materialia immaterialiter, divisibilia indivisè, et multa unicè, ipso uno omnia et cognoscens et producens. Nam si secundùm unam causam Deus omnibus esse impertit, secundùm eandem unicam causam sciet omnia tanquàm ex se existentia, et in seipso ante præexistentia; et non ex rebus rerum accipiet notionem, sed et ipsis singulis ipsarum aliisque aliarum notitiam largietur. Non habet itaque Deus peculiarem scientiam suam, aliam verò communem res omnes complectentem; ipsa enim omnium causa seipsam cognoscens, nullò modo ea, quæ ab ipsâ sunt, et quarum causa est, ignorabit. Hâc igitur Deus res cognoscens non scientiâ rerum, sed scientiâ sui ipsius ipsas novit. » Quibus verbis sanctus Dionysius ad Dei sapientiam investigandam et pro captu nostro cognoscendam viam aperit prorsus admirabilem.

VERS. 24. — IPSE ENIM FINES MUNDI INTUETUR; ET OMNIA QUÆ SUB COELO SUNT RESPICIT. Hæc ex præcedenti versu allatis clara sunt et perspicua. Intuetur, inquit, et respicit omnia singulari quâdam observatione et circumspectione, ut rerum ordinem intueatur, et sine læsione naturæ earum finem à se destinatum attingat. Qui enim credibile est, ut illa quis ignoret quæ ingenio designavit, et arte perfecit? Nam omnia quæ mundi complexu tenentur, *in numero, pondere et mensurâ* confecit, Sap. 11, 21, hoc est, eo molimine sapientiæ, eâ consilii luce et mirandâ moderatione, quâ major cogitari nequit. Et quemadmodùm videmus solem naturæ suæ bonitate radios undique spargere suos, et caloris sui divitias ultrò fundere, sic immensa illa sapientia infiniti sui luminis scintillas mittit, et undique universum beat. Ab illâ ut uberrimo et copiosissimo fonte omnes artes et reconditæ scientiæ, atque arcana et magnifica ingeniorum vis profluxit.

Quam ob causam matrona illa nobilis parens Samuelis divino instinctu *Deum scientiarum* nuncupat. Ab illà ordo in omnibus, et mirabilium operum pulchritudo, et velut in concentu symphonia omne artificium et admirationem superans manavit. Itaque S. Paulus *multiformem sapientiam Dei* prædicat, Ephes. 3; et David, Psal. 76, 13, cantu extollit *ejus adinventiones*, vel, ut vertit Symmachus, *μηχανήματα*, *machinamenta*, excogitationes rerum mirabiles, molitiones inauditas, quas non nisi interminata Numinis sapientia potuit concipere; quarum hic aliquas Job recenset.

VERS. 25. — QUI FECIT VENTIS PONDUS, ET AQUAS APPENDIT IN MENSURA (1). Significat inprimis Deum suum

(1) Hujus et proximi versùs cum duobus postremis versiculis nexum omnium optimè perspexit et explicavit jam sæpius à nobis laudatus Bouillier, cujus Observat. Miscellan. in lib. Jobi quùm à recentissimis interpretibus ferè neglectas videam, ex illis quæ ad locum nostrum illustrandum faciunt (p. 272), hic apponere liceat: « Verba לַעֲשׂוֹת לְרוּחַ בְּשֵׁקֶל nihil necesse est

« verti, ut *faceret ventis pondus*; sed ex præpositionis « vi æquè benè redditur *Quum faceret*, commissurà « factà cum sequentibus, *tum dixit homini* (v. 27), « tali sensu: Jam inde à primo mundi satu, rerumque « primordiis Deus homini, religione institutà, verè ac « solidæ sapientiæ lumen impertiit. Si priorem inter- « pretationem sequaris, id ei incommodi inest, quòd « à divinà sapientià ad humanam præcipiti saltu tran- « siliatur. Quis enim, quæso, erit nexus? Numini ex- « plorata ab omni ævo fuit sua sapientia, quâ res « cunctas exquisitâ arte, pondere, numero et mensurâ « fabricatus est; dùmque hæc omnia architectaretur, « docuit hominem, quâ potissimùm in re ipsius homi- « nis sapientia consistat. Vides quàm confragosa hæc « sint et hiulca. Noster ex adverso enarrandi modus « orationem dat æquabilem, quæ continenti serie fluit, « et sic procedit: Ab rerum initio, dùm mundum as- « pectabilem conderet Deus, tunc religionis sancta « jura legesque posuit, quas statim hominibus patefe- « cit. Quasi Jobus sic loqueretur: En tibi sapientiam « illam, hominibus vestigantibus imperviam, cujus se- « dem unus novit Deus, quam libratissimis rationibus « constituit, jamque ab origine primâ hominum generi « revelavit. Eam miseri mortales cum ex animis era- « sissent, utpote quos conditoris sui ceperat oblivio, « propriæ mentis ductu quæsitura, in avia sese indu- « runt, et irremeabiles labyrinthos, irritò labore. Qui « delubra igitur et edita templa sapientiæ adire cupit, « atque ad eam penetrare sese, ad Creatorem suum « redeat oportet, et primævæ revelationis vestigia re- « legat. Tum pernoscet, timere Deum, et recedere à « malo, eam veram demùm esse sapientiam. » לַעֲשׂוֹת ante h. l. quùm quando notat, ut 2 Sam. 18, 29, לְשַׁלַּח, quùm mitteret; Exod. 14, 27, לְפָנֶיךָ בְּקַר, quùm appareret diluculum. Vid. et Genes. 24, 63, Deut. 23, 12, Ps. 46, 6. Et h. l. versu proximo pro לַעֲשׂוֹת est בְּעֵשׂוֹת.

Vento *pondus*, בְּשֵׁקֶל, tribuit, quia ille rebus quasi incumbit, et arbores ac plantas versùs terram deprimit, tanquàm si pondere aliquo premerentur. Sic etiam Plinius Hist. Nat. 2, 48, *pondus incursumque ventorum* jungit. Pareau sensum hisce verbis inesse dicit: Quoscumque habeant vires venti, eæ omnes, nec plures nec pauciores, ab ipso creatores iis tunc inditæ fuere, cum hunc orbem in ordinem redigeret. וכיִם תִּכְן בְּמִדָּה, et quùm aquas libaret mensurâ, quùm quasi staterâ appenderet aquam, quam cuique loco attribuit, ut maria et flumina intra certam mensuram certosque fines se continerent. A. Schultens simul *librationem* significari existimat *exactissimam*, quâ aquarum infinita illa vis et moles constantissimè æquilibrium suum servat,

cuique vento indidisse pondus, hoc est, vim et propulsionem ad certum quemdam impetum et cursum ex uno loco in alium. Alia est enim vis, alius impetus et cursus per orbem Zephyri et Euri, Aquilonis item et Austri. Ne verò quispiam putaret scientiam ventorum vel tenuitate ac vilitate materiæ, vel facilitate noscendi non magno æstimandam, Salomon in sapientiâ inducitur inter alia præcipua, quorum scientia sibi divinitus data fuerat, ventorum cognitionem commemorans; sic enim ait, Sap. 7, 17: *Ipsè dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, etc., commutationes temporum, stellarum dispositiones, naturalium differentias virgultorum, virtutes radicum, vim ventorum, cogitationes hominum, et quæcumque sunt absconsa et improvisa didici: omnium enim artifex docuit me sapientia.* Et verò arduum est nôsse quæ sit materia ventorum, unde cujusque origo, quæ causa tanti et tam pertinacis impetûs ac celeritatis, à quo singulis suorum cursuum discreta et dimensa fuerint spatia, quemadmodum sua cuique periodus et duratio præfinita sit; quâ ratione ventorum vicissitudo et alternatio tam constanti ordine certaque lege procedat, unde ventis tantæ vires tantaque mirabilium effectuum diversitas. Ergo tenuis quidem res ventus est; at ejus scientiam callere non tenuis et gloria, nec minima sapientiæ pars. Inter ea enim, quæ difficilè philosophia nostra assequitur, est cognitio naturæ ventorum; in quâ explicandâ valdè se philosophorum princeps Aristoteles torquet; et post omnia ejus documenta et ratiocinationes id verissimum est quod Christus dixit, Joan. 3, 28: *Nescis unde veniat, aut quò vadat.* Id est, ignoras unde processerit, et quò tendat: idèoque illum penitus ignoras, cujus principium et finem non cognoscis. Levissimè fertur ventus, extollitur, et volat, facillimèque dissipatur; de quo si quærās quid remanserit, nihil penitus invenies. Hæc tamen Dei potentia, qua *fecit ventis pondus*. Quod idèò dictum credo, quia verè qui omnia disposuit in numero pondere et mensurâ, ita attemperavit ventorum flatus, ut, non nisi secundùm divini ordinis dispositionem, discurrerent, prout conservationi expedit universi, juxta illud quod S. David postea dixit, Psal. 148, 8: *Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*, id est, mandatum ejus. Nec enim ventus oritur ad sul libitum, aut sine libramento et pondere, sed tali impetu quali Deus concidit: ita misit ventum qui exsiccaret aquas maris, ut viam Israelitis faceret: ita etiam ut mare perturbaret, et grandem tempestatem excitaret, quò Jonam fugientem revocaret: ita etiam ut ortygometra aut coturnices quasi in alis suis ferret, et alibi ut locustas Ægypto expelleret, etc. Quâ in re Dei potentia manifestè conspicitur, qui rem, quæ tam alienè videtur à mensurâ et pondere, non posse aut fluere permittit, nisi sub determinato pondere et mensurâ, quam ille statuit.

ad legem altitudinis omnem suum motum fluxumque conformare coacta. Quâ interpretatione tamen nescio, annon poetæ nostro subtilior physices cognitio tribuatur, quàm ab illâ ætate jure exspectari posset.

(Rosenmuller.)

Cæterum B. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 4, aliquid aliis in his verbis contemplatur : « Velocitate, inquit, ac subtilitate ventorum in Scripturâ sacrâ solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur, Psal. 17, 11 : *Qui ambulat super pennas ventorum*, id est, qui transgreditur virtutem animarum. » De quibus et illud intelligi potest, Psal. 134, 7 : *Qui producit ventos de thesauris suis*. Animas namque hominum ipsemet de suæ omnipotentis thesauris creando producit. Et quasi alludere videtur ad illud, quod animam hominis producturus, Deus dicitur *inspirasse in faciem ejus spiraculum vitæ*, Gen. 2, 7, quasi ex intimis, reconditoribus et ditionibus pectoris et cordis sui thesauris illam educens. Quoniam igitur anima quasi ventus et spiraculum quoddam est, periculum habet imminentissimum, ne subito se extollens dissipetur et pereat. Nihil enim facilius dissipatur et absumitur quam ventus, eod videlicet ipso quod est terræ cavernis ortus supra terram elevatus discurrit et fluit. Nihil facilius est quam animam nostram per elationem et superbiam absumi, et dissipari omnem illius virtutem; considerans enim naturam suam excellentem nobilemque, se supra seipsam extollit; idcirco ad sui conservationem fecit Deus ventis pondus, hæc de causâ illi adjunxit terrenum corpus, cujus gravitatis pondere continetur ne diffluat. *Corpus, enim quod corrumpitur aggravat animam*, Sap. 9, 15. Pulchrè hoc expendit S. Chrysostomus, hom. 12 in Genesim ad illa verba, cap. 2, 7 : *Et formavit Deus hominem pulverem de terrâ* : « Deus, inquit, cui tanta est salutis nostræ cura, ad nostræ eruditionem Prophetæ linguam sic direxit. Nam cum superius Scriptura dixerat : *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit illum*, et dedit illi omnium visibilium potestatem, ne ignorando, quomodo constitutus sit, magnus sibi videatur, et præscriptos sibi limites transeat; repetendo docet formationis ejus originem, et quomodo productus sit, etc. » Pondus itaque ei subiecit, ut in humilitate se homo contineret, neque limites suos transgredi auderet.

Tropologicè igitur Deus fecit ventis pondus, hoc est, animis, ventorum instar, virtutum levitate præditis, et per cælum volantibus pondus adjecit tentationum. « Pondus enim ventis facere, ait D. Gregorius loco supra citato, est concessam electis de virtutibus gloriam permixtâ infirmitate temperare. » Et in sequentibus : « Sancti, inquit, viri, qui sancto sublevantur spiritu, ad summa rapiuntur, quamdiu in hac vitâ sunt, ne aliquâ elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere valeant quantum volunt; sed ne extollantur superbiâ, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum, etc. » Confirmat hoc Eliæ exemplo, qui miracula patrabat, et tamen mulierculam Jezabelem fugiebat, mortemque à Deo petebat, et addit : « In illis virtutibus Elias quid de Deo acceperat, in istis infirmitatibus quid de se etiam poterat, agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infirmitas custos virtutis. In illis virtutibus ostendebat quod acceperat;

rat; in istis infirmitatibus hoc quod acceperat custodiebat. In miraculis monstrabatur Elias, infirmitatibus sanabatur, etc. » Item : « Ad ima pertrahit caro, ne extollat spiritus; et ad alta sustollit spiritus, ne prosternat caro. Spiritus levat, ne jaceamus in infimis : caro aggravat, ne extollamur ex summis. » Lege plura in hanc sententiam eodem loco et cap. 5.

ET AQUAS APPENDIT IN MENSURA. Ubi notat Pineda noster rectè *mensuram* aquis congruere, ut suis quæque rationibus accommodatis et opportunis examinet et dijudicet Deus : nam *numerat* ea quæ multitudine constant; *ponderat* quæ mole et magnitudine; at liquida et effluentia *mensurat*. Quapropter propriissimè ventis pondus, aquæ mensuram adhibet.

Porrò arcanè Deus vento, hoc est, spiritui, facit pondus, afflans hominis animum, ut à spiritu agatur quod docet; aquas appendit in mensurâ, dum sitiens arentique animæ stillicidia quædam divinæ suavitatis immittit eâ proportionem quæ arentem recreet, nec perfundat.

VERS. 26. — QUANDO PONEBAT PLUVIIS LEGEM, ET VIAM PROCELLIS SONANTIBUS (1). — VERS. 27. — TUNC VIDIT ILLAM, ET ENARRAVIT, ET PRÆPARAVIT, ET INVESTIGAVIT (2).

(1) Venti enim, procellæ et tempestates, quæ vago et incerto cursu ferri videntur, viam tenent quam illis præscripsit Dominus. (Menochius.)

קח בעשרת למטר חק, quæ faceret pluvie statutum, i. e., quo tempore, quo loco, quâ copiâ, quo fructu et eventu defluere debeat. De חק, præter hunc locum bis tantummodò, infra, 38, 25, et Zachar. 10, 1, occurrente, *fulmen* notante, forsan ab Arabico, *fidit*, *sequitur nubes*, legenda sunt, quæ Michaelis disseruit in Supplem. p. 705, seqq. (Rosenmuller.)

(2) Cum Deus mundum condidit, tunc veram ostendit docuitque sapientiæ viam, et rationem illam parandi et investigandi tradidit homini.

INVESTIGAVIT, investigare docuit. (Menochius.) Tunc, seu ab initio creationis mundi, *vidit illam*, id est, visibilem fecit Deus sapientiam, per suos nempe effectus, per quos et angelis et hominibus innotesceret, saltem ex parte; et *enarravit eam*, seu reipsâ declaravit cælo et mundo, et *præparavit*, nempe tam hominibus quam angelis sapientissimè omnia et elegantissimè condendo, et ornando, et *investigando*; id est, exegit, requisivit ab omnibus ratione utentibus, ut eam agnoscerent, agnitam venerarentur, ei obsequerentur et parerent in omnibus. Hic enim finis et scopus est omnis elegantis et ornatis cæli et terræ omniumque creaturarum, ut nempe ex iis tanquam ex libris divinitatis (ut aiebat Trismegistus) disceremus Dei sapientiam, eandemque laudaremus, coleremus, serviremus.

Allegoricè, S. Gregorius hæc exponit de Filio Dei, qui est incarnata Sapientia, quam *vidit Deus*, quia spiritus est; *enarravit*, quia Verbum; *præparavit*, quia remedium; *investigavit*, quia occultum. (Tirinus.)

אז ראה ויספירה, tunc, quum hanc admirandam rerum universitatem *ordinaret*, *vidit* non solum ipse sapientiam, sibi perspectam eam habuit, verum et *enarravit eam*, declaravit et manifestam fecit nobis, ut ex istis operibus suis discere possimus, illum omnium solum esse sapientem. *הביתה, aptavit eam*, ut scilicet res omnes illâ aptarentur, ex quâ sunt elegantia formæ et figuræ. Haud tamen rejicienda Doederlinii conjectura, legendum videri *הביתה, intellexit eam*, è commate 25. « Respondet enim *ראה, vidit*. Nemo præter Deum scit quid verè sapiens, quid factu op-

Id est, ab exordio creaturæ, in ipsâ creatione rerum, quando Deus pluvialibus aquis, ne nisi certis temporibus et mensurâ defluerent, et maris procellis sonitu terribili æstuantibus, ne terminos statutos excederent, imperabat. *Tunc vidit*, id est, visibilem fecit Deus sapientiam per suos scilicet effectus, per quos et angelis et hominibus innotesceret: quibus et enarravit eam declarando et communicando uti et aliis creaturis, prout versu 23 dictum est. Vel potius figuratè enarravit, quia materiam præbuit eam enarrandi. Cœli enim et omnia creata enarrant gloriam et sapientiam Dei quasi interpretes, et, ut Trismegistus ait, liber divinitatis. Hinc sanctus Chrysostomus, hom. 10 ad populum Antiochenum, ait cœlum positum esse à Deo βιβλίον μέγιστον καὶ ιδιώταις καὶ σοφοῖς, *maximum librum et idiotis et sapientibus*; addit, πᾶσιν ἀπλῶς κλησιμον, *omnibus generatim qui terram incolunt esse utilem librum*. Vide quæ in expositione Patrum Græcorum, in Psalmos annotavimus ad Psal. 18.

ET PRÆPARAVIT, id est, aptavit et attemperavit eam hominibus et angelis, sapientiæ capaces ac participes reddendo; vel certè omnia sapientissimè et elegantissimè condendo et ornando, dum res universas attingens à fine usque ad finem fortiter suaviterque disposuit.

ET INVESTIGAVIT, id est, fecit investigari ab hominibus, eamque ab iis exegit, et tanquam ratione utentibus requisivit, ut eam agnoscerent, agnitam venerarentur, eique obsequerentur et parerent in omnibus. Hic enim finis et scopus est omnis elegantiae et ornatûs cœli ac terræ omniumque creaturarum, ut ex iis sapientiam Dei disceremus, et per pulchritudinem creaturarum contemplemur eum qui fecit illas.

Itaque S. Basilius, hom. 10 in Hexameron, mundum eleganter appellat διδασκαλεῖον καὶ παιδευτήριον τῶν ψυχῶν, *commune quoddam auditorium*, exedram sapientiæ, ubi admirabilia doceantur: quem, opinor, secutus Pisdides in Hexameron σχολὴν κτισμάτων, *creaturarum scholam* nominavit. Mirabantur philosophi quidam beatissimum Antonium, eumque negabant ullâ in parte humanitatis atque sapientiæ posse excellere, cum libris et bibliothecâ destitueretur; at ille codicem suum aiebat esse rerum naturam, in quibus verba Dei legere consuevisset. Sic Leo Magnus, Pontifex maximus, serm. 7 de jejunio decimi mensis, elementa mundi vocat *publicas paginas, quibus erudimur*. Et alio quodam loco, serm. 8, ad eruditionem nostram ait omnia elementa servire, «dum per ipsius mundi cardines quasi per quatuor Evangelia incesabili tubâ discimus, quod et prædicemus et agamus.» Eadem ferè sunt apud S. Prosperum, lib. 2 de Vocatione Gentium, cap. 1, qui in paginis elementorum, et voluminibus temporum divinæ institutionis communem doctrinam legi prodique monet. Adjiciendi sunt igitur oculi ad librum universitatis, ne quis

«timum fit.» Cui conjecturæ pondus sanè haud leve accedit eo quòd ea postea aliquot codicum et librorum editorum, à Kennicotto et de Rossio enumeratorum, consensu firmata est. קִנְיָהּ—קִנְיָהּ, *quin et pervestigavit eam*, ejus abditissimos et profundissimos sinus perentatos à se cognitos habuit. (Rosenmuller.)

doctrinarum ignorationem aut librorum inopiam causetur. In eo libro non modò S. Antonius, Bernardus, alique, Ecclesiæ Dei lumina, verum etiam et summi philosophi multa miranda et egregia didicerunt. Quare Athenagoras, scriptor vetus et christianus, Platonem ait, cum in hujusmodi considerationem incubuissem, mundum appellavisse τέχνην τοῦ Θεοῦ, *Dei artificium*, in quo divinæ sapientiæ lumen ostendisset. Illo studio gemmei libri atque pulcherrimi usi, olim sapientes ad arcana Dei cognoscenda penetrarunt, et ad sempiternam ejus virtutem et divinitatem, ut ait Apostolus, Rom. 1, 20. In hunc rerum apparatus cum aciem intenderet Philo Hebræorum doctissimus, lib. 2 de Monarchiâ, mundum hunc universum sibi videri aiebat Dei templum augustum, cujus sacrarium sit cœlum in totâ rerum naturâ præstantissimum; donaria verò sidera; sacerdotes atque æditui, potestates angelicæ, animæ corporibus carentes, Deo finitimæ; et alio in opere, lib. de Somniis, ait mundum hunc aspectabilem esse domum Dei et portam cœli, quemadmodum Jacob patriarcha dicebat, quòd per illum ad intelligibilis mundi cognitionem pervenire liceat.

Sed non est opus ut in antiquos sophos intueamur, qui evanuerunt in cogitationibus suis, nec cognitum è mundi opificio Deum glorificaverunt, cum in nostris habeamus hujus meditationis et invitamenta et exempla. Divinitus illud à Salomone mihi dictum videtur, Prov. 1, 20: *Sapientia foris prædicat*, vel, ut est in Hebræo apud Cajetanum, *Sapientiæ foris cantabunt*. Breve oraculum est, sed insigne, tribus verbis ut pyropis illuminatum atque distinctum, quæ operæ pretium est attingere. *Foris* cum dicit, extra hominem esse multa significat sparsa ubique terrarum, quæ reconditam sapientiam contineant. Unde paulò post sequitur de sapientiâ: *In plateis*, vel, ut est in Hebræo, *in latitudinibus dat vocem suam*. Nam intueamur hunc omnem mundi complexum quam longus et latus est, ab oriente sole ad occidentem, à polo Arctico ad Antarcticum, plena omnia sunt magni Opificis admirabilitate, et nihil vacuum sapientiâ. Itaque mihi consideratè dixisse videtur Salomon numero multitudinis: *Sapientiæ foris cantabunt*, ut intelligamus in omni re atque loco multiplex nobis artificium à divinæ mentis sapientiâ objici et proponi ad intuendum; ut intelligentiam acuentes, et singula considerantes, utilia documenta capiamus. Illæ verò sapientiæ notæ tam in oculos incurrunt, tamque animum excitare possunt, ut cantare dicantur, et tantùm non maximâ et clarissimâ voce in omnium auribus clamare, ut rerum omnium architectum et agnoscamus et veneremur, et pectore omni amemus. Sed quod in Hebræo est, *cantare*, apud nostrum interpretem est *prædicare*, apud Septuaginta ὑμνεῖσθαι, *hymnis, cantu et laudatione prosequi*. Illa enim quæ videmus omnia è tenebris et nihilo educta, tantâ naturæ varietate, vi multiplici, dotibus longè disparibus instructa; magnam illam Creatoris potentissimamque manum concelebrant, fontem illum et thesaurum, veriùs dicam, infinitum in omnem partem bonorum omnium oceanum undique

exuberantem, alto quodam et vocali silentio concinunt et in laude ponunt, ut verissimè fuerit dictum: *Sapientia foris prædicat*. Ubi sapientia foris ludens in creatis rebus quodammodò pingi videtur instar Mesochori aut Chorodidascali vocum peritissimi, in musicâ excellentis, quæ non modò cantat prædicatque, sed omnes universi naturas ciet ad mundi auctorem summum plenissimo et dulcissimo concentu laudandum; aut tenere manu veluti Timothei cujusdam lyram aureamque testudinem, cujus nete sint beati spiritus, et cœlestes orbis atque lumina; hypate verò terra, mare, elementa; mediæ chordæ reliqua. Quæ tanto artificio compositæ sunt atque tensæ, atque ita omnes consentiunt, ut suavissima oriatur symphonia Numinisque prædicatio. Itaque Orpheus in hymnis suis mundum esse aiebat musicam et mirabilem symphoniam quæ Demiurgum laudet. Athenagoras autem eundem appellat *ἡμιμελὲς ὄργανον καὶ κινούμενον ἐν ῥυθμῷ, concinnum et musicum organum quod movetur numerosè*; cujus aspectu incitatur, ut præstantissimum illum Opificem, qui tangit fides, et jucundam modulationem è dissimillimis naturis velut sonis efficit, studio omni et religione veneremur. Cæterùm ipsiusmet increatæ Sapientiæ doctrinam nobis maximè salutarem audiamus.

VERS. 28. — ET DIXIT HOMINI: ECCE TIMOR DOMINI IPSA EST SAPIENTIA, ET RECEDERE A MALO INTELLIGENTIA (1). Putaverat homo, stultè deceptus à dæmone

(1) Philosophi sapientiam definiunt rerum divinarum humanarumque scientiam. Sed illa sapientia, si comparetur cum sapientiâ christianâ, neque totam eam continet, neque tota ab eâ continetur. Sunt enim, et fuerunt multi sapientes secundum philosophiam, nec tamen sapientes fuerunt secundum Deum, quia non habuerunt timorem Dei. E contra, multi christianam habent sapientiam, quia timent Deum, faciunt bona, et recedunt à malo, et sic verè sapientes sunt, neque tamen rerum abstrusarum, sive in naturâ sive in mysteriis divinis, habent cognitionem. Ac denique sunt qui utramque sapientiam tenuerunt: Dionysius Areopagita, Justinus Martyr, et alii. Nec derogat huic sententiæ, quâ ipse timor Domini vocatur sapientia, illud quod David in Psalmis, et Salomon in Proverbiis dicunt, *timorem Domini esse initium*, etc. Nam principium non significat ibi primam tantum partem vel originem (nam ita fides est principium sapientiæ), sed sensus est: *Principium*, vel, ut est Psal. 110, *initium sapientiæ timor Domini*, id est, præcipua pars, et illud in quo principaliter consistit sapientia, est timor Domini. Sic et August., lib. 14 de Trinit. cap. 1, testatur sapientiam esse verum ac præcipuum Dei cultum, tamen si sapientiæ nomen etiam largius aliàs sumatur, ut 1 Cor. 3, ubi sapientiam et scientiam Apostolus recenset inter gratias gratis datas. (Estius.)

HOMINI, Adamo.

ECCE TIMOR DOMINI, etc. Sept. habent, *θεορέσεια*, *Dei cultus*, religio, pietas in Deum vera et germana, hæc est sapientia.

RECEDERE A MALO, etc. Recedere à malo, est sapere. (Menochius.)

ET DIXIT HOMINI; ac si dicat: Noluit homines esse pro libito censors suæ sapientiæ, sed solos spectatores effectuum ejus, et humiles adoratores et servos illius. Quæ servitus in timore Dei filiali consistit et vitæ puritate: *Deum time, et recede à malo*. Ita ferè S. Thomas et interpretes. Simili periodo etiam Ecclesiastes librum suum concludit: *Deum time*, etc. (Tirinus.)

bonis ejus invidente, sapientiam in edendo fructu vetito esse positam: in hæc enim ineptissimâ opinione dæmon ei insidias omnes instruxit, dicens mulieri: *In quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut Dii scientes bonum et matum*, Gen. 3, 5. At malo et incommodo magno suo eruditus cognovit, non in eâ re quam putarat, sed in timore Dei, qui faceret ut à malo et scelere nefario recederet, et legem Dei violare non auderet, sapientiam et intelligentiam versari. Quod quidem supplicio magno angelorum et hominum satis apertè jam inde à mundi principio hominibus demonstratum est. Quocirca dicit Ecclesiasticus, cap. 1, 16: *Initium sapientiæ timor Domini*; et paucis interjectis addit, ibidem v. 22: *Corona sapientiæ timor Domini*. Itaque alpha et omega (ut B. Joannis ratione dicendi utar) id est, consummatio totius sapientiæ est timor Dei. Quod notissimum erit, si de quo timore et de quâ recessione à malo Job hic loquatur intelligamus: neque enim timorem servilem sapientiam appellat, quo spiritus servorum concepto Deum propter horrorem pœnæ timeamus, et ante illum, qui nos potest perdere et in gehennam mittere, trepidamus; sed illum filiorum timorem, ad quem (ut notavit Cassianus, collat. 11, cap. 13,) non peccatores, sed sancti prophetici invitantur eloquiis, dicente Psalmographo: *Time Deum omnes sancti ejus; quia nihil deest timentibus eum*, Psal. 33, 10. Qui timor à charitatis magnitudine generatur, et in quâdam verissimâ reverentiâ erga Deum, et in sanctissimo metu offensam aliquam incurrendi consistit. Ille namque timor, qui proprius servorum et mancipiorum est, non sapientia, sed initium sapientiæ nominatur, juxta illud Davidis, Psal. 110, 10: *Initium sapientiæ timor Domini*; quod iisdem verbis Ecclesiasticus loco suprâ citato enuntiavit. Quod autem initium tantum est sapientiæ, non potest ipsa totalis sapientia aut sapientiæ consummatio existimari. Est ergo alius timor à perfectâ charitate generatus, illique inseparabiliter cohærens, quem perfecta charitas foras non eicit, sed continuò secum habitare permittit, imò et manere gestit; qui non initium sapientiæ, sed totalis et perfecta sapientia nuncupetur. A quo illa recessio à malo statim exoritur, quâ mens nostra ab omni culpâ se subtrahit, non quia pœnam timet, non quia infamiam ac dedecus exhorret, non quia præmium laboris sui et mercedem expectat, sed quia propter Dei amorem offensam vel minimam perpetrare formidat.

Auscultemus Bedam an ita hunc locum intelligat: *Alter*, inquit, timor est, ne quisquam Deum offendat; alter verò, si offenderit: ille prior sanctus et laudabilis; iste alius non habens charitatem, sed pœnam. Proinde de hoc prædicabili timore dicit Psalmista: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi*, Psal. 18, 10. De alio timore loquitur Evangelista Joannes in Epistolâ suâ dicens: *Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem*, 1 Joan. 4, 18. Qui timor utique pœnam habet, quia dilectionis meritum non habet. » Hic:

autem filiorum timor, et hæc à malo recessio, quam magnitudo charitatis gignit, et omne bonum faciendum continet (quoniam non facere bonum quod debeas quoddam malum est, et ob hoc etiam timor iste recedit) ab ipsâ perfectione separari non potest. Quare hic timor Domini et recessio à malo consummata sapientia est, in quâ vitæ Christianæ perfectio versatur. Hic enim timor imprimit cordi magnam reverentiam erga Deum, et in prosperis et adversis perfectissimè nos divinæ voluntati subdit: imprimit etiam castam quamdam erubescientiam in conspectu Dei, præsertim si mens in aliquo deficiat; et inclinât ad despicientiam sui ipsius: confert deinde sollicitam diligentiam in divinis obsequiis. Quare hic dicitur: *Timor Domini ipsa est sapientia, et recedere à malo intelligentia*. Quia videlicet timor quasi intellectum acuit, ne in aliquo ab eo quod est Deo placitum exorbitet. Insuper et timor hic sanctus rejicit omnem timorem servilem de morte, de judicio, de inferno, et mundanum de pœnis et confusionibus hujus vitæ; et solum recessum à Deo, et teporem charitatis ac diminutionem virtutum metuit: mortificat insuper omnem sinistram intentionem, et facit ut homo in suis exercitiis non seipsum, sed Deum quærat: ac tandem parens est profundissimæ humilitatis, quâ quis se omnium vilissimum et indignissimum putat. De hoc timore ait sanctus Augustinus, lib. 14 de Civitate Dei, cap. 7: « Non est timor exterrens à malo quod accidere potest, sed tenens in bono quod amitti non potest. « Ubi enim boni adepti amor immutabilis est, profectò, si dici potest, mali cavendi timor securus est. « Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, quâ nos necesse erit nolle peccare; et non sollicitudine infirmitatis, ne fortè peccemus, sed tranquillitate charitatis cavere peccatum. » Dicit autem hæc de isto timore in statu beatitudinis, ubi omninò perfectus est; de quo vide quæ diximus, cap. 26, vers. 11.

Aptè ad hunc locum S. Bernardus, lib. de Vitâ solitariâ ad Fratres de monte Dei: « Sapientia, inquit, pietas est, hoc est, cultus, Dei amor, quo eum videre desideramus, et videntes in speculo et enigmatè credimus et speramus, et in hoc proficimus, ut eum videamus in manifestatione. Abstinere verò à malis scientia temporalium est, in quibus nos sumus, in quibus tantum abstinemus à malis, in quantum ad bona studemus. Ad hanc scientiam et ad hanc abstinenciam spectare inveniuntur primò omnium virtutum exercitiâ, deinde omnium artium vitæ hujus, in quâ versamur, disciplina. Quorum alterum, id est, studium virtutum, respicere potius videtur ad superiora, quasi superioris sapientiæ præferentia virtutem, et redolentia suavitatem. Alterum, quod circa corporalia fit exercitiâ, nisi fidei religione religetur, defluit in inferiorum vanitatem. »

Cæterum non hic pressè quærendum, an Job propriè dictam sapientiam scholastico more definire voluerit; neque enim id ætas illa vel locus ille de-

poscit; sed gravi sanctoque sensu verba accipienda, qui et apud ætatis nostræ sapientes piosque creberrimus est, ut timorem Dei, mortis meditationem, rerum cœlestium studium, contemptum mundi, et id genus alia quæ hominem Deo sapientiæ auctori conciliant, veram sapientiam appellare consuescant: latè enim hæc patet, et uno verbo explicari nequit; sive appellare lubet cognitionem rerum maximarum per altissimas causas, seu rerum cœlestium doctrinam, seu quærendæ et promovendæ salutis scientiam et eorum quæ ad sempiternam gloriam nos ducant; sive nostræ imbecillitatis malitiæque intelligentiam, è quâ Dei timor oriatur; sive divinæ bonitatis comprehensionem, quæ gratos et sanctimonix cupidos nos facit; seu Numinis colendi scientiam, et in omni vitâ religiosissimè venerandi, quam hoc loco Septuaginta uno verbo θεοσεβεια vocant. Omnibus enim hisce modis in divinis Codicillis exprimitur, et à magnis et sanctissimis viris explicatur. Isaias curam salutis in eâ requirit, et sapientiam *divitias salutis* appellat, cap. 33, 6, ne quis putaret, cœm de pulcherrimo et mirando mentis ornamento loqueretur, et sapientiæ meminisset, illum intelligere curiosarum rerum intelligentiam, et gloriosam pompam optimorum verborum, ob quam nonnulli ut sapientes gloriantur; in iis cognoscendis, quæ ad salutem et beatam vitam faciunt, laudem omnem sapientiæ collocavit, et nuncupavit, ut aiebam, salutis divitias. Lactantius, lib. 3, cap. 8, cum illâ nobili et sublîmi scientiâ virtutem adjungit, et definit sapientiam, *virtutem cum scientiâ conjunctam*. B. Macarius, hom. 17, vult esse vitam secundum interiorem hominem; quod esse genus sapientiæ magnificæ putavit. « Qui ducuntur, inquit, secundum interiorem hominem ii sunt sapientes, mites, fortes et philosophi Dei. » Quidam ad nobilem illam cognitionem saporem adjungunt, id est, affectum pium atque motum bonæ et devotæ voluntatis suavissimè divina gustantis, sine quo non sit vera sapientia. D. Bernardus, serm. 84 in Cantica: « Sapientia, inquit, à sapore denominatur; nec dixerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. » D. Augustinus, lib. 4 de Trinitate, magnam illius partem in cognitione sui reposuit, nec dubitavit dicere, in humano genere meliores scientiæ terrestrium cœlestiumque rerum antepone *nôsse semetipsos*; omnium esse laudabiliorem, cui nota sit infirmitas sua, quàm qui eâ non perspectâ vias siderum scrutatur, ignorans ipse quâ viâ ingrediatur ad salutem. Quod secuti etiam alii Patres, finem esse christianæ sapientiæ volunt introire in intimos animi sinus, ibi appetitiones ad rationis dominatum adjungere, impium scelus vi mentis et divinæ gratiæ superare. Quod magnus Ecclesiæ veteris concionator ita celebravit, Eccle. 7, 20: *Sapientia confortavit sapientem supra decem principes civitatis*. In Græco est: *Sapientia βοηθησει juvabit*, præsidio erit, vim et robur conciliabit homini plus quàm magna multitudo dynastarum et principum civitatis, qui alioquin potentissimi inter suos et generosissimi esse videantur. Eximiè rem illustrat Chal-

dæa Paraphrasis in hunc modum : *Sapientia auxiliabitur sapienti, qui subegerit concupiscentiam malam, idè ut non peccet magis quàm decem imperatores qui fuerint in civitate.* Et nescio an hùc intuebatur S. Augustinus, lib. 1 de Sermone Domini, cap. 3, sed profectò paria dicit : *Sapientia, inquit, est contemplatio veritatis pacificans totum hominem, et suscipiens similitudinem Dei.* Præclarè. Homo in luce veritatis se atque sua cognoscit, clarà victorià concupiscentiàm subigit, turbulentos animi motus et perturbationes coercet, inde jucunda pax consequitur, et gratia, et virtutum vivi et eximii colores, qui Dei similitudinem expriment, qui mihi gradus veræ sapientiæ luminosus et expetendus omni studio videtur. Sed D. Paulus ipseus sapientiæ florem esse putat in cognoscendo redemptionis opere et percipiendis vitæ Christi mysteriis; quam *sapientiam in mysterio* vocat, nimirum arcanam, neque mundo cognitam, propriam autem filiorum Dei; itaque de se aiebat, et profitebatur se nihil sapere, nihil scire, nisi *Jesum Christum crucifixum*, 1 Cor. 2, 7; hanc esse nobilissimam partem et colophonem veræ sapientiæ, in quâ primi religionis satores apostoli excellere pulchrum putârunt, hanc se docere et loqui inter perfectos. In cruce pulpitem inveniebat, et suggestum eruditionis honoratum, in quo justius quàm in sepulchro Pherecydæ Syri elogium illud magnificentum inscriberetur : *Τῆς σοφίας πάσης ἐν ἐμοὶ τέλος, in me omnis sapientiæ finis et perfectio.* In mirandis Christi operibus et vitæ cursu videbat scholas continuâ sapientiæ voce resonantes, quæ docerent humilitatem animique demissionem esse Deo charam et pretiosam; quæstum magnum esse pietatem cum sufficientiâ, paupertatem esse anteponendam opibus et suppellectili acquisitæ; esse gloriosum Dei causâ contumeliam pati; magni esse animi indicium donare injurias, non ulcisci; ante oculos semper habendam

CAPUT XXIX.

1. Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit :

2. Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos secundum dies quibus Deus custodiebat me ?

3. Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris ;

4. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo ;

5. Quando erat omnipotens mecum : et in circuitu meo pueri mei ;

6. Quando lavabam pedes meos butyro, et petra fundebat mihi rivos olei ;

7. Quando procedebam ad portam civitatis, et in plateâ parabant cathedram mihi ?

8. Videbant me juvenes, et abscondebantur ; et senes assurgentes stabant ;

esse Dei voluntatem, illam sequendam, et vel dispendio vitæ suæ obedientiam illi præstandam, quam ipse mundi liberator cibum suum esse aiebat; delicias et corporis voluptates, et mundi pompam ambitionemque fugiendam, unde funestæ sæpè clades et humanæ salutis ruinæ sequerentur; nihil esse beatius quàm purâ frui conscientiâ, quam nullus peccatorum nævus commaculet; hic laborandi et patiendi campum et palæstram esse, post hanc vitam gloriarum esse tempus et præmiorum; brevi vitâ emi posse felicissimam immortalitatem. Hæc et alia infinita cum D. Paulus in exedris illis sapientiæ meditando cognovisset, atque altè in animum demisisset, ardebat incredibili desiderio Christum Jesum imitandi, et rapere omnes secum eò cupiebat : *Exeamus*, inquit, Heb. 13, 13, *ad eum extra castra improprium ejus portantes.* O ardorem ! ô mysticam et præstabilissimam theologiam, laureis baccis et amarantinâ corollâ dignissimam ! ô sapientiæ verè cœlestem, quam filii hujus seculi opinantur stultitiam ! Ita est, inquit idem magnanimus Paulus, *nos stulti propter Christum*, 1 Cor. 4, 10. Quinam illi ? Apostoli primùm, deinde apostolici viri, pii denique omnes Christiani. Et usque nunc veræ sapientiæ amatores, non discipuli mundi, sed Dei, sacram insaniam insaniant; dicerem cum rhetore Græco *χρυσὴν μανίαν, auream insaniam.* Est enim quædam insania sanctorum, quæ magna sapientiâ est; quam D. Ambrosius in Psalm. 59, *veram insaniam* appellat; cum in mundanis sint *falsæ insanie*, ut Regius vates meminit. Doctor gentium vocat *stultum Dei, quod sapientius est hominibus*, 1 Cor. 1, 25. Sed meritò sim longior, si modos omnes recenseam, quibus cœlestium litterarum monumenta aut divini Patres de sapientiâ locuti sunt : quos fusiùs recenset Cresollius noster in Anthologiâ, cap. 6, unde hæc compendio deprompta.

CHAPITRE XXIX.

1. Job vit bien que ses discours fûsaiènt peu d'impression sur le cœur de ses amis, et que la misère extrême où il était réduit en était la principale cause. C'est pourquoi, prenant la parole, il continua son discours figuré, et dit :

2. Qui m'accordera d'être comme j'ai été autrefois, comme j'étais dans ces jours heureux où Dieu prenait lui-même soin de me garder avec tout ce que je possédais ;

3. Lorsque sa lampe luisait sur ma tête, pour m'éclairer et me conduire, et que je marchais en assurance dans les ténèbres à la lueur de sa lumière ;

4. Comme j'étais aux jours de ma jeunesse, lorsque Dieu habitait en secret dans ma maison ;

5. Lorsque le Tout-Puissant était avec moi ; et que, bénissant toute ma famille, j'avais le plaisir de la voir autour de moi empressée à me servir et à me plaire ;

6. Lorsque, pour ainsi dire, je lavais mes pieds dans le beurre, à cause de la multitude de mes troupeaux ; et que mes oliviers plantés dans les lieux pierreux étaient si chargés de fruits, qu'on pouvait dire en quelque sorte que la pierre répandait pour moi des ruisseaux d'huile,

7. Lorsque j'allais prendre ma place à la porte de la ville, où l'on rendait la justice, et que l'on me préparait un siège élevé dans la place publique ?

8. Les jeunes gens me voyant, se retiraient par respect ; et les vieillards se levant, se tenaient debout,

9. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo,

10. Vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhærebat;

11. Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi,

12. Eò quòd liberâssem pauperem vociferantem, et pupillum cui non esset adjutor.

13. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum.

14. Justitiâ indutus sum; et vestivi me, sicut vestimento et diademate, iudicio meo.

15. Oculus fui cæco, et pes claudio.

16. Pater eram pauperum; et causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam.

17. Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius aufereram prædam.

18. Dicebamque: In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.

19. Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione meâ.

20. Gloria mea semper innovabitur, et arcus meus in manu meâ instaurabitur.

21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihil audebant, et super illos stillabat eloquium meum.

23. Expectabant me sicut pluviam, et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.

24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, et lux vultus mei non cadebat in terram.

25. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus; cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

9. Les princes cessaient de parler, ils mettaient le doigt sur leur bouche.

10. Les grands tout d'un coup s'imposaient silence, et leur langue demeurait comme attachée à leur palais.

11. L'oreille qui m'écoutait me publiait bienheureux, admirant la sagesse qui était en moi; et l'œil qui me voyait me rendait témoignage, en publiant

12. Que j'avais délivré le pauvre qui criait, et l'orphelin qui n'avait personne pour le secourir.

13. Celui qui était près de périr me comblait de bénédictions, parce que je l'assistais dans son besoin; et je remplissais de consolation le cœur de la veuve, par la justice que je lui rendais.

14. Car je me suis toujours revêtu de la justice; et l'équité que j'ai gardée dans mes jugements m'a servi comme d'un vêtement royal et d'un diadème: Je l'ai regardée comme mon plus bel ornement.

15. J'ai été l'œil de l'aveugle, et le pied du boiteux.

16. J'étais le père des pauvres; et de peur d'être surpris par les artifices des riches, qui cherchaient à les opprimer, je m'instruisais avec un extrême soin des affaires que je ne savais pas.

17. Je brisais les mâchoires de l'injuste, de quelque condition qu'il fût, dès que je le connaissais; et je lui arrachais sa proie d'entre les dents, sans craindre sa colère.

18. Je disais alors, avec une confiance que ma justice et mon innocence m'assuraient être bien fondée. Je mourrai en paix dans le petit nid que je me suis fait, et je multiplierai mes jours comme le palmier, et mes années comme les grains de sable de la mer.

19. Je suis comme un arbre dont la racine s'étend le long des eaux; et la rosée se reposera sur mes branches, pour les nourrir et les faire croître.

20. Ma gloire se renouvellera de jour en jour, mon arc se fortifiera dans ma main, par la force qu'elle acquerra de plus en plus.

21. Dans ce temps de prospérité, ceux qui m'écoutaient, attendaient que j'eusse parlé, et ils recevaient mon avis avec un silence plein de respect.

22. Ils n'osaient rien ajouter à mes paroles, et elles tombaient sur eux comme les gouttes de la rosée qu'on reçoit avec plaisir.

23. Ils me souhaitaient, comme la campagne sèche attend l'eau du ciel; et leur bouche s'ouvrait pour m'entendre, comme la terre s'ouvre aux pluies de l'arrière-saison.

24. Si je riais quelquefois avec eux, ils s'en trouvaient si honorés, et en ressentaient tant de joie, qu'en le voyant même, ils ne pouvaient pas le croire; et comme, dans ces petites familiarités, je conservais toujours une gravité sérieuse, la lumière de mon visage ne tombait point à terre, la grandeur souveraine ne perdait rien de l'éclat de sa majesté, et ils ne perdaient rien eux-mêmes du respect qu'ils me devaient.

25. Si je voulais aller parmi eux, et me trouver à leurs assemblées, je prenais ma place au-dessus de tous; et lorsque j'étais assis comme un roi au milieu des gardes qui m'entouraient, je ne laissais pas d'être le consolateur des affligés: parce que, dans la grandeur, je tempérâis l'éclat de la majesté souveraine par une condescendance pleine de bonté; comme, dans la familiarité, je soutenais le caractère de la royauté par une sérieuse gravité. Voilà comme j'ai été et comme l'on m'a honoré.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—ADDIDIT QUOQUE JOB ASSUMENS PARABOLAM SUAM, ET DIXIT. His verbis insinuat Jobum aliquantulum

(1) Hoc capite Job (adversum socios qui nunc ex vi afflictionum improbum eum iudicârunt) vitæ superioris prosperitatem et integritatem describit, hypothese ad thesin revocatâ; ostendit hominis officium

lùm tacuisse, ut amicis, si vellent, locum dicendi concederet, at cum nihil reponerent, ad præsentem suam

tam in magistratu quàm privati. Cogitur eorum importunitate suas laudes recensere. (Synopsis.)

Etsi his verbis: *Perrexit Jobus tollere suam orationem, dixitque*, significare poeta voluit, Jobum, interpo-

serias amplius exaggerandas, prosperam, quæ olim usus fuerat, fortunam, in memoriam revocasse. Nam

sità aliquantulâ morâ subjecisse ea quæ sequuntur, ita ut, orationis serie interruptâ, penitus necesse non sit ad eandem referri sententiam; quia tamen attexuntur, aliquâ ratione conjuncta esse debent. Sunt qui pulent enarrationem quæ sequitur, pristini sui status florentis, eò pertinere quòd quum multa graviter et ornatè de sua pietate ac de verâ sapientiâ dixisset, quæ tamen non excepta essent à sociis eâ attentione ac reverentiâ quam erant merita, quia ex præsentis Jobi conditione verba ejus astinabant, jam subeat ejus animum illius temporis recordatio, quò verba sua erant effata atque oracula, omnesque ab ejus ore pendebant. Ac si diceret: Utinam Deus pristinas mihi redderet fortunas! majore cum observantiâ verba mea exciperetis quàm nunc, ob meas calamitates, facitis. Magis tamen placet, utpote simplicior, et affectui Jobæo magis accommodata, Piscatoris, A. Schultensio commemorata observatio, Jobum crimine impatientiæ semet purgare voluisse, depingendo ex quantâ gloriâ et felicitate (cap. 29), ad quantam ignominiam et calamitatem detrusus esset (cap. 30), citra culpam aut noxam (cap. 31); ac probe mirum non esse, si toties in acerbissimas eruperit querelas de suâ sorte.

(Rosenmuller.)

Qui m'accordera d'être encore comme j'ai été autrefois, comme j'étais dans ces jours heureux, où Dieu prenait lui-même soin de me garder? — Un savant auteur (Codurcus) nous fait remarquer que la plupart des interprètes se sont mis assez peu en peine de chercher la liaison qu'a le chapitre précédent avec celui-ci, et le rapport qu'il peut y avoir entre le dessein qu'a Job de défendre son innocence, et le récit qu'il va faire de son ancienne prospérité. Voici la manière très-naturelle dont il explique la pensée de Job. Ce saint homme venait de représenter avec majesté et avec force ce qui regardait la justice du Seigneur et la vraie sagesse. Mais ce qu'il en avait dit n'était point reçu de ses amis comme ils l'auraient dû; parce qu'ils jugeaient de ses paroles, comme il arrive souvent, plutôt par l'état si rabaisé et si misérable où ils le voyaient alors, que par le fond des choses mêmes qu'il leur disait. C'est pourquoi ce ne fut pas sans raison qu'il lui revint dans l'esprit le souvenir de ce temps passé, où ses paroles étaient regardées comme autant d'oracles, et où ceux qui l'écoutaient, comme il le dit dans la suite, attendaient et recevaient son avis avec un silence plein de respect. Il demande donc, et il souhaite présentement une audience aussi favorable que celle qu'on lui donnait lorsqu'il était en autorité et en honneur, et il souhaite cette audience, afin que ce qu'il disait pour justifier l'innocence de sa personne, et pour soutenir la justice de la conduite de Dieu envers les justes et les méchants, fût mieux reçu; tant il est vrai, selon l'expérience que l'on en a tous les jours, que les riches sont écoutés, et les pauvres méprisés.

Il appartenait sans doute à un homme qui avait fait un si saint usage de ses richesses, de les souhaiter de nouveau dans une vue si avantageuse, qui ne tendait qu'à donner du poids à la vérité, que l'on regardait alors comme méprisable dans sa bouche. C'est aussi dans ce dessein qu'il représente les vertus qu'il avait très-exactement pratiquées depuis sa jeunesse; et que comme la misère présente où il se trouvait l'empêchait, par le manquement de toutes choses, de pouvoir les faire paraître comme auparavant, il témoigne désirer d'être rétabli dans un état où il aurait moyen de faire connaître de nouveau à ses amis par des effets très-réels, quelle avait été jusqu'alors la justice de sa conduite. Ce n'est donc point par un orgueil de Pharisien qu'il se relève devant ses amis, mais par une espèce de nécessité semblable à celle qui a engagé long-temps depuis le grand Apôtre à demander aux fidèles de Corinthe, qu'ils voulussent bien lui permettre de se glorifier un peu dans les choses qu'il avait

miserum profectò est homini calamitoso felicem fuisse, eâ de causâ quam tradit Euripides,

Κεκλημένω δὲ φωτὶ μακαρίω ποτὲ

Αἰ μεταβολαὶ λυπηρόν· ᾧ δ' αἰεὶ κακῶς

Ἔστ' οὐδὲν ἄλλοι συγγενῶς δόστηνος ὄν·

Titulum beati qui tulit fati vices

Haud faciliè tolerat. Non dolet quisquis malis

Suetus miserium vertit in mores suos.

Rursus igitur sermonem producens commemorat pristinam felicitatem, cujus desiderium exprimit; desiderium, inquam, partis inferioris benè valere florentique cupientis; aut etiam superioris, actu deliberato id optantis ad Dei gloriam amplificandam, pro-

souffertes et qu'il avait faites pour l'Eglise, afin d'opposer à la vanité des faux apôtres qui voulaient corrompre la foi des Chrétiens, une vraie gloire fondée sur la grâce de Jésus-Christ.

Telle est, selon la réflexion très-judicieuse de quelques auteurs, la véritable pensée de Job dans tout ce qu'il dit en ce chapitre, qu'on ne peut lire avec quelque attention sans en être persuadé: et il est utile d'avoir cela dans l'esprit lorsqu'on l'entend faire ce portrait si avantageux de sa vie passée, et ce souhait si surprenant d'une félicité semblable à celle dont il était dépouillé. Car on pourrait sans cela s'étonner un peu de ce qu'un homme, que tous les Pères nous représentent comme un prophète, et que Dieu même avait proposé à l'ennemi de notre salut comme un homme simple et droit, et tout rempli de sa crainte, témoigne ainsi souhaiter une félicité passagère, que tous les Saints ont possédée sans attache, et n'ont jamais recherchée.

On peut demander ce qu'entend Job en disant, que dans le temps de ses jours heureux Dieu prenait le soin de le garder: car est-il possible que Dieu l'eût gardé durant sa prospérité, et qu'il l'eût abandonné durant son affliction, lui qui n'aurait pu certainement soutenir l'effort d'une tentation si terrible, à moins que Dieu ne l'eût soutenu lui-même par une grâce très-puissante, selon cet oracle de l'Ecriture, que si le Seigneur ne garde lui-même une ville, c'est en vain que veille celui qui la garde? Il est donc certain que Dieu le gardait spirituellement d'une manière encore plus efficace dans le temps de cette épreuve si rude. Mais ce qu'il entend ici selon la lettre, regarde principalement ses biens, ses enfants, et sa fortune temporelle, et a rapport à ce que Satan avait dit à Dieu sur son sujet, qu'il avait réparé de toutes parts et sa personne, et sa maison, et tout son bien, en sorte qu'il ne pouvait en approcher pour lui nuire. Heureuse est l'âme que Dieu a mise ainsi en sa garde, et qu'il tient comme à couvert sous l'ombre de ses ailes, jusqu'à ce que le temps de l'iniquité soit passé.

On peut dire néanmoins en un sens très-véritable, et même conforme à la lettre, que Job souhaitait aussi que Dieu le gardât en cette manière spirituelle dont nous parlons, ainsi qu'il l'avait gardé dans le temps le plus heureux de sa vie; car quoique Dieu, bien loin de l'avoir abandonné dans cette tentation, l'assistât plus puissamment que jamais, les effets si violents de la malice du démon, qui avait reçu le pouvoir de le tenter de toute sa force, pouvaient bien l'avoir réduit en un tel état, qu'il craignait lui-même que Dieu eût cessé en quelque sorte de le garder: ce que Jésus-Christ, dont il était la figure, a bien voulu exprimer en sa propre personne, lorsqu'étant livré à la puissance de ses ennemis qui l'outrageaient avec la dernière fureur, il se plaignit à son Père de ce qu'il semblait qu'il l'avait abandonné. Ainsi rien n'empêche que tout ce que Job dit dans la suite, ne s'explique également, et de ce qui regardait le corps. et de ce qui regardait l'âme.

(Sacy.)

mulgatâ rectâ de ratione divinæ providentiæ doctrinâ, quæ ex ipsius calamitate fuerat oppugnata. Oratio autem ejus ad commiserationem plurimum valet, quam sic exorditur :

VERS. 2. QUIS MIHI TRIBUAT, UT SIM JUXTA MENSES PRISTINOS, SECUNDUM DIES QUIBUS [DEUS CUSTODIEBAT ME? Primâ quidem specie hic videtur Job tempus præteritum desiderando dolere quòd Deus mutârit ipsius conditionem, et pro eo quòd olim ipsum rebus prosperis florentem reddiderat, nunc eum tam asperè affligat; sed hæc non est ejus mens et scopus: dirigit enim sermonem suum ad eos qui malè de ipsius afflictione judicabant, non secùs quàm si homo quispiam à Deo reprobatus esset; vult igitur ostendere illos perversum judicium habere, eò quòd illa duntaxat quæ in sensus incurrunt intueantur, nec longius respiciant. Jobus autem, sicut in conclusione videbitur, ostendit, si ex rebus externis de ipso judicium esset faciendum, prosperitatis suæ tempus potius respiciendum fuisse.

Observemus igitur hic nequaquam Jobum indignari aut lamentari, quod videat se bonis sibi à Deo olim clatis spoliatum, sed potius adversarios redarguere, ostendendo eos malè in judicio, quod de ipso faciebant, procedere, eò quòd ex statu mutatione, quam in ipso animadvertabant, eum pro homine penitus damnato haberent, nec ejus temporis quo olim ipsum tanquam eximium aliquem et selectum virum reveriti erant, meminissent. Ad antiquum igitur felicitatis suæ statum meritò sic aspirat, q. d.: O utinam ad pristinum meum statum revocarer, in quo innocen-

(1) His verbis optat beatus Job restitui sibi bona et felicitatem prioris temporis; ubi queritur utrùm intelligat bona spiritualia, an temporalia. Exponunt quidam de bonis spiritualibus, quia, inquiunt, bona spiritualia sunt, quibus nullus malè utitur, quales sunt virtutes, et præsentia gratiæ Dei, quæ sunt sola absolutè bona, et propterea sola absolutè petenda vel optanda. Nihilominus potius dicendum est beatum Job ad litteram loqui de bonis temporalibus, partim quia expressè multa temporalia hic enumerantur, partim quia si beatus Job optaret sibi restitui bona spiritualia, id est, virtutes, per quas aliquando fuerat gratus Deo, per hoc significat se jam illis bonis excidisse, quod est contra totam ejus disputationem, quâ asserit se non tantùm sine suo merito pati, cum sit innocens, sed usque ad extremum spiritum in eadem innocentia velle permanere. Non est autem inconueniens virum sanctum optare bona temporalia, quia illa tantùm optabat ad usum legitimum pro se et familiâ, etc.

(Estius.)

JUXTA MENSES PRISTINOS, cum scilicet bonis omnibus affuebam.

DEUS CUSTODIEBAT ME, nec sinebat me patere incurisibus tot ærumnarum. (Menochius.)

QUIS MIHI TRIBUAT, vel, *det*, vel, *me ponat*.

UT SIM JUXTA MENSES, etc. כִּדְדִי קִדְמִי *juxta menses* (ad verb. *lunas*, quia Hebræorum menses lunares sunt) *antiquitatis*, ad verb. *anteitatis*, h. e., qualis fui in priscis temporibus; tunc enim integer fui, etc. Optat audientiam sibi præberi, ut olim cum auctoritate floretet.

SECUNDUM DIES QUIBUS, etc.? כִּימֵי hic est in regimine ante אֲשֶׁר, quod sub auditur. Ecce, felicitatem suam non fortunæ, aut suæ industriæ, etc., adscribit, sed Deo.

(Synopsis.)

tior mihi vita fuit et à culpis remotior! nam Insana hæc calamitas irritamentum mihi est ad delinquendum; longius sanè à vitiis aberam cum regno et opibus florebam, in quibus Deus custodiebat me, id est, ut S. Thomas exponit, *promovebat me*, scilicet opes augendo, meque ad honores in dies promovendo, et novis fortunæ accretionibus felicitando, ita ut ipsamet felicitas mihi custos foret sanctitatis. Neque hoc est insolens in Scripturâ. Siquidem, Gen. 2, 15, *tulit Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur et custodiret illum*. Ubi ex mente S. Augustini, lib. 8 de Genesi ad litt. cap. 10, Deus posuit hominem in paradiso voluptatis, ut in eodem custodiret hominem paradisiacâ voluptate, hoc est, amoeniori quâdam felicitate. Ad quem locum alluisse videtur Job, cum asserit fortunatissimum olim statum pro custode fidelissimo sibi fuisse; non secùs ac Deus olim Adamum posuit in paradiso voluptatis, *ut custodiret illum*, scilicet Adamum. Non est itaque quòd miremur Jobum pristinam optare felicitatem: noverat quippe vir sanctissimus quas divitias et quæ bona requirat; illa nimirum bona et felicitatem antiquam requirit, quæ ut à Deo in illum profecta fuerant, sic Dei in illo amicitiam promovebant, ut nequaquam illum à rectâ viâ deflectere sinerent. Quò spectans Olympiodorus in Catenâ Græcâ sic ait: « Non speciosam tantummodò sobolem, et magnas ac locupletes copias, divinam custodiam atque opem dixit, sed multò magis, quia in tanto splendore, divino septus præsidio, jus summoperè tuebatur: idcirco igitur in illum pristinum statum se restitui cupit, quia tanquàm Dei amans in ejus fide et tutelâ optat esse. » Expertus fuerat vir sanctus pristinas divitias à Deo in se profectas fuisse tantis virtutibus connexas, ut ex iis nihil nisi sanctum et justum ad Dei amicitiam pertinens prosiliverit: quare non quascumque divitias exoptat, non solam felicitatem postulat, sed illam suam pristinam, quæ ut à manu Dei venerat, sic nihil produxerat, quod non spiraret amicitiam divinam.

Hic refero illud Proverbii, cap. 10, 22: *Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur ei afflictio*: quasi nequeat bonis à Deo acceptis amaritudo aut afflictio se commiscere peccati: unde dona à Deo orta nomen benedictionum sibi acquisivère, juxta illud Psalmi: *Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione*. Procul enim est maledictio à Dei donis. Sapienter Eliu infra capite trigesimo secundo cavet ne felicitas temporalis justorum putetur ad divinam reprobationem pertinere, ait enim: *Ne fortè dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum*. Solent nimirum hæretici felicitatem Ecclesiæ divinæ tribuere reprobationi; quibus cum Eliu respondet D. Gregorius lib. 25 Moralium, cap. 4: « Per hoc quòd sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, protectam eam à Domino non credatis: scit enim redemptor ejus et in hoc itinere solatia venienti tribuere, et pervenienti ad æternam patriam superna præmia reservare: incassum igitur dicitis, quia Deus eam projecit, cum venerari illam à

cunctis ferè hominibus videtis; quia sic ei terrenæ gloriæ adjumentum tribuitur, ut per hoc multipliciùs etiam ad cœlestia subvehatur. Sic etiam ex temporalibus bonis felicitas æterna justorum claret. Hæc igitur Dei custodia, quam Jobus memorat, ea fuit, quam ægerrimè tulit Satan dicens, Job 1, 10: *Nonne tu vallasti eum ac domum ejus?* etc. Deus nimirum ipse, non angeli modò, in hominis bonum intentissimus, vallat, ambit, circumdat illum tanquàm murus æneus, qui non valet perrumpi. Custodia ergo hæc quæ animam, corpus, bona temporalia complectitur, à Jobo hic expetitur. Dicens autem se olim à Deo sic servatum et custoditum esse, tacitè insinuat se modò ab ipso derelictum esse; non quòd fixam et firmam illam opinionem habeat, sed ex sensu suo naturali, prout solent interdum sancti Deum precantes, loquitur, quasi Deus ipsum oblivioni tradidisset; prout nimirum hominibus videri poterat, quodque sensu suo naturali concipiebat, quamvis ipsi ope fidei resistat, quæ in omnem Dei voluntatem erat perfectissimè resignatus.

Istiusmodi quoque sunt voces Ecclesiæ, cum pro suis membris fores divinæ misericordiæ pulsant, dicens, Thren. 1: *Converte nos, Domine, ad te, et convertemur; innova dies nostros sicut à principio.* Quin et singula Ecclesiæ membra eandem vocem emittunt, cum eorum quisque verba Jobi innumeris calamitatibus afflicti sibi ipsi accommodat, et non pro dolore corporis, sed pro cruciatu animæ à peccato proveniente sibi convenire pronuntiat: *Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me?* Dies quippe nostri sicut à principio et menses pristini tempus gratiæ designant, ad quos redire cupimus, cum Dei vocationem nos à vetustate peccatorum ad novitatem vitæ revocantem affectamus. Cui vocationi, licet à Deo incipienti, quia non sine gratiæ auxilio (quod præstò nobis est) nos respondere oportet; ideò per Joëlem prophetam ad conversionem excitamur, cum tubam prædicationis insonantem audimus: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu, et in planctu*, Joël. 2, 12. Et rursus per Zachariam, 1, 3, ait Dominus: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos.* Ac si diceret: Priùs quidem ego converti me ad vos à somno peccatorum excitando, et vestram molliendo duritiem; convertimini igitur vos ad me vocationi meæ respondendo, et meam inspirationem accipiendo, ut ego tandem convertar ad vos justificando, et gratiam atque amicitiam meam vobis dando. Hanc enim præstantissimam et desiderabilem amicitiam non natura procreat in nobis, non facultas liberi arbitrii progignit, sed Deus ipse in parvulis quidem per lavacrum regenerationis, in adultis verò, qui post Baptismum graviter deliquerunt, per pœnitentiæ sacramentum aut re aut voto ritè susceptum, meritis Jesu Christi exigentibus, simul cum gratiâ et vitâ spirituali animæ in voluntatem nostram clementer infundit. Quod S. Paulus perspicuis verbis testatus est, charitatis causam non aliam quàm Spiritum sanctum liberaliter dantem et misericorditer eam in nos effundentem agnoscens. Quam charitatem licet

homo adultus, qui semel aut sæpè aliquod crimen commisit, non ex merito habeat (nunc enim parvulos mittimus solâ virtute Sacramenti et præviâ matris Ecclesiæ fide justificatos); non tamen sine dispositione aut præparatione aliquâ particeps tam eximiæ virtutis efficitur. Nam primò clementissimus Dominus et verissimus miserationum Pater peccatorem in peccatis dormientem excitat, fugientem vocat, et nullis ejus poscentibus meritis, imò multis divinam indignationem provocantibus demeritis, ad supernaturalem amicitiam suam et familiaritatem invitat.

Hic etiam notandum, caput hoc animis internam desolationem Deique repulsam patientibus esse aptissimum, ac dulcissimis querimoniis plenum. Et ut ab hoc versu ducamus exordium, satis frequenter viri rerum cœlestium studio addictissimi, quos Deus olim suavissimis inspirationibus ac blandimentis demulcebat, cernentes se in derelictionem, anxietatem, ariditatem, tenebras interiores à Deo ad experimentum depulsos, hujusmodi verbis uti solent: *Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me?* q. d.: Profectò graviter me Deus repulit, imperiosè rejecit me: lactabat me olim ac in deliciis habebat; modò verò, postquàm me ablatavit, videtur oblitus mei: gaudebam ego tutelâ ejus, ac prosperabar; nunc tamen à custodiâ illâ procul actus et derelictus extabesco. Hæc justorum lamenta bonis consulenda, neque arctandus animus, ne dolorem exhalet suum, uti Joannes à Jesu Mariâ ad hunc locum monet.

VERS. 3.—QUANDO SPLENDEBAT LUCERNA EJUS (1) SU-

(1) Lucerna divini favoris et benevolentiae.

AD LUMEN EJUS, etc. Favor divinus mihi in rebus difficilibus aderat, eoque adjutus quicquid arduum occurrebat, superabam. (Menochius.)

LUCERNA ET LUMEN EJUS, id est, favor et benignitas Dei, me instar splendidissimæ facis illuminans, docens, dirigens et prosperans, in tenebris omnium dubiorum, difficultatum, molestiarum. (Tirinus.)

QUANDO SPLENDEBAT LUCERNA EJUS SUPER CAPUT MEUM. Dum res prosperè cedebant, felices currebant dies, et ego gloriâ et majestate clarus inter domesticos probibam, in divinitatis nescio quam imaginem formatus. Lucerna significat prosperitatem, et tenebræ adversitates, uti non uno Scripturæ testimonio discimus. Cupit Jobus pristinæ felicitati restitui, ut ad pristina misericordiæ opera reverti possit. (Calmet.)

בהל נר עלי ראשי, *quum ejus lucerna luceret, sive fulgeret, in capite meo, vel, super caput, etc., vel, illustraret caput.* Ita בהל pro בהלו, ut à פקד infinit., cal fit פקדו, et à פתח, פתרו, Nehem. 8, 5; et sic relativum antecedenti præponitur, *quum splenderet ea, nempe lucerna illius, sicut Exod. 2, 6. וראו את-הילך, et vidit ipsum, videlicet puerum.* Sed quia הלל pro splendere non aliàs, nisi in hiphil, legitur, malo cum aliis inde esse pro בהלו, vel בהלו, ut sit contractum הלל pro הלו, vel ה; quæ contractiones Hebræis frequentes sunt; sumaturque transitivè, sicut illud Isa. 13, 10. Aliàs in hiphil est intransitivum, ut Job. 31, 26. (Mercerus.)

QUUM IPSE SPLENDESCERE FACERET, etc. *Lucernam Dei appellat, vel 1° favorem ejus, quo in omnibus ipsi prælucebat, ut adversa et difficultates superaret. Vel 2° consilia quibus ipsum instruebat in rebus dubiis, etc., q. d.: Quum prælucente gratiâ Dei dirige-*

PER CAPUT MEUM, ET AD LUMEN EJUS AMBULABAM IN TENEBRIS? Utinam, inquit, res succederent ut quondam, cum lucerna, id est, favor et benignitas Dei me dirigens, lætificans et prosperans, in tenebris, id est, in difficultatibus et doloribus affulgebat mihi, ut inter calamitates ac perplexitates caliginosæ hujus vitæ inoffensus incederem: quando, inquam, illuminatio gratiæ ejus, quasi fax aut candela lucens, super apicem mentis sive verticem rationis meæ splendebat, meque in omnibus credendis et agendis illuminabat; et ego minimè rebellis nec inobediens lumini ducatum ejus diligenter sequebar, omnia mea secundum divini luminis instructionem sollicitè dirigens, ut sic omnia agerem, quo modo Deo quàm maximè grata esse intellexissem, idque in densissimis hujus mundi tenebris, ubi vel maximè opus est lumine divino, sine quo velut in obscurâ nocte caligamus et impingimus. Quantumcumque enim quis lucernam ad excipiendum lumen aptaverit, nisi tamen ignis accesserit, ardere non potest, sic etiam anima nostra nec sibi ardere, nec aliis lucere potest, nisi divinum gratiæ lumen acceperit. Ita pulchrè sanctus Augustinus, in Psalm. 119, ait: « Nemo enim justè vivit nisi justificatus, id est, justus effectus: ab illo autem fit homo justus, qui nunquam potest esse injustus. Sicut lucerna non à seipsa accenditur; ita neque anima sibi præstat lucem, sed et clamat ad Deum: Tu illuminabis (1) lucernam meam, Domine », Psal. 17, 29, q. d.: Tu luce gratiæ ac favore auxilii specialis benignè me dirigens, lætificans ac prosperans, in tenebris difficultatum, dolorum et periculorum animæ et corporis affulges mihi, ut inter calamitates caliginosæ hujus vitæ inoffenso pede incedam. Nos quippe in hoc mundo tanquam in tenebris versamur, et multis undique doloribus, ærumnis et periculis circumdamur, ita ut, nisi clementissimus Deus per lumen gratiæ suæ nobis præfulgeat, non possimus gradum unum promovere, quin statim in multas miserias incidamus: tunc autem omnibus illis periculis occurrit, quando nobis lucernam suam exhibet et accendit.

VERS. 4. — SICUT FUI IN DIEBUS ADOLESCENTIÆ MEÆ (2), QUANDO SECRETO DEUS ERAT IN TABERNACULO

MEÆ; vel 3° lex Dei, quæ lucerna dicitur, Psal. 119, 105. Super caput dicit, ex more domestico, quod in altum supra caput fax aut lucerna attolli soleat, quò magis conspiciatur. Aliis metaphora est ab Israelitis per nubem splendidam ductis, Ex. 13, 21; aliis à sole in meridie super zenith vel caput nostrum fulgente, et nullam umbram admittente.

ET AD LUMEN EJUS, id est, vel lucernæ, vel potius Dei. Quidam lucem verbi Dei intelligunt; sed malim hic, ut aliàs, lucis nomine prospera intelligere.

IN TENEBRIS, vel erroris, vel omnium dubiorum, vel calamitatum, q. d.: Ego extra periculum et lætus eram. (Synopsis.)

(1) Vulgata, *illuminas*.

(2) In ipso ætatis flore, et vigente juventute. Verti potest Hebræus: *Sicut in diebus hyemis meæ*, quietis, tranquillitatis meæ; fruimur enim hyeme laborum fructibus; eaque tempus est pacis et quietis militibus, agricolis, peregrinis. Alii vertunt: *Sicut in diebus autumni mei*, quæ anni tempestate agricolæ fruuntur laborum suorum fructibus, ac ubertate messis et vinde-

meo? Dies adolescentiæ vocat dies lætæ constantissimæque pietatis, quando velut in flore quodam suo est

miæ lætantur. Sed plerique probant Vulgatam: *Sicut in diebus adolescentiæ meæ*.

QUANDO SECRETO DEUS ERAT IN TABERNACULO MEO. Hebræus: *Quando fœdus Domini erat in tabernaculo meo*, cum mihi tanquam amico favebat, cumulabat me beneficiis. Seu potius: *Quando secretum Domini erat super tabernaculum meum*; cum domus mea veluti divini oraculi locus suspiciebatur, quò confluebant undique, me interrogaturi, meaque jussa excepturi, ceu hominis cui Deus insidebat. Septuaginta: *Cum Deus visitationem faciebat*, seu consulebat domui meæ, curabat, ipse illius patronus et custos. Ita fermè ut olim, cum arca Domini in domo Obededomi vel in ædibus Davidis esset; utrumque enim bonis cumulavit. (Carmel.)

Alii legunt: *Dùm esset societas Dei super tabernaculum meum*, cum scilicet Deus mecum familiariter agebat, sua mihi communicabat secreta, et multis modis favebat. (Menochius.)

SECRETO (id est, familiariter, quasi amicus, consiliarius, secretarius) ERAT IN TABERNACULO MEO, res omnes domesticas meas dirigens, protegens, secundans. (Tirinus.)

SICUT FUI, malim: *Quùm eram, qualis eram*.

IN DIEBUS ADOLESCENTIÆ MEÆ. Sic et Symmachus, diligens interpres. Intelligo autem allegoricè, pro tempore pristinæ felicitatis suæ, quùm velut in ætatis flore et quodam autumnio esse videretur.

בְּיָמַי חַרְפִּי, in diebus felicitatis meæ, vel, beneficentiæ meæ, opprobrii mei, autumnii mei, i. e.: Quùm magnâ auctoritate præditus egenos exhilarabam consiliis et ope meâ, sicut autumnus fructibus suis homines exhilarat. Fructus, quos ver ostentat tantum, autumnus exhibet jam plenè maturatos et confirmatos; sic in juventute vigent et in robore sunt homines. Alii *hybernorum meorum*, i. e., quùm instar militis stationarii requiescebam à laboribus et calamitatibus, Deusque, tanquam prudens dux, de commeatu mihi prospiciebat. *Tempore hyemis meæ*, id est, genialis vitæ meæ, quùm filii mei læta inibant convivia, quibus hyems apta est, teste Servio ad Virg. Georg. 4:

Hyems ignava colono.

Alii, *tempore veris mei*, Heb. *hyemis*; sed cum dividant Hebræi annum in hyemem et æstatem, fit ut veris pars prior hyemi tribuatur, sicut posterior æstati, ut est Matth. 24, 20. Est enim veris initium finis hyemis. Eum autem de vere suo, h. e., de adolescentiâ loqui patet ex totâ sententiâ. חַרְפִּי est *hyems*, et *autumnus*, non ver. חַרְפִּי pro *adolescentiâ*, vel *juventute*, ex lingua Syriacâ, in quâ apud Talmudicos חַרְפִּי וְחַרְפִּי dicuntur priora seu præmatura, et posteriora sive serotina; etiam in Targum Eccles. 11, 6. R. Salomo חַרְפִּי exponit, q. d., *prioritatis*, sive *anterioritatis meæ*. Alii in diebus roboris, et velut acuminis et caloris juvenilis, ex 2 Sam. 23, 9: בְּחַרְפִּי וְגו', cum sese acuerunt in Palæstinis.

QUANDO SECRETO, etc. בְּסֵד אֲרָזִי עָלַי אֲרָזִי, *arcano Dei* (vel, in *arcano*, sive *secreto Dei*, vel, quùm erat *arcanum Dei*) in tentorio meo, vel, super tentorium, etc., vel, in societate et consortio Dei. Ita sumitur סֵד Psal. 112, 4, quòd convenire solent homines de rebus arcanis inter se tractaturi et consilia communicaturi; q. d.: Quùm Dei consortium esset mecum, Deo mihi assistente, ac me protegente. *Dùm esset societas Dei super*, etc. *Quùm Deo esset arcta necessitudo cum*, etc.; *quùm familiaris esset Deus tab.*, etc.; dùm familiarem sentiebam mihi favorem Dei, etc.; quùm arcana sua mihi in meo tabernaculo Deus communicaret, ut velut providerem pericula, itaque illa evaderem. Sed arcanum in genere Dei voluntatem. favorem et occultam providentiam intellige. Alii: *Cùm arcanum Dei* (i. e., oraculum) *esset in tentorio meo*, i. e., cum mea responsa pro oraculis haberentur; sicut 2 Sam. c. 16,

animi religio, cum devotio est robustior, et nonnullam maturitatem consecuta. Vatablus vertit *dies autumnii*; quasi vellet Job id tempus significare, quo mens pia uberem quamdam fructuum opimitatem ut in autumnio producit. Quod facit Græca lectio Sixtinorum Bibliorum: Ὅτε ἤμην ἐπιβροθῶν, cum eram gravescens, quod Scholiastes eleganter in hunc modum illustrat: *Sicut fructuosæ arbores onustus eram bonis*. In illo igitur beatissimo tempore, cum virtutum florent baccæ, v. ult. בסוד per ellipsim dicitur pro ברוח-סוד, ut præced. et seq. docent. (Synopsis.)

Cum erant, בימי דרפי, in diebus veris (vel autumnii) mei; hoc est, quum res meæ maximè florebant; nam ver est anni tempestas maximè florida; vel, quum maximè bonis abundabam; autumnus enim fructibus abundat. Hebr. דרפי hyemem significat, quasi anni probum et dehonestamentum, quæ significatio huic loco non convenit; hyems enim figuratè vel senium et canitiem hominis significare apta est, vel res adversas et calamitosas, non verò prosperas, quod Job tamen hic vult innuer. Sed Arab. دريفت autumnum, vel ver significat, quæ significatio optimè hic quadrat.

(Lud. Cappellus.)

בימי דרפי; Symmachus, ἐν ἡμέραις νεότητός μου, Chaldaus, בימי דרפתי, quod idem planè. Nam דרפי propriè est *autumnus cum hyeme* (coll. Arab. *decerpit fruges*, vid. Genes. 8; 22, Ps. 74, 17, Amos. 3, 15; conf. Michaelis *Supplem.* p. 936); hinc quia Hebræi antiquè Orientis populi ab *autumno* annum incipiebant, fiebat, ut *autumnalia*, fructus, pluviae, alia, illi πρώμα, prima essent; vernalia, serotina, θφισα. Hinc et fructus *præcozes* aut *primitivi* Chaldaeis sunt דרפי, quibus opposita sunt אפילי, serotina. Hinc et *primitiva juventa* videtur דרפי dicta esse. Per *juventutem* verò allegoricè tempus suæ felicitatis pristinae videtur intelligere, quum velut in ætatis flore et vigore esset. Michaeli tamen, l. c. p. 939, verisimilius est, illam nomen traxisse ab *acie*, à primâ *acuendi* significatione, ut idem sit Græco ἀκμή, *acies*, *sumnum*, *juventus*, unde ἀκμαίος, *juvens ætate florens*. « Sic quidem non solam significet adolescentiam, sed et juvenam virilem, totumque florentissimum vitæ tempus complectatur. » A. Schultensio דרפי est *autumnus*, *autumno vitæ autem ætatem virilem*, suis fructibus foetam et exuberantem significari existimat. Cui sententiæ tamen plura Michaelis l. c. p. 938, jure opposuit. De *autumno* et Alexandrinus videtur cogitasse, dum vertit: Ὅτε ἤμην ἐπιβροθῶν ἔδοξεν; nam βροθῶν et ἐπιβροθῶν dicitur *autumnus* jam maturis fructibus *onustus* veluti *ac prægravatus*. Quo modo Olympiodorus Alexandrini verba exposuit: Ὅτε πανταχόθεν ὡσπερ τὰ εὐκαρπὰ τῶν δένδρων, καταβαρούμην τοῖς ἀγαθοῖς διὰ πάσης ἔδου, τῆ τε περιουσίας τοῦ πλοῦτου, καὶ τοῖς κατ' εὐθείαν πράξεσιν. Syrus דרפי cepit *probrî* significatu, à notione verbi דרפי; vertit enim *in diebus probrî mei*. Et sunt etiam inter recentiores interpretes, qui verba nostra transferant: *Quemadmodum eram in diebus, quibus probrî me exposuit Deus*, quibus intelligunt principium calamitatum et afflictionum probrosarum Jobo inunissarum. Ita Clericus: *In diebus opprobrii mei*, i. e., tempore quod inusitatis calamitatibus in me immissis, pro scelerato haberi cœpi. Qui sensus tamen à scopo loquentis planè est alienus; ut taceam refragari ei alterum hujus versûs hemistichium. Meliùs Arabs: *In diebus conditionis meæ bonæ ac integræ*. ברוח עלי אהלי, cum esset familiare Dei consortium super meo tabernaculo, Deo mecum gratiosè, tamquam cum familiari agente. De דרפי, *familiari et amico consortio*, vid. not. ad Ps. 25, 14. Alexandrinus: Ὅτε ὁ Κύριος ἐπισκοπήν ἐποιεῖτο τοῦ σκηνῶν μου. Symmachus: Ὅποτε περιέφρασαν ὁ Κύριος τὴν σκηνὴν μου. Syrus: *Cum protegebat Deus super me tabernaculum meum*. Forsan Symmachus et Syrus דרפי, dum sepiet, legerunt. (Rosemuller.)

et caelestia dona exuberarent, cum mentem suam in oratione ad sanctissimum Numen attolleret, *secretò*, inquit, *Deus erat in tabernaculo meo*; hoc est, mirabili quodam modo velut in augustali suo Rex regum in domicilio pectoris mei habitabat, in adyto, in penetrali, in arcano animi sinu thorabatur. Hanc sententiâ ita extulerunt Septuaginta: Ὅτε ὁ Θεὸς ἐπισκοπήν ἐποιεῖτο τοῦ σκηνῶν μου, cum Deus visitationem faceret domus meæ; hoc est, cum in ille benignitatis suæ oculos injiceret, cum invitatus piâ et humilî bratione meâ, ut amicus et dulcissimâ familiaritate conjunctione visitandi gratiâ inlimum in animum penetraret. Symmachus vertit: Ὅποτε περιέφρασαν ὁ Κύριος τὴν σκηνὴν μου, quando circumsepiebat Deus tabernaculum meum; ut effectum divinæ illius visitationis et conjunctionis exponat, cujus proprium est conspire devotum animum suo præsidio, et undique circumvallare adversus impotentium inimicorum vim et impressionem. Neque enim in aliis magis quàm in deditis brationi salutaris illius præsidii vis et virtus elucet. Hinc divinæ Litteræ, ubi de Salomone magnifici operis duce ita loquuntur, 2 Paralip. 4, 9: *Fecit atrium Sacerdotum*, καὶ ἀλλήν τὴν μεγάλην, S. Hieronymus vertit, *basilicam magnam*: in Hebræo est, *atrium præsidii*, sive adjuncti. Vox enim דרפי hazarah, ut noster Villalpanus notat, opem ferre et auxiliari significat. Locus igitur ille in templo, in quem omnes convetiebant orationem facturi, et Numinis operi et præsidium imploraturi, dicebatur atrium adjuncti, quæsi dicas *auxiliatorium*; idemque ἀλλή, *basilica* sive *regia*, quod Deus ibi sit ut in aureo pulcherrimoque palatio, cujus domus est domus orationis ad repugnandum et tuendum opportuna, quod ad piæ orationis commendationem valet plurimum.

Cæterum ille dicendi modus: *Quando secretò Deus erat in tabernaculo meo*, significat secretum agendi cum Deo morem, ita ut Jobus Dei præsentiam sentiens, puta dum clauso cubiculo orabat et meditabatur, animadverteret Deum sibi esse propitium, ex quo ad ipsius cultum ardentius inflammaretur: quod profectò in ætate adolescentiæ, quæ vix freni patiens esse solet, seculo præsertim illo inculto, mirabile est. Atque hæc nimirum est illa *conversatio interior*, quam spiritalis vitæ magistri vehementissimè commendant ut gymnasium quoddam virtutis, ut beatæ vitæ phronisterium, ut divinæ legis arcanum. Dicitur autem *interior*, quod intimo in corde versetur illa cælo digna solitudo; nominatur verò *conversatio*, quod religiosæ mentis homines nunquam soli sint vel cum soli sunt, sed clarissimis comitibus sociati: quemadmodum S. Ambrosius, lib. 2 de Virginitate de sanctissimâ Dei matre: « Comites, inquit, non desiderabat, quæ hoc nos comites cogitationes habebat: quin etiam tum sibi minùs sola videbatur, cum sola esset. » Ad illam internam cum Deo conversationem sancti Patres invitant; et quod S. Hieronymus scribit ad Demetriadem, hoc omnibus omnes dicunt: « Adhibe etiam tibi in urbe solitudinem, et remota paulisper ab hominibus propius Deo jungere. »

Hùc veterum vatum prædictiones referendæ sunt, cum monent quosdam *redire ad cor*, unde, velut placido è portu et amico ejecti, in turbulentissimam jaculationem incidissent. Hùc quoque spectat illud quod in libro Numerorum jubet Deus, ut sacerdotes curent interiora velaminis tabernaculi. Ubi Origenes, hom. 10, tabernaculum ait esse hominem ex D. Paulo monente ingemiscere nos gravatos, qui sumus in hoc tabernaculo : « Igitur interiora, inquit, velaminis, ubi inaccessibilia conteguntur, principale cordis dicemus, quod so.um recipere potest mysteria veritatis et cælestis pax esse arcanorum Dei. » Quo in loco vir doctissimus principale cordis appellat τὸ ἡγεμονικόν, quod vates Regius *medium domus* hieroglyphicè nominavit, Psal. 100, 2 : *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ*. S. Chrysostomus eam picturam illuminans : *Medium domus*, inquit, *vocat τὸ ἡγεμονικόν τῆς καρδίας*, et sensum istius loci hunc esse ait : Διεσκόπουν ἡρένων τὰ κατ' ἑμαυτοῦ, *meipsum considerabam ac perscrutabar*, num videlicet cor innocentia conservata virtutes sibi omnes conciliaret. S. Ambrosius, lib. de Noe, cap. 11, dixit *animæ principale*; et in rem nostram aliud divinæ Scripturæ oraculum mirificum in modum illustrat, nam exponens illud Geneseos, cap. 7, 1 : *Ingrederere tu et omnis domus tua*, sic loquitur : « Hoc dicit Dominus justè : Intra tu, hoc est, intra teipsum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale : ibi salus est, ibi animæ gubernaculum, foris diluvium, foris periculum. » Nihil dici mihi videtur potuisse elegantius, nihil divinius. Sic Gregorius Nysæenus consummata vir sapientiæ, Sermone de Resurrectione Christi, cor nuncupat ἐστὶν τοῦ νοῦ, *domicilium mentis*, quòd in eo ἡγεμονικόν seu principale esse creditur. S. Augustinus, serm. 63 de verbis Domini, *secretarium conscientie* dixit : « Intra te vide si habes illic aliquod secretarium dulce conscientie tuæ, ubi non perstrepas, ubi non litiges, aut lites pares, » etc. Climacus gradu quarto vocat *abditum cordis*; et pulcherrimum documentum religiosis hominibus consignat in hunc modum : « Studiosus silentii appropiat Deo, ipsique jugiter in abdito cordis assistens ab eo illustratur. » S. Chrysostomus, lib. 2 de Compunctione nominat ἀόκητον, *secretum*, solum locum et desertum à turbis, sacrum silentium et quietem; nec dubitat dicere, virtutis viam ineunti *ante omnia necessarium esse*, τὴν ψυχὴν εἰς ἀντὶν ἀγειν τὴν ἀόκητον, *ut anima in hujusmodi secreta ducatur* non tam loco, quàm proposito et voluntate ab omnium rerum inanitate sejuncta. Servator mundi in Evangelio *cubiculum* id vocavit, Matth. 6, 6 : *Intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito*. S. Augustinus, serm. 59 de Tempore, illud cubiculum ait esse *cordis nostri secretum*. Atque hoc est istud tabernaculum, in quo Deus secretò agebat cum Jobo. Tale similiter sponso tabernaculum ædificaverat in medio cordis sui, et ubique circumferebat Catharina virgo Senensis non vulgari sanctimoniâ prædita, in quo semper cum Deo agebat, et dulcissimis ejus colloquiis et amore fruebatur, ut in Vitâ ejus narratur.

VERS. 5.— QUANDO ERAT OMNIPOTENS MECUM (1), ET IN CIRCUITU MEO PUERI MEI? Explicatio est versûs præcedentis. Neque enim videtur aliud, secretò esse Deum in Jobi tabernaculo, quàm esse cum Jobo et illius commodis invigilare. Eo autem tempore nihil Jobo defuit, quod ad illius faceret luculentos usus et regie dignitatis ornamenta : habebat filios, qui tantam exhilarabant ornabantque familiam, copiosum famulitium et nobile, quo ad domestica et publica munera utebatur. Utrumque enim significant illi pueri, qui in Jobi circuitu constitisse dicuntur. Vox enim *puer* ex Hebræorum idiomate non minus servorum quàm filiorum conditionem importat. Ita Sanctus.

Cæterum si de filiis propriè dictis sumere volueris, significabitur fuisse Job veluti centrum in medio filiorum suorum. Solet enim parens triplici de causâ dici centrum filiorum : Primò, quia sicut centrum non magis ad unam quàm ad alteram partem circuli accedit, ita pater non debet magis in unum quàm in alium filium propendere. Secundò, quia sicut totum centrum terminat omnes lineas, et totum singulas, ita totus pater debet omnibus filiis et totus singulis instruendis occupari. Tertiò denique, quia sicut omnes lineæ in centrum, ita filiorum mores in parentum incurrunt, seu illis omninò conformantur. Sic ostensum est supra, cap. 4, vers. 13, in priori felicitatis statu Jobi filios paternæ pietatis æmulos extitisse; ad quam gloriam modò orbis iu sterquilinio suspirans, ait : *Quando erat Omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei*. Quomodò enim apud Omnipotentem tam acceptus fuisset pater, nisi de filiorum comitatu in operibus virtutum? Pulchrè id Nicetas exponit in Catenâ, in personâ Jobi loquens : « Res, inquit, meas Deus visitatione suâ dignabatur; multa mihi materies divitiarum suppetebat; ipsius verò divitias ac nobilem sobolem virtutis materiam mihi egomet statuebam, cum et divitias in egenes conferrem, et liberos Dei arbitrio ac voluntate educarem. » Prudentissimè scilicet totam materiam negotiandi cum Deo referebat eò Job, ut filios virtutum suarum comites curaret habere, nec unquam Deum sine filiis accederet. Nullâ enim re magis parentum sacrificium exornatur quàm filiorum consortio. Quò mysticè spectat illud Psalmi 127, 3 : *Filii tui quasi novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ*. Quasi cœlestis vivificique sacrificii mensa non adeò gratè capiat parentes qui sine filiis suis accedunt. Quis neget parentibus dulciores esse dapes in mundialibus conviviiis, cum epularum consortes habent filios in circuitu suo? Quis parens non putet sibi felicissimum diem, quo unâ cum filiis adest conviviiis? Id sciens Psaltes parentes monet, in quo sit eorum felicitas, non in eo quòd in convivio mundiali habeant filios in circuitu suo, sed in mensâ, in quâ pabulum ministratur divinum; ibi

(1) Gratosè, quasi nunc cum illo non esset Deus. Ita caro in cruce judicat abesse Dominum.

IN CIRCUITU MEO PUERI MEI, id est, vel 1° servi, vel 2° liberi me stipabant undequaque. Copiam et observantiam eorum denotat. (Synopsis.)

summa est patris felicitas, quòd habeat filios in circuitu suo. Ita D. Hilarius : « Non in convivii, inquit, « circuitu futuros ait esse filios, sed mensæ. Mensa « enim Domini, ex quâ cibum sumimus, panis scilicet « vivi est, et mensa lectionum ; in quâ spiritualis « doctrinæ cibo alimur. » In circuitu harum mensarum habeat pater filios suos, si velit placere in illis. Fœdum erim est patrem frequentem adesse cœlesti mensæ, et filios permittere interdum comessionibus, et ebrietati et scânis sêrvire. Samuelis mater rogata ut in templum adoratura iret, respondit, 1 Reg. 1, 22 : *Non vadam donec ablactetur infans, et ducam eum, ut appareat in conspectu Domini.* Cur renuit sine filio coram Domino comparere? S. Chrysostomus hanc « reddit rationem : « Non existimabat esse tutum rec- « lictâ domo ascendere in templum, quòd cum acce- « pisset donum, non sustineret absque dono compa- « rere. » Præclarissimè dictum hoc est, quia cum certum sit patres ex Dei dono filios habere, nunquam satis illis tutum est sine filiis in Dei conspectum venire; hoc est, nunquam tutum est parentibus non sic filios instituere, ut illos possint habere comites religionis suæ. Vide plura de rectâ liberorum Institutione, cap. 1, vers. 13 et seqq.

VERS. 6.—QUANDO LAVABAM PEDES MEOS BUTYRO, ET PETRA FUNDEBAT MIHI RIVOS OLEI (1)? Est metalepsis,

(1) Non est suspicandum S. virum in affluentia honorum temporalium ad tantum luxum devenisse, ut pedes suos butyro velut balneo foveret, sed figurato sermone exprimere voluit, summam rerum abundantiam, quasi dicat : Quando ita omnibus abundabam, ut si voluissem, vel opus fuisset, etiam pedes meos potuissem butyri balneo fovere; quæ phrasî seu figurata locutio, ut plenius intelligatur, sciendum, divitias antiquorum ferè solas fuisse in pecorum et armentorum multitudine. Unde et pecunia quasi à pecore dicta putatur. Præstantissimum autem quod in usum hominum de pecoribus accipitur est butyrum. Unde ex abundantia butyri voluit B. Job significare abundantiam pecorum, quæ habuerat primo tempore. (Estius.)

LAVABAM PEDES MEOS BUTYRO; lavare poteram, tanta ejus copia suppetebat. Septuaginta habent : *Fluebant viæ meæ butyro, et montes mei fluebant lacte*, id est, tanta erat copia, numerusque meorum gregum, ut quòcumque me verterem, viderem notas lactis ex distentis uberibus diffluentis, indeque fiebat ut tingerem pedes lacte et butyro.

PETRA FUNDEBAT MIHI RIVOS OLEI, petrosi et lapidosi montes, oleis abundantes. Cajetanus et Emmanuel Sâ de petrâ torcularis explicant. (Menochius.)

LAVABAM PEDES MEOS BUTYRO, est metalepsis, quasi dicat : Tanta mihi erat gregum et armentorum copia, ut lac inde mihi et butyrum copiosissimum proveniret, imò instar aquæ abundans, potuissemque, si voluissem, pedes eo, loco aquæ, lavare; nec vel tantillo damno mihi fuisset. Simile habes Gen. 49, vers. 11, et Deut 33, vers. 25.

ET PETRA FUNDEBAT MIHI RIVOS OLEI, id est, maximam olivarum et olei copiam proferebat mihi non modò ager fœcundus et cultus, sed etiam petrosus, saxosus et incultus, Deo singulariter omnia benedicente. (Tirinus.)

Hyperbolica hæc verba rerum affluentiam exprimunt. Ita pariter Moyses loquitur de Chanaanitide, rivos lactis et mellis in eâ regione commemorans, et cujus silices fontes mellis et olei edebant. Ita et Jacob, ut nobilem vineis regionem describeret, futurum dicit, ut

quasi dicat : Tanta mihi erat rerum omnium ad familiaris sustentationem necessariarum abundantia, ut quasi pro aquâ mihi esset lac atque butyrum; ita ut si voluissem, in lacte aut butyro pedes potuissem abluere; quemadmodum in aquâ solent abluere, nec vel tantillo damno id mihi fuisset. Similis periphraîs ubertatis est illa Jacob in benedictione Judæ, Gen. 49, 11 : *Lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uvæ pallium suum.* Quod verò additur : *Petra fundebat mihi rivos olei*, perinde est ac si Job diceret : Non solum secunda terra, sed et sterilis et petrosa, propter Domini benedictionem, magnam olivarum et olei copiam profundebat, ut quasi per rivos ultrò fluere videretur.

Septuaginta reddunt : Ὅτι ἐχέοντο αἱ ὁδοὶ μου βουτύρω, τὰ δὲ ὄρη μου ἐχέοντο γάλακτι, cum fluebant viæ meæ butyro, et montes mei fluebant lacte. Quibus verbis significat Job se à Deo in ejusmodi deliciis, ut sibi nihil desset, constitutum fuisse; quasi diceret : En Deus me præterito tempore ita tractavit, ut quasi non ambularem super terram, nullam soli duritiem sentirem, sed potius mihi Deus ex butyro et rebus molli- bus pavementum stravisse videretur. Denique significat se quasi ex communi cæterorum hominum conditione exemptum natâsse in omni voluptatum genere; non quod in illis se helluonum, ebriosorum et dissolutæ vitæ hominum more inebriârit, sed quòd à Deo illi tam florens et prosper rerum status olim concessus fuerit, ut satis ipsum nisi modum verborum excedendo exprimere non potuerit. Et in eo quidem animadvertitur, ipsum quantum maximè potest beneficia Dei erga se extollere et amplificare, sicuti etiam à nobis fieri par est.

Cæterum sic etiam hæc explicari possunt, ac si dicat : En in quantam ego calamitatem inciderim, qui olim lacte et oleo cæterisque bonis affluebam, quasi terra mihi ad nutum deserviret; profectò nunc pro rivo lactis et olei cerno ex hoc meo corpore tabido et ulceribus exeso rivos saniei ac purulentæ tabis effluere.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 10 : « Butyro, inquit, pedes lavantur; quia prædicatores « sancti bonorum operum pinguedine replentur. Ete- « nim vix ipsa prædicatio sine aliquo transitur ad- « misso. Nam quilibet prædicans aut ad quantulam-

qui illam possiderent, vino vestes suas lavarent, ac palo vineæ asinum suum alligarent. Septuaginta : *Cum fluebant viæ meæ butyro, et montes mei fluebant lacte.* Interpretum plerique censent butyrum hic poni pro cremore lactis, vel pro lacte ipso; sed nos ad hæc confugere nihil cogit. Veterum testimonio scimus, varias gentes ungi consuevisse butyro, quemadmodum aliæ pleræque oleo. *Non omittendum*, inquit Plinius, *in eo (butyro) olei vim esse; et barbaros omnes infantisque nostros ita ungi.* (Calmet.)

Laver ses pieds dans le beurre est un touc poétique pour exprimer l'abondance. Hasselquist (*Voyage*, p. 58) rapporte que les prêtres grecs de M. gnésie, à la cérémonie du lavement des pieds du Jeudi-Saint, oignent de beurre frais les pieds qu'ils viennent de laver. Bruce nous apprend que le roi d'Abyssinie a coutume de s'oindre la tête tous les jours avec du beurre. (Drach.)

« cumque indignationem trahitur, si contemnitur; aut
 « ad quantulamcumque gloriam, si ab audientibus
 « veneratur. Unde et apostolis pedes loti sunt, ut à
 « quâlibet parvo contagio in ipsâ prædicatione con-
 « tracto quasi à quodam itinere collecto pulvere mun-
 « darentur. Pedes ergo lavantur butyro, quia pingue-
 « dine boni operis infunditur atque mundatur colles-
 « ctus pulvis de gloriâ prædicationis. Vel certè butyro
 « pedes lavantur, dum sanctis prædicatoribus debita
 « ab audientibus stipendia conferuntur; et quos fati-
 « gat iniquis prædicationis labor, exhibita à disci-
 « pulis unguento boni operis fovet: non quòd ideo
 « prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent;
 « id est, ut prædicare subsistant, non ut in intentionem
 « sumendi victus transeat actio prædicatoris, sed ad
 « utilitatem prædicationis deserviant ministeria susten-
 « tationis. Unde à bonis prædicatoribus non causâ
 « victus prædicationis impenditur, sed causâ prædica-
 « tionis accipitur victus. Et quoties prædicantibus
 « necessaria ab audientibus conferuntur, non solent
 « de rerum munere, sed conferentium gaudere mer-
 « cede, » etc. Per *petram*, autem idem S. Gregorius,
 cap. 11, intelligit virtutem, quæ dura pluribus et
 aspera instar lapidis videtur, præcipuè iis qui tyroci-
 ninium non exegerunt. Verumtamen hæc, quam
 initio petram durissimam judicant, decursu temporis
 vertitur in oleum, et valdè jucunda efficitur. Quò
 sensu exponit ibidem Gregorius illa verba Isaiæ,
 cap. 10, 27: *Computrescet jugum à facie olei*; id est,
 virtus, quæ instar jugi colla premit tyronum, ipsâ
 consuetudine nullo negotio sustineri poterit, gravè
 pondus deponet instar ligni putridi et vermibus exesi;
 verba ejus sic habent: « Potest nomine olei ipsa san-
 « ctus Spiritus unctio designari, de quâ per prophetam
 « dicitur: *Computrescet jugum à facie olei*. Jugum
 « quippe à facie olei computrescit, quia dum sancti
 « Spiritus gratiâ unguimur, à captivitate nostræ servi-
 « tute liberamur, » etc.

Porrò in sensu arcano Joannes à Jesu Mariâ hunc
 Jobi versum viro justo à Deo repulsam passo ac de-
 solato sic attribuit, q. d.: Hei mihi, quàm videor
 mihi mutatus ab illo qui quondam fui! Recordor ego
 puro divinæ consolationis balsamo me solitum fuisse
 adeò copiosè perfundi, ut non mens tantùm, sed
 corpus quoque itaque ad ipsos, ut ita dicam, pedes cœ-
 lesti voluptate afficeretur: tunc sanè petra, hoc est,
 aspera duraque virtutis disciplina, fundebat mihi rivos
 olei, adeo ut ex ipsis vitæ austerioris exercitiis, jeju-
 niis, verberibus, vigiliis delicias castas elicerem;
 nunc verò versa est in luctum lætitia, nihilque nisi
 mœstum, durum aculeatumque succedit. Precor
 ergo, qui videor obisse, reuascar. Et hic profectò
 sensus arcans mirificè Jobo ipsi congruit, quem in-
 terna desolatio immaniter divexavit; at et aliis Jobo
 simillimis consentit,

Quin et damnatis istiusmodi voces accommodat
 Brexelius noster in libello verè aureo de Æternitate:
 Non enim nesciunt, inquit, damnati quantis olim di-
 vitis affluerint; illis jus cœli transcriptum erat;

heredes regni potuissent esse modò voluissent. Re-
 cordantur divinæ gratiæ butyrum copiosissimè sibi
 fluxisse, quo lavari licuisset; id tamen à se repudia-
 tum esse. Meminerunt olei rivos à petrâ, divini amoris
 et misericordiæ fontes à Christo sibi emanasse; hæc
 omnia tamen suo vitio à se neglecta. Jam clamant,
 sed frustra: Quis nobis tribuat ut simus juxta menses
 pristinos, quando lavabamus (certè lavare poteramus)
 pedes butyro, et petrâ Christus fundebat nobis rivos
 olei sanguinis sui? Jam nec olei, nec butyri guttula
 fluit amplius; divinæ misericordiæ fons exaruit; di-
 vini favoris rivuli sunt exsiccati. Cœlestis agni sanguis
 pro nobis frustra fusus est; cruciatus et mors Christi
 nobis non prosunt amplius; incassum recidit omnis
 impensa. Eheu actum est de nobis! Sic ille piè me-
 ditatur.

VERS. 7. — QUANDO PROCEDEBAM AD PORTAM CIVITA-
 TIS (1), ET IN PLATEA PARABANT CATHEDRAM MIHI? Hac-
 tenus de rebus ad vitam instructumque familiæ ne-
 cessariis; jam agit de auctoritate quam habuit apud
 omnes, et dignitate regiâ, quam cum omnium appro-
 batione sustinuit. Sed cur ad urbis januam rex, aut
 ibi quam ob causam sedere? Nonne à regiâ severitate
 alienum in communi loco cum multitudine versari?
 quare idemmet Jobus supra, cap. 3, vers. 14, de re-

(1) Ubi cœtus fiebant, de rebus publicis delibera-
 turus, ac redditurus judicia. Totâ hæc oratione exhi-
 betur Jobus primas in urbe et in gente suâ tenens, ita
 ut recenseri meritò possit inter veterum reges et
 principes, qui omnium in Idumæâ provinciâ Husiude
 regnaret. Discimus enim ex Scripturâ olim ab
 exordio plures in Edom principes et reges plures, sin-
 gulos in singulis regionibus et urbibus imperitasse.

(Calmet.)

AD PORTAM CIVITATIS, ubi forum erat et prætorium
 ex antiquo ritu.

PARABANT CATHEDRAM MIHI, tanquam viro primario
 aut principi.

(Menochius.)

PROCEDEBAM instar supremi judicis ad portam, in
 quâ exerceri solebant judicia. Et in plateâ, seu foro
 publico, parabant mihi cathedram, tanquam principi et
 omnium domino.

(Tirinus.)

בְּצֵאתִי שָׂעַר עָלַי קֶרֶן, quàm egrederer ex domo meâ
 ad portam super urbem, f. e., per urbem, ut Zephan.
 2, 15; כָּל עֵיבֹר עָלַי, omni transiens per eam. שָׂעַר,
 portam, judicii locum forum intelligit, quod in portis
 erat civitatum. בְּרֹדְדָב בְּרֹשְׁבֵי אֲכֶן. In foro paravi sedem
 meam, mihi parari jubebam sellam, ubi sederem, ut
 judici ac senioribus civitatis parari solet. רֹדְדָב non
 tam est platea, quàm forum (ab amplitudine, רֹדְדָב,
 dictum, coll. Arab. *amplus, spatiosus locus, area am-
 pla, et subdiale spatiosum*), quod ante portas erat, vid.
 Nehem. 8, 1, 3. Conf. Jahn Bibl. Archæolog. Tract.
 p. 1, vol. 1, § 50, p. 242. Sensus longè alium ex-
 pressit Syrus: *Cum egrediebar ad portam et vocifera-
 bar, et in foro sicut pauper sedebam*. Pro אֲכֶן videtur
 כְּאֲכֶן legisse.

(Rosenmüller.)

Dans ces jours heureux, lorsque j'allais à la porte de
 la ville (où l'on rendait la justice).

Les anciens rendaient la justice à la porte de la
 ville. De là vient que dans l'Écriture sainte *porte* si-
 gnifie souvent *puissance, autorité*. C'est dans ce sens
 que notre Seigneur a promis à saint Pierre (S. Matth.
 xvi, 18) que les *portes* de l'enfer ne prévaudront ja-
 mais contre l'Église, dont il venait de le constituer le
 chef visible, lui et ses successeurs sur le Saint-Siège.
 Les *portes* de l'enfer pour la *puissance* de l'enfer.

(Drach.)

gibus et consulibus loquens dixit illos sibi solitudines ædificare, quia nimirum sub aureo laqueari interque parietes ebore distinctos latent absconditi, nec se vulgo mortalium patefaciunt. Sed sciendum olim judicarium tribunal prope urbium introitus fuisse collocatum, regesque ipsos judicium fungi munere non aspernatos. Procedebat igitur ad fores civitatis Job inclytus, ut litium arbiter fieret altercantibus, componeretque discordes, et scelera ulcisceretur. In portis enim fieri hominum conventus, et ibi disceptari atque agitari causas legitimo judicio solere, ex aliis quoque Scripturæ libris constat. Sic in Proverbiis de conjugē mulieris fortis dicitur, cap. 31, 23: *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.* Huic autem ordini ac senatui quasi princeps et antistes præerat Jobus; atque idem illi in honesto illo ac legitimo loco statuebatur cathedra, ubi supremam ac regiam majestatem ostenderet. Unde patet ad quantum honorem Job evectus fuerit. Quando autem sic loquitur, nequaquam ea profert ad ostentationem (contra enim cum omni humilitate sibi à Deo impositum opprobrium tolerat) sed redarguit adversarios, quasi diceret: Vos hodiè judicatis me esse hominem damnatum et maledictum: cur verò? ecce enim me tanquam miserum cadaver omni ope destitutum unusquisque irridet. Considerate verò, num aptè judicatis? nam non ita pridem ab omnibus honore afficiebar, vosque mihi tunc plausissetis. Vestrum igitur judicium non rectum est nec æquum, propterea quòd in rebus visibilibus hæretis, cum vobis longius respiciendum fuisset. Porro de judiciis in portâ exerceri solitis vide quæ superius, cap. 5, vers. 4, annotavimus.

VERS. 8. — VIDEbant ME JUVENES (1), ET ABSCONDEBANTUR; ET SENES ASSURGENTES STABANT. Quando, inquit, incessu regio progrediebatur ad portas, ubi legitima (ut dixi) exercebantur judicia, ab omni gentium ordine sic observabatur, ut omnes publicum mihi deferrent honorem; ac juvenes quidem cedeabant de viâ, et ne illorum motes severè corripere abscondebantur: senes verò et viri graves cum me viderent advenientem, in signum honoris ac reverentiæ mihi assurgentes tantisper consistebant in pedes, donec ego pertransissem. Quid autem impellebat juvenes ut se occultarent, nisi eximia Jobi virtus ac morum gravitas, quæ ipsum illis venerabilem ac formidabilem reddebat? Si enim vir aliquis jam prævectæ ætatis vitiiis deditus fuerit, potius inde juvenes ad malè agendum, cum ejusmodi fautorem habebunt, licentiam sument, ipsique colludent, et insultabunt.

(1) ראוני נערים ונחבאו, *viderunt me pueri*, juniores, et abdebantur, abdebant sese, præ metu mei, aut pudore, mihi cedentes, etsi alioqui sæpè senectutem contemnere soleant juniores. Jarchius hæc cum præcedenti versu connectit, hoc sensu: Quam exiens ad judicium mihi sedem et suggestum parari jubere, me conspicati juniores abscondebant se, meâ auctoritate et gravitate commoti. ורשעים כמו עבדו, *ac senes assurgebant et stabant*, mihi assurgentes adstabant. Utriusque ætatis homines me revereabant. Syrus: *Stabant senes et me admirati sunt.* (Rosenmüller.)

Cum igitur Jobo ea reverentia exhibita fuerit, ut juvenes se ab ipso occultarent, signum est in ipso eas virtutes fuisse, ut propter ipsas, non propter opes, illum honorare cogèrentur. En quòd nobis hic primo loco notandum est. Sed notemus etiam hoc vocabulum abscondendi innuere pudorem aliquem, quo delincentur ii, qui solius Dei timore et amore non satis in officio continentur. Nam quidquid sit, adhuc coram hominibus continent se, nec volunt turpitudinem et dedecus suum cognosci; præsertim si virum aliquem gravem, malefici sui testem et spectatorem habituri sint, ejus præsentiam fugiunt, qui malè agere volent. Videmus igitur pudore isto, quo afficiuntur homines dum malè agunt, Deum illos reos peragere, ut convinctantur, et quæcumque subterfugia opponant, quasi proprio sigillo et propriâ confessione omnia vitia esse vitia, et se condemnandos esse obsignent.

Sed quare non etiam senes ejus conterriti aspectu latebras petebant? Videlicet juvenum ii significantur nomine, qui nullâ legibus habitâ reverentiâ luxum et voluptates sequuntur; senes verò intelliguntur, quorum compositi mores et vita innocua. Quoniam igitur ob Judicis adventum probi lætantur et exultant; mali autem sibi malè metuunt et formidant; propterea juvenes abscondebantur, et senes assurgebant. Unde S. Gregorius, lib. 19 Moral. cap. 14: « Sanctam, inquit, Ecclesiam vident nunc juvenes, et absconduntur, senes verò ei assurgentes assistunt; quia vigorem ejus atque rectitudinem immaturi formidant, grandævii glorificant: vident ergo hanc juvenes, et absconduntur, quia deprehendi in suis occultis actibus metuunt; senes verò assurgentes stant, quia perfecti quique ex humilitate indicant, quantum in bonâ operatione profecerunt. » Sed numquid ex senibus etiam mali omnibusque sædati vitiiis quidam sunt, quemadmodum et inter adolescentes reperiuntur virtutum clarissimorum famâ laudatissimi? Quamobrem ergo non et se abscondere qui senes reputantur perhibeantur? Adverte subtilitatem: omnis correctio adversus juvenes solos est, non quia de senibus cuncti probi sint, sed quia vitium senectute confirmatum velut irreparabile censeatur ob difficultatem salutis. Concipitur itaque Jobus quasi hos ob desperationem quandam penitus relinquat, ægritudine quodammodo ob immanitatem medicinæ beneficium respiciente; non quoniam non converti et salvari ipsimet valeant, sed ut quàm sit ardua provincia demonstraretur. Sciens ergo propter neglectam adolescentium educationem spreteque sub initiis mala in tantam deinceps ruere insaniam, ut miraculi instar propemodum habeatur respiscere, optimus morum moderator in juvenes severius animadvertibat, quòd scelerum exordia amputaret: idcirco disciplinam veritatis adolescentes, speciatim memorantur, simul ac prodibat, ejus fugere vultus solitos, et se abscondere.

Hanc igitur doctrinam ex hoc loco colligamus, quòd nimirum nos Dominus admoneat, cum pudore aliquo malè agentes afficimur, hominum conspectum fugimus, nec ita notam esse nostram fœditatem vo-

lunus; ut intelligamus, frustra nos in vitiis nostris nobis blandiri, eaque tegere conari, sed potius debere discere ipsa condemnare. Cæterum si ejusmodi confusione coram hominibus afficimur, sciamus nos præsentiam et conspectum Dei non posse effugere, frustra nos latibula quæsituros; ejus enim conspectui non nudos et relectos esse, et ab eo non solum opera quæ hominibus innotescunt, sed etiam abditissimas et maximè arcanas animi cogitationes observari. Discamus igitur non solum homines, sed inprimis judicem illum cœlestem, qui nos intuetur, timeat. Cæterum ut ad Jobum revertamur, significat non tantum homines plebeios ac vulgares, sed etiam viros principes atque primarios omnem sibi honorem detulisse; de quibus subdit:

VERS. 9. — PRINCIPES CESSABANT LOQUI, ET DIGITUM SUPERPONEBANT ORI SUO (1). — VERS. 10. — VOCEM SUAM COHIBEBANT DUCES, ET LINGUA EORUM CUTTURI SUO ADHÆREBANT (2). Id est, ipsi quoque principes me præsentem hiscere non audebant, et labiis digito compressis, quem inchoarant, imperfectum relinquebant sermonem.

(1) Reddi potest Hebræus: *Principes continebant se in sermonibus suis*, vel loquendo parci erant et cauti, et superponebant manum ori suo. (Calmet.)

שרים עצור בכולים, *principes cohibebant sermones*; benè Alexandr. nus: *Ἐπαύσαντο λαλοῦντες*, et Hieronymus: *Cessabant loqui*. Tacebant, me superveniente, aut sermonem aggrediente. וְכַף יְשִׁיבָה לְפִידֵם, et *manum ori apponebant*, signum silentii et summæ admirationis, quod sapientiam Jobi verba facientis admirarentur.

עצור בכולים, *abstinebant* (vel, *continebant se*) à sermone, *cohibebant* (vel *colibuerunt se, tardi erant*) in sermonibus, *cohibebant* (vel *continebant*) sermones scil. suos, sub. *inceptos*, ut me loquentem audirent.

ET DIGITUM (vel *manum, sive volam*) SUPERPONEBANT ORI SUO. Signum vel 1° honoris, ut in quibusdam etiamnum regionibus manus osculo testantur homines se alicui honorem exhibere; vel 2° obstupescentiæ ad sapientiam Jobi; vel 3° silentii, ut Job. 21, 5, Prov. 30, 32. Sic alibi, *manum ad os*, i. e., lace, cognatum est, ... *digito compesce labellum*. Apud Virg. *Æneâ* loqui orso:

Conticuere omnes, intentique ora tenebant.

(Synopsis.)

(2) קָלִל גִּידִים נִחְבָּאוּ, *vox ducum* (vel *procerum, principum, nobilitum*), *abscondebant se*, vel *abscondebantur*; syntaxis Hebræis peculiaris, quæ, ubi duo nomina diversorum generum aut numerorum junguntur, verbum subjectum convenit cum posteriori, non cum priori, ut Job. 15, 20. Alii, *occultabatur, premebatur, supprimebatur, latebat*, q. d.: Vocem abscondebant, continebant, me loquente. Quos loqui pudet, etiam sese abscondere solent, unâ cum voce; hinc verbo plurali utitur, q. d.: Proceres unâ cum voce suâ abscondebantur, i. e., silentes proripiebant se, tam admirabilis eram illis! Duces voce præstant, solentque pro imperio efferre: unde *βουὶ ἀγλαῖα* apud Homerum. Rectores populi גִּידִים vocantur, eò quod in conspectu populi, et quasi è regione, versantur; à גַּלגַּל *præsentia*, etc., vel, à גַּלגַּל *ante*, q. d.: Qui alios præcedebant. Alii sic: *Vox antecessorum*, per hypallagen, pro, *antecessores vocis, sive vocales, sive eloquentes, occultabant se*; coram me hiscere non audebant. Sed non puto ullum indubium exemplum dari talis syntaxeos, nempe inversæ.

ET LINGUA EORUM CUTTURI SUO (vel, *palato eorum*) ADHÆREBANT, q. d.: Silebant me loquente, vel locuturo; synecd. gen. Nam et à siti potest fieri hæc adhæ-

Quin et duces, quibus militare studium audaciam alit et loquendi licentiam, cohibebant tamen vocem suam, quasi lingua eorum faucibus adhæsisset, et sermonis facultas prorsus fuisset ablata. Hic igitur admonemur, ut nos Deo, ejusdemque vicariis, sive doctoribus ac rectoribus ab eo missis dociles ac morigeros exhibeamus, cum homines auctoritate et prudentiâ præditi Jobo se dociles præbuerint, nec doceri recusarint. Unde quamvis omnium excellentissimus, non debemus tamen ejusmodi perfectionem nobis arrogare, cui non opus sit semper ampliùs proficere. Cæterum Jobus statim declarat se honoratum et æstimatum fuisse, non solum quod acuto et subtili ingenio esset, sed quoniam inter homines rectum et justum tueretur. Quid enim Job inter hæc adeò splendida et gloriosa? Numquid tyrannum agebat et pauperum oppressorem, ut Eliphaz cum sociis ei objecerant? Audi quid sequatur:

VERS. 11. — AURIS AUDIENS (1) BEATIFICABAT ME, ET OCVLUS VIDENS TESTIMONIUM REDDEBAT MIHI. — VERS. 12. — EÒ QUOD LIBERASSEM PAUPEREM VOCIFERANTEM, ET PUPILLUM, CUI NON ESSET ADJUTOR (2). Jobus hic antiquam nominis sui claritatem commemorat non vanè conflata, sed ab egregiis virtutum, misericordiæ præsertim ac justitiæ actibus exortam, ut ex his versibus perspicuum fit. Boni quippe principis est ejusmodi operibus nomen parare, ac amplificare suum, quæ animos subditorum concilient, quos in principe ipso spem firmiter collocare decet affuturum sibi, si quid ingruat adversitatis. Profectò benè Republica temperatur, ubi potentiores ac insolentiores comprimuntur, et indigi ita sublevantur, ut principi ex animo fausta precentur, et velut parentem ac tutelarem suam intueantur. Ergo Jobus famâ clarus apud externos auditu res ejus gestas accipientes, et apud suos rerum ipsarum spectatores ac testes oculatos, qui et faustis acclamationibus eum prosequuntur, uti sequens versus declarat:

VERS. 13. — BENEDICTIO PERITURI SUPER ME VENIEBAT, ET COR VIDUÆ CONSOLATUS SUM. Id est, qui vel suò in-

sio, etc., Thren. 44. Ne hiscere quidem audebant me præsentem, mihi cedentes, et ex ore meo pendentes. Sic poeta:

Et vox faucibus hæsit.

(Synopsis.)

(1) כִּי אָזְן שָׁמְעָה, *nam* (vel *quum, nam quum*), *auris audiebat, vel, quæ audiebat, suò me, me loquentem, vel, meam famam. BEATIFICABAT ME, vel, beatum prædicabat me, ob meam sapientiam, et auctoritatem et gravitatem.*

ET OCVLUS, etc. וְעַן רֵאִתִּי וְתַעֲדֵנִי, et (vel, et *quum, vel et qui*), *oculus videbat, sive spectabat* (vel *videret, videns, scil. meam magnitudinem*), et *testificabatur de me, ellipsis præpos. pro וְתַעֲדֵנִי עָלַי, vel mihi, vel testimonium mihi reddebat, de beatitudine meâ, de veritate eorum quæ nunc dixi; de prudentiâ, de pietate et vitæ meæ integritate, q. d.: Publicâ omnium famâ et laude commendabar. Non igitur fui tyrannus, etc., ut me accusâstis.* (Synopsis.)

(2) Animadversum est superiùs, Eliphazum exprobrasse Jobo potestatis suæ abusum, negatumque pauperi, viduæ, et orphano patrocinium, et iniquam personarum acceptionem in judiciis. Innocentiam suam hic Jobus defendens, alteram post alteram accusationem refellit. (Calmet.)

fortunio, vel aliena malitiâ perire debuisset, meâ ope liberatus me benedicebat. Pro verbis illis : *Cor viduæ consolatus sum*, Septuaginta legunt : *Στόμα δὲ χήρας με ἐλόγησεν, os viduæ benedixit me*. Aliqui ex Hebræo vertunt : *Cor viduæ canera feci*. Quæ omnia in miseros et afflictos præsertim morituros præsentissimum Jobi auxilium et beneficentiam commendant, quæ magnam promeretur apud Deum et homines benedictionem.

Ad hoc autem impertiendæ benignitatis studium multa sunt quæ uniuscujusque animum exacueret et inflammare debeant. Nam ut omittam nos satisfacere illo modo communi humanitati, et eo genere beneficentiæ consequi, ut cum in similem casum et fortunam incidimus, aliorum consolatione perfruamur; illud mihi plurimi semper faciendum mirandumque visum fuit, quod cum sit opus excellentis charitatis, illi Deus non communia merita, ut in aliis operibus solet, verum privilegia rara quædam et singulares gratiæ dotes adjunxerit, quas Job divinitus afflatus breviter quidem, sed arcano et magnifico sensu benedictionem perituri seu morituri nominat. Quod si meis potius verbis quàm D. Ambrosii clarâ sapientiâ illustrare coner, sim, opinor, reprehendendus, nam doctor ille sanctus, lib. de Bono mortis, cap. 8, graviter in hunc modum expendit : « Si quem viderimus debilem, non deseramus; si quem in extremis positum, non relinquamus; occurrat et nobis dicere : Benedictio morituri in me veniat. Laudet et te unusquisque moriturus, unusquisque depositus ævo, unusquisque confectus vulnere gravi, unusquisque morbo assumptus, et jam morti proximus. Illic versiculus quantos benedici fecit? quoties mihi pudorem incussit? si moriturum præterii, si non visitavi graviter ægrum, si fastidivi inopem, » etc. Hic vir divinus in se nobis et exemplar clarissimi præsulis, et hujus misericordiæ dignitatem ac magnitudinem expressit : in conspectu divinæ majestatis totus erubescerat, et pudore velut diploide operiebatur, si moriturum præteriisset, si graviter ægrum non visitasset. Excitabat igitur se ad opus illud charitatis; et amore benedictionis, quam morituri piis adferunt, procul à se amoliebatur, si mollioris animi delicatum fastidium et valetudinarii horror insurgeret; et lubens se ad eorum numerum et sapientissimam choream adjungebat, quos Deus propter illud genus miserationis eximiis animi donis et benedictionibus ornavisset; quos fuisse benè multos illis verbis ostendit : « Illic versiculus quantos benedici fecit? » Quod esse verissimum è sacris Regum annalibus constat. Joas enim rex Israel morituri benedictionem obtinuit, cum ægrotum adisset Eliseum, qui plenus Deo et beatam spirans immortalitatem eo morbo occubuit : hic cum arcum et sagittas in manum regis posuisset, robur indidit, et veluti consecravit ad lætas victorias referendas; et prædixit fore, ut ter gloriosa tela sua per Syriam, et regium pugionem lauro et palmis inclytum circumferret. Apostoli omnes singulari pietate et reverentiâ discedenti ab hac vitâ Dei genitrici adfuerunt : quis dicat, quot et quantas benedictiones adepti sunt? Quâ de re cum S. Joannes

Damascenus de Dormitione Deiparæ ex S. Dionysii Areopagiti, divinorum Nominum cap. 3, memorat : « Illi, inquit, conversi sunt ad hymnos, qui dicuntur in excessu divinâ impleti gratiâ, et os commodantes spiritui unâ cum emigrante Dei matre emigrare cupiebant, quoad ejus fieri poterat vehementi animi studio promigrantes. Postquàm verò omnes ut ex multis floribus sic variis hymnis sacram contextuere coronam, benedictionem tanquàm aliquem à Deo thesaurum accepere. » Hæc morituri benedictio omne quidem emolumentum genus ambitu suo continet, quod officiosa in ægrum misericordia tribuere potest. Quæ si probè apud nos reputemus, non dubito, quin sanctus quoque in nobis ardor excitetur ad perfruentium illâ benedictione, quæ in hujusmodi charitatis officiis tribuendis percipitur. Nam cum Christus merita illustrium facinorum exponeret, quæ sublimes evehunt animas ad beatissimæ gloriæ communionem, inter alia sic denuntiat, Matth. 25, 36 : *Infirmus fui, et visitastis me*, etc.; sic enim fore dicit, ut in decretorio illo magno die illos prædicet, quos nominat *benedictos Patris in ævum æmpiternum coronandos*. Hoc officium christianæ pietatis sine dubio ad omnes pertinet qui vivere dignè Deo cupiant : et suavissimum illud Servatoris præconium : *Venite, benedicti Patris mei, infirmus fui, et visitastis me*, plurimorum animos commovit, et compulit in nosocomium, et chlamydes regum purpureas, et diademata candida, et triumphales ducum palmatas, et infulas pontificum gemmeas, et omnium conditionis hominum contentionem et amorem incendit ad consolandos ægros et levandos. Hæc utique erat benedictio perituri, quæ super Jobum veniebat, qui non tam Idumææ princeps, quàm nobilis constantiæ rex et virtutum omnium imperator fuit. In utrâque fortunâ documentum fuit exemplarque mortalium, quod jus fasque et laudatæ vitæ excellentiâ præstanti viro petat. In felici rerum cursu et lætissimâ abundantia difficile dictu fuit, an re magis et opulentia communicatione quàm verbo et sapientiâ prodesset aliis, populumque juvaret. Hoc constat, neminem fuisse in ærumnis positum, et humanis calamitatibus oppressum, quem non ultrò et incredibili charitate veluti manu erigeret, et consolaretur. De se enim ita hic verè pronuntiat : *Cor viduæ consolatus sum*; neque leviter illud quidem atque in speciem, verum contentione mirabili et dexteritate, quæ omnem doloris aculeum evelebat. Itaque hunc locum ita quidam vertunt ex Hebræo : *Cor viduæ commovebam ad jubitum*; pectus illius mæroribus circumsessum dulcissimæ vi consolationis adeò permulcebam, ut, erumpens in lætitiâ plenissimam humanitatis, doloris propè sui oblivisceretur. Sed unde à iudice tam insignia humanitatis facinora emanârunt ipse pandit, cum ita subdit dicens :

VERS. 14. — JUSTITIA INDUTUS SUM, ET VESTIVI ME SICUT VESTIMENTO (1) ET DIADEMATE JUDICIO NEO. Ubi

(1) Quod idem repetit, et explicat sequenti particulâ, cum ait : *Vestivi me sicut vestimento*. Septuaginta, sicut diploide, vel sicut pallio, quod scilicet totum ho-

notandum illud, *vestivi me*. Quibus verbis haud obscure significatur suapte naturā Jobus ad boni judicis munus aptus et comparatus fuisse, uti pulchrē D. Chrysostomus in Catenā ad hunc locum notat, dicens : « Sed nimirum quis eum judicem constituit? A seipso; hoc est, ab ipsa virtute creatus est iudex quemadmodum Moyses. Tales videlicet decebat esse principes. » Utinam ad munera obeunda soli illi assumerebatur, quos bonā naturā indoles inspectā designaret, fallar, nisi hī optima sui muneris opera præstarent. Quis naturæ propriæ repugnans opus regulariter perfectē conficiat? Quis non perfectissimē exequatur jussus munus illud, cujus opera ex suā propriā naturā amat? Quod enim ex propriā cujusque naturā venit, id certō sperari consuevit in homine quocumque, ut inde dicat Nazianzenus, Epist. ad Eudoxium : « Quæ ad naturæ ductum fiunt, plerūmq̄ benè succedunt; quæ verò præter naturam præsentuntur, frustra tentantur. » Frustra speratur fructus, quem non fert arboris natura. Frustra in homine opera sperantur, quibus natura adversatur : ex quo fit, ut à Deo communiter in ea evehantur munera cujusque consentanea naturæ. Id quod notat D. Chrysostomus, hom. 7 de Laudibus S. Pauli, ubi immensa hujus sancti miratus facinora : « Unde, inquit, Paulus talis emersit ac tantus? Et ex proprio videlicet, et ex Dei : et idcirco ex Dei, quia de proprio. » Indè regulariter cognosces te à Deo vocatum ad munus, si munus fuerit propriæ consentaneum naturæ. Habet enim id Deus propriissimum, quod communiter gaudeat ex propriis rerum naturis sua perficere.

Job itaque à Deo sortitus animam bonam, et indolem nactus ad omnem virtutem suapte naturā maximè propensam, haud contentus erat propriā conscientiā in plenitudine gratiarum et virtutum, quæ intus in corde ab illo administrabantur, nisi eam insuper justitiæ plenitudinem procuraret, è quā emanaret in superficiem, emanaret in habitum illustris quidam splendor virtutis, ut qualis esset in conscientiā, talis etiam aliis videretur, providens, ut inquit Paulus, 2 Cor. 8, 21, *bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus*. Sic igitur Job circumamiciebatur justitiā, ut nihil in eo appareret nudum, nihil inane. « Sapiens enim (inquit D. Ambrosius, lib. 2 de Jacob, cap. 5) nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ; qui potest dicere: Justitiam inducibam, vestiebam iudicium. Quomodo inanis qui de plenitudine Christi accepit, et servat acceptum? Quomodo inanis, ejus repleta est anima, quæ accepta gratiæ vestimenta custodit? » Sic se vestit et ornat sapiens, ut nihil nudum, nihil inane permittat in se videri. Nec solum vestitur undique justitiā, sed etiam in tantā plenitudine recipit, ut ab intus emanet in habitum, et eructet à conscientiā in superficiem, ne sit in illo vel simbria exterior quæ possit im-

minem tegit; quasi dicat : Justitia in actionibus et judiciis meis omni ex parte apparebat et eminebat.

DIADEMATE, JUDICIO MEO; meum decus et ornamentum erat rectè judicare; hoc gaudebam, de hoc gloriabar. (Menochius.)

nitatem ostendere, vel possit meritò reprehendi. Quod habeat necessum est, qui de Christi plenitudine splendet. Significatur itaque justitiam exterius manifestandam, et sicut pallium circumvestiendam, per opera nimirum et actiones externas. Indumentum enim virtutis actio est, sicut docet S. Chrysostomus, hom. 70 in Matthæum, et hom. 25 in Epist. ad Romanos : « Christum induamur, inquit, cumque illo perpetuò simus; quandoquidem istud demum est indutum esse, nunquam ab illo deseri, ipsumque undique in nobis per nostram sanctimoniam mansue tudinemque conspicuum esse. » Sic hī Psalmis dicitur, Psalm. 43, 9 : *Sacerdotes tui induantur justitiam*. Ubi Bellarminus noster : Non solum, inquit, justī sint intus in corde; sed etiam exterius in omni eorum vitā, in verbis et operibus cernatur justitia, etc. Unde S. Bernardus, epist. 25 : « Sacerdotes, inquit, Dei induantur justitiam, et multò utique decentius et dicitius quàm auro et serico. » Item epist. 115, Sophiam virginem alloquens : « Illæ, inquit, filiæ Babylonis induuntur purpurā et bysso, et subinde conscientia pannosa jacet; fulgent monilibus, moribus sordent; è contra tu foris pannosa, intus speciosa resplendes, » etc. Nazianzenus quoque, lib. de Virginitate : « Vestimentum, inquit, fero aureis excussum texturis, Christum animæ meæ occultum pulcherrimumque ornamentum, » etc. Eleganter Cajetanus ad locum illum Judicum, cap. 6, 24 : *Spiritus Domini induit Gedeonem*; reluxit, inquit, in eo Spiritus divinus, quemadmodum in induto regiā veste relucet regiū fulgor.

Job igitur de istis indumentis atque ornamentis gloriatur dicens : *Justitiā induitus sum, et vestivi me sicut vestimento et diademate iudicio meo*; innocentiam et animæ puritatem iudicium suum vocans : quia sicut vestimento ex omni parte circumdamur, ita ille (inquit S. Gregorius lib. 19 Moralium, cap. 12) justitiā vestiebatur, quia se undique bono opere protegebat, et nullam partem actionis suæ ad peccata nudam relinquebat. Pulchræ profectò vestes, quibus primus parens noster Adam è manibus sui Creatoris exivit indutus. Præclarè enim dixit S. Bernardus, serm. 1 de Annuntiatione : « Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem, ab ipso suæ creationis exordio, et vestimento salutis indutum. » Per quatuor autem virtutes misericordiam et veritatem, justitiam et pacem intelligit, de quibus Regius vates concinuit, Psal. 84, 11 : *Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatae sunt*. Virtutes itaque vestes animæ sunt. Nam sicut vestis non est aliquid naturale nobiscum exoriens (*Nudus enim egressus sum de utero matris meæ*, inquit Job, et nudus revertar illuc), sed extrinsecus corpori adhæ-

Quasi dicat : Consilio omnes, ut potui, juvi.

PES CLAUDE; studium meum fuit egentium imbecillitatem fulcire. (Menochius.)

OCULUS FUI CÆCO, ET PES CLAUDE; id est, iis qui vel ignorantia, vel imbecillitate iudicii sibi ipsis consulere non valebant, aderam sapienti et fideli consilio. Et qui propter inopiam facultat um, vel amicorum penuriam progredi et expedire non poterant, eorum negotia promovebam et confecta dabam. (Tirinus.)

rens, ita virtus non est cognata homini in iniquitatibus concepto, et in peccatis in lucem edito, sed Dei munere, labore nostro cooperante, conquisita. Vestis ad operiendam nuditatem et fovendum corpus inventa est, et virtus ut ignominiam nostram cooperiat data est, et ut animam defendat et foveat: et si illa corpus exornat, et aliquando hominis aut statum aut munus aut dignitatem demonstrat, hæc mentem venustat, et quis sit justus ac Dei filius convenienter ostendit.

Sed quare iudicium istud diademati comparavit? Nempe quòd in eo spem retributionis æternæ quasi fundet. Quisquis enim in hujus vitæ mortalis decursu adversus semetipsum iudex irremissus est, et delicta vindicat, cum ad æterni Judicis subsellia pervenerit, remuneratorem experietur, coronabitur ab eo, et non plectetur. Quod cum Jobus optimè nòsset, fidenter attestatur iudicium sibi in diadema conversum iri, ut pulchrè his verbis Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 16, declarat: « Justorum iudicia rectè diademati comparantur, quia per magni operis gloriam ad retributionis ducunt coronam. »

VERS. 15 (1). — OCLUS FUI CÆCO ET PES CLAUDE. Non dicit, cæco se ducem præbuisse, cui illum duceret, nec claudo baculum ministrasse, qui adhærens incederet, sed cæco se fuisse oculum et claudo pedem: ita enim exactè et perfectè eorum defectum supplebat, ut oculos et pedes ipsis carentibus restituere videretur. Hinc iis, qui vel ignorantia vel imbecillitate iudicii quasi mentis oculis capti sibi ipsis consulere non valebant, aderat sapienti et fideli consilio; et qui propter inopiam facultatum, vel amicorum penuriam claudorum instar progredi et expedire sua non poterant, eorum ipse negotia promovebat et confecta dabat. Observandum hic, principem ita Reipublicæ caput esse debere, ut et oculus cæcorum et pes debiliùm plerùmque fiat. Mirificè quippe hæc officia dignitati supræ congruunt, cum inter mortales onus Reipublicæ administrandæ ita principi imponatur, ut pondus gestare, non excutere ac proculcare debeat.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 14, hunc versum ad sanctam Ecclesiam typicè interpretatione sic refert: « Ipsa est, inquit, oculus cæco, quia per verbum lucet; ipsa pes claudo, quia per adiutorium continet: cæcos enim prædicando illuminat, et claudos verò opitulando sustentat. Cæcus quippe est, et qui adhuc quòd pergat non videt; claudus autem est, et qui non potest ire quòd videt. Crebrò namque peccatum aut ignorantia aut infirmitate perpetratur, ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne quod voluerit possit, » etc.

VERS. 16. — PATER ERAM PAUPERUM; ET CAUSAM QUAM NESCEBAM DILIGENTISSIMÈ INVESTIGABAM (1). Egentium

(1) Si quid afferebatur gravioris indaginis, difficile, intricatum, non temerè iudicabam, nec levi examine contentus eram; seriò deliberabam, ut certior sententiam redderem. Alii sic explicant: Diligenter disciebam causas, quæ ad me non deferebantur, ne quid injuriæ paterentur innocentes et pauperes, cum iniquam potentium vim queri vererentur. Non equidem

ait se fuisse patrem, quia in ipso egentibus non affectum duntaxat pium, sed verè paternum experiebantur; æquè eis faciebat ac filiis, eorumque inopiam sublevabat non manùs quàm si pater illis fuisset; non ut alii passim homines, qui etiam misericordes audiunt, qui cæco alicui mendicò duos ad summum dipendios erogant, et claudo forsitan quadrantem impertiunt, et non rarò etiam benè precando inanem dimittunt; ille verò tantùm eis impertiebatur, ut illius potiùs filii viderentur quàm mendici. *Pater*, inquit, *eram pauperum*; non largitor solùm, sed pater, Dormit filius in utramque aurem, et pater in lecto jacens hùc illuc se convertens dormire nequit, curis filiorum excitatus. Sic Job cum pauperes ipsi dormirent, ipse vigilans cogitabat, quomodò orphano illi favere posset, quomodò viduæ illi remedium præstaret, quomodò xeno-

sufficit, si princeps querelas ad se delatas audiat, et æquum jus dicat petenti; sed æquum se gerere necesse est vel non implorantibus; præoccupandæ sunt à principe miserorum querelæ. Discat opus est impium, non satis esse principi, si malum ad se delatum puniat; sed et sedulò illum cavere, ut flagitia investiget et puniat. (Calmet.)

DILIGENTISSIMÈ INVESTIGABAM. Ne fortè contra eum pronuntiarem, cujus jus potiùs erat. (Menochius.)

אב אטכי לאבדתי, *Pater eram pauperibus*, elegans paronomasia in אב et אבדתי. *Pater*, curà scilicet et providentià, eos sublevans. Pietatis viscera iis semper exhibui.

ET CAUSAM, etc. ודיב לא דעתי אחרת, et *me*, sive *causam* (vel *controversiam*, *causam forensis*) non (vel, quam non, vel, ejus quem non) *noveram*, *investigabam eam*, et eam abundat; iudicis boni officium attingit. Duobus modis hoc attingi potest. 1º quòd causas ignotas sibi, nec ad se delatas inquisierit, diligentius investigans si qua alicui ab improbis fiat injuria. Sunt enim qui, præ metu, aut pudore, aut inopià, iudices non audeant aut non possint adire. Non debet expectare iudex ut suum imploretur officium, sed pro mero, ut dicunt, imperio inquirere in injurias quæ imbecillioribus maximè inferantur. Nam, ut ille dixit, qui malis pareit, probis nocet. Hinc colligitur iudiciaria Jobi potestas; etsi pleraque horum etiam privatus, quantum in se situm est, præstare possit. *Et nihil ad me pertinentes* (i. e., alienas) *causas indagabam*, Cajet. 2º quòd causas ad se delatas nondùm planè cognitias diligentius perscrutatus sit. Indicat boni iudicis esse, non temerè, sed omnibus accuratè discussis circumstantiis, pronuntiare. Sed prius malo; superiora de causis ad se delatis magis dixisse videtur; at nunc addit etiam se occultas injurias inquisivisse, ut nusquam cuiquam se quidem conscio injuria fieret. *Causam*, etc. Confer. Prov. 29, 7. (Synopsis.)

Verba ודיב לא דעתי אחרת, plures, post Hieronymum, sic vertunt: *Et causam, quam non nesciebam, diligentissimè investigavi*; in litem et causam, quam non satis perspectam habebam, diligentius solelam inquirere, ne temerè aut præcipitem ferrem sententiam, sed omnibus accuratè consideratis pronuntiarem. Sed rectius verba reddantur: *Litem ejus, quem non noveram, perscrutabar*, ignotorum quoque mihi hominum. Personæ enim potiùs est quàm causa; perinde ac præcedentia *miser, orphanus, periturus vidua, cæcus*. Videntur hæc contra falsas criminationes, Job ab Eliphazo supra 22, 6, factas, directa esse, et nostro quidem versiculo illud retundi, quod Eliphaz is nostro objecerat, v. 8, eum potentes honorasse, pauperes verò oppressisse. Ad *personam* hæc etiam retulit Arabicus interpres, quamvis sensum liberius expresserit: *Bonum illi, quem non noveram, feci.* (Rossmüller.)

dochio lectulos et necessaria sufficeret. Talis est, qui intelligit super egenum et pauperem, Psal. 40, 2; de quo pronuntiat propheta beatum esse quia beatorum et prædestinatorum hic affectus proprius est.

Pulchrè ad hunc locum S. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 14 : « Plerùmque, inquit, multa homines « pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes « diligunt, sed quia si minimè tribuant, iram supremi « iudicii formidant : qui si Deum non metuerent, quæ « habent dare noluissent. Quia igitur aliud est bonum « opus ex præcepto, aliud verò ex affectu facere, sanctus vir, ut mentem nobis suæ operationis insinuet, « dicit : *Pater eram pauperum*. Non enim patronum « se, vel proximum, vel adiutorem pauperum, sed « patrem fuisse testatur : qui nimirum magno charitatis officio stultium misericordiæ vertit in affectum « naturæ, ut eos quasi filios cerneret per amorem, « quibus quasi pater præerat per perfectionem. » Sic ille. Ex cuius doctrinâ constat, quâ mente Christus nos securos reddere voluerit, nihil omninò defuturum iis qui Patrem habent Deum, quando ipse sollicitus admodum de filiis et quærit sollicitudine amoris et impertitur parentis affectu omnia necessaria.

Hanc, opinor, ob causam nostra mater Ecclesia Deum Spiritum sanctum in Sequentia Missæ Pentecostes veluti titulo gloriosissimo *Patrem pauperum* indigitat. De quo David, cum arcana summæ mentis insuetâ luce pertigisset, mira cecinit, atque inprimis illud in hymno *μυστηριώδης* magnificentum, Psal. 108, 31 : *Adstitit à dextris pauperis*. Pictura est Davidico penicillo digna : facit pauperem tutò et beatè gradientem, adstare autem à dextris Deum ut hyperaspisten, fidum armigerum, fortissimum invictumque lateronem, qui opposito scuto amoris providentiæque suæ defendat pauperem; vel adstare à dextris *ὁμοῦ θεῶν*, felix augurium, omen salutare, certum auspicium securitatis felicitatis, quæ pede dextro, ut alexicacus quidam Hercules et sospitator accedat; vel adstare à dextris, ut qui manus habet aureas plenas hyacinthis, in dexteram inopis dona sua et copiæ cornu injiciat; vel denique à dextris, ut pauper per se nudus, spoliatus et egens, qui imbecillitate suâ corruat, impositâ velut in humeros manu illo ipso nitatur, qui portat orbem. Sed idem ipse purpureus cantor aliam quamdam pingit imaginem ad eandem rem significandam : vult enim ut mensæ apparatus cogitamus pontificum cœnis ditiores, sedere autem inopem, ministrare Deum, genialiter illum suavissimèque vescentem, hunc lautitia lautè suggestentem; et ad picturam addit hoc Epigramma, Psalm. 67, 11 : *Parasti in dulcedine tuâ pauperi, Deus*. Quæ omnia eò tendunt, ut intelligamus, beneficentissimum Deum gerere maximè eorum hominum curam, et providentissimè illis prospicere, qui angustia rei familiaris. infopiâ et mendicitate premuntur. Quod decus beatissimi Numinis, quantum mortalis potest, imitari Job voluit, qui *patrem pauperum*, quam Idumææ principem, aut, ut eum quidam vocant, regem regum, appellari se malebat. Sequitur :

ET CALSAM QUAM NESCEBAM INLICENTISSIME INVESTI-

GABAM. Non sanè quiescebat in throno apparato sibi, in circumstante satellitio; sed et tunc totus erat in pervestigando oppresso, et ibat investigans, si quis miser jaceret, cui opem præstaret suam. « Neque enim « expectabat (inquit S. Chrysostomus in Catenâ « Græcâ) dum ad eum ii, quibus facta erat injuria, « accederent; verùm ipse prævertens lustrabat omnia, « eos quærens qui læsi essent injuriâ; nec quo « modo quærebat, sed multâ adhibitâ vigilantia. « Nec enim dixit : Quærsivi; verùm : *Causam quam « ignorabam investigavi*, scrutatus sum; studiosus quisivi, omnia movi, ut calamitosos reperirem, « neve quispiam violatus injuriâ uspiam lateret. Genus præfecturæ vides, » etc. Hanc sibi præfecturæ doctrinam ebibant omnes principes, persuasisse inter universas principatûs glorias hoc semper debere agitari stimulo, hæc sollicitari curâ, quâ omnia prævertant, omnia moveant, ne lateat vel unus miser, sed quisquis sit, ad remedium possit reperiri. Verè regius ille Theodori animus, qui aiebat apud Cassiodorum, lib. 3 Variarum, cap. 20 : « Inter gloriosas Reipublicæ curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, « revolvimus, cordi nostro est levamen humilium, ut « contra potentiam superbiorum nostræ pietatis erigamus « obstaculum; nec liceat quidquam apud nos auidaciæ, « cuius est propositi superba calcare. » Verè rex est et verè princeps, quem totum minimè occupant gloriosæ Reipublicæ curæ, sed inter gloriosas scit sollicitari miselli cujusque curâ, qui causam quam nescit non solum interrogat, sed diligentissimè investigat.

Proh Deus immortalis! si reges non ad verba, sed ad vestigia ministrorum suorum diligenter attenderent, quot fallaciarum abscondita etiam in iis qui sancti et sinceri videntur deprehenderent. Regina erat, et uxor regis illa, cui dictum est in Cantico, cap. 1, 7 : *Si ignoras te, ô pulcherrima mulierum, egredere, et abi post vestigia gregum tuorum*. Consultius videretur esse reginæ ad depellendam ignorantiam, si interrogaret sapientissimos sui gregis, et ad eorum dicta prudentesque sermones attenderet : at non dicitur illi ut interroget, nec ut attendat ad verba, sed ut vigili curâ abeat post vestigia gregum. Et fallar, nisi universas ignorantias et errores depellat rex, qui paulisper surdescens ad verba, multum vigilat ad suorum vestigia deprehendenda. Pulchrè Sidonius Apollinaris, lib. 5, epist. 7, gloriatur à se homines deprehensos, et regi et regno valdè infensos : « Indagavimus, inquit, qui germani tui « et novi principis amicitias criminarentur : si tamen « fidam sodalium sagacitatem clandestina delatorum « non fefellere vestigia; hi sunt quos hæc peculiariter « provincia manet, inferre calumnias, deferre personas, afferre minas, auferre substantias : quorum si « nares afflaverit uspiam rubiginosi aura marsupii, « confestim videbis illic et oculos Argi, et manus « Briarei, et Sphingarum ungues, et perjuriam Laomedontis et Ulyssis argutias, et Sinonis fallacias adhiberi. His moribus obruunt virum non minus pietate « quam potestate præstantem. Ad quorum consilia

« corporis lavamus faciem quâ etiam calceamus pedem? » Confirmat et hoc Bonaventura de Informatione novitiorum, parte 2, cap. 4, sic scribens : « Bonaventura actio maximè condita pinguedine charitatis, et obedientiæ vel alterius virtutis, lætificat conscientiam, et dat fiduciam spei in Deum; etsi ad horam intercipit devotionis quietem, tamen meretur postea majorem dulcedinis infusionem et gratiam puritatis. »

VERS. 18. — DICEBAMQUE (1) : IN NIDULO MEO MORIAR, ET SICUT PALMA MULTIPLICABO DIES. Id est,

(1) דִּבְרִי, *dixi*, apud me, ita mecum cogitabam, eum in tantâ esse auctoritate, in tantâ felicitate versarer, quæ mihi ob integritatem vitæ contingeret, quam magno studio et toto pectore tuebar. עֵץ-אֲנָן, *cum nido meo exspirabo*, i. e., *in nidulo meo*, ut Hieronymus vertit (nam עֵץ sæpius est in reddendum, ut Deut. 8, 8. וַיִּדְעָה עֵץ-לִבְבָךְ, *ut cognoscas in corde tuo*, vid. et Jos. 14, 7, ps. 1235); domi meæ moriar tranquille et suaviter: *Nidulum* appellat familiam et bonorum affluentiam, quâ fruebatur, si nulque conditionis securitatem ac felicitatem inaccessam, emblemate desumpto ex aquilis, in celsissimâ rupe nidulantibus. Conf: Num. 24, 21, Jerem. 49, 16, Habac. 2, 9. Similiter Hesiodus Ἔργα 1, v. 301 : Βιοτου δὲ τέην πῖν-πλητὴ καλήν, *Ceres victu stipet tibi nidum*; et v. 307 : ἄε καὶ τοὶ ὄρατου βιότου πλῆθωσι καί τε, *sint tempestivo ut victu nidi tibi pleni*. Sensus planè diversum expressit Syrus : *Dixi : Populum liberabo, et sicut possessio complebor*. Quasi pro עֵץ-אֲנָן in Hebræo esset קִנְיָן, קִנְיָן quod tamen vix tolerabilem sensum dabit. Sed quod in Polyglottis exstat, haud dubie est mendum pro *calamus*. Non solum enim Arabicus interpres habet : *Et sicut calamus perficiar*, verum et Ephrem expressè profert, et sensum hoc modo explicat : *Sicut calamus, inquit, per unius anni moras ad summum incrementum perducitur, sic ego celeriter perficiar*. Videtur Syrus suæ in codice קִנְיָן-עֵץ legisse, ex quo nullus commodus sensus prodibit. וְכִדּוּל אֲרֵבָה יָמִים, *et tanquam arenam multiplicabo dies*, tam multis diebus vivam quàm copiosa est in maris littore arena, quâ similitudine ad multitudinem et copiam designandam sæpius utuntur V. T. scriptores; vid., e. g., Genes. 22, 17, Jud. 7, 12, Habac. 1, 9. Simile votum eadem adhibitâ imagine legitur apud Ovidium Metamorph. 14, 136, seqq. :

Ego pulveris hausti

*Ostendens esumulum, quot haberet corpora pulvis,
Tot mihi natales contingere vana rogavi.*

Sed non est negligendum, quod quidam Hebræorum לִידֵל h. l. de phœnice ave intelligendum dicunt, quam ferunt quàm diutissimè vivere, per mille annos et supra. Vid. Bocharti Hieros. part. 2, l. 6, cap. 5, tom. 5, p. 809, seqq., edit. Lips.; ac si Jobus id significet, quod proverbio jactatur apud Græcos, *se phœnicis annos victurum* (ἢ μὴ πολυκῆρος ἔτη βίωσι, vid. Erasmi Adagia chilia. 2, vent. 1, n. 57). Certè et prius hemistichium, *cum nido meo moriar*, apprimè convenit phœnici, quem senescentem Plinius et alii tradunt casâ thurisquæ surculis constructum nidum replere odoribus et super emori. Itaque et Masora parva ad h. l. notat, וְכִדּוּל bis inveniri, sed in duabus diversis significationibus; hinc quàm Genes. 22, 17, pro *arenâ* sumatur, hic phœnicem sonabit. Et Orientales, seu Naardensis Academiæ ad Euphratem doctores, Kimchius observat hic legisse וְכִדּוּל cum schurek, ut nempe distinguerent à voce לִידֵל, *arenam* significante. Phœnicem arborem, i. e., palmam, quam itidem diutissimè vivere testantur veteres, intellexit Alexandrinus, qui hunc versum sic vertit : Εἶπα δὲ, ἃ ἡλιθία μου γίν-

domi meæ, non à patrio solo exactus, meos inter liberos ævum transigam, ibi consenescam, ibi mor-

οῦσαι ὡσπερ στέλεχος φοίνικος πολὺν χρόνον βιώσω, *Vocabulum στέλεχος*, O. G. Tychsen in Commentario ad Physiolog. Syr. à se edit. p. 98, quidem pro glossemate habet, ut et Alexandrinus de phœnice ave cogitasie putandus sit. Verum non aliter ac nos græca legimus, jam legit vetus Latinus, qui *sicut arbor palmæ* posuit. Hinc Hieronymus : *Et sicut palma multiplicabo dies*.

Sed usitatam nominis לִידֵל significationem expressit Chaldaeus : וְכִדּוּל מַרְסֵי דְמַרְסֵי, *et sicut arenam multiplicabo dies*. Necon Syrus : *Et sicut arenam maris multiplicabo dies meos*. Plura vid. in Guil. Ern. Tenzelii Dissertat. de Phœnicæ ave contra Fellum, Viteberg. 1682, repetita in *Thesaurio theolog.-philolog.*, t. 1, p. 559, seqq. (Rosenmüller.)

Je disais : Je mourrai dans le petit nid que je me suis fait, et je multiplierai mes jours comme le palmier. — Un interprete (Codureus) remarque fort bien que Job avait lieu de se flatter qu'il mourrait tranquillement dans sa maison, au milieu de ses enfants, ayant vécu d'une manière si innocente et si sainte. Car, comme il dit, saint Paul nous assure, que *l'homme recueillera ce qu'il aura semé*. Mais, selon la réflexion du même auteur, le temps de la moisson doit être attendu avec patience, et il faut beaucoup souffrir avant ce temps, qui est celui de la mort. Peut-être que Job, selon la pensée d'un autre interprete, n'avait pas encore appris que la croix et les souffrances étaient nécessaires pour empêcher que le cœur des justes mêmes ne s'élevât dans la jouissance des biens de la terre. Et puisqu'il était la figure de Jésus-Christ, il fallait qu'aussi bien que lui, il passât par les souffrances pour arriver à la gloire. Car Job peut être considéré comme ayant été l'image du Fils de Dieu en trois états différents. Les grands biens et les honneurs extraordinaires dont il jouissait d'abord, comme il le fait voir en ce chapitre, pouvaient nous marquer la gloire immense et ineffable dont a joui avant tous les temps celui qui devait se faire homme pour sauver les hommes. La perte que Job fit en un instant de tous ces biens et de toute cette gloire, nous trace une idée de ce qui est arrivé à Jésus-Christ Dieu et homme, lorsqu'il s'est privé volontairement de l'éclat qui lui appartenait par sa nature, et qu'il s'est anéanti pour l'amour de nous. Et enfin le rétablissement de Job dans tous ses biens et ses honneurs, nous figure encore admirablement la suite de tant de souffrances que le chef divin de l'Eglise avait embrassées par un pur effet de sa charité envers les hommes, qui a été, comme parle l'Écriture, *d'entrer dans sa gl'ire* avec sa sainte humanité. Nous ajouterons encore ici, que le même Job a figuré en sa personne tout le genre humain, considéré selon ses trois différents états : dans celui de l'innocence, où il était tout comblé des biens de Dieu; dans celui de la corruption du péché, où il n'était plus que misère et que pourriture; et dans celui de sa rédemption, où la mort du Fils de Dieu le fait entrer en possession d'une grâce et d'une gloire sans comparaison plus grandes.

Tous les hommes qui cherchent naturellement leur repos en cette vie, se disent en quelque façon comme Job : *Je mourrai dans le petit nid que je me suis fait*; et ils ne pensent qu'à se procurer une vie longue, paisible et heureuse. Mais cette parole se peut appliquer d'une manière spirituelle et très-élevée à Jésus-Christ même, dont Job était la figure, et qui a pu dire comme lui, quoiqu'en un sens bien différent, *qu'il mourrait dans le petit nid qu'il s'était fait, et qu'il vivrait très-long-temps comme le palmier*. Le petit nid qu'il s'est fait, est l'humanité sainte dont il a daigné se revêtir pour l'amour de nous. C'est lui qui se l'est fait comme Dieu, tous les autres hommes ne s'étant point faits eux-mêmes, mais ayant reçu leur être de celui qui est le souverain Créateur. Cette humanité adorable a été

tem obibo; et mea senectus placida et tranquilla non molestiis noctium et rerum infelicitum casibus opprimitur, sed longos dies ac lætos soles ducet, tam firma vegetaque ad extremum uti palma in cœlum assurgens; tam dulcibus perfruetur virtutum bonarum fructibus, sicut palma prædulces expandit dactylos. Pro eo quod hic in Vulgatâ ponitur *palma*, interpretes alii ex proprietate vocis originalis *arenam* posuere, ut dicat Job: *Et sicut arenam multiplicabo dies meos*; id est, dies mei multi erunt instar arenæ. Rabbi Salomon, Mercerus, Vatablus et alii vertunt *sicut phœnix*; ut respondeat præcedenti, *in nidulo moriar*, Septuaginta reddunt, *ὡς περὶ στέρκος φοίνικος*. Quod licet propriè cum Olympiodoro et Augustino de trunco palmæ, quæ Græcis *φοίνιξ* dicitur, accipiatur, alii tamen de corpore avis phœnicis accipiunt. Unde Philippus: Fieri, inquit, potest, ut Job in similitudinem avis illius significet se per mortem in cinere carnis velut in nido pro tempore moriturum, et inde resurrecturum tanquam phœnicem in gloriam et multitudinem dierum æternitatis. Licet enim Ulysses Aldovrandus in ornithologiâ et quidam moderni avem hanc fabulosam putent, tamen omnium (inquit Pierius in Hieroglyphicis) veterum auctorum, scilicet Oppiani, Victoris, Manilii, Herodoti, Suidæ, Philostrati, Claudiani, Lactantii, et aliorum quos citat Gesnerus, concordans est sententia phœnicem esse, et mortuum renasci; licet in modo, quibus id fiat, variant, et posteriores commentis commenta addiderint. Quinimò Albertus magnus et Ægyptii phœnicem usurpant ut symbolum restorationis et resurrectionis. Verùm quidquid hæc de re sit, certè nusquam non sibi promittit multiplicationem vir justus etiam in casu: sive enim eadat in terram, ex terrâ sicut palma exsurgit; sive cadat in aquam, non idèò minuetur, ut arena non minuitur in aquis, sed ibi augetur; sive eadat in flammam, inde ut phœnix renascitur. Igitur et planta est, et arena est, et phœnix est vir justus, ne ullo sciat cedere elemento, sed ex omni contrario gloriæ recipiat augmentum.

IN NIDULO MEO MORIAR. Magis sanè iudicio et divino affatu cor suum appellat *nidulum*, in quo non modò cum Numine sancto morari, sed etiam mori cupit, nec latum auguem ab illâ Dei habitatione discedere; quòd sit fortè velut caverna maceris, ad quam devolet è cœlo columba, ut divini Spiritûs nidum et diversorium opportunum: vel quòd animæ piæ sint aviculæ in nidulo suo tutæ, extra nidum prædæ expositæ et cupiditat; unde *pennatæ* à Sapiente nuncupantur. Sed, opinor, ad hirundines præcipuè respectum habuit, quarum nidus luteus quidem est, sed in

effectivement à son égard comme un petit nid, puisqu'il s'est lui-même comparé à un oiseau, lorsqu'il témoigne qu'il a travaillé à rassembler tous les enfants de Jérusalem, ainsi qu'une poule rassemble tous ses petits, et les couvre sous ses ailes. Il dit, et il l'a dit dans toute l'éternité, qu'il mourrait dans ce petit nid, parce qu'il a résolu avant tous les temps, ce qu'il a exécuté sur la fin des temps, savoir, de mourir comme homme pour sauver tout l'univers. Et c'a été par cette mort qu'il a mérité et de vivre et de régner éternellement sur tous les hommes. (Sacy.)

eo chelidonia reperitur tam salutaris atque potens, ut visum non juvare modò possit, verùm et cæcis quoque restituere. Sic cor nostrum luteum domus; atque, ut dicitur in arcanis Litteris, *habitamus domus luteas*; verùm in eo nido reperitur chelidonia, Deus ipse potentissimum alexipharmacum, et ut stylo Tertulliani dicam, *remediator valetudinum*, qui oculis medeatur, lucem animo conciliet, diem faciat, reddat vitam. Probi in corde salutisque amantes suæ cum in humanis tantam caliginem animadvertunt, et seculi noctem mentis luminibus objectam, à Deo collyria petunt chelidonia ad animi aciem medicandam: cum Ezechiâ sicut pulli hirundinis clamant, ut columbæ in nidulo meditentur. Jobus igitur non malè providus futuri, cum etiamnum felicissimus ageret, mortis tamen nunquam oblitus nidum sibi struxerat quotidianâ meditatione. Nam sicut aviculæ nidulos sibi ædificant frequenti ramulorum aut glebularum congestu, ita Jobus quotidie prævidit mortem, quotidie secum agitavit iudicium, eaque ratione velut sedula hirundo glebas comportavit ad struendum nidulum in quo defungere-tur. Nos, Jobi exemplo, nidulum nobis eligamus maturè, in quo moriamur, eumque in loco alto aut tuto statuamus.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 16, locum hunc ad pacem Ecclesiæ refert his verbis: « Quid hoc loco per nidum exprimitur nisi tranquilla fidei quies? Nisi enim sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in pacis nido enutrit; non diceret Regius vates Psal. 83, 4. *Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi reponat pullos suos.* « Turtur enim invenit sibi nidum, quia Ecclesia amore Conditoris crebris gemitibus utitur, et velut nidum sibi, id est, pacatissima, fidei quietem con-struit, in quâ crescentes filios quasi plumescentes pullos, quousque ad superiora evolent, charitatis gremio calefactos fovet. Rectè autem subjunct: *Et sicut palma multiplicabo dies.* Palma enim tardè proficit, sed diù in viriditate subsistit. » Quæ omnia in spiritualem mentis solitudinem aptè conveniunt, quæ veluti in nido animus conquiescit, plumescitque virtutum pennis. Quò etiam pertinet illud Psal. 101, 7: *Similis factus sum pellicano solitudinis in tecto.* Quo loco per pellicanum, qui pullos dicitur occidere et postea tribus diebus lugendo sanguine suo ad vitam excitare, accipiendi sunt venientes, qui peccando opera sua mortificaverant, postea autem lugentes per penitentiam tribus diebus, hoc est, tribus actibus penitentis, videlicet contritione, confessione et satisfactione, vivificant. Quoniam verò hoc in spirituali mentis solitudine efficitur, additur *solitudinis*. Ejusmodi solitarium commendat Jeremias in Threnis, dicens: *Bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentiâ suâ; sedebit solitarius, et tacebit, quia levavit se supra se*, Thren. 3, 27. Solitarius enim est, qui in sui cordis intimo recessu elevat se super se per contemplationem, se, inquam, spiritualem super se carnalem. Itaque hunc locum intellexit D. Ambrosius, serm. 9, in Psal. 119, quamvis aliter legat: *Sedebit singulariter,*

et silebit, quia tulit jugum grave. Et quidem multi Codices correcti habent : *Quia levabit super se*, nimirum jugum Domini, cujus paulò antè facta fuerat mentio. « Quis est, inquit Ambrosius, qui singulariter sedet, nisi qui, secularibus voluptatibus abdicatis, molestiarum omnium excludit tumultus? » Illud tamen adverte ex eodem Ambrosio, lib. 3 Officiorum, cap. 1, hujusmodi virum solitarium, quanquam otiosus videatur, maximè tamen esse actuosum; quemadmodum ipse elegantibus verbis explicavit : « Non primus Scipio scivit solus non esse cum solus esset; scivit ante ipsum Moyses, qui, cum taceret, clamabat, cum otiosus staret, præliabatur : adeò otiosus, ut manus ejus alii sustinerent : nec minus quam cæteri negotiosus, qui otiosis manibus expugnabat hostem, quem non poterant vincere qui dimicabant. Cujus autem majora negotia quam hujus otia, qui quadraginta diebus positus in monte totam legem completus est? Quando ergo justus solus est, qui cum Deo semper est? quando solitarius est, qui nunquam separatur à Christo? » Hæc Ambrosius, qui fusiùs eadem prosequitur, epist. 91 ad Sabinum, quæ ad hunc Jobi locum spiritaliter interpretandum conducunt; uti et illa quæ Thomas de Kempis auctor piissimus, lib. 4 de Imitatione Christi, cap. 20 de cella, Religiosorum hominum nidulo, scribit his verbis : *Cella continuata dulcescit, et malè custodita tædium generat : si in principio conversionis tuæ eum custodieris, erit postea tibi dilecta amica, et gratissimum solatium. Coge ergo teipsum, ut in eâ maneat; et sapienti quodam ac sancto dolo temetipsum decipe. Ad quid nunc sine necessitate cellam deseram? Quid extra illam nisi novitates, et verba otiosa et detractoria, vel ad minus consumptionem temporis, vel alia quæ me distrahant, inveniam? Nunc certè in eâ manebo, post unam aut duas horas, nisi priùs ab obedientiâ fuero vocatus, exibo. Nunc profectò voluntati meæ ac levitati meæ in hoc nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies. Quantum enim apud me maneo, et ad vana non exeo, tantum diebus meritorum adjicio.* Quibus verbis et aliis similibus tanquam vinculis suavissimis poterit se Religiosus quisque in nidulo suo intra cellæ ambitum continere. Quod ei facillimum simul et suavissimum erit, si non deses et otiosus ac dormituriens in eâ resideat, sed semper utiliter occupetur; nunc orans, nunc psallens, et preces suas debitè persolvens, nunc libros spirituales, sanctorum gesta et historias ecclesiasticas legens, et quibus incubuit litteris studens, theologiam, Scripturam sacram ac præcipuè sanctos Patres evolvens, ut scientiam comparatam servet ac provehat; nunc scribens, et scripta sua recognoscens, aut aliorum transcribens, aut in compendium redigens. Quæ breviter vulgato hoc versu commendantur,

Nunc lege, nunc ora, nunc cum fervore labora;

Sic erit hora brevis, sic labor ipse levis.

Quisquis hanc vivendi normam constanter tenuerit, cum beatissimo Jobo jure dixerit : *In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.* Nidulus enim ejus status fervoris est, in quo felicissimè, et quod

ad merita augenda attinet, utilissimè conquiescet. In hoc nidulo, in hoc fervore morietur, quia nunquam ad tepidam vitam et ignavam deflectet, sed sicut palma multis annis semper virens, semper victor, et semper fructificans vivet.

Sed quorsum annos suos palmæ potiùs quam cuilibet alteri plantæ comparat? Sanè alia silvarum arbusta radices dilatant, et quod in imo est stipitis; itaque initia vasta sunt, robusta, ad omnem firmitatem composita : itur in superna, quantumque ad æthera fertur lignum, tantum sibi dissimile, et sustentat immensus truncus gracile cacumen deformi generatione partuque inæquali. O stygiis dicatum ærumnis infelix lignum, quod intumescit, et distenditur quâ parte glebam occupat, quâ Olympum prospectat, sine viribus, sine decore est! Non sic palma (ideò et justorum in arcano sermone egregium symbolum); ab exordio lentè crescit; inchoamenta obscura sunt, quæ et infantiam sapiant; quasi invita terram occupat arbor generosa, et mœrorem testatura indignos induit vultus; gracilis est primus truncus, rudimenta sanctorum inuens : mox ut assurgit, magis magisque roboratur, donec pulcherrimas comas effundit, cœlique spatia quantum liberiùs occupavit, tantò formosiori cacumine est. Gaudet agricola, quem initia terrebant exilia, deceptum se à ramorum et magnitudine et formâ et utilitate, discitque excelsiora evadere quorum despecta origo. Cedat nostra oratio Gregorii Pontificis Max. de palmâ loquentis oraculo, lib. 19 Moral. cap. 25 : « Habet quidem aliud palma, quo à cunctis arborum generibus differt. Omnis namque arbor in suo robore juxta terram vasta subsistit, sed crescendo superiùs angustatur; palma verò minor ab imis inchoat, vastior ad summa succrescit : quibus itaque alia arbusta, nisi terrenis mentibus inveniuntur esse similia, inferiùs vasta, superiùs angusta? quia nimirum omnes hujus seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cœlestibus debiles. » Verùm properemus ad institutum à nobis præcipuum sensum : « Sunt verò nonnulli (subdit) qui cum cœlestia appetunt, ab inchoatione suâ quotidie inconstantiae pusillanimitate deficiunt : quibus hos nisi arbustis reliquis similes dixerim, qui nequaquam tales superiùs surgunt quales inferiùs oriuntur? Hi quippe ad conversionem venientes, non tales quales cœperunt perseverant; et quasi more arborum inchoatione vasti sunt, sed tenues crescunt quia paulisper per augmenta temporum patiuntur detrimenta virtutum : palma verò, sicut dictum est, vastior in summitate est quam cœpit esse ex radice; quia sæpè electorum conversio plus finiendo peragit quam proponit inchoando. » Sic ille. Sed undenam Jobus, innocentiae ac patientiae magister, hanc sibi felicitatem palmæ pollicetur? Ex eo sanè quod subjungit :

VERS. 19. — RADIX MEA APERTA (1) EST SECUS

(1) Vel *explicata*, vel *diffusa*. Est (vel fuit) secus (vel ad, sive juxta) AQUAS. Exposita est aquis et irriguo humori arboris more. Solent per hyemem re-

AQUAS, ET ROS MORABITUR IN MESSIONE MEA. Id est, prosperitas mea posita, fixa et radicata est juxta aquas divinæ gratiæ ac favoris, ut diutissimè vivat et vireat : et radix mea aperta est, ut irriguum humorem assiduè exsugat. Sic ros divini influxus in me meisque bonis morabitur, ut ea ad bonam maturitatem ac lætam senectutem perducatur. Vide quæ ad Psalmum primum, versu 3, annotavimus in Expositione Græcorum in Psalmos, ubi justus arbori juxta aquas consite comparatur.

Tropologicè radix nostra cor nostrum est, à quo sicut à radice vita procedit : quod tunc secus aquas aperimus, cum divinæ inspirationi recipiendæ subjicimus. Tunc autem ros moratur in messione nostrâ, id est, in justis actionibus nostris, quæ rore, nimirum supernâ gratiâ desuper cadente crescunt, et ad perfectionis maturitatem perveniunt. Tunc pulchritudo mentis nostræ augetur, et fortitudo succrescit, quia Dominus sibi obedientibus et sua alloquia recipientibus largam benedictionem immittit. Bonum est itaque audire Deum, et non tantum ejus præceptis omnibus in commune propositis, sed etiam specialibus inspirationibus obedire, quæ custodiæ nos malis liberant, et bonis cumulant, et ad ampliora bona recipienda disponunt. Quod si aquarum nomine Spiritus sancti gratiam velis intelligi, certè apertio radicis secus aquas erit ipsa oratio, quæ et sibi homo et aliis gratiam et divinam miserationem imperat. Quare Ri-

moveere terram, ut radix humorem citius haurire possit, q. d. : Sugebam plenis buccis aquam favoris divini. Divitiæ meæ in dies augebantur.

ET RES MORABITUR IN MESSIONE MEA. Ita continuatur narratio spei Jobi ; sed commodius est hoc loco (non demum vers. 21), reditum esse ad narrationem de pristina Jobi felicitate. בקצרו ורולי לין, *et res manebat, vel moratus est, vel, pernoctat, sive pernoctabat, in messe meâ, in segete meâ, in ramo meo, vel ramis, i. e., assiduè humectat fructum meum, q. d. : Etiam liberi mei favore celesti felicissimè habent. Vide Job 14, 9, Psal. 80, 12, q. d. : Ut arbor feliciter succrescit, cujus radices ad aquas patent, unde alimentum abundè suscipit, et desuper etiam ramis ejus ros advenit, et infernè et superiè nutrita ; sic ego inecum reputabam, me divinâ benedictione rigatum et fecundatum perpetuò hâc felicitate fruiturum. Aptè dixit, pernoctat, quod ros noctu deridat. (Synopsis.)*

Est eadem felicitas, quæ viro justo tribuitur Psalm. 1, num. 3, cum dicitur : *Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, etc.*

APERTA, ita ut aqua ad illam possit accedere.

ROS MORABITUR IN MESSIONE MEA. Aer enim roridus messi commodus est, nimia autem siccitas adversa ; tunc enim grana è spicis faciliùs cadunt. Sic Isa. c. 18, 4, in bono posuit rorem tempore messis, cum ait : *Sicut nubes roris in die messis.* (Menoehius.)

Dans les climats chauds de l'Orient, où les pluies sont extrêmement rares durant les mois d'été, la rosée qui tombe abondamment la nuit entretient seule la végétation des plantes et les empêche de mourir. Hasselquist (*Voyage*, p. 264) dit que la rosée qui tombe soir et matin en Egypte, pendant les mois que le pays manque totalement d'eau, préserve les arbres des effets funestes des chaleurs et les fait fructifier. Volney nous apprend de même (*Voyage*, t. 1, p. 51) que, dans l'Egypte, les rosées qui tombent dans les nuits d'été suffisent à la végétation. (Drach.)

Richardus Victorinus in Cantica, cap. 24, de his aquis et de viris justis sic scribit : « Ad quas aquas anhelant corda bonorum ; quia sicut in Job legitur, radix eorum aperta est secus aquas : id est, occulta cogitatio et mentis intentio expansa est ad percipienda fluentia gratiæ et dona Spiritus. Has aquas sitiunt, et ut has percipere digni fiant, à carnalis delectationis aqua arescunt, et vacui sunt. Pro quibus impetrandis etiam ad aquas, quæ super cœlos sunt, oratione et contemplatione conscendunt, ad omnes spiritus cœlestes videlicet qui laudant Deum, et torrente voluptatis ejus inebriantur. Quomodò verò non hunc fontem hauriat et aquas gratiæ anima percipiat, quæ ad omnes cœlestes spiritus aperta est, et se expandit desiderio, et precibus omnes pulsat ? Quæ si se denique sic dilatet et expandat, ut sicut sibi ab omnibus gratiam postulat, ita quoque omni homini hanc desideret et poscat ; nonne tantò largiùs hâc infunditur, quantò ampliori charitate et ad multos dilatatur ? Item cum ad omnes illos spiritus extenditur, nonne singulos, quibus custodia humana delegata est, complectitur ? Cum itaque omnibus spiritibus sinum cordis expandit, ut spiritualia dona capiat, et gratiam attrahat, et ad singulos versâ vice desiderio extenditur, et quicquid obtinere poterit vel desiderare, hoc eisdem concedatur et refundatur in salutem sibi commissorum, meritò exauditur, qui intercessores suos et advocatos sic juvat, sicut eorum adjutorium et patrocinium flagitat. Optant enim ipsi sibi commissis misericordiam, et gratulantur collaborantibus sibi circa eorum salutem. Merito talis anima advocatos suos propitios in prece habet, quæ tam præstare cupit quàm accipere. Meritò beata est anima, et Deo grata, quæ ita seminat super omnes aquas, et semen orationis jactit, ut nec terræ inimicorum hoc semen subtrahat, sed pro eis quoque ex charitate intercedat. Multum aperitur radix ejus, quæ ad hos omnes spiritus expanditur, et ad omnes homines pariter dilatatur, quæ ad aquas superiores spirituum ascendit, et omnium hominum necessitates inferiùs comprehendit. Multum aperitur, cum æqualis ad omnes spiritus intentio pro omnibus hominibus dirigitur, et æqualiter omnibus hominibus sicut sibi gratiam obtinere conatur. » Hactenus Richardus Victorinus. Oratione igitur rigamur, aut ad aquas, quibus rigamur, aperimur : quare sine eâ non valebimus neque in nobis neque in aliis fructum abundantem generare. Quando autem radicem, id est, intentionem nostram, et messem, id est, curam laborandi et benè operandi, saluberrimis aquis continuè orationis irrigabimus, neque spiritus vetustatem, neque fervoris imminutionem, neque vacuitatem, meritorum pertimescemus. « A fervore etenim mentis, inquit S. Gregorius, lib. 19 Moralium, cap. 16, vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quosque proximos ipso aliquo modo vivendi usu veterascimus, et assumptæ novitatis speciem fuscamus. A quâ tamen vetustate quotidie, si studio circumspectionis invigilamus, orando,

« legendo, benè vivendo renovamur : quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, novitatem ad suam sine cessatione reparatur. » Nec solum virtute hujus aquae in nobis ipsis proficiemus, sed alios quoque verbo et exemplo et precibus nostris ad sanctam conversationem convertemus. Unde subdit :

VERS. 20. — GLORIA MEA SEMPER INNOVABITUR, ET ARCUS MEUS IN MANU MEA INSTAURABITUR (1). Haec omnia referuntur ad verbum dicebam, versu 18, positum, q. d. : In priori illa mea felicitate pollicebar quoque mihi gloriam perenniter amplificandam, et robur arcu notatum semper auctum iri. In sensu autem arcano idem est ac si dicat : Ex illis orationis aquis superiori versu commemoratis habebit bonum exemplum vitae meae, ut semper innovetur, et aliis quotidiè potentius ad sui imitationem trahat. Ex eisdem etiam accipiet arcus doctrinae meae, ut quasi ad feriendum instauratus audientes casto timore percellat, et sancto amore inflammet. Nam si gloria honorem ac dignitatem et arcus fortitudinem et robur significant, certè dignitatem auges, et fortitudinem provehis, aut haec à Domino aucta experiris, cum fervorem et devotionem augere contendis. Hujus nimirum vitae mortalis proprium est, ut omnia senescant, et sensim ad interitum eant; nullisque adversum nos emergentibus incommodis solà temporis lapsione ad senectutem tendimus, et ad mortem properamus. De ipsis caelis incorruptibilibus dixit sanctus David, Psal. 101, 26 : *Opera, Domine, manuum tuarum sunt caeli, ipsi peribunt* (quia à presenti statu mutabuntur), *tu autem permanes*; et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos. Si autem caeli quasi senescant, quia muta-

(1) כבודי חדש עמדי Gloria mea recens mecum, vel innovatur, etc.; erat subinde nova; mea dignitas mihi recens persistit. Ita per praeteritum exponunt; sed malo ut causas asserat Job cur sibi persuaderet duraturam hanc felicitatem, quod stabilitatis non obscura signa videret haec. Nova est, vel innovatur (vel, nova erit, vel nova fit, vel, erit ut novella) mecum, vel, apud me, sub. quotidie, i. e., subinde major fit; in dies renovatur et augetur, novis mihi quotidie accedentibus honoribus.

ET ARCUS MEUS, i. e., robur meum, quia arcu maxime veteres pugnabant. (Merc.)

INSTAURABITUR, כבודי חדש, permutabatur, vigescebat, recepit vires, roboratur, innovabit se, immutatus est. innovabat se, mutabat se, vel mutabat vires (ut subaudiatur כבודי, quod exprimitur Isa. 40, 51) i. e., nanciscebatur novas vires; metaphora ab arbore, quae nutrita revirescit, et novos ramos in dies producit. (Synopsis.)

GLORIA MEA SEMPER INNOVABITUR, putabam gloriam meam nullis unquam adversis posse obsolescere.

Arcus, robur intelligit et potentiam. (Menochius.) כבודי חדש עמדי, gloria mea nova est mecum, apud me, i. e., subinde in dies renovatur; tantum abest, ut imminuatur aut cesset mea auctoritas, et honos qui mihi habetur ab omnibus, ut in dies magis ac magis augetur et identidem innovetur. Arabs : *Apprehensus est populus meus*, quod hebraicè esset כבודי חדש עמדי, quod vix sensum commodum praebeat. וקשרתי בידו רועלתי, et arcus meus in manu mea immutatus, innovabit, robur scilicet, כבודי, novum subinde robur resumit, velut revirescit. Arcu maxime veteres pugnabant; idèo nunquam remissus arcus pro robore et potentia perpetuo vigente sumitur. (Rosenmüller.)

tionem et innovationem indigebunt, quanto magis corruptibilia ad vetustatem festinabunt? Vel si per caelos (ut S. Augustinus mysticè vult intelligi) sanctos intelligamus, illi certè non tantum quoad corpus, quod instar vestis atteritur, sed etiam quoad spirituales animae vitam quasi ad senectam et vetustatem eunt, quia nonnullam qualitatem corruptibilem mutantes, ad tepiditatem segnitieque proficiscuntur. Ea enim est humanae mentis imbecillitas et inconstantia, ut nemo diu in eodem vestigio haerere possit, qui non saepe vires suas et veluti novum animum exsuscitet et instauret.

Divinè animadvertit S. Dionysius de divinis Nominibus, cap. 9, proprium esse Dei καὶ ἀβρότητα, eodem modo se habere, quod nec crescere, nec imminui, nec immutari ullà ratione possit, illà omnia et mutationem pati, et perfectionem habere propositam longè et latè patentem, in quam se extendant. Et alio quodam in opere, scilicet de caelesti Hierarchia, cap. 10, ait nihil esse ἀκροαθῆς καὶ ἀβρότατης, nullius rei indigum et perfectum à seipso, uno excepto Numine; adeo ut angeli atque homines profectu et perfectione indigeant. Quam etiam rem Theodorus abbas, vir caelesti consilio praeditus, divino quodam genere orationis apud Cassianum, collatione 6, cap. 14, exponit: non enim posse hominem diu in eodem statu versari, et proinde esse necessarium, ut renovatus spiritu mentis suae per singulos dies proficiat, aut redeat retrò et labatur. Paria prope dicit, collatione septimà, cap. 4, Serenus consimili domo illuminatus, apud quem mens sive νοῦς definitur ἀεικίνητος καὶ πολυκίνητος, semper mobilis et multum mobilis. Quae causa etiam fuit, cur Salomon, Sap. 9, 15, inquit, mentem vocaverit πολυφρονεῖσα, multa et varia cogitantem, versatilem, de genere Vertumnorum, mutabilitati obnoxiam. Nihil igitur est facilius, quàm ut tam vagà et mutabili ratione praedita mens à proposito declinet suam deflectatque sententiam, atque meliora deserat. Unde lumina Ecclesiae Patres, quos beatae vitae magistros habemus, necessariam esse renovationem dicunt ad nævum illum familiare elidendum, quem divinè S. Leo, serm. 6 de Quadragesimà *rubiginem mortalitatis* nuncupat; cujus necessum est ut pulcherrimum et ore magno dignum oraculum audiamus : « Semper necessaria est omnibus contra rubiginem mortalitatis quotidiana renovatio, et inter profectum gradus nullus est qui non semper melior esse debeat. » Pari sapientià D. Augustinus, serm. 63 de Tempore, continuam expolitionem in nobis *simillimam ob causam* requirit : « Quantumlibet, inquit, castè et sobriè mortalis haec vita ducitur, quodam tamen pulvere terranae conversationis aspergitur; et ultor mentium ad Dei imaginem conditarum non ita à fumo totius vanitatis alienus est, ut nullà possit sorde luscari, et non semper indigeat expoliri. »

Ejus rei quaedam effigies in omni universitate pingitur. ubi fluxus inanium rerum est perpetuus et continua redintegratio. Quare doctissimus Tertullianus, lib. de Resurrectione, cap. 12, hanc renovationem in naturam omni animadvertit : « Reaccenduntur enim

et stellarum radii, quos matutina succensio extinxerat. Reducuntur et siderum absentiae, quas temporalis distinctio exemerat, Redornantur et specula lunæ, quæ menstruus numerus attriverat. Quin etiam terræ de cælo disciplina est arbores vestire post spolia, flores denud colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absorpta sunt, etc. Omnia denique, quæ in hac mortali vitâ esse habent, aliquando innovantur, ne pereant; et quæ non innovantur, quantumvis diuturna sint, tandem intereunt.

Hinc ipsa etiam regna innovantur; quapropter Samuel ad populum ait, 1 Reg. 11, 14: *Venite, et eamus in Galtala, et innovemus ibi regnum.* Civitates reedificantur: quare Jonathas habitaturus in Jerusalem, cepit ædificare et innovare civitatem. Tempia instaurantur: nam et Israelitæ post captivitatem venerunt innovare et suscitare templum in loco suo, 3 Esdræ 5, 44. Amicitia resarciuntur: unde et Jonathas misit viros Romam statueret et renovare cum eis amicitiam, 1 Machab. 12, 1. Imò et ipse homo post peccatum è paradiso ejectus est, ne se esu ligni renovans, etiam quoad corpus in perpetuum viveret: nam, Gen. 3, 23, *emissit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis*; et antea promiserat: *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligno vitæ, et comedat, et vivat in æternum.* Qui ergo vult perfectè vivere, ad constituta tempora seipsum renovet: innovet regnum suum, quo super eor suum et affectus ejus regnat: reedificet civitatem animæ suæ, et quod ex virtutibus lapsus per incuriam est, erigat: instauret templum spiritus sui, in quo habitat Deus, et sanctorum desideriorum accessione exstruat: amicitiam ad Deum aliquantum tepesactam actibus orationis accendat: mittat per imitationem Christi manum suam ad lignum vitæ, ut postmodum feliciter et nunc in hac vitâ vivat ut sanctum deceat virum, et contractas ex humanâ conversatione imperfectiones relinquat.

Ita Patres ædificandam esse vitæ novitatem dixerunt. Inter quos eleganter S. Paulinus, epist. 2. « Novitatem, inquit, vitæ in nobis ædificantes, necesse est ut vetustatem destruamus, etc. » ac subdit: « Moriamur quibus viximus, et vivamus vicissim his operibus ac studiis, quibus mortui fuimus, cum vivorum essemus mortui, et mortificantia gerentes in mortuis viveremus. » Cum renovatione autem copulatum necessario est promovendi studium et progrediendi ad majorem perfectionem. Nullus enim terminus virtutis constituitur, ut olim Herculis columnæ, quas ultra nemini progrediendum esse putabant. Egrediè lyricus princeps, ode 9 in Olympicis:

Ἔσται γὰρ ἄλλοις ὁδὸν ὁδοὶ παραίτεροι,

Sunt altæ aliis viis viæ ulteriores.

Neque modò dynastæ unius purpurati symbolum est, sed piorum omnium votum: *Plus ultra*: qui nihil majus aut sibi aut aliis optare possunt, quàm ut se fiant meliores. Itaque olim inter Christianos communè votum amicorum fuit, ut se mutuò hæc formulâ adjurarent: *Sic melior sis, sic meliorem te videamus sic de te meliore gaudeamus*, ut memorat D. Au-

gustinus in Psal. 32. Id divino Sapientis oraculo Jobi S. Gregorius Nyssenus putat, quod tollens sponsas dicitur: *Surge, veni*; atque Deum, qui ad gloriosam illam contentionem invitat, facultatem etiam concedere ascendendi. Quòd ipso eloquentissimus Pater uberius exponit, homilia quinta in Cantica, quod ego prius lectorem ut ad penum Sapientiæ femitto. Nos interim Jobi textum prosequamur.

VERS. 21. — QUI ME AUDIEBANT EXPECTABANT SENTENTIAM, ET INTENTI TACEBANT AD CONSILIUM MEUM (1). Hoc ad illam gloriam spectabat, quam innovandam isti expectat Jobus. Illud enim erat omnibus de Jobi prudentiâ et ingenii maturitate iudicium, ut quidquid ex illius ore caderet, oraculum putarent, neque ulterius judicarent deliberandum: neque, dum suam sententiam diceret, quisquam aut avertet aures, aut loqueretur, aut existimabat his quæ ab ipso dicta forent, aliquid addi oportere. Ubi circumstantiæ expansione dignæ sunt, avida expectatio, silentium auditorum, assensus consilii præstitus, verborum, quibus nihil addebatur, æstimatio, unde subdit:

VERS. 22. — VERBIS MEIS ADDERE NIHIL AUDEBANT (2), ET SUPER ILLOS STILLABAT ELOQUIUM MEUM. — VERS. 23. — EXPECTABANT ME SICUT PLUVIAM, ET OS SUUM APERIEBANT QUASI AD IMBREM SEROTINUM. Rhetorica simul et poetica amplificatio est famæ, quæ de Jobi sapientiâ percuberat. Metaphoræ autem à fore, pluvia et imbre petite perquam opportunæ sunt ad animos scientes doctrinæque cupidissimos significantes. Pluviam enim symbolum esse eruditionis atque facundiæ tum sacri tum profani auctores voluerunt. Græci

(1) לִי שְׂמוֹעַ וְדוֹלֵל, *me audiebant (vel audientes, mihi obediebant, mihi auscultabant) et expectabant*, sub. *vel meam sententiam, sive, ut loquerer; vel donec absolvissem sermonem, non interpellabant.* Sed simplicius est eorum attentionem significari, quod intente ora tenerent ex eo pendentes, ut subjungit, etc. Pendebant à me, sive à consilio meo. *Me audito expectabant homines.*

ET INTENTI TACEBANT, etc. וְדוֹלֵל לְבַר עֲצוּתִי, *et stillabant ad consilium (ad ipsum consilium meum, i. e., cum silentio meum expectabant consilium; vel tacendo acquiescebant consilio meo. Alii et præstolabantur, etc. דָּבַר דָּבַר sign. et tacere et expectare. Est autem דָּבַר à דָּבַר דָּבַר siluit, vel fut., cal. vel niphali; eadem enim utriusque forma, sed sensus distinguit דָּבַר דָּבַר pro דָּבַר, dagesch euphonicum.* (Synopsis.)

(2) אֲדוֹרֵי דְבָרַי לֹא יִשְׁתַּוּ, *post verbum, sive sermonem meum, non iterabant; sub. sermonem; non retractabant à me dicta, aut contradicebant, etc., sed illis planè acquiescebant. Vel, nihil mutant, me audito nullum habebant verbum; nemo aliquid ulterius dicere præsumebat, quasi correcturus, aut meliora prolaturus, multò minus contradicturus.*

ET (vel sed, vel sic), SUPER ILLOS STILLABAT ELOQUIUM MEUM, i. e., vel 1° inter illos spargebatur sermo meus, quem omnes veluti oraculum excipiebant. A me audita alii aliis referebant; vel 2° erat illis ut prophetia quadam. *Stillare interdum sumitur pro prophetare*, Mich. 2, 6, 11, Amos. 7, 16, et Ezech. 21, 2; vel 3° erat illis non minus gratus quàm pluvia aut ros æstus tempore plantis aut segetibus, eorum mentes fecundans, etc., ideòque magno ab illis studio exceptus, ut pluvia stillans recipitur ab agricolis. *Stillandi verbum pro loqui et salubria propriè ac utilia loqui, sumitur.* (Synopsis.)

proinde cum arcanis fabularum involucri sapientiam suam obtegerent, aiebant eo die quo Minerva doctrinarum praeses in lucem edita fuit, auream e caelo pluviam cecidisse : Aegyptii vero cum eadem eruditionem atque Pithus suavitatem hieroglyphicis suis notis adumbrare vellent, *ὄρανόν δρόσον βάλλοντα*, caelum aut splendidam nubem dulcissimo rore stillantem pingebant, ut Horus Apollo testatur. Itaque Moyses cum abditis eorum disciplinis eximiè foret instructus, illis fortè hauriens è fontibus, ita cecinit, Deut. 32 : *Concresecat in pluviam doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum*. Ubi duobus clarissimis symbolis magnæ copiae in dicendo suæ dulcedinem et doctrinae praestantiam illuminat. Quam ob causam Paraphrastes Chaldaeus ita vertit : *Suavis sit sicut pluvia doctrina mea*. Sed necesse non est ad Aegyptiorum abditos fontes recurrere, cum ejusdem rei documenta in divinis oraculis habeamus. Nam orando sublimis Isaias verbum Dei vocat imbrem de caelo venientem et inebriantem terram. Atque ut linguae sanctae majestatem, et divinitatem propè dicam, in significando videamus, eadem vox apud Hebraeos et docere et pluere significat. Ita in Osee Prophetià de Christo, cap. 10, 12 : *Qui docebit vos justitiam*, Isidorus Clarius et Forsterus ex Hebraeo vertunt : *Donec pluatur justitiam vobis*. Et Joel cum eundem Servatorem doctorem justitiae nominavisset, continuo subdit, 2, 23 : *Et descendere faciet ad vos imbrem matutinum*. Ubi in fonte est dictio *מורה* *morah*, quæ et doctorem et pluviam sonat : unde Hebraei montis Moriae nomen deducunt, et *יהוה מורה יאח*, id est, *doctrinam Domini* interpretantur, ut animadvertunt eruditi.

Eleganter autem dictum : *Super illos stillabat eloquium meum*. Ubi verbum stillandi idem significat ac continenter ac fluente oratione loqui, ut patet ex Ezechiele, cui dicit Dominus, cap. 20, 46 : *Pone faciem tuam contra viam Austri, et stilla ad Africum, et propheta ad saltum agri*. Et iterum, cap. 21, 2 : *Pone faciem tuam ad Jerusalem, et stilla ad sanctuaria*. Similisque loquendi forma reperitur in Michæa, cap. 2, 6 : *Ne loquamini loquentes : Non stillabit super istos*. Chaldaeus reddidit : *Ne prophetetis prophetantes*; Aquila, *Ne stillatis stillantes*. Quod S. Hieronymus sic explicat, quodam idiomate Hebraico eloquium ab eo quod fluat, et ad aures perveniat audientium in similitudinem pluviae descendens stillationem vocans. Similia habet idem propheta, et idem sanctus doctor eodem in capite, vers. 11. Unde jam patet idem esse hoc loco stillare atque loqui. Ubi S. Hieronymus metaphoram aperiens, ait : *Sensim utique sermo doctrinae meae diligentiam meam diligentium me viscera penetrabat*; Philippus : *Sensim interiora viscerum penetrabam*; Olympodorus : *Cum sibi atque aviditate audiebant*; Chaldaeus : *Pulcher erat eis sermo meus*. At D. Gregorius hic in voce stillandi observat quamdam in docente curam et studium, quo se suaque verba accommodet captui auditorum ; ut qui cum sint angustae mentis, quasi angusti orificii vascula humoris copiam continuo se respuant; sic enim habet : « In hac stil-

latione eloquii quid aliud quam mensura praedicationis accipitur? Quia oportet ut exhortationis gratia singulis juxta capacitatem ingenii conferatur : debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum parvis sublimia, et idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere quam auditoribus prodesse. » Sic ille.

Id autem quod sequitur : *Expectabant me sicut pluviam*, hunc sensum habet, ac si dicat : In expectatione ac desiderio erat doctrina mea, exoptata sicut solet esse pluvia ab arente terrâ. Nec humano favore, ingenio et arte depromptum censebatur emanare eloquium meum, sicut irrigationes aquarum, quæ arte et industria agricolæ deducuntur et derivantur; sed sicut pluvia quæ de caelo descendit à Deo, ejusque jussu in terras defluit. Non enim pluvia aut ros ejusmodi sunt, ut ab homine sint expectanda, sed Deo beneficia sunt Deique munera, quemadmodum Michæas ait, cap. 5, 7 : *Quasi ros à Domino, et quasi stilla super herbam, quæ non expectat virum, et non praestolatur filios hominum*. Vel potest etiam esse sensus, q. d. : Sicut pluvia terram fecundat, idèque expectatur summo desiderio, sic mea doctrina audientium mentes irrigabat, et fecundabat ad fructus honorum operum proferendos, juxta illud Isaiæ, cap. 55, 10 : *Quomodo descendit imber de caelo, et inebriat terram, et germinare eam facit, etc.*

Pulchrè item subdit : *Et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum*. Licet enim aperire os sæpè habitum loquentis reddat, nunc è contrario tacentis, audientis et inhiantis ad rem aliquam salutarem demonstrat, instar aridæ terræ, quæ in scissuras finditur et panditur, patentemque ore pluviam de caelo praestolatur. Unde David dixit, Psal. 118, 132 : *Os meum aperui, et attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam*. Ubi maximum Dei desiderium hoc habitu corporis indicat, ut qui ardenti cupiditate rei alicujus æstuant, aut siti maximâ laborant, aperto ore spiritum sorbent. Imber porrò serotinus est, qui ad finem anni agrorum more computati decidit ad fruges maturandas, ut laboris totius fructus obtineatur.

VERS. 24. — SI QUANDO RIBEAM AD EOS, NON CREDEBANT, ET LUX VULTUS MEI NON CADEBAT IN TERRAM (1). Mira severitas, magnus servorum timor, ne dicam stupor, ut sic secum familiariter agenti domino atque arridenti non credant. Imò et hoc augetur ex eo quòd S. Gregorius hic annotat, Jobum alibi se pauperum dixisse viduarumque consolatorem; quæ summam dicunt affabilitatem. Unde ergo nunc tantus eis tremor? Respondet ibidem S. Gregorius, quia Job figuram gerebat Christi Domini nostri, cui sancti quasi ridenti non credunt, dum multis ejus donis

(1) Nihil ex illâ peribat. (Menochius.)

NON CREDEBANT, supple, me ridere, sed aliquid serii in risu meo latere arbitrabantur. Tanta erat modestia mea, et de me opinio.

ET LUX VULTUS MEI NON CADEBAT IN TERRAM, id est, splendor, auctoritas, majestas mea non minuebatur, nec contemnebatur propter risum.

SI VOLUISSEM IRE AD EOS, consolandum. (Tirinus.)

« attestantibus, et gratiam favoris ejus accipientes, tamen adhuc sub ejus judicio de suâ infirmitate titubant. » Egregiè titubant, metuunt non tantùm ipsum quantùm se. Hinc, ut idem ait sanctus, « inter gaudium spei et tentationis metum confidunt et timent, confortantur et titubant, certificantur et suspecti sunt: quia corpus quod corrumpitur et aggravat animam. » Pulchrè autem addit :

ET LUX VULTUS MEI NON CADEBAT IN TERRAM. Id est, oris decor et honesta species gravitatis, quam præ me semper ut in vitâ sic in sermone ferebam, non imminuebatur; auctoritatem meam non spernebant; me nihilominus reverebantur. Origenes ita locum hunc illustrat, q. d. : *Nec effusus eram, nec tristitiæ severitatisque studiosus : illud enim levitatis signum est, hoc solitudinis privationisque societatis.* Ubi duo tangit in hominum congressu secundùm prudentiæ regulam cavenda, ut conversatio nostra nec sit tristis nimium et morosa, nec effusa nimium et dissoluta. Quod officii genus D. Chrysostomus, hom. 11 in Epistolam ad Colossenses, elegantè expressit in morati hominis formâ delineandâ, cùm æquè duo extrema fugienda monet, videlicet *αυθρηπὸν*, frontem caperatam, tristem, vultuosam et austeram, et *διαεχχυμένον*, nimium dissolutam et diffusam. Utrumque fini vehementer incommodat, quem viri præsertim religiosi aut sacris initiati intueri in communi cum hominibus usu debent; quibus propositum est virtutis amplificare dominatum, dulces adhibere stimulos ad divinum timorem, ducere comiter ad christianos mores et felicitatem : quod nullâ ratione consequi possunt, nisi apud eos gratiam et fidem obtineant, cum quibus agent. Tollit gratiam et benevolentiam imminuit, si severus totus sis et in agendo horridior; ut quasi patruus durus et inhumanus arguere semper velle videaris. Quod meritò D. Chrysostomus vocat *ἀγδίε*, iis qui adsunt injucundum et molestum. Partim proficias in eorum cœtu quos offendis, quique non conciliati, sed aversi, importunum monitorem fugiunt et abhorrent. Durities claudit fores gratiarum, quas humanissimi animi comitas sermonibus operibusque interlucens et benevolentiae manus solet recludere. Sic contra nimia solutio, index levitatis atque animi juvenilis, neque satis ad modestiam compositi, fidem elevat monitorum et momentis auctoritatem. Condienda est nimia illa austeritas urbanitate, et hæc levitas gravitate. Unde sapiens illud præceptum Isocratis, cùm Nicoclem ad excellentiam vitæ instituit : Stude, inquit, esse *ἀστεῖος καὶ σπουδῆς*, urbanus et gravis. Præclarè. Sed duarum istarum rerum conjugationem difficillimam esse contendit; quod mihi quoque vero simillimum esse videtur, si naturæ motus et impetum consideremus; quam tamen virtus et maximè considerati animi prudentia frenare potest, et cum divino præsidio componere. Cùmque duo illa extrema fugienda sint ut indecora et inutilia ad honestæ vitæ fructus efficiendos, tolerabilius tamen est illud primum, quòd durities illa major et austeritas oratione atque vultus significata non vulgaris sapientiæ et sanc-

titatis opinione sublevetur, quam quis sibi claris facinoribus antea vitæ peperit. Sed extremum aliud omni studio et contentione vitandum est, ne quis animi levitatem indecorè lascivientis et ridiculi in conventu hominum objiciat, dùm videri vult beilius et festivus, et faceti gloriolam aucupatur.

Quòd si Patres jure asseruerunt sacrorum hominum vitam atque ordinem esse *deificam professionem*, ut cap. 1 ecclesiasticæ Hierarchiæ et alibi passim docet S. Dionysius, certè malè de communi hierarchiâ meretur, qui ineptâ, curiosâ et putidâ conversatione splendorem inobscurat vitæ, et professionem deonestat. Neque enim spectat ad viros Deo dicatos et Ecclesiæ lumina in aliorum cœtu lenocinium facere, aut ullam de profanis minùs erigere scenam ad captandum risum et petulantiam commovendam. Quid enim est alienum magis ab eorum dignitate, aut fortiùs graviùsque virorum sapientium oculos ferit, cùm potiùs suâ præsentia et insigni gravitate inconsideratam aliorum omnium levitatem et petulantiam animi insolentiam comprimere oporteret? « In congressibus (inquit Epictetus in Enchiridio, cap. 54) absit ut risum moveas : res enim est, quâ proclivis sit in plebeium vilemque morem lapsus; et hæc una potest remittere apud familiares observantiam tuam et venerationem. » Hæc è profanâ philosophiâ vir magnâ mente, judio et prudentiâ ornatus, qui vim honesti splendoremque videbat. Sed audiamus è christiano lyceo nobilem, sanctum, eruditum, de nugis atque ridiculis mentem suam aperientem, D. Hieronymum, epist. 8 : « Rideri et ridere secularibus derelinque : gravitas tuam personam decet. » Quòd si jocandum aliquando videatur, hilariùsque agendum, id fiat eâ temperatione, ut fugiatur immodestia, et indecora animi corporisque remissio et dignitas retineatur.

In eo genere Job fuit mirabilis, quem in cœtu loquentem et nonnunquam etiam jocantem audiebant omnes cum honore tacito et reverentiâ ut tibiam dorico more suavissimè gravissimèque resonantem : Si quando ridebam, inquit, ad eos, non credebant mihi, q. d. : Tanta mea erat gravitas, ut si quando cum illis loquens riderem, adhuc tamen timerent, et reverentiam servarent. Illud enim significant verba illa : *Lux vultus mei non cadebat in terram* : pro quibus habetur in Hebræo : *Lucem vultus mei non abjiciebant, vel non faciebant cadere* : quod Eugubinus magis exponit, *non sinebant cadere*; id est, vultum meum lætum atque hilarem non contemnebant. Quam expositionem sic paucis complectitur D. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 3 : « Talis, inquit, debet esse discipulatio regiminis, ut is qui præest eâ se circa subditos mensurâ moderetur, quatenus et arridens timeri debeat et iratus amari, ut cùm nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum. » Unde Cajetanus per lucem vultus hic intelligit quasi radios ipsorum oculorum et conjectum ipsius visus, qui observabatur à Jobi subditis, qui excipiebant illius oculos et aspectum non tanquam

vanum aliquid et infructuosum aut vile, sed tanquam pretiosum, utile magnique faciendum.

Porrò mysticè quasi ex personà Dei loquentis : *Lux vultus mei non cadebat in terram*; quia divina illustratio terram diligentiibus non apparet. Sic alibi ait : *Auferetur ab impiis lux tua*. Ubi S. Gregorius, lib. 20 Moral. cap. 4 : « Neque Dei lumen illustrat eos qui iniquitatis suæ malitiam fidei nomine paliant, » etc.

VERS. 25. — SI VOLUISSEM IRE AD EOS, SEDEBAM PRIMUS : CUMQUE SEDEREM QUASI REX CIRCUMSTANTE EXERCITU (1), ERAM TAMEN MÆRENTIUM CONSOLATOR. Hæc postrema perspicua sunt, neque licem desiderant ab interprete : tantum enim indicant, primam Jobo datam esse cathedram, ut regiam decebat amplitudinem, et circumstare alios non aliter atque duces exercitûs circumdant; neque tamen sic ab impenso honore immoderatè ipsoscescere, ut contemneret aut respueret alios, sed potiùs solaretur, si ægro essent animo, et eorum liberali manu inopiam sublevaret. Ita Sanctius noster.

Porrò illud quasi rex non elevat vim, ac si Jobus non fuerit verus rex, sed aliquid regi simile. Modus quippe ille familiaris est Scripturæ; juxta quem Christi gloria dicitur, Joan. 1, 14, quasi unigeniti, id est, verè unigeniti; et Christus ipse dicitur, Philip. 2, 7, habitu inventus ut homo, id est, verus, homo. Quod autem hic additur, *circumstante exercitu*, Septuaginta transferunt ἐν πολεμίοις, in accinctis. Sunt autem monozoni milites honoratioris divite balteo, inquit Olym-piodorus; vel ordines militares, ut vult Isidorus: Hesychius vocat κατακτόπους, speculatores hostium, aut pugnaces, in militiâ dexteros, in pugnando exercitatos. Utrobique vigilantes et in opere strenuos pingi yideo et representari, ut ea virtus propè heroica dici posse videatur.

Observe verò quantâ Job animi contentione ac pietate ferebatur ad levandam aliorum calamitatem; upde superiùs se cor viduæ consolatum aserit, et hic iterum veluti glorioso honoris titulo se mærentium consolatorem appellat. Huc aspiciant pii principes et religiosi sacerdotes, quos in tanto infeliciū numero et calamitatum varietate afficit Dei bonitas, et commovet, ut luctu et mœrore disjectis consolationem impertiantur. Hæc sunt ubera quæ D. Bernardus, serm. 10 in Cantica, in sacris hominibus requirit, negatque eos, qui sunt, ut ipse loquitur, de patrimonio crucifixi, dici posse matres, nisi ubera duo præ se ferant; quæ laudans sponsus ait esse meliora vino et fragrantiora unguentis optimis : neque enim cessare eos debere exprimere de ubere quidem congratulationis lac exhortationis, de ubere verò compassionis lac consolationis, ut qui ex monitione divi Pauli nôriat gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. S. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 8, ponderans hunc Jobi locum, hortatur prælatos

(1) Cùm subditos meos adibam, primo et honestissimo loco sedebam ut princeps. (Menochius.)

ERAM TAMEN MÆRENTIUM CONSOLATOR; quasi dicat : Majestas vicissim de humanitate et comitate nihil getrahebat. (Tirinus.)

ut severitatem benignitate temperent exemplo illius Samaritani, qui ejus, qui incidit in latrones, vulneribus vinum simul et oleum infudit, ut per vinum, inquit, mordeantur vulnera, per oleum soveantur. Quare miscenda est lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multè asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Unde est illud Psalmi : *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt*. Virgâ enim percuti-mur, et baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet. Id quod etiam in arcâ foederis fuit expressum, in quâ cum legis tabulis virga simul et manna conjuncta fuerunt; quia cum Scripturæ sacræ scientiâ in boni rectoris pectore virga districtio et manna dulcedinis esse debent.

Significat itaque hoc loco Job se conjunxisse simul duo illa maximè in imperante commendata, clementiam et severitatem; hanc ut timeretur, illam ut amaretur; hanc, dùm dicit mærentium se fuisse consolatorem; illam, dùm adjungit sedere se solitum circumstante exercitu. Quod utrumque primum omnium requirit in rege Regius vates dùm canit, Psal. 100 : *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine*. Vel certè, quod probabilius est, significat non arbitratum esse alienum à regiâ majestate, si in illo culmine dignitatis constituto demitteret se ad eos qui in luctu versarentur consolandos : hoc autem maximorum semper virorum munus eximium extitisse ex sacris juxta et profanis historiis patet. Nam et Jeremiam, virum in totâ Judæâ genere clarissimum, hoc maximè officio fungi solitum indicat, quòd Deus, ad calamitatem Judæorum exaggerandam, prohibet illum domus ullas funestas adire ad quemquam consolandum. Denique in novo Testamento ad Mariam et Martham Lazarum fratrem lugentes Jerosolymâ Judæorum principes adveniunt, ut eas consolentur. Nec minùs in christianâ Ecclesiâ semper in usu fuit; ut quò quisque dignitate, moribus et eloquentiâ inter alios excelleret, etiam aliis omnibus in hoc humanitatis officio præiret : quod cùm coram non poterat, per litteras et libellos absens exequabatur. Unde tot extant eloquentissimorum virorum luculenta scripta in morte plurimorum, divi Hieronymi ad Paulam in morte Blesillæ; ad Eustochium in morte Paulæ; ad Oceanum in morte Lucinii Bæticæ; ad Eliodorum in morte nepotis : Ambrosii ad Gratianum imperatorem in morte Valentiniani; ad Faustinum in morte Sericii : Paulini ad Pammachium in morte uxoris. Quod minùs mirum est eos factitasse, cùm longè ante gentiles quoque id religiosè servaverint. Nam et Plutarchi extat adhuc libellus consolationis ad Apollonium, et Senecæ tres consolationes ad Polybium, Elviam, Martiam. Erant ergo, ut dicebam, consolatores isti; nec planè eodem luctu implicati, ne et ipsi solatio potiùs indigerent : nec omninò à causis luctûs immunnes, ne mirum non esset eos siccis oculis alios consolari, quos nullus doloris sensus vellicaret : erant etiam auctoritate maximè conspicui, ut quæ dicebant altiùs descenderent.

CAPUT XXX.

1. Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei,

2. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, et vitam ipsam putabantur indigni;

3. Egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine, squalescentes calamitate et miseria;

4. Et manducantes herbas, et arborum cortices, et radix juniperorum erat cibus eorum;

5. Qui de convallibus ista rapientes, cum singula relapsissent, ad ea cum clamore currebant;

6. In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terrae, vel super glaream;

7. Qui inter hujuscemodi letabantur, et esse sub sentibus delicias computabant;

8. Filii stultorum et ignobilium, et in terram penitus non parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum eis in proverbium.

10. Abominantur me, et longe fugiunt à me, et faciem meam conspuere non verentur.

11. Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me, et frenum posuit in os meum.

12. Ad dexteram orientis calamitates meae illiciter surrexerunt: pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

13. Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, et prevaluerunt, et non fuit qui ferret auxilium,

14. Quasi rupto muro, et aperta janua, irruerunt super me, et ad meas miseras devoluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum: abstulisti quasi ventus desiderium meum; et velut nubes pertransiit salus mea.

16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis.

17. Nocte os meum perforatur doloribus: et qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicae succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillae et cineri.

20. Clamo ad te, et non exaudis me; sto, et non respicis me.

21. Mutatus es mihi in crudelem, et in duritiam manus tuae adversaris mihi,

CHAPITRE XXX.

1. Mais maintenant je suis méprisé par des personnes plus jeunes que moi, dont je n'aurais pas daigné autrefois mettre les pères avec les chiens de mon troupeau,

2. Dont la force et le travail des mains étaient moins que rien à mon égard, ne me paraissant pas dignes d'être employés dans ma maison, et qui étaient même regardés comme indignes de la vie, n'ayant ni la prudence, ni la sagesse, qui rendent la vieillesse recommandable;

3. Des gens tout secs de faim et de pauvreté, qui allaient chercher ce qu'ils pouvaient ronger dans un désert, dont l'affliction et la misère avaient défigurés le visage;

4. Qui mangeaient l'herbe et les écorces des arbres, et qui se nourrissaient des racines de genévres;

5. Qui allaient ravir ces choses dans le fond des vallées; et qui, en ayant trouvé quelqu'une, y accouraient avec de grands cris de joie, tant l'extrémité de leur misère les rendait sensibles à ces faibles soulagemens;

6. Qui habitaient dans les creux des torrents, dans les cavernes de la terre, ou dans les trous des rochers;

7. Qui trouvaient même leur joie dans cet état, et qui faisaient leurs délices d'être à l'abri sous les ronces et les épines;

8. Ces hommes, dis-je, dont les pères sont des insensés, et de la naissance la plus basse, qui sont le mépris et le rebut de la terre, sont ceux qui m'insultent.

9. Je suis devenu le sujet de leurs chansons; je suis l'objet de leurs railleries.

10. Ils m'ont en horreur, et ils fuient loin de moi; ils ne craignent pas de me cracher au visage.

11. Car Dieu a ouvert son carquois pour me percer de douleur, il a mis un frein à ma bouche, il m'a arrêté au milieu de ma course.

12. Il m'a abandonné à la fureur de mes ennemis. Aussitôt mes maux se sont élevés à côté de moi; ils m'ont environné de toutes parts; mes ennemis m'ont renversé par terre, et ils m'ont foulé aux pieds; et j'ai été accablé par la violence de leurs coups redoublés, comme par les flots réitérés d'une mer en furie.

13. Ils ont rompu les chemins par où je marchais, ils m'ont dressé des pièges, et ils ont eu sur moi l'avantage; et il ne s'est trouvé personne pour me secourir.

14. Ils se sont jetés sur moi comme par la brèche d'une muraille, et par une porte ouverte; et ils sont venus en foule m'accabler de misères;

15. De sorte que j'ai été tout d'un coup réduit dans le néant. Seigneur, vous avez emporté comme un tourbillon ce qui m'était le plus cher; et ce qui faisait le bonheur de ma vie a passé en un moment, comme un nuage qui est dissipé par le vent.

16. Ainsi, mon âme est maintenant toute languissante en moi-même, et je suis tout possédé des maux qui m'accablent, et les jours de l'affliction ne m'abandonnent point.

17. Car, mes douleurs pendant la nuit transpercent mes os, et les vers qui me dévorent, ne dorment point, et ne me donnent pas un moment de repos.

18. Leur multitude est si grande, que, ne trouvant pas dans ma chair de quoi se rassasier, ils consomment mon vêtement; et, pour réparer en quelque sorte ce dommage qu'ils me causent, ils m'environnent de toutes parts comme un habit, et me couvrent comme le capuchon d'une tunique;

19. De sorte que je suis devenu comme de la boue; je suis semblable à la poussière et à la cendre.

20. Dans cet état si digne de compassion, je crie vers vous, ô mon Dieu, et vous ne m'écoutez point; je me tiens devant vous, et vous ne me regardez point.

21. Vous qui étiez autrefois si plein de bonté pour moi, vous êtes changé à mon égard, vous m'êtes devenu cruel, impitoyable; et vous employez la dureté

22. Elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me validè.

23. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventì.

24. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam; et si corruerint, ipse salvabis

25. Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.

26. Expectabam bona, et venerunt mihi mala; præstolabar lucem, et eruperunt tenebræ.

27. Interiora mea efferbuerunt absque ullâ requie, prævenērunt me dies afflictionis.

28. Mœrens incedebam sine furore; consurgens, in turbâ clamabam.

29. Frater fui draconum, et socius struthionum.

30. Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate.

31. Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem fletum.

de votre main pour me combattre, au lieu de l'étendre pour me secourir.

22. Vous m'avez élevé par les biens et les honneurs dont vous m'avez comblé; et me tenant comme suspendu en l'air, dans cet état ou vous me souteniez, vous m'avez laissé tomber, et vous m'avez entièrement brisé.

23. Je sais que vous me livrez à la mort, où est marquée la demeure de tous ceux qui vivent, et où tous les misérables comme moi, trouvent au moins la fin de leurs misères.

24. Mais je sais aussi, que vous n'étendez pas toujours votre main sur eux, jusqu'à les consumer entièrement; car il arrive souvent, que, lorsqu'ils sont abattus et humiliés sous votre main toute puissante qui les a frappés, vous les sauvez par miséricorde, comme vous les aviez affligés par justice. Ne puis-je donc point espérer la même grâce de votre bonté? et n'avez-vous point compassion de ma misère, en considération de celle que j'ai eue autrefois pour les misérables?

25. Car, je pleurais autrefois sur celui qui était affligé, et mon âme était compatissante envers le pauvre, n'oubliant rien de tout ce que je pouvais faire pour le soulager. Mais que j'ai été trompé dans l'espérance que me donnaient ces sentiments de piété, ces œuvres de charité!

26. J'attendais les biens, et les maux sont venus fondre sur moi; j'espérais la lumière, et les ténèbres m'ont enveloppé.

27. Un feu brûle dans mes entrailles, sans me donner aucun repos; les jours de l'affliction m'ont prévenu, et m'ont accablé, lorsque je ne m'y attendais pas.

28. Dans les plus vifs sentiments des maux qui me sont arrivés, je marchais tout triste, mais sans me laisser aller à l'emportement, ni au murmure; je me levais tout d'un coup dans les redoublements de mes cuisantes douleurs, et je poussais des cris au milieu du peuple qui m'entourait;

29. De sorte que, par mes hurlements affreux, j'ai été le frère des dragons et le compagnon des autruches.

30. Enfin, ma peau est devenue toute noire sur ma chair, et mes os se sont desséchés dans l'ardeur qui me consume.

31. Ma harpe s'est changée en de tristes plaintes, et mes instruments en des voix lugubres; et tout cela, sans que je puisse avouer que je l'ai mérité par mes péchés.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — NUNC AUTEM DERIDENT ME JUNIORES TEMPORE, QUORUM NON DIGNABAR PATRES PONERE CUM CANIBUS GREGIS MEI (1). Hæc dicit per antithesim eorum quæ

(1) Quos dignos habebam summo contemptu. Plures sic explicant: Quos dignos non ducebam ponere capita canibus gregis mei; indignos judicabam ut canibus gregis mei præessent. Vulgaris est phrasis, quæ Abner, copiarum Saulis imperator, usus est: Numquid caput canis ego sum? Apud Septuaginta videtur Jobus indignos reputasse illos qui canibus projicerentur, vel ex aliis interpretibus, quos canibus suis jungeret, ut eundem haberent cibum et domicilium. Est autem hoc caput præcedentis orationis continuatio; demonstratque Jobus malorum suorum gravitatem, comparatis pristina ac præsentì conditione. (Calmet.)

NUNC AUTEM DERIDENT, etc. Hoc si accipiamus ut verba sonant, videbitur significari magna superbia et arrogantia Job, qui proximos suos tam contemptos habuerit, ut non fuerit dignatus eos ponere cum canibus suis. Quòd si ita, prorsus immeritò queritur se præter suum meritum dejectum à priori fortunâ, quæ tam insolenter fuerit abusus. Sed dicendum hoc figuratè et poetico sermone dici, sicut et alia multa, et nihil aliud significari quàm patres eorum, à quibus irridebatur, fuisse abjectissimæ conditionis, ita ut non dignaretur eos ponere cum canibus, id est, cum iis

superiori capite narraverat de priori suâ prosperitate et auctoritate. Ex quo intelligi licet quàm misera sit vitæ

qui alendis canibus præsent; in quo sensu non est tanta arrogantiae species. Hinc et quidam exponit: Inter opiliones abjectissimos, et custodes gregis mei. Quidam suspicantur legendum non patres, sed partes; verum falluntur. Nam et in Hebræo et in Græco sonat patres, id est, eorum majores. (Estius.)

PONERE CUM CANIBUS GREGIS MEI, quibus scilicet canum meorum cura committeretur. Ita Chrysost. Hoc non dicitur à Job per contemptum; fuit enim mitissimus erga omnes, comis et urbanus, sed ut eorum utilitatem ostendat. Alii sensum esse volunt: Quibus non perinde ut canibus meis rerum copia suppeditabat. Ita Nicetas. Alii, ponere cum canibus, putant esse proverbiū, et sensum esse: Non dignabar eorum parentes eo loco et numero habere cum pastoritiis canibus meis. Ita ex recentioribus Sanchez. (Menochius.)

עלי ורעה שחקי עלי, at nunc, vice rerum longè mutatâ, ridet me. Verbum שחק sequente אל, in bonam partem dicitur, ut supra, 29, 24; et cum על, super, adversus, in malam, pro subsannare, et illudere; conf. Ps. 57, 8; 2 Paral 30, 10. צעירים מבתי לימים, minores me quoad aetatem, me natu minores; quibus non sunt Bidadus et Zopharus intelligendi, sed in universum

nostræ ratio, quæ tam gravem in brevi et tam celerem commutationem accipiat. Quid enim est seculum hoc

nisi rota quædam volubilis omnia movens, universa consumens et conterens, in quâ nihil est quod stabile

omnes, qui ei in hac calamitate insultabant, et eum vilipendebant, qui ante summo, ut dixit, honore affecerant. Ut ergo suam infelicitatem exaggeret, vilitatem hujuscemodi hominum, à quibus nunc rideatur et spernatur, variè amplificat. אשר-באסתי אבהם לשית עם-כלבי צאני, *quorum patres aversatus sum ponere cum canibus gregis mei, quorum patres ne dignatus quidem fuisset præ eorum vilitate præponere custodiendis gregum meorum canibus.* Quod si tales eorum patres fuerant, quid de filiis sentiendum? Verbo שית h. l. cum עם constructo sunt, qui non *præfecturam canum*, ad quam designandam על opus fuerit, sed *consortium et sodalium* significari putent, in hunc sensum: Quos ne canibus quidem gregis mei inserere, ac quasi socios et æquales addere dignabar. Sed rectè A. Schultens: « Meo judicio עם שית, *ponere cum*, vivente lingua, non potuit non sæpe usurpari pro *apponere, addere inspectorem*, similibusque. » Hieronymus tamen: *Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei*, i. e., quos non dignabar eo habere numero ac pretio, quo pastoritios canes. Chaldaicus: *Quorum patres abjeci, ut ponerem eos cum canibus custodientibus oves meas.* Syrus: *Illi, quorum ego patres spreui, et quos non reputavi cum canibus gregis mei.*

(Kosennuller.)

Hebr.: *Nunc autem derident me qui ætate minores me sunt.*

QUORUM PATRES RENUISSEM PONERE CUM CANIBUS GREGUM MEORUM; hoc est, quos vix dignatus essem eodem cum canibus meis includere stabulo, seu, eodem cum illis recipere tecto. (Lud. Cappellus.)

עלי רידת, vel derident, super me, רידת cum ל in bonum sumitur, pro *ridere, joculari*, ut Job. 29, 24; cum על in malum, pro *subsannare*.

JUNIORES, etc., Hebr.: *Minores me diebus, vel ætate, לימים idem quod בימים.* Tzopharem præcipuè notare videtur, qui junior erat; vel, in universum alios intelligit. (Nec enim credibile est de tribus sociis Jobum dicturum sequentia verba.)

QUORUM NON DIGNABAR, etc. Hebr.: *Quorum patres dedignatus fuisset adjungere canibus gregis mei, vel, sprevissem ponere cum canibus, etc.; quorum ego patres vilipendi, nec reputavi eos nisi cum canibus.* Canes et in profanis et in sacris litteris in vilitate commemorari solent. Illis præferuntur canes propter vilitatem, 2 Reg. 8, 13, et inutilitatem. Alii sic: *Dedignatus sum eos præficere canibus gregem custodientibus.* Si patres tam viles, quid de filiis sentiendum? Alii: *Qui sprevissem apponere, etc., i. e., instituere inter opuliones abjectissimos.* Hoc non dicit Job per contemptum, fuit enim mitissimus et comis erga omnes, sed ut eorum vilitatem ostendat, vel quod illis minus quàm canibus suis rerum copia suppetebat. (Synopsis.)

Mais maintenant je suis méprisé par des personnes plus jeunes que moi, dont je n'aurais pas daigné (autrefois) mettre les pères avec les chiens de mon troupeau. — Si nous voulons entendre en un sens spirituel ces mêmes paroles de Job et les suivantes, comme les paroles de celui que les saints Pères ont regardé comme un prophète, nous pouvons dire véritablement avec S. Gregoire, « que les hérétiques étant comparés à l'Eglise de Jésus-Christ, doivent être regardés comme plus jeunes, puisqu'ils sont eux-mêmes sortis de l'Eglise. Etant donc plus jeunes qu'elle, ajoute ce Saint, ils s'en moquent néanmoins, et la méprisent, lorsqu'après l'avoir quittée, ils insultent à sa doctrine. Il est vrai encore qu'elle n'a jamais daigné mettre leurs pères au rang des chiens de son troupeau: car le troupeau de la sainte Eglise, c'est la multitude des fidèles. Et les saints Docteurs sont nommés les

« chiens fidèles de ce troupeau, parce qu'ils en étaient les gardiens. Ce qui fait qu'un saint Prophète reproche la lâcheté des faux Pasteurs d'Israël en les appelant des chiens muets qui ne pouvaient aboyer. L'Eglise n'a donc jamais cru devoir mettre au rang de ses vrais Pasteurs et des chiens fidèles destinés pour la garde de son troupeau, les pères de ces hérétiques, c'est-à-dire ceux qu'on appelle hérésiarques; parce qu'elle ne peut point compter au nombre de ses vrais Pères, des inventeurs et des docteurs de mensonge. Tels ont été, dit ce saint Pape, Arius, Macédonius, Nestorius, et beaucoup d'autres semblables, qui ont tâché, en enseignant et en persuadant leur doctrine aux peuples, de se faire regarder comme leurs pères; mais que l'Eglise universelle de Jésus-Christ a rejetés avec leurs erreurs, et jugés indignes d'être mis au nombre des gardiens fidèles de son saint troupeau, dont ils avaient déchiré l'unité inviolable. »

Il suffit d'avoir donné cette idée de la manière dont un grand Saint a cru qu'on pouvait entendre spirituellement ce que Job dit en ce lieu. Et sans entrer dans un détail qui pourrait paraître ennuyeux, on peut faire la même application à tout ce qui suit. (Sacy.)

Les discours de Job sont ordinairement difficiles. Mais il semble que le Saint-Esprit ait voulu réunir dans ce chapitre toutes les espèces d'obscurités qui peuvent couvrir des vérités qui doivent être adorées avant que d'être connues. Le texte seul est semé de beaucoup d'épines; la liaison des versets est souvent très-cachée; le discours du prophète, lorsqu'il s'adresse aux hommes, paraît contraire à la douceur et à l'humilité, et lorsqu'il s'adresse à Dieu, il semble qu'il ne soit pas assez respectueux. Son dessein et son but, qui servirait à expliquer ses paroles, est encore plus caché que tout le reste, et l'on doit se défier des endroits mêmes qui paraissent clairs, parce qu'ils peuvent être un obstacle à l'intelligence des autres.

Pour nous conduire dans ces ténèbres, commençons par faire usage des ténèbres mêmes, car elles nous obligeront peut-être à chercher ailleurs la lumière qu'elles ne peuvent nous fournir; et l'obscurité de la lettre deviendra ainsi notre guide pour la prophétie. En premier lieu, qui sont ces hommes plus jeunes que Job qui le méprisent dans son état d'humiliation, et qui insultent à sa patience? Si ce sont ses trois amis, la différence d'âge était apparemment peu considérable, et ce serait à Job à s'imputer de les avoir choisis beaucoup plus jeunes que lui Eliu, qui parle après eux, les regarde comme déjà fort âgés, et il avoue qu'il s'est tenu jusque-là par respect pour leur vieillesse. Je sais, dit-il, le plus jeune de tous, et vous êtes fort âgés, et c'est pour cela que j'ai hésité jusqu'ici, et que j'ai appréhendé de vous montrer ce que je sais. Je disais en moi-même: C'est à l'âge de parler: c'est à la vieillesse de découvrir aux autres la sagesse. En second lieu, si c'est à ses amis présents que Job adresse son discours, comment tout ce qu'il dit de leur indigence, de leur faim, de leur basse naissance, de leur retraite dans d'obscures cavernes, de leur vie errante et misérable, peut-il convenir à des hommes nés dans l'abondance, qui ne méprisaient Job qu'à cause de sa pauvreté, et qu'il avait choisis pour amis dans le temps de sa plus grande élévation? Comment les ayant toujours traités d'égaux lorsqu'il régnait, peut-il leur dire avec bienséance qu'il n'aurait pas voulu égaler leurs pères avec les chiens de son troupeau? En troisième lieu, d'où vient que Job réduit à un fumier, et n'ayant plus rien, parle si dédaigneusement de la pauvreté et de l'indigence? Pourquoi insulte-t-il à des hommes vivant de peu, de chair salée, de racines? Pourquoi regarde-t-il comme un grand mal l'obscurité de la naissance, et la demeure dans des grottes et des solitudes?

et constans perseveret? Hodie quemdam honoribus extollit, posterà die ignominia et infamia dejicit: jam

N'est-ce pas ainsi qu'ont vécu les prophètes? et saint Paul ne les loue-t-il pas, dans l'Épître aux Hébreux, des memes choses que Job paraît blâmer? En quatrième lieu, comment ne reproche-t-il à ceux qui lui sont opposés que des choses involontaires, et qui peuvent convenir aux plus gens de bien? Comment ne les marque-t-il pas d'une manière plus propre à les faire discerner, en les accusant d'injustice, d'avarice, d'envie? Il est vrai qu'il se plaint de leurs mauvais traitements; mais il eût mieux prouvé, ce me semble, que ces traitements étaient injustes, s'il avait parlé des crimes de ses persécuteurs, et non de leur jeunesse et de leur indigence.

En cinquième lieu, ce sont ces mauvais traitements mêmes dont il se plaint qui répandent une plus grande obscurité dans tout son discours. Car, d'un côté, nous ne voyons que trois ou quatre amis, devant qui ce grand homme parle aussi longtemps qu'il veut, et dont il condamne les préjugés, mais sans se plaindre jamais qu'ils l'aient interrompu, bien loin de lui faire violence. Et d'un autre côté, une foule de personnes se jettent sur cet homme de douleurs, lui font mille outrages, lui crachent au visage, s'abandonnent sans mesure aux plus grandes indignités, sans que ses amis écartent ces insolents, sans qu'ils soient émus d'une telle barbarie, sans que leurs discours ni ceux de Job en soient interrompus, sans qu'il paraisse possible d'allier ces étonnantes circonstances avec l'histoire qui nous reste, et qui est le seul monument d'où nous puissions tirer quelque lumière. En dernier lieu, plus on examine tout ce que dit Job des personnes dont il se plaint, moins on voit d'apparence à réunir tous leurs caractères dans un certain peuple présent, à qui convienne tout ce qu'il en dit. Ils l'ont en abomination et le fuient, et néanmoins ils perdent tout respect en sa présence, et lui crachent au visage. Ils meurent de faim dans le désert, où ils mènent une vie malheureuse: et cependant ils sont appliqués à le tendre des pièges, ils l'environnent de toutes parts, et l'ont pensé qu'à le perdre. Job les accuse de tous ses maux, et il les regarde comme les auteurs de tout ce qu'il souffre, et nous savons néanmoins très-certainement que sa maladie et ses pertes avaient une autre cause. Cette dernière observation, quand elle serait seule, suffirait à tout esprit attentif pour le convaincre que Job n'est point ici le principal objet, et que c'est un moyen sûr pour ne l'entendre pas, que de rapporter à lui seul tout ce qu'il dit.

Il y a longtemps que nous en sommes persuadés; mais il était nécessaire de montrer en ce lieu que si l'on ne va pas jusqu'à la prophétie, c'est qu'on n'aprofondit pas le texte, et que les difficultés insurmontables de la lettre annoncent clairement que Jésus-Christ y est caché. Nous l'y chercherions néanmoins avec peu de succès, si tout le discours de Job ne nous y avait préparés, et si nous n'avions été avertis, par le premier verset du chapitre précédent, que quoique sa surface parût fort simple et fort naturelle, elle couvrirait des mystères qu'on se repentirait d'avoir négligés.

La prophétie qui éclaircit le trentième chapitre, paraissait obscurcir le vingt-neuf. On sent bien qu'elle est nécessaire à l'un; mais on craignait qu'elle ne fût superflue à l'autre. Mais si le sens prophétique n'avait été pris de sa source, il serait trop tard maintenant d'y avoir recours, et l'on soupçonnerait avec raison que ce serait plutôt le désespoir d'éclaircir la lettre que l'espérance d'y trouver Jésus-Christ, qui nous ferait chercher des mystères.

Voici en peu de mots la liaison de tous ceux qui sont renfermés dans le discours de Job, et qui ont été remarqués à mesure qu'ils se sont offerts. Dans le vingt-sixième chapitre, l'homme tombé n'a pas été

opibus ac rerum temporalium fortunis auget, statim verò penurià ac miserabili mendicitate premit: nunc amicorum et familiarium turbis circumdat, et in ictu oculi solitarium et inglorium derelinquit. Ostendit hoc nobis in seipso illud admirabile exemplum patientiæ Job, cujus aspectum, ut paulò ante dictum est, ita universi suspiciebant, ut ad ejus ingressum juvenes absconderentur, et senes assurgentes starent, principes cessarent loqui, et, ut advenientis sententiam attentissimè audirent, digitum superponerent ori suo: loquente illo vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhærebat; repenti tamen à tantà prosperitate deturbatus est, et in sterquilinum dejectus; et ad mutationem status aliorum opinio et existimatio mutatur: *Nunc autem*, inquit, *deridit me juniores tempore*, etc. Unde quàm misera fuerit Jobi commutatio videre licet: cum dives esset à viris principibus colebatur; fortunis amissis vel à vilissimis et abjectissimis hominibus contemnitur, qui ei valdè molesti fuisse, et vehementer stomachum movisse videntur: nam eorum vilitatem multis exequitur dicens:

QUORUM NON DIGNABAR PATRES PONERE CUM CANIBUS GREGIS MEI. Hoc notat Sanctius Idumæorum esse proverbium, quo significabant genus alicujus esse obscurum et vile, et vite modum usquè ad eò sordidum, ut videretur indignus quem alii ad amicitiam, imò et ad vilissimum aliquod ministerium accerserent, quale esset aut canes alere, aut tum canibus ali, eodem videlicet alimento quo canes nutriuntur. S. Thomas hunc locum explicat, quòd propter sordidam et infimam conditionem non dignaretur illis simul cum suis canibus custodiam gregum; quòd videbatur esse lotius domus vilissimum et extremum ministerium. Sic Martialis ad quemdam vilissimum, qui tamen magnorum virorum amicus videri volebat, scripsit:

Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam

Dignus es, aut porcos pascere Pyriothi.

Hanc autem vilitatem et sordes cum comparatione ad aliorum gloriam sic per proverbialem formam explicant Latini: « Indignus es qui hujus vel illius porcos

traité comme l'ange apostat; un libérateur lui a été promis, et non au serpent qui l'avait séduit. Dans le vingt-septième, le peuple qui avait été préféré à tous les autres, perdra tous ses avantages, pour n'avoir pas reçu le Messie promis à ses pères; et un peuple nouveau, plein de reconnaissance, lui sera préféré. Dans le vingt-huitième, la véritable cause de l'incarnation du Sauveur est montrée. Sans sa grace l'homme n'aurait pu parvenir à la véritable sagesse, parce qu'elle est un don de Dieu, et non le fruit du travail de l'homme. Dans le vingt-neuvième, la sagesse éternelle, sous l'idée de celle dont Job était plein, s'attire le respect et l'amour des anciens justes, les instruit, les conduit et les console. Dans le trentième, cette sagesse éternelle, adorée, consultée, attendue avec une ardente soif, par les patriarches et les prophètes, est indignement traitée, depuis qu'elle s'est revêtue de notre chair, par les Juifs incrédules; elle en est rejetée avec mépris, regardée comme une folie, mise en croix et ensevelie dans le tombeau; et on lui préfère ou des ligures qui ne sont plus d'usage, ou des imaginations purement humaines. Voilà le terme de ce long discours. (Daguel.)

« pascas, qui illius calceamentorum corrigiam solvas, qui illi matellam porrigas; » et similia. Quare si illorum juvenum, qui Jobo insultabant, patres consideres, indigni sunt qui Jobi pascant canes, aut qui in illius domo sordidum quodque ministerium obeant. Id quod adhuc magis exaggerans, subdit :

VERS. 2. — QUORUM VIRTUS MANUUM (1) MIHI ERAT

(1) Agendi facultas, actiones ipsæ, vires et robur.

MIHI ERAT PRO NIHILO; nihil faciebam. (Menochius.)

QUORUM VIRTUS MANUUM, id est, robur, industria, seruitium quotidianum quod mihi præstabant, nihili aestimabatur, ut qui vitâ putarentur indigni. Hebraicè, *super quos periit senium*, id est, qui ætatem et vitam inutiliter exigebant. (Tirinus.)

Hebr. ita : *Et potentia manuum eorum propter quid mihi? Periit etiam senium eorum.* Nihil unquam feci eorum vires, cum juventâ valebant; nunquam eorum gesta, nunquam monita, cum senilem ætatem agerent, probavi. Nunquam boni quidquam ex illis fuit : juvenes ac senes æquè temnendi sunt. Juventutem egerunt imbecillum et invalidam, senectutem neglectam. Septuaginta : *Virtus manuum eorum ut quid mihi? Perierunt infeliciter*, sublatis sunt acerbo fato; vel denique, interierunt rebus omnibus destituti. (Calmet.)

PERIIT ENIM SUPER EOS SENIUM, vel, periit illis senium; hoc est, destituuntur omni prudentiâ, quâ senes solent pollere, et quâ possem ab illis juvari. Vel, per hypallagen, *percauit senio*; hoc est, tam debiles sunt præ senio, et defecti viribus, ut propè periisse videantur. Vulg. paulò longius abiit : *Vitâ ipsâ putabantur indigni.* (Lud. Cappellus.)

לֹא הָיָה לָם כֹּחַ מְלָכָה לְמַחְלָה, *etiam robur manuum eorum ad quid mihi? Cui mihi fuissent usus? Quorsum mihi profuisset?* q. d. : Ad nihil; vel : Quid erat potentia eorum collatâ cum meâ potentia? *Quorum robur collatum quid mihi attulisset?*

ET VITA IPSA PUTABANTUR INDIGNI, פְּלֵא נֶבֶל מֵעַל, *super illos* (vel, *in illis*, vel, quia *in illis*, ratio enim subjicitur) *periit*, seu *perierat*, *senectus*, i. e., senilis prudentia (meton. subjecti, et efficacia ad res gerendas, sine quâ robur inutile est; q. d. : Ignavi et inertes erant, et in ætate senili senes non erant, sed adhuc pueri. Ne senilis quidem vigor iis inerat; q. d. : Ne vergente ætate, cum nequitia hominem cum viribus deserere solet, reliquum quidem virium ullo honesto opere exercuerunt. Vox פְּלֵא hic tantum reperitur, et Job. 5, 26. Significat *senectutem viridem*, quæ efficax est, et ad negotia gerenda idonea, à פֶּלֶא *humido et vi-fenti.* Alii aliter : Misericiores fuerunt quàm ut senectutem attingerent : idque vel ob egestatem, vel ob improbitatem. Alii aliter vertunt : *Quippe in quibus tempus ipsum periit*, i. e., in vanum contrivèere ætatem suam, h. e., vixerunt inutiles. *Quibus periisset vigor ætatis.* Alii sic : *Perierat* : (nempe *robur istud*) *in iis propter ætatem.* Porro, hæc et quæ sequuntur referenda sunt, vel 1° ad patres; vel 2° ad filios ipsorum, sive irrisores. Alii sic : *Ad ipsos periisset clamor*, i. e. frustra ipsos inclamâsem; ad quid enim mihi profuisset potentia manuum ipsorum, quæ meâ longè erat inferior? פְּלֵא *senium verti*; ex merâ conjecturâ est, quam præbet locus Job. 5, 26. Sym. sic : *Perierat illis פְּלֵא תֹכֵן לְמַחְלָה, quicquid ad vitam* (nempe sustentandam) *facit*, sive ad victum. Ita reddit פְּלֵא quod est σὺντέλεια *consummatio*, q. d. : Consummatus fuit eorum interitus; sibi magis perniciosi fuerunt. (Synopsis.)

Dont la force et le travail des mains étoient moins que rien à mon égard, et qui étoient même regardés comme indignes de la vie. Selbî la lettre, cela signifie des gens de méant, dont tout le travail, qu'ils pouvaient faire, étoit inutile à Job, ou que leur faiblesse et leur paresse mettoient hors d'état de s'appliquer à aucun tra-

PRO NIHILO, ET VITA IPSA PUTABANTUR INDIGNI. Id est, erant prorsus inutiles, sic ut frustra vivere viderentur : in quorum quemlibet rectè quadret adagium γῆς βάρος, *telluris onus*, vel, ut poeta dixit, ἀκαταίον εἶδος ἀρούρης *telluris inutile pondus* : quod de homine vehementer inutili usurpatur, qui nihil aliud quàm terram suo pondere gravet, ideòque vitâ indignus habeatur. Cùm enim cunctis animantibus vita data sit propter quasdam vel utiles vel honestas actiones, hæc qui non præstat, nec vitâ ipsâ dignus est : de quo jure dici possit id quod acutè quidam de sue dixit, animam ei datam esse pro sale ne putresceret.

Quoad primam versùs partem eodem modo illam transfert Chaldaeus, eandemque Græci habent sententiam, qui verbum de verbo Hebræa transtulerunt.

ET VITA IPSA PUTABANTUR INDIGNI. Hoc per paraphrasin à Vulgato redditum videtur : nam ita ad verbum est in Hebræo : *Super ipsos periit senium*; et ita vertit Chaldaeus; Septuaginta verò : Ἐπ' αὐτοὺς ἀπέλετο συντέλεια, *super eos peribat consummatio*, quod Scholion exponit : Τῶν συντελεύτων πρὸς τὴν ζωὴν εὐπορία, *eorum quæ ad vitam conferunt bona copia*; Symmachus, ἀπέλετο αὐτοῖς πᾶν τὸ πρὸς ζωὴν, *perierat illis quicquid ad vitam facit.* Quæ verba eandem sententiam habent cum Vulgatâ. Id est : Inutiliter frustra quæ ætatem exegerunt.

Videtur hic primâ specie Jobus fastu et arrogantia quâdam inflatus loqui : quæcumque enim potest, colligit ad despiciendos eos à quibus fuerat irrisus. Sed, quomodo jam antea sæpè à nobis declaratum est, ipsum tentationes quas sensit, quamvis ipsis non consenserit, expressisse, sic nobis hoc in loco retinendum est, Jobum hic rem qualis erat in se considerasse : nihilominus interim cum suis indignationibus, quæ illi cor et medullas exedebant, eò ut patienter ejusmodi opprobria ferat colluctatur. In hunc finem, ut vidimus, superiori capite, pristinum honorem ac dignitatem suam commemoravit, ut ex comparatione opprobrii in quo tunc erat, se eò majorem tristitiæ materiam habere ostenderet, sibi quæ eum dolorem intolerabilem esse, quòd se ita proculcari ab iis qui vilissimi erant videret. Hoc enim est naturale, ut cùm quispiam in dignitatem evecus est, si videat se conculcari, id longè magis ipsum exerceat, tantòque ampliùs, quantò ab indignioribus et vilioribus id patiatur. Vilis et abjectæ conditionis quispiam, qui domi suæ ruri semper vixerit, nec unquam honorem ullum aut pompam gustaverit, etiamsi irrideantur, in nullâ existimatione habeatur, in ipsum denique signum aliquod contemptus edatur, non curat, id sùs deque habet : sed qui in

vaill solide, et qui, comme a dit depuis saint Paul, ne travaillant point, ne méritaient ni de manger ni de vivre. Mais selon le sens prophétique, saint Grégoire dit encore admirablement qu'il arrive quelquefois que plus ceux qui insultent à l'Eglise s'éloignent de sa vérité, plus ils travaillent à se faire remarquer par leurs œuvres extérieures, qu'on peut entendre par ce *te force et par ce travail des mains, qui sont moins que rien aux yeux de l'Eglise.* parce qu'elle sait que tout ce qu'ils font, n'ayant point la foi pour principe, n'est d'aucun mérite. (Sacy.)

amplissima dignitate et opum copia vixerit, nullum opprobrium pati potest, quin lethale vulnus accipiat : et quamvis conviciium ipsi in os non fiat, si indirecta aliqua ratione, quæ tamen ad ejus contemptum spectare videatur, perstringatur, valde indignatur. En igitur rem naturalem, quod nimirum ii qui in honore aliquo fuerunt non possint sui contemptum pati, ipsamque, si acciderit, longè ægrius ferant. Id nunc Jobus declarat, ostendens ex quantâ gloria in tantam contumeliam incidisset. Certum enim est, cum ab iis qui nihil in se laude dignum habent, despiciuntur, id longè nobis durius accidere, et ejusmodi adversariorum conditionem, opprobrium, ut eo vehementius afficiamur, magis insigne reddere. En igitur quod hic spectat Jobus, cum ait homines abjectissimos et ab omnibus spreto adversus ipsum insurrexisse.

Notemus verò Jobum superius declarasse, se nequaquam honoratum fuisse tanquam divitem, dignitatis aut nobilitatis eximie virum aliquem; in iis enim rebus se minimè fundarat; sed quod in eâ integritate ambulasset, ut qui virtutes, quas in ipso Deus collocarat, intuerentur, cogerentur ipsum revereri, se verò illis donis et gratis minimè abusum fuisse : atque hoc est, cur nunc, cum ita contemnitur ab iis qui nihil laude dignum habebant, id ipsi durius et acerbius videatur.

Cæterum ad utilitatem et doctrinam nostram, cum Jobum eò usque dejectum videamus, si Dominus velit nobis idem accidere, nos hoc exemplo confirmari debere intelligamus. Quamobrem quamvis ea res nobis dura et admodum gravis esse videatur, ita tamen nobis moderemur, ut, quamdiù visum fuerit Deo nos affligere, caput demittamus. Quanquam etiam ratio naturalis nos adversus ejusmodi opprobria munire debeat, cum neque novum neque mirum sit, si homines infames, qui nihil honesti in se habent, antiquum suum obtineant, et optimos quosque contumeliis afficiant, et conviciis proscribant; id enim quotidie fieri videmus : quod autem tam usitatum est ac frequens, minimè insolens videri debet, ut eo tantoperè commoveamur, sed ei nos assuetos esse oportet, et jam pridem occaluisse; sed præter eam rationem naturalem, cognoscamus, ut jam attingi, Dominum nostrum eò magis probare velle patientiam et virtutem nostram, quando nos ita opprobrio vilissimorum et despiciatissimorum exponit, perinde ac si belluæ potius quam homines in nos impetum facerent : hoc enim ideò facit, ut nos deprimat. Cæterum quam viles et miseri fuerint qui Jobo insultarint adhuc ampliùs describens subdit :

VERS. 3. — EGESTATE ET FAME STERILES, QUI RODEBANT IN SOLITUDINE (1), SQUALENTES

(1) Hebræus ad litteram : *In egestate et fame solitarii*. Extremâ, quâ urgebantur, rerum penuriâ coacti vix vitam agere obscuram, vagam, duram, in solitudine et latebris, etc.

QUI RODEBANT IN SOLITUDINE, SQUALENTES CALAMITATE ET MISERIA. Hebræus ita redditur : *Fugientes in loca arida, qui recipiunt se per noctem in loca sicca et deserta*. Hæc olim conditio erat eorum qui hodiè calamitati meæ insultant. Vel in ipsâ patriâ suâ calam se ex-

CALAMITATE ET MISERIA. — VERS. 4. — ET MANDE-

hibere verebantur; sed ut hominum aspectum fugerent, solitudines et loca remota quærebant. (Calmet)

FAME STERILES. Pagninus vertit : *Propter et penuriam, et propter esuriam solitarii erant*. Vatabl. : *Coacti fame fugiebant ad locum siccum et arentem, nimirum aliquid quæsitura quo famem sedarent*.

RODENTES IN SOLITUDINE, aut cortices, aut radices arborum et herbarum. (Menochius.)

EGESTATE STERILES. Hebræicè, *solitarii*, seu sine liberis. (Tirinus)

Pro בָּחֹר, *egestate*, seu præ egestate, in pluribus codic. et libris editis à Kennicotto et de Rossio indicatis legitur בָּחֹר, sensu quidem minimè inepto, si בָּחֹר in malam partem, pro opprobrio sumas, ut Prov. 14, 34, capiendum. Sed veteres omnes בָּחֹר, cum res exprimunt. Alexandrinus : *Ἐν ἐλαίῳ*. Chaldæus : *בְּחֹרֵי, in penuriâ*. In Syriacâ et Arabicâ versione integer hic versus cum proximo desideratur. גַּלְמוּד (collectivè capiendum) plerique *solitarii* significatione sumunt, ut supra, 5, 7, hoc sensu : Solitarii degunt præ egestate, hominum conspectum fugientes, in sylvis et desertis, ut sequitur, latitantes. Veteres ad ἀστεύων referrebant.

Alexandrinus : ἄγνος, quod Hesychius ἀστεύων interpretatur. Chaldæus : *דְּלָא יֵלֵךְ הָרָץ, sine filiis erant*. Sed quum *saxum durum et glabrum* sit, possis h. l. exsiccato, omni vigore et vi destitutos, præ fame, intelligere. A. Schultens, in Animadvers. philolog. an. 1708 edit., גַּלְמוּד propriè *durum* notare putat, *durum* verò vult accipiendum esse vel pro *miserio* in genere, vel pro *fame presso*, quomodo Arabes hominem miserum et adversitatibus laborantem, *durum*, vocant, necnon hominem etiam fame pressum *durum* vocant, et famem *duritiem*, הַעֲרִיקִים צִיָּה, *qui fugiunt in siccitatem*, i. e., in terram aridam, inviam ac desertam, Alexandrinus : *ἄστυπος* (Math. 12, 45). Chaldæus : *בְּאַרְעָא צְהִיָּה, in terram aridam (fugientes)*. Hieronymus : *Qui rodebant in solitudine*, scil. sylvestres atque ferinos cibos, in quibus comedendis plus laboris quam voluptatis et alimentum. Cepit verbum עֲרָק *rodendi* notione, quam utique obtinet in Arabicâ et Syriacâ dialecto; conf. infra, v. 17. Huic tamen loco aptior est altera verbi Arabici significatio, *abiit in aliam terram, aufugit*, quæ ipsa et Aramæis valde est usitata. Eandem Alexandrinus expressit, qui *πεύωνες* posuit. Ante צִיָּה est אֵל, *ad subaudiendum*, itidemque ante posterius hemistichium אֵל, *in desolationem et vastitatem pridem factam*, i. e., in loca à longo jam tempore devastata, horrida et ruinis squalentia, procul ab hominum conspectu. אֵל plerique *tenebras* significare volunt, quas illi sectarentur sese abdentes, vel in noctis tenebris, vel in opacis nemoribus. Ita Chaldæus *דְּשִׁמְתָא דְּהִיָּךְ דְּבִשְׁמָא* (*fugientes in terram tenebrosam sicut vespera*. Michaelis in Supplem. p. 102, h. l. *agrum* verendum existimat, collato Syriaco, *ager*, etsi ipse observet incertam esse hanc significationem, utpote quæ Schindleri solâ auctoritate nitatur. (Rosenmuller.)

בָּחֹר וּבְכַפֵּן גַּלְמוּד, *ob penuriam et famem (vel, qui inopia, vel, præ egestate solitarii facti, solitarii erant, sive vivebant, præ egestate hominum conspectum fugientes*. Vel, in *solitudine*, גַּלְמוּד pro בגַּלְמוּד ut sic nomen substantivum; vel, *solitarii*, ut sit invariatum, etsi fem. גַּלְמוּדָה reperitur Isa. 49, 21. At inde constat גַּלְמוּד esse adjectivum. Adverb. *solitudo*, q. d. : *Quilibet eorum erat solitarius*. Alii mera *solitudo*. Eò (nempe in solitudinem, ut sequitur) fugiebant, ut obtegerent inopiam suam.

QUI RODEBANT, etc., Hebr. : *qui fugiebant* (עֲרָק Syr. pro בָּחֹר. Atque hoc capite pleraque Syriaca vocabula occurrunt, et subdificilia etsi sensus sit planus) *siccitatem*, (vel, in *siccitatem*, in *desertum*, sive *solitudinem*, sub. : *Et illi erant qui fugiebant ad siccitatem*, i. e., ad

DANT HERBAS ET ARBORUM CORTICES (1); ET RADIX

JUNIPERORUM ERAT CIBUS EORUM. — VERS. 5. — QUI

(locum arentem) obscuritatem (vel locum tenebrosam, vel, ad vesperam, vel, in tenebras, sive caliginem), ut subaudiatur נל; q. d. : Abdehant se vel in noctis tenebris, vel in opacis nemoribus aut locis desertis extra hominum lucem; נל quod adverbialiter ferè sumitur pro nocte præterita, hic pro tenebris sumitur, per synecdochen speciei καταχρηστικῶς. Alii, ad locum torridum, desolationem et desertum, vel vastitatem; alii, desolationem ac desertum squalidum et vastum, in loca tenebrosa, vastata et pervastata, נל et נל idem valent à נל desolari; hæc autem et נל et נל eodem tendunt, sed amplificandi causâ adhibentur). Vel, ac nuper in egestate summâ erant, nuper vastitas desolatissima; q. d. : Non ita pridem famelici erant. נל nuper, ut Gen. 9, 34, 2 Reg. 9, 26. Qui heri erant in vastitate, et squalore; נל propriè noctem quæ jam exacta est significat. Locum sic verto : Qui ob egestatem et famem solitarii fugiebant in desertum, heri in vastum ac devastatum locum. Lego quasi ab הנורקים versus inciperet; et נל ac נל accipio pro נל et נל. Sensus est, eos nuper admodum in tantâ fuisse penuriâ ut vel heri dici queant confugisse ad deserta, quasituri quo vitam tolerarent. Ramban putat per נל significari quod non à longo tempore sit eorum felicitas, sed velut נל à nocte præterita, à brevi tempore, ex quo ipse esset in calamitate. Addit etiam eorum dies hic nocti comparari et tenebris, quod obscuram eos et ingloriam vitam agere significet Rectè, sed interim ad litteram etiam intellexerim. Alii sic : Fugiebant per siccaneum, hesternâ nocte vastatum et pervastatum locum, i. e., recentissimam et horridissimam vastitatem; it' reipublicæ et omnibus bonis erant exosi. (Synopsis.)

PRÆ EGESTATE ET FAME SOLITARIÏ, degunt.

FUGIUNT, hoc est, recipiunt se, in solitudinem, pudet nempe eos versari et vivere in hominum luce, et publicis cœtibus, idè captant latebras, et solitudines petunt.

HERI, hoc est, nuperè, recens, vastatam et desolatam. Septuag. : ἐχθὴς στυγερῆ καὶ ταπεινότητος. Vulg. : Squalentes calamitate et miseriâ; nihil tale significat נל, nisi vesperam putavit figuratè significare squalorem, propter vesperæ atrorem. (Lud. Cappellus.)

(1) Drusius et Bochartus vertunt : Et colligebant alimum in arbuscula. Hebræum Malvach alimos à Septuaginta vertitur. Est autem alimos portulaca maritima, quam Mauri et Arabes appellant Moluchiam, et Syri Maluch, quæ vox ad Hebræum Malvach proximè accedit; Matthiolus, varias de hujus oleris figurâ dotibusque scriptorum rei naturalis sententias affert. Illud autem in rem præsentem est, nimirum uno omnium assensu olus esse cibo aptum, ac fami sedandæ opportunissimum. De hæc Solinus, Cretam insulam describens, ait : Herba ibi est, quæ alimos dicitur; ea admorsa diurnum famem prohibet. Hujus germina comeduntur, cum tenera sunt, et reponuntur quoque in posterum futura usui.

RADIX JUNIPERORUM ERAT CIBUS EORUM. Vitam radicibus juniperorum tolerari nequaquam posse scitum est inter omnes; neque enim cibus sunt conveniens hominibus. Ut difficultatem minuant, censent quidam miseros illos, de quibus hic Jobus, questum fecisse evellendis vendendisque radicibus juniperi. Alii reddunt Hebræum : Ibant quæsitum radices juniperorum, ut se calefacerent. Alii vertunt : Cibus eorum radix geniste. Hebræa vox Rethamin genista redditur in tertio Regum 19, 4, à Chaldæo et Arabe. Verbum Ratham est figurè, id quod geniste magis congruit quam juniperi Genista quoque vinculi usum præstat, ait I. Linus lib. 24, capite 9. At enim radix geniste aptiorne est alendo quam juniperi? Inepta est, fateor; at crescit interdum ad radicem geniste rapa quædam vel radix, quam Pinius et Dioscorides appellant Orobanchon, vel Cynomorion, quæ vel cruda, vel cocta

more asparagi comeditur. Igitur radicem hanc designat hic Jobus nomine radicis geniste, quod scilicet ad radices hujus arbusculæ crescat. Levis conjectura, quasi scilicet Orobanchon non crescat nisi ad radicem geniste, vel saltem hic potius quam alibi nascatur.

Malo vocem Ratham sensu generico explicare pro quâlibet sylvestri arbusculâ, nullo certo genere designato. E tribus locis, vocem hanc præ se ferentibus, nullus cogit arbusculâ vel oleris certum genus intelligere. Græca vox Rhammos apertissime deducta è Ratham, est novella arbor, germen, surculus. Affirmat igitur hic Jobus, eos qui nunc sibi illudunt, vitam antea egisse in sylvis locisque desertis, victiantes herbis et radicibus arbuscularum sylvestrium. Septuaginta et Symmachus genericam pariter significationem retinuerunt : Manducabant radices arborum, vel plantarum sylvestrium propter magnam famem.

(Calmet.)

הקייבנים, qui decerpebant, succidentes.

HERBAS, ET ARBORUM CORTICES, מלוח עלי שדך, malvam, vel malvas, nec abludit nomen מלוח. Verùm hic nominis allusio parùm valet; Græcum μαλάχη malva non dicitur à מלוח, sed à μαλακός mollis, quod alvum molliat solvatque, ut notant Plin. 20, 21, Horat. lib. 1, od. 31, Martial. epig. 3, 88, et 10, 48. Alii, urticas. Verùm distinguitur מלוח h. l. à חרלל urtica, vers. 7. Talmud. et R. Salomo vertunt, kakul; hoc autem Syris, sicut kakeli Arab. est inter ciceris species, ut patet ex scriptoribus Arabicis. Alii, herbas è salsilagine, herbas amaras, salsuginosus et sapore ingratas, quas nemo nisi valde esuriens comederit. Non dubium quin sint herbæ sylvestres, salsæ, amaræ, in terrâ salsâ et adustâ nascentes; à מלוח sale, quibus famem sedabant. Maluah herba erat vilis et amara. Verùm interpretes hactenus in meris tenebris versati sunt; nos ergo veram jam afferemus vocis interpretationem, Europæis prorsus ignotam; nen.pe מלוח est halimum. At idem ante dixerat Drusius, et in Quæst. hebr. 4, 17, ubi non pauca, quæ hic producit Bochartus, ab ipso observata reperies, et in annotatis ad h. l. hæc habet : Halimum verti cum aspiratione, etc. Sed audiamus virum clarissimum sic pergentem : 1° Halima linum populus Syriæ vocat MALUCA, ait Abenbitar; 2° Molochiam scribit Serapio. 3° Utraque vox à sale facta est. 4° Pauperes in Athen. 4, 16, describuntur à simili planè modo tanquam ἄλιμα (sic scribendum, pro ἄλιμα), Halima exedentes, etc. 5° Græci sic reddunt, περικλύοντες ἄλιμα (sic enim legendum, non, περικλύοντες ἄλιμα circumeuntes alima; nam ἄλιμα plur. num. sunt pharmaca quæ famem eximunt, quæ Græcos hic significasse nemo dixerit); confirmantes halima. 6° Constat ex verbis sequentibus מלוח non herbam propriè esse, sed ex arbusto decerpi; halimum autem arbustum esse tradunt Dioscor. 1, 1, et Gal. de Simpl. 1, 6, cap. 22. Adversus hæc nimium habuit vir doctus quod objiceret, nempe Jobum habitasse in terrâ Hus, procul à mari, ubi crescit halimum. — Resp. 1° : Non satis constat ubi fuerit Hus. 2° Nec necesse est hujusmodi homines semper habitasse in terrâ Hus; quin palantes describuntur, etc. 3° Halima non solum in maritimis crescit, sed et alibi in sepibus, testibus Dioscor. et Oribasio; vel in aridis locis, teste Hesychio. 4° Sequentia porrò verba, מלוח עלי שדך sic reddunt : Cum stirpibus, juxta, vel apud (vel super) virgultum; vel virgulta. מלוח est sing., sed ponitur hic collectivè. Apud arbusta, frutices; vel, apud arbustum aliquod.

ET RADIX JUNIPERORUM ERAT CIBUS EORUM. Solebant inopes radice et granis juniperorum vesci in fame, etc. Potest hoc proverbialiter accipi, q. d. : Comedebant illa quæ non plus sapiebant quam radix arboris, vel lignum cariosum. Sic dicimus alicui : Comedere te faciam vel lapides, i. e., ea quæ non magis nutriunt

DE CONVALLIBUS ISTA RAPIENTES , CUM SINGULA

REPERISSENT , AD EA CUM CLAMORE CURRE-

quàm lapides. Alii sic : Dixerat eos fame coactos *petere desertam* ; quid verò illic agitent hic subjicit, nempe, ibi lignantes, et *radices juniperorum* effodicantes (quas humeris vel asello impositas gestant divenduntque, ut eo *are panem sibi* comparent), *sal amento* victitant, quod summis digitis *decerpunt secundum dumta*, vel *sub arbuscula*. Hæc nos quotidie fieri cernimus in hac orâ marinâ. Radicum verò juniperi ignis et ardentissimus est, et suavissimi odoris, ut etiam opulenti illis calefiant. Alii aliter vertunt : *Et radices juniperorum* (repete, decerpebant) *ad calendum*, sive *calefaciendum se*, ut ל in לחם sit servile, ut Isa. 47, 14, et לחם sit formæ לשכב *concumbendo*, Gen. 34, 7. Hoc autem fecerunt, quòd in locis frigidis sub dio agerent. Ligna autem juniperi maximè ardent. Vide Psal. 120, 4. Aiunt ex junipero factos carbones tantâ esse vi, ut per annum integrum ignem servant incorruptum, ait Scal. contra Cardan. exercit. 3, 28. Non placet hic sensus; nec enim opus erat radices effodre, cum ipsâ stirpe vel ramis facillius uti poterant. Nec inter eorum miseras hoc recensisset Jobus, quòd igne ligni odorati uterentur. (Synopsis.)

De בלח copiosè et doctè disputavit Bochartus Hieros. part. 1, l. 3, cap. 16, tom. 2, p. 223, edit. Lips. Ostendit, idem esse, quod Syris *salsuginosa plantâ*, quæ Græcis ἀλιμον, à בלח *sal*, planè ut Græcè nomen ab ἀλς, *sal*, deductum. Testis est Aben-Beitar, celebris ille Arabum medicus et Botanicus, qui asserit Græcorum ἀλιμον esse arbustum, ex quo fiunt sepes, rhamno simile, quod caret spinis, et folio simili oleæ, sed latiori, et crescere ad littora maris et circa sepes. Addit, ejus arbusti summitates comedi, cum sint recentes; et pauperum præsertim cibum esse, atque ab his colligi apparet ex hoc Athen. loco (4, 16) à Bocharto allato: *E Pythagoricis fortè quidam pauperes ἀλιμα πρίστους, καὶ κακὰ τοιαῦτα συλλέγοντες, ἡλίμα comedentes, atque ejusmodi ingrata colligentes*. Similitèr Lucianus, lib. 6, miseros homines describit. Ibi enim *Caesar* propè Hyrrhachium in summa fame

..... Cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, et carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus.

על-על, *juxta*, apud, *virgulta*, ad sepes. על, *juxta*, propè, ut supra, 6, 5. Genes. 49, 17, 22, Proverb. 8, 2. Plane arbitrariò Michaelis in Commentat. de Troglodytis Seiritis et Themudæis, § 6, in Syntagin. Commentat., part. 1, p. 198, et in Suppl. m. p. 1511, בלח *sapidum* significare contendit, et על-על *malva* esse *sapidos virgultorum et fruticum ramos*, extremos ac molliores, quos ad cibum ab Hylophagis adhibitos esse, ex Artemidori periplo maris Erythræi narrat Dioscorus Scutulus l. 3, c. 34. Similiter Hieronymus: *Decerpentes sapida in fruticibus*. Opinatur autem Michaelis, Jobum nostro loco dedecus troglodyticæ stirpis exprobrare Idumæis, ex quibus esset Eliphazus, utpote Themanitâ. In similem cogitationem jam ante Michaelem inciderat Isaac. Vossius, qui in Dissertat. de septuaginta Interpretibus (Hagar Comit 1661, in-4°, hoc loco Jobum ait et describere egestatem istorum Arabum, qui sinum Arabicum accolebant, quique propterea quòd in specubus viverent, Eremiti et Troglodytæ vocabantur, æquè ac alii illi Troglodytæ, et qui oppositam sinus Arabici oram tenebant. Sed nulla est causa cur Jobum de Troglodytis cogitasse credamus, quàm omnia quæ ad vilitatem suorum adversariorum exaggerandam hoc loco afferat, in homines quosvis inopiâ et fame vilissimos et contemptissimos quadrent. (Edmann in Observat. Miscellan. ex Hist. Nat. ad S. Scripturæ interpretat. pertinentibus, part. 3, cap. 11, p. 91, seqq. vers. Teuton., בלח על-על *salsuginem super virgultis* vertit; intelligitque rorem salsuginosum, quo in Arabia et Tartariæ desertis virgulta perfundi scribunt aliqui eorum, qui oras

illas adiere. Rore verò illo salsuginoso summitates virgultorum sapidas reddi existimat. Sed prorsus supervacane sunt ejusmodi conjecturæ, quàm בלח *halimum* significare, et linguarum cognatarum usus, et res ipsa demonstret, ut vidimus. Nec leve pondus huic sententiæ accedit Alexandrini interpretis auctoritate, qui οἱ περιουλοῦτες ἀλιμα ἐπὶ ἡχοῦται, vertit. Sed pro περιουλοῦτες Ludov. Cappellus in Not. crit. ad h. l. monet in aliis codd. meliùs scriptum esse περιουλοῦτες, *frangentes*, et nisi fortè, addit, qui περιουλοῦτες reddiderunt, legerunt דקפים pro דקפיים; nam דקף est *circuire*. Quod על-על ἐπὶ ἡχοῦται vertit, inde haud dubiè factum, quòd nominij חש significationem φθόγγος, *sermo, sonus* tribuit. Ἠχοῦται autem Chrysostomus interpretatur ἑσπερας καὶ πατρῶνη, quia εἰηγοῖ οἱ τοιοῦτοι τόποι. Isaac Vossius l. c. ἐπὶ ἡχοῦται significare ait in *resonanti litore*, i. e., ad mare. Symmachus: ἀποκλιζόντες φλοιοῦς φουβῶ. Chaldaeorum unus: *החלשין דובי דחף עסבי מכלא, qui evellunt urticas pro herbis in cibum suum*. Chaldaeorum alter pro בלח legit בלח è *tabulâ*, ac si de his agatur *μυστικῶς*, בקן פתגמו אדיתא מן לוח לבדן, *qui dimittunt verba legis è tabulâ cordis sui*. Mirandū est, prætermisisse Michaelem hunc interpreti laudare conjecturæ à se factæ, in Suppl. p. 1423, paronum. Illic enim, et mutatis punctis, iniquitè, legerè et mallem, בלח *qui ex tabulis petrartim avidè decerpunt folia virgultorum*. Tabulas intelligo nuda saxa, et in tabularum specie modum in petris sibi invicem et imposita. ורשרתים לחם, *et radix genistarum panis, cibus, eorum* est. חם esse *genistam*, post A. Schultensium ad h. l. probatum pluribus à Celsio in Hierobot. et ab (Edmanno, l. c. part. 2, cap. 8. Cbnf. Forskalii Florum Ægyptiaco-Arabicam p. 216, ubi quæ de hac plantâ dicta sunt, integre descripsit Michaelis in Suppl. p. 2270. Planta in locis desertis et campis arenosis Ægypti et Arabiæ frequens, altitudine fruticuli. Radix præquam amara; decoctum bibunt Arabes dolore cordis (hypochondriâ) laborantes. Vitæ pauperrime, ait Forskalius l. c., symbolum est Job. 30, 4, et hominis in deserto palantis, cui et nullum superest alimentum, nisi hujus radices, quam et Arabum nemo gustare cupit propter amaritatem. Alexandrinus: οἵτινες ἀλιμα ἢ αὐτῶν τὰ σίτα, est autem ἀλιμα (non ἀλιμον) fruticetum, cuius folia devorata famem sedant atque compescunt, unde illi nomen. Aliis Græcus interpres, οἱ δὲ ρίζας ἐξίον ἡμαρτῶντο θὰ δὲ ἡμαρτῶν. Symmachus: καὶ ρίζα ἐξίον ἀγροῦν ἢ ἐτρησε αὐτῶν. Hieronymus: *Et radix juniperorum erat cibum eorum*. Chaldeus uterque vocem posuit cum hebræâ חלשין convenientem, ורשרתים ורשרתים, quam Jullæi *Juniperum* interpretantur. Sunt qui לחם ad *calendum seu calefaciendum se* exponant, ut Isa. 47, 16. לחם אן *pruna ad calendum*. Ita et (Edmannus l. c., existimans pauperes accensis radicibus genistæ corpora calefacisse. Quid verò opus erat ad hoc radices effodere, quàm faciliori labore ramis vel ipsâ stirpe uti potuissent? Conf. qui in hanc sententiam J. D. Michaelis monuit in Biblioth. Orient. nova part. 5, p. 45.

(Rosenmuller.)

Hebr. : *Qui amputant malvas juxta arbusta*, בלח dicitur à בלח *sale*, per antiphrasin, quia insipida et sine sale. Ab hac voce Hebræâ videtur esse Græca *μαλισση* et Latina *malva*, quomodo *sylva* per dis-resium poetis dicitur pro *sylva*. Malvis autem pauperes in cibo usos esse notum est ex poetâ,

Utere lactucis, et mollibus utere malvis.

Septuag. : Οἱ περιουλοῦτες ἀλιμα ἐπὶ ἡχοῦται, meliùs alii Codd. qui περιουλοῦτες, hoc est, *frangentes*, ut proculdubio vitiosa videatur lectio illa altera περιουλοῦτες, nisi fortè, qui sic reddiderunt legerunt דקפים pro דקפיים, nam דקף est *circuire*. Ἀλιμα autem videtur deformatum ab Hebræo בלח per litterarum th-

BANT (1). Est amplificatio sortis vilissimæ, atque

versionem. ἡχοῦσα autem commodè interpretatur Chrysostomus φάρμακός καὶ πετρόδη, quia εὐχοί οἱ τοιοῦτε: τόποι. Hebr. autem פִּיט est φθογγός, sermo, sonus. Et radix juniperorum est panis (hoc est, cibus) eorum. Vox פִּיט pro arbore, vel frutice posita, quater duntaxat occurrit in totâ Scripturâ, nimirum bis 1 Reg. 19, vers. 4, 5, in historâ Eliæ, ubi Elias dicitur sedisse, atque obdormivisse פִּיט פִּיט. Vulg. reddidit sub junipero. Deinde hoc loco Jobi: Radix juniperorum erat cibus eorum. Denique Psalm. 110: Cum carbonibus juniperorum, in versione Hieronymi factâ ex Hebraico; nam in Vulg. est, cum carbonibus desolatoris, facta nempe illa est ex Græco Septuaginta, in quo legitur οὐδ' ἔθραξε ἔρημικοῖς. Verùm Aquila habet οὐδ' ἂ θραξίαις ἄρκευθῶσαι, hoc est, cum carbonibus juniperorum, nam ἄρκευθος est juniperus. Hæc juniperi significatio non malè quadrat duobus illis locis historię Eliæ, juniperus enim loca amat deserta. Quadrat etiam et loco Psalm. 110; carbones enim seu prunæ juniperorum sunt ardentissimæ; jam juniperi lignum est solidissimum, siccum et oleaginosum, et ignem facillè concipit, ac diù retinet. At huic Jobi loco non videtur satis convenire hæc juniperi significatio (neque enim apta est esui radix hujus arboris, etsi ejus bacce utcumque sint edules), nisi fortè pro פִּיט legatur פִּיט ad calefaciendum se, à rad. פִּיט, quomodo nonnulli interpr. hanc vocem hoc loco acceperunt: ex illâ enim radice extrui potest con modus ignis. Quam lectionem ex variâ punctatione nolim ego sollicitare, quandoquidem sensum reddit commodissimum; solent enim pauperes ignem sibi struere ex ejusmodi fruticetis et vepretis, quæ ex locis desertis sibi petunt. Septuag. in loco 1 Reg. 19, vers. 4, retinuerunt vocem ipsam Hebraicam; reddunt enim ἐλάθειν ὑποκάτω ῥαθυμῆν, vel, ut alii codd. habent, ῥαθυμ, nempe ignorârunt quid significaret vox Hebraica; itaque quod versu seq. legitur ὑπὸ φυτῶν, videtur esse glossema ex margine intra textum illapsum; non enim fit verisimile eos non eodem modo reddidisse utroque illo versu vocem istam. Cùm ergo utrobique scripsissent ῥαθυμῆν, vel ῥαθυμ, aliquis ad vocem istam peregrinam annotaverat in margine esse φυτῶν τι, plantam seu arborem quamdam, unde postea factum ut librariorum incitiâ et temeritate ex margine irrepserit intra textum, in locum vocis peregrinæ ῥαθυμ. Hoc autem Jobi loco Septuag. reddiderunt, οἵτινες ἀλίμα ἦν αὐτῶν τὰ σίτα, hoc est, quorum alimus erat cibus. Est autem alimus (Græcè dicitur ἀλίμος, ὄ, et ἀλίμον, τὸ, unde in plur. τὰ ἀλίμα) arbuscula seu fruticetum rhamno persimile, sed sine spinis seu aculeis, conficiendis sepibus aptissimum, cujus folia devorata famem sedant atque comescunt, unde illi nomen. Quæ interpretatio omnium videtur commodissima, et sensum parere huic loco convenientissimum. Sed et loco 1 Reg. 19, vers. 4, 5, apprimè quadrat. Quod autem Psalm. 110 in Græco Septuaginta legitur hodiè οὐδ' ἔθραξε ἔρημικοῖς, videtur esse mendum, ac legendum ἀλίμοι, ut sensus sit cum carbonibus ex alimo arbore confectis; facilis autem lapsus ex ἀλίμοις in ἔρημικοῖς, apud inscium scribam, qui nescivit quid esset ἀλίμος et ἀλίμους. Targ.: Evellunt spinas (vel urticas) pro herbis edulibus, et radix juniperorum est cibus eorum. Aliud Targ.: Radicem juniperorum urunt, ac conficiunt inde carbones ad cibum suum, scilicet coquendum. (Lud. Cappellus.)

ET MANDEBANT HERBAS; פִּיט videtur significare herbas saluginosas et sapore ingratas, quas nemo nisi valdè esuriens comederit. (Grotius.)

(1) Perspicua sunt omnia; ita verò Hebr. redditur: E medio urbis vel cœtūs expellebantur, clamabant contra eos, ut adversus furem. Septuaginta jungunt cum præcedentibus: Radices arborum manducabant, v. 5: Propter magnam famem. Insurrexerunt super me fures. (Calmet.)

וּפִיט, de medio, hominum scilicet, expelluntur. He-

indolis ac vivendi rationis ferinæ prorsus ac beluinae juvenum, aut certè parentum eorundem qui Jobo afflicto insultabant, et irrisionibus opprobriisque molestias faciebant: qui cùm (uti secundo versu dictum est) manus haberent inertes et languidas, steriles erant ab omnibus commodis quibus indiget natura mortalium; atque ideò fame et egestate premebantur: cogebantur enim urgente fame arrodere silvestres atque ferinos cibos in solitudine, cùm civium oculos subire non auderent: ex quo fiebat, ut ex agresti vitâ longaque illuvie squalidi essent et planè horridi. Quis enim color esset oris, quis succus et nitor, cùm herbis vescerentur et arborum cortice, cùm juniperorum radicibus austeris simul et duris alerentur? Quæ tamen sic erant in eâ solitudine rara, ut si quando se famelicis offerrent, omnes ad illa certatim advolarent.

Quod autem de corticum esu Job ait durius aliquibus visum quàm ut illud admiserint; atque adeò varias nobis lectiones obtulerunt à Vulgatâ versione dissitas et discrepantes. Ac Pagninus quidem ex originali vertit: Qui succidebant herbam ex virgulto; Vatablus verò, Qui dicerpabant malvah juxta arbusta; Septuaginta: Οἱ περικυλιούτες ἀλίμα ἐπὶ ἡχοῦσι, οἵτινες ἀλίμα ἦν αὐτῶν τὰ σίτα, qui circuibant alima in resonante; quorum quidem alima erat eorum cibaria. Circuibant verò, inquit Scholion, quod propter egestatem necesse haberent circuire ad querendas herbas. Nonnulli codices et Complutenses habent: Περικυλιούτες, qui confringebant; Symmachus: Ἀποκλύζοντες φύλους φυτῶν, qui vellicabant, aut, ut reddit S. Augustinus, qui radebant cortices arborum. Alima verò, juxta Chrysostomum, quedam herba est, quæ citò implet comedentem, et satietatem adfert: illam autem quærebant

braicè ἡ corpus et tergum significat, quæ significatio hic non quadrat; nam quod nonnulli exponunt de corpore, scilicet urbis, expelluntur, durius est; sed Chald. ἡ medium significat, et Arabicum significat partem inferiorem rei cuiuscumque, quæ significatio hic apprimè convenit. Septuag., ἀτίμοι καὶ περὶ αὐτῶν. Rem expresserunt, utrumque, non verborum propriam significationem. Nam qui sic è societate hominum expelluntur, illi sunt ἀτίμοι καὶ περὶ αὐτῶν. Targ. פִּיט, hoc est, derepntè, subito expelluntur:

Clamabant omnes contra eos, sicut contra furem. Gallicè diceremus: Tout le monde criaît après eux comme après un larron. Septuag.: ἐπαύτησαν μοι λίπται ἰnsurrexerunt in me fures. Acceperunt פִּיט quasi significationem haberet à פִּי, socius, quasi sensus esset: Cotsocii sunt. Gall.: Ils se sont associés, ou, ligués, attroupés. Deinde pro פִּיט legerunt פִּיט contra me, et פִּיט pro פִּיט. Quæ autem præcedunt, nempe ἐδεεις πατὴς ἀγροθὸς αἱ καὶ βίβας ξύλων ἐμαστῶντο ὑπὸ λιμοῦ μεγάλου, sunt glossema insertum extra suum locum. Nam illud ἐδεεις πατὴς ἀγροθὸς, sunt marginalis expositio horum τρεῖς κὶ, verborum, ἐν εὐδελῶ καὶ λιμοῦ ἀγροθὸς. Ista verò δὲ βίβας ξύλων ἐμαστῶντο ὑπὸ λιμοῦ μεγάλου, sunt veluti paraphrasis et quasi quedam alia interpretatio versiculi 4, οἱ περικυλιούτες, etc. Hieronymus in Vulg. hic longius recessit ab Hebraicò; sic enim reddit vers. 5: Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore ci rrebant, quæ longissimè distant ab Hebraico, ita ut vix vola aut vestigium eorum in Hebraico reperiri possit, et longius adhuc distent à Græco Septuaginta. (Lud. Cappellus.)

in resonante, id est, in convallibus et locis petrosis : loca enim ejusmodi sunt benè sonantia, et respondent loquentibus. Aut etiam resonantem dicit locum nemorosum, in quo quidem spiratio ventorum, movens silvam, sonum efficit. Symmachus : *Καὶ ῥίζα σίτου ἄγρων ἢ σίτησις αὐτῶν*, et radix frumentorum agrestium erat alimentum eorum. Verùm cum Vulgatus constanter legat *arborum cortices*, ejus lectio cæteris meritò præferenda, quam Novarrinus, lib. 5 Sacrorum Electorum, cap. 4, pulchrè vindicat stabilitque, qui jure miratur Pinedam nostrum, satis accuratum alioquin Jobi interpretem, de hoc esu corticum quodammodò subdubitàsse, eò quòd *inter corticis usus* (ut ipse ait) *nunquam cibatus meminit Plinius lib. 16, cap. 9.* Verùm, ut benè Novarrinus, nihil refert id Plinium non dixisse, quia neque omnia noverat, neque omnia quæ noverat monumentis consignavit. Aliunde certè satis constat arborum corticibus aliquos nonnunquam ad esum usos; atque inprimis ex Suidà, qui, verbo *περιλέποντες*, citat ista verba Herodoti, lib. 8, de famelicis dicentis, *Καὶ τῶν δένδρων τὸν φλοιὸν περιλέποντες, καὶ τὰ φύλλα καταρέποντες κατήσθιον*, et arborum corticem undique detrahentes, et folia decerpentes comedebunt. Egesippus quoque de Excidio Jerosolymitano loquens, lib. 5, cap. 18, famis magnitudinem, quæ Judæi premebantur, describens : « Plerique, inquit, etiam be-
« neficium putantes mori, egrediebantur urbem ut
« herbas vellerent, vel radices depascerentur, aut
« cortices arborum detraherent, si quid in his viridi-
« tas ad cibi solamina subministraret : quos inve-
« nientes Romani necabant. » Quæ verba quantam lucem huic Jobi loco adferant, agnoscet is qui ea quæ hic de barbaris quibusdam à Jobo dicuntur in Judæis postmodum reipsà consummata considerabit. Quid? quod de Indis loquens Cælius Rhodiginus, lib. 18, lect. Antiq. cap. 31 : « Alimenta, inquit, suggererat
« arboris cortex, quæ illarum gentium vocabulo Sala
« nuncupatur : in cujus fastigio prodeunt velut cu-
« curbiculæ agrestes, cujusmodi in palmis convisuntur,
« nec non ferarum incocta caro. » Quibus omnibus Vulgati lectio satis illustratur.

Tropologicè locum hunc exponens Glossa : « Arbo-
« rum, inquit, cortices mandunt, qui in sacris volu-
« minibus solam litteræ superficiem venerantur. » Quibus addi jure possint illi, qui divinarum Scripturarum suavitate contemptà secularium litterarum vilitati adhærent; de quibus S. Paschasius Radbertus in prologo lib. 5 in Mattheum : « Siliquas,
« inquit, porcorum, secularium litterarum adhuc
« pueri vel cortices rodunt. » Corticibus similiter vescuntur, qui sanctorum Patrum sapidissimis ferculis repudatis, profanæ et externæ incumbunt eruditioni; de quibus optimè Petrus Cellensis Abbas, lib. 7. epist. 19, ait : « Curiositas, an studii assiduitas te
« urgeat vilissimi hominis herbas et cortices insipidos
« mendicare, cum sedeas ad mensas divitis Augustini,
« benigni Gregorii, pecuniosi Hieronymi, gloriosi
« Ambrosii, Bedæ omnium monetarum nummularii,
« profundissimi tanquam maris; magni Hilarii, sua-

« vissimi eloquii Origenis, et aliorum innumerabilium,
« quorum nec micæ sub mensâ dignus sum colli-
« gere? » Utile similiter est, quod ex juniperorum foliis radicibusque expressit Glossa, hæc Jobi verba explicans et ad mores flectens, his verbis : « Juniperi
« pro foliis quasi spinas habent. Spina verò est omne
« peccatum; quia dum trahit ad delectationem quasi
« pungendo lacerat mentem. Per radicem ergo juni-
« peri avaritia designatur, quæ radix est omnium ma-
« lorum quasi spinarum. » Quibus adjungit interlin-
« nearis : « Radix juniperorum, quia avaritia latet in
« corde, sed punitiones peccatorum omnium potenter
« producit in opere. »

Porrò si quæras quid sibi velit post tot enumeratas ærumnas hujusmodi conclusio : *Et mandebant herbas, etc.*, quæ non multum habere videtur roboris, et minimum energie; respondebit magnus Gregorius, primò quidem habità maximà decoris ratione adumbratos quasi leviter fuisse scelestos; quos jure optimo et ignobiles, et miseros, et si validos et luridos nuncupabis : quibus ita constitutis reliquum erat, ut omnium flagitiosissimos describeret, eorumque faceret mentionem, qui utpote mortalium perditissimi maximà diligentia sunt cavendi; dicit ideò : *Mandebant herbas, et arborum cortices.* Audi S. Pontificem, lib. 20 Moral. cap. 15, circa medium sic loquentem : « Her-
« bas mandere est levia quædam ac tenera de antiquis
« Patribus imitari; arborum verò cortices edere est
« eorum opera superficie tenus agere. » Qui se luxuriae, iræ, superbiæ et similibus turpi admodum contagione fœdavit, inter ignobiles, inter miseros, inter ærumnosos censeatur. Quid adhuc mali superest? Quid majoris incommodi aut sceleris gravioris reliquum est? Dicam brevissimè, auctoritate fretus maximi et sanctissimi pontificis, si herbas comedat, et corticibus pascatur, id est, si hypocrita fuerit. Hic enim verò necesse est malo sit pejor, hic pessimo habeatur nequior, hic scelesto nocentior prædicetur, quandoquidem, quidquid agit, superficie tenus agit. Postquam vilissimorum hominum cibum descripserat, eorundem deinceps indicat habitationem.

VERS. 6. — IN DESERTIS HABITABANT TORRENTIUM ET IN CAVERNIS TERRÆ, VEL SUPER CLAREAM (1). — VERS. 7.

(1) ערד, sive, ut in libris non paucis scriptum, ערד, hoc solo loco occurrens, à verbo ערד formidavit (vid. infra 31, 34), videtur notare locum horridum, *לחץ בוקם שיפוד אדם לרדת אליו* locum ad quem descendere timent, ut Aben-Esra ait. De נחלים, convallibus, vid. not. ad 6, 15. Significantur loca deserta et inculta, horridos inter montes, saxeasque crepidines, quæ jure merito *horrida torrentium* seu *convallium* dicuntur, qualia subire timent alii homines ob profunditatem et asperitatem; isti verò ex hominum consortio expulsi subire nihil reformidant, ut ibi lateant. Chaldaeus : *לחץ בוקם בערד נחלים*, in firmitudine alveorum torrentium, hoc est, *ἐν πετρῶδεσι χειμαῶρων*, in saxosis et præruptis locis torrentium. Quod ipsum et Syrus videtur voluisse, dum vertit : *In fortitudine torrentium.* לשכן, ad habitandum; plerique pendere à versu superiore existimant, ut sit : E medio ejecti fugiebant, ut habitarent in horridis torrentium. Sed potest et rectè verti : *Habitandum est eis ut* ל *sæpè necessitatem infert, v. g.,*

— QUI INTER HUIJUSCEMODI LETABANTUR, ET ESSE SUB SENTIBUS DELICIAS COMPUTABANT (1). Habitabant, inquit, in locis desertis et inviis propè torrentes in saxorum cavernis et ferarum lustris, ut inde sicut pecora ad sua pabula prodirent: quòd si cavernarum non suppetere: copia, sub cœlo in nudâ et sabulosâ humo pernoctabant: quorum sic erat misera ærumnosaque conditio, ut hæc illis vivendi ratio videretur non injucunda, et in vepretis vivere magnas judicarent esse delicias. Ita Si nectius noster.

Tropologicè. S. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 9 et seqq., hæc omnia quæ de Jobi irrisoribus hactenus commemorata sunt, de hæreticis pulchrè ac fusè exponit; ac cæteris quoque peccatoribus, præsertim contumacibus, rectè accommodari possunt: hi enim non sunt digni, qui ut Chananæa cum catellis come-

Deut. 4, 2. **לשמר** observandum est vobis; 4 Paral. 15, 2, non est **לשמר** portanda arca Dei, nisi à Levitis. Conf. Storrii Observat. p. 422, seq. **הורי עפר וכפיים** (ב), In foraminibus terræ et rupium, in terræ et petrarum cavernis. Alexandrinus hunc versum æquo brevius reddidit: **ὡν οἱ οἴκοι αὐτῶν τρώγλαι ἦσαν πετρώων.**

(Rosenmuller.)

IN PRÆRUPTIS CONVALLIUM (vel torrentium) HABITANT, IN FORAMINIBUS PULVERIS ET PETRARUM. Vulg.: In desertis habitabant torrentium, in cavernis terræ, vel super glaream. Incommodè dicitur *deserta torrentium*, neque **פרץ** significat *desertum*, sed locum potiùs *præruptum* ac *confragosum* (nam **פרץ** est confringere, conterere, unde Græcum **ἀράσσω**), qualia solent esse in lateribus torrentium et convallium. Neque verò **כפיים** glaream propriè, sed *saxa* et *petras* significat. Septuag. hic æquo paulò breviores fuerunt: **ὡν οἱ οἴκοι αὐτῶν τρώγλαι ἦσαν πετρώων.** Targ.: *In fortitudine alveorum torrentium*, hoc est, *ἐν πετρώωσι χαίμαρβῶων*, in saxosis et præruptis locis torrentium. (Lud. Cappellus.)

(1) QUI INTER HUIJUSCEMODI LETABANTUR, ET ESSE SUB SENTIBUS DELICIAS COMPUTABANT. Pergit eos arguere qui audacter sibi insultabant. Vilissimæ erant hominum fæces, quos ingenuus quisque à consuetudine suâ excludere, nec ferre poterat aliquis in urbibus et hominum societate, quibus et commodissimum accidebat, si in desertis et inter belluas vitam agere permitti fuissent. Hebræus: *Gembant inter sentes, subter urticam congregabantur.* Septuaginta: *Inter medium locorum echo resonantium clamabant, et sub sarmentis agrestibus manebant.* Clamores eorum imitatos fuisse rugitus animalium fame percitorum, Symmachus legit. (Calmet.)

INTER HUIJUSCEMODI LETABANTUR. Has miseras delicias putabant præ paupertate. (Menochius.)

INTER ARBUSTA RUDUNT. Septuag.: *Ἄ νόμισον ἐν ἄχων θόησοντα.* Illic **רודו** eodem modo reddunt quo vers. 4, significatione loquendi, sonandi, nam **רוד** est loqui, eloqui; quid autem hic significet *ἐν ἄχων* vide supra, ad vers. 4, ex Chrysostomo. Hieronymus hic rursùm in Vulg. longè recedit: *Qui inter hujusmodi letabantur.* Certè neque **רודו** significat *hujusmodi*, aut quidquam ei simile; nisi fortè legerunt **רודו** pro **רודו**, neque **רוד** (quod *rudere* significat) idem est cum lætari; imò *rudere* dolorem et animi ægritudinem potiùs denotat; nam asini rudere est quasi quidam gemitus animalis illius.

SUB URTICIS ASSOCIANTUR. Septuag. non malè: **οἱ ἐν τῷ ῥόγῳ καὶ ἀγρία διητῶντο.** **רודו** est *urtica*, vel *spina*, aut *carduus*, vel quid simile. Hieron. in Vulg.: *Esse sub sentibus delicias computabant.* Atqui **רודו** nihil ad delicias. (Lud. Cappellus.)

dant de micis gratiarum, quæ cadunt de mensâ Domini Dei, sed famem patiantur ut canes rabidi per deserta vitiorum vagantes, ubi præ virtutum egestate et fame verbi Dei miserè contabescunt, ac prorsus steriles effecti, quòd nullos bonorum operum fructus ferant, squalentes calamitate et inediâ spiritali consumuntur: quinimò in ferarum quodammodò naturam degenerantes, herbis et arborum corticibus, belluarum cibis, victitant, dùm fluxis carnis voluptatibus inhiantes et brutalibus suis affectionibus indulgentes frustra illis animum suum pascere conantur. Quòd enim peccatores propter sceleris infamiam atque sordes in belluarum conditionem similitudinemque demigrent, expressiùs in Nabuchodonosore declaratum fuit; de quo per septem annos dubitari potuit, homine an fera esset. Quam metamorphosim non Medææ succi aut lycanthropia Livonum, sed tumidi animi superbia et crimen effecerat. Id quod apto etiam emblemate illustravit Propheta Joel, dùm tardam aliquam languidamque pecudem pingebat quæ in mediis sordibus putresceret, ingrato spectaculo et pernicioso, cui addit hoc epigramma: *Computruerunt jumenta in stercore suo*, Joel, 2, 17. Jumenta vocat homines rationis inopes, in carnem et terram effusos, inertes, fanaticos et vecordes, qui scelere et maleficio pascantur. Stercus appellat malos mores et facinorosos, odore et exemplo tetros, imitatione pestilentes, qui ingrattissimi Deo cæteris noceant. Sæpè igitur computruerunt jumenta in stercore suo; quod ad intemperantes B. Hieronymus refert, S. Gregorius papa ad libidinosos, quorum fœdi obscœnique mores in putidam belluam degenerant. Verùm in omnes peccatores id quadrat, qui vitio et improbitati callum obdlexerunt, quique sordibus involuti, in fimeto oletoque malitiæ vitam agunt. Quod regius quoque Vates animadverterat dicens, Psal. 13, 3: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.* Ex Hebræo vertunt: *Omnes putruerunt, et rancidi facti sunt, marcidique.* Ubique tetrum spargunt odorem, mephitim exhalant, puticulos olent; metaphorâ ductâ à rancidis corruptisque cibis, qui putruerunt, et propterea nauseam pariunt, et maximè ab honestis et delicatis hominibus repudiantur.

Sexcentæ sunt hujusmodi imagines, quibus sceleris conditio pingatur. Hinc in sacris oraculis nequitia vocatur absinthium, quòd amaritudine suâ miserum animum vexet et conficiat. Rex sapiens in Proverbiis, cap. 5, 4, ait mella esse in ore meretricis ad maleficium titillantis, *novissima autem illius amara quasi absinthium.* Quod ad culpam referendum esse vult Lyranus. Prodit autem Origenes ad eòd amarum esse absinthium, ut si fortè in mel injiciatur, amaritudine suâ vincat mellis suavitatem, et dulcedinem illam omnem corrumpat. Quod rem nostram mirificè illustrare potest. Nam libido voluptatis licet habere aliquid mellis videatur, tamen subito migrat in absinthium, in eam videlicet amaritudinem, quâ vix major cogitari ulla potest, quæque omnem delectationis sensum obdandat.

Ob eandem causam Job in arcano sensu crimen

hic sentes aculeatos nuncupat, qui videlicet mentem pungant, et continuo dilacerent. Effatum sanè illud est verissimum : *Non est pax impiis, dicit Dominus, Isaie, 48, 22.* Hoc experientia, hoc omne genus litterarum clamat, hoc sancti vates, hoc docti Patres, hoc vetusti sapientes ore uno et perenni consensione pronuntiant : hoc millies S. Chrysostomus subjicit ante oculos, et velut in theatrum inducit ; à quo lubet quædam decerpere ad rem illustrandam, cum, hom. 1 de Lazaro, loquitur de beatulo illo, ut multi quidem opinabantur, epulone evangelico : « Ne mihi dixeris, » inquit, illum mensâ sumptuosâ frui, vestibus circumdari sericis, mancipiorum greges circumferre, alios summovere in foro ; sed explica mihi illius conscientiam, et videbis intus gravem peccatorum tumultum, jugem metum, tempestatem, turbationem : videbis velut in judicio mentem ad thronum conscientie conscendisse regalem, et tanquam judicem quempiam sedentem, et cogitationes loco carnicum adhibentem, in equuleo suspendentem, latera conscientie radentem unguis, pro commissis vehementer inclamantem ; cum nemo sciat, nisi quod solum « Deum, hæc videre noverit, etc. » Pergit in adultero illud idem graphicè ostendere. Verùm de omni graviore peccato idem est judicium : in quo, si sanctissimo Jobo credimus, velut sub sentibus miser animus cubat. Semper enim mala conscientia pungit et cruentat, et diurnæ ac nocturnæ quietis partem omnem adimit. Semper ut Tantalo saxum metus imminet, et turbidæ semper cogitationes ut Ixionis rote animum rapiunt atque dilacerant. Verumtamen tanta est hominum vesania, ut esse sub sentibus delicias reputent ; quod planè phreneticorum proprium est. Unde et hujusmodi homines stultorum filios appellat dum subjungit :

Vers. 8.—FILII STULTORUM ET IGNOBILIUM, ET IN TERRA PENITUS NON PARENTES (1). Id est, erunt verè stulti et ignobiles, quique propter vitæ familiare dedecus et domesticas sordes cum hominibus agere et inter illos apparere non poterant.

Tropologicè. Tales sunt impii ac peccatores, qui frequenti Scripturæ phrasi vocantur stulti. Hos igitur filios impiorum etiam ignobilium filios appellat. Nam virtus sola veram nobilitatem continet. Addit etiam, quod in terrâ penitus non appareant, quia ignobili loco nati sunt, et vix parentes, aut unde genus trahant ostendere possunt ; de quibus ita S. Gregorius,

(1) Apparentes, viles, sine honore. (Menochius.)
IN TERRA NON PARENTES, id est, non audentes comparere, vel lucem aspicere : nempe homines nihili, terræ filii, qui olim nec ausi fuissent vei à longè sub oculos meos venire, nunc *faciem meam conspuere non verentur*, utpote hominis monstrosi, execrabilis et abominabilis. Nec possum tamen ipsos compescere, aut à me depellere. (Tirinus.)

FILII STULTORUM, נבלי hic potius vilem quam stultum significare videtur obsequentia : *Filii vilium*, id est, homines viles. Locutio Hebræis, Chaldeis et Arabibus usitata.

ET IN TERRA PENITUS NON PARENTES, נבא quod hic veritè *non parentes*, propriè significat *contriti erant*, ut Psal. 35, 15.

(Grotius.)

lib. 20 Moralium, cap. 16 : « Sicut enim, inquit, plebique qui in terrâ sunt, et à cognitione hominum et abiectione vilitatis suæ quasi quædam superductione et velaminis absconduntur ; ita sunt quidam in Ecclesiâ, qui dum abiectioni pravorum operam subdunt, divino conspectui noti non sunt ; quibus et quandoque dicendum est : *Amen dico vobis : Nescio vos, Matth. 25, 12.* Esse ergo in terrâ et apparere, est in fide rectâ per virtutem operis nobilitatem mentis ostendere : esse verò in terrâ, et penitus non apparere, est in Ecclesiâ quidem per fidem consistere, sed nihil dignum fidei in opere demonstrare : sunt itaque intra sanctam Ecclesiam divinitatis oculis, et videantur per judicium, et tamen per bonæ vitæ meritum non videntur ; quia ea quæ constituenda tenent, vivendo non exhibent ; de quibus Paulus dicit, Tit. 1, 16 : *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Ii in sanctâ Ecclesiâ fidem, quam tenere se asserunt, premunt potius quàm venerantur ; dum sua magis illius nomine quàm ejus adipisci lucra concupiscunt. »

Vers. 9.—NUNC IN EORUM CANTICUM (1) VERSUS SUM, ET FACTUS SUM EIS IN PROVERBIUM.—Vers. 10.—ABOMINANTUR ME, ET LONGÈ FUGIUNT A ME, ET FACIEM MEAM CONSPUERE NON VERENTUR (2). Postquam in superioribus versiculis satis latè ac luculenter probaverat illorum illiberale ac stolidum ingenium, et natalium sordes, et inopiam ; nunc quæ ab illis ad ignominiam foeda et ad dolorem acerba pertulerit ostendit et amplificat. Profectò viri justissimi despectus non videtur ulterius valuisse procurrere : versus enim fuit in canticum, ut de ipsius calamitate inepta carmina vulgò jactarentur ; factus fuit in proverbium, hoc est calamitatis exemplum, ad imprecationes vel hyperboles, ut cui malum vulgares homines imprecando dicentarent : Contingat tibi Jobi calamitas ; vel cum ærumosissimum aliquem describere vellent, dicerent : Est Jobo ærumosior.

(1) Fabula, ludibrium, quasi dicat : Componunt de me cantilena, ut sit de miseris et ridiculis.

IN PROVERBIUM ; Jobi enim infortunium proverbio usurpabant, ut significarent magnam aliquam et meritò illatam calamitatem. Vel simpliciter sensus est : Versor frequenter in ore illorum, qui me ridunt, et subsannant.

(Menochius.)
נעתי נביתם הייתי, *nunc autem cantilena eorum factus sum*, de me cantilenas edunt. Idem queritur Jeremias, Thren. 3, 14, et Psaltes, 69, 13. Alexandrinus minus commodè נביתם אבאפעו, rectè verò Chaldeus, רבמדין, et Hieronymus *canticum* reddidit. Syrus, *cogitatio, meditatio eorum sum*, in malum, ut נביתם Thren. 3, 62, quod ad radicem נבית, *meditatus est*, Hebræi referunt. ודאי להם לבליה, *sum illis in sermonem*, sum illis fabula, me assidue in ore habent, de me in contemptum nunquam non loquuntur. בליה Alexandrinus non malè θρόλλημα reddidit ; Hieronymus, *proverbium*. Syrus verò : *Sum eis in stuporem*, quod Hebraicè esset לתבדדן.

(Rosenmuller.)

(2) Aliqui putant conspuendi metaphorâ injurias et contumelias in Jobum jactatas significari. Verior et communior sententia est, reverà à vilibus hisce hominibus Job consputum fuisse, quâ in re Christi fuit egregia figura, qui idem passus est.

(Menochius.)

Quod verò de facie sputis deturpata subjungitur, ut jacet accipiendum est. Verè scilicet petulantes homines in Jobi faciem inspuerunt; neque subest ratio efficax aut valdè nervosa ad rem in hyperbolem aut metaphoram detorquendam. Nicetas in Catenâ simpliciter locum hunc exponens: *Ubi, inquit, ad me propius accesserint, sputisque sædaverint, longè recedunt.* Et Theophanes Nicænus in suâ epistolâ secundâ, quæ est de patientiâ ad omnes Christianos, hunc ipsum Jobi locum elucidans, ait: « Servi abjecti et viles illudentes, et deridentes conspuentesque in ipsum, calamitates assiduè exprobrare non desistebant. »

Ex his liquet Jobum etiam in hoc Christi figuram prætulisse, qui derisus et consputus fuit, quemadmodùm discipulis Jerosolymam ascensuris de se prædixit, Matth. 20, 18: *Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum et Scribis, et condemnabunt eum morte, et tradent eum Gentibus ad illudendum et flagellandum, etc.* Ubi expende illud *ad illudendum*, hoc est, ut pro lusu et materiâ risûs et lætitiæ in suis tormentis habeatur. Quippe læniæ justorum virorum voluptuosis hominibus festiva sunt spectacula. Audisti amphitheatra Romana plena festivis spectaculis quæ populos aspergerent gaudiis? novisti inibi ferarum pugnas, quarum læniæ miram hilaritatem spectantium animis ingenerarent? Sic justî Jesu et Jobi clades, sic læniæ sancti hominis nunquàm non pro festivo spectaculo impiis accidit. Rem pond'rat Chrysostomus, serm. 5 de Passiõne dicens: « His discipulos suos simul et iterùm præmonebat, ponens ante oculos eorum, et velut arenam suæ constituens passionis, et inducens in eam quos contumeliarum genera tot genera bestiarum. » Ecce tibi Dominus quoties loquebatur de suâ morte, sic loquebatur quasi de arenâ amphitheatri, in quâ impiis nihil non ludibundum, nihil non festivum apparebat. Sic contumelias omnes æstimat quasi inhumanissimas feras, quarum unguibus læniæ nobilis æthiõpæ gaudia impiorum aspectantium cumulare. Ad hæc aiebat Paulus, 1 Cor. 4, 9: *Puto quod Deus nos novissimos apostolos ostendit tanquàm morti destinatos; quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.* Expende, *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus*; hoc est, ita se habent res nostræ ut spectaculorum in arenâ lusus, ad quos voluptatis causâ conflunt universi; sic ad pugnas nostras universi concurrunt tam boni quàm mali, tam qui mundani sunt quàm qui angelici; sed hi ut exempla mirentur, illi ut delectationem percipiant. Id quod pulchriâ verbis notat D. Anselmus, aien: « Sicut omnes concurrunt ubi jocus celebratur, vel pugiles certant, aut aliquod monstrum producit, sic omnes boni vel mali conveniunt ad aspiciendas poenas nostras. Spectaculum sumus et angelis, et hominibus tam bonis quàm malis. Boni angeli conveniunt ad spectaculum passionis nostræ, ut nos præsentia suâ confortent, et cæteros ad exemplum nostri certaminis incitent; mali verò, ut gaudeant, cum nos suos adversarios cruciari videant, et cæteros à fide, metu

« poenarum, deflectant: boni homines, ut laudent mali, ut insultent: boni, ut exemplo nostrâ confortentur; mali, ut ex poenis nostris delectentur. » Sic semper justorum læniæ jucundissima faciunt impiis hominibus spectacula, amplissimamque suppeditant materiam cantibus improborum.

Hinc Jeremias in Threnis ait, cap. 3, 61: *Audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum adversum me: labia insurgentium mihi, et meditationes eorum adversum me totâ die: sessionem eorum et resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum: reddes eis vicem, etc.* Hæc justus vir petit à Deo, ut videat pimirum hominum impiorum conventus, meditationes, concursus singulis horis, singulis momentis, totâ die coactos, insuper sessiones eorumdem, hoc est, juxta Glossam interlinearem, *sessiones quasi magistrorum*, non verorum magistrorum, qui veritatis doctrinam præbent; sed *quasi magistrorum*, nimirum de solis magisterii fibulis tumentium, in hoc crebrò convenientium, ut innocuam et justam gentem lacerent, et è tantâ læniæ cachinnos excitent, immensaque sibi gaudia condiant. *Ego sum psalmus eorum.* Hi enim cantantur psalmi in choro malignantium, in choro impiorum, videlicet læniæ justî hominis; hanc vocant ad sua carmina, hanc ad plectra adhibent, ut dum rumpitur justus, ipsi exultare possint.

Præclarè igitur Job dum se deridentium exprimit conditiones, ait: *Nunc in eorum canticum versus sum*; Septuaginta reddunt: *Κιθάρα ἔγω εἶμι ἀντὶ αὐτῶν, cithara eorum ego sum.* Et quidem pulchrè justus vocatur cithara impiorum; non solum quia sicut ex percussis citharæ fidibus dulcis percipitur sonus, sic ex justo percusso, imò læniato, impii voluptatem percipiunt et lætitiâ; sed quia ut ad percussarum citharæ fidium numerum psalli et saltari solet, sic ad numerum justî hominis cladium mundiales homines et carmina concinunt, et festivos saltus componunt; ut dicat Nicetas in Catenâ Græcâ: *Cantio itaque et carmen effectus sum eorum, measque calamitates pro quovis alio sermone habent in ore.* Et carminibus et cantibus et universis lætitiis impiorum hæc additur in inexhausta materies, scilicet calamitas justorum: hæc illis pro cantu, pro saltu, et utinam in has chordas non videantur alicujus mutati chori, nec inter psalmos et canticum organi tales fabricentur cantiones, quæ in sancti alicujus hominis personent infamiam.

VERS. 11. — PHARETRAM ENIM SUAM APERUIT (1), ET AFFLIXIT ME, ET FRENUM POSUIT IN OS MEUM. Elegans

(1) Deus scilicet: eadem metaphorâ sagittarum usus est David Psalmo 37, 3: *Quoniam sagittæ tuæ infusæ sunt mihi.*

FRENUM POSUIT IN OS MEUM, ut fieri solet cum ferocibus equis, quos domare volumus. (Menochius.)

FRENUM ENIM POSUIT (Deus) IN OS MEUM, id est, coercet, continet, impedit me, neque ampliùs eâ auctoritate polleo, quâ solebam tales terrere, et in officio continere. (Tirinus.)

In priore hemistichio hujus versiculi difficultatem creat vocabulum *ἵψυ*, quod non tantum *πόλεμος* est, verum et hoc loco non uno modo in omnibus codd. scriptum legitur; nam in margine *ἵψυ* legendum præcipitur, quod ipsum non pauci libri in textu hæ-

emblema est, in quo pingitur Deus pharetram gestans, aperiens, sagittas promens, arcui adaptans, et excubent. Vid. Rossium ad h. l. Qui פָּתַח legunt, hoc prius hemistichium necesse est referre ad Deum, cuius nomen sæpè in hoc libro ex orationis serie subaudiendum, ut sensus sit hic : Causa cur hi tam viles et abjecti homines me ita subsannent, et omni contumeliarum genere afficiant qui me antea reverebantur, est quia Deus hæc permittit, quia funem meum, quo a te eos velut ligabam, et in officio et obedientiâ continebam, solvit. Sensu non multùm diverso Cappellus : פָּתַח nervum vel funem significat, dicitur que vel de nervo arcus, vel de funibus quibus tenebantur tabernacula. Est ergo hic metaphora ducta vel ab exarmato milite, cuius arcus solvitur nervus, et sicque inermis redditur, ut lædere non possit deinceps; ut sensus sit : Deus exarmavit me, arcu meo me destituit, obnoxium me injurie ac telis hostium meorum reddidit (ita hoc esset oppositum ei quod supra, 29, 20, sperarat, *arcus meus in manu meâ innovabitur*); vel à tabernaculis, quæ funibus tendebantur, hoc sensu : Deus, laxatis funibus, tabernaculum meum in terram veluti dejecit, hoc est, extrusit me quasi domo, res meas domesticas omnes disturbavit. Adlere potuisset similis imaginis mentionem, Jerem. 10, 20 : $\text{כִּרְצֵי נִתְקַרְּוּ}$ *funes mei disrupti sunt*, i. e., fortuna meâ disjectæ, tabernaculo penitus evulso. Dathius : *Postquam dignitate meâ me Deus privavit et afflicti; frenum me præsentem abjecerunt*. Sumit פָּתַח præstantiæ, dignitatis notione. Sed multò commodiùs, adscito פָּתַח , prius hemistichium, æquè ac posterius ad illusores et homines nequàm trahitur, ut sit : *Solvit unusquisque eorum funem suum*, i. e., frenum suum, quo continebatur antea à me, ut respondent פָּתַח in altero colo, *meque vexat*, laxatis frenis in me feruntur, פָּתַח *et frenum luxârunt à conspectu meo*, i. e., ne ultra jam timeant à conspectu meo, etiam meam præsentiam non jam morantes, nec conspectum reverentes. Alexandrinus, quamvis פָּתַח exprimat, sensum tamen ad Deum detorquet; $\text{ἄνοξας γὰρ φάρετραν αὐτοῦ ἔλακωσά με καὶ χαλινὸν τοῦ προσώπου μου ἔξαπτότελαιον}$. Eum secutus Hieronymus : *Pharetram enim suam aperuit, et afflicti me, et frenum posuit in os meum* (videatur legisse ἔξαπτότελαιον in singulari). פָּתַח rectè monente Cappello, Alexandrinus accepit de nervo arcus; sed pharetram pro arcu posuit, quia verbum פָּתַח visum est illi magis aptè dici de pharetrâ, quæ claudi et aperiri potest, quàm de arcu, qui non dicitur aperiri. Chaldaicus פָּתַח exprimit, sed bifariam exponit, primò hoc modo, *vinculum meum*, secundò, hæc ratione, *fila funis mei*, i. e., minora fila, ex quibus conjunctis funes conficiuntur. Planè alienè Syrus : *Propterea quòd à tergo meo carperunt et me afflixerunt*. Pro פָּתַח posuit in os meum, et Hieronymus, et verba de freno ab illusoribus Jobo injecto intellexit. (Rosenmuller.)

ET FRENUM POSUIT IN OS MEUM. In Hebræo, *frenum dimiserunt me præsentem*; id est, effreni licentiâ in me injecti sunt. (Grotius.)

Car Dieu a ouvert son carquois, et m'a percé de douleur; il a mis un frein dans ma bouche. — Tel est le propre caractère des vrais serviteurs de Dieu, de ne regarder jamais la main qui les frappe, ni la langue qui les déchire, mais l'ordre secret de celui qui sait se servir, selon les conseils impénétrables de sa sagesse, de la main même et de la langue des méchants, pour éprouver et pour purifier ses élus. Après donc que Job a représenté l'indignité de l'outrage qu'il avait souffert, par la bassesse et la misère de ceux qui le lui avaient fait souffrir, il rend tout d'un coup la raison d'un traitement si indigne. C'est, dit-il, parce que Dieu l'a voulu ainsi. Car c'est lui qui a ouvert son carquois, qui m'a percé de ses flèches, et accablé d'affliction. Ce n'est donc ni au démon, ni aux Sabéens, ni aux Chaldéens que je dois attribuer la cause de ma disgrâce, puisqu'ils n'ont été que les instruments de la rigueur que Dieu a exercée sur moi. On voit par là

tiens : pingitur etiam ut validus equorum domitor frenum indeus, adstringens, ut eâ ratione calamitas, quâ homo subjugatur, freno notetur, quemadmodum pharetrâ significatur divina providentia, è quâ sagittæ calamitatum promuntur, quæ in homines collinantur, ac in finem divinæ gloriæ tandem diriguntur. Potest autem Job ita loquens induci, q. d. : Hæc porrò ab hominibus indecorè patior, quia Deus, ut me exerceat atque probaret, illorum manus et linguas istiusmodi spiculis armavit : continebat hactenus sagittas suas in pharetrâ, cum me paterno studio custodivit, et quotidianis ornavit beneficiis; nunc autem inclusas ad hoc usque tempus sagittas exprompsit, quibus confixus sum; et sui timore atque observantiâ, ne quid insultantibus responderem acerbius, quasi quodam freno linguam meam severè constrinxit. Vel etiam sic, q. d. : Deus in me jacula vibrat, me freno compescit, doleoque vehementer : nam neque hostis ejus sagittis petendus sum, neque indomitus equus, qui validè domi jubenti morem gesserim, et ad nutum ejus obtemperaverim.

In Hebræo est : *Quia funem meum solvit, et frenum à facie meâ laxaverunt*. His verbis innuit omne robur sibi ademptum fuisse à Deo, omnemque potentiam et auctoritatem imminutam, et se quasi capitis diminutionem passum esse, ut ab unoquoque posset impunè contemni; hoc enim intelligit eâ similitudine, cum ait Deum solvisse funem sive vinculum ipsius. Dùm enim manu Dei sustinemur, id perinde est, atque si vinculo aliquo firmo constringeremur : quòd si Deus solvat aut frangat, illicò effluimus, nec quidquam in nobis firmum validumve consistit, sed omnia dissipantur. En Jobi scopum, nempe quòd homines contempti et nullius auctoritatis, de quibus antea locutus est, non ausi fuissent in ipsum ita superbè involare, et impetum facere, nisi ipsum Deus suo vigore destituisset. Quòd enim se ipsum continere non potest, opus habet ut colligatur, et externo aliquo adminiculo contineatur. Nos verò ita sumus à naturâ comparati, ut nihil ha-

que Job est toujours le même qu'il avait été au commencement de la tentation; que l'excès et la longueur de tant de souffrances n'avaient point été capables d'affaiblir sa foi, et qu'ayant dit tout d'abord, que le même Dieu qui lui avait ôté ses biens, les lui avait donnés, il déclare maintenant avec une foi aussi éclairée, que c'est lui encore qui a ouvert son carquois, et qui l'a percé de ses flèches, et accablé d'affliction.

Ce qu'il ajoute, que Dieu a mis un frein dans sa bouche, est pour nous marquer par ce discours figuré, ou que Dieu l'a arrêté tout d'un coup comme au milieu de sa course, lorsque rien n'interrompait son bonheur, et l'a réduit par la violence de ce frein qu'il lui a donné, c'est-à-dire par la grandeur de ces plaies dont il l'a frappé, à ne pouvoir plus presque se remuer; ou qu'en l'affligeant, il a mis comme une garde à sa bouche, pour l'empêcher de proférer contre lui aucune parole de murmure et d'impatience. L'Hebreu marque un sens tout-à-fait contraire : car ces paroles s'y rapportent aux amis de Job, comme s'étant élevés insolentement contre lui, et ayant passé à son égard toutes les bornes de la modestie. Ce qu'il exprime en disant, qu'ils avaient jeté le frein, et comme secoué la bride. (Sacy.)

beanus quod nos possit sustinere et conservare, nisi Deus nos conservet et vinciat : quare si hoc conservationis nostræ vinculum dissolverit fregeritve, nihil amplius nos potest tueri et fovere; ita ut vel abjectissimi quoque in nos imperium et auctoritatem obtineant.

VERS. 12.—AD DEXTERAM ORIENTIS CALAMITATES MEÆ ILLICÒ SURREXERUNT; PEDES MEOS SUBVERTERUNT, ET OPPRESSERUNT QUASI FLUCTIBUS SEMITIS SUIS. (1) Illud :

(1) Pagninus ex Hebræo ita vertit : *Juxta dexteram pueri steterunt, pedes meos impulerunt, et fecerunt super me semitas contritionis suæ*. Sententia esse videtur : Opposito pede suo, pedes meos supplantaverunt ut caderem. Vox Hebraica, quam Pagninus vertit, *pueri*, et Vulgatus, *Orientis*, est פירחא *pirchach*, quæ germen erumpens significat, aut florem, et per metaphoram pueros, qui quasi nova sunt hominum germina. Vulgæ ergo sensus esse potest : *Ad dexteram Orientis, aut germinis, id est, simul cum orientibus malis meis, cum primùm in me morbi et alia infortunia germinarent, cum effloruit lepra, etc., adfuerunt etiam calamitates mihi infestæ, quas non ultimum habet locum adolescentium licentia, et lascivia qui illuserunt mihi, etc.* (Menochius.)

AD DEXTERAM ORIENTIS, seu exortus mei; id est, propè, juxta ortum meum, quasi dicat : Simul atque Dei benignitate deveni ad summam felicitatem, quasi filius ejus recens natus; mox invasit me agmen calamitatum, non secus ac solent rami circumdare truncum arboris, aut lictores deprehensum reum.

PEDES MEOS SUBVERTERUNT, ut caderem in terram et corruentem OPPRESSERUNT SEMITIS (seu pedibus) SUIS, QUASI FLUCTIBUS; id est, continuis et novis semper calumniis, dolis, injuriis exagitant me. (Tirinus.)

AD DEXTERAM ORIENTIS CALAMITATES MEÆ ILLICÒ SURREXERUNT; in ipso meo ortu nate sunt pariter mihi sociæ calamitates meæ. Exprimit brevem felicitatis suæ periodum. Momento evanuit : vix illam gustandi spatium fuit. Statim ac Deus me cecidit, turba malorum veluti dato signo in me ruit. Hebræus : *Juventus surrexit ad dexteram meam*; adversarios in me insurgere et causam dicere adversus me juvenes audivi. Olim actor dexteram rei tenebat; uterque verò stabant coram judice. Latine quædam editiones ferunt : *Ad dexteram orientis calamitatis*; aliæ : *Orientales calamitates*. In Vulgatâ ter expressa fuisse videtur Hebræa vox *pirachach*, quæ reddi potest *orientis illicò calamitatis*; ad litteram sonat quod germinat, quod illicò et totum simul erumpit. Septuaginta : *super dexterâ germinis insurrexerunt*. Vertere ego maluerim : *Vix florere cæpi, surrexerunt ad dexteram meam*, vel adversus me.

PEDES MEOS SUBVERTERUNT, ET OPPRESSERUNT QUASI FLUCTIBUS SEMITIS SUIS. Irruerunt in me ceu mare cum æstuat; oppresserunt me fluctibus suis. Hebræus : *Elevaverunt super me aggerem, viam exitii sui*. Venerunt ut me perderent; dejecerunt me, conculcavère, ut semita à peregrinis calcatur. Persimilis roboris phrasim adhibuit Jobus, cap. 19, 12 : *Fecerunt sibi viam per me, contumeliis, insultibus*. Quanquam barbara est in sermone nostro vernaculo phrasim, vis tamen illius sentitur. Septuaginta : *Pedem suum extenderunt, et straverunt super me semitas*. Versio hæc simplicitate et perspicuitate præstare videtur alteri ferenti : *Pedes meos subverterunt*, etc. Spectatos hic credimus ab Jobo aggeres, quibus olim urbes obsessæ vallabantur. Malunt alii hic innui hostes miserum trivisse injuriis et insultibus, adeo ut illum veluti viam pronam calcataque sibi straverint. (Calmet.)

AD DEXTERAM ORIENTIS CALAMITATES MEÆ ILLICÒ SURREXERUNT. In Hebræo : *Ad dextram adolescentes insurgunt*, ut falsi testes in judicio.

PEDES MEOS SUBVERTERUNT : Everterunt me ut luctatores solent.

ET OPPRESSERUNT QUASI FLUCTIBUS SEMITIS SUIS.

S. S. XIV.

Ad dexteram orientis, in Hebræo est : *Ad dexteram efflorescentis vel germinantis, q. d. : Cum in me effloruit et coortus est Deus, sive manus Dei, qui me his malis affligi voluit, non secus atque arborem seu truncum rami comitantur atque circumdant, ita calamitates multæ ac graves ad dexteram meam illicò insurrexerunt, et undique circumdederunt, quasi jam ante paratæ ad nutum illius me invadere et affligere, metaphorâ nimirum à ramis truncum comitantibus deductâ, vel potiùs à prætoribus per satellites suos quempiam cingente, et manus ei ac vincula injiciente. Quasi dicat : Simul ac Deus veluti prætor me invasit, statim etiam calamitates glomeratim quasi lictores in me insilierunt; quemadmodum ubi prætor signum dede-*

Struxerunt contra me vias exitiosas, nempe ut solent obsessores. (Grotius.)

AD DEXTERAM ORIENTIS, etc., ad litteram : *Ad (vel in, super) dextram (sub. meam, vel dextrum latus) pueri parvuli (vel juvenes, adolescentes, juvenes florentes, puberes, Hebr. pubertas, adolescentia) insurgunt, in me scilicet, ut me rideant, et spernant, et insectentur. Quidam legunt פרהה; at exemplar Venetum habet פרהה. Quæ vox est sing. num. et cum verbo פרהה jungitur, ad significandam collectionem singulorum. Pueri parvuli, vel, eorum quisque. Deducta est vox à פרהה germinare, seu florere. Itaque פרהה sonat germinantem, vel florentem; et intelligit puberem, vel parvulum impuberem, ultimâ geminatâ; quasi qui adhuc in flore positi sunt, et vixdum primos annos aut cunas egressi. Per contemptum ita eos appellat, et sic vulgo pulli פרהה dicuntur, quasi germinantes; et in Talmud flores sacerdotii dicuntur filii sacerdotum tenelli. Et vulgò dicimus, flos juventutis, et pueritia est quasi flos ætatis. Alii : *Insurgunt, vel insurrexerunt, micantes, vel fervidi, vel fervidè. פרהה tantum hic occurrit, sumiturque adverbialiter, et sign. fortiter, graviter, instanter, fervidè. Ita optimè interpretatur Targum (et cæcutiunt reliqui interpretes) per פרהה; פרהה autem est urgere, instare, ut docent Dan. 2, 15, et 3, 22. Dicit autem, ad dextram, vel 1° quòd in eâ præcipuum robur sit, quod illi enervare studuerint; vel metaphorâ à litibus et judiciis sumptâ, in quibus accusatores stabant ad dextram reorum, Psal. 109, 6, et Zach. 3, 1, q. d. : Hostiliter egerunt, etc.**

PEDES MEOS SUBVERTERUNT, Hebr., *impellunt, impulerunt, sub. ut me deturbent in terram*, conantes me prosternere. Significat extremum contemptum. Everterunt me, ut luctatores solent. *Emiserunt, i. e., extenderunt (id פרהה significat), ut solent qui cum aliquo ludum ejus pedes prehendere.*

ET OPPRESSERUNT, etc. Legitur in Hebræo : *Et straverunt super me vias contritionis suæ; et calcando terunt super me semitas contritionis suæ, i. e., super me reddunt vias tritas frequenti calcatione contractionum suarum, h. e. : Assiduis contractionibus me conficere student. Et calcârunt, vel calcant, vel attolunt super me semitas suæ perniciæ, activè, quâ me scilicet afficiunt, q. d. : Suâ perniciæ et damnis ac contumeliis me ita afficiunt, ut sim illis et eorum injuriæ velut trita semita. Vide Job. 19, 12. Aggerant contra me semitas exitiales suas, Hebraicè vias elevatas. Viam quoque in me muræerunt, ut mihi incommodent. Chald. totum sic reddidit : *Ad dextram cum imprudentiâ (Chald. : פרהה, quod tamen Codurcus aliò trahit, ut supra dictum), filii eorum surrexerunt, pedes meos subverterunt, et straverunt super me semitas interitus eorum; et in me perniciosi feruntur; straverunt viam injuriæ suæ contra me, q. d. : Omnes machinas intenderunt in me, omnia instruxerunt quorum opus erat ad evertendum. Metaphora è bello et obsidionibus.**

(Synopsis.)

rit, à latere, maximè dextero, ubi solet adhiberi vis atque defensio, insiliunt lictores, apprehenduntque ac stringunt captivum. Et quemadmodum lictores postquam in captivum irruerint, statim pedes illius subvertunt, et in terram eum prosternunt, ut pro suo libito ligent eum viticulis, ita, inquit, afflictiones istæ statim me pessumdederunt, et quasi in terram subito prostraverunt.

ET OPPRESSERUNT QUASI FLUCTIBUS. Id est, quemadmodum fluctibus æquarum quis obruitur, sic et ego illarum multitudine et magnitudine calamitatum obrutus et oppressus jaceo in multâ angustia, obrutus illis, et quasi calcantibus caput meum.

Septuaginta vertunt: Ἐπὶ δεξιῶν βλαστῶν ἐπαύστησαν, πόδα αὐτῶν ἐξέτειναν, καὶ ὠδοποίησαν ἐπ' ἐμὴ τριβῶν ὑποκαταστάς αὐτῶν. *ad dexteram germinis insurrexerunt, pedem suum extenderunt, et straverunt super me semitas perditionis ipsorum.* Scholiastes interpretatur, quod sibi quondam rebus dexteris et secundis florenti vel operibus ipsius bonis insultarunt, omnia deteriolem in partem interpretantes, quasi non purè pietatem coleret.

Sed alius fortasse, et proprius Hebræo potest esse sensus, ut intelligatur eos qui in flore ætatis sunt, in Jobum consurrexisse; sic enim ex Hebræo quidam vertunt: *Juvenes surgebant à latere, constringebant pedes meos, quin semitas meas cingebant suis offensionibus.* Significat nempe juvenes à latere insurrexisse, qui antea coram ipso procubuissent, eos nunc ipsum supplantare conari, et illi, quò offendat et impingat, saxa ante pedes in viâ ponere. Hoc nimirum pacto satis indicat se undique irrideri, seque eâ reverentiâ, quâ se olim affectum fuisse commemoravit, penitus spoliatum esse. Denique intelligit se omni calamitatum et malorum generi à Deo expositum fuisse.

In sensu arcano ad dexteram orientis illi calamitates adveniunt, cui æquo animo susceptæ ad salutem ac vitam æternam proficiunt. Nihil quippe justo viro, etsi durum, etsi acerbum, non expediens saluti à Deo amanti paratur. In cuius rei symbolum crucifixi Domini latus dexterum lanceâ perforatum fuit, et continuo exivit sanguis et aqua, Joan. 19, 34: aqua quidem, quæ Baptismum adumbraret; sanguis verò, qui tribulationum et passionum calicem fidelibus porrigeret. Sed cur tristitia et acerba tribulationis signa non magis à sinistris notabantur? Utique ut designarentur tribulationum, quæ justis accidunt, qualitates, quæ dexteræ sunt et nuntia venientis felicitatis. Idèd, ait D. Bernardus, serm. 7 in Psalmum, *Qui habitat*: « Dominus meus Jesus etiam dexteram sibi propter me passus est latus fodi; quòd videlicet non nisi de dextera mihi propinare vellet. » Passionum, dolorum, tribulationum calicem propinat, sed non nisi quæ dexteræ justis veniant et plenæ felicitatis. Exsurgunt tribulationes, exsurgunt prælia et dolorum occasiones, at quæ expediant justis, illosque in Dei dextera considerare efficiant. Hoc igitur non sine mysterio Job significat dicens: *Ad dexteram orientis calamitates meæ illicò surrexerunt.* Nulla calamitas ulli acerbior unquam accidit quàm Jobo acciderint calamitates suæ: quo-

niam illum et dolor, et intolerabilis fœtor, et hostium rapinæ, et amicorum mordacitas vehementer affligebant; et nihilominus, de his malis locutus, ait ad dexteram orientis calamitates suas surrexisse. Ad dexteram ais, ô bone! An dexter fuit impetus Chædæorum adversus greges tuos? an dexter fuit ventus, qui, concutiens filiorum domum, septem tibi charissima pignora eripuit, et orbatum reliquit? Pulchrè ait Guilbertus Abbas, serm. 58 in Cantica: « Jure ventum illum à dextrum vocavit, qui nihil quæsisit sinistrum à ferre; quin etiam coronæ gloriæ viro justo comportavit augmentum, quando virtus probata exiit, et quando provocata excrevit. » Nihil adversi, nihil doloris excitatur in viros justos, quod illis ex dextera non soleat evenire, quod illos non magis impellat ad dexteram Christi.

VERS. 15.—DISSIPAVERUNT (4) ITINERA MEA, INSIDIA.

(1) Corruerunt, subverterunt

ITINERA, studia, opera; quicquid vellem, quicquid pararem dissiparunt. (Menochius.)

DISSIPAVERUNT ITINERA MEA. Hebraicè, *destruxerunt semitas meas*, scilicet, ut nulla per quam effugiam via supersit. (Tirinus.)

נָתַתְּ בְּרַגְלֵי בְּרִיבְרֵי, diruerunt viam meam; rupta viâ per eam iter fieri non potest. Significat omnia sua instituta et rationes sibi ab illis turbatas, ut nullam viam aut rationem inire queat, quid faciat. Verbum נָתַתְּ, hoc solo loco obvium; cum נָתַתְּ et נָתַתְּ ut sono, ita et significatione convenit, sicut עלל supra, 20, 18, et עלל 1 Sam. 2, 1, 1 Paral. 16, 52, idem significant. Et hoc nostro in quibusdam codicibus est נָתַתְּ scriptum.

Non erat igitur, cur Michaelis in Supplem. p. 1702, collato Arabico, *dehonestavit, clanculum culpavit*, nostra verba sic vertenda esse proponeret: *Dehonestavit, i. e., calumniantur viam meam.* Quod ipsum pro affectu, qui in toto hoc Jobi sermone regnat, dilutius videtur. Nec magis placet, quod Michaelis l. c. p. 1812, adscito נָתַתְּ, quod in duobus codd. Kennicott. extat, cui verò alia vocalia substernit, נָתַתְּ, collato Syriaco *hibernavit*, vertit: *Hiemales sunt calles mei*, i. e., imbribus et lacunis impediti. Sed illud נָתַתְּ haud dubiè calamitatis originem debet. Alexandrinus: Ἐξέτριβον τῆν τριβῶν μου. Hieronymus: *Dissipaverunt itinera mea.* Chaldaeus: *צדאן שבילי vastarunt vias meas.* Syrus: *Implicarunt, impediverunt, vias meas sine causâ.* לַדְרֵי יְעִיל, ad exitum meum prosunt, i. e., utilitatem quasi afferunt ruinæ meæ, eam juvant, eam promovent. Simili sententiâ apud Zachariam 4, 15, dicit Deus: Ego iratus fui modicum, לַרְעָה עָרַד לְרַעָה, *illi autem adjuverunt ad malum.* A. Schultens collato Arabico *prominuit, eminuit*, nostra verba sic interpretatur: *In præcipitium mei culmina scandunt*, ad profundissimam ruinam meam altum obtinent, me profligato, et in barathrum hoc calamitatis inauditè detruso vincunt et triumphant improbi. Michaelis in Supplem. p. 1119, eodem illo verbo Arabico in subsidium vocato, vertit: *Insurgunt ad exitum meum.* Sed p. 1809 monet, posse יְעִיל punctatum et ad radicem יְעִיל referri. « Vertit, inquit, Vulgata (Hieronymus): *Insidiati sunt mihi, et prævaluerunt.* Utrumque significare ex Arabismo verbum possit. Est certè non improbabile, ac propè dixerim, reliquis melior verborum Jobi versio: *Insidiosè parant mihi exitum.* » Sed nec receptam scripturam sollicitare opus est, nec novam significationem verbo יְעִיל tribui; probari potest, quum illud, reliquis omnibus locis, *profuit, profert*, denotet. Et cum יְעִיל, *auxilio*, jungitur, τανταῖσι συσώσωμεν יְעִיל Isa. 30, 5. Vid. et infra 35, 3; Jerem. 25, 32; Alexandrinum, qui, ἔξιδυτά μοι τῆν σελήν, vertit; Cappelus

TI SUNT MIHI, ET PRÆVALUERUNT, ET NON FUIT QUI FERRET AUXILIUM. Id est, hostes mei interceperunt me iter facientem; ex insidiis me adorti prostraverunt me, neque fuit qui cadenti adesset. In Hebræo est: *Destruxerunt semitas meas*, scilicet ut nulla, per quam effugiam, via supersit. Est rhetorica summæ afflictionis descriptio, qualis ferè est illa Jeremiæ in Threnis, cap. 3, 9: *Conclussit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit*. Vel quia insidias ei in itineribus struebant, ne sine damno pertransiret. Cujus expositionis causam addit Vulgatus: *Insidiati sunt mihi et prævaluerunt*. Planius in Hebræo: *In pernicie meâ*

conicit בעילי pro בעילי legisse, nam בעילי est pallium. Chaldaeus: *לפרעטתי בהדין, ad pœnam meam utiles sunt*, scilicet conferunt. Syrus: *Super eo quod mihi accidit gavisi sunt*. Verba לא עזר לי, non adjutor illis, seu quibus non est adjutor, quidam sic intelligunt: Ipsi per se soli, nemine opus habentes adjutore, ruinam meam moliantur et promovent. Rectius alii de præterito: Qui antehac adjutore carebant, ab omnibus antehac isti homines, à quibus nunc rideor, pellebantur. Huic tamen præferendum, quod A. Schultens observat, *quibus nullus adjutor* formulâ Arabibus familiari notari homines perditissimæ rei et spei, quos nemo suâ cura dignari velit. Ita vetus poëta in Hamasâ: *Videmus vos ignobiles, pauperes, quibus nullus ex reliquis hominibus adjutor*. Longissimè à textu recedit Alexandrinus: *Βίβρατον αὐτοῦ κατακόντισα με*. (Rosenmuller.)

DISSIPAVERUNT ITINERA MEA, בתסו נתיבי, *destruunt iter meum, diruerunt* (vel, *dissiparunt, subvertunt, avertereunt, corruerunt*) viam, sive semitam, meam, vel semitas meas; i. e., studia mea invertunt, ut nunquam reddar voti mei compos; omnia mea instituta et rationes mihi ab illis turbantur, ut nesciam quid faciam; ruptâ viâ, per eam iter fieri non potest; nihil perficere valeo; omnem evadendi viam intercluserunt, ut in obsidione, etc.; omnem amicis ad me aditum obstruxerunt, ut in obsidionibus, etc.; *impediunt meos aditus*.

INSIDIATI SUNT, etc. לרדתי יעילי, *ad contritionem* (vel *calumniam, exitium, seu confractionem*) meam juvant, vel *contulerunt, profecerunt, promovent ad lædendum me*; me cadentem impellunt, et afflictio addunt afflictionem, ut Zach. 1, 13, *quasi in calamitate meâ commodum haberent, collatis ad evertendum me viribus, ex contritione* (destructione) *meâ profecerunt, vel, fructum capiunt*, i. e.: Ad eam huius sunt, quasi illis utilissima esset רדתי, vel רדתי *confractio, exitium, etc.* ut Ezech. 7, 26. רדתי in Niphal interdum valet *confringi*. Ketib est לרדתי, Keri לרדתי. Sed Keri præstat, et sic verto: *Ad perniciem meam stremitis sunt*, sive ad inferendas afflictis injurias. Egregiam laudem! Vide Psal. 52, 3.

ET NON FUIT, etc. לא עזר לי variè reddunt: *Non adjutor talis; nec opus habuerunt adjutore*, quia soli sufficiens ad me vexandum; non potui evadere manus eorum, ideò facillè potuerunt invalescere contra me. *Nemine opem ferente ipsis*, ad eò tamen audaces sunt, ut in me soli irruant, etc. Alii sic: *Quibus* (vel, *si quibus*) *non erat adjutor*, i. e.; qui antea omni ope et auxilio destituti sunt, et ab omnibus pellebantur, ut dixerat. Alii: *Cui nullus subveniat*. לא עזר לי sicut Gen. 9, 27, positum est pro לי, interpositâ litterâ ב, ut Os. 12, 5, ו in עמתי interjectum docuimus; alioqui frigeret sententia. Sed hic corrumpit textum, et tunc לי, non לי, scribendum esset. Ita tamen Vulg. intellexisse videtur, sed hoc sensu, לא עזר לי, pro לא עזר לי, non est qui mihi opem ferat, sed omnes in me feruntur. (Synopsis.)

DISSIPAVERUNT ITINERA MEA, omnem amicis ad me aditum obstruxerunt. Hoc quoque de obsidionibus sumptu... (Grotius.)

profecerunt, id est, ea mihi damna et detrimenta inferunt, quæ cogitant et optant; nec ullam eorum injuriam propulsare possum. Id quod aliâ phrasi declaravit David, dicens, Psal. 88, 43: *Exaltasti dexteram deprimentium eum, latificasti omnes inimicos ejus*. Id autem Græci omiserunt, et ejus loco posuerunt: *Ἐξέδρασαν γὰρ μου τὴν στολήν, exuerunt enim me stolâ*; id est, mo gloriâ et amplitudine meâ privârunt: ex quo fit ut nihil me reveantur. Pro eo autem quod Vulgatus habet: *Et non fuit qui ferret auxilium*, Septuaginta legunt: *Βίβρατον αὐτοῦ κατακόντισα με, jaculis suis vulneravit me*; quod simile est ejus quod dixerat paulò ante ex versione etiam Græcorum: *Pharetram suam aperuit, et affixit me*.

VERS. 14. — QUASI RUPTO MURO ET APERTA JANUA IRRUERUNT SUPER ME (1), ET AD MEAS MISERIAS DEVOLUTI SUNT. Adfert metaphoras multiplices nunc à latronibus clam insidiantibus, mox palam aggredientibus; nunc à militibus, muro everso, portisve captæ urbis effractis, ad prædam diripiendam validè se proripientibus: quod et ad primos prædonum Sabæorum et Chaldæorum insultus, et ad Satanæ, domum, ubi Jobi liberi vescebantur, concutientis impetum, et ad posteriores hostes atque irrisores, demùmque ad ipsas calamitates, doloris, angores, mœrores pertinet; q. d.: *Eo impetu irruerunt in me, quo disjecto muro aut perfractis foribus inimici; aut quo lapides à montium fastigio ad subjecta loca præcipiti rotatu descendunt*.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 20: « Quid hoc loco muri nomine nisi Redemptor humani generis appellatur? de quo pro sanctæ Ecclesiæ sive ædificatione per prophetam dicitur, Isaïæ 26, 1: « *Ponetur in eâ murus et antemurale*. Sed quasi murus

(1) כפרו רב יאחז, *tanquam rupturâ, vel fracturâ, lata* (vel, *per rupturam, etc.*, vel, *muri labem*) *veniunt, vel, invadunt me, vel, adoriuntur; veniebant veluti eruptio aquarum latè patens; irruunt ut latum flumen ruptis aggeribus*; i. e.: Magno impetu invadunt me. Vel hoc ab urbiis obsidionibus trahitur, ut cum sepe ruptâ, aut muro urbis, simul multi irruunt, non singuli.

ET AD MEAS, etc. רדתי שואה הרגלגלי, *pro desolatione volverunt se, adversum me, ut me desolarent; subter calamitatem unam conglobaverunt se; sub calamitate devolvent se; sub vastatâ labe* (Heb., *sub vastatione, vel ad locum vastationis, devolvent se, ut castrensens, muro cuniculis perfosso aut subruo, sub ruinâ devolvent se ad irruendum. Sub vastitatem devolvuntur*; q. d.: *Devolvent sese et proripiunt, fluctuum et undarum more, eum in locum ubi vastitas cœpta est*; q. d.: *ubi primum meam viderunt calamitatem, inde sumptâ occasione in me irruerunt. רדתי sæpè locum significat*; q. d.: *In locum ruinæ sese proripiunt, ut velut inclinatum parietem impellant. Et impetu convolvunt se; irruerunt globato agmine in meam perniciem. שואה vastitas, ut supra; quod aliis caligo*; q. d.: *In occulto et clam in me devolvuntur, ne elabi ab illis possim, mihi è latebris insidiantes. Cocceius totum sic reddit: Tanquam latè fenestrâ veniunt, vice repentinæ vastitatis provolvunt se. רדתי, h. e., pari impetu et effectu, ut Gen. 30, 2, pro Deo, h. e., tantâ potentiâ ut Deus.* (Synopsis.)

QUASI RUPTO MURO. Hoc jam ab urbiis oppugnationibus trahitur; illud quod sequitur, *apertâ januâ, non est in Hebræo*.

ET AD MEAS MISERIAS DEVOLUTI SUNT. Irruerunt globato agmine in perniciem meam. (Grotius.)

• rumpitur, cùm pravorum persuasionibus fides, quæ
 • in Redemptore nostro est, in quorundam corde dis-
 • sipatur. Cùmque perversis in hâc vitâ potestas tri-
 • buitur, quid aliud quàm janua erroris aperitur?
 • Quasi rupto ergo muro et apertâ janua super bonos
 • irruunt mali, cùm acceptâ temporaliter potestate
 • perversi ipsa quoque in quorundam corde destrue-
 • re munimina fidei conantur; de quibus aptè dicitur:
 • *Et ad meas misérias devoluti sunt*: quia videlicet
 • prius ad suas. Nisi enim perversè vivendo ad suas
 • misérias caderent, nequaquam ad eas postmodum
 • et alios suaderent. Sed post suas reprobi et ad no-
 • stras misérias devolvuntur, quando ad ea mala, in
 • quibus jam ipsi implicati sunt, etiam quosdam no-
 • bis unitos trahunt. Potest quoque intelligi muri no-
 • mine munitio disciplinæ, Salomone attestante, qui
 • dicit, Prov. 24, 30: *Per agrum hominis pigri transivi,*
 • *et per vineam viri stulti; et ecce totum repleverant ur-*
 • *ticæ, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria la-*
 • *pidum destructa erat.* Quasi ergo hostis ingreditur,
 • cùm, vel malignorum spirituum vel pravorum homi-
 • num persuasionem callidâ, disciplinæ munimina in
 • corde dissipantur. » Sic ille.

Possunt hæc quoque de tentatione violentâ quàm
 optimè intelligi, quæ adeò fortiter et acriter impugnat,
 ut ab humanâ imbecillitate superari vix possit, nisi
 abundantissima gratia hujusmodi impugnationi resistat.
 Hanc passi sunt martyres tormentis et morte ad de-
 serendam fidem adacti. Hanc expertus est beatissimus
 Pater Benedictus tam acerbis carnis stimulis agitatus,
 ut necesse fuerit ad spinas et tribulos et ad remedia
 insuetâ confugere, et carnis pruritus sanguine ex vul-
 neribus erumpente suffocare. Quòd si ad sacras Litte-
 ras oculos convertamus, non paucos ex viris justis
 hâc tentatione pulsatos cognoscemus. Nonne Paulus
 de hâc tentatione conqueritur, cùm ait, 2 Cor. 1, 8:
Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæ-
deret nos vivere? Et sanctus David hanc eandem sen-
 tiebat, Psal. 58, 4: *Ecce, inquit, ceperunt animam*
meam, irruerunt in me fortes. Patientem quoque Jobum
 similis tentatio pulsabat cùm hæc dixit: *Quasi rupto*
muro et apertâ janua irruerunt super me. Nam sicut,
 rupto muro et apertâ janua civitatis, vix superest spes
 evadendi, ita hominis penè virtute sublatâ et irruen-
 tibus hostibus difficile est se in innocentia continere.
 Unde subdit:

VERS. 15. — REDACTUS SUM IN NIHILUM; ABSTULISTI
 QUASI VENTUS DESIDERIUM MEUM: ET VELUT NUBES PER-
 TRANSIT SALUS MEA (1). Nullum, inquit, mihi reliquum

(1) וְדַבַּר עָלַי בְּלוֹחַת, *conversi*, vel *obversi* (vel, eò
 quòd *conversi*) *sunt in*, vel, *super*, vel *adversum*, *me*
terrores; q. d.: Præter externas afflictiones sustineo
 et internos dolores ac terrores, nempe judicii et iræ
 Dei, quem hostem sentio, etc. Enallage generis et num-
 meri, nam verbo sing. et masc. jungitur nomen plur.
 et fem., q. d.: וְדַבַּר עָלַי בְּלוֹחַת *negotium terrorum*, per syn-
 thesin. Alii: *Obversa est in me irruptio, cum terrorum*
multitudine, factoque in me impetu, terrores, etc.

Abstulisti, etc. וְרָדַף כְּרֹחַ נְדָבָתִי, *persequitur* (scil.
unusquisque illorum; vel, *persecuti sunt, persequentur*) *si-*
cut ventus principem meam, principalem, spontaneam,

est consilium, quod in tantis malis suscipiam, nulla sa-
 luti spes quâ nitar. Eodem modo David locutus est,
 Psal. 72, 21: *Inflammatum est cor meum, et renes mei*
commutati sunt, et ego ad nihilum redactus sum, et ne-
scivi. Hebraicè tamen hic ad verbum est: *Conversi sunt*
terrores in me; quod Septuaginta reddunt: Ἐπιστρέφον-
 ται δὲ μοι αἱ δόλαι, *convertuntur dolores mei*, quibus ita
 conturbor, ut ferè consilii mentisque sim impos: se-
 cundùm corpus enim effectus sum miser totus ac mi-
 serabilis, penitus deploratæ valetudinis, ac proximis
 nihilo, utpote cui nulla sit spes humanitùs recupe-
 randæ salutis, et qui jamjam sim morte consumendus,
 quantum ad humanam attinet facultatem. Et quemad-
 modum ventus vehemens nubem celeriter transire fa-
 cit, atque etiam alia de loco suo rapit in impetu suo,
 sic omnipotens Deus suâ permissione, et adversarius
 meus suâ malitiâ, omne desiderium meum, id est,
 quidquid mihi posset esse desiderabile in rebus mundi
 hujus, à me abstulit spolians me liberis, famulis, gre-
 gibus, omnibus facultatibus et honoribus: insuper et
 sanitas mea corporalis, quâ prius gaudebam præ aliis
 multis, simul ablata est mihi, et pertransiit celeriter
 ad modum nubis quæ à vento agitur aut rapitur, aut
 dispergitur in nihilum; cujus post paululum nullum
 apparet vestigium. Nubes enim et nebula et fumus per
 proverbium dici solent de re valdè fragili, inconstante
 et transitoria. Unde ad humanæ vitæ brevitatem indi-
 candam in Sapientia dicitur, cap. 2, 3: *Transibit vita*
nostra tanquam vestigium nubis, et sicut nebula dissol-
vetur, quæ fugata est à radiis solis, et à calore illius ag-
gravata. Præmiserat paulò ante similem locutionem
 de fumo, dicens anhelitum, quo vitam significat, simi-
 lem esse fumo: *Fumus flatus est in naribus nostris*;
 Græcè: Καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισίν ἡμῶν. Ubi subauditur
 nota comparationis ἡ πνοὴ ὡς καπνὸς, *flatus sicut fumus*;
 quemadmodum alibi dicit, Sap. 5, 15: *Tanquam fu-*
mus qui à vento diffusus est. Et David, Psal. 56, 20:
Deficientes tanquam fumus deficient. Et iterum, Psal.
 101, 3: *Defecerunt sicut fumus dies mei.* Seneca simi-
 liter in Troadibus πνοὴν describit:

Cum profugo spiritus halitu

Immistus nebulis cessit in aera.

Et mox subdit duas has comparationes:

— *Ut calidis fumus ab ignibus*

munificam, sive liberalem, meam, sub. animam. Epi-
 theton est *animæ* (ut Psal. 22, 20, *unicam meam*) quam
 sic appellat, vel 1° quia principatum in homine te-
 neat, q. d., animam nobilem et inclutam; vel 2° quia
 liberaliter distribuit facultates suas in corpus totum.
 Alii, *animam meam beneficentiæ studiosam*; alii sub-
 stantivè accipiunt, *excellentiâ*, seu *munificentiam*
meam; sed malo toar, ut Psalm. 15, 12; *ingenuitatem*
meam, dignitatem meam; abstractè accipio. Vide Isa.
 cap. 52, vers. 8. *Sicut ventus*, i. e., 1° quàm celerrimè;
 vide Psalm. 18, 40; Zach. 5, 9; 2° vehementer, ut
 anima in me consistere, vel suo munere fungi, non
 possit. Alii sic: *Persequeris tanquam ventus vota*, vel
spem, vel optata, sive desideria, mea. Locus postulat
 hanc significationem vocis גְּרִיבָה.

ET VELUT NUBES. Præteriens celeriter.

PERTRANSIVIT (vel præterit) *salus mea*, i. e.; anima
 mea, à quâ pendet salus corporis; ut idem repetatur.
 Sed malim *salutem* simpliciter accipi. (Synopsis.)

*Vanescit spatium per breve sordidus ;
Ut nubes gravidas, quas modò vidimus,
Arctoi Boreæ dissipat impetus ;
Sic hic quo regimur spiritus effluet.*

Homerus similiter, Iliad. Ψ, versu 100, ait :

— Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἤϊτα καπνός,
Ἰχέτο περιγυλά.

— *Anima autem sub terram tanquàm fumus*

Abiit murmure stridens.

Sicut vaporum comparant alii, qui et ipse fumo simillimus. *Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens*, ait Apostolus Jacobus in Canonicâ suâ. Vide quæ diximus, cap. 7, vers. 9.

Porro illud quod ait : *Abstulisti desiderium meum*, summam quamdam afflictivi animi desolationem et quod nimirum cor nimio mœrore oppressum in piâ exercitatione non satis liberè, ut solet, ad Deum attollere valeret : quamobrem non satisfacere ipse sibi, cum lentior et remissior frigidiorque esse videretur, et cœlesti desiderio se propè nudum atque vacuum agnosceret. Huiusmodi sanè desiderium, quasi tepidus jejunosque foret, optabat regius Propheta, dicens, Psal. 118, 20 : *Concupiuit anima mea desiderare*, vel, ut vertit S. Hieronymus : *Desideravit desiderare anima mea*. Motus animi, vim mentis, pietatis ardorem amplificare in dies cupiebat, et desiderii vela intendere. Talis quoque fuit Daniel, qui *vir desideriorum* in divinis oraculis dicitur : plus enim desideriiis piis quàm aere ipso spirituque vivebat ; de cuius sacrosanctis affectionibus in augustâ ejus historiâ proditur : quoties enim apud se quotidie de magnifico Salomonis templo et religione cogitabat, de captivitate, de miseriis et calamitatibus hujus vitæ, de pœnis sceleratorum, qui divinam justitiam irritant, de providentiâ, de Numinis clementiâ et insuperabili bonitate? in quarum et similibus rerum consideratione dici vix potest quàm sitienter optaret et finem ærumnarum, quibus ipse et probi omnes in hoc cursu brevis ævi conflictantur, et Messie adventum, et domicilium Dei reclusum, et pacem mundi, et Numinis regnum sempiternum, ad quod fruendum omnes conditi et beneficentissimè recreati sumus. Hæc fuere tanti viri desideria, quibus suspirabat et ardebat, et aperiebat animi os ad attrahendum spiritum, ad divinum quemdam aerem vitæ concipiendum.

Eosdem igniculos pietatis adhibere viri omnes sancti, qui vitæ puritate atque innocentia Deo placere studuerunt, qui arcanis animi votis abjectas in terram curas in sublime sustollebant, et recentis auræ accessione cor implebant suum. Hanc, opinor, ob causam in mysticis Servatoris nominibus *desiderium* ponitur ; quod arcanum sponsa enucleat, cum de sponso in Epithalamio ita canit, Cant. 5, 16 : *Totus desiderium* ; et longè antè radiatus vultu Moyses in cosmopœiâ eumdem illum indigitaverat, Genes. 49, 26 : *Desiderium collium æternorum* ; in Aggæo pariter, cap. 2, 8 : *Et veniet desiderium cunctarum gentium*, quemadmodum in Hebræo legitur. Hujus igitur tantæ auctoritatis principem et devotionis magistrum pii, ut dixi, probi-

que omnes, atque viri desideriorum pro virili parte imitari contenderunt. Quos utinam et nos quoque æmularemur, et inter æstum profanorum negotiorum os sæpè desideriiis sanctis aperiremus ad concipiendum ardorem pietatis ! Fit enim sæpè ut desideria cordis nostri aut repentina sint, aut humi strata, lita face, et mundi sordibus obsoleta, aut etiam nulla sublimium rerum et appetendarum : et si quæ fortè nos aliquando evehant ad Deum, atque ad sempiternæ gloriæ cupiditatem, subito auferuntur ut levissimo vento, quod de se Job mœrens et afflicto querebatur. Et tamen cupit Deus, ut simus omnes illa terra desiderabilis, quam instincti à Deo vates prædicant. Sic enim ore Malachie Numen edicit, cap. 3, 12 : *Et eritis vos terra desiderabilis* ; Septuaginta vertunt ; ὡς γῆ θελητή, *sicut terra voluntaria* sive volita. Lingua sancta dicit : *Eritis terra chephets*, hoc est, *voluntatis*, sive *desiderii* ; cum significare vellet terram cordis nostri pro motu voluntatis et frequentium desideriorum aspiratione disponi ad optimos satus capiendos, et uberrimorum fructuum copiam et maturitatem.

VERS. 16. — NUNC AUTEM IN MEMETIPSO MARCESCIT ANIMA MEA, ET POSSIDENT ME DIES AFFLICTIONIS (1). Quasi dicat : Ablatâ sanitate marcescit nunc in me anima mea, deficitque vigor et vita corporis mei, totumque me occupat, sibi que quasi subjectum et totum suum firmâ possessione detinet tempus afflictionis ac tribulationis, quæ tanta est, ut nullam admittat consolationem. Hisce verbis innuit se medullitè vulnerari. Potest enim fieri ut aliquis irrideatur, nec tamen id valdè curet. Jobus autem ostendit, ejusmodi opprobria et contumelias, quibus petitur, ad cor usque penetrâsse ; ideòque dicit animam suam vexatam fuisse, et salutem suam sibi ereptam esse. Sensus igitur est ejusmodi : Quod pro eo, quod olim magnâ dignitate ornaretur, modò planè contemnatur ; et pro eo quod ita probè munitus erat, ut ad ipsum nulla pertingere calamitas ullo modo posse videretur, jam sanitas ejus omninò sit prostrata, nec ullius ope aut consolatione sublevetur : malum autem ejus internum erat ; nec

(1) וַיִּפְּשֵׁן עָלַי תְּשׁוּבָתִי בַּפֶּה, *nunc effundit se anima mea super me*, i. e., lacrymis et anxiis querelis memet mactro, obruo, demergo, metaphorâ desumptâ ab aquâ effusâ copiosius, ad mersionem usque. Conf. Ps. 42, 5, et ibi not. Alii : *In me effunditur anima mea*, i. e., præ doloribus et afflictionis magnitudine exanimor, ex me exit et effunditur anima, seu vita. Syrus : *Conturbata est anima mea*. וַיִּפְּשֵׁן עָלַי, *apprehendunt*, invadunt, totumque tenent *me dies afflictionis*, calamitosa tempora, ex adverso ejus, quod mihi continuationem rerum prosperarum promiseram, supra, 29, 18. (Rosenmuller.)

Heb. : *Nunc autem in me effunditur anima mea* ; hoc est, gravissimè angor, et animo doleo, atque gemo et lugeo, Septuag. ad verbum reddiderunt : Ἐπ' ἐμὴ ἐκχυθήσεται ἡ ψυχὴ μου, et Vulg. proximè, *in memetipso marcescit anima mea*.

ET TENENT ME DIES AFFLICTIONIS, hoc est, gravi et grandi afflictione detineor. Vulg. *possident me dies afflictionis*. וַיִּפְּשֵׁן hæreditatem et possessionem passim significat, unde putavit verbum significare *possidere*. Melius Sept. : Ἐχουσι, hoc est, *tenent*, nam וַיִּפְּשֵׁן est propriè *tenere,prehendere*. (Lud. Cappellus.)

duntaxat irrisionibus, opprobriis et contumeliis sibi illatis premebatur, sed prostratus erat in seipso, et animo excruciebatur, præ cuius nimio angore marcescebat.

Tropologicè, sanctus Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 20 : « Electorum, inquit, anima nunc marcescit, quia in illà postmodùm æternà exultatione viridescit : modò eos dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ post sequuntur. Scriptum quippe est, Eccli. 1, 13 : *Timenti Deum benè erit in extremis*. Et rursum de Ecclesià dicitur, Prov. 31, 25 : *Ridebit in die novissimo*. Nunc enim tempus afflictionis est bonis, ut sequatur eos exultatio quandoque sine tempore ; hinc ab eis aliàs dicitur, Psal. 43, 20 : *Humiliasti nos in loco afflictionis*. Locus namque afflictionis est et vita præsens. Justi ergo hic, id est, in loco afflictionis, humiliati sunt, quia in æternà vità, id est, in loco gaudii, sublimantur. Cùm verò marcescere animam diceret, rectè etiam præmisit : *In memetipso* ; quia in nobismetipsis quidem affligimur, sed in Deo mens nostra refovetur, tantòque à viriditate gaudii longè fit, quantò adhuc ab auctoris repulsa lumine ad se redit : tunc verò ad verè lætitiæ viriditatem pervenit, quando per æternæ contemplationis gratiam sublevata etiam semetipsam transit. »

VERS. 17. — NOCTE OS MEUM PERFORATUR DOLORIBUS ; ET QUI ME COMEDUNT NON DORMIUNT (1). Maximis,

(1) Adversarii mei nullam mihi quietem permittunt. Seu : Vermes à quibus voror, nunquàm cessant. Quæ me depascuntur ulcera, assidue me doloribus cruciant. Hebræus : *Nervi mei*, seu venæ sive arteriæ, non consistunt. Denique pulsus meus assidue agitur, veluti hominis in quo febris noxius ardor nunquàm exstinguitur. (Calmet.)

QUI ME COMEDUNT (nempe pediculi et alii vermes) NON DORMIUNT, nunquam cessant me arrodere. Alii metaphoricè id exponunt de febribus aliisque doloribus et calamitatibus seu corporis, seu animi. (Tirinus.)

לילה עצבתי נקר, *noctu ossa mea perforantur* quasi acutissimis doloribus ; significantur compunctiones dolorum ad medullam usque ossium penetrantes. A circumstantià noctis dolorem aggravat, quòd cùm somno nocturno dolor sese remittere soleat, ipse ne noctu quidem quiescat. In paucis quibusdam codicibus עצבתי exstat, quod ipsum et Hieronymus expressit : *Nocte os meum perforatur doloribus*. Planior ita est convenientia nominis cum verbo singulari. Minimè tamen indoli linguæ refragatur constructio verbi singularia cum nomine plurali, distributivè capiendò (unumquodque ossium meorum perforatur), ut Proverb. 28, 1, צדיקים יבטוח יבטוח *insontes*, i. e., eorum quisque confidit. Conf. Proverb. 14, 1 בעלי א me, i. e., quasi à me avellenda essent ; sive, perfodiendo avelluntur à me. Chaldaeus : *Noctu ossa mea perfodiuntur*, i. e., quasi perfossa decidunt à me. Syrus vertit, *ossa mea aggravata sunt super me*. In posteriori hemistichio ערקי plures exponunt *nervos meos*, collato Arabico, *venæ arteriæ, nervi*. Monuit et Aben-Esra, פלשון קדר in linguâ Arabicâ ערקים esse גידים, *nervos*. Et R. Parchon in Lexico suo inedito, quod penès Rossium est, ipso observante in yar. Lect. ad h. l., nostram dictionem exponit בעדי גופי לא עחד מרג חלי, *nervis corporis sui ob summum dolorem non quiescentibus*. Similiter L. Cappellus :

inquit, conficior doloribus ; de quibus Hebræi dicunt, quòd ossa conterant, conturbent, dispergant ; ut David ait, Psal. 21, 5 : *Dispersa sunt omnia ossa mea* ; et Ezechias, Isaiaë 38, 13 : *Quasi leo sic contrivit omnia ossa mea. Et qui me comedunt*, scilicet pediculi atque alii vermes, non dormiunt, id est, nunquàm cessant me arrodere. Alii metaphoricè id exponunt de febribus, aliisque doloribus et calamitatibus seu corporis seu animi. Sed si historiæ intendimus, patet causa, quoniam sancti Jobi corpus per sinus ulcerum scaturiens

« Ista vox h. l. *arterias* significat, quæ significatio Syris et Chaldaeis est ignota, Arabibus solis frequens, et in usu magno, apud quos dicuntur *arteriæ*, quasi, *venæ pulsatiles*, propter earum continuum motum atque pulsum. Venæ autem quæ sanguinem continent, nec pulsu agitantur, dicuntur, quasi *venæ quiescentes*. Rectè ergo hic redditur vox ista per *venas*, vel *arterias*, ut sensus sit : Tantis doloribus crucior, ut et ossa mea illis concutiantur ac totà noctu velut pertundantur, et omnes venæ atque arteriæ meæ illis perpetuò agitentur sine quiete. » Ita Alexandrinus : Τὰ δὲ νεύρα μου διαλέλυται. Sed non est opus, ut ערקים h. l. aliâ capiamus significatione, quàm supra, v. 3, ubi *rodentes* notat ; veritque et A. Schultens et Doederlein : *Rodentes me non quiescunt*, non dormiunt. *Rodentibus* verò non tam intellexerim *vermes* quàm dolores, quibus corpus et animus indesinenter conficiebantur. Idem haud dubiè intellexit Hieronymus, qui reddidit : *Et qui me comedunt, non dormiunt*. Chaldaeus : דומעסן יתי לא שכבן. *Et qui contra me fremunt non quiescunt*. Videtur ערק pro חרק *fremere* cepisse. Syrus versùs proximi verba priora, פרב-כח, ad hunc versum traxit, unde hæc enata interpretatio : *Corpusque meum non mansit in multitudinè roboris*. (Rosemuller.)

Hebr. : *Nocte ossa mea pertunduntur à me* ; hoc est, tundendo quasi avelluntur à me. נקר propriè est *rostrum tundere, fodere*, atque perforare ; Vulg. : *Nocte os meum perforatur doloribus*. Os hic est *os, ossis*, non verò, *os, oris*. Videtur autem Hieronymus בתל accipisse pro בחלי, propter litterarum ח et א affinitatem soni. כדולה autem *ægritudinem, morbum, dolorem* significat ; at nulla est doloris significatio in בעלי. Septuag. נקר reddiderunt συγγεγραται, *incommodè*, hoc enim non significat, vel legerunt ערקי pro נקר.

(Lud. Cappellus.)

Cum miserrimo quoque induciæ sunt dolorum, nocte nimirum indulgente morbo et mitescente dolorum acerbitate ; ego multò acerbius excrucior ; tunc enim pervadit ossa intima sævus dolor, et qui me vexant, somno et quieti suæ ducunt meos cruciatu et noctes insomnes. Semper igitur exagitor, semper illi me insectantur. NOCTE. Nicetas nihil peculiare agnoscit, quàm diuturnitatem illam acerbi doloris, quasi dicat : *Dies noctesque*. Sed in commemoratione *noctis*, vis illa et amplificatio quam indicavimus ; est cuius nox sicut et somnus laborum medicus, edomitor curarum. Pausanias certè in Corinthiacis, lib. 2, scribit, apud Sycionios fuisse somni simulacrum huiusmodi : *Leonem*, inquit, *sopiens somnus*, Epidotes cognomento. Quod quid aliud est, quàm somnum sævos domare et consopire dolores ?

(Pineda.)

ET QUI ME COMEDUNT NON DORMIUNT. Aliter in Hebræo : *Arteriæ meæ non conquiescunt*. Pulsus est turbidus. ערק significat aut *venam*, aut *arteriam*. Hic de *arteriis sumenda*. (Grotius.)

vermium multitudo lacerabat. Ita sanctus Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 21, hæc secundum litteram interpretanda docet : « Si verò allegoriæ mysterium perscrutamur; quid, inquit, per ossa nisi fortes quique in sanctæ Ecclesiæ corpore designantur, qui quasi suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant? Sed cum tribulationis ultimæ contra eam fervor excreverit, in nocte os illius perforatur doloribus; quia nonnunquam tormentis victi etiam ipsi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios tenere videbantur. Ait ergo : *Nocte os meum perforatur doloribus*; ac si apertè dicat : Tribulationis tenebris pressi ita afflictione tenebrantur, ut et ipsi, qui in me habebant vigorem fortitudinis, quasi jam quoddam habeant foramen timoris. Bene autem dicitur : *Et qui me comedunt non dormiunt*; quia maligni spiritus, qui carnales quosque de Ecclesiâ consumunt, tantò magis quiescere à tentatione nesciunt, quantò nullo carnis pondere gravantur. » Acres enim ac vividè de die, de nocte, semper et ubique robore omni suo perfruuntur, nec somno egent, utpote spiritus. Quare S. Isidorus Pelusiota, lib. 2, epist. 164, dæmonem ait, ut nos decipiat, semper ἀγρυπνῶν, *insomnem esse*, in perpetuâ quasi vigiliâ excubare; cumque celeritate sint mirabili, omnibus locis adeunt; dum abiisse putes, advolant, et celerius afflant pestilentem ignem quàm fieri posse quisquam dubitavisset : quorum tantam et tam presentem nocendi vim cum Regius videret vates, neque unum aut paucos sciret volitare dæmones, sed numerosissimas legiones alis igneis velocissimè divagantes, pestem et exitium ubique spargentes, vocat *inmissiones angelorum malorum*, Psal. 77, 48, vel ut Vatablus vertit, *cacodæmonum incursiones*. Impiæ illæ mentes semper in actu vigiles, et stimulis invidiæ feroces, tot seculorum intercapedine jam inde ab initio ad fallendum et vexandum eruditæ, strenuè se in hoc officio versant expoliuntque; ut benè dixerit Tertullianus, lib. de Patientiâ, cap. 1 : *Lata atque diffusa est operatio mali multipliciâ spiritûs incitamenta jaculantis*. Jaculantem facit spiritum nequam ut inimicum, ut cor ipsum vitaliaque ferire cupientem, educit autem è pharetrâ suâ grandi et abominandâ multipliciâ incitamenta, fraudes innumeras, scelerum modos propè infinitos, quos in animam jaculatur.

VERS. 18. — IN MULTITUDINE EORUM CONSUMITUR VESTIMENTUM MEUM (1), ET QUASI CAPITIO TUNICÆ SUC-

(1) Irruentes in me hostes vestes meas diripiunt. Vel potius : Exercitus vermium, plagarumque et ulcerum, carnes meas dissipans, ipsas planè vestes perfodit, totasque laceravit. Ego tamen exponere malo de hostibus illum veste capientibus, ne fugiat; ita enim subdit textus : *Quasi capitiō tunicæ succinxerunt me*. Seu : Circumdant et capiunt me veluti superiori tunicæ ore. Hanc interpretationem Septuaginta secuti sunt : *In multâ virtute apprehendit stolam meam, et quasi ora vestimenti mei circumdedit me*. Scitum est, tunicam vestem fuisse interiorem, quæ carnem proximè tegebat, non secus ac apud nos indusium. Tunicæ plerumque ad extrinam ducebantur, carebantque suturâ, hiatu in superiori narte instructæ, quâ caput transmitteretur.

(Calmet.)

CINXERUNT ME. Vestimentum suum poetica metaphora vel pellem vel carnem suam vocare videtur, quæ vermium multitudo consumebatur. In Hebræo ad verbum est : *In multâ vi mutatur vestimentum meum*; id est, morbi magnâ vi vestimentum meum immutatur, ita ut non pelle carneque sicut antea, sed ulcere et sanie tegi videar. Illud autem : *Quasi capitiō tunicæ*, clarius est in hebræo : *Sicut os tunicæ meæ*; ubi os tunicæ vocare videtur foramen ejus quod collum cingit. Sicut igitur tunica collum cingens totum deinde ad pedes usque corpus complectitur, ita ego, inquit, sanie et tabe totus contaminatus sum; illud ulcus perstringens, de quo capite secundo dictum est : *Percussit Job ulcere pessimo à plantâ pedis usque ad verticem ejus*. Quia ergo ulcus ejus totum corpus pervaserat, eo sicut capitiō tunicæ totus succinctus esse dicitur. Capitium autem tunicæ vocat os tunicæ, sive orificium ejus quod collo inseritur. Nova significatio : nam capitium, si Nonio credimus, est tegumentum capitis; Varroni autem aliud est, et Ulpianus recenset inter vestes muliebres.

Septuaginta versum hunc ita reddunt : Ἐν πολλῇ ἰσχύϊ ἐπέλαβέτο μου τῆς στολῆς, ὡς περ τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνος μου περισχέ με, *in multâ virtute apprehendit stolam meam, et quasi orâ vestimenti mei circumdedit me*. Περιστόμιον vetus interpres *capitium* reddit, *Lexicon verò rictus*; ab Hesychio exponitur ὁ τῆς ἐπιγλωσσίδος τόπος ἐν τῇ βρογχῶ, *linguæ locus in gutture* : inde : βρογχωτήρ, quæ est vestimenti apertura, quâ collum inseritur inter induendum, nonnulli *oram* interpretantur : malim *os tunicæ* appellare.

Allegoricè, sanctus Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 22 : « Vestimentum, inquit, est sanctæ Ecclesiæ fidelium vita; nam sicut tota simul Ecclesia vestimentum Christi, ita fideles quique ejusdem Ecclesiæ vestimenta deputantur. Hinc Paulus ait, Ephes. 5, 27 : *Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam*. Hinc per prophetam Dominus ait, Isaiæ 49, 18 : *Vivo ego, quia omnibus his velut ornamenta vestieris*. Sed cum procella suæ persecutionis oboritur, plerique fidelium ab ejus amore separantur, qui ei sedulò inhærere videbantur. Porrò tunicæ capitium collum circumdat induentis; collum verò cum stringitur, vocis usus et vitalis flatus necatur. Sanctam ergo Ecclesiam reprobi quasi capitiō tunicæ constringunt, quia in eâ persecutionibus suis vitam fidei et prædicationis vocem extinguere conantur. »

VERS. 19. — COMPARATUS SUM LUTO (1), ET ASSIMI

CONSUMITUR, scilicet putredine et sanie.

QUASI CAPITIO, etc. Immensa enim vermiculorum multitudo per collum sursùm repens, quasi capitium Jobi capiti inducebat.

(Menochius.)

Hebr. : *Magnâ vi mali seu ulcerum meorum, immutatum est vestimentum meum*; hoc est, fœdala et tota purulenta facta est vestis mea ex sanie deludente de ulceribus meis. Septuag. : Ἐν πολλῇ ἰσχύϊ ἐπέλαβέτο μου τῆς στολῆς, pro περιστόμιον legerunt περιτόμιον, nam περιτόμιον est *prehendere, tenere*.

Sicut os tunicæ meæ circumcingit me, undique vis mali. Rectè Septuag. : ὡς περ τὸ περιστόμιον τοῦ χιτῶνος μου περισχέ με.

(Lud. Cappellus.)

(1) Adeò sordibus scateo ut cum vilissimis et sor-

LATUS SUM FAVILLE ET CINERI. Ad summam vilitatem perductum se dicit, ut qui vulneribus et sanie sicut lutum computresceret ac foeteret; et omnino inutilem, nisi ut in sterquilinum projectus jaceat, qui similis cineri sit effectus. Ita Philippus et alii.

Tropologicè, luto comparantur, et in luto hærent atque indignis modis inficiuntur, qui nimium corpori afficiuntur, et imperiis illius obtemperant. Corpus enim lutum est, et, ut elegantissimè dixit Tertullianus, lib. de Resurrectione carnis, cap. 16, *limus titulo hominis incisus*. Quod veluti imitatur consimili certe venustate D. Gregorius Nyssenus Magni Basilii frater, oratione 1 de Beatitudinibus, hominem vocans *γῆλον ἀδριάντα, luteam statuum*. Addit Isidorus Pelusiota, lib. 2, epist. 5, remque etiam amplificat, corpus nostrum esse *πηλοῦ πάντος ἀθενέστερον, omni luto imbecillius*. Qui igitur studio amoris impotenti in hoc lutum sive corpus feruntur, ab antiquis significantissimè olim dicti *pelusiotæ*, toti lutei, et, ut Tertullianus loquitur, *è limo figulati*, nihil supra lutum sentientes: *πηλός* enim, unde illa vox facta est, *lutum* significat. Cujus rei ita meminit sanctus Hieronymus in Epistolâ ad Pammachium: «Pelusiotas nos appellant et luteos, animalesque et carneos, quod non recipiamus ea quæ spiritûs sunt.» Nec sine ratione doctissimus Pater addidit *carneos*: nam Sybillas, cum divino entusiasmo hominum imbecillitatem miseriamque pangerent, eosdem appellavisse *σαρκίους, carneos*, variegato in Opere suo, lib. 3 Stromatum, notavit Clemens Alexandrinus, et Theophilus, lib. 2 ad Autolyicum; apud quem est illud hemistichium:

Σάρκιοι οὐδὲν ἔσονται,

Carnei et nihili homines.

Eosdem illos pelusiotas, carni suæ auctoratos et sordidis affectionibus illitos, ut luteos imperatores S. didissimis rebus, cinere et luto, conferri possim.

(Meno bias.)

COMPARATUS SUM LUTO; propter ulcera, sanie et sordes; et favillæ et cineri, propter furfure, decidentes.

(Tirinus.)

COMPARATUS SUM LUTO, contemptui et horrori me habent. Hebræus: *Respexerunt me ut lutum*; vel projecerunt me in lutum.

(Calmet.)

Hebr.: *Projecit me in lutum, factus sum similis pulveri et cineri*. Inuit sanie scabiei et ulcerum suorum. Vulg.: *Comparatus sum luto, et assimilatus sum favillæ et cineri*. Sept.: ἵγησαι δὲ με ὡς πηλὸν ἐν γῆ καὶ σποδῶ μου ἢ μερίς. Rem dixerunt, sed à verborum proprietate recesserunt, nam neque *πηλὸν* comparationem, aut existimationem significat, neque *σποδῶ* *μερίς*.

(Lud. Cappellus.)

הוּדַל, *dejecit me* Deus (ad quem versu proximo orationem dirigit) ex summa gloriâ et felicitatis fastigio. Idem h. l. *hiphil* significat quod *kal*, *יָרַד*, Exod. 15, 4. Conf. 1 Sam. 20, 20, 36, 37; *הוּדַל* in *lutum*, contumeliosè me tractat, et summâ me ignominia afficit. Unus Rossii codex à primâ manu habet *הוּדַל*, quod etiam Alexandrinus expressit: ἵγησαι με ὡς πηλὸν, et Hieronymus: *Comparatus sum luto*, nec malè congruit posteriori hemistichio: *וְהוּדַל כְּעֶשֶׂר וְרֵאשִׁית*, *Similis factus sum pulveri et cineri*, cadaverosus magis, terræ et sen immortuus, quàm vivus adhuc. *כְּעֶשֶׂר* pro *לְעֶשֶׂר*, quod ipsum aliqui Rossii codices exhibent. In aliis legitur cum *beth*: *בְּעֶשֶׂר* quod forsân et Alexandrinus legit: *ἐν γῆ καὶ σποδῶ ἢ μερίς μου*.

(Rosenmuller.)

Chrysostomus in cap. 7 Isaiaë vocat *παχύτερος, sensu crassiori*, abdomine suffarcinalos, et *χάμαι στρομένους, humi repentes*, vilissimis rebus affixos, corpore suo tanquam in luto immersos. An non igitur scædum est atque miserrimum, pulcherrimam animam, divinæ particulam auræ, non modò ut hirundinem innocentem in luteo nido circumcludi, verum etiam præposterâ audaciâ carnis arbitrio pessumdari, et crudeli corporis dominatione affligi? Lactantius, lib. 6, cap. 4, in hominum impietatem invehens: «Quoniam, inquit, sensum illum cœlestem corpori mancipaverunt, licet bidinibus frena permittunt, tanquam secum ablati voluptatem, quam momentis omnibus capere festinant, cum animus ministerio corporis, non corpus ministerio animi uti debeat.» Hinc Cydonius in Oratione de contemendâ Morte egregiè dixit, hoc unicum esse animi probum et princeps damnum, *σαρκὶ δουλεῦσαι καὶ ταύτῃ συμπλεεσθαι, carni servire, et ejusdem amore implicari*. Quam infelicitatem apud se reputans anima, non potest non profectò ingemiscere, et optare prophetiæ columbæ tergo maurato pennas, quibus supra carnis affectiones evolet.

Statuit autem Deus, ut vas fictile aut terreum, si immundum factum fuisset, contereretur et projiceretur, quod non tam pro vasis materialibus dictum voluit, quàm pro hominibus qui vasa fictilia sunt, et *vasa figuli* sæpè in Scripturâ vocantur. Et quid mirum? Si videres aliquem principem, cui immunditia esset tam invisâ, ut vasa pretiosa auri et argenti, lapidibus pretiosissimis exornata, eo ipso quòd videt immunditiam contraxisse, contereretur, et in sterquilinum mitti in perpetuum juberetur: quid credis facturum de vasis terreis et fictilibus, si immunda fieri videret? Deus ita immunditiam peccati aversatur, ut vasa illa aurea angelicæ naturæ, pretiosissimis lapidibus donorum fulgentissimorum ornata, qualia apud Ezechielem describit, eo ipso quòd videt immunditiam et æruginem superbix contraxisse, æternæ damnationis sententiâ tanquam virgâ ferreâ contrivit, et in sterquilinum inferni in perpetuum projecit. Quid facturum credis de homine, qui vas est fictile et terreum, cum peccatorum immunditiâ et sordibus viderit inquinatum? Hæc considerasse visus fuit S. Apostolus Petrus qui, postquàm expendit quomodò angelos peccantes Deus projecerit, quid de hominibus fecerit considerat, 2 Pet. 2, 4: *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, et originali mundo non pepercit; et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens eversione damnavit, etc.* Quasi antecedentis loco supponere videtur, quæ cum angelis peccantibus Deus fecit, illos à se in perpetuum abjiciens et æternâ damnatione puniens (antecedentis enim vim habet conditionalis illa, *si Deus Angelis*); ut inde inferat: Non mirum, si similiter mundas carnalem et terreum, atque impudicas et immundas civitates everrens projecerit et damnarit. Si enim vasa aurea, quæ lapidibus pretiosis exstiterant ornata, eo ipso quòd immunda fuerunt reddita, projecit; quid mirum, quòd

vasa fictilia undique sordibus plena abjecerit, et in sterquilinum miserit? Hinc cum abjiciendum Jechoniam regem in sterquilinum Babylonie per Jeremiam Deus prædiceret, Jer. 92, 28: *Numquid, inquit, vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? id est, utilitate? Quare abjecti sunt ipse et semen ejus, et projecti in terram?* Quasi dicere volens: Quid agendum est mihi de vase fictili immundo, sordibus pleno, et inutili reddito? Ita et cum duabus Tribubus comminabatur, se illas projecturum et in perditionem daturum: *Devotus est, inquit, Osee 8, 8, Israel (id est, contritus sicut cibus qui devoratur) nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.* Septuaginta transtulerunt *σκεδός ἀχρηστος, vas inutile.* Quia vas fictile, quod immundum et contritum est, inutile penitus judicatur, ideòque projiciendum. Magno igitur timore deberent peccatores affici, videntes se vasa fictilia, immunditiis et sordibus plena, peccatorum ictibus contrita, et propterea tanquam inutilia penitus rejicienda; quorum quivis dicere potest, Psal. 50, 13: *Oblivioni datus sum tanquam mortuus à corde; factus sum tanquam vas perditum.* Mortuus deficiente animà ad omnia redditur inutilis, ideò in sepulcrum projicitur, oblivioni traditus, ibi penitus abscondendus. Et vas fictile inutile redditum ad nihil valet, nisi ut projiciatur, et sicut lutum conculeatur. Unde S. Job, postquam omnia recensuit mala, ad quæ deductus fuerat, in sterquilinum quasi coniectus, et ad omnia quasi inutilis factus, concludit: *Comparatus sum luto, etc.*

VERS. 20. — CLAMO AD TE, ET NON EXAUDIS ME; STO, ET NON RESPICIS ME (1). Hic conquerendi modus planè

(1) Planè contrarius est Hebræus: *Sto coram te, et respicis me.* Vel potius: *Sto coram te; et fieri potest ut videas ea quæ patior, nec manum ad mei levamen admoveas?* Prioris membri negationem alii cum Vulgatâ suppleant: *Clamo ad te, et non exaudis me; sto, et non respicis me.* Plura hujus syntaxeos exempla in Hebræo suppetunt. Septuaginta: *Clamavi ad te, et non audisti me; steterunt inimici mei, et consideraverunt me.* (Calmct.)

Hebr. : *Clamo ad te, sed non respondes mihi, sto (hoc est, sisto me tibi, coram te adsto) et tu consideras me, immotus scilicet, neque opem ferens, contemptim me respicis, afflictum negligis.* Rectè hic Vulg. : *Clamo ad te, et non exaudis me, sto, et non respicis me.* Nam quod negativam particulam addidit, *non respicis*, quæ non est in Hebræo, respexit ad mentem Jobi: non ad verba. Septuag., *ἕστησαν καὶ κατενόησαν* µε. Singularem numerum in pluralem verterunt.

(Lud. Cappellus.)

עמדתי steti, seu, ut benè Hieronym., *sto*, scil. clamans ad te orandum, ut J. rem. 15, 1, vel: Quòd si constituerim, exspectans opem tuam, ut sit pro tacere, ut infra, 52, 16. *עמד לא-עני-עד, steterunt nec ultra sunt locuti.* A. Schultens in Animadvers. n. 1708, edit. nostrum *עמדתי intentius oro* reddidit. « *עמד*, inquit, propriè stare notat; quia autem ii qui intentius rem agunt, surgere et stare solent, ideò *עמד* pro *intente et omnibus nervis rem agere*, positum fuit. Hæc « significatione apud Arabes maxime in usu est, unde « dicunt *firmiter proposito et omnibus viribus id fecit.* Et « infra, 37, 14, *עמד, intende vires* explicari debet. » Verba autem quæ proximè sequuntur, *עמדתי* Schultens, adscitâ *cunctandi* notionem, quam etiam supra, 23, 15, ac infra, 53, 12, adhibendam censet, vertit:

amatorius est, à conscientie puritate profectus, q. d. : Valdè illud meam aggravat miseriam, quòd in tantis cruciatibus innocenter degens, consolationem aut levamen nusquam invenio. Clamo enim ad te, Deus, quasi vim patiens, et quæ supra hominem sunt duritiam ferens, ut vel in modico releveretur dolor meus, et paululum liceat respirare: tu verò non me videris exaudire in hæc postulatione meâ, relinquens me absque levamine in acerrimis doloribus meis; quin et assisto, ut famulus tibi quam possum exactissimè obtemperaturus, nec dignaris me saltem intueri. Sed quantum hoc, quòd Deus non respiciat, et prætercat hominem jam lutum et limum factum? Multum profectò, et penè inauditum in Deo, qui sic in homine humili sibi complacet, ut in hoc humilitatis humane luto penè maneat infixus, juxta illud Davidis, Pal. 68, 3: *Infixus sum in limo profundi.* Audi quid de limo dicat Tertullianus, libro de Resurrectione carnis. « *Limus, inquit, in manus Dei pervenit, satis beatus, et solummodò contactus: recogita totum illi Deum occupatum ac dedicatum manu, sensu, opere, consilio, ipsâ inprimis affectione, quæ lineamenta docebat.* » Sic limus totum Deum rapit, et ejus tenet cogitationem, oculos, manus; et tamen totum hoc limi illicium apud Deum in Jobo deficit: ipse namque ad limum redactus totum suum objicit Deo lutum, et Deus lutum pertransit, nec ibi figit oculos, neque aures accommodat: *Comparatus, inquit, luto clamo ad te, et non exaudis me; sto, et non respicis me.* Nihil scilicet in hæc vitâ sic Deum apprehendit, quod non à Deo prætereatur: in nullo sic Deus figitur et hæret, de quo non evolet, et longius abeat; adeò ut plurics se sine Deo possit lugere, quam cum præsentem Deo gaudeat. *In lectulo meo, inquit sponsa, Cant. 3, 1, per noctes quæsi vi quem diligit anima mea.* Nescio an unum diem integrum à sponsâ cum Jesu invenies actum; et plures noctes vides, in quibus Jesu præsentia caret.

At cunctaris mihi. « Deus sapissimè *cunctari* dicitur « in sacro textu, quum auxilium invocantibus non « statim præstat, et patientiam eorum exercet. » Commodus tamen sensus prodit et significatione usitatâ retentâ: *Consideras me, in me intueris, non ut opem feras, sed ut me novis plagis subinde afficias, aut oculos pascas, ut quis videns inimicum affligi aut percuti, eâ re oculos pascit; sic tu tantum abest, ut meo clamore commovearis, ut irritari videaris, quum in me ita subsistentem, postquam clamavi, ut videam, num opem feras, intuearis, et pascaris potius meis plagis quam me te misereat.* Alii ex priore hemistichio repetunt negationem: *Sto in tuam opem intentus, tu verò non intueris me, aut respicis, non consideras meam miseriam.* Ita Hieronymus: *Sto, et non respicis.* Nisi is forsâ ipsum *ל* legerit, quod etiamnum in antiquissimo quodam Rossii codice à primâ manu exstat. Quod et Pareau probat in Commentat. de immortalit. Notitiâ, p. 130, not., unde vertit: *Me sisto tibi, sed non attendis ad me.* In aliis duobus codd. reperitur *והתבונן, et paras te in, i. e., contra me*, quam descriptionem, quia per eam præparatur ad id quod Jobus mox dicturus est, libenter se amplecti Hubiganus profiteatur in Not. crit. ad h. l. Sed est potius pro mendo habenda. Alexandrinus, singulari in pluralem mutato, quasi ad adversarios Jobi hæc verba pertinerent: *ἕστησαν καὶ κατενόησαν με.* (Rosenmuller.)

Hinc dicebat Guilielmus Abbas, serm. 1 in Cantica : « Noctes ejus frequenter interpolantur absentia sponsi : cum adest, lux est ; cum abest, nox est. Ideo multae sunt noctes sponsae ; quia multi sunt elapsus sponsi, et multae latebrae. » Quandoquidem nox correspondet absentiae Dei, necesse est multas esse noctes, quia multae et frequentissimae sunt Dei absentiae, ne quis putet verbum Dei posse esse alligatum, ut illud pro quacumque hora homo voluerit habeat. Saepè enim praesumunt multi de Deo certis temporibus habendo, et miserè se fallunt. Audi quid de sponsi fugâ multiplici dicat D. Bernardus, serm. 32 in Cantica : « Cum, inquit, vigiliis et obsecrationibus, et multo labore et imbre lacrymarum quaesitus Dominus affuerit, subito dum teneri putatur elabatur ; et rursùm lacrymantis et insectanti occurrens comprehendi patitur, sed minimè retineri, dum subito iterum quasi manibus evolat. Et si institerit precibus et fletibus devota anima, denuò revertetur, et voluntate labiorum ejus non fraudabitur ; sed rursùm mox disparebit, et non videbitur, nisi iterum toto desiderio : quaeratur. Ita ergo et in hoc corpore potest esse de praesentia sponsi laetitia, sed non copia ; quia etsi visitatio laetificat, sed molestat vicissitudo. »

Haec, quaeso, expendant omnes, qui otiosam vitam agunt in mundi hujus foro, et dum in cupiditatibus suis implendis sunt toti, nullam salutis sollicitudinem, nullam de Deo propitiando cogitationem habent ; nec magni ducunt, hos et illos dies, imò hos et illos annos negare Deo, ejusque vocationi repugnare, negotium animae vel non forantes, vel in aliud tempus differentes, ac si certi forent Deum pro quacumque hora ipsi voluerint ad nutum eorum paratum et expeditum ad futurum, ut eis efficacia auxilia praestet et singularem sui assistentiam. Sed unde haec sibi polliceri aut confingere praesumunt ? Sanè etiam illi, qui omni studio et labore cum lacrymis et sollicitudine Deum quaerunt, talia sibi promittere vix possunt ; quandoquidem Deus, licet amicissimus, non tamen assiduus, et peculiariter iis semper assistit, nec pro quacumque hora et momento ad nutum eorum adest, sed frequentibus fugis se illis eripit, et suavem suam faciem abscondit. Si ergo etiam laborantes, et anxie quaerentes pro quacumque hora certò Deum sibi peculiariter assistentem non inveniunt, sed illum lugent absentem ; qui otiosi in foro vivunt, in lecto stertunt, nec ullà Deo placendi sollicitudine tenentur, quâ temeritate praesumunt illum sibi praestò futurum pro quacumque hora ipsi voluerint ? Adfuit aliquandiù sponsae foribus vox dilecti pulsantis : *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea*, Cant. 5, 2. Quid tunc ? Ipsa dicit : *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo ; et ille declinaverat, atque transierat*, ibid. v. 6. Quis crederet non magis expectaturum eum, qui sic ad ostium dilectae et immaculatae pulsabat ? Quae dilecta non praesumeret à se inveniendum illum, quem sentiebat pulsantem et ad januam vocantem ? Et nihilo minus dum paulisper cunctatur, cum vult admittere, jam non invenit quem admittat. Scilicet non pro omni

horâ, quâ vult homo, adest Deus efficaciter vocaturus, sed frequenti fugâ et inopinatâ absentiam et alienationem ostendit suam. Unde Job subdit :

VERS. 21. — *MUTATUS ES MIHI IN CRUDELEM (1), ET IN DURITIA MANUS TUÆ ADVERSARIIS MIHI.* Ac si apertè dicat : Qui in te ipso crudelitatis nil habes, mihi, quem respirare à percussione non sinis, crudelis videris. Ita enim Deus crudelis esse non potest, sicut nec mutari ullatenus potest. Sed quia omninò in Deo nunquam nec crudelitas nec mutabilitas venit, dum, mihi, dicit, quòd in semetipso Deum nec crudelem nec mutabilem sentiat ostendit. Nam dum circa nos quaedam prospera et adversa variantur, in eo quòd nos mutamur, quasi ejus circa nos mutatum animum suspicamur. Ipse verò in se incommutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominum pro qualitate meritorum. Sic et lux solis, cum nequaquam sit sibi metipsi dissimilis, infirmis aspera, sanis autem oculis lenis videtur, eorum videlicet immutatione, non suâ. Unde, ut praediximus, dicens : *Mutatus es*, adjunxit, *mihi* : ut ipsa haec crudelitas atque mutatio non sit in qualitate judicis, sed in mente patientis. Quod verbis quoque aliis retextit dicens :

ET IN DURITIA MANUS TUÆ ADVERSARIIS MIHI. Manus enim Dei dura creditur, cum, voluntati nostrae contraria, hoc quod ei in nobis displicet feriendo persequitur, et flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam exspectat. Quae tamen juxta allegoriae mysterium benè sanctae Ecclesiae verbis congruunt, ex vocibus infirmorum, qui plerumque se plus feriri aestimant, quam mereri putant, et quasi crudelitatem arbitrantur judicis distractionem aequissimam rationis : quia et cum vulnus aëri medicinali ferramento abscinditur, medicus crudelis vocatur, qui tamen per secantis manus duritiam adversatur vulnere, sed concordat saluti. Ita pulchrè S. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 23. Ubi vide illum fusiùs.

VERS. 22. — *ELEVASTI ME, ET QUASI SUPER VENTUM (2)*

(1) Non quòd mutatio aliqua in Deo sit aut, propriè ipse sit crudelis, sed more humano Scriptura saepè de Deo loquitur, nempe eum poenitere, Gen. 6, quando destruit opus quod antea fecerat ; quod solent homines facere, quos facti alicujus poenitet. Nam perturbationes omnes abesse à Deo indicant eleganter haec Scripturae, Sap. 12 : *Tu autem dominator*, etc. ; et Psal. 105 : *Et non poenitebit eum*, etc. Sic et praesentem locum explicat Greg. lib. 20 Moral., c. 23.

(Estius.)

MUTATUS ES, etc., ita mecum agis ac si crudelis esses.

(Menochius.)

MUTATUS ES, etc., id est, in severum, austerum. Quod humano more loquendi, est esse crudelem.

(Tirinus.)

CONVERSUS ES MIHI IN CRUDELEM, hostem. Septuag. : *Ἐπέθευ μοι ἀνελεημόνως, insultasti mihi immisericorditer.* Melior est illa lectio *ἐπέθευ*, quàm altera *ἐπέθησα*. Optimè Vulg. : *Mutatus es mihi in crudelem.*

In robore (vel duritia) manus tuae adversaris mihi, hoc est, duriter admodum me tractas, non ex æquo et jure mecum agis, sed ut qui vi et pugnâ rem ageret. Septuag. : *ἐμαρτυρώσας*, quae non est propria verbi illius significatio. (Lud. Cappellus.)

(2) Loco editissima.

PONENS ELISISTI ME VALIDÈ. Septuaginta reddunt : Ἐταξας δι με ἐν δδύοις, καὶ ἀπέβριψας με ἀπὸ σωτηρίας, *statuisti autem me in doloribus, et projecisti me à salute.* In Hebræo est : *Tollis me ad ventum* : quo innuit instabilem suam conditionem. Nam vento nihil levius, nihil instabilius; interdum celeritatem arguit; ut quando Deus dicitur volare super pennas ventorum. Hinc à vento tolli idem est quod velociter tolli. Vel : *Tollis me in ventum*, id est, auferi me ut penitus evanescam. Eodem spectat quod sequitur : *Equitare facis me*, scificet super ventum, ut quam celerrimè auferat è medio. Nam venti celeritas in proverbio est. Cæterum sensus est, ac si dicat : Ex sublimi felicitatis fastigio, in quod me evexeras, nunc in profundum malorum barathrum præcipitas eò acerbiori et magis miserando casu, quò è sublimiori fortunâ. Postquam enim sic me in altum nullo stabili fundamento nixum quasi supra ventum sublimaveras, subito me permisisti è supremo felicitatis gradu ad infimam usque sortem et extremam calamitatem decidere; veluti si quis ex supremâ vel mediâ regione aeris in profundum terræ puteum corrueret. Quibus in verbis demonstrat se maximo dolore affici recordatione præteritæ felicitatis, dum præsentem miseriam intuebatur. *Levior enim dolor est* (inquit Seneca de Tranquillitate vitæ) *non habere quam perdere; tolerabilius non acquirere quam amittere.* Itaque lætiores videbis quos nunquam fortuna aspexit, quam quos deseruit. Non enim bona non accipere adeò grave est quam acceptis privari, et nihil magis miserabile est quam ex beato fieri miserum : id quod expressit Pompeius apud Lucanum cum dixit, *Dedecori est fortuna prior.* Dolebat hoc quoque David dicens, Psal. 101, 48 : *Quia elevans allisisti me.* Qui locus huic omninò similis est, eundemque sensum habet : significat enim se à Deo in sublimiorem dignitatis ac potestatis gradum evectum, ac deinde ex eodem dejectum, deturbatum, præcipitatum, gravissimè læsum atque collisum fuisse; unde accidit, ut longè molestior accideret hujuscemodi humiliatio.

Tropologicè S. Gregorius lib. 20 Moralium, cap. 24,

ELISISTI ME VALIDÈ, videris me prius extulisse, ut gravior et nocentior esset ruina. (Menochius.)

SUPER VENTUM PONENS, id est, loco altissimo, ex quo decidens, eliderer. (Tirinus.)

QUASI SUPER VENTUM PONENS, ELISISTI ME VALIDE. Extulisti me in altum, ut gravius ruerem,

..... Unde altior esset

Causa, et impulsæ præceps immane ruinæ.

Hebræus : *Tu me super ventum abripis, quasi curru inpositum*; vel fecisti ut liquesceret substantia mea, et dissiparetur sapientia mea. Recurrit hic Hebræum *Thusiai*, de quo sæpè alibi, cujus significatio vaga est. Septuaginta : *Circumdedisti me doloribus, et projecisti me à salute.* (Calmet.)

Hebr. : *Tollis me* (in altum), *et vento me inequitare facis*; hoc est, abripis me, et distrahis huc et illuc, uti ventus paleas ac festucas quas in altum rapit.

Et dis olvis (seu facis diffluere) *substantiam meam*; Vulg. priorem hujus versiculi partem satis commode expressit : *Elevasti me, et quasi super ventum ponens, sed posteriorem istam minus bene, elisisti me validè.* Longius, toto hoc versiculo recesserunt. Septuag. : Ἐπαξας με ἐν δδύοις, καὶ ἀπέβριψας ἀπὸ σωτηρίας.

(Lud. Cappellus.)

interpretatur hoc de transitoria felicitate : « Quia, « inquit, præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, « sed nullâ stabilitate solidatur; velut elevatur, et super ventum ponitur, qui prosperitate transitoria lætatur : quoniam ad hoc solùm hunc fugitivæ felicitatis « aura sublevat, ut repenti deterius in infimis sternat. »

VERS. 25. — SCIO QUIA MORTI TRADES ME, UBI CONSTITUTA EST DOMUS OMNI VIVENTI (1). Quasi dicat : In omnibus autem his non aliam habeo consolationem temporalem, nisi quòd cognosco non esse durabilem istam tantam calamitatem, sed morte brevi finiendam; hoc enim scio, te post istam calamitatem, cum tibi visum fuerit, ad mortem usque me perducurum, ad quam velut ad communem domum et generale hospitium migrare oportet sine exceptione universos qui vivunt super terram; quemadmodum ii qui in præteritis generationibus vixerunt illuc jam præcesserunt, et subsequenter nos qui post nascituri sunt in futuris generationibus. Omnibus enim hominibus statutum est mori.

UBI CONSTITUTA EST DOMUS OMNI VIVENTI. Expende in primis vocem *domus*. In Scripturâ enim maximè differunt domus et tabernaculum : nam tabernaculum est mansio constituta ad habitandum non permanentem, sed ad breve tempus; illudque extruitur levissimo aut nullo fundamento supposito, fixis tantum in terrâ baculis, superponendo illis pelles aut cortinas cilicinas; quo modo dicuntur *pelles terræ Madian*, Habacuc 3, 7 : cujusmodi habitationibus utebantur filii Israël per desertum ambulantes, figentes tabernacula in locis ad quæ noctu perveniebant, inde statim discessuri. Unde et dicitur, Isaia 24, 20 : *Tabernaculum unius noctis.* Domus autem dicitur habitatio constructa ad habitandum permanentem, cui solidum firmumque fundamentum, ut stare possit, substernitur; super quod firmi eriguntur parietes. Unde Jonadab hoc filiis suis imposuit, Jer. 35, 7 : *Domum non ædificabitis, sed in tabernaculis habitabitis.* Ubi tabernacula domibus opponit. Hinc locus ille, in quo arca Dei primò habitabat, quia mutabilis erat, et minimè permanens, vocabatur *tabernaculum*; ut tabernaculum Silo : sed templum, quod à Salomone constructum fuit, ut permaneret in illo perpetuò, vocatum fuit *Domus Domini*, 3 Reg. 8. In hac vitâ non habet homo locum, in quo habitet tanquam in domo, sed tanquam in tabernaculo; quia nullus est in hac vitâ locus, in quo sit permansurus. In sepulcro autem constituta est tibi domus, ibi permanebis toto tempore quo mundus perduraverit. Cui concinuisse videtur David, ut S. Augustinus elegantissimè annotavit in Psal. 48, loquens de divitibus et potentibus, qui ampla extruunt palatia, domos laqueatas ædificant, tanquam si in eis perpetuò essent permansuri, dicens, hujusmodi ædificia non

(1) Hebr. : *Novi enim quòd me adduces ad mortem*; scio mihi esse moriendum; una lethi via omnibus est calanda. Septuaginta : Ὅτι οὗτι θάνατος ἐκτρέφει με. Hoc non significat תשיבלי Vulg. : *Trades me morti.*

Et ad domum constitutam omni viventi, sepulcrum nempe. Septuaginta : Οὐκ ἔστι γὰρ παντὶ τῷ θνητῷ γῆ. Pro כבוד videntur aliud legisse. (Lud. Cappellus.)

domos, sed tabernacula esse: *Sepulcra eorum domus illorum in æternum. Tabernacula eorum in progenie et progenie: vocaverunt nomina sua in terris suis*, Psal. 48, 12. Diligenter annota, priùs dicere hominum sepulcra esse domos illorum, et domos quidem in æternum, aut in seculum, id est, dùm mundus duraverit. Deinde habitacula, quæ in terrâ posteris suis relinquunt, ad nominis sui celebritatem instructa, non domos, sed tabernacula vocat. Rectè quidem, quoniam in habitaculis super terram exstructis minimo tempore manere sinuntur, nec ulla in eis firma aut fixa statio est. Frequenter contingit, ut mox ædificato palatio morte absorbeatur dives, imò et nonnunquam priusquam structura ad perfectionem fuerit perducta; cogaturque velit nolit erecta multis laboribus et sumptibus palatia posteris relinquere, nec eis permanendi ibi facultas conceditur: et si conceditur, certè breve nimium est quod conceditur. Quilibet enim homo confiteri debet se peregrinum super terram, ideòque nec habere in eâ civitatem permanentem aut fixam domum. Nam ubi quis advena est, ibi domum fixam non habet.

Deinde notum est, militiam esse vitam hominis super terram. Milites autem non fixas habent domos, sed in tabernaculis agunt. Sepulcra verò eorum rectè domus illorum vocantur, propter stabilem et longissimam mansionem, in quâ in æternum manebunt, dùm mundus perdurabit. Rectè ergo, inquit S. Augustinus, tabernacula vocantur, in quibus temporaliter manserunt; sepulcra autem domus, in quibus quasi in æternum manebunt. Tabernacula suis dimittent, ubi manebunt brevi tempore vitæ; et transibunt quasi ad domos æternas ad sepulcra. Quid illis prosunt tabernacula in generatione et generationem, in filios, nepotes, pronepotes? Quid? Audi: *Vocaverunt nomina sua in terris suis*. Ibi parietibus exstructis procurant nomina sua vocari, etc.

In sepulcro igitur constituta est tibi domus morienti, cui viventis tantummodò locus conceditur, in quo brevissimè tanquam in tabernaculo debili et infirmo possis habitare. Aptè autem dicitur *domus constituta*: in Hebræo est מוֹגֵד *moghed*: quod propriè significat locum statutum, ut in eo plures congregentur, aut in unum convenient, quomodò dantur in civitatibus domus communes, ad quas omnes conveniunt, ubi omnes promiscuè congregantur: qualis erat synagoga apud Judæos, et templa apud nos. Pagninus vertit: *Ad domum congregationis omnis viventis*. Regia: *Ad domum conventus omnis viventis*. In mundo unusquisque locum suum habet ab alio separatum, dives à paupere, nobilis ab ignobili, dominus à servo; sed in sepulcro constituta est domus, in quâ omnes congregentur, simul in unum dives et pauper. *Parvus et magnus ibi sunt* (inquit Job, cap. 3, 19,) *et servus liber à domino suo*. Quamvis princeps Isboseth et dux Abner dùm viverent grandi dissidio ab invicem fuissent separati; demorui tamen *tulerunt caput Isboseth, et sepelierunt in sepulcro Abner*, 4 Reg. 4, 13. In schachorum ludo, quamdiù calculi super tabulam stant erecti, unusquisque locum suum tenet juxta suam

qualitatem ac dignitatem; dùm tamen è tabulâ extrahuntur, omnes turmatim uno eodemque includuntur sacco. *Aperi sepulcra*, inquit sanctus Augustinus, serm. 48 ad Fratres in eremo, *et vide, an discernere possis, quis dominus, quis servus, quis pulcher, quis deformis, quis dives, quis pauper*. Et propterea funera vocamus *exequias*; quia mors omnes exæquat.

Aliqui dicunt vocem מוֹגֵד *moghed* significare testamentum; ut vertere possis: *Ibi constituta est domus testamenti cunctis viventibus*; id est, domus jure testamenti omnibus conveniens. Hæc domus testamentario jure tibi convenit à primo omnium parente, qui jure hæreditario hoc solummodò tibi reliquit; per illum enim ingressa est mors, *et ita in omnes homines mors pertransiit*, Rom. 5, 12.

VERS. 24. — VERUMTAMEN NON AD CONSUMPTIONEM EORUM EMITTIS MANUM TUAM; ET SI CORRUERINT, IPSE SALVABIS (1). Non autem ideò, inquit, per mortem

(1) Quilibet ad interitum properat; tuque sepulcrum veluti communis itineris terminum statuisti; sed non vis eos penitus interire, quin potius in hæc vitâ servas; si quid labantur, statim erigis. Hæc tua est, Domine, providentia erga hominum genus universum; mecum verò aliter decrevisse videris. Neque enim satis habes, si me ad mortem urgeas: tu stimulos addis cruciatui et doloribus. Hebræus ̄ 23: *Sepulcrum est statio suprema omnium mortalium*; ̄ 24: *Sed manum suam Deus in tumultum non injiciet; et cum vulnerantur, sanantur*. Deus saltem hominibus tranquillam in sepulcro quietem permittit, et cum illis lethalem ictum inflixerit, statim doloribus et periculis liberantur. Itaque sævior est mortuorum conditio quam meâ. Septuaginta: *Utinam possem mihi ipsi manum afferre, aut rogare alium, et faceret hoc mihi!* Nihil tale in Hebræo. Chaldæus: *Verumtamen non usque ad os suscitabit plagam suam, si etiam in scabie ponit emplastrum*. Ut aliquam hoc loco sententiam expriment interpretes ex Hebræo hic obscurissimo, penitus dissident. (Calmet.)

VERUMTAMEN, etc., seu, ut penitus consumar, puta etiam secundum animam; nam hæc est immortalis. *Et si corruerint*, seu morte occubuerint, *ipse salvabis*, id est, suo tempore rursus excitabis. Hebraicè: *Si in contritione*, seu dùm morte conteruntur, *clamor eis*, adfuerit, id est, ad te clamaverint, te invocaverint. Græcè est, *utinam possem* (supple, bonâ tuâ veniâ) *me ipsum occidere, aut alium rogare!* etc. Innuit intolerabilem dolorum acerbiter, inquiunt S. Ambrosius, Augustinus, Basilius, Chrysost., Olympiodorus, et alii in Catenâ. (Tirinus.)

Interpretationis diversitatem creat dictio בעי *beï*; quam plures pro nomine עי *acervus*, *tumulus* (Mich. 1, 6, cujus plurale extat Ps. 79, 4.) cum ב *præfixo* habent. Horum plerique verba לֹא-בְעֵי יִשְׁלַח *lâ-beï yishlah* sic vertunt: *Verum non in acervum, seu tumultum mittet manum Deus*, ut scilicet inde hominem eripiat, i. e., ubi hominem peremerit et in sepulcrum amandarit, non inde eum extrahet. L. Capellus: *« Tantummodò in tumultum non mittet manum suam. Hoc saltem bene novi, quod post mortem, ubi jacebo in sepulcro, non sæviet in me; nempe,*

« Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

« Satis illi erit, me, dùm vivo, vexasse; unâ cum vitâ cessabunt dolores mei. » Sed quum עי *nonnisi de acervis ruinarum, seu de rudibus, nusquam de sepulcrali tumultu, usurpatum reperiatur; alii h. l. exitium eo nomine significare putarunt, inter quos R. Parchon, qui per שׁוֹמְרוֹה *desolationem, excidium* explicavit, observante et probante Rossio; qui in Varr. Lect., ad h. l. hanc nostri loci proposuit interpreta-*

spero liberari à miseriâ, quòd per eam arbitrer me prorsùs consumendum et secundum corpus et securitatem : « Scio equidem quòd mors me reducet in pristinum pulverem, et quòd sepulcrum constitutum est omni viventi (§ 23); veruntamen non in desolationem, sive ad consumptionem, manum Deus injicit; si, dum exitium infert (בפיד), illis est clamor, i. e., ad eum clamant, eumque implorant, vel, si mavis, si exitium infert, solatium tamen aliquod illis est, imploratio, spes, salus. Singula enim significare potest שרע. Quarum tamen explanationem nulla sensum satis concinnum et reliquæ orationis seriei congruum fundere videtur. Sed monuit jam R. Levi, ב in בעי esse radicale, et significare id nomen petitionem, depravationem, à verbo בעא, petere, rogare, implorare, Aramæis perquam usitato. Vertimus igitur : Nihil deprecatio! scil. prodest, extendit manum! sive, subaudito כי, quando manum extendit ad plagas infligendas, vel, ad perdendum, respondet enim בפידין in altero hemistichio, sicut בעי שרע. Verba autem א-ב-ב-פיד לרן א-ב-ב-פיד לרן antebac nobis sic reddenda videbantur : Num in exitio ejus, i. e., ab eo illato, quum homines perimere decrevit, clamor illis, scilicet quicquam prodest (ut ל' supra, § 2)? Sed jam mallet, א-ב-ב-פיד לרן, sic vertere : Etsi cum exitium ille infert, tamen illis plagam suam immittit ut eos perimat, id tamen eos non liberabit à morte. שרע, clamor, vociferatio, à verbo שרע, vociferari, Isa. 29, 9, supra, 19, 7, et mox § 28. Qui pro tertiâ pluralis pronominis feminini habent, vel cum Aben-Esra נפשות animabus subaudire, vel per archaismum pro לרן usurpatum habere debent, ut contra masculinum רם, Judic. 21, 22, coll. 24, 19, 24, Num. 27, 7, et רבה Rhut. 1, 22, Zac. 5, 10, de mulieribus usurpatur. Vide Schroederi Syntax., Reg. 31, et Storr's Observat. p. 117. Nos quidem vix dubitamus, nostrum רן idem planè esse quod Chaldaicum רן, is, ille, Syriacum, ille, iste, et Arabicum, aliquis, hoc loco collectivè sumendum. Pro לרן, in pluribus cod. à Kennicotto ac Rossio inspectis legitur לרם, quod manum emendatoris sapit. L. Cappellus posterius hemistichium sic explicat : An in exitio ejus clamant illi? i. e., an illi, quos Deus dat exitio, quos afficit morte, lugent, clamant, dolent in sepulcro? quasi dicat : Minimè, nullus est nempe doloris sensus in morte; isthic quiescunt homines à laboribus suis. Addit tamen, posse verba Hebraica et sic verti : An in corde ejus est clamor? i. e., an ille curat, an illi cordi est clamor morientium? Videlicet פיד Arabibus cor significare Cappellus asserit. Dathius Doederlinii conjecturam secutus, pro לרן ponendum esse לרן gratiæ, hunc versum ita vertit : Sed nonne precari licet, si Deus affligit? Si exitium infert, nonne gratiam ejus implorare fas est? Videlicet hoc, ex ejus sententiâ, vult Jobus, nunquam, ne in gravissimis quidem afflictionibus, omnem spem abjiciendam esse; Deum pro misericordiâ suâ non posse non admittere preces miserorum. Quod tamen reliquo Jobi sermone, qui hominis de rebus suis planè desperantis animus spirat, minùs congruere videtur. H. Muntinghe in versione H. A. Schultensii à se continuatâ, nostrum locum ex interpretatione à N. G. Schroedero secum communicatâ, sic transtulit : Attamen in, seu contra tumulum non extendes manum tuam ad me affligendum, ubi, seu quando in exitio ejus (sepulcri), i. e., morte illic liberatio erit. א-ב-ב-פיד Schrodederus pro quando, cum, ut Genes. 37, 8, Num. 36, 4. לרן ipsi est adverbium, i. q. רבה, unde לרבה illic, Ezech. 1, 23; שרע verò non diversum credit significatu à ושרעה salus, salvatio. Eadem-jam Kimchius in medium protulit sententiam in Lexico, ubi hunc versum sic explicat, quasi Jobus se consolans dicat : Verum non in accer-

dum animam. Tametsi enim in mortem trades omnes homines, ut separetur ad tempus anima à corpore;

vum, seu tumulum, manum injiciet, ubi semel mortuus fuero, saltem mihi parcat, eò manum non inferret percutiendi causâ; si in percussione suâ, scilicet manum injiciat homini, eum perimens, erit illis, quos interemerit, jam sepultis salus, jam ejus manus evaserint, ibi ab afflictionibus, quas hic patiebantur, immunes erunt, ut supra, 3, 17, dixerat. Novâ ratione hunc versum explicavit Pareau, qui cum sic reddit : Enimverò in tumulum meum (ille) manum non immittet; quando orcus ejus me tenebit, ibi respirabo. Ad quæ in notâ hâc observat : עי pro עי, ut עי scribi solet pro עי nisi ellipsis censeatur adesse affixi, apud nostrum haud infrequens. Sic mox פיד pro פיד. In posteriore hemistichio א-ב-ב-פיד est pro

א-ב-ב-פיד א-ב-ב-פיד. Propriè itaque esset : Quando ero in ejus interitu, sed פיד hic est mortis lethique sedes, ut ברת supra, § 23, et אבדון supra, 26, 6, 28, 22, et פיד est interitus, sive, orcus Dei, i. e., Dei subiectus imperio. לרן, vel quod alii habent codices, לרם est adverbium loci, quale quoque est רבה 2 Sam. 1, 10. Sic ברה etiam usu adverbiali ponitur supra, apud nostrum 22, 21, ubi verterim hinc, hoc pacto. Denique שרע propriè est laxatio gutturis. Vid. A. Schultens ad h. l. Pro ושרעה nostrum ושרע ut Kimchi et alii, et Hieronymus cepit, cæteroque planè diversam sententiam exprimens : Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam, et si corruerint, ipse salvabis. Sed longius à verbis Hebræis discessit Alexandrinus : Et θρῆνον δυναμην ἐμαυτὸν χειρῶσασθαι, ἢ δεηθῆναι ἐτέρου, καὶ ποιῆσαι μοι τοῦτο. Utinam possem me interficere, vel alium rogare, qui hoc mihi præstaret! Conjeciebat Cappellus, interpretem verba ושרע accepisse pro interficere, quomodo Latini dicunt, manum sibi inferre; porro בעי à בעה, querere, rogare, derivasse, denique pro ושרע illum ושרעה legisse.

De Rossi verò pro ושרעה Alexandrinum putat legisse ושרעה. Sanè בי et Syrus expressit, cujus interpretatio talis est : Sed non in me extendet manum suam, et cum clamavero ad eum me liberabit. Chaldaeus : verum non cum furore immittet plagam suam, si tempore angustiae ejus, i. e., quâ homines afficit, suscipit preces eorum, afflictorum. (Rosenmuller.)

Vulg.: Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam. בעי consumptionem non significat. Et tertiam personam in secundam mutavit.

An in exitio ejus clamant illi? hoc est, an illi quos Deus dat exitio, quos afficit morte, lugent, clamant, dolent in sepulcro? quasi dicat : Minimè, nullus est nempe doloris sensus in morte; isthic quiescunt homines à laboribus suis. Hæc dicuntur (uti alibi, hoc libro, sæpius) ex sensu carnis, quæ mortem putat ultimam rerum lineam. Vulg.: Et si corruerint ipse salvabis. ושרע accepit pro ושרעה. Septuaginta toto hoc versu longius abscesserunt : Et θρῆνον δυναμην ἐμαυτὸν χειρῶσασθαι, ἢ δεηθῆναι ἐτέρου, καὶ ποιῆσαι μοι τοῦτο, utinam possem me interficere, vel alium rogare, qui hoc mihi præstaret! Verba desperabundi, et animum planè despondentis, quorum nec vola nec vestigium est in Hebræo, nisi quòd ושרעה videntur accepisse pro interficere, quomodo Latini dicunt, manum sibi afferre. Et בעי quasi essent à בעה quod querere, et rogare significat; denique pro ושרע videntur legisse ושרעה. Hebræa possent etiam sic reddi : An in corde ejus est eorum clamor? hoc est : An ille curat, an cordi est illi clamor morientium? פיד Arabibus cor significat, quæ significatio sensum fundit percommodum.

(Lud. Cappellus.)

Je sais que vous me livrez à la mort, où est marquée la maison de tous ceux qui vivent. Mais vous n'étendez pas néanmoins votre main pour les consumer entièrement; car lorsqu'ils sont abattus, vous les sauvez. — Les per-

non tamen emittes manum tuam ad totalem eorum consumptionem; nec extends potentiam tuam, ut penitus homines in nihilum redigas; ita ut neque corpus remaneat post mortem, neque anima, vel ut nunquam reuniantur corpus et anima; quemadmodum bruta animalia dum moriuntur penitus intereunt, etiam securum animam et sine spe resurrectionis prorsus consumuntur. Imò verè etiamsi homines per mortem cadant, et ad tempus deficiant per separationem animæ à corpore; tu tamen dexterâ omnipotentiae tuæ salvabis eos. Universos quidem et bonos et malos servabis secundum animam, non permittens animam cuiusquam secundum substantiam interire cum corpore. Item universos servabis ad resurrectionem, sic ut suo tempore resurgant in corpore et animâ vel ad gaudia, vel ad supplicia. Bonos verò speciali ratione salvabis omnes ad vitam et gaudia sempiterna. *Justus enim*, inquit Sapiens, *si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*, Sap. 4, 7. Hanc justorum mortem ut sortem felicem laudavit sanctus David, ejus carmen est, Psal. 115, 15 : *Præiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus*. Præiosa quidem, sive quia ut sortem magni valoris non permittit Dominus passim et temerè ab impiis inferri; sive quia pro eâ cohonestandâ atque leniendâ Filius ipse Dei non erubuit carnem induere; sive quia hujusmodi mortem consuevit mercede amplissimâ remunerare. Hæc igitur mors à sapientibus et prudentibus vitæ meritò præponitur, quòd aliquid

sonnes attachées à la terre ne font guère d'attention à cette parole étonnante : *Je sais que vous me livrerez à la mort, où est marquée la maison de tous ceux qui vivent*. Qui pourrait effectivement s'appliquer avec tant d'ardeur à faire ici-bas de grands établissements, et à se bâtir de magnifiques maisons, s'il disait en lui-même, comme Job : *Je sais, mon Dieu, que vous me devez livrer à la mort, et que c'est dans le tombeau que vous avez établi la demeure de tous ceux qui vivent* : Que c'est là où se terminent ces vastes projets des conquérants de la terre; et que ceux à l'ambition desquels l'univers ne suffit pas, doivent néanmoins envisager cette maison d'un sépulcre si étroit et si obscur, comme *la maison qui est destinée à tous les vivants*. Toute la consolation des vrais serviteurs de Dieu, tel qu'était Job, c'est qu'en pensant à cette dernière maison où ils doivent demeurer après leur mort, ils ont une humble espérance, que *Dieu ne les consumera pas entièrement*, mais qu'il sera leur Sauveur; et que *cette chute*, comme il l'appelle, ou cette mortalité de leur corps, sera suivie d'un salut très-abondant; puisque toutes les afflictions par lesquelles *la main sévère de Dieu* les aura comme brisés pour un temps, deviendront pour eux une source de bénédiction.

On peut dire encore que, selon le sens qui paraît le plus littéral, Job soupirant dans les douleurs effroyables qu'il souffrait, se consolait en quelque façon avec Dieu, en lui disant qu'il savait bien qu'elles ne dureraient pas toujours; mais qu'il lui ferait la grâce de l'en délivrer enfin *en le livrant à la mort*. Car si saint Paul, en considérant les tristes effets que produit la concupiscence, s'est écrié : *Qui me délivrera de ce corps de mort?* il n'est pas fort étonnant non plus que Job, qui souffrait les plus horribles tourments que l'on puisse concevoir, et qui se voyait en danger à tous moments de se perdre par l'impatience, ait envisagé la mort et l'ait souhaitée, dans l'espérance que celui qui l'exposait à une si rude épreuve, *deviendrait enfin son Sauveur après sa mort*. (Sacy.)

magnum et pretiosum habeat absconditum, cujus gratia ipsa quoque sit bona atque pretiosa. Et reverè ita est; nam hæc justorum mors finis est laborum, principium quietis; fuga tristitiæ, et adventus lætitiæ; sedatio tempestatis, et initium tranquillitatis; consummatio exilii, et reditus in patriam, in quam tot periculis superatis, tot laboribus exantlatis, et tot afflictionibus sustentatis, conati sumus repedare.

O verè felix et beata sanctorum mors, quam tot ac tanta bona nobilitant! Quis enim somnum non amet, ex quo in vitam immortalem evigilet? Quis non peregrinationem suscipiat, non jam ut sanctorum reliquiis veneretur, sed ut sanctis sanctus factus assideat? Quis non libens se dedat itineri, quò in patriam desideratam veniat? Quis non transitum à terrâ in cælum, ab exilio in regale palatium, à mortalitate ad immortalitatem gaudens exultansque suscipiat? Quis non calicem amarum dispensatione Domini edulcatum gustet? Quis non carcere exeat, ergastulum fugiat, peccandi occasiones relinquat? Quis non in curiam regiam triumphator ascendat, in quâ eum angeli ob victorias de mundo, de diabolo et de carne reportatas coronatum læti et exultantes excipiant? Quis tandem non alacer revertatur in domum suam, ubi eos amplectetur, quos aut ex facie novit, aut nôsse desideravit, et cum eis semper vivere concupivit? Hæc autem domus patria cœlestis est, quam justus clavis mortis aperit. *Ubi eos charorum numerus expectat* (ut verbis S. Cypriani utar) *parentum, fratrum, frequens eos et copiosa turba desiderat, jam de suâ immortalitate securâ et adhuc de eorum quos diligunt mortalitate sollicita*. Omnibus quidem moriendum et hinc emigrandum est; sed qui pretiosam sanctorum mortem consequi desiderat, eorumdem quoque vivendi rationem teneat necesse est. Huc spectat prudens illud ac salutare monitum S. Bernardi, epist. 105, sic scribentis : *Volo te, inquit, mortem etsi non effugere, certè vel non timere. Justus quippe mortem etsi non cavet, tamen non pavet; denique si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*, Sap. 4, 7. *Moritur quidem justus, sed securè; quippe cujus mors ut presentis est exitus vitæ, ita introitus melioris. Bona mors si peccato mortaris, ut justitiæ vivas. Hæc mors necesse est ut præcurrat, ut sequatur illa securâ. In hac vitâ quamdiù durat, compara tibi illam quæ semper durat. Dum vivis in carne morere mundo, ut post mortem carnis Deo vivere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circumdet lætitiâ? O quam beati mortui qui in Domino moriuntur, audientes à spiritu, ut requiescant jam à laboribus suis*, Apoc. 14, 13. *Non solum autem, sed et succedit jucunditas de novitate, ac de æternitate securitas. Bona proinde mors justi propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem* Sic ille. Discamus itaque mori, ut benè moriamur; quia nemo benè facit quod nunquam præstare didicit. Vivamus sanctè, ut in perpetuum vivamus. Colamus perfectam justitiam, quæ nos in vitâ dirigat per semitas æquitatis, et in morte defendat ab operariis iniquitatis, et post mortem in sedes immortalitatis deducat.

VERS. 25. — FLEBAM QUONDAM SUPER EO QUI AFFLICTUS ERAT (1), ET COMPATIEBATUR ANIMA MEA PAUPERI. Id est : Ex affectu misericordie condolebam miseris, lugens cum lugentibus, et flens cum flentibus : neque verbo aut signo commiserationem tantum ostentabam ; verum ex intimo cordis affectu illis condolebam, atque etiam re ipsa pro mea virili illorum miseriis succurrere studebam. Ita superiori capite, versu 13 et 25, se *cor viduæ consolatum* asseruit, et glorioso honoris titulo *mærentium consolatorem et patrem pauperum* appellavit. Ubi vide quæ de eximia Jobi in egenos misericordiam notavimus ; quibus hic tantum addo quod habet Chrysostomus ad hunc locum, hom. 16, in Mattheum : *Si, inquit, certa est merces etiam gemituum ac ucrymarum, quando et verbum et studium aliaque plurima concurrerint, considera quanta sit retributio conferenda. Nam ipsi quoque cum inimici essemus Dei, Unigenitus nos ei reconciliavit, irato medium se inferens et opponens, qui et plagas pro nobis suscepit et mortem. Studeamus igitur et nos eos qui affliguntur de malis innumeris liberare, etc.* Ita D. Chrysostomus, qui nobile quoddam eleemosynæ genus esse dicit *στυγερῶν, ingemiscere*, et flere propter eos qui affliguntur. Hinc viri misericordiarum in hæc hominum societate communique nexu religionis, cum mysticum omnium efficiant corpus, si quod malum in alium cadit, illud minimè à se alienum putant, sed potius æquum honestumque opinantur, alienis doloribus affligi. Omnes quidem ad illud invitât Sapiientis monitio, Eccli. 7, 37 : *Ne desis plorantibus in consolatione, et cum lugentibus ambula.* In arcano autem sermone ambulare cum aliquo, est illius mores et agendi rationem imitari. Quare cum lugentibus ambulare nihil est aliud, quam cum illis se quoque luctui lamentisque tradere ; unde illud Apostoli, Rom. 12, 15 : *Flere cum flentibus.* Quod præceptum longè ante religiosissimè Job tenuerat, ut qui fuerit collactaneus miserationi, quam inde ab infantia uberibusque hauserat, de se enim hic verè testatur in hunc modum : *Flebam quondam super eo qui afflictus*

(1) דים—לקשה לא במיהו לקשה, si non flevi ob (Heb. ad) durum die, sub., *faciat mihi Deus hoc, etc.* Quidlibet mali obtingat, si non deslevi calamitosos ; annon flevi (sive deploravi) durum (vel difficilem) die? vel, pro eo (sive cum eo) cui dura erant tempora? Equidem eos deslevi, etc.

ET COMPATIEBATUR, etc. עגבמה נפשי לאבחי, *contristata est* (vel *anxia fuit*, repete, si non) *anima mea ob inopem, vel, ob aliorum paupertatem, vel, cum egeno, pauperum vicem animo dolui*; lacrymæ non erant fictæ, sed ex corde, etc., q. d. : Quomodo hæc mihi nunc accidunt, quasi ego in mea prosperitate calamitosorum non fuero miseris? Imò verò sors afflictorum mihi semper gravissima erat. Cur igitur mihi nemo condolet? nec Deus, miserator afflictorum, nec hominum quispiam? Perstringis ingratus amicorum animum. עגב alibi non occurrit in Scripturâ, sed apud Rabbinos frequens est. Quidam vertunt, *restagnavit lacrymis*, etc. ab עגב stagnum, quasi ע pro נ sit positum ; quod forsitan subtilius est. Alii per ורי expouunt, quasi affine ור עגב ustulari ; nimis curiosè. Syriacum est, et sign. *tristari*. עגבמה est *tristitia*. Et Rabinis frequens est עגבמה נפשי, pro quo aliæ editiones Targum habent עגבמה quasi ab עגב, q. d. : *Anima æstuans, se effundens, liquans.* (Synopsis.)

erat, et comptiebatur anima mea pauperi. Hoc præsertim nomine Jobum apud suos regium nomen consecutum puto, imperique insignibus ornatum ; quandoquidem ex mente D. Chrysostomi nemo videri debeat ad alios moderandos idoneus, quam qui noverit *συμπαθεῖν, condolere*, flere cum flentibus, miseriisque aliorum tangi et calamitate : propter illud virtutis ornamentum tam excellens, ut cognatum cælo videatur, ait Moysen evectum à Deo fuisse *ἐπι θρόνῳ ἐν τῆς θεου γωνίας, ad thronum publici dominatus et populi gubernationem*, cum sæpe jam specimen suæ humanitatis pignusque dedisset, et acerbo gentis casu sic afflictus commotusque fuisset, ut mærore plenus lacrymisque se deleri de libro vitæ peteret, ne populis infando exitio premeretur. Hæc est planè regii animi nota et heroicæ charitatis, alienas miseras ducere suas, illaque proprio suo dolore mitigare atque minuere.

VERS. 26. — EXPECTABAM BONA (1), ET VENERUNT MIHI MALA : PRÆSTOLABAR LUCEM, ET ERUPERUNT TENEBRÆ : Conqueritur maximè de suis ærumnis, eò quòd post multa patrata bona tot in eum irruerint mala, q. d. : Cum semper in alios fuerim misericors, sperabam fore ut etiam mihi consimilis exhiberetur et à Deo et à proximis misericordia, si quando in casus adversos incidissem ; sed è contra evenerunt mihi pro expectatis bonis inexpectata mala, nec Deo miserente, scilicet quantum ad externam consolationem, nec homine ; quoniam etiam illi qui ad consolandum me accesserunt longè gravius afflictum animum meum exulcerarunt. Porrò *lucem* pro prosperitate, *tenebras* verò pro adversitate ponit, ac si dicat : Putabam reliquum vitæ tempus me peracturum in jucundo statu pristinae felicitatis, eò quòd tam devoto corde Deum timuissem, et pauperum miseris fuisset ; sed subito et ex improvise obruerunt me adversitates quibusvis tenebris tetiores.

Annotat hic Joannes à Jesu Maria, plerosque piissimos Dei cultores, tunc præsertim cum religiosius agunt, et eximia pietatis opera exercent, ut meritò sibi videantur peculiare aliquid divinae benevolentiae signum expectare, gravius premi, ac in tristiore animi ariditatem ac desolationem incidere.

VERS. 27. — INTERIORA MEA EFFEBUERUNT (2) ABSQUE

(1) Quia nimirum in miseros et egentes misericors fueram. (Menochius.)

כי טוב קיותי, *quia bonum expectavi, etc.* Refertur potest vel ad omnia superiora, q. d. : Hæc tam gravia (aptius forsitan dixisset *graviter*) perfero, quia cum bona expectassem, en sum in malis, etc. Vel potius ad proximam sententiam, q. d. : Calamitosos deslevi, quia sperabam inde mihi bene futurum ; at longè secus accidit, etc. Quasi nunc propterea affligar, nullo mei miserente, quia miserorum vicem doluerim, etc. Affectu, ut solet, abreptus loquitur. Vel sic veritas : *Profecto, vel sanè, bonum, etc., ut לי sit expletivum.* Alii : *Quanto autem (vel nihilominus quum) bonum expectavi, tunc venit malum.*

PRÆSTOLABAR, etc. ונתחלה, *et quanto præstolatus sum lucem, etc.* Idem repetit, sed parabolicè. *Lucis* nomine prospera, *caliginis* adversa, intellige. (Synopsis.)

(2) Æstu et cruciatu mea uruntur præcordia. (Menochius.)

ULLA REQUIE, PRÆVENERUNT ME DIES AFFLICTIONIS. Sed parùm, inquit, fortassè videretur, si tantùm in superficie carnis aut in extremis partibus corporis ista desæviret afflictio: nunc verò etiam usque ad intima viscerum, nervorum, ossium et medullarum penetrat horrenda corruptio ac tabes, quæ calore supra modum effervescente quasi inflammat, et ebullire facit omnia intestina, unde continuus nascitur in toto corpore cruciatus, qui nullam mihi quietis partem concedit. Philippus nescio quem ingentem cruciatum significari existimati inferni similem: « Magnos, inquit, dolores gehennarum significat, dùm suas cum illis comparat poenas quibus ejus viscera interno fervore coque-
rentur. » Deinde verò quod additur, *absque ullà requie*, sic interpretatur, *quòd doloribus simul et cogitationibus cruciaretur*. Sed prior sensus est simplicior; et est Titelmanni, Pinedæ et aliorum passim interpretum.

PRÆVENERUNT ME DIES AFFLICTIONIS. Id est, ex improvise nihil tale cogitantem oppresserunt. Gravissima est enim ærumna, quæ incautum occupat. Porrò *dies afflictionis* Septuaginta vertunt ἡμεραι πτωχευτικαὶ *dies mendicitatis*. Alii referunt ad diem mortis, quòd videret

בְּרֵי, *intestina, sive viscera, mea, etc.*, cor, jecur, pulmones, etc.

EFFERBUERUNT; רָחַח, propriè fervore seu ebullitione agitata sunt, ut aquæ ferventes et ebullientes, scilicet vi morbi, vel æstu curarum et dolorum.

ABSQUE ULLA REQUIE, וְלֹא דָבוֹר, *et non quieverunt, vel siluerunt*, metaphora καταχρηστικῆ. *Sine internissione servent*.

PRÆVENERUNT ME, קָדַמְתִּי, *anteverterunt me*, mihi nec opinanti acciderunt. *Occurrerunt mihi*; ita vox accipitur Dent. 25, 4, Nehem., 13, 2; item supra 3, 12. *Meque apprehenderunt*. (Synopsis.)

קָדַר הִלַכְתִּי בְלֹא הַמָּזָה, *ater ambulo absque sole*, i. e., non à sole, non insolatus. Docet, in se morbum et mœrorem id præstitisse, quod in aliis solis adustio. Videtur, ut jam Drusius monuit, proverbiale esse, *ater absque sole*, ut, *ebrius absque vino*, Isa. 5, 21. Ad-ditque Schultens, talem comparantem negationem simul inferre gradum incomparabiliter majorem. « Ita dicunt Arabes: *Sapiens, et non ut Locmanus*, i. e., « immensum quantum sapientior. Item: *Dives, et non ut Corachus*, qui videlicet ipsorum Cræsus, pro incomparabiliter divitior. Habes hinc, *atratus incedo*, « interiore æstu cordis, ac viscerum, penitus exustus « atque excoctus; ita ut qui sole ferventissimo, talem « signat חָמָה (à חָמָה, *incaluit*, conf. Cantic. 6, 9, Ps. 19, 7; Isa. 24, 23), exuruntur, ne in minimam quidem « comparationem mecum venire possint. » Pro חָמָה pauci quidam codices habent חָמָה, *ira, furor*, quod ipsum et ab Hieronymo expressum: *Mœrens incedebam sine furore*, necnon à Syro: *In anxietate incedo sine ira*. Alexandrinus: Στενωσὶν πεπόμεμαι ἄνευ φρενῶν, *sine freno*, sed in Complutensi editione legitur ἄνευ θυμοῦ. Ita esset sensus: *Ater incedo absque furore*, aut bile, ut nigri esse solent biliosi et qui irati sunt; at ego, etsi in alterum non iratus, ater sum, nimirum ex morbo. קָדַמְתִּי, quando *sto in æstu* hominum, *vociferor*, cogit me vel invitum doloris magnitudo exclamare et vociferari vel in medio hominum cœtu. Alii putant imaginem depromptam ab iis qui injuriis oppressi, in publicum cœtum, sive congregationem populi prorumpunt, vindictam postulantes, quasi dicat: *Tantus meus dolor est, ut solitarius, ac domi sedens, eum continere nequeam nec mihi temperare amplius, quinimò in mediam congregationem aliorum me prorumpam, et ibi clamem*. (Rossmüller.)

se juvenem aut virum robustum morte præventum, et jam jam moribundum in dimidio dierum suorum. Philippus ad internum iudicii appropinquantis timorem refert.

VERS. 28. — MŒRENS INCEDEBAM SINE FURORE (1), CONSURGENS IN TURBA CLAMABAM. Omnia, inquit, ægerimi et miserimi animi ac conditionis calamitosissimæ documenta præbui. Sed quod ait: *Mœrens incedebam*, obscuritatem adfert, quæ est mœrentis animi tristitia, aliena ab omni luce et jucunditate: quare ex Hebræo legi potest: *Obscurus incessi*, contenebratus, aut quid simile. Sic apud Jeremiam, cap. 4, 28: *lugere terra et mœrere cæli* dicuntur cum obducuntur tenebris. Solent autem tristibus et miseris videri omnia tenebrescere, occupantibus cerebrum spiritibus obscuris, atris et lucis expertibus: quare et illa melancholiam generant quæ nigra sunt. Hinc fit ut obscuritas ad lugubrem et nigrum lugentium habitum referatur. Significat ergo se sibi jam brevi morituro quasi funebrem luctum impendere, quòd nemo futurus sit ex amicis ei superstes, qui defunctum lugeat, et supremum funeris honorem impendat. Ita Pineda. Quod autem addit, *sine furore*, suam mansuetudinem declarat, quâ in tantis doloribus sic ab omni furore iracundiæ sibi temperabat, ut præ doloris vehementiâ nemini convicium aut blasphemiam ingereret. Solet enim furor nonnunquam ex mœrore nasci, cum homo eos ulcisci querit qui sibi mœrorem attulerunt, aut cum mœroris causas à se repellere conatur. Cæterum, inquit, ad satisfac-

(1) Ad solandum et levandum dolorem meum.

(Menochius.)

MŒRENS (fui) SINE FURORE: nam patienter tuli quantumcumque cruciatus; et si præ nimis doloribus cogere, etiam in promiscuâ hominum turbâ clamare et ejulare, quod in viro gravi et constanti signum est extremæ anxietatis. (Tirinus.)

MŒRENS INCEDEBAM, SINE FURORE. Dirè agitatedolorum stimulis, frenum rationis, nunquam dimisi, neque me in præceps rapi sive à dolore, sive ab impudentiâ passus sum. Hebræus: *Ater ambulavi, et non solis æstu*. Iterum v. 30, exhibet sese atrum atque arefactum ab eo quo vorabatur dolore. Describit sæpè Scriptura mœrentes livido ore, atris et fuscis. Fusa in toto ore bilis omnes quidem mœrentes inficit, sed eos præsertim qui nativo colore ad atrum et pallentem accedunt, veluti Judæi et Arabes. Septuag.: *Gemens ivi, et sine freno*, quin cohibere possem singultus et gemitus. (Calmet.)

קָדַר, *ater, pullatus, tristis, lugubri habitu incessi*.

SINE FURORE. Exponendo cum moderamine miseriam meam, patienter tuli cruciatus, etc. Vulg. legit, חָמָה; sed חָמָה est certior lectio. חָמָה בְּלֹא הַמָּזָה, *absque sole*, in tenebris rerum adversarum. *Non ob solem*, vel, à sole, non æstu solis, sed luctu et interno viscerum incendio; ex vi morbi et mœroris quo exhaurior et conficior. Non sol me decoloravit, etc. *Alii ut solem non sentiens*.

Consurgens, etc. Hebr. *Sto*, vel *steti* (vel *surrexi, surgens, quum surrexi*, vel, *si steterim*) in cœtu, sive congregatione, (sub. hominum, vel in Ecclesiâ) *vociferor, clamavi, et clamavi*, vel, *clamitabam* ejulans, Hebr.: *Surgo, in congregatione vociferor*; asyndeton, q. d.: *Etiâ in medio et magno hominum cœtu, ubi me modestiùs gerere oportet, ibi tamen præ vi doloris me continere non possum quin altum inclamem et ejulem*. Vel, *clamo*, ut illi solent qui ad Deum preces fundunt. (Synopsis.)

ciendum nonnihil dolori meo, eumque vel in aliquo mitigandum, post sessionem mihi ipsi molestus (ut solet evenire iis qui graviter torquentur), *consurgens in turbâ clamabam*; id est, inter circumstantes me homines miseriam meam lamentabiliter ejulabam, et explicabam dolorem meum, si fortè (ut fieri solet) ex hoc aliqua mihi posset provenire consolatio. Sed quid? Perparùm à proximis inveni consolationis; unde subdit:

VERS. 29. — FRATER FUI DRACONUM ET SOCIUS STRUTHIONUM (1). Quasi dicat: Concives et cognati mei crudeles sese mihi exhibuerunt ad similitudinem draconum, non solum non consolantes vel alleviantes meum dolorem, verum etiam suis venenosis sibilis, id est, maledicis detractionibus et conviciis, mea vulnera aggravantes; quibus tamen ego nunquam aliterquam fratrem me exhibui, omnem illis ostendens familiaritatem et charitatem. Socii quoque mei, cum quibus ego non aliter quam amicè et socialiter convixeram, facti sunt erga me crudeles et immisericordes quasi struthiones, quibus non sunt viscera misericordiæ, et qui

(1) Vixi solitarius et clam ab omnibus, et miserè ejulavi. *Fratrem esse alicujus* significat, mores et ingenium illius præ se ferre. Utitur non semel Scriptura similitudine luctus struthionum et draconum, ut exprimat acutos et lugubres ejulatus: *Faciám plañctum velut draconum, et luctum quasi struthionum*. Ægrè admodum ex naturali historiâ probatur, draconem et struthionem belluas esse querulas et clamosas; et nos alibi demonstrare conati sumus, Hebræum *Thannim*, quod hic redditur draco, esse piscem cetaceum, ut balenam, vitulum marinum, crocodilum, et *filiam Jahana*, quæ hic redditur *struthio*, cycnum. Septuaginta: *Frater fui sirenum, et socius struthionum*. (Calmet.)

FRATER FUI DRACONUM, etc., id est, similis fui draconibus, nam, ut illi cum vincuntur et opprimuntur ab elephantis, horribiliter sibilant, ut tradit hoc loco D. Hieron., ita ego malis pressus multum dolui, et clamavi.

SOCIUS STRUTHIONUM; pulli enim struthionum à matribus derelicti vehementer dolent et clamant præ fame. Vide Del-Rio, Adagialium tomo 2, adag. 58. (Menochius.)

FRATER (enim) FUI DRACONUM ET STRUTHIONUM. Sept. pro draconibus habent *sirenes*; Olympiodorus legit: *Instar alcyonum et utularum*, quasi dicat: More istorum animalium, præ nimis doloribus ululabam, sibilabam, stridebam. (Tirinus.)

FRATER (vel *germanus*) FUI DRACONUM, i. e., vel 1º habito in loco draconum, h. e., in locis desertis. Vide Psal. 44, 20. Dracones deserta colere et per illa stridere, certum est; vel potius 2º, similis his factus sum, nempe vociferatione et planctu lamentabili. Confer Mich. 1, 8. Dracones in desertis, maximè ab elephantis victi, cum quibus sæpè pugnant, vocem edunt lamentabilem, et horribiliter sibilant.

ET SOCIUS STRUTHIONUM; Hebr.: *Filiabus struthionis*, i. e., junioribus struthionibus feminis, pullis struthionum. Hæ enim maximè lamentabilem in desertis vocem edere solent, fortè propter ova quæ in sabulo pedibus bestiarum calcanda relinquunt, immemores loci ubi pepererunt. Non autem earum taciturnitatem, ut Ramban, sed clamorem potius et gemitum, luctus signum hic notari puto. Significat se lamentis assiduus jam alium effectum, planè deformatum esse. (Synopsis.)

S. S. XIV.

vix propriorum foetuum miserentur. Dicuntur enim struthiones ova sua passim in viis aut arenâ à quovis eò accedente proculcanda diripiendave deserere: sic nimirum etiam socii ac sodales, qui Jobum fovere ac solari in tantis doloribus debuissent, eum dereliquerunt. Alii ideò censent Jobum se draconum ac struthionum fratrem appellasse, quòd ea animantia tristes voces edant, quales Jobus, immenso malorum pondere degravatus, promebat.

Inter dracones porrò et struthiones habitare Job dicitur, quia eorum societatem cogebatur ferre, qui, instar draconum, varii, versipelles, subdoli et vafri sunt; tuum etiam qui ore venena vomunt, et diceria scommataque quasi è plastro jaculantur, tabe obvios quosque aspergunt; tum etiam stolidi sunt, et capite censi: et tamen tot iniquis hominibus undequaque septus, nunquam eorum ingenium moresve hausit, impietatem ebibit, aut vitium imbibit.

S. Hieronymus exponens ista verba: *Socius struthionum*, ait: *Fatuus factus sum et insipiens sicut struthio avis stultissima*, q. d.: Ne arbitremini me sapientiam ostentare, cum argutias vestras callidas et malitiosas eludo; cum multa taceo, et plura dissimulo, fatuus factus sum et insipiens apud vos; at reipsa magis sapiens: nam hæc affectata ignorantia diserta sapientia est: et, qui sic magis desipit, sapit magis. Porrò sensum hujus loci tropologicum vide apud S. Gregorium, lib. 20 Moral. cap. 29, qui per dracones vult designari malitiosos, per struthiones verò simulatores et hypocritas.

VERS. 30. — CUTIS MEA DENIGRATA EST (2) SUPER ME, ET OSSA MEA ARUERUNT PRÆ CAUMATE. Vi morborum et ærumnarum, et maximo mœrore non tantum faciem et carnes extenuatas, sed etiam ipsas ossium medullas absumptas esse significat. Simili sensu David ait ossa sua sicut cremium aruisse. Sanè illud notum est, Prov. 17, 22: *Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis siccat ossa*. Mœror enim vitalem calorem absumit, et nutritionem partium minuens paulatim tabem inducit. Idcirco Plato in Cratylo censet ex Chryssippi et Socratis sententiâ *ἀσπην*, *molestiam animi*, quasi *ἀσπιν* dictam, hoc est, totius corporis dissolutionem.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 20 Moralium, cap. 30, hunc versum exponens, hoc perfectis esse omnibus commune prodit, ut dum infirmi, coelestium obliti

(2) Scilic. ex mœrore et vi morbi, ex febri. Confer Thren. 5, 10.

OSSA MEA ARUERUNT, desiccata sunt et adusta; nam verbum Hebr. propriè *amburi*, et *contrahi ad ignem*. *Exusta sunt; os meum ustulatum est, vel incauit*. Etiam hoc cauma ad ossa usque penetravit, nec cutim tantum et carnem adussit, sed et ossa alioqui solidiora. Ossa, omni medullâ et humore vitali spoliata præ caloris vehementiâ, ferè arida et quasi exusta facta sunt.

PRÆ CAUMATE, ab æstu, præ siccitate.

(Synopsis.)

§

atque sui, ad vitiositatem et scelus prosiliunt, ipsi magno sint in mœrore, atque intimo igne crucientur. Dei enim zelo uruntur et liquefiunt animæ sanctæ, et velut in equuleo distenduntur, cum perire illos vident et divinis bonis spoliari, quos Deus Evangelii lumine collustrat, et amantissimè invitat ad sempiternam felicitatem : et libenter quidvis paurentur, ne miseri in calamitosissimam pestem et salutis perniciem corruerent. Cum Deus Noe diceret homini innocentissimo, et ir. quem oculos benevolentiae suæ conjecerat : *Ego disperdam eos cum terrâ*, Genes. 6, 13, sanctus Chrysostomus ait illum perditum mundi instauratorem, tametsi virtutum omnium præsidio septum, exhorruisse tamen in formidabili Numinis oraculo, et propè immenso animi dolore illud audivisse. Justi enim, quos zelus et divini honoris amor salutisque mortalium inflammant, pro aliorum, inquit, salute ferre quælibet eligerent, et mirum quantum solliciti sunt. Et certè Apostoli docti à Christo, et qui deinde eorum vitam et pietatem secuti sunt, tum dietis suis tum facinoribus ostenderunt, hujus zeli proprium esse devorari, et comedi, et tabescere, et irasci, dolere, exanimari. Vide quæ in Expositione Patrum Græcorum in Psalmos, ad Psalmi 68 vers. 10, notavimus.

VERS. 31.— *VERSA EST IN LUCTUM CITHARA MEA, ET ORGANUM (1) MEUM IN VOCEM FLENTIUM.* Proverbialis est sententia, quâ magna significatur rerum conversio.

(1) Septuaginta : *Psalmus*, quasi dicat : Lætus canebam, mœstus fleo et queror. Prosperè agebam, sed nunc miser sum et infelix. (Menochius.)

VERSA EST IN LUCTUM CITHARA MEA, id est, lætitia mea. Pulsatio citharæ, i. e. hilaritas; meton. adjuncti.

ET ORGANUM MEUM וְעַגְבֵי et lyra mea. Est genus organi nobis ignotum, ab amore vel lusu sic dictum.

IN VOCEM FLENTIUM, h. e., flebilem, in fletum, q. d. : Quæ ante ad hilaritatem comparata sunt, ut musica, ea potiùs luctum mihi cient. Intempestiva est in luctu

CAPUT XXXI.

1. Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

2. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et hæreditatem Omnipotens de excelsis?

3. Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam?

4. Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?

5. Si ambulavi in vanitate, et festinavit in dolo pes meus :

6. Appendat me in staterâ justâ, et sciat Deus simplicitatem meam.

7. Si declinavit gressus meus de viâ, et si secutum est oculos meos cor meum, et si manibus meis adhæsit macula;

8. Seram, et alius comedat; et progenies mea eradictur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, et si

An autem Jobus usus fuerit citharâ et organo sicut David, vel domi habuerit symphonicos pueros, quorum numero cantico laxaret animum, et ad celestium rerum contemplationem excitaret spiritum, incertum est. Hoc tamen certum, in citharâ et organo felicem significari fortunam et hilarem animum; in voce autem flentium et lugubri sono infelicem et ærumnosam sortem, et anxium animum, et mœrore contractum. Quare captivi Babylonii cum nihil sibi in alieno solo jucundum promitterent, mœrentes animis ac diffluentes lacrymis ad Babylonica fluentia in salicibus organa sua suspenderunt. Id quod ad custodiam castitatis referens Methodius, organa, inquit, vocant habitacula sua, quæ suspenduntur à funibus castitatis, ut tangant laquearia, ne rursùm abjecta in intemperantiæ lacu volutentur. Hæc enim castorum princeps cura est et continuum opus, sese à terrâ disjungere, attollere mentem et cogitationem in cœlum, beato suspendio esse elevatos, nec permittere ut animus et ipsa membra, quæ organa sunt Spiritûs sancti, ullâ contagione polluantur. In salicibus autem suspenduntur, dum omnem speciem inhonesti motûs refugiant, coercent corporis sensus, et nimiam eorum libertatem comprimunt. Denique flent super flumina Babylonis, dum Sionis recordantur, et deplorant hujus vitæ miseriam et continuam calamitatem, in quâ semper domi et foris sunt hostes omni ratione metuendi, qui insidias pudicitiae moliantur : contra quos quomodo Job sese armaverit defenderitque, audies sequentis capituli versu primo ac sequentibus.

musica. Omnis mea lætitia, cujus signa sunt instrumenta musica, in mœrorem et animi anxietatem versa est. (Synopsis.)

Septuaginta וְעַגְבֵי reddunt ψαλμῶν. Instrumentum est musicum, à jucundo et amabili sono sic dictum; nam verbum וְעַגְבֵי amoris jucunditatem et suavitatem denotat. (Lud. Cappellus.)

CHAPITRE XXXI.

1. Car j'ai toujours eu si peur d'offenser mon Dieu, que j'ai fait un accord avec mes yeux, pour ne penser pas seulement à regarder une vierge;

2. Parce que je disais en moi-même : Si j'en usais autrement, et si je m'abandonnais à l'impureté, quelle union Dieu, qui est la pureté même, aurait-il avec moi? et quelle part le Tout-Puissant me donnerait-il à son céleste héritage?

3. Dieu ne perdra-t-il pas les méchants? et ne rejettera-t-il pas celui qui commet l'injustice?

4. Ne considère-t-il pas mes voies? et ne compte-t-il pas toutes mes démarches?

5. Si donc j'ai marché dans la vanité et le mensonge, et si mes pieds se sont hâtés pour dresser des pièges aux autres, le Seigneur ne le connaîtra-t-il pas, et n'en prendra-t-il pas la vengeance?

6. Mais que Dieu pèse mes actions dans une balance juste, et qu'il connaisse la droiture et la simplicité de mon cœur.

7. Qu'il examine si mes pas se sont détournés de la voie de ses commandements, si mon cœur a suivi l'attrait de mes yeux, et si quelque souillure s'est attachée à mes mains.

8. S'il trouve que cela soit ainsi, je veux bien qu'il me punisse. Que je sème, et qu'un autre mange ce que j'aurai semé; et que ma race soit retranchée de la terre jusqu'à la racine.

9. Si l'égarement d'une femme a séduit mon cœur,

ad ostium amici mei insidiatus sum :

10. Scortum alterius sit uxor mea, et super illam incurventur alii.

11. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima.

12. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina.

13. Si contempsit subire iudicium cum servo meo et arcilla mea, cum disceptaret adversum me.

14. Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus? et cum quaesierit, quid respondebo illi?

15. Numquid non in utero fecit me qui et illum operatus est; et formavit me in vulva unus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, et oculos viduae expectare feci;

17. Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea :

18. (Quia ab infantia mea crevit mecum miseratio; et de utero matris meae egressa est mecum;)

19. Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem;

20. Si non benedixerunt mihi latera ejus, et de vel-
libus ovium mearum calefactus est :

21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cum viderem me in porta superiorem :

22. Humerus meus à junctura sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus confringatur.

23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui.

24. Si putavi aurum robur meum, et obrizo dixi :
Fiducia mea :

25. Si lætatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea ;

26. Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incendentem clarè :

27. Et lætatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo ;

28. Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum :

29. Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, et exultavi quòd invenisset eum malum.

30. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.

31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei : Quis det de carnibus ejus ut saturemur?

et si j'ai dressé des embûches à la porte de mon ami, pour le déshonorer en son absence,

10. Que ma femme soit déshonorée par un autre, et qu'elle soit exposée à une prostitution honteuse.

11. Car l'adultère est un crime énorme, et une très-grande iniquité, que les juges doivent punir avec la dernière sévérité.

12. C'est un feu qui dévore jusqu'à une perte entière, qui extermine jusqu'au moindres rejets, et qui conduit jusqu'à l'enfer.

13. Si j'ai dédaigné d'entrer en jugement avec mon serviteur et avec ma servante, lorsqu'ils disputaient contre moi; et si j'ai refusé de leur rendre justice, ce sera aussi un très-grand malheur pour moi.

14. Car que ferai-je, quand Dieu se lèvera pour me juger? et lorsqu'il me demandera compte de ma vie, que lui répondrai-je, pour me justifier?

15. Celui qui m'a créé dans le sein de ma mère, n'a-t-il pas aussi créé celui qui me sert? et n'est-ce pas le même Dieu qui nous a formés tous deux?

16. Si donc j'ai refusé aux pauvres ce qu'ils voulaient pour soulager leur misère, et si j'ai fait attendre les yeux de la veuve sans lui rien donner :

17. Si j'ai mangé seul mon pain, et si l'orphelin n'en a pas aussi mangé avec moi, comment oserai-je paraître devant Dieu, qui est leur père comme le mien? Mais mon cœur a été bien éloigné de cette dureté.

18. Car la compassion est crue avec moi dès mon enfance, et elle est sortie avec moi du sein de ma mère.

19. Si j'ai négligé de secourir celui qui, n'ayant point d'habit, mourait de froid, et le pauvre qui était sans vêtement;

20. Si les membres de son corps ne m'ont pas béni, lorsqu'ils ont été échauffés par les toisons de mes brebis, dont je l'ai revêtu;

21. Si j'ai levé la main sur le pupille, lors même que je me voyais le plus fort dans l'assemblée des juges, et que je pouvais l'opprimer impunément;

22. Je consens, non-seulement que la main coupable périsse, mais que mon épaule entière tombe, étant déunie de sa jointure, et que mon bras se brise avec tous mes os. Mais j'ai été très-éloigné de commettre ces violences et ces injustices.

23. Car j'ai toujours craint Dieu, comme des flots suspendus au-dessus de moi, et je n'ai pu supporter le poids de sa juste colère.

24. Si j'ai cru que l'or était ma force, et si j'ai dit à l'or le plus pur : Vous êtes ma confiance;

25. Si j'ai mis ma joie dans mes grandes richesses et dans les grands biens que j'ai amassés par mon travail;

26. Si j'ai regardé le soleil dans son plus grand éclat, pour l'adorer comme un Dieu; et si j'ai rendu le même honneur à la lune, lorsqu'elle était la plus claire;

27. Si mon cœur alors a ressenti une secrète joie, comme s'il avait reconnu dans ces astres quelque chose de divin; et si j'ai porté ma main à ma bouche pour la baiser en leur honneur :

28. Ce qui est le comble de l'iniquité, et un renoncement du Dieu Très-Haut :

29. Si je me suis réjoui de la ruine de celui qui me haïssait; si j'ai été ravi de ce qu'il était tombé dans quelque mal; si j'ai commis quelqu'un de ces crimes, il est juste que je sois châtié. Mais j'en ai été très-éloigné :

30. Car je n'ai point abandonné ma langue au péché, pour faire des imprécations contre celui qui ne m'aimait pas.

31. Si les gens de ma maison, dans l'affection qu'ils avaient pour moi, n'ont pas dit, en parlant de mon ennemi : Qui nous donnera de sa chair, afin que nous en soyons rassasiés, et que nous venions ainsi l'injure qu'il a faite à notre maître? mais bien loin de profiter de cette disposition de mes domestiques, pour nuire à personne, mon plaisir était de faire du bien à tout le monde.

32. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

33. Si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sinu meo iniquitatem meam :

34. Si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me et non magis tacui, nec egressus sum ostium.

35. Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens; et librum scribat ipse qui iudicat,

36. Ut in humero meo portem illum, et circumdem illum quasi coronam mihi?

37. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, et quasi principi offeram eum.

38. Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsâ sulci ejus deflent :

39. Si fructus ejus comedi absque pecuniâ, et animam agricolarum ejus affixi :

40. Pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.

(Finita sunt verba Job.)

32. En effet, l'étranger n'est point demeuré dehors; ma porte a toujours été ouverte au voyageur.

33. Si j'ai tenu mon péché secret, comme les hommes font d'ordinaire, et si j'ai caché dans mon sein mon iniquité, voulant passer pour innocent, quoique je fusse coupable;

34. Si la grande multitude des méchants m'a épouventé, et m'a empêché de faire le bien et de rendre la justice; ou si j'ai été effrayé par le mépris de mes proches; et si, au lieu de chercher à m'en venger, je ne suis pas au contraire demeuré dans le silence sans sortir de la porte de ma maison, pour me plaindre de leurs insultes, ou pour les repousser. Je n'ai commis aucune de ces fautes; et cependant Dieu m'accable de maux.

35. Qui me donnera donc une personne qui m'entende, et qui juge si je me les suis attirés par mes péchés, comme vous le prétendez? ou qui me conduira devant Dieu, afin que le Tout-Puissant écoute ce que je désire de lui représenter pour me justifier des crimes dont vous m'accusez; et que celui qui juge justement, écrive lui-même dans un livre les raisons que nous avons dites de part et d'autre,

36. Afin que je porte ce livre sur mon épaule, exposé à la vue de tout le monde, et que je le mette autour de ma tête comme une couronne?

37. A chaque pas que je ferai, j'en prononcerai les paroles à quiconque voudra les écouter; et je le présenterai à quiconque voudra le lire, comme à mon prince, et je m'en rapporterai à lui comme à mon juge.

38. J'y ajouterai seulement cette nouvelle preuve de mon innocence: Que si la terre que je possède crie contre moi, comme la possédant injustement; et si les sillons pleurent avec elle mon injuste usurpation;

39. Si j'en ai mangé les fruits, sans donner d'argent pour les payer; et si j'ai affligé le cœur de ceux qui l'ont cultivée, en retenant le prix de leur travail;

40. Je souhaite qu'elle produise pour moi des ronces au lieu de froment, et des épines au lieu d'orge.

(Fin des paroles de Job.)

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — PEPIGI FŒDUS CUM OCULIS MEIS, UT NE COGITAREM QUIDEM DE VIRGINE(1). Jobus hic de oculis suis

(1) Pergit Jobus, et tertiam partem aggreditur orationis, quam capite 29 cœperat. Descripto felici eo statu, qui præsentem calamitatem præcessit, conditionem suam post lapsum deflevit capite 30; tum hoc capite 31 sub amicorum oculos exhibet mores suos in prosperis rebus irreprehensibiles: adeo ut omnis, quàm latè patet, ejus oratio intra brevem hanc argumenti complexionem colligi possit: Vixi in eo rerum statu, quo felicitas nullus inter homines est; ex culmine hujus felicitatis decidi in statum quo tristior et miserior nullus est. Inter has vices irreprehensibilem hucusque et inculpatam vitam servavi. Aliam igitur ob causam quàm ob penam criminum Deus me cruciat.

Vitam suam justè rectè tenacem demonstraturus, laudabiles actiones suas longâ serie deducit. Porrò has laudes à viro sancto non ambitio et superbia, sed justa necessitas defensionis expressit, ita fermè uti deinde Apostolus, cum de se ipso cum laude sermonem habere coactus est. Ipsa pariter ratio, quâ Jobus res à se benè et laudabiliter gestas promit, satis demonstrat altè ejus animo insedissem illam Evangelii sententiam: *Postquàm hæc omnia feceritis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.*

Elogii sui exordium facit narrans se pepigisse fœdus cum oculis suis, ne vel semel virginem aspicerent, ne fortè rei periculosæ aspectus pravi desiderii igniculos noxiasque flammâs in animo excitaret. Hebræus ad litteram: *Pepigi fœdus cum oculis meis; et cur cogitabo de virgine?* Verba hæc jungi possunt cum capite præcedenti in hanc sententiam: Deveni in

quasi de inimicis loquitur, à quibus salus impeteretur, cum quibus honoratum fœdus ineundum censuit: nam cum nervos eorum omnes elisisset, et inprimis curio-

extremam calamitatem: læti clamores mei versi sunt in nœnias lugubres; quanquàm vitam egi hucusque irreprehensibilem. Sedulo adeo sensus meos observavi, ut ne excurrere quidem in virginem oculos meos fugitivo aspectu passus sim. Cur enim objicere me debebam discrimini, ne pravum aliquod peccandi desiderium animo conciperem? (Calmet.)

NE COGITAREM, id est, ne respicerem, ut habet Chaldaeus. Oculi dicuntur cogitare, ut etiam dicuntur desiderare; sic Ecclesiastes, cap. 2, num. 10: *Quæ desideraverunt, inquit, oculi mei, non negavi eis.* Facilis enim transitus, et valdè frequens ab aspectu ad cogitationem et desiderium. (Menochius.)

Fœdus percussit, ad verb. *excidi. Scindere fœdus*, est contrahere fœdus sectione vituli in duas partes. Vide Jerem. 34, 18. *Fœdus pepigeram*, etc. i. e., seriò mihi proposueram continere oculos meos ab aspectu libidinoso, ne quicquam aspicerent sibi non necessarium, vel quod peccatum foret, aut quod ad peccandum alliceret. Mens mea, sive animus *pactum inivit cum*, etc., i. e.: Fuit magna concordia carni meæ cum spiritu meo, *cum oculis*; hi enim sunt in amore duces. In Pirke Abot legimus: *Aspectus oculi initium criminis.* Vide et Matth. 5, 28, 29, et 2 Pet. 2, 14, et 1 Joan. 2, 16. *Oculi et cor*, inquit, *sunt proxenetæ peccati.* Notum et illud: *Uritque videndo femina*, et diu videt, et diu videtur. Propert. 2, 32, 29:

*Qui videt, is peccat; qui non te viderit, ergo,
Non cupiet; facti crimina lumen habet.*

Tutior est cautela quàm medela; et prævenire

sitatem domuisset, unde erumpit impudicitia; i ta victor pactus est, et hanc legem sibi sanctissimè et re-

quàm subvenire salutariùs atque præstantiùs, Senec. Epist.

Melius vigilare sit ante,
Quò docui ratione, cavereque ne iniciaris.
Nam vitare plagas, in amores ne laciamur,
Non ita difficile est, quàm captum retibus ipsis
Exire, et validos Veneris perrumpere nodos.

(Lucret.)

Ut ne cogitarem, etc. אֲתִבְרֹךְ שׁוֹ—בְּשׂוּחֵהוּ, et quid considerassem virginem? vel, in virgine? q. d. : Considerabam in virgine quod erat in eà spectandum, munditiam et honestatem. Et quid ejus formam essem contemplatus? Quomodo igitur (vel, et quid) animum advertissem ad, etc. ? i. e., insidiatus essem pudicitiae virginis? Nam cur cogitasset de virgine? sub. corrupendam; et quid spectarem, etc.? Nihil causæ erat. Venustus vanitas est, etc. Proverbior. cap. 31, vers. 30. Quare contemplarer, etc., nempe scortandi causâ ut Matth. 5, 28. Non negat omnem visionem, nempe fortuitam, sed quæ in vultu ejus hæret et sic concupiscentiam excitat. אֲתִבְרֹךְ est, deliberare de aliquo, cogitandum esse, spectare curiosè et diligenter. Porro, nec virgines aspiceret, unde gratus fit ad nuptias, nedùm alias mulieres, nedùm nuptas. Ex hoc loco constat Jobum meliùs intellexisse Legem quàm Pharisæos tempore Christi; v. g., novisse eum, vetitum non tantùm carne, sed et corde et oculis mœchari.

(Synopsis.)

Ce chapitre est la continuation du précédent; mais il est plus clair, et il paraît ne renfermer ni figure ni prophétie. Il a néanmoins un rapport secret à Jésus-Christ, dont il renferme la doctrine la plus pure et la morale la plus exacte; car les préceptes de l'Évangile les plus sublimes sont ici rapportés à peu près comme dans le Sermon sur la Montagne; et il était digne en effet de la divine Providence que Job, qu'elle avait choisi pour nous annoncer les mystères de Jésus-Christ, et pour les représenter dans sa personne, fût encore le prédicateur de la perfection évangélique, et la justifiait par sa conduite.

Nous verrons par les derniers versets de ce chapitre, qui sont plus difficiles que les autres, que Jésus-Christ effacera par sa présence celle de Job, que ce sera lui qui terminera son discours, et que celui qui y est prédit en tant de manières, se rendra plus visible que son prophète.

Il est évident dès lors que dans les choses mêmes qui conviennent à Job, Jésus-Christ y a plus de part que lui. Mais comme elles ont un sens immédiat très-naturel et très-édifiant, nous nous en contenterons, jusqu'à ce que le prophète se cache sous des expressions qui découvrent celui qui le fait parler. (Duguet.)

J'ai fait un accord avec mes yeux, pour ne penser pas seulement à une vierge. — Job continue à faire voir à ses amis qu'ils commettaient une fort grande injustice en attribuant la cause de son affliction à ses crimes: et il le fait voir par la plus secrète disposition de son cœur, qui le portait à veiller sans cesse sur soi pour se refuser jusques aux moindres regards qui auraient pu lui causer quelque mauvaise pensée. J'ai fait, disait-il, un pacte avec mes yeux, c'est-à-dire, j'ai fait une forte résolution de ne leur point accorder la liberté de regarder une vierge, beaucoup moins une femme qui soit mariée, de peur que de ce regard il ne m'en vint une pensée contre mon devoir et la pureté. Et j'ai fait ce pacte, non seulement depuis mon affliction, puisque l'état où je suis ne me permet point de penser à autre chose qu'à ma douleur, mais dès le temps de ma plus grande prospérité, où j'étais plus obligé de veiller sur moi pour me défendre de l'attrait impur des sens. « Pour conserver l'âme dans sa pureté, dit saint Grégoire, il faut réprimer les regards lascifs des yeux, qui entraînent aisément le cœur dans le crime. Car

ligiosissimè indixit, ut oculi ad res necessarias, et præstandam erga alios charitatem, quando esset opus, aciem intenderent, nunquàm autem ad ministerium cupiditatis, aut perfruendam è pulchritudine voluptatem, et immittendas in animum minùs honestas et pudicas cogitationes.

UT NE COGITAREM QUIDEM DE VIRGINE. Ubi modum loquendi observa. Neque enim dixit: *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne intuerentur quidem virginem*; sed, *ut ne cogitarem quidem de virgine*. Videbat quippe vir sapientissimus ex aspectu virginis ita facilè cogitationem accendi perpetrandi sceleris, ut jam ipsa visio sit veluti cogitatio; quoniam ea aspectum continuò sequitur, cogitationem delectatio, delectationem consensus. Unde in Threnis meritò dicitur, cap. 3, 51: *Oculus meus deprædatus est animam meam*. Porro eleganter ait se fœdus pepigisse cum oculis; quia, sicut in fœderibus et compositionibus qui fœdera percipiunt, aliquid ex utrâque parte de suo jure deperdunt, ita cupiebat Job, ut oculi de suo jure aliquid perderent non videndo interdùm quæ liceret, neque omnem etiam licitam intuendi occasionem arripiendo; ipseque etiam animus de suo jure aliquid remitteret, id est, voluptatem, quam ex pulchrarum rerum aspectu licitè poterat accipere.

Cajetanus observavit in fœdere hoc, quod Job pepigit cum oculis, indicari propositum firmum et inviolabile non aspiciendi curiosè feminas, eò quòd pacta et fœdera nullo pacto licet violare et infringere. Sancit igitur fœdus cum oculis, ne cogitet; quia incautus corporeæ pulchritudinis intuitus turpium cogitationum ac motuum seminarium est. Quare significantiùs dixit: *Pepigi fœdus, ne cogitarem*, quàm si dixisset: *Pepigi fœdus, ne intuerer*: ut per hoc ipsum pateat appositum esse ad colendam castitatem consilium, oculos cohibere; quod est primos orsus mali suaviter serpentis præcidere. Nam qui amant, oculos præsertim intuentur, ut ex Aristotele prodit Athenæus, lib. 13. Præterea cum prodeat animus per oculos in apertam lucem et conspectum, in iisque, ut in tabellâ bono in lumine collocatâ, tacitæ animorum affectiones pingantur, clarum est, ita regendos atque omni providentiâ componendos videri, ut nullius mali facinoris indicium præbere possint. Est enim illud Plinii verissimum, lib. 11, dicentis: *Profectò in oculis animus inhabitat*: et majori auctoritate D. Hieronymus, epist. 10: *Taciti, inquit, oculi cordis fatentur arcana*. Hinc disertissimus Chrysostomus, hom. 13 in Epist. ad Colossenses, oculos vocat τῆς ψυχῆς μέρος, *membrum animi*, quòd iis tangi quodammodò ipse et prehendi videatur; vel μέλος, *animi cantum*, quòd iis velut tibiis perforatis resonet, et arcanas notiones eloquatur.

« Eve n'aurait point touché au fruit défendu, si elle ne l'avait auparavant regardé d'un œil inconsidéré.
« C'est pourquoi, pour conserver le cœur pur, il faut veiller sur la garde de ses sens; car quelque vigueur qu'ait l'âme, si ses sens qui sont charnels et qui l'obéissent sans cesse, ne sont réprimés, ils l'entraînent infailliblement dans le désordre. (Sacy.)

Eosdem etiam Nonnus, in Dionysiis lib. 3, venustè nominat κήρυκας ἀναυδίας, *præcones tacitos*, sine voce clamoros, qui, dum silent, loquantur, qui, foras eminentes, intimum tamen animum patefaciant, quibus veluti apertis carceribus abditæ animi affectiones in apertum excurrant, seque in communi luce ostentent. In iis mœror, in iis gaudium, in illis hians et indomita cupiditas, in iis venus et libido cubat, in iis quoque modestia mentis expingitur. Quo vel solo nomine habendam eorum inprimis rationem et diligentem curam esse constaret. Quid quòd oculi sunt *fenestræ animorum*, ut eos appellat D. Gregorius, hom. 6 in Evangelia, Pontifex verè magnus, qui trophæis virtutum insignibus Capitolium exornavit; per quas fenestras non mors una, sed multæ mortes introeunt; parùmne, declarat, quàm in iis moderandis cauti, et diligentes atque in omnem partem intenti esse debeamus? Nysenus Gregorius, non virtute minùs quàm eloquentiâ nobilis, cum, serm. 5 de Oratione, attulisset illud Jeremiæ effatum, cap. 9, 21: *Mors intrat per fenestras*, quas interpretatur corporis sensus: « Verè, inquit, « *εἰς τὸ ὄculus πολλῶν θανάτων εἰσοδος*, multis mortibus « *εἰς εἰσόδου ἀδίου πρæbet*. » Videt irascentem, et æmulatur; commodà fortunâ utentem, et invidet; superbum, et odit; suavitate oris venustam, et concupiscit.

Itaque hoc mihi dignissimum videtur propheticis illis fontibus lacrymarum, quòd in his partibus humani corporis tam pretiosis et tam charis malus dæmon armamentarium suum ponit ad acropolim animi quatiendam et miserrimè crudelissimèque delendam. Nam ut leonum vis omnis constat in oculis, auctore Plinio, lib. 8, cap. 16, sic ille, ut à D. Petro nuncupatur, *leo rugiens* vim malitiæ omnem immittit in oculos, ut nefariam cupiditatem inflammet in illis qui prompti sunt ad vitia, ut amorem, ut avaritiam, ut invidiam exsuscitet, ut cæteras animi pestes, quæ per oculos in penetrabile cordis ingrediuntur. Per has portas impius ille prædo in castellum innocentiae primum scelus, mortem, ægriitudinem et omne genus calamitatis invexit. Vidit enim magna hominum parens Eva lignum vite, quòd esset *pulchrum oculis aspectuque delectabile*, Gen. 3, 6, illisque tubis canalicibusque animi veneni vim exhauriens, se nosque immensis doloribus objecit. Hinc, opinor, insita nobis et innata mirifica à naturâ videndi cupiditas, quæ satiari posse non videatur: quam Salomon in mirandis suis concionibus in hunc modum expressit, Eccl. 1, 8: *Non saturatur oculus visu*; et ab eo fortè sumens Aristoteles, l. b. 1 Metaphysicorum, cap. 1: Etiam, inquit, nihil æturi, τὸ ὄρεσθαι, *ipsum videre*, præ omnibus aliis, ut ita dicam, eligimus. Neque verò modò Satanas hoc genere doli et maleficii grassatur, verùm etiam mundus, alter mensuram inimicus, cum oculis societatem cõisse videtur ad debilitandum animi robur et honestæ vitæ fructus elidendos; illum Joannes Evangelii scriptor, et à Christi sinu tantus, quantum humi strati videmus, divino penicillo adumbrat ut tri-corporem quemdam Geryonem triplici armorum ge-

nere in sacrum Deo pectus ferocientem; atque inprimis dat illi *concupiscentiam oculorum* ut telum acerrimum: quo telo cheu! in maximâ hominum parte sanguis animi ad pietatis et virtutum omnium interceptionem funditur. *Omne quod est in mundo concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ*, 1 Joan. 2, 16. Hinc illæ insidiæ infandæ et salutis proditrices, quas appellat *seductiones oculorum* D. Augustinus, lib. 10 Confessionum, cap. 34, de quibus felicissimè superatis adorcâ nobilis et triumpho gloriosus epinicia Deo canit, et in futurum illius opem præsidiumque implorat: *Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei quibus ingredior viam tuam, et erigo ad te invisibiles oculos, ut tu evellas de laqueo pedes meos*.

Expertus vim illius pestis propheta Regius in sacris hymnis consimili devotione precatur: *Averte oculos meos ne videant vanitatem*, Psal. 118, 37. Ubi S. Hilarius divinè: « Orat, inquit, averti animi et « corporis oculos, eos scilicet qui in theatralibus ludis captivi incubant, eos qui vestium pretia mirantur, eos quos auri splendor et gemmarum varietas « occupat, etc. » Hæc enim omnia, quæ in mundo blandiuntur, propheta pius unius vanitatis nomine intelligit, pro quâ dixit Chaldæus Paraphrastes *mendacium*, quòd sint plenissima inanitatis, cum tamen beatissimam sortem et choragium liquidarum voluptatum præ se ferre videantur. Ab his ergo sanctus David orat oculos averti suos, et potentissimè à Deo sevocari, ne pelliceant ad immoderatam cupiditatem, ne in fraudem scelusque inducant. Et alio in loco beatum illum prædicat, *qui non respexit in vanitates et in insanias falsas*, Psal. 39, 5. Dixit falsas, hoc est, *mendaces*, ut vertit S. Augustinus è Septuaginta, qui ponunt *μαλὰς ψευδεῖς insanias mendaces*. D. Hieronymus eleganter ex Hebræo reddit *pompam mendacii*. Nam verè, ut antea innuebamus, pompa omnis et pellucens illa pereuntium rerum felicitas velut arte præstigatorum illudit oculis pernicioso mendacii genere, animique appetitionem inanem dimittit, ut beatissimi jure videantur, qui avertunt oculos, ne ruant in eandem insaniam, quâ multi bracteato mendacio illusi bacchantur. Itaque Asterius Amasæ Pontifex in homiliâ de Villico ait illos obnubendos esse parapetasmate, ut ego interpretor, manu prudentiæ texto et elaborato: nam de curâ loquens oculorum, si qui fortè se luminibus objiciat, quod pernicipem animæ atque damnum adferre possit: Fuge, inquit, prætercurre, καὶ ἐπιτίθει σκευὴ κάλυμμα, *velumque, ne videant, obducito*. Hæc et plura similia adferri possent ad declarandum multiplex periculum, quod in vitam salutemque importaretur, ni aspectum summâ diligentia, curâ et sollicitudine moderemur: siquidem nullus est patentiore aditus quàm per oculos ad nequitiam et libidinem intromittendam. Oculi sine dubio sunt non modò *portæ solis*, ut aiebat olim Pythagoras, verùm etiam amoris introitus, per quem in intimi se animi arcanum insinuat. Est enim amor ὄδραργύρω sive *argento vivo* persimilis, qui rimas vel minutissimas liquido modo subeat.

Hinc *ἔρως*, id est, *amor*, ut Plato monet in Cratylo, dictus fuit à sapientibus, quòd *εἰσρεῖ*, in animos influit: patere oculi non possunt, quin subito ingrediatur. Quòd refertur aliorum quoque sententia, qui *ἔρως*, hoc est, *amare*, dictum aiunt ab *ἔρως*, à *videndo*: quæ non magis sono vocis quam ipsà re similia sunt; cùm naturale sit omnibus, ut qui vident formosum quidpiam et concinnum, eo ipso ad amandum incitentur, et qui amant, avidissimè cupiant rem amatam pervidere.

Stat ergo amor dolosè in insidiis, et in ipsis, dicam, palpebris nidulatur, ut cùm lumina aperta senserit, in arcem ipsius castimonie et pudoris violentus invadat. Post videre est continuò exoriri hinc inde symplegadas inter se concurrentes, duo castella in adversis amantium oculis ædificata; hinc inde amores è pupillis armatos ignea tela jaculari, quorum flamma sit *ἄσπερος*, omni malleolo et igne Græco potentior ad inflammandum. Incredibile dictu est, quàm subito uno ex visu et conjectu oculorum, ut tenui è scintillâ, magnum erumpat incendium, quod vix ullus imber lacrymarum et momentis rationis contentio restinguat. *Ut vidi*, inquit ille, *ut perii*. Aspicerè prope est uri et perire. Et tanta est amoris impotentia insanusque furor, ut perire delectet, atque in luis contagione immori. Quam ob causam meo iudicio vates, cœli oraculo et divino spiritu afflatus, *insanam concupiscentiam oculorum* nuncupavit, Ezech. 23, 16. Hinc obscœni motus libidinis, hinc maculatus pudicitie candor, hinc corporis turpitudine, hinc veneræ insidiæ, hinc thori geniales polluti, hinc supra adulteriaque gignuntur. Itaque S. Chrysostomus ait oculum non coercitum, quo quis malè utatur, fieri sæpè *μοιχίας πρόξενον*, *adulteriū conciliatorem*. Quemadmodum longè ante gravissimus Tertullianus, lib. de Cultu feminarum, cap. 2, decorem muliebrem eleganter *invitatorum libidinis* appellaverat. Et eadem mente sanctus Basilius, excellentis et divinæ vitæ magnus auctor, in libro de Virginitate ait contuitum veluti quemdam esse tactum, qui titillet et voluptatem incendat, illumque adedè esse *προκαγωγὸν καὶ προνήστορα*, *ducem prævium et pronubum*, ut ita loquar, ejus conjunctionis, quam libido voluptatis efficit. Quin et genus quoddam fascinationis eruditissimi quidam viri esse putant, quæ ipso intuitu animam conficiat, et tabem furiosi amoris immittat. Oculi enim amantium spiritu quodam igneo et radioso complentur, qui cum tenui vapøre delatus scriit primùm oculos, subit deinde subtiliter usque ad cor, et illa ciet cupidinis miracula, de quibus cogitantes stupemus.

Hinc Zaleucum multi, ut acerrimo iudicio præditum et intelligentem, suis laudibus et honorato præconio in cœlum extulerunt, quòd adulteris lumina eruenda lege sancivit, quòd oculos esse videret luxuriæ fontes et abominandi flagitii, quo alienus lectulus indignè violatur, proindeque pœnas ab illis peti oportere. Id verò si cui fortè incredibile videretur, oculosque negaret esse lenones humanæ voluptatis et nequitie detestandæ; is, si mentem in veterum seculorum ætates memoriamque intendat, videbit sanè

multos qui non alio quàm oculorum telo primum vulnus pudicitie imposuerint, alios offenderint, conscientiam suam lacerarint. Quid enim aliud præcipientem egit Davidem, alioqui sanctum et Prophetam, et à pudoris et gratie possessione dejecit? Res tota prestat in sacris monumentis. Cùm somno meridiano se molliùs recreasset, surrexit è lectulo regio, captare liberiorem auram voluit, deambulavit in solario domus regie, unde liber in omnem viciniam prospectus fuit; circumegit curiosè oculos, *viditque mulierem se lavantem ex adverso*, 2 Reg. 11, 2; cujus forma et eximia pulchritudo ad omnem venustatem excelluisse dicitur, sic ut nulla videretur esse posse ornatior: vidit, et subito à formoso illo spectaculo radius, et cum radio fulgur, et in fulgure vibrans ignis amoris interiora depascens, unde illa consecuta sunt quæ cùm legimus, vel audimus, incredibili miseratione commovemur. Deus bone! Quenam hæc mutatio est? Quid foedam et luctuosam illam cladem in beatissimi viri mentem invexit, quæ deinde tot lamenta, cinerem, et cilicium et perennes fontes lacrymarum excivit? Magnus ille Messie pater, ille à Deo coronatus et vaticinio pollens, in cujus puro et niveo pectore ut in opportuno diversorio sanctus Spiritus domicilium posuerat, unde velut è tripode loquebatur; ille præco mirabilis atque pictor Evangelii futuri et Ecclesie olim triumphantis, cujus omnia arcana cognorat; ille divinitus amplissimo dominatu fruens, cœli donis cumulatus, sapientiâ illustris, domus Saulis et gentium barbararum victor, cui ad cumulum humanæ felicitatis nihil admodum deesse videbatur, uno contuitu fuit stratus et abjectus, è puro incestus, è nitido maculosus, ex innocente reus, è victore captivus, è libero servus libidinis, è vidente cæcus, è Dei amico hostis, ex opulento spoliatus et miser evasit. Ita eleganter Cresollius noster, Mystagogi lib. 4, cap. 10, ubi amplè et adhuc fusiùs, Anthologiæ cap. 11, sect. 6, hoc argumentum prosequitur.

Incredibile sanè dictu est, quàm prompta subitaque sit oculorum actio, quàmque facilè possint in labem et impudicitiam incurrere: quam ut penitus caveret Jobus, hanc sibi rigidissimam continentie legem indixit, ne cogitaret quidem de virgine: quod ut à se impetraret: *Pepigi*, inquit, *foedus cum oculis meis*. Quem locum B. Laurentius Justinianus, lib. de Perfectionis gradibus, cap. 4, sic illustrat: *Intelligebat quippe homo sanctus sapientiâ et virtutibus plenus impudici aspectum oculi noxiis cogitationibus cor maculare, et delectatione inficere, atque sæpissimè ad peccati consensum impellere: quamobrem ut mala hæc omnia superaret resistendo, virtutis censurâ ac etiam divini timoris studio corporalium luminum proccacitatem coercerat, quæ semper viget, frequenter etiam affectum continentium virorum evertit, et in impudicitie præcipitium trahit. Membrum est oculus lubricum, instabile, semper nova inspicere cupiens, et inspecta repetere; huc illucque reflectitur, curiositatem suam implere volens nec valens; vocantis animi sibi connectit ignaviam, atque in propatulo rerum expositus mentis intentionem rapit, dissipat*

*prudenciam, cogitationes sine intellectu reddit, nisi sub-
jiciatur sapientiæ jugo, et intentæ considerationis refrene-
tur arbitrio. Meritò igitur ille commendandus est vir, qui vi-
gilanti curâ ita se utiliter exercet in mente, ut insaturabilem
oculorum appetitum gravitatis virtute substernat, etc.*

Sed argutiùs Septuaginta legunt : Διαθήκην ἰδέμην
τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, *testamentum posui oculis meis.* Non
quolibet pacto, non quâlibet se obstrinxit lege, ne li-
bidinum incentiva videret; sed lege et pacto testamenti,
in quo et translatio omnium bonorum, et mors civilis,
quæ fit per amissionem libertatis, aut mors naturalis
intercedat necesse est. Itaque sanctus Job sic accedit
ad tractatum de fugiendo conspectu libidinum, quasi
accederet ad testamentum condendum; universa bona,
et libertatem et vitam spondens, dummodò pretiosam
cæcitatem acquirat, quâ molestissimam sibi fugiat faci-
ciem voluptuosorum. Et quidem Senecæ tam pretiosa
erat libidinum apparentium fuga, ut vel oculorum
amissione putaret emendam; sic habet in libro de Re-
medio fortuitorum : « Oculos perdidit. Quàm multis cu-
piditatibus via incisa est, quàm multis rebus carebis,
quas ne videres, oculi eruendi erant. Non intelligis
partem innocentiae esse cæcitatem? Huic oculi adul-
terium monstrant, huic incestum, huic urbem et
mala omnia, etc. » Quam voluptuosorum fugam emit
gentilis homo oculorum amissione, cur non emat fide-
lis omnibus bonis, et si libertatem amittere oporteat?
Invictus ille castitatis athleta Joseph post importunum
Ægyptiæ femina congressum accusatus est apud do-
minum suum : *Qui iratus est valdè, tradiditque Joseph
in carcerem, ubi vinciti regis custodiebantur; et erat ibi
clausus, Gen. 39, 20.* Quid tunc Joseph nigro in car-
cere clausus? an calamitatem luxit? Absit : suam ce-
cinit felicitatem; quando tenebris carceris oclusus
hoc habuit, ne ampliùs videret in Ægyptiâ dominâ
voluptatum simulacra; sic in Testamento duodecim
Patriarcharum, cap. 11, ait : *Rursus conjectus sum in
carcerem : ego autem hilari voce gaudens glorificavi
Deum meum solum, quòd per hanc occasionem amove-
bar ab Ægyptiâ.* Sunt nimirum piis viris et tenebræ et
cæci carceres pro deliciis; quandoquidem illis compa-
rant hoc, ut fugiant conspectum libidinum ac volupta-
tum, quem maximum esse oculorum morbum putant.
Quâ in opinione, teste Philostrato de Vitis Sophista-
rum, fuit etiam Isæus, non magis oratione quàm vitâ
concinuus : à quo fortè cum aliquando quæreretur
de formosissimâ muliere, quæ erat in conspectu, num
eam pulchram judicaret : *Desii, inquit, laborare ex
oculis : et ne illius quidem vultum vel tenui oculorum
conjectu intueri voluit.* Talem ostendit in luminibus
temperandis modestiam et prudentis animi lumen
Alexander Magnus, qui Darii victi filias, quæ pulcher-
rimâ oris specie nymphæ quaedam augustiores vide-
bantur, noluit aspicere, ne mens illa nobilis, et gene-
rosi animi fortitudo, virorum fortium victrix, muliebri
jugo et tyrannidi amoris subderetur.

Oraculum est Hippocratis medici, prudentiâ et co-
gnitione principis, lib. 6 de Morborum proprietatibus,
sect. 4 : *Oculi ut validi fuerint, ita et corpus; quod il-*

*lustrans Galenus : Si, inquit, oculi bonum habuerint
colorem, et totum corpus benè valere significant.* Quæ
sanè ego libentiùs ad animi sanitatem referam. Si
oculus purus est, et minimè vagus et curiosus, sed
modestiæ veluti claustris cohibitus, ex eo colore bono
et suavi conjicere non dubitem esse animi valetudi-
nem, quæ deceat et laudabilem morum et motuum
temperationem. Apparetque verissimum esse illud
etiam crassiori modo intellectum : *Si oculus tuus sim-
plex fuerit, etiam totum corpus tuum lucidum erit,*
Matth. 6, 22. Ex quo planè constat singularem dili-
gentiam et moderationem oculorum adhibendam esse
omnibus qui pudicitiam conservare cupiunt animique
puritatem. Quod studium commendatissimum olim
fuisse Christianis è scriptorum monumentis liquet :
nam à teneris pueritiæ annis imbuebantur monitis ve-
recundiæ, et inprimis docebantur, ne curiosos et
elatos haberent oculos, sed honestâ modestiâ dejectos.
Itaque Julianus imperator, qui malitiâ cæcus, et im-
probissimis studiis à religione defecit, cum in sinu
piorum parentum educatus fuisset, gloriatus est ali-
quando se à pædagogis instructum εἰς γῆν βλίπαιν, de-
misso in terram vultu esse consuevisse. Quam pudor-
is honesti laudem D. Paulo jam natu grandi et ma-
gistro aliorum tribuit S. Chrysostomus; et Satyro fra-
tri D. Ambrosius : « In cœtu virorum, inquit, rarus at-
tollere os, elevare oculos, referre sermonem; quod
pudico quodam mentis pudore faciebat. » Didicerant
id à mundi servatore Christo, qui virtutum omnium
scholam cum publicè aperuisset, inprimis istius mo-
derationis oculorum excellenter magisterium fecit,
quod à Bedâ video scriptore nobili et erudito animad-
versum; is cum D. Joannis verba exponeret, ubi Jesus
dicitur oculos sublevâsse : « Hoc, inquit, memoravit,
ut disceremus quòd oculos non erigebat huc atque
illuc, etc. » Hinc, ut aiebam, à primis annis Chri-
stiani instituebantur ita compositos habere oculos, ut
modestiam sibi cum maximè commendatam verecun-
diamque putarent, tum ferè omnes habuerunt illam,
quam Græci dicunt σεμνοπροσωπίαν, hoc est, *oris gravi-
tatem* et speciosissimam oculorum modestiam; omnes
oculum, ut verbo utar S. Gregorii Nazianzeni, orat. 9,
παιδαγωγούμενον, modestiæ freno decenter in officio suo
coercitum et moderatum, quem esse gratum et præ-
clarum Deo munus asseruit. Tum licuit Tertulliano in
Apologetico, cap. 46, suo jure dicere, cum Evangelicæ
vitæ professionem contra Gentiles veris laudibus
extolleret, « Christianum salvis oculis feminam videre,
animo adversùs libidinem cæcum esse. » Quòd ni-
mirum omnes sic domitam et compressam habent
Dei gratiâ et virtutis vi concupiscentiam oculorum, ut
non magis illis ad lasciviam abuterentur, quàm si pe-
nitùs orbi essent, et usurâ luminis destituti. Plura de
oculorum mortificatione vide apud Patrem Jacobum
Alvarem de Paz, tom. 2, lib. 2 partis 2, cap. 4.

VERS. 2. — QUAM ENIM PARTEM HABERET IN ME DEUS
DESUPER (1), ET HEREDITATEM OMNIPOTENS DE EXCEL-
SIS? — Rationem reddit tantæ oculorum continen-

(1) Cùm turpis cogitatio cor hominis contaminet

lic, quasi dicat : Quomodo habitaret in me, mihi quæ suâ gratiâ et favore quasi filio et heredi adesse vellet Deus nisi ab omni prorsus labe immaculato, cum soli casti sint filii, heredes, et templum Dei ; impuri verò et incontinentes dæmonum sint cloacæ et inferni mancipia : proinde nisi ita seriò caverem, nisi occasiones tam studiosè declinarem, nisi omnem malam cogitationem mox animo prosciberem, nisi denique parva magni facerem, aliquod haud dubiè lascivum desiderium in me oriretur, per quod Deum amitterem. In quo cacodæmon exercitatum furem feliciter sæpè imitatur : hic namque clausam domum expilaturus, si quod foramen vel fenestellam sibi patefaciat, quæ tamen hominem adultum non admittat, puerum per illam immittit, ut is hæc ratione in domum illapsus magistro suo januam reseret, quò rem suam intus agat. Pari modo diabolus cogitationes impuras, jactus oculorum curiosos, lectionem incautam, voces et gestus parùm verecundos, veluti furunculos prævios intromittit in animum, qui veluti ostium pandant, viam-

quomodo si illas ad animum admitterem, divinam mihi præsentiam, familiaritatem et inhabitationem in corde meo polliceri possem? (Menochius.)

QUAM PARTEM, etc., id est, quomodo habitaret in me, quomodo mihi suâ gratiâ et favore, quasi filio et heredi adesse vellet Deus? quasi dicat : Soli casti sunt filii, heredes et templum Dei ; impuri dæmonum sunt cloacæ, et inferni mancipia ; longè alienati à Deo. v. 3, et perdit in æternum. (Tirinus.)

וכמה חלק אלה במעל et, vel, nam quæ pars, vel portio, id est, pars, Dei (vel, à Deo desuper? sive supernè? Sub. erit, vel esset mihi, vel, est, scilicet in corruptores virginum, aut eos qui impudico aspectu illas intuentur. Quanam merces à Deo obvenisset mihi, vel manet eos qui talia agunt? Num quæ portio, etc.? sub. dicebam, id est, cogitabam. Causa hic et in seq. redditur hujus fœderis initi, nempe timor Dei ac judiciorum ejus, etc. Alii aliter : Reddit hic rationem continentiae suæ, nempe, à præstantiâ veri boni, et æstimatione doni et hæreditatis cœlestis. Et quid est portio Dei, etc.? Per portionem intelligere licet omne donum quod Deus homini tribuit, quale est et felix matrimonium, Prov. 18, 22, et 19, 14. Quid portio, etc.? hoc est : Quanta res est! quàm inæstimabilis! Nobiscum facit Chald. qui sic vertit : Et quam partem bonam dat Deus, etc.? Alii aliter exponunt : Sed quæ est pars Dei desuper, etc.? q. d. : Quodnam præmium mihi pro hæc meâ innocentia et castitate donat (Deus)? nimirum nihil aliud nisi meras miserias. Alii accipiunt de poenis lascivorum. Verum pars et hæreditas Dei bonum ferè, non malum, indicat; nisi cum Cocceio et aliis explices de præmio castitatis, quod Jobus opponat formæ muliebris vanitati.

Et hæreditatem, etc.? : וחלק שדי במחמיהם Et vel aut hæreditas, vel possessio (vel, quæ hæreditas) Omnipotentis (vel ab Omnipotente), ab excelsis? sub. locis, id est, è cœlo. Quodnam præmium manet eos qui talia designant, hoc est, qui libidines cunctas sequuntur absque timore Dei? Non sine emphasi dicit hæc verba, Desuper et ab excelsis, quia homines sæpè nesciunt quo animo aut oculo virgines aspexerint, sed Dominus è cœlo id perspectum habet, etc. Syrus et Arabs versum sic reddunt : Et quanam est pars Dei quæ desuper est? et hæreditas Dei quæ ab excelso est? Quam partem in me, etc., id est : Si talia in animum admitterem, divinam mihi præsentiam et familiaritatem et inhabitationem polliceri non possem. Q. d. : Soli casti sunt filii, heredes et templum Dei ; impuri dæmonum sunt cloacæ, et inferni mancipia. (Synopsis.)

que faciant ingressuro. Unde maximi refert, summa hic cautione uti, occasiones etiam eminèssè cavere, nihil velut rem parvam negligere, nec tantum libidinem omnem, sed et libidinis umbram aversari et fugere.

Est illa communis omnium nationum lex, quæ non à fictâ veterum Academicorum politiâ eruditè in disputationibus, sed à naturæ principe Deo in omnium mentibus altè impressa est atque prodita : Ad Deos castè adeunto. Vel in magnâ superstitionis obscuritate, in quâ tanquam in antro Platonico umbræ tantum rerum videbantur, hoc tamen cognoverunt, omnes animi corporisque sordes impuramque libidinem à sacro alienam esse, et verissimum id videri quod è Latio poeta cecinit : *Casta placent superis*. Itaque in propylæo fani magnificentissimi in Epidaurò inscriptum fuit illud pulcherrimum et memorabile monitum, quod Clemens Alexandrinus ad æternam prædicationem, lib. 5, in Stromatis suis posuit :

*Esse decet purum sancti qui limina templi
Ingreditur.*

Sapiens quidam è gentilibus hoc dixit, et inscriptum ad mortuum documentum, quod illustrans Clemens ita subdit : Ἄγνη δὲ ἐστὶ πρόσωπον θεῶν, puritas autem est sancta cogitare. Verè quidem illud dicitur, sed moniti vim omnem atque amplitudinem non comprehendit. Neque enim solis animi cogitationibus sanctorum hominum puritas castimoniaque definitur, verum etiam ad verba et totius corporis statum et morum pertinet.

In hujus rei symbolum sanctus David divinitus illuminatus, cum pulcherrimo animarum sponso regique Christo palatium inquisivisset eâ gloriâ et magnificentia dignissimum, domum eburneam illi tribuit, Psal. 44, 9; non qualem habuisse rex Achab dicitur, ad splendoris regii magnitudinem gloriamque significandam, sed qualem vir doctissimus piusque Arnobius oratione suâ expressit : « Eburnea domus, inquit, est corpus castum, in quo tinea non facit ullam libidinem peccati. » In hoc sanè pulchro domicilio multò libentiùs quàm Salomon in solio suo eburneo Deus considet, eoque lætatur. Quod etiam propter singularem animi sanctitatem, quæ pudicitiam comitatur, templum appellari solet; sic enim perspicuè D. Paulus, 1 Cor. 3, 17 : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Et aliàs cum hortatur Corinthios ad luxuriæ sordes et contaminationem omnem fugiendam : *An nescitis*, inquit 1 Cor. 6, 19, *quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est?* Hinc Tertullianus elegantissimè, lib. de Cultu feminarum, cap. 1, pudicitiam exornans : « Cum, inquit, omnes templum simus Dei, illato in nos et consecrato Spiritu sancto, ejus templi æditua et antistes pudicitia est, quæ nihil immundum nec profanum inferri sinat. » Isidorus quoque Pelusiota, lib. 3, epist. 75, corpus nostrum vocat τέμενος ἢ ἱερὸν τῆς ἐγκύβητος, castitatis delubrum atque templum, in quo perpetuâ religione hostia vivens offeratur Deo; victimam autem gratissimam esse Numini castimoniam. Ex hæc consideratione efflorescit illud admonitum S. Ignatii Martyris epist. 10, ad Heronem diaconum scri-

bentis : *Te castum et purum conserva ut domum Dei, templum Christi, organum Spiritus sancti.* Quod diaconum non modò templum nuncupat, verùm etiam organum sive instrumentum Spiritus sancti, non ablutit ab eo quod in oraculis suis ponit Isaias, qui corpora sacrorum hominum *vasa Domini* appellat, et augusta ciboria, ut anathemata religiosa, ut hierothecas venerandas; eaque perfectissimâ castitate expolianda et mundanda jubet, Isaiæ 52, 11 : *Mundamini qui fertis vasa Domini*; vel, ut est apud Septuaginta, ἀφορθεθητε, *separamini.* Hoc enim refert ad corpora Origenes, homiliâ 11 in Leviticum : « Segrega, inquit, te tanquàm « phialam sanctam et thuribula sancta, solius templi « usibus et Dei ministerio vacans. » Tunc ait verè futuros sanctos; quod Deus jubet magnifico illo effato : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Nam ἅγιον, hoc est, *sanctum*, deducit à nomine γῆ, *terra*, et α privante particulâ, ut sancti sint propriè absque terrâ, segregati ab omni corporis contagione atque libidine, excitatâ vitâ et cœlesti, exules mundi, corpore et animo sanctissimi; quales, ut aiebam, nobilis vates cupiebat esse illos qui ferunt vasa Domini, qui sacris templis cœremoniisque præficiuntur; ut mundentur in dies magis, et singularem puritatem atque innocentiam concipiant. Quò fortè intuens S. Dionysius Areopagita de ecclesiasticâ Hierarchiâ, cap. 1, monet Timotheum, ut pontificio jure edicat initiatis, καθαρῶν καθαρῶς ἐκρίπτεισθαι, *mundi ut munda contingant.*

Divinè omninò Justinianus imperator magnus in Novellâ de lenonibus, § Sancimus : *Pudicitia cum fiducia animas Deo præsentat.* Sicubi summus ille omnium rerum parens viderit castimoniam velut amoris sui illicium, lubentiùs advolat quàm poëticus Jupiter ad Veneris cestum, ad Junonium fucum et regalem paraturam. *Ubi Deus, ibi pudicitia*, ut gravissimè dictum à Tertulliano, lib. de Cultu feminarum, cap. 8. Et Isidorus Pelusiota, lib. 2, epist. 186, non dubitavit asserere, Numen divinum aptiorem sibi nullam ac familiariorē sedem constituisse ψυχῆς ἀγνῆς, *quàm puram et castam animam.* Quod iis oculis, quibus divina contuebatur, vidit etiam D. Paulinus, cujus aureum dictum hic apponam, epist. 35, sic scribentis : « Anima quantò castior membris, tantò vivacior sensibus; et quantò mundior corde, tantò capacior Christi est. » Propter hoc sacræ pudicitie cum Deo commercium, divinissimi aiunt viri illam homines efficere εὐπαρέδρους θεῷ, *assessores comitesque Dei*; quemadmodum Platonicus animas puras et beatas nominabant θεῶν ἑταίρους quasi honorarios stipatores lateris et familiares. Sed longè Platonicis omnibus sapientior Salomon illud verè et mirabiliter pronuntiavit : *Incorruptio facit esse proximum Deo*, Sap. 6, 20. Quod S. Bonaventura aliique ad castimonie vim atque decus retulerunt. Imò verò usque progrediuntur quidam in hoc tanto bono exponendo, ut dicant è beatissimâ illâ conjunctione et usu consequi, ut homo quodammodò migret in Deum; quod sanctissimus et eloquentissimus Gregorius Nyssenus, lib. de Virginitate, cap. 1, è D. Pauli sententiâ comprobat : qui aggressus ad puritatis vir-

gineæ commendationem, paucis verbis omnem omnium laudum amplificationem superavit, cum eam animam, quæ præstabilis castimonie ornamentis sit insignis, ἅγιον καὶ ἄμωμον nominat, *sanctam videlicet, et ab omni labe ac reprehensione alienam.* At cum illæ voces, inquit Nyssenus, propriè ad divinitatem referantur, cum principem rerum omnium Deum ἄμωμον καὶ ἄμωμον nominemus, liquidò constat eos qui virginitatem summo studio colerint, seque ad beatæ mentis communionem et societatem adjunxerint, esse divinos; nec veretur pronuntiare, eximiam illam virtutum omnium dominam θεοποιεῖν, efficere homines non parcos modò cœlitibus, qui felicitate potiuntur; verùm etiam, quod mirabilis meritò videatur, simillimos Deo. Meritò igitur Jobus tam corporis quàm animi puritatem usque ad eò studiosè sollicitèque semper coluit, ne pretiosissimam suam partem et hæreditatem Dei amitteret: *Quam enim*, inquit, *partem haberet in me Deus*, etc., hoc est, quæ pars mei cederet in selectum peculium et velut hæreditatem Dei? *Pars enim Domini* (inquit Moyses, Deut. 32, 9) *populus ejus; Jacob funiculus hæreditatis ejus.* Nimirum pars maxima generis humani cedit in prædas dæmonis : at et clementissimus Deus sibi partem lectissimam adoptat, ad quam Jobus pertinere impensè optavit, à quâ excidere timuit; unde subdit :

VERS. 3. — NUMQUID NON PERDITIO EST INIQUO, ET ALIENATIO OPERANTIBUS INJUSTITIAM (1). Altera ratio, cur JO-

(1) Deusne eum non abjiciet, qui iniquè agit? Reddi solet Hebræus : *Et qui committit iniquitatem, nonne ille gravia supplicia expectabit?* summa, nova, mira. Jungi cum præcedentibus possunt in hanc sententiam : *Pepigi pactum cum oculis meis, ut ne fugitivo quidem aspectu virginem intuerentur : nonne enim Deus perdet impium, et à se scelestum amovebit?* (Calmet.)

ALIENATIO, scilicet à Deo; nam qui impuritati serviunt, se à Deo separant, et Deus etiam illos à se rejicit, nisi resipiscant. (Menochius.)

לֹא אֵדָוּ לְעַלְלִי, *annon exitium (vel calamitas, contritio, confractio mea, tribulatio, sub. erit, vel paratum est, sive imminet) iniquo? vel perverso? Nonne exitium dabit, etc.? sub. Deus, ex vers. præced.*

ET ALIENATIO OPERANTIBUS INJUSTITIAM? וַיִּכְרַת וְגו', *et alienatio, sive abalienatio, etc.? nempe à Deo, vel segregatio ab hæreditate sanctorum, et ablegatio in tenebras exteriores; vel à consortio hominum sanctorum translatio in terram extraneam, exilium, etc. נכר peregrinitas, unde נכר παραδιδόναι, q. d., alienare. Vide 1 Sam. 23, v. 7, et Deut. 32, v. 27. בֶּן יִכְרֹת, ne fortè alienent, etc., h. e., fraudent me debitâ gloriâ, וְגו'que aliò transferant. Tò אֵדָוּ respicit ad חֵלֶק portionem; portio illorum est tristitia, etc. Tò נכר respicit הַרְלָה hæreditatem; qui enim alienus est, non hæreditat. Sic in Obad. v. 12 : *Ne aspicias diem fratris tui in die quo alienatur, elegans est antithesis in voc. fratris et alienationis.* Alii aliter vertunt : *Et fractio, etc.? Et insuetum, vel alienum quid?* i. e., insueta pœna Alienatis, i. e., calamitas aliena et inusitata, et gravis. Sic et *rem alienam, pro gravi*, Latine dicimus. Et quidem horribile (vel monstrosum) repetit, *exitium, etc.? Heb. exitium extraneitatis, i. e., extraneum, h. e., quale solet inferri extraneis.* Sic Isa. capit. 28, vers. 21 : *Et stupendum quid, etc.? i. e., pœna quæ stuporem omnibus inexcitat.* Firmatur ex lingua Æthiopicâ, in quâ אֵדָוּ נכר mirabile est, Matth. 21, 42; בְּנֵי סְטוּפְדָּא, *miranda*; et verbum אֵדָוּ אֵדָוּ obstupuerunt, Matth. 19, 25. Mendosè in plerisque exemplaribus scri-*

bus vel minimum luxuriæ horreat appulsum, hæc est; quia vitium hoc innumerabilia gignit et invehit mala, et quem semel occupavit, ad omne virtutis opus languidum reddit, et animi vires frangit et enervat; et omninò quem sibi subjicit devorat ac perdit: nihil enim in homine relinquit, per quod Dei manus ceno absorptum apprehendat, teneat, atque extractum foras educat; non animi sensa, non mentis cogitatum, non oris preces, non studium curamque virtutis; bona quippe omnia pessumdat. « Videlicet, inquit « D. Thomas, à bonis operibus et à bonis etiam « prædicationibus discedunt homines luxuriosi; » ac proinde omnia quæ ad resurgendum ex suis sceleribus habere possent remedia, sibi præripiunt. Privatò sacerdos quidam ex nostris sermone de divinis rebus, de Dei timore, amore virtutis, cœli gloriâ, inferorum incendiis, et id genus aliis cum perditò quodam nebulone, qui ex religioso statu in volutabrum vitiorum, luxuriæ præsertim, ceciderat, prudenter pièque agebat aliquando, ut scilicet hominem ad pristinum statum melioremque vitam traduceret. Quid ille? Cessa, inquit, Pater, surdo loqui: scito, postquàm exiidi, nihil mihi tam molestum atque intolerandum videri, quàm audire de Deo deque cœlestibus rebus sermocinantem. O dictum impium! ô hominem infelicissimum! quàm aptè in ipsum quadret illud Jobi: *Nunquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus injustitiam? Ubi perditio quidem exitium interiturusve significat; alienatio verò aversionem, repulsam et separationem à Deo notat.*

Verè in hoc vitio verificatur illud Ecclesiastæ: *Qui in uno peccaverit, multa bona perdet*, Eccl. 9, 18. Alii vertunt: Bonitatem multam perdet. Conturbabit videlicet ipsam animi politiam, quæ in bonitate ut possessione longè pulcherrimâ conquiescebat: proniorem se reddit ad maleficium et improbitatem. Qui status videri debet tum deformissimus, tum etiam miserrimus, quo malitiæ velut regnum et dominatus instruitur. Chaldæus rem illustrans ita vertit: *Peccans occasionem adfert, ut perdatur bonum magnum ex mundo*. Per bonum magnum intelligit, opinor, gratiam, quâ nihil est in hoc mundo præstantius aut melius. Quid enim est aliud gratia, quàm effulgens in animo splendor æternitatis, felicitum animarum insigne, cœlestis radii illuminatio, participatio divinæ mentis, semen gloriæ, tessera immortalitatis? Hem stultiam hominum inauditam! pro re nihili sibi jacturam tam incredibilem accersere. Sed Chaldæi mens alio etiam modo explicari potest: *Occasionem, inquit, adfert, ut perdatur bonum magnum ex mundo*; hoc est, ut ego interpretor, ut integritas et perfectio mundi labefactetur, ut tollatur suavissimus ille concentus et harmonia, quam hitur נכד, quod *nepotem* sign., nec hic quadrat. Alii hunc versum aliter exponunt: Calamitas improbis convenit, non mihi; me tamen tractat Deus ut improbos. (Synopsis.)

De נכד seu נכד (Obad. v. 12.) *infortunium, pœna atrox*, vid. Michaelis Supplem. p. 1642. In pluribus codicibus et manuscriptis et typis exaratis (vid. Rosii *Scholia critica* ad h. l.) legitur נכד, cum dalet, sensu non multum diverso. (Rosenmuller.)

partes mundi omnes inter se habent. Sic enim Demiurgus sanctus mundi opificium molitus est, ut omnes partes esse voluerit, quemadmodum S. Dionysius, lib. de divinis Nominibus, cap. 4, de elementis dixit, *ἑρμηνεύει καὶ ἀλληλουχίας, coherentias quasdam atque nexas* ad unius totius pulcherrimi effigiem coagmandam. Sic omnia sunt artificiosè et divinè structa, ut mutuò se contineant et sustentent, ut jungantur Deo. Eò conspirant universa, ut summæ mentis modulato velut ductu perveniant ad felicitatem. Hæc munè aurea catena est bellè nexa et implexa rotundis et fulgentibus circulis, cujus primus annulus Numen est. Qui peccat, sese avellit ab ordine illo magnifico et beato, et imminuit universi decorem, injuriam infero mundo, cujus violat bonum et creaturarum rerum symphoniam, quæ pari motu in Deum feruntur, ut verissimè dicat Salomon, peccantem efficere ut perdatur bonum magnum ex mundo. Nam ut perverso ordine universi terra movetur, effervescit mare, cœlestia mugiant tonitrua, presteres et typhones generantur, stellæ currunt, et jaculantur incendium, mors telo furit et triumphat; sic illâ divinâ politiâ criminum labe violatâ, et interrupto providentiæ cursu, quo Deus totum hoc quod tuemur aptè nexum et consertum ad se trahit, sequi necesse est multa et grandia incommoda, quæ mundi statum et pulchritudinem dehonestent. Sed in eodem loco Salomonis latius patet Vulgatæ nostræ lectio, et insigniter ostendit quid scelus atque vitium in nobis efficere soleat: *Qui in uno peccaverit, multa bona perdet*. Alii legunt: *Peccans unus*. Utrumque verum est, et vel peccatum unum et unus peccans multa bona perdit: sua dicam, an aliena? verè dixerò, et aliena quidem certè, et inprimis sua. Quis enim ignorat, ut exemplo rem illustremus, unum Adamum unico suo peccato non modò multa, quod ait Ecclesiastes, sed prope dicam infinita bona perdidisse? O pomum omni ratione funestum! sed ingratham potiùs voluntatem et cæcam mentem, quæ omni humano generi luem, mortem et omnigenas calamitates invexit, quæ vestem innocentiae spoliavit, quæ virtutum corollas et singularia ornamenta contrivit!

Sed non excurro in flebilem elegiam et recensio-nem eorum malorum, quæ consecuta sunt, quæque omnes luimus, experimur et mœremus. Recordemur quæ tempore Josue acta sunt, cùm unus Achan in gloriosissimo illo exercitu Dei Numen scelere impio contempsisset: quam ob causam punientis Numinis manus et ultor gladius in totius populi caput et vitam incubuit. Illud gravius quod Davidi contigit sive adulteranti, sive populum annumeranti; cujus peccatum in totius penè populi communem perniciem redundavit: nam constat ad expiandum conceptum illud facinus septuaginta hominum millia subito uno impetu cæsa et confecta fuisse. Illam stragem innumerabilium hominum, quæ Judæam fletu et plangore complevit, non rhomphœa magnanimi angeli divino imperio grassantis, sed Davidis scelus effecit. Ob illud crimen strata civium cadavera patentibus in campis jacuerunt: atque haud scio, an divinus Ecclesiastes ante oculos illud la-

buerit, cùm diceret : *Peccans unus multa bona verdet.*

Cæterùm ne rariùs id putemus evenisse, ut unius hominis crimen in multorum exitium pœnamque redderet, quod non semel, ut videmus, in divinis oraculis proditum est, quotidie fieri sentiunt, qui suis momentis res ponderare solent. Nam propter unius civis indignum facinus et conceptam improbitatem communitas ipsa et ornatæ aliquando urbes multa et gravia patiuntur; ut divinitus magno poeta ingenio mihi dixisse videatur :

Πολλάκις καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

Sæpè omnis populus luit improba crimina civis.

Ut enim fel in corpore sæpè in omnes sese artus noxiâ derivatione spargit, quæ colorem totius corporis immutat et debilitatem adjiciat; sic ex unius felle et acerbitate et importuni animi maleficio in toto corpore, cujus ille pars est, non levia detrimenta sequuntur. Hæc pluribus ostendit Cresollius, Anthologiæ cap. 3, ubi peccati mala recenset.

VERS. 4. — NONNE IPSE CONSIDERAT VIAS MEAS, ET CUNCTOS GRESSUS MEOS DINUMERAT (1)?

Vias pro actionibus, gressus pro affectibus, quibus ad Deum accedimus vel recedimus, posuit; q. d. : Singulas actiones meas considerat, singulas cogitationes meas dinumerat. Nihil humanarum rerum Deum fugit; nihil non explorat magnus ille rerum mundialium præses, et velut ex altâ speculâ suorum acta diligentissimè pensitat, omnia scrutatur atque dijudicat. Unde et Ægyptii Deum mundi oculum appellabant, quia omnia intueatur, nihil eum lateat. B. Augustinus, epist. 111 ad Fortunatum : « Ego, inquit, « dico quòd Deus totus oculus est, totus manus, et « totus pes; quia omnia videt, omnia operatur, et « ubique est. » Quidni videat omnia, qui ubique præsens adest, omnia implet? Hoc sibi volunt illa Jeremiæ verba, Jer. 23, 23 : *Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? et non Deus de longè? Si occultabitur vir in absconditis, et ego non videbo eum, dicit Dominus? Numquid non terram et cælum ego impleo, dicit Dominus?* Ac si diceret, neminem à Dei notiâ subduci, quia nullus locus ab ejus præsentia non impletur. Chaldaeus ita postrema refert : *Num putas homo se latitare, cùm in occulto est? An non coram re-*

(1) Quasi dicat : Semper ab omni turpitudine abhorruï, eâ etiam ductus causâ, quòd omnia quæ fiunt, aut cogitantur, oculis tuis aperta esse non ignorabam. Alii hoc putant à Jobo dici, quasi in testem veritatis eorum quæ de se mox est dicturus invocando.

(Menochius.)

NONNE IPSE CONSIDERAT VIAS MEAS, etc., actiones, consilia et instituta mea? Res et cogitationes meas, omnes habet in numerato; itaque ejus pœnam et iram effugere non possem. Hoc argumento se motum inuit, ut ab illicito sibi caveret aspectu. Nulla latendi, ut effugerem, spes. Aut vult Deum testem suæ innocentie vocare. Cùm igitur sciat Deus me sollicitè etiam motus concupiscentiæ cohibuisse, cur me tam duriter tractat?

(Synopsis.)

Non vanus mihi arrogo tantam castitatem, reliquamque vitæ innocentiam, sed Deum testem invocare audeo, qui omnia instituta, consilia, studia mea, et cogitationes vel occultiores perspectas habet.

(Rosenmuller.)

velatus est, dicit Dominus? Nonne cælum et terram implet gloria mea, dicit Dominus? Rectè S. Chrysostomus in Catenâ Græcâ Jeremiæ, ubi ex Dei præsentia certissimam hanc ejus scientiam ita arguit : « Nam si « prophetis non præsentibus dat sæpè ipse ut sciant « quæ ubicumque aguntur, nullò magis ipse scit. At « non dicit hoc, sed Deus appropinquans ego sum, « ubique præsens sum : quod indubitatum est indi- « cium nihil illum nescire. » Igitur sicut nullus locus est, quem non repleat, sic nullo loco quidquam agitur, quod ille non sciat.

Lyncei oculi in proverbium abiére : hi enim qui perspicacissimè quæque intuentur, occulta quæque pervestigant, et nihil ferè tam abditum, quod ab eorum notiâ subducatur, lynceos habere oculos dicuntur, à lynce animali, ut aliqui volunt, qui, ut fama est, vereor ne res sit, visûs acie vel parietes ipsos penetrat. Dubietatem abseca, rem certissimam cense, cùm de Deo loquimur, ipse lynx occulta omnia penetrat, abdita quæque apertissimè videt; ut jure Apostolus dixerit, Hebr. 4, 13 : *Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.* Omnia scrutatur, omnia intuetur Dei oculus. Audiendus S. Petrus Damianus, qui, lynceis naturam explicans, ita ad divinam cognitionem flexit, opusc. 52, cap. 21 : « Lynx quoque « tam incomparabile visûs acumen habet, ut non « modò quodlibet corpus solidum, sed et lapideos parietes penetret. Quod nimirum hoc modo probatur; « quia si lynx ex unâ parietis parte consistit, caro « verò altrinsecus ponitur, tanquam nihil intersit, ad « eam protinùs inhiat, atque ut sibi præbeatur anhelat. Si ergo mutum pecus tam vivax intuitûs acumen habet, humanæ mentis intima Deus omnipotens « quantò profundius videt! Hebr. 4, 12, 13 : « Vivus est « enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni « gladio ancipiti; pertingens usque ad divisionem « animæ ac spiritûs, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis; et nulla creatura est invisibilis in conspectu « Dei : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus. » Sic ille. Cùm igitur nihil Dei oculos effugiat, nihil sit quod ille non videat, ea omnia à nobis vitanda, quæ tantam majestatem offendere possunt. Lynceos quisque habeat oculos, quibus se suaque consideret, ne lynceis Dei oculis impurus et immundus appareat.

Quid magis abditum inviumque quàm humanum eor? et tamen hoc Dei notitia permeat, hoc scrutatur. *Pravum est cor omnium et inscrutabile : quis cognoscat illud? Ego Dominus, scrutans corda et probans renes,* Jer. 17, 9. Crassus iste paries densusque, sed lynceis Dei oculis omnia patent. Scitè hic B. Chrysostomus in Catenâ Græcâ : « De cogitationibus ipsis loquitur, « quòd et latentes Deo pateant : nil tam absconditum « ut cor hominis. Idcirco alius legit : *Profundum cor « et latens homo est; et quis cognoscat eum?* Fortassè « latitare putatis ait : Non ita est, omnia quæ agitis novit. » Cui non timorem incutiat lynceus hic Dei oculus? cui non pudorem ac reverentiam hæc Dei notitia?

Solenter beatus Ephræm Syrus, qui hâc cogitatione meretricem à nefario opere deterruit, ac ad melius vitæ genus revocavit, à prostibulo ad monasterium duxit, et in castitatis castris pugnavit, quæ ante in lupanaribus sub impudicæ veneris vexillis militavit. Cogitavit Deum adesse, ac videre omnia, et statim timore correpta ac verecundiâ, noluit ante Deum agere, quod ante homines erubesceret. Fac tu similiter, ut castitatem colas, ut sanctus evadas; habes monentem sanctum Augustinum, serm. 46 de Verbis Domini, ubi sic ait: « Ipse timendus est in publico, ipse in secreto. » Procedis, videris: intras, videris: lucerna ardet, videt te: lucerna extincta est, videt te: in cubiculum intras, videt te: in corde versaris, videt te: ipsum time, illum cui cura est, ut videat te, et vel timendo castus esto; aut si peccare vis, quære ubi te non videat; et fac quod vis. » Vides nihil esse quod Dei conspectum fugiat, quod Deum lateat, et timorem ab hoc prospectu nasci, ab hoc timore castitatem.

Tremendum sanè illud quod Jobus ait: *Ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat.* Ad calculos quippe omnia revocanda, ut quisque præmium pœnæ recipiat. Omnes semitas nostras Deus exactissimè observat, minima quæque diligentissimè dinumerat; nihil tam leve tamque minutum, quod ab ejus censu subducatur; nihil tam exile quod ipse non numeret, etiam usque ad capillos capitis nostri, juxta illud Math. 10, 30: *Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.* Quidni opera, verba et mores cognoscat et numeret, qui capillorum numerum novit? Ita arguit quoque S. Augustinus, serm. 6 de Verbis Domini dicens: « Capilli nostri numerati sunt Deo, quantum magis mores nostri, cui sic noti sunt capilli nostri! » Quàm puræ ergo debent esse cogitationes et affectiones nostræ, quæ à Deo notantur, et adeò exactè supputantur!

VERS. 5. — SI AMBULAVI IN VANITATE (1), ET FESTINAVI

(1) In mendacio, dolo, hypocrisi. Quæ vox Hebræa vanitatem sonat, usurpatur sæpè pro dolo et mendacio. (Calmet.)

SI AMBULAVI, etc., pro, non ambulavi, seu, absit ut ambulaverim. Porrò *ambulare in vanitate*, est mendacem esse, aut fraudes et dolos nectere, quod altera pars hemistichii, quæ sequitur, satis ostendit. (Menochius.)

SI AMBULAVI IN (vel cum) VANITATE, sive mendacio. Num fallacis et fraudibus usus sum ad decipiendos alios? *Ambulare est vivere; vanitas autem est falsitas.* In opposito est, *ambulare cum veritate*, vel cum Deo. An vanitatem unquam sectatus sum? Num rebus aut verbis vanis ac futilibus addictus fui? Sensus, q. d.: Si non sincerè versatus sum cum hominibus transigens, sed fucatè, aliud in ore habens, aliud in pectore clausum gerens. Si *fraudes commisi*, Græci: Si μετὰ ψευδοστροφῶν, etc., cum scurris, et iis qui risus captandi causâ dicaces sunt. Sed malo ad contractus referre, quò sequentia spectant. Si *eam cum temeritate*, vel, cum temerario.

ET FESTINAVI (vel, aut si festinavit) IN DOLO (vel, ad dolum, etc., sub. perpetrandum), PES MEUS. Nam pedibus aliquò properamus. Quidam hæc referunt ad præcedentem versum: *Videt, inquam, an ambulaverim*, etc.; sed malo, ut passim in sequentibus, seorsim accipi, et subintelligi consequens quo continetur imprecatio, ut sit formula jurisjurandi Hebræis usitata, ubi impre-

NAVIT IN DOLO PES MEUS; — VERS. 6. — APPENDAT ME IN STATERA JUSTA, ET SCIAT DEUS SIMPLICITATEM MEAM (1).

catio ferè omittitur. Verto igitur: *Si ambulavi*, etc., Deus puniat me. Potest sequens versiculus: *Appendat me*, etc., subjectus esse imprecationis loco subjungendæ ei quod hoc vers. proposuerat. Sæpè enim ita hoc capite subjungit imprecationem.

וְרוּחַ עַל כַּרְמֵהָ רָגְלִי, Verbum רוּחַ est à radice רָחַץ *accelerare*, Psal 22, vers. 20, et 40, 14, ut significatio arguit; at ratio punctorum arguit radicem esse רָחַץ *tacuit*, quia patach est sub cheth, non cametz (estque formæ רוּחַעַשׂ; וְרוּחַעַשׂ, וְרוּחַעַשׂ) et tum dicendum fuerit רוּחַעַשׂ idem esse cum רוּחַעַשׂ, etsi aliàs eo significatu non inveniat, ut radices diversorum ordinum, sicut sæpè fit, idem valeant. רוּחַעַשׂ pro רוּחַעַשׂ, à רוּחַעַשׂ, Eodem ferè exemplo dicitur רוּחַעַשׂ Gen. 8, 4. Porrò, על pro אל, ut et sæpè אל pro על vicissim sumitur. *Pes* in Scripturâ sæpè pro actionibus. (Synopsis.)

Ad aliud transit, nempe quòd se purum et integrum in contrahendo præstiterit, bonâ fide versans cum hominibus. אִם-הִלַּכְתִּי עִם-שְׂוֵאָה, si *ambulavi cum vanitate*, seu mendacio, si non sincerè versatus sum cum hominibus transigens. Oppositum est *ire cum Deo*, Genes. 5, 22, 24, in *integritate et veritate*, Ps. 26, 1, 3, adeoque veritati ac fidelitati studere. Alii intelligunt, quòd non vana sit sectatus, rebus aut verbis vanis et futilibus addictus fuerit; sicut Alexandrinus intellexisse videtur, qui μετὰ ψευδοστροφῶν veritit, cum scurris et iis qui risus captandi causâ dicaces sunt. Sed ad contractus et conversationem cum hominibus referendum esse docet alterum hemistichium, ibi subjungit sese declarans, וְרוּחַ עַל-כַּרְמֵהָ רָגְלִי, et si *festinavit ad dolum pes meus*, ad alios fraudandos. Formula est jurisjurandi Hebræis familiaris, ubi ferè altera pars, imprecatio, omittitur, ut sæpè hoc capite, etsi interdum exprimitur, ad majorem vim, et quò magis se significet abhorruisse à peccatis quæ commemorat: *Si feci hoc aut illud*, quod agendum non erat, dispeream, vel, me diris devoveo supplicis. Sed potest et proximus versiculus subjectus esse imprecationis loco subjungendæ ei, quod hoc versu proposuerat: si per fraudem et dolum malum deceperim alios, ponderet me Deus in lance exactissimâ. Alii imprecationem versu 8 expressam cum nostro versu connectunt, et versum 6 veluti parenthesi includunt, sic serie concinnatâ: *Si ambulavi cum mendacio (ponderet me Deus lancibus rigidissimis), si declinavi pes meus*, etc.; *seminem, et alius comedat.* רוּחַעַשׂ referendum esse ad radicem רוּחַעַשׂ, sed quæ communem cum רוּחַעַשׂ significationem habet, arguit patach sub ת, ut ab רוּחַעַשׂ est רוּחַעַשׂ. Conf. Schultensii Institut. ad fundam. ling. Hebr. p. 453. (Rosenmuller.)

וְרוּחַ עַל-כַּרְמֵהָ רָגְלִי, *appendat me in bilancibus justitiæ*, i. e., æquâ lance (ut Levit. 19, 36), ut sciatis, o socii, non me hæc tam dira pati ob scelera mea, וְרוּחַעַשׂ, et *cognoscat Deus meam integritatem*, pro quâ nunc ita graviter punior. Atqui quum expensa fuerit tota vitæ meæ ante actæ ratio et innocentia, unâ ex parte, et ex alterâ atrociam hæc mala, quæ perfero, apparebit non me, ut socii volunt, ob delicta præcedentia puniri, sed subesse aliam causam, ob quam ita me affligat Deus, mihi ignotam. Quidam וְרוּחַעַשׂ enuntiative, et *sciet*, exponunt, q. d.: Ubi me lance æquâ et acta mea appenderit, cognoscet meam integritatem. Sed rectiùs *sciat* verti videtur. Sciebat quidem Deus, sed sic ex affectu loquitur adversum socios, ut et interdum Psalmorum auctores, et notanter Ps. 7, 4, 5. Ita hic Jobus: *Cognoscat meam innocentiam, et me affligere desinat.* (Rosenmuller.)

APPENDAT ME IN STATERA JUSTA, vel, *justitiæ*, vel, in *bilancibus justitiæ*, sive *justis*, i. e., lance æquâ, ut mercatores appendunt monetam, etc. Vide Jer 32, 10. His opponuntur *bilances doli*, vel *dolosæ*, Prov. 11, 1, et 20, 23; item Os. 12, 7 Amos. 8, 5, sim. Mich. 6, 11.

Sanctus Jobus purgatissimæ conscientiæ fiduciâ fretus ad justissimam divini judicii stateram appellat; q. d.: Si in operibus meis atque consiliis unquam vanitati servivi, si cùm aliud spectarem, aliud dolosâ simulatione præ me tuli, exquirat hoc Deus, et ad severam trutinam quàm fieri possit diligentissimè expendat. *Et sciat*, id est, publicâ scientiâ notam faciat *simplicitatem*, vel, ut alii ex Hebræo vertunt, *perfectionem* sive *integritatem meam*. Neque enim optat Jobus ut Deus adhibito judicio sciat tandem simplicitatem ejus, quasi verò ante non sciverit; sed hoc vult, ut Deus publico judicio se examinet, quò sic omnes scire faciat simplicitatem suam. Alludit autem ad consuetam auri et argenti examinandi rationem. Solent quippe artifices, ut auri massam aliquam explorent, partem aliquam primùm in staterâ appendere, deinde verò igni excoquendam tradere, et iterùm ad trutinam vocare: quantum autem de pondere ignis detraxit, tantumdem sordium aut alieni metalli habuisse comprobatur: quòd si nihil ponderis detractum est, tunc aurum purissimum et defæcatissimum fuisse constat. Huc ergo Jobspectans, ait:

APPENDAT ME IN STATERA JUSTA, ET SCIAT DEUS SIMPLICITATEM MEAM. Id est, jam inde postquàm me tribulationis igni excoquendum tradidit iterùm ad trutinam vocet atque tribulationem anteactam, nihil de morum meorum gravitate detraxisse comperiet; adeoque nihil in me vanum, nihil subdolum aut fucatum unquam extitisse. At quænam est isthæc trutina in quâ simplicitatem et integritatem suam examinari cupit? Non alia sanè, nisi divinæ æstimationis et æquitatis libra, de quâ David ait, Psal. 16, 2: *De vultu tuo iudicium meum prodeat, et oculi tui videant æquitates. Probasti cor meum et visitasti nocte: igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas*. Id est, non est inventa in me ulla inæqualitas: nam tantumdem post tribulationem momenti habui quantum antea, et mihi ipsi semper æqualis et similis omninò fui. Ad hanc trutinam et auri explorandi rationem alluisse similiter videtur Jacobus in Canonicâ, cùm dixit, cap. 4, 2: *Omne gaudium existimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis, scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes*. Nimirum qui tentationibus probatus patienter sustinet, *opus perfectum habet*, id est, tanquam aurum igni traditum: nullâ

Probet me Deus rigidè ad normam suæ justitiæ; si falsus inveniatur, non subterfugiam poenas. Est ergo innocentiae contestatio; vel (ut ex sequentibus etiam patet) imprecatio poenæ, si hoc peccatum in se inveniatur. Provocat ad divinum testimonium, q. d.: Testis mihi est Deus integritatis meæ, etc.

ET SCIAT, etc. וְיַדַּע אֱלֹהִים, et agnoscat Deus perfectionem meam, ubi me appenderit, etc. *Et sciat*, vel cognoscat, Deus integritatem meam, pro quâ nunc ita graviter punior; et me affligere non desinat, ut omnes sciant, et vos sciatis, ó socii, me non tam dirè affligi ob scelera mea, cùm hæc tam gravis poena cum delictis meis conferetur, sed subesse aliam causam ob quam ita me affligat Deus, licet mihi ignotam. Vel, *sciat*, i. e., scire se demonstret, nempe justâ sententiâ, vel, apparere faciat.

(Synopsis.)

ex parte deficit. Ergo patienter, inquit, sustinete, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes: ut nimirum tunc, cùm Deus æstimationis et æquitatis suæ librâ fidem vestram et virtutem explorabit, et integros vos, et nullâ ex parte detritos aut pondere imminutos fuisse comperiat.

Non modò autem justorum opera et merita libræ suæ examine probat Deus, sed etiam impiorum, ut patet ex tribus vocibus, quas apud Danielem manus illa horrendum in modum ex pariete exstans exaravit; quarum secunda erat *Thecel*; quam deinde propheta sic exposuit, Dan. 5, 27: *Appensus es in staterâ justâ, et inventus es minus habens*. Utitur autem Deus ad opera hominum ponderanda *staterâ et librâ Romanâ*, quia non tantum gravissima quædam opera mala vel bona justitiæ suæ libramine examinat, sed etiam levissima quæque æquitatis suæ examine librat. Urceus aquæ ex misericordiâ tributus pauperi momentum habet apud ipsum, et de verbo otioso rationem exposcit, qui ad calculos omnia revocat justus Judex, merita cum præmiis, et scelera cum suppliciis componens. Nota quidem est *libræ Romanæ* structura quam Rabbi David in libro Radicum ad hunc modum exposuit: « Est virga prælonga signis ad cognoscendum pondera, et appendunt in summitate virgæ lapidem ponderis, etc. » Illud verò in hæc Romanæ libræ structurâ admirationem movet, quòd leve admodum pondus in extremâ virgæ parte appensum gravissima ex adversâ parte momenta elevat. Igitur Dei justitia in præmiis honorum operum pendendis Romana libra est: nam in eâ levissima quædam opera nostra, quasi in extremo virgæ suspensa, ingentia præmia elevat seu attollunt. Audi Paulum ad Corinthios sic scribentem, 2 Cor. 4, 17: *Id enim quod in præsentem est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis*. Sic item divinam justitiam in suppliciis imponendis Romanam esse libram dixerim, nam levissima etiam momentaneaque hominum peccata, cùm in justitiæ divinæ libramen veniunt, gravissimum similiter et æternum supplicii pondus elevat, et quidem de hæc justitiæ divinæ Romanâ librâ respectu delictorum illud mihi in mentem venit, quò longius per virgam trahitur pondus extremum, eò majus ex adverso pondus attollitur. Expectat ergo nonnunquam Deus impios, et supplicium eorum producit: id verò nihil aliud est quàm pondus peccatorum ac scelerum, quod in dies impunitate crescit, per justitiæ suæ virgam longius trahere, ut eâ ratione gravius ad extremum suppliciorum onus elevent. Pari ratione de justitiâ Dei in conferendis præmiis contemplari licet: nonnunquam enim servorum suorum gloriam differt, ut meritis in dies incrementa capientibus, et per justitiæ suæ virgam longius deductis, majus denique gloriæ pondus attollant. Quid plura? in expendendis præmiis aut suppliciis futuræ vitæ Deus quidem Romanâ librâ utitur; quia utraque magna et ingentia sunt: nam in gentibus ponderibus librandis Romanam libram, levioribus stateram adhibere solet, quemadmodum acutè ac eruditè observat et notat noster Salazar ad illud

Proverb. : *Pondus et statera judicia Domini sunt*, cap. 16, 11.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 21 *Moralium*, cap. 5 : « Quis, inquit, stateræ nomine nisi mediator Dei et hominum designatur? in quo æquâ lance omnia merita nostra pensantur, et in cujus præceptis agnoscimus, quid in nostrâ vitâ minus habeamus. In hac autem staterâ appendimur, quoties ad vitæ ejus exempla provocamur. *Christus passus est pro nobis, vobis relinquitur exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus*, 1 Pet. 2, 21. Ac si apertè dicat : Si qua unquam leviter, si qua perniciosè perpetravi, Dei et hominum mediator appareat, ut in ejus vitâ cognoscam, an ego veraciter simplex fui. Vanitas quippe ad levitatem, dolus verò ad malitiam pertinet. Et plerumque nonnulli ad quædam post perniciose perveniunt, quia prius levia non declinant. » Ita sanctus Gregorius ad hunc locum. De staterâ vide plura superiùs, cap. 6, vers. 2, notata.

VERS. 7. — SI DECLINAVIT GRESSUS MEUS DE VIA, ET SI SECUTUM EST OCULOS MEOS COR MEUM (1), ET SI MANIBUS MEIS ADHÆSIT MACULA; — VERS. 8. — SERAM, ET ALIUS COMEDAT : ET PROGENIES MEA ERADICETUR. Si, inquit, à

(1) Si oculis meis libertatem permisi, ut omnia intuerentur, quæ cor cupiebat. Si, quò animus rapiebat, eò me trahi passus sum. Idem etiam Moyses cavet : *Nec sequantur cogitationes suas et oculos per res vixias fornicantes*. Editiones quædam legunt hic : *Si secutus est oculus meus cor meum*.

SI MANIBUS MEIS ADHÆSIT MACULA. Vertunt quidam : *Si manus meæ tetigerunt munera*; si vel minimum quid acciperent. (Calmet.)

DECLINAVIT DE VIA, rectitudinis, aut divinæ voluntatis, aut legis.

SECUTUM EST, etc. Hebr. : *Si abiit cor meum post oculos*. Sept. : *Si oculos obsecutum est cor meum*, hoc est, si interiùs optavi quæ exterioribus oculis vidi.

MANIBUS MEIS, operibus meis.

MACULA, peccati labes.

(Menochius.)

SI DECLINAVIT (vel *deflexerit*, sive *declinabat*; תמהוּ pro præterito maximè imperfecto; nunc per præteritum loquitur, nunc per futurum) GRESSUS MEUS A VIA, scil. rectâ, vel, à viâ illâ, quam dixit, vers. 1.

אם תמהוּ אשׁרני כמי הדרך, *si gressu de viâ deflexi, à viâ, cum emphasi, à viâ illâ*; una enim est viâ recta. *Si deflexerit, etc.*, vel ad dextram, vel ad sinistram; אשׁרני in emend. exempli. habet dagesch in ו. *De viâ, i. e., de instituto rectæ rationis.*

ET SI SECUTUM, etc. ואוד עיני הדרך לבי, *et post (vel, et si post) oculos meos abiit, vel ambulavit, cor meum; et oculos meos mente secutus sum, i. e., cupidus fui*. Nota, in homine corrupto omnia inversa esse; quod sequi debet, ducit; quod ducere, sequitur. Non est in illo animus τὸ ἡγούμενον, quod ducit; sed τὸ ἰπόμενον, quod sequitur. (Synopsis.)

אם תמהוּ אשׁרני כמי הדרך, *si deflexerit gressus meus à viâ, scil. rectâ, à recto virtutis et continentie tramite, cum emphasi, à viâ illâ*; una enim est viâ recta. *Si deflexerit, etc.*, vel ad dextram, vel ad sinistram; ואוד עיני הדרך לבי, *et post oculos meos ambulaverit cor meum*. ductum fuerit cupiditate rerum à me visarum. ובכפי דבק מאום, *et manibus meis adhæserit macula, labes ulla, ut scilicet quicquam alieni rapinâ aut fraude rapuerim vel interverterim*. Quidam מאום dictum putant pro באורכהו, *quicquam, rerum scilicet alienarum.*

(Rosenmuller.)

justitiæ viâ deflexi, et intuens alienas opes eas desideravi; si munera accipiens manus fœdavi meas; segetes meas alieni demetant, eisque fruuntur, et proles mea prorsùs intereat. Plures hic egregios virtutum principi congruentium actus commemorat: Primus, non recessisse ab eo quod justum esset; quæ est viâ recta: Secundus, non optasse aliorum bona; quæ tyranni mox ut aspiciunt, non cupiunt modò, sed etiam occupant: Tertius, non accepisse munera, quæ manus principum ac judicum inficiunt. Porrò illud: *Si secutum est oculos meos cor meum*, septuaginta Interpretes sic efferunt: Et δὲ καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ἐπηκολούθησεν ἡ καρδία μου, *vel si oculo obsecutum est cor meum*; in Hebræo est: *Si abiit cor meum post oculos*. Quæ verba sic paraphrasticè exponit Philippus: *Nec cor meum acquiescens secutum est oculos meos, cum concupiscentiæ imagines illi offerrem*. Hinc manifestè apparet desiderium et concupiscentiam idèò aliquandò oculis attribui, quòd illorum concupiscentiæ obsequatur et acquiescat voluntas, cujus proprium est desiderare. Sic Ecclesiastes postquàm dixerat, cap. 2, 10: *Omnia quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis*, statim ἐγγητικῶς subjungit: *Nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur*. Ubi (ut Pineda noster hic annotavit) advertere licet importunitatem quamdam in postulando et pctendo ipsis oculis attribui; sed negandi ac concedendi auctoritatem cordis esse prærogativam. Quare quod Salomon non negabat, obsecutus nimirum oculorum concupiscentiæ, quæ avidissimè voluptatibus inhiabat, negabat utique constanter sanctissimus Job, cujus cor nunquàm pravo aliquo affectu excecatur oculorum concupiscentiæ ductum sequebatur, sed objectis sibi per imaginationem voluptatibus frugalissimè abstinere, oculorum vota sistebat, spectatas delicias refutabat, et imagines concupiscentiæ, quas voluptas fallaciter colorat, constanter excutiebat.

ET SI MANIBUS MEIS ADHÆSIT MACULA. Septuaginta sic reddunt: Et δὲ καὶ ταῖς χερσὶ μου ἤψαμην δῶρον, *vel si manibus meis tetigi dona*. Ex quo efficitur, ut idem sit, adhærere maculam manibus, et manibus attingere dona, quibus judices atque principes corrumpi solent, ut rectum iudicium non reddant. Quâ versione Græci significarunt Jobum fuisse iudicem et principem, et hac culpâ vacasse. Quo scelere quia iudices et principes se contaminare solent, Samuel magistratu se abdicaturus, in conspectu novi regis à se facti et totius populi de hoc se inprimis crimine purgavit, 1 Reg. 12, 2: *Ecce præstò sum, inquit, loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accipi et contempnam illud hodiè, restituamque vobis*. Nititur probare tria bona, fortunæ, famæ et vitæ, nunquàm à se per injustitiam violata. Bona quidem fortunæ illis verbis: *Utrum bovem aut asinum, etc.* Nam cum hæc duo animalia apud Hebræos fuerint maximè servilia, et ad externas opes curandas accommodata, illorum nomine omnia bona fortunæ comprehendit. Dicite igitur, inquit Samuel, utrum vos in externis bonis fortunæ de-

fraudarim. Bona famæ illis verbis : *Si que-npiam calumniatus sum*. Cùm autem calumnia plerumque fiat obijciendo falsum crimen, quo bona fama obscuratur, non immeritò calumniæ nomine obscuratio bonæ famæ significatur, q. d. : Loquimini de me, utrùm fictis criminibus vestram famam ohnubilârim. Bona vitæ illis verbis : *Si oppressi aliquem*, q. d. : Loquimini de me, an unquam vos in bonis corporis læserim aut offenderim. Itaque Samuel omnium iudicio definiendum reliquit, an ipse aliquando ullum ex his tribus bonis, fortunæ, famæ ac vitæ arripuerit, aut quovis modo dissipaverit. Sed quia iustitia non solum violatur, eùm aliena bona per vim eripiuntur, sed etiam cùm ad iniustitiam exercendam acceptantur, subdit : *Si de manu cujusquam munus accepi*. Septuaginta reddunt : ἢ ἐχειρὸς τίνος εἴληφα ἐξίλασμα καὶ ὑπόδημα, aut de manu cujusquam accepi propitiationem aut calceamentum, id est, abjectissimum munus. Chaldæa Paraphrasis habet *mammonam falsitatis*, id est, falsum avaritiæ idolum ; ut ostendat huiusmodi munera esse quædam inania idola, quemadmodum illorum cupiditas dicitur *idolorum servitus*, Gal 5, 20. Ab his igitur muneribus exemplo Jobi liberum se fuisse Samuel contendit. Ita Mendoza, tom. 3, in lib. 1 Regum, cap. 12, vers. 4 et 5, ubi fusiùs Samuelis integritatem in muneribus rejiciendis illustrat. Cæterum Job ad majorem innocentie et integritatis suæ confirmationem addit hanc imprecationem :

SERAM, ET ALIUS COMEDAT, q. d. : Si manibus meis avaris atque rapacibus ex alienis opibus quidquam adhæsit, idem, precor, ab hoste aut prædatore contingat mihi ; metat alienus quæ ego seminavi, et his fruatur bonis, quæ ego mihi liberisque meis providus paravero. Hæc scilicet pœna accommodatissima est ad mulctandum scelus eorum qui alienas fortunas invadunt, ut suis non fruantur ; quemadmodum vaticinabatur Amos dicens, cap. 5, 11 : *Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis in eis ; vineas plantabitis amantissimas, et non bibetis vinum earum*. Quare Solon sapienter dicebat :

Χρήματα δ' ἑμεῖρον μὲν ἔχειν ἄδικοις δὲ περᾶσθαι

Ὅκ ἐβίωω πάτων ὑστερος ἦλθε δική :

Divitias habuisse velim : sed non bene partas

Non cupium : seris pœna venit pedibus.

Et Menander :

Προνομία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν

Οἱ γὰρ θίλοντες προσλαθεῖν τὰ τῶν πέλας,

Ἄποτυγχοῦσι πολλάκις νικώμενοι,

Τὰ δ' ἴδια προστιθέασιν τοῖς ἄλλοις :

Summum est aviditas generis humani malum :

Aliena namque pro suis qui vindicant,

Persæpè non tantum improbâ spe decidunt

Victi, sed apponunt et alienis sua.

Non est autem hic cunctandum, quasi Jobus filiis orbatus ineptè sibi eorum extinctionem imprecetur dicens : *Et progenies mea eradicetur* ; nam et aliis bonis expoliatus, segetum furta inter imprecationes recenset. Optandi quippe modus est, qui nihil nisi affectum

requirit : potuitque cupere mala sibi inferri, si status id ferret : præterquam quòd, uti probabilius est, filios ex aliis uxoribus, quæ concubinæ appellabantur, susceperat, quos mors illa infausta non sustulerat.

VERS. 9. — SI DECEPTUM EST COR MEUM SUPER MULIERE ; ET SI AD OSTIUM AMICI MEI INSIDIATUS SUM (1). — VERS. 10. — SCORTUM ALTERIUS SIT UXOR MEA, ET SUPER ILLAM INCURVENTUR ALII (2). Removet à se inter-

(1) Si per absentiam viri uxorem ejus sollicitavi ; si illius torum violare vel arte, vel blanditis, seu vi tentavi. (Calmet.)

DECEPTUM EST COR MEUM, si turpi mulieris amore captus sum.

INSIDIATUS SUM, ejus scilicet uxori.

SCORTUM ALTERIUS SIT, etc., in pœnam hujus.

(Menochius.)

(2) Hebræus ad litteram : *Molat alteri uxor mea, et super eam incurventur alii*. Versiculum hunc in sensu Vulgatæ plerique accipiunt ; nec nova est hæc phrasis in eundem sensum apud profanos. Sed alii malunt in priori membro hujus versiculi exprimi duntaxat : Uxor mea serviat alteri, cogaturque molam torquere, ad infelicissimam ancillarum conditionem redacta. Porrò è Scriptura et profanis constat, inter opera servis imperata unum hoc fuisse præcipuum, ut, torquentes vi lacertorum molam, triticum molerent. Vide Judic. 16, 21. In eundem pariter sensum reddi potest altera phrasis : *Super illum incurventur alii* : Succumbat illa hostibus suis, quos patiat super se graves, ut eorum pondere dejiciatur, opprimatur, conteratur. Nec raræ sunt in Scripturâ similes loquendi formulæ ; ut : *Humiliasti, dejecisti inimicos meos coram me : incurvare fecisti illum, qui mihi resistebat. Sisara incurvavit se, cecidit, dejectus est sub pedibus Jahelis. Domine, incurva eum, præveni faciem ejus*. Septuaginta : *Uxor mea placeat alteri, et filii mei humilientur*. Prior interpretatio communiori assensu probatur. Confer Ecclesiasticum 47, 21, ubi de Salomone agitur : *Inclinasti femora tua mulieribus*. (Calmet.)

SIT UXOR MEA, id est, non recuso quin sit, vel mereor ut sit.

SUPER ILLAM INCURVENTUR ; prudenter res turpis dicitur. (Menochius.)

מולת אחרת לנשתי molat alteri uxor mea, quod plerique sic explicant : Cogatur uxor mea ad patendum alius concubitum, ut verbum molendi h. l. eodem sensu sumatur, quo non rarò à Latinis usurpatur, ut in illo Horatii (Satyr. l. 1, Eclogâ 2, v. 35), *alienas permolere uxores*, ad quem locum Cruquius : « Allude dit ad Græcam paronomasiam μόλαδα μόλεν. Molere autem vetus verbum est pro *adulterare, subagitare*. « Hinc etiam molitores dicti sunt, subactores, ut apud Ausonium, Epigramm. 90, v. 3 :

« Cum dubit uxori molitor tuus, et tibi adulter. »

Sic et Hebræi intelligunt, quod Jud. 16, 21, de Samsone narratur, ויהי בחזן בבית האסירים et *moliebat in domo vincitorum*, quòd ad ipsum Palæstini certatim suas uxores adduxerunt, suscipiendæ ex eo prolis causâ ob ipsius robor. Sic et Hieronymus illud Jeremiæ in Threnis v. 13. בחדרים בחזן נשאו, *adolescentes ad molendum sustulerunt*, vertit : *Adolescentibus ad impudicitiam sunt abusi*, ad concubitum scilicet nefandum. Ita et hoc loco vertit : *Scortum sit alterius uxor mea*. Et Chaldæus : וישב עם הדין אחרת *coeat cum alio uxor mea*. Alexandrinus honestè et tectis verbis : Ἀρέσαι ἄρα ἡ γυνή μου ἑτέρω ἀδελφῷ, *placeat viro alteri uxor mea*. Illam interpretationem commendare videtur alterum hemistichium : ועליה יכרעין אחרת *et super eam incurvent se alii*, l. e., per vim comprimant, et consuetudinem cum eâ habeant. Nec malè tamen prius hemistichium respondebit alteri, si verba, ut sonant, intelligantur, quòd tum temporis inter servitutum genera fuerit illa durior et abjectior in pistri-

positâ jurisjurandi religione omnem adulterii suspicionem; et negat se unquam cordis sui habenas laxasse, ut tam indignum atque execrabile flagitium in animum admitteret. Decipi autem cor super muliere eleganter ac theologicè dicitur. Fallax quippe gratia et vana corporis pulchritudo, quæ aliud videtur esse quam sit, incautos animos seducit, et quæ non est redditura pollicetur. Pulcherrimæ enim et venustissimæ formæ, quæ luminibus objiciuntur, pernecitate propè incredibili igneque evolvunt, nisi quædam in vitioso animo earum effigies ut perniciosi lemures ad cruciandum insideant. Alia pariter inania delectamenta obscœnicæ motus corporis, qui luxuriæ et libidini serviunt, promittunt potiùs quam exhibent ullam voluptatem, cum subito et præter opinionem effluant et vaneant; ut falli eos opinione suâ atque illudi sit necesse, qui diurnam ullam cupiant in eo genere suavitatem, aut studiosè morosèque laborent, ut quàm diutissimè illâ potiuntur.

Eleganter D. Gregorius Nyssenus, Tractatu primo in Psalmos, cap. 4, voluptatem similem ait esse ἀπατηλῶν φαντασμάτων, *fallacium phantasmatum*; quæ cum teneri à voluptatum amatoribus creditur, subito evanescit, et in nihilum recidit. Illius autem spectri inanis unicum vestigium relinqui post recessionem τῆς αἰσχύνης, *pudorem*. Ad hunc verò pudorem jungitur ut plurimum dolor et dissoluti animi molestia; quod singulari Dei providentiâ comparatum est, ut cupiditatum illecebris et blandimentis sensuum irretiti à vitiosâ corporis voluptate abhorreant. Id verò tam certum est atque exploratum, ut omnium seculorum prudentes tum sacri tum profani doctissimis suis monumentis celebrârint. Intemperanti semper voluptas adfert dolorem, inquit Aristoteles, lib. 3 Ethicorum cap. 13 et 14; cum enim abest, fert iniquiùs nullam se corporis haurire suavitatem; et in eâ potiundâ insaturabiliter ita gessit atque inhiat, ut nullâ ipsius copiâ abundantiaque expleri possit. Illudit deinde voluptuarius in rotâ et equuleo delicias, atque videri absurdum propter voluptatem angî et dolore confici.

Longè ante de sapientibus Græciæ unus Solon, vir et animo et virtute præcellens, aureum illud dictum ut præstantis ingenii pignus reliquerat: ἡ δούλην φεύγε, *voluptatem fuge*; addebat rationem: Δύπην τίττει, *ægritudinem et acerbum animi sensum progenerat*; quæ

nis ad molas agitandas et versandas adigi, ut est Exod. 11, 5. *A primogenito regis usque ad primogenitum ancillæ, quæ est post molas*. Et apud Isaiam 47, 2: *Puella Babylonia, sume molas, et commolito farinam*. Hinc verborum nostrorum sensus hic esse potest: *Molat alteri, viro non suo*; hanc alii servitutem præstet, sit alteri serva ad pistrinum addicta, et infimam hanc et durissimam servitutem, ac in pistrino ad eam usque abjectionem redigatur, ut ancillarum more tractetur, et per contemptum ac ignominiam sit omnibus exposita et prostituta. Ultima nun pro mem. more Aramæo, ut supra 12, 11, Ezech. 4, 9, Dan. 12, 13. Alexandrinus posterius hemistichium sic reddidit: Τὴ δὲ νῆπιά μου ταπεινωθεῖτη. Syrus: *Imò verò moluit uxor mea aliis, et panem confecit alio in loco*.

s. s. XIV.

(Rosenmuller.)

molestia profectò et amari animi sensus multum illius suavitatem exuperat, si Basilio Magno credimus; quem certè ob illustrem animi sapientiam et amare et audire debemus omnes: Oblectatio, inquit, voluptatis corporeæ πλεον τὸ δδουνηρὸν ἔχει τοῦ ἡδίας, *plus doloris habet quàm jucunditatis*. Atque ut omitam quod Tertullianus asserit, miserrimam sæpè animam libidinibus et concupiscentiis evigorari; certè constat in usu voluptatum senio plurimos et ægritudine contabuisse, cum vim animi omnem et velut succum illa boni hîrudo exsugerat.

Hanc, opinor, ob causam divinus Jeremias voluptatem nominavit Lamiam, Thren. 4, 3. Olim enim opinabantur de genere Lemurum esse Lamias, seu dæmones in formosarum mulierum effigiem indutos, quæ juvenes pronos in nequitiam delicato sensu voluptatis inescatos vorabant, ut ait Philostratus de Vitâ Apollonii. Hæc igitur Lamia, blanda, inquam, et perfidiosè ridens, corporis sensuumque voluptas quot et quantos voravit! quot ad vitæ finem intempestivè miserabiliterque deduxit! qui passi propemodum id videntur quod Glaucus Minois filius, quem Æneas Gazeus melle suffocatum ait fuisse. O mortem melleam! atrocem potiùs ego dixerim calamitosi adolescentis, qui in melle non apum dulcedinem, sed aculeum mortis invenit. Sic nimirum Asoti in mediis illecebris ut in Colchico melle venenato immoriuntur.

Hinc etiam Clemens Alexandrinus in Adhortatione suâ vocat eleganter voluptatem πορνιδιον ἄρατον, *formosam meretriculam*, quæ in modum Circes aut Sirenarum blando veluti cantu et modulatâ symphoniâ homines in perniciem et naufragium luctuosum illiciat. Ubi vir ille magnus, in omni doctinarum genere expolitus, rectè Sirenas cum Circe conjungit, ad mirabilem vim explicandam voluptatis in humani animi commutatione. Nam quasi ad Sirenas quidam appulissent cantatrices, quæ blandæ vocis lenocinio uterentur, ad suadendum et frangendam animi constantiam eruditæ, voluptuarii fiunt, molles et effeminati, qui copiâ voluptatum gestiant, et deliciarum multitudine et varietate in feminam propè dicam frangantur. Alii divertunt ad Circæam haram, qui mellito et infausto poculo in belluas similitudine vitæ morumque transeunt.

Bellè item Seneca, epist. 51, voluptatem componit cum Philetis in Ægypto, latrocínio et immanitate notissimis, qui quos cepissent amplectendo necabant; et monet in hunc modum sapienter: « Voluptates « præcipuè exturba, et novissimas habe, latronum « more, quos Philetas Ægyptii vocant in hoc nos « amplectuntur ut strangulent. » E quibus patet quanta sit in voluptatibus atque libidinibus deceptio, quâ se minimè seductum fuisse Job meritò gloriatur. Dùm autem negat se insidiatum esse alieno videlicet toro, aut excubasse ad amici seu proximi januam, ostendit amantium consuetudinem, qui ut libidinem suam expleant, omnem captant opportunitatem, et totam interdum aut bonam partem noctis ducunt insomnem. Insidiari enim ad ostium adulteræ familiaris abusus

intemperantium est ut optatis fruantur, vel etiam ut homicidium adulterio permisceant. De hisce adulterorum machinationibus vide plura superiùs, cap. 24, ad vers. 15 et 16, annotata.

Huic verò tetro crimini poena, quam sibi Jobus imprecatur, justà proportionem respondet; ut videlicet conjux illius qui alienam deturpat uxorem simili dedecore foedetur. Sic uxores Davidis, qui cum Uriæ conjuge adulterium perpetraverat, ab ipso ejus filio Absalomo pollutæ fuerunt: ac David quidem occultè, Absalomus verò palàm hoc egit. Sic Jobus, si quid clam peccasset in hoc genere, publicam ignominiam sibi pascit impingi, ut scilicet ejus conjux sit scortum alterius, quod sanè publicam impudentiam olet. Quare subdit:

VERS. 11. — HOC ENIM NEFAS EST ET INQUITAS MAXIMA (1). Nefarium dicitur scelus adulterium et iniquitas maxima, quia nimirum cæteris criminibus majora generi humano inducit detrimenta: quam ob causam Salomon adulterium cum furto componens, illud longè majora damna secum asferre luculentà utriusque collatione decernit: nec insolens est his, qui adulterii gravitatem extollere volunt, illud cum aliis vitiiis gravissimis conferre. Divus Chrysostomus, hom. 62 in Joannem comparat cum idololatriâ; et nescio quid majoris gravitatis in sacrilegâ violatione conjugii subodoratur, ex eo quòd Paulus infideli uxori cohabitare permiserit (si quidem id sine injuriâ fidei fieri possit), adulteram verò dimittendi copiam faciat; imò (ut ipse Chrysostomus existimat) suadeat. Rursus in quodam Sermone, cujus titulus: *Carnis concupiscentiam ne sectemur*, inter adulterium et homicidium factâ collatione præfert adulterium. Thales Milesius, ut auctor est Laertius in ejus Vitâ, percontanti adultero, an jurare liceret se non admisisse adulterium; respondit, perjurium adulterio gravitate criminis cedere: quod ita intelligendum est, quia majora adferre solet incommoda tum adultero tum reipublicæ. Quare à profanis etiam adulteris gravissima sunt instituta judicia. Vide Andream Tiraquellum de legibus conubialibus lib. 13, et de adulterii gravitate, ibid. num. 9, ubi ex sententiâ S. Petri Clemens papa in Epist. ad Jacobum fratrem Domini docet, in omnibus peccatis adulterio nihil esse gravius. Rationem reddit Clemens idem, lib. 6 Constitutionum apostolicarum, cap. 27: « Quia adulteri injuriam aliis faciunt cum aliena matrimonia violant; et quod à Deo factum est unum in

(1) Hebræus: Iniquitas judicii; crimen in judicio cognitum damnatumque; vel dignum quod ad judicos deferatur, eorumque sententiâ reus puniatur: crimen capitale, extremo supplicio dignum. Vide quæ animadvertimus in Genesim 38, 24. Septuaginta: Furor ire indomitus, commaculare viri uxorem; fomes iræ, et implacabilis odii incitamentum. Neque hic pluribus adulterii enormitatem perpendendam censemus; satis enim per se nota est criminis hujus gravitas: id quanto semper fuerit horrore, perpetua Ecclesiæ disciplina, quæ adulteros in censum homicidarum et idololatrarum refert, satis demonstrat. (Calmet.)

Hoc enim, etc., adulterium enim, quod me non admisisse dixi, magnum est scelus, magna iniquitas. (Menochius.)

« duo dividunt, ac liberos faciunt suspectos, et legitimum matrimonium insidiis exponunt. » Idem penè ad hunc locum habet S. Thomas.

Cùm autem in omni, ut reor, ætate, quæ secula Jobi consecuta est, gravissima adulteris imposita fuerint supplicia; non tamen levia fuisse existimo ante Jobum, qui ex eorum severitate nefas esse grande et iniquitatem maximam adulterium collegit. Palæstini tempore Isaaci grande peccatum dicunt esse adulterium; et illud non solum ad mœchum et adulterum, sed etiam ad totum populum pertinere. Unde dixit Abimelech ad Isaac, à quo uxorem abstulerat, Gen. 26, 10: *Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tuâ, et induxeras supra nos grande peccatum.* Multari porrò hoc ipso Jobi tempore adulterium igne non obscurè colligitur ex trigesimo nono capite libri Geneseos. Cùm enim apud Judam nurus ejus Thamar accusata esset adulterii, is eam jussit ad ignem duci: *Producite*, inquit, Gen. 38, 24, *eam ut comburatur.* An hoc genus supplicii tunc Hebræis in more et instituto fuerit, an id potius illi usurpaverint secundum leges et instituta earum gentium quibuscum mixti vivebant, mihi quidem nequaquam exploratum est. Sacerdotis certè filia deprehensa in stupro flammis exurebatur, ut est in Levit. cap. 21. Lex quoque Levitici vigesimo præcipiebat adulterium morte utriusque adulteri vindicari. Verùm quod esset illud genus mortis non videtur expressum lege, nisi quod in Deuteronomio scribit Moyses, Deut. 22, 23: *Si puellam virginem desponderit vir, et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum eâ, educes utrumque ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur.* Similis poena infertur puellæ, quæ in domo patris sui voluntariè perdidit virginitatem, ut eodem loci traditur. Fuisse tamen poenam adulterorum secundum legem mosaicam lapidationem non sinit nos dubitare, quod Scribæ et Pharisei, ut refert Joannes, dixerunt Salvatore nostro adducentes ad eum mulierem in adulterio deprehensam: *Magister*, inquit, Joan. 8, *hæc mulier modò deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare.* Ezechiel quoque satis indicat id genus supplicii in adulteros fuisse apud Judæos constitutum; sic enim inducit Deum loquentem, Ezech. 16, 38: *Judicabo te judiciis adulterarum, etc. et adducent super te multitudo inem, et lapidabunt te lapidibus, etc.*

Sciendum quoque apud varias gentes varia fuisse adulterorum supplicia; quin etiam apud eandem gentem non semper idem, sed aliàs mitius, aliàs verò gravius et severius. Dicam primùm de Romanis. S. Augustinus, lib. 3 de Civitate Dei, cap. 5: « Romani, inquit, antiqui in stupro detectas Vestales vivas etiam defodiebant; adulteras autem feminas quamvis aliquà damnatione, nullà tamen morte plectebant. » Fuit igitur apud ipsos varia diversis temporibus adulterorum poena, vel nota publicæ ignominie, vel multa pecuniaria, vel exilium, vel verbera, vel contusio nervorum, vel castratio, vel etiam mors. Valerius Maximus, lib. 6, cap. 1, commemorans eos qui in vindic-

cando adulterio publicâ pœnâ usi sunt : « Sempronius, » inquit, Musca C. Gallium deprehensum in adulterio « flagellis cecidit : C. Menius L. Octavium similiter « deprehensum nervis contudit : Carbo Actienus à « Dibieno, item Pontinus à P. Cernio deprehensi ca- « strati sunt. » Julius Cæsar libertum sibi gratissimum, ob adulteratam equitis Romani uxorem, quamvis nullo accusante, pœnâ eadem punivit. Lege Suetonium in utriusque Vitâ. Julius Capitolinus scriptum reliquit, Macrinum imperatorem adulterii reos vivos simul incendisse junctis corporibus. Aurelianus quoque imperator, referente Vopisco, militem qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret, quas ad pedes militis deligatas subito dimitti jussit, ut discissus ille utrimque penderet. Constantinus Magnus legem sancivit, quâ violatores conjugii gladio plectebantur. Tempore S. Hieronymi, qui Constantio imperante natus est, adulterium morte puniri solitum patet ex ipsius Epistolâ ad Innocentium, de muliere septies iectâ.

Transeo ad alias gentes. Parthos nulla delicta quàm adulterium gravius vindicasse auctor est Justinus, lib. 41. Apud Ægyptios in adulterio deprehensus virgine credebatur ad mille plagas, mulier naso mutilabatur. Si quis præterea mulierem liberam violasset, virilia ei amputabantur; quoniam uno crimine tria non parva damna intulisset, injuriam, corruptelam et liberorum confusionem. Vide Diodorum Siculum, lib. 2 Bibliothecæ, cap. 2. Zalcucus, Locrensium legislator inprimis nobilis, legem tulit, ut adulteris uterque oculus crueretur : cum autem filius ejus in adulterio esset deprehensus, et tota civitas in honorem patris pœnam ei remitteret, aliquandiu repugnavit; ad ultimum victus populi precibus, suo prius uno, deinde filii adulteri oculo eruto, debitum supplicii modum legi reddidit; mirabili æquitatis temperamento sese inter misericordem patrem et justum legislatorem partitus, veluti scitè scribit Valerius Maximus, lib. 6, cap. 5, et Ælianus lib. 13 Variæ Historiæ. Ac licet apud Athenienses ex lege Solonis (ut in ejus Vitâ tradit Plutarchus) is qui liberæ mulieri vinum attulisset decem tantum drachmarum pœnâ mulctaretur; attamen Hippomenes Athenarum princeps cum filiam in adulterio deprehendisset, eam cum equo junxit : qui clausus cum alimentis careret dentes in puellam ingessit; adulterum verò testatur Suidas per regionem Atticam fuisse ab equis tractum atque discerptum. Saletus Crotoniensium princeps legem tulit, ut mœchi cremarentur vivi : at cum ipse fratris uxorem polluisset, et cives oratione ejus permoti pœnam illam in exilium commutare vellent; ille magnitudinem culpæ animo suo reputans in ignem sponte insiliit, sicut refert Lucianus in Apologiâ pro iis qui mercede conducti serviunt. Apud Turcas ex lege impurissimi Mahumetis, adulterii convictus centum ictibus flagellatur. Ex quibus omnibus luculenter apparet adulterium communi nationum omnium consensu iniquitatem semper maximam fuisse existimatum, cum illud plerique legislatores gravissimis qui-

busque suppliciis afficiendum esse statuerint. Plura de libidinis malo vide apud Cresolium, Mystagogi lib. 4, cap. 4, 5, 6.

VERS. 12. — IGNIS EST USQUE AD PERDITIONEM DEVORANS, ET OMNIA ERADICANS GENIMINA (1). Crimen hoc ignis voracissimus appellatur; quoniam sicut flamma devastat domum aut silvam penitus, sic adulterium consumit omnia, scilicet opes, nomen, valetudinem corporisque vitam; quod tremendis constat exemplis, ut interitum animæ, quod malorum caput est, sileamus. Hic ipse ignis eradicare dicitur genimina, quia prolem aufert legitimam, pro quâ adulterinam ingenti damno piaculoque supponit. Radicitus etiam evellit omnium bonorum, quæ in homine vel natura vel gratia unquam plantavit, stirpes; atque aded extirpatis radicibus ex-

(1) Sen potiùs : *Ignis est usque ad inferos devorans, et proventum omnem eradicans*, familiis exitiosus. Est adulterium inimicitiae ad mortem usque perseverantis fomes; vel crimen est quod ignem furoris Domini in caput adulteri deducit. Porrò hic ignis semper misero inhærebit usque ad infernum; et ad filios ipsos ex adulterio natos serpet. Vel potiùs : Odium viri hæc injuriâ affecti urgebit adversarium suum usque ad sepulcrum, eoque sublato, filius illius non parcat.

(Calmet.)

IGNIS EST, quia omnis amor calefacit aut urit, quia qui turpi amore flagrant bona sua frequenter perdunt dum amicis largiùs donant, quia libidini malum indulgentes ferè liberos non suscipiunt, eorumque stirps quasi igne ambusta sobolem non procreat, quod quæ hoc versiculo sequuntur significare videntur, *omnia eradicans genimina*, quia olim adulteris rogos parabatur; vide Gen. 38, v. 24. Tandem quia adulterium, vel illius suspicio, zelotypiæ ignem excitat inter conjugatos.

(Menoehius.)

Adulterium *ignis est usque ad plenam, imò æternam perditionem devorans*; nam instar flammæ absunt omnia corporis et animæ bona, opes, famam, honorem, amicos, valetudinem, vitam presentem et futuram. *Et omnia eradicans genimina*, nempe posteros et legitimam stirpem, quæ vel non subnascitur, vel nata, ab offensis seu hominibus, seu Deus extirpatur.

(Tirinus.)

Hebræus ad litteram : *Nam ignis est* (vel, est *illud*, nempe hoc scelus adulterii) *qui usque ad perditionem devorasset*, vel, *vocaret*, vel *devorabit*, vel *devorat*, ut ad omnia pertineat; q. d. : Talis est iniquitas propter quam qui eam committit omnia perdit. Adulterium instar flammæ absunt opes, famam et omnia corporis et animæ bona. Hinc irritatur maritus, polluitur mulier, pueri ex eâ nati redduntur suspecti, et ordinatio Dei atque naturæ confunditur. Adde quòd adulteris olim rogos parabatur, Gen. 38, 24. Verto : *Nam ignis* (i. e., quasi ignis, ut Prov. 6, 27) est *illud* qui *ad gehennam*, etc., ut vertitur Job. 28, 22, *ad perditionem*, i. e., locum perditionis. *Quoniam id ignis est qui serpit usque ad inferos*. Ira divina (quæ igni comparatur) in me concepta et exardescens me et omnia mea vastasset.

ET OMNIA ERADICANS GENIMINA, id est, γεννηματα, nempe posteros, et legitimam stirpem, quæ vel non subnascitur (nam libidini indulgentes ferè liberos non suscipiunt), vel nata, ab hominibus offensis, vel à Deo extirpatur.

Sequitur in Hebræo : *Et omnem* (ad verbum, *et in omnem*, quique *omnem proventum meum* (q. d., fruges ipsas et omnia mea, rationes, fortunas meas) *eradicasset*. Me usque ad internecionem devorasset. Licet magistratus punire vel non potuisset, vel noluisset; tamen ignis ille libidinis accendisset ignem iræ Dei, etc.

(Synopsis.)

tinctisque seminibus hujusmodi bonorum, summa difficultas est ut repullent, ut reviviscant; et ex assuetudine peccandi resurgat, atque è cœno ad puritatem emergat libidinosus. « Quia nimirum (exponit S. Gregorius) reatus luxuriæ non solum usque ad iniquitatem maculat, sed usque ad perditionem vorat. Et quia quælibet alia fuerint bona opera, si luxuriæ scelus non abluitur, immensitate hujus criminis obruuntur. » Sic perdit, sic vorat reliqua, si adessent, bona vel naturæ vel moris una ipsa flamma libidinis. Adjungit S. Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 9 : « Ignis est eradicans genimina, quæ sunt animæ operationes bonæ : cui tamen si perverso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur. » Ventus est urens prata, nemora, segetes. Raròque videas florentem virtute ullà è moralibus animam, quæ libidinis exardescit incendio : quòd si ulla fortè apparet turpitudinis aspersa fuligine, parvam aut ferè nullam apud homines commendationem adipiscitur. Eleganter hanc flammam depingit Tollenarius noster in metricà Paraphrasi, sect. 6 in cap. 11 Ecclesiastæ, sic exclamans :

. *O quibus facibus furens
Generosa juvenum studia pessumdat Venus!
Et corda cœlo nata collidit solo,
Penitas medullas igne luctifico vorans!
Non sic amœna prata dispoliat vapor,
Dùm fervet æstu media solstitii dies,
Noctemque brevibus luna præcipitat rotis;
Non sic honore frondium ornatum nemus
Spoliat superbis flamma populatrix comis
Non emicantes fontium è venis aquas
Ita sorbet alto Sirius latrans polo,
Ut ignis ille Cypridis depascitur
Animi vigorem, et corporis succum bibit.*

Rem hanc illustrat S. Gregorius in lib. 1 Regum, cap. 15, ad tanti mali cautelam inprimis accommodatam ingerens monitionem : « Quid est, inquit, libido nisi ignis? Et quid de carne et mente exortæ virtutes nisi flores? Quis enim nesciat, quia si in paleis ignis negligenter extinguitur, ex parvâ scintillâ omnes paleæ accenduntur : qui ergo virtutum incrementa non vult exurere, ita debet libidinis ignem extinguere, ut per tenuem scintillam nunquam possit ardere. » Aliquantò fusiùs eandem rem declaravit D. Basilius, libro de Verâ Virginitate, indicans ne manum quidem virginis contrectandam esse ; sic ergo ait : « Sicut, cum ignem tangimus, ignis indicia per adustiones excipimus, et bullæ repente tactum consecutæ turgescunt, ac dolorosa per fervorem et inflammationem ulcera mox rumpenda minantur ; ita possibile non est, quem ignis amoris attigerit ejusmodi tactum innocuum inviolatumque perferre ; sed aut simili ratione bullæ per tactum manûs cordi clam subrepunt atque intumescunt, dirasque amoris perturbationes ferventibus et æstuantibus incontinentissimisque agitationibus pariunt, ac peccati ulcera continuo rumpenda minantur ; aut animum

totum in intimis tam graviter exulceratum indicant. » Ignis enim ardens (inquit Job) est in omnibus membris : in quem verò supervenit, eum à radicibus perdidit. « Itaque quoniam in membris omnibus ignis hic ardet, his qui corpus adustione liberum servare instituunt, membrorum omnium contactus vitandus est, ne ardentem ignis operationem in membro per tactum non in eâ solum parte quam tetigit, sed in toto corpore atque in animâ ipsâ suscipiant. Si enim dum caudam quis tantum serpentis attingit, caput, magnâ licet corporis prolixitate disjunctum, ad caudæ tactum repente vertitur ; et si digito pedis nostri impingente capilli capitis mox in sublime feruntur, ita et vitiosus profecto contactus etiam, si manu tantum fiat, à capite tamen usque ad extremos unguis ad consensum voluptatis pro eju qui tetigit nutu pertrahit corpus. Ac sicut lapis in aquam cisternæ coniectus non solum adjacentem aquæ partem, in quam cecidit, agitat, verum orbem alios perpetuis vicibus excitans, eos interdum ad ultimos lacunæ margines agitando perducit : ita et lascivus obtutus, vel sermo voluptatis delinitus illecebris, in virginis animam velut in undam purissimam vehementer injectus, alias post alias quasi in profundo cogitationes amatorias excitat, ipsamque totam ejus, qui fecit, imaginem sauciam fluctibus agitat. » Ita rectè Basilius. Nam et Ecclesiasticus ait, cap. 9, 9 : *Propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentiâ quasi ignis exardescit.* Et mox addit : *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt : colloquium enim illius quasi ignis exardescit.* Verum si quis illam tangat æstu libidinis quodammodo furentem, multò magis concitabit animum, atque ardore incendet eò potentiùs, quò delictiorem habet tactum, et liquidius voluptatem illius persentit. Hinc S. Gregorius Nazianzenus, oratione sextâ ἀφ' ἡν λυσσῶσεν vocat, *tactum velut rabie laborantem* ; quem esse perquam studiosè coerendum ait. Itaque putant magni viri nullum esse vehementiorem in homine sensum, nullum magis in scelere et flagitio impotentem aut periculosum magis. Verè et sapienter Climacus, gradu decimo quinto : « Fit, inquit, non nunquam ut ex solo tactu corpus inquinetur : nihil quippe sensu isto gravius, nihil periculosius. » Addit prudens unius factum, qui ne à matre quidem tangi voluit, cum puritatis amans et innocentiae periculum exhorresceret. Tactus enim tam est potens et violenta contagio, ut vel nolenti maculam possit et nequitiae stillam aspergere. Quà de re Theodorus Studita, vir sanctitatis opinione clarissimus, de sensuum moderatione loquens serm. 4, Catechetico ita monuit : *Attractavit quis nolens feminam, et incensus libidine scelus contraxit.*

Atque ut meliùs quod in tactu periculum est intelligamus, aiunt viri sapientes summâ provisione curandum esse, ut non modò non corpore corpus sive carnem attingamus, præsertim mulierum atque pulchrorum, unde castimonie labes oriri possit ; sed ne res quidem alias, quæ proximè illos attingunt ; cum in illis quoque fomes sit libidinis et voluptatis. In ve-

stitu, in chirothecâ, in sudariolo delitescit Cupido telum igneum ferens : tetigisse uri est. Non est ulla veneni vis tam præsens, tam noxia : vix tetigit, cum ad cor penetrat, cum vitæ arcem mors subit. *De vestimentis procedit tinea, et à muliere iniquitas viri*, ait Sapiens, Eccli. 42, 23. Tange muliebrem stolam, aut mitram, aut tenues vittas, et theristra, non tineam videbis caput exerentem, sed iniquitatem ut è cesto Veneris prodeuntem, seque in venas atque pectus insinuantem. Hinc verè sapienterque D. Hieronymus in Vitâ S. Hilarionis asseruit, tactum et jocos esse *morituræ virginitatis principia*. Atque illud est maximum dæmonis illicium, ut ex contactu viri et mulieris, tanquam è leonis ossibus, flamma existat et impuræ libidinis ardor, unde certa animi perniciæ sequitur. Quod declarat id quod proditum est à Gregorio Magno, lib. 3 Dialogorum, cap. 7, de Andrea Fundanæ urbis episcopo, quem salutis inimicus Satan impulit ut sanctimonialis virginis tergum per jocum et lasciviam manu tangeret; quo ex tactu eos ignitæ luxuriæ aculeos persentit, quos nisi divino præsidio confirmatus superare non potuisset.

Atque haud scio an hoc ipsum Deus in vêtustis cæremonis significare voluerit, cum in Levitico non modò qui polluti corpus tangit, verùm etiam qui lectum, sedile, vestem, divino judicio immundus pronuntiatur. Et in eadem lege innumeræ prope sunt immunditiæ quæ tactu concipiébantur, è morticino, ex hominis cadavere, ex aliis rebus, de quibus Moyses accuratè summi Numinis imperio edixit. Quasi tactus epistomium esset infamis putidæque cloacæ, unde sordes et maculæ indecentes copiosè fluerent. Hinc fortè apud Hebræos tangere idem fuit quod pollui, quod aspergi maculis et contaminari. Certè lepra, ut quæ notaret legali immunditiâ, et ipsum corpus inficeret, dicta fuit apud illos נגף *neggahh*, id est, *tactus*, à radice נגף *nagahh*, quod *tangere* significat. Quarè prudens optimumque est D. Hieronymi consilium, qui monet, ne quis à virgine aut aliâ quâlibet ejusdem conditionis atque sexûs ore degustatos cibos attingat. Si non caves, non tam in stomachum melleam placentulam quam in animum lethale venenum dimittis. Tactæ aconito carces necant protinùs illum qui gustaverit, quo pantheras modo capi aiunt ferocissimas belluas, et rabie impotentes. Ob id aconitum pardalianches appellaverunt, ait Plinius, lib. 27, cap. 2. Verè dicam, nullum aconitum tam celeriter tactu perdere. Itaque miserrimi illi mihi videntur amatores juvenes, à cupidine, hoc est, perniciosissimo dæmone, subornati ad luxuriam et intemperantem voluptatem, qui virginum crines aliaque minuscula amicularum in sinu gerunt, ut blando et insidioso tactu ipsam appetitionem proritent et libidinem incendunt. Hoc profectò est quod aiebat D. Jacobus, cap. 5, 5, *in luxuriis enutrire corda sua*, et Babylonico igni semper novam materiam suggerere, donec Erchi os aperiatur, unde sempiternæ flammæ erumpentes libidinosos excipiant. Præclarè S. Hieronymus, lib. 4 contra Jovinianum, periculosis-

simum esse hoc pronuntiat, et non minùs quidem quàm si quis ignem violentissimum contigisset; additque ad rem illustrandam : « Narrant et gentilium fabulæ Mithram et Erichthonium vel in lapide vel in terrâ de solo æstu libidinis esse generatos. Unde et noster Joseph, quia tangere illum volebat Ægyptia, fugit ex manibus ejus, et quasi ad morsum rabiosissimæ canis, ne paulatim virus serperet, pallium quod tetigerat abjecit. » Hæc ille. Quòd si tantâ sapientiâ compos et illustris Pater censet lapidem, terram, pallium ob mulieris tactum libidinem creare posse, et ab eo viros sanctos ut à morsu rabiosissimæ canis præsentique veneno refugissc, an expectemus ut lapides ipsi exclament et mutæ res periculi magnitudinem denuntient?

Neque verò fidere sibi ullus debet, quòd adolescentiæ annos prætervectus, jam ætatis quamdam maturitatem, ut quidem opinatur, constantiamque attigerit. Homo es, et recusare non potes quin quæ humana sunt, si Deus sinat, patiare. Concupiscentiam fortè liberiùs exultantem insanientemque domuisti; sed non oppressisti penitùs, neque extinxisti. Ut serpens quæ appetita lapidibus et corpore in mediâ viâ contuso exanimis videbatur; quæ deinde vi naturæ motuque excitata petit latebram, inde rursùm emergit, vibrat linguam, et venenum spargit; ita voluptas, quam jacentem vi vitæque spoliata esse putabas, levi tactu exstimulata resurgit et mordet, et virus effundit, ut nulla ætas ab eo periculo et labe immunis esse videatur. Quod cum perspicua et quotidiana exempla declarant, et prisca illa è divinis Litteris senum, qui non plus annis quàm sceleribus onerati in Susannæ concupiscentiam exarserunt; tum factum unius viri sanctissimi ad æternam memoriam eximium clarè ostendit. Is fuit Ursinus presbyter, qui cum vitam summâ in severitate castimoniâque egisset, penè in ipso gremio virtutis atrioque cæli educatus, in morbum incidit, qui lethalis illi fuit: cumque motu et calore omni destitutus jam animam exhalavisse crederetur, accessit illius quondam uxor, cujus tactu atque omni familiaritate quadraginta jam annos abstinerat: quod omne tempus in sacrosanctis Ecclesiæ ministeriis et divinarum rerum commentatione posuerat; illa dum explorat, an flatus superesset aliquis, et vestigium animæ nondum abeuntis, tetigit, ut fit, ore suo hominis os atque vultum cum ipsâ morte luctantis: qui mulieris tactum sentiens, ardore magno collegit vires omnes quæ in corpusculo esse potuerunt ad ea dicenda, quæ pro monito salutari futura essent orbi terrarum: « Recede, inquit, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. » Hanc tuendæ pudicitæ curam et superioris vitæ merita post paulò benignissimus hominum Parens singulari benevolentia compensavit: nam cœpit ager mirifico gestire gaudio, et oculis lætitiæ magnitudine ridentibus humanissimoque vultu salutare beatos, gratesque iisdem agere, quòd ab arcano cœli domicilio ad solandam humilitatem suam reficiendamque venissent. Ii erant Apostolorum duces et

christiani mundi poli duo, Petrus et Paulus, in quorum plausu et lætissimâ societate, Deo in æternum fruiturus, corpus reliquit. Historiam hanc narrat D. Gregorius, lib. 4 Dialogorum cap. 11. »

VERS. 13.—SI CONTEMPSI SUBIRE JUDICIUM CUM SERVO MEO (1) ET ANCILLA MEA, CUM DISCEPTARENT ADVERSUM ME. Rem hic piissimo ac mitissimo principe dignam Jobus commemorat, quæ universorum principum animis adhærere deberet, noluisse videlicet se res quæ famuli ancillæve controvertendas censerent (puta operarum mercedem vel rerum aliarum pretia) pro summâ potestate decernere, sed aliorum judicium arbitrio ambigua decidi : non enim supercilio potestatis adversarias sibi servorum rationes abigebat aut contemnebat; sed potius sic se servis et subditis accommodabat, ut si ipse in eadem esset servili for-

(1) Servis nulla esse solebat actio judicialis et publicæ adversus heros; absolutum enim heris imperium in illos erat : sed privatim queri licebat; atque justè erat domini humiles servi sui expostulationes exaudire, et jus æquum reddere. Nemo satis admiretur Jobi æquitatem, atque in tantâ dignitate demissi animi modestiam; sed præsertim elogio digna sunt pia illius in Deum sensa. Nam, ait, si aliter me gesserò, *quid faciam cum surreverit ad judicandum Deus?* Deus judex meus est, uti ego servi mei : utrosque communis ille judex vocabit coram se supremâ eâ die, quâ omnium conditiones æquabuntur, et quâ pariter imperium meum in servum cessabit, coram supremâ illâ majestate, ante quam magistratus omnis et auctoritas evanescit. *Domini, quod justum est et æquum, servis præstate, scientes quòd et vos Dominum habeis in cælo.* (Calmet.)

SI CONTEMPSI, etc. Sententia est, adeò æquum etiam mancipiis suis se præbuisse, ut si illi à domini sui potentiâ non timerent, sed jus suum contra illum prosequerentur, nec illum adversarium, sed patronum et æquum judicem experirentur. (Menochius.)

SI CONTEMPSI, an sprevi, vel respui, jus, seu causam, servi mei? Si aversus ibi r. jus servi, etc., s. d. spernam; est enim imprecatio. Quidam hunc versum et sequentes velut antecedens accipiunt, cujus consequens demùm annectatur, v. 22. Versum autem 14 et 15 parenti est includunt, similiter et v. 18.

CUM DISCEPTARENT, etc.; in Hebræo : *Cum illi contendere ut, sive litigarent, mecum*, etc.; vel 1° in judicio. At servis propriè non dabatur actio in jure civili; unde facile ab illis opprimi poterant. Gentiles quidem non concedebant servo jus contra doninum, cui etiam vite necisque potestas in ipsum erat; sed Job, amore justitiæ, libere se demisit, ut vel per alios judices aut arbitros litem talem curaret decidi, vel sibi ipsi sit moderatus ut justè pronuntiaret; vel 2° cum illi conquererentur apud me suum jus defendentes, cum illos objurgarem aut durius tractarem, aut à conservis vel aliis accusarentur apud me; sanè illis permisi ut suum jus defenderent, meo in illos jure non abutens, etc. Quamto minus crudelis fuisset in alios, vel æquales, vel subditos meos!

(Synopsis.)

Hebræus ad verbum sic reddi potest : *Si sprevi, seu aversatus sum jus, causam, servi mei aut ancillæ meæ, quum illi mecum contenderent*, quum illi conquererentur apud me suum jus defendentes, quum illos objurgarem, aut durius tractarem, sanè illis permisi ut jus suum defenderent, meâ in illos potestate non abutens. Si nificat ergo, se injustitiâ non usum in inferiores, ne servos quidem aut ancillas, nec illis crudelem fuisse, aut severiorem, quamto minus in alios, vel æquales! (Rosenmuller.)

tunâ constitutus, possit se ab illis defendere, et illos vincere. Quod adstupens D. Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 10, ait : « Ecce apparet miro modo in potestate principibus potentior, in certamine servis æqualis, in cœtu principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. » Sic jus administrat ut potestatis non meminerit, sed ea faciat, quæ possit sustentare sub habitu servili. Nec otiosè vir sanctissimus, dum Jobi juris administrationem commemorat, usus est verbis *in certamine*; sed ut ostendat, quàm par debeat esse honor magistratum honori pugilum. Pugil enim in certamen provocatus inexpugnabilem exiit lorica, nudat pectus, fœdissimum sibi reputans, si superiori ferri potestate putetur solum posse vincere. Sic magistratus, sic judex in certamine judicii rem sibi facit turpissimam, si in eo non perficiat, quæ etiam nudus et privatus non timeat. In hoc enim stat tota dignitas et præstantia judicii, quòd non timeat à potestatis fine, sed et sine potestate timores fugiat. Id quod pulchrè monet Cassiodorus, lib. 7, dum Judicem sic instruit : « Nec quidquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ et sine potestate defenditur. » Turpis et infamis est administratio, quæ solum habet potestatis patrocinium, adeò ut extra potestatem posita necessum habeat in conculcationem venire. Illa administratio et recta, et præclara, et ingenuo homine digna, quæ omnem potestatem exuens in ratione et legibus defensionem invenit, quâ vincat.

Potest quoque *judicium* hoc loco sine forensi strepitu accipi, ut dicatur Jobus non contempsisse subire *judicium*, hoc est, in rebus agendis non aspernatum fuisse famulos; sed iis ex æquo et bono, non vi, et pro summo potestatis jure imperasse; nihil illis præcepisse, nisi quod ratio et eorum officii munus postularret; ita ut si, cur ita juberet, aut fieri vellet, disceptantes interdum, prout servorum usus est, imperiumque renuentes quærerent : non ut alii summâ potestate utentes imperiosè responderet,

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas; sed modestè eis officii sui rationem exponeret, et rationibus illorum leniter auditis, ex æquo res incidentes judicio quodam domestico suavitate temperato decideret. Huc facit quod Apostolus monet, Coloss. 4, 1 : *Domini quod justum est et æquum servis præstate; scientes quòd et vos Dominum habeis in cælo.* Cui certè monito congruit ratio à Jobo subjecta cum ait :

VERS. 14. — QUID ENIM FACIAM CUM SURREXERIT AD JUDICANDUM DEUS (1)? ET CUM QUÆSIERIT, QUID RE-

(1) Quasi dicat : Si secus facerem, quid probabilis excusationis in extremo judicio afferre possem?

CUM QUÆSIERIT. Sept. *Si visitationem*, etc.

QUID ENIM FACIAM, vel fecissem? quomodò me excusassem? *Et quid facerem?* Ponitur loco imprecationis et explendæ conditionis præcedentis; q. d. : *Si essent aversatus jus, etc. Quid tandem fecissem, etc.?* Et tum 1 habet nescio quid urgens. Sed malim seorsim legi, quanquàm sensus eodem recidit. Causam indicat quâ fuerit deterritus quominus sperneret jus servorum, etc.

SPONDEBO ILLI? Sciebat Jobus habere se superiorem et judicem Deum, cujus esset censorios oculos et judicium subiturus: à quo ut gratiam iniret, sibi que patronum potius pararet quam irritaret, aut inflammaret judicem; nihilo se in causâ disceptandâ servis suis et ancillis superiorem judicabat, cum didicisset Deum, miserorum ac pauperum esse vindicem, qui sæpè ab inimicis judicibus corrupto iudicio et vi aut metu à potentioribus dominis opprimuntur. Ne igitur Deus haberet postea quod iudicaret et puniret, rem priùs voluit esse iudicatam ab humano, et quantum ipse conjectare poterat, integro atque incorrupto iudice. Ita Sanctius noster.

Non ignorabat utique Jobus, id quod Sapiens postmodum in suis oraculis expressit, cap. 6, 6: *Quoniam iudicium durissimum his qui præsunt fiet.* Sed quâ ex parte erit durius et horribilius iudicium faciendum cum præsulibus, quam iudicium faciendum cum popularibus? An quia peccata principum majori examine discutientur, vel majori castigatione mulctabuntur? Minimè gentium. Omnium enim peccata pari discussione proponuntur, et debitâ poenâ plectuntur, sive sint peccata popularis sive principis. Unde ergo durius erit iudicium principum? Ex eo quòd principes et prælati nullum aliud unquam subierint iudicium, sed tunc primo et ultimo aderint iudicio. Sic Galfridus apud Tilmannum in allegoriis: « Judicant quotidiè in Ecclesiâ Dei prælati subditos: semel veniet Dominus iudicare prælatos. Quotidianum sed monachis suis Abbates videntur exhibere iudicium: sed nunquid melior est Abbatum conditio, qui videntur expectare novissimum? Et quàm miseri sunt, qui gloriantur, quòd videantur humanum evasisse! quàm trepidi venient ad divinum! Quàm terribile illud capitulum erit, quòd semel et nihil

CUM SURREXERIT, etc. Vel, *surrexisset*, vel, *surgeret*, sive *surget*, nempe ad iudicium. Deus *sedere* dicitur, quando jus reddit; *surgere*, cum exequitur sententiam, vel accingit se ad aliquid faciendum, Psal. 68, 1, Zach. 2, 13. Ut iudices *sedere* dicuntur propter sedandos affectus et gravitatem iudicii, ita *stare* dicuntur cum pugnant contra iniquos, et iudicia exequuntur. *Si surget Deus*, scil. ad agendam causam illorum.

Et CUM QUÆSIERIT, Hebraicè et cum *visitasset*, cum, vel *si visitaret*, scil. me; i. e.: Si in illam injuriam inquireret. Cum disquireret me, et acta mea et omnium hominum (ut pro actis cuique reddat), vel in generali iudicio, vel post mortem; vel cum aliqui poenas etiam in hac vitâ malè factorum reposcit. *Visitatio* hæc non est gratiæ, sed iræ, ut Isa. 10, 3, Mic. 7, 4.

QUID RESPONDEBO ILLI? Hebr. ad verbum: *Quid respondissem*, vel, *responderem ei*? quod plenius diceretur, *redire facerem ei verbum.* Verba respondendi cum accusativo construi solent.

(Synopsis.)

Hebræus sic habet: *Et quid facerem*, si talia perpetrâsem, quando *surgeret Deus* ad inquisitionem et vindictam? Hieronymus: *Ad iudicandum.*

Sequitur hebr.: *Et quom visitaret*, disquireret me et acta mea, ut pro iis reddat, *quid ei responderem*? Dei magis metu, quòd optimæ conscientiæ testimonium est, quàm hominum, se ductum esse ostendit.

(Rosenmuller.)

« deinceps susceperint corrigendum? » Terribile profectò et planè formidandum, quòd homo ad supremum iudicium adèdè plenum periculi et discriminis cogatur tantum semel venire. Felix qui non semel, nec tunc primum sese iudici sistit, sed frequenter tribunal intrat, examen sustinet, et sententiam subit, et poenâ afficitur, hic non habet quòd timeat in supremo iudicio.

Aiebat Dominus, Joan. 12, 31: *Nunc iudicium est mundi; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Et cur princeps mundi periit tunc, et ejectus fuit foras? Inter alia plurima hæc causa insinuat etiam ibi his verbis: *Nunc iudicium est*, q. d.: Nunc primum in Dei iudicium venit nullum antea passus examen à seipso, nec ab aliâ creaturâ passus iudicium. Hinc monebat D. Bernardus milites templi sermone ad illos habito, cap. 8: « Nunc, inquit, iudicium est mundi; nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Erit iudicium cœli, quando ipsum vocabitur cœlum desursum et terra discernere populum suum: in quo sanè timendum, ne projiciaris tu cum ipso et angelis ejus; si tamen inventus fueris injudicatus. » Expende qualem causam apponat timoris, nimirum si ad iudicium veneris injudicatus; hoc est, nullum antea expertus iudicium. Plena utique timoris res est si nullum expertus iudicium divino te sistas iudici, quando mundi princeps nec à se nec ab alio dijudicatus in Dei iudicio causâ cecidit. Unde S. Petrus exhortans primitivos Christianos dum ad tribunal traherentur ait, 1 Pet. 4, 17: *Tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei.* Et cur Dei domestici sic anticipata tribuna et iudicia sustinerent, aptam D. Bernardus loco supra citatò reddens rationem: « Propter hoc, inquit, iudicium incipit à domo Dei, ut suos, quos novit iudex, cum venerit inveniat iudicatos; et jam nihil de eis habeat iudicare. » Qui enim alia novit subire iudicia, cum ad divinum venerit, vix invenit quòd timeat. Eâ causâ D. Paulus dum securitati hominum consulit, horribilicè tribunal instruit hominum generi formidandum, quòd semper in memoriâ atque mente circumferamus: *Omnes*, inquit, Rom. 14, 10, *stabitur ante tribunal Christi.* Et ne quis fortè vitæ impuræ et profani animi reus latere se posse putet, clare præconio sic alio in loco denuntiât, 2 Cor. 5, 10: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.* Quare magnum Constantinum, cum à tam multis nationibus timeretur, piâ in scholâ eruditum, de divino tribunali loqui solitum, atque illud ut par est timuisse prodit Eusebius in Vitâ ejus, lib. 4, cap. 2, atque inter alia suis inculcavisse, *cunctos mortales magno regi aliquando rationem vitæ suæ relatores.* Veniet enim dies, cum *justum et impium iudicabit Deus, et tempus omnis rei tunc erit*, Eccli. 3, 17. Si nunc à potentioribus conculcaris, tantisper sustine. « Satis idoneus patientiæ sequester Deus est, inquit Tertullianus, si injuriam apud eum deposueris, ultor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, restaurator est. » Hujus igitur tribunal ne parviucas. Veniet dies, cum inferiorum iudicium sententias

exactè perpendet. Provocârunt aliquando ad hoc tribunal duo Carvaii fratres à Ferdinando Quarto Hispaniæ rege oppressi, cùm suspecti essent de occultâ cæde Beauvidii viri primarii; sed neque testibus convicti, neque crimen fassi: nihilominus à rege, qui præceps ac durus erat in iudicando iussi sunt duci, et ex altâ rupe præcipites dari. Cùm id fit, clamant innocentes se mori: et quoniam regis aures justissimæ defensionî obstructæ essent, ad summum iudicem se provocare, et regi diem dicere ab isto trigesimum. Dicta nihil valuerunt: sententia tenuit, sed et ipsorum vadatio. ipso die trigesimo rex levi morbo tentatus, eodem paulò post in lecto exanimis repertus est. Rem narrat Lipsius in Monitis Politicis, cap. 11. Si quid hic intervenit divini, est sanè cur timeant iniqui iudices.

Prudenter sanè monet Sapiens, Eccli. 5, 7: *Si videris calumnias egenorum et violenta iudicia, et subverti justitiam in provinciâ, non mireris super hoc negotio, quia excelso excelsior est alius, et super hos quoque eminentiores sunt alii; et insuper universæ terræ rex imperat servienti.* Est optimus et huic loco valdè affinis locus alius apud Isaiam, qui cùm lugeret illorum statum qui causam evertunt miserorum et viduarum, pupillorumque fortunas diripuerunt, subdit: *Quid facietis in die visitationis?* Isaiæ 10, 4. Gravissimè autem sic illis minatur Sapiens, cap. 6, 2: *Audite ergo, reges, et intelligite: discite, iudices finium terræ. Horrendè et citò apparebit vobis; quoniam iudicium durissimum his qui præsumunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Hùc oculos convertant, qui in hâc cæcâ mortalium confusione palpitant: hic gressum figant, qui in hâc tam vanâ tamque ancipiti rerum humanarum vicissitudine fluctuant. *Tempus enim omnis rei tunc erit.* Tunc neque temporum neque officiorum vicissitudo nos ulla jactabit, sed stabilis nos excipiet æternitas: et qui naturæ opera intellectu consequi non potuerunt, ex illis tenebris aliquando tandem emergent: et qui addendo ac detrahendo cogitationes suas exercuerunt, jam in Dei operibus ac iudiciis acquiescent, omniaque perfecta ac justa esse cognoscent: et quibus iniqua iudicia mœrori fuerunt, jam divinam providentiam venerabuntur: et qui iniquis iudiciis oppressi sunt, in supremi Iudicis æquitate respirabunt: et ipsi iniqui iudices digna factis supplicia persolvent. Ita Tollenaar noster in Ecclesiastæ cap. 3, sect. 5.

VERS. 15.—NUMQUID NON IN UTERO FECIT ME, QUI ET ILLUM OPERATUS EST; ET FORMAVIT ME IN VULVA UNUS (1)? Alia ratio cur Jobus servos et ancillas non

(1) Aliam affert rationem propter quam cum servis benignus fuit, quia nimirum ejusdem naturæ participes sunt, et eundem auctorem et factorem Deum habent servi et domini. (Menochius.)

וְהֵלֵא בִבְטֶן עֲשֵׂנִי עֲשֵׂרָה, nonne qui in utero (sive ventre, scil. matris) fecit, sive condidit, me, fecit illum? ET FORMAVIT, etc.? וַיִּכְרַנְנִי בְרַחֵם אֱלֹהִים, et disposuit (vel, et nonne aptavit) nos in vulvâ, sive utero (in ipsâ vulvâ), unus? vel idem? Sed perspicuitatis causâ malim, unus atque idem? sub, Deus. Inter epitheta Dei est

contempserit, neque à familiari et privato aut à publico legitimoque iudicio repulerit, ea est, quia idem omnibus hominibus genus est, eadem natura, idem formator et origo. Formavit in utero, compegitque unus, id est, Deus, tam reges et dominos, quàm pauperes et servos: neque plus operæ aut studii posuit in formando rege quàm humili et inope servo: neque ex alio luto aut in aliâ officinâ finxit vas in honorem, quàm quod futurum esset in contumeliam. Quà de re multa tam sacri quàm profani scriptores à Sanctio citati, qui pro servis contra dominos acriter neque immeritò pugnant, et contendunt deberi servis à domino erectionem, hoc est, benevolentiam et humanitatem, quàm nimis laboribus oppressos, inopiâ dejectos, morbo debilitatos, casu afflictos recreet atque reficiat. Qui enim vivit in servitute, eum necesse est multa et gravia pati mala. Unde illud in legibus regulâ Juris ducentesimâ nonâ: *Servitatem mortalitati comparamus.* Et, ut dixit eleganter Seneca de Tranquillitate, cap. 10, *omnis vita servitium est.* Servorum vita quale et quantum servitium erit, quantis miseriis et vexationibus obnoxium! Pertinet igitur ad domini humanitatem illos sublevare, ne continuo et durissimo labore frangantur. Disputat hâc de re divinè et egregiè Pædagogus apud Clementem Alexandrinum, lib. 3, cap. 11, negatque utendum famulis κατὰπερ ὄναρ ὑγιαι, tanquàm jumentis. Licet domini sint nobiles, et ad magnam dignitatem evecti, honorati, titulis gloriosis illustres; sic tamen existimare debent, parem omnium esse naturæ conditionem, fortunam dissimilem; neque ullum propriè vilem et despiciendum videri oportere, qui divino beneficio sit Dei filius, et bonorum cœlestium hæres, pro quo mundi liberator sanguinem omnem suum profuderit. Quod cùm apud se reputaverint, facilè, opinor adducentur ut et labores moderentur suorum, et iisdem salaria honesta constituent, et liberalis animi beneficentiâ prosequantur. « Summum enim hominum inter se vinculum est humanitas » (inquit Lactantius, lib. 6, cap. 10), quòd qui disru-

וְאֵין, unus. Chaldæi similiter Deum had, sive hada, vocant. In lib. Musar. 78, 1: *Deus unus et nomen ejus unum (vel Unus) et populus Israel gens una.* Liber Aboth, in sermone unius, i. e., Dei benedicti, qui est unus in mundo, quique perpetuò sui similis est et semper idem. Forsan verterunt: *Unus*, quia in בְּרַחֵם He haiedia, i. e., emphaseos, includitur; et ferè ubi duo junguntur nomina, adjectivum et substantivum, si prius habeat he haiedia, solet et posterius habere. Alii itaque aliter vertunt: *Et aptavit nos (vel, formavit eum, vel, formatique sumus) in matrice unâ?* Non in unâ et eadem numero, sed eadem naturæ lege, et compositionis ac formationis ratione, in eodem loco, matris scilicet utero. Pari dispositione. *In utero pariter;* Duas ergo urget rationes ne inferiores opprimamus: 1° quòd idem omnium auctor et conditor. Contemptus factoris est in contemptu opificii; 2° quòd eodem modo et loco omnes formati sunt. Humanæ naturæ consortio jungimur. Verbum לִרְנִי elegantem et concinnam efformationem, et omnium membrorum aptam inter se proportionem, jam inde à matris utero à Deo elaboratam, significat. לִרְנִי pro לִרְנִי. Affixum ita accepit Chaldæus. Est autem לִרְנִי affixum plurale, sive dagesch adsit, sive absit. (Synopsis.)

« perit, nefarius et parricida existimandus est. Nam « si ab uno homine, quem Deus finxit, omnes orimur, « certè consanguinei sumus; et ideò maximum scelus « putandum est, odisse hominem vel nocentem. » Quantum ergo facinus esse arbitramur despiciere pauperes et innocentes? Meritò igitur Job summam semper eorum curam gessit, ut ipse de se abundè testatur cùm subdit :

VERS. 16. — SINEGAVI QUOD VOLEBANT PAUPERIBUS, ET OCULOS VIDUÆ EXSPECTARE FECI (1). — VERS. 17. — SI COMEDI BUCELLAM MEAM SOLUS, ET NON COMEDIT PUPILLUS EX EA (2) : — VERS. 18. — QUIA AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO : ET DE UTERO MATRIS

(1) Oculi viduarum respicientes in me, à quo expectabant auxilium, desiderio et expectatione suà frustrati non sunt. (Menochius.)

SI NEGAVI, etc. אִם אֲמַנֵּעַ בְּחַפְזֵי דַלִּים, si prohibui à voluntate pauperes, i. e. : Si denegavi quicquam pauperibus quod vellent et optarent. Si cohibui me à desiderio, sive optato, tenuium, quominus scilicet illi satisfacerem. Si defraudavi pauperes re desiderabili, si fraudavi genium inopum, si prohibebam vel negavi, de desiderio tenuium, sub. aliquid, q. d. : Si denegavi quæ peterent, etc., interim dùm abundarem. Amolitur à se immisericordiam in pauperes. ב in (בְּחַפְזֵי) distributivum hic agnosce.

ET OCULOS VIDUÆ EXSPECTARE FECI, אֲכַלְהָ, consumpsi, vel, deficere feci, consumi sivi, neclendo moras. Longa scilicet expectatione (i. e., si non statim inopibus succurri ac viduis) vel nimio desiderio ejus quod avebat. Si non succurri viduæ intentis oculis imploranti opem meam, sed sivi oculos ejus consumi vanà spe. Si repulsam passa sit; q. d. : Jus quod à me vel postulabant vel exspectabant viduæ, aut alia quibus egebant, concessi illis, idque citò, etc. Consumptio oculorum dicitur, cùm quid avidissimè expectatur, et id tamen non obtinetur. Viduæ sæpè sunt verecundæ. Et oculos... confeci, i. e., feci ut plorarent.

(Synopsis.)

(2) Hospitalitatem summo studio semper veteres commendabant; eamque inter reliquas virtutes non infimo loco Patriarchæ habuerunt. Nota erat, quam vitandam omni conatu ducebant viri probi, si vitio illis verteretur, quòd solitarii comederent et viverent, nec hospites admitterent, peregrinos et pauperes. Ea gens eodem cum furibus gradu constituebatur. S. Chrysostomi hostes sanctissimo viro objiciebant quòd solitarii more Cyclopes vesceretur. Prandium cœnæ nomine appellabant Latini; est autem cœna idem ac communis, quòd scilicet solus vesci nemo soleret. Romanus quidam, cùm sine amicis convivis aliquando cœnasset : Comedi, ait, non cœnavi. Sine amicis cibum capere, vitam est lupi et leonis agere, teste Senecà. Tobias filium suum admonuit : Panem tuum cum esurientibus et egenis comede, et de vestimentis tuis nudos tege. (Calmet.)

BUCELLAM MEAM, etc. Magna misericordiæ Jobi commendatio, qui vel exiguum panis particulam partiebatur egentibus. (Menochius.)

SOLUS, sine pauperibus.

ET NON COMEDIT PUPILLUS, pauper scilicet, q. d. : Eum alui, nec bonis meis fraudavi; subaudienda rarsum imprecatio, dispeream, etc. (Synopsis.)

Egenum significat se aluisse, nec bonis suis, quòd abundaret, pauperes fraudasse, sed candidè tenuioribus potestatem fecisse de suà mensà vescendi. Subaudiunt ad hunc versum et præcedentem interpretes haud pauci imprecationem, quâ tamen non est opus, si interrogativè hæc accipiantur. Repetenda autem est sub hujus versiculi initio ex superiori אִם, interrogandi particulâ. (Rosenmuller.)

MEÆ EGRESSA EST MECUM (1) : — VERS. 19. — SI DE SPEXI PEREUNTEM, EO QUOD NON HABUERIT INDUMENTUM, ET ABSQUE OPERIMENTO PAUPEREM : — VERS. 20. — SI NON BENEDIXERUNT MIHI LATERA EJUS, ET DE

(1) Hebræus : A juventute meâ educavit me velut pater, qui filium suum educat, et ab utero matris meæ deduxi illos. Deus parentis loco amantissimi mihi fuit; ego me ducem viæ, patronum, hortatorem pauperi, orphano et viduæ exhibui. Septuaginta : A juventute meâ enutriebam illos, et de ventre matris meæ dux eis fui. Ut servetur Vulgatæ sensus, reddendus est Hebræus : A juventute meâ dolor כאב, misratio crevit mecum, et à nativitate meâ illam servavi. Ingenium à naturâ ad pietatem et miserationem factum gero, quod assiduâ exercitatione alui, fovi et auxi. (Calmet.)

כאב, variè reddunt : Nam à primis annis educavit me benignitas velut parens; ac non mecum adolevit misericordia; quia à pueritiâ meâ crevit mecum, vel, me aluit, hæc scilicet virtus, nempe commiseratio afflictorum, quam à matris utero trahebam. Sed durum, 1° quòd quidam גדלני transitivè exponunt, crescere fecit, vel aluit, me, quasi esset גדלני, cùm hoc verbum in cal transitivè non sumatur. 2° Quòd legerunt כאב. Alii tamen illam interpretationem probant. כאב benè sumpsit ut vocem unam, quæ dolorem significat ex malo alieno, quod frequentius ודב dicunt. Et גדלני verto, educavit me. (Synopsis.)

כאב, variè reddunt : Nam à primis annis educavit me benignitas velut parens; ac non mecum adolevit misericordia; quia à pueritiâ meâ crevit mecum, vel, me aluit, hæc scilicet virtus, nempe commiseratio afflictorum, quam à matris utero trahebam. Sed durum, 1° quòd quidam גדלני transitivè exponunt, crescere fecit, vel aluit, me, quasi esset גדלני, cùm hoc verbum in cal transitivè non sumatur. 2° Quòd legerunt כאב. Alii tamen illam interpretationem probant. כאב benè sumpsit ut vocem unam, quæ dolorem significat ex malo alieno, quod frequentius ודב dicunt. Et גדלני verto, educavit me. (Synopsis.)

כאב, variè reddunt : Nam à primis annis educavit me benignitas velut parens; ac non mecum adolevit misericordia; quia à pueritiâ meâ crevit mecum, vel, me aluit, hæc scilicet virtus, nempe commiseratio afflictorum, quam à matris utero trahebam. Sed durum, 1° quòd quidam גדלני transitivè exponunt, crescere fecit, vel aluit, me, quasi esset גדלני, cùm hoc verbum in cal transitivè non sumatur. 2° Quòd legerunt כאב. Alii tamen illam interpretationem probant. כאב benè sumpsit ut vocem unam, quæ dolorem significat ex malo alieno, quod frequentius ודב dicunt. Et גדלני verto, educavit me. (Synopsis.)

Ubi durius est, quòd גדלני transitivè sumant pro גדלני, crescere fecit me, aluit, quòd hoc verbum in kal nunquam transitivè occurrat. Eundem ferè sensum expressit Hieronymus : Quia ab infantiâ meâ crevit mecum misratio, et de utero matris meæ egressa est mecum. Pro כאב, tanquàm pater, legit כאב, dolor, quem de condolentiâ, miseratione intellexit. Syrus itidem כאב legit, sed præterea אגודות אגודות. Ita enim hunc versum vertit : Quoniam à pueritiâ meâ educarunt me dolores, et inde ab utero matris meæ genitus.

(Rosenmuller.)

VELLERIBUS OVIUM MEARUM CALEFACTUS EST (1): —
VERS. 21.—**SI LEVAVI SUPER PUPILLUM MANUM MEAM (2),**
ETIAM CUM VIDEREM ME IN PORTA SUPERIOREM: —
VERS. 22. — **HUMERUS MEUS A JUNCTURA SUA CADAT,**
ET BRACHIUM MEUM CUM SUIS OSSIBUS CONFRINGATUR (3).
 — Septem hos versus, ante quorum ultimum sensus non expletur, connectere ac simul exponere operæ pretium visum est; quibus enumerat Jobus eximios virtutum, præsertim misericordiæ, actus; de quibus ita Petrus Damiani opusculo 9, cap. 4: « Vide, inquit, quàm longus sit misericordiarum iste catalogus; ut nil prorsus omittat, quin omnium necessitatum modis occurrat, cunctis egestatum vulneribus velut medendo subveniat. »

Primus igitur actus est, indigis non abnegasse quod vellem; hoc est, non eos severè à januis inanes repulisse.

Secundus, viduas non retardasse; quod est genus nobilioris eleemosynæ, quando mulieres non sine rubore poscunt, neque sine discrimine expectant: quibus confestim ac pudicè erogare consilium saluberrimum est.

Tertius, non pransum fuisse solum: quod bifariam exponitur: vel enim è mensa ciborum partes pupillis mittebat, vel etiam invitabat, ut desolatos solaretur et aleret.

Quartus, qui jugem honorum operum tenorem prodit, à primâ ætate misericordiam coluisse; quæ ut partus uterinus cum eo simul fusa videretur: quod et ad indolem et ad educationem referendum est. Condiscunt quippe, et velut lactis succo concipiunt misericordiam, qui parentes pios ac beneficos sortiti sunt.

Quintus, non abjecisse cum contemptu inopem pereuntem, quòd nudus foret; imò è vestigio illum convestisse, et ad suas laudes oblectum ac recreatum impulisse.

Sextus, non levâsse manum, hoc est, non terruisse minis aut plagis afflixisse pupillos quibuscum fortè

(1) Corpora enim, aut membra pauperum, quibus, datis vestibus benefacimus, quodammodò nobis benedicunt, et gratias agunt. (Menochius.)

(2) Ut illum caderem, vel minitarer, vel rebussuis exuerem, tum pariter cum pro meâ potestate sanum illi inferre licebat: *Cum viderem me in portâ superiorum.* Instructus licet auctoritate, cum nihil mihi ab illo timerem; vel denique, cum primas inter viros amplissimos tenerem. Hebræus: *Videns auxilium meum in portâ;* quanquam nôram omnia me posse in portâ, vel in cœtu judicum. (Calmet.)

LEVAVI MANUM MEAM, vel ad minandum, vel ad percutiendum.

CUM VIDEREM, etc.; in portis enim urbium olim exercebantur judicia. Sept. habent: *Confidens*, etc. (Menochius.)

IN PORTA, id est, in publico judicio, cum iudices faverent meæ causæ adversus pupillos; non tamen eos violentè oppressi, aut debitum extorsi. (Tirinus.)

(3) Hebræus: *Brachium meum confringatur*, sejungatur *ab ossibus suis.* Portio brachii inferior, à cubito usque ad manum, sejungatur à superiori parte, quæ à cubito ad usque scapulas producit. (Calmet.)

Precatur, si peccavit, ut in membro quo deliquit plectatur. (Menochius.)

litigaret, icet jure ipse potior esset; at eos leniter accepisse ac perhumaniter fovisse.

Denique nisi hæc ita se habeant, humeri prodigiosam à corpore divisionem totiusque brachii contritionem sibi imprecatur. Ubi nota Jobum ea virtutum encomia complexum fuisse, quæ perpauca Christiani promerentur, mirumque videri, hominem in regione Ausitide commorantem anteverso tempore non secus evangelica consilia explèsse, quàm si è Christi ore illa præsens accepisset. Inspiraverat nimirum mundi opifex istud genus humanitatis et benevolentiae, atque jam inde ab ipso matris utero in Jobi animum immiserat, ut Christi politiam adumbraret: cum enim esset rex in Oriente clarissimus, dives, honoratus, priusquam ad experimentum invictæ patientiæ divino Imperio vexaretur, orbem semper aliquem, à bonis et fortunâ derelictum ad suam mensam adhibebat, ut Gregorius Magnus, pauperum et ipse curator humanissimus beneficentissimusque pater, ad hunc locum annotavit Quod cum Platoni suboluisset, ut erat judicio excellenti, nec improvidus rerum æstimator, ait Deos colli maximè ab iis quos miseratio caperet τῆς ἐρημίας ὀφθαλμῶν, *solitudinis et orbitatis pupillorum*, quique adversus illos se benignos humanosque præberent.

Sed in novo Testamento post Filii Dei ad homines adventum illius splendor humanitatis vehementer eluxit. Nam principes religionis Apostoll cum ejus curæ meritum amplissimum è sanctissimis Christi monitis et exemplo didicissent, ut qui viduæ luctu et mœrore confectæ inusitato prodigio consolationem attulisset, ad hoc genus charitatis omnium Christianorum animos excitaverunt. Itaque S. Jacobus inter opera sanctæ religionis, quibus homines viam sibi manubus ad æternitatem, ponit, *visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum*, Jac. 1, 27. Tertullianus ad Scapulam, cap. 4, communem in eo morem Christianorum sic exponit: *Pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus.* Sed totius Ecclesiæ judicio id solandi genus semper existimatum fuit sacrorum hominum esse proprium. Ita Justinus Martyr, Apologeticus cap. 2, piorum antistitum, qui singulas Ecclesias moderabantur, fuisse munus ait, ἐπιμενεῖν ὀρφανούς τε καὶ χήρας, *opitulari pupillis et viduis.* Et illo antiquior S. Ignatius, beatissimi Joannis auditor, cum Heronem diaconum instituit, inter alia sic monet: ὀρφανῶν πρόστασις, *pupillis assistito.* Deus enim pupillorum pater est. Porro in pupillis atque viduis intelliguntur etiam alii omnes, qui propter inopiam consilii et fortunarum injuriæ expositi sunt, seque satis tueri nequeunt, cum alieno studio et charitate spolientur: quos Patres in Synodo Chalcedonensi vocant ἀπρονοήτους, quibus nullus providet, quorum nemo curat negotia. Vide quæ, cap. 6, vers. 27, et cap. 22, vers. 7 et 9, de pupillorum, viduarum et egenorum curâ et eleemosynis erogandis fusiùs à nobis dicta sunt.

AB INFANTIA MEA CREVIT MECUM MISERATIO, etc. Quasi ad misericordiam tam propensus esset, ut eam non acquisitam, sed innatam habere videretur. Juvat textus Hebraicus, sic habens: *Ab infantiâ meâ crescere*

me fecit sicut pater, scilicet ipsa miseratio. Nam sicut Jobus omnibus miseris pater erat (uti, cap. 29, v. 16, dictum est), ita et miseratio parens erat ipsi Jobo, quæ eum ab infantia nutrebat. Quàm naturalis enim est inter filium et patrem cognatio; tam naturalis erat inter Jobum et miserationem conjunctio: porrò cum misericors esset, et vivos hausisset à naturâ ad benè merendum igniculos, minimè despiciebat pauperes, licet eos in veste videret despicibili ac sordidâ, inò on. ninò nudos; quia non alterius putabat esse naturæ quàm divites, neque illos minori esse Domino curæ quàm qui opibus abundant, et regio cultu ac majestate fulgent.

SI DESPEXI PEREUNTEM, etc. Solent quippe pauperes, et nobilitatis, opum ac amicorum præsiidiis destituti, haberi contemptui, et ab omnibus sperni, irrideri ac conculcari. Quia hæc est antiqua mundi consuetudo (ob quam profectò solam esset fugiendus) quòd neminem propter seipsum diligit, aut honore afficit; sed propter divitias, quas possidet, propter vestes aut corporis amictum, quo splendet, propter familiaritatem, aut amicitiam principum, in quam seipsum insinuat, vel propter sodales et amicos nobiles, quorum favore et potentiâ fulcitur. Hinc fuerunt superiori ævo et nostro etiam seculo quàm plurimi, qui pauperes fastidiunt, et à suo congressu procul arcent, et si squalentes videant, neque intueri volunt nisi dolentibus atque infensis oculis, et stomacho interea nauseante: quibus tamen si indumentum dederis paulò nitidius, displicere desinunt, et ad congressum atque convictum non difficilè admittuntur; aut quia nihil habent ut horreant molles et elegantes oculi, aut quia cum indigere non putentur, nihil videntur petitori: quod homines im-misericordes et avari in amicitias eligendis maximè expendunt. Contra faciunt misericordes, quos eò inclinât naturæ propensio, ut aliorum investigent necessitates, quas miserando levant, neque aliquid capiunt ex illorum squalore ac nuditate fastidii.

Hanc mundanorum consuetudinem ignorantie subnixam jure meritissimo reprehendit Jacobus Apostolus, cum ait, cap. 2, 2: *Si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candidâ, introierit autem et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum qui indutus est veste præclarâ, et dixeritis ei: Tu sede hic benè; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?* Hæc oratione eos damnat, qui, quod attinet ad interiorem reverentiam et æstimationem, solius annuli, hoc est, fimbriæ aureæ in veste candidâ, quod erat nobilitatis insigne, rationem habent, et virtutem atque vitæ innocentiæ mendici hominis aspernantur. Hoc autem stultum esse et perversum mundi judicium non solum viri sancti divinâ fide perfusi mente sunt assecuti, sed ethnici quoque in magnam quamdam ignorationem prolapsi cognoverunt. Quare memoriæ proditura est, philosophum quemdam contemptibili habitu amictum à domo principis non sine irrisione repulsum, habitum vilem in alium pretiosum ac solen-

didum commutasse: quo indutus cum statim non sine honore in palatium esset admissus, pallium quod gestabat osculari cœpit dicens: *Honorantem honoro: quod virtus non potuit, vestis obtinuit.*

Sed aliud Jobi fuit judicium, qui pauperum sordes non exhorruit, inò amanter est consolatus et amplexus, neque à mensæ societate et multò minùs à congressu atque colloquio separavit: non despexit enim nudum hominem et rigentem ac pereuntem frigore. Verè dicit *pereuntem*: quia frigus solum necare potest. Ego talem, inquit Job, Dei gratiâ non sprevi. D. Gregorius legit: *Si vidi prætereuntem*, hoc est, si non statim ac vidi cucurri post eum, domi recepi, et operui, nec nudum solummodò terræ meæ, sed peregrinum. Ignoto nimirum proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat: quia apud piam mentem plus natura valet quàm notitia. In Hebræo est: *Si videbo prætereuntem*, hoc est, si quem semel nudum vidi, nudum non ampliùs videbo. O eximiam viri charitatem! Non exspectabat hiemis rigorem, nec pauperum clamorem, sed, statim ac eos videbat, consuit vestes, quibus frigentia ac peritura membra calefaceret. Porrò à lateribus ovium vellere munitis, à frigore benedici Jobum nihil est aliud, quàm propter illud pietatis opus videri laudabilem; aut eo argumento moneri homines ut Jobum à clementiâ et humanitate commendent. Neque est in Scripturâ novum, ut opera illa dicantur commendare aut accusare aliquem, quæ sunt virtutum aut vitiorum monumenta, quæ alios ad commendationem aut reprehensionem invitant. Sic laudare aliquem dicuntur opera ejus, juxta illud, Prov. 31, 31: *Laudent eum in portis opera ejus.* Quòd si *benedico*, idem est quod benè alicui precari, aut deprecari malum ab aliquo, eadem videtur hujus loci sententia quæ illa Ecclesiastici cap. 29, 15: *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo.* Nam pia erogatio propitiatorii sacrificii vim et rationem habet, ut hostia averrunca, ut victima sospitatrix et apotropæa, conciliatrix gratiarum. Quam ob causam D. Augustinus in lib. 50 Homiliarum, homil. 29, eleemosynam vocat *sacrificium Christianorum.* Quod idem alii Patres magnâ consensione animorum faciunt. Eleganter sanè D. Chrysostomus, hom. 20 in Epist. 2 ad Corinthios: « Cum, inquit, vides pauperem, corpus Christi, aram Christi te videre puta, et reverere, ac eleemosynæ sacrificium offer; unde gloria et gratiarum actio quasi fumus ascendat ad Deum. » Sumunt Patres à D. Paulo, qui beneficentiam et communicationem bonorum ad sublevandam pauperum inopiam, scribens ad Corinthios, appellat *leitourgiam*, sacrum et augustum ministerium, divinam propè sacerdotis operationem. Sed disertius ad Hebræos nominat *hostias*, quibus *Deus promeretur*, Hebr. 13, 16, id est, quibus conciliatur Deus. Est scilicet potentissimum illud sacrificii genus ad Deum conciliandum, quod in odorem suavitatis cum penetraverit in cælum, quod vult obtinet, et inprimis remissionem peccatorum. Itaque opes Dei causâ et religionis impensas D. Hilarius oraculorum cœli conscius in Psal. 51 vocat *ambitiosas apud Deum*

legationes; item, potentia deprecandorum criminum et vera suffragia.

SI LEVAVI SUPER PUPILLUM MANUM MEAM, etc. Idem est ac si dicat: Si gravis exactor fui, aut pupillum fortunis exui, etiam mihi per sententiam iudicis ad dictis. Significat, scilicet se nullâ unquam asperitate, rigore aut inclementiâ usum fuisse, sed omni mansuetudine, lenitate et humanitate. Obtinuit autem ut contra aliquem, super aliquem vel in aliquem manum levare vel extendere ponatur pro ulcisci, ferire, opprimere graviter, juxta illud Davidis, Psal. 75, 3: *Leva manus tuas in superbias eorum in finem*; id est, tandem ulciscere, et prorsus preme. Plura de hac loquendi formâ vide apud Pererium nostrum ad c. 14 Geneseos. Ut igitur se ab omni violentâ aliorum oppressione prorsus alienum fuisse comprobet, dignum sibi barbaræ crudelitatis supplicium imprecatur, ut nimirum manus sua obrigescat et torpeat, imò ut brachium confringatur, et humerus à suâ sede atque colligatione divellatur et excidat, si ulli unquam vim intulerit aut molestiam.

VERS. 23. — SEMPER ENIM QUASI TUMENTES SUPER ME FLUCTUS TIMUI DEUM, ET PONDUS EJUS FERRE NON POTUI (1). Hunc locum Græci ita transtulerunt: *Φόβος γὰρ Κυρίου συνέχευε με, καὶ ἀπὸ τοῦ λήμματος αὐτοῦ οὐχ ἔποισα*; id est: *Timor enim Domini continuit me, et captionem*

(1) Id est, nunquam me parem existimavi ad repugnandum Deo, et sustinendum illius impetum et fortitudinem in me incurrentem. (Menochius.)

Chaldæus: *ארחם דלתי לרתי תבר אלתי, quoniam terribilis fuit apud me contritio Dei. Syrus: Propterea quod metui ne Deus me concuteret, et contritio ejus super me veniret. Hi omnes usitatum nominis דרן significationem expressisse videntur. Alexandrinus illud planè non reddidit; satis habuit sic vertere: *Φόβος γὰρ Κυρίου συνέχευε με*.*

Et (quòd) præ majestate ejus nihil possem. Vel: *Non valerem, non possem*, scil. consistere. Ita Syrus: *Et præ agitatione, seu tremore non potui subsistere. Hieronymus: Et pondus ejus ferre non potui. Videtur pro דרן legisse דרן. Alexandrinus quidem particulam דרן expressit, sed nomini דרן itidem ponderis, oneris notionem tribuit, à נשך, portavit: *Καὶ ἀπὸ τοῦ λήμματος αὐτοῦ οὐχ ἔποισα*. scil. ττ. (Rosenmüller.)*

Car j'ai toujours craint Dieu comme des flots suspendus au-dessus de moi, et je n'en ai pu supporter le poids. « Lorsque les flots, dit le même Père, sont enflés et élevés, et qu'ils menacent d'une mort prochaine, ceux qui se voient sur le point d'en être accablés, ne sont plus touchés d'aucun des soins de la terre, ni d'aucun plaisir de la chair. Ils jettent même hors du vaisseau toutes les choses pour lesquelles ils ont traversé les mers; et le désir de sauver leur vie leur fait regarder comme un néant ce qu'ils estimaient le plus. » C'est l'effet que la crainte du Seigneur produisait dans l'esprit de Job au temps même de sa plus grande prospérité. Il regardait sa justice comme toujours suspendue sur lui; et dans cet état il ne pouvait s'attacher aux biens de la terre, mais il dégageait son cœur autant qu'il pouvait des soins et des embarras du siècle. *La simplicité et la droiture* que Dieu même loua en lui, marquait le parfait dégagement d'un cœur qui se porte d'une manière simple et droite vers Dieu, sans se détourner de lui par aucune attache qui pût lui déplaire. Il ajoute qu'il n'a pu en porter le poids; le mot Hébreu signifie plutôt *majesté*; c'est-à-dire qu'il ne pouvait soutenir la vue d'une si haute majesté, qu'il envisageait sans cesse au-dessus de lui, et qui empêchait de s'élever au-dessus des autres.

(Sacy.)

ejus non feram. Cujus loci litteralis sensus is est, q d. : Præterquam quòd turpe sit pupillos et pauperes opprimere, alia tamen me quoque causa deterruit, nimirum Dei timor, qui solet in eorum oppressores graviter animadvertere; quare *timui captionem ejus*, id est, ne ab illo caperer et acerrimè flagellarer: et secundum nostram editionem, timui ne ab eo tanquam à gravissimo pondere opprimerer. Id quod dixit etiam Salomon in Proverbiis, cap. 23, 10: *Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillorum ne introeas: propinquus enim illorum fortis est, et ipse judicabit contra te causam illorum*. Ubi per *propinquum* Deus ipse intelligitur; pro quo Græcè est: *ὁ γὰρ λυτρούμενος αὐτοὺς Κύριος, κραταιὸς ἐστὶ*, hoc est, *redimens illos Dominus fortis est*; cui concinit quod sequitur: *Καὶ κρινεὶ τὴν κρίσιν αὐτῶν μετὰ σοῦ, et judicabit judicium illorum tecum*, hoc est, causam illorum defendendam suscipiet, juxta illud Psalmi 9, 14: *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor*. Afflictus et desertus ab omnibus pro beatissimo perfugio habet Deum; illi relictus est, illius curæ tum maximè committitur, cum neminem habet alium qui curet. Quemadmodum Deus peculiarem providentiæ suæ partem dicitur tribuere viduæ, præsertim, ut loquitur S. Paulus, *μεμονομένη, desolata*, destitutæ ab omnibus, calamitati et injuriis objectæ. Nam ea est in destitutos et calamitatibus obnoxios illius benignitas et singularis benevolentia, ut velut glorioso et honorifico titulo excellentis gloriæ in divinis Litteris appellatur *pater orphanorum et judex viduarum*, Psal. 67, 6.

Sed cur, obsecro, timorem ex divinâ justitiâ ortum cum timore orto ex procellâ comparavit? Credo duplicem ob causam. Unam tradit divus Gregorius, lib. 21 Moralium, cap. 17: « Quia sicut tempestas cogit ad mereas in mare projiciendas, ut vita servetur; ita divinus timor impellit ad bona temporalia abjicienda, ne spiritualia amittantur. » Alteram verò non alienam puto. Nam sicut coortâ tempestate omnes in preces et vota et lacrymas solvuntur, omnes præterita crimina abjurant, nova vivendi exordia promittunt, divinam gratiam humiles deprecantur: ita planè timore divino intra præcordia æstuante etiam sanctissimi viri hæc omnia exequuntur. Significantissimè igitur et incredibili artificio Jobus hic expressit suum quem gereret judicii metum: *Quasi tumentes*, inquit, *super me fluctus timui Deum*. Cum rapax flumer insolenter auctum jam ruptis aggeribus aut in vicinam planitiem excurrit, aut præceps per saxa ruit, aut aquarum montem in domum invehit, viator qui obvius tendit ineluctabilem moriendi necessitatem in oculis habet. Viam relegat? cursu superabitur à flumine, et dum fugiet comprehendetur. Hæc illæ declinet? ubique et undique aquæ. Contra flumen eat? præsentissima mors. Locus effugii nullus. Sic angoribus penè ante mortem exanimatur Eadem est ratio, cum aut subitus imber et procellosa tempestas aut cataracta viatorem mediis campis deprehendunt, aut cum in mari decumani fluctus in navim se infundunt. Nusquam hic effugium; mors proxima est. Ita Jobus: Divini tribunalis horror, inquit, velut ingens aquarum mons contra me

in caput meum devolvitur, quocumque fugero non effugiam : quidquid adversus aquæ impetum obmolitus fuero, heu non effugiam iudicium, Dei tribunal ineluctabile : scio me Deo Judici sistendum : censorios Dei oculos et iudicium subiturus sum, scio. Quid igitur consilii? quid opus est facto? qui fluctus tumentes timet, mutatâ navigatione, in tutum se recipit locum; sic qui Deum timet, mutatâ velificatione, in meliorem se recipit frugem, ut ejus iram evadat. Qui fluctus timet, navis abjicit onera, sentinamque exhaurit : qui Deum timet, pondera abjicit peccatorum, fœdissimamque scelerum sentinam ejicit. Nisi venti spirent, maris fluctus non tumescunt; nisi peccata perpetrentur, ira Dei non commovetur. Ventis fluctus inflantur; peccatis ira Dei concitatur : cujus pondus meritò ait Job ferre se non potuisse. Si enim navis fluctuum pondus ferre non potest, absorptaque mergitur, multò minùs homo divini furoris pondus ferre poterit. Vide plura superiùs cap. 1, v. 13, de furoris et iræ Dei gravitate notata, quæ huic quoque loco quadrant.

VERS. 24. — SI PUTAVI AURUM ROBUR MEUM, ET OBRIZO DIXI : FIDUCIA MEA (1). — VERS. 25. — SI LÆTATUS SUM SUPER MULTIS DIVITIIS MEIS, ET QUIA PLURIMA REPERIT MANUS MEA. Significat vir piissimus se, cum divitias amplissimas possideret, non solitum iis animum desigere, vel voluptatem inde ullam capere, sed aspernari. Quod ex communi Sapientum opinione, Sozomenus lib. 6, cap. 9, non dubitat dicere τὸ προὔχον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, in piâ vitæ ratione ac disciplinâ rem unam omnium præstantissimam, quæque faciliè primas obtineat. Cujus dicti veritas ex eo constare potest, quòd sit necessaria præstans quædam animi celsi et elati fortitudo, ut in mediis commodis et copiâ fortunarum insignium atque lautarum modestia retineatur, et se quisque ab insidiante volu-

ptate tutum et erectum conservet. Est enim vis pecuniæ mirabilis ad sui amorem excitandum et incendendam hominum voluntatem. Unde sancta lingua argentum vocat חֶסֶפֶת *cheseph* : cujus etymon Hebræorum Sapientes, et cum illis viri doctissimi, petunt à חֶסֶפֶת *chasaph*, hoc est, *amare, concupiscere, desiderare*. Vidisti argentum, concupisti, captus es, per oculos lubrica veneni vis introit. Si ad aurum luminum aciem converteris, non metallum, sed amatorium philtrum experieris, quod tibi cor eripiat, subito insanit et furit cupiditas. Cùm formosissimus sol omnium sit quæ in aspectum cadunt, cum auro tamen compositus multis vilescit : qui, ut ait sanctus Basilius, hominâ in ditescentes, *libentius vident aurum quàm solem* : illud honorant, in pretio habent, suavianantur, ab illo felicissimam in hoc mundo vitam et jucunditatem plenissimam expectant, spem et animi consolationem propè omnem et fiduciam in eodem reponunt. A quâ vecordi impietate S. Jobus tam se alienum fuisse profitetur, ut non renuat tristissimis hujus vitæ ærumnis et suppliciorum omnium acerbitati se objicere : *Si, inquit, putavi aurum robur meum, etc.*

Meritò igitur illos sæpè flagitiorum ultor Deus, et improbæ cupiditatis, jacturâ luctuosâ et spoliatione fortunarum punire solet, atque monere, nihil esse communibus illis fortunæ bonis incertius, nihil mutabilius. Quam veritatem in divinis oraculis expressam videmus. Nam, 4 Reg. 20, Ezechias, Hebræorum dominus, cum misisset ad illum Babylonie rex legatum cum muneribus et amicâ salutatione, ex eâ re inusitatam animi lætitiâ percepit, et elatus animo atque gestiens, quasi magnus quidam esset atque potentiâ insuperabilis, in cujus sinum bona fortuna copie cornu immisisset, quique fontes haberet aureos uberrimæ felicitatis; ostendit illi barbaro domum aromatatum, aurum, argentum, pigmenta varia, supellectilem pretiosam, armamentarium suum, quidquid denique in thesauris suis reconditum cimeliisque habebat. Irrisit fatui hominis levitatem Deus, et Prophetam misit ad illum grandi voce tonantem Isaiam, qui denuntiaret futurum aliquando tempus, cum illa omnia, quæ vanissimè ac magnificè ostentaverat, in Babylonem asportarentur. Quia (inquit Procopius in lib. 4 Regum) cum Dei potentiam et imperii curam providentiamque docere oportuisset, ipse parens universitatis ostendit, illius opes omnes, in quibus mirificum in modum confidebat, nihil habere firmum et stabile : et sanè cum perdi eripique possint, in iis spei suæ fundamenta collocare improvidæ mentis fuerit animique rerum inscientis. Quare Petrus Blesensis, epist. 60 eleganter opes nominat *sophisticas*, hoc est, opinor, deceptrices, inanem pompam habentes, usuramque fugitivam. Sed divitum illa fiducia, quod meritò videri debet gravissimum, in communi orbis theatro illudenda proponetur. Avarum enim Dei oblitum atque opibus nimium præfidentem *justi* (inquit David, Psal. 51, 9) ridebunt, et dicent : *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum*. Est pius sarcasmus, op-

(1) Spem meam in auro et divitiis non collocavi. OBRIZO. Est aurum nobilissimum et purissimum. *Aurum*, inquit Plinius, lib. 33, c. 3, *quò magis arsit, eò magis proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis est, ut simili colore, etc.* (Menochius.) *Si j'ai cru que l'or était ma force, et si j'ai dit à l'or le plus pur : Vous êtes ma confiance.* — Il est bon de remarquer avec S. Grégoire, afin d'empêcher qu'on ne soit surpris d'entendre Job faire si longtemps l'éloge de ses vertus, que ce lui était une espèce de nécessité, lorsqu'il se voyait comme accablé par les calomnies outrageantes de ses amis, qui le mettaient en danger de tomber presque dans le découragement, de se souvenir de la manière dont il avait servi Dieu lorsqu'il s'était vu dans sa plus grande abondance. Ainsi il s'en souvenait non pour s'en glorifier en soi-même, mais pour soutenir son âme abattue, et se consoler dans un tel accablement par l'humble connaissance de tant de grâces qu'il avait reçues. Et il les représentait à ses amis, comme on l'a déjà marqué, pour les convaincre de l'injustice de leurs accusations. Ce que les riches ont le plus à craindre, c'est de mettre leur confiance dans leur or, et de s'en faire comme une espèce d'idole qu'ils regardent avec vénération. C'est ce que Job nous a exprimé en cette manière : *Si j'ai dit à l'or, vous êtes ma confiance.* Et c'est ce qui a obligé S. Paul d'avertir S. Timothée, d'ordonner aux riches du monde de n'être point orgueilleux, de ne mettre point leur confiance dans les richesses incertaines et périssables, mais dans le Dieu vivant. (Sacy.)

portunus ad notandam cupidorum insaniam, qui in hujus vitæ navigatione aurum et argentum pro Helice et Cynosura sequuntur; opes, supellectilem pro velis et anchoris habent; qui denique obrizo dicunt: *Fiducia mea*. Davidis verba notanda sunt, *Ecce homo*: in Hebræo est *גֵּבֶר* *geber* hoc est, propriè *fortis, strenuus*, q. d. *Ecce ille Thraso gloriosus, qui ob copiam se divitiarum magnificè et superbè circumspiciebat, qui nummis aureis atque argenteis ut rotundis clypeis propè innumeris se tutum satis et munitum opinabatur adversus omne fortunæ genus et futuros casus: ecce homo, qui Dei præsidio pro nihilo habito, nec optato, spem omnem suam in fluxu et vanissimis rebus posuit.*

Miseris quoque et spe suâ delusis Baruch 3, 18, insultat: *Ubi sunt qui argentum thesaurizant et aurum, in quo confidunt homines, et non est finis acquisitionis eorum?* Ingrate item animæ nec divinum beneficium agnoscenti exprobrat Isaias 47, 10: *Fortis adjutoris tui non es recordata*. Duo in Deo notat, singularem in juvando benevolentiam, et insuperabilem potentiam, quæ efficacissima sunt ad gignendam hominum in eo fiduciam, nisi bonorum vilium cupiditas animi lumen extingueret. Plus enim tam fortis et beneficus adjutor prodesse potest quàm acervi pecuniarum, quàm montes aurei, quàm agrorum ingentium proventus, quàm Siculæ et Africanæ messes, quàm imperium orbis terræ: siquidem hæc omnia relinquunt sæpè invitos, nullo fructu atque operæ pretiò inanesque deserunt. Plura de fallaciâ divitiarum vide superiùs ad cap. 15, vers. 29.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 22 Moralium cap. 2, aurum ad subtilitatem ingenii et obrizum ad humanæ mentis bona refert. Unde est, ac si sanctus Job dixisset: *Nec quæ veraciter intellexi meo ingenio tribui; nec menti propriæ, si qua egisse me bona contigit, hæc principaliter deputavi*. Nequaquàm igitur in auro fulgentissimæ scientiæ sitam esse suam fortitudinem putat, qui omnem scientiam humanam experienciâ docente infirmam et errori subjectam existimat. Nec in obrizo ejus veritatis, quam minùs indagavit, confidit; quia ex consortio Domini non solam lucem, sed et mansuetudinem, quâ non resistit contraria cum validiore ratione docentibus, ac docilitatem mutuavit. Id autem proprium esse justorum S. Gregorius ibidem in hunc modum explanat: *Sancti viri, inquit, robur suum aurum non deputant; quia quantolibet ingenio fulgeant, nihil se esse ex suis viribus pensant: et cum sentire omnia valenter possunt, priùs intelligere semetipsos cupiunt; quatenùs lumen ingenii more solis priùs illustret locum in quo oritur, et postmodum cætera, ad quæ procedendo dilatatur, ne si intendendo cognoscendis aliis semetipsos nesciant, ibi solis radius ubi oritur obtenebrescat. Ingenii itaque virtutem ad cognoscendam propriam infirmitatem dirigunt, atque ex infirmitatis suæ meliùs cognitione convalescunt. Aurum ergo robur non creditur, si in accepto ingenio fiducia non habetur. Quod benè Salomôn admonens ait Prov. 3, 5: *Habe**

fiduciam in Domino in toto corde tuo, et ne inittaris prudentiæ tuæ.

Quæ probè cognita cum haberet D. Gregorius Nazianzenus, oratione nonâ, gravissimum illud Sapientis non absimile monitum adhibuit: *Qui litteris operam datis, ne doctrinæ atque eloquentiæ vestræ magnopere confidatis, nec immodicè et plusquàm ratio postulet sapientes sitis*. Sciebat enim pontifex ille sanctissimus qui perfectam eloquentiam erat consecutus, perexiguum esse humani ingenii lumen, nisi à divino sole illuminetur, nec ab eo quidpiam magni expectari aut confici posse. Dictum est antiquum et venustum: *Lunæ radiis non maturescit botrus*. Sic à malignâ cæ luce cognitionis atque doctrinæ non est sperandum, ut feliciter res maturari et confici possint et deduci ad suam quamdam perfectionem, nisi princeps luminum Deus vim et opem suam communicet; quam proinde quotidianâ precatone et devoti animi sensu petere oportet. Calendulas sapientes esse putem aliosque flores, quos solares dicunt: qui de nocte se constringunt, et penitùs claudunt et continent; deinde cum aurora tenue suum lumen cœperit ostendere, quamvis nonnihil commoveri videantur, non tamen planè et perfectè aperiunt se atque explicant, nisi cum sol benefico suo lumine irradiaverit. Ita prudentes modestique viri tametsi nonnullum splendorem habeant eruditionis variæque doctrinæ ut Lunæ vel auroræ debiliùs adlucentis; non tamen se penitùs effundunt et explicant ad agendum, nisi priùs vim, lumen, gratiam, ab intelligentiæ Sole mutuentur per orationem et rerum divinarum meditationem. Est enim illud D. Pauli verissimum et generatim pronuntiatum, 1 Cor. 8, 1: *Scientia inflat*, magnos animos spiritusque gignit, tumidos facit, et inani sui opinione atque superbiâ inflatos. Ubi autem tumor est, sanitatem ibi non esse aiunt Patres. *Inflatio* (inquit D. Augustinus in Psalm. 38), *et tumor imitantur magnitudinem, sed non habent sanitatem*. Et eadem mente S. Chrysostomus Hom. 17, in Epist. 1 ad Timotheum, *Τὸ φλεγμαίνον οὐ φάρμακον ὑγιαίνειν*. *Quod turgidum est non sanum dicimus*. Infantem ergo scientiam describit Apostolus, quæ morbum animi insaniamque significet eorum hominum, qui propter eximia talenta et multiplicem rerum scientiam non putant opem sibi à Deo petendam, cum alioquin admiranda se facturos opinentur.

Inconsideratam illam temeritatem vidit Anna prophetica illa heroina, de quâ multa in sacris Annalibus; quæ cum Numen in suo cantico celebraret, inter alia sic inquit: *Deus scientiarum Dominus est*. 1 Reg. 2, 3. Ubi Procopius sapienter: *Commodè, inquit, illorum qui efferuntur atque superbiunt spiritus com-pescuit, omnem notitiam omneque discendi studium à Deo hominibus inesse prædicens.* Quam igitur excusationem habere possunt apud Deum tumidi illi arrogantes, qui nimium in abundantia ingenii sui doctrinisque confidunt, nec auctorem omnium Deum humilitatis suæ professione venerantur? Doctus præsul Nyssæ Gregorius, orat. 1, cum disputa de oratione,

indignatur à plerisque negligi in vitâ, et omitti sacrum hoc et divinum opus, ut ipse loquitur, et paulò post ait propè omne hominum genus summo manè alia omnia tractare; mercatores, sellularios opifices, iudices, illos etiam qui studiis et humanitati operam navant, spem suam præsidiumque ponere in manibus, arte, ingenio continuique laboris industriâ; diviti autem Numinis adjumentum, quod oratione quæritur, existimare *ἄργον τι χρῆμα, iners quidpiam atque inutile sibi esse ad propositum finem consequendum.* Ideò, inquit, abundat in vitâ peccatum omnibus humanis implicatum studiis, quoniam oblivio Dei tenet omnes. Sanè oratio est quæ vanam in propriâ industriâ et in donia datis nobis fiduciam depellit, et cum viris sanctis divino lumine collustratos has et similes proferre voces facit, 2 Reg. 22, 2 : *Non aurum robor meum, sed tu Dominus petra mea, et robor meum et salvator meus.* Psal. 21, 11 : *Et non obrizum fiducia mea; sed tu spes mea ab uberibus matris meæ, in te projectus sum ex utero.* Ita ergo theologicis lucubrationibus et sacrarum litterarum studiis intendamus, ut bonam vitæ partem in consideratione divinorum et in ferventi oratione collocemus : hæc enim est, quæ studia nostra complet, labores perficit, et voci nostræ vocem virtutis imperit : hæc ut aqua purissima vinum scientiæ temperet, quod temperatum recreat atque sustentat, purum verò solet officere.

Cæterùm vir justus donis Dei cumulatus semper se illis indignum aspiciat, dicatque cum sancto Jobo : *Si lætatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea, hæc faciat mihi Deus, et hæc addat.* Non lætetur inaniter de divitiis scientiarum quas ad negotiandum accepit, sed potiùs cura eum aliquid lucrandi sollicitet : non efferatur de his quæ reperit, licet multa sint et pretiosa; sed tempus jam jam instare, quo ea sint restituenda, animadvertat. « Stultus namque est debitor, inquit S. Gregorius lib. 22 Moralium cap. 3, qui gaudens pecunias mutuas accipit, et tempus quo reddere debeat non attendit : moderatur autem lætitiâ accipiendi, quando solerti providentiâ etiam constitutum tempus reddendi cogitatur. » Vinum ergo donorum Dei non bibamus purum, sed aquâ dilutum, ne suâ fortitudine nostram mentem inebriet : purum bibimus, si quid nobis datum sit, quàmque divites illo thesauro efficiamur, solum attendimus : mixtum verò bibimus, cum donum illud alienum esse, nempe Dei, et cum usuris reddendum meditamur. Potus hic non dementat oculos mentis nostræ, sed potiùs roborat, ut se donis indignam et alienis bonis oneratam videat, et non se ex alieno magni pendat.

VERS. 26. — SI VIDI SOLEM CUM FULGERET, ET LUNAM INCEDENTEM CLARÈ (1). — VERS. 27. — ET LÆTATUM EST

(1) Jam idololatriæ crimen à se removet. In Hebræo : *Num aspexit lumen?* i. e., solem, ut infra, 37, 21, Isa. 18, 4, Habac. 3, 4. Homero quoque sol non tantùm λαμπρὸν φῶς ἠελίοιο, verùm et simpliciter φῶς dicitur, ut in illo Odys. Γ, 335 : ἔσθῃ γὰρ φῶς σῆθε' ὑπὸ ζῆφρον. ἡπ' ἱ, quàm splendet,

IN ABSCONDITO COR MEUM ET OSCULATUS SUM MANUM MEAM scil. in ortu suo. Sequitur in Hebræo : *Et lunam clarè incedentem*, clarâ luce in cœlo gradientem, ut in plenilunio, vel aliàs, quàm pleniori fulget lumine. Hæc ad astrorum cultum referenda esse, quæ proximè sequuntur, apertè indicant. Antiquissimum hoc et per omnes ferè gentes diffusum superstitiosum cultus genus (conf. P. E. Jablonskii *Pantheon Egyptiorum*, Prolegom. p. 110, et Paullini à S. Bartholomæo *Systema Brahmanicum* p. 205, seqq.), cujus et Deut. 4, 19, 2 Reg. 23, 5, 11, Ezech. 8, 16, mentio facta est. Ezechiel, i. e. Israelitas reprehendit, quòd facies suas orientem solem versùs converterent, ejus adorandi causâ. Ab hâc impietate se hoc loco fatetur Jobus abhoruisse, negatque lumina celestia studiosius contemplatum et admiratum esse, et divinum quid illis tribuisse. Bouillier in *Observat. Miscellan.*, p. 300, ad illustrandum nostrum locum et interdictum Deut. 4, 19, affert ex Erpenii *Proverbior. Arabicor.*, centur. 1, n. 38, hanc Arabum sententiam : *Cave intueri in splendorem siderum.* Aut : *Cave tibi, dum suspicis splendorem siderum.* « Antiquissimus videlicet, addit Bouillier, « astrorum cultus à Chaldaâ, vicinâ Jobo regione « (necnon Arabiâ, vid. Ed. Pocockii *Specim. Histor. Arab.*, p. 89, seqq. et Assemani *Bibl. Oriental.* t. 3, « part. 2, p. 581-588), in reliquos populos derivatus, « quem apud veri Dei cultores quibuscum noster vivebat, pro innatâ hominibus in idololatriam propensione, sensim irrepsisse credibile est; adè ut nonnulli clam et furtim, præ reverentiâ meliùs sententium, huic superstitioni operam darent. Quâ de causâ addit, v. 27, *ἴδω*. Quod verò cum Chrysostomo Schultensius judicat indignum fuisse viro sanctissimo, ut talem à se suspicionem amoliretur, et in summis hoc officiis censeret, nec ejus sceleris suspicionem ab accusatoribus verberatum addat, ea parvi ponderis videntur. Nam primævis seculis illis plures eâ contagione tacti, qui summum cæteroquin Numen agnoscebant, atque in sole, tanquàm insigni quâdam imagine colebant, ut apud Persas, satis compertum. At caput id, et fundamentum veræ religionis fuit, ut ab omni idololatriâ, aut religiosâ speciei cujusdam visibilis veneratione abstinerent. Igitur ipse Jobus, qui morum suorum constantem tenorem enarrat, totiusque anteactæ vitæ apologiam instituit, multa etiam à se vitia depellens, quæ ipsi accusantium diritas minimè impegerat, rem momentosissimam prætermittere nequiquàm debuit. Qui autem locum interpretantur de *assentatione in viros principes*, aut *auri argenti cupiditate* (ut Schultensius, qui *aurum solis* nomine, *argentum verò lunæ* à Nostro, ut ab optimis Græcorum et Arabum poetis, signari putat), ii nimîâ allegoriarum indulgentiâ, pro recto et simplici sensu, quæsitum et contortum amplectuntur. Nam primò, sic idem frustra bis diceret; et quidem nunc tectè et figuratè, quod disertè et propriè jam versibus 24 et 25 fuerat enuntiatum. Secundò, licet avaritia ab Apostolo Paulo, Coloss. 3, 5, idololatriæ species perhibeatur, spirituali quodam sensu, idemque affirmet Propheta, haud idèò minùs perspicuum est nostro loco, ubi agitur de sole splendente, et lunâ magnificè incedente, quin et de osculo ad eorum conspectum ori admoto; cumque addit Noster, id si perpetrasset, se iniquitatis arbitratorie reum fuisse futurum, ac tale factum abnegationem Dei excelsi pronuntiat, v. 28; ex his omnibus, inquam, dubium esse nequit, quin *astrorum cultus* indigitetur. » (Rosenmuller.)

SOLE FURGENTE, aut *lunâ, si lætatum*; Heb. : *Si lætatum* (ut legit Ribera), vel ut alii, si deceptum est *cor meum*, ut nempe putarem illa sidera deos esse; atque in signum reverentiæ et adorationis (cum non possem ipsa sidera contingendo, vel è propinquo osculando adorare), *manus meas* è longinquo versis ipsa portenderim, et mox quasi luce illorum perlusas *osculatus sim*. Ita Rabbini, Mercerus, et S. Thomas. De hæc

ORE MEO (1). — VERS. 28. — QUÆ EST INIQUITAS MAXIMA, ET NEGATIO CONTRA DEUM ALTISSIMUM (2). Quidam hic censent B. Jobum voluisse asserere, se nunquam idololatriæ vitio fuisse coinquinatum, et idcirco antiquiorum communioremque idololatriam expressisse, quæ homines solem, quem Apollinem, et lunam, quam Dianam vocabant, adorare soliti fuerant; quemadmodum in Sapientiâ, 13, Salomon testatur. Beatus tamen Gregorius lib. 22 Moralium, cap. 4, hunc locum expendens, hujusmodi sensum indignum judicat, quem sanctus Job intenderet: quod similiter S. Chrysostomus in Catenâ Græcâ judicavit. Beatus enim ille vir propter enormes amicorum suorum detractiones, quibus urgebatur, compulsus fuit suarum virtutum catalogum recensere, sicuti postea Paulus id ipsum coactus præstitit: in ejus autem exordio excellentissima sanctitatis opera exposuit, et egregios virtutum actus enarrare nitebatur. Quomodo ergo credendum est, voluisse tanquam rem magnam et grandem proponere, quod commune omnibus fidelibus erat, non adorare tanquam deos solem et lunam? Aliquid ergo altius

adorandi cæremoniâ vide sanctum Hieronymum, Minutium, Apuleium et Plinium. Alii explicant metaphoricè fulgorem solis et lunæ, lætam fortunam et prosperos successus quos dum quis suæ industriæ acceptas fert, dicitur, *osculari manum suam*, quasi fontem et causam tanti boni, ut faciebat Nabuchodonosor, Daniel. 4. Ita ferè Chrysostomus, Olympiodorus, et alii in Catenâ. (Tirinus.)

ET LÆTATUS, etc. Heb. et Chald., *seductum*, scilicet putans esse deos.

OSCULATUS SUM, in signum adorationis; solebant enim olim adorantes protensa manu idola tangere, et deinde manum ad osculum reducere. (Menochius.)

(1) Tria hic animadvertenda Jobus exhibet: I. Cultum solis et lunæ, eâ jam ætate frequentem, et vetustissimum in Oriente; atque hinc idololatriam in terris cœpisse, affirmandum jure censemus. II. Offert se hic cultus orientis solis et novæ lunæ; cujus superstitionis exempla exhibentur in Ezechiele 8, 16, et in totâ profanorum antiquitate. III. Cernis morem osculandi manum, cultûs et religionis indicio: idem mos in totâ antiquitate recurrit. En verba Plinii libro 28, capite 11: *In adorando, dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus, quod in lævam fecisse, Galli religiosius credunt.* Notat Lucianus in dialogo de sacrificiis, pauperes, qui offerre diis nihil possunt præter osculum manuum, à sacrificiis non excludi. Manuum osculum admirantis fuisse, et venerantis, credunt quidam, uti cum aliquid attentè ac reverenter, atque in silentio suspicimus, manu ori admotâ. Alii gestum esse malunt officii et salutationis; quasi scilicet cum accedere propius quis non valet ad rem quam veneratur ac diligit, saltem manus suppleat officio; ipsamque deinde manum ceu rem ipsam osculetur. (Calmet.)

Les Juifs rendent un culte religieux au Pentateuque, lorsque le scribe (שופר) observant une foule de pratiques superstitieuses, l'a écrit sur une longue bande de parchemin préparé exprès pour cet objet, bande qui se roule sur deux cylindres adaptés aux deux bouts: tous ceux devant qui ce volume sacré vient à passer, tendent la main droite vers lui, ou touchent le manteau qui le couvre, car on ne se permettrait pas de toucher au parchemin, puis ils portent cette même main à la bouche et y impriment un baiser. (Drach.)

(2) Divinitatem enim verò Deo abrogat, qui illam cum aliis diis communicat. (Menochius.)

voluit de seipso exponere; illud autem fuit, se nunquam sibi arrogasse gloriam et honorem ex bonis suis operibus: quod majus esse ipsismet bonis operibus S. Augustinus in Psalm. 7 et S. Bernardus Serm. 13, in Cantica demonstrant.

Fulgentis igitur solis et lunæ clarè incedentis typo divitiarum suarum fulgorem et bonorum operum splendorem voluit indicare: hæc nequaquam vidit; non quòd cæcus esset, aut quia non videret quæ agebat, sed quia non vidit concupiscendo ex eis gloriam. In Hebræo habetur verbum ראה *raah*: quod non significat videre quomodocumque, sed cum concupiscentiâ et desiderio. Ita Deus de superbo dæmone ad eundem Jobum dixit (ut idem S. Gregorius lib. 34 Moralium cap. 13 et 14, annotavit) « Omne sublime videt, » Job 41, 25; creatus enim à Deo, excellentissimis donis fulgens ita suæ mentis oculos ad ea convertit, ut sibi ex illis gloriam vellet aucupari. Non humile quid sensit (inquit Nicetas) Deo dans gloriam et honorem; sed illum rapere voluit. Sanctus ergo Job excellentissimis donis ac dotibus naturæ ac fortunæ fulgens, et operibus egregiis splendens, hæc non ita vidit, ut inde gloriosus ipse vellet apparere: « Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum; » id est, quoddam idololatriæ execrandum facinus, quo homo Deum de suâ quodammodo divinâ sede deturbare velle videtur, et seipsum in illâ collocare; et dum Deo denegat quod illius est proprium, sibi que illud tribuit, Deum negare, et seipsum velle statuere Deum apparet. Atque hic videtur mihi geminus hujus loci sensus S. Gregorii et aliorum Patrum explicationibus quàm maximè conformis, qui et Sanctio nostro magis placet.

Septuaginta verò Interpretes existimasse videntur proponi hic à Jobo peculiarem quamdam rationem, quâ ipse utebatur ad contemnendam regiam majestatem et celsitudinis dulcedinem; nam ipsi legunt: ἢ οὐκ ὀρώμεν ἡλίον τὸν ἐπιφάσκοντα ἐκλείποντα, σελήνην δὲ φθίνουσαν; Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστίν « Annon videmus solem qui lucebat deficientem, lunam autem decrecentem? Non enim in eis est. » Ubi videtur Job testari se nullatenus adorasse ea quæ nullam prorsus habent permanentiam. « Non enim in eis est. » Q. d.: Non habent esse, neque de eis potest dici, quod est. Ad quod appositè Olympiodorus in Catenâ: « Non enim in eis est, sed in eo qui ordinavit et constituit. » Ut dictum sit hoc à Jobo per allusionem ad illud, quod Deus de seipso dixit Exodi 3, 14: « Ego sum qui sum »: at cæteræ dominationes et potestates magis non sunt, cum nullibi sint stabiles aut permanentes. Ubi etiam Chrysostomus relatus à Pineda nostro ait: « Si ea, quæ in cœlo sunt astra: usque lucentia, vicissitudini tamen sunt obnoxia: sol enim deficit, et luna minuitur; annon extremæ hoc fuerit dementiæ, quæ terrena sunt ea stabilia ac firma putare? Hæc nimirum causa erat, et r illum humana hæc bona neque oblectarent præsentia, neque absentia angerent. » Et subjungit statim: « Si id quod usque adeo utile ac necessarium est, quod sublato, vita est erepta mortalibus, commutationem tamen admittit; multò magis ea admittent quæ tum

« supervacanea sunt, tum nullam nobis necessitatem
« adferentia, etc. » Eodem modo exponit Olympio-
dorus in Catenâ dicens : « Ut sol deficit, ac luna divino
« jussu consenescit; sic ergo quoque de divitiis, tan-
« quàm de re quæ nusquam consistit, cogitabam;
« illudque didici, nequaquam esse mentis aciem in in-
« certas opes intendendam, etc. »

ET LÆTATUM EST IN ABSCONDITO COR MEUM. Septua-
ginta reddunt : Καὶ εἰ ἡπατήθη λάθρα ἡ καρδία μου. Et
si deceptum est *clam cor meum*. Symmachus legit
ἐμπλατήθη, *dilatatum est*, quasi tumens præ opum
magnitudine. Ubi vides hujusmodi tumorem, elationem
et lætitiâ in dignitatibus et prosperis successibus
esse potius deceptionem; quorum perpetuam vagationem
et circumlationem tanquàm corporum cœlestium pulchrè
depingit græcus orator Isocrates in Areopagiticâ suâ
dicens : « Quamplurima sunt
« exempla, quæ docent, nedùm privatas res, sed etiam
« publicas frequentissimis mutationibus esse expo-
« sitas. Nam et nos vastatâ à Barbaris urbe (scilicet
« Atheniensi) ob causam et diligentem rerum admi-
« nistrationem principes Græcorum evasimus: cùm
« autem nos potentiâ esse præditos insuperabili pu-
« taremus, urbis excidium vix evitavimus. Et Lacedæ-
« monii ex obscuris olim et parvis oppidulis pro-
« gressi vitæ modestiâ et disciplinâ militari Pelopon-
« nesum subegerunt; post autem fastu et superbiâ
« elati, cùm terræ marisque imperium adepti essent,
« eadem quæ nos discrimina subierunt. Quisquis igitur
« hujusmodi mutationes non ignorat et cùm
« tantas opes tam subito eversas videat, præsentia
« statui confidit, amens est, etc. » Hanc igitur insa-
niam et deceptionem à se prorsus abjecisse testatur
Jobus. Unde S. Chrysostomus, Hom. 22 in Mathæum
ante medium, ait : « Job erat quidem dives, non tamen
« pecuniæ serviebat; sed habebat divitias, eis que ut
« congruit imperabat : nec erat famulus earum pro-
« fectò, sed dominus : sicut enim alieni patrimonii
« dispensator, ita illa omnia possidebat, non modò
« aliena non rapiens, sed propria quoque indigentibus
« largiens; quodque his majus est, nec habere se illa
« gaudebat. Quod hinc intelligitur : *Si lætatus sum,*
« inquit, *quia mihi essent multæ divitiæ.* Unde etiam
« convenienter, quia gaudium de possessione non ha-
« buit, dolorem de amissione non pertulit. Annon
« tales nostrætate sunt locupletes, sed captivis omni-
« bus deterius affecti; et sicut cuidam tyranno tributa
« pendentes, non quiescunt à miseriâ servitutis?
« quasi enim arcem quamdam, ita eorum mentem
« amor auri insedit. Unde per dies singulos præcepta
« eis plena iniquitatis imponit; nec est omninò ali-
« quis, qui non obediat imperanti. » Sic ille ostendit
Jobum neque lætatum fuisse in divitiis, neque eis
subditum : quod maximum malum est divitum, prin-
cipum ac regum, de quo præclare S. Paulinus in
Epistolâ ad Romanianum ait : *Blandum nomen honos,*
mala servitus.

Jobum igitur nullatenus deceptum prosperis minimè
fregerunt adversa. Nam sicut dixit S. Augustinus in

Psal. 83 : *Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla
corruptit.* Sunt nempe prospera omnia et præclara
mundi bona aspectu quidem lucida sicut corpora cœ-
lestia; instar tamen eorumdem instabilia et converti-
bilia. Unde splendentis fortunæ felicitas ostensa est
Josepho, cùm vidit solem et lunam et stellas ipsum
adorantes; quo itidem admoneretur, nullatenus fiden-
dum felicitati volubili, quæ perpetuâ varietate ro-
tatur. Hinc Amasenus præsul Asterius in Homiliâ de
Villico irridet eos, in quorum sæpè ore est, *Prædium
meum, domus mea, etc.*, mirari enim se, quoniam modo
quæ ipsorum non sunt inanisyllabâ μου sibi vendicent,
tribusque fallacibus litteris *mea* aliena capiant; in
communibus enim terræ bonis id evenire quod in
histrionibus; quorum propriè et singulariter possidet
nemo, verùm ad usum quisque sumit quod personæ
convenit : sic terram, et quæ in eâ circumferuntur :
quasi vestes ex aliis alios sumere, quibus deinde alii
utentur. Sanctus Basilius Homiliâ cui titulus, Non ad-
hærendum rebus secularibus, aliâ similitudine rem
declarat, monetque bona in continuo esse fluxu, et
commeare ab uno in alium, ὡς περ ἐν κύβων περιετρο-
παίς, *ut in talorum circumvolutionibus fieri solet rebus
continuo mutatis; nec esse magis possidentium quàm
quorumlibet aliorum.* Eam ob rem vetusti Sapientes
fortunam super cylindro pingebant, quæ (inquit Artemidorus
lib. 2, cap. 42) in somnis visa mala omni-
bus significat διὰ βίας ἐπικλύδουον, *propter basis ipsius
periculosam volubilitatem.* Cylindrus enim continuo
volvitur, fortunamque volvit vertitque, et, ut verbo
Homericò dicam, facit ἄλλοπρόθελλον summâ instabili-
tate modò ad hunc modò ad alium divertentem. Præ-
terit enim figura hujus mundi, ait Apostolus 1 Cor. 7,
31. Ut in comœdiâ res aguntur nostræ, continuo scena
commutatur, alia atque alia rerum facies objicitur :
quæ fortunæ dicuntur bona summâ instabilitate præ-
tereunt, et hiantes avidosque deludunt. Quod cùm
perspectum haberet vir sanctus, cæci putavit fati que
avimi proprium, affectionem ad opes adjungere tam
fluxas, et tam brevi dominum relicturas.

ET OSCULATUS SUM MANUM MEAM ORE MEO. Hoc non-
nulli quoque ad idololatricum solis ac lunæ cultum
referunt; sed, ut paulò ante dixi, verius videtur nullum
hic esse sermonem de adoratione solis; tum quia cùm
suas narraret Jobus virtutes eximias, non videbatur
idololatriæ odium positurus. Quid enim tantum est
impietatem illam exhorruisse, quam etiam illi, qui
profligatissimis essent moribus et omnium vitiorum
turpitudine contaminati, aversarentur. Neque præter-
ea erat cur Jobus hoc à se idololatriæ crimen aut
suspicionem depelleret, cùm illud non foret ab amicis
objectum : nam reliqua, quæ de se tam hoc quàm
vigesimo nono capite prædicavit, apertè confutant,
quæ ab insultantibus amicis in maledictis audierat. Ita
Sanctius noster. Quare placet quod ex Græcis Patribus
visum est Nilo et Olympodoro, et ex Latinis Augu-
stino et Gregorio; nempe non cogitasse Jobum quidquid
haberet divitiarum à suâ habuisse solertiâ et manu;
atque idcò quòd dives esset et potens non esse tri-

buendum Dei benignitati, sed dexteræ, quæ res magnas esset constanter aggressa, et eandem obtinisset feliciter. quæ illi esse pro Deo, atque ideò illam religioso veneretur cultu, et tanquàm divinum aliquid oscularetur. *Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra Deum altissimum.* Hanc autem esse Olympiodori sententiam patet ex ejus verbis sic in Catenâ dicentis: « Sæc penumerò nonnulli cùm sua facta efferunt, manus osculantur suas. Dicit igitur: Si ego aliquando in meâ potiùs dominatione atque in meis egregiis facinoribus quàm in Deo spem atque fiduciam collocavi, planè mentitus sim veritatem; cùm non à nobis ipsis, sed à divinâ gratiâ omne sit auxilium. Ergo si deceptus tale quid passus sum, in scelere id mihi ponatur gravissimo. » Cui expositioni ibidem ita subscribit Nilus: *Cur igitur spe à Deo se juncti carne brachii sustentamur? Et id ipsum, quod Jobus maxime criminosum sibi fore precatus est, ori manum suam impositam osculari; facere ipsi haudquaquàm venumur? Multorum enim hic mos est, manibus suis suavium dare, ut quidquid in iis opis facultatisve est à seipsis habere testentur,* etc. S. Augustinus quoque in Annotationibus ad hunc locum: *Quòd si osculatus sum manum meam ponens ad os meum; id est, gavisus sum tanquàm de operibus meis.* Sed omnium clarissimè S. Gregorius lib. 22 Moralium cap. 5: *Manum suam, inquit, osculatur ore suo, qui laudat quod facit, et testimonio propriæ locutionis sibi virtutem tribuit operationis. Quâ in re quis despicitur, nisi is qui ipsa operandi munera largitur?* etc. Hanc autem esse summam iniquitatem et veluti Dei negationem patet ex eo quòd, quantùm quidem ex nobis est, Deum gloriâ et laude suâ, quam unicam à nobis requirit, sacrilegè fraudemus, et quasi spoliemus.

Manifestum id fiet, si juxta doctrinam sancti Augustini lib. 10 de Civitate Dei, cap. 5, 6, 7, et S. Chrysostomi Hom. 20, in Epist. ad Romanos, verba quædam Dei, quæ per os Davidis locutus est, expendamus, Psal. 49, 7: *Audi, inquit, populus meus, et loquar; Israel, et testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.* Id est, ut exposuit sanctus Augustinus ad dictum Psalmi locum: Israel, audi, populus meus, audi Israel nomen electionis est: *Non vocaberis,* ait, *Jacob, sed vocaberis Israel.* Gen. 32, 28. Ergo audi, Israel, videns Deum et si non in specie, sed jam in fide. Qui habet aures audiendi audiat, qui habet oculos videndi videat. *Et testificabor tibi* tanquàm rem certam, securam et firmam. Quid loquitur? quid testificatur, qui tantam petit attentionem? *Deus Deus tuus ego sum.* Hoc tanquàm primum totius ædificii fundamentum supponendum est, quòd me debes habere et colere tanquàm verum ac legitimum Dominum Deum. Cuicumque autem legitimo domino impendenda sunt à servis aliqua servitutis officia, quibus illius dominium et suam profiteantur servitutem. Quid igitur, inquit S. Augustinus, quærit ab homine Deus noster, imperator et rex noster, qui hoc statutum esse voluit, Deus Deus tuus ego sum? quod vectigal nobis indicit? quid à nobis

exigit? Audiamus: *Non in sacrificiis tuis arguam te,* Psal. 49, 8. Non tibi dicam: Quare non mihi pinguem taurum mactasti? quare non de grege tuo optimum hircum elegisti? quare aries ille ambulat in ovibus tuis, et in arâ meâ non ponitur? Non dicam: Inspice agros tuos et hortos tuos quærendo quid mihi des. Non super sacrificia tua arguam te: hæc abundè mihi offers, et perpetuò altaria mea plena sunt: *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tuâ vitulos,* etc.; *meæ sunt omnes feræ silvarum.* Ibidem. Quid à te quæram? quod ego condidi? Magisne est hoc tuum, cui possidere dedi, quàm meum qui feci? Sed fortè ait Israel: Bestiæ Dei sunt illæ feræ in montibus discurrentes, quas non includo in corte meâ, quas non alligo ad præsepe meum: cæterùm bos et ovis et hircus mea sunt. *Jumenta in montibus, et boves,* ibid. v. 10. Mea sunt illa quæ non possides; mea sunt ista quæ possides. Si enim servus meus es tu, totum peculium tuum meum est. *Cognovi omnia volatilia cæli,* ibid. v. 11, et numerum eorum apud me descriptum habeo; tanquàm quæ subsint omnia ditioni meæ, et quæ singula possim propriis nominibus advocare, et dicent: *Adsumus. Et pulchritudo agri mecum est,* ibidem; aut, ut S. Hieronymus legit, *universitas agri.* Hoc est, quidquid in campo pulchrum est et speciosum *mecum est;* id est, adest mihi præsens: ut non oporteat longa agere itinera ad illud tenendum. *Si esuriero, non dicam tibi,* etc. Ibid. v. 12. Dic ergo, Domine Deus noster, inquit S. Augustinus, quid indicis populo tuo, Israel: tuo? quid ab illo postulas? quid tibi præstari vis, quo profiteatur te tanquàm legitimum suum Deum habere? *Immola Deo sacrificium laudis,* etc. Ibid. v. 14. Deo aliquid offerre tenemur servitutis officium, quo profiteamur nos illum tanquàm Deum verum habere et colere. Et quidem nuda sacrificia aut animalium oblationes puras ille non requirebat, quæ ipsi parùm poterant prodesse, qui bonorum nostrorum non eget: quod potissimùm requirit est sacrificium laudis. Quid est sacrificium laudis? Sacrificium glorificationis (inquit S. Basilus) cùm scilicet omnium bonorum nostrorum laudem et gloriam in ipsum tanquàm in eorum auctorem referimus. Et alludere visus est David ad sacrificia, quibus Deus thus lucidissimum admisceri volebat, ut thus coram ipso cremaretur, sacrificiorum verò carnes in sacrificantium utilitatem cederent; quo indicaret, solum fumum laudis et gloriæ sibi ex sacrificiis reservari: unde in tantum sacrificia præcipiebat et acceptabat, in quantum illa ad ipsius laudem et gloriam referebantur. *Ideò dicebat* (inquit Chrysostomus in Psalm. 36): *Sacrificium laudis honorificabit me,* et iterùm Psal. 68, 31: *Laudabo nomen Dei cum cantico; et placebit Deo plusquàm vitulus novellus cornua producens et ungulas.* Hic igitur actus est, quo Deum singulariter colimus, quo profitemur nos illum tanquàm verum legitimumque Deum habere: quem qui Deo exhibere renuit, ac sibi alterive sacrilegè usurpat, Deum ipsum altissimum negare censendus est.

VERS. 29.—SI GAVISUS SUM AD RUINAM EJUS QUI ME ODERAT (1), ET EXULTAVI QUOD INVENISSET EUM MALUM.—VERS. 30.—NON ENIM DEDI AD PECCANDUM GUTTUR MEUM (2), UT EXPETEREM MALEDICENS ANIMAM EJUS. Significat se perfectam habuisse charitatem, quæ etiam inimicos diligeret non fictè aut simulatè, sed ex corde, de bono illorum gaudente, nullum eis malum imprecando, sed illud quoad poterat amolendo, et benevoluntiam se iis qui ipsum oderant ac beneficium exhibendo. Nondum legem audiverat præcipientem: *Diligite ini-*

(1) Hebr.: Neque expetii animam, seu vitam, ejus qui me oderat, maledicens ei, id est, malum aliquod ei imprecans; licet ille tam protervè, tam indignè me injuriis incesseret; ut viri tabernaculi mei, id est, domestici mei, dicerent: *Quis det de carnibus ejus ut satureretur?* id est, optarent eum dentibus suis discerpere ac devorare. Est enim hoc extremi odii indicium, ut dixi c. 19, v. 22. Ita Paulus Burgensis, Stuniga, Vatablus, Rabbini, Philippus et Olympiodorus in Catenâ. Alii tamen, ut S. Chrysostomus, Lyranus, Titelmannus, et S. Thomas id accipiunt ut symbolum amoris, quasi dicat: Domesticis meis tam amicum, tam suavem me exhibui (in Græco additur: *Cum valdè bonus, ipsis essem*), ut carne meâ, seu corporis mei præsentia nil eis gratius accideret, eaque satiari nequirent; ita mihi affixi, ut artus meos absorbere, meque intra sua viscera rapere peroptarent. Idem Allegoricè S. Thomas applicat Euchariæ. Nota: In Hebr. et Chald. præposita negatione legitur: *Non saturabimur*, ac si dicant: Nisi carnibus ejus pascamur, nunquam saturabimur. (Tirinus.)

Hebræus: *De* (vel *ex*) *infortunio* (vel, *calamitate*, *damno*, *incommodo*, vel *oppressione*, *ob calamitatem*, 2 valet בְּעִבְרָה; in *contritione*, in *interitu*), *osoris mei*, vel *inimici*. Magna est hæc bonitas (vel in christiano homine) non letari inimici malo, Prov. 24, 17; unde et ad ei benefaciendum, juxta legis preceptum Exod. 23, 4, etc.; Prov. 24, 17, 18, faciliè quis inducatur. Privatum vindictæ studium et cupiditas deponenda.

ET EXULTAVI, Hebr.: *Et gestivi*, et *commotus sum præ gaudio*, sub. *et non potius indolui*; et *excitavi me*, et *excitatus sum*, sub. *ad gaudium*, synecd. gen., vel, *ad insultandum ei*. Alii: *Imò verò commotus sum*, commiseratione scilicet, nedum lætatus. Sic 7, ut aliquando, sign. *imò verò*.

QUOD INVENISSET, etc., Hebr.: *Quòd invenit* (vel, *cum invenisset*) *eum malum*, *cum obvenit*, vel, *accidit ei*, etc. Sic alibi, *invenerunt eum pericula*; et, *ferrum invenit socium*, Deut. 19, 5. Huc facit et illud Mimographi: *Quem sæpè transit casus aliquando invenit*. (Synopsis.)

(2) Vel, *permisi ut peccaret*. GUTTUR (vel *palatum*) MEUM, id est, linguam meam, vel os meum. Synecd. membri; nam ad sermonem formandum complura concurrunt organa, inter quæ et palatum. Tantùm abest ut ruinâ ejus sim lætatus, ut non laxârim ori meo habenas ut peccarem. *Non dedi*, i. e., non permisi, etc.

UT EXPETEREM, etc., Hebr.: *Ad petendum* (ut *petere*) *in* (vel *cum*) *exsecratione*, sive *maledictione* (vel, *petendo*, sive *postulando*, *exsecratione*) *animam illius*, i. e., vitam, vel ablationem animæ; per imprecationem optans ejus mortem. *Ut expeterem* (vel, *nempe ut imprecarer*) *maledictionem animæ illius*, *illius ut vitæ imprecarer*, *ut ei malum imprecaretur*. Etiam si ab hoste ad iram provocatus sum. (Synopsis.)

Non laxavi ori meo habenas ut peccarem ei maledicens, aut sinistri aliquid in eum jactans. Chaldæus: *Ut expeterem mortem animæ suæ*. Sensu planè diverso Alexandrinus hunc versum cœpit: *Ἀκούσαι ἀρα τὸ οὐς μου τὴν κατὰ σκευὴν θρυλληθείην διὰ ὑπὸ κακούμενος*. Syrus: *Si tradidi os meum ad peccandum; et anima mea nihil horum petiit*. (Rosenmuller.)

micos vestros, benefacite his qui oderunt vos, etc., Matth. 5, 44, et perfectissimè illa quæ legis sunt præstabat; quin imò potius ante legem ipsimet legi se normam exhibebat, et exemplo suo quid præcipiendum foret ostendebat. Hoc autem ut clarum nobis fiat, vim mandati de diligendis inimicis expendamus.

Qui præcipimur diligere inimicum, tenemur primò illi velle et optare quod bonum est illi, simpliciter et absolutè loquendo; inprimis bonum spirituale, quod ad animæ salutem spectat, gloriam, gratiam, spiritualia dona: nec id solum (inquit S. Basilius in regulis brevioribus interrogatione 176), sed et ea temporalia bona, quæ illi necessaria sunt ad vitam spiritualem et corporalem. Constat enim homo ex animâ et corpore; et cum utrumque diligendum sit, utrique debemus velle bona commensurata. Deinde tenemur lætari de bonis quæ illi eveniunt, et tritari de malis quæ illi accidunt. Ut enim demonstrat B. Augustinus lib. 14 de Civitate Dei cap. 7, et 9, ejus doctrinam sequitur, explicat et confirmat D. Thomas in 1, 2, quæst. 15, art. 2, et quæst. 28, art. 6, amor quando est in corde excitat lætitiâ de bono, quod advenit amato, et tristitiâ de malo, quod illi accidit. Quæ omnia complexus est S. Basilius in regulis brevioribus interrogatione 175, interrogans: *Quomodò deprehendatur aliquis quòd fratrem diligat ex mandato Domini; et quomodò item convincitur quòd juxta hoc mandatum non diligat*: et respondet: *Charitatis præcipua sunt hæc duo, dolere et angere in his rebus, in quibus læditur is erga quem charitas habetur; similiterque ipsius utilitate lætari, et pro eo laborare*. *Beatus igitur quicumque mæret propter illum qui peccat; cum ejus periculum ad eò sit metuendum; et lætitiâ afficitur propter illum qui rectè facit, cum ejus lucrum incomparabile sit, sicut scriptum est. Quin et hoc etiam Paulus Apostolus testatur cum ait, 1 Cor. 12, 26: Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; et si glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra. Qui autem hoc modo variè non afficitur, de hoc prorsus dubitari non potest, quòd fratrem ex mandato non diligat*. Ita S. Basilius, Sicut ergo ex eo intelligimus membrum participare spiritum vitalem corporis si compatitur, et quasi tristatur ad dolorem alterius membri, et si congaudet ad gaudium alterius membri: ita ex eo quòd quis tristatur ad alterius læsionem, et lætatur ad ipsius gaudium, indicat se vivificari Spiritu illo à quo profluit charitas, de quo dixit Apostolus, Rom. 5, 5: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*.

Ex his infertur primò, non posse hominem prosequi odio inimicum suum: hoc enim expressè Christus prohibet, et evidenti ratione comprobatur ex eo quòd impossibile sit unam et eandem rem absolutè diligere, et absolutè odio habere.

Infertur secundò, homini non licere desiderare malum inimico suo: si enim tenetur eum diligere, et diligere est velle et optare bonum, non poterit ei desiderare malum.

Sequitur tertio, hominem non posse lætari de malo

quod accidit inimico. Ex amore enim erga dilectum non sequitur nisi tristitia de ejus malo. Ita B. Anselmus in Epist. 1 ad Corinthios expendit illud quod Apostolus, postquam dixit de charitate, 1 Cor. 13, 5: *Non irritatur, non cogitat malum*, subdit: *Non gaudet super iniquitate*. Id est, non de perditione adversantium exultat. *Sunt enim, inquit, nonnulli qui nec faciunt malum, nec facere cogitant eis, à quibus adversa perferunt; sed si factum illis ab aliis fuerit lætantur; et ideo nunc quando dictum est, charitas non irritatur, id est, non provocatur ad iram, et injuriis lacessita ad nulos se ultionis motus excitat; non cogitat malum; id est, non cogitat, quomodo ei, qui sibi facit injuriam, vicem reddat: additur: non gaudet super iniquitate; id est, non ei placet, si quid iniquè passus fuerit vel ipse qui ei adversatur. Atque hoc est quod hoc loco Jobus significat cum ait: Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, et exultavi quod invenisset eum malum. Quæ verba sic egregiè expendit S. Gregorius lib. 22 Moralium, cap. 6: *Verandum est, inquit, quia inimici dilectioni tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruinâ illius lætamur. Nam sæpè in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, sequè hunc diligere existimat, si ejus vitæ contrarius non existat. Sed dilectionis vim occultè et veraciter aut profectus inimici aut casus interrogat: hæc etenim de re ad plenum semetipsum mens hominis nescit, nisi eum, quem sibi adversarium credit, in defectu vel profectu mutasse modum sui statûs invenerit: si enim de prosperitate addicimur, et de calamitate se odientis lætatur, constat quod non amat, quem non vult esse meliorem, eumque etiam stantem voto prosequitur, quem cecidisse gratulatur.**

VERS. 31.—SI NON DIXERUNT VIRI TABERNACULI MEI: QUI SIBI DET DE CARNIBUS EJUS UT SATIEMUR (1)? Aliqui

(1) Viros tabernaculi intelligit familiares et domesticos suos. Hanc sententiam quidam hoc modo exponunt: Tanta fuit hospitalitas mea erga peregrinos et pauperes, ut ministri mei domestici laboribus fatigati, et lædio affecti, cœperint me odisse, quia eis tantum oneris imponerem in ministrando peregrinis, et laborando, ut mihi malè precaretur, dicentes: *Quis det de carnibus ejus?* etc., quasi dicat: Ita odio in me exarserunt, ut me optarent devorare. Sic Beda. Sed hic sensus non satis congruit huic loco: nam Job describit se non tantum benignum erga advenas, sed etiam clementem erga domesticos, cum ait v. 13: *Si contempsi subire iudicium cum servo meo*, etc. Proinde videtur longè alius, et planè contrarius esse sensus, videlicet iste: Adeò gratus et dilectus fui omnibus domesticis meis propter insignem mansuetudinem meam, quâ erga eos utebar, ut dicerent: *Quis det de carnibus ejus?* etc., hoc est, utinam liceret eum perpetuò habere præsentem! Et hoc sensu, qui videtur esse verus, verba ista quoque accommodat Ecclesia in officio de venerabili Sacramento, ad desiderium fidelium exprimendum, quo Christum in venerabili Sacramento semper desiderant habere præsentem, et ab eo pasci, et saginari. (Estius).

VIRI TABERNACULI MEI, famuli, mancipia, domestici.

QUIS DET DE CARNIBUS EJUS? etc., oderant enim illum, vel quod eos pietatis operibus fatigaret; vel quod severâ disciplinâ illos coerceret, et à peccatis, et illo-rum illecebris eos arceret. (Menochius.).

SI NON DIXERUNT VIRI TABERNACULI (sive tentorii)

accipiunt hæc ut symbolum amoris, q. d.: *Domestici mei tam benevolum et suavem me exhibui, ut carnis*

mei; vel domestici, sive familiares mei, contubernales mei; Hebr.: Annon dixerunt, etc.? Attamen dixerunt amici mei, אַחֵי אִנּוֹן sign. homines, et complectitur viros et mulieres.

QUIS DET DE CARNIBUS EJUS, UT SATIEMUR? Hebr.: *Quis det de carne ejus? O si quis daret de carne illius! non saturamur, neque satiemur. Non satiabimur, non saturaremur. Utinam liceat istius carnibus satiari!* Utinam de ejus carne usque ad satietatem comederemus, sanè eum vivum devorarem, ut Psal. 124, 5, ac ne sic quidem (præ vindictæ cupiditate) satiari possemus. Castalio hæc cum præced. sic reddit: *Quamvis mei contubernales illius carnem insatiabiliter exoptarent; i. e., eum perdere ac devorare arderent.* Hæc verba obscura varias pepererunt interpretationes. Amphibolia oritur ex *de carne ejus*. Cujus? Resp.: 1° De carne Jobi. Locum de hospitalitate Jobi accipiunt. *Dixerunt* (non quidem palàm, sed in animo, h. e., cogitabant) *domestici, i. e., servi et ancillæ: Utinam daretur nobis de carne illius*, nempe Jobi, ut scilicet illam possemus vorare, in ultionem molestiæ quâ nos afficit introducendo peregrinos, quibus non operam dare et ministeria præstare oportet; quos pluris facit quàm familiam suam, cum nos cogat vel noctu surgere, ut externos intrmitteremus, et alia eis hospitalitatis officia exhiberemus. Hæc expositio confirmatur è verbis sequentibus. Alii sic: *De carne illius*, nempe Jobi, non quidem corporis sui, sed animalium, quæ eis ipse in cibum subministrabat, q. d.: *Exteris ciborum et temporis satis est, nobis ferè nihil, etc.* Utinam nos de carne illâ quâ hospites tam lautè tractantur aliquid haberemus; vix satiari possemus. Vel etiam metuerunt ne, hospitibus omnia consumentibus ipsis esuriendum esset. Sed obstat quod de carne Jobi, non hospitum, agatur, nec credibile sit, ejus domesticos famelicos ab ipso relictos, quod non decet pium patremfamilias, 1 Tim. c. 5, v. 8. 2° *De carne ejus, i. e., osoris mei.* Dixerat Job se non imprecatum inimico suo; nunc subjungit, ne ad id quidem se excitatum, etsi domesticos videret ulciscendi illos quàm maximè cupidos, ut illis grave esset quod ita inimicorum injurias Job nihil curaret, sed suspedeque ferret, ideoque illos optasse sibi illos devorandos dari, etc.; se, inquam, Job significat illis non assensisse, imò verò eos reprehendisse et colubuisse. Non expetii vitam osoris mei, licet ille tam protervè et indignè me injuriis incesserat, ut domestici mei optarent eum vel dentibus suis discernere ac devorare; quod extremi odii indicium est. Confer Job. 49, 22. Psal. 27, 2. Sed non permisi servis meis ultionem sumere, etc. Confer 2 Sam. 16, 9, 10. Locum sic verto: *Nec passus sum ut dicerent viri, etc. Quis daret? etc.* q. d.: Non permisi domesticis, ut in illas vulgi indignantis et furentis voces erumperent: *Quis nobis viscera ejus traderet? non exsatiemur.* Qualia sunt illa Gele apud Terentium: *Nihil est quod malim quam illam totam familiam dari mihi obviam, ut iram hanc in eos evontam omnem; seni animam primum extinguere*, etc. Alii de amore servorum ejus erga Jobum exponunt: *Utinam ejus corporali præsentia frui semper, et velut carnibus ejus hoc modo satiari, et velut ejus consortio reficì, possimus.* Sed crassius hoc est. Phrasis talis non est Hebræis vel Scripturæ in usu. (Synopsis.)

Hunc versum interpretum plures connectunt cum antecedentibus duobus, ubi Jobus testatur de se, quàm lentus fuerit in injuriis ferendis, quàm nullo vindictæ studio in osores suos actus, quos tantum aberat, ut retaliare vellet malefactis, ut eis ne malè quidem precaretur, imò apud animum nullo acerbiori in eos affectui indulgeret, atque eadem mente jam hoc versu addere faciunt, se domesticorum (אַחֵי אִנּוֹן) impetum colubuisse, qui heri ulciscendi impatientiâ subinde

sive corporis mei presentia nihil ipsis esset gratius, eaque saturari nequirent : ita mihi eos affixi , ut artus

clamitarent : *Quis dabit de carne ejus*, scil. hostis Jobi ? i. e. : Utinam nobis hujus hostis carnem dentibus lacerandam quis præbeat ; *non satiabimur*, scil. eà, præ vindictæ cupiditate. Quæ sententia tamen habet nescio quid atrox et inmane, quod mens lectoris illicò respuit. Sensum multò elegantiorum simul et faciliorem ostendit Ikenius, in litteris ad Schultensium datis, ipso in Commentario ad h. l. referente et calculum addente. Non cum præcedentibus hunc versum Ikenius connectit, sed cum subsequenibus, ubi hospitalitas insignis memoratur, quam benignissimo animo Jobus exercebat erga extraneos et peregrinos. Ita verba Hebræa reddidit : *Domestici mei dixerunt : Quis dabit, qui de carne ejus heri, non sit satiatus ?* Monet, *כִּי לֹא* non semper esse *utinam !* sed etiam usurpari *pro quis exhibebit ? quis monstrabit ?* ut supra, 14, 4.

Porrò בִּבְשָׁרָא, *de carne ejus*, nempe *pecudum mactatarum ab eo*, ut 1 Sam. 25, 11. נִשְׁבַּע autem non est pro primâ numeri pluralis personâ habenda, sed pro participio vel præterito niphâl. Ita sensus hic erit, tantam fuisse Jobi hospitalitatem, ut domestici ejus dicere ex vero potuerint, neminem daturum, monstraturum, aliquem, qui de dapibus Jobæis non sit saturatus. Rectum sensum veterum nullus est assecutus, qui mirum in modum inter se discrepant. Alexandrinus : *Εἰ δὲ καὶ πολλάκις εἶπον αἱ θεράπαιναι μου· τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι ; λῆν μου χρηστοῦ θντος.* Quæ vetus Latinus sic reddidit : *Quòd si sæpè dixerunt ancillæ meæ : Quis det nobis ut carnibus ejus satiemur ? cum satis bonus essem ; quæ Chrysostomus intellexit de insano amore quo domestici Jobi ipsum amplectebantur : Οὕτως ἐρώντες, ὡς ἐπιθυμοῦμεν καὶ αὐτῶν ἐμπλησθῆναι τῶν σαρκῶν καταπιεῖν καὶ καταφάγειν, διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ ἐκκαίεσθαι.* Non expressit Alexandrinus negandi particulas, quasi legerit אִם אֲמַר וְנִשְׁבַּע בִּבְשָׁרָא. Posterius לֹא nec expressum à Theodotione et Hieronymo, qui sic vertit : *Quis det de carnibus ejus ut satiemur ?* Deest et לֹא in uno Kennicotti codice, et in uno de Rossii cod. à primâ manu est וְנִשְׁבַּע, pariter deficiente לֹא. Chaldaeus : *Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis juberet, ut de carnibus ejus non saturaremur.* Syrus : *Imò dixerunt amici mei : Quis dabit nobis de carne cujus, nec satiati sumus ?*

(Rosenmuller.)

Vers. 30. *Car je n'ai point abandonné ma langue au péché pour faire des imprécations contre mon âme.* — Vers. 31. *Si les gens de ma maison n'ont pas dit : Qui nous donnera de sa chair, afin que nous en soyons rassasiés ?* Dans le transport d'une vive affection, qui ne sait qu'on se mange, qu'on se dévore, qu'on voudrait s'incorporer en toutes manières, et, comme disait un poète, enlever jusque avec les dents ce qu'on aime, pour le posséder, pour s'en nourrir, pour s'y unir, pour en vivre ? — Ces expressions de tendresse sont conformes au génie et aux langues des Orientaux. Les serviteurs de Job auraient voulu pouvoir le placer dans leur cœur, et le recevoir dans leurs entrailles. Les femmes juives, dont l'excessive tendresse pour leurs enfants pourrait se comparer à la *fureur maternelle* de la tigresse et de la lionne, ne cessent de les couvrir de caresses en leur répétant avec transport : « O mon or ! mon argent ! mon diamant ! mon trésor ! mon tout ! mon roi d'Israël ! ah ! que je voudrais te manger, te croquer entre les dents, boire tout ton sang, » etc. — Voilà ce qui regarde le sens grossier du texte, et l'écorce de la lettre, pour contenter les philologues qui lisent la Bible comme ils lisent Homère et Virgile. Mais le Chrétien qui aime à méditer dans un autre esprit la sainte parole de Dieu, ne peut manquer d'appliquer les paroles des serviteurs de Job aux fidèles serviteurs de Jésus-Christ, dont Job était la figure. Le langage des premiers exprime la sainte

meos absorbere meque intra sua viscera condere peroptarent. Amor enim vis unitiva est. Ita S. Chrysostomus, S. Thomas, et Sanctius noster.

Alii tamen malunt esse signum odii famulos incitantis ad vorandam Jobi carnem, quòd obsequia ab eis accurata requireret. Ita Philippus, Olympiodorus, Paulus Burgensis, Stunica, Mercerus, Vatablus, Tirtinus, Rabbi Abraham, et passim Hebræi, q. d. : Optarent me dentibus discerpere ac devorare. Est enim hoc extremi odii indicium, ut passim alibi in Scripturâ et in communi sermone accipitur.

Posset etiam referri ad inimicum Jobi, de quo immediatè sermo præcesserat ; q. d. : Tam injustè mihi fuit inimicus, tam indignis modis me laceravit, ut domestici mei, mihi alioquin amarissimi, injuriæ tanen atrocitate commoti, viderentur eum devoraturi ; nisi illos compescuissem, præ nimia mansuetudine, quantumvis irritatus, nullam ab eo vindictam sumi volens. Et quidem tertius hic exponendi modus, uti et primus, congruentior videtur : nam secundus friget, cum Jobus catalogum virtutum ac rerum amabilium recenset, cui coherentior est prima et tertia explanatio. Certè plures, præsertim Patres, de ardentissimo amore, quo famuli Jobum prosequabantur, locum hunc interpretantur.

Allegoricè S. Chrysostomus Hom. 61 ad Populum hoc applicat venerabili Eucharistiæ de Christo dicens : *Propterea semetipsum nobis immiscuit, et corpus suum in nos contemperavit, ut unum quid efficiatur tanquam corpus capiti coaptatum : ardentem enim amantium hoc est. Hoc itaque Job insinuans dicebat de servis suis, quibus erat supra modum desiderabilis ; quod desiderium ostendentes dicebant : Quis det nobis ut de carnibus ejus satiemur ? Propterea quidem Christus id fecit in majorem nos inducens charitatem, et suum erga nos ostendens desiderium, non tantum se præbens cupientibus videndum, sed et palpandum, et comedendum, et carni dentes infingere, et complicari, et omne desiderium impleri, etc.* Ubi S. Chrysostomus ostendit, quantò præclarioris beneficio nos affecerit Christus Dominus quàm veteris Testamenti etiam electos reges : illi enim tantum templum Domini videbant, nos verò Christum ipsum tangimus et sumimus.

VERS. 32. — FORIS NON MANSIT (1) PEREGRINUS ;

ardeur, la faim insatiable des fidèles qui ne mettent rien au-dessus du bonheur de s'asseoir à la table des anges, de se nourrir de la manne céleste, de la propre chair de leur Seigneur et Dieu, en un mot de faire entrer dans tout leur être tout ce qui constitue l'adorable personne de notre Seigneur Jésus-Christ. Notre divin Maître a dit : (Joan. 6, 57) : *Celui qui mange ma chair, et qui boit mon sang, demeure en moi, et moi en lui.* (Drach.)

(1) Vel *pernoctabat*. Introducebam eam domum meam, ut ibi pernoctaret. Ita pii fecerunt, Gen. 18, 3 et 19, 2 ; Jud. 19, 21. Alioquin, cum nondum publica instituta essent hospitia peregrinis, sub dio fuit pernoctandum, Gen. 19, 2. Jud. 19, 15.

Ostrum, etc. Hebr. : *Valvas*, seu *fores*, *meas ad*, vel *versus viam*, sive *semitam* (vel *viatori*, quasi esset אֲפֵרִיחָא *aperiebam*, quâ scilicet multi iter faciebant ; ut observarem prætereuntes, et introducerem, etc., ac domi meæ

OSTIUM MEUM VIATORI PATUIT. Significat se extraneis hospitalem totum et liberalem extitisse peregrinos quoslibet ex longinquo advenientes sub tectum colligendo, et in domum propriam introducendo, ac benignè illis præbendo etiam quæ ad victum essent necessaria. Videre mihi videor alterum in Jobo Abrahamum, qui etiam ignotis occurrebat, et de viâ ad se invitabat, et tantum non cogebat invitos. Quæ res magnam admirationem omnibus creabat, qui genus illud humanitatis et beneficentiæ summis laudibus in cælum ferebant. *O præclarum virum et hospitalitatis egregium magistrum* (exclamat Ambrosius lib. 1, de Abraham cap. 5) *suo quidem exemplo docuit qualis debeat esse hospitalitas; nimirum ut præstet sit adventantibus, et occurrat obviam, et itinera exploret, et adsit non quærentibus, et rapiat prætergredientes. Ante ostium sedebat Abraham, sedebat meridie, quando alii requiescebant; iste hospitum explorabat adventus.* Hæc Ambrosius de Abrahamo; quæ mutato nomine de Jobo eodem veritatis jure dixeris, ut cujus ostium semper viatori patuit, et foris non mansit peregrinus. Expende studium patriarcharum, cum plurimos haberent servos, quibus eam curam explorandi hospites demandare poterant; nulli tamen eam commiserunt, sed tanquam pretiosum thesaurum aut etiam honorem amplissimum sibi ipsi reservârunt. Tradunt de Abrahamo sacræ litteræ sedisse ipsum æstivo tempore in ostio tabernaculi sui ad captandam auram in meridie, et præcipuè ad speculandum, num fortè illac transirent peregrini, quos exciperet hospitio. Ad meridiem enim maximè viatores lassitudine, fame sitique confecti diverterè ac recipere se ad hospitia consueverunt. Et quidem in ipso fervore dici, quasi locus alius vel ad quietem captandam, vel ad æstum vitandum nullus esset aptior quàm ostium tabernaculi. Sed justum nulla cœli retardat intemperies; cum tamen pigri et socordes quilibet æris inclementiâ consternamur, atque ab operibus pietatis et charitatis desistamus. Explorat Abrahamus peregrinos, et indigos vel procul transeuntes; et nos pauperculis occurrentibus faciem avertimus, et qualemcumque stipem postulantes contumeliosè aut certè perquam molestè repellimus. Plura pulchrè ac fusè de Abrahami hospitalitate vide apud S. Chrysostomum ad cap. Geneseos 18, quæ et optimè in Jobum quadrent.

VERS. 35. — SI ABSCONDI QUASI HOMO PECCATUM MEUM, ET CELAVI IN SINU MEO INIQUITATEM MEAM (1).

exciperem: Nemini fores claudebam. *Ad*, vel *juxta*, *iter*, ut facilius eò declinarent peregrini.

(Synopsis.)

(1) Ecce Job inter ea crimina quæ à se removet, ponit etiam non confiteri peccatum suum; unde satis liquet confessionem peccatorum non tantum tempore novi Testamenti, sed et semper fuisse necessariam. Sic et David Psal. 51: *Diri: Confitebor adversum me*, et Psal. 57: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo*. Quin et Scriptura quoque graviter notat Adam, et Cain, et alios, quod peccata sua non sint confessi.

(Estius.)

Si ABSCONDI, etc.; quasi dicat: Nolui videri quod non eram, idèque si quid peccavi, excusatione aut mendacio tegere non studui.

Loquitur aptè de confessione peccatorum, si quæ unquam commisisset, humiliter, postpositâ omni confessione, instituenda, id quod Septuaginta expressius dixerunt, hæc cum sequenti versu ita conjungentes, ut ex utrisque una istiusmodi existat sententia: *Et δὲ καὶ ἁμαρτῶν ἀκούσιως ἔκρυψα τὴν ἁμαρτίαν μου· οὐ γὰρ διὰ τράπην πολυλογίαν πλῆθους, τοῦ μὴ ἐξαγορεύσαι ἐνώπιον αὐτῶν.* *Si etiam non spontè peccans abscondi peccatum meum: non enim expavi turbam multitudinis, quod minus confiterer coram ipsis.* Hæc Jobi laus duplici sensu accipi potest; quorum primus est, peccasse quidem, sed non obtexisse culpam, imò aliquo signo, puta sacrificio pro peccato, prodidisse, ne sanctior quàm esset haberetur. Secundus est, non commisisse quidquam quod absconderet; cum tamen ita esset animo comparatus, ut si pro fragilitate humanâ peccaret, minimè id tegeret. Quod ex Olympiodori expositione deducitur, quæ sic habet: *Peccati voluntarii nullius sibi conscius erat: usque eò ad virtutem vitam exercebat. Verum quia non id fert humanæ naturæ conditio, ut qui homo est, non aliquâ noxâ, quæ minimè voluntaria sit, teneatur; idcirco perspectam sibi prolapsionem penitentia atque confessione curabat, nec ejus rei quæ non esset ad rectæ rationis legem expressa, confessionem reformidabat.* Prudenter sanè Job primis parentibus cautior promptus erat ad prodenda crimina, alienus ab excusandis, ut propterea non minorem videatur laudem mereri dum culpas suas humiliter aperit, quàm cum virtutibus honestatur. *Rectè factorum* (inquit S. Chrysostomus in Catenâ) *nullum sibi testem quærebat; errorum autem cunctos esse conscios optabat.* Longè aliter homines hodiè usurpant; qui vitia quidem

QUASI HOMO. Vertere etiam possis: *Quasi Adam*, qui primus peccato suo excusationes prætexere conatus est. (Menochius.)

SI ABSCONDI (vel *tegi*, sive *operui*), *quasi homo* (vel, *more hominum*, ut homines reliqui), *peccatum meum*, vel *prævaricationes meas*, tam in Deum, quàm in homines. Innatum est hoc hominibus vitium, ut in peccatis excusationes et subterfugia quærant, vel quoquo modo possunt ea celent vel Deum, vel homines. Alii כִּדְמָה vertunt, *quasi Adam*, qui primus peccato suo excusationes prætexere conatus est. Verum tum dixisset כִּדְמָה quasi כִּדְמָה nam nomen primi hominis magis cum he effertur solet. *Tegere defectiones* dici potest, vel 1° de peccatis clam faciendis. Sed superfluum hic sensus, quum supra etiam occulta peccata amovit. Vel 2° de peccati palliatione et excusatione. Ita hic accipio. Ante professus est, se sedulo cavisse ne quicquam peccaret; nunc addit: Si contigisset ut peccaret (nam quis est qui non peccet? nec homo quantumvis integer omnem peccandi occasionem semper vitare potest; si itaque ex imbecillitate peccavit), se culpam suam libenter agnovisse, et ante omnes se ipsuum judicasse.

ET CELAVI, etc. *Ad occultandum* (vel *occultando*, ut *absconderem*, vel *reconderem*, et *occultabam*) *in sinu* (vel *abdito*, sive *occulto*, vel *recessu*, sive *latibulo*), *meo iniquitatem meam*, nempe intra cogitationes cordis mei; q. d.: Offensam non dissimulavi, sed agnovi; quod laudi ducitur. כִּדְמָה Syriacum est, à sing. כִּדְמָה quod in Targum occurrit Exod. 4, v. 6, 7. Prov. 5, v. 20, et alibi. Alii, *abdendo ex dilectione mei*, etc. כִּדְמָה *dilexit*: q. d.: præ amore cæcus. Præ amore mei et *φιλαντίας*, quæ homines naturâ laborant, se et sua vel peccata amantes. (Synopsis.)

occultant, et si quid boni habent, in vulgus et in forum educunt.

Nota pro illis verbis : *Si abscondi quasi homo*, Hebraicè dicitur *ut Adam* : qui simul atque peccavit illicè nuditatem vel arreptitiis obtexit foliis, et abscondit se. *Abscondi* verbum, Hebraicè *casah*, significat etiam *vestire, operire* ; unde *cabab*, pectus, sinum, latibulum significare dicitur. Hæc scilicet est vitiosa filiorum Adam consuetudo, ut vitia sua gerant et fovant in sinu, in latibulis habeant abstrusa, ne prodantur ; et si in sacramentali confessione omnia fateantur, vestire soleant nefario quodam amictu excusationum.

Vide S. Gregorium, lib. 22 Moralium cap. 9, ubi confessionis humilitatem laudat, damnat excusationis velamenta, atque non minus virtutibus esse Jobum admirabilem quam humiliter peccatorum delevatione.

Videndum quoque in hanc sententiam S. Basilius in Psal. 37, ad illa verba, *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum* ; ubi ostendit hoc esse sceleratissimorum hominum ingenium, ut peccata et abscondant, et animo recondant ; at proborum, ut si quando delinquant, quàm citissimè Deo aperiant : *Quemadmodum*, inquit, *in febre, quæ si intrò altiusve serpat, morbum longè validiorem facit ; si verò in apertum se promoverit, spem remissionis veluti indice promittit. Sic et animæ contingit. Qui inexorabilis et obdurus fuerit, secundum duritiam suam et impunitens cor thesaurizat sibi iram in die iræ, adjungens peccatum peccato, et propria adaugens mala. Etenim peccator cum in profundum malorum venerit contemnit. Contrà, qui probæ est mentis, si interim vel semel per diaboli subreptionem offenderit, ejus conscientiam maximopere gravatur, ut quod admisit tacere aut occultare nequeat, etc. Pulchrà similitudine hoc explicat Origenes ad illa verba Psal. 37 : *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo : Vide quid docet nos Scriptura, quia oportet peccata non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut hi qui habent inclusam escam indigestam aut humoris vel phlegmatis, stomacho graviter et molestè imminentia si vomuerint, relevantur : sic etiam ii qui peccaverunt, siquidem occultant et retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, et propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse peccator suus accusator fiat, dum accusat seipsum, et confitetur, simul evomit delictum, atque omnem morbi causam digerit, etc.**

VERS. 34. — SI EXPAVI AD MULTITUDINEM NIMIAM (1),

(1) Sententia est : Non expavi multitudinem, neque enim timui ne quid mihi objici posset in quo peccassem in populum, ut princeps.

DESPECTIO, etc., quæ scilicet me propinqui et domestici despiciabant, quasi animo essent humili, aut timido, aut supersitiosè religioso, cum ea quæ principes aliqui faciunt, superbè imperando, jura violando, etc., facere non auderem. (Menoehius.)

Ilunc versum cum superiori ita conjungendum existimo, ut causas contineat, quibus vulgò peccata sua occultare homines solent, quæ tamen Jobum minimè absternerint, quin, si quid culpæ fortè commiserit, id libere sit professus. Ita igitur, particula *et* usitata vi retentâ, connectendum erit : Num defectiones meas occultavi, palliavi, eò quòd timerem turbam multam ? et quæ sequuntur, ut in versione sensum expressimus.

ET DESPECTIO PROPINQUORUM TERRUIT ME ; ET NON MAGIS TACUI, NEC EGRESSUS SUM OSTIUM. Quantum ad judicis et gubernatoris populi officium spectat, non sic unquam Jobus timuit multitudinem popularem, ut propterea omitteret arguere, vel prohibere, aut agere vel dicere quidquam eorum, quæ illi dicenda vel agenda secundum Deum videbantur : neque item ipsum ab hujusmodi officio deterruit despectio propinquorum vel activa, quæ solent propinqui ut familiariores eos qui magnum aliquid attentant faciliùs despiciere quàm alieni aut extranei, propter familiaritatem quæ parit contemptum ; vel passiva, quæ solent nonnunquam venire in contemptum propinqui propter odium judicis aut gubernatoris populi, maximè cum se opponit multitudini, aut magni aliquid attentat : imò cum potuisset tacendo et dissimulando odium declinare, et negotium subterfugere, quietemque servare, noluit potius tacere quàm loqui, cessare quàm agere quæ dicenda vel agenda ex officio et pro temporis ratione judicabat.

Scilicet arx invicta bona conscientia est, quæ Jobus

Nec tamen silentio prætereunda A. Schultensii explicatio, quæ hoc versu *imprecationem*, delictis inde à v. 24 memoratis, subjungendam contineri censet. Particulam *et* h. l. eodem modo, ut supra, 8, 6, usurpatam putat ad inferendum id, ad quod conditio tendebat. Iste locus ita sonat : *Si tu Deum requiras, si purus et rectus es, et sanè evigilabit tibi*, etc. Sic quoque infra 37, 20. *NON* et *et* in protasi et apodosi. Ad eam structuram hic, à versu 24, repetitio illo *NON*, si posui aurum spem ; si suspexi solem, quàm niteret ; si letatus sum in plagâ ororis ; si non dixerunt mei domestici : postremo, si in hac meâ contestatione velavi pravaricationes meas ; consterner nunc statim magno cum tumultu ; et publica contemptio familiarum omnium me frangat penitus, in silentiumque stratus et delixus, non egrediar foras, Dei hominumque execratione percussus et percussus in æternum confundar. Alii volunt Jobum suam modestiam commendare, quòd vel abjectissimis cesserit, et culpam suam agnovit. Interpretationem hoc modo instituunt : *Quia licet terrerem turbam multam, multis essem ob potentiam et auctoritatem meam terrori ; tamen despectus, id est, vilissimus quisque familiarium, qui vel ex obscurissimâ erat familiâ, terrebat me, si mecum contenderet, et si quid me ille offendisse ostenderet, itaque silui nec egressus sum fores domus meæ ; sed me domi continui præ pudore et modestiâ. Sententia non satis ex facili fluens. Ab eâ tamen parùm aut nihil diversus videtur Chaldaeus : *Quando prævalui in tumultu elatorum, et contemptissimum familiarum terrebat me, et tacui, nec egrediebar ostium. Alexandrinus : Οὐ γὰρ διετρέπην πολυοχλὸν λαοῦ, τοῦ μὴ ἐξαγορεύσαι ἐναντὶον αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ εἴασαι ἀδόξαρον ἐξελεῖν τὴν θόραν μου κἀλπῶ κενῶ. Quæ sic reddidit vetus Latinus : *Nec enim erubui multitudinem populi, ne confiterer coram eis ; aut si dimisi infirmum sinu vacuo exire januam meam. Hieronymus : Si expavi ad multitudinem nimiam, ut turbâ motus jus reddere desinerem, et despectio propinquorum terruit me, quominus juris præscriptum sequerer, et non magis tacui, nec egressus sum ostium, i. e., imò verò, tunc, quàm multitudinem tam potentem viderem, et propinquos meos prævalere, tacendum mihi potius duxi, ita ut fores non egredere quàm illis cedere. Syrus : *Si conculcavi vim multam ; imò multitudo familiarum me confregit ; nec quemquam in portâ rejeci, nec sermonem laborum consideravi ; ira Dei me afflixit. Pro* *et hominem, ac* *cepit pro* *egredi feci, i. e., rejeci à portâ meâ. Unde verò cætera hauserit, nemo faciliè dixerit. (Rosenmüller.)****

ubique tutus nihil timuit, neque à Justitiæ cultu recessit : frequentem populum rexit, neque sibi visus est cuiquam injuriam irrogasse : conjunctos sanguine vel familiaritate ita excepit, ut in jure dicendo solam justitiæ rationem haberet, tametsi propterea cognati vel necessarii excandescerent, ac in illum inveherentur : maluit quippe correptiones sive objurgationes patienter ferre, quàm jus ullà ex parte violare. Ergo exantlavit injurias, ne ullam injuriam inferret. Erant aliquando tot ostia aperta quot hominum ora contumeliosa, circumcirca maligni spiritus furentes et expectantes occasionem, quàm sanctum virum de statu mentis ac virtutis dejicerent. Quid tunc Job? *Tacui*, inquit, *nec egressus sum ostium*. Hoc est, os meum continui, quo meam innocentiam sartam tectam conservavi. Atque in hunc sensum dicta Jobi verba sic exponit S. Gregorius lib. 22 Moralium, cap. 16 : *Quidnam hoc in loco ostium nisi os debemus accipere? Hi coguntur ostium egredi, qui pulsati contumeliis, quàm magni apud se lateant loquentes denuntiant : dumque per impatientiam victi, quædam de se quæ nesciebantur produnt, tanquàm per oris ostium egrediuntur. Unde beatus Job dicturus quod oris ostium non fuerit egressus, benè præmisit, tacui*. Et quidem quot ora conviciis, opprobriis aperiuntur, tot aperiuntur januæ malignis spiritibus, qui omnia turbent, omnia commoveant, nihil quietum relinquunt. Quod notabat sanctus Isidorus Pelusiota lib. 1, Epist. 309, ad maledicum hominem scribens : *Te caducam vitam fugisse audio, atque interim tamen procacem ac petulantem linguam habere ac temerè eloqui. Quod nil aliud est, quàm murum firmissimum atque hostibus inaccessum exstruere, ipsique portam ad ingressum relinquere*. Patet ostium, patent fores hostilibus incursibus, dum os aperis maledictis. Miser erit, qui ex adverso similiter suum ostium cœperit aperire, intima illius tempestatibus replebuntur, nulla ibi manebunt Spiritûs sancti lumina inextincta. Dum alius, aperto ore, te maledictis ferit, nil perdidisti, dum clausum os tuum contineas : si verò similiter os tuum aperias, et totidem ex adverso maledicta regeras, omnia mentis bona exsufflantur, et Spiritus extinguitur. Patet hoc in domo, in quâ duo sunt ostia invicem opposita, dum alterum sit clausum, licet tempestas ingruat, ac venti insurgant, omnia intra domum pacata sunt et secunda; sed si ambo ostia fuerint aperta, illicò domus perturbantur, omnia à ventis feruntur, lumina extinguuntur. Hoc exemplo monebat suos S. Chrysostomus, ne conviciatori responderent, si Spiritum in se sanctum servare vellent.

VERS. 35. — **QUIS MIHI TRIBUAT AUDITOREM (1),**

(1) *Ipsum Deum causæ meæ.*

LIBRUM SCRIBAT, QUEM VULGUS PROCESSUM APPELLAT.
(Menochius.)

QUIS MIHI TRIBUAT AUDITOREM, seu cognitorem et judicem Deum; et ipse librum scribat, nempe processum et causæ meæ? Quasi dicat: Ex eo libro pateret palam mea innocentia. Quare fidenter eum circumferam, quasi coronam honorificam. (Tirinus.)

Qu'est-ce que demande Job avec tant d'instance? A quelles marques attache-t-il les premiers signes de la faveur de Dieu? Que lui reviendra-t-il si son ennemi

UT DESIDERIUM MEUM AUDIAT OMNIPOTENS; ET LIBRUM

donne par écrit les chefs d'accusation qu'il forme contre lui? Qui est cet ennemi? Sont-ce les trois amis qui ont parlé jusqu'ici, ou est-ce un adversaire nouveau qui nous soit inconnu? S'il entend ses amis, les crimes dont ils l'ont accusé sont marqués en détail, et ils sont très-préparés à les lui donner par écrit, sans le croire pour cela plus innocent. S'il entend quelque autre, on ne voit pas comment il se justifiera des calomnies avancées par ses amis, par cela seul qu'un autre ennemi plus redoutable qu'eux produira de nouveaux chefs d'accusation contre lui dans une requête écrite et signée. Mais ce qu'il ajoute dans le verset suivant, qu'il mettra cette requête, chargée de crimes et de reproches, sur ses épaules, et qu'il s'en fera une couronne, devient encore plus incompréhensible. C'est une manière de se justifier toute nouvelle, et où l'on ne voit aucune apparence de raison, si Job parle de soi-même, et non d'un autre.

Ce sont de telles obscurités, ou plutôt de telles oppositions à toute vraisemblance qui contraignent un homme attentif à tourner les yeux vers Jésus-Christ, et à ne plus considérer celui qui n'a eu d'autre dessein que de nous y conduire, et de disparaître après l'avoir fait. Car tout ce qui était incompréhensible et même déraisonnable en le rapportant à Job devient clair et plein de sagesse en le rapportant à Jésus-Christ.

Il est le Médiateur entre Dieu, justement irrité, et les hommes, incapables de satisfaire à sa justice. Il demande qu'on lui mette en main tous les sujets de plainte qu'on peut faire contre eux, et qu'on lui communique par écrit tout ce que ceux qui demandent qu'ils soient punis ont droit de leur reprocher. Avant tout, c'est Dieu même, comme saint, comme juste, comme inexorable dans ses décrets contre les pécheurs, qui est leur ennemi. Ensuite c'est la loi, qui est pleine de malédictions contre ceux qui l'ont violée, et qui demande vengeance contre eux. Enfin c'est le démon, c'est celui qui domine sur tous les injustes et qui a l'empire de la mort, qui s'oppose à la rédemption des hommes, parce que, d'un côté, ils l'ont choisi librement pour maître, et que, de l'autre, ils lui sont abandonnés par des décrets immuables.

A l'égard de Dieu, Jésus-Christ, son Fils, est aussi zélé pour sa gloire que lui-même. Il a la même justice et la même sainteté que lui, et il prétend mériter la miséricorde dont les hommes ont besoin, après avoir payé toutes leurs dettes. Pour la loi et les malédictions dont elle est remplie, il veut qu'elle lui soit remise et qu'il ait la liberté de l'attacher sous ses pieds à la croix, afin d'en effacer les anathèmes par son sang; de lui ôter sa force, et de l'abolir en mourant, et de faire mourir dans sa propre personne tous les pécheurs, dont elle demande la mort, qui ne lui devront plus rien lorsqu'ils ne seront plus. Et pour le démon, quoique les pécheurs soient délivrés de sa tyrannie de plein droit, dès que la justice divine sera satisfaite et la loi abolie, Jésus-Christ veut bien lui laisser ce qu'il a, s'il n'usurpe pas ce qui n'est pas à lui. Mais si cet ennemi des hommes ose attaquer Dieu même, et s'il prétend retenir dans ses prisons celui qui est son juge et son maître, il perdra tous les captifs sur lesquels il domine. Et comme il ne règne sur la malheureuse postérité d'Adam que parce qu'il en a séduit le chef, il sera contraint d'abandonner toute la sainte postérité de Jésus-Christ, pour avoir eu la témérité d'user de violence contre le nouvel Adam, leur chef et leur père.

Mais avant que la médiation du Sauveur ait lieu, il faut qu'elle soit acceptée et que Dieu veuille bien lui remettre les intérêts de sa gloire et de sa justice. Une marque certaine qu'elle sera acceptée sera lorsque Dieu ordonnera qu'on mette par écrit tout ce que les différents ennemis de l'homme ont à dire contre lui, et que toutes ces accusations seront remises entre les mains de Jésus-Christ. Dès ce moment, la cause des

SCRIBAT IPSE QUI JUDICAT; — VERS. 36. — UT IN HUMERO MEO PORTEM ILLUM (1), ET CIRCUMDEM ILLUM QUASI CORONAM MIHI? — VERS. 37. — PER SINGULOS GRADUS (2) MEOS PRONUNTIABO ILLUM, ET QUASI PRINCIPI OFFERAM EUM. Quoniam Jobus præstantissima sua officii munera

hommes lui est confiée, et elle devient la sienne. Ce n'est plus l'homme qui a des ennemis, c'est Jésus-Christ même. C'est devant lui qu'ils doivent plaider; c'est à lui à leur répondre; et l'affaire qui les regarde est dès lors engagée avec leur Sauveur sans retour. *Quis dabit mihi ut audiat me Deus? En istud mihi erit signum, quod me Omnipotens exaudierit, si libellum accusationis scribat vir litis meæ.*

« Qui m'accordera que (Dieu) veuille bien m'écouter? Voici le signe auquel je reconnaitrai qu'il m'exauce : Si celui qui plaide contre moi donne par écrit sa requête ou sa plainte. » (Duguet.)

(1) Librum intelligit, quo se gloriari posse putabat, cum ejus virtutes contineret. (Menochius.)

Hebr. : *Nonne super humerum meum gestarem eum?* scil. libellum, ostentationis causâ eum circumferrem; imò *alligarem eum* tanquam coronas mihi, illum mihi potius ornamento esse putarem quam dedecori, quia scio eum ad meam innocentiam potius facturum esse quam ad me condemnandum. (Rosenmuller.)

(2) Id est, passus.

PRINCIPI, Deo, ut juxta illum judicet et absolvar.

(Menochius.)

PER SINGULOS GRADUS, etc. Hebr. : *Numerum gressuum* (i. e., actionum) *meorum*, id est, omnem vitam meam) *indicarem* (vel *narrabo*) *illi*, sub. *qui paratus fuerit audire me*, vel qui talem librum scriberet. Si adversarium forsitan meæ actiones laterent, eas enumerarem illi, etc. Tantum abest ut eum respuerem, imò potius adjuvarem. Magnum bonæ conscientiæ testimonium. Alii : *Eum libellum per singulos gradus recitabo*, i. e. : Tantum abest ut processum contra me judicalem celem, ut potius ego ipse illum legam publicè, et distinctè pronuntiem, tam fido innocentiae meæ.

ET QUASI PRINCIPI OFFERAM EUM. Hebr. : *Velut ducem appropinquare faciam eum; et quasi ad principem munus offeram illi; et tanquam ad ducem accedam ad eum.* Posteaquam tanquam ad ducem accessero ad eum, id est, cum honore et reverentiâ. *Tanquam principem*, aut *ducem*, *לפניו* à *לפניו* ante q. d., qui præcedit. *Admoverem*, adhiberem, adjungerem, *eum*, mihi scilicet; q. d. : Ejus amicitiam, velut principis, ambirem; esset mihi longè charissimus et honoratissimus, etsi alioqui esset meus adversarius. Alii : *Et ut princeps appropinquarem ad eum*, i. e., animo heroico et imperterrito, quippe benè sibi conscio. Confidenter, ut princeps qui securus de victoriâ ad bellum procedit. *Cum eo principaliter* (i. e., præclare, non timidè) *gressus*. Ad illum audacter et liberè accederem, ut principes omnia liberè faciunt. (Synopsis.)

Je lui rendrai compte du nombre de mes pas : comme pontife, je le rendrai favorable. Ou : Je le réconcilierai. L'obscurité de ce verset, qui est grande et qui subsiste après tout ce qui a été dit pour expliquer les précédents, peut être éclaircie par cette version : Je ne refuserai aucune des satisfactions que Dieu exigera des pécheurs; je me soumettrai à tout; j'expierai tout; rien ne demeurera impuni; tous les droits de la justice divine seront conservés; j'irai même beaucoup au delà de ce qui lui serait dû, et je ne souffrirai pas que le salut des hommes demeure douteux, ni que l'espérance qu'ils auront en moi soit troublée par quelque déliance qu'on puisse leur rien imputer, après que je me serai mis à leur place. J'expliquerai par ordre à mon Père tout ce que j'aurai fait et souffert pour eux; je lui rendrai compte de tous mes pas, j'en marquerai le mérite et le prix; j'appliquerai à chaque dette ce que j'aurai payé pour elle; j'effacerai tous les articles acquittés; je ferai voir que la justice même

narraverat, ne frustra id fecisse videretur, optat æquum auditorem, id est, qui ex veritate, non ex opinionione res suas æstimet. Quo amicorum simul notat iniquitatem, qui ejus vitam non ex scelere aut crimine aliquo, quo tenetur, sed ex miseriis et ærumnis, quibus urgebatur, reprehendebant : quod non poterat non graviter et molestè ferre. Quapropter subdit : *Ut desiderium meum audiat Omnipotens*, id est : *Faxit Deus*, ut pro desiderio meo auditoris æqui compos sim; nec me diù cum istis iniquis auditoribus contendere sinat. Pertinet ad judicialia auditoris vocabulum, estque idem auditor et judex. Optat ergo Jobus auditorem Deum in formâ Judicis ad exaggerandam in eo audiendi promptitudinem, qui narret omnia desideria sua, quæ audiat sanè Deus, imò scribat, ut exactior sit in judicando, certò sciens librum istum à Deo scriptum sibi vertendum in gloriam et insigne quoddam dignitatis; qualis est corona regum capitibus aut sceptrum humero gestari solitum. Quamobrem omnia quæ sibi patienda forent in unum volumen redigi cupiebat, paratus hoc onus non invitis humeris asportare.

Cæterum hic locus dupliciter exponi potest : uno modo, ut significetur Jobum de suâ ipsius innocentia contentem optare, ut judex aliquis, qui de suâ causâ criminose judicaret, librum scriberet universa vitæ suæ facta complectentem; quia nimirum sic sperabat fore ut omnes vitæ suæ seriem gloriosam rerumque optimè gestarum gloriam cognoscerent, et ipse de libro illo quasi de facinorum suorum monumentis et quâdam veluti coronâ gloriaretur. Altero, ut velit Job in librum referri labores omnes, qui ex divino consilio sunt pro toto vitæ suæ decursu definiti, videlicet memoriæ causâ, ne vel unus prætermittatur quem ipse non ferat, atque ita totum librum patiendo percurrat et absolvat : id enim significat, cum optat ut humeris suis imponatur, intelligens in iis omnibus ferendis illusterrimam gloriæ coronam, ad quam per eos assumi debeat, esse constitutam, quod subsequenter verba significant : *Et circumdem illum quasi coronam mihi.*

Magna sanè est consolatio justorum, quòd ipse Deus librum scribat de ipsorum bonis actionibus, ut præmiis afficiat : solitos quidem id facere reges Persarum loco magnæ laudis habetur; unde illud Assueri de

demande grâce pour les hommes; j'expliquerai comment tout m'était dû et comment j'ai voulu tout mériter, comme si je n'avais eu droit à rien; je céderai à l'homme mon droit de conquête; et comme je me serai mis à sa place, je le mettrai à son tour à la mienne. Alors je suis certain que je changerai l'indignation de mon Père contre les pécheurs en compassion pour eux; je le rapprocherai d'eux malgré la distance infinie que leurs prévarications ont mise entre lui et eux; je le porterai à traiter comme ses enfants ceux qu'il rejette comme ses ennemis. Le sang de mon sacrifice abolira l'ancienne inimitié qui divise le ciel et la terre. L'effet de mon sacrifice sera éternel, et je serai toujours présent à la droite de mon Père, pour accomplir par ma médiation et mon sacerdoce le salut et la sanctification de tous ceux qui croiront en moi. *Numerum gressuum meorum exponam illi : velut antistes, placabo illum.* « Je lui rendrai compte du nombre de mes pas; comme pontife, je le rendrai favorable, ou, je le réconcilierai. » (Duguet.)

Mardochei fidelitate in denuntiandis insidiis eunuchorum, quod ipse rex dicitur manu sua scripsisse in commentariis; et apud Hebræos illi qui erant à commentariis hoc idem munus habuisse dicuntur 2 Regum cap. 8, vers. 16, et 3 Regum cap. 4, vers. 3. Quamvis Deus ipse mirabilis, ut ab Ezechiele exprimitur, qui visus est tanquam iudex angelorum satellitio stipatus, et atramentarium scriptoris ad renes habens, ut malorum peccata et proborum virtutes describeret? Id verò muneris assumens sibi Deus ostendit primò, rem esse quæ soli Deo tutò credi possit. Nam homines in notandis aliorum vel peccatis vel virtutibus sæpè à veritatis æquilibrio deflectunt, vel nimium amplificando mala, vel de virtutibus nimium detrahendo. Deinde ostendit exactam iudicis sollicitudinem et studium, cum appensum ipse ad renes atramentarium præferat, ut in promptu habeat, quo notet illicò quæ occurrerint. Zona denique sapphyrina, de qua pendebat atramentarium, cum coloris sit cælestis, monstrat eam diligentiam nihil habere terrenæ fæcis admixtum, quasi ex invidiâ aut malevolentia adhibitam, sed prorsus esse cælestem ac puram, ipsique cælo pretiosam; utpote per quam fiat separatio justorum et injustorum.

Porro Deum opera hominum sive bona sive mala, operibusque congruentia præmia et supplicia quasi in libro exarare hic et alibi sæpè in Scripturâ testatum habemus. Ita Jeremias, Thren. 1, 14, ait *iniquitates in manu Dei convolutas*. Id Vatablus in hunc modum interpretatur; quasi Deus quibusdam notis peccata in manibus suis designârit, ut illorum recordetur. Pius Vates meo iudicio volumem intelligit, quod more antiquo circum umbilicum convolvitur: in quod Deus atramento illo Ezechielis omnia hominum dicta, facta, cogitationes refert, et in sua manu, hoc est, potentia divinitatis suæ, et apertâ scientiâ conservat, ne unquam excidant et obliterentur, sed semper sint in conspectu, et clarissimè perfectissimèque legantur. Hoc ipsum innuit Isaias, cap. 63, 6: *Ecce scriptum est coram me, non tacebo, sed reddam et retribuam in sinum eorum*. Id etiam perspicuè dicit Joannes in Apocalypsi cap. 20, 12: *Et iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum*. Quæ et alia divinæ litterarum arcana monita probi omnes et salutis suæ amantes viri ante oculos habere solent atque expendere ad necessariam cautionem; ut cum nullum Deo scelus tectum esse possit atque incognitum, maturè obviâ cant periculo suo, et peccata defleant, puniantque in se ipsi, ne deinde omni acerbitate ab æquo iudice puniantur.

Job sanè vir tantus, quantum nobis cœli scribæ atque Annalium monumenta dicunt, non saluti indormiebat suæ, nec expectabat illud tempus ultimum, dum auctor universitatis atque iudex nigrum theta in commentario suo pingeret, sed abjectus coram Deo poenitentis provolvebatur: cumque foret non poenitentia modò, sed maximarum quoque aliarum virtutum coronis undique redimitus, cum tam puræ et innocentis conscientia, ut cor suum nunquam illum reprehenderet, cumque dicta factaque sua referri in

divinum librum peteret, ad æternam propositi sui et devoti animi memoriam (id enim ea verba ipsius volunt, *et librum scribat ipse qui iudicat*); hic vir, inquam, simplex, et rectus ac timens Deum, et quotidianis sacrificiis intentus, inter Hussitas sanctimonie quoddam miraculum et exemplar; cum tamen apud se reputaret lucidum Dei oculum fortè quiddam in se animadvertere, quod ipse non videbat, divinæ iustitiæ et bonitati contrarium, anxius et mœrens obsecrabat dimitti se ut plangeret paululum antequàm iret ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine quo iudicem propitiare posset, et animi abiectione atque lacrymis illius mentem ad misericordiam et lenitatem commovere.

Quamobrem etiam prudenter Jobus hic ante extremum iudicii diem desiderium suum audiri et libellum scribi postulat, *ut portet illum in humero*. Quibus verbis se justum operatorem coram Domino constituere nititur, divinam scilicet adjuvante gratiâ; ut iusta præcepta Domini in libro Legis contenta operetur. *Librum quippe in humero portare*, inquit S. Gregorius, lib. 22 Moralium, cap. 14, *est Scripturam sacram operando perficere. Et notandum quàm ordinatè describitur, et prius in humero portare, et postmodum sicut coronâ circumdari; quia videlicet sacri eloqui mandata si modò benè portantur in opere, post nobis victoriam exhibent in retributione*, etc. En quomodò nobis propria opera et merita coronam concilient et operentur, tandemque è manibus nostris ad caput progrediantur. In hoc ergo sensu, juxta S. Gregorii expositionem, adiutorem divinum postulat Job, ut gratiæ cælesti cooperando gloriæ coronam promereri valeat. Quare etiam S. Paulus, 2 Cor. 6, 1, ait: *Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei accipiatis*. Ubi S. Anselmus: *In vacuum*, inquit, *gratiam recipit, qui cum eâ non laborat, nec ei suum studium adjungit; qui quæ per desidiam facit, ut in se gratia sit otiosa, dum eam bonis explere operibus non satagit*, etc. Eâ igitur ratione Job adjutricem gratiam postulabat, ut cum eâ posset laborare et mereri, sciens, quia neque sine gratiâ posset meritum comparare, neque sine labore coronam obtinere. Quod autem subdit:

PER SINGULOS GRADUS MEOS PRONUNTIABO ILLUM, idem est ac si dicat: Ego omnem meam actam vitam in medium proferam, singulasque actiones et cogitationes meas ei confitebor, omnesque mei cordis recessus ad unum retegam. S. Gregorius loco supra citato exponit tropologicè de gradibus meritorum; de quibus per Psalmistam dicitur, Psal. 83, 8: *Ibunt de virtute in virtutem: Neque enim, inquit, repente ad summa pervenitur, sed ad virtutum celsitudinem per incrementa mens ducitur. Ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus sanctæ operationis eruperit; et quasi per singulos gradus suos librum pronuntiat, qui percepisse se ejus scientiam non per verba tantummodò, sed etiam per opera demonstrat. Unde adhuc subditur: Et quasi principi offeram illum. Omne enim quod offerimus in manibus tenemus. Venienti ergo ad iudicium principi librum offerre est verba præceptorum illius in actione tenuisse*.

Septuaginta longè aliter locum hunc totum transtulerunt; sic enim tres versus hos interpretati sunt: *Τίς δὴν ἀκούοντά μου; χεῖρα δὲ Κυρίου εἰ μὴ ἐδεδοίκεν· συγγραφήν δὲ ἦν εἶχον κατὰ τινος, ἐπὶ ὧμοῖς δὲ περιθέμενος; στήθεσιν ἀνεγνώσκον, καὶ εἰ μὴ ῥῆξας αὐτὴν ἀπέδωκα, οὐδὲν λαβὼν παρὰ χρωστικέτου· Quis mihi tribuat auditorem? Et manum Domini si non timui; syngrapham verò quam habui contra quempiam, in humeris utique circumponens coronam legebam, etsi non scindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore. Quà versione illud officii munus Jobam præstitisse significarunt, quod præcipit Isaias dicens, cap. 58: *Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui contracti sunt liberos, et omne onus dirumpere.* Hoc est, ne divites tabulis et scriptis pauperes debitores suos opprimerent; sed pecunias creditas eis potius condonarent.*

Habebat autem codicem Job, in quem rationes referrebat datæ mutuò pecuniæ, ut eorum levaret indigentiam; servabat syngraphas et schedulas satisfactionis propriâ manu debitoris subscriptas; ad constitutum tempus remittebat famulos qui pensum pecuniæ exigent, debitores domesticis difficultatibus impediti, aut angustia rei familiaris oppressi, pensitandi pecuniam non habebant facultatem. Quid faciebat Job? mittebatne exactores, qui ludicis edicto ære alieno constrictos ad solutionem cogent, aut debitores suffocarent instar mali servi, aut traderent custodiae et vinculis? Minimè gentium. Magnâ animi celsitudine cautiones et chirographa coram debitoribus et stipulatoribus in minutas partes distrahebat, ut abolita et oblivione obruta manerent debita. *Et si non scindens reddidi, nihil accipiens à debitore.* Mira Jobi benignitas. Sed cur discindit syngraphas, rumpitque cautiones diadomate coronatus? Hoc indicant verba Septuaginta: *Circumponens coronam legebam.* S. Augustinus legit: *Et coronatus publicè legebam;* S. Ambrosius, lib. de Tobia, cap. 17: *Imponens coronam legebam;* Glossa Lyræ habet: *Tanquam suæ victoriae vexillum.* Neque minus sanè illustre facinus condonare injurias, probra, maledicta, quàm debita. Qui æris sui vincula proximo relaxat, quibus tenebatur adstrictus debitoribus suis remittit, et ab obligatione nominum eos absolvit, Dei munificentiam in dimittendis debitis et solvendis peccatorum vinculis æmulatur. Is dignus regis infulis, imperatoris paludamentis, ut rex augustus incedat coronatus.

VERS. 38.—SI ADVERSUM ME TERRA MEA CLAMAT (1),

(1) Quasi injustè possessa, aut aliquò scelere violata, quod idem significat altera sequens hemistichii pars.

(Tirinus.)

SI TERRA MEA, seu agri à me possessi, *adversum me* pro alio justo domino, cui illos eripuerim, *clamat* vindictam; aut *sulci deflent*, id est, agricolæ mercenarii et operæ queruntur de non solutis stipendiis; maledicat Deus omnibus frugibus meis. Hæc porrò imprecatione, simulque ad Deum appellatione finit Job orationem suam pro innocentia suâ, Deo ejusque providentiæ reliqua committens.

(Menochius.)

SI ADVERSUM ME TERRA MEA CLAMAT, sive *clamavit*, vel 1° quòd agros inemptos injustè occupavi; vel 2° quòd laboribus injustè pressorum aut mercede defraudatorum colui; vel 2° quòd subditi et coloni ge-

ET CUM IPSA SULCI EJUS DEFLENT: — VERS. 39. — SI FRUCTUS EJUS COMEDI (1) ABSQUE PECUNIA, ET ANIMAM

muerunt sub onere tributorum; quòd à colonis plus æquo vel laboris vel frugum exegerim, plus quàm terra ferre posset. Prosopopœia, ut quum: *Clamat sanguis, etc.*, Gen. 4, 10, et: *clament parietes, etc.*, Hab. 2, 11. Similis phrasis etiam Luc. 19, 40, Rom. 8, 22.

ET CUM IPSA (vel, *et pariter*, vel *et simul*, et si, inquam) *sulci*, vel *porcæ*, propriè *ejus deflent*, vel *flerunt*, *plorant* quòd injustè terram alienam detineam. Sensus versus hujus cum seq. est: Si non jure possideo terram quam habeam; et si coegi agricolam arare terram meam sine mercede. Sed videtur Job inconcinnè reverti ad suam defensionem, vel laudes. Unde variè connectunt. Optimam connexionem hanc putamus, quòd cœlum et terram in testimonium vocet. (Synopsis.)

Post solemnem istam contestationem (v. 35, 36, 37), quæ commodissimè sermonum Jobæorum clausulam constitueret, tribus, qui jam adduntur versibus, resummi criminum, quæ Jobus à se amoliri studuit, catalogum, supra, ad v. 35, abruptum, et novo crimine augeri, plures interpretes offendit. Hinc jam Bolducius, theologus ex ordine Capucinorum, cujus Commentarius in Jobum Lutetiæ Parisiorum anno 1637 prodiit, conjecit hæc librariorum incuriâ à proprio loco decisa vel relicta, huc irrepisse, eorum verò sedem propriam esse post versum 8, qui de eadem materiâ est. Eichhornius tam in conjecturis super aliquot Jobi loca in Biblioth. Litteratur. Bibl. part. 2, p. 617, quam in versione Teutonicâ, tres hosce versiculos, Kennicott præeunte, post v. 25 inseruit. Sed rectè monuit Stuhlmann, æquè commodè post v. 4, vel v. 8, vel v. 12, etc.; illos inseri posse. Ipse post versum 34 sedem eis assignat, quippe quòd à serie hodierni textûs minus abhorreret. Sensit illam incommoditatem, ut à tali interprete est expectandum, et A. Schultens., sed subdit: « Transponemusne ergo? Temerarium id, refragantibus omnibus versionibus veterum, æquè ac « codicibus. » Difficultatem illam autem hæc observatione tolli putat, priora crimina magis *privatam spectare vitam* et *personam* Jobi, hocce autem *publicam*, quod cum tyrannide et oppressionem publicâ est conjunctum, et efficit clamans peccatum, publicam quoque maledictionem Dei in tyranni caput deposcens. *Privatis* poetam voluisse tandem *publicum*, et cumulatissimum injustitiæ genus subnectere, et in ejusdem cumulatissimâ quoque poenâ desinere. Quod nun omnibus satisfaciât, equidem nescio; nec tamen ipse habeo melius quid impertendum. Non autem mirandum est, si in tam vetusti Orientalis poetæ opere, à nostro sentiendi et judicandi modo tam longè diversi, aliquid subinde contra legitimum ordinem et nexum, aut contra disertissimos nostrorum criticorum canones, circa τὸ πῶρον et τὸ πρέπον admissum, deprehendere nobis videamur. Sensus cæterum minimè obscurus est: negat se alienos fundos injusto modo occupasse et possessoribus eripuisse. *Si adversum me humus mea clamat*; per prosopopœiam hoc dicit, ut quum Gen. 4, 10, sanguis de terrâ vindictam postulare dicitur, aut ut Habac. 2, 11 parietes et tigna domûs rapinâ ac sanguine aliorum edificatæ, clamant in eum qui ipsam construxit. Sic terra, ubi injustè occupatur, in occupatorem clamare videtur. Alii eò referunt quòd immodicas operas à colonis exegerit, vel quòd terram immodicè fatigârît, et à colonis plus æquo vel laboris vel frugum exegerit, quàm terra ferre posset. Sed prius est simplicius, ut de agris, quos inemptos occupârît, intelligatur. *Et si pariter* seu unâ *sulci ejus flent*, quòd injustè terram alienam detinebam ab aliis raptam.

(Rosenmuller.)

(1) Hebr.: *Si vim, sive robur*, sive *virtutem ejus, fructum ejus*, ut Gen. 4, 12, quæ terra profert.

ABSQUE PECUNIA, non reddidit mercede agricolis, sive mercenariis qui eam coluerant; vel, non persoluto frugum aut proventus terræ pretio.

ET ANIMAM AGRICOLARUM EJUS, Hebr. *dominorum ejus*,

AGRICOLARUM EJUS AFFLIXI : — VERS. 40. — PRO FRUMENTO (1) ORIATUR MIHI TRIBULUS, ET PRO HORDEO SPINA. Iniquum meritò putat vir divinus, si agrorum suorum operarii solùm nõssent laborare, et sub laboribus gemere, et nullam viderent mercedis jucunditatem sudoribus madidi, sicci et arentes solatio. Quam iniquitatem sic objicit D. Jacobus in Epistolâ canonicâ cap. 4, divitibus mundialibus dicens : *Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras clamat; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.* Et quando merces et solatium negatum operariis non clamat adversus dominos, et cœlum clamoribus implet? Itaque Job quasi dira sibi imprecatur, si unquàm vel subditorum lacrymas vel sanguinem sitiverit, sic subditos vexando exactionibus, ut cogeret illos plus solito terram sollicitare et vexare, quo possint persolvere tributa. Ita auctor Catenæ Græcæ, quasi diceret : *Hæc patiar mala, si causâ meâ terra à suo domino est aliquando gemitu debilitata; aut si sulci ejus ab aratoribus, atque ab his qui eam sciderunt, flere aliquando coacti sunt.* Quippe meritò tot sibi calamitates à Deo inflictas putaret bonus rex, si quando libuisset de terræ vulnere aut de subditorum sanguine bibere, eos sic premendo tributis, ut ingenti labore ægrè ac difficulter satisfacere vix possent.

Hic nempe mundialium tyrannorum est mos, qui subditos gravibus exactionibus et laboribus supra quàm ferre possent onerant, nec ullam eis requiem aut solatium concedunt : boni verò domini est sic labores inter servos partiri, ut impertiatur etiã solatia. Sic Deus mandavit homini labores, sed ex quibus cibus

vel domini ejus, quia nomen hoc passim in plur. pro sing. reperitur; patronorum, possessorum, colonorum. Vox לַעֲלֵל latè patet, et in genere significat eum qui aliquid in potestate habet.

AFFLIXI. Hebr., *defatigavi, vexavi, contristavi, difflare, vel exspirare, vel exhalare feci*; tanto mœrore affecti, ut velut vitam efflarent, ut Job. 11, 20, ut mortem expetere vel oppetere necessum habuerint : vel, quia dominis suis terram eripuissem, vel fruges eorum absque pretio comedissem, vel quia ipsos agricolas duris laboribus oppressi. *Et cultores ejus nimis operis confeci.* (Synopsis.)

(1) Hebr., loco, vel vice tritici.

ORIATUR MIHI, Hebr.: *Exeat vel proveniat,* scil. in terrâ meâ.

TRIBULUS; est spinæ genus; דַּרְדַּר, *spina, paliurus, carduus.*

ET PRO HORDEO SPINA, Hebr.: *Lolium, herba fœtens, vitium frugum,* i. e., fruges vitiatæ, aut quæ vitiant fruges, earum loco הַשֵּׁבֶל est herba frugibus nocens, qualis hordeo *ægilops,* quæ est *festuca* Plinio. Propriè est omne semen aut quicquid in uvis vel frugibus est vitiatum, fœtidum, ac nothum; hic corruptum semen aut quicquid fruges vitiat, aut omnis herba corrupta et nihili inter fruges creseens, vel potiùs est spinæ genus, à fœtore et corruptione vel putredine dictum. הַשֵּׁבֶל est *fœtere.* הַשֵּׁבֶל sunt *labruscæ,* Isa. 5, 2, 4. הַשֵּׁבֶל fœtorem denotat, Isa. 34, 3, Joel. 2, 20; hic videtur esse *spina fœtida.* Puto potiùs *zizania* esse à Chaldaico זִזַּנְיָ malum esse non ab Hebraico הַשֵּׁבֶל fœtuit.

FINITA SUNT VERBA JOB, nempe cum amicis his tribus habita pro suâ defensione. Causâ peroratâ tacet. Postea cap. 39 et 42, pauca tantùm verba ad Deum facit.

(Synopsis.)

nascatur; minatus est soli sterilitatem, elementorum inclementiam; sed et vestes paravit, ut tanquàm à bono domino venirent in servos labores mixti, imò et attemptati solatiis. Id quod pulchrè observavit Rupertus lib. 3 de Trinitate cap. 27, cum ait : « Habes itaque duo miseriæ solatia cum labore et indigentia homini proposita, victum scilicet et vestitum : victum ubi paulò ante dixit : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* : vestitum, ubi nunc dictum est : *Fecit Dominus Adæ et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos.* » Proh optimi et celsissimi Domini conditionem ! Servituti addicit homines, ingentes illis labores mandat; sed et simul providet illis victus vestitusque solatia; et ut in laboribus immittendis severus, sic bonus in parandis solatiis apparet. Hinc meritò David mundialium principum iniquitatem atque duritiem à Deo longissimè removebat dicens, Psal. 93 : *Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?* Planè iniquitas magna est, quòd in domini alicujus præceptis tantùm videantur labores ac sudores mandati, et nullum ibi appareat solatium. Pulchrè ait D. Laurentius Justinianus in Fasciculo amoris, cap. 6 : « Apertè dicit Psalmus, neque iniquus neque immitis es, ut laboriosa mandes, et absque delectationis suffragio operarios fatigari sinas. » Non potest dominus, qui iniquus non est, qui immitis non est, decernere labores servis absque ullo delectationis suffragio. Non potest dominus, qui iniquus non est, sinere fatigari subditos in adimplendis mandatis, et non curare de illorum victus vestitusque solatio. Unde de se et pro se aiebat Job : *Si adversum me terra clamat, et cum ipsâ sulci ejus deflent,* etc. Et qualis esset ista Jobi iniquitas, quam terra clamaret, quam sulci ejus deflerent? Utique hæc esset, si agros suos ita sudoribus et laboribus operarum impleret, ut laborantibus excellentibusque eos solùm liceret gemere et lacrymari sub labore, percipere autem aliquod solatium mercedis nunquàm liceret. Sic exponit locum hunc Nicetas in Catenâ Græcâ : *Sed neque meos agros ac sulcos, neque terram meam quisquam coluit qui non esset pretio atque mercede conductus, ne fortè eum gemitu lacrymisque vexarem, si ipsius operam certâ mercede spoliasset.*

Juxta mentem S. Gregorii lib. 22 Moralium cap. 15, terra hoc loco significat terram desertam et squallentem jejunâque glareâ sterilem; è contra verò sulci felicem glebam et subactam terram. Juxta anagogen terra clamat, id est, imperiti vel impii homines; sulci verò qui in virtute profecerunt; utrique ergo coram Deo clamant, scilicet tam impii quàm pii adversus prælatos, cum se illorum curâ destitutos conspiciunt. Nempe impii homines ad pietatem reducerentur, si eorum curam prælatus ageret, et pii in virtute proficerent. Unde meritò utrique de prælato conqueruntur. In quem sensum adducit S. Gregorius verba ejusdem Jobi vers. 39 : *Si fructus ejus comedi absque pecuniâ; et animam agricolarum ejus afflivi.* Fructus terræ absque pecuniâ comedit ille, qui cum præsit aliis, et ob hanc causam honorem accipiat et annuos redditus;

ipse tamen omnino iniancti muneris curam abjicit : oves quidem tondet, non tamen ad pascua reducit, neque lupos arcet. *Perfecti namque*, inquit S. Gregorius, *cum semper de spiritualibus moveantur, tanto acius de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto jam edocti sunt non dolere de suis. Omnis ergo qui preest, si perversa in subtilis exercet, contra hunc terra clamat, et sulci deflent; quia contra ejus injustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro pravo ejus opere se in fletibus affligunt; quodque imperii clamant et dolent, hoc probatoris vitæ subjecti deflent et tacent, etc.* Idem, hom. 17 in Evangelia, hunc Jobi locum exponens: *Terra, in-*

CAPUT XXXII.

1. Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, eò quòd justus sibi videretur.

2. Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram; iratus est autem adversum Job, eò quòd justum se esse diceret coram Deo.

3. Porro adversum amicos ejus indignatus est, eò quòd non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodò condemnassent Job.

4. Igitur Eliu expectavit Job loquentem, eò quòd seniores essent qui loquebantur.

5. Cùm autem vidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.

6. Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit: Junior sum tempore, vos autem antiquiores; idcirco, demisso capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam.

7. Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, et annorum multitudo doceret sapientiam.

8. Sed, ut video, spiritus est in hominibus, et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

9. Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium.

10. Ideò dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.

11. Expectavi enim sermones vestros, audiavi prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus;

12. Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed, ut video, non est qui possit arguere Job, et respondere ex vobis sermonibus ejus.

13. Ne fortè dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.

14. Nihil locutus est mihi, et ego non secundum sermones vestros respondebo illi.

quit, *contra possessorem suum clamat, quando contra pastorem suum justè Ecclesia murmurat: cujus etiam sulci deflent, si corda audientium, quæ à præcedentibus sunt patribus prædicationis voce et vigore invectionis exarata, vident aliquid quod lugeant de vitâ pastoris. Cujus videlicet terræ fructus possessor bonus sine pecuniâ non manducat; quia discretus pastor prærogat talentum verbi, ne ad damnationem suam de Ecclesiâ stipendium sumat alimenti. Tunc enim de terrâ nostrâ cum pecuniâ fructus comedimus, quando sumentes ecclesiastica subsidia in prædicatione laboramus: præconca namque venturi judicii sumus.* Hæc piè ac sapienter Gregorius.

CHAPITRE XXXII.

1. Après cela les trois amis de Job cessèrent de lui répondre, voyant qu'il continuait à se croire juste, malgré tout ce qu'ils lui avaient pu dire pour lui persuader le contraire.

2. Et alors Eliu, fils de Barachel de Buz, de la famille de Ram, qui avait été présent à toute cette dispute, entra dans une grande colère, et se fâcha contre Job, de ce qu'il assurait qu'il était juste devant Dieu.

3. Il s'irrita aussi contre ses amis, de ce qu'ils n'avaient rien trouvé de raisonnable pour répondre à Job, mais de ce qu'ils s'étaient contentés de le condamner, sans pouvoir le convaincre.

4. Eliu attendit donc tant que Job parlât, parce qu'il était moins âgé que ceux qui lui avaient répondu, et que, s'ils avaient encore quelque chose à dire, il ne voulait pas leur ôter la parole.

5. Mais voyant qu'ils n'avaient pu tous trois répondre à Job, il fut transporté de colère.

6. Et voici la manière dont Eliu, fils de Barachel, originaire de Buz, leur parla: Je suis le plus jeune, et vous êtes tous plus vieux que moi; c'est pourquoi tant que vous avez parlé, je suis demeuré la tête baissée, sans oser seulement dire mon avis, et je ne croyais pas que cela fût nécessaire;

7. Car je m'attendais qu'un âge si avancé vous donnerait des paroles puissantes, et que le grand nombre de vos années vous instruirait de la sagesse.

8. Mais, à ce que je vois, quoique l'esprit soit dans tous les hommes, c'est l'inspiration particulière du Tout-Puissant, qui donne l'intelligence et la vraie sagesse:

9. De sorte que ce ne sont pas toujours ceux qui ont vécu longtemps qui sont les plus sages; et la lumière de la justice n'est pas toujours le partage de la vieillesse, mais de ceux à qui Dieu la donne.

10. C'est pourquoi, quelque jeune que je sois, je dirai mon avis: Écoutez-moi donc, et je vous ferai voir quelle est ma sagesse.

11. J'ai attendu que vous eussiez achevé de parler; j'ai voulu voir, tant que vous avez disputé contre Job, quelle pouvait être votre sagesse.

12. Je me suis contenté de vous regarder, tant que j'ai cru que vous diriez quelque chose: mais, à ce que je vois, nul d'entre vous ne peut convaincre Job, ni répondre à ce qu'il dit.

13. Ce serait en vain que vous diriez peut-être, pour vous disculper: Nous avons trouvé la vraie sagesse, et nous la lui avons enseignée, lorsque nous lui avons dit que c'est Dieu qui l'a rejeté, et non pas un homme; et que ce Dieu infiniment juste n'a pu le traiter ainsi, que parce qu'il l'a mérité: Mais une preuve si convaincante de la malignité de Job ne faisant point d'impression sur son esprit, nous avons cru qu'il était inutile de le presser davantage, et que la vraie sagesse nous obligeait de nous taire.

14. Pour moi, cette raison ne m'empêchera point de lui parler; et comme ce n'est point à moi qu'il a

15. Extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque à se eloquia.

16. Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti; steterunt, nec ultra responderunt,

17. Respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam.

18. Plenus sum enim sermonibus, et coarctat me spiritus uteri mei.

19. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.

20. Loquar, et respirabo paululum; aperiam labia mea, et respondebo.

21. Non accipiam personam viri, et Deum hominui non æquabo.

22. Nescio enim quamdiù subsistam, et si post modicum tollat me factor meus.

adressé la parole, ce ne sera point aussi selon vos raisonnements que je lui répondrai.

13. Les voilà intimidés, ils n'ont plus rien à répondre, ils se sont eux-mêmes fermé la bouche.

16. Puis donc que j'ai attendu, et qu'ils n'ont point parlé, qu'ils demeurent muets et sans réponse,

17. Je parlerai aussi à mon tour, et je ferai voir quelle est ma science.

18. Car je suis rempli des choses que j'ai à dire; et mon esprit est comme en travail, voulant enfanter toutes les pensées qu'il a conçues.

19. Mon estomac en est rempli comme d'un vin nouveau qui n'a point d'air, qui rompt les vaisseaux neufs où on le renferme.

20. Je parlerai donc pour respirer un peu; j'ouvrirai mes lèvres, et je répondrai aux discours qui vous réduisent au silence.

21. Je n'aurai aucun égard à la personne de l'homme, ni à la dignité: mais je parlerai à Job sans déguisement et sans flatterie; et je n'égalerai point l'homme à Dieu, en lui donnant des titres honorables qui ne conviennent qu'à cette suprême majesté.

22. Car je ne sais point combien de temps je subsisterai sur la terre; et j'ignore si celui qui m'a créé ne m'ôtera point bientôt du monde, pour me faire rendre compte du mal que j'y aurai fait, ou de celui que j'y aurai laissé faire, par faiblesse, ou par lâcheté.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.— OMISERUNT AUTEM TRES VIRI ISTI RESPONDERE JOB, EÒ QUÒD JUSTUS SIBI VIDERETUR (1). Cùm lon-

(1) Peroratà à Jobo causà, quàm silerent adversarii, fortiter ab illo retusi et debellati, sermonem suscipit Eliu, interveniens velut arbiter et diremptor hujus totius controversiæ, oratoris divinitus admoniti auctoritatem præ se ferens. Castigat is utramque partem, Jobum quidem, quòd causam suam agens eò à suis affectibus se abripi passus esset, ut in Deum ipsum insurgens, eum auderet in jus vocare, optaretque cum eo contendere; tres autem adversarios, quòd asperiores in amicis invecti, incertis suspitionibus eum vexassent et pro impio condemnassent, etsi nihil in eum, quo reum paragerent, afferre potuissent. Difficilis questionis inter utramque partem agitata hanc offert solutionem, non omnes impios quidem censendos, qui gravissimis malis colluctentur, nec præteriti ab illis sceleris pœnas exigi; sed tamen serpere in illis, quantumvis piis, aliquod peccati latentis contagium, cujus ne ipsi quidem sibi sint conscii. Id tam atroci medicinâ compescendum, ne sensim grassante malo ad impietatem prolabatur bonus; castigationes has salutare esse, non pœnas, non supplicia. Est igitur hic omnium rectissimè locutus, et sapientiâ ac prudentiâ reliquos vicit, ut Jobus nihil habuerit quod ei responderet, sed se victum agnosceret, quàm hucusque vicisset. Inde fit, ut cùm finitis colloquiis Deus in scenam prodiret, et reliquos graviter peccasse admoneret; effugeret reprehensionem Eliu, atque veritatis laudem consensu divinorum oraculorum reportaret. Quæ quàm ita sint, nos neutiquàm accedere possumus eorum sententiæ, qui in Eliu sermonibus inani fastu inflatum juvenem audire sibi videntur, arroganterque disputatorem qui nihil solidi afferat, aut quod ad nodi, mutuis Jobi sociorumque disceptationibus nexi, solutionem faciat. Hæc et plura alia quæ in hisce sermonibus reprehendenda esse et Eichhornius censuit, viro præstantissimo hanc moverunt suspicionem, universos hos sermones insertos esse huic poemati à seriori quodam scriptore, qui illis commodum transitum ad numinis, sine tali præparatione nimis subito apparituri, orationem facere voluerit. Quæ quidem conjectura adeò arrisit Stuhlmanno, ut in versione suâ Jobeidos vernaculâ Eliu orationes à reliquo poemate segregaret, et scorsim translata appendicis loco subjeceret. Quod vix ab eo factum putemus, si legis-

gam Jobus et continentem orationem habuisset, quam non minus sex capitibus absolvit, *Finita sunt verba Jobi,*

set et perpendisset, quæ isti opinioni opposuit Staedlin in Commentat. insertâ operi cui titulum fecit: *Beitrag zur Philosophie und Geschichte der Religion und Sittenlehre*, part. 2, p. 132, hæc epigraphe: *Ueber die Philosophie, den Zweck und den Ursprung des Buchs Hiob*; cujus Commentationis pars prior interpretationem, altera apologiam horum sermonum continet, qui gravibus nostro quidem judicio, argumentis reliqui poematis auctori vindicantur. Quid quòd in hoc ipso, quo Eliu suis orationibus lectores veluti præparat ad Numinis apparitionem, quæ aliàs utique nimis repentina eventura esset, haud leve argumentum esse *adversitas*; horum sermonum videtur? Planè subscribimus sententiæ Bouillieri, « Eliu personam « cùm ad divini hujus poematis varietatem et decus « conferre plurimum, tum ad intinam quoque ejus « constitutionem valde pertinere. Posteaquam enim « triumviri, inconsulto impetu abrepti, atrocissimis « suspitionibus non solum, sed disertis criminationibus, viri integerrimi famam prosciderunt, parvo « sententiarum discrimine; quartus actor inducitur « sapientior reliquis, qui novâ et cautiore methodo « Jobæ casus enucleationem aggreditur. Indubitata « enim sunt quæ docet neminem dari inter homines « adeò justum et pium, qui non sæpius in Dei leges « offenderit; neminem, qui propriæ innocentie conscientia fretus, affirmare ausit, se divinæ castigationi minimè obnoxium, aut queri possit, sibi quæ « contigerint, ærumnas immerenti accidere. Ne ipsi « ergo quidem Jobo lieuit, si res ad exactissimam « trutinam appendatur. Non peccavit igitur Eliu, sic « opinando, unde fit, ut nullius delicti postmodum « coarguatur. Opinione suâ falsus est tamen: talis « non fuit calamitatum Jobi causa, sed longè diversa « quàm historiæ exordium indicat. Quòd autem non « minus Eliu quàm cæteri à vero aberrarit, licet probabiliorum conjecturam afferret. et verissimâ doctrinâ fultam, inde tantò clariùs elucet id quod « S. scriptor hoc libro præcipuè intentum habuit, sci « licet quàm parùm cernant homines in occultis Providentiæ rationibus, quibus tutiùs acquiescitur, « quàm in eas curioso animo inquiritur. » Conf. quæ de Eliu sermonibus, ab auctore reliqui poematis profectis, observat Parcau in Commentar. de immortalit-

quemadmodum ad calcem capitis superioris in Latino Cextu adjungitur; Septuaginta verò inde hujus capitis

latis notitiis, p. 193, seqq., et p. 202. Argumentis, quibus Eliu sermones ab alienà manu incertos esse evincere studuit Bernstein in *den Analecten*, vol. 1, part. 3, p. 150, seqq., singulis respondit Jaeger de integritate libri Jobi p. 9, seqq. Nova et singularis est quam de Eliu ejusque sermonibus proposuit J. A. Voigtlaender sententia in Commentatione, quam inscripsit: *Der Satan als Irrgeist und Engel des Lichts, zur Aufklärung des Buchs Hiob dargestellt, in den Analecten*, vol. 3, part. 3, p. 27, seqq.: Eliu non hominem, sed angelum, existimat, seu spiritum supernam ex eorum numero, qui, cap. 1, 2, *filiorum Dei* nomine memorantur. Eo juvenis personam induto usum esse Satanam, qui speciosis suis sermonibus Jobum permoveret, ut auctorem percontaretur nocturni illius oraculi, 4, 12, seqq., quod Eliphazo à Satanà eo sine suggestum fuerit, ut ei illum ipsum persuaderet, quòd unà cum sociis per totam cum Jobo disputationem tantà cum pertinacià contendit, quòd majoribus quis miseris affligatur, tantò atrociorum criminum esse reum; quà falsà persuasionem Jobum omnis impietatis insimulabant. Jam verò Eliu sermonibus Satanam hoc efficere voluisse, ut Jobus, in summis reductus angustias, ad ipsum illius oraculi auctorem, sese converteret, ejusque opem imploraret, et pristinae felicitati restitutum illum unicum suum sospitorem veneraretur. Quæ quidem interpretatio, cujus summam, pro instituti nostri ratione, hic tantummodò referre potuimus, etsi acuminis laude minimè privanda, tamen artificiosior et impeditior videtur, quàm ut eam genuinam judicare possimus.

Tribus distinctæ sunt intervallis Eliu orationes, quæ propriè quatuor sunt. Prima est hoc capite et sequenti, secunda, cap. 34, tertia, cap. 35, postrema, cap. 36 et 37.

Præmissà à libri scriptore brevi narratione de Eliu personà ipse dicere exorsus, longiore præfatione utitur, quà et silentii, quòd adhuc tenuit, rationem indicat, et sermonis sui jam proferendi causas necessarias affert. Deinde repetit quædam à Jobo minùs reverenter in Deum dicta, quæ refutat; tum causam explicat cur Deus non ad omnia verba sua et acta homini respondeat, aut ei rationem reddat.

De horum sermonum interpretatione optimè meritis est Joan. Casp. Velthusen binis Commentationibus, quæ insertæ leguntur Commentat. Theolog. ab ipso et sociis, Kuinoelio et Rupertio, edit. vol. 2, p. 112, seqq. (Rosenmuller.)

EO QUOD JUSTUS SIBI VIDERETUR; ipsis licet contraria persuadere conantibus, ille innocentiam suam constanter assererat. Jobi constantia, ejusque argumentorum robur expugnavit denique tres amicos, Eliphazum, Baldadum et Sopharum. Unus inter omnes Eliu, ætate et prudentià minimus, manus non dedit. Septuaginta: *Erat enim Job justus coram eis*. Symmachus: *Eò quòd justior ipsis videbatur*. Est autem hoc caput veluti præmium longæ orationis mox instituendæ. Fucato verborum apparatu causas exponit Eliu quibus loqui coactus est, quanquam ætate omnium ultimus. Reliquum verò orationis in tres partes dividit, quibus singulis respondet ad tria, quæ Jobo excidisse criminabatur. I. Reum agit Jobum, quòd dixerit; *Mundus sum, et absque delicto, immaculatus, et non est iniquitas in me*, etc. Nunquam ille puram sibi omni labe innocentiam asseruit, uti animadvertimus; sed eò tantummodò spectavit, ut magnitudine malorum suorum superari delicta sua assereret; quare alià planè de causà se à Deo, quam penà criminum, puniri. Tum Eliu causam Dei tuetur adversùs Jobum, qui postulaverat ut Deus sibi aures præberet, ac deinde judicaret.

II. Exprobrat Jobo quòd justitiam suam justitiæ Dei ruinà stabilire conatus sit iis verbis: *Vivit Deus, qui abstulit judicium meum*, qui scilicet jus mihi reddere negavit, quòd mihi ab illo expectandum erat. Hebræus

initium faciunt, cùm aiunt: *Και ἐπαύσατο Ἰὼβ ἡμασιν ἡσύχασαν δὲ καὶ οἱ τρεῖς φίλοι αὐτοῦ ἐτι ἀντεπεῖθε Ἰὼβ*: *Et cessavit Job à verbis: cessaverunt autem et tres amici ejus ultra contradicere Job*: quia scilicet ipsum à suà sententià deducere se posse desperabant; neque quidquam habebant, quo illum urgere possent vehementiùs. Quòd autem pro ratione additur, *Eò quòd justus sibi videretur*, ambiguum facit orationem. Nam relativum sibi potest vel ad tres amicos vel ad ipsum Jobum referri. Ad tres viros referendum putarunt nonnulli interpretes Latini, ut S. Gregorius, Odo, Titelmannus, et alii; quasi nimirum hanc prolixà Jobi oratione tres amici convicti, præsertim illà officiorum ejus narratione, et quòd illam diram imprecationem, si secus esset, adjunxisset, sibi jam persuasissent ipsum esse justum. Quæ sententia probatur Græcorum versione. Nam Septuaginta id planè ad viros retulerunt vertentes: *Ἦν γὰρ Ἰὼβ δίκαιος ἐκαστος αὐτῶν*. *Erat enim Job justus coram eis*. Quà interpretatione bonorum virorum victoria repræsentatur, qui tandem adversarios suos se sanctos esse convincunt, sicut ipsos dicturos Sapientia scribit, cap. 5, 4: *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, et finem illorum sine honore. ecce quomodò computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est*. De Christo etiam in Apocalypsi, cap. 1, 7, scribitur: *Eccè venit in nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt*. Verum tamen illud relativum sibi non ad tres viros, sed ad ipsum Jobum referendum esse probatur ex eo quòd ita purior sit Latina locutio; tum quòd in Hebræo et Chaldæo planè ipsum referat Jobum. Est enim relativum singulare tertiæ personæ in Hebræo quidem *vau*, in

ad litteram: *Qui dejecit*, vel qui removit, *judicium meum*. Sed alia fuit utique Jobi mens, quàm ut hisce verbis Deum injustitiæ argueret: illud solummodò innuere voluit, Omnipotentem erga se neglexisse eas justitiæ vindictivæ leges, quibus supplicia impiis tantum servat, et pro modo culpæ punire solet; cùm se et innocentem affligeret, et supra meritum criminum puniret.

III. Eliu Jobum arguit, quòd æquitatem Dei verbis non minuerit modò, sed illi justitiam suam præterlert, gloriatu: *Justior sum Deo*. Id Jobus ne animo quidem conceperat, idque amicus ex ejus verbis exprimere frustra conabatur. Tum totum se effundit in laudes sapientiæ et potestatis Dei, quasi scilicet Jobus horum cuiquam repugnàrit. Quanquam verò Eliu amici verba malè interpretatus est, ejus saltem propositum probasse Deus videtur; caterorum enim amicorum Jobi verba arguens, atque imperans ut pro se holocaustum offerri curarent, non meminuit nisi Baldadi, Eliphazi et Sophari: de Eliu ne verbum quidem. Insuper Jobus verbis Eliu nihil reponens, probare silentio videtur. Sed in fine libri discemus quæ fuerit Dei de Jobo ejusque amicis sententia. (Calmet.)

QUOD JUSTUS SIBI VIDEBATUR, quòd superbus esset et incorrigibilis, et pertinaciter tuebatur innocentiam suam. Eum ergo ut indignum et deploratum sibi relinquant, quum nihil se ultra viderent proficere, nec se eximere posse ei opinionem hanc quòd justus esset. (Synopsis.)

EO QUOD JUSTUS SIBI VIDERETUR, neque pateretur sibi contrarium persuaderi. Septuaginta pro sibi, habent ipsis, quasi dicant: Tandem amici rationibus Jobi persuasi, innocentem ipsum esse, conticuerunt deinceps. Tum filum resumit. (Tirinus.)

Chaldaeo verò *iob*. Adde, quòd aptius sit ipsi textui, ut relativum *sibi* Jobum ipsum, non ejus amicos referat: nam ipsis minimè visus est justus, quousque à Deo convicti sunt, et jussi ab ipso Jobo veniam impetrare, quò ipse Deum pro illis precaretur; ut in fine libri narratur. Significat ergo tres viros omisisse respondere Jobo, eò quòd *justus sibi videretur*, hoc est, tot poenas non commeruisse; in quo tota inter eos disputatio versata erat: omiserunt igitur ipsi loqui, quia quid amplius dicerent non habebant ad sententiam suam probandam. Ita Stunica, Pineda, Sanctius, et alii passim. Quæ explanatio valdè convenit cum eo quod sequitur:

VERS. 2.—ET IRATUS INDIGNATUSQUE EST ELIU FILIUS BARACHEL BUZITES, DE COGNATIONE RAM (1): IRATUS EST

(1) È stirpe Buz filii Nachoris, Aramæi vel Syri. *Ram* ponitur pro *Aram*, Syrus. Ejus originis auctorem quidam faciunt Aramum, filium Esronis, nepotem Judæ. S. Hieronymus, Beda, Lyranus, cum Rabbini nonnullis, Eliu cum Balaamo hariolo miscunt. Qui Jobum adsciscunt è familiâ Nachoris, Eliu et Jobum necessitudine inter se jungant opus est. Porro Eliu nec in exordio, nec in fine libri inter Jobi amicos recensetur; nihil tamen seciùs accensendum illis credimus: si verò cum tribus illis non exhibetur, illud in causâ est, quòd ad invisendum amicum non è longinquo, sed facilè indidem venit.

(Calmet.)

Nomen אֱלִיָּוָה ab אֱלִיָּוָה et אֱלִיָּוָה tantummodò levi pronuntiationis discrimine differre, ex אֱלִיָּוָה דָּרָה, *Deus meus est Jova; Ille, qui verè est, observavit Velthusen*, qui plura alia lectu digna de hoc nomine attulit. In formâ nominis בְּרַכָּאֵל, sive ut in aliis codd. scribitur, בְּרַכָּאֵל (i. e., *benedixit Deus*), peregrini quid incesse, animadvertit Simonis in *Onomast.* V. T. p. 606. Ad analogiam esset בְּרַכָּאֵל, ex kal formatum, sed בְּרַכָּאֵל descendere conjicit ex conjugatione Arabum tertiâ, quæ Hebræorum conjugationi *pohef* respondet, conf. Schultens *Clav. Dialector.* p. 348, et *Instit. Hebr.* p. 265. בּוּזִיָּתָם *Buzitam* nominari putant alii à patriâ, vel à gente in Arabiâ Deserti, *Jerem.* 23, 25, 24; alii à Buzo, secundo filiorum Nahoris, fratris Abrahami, *Genes.* 22, 21, ubi dicitur, Micham peperisse Nahori plures liberos, inter quos primogenitum Uz, unde genus putant Jobum ducere; secundum Buz, unde hunc Eliu., רַם *Ram*, quidam existimant esse eundem qui in Davidis genealogiâ sub finem libelli Ruth, 4, 19, et in genealogiâ Christi à *Matth.* 1, 3, 4, sub nomine *Aram* commemoratur. Alii ex familiâ Nahoris esse volunt, ut sit per aphæresin פְּרָם אֱרָם, *Genes.* 22, 21, ut 2 *Paral.* 22, 5. Syri dicuntur רַםִּים pro רַםִּים, ut habetur in loco parallelo 2 *Reg.* 8, 23. Sunt, qui vertant: *Ex familiâ Syrà, vel Syrorum*, non à patre, sed à patriâ ductâ denominatione, sicut *Genes.* 25, 20. Bethuel et Laban *Aramæi* dicuntur, ex Mesopotamiâ oriundi, etsi ex neutro illo Aramo prognati essent. Quæ singulæ conjecturæ nituntur aliâ conjecturâ non magis certâ, רַם esse pro אֱרָם positum. Observatu dignum est, libri hujus auctorem diligentiorè fuisse in describendo genere Eliu, quàm aut Jobi, aut sociorum. Apud Jobum ne patris quidem nomen adjecerat, in cæteris patriam tantùm expressit, at in Eliu et patrem et familiam nominat. Quod datâ operâ à libri auctore factum videtur, credo, quòd suum ipsius nomen hæc ratione posteritati tradere vellet. Similiter Persarum et Turcarum poetis more receptum est, ut in ultimo carminis versu, vel saltem in eo qui ultimum præcedit, poeta nomen suum artificiosè intexat. Vide *Meninskii*

AUTEM ADVERSUM JOB, EÒ QUÒD JUSTUM SE ESSE DICERET CORAM DEO. Hic *Eliu* fuit ex progenie *Buz* filii *Nachor*,

Grammatic. Turcic. part. 2, ed. Kollar. p. 82, et Jones Poes. Asiat. Commentarios, l. 2, cap. 4, p. 87, ed. Eichhorn. Eliu esse hujus poematis auctorem, conjecterat jam *Lightfootus* in *Chronica temporum et ord. textuum V. T.*, in *Opp. ed. Leusden. vol. 1 p. 24*: « Liber Jobi conscriptus videtur ab *Eliu*, collocutorum uno, sicut apparet ex his duobus: I. Quando, cap. 2, amici Jobi, qui veniebant ad lamentandum unâ et consolandum, numero et nominibus suis proponuntur, nulla ibi mentio est *Eliu*. Unde promptum est hæc duo discere, 1° non venisse illum ad Jobum è loco valdè longinquo, ut cæteros, sed vicino; 2° illum ipsum historiæ auctorem scriptoremque fuisse, ob quam causam, dum alios nominat, de se ipso silet. II. Quia, cap. 32, de se ceu historiographo loquitur, vers. 16, 17: *Consternati sunt, non responderunt amplius, removerunt à se sermonem. Quando expectaveram, non enim locuti sunt, sed desisterunt, nec responderunt amplius, dicebam: Ego quoque respondebo; ego quoque ostendam sententiam meam.* » In *Eliu* sermonibus ipsius auctoris sententiam de quæstione in hoc libro agitatâ, expressum esse, censet quoque *Staendlin Beytrage, vol. 2, p. 135.* Jobo succensusse Eliu dicitur, eò quòd is semetipsum justificasset (*Infinitiv. piel* cum suffixo, conf. infra, 33, 32, *Jerem.* 3, 11,) *præ Deo*, i. e., magis quàm Deum, quòd Deo se justiorè haberet, non quidem quòd hoc apertè dixisset Jobus, sed quòd de Deo quæreretur, et in eum debacchatus esset, eum in jus vocans, et ad se audiendum familiaris et audacis provocans. Etsi ergo Jobus Deum quidem justum agnoscebat, nec eum jus pervertere ullâ ratione putaret, ut aliquoties est professus, de ejus justitiâ augustè et magnificè disputans, quia tamen supra modum se affligi questus est, et fuit studiosior suæ justitiæ defendendæ, quàm Dei, in hoc se ita gerebat, quasi se Deo justiorè censeret. (*Rosenmuller.*)

IRATUS EST. Heb.: *Exarsit, vel excaudit, irâ, etc.*; vel *exarsit nasus*, quæ est periphrasis iræ. Nam אֵן et *iram* et *nasum* significat, ubi Dei honos et causa agitur, ira concipienda est, etc.

ELIU FILIUS BARACHEL, etc. Observa hic diligentius describi hujus genus quàm Jobi aut reliquorum; vel 1° ut certitudo et veritas historiæ ostenderetur 2° quia hic Dei zelo verè Jobum solaretur, quum alii Satanæ ministri fuissent; vel 3° quia hic junior erat, et magis paterno quàm suo nomine inclaruerat. Jobum probitas et patientia satis commendabant. Reliqui ob ætatem suis actionibus nobiles erant.

BUZITES, à Buz filio Nahor *Gen.* 22, 21. Aliis *Buz* est locus in eodem, à prædicto *Buz* appellatus; ut sic patria Eliu indigitetur.

DE COGNATIONE RAM. Quis hic? Resp: 1° *Ram* pater *Aminadab*, de quo *Ruth.* 4, 19, et *Matth.* 1, 3, 4. At sic Eliu Israelita esset, quod non crediderim. 2° *Abram*, sive *Abraham*, quod tamen bifariam intelligunt; vel 1° quia *Abraham* prius vocaretur *Ram*, i. e., excelsus; vel 2° quia posterius *Nachor* ad *Abraham* fratris ejus familiam pertinebant; 3° erat hic alius quispiam vir clarus ex familiâ *Nahor*; 4° erat *Syrus* origine. Nam *Buzus Nachori Syri filius*. *Ram* et *Aram* inter se commutantur.

E FAMILIA SYRA. Heb., è *familia Ram*, oriundus; i. e., ex familiâ *Syrorum*, posterorum *Ram*; אֱרָם. efficientis, qualis *Gen.* 28, 5, et 2 *Chron.* 22, 5. *Ram* pro *Aram* per aphæresin. *Ram* hic idem אֱרָםִים filio *Kemuelis*: nam ut אֱרָםִים pater *Aminadab* apud *Evangelistas* per *αφῆρεςιν*, dicitur *Αφῆμα*, ita aliquando אֱרָםִים per *αφῆρεςιν* mutatur in אֱרָםִים. Confer 2 *Reg.* 8, 28. E. c. *Chron.* 22, 5.

QUOD JUSTUM SE ESSE DICERET, etc. Hebr.: *Eò quòd justificaret, vel justificasset (vei, justam assereret), animam suam (i. e., seipsum) præ Deo, vel, magis quàm Deum,*

fratris Abrahamæ, de quo agitur Geneseos 22, vers. 21, de cognatione Ram; Septuaginta addunt, τῆς Ἀβραάμ;

χώρας, Ausitidis regionis; in quâ eadem erat terra Huns patria Jobi, ut vidimus cap. 1, vers. 1. Chaldæus ver-

non quòd ita apertè dixisset Job; sed quòd de Deo quereretur, eum audaciùs in jus vocans, et quòd studiosior erat suæ justitiæ defendendæ quàm Dei, quia se justum esse dicebat, Deum autem affligere eum citra culpam. Quisquis ergo in Deum in cruce murmurat et incandescit, ut Job, is Deo se justiore habet, etsi id apertè aliqui non dicat. Non succenset ei quòd se justum censeret, in eo æquior cæteris sociis suis, sed quòd præ Deo, etc. Orationem autem Eliu quidam ut stolidam et insolentem planè improbant; alii planè rectam statuunt, quia à Deo non reprehenditur. Nos medium tenemus, ipsum quidem rectè dura Jobi verba culpæ; sed quùm ea Job in æstu tentationis protulit, ipsum insolentiùs et vehementiùs quàm par erat egisse.

(Synopsis.)

Tous les caractères qui pouvaient servir à faire connaître l'origine d'Eliu, et qui sont encore des preuves de la vérité de l'histoire de Job, sont devenus moins précis et moins déterminés par l'éloignement des temps. On peut néanmoins conjecturer avec quelque vraisemblance qu'il descendait de Buz, fils de Nachor, frère d'Abraham; et que sa famille appelée Ram, ou Syrienne, comme il est dit de Camuel, frère de Buz, qu'il fut le père des Syriens, ce qui est appuyé de la version Grecque, ἐκ τῆς συγγενείας Ἀραμ.

La version Grecque de ce verset ajoute: Τῆς Ἀβραάμ χώρας. Ce qui est moins autorisé.

Avant que d'entrer dans l'explication du long discours d'Eliu, il est important de faire quelques observations sur son sujet: 1° Il est fort étonnant qu'il paraisse ici tout d'un coup, sans qu'il ait été question de lui auparavant, sans qu'on sache comment il est venu, ni avec qui, ni pourquoi. 2° Il est encore plus étonnant que son discours demeure absolument sans réponse, du côté de Job et de ses amis, qui n'y sont guère mieux traités que lui dans le commencement, et du côté de Dieu même, qui commence à parler immédiatement après Eliu, et qui paraît l'interrompre pour s'adresser à Job, sans qu'il dise un seul mot de celui qui prétendait avoir mieux défendu sa justice et soutenu ses intérêts que tous ceux qui l'avaient fait avant lui. 3° Il y a quelque chose de bien surprenant dans la conduite que Dieu tient à son égard, en ne l'envoyant point à Job comme ses trois amis; ne lui promettant point comme à eux de recevoir les prières et les sacrifices de son serviteur en sa faveur, et affectant même de ne le point nommer, comme s'il n'était déjà plus, et comme s'il n'avait dû paraître qu'entre le commencement et la fin.

Cette circonstance dans un livre où tout est mystérieux et prophétique, a sans doute un grand sens, et elle nous oblige à réunir tous les autres caractères d'Eliu, pour juger avec plus de lumière de ceux qu'il représente: car assurément il représente ici quelqu'un dont il tient la place. Il dit en plusieurs manières qu'il est beaucoup plus jeune que ceux qui ont parlé avant lui. Il n'approuve pas leurs discours, ni la manière dont ils ont condamné Job, c'est-à-dire, seulement à cause de ses malheurs. Il ne les reproche point à Job avec insulte; il ne les attribue pas à de grands crimes; et il le juge principalement coupable par ses discours, et par l'égalité qu'il a affecté d'avoir avec Dieu. Il paraît plein de son savoir, et ne dit pourtant rien que les amis de Job n'aient dit avant lui. On ne voit aucun principe sur lequel il se fonde, qui soit meilleur que ceux qu'ils ont suivis, et il suppose toujours comme eux ce qui est en question. Enfin il dogmatise avec beaucoup de confiance en sa sagesse, et il prétend connaître Dieu et ses desseins plus parfaitement que personne, jusqu'à ce que la présence de Dieu le rende muet, et qu'il laisse la place à ceux qui reconnaissent Job pour médiateur, et qui rentrent en grâce avec Dieu par son moyen.

S. S. XIV.

Il me semble qu'on doit reconnaître à tous ces traits les Juifs qui ont succédé à ceux qui ont été les témoins et les auteurs des souffrances de Jésus-Christ, qui sont peu satisfaits de la manière dont il a été condamné par leurs pères, plutôt par une espèce de sédition que par un jugement éclairé qui aurait voulu que l'examen de sa personne et de sa doctrine eût été fait avec plus de lumière et de maturité; qui pensent être bien plus habiles que ces anciens ennemis de Jésus-Christ, et trouver dans les Ecritures des preuves plus évidentes qu'il n'était pas le Messie; qui insultent moins à ses ignominies et à ses souffrances, parce qu'ils ne peuvent s'empêcher de voir que le Messie doit être pauvre et affligé, selon ce que les prophètes en ont prédit, et qui sont portés au moins à en imaginer deux, dont l'un ait l'éclat d'un roi, et l'autre l'humiliation d'un juste opprimé. Ces Juifs, postérieurs au siècle de Jésus-Christ, ont la même haine contre lui que leurs pères, mais ils n'osent lui reprocher aucun crime. Ils parlent de ses miracles comme certains. Ils rendent même malgré eux témoignage de sa vertu, et ils y sont forcés par l'éclat infini de l'Evangile, par la sainteté de la morale chrétienne, et par l'impuissance où ils sont de produire aucun monument contemporain à Jésus-Christ et à ses premiers disciples, qui puisse fonder le moindre soupçon contre leur vertu; l'évidence publique et la multitude des merveilles ayant étouffé la calomnie la plus hardie et la plus envenimée.

Ces Juifs ennemis de l'Evangile subsisteront jusqu'à ce que Dieu se montre et rende un témoignage manifeste à Jésus-Christ, en le déclarant l'unique Médiateur entre lui et les hommes. Alors tous les vains dogmatistes seront confondus et réduits au silence, et les restes d'Israël, conservés jusqu'à ce temps-là, seront appelés et incorporés à l'Eglise.

Il faut seulement observer que, comme les frères de Joseph figurent les Juifs incrédules, quand ils le vendent aux Gentils, et les Juifs fidèles, quand ils vont le chercher en Egypte, et qu'ils l'y adorent, ainsi les amis de Job le méconnaissent à cause de ses souffrances, et les attribuant à ses crimes, figurent les Juifs qui insultent à Jésus-Christ sur la Croix; et les mêmes personnes recourant à Job, comme à leur Pontife et à leur Médiateur, figurent les Juifs qui reconnaissent enfin, et qui adorent en Jésus-Christ ces augustes qualités.

Exarsit autem ira Eliu. Ce n'est pas un favorable préjugé pour lui. La colère humaine est inutile à la défense de la justice divine. *Ira viri justitiam Dei non operatur.* Il ne faut point mêler de passion dans l'examen des desseins de Dieu et de sa conduite. Et c'est un moyen sûr pour n'y rien comprendre, que d'y porter les ténèbres d'un esprit prévenu et aigri par des intérêts personnels.

Buzitæ, è familiâ Ram. Cette origine est justement suspecte. Nous connaissons Abraham et sa foi. Mais Nachor, père de Buz, n'a point eu de part aux promesses faites à son frère. Il a mieux aimé la Chaldée, où il était né, que le saint exil d'Abraham. Il est demeuré attaché à ses anciennes superstitions, et les a transmises à sa famille, et quelque connaissance de Dieu qu'Eliu fasse paraître, l'infidélité de sa famille doit nous le rendre suspect.

Exarsit ira ejus adversus Job, quòd se ipsum præ Deo justum censeret. « Sa colère s'alluma contre Job, parce qu'il prétendait être plus juste que Dieu même. » C'est une calomnie manifeste que Job a souvent repoussée, et tout le chapitre neuvième est employé à établir la vérité opposée. Mais les ennemis de Job, le sont tous de la justice et de la vérité. C'est un caractère qui leur est propre, et la plus évidente preuve de l'innocence de ce grand homme, est qu'on

tit, de cognatione *Abrahæ*; alii appellativè vertunt, de cognatione *illustri*: nam *Ram* illustrem significat. Rectè et verè omnes. Sed falsò Hebræi putant hunc *Eliu* *Balaam* fuisse, qui tempore *Moysis* maledixit *Israelitis*. Nam *Eliu* cum *Jobo* longè antiquiores sunt *Moyse*, uti *Tirinus* in *Chronico* aliique ostendunt.

Plura hic de *Eliu* quæri solent curiosiùs quàm utiliùs: nobis sat fuerit nôsse mores hominis, quos ipse dùm loqueretur expressit. Fortassè cùm esset *Hussita*, sive ex *Ausitide* regione, ut *septuaginta Interpretes* habent, et *trium regum* adventum intellexisset, quorum tamen neque socius neque comes fuit, sponte suà accurrat juvenis, ingenio acer ac vehemens, si quid novi esset exploraturus; cœptaque disputatione captus exitum expectavit, donec ipse in re gravissimâ sententiam diceret. Vir sanè illustris fuisse videtur, qui inter viros tantos non incongruè loqui posset. Quod et nominis paterni *Barachel* et cognationis *Ram* mentio indicant, quæ hic tanquàm celebria scribuntur; licet incertum sit quis *Barachel*, quis *Ram* fuerit. *Eliu* verò urbanitas ex hoc ipso patet initio, quòd neque *Jobum* neque tres concertatores interpellaverit, sed impetum represserit, donec pro ætatis ratione suam sententiam subtexeret: pietas verò posthàc spectabitur, Deo litem dirimente: verosimile tamen est eum in eodem cum tribus amicis *Jobi* errore versatum, existimâsse *Jobum* ob anteactæ vitæ scelera mulctari: id quod non obscurè ipsius adversum *Jobum* ira et indignatio manifestant.

EO QUOD JUSTUM SE ESSE DICERET CORAM DEO, id est, non habere talia aut tanta ulla peccata, quæ potuisset ita *Deus* in eo punire tam gravi plagâ. Hæc enim verba severiùs expendens, et aliâ intentione accipiens quàm à *Jobo* fuerant prolata, superba et impia reputabat: neque sat validæ ei videbantur excusationes, quibus hactenus coram tribus amicis se expurgaverat, ut solent juvenes esse senioribus magis ferventes ad contentionem, tardiùsque placari ut cessent à contentione, propter fervorem sanguinis juvenilis. Tropologiam hujus versûs vide apud *S. Gregorium* lib. 25 *Moral.* cap. 2.

VERS. 3.—PORRO ADVERSUM AMICOS EJUS INDIGNATUS EST, EO QUOD NON INVENISSENT RESPONSIONEM RATIONABILEM, SED TANTUMMODO CONDEMNASSENT *JOB* (1).

ne peut employer contre lui que le mensonge. Il vient de dire que quand il était tombé dans quelque faute, il l'avouait avec sincérité. *Eliu* l'a entendu; et il n'en répète pas moins contre lui l'injuste accusation de ses amis. (Duguet.)

(1) Nihil curantes argumentis revincere atque ad saniora perducere; quasi scilicet qui ante se locuti fuerant amici, id ipsum pro viribus non tentassent. Reddi potest Hebræus: Eò quòd non respondissent *Jobo*, sed fecissent impium *Jobum*, vel causam præbuissent, ut conviciis et impatientiâ *Deum* lacerasset. *Septuaginta*: Eò quòd impium illum esse posuerant. Si *Rabbinis*, uno fermè assensu docentibus, credimus, olim in Hebræis codicibus, pro nomine *Jobi*, quod nostri præferunt, legebatur *Jehovah*; scribæ autem et *Masoretæ* jamdiù illum mutandum censuere, ut vitaretur blasphemia quam hæc propositio statim offert: Condegnassent *Dominum*, quasi scilicet *Jobi* amici, silen-

Contra tres, inquit, amicos istos, qui hactenus *Jobum* oppugnaverant, non minùs exardescerat ejus iracundia, propterea quòd non adinvenissent neque adduxissent contra *Jobum* responcionem suo judicio rationabilem aut urgentem, id est, argumenta satis valida et efficacia ad confutandum illum et occludendum illi os vi argumentorum; sed tantùm visi essent ipsum *Jobum* calumniari et condemnare absque sufficienti ratione, simpliciter asserendo ipsum impium esse et propter peccata sua puniri, sed non satis probando vel ipsum

tio audientes convicia quæ *Jobus* in *Deum* jaciebat, reos ejusdem criminis sese constituerint. Verùm *Septuaginta*, *Chaldæus*, aliique veteres interpretes hoc lectionum discrimen nullibi norunt; illudque inter incerta incertissimum esse, *Abenezra* fatetur; neque ullius codicis documento unquàm probatum est.

(Calmet.)

TANTUMMODO CONDEMNASSENT *JOB*, cùm tamen, quod fieri oportebat, nullâ illum necessariâ et firmâ ratione convicissent. (Menochius.)

QUOD NON INVENISSENT, etc. Hebr.: Non invenerant responsum, quod non haberent præstò quod responderent; i. e., quum nihil idoneum attulissent quod ad convincendum *Jobum* faceret, q. d.: Rationibus carebant.

CONDEMNASSENT, etc. Hebr.: Et tamen damnarant *Jobum*, scil. impietatis, sive pro impio et improbo, ex afflictionum gravitate, temerè judicantes. R. *Levi* sic: Et ad impietatem adduxerant *Jobum*, i. e., eum eò adegerant, ut contumeliosa in *Dominum* effunderet. Sed hoc subtilius est. (Synopsis.)

L'indignation d'*Eliu* contre ceux qui avaient été, selon lui, de faibles défenseurs de la justice de *Dieu*, a bien pu le porter à cet excès que de les accuser d'avoir condamné *Dieu* même en demeurant muets devant *Job*. C'est une suite nécessaire de son raisonnement, et il faut avouer que les amis de *Job* ne pouvaient nier cette conséquence, parce qu'ils avaient supposé comme un principe certain, ou que *Job* était coupable, ou que *Dieu* serait injuste.

Mais ne peut-on pas reconnaître son erreur quand on s'y est témérairement engagé? N'est-ce pas une sagesse alors de ne plus résister à une vérité qui avait été cachée, et dont les voiles commencent à disparaître? *Dieu* n'est-il pas assez grand pour avoir des pensées qui soient au-dessus de celles des hommes, et pour avoir un autre dessein, en affligeant *Job*, que celui de le punir? Le silence de ces trois amis me remplit d'espérance pour leur conversion; mais l'opiniâtreté d'*Eliu* me remplit de crainte qu'il ne finisse par l'endurcissement et la réprobation.

Indignatus est quòd responsum non invenissent. « Il fut plein d'indignation de ce qu'ils n'avaient pu lui répondre. » Espère-t-il être plus clairvoyant et plus habile qu'eux? Que sait-il de *Job*, de sa première vie, de ses actions secrètes ou publiques, de ses intentions et de ses motifs, que d'anciens amis aient ignoré? A-t-il plus de lumière qu'eux sur la Providence? Connait-il mieux les jugements de *Dieu* et leur profondeur? Si de tels hommes s'humilient enfin, et gardent le silence, *Eliu* ne ferait-il pas plus sagement d'imiter leur exemple?

Et condemnassent *Job*. « Et ils s'étaient contentés de le condamner. » Je rétablis l'ancien texte, et je mets *Dieu* à la place de *Job*. C'est un vestige précieux de l'égalité du Fils avec son Père, de l'intérêt commun du Messie et de celui qui l'a envoyé. Celui qui ne croit pas à l'un conserve inutilement du respect pour l'autre. C'est déshonorer le *Dieu* Créateur de tout, que de calomnier le Rédempteur. C'est condamner la justice souveraine que de ne pas l'adorer en *Jésus* *Christ* dans le temps même qu'il expire sur la croix. (Duguet.)

redarguendo. Non est autem hoc virorum sapientum sine idoneâ ratione quemquam condemnare, cum hoc non aliud sit quam calumniari. Ex quo clarum fieri videtur illud relativum *sibi*, de quo vetsu primo diximus, ad amicos non referri: non enim, si justus eis visus fuisset, hic diceretur quod eum condemnassent. Verumtamen non debebat Eliu hâc de causâ indignari, cum admodum difficile sit veritatem eloquenter et ingeniosè defensam confutare, prudentiusque sit tacere quam ei verbis repugnare: nam tandem contradicentis apparebit stultitia. Unde merito S. Gregorius, lib. 25 Moralium, cap. 3, notat per Eliu speciem amatorum vanæ gloriæ designari: *Jobum quippe de præsumptâ justitiâ, amicos verò ejus de stultâ responsione redarguit. Cuncti enim vanæ gloriæ sectatores dum se omnibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt, id est, alios censent nihil scire, alios non benè vivere, etc.*

VERS. 4. — Igitur ELIU EXPECTAVIT JOB LOQUENTEM (1): EO QUOD SENIORES ESSENT QUI LOQUEBANTUR. Cum igitur Eliu ab initio interfuisset disputationi, audivissetque omnia ultrò citròque dicta tum ab ipso Jobo, tum ab amicis ipsum impugnantibus; tamen quamdiù Jobus ipse cum amicis loquebatur, penitus tacuit, illis, utpote senioribus, morem gerens, nec verbum ullum interponens: unde satis elucet vel hominis vel ætatis illius disciplina. Cum enim junioribus, juxta monitum Ecclesiastici, vix in conspectu senum loqui liceat cum decore, nisi fortè interrogentur, ut quàm brevissimè respondeant; multò minùs absque dedecore eis licebit majorum sermonem importunâ loquacitate interrumpere. *In medio magnatorum*, inquit Sapiens, Eccli. 32, 15, *non præsumas*. Quæ monitio, ut benè notant Cornelius et Bonartius, pertinet ad juniores instituendos; q. d.: Vide adolescens ne præsentibus viris principibus aliquid dicas, vel facias, vel præsumas, quo te ipsum illis exæques, hoc enim Septuaginta dicunt, *μη ἐξισάζου*, volens sapientiam tuam ostentare, et ante canos sapere; vel eâ libertate loquaris inter seniores quâ illi, qui auctoritatem dicendi longo sibi usu vel ætate compararunt: hoc enim signum est arrogantiae, audaciae et impudentiae, quo of-

(1) Job scilicet, et tribus sociis ætate grandioribus locum disputandi concessit. (Tirinus.)

EXPECTAVIT (vel sustinuerat) JOB LOQUENTEM. Hebr.: *Expectârat*, vel *præstolatus fuerat*, *Job* (vel ipsum *Job*) *verbis*, vel *in verbis*, i. e., Jobum et amicos; synecdochè, ut sequentia docent; nam Job postremo loco dixerat, inde à cap. 26: *Expectavit dum Job finem loquendi fecisset; sustinuerat dare responsionem Jobo*. Verbo: *Expectaverat cum Jobo verba* illorum: *אין* hic valet *cum*? *הכה* autem regit præpositionem *ב* in voce *בדברים*, quæ posita est pro *בדברים* *bedibrehem*. Hæc versio confirmatur, 1° ex re ipsâ, quia Jobus loqui desiderat supra, 31, ult. et amicorum responsionem expectabat; 2° ex membro sequenti, ubi causa indicatur cur Eliu illorum responsionem expectaverit, quia nempe seniores erant.

QUOD SENIORES, etc., et Hebr.: *Quia seniores erant æ, vel ipso diebus*, ætate profectiores. Par autem est juniores senioribus, tum in cæteris, tum in loquendo, cedere. Commendantur hic prudentia et modestia Eliu. Juniores silentium decet. (Synopsis.)

fensi magnates, et indignantes, quod te illis æquiparare velis, cum sis inferior, in te insurgent, teque verbis et factis quoad poterunt depriment; ut qui volueras esse æqualis summis, fias par, imò inferior infimis. Eandem ob causam *et ubi sunt senes non multum loquaris*, quia per hoc videris te eis æquare, eorumque gravitatem, auctoritatem et prudentiam tibi arrogare: quare illos offendes, ipsique tuam arrogantiam carpent et obtundent.

Huic affine est S. Bonaventuræ monitum: *Inter multos ne multum loquaris*, tum ut multitudinem reverearis; tum ut vites confusionem, tumultum, contradictionem et reprehensionem cujuslibet è multis. Hinc omnium gentium ritu juvenus honorat senes, eisque defert honorem sedendi et loquendi. Unde Macrobius lib. 3 Saturnalium: *Senectus nobis*, inquit, *si sapius, adoranda est*. Et Valerius Maximus, lib. 2, cap. 1, scribit juvenes olim ita honorasse majores natu ac si ipsi communes omnium forent parentes. Quàm autem Eseni honorarint senes, vide apud Philonem, lib. de Essenis; quantum Ægyptii, vide apud Herodotum in Euterpe. Plura de honorandis senibus vide apud Ciceronem, lib. 1 Officiorum, Platonem Dialogo 9 de Legibus, Aristotelem lib. 9 Ethicorum, cap. 2. Hoc igitur et sequentibus versibus gloriatur Eliu se natu majoribus, uti decebat, morem gessisse; sed tamen contra illos graviter postea peccavit, ut mox videbimus, multa futiliter eructans, seniores arguens, Jobum reprehendens, et plenis buccis sapientiam suam crepans; unde subditur:

VERS. 5. — CUM AUTEM VIDISSET QUOD TRES RESPONDERE NON POTUISSENT (1), IRATUS EST VEHEMENTER. — VERS. 6. — RESPONDENSQUE ELIU FILIUS BARACHEL BUZITES, DIXIT: JUNIOR SUM TEMPORE; VOS AUTEM, ANTIQUIORES; IDCIRCO DEMISSO CAPITE VERITUS

(1) Velut omnibus argumentis destituti essent quibus illum convincerent. Quod non possent Dei honorem melius defendere, putavit lampada sibi tradi, nec se diutius continere potuit. (Synopsis.)

Hic versiculus in nonnullis seculi XVI editionibus, necnon in codicibus pluribus in duo est distinctus, interpunctione post *וְאֵתְּכֶם* factâ. Ita et in tribus codd. Erfurtensibus distinctum est, ut annotatur in Not. crit. Biblior. Halensium à J. H. Michaelis et sociis an. 1720 edit., ubi tamen additur, eam distinctionem repugnare illorum ipsorum codicum Masoræ ad h. l., quæ notat, *finem versus hic nullum esse*, et illorum Masoræ in fine ejus libri, secundum quam versus Jobi numerantur 1070, quum contra, si hic finis esset versiculi, 1071 futuri essent. *וְהָלַחְתִּי*, collato Arabico, *moras nexuit, cunctatus est, retrocessit*, plures vertunt *cunctatus sum*. Sed rectè Nachmanides observavit, esse illud pro *וְהָלַחְתִּי timui*, positum, ex litterarum *ד* et *י* permutatione, Aramæis familiaris, sicut supra, 17, 1, *וְהָלַחְתִּי* scriptum vidimus pro *וְהָלַחְתִּי*, *extincti sunt*. Et Syrus interpres pro *וְהָלַחְתִּי timui* posuit. Hieronymus nostrum verbum cum proximo *וְהָלַחְתִּי* junctum reddit: *Demisso capite timui*. *דַּעֲי* propriè *scire meum*, i. e., quod ego scio et sentio de hâc re, Hieronymus benè vertit, *sententiam meam*, quod modestius est quàm, *scientiam meam*; conf. infra, v. 17, ubi *וְהָלַחְתִּי*, *symbola mea*. et *דַּעֲי* *sententia mea*, alternant. (Rosenmuller.)

SUM VOBIS INDICARE MEAM SENTENTIAM (1). —VERS. 7. — SPERABAM ENIM QUOD ÆTAS PROLIXIOR LOQUERETUR, ET ANNORUM MULTITUDO DOCERET SAPIENTIAM (2). Hactenus quidem pro ratione ætatis suæ siluerat Eliu, donec seniorum aliquis aut Job loqueretur: verum posteaquam conspiceret: neminem ex tribus illis qui adversus Jobum contenderant ultra respondere, sed cedere ipsi Jobo, et prorsus præbere silentium; hinc videlicet juvenilis in eo sanguinis ardor efferebat, et iracundiâ magnâ permotus, quasi ex zelo quodam tuendæ veritatis, quam ipse periclitari et succumbere existimabat ex silentio trium amicorum, si Job non confutaretur, quem existimabat malè locutum contra Deum, ac proinde confutatione dignum; ipse igitur aliis omnibus silentibus, tempus opportunum loquendi nactum se existimans, primùm quidem adversus tres

(1) Hebræus: *Idcirco distuli, veritus sum, recusavi, et timui indicare vobis sententiam meam. Septuaginta: Silui, timens vobis annuntiare meam ipsius scientiam.*

RESPONDENS, linguam et silentium solvens.

(Menochius.)

(2) Sensus est: Non ex ætate comparatur scientia aut sapientia, sed à Spiritu sancto proficiscitur. Quâ sententiâ tamen non significatur, quòd, quantum ad sapientiam attinet, ætas sit omninò indifferens: nam ordinariè et plerùmque senes prudentiores sunt et sapientiores juvenibus, tum quòd magis sint liberi à perturbationibus affectuum, tum quòd experientia et usus multa doceant, tum denique quòd paulatim per studium aliquid scientiæ suæ adiciunt; sed significatur sapientiam non ita obligatam esse ætati senili, quin aliquando Spiritus sanctus donum sapientiæ præstet juveni, quod non præstat seni. Unde David dicit, Psalm. 118: *Super senes intellexi*; et Jeremias et Daniel, cum adhuc pueri essent, id est, admodum juvenes (scilicet Scriptura eos hoc sensu pueros vocat), acceperunt spiritum prophetiæ (Estius.)

Hebræus ad litteram: *Quòd dies loquerentur.* Septuaginta oppositum legunt: *Quòd non est tempus, vel ætas, quòd loquitur.* (Calnet.)

SPERABAM, Heb.: *Dixi, i. e.:* Apud me cogitabam.

QUOD ÆTAS, etc., Heb.: *Dies loquentur, i. e.,* illi qui præditi sunt diebus, scil. multis. Alii, *profecti ætate*, Heb., *virii dierum.* Sed ista ellipsis videtur contortior; et pro *loquentur*, verto, *loquantur*, sunt enim verba permittentis, q. d.: Non præripiam eis loquendi locum. Alii, loquerentur apta et ad rem. *Loquentur*, repete, *sapientiam*; senes disserent de re propositâ.

ET ANNORUM, etc., Hebr.: *Et multitudo annorum notam facient sapientiam, vel, notificet*; verbum numero respondet nomini posteriori, ut Job. 15, 20, et 29, 40, q. d.: Senilis ætatis credebam proprium esse prudenter loqui, et ab ætate petendam esse sapientiam; sed res non ita habet: nam petenda est à Deo.

(Synopsis.)

SPIRITUS, etc.: Hebr.: *Verum (vel profectio) spiritus est in homine, sub. quovis; verum spiritus agit in hominibus*; nemo est qui non sit particeps Spiritus et donorum. *Spiritus*, vel 1° hominis, sive anima rationalis; q. d.: Est quidem homo animâ rationali præditus; sed vi illius non adipiscitur veram sapientiam, verum illa oritur ex inspiratione Dei; vel 2° Dei, ut patet ex antecedentibus et sequentibus. *Verum spiritus est in mortali*, vel qui in mortali loquitur sapientiam; id supplendum ex fine vers. præced., q. d.: Video me errasse, sapientia non pendet ab annis, sed à Spiritu Dei. Id nunc experior.

ET (vel sed) INSPIRATIO (vel spiraculum, afflatus, sive hilitus) OMNIPOTENTIS DAT INTELLIGENTIAM, vel, *intelligere facit eos*, sub. homines. Mutatio numeri, nam præ-

amicos pauca, deinde adversus ipsum Jobum multa loqui cœpit, eaque magnâ satis vehementiâ, præmissâ amplâ, et, ut videtur, pomposâ satis præfatione rhetoricâ juvenilem quamdam *φιλαυτιαν* et ostentationem redolente; quâ etiam nimis juveniliter et mordaciùs quàm ipsius ætati videatur convenire, seniores ipse junior non solum arguit, verum etiam irridet et subsannat, ut palàm imperitos, elocuturus nempe suam sententiam, in hunc modum præfari cœpit: Ego quidem Eliu, quod ad ætatem attinet annorum, agnosce et fateor me omnibus vobis juniorem, et vos ut tempore ætateque seniores plurimùm veneror: ac propterea meæ juventutis ac vestræ senectutis intuitu hactenus ego vobis loquentibus ac verbis prolixè disceptantibus silui, capite demisso in terram cum humilitate et attentione eorum quæ à vobis dicebantur; et præ reverentiâ ætatis vestræ et verecundiâ juventutis meæ huc usque vobis meam proponere sententiam erubui: existimabam enim vos, utpote seniores, allaturos sufficientia et efficacia ad rem propositam argumenta, quibus vestram sententiam stabiliretis ac veram sapientiam edoceretis, quâ spe lactatus et adductus hactenus audire vos malui, et humiliter attentèque audiendo discere, quàm superbè et intempestivè loquendo doctoris officium, quod ætati meæ minùs convenit, usurpare.

VERS. 8. — SED, UT VIDEO, SPIRITUS (1) EST IN HO-

CESSIT SING. Sanè Dei Spiritus nec ætatis, sextis, nec loci rationem habet, sed ubi et quem vult donis suis afflat; ut discant homines non sibi aut ulli alteri rei quàm meræ Dei gratiæ, dona Dei tribuere. Artes, linguæ, sunt externa adminicula; internum auxilium est à Deo, qui mentes illustrat, sine quo nihil possumus in divinis intelligere aut sapere. Scientia est donum Dei, et is sine delectu personarum dividit singulis, prout vult, Spiritum suum. (Synopsis.)

יְרוּמִים, dies, et רַב שָׁנִים, multitudinem annorum, per metonymiam dici pro ætate provecit et grandævus, ut captivitas (שְׁבִי גְלוּה) pro captis, canities pro cano (Levit. 19, 32), paupertas et ignominia, pro paupere et contempto (Proverb. 13, 18), docet res ipsa. Mecum, inquit, ipse cogitabam, fore ut ætate proveciti loquerentur, scilicet apta et ad rem; ita enim loqui h. l. capiendum esse, parallelismi hemistichiorum leges postulant, quum sequatur: *Annosi viri suam proferent sapientiam.* Senilis ætatis credebam proprium esse prudenter loqui. In Hebræis constructio est ad sensum, dum dictioni singularis numeri, *annosos* indicanti, jungitur verbum plurale. (Rosenmuller.)

(1) Id est, *inspiratio Dei*, ut sequitur; unde Chaldæus vertit, *spiritus prophetiæ*, quasi dicat: Non cani, non senium, non longa vita dat veram sapientiam, et rerum intelligentiam, sed solus Deus, ita Olympiodorus. (Tirinus.)

Mais, à ce que je vois, l'esprit est dans les hommes, et c'est l'inspiration du Tout-Puissant qui donne l'intelligence. Ces paroles s'expliquent en deux manières: les uns entendent par cet esprit qui est dans les hommes, un esprit d'intelligence et de sagesse; comme si Eliu disait: Ce ne sont point les années qui donnent aux hommes la sagesse, c'est l'esprit d'intelligence; et c'est par un don et par une inspiration qu'on l'acquiert. Les autres y trouvent un sens différent, et qui paraît en effet assez naturel: *L'esprit est dans les hommes*; c'est-à-dire, il y a dans tous les hommes un esprit et une âme raisonnable qui les distingue de tous les autres animaux. Mais ce n'est point par la force de

MINIBUS, ET INSPIRATIO OMNIPOTENTIS DAT INTELLIGENTIAM. — VERS. 9. — NON SUNT (1) LONGÆVI SAPIENTES, NEC SENES INTELLIGENT JUDICIUM. Verumtamen, inquit, hoc ego experior nunc verum esse, quod frequenter aliàs quoque mecum cogitavi; nimirum ipsum esse in hominibus Dei spiritum, qui veram docet homines sapientiam, et Dei inspirationem dare hominibus veram et salutarem intelligentiam; ideòque sapientiam et intelligentiam donum esse omnipotentis Dei, qui per Spiritum suum sanctum quibus vult, et quando vult, et quantum vult, ea impertitur tam juvenibus quàm senibus, non habito ætatis aut personæ respectu. Non enim vera ista sapientia sic ætati aut annorum numerositati alligata est, ut oporteat eos omnes qui annos multos vitæ transactæ numerare possunt sapientes haberi; aut eos omnes qui dierum multitudine senes vel cani videntur prudentes ob hoc existimari, et verum æquitatis judicium intelligere. Neque iterum sic est alligata sapientia annis, ut oporteat omnes eos qui sapientiã præditi sunt annos plurimos numerare, aut capillorum canitiem ostentare. È contra enim experimur, multos ætate senes et capillorum canitie perfusos, qui tamen stulti sunt et pueri moribus, quales sunt pueri centum annorum maledicti à Domino, de quibus Isaias, cap. 65, 20, ait: *Quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum maledictus erit.* Iterum alios videmus ætate quidem juvenes, sed judicio maturos et moribus senes, qui consummati in brevi explerunt tempora multa. Unde clarè patet scientiam et rerum prudentiam non tam ex multis annis quàm ex Dei beneficio ponderandam esse, ut is prudentior habeatur, non qui plures annos habeat, sed cui majorem Deus prudentiam præstiterit. Quæ verissima sententia est. *Nam omnis sapientia à Domino Deo est*, ut ait Ecclesiasticus, cap. 1, 1. Et ita sæpè factum est, ut multi juvenes singulari sapientiã Dei

cet esprit, c'est par l'inspiration du Tout-Puissant que s'acquiert l'intelligence. (Sacy.)

(1) NON SUNT, non semper sunt, non necessario sunt.

JUDICIUM, justam et æquam rerum ponderationem et æstimationem intelligit. (Menochius.)

Hebr. : *Non sunt Rabbini*, viri principes, dignitate atque auctoritate præstantes, *qui sapientiam possident*; non semper scientia privilegium est senectutis, non titulus qui dignitatem, natalium splendorem et auctoritatem consequatur. Dei unius munere conceditur. (Calmet.)

רבים vel sunt *magni*, honorati, ut Esth. 1, 8, Job. 35, 9, Jerem. 59, 13, i. e., doctrinæ et auctoritatis nomine et opinione celebres, vel, quod malim, ob זקנים in altero hemistichio, *majores natu*, ut רב est זקן *juniori*, oppositum Genes. 25, 23. Sic et Alexandrinus vertit, *πολυχρονια*, et Hieronymus, *longævi*. Rectè Schultensius : « Insinuat, lumen veritatis, « quo Deus mentes collustrat, non esse annis alligatum; et sæpè, sic volente Deo, juvenem de rebus « divinis peritius et solidius dissertare quàm grandæ « vos. » Ante זקנים repetendum est נל ex priori hemistichio, ut 3, 10, 30, 20. Nomine כושפא h. l. quidam intelligunt *judicium divinum*, rationem, quã in gubernandis hominibus Deus uti solet, coll. infra, 40, 8. Sed potest et in unum versum intelligi *rectum, justum*, ut supra, 8, 3, Gen. 18, 19. (Rosenmuller.)

beneficio excelluerint; ut Joseph, David, Jeremias, Daniel, Joannes Baptista, Joannes Evangelista, et multi alii. Certè David divini Spiritus instinctu pro testimonio dicit, Psal. 118, 100 : *Super senes intellexi, quia mandata tua quæsi.* Et Sapientia, cap. 4, 8 : *Senectus, inquit, venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata.* Hanc ob causam sæpè à Deo juvenes magno pretio æstimantur, senes verò pro nihilo habentur, quia hi morum levitate repuerascunt; illi virtutum maturitate consenescent. Id quod D. Ignatius in Epistolâ sextâ ad Magnesianos pluribus exemplis demonstrat; è quibus probat, non tam adolescentiam quàm prudentiam spectandam : *Nec enim, inquit, annosi sapientes continuo sunt; nec senes intelligentiam possident; sed spiritus qui in hominibus est. Daniel enim ille sapiens, cum duodecim esset annorum, spiritu Dei afflatus erat; et senes frustra canos ferentes, calumniatores et alienæ formæ appetentes esse coarguit. Samuel autem puer parvulus Heli nonagenarium reprehendit, quòd suos filios plusquàm Deum honoraret.* Et post alia exempla Jeremiæ, Salomonis et Josiæ, qui admodum juvenes res præclaras ediderunt, concludit : *Adolescentia igitur non est contemnenda, quoties Deo dedita consecrataque fuerit: verum is contemnendus est qui pravo est animo, tametsi malorum dierum tempore plenus sit.*

Hinc est illa frequens sacrarum litterarum consuetudo, ut seniores propter morum intemperantiam pueri dicantur; juniores propter virtutum excellentiam senes appellentur, quasi nulla annorum, sed morum ratio habeatur. Quod rectè observavit Philo Hebræus lib. de his verbis, *resipuit Noe*, ubi hoc pluribus ostendit : *Hic certè, inquit, mos est legislatoris, ut et provecctos ætate appellet juvenes; et eos qui nondum senes, non respiciens annorum numerum, aut tempus breve longumve, sed potentias animæ, quæ movetur melius aut deterius.* Id quod pluribus exemplis illustrat : nam in primis juniorum nomina tribui senioribus, si malis moribus imbuantur, probat primò exemplo Cham, qui inter filios Noe dicitur *minor* non ætate, sed levitate : *Junioem*, inquit, *filium dicens, non ætatis nomine scribit, sed qualibus moribus præditi sint rerum novarum amatores indicat*, etc. Contra verò eos qui virtutibus procedunt, quamvis annis adhuc reptent, seniores appellari non paucioribus neque obscurioribus exemplis ibidem demonstrat : *Jam ostendimus*, inquit, *non ætate, sed honore præstantes nominari seniores.* Et in primis ab illis duobus conjugibus sanctissimis patriarchis, Abraham et Sara, exorditur, qui omnium primò in Scripturâ senes appellantur : *Erant*, inquit, Gen. 18, 11, *ambo senes provecctæque ætatis*; non quòd ætate, sed quòd sanctitate alios præcesserint. Et rursus de Abraham dicitur, Gen. 22, 1 : *Erat autem Abraham senex dierumque multorum; et Dominus in cunctis benedixerat ei; ad quem locum alludens Philo, quis ignorat, inquit, quòd ille sapientissimus Abraham brevioris ævi quàm ullus penè omnium majorum suorum inducitur? illorum tamen, qui diutissimè vixerunt, nemo, quod sciam, sed*

volus hic scribitur senior. Dicunt igitur sacra Oracula, quod Abraham erat senior ætatis provecæ. Et Dominus benedixit Abraham tanquam ipsius omnibus. Quod mihi videtur sub junctum tanquam causam præcedentium cur senior dicatur ille sapiens. Cum enim à benigno Deo benè afficitur animæ pars rationalis, nec unam modò, sed omnes benedictionis species accipit, seniliter sapit, atque ita fit senior. Itaque Abraham et Sara cum multis antiquis patriarchis ætate fuerint juniores, omnium tamen primi senes appellantur, ut matura illis fuisse non tam ætatis quam sanctitatis, neque tam annorum quam benefactorum senectus ostenderetur. Eà de causâ D. Paulus elegit Timotheum, quamvis multi tunc essent etiam in ipsâ Ecclesiâ senes: quando enim vidit virum illum eximium, ut qui non solum ab hominibus, sed etiam à Spiritu sancto testimonium haberet, illum senioribus prætulit. Eam rationem modò sequitur Eliu, qui auditis senioribus dicit se cognoscere Spiritum Dei esse qui inest in hominibus, quasi diceret: Verum est nos, re non satis cognitâ et exploratâ, non debere iudicare senes delirare, aut ipsis non esse loco cedendum; sed potius hunc honorem illi ætati deferre debemus, ut dicamus: Vir qui multa vidit poterit nos docere: sed si animadvertamus ipsum non fungi munere suo, aut tempus quod vixit in mundo perdidisse, tunc si Spiritus Dei sit in juvene aliquo, proferat se oportet, et in ordinem naturæ dominetur, ut intelligamus quia inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam, quæ donum est speciale, quod Deus privilegio quodam concedit, quando vult aliquem aliis intelligentiorem esse. Sed Eliu nimis temerè et arroganter sibi præ cæteris excellens illud donum divini Spiritus munere concessum esse jactans, docendi partes sibi sumens subdit:

VERS. 10. — IDEÒ DICAM: AUDITE ME (1); OSTENDAM VOBIS ETIAM EGO MEAM SAPIENTIAM. Cum igitur, inquit, videam neque in senibus ubique esse sapientiam, neque ubique in adolescentibus ignorantiam, homo enim etiam in juventute sapientiæ est ac disciplinæ capax, quam Deus hominibus inspirat, non est, quòd vos, senes, soli de sapientiâ quasi de propriâ possessione gloriemini: quapropter nunc etiam audite sapientiam mihi adhuc in juvenili ætate communicatam: non enim mihi videmini satis pro dignitate vestræ ætatis locuti, à quibus longè majorem expecta-

(1) Hebr.: *Audi me*, tu notanter, ô Job, et vos reliqui. Fortè sing. pro plur.

OSTENDAM VOBIS... MEAM SAPIENTIAM, *וְעַתָּה, scientiam meam.* (Synopsis.)

« Suspiciabar, dari posse: *Audientia mihi sit!* Ita « Arabes absolutè: *Detur mihi audientia; attendatur!* « Non multum tamen refragarer, si Jobum solum nunc « compellari statuas; mox versu seq., conversione « factâ ad amicos, totumque dein confessum, donec « eadem hæc compellatione ad Jobum redeatur, 33, « 1. » A. Schultens. In uno Kennicottii et alio de Rossi codice legitur *וְעַתָּה, audite*, quod ipsum et Alexandrinus, Hieronymus et Syrus expresserunt. Præferunt, ob suffixa pluralia, quæ v. 11 sequuntur, Hubigantius et de Rossi, qui tamen non attendisse videntur quæ Schultens verbis modò à nobis allatis ad lectionem receptam defendendam observavit.

(Rosenmuller.)

veram sapientiam: quare confidens me non minima nec minus digna prolaturum, jure postulo, ut me novissimo loco loquentem patienter audiat: ostendam enim quid aut quantum sit in me sapientiæ, ut comparatione mutuâ possit elucere cui debeatur victoria.

Verum arrogantia illa, quæ juvenis grandia cogitat, docereque constituit, minimè probanda est; quamvis alioquin, si prudentia scientiaque prolixâ ætate parta, cum disciplinâ Spiritus sancti comparetur, exploratum sit assertionem Eliu esse planè verissimam; sed laus illa propria, quæ sibi celestem instructionem tribuit, non benè olet. Quatuor quippe sunt species, uti benè notat S. Gregorius lib. 23 Moralium, cap. 4, quibus omnium tumor arrogantium demonstratur: aut cum bonum à semetipsis habere se æstimant, quibus contradicunt, 1 Cor. 4, 7: *Quid habes quod non accepisti?* etc. Aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant. Contra quos Paulus dicit, Ephes. 2, 8: *Gratiâ estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est; non ex operibus, ut ne quis gloriatur.* Aut certè cum jactant se habere quod non habent; sicut angelo Laodicæ dicitur, Apoc. 3, 17: *Quia dicitis, quod dives sum et locupletatus, et nullius egeo: nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, cæcus, et nudus.* Aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent, sicut Pharisæus ait, Lucæ 18, 11: *Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri homines.* Eliu ergo quamvis dari à Domino sapientiam confitetur, in hæc tamen elationis specie labitur, ut sapientiorem se cæteris gaudeat. Vide hæc fusiùs apud S. Gregorium jam citatum.

VERS. 11. — EXPECTAVI ENIM SERMONES VESTROS, AUDIVI PRUDENTIAM VESTRAM, DONEC DISCEPTAREMINI SERMONIBUS: — **VERS. 12.** — ET DONEC PUTABAM VOS ALIQUID DICERE CONSIDERABAM; SED, UT VIDEO, NON EST QUI POSSIT ARGUERE JOB, ET RESPONDERE EX VOBIS SERMONIBUS EJUS (1). Jure quidem, inquit, vos mihi saltem nunc

(1) Tacitus audiebam, et quæ dicebatis menteolvebam. (Menochius.)

Hebr.: *Et usque ad vos considerabam*, plerique satis commodè explicant: Attentissimè perpendi dicta omnia vestra, aliò mentem non deflectens, ut *וְעַתָּה* iterum studium summum, ut v. 11, indicet. Sed Schultens *usque ad vos* capit pro *usque dum vos disputaretis*, atque aliquid dicendum haberetis, ut *וְעַתָּה* non tantum attentus fui, designet, sed etiam, *considerabundus extitit*, quorsum tandem hæc evaderent. Ita ferè Hieronymus: *Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam.* Syrus: *Et ad testimonia vestra attendi*, quasi pro *וְעַתָּה* legisset *וְעַתָּה*, quod ipsum in suorum codicum aliquo à primâ manu scriptum extitisse suspicatur de Rossi, et receptæ lectioni prætulit Michaelis in Vers. Teut. et in Biblioth. Orient., part. 8, p. 213, necnon Hufnagel, qui vertit: *Nun prüft' ich eure Beweise.* Sequitur in Hebr.: *Sed en* (Hieronymus: *Sed ut video*) non est Jobo redargutor, non est inventus quisquam vestrum, qui eum ut par erat redargueret, et in eo cujus erat redarguendus, quòd audacius in Deum efferretur, et velut eum in jus provocaret. *Non erat quisquam ex vobis, qui ejus dictis responderet, ut par est, quum ille suam innocentiam tam certis et aperis rationibus ostenderet.* (Rosenmuller.)

Ce serait en vain que vous diriez peut-être: Nous

loquendi locum concedere, auremque accommodare debebitis, quandoquidem ego hactenus vos prolixè disputantes patienter audiui; neque sermones vestros interrumpi: non enim quia junior sum idcirco mihi perpetuò silentium est: in hoc autem satisfecisse me arbitrò officio meo, quòd vobis hactenus detulerim, prioremque in loquendo locum concesserim. Verùm post verba vestra patienter audita et diligenti consideratione perpensa, video neminem è vobis tribus idoneum esse ad Jobum tam malè de Deo loquentem et sentientem redarguendum, quique verbis ejus impiis satis fortiter valeat contradicere, manifestis rationibus ea tam evidenter refellendo et evertendo, ut os ipsi occludatur, et ad metam silentii redigatur: tametsi enim multa dixeritis, nequaquam tamen satis valida videntur aut prægnantia, cum Job æquè adhuc in sua sententiâ persistere videatur, et vos illi palmam silentes concedatis.

VERS. 13. — NE FORTE DICATIS: INVENIMUS SAPIENTIAM; DEUS PROJECIT EUM, NON HOMO (1). Septuaginta

mons trouvé le secret de la vraie sagesse; c'est Dieu qu'il a rejeté, et non l'homme. Cet endroit est très-obscur, et les interprètes y donnent chacun leur sens. Nous avons suivi à peu près celui d'un des plus habiles: Ne prenez point, dit Eliu, pour prétexte de votre silence, que vous avez reconnu que la vraie sagesse en cette rencontre était de vous taire et de n'en point dire davantage à un homme sourd et endurci, quisque c'est Dieu même qui l'a rejeté et abandonné, et non pas nous qui avons dit tout ce qui se pouvait dire pour l'obliger de se reconnaître. (Sacy.)

(1) Sententiâ est: Excusare vos non potestis, quòd Job ampliùs non urgeatis, cum causa vestra bona sit. (Menochius.)

INVENIMUS SAPIENTIAM, sapientem rationem, quâ Jobum confutarem et convincerem. Itaque non est quod loquaris; jam satis à nobis de hoc argumento disputatum est.

DEUS PROJECIT EUM, ET NON HOMO. Deus propter peccata illum percussit. Non est alius quàm Deus, qui Job tantis malis afflixit, idcirco propter ejus peccata. (Menochius.)

NE FORTE DICATIS, pro nec est quòd dicatis, vos reperisse sapientem et solidam rationem, quâ Jobum impietatis conviceritis, nempe hanc, quòd Deus, qui infinitè et per essentiam justus atque infallibilis est, Jobum projecit in has miseras, non verò homo quispiam, qui potest falli et injustè punire. Unde infertis, Jobum impium esse debere, suâque impietate pœnas has sibi accersivisse, et hoc tanquàm Achille conamini Jobum convincere. Dico me hoc vestrum argumentum parvi facere. Neque tamen Jobo propterea palmam concedo; nam et ille nihil locutus est mihi, vers. 14, id est, meâ quidem sententiâ nil solidi pro se attulit. Unde et ego respondebo, illi, et, ut spero, convincam, sed non secundum vestros sermones, id est, non argumentis quæ vos hactenus protulistis, sed aliis longè efficacioribus. (Tirinus.)

NE FORTE DICATIS: INVENIMUS SAPIENTIAM, DEUS PROJECIT EUM, NON HOMO. Ne nos decipi his verbis: Deus illum projecit, non homo. Satis est, cum à Deo cruciatur; aliâ mœroris accessione opprimendus non est, ejus oratione, inconsultâ licet ac pravâ, refutatâ. Cur dolorem dolori addimus? Nonne satis dejectus est? Aliter, ne dixeritis ea quæ Jobus patitur, argumentum esse apertissimum illius criminum, illiunque meliùs reum arguere mala, quibus premitur, quam quæcumque nos objicimus. Nondum satis. Refellendus est pervicax, vindicanda Dei justitia, impii Jobi sermonibus provocata. Denique: Frustra causa-

vertunt: Ἰνα μὴ εἴπητε Ἐβρομεν σοφίαν Κυρίου προσέμενοι· ἀνθρώπων ἐπετρέψατε λαλήσαι τοιαῦτα ῥήματα, ut ne dicatis: Invenimus sapientiam Domino adjecti: homini autem permisistis loqui talia verba. S. Chrysostomus: Neque dicatis: Hoc ipsum sapienter fecimus, quòd ad Dei partem nos applicavimus, ejusque justitiam defendimus: nihilominus enim peccastis, quando Job redarguere non potestis. S. Augustinus hoc aut propinquo huic loco hæc videtur legisse, quæ non longè absunt ab Hebræo: Deus abjecit eum, et non vir; et sermonibus vestris non respondebo ei. Ubi ostendit Eliu suos sermones non similes fore aliorum sermonibus, sed longè aliâ ratione cum Jobo agendum quàm alii egerint. Quam enim rationem illi secuti sunt? Affligeris, inquit, manu Dei, nec sine causâ; concludendum est igitur te improbum esse: adeò magna et enormis est afflictio tua, ut ex omnibus hominibus nemo sicut tu vexatus et afflictus sit; unde sequitur te omnes iniquitate superare. En fundamentum quod sumpserunt amici Job cum ipsum redarguere voluerunt. Eliu autem profitetur se non eâ ratione cum Jobo acturum. Ac si diceret: In hoc rei cardinem verti putatis; nempe Deum, cum Jobum sic premat, sic affligat et asperè tractet, ipsi infensum et inimicum esse: existimatis, inquam, fundamentum illud adeò bonum et validum esse, ut nihil supra; inane tamen est et nullius momenti: quemadmodum jam sæpiùs declaratum est non sequi, aliquem improbum esse, eò duntaxat quòd à Deo affligatur. Nam licet Deus transgressoribus legis sit interminatus se ipsos cum in personis propriis tum in bonis ac liberis puniturum; non tamen hoc fine, sed aliâ de causâ Jobum persequebatur, uti in superioribus luculenter ostensum est. Quòd si ergo Deus mi-

mini, vos illum judiciis Dei remittere, refellere et ad saniora hortari cessantes: frigida est excusatio, culpam ignorantia et imbecillitatis vestrae non purgans. (Calmet.)

Occupatione occurrit ei quòd illi objicere poterant. Ne dicatis, nec est, quòd dicatis: Invenimus sapientiam, attingimus id quòd res est, assecuti sumus totius controversiæ cardinem, et id, cui nullo modo Jobus resistere aut respondere possit, nempe, quòd sequitur, quòd observa esse firmamentum omnium rationum trium virorum, ab initio libri, et omnium eorum quæ in Jobum hucusque attulerunt: Deus propellit eum, non vir, non homo, i. e., hoc satis convincitur Jobus, quòd eum Deus exagitet et propellat, istis tam atrocibus afflictionibus declarans eum planè improbum. Quum ergo Jobus affligatur, et inusitato modo affligatur, idque à Deo justo, qui non fallere nec falli potest in suo judicio, consequitur planè Jobum non injustè et citra meritum affligi, quin esse improbum. Alii exponunt: Invenimus sapientiam, silentio, scilicet nostro, q. d.: Prudenter fecimus, quòd tacuimus, nihil ultra in tam præfractum et pertinacem adversarium afferentes, nec cum eo ultra agentes; in eo ad prudentiæ culmen pertigimus, quia quum eum Deus propellat et vehementiùs exagitet, nihil ultra necesse est, ut ab homine impugnetur et crucietur. Sed præstat prior sensus, ut Eliu præcipuum, imò tutum firmamentum adversariorum Jobi afferat. Ne putetis, inquit, vos hæc ratione eum convicisse, aliâ cum eo ratione agendum fuerat. Ab insufficienti ergo eorum ratione sibi loquendi necessitatem impositam ostendit. (Rosenmuller.)

netur transgressoribus legis, id non impedit, quominus eam sibi libertatem retineat, ut cum volet fidelium patientiam exerceat; et quamvis non proponat sibi ab ipsis commissa peccata vindicare, severum tamen et asperum se erga illos exhibere possit, ut ipsos humiliet. Quæ vel sola ratio debet sufficere. Præterea Deus vult servos suos aliis exemplo esse. Huc accedit quod opus sit ipsorum affectus carnales edomare et mortificare: unde fit interdum, ut illi severius quam vel improbi ipsi tractentur. An propterea illi improbi habendi sunt? Minime. En igitur argumentum inane; quamvis amici Jobi eo nixi fuerint, et sapientiam se invenisse putaverint, valde tamen puerile et frivolum fuit. Quare hic retinendum id quod jam superius attigimus, ut nimirum, cum Deus homines affliget, prudentes simus, nec temerè judicemus eum, qui flagellis Dei cæsus sit, condemnandum esse, et ex afflictionibus metienda esse peccata. Nam si quis eâ de re regulam aliquam generalem velit constituere, is temerè et præcipitanter egerit, cum constet Deum varias habere causas cur homines affligat. Verum quidem est, iudicium illius ordinarium ejusmodi esse ut peccata puniat; vult tamen etiam interdum honorum, et eorum qui ipsum coluerunt, studiumque suum omne ad mandatorum ejus obsequium contulerunt, obedientiam atque patientiam hoc modo probare; unde nonnunquam accidit ut illi graviore improbis sustineant persecutiones. Cum itaque Deus sibi hanc causam interdum proponat, suspensos nos tenere debemus cum aliquis affligitur; nec propterea eos, qui asperius tractantur, aliis sceleratiores esse judicabimus.

Cæterum sunt nonnulli qui locum hunc ita exponunt, quasi tres isti amici dixerint, sapienter se et datâ operâ siluisse, et Jobum amplius urgere noluisse quod à Deo satis superque vexatus, et de gradu suo dejectus esset; ita ut ipsa ejus miseria plus quam abundè ipsius reprimat arrogantiam. Sed melius et congruentius est sic exponere, quasi dicat Eliu: Ne fortè dicatis otiosam fore prorsus et vanam meam disputationem, cum vos quod esset acatissimum telum in obstinatum virum conjeceritis, cum dixeritis percussum esse Jobum à Deo, non ab homine: quo existimabatis apertè concludi peccatorem esse Jobum, quem Deus tam gravi ac fœdo vulnere percusserit; atque idè sapientem vos excusationem invenisse, cur plura de hæc re verba non faciatis. Nam cum ejus miseria conflata fuerit à Deo, qui errare non potest, non debemus decreta et judicia Dei accuratius discutere, ne parùm reverenter ea tractare videamur. Quæ explicatio est Stunica et Sanctii nostri; atque aptius cum eo congruit quod sequitur.

VERS. 14. — NIHIL LOCUTUS EST MIHI (1), ET EGO

(1) Nondum Job et ego congressi sumus, nec simul disputavimus.

NON SECUNDUM SERMONES VESTROS, alia urgebo argumenta, non illud inculcabo, quo vos usi estis.

(Menochius.)

Hactenus vobiscum disputavit, vobis respondere conantibus. Sed absit ut ego armis vestris illum oppugnando utar: res enim nihilò melius mihi quam

NON SECUNDUM SERMONES VESTROS RESPONDEBO ILLI. Eliu, inquit Sanctius noster, hic grandia pollicetur, eo peccans vitio, quo acres disputatores, ætate præsertim juniores, solent, quos experientiæ defectus facit audaces: recipit ergo se meliora et firmiora ad rem attinentia prolaturum argumenta, quæ à tribus aliis amicis fuerant prætermissa, quibus Jobi præfractum debilitet et eò deducat indocile ingenium, ut tandem convictus fateatur quod antea negaverat: idè autem indicat se novis ad oppugnandum Jobum rationibus uti velle: quia cum nunquam ad illum usque rerum articulum cum Jobo certavisset, aut cum eo de argumento simili esset collocutus, non erat cur ad seniorum rationes et disputandi formam agendi genus attemperaret, cum neque ipse quidquam objecisset, neque ad ipsum redditum à Jobo responsum foret: quare integrum ipsi relinquebatur argumentum et agendi modus. Quomodo autem hæc promissa servaverit, ex sequentibus constabit: ubi in eundem errorem incidit, quem in amicis reprehendit.

VERS. 15. — EXTIMUERUNT, NEC RESPONDERUNT ULTRA; ABSTULERUNTQUE A SE ELOQUIA (1). Hæc Eliu verba per apostrophen ad aliquos, qui aderant, vel quos adesse oratorio more fingebat, diriguntur, et expendenda committuntur. Seniores autem, post hanc etiam increpationem et insultationem Eliu, extimuerunt rursus ad stadium redire, et inchoatos cum Jobo

vobis cederet. Aliam rationem in eo, et spondeo futurum ut junior licet seniore illum silere cogam. Audaciora sunt hæc; et nimis grandia Eliu de se pollicetur. Aliter: Nequaquam Deus me, ut vos gloriabamini, allocutus est. Verbis meis pondus divinæ revelationis non addo; nihil in meum usum traham ex iis quæ vos dixistis, ut Jobo persuadeam, cogamque manus victas dare. Animadvertere superius, 4, 42, licuit, Eliphazum affirmasse, auditum à se per quietem Deum; id quod innuerat Sophar capite, 11, 5. (Calmet.)

Ce n'est point à moi à qui il a adressé sa parole; et ce ne sera point selon vos raisonnements que je lui répondrai. Eliu répond à l'objection qu'il s'était faite de la part des amis de Job; et c'est de même que s'il leur disait: Vous croyez que Dieu l'a abandonné, et que c'est ce qui l'a rendu insensible et sourd à tout ce que vous lui avez dit. Mais comme ce n'est point à moi qu'il a parlé, et que je prétends raisonner avec lui d'une manière toute différente de la vôtre, j'espère vous faire voir que vous pouviez disputer autrement que vous n'avez fait. (Sacy.)

(1) Desierunt loqui, non sunt locuti. (Menochius.)

EXTIMUERUNT, pro, extimulistis. More thrasonis vel hominis irati, avertens se cum indignatione, transit à secundâ ad tertiam personam, quasi dicat: Indignum est et probrosum, tantos viros seu metu, seu insitiâ, obmutuisse. (Tirinus.)

Les voilà intimidés; ils n'ont plus rien à répondre; ils se sont eux-mêmes fermé la bouche. Il passe ainsi tout d'un coup de la seconde personne à la troisième, comme un homme qui était dans l'agitation et dans la colère. Car quand il dit: *Les voilà intimidés, etc.*, c'est de même que si en continuant le discours qu'il avait commencé à adresser aux amis de Job, il leur avait dit: *Vous voilà tous intimidés*, comme si étant confondus par les raisons qu'il vous a représentées, vous n'aviez plus rien à répondre; et que, vous considérant comme convaincus, vous eussiez honte d'ouvrir encore la bouche pour défendre la cause de Dieu. (Sacy.)

conserere sermones; cumque illos adhuc silere videret Eliu subdit.

VERS. 16. — QUONIAM IGITUR EXPECTAVI, ET NON SUNT LOCUTI: STETERUNT, NEC ULTRA RESPONDERUNT: — VERS. 17. — RESPONDEBO ET EGO PARTEM MEAM, ET OSTENDAM SCIENTIAM MEAM (1). Eliu tanquam morosus procemii textor eadem repetit quæ modò protulit, et quid ipse valeat, se experiri velle sæpè decernit. Novellorum nempe militum brachia tollentium et vires suas venditantium hic mos est. Hæc verba satis indicant superiora etiam fuisse Eliu, quando parum à prioribus differunt. Ait igitur se expectasse secundò ut loquerentur seniores, et illos sibi, ut videre poterant, æternum indixisse silentium: quare sibi relictas videt esse partes respondendi, et si quid habet sapientiæ, quidquid illud sit, coram ostendendi. *Hanc enim partem suam*, inquit S. Gregorius, lib. 23 Moralium cap. 4, *omnis arrogans æstimat, si scientiam non tam habeat quam ostendat; quam nimirum omnes elati scientiam habere non appetunt, sed ostendere. Quo contrà benè per Moysen dicitur*, Num. 19, 15: *Vas quod non habuerit operculum et ligaturam immundum erit. Tegmen quippe operculi vel ligatura est censura disciplinæ silenti, quâ quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur. An non vas sine operculo Eliu fuerat, qui hanc esse partem suam æstimaverat, si ostenderet scientiam quam habebat? Quasi enim vas sine operculo vel ligaturâ pollutum, qui per studium ostentationis patens nullo velamine taciturnitatis operitur, etc.*

VERS. 18. — PLENUS SUM ENIM SERMONIBUS, ET COARCTAT ME SPIRITUS UTERI MEI (2). — VERS. 19. — EN VENTER MEUS QUASI MUSTUM ABSQUE SPIRACULO (3), QUOD LAGUNCU-

(1) *Je parlerai aussi à mon tour, et je ferai voir quelle est ma science. Ceux qui lisent ceci sans être attentifs au dessein du Saint-Esprit, qui a voulu que la mémoire nous en fût conservée, sont étrangement blessés de ces vanteries d'Eliu, et de cet ennuyeux exorde, où il répète en tant de manières ce qu'il n'aurait dû ni dire ni penser une seule fois. Mais il était de la sagesse de Dieu de nous marquer dans le caractère de ce dernier ennemi de Job, celui des Juifs qui seraient assez insensés pour rejeter Jésus-Christ, après même que plusieurs des plus sages et des plus vénérables de leur nation l'auraient reconnu pour le Messie, et se seraient repentis de l'avoir rejeté.*

Une ridicule vanité, des discours sans fin, de prétendues merveilles qui se terminent à des fables, un attachement aux cérémonies de la loi, sans en pénétrer l'esprit et le sens, et une opposition déraisonnable et invincible à la saine doctrine, les distinguent des autres peuples. *Ils se sont égarés en de vains discours, voulant être les docteurs de la loi, et ne sachant ni ce qu'ils disent ni ce qu'ils assurent si hardiment.*

(Duguet.)

(2) Mens mea sententias suas editura torquetur. Vel: Planè turgeo, plenus spiritu qui erumpere luctatur. Impetum illius cohibere nequeo; continere me non valeo, quin tibi respondeam. Vide Jeremiam 5, 24, et 20, 9. Dei spiritu interdum ita urgebantur prophetae, ut resistere non valerent. Phrasi, quam hic Eliu habet, non dissimili usi sunt profani, ut innuant hominem garrulum, quem loquendi cacethes ita pungit et stimulat, ut silere non possit. (Calmet.)

(3) Quod fervet, et nisi exitus detur, vas dirumpit, in quo continetur.

LAS NOVAS DIRUMPIT. Eleganter hominem loquendi cupidissimum scientiæque turgentem Eliu repræsentat; ait igitur plenum se esse sermonibus, aut quia in memoriâ tenebat omnia, quæ in longâ disputatione dicta fuerant à Jobo et tribus senioribus, aut quæ ipsi occurrerant ad producendam disputationem opportuna: dicit ergo urgeri se vehementer à verborum copiâ, quæ sic intima complent distenduntque præcordia, ut timendum sit, ne si diù continere luctetur illa rumpantur. Id quod duplici similitudine ad rem explicandam apposita illustrat: una est à parturientibus; altera à lagunculis musto ocluso plenis petita. Ac primùm quidem ait se videri similem mulieri, in quam dolores partui proximi incubuere, illamque ad enitendum factum impulere; hanc quippe vim prodit ille dicendi modus: *Coarctat me spiritus*, id est vis, vigor, ardor, impetus *uteri mei*. Quo loquendi modo, aut Spiritu ait se instinctum esse divino, quod indicarat supra versu octavo, cui nemo unquam restitit, impunè; aut abundare verbis et rationibus, quæ cum erumpere gestiant et prodire foras, illa velle comprimere magni conatûs est et doloris ingentis. *Spiritus* igitur aut verba sunt, quæ ex aere sive spiritu formantur; aut internus impulsus, qui animum quiescere non sinit, donec conceptum sermonem foras effundat. *Uterus* aut memoria est quæ rerum species aut verborum con-

LAGUNCULAS, lagenas parvas. In Hebræo est תבואה *oboth*, id est, *utres*. (Menochius.)

Hebr.: *Ecce venter, animus, meus est tanquam vinum quod non aperitur*, i. e., inclusum, sine spiraculo; tum enim vasa, quibus continetur, fervore et vi suâ diffindit erumpens. *Vinum* intelligendum *novum*, ut res ipse docet, et plerique veteres verterunt. Alexandrinus: *Καὶ ἡ γαστήρ μου ὡςπερ ἀκόδι γλεῦκος ζῆαν δεδεμῆτος, venter enim meus sicut uter musto plenus, servens et ligatus*, ut vetus Latinus reddidit. Symmachus: *Ὡςπερ οἶνος νέος ἀδιάκλυτος*. Chaldæus: *En venter meus sicut vinum novum, quod non habet spiraculum*. Arabs: *Venter meus dolè*, quasi pro כלין legisset תבואה, sive תבואה. Similitudo absolvitur altero hemistichio: *Sicut utres novi* quorum quisque *diffinditur*, quibus non est spiraculum, quum in illis est vinum, sic sine periculo non possum diutiùs quod cogito infra pectus continere; erumpat oportet. *Utres novos* dictos esse pro utribus novo vino plenis docet res ipsa; nam rupturæ utres veteres magis obnoxii sunt, coll. Matth. 9, 17. *Utris* significationem, quæ nomini תבואה vulgò tribuitur, in dubium vocavit Michaelis in Supplem. p. 37, in cognatarum dialectorum ullâ deprehendi illam negans, quum tamen jam Schultens de verbo Arabico monuerit, quod ipsi Arabici Lexicographi *utrem* notare aiunt. Aliàs תבואה *pythonem* designat (veluti Levit. 19, 31, 20, 6, 27, 1 Sam. 28, 3), quem existimant non sine verisimilitudine hoc nomine dictum ab utre, quòd qui hoc ariolandi genere uterentur velut ex utribus vocem emitterent, voce velut è concavo loco erumpente, unde et ἐγγαστριμυθος à Græcis dicitur. Hebræi volunt תבואה vasa propriè testacea fuisse, ut lagenas, sive *lagunculas*, ut Hieronymus vertit, et similiter Chaldæus תבואה, *lagenas*. Alexandrinus: *Ὡςπερ φασγάνη γαλιῶς ἐβραγῶς, velut follis ærarî disruptus*, ut vetus Latinus reddidit. Pro תבואה legit ille תבואה, *artifices*, quod ipsum in suorum codicum uno reperit de Rossi. Syrus: *Ut fructus mense* (sive, ut commodiùs Phorem habet, *mense suo*, i. e., *tempore suo*) *rumpitur*. Hunc legisse non תבואה, sed תבואה *fructus*, à singulari תבואה, notissimo Aramæis *fructus* nomine; rectè observavit Michaelis. (Rosenmuller.)

tinet ac servat; aut animus ipse qui concipit, et concepta parurit. Est autem à parturiente sumpta metaphora, quæ conceptum et jam maturum foetum, ut maximè cupiat renitaturque, fieri tamen non potest quin enitatur, atque in lucem edat. Ita Sanctius noster, qui addit fortassis hanc similitudinem duci ab utribus vel follibus, qui sic vento nonnunquam distenduntur, ut levi interdum motu rumpantur. Qui autem loquacissimi sunt, et verbis aut rebus abundant, quæ aut effutiant leviter aut detinent superbè, folles dicuntur vento pleni, quorum ferrariis usus est. Quam similitudinem

Septuaginta versu sequenti adjiciunt) isti de utribus aut lagunculis musto plenis, dum sic vertunt: ἡ δὲ γαστήρ μου ὡσπερ ἀσπὸς γλεύκους ζέων δεδεμένος, ἢ ὡσπερ φουσητήρ χαλκίως ἐρήγῳ. *Venter autem meus sicut uter musto fervens ligatus, aut veluti follis ærarii diruptus.* Ubi duas conjungunt similitudines; quarum prima congruit vulgato, secunda eundem sensum amplificat. Follis enim fabri ferrarii nimio vento distentus dum nervosè constringitur crepat: non secus ac laguncula vel uter musto plenus, nisi respiraculum aliquod apertum habeat. Utraque aptissima est et proverbialis comparatio, quæ explicatur ingenium loquax et impotens silentii. Sunt enim nonnulli quos sic discruciant verba compressa et cogitationes vehementer inflatæ, ut dirumpant viscera: sicut mustum recens expressum à vindemiâ, nisi apertum sit orificium vasculi aut utris, per quod furor ille æstusque despumet et defervescat, dolia diffringit.

Ex hoc, opinor, loco orta sunt aliqua proverbialia in Scripturâ sacrâ, quæ studium vehemens loquendi significant, quod cum parturientis dolore ac nixu comparatur. Quale est illud Ecclesiastici, cap. 19, 11: *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis, et ex proximo versu illud ejusdem: Audisti verbum adversum proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.* Neque multum abest ab his verbis Eliu illud ibidem vers. 12: *Sagitta infixæ femori carnis, sic verbum in corde stulti.* Plura invenies quæ hinc sumuntur, aut huc alludunt. Vide quæ diximus supra cap. 4, vers. 2, ad illa verba: *Conceptum sermonem tenere quis poterit?*

Tropologicè S. Gregorius lib. 23 Moralium cap. 10, ex hoc loco infert non omittendam esse correptionem, etiamsi audientes nullam ex eâ utilitatem capiant. Plerumque enim contingit, ut hi qui è suggestu loquantur ad populum, et alii quibus proximum corripienti munus incumbit, liberâ voce vitia insectentur; si verò animadverterint se oratione suâ nihil proficere, sibi silentium imperent; quos sugillat Gregorius, ostendens quantum malum impendat eis, qui cum ratione injuncti sibi muneris teneantur malè agentes correptione retundere, verbis parcunt. Huc autem refert exemplum musti ab Eliu propositum, quod è prælo expressum dum decoquitur, dum fervet, si contineatur, facilè vasa vinaria dirumpit, ita ut vinum diffundatur; non secus, inquit, qui ex officio tenentur crimina objurgare, dum silent, tam sibi quàm aliis

maximum inferunt nocumentum. Confirmat porro idem hisce verbis Jeremiæ, cap. 20, 9: *Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius.* Ac si diceret: Cum nihil me proficere viderem sermonibus, decrevi silentium mihi indicere, et ultra non loqui. Verùm quid ex isto silentio passus sit propheta ostendit dum subdit: *Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens.* Veluti enim ignis in terræ visceribus conclusus terram concutit, et montes evertit, donec viâ vi factâ eluctetur, et ad superna loca emergat; non aliter depravatorum morum objurgatio si corde contumaceatur animum lædit, et reipublicæ officit. Vide hæc de re fusiùs S. Gregorium loco superius indicato.

VERS. 20. — LOQUAR, ET RESPIRABO (1) PAULULUM APERIAM LABIA MEA, ET RESPONDEBO. — VERS. 21. — NON ACCIPIAM PERSONAM VIRI (2), ET DEUM HOMINI NON ÆQUABO. — VERS. 22. — NESICIO ENIM QUAMDIU SUBSISTAM, ET SI POST

(1) Hebr.: *Et erit (vel, ut sit, respiratio mihi, i. e., recreabor. Lætum erit mihi, i. e., dilatabor; contrarium arctationi, cujus meminerat. דלל impersonaliter sumitur; unde דלל et דלל dilatio, quum vis ex angusto in latum spatium educitur; q. d.: Melius habebō. Laxius erit mihi.*

ET RESPONDEBO. Hebr.: *Et sermonem aggrediar; vel exordiar, ut דלל passim sumi diximus. (Synopsis.)*

(2) Liberè quæ sentio loquar, nec cujusquam reverentiâ impediatur quominus proloquar quod verum esse puto.

DEUM HOMINI, etc.; videtur proponderare totius disputationis suæ argumentum, et polliceri se probaturum hominem cum Deo conferri nullâ ratione posse, in quo peccasse Jobum Eliu existimabat, cum provocabat ad divinum judicium, et se cum Deo disputare velle asserebat. (Menochius.)

EGO NON ACCIPIAM PERSONAM VIRI (neque curabo quòd Job tanti principis munere functus sit). ET DEUM HOMINI NON ÆQUABO, id est, neque patiar ut Job homo cum sit, se Deo æquet, irreprehensibilem justitiam sibi arrogando. Septuaginta vertunt: *Mortalem non reverbor; Vatablus et recentiores Rabbin: Non blandiar cuiquam honorificis compellationibus, quasi dicat: Propter nullius majestatem aut dignitatem deviato à vero et æquo, idque ob timorem Dei judicis mei, qui fortè me jam rapiet ad tribunal suum. (Tirinus.)*

DEUM HOMINI NON ÆQUABO; vel non patiar ut Jobus sese Deo æquet. Æquare autem quodammodò Deo videbantur, cum innocentiam suam tueri, Deumque iniquitatis accusare, id quod Eliu in Jobo criminabatur, non prohiberent. Hebræus: *Hominem cognomine non appellabo.* Non dissimulabo veritatem; nescio quid sit ambagibus uti; quamlibet rem nomine suo nuncupabo. Septuaginta: *Erga mortalem non confundar.* Hominis seu timor seu verecundia nunquam eò me adiget, ut veritatem silentio premam. (Calmet.)

NON (*non nunc, sive modò, לן pro ל*), enallage non insolens. *Nequaquam, vel ne quæso.* Verumtamen *ne quæso* ACCIPIAM (vel *suscipiam, vel, suscipere cogar*) PERSONAM (vel *faciem, sive vultum*) VIRI, etc., i. e., cujusquam, q. d.: Absit à me ut cuiquam aduler, vel, ex favore et gratiâ cum illo agam, seposito merito causæ. *Neque, verò personæ cujusque hominis aliquid tribuam; neque verò cujusquam rationem habebō; ne accipiam, etc. Imperat sibi. (Synopsis.)*

DEUM HOMINI NON ÆQUABO. In Hebræo: *Hominem non agnominabo.* Sic et commate sequente. Sensus est: Non tribuam illi magnifica *ἐπιθετα agnomina* Non dicam: *Vir optime, vir sapientissime, vir admirande.* לן, ad, hic præpositio est. (Grotius.)

Je n'aurai aucun égard à la personne de l'homme,

MODICUM TOLLAT ME FACTOR MEUS (1). Vim verborum quasi pondus aliquod importabile sustinere non poterat Eliu : à quo sic premebatur angustè, ut videretur, si non verba ageret, animam acturus : ait igitur velle se loqui, ut laborantem spiritum aliquantulum laxet, et ab illo difficili atque molesto pondere seipsum exoneret ; antequàm autem id faciat, suam causam et studium commendat, dùm ait in hác disceptatione nihil sibi fore veritate potius, atque ita pro Deo constanter esse certaturum, ut nulla ipsum humana ratio aut personarum acceptio transversum actura sint à recto sinceroque judicio. *Non accipiam*, inquit, *personam viri*. Quem locum Septuaginta uberiori paraphrasi sic illustrent : Ἄνθρωπον γὰρ οὐ μὴ ἀισχυθῶ· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ βροτὸν οὐ μὴ ἐντραπῶ· εὐ γὰρ ἐπίσταμαι θαυμάσαι πρόσωπα· *Hominem enim non verebor : sed neque erga mortalem confundar : non enim novi admirari facies*. Loquar, inquit, ó Job, et sic loquar, ut veritatem dicam nullà personarum acceptione interposità, non respiciens ad dignitatem aut ad officium ; canos non revebor, dummodò veritatem, quam profiteor, tuear. Accipere enim personam familiarissimà phrasi sumitur pro abusu gratiæ hominum : quod vitium admittitur, dùm plus personæ quàm veritati meritisque tribuitur. Hoc igitur à se propulsat Eliu, gravi sollicitatione asserens se in nullius gratiam quidpiam à veritate alienum prolaturum.

DEUM HOMINI NON ÆQUABO. Quid est Deum homini æquare, nisi Deum homini assimilare, et ita hominem tractare ac si esset Deus, in quem nulla cadit aut cadere potest iniquitas ? Unde benè aliæ translationes habent : *Non mutato nomine loquar* ; ita Vatablus ; vel : *Hominem non cognominabo* ; ita Pagninus. Quid enim aliud est hominem cognominare, quàm tacitè suppresso nomine proprio nomen ei aliquod imponere honorificum ac præclarum ? Unde tantumdem est Eliu Jolyo dicere : *Hominem non cognominabo*, ac si dicat : propriis te nominibus appellabo, non fictiliis ; si justus eris, justum ; si peccator, peccatorem ; et ne expectes à me cognomen aliud, quàm proprium tuum erit nomen : non enim te Deum faciam cùm sis homo.

Sic certè justī in increpationibus ex zelo procedunt justitiæ, ut inflatus ille Eliu ex zelo arrogantix, dùm sic in vitia invehant, ut nullam respicientes hominis

et je n'égalerais point l'homme à Dieu. C'est-à-dire, je ne regarderai point si Job a été un très-grand prince ; je ne souffrirai point qu'étant un homme, il ose s'égalier à Dieu en s'attribuant témérairement une justice irrépréhensible. Et ce qui m'obligera d'en user ainsi, est la crainte de la justice de Dieu que j'envisage, comme étant peut-être sur le point d'aller paraître devant lui. (Sacy.)

(1) Hebræus longè aliter sonat : *Non novi cognomine res appellare. Statim me tollat Factor meus*. Dispeream, si novi simulare. Quamlibet rem non nisi nomine suo appellare scio. Si ambagibus utor, Deum ultorem sentiam. Septuaginta : *Non novi acceptionem facere personarum* ; ad litteram, *admirari facies. Alioquin et me tinea comedent.* (Calmet.)

NE SCIO QUAMDIU SUBSISTAM, etc. Ita verè loquor ac si proximè moriendum sit, et divino judicio sistendus sim. (Menochius.)

personam cognomen non imponant : non enim adulantur, nec crudelitatem justitiam dicunt, nec tenacitatem prudentiam, nec effusionem liberalitatem, ut faciunt mali, quorum proprium est nomina virtutum vitii imponere, ut S. Chrysostomus lib. 3, contra vituperatores vitæ monasticæ his verbis notat : *Homines periti et vitia et virtutes contrariis nominibus vocant : quippe Circensibus ludis et reliquis spectaculis jugiter interesse urbinitatem et facetias vocant ; divitiis affluere liberalitatem ; gloriam amare magnanimitatem ; arrogantiam, confidentiam ; prodigalitatem, clementiam ; injustitiam, fortitudinem. Virtutes quoque vitiorum nominibus nominant : nam pudicitiam rusticitatem vocant ; modestiam formidinem ; justitiam imbecillitatem ; contemptumque fastus et gloriæ servilis esse animi æstimantes ; et tandem malorum tolerantiam ignaviam et infirmitatem*. Quod etiam elegantibus verbis prosecutus est S. Basilius, hom. 15, ex variis in Psalmos : *Multi sunt, inquit, qui pro bonis pravas comprobant actiones, et vitia virtutibus vicinis honestare contendunt : nam scurrilia loquentem ut bonum ac lepidum ; surpiloquum verò politicum ; amarulentum et iracundum nequissimum contemendum prædicant ; parcum verò ac nimis liberalem ut sobrium dispensatorem commendant ; prodigum quoque ut liberalem ; libidinosum verò et lascivum et voluptuarium animi solutioris virum : utque semel dicam, vitium omne palliant adumbratà nomenclaturà è vicino subjectæ virtutis : unde reos æternæ damnationis ob ea quæ approbant sese constituunt*. Tremenda hæc postrema Sancti verba ; quorum quid simile hic Eliu se timere significat, si ad aliorum gratiam et non ex veritate loqueretur : *Nescio enim, inquit, quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus*. Quasi diceret, interprete Lyrano : Vera loquar ; quia aliàs pro istà taciturnitate condemnabor.

Huc pertinet illa Sapientis admonitio Eccli. 4, 24 : *Pro animà tuà ne confundaris dicere verum*, Quod Jansenius ibi dupliciter exponit : *Pro vità tuâ corporali, vel pro tuâ vità spirituali*. Priori modo sensus est : pro vità tuâ temporali defendendà à dicendâ veritate ne desistas, hoc est, ne taceas veritatem, ut vitam tuam temporalem tuearis : si tibi unum è duobus periculis subeundum sit, aut amittendæ vitæ, aut occultandæ veritatis ; illud prius subeas, non hoc posterius : æquum enim est ut veritatem habeas vel vità ipsà cariorem. Posteriori modo sensus est : Pro tuâ conscientia à peccato liberandâ verum dicere ne formides, hoc est, ut conscientia tuæ consulas magnà cum libertate verum loquere : si tacendo incurras culpam, cave ne taceas : nullus te pudor, nullus timor ad hanc ignavam taciturnitatem cum salutis tuæ periculo impellat. Et paulò post subdit Ecclesiasticus, cap. 4, 27 : *Ne reverearis proximum tuum in casu suo, ne retineas verbum in tempore salutis*. Hoc est, ne propter intempestivum pudorem aut timorem desinas corripere proximum tuum, quem vides in peccatum miserè corruisse, et speras in priorem statum per tuam correptionem erigendum.

Septuaginta Interpretes sic reddunt ultimum hemi-

stichium : *Et δὲ μὴ καὶ ἐμὲ σήρας ἴδοιται.* *Alioquin et me tinea edent.* Quod supplicii genus Jobi calamitati non absimile videtur. Tinea enim metaphoricè accepta commodum significatum habet cujusvis vexationis vel cruciatûs, quo homo infestatur atque consumitur. Ratio hæc sanè gravissima est, quæque homines maximè à peccando perversoque judicio detertere debet, quia incertum est, quando ex hâc vitâ hominibus excedendum sit; certum verò post mortem futurum esse judicium. Ac tandem posse fieri, ut statim atque suam disputationem absolverit, ipsum tol-

CAPUT XXXIII.

1. Audi igitur, Job, eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta.

2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3. Simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur.

4. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5. Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste.

6. Ecce, et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum.

7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis.

8. Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audi vi;

9. Mundus sum ego, et absque delicto; immaculatus, et non est iniquitas in me.

10. Quia querelas in me reperit, ideò arbitratus est me inimicum sibi.

11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.

12. Hoc est ergo, in quo non es justificatus : respondebo tibi, quia major sit Deus homine.

13. Adversus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi?

14. Semel loquitur Deus, et secundò id ipsum non repetit.

15. Per somnium in visione nocturnâ, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo,

16. Tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplinâ,

17. Ut avertat hominem ab his quæ facit, et liberet eum de superbiâ;

18. Eruens animam ejus à corruptione; et vitam illius, ut non transeat in gladium.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa ejus marcescere facit.

lat è vivis ille à quo creatus est, et ad judicium avocet, ubi judicetur reus acceptæ personæ aut corrupti judicii. Vitæ itaque incertitudo et mors, quæ semper ante oculos oberrat, perpetuò nos admonet, ne quid audeamus cujus à nobis severus et incorruptus judex exigat pœnas. Addit S. Thomas timuisse Eliu ne satis à Deo concederetur spatii, ut acceptæ personæ aut injusti judicii crimen pœnitendo purgaret : et notat in hoc Eliu cum Jobo concordasse, quòd retributio peccatorum esset post mortem : aliàs enim propter mortis vicinitatem frustrâ videretur timuisse Deum offendere.

CHAPITRE XXXIII.

1. Ecoutez donc, Job, mes paroles, et soyez attentif à tous mes discours.

2. J'ai ouvert ma bouche, afin que ma langue vous fasse entendre distinctement les paroles qu'elle aura formées.

3. Mes discours sortiront de la simplicité de mon cœur, et mes lèvres ne prononceront que la pure vérité.

4. *Ces promesses ne doivent point vous surprendre, puisque c'est l'esprit de Dieu qui m'a créé, et que c'est le souffle du Tout-Puissant qui m'a donné la vie.*

5. Répondez-moi donc, si vous pouvez, et opposez vos raisons aux miennes. *Vous devez le faire avec une entière liberté.*

6. Car Dieu est mon créateur, comme il est le vôtre, et j'ai été formé de la même boue que vous l'avez été :

7. De sorte que vous ne verrez rien de merveilleux en moi qui vous épouvante, et vous n'y trouverez pas non plus une éloquence qui vous accable.

8. Vous avez dit devant moi, et je vous ai entendu lorsque vous prononciez ces paroles :

9. Je suis pur et sans péché; je suis sans tache, et il n'y a point d'iniquité en moi :

10. Mais parce que Dieu a trouvé contre moi de vains sujets de plaintes, et des prétextes de me tourmenter, c'est pourquoi il m'a regardé comme son ennemi, et m'a traité comme tel.

11. Il a mis mes pieds dans les ceps, pour s'assurer de ma personne; et il a ensuite observé et examiné toutes mes démarches, pour trouver des crimes où il n'y avait pas ombre de péché.

12. C'est donc en cela même que vous avez montré que vous n'êtes pas juste, que vous vous plaignez de Dieu comme d'un tyran qui cherche à vous accabler, sans que vous l'ayez mérité. Or, pour confondre un langage si impie, je vous répondrai seulement que Dieu est plus grand que l'homme; et que les raisons de sa conduite, toujours juste et toujours sainte, sont un secret qui est impénétrable à l'esprit de l'homme, et que Dieu n'est point obligé de lui découvrir.

13. Disputerez-vous donc contre lui, parce qu'il n'a pas répondu à toutes vos paroles, et qu'il ne vous a pas rendu compte de la conduite qu'il tient sur vous?

14. Dieu ne parle qu'une fois, et il ne répète point ce qu'il a dit, parce qu'étant toujours le même, ses paroles subsistent toujours.

15. Il parle pendant les songes, dans les visions de la nuit, lorsque les hommes sont accablés de sommeil, et qu'ils dorment dans leur lit.

16. Alors Dieu leur ouvre l'oreille; il les avertit, il les instruit de ce qu'ils doivent savoir, et il grave profondément dans leur mémoire les leçons qu'il leur donne, afin qu'ils les retiennent.

17. Or il en use ainsi pour détourner l'homme du mal qu'il fait, et pour le délivrer de l'orgueil qui lui est si naturel.

18. Pour tirer son âme de la corruption où elle tend, et pour sauver sa vie de l'épée qui le menace.

19. Il lui parle encore lorsqu'il le châtie par la douleur qu'il lui fait souffrir dans son lit, et lorsqu'il

20. Abominabilis ei fit in vitâ suâ panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus; et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, et vita illius mortiferis.

23. Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de milibus, ut annuntiet hominis æquitatem;

24. Miserebitur ejus, et dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem; inveni in quo ei propitius.

25. Consumpta est caro ejus à suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26. Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit; et videbit faciem ejus in jubilo, et reddet homini justitiam suam.

27. Respiciet homines, et dicet: Peccavi, et verè deliqui; et, ut eram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29. Ecce hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos;

30. Ut revocet animas eorum à corruptione, et illuminet luce viventium.

31. Attende, Job, et audi me: et tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere; volo enim te apparere justum.

33. Quòd si non habes, audi me; tace, et docebo te sapientiam

fait sécher tous ses os par les maux qu'il lui envoie.

20. Dans cet état, ou Dieu le réduit, le pain, qu'il mangeait avec plaisir durant sa santé, devient pour lui une chose abominable; et la nourriture qu'il trouvait auparavant délicieuse devient l'aversion de son âme.

21. Toute sa chair se consume; et ses os, qui étoient couverts, paraissent nus.

22. Ainsi il se voit près de la corruption du tombeau, et sa vie est menacée d'une mort prochaine.

23. Mais si cet homme instruit par ces châtimens rentre en lui-même, et si l'ange choisi entre mille pour avoir soin de lui parle pour lui, et qu'il annonce au Seigneur l'équité de cet homme, et qu'il lui rende témoignage de la vérité de sa pénitence et de la sincérité de sa conversion,

24. Alors Dieu aura compassion de lui, et il dira à ses ministres: Délivrez-le des maux dont il est accablé, afin qu'il ne descende point au tombeau; j'ai trouvé dans son repentir lieu de lui faire grâce.

25. Sa chair est consumée par les maux qui sont la peine de ses péchés; et ma justice est satisfaite par sa pénitence. Je consens donc maintenant qu'il retourne aux jours de sa jeunesse, qu'il recouvre sa santé, ses biens et sa gloire.

26. En même temps, l'ange qui avait parlé en sa faveur lui inspirera de recourir à Dieu; et lui, profitant de cette inspiration salutaire, priera Dieu de lui pardonner: et Dieu lui sera favorable; il verra avec un ravissement de joie sa face exempte de cette colère qui la lui rendait si terrible; et Dieu justifiera de nouveau cet homme, qui, de son côté, justifiera aussi Dieu dans la conduite qu'il a tenue sur lui.

27. Car bien loin de se dire innocent, et d'accuser comme vous faites, la justice divine de l'avoir puni sans qu'il l'eût mérité, en regardant les autres hommes, il leur dira: J'ai péché, j'ai vraiment offensé Dieu, et je n'ai point été châtié comme je le méritais.

28. Et parce qu'il a ainsi confessé humblement son péché, Dieu a délivré son âme, afin qu'elle ne tombât point dans la mort, et qu'en vivant, elle jouit de la lumière.

29. Or, Dieu fait toutes ces choses deux ou trois fois en chacun des hommes,

30. Pour rappeler leurs âmes de la corruption de la mort, et pour les éclairer de la lumière des vivants: et il les a opérés en vous, ô Job. Quel usage en avez-vous fait? quel avantage en avez-vous tiré?

31. Job, soyez donc maintenant attentif, et écoutez moi; soyez dans le silence pendant que je parle, et ayez soin de profiter de ce que je dis.

32. Que si néanmoins vous avez quelque chose à dire contre des vérités si puissantes, et qui vous condamnent si clairement, répondez-moi, parlez hardiment, car je veux bien vous donner lieu de vous justifier.

33. Que si, au contraire, vous n'avez rien à répondre, écoutez-moi; demeurez dans le silence: et je vous enseignerai la sagesse.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — AUDI Igitur (1), JOB, ELOQUIA MEA, ET OMNES SERMONES MEOS AUSCULTA: — VERS. 2. — ECCE APERUI OS MEUM; LOQUATUR LINGUA MEA IN FAUCIBUS MEIS (2): — VERS. 3. — SIMPLICI CORDE

(1) Hebr.: *Et sanè (et certè, et quidem, igitur, verum enimverò) AUDI.*

Job: Proximè loquēbatur in tres socios, nunc ad ipsum Jobum.

OMNES SERMONES, etc. q. d.: Nihil otiosi dicturus sum. (Synopsis.)

(2) Hebr.: *Loquitur lingua mea in palato meo, in ore meo; gestum et habitum loquentis exprimit. Nam qui loquitur, linguam intra palatum movet, dum loquitur. Sensus est: Loqui j: ut aggredior, sermonem instituo. Stuhlmann hujus verbi sensum, ex receptâ legendi ratione, absonum p. mutandum censet*

MEO SERMONES MEI, ET SENTENTIAM PURAM LABIA

in לָא, pro דְּבַרָּה verò legendum דְּבַקָּה, ut sensus priori planè contrarius prodeat: *En, os meum aperire nolui, palato lingua adhæsit (Ich mochte meinen Mund nicht öffnen, und still am Gaumen lag die Zunge).* Quid tamen absoni insit lectionis vulgaræ sensui, equidem non video. Cæterum lectionis à Stuhlmanno propositæ in codicibus ac versionibus antiquis nec vola nec vestigium apparet. (Rosenmuller.)

ECCE, וְהִנֵּה נֹא, ecce nunc, vel quæso, vel ecce age; וְהִנֵּה interjectio est animi affectum significans.

APERUI (vel aperiam, vel aperio, præter. fut. vel præter.) OS MEUM, ad loquendum. Stulti os semper patulum habent, et nunquam non temerè verba effundunt; sapientes autem non nisi opportunè et cum sapientiâ os aperiunt, q. d.: Audi me non te-

MEA LOQUENTUR (4). Disponit artificiosè Jobum Eliu ut æquo animo et sine offensione audiat, quasi dicturus sit eximium aliquid et attentionè benevolâ non indignum : Audi, inquit, ô Jobe, sermones meos, et sententiarum pondere fecunda verba diligenter expende, ne ea quæ ad tuam emendationem et salutem à me proferuntur, tuâ oscitantia aut incuriâ sine pro-

merè neque inconsideratè verba facturum. *Os aperire* dicuntur apud Hebræos, qui instituunt sermonem serium et de re gravi; vel, cum *παρόρησις* de rebus magnis loquar. Hoc enim importat phrasis, *os aperire*, Psal. 78, 2, Prov. 24, 7, Matth. 5, 2, et 13, 35.

LOQUATUR, etc. Hebr. : *Locuta est* (vel *loquetur*, vel *loquitur lingua mea in palato meo*. Palatum hic latè sumitur, pro toto ore : vel hoc dicit, quia intra palatum lingua movetur. *Sub palato meo*, palatum oris celum. *Cum*, vel *unâ cum*, *palato meo*, ut ita duo loquelæ instrumenta notentur, q. d. : Disertis verbis, distinctè et enucleatè, loquar; id fit quando facilè lingua adigitur ad palatum; quod blæsi præstare nequeunt. *In gutture meo*, *in faucibus meis*, *in ore meo*. Gestum et habitum loquentis exprimit. (Synopsis.)

(4) Genuinam, sinceram. Hebræus : *Labia mea scientiam puram loquentur*. Latinæ quædam editiones ferunt : *Scientiam puram*. (Calmet.)

SIMPLICI CORDE, Hebraicè : *Rectitudo cordis mei eloquia*, vel *verba*, vel *dicta mea*, sub. *sunt*, vel *erunt*, i. e. : Veritatem loquar; *recta sunt verba oris mei*; *mea mens recta dictabit verba*; *verbaque mea proficiscuntur ex corde sincero*; loquar sinè illo fudo id quod animus meus rectum judicat; *rectum animum meum sermones mei loquentur*; *rectam sententiam cordis mei sermones mei proferent*.

ET SENTENTIAM (vel *scientiam*) PURAM LABIA MEA LOQUENTUR, i. e., puram veritatem. Hebr. : *Et sententiam laborum meorum clarè eloquentur*; et *labia mea sententiam proferentia* (Heb. *scientia laborum meorum*, hypallage, qualis Job. 15, 20) *loquentur pura*, i. e., sententias veras et sanctas; Heb., *purum*; errallage numeri. *Et gratus*, vel *acceptus*, *est sermo laborum meorum*; *Et scientia*, seu *sententia* (seu peritia, i. e., eloquentia) *laborum meorum purum* (sub. *verbum*) *locuta sunt*, i. e., loquuntur, pro, loquentur; Latinè, *loquitur*; sed verbum cum posteriori substantivo Hebraicè convenit, ut Job. 32, 7, et 15, 20, et 19, 15, q. d. : Meis labiis loquar *purum*, i. e., planum et perspicuum, à fudo alicum, sincerum, et ab omni scoriâ doli aut mendacii purgatum. Non ero aliis similis, qui mendaciis tecum egerunt et fucatis verbis, quicquid in buccam venerat effutientes. Interim boni doctoris officium docet, quod est, non nisi diù meditata et explorata et sincera loqui. Attentionem etiam et benevolentiam sibi conciliet ab animi affectu et sinceritate ipsius. Et sanè simplex est veritatis oratio. Significat se minimè dicendi peritiâ commendatarum falsa et prava. *לשון* nomen adverbialiter ponitur. *Et sententiam labia mea clarè explicant*; amici autem Jobi generalibus et dubiæ applicationis sententiis se et mentem suam involverant, figuris ac parabolis omnia oppleverant. Hinc controversia tam lentè hactenus processit, et Jobo ad evagandum occasio data, etc. *Labia mea id quod sciunt purè loquuntur*. Heb. *purum*, Sic, *vespertinus agebat*. (Synopsis.)

Hebraicè : *Rectitudo cordis mei dicta mea erunt*, quod rectum judicavit animus, rectam sententiam animi sermones mei exponent. *Et scientiam labia mea purè eloquentur*; quæ ut recta et vera cognita habeo, ea sincerè et clarè eloquar, nihil alieni admiscens, sola ea quæ ad rem faciunt, afferam. Hieronymus : *Et sapientiam puram labia mea loquentur*. Sensum si spectes, non malè; sed non sunt, ut jam Schultens monuit, jungenda *לשון* *דעת*, quum generis diversitas atque ordo verborum repugnent. *דעת* absolutè ponitur, et *לשון* usu adverbiali. (Rosenmuller.)

fectu ullo tibi abeant : ecce jam cœpi ex rationis iudicio, urgente veritatis zelo, non passione aliqua vanitatis impellente, aperire ad loquendum os meum : jam ad loquendum laxavi linguam oris mei, quam hactenus silentio constrictam tenui, donec vos loqueremini. Quid autem per apertionem oris significetur passim in Scripturis habes superius cap. 5, vers. 1, fusiùs explicatum. In faucibus verò loqui est silenter dicere, et non clamoribus vociferari. Cæterùm, inquit, mi Jobe, quò tibi ampliùs proficiant et efficaciùs præstent remedium verba mea, hoc tibi jam ante protestor, non in duplicitate animi aut fraudulentia verborum acturum me tecum, sed in simplicitate cordis et verborum rectitudine, q. d. : Verum quidem est me loqui linguâ, et palato verba mea proferre; sed tamen sermones mei sunt rectitudo cordis mei, nec ex ore meo quidquam nisi verum et rectum audies. En quod proficitur Eliu ut audiatur, se nimirum non simulatè et more hominis duplicis locuturum, sed prout res cognoverit, et sibi illæ fuerint revelatæ, illas sineerè et ingenuè prolaturum.

VERS. 4.—SPIRITUS DEI FECIT ME, ET SPIRACULUM OMNIPOTENTIS VIVIFICAVIT ME (1). Alludit ad primi hominis

(1) Ambo ex æquo disputabimus; ego enim et tu homines sumus; ambo pariter obnoxii peccato et infirmitati; auctoritas mea te non terret; nec erit tibi querendi locus, te opprimi, atque à parandâ defensione prohiberi, quòd pondere majestatis Omnipotentis opprimaris. Septuaginta : *Spiritus divinus est qui me fecit*; *spiratio autem Omnipotentis est quæ me docet*. (Calmet.)

Non est, Job, quòd disputationem hanc et congressum dedigneris; nec major homine, nec ego minor sum. Pares sumus, cum eundem nostrum auctorem agnoscamus, et ex eadem materiâ conditi sumus, etc. (Menochius.)

SPIRITUS DEI, seu Deus qui est spiritus, creavit me. ET SPIRACULUM, id est, anima, quæ Genes. 2 vocatur *spiraculum vitæ*, quasi dicat : Ab eodem auctore processimus, et simili modo conditi sumus; quare non est cur me vel mea dicta contempnas.

(Tirinus.)

SPIRITUS DEI FECIT ME, condidit, sicut et te, vis illa Dei alma quæ omnia creavit, et continet ac conservat, etc.

ET SPIRACULUM (vel, *halitus*, seu *afflatus Omnipotentis significat*; hanc mihi vitam concedit et conservat. Alludit ad Gen. 2, 7. Quidam hæc referunt ad sapientiæ inspirationem ex Spiritu sancto, quasi ex eo auctoritatem sibi velit conciliare. Prolepsis est, q. d. : Non est quòd putes doctrinam sanctam à me non posse proficisci; Spiritus enim sanctus, qui animam rationalem mihi indidit, potest me non minùs quàm te aut alium quemvis cognitione veritatis illuminare. Verùm ad creationem respici tum verba ipsa, tum vers. 6, docent. Sed quid ex hiis concludit? 1° Se Deo, ut Creatori, hoc debere; 2° se non debere à Jobo contempni, eodem auctore factum, et pari conditione in hoc, et suas etiam actiones à Deo gubernari; 3° Jobum secum faciliùs quàm cum Deo tremendo, ut optabat, hæc de re posse colloqui, q. d. : Sum creatura, ut tu, proinde ex æquo mecum agere potes; nihil meâ presentia terreberis. Pertinent hæc ad id quod Job optabat 9, 34, et 15, 20, etc. Ex hoc loco quidam Trinitatem colligunt, nec malè. Nam nominatur hic *Deus Omnipotens*, et *sufficiens*, et *Spiritus Dei*. Sed id subtilius est, et prior sensus simpliciior. *רוח* et *שםיהוה* pro synonymis reperiri videas, sicut et *אל* *Deus* et *רוח* *Omnipotens* pro eodem passim sumuntur. Sensus

formationem, quem finxit Dominus de limo terræ, et *inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ*, Gen. 2, 7, id est, animam. Videtur autem Eliu hoc præmittere, ne contemnatur ejus ætas, quasi innuat facile esse Deo qui condidit hominem sapientiam juniori ætati suggerere atque inspirare. Videtur etiam cohærens sensus, si verba illa, *Spiritus Dei fecit me*, ad creationem, *spiraculum Omnipotentis*, ad vitalem quamdam motionem pertineant; quasi Deus illum ad disceptandum impellat. Quamobrem, inquit, minimè tibi mirum videatur, si ego mihi videar aliquid posse adferre auditu dignum coram vobis ætate senioribus: nimirum Spiritus ille omnium artifex, qui Deus est et creator omnium, me fecit hominem rationis participem ad imaginem et similitudinem suam; et inspiratio Omnipotentis Dei mihi vitam contulit per creationem infundendo corpori meo animam præditam ratione, quæ mihi vitæ principium existit.

Anima enim humana cum sit spiritus à materiâ non educitur, nec alio modo quàm ex nihilo produci potest et per creationem: quæ cum postulet infinitam vim in agente, solius divinæ potentiæ est, non angelicæ, multò minùs humanæ, ut subtiles et accuratæ scholæ theologorum nos monent. Quamobrem hoc loco scitè *spiraculum Omnipotentis* nuncupatur, cujus est expressa quædam effigies, quantum illa interminata vis ac natura omni cogitatione major hoc restricto et exiguo in opere repræsentari potest. Ex illo fonte lucis prodiit hic purus radius et candor lucis æternæ. Tanti Patris hæc aurea est proles, de Numinis prosapia, cœli hæres divina, de quâ loquens Nazianzenus, orat. 1, heroico stylo more suo ita prædicat: *Ἐκ Θεοῦ θεῖα καὶ τῆς ἀνοθεῖς εὐγενεῖας μετέχουσα*. Ex Deo divina supernæque nobilitatis particeps; in eâ est imago divinitatis, in eâ similitudo. Imago ad naturam spectat, similitudo ad divinos mores. Est enim in humanâ animâ trias quædam cum unitate copulata, in quâ fit illa admiranda divinæ mentis expressio: et licet unius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, intellectum, voluntatem et memoriam, in quibus noster interior homo Numinis imaginem mirabiliter gerit: unde ex illis quasi excellentioribus animæ dignitatibus jubemur diligere conditorem, ut in quantum intelligitur diligatur, et quantum diligitur semper in memoriâ habeatur; et idèd justè mihi videtur dictum, interiori hominem imaginem esse Dei. Similitudo autem, ut aiebam, in divinis moribus elucet, in bonitate, in sanctimoniâ, in gratiâ, in virtutum illustrium apparatu, in reliquis dotibus ac sancti Spiritûs donis, quibus Deo parenti suo similis efficitur. Postquàm ergo, inquit Eliu, talem Deus me creavit, nihil mirum si etiam ego quædam possim auditu digna ex Dei omnipotentis inspiratione sive naturali, sive gratuitâ proferre.

loci est: Nam et me Deus Spiritu suo condidit, et vitam tribuit mihi. At aliud est: *Fecit me*; aliud, *vivificavit me*; aliud enim est, *figere ex luto*; aliud, *inspirare spiraculum vitæ*. Illud est, *facere*; hoc, factum *vivificare*; et ita distinguuntur Job. 10, 9, 12.

(Synopsis.)

VERS 5.—SI POTES, RESPONDE MIHI (1), ET ADVERSUS FACIEM MEAM CONSISTE.—Provocat Eliu Jobum ad singulare certamen iis verbis utens quæ ardentem ætatem indicant, militis scilicet recenter in arma venientis, qui maximarum rerum amplâ cogitatione intumescit: Age, inquit, mi Jobe, tu ipse mecum certamen rationabilis disputationis aggredere, ut iis, quæ à me contra te objicienda sunt, si possis, respondeas, eaque congruis rationibus dissolvas: descende mecum in arenam, pedemque mecum conferto, et ex adverso contra faciem meam te opponito, ut experiaris utrùm impetum verborum et argumentorum meorum valeas sustinere.

Ille dicendi modus, *Si potes, responde mihi*, etc., nescio quid elationis portendit, quasi Jobum Eliu præ se despiciat et contemnat, id quod S. Gregorius lib. 23 Moralium, cap. 9, benè annotavit: *Ecce*, inquit, *dum narrat ordinem veræ conditionis, in fastum subito superbæ elationis erumpit*; cujus rei rationem paulò antè, cap. 7, dederat dicens: *Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre quod docent, et recta quæ sapiunt rectè ministrare non possint: in verbis enim eorum proditur, quòd cum docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere, eosque quos docent, ut longè infra se positos, velut in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed viâ dominando dignantur. At contra, vera doctrina tantò vehementiùs hoc elationis vitium per cogitationem fugit, quantò ardentius verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Humilitatem namque magistræ omniumque matrem virtutum et loquendo dicere et vivendo conantur ostendere, ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quàm sermonibus eloquantur. Hinc Paulus ait, 1 Thess. 2, 7: Facti sumus parvuli in medio vestrum. Ubi ostendit quodnam sit officium boni doctoris, ut nimirum diligenter se intueatur antequàm os aperiat. Quia illi, quibus non satis sua fragilitas cognita est, proximorum commiseratione non tanguntur; cùmque volent eos qui peccârunt redarguere, eâ violentiâ et impetu procedent, ut miseros erroneos potiùs à viâ longiùs abducant, quàm in ipsam reducant: cùmque consolandum erit, nullâ ejus rei facultate præditi erunt: si docendum sit, cum fastidio eo munere fungentur. Ut ergo ritè alios doceamus, ante*

(1) Hebr.: *Redde mihi*, השׁיב לי, pro השׁיב לי. Facio tibi potestatem ad singula argumenta respondendi. Æqua erit disputatio: non tibi os præcludam, ut socii; aut, ut Deus, te terrebo. Significat sua argumenta invicta fore. *Si poteris respondere mihi*.

ET ADVERSUS FACIEM, etc. Hebr.: *Dispone* (sub verba tua et rationes, ut Job. 32, 14) *coram me consiste*, ערכה transitivè exponitur. Potest et intransitivè sumi: *Instrue*, tete. *Apra te coram me, assiste*, dirige contra me (vel, in faciem meam pedem fige, vel, siste te). Directè in os mihi contradicas, firmoque contra me, ut adversarium, stes talo, constanterque tuam agas causam. *Consiste*, velut in acie, stationem tuam viriliter tuens contra me. Confer. Psalm. 2, 2. Metaphora à re militari. *Et acie directâ mecum congregere, ac fortiter obtine gradum tuum, mecumque congressus consiste, et præpara te, et sta coram me, dissere coram me, resiste.* (Synopsis.)

omnia nostras ipsi infirmitates cognoscamus oportet; quibus cognitis, ad modestiam et mansuetudinem adducamur, quò spiritu leni et mansueto peccantes corripere et ignorantibus instruere valeamus. Qui enim miserias suas non cognoscit nullà commiseratione ducitur, quâ se ad alterius tristitiam componat ipsique respondeat. Si igitur volumus consolari miseris afflictos, sciamus quid sit miserum esse, non ignari simus illius conditionis; afflictione et tristitiâ tangamur, eò ut consolemur nos unâ cum iis qui tristes sunt, et ad ipsos nos accommodare possimus. Hinc Eliu ut facilius id quod intendit, Jobo persuadeat, ipsi se in omnibus quoad fieri potest assimilare non dubitat dicens:

VERS. 6.—ECCE ET ME SICUT ET TE FECIT DEUS (1);
ET DE EODEM LUTO EGO QUOQUE FORMATUS SUM.—
VERS. 7.—VERUMTAMEN MIRACULUM MEUM NON TE TER-

(1) Hebræus: *Ecce ego, sicut tu coram Deo. Vel potius: Idem sum, quod tu, coram Deo. Conditi utriusque par est. Cupiebas actionem tibi dari cum homine, ut causam tuam tuereris, in promptu est homo. Aliter: Paratus sum tibi respondere, et pro causâ ac iustitiâ Dei pugnare.* (Calmet.)

Hebr. *Secundum os tuum, sunt qui explicit sicut dixisti, et לאל i. q. בעבוד אל, pro Deo, ad ejus causam tuendam, ut verborum לאל כפיך לאל—פז hic sensus: en habes, quod postulabas, Deum tecum depositâ suâ majestate congregentem; age, finge tibi me Deum esse, ejus causam agam; tecum, ut cum Deo, sed jam liberè et intrepidè congregere. Verùm alteri hemistichio magis congruit, ut כפיך intelligamus secundum rationem, proportionem, modulum tuum, quomodò כפי sæpiùs usurpatur, veluti Exod. 16, 21; Num. 6, 21, 7, 5. לאל verò Deo, scilicet erga Deum significat. Ego, inquit, Dei respectu, planissimè tibi sum par. Vel potest ל dominii esse ac possidentis, ut supra 12, 16. Ps. 63, 12, 13, ut sit: utriusque à Deo pari ratione conditi sumus; pares ergo origine, pares erimus in certamine. Hunc genuinum sensum esse arguit, ut diximus, hemistichium alterum: *è luto formatus sum et ego.* Respicitur prima hominis formatio, ut ea Genes. 2, 7, describitur. פקק convenit cum arabico, quod quùm propriè cum digitis comprimere et vellicare denotet, transfertur ad rem pistoriam et figulinam, notatque *massam divellere compressis digitis* ad formandos panes vel vasa figulina. Comparatur Deus figulo aut plasmatori massam manibus tenenti, et compressione digitorum eam conceptenti in frustulâ ut inde velvas vel plasma aliquod effingat. Plura vid. in A. SCHULTENS *Orig. Hebr.* lib. 1, cap. 2, p. 2, § 41, p. 201, edit. 1761. Syrus *effictus sum* vertit. Nec malè Chaldaeus: *אתלשית, excisus, sive resectus sum*, metaphorâ desumptâ à figulo, qui è luto vas ficturus solet è massâ luti particulam aliquam excidere et assumere, ex quâ vas fingat: sic Deus è luti et limi massâ particulam velut decidit et assumpsit, unde hominem formaret. (Rosenmuller.)*

ECCE ET ME SICUT ET TE FECIT DEUS; in Hebræo, *Ecce ego secundum os tuum Deo*: id est, ita ut tu ipse postulaveras supra, cap. 13, loquar pro Deo, sed vera. (Grotius.)

Voici, je me présente pour tenir le parti de Dieu, et je suis tel que vous l'avez désiré: car j'ai été aussi bien que vous pris de l'argile. Job, dans le neuvième chapitre, avait paru désirer que quelqu'un se mit entre Dieu et lui, afin que l'inégalité infinie de la majesté divine et de la créature ne lui ôtât pas la liberté de répondre. *Car je n'ai point à faire à un homme semblable à moi, à qui je puisse dire: Allons ensemble devant*

REAT (1), ET ELOQUENTIA MEA NON SIT TIBI GRAVIS. Inducit Eliu creationis mentionem parem, sed disparem sapientiam et eloquentiam, ne Jobus juniorem ex ætate, sed ex collato sapientiæ dono censcat, judicetque non dignum modò cum quo deceret, sed tantò sapienterem, ut ad ineundum cum eo certamen animum roborare opus sit. Ac si dicat: Non est, ô Jobe, quòd recuses disputare tecum, quasi cum impari et indigno quocum agas, quemadmodum solent nonnunquam seniores superbè contemnere juniores etiam rationalia loquentes: ecce enim unus idemque Deus omnipotens, qui ambos nos fecit secundum animam ad

le juge. Aucun médiateur ne se met entre nous pour nous accorder et pour nous unir, en étendant ses mains sur tous les deux. C'est à cela que se rapporte le discours d'Eliu: Je me souviens, dit-il, que vous avez souhaité de pouvoir plaider votre cause devant un homme égal à vous, qui vous écoutât et qui vous répondit, parce que vous prétendiez que la majesté de Dieu étouffait vos raisons, et vous ôtait la parole; car dans l'état où je suis, disiez-vous, je ne suis pas à moi. Vous voilà content. Je suis formé de la même argile que vous, je n'ai rien au-dessus de vous, que l'avantage de la bonne cause que je soutiens. Je m'offre à vous pour écouter tout ce qui vous paraîtra capable de vous justifier, et pour y répondre de la part de Dieu. (Duguet.)

(1) Admirabilis eloquentia mea, et res admirabiles, quas dicturus sum. (Menochius.)

MIRACULUM MEUM. Id est, mira et stupenda quæ dicam. (Tirinus.)

MIRACULUM MEUM NON TE TERREAT, ET ELOQUENTIA MEA, etc. Nihil in me prodigiosum invenies, quo terrearis, etc. Hebræus: *Fornido mea non terreat te; et manus mea super te non erit gravis.* Spectat Eliu verba Jobi, 9, 34: *Auferat à me Deus virgam suam, et pavor ejus non me terreat.* (Calmet.)

Hebr. *Ecce terror meus te non consternabit, te meâ majestate ac potentiâ non opprimam, ut Jobus supra 13, 21, à Deo petierat. In altero hemistichio vocem ומכפי interpretum plures usurpatam volunt pro ומכפי ut נ sit prostheticum, sicut supra 31, 22. ארדע brachium meum, pro ורעי, et vertendum sit: nec manus mea tibi gravis erit. Ita Alexandrinus: *ὁδὲ ἡ χεὶρ μου βαρεῖα ἔσται ἐπὶ σοί* Respici volunt Jobi verba, quæ ipso illo, quem modò memoravimus loço 13, 21, prius hemistichium constituunt: כפיך אכיך pro כפיך manum tuam à me summove. Verum אכיך pro כפיך positum esse, mera est eaque parum verisimilis conjectura. Rectè autem Schultens jam in *Animadvers.* anno 1708. edit. monuit de arabico *clitellas imposuit*, unde *clitellæ, sarcinæ.* Hinc credibile est hebræum אכיך cognatam notionem *oneris molestiæ* obtinere. Certè ea significatio optimè quadrat Proverb. 16, 26, ubi verba אכיך עלך פידך כי commo-dissimè sic vertuntur: *molestiam creant illi ipsius dicta.* Concinit Chaldaeus, qui h. l. אכפי interpretatur כרני *onus meum.* Igitur sensus hic erit: *onus meum, id est, à me profectum, onus quod tibi imponam non tale erit, ut eo graveris; rationes, quibus tecum agam, non erunt tibi onerosæ, non te oppriment.* Significat, se suâ magnitudine ac potentiâ non fore illi tremendum et gravem, velut Deum, ut non liberè audeat quicquid voluerit contra dicere, si possit. Hieronymus: *Verum eloquentia mea non erit tibi gravis.* Videtur אכפי pro geminâ voce כפי et פי os, pro eloquentiâ accepisse. (Rosenmuller.)*

ET ELOQUENTIA MEA NON TIBI SIT GRAVIS. In Hebræo: *Manus mea non erit gravis apud te.* Sic et Græci: *ὁδὲ ἡ χεὶρ μου βαρεῖα ἔσται ἐπὶ σοί* neque manus mea gravis erit super te. Nimirum נ in אכפי est προσθετικόν, appositivum initio. (Grotius.)

imaginem et similitudinem suam ratione et intellectu potentes; ex eodem limo pariter utriusque corpus idem ille artifex efformavit. Unde sive animam spectemus, hâc ex parte æqualis invenimur dignitatis, ut non debeat alter alterum quasi fastidiendo spernere; sive corpus istud crassum et corruptibile consideremus, eadem similiter est indignitas aut materiæ vilitas utriusque, ut neque hâc ex parte possit alter præ altero inflari, aut alter alterum dedignari. Rursum verò, inquit, et illud te præmoneo, si fortè, cum rem ipsam eloqui aggrediar, sermo meus tibi videbitur, pro ratione meæ ætatis, nimium excellens et admirabilis, et quasi miraculum quoddam ob tantæ sapientiæ in tantillâ ætate raritatem et insignem excellentiam, ne ob hoc terrearis, aut conturberis, sic ut propterea non audeas respondere mihi, vel obstupefactus negligas attendere ad ea quæ loquar.

In Hebræo versus hi ita sonant: *Ecce ego secundum os tuum pro Deo, ex luto excisus fui etiam ego: ecce terror meus non exterrebit te, et manus mea super te non erit gravis.* Ubi Eliu respondet ad id quod Job superius postulârat, ut nimirum Deus sine eo terrore, quem sentiebat, accederet dicens, supra. c. 13, 21, et 16, 22: *Formido tua non me terreat; voca me, et ego respondebo tibi; aut certè loquar, et tu responde mihi. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quo modo judicaretur filius hominis cum collegâ suo.* En quomodò Job loquebatur, cui Eliu hic ita respondet: *Ecce me secundum os tuum, id est, secundum id quod tu postulâsti; vel, ut alii exponunt, ecce me secundum mensuram tuam, hoc est, tibi sum similis; utrumque enim Hebræum כפחיתא kephicha significat; ut sit sensus, ac si dicat se non esse Deum, ut velit Jobum terrere, sed ex luto non secus quàm Jobum creatum esse; nihilominus se cum eo iis rationibus et argumentis pro causâ Dei acturum, ut Jobum vinci oporteat. Quid est hoc, inquit S. Gregorius, lib. 23 Moralium, cap. 9, quod Eliu ordinem veræ conditionis agnoscit, et modum rectæ locutionis ignorat? quid est quod se beato Jobo et conditus exæquat, et locuturus exultat, nisi hoc quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se æqualiter conditos meminerunt, sed per fastum scientiæ auditores suos æquales sibi vel esse vel credere dedignantur, eisque se per naturæ conditionem conferunt, sed per tumorem scientiæ superponunt? Pulchrum ad hanc rem illustrandam apologum vide apud Cyrillum lib. 2 Apologorum moralium, cap. 16, contra arrogantes ex eloquentiâ, ubi ranam cum anguillâ loquentem inducit: item cap. 15, contra tumentes ex scientiâ. Post longam itaque et verbosam præfationem, tandem rem ipsam aggressurus Eliu, primùm ea quæ malè à Jobo dicta esse arbitrabatur proponit.*

VERS. 8. — DIXISTI ERGO IN AURIBUS MEIS, ET VOCEM VERBORUM TUORUM AUDIVI (1). — VERS. 9. — MUNDUS

(1) Nunquàm conceptis verbis hoc expresserat, sed æqualia significasse videri poterat; e. g., cum dixit capite 10, 7: *Scias quia nihil impium fecerim;* et capite 23, 10: *Isse probavit me quasi aurum, quod per ignem transit. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, et non declinavi ex eâ; à mandatis labio-*

SUM EGO ET ABSQUE DELICTO; IMMACULATUS, ET NON EST INIQUITAS IN ME (1). — VERS. 10. — QUIA QUERELAS IN ME REPERIT, IDEO ARBITRATUS EST ME INIMICUM SIBI (2).

rum ejus non recessi, et in sinu meo abscondi verba oris ejus; et capite 27, 5: Donec deficiam, non recedam ab innocentia meâ. Denique capite 31, 6, benè à se ac laudabiliter gesta tantâ constantiâ commendat, ut satis demonstret innocentiam suam sibi esse certissimam. Sed neque dissimulandum fuerat, Jobum non semel alibi agnovisse, ita justum se non esse, ut criminis prorsus expertem crederet: *Verè scio*, ait, capite 9, 2, *quod non justificetur homo compositus Deo;* et capite 14, 4: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Innocentiam suam commendanti Jobo ea mens fuit, ut vacuum se affirmaret majoribus criminibus, hypocrisi præsertim et injustitiâ, de quibus arguebatur ab amicis contententibus, mala, quibus à Deo cruciabatur, eorum criminum pœnas esse. Non igitur Jobus de innocentia plenâ egit, omnibusque numeris absolutâ; aiebatque premi se malis non ob pœnam criminum, sed probandæ virtutis causâ. Denique assererat majora se pati, quam crimina sua mererentur. (Calmet.)

(1) *Je suis pur et sans péché: je suis sans tache, et il n'y a point d'iniquité en moi.* Je ne prétends point perdre le temps à vous accuser en général. Je réduis ce que j'ai à dire contre vous à certains chefs, et c'est de vos paroles même, sans y rien changer, que je tire mes preuves. Je suis témoin que vous avez dit en propres termes: Je suis pur et sans péché; et cela seul suffit pour vous condamner sans autre examen.

Job ne répondra rien à une accusation déjà usée. Tous ceux qui ont parlé avant Eliu l'ont prise pour la matière de leurs plus véhéments discours; et s'il n'avait rien à dire de nouveau, il a eu grand tort de tant faire valoir une calomnie souvent confondue. Job n'a rien dit de tel; bien loin de l'avoir fait en termes formels, il a avoué que sa conscience ne lui reprochait aucun des crimes qu'on lui imputait, et il a toujours nié que sa disgrâce en fût la punition. Mais il a dit à Dieu en gémissant qu'il n'était pas innocent en tout; que sa jeunesse n'avait pas été absolument sans faute; qu'il appréhendait que ses péchés ne fussent réservés et comme mis en dépôt pour le jour de la vengeance; que, s'il était interrogé, il ne pourrait pas, sur mille chefs, se justifier d'un seul; que s'il entreprenait de maintenir qu'il était juste en tout, sa propre bouche le condamnerait; qu'il désirait que ses péchés lui fussent connus, bien loin de prétendre qu'il n'en eût commis aucun, et qu'il demandait comme une grâce signalée qu'ils lui fussent pardonnés.

Si Job, dans d'autres endroits, a paru persuadé de son innocence, c'était par rapport aux calomnies dont le chargeaient ses amis. Il était d'ailleurs essentiel au mystère qu'il figurait que le même homme avouât des fautes, et niât qu'il en eût fait, parce que Jésus-Christ, dont il était l'image, n'avait que des péchés étrangers, et était la sainteté même. Ainsi, tout au plus, Eliu pouvait accuser Job d'être tombé dans une contradiction manifeste, en soutenant avec tant de persévérance qu'il était innocent, et confessant tant de fois qu'il était coupable. Il avait également entendu ces deux choses en apparence opposées, et il ne devait pas exagérer l'une et supprimer l'autre. (Duguet.)

(2) Sententia est: Dixisti te justum, ac nihilominus Deum de te conquestum esse graviter; et te hostilem in modum accepisse crudeliter. (Menochius.)

QUERELAS IN ME REPERIT. (Tirinus.) Hebraicè: *Adversum me invenit irritationem:* vel occasionem querendi de me, inique puniendi quæsitit et invenit Deus, perinde ac si essem ipsi inimicus. Repetit, sed sinistrè explicat quæ dixerat Job supra in fine capituli decimi tertii miserias suas graphicè depingens. (Menochius.)

QUIA QUERELAS IN ME REPERIT, etc. Sententiam hanc Jobo tribuit Eliu. Certè quid simile Jobus re ipsâ di-

— VERS. 11. — POSUIT IN NERVO PEDES MEOS

xi-se videtur capite 14, 17 : *Signasti quasi in sacco d'icta mea, sed curasti, sedulo inspexisti, ac rimatus es iniquitatem meam.* Et capite 30, 21 : *Mutatus es mihi in crudelum, et in duritiâ manûs tuæ adversaris mihi.* Et capite 19, 11 : *Iratus est contra me furor ejus, et sic me habuit quasi hostem suum.* Et capite 13, 24 : *Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum?* At hæc verba eò utique non spectabant, quò ab Eliu flectuntur, quasi scilicet Jobus Deum accusaret, vanas causas illum aucupari dissensionis, vias suas sedulo rimatum esse, atque vel minimos lapsus sedulo annotasse, eo consilio, ut demùm acerbas de illo pœnas sumeret. Deo enim aliquid tribuisset, quod ejus clementiâ et magnanimitate indignum est. Mollienda erant igitur ab Eliu verba amici, et questus illius de severitate Dei perinde accipiendi erant ac querelæ hominis, qui non nisi magnitudinem pœnarum suarum considerat, quique miratur, ita secum agere Deum, uti cum infestissimis hostibus solet : quanquam probè n'rat ita à Deo se non cruciari, nisi ut patientia discrimine probaretur, et probata coronaretur. Mentem eâ de re suam tam crebrò et apertè expresserat Jobus, ut illius animi sensa ignorare nemo posset. Commodè etiam redditur : *Scrutatus est in querelis meis, cujus rei causa me condemnare posset.* Profectò Jobus acriter ad eò questus est, ut querelas malè interpretandi locus esse potuerit. Questus est Dei severitatem : conditionem suam ita deploraverat, ut verba ejus benignâ interpretatione indigerent. (Calmet.)

הַרְבֵּי פְּרָצוֹת plures *confractio*nes vertunt, hoc integri hemistichii sensu : *Invenit adversus me confractio*nes, id est, ut confringat et irrita faciat omnia mea studia, instituta et conatus, ut nihil assequar eorum quæ instituo ; quo sensu hoc ipsum nomen et Num. 14, 34, aliqui capiunt. Sed *frangendi* notio verbo הַרְבֵּי merè ex conjecturâ tribuitur ; certior *irritum faciendi* notio, nec tamen ea sensum præbet huic loco concinnum. Schultens ab Arab. : *Cruda fuit caro*, הַרְבֵּי propriè *cruditatem* notare existimat, quam pro *alienatione et exulceratione affectus* dici vult, ut locus noster ita sit explicandus : *Ecce cruditates contra me adinvenit, inimicum me reputat sibi*, id est, non læsus offensusve me tamen ut hostem tractat, et contra me crudum, subulceratum, alienatum animum ostendit. Verùm *cruditatem de hostili animo* dici, sine idoneâ ratione sumitur ; nec commodè ad hunc sensum verbum הַרְבֵּי quadrat. *Cruditates* הַרְבֵּי significare putat et Michaëlis *Supplem.*, p. 1610, sed *imprudentiâ, imprudenter admissa peccata* illis intelligenda censet. Ita hæc verba sensu non multùm differant ab eo quod Jobus 13, 26, questus fuerat, *Deum sibi juventutis vitia adjudicare.* Reiskio הַרְבֵּי sunt *prætextus* ob quos aliquis se ab altero elonginquat, recedit, aut alterum à se arceat, eum aversatur, προβάσεις τῆς φωνῆς, τῆς ἀπεχθείας, τοῦ μίσους. *Prætextus* vertit quoque Syrus, voci hebrææ eum sensum tribuens, quem huic loco concinnum existimaret. Ad veram tamen significationem nominis הַרְבֵּי repertiendam ducere videntur arabici notiones hæc : *Surrexit contra alium ; grave accidit illi malum, omnis pressit depressive eum, ut vix surgere potuerit ; un le in 3 Conjug. : Certavit cum alio, se opposuit illi adversando, et in 4 : Gravavit, pressit, malè affectit.* Hinc הַרְבֵּי *hostilitates* significaverit, et hoc speciatim loco, ob verbum הַרְבֵּי, contextu flagitante, *causas aliquem hostiliter tractandi.* Ita uno vocabulo complectitur Eliu, quæ Jobus stomachosius questus fuerat 13, 24, 26 ; 14, 16, 17. Quæ autem h. l. sequuntur sunt ipsa verba Jobi, supra 13, 24, adde 19, 11 ; 30, 21. (Rosenmuller.)

Dieu a cherché en moi des sujets de plainte ; c'est pourquoi il a cru que j'étais son ennemi. Il a mis mes pieds à la chaîne, il a observé toutes mes démarches. Nous ne voyons point que Job ait dit que *Dieu avait cherché des sujets de plainte en lui.* Et ce qu'Eliu rapporte ici des véritables paroles de Job, il l'interroge

(1), CUSTODIVIT OMNES SEMITAS MEAS. — VERS. 12. —
HOC EST ERGO IN QUO NON ES JUSTIFICATUS (2) : RESPON-

en un mauvais sens, n'ayant pas compris avec quel esprit il les avait dites ; car ces paroles de Job, que *Di u avait exactement observé toutes ses démarches*, étaient, comme le remarque le vénérable Bède, les paroles d'un juste affligé, qui demandait miséricorde à Dieu, et non d'un homme emporté qui blasphémât contre Dieu : *Verba sunt à Deo misericordiam deprecantis, non blasphemo ore cum indignatione animi Deo injuriam facientis.* (Sacy.)

(1) Vide superius, 13, 14, 27, et 14, 16, ubi totidem verbis hæc à Jobo dicta leguntur. Sed contra mentem auctoris sui in sinistrum sensum Eliu hæc dicta detorquet. Questus fuerat quidem Jobus de Deo, sed leniter et sine acri expostulatione, dolens nihil sibi impunitum relinquere : has autem querelas ab illo expressit potiùs fiducia et vividus Dei amor, quàm furor et mœstitia. (Calmet.)

Ecce abruptiones reperit contra me ; hoc est, quærit adversus me causas abrumpendæ amicitie, et quæ inter nos priùs erat concordie. הַרְבֵּי est *frangere, abrumpere*, à rad. הָרַב unde הַרְבֵּיאוֹר quomodo à הָרַב fit הַרְבֵּיאוֹר *proventus.* (Lud. Cappellus.)

(2) In quo peccasti, et ostendisti te justum non esse.

QUIA MAJOR EST DEUS HOMINE. Quia Deus major sit, quàm ut homo ab illo exigere rationem possit, cur hoc, aut illud faciat, quod tentare audacis et impudentis est. (Menochius.)

HOC EST ERGO, IN QUO NON ES JUSTIFICATUS, sed peccas : quòd nempe de Deo quasi de injusto tyranno queraris. Neque opus habeo aliud ad id *respondere tibi*, quàm quòd *major sit Deus homine*, possitque cum illo, utpotè creatura et mancipio suo facere quod placet, nec teneatur rationem ullam illi reddere. Unde immeritò conquereris. Secundò, *quòd non ad omnia verba*, seu ad omnes tuas petitiones quibus divinum judicium implorasti, cap. 23, 5, et cap. 38, v. 30, è vestigio *responderit tibi.* Neque enim tenetur Deus nobis, quoties et quando et quomodò lubet, respondere. (Tirinus.)

HOC EST ERGO, IN QUO NON ES JUSTIFICATUS ; hoc scilicet, quod narratum est versiculis 9, 10 et 11, ipsa verba tua, quæ adversus Deum tenerè effutivisti. Spondeo me planè demonstraturum immeritò te in hæc verba excurrisse ; quâ in re obsequi in Deum, et exactæ justitiæ leges transgressus es. Meritò quidem hæc exprobrasset Eliu, si Jobus reus fuisset eorum, quorum insinulabatur, et si verba protulisset eo sensu quo accipiebantur ab Eliu, et qui se primo menti audientium offerebat. Ipse pariter Jobus inferius ignorantiam suam fassus est, et Deus tanquam reum ignorantie criminis arguit. (Calmet.)

C'est donc en cela que vous n'êtes point justifié ; car j'ai à vous répondre que Dieu est plus grand que l'homme. C'est à dire : Bien loin d'être justifié comme vous le prétendez, vous commettez un péché considérable en cela même que vous vous plaignez de Dieu comme d'un tyran injuste, qui cherche à vous accabler sans fondement ; et je n'ai point à vous répondre autre chose sur cela, sinon que *Dieu est plus grand que l'homme*, qu'ainsi il peut en user avec lui comme avec sa créature, selon qu'il plaît à sa souveraine volonté, et qu'il n'est point obligé de lui en rendre aucune raison. C'est pourquoi vous vous plaignez de nouveau, sans aucun sujet, de ce qu'il n'a pas répondu à toutes vos paroles, par lesquelles vous lui demandiez compte de son jugement. Car Dieu n'est point engagé à vous répondre quand il vous plaît, et toutes les fois qu'il vous plaît : et il ne faut pas que vous vous imaginiez que votre cause en est meilleure, de ce qu'il ne vous fait point connaître la justice de sa conduite. C'est un secret qu'il ne découvre à l'esprit de l'homme qu'autant qu'il lui est avantageux, et qu'ils'en trouve capable.

Telle est la manière dont les interprètes nous développent le sens d'Eliu, qui nous donne lieu de dire

DEBO TIBI, QUIA MAJOR SIT DEUS HOMINE. Recenset Eliu nulla Jobi dicta in speciem duriuscula, ex quibus eum confutare parat : quò autem suam aliis pietatem et studium probet, divini nominis et æquitatis defensionem suæ disputationi præterdit : quædam igitur repetit quæ verè dicta sunt à Jobo ; aliis nonnihil affingit quod causam Jobi injustè premit, et illius gloriam

que cet homme vain raisonnait en l'air, puisque Job avait assez déclaré qu'il reconnaissait, aussi bien que lui, que l'homme n'est nullement comparable à Dieu, et qu'il n'avait point péché en témoignant souhaiter extrêmement que la cause de tant de maux qui étaient venus fondre tout d'un coup sur lui, fût connue, lorsque ses amis en prenaient sujet de décrier fausement sa vie comme criminelle. (Sacy.)

Or c'est en cela que vous êtes injuste. Rien n'est plus téméraire que cette conséquence. Mais je veux bien l'admettre, et le principe d'où on la tire : est-ce là l'état de la question, si Job a bien ou mal parlé depuis qu'il a été dépouillé de tout, frappé d'un ulcère qui lui couvre tout le corps, abandonné de Dieu qui se cache à lui, et persécuté par tout le monde, même par ses meilleurs amis ? Il ne s'agit pas de ce qu'il peut faire ou penser, depuis qu'il est plongé dans l'affliction ; mais de justifier la conduite de Dieu, qui a ainsi traité un innocent, dont la vie a été si pure avant ce malheur, qu'Eliu ne peut lui reprocher que quelques plaintes, qui lui sont échappées, à ce qu'il dit, dans l'excès de ses douleurs.

Je regarde Job dans le moment qui avait précédé toutes ses disgrâces ; je le regarde dans le moment où elles lui sont arrivées ; je le regarde dans celui où il les a reçues avec une soumission et une humilité qui ont étonné et édifié tout le monde ; enfin je le regarde dans celui où son corps est devenu une seule plaie, et où, assis sur un fumier, il a gardé un très-long silence. Dans tous ces temps, il a conservé la qualité du plus juste de tous les hommes. Comment donc Dieu était-il juste en l'accablant de tant de malheurs ? Voilà la question que les amis de Job n'ont pu résoudre. Voilà celle qu'Eliu doit nous expliquer. Il importe peu que Job, vaincu par ses peines, ait perdu quelque chose de son innocence. La première difficulté n'en deviendra ainsi que plus grande. Car on comprend encore moins comment Dieu expose un juste à de si cruelles épreuves qu'il y succombe, qu'on ne comprend qu'il l'y expose de telle sorte qu'il lui conserve toute sa vertu.

Lorsqu'Eliu, si bien instruit des desseins de Dieu, et si propre à défendre sa cause, nous aura clairement dévoilé ce mystère, je lui demanderai si ce juste, dans une si profonde humiliation, doit s'avouer coupable, et mentir, par conséquent ? si Dieu est obligé de lui révéler les raisons secrètes d'une telle conduite ? si, Dieu gardant le silence, cet homme de bien n'en doit pas être alarmé et s'en plaindre avec amour ? si, tout le monde le regardant comme coupable, il ne peut sans orgueil soutenir qu'il ne l'est pas ? Enfin, s'il est une fois établi qu'un innocent peut être frappé de Dieu sans lui déplaire et sans cesser de lui être fort cher, je demande à Eliu s'il serait impossible que le Messie promis aux hommes fût obligé, comme Job, pour nos péchés, et si la justice de Dieu ne se défend pas mieux dans cette seconde supposition que dans la première, où, ni les péchés du juste, ni ceux d'un autre dont il serait chargé, ne sont l'objet de sa colère ? Et quand je serai bien éclairci sur tous ces points, je proposerai cette dernière question : si le juste purement homme ne pourrait pas servir de figure au Messie promis, être tout à la fois l'image de son innocence et de ses douleurs, et parler en son nom, tantôt comme affligé jusqu'à l'excès, et tantôt comme irrépréhensible ? Mais Eliu ignore tous ces mystères, et il doit, par conséquent, ne rien voir dans la personne de Job, et ne rien entendre dans ses discours (Duguet.)

aliquantulum obscurat : alia aut non intelligit, aut interpretatur iniquius. In quibus exponendis non est quòd immoremur, quia jam suis locis sufficienter, opinor, explicata sunt : tantum in illa hic digitum intendemus, et ex iis, si in sensu quo prolata sunt accipiantur, contra Jobum nihil concludi ostendemus.

Ac prima quidem verba, quæ in Jobi oratione improbat Eliu, sunt ea quæ dixit cap. 10, vers. 7 : *Et scias, quia nihil impium fecerim*; et cap. 17, vers. 2 : *Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus*. In eo autem quod ait, *querelas in me reperit*, etc., alludit ad ea quæ Job dixit, cap. 9, vers. 30 . *Si lotus fuero quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus vatinges me*; et cap. 10, vers. 15 : *Si impius fuero, vae mihi est ; et si justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseriâ*; et vers. 17 : *Instauras testes tuos contra me ; et multiplicas iram tuam adversum me*; et cap. 13, vers. 26 : *Scribis contra me amaritudines, idèd arbitratus est me inimicum sibi*; ibid., vers. 24 : *Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum ?* Verba verò illa : *Posuit in nervo pedes meos*, etc., Jobus extulit cap. 13, vers. 27.

Ex quibus liquet Eliu attentè Jobi verba observasse, fidèque memoriâ retulisse : per hæc autem ipsa compendiario et firmissimo, ut credit, argumento Jobum prosternere nititur, quòd cum Deus major homine sit, plurima efficit quorum rationes homo ignarus ac fragilis minimè assequitur ; ac propterea debet Deo, quidquid agat, acquiescere, nec ab eo quidquam sciscitari, vel se acerbè tractatum conqueri. Et quidem hoc argumentum Eliu ex genere suo nervosum, ex personis tamen et circumstantiis expensum friget. Ut enim ex variis locis superius expositis constat, actus virtutum egregii fuerunt, dolorem exhalare, innocentiam suam asserere, querimonias proferre, ac in verà doctrinâ de providentiâ Dei tuendâ ex occasione calamitatis suæ Jobum varia vota concipere, nunc Dei judicium optare, nunc ad illud provocare, nunc mortem expetere, atque id genus alia quæ suis jam locis exposuimus.

VERS. 13. — ADVERSUS EUM CONTENDIS, QUOD NON AD OMNIA VERBA RESPONDERIT TIBI (1) ? — VERS. 14. — SEMEL

(1) Illum damnas eo nomine quòd causam cur te ita agat tibi non patefecerit ; quasi scilicet arcana sua tibi revelare teneretur. Septuaginta : *Dicis autem : Cur judicium meum non exaudivit ? Cur defensionem meam aures non præbuit ?* Aquila . *Cur ausus es diem illi dicere, cum nihil responderi possit iis quæ dicit ; cum ejus argumenta responsonem non patiantur ?* In eadem sententiam Theodotio concessit. (Calmet.)

Hebr. : *Cur (cur ergo, et quare) adversus eum, vel cum eo, contendis vel contendisti ?* id est, contendere ausus es ? ריבית pro ריבית ; ut ביבית Dan. 9, 2. pro ריבית, intellexi. Aphæresis characteristicæ liphil. Est hæc ἀπορησις, commoratio in eadem re, quâ repetitur sententia tum conclusionis ; *Cur..... litigasti*, etc. ? q. d. : Non debuisti cum eo litigare, tum argumenti (in verbis sequentibus), quippe non etc.

Quod non, etc. Hebr. : *Quod omnia (vel, omnia enim quod ad omnia) verba sua (vel, de omnibus rebus suis non respondet ? vel respondebit ? vel loquitur ?* q. d. . Ideò te victorem putas, quòd ille justa sua non pro-

LOQUITUR DEUS, ET SECUNDO ID IPSUM NON REPETIT (1).

posuit? vel sic: Vis igitur ut rationes omnes divinæ administrationis referantur ad angustias ingenii tui? *Omnia argumenta sua non dicit; omnia verba sua non respondet*, i. e.: Non omnia sua arcana hominibus revelat, cur singula faciat; sed tantum quantum homini expedit, et quantum capere possumus; multa sibi reservat quæ ignoramus, quod nostrâ non intersit ea scire; id est, quod in seq. declarat, esse gradus quosdam Domino in detegendis homini consiliis suis, etc., ut malum vitet imminens, etc. Semel eum admonet per insomnium, morbum, etc., ut respiscat, q. d.: Omnia hono nostro facit, quamvis non intelligamus. Vel sic veritas (eodem sensu): *Quia in omnibus verbis suis* (h. e., iudiciis, vel negotiis quæ agit) *non dicit, vel, non respondet*, scilicet nobis cur ea agat. Quocirca non sapit qui cum eo contendit. Posses exponere: *Non respondet omnibus verbis* (i. e., actis) *suis*; non reddit omnium rerum sive actionum suarum rationem aut causam hominibus; verba enim respondendi cum accusativo Heb. construuntur. Hic est hujus loci sensus, q. d.: Tuum non erat cum eo disceptare, petendo ut tibi responderet cur te innocentem affligeret, quum non teneatur homini rationem reddere, etc. *Quem omnium negotiorum suorum reddere rationem non oportet; qui nullius rerum suarum rationem reddat*; q. d.: Deus tantò est homine major, ut indignum sit eum homini reddere omnium rationem quæ faciat. Nam rationem reddere ejus est de cujus facto, rectum necne sit, dubitari potest. Alii sic: *Quippe* (vel *nam*; sic verto לִי quia rationem reddit præcedentis sententiæ; ut autem לִי עֲדָנָה; accipiatur pro quod, res ipsa non patitur, neque enim postulavit Job rationem sibi reddi de omnibus factis suis, sed tantum de unico hoc facto, quod ipsum innocentem tam graviter affligeret (vide cap. 15, 24); *de ullis* (alii, *de omnibus*, quasi sensus sit, non omnium, sed aliquorum tantum, actorum rationem reddi. Sed quia de majestate Dei sermo est, sensus est, quod de nullo prorsus facto rationem reddere teneatur, quamvis ex bonitate suâ quorundam nobis rationem reddat) *factis suis non respondet*, scilicet homini; ita scilicet, ut interrogatus cur hoc vel illud faciat, rationem ei reddat. Alii sic: *Cum ad omnia eloquia sua non respondeat*; alii sic: *Omnia enim ejus verba oia ἀποκρίνεται, non ferunt responsum*, vel, ἀπαντιῶσιν, *sunt hujusmodi quibus contradici non potest*. Το ἵνα passivè accipiunt. Vulgata et Græci, pro דְּבַרֵּי verbis suis, legerunt, דְּבַרֵּי verbis meis ut mimeticè Jobi verba Eliu referat: Cur cum eo ausus es contendere, dicens, quia omnibus verbis meis non respondet; ctsi multa loquar et querar, et eum ubivis queram, nusquam invenio? Sed ubique in exemplaribus reperio דְּבַרֵּי. (Synopsis.)

(1) Et verbis et consiliis non mutatur Deus. Quod semel decrevit, re nunquam caret: cum quid decrevit vel sententiam tulit, nullus est provocandi locus. Tu verò poscere audes, ut tibi rationem reddat, iterumque expendendam ea isam tuam revocet, quasi scilicet ante sententiam ignorare potuerit. Aliter: Deus semel loquitur; si ejus verba contempserimus, terga vertit et recedit. (Calmet.)

Gregorius sic: Deus singulorum cordibus privatis vocibus non respondet, sed tale eloquium construit, per quod cunctorum questionibus satisfacit. In Scripturæ quippe eloquio causas nostras singuli, si requiramus, inveniemus, nec opus est in eo quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divinâ voce specialiter. In Hebræo sic habetur: *Quia in unâ loquetur Deus, et in duabus non intuebitur eum*, ubi femininum pro neutro positum est, ut Psalmo 26: *Unam petii à Domino, hanc requiram*. Pagninus sic reddidit: *Quia in uno modo loquitur Deus, et duobus ei qui non videt eum*. Vatablina versio habet hoc modo: *Etenim semel Deus loquetur, et iterum, si homo id non animadvertat*. Sensus littoralis videtur esse iste: Quereris, ó Job,

Hoc tangit illud quod Job multâ contentione capite decimo dixit: *Indica mihi cur me ita judices? Num-*

Deum tibi non respondere ad singula; at scito Deum respondere hominibus, non quidem statim ad interrogata, sed aliàs, idque non uno modo, sed diversis, etiam per somnium, et in visione nocturnâ. Ac tandem addit Eliu: *Increpat quoque per dolorem in lectulo*, quasi dicat: Jam satis flagellando tibi respondet. (Estius.)

SEMEL LOQUITUR DEUS, etc., id est, quasi aliter responsurus sit Dominus quàm ante fecit, aut non tibi satis ad interrogata responderit. (Menochius.)

SEMEL LOQUITUR DEUS. Hebraicè: *In unâ*, seu uno modo, indicat Deus mentem suam: neque necesse est, ut secundò idem repetat. Hebraicè, *in duabus*, quasi dicat: Non opus est ut Deus multis et variis viis ac rationibus, instar causidicorum, exponat et probet hominibus cur quidque agat. Sat nobis esse meritò debet, quòd vel unâ viâ et unâ vice id manifestet, puta vel per vocem internam aut externam locutionem, eamque vel in somnis, vel in vigiliâ, per se, per angelum, vel per prophetam; vel absque vocali locutione, per aliquam realem actionem suam, mala puniendo, bona remunerando, manifestat nobis causas actionum suarum. Verbi gratiâ, puniendo te tot morbis, tot plagis, apertè indicat te injustum fuisse; neque enim puniret te, nisi pœnas promeritus fuisses. Hos loquendi modos prosequitur à vers. 15 usque ad 25, quasi dicat: Sat tibi sit oportet quòd hoc reali modo loquendi Deus tibi ejus judicium provocanti respondeat; cui responso ac sententiæ debes promptè acquiescere et obedire. Idem monet Psalmista, Psalm. 94, vers 8, et ex eo S. Paulus Hebr. 3 et 4, v. 7: *Hodiè si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*.

(Tirinus.)

Hebr.: *Nam unâ*, scilicet דַּבַּר, vice, semel, loquitur, loqui solet, *Deus* cum homine, et *duabus*, scilicet vicibus (vid. infra, vers. 29), repete, loqui solet *Deus* cum homine, eum compellat, seu admonet: *nec videt illud*, seu illam vicem aut rationem, homo scilicet, quâ cum alloquitur Deus, i. e., nec ad illud advertit, non intelligit se à Deo admoneri, surdâ aure præterit Dei admonitionem. Alii verò diversâ interpretatione, hunc locum sic intelligunt: Semel loquitur Deus homini, et secundò etiam, scilicet ei qui non attendit primam illam admonitionem. Sunt haud pauci, inter quos et A. Schultens, qui hunc versum sic explicant: *Profectò semel loquitur Deus, et secundâ vice non cernit illud*, nempe crimen elationis; i. e., semel verba faciet cum eo qui se audacius contra ipsum effert, ut cum criminis sui coarguat, secundâ vice non ampliùs illud visurus et toleraturus. Alii שׁוּד h. l. pro *revidere*, idque iterum pro *repetere*. Ita Hieronymus: *Semel loquitur Deus, et secundò id ipsum non repetit*. Similiter Syrus: *Et duabus vicibus non addet*. Aliis *revidere* idem est, quod *retractare, revocare*, hoc sensu: Irrevocabile est quod semel decrevit. Quarum tamen sententiarum nulla cum iis quæ præcesserunt et sequuntur, aptè cohaeret. Ea autem, quam supra dedimus, interpretatio confirmatur versu 29, ex quo manifestè apparet commemorari hic modos aliquot quibus Deus hominem de suis iudiciis et voluntate admonet. Neque difficile est intellectu quomodò hic versus cum superiore cohaereat. Nam quum Eliu proximè temeritatis incusasset Jobum, quòd divina consilia audacius carpere auderet, quum Deus infinitis partibus major et sapientior sit debili et imbecillo homuncione, huic jam docet in eo acquiescendum esse, quòd Deus, quo demùm cumque modo ipsi cum homine agere libuerit, nihil aliud spectet quàm ut verè ejus saluti consulatur. Variis autem illum uti rationibus, quibus homines, ad omne vitiorum genus pronos, ad bonam frugem reducat. Hominis verò esse, quum vel semel, vel iterum est admonitus, ad suos mores animi advertere, et si quid in se corruptum videat, emendare. Ferè tamen accidere, ut homines illas ad-

quid bonum tibi videtur, si calumniaris me, et opprimas me opus manuum tuarum? etc., et capite decimo tertio :

monitiones negligant. (Rosenmuller.)

Quia, vel, nam (vel quum, vel sed, כִּי pro כִּי, quia (ut dixi) antithesis est) *semel* (vel, unâ vice, vel, unâ viâ, uno modo, in uno, in unâ responsione, uno sermone, unum) loquitur (vel loquetur) Deus, ad hominem, vel cum homine, ut scilicet eum à peccando revocet, ut declaratur v. 17, 18. Hominem compellat et admonet, nam ejus admonitio vocis et sermonis sæpè loco est. Non loquitur hic de præceptis legis, quæ certa sunt et semper fuerunt, atque vigent in hominum mentibus scripta, etc., sed de Dei judiciis, quæ interdum nobis dignatur patefacere, quo ea vitemus priusquam accidant.

Loquitur, admonet hominem officii sui, vel per prophetas, vel per somnium, vel alio quovis modo.

ET SECUNDO ID IPSUM NON REPETIT, vel, non respiciet illud, non iterat, non in illud oculos conjicit ut revocet; irrevocabile est quod semel decrevit. Vel, non extendi (nam et id sign. וְשׁוּב) eam, repete, responsionem, q. d. : Tu velles cum Deo disceptare multis ultrò citròque verbis; Deus autem, more judicis, semel pronuntiat, nec, si urgeas, ampliùs respondet. Semel Deus indicat mentem suam; neque necesse est ut secundo idem repetat, et multis viis ac rationibus, instar causidicorum, exponat et probet hominibus cur quidque ageat. Sat nobis esse meritò debet, quòd vel unâ viâ et vice id manifestet, vel in somnis, vel per angelum, sive prophetam, etc., vel per aliquam realem actionem, bonos remunerando, malos puniendo, te inprimis, quo ostendit te injustum fuisse, etc. Hoc modo Deus tibi ad ejus iudicium provocanti respondet, cujus responso debes promptè acquiescere.

(Synopsis.)

ET IN DUOBUS NON INTUEBITUR EUM, vel eam; q. d. : Ne putes Deum revocaturum sententiam in te latam : nam ut in uno videt, i. e., immutabiliter intelligit, ita immutabiliter judicial. Et secundo non opus est accipere illum, nempe sermonem. Et alterâ vice non videbit illud ipsum, aut bis ad eum qui non consideravit illud, scil., primam illam admonitionem; et subauditur וְשׁוּב) Aut etiam duobus (ad verb. et in duobus, vel duabus viis) ei qui non viderit illum, sub priorem modum, i. e., qui non perspexerit aut adverterit priorem illam viam; q. d. : Multis modis consulit Deus saluti nostræ; nonnunquam per revelationem, ut postea dicit. Qui primâ admonitione non sibi cavit, solet eum et secundo admonere. Dixerat Deum non reddere homini rationem gubernatoris suæ; nunc è contrario dicit quâ ratione Deus cum homine agat ut eum à peccando revocet. Et iterum, si homo id non animadvertat; sensus esse videtur, q. d. : Quereris, ô Job, Deum tibi non respondere ad singula. At scito Deum respondere hominibus, non quidem statim ad interrogata, sed aliàs, idque non uno modo, per somnium, etc. Etiam bis, non cernit illud mortalis, q. d. : Fieri potuit ut tibi Deus jam sæpè responderit; sed videmus eam esse hebetudinem et oscitantiam nostram, ut vix graviter et sæpè sollicitantem agnoscamus. Aut bis, fitque ut non curet; is nempe quem Deus alloquitur. Et secundo (q. d. : Semel atque iterum, i. e., aliquoties, est enim numerus certus pro incerto) nec (אֵל) pro (אֱלֹהִים) videt illud, i. e., illam vicem aut viam, femin. loco neutrius) homo, scilicet, monentem Deum contemnit, aut non animadvertit, adeò cæci et stupidi sumus. Hebræi *semel* et *secundo* referunt ad duas illas vias quas postmodum prosecutus est, vel per insomnium, vel per morbum. Sed malo generaliter de judiciis Dei intelligere. Exempla autem hujus admonitionis affert duo, vel (ut alii volunt) tria, per insomnia, per morbos, et per doctores, qui hominem in calamitate monent, etc. Ex unâ admonitionis viâ Deus ad aliam descendit. Hic ergo Eliu causam offert ejus quod dixerat, Deum non ad omnia verba et acta sua respondere homini;

Responde mihi, quantas habeo iniquitates et peccata? etc. Quâ in re Eliu Jobum arguit impudentiæ, quòd sæpè rationem exigat à Deo, cur hæc vel illa faciat; quasi esset similis sibi aut etiam inferior, qui alieno præscripto viveret, non arbitrato suo. Quomodo autem Deus nobis loquatur, deinceps edisserit, dicens : *Semel loquitur Deus*, etc. Hebraicè, in unâ seu uno modo indicat mentem suam, q. d. : Non opus est ut Deus multis et variis viis ac rationibus instar causidicorum exponat, et probet hominibus cur quodque agat; sat nobis esse meritò debet, quòd vel unâ viâ et unâ vice id manifestet, puta vel per vocalem, internam aut externam locutionem, eamque vel in somnis, vel in vigiliâ, per se, per angelum, vel per prophetam; vel absque vocali locutione, per aliquam realem rationem suam mala puniendo, bona remunerando, manifestat nobis causas actionum suarum; v. g., puniendo te tot morbis, tot plagis, apertè indicat te injustum fuisse : neque enim puniret te, nisi pœnas promeritus fuisses. Hos loquendi modos prosequitur à versu decimo quinto usque ad vigesimum tertium, ostendens divinæ locutioni cuicumque statim ac promptè acquiescendum atque obediendum esse, juxta monitum Psalmistæ, Psal. 94, 8 : *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Symmachus et Aquila hoc loco vertunt : Πάντες γὰρ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀνωκετῆρόντοι. Omnes enim sermones ejus sunt ejusmodi, quibus contradici non possit; id est, sunt irrefragabiles, refelli non possunt. Id quod Olympiodorus explicat : Deum nunquam dieti pœnitet; cui proinde semel pronuntiâsse est satis. Vel etiam, ait *semel*. Quia semel sapientiâ suâ decrevit, quodcumque tandem sive de probis sive de reprobis facturus est iudicium. Quod autem Deus semel dicit, id non minùs firmum fixumque est quàm quod dictum millies. Decreta enim Dei immutabilia nec syllabâ, nec litterulâ, nec apice mutari possunt : verbis suis insistit Deus. Eadem omninò phrasi David usus, ait, Psal. 61, 12 : *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi*, etc. Ad quem locum consule nostras Annotationes, tom. 2 Exposit. Patrum Græcorum in Psalmos, quæ huic quoque loco mutuam lucem addent.

Tropologicè semel omni homini per Scripturam loquitur Deus, nec ulterius singulis hominum cogitationibus per prophetarum voces vel angelorum ministeria interrogatus respondet. Ita S. Gregorius, lib. 23 Moralium, cap. 11, cujus hæc sunt verba : *Deus singulorum cordibus privatis vocibus non respondet; sed tale eloquium constituit, per quod cunctorum quæstionibus satisfacit : in Scripturâ quippe ejus eloquio causas no-*

quia semel monere, etc., satis habet, interdum et secundo admonet, nec necesse habet ut identidem moneat; hominis autem est admonitiones non negligere; et, si negligat, haud impunè feret. Non est itaque quòd de Deo quæramur. *Semel loquitur Deus* ad sensus externos, *iterum* ad animum in somniis, etc.; τὸ δὲ ἴδω diligentem et claram indicat speculationem et observationem curiosam. *Videre* hic refertur ad verbum Dei, vel quia tunc cum ὁράσει sive visione junctum est; vel, quia visio pro omni cognitione ponitur, Marc. 4, 24 : Βλέπετε τί ἀκούετε, videte quid, vel, quomodo, audiatis. (Synopsis.)

aras singuli, si requirimus, invenimus; nec opus est in eo, quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divinâ voce specialiter quærat. Ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur communiter respondetur; ibi vita præcedentium fit forma sequentium.

Sed quamvis fatear non esse privatas à Deo locutiones requirendas, cum una Scriptura divinitus inspirata satis sit ut omnibus satisfiat, adhuc nihilominus inquiri potest, cur ipsa Scripturæ vox tam diversos ad prophetas ac tam diversis temporibus exhibita, semel tantum facta dicatur, cum multifariam ac multis modis pronuntiata ab Apostolo affirmetur?

Ratio planè mihi videtur optima ad rem præsentem, quia quamvis in Scripturâ multiplex Dei locutio includatur, si verba ipsa attendantur; tamen si omnium veritas et consensus spectetur, vox una est. Nam sicut fieri nequit ut una tantum vox sibi repugnet; ita neque ut tota Scriptura sibi ipsi adversetur. Fuerint illius terreni Salomonis, 3 Reg. 4, 32, tria millia parabolurum et quinque millia carminum; quia si humanum ejus ingenium attendatur, non solum diversa loqui poterat, sed etiam adversa. Illius tamen æterni ac divini Salomonis vox sine dubio vox una est. Semel loquitur Deus. Nam sicut unum ab æterno Patre verbum exprimitur, quod non solum verum, sed etiam ipsa veritas est, nex duplex potest efformari; ita necesse fuit ut non nisi una vox illi verbo redderetur: una, inquam, propter summam rerum omnium quas exprimit concordiam et concentum. Unam tantum vocem habuit Jacob, quam mutare nunquam potuit; nam quamvis se totum in fratris sui cultum et habitum conformaret, tamen ejus vocem nunquam potuit ementiri, patre ipso testante: Vox quidem vox Jacob est, Gen. 27, 22. Cum enim Esau grossiori et rigidiori voce uteretur, tanquam vir agrestis, Jacob autem subtiliori et suaviori, tanquam urbanus (ut D. Thomas ad eum locum observat), facere non potuit Jacob, ut suavitatem vocis suæ cum asperitate vocis alienæ commutaret: vocem sibi semper retinuit eandem, ut hæc unicâ voce unicam mentis fidem et sinceritatem testaretur. Talem esse oportebat vocem æterni Verbi unicam et eandem, quæ scilicet contrarios sensus non indicaret, sed explicationes sententiarum inter se mirificè concordantes obtineret.

VERS. 15. — PER SOMNIUM IN VISIONE NOCTURNA (1),

(1) Hebr.: Per somnium, vel, in somnio, visionis nocturnæ, syntacticè, quod non placet, ob accentum legarme qui hic interjicitur. Per nocturni somnii visum. Reliqui hæc distinguunt: In somnis, in viso, etc. In somnio, sive per somnium, per visionem, et visionem, aut in meditatione nocturnâ, Septuag. visionem nocturnam, per appositionem; periphrasis somnii, quatenus nocti accidit ut homo somniet. In visione, etc. Repeto 2 in. Inter prophetiarum et visionum genera, Num. 12, 6, et aliàs connumerantur etiam insomnia. Hic et in seq. duos tresve modos exponit quibus Deus hominem alloqui solet, ut ipsum à peccando revocet. Quando irruit (cedit) sopor (altus sopor), super homines. Cum cæteri altum stertunt, privatim nonnullos admonet Deus, tum quum mentes hominum quietiores sunt, à negotiis et curis diurnis solutæ et liberæ, et ideò ad divina contemplanda aptiores. Describit

QUANDO IRRUIT SOPOR SUPER HOMINES, ET DORMIUNT IN LECTULO: VERS. 16. — TUNC APERIT AURES (1) VIRORUM,

tempus quo insomnia solent accidere. Ἐπιμορῶν. Et dormiunt, etc. Heb. in dormitationibus, etc., id est, dum quiescunt homines in lecto suo. Adhuc ἐπιμορῶν. תרדמה propriè est levior somnus, ut שנה; hic tamen fortè pro somno quolibet accipitur: תרדמה est somnus profundus. בתרדמה. In nictationibus, quando homini dubium est vigilaverit ammon. Vide Job. c. 4, v. 12, 13, et 2 Cor. 12, 3. (Synopsis.)

(1) Discooperit aures ut audire possint, sic, 1 Reg. 9, 15, legimus, et non revelavit auriculam meam, non significavit mihi, reliquit auriculam meam velatam, ideòque non percepi arcanum.

DISCIPLINA: Doctrinâ eorum, quæ sciri vult aut fieri. (Menochius.)

ERUDIENS EOS INSTRUIT DISCIPLINA. Hebræus: Obsignabit castigando, vel, obsignabit vinculis suis. Solebant olim res obsignari, funibus probè vincto clausoque prius vase vel arcâ. Exprimere hic videtur Eliu acrem illam imaginem, quâ somnia divinitus Missa animum afficiunt, cum vulgaria somnia evanescent, nec memoriæ inhæreant. (Calmet.)

Hebr.: Tunc detegit Deus aurem hominum, id est, eos admonet, velut aurem tectam retegens et purgans, quò facilius et attentius audiant. Latini dicunt: Aurem vellicat. Verba יסרים ובמחמתם varii variè explicant. Quum verbum חתם aliàs semper obsignare denotet, interpretes tantum non omnes vertunt castigationem eorum obsignat (propr. sigillum ponit in, scilicet ad castigationem eorum, coll. simili constructione cum c. 2 infra 37, 7), quod hoc sensu capiunt: Sententiam fert et supplicium eorum obsignat, id est, concludit et decernit, nisi admonitioni pareant; nam ideò eos monet, ut sibi caveant, monet, jam latam et obsignatam adversum illos sententiam esse, quam et exsequitur, si admonitionem negligant. Alii: Obsignat, scilicet claudit, id est, impedit et prohibet eorum castigationem, et supplicium, quod illis irrogaturus erat, eos admonens tempestivè de penâ impendente et periculo, nisi obtemperent. Non malè Bouillier: Obsignat, id est, altæ menti imprimit, monita. A. Schultens in Animadvers. philolog. an. 1708 edit., חתם h. l. conferendum existimat cum Arab. quod à Lexicographis Arabum declaratur per revelavit, inspiravit, et in Corano sæpissimè de inspirationibus divinis usurpatur. Unde locum hunc sic vertit: Tunc aperit aurem hominum, et eruditionem eorum inspirat, adeò ut און גלה et חתם synonyma sint. Quam interpretationem commendat eò quòd, infra 26, 10, pro phrasi nostrâ חתם במסרים חתם est למסר חתם retegat aurem eorum ad eruditionem, id est, eam ipsis inspirat. Usitationem tamen obsignandi significationem retinens Michaelis in Supplem. p. 986, obsignare castigationem, seu disciplinam exponit in aurem dicere, quid peccati admissum, quid emendandum sit. (Rosenmuller.)

TUNC APERIT AURES VIRORUM. Chaldeus: Tunc revelat, sive detegit (revelabit, vellicat, Deus scilicet), aurem, etc., id est, eos admonet, velut aurem tectam retegens, quò facilius et attentius audiant. Occurrit illa phrasis Ruth. c. 4, 4, 1 Sam. c. 9, v. 15, et c. 20, v. 12, et alibi. Aurem etiam interiorum mentis intelligit, q. d.: Solet monere homines: id est, nonnunquam Deus avocet nos à malis per inspirationem. Aurem revelare, vel aperire, est, insinuare aliquid auribus animisque, quod intimis sensibus reponendum. Sic Job. 36, 10; Psal. 40, 7; Isa. 50, 4. Alii: Tunc revelat auri hominum, i. e., afflictionum causas, usum et exitum ostendit; ut Gen. 20, 3. Et ERUDIENS EOS INSTRUIT DISCIPLINA. Et castigationem (in castigatione, seu, eruditione), eorum (tum scilicet, obsignat, vel consignat, i. e., pronuntiat quæ certò definivit ventura illis. Significat eis se certò eos castigaturum, nisi à peccato destiterint: non secus ac si sententiam hanc litteris mandasset, easque litteras obsignasset.

ET ERUDIENS FOS INSTRUIT DISCIPLINA. Traditur hic alius divinæ eruditionis modus, quo solet Deus non justos tantum, verum etiam impios alloqui, atque à sceleribus per visa terroresque divertere: sic Abimelechum, ne Sarà abuteretur coercuit; sic Laban, ne Jacobo officeret, admonuit; sic Pharaonem et Nabuchodonosorem erudiit. Animum ergo hominis somno indulgentis, à tumultibus rerum aspectabilium atque exteriorum avocatum, et divinis monitis per quietem accipiendis aptatum Deus ita instruit, ut ejus aures, hoc est, intellectus vim percepticem, aperire eleganter dicatur, ignota aliqua occultaque illi manifestando quibus ad disciplinam instruat. Eodem pertinet illa Prophetæ Isaïæ, 50, 5, locutio: *Dominus Deus aperuit mihi aurem*; hoc est, ut Oleaster in suis Hebraïmis exponit, *rem mihi ignotam manifestavit*.

Cæterum notemus Deum in nobis geminam aurium apertionem efficere; interdum enim aures aperit nobis, ut cogamur sentire ipsum esse qui loquatur; sed tamen interim obstinati sumus, doctrinam et correctiones, quibus erga nos utitur, repellimus, nec castigationem ullam ad nos corrigendos admittimus. Est altera auris apertio melior, cum Deus ita flectit et emollit animos nostros, ut spontè quæ proponit accipiamus, nosque attentos, eò ut penitus doctrinæ ipsius subjiciamur, præbeamus. Quando igitur hic dicitur Deum aperire aures, non inde sequitur omnes promiscuè dociles se præbere, omnesque ad ipsi obediendum

Metaphora. Alii, *obsignat*, seu claudit; id est, impedit eorum supplicium, tempestivè eos monens, etc. Sed quia de eo cujus in somniis admonentur mentionem facit, ego obsignationem sententiæ aliò pertinere puto, ut executioni detur, q. d.: Punitionem obsignat, et eos tandem punit, si non pareant. *Et vinculum* (sive *constrictionem*, i. e., afflictionem, ut Job 36, 8, 13) *illorum obsignat*, וַיִּסְרֹם וְיִסְרֹם et *castigare* sign. et *vincere*, pro וַיִּסְרֹם; וַיִּסְרֹם sunt *vincula*. Si *castigationem* exponas, erit וַיִּסְרֹם pro וַיִּסְרֹם. Alii, *et vinculo suo occludet*, vel, *obstruet*, eos, vel, *et in vinculo alligat* eos, i. e., somno, sopore, quo quasi vinculo constricti tenentur; q. d., instillat eis in aurem, quamvis somno sopiti. Alii, *et in flagello eorum obsignat* eos; i. e., imprimit iis flagella. *Et ob rebellionem eorum affligit*, vel *humiliat*, eos, *et eruditionem*, vel *disciplinam, eorum* (i. e., quæ ipsi erudiuntur à Deo) *obsignat*, sub. *eis*, i. e., imprimit in animis eorum quos castigat. Significat hæc phrasis, ἐπισημαίνω, efficaciter erudire. Confer Isa. 8, 16, *signa legem*, etc., h. e., inculca, et omnibus modis διακρινίζου. Vel, *velut impresso sigillo consignat*. Loquitur nocte ad hominem, et, ne vanam putet esse *visionem*, castigatione eam consignat. Castigatio eorum est quasi signaculum à Deo impressum, quo illos commonefacit; vel potius hæc ratione Deus obsignat, quasi notâ et caractere, filios suos, juxta Heb. 12, 6. Disciplinam dicitur Deus obsignare, quando afflictionem hominibus minatur, tam certò futuram, quàm si sigillo divino hæc minæ confirmatæ essent. Obsignantur enim quæ certa esse volumus; Dent. 32, 34, Isa. 8, 16: *Et eorum pœnam concludit* certam et fixam esse, et ejus auctoris à quo non sit exigenda ratio; nec disputandum est cur malis afficiantur.

(Synopsis.)

Tum *revelat*, hoc est, aperit, *aurem hominum*, docet eos, et instituit, *et obsignat* בְּסִימָתָם *eruditionem eorum*; hoc est, clam, et secreto eos erudit, monet, instituit, nocturnâ nempe institutione, per somnia et visiones, vel saltares cogitationes, quas illis immittit.

(Lud. Cappellus.)

dispositos esse; sed hic agitur tam de reprobis quàm de filiis Dei. Reprobis enim etiam quodammodo aures aperitur; quin inviti sentire coguntur Deum ipsos alloqui; sed quia eam cogitationem repellunt, semper tanquàm surdi remanent. Interim boni inde capiunt utilitatem, dum agnoscunt non esse Deo reluctandum.

ET ERUDIENS EOS, INSTRUIT DISCIPLINA. In Hebræo est: *Et in vinculo suo claudit*; quod clariùs Tigrurina vertit: *Disciplinam eorum velut impresso sigillo consignat*. Ubi castigationes et flagella eleganter vocat sigilla eruditionis, loquens de iis qui ita adversus stimulum duri sunt, et ita refractarii, ut verbo Dei domari nolint. Qui itaque sic omnem doctrinam repudiant, Deum alio modo loquentem audiant oportet; hoc est, percutiantur, illosque Deus magnis ictibus erudiat, et ostendat se in ipsos imperium et dominatum obtinere. Eo enim ostendit castigationes prodesse ad instructionem ipsam authenticam reddendam, ipsique pondus et auctoritatem conciliandam, quando ea ab hominibus rejicitur aut spernitur. Quando igitur Deus nobis doctrinæ suæ spontè non obtemperantibus castigationes aliquas immittit, sciamus esse sigilla quæ imprimit et apponit admonitionibus quas proposuerat. Si instrumentum aliquod contractus non fuerit obsignatum, ejus fides in dubium vocatur; sed si sigillum appositum fuerit, jam instrumenti illius fides pro ratâ et authenticâ habetur. Observemus itaque Deum nos affligendo sic agere et operari; doctrinam enim obsignat.

Septuaginta legunt: Ἐν μελέτῃ νυκτερινῇ, ὡς ὅταν ἐπιπύκτη θειῶς φόβος ἐπὶ ἀνθρώποις ἐπὶ νυσσαγμάτων ἐπὶ κοιτῆς. τότε ἀνακαλύπτει τοῦν ἀνθρώπων, ἐν εἰδεσι φόβου ποιούτοις αὐτοῦ; ἐξεφώθησεν, etc.: *In meditatione nocturnâ, sicut quando incidit sævus timor in homines in dormitationibus super cubili; tunc revelat mentem hominum, in speciebus timoris talibus eos exterruit*, etc. Visa quippe aut somnia, quibus peccatores instruuntur ad resipiscentiam, crebrò terribilia sunt, qualia superiùs attulimus. Aures autem internæ, quas Deus aperire dicitur, nihil sunt aliud quàm intellectus ipse ad Dei illuminationem sive sermonem patescens, Dei verba concipiens. Auditus quippe, quemadmodum et visus, ad intellectum familiariter traducitur.

Ratio verò, ob quam Eliu istiusmodi loquendi modum induxit, videtur fuisse ista, quia nimirum inter Jobi verba observârat illa quæ superiùs, cap. 7, 14, dixerat: *Terrebus me per somnia, et per visiones horrore concuties*. Quapropter mens Eliu sic exponenda est, q. d.: Non rectè conquereris, ô Jobe, quòd tibi Deus minimè respondeat; semel quippe tecum locutus est per naturale lumen, quo benè uti posses; rursus, et id quidem crebrò, per somnia, ubi te horrore concutit, quemadmodum tu ipse fassus es. Quid ergo requiris? cur obdurescis impavidus, neque timore Dei coarctaris, ac subjugari te sinis? is nimirum Dei mos est, ut si animadvertat homines sic obdurescere, ut simplicem doctrinam aut instructionem sibi datam non recipiant, tunc percutiat ipsos flagellis, et variis morbis ac doloribus domet, multisque stimulis con-

scientiam pungat, ut vel sic errantes ad se revocet. Quando igitur stimulis quibusdam et cogitationibus sollicitamur, sciamus Deum nos ad se revocare, quia sumus proclives ad ipsum oblivioni tradendum et obbrutescendum. Inprimis noctu, cum in nos ipsos quasi secessimus, et collecti sunt animi nostri, non vagamur huc atque illuc, si tunc subeant animum nostrum cogitationes, quæ eò usque graves sint, ut sudorem et tremorem nobis injiciant, aut si angimur et premimur, perinde ac si in quæstione essemus, Deus est, qui istiusmodi operatur, et nos citat ad tribunal suum, quia videt nos esse tanquam fugitivos, et instar adolescentis qui ex domo patris profugit, ut peregrè vagetur et discurrat; animadvertens enim nos errare et vagari, ad se nocturnis istiusmodi visionibus ac terroribus nos retrahit.

Sed quid hoc portenti est? sermo Dei non clanculum et in tenebris, sed super tecta et in luce gentium prædicandus, ut divina Sapientia monet, non modò nocturno tempore, sed hominibus dormientibus hic dicitur audiri. Sanè Spiritus sanctus monebat, Eccli. 32, 6: *Ubi auditus non est, non effundas sermonem.* Somno itaque consepulti, Dei vocem quo pacto audient? Nodum solvit Gregorius Magnus, lib. 23 Moral. cap. 20, dicens: *Quid est quòd per somnium nobis locutio divinitatis innotescit, nisi quòd Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desideriis vigilemus?* Tu qui erga plurima turbaris, seculi labentis et fallentis sollicitudinibus distractus, honores anxius affectas, cupiditate flagrantissimà inhias facultatibus, modò in hanc, modò in illam partem semper avidus, semper pavidus, nunquam quiescis, cape somnum spiritualis quietis; sepone tibi certum tempus, quo seriò pendas, qualem te gerere debeas in iis quæ ad salutem pertinent, ut dum hujusmodi placido somno frueris, audias quid loquatur in te Dominus. *Malè autem, inquit ibidem Gregorius, homo vigilat, quando eum secularium negotiorum æstus insolenter inquietat.* Vide apud ipsum hæc de re plura loco citato, et cap. 12. Pulchrè autem subdit:

TUNC APERIT AURES VIRORUM. Siquidem priùs Dominus quos diligit, viros aut ætate aut saltem sensu et maturitate facit, et tunc in quieto orationis somno erudit eos, et instruit sui ipsorum notià ac humilitatis disciplinà, ut et mala ab iis priùs gesta corrigat, et à superbià, quæ solet nasci à bonis, eripiat. Unde sequitur:

ET ERUDIENS EOS, INSTRUIT DISCIPLINA. Ubi S. Gregorius, cap. 13, disciplinæ nomine compunctionem nos ad humilitatem et modestiam atque ad submissionem trahentem intelligit, cujus causas edicens, sic ait: *Quatuor sunt qualitates, quibus justus viri anima in compunctione vehementer afficitur: cum aut malorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit, aut iudiciorum Dei sententiã metuens, secum quærens, cogitat ubi erit; aut cum mala vitæ presentis solerter attendens, mærens considerat ubi est; aut cum bona supernæ patriæ contemplatur, quæ quia nondum adipiscitur, lugens conspiciat ubi non est.* His considerationibus Deus viros erudit, et in humilitate stabilis, ut vita ipsa naturalis illis ad

humilitatem serviat, quæ parati ampliora dona recipiant. Hæc enim instructio practica cum sit, planè ad vitæ correctionem destinatur, uti ex adjunctis perspicitur. Unde subdit:

VERS. 17.—UT AVERTAT HOMINEM AB HIS QUÆ FACIT, ET LIBERET EUM DE SUPERBIA (1): 18.—ERUENS ANIMAM

(1) Hoc præstant somnia divinitus immissa, ut superbia magis magisque deprimatur, erroribusque ac pravis desideriis liberemur. Hebræus: *Ut illum ab homine abscondat*; ut ab hostibus eripiat, tutumque à discrimine faciat. Vel potius: *Ut corpus nominis tegat*, ut illum protegat, pravasque illius habitudines corrigat. Septuaginta: *Corpus ejus, cui se ille manifestat, liberavit ruinã, exitio.* (Calmet.)

UT AVERTAT, etc. Hebr.: *Ut auferat, vel amoveat* (vel *abstrahat, amoliat*) *homo opus, seu factum, vel, hominem opere, sive ab opere, ab opere suo. Ut amoveat, nempe Deus, de quo, tanquam agente, loquitur in membro seq. cum quo hoc membrum iungitur per et.* Sed et ordo vocum hoc insinuat: Vers. 16: *Deus obsecrat, etc., et mox annectit: Ad amovendum, q. d.: Istud autem facit Deus ut amoveat, etc.* Concisè hoc dictum: *Ut homini facta detrahat, i. e., ostendat eum nocentem esse et ea fecisse ac peccasse, propter quæ non sit superbiendum, sed oranda venia.* Ita fit ut homo, Dei magnitudinem animadvertens, sese submittat, atque ita veniam salutemque obtineat. Vide eadem penè cap. 36. Ut homo nihil faciat; sic constructio explicatur à consequenti: *Ut hominem coerceat ab incepto.* Opus hic malum intelligitur, ut patet tum ex re ipsã, tum ex membro sequente. Synecdoche generis: *Opus, pro opere malo; sicut uxor, Prov. c. 18, v. 22, pro uxore bonã; et lana, pro lanã albã, etc.* Ut omittat opus hominis, et faciat opus Dei. *Ut homini adimat factum pravum, vel, ut abiciat à se homo opus pravum, i. e., ut desistat ab instituto. Ut avertat hominem ab injustitiã, vel ab opere malo, quod instituerat: sive, à viis suis malis, ne in illis pergat, vel, ne quid pravi suscipiat; ut de Laban et Abimelech videre licet.* Opus videtur tectè opponi concupiscentiæ et cogitationi. Vide Mich. 2, 4, Jac. 4, 15. Ne radix amara in fructum exeat, q. d.: Ut homo sic admonitus conceptum animo facinus non deducat in actum, ut Genes. 20, 6, 7, et 51, 24. *Et liberet eum de superbiã, Hebr.: Et (vel ut, et ut, ut, inquam) superbiam, (sive elationem,) viro, vel, à viro, tegat* (sub. *Deus*), id est, auferat; nam quod tectum est, id ablatum est è conspectu. Ne ultra in eo extet, aut appareat. Ut reddat hominem humilem; ut humiliet eum sub manu suã. Ut discat homo sese Dei manui submittere. Ne superbè in proposito suo impio progrediatur, sed humiliter se voluntati Dei subiciat. *Tegere* hic, pro *remittere*, ut Psalm. 23. Superbiam nominat, ut scelerum matrem et radicem. Per *superbiam* omnia peccata possumus intelligere; quia hæc est origo peccati. Vide Psalm. 19, 14: *A superbiã cohibe, etc. Faciatque ut absit à viro superbia.* Id non tantum de audaciã ad faciendum malum, sed etiam de fiduciã sui et suorum operum, intelligendum est per quam homo excidit Dei justitiã, Luc. 18, 9, 14. Summa pietatis est, *humiliter ambulare cum Deo*, Mich. 6, 8. Ergo si homo per afflictionem à superbiã servatur, est ejus sanè maxima utilitas, nec afflictus queri potest quòd pro hoste habeatur. *Ut tegat, etc.,* id est, ut tsi quid benè fecit, ne inde superbiat; superbia *tegi* dicitur, quia instar meretricis est. Ut illa urit videndo, sic ostentando et extollendo magnitudinem facti boni, superbia se insinuat. Ergo, ut à meretricis pulchritudine facies avertenda ne videatur, ita Deus tegit faciem hominis afflictione, ne nimio sui suorumque operum amore in superbiam ruat, sed illam non videat, non sentiat. Nota vocem, *וְהָיָה* hic esse pro *וְהָיָה*, vel *וְהָיָה*, aleph absorpto, ut Job. cap. 22, vers. 29. Et mutatur hic forma orationis, sive syntaxeos, (ut Hebræis usitatum est) ex infinito in futurum; et subauditur vox

EJUS A CORRUPTIONE, ET VITAM ILLIUS, UT NON TRANSEAT IN GLADIUM (1). Hoc nempe potissimum spectat Deus, ut corrigat in nobis anteactæ vitæ obliquitatem, et ne in posterum insolescamus appositâ instructione ac filiali castigatione præcaveat; quod indicare videntur verba illa: *Et liberet eum de superbiâ*. Et quidem hic est divinæ instructionis fructus primus, qui animam à culpâ repurgat; mox annectitur secundus, qui liberationem à pœnâ culpæ inferendâ complectitur. Hoc enim sibi volunt verba illa: *Eruens animam*, hoc est, vitam, *ejus à corruptione*, id est, à morte, *et vitam illius, ut non transeat in gladium*, id est, ne incidat in structas sibi inimicorum insidias, infestisque necetur ensibus, vel certè publico gladio judicium rempublicam administrantium peccator contrucidatus intereat. Ait igitur Eliu Deum, doctrinam suam afflictionibus obsignantem, non hoc duntaxat spectare, ut verbum suum magnificet, quò majestatem suam obtineat, sed in eo etiam simul salutem hominum procurare. Quamobrem finis iste, quem Deus sibi proponit nos affligens, debet esse instar sacchari ad acerbiteriam et amaritudinem illam, quæ alioquin se in afflictionibus exhibet, dulcedine temperandam. Opus enim est ut nos sic Deus ad se revocet, hoc est, afflictionibus, quas nobis immittit, nos à levibus et temerariis ausis et cœptis retrahat; unde magnam nos consolandi occasionem habemus. Cùm enim natura nostra peccato vitata nunc adeò ferox et refractaria sit, ut nunquam ad Deum spontè accedamus, quid esset nisi ab eo inhiberemur, et sub freno obedientiæ contineremur, ne ferarum instar in devia præcipites feramur, sed à superbiâ liberati, sub potenti manu ejus humiliemur?

Notemus itaque præcipuum, quod nobis in afflictionibus nostris faciendum sit, hoc esse, ut discamus nos deprimere, nec ampliùs tam stulti et temerarii esse, ut plusquam Deus nobis permittit aggrediamur; sed sub ejus ductu ambulemus, ut in iis quæ jubet, nihil viribus et virtutibus nostris attribuentes, acquiescamus. Quoniam ea est perditio hominum, cùm sic inflantur, et plus quam ipsis licitum est se promovent. Nullum igitur opportunius remedium est ad nos de superbiâ liberandos, et impediendum quominùs casu lethali præcipites cadamus, quam ut Deus nos afflictionibus retineat. Eliu autem magis id ipsum expri-

לְמַעַן, vel אֲשֶׁר. Quia præcessit לְהַסִּיד, sequi debuit וְלִכְסָה; sed quia verbum rejectum est ad finem sententiæ, mutatur syntaxis in aliam æquipollentem. לְהַסִּיד usitatâ enallage futuri pro infinito. Incommodè R. Levi et alii pro corpore exponunt, ut tegat ab homine corpus, i. e., corporales cupiditates: vel, ut tegat, i. e., protegat, corpus viri, tegitque corpus viri. Sed hæc coacta sunt, et subtiliora. הַנֶּפֶשׁ tamen est corpus, quo modo et גִּבְרֹתָ Job. 41, 6 (ubi agitur de squamis Leviathan) Vulgatus reddit. (Synopsis.)

(1) Hebr.: *Ut prohibeat*, scil. Deus hæc ratione animi ejus, ipsum, à foveâ, i. e., ab exitio, Hebr.: *Et vitam ejus prohibeat, ne transeat in*, seu per missile, i. e., ne pereat. Eadem locutio infra, 26, 12. Significatur eâ quælibet pericula mortifera. (Rosenmuller.)

ERUENS ANIMAM EJUS A CORRUPTIONE, à morte, à sepulchro; vel avertens mala et supplicia, quæ merito criminum in se provocaturus est. (Calmet.)

mens addit, etiam animam nostram hæc ratione erui à corruptione, et simul impediri, ne vita nostra transeat in gladium. Unde patet Deum hoc pacto salutem nostram procurare, cùm nos humiliat. Corruptionem autem hic vocat mortem animæ, quæ et mors altera sive secunda nuncupatur, quæ homo moritur unâ cum animâ totus, quantus quantus est æternæ damnationi obnoxius, sempiternis ignibus cruciandus. Vita porrò transit in gladium, quando homo gladio necatur. Quemadmodum autem hic vita transire dicitur in gladium, sic alibi anima dicitur occidi; quæ tamen propriè dicta occidi nequit: sed anima, ut dixi, pro vitâ usurpatur. Sicut ergo anima, sic etiam vita occiditur, quando alteri adimitur.

Septuaginta denique duos hos versiculos ita transferunt: Ἀπαρτηψαι ἄνθρωπον ἀπὸ ἀδικίας, τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ πτώματος ἐρρύσαστο. Ἐρείσαστο δὲ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀπὸ θανάτου, καὶ μὴ πεσεῖν αὐτὸν ἐν πολέμῳ: *Ut avertat hominem ab injustitiâ, et corpus ejus à ruinâ liberavit. Pepercit autem animæ ejus à morte, et ne cadat ipse in bello*. Propterea nempe Deus hominem admonet, et afflictionibus exercet, ut eum à morte tam hæc quam alterâ conservet. En igitur causam cur non pereamus, quia nimirum Deus paternè nos erudit, et castigat nos flagello filiorum, ne in bello incidamus in gladium inimicorum. Ubi cum S. Gregorio notandum, quomodò Deus priùs nos à corruptione et postmodum à gladio liberet, quia nimirum illius vitam illic eripit ab ultione supplicii, cujus hic mentem subtrahit à delectatione peccati. Sequitur:

VERS 19.—INCREPAT QUOQUE PER DOLOREM IN LECTULO, ET OMNIA OSSA EJUS MARCESCERE FACIT (1).—VERS. 20.

(1) Secundam jam rationem aggreditur, quæ Deus homines admonere solet, nempe morbos ipsis immisos, quorum vim et diras sequelas enarrare pergit usque ad v. 22.—Hebr.: *Et redarguitur*, homo, *per dolorem*, morbum, *super cubile suum*, in lecto suo decumbens redarguitur et corripitur. Hebr.: *Et multitudo ossium ejus robusta*, scilicet castigatur, morbo ad intima usque ossa penetrante, et totum hominem, quantum quantum est, etiam artus solidissimos et ossa ejus validissima occupante et disruciante. Ad אֶתְּנָן quidam repetunt ex priori hemistichio בְּכִנְיָו, ut vertendum sit: *Et multitudo ossium ejus castigatur dolore perenni*, continuo et vehementi. Sed simplicius, אֶתְּנָן cum בְּכִנְיָו connectere, et *robusti*, *validi* significatione accipere, ut supra 12, 19, ubi not. cf. Stuhlmann, Boyesenium secutus, qui (in *den Beytragen zur hebr. Philologie* P. 1. p. 423) nostrum בְּכִנְיָו cum arab. *tarditas*, *torpor*, et *lassus*, *gravatusque* contulit, locum hunc ita reddit: *lussitudo ossium ejus perennis est* (*Auch straff' er ihn mit Schmerz im Bette, mit steter Mattigkeit der Knochen*). Quæ quidem interpretatio et ipsa languet. Quod in textu scriptum extat in plerisque codicibus (Kethib), רִיב, quum *litem*, *contentionem* significet, sunt, qui hæc verba sic exponant: *dissidium ossium ejus vehemens est*, i. e. doloribus acerrimis ossa ejus conturbantur, quasi *rixa ossium* declaret ossa luxata, cum concussionem et trepidationem membrorum, ut in febri quercerâ. Similiter Schultens; *rixa ossium ejus pertinacissima*, quod apud Arabes *perennis*, etiam transferunt ad *pernitiam*, ut Proverb. 13, 15. Sed variam scriptiorem nominis illius hoc loco, non hoc velle ut רִיב legatur לְכִנְיָו, et notione *rixe* accipiatur, sed meram notam criticam esse, quæ innuat, in nonnullis cod. scriptum esse *plene*, בְּכִנְיָו, quod regulari-

— ABOMINABILIS EI FIT IN VITA SUA PANIS, ET ANI-
MA ILLIUS CIBUS ANTÈ DESIDERABILIS (1). — VERS. 21.
— TABESCET CARO EJUS, ET OSSA, QUÆ TECTA FUE-
RANT, NUDABUNTUR (2). — VERS. 22. — APPROPIN-
QUAVIT CORRUPTIONI ANIMA EJUS, ET VITA ILLIUS MORTI-
FERIS (3). — Aliud sermonis genus producit Eliu, quo
Deus interdum utitur ut homines admoneat, et à pec-
cando deterreat: mittit enim dolores et ægritudines,
quas per lectulum explicat, quia ægroti plerumque in
lectulo decumbunt; et eò redigit, ut non solum caro,
quæ fluxa est, sed etiam ossa, quæ dura sunt, et mi-

ter defectivè, כָּרַח, scribitur, ut supra 4, 14, 32, 7,
pluribus demonstravit Hiller de Arcano Kethib et Keri,
p. 253. *Multitudinis* notionem, i. e. רַבּ s. רַבּ expresse-
runt quoque veteres omnes. (Rosenmuller.)

INCREPAT PER DOLOREM, etc. Alter loquendi modus,
et admonendi quo utitur Deus per corporis ægritudi-
nes, quasi dicat, per hos dolores tibi apertè locutus
est Deus. (Menochius.)

OMNIA OSSA EJUS MARCESCERE FACIT. Alterum locutio-
num Dei ad homines genus illud est, cum per morbos
et calamitates loquitur; atque hæc præsertim ratione
Deum cum Jobò locutum esse contendit Eliu, qui
et probare conatur, non satis Jobum ea percepisse,
quæ Deus ex se hæc voce postularet. Hebræus ad lit-
teram: *Multitudo ossium ejus fortis*. Cædit illum in
ipso ossium robore, confringit, pene dicam, ossa cru-
ciatibus. Septuaginta: *Multitudo ossium ejus obtorpuit*.
(Calmet.)

(1) PANIS. Ciborum genus omne, nam de ægrotis
ferè omnibus illud Psal. 106, v. 10, dici potest: *om-
nem escam abominata est anima eorum, et appropinqua-
verunt usque ad portas mortis*.

ANIMA illius, illi. (Menochius.)

Hebr. : *Et aversatur ejus vita panem, et anima ejus ci-
bum appetentiæ, q. d. : Usque ad eò sævit morbus, et
cum atterit conficitque, ut etiam panem et cibos ex-
quisitissimos quosque ac delicatissimos fastidiat; eò re-
ducta ejus vita, ut vel cibos appetitum cientes abhor-
reat. Similiter Ps. 107, 18, מְשֶׁה אֵל מְשֶׁה אֵל omnem
cibum abominatur anima eorum. Verbum דָּוָם, quod hoc
solo loco in vet. Test. legitur, jam Aben-Esra monuit
explicandum esse ex arab. *fætuit*, hinc in Piel *fæd-
tum habuit*. Suffixum in דָּוָם (contractè pro דָּוָם, ut
supra 29, 3. (Rosenmuller.)*

(2) Nuda superest pellis, ossibus inhærens. He-
bræus: *Caro ejus consumitur, ut non videatur, et ossa
ejus ad eò extenuantur, ut non videantur*. Contracta sunt
et diminuta, uti usu venit in senibus longoque morbo
consumptis, siye quòd ipsa decreverint ossa sive quòd
arescentibus pelle et tendinibus, tenuiora esse et
breviora videantur. (Calmet.)

Hebr. : *Consumitur caro ejus ab aspectu, i. e.,
ita ut videri non possit, non ultra appareat præ tenui-
tate et macie, qui ante obesus fuerat, et benè habita
ac pingui carne. Verba עֲצָמוֹת וְשֵׁשׁ עֲצָמוֹת non uno mo-
do explicantur, ob vocis prioris ambiguitatem. Aben-
Esra et Kimchi: וְשֵׁשׁ עֲצָמוֹת, *confracta et contrita
sunt*, ex Chaldaicâ verbi שֵׁשׁ significatione, quo ipso
Onkelos Exod. 32, 20, pro Hebræo בָּרַח *commoluit*, et
Deut. 9, 21, pro כָּרַח *contrivit*, est usus. (Rosenmuller.)*

(3) CORRUPTIONI. Morti.

ANIMA EJUS. Vita illius.

MORTIFERIS. Mortiferis morbis, aut mortiferorum
morborum indicis, causis, et effectibus; in Hebræo
enim est מְמַתִּים *memithim*, id est, *mortificantibus*,
ut veritè Pagninus. (Menochius.)

VITA APPROPINQUAVIT MORTIFERIS, supple morbis,
doloribus proximis: ingruente præsentissimo vitæ
periculo. (Tirinus.)

nus tibi ac putredini obnoxia marcescant, et à suâ
firmitate solvantur. Hoc idem de se dixerat Jobus
cap. 30, vers. 16: *Nunc autem in memetipso marcescit
anima mea, et possident me dies afflictionis: nocte os
meum perforatur doloribus*. De cibi autem nausæ Jobus
non pauca dixit cap. 3, vers. 24: *Antequàm comedam
suspiro*, etc., et cap. 6, vers. 7: *Quæ prius nolebat tangere
anima mea*, etc. De tabe quoque carnis et ossium multa
passim retulit, cap. 19, vers. 20: *Pelli meæ consumptis
carnibus adhæsit os meum*; et cap. 30, vers. 30: *Cutis
mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ
caumate*. De die porrò mortis instante dixit, cap. 10,
vers. 20: *Numquid non paucitas dierum meorum finie-
tur brevi?* et cap. 7, vers. 15: *Quamobrem elegit su-
spendium anima mea, et mortem ossa mea*, etc. Ad quæ
loca vide quæ à nobis annotata sint. Cùm autem per
hæc omnia loquatur Deus, et hæc omnia sibi contigisse
fateatur Jobus: consequens est, ut multis variisque
modis divinum de se responsum audierit.

Iis sanè, qui divinæ providentiæ mirum ordinem
observare ac perpendere assueverunt, perspectum est
morbos à Deo immitti solere, ut homines feri mitescant,
peccata odiisse ac deslere, Deum seriò implorare con-
discant. Quocirca qui graves afflictiones explorant,
disertam ibi linguam Dei loquentis et eruditissimè dig-
noscent, quæ universorum mortalium eloquentiæ de-
bet anteferri. Schola enim Dei est afflictio, quâ homi-
nes, quibus plerumque sacra verba frigent, mirificè
erudiuntur, et ad pietatem colendam permoventur.
Ibi se prodit Dei cædentis majestas, cui omninò ce-
dendum esse viribus fractis, afflicto animo, subeunte
lethali anxietate, vel ipsi obdurati peccatores corlitus
eruditi animadvertunt. Ergo ad exprimendum morem
hunc loquendi, quo Deus hominem instruit, pingit
Eliu ægrotum in lecto jacentem, doloribus transverbera-
tum, tabe marcescentem, nausæ quâdam molestis-
simâ in sumptione ciborum divexatum, consumptum,
solâque propemodùm ossium structurâ constantem, et
morti denique proximum. Quod sanè spectaculum
excitat animum, ut consideret rem minimè fortui-
tam esse, sed æterno Dei consilio dispositam, ut ibi
velut in tabulâ quâdam Dei timorem legisque divinæ
custodiam expressam intueatur ac legat.

Potest autem Eliu ad hunc modum exponi; q. d. :
Quorsum nova Dei responsa reposcis, mi Jobe? An
desiderantur Dei verba? Ecce tibi disertè locutus est,
imò in ipso corpore tuo responsa plurima eruditionis
plena conscripsit; dolores quippe hi, sanies, inappet-
entia, mœror, anxietas, et horrenda corporis defor-
matio, quid aliud sint quàm Dei te admonentis verba,
ut respiscas, culpas expies, legi divinæ acquiescas,
Deique pace fruaris? Ergo age, oracula Dei, quæ in
teipso scripta et altè impressa cernis, lege, recole,
expende: neque supervacanea responsa, qualia Deum
minimè decent, insolenter exquiras. Ita Sanctius et
Joannes à Jesu Maria.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 23 Moralium cap. 15:
« In Scripturâ, inquit, sacrâ lectus, sive grabatum,
« sive stratum aliquando voluptas carnis accipitur, ut

« illud, Joan. 5, 8: *Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam*; aliquando repausatio in bonis operibus, ut illud in Actibus, 9, 14: *Ænea, sanet te Dominus Jesus Christus, surge, et sterne tibi*. Surgere enim est mala perpetrata relinquere; sternere autem, mercedis causas, in quibus requiescere debeat, operari. Aliquando verò requies temporalis accipitur, sicut scriptum est Psal. 40, 4: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*. Ac si diceret: *Omne quod sibi paravit ad requiem, hoc ei mutasti occulto judicio ad perturbationem, quia nos in præsentis vitæ requie, vel tentationis stimulis, vel flagelli afflictione conturbat.* » *Et omnia ossa ejus marcescere facit.* » Ossa in Scripturâ sacrâ virtutes accipimus, sicut scriptum est, Psal. 33, 21: » *Dominus custodit omnia ossa eorum; unum ex his non conteretur.* » Et quia in eâ requie, quam nobis ab hoc seculo præparamus, flagello tentationis afficimur; qui fortassè de virtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis tædio attenuamur, etc. Vide hæc ipsa fusiùs apud S. Gregorium, cap. 15 et sequentibus deducta atque explicata. »

Itaque in hac vitâ, quæ infirmitas et imbecillitas quædam est, *stratum*, id est, quies, in turbationem vertitur, dum etiam occulta, et à negotiis libera, in quibus pausare solemus, impulsu alicujus tentationis turbantur. Et experimur illud quod hic ait Eliu: *Increpat quoque per dolorem in lectulo*, etc. Nam in loco quietis et pacis tentationem sentimus, et ossa virtutum exsiccari vento urenti impugnationis pertimescimus.

ABOMINABILIS EI FIT IN VITA SUA PANIS, etc. Ac si apertè dicat: *Afflicta mens sibi in amaritudinem verti considerat quidquid se antea blandè libenterque satiabat. In Scripturâ enim sacrâ panis aliquando ipse Dominus, aliquando spiritalis gratia, aliquando divinæ doctrinæ fructio, aliquando hæreticorum prædicatio, aliquando subsidium vitæ præsentis, aliquando jucunditas humanæ delectationis accipitur.* Ita S. Gregorius lib. 23 Moralium, cap. 17, ubi hæc ipsa fusiùs exponit. Aptè autem subjungitur illud: *Tabescet caro ejus, et ossa, quæ tectu fuerant, nudabuntur.* Quia dum caro per tribulationem patienter toleratam atteritur, multiplex virtus in corde latens demonstratur, quemadmodum idem S. doctor, cap. 18, fusiùs declarat.

VERS. 23. — SI FUERIT PRO EO ANGELUS LOQUENS UNUS DE MILLIBUS, UT ANNUNTIET HOMINIS ÆQUITATEM (1):

(1) PRO EO. Qui scilicet graviter ægrotat.

ANNUNTIET, ante Deum, pro illius incolumitate preces fundendo. (Menochius.)

SI TUM FORTÈ FUERIT PRO EO ANGELUS, id est, nuntius, interpellator, mediator, loquens, unus de millibus. Id est, si dum Deus peccatorem morbo justè punit, inveniat ex infinitis angelorum vel piorum hominum myriadibus vel unus, qui intuitu æquitatis, seu bonorum aliquorum operum præteritorum, vel præsentium, vel novi emendandæ vitæ propositi, et seriæ penitentiae istius hominis peccatoris, loquatur et intercedat pro eo apud Deum, continuò miserebitur ejus. Quem locum nota tum pro merito bonorum operum et efficacità penitentiae, tum pro invocatione et intercessione sanctorum. (Tirinus.)

— VERS. 24. — MISEREBITUR EJUS, ET DICET: LIBERA EUM, UT NON DESCENDAT IN CORRUPTIONEM: INVENI IN QUO

Si fuerit pro eo Angelus loquens. מַלְאָךְ quod hic loquens vertitur, significat μεσότης, advocatum: et sic hic explicat Maimonides. Alii quoque Hebræi putant respici historiam Abimelechi, qui per Angelum admonitus fuit. Angeli duobus modis μεσότης mediatores sunt, et monendo homines, et pro eis orando. Hic est ascensus et descensus in scalâ Jacobi.

Ut annuntiet hominis æquitatem, ut hominem officii sui commoneat. (Grotius.)

Transit ad tertiam rationem, quâ uti Deus solet, ut hominem ad veram suam salutem perducatur, doctorem videlicet eximium illi mittendo, qui illi rectum suum officium denuntiet, quo præstito, Deus illius decumbentis misereatur, et incolumitati restituat. Observandum autem, hunc versum cum proximo protasin continere; sententia versu 25 absolvitur. אֵם יֵשׁ עָלָי

Si sit pro eo homine ita graviter afflicto, מַלְאָךְ מְלִיץ, legatus interpret, internuntius aliquis, quo quidem plures interpretes spiritum caelestem intelligendum existimant, cujus ministerio Deus utatur ad annuntiandum homini remissionem et liberationem, aut voluntatem suam, et vicissim ad annuntiandum Deo hominum acta et preces, quasi proxenetam dicas. Talem intelligit quoque Ilgen Jobi Nat. atque virtut. p. 191, not. « Quæ poeta, inquit, Eliu dicentem facit, verè evenisse per Jobi calamitatem putanda sunt. Per talem interpretem cognovit Jova, constantem mansisse Johum, eumque liberandum esse.... Angelus. מְלִיץ differt ab מְשַׁחֵם, hic denuntiat hominum errores, ille virtutes, et quasi fide jubet. » Ilgenio ad stipulatur Staendlin, Beytr. 2, p. 153. Idem sentit Pareau in Commentat. p. 191, qui angelum, cujus hic Elihu mentionem facit, oppositum existimat Satanæ, quo Deus utitur ad homines castigandos. Verba מַלְאָךְ מְלִיץ—אֵם יֵשׁ עָלָי sic vertit: Si tum sit angelus qui eum protegat, interpret voluntatis divinæ, ut על hic, ut aliàs, sensum protegendî habet. Nobis tamen posterior videtur illorum sententia, qui per legatum interpretem intelligunt hominem, nuntium et interpretem voluntatis divinæ, missum homini ad eum officii sui commonendum, ut doctorem, prophetam, aut alium virum bonum et sanctum, qui hominem ad pœnitentiam invitet, et Dei misericordiam ei proponens, eum in afflictione soletur. Ac talis quidem Jobo obtigerat in Elihu personâ. Eadem est Bouillierii sententia, qui in Observat. p. 333, rectissimè observat: « מַלְאָךְ מְלִיץ est simpliciter orator, internuntius, qui ultrâ citròque mittitur, ut lites componat, atque dissidentes mutuò in gratiam reducat. Ex præcedentibus quoque et sequentibus manifestum est, Eliu id sibi muneris sumere, atque internuntii partes gerere. Is enim hinc Jobum sui officii admonet, ac seriò, ut respiscat, à Deo, si quid erraverit, veniam petat, omnique superbiâ et propriâ justitiæ opinione dimissâ, castigationi ejus se submittat, ehortatur; inde Dei nomine, si pareat monitis, veniam, misericordiam, malorumque depulsionem, et in integrum restitutionem pollicetur. Vid. infra, 34, 31, 32. Nec superbiâ argui potest, si id sibi arroget, quod proî betis omnibu, imò cuius ordinario Dei ministro, jure competit. » Quam ipsam sententiam et Schmurrer in Dissertat., p. 276, comprobavit. Quod verò, inquit, ad illam questionem attinet, quis sit, qui illo nomine מַלְאָךְ מְלִיץ designetur, fatemur non perspicere quid de angelo, hoc est, caelesti genio, cogitare nos jubeat. Etenim nec vocem מְלִיץ quæ latissimè significat eum, qui se interponit, ullibi de angelo usurpatam reperias, Genes. 42, 22; 2, Paral. 32, 31. Isai 43, 27, nec nomen מַלְאָךְ ita angelis peculiare est, quin etiam hominibus quandoque tribuatur, Jud. 2, 1, 5, 23, Agg. 1, 15; nec reliqua, quæ de legato interprete prædicantur, ita comparata sunt, ut personam homine digniorem requirant. Itaque hominem ab Eliu, imò tectè semetipsum innu-

PROFITIER(4). Postquàm Eliu disseruit de afflictionibus quas Deus immittit fidelibus, et ostendit oportere eos

haud dubitamus. Nimirum argumentatio huc redire nobis videtur, duplicem ferè rationem esse, quã Deus in homine ad meliorem sensum reducendo uti solcat, ut vel nocturnis eum somniis visionibusque admoveat, vel morbis gravioribus castiget atque exerceat : at si quis alius sese interponat, à quo ille edoceri se patiat, atque ad pœnitentiam perducatur, tangi Deum misericordia, ut in gratiam hominem recipiat, pristinaeque incolumitati restituat. Hæc itaque à quo ille edoceri se patiat, nec sine consilio dicta sint, omninò eo pertinere videntur, ut innuat Eliu, se ipsum posse eum esse, cujus opera et ministerio Deus uti velit ad Jobum erroris convincendum, atque in gratiam apud se restituendum. Quod autem talem internuntium אַנְגֵּלִים unum è mille, vocat, facit ad dignitatem ejus commendandam; usurpatur enim illa locutio de eo qui sapientiã, virtute et potentiã cæteris antecellit, Cohel. 7, 28. Hebr. : *Ad indicandum homini rectitudinem suam*, i. e., omnia, quæ ipsum decent officia quibus Deum demereri possit, atque apud ipsum justus haberi, cf. Proverb. 14, 2. Alii explicant *resipisceniam ejus*, quod scilicet ad se reversus culpam suam agnoscat; tùm verò אַנְגֵּלִים sumendum erit vel pro homine, in usum hominis; vel, quod attinet ad hominem. Ita Hieronymus : *Si fuerit pro eo angelus loquens, ut annuntiet hominis æquitatem*. Sunt, qui אַנְגֵּלִים ad Deum referant, intelligantque *rectitudinem Dei*, ut sit : qui homini annuntiet, Deum justum esse, nihil injustè agere. Chaldaeus hunc versum sic reddidit : *Si est in eo innocencia, paratus erit angelus unus παράκλητος* (intercessor, advocatus), *ex mille accusatoribus ad annuntiandum homini rectitudinem suam*. Longius ab Hebræo discedit Alexandrinus : *Ὅτι ὅταν χίλιοι ἄγγελοι θαλασσοπόροι, εἰς ἐξ αὐτῶν οὐ μὴ τρώσῃ αὐτόν*. Quæ vetus Latinus sic reddidit : *Quod si fuerint angeli mortiferi, unus ex eis non vulnerabit eum*. (Rosenmuller.)

(4) Deus pœnitentiã languentis commotus, imperabit angelo : Cura illum, ne moriatur. Misericordiam coram me nactus est; vel, reperi in illo, cur illius miserar; vidi enim demissionem animi, dolorem, pœnitentiam. Septuaginta jungunt hæc præcedentibus. *Si cogitaverit corde reverti ad Deum, et, si angelus mortis annuntiaverit homini suum ipsius crimen*, vers. 24 : *Et suam justitiam ostenderit, retinebit ne cadat in mortem*, vers. 25 : *Et renovabit corpus ejus sicut tectorium in pariete, et ossa ejus implebit medulla, et molliet carnem ejus, sicut parvuli, et restituet eum virum factum inter homines*. Hæc sanè longè recedere ab Hebræo et Vulgatâ intelliget quisquis versiculos 23, 24 et 25, simul contulerit. Planè eximia est similitudo hominis valetudini restituti cum pariete, qui de novo linitur. (Calmet.)

אֲנִי־יִרְחֹם quidam vertunt : *et supplicabit ei*, Deo scilicet internuntius, seu angelus. Sed quum verbum אֲנִי־יִרְחֹם supplicandi notionem in solâ specie Hithpaël occurrat, vertendum potius : *et miseretur*, scil. Deus hominis sic resipiscenstis. Nam ad Deum hoc verbum referendum esse, non ad legatum, rectè monuit Schurrerus, « propterea quòd res ipsa maximè in Deum cadit. » (Rosenmuller.)

MISEREBITUR EJUS. Meliùs vertes : *supplicet ei*, nempe Deo, firmant hoc sequentia.

Inveni in quo ei propitius; in Hebræo : *Inveni redemptionis pretium* : id est, inveni in eo pœnitentiam. ἐξ ἡμετέρας ἀποστῆναι ἀπὸ ἀδικίας, *propitiatio absistere ab iniquitate*, Eccl. 35, 5. (Grotius.)

Dieu aura compassion de lui, et il dira à ses ministres : Délivrez-le, afin qu'il ne descende point dans la corruption ; j'ai trouvé lieu de lui faire grâce. Quelques-uns entendent encore ceci de cet ange ou de cet homme de Dieu dont il a parlé; ils lui attribuent cette compassion pour le pécheur affligé, et lui font dire à Dieu : *Délivrez-le, Seigneur, afin qu'il ne descende point dans la corruption ; j'ai trouvé en lui un*

tanquàm funditus everti antequàm Deus illos instauret, subjicit Deum, cùm vult, tandem efficere ut sentiant ipsius bonitatem et gratiam, mittendo scilicet angelum, qui nuntium afferat reconciliationis, quo, postquàm sermianimes fuerant, instaurentur. Unde patet Deum, cùm nos affligit, salutem nostram, quamvis non videatur, procurare. Verum quidem est reprobos quoque affligi; sed afflictionibus illi indurantur, fremunt, et indignantur adversus Deum : tantùmque abest ut afflictiones illis prosint, ut eò magis iniquitatem ipsorum detegant, et ad summum usque adducant. Sed cùm Deus suos electos visitat, sic domat et mortificat ipsos, ut coram majestate ipsius tremant, et sint confusi, et ad ejus misericordiam supplices confugiant; ubi consolatur ipsos suâ bonitate, atque declarat se paratum esse ipsis sua peccata condonare. Quamvis itaque afflictiones nobis utiles sint, et medicinæ vicem obeant, id nihilominus non nisi ipso exitu apparet. Exitus autem hic nobis ostenditur, quando nimirum Deus nobis manum porrigit, confirmans se, quidquid sit, velle nobis esse propitium, quamvis nos asperè tractarit. Inducit ergo Eliu hæc oratione Jobum ad considerationem beneficii planè maximi, quo Deus homines auxit, dùm singulis Angelum tutelarem præfecit, ut ex hoc ipso capite pernoscat Jobus sat sibi verborum et oraculorum à Deo reddi, qui quasi pædagogum cœlestem ei destinavit, à quo instrueretur, fulciretur, in patriam deduceretur.

Cæterùm expendenda hic versio Chaldaei quæ legit : *Si est in eo meritum, præparatur angelus paracletus, unus de millibus*. Scilicet custos angelus, qui divina officia exercet, *Paracletus* dicitur : quod est epithetum Spiritus sancti familiare, et quo denotatur quantâ cordis lætitiâ homines muneret, quàm liberaliter illis imeret gratiæ dona et gloriæ lumina. Enimverò munificentia agnatum est amoris elogium, imò veri amoris medulla. Vis nôsse velut effusam Angelorum liberalitatem erga homines? Adverte ad oraculum Jacobi dicentis, cap. 1, 17 : *Omne datum optimum, et omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum*. Ubi in comperto est *Patre luminum* Deum significari. Sed dubium est quorsum, cùm prædicatur ab Apostolo largior Dei munificentia, dicatur *Pater luminum*. Quæ sunt ista lumina, quorum Deus appellatur Pater, quando largior munerator existit? Aliqui interpretes secuti S. Nazianzenum, orat. 2 de Paschâ, censent luminum nomine sanctos angelos intelligi. Scilicet cùm omne datum optimum et omne donum perfectum emanare dicitur à Deo tanquàm à liberalissimo hominum muneratore, tunc speciatim nominatur Pater

digne sujet d'exercer votre miséricorde; ou, selon l'Hebreu, *j'espère que vous m'accorderez le pardon de son péché*. Mais il semble et plus naturel et plus littéral d'entendre ceci, comme ont fait d'autres, de Dieu même, lequel ayant exaucé la prière de celui qui lui a parlé pour soulager l'affliction du pécheur, lui accorde sa délivrance et son salut, et témoigne même être bien aise d'avoir trouvé lieu de lui faire grâce; selon cette déclaration si solennelle qu'il a faite par la bouche de son Prophète, qu'il ne veut point la mort du pécheur, mais plutôt sa conversion et sa vie. (Sacy.)

luminum seu angelorum, ut inde apud homines nobilitetur summa Dei liberalitas à prolis angelicæ liberalitate. Sic ab angelorum erga homines beneficentia commendatur liberalior Dei munificentia. O quàm benefica largioris pietatis officia obeunt angeli hominum beneficio! Vide quæ de his dicta sunt ad cap. 5, vers. 1.

Hiscæ igitur et sequentibus versibus Eliu complectitur dogmata multa, quibus orationem exhortatoriam contexit, quam cupit à Jobo perpendi; et primùm quidem Angelorum pro hominibus interpellantium preces pique opera Deo offerentium munus attingit; numerum quoque beatorum Spirituum innumerabilem indicat: Angelis præterea officium homines ægrotantes curandi imperari à Deo notat per illa verba: *Libera eum, ut non descendat in corruptionem*, hoc est, mortem. Innuat deinde rem planè suavem, Deum scilicet captare miserendi occasiones, easque repertas gratissimas habere, per illud: *Inveni in quo ei propitius*; quasi clementissimus Deus diceret: Observavi ego actus hominis flagitiosi an intermicaret aliquid, ex quo ansam largè miserendi arriperem, diùque conspicatus reperire non potui; at ex quo gravi morbo tactus ad me suspiravit, inveni in quo ei propitiarer, ac lubens id accepi. Mox angeli deprecationem subtextit in hunc modum:

VERS. 25. — CONSUMPTA EST CARO EJUS A SUPPLICIIS (1), REVERTATUR AD DIES ADOLESCENTIÆ SUÆ. HOC

(1) Morbis, ægreditudinibus corporis.

REVERTATUR AD DIES ADOLESCENTIÆ SUÆ, pristinæ valetudini restituatur, et ita benè habeat; ut habuit cum esset adolescens. (Menochius.)

Subjungit jam amplissimos fructus hujus liberationis, *אֲפֹסֶי רַב־פֶּשַׁע*, plerique putant compositum ex *רַב־פֶּשַׁע*, *virens* (supra VIII, 16), *vegetum*, et *פֶּשַׁע* *crecere* (Mat. 3, 20), unde *פֶּשַׁע* infra 35, 16, ut sit: *revirescet et vegetior fiet*. Schultens confert Arabicum, quod de eo dicitur, qui è morbo reconvalescit, item de iis, quæ post sterilitatem pluviâ et ubertate gaudent. N. G. Schroeder in *Instit. ad fundam. Jing. Hebr. Sect. 6, Reg. 70* ex *רַב־פֶּשַׁע*, *succosus fuit et בִּפְשַׁע*, *crassus fuit*, putat coaluisse *רַב־פֶּשַׁע*, à quo *רַב־פֶּשַׁע* fit *succo ad crassitatem usque repletus est*. Cui expositioni opposuit quidem Velthusen (in *Commentat. P. 5, p. 132*) verbum *בִּפְשַׁע* sensu *moralis* tantummodo de ingenii *crassitudine* seu pinguedine dici. Verum non esset sensu *moralis* hæc notione usurpatum, nisi prius *physicè* qualemcumque pinguedinem significasset. Ipse Velthusen nostrum verbum compositum existimat ex *רַב־פֶּשַׁע* et *בִּפְשַׁע*, arab., *mortuus est*, ut significet: *post mortem revirescet*, cujus sententiæ patronum citat tam Syrum interpretem, qui *immutabitur*, vertit, quâ voce Job. 14, 7. arborum *emortuarum regerminatio*, quemadmodum ibidem 14, nomine *רֶבֶת* *palingenesiâ corporis* (ex Velthusenii mente) describitur; quàm Chaldaicum, qui *אֲרַבְלִי* posuit; quod, coll. arab. *pabulum arescens cui à radice novum subnascitur*, non, ut vulgè sit, *infirmatur*, sed *revirescet*, vertendum censet. Cui interpretationi tamen obstare videtur usus linguæ Chaldaicæ, ex quo verbum *אֲרַבְלִי* et de eo derivata vocabula longè plerique *remissionis, debilitatis* notione usurpantur. Non dubitamus autem in textu Chaldaeo h. l. pro *אֲרַבְלִי* reponendum esse *אֲרַבְלִי* *tenerior, et mollior redditur* quod ipsum in Bibliis Regiis exstat; exponiturque nostrum *רַב־פֶּשַׁע* à pluribus Hebræis *רַב־פֶּשַׁע* *mollis redditur, tenerescit*. Ita jam Alexandrinus: *Ἀπαλυνεὶ αὐτὸς τὰς σαρκὰς ὡσπερ, νεπίου. Molliet carnes suas sicut parvuli*, ut vetus Latinus vertit. Similiter 2 Reg. V, 14: *Rediit caro ejus ut caro pueri.*

est, respice, Deus, qui gaudes te invenisse in quo clementiam exerceas, hominem cruciatibus confectum: redeat, obsecro, flos primævus; renascatur caro assumpta, quasi nunc adolescentia ipsa vigeret. Ecce tibi, qui præ fastidio cibum antea desiderabilem abominabatur, adè ut mallet mori quàm edere, ubi angeli verba excipit, misericordiam consecutus, ad juveniles annos rediit. Quæ verba tantum fastidium sustulerunt, et tam validam juventutem causarunt? Ait Vatablus: *Si fuerit angelus bonus qui ponat ante oculos hominis millesimam partem beneficiorum Dei, et annuntiet homini ipsi Deum omnia justè facientem, et homo acquiescat, tunc miserebitur ejus Deus, et revertetur ad dies adolescentiæ suæ*. Hic nimirum est scopus castigationis Dei, ut qui prosperitate superbierat, et ab humilitate statûs innocentiae discesserat, doloribus eruditus, ad florem illius spiritualis adolescentiæ, in quâ Deo subdebatur, redeat. Multiplici autem flagello justis ad humilitatem revocantur; nam aliquando doloribus, angoribus, ægreditudinibus, persecutionibus et aliis adversitatibus atterit eos Deus, ut humiliter de se sentiant, et suam imbecillitatem advertant. Ob hanc causam Agar afflicta à Sarâ est, et fugæ ac quasi exilii incommoditates experta; quare monetur ab angelo, Gen. 16, 9: *Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius*; ut scilicet humilitatis itinere segura domum tuam repetas, et ab heræ percussione libereris. Similis ferè est hæc angeli

Hieronymus verba vertit: *consumpta est caro ejus à suppliciis*. Cujus interpretationis ratio intelligitur ex Jarchio, qui hebræum verbum gallico *écossier*, i. e., *deglubere, folliculos detrahere* explicat (licet ipse hanc interpretationem non satis certam esse innuat, addit enim, verbi *רַב־פֶּשַׁע* significationem, quàm non nisi hoc loco occurrat, definiendam esse contextus ope); voci *נָעַר* verò tribuit *concussionis* significatum (conf. infra 38, 13, Ps. 88, 16, 119, 23, Nehem. 5, 13), et verba nostra hebraica sic exponit: *concussus est corpus ejus castigationibus morbi sui*. Quâ adscitâ interpretatione alterum hemistichium, antithesin continebit, ut sit integri versûs sententia hæc (retentis Hieronymi verbis): *consumptus est caro ejus à suppliciis, (sed jam) revertatur ad dies adolescentiæ suæ*. Sed præstat *נָעַר* *pueritiæ* significatu (ut, Proverb. 29, 21) accipere, quàm respondeat *יָבֵן עֵלְרֹבִי*. Non solum pristinæ valetudini restituatur, sed et incolumior multo redditur et vegetior, quam vel à puero fuerat.

(Rosenmuller.)

*Consumpta est caro ejus à suppliciis; mollitur, (vel, reflorescet, recreatur, tenera, vel tenerior, redditur, succulenta erit, succulentior, vel corpulentior), caro ejus præ pueritiâ, vel carne pueritiæ, vel, plusquam in pueritiâ, sive juventute, vel, quàm sit pueri. Insignis hyperbole: Revirescens augetur caro ejus, etc. Recipitque vegetabilem vim majorem, etc. Mutabitur caro ejus sicut erat in pueritiâ suâ, infirmatur caro ejus, (sed). Verbum *רַב־פֶּשַׁע* alibi non legitur. Putatur compositum ex *רַב־פֶּשַׁע* *virens, sive vegetus*, et *פֶּשַׁע*, quod Syriacè sign. *crecere*. Quidam hæc continent cum præced. vers.: *Si adsit ei angelus, etc.*, et Deus eum liberari jussit; tunc ejus caro, etc. Sed malo sensum absolvi vers. 24, et hic subungi fructus hujus liberationis, et remissionis peccatorum. *Revertatur, etc. יָבֵן עֵלְרֹבִי* *redibit, seu redit, ad dies adolescentiæ suæ, etc.* i. e., erit eo habitu corporis quo erat in adolescentiâ suâ.*

(Synopsis.)

pro Jobo deprecatio, cui subnectitur exauditionis promissio in hæc verba :

VERS. 26.—DEPRECABITUR DEUM, ET PLACABILIS EI ERIT; ET VIDEBIT FACIEM EJUS IN JUBILO, ET REDDET HOMINI JUSTITIAM SUAM (1). Videtur hic alludi ad perfectissimum sanitatis modum, qui nullum transacti morbi vestigium relinquit; qualis fuit restitutio illa Naamani Jordanis aquâ eluti; cujus caro, quæ antè fuerat leprâ exesa et maculosa, restituta fuisse dicitur non secus ac pueri parvuli, sive infantis caro, in quâ nihil sordidum, nihil non candidum appareret.

VIDEBIT FACIEM EJUS IN JUBILO. Hoc perinde est ac statuet se coram Deo lætus, exultans gratias agens ob valetudinem recuperatam. Qui certè mos nunc quoque familiarissimus est; nam postquam quis Dei ope è morbo convaluit, templum gratias acturus petit, ubi Dei faciem videt; hoc est, intuetur locum ubi Deus præsentia suæ signa exhibet, et quasi faciem spectandam offert.

ET REDDET HOMINI JUSTITIAM SUAM. Hoc est, resti-

(1) In bonam frugem et valetudinem restitutus homo, animo lætus Deum intuebitur, illique Deum justitiam suam, atque amicitiam reddet. Hebræus: *Videtur faciem suam in jubilo, et reddet homini justitiam suam.* Deus se illi manifestabit, et justitiæ restituet. Septuag. : *Intrabit facie hilaris, et laudabit Dominum; reddet autem hominibus justitiam.* Homo justitiæ restitutus, laudabit Dominum, seque sistet coram illo eâ oris hilaritate, quæ animi lætitiâ indicet.

(Calmet.)

DEPRECABITUR (vel orabit, exorabit).

DEUM, vel, ad Deum, coram Deo; vel deprecatur, non, ut alii, postquam convaluerit, sed dum conflictatur cum morbo, cognita suâ culpâ respiciens. Modum eum exponit quo ille veniam impetrat, etc. *Cum* (vel si) *supplex oraverit*, etc.

ET PLACABILIS, etc. *Et* (vel qui) *diliget* (acceptabit) *eum*, et (vel qui) *placatur* (benevolet, favet) *ei*, eum gratum et acceptum habet.

ET VIDEBIT (vel videt, ut aspiciat) *faciem* (vultum) *ejus* (vel suam) *in* (vel cum) *jubilo*, vel, *in beneplacito*. Intellige hoc, vel 1° de homine, qui eam videt aliquo modo in hac vitâ, spiritu scilicet et internè, cum jubilo, i. e., lætitiâ; vel, per clamorem, i. e., orationem suam; sed malim ורדעה pro læto clamore sumere. *Et apparebit ante ipsum in gloria*; vel 2° quod malim, de Deo, q. d. : Vultu læto et facili respiciet eum Deus, qui ante vultum ab eo avertebat, ei iratus, de quo sequitur *et restituit*, etc. *Videbit*, etc., i. e., summo favore prosequetur eum, concedetque ei omnia optata. Deus ipsum benignè respiciet, *ostendetque faciem suam lætam*, vel, *cum jubilo*, i. e., cum lætâ acclamatione, cum gaudio, מרר in hiphil exposito, ut aliquando sumitur. *Et ejus vultum ovantis aspiciet*.

ET REDDET (vel, reddit, postquam restituit, nempè Deus), *homini justitiam* (vel innocentiam, vel secundum justitiam) *suam*, vel, *ejus*, i. e., justitiam quam peccando amiserat. Vide Ezech. 18, 24. *Justitiam*, i. e., fructum justitiæ suæ: ut *iniquitas*, pro pœnâ iniquitatis. Condigna præmia reddet, etc. Emendatum eum eo loco habebit quasi nunquam peccasset. Idem jus sanato quod forti. Hominem pœnâ liberat, datâ veniâ. *Reddit justitiam suam*, ut iterum sentiat (homo) se justum esse. Non ablata justitiâ redditur, sed ablati justitiæ sensus. Ipsum à peccatis absolvet, et merito mediatoris justum declarabit. Judici de enim et forense quid hæc phrasî sapit. Eum per remissionem peccatorum jam pro justo habens imputatâ ei Christi justitiâ.

(Synopsis).

tuct hominem in gratiam justificationis quam amiserat. Ita enim ex Dei præscripto fit, ut tangente Deo cor hominis, ipsoque homine respiciente, justificationis gratia ei conferatur, quæ prioris ruinæ reparatio est, priorisque justitiæ redditio hoc loco appellatur.

Unde patet quanti ponderis et momenti sit pia Numinis deprecatio, sine quâ nequaquam fructum gaudii ejus, cujus hic fit mentio, percipere valeamus; in quo tamen omne nostrum bonum consistit. Siquidem tunc liberè et confidenter Deum adire possumus, tanquàm in ejus sinu cum affligimur conquiescere, ipsumque adeò juxta promissa sua nobis esse velle propitium experimur. En summum nostrum bonum quamdiù hic vivimus, quoniam per orationem Deo appropinquamus. Jam enim nobis fide ambulandum; Deus verò, quod ad aspectum attinet, à nobis abest; et quamvis in nobis virtute suâ habitet, nobisque suæ gratiæ fructum communicet, sumus tamen, quod ad speciem attinet, tanquàm ab ipso remoti et absentes; sed ipsum piè deprecantes, in cælum mente ascendimus, nos coram ipsius majestate sistimus, denique cum ipso conjungimur. Atque hoc est quod in textu dicitur, Deum illi faciem suam ostensurum, et hoc pacto justitiam illius ad ipsum reversuram, aut hominem Dei faciem conspecturum. Sic porro animus divinæ gratiæ lumine illustratus ingenuam delicti confessionem expromit, quod subjectis verbis indicatur.

VERS. 27.—RESPICIET HOMINES (1), ET DICET: PEC-

(1) Id est, convertet se ægrotus ad amicos socios, aut cives suos.

UT ERAM DIGNUS NON RECEPI, quasi dicat: Multò enim graviora peccatis meis debebantur. (Menochius.)

RESPICIET HOMINES. Septuaginta: *Accusabit is homo seipsum apud alios homines*, et confitebitur palam, se justè à Deo punitum fuisse, non tamen pro merito aut mensurâ scelerum suorum; sed valdè benignè clementerque secum actum. (Tirinus.)

Fructum alium misericordiæ Dei in afflictum subjungit, quòd ille liberatus et culpam suam coram cæteris hominibus agnosceret, et Dei misericordiam in se confitebitur. Ambiguum est primum hujus versus verbum, ושר, quòd verbum ושר et *intueri* et *canere* significet. Plerique priorem adsciscunt significatum, vertuntque: *Intuebitur* ille afflictus jam restitutus *in homines*, convertit se ad homines, *dicitque*, et quæ sequuntur. Alii: *Intuetur*, scil. Deus *in homines*, cum quis ita dicit: *Peccavi*, etc., q. d.: Si quis culpam suam agnoverit, est ei propitius. Sed filo orationis, quod à superiore versu continuatur, ubi cœperat de homine dicere, magis congruit et verbum ושר ad eundem referre, quod tamen malo *canendi* significatione h. i. sumere, quâ cum על et Prov. 25, 20, construitur (ושר בשרים על לב-רע), *canit cantilenas animo afflicto*. Ita et Schultens: *Canet super homines*, lætam publicamque edet confessionem. על *super*, pro *coram* tritum valdè. Id ורדעה *clangori*, versu præced. succinit jucundè. Obstitit, quominus huc ab omnibus concederetur, forma rarior, quàm ושר potius sit *cantabit*. At ושר in kal fuisse item *cantavit*, cave dubites. Arguunt eam formam Ps. 7, 4, 87, 7, et 1 Sam. 18, 6, ubi ושר, ex infinit. kal, correctione Masoreticâ non egebat. Suspicio huc quoque pertinere, Isa. 57, 9. *Et cantatus* (ושר) *regi tuo in oleo*, conf. Isa. 23, 15 (כשרית דודנה); utrobique *meretrix* pingitur. Sensu non multum diverso Jarchius, quamvis ad ושר or-

CAVI, ET VERÈ DELIQUI, ET UT ERAM DIGNUS NON RECEPI. — VERS. 28. LIBERAVIT ANIMAM SUAM NE PERGERET IN INTERITUM, SED VIVENS LUCEM VIDERET (1).

dines, verbum referens, hæc verba explicat: *Facit ordines hominum*, i. e., inter ordines hominum hinc et hinc cingentium incedens, *ubi à morbo suo liberatus est, Creatorem suum laudibus celebrat.* פָּתַח־פִּי, *peccavi*, confessionis formula, ut Exod. 9, 27; 10, 16. Jos. 7, 20, 2. Sam. 12, 13. Alii: *Et rectum*, quod rectum erat, *perverti*, curvum quasi feci, i. e., perversè egi, ut 2 Sam. 19, 20, 24, 17, 1 Reg. 8, 47. Postrema verba, לִי שָׂדֵה נָתַן vertunt plures: *Nec profuit mihi* (ut פִּי עֵשֶׂה Esth. 3, 8, 5, 13), propriè, *non æquale*, seu, *non conveniens fuit mihi*, ut sit ἰσότης, q. d.: *Peccàram, et video quòd mihi id malè cesserit*; inde enim tam graviter sum afflictus. Languidior sententia. Rectius alii: *Non æquale*, seu æquatam est *mihi*, i. e., non condigna meis peccatis recepi, quum longè graviores essem commiseritis poenam, pepercit, et lenius me punivit Deus. Ita Alexandrinus: Καὶ οὐκ ἴσῃα ἤτακτο με ὁ θεὸς ἡμάρτων.

(Rosenmuller.)

RESPICIET (vel prospicit, sive contemplatur, ut respiciat, considerabit, considerat, dirigit se) homines, vel, super (vel in, vel ad) homines. Sed quis considerat, vel contemplatur? Resp. 1°: Deus, donec respiscant. Instructur Deus in homines, cum quis scilicet ita dicit: *Peccavi, etc.*, q. d.: Si quis culpam suam agnoverit, est ei propitius. Vel sic: Prospicit in homines, illis providet hæc rationes Deus, per afflictiones illos humilians, ut postea exaltet. Sed hoc coactius est. Resp. 2°: Homo, de quo in præced. dicit: *Ægrotus ille jam restitutus*. Hic convertet se ad amicos, aut socios, etc., et confitebitur palam se justè punitum fuisse, etc. Restitutus hominum cœtum iterum adire poterit, eorumque conversionem etiam optans, illos suo exemplo crudelit, et quæ sequuntur dicet. Fructum alium liberationis subjungit, quòd liberatus alios ædificabit, et in fide ac spe in Dei bonitatem confirmabit.

ET DICET (vel, dicit, dicens, si quis dixerit): *Peccavi, vel, peccaveram*, i. e.: Culpam coram cæteris hominibus agnoscet.

ET VERÈ DELIQUI, et rectum (vel, quod erat rectum, nempe in agendo) *perverti, et prævaricatus sum à probitate.*

ET UT ERAM DIGNUS NON RECEPI, et non (vel nihil, vel, quod non, et istud non) *profuit* (vel profuerat, prodest) *mihi*, sub. *quod feci*, quia nullum ex malis operibus fructum consecutus sum; modò agnosco quòd illa quæ feci vana sunt. *Non profuerat*, i. e., nocuerat mihi, et me in morbum conjecerat; ἄχρηστος. Porro, פִּי עֵשֶׂה ita sumitur Esth. 3, 8, et 5, 13. *Non placuit mihi*, sub. *rectitudo, non æquum, vel æquale, fuit mihi*. Non condigna, sive æqualia, meis peccatis recepi.

(Synopsis.)

(1) *Redemit* (vel, sed redemit, sed Deus redemit, salva, vel libera. Redimet, sub. Deus, Qui vindicaverit) *animam meam*, etc., vel, *animam suam, animam ejus.*

SED VIVENS, etc. Et vel ut *vita mea* (vel, *vita ejus*, i. e., anima ejus, *anima mea*) *lucem* (in lucem) *videbit*, vel *videat*, ut *respiciat*, et *vitam* (i. e., animam) *meam*, (repete, *redemit*) ut *lucem respiciat*; et *vita mea lucem videt*, i. e.: Luce hæc et vitâ jam fruor, qui ante eram in tenebris et semimortuus, etc. Hic sensus erit juxta id quod scriptum est, וְחַיִּיתִי וְנַפְשִׁי, et pulchrè convenit cum præced. vers. mimesi de confessione restituti ægri, Dei in se summam beneficentiam agnoscentis; ita nihil in contextu immutatur. At in Bibl. emend. etsi per ך scribantur hæc, leguntur tamen ab Heb. per ך, ideò supra ך scripserunt Holem, נַפְשִׁי; quomodò Vulg. et Sept. legerunt: et tunc verba Eliu erunt, hunc locum de admirandâ Dei miseratione concludentis, q. d.: Itâ liberat eum ab exitio corporis et animæ, etc. Greci in imperativo legunt, ut ad angelum pergat Deus dicere, *Redime*, etc. Sed hoc rennotius est, etc. Alii, *lumen videbit*, nempe æternam et su-

Hoc est, cum publicâ confessione hominibus dixerit se peccasse, et pro scelerum magnitudine leviora subiisse supplicia, accipiet bona quæ cum peccator esset antè perdidit, seque ipsum ab eo qui jam impendebat, interitu liberabit. Potest autem hujus ultimi versûs pars prima de animâ propriè accipi, ne pergeret in interitum sempiternum; pars secunda de vitâ corporali. Quæ satis aptè significatur hoc hemistichio: *Sed vivens lucem videret.*

Cæterum locus hic à quibusdam exponitur, quasi Eliu de Deo loqueretur, inquiens Deum irueri homines: quòd si dicat aliquis *Peccavi*, tunc I eum animam ipsius ab interitu eripere, et vitæ lucem ipsi restituere, pro eo quòd in tenebris mortis jacebat. Sed quia è verbo ad verbum est: *Respiciet homines, et dicit: Peccavi, etc.*, facilè patet Eliu continuare sermonem suum, ostendendo eum qui sic humiliatus fuerit, ut agnoscat peccata sua, et ad extrema redactus fuerit, cum Deus ipsi hanc gratiam largitur, ut eum ad se revocet, illi vitæ spem dari, quin etiam cor ipsius exhilarari, ut possit Deum certâ cum fiducia invocare; ac postea se ad homines convertere, ut ipsis suas miseras exponat, et bonitatem Dei infinitam, quam senserit, magnificet. Atque hic secundus est fructus remissionis peccatorum, cum miser peccator cognoscit se à Deo non fuisse repudiatum: quamobrem oportet ut bonitatem illam Dei apud homines confiteatur, nec pudeat ipsum miseriam quâ, donec illum Deus ex ipsâ misericordiâ suâ liberârit, detinebatur, ostendere. Neque enim satis est, ut privatim quisque Deum precetur; sed gloriam ejus à nobis magnificari oportet, et unumquemque incumbere ad proximos incitandum, ut sic alii ab aliis ædificemur, utque cum sic conspirabimus simul laudes Dei prædicemus.

Vidisti summum in homine fastidium, quo universos cibos abominabatur, adeò ut penè enectus inediâ animam exhalaret; simul et vidisti Dei in illum misericordiam, quâ à tanto inediæ periculo liberatur, et in floridam juventutem ac fervidam revirescit. Sed quo medio tam fastidioso homini juvenum vires donantur à Deo, imò juvenum fames paratur inter adeò lethalia tædia? Modò explicatum est remedium, vers. 23: *Si fuerit pro eo angelus loquens, etc.* Nimirum si ex angelico impulsu poenitentiae verba assumat in ore, quibus pristina vitia detestetur. Ubi enim poenitentia vera adest, nullus panis non dulcescit; etiam panis lacrymarum avidè editur, totumque lethale fastidium aboletur. Audi Nicetam in Catenâ Græcâ sic loquentem: *Si perpeccionis suæ causam in peccato consistere intellexerit, atque ad Deum de errato suo confessus se converterit, impendentem mortem inhibebit, etiamsi sexcenta sint quæ mortem lacessant et accerant.* Omne lethale arcetur per poenitentiam, et fastidium, et tædium mortem afferens tollitur, multaque apparent incita-

pernam, in futurâ vitâ. Sed ego de hæc vitâ accipio. *Vita ejus luce fruetur*, h. e., felicitate. Si legas, *anima et vita ejus*, sunt verba Eliu; si, *mea*, verba erunt ægroti restituti.

(Synopsis.)

menta, quæ appetitum humanum moveant, ut vitæ aspera avidè capessat. Unde dicebat Cellensis abbas, lib. 12 de Panibus : *Lacryma aut facit aut invenit paradisum : cum enim profusione lacrymarum tota irrigatur conscientia, ligna producuntur fructum vitæ facientia.*

VERS. 29. — ECCE HÆC OMNIA OPERATUR DEUS TRIBUS VICIBUS PER SINGULOS (1). — 30. — UT REVOCET

(1) Probat, uti dictum est, triplici ratione, I. somniis, factisque nullius ministerio revelationibus; II. morbis; III. secretis inspirationibus, monitis angelorum, seu virorum proborum, atque hominum divinitus afflaturum operâ. Unâ è tribus hisce rationibus Deus ad se nos revocat. *Tribus vicibus* usurpari etiam potest pro *pluribus vicibus*, vel sæpius. Deus sæpè his artibus nos reducit in viam. (Calmet.)

ECCE HÆC OMNIA OPERATUR (vel *facit*, sive *faciet*, *operabitur*) Deus. *Hæc*, nempe, punire nocentem, poenitentem verò parcere, etc. Hoc epilogo locum claudit.

TRIBUS VICIBUS PER SINGULOS, i. e., cum singulis. *Bis* (sub. aut vel et), *ter* (i. e., aliquoties, sæpius) cum viro, vel, erga virum. Nunc eum deprimens, nunc attollens, etc., ut si unâ afflictione non respicit, aliâ admonetur, etc., idque quoties libet, ne certum ei hæc in re modum præscribamus. Hæc Cabalistæ ad Pythagoricam suam μετρωσιμότητων referunt. At Maimonides multò rectius ait Deum aliquoties experiri, an sanabile sit hominis ingenium; quòd si sæpè monitus in gravia peccata recidat, tunc omittere ejus curam, et habere eum pro deplorato, quod est judicium obduracionis, bonitatem Dei sæpè contemptam subsequens. R. Salomo hinc et ex Amos. 1, 3, etc., et 2, 4, colligit ter tantum ignoscere homini Deum, sed si quarto recidivet, reservatur ad gehennam. Sed falsum hoc: Nam et nos tenemur fratri remittere *septuagies septies*, Matth. 18, 22, i. e., toties quoties verè poenitet, etc., nec Deus minus misericors est, etc. Sæpius peccavit David, etc. Sed ego non puto R. Salomonem tam stupidum fuisse ut locum hunc vel illum ita intelligeret. Quod Burgensis putat hic Eliu sensisse idem quod R. Salomo quod Deus tantum bis aut ter, et non sæpius, hominem admonet, ego non crediderim; sed est numerus certus pro incerto, quòd aliquoties solet Deus ita agere et affligere, quoties vult et expedit; quòd si tandem rebelles se præsentent, tum demum in eos sententiam obsignat et punit.

(Synopsis.)

Or Dieu fait toutes ces choses trois fois en chacun des hommes. Ce nombre de trois, comme on le sait, se prend dans les Ecritures pour un nombre indéterminé qui signifie multitude. Ainsi, quand il dit en cet endroit que Dieu fait ces choses trois fois, il veut dire qu'il les fait beaucoup de fois. C'est pourquoi Estius remarque fort bien que ç'a été sans raison qu'un auteur a prétendu inférer de ce passage que Dieu reçoit le pécheur seulement trois fois à la pénitence, et que s'il retombe une quatrième fois dans le péché, Dieu le réserve et le destine à l'enfer. Car nous connaissons, par la réponse que Jésus-Christ fit à saint Pierre, qui lui demandait s'il pardonnerait jusqu'à sept fois à son frère, que le pardon que doit accorder l'homme à un autre homme n'est point borné, et qu'il doit s'étendre, non seulement jusqu'à sept fois, mais jusqu'à septante fois sept fois, sans aucune limitation. Le même auteur remarque encore qu'Eliu, se servant ici du nombre de trois, pouvait faire quelque allusion à ce qu'on pratique dans les jugements ordinaires, où la sentence est précédée par trois différentes monitions.

Nous ne croyons pas nous devoir arrêter à représenter les sens spirituels que l'on trouve dans toutes les paroles d'Eliu. Et quoique le grand saint Grégoire, suivant la lumière de sa piété, qui le portait à cher-

ANIMAS EORUM A CORRUPTIONE, ET ILLUMINET LUCE VIVENTIUM (1). Multiplex est tres has vices exponendi modus. Primus, isque maximè litteralis, est qui numerum ternarium pro incerto quovis magno numero accipit, q. d. : Multis vicibus sive sæpius loquitur, et erigit Deus singulos hominum. Vide dicta Jobi, cap. 5, vers. 19. Ternarius enim significat universitatem, uti et septenarius.

Secundus est, quo per tres vices tres vitæ intelligantur, quibus Deus cum sceleratis hominibus agere solet, conformiter Græco textui, qui sic habet : Ἰδοὺ τὰ πάντα ἐργάται ὁ ἰσχυρὸς ὁδοῦ; τρεῖς μετ' ἀνδρῶν. *Ecce hæc omnia operatur fortis tribus viis cum viro*; scilicet verbis horribilibus, somniis et morbis, vel dicendo, minando et puniendo. Ita Olympiodorus in Catenâ : *Hæc sapientis atque adeò robusti Dei sunt opera, ut tripartitâ quâdam ratione peccantes convertat; verbis, inquam, horribilibus, somniis, morbis; his viis tribus is, in cuius nutu ac potestate cuncta vertuntur, cum unoquoque agit homine; ut unâ aliquâ ex his, is qui noxâ tenetur, eruditus vitet interitum, atque Deum in vitâ laudibus efferat.* Similia ferè habet S. Chrysostomus, ibidem in Catenâ dicens : *Is qui sic hominum rationibus moderatur vitam imperititur; rerum necessariorum disciplinam tradit, rectèque factis mercedem persolvit, atque supplicia flagitiis decernit: itaque cum hominibus agit, ut coarquat, increpet, nocturnis terroribus minuetur, loquendo doceat, ægrotationibus atque imbecillitatibus cruciet.*

Tertius has tres vices explicandi modus est S. Gregorii, lib. 21 Moralium, cap. 7, ubi per tres vices accipit tres modos conversorum, scilicet inchoationem, progressionem et perfectionem vitæ christianæ, sive tres gradus perfectæ libertatis, scilicet ipsam conversionem, tentationes, formidinem mortis, iudicii et æternitatis. Si enim tres sunt justorum status: pri-

cher partout la vérité qu'il aimait uniquement, et qu'il regardait comme la nourriture de son cœur, y ait découvert diverses choses très édifiantes, nous nous réservons à expliquer une partie de ces saintes maximes aux autres endroits de l'Écriture où il est certain que l'Esprit de Dieu a parlé, ne croyant pas qu'il soit si avantageux de mettre toujours en la bouche de cet homme vain des vérités qui conviennent mieux à un esprit humble. (Sacy.)

(1) Ut det illi corporis et animæ vitam; ut illustret animum, malis vitæ hujus eruat, iisque levet supplicis, quibus nos Deus premit. Hæc omnia sæpe nomine tenebrarum designantur, ut vicissim prosperitas, valetudo, vita lux appellantur. (Calmet.)

Ut reducat animam ejus à foveâ, ad illustrandum (לְאִירֹתָא) pro לְאִירֹתָא infinit. niphatal, ut illustretur luce viventium, i. e., lumen recipiat, et versetur ac conspicuus sit inter homines, qui ante obscurus jacebat, et penè jam sepultus erat. (Rosenmuller.)

REDUCENDO, etc., ad convertendum, etc., ad aver-tendum, i. e., ut (scilicet) avertat, etc. Ita verbum accipitur Mal. 2, 6.

ET ILLUMINET, etc. Et, vel ut, illustretur, sive illuminetur (vel luceat, ad lucendum) luce, vel in luce, viventium, vel vivificâ, vel, hujus vitæ, i. e., ut lumen recipiat, et versetur ac conspicuus sit inter homines, qui ante obscurus et penè sepultus jacebat. Quidam de futurâ vitâ intelligunt, sed malim de hæc vitâ לְאִירֹתָא pro לְאִירֹתָא, per syncopen. (Synopsis.)

mus, quo ad bonam frugem convertuntur; secundus, quo in virtutis itineribus progrediuntur; tertius, quo ad finem viæ, scilicet ad perfectionem perveniunt: quid erit tribus vicibus per singulos Dominum suos electos affligere, nisi in ipso virtutis initio, atque in progressu, nec non in virtutis culmine eos tentationibus pressurisque probare? quemadmodum Paulus de se et de omnibus perfectis dixit, Act. 14, 21: *Quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.* Quod quidem cum excelsum sit pusillis et magnis, ascensum habet perdifficilem, quos omnes infirmitas carnis onerat, et qui ex eo ceciderunt adversarii circumdant. Plura vide in S. Gregorio loco citato.

VERS. 31. — ATTENDE JOB, ET AUDI ME: ET TACE DUM EGO LOQUOR (1): — VERS. 32. — SI AUTEM HABES QUOD LOQUARIS, RESPONDE MIHI, LOQUERE: VOLO ENIM TE APPARERE JUSTUM (2): — VERS. 33. — QUOD SI NON HABES, AUDI ME; TACE, ET DOCEBO TE SAPIENTIAM

(1) Primam hanc orationem ita claudit, ut plura restare dicenda insinuet. *אשכחך, attende*, inquit, non, ad ea quæ dicta sunt, sed ad ea quæ dicturus sum porrò, ut patet ex altero hemistichio: *Sile, et ego loquar.* (Rosenmuller.)

Job, soyez attentif, et écoutez-moi: soyez dans le silence pendant que je parle. Que si vous avez quelque chose à dire, répondez-moi; parlez, etc. Saint Grégoire nous fait remarquer ici l'horrible présomption d'Eliu, qui demande à Job, quoique beaucoup plus âgé que lui, une attention extraordinaire, comme s'il avait connu quelque chose que Job ignorât. « Il fait paraître, dit ce Père, un très-grand orgueil, lorsqu'il exige du respect d'un homme que sa vieillesse lui devait rendre vénérable, et qu'il impose silence à une personne meilleure que lui. Il est vrai qu'il lui témoigne aussitôt après, que s'il avait quelque chose à dire, il voulait bien lui donner lieu de se justifier; mais parce que le fond de son cœur ne s'accordait pas avec ce qu'il lui disait, il n'attendit point que Job lui pût faire entendre ce qu'il demandait. Il se hâta au contraire de produire son vrai sentiment au-dehors; et il fit voir combien il était rempli de lui-même, en disant à Job: *Taisez-vous, et je vous enseignerai la sagesse.* Tels sont, ajoute ce saint, tous les superbes, qui ont quelquefois des paroles d'humilité dans la bouche, mais qui ne peuvent garder long-temps cette apparence d'une humilité trompeuse. » (Sacy.)

(2) SI SUNT (si adsunt, aut si suppetunt; verumtamen, si sunt tibi) sermones ad hæc quæ dixi refellenda, responde mihi, vel ad respondendum mihi.

VOLO ENIM, etc. Nam cupio (vel, cuperem, volo, sive volui) te justificare, vel te justum apparere, q. d.: Non contentiosè et amarulentè, ut alii, tecum agam, sed studio veritatis inveniendæ. *Desidero tuam justitiam.* (Synopsis.)

Interim, si sunt sermones, si quid habes, quod possis contradicere, si sermo tibi suppetit, ad hæc quæ vel dixi, vel dicturus sum refellenda, responde mihi, loquere, nam cupio te justum esse, velim te justum apparere; non mihi voluptati est, ut tuam causam injustam ostendam. Velim eam esse justam, nec esse in te quod reprehendi possit. Significat se non contentionis studio et amarulentè cum Jobo velle agere, ut egerant alii, sed studio inveniendæ veritatis in hæc re tantà.

(Rosenmuller).

Communi sapientiæ nomine Hebræorum more censentur omnia quæcumque morum doctrina complectitur, quæcumque pariter utilia, ne artibus quidem et mechanicis professionibus exceptis. (Calmet.)

(1). Quemadmodum Jobus sæpè cum stomacho similes voces ab amicis audierat, sic etiam verisimile est hæc quoque verba Eliu durius accepisse, neque dubiis id signis ostendisse, avertendo nimirum aut distortendo faciem, aut aliquo alio modo, quo audaci et sciolo adolescenti silentium indiceret. Quod videtur impatienter tulisse superbus adolescens, quem de vanâ opinione sapientiæ tumor inflabat; unde Jobum inurbanius atque imperiosius alloquitur, quam modestæ ratio et juvenilis ætas postulabat. Ac si diceret: Quid tacitè, ô Jobe, contra me tecum obmurmuras? quid faciem stomachosius avertis, quasi quæ à me dicuntur superbè despicias? Audi jam, et adverte faciem, neque me loquentem impediâs obstrepando; quod si quidquam habes quod obloquaris, aut tuam innocentiam probes, audiam non invidus; ut enim cupio te esse, sic etiam aveo te apparere justum: quòd si nihil habes, quod in tuæ causæ defensione respondeas, aut quo te sapientem esse doceas, tace, et audi, fortasse ex meâ sapientiâ incipies esse sapiens. Ita Sanctius.

Cæterum ut hinc etiam aliquid in usum nostrum decerpamus, hic in personâ Jobi admonemur tacendum esse nobis, ut doceamur. Omnis enim vera hominum sapientia in eo posita est, ut se Deo dociles præbeant, seque iis quæ in nomine et auctoritate ipsius proponuntur penitus subjiciant. Estque hæc admonitio valdè utilis. Sentimus enim ferè semper in nobis repugnantias esse, ne se ingenia nostra eâ quâ par esset humilitate verbo Dei accommodent; neque si nobis bona et sancta aliqua doctrina proponatur, sumus eâ modestiæ præditi, ut illam admittamus: sed eâ plerumque superbiâ laboramus, ut nulli alii quàm voluntati nostræ obnoxii esse cupiamus. En naturam nostram ita vitiatam, ut adversus Deum insurgat, et adversus verbum ipsius ferè semper recalcitret. Cum igitur ejusmodi vitio tam malo et detestando laboremus, nobis hic propositam admonitionem observemus, ut nimirum dociles simus, cum Deus efficit, ut nobis sua veritas proponatur. Atque hoc primùm nobis observandum est in exhortatione, quam hic Jobo Eliu proponit. Alterum, quando ait se cupere ut Jobus absolvatur, in eo admonemur, ne acerbitate quâdam animi aut contentionis studio du-

(1) Si nihil habes quod possis ad hæc respondere.

AUDI ME attentè.

DOCEBO TE SAPIENTIAM. Sic appellat doctrinam quæ sequitur. Intelliges vera esse et cum sapientiâ conjuncta. Hic verisimile est Eliu aliquantisper tacuisse, ut videret num responderet Job, sed quia Job nihil respondit, velut se aliquâ ex parte convictum sentiens, et quòd lenius hic agebat quàm cæteri, pergit Eliu seq. capite. (Synopsis.)

Si non, sin minus, si nihil habes quod possis ad hæc respondere, tu me audi, tace, et docebo te sapientiam; sic appellat doctrinam quam est traditurus in sequentibus. Quibus verbis minimè inesse arrogantiam, sed fiduciam, ex optimâ causâ natam, quæ nihil insolens spiret, rectè observat Schultens. Hic verisimile est aliquantisper Eliu tacuisse, ut videret num sermonem resumeret Jobus, quia loquendi et respondendi, si posset, ei potestatem fecerat. (Rosenmuller.)

eamur; quomodo ferè solent homines in adversarios suos ferri; sed zelo rectitudinis et æquitatis solius

CAPUT XXXIV.

1. Pronuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est :
2. Audite, sapientes, verba mea; et eruditi, auscultate me;
3. Auris enim verba probat, et guttur escas gustu dijudicat.
4. Judicium eligamus nobis, et inter nos videamus quid sit melius.
5. Quia dixit Job : Justus sum, et Deus subvertit iudicium meum.
6. In iudicando enim me, mendacium est : violenta sagitta mea absque ullo peccato.
7. Quis est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam :
8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impiis?
9. Dixit enim : Non placebit vir Deo, etiam si concurrerit cum eo.
10. Ideò, viri cordati, audite me : Absit à Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas :
11. Opus enim hominis reddet ei, et iuxta vias singulorum restituet eis.
12. Verè enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet iudicium.
13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?
14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet.
15. Deficiet omnis caro simul, et homo in cinerem revertetur.
16. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et ausculta vocem eloquii mei.
17. Numquid qui non amat iudicium, sanari potest? et quomodò tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?
18. Qui dicit regi : Apostata; qui vocat duces impios :
19. Qui non accipit personas principum : nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem; opus enim manuum ejus sunt universi.

Dei gloriam et proximi ædificationem spectando.

CHAPITRE XXXIV.

1. Eliu, continuant encore de parler, prononça ce qui suit :
2. Sages qui êtes ici présents, écoutez mes paroles; savants, qui m'environnez, soyez attentifs à ce que je vais dire.
3. Car l'oreille juge des discours par l'ouïe, comme le palais juge des viandes par le goût.
4. Arrêtons ensemble ce qui est selon la justice; voyons entre nous ce qui doit être regardé comme le meilleur, ou de ce que Job a dit, ou de ce que nous disons nous-mêmes.
5. Car Job a dit : Je suis juste; et Dieu, en m'affligeant, ne me traite pas selon l'équité.
6. Il y a de la fausseté et de l'abus dans le jugement qu'on exerce contre moi. Je suis percé par des flèches très-cuisantes sans que j'aie péché.
7. Que pensez-vous de ses discours? Où trouverait-on un homme semblable à Job, qui insulte à Dieu avec une impiété qu'il avale comme l'eau, sans aucun remords,
8. Qui marche avec ceux qui commettent l'iniquité, et qui se joint avec les impies, entrant dans leurs sentiments et suivant leurs maximes?
9. Car il a dit : L'homme ne retirera aucun avantage de sa justice : il ne sera point agréable à Dieu, ni à couvert des effets de sa colère, quand même il aurait couru dans sa voie, et qu'il aurait marché à grands pas dans l'observation exacte de ses commandements.
10. Vous donc, qui avez du sens et de la sagesse, écoutez-moi; écoutez ce que j'ai à dire contre un tel blasphème : L'impie est infiniment éloignée de Dieu, et l'injustice, du Tout-Puissant.
11. Car il rendra à l'homme selon ses œuvres, et il traitera chacun selon le mérite de sa vie.
12. Certainement Dieu ne condamne point sans sujet, et le Tout-Puissant ne renverse point la justice en traitant l'innocent comme le coupable.
13. En a-t-il donc mis un autre à sa place sur la terre, qui ait commis cette injustice à votre égard? et qui est celui qu'il a établi pour gouverner, au lieu de lui, le monde qu'il a créé, pour qu'il vous ait traité de la sorte? Il n'y a sans doute personne à qui Dieu ait donné cette commission : ainsi c'est lui-même qui gouverne le monde; c'est lui-même, par conséquent, qui vous afflige, et qui ne le fait que selon les règles de la justice, tempérée par sa miséricorde.
14. S'il en usait autrement dans le gouvernement du monde, et s'il le regardait dans sa rigueur, sans consulter sa bonté, il attirerait à soi, dans l'instant l'esprit qui l'anime.
15. Toute chair périrait en même temps, et tous les hommes retourneraient en cendre.
16. Si vous avez donc de l'intelligence, écoutez ce que l'on vous dit, et soyez attentif à mes paroles.
17. Peut-on guérir celui qui n'aime point la justice? Vous me répondrez sans doute que non. Et comment donc, vous qui voulez être délivré de vos maux, condamnez-vous avec tant de hardiesse celui qui est souverainement juste? Vous commettez en cela une injustice qui éloigne votre guérison, et que Dieu punira très-certainement, sans que rien puisse l'en empêcher.
18. Car c'est lui qui, par ses prophètes et par ses ministres, dit sans crainte à un roi qui est perversi : Vous êtes un apostat. C'est lui qui appelle impies les grands lorsqu'ils le sont;
19. Qui n'a point d'égard à la personne des princes; qui n'a point connu ni favorisé le tyran lorsqu'il disputait contre le pauvre; mais qui a rendu justice à l'un et à l'autre, sans avoir égard à leur différente condition, parce que c'est lui qui a fait tous les hommes, qu'ils sont tous l'ouvrage de ses mains, et qu'il détruira, quand il voudra, les plus grands et les plus puissants d'entre eux.

20. Subitò morientur, et in medià nocte turbabuntur populi, et pertransibunt, et auferent violentum absque manu.

21. Oculi enim ejus super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat.

22. Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

23. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.

24. Conteret multos, et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.

25. Novit enim opera eorum; et idcirco inducet notem, et conterentur.

26. Quasi impios percussit eos in loco videntium;

27. Qui quasi de industriâ recesserunt ab eo, et omnes vias ejus intelligere noluerunt,

28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.

29. Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnent? Ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum, et super gentes, et super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.

32. Si erravi, tu doce me; si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.

33. Numquid à te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, et non ero quòd si quid nôsti melius, loquere.

34. Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me.

35. Job autem stultè locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mi, probetur Job usque ad finem; ne desinas ab homine iniquitatis;

37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur; et tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

20. Ils mourront tout d'un coup *lorsqu'il lui plaira*; et, au milieu de la nuit, les peuples, *lassés de leur tyrannie*, se soulèveront *contre eux*. Ils passeront *au palais du tyran*, et, *le trouvant sans gardes et sans défense*, ils lui ôteront la vie à la faveur des ténèbres, de sorte que le prince violent qui les opprimait périra sans qu'on voie la main qui l'aura frappé.

21. *Cela arrive ainsi*, parce que les yeux de Dieu sont sur les voies des hommes, et il considère toutes leurs démarches.

22. Car il n'y a point de ténèbres, il n'y a point d'ombre de la mort qui puissent dérober à ses yeux ceux qui commettent l'iniquité; de sorte qu'ils ne peuvent éviter les justes châtimens que méritent leurs péchés: et quand sa justice a prononcé l'arrêt de leur condamnation, ils ne peuvent plus le faire révoquer.

23. Car alors il n'est plus au pouvoir de l'homme de venir en jugement devant Dieu pour lui demander raison de sa conduite.

24. Mais il en examinera une multitude innombrable, et il en établira d'autres en leur place sans qu'on puisse l'accuser d'aucune injustice.

25. Car il connaît leurs œuvres, il sait qu'elles sont mauvaises; et c'est pour cela qu'il répandra sur eux une nuit obscure, et qu'il les brisera.

26. Il les frappera de ses plaies, comme des impies, à la vue de tout le monde;

27. Eux qui ont fait un dessein formé de se retirer de lui, et qui n'ont pas voulu comprendre ses voies,

28. Afin qu'étant moins instruits ils fissent avec moins de remords monter jusqu'à lui les cris de l'indigent accablé par leur injustice, et qu'ils craignissent moins qu'il n'entendit la voix des pauvres opprimés par leurs violences. Si donc Dieu extermine ces méchants et qu'il en établisse d'autres en leur place, qui pourra y trouver à redire?

29. Car, s'il donne la paix, qui est celui qui le condamnera? et s'il cache une fois son visage dans sa colère, qui pourra le contempler? et qui osera le regarder pour y lire les raisons de sa conduite sur toutes les nations en général, et sur tous les hommes en particulier?

30. C'est lui qui fait régner l'homme hypocrite à cause des péchés du peuple. Enfin il n'agit jamais que par une raison souveraine et une justice infinie.

31. Puis donc que j'ai parlé de Dieu, je ne vous empêcherai point de parler aussi à votre tour: je vous prie même de le faire avec une entière liberté.

32. Si je suis tombé dans quelque erreur, enseignez-le-moi, je vous en conjure; et si ce que j'ai dit n'est pas selon la justice, je vous promets que je ne dirai rien davantage. Vous avez intérêt de me le montrer.

33. Car Dieu ne vous redemanderait-il point compte de ce que je puis avoir dit contre la justice qui vous a déplu? C'est vous en effet qui en êtes cause, puisque c'est vous qui avez commencé à parler, et non pas moi. Si donc vous savez quelque chose de meilleur que ce que j'ai dit, parlez vous-même;

34. Ou plutôt que des personnes intelligentes me parlent, et qu'un homme sage m'écoute,

35. Car pour Job, il a parlé inconsidérément, et il ne paraît point de sagesse dans ses discours.

36. C'est pourquoi, mon père et mon Dieu, que Job soit éprouvé par les souffrances jusqu'à la fin de sa vie: ne cessez point de frapper un homme injuste et superbe,

37. Parce qu'il ajoute le blasphème à ses péchés. Qu'il soit cependant pressé de nouveau par nos raisons; qu'il soit convaincu d'être un hypocrite, et qu'après cela il appelle, s'il le veut, Dieu en jugement par ses discours, et qu'il aille défendre contre lui sa prétendue justice, qu'il ne peut soutenir devant des hommes comme nous.

VERS. 1. — PRONUNTIANS ITAQUE ELIU ETIAM HÆC LOCUTUS EST (1) : — VERS. 2. — AUDITE, SAPIENTES (2), VERBA MEA, ET ERUDITI AUSCULTATE ME : — VERS. 3. — AURIS ENIM VERBA PROBAT, ET GUTTUR ESCAS GUSTUS DIJUDICAT (3). — VERS. 4. — JUDICIUM ELIGAMUS NOBIS (4), ET INTER NOS VIDEAMUS QUID SIT MELIUS. Cùm à Jobo nihil expectaret Eliu, seque ab illo contemni putaret, viros advocat, qui præsentibus aderant quasi sapientes, à quibus petit ut ipsi judicent an justè accusetur Jobus, et sua verba ab illo tanquàm inania judicari debuerint. Quod autem ait : *Auris enim verba probat*, etc., supra, cap. 12, vers. 11, explicatum est; ubi hæc eadem sententia repetitur, videturque fuisse Idumæis attentionis captandæ forma familiaris. Quoniam ergo arrogans et invidiosus erat postulare, ut illum juvenem sapientes et eruditi audirent, lenit invidiam ad ipsorum judicium provocans, et rem totam ipsis discernendam relinquens.

(1) *Iterum respondens*, ὑποαδῶν, *subjiciens, excipiens*, orationem suam continuans. Malum : *Et locutus est*, quia nemo in medio locutus est. *Respondit*, i. e., novum sermonem exorsus est; synecdoche speciei; vel, perrexit respondere ad sermones Jobi, inchoato novo sermone. (Synopsis.)

(2) Videtur socios suos appellare; nam Jobum, qui eorum dictis non acquiescebat, sapere non putabat. (Menochius.)

O vos, quotquot adestis, viri sapientes.

ET ERUDITI. Heb., *et scientes*, i. e., periti rerum. Tales requirit iudices, et eos sic vocans attentionem simul et benevolentiam conciliat. Nolo mei ipsius iudex esse; judicent qui inter vos sunt sapientes. (Synopsis.)

(3) Id est, ut fauces et palatum de saporibus, ita aures de iis quæ dicuntur, iudicium ferunt. Eadem sententia supra habetur, c. 12. (Menochius.)

Explicandum est de secretis animi auribus, de iudicio mentis, sententiam ferentis de iis qui aurem ferunt, sermonibus. Accuratissimi quique philosophi gustum non in gutture, sed in linguâ constituunt. Sed Eliu vulgi sententiæ sese accommodat. (Calmet.)

(4) Rectè, sincerè et incorruptè iudicemus. Vel sensus est : Nolo mihi credatur, alii judicent et pronuntient benè et verè dicam, an secus. (Menochius.)

JUDICIUM ELIGAMUS NOBIS, id est, in modum iudicii publici pro tribunali, causam hanc excutiamus, disceptemus inter nos justis rationibus, et videamus uter nostrum melius sentiat et verum; quasi dicat : Vos appello et facio iudices. (Tirinus.)

De universâ hæc disceptatione ex lege æquitatis iudicemus; jus reddamus illi, cui debetur. Si perperam locutus est Jobus, damnetur, neque conscios nos exhibeamus illius audaciæ, qui vel ipsum Deum iniquitatis accusavit. (Calmet.)

Ex æquo inter nos agamus, æquitatem et veritatem nobis in hæc totâ controversiâ proponamus; vel, ut alii, rem totam agamus iudicii more, justam formulam iudicii sequamur et veram censuram. Sensus eodem recidit. Instituumus inter nos æquam de jure hujus causæ disceptationem. Vel sensus est : Nolo mihi credatur; alii judicent verè dicam an secus. *Eligere iudicium* dicitur, pro, explorare quid verè statui possit; metonymia finis. Examen enim ad electionem pronuntiandæ sententiæ adhibetur. Sic, *sciamus*, pro, consideremus sciendi causâ. Ita Latini usurpant *cognoscere*. *Judicium* de actibus Dei. Alii *iudicium* exponunt verborum contentionem. Sed malo pro æquo accipere. (Synopsis.)

JUDICIUM ELIGAMUS NOBIS. Id est, in modum iudicii publici pro tribunali causam hanc excutiamus, disceptemus inter nos justis rationibus, et videamus uter nostrum melius sentiat, et verum dicat, q. d. : Vos appello et facio iudices. Electionem autem postulat non iudicii cœpti, sed absoluti. Nam iudicium hoc loco discussio, collatio, exploratio est (quam vulgè revisionem vocant), per quam cognoscitur quod est omnium optimum atque verissimum, cujus delectus, rejectis parum piis ac veris sententiis, haberi debet. Et quidem hæc dicendi ratione ætatem excusat, quasi non quærat sibi, sed rebus ipsis adhiberi fidem, quòd per sententiæ discussionem collimat. Subjicit autem nonnulla Jobi dicta examini postulo :

VERS. 5. — QUIA DIXIT JOB : JUSTUS SUM, ET DEUS SUBVERTIT JUDICIUM MEUM. (1) — VERS. 6. — IN JUDI-

(1) Quidam, inter quos Beda, negant beatum Job hæc verba supra dixisse, sed tantum : *Deus abstulit iudicium*, quasi qui suspenderit iudicium tantum, non autem subverterit. Sed hæc distinctio secundum Hebræam nullum habet locum. Ibi enim utrobique eodem modo legimus, videlicet : *Deus abstulit iudicium meum*, id quod hoc posteriori loco interpres noster durius transtulit. Itaque non videtur hoc loco urgendum, nec dicendum quòd Eliu malâ fide verba Job retulerit, sed tantum quòd ad sensum non verum ea detorsit. Videlicet beatus Job illis et similibus verbis non voluit Deo objicere injustitiam aliquam (id enim ad blasphemiam peccatum pertinet, et ita de eo diabolus triumphasset, quod est contra auctoritatem Scripturæ), sed tantum dicere voluit suam flagellationem non pertinere ad justitiam Dei specialem, et secundum modum consuetum; sed quòd tantum opus esset justitiæ divinæ generalis. De quâ distinctione vide plenius supra, ad caput octavum, versu tertio. (Estius.)

QUIA DIXIT JOB, etc. Proponit verba Job, quæ falsitatis, vel temeritatis et insolentiæ convincere conatur.

SUBVERTIT JUDICIUM MEUM, quasi dicat : Potentiâ potius usus est Deus quam justitiâ, cùm me afflixit, nec mihi immerenti pepercit. (Menochius.)

DIXIT JOB. Et hæc est controversia nostra : *Deus subvertit*; Hebræicè : *Abstulit, removit iudicium meum*. Ita verè dixerat Job cap. 27, v. 2. Sed invidiosè exaggerat Eliu, cùm addit dixisse Jobum : *In iudicando me mendacium est*, seu error in divino iudicio, pro eo quod dixerat, errari ab amicis, et mendaci seu fallaci sequelâ se impium ab illis judicari, quòd affligeretur à Deo. (Tirinus.)

Ipsa quidem Jobi verba Eliu reprehendit, non mentem; alia enim fuit Jobi mens, quam Eliu ignorare non poterat, cùm Jobus frequenter adeo justitiam et æquitatem Dei sui celebraverit. Cùm igitur ita locutus est Jobus, illud solummodò innuere volebat, Deum, cùm sese afflixit, secutum esse potius peculiaris providentiæ regulas, quàm leges justitiæ vindictivæ, quæ pro gravitate criminis reum punit, se quidem omninò innocentem non agnoscere; sed neque tam sentem credere, ut graviter adeò puniri mereatur. (Calmet.)

DIXIT JOB : JUSTUS SUM, non iisdem verbis, sed aliis. Vide Job. 27, 6, et 23, 10, et 31, 1, etc.; ubi tamen non hoc dixit, quasi purus esset à peccato; nam contrarium professus est Job. 14, 4; sed tantum negavit se sceleratum esse, sive ob scelera affligi, quod socii contendebant. Job justitiam civilem apud homines intelligit : at Eliu justitiam absolutam fingit, quæ in homine non reperitur. Rectè tamen reprehenditur Job, quòd nimius suæ justitiæ prædicator fuerat, etiam hæc à sociis adactus.

CANDO ENIM ME MENDACIUM EST : VIOLENTA SAGITTA MEA
ABSQUE ULLO PECCATO (1). Quoniam iudicium postula-

DEUS SUBVERTIT (vel *removit*, sive *abstulit*) *iudicium* (*jus meum*, vel *causam meam*, vel *justitiam meam*; non agit mecum pro justitiâ meâ; q. d.: Affligit me citra culpam. Potentiâ itaque potiùs usus est quam justitiâ. Iisdem planè verbis, מַדְרִי, usus erat Job, cap. 27, 2, qui tamen aliter intellexit quàm Eliu. Id enim Job sic intellexit, quòd causam non videret cur affligeretur, cum innocens esset; at Eliu intelligit quasi Job injuriam sibi à Deo fieri questus esset; cum tamen Job de sui doloris magnitudine exostulans, simulque innocentiam suam mordicùs defendens, Deum tacitè injustitiæ accusabat, ideò ab Eliu meritè reprehenditur; Jobo nimirum gravius erat suam integritatem sibi auferri, quàm Deo suam justitiam.

(Synopsis.)

Jam proponit dicta Jobi, quæ reprehensione digna censet. *Quia dixit Jobus*, q. d.: hoc est in quo vos appello, et pro sapientiâ vestrâ vos judicare volo, num rectè sentiat Jobus in eo, quod dixit: *Justus sum*; respicit illud Jobi 13, 18: *Scio me justum esse*; item 13, 10, 11, ubi se dicebat, si judicaretur, invenendum justum, et è fornace, si probaretur, exiturum purum more auri. Item cap. 31, ubi per singula vitæ ante actæ puritatem et integritatem ostendit. Rectè Schultens: « Habes planè idem, quod 33, 1, 2: *Justus in oculis suis*, et *justior esse, quàm Deus*; quatenus tendebat se meliorem habere causam quàm Deum, quippe qui religiosissimum sui cultorem, supplicio exitioque dirissimo mactasset, haud secùs ac sceleratum caput, idque citra culpam ullam. » *Et Deus removit jus meum*, me jure meo privavit; dum me præter meritum affligit, mihi meum jus eripit. Hæc ipsa verba Jobus supra, 27, 2, dixerat. Etsi verò Jobus hæc non eo consilio diceret, ut Deum injustitiæ insinularet, sed morbi vis ipsi tales querelas exprimeret, quòd causam non videret, nec sibi à Deo manifestum fieret cur affligeretur, quàm esset innocens; tacitè tamen, quùm de sui doloris magnitudine unâ ex parte exostularet, et ex alterâ suam innocentiam tam mordicùs tueretur, Deum injustitiæ accusare videbatur. Illa igitur dicta ut indecentia, et in divinam justitiam et majestatem injuriosa, carpit Eliu.

(Rosenmuller.)

Car Job a dit: Je suis juste, et Dieu ne m'a pas rendu justice. Le terme original qui est rendu par celui de *subvertit*, n'a pas une signification si odieuse. Il signifie, *abstulit*, si on le prend à la rigueur; ou seulement, *distulit*, si on le réduit à l'idée que Job veut donner dans le chapitre vingt-septième, v. 2, d'où cette expression est tirée, comme on l'a vu dans l'explication.

Eliu lui donne le sens le moins favorable, et en la joignant immédiatement à ces paroles, *justus sum*, il veut faire entendre que Job s'était plaint que Dieu ne l'avait pas jugé selon la justice. Ce n'était point du tout la pensée de ce grand homme, qui n'avait pas joint ces deux choses ensemble, mais qui s'était contenté de dire séparément que Dieu différerait à lui rendre justice, et qui dans un autre lieu avait protesté qu'il se trouvait innocent, et que sa conscience ne lui reprochait rien.

(Duguet.)

(1) En alteram blasphemiam, quam per calumniam Eliu Jobo imputat. In æstu doloris exciderat Jobo, Deum non æquo iudicio secum egisse, totumque cecidisse flagellis: addiderat: *Proponat æquitatem contra me, et perveniat ad victoriam iudicium meum.* Hyperbolica sunt hæc, quorum significatio plurimùm minuenda est, et genuinus sensus ex aliis illius verbis colligendus, in quibus pacato animo nudos animi sui sensus sine ambagibus exprimit. Sexcentis in locis Jobus agnovit æquitatem, veritatem, clementiam judicis sui, debitisque laudibus commendaverat justam illam, quam de impiis exigit, ultionem. Ex horum numero ipse se quidem subduxerat; quare hoc probandum

vit, quo ferretur de suis et de Jobi dictis sententia, adfert Jobi verba, ut cum illis conferat sua, quibus

Eliu incumberebat, Jobum criminum suorum poenas dare. Hic quæstionis status erat, quem Eliu in totâ hæc disceptatione vel semper ignoravit, vel dissimulavit. Hebræus legit: *Mentiar*, aut *mentiarne ego in iudicio meo?* Desimne justitiæ causæ meæ, sontem me fassus? Vel potiùs: *Deceptus sum in iudicio meo.* Frustratus sum spe quam conceperam, sperans futurum ut æquum erga me Deum nanciscerer; nimia enim severitate mecum egit. Aliter: *Mentiar in iudicio meo*, et cum innocentiam meam tueor. Denique: *Mendacii arguam* et injustitiæ *judicem meum.* Varios hosce sensus Hebræus admittit. Septuaginta: *Dominus mentitus est in iudicio; violentum jaculum meum sine injuriâ meâ; jacula quæ in me intorsit, validissima sunt, quin ego ullius iniquitatis reus sim.* (Calmet.)

Sept.: *Mentitus est in iudicio meo*, id est, in meo iudicio erratum est.

VIOLENTA, sæva, noxia, mortifera.

SAGITTA MEA, dolores et mala quibus quasi telis confixus sum. (Menochius.)

IN JUDICANDO ENIM ME, MENDACIUM EST. Sic et Græci, sed apertius in Deum, quasi per tertiam personam legerint, ἐπέσχετο, etc., *mentitus est in iudicio meo*, i. e.: In meo iudicio erratum est. *In jure meo (vel super iudicium meum) mentior*, i. e.: Cum innocentiam meam defendo, mentiri putor. Mendax habeor, quasi injustè me tuear, et me falsò dicam innocentem; itaque tyrannicè, quoque jure, quaque injuriâ, tanquàm sons condemnor et punior à Domino. Vide supra, Job. 19, 7. Sunt verba conquerentis. *In iudicio meo mendax ero*; q. d.: Cum justus sim, et tamen flageller, iudicium quod de me profero, tanquàm de innocente, mendax aliis apparet. Alii: *Super iudicio meo mentiar*, sub. nisi hæc dixerò. Alii מַדְרִי transitivè exponunt: *In jure meo falsi arguam et convincam iudicem meum*, vel Deum, vel quemvis alium. Ita supra, 24, 25: *Quis me falsi arguet?* Verùm ibi hiphil, hic piel, est. *Judicio meo mentiri faciam eum*, i. e., mendacii convincam. Chaldaeus habet: *In iudicio meo convincam falsi hominem*; ubi observandum eum, pro מְרִישׁ *anusch*, legisse מְרִישׁ *enosch*, et construxisse מְרִישׁ אֲנִי *atque aliter dispunxisse quàm Hebræos hodiernos*; quæ lectio mihi maximè probatur. Reliqui autem מְרִישׁ ad sequens comma referunt. Castalio hæc verba cum præcedentibus neclit: *Dicit*, etc., *sibi in jure suo injuriam fieri.* Alii sic: *Falsus sum expectatione iudicii mei*; cum putarem, innocentiam me erepturum ex malis. Quid si, *in iudicio meo mentior*, i. e., frustror spe meâ? Probarem, si *mentiri* usurparetur de personâ, sicut de re usurpatur, Job. 40, 28, Isa. 58, 11, Os. 9, 2, Hab. 3, 2. Sic Horat. *Spem mentita seges.* Esset igitur: *Judicium meum mentitum est mihi*, i. e., spem sefelit, etc. Confer Job. 3, 26. Alii interrogativè legunt: *De (vel super) jure (vel justitiâ, sive æquitate) mentiar?* An par sit ut mentiar super innocentiam meam? Debeone tacere innocentiam meam? Meam causam prodam? et, cum me nôrim innocentem, me sontem dicam? An, ut suadent amici, me hypocriticè accusare, et sic mentiri, debeo? An *in causam meam mentiar?*

VIOLENTA, etc., *mortifera (vel, doloris plena, incurabilis, gravis, fortis, violenta, infirma, vel ægra, vel pessimè affecta, vel deplorata) est sagitta* (i. e., plaga, sive morbus) *mea sine defectione, vel transgressionem, absque prævaricatione, absque ullo meo scelere, se telis sæviter peti nullum ob peccatum, licet nulla in me sit transgressio.* Quamvis apostasiâ, aut gravi scelere, quo à Deo defecissem (hoc enim est מַדְרִי) illam non sim meritis. Confer Job. 6, 3, 4 et 9, 18. Alii sic: *Sagitta mea dolorifera, sed citra injuriam*; dicam verba minimè ipsi blandientia, sine odio tamen aut iniquitate. Ita verba Jobi per mimesin recitata. מְרִישׁ in cal non reperitur ideò est toar, sed in niphâl, 2 Sam. 12 15. et מְרִישׁ Jerem. 15, 18. (Synopsis.)

ea confutat. Asserta verò hæc quæ profert ex Jobo Eliu ad examen non uno sensu ab interpretibus accipiuntur. Nos tantùm ea quæ cohærere videntur dicemus; capite videlicet 13, 18 : *Si fuero iudicatus, scio quòd justus inveniar*; capite verò 27, 6 : *Justificatio-*

Verba על-כשפטי אכזב variè accipiuntur. Quidam verbum אכזב transitivè exponunt : *In jure meo falsi arguam*, et convincam judicem meum, vel Deum, vel quemvis alium. Ita Chaldæus : *Propter iudicium meum mendacem faciam hominem*. Respiciunt volunt illud loci 24, 25 : *Si non ita est, quis me falsi arguet?* Verùm eo loco est hiphil, hic verò piel, quod semper intransitivè usurpatur. Neque illis verbis est quod reprehensione dignum sit. Alii : *In iudicio meo fallor*, quia, ut supra 30, 26, dixit, *quùm bonum exspectarem pro meâ integritate, venit mihi malum*, q. d. : *Falsa est spes mea*, meâ spe sum frustratus. Levi Gersonides cum interrogatione : *An in jure meo mentiar?* i. e., meam causam prodam, et quùm me nôrim innocentem, me sotentem dicam? Quod ipsum et placuit Bouillierio, qui vertit : *An mendacio jus meum eversum irem*, i. e., nunquàm faciam, ut justitiam abnegem, aut prodam, meâ causæ, neque unquàm ab eâ quæ relâ dimovebor, me insontem plecti, et nulli culpæ affinem lethali plagâ affici. Nempe Jobus plus semel dixerat : *Non derelinquam justitiam meam, aut jus proprium abjiciam; nunquàm ipse mihi deero*. Ob quam inexpugnabilem propositi pertinaciam, quæ ipsi intoleranda audacia videbatur, Jobo dicam impietatis scribit Eliu. Mercerus : *Super iudicium meum, in meo jure et causâ, mentior*, i. e., mendax habeor et falsus, quasi injustè me tuear, et me falsò dicam innocentem, itaque tyrannicè, quocumque jure, quâque injuriâ, tanquàm sons condemnor et punior à Deo. Illic aliquâ ex parte spectabant verba Jobi, ut, quùm supra diceret, 19, 7 : *En, clamo mihi vim fieri, nec exaudior, vociferor, nec mihi jus redditur*; et passim similia longè acerrima, vi doloris ei expressa, ubi in Deo impotentiam tyrannicè cam arguere videbatur. Magis tamen placet Schultensii interpretatio, observantis על, h. l. idem valere, quod supra 10, 7, 16, 17, ubi *quantumvis* reddendum erat, ut nostra verba ita sint vertenda : *Non obstante jure meo mendax sum*, mendax appareo; mala quibus affligor testimonium contra me ferunt (quod ipsum supra, 16, 8, dixerat), tanquàm testes in me insurgunt; falsitatis et injustitiæ reus peragor, etiamsi veritas et justitia palam à meis steat partibus. Idem sensus in versione Germanicâ in usum Judæorum confectâ à Davide Ottenzofer, quæ unâ cum textu Jobi Hebræo, commentariisque Hebræicis edita est Fürthæ, anno 565, supputationis minoris (qui annus convenit cum nostro 1805), in octon., non malè ita est expressus : *Meine Leiden machen mich zum Lügner*. Nisi is forsân כשפטי intellexerit *iudicium quod mihi immittitur*. Hieronymus sensum minus assecutus est, dùm vertit : *In iudicando enim me mendacium est*. Non multùm diversus ab Alexandrino, nisi quòd is apertius in Deum, quasi verbum in tertiâ personâ legerit : *Εψεύσατο δὲ τὸ κρίματι σου*. Syrus verba כשפטי אכזב planè non expressit, pro על verò על, et hoc quidem ad versum præcedentem tractum, videtur legisse. Sic enim superioris versus hemistichium posterius reddit : *Deus retorsit iudicium meum contra me*. Noster verò versus apud eundem interpretem ita sonat : *Quis homo, qui pereat sine delicto?* Quæ versio non satis respondet verbis Hebræis, prouti nunc ea legimus : *אנרש נצי בלי-דשע, desperata est*, i. e., desperatè mala, deplorata (conf. Jerem. 13, 18, 17, 9, Mich. 1, 9, אנרשת במדהי, *desperata plaga ejus*) *sanitta mea*, i. e., plaga mihi inflictâ absque scelerè, nullo meo delicto, aut culpâ, ut sæpè dixit, conf. 6, 4, 9, 10. Suffixum in דצי passivè est sumendum, ut supra, 23, 2, in די. Ottenzofer : *Von Pfeilen durchbohret ehze ich schuldlos*. Syrus nro אנרש legit *anomo*, (Rosenmuller.)

nem meam, quam cœpi tenere, non deseram; ubi apertè constat Jobum se justum asseruisse. Quod verò ad secundum assertum pertinet, *Deus subvertit iudicium meum*, cap. 27, 2, sic habet : *Vivit Deus, qui abtulit iudicium meum*; capite autem 19, 6, sic dixerat : *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me*. Subvertere iudicium hic, quod ad rem atinet, idem est quòd auferre iudicium non æquo iudicio affligere, vel quid simile. Quod verò ait : *In iudicando enim me mendacium est*, si verba spectemus, nullibi de Deo à Jobo dictum videtur; at quod ad rem spectat ipsam sæpè de amicis id videtur affirmasse, dùm contendit eos apertè falli, falsòve opinari illum peccasse, qui fuisset innocuus. Et quidem ita se res habet, amicos videlicet Jobi in eo iudicando fuisse mendaces, cum longè aliter quàm veritas requireret asseverarint. Illud denique : *Violenta sagitta mea absque ullo peccato*, respicere videtur verba illâ cap. 16, 18 : *Hæc passus sum absque iniquitate manû meâ, cum haberem mundas ad Deum preces*. Violentum quippe juxta opinionem Eliu foret, graviter torqueri absque culpâ, cum minimè nôsset aliis de causis insontes à Deo exerceri.

Interest multùm, quo sensu verba sincerè prolata accipiantur. Neque enim quod ex alicujus verbis argumentando colligimus, continuo sequitur id ab illo directo, et, ut aiunt, formali sensu fuisse prolatum. Quo sensu autem Jobus illa dixerit, quæ hisce criminacionibus accusat et damnat Eliu, diximus suis locis, ubi illa à scelere et errore vindicavimus; neque illa hoc loco repetere necessarium est. Hic tantùm nota illud : *Violenta sagitta mea*, Hebræicè אנוש דצי *anusch chitzi*; quod alii vertunt : *Valida sagitta mea*, alii *infirma, languida*; alii *insanabilis*, alii *desperata*. Quæ omnia apprimè conveniunt afflictioni Job, quæ hic vocatur sagitta; satis quidem illa homini fragili qui patitur violenta, insanabilis, desperata; satis verò infirma respectu Dei omnipotentis, qui multò acerbioribus potest hominem pœnis excruciare; infirma etiam homini, qui Dei adjutus ope æquanimitè fert; infirma denique homini, si eam comparet cum gehennalibus incendiis. Itaque Eliu præcipuè Jobum hic accusat, quòd conquereretur vulnus suum, et quidem sine prævaricatione ullâ suâ, grave esse, Deumque ita jus ipsius pervertisse, ut se mendacem inveniri oporteret, quamvis verè haberet unde posset se justificare.

Septuaginta vertunt : *Ὅτι ἐτραπεν Ἰὼβ· Δίκαιός εἰμι, ὁ Κύριος ἀπέλλαξε μοῦ τὸ κρίμα·* *Quia dixit Job : Justus sum, et Dominus removit iudicium meum*; Scholiastes exponit *ἀπέλλαξε, immutavit, alienavit*; Olympiodorus; *Ὁ δὲ Θεὸς μοι τὸ κριτικὸν οὐκ ἐρύλαξε·* *Deus autem mihi facultatem iudicantem non custodivit*; juxta Symmachum et Aquilam, *Παρέτρεψε καὶ ἀτέτησε ἀπ' ἐμοῦ τὸ κρίμα·* *Pervertit et amovit à me iudicium*. Cæterum auferitur iudicium ejus qui non potest se iudicio defendere, aut jure causam suam prosequi, quod Job summo perè desiderabat; aut cui jus petenti denegatur. Quando igitur Eliu Jobo exprobrat ipsum dixisse : *Ju-*

stus sum, et Deus subvertit iudicium meum, hoc non ita crudè accipiendum, quasi Jobus sic præcisè Deum voluerit accusare, quòd is jus ipsius pervertisset; sed hoc illi vitio vertit, quòd cum homo mortalis esset, adversus Deum jus suum præcisè tueri velle videretur, cum id fieri non possit, quin Deo obrectet, et adversus ejus justitiam insurgat. Quò etiam spectant verba sequentia: *In iudicando enim me mendacium est.* Septuaginta vertunt: *Ἐψεύσατο δὲ τῷ κριματί μου: Mentitus est in iudicio meo;* in Hebræo est: *In iudicio meo mentior.* Quod Mercerus explicat: *In meo jure et causà mendax habeor et falsus, quasi injustè me tuear, et me falsò dicam innocentem: itaque tyrannicè quoque jure quaque injurià punior et condemnor. Mentior ergo, id est, mentiri videor in meo jure, et quasi mendax et injustus damnor. Quò significet se non admitti ad causæ suæ defensionem; idque perinde esse, atque cum iudices sunt iniqui et crudeles, et suà auctoritate bonum aliquod jus volunt opprimere. En quomodò Eliu nunc Jobo exprobrat, quòd Deum accusarit: quamobrem in ipsum tanquam in impium et blasphemum acrius invehitur dicens:*

VERS. 7.—QUIS EST VIR UT EST JOB, QUI BIBIT SUBSANNATIONEM QUASI AQUAM (1): — VERS. 8.—QUI GRATITUR CUM OPERANTIBUS INIQUITATEM, ET AMBULAT CUM VIRIS IMPIIS (2)? — VERS. 9.—DIXIT ENIM: NON PLA-

(1) Qui nihilò difficiliùs subsannat alios, iisque insultat, quam sitiens aquam bibit. (Menochius.)

BIBIT SUBSANNATIONEM QUASI AQUAM, id est, profusè, copiosè, sine sensu mali subsannat, et contumeliosus et blasphemus est in Deum. Vide c. 15, v. 16. Sed en novam calumniam! (Tirinus.)

Sententiam hanc exponunt quidam uti continuationem eorum quæ Eliu ab Jobo dicta fuisse criminatur. Dixisti: Quis hæc ferat quæ ego patior? quis contemptum suum tantà patientià toleret? Non dissimile aliquid exciderat Jobo, cum amicis blasphemare et impatientiæ accusantibus, pro se responderet. In hunc sensum verba hæc accipere Septuaginta visi sunt: *Quis vir, ut Job, bibens subsannationem sicut aquam?* V. 8: *Qui neque peccavit, neque iniqua egit, neque communicavit cum facientibus iniqua, ut ambularet cum impiis?* Negationes addunt ubique per totum versiculum octavum, cum Hebræus, Vulgata et Chaldæus planè contrarium legant, Jobum scilicet patrâsse iniquitatem, et fœdus cum impiis junxisse. Explicari etiam possunt Septuaginta ironico sensu, quasi Eliu diceret: *Quis similis Jobo?* viro illi qui totus in convicia erga nos et blasphemias in Deum effunditur: hæc verò omnia veluti nugæ spernit; cumque hæc omnia patriverit, gloriatur nullum se crimen admisisse, omni se cum impiis commercio abstinere. Hæc una explicatio genuina videtur. (Calmet.)

(2) Eliphaz avait dit en général de tous les hommes, depuis que le péché les a corrompus, qu'ils avalent l'iniquité comme l'eau; c'est-à-dire sans réflexion, sans sentiment, sans y prendre garde; et c'est dans le même sens qu'Eliu dit de Job que les plus grandes impiétés ne lui coûtent rien; que les blasphèmes les plus horribles ne l'étonnent point, et qu'il prononce aussi froidement les paroles les plus scandaleuses que celles qui sont les plus communes et les plus indifférentes. Mais nous savons combien de fois des hommes semblables à Eliu ont dit de Jésus-Christ même: *Hic blasphemavit; audistis blasphemiam;* combien de fois ils ont pris des pierres pour le lapider pour ce prétendu crime, et avec quelle fureur tout le conseil le condamna à la mort sur ce même prétexte! (Duguet.)

CEBIT VIR DEO, ETIAMSÍ CUCURRERIT CUM EO (1). Con- tendit Eliu Jobum, ut projectissimæ audaciæ hominem,

Cette expression par laquelle il accuse Job de *marcher avec ceux qui commettent l'iniquité*, etc., signifie qu'il avait lui-même commis l'iniquité, et était tombé dans l'impie. C'est ce qu'il prétend avoir bien prouvé, en déclarant, comme il fait, que Job avait dit que l'homme ne pouvait point espérer de se rendre agréable à Dieu quand il courrait avec lui; c'est-à-dire, quand même il se porterait avec une extrême ardeur à exécuter ses ordres, ce qui est une expression toute semblable à celle dont s'est servi long-temps depuis le roi Prophète, lorsqu'en s'adressant à Dieu il lui disait: *J'ai couru, Seigneur, dans la voie de vos commandements, quand vous avez élargi mon cœur.* Eliu croyait donc qu'on ne pouvait pas douter que Job n'eût commis l'iniquité, et qu'on ne dût le regarder comme un impie: étant dans ces sentiments qu'il lui attribuait, qui l'auraient porté infailliblement à négliger la vertu, comme une chose absolument inutile pour le rendre agréable à Dieu. Mais ce blasphème n'était jamais sorti de sa bouche, et ses sentiments étaient très-contraires à ceux qu'on lui imputait, selon que l'a remarqué un auteur même qui ne paraît pas lui être si favorable. Peut-être, dit-il, qu'Eliu avait inféré ce sentiment de ce que Job avait témoigné que *Dieu consumait et l'innocent et l'impie*; ou de ce qu'il avait dit que *Dieu affligeait les bons, et faisait vivre dans la prospérité les méchants.* Mais il paraît, ajoute le même interprète, qu'Eliu avait très-mal pris la pensée de Job, ou qu'il expliquait de mauvaise foi ses paroles. Car, comme on l'a vu sur ces endroits mêmes, que Job n'avait point eu d'autre dessein que de faire voir par là que, puisqu'il était certain par l'expérience de tous les hommes, que ce n'était point seulement l'impie, mais aussi le juste et l'innocent que Dieu affligeait; et que souvent même il arrivait que les bons étaient affligés, lorsque les impies vivaient dans la prospérité, on ne pouvait pas conclure, comme faisaient ses amis, qu'il devait lui-même être regardé comme un impie, à cause qu'il était dans l'affliction. C'est donc avec un fantôme qu'Eliu se bat, n'ayant point de véritable fondement pour attaquer Job sur ce point. (Sacy.)

(1) Non nisi per summam blasphemiam affirmatur, neminem unquam, licet obsequii mandatorum illius anxium, Deo placere posse; quasi scilicet Deus tyrannus esset injustus durusque, viribus majora exigens, atque ad desperationem adigens, ut necesse omnino sit illius amicitia cadere. Ejusmodi insanie incapax Jobus affirmaverat quidem, e. g. *innocentem et impium à Deo consumi*; frustra se cavisse quidquid ageret; quamvis enim vitam ad recti normam instituire curasset, non melius impio fatum se esse sortitum.

Alibi verò ait se post proborum operum exercitium, cum speraret præmium, malis oppressum esse. At in his omnibus non alia fuerat illius mens, nisi ut certissimæ veritatis dogma exprimeret, Deum nimirum, cum res exteriores moderatur, bonaque et mala hujus vitæ distribuit, bonos æquè et malos frequenter ex æquo spectare. Hebræus: *Quoniam dixit: Non proficiet viro in currendo cum Deo;* si Deo adhæreat, si ejus mandata amplexus fuerit, mitiorem nihilominus Deum non experietur. Sed aliò mens Jobi spectavit; nôrat enim, et probè nôrat, quantum sit discriminis inter rationem quæ Deus bonos probat, et quæ impios punit; præmia quæ illis, et supplicia quæ his parat. Septuag.: *Ne dixeris: Quia non erit visitatio viri, et visitatio viri ei à Domino.* Theodotion: *Dixit: Non periclitabitur vir dum ipse benè complacuerit cum Deo;* Aquila: *Nonne salvabitur vir, etc.* (Calmet.)

DIXIT ENIM: NON PLACEBIT VIR DEO, ETIAMSÍ CUCURRERIT CUM EO. Verba sunt Eliu accusantis Job. Sensus est: Etiamsi homo studiosè ambulaverit cum Deo, tamen non placebit ei. Sed hoc beatus Job non dixerat. Quin potius hoc dicunt nostri temporis hæretici. Quæ

Dei irrisorem ac contemptorem, redarguere, quasi dicat : Quis est, ó viri sapientes, tam insigniter impius, et ad omne scelus usque adeò projectus, quem Jobi non superet insolens audacia, qui nihilo difficiliùs subsannat alios, et impudenter insultat, quàm sitiens bibit aquam, quã ardorem æstuantis stomachi restinguat? Ubi obiter nota illud, *bibere sicut aquam iniquitatem aut subsannationem*, proverbialem habere speciem, quã significetur iniquitas aut subsannatio non solum avidè, sed etiam sine sensu, sine scrupulo aut remorsu conscientie temerè admitti. De quã loquendi formã vide quæ cap. 15, vers. 16, dicta sunt.

QUI GRADITUR CUM OPERANTIBUS INIQUITATEM, etc. Hic modus loquendi licet societatem indicet, quam frequens usus congressusque alit atque confirmat; aliquando tamen non tam significat vitæ familiarem consuetudinem quàm similitudinem morum, cum aliqui, licet vitæ genere atque instituto et locorum diversitate distantes, conveniunt tamen similitudine et exemplo; ita ut quilibet aliorum exprimat mores et ingenium, ita ut si hunc nôris, cæteros nôris. Hoc sensu dicitur justus non stetisse in viã peccatorum, atque non ambulasse cum peccatoribus, id est, non fuisse peccator. Et alibi de impio dicitur Psalm. 49, 18 : *Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas*; id est, eras fur et adulter. Hoc, opinor, sensu dicitur Jobus ab Eliu ingredi cum operantibus iniquitatem, et ambulare cum impiis, quia illum iniquitatis et impietatis accusat : de aliã enim societate non ausus esset quidquam affirmare, quia semper improborum societatem exhorruit, neque unquam cum impiis conversatus fuit. Huic affinis est ille dicendi modus, quo qui moribus sunt similes *fratres* appellantur, juxta illud, Prov. 18, 9 : *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis*. Et Ecclesiasticus ait, cap. 34, 27 : *Qui effundit sanguinem, et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt*. Quam explicationem probat id quod proximè sequitur :

DIXIT ENIM : NON PLACEBIT VIR DEO, ETIAMSÌ CUCURRERIT CUM EO. Id est, executus fuerit festinanter ejus mandata, quasi currens cum eo. Currere enim seu ambulare cum Deo aut coram Deo, est ad Dei exemplum et similitudinem vivere, ac divinæ voluntati amicè, reverenter et fideliter per omnia se accommodare. Carpit Eliu Jobum, quasi sentiat frustra Deum coli,

enim docent omnia opera hominum esse peccata et labe concupiscentiæ praviæ aspersa, consequenter asserunt nulla esse talia quæ simpliciter Deo placere possunt. (Estius.)

CUCURRERIT CUM EO, etiamsi sollicitè ejus jussa capessere et effectui dare studuerit. (Menochius.)

DIXIT JOB : NON PLACEBIT VIR DEO, ETIAMSÌ CUCURRERIT CUM EO, supple, viam mandatorum ejus; vel : Etiamsi promptè et celeriter executus fuerit omnia mandata Dei. Sic dicitur homo *ambulare cum Deo*, quando divinæ voluntati per omnia se accommodat. Calumniosè hoc affingit Eliu Jobo, qui nil tale dixerat, sed solum tractari interdum perinde à Deo pios, sicut impios, nempe quoad externos casus et eventus, cap. 21, et aliis. Nusquam verò negavit justos placere Deo, vel præmium habere repositum apud Deum. (Tirinus.)

qui nihil boni suis cultoribus et sequacibus conferat, fortassèque malus interpres alludit ad illud Jobi assertum, cap. 9, 22 : *Innocentem et impium ipse consumit*; vel ad illud, 10, 15 : *Si impius fuero, vae mihi est; et si justus, non levabo caput saturatus afflictione et miseria*. Vel certè ex eo collogit, quia se justum Jobus sæpè appellavit, et se durè tractari conquestus est. Unde Jobi hanc interpretatur mentem, quasi putaverit non placere hominem Deo, etiamsi cum Domino perpetuò currat, id est, ab eo nunquam oculos avertat, sed illum habeat suarum actionum vivum quoddam exemplar. Hoc enim est concurrere sive ambulare cum Deo, in quo perfectionis florem atque fructum esse positum censuerunt sapientes. Unde illa velut præcipua sanctimonie laus et prædicatio tribuitur Noè, quòd *cum Deo ambulavit*, Gen. 6, 9. Ita nimirum ille in terris atque inter homines versabatur, ut non in luto volutaretur, et plebeie voluptatis appetitione serperet humi, sed à terrenã omni affectione defæcatus ambularet cum Deo, et illius voluntati totã mentè inhæreret. Ad eandem altitudinem animi celsi et humana omnia contemnentis Abrahamum invitat, et attollit Deus suavissimo illo monito : *Ambula coram me, et esto perfectus*, Gen. 17, 1. Nam ambulare coram Deo et cum Deo concurrere res eadem est, et quod jungit, esse perfectum atque sanctum. Septuaginta ibidem legunt : *Εὐαρίστηαι ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ γίνου ἁμεμπτος* : *Place in conspectu meo, et esto inculpabilis*. Denique ambulare coram Deo, vel cum Deo, est vi amoris et puritate sanctimonie Deum comitari non circa cœli cardines ambulantes, sed ab omni vitiorum contagione secretum, liberum et exsolutum ab omni labe, undique perfectum, et quantum homini licet ejus puritatem æmulari. Quod cum Jobus in utrãque fortunã vel ipsiusmet Dei testimonio accuratè semper fecerit, immeritò ipsum accusat Eliu, quasi dixerit nihil profuturum homini, quòd cum Deo ambularet aut concurreret.

Septuaginta legunt : *Μὴ γὰρ εἶπης ὅτι οὐκ ἔσται ἐπισκοπὴ ἀνδρῶν καὶ ἐπισκοπὴ αὐτῶν παρὰ Κυρίου* : *Ne enim dixeris : Non erit visitatio viri, et visitatio ei à Domino*. Apud Olympiodorum Theodotion hoc ita reddidit : *Ὅτι εἶπεν Ὁ κλονεύσασαι ἀνὴρ ἐν τῷ εὐδοκίμησαι αὐτὸν μετὰ Θεοῦ* : *Quoniam dixit : Non periclitabitur vir dum ipse bene complacuerit cum Deo*. Symmachus verò : *Οὐχὶ σωθήσεται ἀνὴρ, Non salvabitur vir*. Et verba quidem Theodotionis per enuntiationem legenda sunt; Symmachi autem moratè et per interrogationem S. Augustinus transtulit : *Dixit enim : Non visitabitur qui ambulaverit cum Deo? hoc Persius dixit vivere cum Deo :*

Manè regustatum digito terebrare salivum

Contemptus perages, si vivere cum Jove tentes.

VERS. 10.— IDEÒ VIRI CORDATI, AUDITE ME : ABSIT A DEO IMPIETAS (1) ET AB OMNIPOTENTE INIQUITAS. Cùm

(1) Absit ut Job similes simus, et Deo, quod ipse facit, impietatem affingamus. (Menochius.)

ABSIT A DEO IMPIETAS. Avertat Deus hoc crimen, ne illum accusemus injustitiæ, neve cum Jobo dicamus, illum æqualem se præbere bonis atque impiis. Scimus enim singulis pro meritis reddere, v. 11 : *Opus enim hominis reddet ei*. Septuaginta : *Absit à me coram Domino*

nihil sanum à Jobo expectaret Eliu, quem sceleratum esse et insipientem crederet, neque speraret futurum facilem aut docilem auditorem, convertit se ad viros cordatos et sapientes, et apud illos quantum ingenio atque sapientiâ possit ostendit, dum Jobum impietatis accusat, et Deum ab omni impietatis et iniquitatis suspicione vindicat. Est autem hujus disputationis præcipuum caput et argumentum, quod paucis verbis hic propositum est : *Absit à Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas*; ut videlicet homo post impletam omnem Dei voluntatem apud Deum adhuc inimicus et puniendus inveniat (quemadmodum superiori versu Eliu calumniosè hoc affinxerat Jobo; qui tamen nihil tale dixerat, sed solùm tractari interdum perinde à Deo pios sicut impios, nempe quoad externos casus et eventus capite vigesimo primo et alibi expressos; nusquam verò negavit justos placere Deo, vel præmium habere repositum apud Deum). Deus enim, qui fidelis iudex est, bonus etiam, justus et rectus est; quod rarò invenitur in iis qui fortes potentesque sunt. Nam sicut notavit hoc in loco Cajetanus : Rarus fortis, qui vel non iniquus sit, aut fallax; qui jus suum unicuique reddat; qui in omnibus rectitudinem servet. Sed non sic Deus omnipotens, qui neque impius neque iniquus esse potest; pugnant enim hæc cum Dei naturâ. Ergo non possunt, qui eum sequuntur, qui eum imitantur, boni denique viri ei non placere, ab eo non amari, et aliquid ab eo boni non habere; sicut enim seipsum, ita et sui similes debet diligere; se enim amat, cum viros bonos amat; siquidem amat in illis id bonitatis, cujus ipse fons est, et quæ ab ipso in illos derivatur. Ita S. Paulus argumentatur, 2 Tim. 2 : *Si sustinebimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit nos; si non credimus, ille fidelis permanet, et negare seipsum non potest.*

Quapropter illud omninò certum et constitutum habere debemus, Deum esse justum, quia ejus voluntas omnis justitiæ et rectitudinis regula est; ita ut quidquid ab ipso promanat nobis sit adorandum, quamvis absurdum, et aliter habere se debere nobis videatur. Hoc igitur timore retineamur, ut quoniam Deus est omnis justitiæ fons, quidquid agat, probandum nobis esse confiteamur. Propterea ut eam justitiam in omnibus iis quæ in mentem et cogitationem veniunt agnoscamus, hoc semper nobis occurrat : *Justus es, Domine; et rectum judicium tuum*, Psal. 118, 137; *impie agere, et coram Omnipotente turbare justitiam.*

(Calmet.)

Jam refutationem dictorum Jobæorum aggrediens, denique attentionem captat ab auditoribus, quos ut iudices appellat. *Viri cordis*, i. e., cordati, sapientes. *Cor*, pro intellectu, sapientiâ, ut sapè. Alexandrinus : *σοφοι καρδιας*. Hebræum vertit Hieronymus : *absit à Deo impietas*; benè quidem, quod sensum attinet, sed proprie sonant, ut Schultens reddidit : *longissimè Deo ab improbitate*, qui in commentario monet, *הליל* profanum, hinc significare nefarium et abominandum. Unde *הליל* cum he paragogico superlativo ad verbum esse : *maximè profanum ei ab eâ re*, i. e., à re istâ, ut planè sceleratâ et execrabili, abhorret. Vides, quare *בין* adsit, et *ל* abesse non possit nisi per ellipsin, ut in *שדי* pro *לשדי* hic loci. (Rosenmuller.)

v. g.: Videnus improbos dominari et regnare; id malè nos habet : interim Deus nobis videtur in cælo quasi dormire : et si non statim his malis et confusionibus medeatur, videtur nobis suo munere non fungi; in his tamen omnibus Deum justum esse confiteamur oportet. Præterea cum cruciamur et affligimur modò in bonis nostris, modò in personis, Ecclesiam in genere videmus pedibus proculcari, improborum tyrannidi obnoxiam; statim hæc cogitatio animum nostrum ferit : Quid hoc sibi vult? Deum tamen confiteamur, et agnoscamus justum oportet : cumque ita se res habeat, exspectemus, dum nobis declaretur, cur res tam malè nostro iudicio se habere videantur, et sciamus non sine causâ ipsum sic statuere. Quare claudamus oculos, cum res prorsus contra opinionem et sensum nostrum evenient; hoc dumtaxat constitutum habeamus et dicamus : Domine, tu justus es, et hæc justitiâ contentus ero, donec me introducas in tuum sanctuarium, et intelligam cur sic de statu generis humani constituas.

Cæterum Septuaginta versum hunc ita reddunt : *Δὲ συνετοὶ καρδιας ἀκούσατέ μου, μὴ μοι εἴη ἔναντι Κυρίου ἀσεβῆσαι, καὶ ἔναντι παντοκράτορος παράξαι τὸ δίκαιον.* Quare intelligentes corde audite me. *Absit à me coram Domino impie agere, et coram Omnipotente turbare justitiam* : Symnaechus : *Ἄπει τοῦ Θεοῦ ἀνομία, καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ἀδικία.* *Absit à Deo iniquitas, et à sufficienti injustitiâ* : in Hebræo est *à Deo saddai*, quem *טראדן* reddit; quòd suo contentus sufficienter habeat omnia ad vitam beatam necessaria.

Dixit igitur Eliu procul esse iniquitatem ab Omnipotente, seu sibi sufficiente, q. d., longè abest iniquitas à Deo, non tantum quia beatus est, quia immutabilis, etc., sed etiam quia sibi sufficiens est, et nullius rei indigus : quia si insufficientis sibi esset, et aliquà re indigens, fortè non abesset à Deo iniquitas. Nam dira indigentia adeò sæpè instigat ad iniquitatem, ut vel Deus justus et sanctus forsitan non esset, si indigus esset. Sapienter ergo Eliu dixit : *Absit à Deo impietas, et ab Omnipotente iniquitas*. Quæ sententia adeò illustris olim fuit, ut meruerit Davidem commentatorem; qui sic accinit, Psal. 15, 2 : *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*; id est, quia tibi ipsi sufficiens es. Ac si Deus nec summè beatus, nec justus, nec sanctus foret, nisi esset sibi sufficiens, et minimè indigus aliorum bonorum : nam si aliquo egeret, Deus non esset. Ex dictis porrò sequitur id quod subjungitur.

VERS. 11.— OPUS ENIM HOMINIS REDDET EI, ET JUXTA VIAS SINGULORUM RESTITUET EIS (1). — VERS. 12. — VERE ENIM DEUS NON CONDEMNABIT FRUSTRA, NEC OMNIPOTENS SUBVERTET JUDICIUM (1). Hæc aperta sunt et

(1) *Secundum semitam viri*, cujusque, pro cujusque moribus et studiis *facit invenire illum*, i. e., facit, ut quisquam inveniatur, scilicet ut cuique eveniat pro suis meritis, nemini injuriam facit. Quod non eo consilio dicit Eliu, ut innuat Jobum criminum pœnas luere, in quam quidem quæstionem hic non descendit, sed ut defendat Deum ab injustitiæ suspicione, quæ ex immoderatis Jobi querelis, dictisque temerariis, in illum cadere videbatur. (Rosenmuller.)

clara. Ex eo enim quòd Deus injustus esse nequeat, sequitur ipsum reddere cuique quod commeruit, ne-

(1) Sunt, qui post Hieronymum vertant *condemnabit*, et sanè וְשַׁרְרָא haud rarò *impium pronunciare, condemnare*, ut infra v. 17 significat. Ita vero subaudiendum erit, vel *frustra*, vel *justum*. Quod tamen non est opus, si verbum hebræum *impie, inique, agendi* significatu sumas, quo 2 Chron. 20, 35, 22, 3, Dan. 12, 10, usurpatur. Deum igitur negat inique agere, quod fieret, si homines immeritis plagis plecteret. Nomine וְשַׁרְרָא utitur, quod *potentem* significat et *fortem*, quia, ut mox dicet, quòum sit eximia potentia, et omnia condiderit et gubernet, non potest quidquam iniquè agere.

(Rosenmuller.)

Vers. 12. *Il est donc très-certain que Di u ne fait rien de contraire à l'équité, et que le Tout-Puissant ne renverse point la justice, ou, ne juge pas contre la justice?* La chose est évidente, et tout le monde en convient. Mais plus elle est évidente, plus on desire d'être éclairci sur la question proposée. Job demande pourquoi tant de personnes très-fidèles à Dieu, meurent dans la misère après y avoir vécu. Il demande lui-même pourquoi ayant mené une vie, dont la crainte de Dieu et le désir de lui plaire ont été la règle, il est livré à Satan, et abandonné à sa haine. Que répond Eliu, que ce que tous les amis de Job avaient répondu avant lui? Et fait-il autre chose que de supposer comme eux, que Job est coupable, et que tous les hommes vertueux sont heureux en cette vie? Ce qui renferme d'un côté une fausseté évidente, et suppose de l'autre comme certain, ce qui est mis en question.

Mais il est permis, à cause qu'on ne voit pas comment Dieu est juste en certain cas, de douter qu'il le soit, ou de passer même jusqu'à le nier? Non assurément, et le doute seul serait une impiété. N'est-ce pas ce qu'a dit Job, continuera-t-on, et ne sont-ce pas ses propres termes dont Eliu fait ici avec raison la censure, quand il assure que Dieu ne juge pas contre la justice? *Le Tout-Puissant ne renverse point la justice, ou : ne juge point contre la justice.*

Je ne conviens pas que les termes soient de Job. Ceux dont il s'est servi dans le chapitre dix-neuvième, qui sont les seuls qui peuvent y avoir rapport, sont très-différents. *Le Seigneur m'a renversé. Voilà que je m'écrie : On me fait violence; et je ne suis point exaucé. Je continue de crier, et on ne me fait point de justice.* Eliu, qui les corrompt, est incapable de les entendre, et c'est à lui seul qu'il faut attribuer le sens odieux qu'il leur donne. Il n'avait pas assisté au conseil où Dieu, après avoir fait l'éloge de la vertu de Job, l'avait abandonné à la fureur du démon, qui espérait de surmonter sa foi, et de lasser sa patience. Il n'avait pas entendu l'indigne prière de Satan, et la permission étonnante que Dieu lui avait accordée d'employer tous ses efforts contre son serviteur. S'il avait été du nombre des spectateurs, n'eût-il pas admiré comment Dieu, qui est la justice même, consentait aux désirs injustes de l'ennemi de toute vertu? S'il se fût agi de lui même, et non de Job, ne se serait-il pas prosterné devant le trône de Dieu, pour le conjurer de ne pas juger en faveur du calomniateur des saints contre son serviteur humilié et plein de crainte pour l'événement? Si malgré sa prière, il eût été laissé à la discrétion de toute la puissance des ténèbres, n'aurait-il pas cru avoir droit de se plaindre avec amour, de ce qu'on rejetait ses remontrances et ses plaintes, et de ce qu'on écoutait son ennemi à son préjudice? Mais alors même Eliu, s'il eût été humble et fidèle, n'eût-il pas conservé un profond respect pour des décrets dont il n'aurait pas, dans ces premiers moments, pénétré la profondeur? N'eût-il pas été plein de confiance en Dieu? Et n'eût-il pas attendu de lui la victoire et le salut? C'est ce qu'a fait Job. Il a uni la crainte à l'espérance, les plaintes à l'amour, le sentiment de sa faiblesse avec une patience invincible. *Quand il me tuerait, disait-il en parlant de Dieu, je ne laisserais pas que d'espérer en lui...*

que condemnare *frustra*, hoc est, absque peccato quod plectendum sit. Huc spectat illud Pauli loquentis de Deo in præmiis suppliciiisque distribuendis fidelissimo : *Reddet, inquit, Rom. 2, 6, unicuique secundum opera ejus ; iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quarunt vitam æternam ; iis autem qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.* Ubi distinguenda sunt duo antithesis membra. Nam bonis dicitur Deus redditurus vitam æternam ; malis autem non dicitur redditurus pœnam æternam ; ut consequenter dicendum fuisse videbatur : sed solum dicitur malis affutura ira et indignatio ; quia Deus non hujus pœnæ, sed illius gloriæ prædicare se voluit auctorem. Quod Origenes lib. 2, in Epistola ad Romanos rectè ponderavit : propterea enim docet Apostolum eâ loquendi diversitate usum fuisse, « ut per hæc ostenderet ea quidem quæ bonis reddenda sunt per Deum reddi, id est, vitam æternam ; ea verò quæ sequuntur malos non à Deo dari ; cujus dona ipsa digna sunt : sed in his qui operantur malum ira et indignatio erit, secundum ea quæ thesaurizaverunt sibi ipsi. » Quod statim deducit ex diversitate illâ loquendi : « Nam sicut ibi vitam æternam casu accusativo protulerat ; ita et hic iram et indignationem casu accusativo protulisset ; si id ad reddentis Dei personam referre voluisset. » Hinc est quòd maledictionibus, quæ peccatoribus inferebantur in Deuteronomio, universus populus acclamabat *Amen* ; benedictionibus autem, quibus justî donabantur, nullum *Amen* à populo reddebatur ; ut significaretur, D. Hieronymo interprete, maledictiones quidem ab hominibus, benedictiones autem à solo Deo emanare.

VERE ENIM DEUS NON CONDEMNABIT FRUSTRA, id est, sine peccato, ut Eliu rectè pronuntiavit, *nec Omnipotens subvertet judicium.* Nam, ut Paulus ait, Rom. 2, 3, *judicium Dei est secundum veritatem* : quapropter bonis retribuet præmia, et malis supplicia ; omnibus verò et cuique secundum operum quæ fecerant et conditionem et numerum et qualitatem.

Quæ omnia ut de ultimo judicio et æternis honorum præmiis ac malorum suppliciiis intellecta prorsus sunt verissima et infallibilia, sic de solis hujus vite bonis ac malis, ut Eliu et cæteri disputatores intellexerunt, accepta nihil omninò habent certitudinis aut veritatis. Enimverò in præsentî vitâ Deus non reddit homini secundum opera ejus : nam et peccata dissimulans, non punit hic, et quandoque malè agentibus, gratiam largitur, sicut ipsi Paulo, qui prius fuerat blasphemus et persecutor ; et nihilominus tamen tantam est à Deo consecutus misericordiam, ut non modò Christianus fiet, sed etiam talis tantusque Apostolus. At verò in die judicii non ita fiet : tunc enim tempus erit judicandi tantum secundum justitiam, sicut dixit Deus, Psal. 74, 3 : *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.*

Si quis autem dicat, non fore in die judicii retribuet et il sera lui-même mon Sauveur. Qu' Eliu se taise donc, et qu'il cesse de tâcher d'obscurcir par ses calomnies ce qu'il admirerait, s'il était mieux instruit et plus juste. (Ducquet.)

tionem secundum opera, quia peccato temporali retribuetur poena aeterna; respondendum est secundum B. Augustinum, lib. 21 de Civitate Dei, in retributione justitiae non considerari aequalitatem temporis inter culpam et poenam: nam etiam secundum humanum iudicium pro culpa adulterii, quae brevi tempore committitur, infligi solet poena mortis; in qua non attendit legislator brevem illam moram occisionis, sed id potius spectat, quod ille per mortem perpetuo excluditur a societate viventium. Similiter etiam homo pro culpa temporali poenam aeternam punitur: quod quidem iustissimum esse intelligitur ex infinita dignitate Dei, in quem peccatur: tanto enim gravius quis peccat, quanto major est dignitas personae in quam peccat: plus enim peccat qui percutit principem, quam qui percutit privatam personam. Quod fit ut culpa peccati mortalis contra Deum quamdam velut infinitatem contrahat: et cum non possit poena esse infinita secundum intensionem, relinquatur ut sit infinita secundum durationem. Cum autem dicitur Deum redditurum cuique secundum opera ejus, intelligere oportet Deum esse redditurum non quidem secundum aequalitatem operum. Nam si substantia meriti atque praemii aestimetur, praemium multis parasangis exuperat et excedit ipsum meritum; ideoque Paulus scribit passiones hujus temporis non esse condignas gloriae quae revelabitur in nobis; et alibi ait leve ac prope momentaneum tribulationis hujus temporis immensum gloriae pondus operari. Reddet igitur Deus secundum opera, id est, secundum qualitatem, et numerum et intensionem operum; quia bonis retribuet bona, et melioribus meliora; similiter etiam malis.

Hinc valide confutantur haeretici hujus temporis, qui licet non inficientur justos facere bona tanquam fructus fidei suae, per quam justificati sunt; pugnaciter tamen praefractaque contendunt, non dari justis vitam aeternam propter bona eorum opera, quasi justam mercedem merito bonorum operum respondentem; sed hanc istorum sententiam evidenter ostendit esse falsam B. Paulus dicens: *Qui reddet unicuique secundum opera ejus*. Quibus verbis Paulus docet Deum redditurum vitam aeternam non solum habentibus bona opera, sed etiam redditurum ipsis secundum opera ipsorum. Id autem est pro qualitate et quantitate operum quae fecerunt in hac vita. Hanc ipsam Pauli sententiam etiam pluribus aliis in locis sacrae Scripturae usurpatae reperimus: ut in isto Psalmi 61: *Semel locutus est Deus, duo haec audivi; quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia; quia tu reddes unicuique secundum opera sua*. Quid est, *Semel locutus est*? Hoc nempe sententiam firmam et irrevocabilem dixit, et firmissimum et immutabile voluntatis suae decretum significavit. Sic enim exponere convenit juxta id quod praecedenti capite dixit Eliu, Job. 33, 14: *Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit*. Praeterea eandem sententiam pronuntiaturus est Dominus in die generalis extremique iudicii, sicut refert S. Mathaeus in Evangelio, Matth. 16, 27: *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: et tunc reddet*

unicuique secundum opera ejus. Quae sunt verba ipsius Domini; uti et illa apud S. Joannem in Apocalypsi: *Ecce venio cito, et merces mea mecum est reddere unicuique secundum opera sua*. Quae omnia sunt prorsus eadem cum hisce verbis Eliu: *Opus enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet*.

Sed audi, quaeso, quemadmodum haeretici clarissimam hujus sententiae lucem veritatis commentitiis interpretamentis varie conati sint infuscare: quidam eorum aiunt, illud *secundum opera* perinde dici, ac si diceretur, secundum fidem, quam indicant opera; praesertim vero, cum ipsum etiam credere in Deum appelletur opus. Dominus enim Jesus quaerentibus ex ipso Judaeis, Joan. 6, 28: *Quid faciemus, ut operemur opus Dei?* respondit: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille*. Sed nemo est profecto qui non videant contortam et violentam esse istiusmodi expositionem. Cum enim dicuntur opera hominis, non intelligitur, fides tantum, sed opera aliarum virtutum tam interna quam externa; praesertim autem apud Paulum, qui solet opera distinguere a fide. Alii autem illud, *secundum opera*, dicunt significare non causam, quasi opera sint causa, propter quam reddatur justis vita aeterna; sed significare tantummodò ordinem et consequentiam futurorum, ut sit hic sensus: Dabit unicuique post bona opera ejus vitam aeternam. Sed enim in Scripturam praepositio illa *secundum* nusquam ponitur, ut significet *post*. Nonnulli dicunt illud *secundum* significare tantum compensationem quamdam, non autem meritum et causam, ut sit sensus: Licet bona opera justorum non sint condigna retributione vitae aeternae; Deum tamen pro sua infinita benignitate compensare ea retributione vitae aeternae. Verum longè diversus est intellectus verborum Pauli, aperte significantis pro qualitate ac merito dignitateque operum retribuendum cuique esse à Deo. Nec desunt qui dicant, Paulum istis verbis non aliud declarare voluisse, nisi quibus personis retribuenda esset vita aeterna, iis nimirum personis, quae habent bona opera tanquam fructus fidei, per quam justificati sunt, et per quam potissimum apprehendent vitam aeternam. Sed isti fallaciter dissimulant illam praepositionem *secundum*, quae demonstrat, non solum habentibus bona opera, sed propter ipsa bona opera retributum iri vitam aeternam. Alias praeterea confingunt interpretationes, sed tales, ut planè ostendant se constrictos hac Pauli sententia teneri, et quoquo modo effugium aliquod quaereré, nec ullum tamen reperire posse.

Eandem porò sententiam, licet diversis verbis, idem tamen significantibus, tradit idem sanctus Paulus aliis in locis; ut 1 ad Corinthios 3, 8: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem*, et 2 Cor. 5, 10: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum*; et 2 Cor. 4, 17: *Momentaneum hoc et leve tribulationis nostrae aeternum gloriae pondus operabitur in nobis*. Eandemque veritatem comprobant sententia illa, quam Dominus noster in extremo iudicio pronuntiaturus est: eam verò S. Mat-

thæus 25, 31, refert his verbis : *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi : esurivi enim, et dedistis mihi manducare, etc.* Quibus verbis apertè declarat Dominus vitam æternam retributum iri hominibus propter bona eorum opera, præcipuè autem propter opera misericordiæ, quorum propriè merces est regnum cœlorum. Unde S. Chrysostomus, hom. 32 in Epistolam ad Hebræos de miseratione loquens : *Huic, inquit, portæ cœli aperiuntur : et veluti reginâ intrante nullus janitorum, nullus custodum, qui portis assistunt, audeat dicere : Quæ es tu, aut unde? sed omnes eam promptè continuèque suscipiunt.* Falluntur quidem Gentiles, cum genium quemdam inducunt Mercurium Hegemonium et Psychopompum, hoc est ducem et perductorem animarum cum solutæ à corpore fuerint : sed doctus à Deo Chrysostomus loco jam nunc citato piè misericordiam induxit ut virginem niveo vultu et amiculo decoram, et alis præditam aureis, quæ ad sublime Dei solum nos evehat. Unde negat S. Augustinus in Psalm. 102, aliud esse vehiculum, quo perducamur ad patriam. Et S. Ambrosius lib. 7 in Lucam eâ causâ eandem vocat præviam cœlestium mansionum ; quæ nimirum aditum pandit ad felicitatem : *Sola virtus, inquit, comes est defunctorum : sola nos sequitur misericordia, quæ cœlestium prævia mansionum, pecuniæ vilis usurâ tabernacula defunctorum acquirat æterna.*

VERS. 13. — QUEM CONSTITUIT ALIUM SUPER TERRAM (1)? AUT QUEM POSUIT SUPER ORBEM, QUEM FA-

(1) Junge cum præcedentibus. Dogma est veritatis inconcussum, iniquitatis incapacem Deum esse. Igitur si oppressum te immeritò quereris, alterutrum concedas oportet ; aut ea, quæ pateris, justa esse, utpote à Deo inflata ; aut alium esse in terris auctorem eorum ; quæ in te immissa sunt. Hoc negas. Quis enim est quem Deus muneris sui vicarium in terris constituit? Num alia exhiberi potest causa eorum, quæ inter homines fiunt? Reddi potest Hebræus : *Quis visitavit pro illo terram?* An misit in terras ministrum justitiæ suæ, imperitum aliquem legatum vel angelum, virtutis hostem, qui potestate abutens, justos puniverit, impiis pepercit? Ironicè hoc dicitur. Aliter : *Quis illum rerum universitatis præfecit?* Nonne Deus absoluto imperio regnat? Num conductitius est iudex? Quæ causa sive malè annulationis, sive timoris, odii, utilitatis, sive nimii erga aliquos studii facere potuit, ut tibi esset iniquus? Septuaginta : *Quis est qui fecit terram, et quæ insunt omnia?* (Calmet.)

Quem constituit alium super terram, etc. Sententia est, Deus mundum fabricatus est, et illum gubernat. Si ergo opus suum ipse perdat, aut malè tractet sine causâ, jam damnare videtur tanquam malum quod ipse fecit, et illud odisse, cum tamen scriptum sit : *Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti* : Sap. 11, 25, vel sensus est : Deus ipsemet per seipsum gubernat mundum, quem creavit, nec aliis regendam ita permittit, quin providentiæ illius omnia subsint. A tam bono igitur, sapiente, et potente domino nihil nisi justum et sanctum aut proficisci potest, aut expectari debet. (Menochius.)

Quem alium à se constituit Deus gubernatorem, vel iudicem super universam terram. Id est, nonne solus Deus est supremus hominum, totiusque universi dominus et iudex, sicut solus est creator ejusdem? Quis ergo docebit Deum, vel leges illi præscribet, quibus mundum regere debeat? Quasi dicat, regit Deus mundum pro libito et placito suo, facitque in eo quod vult et prout vult. (Tirinus.)

BRICATUS EST. Duo paucis firmissima tangit argumenta ad probandum id quod proximè dixerat, Deum neque frustra condemnaturum, neque judicium subversurum ; tum quia omnia ab ipso fabricata sunt ; tum quia res omnes gubernat : non potest autem non amare quod fecit, et non curare quod regit ; quemadmodum pulchrè S. Gregorius lib. 24 Moralium, cap. 11, ad hunc locum docet his verbis : *Per se quippe mundum regit, quem per se condidit ; nec eget alienis adiutoris ad regendum qui non eguit ad faciendum. Sed hæc idcirco colliguntur, ut liquido indicet, quia omnipotens Deus si per semetipsum regere non negligit quod creavit, quod bene creavit utique bene regit ; quia quod piè condidit, impiè non disponit, et qui necdum facta curavit ut essent, quæ facta sunt non deserit. Quia ergo præsens est in regimine, qui auctor extitit in creatione, ideò curam nostri non præterit.* Sic ille. Vis ergo rationis ab Eliu allatæ petitur vel à divinâ providentiâ, quam oportet esse perfectissimam, et cui accidere nequit immoderatus aliquis affectus aut rerum ignoratio, ut judicium pervertat ; vel à Dei amore, quo suas prosequitur creaturas, juxta illud Sapientiæ cap. 11, v. 21 : *Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti : nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti.*

Ex quo duci potest argumentum, incredibile esse à Deo corrumpi judicium erga res quas impensè amat. Nequit enim credi Deum, qui absque detrimento illo beneficentiam exercere potest, gratis excruciare affligereve innoxios, vel non sincerè judicare. Sicut enim semper Deus est, ita et justus ; ut nihil ipsi magis conveniat quàm justitia et æquitas : hanc quisquis Deo derogat, essentiam ejus violat. Quia non est Deus ut sit idolum, ut sit res mortua et otiosa ; sed Deus est ad mundum regendum, ideòque habet in se summam majestatem, ut eum judicet ; cumque Judex sit, eam ita æquum esse oportet, ut nihil in ipso culpari possit.

Quis injunxit ei terram, i. e., quis ei terræ gubernandæ provinciam delegavit? Verbum פקד cum על constructum *alicui quicquam injungere* designat, vid. 2 Chr. 36, 25. Esr. 1, 2, Num. 4, 27, infra 36, 25. *He* רוצה הוּן paragogicum est, ut sit idem quod ארץ, ut לילה i. q. לל. Si verò pro locali habeas, vertendum erit cum Schultensio : *Quis præfecturam ei imposuit, in terram?* Vel, *quis injunxit ei, ut esset in terram?* Formulam obtinuisse putat, vivente lingua, quæ dictum fuit, verbi gratia פקד עלי, *injungit ei, in Syriam, in Ægyptum, pro præfecturam regionis ei tradidit* : jussit supremus rex cum illuc præfectum ire. Sensus est, à nemine terræ curam Deo mandatam : sed jure creationis eam ipsius imperio subijci, unde nemini rationem administrationis suæ reddere tenetur. Respondet posterius hemistichium : *Et quis posuit orbem universum?* disposuit, quum non esset, exstare jussit immotisque imposuit fundamentis? Ipse solus et orbem hunc posuit eo, quo est loco ac statu, et solus gubernat, ex nullo pendet. Sunt qui et in posteriore hemistichio עלי post ושרpetant : *Quis imposuit ei universum orbem?* utrumque membrum idem ferè sonet. Alexandrinus prius hujus versiculi hemistichium jungit posteriori superioris (ὁ ὁ παντοκράτωρ παρέχει τὸ δίκαιον;) δὲ ἐποίησεν τὴν γῆν. Alterum autem membrum sic vertit : Τις δὲ ἐστὶν ὁ ποιησὼς τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ τὰ ἐνὸντα πάντα ; Hieronymus : *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?* Chaldeus : *Quis mandavit ei, ut faceret terram ; aut quis posuit orbem universum?* (Rosenmuller.)

Sciamus itaque hæc duo vinculo indissolubili conjuncta esse, Deum omnia fecisse et omnia regere. Numquid igitur existimamus Deum vocare et asciscere sibi socium, qui ipsum in regendis suis creaturis adjuvet? Verum quidem est Deum uti mediis et causis inferioribus ad mundum regendum; id tamen ejus auctoritatem non imminuit; supra omnes siquidem dominatur. Quid sunt magni reges nisi manus Dei? Ipse verò illis, prout ipsi videtur, utitur, sicuti per prophetam superbo illi Sennacherib exprobrat, qui se omnia suâ industriâ effecisse existimabat, Isaia 10, 15: *Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in eâ? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur?* Id est: Si homo quispiam serram aut cultrum tractet, eo secet aut utatur pro arbitrio, numquid instrumentum adversus hominem potest insurgere? Minimè. Quod ostendit hominem non solum posse uti manibus et brachiis, sed etiam habere ea quæ sunt extra se in potestate suâ. Num quæ est virtus in creaturis mortalibus nisi à Deo vivente? nonne omnia suum esse ab ipso habent? Nihil igitur sumus à Deo separati, in quo vivimus, movemur et sumus, Act. 17, 28. Cognoscamus itaque, cum Deus hujus mundi media adhibet, et hominum operâ utitur tanquam instrumentis, id non eò referendum esse, ut ejus potentia imminuatur aut circumscribatur, sed potiùs eo ostendere se ipsos regere; si jubeat duntaxat et sibilet, homines præstò esse ad voluntatem ipsius exequendam; quin etiam inferni diabolos eò adigi; et quamvis id nolint, idque omninò contra ipsorum scopum et voluntatem fiat, Deum tamen illos potentia violentâ inducere ad id quod in consilio suo decrevit exequendum. Unde subdit:

VERS. 14. — SI DIREXERIT AD EUM COR SUUM, SPIRITUM ILLIUS ET FLATUM AD SE TRAHET (1). — VERS.

(1) Si oculo illum severo aspexerit, statim spiritum, animam ad se recipiet; si sedulò scrutari hominum gesta voluerit. Si Deus ex rigidis justitiæ legibus agere nobiscum velit, vix erit temporis momentum, in quo novum aliquid non offendat, cujus meritò nos puniat, exuens nos vitâ, quæ ex illius manibus ita pendet, ut, si solummodò continuerit opem suam quâ nos regit, et potentiam quâ servat, actutum in pristinum nihilum redditori simus. Gemina fermè habes in Psalmo: *Avertente te faciem, turbabuntur; auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur.* Septuaginta: *Si velit continere, cohibere auxilium suum, et spiritum apud se retinere, non suppeditare halitum, spiritum, vitam, peribit omnis caro simul.*

(Calmet.)

Spiritum, etc. Heb.: *Spiritum* (vitalem, ut Psal. 104, 29, et 146, 4, animam) *suum*, vel *ejus flatum*, sive *halitum, suum*, vel *ejus, ad se colliget*, vel *recipiet*, vel *retrahet*, vel *colligeret*, sive *reciperet*, scil., homini ademptum. Confer Psal. 104, 29, Eccles. 12, 7, vel 9, q. d. Eum statim perimet. Sensus versùs est, si Deus vellet omnem hominem perdere, spoliaret quemlibet vitâ. נשמה est anima intellectiva, quam insufflavit Deus, etc. Gen. 2, 7. Est itaque hic *ισοδοξαμια*. Ea redit ad Deum in morte, Eccles. 12, 7; unde colligi dicitur qui moritur, Psal. 26, 9: *Ne colligas cum peccatoribus animam meam.* Plenius dicunt, *colligi ad populum, ad patres, ad sepulcra.* Alii, *Spiritus ejus et aura ejus ad illum sese colligerent.* Vita omnium animantium à Deo est: si revocet, cuncta moriuntur.

(Synopsis.)

Vers. 14. S'il le regardait dans sa rigueur, il retirerait

15.—DEFICIET OMNIS CARO SIMUL, ET HOMO IN CINEREM REVERTETUR (1). Convenit inter omnes interpretes et expositores de horum verborum, licet obscura videatur, explicatione, quasi dicat: Si Deus hominem vellet aut universum quod creavit omninò delere, cum id facere suâ voluntate posset, non esset opus calumnias struere, aut judicia subvertere: quod faciunt iniqui sed satis esset, ut omnem carnem et rerum universitatem dissolveret, illud tantum voluisse simpliciter. *Dirigere enim aut apponere cor*, idem est quod *velle*, aut ad aliquid curandum advertere seu in clinare cor sive ad bonum de rebus sive ad malum statuendum: Quomodò capite septimo dixit Job: *Quid est quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?* *Spiritum* verò seu *flatum ad se trahere* perinde est ac interciperè, perimere, extinguere: quod videtur alludere ad hominis creationem, in quâ factus est homo in animam viventem, mox ac inspiravit Deus in faciem ejus spiraculum vitæ. Nostro quippe more intelligendi Deus ad hominis corpus propiùs accedens quasi inhalavit, flavit, sive halitum suum infudit, inspiravit ut viveret. Quapropter à contrario sensu eleganter dicitur Deus, dum interficit, flatum, quem emiserat, ad se trahere. Cum itaque à Deo assiduè conservemur, de ipso nobis sentiendum est in bonitate, quòd unoquoque temporis momento non pereamus. Quâ enim aliâ re opus est ad nos in cinerem et nihilum penitus redigendos, quàm solo Dei aspectu vel flatu? *Aspexit*, inquit Habacuc, 3, 6, justo videlicet furore inflammatus. Quid igitur inde sequitur? *Et dissolvit gentes*; vel, ut est apud Septuaginta, *Και διαλύθη ἔθνη*, et *distabuerunt gentes*. Sic alibi dicitur Deum in homines sufflare, tunc omnem ipsorum vigorem statim mutari, marcescere et exarescere. Propheta Isaia sic loquitur de virtute hominum, quando ipsos herbæ aut flori comparat, clamans, c. 40, v. 6: *Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos; quia spiritus Domini sufflavit in eo.* Ubi dicit Deum, si sufflet, duntaxat nobis fore instar venti, qui exsiccet herbas: sic exarescemus, Exodi 15, 40. Atque illud est quod etiam in Cantico Moysis dicitur. Verùm hic est alia comparatio, quæ tamen tendit ad eundem finem; si

à soi dans l'instant l'esprit qui l'anime. Eum, ayant entrepris de prouver à Job combien Dieu était élevé au-dessus du monde, et combien les hommes devaient s'abaisser en sa présence au lieu de condamner témérairement sa justice, déclare, que s'il avait regardé l'univers dans sa rigueur, et l'homme par conséquent qui en est la principale créature, il l'aurait anéanti dans l'instant. L'Hébreu, comme les Septante, semble s'expliquer d'une manière plus naturelle et plus aisée à entendre que la Vulgate. Car ils portent: *Que si Dieu voulait retirer son Esprit, et s'il cessait de communiquer aux créatures son souffle divin et sa vertu, toute chair expirerait dans l'instant, et l'homme retournerait dans la poussière.* (Sacy.)

(1) *Exspirabit, interiret, vel exspiraret, omnis caro simul*, i. e., omnis homo, ut sequitur; sic enim per antonomasiam caro sumitur. Continuat hinc consequens instituti superiore versu connexi. *Et homo in cinerem* (vel *pulverem*) *revertetur*, vel, *converteretur, homo*, i. e., corpus hominis; id quod de homine apparet. Synecdoche integri. (Synopsis.)

nimirum Deus ad se spiritum et halitum suum retrahat, nos perire, sicut etiam in Psalmis 103, v. 29, dicitur : *Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur*. Quod congruit cum eo quod hic habetur. Cum enim non subsistamus, nisi quia placet Deo spiritum suum super nos condere; si vim illam subtrahat, statim pereamus necesse est. Quo admonemur nostrae fragilitatis, ut intelligamus nos à Deo sustentari ac tolerari; cumque vel momentum temporis super terram manemus, id ejus gratiae acceptum referendum esse.

Mysticè locum hunc sic rectè exposueris, ut sensus sit : Si Deus apposuerit cor suum erga hominem amore illum prosequens, et consequenter suo amore eum inflammans, trahet ad se spiritum illius et flatum, id est, animam seu mentem, et omnes ejus internas ac externas operationes quae hominis propriae sunt, et ad spiritalem vitam diriguntur; simul autem quidquid carnale in eo est deficiet et consumetur, ac revertetur in cinerem. De quo vide D. Gregorium, lib. 24 Moralium, cap. 11.

Cæterum sicuti vis mortis aliter ostenditur in bestiis et in hominibus; animas enim bestiarum penitus extinguit, et in nihilum redigit, animam verò hominis minimè, sed in novam mutat vitam à corpore independentem; corpus autem consumit, et in pulverem convertit : sic charitas omnes bestiales motus carnis penitus absorbit, spiritum verò hominis in melius mutat, et ad Deum elevat, ut in ipso vivat rejecta superflua carnalis curà, et tanquam vilem pulverem reputans quidquid ad ipsam spectare videtur.

VERS. 16. — SI HABES ERGO INTELLECTUM, AUDI QUOD DICITUR, ET AUSCULTA VOCEM ELOQUII MEI. — VERS. 17. — NUMQUID QUI NON AMAT JUDICIUM SANARI POTEST? ET QUOMODÒ TU EUM, QUI JUSSUS EST, IN TANTUM CONDEMNAS (1)? Avertit Eliu sermonem ab aliis, et refert ad

(1) Si itaque (vel, quòd si) est intelligentia, sub. tibi, id est, si sapias. Heb. : *Si intelligere*. Accentus est in penultima, idèd non potest esse nomen verbale. (Sed non sum admodum sollicitus de accentibus in his libris.) בִּיטָה est infinitum pro דְּבִיטָה in hiphil (eliso he conjugationis signo, ut fit in his verbis) cum he paragogico, pro בִּיטָה. Sic בִּיטָה Psal. 5, 2, pro דְּבִיטָה. Infinitivus loco nominis usurpatur. Quale illud : *Scire tuum nihil est*. Item Cicero : *Videamus beatè vivere vestrum, quale sit*. Plautus, *tuum amare*, pro tuas amationes. Idem : *hoc vereri perdidit*, i. e., pudorem. Sic השכל *intellectus*.

(Synopsis.)

NUMQUID, etc. Sententia esse videtur, sanari, ó Job, desideras, neque ullus est, qui huic morbo possit facere medicinam nisi solus Deus : quomodo ergo ab illo sanitatem speras tu, qui judicium non amas, cum Deum, qui justissimus est accusas injustitiae, et illum perversi, et violati judicii tam aperte condemnas?

(Menochius.)

NUMQUID QUI NON AMAT JUDICIUM, SANARI POTEST? Quis ad mentem et ad officium revocaverit Jobum, cui nulla verè justitiae notitia est, nullus illius querendae amor? Certè si Jobus in iis, de quibus illum Eliu criminabatur, perversitatem obstinatamque sese praebeuit, perinde erat ac aegrotus morbo desperato laborans. Reddi posset Hebraeus : *Numquid qui odit justitiam, dominabitur?* Si esset Deus, quem animo fingis, Deus non esset, neque coli à nobis mereretur, si eos negligeret conatus, quibus illi placere laboramus. Grotius vertit :

Jobum, quem insipientem judicat, quia de illius intelligentia dubitat, dicens : *Si habes ergo intellectum, etc., q. d. : Tu igitur, ó Jobe, si quid habes mentis,*

Nonne qui judicio resistunt, vinciri et in carcerem dari solent? Tu audes injustitiae illum damnare, qui ipsissima est justitia? Et quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas? Septuaginta : Vide tu eum, qui odit iniqua et perdit malignos, esse aeternum justum.

(Calmet.)

Num etiam qui odio habet jus, imperabit? q. d. : alienum est et absurdum, dicere, penes eum, qui jus odit, et qui ita iniquus sit, ut tu dicis, rerum summam esse. Verbum ligandi, רָבַשׁ h. l. i., sumitur pro imperare, rerum potiri, quia qui imperant, coercit subditos, legum vinculis eos constringentes aut alioquin cohibentes, sicut et synonymum רָבַשׁ 1 Sam. 9, 17 (unde רָבַשׁ regnum Jud. 18, 7) et רָבַשׁ Ps. 22, pro imperare sumitur. Schultens verbum רָבַשׁ h. l. i., frenandi notione, רָבַשׁ verò pro nomine, iram notante, capiens, locutionem רָבַשׁ אִרָּם sensu non differre censet à רָבַשׁ אִרָּם, frenavit iram, Isa. 48, 9, nostrumque locum ita interpretatur : *an nasum, iram, osor judicii* (quo Jobum pungi vult) *frenabit?* an iram comprimet Jobus? In quà quidem interpretatione nescio quid duri et cumbe est. Quod et sensisse Schnurrerus videtur, qui quidem רָבַשׁ אִרָּם eodem sensu, quo Schultens, capit; sed verum nostrum sic exponit : *Num iram, qui jus spernit, comperceret, et num juris amantem, si potens sit, injustum pronunciare ausus fueris?* Vel ex eo, Deum haud injustum esse intelligi dicit Eliu, quòd, si juris curam non haberet, istiusmodi exprobrationes Jobo non esset tam clementer condonaturus in tantà suà rerum omnium potestate. Id verò quum non sit justitiae, sed clementiae, ea sententia consilio Eliu minus apta videtur. Multò commodior est satis aptus ad rem ille sensus quem superius attulimus. Argumentatur Elihu ab adjuncto : Deus idèd justus est, quia regnat. Summi imperii comitem indivisam esse justitiam significat, nec fieri posse, ut, qui omnia condidit, digessit, ordinavit, eademque tuetur, atque administrat, juris quoque et aequi non sit servantissimus. Unde subdit : *Num justum et potentem condemnabis?* iniquitatis argues? Sunt qui Jarchio auctore בְּרַדְּ וְלִידִם, i. e., בְּרַדְּ, valdè, multum exponant, q. d. : Num eum, qui summè justus est, audes damnare, cum eo exposulare, quasi tibi sit iniquior? Verum quæ vers. proximis subjiciuntur, jubent בְּרַדְּ potentis significatione, ut infra v. 24, 36, 5, sumere, et in בְּרַדְּ וְלִידִם asyndeton statuere, ut sit : num eum, qui simul et justus est, et potens, iniquum pronunciabis? Veteres in hoc versu vertendo mirum in modum differunt. Idèd τὸ μισῶντα ἀδικία, καὶ τὸν ἀλλύοντα τοὺς πονηροὺς θύρα αἰώνιον δίκαιον. Ad quæ verba Nicetas : Συλλογισμὸς δὲ κέχρηται τοῦδε· εἰ κολάζει μισῶν πονηρίαν, δίκαιος ἀδικία, καὶ οὐκ ἔστι τι πρᾶξι παρατὸ δίκαιον. Aquila et Symmachus : Ἄρα ὁ μισῶν κρίσει ἐπιδήσει εἰς ἴκασιν. Intellexerunt verbum רָבַשׁ de obligatione vulnerum, eorumque sanatione, ut Isa. 1, 6, Job. 5, 18, Ezech. 30, 21. Eodem sensu Hieronymus, nisi quod is passivè exprimeret, quasi in Paul legisset רָבַשׁ. Sic enim vertit : *Numquid, qui non amat judicium, sanari potest? et quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?* Chaldaeus : *Num vero odio habens judicium custoditur, et num purè justum reum peraget?*

(Rosenmuller.)

Peut-on guérir celui qui n'aime point la justice? et comment condamnez-vous avec tant de hardiesse celui qui est souverainement juste? C'est de même que si Eliu disait à Job : Vous témoignez désirer d'être guéri, et il n'y a que Dieu seul qui puisse guérir votre maladie. Mais comment espérez-vous de recevoir la guérison par sa grâce, vous qui n'aimez point la justice; puisque vous accusez d'injustice celui qui est souverainement juste, et que vous le condamnez si hautement d'avoir violé l'équité à votre égard. (Sacy.)

audi quod jam dicam . quòd si attentè consideres, magnò tibi erit usui : si sanari desideras, neque ab alio salus quàm à Deo sperari potest, quomodò illum iniquitatis arguis, et perversi ac violati iudicii tam pertè condemnas? *Manifestum est*, inquit Philippus Presbyter ad hunc locum, *quia is qui justè et rectè judicare non diligit, neque sanare à vitiis neque corrigere quemquam potest.* Quæ eadem verba habet Beda; sensusque est : Qui non amat iudicium, sanare non potest : propterea Deus sanat, quia diligit iudicium, et ex amore justitiæ iudicat. Hoc est quod dixit Regius Vates, Psal. 44, 8 : *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem.* Ubi verbum diligendi in originali est ardens et vehemens, adfertque aliquid affectione plenum; à quâ etiam voce dictum est apud Isaiam, c. 61, 8 : *Ego Dominus diligens iudicium.* Unde S. Basilius, citato loco Psalmi, indicat dicto diligendi verbo significari non tam labore et exercitatione partam dilectionem, quàm insitam à naturâ justitiæ affectionem; quamobrem additur : *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ,* quod S. Augustinus ad Christum refert, dicens : Propterea ut diligeres justitiam, et odio prosequereris iniquitatem, unctus es. Quo sensu videtur dictum illud Lucae, c. 4, v. 18 : *Propter quod unxit me, evangelizare pauperibus.* Id est, ad eum finem veritatis et sanctitatis docendæ et justitiæ servandæ pauperibus unctus sum. Is enim Deus, qui justitiam diligit, quia justus et rectus est, adeò diligit justitiam, ut pro illâ servandâ et docendâ miserit Filium suum. Neque verò satis justissimo Deo fuit, si justitiam diligeret, nisi etiam et principes ac iudices voluerit dilectores esse justitiæ; ut sic melius innotesceret, qualiter Deus erga justitiam afficeretur; unde per Salomonem ait, Sap. 1, 1 : *Diligite justitiam, qui iudicatis terram.* Quo loco verbum Græcum diligendi vehemens est, et inculcat non quomodolibet, sed toto animo sectandam justitiam. Quod etiam inculcasse videtur Christus Dominus quando dixit, Matth. 5, 6 : *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam.* Sic enim exponit S. Chrysostomus, Hom. 6, ex variis in Matthæum in medio, ut dicta verba spectent ad iudices, qui non quoquo modo debent justitiam administrare, sed veluti qui sitiunt et esuriunt. *Nota*, inquit Chrysostomus, *cum quantâ id ponit excellentiâ; non enim dixit : Beati qui justitiam vindicant; sed : Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam; ne simpliciter, sed omni studio ea obeamus; quoniam hoc avaritiæ præsertim proprium est,* etc. S. Bernardus quoque, lib. 3 de Consideratione, ait : *Parum est justitiam tenere, nisi etiam diligas : qui tenent, tenent; qui diligunt, zelantur. Amator justitiæ inquirat justitiam, et prosequatur eam,* etc.

VERS. 18.— QUI DICIT REGI : APOSTATA (1) : QUI VO-

(1) Id est, qui nullum timet, nihil à quoquam sperat, sed etiam reges et principes iis appellat nominibus, quibus merentur.

APOSTATA. Heb., *impius es.* (Menochius.)

QUI DICIT REGI, APOSTATA. Heb. *Belial*, supple ex v. præc. *An sanari poterit*, in causâ et lite suâ? Quasi dicat, quæ spes reo triumphandi in causâ, qui regem seu iudicem suum arguit impietatis, apostasiæ et in-

CAT DUCES IMPIOS. — VERS. 19. — QUI NON ACCIPIT PERSONAS PRINCIPUM, NEC COGNOVIT TYRANNUM, CUM DISCEPTARET CONTRA PAUPEREM OPUS ENIM MANUUM EJUS

fidelitatis? *et duces*, id est, principes ac magistratus, seu superiores suos, *vocat impios*? Sicut tu blasphemè in Deum optimum maximum iudicem tuum supremum inveheris.

(Tirinus.)

QUI DICIT REGI, APOSTATA. . . VERS. 19 : QUI NON ACCIPIT PERSONAS PRINCIPUM : NEC COGNOVIT TYRANNUM, CUM DISCEPTARET CONTRA PAUPEREM. Audebisne justitiam Omnipotentis accusare, illius nempe, qui potentiam negligens, temens auctoritatem, arguit constanter principes apostatas et prævaricatores, ipsosque damnat reges, si miseros oppriment? Tyranni appellatio apud Latinos semper invidiosa non est; usurpatur enim pro rege. Abusio auctoritatis regum quorundam vel tyrannorum Siciliae, tyranni nomen malis omnibus principibus conciliavit : *Tyrannus à rege distat factis, non nomine.*

Hebræus. *Qui dicit regi : Belial; et principibus : impii;* vers. 19. *Qui non accipit facies principum, et non distinguit potentem à paupere.* Explicari potest hic locus in hanc sententiam; si grave crimen est regem arguere veluti hominem Belial et nihili, et principem uti scelestum, quanto immanius erit crimen arguere illum iniquitatis, qui ita iudicat, ut nemini parcat, et jus æquum locupletibus æquè ac tenuioribus dicit? Meliorem iudico Vulgatæ sensum, utpote qui magis conjungi cum sequentibus videtur.

(Calmet.)

Qui dicit regi, etc. Supple ex v. præced. An sanari poterit? q. d., quæ spes reo triumphandi in causâ, qui Regem et iudicem suum arguit impietatis? *Num dicere* (sub. licet, vel, par, vel æquum est, vel, impunè erit, vel, an dicendum est, dicit aliquis) *regi : O inique? Belial? Vocandi casu, o nequam? Belial, vel impius, es? Tu Belial? an dicere, etc.?* h. e., *dicetur.* Sic Prov. 25, 7, *Melius est dici tibi, ut tibi dicatur.* Sic לְקַרְאָ Gen. 4, 26, si esset לְקַרְאָ in voce passivâ. Si indecorum sit regi terreno talia dicere, ei maledicere, Exod. 22, 28, quanto magis Domino, etc.? בְּלִיעַל vel à sine ועל jugo, q. d., exlegem; vel à על proficere, q. d., inutilem. *Qui vocat, etc.?* O impie, ad principes, seu potentes? Aut, impius es, coram principibus? Num talibus contumeliis eos audent afficere? Alii totum sic reddunt : *Num Rex appellandus est apostata, et principes impii? An dicentem* (scil. per aliquem prophetam, ut 1 Reg. 18, 18, et 2 Reg. 3, 13, sed malo vertere, eum cum dicit, רַב־מַחֲדוֹר pro רַב־מַחֲדוֹר, an in dicendo, i. e., cum dicit) *regi, o nequam; בְּלִיעַל substantivum est, et sign. nequitiam; ellipticè ergo dicitur, pro בְּלִיעַל בֶּן, o fili nequitie; o improbe, ingenuis? i. e., alicui ex ingenuis; enallage numeri, scilicet impio; synecdoche generis: vel, ad principes, sub. condemnabis? vel condemnares? רַב־מַחֲדוֹר petendum ex vers. præced. Hæc interpretatio confirmatur ex collatione versûs sequentis, quippe in quo continuatur sententia hujus versûs, et de Deo sermo est.*

(Synopsis.)

Lui qui dit sans crainte à un roi qui est perverti : Vous êtes un apostat ; qui appelle impies les grands, lorsqu'ils le sont.

C'est à dire que la grandeur et la souveraineté de Dieu se fait connaître, en ce que les rois, qui ne reconnaissent aucun supérieur sur la terre, lui sont néanmoins soumis comme à leur Seigneur; en sorte qu'il se déclare avec une souveraine liberté contre eux tous lorsqu'ils sont impies, et qu'il condamne leur impiété et leur ostasie, sans avoir aucun égard à ce rang si élevé qu'ils tiennent parmi les hommes; parce qu'ils sont, aussi bien que tous leurs peuples, ses créatures, et l'ouvrage de ses mains. C'est ce qu'on peut voir en divers endroits de l'Écriture, où Dieu fait parler par ses prophètes aux rois de son peuple, qui avaient péché contre lui, et leur prononce des arrêts auxquels ils sont obligés de se soumettre.

(Sacy.)

SUNT UNIVERSI (1). Ostendit quàm alienum à Deo sit iudicium subvertere, cùm ipse reges, principes et magistratus omnes in iudicium vocet : et quâ ratione administraverint et iudicium reddiderint quæstionem instituit, et verbis eos gravissimis et acerbissimis, si in hæc re peccaverint, reprehendit. Qui duces, inquit, qui pietatem prodiderunt, nullâ adhibita vocis moderatione, impios appellat ; qui reges à recto deficientes, quasi nullis essent alligati legibus, liberâ sive compellatione, sive convicio apostatas vocat. Quo autem vultu illos ita reprehenderet, si eodem ipse vitio contaminatus esset ? Nam qui æqui et iniqui regula futurus est, debet ipse omni iniquitate vacare. Ex quo intelligitur, quantum oporteat eum illo crimine carere, cujus alium reprehendit.

In originali prior hic versus per interrogationem exprimitur hoc modo : *An dicitur regi : Nequam es ? impius es, principibus ?* Quod diversum à Latino sensum facit ; et à Septuaginta sic vertitur : ἀσεβής ὁ λέγων

(1) Reveritus est, sic de iudice integro, qui nullius respicit personam dicimus, cum laude : *Non conosco muno. Non guarda in faccia à muno.* (Menochius.)

Qui tam justus est, ut nullius, ne potentissimi quidem tyranni, seu principis, personam accipiat, nec illum agnoscat præ paupere mendico coram divino tribunali suo. (Tirinus.)

Ad hunc versum ut subaudiatur כִּי מִיָּנִי, quantum minus, poscit res ipsa et orationis series. Quantum minus talia dicenda regi regum, regi illi, qui non suscipit vultum, qui nullam habet rationem (ut supra 13, 8, 32, 21) principum, præ aliis, quando eos vult perdere, æquè perdit quàm jam abjectissimos quosque homunciones. *Neque agnoscit* (ut Thren. 4, 8, non agnoscitur, sed mutata constructione) *nobilem ante tenuem*, præ tenui ; non pluris habet opulentos et nobiles, quàm tenues, et inferiores conditione, sed tam facile illos dejicit et interimit, quàm obscurissimos et vilissimos quosque. Terreni reges coguntur nonnunquam in iure dicendo procerum et divitum rationem habere, pauperibus posthabitis. In Deum nil tale cadit. Rex et servus eodem apud eum gradu. *Opus manuum ejus omnes sunt*, utrique ex æquo ab eo conditi sunt, ideò perinde illi est, utrosque, cùm voluerit, perimere, ut v. proximo subjungit. Ergo ut repugnans, ita grande nefas, illum iudicem vel in suspicionem vocare juris sepositi, aut subversi. (Rosenmuller.)

Qui non accipit personas (personam faciem, etc.) principum. Vel, qui personam principum non movetur, qui nullam habet rationem eorum præ aliis. Quando eos vult perdere, æquè et tam facile eos perdit quàm alios. Hic subaudiendum כִּי מִיָּנִי, Quantum minus talia dicenda sunt, scilicet Domino, Regi regum ? Continuatur sententiæ versus præcedentis de Deo. *Nec cognovit, etc., neque agnoscitur* (sub. apud ipsum, potens (vel dives, nobilis, magnificus) ante pauperem, prætenui, עַד לִיבֵרָלִים est, quia opponitur עַד לִיבֵרָלִים tenaci, avaro, Isa. 52, 5. Malim, potens. Græci enim vertunt, δυνατός, Job. 29, 12, Psal. 72, 12. Propriè est auctoritate, opibus et potentia conspicuus, licet magistratu non fungatur. Dictus vel à עַד לִיבֵרָלִים clamando, quod opulenti liberius et audacius loquantur, Prov. 18, 23 ; vel, quasi invocatus : vel, à עַד לִיבֵרָלִים servando, quod multos servare et juvare possit ; עַד לִיבֵרָלִים, q. d. σωτήριος. Deus nec ex timore potentum, nec amore munerum et munificorum, jus pervertit. Sap. 6, 8, Act. 10, 34. Optimè hæc et sequentia referas ad iudicia Dei in Pharaonem. *Opus enim manuum ejus sunt universi.* Tam tenues quàm potentes ; ac proinde in æquali apud ipsum pretio sunt. Perinde ergo illi est utrosque, cùm voluerit, perimere, ut subjungit.

(Synopsis.)

βασιλεῖ Παράνομοις, ἀσεβήσατε, τοὺς ἀρχουσιν. *Impius est qui dicit regi : Injustè agis, impiissimè principibus.* In quibusdam codicibus habetur ἀσεβήσατος, impiissimus ; et exponitur à Scholiaste : *Qui dicit regi : Injustè agis, sicut impiissimus judicatur à principibus.* Quasi diceret : Si regi terreno, qui est caro et sanguis, hoc non licet dicere, multò minùs regi cœlorum, qui est Deus benedictus in secula. Quæ enim inter ipsum et principes terrenos est comparatio ? Rex quantumvis majestate aliquà præditus sit improbus esse poterit ; principes verò et gubernatores, cùm improbi sunt, et pessimè officio funguntur, nihilominùs tamen propter dignitatem, quâ pollent, ipsorum nomini et famæ parçitur. En verò tibi Deum, qui non accipit personam, omnes istos magnos secundùm mundum honoratos conterit, excindit ipsos non secùs quàm infirmos, et ostendit se nihili omnium suarum creaturarum sublimitatem facere. Quis ergo audebit adversùs ipsum os aperire ? Regem timebimus ; est et ille timendus ; gubernatores et præsides provinciarum verebimur ; id quoque æquum est, cùm Deus illos eo honore affecerit. Sed quid est universus mundus præ eo qui omnia habet in manu suâ ? *Omnes gentes quasi non sint coram eo ; et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei*, inquit Isaias, c. 6, v. 17 ; et reges et gubernatores cum omni hominum multitudine tenet instar grani pulveris. Cùm igitur sic se res habeat, audebimusne adversùs ipsum insurgere ? Quæ ea est audacia ? Quapropter non aliâ opus est condemnatione in eos qui indignantur et insurgunt adversùs Deum, quàm eâ reverentiâ, quam hominibus exhibent.

Ratio igitur leniter decurrit, quâ Eliu probare pergit à Deo iudicium minimè corrumpi. Nulla enim creatura, vel potentissima, est, cujus causâ credi possit à Deo jus perverti : nihil enim ab eis sperat, vel timet ; et dùm à recto aberrant, graviter objurgat : in iudicio verò tanti apud eum ponderis inops quàm dives ac potens est, cùm omnium dominatu æquè potiatur.

NON ACCIPIT PERSONAS PRINCIPUM, NEC COGNOVIT TYRANNUM. Septuaginta legunt : Οὐκ ἐπισημασθήναι πρόσωπον ἐπιτιμου, οὐδὲ οἶδε τιμὴν θεοθασιάνδροις, θαυμασθῆναι πρόσωπα αὐτῶν : *Non est veritus faciem honorati, neque novit honorem ponere potentibus, admirari faciem eorum.* Accipere autem personam est non æquitatis, sed qualitatis personæ, vel quia dives, vel quia pauper, vel quia amicus, vel inimicus est, in iudicio rationem ducere. Ut si quis iudicet secundùm divitem, non quia jus habet, sed quia dives est. Quæ iudicandi ratio valde aliena est à Dei iudicio, cùm nullum, neque principem, neque tyrannum, revereatur, sed jus æquale in omnibus statuat : quare non potest frustra condemnare, aut iudicium subvertere ; quia tunc personæ potiùs qualitate quàm æquitate iudicium dirigeret. Huc spectat locus ille Deuteronomii, c. 1, v. 17, ubi Deus ait : *Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum : nec accipietis cujusquam personam, quia Dei iudicium est.* Ubi vides rationem reddi, cur in iudicio exercendo acceptio personarum nullatenus esset admittenda, quia scilicet iudicium Dei est, qui persona-

rum acceptor exceptorve minimè est. Unde et qui in hæc parte defuerunt officio, acriter reprehenduntur, ut videre es. lib. 1 Regum, cap. 8, vers. 23; et Isaiaë cap. 1, v. 17, et cap. 5, v. 23, et cap. 10, vers. 2; et sæpè alibi; videndusque erit S. Hieronymus in cap. 7 Danielis, ubi visionem illam, quæ Apocalypseos cap. 1, vers. 14, continetur, exponit: *Vetus, inquit, dierum ille qui apud Joannem in throno sedet, quòd capilli ejus lanæ mundissimæ comparantur, purum ostenditur sincerumque judicium, et nullam personam in judicando recipiens: senex quoque describitur, ut maturitas comprobetur sententiæ, etc.* Quibus similia habet idem S. Hieronymus ad illa verba Ezechielis, c. 44, v. 24: *Cum fuerit controversia (Septuaginta addunt sanguinis), stabunt in judiciis meis; ait ergo sanctus Hieronymus: Stabunt Sacerdotes non ut judicent secundum honorem, nec accipiant personam pauperis sine divitiis in judicio, sed stent in judiciis Dei, et recordentur illius Psalmi 81, 1: Deus stetit in synagogâ deorum; in medio autem deos dijudicat. Deos appellans, qui habent judicandi de hominibus potestatem; qui in quo judicio judicaverint judicabitur de eis.* Ita S. Hieronymus ostendit Dei judicium rectum et sine acceptione personarum; quale præcipit fieri à judicibus, qui eundem imitari tenentur.

Prosequitur hoc argumentum Salvianus, lib. 1 de Providentiâ, ad finem in supplicio à Deo illato Aaroni et Mariæ: *Maria, inquit, contra Moysen loquitur, nec punitur tantum, sed more judicii punitur. Primum ad judicium vocatur, deinde arguitur, tertio verberatur. In leprâ autem patitur piaculum criminis; quamvis coercitio istius modi non Mariam tantum, sed Aaronem humiliavit; quia etsi deformari leprâ summum Antistitem non oportuit, et ipsum tamen Domini castigatio flagellavit. Nec solum hæc in pœnâ, quam Maria patitur, Aaron etiam quasi culpæ particeps coercetur; Maria enim supplicio afficitur, ut Aaron confusione mulctetur; porrò autem ut inexorabilem in quibusdam agnosceremus formam divini esse judicii, ne illius quidem intercessu, qui læsus fuerat, indulset, etc.* Ubi ostendit Deum inflexibilem adeò, ut, nec etiam intercedente Moyse, qui injuriam passus fuerat, voluerit Deus placari. Ubi jam vides non solum non accipere personas hominum, sed nec etiam prece aliquando flecti, sicut nec miseriam paupertateve; unde et ita exerceri judicium mandavit in Exodo, c. 23, v. 3: *Pauperis, inquit, non misereberis in judicio, etc.* Ubi Procopius ait: *Opus est sapientiâ ad discernendum justum, nec temerè et importunè decurrendum ad misericordiam.* Et S. Augustinus ad eundem locum: *Nisi addidisset, inquit, in judicio, magna esset quæstio, sed intelligendum esset, etiamsi scriptum non esset; sed cum additum est, nulla quæstio est, hoc esse præceptum: ne fortè cum judicamus, videamus justitiam esse pro divite contra pauperem; et nobis rectè facere videamur, si contra justitiam pauperi saveamus causâ misericordiæ. Bona est ergo misericordia, sed non debet esse contra judicium. Judicium sanè illud appellat Scriptura, quod justum est.* Et S. Isidorus Pelusiota, lib. 2, epist. 250, expendens dicta verba Exodi, ait: *Propterea his*

S. S. XIV.

verbis usus est in judicio: Non misereberis pauperis; etenim ipsius quidem misericordiâ affici convenit, sed non cum litigat, sed cum obsecrat: si autem preces in accusationem vertat, justitia misericordiæ anteponenda est: neque enim jus corrumpi justum est.

Meritò igitur illi à Domino eliguntur in principes et iudices populi, quorum talis indoles est, ut nesciant aliud quid præter meritum dignitatem respicere. De ipso Deo, qui essentialiter et à propriâ naturâ iudex est, ait Ecclesiasticus, c. 35, v. 15: *Dominus iudex est; et non est apud illum gloria personæ; hoc est, ut digna gloriâ videatur persona non habet id ex eo quòd adjuncta sit principi, nec ex alio aliquo principi adjuncto, sed ex valore proprii meriti.* Id quod pulchro exemplo explicabat Ægidius Diaconus, lib. de Regimine Principis, dùm ait: *Ne sit specularis, sed opacus princeps.* Natura speculi est, quòd referat colorum facies: sed si quæras quas facies referat speculum; an pulchras, an deformes? an candido colore lucentes, an fusco? sanè speculum parùm curat has differentias; illa quæ magis vicina et adjuncta est speculo ab illo repræsentabitur, quæcumque sit, cæteris omnibus quâvis excellentiâ præstantibus prætermisissis. Dùm Æthiops speculo adhæreat Phœbum ipsum vincet; quia repræsentatio non agitur ex his quæ ad valorem pulchritudinis conducunt, sed ex his quæ apud speculum sunt. Optimus ergo iudex cavet ne speculum sit, hoc est, ne apud illum sit gloria personæ; nec persona in illo gloriosa appareat ex eo quòd vicina seu magis adjuncta sit, sed ex eo, quòd dignior.

Expõde modò quales sint illi iudices qui in præmiorum societatem eos solos admittunt, qui cives et vicini sunt: hi non à naturâ, non à Deo iudices sunt, sed ab artis humanæ malitiâ inventi instar speculorum. Quos autem facit aut Deus aut natura principes et iudices, non speculares, sed opaci existunt; qui nec vicinos agnoscunt, nec facilè contra veritatem franguntur. Quippe speculares illi, ut habent instar speculi, quòd ab adjunctis et vicinioribus præoccupentur, ita similiter habent instar speculi, quòd vitrei sint, et vel levi munere corrumpantur. Id quod affirmat Veritas ipsa in Proverbiis dicens, c. 28, v. 21: *Qui cognoscit in judicio faciem, non benè facit iste; et pro buccellâ panis deserit veritatem.* Novit sanè Spiritus divinus affectus humanos, et qualiter inter se conjuncti sint; et is asserit hæc duo esse conjuncta in malo iudice, et cognoscere faciem, et pro buccellâ panis deserere veritatem. Sed non talis Deus, qui personam non accipit tyrannorum et principum, si quando cum paupere controversiam inierint: quia ut creator est omnium, sic etiam omnium æquè curator est; et sicut leges statuit, sic etiam illarum est custos et vindex.

VERS. 20. — SUBITO MORIENTUR, ET IN MEDIA NOCTE TURBANTUR POPULI (1), ET PERTRANSIBUNT, ET AUFE-

(1) Præcedenti versiculo docuerat, Deum, dùm iudicat, nemini parcere. Describit hic illius iudicium de tyrannis. Præcipiti subitoque fato illos interficit; vel permittit, ut subditæ illis gentes, captis armis, hostium partibus sese adjungant; vel denique, ut tyrannus, homo violentus, homicida, impius, novo et inusitato mortis genere, ab hominibus non illato, intereat. Il-

RENT VIOLENTUM ABSQUE MANU. Tantùm abest ut tyrannos et potentes homines revereatur, si contra paupere-

lum Deus invisibili manu, sive morbo, sive peste, sive ministerio angeli exterminatoris cedit. (Calmet.)

SUBITO MORIENTUR; si voluerit Deus, nec resistere poterunt.

MEDIA NOCTE. Quod tempus insidiis parandis opportunum est.

TURBANTUR POPULI. Audito inopinato casu sublato principis; alii explicant de seditione populari.

PERTRANSIBUNT. Huc et illic discurrunt.

VIOLENTUM. Tyrannum violententer regnantem.

ABSQUE MANU. Aliqui interpretantur, *facile*; alii, *absque acie, et armato exercitu, sed tantùm factione paucorum*. Alii explicant, *absque manu, id est, absque præsidio erit*. (Menochius)

Absque manu validà, sive copiis militaribus, facillimè auferent seditiosi populi violentum tyrannum de medio, in mediâ nocte, in tenebris et improvise: si justo suo judicio Deus ita vel decernat, vel permittat. (Irinus.)

Momento morientur utrique, ubi volet ille, nec resistere possunt. Et in mediâ nocte, (ut Exod. 11, Ps. 119, 62,) i. e., repente, inexpectatò, in alta quiete, ubi se maximè florere cogitant, dum minimè cogitant. Conf. supra 27, 20. *Commoventur populus*, synthesis, qualis in: *turba ruunt*, ut Ps. 64, 9, 66, 1, 68, 11; i. e., totæ gentes succussione quasi è suo loco et statu dimoventur. De verbo געצ vid. not. ad Ps. 19, 8. ויעברו *Et transeunt*, i. e., pereunt, consumuntur. Non enim pro migrare alio, sed pro abire in sepulcrum, transiendi verbum h. l., intelligendum, ut Ps. 37, 36; Nah. 1, 12; ut verbum גלגל *Coh. 1, 4. Et auferunt potentem*, scil. auferentes) i. e., auferunt, impersonaliter, ut supra 18, 18, ubi not. vid. Syrus, qui *agnoscunt fortem*, vertit, pro ויסר videtur ויסר legisse. ביד, *non manu*, i. e., nulla hominum manu adhibita, sed nutu tantùm Dei cujus potentiam exaggerat ex eo quòd terreni principes sæpè magnis viribus et copiis contractis opus habeant ad hostes suos vincendos; sed Deus facile et nullis armis aut vi adhibita, quos vult perdere, etiam potentissimos, perdit. (Rosenmüller.)

SUBITO, vel momento, morientur, vel moriuntur, scilicet utrique, tam potentes quàm divites, ubi volet ille, ex versu præced. Nec vel resistere possunt, vel conqueri quòd sibi fiat iniuria, quia Deus nemini est debitor, nec quicquam sine ratione vel æquitate facit.

ET IN MEDIA NOCTE, et (vel aut, vel, etiam,) mediâ nocte, ad verb. in dimidio, vel dimidiatione, (vel medietatibus,) noctis. In profundâ quiete, inexpectatò. Dùm scil. minimè putant, et maximè securi sunt. Vide Exod. 12, 29; 2 Reg. 19, 35. חצות infinitum est, pro בחצות, vel, ut Exod. 14, 4, כחצות. Hæc verba alii connectunt cum præcedentibus: *Moriuntur etiam mediâ nocte*, Alii cum sequentibus: *Et mediâ nocte commoventur*, etc. Ita fere omnes.

TURBANTUR, etc. *Commoventur*, vel *commovebuntur populus*, vel *populi*, synthesis est; rectius synesis, ut in illis: *Turba ruunt; pars in frustra secant*. Dimovebuntur è loco suo et statu. געצ verbum rarum, *contremiscere, moveri*, ut Psal. 19, 8. Alii: *Tumultuabuntur*, clamabant ob calamitatem immissam à Domino, velut perturbati tam repentino et alieno casu.

Et pertransibunt, i. e., consumentur, peribunt. Transire non est migrare aliò, sed abire in sepulcrum. Hebræi exponunt ex Eccles. 1, 4. ודד דדד, *Atas abit*, i. e., moritur. Sic Job. 14, 20, Psal. 144, 40. Ita transire sumi videtur, Psal. 37, 36; Nah. 1, 12; sic transire illos dicitur qui perit, Jac. 1, 10; Sic cælum et terra præteribunt, Matth. 5, 18. Aut intereant, discedunt.

ET AUFERENT, etc. *Et auferent fortem, sive potentem, non manu*; vel, *non ex manu, auferent, sive removeunt impersonaliter?* ut Luc. 12, 20: *Tollent animam*, i. e., tollentur. Hæc formula loquendi Chaldaicæ et in nov. Test. frequentissima est. Emphasis tamen subest. Re-

rem iniquè disceptent, ut per ipsos pauperes gravissimo nonnunquàm eos supplicio constringat. Contin-

movent, scil. quæcumque removeunt, h. e., omnia quæ cooperantur ad hominis necem in ipso sine difficultatè operantur. *Non manu*, sive vi, ut Dan. 2, 34, 45. Subauditur hic nomen angelorum. *Auferantur angeli validum nullo negotio*; vel, *auferent nempe seditiosi populi*. Alii hæc cum præcedentibus nectunt, et sic reddunt: *Commoventur populus, et insiliet*, (Heb. præteribunt, i. e., insilient aut prosilient,) *ejicitque de statu suc tyrannum non manu*, i. e., non potentia ac virtute, sed seditione factâ. *Turbantur populi*, sic solent occiso tyranno, vel, ut occidant concitato tumultu; et pertransibunt, aut ipsi tyranni, aut populus ad patranda ejus cædem; et auferent violentum absque manu, i. e., non tam vi, quàm ex Dei nutu providentis ne sit diuturna tyrannis. Alii sic: *Discedentque virtute illius qui est fortis absque manu. Et amovetur fortis, vel potens, etc. Auferentur præfecti absque fortitudine manus. Tollunturque generosi nulla adhibita vi, nempe extrinsecus: tolluntur divinitus. Deus facile et sine armis vel potentissimos perdit.* (Synopsis.)

Il s'en sont enlevés par une mort subite, et dans le milieu de la nuit, les peuples seront émus. Ils passeront, et ils enleveront le fort, le puissant, sans que la main des hommes y soit employée; Ou: Et les puissants seront enlevés sans.....

Toutes les circonstances de ce que dit ici Eliu, ont tant de rapport avec ce qui se passa en Egypte, lorsque l'ange exterminateur y fit périr tous les premiers nés dans le milieu de la nuit, et que toute l'Egypte fut dans le trouble et le deuil, pour un malheur dont aucune maison ne fut exempte, et qu'on ne pouvait attribuer aux hommes, mais seulement à la justice divine: toutes ces circonstances, dis-je, paraissent si semblables, que plusieurs interprètes ne doutent point que ce ne soit le même événement qui est rapporté ici, et dans l'Exode. Mais les uns prétendent que le Prophète, qui, selon eux, a rédigé les mémoires de l'histoire de Job dans un siècle fort éloigné du sien, y a ajouté cet exemple: et les autres croient qu'Eliu l'a véritablement rapporté, parce qu'il était arrivé de son temps, et que la mémoire en était toute récente lorsqu'il en parlait.

Je ne puis néanmoins me persuader que ce soit la même chose: et plus j'examine ce que dit Eliu, et ce qu'il veut prouver, moins j'y trouve de vraisemblance. Son dessein est de faire voir que Dieu juge les souverains, et même très-sévèrement, sans avoir aucun égard au rang qu'ils tiennent parmi les hommes. Il déclare qu'il les punit lui-même immédiatement, parce qu'ils n'ont point sur la terre de supérieurs ni de juges; qu'il les enlève dans le temps où ils s'y attendaient le moins, souvent au milieu de la nuit et de leur sommeil; qu'alors cet accident imprévu étonne tous les peuples, mais que le trouble où ils sont ne rappelle pas leur ancien maître, qui est déplacé pour toujours, et qu'une main invisible a arraché du trône pour ne l'y rétablir jamais.

Ce sens, qui est simple et naturel, convient parfaitement au dessein d'Eliu, au lieu que ce qui se passe en Egypte lui est tout-à-fait étranger. Car dans cet événement, Pharaon fut épargné, et les plus pauvres des Egyptiens furent soumis à la même peine que ce prince, en perdant comme lui leurs premiers-nés. *A primogenito Pharaonis.... usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam*. Ainsi l'on ne peut en rien conclure de particulier pour les princes qu'Eliu avait principalement dans l'esprit, et dont il voulait rapporter le châtement personnel.

Une chose peut faire de la peine; et c'est le terme, *transibunt*, qui paraît marquer le passage de l'ange exterminateur, et qui est lie, ce semble, avec le terme suivant, *auferent*, qui marque l'action de l'ange. Mais je ne crois pas qu'il faille unir ces deux mots, ni les rapporter aux mêmes personnes; *transibunt*, est

git enim aliquando iniquis modis à tyranno ignobile vulgus oppressum, ut subito in eum sæviat, magnoque tumultu in civitate excitato, nocte intempestà ipsam quærat et inveniat, facilèque, nemine ei auxilium ferente, vitam crudeliter auferat. Hoc enim significat Hebraismus ille, *absque manu*, id est, facilè. Ita Julio Cæsari, Neroni, Heliogabalo aliisque regibus et imperatoribus evenisse memoriæ proditum est; ut benè recinerit Juvenalis, Satyrà 10 :

Ad generum Cereris sine cæde et vulnere pauci

Descendant reges et siccà morte tyranni.

Septuaginta verò interpretes hanc sententiam, quam et Hebræa verba declarant, prætermiserunt, et aliam, textui quidem aptam, ejus loco posuerunt, quæ sic habet : *Κενὰ δὲ αὐτοῖς ἀποθήσεται τὸ κεραμέρι καὶ δεῖσθαι ἀνδρῶς, ἐχρήσαντο γὰρ παρανομῶς ἐκλεισμέων ἀδυνατῶν* : *Frustra autem usu veniret eis clamare et precari virum, cum iniquè usi fuerint potestate exclusi infirmis.* Id est, tantà integritate et severitate Deus jus dicit principibus atque tyrannis, ut nullis clamoribus nullisque eorum precibus flectatur, nedùm quidquam eorum personas revereatur. Et jure quidem optimo tam severè cum iis se geret, qui tam iniquè potestate quam habebant sunt abusi, pauperes et infirmos homines partim in exilium, partim è vità expellendo. Non desunt tam in sacrâ quàm in profanâ historiâ exempla eorum qui dùm imperium exercent tyrannicum, facto in eos populari impetu mortem obierint non incruentam; sicut paulò ante citatus de principum fato cecinit Juvenalis. Dicuntur autem hi *absque manu* periisse, quia externas cogere acies et alienas manus conducere necessarium non fuit ad reges extinguendos, cum satis in illos arderent domesticorum et subditorum odia, qui in communem hostem incredibili conspiratione conspirarunt; aut quia eò adegerunt reges pessimè de suâ republicâ meritos, ut antequàm irruerent hostes, mortem anteverterent, et suâ sibi manu mortem consciscerent. Qualis in Annalibus sacris traditur fuisse Zambri rex Israel, qui cum videret se urgeri à potentiori hoste, et omne desperaret effugium, *ingressus est palatium, et succendit se cum domo regiâ*, 3 Reg. 16, 18. Quod item fecisse Judæos tradit Josephus, lib. 3 de Bello Judaico, cap. 14. Et idem de Sardana-palo scribit Justinus lib. 4. Vel fortasse *absque manu* dicitur auferendus tyrannus, quia illum internus dolor et subitus extinguet, non vis extrinsecus allata. Ita Sanctius et Stunica. Neque obstat huic tremendo judicio multiplex dolus et ingeniosa scelerum occultatio.

VERS. 21. — OCULI ENIM EJUS SUPER VIAS HOMINUM, ET OMNES GRESSUS EORUM CONSIDERAT (1). Hoc gravis-

la même chose que, *morientur*, et se rapporte aux princes. *Auferent*, est ici dans le sens impersonnel, et signifie tous les accidents imprévus qui les enlèvent, et dont la cause est secrète. (Duguet.)

(1) *Nam oculi ejus sunt super vias viri, sunt intenti in acta ejusque; et omnes ejus gressus videt.* Ut versu præced. à Deo remota est *prosopolepsis* suspicio, ex independentiâ ejus, omniumque magnorum et parvorum æquali dependentiâ; ita nunc eadem suspicio depellitur ex *omniscientiâ*, quâ vias et gressus omnium

simum et firmissimum argumentum est ad probandum Deum non subversurum judicium : ab hominibus enim ob eam rem subvertitur, quòd eos res multæ lateant, neque tacitas cogitationes et animorum impii hominis iniquum penitus cognoscant; facilèque eorum mentis acies externâ auctoritate et divitiarum splendore perstringitur, ut secundùm divitem sceleratum judicent. Quam ob causam boni viri vehementer reformidant in hominum judiciis cum sceleratis hominibus contendere. At non ita, inquit Eliu, in Dei judicium accidet : nihil enim eum latet, sed omnes omnium hominum gressus et viæ, id est, vivendi rationes, ei patent; quare minimè in judicio errare potest. *Tu autem, Domine Sabaoth, qui judicas justè, et probas renes et corda*, dicebat Jeremias, c. 11, v. 20, significans conjuncta et consequentia esse illa, scilicet, justè judicare, et probare renes et corda. Hæc de re luculentissimè disserit liber Sapientiæ, dùm ait, c. 1, v. 7 : *Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum, etc. Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium. In cogitationibus enim impii interrogatio erit : sermonum autem illius auditio ad Deum veniet ad correptionem iniquitatum illius. Quoniam auris zeli audit omnia, et tumultus murmurationum non abscondetur.* Jeremias etiam ait, c. 17, v. 9 : *Pravum est cor omnium et inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes : qui do unicuique juxta viam suam, et juxta fructum adinventionum suarum.* Vide quæ ad cap. 14, vers. 16, de hoc argumento diximus. Eòdem spectat id quod sequitur.

VERS. 22. — NON SUNT TENEBRÆ, ET NON EST UMBRA MORTIS (1), UT ABSCONDANTUR IBI QUI OPERANTUR INI-

omnino hominum, uno ictu oculi, actuque intelligendi, ita cernit simul discernitque, ut nihil illam aciem sole lucidiorem vel effugere, vel eludere queat. Episcopus Eliensis (*Patricus*) huc collineavit : *Deus æquè parùm ex ignorantia, quàm ex metu, impunita dimittere horum crimina, vel aliquam injustitiam committere, censeri debet, quippe qui omnes vias viri habeat exploratissimas.* A. Schullens. (Rosenmuller.)

Et omnes gressus eorum (vel ejus), considerat, vel, videt, respicit. Deus contemplatur ac discutit consilia et opera hominum. Nihil eum fugit; idè tales impios, vel reges vel populos, sæpè puni ob scelera, etc., ne sibi in iis blandiantur. Hæc addit, ne quis putet Deum ista, quæ vers. 20 dicta, injurè facere suâ abusum potentiâ. Qui judicium aufert, vel rem non novit, vel externa tantùm spectat : Deus et *προσωπλήπτης* non est, et omnia perspecta habet : ergo agit æquabiliter (Synopsis.)

(1) Nullæ adeò densæ sunt tenebræ, ut peccantes mortales tegere possint, ne ab oculis Domini videantur.

UMBRA MORTIS. Umbra densissima, et obscurissima. (Menochius.)

Illi quidem conantur suam improbitatem occultare, et subliiter eam excusant, prætexunt, palliant; nequiquam tamen nebulam offundere valent oculis illius, qui in densissimas usque tenebras, et profundissima secreta penetrat. (Rosenmuller.)

Umbra mortis, id est, densissima; quamvis densissima caligo. *Ut abscondantur*, etc. Ubi Deum latere possint. Quantumvis occultas petunt latebras, omnia

QUITATEM. Id est, nihil quantumvis occultum latere potest eum qui omnia fecit, et omnia conservat : nam, ut Paulus ait, Hebr. 4, 13, *non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus*. Dei enim visus perspicacissimus cum sit, in ipsis antris latentes peccatores apertè cernit, adeòque severè plectit, ut nullum redintegrandi iudicii locum eis relinquat. De hâc Dei perspicacitate etiam occulta cordis penetrante vide quæ, cap. 10, vers. 4, cap. 22, vers. 2 et 13, cap. 24, vers. 15, notavimus.

VERS. 23. — NEQUE ENIM ULTRA IN HOMINIS POTESTATE EST, UT VENIAT AD DEUM IN JUDICIUM (1). Cùm

ejus oculis patent. Vide Job. 26, 6, et Psal. 139, 11, 12. Nemo se occultare potest, nec veritati tenebras offundere, aut justitiam tardare ampullis verborum et subterfugiis. Nullis fucis aut fallaciis possunt se tegere. (Synopsis.)

(1) Judicia Dei longè alia sunt à judiciis hominum, novo examini et correctioni obnoxii. Ubi Deus sententiam pronuntiaverit, nullus est provocationi locus. Hebræus : *Non imponet amplius hominis, ad eundem ad Deum in iudicium*. Eandem causam Deus bis non agat, neque integrum tibi est iterum queri, te immerentem ab illo esse damnatum. (Calmet.)

NEQUE ENIM ULTRA, etc. Quasi dicat : Non est in hominis potestate divinum iudicium declinare, aut Dominum celare scelera, quæ admisit; omnia enim illi nuda sunt, et aperta.

ULTRA. Id est, postquam peccavit. (Menochius.)

NEQUE ENIM ULTRA, cùm semel à Deo condemnatus est homo, in ejus potestate vel arbitrio est, ut veniat iterum ad Deum in iudicium, seu appellet à malè informato ad meliùs informandum : multò minus, ut ab illius sententiâ appellet ad aliud tribunal : aut executioni sententiæ moras injiciat, fraudes nectat, novas tenebras offundat, ut fit in hominibus (Tirinus.)

NEQUE ENIM ULTRA IN HOMINIS POTESTATE EST, nempe, vel, divinum iudicium declinare; vel, Dominum celare scelera sua. Hebr. possit, juxta Vulgatam, sic exponi : *Quia non ultra unquam ponet Deus super virum*; i. e., potestatem nunquam faciet homini ut de se ille queri possit, quia semper à Deo jus erit. Tibi itaque non permittit queri, etc., nec eum credas aut tibi plus imponere quàm tua sors ferat, aut tecum iniquè illo modo agere. Ita וישׁ proprie sign. *ponet*; non ponet ultra in hominis potestate, etc., q. d.: Hoc ei in omne tempus denegavit. Alii : *Quia non, vel, neque enim, super virum, vel, super aliquem, (vel, homini), ponet, sive ponit, (vel imponet), amplius, (i. e., ubi aliquem in jus vult rapere, non ampliat, non patitur diffindi diem. Confer sequentia. וישׁ est, donner délais, prolatare, causas moræ nectere)*; vel, *amplius quid, vel, adhuc, vel, ultra, i. e., ultra peccatum aut meritum suum, de quo ille queri justè queat, ut tu facis.* וישׁ ultra additionem significat. *Neque enim imponit utquam plus quàm par est, nempe, pœnam graviolem relicto. Certè is nihil imponit nimium homini, Belg. Non enim impingit Deus cuiquam quod non fecit.* Alii aliter : *Non posuit super virum quod futurum est*; i. e., Deus non commisit homini futura, sed ea sibi reservavit. *Non enim hoc jam homini permittit : Non posuit amplius, i. e., in ejus arbitrio reliquit. Nam non est dispositurus contra ullum amplius tenebrarum, sequentia porrò sic reddunt, quando ambulat contra Deum fortem in iudicium, i. e., quùm decretum est non differre supplicium in eos qui protèrvè oppugnant Deum, non laborat ut aliunde accersat, nam satis habet in promptu. Nam non ad virum advertit insuper, ut eat, etc. Satis habet Deus quòd cognoscat omnia, non opus est ut insuper hominem audiat; neque ulli hoc indulget, ut agat causam suam verbis. Non igitur eloquentiâ*

igitur Deus abditissima quæque videat, neque homo peccator aliquid ad Dei iudicium adferre possit novi, quod ille non viderit; non est cur speret retractatum iri iudicium, quod tunc fieri assolet in humano foro, cùm nova accedit rerum cognitio, quæ de priori consilio aliquid mutat. Non ergo est ultra in hominis damnati potestate, ut in iudicium Dei rationes novas producturus revertatur. Ex quo profectò efficitur, ut Deus nullo modo iudicium pervertat, cùm non sit regressus vel appellatio ab ejus sententiâ, uti esse deberet, si ullà culpâ in jure dicendo foedari posset.

Septuaginta ex Hebræo vertunt : *Ὅτι οὐκ ἐπ' ἀδρα θήσαι ἐτι· ὁ γὰρ Κύριος πάντας ἀπορᾶ· quoniam super virum non ponet ultra : Dominus enim omnes inspicit*. Exponunt Græci quòd post mortem non sit ampliùs in hominis potestate electio agendorum. Symmachus : *Ὁ γὰρ ἐπ' ἀθρόωπον κείται ἐτι, non in homine situm est ampliùs*. Quidam verò sic accipiunt, quasi Deus homini non ampliùs oneris quàm debeat, aut quàm ipse homo ferre possit, imponeret : sed cùm continua series textus de judiciis agat, de iisdem explicandum est; nempe hominem non posse Dei sententiam reddere irritam, aut arguere injustitiæ; et quamvis possemus Deum in jus vocare, ipseque nobis respondere teneretur, et eorum quæ agit reddere rationem, nobisque liceret ad ipsi resistendum os aperire, id tamen nihil profuturum. Nam tandem rationibus et calculis diligenter subductis invenietur Deus nos nequaquam nimis et præter æquum premere. Cur? Quia peccata nostra ipsi penitè cognita sunt et ita explorata, ut castigationis etiam, quam meremur, mensuram exactè nôrit; quæ delicta minimè excedit; adeò ut Deus necessariò justificetur in semetipso, et semper vincat cùm judicàrit. Caveamus igitur nobis hoc sumere, ut litem adversùs ipsum suscipiamus. Quamvis enim speciosam causam coram hominibus habeamus, quando coram Deo comparendum erit, in iis omnibus, quæ obicere et in medium adferre volumus, confusi erimus.

VERS. 24. — CONTERET MULTOS ET INNUMERABILES,

ullius animus ipsius à recto deflectitur. וישׁ sub. לִבּוֹ cor suum : q. d.: Neque enim viri est ut ponat ultra; non est quòd in animum inducat homo unquam cum Deo contendere. וישׁ ultra, i. e., in seculum. *Ut veniat (vel, ut eat, sive ambulet, ut quisquam ambulet) ita ut ambulare possit, vel, cum vadit, ad Deum (vel, cum Deo, apud Deum, vel, contra Deum), in iudicium, vel, in jus, vel in iudicio, vel ut jure experiatur*; hebræum variè explicant. Ut eum possit meritò in jus trahere, et cum eo contendere de excessu pœnæ. Opponit hoc querelis Jobi, qui se præter meritum affligi querebatur. Habebit semper et afferet justam causam Deus cur hominem affligat, etsi gravissimè. Alii : *Ut justè coram Deo versetur*. Alii totum sic reddunt : *Nam non super virum ponit, scil. cor, quod subintelligitur, ut Jud. 19, ult., Isa. 41, 20, diu (וישׁ hic moram temporis significat, ut Gen. 46, 30), ut eat ad Deum in iudicium* : non attendit Deus illi qui moras nectere, et contentionis seram in iudicio suo recipere velit; ut in humanis judiciis appellando et procrastinando justitia eludi et executio protrahi solet. *Venire in iudicium cum aliquo est, cum eo litigare. Porrò, וישׁ pro וישׁ ponitur, ut Gen. 49, 29 : Sepelire me ad patres.* (Synopsis.)

ET STARE FACIET ALIOS PRO EIS (1). Hæc contra principes et tyrannos dicuntur, quorum Deus non accipit personam : de quorum numero putat esse Jobum, quem hoc loco et hæc oratione præcipuè pungit Eliu : ait igitur in Deo eam esse potentiam, eam in tyrannos virosque opibus atque auctoritate principes libertatem, ut illos momento temporis de solio depellat; et alios eorum loco cum eadem aut etiam majore auctoritate sufficiat. Quod accidisse affirmat Job, aut illi eventurum esse minatur. Contigisse porrò hæc aliquando ante Jobi seculum verisimile est; licet id ignoremus. Aliis deinde temporibus sic accidit frequenter; ut laboris videatur otiosi id velle confirmare.

Porrò hæc non solum in tyrannos et principes seculares dicuntur qui potestate suâ abutuntur, verum etiam in malos pastores et iniquos sacerdotes in primis quadrant, à quibus sacerdotium auferendum significatur. Quem sensum D. Hieronymus ex illis verbis elicit, hanc comminatoriam sententiam illustrans exemplis de Heli et Samuele, de Saule et Davide, de

(1) Delebit impios Deus, viribus licet ac numero validos, eorumque loco alios excitabit. Docet id seculorum ferè omnium experientia : quâ est potentia Deus, integras sæpè gentes ob scelera dissipavit. Frustra hodiè quæras, quò ejecti sint veteres Assyrii, Chaldæi, Ægyptii, Lydii, Lacedæmones, Athenienses, Carthaginienses, Galli, quorum nomina utrâque historiarum paginâ offeruntur. Hebræus : *Destruet, conteret fortes absque numero.* (Calmet.)

CONTERET MULTOS ET INNUMERABLES. In Hebræo : *Conterit insignes sine investigatione.* Non habet opus longâ inquisitione, cui omnia aperta sunt.

AC STARE FACIT ALIOS PRO EIS. Dignitates eorum tradit aliis. (Grotius.)

Conterit potentes absque investigatione, ut non opus habeat longâ prius inquisitione, uti homines, quibus res statim notæ non sunt. Ille verò, cui omnia aperta sunt, non indiget investigationibus; sed confringit vel potentissimos sine examinatione, et probatione testium, et dignitatem eorum aliis confert. Alii לא חקר לא intelligunt : ita ut eorum numerus investigari non possit, ut supra 9, 10. Ita Hieronymus : *conteret multos innumerabiles.* Et Syrus : *qui affligit multos sine numero*, seu infinitos. Nec aliter אין חקר cepit Chaldæus, sed כבירים de *fluctibus ingentibus* intellexit; et videtur putasse alludi hoc versu ad historiam transitis I-raclitarum per sinum Arabicum : *Frangit fluctus maris, qui multi sunt, in medio aquarum, et stare facit alios sequentes.* Alexandrinus : *ὁ καταλαμβάνων ἀνεξιχνίαστα ἔνδοξά τε καὶ ἔξαισια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.* (Rosenmuller.)

CONTERET, etc., *conterit*, vel *confringit*, vel *conteret*, *fortes* sive *potentes*, (vel *multos*, Vulg. nam כביר ad utramque quantitatem refertur; sed malo, *fortes*), *non investigatio, sine investigatione*, sive *inquisitione*; id diversimodè explicant. Non habet opus longâ inquisitione, (sicut homines), cui omnia aperta sunt. Vel, ita ut causa investiganda non sit quare id fecerit, nec quisquam meritò queri possit. Vel, quod simplicius, ita ut numerus eorum pervestigari non possit, q. d., innumeros. *Infitos, infitè*, quorum non est *pervestigatio*, redit ad potentiam Dei describendam. וירע *conteret*, ut Psal. 2, 9, à רעע potius quàm à רע, ut sentit Kimhi in quo significato Syris frequens est. *Et stare faciet*, etc., et *statuit*, sive *constituit* (vel *subrogat*, sive *substituit*, *sufficit*, *stare facit*, vel *faciet*), *alios pro illis*, vel *eis*, vel, *loco*, sive *in locum, eorum*, nempe fortium quos delevit. Dignitates eorum tradit aliis. Dei enim est gentes et regna transferre, Dan. 2, 21. (Synopsis.)

Judæorum populo et gentium : quorum alios de suâ dignitate dejecit, alios eis successuros excitavit. Aliquam incuriam saltem leviolem circa oves gubernandas incurrit olim episcopus Ephesinus, juxta illud, Apoc. 2, 4 : *Charitatem tuam primam reliquisti.* Hoc est, interprete Hugone, reliquisti tuam illam pristinam diligentiam in tuis gregibus pascendis : quamvis in tuis moribus gubernandis laudabilem te exhibeas. Quam igitur pœnam illi Deus comminatur? *Memor*, inquit, *esto unde excideris; et age pœnitentiam; et prima opera fac* : *sin autem, venio tibi, et movebo candelabrum tuum de loco suo*, Apoc. 2, 5 : Ubi candelabri nomine episcopalis dignitas intelligitur. Non dixit destruiam, aut extinguiam, sed *movebo* : hoc est, à te in alium transferam, qui tuam negligentiam resarciat et instauret; et quem tu intuens tuo munere donatum multò magis crucieris.

Verissimum igitur fuit illud oraculum Eliu de divinâ providentiâ dicentis : *Conteret multos innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.* Quibus verbis non solum multitudinem negligentium prælatorum exaggerat vocando *innumerabiles*, sed etiam potentiam et opes, vocando *multos*. Non enim sensus est fuisse multos numero, sed fuisse fastu et majestate præcellentes, ut Pineda noster advertit : nihilominus eos omnes ait à Deo deturbandos, neque defuturos, qui ex pulvere assumpti in eorum locum excitentur; causam verò tanti supplicii fuisse, quia oves non pascebant, sed perdebant; quas ad clamores apud Deum querellarum plenos excitandos suâ perversâ dominandi libidine provocabant; id quod significat dum paulò post subdit, c. 34, v. 28 : *Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.* Hoc infortunium vaticinatus est David Judæ proditori, Psal. 108, 8 : *Episcopatum*, inquit, *ejus accipiet alter.* Quam enim ille indignissimus amisit dignitatem; Mathias dignissimus recepit. Scilicet pastoris munere spoliari oportebat eum, qui lupos in Dominicum gregem incitabat, et qui divinum illum Agnum Christum Dominum luporum faucibus ingerebat, non pastoris, sed tortoris munere fungebatur.

Cæterum Septuaginta locum hunc ita vertunt : *ὁ καταλαμβάνων ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε, καὶ ἔξαισια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς.* *Qui comprehendit non vestigabilia, et gloriosa, et magnifica, quorum non est numerus* : in Hebræo est : *Conterit fortes absque investigatione* sive inquisitione. Quod sicut de numero accipi potuit, ita etiam, inquit Pineda, nihil obstat, ut ad occultum Dei judicium nobis incognitum et inexploratum referri possit, quasi dicat : Principum interitus et intereundi causæ in Dei rationario sunt; nos non sumus eorum iudices, sed Deus, quem minimè latent : explorata ille habet corda regum inscrutabilia, et mille sinibus flexionibusque prava. Quare Deo non opus est more judicum terrenorum inquisitione uti : sunt enim illi creaturæ; multum est in ipsis ignorantia; mediis igitur illis utantur oportet; neque enim divinare possunt. Quia verò omnia Deo patent, ipse homines, etiam non servato ordine, qui hic inferiùs in judiciis humanis lo-

cum habet et servatur, judicabit. Cum enim homines aliquem in iudicio publico condemnant, modus et forma iudiciorum usitata observatur; ita ut tota res vulgo innotescat, elogium et titulus rei divulgatur, ab eo perpetrata crimina cognita sint, et quomodo convictus fuerit declaretur. Sed Dei potentia et auctoritas e'usmodi legibus humanis non est adstringenda, quia conterit sine inquisitione; hoc est, non declarata nobis causa, omnia tamen cum æquitate et iustitiâ facit.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 25 Moralium, cap. 8, hinc nos ad humilitatem adhortatur dicens: *Hâc sententiâ, quâ narratur aliorum erigi, aliorum autem vita c'isringi, et spes nutritur humilium, et elatio premitur superbiorum, dum et illi bona possunt amittere, de quibus superbiunt, et isti ea percipere, quæ, quia non habebant, contemuntur. Formidemus igitur in his quæ accepimus, nec eos qui illa necdum assecuti sunt despiciamus. Quid enim sumus hodiè novimus, quid autem post paululum possimus esse nescimus. Hi verò, quos fortasse despiciamus, et tardè possunt incipere, et tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire.* Hoc nimirum est quod Angelus episcopum monet in Apocalypsi dicens, c. 3, v. 11: *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* Quem locum Rupertus in Commentariis suis explanans, quid est, inquit, *istud?* et mox respondens subdit: *Hoc nempe, tu in humilitate firmo pede consistes, ne moto pede corruas, et corruendo coronam tibi preparatam amittas, et alius in locum tuum, succedens illam accipiat, quapropter David rogabat Dominum dicens, Psal. 16, 5: Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea. Et quidem hoc fieri non potest, ut perdat coronam quisquam eorum quos Deus præscivit, et ad coronam prædestinavit: verumtamen et fieri potest, et factum est, ut is coronam perderet, quem Deus ad coronam vocavit vocatione visibili, sive quæ ab hominibus potuit videri. Nam, exempli gratiâ, Judam Dominus ad coronam vocavit Apostolicam; quem tamen ad coronam non prædestinavit, quia coronâ indignum fore præscivit: unde et coronam ejus, scilicet Apostolatûs honorem, alius accepit, in locum ejus successit Matthiâ; sicut in Psalmo 108, scriptum est: Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter. Quod B. Petrus, Act. 2, de Judâ interpretatus est. Nemo itaque quamdiu certat, multum de coronâ confidat: quia si omnium præscius Deus te in fine dignum coronâ fore scit, tu tamen nescis.*

Hinc D. Thomas, in primâ parte quæst. 13, art. 6, disputans an prædestinatio sit certa, cum ex loco Apocalypseos superius citato argumentatus esset, non videri certam; quia corona, quæ est prædestinationis effectus, potest amitti, et ab uno in alium transferri, sicut dicitur in dicto loco Apocalypseos: ad hoc ipse respondens, ait dupliciter coronam dici alicujus: uno modo ex divinâ prædestinatione; quod is sit ab æterno prædestinatus à Deo ad coronam cœlestem; et sic nullus coronam suam amittit, dicente Augustino, in libro de Bono perseverantiæ cap. 14, prædestinationem esse præscientiam et præparationem beneficiorum Dei, quâ certissimè liberantur quicumque liberantur.

Alio modo dicitur corona esse alicujus non ex divinâ prædestinatione, sed ex merito gratiæ, quam ille habet. Quod enim meremur quodammodo nostrum est. Sic autem quis potest amittere coronam, perdendo scilicet meritum suum propter lapsum in peccatum mortale. Alius verò coronam illam amissam dicitur accipere, eò quòd in locum ejus subrogatur. Non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios in eorum locum erigat, secundum illud quod hic ait Eliu: *Conteret multos innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.* Sicut in locum angelorum cadentium substituti sunt homines, et in locum Judæorum Gentiles. Præclarum hujus rei exemplum habemus in illis quadraginta martyribus, quorum natalem martyrii celebrat Ecclesia nono die martii. Substitutus autem in statum gratiæ loco alterius, etiam quantum ad illud coronam accipit illius cadentis, quòd de bonis quæ alius fecerat in æternâ vitâ gaudebit: ubi quisque gaudet de bonis operibus tam à se quàm ab alio quolibet factis. Ita D. Thomas.

VERS. 25. — NOVIT ENIM OPERA EORUM; ET IDCIRCO INDUCET NOCTEM, ET CONTERENTUR (1). Non ignorat

(1) Deus novit opera impiorum, quos tenebris involvet, et malis opprimet. *Tenebræ*, uti sæpè aliàs animadvertimus, sunt infortunia, et vitæ hujus calamitates. Hebræus: *Ideo Deus cognoscere faciet opera eorum; transibit nox, et conterentur.* Intra illud temporis spatium, quod inter noctem diemque intercedit, conterentur. (Calmet.)

Propterea quòd cognoscit facta eorum, eos scilicet conterit. *Et convertit*, super illos, *noctem*, calamitatum intellige, diem illis in noctem vertit, felicitatem in miseriam (conf. Amos 5, 8, 9), et *atteruntur*. Potes ita continuare: Itaque, quia eorum facta cognoscit, in illos noctem convertit, noctem illis et tenebras offundit, ut atterantur. Sunt, qui לִיבִי transitive exponant *facit cognoscere*, facit ut ab omnibus eorum scelera cognoscantur, ut omnes videant pœnas quæ illis postea irrogantur, merito irrogari, et huic sententiæ convenienter alterum hemistichium sic interpretantur: *Convertit*, mutavit, illis *noctem*, scil. *in diem*, ut, quim putarent sua facta latere, fiant omnibus nota. Sed לִיבִי subandire planè arbitrarium, et הִכִּיר non nisi *intransitive* usurpatur. (Rosenmuller.)

In Hebræo: *Sic cognita facit opera eorum.* Nam homines cum potentem aliquem tam durè à Deo tractari vident, quærunt quæ ejus vita fuerit, et inveniunt merita pœnæ paria. (Grotius.)

Ideo, vel *propterea*, *cognoscit* (vel, *qui cognoscit*) *eorum facta*, improba scilicet, vel, quòd *cognoscit*, vel, *cognoscere facit*, sive *nota facit*, vel *ad notitiam profert*, i. e.: Atque ita efficit Deus ut homines cognoscant sua ipsorum opera, h. e., se perperam egisse; vel facit ut ab omnibus eorum scelera cognoscantur, ut omnes videant pœnas merito illis irrogari. Ita facere solet Deus, priusquam reges aut populos puniat. Vide Gen. 11, 7, et 18, 21. *Proinde in medium proferet*, etc. Continuat metaphoram à judiciis. Opera eorum palam faciet, et pro eorum flagitiis percutiet illos in loco publico. Verbum לִיבִי est hiphil. *Sic cognita facit opera eorum.* Porrò עָבַד fecit Syriacum est, qualia hic multa; sed et Eccles. 9, 4. עָבַדוּם *eorum opera*. Alii: *Hoc pacto* (ita הִכִּיר sumitur, 1 Sam. 27, 6) *re-cognoscit*, etc. Verto, *cognoscit*, etc., nec לִיבִי, quod sciam, significat *notum facere*. *Noscit opera*, etc. Ne accipe de scientiâ, de quâ prius, sed de iudicio, quo ostendit se opera eorum scire et judicare. *Propterea novit eos ab operibus.*

INDUCET NOCTEM, etc. *Et vertit* (vel *convertit*, sive

Deus quales fuerint futurique sint in posterum hi tyranni ac principes, atque ideò, ut universi administrationi provideat, illos conterit, ut meliores substituat; ideò illorum splendori noctem obducit, et eos qui antea erant gloriosi reddidit inglorios, deposita coronâ, et assumpto gregali atque servili sacco, aut sublatis de viventium numero. Id enim valet *nox*, in quâ ærumnosum aliquid quocumque in genere significatur. Inducere ergo noctem idem est ac inferre mortem, quæ adimit hujus vitæ lucem. Vel certè idem hoc loco valet *nox* quod stupor aut ignorantia, quæ excæcant homines quantumvis acutos et solertes, ne quid faciant prudenter, sibi que caveant ab impendente malo, quod indicat S. Thomas ad hunc locum.

Septuaginta vertunt: ὁ γνωρίζων αὐτῶν τὰ ἔργα, καὶ στήθει νύκτα, καὶ ταπεινωθήσονται. *Qui cognoscit eorum opera, et vertet noctem, et humiliabuntur.* Santes interpretat, *Cognoscere faciet.* Nam γνωρίζων tam potest reddi *cognoscens* quàm *nota faciens*. Utrumque enim hoc verbum significat. Sed ambigua reducenda sunt ad veritatem Hebraicam; ideò benè vertit Interpres Romanus, *Qui cognoscit*, quanquàm et illud: *Qui nota reddit*, id est, facit ut ab omnibus eorum scelera cognoscantur, sententiam continet non inelegantem; uti et illud quod addit, *Et vertet noctem*, id est, quàm citò diem convertit in noctem, tam citò conterentur ab eo improbi. Sic in Proverbiis, c. 12, v. 7, dicitur: *Verte impios, et non erunt*, hoc est: Citiùs quàm veritas eos, peribunt improbi.

VERS. 26. — QUASI IMPIOS PERCUSSIT EOS IN LOCO VIDENTIUM (1). Id est, manifestè percussit eos omnibus *convertet*, nempe super illos) *noctem*, etc., nempe calamitatum; nocte eos opprimit; *reducatque illos ad noctem*. Alii sic: *Convertit* (vel, *et vertet, et mutat*) eis diem in *noctem*, i. e., felicitatem in calamitatem. Verbum *mutandi* construitur cum termino mutationis, et notat mutando aliquid efficere aliud. Confer Exod. 10, 19, 1, Sam. 10, 9, Soph. 3, 9, item Levit. 13, 5, 4, 13, 20. Alii: *Noctem vertet*, vel *evertet*, tenebras illustrabit, et deprehendet eos in latibulis suis. Quæ in tenebris fiebant educit in lucem, ut multi videant æquum iudicium Dei cum illos publicè conterit. Tenebras luce mutabit, ut agnosci possint. *Nam vertetur nox; et vertet sese nox*, vel, *vertet noctem*, i. e., exactâ nocte, h. e., propediem ac brevissimè; quàm citò nox in diem convertitur. *Vertente nocte*, citò et ex improviso. Alii: *Et evertit* (perdit) *noctem*, i. e., quando securi sunt. Alii: *Convertit noctem*, h. e., requiem illorum. Porrò, ultimum verbum sic reddunt: *Conteruntur*, vel *atteruntur*, vel *conterentur*. Potes ita continuare: *Itaque*, quia eorum facta cognoscit, in illos noctem convertit ut atterantur. Ita ut comminuantur; ἢ in ἑστῆ servit annexioni consequentis in enuntiato relativo causæ. *Et humiliabuntur, tum conterentur*; totum versum sic reddunt: *Hoc pacto cognoscit facta eorum, et simul atque mutavit noctem* (i. e., protulit lucem, quâ revelantur omnia in iudicio ejus; vide Ephes. 5, 13) *conteruntur*. (Synopsis.)

(1) Non est nota similitudinis, sed sensus est, percussit eos, quippe impios.

IN LOCO VIDENTIUM. In multorum spectatorum præsentia. (Menochius.)

QUASI IMPIOS, seu more latronum et furum publicè convictorum, *percussit eos*, id est, supplicio affecit etiam potentissimos reges, idque non clam, sed in loco *videntium*, id est, palam et in propatulo, coram toto mundo: ut publicè pudefacti, ab omnibus explsi et

videntibus, et justam Dei vindictam cognoscentibus. Locus enim videntium locus patens, frequens, celebris, omnium oculis expositus est. Significat itaque tyrannus publicè à Deo puniri in conspectu omnium, ut eorum supplicium terrori aliis esset et exemplo. Cum enim Deus punit peccatores, id non fit eo duntaxat, ut peccata ab illis commissa unusquisque cognoscat, sed ut omnes inde exemplum capiant; juxta illud Isaia, c. 36, v. 9: *Cum feceris judicia tua in terrâ, justitiam discent habitatores orbis.* Non frustra igitur ait Deum percussisse impios in loco *videntium*, id est, in oculis hominum. Quo admonemur, ut attentiores nos prebeamus ad diligenter notanda et observanda Dei judicia. Magna sanè est hæc gratia, quam nobis concedit, cum nos aliorum damno vult erudire: si autem tunc claudimus oculos, et stupidi sumus, quis excusationi locus erit? Quotiescumque igitur Deus peccatores punit, attendat unusquisque pro parte suâ, et communem inde instructionem capiat, ne flagellorum istorum fructus in se pereat. Certè si ex eo quod Deus nobis ante oculos ponit, ad nostrum fructum et utilitatem applicaremus, unius castigatio ad sexcentorum instructionem prodesse posset. Sed quoniam instructiones et documenta quæ Deus nobis proponit, sine fructu præteriri sinimus, et ea negligimus, unusquisque suo ordine vocatur, et singuli nos sistamus oportet. Unde sequitur.

VERS. 27. — QUI QUASI DE INDUSTRIA RECESSERUNT AB EO, ET OMNES VIAS EJUS INTELLIGERE NOLUERUNT: Taxat eos qui prudentes et scientes Dei legem neque servare neque intelligere voluerunt; sed ignorantiam affectant, ne vitam corrigant, ultròque supprimunt omnem delectum boni et mali, quia meliores esse nolint. Scimus rationem ad benè agendum hominibus ducem esse; eam reprobi fugitant, ne vitam suam in melius corrigere cogantur. De talibus autem S. Dionysius, Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3, loquens: *Impudenter*, inquit, *salutarem divinæ cognitionis disciplinam repudiant, eloquiisque sacris exitiosè prorsus obstrepunt*: ὁδοῦ σου εἰδέναι οὐ βούλομαι. *Vias tuas scire nolo.* Quibus propterea jure meritissimo Dominus apud Oseam, c. 4, v. 6, vicissim his verbis repulsam minitatur: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te.* Quod extremum est exterminium, et malorum omnium gravissimum. Hujusmodi homines aptissimè Apostolus, Ephes. 4, 19, vocat *desperantes semetipsos*: in Græco est ἀπαληψότας. D. Hieronymus vertit *indolios*, qui videlicet de nequitia et maleficio nullum dolorem concipiant. Et quoniam placuit semel gnavigator fieri impudentes, non pseudothyro, sed apertis januis omnes intromittunt voluptates; et malè agendi consuetudine

exsibilati cedere cogantur et regno et vitâ. Ea vis e t et efficacia sententiæ divinæ. (Tirinus.)

IN LOCO VIDENTIUM; in loco celebri, publico, palam omnibus. Constituet totius populi exemplum.

(Calmet.)

QUASI IMPIOS PERCUSSIT EOS IN LOCO VIDENTIUM. Tanquàm impios quales erant, eos tractavit, idque palam: quod Græci elegantiores dicerent, ἐθέτησεν αὐτοῦς, *spectaculum eos præbere voluit, ostentui misit.* (Grotius.)

non feruntur in malum, sed ruunt. *Quibus*, ait S. Paulinus Epist. 7 ad Severum, *dulce est quod amarum, et turpe quod castum, et hostile quod sanctum*. Quare non miror, quòd cum in suum et aliorum exitium desperatà mente rapiantur, divinus Apostolus eos nominarit *desperantes seipsos*; ut qui medicinam omnem respuant et proculcent. Loquitur enim de illis qui non solùm præcepta Dei violant, sed etiam perfidi sunt, et religionem contemnunt, et Numen abnegant, qui non indebitas sceleribus suis pœnas luent.

VERS. 28. — UT PERVENIRE FACERENT AD EUM CLAMOREM EGEMI (1), ET AUDIRET VOCEM PAUPERUM. Hic Eliu speciem peccatorum notat, quam Deus in hominibus punit, et quidem omnium maximè evidentem. Cum enim violentiæ committuntur, alienæ opes diripiuntur, et qui affliguntur, omni ope et auxilio humano destituuntur, ad Deum clamant, querelæ audiuntur, unumquemque ipsorum commiseratio capit, sed inprimis Deum, qui voces eorum non gravatè audit, et ulciscitur injurias: neque enim inultos relinquet eos, qui injustè pauperes afflixerint et vexarint. Verum quidem est tyrannos ad malè agendum audaciam et licentiam sumere, cum vident pauperes omni præsidio destitui, neminem iis opitulari, cognatis et amicis carere; quæ causa est, cur se ad omne scelus projiciant, et quidlibet sibi licere putent. Sed diligenter notemus dici Deum ipsorum causam suscipere, atque ita, quò magis pauperes omnibus injuriis, nemine ipsis opem ferente, expositi fuerint, eò majorem Deus se ostendet ipsorum curam gerere, ut illos ulciscatur. Et quamvis pauper injuriam sibi factam patienter ferat, clamor tamen ejus ad cœlum perveniet, isque à Deo exaudietur. Quod sanè pauperibus debet esse maximo solatio, quòd se videant in Dei protectione esse; et si ipsos improbi vexent et affligant, Deum tamen iis invigilare, et tandem ostensurum, se nunquam illos oblivioni tradidisse. Vide quanti pauperem Deus faciat: clamat ille, et exauditur: gerit scilicet secum paupertatem, cujus in gratiam Deus majestatem se inclinat. Hinc illud egregiè dictum à S. Ambrosio, Apolog. cap. 11: *Bona paupertas, quæ si thesaurum non habet pecuniæ, habet tamen thesauros sapientiæ et scientiæ. Nolite, filii, vilem despiciere paupertatem. Pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum. Nolite quasi magnis invidere divitiis. Divites egerunt, et esurierunt*, Psal. 33, 7. Sic ille. Cæterum pauperes hic vocantur non tam pecuniis egeni, quàm omni auxilio et robore destituti. Ait ergo istiusmodi tyran-

(1) Id est, qui pervenire fecerunt, etc.

AD EUM. Ad Dominum scelerum vindicem.

PAUPERUM. Scilicet, ab ipsis oppressorum.

Afin qu'ils fissent monter jusqu'à lui les cris de l'indigent, et qu'il entendit la voix des plaintes des pauvres. Il semble que ce verset doit être lié naturellement avec celui qui précède, de cette sorte: Il se sont exprès retirés de lui, et n'ont pas voulu comprendre toutes ses voies, c'est-à-dire, ses ordonnances, pour les pratiquer. Et de cet éloignement de Dieu, et de ce mépris qu'ils ont fait de ses voies divines, s'en est suivie l'oppression dont ils ont usé à l'égard des pauvres, dont les cris se sont élevés jusques aux oreilles de Dieu.

(Sacy.)

nos usque eò immites et crudeles erga pauperes se exhibere, ut Deus pauperibus subsidio adesse decernerat, et acriter in tyrannos istos animadvertere, sicut ait David Psal. 9, 13: *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est; non est oblitus clamorem pauperum. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem*. Ad quem Psalmi locum vide quæ annotavimus, tom. 1 Expositionis Patrum Græcorum in Psalmos, item ad Psal. 11, vers. 6, et Psal. 33, vers. 7, et Psal. 40, vers. 2. Quæ omnia hunc locum illustrant.

VERS. 29. — IPSO ENIM CONCEDEnte PACEM, QUIS EST QUI CONDEMNET? EX QUO ABSCONDERIT VULTUM, QUIS EST QUI CONTEMPLATUR EUM ET SUPER GENTES ET SUPER OMNES HOMINES (1). Quoniam de supplicio impiorum egit,

(1) Quietem, et à malis immunitatem tribuente
QUIS CONDEMNET? Quis turbet, aut vexet? si Deus pro illis, quis contra illos?

ABSCONDERIT VULTUM. Opem, auxilium, et favorem suum subtrahendo.

QUIS CONTEMPLATUR EUM? Id est, quis dignetur videre hominem à Deo contemptum, sic nemo solare horologium aspicit, nisi ipsum horologium sol aspiciat, et illuminet, vel sensus est, Deum se occultantem quis cognoscere poterit, aut invenire?

ET SUPER GENTES, ET SUPER OMNES HOMINES. Divina porrigitur providentia, tutela, et favor. Mala etiam, et flagella indidem proveniunt, provocantibus hominum peccatis iram Domini. (Menochius.)

IPSO DEO CONCEDEnte TYRANNO, *pacem, quis tam potens, tam audax est, qui hunc seu condemnet seu puniat? Et ex quo absconderit Deus vultum suum dissimulans se videre nequitas illius; quis tam lynceus est qui contemplatur eum*, et palàm probet, atque in publicum proferat scelera ipsius? idque seu *super gentes, seu super omnes homines*. Id est, hæc contingunt tam circa universos, quàm circa singulos: tam circa nationes integras et regna, quàm circa personas particulares. (Tirinus.)

EX QUO ABSCONDERIT VULTUM, QUIS EST QUI CONTEMPLATUR EUM, ET SUPER GENTES, ET SUPER HOMINES? ABSCONDERE VULTUM in sermone orientali est *aversari*. Sensus est: Si quem Deus aversatus fuerit, sive hominem, sive populum, eum nemo respicit. Ex adverso positum illud Pauli Rom. 8, 33: *Deus qui justificat, quis est qui condemnet?* (Grotius.)

Et ipse si sedubit, i. e., tranquillitatem concedit (conf. verbum שקט supra 3, 26) *quis turbabit?* Ita enim non *condemnat*, ut aliàs in hoc libro verbum שע h. l. vertendum esse, suadet antithesis verbi שקט , quod, ut arabicum est *sidere*, et propriè dicitur de liquore ita sidente, ut quicquid in eo turbidum et fæculentum erat, subsidat, unde deinceps reliquæ significationes *quietis, tranquillitatis, securitatis*, sunt natæ, uti pluribus ostendit N. G. Schroeder *Observat. Select. ad origg. Hebr.* cap. 6, p. 88, seq., et de nostro speciatim loco p. 109, dixit. Contra verò verbi שע primaria et genuina significatio est *turbidum et commotum esse*, unde שעו dicti, conf. not. nostr. ad Psal. 1, 1. Quod etymon apertè et abundè declarat illud Isa. 57, 20. *Impii autem sunt tanquàm mare propulsum, quod quiescere non potest*, ubi alludit ad etymon nominis שעו . Sic de Saùle dicitur 1 Sam. 14, 47: *Et quocumque se vertebat, שעי שעי commovebat*, omnia turbabat et proterebat, de victorià loquens, quam de omnibus hostibus, quos aggredereur, referret. Et si *abscondit vultum, quis intuebitur eum?* i. e., contra si à quopiam vultum avertat, suum ei favorem denegans, quis tandem illi suum favorem conciliabit? aut ipsi ullo modo extorquetur quasi benignitatem? *Deus occultare faciè* dicitur cum subtrahit ra-

et præcedenti versu salutem quoque piorum attingit, aptè utrumque hoc versu conjungit, docens in Dei

diis gratiæ et favoris, et iram suam monstrat, vid. supra 13, 24, ubi eadem phrasi usus Jobus, et Isa. 59, 2. *Et super gentem* aliquam totam, et *super hominem* unicum *pariter*, i. e., quod dictum de Dei potentiâ, quòd eo pacante nemo turbet, aut turbante nemo pacem reddat, ex arquo locum habet, et in totis gentibus, et in singulis hominibus. Periude illi est magna multitudo, et hominum universitas aut turba, ac homo solus. Quod affert ad amplificandum Dei potentiam, quæ ab ejus justitiâ non separatur, conf. not. supra ad v. 17. Schultensius verbum *ישקט* *condemnandi*, *ישקט* verò *insontem agnoscendi* notione sumit, integrique versiculi sensum ita exponit : Ubi Deus, acutissimus simul ac justissimus iudex, aliquem tranquillat, et insontem agnoscit, nemo tunc potest condemnare talem, quem Deus ipse absolvit; itemque contra, si Deus aliquem damnat, et ut nocentem privet lumine vultus sui, neminem tunc justitiam innocentiamque sibi jure vindicaturum, eamque evicturum. Quod quidem ab Eliu eum in finem commemorari putat, ut Jobum admoneat ipsum in suâ causâ temerè iudicem agere, quum solus Dei sit, justum vel injustum aliquem pronuntiare. Si ergo Deus ipsum solveret, frustra fore omnes hominum condemnationes. At si Deus faciem suam ab ipso abscondere pergeret, atque ita eum condemnaret, frustra fore omnes illas contentiones pro justitiâ obtinendâ. Verum si *ישקט* *condemnandi* significatu h. l. sumendum Noster voluisset, ego putarem illum pro *ישקט* usurpatum fuisse *ישקט*. Sensu planè diverso BÈRE in *Specim. Animadvers.* versioni Teuton. Jobi ab A. Schultensio translatis addit, P. 252, hunc versum usque ad *ישקט* (nam reliqua cum versu proximo connectit) interpretatus est : *Illo se continente, quis plecteret malos? Illo vultum subtrahente, quis vindicem cerneret?* Pro *ישקט* ex conjecturâ legit *ישקט* quod eodem sensu vult capendum, quo Ps. 83, 2, de Deo sese continente ab exaudiendis miseris plectendisque impiis. *כיון ישקט. Quis condemnabit?* i. e., quis plecteret. *כיון ישקט. Quis cerneret eum* nempe *כדשיע*, *vindicem* quosque malos bonorum tenuium oppressores *condemnantem punientemque?* In quâ quidem interpretatione est, nescio quid, coacti, et communi usui phrasium h. l. adhibitum repugnantis. Alexandrinus hunc versum sic reddidit : *Και αὐτὸς ἡσυχίαν παρέξει, καὶ τίς καταδικάζεται, καὶ χριθεὶ πρόσωπον, καὶ τίς θύεται αὐτὸν; καὶ κατὰ ἔθνη; καὶ κατὰ ἄνθρωπος ὁμοῦ;* Hieronymus : *Ipsa enim concedente pacem, quis est, qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est, qui contempletur eum, et super gentes, et super omnes homines?* Chaldaeus : *Et ille quietem concedit, et quis condemnabit? et auferet majestatem suam, et quis contempletur eam? et visitaturus est scelus super populum, et super hominem simul.* Syrus : *Et si ille remittit (peccata), quis condemnet? et si ille vertit faciem suam, quis dimittat populum aut hominem pariter?* (Rosenmuller.)

Car s'il accorde la paix, qui condamnera celui à qui il l'a accordée? Et s'il a caché une fois son visage, qui pourra le contempler dans sa conduite sur toutes les nations en général, et sur tous les hommes? Il continue à représenter que Dieu est souverainement le maître absolu de toutes ses créatures : et que, selon les conseils impénétrables de sa profonde sagesse, ou il laisse en paix les hommes, ou il les punit, sans que nul homme ose, ni puisse entreprendre de condamner, c'est-à-dire de troubler et d'inquiéter celui qu'il veut laisser vivre en paix; et sans qu'il soit non plus au pouvoir de qui que ce soit, lorsqu'il cache son visage, c'est-à-dire lorsqu'il se met en colère, de le contempler, c'est-à-dire de pénétrer les secrets de cette rigueur qu'il exerce, ou sur des peuples entiers, ou sur quelques hommes en particulier.

« Que nul donc, s'écrie saint Grégoire, n'entreprenne d'approfondir pourquoi les Gentils sont demeurés si

potestate esse et pacem facere, et bellum inferre, et perdere, et servare; ita ut nemo possit eam pacem et salutem impedire, quam attulerit ipse; nemoque illam calamitatem depellere, quam ipse conflaverit. Eadem doctrina, licet aliis verbis, in Apocalypsi et in Isaiâ traditur : *Qui aperit, et nemo claudit; et nemo aperit.* Hanc enim pacem firmissimam Christus mundo reliquit dicens, Joan. 14, 27 : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis : non quomodo mundus dat, ego do vobis;* quam scilicet nulla vis, nulla tanta mundi et inferni potentia infringere ullo modo aut debilitare potest. Dici enim non potest, quàm tuta et tranquilla sit ea pax, quæ optimorum consiliorum conscientia et Dei subsidio nititur : contra verò illud exitium insanabile, cum se nobis Deus immutat, et à nobis multum absconditur, ut dicit Eliu. Quod quidem perditii mores et sceleris conscientia comparat. Abscondio autem vultus signum iræ, sicut ostensio, benignitatis : quam observasse videtur, qui dixit, Psalm. 79, 4 : *Ostende faciem tuam, et salvi erimus.*

ET SUPER GENTES ET SUPER OMNES HOMINES. Clarè significat, hanc tutam et integram salutis conservationem non solum homines singulos, sed etiam civitates et regna, provincias atque nationes à Deo habere : ita ut incolumitas reipublicæ et felix ejus status Deo imprimis sit acceptus referendus. Et ob eam rem dicebat David, Psal. 147, 1 : *Lauda, Jerusalem, Dominum, lauda Deum tuum, Sion. Quoniam confortavit seras portarum tuarum; benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te.* E contrario verò si Deus rempublicam non respiciat, sed vultum abscondat, in eas ingruent calamitates, quæ nullis consiliis dinoveri possint. Quam utilissimam doctrinam ut facilius disceret Jeremias, et aliis traderet, jussit eum ire in domum figuli; ubi vidit figulum dissipantem vas quod in manibus habebat, et deinde ex eodem luto aliud sicut placuerat ei facientem; ac deinde Deus hoc Jeremiæ reddidit responsum, Jer. 18, 6 : *Nunquid sicut figulus iste non potero vobis facere, domus Israel? ait Dominus. Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu meâ, domus Israel. Repentè loquar adversum gentem et adversum regnum, ut eradicem, et destruem et disperdam illud, etc. Et subito loquar de gente et de regno, ut ædificem et plantem illud, etc.*

« longtemps dans les ténèbres de l'infidélité, lorsque les Juifs, au contraire, étaient dans la connaissance du vrai Dieu; et pourquoi ces mêmes Gentils ayant été éclairés par la lumière de la foi, le peuple Juif est tombé dans l'aveuglement. Que nul n'approfondisse pourquoi l'un est attiré par un effet de la grâce, et l'autre est rejeté par sa faute. Si l'on admire la vocation des nations, Dieu leur ayant accordé la paix, qui osera le condamner? Et si l'on s'étonne de la réprobation des Juifs, depuis que Dieu leur a caché son visage, qui sera capable de le contempler dans la profondeur de cette conduite? Ce que nous voyons, ajoute ce Père, arriver dans tout un peuple, nous doit imprimer une humble crainte à chacun de nous. Car les jugements de Dieu s'exercent sur une âme en particulier, comme sur toute une ville; et sur une nation, comme sur les hommes répandus dans toute la terre. »

(Sacy.)

Salus igitur et incolumitas potiùs officii muneribus quàm copiarum præsidiis præstabitur. Neque ulla major regni ruina est quàm rex iniquus, qui Dei iram improbis suis facinoribus provocare non dubitat; quapropter sequitur :

VERS. 30.—QUI REGNARE FACIT HOMINEM HYPOCRITAM PROPTER PECCATA POPULI (1). *Facit*, id est permittit,

(1) Permittit regnare, et dominari impium, ut populus malis eruditus respiscat, et patratorem scelestorum penas luat. (Menochius.)

QUI REGNARE FACIT HOMINEM HYPOCRITAM, seu impium, PROPTER PECCATA POPULI. Nam vel hæc sola sunt justa causa, cur subinde Deus impios et sceleratos principes seu provehat ad regnum, seu toleret in regno. Quare qui talibus principibus expediri volunt, ipsi priùs se suis sceleribus expediant. (Tirinus.)

QUI REGNARE FACIT HOMINEM HYPOCRITAM, q. d. non regnat rex hypocrita nisi ob peccata populi, quem Deus sic punit. Sed tunc scribendum esset *בְּלִיךְ regnare*, aut certè *בְּלִיךְ regnare facit*. A regnando hominem hypocritam, eò quod regnet, etc., q. d., punit gentem, et regem inter alios, ob peccatum tum suum, tum (et sequitur) populi. Duabus, inquit, de causis mala eveniunt populis : 1° propter peccata sua ; 2° ob impietatem principis; quem *hypocritam* vocat, quod eum sit injustus et impius, justitiam tamen et pietatem prætevit. Verùm sic scribendum esset *לְבַלֹּךְ ad regnandum* Alii sic : *Ne regnet*, etc. Vel, *ut non regnet*, etc. Sub. *amplius*, i. e., ut regnare desinat, ut regno suo privetur. Deus exaudit oppressos, ne diutius regnando hypocrita seducat populum. Cum superioribus connectitur, q. d., quid dico super populum aut hominem quando Deus potentiam suam vult exserere? etiam regibus, qui omnibus supereminent, et quos difficiliùs videbatur de suo gradu dejicere, manum injicit, ne ultra regnent, etc. *בְּלִיךְ* in *בְּלִיךְ*, ut et in *בְּבִרְכָּי*, negationem includit, juxta linguæ morem. Sic *בְּקִסְמֵי*, *ne divinet*, *בְּרִמְזֵי*, *ne videant*, *טֹב לֹא בְּרִמְזֵי*, Rom. 11, 40. Alii sic : *Interea dum regnat*, etc., vel, *ex eo quod regnat*, etc., ut clamoris auditi causa narretur. Propter peccata populi, ab *offendiculis* (seu *laqueis*), vel, *ex laqueis*, propter illaqueationes, propter perversitatem, propter, vel, et propter *offendicula*, i. e., peccata) populi, verto, *propter laqueos populi*, i. e., quibus constrictum tenebat populum; i. e., propter injurias quibus populum affecit. Ita *בְּן* valet *propter*; sicut Psal. 5, 11, et 42, 6. et 68, 50, et 107, 17, Isa. 50, 2, Jer. 24, 2. Ut ejus laquei à populo quem opprimebat tollantur, et ab ejus tyrannide et jugo populus eximatur : in quo simul Dei justitia et potentia cernitur; quod est institutum Eliu. Sic paulò ante dixerat de punitione impiorum, ut audiret Deus clamorem tenuium ab illis oppressorum. *Ne sint tendiculæ* (sive *illaqueationes*) *populi*, i. e., ne amplius poni exponantur improborum aucupis. Quod ambiguum est, et bifariam potest intelligi, de tendiculis, sive quibus populus irretitur. *Ne populus illaqueetur*; Aug. *neu laquei sint quibus populus capiatur*. Alii, *ad detrimenta populi*; alii, *inter laqueos populi*. Alii hæc cum præcedentibus sic nectunt : Possent locus ita accipi, ne regnet homo hypocrita, qui quidem regnabat ob offendicula populi; ut utriusque et regis et populi delictum notetur. Sed prior sensus simplicior. *Avertit Deus faciem suam propter regem impium, et propter offendicula populi*. Alii sic : explicat causam iræ divinæ : *Quia regnavit hypocrita, sunt scandala populi*; ita vocat Christus *offendicula et decipulas*; aptissimè sanè, nam scandala irretiunt et impediunt, quasi tendiculæ et pedicæ. *Ne regnet*, etc., *propter peccata*, etc., i. e. : Ne diù regnans populum peccare faciat suo exemplo : id enim qui faciunt dicuntur *בְּדִקְשָׁא*.

(Synopsis.)

QUI REGNARE FACIT HOMINEM HYPOCRITAM. Meliùs et

scilicet Deus, *regnare hypocritam*, id est, principem tyrannum, qui sub purpurâ et tiarâ corruptos et pueriles mores et effeminatum animum gestet; sicque illudat populis suæ curæ commissis. Significant enim hypocritæ non dissimulatores modò, sed etiam illusores, de quibus Isaias ait, cap. 28, 14 : *Audite verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum*. Magnum sanè Dei supplicium est, et in scelestorum pœnam populis inflictum, cum permittit eis scelestos principes præesse. Nam (ut benè Origenes, Hom. 4 in *Judices*, annotavit) *non semper princeps populi et Ecclesiæ judex per Dei arbitrium datur; sed ut merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, et operamur malignum in conspectu Domini; dantur nobis principes secundum cor nostrum*; et statim rem confirmat ex illo oraculo, Osee 8, 4 : *Ipsi regnaverunt, et non ex me : principes extiterunt, et non cognovi*. Quod de Saule interpretatur : *Quem*, inquit, *ipse Dominus regem fieri jusserat : sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum secundum voluntate vel consilio constitutum*. Idem Origenes, lib. 9, in Epistolam ad Romanos paulò post initium ad illa verba ex cap. 12 : *Quæ sit voluntas Dei*, etc., distinguit voluntatem beneplacentem et irascentem : *Dei quidem*, inquit, *voluntas semper bona est : sed non semper ejus bonâ voluntate dispensari mereamur, neque beneplacitâ et perfectâ*. V. g., *ut ungeretur Saül in regem fuit quidem voluntas Dei, sed non beneplacita, neque perfecta : irascens enim populo, qui recusaverat Deum habere super se regem, regem eis hominem jussit institui*. Divus similiter Augustinus in Psal. 31, sub initium : *Saül*, inquit, *rex non ad permanendum electus fuit à Domino, sed secundum populi cor durum et malum datus ad eorum correctionem, non ad utilitatem; secundum illam sententiam : Qui regnare fecit hominem hypocritam propter perversitatem populi*. Idem sanctus doctor, lib. 5 contra Julianum, cap. 3, vocat Saulem pœnam peccantium, hoc est, datum in pœnam iis qui Samuelem contempserunt, et regem postularunt. D. Cyprianus, epist. 58 ad Rogatianum, locutus de peccato populi Samuelem contemnentis : *Ut hoc*, inquit, *ulcisceretur Dominus, excitavit eis Saül regem, qui eos injuriis gravibus affligeret, et per omnes contumelias et pœnas superbum populum calcaret et premeret, ut contemptus sacerdos de superbo populo ultione divinâ vindicaretur*.

S. Sixtus III, Pontifex maximus, in libro de Divitiis bonum definit, quod à Deo principium sumpserit; non bonum verò, cujus exordium non Dei dignatione, sed humanâ præsumptione censeretur; et exemplo rem ostendens : *Ut rex*, inquit, *Israel, quem non tam Dei voluntate quàm populi pravitate legimus ordinatum*. Ubi etiam significat malè petitum regem in malè petentis populi vindictam divinitus concessum. Clemens

coherentiùs cum iis quæ præcesserunt : *Ne regnet homo hypocrita*.

Propter peccata populi. Meliùs et hic pro *ne sumas*, ut sensus sit, ne diù regnans populum peccare faciat suo exemplo : id enim qui faciunt dicuntur *בְּדִקְשָׁא offendiculum ponere*. (Grotius.)

Alexandrinus, lib. 3 Pædagogici, cap. 4: *Per Samuelem, inquit, Prophetam verbum protestans, petenti regem populo non humanum pollicetur; sed quemdam insolentem minatur tyrannum libidini et voluptati deditum.* Tyrannum autem si non in potestate, saltem in usu potestatis, quis dubitet in vindictam populi institutum? Clarius olim Deus: *Dabo, inquit Osee 13, 11, tibi regem in furore meo et auferam in indignatione mea.* Quem locum, licet alii de aliis regibus Israel interpretentur, tamen Rupertus mihi videtur ad litteram de Saule interpretari, quem Deus regem dedit in furore suo, ut populum injustè postulantem justissimè puniret: et abstulit in indignatione sua ut œ ipso iniquo punitore æquissimè ulcisceretur. Unde D. Hieronymus addit, pessimos reges malè petentibus in furore datos; *non quòd Dominus, inquit, tales eos voluerit habere reges, sed quòd dimiserit eos voluntatibus suis; ut comedentes et incrassati carnibus nausearent, et evomerent per nares suas; et odisse inciperent eos, quos tanto studio sequebantur.*

Nec mirum, reges Israel datos à Deo in pœnam populi, cùm de aliis quoque regibus Patres universaliùs loquantur, idque pariter testentur. Permittuntur enim à Deo etiam in aliis populis fieri mali reges, ut sub iis mali subditi puniantur. D. Irenæus, lib. 5, cap. 14: *Cujus, inquit, jussu homines nascuntur, hujus jussu et reges constituuntur, apti his qui in illo tempore ab ipsis regantur: quidam enim illorum ad correctionem et utilitatem subjectorum dantur et conservationem justitiæ; quidam autem ad timorem et pœnam, et increpationem; quidam autem ad illusionem, et contumeliam, et superbiam.* D. Gregorius, lib. 25 Moralium, cap. 14, expendens illud: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, illum hypocritam interpretatur Antichristum, qui sanctitatem simulat, ut ad iniquitatem trahat; et statim ad rem præsentem: Nul-lus, inquit, qui talem rectorem patitur, eum quem patitur accuset; quia nimirum sui fuit meriti perversi rectoris subjacere ditioni: culpam ergo proprii magis accuset operis quàm injustitiàm gubernantis.* In quam sententiam latè spatiat D. Isidorus Hispalensis, lib. 3 Sententiarum, cap. 48; ex verbis Apostoli, Rom. 13, 1: *Non est potestas nisi à Deo, rectè colligit bonam malamque potestatem à Deo ordinari: Sed bonam, inquit, propitio, malam irato; et ulterius pergens: Reges, inquit, quando boni sunt, muneris est Dei, quando verò mali, sceleris est populi. Secundum enim meritum plebium disponitur vita rectorum.* Quod probans ex Jobo et Osee citatis concludit: *Irascente Deo talem rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccatis merentur.*

Illic spectat illa Dei apud Zachariam comminatio, Zach. 11, 16: *Ecce ego suscitabo pastorem in terrâ, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret, et contritum non sanabit; et id quod stat non enutriet; et carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvit. O pastor et idolum derelinquens gregem, gladius super brachium ejus, et super oculum dexterum ejus. Suscitabo, inquit, id est. suscitari, et vires ad regnandum*

assumere permittam, qui derelicta non visitabit; hoc est, lassa et ægrotantia pecora, quæ inter ambulandum reliquum gregem assequi non valent, certo loco relinquuntur à pastoribus, et postmodum requisita cæteris adjunguntur. *Contritum* verò vocat oves, quæ pedes fractos aut luxatos habent; *id verò quod stat*, hoc est, quod subsistit, et ambulare nequit, cui necesse est ut cibus adferatur à pastore; vel certè significat juxta Septuaginta integras et sanas oves. Porrò cùm subdit: *Ungulas eorum dissolvit*, robusto pede difinet ungulas, ut incedere non valeant. *O pastor et idolum*, nimirum qui non regis, sed pervertit populum, et adorari vis quasi Deus. *Gladius super brachium ejus.* Dei ultio contra fortitudinem et potentiam ejus insurget, ut ad nihilum tandem redigatur: neque id tantum, sed *contra oculum dexterum ejus* veniet, hoc est, omnem in administrandis rebus providentiam perdet, et in nihilum recident omnia ejus consilia tanquàm infatuata. Et verò quamvis de Antichristo hæc sint à Deo dicta, de iniquis tamen cæteris pastoribus et rectoribus verè etiam accipi possunt. Permittit enim aliquando Deus, ut hi in pastores ac principes assumantur, quos novit certissimam luem et perniciem subditis esse allaturos; qui cùm pastores dicantur, idola veriùs sunt extrinsecus præsulum imaginem præ se ferentia, intus verò vana et inutilia sunt idola. An non tu hos idola dixeris, qui oculos habent, et non vident; aures, et non audiunt? Dicam clarius, qui detestanda et publica flagitia dissimulant, qui veritatem moniti audire nolunt. Narrat Anastasius, quæst. 15, tom. 1 Bibliothecæ Patrum, illustria duo exempla huc pertinentia, nec dissimulanda. *Quando Phocas tyrannus factus fuit imperator, et per Bonosum lictorem eas cepit facere sanguinis effusiones; quidam monachus in civitate Constantinopolitanâ, vir sanctus, et qui ad Deum magnam habebat fiduciam, cum Deo disceptabat dicens in simplicitate: Domine, cur eum fecisti imperatorem? deinde cùm permultis diebus hoc dixisset, vox ad eum venit à Deo dicens: Quoniam non inveni pejorem. Fuit etiam quædam alia civitas in Thebaide iniqua, in qua vir quidam perniciosissimus angeli monitu electus est episcopus; qui ob id cepit apud se esse elatus, et sibi valdè placere. Accedens autem angelus Domini ei dicit: Cur superbis, et magnificè tibi places, ô infelix? Reverà non tanquàm dignus sacerdotio factus es episcopus; sed quia hæc civitas tali digna erat episcopo.* Subdit deinde Anastasius: *Quamobrem quando videris indignum aliquem principem et episcopum, ne mireris, neque Dei accuses providentiam, sed disce, et crede, quòd propter iniquitates tradimur ejusmodi tyrannis, et ne sic quidem à malis abstinemus.*

VERS. 31. — QUIA ERGO EGO LOCUTUS SUM AD DEUM, TE QUOQUE NON PROHIBEBO (1). — VERS. 32. — SI ER-

(1) Magna est in iis quæ sequuntur, usque ad finem capitis, ambiguitas, et idèò magna interpretationum varietas. Nos, more nostro, primo, quod omnium maxime probabile videtur, asseremus, deinde subjungemus expositiones quasdam alias, quæ præ cæteris sunt verisimiliores. Atque quod nostrum quidem verum attinet, eum optimè videtur Jarchius explicasse,

RAVI, TU DOCE ME : SI INIQUITATEM LOCUTUS SUM, ULTRA

qui, postquam להאמר pro להאמר (Infnit. niphil) positum observasset, totum versum sic exponit : *Par est, ubi omnibus, qui castigationes sustinent, ad Deum dici : Pertuli, i. e., accepi et sustinui judicia tua, nec amplius me corrumpam.* וְעָוִי הָיִיתִי כִּי אָמַרְתִּי כִּי אֵין אֵין אֵין coll. Levit. 24, 15; Num. 14, 34; Ezech. 18, 20, *pœnas lui peccatis meis promeritas.* לֹא אֲחַבֵּל Non corrumpam, scilicet ultra vias meas et mores, non pravè ac perditè agam, ut Nehem. 4, 7 : *Corruptissime egimus contra te*; ut שָׁחַת עֵבֶר scilicet וְעָוִי עָבַר, Exod. 32, 7, ubi Onkelos nostro usus verbo, tanquam synonymo, חָבַל עָבַר vertit. Videtur Eliu Jobo rationem præscribere, quâ ille erga Deum sese gerere debuerat, communem omnibus, qui affliguntur, ut hæc ad superiora referantur, ubi dixerat Jobum de Dei judiciis conqueri. Non hoc, inquit, debueras facere, et ita in Deum insurgere, tanquam iniquum tibi, sed hæc par erat ad eum à te dici, et à quovis afflicto : libens sanè suscepti et amplector tua judicia, pœnam mihi inflictam non detracto, et quia ob peccata mea hæc mihi accidisse intelligo, ultra non perditè agam, sed mores meos emendabo. — Aliis להאמר est præteritum kal cum he interrogativo, ut de rege quem è solio deturbatum dixerat superiori versiculo ad liberandum ab ejus laqueis populum, nunc subjungat : et meritò quidem ille ita punitur, vel unusquisque impiorum, quos perdit Deus ; nam ad Deum dixitne ista verba, quibus ab eo veniam impetrare posset : pertuli tuas afflictiones, et quum ob mea peccata eas immisas cognoscam, non ultra eadem committam, A. Schultens להאמר verti posse censet vel *num dicet*, impersonaliter, per interrogationem negantem *טוּ הִי*, ut Joel 1, 2, Ezech. 18, 23, vel cum asseveratione : *ecce! sanè dixit.* Verbum חָבַל autem h. l. *pignoratum esse*, coll. supra 22, 6, 24, 3, 9, Proverb. 20, 16, et alias, notare putat. Versum integrum ita reddit : *Nam ad Deum sanè dixit : Accepi, quod non pignorum eram. Pignori pœnam valere existimat, pignore capto, i. e., crimine, injuriâ, noxâ, obligari ad pœnam recipiendam, veluti portionem debitam, ad quod explicandum affert Arabum formulam adagialem : Omnis vir in eo quod patrat pignorus est, i. e., ad pœnam subeundam obstrictus est Eundem sensum, sed clariùs, expressit Schnurrerus : Deo enim quis dicere ausus fuerit : Pœnam tuo, quum tamen obligatus haud sim. Activum חָבַל tamen mutandum censet, in passivum חָבַל. Pignorandi significatu nostrum חָבַל inter veteres Alexandrinus cepit, qui versum sic transtulit : *Ὅτι πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ἐλέγων, ἔλληρα, οὐκ ἐνεχθήσομαι.* Quod apud Nicetam quidam sic expliçant : si nemini potentiore aliquis dicere audeat : injustè mea abstulisti, non pignoris loco tanquam debita; quâ audaciâ contra Deum tu hæc dicere præsumis? Symmachus ex versu sequenti verba אָמַרְתִּי אֵין אֵין ad hunc versum trahens, ita vertit : *Ὅτι πρὸς Θεὸν ῥῆσαι ἀνέλεσθαι, οὐχ ἔγω ἀκαλύτως σὺ διασφραγίσαι μοι.* Hieronymus : *Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.* Syrus : *Propterea quod Deus dixit : Remisi (pœnam), non corrumpam eos, qui non deliquerunt.* (Ros nmuller.)*

QUIA ERGO, etc., quia (vel, sanè, sive utique) ad Deum qui dicit, vel, qui dicere potest, remisi, etc.; subaudi, debueras dicere quæ sequuntur : *Tametsi non videam, etc., quibusdam sunt hæc verba Dei, hoc sensu, nam ad Deum cujus est dicere (tunc להאמר pro אמר אשר, qui solus potest dicere), remisi, etc.; ad Deum, inquam, te redire par erat, et sic eum compellere, etc. Alii, nam ad Deum an dicet, scilicet quispiam quum affligitur, num sic dicere poterit, pertuli satis, etc., ut Deum avertat, etc.? Potest להאמר præteritum esse cum he interrogante, ut de rege, quem è solio deturbatum dixerat, etc., q. d., et meritò quidem ille, vel quisvis impius, punitur; nam ad Deum dixitne, vel dicit, ista verba quibus ab eo veniam impetret, pertulit, etc.? Interim Jobo proponit quid agere debeat, etc. Sanè hic sensus est optimus. An enim apud Deum fortem, qui dicit, condonavi, etc.? Describit hic hominis officium,*

NON ADDAM (1). Postquam Eliu longiorem de Deo ser-

q. d., homo, quamvis sibi malè conscius non sit, Dei misericordiam implorare debet, in eam sententiam, quæ est vers. 32, tu autem non fecisti, vers. 33, q. d., an enim ad Deum, qui facilè condonat, etc., confugisti, misericordiam ab eo impetraturus? *Numquid enim ad Deum dicere potest? num enim potest fieri ut dicatur de Deo? nam Dei est dicere, ad Deum enim pertinet dicere, nam (vel sanè), ad Deum dici, vel, ut dicatur Deo, sub. par est, vel erat, vel oportuit.* Ad superiora hæc sunt referenda, ubi dixerat Jobum de Dei judiciis conqueri. Non hoc, inquit, debueras facere, etc.; sed par erat à te dici, et à quovis afflicto : Libens amplector crucem, etc., להאמר ferè infinitum niphil exponunt; aliis est præ. cal cum ה interrog. (ut dictum). Porrò, magna est in tribus versiculis sequentibus ambiguitas, imò ad finem usque cap. unde variè exponi videas. Obscurum est quomodo sequentia cum præcedentibus cohæreant. Sic verto, *nam ad Deum dixitne, Job, pertuli, etc.? כי, nam respicit ad sententiam aliquam subintellectam? q. d., et verò Job non solum peccavit in eo quòd Deum insinulavit injustitiæ, sicut hactenus demonstravi, sed etiam in hoc quòd officia Deo debita omisit. Nam dixitne, etc.? ut omninò facere debuit : q. d., id verò non dixit, ut vos omnes testes estis. Sanè num illi dixit? Te quoque, etc. Peperci, remisi, vel remitto, sub. iniquitatem, vel pœnam, tuam, non corrumpam, non destruiam, i. e., non puniam, non perimam. Alii sic : Pertuli (i. e., perfero, sustinui), sub. castigationem tuam, scilicet patienter, consideratâ tuâ justitiâ; non disperdam, non corrumpam, nempe, vel 1° negotium scilicet pertinaci defensione mea innocentia. In hæc meâ causâ, et in totâ vitâ meâ, nihil non agendum agam. Vel, 2° leges tuas. Vel, 3° vias meas et mores; q. d., quia ob peccata mea hæc mihi accidisse intelligo, non ultra corrumpam mores. Non offendam amplius. Alii sic : Ego sic portavi populum, ut non obfuerim. Alii totum aliter reddunt : *Nam ad Deum dixit, vel, qui dixit להאמר pro אמר אשר simil. Job. 41, 24; Jos. 10, 24; Ruth. 2, 6. Accepi, non pignerabo.* Sic formula est apochæ quæ à creditoribus pecuniæ scribi solet : q. d. satis accepi, non peto pignus, vel quicquam ex bonis debitoris mei, quò mihi satisfiat; sed eum quoad me liberum pronuntio : cujus contrarium est, Isa. 58, 3, *omnes dolores vestros excigitis, non condonatis.* Vel, hic est clamor inopum ad Deum, de quo vers. 28. Non clamant pro eorum pœnâ, sed conversione, aut inhibitione peccati ipsorum. Ad Deum pertinet talis clamor fiducia et τραπευσις. R. Salomo sic vertit : *Nam ad Deum dicendum est : Perfero tua judicia, et non pignerabo per me.* Sensus non alienus à nostro. (Synopsis.)*

QUIA ERGO EGO LOCUTUS SUM AD DEUM, TE QUOQUE NON PROHIBEBO. SI ERRAVI, TU DOCE ME. Rectiùs sic : *Oportuit enim Deo dici : Pertuli pœnas, non agam perversè. Si quid præter videro, tu me doce.* (Grotius.)

(1) Præter video, si quid non video, si quid præter videro, si quid me latuit, absque eo quod video, i. e., præter ea peccata quæ agnosco in me. Absque hoc quod cernam; si quid est ad quod non advertim ex delictis meis : *Nam errores quis advertit? Ps. 19, 13.* Sæpè peccatum est quod homo esse non putat. *Præter id quod video, vel vidi, scilicet in peccatis meis.* Synecd. gen. *Si quid reliquum est quod non prospexi, cum non videam, sub. iniquitatem meam, i. e., cum ignorem peccata mea, etc. Tametsi non videam, ad vers. 31, præterquam quod video, sive cognosco, sive de peccatis meis, sive de mandatis tuis, sive de gratiâ et benevolentia erga me. Tu doce me; tu (Deus) indicato mihi, submone me, de peccatis meis occultis.* Rursum syn. gen. Confer Ps. 19, 13 : *Si iniquitatem (vel, perversum quid, vel, improbi), locutus sum, feci, vel patravi. Ultra non addam; non addam, pergam, iterabo.* Non ultra faciam. Docet duas veræ pœnitentiæ partes, 1° superiora peccata agnoscere, 2° vitæ emendationem in posterum. (Synopsis.)

monem instituisset, ne minùs urbanè aut nimis insolenter egisse videretur, quasi in iudicio constitutum permittit Jobum interloqui, ut si quid minùs verè aut cautè dixisse existimetur, illud aut retractet, aut explicet.

S. Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 1, in his verbis Eliu notat indolem doctorum superbòrum, dicens : *In locutionibus suis hoc arrogantes viri habere inter alia proprium solent, quòd ab auditoribus suis, ne quid fortasse inordinatum dixerint, tunc requirunt, cum se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt : hæc videlicet faciunt, non quòd de dictis suis ambigant, sed quòd ab audientium iudicio favores quærant. Nam inveniri facillè poterunt, quo animo percunctantur, si quisquam cum eorum bona laudat, etiam mala reprehendat. Certum quippe est, quia sicut inflantur laudibus, ita correctionibus inflammantur, et à quolibet se vel justè reprehendi æspiciunt; moxque in malis suis fomitem defensionis exquirunt, etc.*

VERS. 33. — NUMQUID A TE DEUS EXPETIT EAM, QUIA DISPLICUIT TIBI? TU ENIM COEPISTI LOQUI, ET NON EGO : QUOD SI QUID NOSTI MELIUS, LOQUERE (1). Hic versus valdè obscurus est, quòd illius relativi *eam* non constet quòdnam sit antecedens, neque illius verbi *displicuit* quòdnam sit suppositum. Ut igitur hæc sensum congruentem reddant, intertextis quibusdam verbis aliis procul dubio explenda sunt. Paulò ante versus superiori *iniquitatem* nominaverat, quam respicere videtur relativum *eam*; ut sensus Eliu sit : Numquid à te, ó Job, expetit Deus iniquitatem, seu ut iniquè sentias, iudices, et loquaris de Deo, quia ipse displicuit tibi, justo suo iudicio flagellans te? quasi dicat : Extremè Deo displicet hæc tua obmurmuratio, quà adversùs Deum cœpisti obloqui. Ita Tirinus noster.

Vel etiam hoc sensu exponi potest, q. d. : An Deus exquirat, exigit, exposcit à te iniquitatem, ut propterea tibi velut injustus postulator tantoperè displiceat? Ita Joannes à Jesu Maria.

Vel denique sic, ut sit sensus : Quia Deus tibi displicuit, et ejus de te iudicium et vindicta, ideò iniquè de Deo sentis et loqueris : hanc autem iniquitatem non exigit à te Deus, sed reprobatur, et condemnat, q. d. : Cave ne me refellendo ut iniquum, ipsemet sis in Deum iniquus : etiamsi enim ego in verbis prædi-

(1) Orationis meæ, quæ tibi displicuit, ego dabo pœnas.

TU ENIM COEPISTI LOQUI, ET NON EGO. Quasi dicat, neque tamen ego, si quid dixi quod probari non debeat, reprehendus sum, tu enim sermoni huic occasionem dedisti, et à te provocatus, illum sum ingressus.

(Menoehius.)

NUMQUID A TE, ó Job, expedit Deus iniquitatem, seu ut, iniquè sentias, iudices et loquaris de Deo, quia ipse displicuit tibi, justo suo iudicio flagellans te? quasi dicat : Extremè Deo displicet hæc tua obmurmuratio, quà adversùs Deum cœpisti obloqui. (Tirinus.)

NUMQUID A TE DEUS EXPETIT EAM, QUIA DISPLICUIT TIBI? TU ENIM COEPISTI LOQUI ET NON EGO. Videtur facillima fore hæc expositio : *An verò abs te? supple profecta est talis oratio, qualem dixi. Vicem tibi reddet quòd eum abjecisti. Tu hanc fecisti optionem, non ego.* (Grotius.)

ctis locutus essem aliquam iniquitatem aut falsitatem, quæ meritò esset redarguenda, illam tamen non expeteret à te Deus, non te requireret fieri iudicem meum et reprehensorem, non quæreret ipse per te vindicari de meà falsitate, eò quòd ipse Deus tibi displicuit; quia ipsum Deum exosum habuisti, simulque iudicia ejus execratus es, quemadmodum tuis verbis blasphemis satis indicasti. Unde cum tu prior illum oderis, et adversùs eum blasphemaveris, non cupit Deus per te corrigi aut redargui, etiamsi quid ego falsum dixerim : nec ad eam rem tu videris idoneus, qui Deum tibi non placere, et malè contentum te esse de ejus iudiciis apertè satis jam ante demonstrasti. Tu enim cœpisti hanc disputationem : tua verba blasphema et impia, quæ ab initio disputationis hucusque loqui non desiisti, me ad loquendum compulerunt propter zelum justitiæ Dei, quam tu blasphemas. Non autem ego prior incepti ex memetipso hanc disputationem, sed coactus et quasi invitatus loquor quæ loquor : unde etiamsi quid erroneum loqui me contigerit, ero ego plus quàm tu excusabilis; imò in te potissimum culpa mei quoque errati recidet, qui me tuis impiis sermonibus ad loquendum cogis. Nihilominùs si quid melius, verius aut certius tu noveris quàm quæ ego jam dixi, aut quo putes te posse destruere ea quæ jam dixi, conceditur tibi locus eloquendi et meliora proferendi.

Septuaginta legunt : *Μὴ ἀπὸ σοῦ ἀπορτῶσι αὐτὴν, ὅτι σὺ ἀπίστω;* ὅτι σὺ ἐκλέξῃ, καὶ οὐκ ἐγὼ καὶ τί ἔγνων, λέλησσον, *numquid à te reddet eam, quia tu expelles? quoniam tu eliges, non ego : quod si nosti melius, loquere.* Nonnulli codices et Polychronius habent : *Ὅτι ἀπίστω,* et S. Augustinus : *Quia repulisti.* Scholiastes videtur legisse : *Ὅτι μὴ ἀπίστω, quare ne repellas;* ita enim interpretatur : *Nonne tu debes reddere vices sermonum meorum? Ne igitur repellas, sed redargue quæ dicta sunt. Tuum enim est eligere et iudicare, utrum benè an secus dixerim, non autem meum, qui dixi.* Si quid ergo, inquit, nosti aut habes quod opponas, profer et loquere. Loquitur autem in iudicio qui causam suam tuetur sive per se, sive per advocatum. Tacet, qui seipsum non defendit, qui causam suam deserit, et indefensam relinquit.

VERS. 34. — VIRI INTELLIGENTES LOQUANTUR MIHI (1), ET VIR SAPIENS AUDIAT ME. — VERS. 35. — JOB AUTEM STULTÈ LOCUTUS EST, ET VERBA ILLIUS NON SONANT DISCIPLINAM. Eliu significat se de Jobo tanquàm de amente et stolido nihil curare, neque cum illo ulterius verba facere velle. *Dedignatus videlicet, inquit S. Gregorius, si Jobus loqui præsumeret; qui quasi ejus intelligere verba non posset : et quia non solum ad loquendum, sed etiam audiendum indignum fuisse iudicavit, ait : Vir sapiens audiat me; ac si diceret : Huic loqui injustè conceditur, qui etiam audire verba sapientum non meretur. Porrò Eliu B. Jobum stultè ac sine disciplinà*

(1) Quasi dicat : Opto tamen potiùs cum sapientibus, quales sunt hi communes amici nostri, verba facere, quàm tecum, in quo sanè, ut verè loquar, sapientiam desidero. (Menoehius.)

locutum credidit; quia justum se in suis operibus fuisse memoravit. Et verum fortasse Eliu diceret, si ea quæ B. Jobus de seipso narraverat, non de illo hæc eadem disciplinæ auctor æstimasset. Innocentem enim Jobus se asserit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quid ergo vox percussi superbum sonuit, quæ à sententiâ ferientis nullatenus discrepavit? Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant; imò mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. Qui enim necessitate cogente vera de se bona loquitur, tantò magis humilitati jungitur, quantò et veritati sociatur. Ita S. Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 3.

VERS. 36. — PATER MI, PROBETUR JOB USQUE AD FINEM: NE DESINAS AB HOMINE INIQUITATIS (1).—VERS. 37. — QUIA ADDIT SUPER PECCATA SUA BLASPHEMIAM, INTER NOS INTERIM CONSTRINGATUR (2); ET TUNC AD JUDICIUM PROVOCET SERMONIBUS SUIS DEUM. Deum appellat Patrem,

(1) Aliqui ad Deum putant esse apostrophem; ita Chaldaeus, qui habet, *Pater mi, qui es in cælis*. Sanchez putat Eliu Eliphazum alloqui, quem honoris et grandioris ætatis causâ patrem appellet, quæ explicatio cum sequentibus melius cohærere videtur.

DESINAS. Urgere scilicet rationibus, ut ad sanam mentem revocetur.

HOMINE INIQUITATIS. Homine iniquo. (Menochius.)

PATER MI, addit Chaldaeus, *qui es in cælis*, fac ut Job homo iniquitatis seu nequissimus, PROBETUR continuis flagellis USQUE AD FINEM. Id est, diù multùmque donec respiscat. (Tirinus.)

PATER MI. Potius illud פֶּטֶר מִי significat *velim, vel utinam*. (Grotius.)

(2) Id est, nostrum omnium communi calculo et iudicio, ad quod v. 4 provocavi, condemnatur Job, et falsitatis ac blasphemie reus declaretur. Hoc solum jam postulo. Tum, per me licet, provocet ad divinum tribunal quamdiù patebit. (Tirinus.)

Nam addit ad peccatum suum prævaricationem, antea leve peccatum erat, ob quod affligebatur, sed nunc, ex quo coepit affligi, peccatum illud anxietate sceleris, dum velut in Deum insurgens de ejus justitiâ conquestus est. Eliu à cæteris Jobi adversariis in hoc difert, quòd illi ob graviora scelera Jobum putarent et contenderent ita atrociter cruciari, Eliu non nisi ob leviora peccata, quæ ipse ignoraret unde ei hoc dabat consiliù (v. 32), Deum ut oraret, ut illa sibi aperiret. Verùm istis levioribus peccatis censet accessisse gra-

unde Chaldaeus addit: *Qui es in cælis*; cujus honorem, uti decet filium, tueri admittitur Eliu: obsecrat ergo Deum, cædat Jobum usque in finem vitæ, si in culpa persistat, vel usque ad finem sceleris, si desistat. *Ne desinas*, inquit, *ab homine iniquitatis*, hoc est, familiari phrasi Hebraicâ, ab homine iniquissimo cædendo, affligendo et excruciendo; qui supra omnia peccata sua priora, quæ ante plagam istam commisit, etiam nunc adjicit apertam blasphemiam, imputando delictet Deo injustitiam, perinde quasi non suffecerint priora illa tam multa et tam magna peccata, quæ ante commiserat, nisi nunc horrendum illud blasphemie scelus adjecisset. En quàm enormiter aberrat Eliu, et quàm vehementer piâ, ut putat, mente præcipitat: accusat Jobum et pro peccatis suis flagella meruisse, et post flagella blasphemando peccasse. Longè verò aliter Dominus judicat, qui et frustra flagellatum insinuat, et bona duplicia post flagella retribuit, uti, cap. 42, videbimus. Pœna enim debetur culpæ, non præmium. Concludit autem factâ ad circumstantes apostrophe:

INTER NOS INTERIM CONSTRINGATUR. Id est, nostrum omnium communi calculo et iudicio condemnatur Jobus, et falsitatis ac blasphemie reus declaretur: hoc solum jam postulo: tum per me licet, provocet ad divinum tribunal quamdiù lubebit.

vissimum delictum, quòd in Deum esset contumeliosus. פֶּשַׁע *Delictum*, est, quod de industriâ committitur, חַטָּאת, *peccatum*, etsi generale est, propriè tamen significat per imprudentiam et errorem admissum, *lapsum*, conf. not. ad Ps. 1. פֶּשַׁע בְּדַעַי *Inter nos complodit*, scil., פֶּשַׁע scil., in signum victoriæ; manibus inter nos plaudit velut jam certus de victoriâ, quasi jam causam suam evicerit, se planè insontem et nihil commertum plecti. Alii verbum פֶּשַׁע h. l. intelligunt de *strepitu verborum* et vanis jactationibus, quas in Deum profuderit, à significatione *sufficientiæ* et *abundantiæ*, quam verbum illud ex usu Chaldaico habet, conf. not. supra ad 20, 22. Ita Jarchius h. l. notat פֶּשַׁע habere notionem *multiitudinis verborum et magniloquentiæ*. Quod ipsum tamen exprimitur verbis hujus versûs postrennis: *et multiplicat sermones suos in Deum*, multa garrat in Deum injuriosa.

(Rosenmuller.)

CAPUT XXXV.

1. Igitur Eliu hæc rursùm locutus est:
2. Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres; Justior sum Deo?
3. Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est, vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum.

5. Suspice cælum, et intuere, et contemplare æthera quòd altior te sit.

6. Si peccaveris, quid ei noceris? et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?

7. Porrò si justè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tuâ accipiet?

CHAPITRE XXXV.

1. Eliu dit encore ce qui suit:
2. Croyez-vous, Job, avoir eu une pensée raisonnable en disant: Je suis plus juste que Dieu?
3. Car vous avez dit, *en lui parlant*: Ce qui est juste ne vous plaît point; ou quel avantage retirez-vous si je pêche ou si je ne pêche pas? *L'un et l'autre vous est indifférent, puisque vous traitez indifféremment le juste et le coupable. Voilà le blasphème que vous avez proféré et que je ne puis supporter.*
4. Je répondrai donc à vos discours, et j'adresserai la parole à vos amis, aussi bien qu'à vous, *puisqu'ils semblent les approuver par leur silence.*
5. Je dirai d'abord comme vous: *Levez les yeux au ciel, voyez et contemplez combien les cieus sont plus hauts que vous.*
6. Si donc vous péchez, en quoi nuirez-vous à Dieu qui est infiniment plus élevé que tous les cieus? et si vos iniquités se multiplient, que ferez-vous en cela contre lui?
7. Que si, au contraire, vous êtes juste, que donnerez-vous à Dieu? ou que recevra-t-il en cela de votre main?

8. Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: et filium hominis adjuvabit justitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt; et ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?

11. Qui docet nos super jumenta terræ, et super volucres cœli erudit nos.

12. Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.

13. Non ergo frustra audiet Deus, et omnipotens causas singulorum intuebitur.

14. Etiam cum dixeris: Non considerat: judicare coram illo, et exspecta eum.

15. Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus valde.

16. Ergo Job frustra aperit os suum, et absque scientiâ verba multiplicat.

8. Voilà ce que je dirai à vous; mais j'ajouterai, dans le même temps, que votre impiété peut nuire à un homme semblable à vous, et que votre justice peut servir à celui qui est comme vous enfant de l'homme; et qu'ainsi Dieu qui prend soin des hommes, parce qu'ils portent son image et sa ressemblance, ne manquera pas de récompenser le bien, et de punir le mal que vous leur ferez.

9. Car ils crieront, à cause de la multitude des calomnieux qui leur ôteront leur réputation; et ils se répandront en pleurs, à cause de la domination violente des tyrans qui les opprimeront.

10. Et Dieu, attentif à leurs cris, les délivrera. S'il ne le fait pas toujours, c'est qu'il arrive souvent que nul de ces malheureux ne pense à recourir à lui, et ne dit: Où est le Dieu qui m'a créé, qui fait chanter pendant la nuit des cantiques d'actions de grâces à ceux qu'il a délivrés,

11. Le Dieu qui nous rend tous plus éclairés que les animaux de la terre, plus instruits que les oiseaux du ciel? Ainsi oubliant dans leurs maux ce Dieu si grand, si bon et si puissant.

12. Ils crieront alors, et il ne les exaucera point, à cause de l'orgueil des méchants qu'il verra régner dans leur cœur, et qui empêchera sa justice d'accorder à leurs maux les secours que sa miséricorde voudrait leur donner.

13. Dieu n'écouterà donc pas en vain les cris de ceux qui sont affligés; et, bien loin d'y être insensible, le Seigneur considérera avec attention la cause de chacun d'eux. Il examinera leurs dispositions intérieures, et il les traitera selon leurs mérites.

14. Ainsi lorsque vous avez dit, en parlant de Dieu: Il ne considère point ce qui se passe sur la terre; jugez vous-même en sa présence ce qu'il doit faire pour punir un tel blasphème; et néanmoins ne vous abandonnez pas au désespoir; mais vous convertissant au Seigneur, attendez-le avec une entière confiance, il ne manquera pas de vous faire sentir les effets de sa bonté.

15. Car il n'exerce pas maintenant toute sa fureur contre les méchants, et il ne punit pas à présent les crimes dans toute sa sévérité, mais il châtie les pécheurs dans sa miséricorde pour les convertir et les sauver.

16. C'est donc en vain que Job ouvre sa bouche pour accuser Dieu d'ignorance, d'injustice et de dureté; et c'est en vain qu'il se répand en beaucoup de paroles, sans science et sans connaissance de la conduite de Dieu qui est toujours sage, toujours juste, toujours sainte et toujours pleine de miséricorde et de bonté.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — Igitur Eliu hæc rursum locutus est (1): — VERS. 2. — Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceret: Justior sum Deo (2). — Instimulatus

(1) Eliu continuant son discours, dit encore. Il est permis à Séméï de tout dire, pendant l'affliction de David. Il est permis à ceux qui calomnient le Sauveur, et qui insultent à son silence, de le charger d'injures. Il est permis aux Juifs incrédules, pendant que Jésus-Christ demeure caché dans le sein de son père, de parler contre lui, et de le déshonorer par leurs blasphèmes. Job a la gloire de le représenter dans ces deux états; et le ministère d'Eliu le couvrirait de honte, s'il n'était digne par sa vanité d'en ignorer le secret. (Duguet.)

(2) Intelligens Eliu, nihil respondere Jobum ad ea, quorum insimulabatur, acrius illum pungit, veluti illius silentio irritatus: è verbis autem Jobi blasphemum nescio quid elicit, quod confutare aggreditur. Igitur Jobum reum dicit hujus blasphemæ: Justior sum Deo: id quod nec Jobus unquam dixerat, neque is erat qui dicere ausus esset. Sed tanta verborum acrimonia innocentiam suam defenderat, ut accusare quodammodo Deum iniquitatis erga se, vel saltem quod justitiæ modum excessisset, videretur. Dixerat,

acrius Eliu, quia à Jobo se contemni arbitrabatur, in illum non minus quàm ante impatienter invehitur, et

e. g., capite 6, 2: *Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior, in statera! Quasi arena maris, hæc gravior appareret.* Et capite 10, 14: *Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi; cur ab iniquitate meâ mundum me esse non pateris?* Sed quem mens erat ista dicentis? Hæc planè: Ita graviter se, uti impiorum nequissimos, affligi, quanquam minori criminum coronâ cinctum, quàm alios plures, vitam in otio tranquillæ pacis agentes; seque opprimi veluti hostem, quamvis nulla hostilia commisisset.

(Calmet.)

NUMQUID ÆQUA, etc. *An hoc putasti (sive cogitasti, habuisti, computasti, reputas, vel reputasti, arbitraris, statuis) ad judicium? in judicium? in jus? vel, pro jure? et rectè ac justè dicto? pro justitiâ, vel, pro justo? i. e., bono dicto vel opere, vel, tanquam jus et æquum? vel, in judicio? i. e., rectè ratione? vel, cum judicio? vel, æquum, sive justum, esse? An hoc ratiocinabaris in causam tuam? In hoc conclusus es in judicio: Ut diceret (dixisti, quod dicis, vel dixisti, quia dixisti, quàm diceret), justior sum Deo? Justitia mea Deo, vel, quàm Dei, vel, præ Deo, sub. est, vel major est quàm Dei, plus quàm Dei, vel, præ justitiâ Dei est, talis lo-*

quædam objicit impia atque stulta, quæ aut ipse fingit, aut ex verbis Jobi malè ratiocinando componit : quæ dum sapienter confutare se putat, impiè ipse et insipienter agit. Notat ergo in primis Jobum blasphemiam, quod dixerit se Deo justiore esse. Sed ubi hoc dixerit Jobus non habemus, neque ostendere potest Eliu, et est sine dubio longè falsissimum ; unde tamen aut malitiosè aut insipienter illud intulerit exploremus. Potuit videlicet Eliu tum ex variis Jobi assertionibus pravè intellectis, tum ex constanti Jobi asseveratione, quæ se insontem esse, et à Deo absque culpâ cædi defendit, sensum istiusmodi deducere. Eo quippe ipso, quod Jobus sine delicto se plecti affirmavit, visus est Eliu sicut et primis certatoribus Deo notam injustitiæ impingere, ac proinde se Deo, uti minùs justo, aut certè injusto, anteferre. Dixerat enim Jobus, aut dixisse videbatur, se justum esse atque innocentem, et tamen à Deo injustè puniri. Et cap. 19, vers. 6 : *Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me.* Et cum Jobus cupere se dicebat venire cum Deo in judicium, cap. 23, vers. 3, ostendere videbatur justiore esse suam quàm Domini causam. Sed hæc, ut suis locis et proximè præcedenti capite docuimus, sensum habent modestum ac pium. Quando enim Jobus de suâ justitiâ locutus fuit, huc spectavit, ut ostenderet, se non secundùm peccata puniri, nec improbum judicandum esse, eò quod à Deo gravius quàm reliqui homines affligeretur. Nam superius aliquoties declaratum fuit Deum affligentem homines non semper hoc spectare, ut ipsorum peccata puniat ; sed velle ipsorum patientiam probare, quomodò Jobo accidit, cum Deus Satanæ lavavit habenas. Non enim hoc eò factum est, quod Jobus vias suas depravasset, aut magnis criminibus iram Dei provocasset ;

cutio Heb. 12, 24. Vel, *supra judicium Dei, justitiæ meæ apud Deum nulla est ratio, te justiore habere causam quàm Deum.* Hoc apertè non dixit, sed ex verbis ejus colligitur. (Synopsis.)

Num hoc computasti in judicium, pro jure, et rectè ac justè dicto, q. d., an hoc verè à te et justum dictum fuisse cogitas ? In eo quod dixisti, justitia mea est præ Deo, i. e., major quàm Dei, justior sum Deo. (Rosenmuller.)

Comment avez-vous pu regarder comme un sentiment juste ce que vous avez dit : Je suis plus juste que Dieu ? Ou : Oseriez-vous justifier ce que vous avez dit... Job pourrait imposer silence à cet imposteur par un seul mot, en lui demandant quand il a dit ce blasphème ? Mais une telle calomnie, si évidente et si grossière, ne nous fait point méconnaître Job : elle nous apprend seulement ce qu'est Eliu. Nous savons qui est le père du mensonge, et par quel esprit parlent les menteurs. Job était bien éloigné de s'attribuer une justice plus pure que celle de Dieu lui-même, lui qui l'a supplié avec tant d'instance qu'il lui plût de le purifier ; et qui nous a fait de si sublimes leçons sur l'origine de la sagesse et de la vraie justice, qui consiste à craindre Dieu, et à lui obéir. Mais Eliu, qui ne paraît connaître d'autre principe de la vertu, que la volonté de l'homme, et qui est persuadé que la vertu est toujours heureuse en cette vie, doit nécessairement avouer, que si Job était innocent, il serait plus juste que Dieu. Car d'un côté il n'aurait point reçu de Dieu sa justice, et de l'autre Dieu lui aurait refusé la récompense due à sa piété : et ainsi Dieu ne pourrait se plaindre, et Job en aurait tout le sujet. (Duguet.)

set ; minimè : sed quamvis Satan non inveniret quid in illo reprehenderet, potestatem tamen ipsum cruciandi obtinuit. Ergo causa Deo proposita in Jobo sic affligendo non fuit, quod Deus ipsi infensus esset ; sed hoc pacto voluit ejus patientiam probare, ut nobis speculi loco esset. Jobus igitur rectè contendit, cum asseruit se minimè propter peccata, sed aliâ de causâ sic afflictum fuisse.

VERS. 3. — DIXISTI ENIM : NON TIBI PLACET QUOD RECTUM EST (1) ; VEL QUID TIBI PRODERIT SI EGO PECCA-

(1) Quia scilicet non semel professus es, te innocentem malis vexari.

QUID TIBI PRODERIT SI EGO PECCAVERO ? Quasi dicat, nihil proderit, aut oberit, ideò non curas peccem, necne ; omnia enim utilitate tuâ metiris. (Menochius.)

DIXISTI ENIM, NON PLACERE DEO QUOD RECTUM EST. Hanc calumniam impegerat etiam Jobo capite præcedenti vers. 9 : Item dixisti : *Quid Deo proderit, vel oberit, si ego peccavero ?* quasi dicat : Non curat Deus quid agant homines seu boni, seu mali : cum nihil ab utriusque seu commodi, seu detrimenti accipiat. Nunquàm id Job dixerat. (Tirinus.)

DIXISTI ENIM : NON TIBI PLACET QUOD RECTUM EST : VEL QUID TIBI PRODERIT, SI EGO PECCAVERO ? Nihil tale Jobo excidit, sed persimile aliquid colligi potest ex iis, quæ pronuntiavit, Deum scilicet punire sæpè bonos, impiis parcere : nec rarò etiam utrosque uno eodemque fato obvolvi. Si enim hæc stricto sensu accipiantur, rectè ex his colligas, Deum ita nobiscum agere, ut bonis malisque nostris minimè tangatur. Sed alia planè mens erat Jobi, qui eo solummodò spectavit, ut refelleret amicos, asserentes, ea quæ à Deo infliguntur mala, certissimum esse argumentum Numini provocati crimine illius, qui iis malis premitur : id quod asseri nullo modo potest. Hebræus : *Dixisti : Quid accipis utilitatis de peccato meo ?* Eliu verba hæc Jobo imputat : Cui bono tibi est, ó Deus, peccatum meum ? Sive illud punias, sive negligas, sive illud ego committam, sive committere nolim, perinde est tibi. Quid Deo nocet peccatum ? Vide similem phrasim in Eliphazo capite 22, 3, aliter : *Quid mihi prodest hæc pati ob criminum meorum expiationem, et malis opprimi, si Deus eodem animo justum et impium observat ?* Hæc per summam calumniam Eliu Jobo imputabat. (Calmet.)

DIXISTI ENIM : NON TIBI PLACET QUOD RECTUM EST : VEL QUID TIBI PRODERIT, SI EGO PECCAVERO. Melius sic : *Quasi dicas, quid aut tibi proderit, aut quid ego utilitatis accipiam expiando peccatum ?* כִּי אֵיךְ אֶפְרָאֵם, per transnominationem, peccati expiatio. (Grotius.)

DIXISTI ENIM : *Quia dicis, ut dicas, vel diceres, etsi dixeris : Non tibi placet quod rectum est, quid prodest, vel proderit, tibi ?* sub. *justitia, sive integritas viarum,* quum perinde affligi te dicas ac si impius esses. Dicendum erat per mimesin, *Quid prodest mihi ?* sed ita passim Hebraicè orationis forma commutatur. *Tibi pro mihi* positum, per enallagen personæ. Mimesis recta mutatur in obliquam ; ut ostendat neque se, neque alios utilitatem inde percipere. Locum sic verto : *Quasi dicas, quid aut tibi proderit, aut quid ego utilitatis accipiam ?* etc. Stomachantes sæpè seipsos alloquuntur in secundâ personâ. Inducit Eliu Jobum cum seipso stomachantem. Vel, ad Deum referri potest : *Quid valet coram te mea justitia : quid proderit tibi, ó Deus, innocentia mea ? Dixisti enim, non placere Deo quod rectum est.* Hanc calumniam impegerat etiam Jobo c. 34, v. 9, q. d., non curat Deus quid agant homines seu boni seu mali, cum nihil inde seu commodi seu detrimenti accipiat. Nunquàm id Job dixerat.

VEL QUID TIBI PRODERIT ? etc. *Quid, vel an, proficiscio (vel, quam utilitatem capiam) ex peccato meo ?* relicto scilicet vel remissò, et per penitentiam diluto. Vel

VERO. — Neque illud uspiam à Jobo dictum fuisse reperietur. Sed operæ pretium est intelligere quid his verbis Eliu calumniatur, ut, ubi calumniæ ansam repererit, demonstramus : calumniatur autem Jobum Dei abnegasse providentiam, neque probis consulere, neque in improbos animadvertere, neque ullam utrumque curam gerere; et propterea dicit : *Dixisti enim : Non tibi placet quod rectum est*, etc., id est, neque ad te, ô Deus, pertinet quòd rectum faciam, neque quòd peccem; utrumque parùm attendis, quòd nihil

si non peccem? si à peccato recedam; quâ scilicet ratione pro eo expiabo? ut supra 7, 20. Vide et Mich. 7, 18; possit sic exponi: Nec integritate nec peccato quicquam proficio, nec propterea afflictionem effugio. Confer Job. 10, 15. R. Salomo comparativè exponit, *præ peccato meo?* q. d., quid proficiam integritate magis quàm peccato? *Quid proficiam ex eâ* (nempe *justitiâ meâ*) *magis quàm ex peccato meo?* Vel, *ex peccato*, i. e., ex pœnâ peccati mei, quod puniat ob peccatum, quàm probum et improbum Deus ex æquo consumit, ut Job, 9, 22. Sed prius simplicius. Vel, *expiando peccatum?* הַטָּהָה sæpè metonymicè peccati expiatio. Vel, *de expiatione meâ?* si studuero vitam emendare cum affligas me. *Quid utilitatis*, etc., si mundatus fuero à peccato meo? Alii totum sic reddunt : *Si roges quid profuturum sit tibi*, dicens : *Quid proficerem supplicio meo?* Heb. peccato. Prolepsis est. Poterat Job dicere : *Quid tu expetis ut amplius prober afflictionibus supra 34, 36?* quid, obsecro, illud mihi profuturum esset? Confer. Job. 7, 20, etc. Ad quod respondet Eliu versu sequente : *Negans prodesse tibi aut conducere innocentiam, quid juvaret?* sub. *Deum colere*, vel *justitiam : satius est me peccare*, vel, *è peccato meo plus redit commodi.* (Synopsis.)

Quia dicis, nam quod sequitur ad justitiam causæ suæ defendendam asserbat, juxta id quod dicit Eliu. *Quid tibi prodest*, scilicet, *integritas viarum tuarum*, scilicet (ex versu 2) *justa tua causa?* quum perinde affligi te dicas, ac si impius esses? Dicendum erat per mimesin : *quid prodest mihi?* sed ita passim hebraicè orationis forma commutatur, ut et mox הַטָּהָה בְּמַה אֵינִי, quæ verba benè Jarchi explicat : *quid proficiam justitiâ meâ magis quàm meo peccato?* Respicit illud, quod Jobus supra 10, 15, dixerat : *Si impius sim, heu mihi! sin justus, ne tum quidem caput attollam*, utriusque mecum malè agitur. (Rosenmuller.)

Car vous avez dit en lui parlant : *Ce qui est juste ne vous plaît point, ou quel avantage retirerez-vous si je pêche?* Il impose à Job ce qu'il n'avait dit en aucune sorte. Et un tel blasphème était infiniment éloigné de sa piété. « Qu'on examine, dit saint Grégoire, toute la suite de ce livre, et l'on ne trouvera point que ce saint homme y ait rien dit de semblable. Mais les hommes qui sont pleins d'eux-mêmes, tel qu'était Eliu, ont cela de propre, que s'abandonnant à l'invective, ils y joignent ordinairement le meurtre; et que ne pouvant trouver de justes sujets qui méritent d'être repris, ils en forgent qui ne sont que de véritables, pour avoir au moins de quoi exercer leur invective. » *Et cum non possunt reprehendere justè quæ sunt, reprehendunt mentiendo quæ non sunt.* C'est donc fausement qu'Eliu ose reprocher à Job d'avoir dit à Dieu : *Que ce qui était juste ne lui plaisait point; et qu'il lui était indifférent qu'il péchât, ou qu'il ne péchât point.*

L'expression hébraïque paraît toute différente de la Vulgate : *Quel avantage retirerez-vous que j'expie mon péché?* Mais l'un et l'autre retombent à peu près dans le même sens; et il est également faux que Job ait parlé à Dieu en cette manière si indigne de la grande idée qu'il avait conçue de sa justice et de sa souveraine pureté. (Sacy.)

emolumentum nihilque detrimenti ad te ex utràque re veniat.

Hebræa ad verbum reddita eandem habent sententiam, licet obscurius : *Quoniam dixisti : Quid proderit tibi, aut quid commodi capiam ex peccato meo?* Ex uno contrario utrumque vult Hebræus intelligi : quocirca bis dixit eandem sententiam : *Quid proderit tibi, aut quid commodi capiam*, subaudi à te, *ex peccato meo?* Id est, non curas, utrum ego peccem necne. Aliqui vertunt : *Quid commodi capiam ex expiatione meâ.* Et quadrat Hebræo הַטָּהָה hata, quod et peccatum significat et sacrificium pro peccato. Et eodem modo ex uno contrario alterum intelligendum. Et ita optimè explicârunt septuaginta Interpretes, qui totum hunc versum ita transferunt in plerisque codicibus : Ὅτι εἶπας Ἐλεεινός εἰμι ἐναντίον Κυρίου ὅτι ἔρατος Ἐγὼ ποιήσω ἀμαρτηρών; *Quoniam dixisti : Justus sum coram Domino; quoniam dices : Quid faciam cum peccaverim?* Id est, sive bonus sim, sive scelus faciam, quid hoc ad Deum spectat? cum ipse nihil ex utràque re commodi vel incommodi percipiat. Videtur autem Eliu sententiam hanc expressisse ex verbis illis quæ legimus, cap. 9, vers. 12 : *Innocentem et impium ipse consumit*; et statim : *De pœnis innocentum rideat*; et cap. 10 : *Si justus fuero, non levabo caput*; hoc est, non relevabor, honorabor, remunerabor, si justè egero. Ex quo videtur effici ad sensum Eliu, Deo non placere quod rectum est, quandoquidem non illud remunerat. Illud denique : *Quid tibi proderit si ego peccavero?* attribuit Jobo Eliu ex verbis illis capitis ejusdem : *Quare mundum me esse non pateris?* ac si Deus ideò non pateretur Jobum esse purum, quòd aliquid lucri ei proinde accederet : utpote quem putaret humanis iudiciis esse similem, qui hominum ideò peccatis gaudent, quia habent quos judicent et condemnent, et ex eorum iudicio aliquid lucri faciant. Quomodò etiam medici grassari morbos optant, precanturque hominum, maximè locupletum, corpora tentari, ut aliorum incommoda ipsis divitiis pariunt. Ita, puto, secum cogitabat Eliu dum hæc verba affingit veritati, et adscribit Jobo, dum ait illum dixisse : *Non tibi placet quod rectum est.* Significat nempe Deo virtutem et pietatem non placere, quia non habet ex quorum damnatione compendium captet. Ita Stunica et Sanctius noster.

Rectè autem ad hunc locum notat S. Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 7 : *Si tota libri series attenditur, nihil horum beatus Job dixisse monstratur. Sed arrogantes viri, sicut et superius diximus, habere hoc proprium solent, ut dum in nimia invective procedunt, etiam invehendo mentiantur : et cum non possunt reprehendere justè quæ sunt, reprehendunt mentiendo quæ non sunt.*

VERS. 4. — ITAQUE EGO RESPONDEBO SERMONIBUS TUIS, ET AMICIS TUIS TECUM (1). — Insolenter simul et arro-

(1) Argumenta tua diluam, et quæ omiserunt amici, supplebo : respondebo iis quæ illi vel penitus omiserunt, vel leviter attigerunt. Septuaginta : *Ego dabo tibi responsum, et istis tribus amicis tuis.* (Calmet.)

Ego respondebo tibi verba, adferam adversus te rationes, quibus confuteris, et sociis tuis tecum, quia illi scilicet non efficacibus adversum te usi sunt argu-

ganter Eliu jactat se responsurum esse Jobi sermonibus impietatis et insipientiæ plenis, et docturum Jobi amicos, quomodo Dei causam et nomen à maledico sermone tueantur, et Jobo de ipsorum victoriâ exultanti silentium indicant.

VERS. 5. — SUSPICE COELUM, ET INTUERE, ET CONTEMPLARE ÆTHERA, QUOD ALTIOR TE SIT (1). — Arguit modò Jobum quasi aliquando dixerit Deum ex hominum peccatis aliquid captare compendii, dicitque Deo neque quidquam accedere posse lucri ex hominum justitiâ, neque ex eorum iniquitate nocuenti; quia Deus in cœlo procul ab hominibus est, quò hominum opera, qualiacumque fuerint, pervenire non possunt. Qui gravis est et infantilis error, cum Deus ubivis locorum sit, et universa compleat. Argumentum igitur, quo ad hujus pronuntiati confirmationem utitur Eliu, filius indicat insignem ignorantiam: concludit enim in cœlo Deum, ita ut neque terram neque universum compleat, neque cum hominibus sit. Unde S. Hieronymus et Beda arrogantem illum philosophastrum crasse cujusdam ignorantiae coarguunt. Tota enim ea ratio in locorum distantia ac diversitate consistit, quasi ad Deum, qui tanto ab hominibus intervallo disjungitur, pervenire nihil possit, perventurum utique, si prope nos esset, aut ubi à nobis adiri aut conveniri difficilè non posset. Ita Sanctius noster.

mentis, et velut victi turpiter obmutuerunt, ubi maxime Jobus erat redarguendus. Et sanè Eliphaz de hac re cœperat dicere 22, 2, seqq., sed mox ibi affectu præpeditus, ab illo argumento tractando ad falsas criminationes et obreccationes in Jobum accumulandas se abripi passus erat. Et postea Jobus abundè cap. 23 et 24 de prosperitate impiorum et bonorum afflictionibus objecerat, ad quod socii nihil responderant. Plenius ergo hoc loco Eliu hanc rem tractat, et Jobi objectionem diluit. אַשְׁכַּח לִּי אֱשֵׁר בָּךְ, verba respondendi Hebraicè cum duplici accusativo construuntur. (Rosenmuller.)

RESPONDEBO, etc. *Respondebo*, (vel *respondeo*) tibi sermones, sive verba ad illas quæstiones tuas. Ad verb. *redire faciam ad te*, etc. *Reponam tibi verba*; Paucis satisfaciam tibi.

ET AMICIS (vel sociis, etc.) tuis tecum, nempe, tribus illis qui hactenus tecum sermonem contulerunt, et ad hanc tuam querelam vel nihil, vel parum, responderunt. Aliquid enim certè responderat Eliphaz, et quidem id ipsum quod hic Eliu; sed argumentum illud non plenè tractarat. Et postea Job alia objecerat cap. 23 et 24, ad quæ socii nihil responderant. Nec illi efficacibus adversus Jobum usi sunt argumentis. (Synopsis.)

(1) SUSPICE COELUM, . . . QUOD ALTIOR TE SIT. Suspice cœlum, et tantæ rei aspectu doceberis, quidquid adversus Deum feceris, cum tu infinito intervallo inferior leo sis, ad celsissimum usque ejus solium minimè perventurum; uti quæcumque ejus obsequio et amore feceris, nihil illius magnitudini profutura. Si te igitur dejicit, si vexat, inde colligas necesse est, justitiæ illum suæ satisfacere, minimè verò vel simultatè, quasi se crimine tuo læsum, experiretur, vel malà æmulatione, quasi diminutam à te gloriam suam doleret; sed injuriam ulcisci, quam tutè ipse tibi infers, probro afficiens naturam tuam, atque animam morte. Malè igitur colligis, cum dicis: Cui Dei bono tanta hæc patior pro peccatis meis? Nam vers. 8: *Homini, cui similis tui est, nocet impietas tua; et justitia tua non ad vivit nisi te, filium hominis*. Ita Eliu philosophabatur. (Calmet.)

Secundùm anagogiam autem hic invitatur ad cœli contemplationem, ut exinde animos ad Numinis cognitionem amoremque attollamus. Cœlum enim maximè naturam divinam et procreantis omnia vim, potentiam et inexplicabilem sapientiam eximiè declarat. Hinc S. Chrysostomus, hom. 10 ad Populum, ait cœlum positum à Deo μέγιστον καὶ ἰδιώταις καὶ σοφοῖς, *maximum librum et idiotis et sapientibus*: addit πάντων ἀπὸ ὧς χρησίμουν, *omnibus generatim utilem esse*. Liber ille tam apertus, tam pictus, et tantà varietate pulcherrimus, clarissimè in luce, ut Psalmographus canit, Psal. 18, 1, *enarrat gloriam Dei*; vel, ut vertunt Septuaginta, δόξαν, *claritatem, existimationem, magnificentiam*; vel, ut Chaldæus, *pretiositatem*; vel, ut doctores Hebræi, *vim, valorem, gravitatem*; vel, ut Patres, *divinitatis imaginem atque dotes*. Itaque animadvertit S. Gregorius Nyssenus in Vita Gregorii Thaumaturgi Abrahamum, cum apud Chaldæos in philosophiâ esset institutus, et cœli apud se pulchritudinem ordinemque siderum, vim et efficientiam reputaret, earum rerum cognitione usum ὡς βραδύθυρος, *ut scalà et adminiculo*, ad superi boni contemplationem fuisse, et per ea quæ videntur ad divina, quæ tantum intelligentiâ percipiuntur, religiosè pervenisse. Etsi enim cœli corpora quidem muta sint et inanima, nihilominus adeò aspectu pulchra videntur, ut visa defixos teneant oculos, et cum intuentium oculis pariter pensantium animi et animorum desideria in cœlestem illam Beatorum patriam intenduntur. Hinc S. Pater noster Ignatius, rerum cœlestium contemplatione absorptus, sæpenuerò exclamasse solitus fertur: *Quàm sordet mihi terra cum cœlum aspicio!* Profectò cœlum et Dei prædicat omnipotentiam, et pulchritudinem ostendit, ut illius aspectu invitati et prorsus convicti de infinità conditoris ejus pulchritudine philosophemur. Ad hoc Minutius Felix in Octavio nos invitans: *Cœlum*, inquit, *ipsum vide quàm latè tenditur, quàm rapidè volvitur, vel quòd in noctem astris distinguitur; vel quòd in diem sole lustratur; jam scies, quàm sit in eo summi moderatoris mira et divina libratio*. Sancti quippe viri non hærent in solà cœlorum aut siderum consideratione; sed ulterius mentem referunt ad laudandum et amandum eum qui tantum opus tam exquisito artificio est molitus.

VERS. 6. — SI PECCAVERIS, QUID EI NOCEBIS? ET SI MULTIPLICATÆ FUERINT INIQUITATES TUE, QUID FACIES CONTRA EUM (1)? — Neque enim peccatum in detrimentum Dei, contra quem admittitur, sed ipsius peccatoris, à quo committitur, terminatur. Unde D. Augustinus in illo Deuteronomii versiculo, cap. 32: *Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus*, cum Septuaginta legit: *Peccaverunt ei, non filii ejus vituperabiles*; et rationem reddit: *Quoniam*, inquit, *qui peccat, non peccat ei, id est, non Deo nocet, sed sibi ipsi*. Et congruit Chaldæus transferens: *Dissipaverunt seipsos, et non illum*. Nullum enim Deo, maximum autem peccatori ex suo peccato

(1) QUID EI NOCEBIS? Ostendit Eliu, quamvis Deo neque noccat, neque prosit mortalium sive pietas, sive impietas, Deum tamen pro suo munere integre et incorruptè omnia judicaturum. (Menochius.)

infertur nocumentum. Quòd si D. Gregorius Nazianzenus, orat. 12, dicit : *Prolapsionibus nostris Deum nostrum afficimus detrimento*; tamen statim rationem reddit : *Nam Deus, inquit, pro divitiis nos habet*. Ubi sicut nos metaphorice divitias Dei vocavit, ita Deum ex nostris culpis affici detrimento improprie dixit. Quamvis hoc detrimentum, quodcumque sit, potius ipsarum vitularum est, quæ miserè disperduntur, quam ipsius Dei, qui nullis externis opibus indiget, infinitis sibi intrinsicis abundans. Non obscure hoc significavit ipse Deus de Judæorum idololatriâ locutus : *Populus, inquit, meus mutavit gloriam suam in idolum*, Jer. 2, 11. Ubi D. Chrysostomus, orat. 1 adversus Judæos : *Non dixit, inquit, Mutastis Deum vestrum; Deus enim non mutatur; sed : Mutastis gloriam vestram; neque enim me læsistis, inquit, neque ulla noxa ad me pervenit : vosmetipsos affecistis ignominia : meam gloriam non imminuistis, sed vestram ipsorum*. In eadem sententiam conspirat D. Paulus, qui, postquam innumera gentium peccata commemoravit, subdidit, Rom. 1, 25 : *Servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in secula, amen*. Ubi postquam Deum multis hominum injuriis et opprobriis et maledictionibus impetum esse dixit, tunc benedictum in secula appellavit; ut significaret Deum ex tam multis injuriis nullam sui gloriosi nominis jacturam incurrisse, neque minus quam cœlestibus laudationibus benedictum coruscasse. Quod D. Chrysostomus, hom. 3 in Epistolam ad Romanos, rectè expendit : *Quamquam illi, inquit, injuriam fecerunt, tamen ipse non accepit : neque enim ejus gloria aliquâ ex parte lacera aut mutila facta est; sed manet ipse omnino laudandus*. Non ergo læditur Deus peccatorum jaculis : imò sagittæ, quas in Deum jaciunt peccatores, in ipsos retorquentur. Hinc inter gravissima mala, quæ David Judæ posteris imprecatur, unum est : *Fiant contra Dominum semper*, Psal. 108, 15. Atqui hoc, dicet aliquis, potius est Deo quam hominibus malum imprecari. Absit profectò. Imò nulla esse potest acerbior in homines imprecatio : dum enim contra Deum insurgunt, Deo prorsus illæso, ipsi infinitis malis substernuntur. Vide plura de peccati damnis et molestiis, cap. 4, vers. 8, et passim alibi.

VERS. 7. — PORRÒ SI JUSTÈ EGERIS, QUID DONABIS EI, AUT QUID DE MANU TUA ACCIPIET? Quibus verbis non negat Deo placere officia nostra et virtutum opera, quæ intuitu ejus operamur; sed tantum affirmat illa Deo infinito et per se immensâ gloriâ referto nihil adjumenti, quo ille egeat, adferre posse; quasi dicat : Nihil prorsus de tuo, quod ab illo non acceperis, donare Deo potes. Quo sensu olim Deus ad populum suum, Psal. 49, 9 : *Non accipiam, inquit, de domo tuâ vitulos, neque de gregibus tuis hircos*; scilicet tanquam à te mihi donatos, et non potius restitutos, quasi à tuo dominio in meum transferantur; cum tamen nunquam ita fuerint sub tuo dominio, ut de meo non exierint. Quam rationem statim reddit : *Quoniam meæ sunt omnes feræ, etc.* Quibus verbis significat se omnibus divitiis affluere; neque nostras tanquam alienas emendicare, sed pro arbitrio et jure suo quando voluerit exigere.

Unde David contemplatus illa ingentia donaria, quæ et ipse et cæteri principes in templi fabricam liberaliter conferebant, inter alia, quibus Deo gratulatus est : *Quis ego, inquit, 1 Paral. 29, 14, et quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa pronittere? Tua sunt omnia; et quæ de manu tuâ accepimus dedimus tibi*. Et iterum in humiles gratulationes effusus : *Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut edificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tuâ est, et tua sunt omnia*. Eò enim magis Deum sibi conciliabat, quò humilius fatebatur nihil se illi offerre, quod ab eo non accipisset.

Jam verò quæ spiritualia dona possunt à nobis offerri Deo, nisi prius à Deo in nos ipsos deriventur? Ita planè testatur D. Augustinus, lib. 9 Confessionum, cap. 13 : *Quisquis, inquit, tibi, Domine, enumerat vera merita sua; quid tibi enumerat nisi munera tua?* Et rursus, epist. 105 ad Sixtum : *Cum Deus, inquit, coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua*. Ubi planè fatetur ea, quæ Deo offerimus, non solum prius in nos à divinâ liberalitate derivari, sed etiam adhuc sub divinâ potestate contineri. Eleganter de hæc re D. Bernardus sermone de quadruplici debito : *Totum, inquit, quod es illi debes, à quo totum habes*; et paulò ante : *Cum, inquit, ei donavero quidquid sum, quidquid possum; nonne istud sicut est stella ad solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum?* Ubi multa de hæc re, quibus non solum asserit exigua esse munera, quæ Deo offerre possimus; sed etiam planè fatetur nihil nos habere offerendum, quod Deo pluribus nominibus non debeatur. Idem rursus in Tractatu de diligendo Deo : *Si totum, inquit, me debeo pro me facto; quid addam jam pro re-fecto? In primo opere me mihi dedit, in secundo se : et ubi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo et redditus me pro me debeo, et bis debeo. Quid ergo retribuam pro se? nam etiamsi millies me rependere possem, quid sum ego ad Deum?* Vides ut nihil se habere fateatur quo divina beneficia compenset; cum sua omnia Deo, à quo accepta fuerant, debeantur.

Itaque Deus quidem, cum sit infinitè perfectus, neque suæ felicitatis detrimentum patitur, quantumvis fœda peccata perpetrentur; neque incrementum, quantumvis eximia pietatis opera augeantur : attamen externa ejus gloria apud homines peccatis obscuratur, et egregiis operibus clarescit. Quod Eliu parùm expendisse videtur. Deum ergo internè tantum consideravit, atque in eo sensu idoneum argumentum confecit : tametsi ad Jobi animum expugnandum frigeat, qui hæc et his majora minimè ignorabat.

VERS. 8. — HOMINI, QUI SIMILIS TUI EST, NOCEBIT IMPIETAS TUA (1), ET FILIUM HOMINIS ADJUVABIT JUSTITIA TUA. Quasi dicat : Homo, qui in eodem tecum

(1) Sententia est : Hominis peccantis, aut justè viventis, nocebit alteri homini, aut proderit, justitia aut impietas, et peccatum, non autem Deo. (Menochius.)

HOMINI, QUI SIMILIS TUI, seu peccator est, nocebit impietas sua, sicut tibi jam nocet tua, quasi dicat : Etsi Deo non possit nocere impietas impii, valdè tamen nocet ipsimet impio; sicut justitia cujusque prod-

ioco atque ordine vivit, tuâ sæpè opérâ ac patrocinio juvari, et tuis insidiis ac fraudibus lædi ac violari potest : quare illi tua justitia proderit, aut nocebit immetas : in multis enim adjuvare eum potes consilio et auxilio, ut bona sibi congruentia acquirat, mala sibi adversantia effugiat. Ita quidem mirum in modum potest homo homini vel per justitiam suam prodesse, vel per injustitiam obesse, ut meritò proverbio vulgato celebratum sit, hominem homini Deum esse, rursùmque, hominem homini esse dæmonium. Ipsi autem Deo nullius obesse valet injustitia, nullius prodesse justitia ; multò verò minùs ab hominè quidquam expectat emolumenti aut auxilium implorat.

Verum quidem est nos, cùm Deum offendimus, quantùm in nobis est violare ejus justitiam, eoque pacto magnam ipsi facere injuriam. Sumus igitur rei cùm peccamus æquè ac si Dei majestatem imminuissimus : scimus quæ sit norma ejus rectitudinis quam à nobis exigit : cùm in contrarium tendimus, id perinde est atque si ipsum impedire vellemus, quominùs regnaret, quasi ipsum ex suo tribunali avelleremus, quasi ipsum pedibus proculcaremus. Omnium igitur eorum homines sunt rei ; sed tamen in se Deus nec augeri nec diminui potest. Sciamus igitur nos nullum ipsi damnum inferre cùm peccaverimus, sed nobis ipsis, in quorum capita peccata recidunt ; atque ita homines non possunt adversùs Deum insurgere

est filio hominis, id est, cuique homini justè operanti. Uterque enim condignam meritis suis mercedem accipiet à Deo.

(Tirinus.)

C'est à un homme semblable à vous que votre impiété peut nuire, et c'est au fils de l'homme seulement que votre justice peut être utile. Ceci est un lieu commun hors d'œuvre qui servira de matière à Eliu jusqu'à la fin du chapitre, et où il mêlera beaucoup d'erreurs ; car il est rare qu'il avance une vérité, sans l'altérer par l'abus qu'il en fait. Premièrement, il paraît n'avoir aucune juste idée de la vertu : car il la réduit uniquement à cette espèce de justice qui s'exerce au dehors, et dont le principal objet est de rendre extérieurement à chacun ce qui lui appartient. C'est une partie de la vertu, mais la plus facile, et que les infidèles ont fort connue. Secondement, il est très-possible qu'un homme soit très-corrompu, et qu'il soit même sans religion, et qu'il paraisse très-attentif à ne blesser personne. L'orgueil sait quelquefois mieux observer ces dehors que la piété, qui est moins attentive à l'estime des hommes, et aux moyens de l'acquérir. Troisièmement, il est très-faux que l'impie n'attaque pas Dieu plus directement que les hommes. C'est lui seul qui est le principe et la règle de tous les devoirs. C'est contre lui qu'on pèche, avant que de pécher contre ses frères. Il est même certain, en un sens, qu'on ne pèche que contre lui, en offensant les hommes, parce qu'on ne leur doit que ce qu'il a voulu qu'on leur dût. Et c'est pour cela que David, quoique coupable d'adultère et d'homicide, disait à Dieu avec beaucoup de vérité : *J'ai péché contre vous seul, et j'ai fait le mal en votre présence.*

Enfin, il est manifeste que Dieu, étant la justice même, c'est l'attaquer personnellement et dans son être essentiel, que d'agir contre la justice et contre la vérité. Son indépendance rend les intentions du pécheur inutiles, mais elle ne peut les excuser, et c'est au contraire ce qui les rend plus criminelles, de ce qu'elles osent attaquer une majesté infinie, que tout doit adorer et à qui rien ne peut nuire.

(Duguet.)

nisi in suam confusionem. Quare pro conclusione retinendum est, quod hic paucis Eliu pronuntiat, nempe peccata nostra hominibus nocere, non Deo ; pariterque nostram, justitiam hominibus, non autem Deo, prodesse.

VERS. 9. — PROPTER MULTITUDINEM CALUMNIATORUM CLAMABUNT (1) ; ET EJULABUNT PROPTER VIM BRACHII TYRANNORUM. Probat quod proximè dixit, hominibus hominum impietatem nocere, et miserorum ab aliis levari posse calamitates : alioqui qui calumniis violentorum et tyrannorum manibus opprimuntur non clamarent ejularentque, ut vel Deus, vel homines potentes ac pii suppetias ferrent laborantibus, et vim injustam justà vi repellerent. Eliu igitur omnia illa comprehendit, et ostendit minimè mirandum esse, si Deus, cùm sit patiens, sinat res malè se habere, nec prospiciat simul atque ipsum invocamus, quia

(1) Homines scilicet, quibus calumniæ nocent.

(Menochius.)

CLAMABUNT, ad Deum, supple, pauperes et afflictis, quasi dicat : Etsi Deo non noceat impietas impii, quia tamen nocet membris et filiis ejus, nempe pauperibus et afflictis, qui ad Deum pro vindictâ et ope clamant, hinc punit impietatem illam Deus perinde ac si sibi noceret.

(Tirinus.)

Impii ab impiis oppressi graviter ejulabunt ; at illorum clamores et querelæ penitus inanes erunt, cùm ad Deum clamaturi non sint ; v. 10 : *Et non dixit : Ubi est Deus, qui fecit me ?* Clamores sunt impatientis et desperantis, non confidentis amantisque. Quærent ab industriâ suâ vel ab hominum ope id quod illis à Deo unicè expectandum erat. Si igitur ita oppressi impii à Deo in rebus gravissimis deseruntur, quâ fronte ais Deum nullâ sollicitudine bonorum malorumve nostrorum tangi, nihilque nobis crimina nostra officere ? Cur enim illi jacent derelicti, nisi criminum suorum merito ?

(Calmet.)

PROPTER VIM BRACHII TYRANNORUM, רַבִּים, id est, potentum.

(Grotius.)

ET EJULABUNT, etc. וַיִּשְׁרָדַע רַבִּים, clamabunt, vel, deprecabuntur, vociferantur, et vociferantur, ita ut vociferentur (sub. illi, oppressi scilicet) propter oppressionem, propter brachium (vel, præ brachio, i. e., violentiâ et tyranniide, propter potentiam, propter violentiam, propter fortitudinem brachii, vel, à brachio) magnatum, ut Job. 32, 9, vel multorum. Deus enim, quando injuriæ multæ sunt, vindicat ; quando paucæ, dissimulat. Tyrannos etiam punit ejulatu miserorum motus. Oppressi sæpè quidem ad Deum clamant, nec inveniunt liberationem, hoc tibi do quod objecerat supra 24, 12. Sed quare clamantes non exaudiuntur ? an statim Deus injustitiæ accusandus est ? Minimè verò, absit. Sed causa in ipsis oppressis est, ut sequitur. Clamant, ut hypocritæ, solum ob externa mala ; cum impatientiâ, cum invidiâ, quâ potentibus suam invident felicitatem, cum vindictæ cupiditate.

(Synopsis.)

Ils crieront à cause de la multitude des hommes injustes, et ils se répandront en pleurs à cause de la domination violente des tyrans. Il ne paraît pas une grande liaison entre ce verset et les précédents. Mais il semble qu'on pourrait les joindre de cette sorte : Quoiqu'il soit vrai que l'impie de l'impie ne puisse nuire à Dieu, cependant, comme elle nuit à ses membres, c'est-à-dire aux pauvres et aux affligés, qui crient dans les maux qu'ils souffrent, et qui pleurent dans l'extrémité où ils sont réduits, il ne laissera pas de la punir comme si elle pouvait lui nuire à lui-même. Que s'il ne le fait pas toujours, ou s'il tarde au moins à le faire, Eliu en rend la raison tout de suite.

(Sacy.)

etiam seriò et ex animo non precamur. Primum autem hic declarat homines non dignos esse ut Deus ipsis in necessitate opituletur : quia si opprimantur, injuria aut vis aliqua ipsis adferatur, verum quidem est ipsos vociferari, tumultuari, lamentari ; sed tamen propterea non confugiunt ad Deum. Audiuntur itaque clamores et ululatus eorum qui malum patiuntur ; Deus tamen illos non exaudit, quamvis ejus munus sit iis qui injustè opprimuntur subvenire : quoniam ipsum non respiciunt, nec ad eum precibus confugiunt, sed confusè lamentantur. Modò etiam verum est, confusiones tam horrendas esse in mundo, ut de iis, quin toti cohorrescamus, cogitare non possimus. En bella, quæ multis in locis grassantur, et regionem vastatam ; miseri homines nesciunt quid ampliùs agant ; incensas domos videas, fortunas omnes diripi. En igitur populos ita vexatos, ut illis trucidari, quàm sic languere, satius sit. Si quis regionem circumeat, illic multas querelas et expostulationes audiet : nec tam procul eundem est ; quàm milites tanquàm tempestates aliquæ transeunt, nemo est qui non vociferetur se ad ossa usque exedi. Interim numquid homines ad bonam frugem redeunt, et ex toto corde Deum inquirunt ?

VERS. 10. — ET NON DIXIT : UBI EST DEUS QUI FECIT ME, QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE (1) ? Eam igitur ob

(1) Loquitur de eo qui in tribulatione constitutus non recurrit ad Deum, neque opem ejus implorat, ut à malis liberetur. *Talis, inquit, non dixit : Ubi est Deus qui fecit me?* etc. Quasi dicat : Deum factorem suum non invocavit. Quod autem sequitur : *Qui dedit carmina in nocte*, variè exponitur. Hebr. est : *Qui ponit carmina in nocte*, quod sic exponi posse videtur : Qui noctem ornavit stellis, quæ suà pulchritudine velut quodam cantu homines invitant ad laudem et cognitionem Dei. Gregorii hic est commentarius : *Carmen in nocte, lætitia est in tribulatione*. Itaque Deus dat carmina in nocte, qui facit homines in tribulatione gaudentes. Ita Gregor. Et commodus est hic sensus, quia ad litteram sermo est de homine in tribulatione constituto. Est denique et alius sensus, ut per carmina, quæ dantur in nocte, intelligantur revelationes, quæ à Deo hominibus nocturno tempore immittuntur magis et frequentius quàm de die. Et appellantur carmina, vel cantica, quia prophetiæ, seu revelationes frequentius carmine conscribi solent, maximè apud Sibyllinis. (Estius.)

ET NON DIXIT, vel, *at non dicit*, sub. *quisquam illorum*, i. e., oppressorum. *Nullus dicit; nempe quia nullus dicit*. Præcedenti versui hæc jungi debent, et redundat וְלֹא דִּיְעָרַת ; dicit enim : Ex tam multis qui opprimuntur nemo est qui respicit, et opem divinam implorat. Alii : *Si non dicit*, oppressus, i. e. : Si homo oppressus ad Deum non revertitur, adductus naturà, et verbo, et beneficiis ejus, etc., is profectò nihil egerit clamoribus vagis, infra, vers. 12, ut Psal. 18, 42, Prov. 1, 28, Isa. 1, 15 : *Non dixit*, nempe ex animo et cum fide. Nam hoc omnes dicunt, in Deum, ut Creatorem, se credore omnes profitentur ; sed ad illum toto pectore non redeunt, summa ejus in se beneficia non agnoscunt, uti par est ; ideò nihil mirum si non exaudiuntur clamantes.

UBI EST DEUS QUI FECIT (vel *condidit*, vel *ornavit*, et summis beneficiis persecutus, ut 1 Sam. 12, v. 6) ME. $\text{מַה־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מַה־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ}$, *ubi est Deus factor, vel conditor, meus?* etc., vel, *creator noster?* i. e. : Utinam opituletur mihi Deus ! Sunt verba optantis, ut 2 Reg. 2, 14 : *Ubi es, Jehova?* Non explorat seipsum, an Deus in ipso sit ; et si fortè non inveniat, non habet cogitatio-

causam Deus non omnibus oppressis auxilium fert, quia non omnes spem suæ salutis in Deo ponunt, ne-

nem vel propositum quærendi Deum, nec æstimat beneficia ejus. Significat debere eum Deo, ut Creatori, per omnia fidere, et se suaque omnia patienter ei submittere, beneficia ejus rectè æstimare, et eorum respectu paucillùm damni æquo animo ferre, et spem certam liberationis de illo sibi promittere. Ostendit cur Deus non continuò succurrit oppressis, quia Deum non invocant miseri nec fidunt ejus potentiæ ac providentiæ. Nota hic עָרַשׁ plur. jungi cum אֱלֹהִים sing., quæ numeri varietas est et aliis locis. Fit autem, vel 1° honoris causà ; quare etiam de dominis profanis dicitur אֲדֹנָיִם קָשָׁה , *dominorum* (i. e., domini) *duri* ; ne hic aliud mysterium subesse putes. De Deo loquuntur promiscuè, modò sing., modò plur. ; sensus tamen ubique singularis est ; vel 2° ut notetur mysterium Trinitatis. Locutiones hujusmodi aut emphasim habent, aut periculosæ sunt ; quum autem aliunde constat Deum esse Patrem, Filium et Spiritum sanctum, saltem erunt memorialia hujus mysterii, accedente præsertim novi Testamenti explicatione.

QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE. Chald. et Sept. sic vertunt, *qui distribuit custodias nocturnas*. Pro לְמַחֲזֵרֵי legerunt שְׂמִירֹת ; vel potius sic acceperunt in suâ mente, per commutationem ו et ש . Fortè in voce לְמַחֲזֵרֵי respexerunt ad gallicinia, secundum quæ olim noctis custodias distinguebant, ad sensum, non ad litteram, respicientes. Deus gallicinio noctem distinxit, avicularumque cantus (nam hoc etiam לְמַחֲזֵרֵי dicitur) lucis orientis prænuntios fecit ; quod cum seq. perapte convenit : *Docet nos præ pecudibus et præ avibus* ; ut ergo aves naturali instinctu canunt ad voluptatem nostram, Deumque suo more celebrant, ita nos, qui ratione et mente præcellimus, docemur Deum spontaneo cultu venerari. Porro, et aliis modis *dat Deus cantus in nocte*, 1° dum quietem nobis et laxationem laborum, necnon securitatem, concedit, et ex eo facillat spem quietis nostræ et resurrectionis futuræ ; 2° dum de die inter actiones et tentationes varias nos regit et sustentat, ut de nocte habeamus quod cogitemus super strato, nempe quæ nobis evenerint, indeque materiam laudis ; 3° dum sidera spectanda præbet, etc. Ita non tam dubiæ ac incertæ quàm lætæ, interpretationis hæc phrasis est ; quòd autem diversimodè accipiatur, id fit ex plenitudine sensûs Scripturæ, ut si in eodem venâ diversa metalla reperias ; quam si venam unius metalli dicas, divitiis ejus detraxeris. Alii *cantica* excisionis accipiunt, à לְמַחֲזֵרֵי *putare*, quòd in Scripturâ sæpè legatur Deus nocte hostes prostrasse. Vide Exod. 12, 29. (Synopsis.)

QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE. Qui in mediis calamitatibus subito dedit lætandi materiam. (Grotius.)

Et nul d'eux ne dit : Où est le Dieu qui m'a créé, qui fait que les siens lui chantent pendant la nuit des cantiques d'actions de grâces ? C'est-à-dire que lorsque ceux qui crient ne sont pas si promptement exaucés, on ne doit pas aussitôt accuser Dieu d'injustice, mais en chercher la raison dans ceux mêmes qui sont opprimés. Ils crient, dit un interprète, mais comme des hypocrites ; ils crient par le sentiment du mal qu'ils souffrent, sans recourir à Dieu même avec une humble confiance ; ils crient par un pur effet d'emporment, avec un désir formel de vengeance, et une vraie jalousie pour le bonheur de ceux qui les font souffrir. Ce ne sont point de tels cris que Dieu exauce. Il veut, selon saint Grégoire, qu'on crie vers lui avec foi, comme vers celui qui, nous ayant faits lorsque nous n'étions pas, ne peut point abandonner ceux qu'il a faits ; qui, ayant créé l'homme par un effet de sa bonté, ne permet point injustement qu'il soit tourmenté, et qui n'aura point d'indifférence pour laisser périr ses créatures, après qu'il a bien voulu les créer. Il veut qu'on songe que ses véritables serviteurs ont appris de lui à chanter des cantiques d'actions de grâces et de joie durant la nuit, c'est-à-dire durant les afflictions de

que ejus ex animo præsidium petunt, sed alias pessimas fortè ineunt rationes, quibus cum mala urgent liberentur. Quorum hominum absurdissimum esse consilium duobus argumentis breviter ostendit : quoniam à quo potius deberent conservationem et liberationem sperare quàm ab eo à quo facti sunt ? Nam qui præstitit eis ut essent, cum nihil ab eo peterent, multò meliùs factos servaret, si ejus clementiam et benignitatem implorarent, et amori ejus responderent. Tum verò etiam ratione potentis ejus, qui dat carmina, id est, causas cantandi in nocte ; quando in mediis calamitatibus afflictos exhilarat, et tyrannos interimit.

QUI DEDIT CARMINA IN NOCTE. Septuaginta reddunt : Ὁ λακτάσων φυλακὰς νυκτερινὰς, qui distribuit custodes nocturnos, hoc est, ut vult Origenes, angelorum excubias, adversus latrones impios et crudeles animorum inimicos. Pium igitur et prudens consilium est, ut omnes in lectum ituri amicam illam beatarum mentium manum et maximè tutelarem invocent ; et si quando evigilaverint, cum iisdem choros ducant, et velut astra matutina jubilent, et unà cum illis recitent pia carmina in nocte.

Sanctus Ambrosius contra insidias dæmonis, noctu venenum spargentis suum, potentissimum quoque suggerit alexipharmacum, quo præsertim religiosæ animæ et sacris altaribus servientes magno suo bono frequenter uti solent : nam cum vidisset Hebræos in Ægypto, quòd agnum edissent, liberos fuisse ab immani et funestà clade, quam sævus de nocte speculator divino imperio confecerat ; singularis ille doctor asseruit Christianos longè feliciùs tutos et defensos à nocturnà calamitate futuros, qui ad sacram Domini mensam et immaculati Agni cruorem accesserint ; hanc verò subdit rationem : *Cum hospitium tuum adversarius viderit occupatum cælestis fulgore præstantiæ, intelligens locum tentamentis suis interclusum esse per Christum, fugiet, ac recedet, et in mediam noctem sine ullà offensione transibit.* Ita S. Ambrosius in Psal. 118.

Hinc porrò gaudium in animo existit, quo pius quilibet roboratur ad pugnandum, et ad victoriam obtinendam accenditur. Nam quis nesciat ex tentatione victà gaudium nasci, et veluti stillam futuri præmii statim pro foribus exultationem adesse ? Equidem nullus ignorat filios Israel victis et suffocatis Ægyptiis ingenti lætitià fuisse perfusos : qui (ut est in libro Sapientis, cap. 19, 9) *tanquam equi depaverunt escam, et tanquam agni exultaverunt, magnificantes te, Domine, qui liberasti illos.* Hi autem justorum extiterunt figura, quorum corda victis suis adversariis et in sanguine

cette vie ; parce que toute la sainte Écriture ne tend qu'à nous affermir contre les adversités passagères de ce monde, par l'espérance d'une joie qui subsistera toujours. *Tota sacræ Scripturæ intentio est, ut spes manentis lætitiæ nos inter næc transitoria adversa corroboret.* Il veut que l'on use alors pour son salut de cette lumière qu'il nous a donnée, et qui nous élève infiniment au-dessus des animaux, afin qu'en souffrant on ne souffre pas comme des bêtes, mais comme des hommes éclairés par la raison et par la foi. (Sacy.)

Christi demersis vehementer exultant. *In mari* (inquit S. Dorotheus, institutione duodecimà) *dum tempestas excitatur, omnes semper affliguntur : postquam autem tempestas desæviit, continuo sibi invicem cum gaudio quæ in eâ contigerint narrant.* Ita prorsus turbine tentationis instante magna mentem subit afflictio ; ac tentatione rejectà, et corde victoriæ obtentione sedato, Dominum victoriæ auctorem laudamus, nobis ipsis congratulamur, et ex adventu tantæ tranquillitatis arrham adesse cælestis præmii sentimus.

Æquum ergo est non solum ut vincere tentationes curemus, sed ut in mediis tentationibus de spe tantorum bonorum gaudeamus. Cujus gaudii inter tenebras quoque tentationum lucentis Dominus ipse dator et effector est, juxta illud : *Qui dedit carmina in nocte.* Quid enim aliud est conditorem nostrum in nocte nobis carmina dare, nisi ex spe retributionis gaudium in mediâ afflictionis tentatione concedere ? *Carmen in nocte* (inquit S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 12) *est lætitia in tribulatione : quia etsi pressuris temporalitatis affligimur, spe jam tamen de æternitate gaudemus.* *Carmina Paulus in nocte prædicabat dicens, Rom. 12, 12 :* Spe gaudentes, in tribulatione patientes. *Carmen in nocte David sumpserat qui dicebat, Psalm. 31, 7 :* Tu mihi refugium à pressurâ quæ circumdedit me : exultatio mea, (erue) redime me à circumdantibus me ; (*Vulgata :* Tu es refugium meum à tribulatione.) *Ecce noctem pressuram nominat ; et tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem nox erat in circumdatione pressuræ, sed intus carmina resonabant de consolatione lætitiæ.* Hæc lætitiæ carmina resonent in cordibus nostris cum tentamur, et similes illis erimus, de quibus scriptum est, 1 Macch. 3, 2 : *Et præliabantur prælium Israel cum lætitiâ.* Lætitia autem impatientiam et tristitiam depellet, ardorem in pugna adjiciet, hostes percellat, et effringet. Sic tandem ad tantam felicitatem assurgemus, ut ex lætitiâ hujus temporis verà, quæ tota in Dei obsequio collocata est, ad æternam lætitiâ transeamus, et ut in futuro sæculo gaudiis et pace perfruendo et in hoc passiones sustinendo lætemur.

41. QUI DOCET NOS SUPER JUMENTA TERRÆ (1), ET SUPER VOLUCRES COELI ERUDIT NOS. Alio argumento de-

(1) Deus largitur hominibus mentem, quam brutis negavit. Qui verò nos eo munere utimur ? Cum nos adversa et calamitates premunt, num ad Deum confugimus, unicum morientium solatium, à quo uno liberari valemus ? Clamamus quidem, sed veluti bruta intellectu carentia ; querimur, impatienter ferimus, vexamur, sed frustra ; neque enim rationem inimus tutam ut hæc mala vitemus : *Clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum ;* oppressi audaciâ et superbâ impiorum, vel gementes sub pondere malorum, *propter superbiam malorum frustra clamabunt.*

(Calmet.)

Origenes : Διδάσκων ἡμᾶς ὑπὲρ τὰ κτήνη τῆς γῆς, qui nos docet supra quàm bestias terræ. Nimirum ut omis a sit per compendium scribendi littera N post O. Dedit nobis Deus animum scientiarum artiumque omnium capacem, eoque nos animantibus cæteris plurimum prætulit. (Grotius.)

SUPER JUMENTA TERRÆ, vel præ bestiis, etc. מַלְפֵי, pro מַלְפֵי נ. per syncopen, eliso N.

monstrat valdè absurdum esse, hominem in rerum discrimine ad Deum non confugere, à quo tam singulare accipit beneficium, ut ipse unus inter cætera animalia mente et ratione polleret; quam ipse præter-

ET SUPER VOLUCRES. Quæ præcipuè sagaces habentur et loquelam etiam hominis imitantur.

ERUDIT NOS : Heb. : *Sapientes reddit*. Est in animalibus analogum quid intellectui, unde et sapientia illis tribuitur, Prov. 30, 24. Inest iis solertia ad ea quærenda quæ prosunt, et quæ obsunt fugienda. Quin et ex bestiis multa discere possumus. Vide Prov. 6, 6. Eas tamen homo superat scientiâ et sapientiâ, præcipuè illâ theologicâ, divinitus manifestatâ. (Synopsis.)

Qui docet nos præ bestiis terræ, præ avibus cælorum nos sapientes reddit. qui efficit ut doctrinâ, mente et sapientiâ bestiis et avibus præcellamus. Hæc tanta beneficia quum oppressi non considerent, et in memoriam non revocent, ingratitude Dei summam in se clementiam obliterantes, quid miraris, si eos Deus libidini ac tyrannidi potentum permittit? Quia, si Deum, ut par est, agnoscerent, subveniret illis utique Deus, nec eos opprimi sineret. Non est ergo, quod hoc nobis objicias, Jobe, quasi eâ in re injustus sit Deus. Vides sanè hoc ejus injustitiæ non esse adscribendum, sed hominum ingratitude. Alii hosce tres versiculos ita intelligunt, ut, quia hominis probitatem nihil Deo conferre, nec improbitatem nocere dixerat, nunc causam subjungat cur ergo Deus peccata hominum puniat, quum ea ipsi nihil noceant. Ratio autem est, quia miseretur suarum creaturarum, diutius ferre non potest tenues à potentibus opprimi, idè clamorem audit tenuium afflictorum, et oppressores ipsos punit, quorum nullus Dei beneficia agnoscens dicit apud se : *Ubi est Deus, conditor meus*, qui ut me, sic eos, quos opprimo, condidit, ut supra, 31, 15, Jobus dixerat de servo, *qui fecit me, fecit et illum*, et eadem conditione creatus est uterque nostrum homo. Utraque interpretatio locum habere potest. Nam neutri exaudiuntur, quia non ex animo ad Deum redeunt, ejus beneficia agnoscentes. Sed videtur potiùs dilutio esse objectionis à Jobo factæ, de oppressis qui non exaudiuntur, quod eorum ingratitude et socordix, non injustitiæ Dei, tribuendum fuerit. (Rosenmuller.)

Qui nous rend plus éclairés que les animaux de la terre, et plus sages que les oiseaux du ciel. Il veut dire que la raison que Dieu a accordée aux hommes devrait apprendre aux puissants à user bien de leur pouvoir, et aux faibles qui sont opprimés à recourir à Dieu comme à leur protecteur et à leur juge. Les bêtes destituées de raison se conduisent par la force, et les faibles n'ont que leurs cris pour leur défense. Mais il n'en doit pas être ainsi des hommes. La force n'est pas leur règle, et les murmures ne sont pas leur défense, ni le remède à leurs maux.

Il est très-important d'observer ici deux choses : la première, qu'Eliu ne connaît d'autre délivrance que celle des maux temporels, ni d'autre raison de recourir à Dieu que pour les éviter.

La deuxième, qu'il ne connaît aussi d'autre sagesse que celle de la raison; qu'il la regarde comme la source de la prière et de la foi, et qu'elle suffit, selon lui, pour rendre les hommes justes, soit qu'ils soient riches et en autorité, ou qu'ils soient dans l'indigence ou même dans l'oppression. Ainsi les vertus les plus difficiles, telles que la modération dans une place éminente, ou la patience dans les afflictions, et celles qui sont visiblement surnaturelles, comme la prière et la foi, naissent toutes de la nature, ou tout au plus de l'instruction. Ces deux erreurs capitales d'Eliu sont le vrai caractère du Juif incrédule. On peut en voir des preuves partout, mais l'on n'y est pas attentif, et souvent les interprètes, en donnant à Eliu des sentiments qu'il n'a pas, obscurcissent extrêmement le ministère dont il est chargé, et, par contre-coup, celui de Job dont il est très différent. (Duguet.)

ea multis modis imbuit, et ad veram doctrinam informat. Unde S. Paulus ad Romanos scribens ostendit homines etiam gentiles non posse excusari per ignorantiam, si non servent præcepta moralia, cum ab ipsâ naturâ lumen in corde impressum habeant, quo Deum et illa cognoscant. Quod ut clariùs intelligamus, inprimis statuendum est in hominibus lumen esse quoddam clarissimum, in cujus possessione mens lætitiâ inexplicabili perfruitur. Hoc animadvertit Cassiodorus, lib. de Animâ, aitque lumen aliquod substantiale animas habere, quod in Evangelio dicatur lumen illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, Joan. 1, 9 : *et in cogitatione*, inquit, *positi, nescio quid tenue, volubile, clarum nobis inesse sentimus, quod respicit sine sole, quod videt sine extraneo lumine*. Id meo quidem judicio vates Regius lumen vultus Dei nominavit, Psal. 4, 7, Ecclesiastici auctor, cap. 24, 44, *antelucanum* illuminatum omnibus; magnus Apostolus *notum Dei* in omnibus manifestum dixit, Rom. 1, 19; quod Origenes vult esse notitiæ divinæ irradiationem; sanctus verò Hieronymus, et D. Augustinus illuminationem rationis; quæ divinitatis imago est impressa in animo, et insignita. Id quod hominis dignitatem mirum quantum commendat et supra omnes creaturas effert. Quæcumque enim in hoc orbe aspectabili à nobis videntur tantum exhibent vestigium aliquod divinæ illius sempiternæque mentis : unus homo ejus imago quædam et veluti expressa similitudo est. Siquidem in homine semetipsum impressit et expressit Deus velut in cerâ molli, nudâ tabellâ, pretioso numismate, signaculo similitudinis, de quo pulchrè Rupertus, lib. 2, in Genes. cap. 12 : *Tanquam cerâ*, inquit, *sigilli testatoris imagine signata, sic imagine Dei signatus est homo*. Hoc ipsum Tertullianus, lib. 5 in Marcionem, cap. 11, vocat *lumen personæ Dei*; ut sit Numinis quædam veluti irradiatio. Ad hæc, exposuit Deus et objecit hominum sensibus et mentibus tot et tanta opera sua, quæ in hoc mundo perfecit : ex quorum aspectu et contemplatione faciliè possent quasi manu deduci in effectoris eorum cognitionem, sicut ex pulchritudine opificii artificis præstantia cognoscitur.

Catharinus præterea hisce modis, quibus Deus se suaque manifestavit etiam ethnicis hominibus, addit alium modum manifestandi se per angelos, videlicet interiùs illuminando hominem, et applicando mentem ejus ad capessendam Dei cognitionem. Nuda quippe cognitio Dei ex creaturis tantum petita, ob infirmitatem humanæ mentis et præstigias ac fallacias dæmonum, faciliè potest vel contrariis argumentis in speciem probabilibus vel dæmonum fallaciis infirmari et labefactari, nisi Deus singulari quâpiam illuminatione præcipuè hominem juvet firmetque in sui cognitione. In quam sententiam S. Anselmus exponit illud Pauli, Rom. 1, 19 : *Deus enim illis manifestavit; id est: Non solum naturalis ratio ad id profuit illis, sed Deus etiam quotidie adjuvit, ne sola natura sufficere videretur. Judæis porrò manifestavit multa Deus non modò supra sensus, verum etiam supra humani intellectus facultatem; de quo præterea meritiò gloriantes et exultantes cantabant*, Psalm.

75, 2 : Notus in Judæa Deus, etc., notitiâ scilicet non solum generali, qualis fuit in gentibus, præsertim philosophis, è sensu creationis et naturæ operibus haustâ, verum etiam speciali, per gratiam, Scripturas aliasque revelationes propheticas comparatâ; cuius finis est Dei cultus, fides, religio, amor, metus. Unde præter illa quæ philosophus de Deo novit, id est, esse conditorem, moderatorem, motorem primum, primam causam, finem rerum omnium, actum purum, incorporeum, seipsum et in seipso cuncta intelligentem, alia multa jam Christianus cognoscit, quæ Dei naturam maximè explicant; ut, Deum esse unum et trinum, omnipotentem, adeò ut ex nihilo cuncta produxerit tali tempore, non priùs vel posteriùs, et nunc omnia regat, conservet, portet verbo virtutis suæ, etc., quæ seipsis verissima solâ fide et auctoritate dicentis demonstrata sunt atque stabilita.

Multipliciter itaque erudit nos Deus, ac primò quidem per gratiæ inspirationem sicut pater filium; juxta illud, Deut. 8, 5 : *Sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus erudit te, ut custodias mandata ejus.* Unde apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut *abnegantes impietatem et secularia desideria, sobriè, piè et justè vivamus*, Tit. 2, 11. Secundò, erudit nos per Scripturæ consolationem sicut magister discipulum. Per Scripturas enim nos erudit quid credendum, quid sciendum, quid fugiendum, quid sequendum, juxta illud, 2 Tim. 3, 16 : *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, etc.* Tertiò, nos erudit per creaturarum contemplationem, sicut artifex erudit discipulum per imagines et opera suæ artis. Sic contemplando opera Dei erudimur de Dei providentiâ, bonitate et benignitate. Quartò, erudit nos per disciplinæ flagellationem, sicut dominus servum, quando ipsum rebellem reperit, flagellis erudit, juxta illud, Isaïæ 8, 11 : *In forti manu erudit me, ne irem in viam populi hujus.* Quintò, denique cæteris eminentiori quodam modo erudit eos, qui per Dei gratiam ad eam mentis puritatem evecti sunt, ut continuâ Dei unione perfruantur juxta supremam illam, cujus capaces sunt mortales, divini amoris influentiam : hi enim propriissimè à Deo erudiuntur, et (ut divini Dionysii verbis utar) *ab ipsâmet divinitate sacris mysticis initiantur, dum ad Deum per dilectionem surriguntur, nec non in eo summâ puritate summâque constantiâ stabiliuntur, utque supernaturalibus divinorum operum rationibus ab ipsomet divino principatu θεοδιδακτοὶς μυσταγωγίαις erudiuntur.* Tales sunt verè mystici theologi : de quibus vide nostram Isagogen ad mysticam theologiam S. Dionysii Areopagite, tomo secundo.

Illa igitur tam excellens et multiplex eruditio, quæ Deus super jumenta terræ et super cœli volucres hominem informat, deberet illum in malis jacentem, ad memoriam ejus à quo tot habet bona, excitare, et ad ejus ex animo auxilium petendum, in eoque omnem salutis suæ spem collocandum, præcipiente præsertim ipso, ut ejus verbis ait David, Psal. 49, 15 : *Invoca me in die tribulationis, et eruam te.* Oportet ergo, ut nos vin-

dicet à malis, ipsum ex animo invocare. Cum autem multi à potentibus oppressi id non faciant, sed aliis viis suam salutem investigent, mirum esse non debet, quòd eis nullum subsidium præstet. Quapropter subjungitur :

VERS. 12. — IBI CLAMABUNT (1), ET NON EXAUDIET,

(1) Tunc clamabunt, ii scilicet quos superbi et mali premunt, et malè tractant.

NON EXAUDIET, malis non eripiet.

PROPTER SUPERBIAM MALORUM. In Hebr. est : *A facie superbiæ malorum, à potentioribus oppressi.* (Menochius.)

Ibi, id est, in suis afflictionibus et miseriis, clamabunt, ejulabunt, et lamentabuntur apud homines, propter superbiam malorum, tyrannorum; tamen non exaudiet illos Deus, quia nempe non attollunt mentem et cor ad Deum, sola terrena solatiola et auxilia quærentes. (Tirinus.)

Ibi, i. e., tunc, quum scilicet opprimuntur. *Ibi pro tunc*, Psal. 14, 5, Cohel. 3, 17, Soph. 1, 14, Terent. Eunuch. : *Ibi homo cepit me obscrare*, etc. Homer. Iliad. ε. ἔβ' ἄλλοι μὲν πάρες. *Tum reliqui omnes*, etc. Vel, *ibi*, i. e., in eo loco in quo vexantur et affliguntur. *Ibi*, in calamitatibus positi.

CLAMABUNT, vel, clamant.

ET NON (vel nemo) exaudiet, vel exaudit, eos, sub Deus.

PROPTER SUPERBIAM (elationem, malorum, scil. hominum, בְּפִי גִבּוֹרֵי רָעִים). Hæc variè referunt, 1° ad verba proximè præcedentia, non exaudit, vel non respondit, Deus, quia qui clamant mali et superbi sunt; quia non poenitent verè de malis suis; 2° ad verba priora. Verba in Hebræo trajecta sunt : Ordo talis esse debet : *Clamant propter superbiam malorum* (i. e., vehementiâ afflictionum, q. d. : Non ex amore clamant, sed malis adacti), et, vel sed, non exaudit. Clamabunt præ fastu improborum à quibus opprimuntur; nec exaudiuntur, quòd scil. non redeant ex animo et fide ad Deum. *Clamant* quidem *qui vim patiuntur*, sed non ad Deum, idèo *in vanum clamant. Tum clamant, quum improborum hominum insolentiâ premuntur, et Deus non exaudit; igitur tum de malorum superbiâ quiritantes non exaudit.* Alii ad oppressores referunt : Ut clamantes pauperes non audierunt; ita et ipsi vicissim clamabunt præ fastu aliorum malorum illos opprimentium, nec exaudientur, justo Dei judicio, lege rationis. (Synopsis.)

Ils crieront alors, et il ne les exaucera point, à cause de l'orgueil des méchants. C'est une confirmation de ce qu'il venait de dire, que les personnes qui ne crient point dans la disposition qu'il a marquée, ne doivent point espérer d'être exaucées. Mais il y a une assez grande difficulté sur ces dernières paroles, à cause de l'orgueil des méchants, que les uns rapportent à ces premiers mots : *Ils crieront alors*, comme s'il disait : *Ils crieront à cause de l'orgueil des méchants* qui les oppriment; et les autres à ce qui précède immédiatement : c'est-à-dire que *Dieu ne les exaucera point, à cause de l'orgueil des méchants* : ce qui est la même chose que s'il disait, à cause de l'orgueil de ceux mêmes qui crient, et qui sont par conséquent méchants; ou, selon l'Hébreu, que Dieu ne les exaucera point pour les délivrer de l'orgueil des méchants, qui les font souffrir. *Non exaudiet à facie superbiæ malorum.*

Saint Grégoire, pape, traduit ces mots comme nous : *Dieu ne les exaucera point à cause de l'orgueil des méchants.* Mais il y donne un sens qui devrait faire trembler ceux qui oppriment les faibles avec une entière liberté. « Les personnes opprimées, dit ce saint pape, peuvent souvent mériter par elles-mêmes d'être exaucées. Mais Dieu diffère d'exaucer leurs cris, à cause de l'orgueil des puissants qui les oppriment. « Car Dieu, qui est juste, permet que les siens soient opprimés pour un temps, et que la malice de ceux

PROPTER SUPERBIAM MALORUM. In tyrannicâ, inquit, vexatione egentes inermesque oppressi vociferabuntur propter superbiam aggressorum, et tamen Deus non exaudiet, hoc est, non continuò oppressos liberabit, aut oppressores coercebit : quia nimirum ad Deum non clamant, sed vel lamentantur de suâ fortunâ, quærendo auxilium à cognatis, autamicis, aut potentibus hominibus : vel si Deum invocant, non ejus gratiam et benevolentiam imprimis quærent, sed à malis tantum liberari cupiunt ; itaque non tam honestatis quàm utilitatis titulo Deum sibi adesse optant. Quamobrem non est mirum si Deus istiusmodi clamores non curet, ut illis ad auxilium ferendum moveatur. De iis enim dicit David, Psal. 17, 42 : *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum ; nec exaudivit eos.* Et ipse Deus per Jeremiam, Jerem. 11, 11 : *Clamabunt ad me, et non exaudiam eos,* etc. In hac igitur infidelitate suâ et cæcitate homines isti providentiam Dei considerare nolentes, cum clamaverint de tribulationibus, quas ex oppressione tyrannorum sustinent, non merebuntur exaudiri à Domino ; quia videlicet non in humilitate se subdunt divinæ providentiæ, neque in fide supplices ad eam confugiunt ; sed in superbiâ suâ Deum contemnunt, ejusque providentiam negant et blasphemant. Frequenter autem accidit, ut istiusmodi divini Numinis contemptores, qui postquam prophetarum voces ita respuerunt, ut penitus absurdum viderentur, tandem et ipsi necessitate compulsi clament ad Dominum, qui eos non exaudiat. Justissima sanè punitio, ut Deum non audientes à Deo non audiantur. Sic impius Esaù, qui non vacando in tabernaculis doctrinæ studebat, sed vagando in agris venationi insudabat, negligens doctrinæ auditor, postquam salubres præceptiones contempserat, ne quidem clamans et ejulans à Deo exauditus fuit : *Non enim,* inquit Apostolus, *invenit pœnitentiæ locum, quamvis cum lacrymis inquisisset eam,* Heb. 12, 17. Similiter Antiochus rex, cum sæpius à Deo de suâ superbiâ admonitus, non audiret, *et nullo modo à suâ malitiâ cessaret* 1, Macch. 9, 6, hanc quoque justam pœnam meruit impius surdaster, ut in extremis angustiis magnis Deum clamoribus deprecatus minimè audiretur, juxta id quod de ipso scribitur, ibid. v. 13 : *Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.*

VERS. 13. — NON ERGO FRUSTRÀ AUDIET DEUS, ET OMNIPOTENS CAUSAS SINGULORUM INTUEBITUR (1). Non ita-

« qui usent de violence à leur égard, s'augmente ce pendant et vienne à son comble, afin que ce qui sert de purification à la vie des uns, soit la consommation de l'iniquité des autres. Lors donc, ajoute ce saint, qu'il est dit qu'ils ne seront point exaucés à cause de l'orgueil des méchants, c'est de même que s'il disait : L'orgueil de ceux qui oppriment, empêche que la voix de ceux qui sont opprimés ne soit exaucée ; et les justes ne sont point délivrés visiblement, parce que les injustes ne méritent pas d'être sauvés d'une manière visible. » *Reatus opprimentium audiri vocis prohibet oppressorum. Nec eripiuntur visibiliter justis, quia salvari invisibiliter non merentur injusti.*

(Sacy.)

(1) Ne credas, Deum surdas præbere aures, cum

que Deus quoslibet indifferenter exaudiet quomodocumque clamantes, sed illos tantum qui propter humilitatem et fidem suam, ex quâ procedit eorum oratio, merentur exaudiri. Rationem adhuc magis aperit et amplificat, et docet, non sine causâ Deum quorundam preces non admittere, sed potius illos hiantes relinquere et miserabiliter clamantes ; quia videlicet in illis nulla invenit merita, quæ ipsius misericordiam sollicitent et flectant. Et licet alii aliter sentiant, quia hic auctores variè dissentiant, ego tamen cum Sanctio consequenter superiora hæc ad miseros et oppressos pertinere arbitror ; qualis tunc erat Jobus, qui cum clamaret urgentibus malis, clausas tamen videbatur Dei aures habere aut inexorabilem animum, quia, ut cogitabat Eliu, frustra clamabat, qui cum Deo sibi nullam inierat gratiam, beneficiorum memor atque laudator, sed potius oratione blasphemâ atque impiâ illius animum procul avertisset. Ait igitur Eliu Deum singulorum causas diligenter expendere, neque ignorare quid quisque faciat cogitave ; quare si hunc audit benignèque complectitur, illum verò deserit, et in suo squalore tabescere permittit, non esse sine causâ : illum enim pium et humilem esse novit, hunc verò impium, superbum et totius humanitatis expertem. Quare licet aliquando serò, quia patienter expectat, ut meliorem amplectatur vivendi formam ; punit tamen aliquando, et à suâ misericordiâ prorsus excludit. Ita Sanctius noster. Quæ videtur satis ad tex-

illos non liberat ; audit ille clamantes ; sed illos sibi ipsis relinquit, quòd ad sese, uti par erat, non confugerint. Novit probè distinguere merita singulorum : cujus scientiæ illud etiam apertum est argumentum, quod non omnes indiscriminatim exaudiat. Hebræus : *Certe Dominus non audit mendacium, hypocrisim, vanitatem ; et Omnipotens non respiciet,* non audit eos qui sese in veritate non invocant, quorum cultus minus est purus, quorum manus crimine vacuæ non sunt. (Calmet.)

VERUM (*attamen, sanè, profectò, utique,* 78 est asseverantis particula, sicut Gen. 26, 9, et 29, 14, et 44, 28 ; 1), Sam. 25, 21 ; 1 Reg. 22, 32 ; Psal. 75, 13) *vanitatem* (vel *mendacium*, i. e., virum mendacii), *iniquitatem, peccatorem*, Heb. *peccatum*, abstractum pro concreto, non audit, seu *audiet, Deus ; verum Deus vanitatem istam precum non audit*, i. e. : Deus non solet exaudire preces vanas et non serias, quæ non fiunt ex animo, vel *vanitatem*, i. e., homines vanos, seu pietate vacuos, meton. adjuncti. Alii ad oppressores referunt, ut vanus sit eorum clamor. *Et utique in vanum erit,* nempe iste clamor, non *exaudiet Deus, temerarium non audit*, preces sine justâ causâ et fine. Alii mimesin esse putant eorum qui opprimuntur, cum se exaudiri non vident ; q. d. : Sanè vanitas est, i. e., temerè fiunt hic omnia ; non audit Deus afflictorum clamorem, non curat mortalia.

ET OMNIPOTENS CAUSAS SINGULORUM INTUEBITUR, et *Omnipotens* (vel *Omniisufficiens, Optimus, Maximus*) *non intuetur*, vel *intuebitur*, (vel *contemplatur, intueri dignabitur*) *eam*, nimirum *vanitatem* ; i. e., non aspiciet homines vanos gratiosè ; h. e., non opitulatur eis. Vel, *illud, hoc ipsum*, quòd scilicet opprimuntur, injuriam illis factam. Femin. loco neutrius. Non curat, velut connivet ad eorum oppressionem, quia ingrati sunt, et, quia Deus statim non liberat, de eo queruntur, quasi mortalia non curaret, aut injustè sineret homines affligi. Licet Deus, ut 78 *judex*, afflictis justitiam administrare velit ; et, ut Omnipotens, faciliè liberare possit, eos tamen negligit propter orantium culpam. (Synopsis.)

tum et mentem Eliu accommodata sententia. Alias onitio, quia variæ sunt, nec omninò solutæ, et ego longus esse nolo.

Hic solùm observa, negationem prioris hemistichii repetendam esse in posteriori, quod apud Hebræos usitatum est, in hunc sensum, q. d. : Non ergo Deus sine causâ à miserorum precibus aures, et non sine causâ ab illorum miseris oculis avertit (ab humanis scilicet membris phrasi Scripturæ usitatâ divinas potentias denominando). Tunc autem Deus similis est non audienti, quando is qui orat indignus est audiri; vel quòd humillitate, fiduciâ cæterisque ad bonam orationem requisitis careat; vel quòd adhuc peccator sit, qui necdùm cogitet de pœnitentiâ : tunc verò oculos avertit, cùm incommodis afficit, et iratus esse videtur; translatione ab hominibus petitiâ, qui nolunt eum intueri erga quem gravi animo sunt. Sic è contra *respicere* dicitur Deus, cùm favet, et malis medetur. Quâ etiam phrasi auctores profani utuntur : *Nam nisi quis nos Deus respexerit*, scribit Attico Tullius, id est, subsidio fuerit. Avertitur porrò à nobis in hac vitâ Deus, ut magis nos alliciat : quemadmodùm etiam insanus amator, cùm quem amat despiciens derelinquit, haudquaquàm ipsum ex animo ejiciens, sed eum converti volens. Unde sequitur :

VERS. 14. — ETIAM CUM DIXERIS : NON CONSIDERAT : JUDICARE CORAM ILLO, ET EXPECTA EUM (1). Sibi persuaserat Eliu Johum de providentiâ Dei non rectè opinari : quocirca monet illum non ex iis quæ oculis carnis patent censeat, sed mentem altiùs attollat, sciatque Deum omnia pervidere, et tyrannorum insolentiam et inopum anxietatem intueri; non tamen confestim innocios eripere, noxios plectere; neque verò frustra videre, sive audire, cùm tempora discreverit, sinens ut *qui in sordibus est sordescat adhuc, et qui justus est justificetur adhuc*; eâ nempe ratione graves peccatores ad necem, insontes ad palmam festinare. Quòd si igitur à miseris suis liberari velit, à verbis blasphemis absteineat : qualia sunt illa, *Deus nostra non considerat*; sed potiùs, inquit, *judicare coram illo*; id est, interprete Psalmistâ : *Revela Domino viam tuam*, Psal. 36, 5 : introspece in teipsum, in mentem, in voluntatem, in affectiones tuas, in flexus et mæandros cordis, et sublato velamento arcana pectoris tui expande; vel, ut Hebræi legunt : *Revolve super Dominum indigentiam tuam*, et in eum conjice, et *spera in eo*, non in re aliâ ullâ; et *ipse faciet*, id est, spem tuam ad lætum exitum finemque perducet. Si quæ te premit, inquit, difficultas in vitâ; si quod onus incumbit, quod ferre nequeas, Deum adiutorum opitulatorem : pondus illud tuum cumulumque molestiarum in eum devolve : cum illo jugum excipe, cujus onus ille valentior totum feret : adjuge te illi per conscientiam

(1) Eodem ipso tempore, quo perfrictâ fronte audes asserere Deum nostra non curare, nec justum ab impio distinguere, te ipsum experire; te ipsum coram illo absque dolo judica, atque ex illius clementiâ omnia sperato. Exhibe te dignum illius miseratione, illumque propitium nancisceris. (Calmet.)

puritatem et similitudinem morum divinorum, et viam tuam atque vitam in eum solve, sive, ut loquitur sanctus Petrus 1, 5, 7, *projice in eum sollicitudinem tuam* et beatæ vitæ curam. Quid verò inde consequetur? Regius vates ita pergit exponere : *Spera in eo, et ipse faciet*. Si piis votis et obsecrationibus illi omnia tua commendes, *ipse faciet*; fidelissimè tibi aderit, successum rerum dabit expectatione omni tuâ feliciorum : tu tantummodò *expecta eum*, et, ut idem David alio loco monet, *viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum*. Ad quem locum S. Augustinus eleganter quærit, et respondet quæsito : *Sed quando istud erit? Arduum est mortali, tardum est amanti. Sed audi non fallacem vocem dicentis : Sustine Dominum, tolera ustionem renum viriliter et ustionem cordis fortiter : non tibi negatum putes, quod nondùm accipis*, etc. Expressiùs in eundem locum S. Hieronymus sic commentatur : *Expecta primum, ut contra certamina mundi à Deo conforteris : expecta deinceps, ut victor ab eodem Domino coroneris*. Quid trepidas, quid diffidis pavidissime mortalium? Ut enim Deus votorum nos compotes faciat, curas nostras spe et patientiâ in eum conjicere oportet. Quisquis huic consilio præbebit, ex horribili, quo se frustra passim omnes fatigant, labyrintho emerget; quia ubi negotia nostra Deus regenda suscepit, nunquàm deerit felix successus.

15. — NUNC ENIM NON INFERT FUREM SUUM (1), NEC ULCISCITUR SCELUS VALDÈ. Non dicit Deum in hac vitâ

(1) Justitiæ suæ pharetram in hac vitâ penitus non excutit, sed peccatores in alterâ vitâ severissimè puniendos expectat. Si Deus te cecidit, plagæ medicinam non respuunt. Revertere ad Deum, ejusque clementiæ benignitatem experieris. Hebræus ad litteram : *Et nunc furor ejus non punit, et non cognoscit in crimine valdè*. (Calmet.)

Hunc versum optimè explicavit Jarchi : *Scias mala quæ tibi incumbunt, non esse pœnam ex irâ ejus tibi infligam; nequaquàm illa respondet multitudinî peccatorum tuorum; neque novit multitudinem, scil. peccatorum, ita sese gerit Creator, ac si illa ignoraret*. Quòd te iratus punivit, penè nihil est; exigua est ejus ira, quâ te afflixit, si ratio habeatur peccatorum tuorum, quibus longè graviora cras commeritis. Lenius te punivit, quasi non nòset multitudinem tuorum peccatorum. *נִחַם* nihilum cum præterito aut futuro non jungitur, idè ante *כִּדַּבַּר* hic subaudiendum *וְשָׂא*, nihil est, quod visitavit, animadvertit, punivit, ira ejus. Nominî *וְשָׂא* Hebræi notionem multitudinis tribuunt, à verbo *וְשָׂא* multiplicari, Malach. 3 20, Jerem. 50, 41, quasi idem significet quod *וְשָׂא*, dimanavit, Levit. 13, 5. Verùm illis duobus locis potiùs lasciviendi, turgescendi notio apta, coll. Arab. *gloriatu est, superbivit*. Nostrum *וְשָׂא* autem videtur vox magis Aramæa quàm Hebræa esse, nam *וְשָׂא* in versionibus Chaldaicis sæpè pro talibus verbis Hebraicis positum est, quæ *crecere, augescere, multiplicare* designant. Vid. Buxtorfi Lexic. Chald. Talmud., p. 1708. Scribitur *וְשָׂא* cum patach, pro *וְשָׂא* cum camez, ut et alia nomina à verbis media quoque sentibus, veluti *צָר*, angustus, *חָבֵט*, laqueus, *חֲמִיץ*, hamus, *מָלֵךְ*, malum. Verbum *וְשָׂא* h. l. cum *ב* constructum, ut 1 Sam. 22, 15, Jerem. 38, 24, Genes. 19, 33, 55. Sunt qui, coll. Arab., nostra verba vertant : *Non agnoscit, curat, arrogantiam, seu superbiam valdè*. Alexandrinus et Hieronymus pro *וְשָׂא* videntur *וְשָׂא* legisse. Hic enim hunc versum sic vertit : *Nunc enim non infert furem suum, nec ulciscitur scelus valdè*. Ille verò : *Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπισκεπτόμενος ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐργαζόμενος τι σφοδρὰ*. (Rosenmuller.)

non inferre pœnam, sed non inferre furorem, seu acerbissimam pœnam; neque dicit absolutè non ulcisci, sed non ulcisci valdè: ut severior ultio in futuram vitam reservetur. Quod fortasse significare voluit divus Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 17, dùm ait *inconversis mentibus æterni jam iudicii sententiam propinari*. Nam verbum propinandi significat poculum porrigere, non ut exhauriatur, sed ut prægustetur. Quasi diceret: Mali in hæc vitâ solùm prælibant divinæ iræ calicem, ut eum totum usque ad fœces exhauriant in futurâ. Supplicia enim quibus peccatores in hæc vitâ plectuntur, si vel gravitate vel diuturnitate comparentur cum suppliciis quæ post hanc vitam peccatores manent, levissima profectò sunt, et tanquàm nihili: ira quoque quam in peccatores Deus in hæc vitâ exerit, parva est, et mollis admodùm ac levis, præ illâ quæ erit futura post hanc vitam contra peccatores.

Hoc ipsum discipulos suos docere voluit Dominus cùm dixit eis, Lucæ 12, 4: *Dico vobis, amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, et post hæc non habent amplius quid faciant: ostendam autem vobis quem timeatis: Timeate eum qui, postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc timeate*. Atque ad hanc rem meliùs animo et intelligentiâ concipiendam gradus veluti quosdam ponit, quibus liceat mentem attollere ad formidanda iudicia divinitatis pervidenda et ponderosam illius manum metuendam. *Ne terreamini*, inquit, *ab his qui occidunt corpus*. Quid igitur? Neminem moveat tyrannorum immanium furor, qui expromunt omne genus crudelitatis ad miserorum hominum vitam excruciamdam. Nonne videmus quosdam generosos et animi constantiâ præditos, cùm equulei, fides, scorpiones, cùm ardentes laminæ, cùm diræ belluæ, rotæ, cruces, cùm unci ferrei lampadesque cum tunicâ molestâ proponerentur, homines se professos expalluisse metu, atque in sævo illo apparatu animo cohorruisse? Sed *ne terreamini*, inquit Christus, *ab his qui occidunt corpus*. Nam ille furor immanium dynastarum hujus vitæ finibus circumscribitur; et possunt quidem exquisito supplicio corpus animâ spoliare, sed animam ipsam post migrationem ab hæc luce attingere non possunt. Ille, ille verè formidandus est, qui non modò corpus, sed animam quoque ipsam perdere in gehennam potest. Non vult Christus ita naturam nos exuere omnem, ut eorum quæ in vitâ formidabilia sunt, nullo sensu commoveamur, sed docere quæ dura et aspera in hoc vitæ cursu eveniunt nihili faciendâ videri, præ illis quæ post mortem sceleratis mentibus à Deo inferuntur; quæ quanta sint, nullius hominis cogitatio consequi potest. Non igitur homines, sed unum illum esse metuendum, qui corpus hominum eùm arbitrio suo laceraverit, potest quoque animam ipsam inexplicabilibus tormentis pœnisque afficere. Hos igitur poni gradus à magistro humani generis Christo aiebam, ut timorem concipiamus; ut cùm illius sanctissimo effato constet, quæ formidamus in hæc vitâ nihil esse, comparata cum illis quæ post hoc vitæ curriculum eveniunt; justissimas illius leges violare timeamus, et iracundiam provo-

care, qui in omnem partem immaniter cruciatus in gehennâ perdere potest. Tu rotam atque ignem brevi periturum nec tangentem animam exhorreas, non reformides æternam mortem, et Cocytum luctu et lamentis in horribilem modum redundantem!

Hoc idem pii vates singulari verborum gravitate more suo expresserunt, hominesque monuerunt, ævi hujus omnes calamitates à Deo illatas picta esse infortunia, post hanc vitam mera supplicia; in hoc seculo impiorum hominum pœnarum esse misericordiam, in altero justitiam. Itaque hujus temporis acerbitates quamlibet sævæ, et omni genere cruciatuum horribiles, quas Numen ad vindicandum scelus adhibet, in divinis Litteris *stillæ* dicuntur. Habet enim formidandus ille mundi Judex in manu suâ calicem furoris, à quo stillat in hæc vitâ, guttatimque spargit, in sequente totam effundit. Ita Josias in libro Paralipomenon, 2, 34, 21: *Magnus*, inquit, *furor Domini stillavit super nos*, eò quòd non custodierint patres nostri verba Domini. Et Daniel pari modo cap. 9, 11: *Stillavit*, inquit, *super nos maledictio, et detestatio quæ scripta est in libro Moysi*. Acerbissimas illas intelligit execrationes et horribiles clades, quas legis promulgator Moyses iis imprecatur, qui divinum jus violaverunt: quarum solùm auditione cùm tinniant aures, et animi intelligentium toti exhorrescant, eas tamen Dei afflatu Daniel stillas vocat. Quid igitur tum erit futurum, cùm potentissimus mundi arbiter non stillabit, sed diluvium iræ suæ in capita scelcrata effundet? Quam effusionem incredibiliter obstupefactus mirabatur Nahum, cap. 1, 6: *Indignatio*, inquit, *ejus effusa est ut ignis*; non ut ille Pentapolitanus, quo Sodoma et vicinæ urbes hauste sunt, verùm omni cogitatione acerbior. Unde addit: *Et petrae dissolutæ sunt ab eo*. Ubi dictio Hebræa *ʔʔ tsur* non petram quamlibet significat, sed fortissimam et robustissimam cautem, silicem durissimam; quæ tamen iracundiæ divinæ ardore tabescunt et solvuntur; ut intelligamus vindicem Deum incredibili modo sæviturum. His autem an gravius quidquam dici potest? Aut si nihil obduratos hæc homines movent, ad iudicia Numinis iramque metuendam quæ deinceps graviora excogitabuntur? Sapienter divus Hieronymus in cap. 1 Nahum prophetae verba sic expendit: *Si stilla indignationis ejus consumit principatus, quid fieret, si tota in nos Dei ira funderetur? Præstat Jesus ut auferatur à nobis cor lapideum*. O vôtum illius hominis sanctimoniam dignum! Quis mihi det ut altâ è speculâ exclamem, sic ut omnes mortales exaudiant: Timeate Dominum omnes, non sancti modò, sed multò magis scelere cooperti, à dæmonio illusi, vecordes, ingrati: exhorrescite divina iudicia, rubensque fulmen, et vibrantem jam manum, in funestum exitium armatam: ne thesauros iracundiæ Dei contemnite, ne commovete stillantem calicem, priusquam perditos Oceanus furoris obruat, et exundet ignis: ne augustam Numinis voluntatem inanissimis mundi ludibriis, avaritiæ, libidini posthabete: verùm pio timore abjecti et reverentes, Domino gloriæ et majestatis meritum cultum honoremque deferte. Sed

quid ago? cur obtrudo verba mea, cum liceat ore sacro divinæ Sapientiæ loqui, Lucæ 12, 5: *Timete eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ita dico vobis, hunc time.*

VERS. 16. — ERGO JOB FRUSTRA APERIT OS SUUM (1), ET ABSQUE SCIENTIA VERBA MULTIPLICAT (2). Ex jam dictis concludit Eliu et infert verba Jobi fuisse nihil aliud quàm vacuos et sine mente sonos: in quibus nihil esset, quod scientiam oleret aut sanam mentem.

(1) Frustra et temerè asserit Deum non affici peccato vel iniquitate hominum, neque curâ illorum tangi argumentis enim lemonstravi, crimen plurimum semper auctori suo nocere, et justitiam bono cultoris sui servire; si tu, ô Job, Dei clementiam expertus non es, illud in causâ est, quòd, uti par erat, illum non quæsiveris. Ille si te iratus cæcidit, animadversionem criminibus provocasti. (Calmet.)

(2) Coacervat: id enim sæpè significat צבב. (Grotius.)

CAPUT XXXVI.

1. Addens quoque Eliu, hæc locutus est:
2. Sustine me paululum, et indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
3. Repetam scientiam meam à principio, et operatorem meum probabo justum.
4. Verè enim absque mendacio sermones mei, et perfecta scientia probabitur tibi.
5. Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens.
6. Sed non salvat impios, et iudicium pauperibus tribuit.
7. Non auferet à justo oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illi eriguntur.
8. Et si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis:
9. Indicabit eis opera eorum, et scelera eorum, quia violenti fuerunt.
10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat; et loquetur, ut revertantur ab iniquitate.
11. Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria;
12. Si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitiâ.
13. Simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum vincti fuerint.
14. Morietur in tempestate anima eorum, et vita eorum inter effeminatos.
15. Eripiet de angustia suâ pauperem, et revelabit in tribulatione aurem ejus.

dicitur autem os suum aperuisse frustra, aut quia nihil dixit, quod viri probent prudentes et pii; aut quia, dum petit à tot rerum et corporis incommodis liberari, assequatur nihil; quia linguâ petulantî atque impiâ divinam in se inflammavit iram, neque illam oratione supplice et morum mutatione placare studet. Imputavit autem Eliu Jobo superbiam, blasphemiam, divinæ providentiæ reprehensionem. Quod si verum foret, profectò verba quibus ea temeraria asserta protulisset, et vana, et stulta et impia censi deberent. At error in Eliu interpretamentis inest, que correctione indigent. Recta quidem multa enuntiavit Eliu, sed non rectè; vera quoque multa, sed falsò afficta Jobo; multa etiam sincerè, sed importunè protulit. Jobus quippe ex sapientiæ, pietatis, integritatis capitibus neque rectè, neque piè, neque justè accusari, redargui vel sperni potuit. Ita Pineda, Sanctius, et alii.

CHAPITRE XXXVI.

1. Eliu continuant encore son discours, dit à Job:
2. Ecoutez-moi un peu, et je vous découvrirai ce que je pense; car j'ai encore à parler pour défendre la cause de Dieu.
3. Je reprendrai mon discours dès le commencement, et je prouverai invinciblement que mon créateur est juste.
4. Car il est certain qu'il n'y a point de mensonge dans mes discours; et vous serez vous-même convaincu qu'ils enferment une parfaite science.
5. Je dis donc d'abord que Dieu ne rejette point les puissants par crainte, ou par envie, étant puissant lui-même, et au-dessus de toutes les puissances.
6. Mais aussi il ne sauve point les impies, quelque grands qu'ils puissent être; et il fait justice aux pauvres, sans avoir égard à la grandeur, ni à la puissance de ceux qui les oppriment.
7. Ainsi il ne retirera point les yeux de dessus le juste de quelque condition qu'il soit: et les Rois qui sont justes, il les établit sur le trône pour toujours; et il les conserve dans leur élévation, tant qu'ils se conservent eux-mêmes dans sa crainte et dans sa justice.
8. Que si quelques-uns sont dans les chaînes, et resserrés par les liens de la pauvreté,
9. Dieu leur découvrirra leurs œuvres et leurs crimes, pour lesquels ils souffrent ces maux, et il leur fera voir que c'est parce qu'ils ont été violents.
10. Il leur ouvrira aussi l'oreille, pour les reprendre avec fruit; et il leur parlera, afin qu'ils reviennent de leur iniquité.
11. S'ils l'écoutent et s'ils observent ce qu'il leur dit, ils passeront tous leurs jours en joie, et leurs années en gloire.
12. Mais s'ils ne l'écoutent point, ils passeront par le tranchant de l'épée, et ils périront dans leur folie.
13. C'est ainsi que ceux qui sont dissimulés et doubles de cœur attirent sur eux la colère de Dieu. Et ces hypocrites ne crieront point vers lui, lorsqu'il les aura liés de chaînes et accablés de maux: ils ne s'efforceront point d'attirer sur eux sa miséricorde par une humble confession de leurs crimes; mais ils irriteront de plus en plus sa colère par leurs emportements et leurs murmures.
14. Ainsi leur âme mourra d'une mort précipitée, et leur vie aura le même sort que celle des effeminés et des exécrales qui meurent tout jeunes.
15. Mais si Dieu laisse ainsi périr le prince hypocrite dans les maux qu'il lui envoie, il tirera au contraire le pauvre simple et droit de cœur des maux qui l'accablent; et il lui ouvrira l'oreille au jour de l'affliction,

16. Igitur salvabit te de ore angusto latissimè, et non habente fundamentum subter se : requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.

17. Causa tua quasi impii judicata est, causam iudiciumque recipies.

18. Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas ; nec multitudo donorum inclinet te.

19. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.

20. Ne protrahas noctem, ut ascendat populi pro eis.

21. Cave ne declines ad iniquitatem ; hanc enim cœpisti sequi post miseriam.

22. Ecce, Deus excelsus in fortitudine suâ, et nullus ei similis in legislatoribus.

23. Quis poterit scrutari vias ejus ? aut quis potest ei dicere : Operatus es iniquitatem ?

24. Memento quòd ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unusquisque in-tuetur procul.

26. Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram ; numerus annorum ejus inæstimabilis :

27. Qui aufert stillas pluvix, et effundit imbres ad instar gurgitum :

28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cunctis desuper.

29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30. Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31. Per hæc enim judicat populos, et dat escas multis mortalibus.

32. In manibus abscondit lucem, et præcipit ei ut rursus adveniat.

vour le rendre docile à ses instructions, et pour lui faire entendre quelque parole de consolation.

16. Si donc, ô Job, vous êtes du nombre de ces pauvres affligés, et que Dieu voie dans votre cœur cette droiture et cette simplicité, après vous avoir sauvé de l'abîme étroit et sans fond des maux où vous êtes plongé, il vous mettra fort au large ; et vous vous reposerez à votre table, qui sera pleine de viandes très-délicieuses et très-succulentes.

17. Jusqu'à présent votre cause a été jugée comme celle d'un impie, et vous avez été traité comme tel : mais profitez de mes avis, confessez vos péchés, humiliez-vous sous la main de Dieu, implorez son secours, implorez sa miséricorde : par là vous gagnerez votre cause, et l'on vous rendra la justice que vous demandez ; l'on vous rétablira dans votre puissance et dans votre autorité. Mais prenez garde d'en abuser.

18. Que la colère donc ne vous surmonte point, pour vous porter à opprimer l'innocent ; et que la multitude des dons ne vous détourne point de la droite voie, et ne vous empêche point de juger selon la justice.

19. Abaissez votre grandeur, sans que l'affliction vous y porte ; abaissez aussi ceux qui vous approchent et qui abusent de l'excès de leur puissance.

20. N'allongez point votre nuit, en prolongeant le temps de votre sommeil : mais levez vous de bonne heure, afin que les peuples puissent monter jusqu'à vous dès le grand matin, pour défendre devant vous leurs intérêts contre les puissants qui les oppriment.

21. Enfin, prenez garde de ne vous point laisser aller à l'iniquité ; car vous avez commencé de la suivre, après que vous êtes tombé dans la misère, en accusant Dieu de vous avoir accablé de maux, sans que vous l'eussiez mérité par vos péchés.

22. Ne voyez-vous pas que Dieu est infiniment élevé dans sa puissance ; que nul de ceux qui ont imposé des lois aux hommes ne lui est semblable en sagesse, en justice et en sainteté ?

23. Qui pourra donc approfondir ses voies, pour découvrir les raisons de sa conduite ? ou qui pourra lui dire : Vous avez fait une injustice, en agissant de la sorte ?

24. Souvenez-vous que vous ne connaissez point parfaitement ses ouvrages, dont néanmoins les hommes savants ont parlé dans leurs cantiques : mais tout ce qu'ils en ont dit, ne peut donner qu'une faible idée de sa grandeur et de sa puissance.

25. Il les a peintes dans ses créatures, où tous les hommes le voient, comme dans un tableau exposé à leurs yeux. Mais chacun ne le regarde ainsi que de loin, et n'acquiert par elles qu'une connaissance très-imparfaite de son être infini.

26. En effet, Dieu est grand ; il passe toute notre science ; et ses années sont innombrables.

27. C'est lui qui, après avoir élevé en l'air jusqu'aux moindres gouttes de la pluie, répand ensuite les eaux du ciel comme des torrents,

28. Qui fondent des nuées avec impétuosité, et qui couvrent et inondent toute la face de la terre désolée par la sécheresse.

29. C'est lui qui étend les nuées quand il lui plaît, pour s'en servir comme d'un pavillon ;

30. Qui fait briller au-dessus d'elles sa lumière avec tant d'éclat qu'elle pénètre même jusqu'au fond de la mer ;

31. Qui exerce par ces nuées ses différents jugements sur les hommes ; car c'est par elles qu'il juge, et qu'il châtie les peuples, en empêchant qu'elles ne répandent sur eux les eaux qu'elles renferment ; et c'est par elles qu'il distribue la nourriture à un grand nombre de mortels, en leur envoyant, par ces mêmes nuées, des pluies heureuses qui rendent leurs terres fertiles, et leurs récoltes abondantes.

32. Il cache durant la nuit la lumière du soleil comme dans ses mains, et il lui commande ensuite de paraître de nouveau.

33. Annuntiat de eâ amico suo, quòd possessio ejus sit, et ad eam possit ascendere.

33. Et lorsqu'elle paraît, l'ami annonce avec joie sa venue à son ami; il l'avertit que la lumière est son partage, et qu'il peut s'élever jusqu'à elle, et la posséder, sans craindre de s'attirer la haine ou l'envie de personne, parce que la lumière du soleil est un bien commun, dont tout le monde peut jouir, sans faire de malheureux, ni de jaloux.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — ADDENS QUOQUE ELIU HÆC LOCUTUS EST (1): — VERS. 2. — SUSTINE ME PAULULUM, ET INDICABO TIBI: ADHUC ENIM HABEO QUOD PRO DEO LOQUAR (2). — VERS. 3. — REPETAM SCIENTIAM MEAM A PRINCIPIO, ET OPERATOREM MEUM PROBABO JUSTUM (3). — VERS. 4.

(1) Hebræi notant, tres habuisse orationes Eliu ex adverso trium, quas quisque sociorum habuerat, præter ultimum, Zopharum; vel ex adverso trium, quas Jobus habuerat, ad quas socii nihil responderant, nempe cap. 24, item 27, et 28, et postremo 29, 30 et 31. Nam iis quæ illic dixerat, nihil responderant socii (Bildadus enim, cap. 25, nihil attulit quod adversus dicta Jobi faceret). Nunc autem Eliu hanc quartam orationem ex abundantia adjecisse; ideò illi inscriptum esse: *Adjecit Eliu dixitque*, ut innueretur, satis præcedentibus tribus sermonibus Jobum redarguitum fuisse, et Dei justitiam ostensam, sed ex abundantia quæ sequuntur adjecisse Eliu, velut ad plenioris suæ sententiæ confirmationem.

(Rosenmuller.)

(2) Ut illius causam et justitiam adversus tuam temeritatem tuear.

(Menochius.)

Defendere justitiam et providentiam Numinis tueri adversus te novis argumentis non desino. Hebræus: *Quia adhuc Deo sermones*, rationes. Septuaginta: *Adhuc est in me sermo*. Hic quarta pars sermonis Eliu exorditur.

(Calmet.)

Rectè observat Jarphi, prius hujus versùs hemistichium, כָּרַר-לִי וְלִי וְאֲחֵרֵי, merè Aramaicum esse, quod Hebraicè potius ita sonaret: *Expecta me paululum, et indicabo tibi*, scilicet דַּעֲי, *sententiam meam*, vel, quod reliquum est, quo te planè convincam, Deum justissimum esse, et te culpandum quàm maxime, quòd de eo queri ausus fueris. Verbum כָּרַר cæteris, quibus occurrit V. T. locis *circumdandi* notionem oblinet, hic verò ex usu Chaldaico et Syriaco *expectavit* denotat, quo significat in Chaldaicâ Paraphrasi; Isa. 42, 4, pro Hebræo לָוַל usurpatur. Benè Hieronymus vertit: *Sustine me paululum. Nam adhuc Deo sunt sermones*, i. e., mihi, qui Dei causam defendo et justitiam assero; habet novas insuper pro se rationes Deus, quibus se tueatur. (Rosenmuller.)

EXPECTA ME. Hoc significatu Chaldaicum est, sive Syriacum. Exstat in Targum Isa. 42, 4, ubi לָוַל in fonte. Totus ferè hic versus est Chaldaicus. *Sta circa me*, et mihi operam da, oculos à me non avertens. כָּרַר Hebraicè *cingere*. Aben-Esra exponit ex כָּרַר, ut me modicum audias. Sed præstat Syriacum esse.

ET INDICABO (vel *explicabo, ut ostendam*) TIBI, sub. *quod sentio*; sententiam meam plenius et apertius, quod superest, unde planè intelligas Deum justissimum esse, et te culpandum, etc. Vel, te malè locutum esse ostendam. *Dum tibi edissero*. דַּעֲי pro דַּעֲי passim in hoc libro occurrit, nec ferè alibi.

ADHUC HABEO, etc. *Quia, vel nam* (sub. *sunt, vel, sunt mihi*) *adhuc sermones*, sive *verba, Deo*, id est, Deum defendentibus, utpote mihi qui Deum defendendum suscepi, et justitiam Dei asserendam. Habet novas insuper pro se rationes quibus se tueatur, rationibus non destituitur. *Habet Deus adhuc quod dicat*, scil., per me qui causam ejus ago. Vel, *pro Deo*, eodem sensu; sed prius malo. (Synopsis.)

(3) In hac orationis parte fusiùs Eliu probat id quod primò constituerat, Deum scilicet jus æquum et incorruptum æque omnibus dicere, neque crimen ini-

— VERÈ ENIM ABSQUE MENDACIO SERMONES MEI, ET PERFECTA SCIENTIA PROBABITUR TIBI (1). Captatâ rhetorum

punitum relinquere. Hebræus: *Ego, cujus scientia spectat non nisi gloriam Dei à longinquo, Dei æterni, ego qui illud mihi proposui, ut asseram justitiam Creatoris mei. Deus à longinquo opponitur diis illis qui recens hominum inventum sunt. Putasne Deus è vicino ego sum, Deus recens et non Deus de longè? Reddi etiam potest: Altiùs sententiam meam repetam, et æquitatem Creatoris mei confirmabo. Equidem sese Eliu usque ad sidera effert; nihilque magnificentius est quàm descriptiones quæ totam hanc orationem claudunt.* (Calmet.)

Assumam sententiam meam è longinquo, eminùs, i. e., altiùs repetam, quæ sum dicturus, rationes meas altiùs petam, non ex obvis tantum, sed ex operibus Dei admirandis et sublimibus. Et factori meo dabo, tribuam, asseram, justitiam suam. Attentos reddit, quod de rebus magnis et longiùs petitis se dicturum pollicetur; benevolentiam sibi conciliat ex eo quòd conditori suo justitiam asserturum inquit. *Æquum, inquit, est, ut ei qui me condidit, suam illibatam servem justitiam et æquitatem.* (Rosenmuller.)

Assumam (vel, *tollam, repetam, proferam, petam, feram*) *scientiam* (vel *sententiam*) *meam è longinquo*, quod scio de divinâ justitiâ; q. d.: Ab ultimo limite cognitionis meæ. Eminùs vel altiùs petam rationes meas, nempe ab operibus Dei admirandis et sublimibus. Utar sententiâ longè petitâ, quâ ostendam Deum esse justissimum. Alii sic è *longinquo*, i. e., prout res fuit ante omnia secula. Non prolixitatem, quasi ab ovo omnia ordiri velit, sed soliditatem, sermonis promittit q. d.: Ex remotis, sed necessariis, principiis agam; non noviter excogitata, sed à principio cognita, non obiter in buccam venientia, sed diù et accuratè præmeditata, proferam. לַבְרָדָּהק in abundat, ex usu linguæ. Alii sic: *Extensaam intelligentiam meam in longinquam*; h. e.: Non tractabo vulgaria, sed sublimia, nempe Deum esse justissimum. *Asseramenim quod cognitum habeo, verum non pressius agens.*

ET OPERATOREM, etc., et factori, sive conditori, meo dabo, sive tribuam (vel *asseram, vindicabo, servabo*) *justitiam*, sub. *ejus, vel suam.* (Synopsis.)

(1) Non nisi solida argumenta proponam. Hebræus: *Perfectio scientiarum tecum*. Nec ingenio cares, nec scientiâ. Vel: Non nisi solida me proponere intelliges. Vel denique: *Deus scientiarum tecum*. Consule Dominum, et in meam sententiam descendes. (Calmet.)

Heb. *non falsitas*, i. e., falsi; met. adjuncti; vel, sermones *falsitatis*, ut sit ellipsis. A studio veritatis attentionem et benevolentiam captat.

ET PERFECTA SCIENTIA PROBABITUR TIBI: Solidæ meæ rationes tibi non probari non poterunt. Hebræum variè reddunt: *Perfectus (Deus perfectus) scientiis tecum sit*, h. es, cum et tu illum agnoscas, vel saltem in afflictione tuâ. Sensus es: Sapiientissimus est (Deus) tuo judicio; q. d.: Tu facilè mihi concedes Deum esse sapientissimum; convenit mihi tecum in hoc. Concedis Deum esse omnia scientem, et planè justum sententiis et sententiis integrum, rectè de omnibus judicantem, quod totius meæ disputationis fundamentum est; itaque facilè abs te, quod volo impetrabo. Sed minùs rectè de Deo accipiunt; de hoc enim Jobum redarguit, quòd Dei justitiam æcuset. Hoc itaque de se dicit Eliu, per tertiam personam loquens

more benevolentia atque attentione inchoatam disputationem prosequitur Eliu, promittens non longè se progressurum esse dicendo; et eò præsertim orationem incumbere, ut Dei causam pro virium suarum facultate tueatur; cujus nomen Jobus audaci (ut ipse putabat) lingua violaverat. Repetam, inquit, quod pridem mecum meditato sum, quodque esse volui meæ philosophiæ primum maximumque principium; nempe in factore meo nullam inveniri posse injustitiæ labem. Neque quidquam, ô Jobe, affingam veritati, neque tu, ut opinor, scientiam meam et ejus fundamentum improbabis. Ita Sanctius.

Observat autem hoc loco sanctus Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 18, in Eliu arrogantium hominum ingenium, qui in sua sibi sapientia placent; et grave se dampnum perpeti judicant, si scientiam suam loquendi doctiores ostendere, quanto se potuerint multiplicitate loquacitatis aperire, etc.

VERS. 5. — DEUS POTENTES NON ABJICIT, CUM ET IPSE SIT POTENS (1): — VERS. 6. — SED

modestiae causâ, ut arrogantiam vitet. Tecum agitur sinceris sententiis, et scientia integrâ præditus tecum agit, integer sententiis, sive opinionibus (sensibus) tecum, vel apud te, sub. est, vel, ero, vel sum, i. e., homo integrè omnino et rectè sentiens, nempe de Deo. Habebis me recta sentientem, de omnibus rectè judicantem, et purè ac ut par est sentientem; qui nihil sit adulatorius in alienum sensum. Vero et sincero animo loquar. Ad verb.: Integer scientiarum; ut integer viæ, seu viæ. דַּעַת (plur. Rabbiniis usitatum) à דַּעַת scientia; vel potius אֵלֶּיךָ, quod etiam reperitur.

(Synopsis.)

Car il n'y a certainement aucun mensonge dans mes discours; et c'est un homme consommé en toutes sortes de sciences qui vous parle. Voila un homme digne d'insulter à Job, et digne de figurer ceux qui préféreront le mensonge à la vérité même incarnée. Il mérite par son orgueil de ne rien comprendre dans le mystère de l'humilité du Sauveur. Il est juste qu'il demeure dans les ténèbres, puisqu'il est si persuadé qu'il est clairvoyant; et que l'aveuglement soit la peine de sa fausse sagesse. Et en effet celui dont Job tient ici la place, dira un jour aux successeurs d'Eliu: Je suis venu dans le monde pour exercer un jugement, afin que ceux qui ne voient point, voient; et que ceux qui voient deviennent aveugles.... Si vous étiez aveugles, vous n'auriez point de péchés; mais maintenant vous dites que vous voyez, et c'est cela même qui fait que votre péché demeure toujours en vous.

(Duguet.)

(1) Hic Eliu thesim suam probat, Deum scilicet æquum, integrum et incorruptum jus omnibus dicere. Potentissimus quisque illius potestati plurimum concedit, eundemque ita judicat, uti hominum novissimos. Dejecit illos, minimè motus invidia, quippe qui infinito illos intervallo superet, punit, neque reverentiæ neque timori indulgens, quippe qui illos non metuit; punit denique, non modò ut exerceat in illos absolutum imperium, sed justis aliis rationibus motus. Jungi potest hic versiculus, ex Hebræo, in hanc sententiam: *Ecce Deus fortis, et non abjicit; Deus magni cordis; v. 6: et non vivificat impium, judicium tribuet afflictis.* Septuaginta: *Cognosce, quia Dominus non abjicit innocentem; fortis robore, et cordis excelsi Deus est. Non vivificabit impium, et judicium pauperum dabit.* Voculam legerunt, quæ in Hebræo deesse videtur. (Galmet.)

Dupliciter sensus reddi potest: Vel hoc modo: Deus qui potens est, non abjicit hominem velut ex invidia, licet et ipse homo potens sit, quia Deus est homine

NON SALVAT IMPIOS, ET JUDICIUM PAUPERIBUS TRI-

longè potentior. Et ita significatur Deum non propterea opprimere homines potentes, quasi ab eorum potentia sibi metuat, sicut fabulati sunt gentiles de suo Jove pugnante contra gigantes, sed quòd æquus sit omnibus. Alio modo exponitur, ut fortis corde intelligatur homo intellectu et sapientia pollens. Et sensus est: Deus potens est, et valens intelligentia, quia novit omnia. Itaque nec abjiciet à se hominem fortem corde, id est, magnâ sapientia præditum, idque partim, quia homo Dei sapientiam nullo modo æquare potest; partim, quia Deus sui similem spernere non potest. Bonus enim non abjicit bonum, nec sapiens sapientem. (Estius.)

DEUS POTENTES NON ABJICIT, vel ex invidia, vel ex metu, quasi ab eorum potentia sibi metueret. Conquestus erat Jobus se, cum potentissimus esset, à Deo dejectum, etc. Job 29 et 30. At Deus, inquit, maximus cum sit, potentes non odit propter potentiam, cum potius similis simili gaudeat; nec in Deum cadit invidia. Ut hæc explicatio cum Heb. conveniat, vau, ut sæpè fit, redundante, sic verti potest: *Ecce Deus potentem non fastidit, etc.*, vel, quod malim, *Ecce Deus potentem non fastidit potentem*, ut כַּבֵּד ex præcedenti repetatur.

En, Deus fortis, sive potens, sub. est, vel magnus, insignis nempe intelligentia, maximus, Deus fortis validus est, sive potentissimus. In לָּ significatio fortitudinis: כַּבֵּד potens etiam Arabicum est, unde magnus Persiæ Sultanus کَبَرُ-آل-کَبَرُ dicitur. Inde ad Græcos dimanavit, nam κάθ'ἑποὶ δῖοι potentes. Cum sit Deus excelsus, Quia Deus excelsus, Illud teneto, quòd Deus fortis.

Reliqua sic vertunt: *Neminem respuit*, nempe de electis, quos non deseret post hanc vitam; impios autem non resuscitabit ad gloriam. *Nec tamen spernit*, sub. quemquam, ut superbus tyrannus, qui potentia sua abutitur ut infirmus poterat; sed omnium rationem habet. Si te abjicit, non deest ei ratio et causa; nam et potens est et justus. *Et non abjiciet, respuet, aversabitur*, sub. suos, vel, sub. justum, sive innocentem. Alii hæc cum sequentibus connectunt: *Non abominatur, vel abjiciet, fortem et magnanimum, vel, fortem, sive insignem, potentia, vel virtute, cordis*, i. e., vi intellectus; q. d.: Deus non potest sui similem spernere. Hoc tamen postremum reliqui ferè in nominativo reddunt.

CUM ET IPSE SIT POTENS, validus est, virtus est animi, i. e.: Non tantum ipse est validus, sed etiam infirmis et languentibus mortalium animis solus ipse virtutem præstat. Fortis, vel validus (vel magnus, maximus, vel, potens, inquam, est) robore, sive virtute, cordis, i. e., valens animi fortitudine et præstantia. Cordis nomen referri potest, vel 1° ad intelligentiam, seu cognitionem; q. d.: Sapientia est eximia, ut et de unoquoque recte disponat. Omnia novit, et oppressiones atque afflictiones justorum, et omnia hominum acta; ideòque non potest non illis providere. Vel potius, 2° ad animi præstantiam; q. d.: Est magni animi ad vindicandum injurias suis factas, et suos defendendos; opera manuum suarum non contemnit. Sensus loci est: Et si affligantur interdum justi, non id ideò quòd eos aversetur, et quòd oppressores improbos timet, siquidem est ipsæ summæ potentia, ideò neminem timet; ideò dicit potens absolute, i. e., potentissimus est, major omni humana potentia. Vel 3° ad longanimitatem Dei erga impios. Confer Num. 14, v. 17: *Magnificetur vis Domini, sicut locutus es: Dominus longanimis*, etc. ubi Abenezra, פַּדְּמָה explicat, τὴν μακροθυμίαν. Sic Nahum. 1, 3: *Longanimis et magna vi.* Sic Exod. 9, v. 16: *Ut ostendam tibi vim meam, 1° patientia; confer. v. 15, ibid., 2° potentia et iræ, v. 17, 18, Roman. 9, 22.* Utrumque hic jungendum, ut scopo Eliu satisfiat. Cor prudentiam significat; robur cordis, magnanimitatem, non cedentem temerè. *Ecce, Deus potens, cum vires habeat*

BUIT (1). Ducit orationis initium à Dei potentiâ at-

animo pares (quasi esset כח אל) *universitatis gubernationem non detrectat*, hunc versum cum sequente necit, et utrumque sic vertit: *Cum sit Deus excellens, cum sit, inquam, excellens et magnanimus, non est tam dissolutus, ut vel impios conservet, vel jus inopibus non concedat.* (Synopsis.)

L'hébreu porte, *Dieu est fort et il ne rejettera point celui dont le cœur est rempli de force*: ce qui peut s'entendre, selon Estius, en deux différentes manières. Premièrement, *Dieu ne rejette point les puissants, étant puissant lui-même*; c'est-à-dire, que la puissance de Dieu ne le porte point à rejeter les hommes qui sont puissants, comme s'il était capable de leur porter quelque envie. Car la puissance de l'homme lui vient de Dieu même, qui est sans comparaison plus puissant que lui. D'où Eliu semble conclure, qu'on ne doit donc pas s'imaginer que Dieu opprime les hommes puissants, tel que Job avait été, par la crainte qu'il pourrait avoir de leur puissance, selon l'idée fabuleuse que nous ont donnée les païens de leur Jupiter combattant contre les géants; mais qu'il agit envers eux avec équité. Secondement, on peut entendre par *l'homme rempli de force dans son cœur*, selon qu'il est exprimé dans la langue originale, un homme puissant en intelligence et en sagesse. Et selon ce sens, *Dieu est fort*, ayant une vaste intelligence qui comprend tout: mais il ne rejettera pas *l'homme qui est fort de cette force de cœur*, qui consiste dans une grande sagesse. Car l'homme, quelque sage qu'il puisse être, ne peut jamais égaler la sagesse souveraine de son Dieu; et comme c'est même par une communication de cette sagesse de Dieu, que l'homme est sage et intelligent, Dieu ne peut pas mépriser ni rejeter les dons de sa propre sagesse dans l'homme. La puissance temporelle, dit saint Grégoire, a quelque chose de grand; et lorsqu'on en use pour bien s'acquitter de son devoir, elle a son mérite devant Dieu. Celui-là désire d'imiter Dieu, qui se sert de la puissance où il est élevé, non pour s'en glorifier en lui-même, mais pour procurer l'utilité du prochain, et qui regarde dans le rang où Dieu l'a mis, non la supériorité qu'il a au-dessus des autres, mais la charité qu'il doit rendre aux autres. Car c'est l'enflure de l'orgueil qui est criminelle, et non l'ordre de la puissance. C'est Dieu qui confère cette puissance; mais c'est la malice de notre cœur qui en fait naître l'élévation. Otons donc ce qui vient de nous, et alors ce qui vient de Dieu en nous est très-bon. C'est-à-dire, selon ce saint pape, que *Dieu ne rejette point les puissants* qui usent de leur puissance comme l'ayant reçue de lui, et comme devant lui en rendre compte; et qu'il ne méprise point non plus ceux qui sont remplis de force et d'intelligence, lorsqu'ils ne sont sages et intelligents que pour la gloire de celui qui est le principe de leur sagesse.

(Sacy.)

(1) Sed in potentibus hominibus impietatem punit. JUDICIUM PAUPERIBUS TRIBUIT, tuetur pauperes, humiles innocentes. (Menochius.)

Propterea non vivificat, i. e., conservat, gratiâ ac favore suo prosequitur, *impium*. Et *judicium, jus, pauperum*, afflictorum, dat, reddit illis jus suum, eos defendit et asserit ex illorum manu.

(Rosenmuller.)

Non (vel, propterea non, et propterea non) *vivificat* vel *vivificabit* (i. e., suscitabit, recreabit, non eriget, vel, non conservat in vitâ) *impium*, vel *improbum*, nempe damnatum ob impœnitentiam, inemendabiliter malum. *Non vivificavit*, ληστώνς, pro, *interficat*. *Non sinit vivere*, non relinquet impunè.

ET JUDICIUM, etc., et, vel sed *judicium*, sive *jus, pauperum*, vel *afflictorum*, dat, vel dabit, edit, procurat; reddit illis jus suum, eos defendet et asseret ex illorum manu. Quod etsi non statim hic fiat, tandem

que justitiâ, bonumque à malo discernit: et primum hoc statuit, non ideò homines à Deo contemni atque abjici, quòd potentes sint (quia aliter Deus eodem seipsum judicio damnaret, cum et ipse sit potens), sed in hominibus potentibus impietatem et violentiam puniri: à cujus indignatione neque alieni sunt pauperes, nisi manus aut animum à scelere contineant. Si enim potentes humiles sint, si spiritu pauperes, si quamvis dignitate ac potestate fulgeant, in suâ tamen sint existimatione pusilli, Deus non abominatur eos, non despiciit illos, imò diligit, in magno pretio habet, eisque libentissimè opem defert: at impios, id est, superbos, de suâ potestate præsumentes non salvat, sed extremo supplicio plectendos reservat. Meritò verò Deus potentes humiles diligit, quoniam eos similes Filio suo, potentiæ et humilitatis plenissimo, reperit: meritò eos diligit, quia rara et vix inventa amabilia sunt; et rarum est potentem, et in dignitate sublimi positum, humilem invenire. Quàm mirabile id sit docet in hunc modum sanctus Gregorius, lib. 26 Moralium, cap. 19: *Mirum valdè est, cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum: unde pensandum est, quia potentes quique, cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ et quasi longè positæ virtutis attingunt: et rectè hæc virtute Dominum quantocius placent, quia illud ei sacrificium humiliter offerunt, quod potentes invenire vix possunt, etc.*

Si itaque divites et potentes ob humilitatem grati Deo sunt, certè eorum thesauri ipsorumque potentia non tam in divitiis atque potentia quàm in humilitate consistit, quæ illis apud summum omnium rerum Conditorum gratiam peperit et familiaritatem. Ergo quicumque humiles, licet secundum leges hujus seculi pauperes sint et abjecti, magni reverà et potentes existimandi sunt; quorum sola vita et sancta conversatio Deo nobiles et divites et potentes commendat. Et verè ita est. Quis enim humiles non magnos et potentes judicet? siquidem mente excelsâ et altis cogitationibus et desideriiis præditi sunt: equidem judicio magnos non tam metiendos esse divitiis aut temporali potestate, quàm magnanimitate et studiis præcelsis ac desiderio virtutis. Humiles autem in tantâ modestiâ, in tantâ rerum temporalium parcitate mirum est quantâ magnanimitate polleant, et ad quam ardua et sublimia contendant. Magnum est, quæ magnates hujus seculi magna existimant, parva æstimare, et ut vilia ac nullius pretii contemnere. Sed hæc contemnunt humiles, qui honores et dignitates hujus temporis prorsus indignas judicant, in quibus amor nostræ mentis collocetur. Magnum est vultum potentum non vereri, minas eorum et indignationem non timere, et quidquid possunt facere pro nihilo ducere. Id faciunt humiles; quia cum nihil à potentibus expectent, et Deum protectorem sentiant, illos, qui solùm possunt occidere corpus, non timent. Magnum est intimam Dei amicitiam percipere, et ad imitationem angelorum aspirare. Id aggrediuntur humiles, qui ob id temporalia aspernant tamen et ordinariè hoc facit, si modò patienter ejus judicia expectare possimus. (Synopsis.)

tur, ut æterna et cœlestia percipiant. Sunt ergo illi magni, qui dum magnitudinem creatam rejiciunt, quodam modo magnitudine increata vestiuntur, et verè divinas proprietates participant. Tales ergo *Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens.*

Quid enim in causâ est, cur homo mortalis proximo suo nocere studeat, nisi invidia et æmulatio, quâ alii in alios laborant; præterea etiam timor, quia timentes sic secum cogitant; ille poterit mihi nocere, quantum ille promotus fuerit, tantum mihi decedet. Quia igitur tanta imbecillitas est in hominibus mortalibus, semper timent ne proximi nimis attollantur, et illos qui in auctoritate et dignitate sunt constituti imminutos cupiunt. Sed hæc in Deo locum non habent, qui nimis magnus est, ut nobis invidet: neque enim ipsi damnum inferre, aut ejus honorem imminuere poterimus, cum valde magni erimus; unde etiam non est quod timeat, ut nos dejectos velit.

SED NON SALVAT IMPIOS. Septuaginta ex Hebræo vertunt: *ἀσέβῃ οὐ μὴ ζῳοποιήσεται, impium non vivificabit*; id est, vivere sinet, in vitâ conservabit, quod noster dixit *salvat*. Nam salvat qui à morte vindicat. Quidam hæc accommodant illud Sapientis, Prov. 10, 27: *Anni impiorum breviabuntur*. Contra pietas producit vitam; quæ, ut Paulus ait, *ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et futuræ*. Pios autem hæc vocat pauperes, quibus Deus *judicium tribuit*, id est, singulariter prospicit; juxta illud Psalmistæ: *Oculi ejus in pauperem respiciunt*, Psal. 10, 5. Quæ oculorum divinorum in pauperem respectio singularem quamdam benignissimi Numinis erga egenum curam et accuratam omnino providentiam declarat, quâ ipsum quodammodo in oculis suis ferre videatur. Hinc ubicumque est pauper, subito respicit et accurrit clementissimus Deus, illumque amplexus dulcissimè suaviatur, in sinu condit, in visceribus reponit, præsidium illi est, illum tuetur, et eâ quidem humanitate, ut justorum aliorum invidiam quodammodo sollicitare posse videatur. De hoc inexplicabili amore Dei erga pauperes multa in divinis Litteris sunt admirabilia, et cum omnes quidem justos complectatur, pauperum tamen velut bonus et amabilis tutor propriè esse videtur. Verum illud mirabile quod sequitur:

ET JUDICIUM PAUPERIBUS TRIBUIT. Quibus verbis prædicit fore, ut in extremo judicio pauperes jus dicant, et aliorum judices statuatur. Quod multis de causis faciendum scribit Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 27, imprimis, quia rerum indigentia plurima infert mala, et omnes ferè difficultates, quas homines patiuntur, ex paupertate oriuntur. Nam sicut divitiæ omni voluptatum generi fomenta ministrant, non aliter paupertas omnes ærumnas et calamitates secum adfert. Jure igitur cæteris omnibus præferuntur, qui plus reliquis perpassi sunt. Tum etiam pauperes ad tribunal evehit, quia paupertas omnia vitia ex animo pellit; atque ad eam pauperes vix habent crimina in illo judicio eluenda. Nam sicut rerum copia temporalium vitii omnibus fomenta suppeditat, ita paupertas omnium virtutum est nutrimentum. Quamobrem paupe-

S. S. XIV.

res non tam judicandi quam judices aderunt in extremo judicio. Quod intelligendum de iis qui propter Christum evangelicam amplexi sunt paupertatem, Apostolos æmulati; quorum propterea prærogativis jure merito gaudent.

VERS. 7 — NON AUFERET A JUSTO OCULOS SUOS, ET REGES IN SOLIO COLLOCAT IN PERPETUUM, ET ILLI ERIGUNTUR (1): — VERS. 8. — ETSI FUERINT IN CATENIS (2), ET VINCIANTUR FUNIBUS PAUPERATIS. — VERS. 9. — INDICABIT EIS OPERA EORUM ET SCELERA EORUM, QUIA VIO-

(1) Hic locus expositione non indiget. Hebræus alio sensu reddi potest: *Dominus ab justo oculos non avertit; eundemque cum regibus in solio constituit*, etc. In hanc sententiam concessisse videntur Septuaginta. Alii sic exponunt: *Non prohibet oculos suos à justis; sedet cum regibus in solio; regnat cum illis, dum justis sunt*, illosque confirmat. Præfero versionem Vulgatæ, quam jungo versiculis 6, 7, in hanc sententiam: *Deus non salvabit impios, et judicium pauperibus tribuet; non auferet à justo oculos suos, et reges in solio collocat*, etc. (Calmet.)

IN PERPETUUM, ad longum tempus; vel, quasi dicat: Semper ipse est qui collocat.

ILLIC ERIGUNTUR; in solio, et regno exaltantur reges. (Menochius.)

REGES (justos et probos) IN SOLIO (regio) COLLOCAT (Deus) IN PERPETUUM, id est, quoad vivunt; et ut in filios ac posteros quoque, si paternæ justitiæ imitatores fuerint, regnum transmittant. (Tirinus.)

NON AUFERET (vel prohibet, sive prohibebit, detrahet, vel subtrahet, sive subtrahit, retrahit, avertit) A JUSTO OCULOS; suos i. e., providentiam suam. Etsi affligatur interim, non tamen desinit ejus curam assiduum agere. Eliu hic in eo totus est, ut tollat scandalum quod multos offendit cum justos affligi vident, ne eâ in re injustum putemus Dominum.

ET REGES IN SOLIO COLLOCAT, etc., quasi dicat: In hoc etiam Dei justitia agnoscitur, quod reges in solio suo collocat, et suâ dignitate ac majestate tuetur, ut semper inter homines juri et justitiæ locus esse queat.

Deus bonos gubernatores non solet de imperio dejicere, sed ipsorum gubernationem confirmat. Cum igitur tu majestate tuâ excideris, constat te in magnâ esse culpâ. (Synopsis.)

NON AUFERET A JUSTO OCULOS SUOS, ET REGES IN SOLIO COLLOCAT. Melius, *cum regibus*. Nam de Josepho agi innuunt et sequentia, *etsi fuerint in catenis*. Græci hic: *Μετὰ βασιλέων εἰς θρόνον, cum regibus in thronum*. Numeri mutatio frequens, ubi ex uno exemplo intelligenda et similia. (Grotius.)

Il ne retirera point ses yeux de dessus le juste; et il établit les rois sur le trône pour toujours. C'est-à-dire, selon le raisonnement d'Eliu, que Dieu ne permettra point que ceux qui sont vraiment justes soient privés de sa divine protection; et par conséquent que les bons princes sont affermis sur leur trône tant qu'ils vivent, et y croissent toujours en puissance. D'où il prétendait conclure ce que les autres amis de Job avaient déjà représenté tant de fois, que Job avait donc été un méchant et un hypocrite, puisque Dieu l'avait puni d'une manière si étonnante. (Sacy.)

(2) Impii scilicet et scelesti. Catenas autem vel propriè sumit, vel metaphoricè pro afflictionibus et angustiis paupertatis aut aliarum ærumnarum. (Menochius.)

Paupertas, calamitas, oppressio, servitus, monita ejus sunt, quibus nostra crimina nos docet. Sunt etiam justæ illius ultionis supplicia, cum scilicet illa immitit in criminum nostrorum animadversionem; quæ ei fiunt instrumenta clementiæ, cum vocem illius exaudimus, nosque ad illum convertimus. (Calmet.)

LENTI FUERUNT (1). Sententia his versibus comprehensa perspicua est. Illud verò est omnium suavissimum : *Non auferet à justo oculos suos*, quasi Deus voluptatem capiat ex justorum aspectu. Quò spectat etiam illud Davidis, Psal. 33, 16 : *Oculi Domini super justos*. Felices planè qui divinitatis inspectionem merentur ; quibus protegendis et conservandis tota invigilat Dei providentia. *Aspectus enim* (inquit Salvianus , lib. 2 de Providentiâ) *divinitatis propitiæ munus est conservationis humanæ*. Oculos ergo Dei ad servandos suos cultores intentos esse dicens, de præsentii ejus auxilio eertus reddit, modò sub ejus providentiâ quieti maneat. Itaque ne justii impiorum se libidini expositos esse putent , speciali quâdam providentiæ ratione eos à Deo respici declarat. Quamobrem etiam Dominus Davidi intelligentiam et directionem ac favorem sumu liberaliter addicens , emphaticè : *Firmabo* , inquit , Psal. 31, 8, *super te oculos meos*. Perinde ac si dixisset : Non auferam oculos meos à te, quia tu assidue levas oculos tuos ad me. Haud otiosus est iste Dei respectus, sed sut nobis imprimit imaginem, et in se transformat. Omnes enim id à Dei oculis habemus, ut

(1) *Que si quelques-uns sont dans les chaînes, et serrés par les liens de la pauvreté, Dieu leur découvrirà leurs œuvres et leurs crimes, parce qu'ils ont été violents.* Quelques-uns ont cru que cela se rapportait à ceux dont il est parlé immédiatement auparavant. Mais il paraît le contraire par la suite du raisonnement d'Eliu, qui veut toujours, comme les trois autres amis de Job, que les justes soient heureux en cette vie. Ainsi il parle visiblement des méchants, et il suppose qu'eux seuls peuvent être dans les chaînes et dans les liens de la pauvreté, qui sont comme la suite de leurs violences ; et que par cet état même si misérable où ils sont réduits, Dieu leur fait connaître quelles ont été leurs œuvres, c'est-à-dire qu'ils ont commis plusieurs crimes, et qu'ils se sont rendus dignes par leurs violences de tomber dans ces malheurs. Nous ne disons rien ici sur la fausseté de ce raisonnement d'Eliu, en ayant fait voir déjà plusieurs fois l'absurdité par l'expérience du contraire, et par l'entière certitude que la foi nous donne de la conduite tout opposée que Dieu tient durant cette vie envers les justes et les méchants.

(Sacy.)

Dieu leur découvrirà en cet état quelles étaient leurs œuvres et leurs prévarications, et comment ils étaient enflés d'orgueil. Ceux qui prétendent que dans le septième verset et dans ceux-ci Eliu veut parler de l'élévation de Joseph et de sa prison, se trompent absolument. L'histoire de ce juste long-temps opprimé, ruinait absolument le faux système de ce déclamateur. Il aurait dû parler de sa captivité, avant que de le placer sur le trône, s'il l'avait eu en vue ; et il n'aurait pas dit de lui qu'il avait été mis aux fers en punition de ses péchés, s'il avait voulu marquer sa prison.

Son dessein est de continuer de prouver qu'il y a une liaison nécessaire entre la misère extérieure et l'injustice ; et voici son raisonnement : Je sais, dit-il, que tous les rois et tous les grands ne sont pas exempts de la misère ; qu'ils sont quelquefois vaincus et mis dans des prisons obscures, chargés de fers, où ils éprouvent tout ce que la pauvreté et la captivité ont de plus dur. Mais je sais bien aussi qu'ils ne sont réduits à ce triste état que parce qu'ils l'ont mérité par leur ingratitude et par leur orgueil. Le châtement découvre leur cœur, et puisque Dieu les humilie, il est certain qu'ils lui ont déplu par de grandes fautes, et principalement par leur fierté. Voilà ce que j'appelle un puissant raisonnement, et c'est le quatrième.

(Duguet.)

ad Deum tendamus, et eum aspiciamus in omni opere, et in imaginem Dei transformemur, juxta illud Pauli, 2 Cor. 3, 18 : *Nos verò omnes revelatâ facie gloriam Domini speculantes, transformamur à claritate in claritatem tanquàm à Domini spiritu*. Quid est à claritate in claritatem ? S. Anselmus exponit, *ab unâ clarâ visione in aliam*. Itaque quæ nos transformant in Dei imaginem, quæ nos faciunt ire in similitudinem Dei, visiones ejus dem Dei sunt.

Sed unde habemus tam claros oculos, qui Deum intuentes, nos Deo similes faciant ? À speculo respondet sanctus Chrysostomus. Ut enim in speculo accedentis ad ipsum oculi exprimentur : nec aliunde speculum bonos oculos habet, nisi ex eo qui ad illud accedit : sic nos instar speculi Deum referentes, clarissimis Dei oculis insignimur, quibus Deum videntes, crebrâ visione in imaginem Dei transformamur. Ut speculum scilicet nos Dei faciem Deique oculos excipimus ; et inde in nobis oculi excitantur non otiosi, sed qui nos Deo faciant assimilari. Quò spectat illa Dei ad Davidem promissio, Psal. 31, 9 : *Intellectum tibi dabo, et instruum te in viâ hâc ; firmabo super te oculos meos*. Nimirum super nos, ut super speculum, Deus oculos suos firmans intellectum dat, hoc est, mentis oculos dat, qui imaginem Dei referant. Ubi enim prius ipse Dominus oculos suos ad animam vertit, illa instar speculi totam recipit Domini venustatem. Itaque de pulchrâ Dei facie in nobis quasi in speculo expressa habemus pulcherrimos illos oculos, quibus in imaginem Dei transformamur.

Porrò justos hâc divinâ regalique notâ insignitos, tametsi ignotos ac inopes, ad solium regium à Deo vocari tum ex aliis tum ex Davidis liquet historia ; reges tamen regnandi gloriâ abutentes à Deo exturbari è sacris et profanis notissimum est. Sic Antiochus judicavit se ob crimina peracerbè cædi, ac infeliciter interire ; ut pateat ex vulgatissimo exemplo, Deum reges impios pessumdare, indicareque ipsis scelera eorum, quibus violentè innoxios oppresserunt.

Porrò *funes paupertatis*, vel, ut ex Hebræo aliqui vertunt, *funes arummarum*, sunt funes seu vincula afflictionis ; quæ scilicet afflictionem afferunt, graviter vexant, premunt, adstringunt. Quòd si igitur pauperes ipsi egestate premantur, neque ab illâ minùs quàm à ferreis vinculis constringantur ; si tamen illi tyrannorum ingenium et mores imitati violenti fuerint, et aliis cooperti flagitiis, non levius quàm tyranni ac reges punientur. Ut enim Deus non abjicit potentes, quia potentes sunt, sed quia inflati opibus, et abusi potentiâ, tenuiores opprimunt, et à Dei observantiâ impudenter recedunt ; sic etiam non favet pauperibus, quia pauperes sunt, sed quia humiles, modesti, addicti Dei voluntati, et qui in eo spem locarunt suam : nam si illi crudeles fuerint, raptores, violenti, non alio illos loco Deus habebit quàm potentes, et qui tyrannicos spiritus imbibebunt. Hoc autem modo Jobum in paupertate ac dolore, cum clamat assidue, à Deo tamen exaudiri negat, quia regio adhuc alit spiritus, neque adhuc tyrannicum exuit ingenium.

Ubi observandus dicendi modus, quo pauperum significatur aut ferinus animus, qui ad aliorum diripienda bona aut etiam cædem anhelat; aut præceps alius et immoderatus affectus, qui tamen non erumpit in opus, quia à paupertatis incommodis impeditur. Sicut multi tandiù furorem à vindictâ cohibent, manus à rapinâ, lascivos motus à damnatâ venere; quia clausi tenentur in custodiâ, neque manus à manicis, neque pedes à vinculis expeditos habent. Sic quos paupertas impedit, neque quidquam ad vim et cædem facultatis concedit, licet manus habeant inermes, animos tamen habent armatos et spirantes iram, à quam explere non possunt. Hos itaque pauperes iudicat Deus, et punit severè, non secus ac tyrannos; quia tyrannico sunt animo, etiamsi manus habeant innocentes. Dixit hoc perquam optimè Seneca, Epist. 42, cujus ista sunt verba: *Multorum, quia imbecilli sunt, latent vitia, non minus ausura, cum illis vires suæ placuerint, quàm illa quæ jam felicitas aperuit: instrumenta illis explicandæ nequitiae desunt. Sic tutò serpens etiam pestifera tractatur dum riget frigore: non desunt tunc illi venena, sed torpent. Multorum crudelitas, et ambitio, et luxuria, ne paria pessimis audeat, fortunæ favore deficitur: eadem velle eos cognosces, da posse quantum volunt.*

VERS. 10. — REVELABIT QUOQUE AUREM EORUM, UT CORRIPIAT; ET LOQUETUR, UT REVERTANTUR AB INIQUITATE (1). — VERS. 11. — SI AUDIERINT ET OBSERVAVERINT, COMPLEBUNT DIES SUOS IN BONO (2) ET ANNOS SUOS IN GLORIA: — VERS. 12. — SI AUTEM NON AUDIERINT, TRANSIBUNT PER GLADIUM, ET CONSUMENTUR IN STULTITIA (3). Pingit hic Eliu officium divinæ bonita-

(1) Aperiet aures, vel aurem vellet hominibus, vel monebit animadversionibus et suppliciis, quibus illos punit, ut respiciant. Loquetur illis secretis affatibus, vel per exteriores ministros.

(Calmet.)

REVELABIT AUREM EORUM. Id est, indicabit eis clarè et apertè, ob quæ sua scelera puniantur.

(Tirinus.)

REVELABIT QUOQUE AUREM EORUM, UT CORRIPIAT. Latini pro eodem dicerent *vellet aurem.* (Grotius.)

(2) Sic et Græci: *συντελέσουσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς, implebunt dies suos in bonis.* Legerunt, ut nos, *יָבִלְוּ, complebunt*, non malè; quanquam alii codices hahuere *יָבִלְוּ*, id est, *vetustiscent dies eorum.*

(Grotius.)

(3) Hebræus: *Morientur defectu scientiæ; quòd aures præbere Dei vocibus recusarint, quòd officium noscere et persequi noluerint.* Sermo est de viris principibus regibusque.

(Calmet.)

TRANSIBUNT PER GLADIUM. Gladius eos absumet.

CONSUMENTUR IN STULTITIA. Eo modo peribunt quo stulti solent, peccatores scilicet, et pœnas illis paratas subibunt.

(Menochius.)

Si contra obsurdescant, et in peccato indurentur tunc eos gladio transadigit, adeò ut ex voluntariâ suâ inscitiâ, et indocilis animi stupore malè pereant. *In gladium transibunt*, i. e., miserè peribunt, et absque ullâ salutis spe, ut qui gladio percussus est, positâ specie pro genere. *שָׁלַח*, ut supra 33, 18, *שָׁלַח בְּרַעַב* est positum, est propriè *telum, jaculum, à mittendo.* Alii, *per gladium transibunt*, i. e., gladio absumentur, peribunt, ut supra 34, 20: *Commovēbuntur populi et transibunt*, i. e., peribunt. Sed malo: *in gladium transibunt*, quasi dicat, incidunt in gladium et arma. *Et exspirabunt sine scientiâ*, i. e., eò quòd scire noluerint, et considerare ac intelligere Dei monita. Vel: in stultitiâ suâ mo-

tis, quæ impios inspirationibus instruit, illuminat, emollit, terret, allicit, ut si rectè agant, præmium, sin obdurescant, pœnam reportent. Damna etiam et incommoda afferendo loquitur Deus, et suam voluntatem declarat, ut cap. 33, pluribus exposuit ipse Eliu; iisdemque viis revelat aurem, id est, facit ut eum audiant, et ejus jussis obsecudent. Suppliciis enim Deus purgat et recludit aures, ad quas cum vitis tum perversâ doctrinâ obstructus erat aditus veræ disciplinæ. Cujus rei multa in libro Judicium exempla exstant, quo sæpè narrantur filii Israel abducti, à Deo miseriis et ærumnis fuisse revocati. Quare subdit:

SI AUDIERINT ET OBSERVAVERINT. Id est, si pœnis affecti, gravissimoque malorum æstu jactati respuerint, et ad meliorem frugem redierint, audientes et observantes præcepta Dei, præsertim illud, ut pœniteat eos scelerum suorum; *complebunt dies suos in bono*, etc. Id est, miseriis levabuntur, et tranquillam vitam agent, ac multis gloriæ ornamentis augebuntur.

SI AUTEM NON AUDIERINT, TRANSIBUNT PER GLADIUM. Id est, si homines iniqui suppliciis à Deo pœnisque mulctati non respuerint, extremam Dei experientur vindictam; hanc enim gladium appellat, quo iniquos homines æternâ morte absumet. Sic Joannes narrat in Apocalypsi se vidisse Filium hominis cum gladio ex utràque parte acuto ex ore ejus procedente. Falcem etiam sive gladium Zacharias vidit volantem, quem venturum ait ad domum furis, et ad domum jurantis in nomine Dei mendaciter. Quo gladio Deus per Isaiam populi sui scelera se ulturum minatur dicens: *Quòd si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos*, cap. 1, 20. Rectè autem addit:

ET CONSUMENTUR IN STULTITIA. Nulla enim major stultitia, quàm Deum totius scientiæ et sapientiæ fontem, atque adeò tanquam patrem animadvertentem non audire, sed ejus consilia et officii præcepta negligere. Quamobrem scelerati homines, licet sapientes nonnullis quidam illorum videantur, stulti non rarò in Scripturis appellantur. In Hebræo ad verbum est: *Peribunt, eò quòd non scientiam*, subaudi habeant. Sicut dicebat Oseas juxta textum Hebraicum: *Periit populus meus, eò quòd non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te*, cap. 4, 6. Ut autem intelligantur Græci liberiori paraphrasi nonnunquam usi fuisse, ita hunc versum, licet in eandem sententiam, reddiderunt: *Ἀσεβεις δὲ οὐ διασώζει, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς εἰδέναι τὸν Κύριον, καὶ διότι νοθετοῦμενοι ἀνήκουστον ἦσαν. Impios verò non facit salvos, eò quòd noluerunt scire Dominum, et quia admoniti obedire recusarunt.*

VERS. 13. — SIMULATORES ET CALLIDI PROVOCANT IRAM DEI (1), NEQUE CLAMABUNT CUM VINCTI FUERINT

rientur, dùm Dei monita respuentes stulti esse pergunt.

(Rosenmuller.)

(1) Impii magis magisque Deum eò provocant, quòd inter mala à Deo inflictâ, ut coacti ad Deum redeant, preces illi suas porrigere recusant. Reddi etiam potest Hebræus: *Hypocritæ animum adverterunt: neque vociferati sunt, eò quòd alligaverit eos.* Monita hæc suadentis insonuerunt quidem auribus impiorum, eaque illi op-

Quidam ex Hebræo ita vertunt : *Hypocritæ falsi cordis iram coacervabunt*. Nomen enim חַנֵּפֶת *chaneph* Vulgatus ferè semper *hypocritas* transferre solet, quamvis hoc loco *simulatores* transferat; quia hypocritæ nomen simulatorem significat. *Aptè autem cum simulatores dixisset*, inquit S. Gregorius lib. 26 *Moralium*, cap. 28, *addidit et callidi : quia callidè procedit quicumque simulator est, unum tenens, et alterum ostendens*. Quod et D. Augustinus observavit, lib. 5 de *Civitate* cap. 19; de iis autem non dicit quòd mereantur iram Dei, sed quòd *provocent*, ut ibidem S. Gregorius observat : quia non tantùm iram Dei sicut ceteri peccatores promerentur, sed eam urgent, et excitant contra seipsos.

Septuaginta juxta Hebræum vertunt τὰ ζουσι θυμὸν, *ordinabunt furorem*. Quod Græci Patres ita intelligunt; simulatores ipsos contra se ordinare divinum furorem, Dei fulmen in caput suum evocare, dictare quodammodo sibi futurum exitium, æterno furori esse obnoxios, omnem denique Dei furorem contra seipsos dirigere et ordinare, eo modo quo per oppositum sponsa dixit sponsum suam in eà ordinasse charitatem, id est, totum suum amorem, ita ut illam totius amoris sui fecerit quasi terminum. Pagninus vertit : *Ponunt furorem super se*, id est, firmiter statuunt, et disponunt eo modo quo dux dicitur ponere fortitudinem exercitûs super aliquam civitatem; et Deus ad Ezechielem constituit ut *poneret arietes*, id est, instrumenta quatiendi, *in gyro Jerusalem*. Regia legunt : *Ponent nasum*, id est, vehementem iram, quam Scriptura per nasum solet significare, quo fortiter spiramus quando forti irâ succensi sumus.

Huc etiam pertinet ea quæ propriè in Evangelio dicitur hypocrisis : quod est genus quoddam simulationis et vitium, quo quis fictis et ascitiis operibus callido artificio usurpatis, ad sanctimoniam in hominum luce oculisque ponendam, famam sibi et nominis existimationem aucupatur. Res clara est in divinis Evangelistarum commentariis, gravissimis à Christo verbis damnata, ut cui toties vix magnum et formidandum imprecatur. Cùmque acerbum, durum, inusitatum et sceleratis hominibus repositum vellet Christus supplicium exponere, dixit, Matth. 24, 28, *ponere partem illius cum hypocrisis*. Quasi hypocrisis Dei fulmen, quantum est, et gravem manum experturi sint aliquando vindic-

timè perceperunt; sed eò perducere passi non sunt, ut clamarent ad Dominum, quippe quos victos et immobiles coercerent pravæ habitudines, superbia et criminum vincula. Aliter : *Impii corde mala malis accumulunt, quibus iram Dei in se provocent, neque clamant ad Deum, cùm cruciantur*. (Calmet.)

NEQUE CLAMABUNT CUM VINCTI FUERINT. Non ita clamabunt ut exaudiantur, nisi hypocrisim exuant ex animo, et peccatum aversentur. (Menochius.)

NEQUE CLAMABUNT HYPOCRITÆ, ad Deum : quia etiam dùm corripiuntur et puniuntur, nolunt videri deliquisse, quare nec liberabuntur à Deo. (Tirinus.)

SIMULATORES ET CALLIDI PROVOCANT IRAM DEI. In Hebræo, *falsi corde ponent iram* : ubi *ponere* est id ipsum quod θησαυρίζειν, *thesaurizare*, dixit Apostolus Rom. 11, 5.

NEQUE CLAMABUNT CUM VINCTI FUERINT. Non dabitur illis tempus ad agenda penitentiam : ita subito opprimentur. (Grotius.)

cem illius simulationis. Quod etiam pii Prophetæ haud obscure denuntiaverunt. David mœrens, et eorum hominum exitio conturbatus, suam ad lyram id canebat, Psal. 52, 6 : *Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent*. Quos sanctus Cyrillus interpretatur ὑποκριτὰς, *hypocritas*, bonitatis et virtutum simulatores, ut hominibus placeant. Horum omnium ossa, id est, robur vimque Deus extenuabit, fictas et fucatas virtutes inventum nihilumque disperget; quarum pretium fuit inanitas, gloriolæ captatio, vani fumus honoris.

Apud Sophoniam quoque istiusmodi minas intentat : *Visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrinâ*, Sophon. 1, 8. Ubi visitare è sacri sermonis usu est punire, severitatem exprimere. Per vestem autem peregrinam Rupertus intelligit hypocrisin, quasi filis simulationis opere plumario et levissimo contextam, et velut latum clavum in humeros impositam ad decorem futilemque pompam. Hoc inane paludamentum mendacio illudum visitabit excutietque Deus, exuretque in theatro mundi atque in luce omnium populorum, et vulpeculas illas ex involucris simulationum eductas ad sempiternam hominum contumeliam exponet. Ita Cressolius Anthologiæ cap. 10, sect. 4.

Hi itaque qui sanctitatem simulant, et honestatis fucata specie turpitudinem celant, furorem in se divinum acuunt; neque dum diris urgentur incommodis utiliter clamant, quia non benè cum hypocrisi convenit supplex oratio; quandoquidem conscientia, quæ diù Deum repulit, ægrè possit ingruente procellâ cœlestis auxilium fidenter implorare. Antectæ nimirum turpis vitæ memoria animum enervat; quemadmodum justitiæ cultæ recordatio roborat. Qualis porrò plerumque sit simulatorum exitus subjungit :

VERS. 14. — MORIETUR IN TEMPESTATE ANIMA EORUM (1), ET VITA EORUM INTER EFFEMINATOS. Hypocritis

(1) Nempe acerbo fato auferentur; improvise turbine rapiuntur. Hebræus : *Anima eorum in juventute morietur*, antequàm noscere et lugere peccata juventutis possint.

ET VITA EORUM INTER EFFEMINATOS. Vox Hebræa significat homines prostitutioni et libidini sacros, infami religionis superstitione. Hebræus : *Et vita eorum in medio sanctificatorum, vel consecratorum, devotorum*. Septuaginta : *Et vita eorum vulnerata ab angelis*. Peribunt, ab angelis mortis, vel exterminatoribus cæsi. In unum hic census colliguntur hypocritæ et ii qui Dei vocibus aurem præbere nolunt, cum hominum infamissimis et corruptissimis. (Calmet.)

IN TEMPESTATE. Calamitate. Septuaginta propriè ex Hebræo, *in juventute*.

VITA EORUM INTER EFFEMINATOS. Septuaginta habent, *et vita eorum vulnerata ab angelis*, quod commode intelligi potest de Sodomitis, quos angeli incendio sustulerunt. Benè autem iidem dicuntur effeminati, propter impuram venerem, quam exercebant.

MORIETUR IN TEMPESTATE. Hebraicè, *cum rugitu*, id est, horribili morte; vel, ut Septuaginta et Chaldaeus vertunt, *in adolescentiâ suâ*, id est, intempestivâ et præmaturâ morte.

ET VITA EORUM INTER EFFEMINATOS. Hebraicè, *inter cinædos*, qui ob fœdissimam turpitudinem solent exosi esse Deo et hominibus, et ferè violentâ ac probrosâ morte in prostibulis cadere : unde Septuaginta legunt,

et simulatoribus, inter quos Jobum censet, mortem immaturam et infelicem denuntiat, qualis solet in tempestate aut subitâ ruinâ contingere; et vitam ignobilem ac sordidam, qualis esse solet hominum effeminatorum et Cynædorum, qui infamiâ publicâ notantur. Dicitur autem in tempestate mori, cui vis aut alia quævis causa gravis et turbida vitam adimit, neque illam pacatè naturæ vis mitior aut necessitas extinguit. Quod opponitur mortî pacificæ, quâ videlicet homo in Scripturâ dicitur in pace mori. Sic lib. 3 Regum, cap. 2, præcepit Dâvid Salomoni filio, ne canos Joab, quem expertus fuerat infidelem, ad sepulcrum deduceret pacificè. Quo loco Sanctius noster docet pacificè seu in pace mori illos, qui non vi extrinsecûs allatâ perierunt, sed aut senio confecti, aut morbo consumpti: ita ut non tam homo à ferro aut hominum injuriâ, aut subitâ ruinâ, aut tempestate, quàm à naturâ ipsâ mortali videatur extinctus. Hoc nempe significatur in tempestate, quæ plerùmque repenti ingruit, et securum hominem ante suum tempus abripit et perimit: ut in naufragio experiuntur quotidie qui absorbentur à fluctibus; et quos vibrata è nubibus fulmina conficiunt.

Mori itaque in tempestate idem est, quod immaturam mortem oppetere. Id quod Septuaginta expresse runt dùm vertunt ἐν νεότητι, in juventute: quod item alii ferè omnes ex Hebræo transtulerunt, licet non eodem sensu. Nam quidam in juventute ætatem considerant immaturam et infirmam, et hoc communiter; alii stuporem et ignorantiam, ut expressè reddidit Tigurina: *Moriatur anima eorum per juvenilem stoliditatem.* Ubi fortè insinuat mors effeminatorum aut immatura ob veneris intemperantiam; aut stolidam et veluti brutalis sine contritionis sensu ac pœnitentiæ fructu, sine Dei vitæque æternæ recordatione, sine curâ propriæ salutis; ac si tempestas, venti, maria,

vita eorum vulnerata ab angelis. (Tirinus.)

Moriatur in pueritiâ, in juventute, anima eorum, i. e., morientur ipsi adhuc juvenes; morte præmaturâ exstinguentur. וְכַפֵּשׁ י. q. וְחַיִּים in altero hemistichio, ut et supra 30, 22, 28, hæc duo nomina sibi invicem respondent. וְכַפֵּשׁ sunt qui h. l. excussionem notare existunt, quam notionem verbum וְכַפֵּשׁ utique obtinet, unde jam Hieronymus: *moriatur in tempestate anima eorum.* Schulzens: *horum anima cum excussione morietur.* Sed וְכַפֵּשׁ potius est *juventus*, ut supra 35, 25, Proverb. 29, 21. Addit crescente oratione, habitâ ratione impuritas eorum, quâ turpissimis quibusque flagitiis sese contaminant, in altero hemistichio: *et vita eorum scilicet, perit, inter sacerrimos, i. e., ut Hieronymus vertit, inter effeminatos, seu cinædos, dùm per ætatem et calorem juvenilem proni sunt ad scortandum, et nefandâ libidine corrupti.* וְכַפֵּשׁ sunt *scorta mascula veneri nefandæ sacrati in honorem numinis alicujus*, ut multis offendit Spencerus de *Legg. rituali. Hebræor. L. 2, cap. 22, (p. 405, seqq. edit. Hagæ Comit. 1686, 4), Vid. Deut. 23, 18, 1 Reg. 14, 24, 15, 12, 22, 47. Chaldæus h. l. vertit וְכַפֵּשׁ כַּדְשִׁים sicut scortatores, quasi כַּדְשִׁים legisset pro כַּדְשִׁים. Dùm adhuc inter juvenes cinædos censentur, et per ætatem ad scortationem pronos, immaturâ adhuc ætate è medio tollentur justo Dei supplicio.*

(Rosenmüller.)

VITA EORUM INTER EFFEMINATOS, sic intercipiuntur eorum vita, quomodo Sodomitis intercepta fuit.

(Grotius.)

naufragia omne rationis iudicium absorberent. Nihil certè verius, quàm quòd tempestas quædam sit ipsa juvenus, in quâ tam crebra, tam fœda naufragia. Proh quàm multis in adolescentiâ ingruit vitiorum colluvies, quâ submersæ pereunt in sempiternum animæ infeliciam! *Vitiosos*, inquit ad hunc locum D. Hieronymus, *et vitia esse noverimus, quæ sicut de virtutibus animi nihil in se habent quietum, virile et frugi, sed totum turbulentum, remissum ac fragile; ita necesse est, ut velut tempestate animam semper suis illecebris inquietent, portumque virtutum hominem non sinant apprehendere: et fit istis talibus fluctibus quod Salomon ait, ut jaceat anima tanquàm in corde maris, et velut gubernator in magnâ tempestate.* Sic ille.

VERS. 15. — *ERIPET DE ANGSTIA SUA PAUPEREM, ET REVELABIT IN TRIBULATIONE AUREM EJUS (1).* Longè aliter, inquit, accidet his, qui ut pauperes sunt, sic etiam ad suum statum consentaneè vitam agunt piam atque humilem, longè à tyrannorum et hypocritarum ambitione diversam: hos enim benignè alloquetur Deus, et à malis urgentibus eripiet, licet omni penitus auxilio esse orbatî videantur; ut in se expertus dicebat David, Psal. 35, 7: *Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et de omnibus tribulationibus ejus liberavit eum.* Quod autem Vulgatus ibi vertit *liberavit*, in Hebræo est וְחַלְשׁוֹ iehalets, id est, *eruet liberabit*: quod verbum etiam hoc loco ponitur; sed illud per metathesim litterarum Græci vel legisse vel intellexisse videntur וְחַלְשׁוֹ ielahets, id est, *opprimet*, aut *affliget*: nam ira vertunt hunc versum: Ἄθ' ὡν ἐθελήσας ἀσθενή και ἀδύνατον. *Eò quòd afflixerunt infirmum et imbecillum.* Et est apta sententia contextui, ut sit alterius causæ redditio, cur tam citò iniqui viri, ut versu superiori dixit, animam agent; similis ejus, quam Sophar posuit, Job 20, 18, dicens: *Luct quæ fecit omnia, etc. Quoniam confringens nudavit pauperes, etc.* Quod autem subdit.

ET REVELABIT IN TRIBULATIONE AUREM EJUS, S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 23, sic exponit: *Aurem in tribulatione revelare, est auditum cordis verborum plagis aperire.* Viris igitur bonis calamitates non solum nullo detrimento erunt, sed etiam commodum maximum hoc ex eis reportabunt, quòd illis ad pietatem informabuntur, et divinæ doctrinæ peritiores fient; id enim significat aurem ejus revelare; id est, docebit eum. Dici enim non potest, quantâ quàmque divinâ prudentiâ cum augeant calamitates, qui patienter eas

(1) Humiliter resipiscentem, et ad Deum piè clamantem: et consequenter quoque, si talis esse volueris.

(Tirinus.)

Eripit afflictum in afflictione suâ, dùm in mediâ miseriâ versatur, nec sinet eum perire. Nec malè Schulzens: humilem in humiliatione, h. e., qui dùm à Deo affligitur, verè est adflictus, contritus, omnem priscam superbiam deponens, nec Deo olmurmurans. Revelatque in molestiâ, seu arctatione aurem eorum, i. e., eos admonet, ut ad se redeant. Potest בּ in בְּחַחֵךְ modum significare, per afflictionem, afflictionis beneficio, quam eis immitit, sui officii eos commonefacit. Observa elegantem Hebræis paronomasiam in וְחַלְשׁוֹ et וְחַלְשׁוֹ. (Rosenmüller.)

et æquo animo tolerat, Dei fretus præsidio. Hunc fructum se ex illis suscepisse maximum intelligebat David dicens, Psal. 118, 74 : *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.*

Septuaginta hoc hemistichium ita vertunt : *Κριμα δὲ πρῶτων ἐκθίσει· iudicium verò mansuetorum exponet*; tunc scilicet, cum morte mulctabuntur impii, ut versu superiori dixerat; quemadmodum dicebat David, Psal. 139, 12 : *Virum injustum mala capient in interitu. Cognovi quia faciet Dominus iudicium inopis et vindictam pauperum.* Itaque auris eorum Græcis fuit iudicium eorum : quoniam nullus antea iudex eos audiebat, ut æquum iudicium redderet, et ab indignâ improborum oppressione liberaret : quam tunc omnes iniquam fuisse intelligent, cum improbos debitas pœnas persolvere viderint.

VERS. 16. — Igitur salvabit te de ore angusto latissimè, et non habente fundamentum subter se (1) : requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. Oratio parænetica est, quâ Eliu Jobum ad pœ-

(1) Si fiduciam et fidem pauperis imitatus esses, jam te Deus ab iis malis, quæ pateris, liberasset; teque eduxisset ex desperationis abisso, cujus vorago fine caret et fundo. Aliter : *Removisset te ab ore angustiae, et clauso loco, in quo detineris, in latitudinem non angustam undique.* Persimilem phrasim familiarem habet Psalmista.

(Calmet.)

DE ORE ANGUSTO LATISSIMÈ. Ex barathro, cujus os angustum est, et in latitudinis locum educet, id est, ex angustiis, et calamitatibus liberatum felicitati restituet.

(Menochius.)

SALVABIT DE ORE ANGUSTO, seu angustiae, quasi ex rictu feræ pessimæ eductum. Per prosopopœiam enim tribuit angustiae, ac si fera esset, os hians ad devorandum. Et verò miseris conteritur et absumitur paulatim homo, quasi dentibus feræ crudelissimæ. Vel, si inavis aliam metaphoram, absorbetur quasi hiatus foveæ profundissimæ, et non habente fundamentum, seu fundum, *subter se*, ex quo possis emergere. Quod sanctus Gregorius moraliter de immenso vitiorum profundo; Philippus et quidam alii in Catenâ, allegoricè de inferno exponunt. Ex quo Deus te, si respiciens, opem ejus inclames, *latissimè salvabit*; Hebraicè et Chaldaicè, *dilatabit te ne amplius sis in angustia*; et erit requies mensæ tuæ plena pinguedine : id est, omnibus bonis ac deliciis quietè affluens, ac si mensæ instructissimæ assideres. Hæc expende, ô Job : et sano consilio obsequere.

(Tirinus.)

Thesin revocat ad hypothesin, hoc est, generaliter dicta de piorum afflictionibus, quod eas Deus mittat in bonum et salutem ipsorum, accommodat ad Jobum. Similiter, inquit, tecum aget, ô Jobe. *Et etiam te removebit ex ore angustiae, i. e., ab angustia, metaphora à rictu feræ ducta, quæ eum sit devoratura.* Verbum *רָחַץ*, in kal non usurpatum in vet. Test. sermoni hebræo privum, quare ejus notio è contextu locorum, quibus occurrit, etsi finienda. Videtur in genere *trahere, incitare* ad aliquid notare, ferè in malum, ut supra 2, 3, Deut. 13, 7, Jerem. 38, 22, 48, 3, al.; et quia qui aliquem incitat, incitat ab unâ sententiâ aut re et propellit ac removet ad alteram; ideò verbum hoc pro *remove* sumitur, ut hic à Jarchio exponitur, *propellet te*, et Hieronymus sensum exprimens non incommodè vertit : *igitur salvabit te.* Ita et aliàs hoc verbum vides sumi. Locus apertus est, quem Aben-Esra et Levi Gersonides citant 2 Paral. 18, 31, ubi de Josaphato cum in pugnâ adversum Syros ad Ramoth Galaad putaretur esse Achabus, rex Israelis, qui habitum mutarat, ne agnosceretur, dicitur *וַיִּסְתַּח אֶת־פָּנָיו וַיִּסְתַּח אֶת־פָּנָיו* et *propulit*, removit, avertit, eos Deus ab illo, in

nitentiam hortatur, spondetque fore, ut Deus eripiat eum de ore angusto, hoc est, de calamitate, quæ similis est puteis foveisque os angustum habentibus, quibus si semel homo absorbeatur non superest spes emergendi. Quâ metaphorâ usus est David dicens, Psal. 68, 17 : *Non absorbeat me profundum, neque vergeat super me puteus os suum.* In eâque re Deus amicis suis quam eximius patronus sic luculenter declarat, cum in summâ rerum desperatione summam salutem affert, quam significat latissimè dicens. Id est, latissimè salvabit, ex magnâ rerum angustia in amplissimam vindicans latitudinem, ut dicebat Regius Yates, Psal. 17, 19 : *Prævenērunt me in die afflictionis meæ; et factus est Dominus protector meus; et eduxit me in latitudinem; salvum me fecit, quoniam voluit me.* Sed quoniam Hebræum *צַר* tsar non solùm angustum, ut vertit Vulgatus, sed etiam hostem et inimicum, qui arctet et affligat, significat, aliter Græci hunc locum verterunt; tum quia quod *salvabit* Vulgatus vertit, Hebraicè est verbum *סָוַת* sut : quod propriè removere significat. In eam ergo partem Græci verba hæc acceperunt, ut illis adhuc iniqui hominis scelera exponuntur, propter quæ pœnam illam maturæ mortis commeruit, ita vertentes : *Καὶ προσαπηχάτησέν σε ἐκ στόματός ἐχθροῦ· Et superdecepit te ab ore inimici.* Ubi Polychronius et Scholion legunt : *Καὶ πρὸς, ἐπει ἠπάτησέν σε· Et præterea, quoniam decepit te.* Putant enim post brevem illam interjectionem de iudicio mansuetorum redire ad causas memorandas, cur hypocritæ malè pereant; et interpretantur *πρὸς*, id est, *πρὸς τοῦτους, ad hæc.* S. Augustinus legit : *Et quia decepit te.* Est autem hominis iniqui ad omnem malitiam et fraudem versare mentem suam, et dolo malo agere. *Non est in ore eorum veritas; cor eorum vanum est; linguis suis dolosè agebant; judica illos, Deus,* ait David, Psal. 5, 10.

NON HABENTE FUNDAMENTUM SUBTER SE. Hyperbolicè abyssi sive profunditatis, cujus fundum invenire non datur, similitudine gravissimam notat ærumnam, è quâ vix subsit spes evadendi. Usus quoque David simillimâ phrasi ait, Psal. 68, 2 : *Infixus sum in limo profundi, et non est substantia*; hoc est, nihil firmum substat, quo nitar. Quid autem sit infigi in limo profundi, et non invenire substantiam seu fundamentum, sic exponit Euthymius, *Fæcem, inquit, illam Propheta significare voluit, quæ sub profundo aquæ esse solet. Qui igitur in hujusmodi fæce infixi sunt, substantiam, hoc est, stabilitatem nullam inveniunt, ipsâ nimirum fæce ob cænosam ac fluxam illam materiam semper magis infra concidente.* Per hunc limum sive fæcem fluxæ li-

animum eorum indidit, et eos excitavit, ut ab illo recederent.

(Rosenmuller.)

IGITUR SALVABIT TE DE ORE ANGUSTO LATISSIMÈ, ET NON HABENTE FUNDAMENTUM SUBTER SE, REQUIES AUTEM MENSÆ TUÆ ERIT PLENA PINGUEDINE. Commodius sic, *longè te amovisset Deus ab ore angustiae, propè latitudinem sub quâ nullâ angustia*; et quod imponitur *mensæ tuæ plenum fuisset pinguedine.* Nempe si ita egisses, ut jam dixi; ostendit autem sequentibus, se aliter de Jobo opinari.

(Grotius.)

bidinis voluptates adumbrantur. Sicut enim qui limo profundi infiguntur, propter fluxam et cœnosam materiam stabilitatem amittunt, et deficit quidquid stabile et firmum illos posset sustentare ne perirent: sic qui fluxis et cœnosis carnis voluptatibus se dedunt, qui turpibus et fœtulentis libidinibus infiguntur, Christi stabile fundamentum à se rejiciunt, et inter instabiles concupiscentias fluitant perituri. Et sanè à lascivo homine bonorum omnium stabile fundamentum Christus fugit; solum illi manent aquarum fluctus, hoc est, fluxæ voluptates carnis, inter quas naufragio perendus fluitet. Post malorum autem liberationem Eliu addicit Jobo, si respiscat, summam bonorum omnium copiam et stabilem ac plenissimam salutem dicens:

REQUIES AUTEM MENSÆ TUÆ ERIT PLENA PINGUEDINE. Id est, ad mensam bonis omnibus abundantem sedebis. Id quod aliis verbis probis viris pollicetur David, Psal. 35, 9: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Addunt Patres Græci in Catenâ *pinguedine vitæ æternæ.* Quasi illa Jobi mensa, quæ Eucharisticam representabat, ipsius æternitatis delicias et pinguesceret, et suos convivas impinguaret. Pulchrè ad hunc locum S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 24: *Requies, inquit, mensæ est refectio satietatis internæ, quæ pinguedine plena dicitur, quia in æternæ voluptatis delectatione præparatur.* Sequitur:

VERS. 17. — CAUSA TUA QUASI IMPII JUDICATA EST; CAUSAM JUDICIUMQUE RECIPIES (1). Gravem hæc sententia

(1) Damnatus es tanquam impius, et eodem judicio, quo tu cæteros judicasti; nullo scilicet clementiæ, quam tu aliis denegasti, lenimine. Hebræus: *Judicium impii implevisi, causa et judicium cohærebunt.* Damnaberis uti reus patrocinii impio exhibiti. Vel: Cùm te impii more gesseris, idem cum illo judicium subibis. Denique reddi potest: *Si diu impium judicasti, æquitas et justitia judicio tuo præferunt.* Vers. 18: *Si immodica ira te non seduxit, nec favor traxit in partes.* Vers. 19: *Dominus vires tuas prospere servabit, et quæcumque te validum efficiunt, novo robore confirmabuntur.* Regnum erit tibi tranquillum, solum ad eò firmum, ut quati non possit.

Alii verò tres hosce versiculos ita accipiunt: vers. 17: *Locutus es ut impius; sed justitia et judicium Domini omnia moderantur.* vers. 18: *Cave igitur à furore Dei, ne in te sæviat, ad eò ut preces tuæ illum coercere non valeant.* vers. 19: *An rationem habiturum credis Deum clamoris tui, opum, auri, roboris?* E tanto sententiarum dissidio colligimus, hunc locum ita parùm exploratum esse, ut tantam sententiarum discrepantiam induxerit. Postrema explicatio optima videtur.

(Calmet.)

CAUSA TUA QUASI IMPII JUDICATA EST. Hactenus tecum actum est, quasi cum magnorum multorumque scelerum reo.

CAUSAM, JUDICIUMQUE RECIPIES, si deinceps tuos Domino mores probaveris, ipse tibi bona rependet, et justitiam tuam munerabitur, et pro tuæ causæ meritis judicaberis. (Menochius.)

CAUSA TUA QUASI IMPII JUDICATA EST, seu conictus es impius esse. Unde et impiæ causæ *judicium*, id est, pœnam *recipies*, si pergas impius esse. Sed jam resili, si sapis, etenim effugies peccata ob quæ puniris.

NON TE ERGO. Perverteus judicium ex passione.

(Tirinus.)

CAUSA TUA, etc. *Et* (vel *at*, at verò, *etsi tu quidem*) *judicio impii plenus es*, vel, *judicium* (vel *jus*, *causam*) *impii implevisi*; i. e., quale optabat dedisti: vel, *impii*

continet exhortationem comminatione permixtam, cujus sensus est: Deus te ut impium mulctavit; re-

sive *improbi, implevisi*, q. d., peccasti et punitus es: id est impii judicium. Vel sic, complevisi mensuram impiorum hominum (Math. 23, v. 32). Consortium habes cum improbis; ita, reus es, tu impius, judicio impii planè teneris, et, nisi respiscas, cum iis numeraberis. Non quòd anteriorem ejus vitam culpet, ut socii, sed ob blasphemias præsentis, etc. Ideò Job cum æquius audivit. Tu more impiorum causam tuam egisti, contra Deum murmurando, eumque accusando, quasi impiis similis fieri velis. Vel, sic agis tuam causam, quasi jus improbi velles confirmare. Tu temet obnoxium judicio reddidisti, manifestò crimine te obstrinxisti.

CAUSAM JUDICIUMQUE RECIPIES. *Causam et judicium sustentabunt, judicium et sententia* (scil. recta) *sustentabunt*, i. e., restituent te, si recta modò sequaris. *Causa et judicium cohærent*: q. a., ultio te manet: Væ capiti tuo. *Attamen causa et judicium cohærebunt*, nempe apud Deum. *Jus et judicium iniqui fecisti consistere*, i. e., iniquus fuisti in gerendo magistratu, malas causas impiorum adjuvisti. *Causa et judicium impii te tenent, jus* (idecirco *jus*) *et judicium* (nempe impii hominis) *tenent* te constrictum, ut Dei judicium effugere non possis. Sensus loci est, q. d., postquam iniquo hominis judicio planè reus es, teneberis haud dubiè jure et judicio, nec evades quin pœnas luas: *cave* ergo tibi et in tempore culpam agnosce. Alii utrumque hemistichium connectunt: *At tu, vel at verò, judicio* (in ablativo, יד pro ידך; vel, *justitia*) *impii replevisi, vel complevisi, justitiam, vel jus, et judicium* (Dei scilicet), quæ *sustentant*, nempe omnes, vel omnia, q. d., dùm ita de Dei justitiâ conquereris, Dei judicium tanquam iniquissimum condemnas, quasi esset impii alicujus judicium; quo tamen judicio totus hic mundus stabilitur. Vide quo sis prolapsus. Egregius est hic sensus, sed subtilior. Admiscuisti justitiam et judicium justitiæ impii; q. d., tu verò secutus es impiorum judicium; dixisti justitiam Dei, quæ sustentat omnia, esse injustitiam. Alii sic conjungunt; quod si judicio et crimine impii labores, Deum accusans injustitiæ, actum est de te, jus et judicium competendum tenebunt. Sensus non alienus, ubi subaudiendum *quod si*. Sed mallem quodque membrum per se legere. Verbum *אָרְבָּךְ* *suffulcit* sumo ut Prov. 5, v. 5. Alii: *Si injusto judicio fungeris, te judicium atque jus tenebunt*: si malè de Deo judicas, dabis pœnas. *Tuque impii judicium expleveris; judicium et jus retinebunt suum vigorem, dum judicium improbi compleres, judicium et jus obtinerent*, i. e., dùm justè de causâ improbi statueres, et verum judicium et jus administrares. Alii sic: *Et jus improbi impresses, nempe quia prosperitas eò te perduxisset, jus et judicium tenerent te?* q. d., vellesne teneri et non laxari? ידך et כַּשְׁפֵּךְ, ubi conjunguntur, sunt distinguenda. כַּשְׁפֵּךְ sæpè convenientem ordinem inter plures notat, et commutationes respicit: כַּשְׁפֵּךְ ידך dicitur de causâ privatâ et suâ, sive de eo quod singulis conveniens est secundum legem. Hic autem ידך est δικαιοσύνη Θεοῦ ad ulciscendum infidelitatem et contemptum sui: כַּשְׁפֵּךְ, æquitas impellens Deum ad coercendum injuriam piorum, ad tollendum scandalum, etc. Alii sic: *Implevisi judicium improbi: num judicium et jus sustentaret hoc?* i. e., an jus defenderet et approbaret hoc?

(Synopsis.)

CAUSA TUA QUASI IMPII JUDICATA EST: CAUSAM JUDICIUMQUE RECIPIES. Melius, *Etsi tu quidem improbo judicium implevisi*, id est, quale optabat dedisti; *attamen causa et judicium cohærebunt*, nempe apud Deum.

(Grotius.)

Votre cause a été jugée comme celle d'un impie, mais vous gagnerez votre cause, et on vous rendra la justice que vous demandez. Nous avons suivi dans la traduction de ce verset le sens qui paraît le plus conforme, et à ce qui est devant, et à ce qui suit, et qui a été

cupies uti egeris; poenam, si malè, præmium, si rectè. *Causa enim et iudicium* pro termino causæ sive discussionis atque iudicii, præmio scilicet poenave ponuntur, q. d., hactenus te quasi magnorum scelerum reum indicavit Deus, et vehementer afflixit, quia convictus es impietatis : sed jam resili si sapis, et evita deinceps peccata ob quæ puniris : nam si in posterum honestè vixeris, non minùs tua merita liberali atque paternà manu compensabit. Ita Sanctius et Tirinus. Varias alias easque diversissimas hujus loci interpretationes vide apud Pinedam.

Tropologicè S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 25, hinc docet sanctos quasi impios ab hoc mundo iudicari, apud Deum verò justitiæ suæ coronam accipere. *Bonorum, inquit, causa justitia est : quorum causa quasi impii iudicatur : quia eorum hæc justitia paterno flagello fatigatur, ut ad ampliorem vigilantiam percussione non solum mandatorum, sed etiam verberum percussione doceantur ; sed causam iudiciumque recipiunt ; quia ex eà justitià, quâ modò vivunt, tunc in culmine iudiciariæ potestatis emittuntur, ut tantò tunc potentiùs cuncta iudicent, quantò nunc in eis subtiliùs cuncta iudicantur.*

Allegoricè hæc Christo conveniunt, cujus causa in passione quasi impii iudicata est, cum injustè iudicatus fuit ab hominibus, et cum iniquis deputatus est ; sed causam iudiciumque recipiet, quando in extremo iudicio justè iudicabit omnes. Ita S. Augustinus, Tract. 19, in Joannem : *Forma illa erit Iudex, quæ stetit sub iudice ; illa iudicabit, quæ iudicata est, etc.* Et sermone ultimo de verbis Domini : *Se-debit Iudex qui stetit sub iudice ; damnabit verò reos, qui falsò factus est reus, etc.* Item in Psal. 37 : *Oportebat ut Christus taceret in passione, non taciturus in iudicio : iudicandus enim venerat, qui postea iudicaturus veniret : et idèd cum magnà potestate iudicaturus, quia cum magnà humilitate iudicatus, etc.* Æquum enim erat ut cujus apparuit summa humilitas, appareat summa gloria. Idem in Psal. 85 : *Videbitur terribilis, qui visus est contemptibilis : demonstrabit potentiam, qui demonstravit patientiam. In cruce patientia erat ; in iudicio erit potentia, etc.*

VERS. 18.—NON TE ERGO SUPERET IRA, UT ALIQUEM OPPRIMAS ; NEC MULTITUDO DONORUM INCLINET TE (1). Quasi

préféré par un habile interprète aux autres sens qu'on peut y donner. Eliu dit donc à Jacob : Qu'il avait été traité jusqu'alors comme un impie, étant accablé de maux et dans la dernière misère : mais supposant qu'il écouterait ce qu'il lui disait, il ajoute qu'il trouverait le moyen par là de *gagner sa cause* devant Dieu, comme il l'avait souhaité, et qu'il lui ferait *justice*. Car la justice qu'Eliu prétendait que Job pouvait espérer, était qu'en s'humiliant et en implorant le secours de Dieu il obtint miséricorde. Ce qu'il dit ensuite sont des avis qu'il lui donne par avance pour lui apprendre comment il doit se conduire lorsqu'il sera rétabli dans l'autorité d'où il prétend que sa mauvaise conduite l'avait fait déchoir. Car ces paroles du texte : *iudicium recipies*, peuvent s'expliquer encore : *Vous recevrez de nouveau la puissance de juger.*

(Sacy.)

(1) Incipit tradere Jobo documenta honestè vivendi. (Menochius.)

dicat : Si quando verò divina te benevolentia ad priorem fortunam et iudicalem potestatem reducat, ne rursus ab illo deturberis, eò tibi diligenter enitendum est, ne ira præceps aut conturbato animo ad iudicandum accedat nec te donorum multitudo à rectâ iudicandi viâ aliorum agat. Quæ duo sunt monita omni iudici cumprimis ob-

NON AMPLIUS TE SUPERET IRA : NEC MULTITUDO DONORUM INCLINET TE, ad injusta iudicia. (Tirinus.)

Nam ira, scilicet, Dei tibi profectò timenda est, si pergas ut cœpisti, vide igitur *ne propellat*, removeat, e medio tollat te illà (irà) *percussione*, plagâ te percussione et perdente, quâ notione verbum פֶּשַׁע supra 54, 26, aderat. De verbo הִסִּיתִי conf. not. ad vers. 16. *Et multitudo pretii*, lytri, *non te declinare faciet*, seu à percussione seu exitio ; unde nullo pretio te redimere possis. *Quia ira, nam, vel quia, æstus est.* *Nam ira est ; q. d., nam est tibi profectò timenda Dei ira, si pergas ut cœpisti. Certè ira (nempe Dei) sub. præstò est, vel, est tibi, irascitur tibi, sive iratus te affligit. Ira quoque instat, excandescencia est, excandescencia Dei est ; aut, Deus est vir excandescencia, id est, excandescens in malos.* הַכְרָה pro אִשָּׁה הַכְרָה : ut alibi vinum, pro viro vini ; dolus, pro viro doli. *Ira super impium erit.*

NON TE ERGO SUPERET IRA, concisus est admodum quale Job. c. 19, v. 29, id obscurissimum facit hunc locum. *Quia ira, nam, vel quia, æstus est.* *Nam ira est ; q. d., nam est tibi profectò timenda Dei ira, si pergas ut cœpisti. Certè ira (nempe Dei) sub. præstò est, vel, est tibi, irascitur tibi, sive iratus te affligit. Ira quoque instat, excandescencia est, excandescencia Dei est ; aut, Deus est vir excandescencia, id est, excandescens in malos.* הַכְרָה pro אִשָּׁה הַכְרָה : ut alibi vinum, pro viro vini ; dolus, pro viro doli. *Ira super impium erit.*

UT ALIQUEM OPPRIMAS. Variè vertunt : *Ne, vel ne fortè, abiciat (vel incitet, projiciat, subducat, seduxerit) te in, vel, cum, sufficientia, sub. tua (ita פֶּשַׁע accipitur hic et Job. 20, v. 22, nec alibi occurrit) ; i. e., cum opibus quas habes, q. d., nihil profuerint tibi divitiarum. Ne te cum abundantia rerum quantavis perdat, quæ te non sit liberatura, ut sequitur. פֶּשַׁע exponit in significatione Syriacâ. Syris Deus vocatur sibi *sufficiens ; et sufficienter dedit.* Eleganter dicunt Arabes : *Ordo impensarum dimidia sufficientia ;* qui enim ordine (h. e., suo loco et tempore) singula emit, dimidio minùs impendit quàm qui aliter facit. Alii : *ne, vel, ne fortè, auferat, vel removeat (vel pellat, propellat, tollat de medio, nempe Deus) te flagello, vel, plagâ, sive percussione, i. e., te percussione plagâ ; vel, complosione, complodendo et percutiendo ; vel ictus, scilicet, palmæ aut pedis, ut iratis mos est. Alii hoc comma cum præcedente nequit, et utrumque sic reddunt. Quum æstuans ira obvenit, cave ne avertat te explosione, i. e., quum gravissimum Dei in te infensi iudicium obveniet tibi, cave ne Deus explodat te, si ita inveharis. Quarè iræ vide ne in te plus satis incitetur, sequentia autem verba sic reddit, ita ut eam ne maximo quidem oblato pretio possit effugere. Quoniam ira, scilicet Dei, ne fortè removeat te in flagello ; i. e., debes recta sequi, ne fortè ira Dei amplius contra te exacerbetur, removeatque te amplius quàm fecit. Nam ita sævietur ut te nec rerum copia eripiat. Alii sic : Quia minime te ira defendet, etiamsi complosione manuum fueris minuitus, de irâ Jobi accipit, quod plerique de irâ Dei. Fortassè ira seduxit, te in sufficientiâ, i. e., quando opulentus eras et magis ex animi affectu quàm ex causâ justitiâ iudicasti ; aut, ut sequitur, multitudo donorum te inflexit, ut faveres causæ hominis impii.**

NEC MULTITUDO, etc. *Et (tum, inquit, si in te exardescere cœpit ira Dei) multitudo, sive magnitudo, pretii (vel propitiationis, redemptionis, vel numerum, mulctæ, vel multiplex redemptio) non te avertet, vel asseret, declinare faciet ; Heb. : ne te avertat ; sed לא sæpè tantum negat. Et repete, cave ne magnum pretium redemptionis abducat te.* (Synopsis.)

NON TE ERGO SUPERET IRA UT ALIQUEM OPPRIMAS : NEC MULTITUDO DONORUM INCLINET TE. Meliùs sic : *Quare ira vide ne in te plus satis incitetur, ita ut eam ne maximo quidem oblato pretio possis effugere.*

(Grotius)

servatu necessaria. Primum autem documentum est, ne quis irā præceps aut conturbato animo ad judicandum accedat : neque enim qui sul impos est de aliorum causâ rectè judicabit ; neque is æquum se præbebit, quem amentem cæca illa animi violentia præcipitat : propè autem est ut innocentes opprimat, si in illos tunc temporis occurrit, quando furore cæcus, æquum ab iniquo discernere non potest. Hoc documentum omni tempore maximè necessarium est illi qui multitudini præest, ne qua in illo immoderatio affectio dominetur : sed præcipuè dum alienas judicat causas, et suum cuique jus servare sanctè atque legitimè debet. Ante omnia autem faciendum est, ne in turbulento illo animi statu pœnas iratus ab illis petat, in quos habet imperium et auctoritatem ; ne admòniculante fastidio animi et ardore limitem justi atque æqui prætergrediatur : sinat paulatim exhalare incendium, impetumque illum nimium frangi ac debilitari, quò redeat in se animus, et à gravi jactatione in humanitatis veluti portum succedat. Sic fecisse magnos videmus viros antiquæ memoriæ famâ celebratos, qui irati servos suos aut aliis plectendos verberandosque demandarunt, aut nullam pœnam intulerunt. Quo nomine Cicero Tuscul. 4, et Valerius Maximus lib. 4, cap. 1, miris laudibus extollunt celebre illud dictum Archytæ, cùm meritò excanduisset in servum : *Sumpsissem à te supplicium, nisi tibi iratus essem.*

Alterum documentum non minùs judici necessarium, est ne se muneribus corrumpi patiatur. Quamobrem hoc ipsum prohibens subdit :

NEC MULTITUDO DONORUM INCLINET TE. Hoc est, quantiscumque muneribus obruaris, tamen ut palma contra pondus renitere, et nunquàm ab æquitate tui muneris te inflecti patiaris. Nec immeritò iram cum hâc munerum appetentiâ conjungit : quia ut illa hominem excæcare solet, excæcatumque in vindictam præcipitare ; ita et hæc tantâ mentem caligine obscurat, ut in prava judicia compellat. Hinc illud Siracidis, Eccli. 8, 3 : *Multos perdidit aurum et argentum, et usque ad cor Regum extendit et convertit.* Ubi tanta auri et argenti vis significatur, ut non solùm pauperum animos pertinet et expugnet, sed etiam principum ac regum, qui minùs auro indigent, invadat, et, interprete Lyrano, à veritate in falsitatem eorum judicium convertat. Nihil sanè est in republicâ perniciosius quàm Judices δωροφάγοι, ut Hesiodus appellat, hoc est, *munerum voratores.* Patet inprimis in filiis Samuelis, qui judicium propter munera pervertentes, et se et rempublicam perdidit. De quibus D. Petrus Damianus lib. 2. Epist. 2 : *Filii, inquit, Samuelis nulum aliud crimen habuisse leguntur, nisi quia munera dilexerunt : et quia paternæ munditiæ non sequebantur exemplum, irrecuperabiliter amiserunt plebis Israeliicæ principatum. Et notandum, quia cùm de illis Scriptura dicit, declinaverunt post avaritiam, acceperunt munera, rotinùs intulit : Perverterunt judicium. Vicinum quippe est atque contiguum, ut post munus acceptum pervertatur etiam corrupto Censore judicium.*

Itaque munerum acceptio duo præcipuè mala judi-

cibus afferre solet : unum, ut in judiciis ferendis penitùs cæcutiant : alterum, ut in peccatis arguendis penitùs obmutescant, aut saltem fallaciter adulentur. Utrumque malum olim in lege exprimebatur : *Nec accipies, inquit Deus, Exodi 23, 8, munera, quæ etiam excæcant prudentes, et subvertunt verba justorum.* Et rursùm, Deut. 16, 19 : *Non accipies personam nec munera ; quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum.* Ubi vides duas maximas virtutes, sapientiam in judiciis formandis, et justitiam in sententiis ferendis, per munerum largitiones facilè corrumpi. Unde rectè Salomon, Eccli. 20, 31 : *Xenia, inquit, et dona excæcant oculos judicum, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.* Quæ posteriora verba difficiliora sunt. Jansenius è Græco legit : *Et quasi frænum in ore.* Nam sicut equi fræno domantur, et in quam partem sessor voluerit inflectuntur : ita judices muneribus coercentur ; et in quam partem voluerint litigantes se abduci patiuntur. At verò Lyranus et Dionysius legunt : *Et quasi rana in ore,* et sic interpretantur ex Strabone ; nam quemadmodum, inquit, datur quoddam genus ranæ, quam Græci vocant καλαμίτταν, *calamitam ;* quæ in os canis insiliens canem tacentem reddit, et latrandi eripit potestatem : ita planè et munera judices efficiunt mutos et elingues, ne quidquam adversùs peccantes eloquantur. Alludere etiàm potuerunt ad ranas Seriphias ab insulâ Seripho, ubi ranæ mutæ inveniri dicuntur : quasi hi judices ore muneribus obstructo tanquàm ranæ Seriphie obmutescant. Et sicut illæ ranæ monstrosæ sunt, quia præter naturam ad coaxandum quodammodò factam perpetuò silent ; ita et hi judices monstri similes habeantur, quia cùm dicendo juri vacare debeant, tamen reticendo potiùs incumbunt.

Notandum porrò maximè est verbum *inclinat.* Alludit enim ad id quod in bilance contingit ; ubi si in unâ staterâ quid gravius apponatur, eam deprimit, alteram verò sursùm elevat : sic et munera judicem inclinant, et deducunt, ut eò propendeat judicio et sententiâ, quò data inclinant. Ab hoc enim verbo in Proverbiis dicitur, cap. 4, 27 : *Non declines ad dexteram, neque ad sinistram ;* et de pravis etiam judicibus dicitur 1 Reg. 8, 2 : *Declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, et perverterunt judicium.* Opus igitur est recto judici ut cum illis rectis aggregetur, de quibus dicitur, Cant. 1, 4 : *Recti diligunt te,* quod benè explicavit Alanus dicens : Qui non incurvantur, sed diriguntur, æquo etiam libripende, ut pro æquitate, non pro iniquitate appenso munere deprimat elevetve judicis mentem, neque respiciat data, sed probata ; non iniquitatem, sed æquitatem ; non aliorum munera, sed proprium justitiæ munus et officium.

VERS. 19. — DEPONE MAGNITUDINEM TUAM ABSQUE TRIBULATIONE (1), ET OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE.

(1) Depone tumorem magnitudinis tuæ, ne iniquâ potentiâ tuâ humiles et infirmi tribulentur. Vel, *absque tribulatione,* idem est atque sine flagello, quâs

Monet Jobum, ut si quando pristinae dignitati restitueretur, omnem superbiam à se rejiciat, et elati animi fastum suam sponte deponat; antequam novis à Deo afflictionibus vel invitum humilietur, et in ordinem redigatur. Altus enim ille et magnis assuetus animus, qui potentiae alis supra verticem aliorum attollitur, cito plerumque indignans ardorem concipit, et prono cursu humanae imbecillitatis ita saepe in furias, poenas petit non ratione definitas, sed impetu animi violenti et crudelitate. Hos igitur motus coercere Jobum jubet, atque in alta potestate constitutum omni animi mansuetudine et humanitate ad inferiores sese accommodare, eosdemque complecti, quos dignitate et insignibus anteiret. Personarum autem cum sit magna dissimilisque varietas, sicut erga morigeros comem, et in supplices facilem ac indulgentem; sic erga ro-

dicat: Ne differas tumorem deponere, donec tribulatione cogaris.

OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE. *Omnes motus, etc.*, ut explicat D. Gregorius. Vel sensus est: Potentiorum violentiam adversus pauperes coerce. Cave ne quibus faves, et quos ad reipublicae administrationem adhibes, in pauperes et humiles violenti sint.

(Menochius.)

DEPONE MAGNITUDINEM, seu superbiam animi tui, absque tribulatione, id est, spontaneè et ultrò, neque expectata ut novis tribulationibus ad id compellaris à Deo. *Depone etiam omnes robustos fortitudine, quos hinc inde iudices et exactores constitutos habes; nam si pergas illos fovere, et ipsi violentè pauperes opprimant, ut solent, peccata illorum in te recident.*

(Tirinus.)

Num aestimabit opes tuas, Deus scilicet, si te illis ab ira ejus redimere volueris? Minimè; nullis opibus ejus iram avertes aut placabis, poenam in te decretam effugies. Conf. Proverb. 10, 2. שרע h. l. non vociferationem denotat, ut supra, 30, 24; sed opulentiam, collato שרע opulentus, supra 34, 19, et Arab. amplitudo, commoditas, copia et potestas, à radice Hebraeae vicina, amplius fuit, opibus polluit. Ea notione ut nomen שרע h. l. sumamus, suadet et contextus, et illi respondens: omnes vires roboris, i. e., quidquid robore et potentia polles, quod et divitiarum, visque magna opum, ut nomine הול, intelligi possunt; quae series itidem poscit ut אורי seu argenti significatu sumamus.

(Rosenmuller.)

DEPONE, etc. *Num aestimabit (vel aestimaret, Deus scilicet, si illis te ab ira ejus redimere volueris) opes tuas? An aequipollentur divitiarum tuarum? sub. Divinae illi ultioni? i. e.: An ullis opibus eam vitare possis? שרע cognatum שרע opulentus, Job. 34, 19. An aestimabit nobilitatem tuam? vel clamorem tuum? Numquid ordinari potest deprecatio tua? Sed שרע opes sign., ut Job. 30, v. 24. ערע sign. ordinare, inde aestimare. Vide Job. 28, vers. 17.*

ABSQUE TRIBULATIONE, etc. *Non (sub. aestimabit) aurum, ut א in בצר sit radicale. Sed malim esse servile. Non angustia, sive, in angustia, scilicet quicquam aestimabit opes tuas: Non in (vel, ne quidem in) angustia, aliter ut non (sub. sis, vel maneat) in angustia. Reliqua sic reddunt: Et, vel nec, omnes vires (seu firmitates) roboris, sive potentiae, ut propterea te è malis eripiat. Aut ullum eorum qui valent robore? Heb.: Qui fortificant robur, vel, corroborant vires. Eadem phrasis reperitur Prov. 24, v. 5, Amos. 2, v. 11, vel 14.*

(Synopsis.)

DEPONE MAGNITUDINEM TUAM ABSQUE TRIBULATIONE ET OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE. *Melius sic: An ille aestimaret opes tuas? ne aurum quidem et omnem potentiam vim.*

(Grotius.)

bustos sive iniquos aliorum oppressores fortem seu rigidum vult esse atque severum.

Unde prudentissimus Jesus Sirach, de officio iudicis agens, primas partes tribuit fortitudini dicens, Eccli. 7, 6: *Noli querere fieri iudex nisi valeas irumpere iniquitatem, ne forte extimescas faciem potentis.* Ad quem planè modum S. Isidorus Pelusiota lib. 3, Epist. 175, optimi iudicis effigiem delineans: *Judicem, inquit, oportet et sagacem et integrum esse, pudoreque ac blanditiis et metu superiorem: nam cuius horum affectuum succumbat, totam iudicii religionem obteret.* Quamobrem alta mente David iudices istiusmodi affectibus obnoxios graviter increpans, ex personà Dei iudicum supremi Iudicis sic alloquitur, Psal. 81, 2: *Usquequò iudicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? Id est, quousque iniqua facitis iudicia? quousque opulentorum rationem et delectum habetis, iisque indulgetis et favetis? quousque in gratiam potentiorum tenuiores condemnatis, non ad causam et jus, sed ad personas attendentes? Reprehendit quippe in iudicibus προσωποληψίαν, personarum acceptionem, et δωροδοκίαν, id est, munerum acceptionem: quae maximè sunt iudiciorum corruptelae. Pulchrè autem Heraclæota in commentario ad istum Psalmi locum observat, facies peccatorum dici pro divitum. Divitiarum enim amatores appellavit peccatores; quia omnis qui divitias amat non veretur peccatum. Sic ille sapienter. Unde tanquam ex re communiter accidente credo natum diverbium: *Omnis dives aut iniquus, aut iniqui haeres.* Et in Evangelio divitiarum Mammona iniquitatis nuncupantur. Porrò ad diligentiam Jobum excitans subdit:*

VERS. 20. — NE PROTRAHAS NOCTEM UT ASCENDANT POPULI PRO EIS (1). *Commendat Jobo vigilantiam, ve-*

(1) Quasi dicat: Ne in longam noctem detineas eos qui te conveniunt, ut possint ad sua redire negotia.

PRO EIS, pro se, pro rebus suis.

(Menochius.)

NE PROTRAHAS NOCTEM, justo diutius stertendo, vel comessando, sed tuis perinde ac tibi invigila: *Ut ascendant populi pro eis, id est, ut subditi et clientes tui possint tempore commodo pro causis et negotiis suis te semper interpellare.*

(Tirinus.)

Rectius sic: *Ne nocte id mediteris quomodo populi exturbentur de locis suis.* Nam nocte, cum maximè vacat cogitationibus animus, solent homines rationes querere ad ea implenda quae maximè desiderant.

(Grotius.)

N'allongez point la nuit et le temps de votre sommeil, afin que les peuples puissent monter jusqu'à vous, au lieu de ces personnes puissantes. Un interprète témoin sur ce passage, qu'il ne saurait s'arrêter à aucun des sens qu'on lui donne, parce qu'il ne trouve point qu'il revienne assez ni au texte de la Vulgate ni à l'Hebreu. Chaque interprète en effet a suivi un sens différent des autres; et c'est ce qui fait connaître la difficulté de s'arrêter à aucun. Cependant comme il fallait en exprimer quelqu'un, on a choisi celui-ci sans prétendre rejeter les autres. Selon ce sens, Eliu semble reprocher à Job, qu'il n'avait pas eu assez de soin autrefois de donner audience aux peuples pour juger leurs différends, et qu'il dormait trop longtemps; ce qui était cause que les peuples, c'est-à-dire les petits, ne pouvaient point lui parler dans le temps qui leur eût été le plus favorable; mais que les riches et les puissants qui les opprimaient, trouvaient seuls accès auprès de lui. La manière dont l'Hebreu s'exprime est

tans ne dormiendo vel comessando noctem protrahat, sed sibi metipsi subditisque invigilet, ne ob ejus in iudicando oscitantiam segnitieque populus factâ seditione in ipsum irruat, et ascendat sive insurgat *pro eis*, scilicet *robustis*, quorum versu præcedenti mentionem fecerat, populi oppressoribus, quos non satis fortiter coercuisset ac prohibuisset. Cùm enim istiusmodi seditiones ac tumultus populares non sine maximis civitatum ac provinciarum periculis accidant, summoperè providendum est principibus eorumque præfectis ac iudicibus, ne per suam oscitantiam ac negligentiam huiusmodi malo præbeant occasionem : quamobrem eos non decet integram dormire noctem, uti ex Homero dicit Chrysostomus Orat. 1 de Regno, sic monet : *Ne somnum quidem per totam noctem capere se debere putet, ut cui nullum sit otium ad socordiam*; imò verò ne vix quidem somnum videre, uti de bono consule aiebat Cicero lib. 7 Epist. 30 : *Vigilantiâ mirificâ fuit, qui suo toto Consulatu somnum non vidit*. Ut vel hinc videant, quàm strictâ lege teneantur omnes diei partes publicis curis impendere, ne bonas horas malè sive inutiliter collocent : nam in primis scire debent id quod Marcellinus Ammianus lib. 29, graviter pronuntiavit : *Imperium curam esse salutis alienæ*. Quare principes ac iudices perspectum habere debent, se sibi minimè natos esse, sed sui populi commodo et utilitati.

Hic certè communis omnium sensus fuit jam imò ab eo tempore quo philosophari homines atque in rerum cognitionem incumbere cœperunt; qui communibus tacitisque suffragiis, velut in Comitibus universitatis, regium principatum inter marinas belluas delphino tribuerunt : non quòd ille mirabili in natando celeritate feratur, sed quòd in eo insignis quædam vigilantia notetur atque celebretur. Delphinus enim rerum naturalium interpretes aiunt, cùm in summâ se aquâ composuerit ad necessarium somnum capiendum, pondere corporis ferri ad imum solum, cujus contactu excitatus iterùm ad summum se attollat, tum iterùm subsidat reciproco et perenni motu; adeò ut in modico illo somno et toties interrupto plus vigilare quàm dormire videatur. Hoc igitur velut commune humani generis edictum est, vigilantiam aut facere reges, aut regum esse maximè propriam, qui res multas atque magnas administrant.

Huc spectat perelegans Alciati emblemata, quo pingit delphinum anchoræ implexum cum hæc inscriptione : *Princeps subditorum incolumitatem procurans*. Quem admodum enim Delphinus, teste Plinio lib. 18, futuram tempestatem præsagens, ὡς φιλάνθρωπος, ut hominum amator, si navem ventis agitatam offenderit, tutiùs ut figatur, anchoram quasi humano quodam

beaucoup plus claire; car c'est un avis qu'Eliu donne à Job, de ne se point fatiguer durant la nuit à songer comment il pourrait renverser les peuples. Ce qui était un reproche beaucoup plus sanglant qu'il lui faisait; comme si toute son occupation, lorsqu'il ne dormait point dans la nuit, avait été autrefois de chercher divers moyens d'absorber le bien des peuples pour s'enrichir de leurs dépouilles. (Sacy.)

instinctu dirigit : sic princeps quisque suorum maximè studiosus esse debet, potissimum verò sæviente tempestate et impetu belli, vel etiam infortunio quodam alio impendente, ne reipublicæ status perturbari aut etiam detrimentum capere ullo modo possit. Hinc qui amplitudine illâ dignitatis ornantur moliri semper aliquid debent et excogitare, quod ad magnam eorum curam pertineat, et in commune bonum redundet. Qualem fuisse lego Magnum Constantinum, de quo Libanius in Basilicâ suâ oratione sic ait : *Attentam operibus habebat et manum et mentem, et neque jubare exorto neque nocte adventante posset quis discere illum cessavisse aut ab utroque aut omninò ab altero*. C. mbysses quoque, Xenophonte lib. 4 Cyropædiæ teste, cùm præceptis plenis prudentiæ instrueret Cyrum ad bellum cum exercitu abeuntem, inter alia sic monuit : *Μηδέποτε ἀπρονόστως ἔχε*. *Nunquam esto sine curâ seu sollicitudine*. Consilium sanè delphico propyleo dignum. Nam rectores populorum atque domini se instar habent capitis in humano corpore, in quo totus vigilantie apparatus est, et nervorum fons, principium motionis, unde functiones vivæ ac mirandæ : illorum ergo proprium est agere, illuminare, speculari, suæ cuique munera tribuere, vim et motionem impertiri, omnia, ut uno verbo dicam, providere.

VERS. 21. — CAVE NE DECLINES AD INIQUITATEM : HANC ENIM CŒPISTI SEQUI POST MISERIAM (1). Blasphemiam Jobo prohibet, quam hoc loco *iniquitatem* vocat ἀνομιαν ἁμαρτιάν, utpote crimen gravissimum, et odiosissimum Deo, ut sancti Patres animadvertunt, et punientia jura declarant. Quamvis enim Deus in cæteris delictis connivere diù soleat, nescio quos tamen ejus furori stimulos addere videtur blasphemia. Nec mirum : *Nihil enim horribilius blasphemiam*, inquit S. Hieron. in cap. 18 Isaïæ, *quæ ponit in excelsum os suum. Omne quippe peccatum comparatum blasphemiam levius est*. Hoc autem crimen infandum ait Jobum cœpisse sequi post miseriam. Nōrat enim, ut apparet, Eliu, nunquam ante miseriam locutum esse Jobum

(1) Veteribus peccatis recens blasphemiam post calamitates addidisti cùm temerè de Deo et illius justitiâ locutus es. (Menochius.)

Cave tibi, ne respicias, convertas te ad *iniquitatem*, quâ vel intelligendus impatientior affectus, mortem anhelantis, tanquàm ærumnarum finem, versu superiori notatus; vel immodici illi questus, qui à criminationibus justitiæ divinæ proximè aberant. *Nam hoc*, hanc iniquitatem, *elegisti præ afflictione*, iniquitatem afflictioni præoptandam duxisti, maluisti te hæc iniquitate implicare, ut Dei judicia accusares, et de illis conquereris acerbius quàm æquo et placido animo ea sustinere, et tanquàm de manu Dei immisam ferre et suscipere. Alii : *Præ afflictione*, seu propter afflictionem, afflictionis gravitate, q. d. : Te horror, ne animum ad talem impietatem convertas, siquidem video te huc prolapsam præ vi afflictionis. Verbum פרה aliàs cum ח construitur, ut Isa. 7, 15, Agg. 2, 25, Ps. 78, 70, cum על verò non nisi h. l. Quod movit quosdam, ut על-ה pro על-ה positum censerent, *huc te convertere placitum tibi*. Alii : *Cave tradas temet iniquitati, ita ut eligeres viam versus illam propter afflictionem*, i. e., nam afflictio efficere posset ut has partes eligeres. (Rosenmuller.)

verba blasphemiarum; fecisse tamen plurima avarè et crudeliter et omninò tyrannicè cogitabat, licet sua ipsum cogitatio falleret; sed linguam antea exeruisse blasphemam non putabat, quod nuper cap. 34, significavit eùm dixit: *Quia addit super peccata sua blasphemiam*; scilicet ad antiqua peccata novam blasphemiam. Unde patet verba illa: *Hanc enim cepisti sequi post miseriam*, non ita accipienda, quasi Jobus justè priùs egisse, at miseriam instigante peccasse existimaretur; sed quasi præteritis sceleribus novum illud horrendumque blasphemiarum peccatum apponeret è multis capitibus conflatum, puta ex assertione propriæ justitiæ et reprehensione divinæ providentiæ. Ita Sanctius noster et Joannes à Jesu Maria, et ante illos S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 29: *Iniquitatem*, inquit, *post miseriam sequitur, qui post mala, quæ pro correctione sustinet, ferventi corde impatientiæ se facibus inflammat. Quod B. Jobum perpetrâsse Eliu credidit, qui eum inter flagella positum liberis effari vocibus audivit; videlicet nesciens, quia omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientiæ, sed de virtute veritatis protulit; quia ab interni judicis sententiâ nec cum se justificaret erravit.*

VERS. 22.—*ECCE DEUS EXCELSUS IN FORTITUDINE SUA, ET NULLUS EI SIMILIS IN LEGISLATORIBUS* (1). Optârât Jobus examen, et rogârât cur ita eum Deus judicaret, aliaque id genus; quibus occurrit Eliu, Dei fortitudinem et sapientiam, cui nemo ex legislatoribus parem adeptus esset, proponens, ut Jobus legi divinæ colulum subderet, bonique consuleret calamitatem à Deo illatam, quam ex divinæ legis præscripto patienter ferre deberet. Sed quinam erant hi legislatores quibus Deum præfert? quos enim celebravit antiquitas, quosque refert D. Isidorus et ex illo Gratianus in Decreto: Moyses, qui leges dedit Hebræis, rex Phoroneus Græcis, Mercurius Trismegistus Ægyptiis, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmoniiis, Numa Pompilius Romanis, etc.; omnes sunt posteriores ipso Eliu et Jobo. Legislatores certè illo tempore erant tyranni, qui potentiâ et viribus prævalebant, qui cæteros per vim sibi subjugabant, subjectosque tenebant: hi leges imponebant secundum suæ tyrannidis affectum, qui propterea præcipiebant id quod durum, asperum, importabile ac sæpè erat impossi-

(1) *En Deus excelsus est suo robore*, omnia robore et potentiâ superat. Alii, quia verbum in formâ hiphil positum est, transitivè vertunt: *Exaltat suo robore* scilicet hominem, alii: Afflictos, admirandâ suâ potentiâ servans ab interitu, qui illis imminerebat. Sed præstat intransitivè sumi, q. d.: Attollit sese robore suo. Sic hiphil et kal sæpè conveniunt significatione intransitivâ, כבודיך supra 20, 12, vid. et Exod. 20, 12, Deut. 25, 15, Ps. 25, 17. Rationem quæ movere Jobum debeat, ut ab istis peccatis desistat, denuò petit Eliu à sublimi majestate, perfectione, potentiâ et sapientiâ Dei, כבודיך בורה, *Quis ei similis doctor?* nemo exstat tam sapiens, qui quomodò agere debeat, eum edocere possit. Unde in sapientissimâ suâ directione est acquiescendum. Aben-Esra confert Ps. 32, 8. Alii capiunt כבודיך h. l. significatione Aramæi כבוד seu כבוד—כבוד Dominus. Ita Alexandrinus, qui כבודיך vertit. (Rosenmuller.)

bile: Deus autem eùm illis omnibus sit potentior, non tamen leges suæ potentiæ commensuratas imponit, sed quæ congruant potentiæ ac facultati eorum quibus legem imponit. Hoc sensu potest intelligi id quod ad litteram ex Christi personâ dixit Isaias, postquam à Patre missum tanquàm lapidem angularem exhibet, Isaiæ 28, 17: *Et ponam in pondere judicium*. In Hebræo est verbum סכאל *sakal*; quod propriè est librare in staterâ aut bilance; eo modo quo apud eundem Isaiam, cap. 40, 12, dicitur Deus *librare in pondere montes, et colles in staterâ*; q. d., in bilance staterâ librabo et ponderabo judicium.

Judicii nomine sæpè in Scripturâ sacrâ intelligitur lex, quæ nihil aliud est quàm judicium quoddam rationis aut mentis legislatoris; quod tanquàm sententia firma in subditos proferitur. Ita David, Psal. 18, 40: *Judicia*, inquit, *Domini vera justificata*; et iterum Psal. 118, 62: *Super judicia justitiæ tuæ*. Et Deus ipso conqueritur apud Ezechielem, cap. 40, 43: *Quoniam judicia mea contempserunt*; et apud Jeremiam, cap. 87: *Populus meus non intellexit judicium Domini*. Hoc judicium tradit quasi librando in staterâ. Ita enim fert legem suam evangelicam Christus, ut libret ac ponderet vires et facultates hominis, cui legem tradere parat; ut non sit majoris ponderis lex quàm sit virtus propria, vel emendicata humeri illius cui est imponenda. Phariseos arguit Christus Dominus, quoniam *alligant*, inquit Matth. 23, 4, *onera gravia et importabilia super humeros hominum*; quia ea præcipiebant quæ vires excedebant humeri subditorum. Deus autem legem daturus ponderat priùs quasi in unâ bilance vires hominis, ut lex in aliâ bilance posita non sit majoris ponderis quàm ille portare aut sustinere possit. Hæc omnia mirè complexus est diligens ille divinæ legis scrutator dicens Psal. 110, 8: *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in seculum seculi, facta in veritate et æquitate*. Ubi expendit S. Basilius illud signum universale *omnia*. Non sunt mandata ejus talia ut unum sit justum et conveniens, alterum injustum et disconveniens: *Omnia mandata ejus fidelia*; id est, firma, summâ firmitudine stabilita; quæ propterea nullâ contrariâ consuetudine abrogari possunt. Et meritò, quia omnia facta sunt *in veritate et æquitate*. In veritate quidem; quia recta sunt, utpote summæ veritati intellectus divini conformia; ideòque, inquit S. Basilius, nihil obliqui, nihil tortuosi, nihil obscuri, sicut humanæ leges continent: *in æquitate* verò; quia omnia ad nostram commoditatem sunt instituta: aut in æquitate, quia secundum æquitatem constituta sunt, ideòque possibile. Non enim æquum esset, ut Dominus sub gravi pœnâ præciperet servo id quod illi esset omninò impossibile. De illis ipse David ait Psal. 118, 172: *Omnia mandata tua æquitas*: Pagninus ex Hebræo vertit *justitia*. Talia ergo sunt ejus mandata, ut in se sint recta, et in ordine ad nos possibile et convenientia. Justitia namque est, quæ æqualitatem facit et attendit. Quare si inæqualia essent viribus nostris Dei favore orbatis, utique injusta essent: quod de mandatis divinis dici non potest, eùm sint omnia in veritate et æquitate.

Præceptum quidem dilectionis inimici quibusdam visum est impossibile, quia videtur contra naturalem cujusque inclinationem, quam nemo potest tollere: aliis, contrarium propriæ conservationi et salutis: nulla enim res conservari potest, si contrariis non resistat et repugnet, ut docuit Aristoteles lib. 2 de Cælo: aliis, oppositum rationi et æquitati, secundum quam sicut justum est diligere diligentem, et benefacere benefacienti, videtur justum odisse odientem, et malefacere malefacienti: id namque est æqualitatem servare. Ita multi gentiles antiquitus sentiebant, imò et quamplurimi qui se fideles prædicabant, ut ex Marcellino, Epist. 4, apud Augustinum, Justino Martyre in Apologo contra gentiles, S. Hieronymo in cap. 5 Matthæi et aliis Patribus constat. Verumtamen Deus noster, cui, ut dixit Eliu, *nullus ei similis in Legislatoribus*, tam sapienter procedit ut legem istam promulgans et statuens simul rationes efficacissimas tradat, quibus demonstrat illam non impossibilem, nec injustam, nec rationi aut propriæ utilitati contrariam; quin potius possibilem, justam, secundum rationem, propriæque utilitati ac salutis maximè convenientem. Hinc etiam illam ante Evangelium David divino instinctu Spiritu agnovit, et exactissimè servavit, quando ab iis in quos maxima beneficia contulerat, atrocissimis injuriis affectus, et ad mortem quæsitus, non tamen ipsos ultus est, sed etiam benignissimè habuit, dicens Psal. 7, 5: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*, etc. Et alibi eandem sibi ut optimum viæ ducem præfigi postulat cum ait Psal. 118, 35: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper: da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo*. Primò petit legem, quæ sit via ad veram justitiam et æquitatem tenendam. Ut enim annotavit B. Ambrosius in Psal. 118, Octonario quinto vers. 2, hæc debet esse præcipua hominis cura, quærere legem, secundum quam sine errore viam vitæ teneat, per quam justè vivat, et ad vitam veram tendat, ad quod institutum expendit illam divinam admonitionem Jer. 6, 16: *Hæc dicit Dominus: State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulate in eâ, et invenietis refrigerium animabus vestris*. Stare autem super vias est attentissimè considerare quænam via tenenda sit. Et certè nullum negotium gravius se potest homini offerre, quàm quod ad rectam viam tenendam pertinet: si enim ab eâ aberraverit, irreparabile malum incurrit. Propterea huic negotio summa est adhibenda cura magis quàm pecuniis, et quibusvis rebus seculi. Rectè ergo Deus clamat: *State super vias*. Et quoniam non potest homo à seipso veram viam invenire, hortatur Deus [ut interroget et quærat ab eo qui illam potest docere Psal. 118, 33: *Interrogate de semitis antiquis*, id est, securis et certis, quas antiqui Patres tenuerunt. David itaque desiderans rectam viam tenere, à Deo postulat ut eam sibi designet et statuatur dicens: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum*. Et rectè quidem ad Deum ipsum recurrit: primò, quia leges imponere proprium est re-

gum et dominorum: quæ de causâ qui regrant dicuntur *Legum conditores, qui justa decernunt*, Prov. 8, 15. Dominus est qui legem imponit servo; Rex qui legem in Republicâ statuit. Intelligens ergo David supremam Dei potestatem et absolutum dominium, sequè illius servum profitens, legem sibi ab eo imponi postulat. Secundò, quoniam intelligebat se à Deo creatum ad æternam beatitudinem, cujus viam solus ille noverat, qui illam tanquam finem instituerat, qui solus sufficienter potest ad eam ordinare.

Observant S. Ambrosius et Hilarius in dictum Psalmi locum, Davidem, cum hanc petitionem fecit, memoriâ tenuisse id quod Deus cum antiquis Patribus egit; quibus, quando eos ex Ægypto eduxit, ut in terram promissam introduceret, quoniam per desertum erat iter agendum, facileque poterant à recto itinere deviare, columnam illam celebrem nubis et ignis, quæ per diem solis æstum temperaret, et noctu viam ostenderet ambulanti, et tenebras fugaret, præstitit. Hocque, inquit Ambrosius, est quod David dixit Psal. 98, 7: *In columnâ nubis loquebatur ad eos*. Per illam enim non minùs clarè quàm si verbis ageret et loqueretur, docebat et instruebat quando, quomodo et per quam partem iter esset agendum. Lex ergo viæ, inquit Ambrosius et Hilarius, columna illa dici poterat, quam divina providentia, non humanum arbitrium, constituit. Et rectè quidem ad Deum pertinebat hanc viæ regulam dare populo, quem ad terram illam, quam nunquam viderat, et cujus viam ignorabat, destinârat. Similiter intelligens David sibi ad æternam patriam proficiscendum, et nimis facilè posse hominem à scopo aberrare, si suæ rationis ductum solummodo sequatur, petit à Deo sibi legem statui, quæ sit tanquam via, quæ rectum iter teneat, per quam sine errore procedat.

Cæterum non tantum petit à Deo, ut legem sibi imponat, sed et postulabat ab eodem intellectum ad eam intelligendam: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam*. Ut enim demonstrat D. Thomas in 1-2. quæst. 90, art. 1: Lex est actus intellectus et rationis illius qui illam imponit: et lex divina est actus quidam intellectus divini: ea autem quæ ad intellectum divinum pertinent nemo novit, nisi Deus ipse revelet. Lycurgus, Solon aliique legislatores, quos antiquitas commendavit, cum leges ferebant, earumdem legitimam intelligentiam tradebant; quoniam erant actus intellectus eorum; quos nemo rectè poterat capere, nisi ipsimet eosdem explicarent. Multò magis hoc ipsum dicendum est de illo, de quo scriptum est: *Nullus ei similis in legislatoribus*: cujus cogitationes tam altæ excelsæque sunt, ut dicat David Psal. 39, 6: *Cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi*. Et si quæ sunt hominis, ut inquit Apostolus 1 Cor. 2, 11, *nemo scit, nisi spiritus hominis qui in ipso est*; multò minùs ea quæ Dei sunt cognoscet, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est, nobis revelet. Id quod Deus ipse demonstrare voluit, quando in monte Sina apparuit Moysi deferens in manu suâ legem igneam, splendentem ac fulgidam, Deut. 33, 2: *Dominus, inquit, de Sina venit, et de Seir*

ortus est nobis : apparuit de monte Pharan : in dexterâ ejus ignea lex. Quem juxta aliquorum sententiam similiter descripsit Habacuc cap. 3, 3 : Deus ab Austro venit, et sanctus de monte Pharan, etc. ; splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus ; in Hebræo est, cornua à manibus ejus. Describit Deum ferentem legem in manu suâ et eximios splendoris radios ab eadem manu emittentem, quos cornua vocat, id est, flammâ ignis aut radios splendoris ; eo modo quo facies splendida Moysis dicitur cornuta, quia radii splendoris tanquàm pyramides et cornua ab eâ procedebant, ut non possent in eam intendere filii Israel. In manu ergo Dei erat lex, et in eadem manu erat lux et claritas : quia sicut lex divina ab ejus manu procedit, ita et lux ad eam intelligendam : et sicut lex divina non potest ad nos nisi ipso operante et agente pervenire ; ita neque possumus legitimam ejus intelligentiam consequi, nisi ab ejus manu et potentiâ lucis radii ad nos procedant. Sequitur :

VERS. 23. — *QUIS POTERIT SCRUTARI VIAS EJUS? AUT QUIS POTEST EI DICERE : OPERATUS ES INIQUITATEM (1)?* — VERS. 24. — *MEMENTO QUOD IGNORES OPUS EJUS, DE QUO CECINERUNT VIRI (2).* Ait neminem posse *vias*, hoc est,

(1) *Aut quis, etc? Et, vel aut, quis dicat, (vel dicet, l. e., dicere possit vel ausit, vel dicit, vel dixit)? Operatus es, vel operaris iniquitatem? vel potius peruersitatem? Haud ita tibi agendum erat. Nulli tenetur suorum factorum rationem reddere, nec in ejus actis quidquam est quod culpâri possit : quod si id nobis nunc non apparet, apparebit aliquando. Nemo nisi impudentissimus et blasphemus unquàm ausus est illum injustitiâ excusare. Ne ergo tu facias. Castalio hunc versum cum præcedente connectit, et verbis præced. versûs transpositis, utrumque sic reddit: Deus quidem doctor incomparabilis major est viribus quàm ut ab eo quisquam facti rationem exigat, aut eum iniquè fecisse dicat.* (Synopsis.)

(2) *Quid, et cur faciat quæ facit.*

DE quo. Opere.

CECINERUNT viri; vulgare carmen passim usurpatum, et omnium ore tritum videtur intelligere, quo dicere tur divina opera esse magna, et Deum ab omnibus cognosci, sed quasi procul, et non distinctè.

(Menochius.)

DE Deo, divinisque operibus, *cecinerunt viri*, eruditi, insignes philosophi, theologi, prophete.

(Tirinus.)

MEMENTO QUOD IGNORES OPUS EJUS Vulg. legit *דשגיא* in significatione hebraicâ, unde *דשגיא* errores dicuntur : cum Syriacum sit, ut mox videbis, *דשגיא* multus, vel magnus.

Memento (ô Job), ut (*כ*) sic accipitur supra v. 10, item cap. 3, v. 12), *magnifices* (vel *amplifices*, extollas, prædices, *opus ejus*, vel *opera ejus*, non accuses, ut nunc facis. Job, de Dei judiciis querens, opus Dei imminuere videbatur. Alii sic: in memoriam revoca et mente complectere quantumlibet ejus opera ; quia quo plus in illis cogitabis, eò magis ea attolles.

DE quo CECINERUNT (vel sanunt), *viri*, eruditi et insignes, philosophi, theologi, prophete : sapientes olim carmine proverbiali. Sed *דשגיא* non tam excellentes, quàm miseros et plebeios, homines significat.

QUOD LAUDARUNT VIRI JUSTI, *quod cecinerunt, etc., unde cantores. Quod homines omni tempore canticis et laudibus celebrârunt, nec tamen unquàm Dei operum magnitudinem assequi potuerunt. Quibus viri*

opera sive actus Dei perscrutari, vel injustitiâ ipsum incusare, cum sit incrustabilis et ineffabilis ac naturâ justissimus. Propterea urget Jobum ut recordetur se modici captus esse, ignorareque mira Dei facta, virosque antiquiores non sic egisse, ut opera Dei scrutarentur aut reprehenderent, sed cum animi demissione decantarent : *Ne innitaris prudentiâ tuâ*, monet Salomon, Prov. 3, 5 : Est enim baculus arundineus, cui si innitaris frangitur, innitentemque vulnerat. Innitamur ergo omnes baculo fortissimo, cui etsi totis viribus incumbamus, minime frangetur ; innitamur, inquam, fidei Deique omnipotentis, cujus opera adèd sunt sublimia, ut humanâ ratione comprehendi non possint. Unde D. Augustinus, epist. 3 ad Volusianum : *Tota, inquit, ratio facti est potentia facientis, etc.* Id quod Apostolus quoque non obscure insinuat dicens, Ephes. 3, 20 : *Qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus, etc.* Si naturæ opera intelligendo complecti nequimus, qui fieri potest, ut opera illa, quæ naturam vincunt, complectamur ? *Quomodo ignoras quæ sit via spiritus* (inquit Ecclesiastes, cap. 11, 5, et quâ ratione compingantur ossa in ventre prægnantis ; sic nescis opera Dei qui fabricator est omnium. Ignorat homo corporis sui in utero fabricationem, animum ignorat suum, naturæ arcana mille ignorat, ut S. Augustinus docet, lib. 21 de Civitate Dei ; ignorat artificum mille opera, quæ nisi videret facta, fieri non posse judicaret : persuadeat ergo sibi Deum omnipotentem multa et posse facere et fecisse quæ ipse ignoret, intellectusque acio attingere nequeat. Unde perquam acutè ac verè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 1 sic infert : *Cujus perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? Nemo enim benè judicat quod ignorat. Tantò ergo debemus sub ejus judiciis silendo quiescere, quantum et rationem judiciorum illius nos cernimus non videre.* Sic ille. Vide quæ notavimus ad cap. 9, vers. 11.

VERS. 25. — *OMNES HOMINES VIDENT EUM, UNUS QUISQUE INTUETUR PROCUL (1).* Probaturus Eliu Deum

præfuerunt, quasi à *ד* princeps : quod alienius est. *ד* accipiunt in significatione *laudandi*, locumque sic reddunt : *Adverte multa esse opera ejus, et tamen laudari eum ab omnibus hominibus.* Alii : *Quod nempe (opus) intuiti sunt, vel contemplantur, sive intuentur, homines.* Intueri solent, qui scilicet mente destituti non sunt ; vel, intuiti sunt jam omnibus retrò seculis. Omnibus nota sunt opera ejus. Intelligit, vel, 1° me teora et tempestatem variam, ut percipitur ex v. 27, et seq. Synecd. gen. Vel, 2° diluuium Noeticum, ut nominatim explicabit inde à v. 27. *Quod contemplati sunt mortales, id est, quod totum genus humanum expertum est.* *ד* intueri hic et Job. 33, vers. 14, 27, et aliàs. (Synopsis.)

(1) Intelligitur hoc de naturali et obscurâ cognitione Dei, quæ ex creaturis habetur ; sic enim proximè sequitur : *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, numerus annorum ejus inestimabilis, etc.* (Estius.)

OMNES HOMINES VIDENT EUM. In creaturis et effectis.

UNUSQUISQUE INTUETUR PROCUL. Quia per scalas creaturarum aliquam Dei sed obscuram cognitionem assequitur. (Menochius.)

incognitum esse Jobo, ponit ipsum ab omnibus quidem hominibus naturali lumine videri, hoc est, agnoscere; procul tamen, hoc est, exiliter, tenuiter; qualis est notio rerum longè d'ssitarum, quas conspectu vel intuitu parùm discernimus. Et quidem cognitionem hanc asseruit Apostolus, aiens, Rom. 1, 20: *Invisibilia enim ipsius à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas.* At cognitio illa exigua est, ita ut verba, *conspiciuntur et vident*, quibus Apostolus et Eliu usi sunt, pro *cognoscuntur et intelligunt*, et modicè id quidem, accipienda sint. Nam omnes quidem homines rationis beneficio utentes aliquatenus Deum agnoscere possunt, et cognitione aliquâ, saltem tenui et imperfectâ, ad eum pertingere, considerantes in creaturis quasi in speculo Creatorem; in opere artificem quasi in ænigmate contemplantes: attamen nemo potest illum perfectè sicut in se est cognoscere, quemadmodùm ea cognoscimus, quæ è propinquo videmus, nostris oculis proximè objecta; sed cognitione admodùm imperfectâ, et nimis exiguâ scientiâ; quemadmodùm ea quæ longè à nobis distant, et quæ à longinquo respicimus, admodùm tenuiter et imperfectè cognoscimus.

Septuaginta versum hunc ita legunt: Πᾶς ἄνθρωπος εἶδεν ἐν ἑαυτῷ θεοὶ τυρωσόμενοι εἶσι βρότοι. *Omnis homo videt in ipso quicumque vulnerati sunt mortales.* Cujus

OMNES HOMINES VIDENT EUM, seu cognoscunt, sed PROCUL, et à longè, nempe non intuitivâ, sed abstractivâ cognitione: si nempe velint vel tantillum oculo mentis attendere: nam ex fabricâ et gubernatione mundi, adeoque ex omnibus operibus ejus ac creaturis, quasi ex certis vestigiis, Deus creator agnosci potest. Ita sanctus Gregorius. (Tirinus.)

Patent omnibus Dei opera, omnium oculis sunt exposita, יָרֵא intuitur, scil., אֱלֹהִים seu בֵּי illud (פֶּלַע opus), seu illa opera, בְּרָחוֹק, è longinquo, i. e., in cœlo; nam in sequentibus inde à v. 27, enarrat Dei opera, quæ in aere et regionibus cœlestibus fiunt. Alii è longinquo intelligunt: ex parte illâ tantùm cognoscimus, et ex posterioribus, ex effectis. Sed malo prius, ut significet, tam eximia esse Dei opera, ut quamvis à nobis longo intervallo distent, tamen vel eminè dissitis se ingerant, tantanque majestatem venerari cogant. (Rosenmuller.)

OMNES VIDENT EUM, i. e., Deum in effectibus; vel illud. Patent omnibus admiranda Dei opera quibus vel mica bonæ mentis, quique oculos non datâ operâ claudunt: nemo ad ea non stupet, et ex iis auctoris potentiam, sapientiam, etc., conjiciat.

Unusquisque, etc. Hebr.: *Homo* (et homo, mortalis, collectivè, pro, homines, mortales, homo, inquam.) *intuetur*, vel *respicit* (sub. *illud*) *eminè*, quanquam *eminè*, *procul*, à longè, vel è longinquo. Hoc variè explicant: 1° Etiam ex retroactis temporibus. Nunquam non enim homines sapientes fuerunt qui Dei opera inquisierunt et admirati sunt. *A formatione mundi hucusque.* 2° Significat quòd non cuivis statim Dei operum magnitudo cognoscendam se exhibeat, nisi quis mentem adhibeat, velut è longinquo et aliùs ea considerans, et abstrusiori cogitatione disquirens. Quamvis omnes homines opera Dei externa cernant; at non penitus introspiciunt ac capiunt rationes eorum; ita plerique. 3° Nunc non propè vel clarè cernuntur opera Dei (ut in vitâ futurâ), sed è longinquo, et velut per speculum, 1 Cor. 13, v. 12; ex posterioribus, ex effectis: non

sensus est: Omnes quidem homines in seipsis vel ex sibi insitâ vi naturali possunt videre et contemplari Creatorem, à quo vitam et omnia bona recipiunt: maximè autem hoc assequuntur quicumquè vulnerati sunt mortales: ex eo enim quòd in se intuentur tot vulnera totque miserias in mortem eos pertrahentes, fortiùs aperiunt oculos mentis, ut Deum omnium providentissimum liberatorem intueantur. Si pauper es, ipsa pauperies te excitat, ut Deum quæras, cui facile est subitò honestare pauperem. Si famelicus es, ipsa te fames urget, ut ad Deum tendas, qui dùm aperit manum suam, *dat omnibus escam in tempore opportuno, et implet omne animal benedictione*, Psal. 144, 16. Si infirmus es aut vulneratus, ipsa te vulnera provocant, ut mentem eleves ad Deum, qui percutit et sanat, vulnerat et medetur, *mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit*, 1 Reg. 2, 6; adeoque impenitentia est ejus charitas, ut providerit cellaria et apothecas congruis remediis refertas ad corporis animique vulnera curanda.

VERS. 26. — ECCE DEUS MAGNUS VINCENS SCIENTIAM NOSTRAM: NUMERUS ANNORUM EJUS INESTIMABILIS (1). Ait nos Deum nullo modo posse comprehendere,

intuitivâ, sed abstractivâ, cognitione: obscurè, per scalam creaturarum. 4° Quidam de diluvio accipit; *Intueatur è longinquo*, i. e., nos memoriâ nostrâ jam olim gestum recordamur. Stupidus est, et dignus cui oculi eruantur, ut inquietabat Plato, qui in sublime oculos non attollit, ut tanti artificis hujus tam absolutè machinæ sapientiam admiretur. (Synopsis.)

(1) Major quàm ut scientiâ nostrâ illum comprehendere possimus.

INESTIMABILIS. Est enim Deus æternus.

Deus multus, amplus, est, scil. רַב, *robore* et potentia; *nec scimus*, cognoscimus ejus amplitudinem et potentiam, assequi eam non valeamus. Etsi omnes homines ejus opera cernant (v. 25), magnitudinem ejus tamen non comprehendere possumus; infinitis partibus nostrum captum superat. *Numerum annorum ejus* quod attinet, non est *investigatio*, scil. לֹא, et, i. e., pervestigari nequit ejus annorum numerus, æternus est. Quod eo fine asfert, ut indicet, nullam esse Dei et hominis proportionem, et quùm Deus æternus et æternæ sit potentia, quæ nullis temporibus sit finienda, homo verò, quantævis sit potentia, non tamen infinita aut æterna, sed brevissimæ, et quæ brevi sit peritura, non esse, quòd homo Dei operum rationem curiosius inquirat, aut de eo queratur, si quid ille sibi incognitum, aut quod non placeat faciat. Hùc spectant quæ de Dei potentia et magnitudine hic dicuntur, ut ex eâ illius justitiam simul colligamus, et nobis persuasissimam habeamus. Nam ostensâ magnitudine tolletur omnis causa cum eo expostulandi aut contendendi, quasi aliquid injustè faciat. Sunt qui וְלֹא יָדַע Jungant cum כִּסְפֵר שְׁנֵי, *nec scimus numerum annorum ejus, nec est ei pervestigatio*, etsi אֶתְנַחַּשׁ sit subscriptum, quùm in libris metricis (Psalms, Proverbiis et Jobo) *athnach* non semper distinguat. (Rosenmuller.)

DEUS MAGNUS, etc. Hebr.: *Deus est magnus*, amplus, ingens, vel *multus*, scil., potentia, sapientia et virtutibus omnibus: *nec scimus*, sub. *eum*, vel, *opus ejus*, ex v. 24, vel, ejus potentiam et magnitudinem. *Ita amplus est ut non cognoscamus; Deus quidem præstantior est quàm ut id intelligamus.* At superiori versiculo dixerat omnes homines ejus opera cernere, hic dicit nos ignorare. Resp.: Supra dixit nos aliquid in operibus Dei velut è longinquo cernere; verùm planè magnitudinem

quod reliquâ suâ oratione persequitur; id probans ex mirabilibus ejus operibus, quæ eò pertinent, ut probet cum Deo, ut Job optabat, non esse disputandum, neque rationes consiliorum ejus indagandas. *Quis enim* (inquit Apostolus, Rom. 11, 34) *cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Subjiciamus ergo summæ veritati intellectum humiliter; mysteria verò divina ne scrutemur superbè. *Mel invenisti* (inquit Sapiens, Prov. 25, 16), *comede quod sufficit tibi.* Mella dulcissima sunt divinitatis mysteria; sed quod sufficit comedendum; hoc est, ut exponit interlinealis Glossa, *non plus sapiendum quàm oportet sapere.* Dionysius Carthusianus ad eundem locum: *Si mel, inquit, invenisti, id est, Deum contemplari cœpisti, et Scripturarum dulcedinem aliquantulum degustasti, comede quod sufficit tibi; id est, juxta capacitatem intellectus tui te refice; neque incomprehensibilia comprehendere nitaris.* Item eodem capite, vers. 27, ait Salomon, *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur à gloriâ.* Opprimitur à majestate et gloriâ Dei arrogans intellectus, qui illius unitatem arroganter scrutatur: ut is stomachus à melle opprimatur, qui mel multum comedit; et is homo ponderi succumbit, qui pondus vires excedens in humeros tollit. Divus Gregorius, lib. 14 Moralium, cap. 14: *Dulcis, inquit, est requisitio majestatis; sed qui plus hanc scrutari appetit quàm humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit; quia velut immoderatè sumptum mel perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit.* Sic ille. Quemadmodum qui solis splendorem fixis in eum oculis contemplatur, solis ipsius luce nimia obruitur et excæcatur; sic qui divinitatis radios ardentissimos temerè et insolenter intuetur, coruscanti eorum splendore opprimatur. *Altiora te ne quæsieris* (inquit Ecclesiastes, cap. 3, 22), *et fortiora te ne scrutatus fueris.* Altius nostro intellectu est mysterium Divinitatis et fortius. Non potest parvus intellectus ad altissimum pertingere myste-

assequi non possumus, nec millesimam ejus partem, quia humanæ menti incomprehensibilis est. Porro alii לך גלגל , etsi hic sit *athnach*, jungunt cum sequenti hemistichio, ut passim fit in tribus, ut supra, v. 7: *Nec scimus numerum annorum ejus, nec est ei investigatio*, i. e., nec pervestigari potest. Sed prius malo: Deus à nobis perfectè cognosci non potest; q. d.: Maximus est et incomprehensibilis.

NUMERUS, etc. Hebr.: *Numerum annorum ejus*, (sub. non cognoscimus), *nec est pervestigatio; numeri annorum ejus, et non inquisitio; numerus annorum ejus, et non, vel nec, investigatio*, scilicet ei est. Hebraismus est, ubi לך et abundat; q. d., numeri annorum ejus nulla est pervestigatio. *Numerus*, etc., *investigari nequit*, vel, *infinitus; cujus annorum numero non est pervestigatio; verto, sicut numero annorum ejus non est pervestigatio; hebr.: Numerus annorum ejus* (i. e., quod attinet ad numerum annorum ejus; nominativus absolutè positus), *non est ei pervestigatio*, hebr. et non, etc. Conjunctio לך servit annexioni consequentis. Alii totum sic reddunt: *Ecce Deus immensus est (neque scimus), numerus annorum ejus, et non est pervestigatio; ecce, Deus modis omnibus maximus est, ut ignoremus; numerum annorum ejus et viam eum pervestigandi.*

(Synopsis.)

rium: imbecillis mens non potest fortissimum capere arcanum.

Duplex autem est causa, cur ad tantum mysterium non pertingamus: altera est in nobis, altera in ipso mysterio. In mysterio est infinita altitudo, quæ omnem superat intellectum, juxta illud Job 36, 26: *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Id quod David etiam significat, dicens: *Mirabilis facta est scientia tua ex me*, id est, præ me, nam captum meum excedit; *confortata est*, id est, fortis facta est, et non potero ad eam ascendere, non potero ei prævalere. In nobis verò est causa magna imbecillitas. Unde D. Gregorius, lib. 9 Moralium, cap. 11: *Qui, inquit, in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam considerans, cur non videat rationem videt; et post pauca ibidem subdit: Nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis, etc.*

Sed heus tu, ó Eliu, quid mirum, si magnus Deus suæ majestatis magnitudine humanam scientiam et intelligentiam exsuperet? longè majus prodigium, quòd Deus humilis et humiliatus vincat scientiam nostram. Multò enim minùs admiror, cùm Deum nescio, quia se altiùs elevat, quàm quia se humiliùs abjicit: plus stupeo, cùm Deus præ humilitate exinanitus à meis oculis disparet, quàm cùm præ altitudine suæ majestatis eò subvehitur, quò nec visus, nec scientia mea pertingit. Majus denique signum Dei humilis profunditas quàm Dei altissimi magnitudo. Audiendus hic D. Augustinus, lib. 4 de Trinitate, de cognitione nostræ infirmitatis agens: *Scientiam, inquit, terrestrium cœlestiumque rerum magni æstimare solet genus humanum. In quo profectò meliores sunt, qui huic scientiæ præponunt nõsse semetipsos; laudabiliorque est animus, cui nota est vel infirmitas sua, quàm qui eà non respectà vias siderum scrutatur etiam cogniturus, aut qui jam cognitâ tenet, ignorans ipse quâ viâ ingrediatur ad salutem et firmitatem suam.* Idem argumentum videtur quondam Thaleti factum: is enim (ut est apud Alciatum in Emblemate centesimo quarto) cùm aliquando stellas inspecturus astrolabium in cœlum intenderet, casu factum ut in foveam incideret: tunc subridens ejusdem Thaletis famula: *Heus, inquit, quâ ratione cœlum intueberis, qui nec terram potis es intueri? Non sunt ergo superbè perscrutanda altiora mysteria; perscrutanda potiùs sunt humiliter Dei mandata, ut illa exequamur, juxta illud Psalmi 118, 69: In toto corde scrutabor mandata tua; item ibid., v. 34: Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.* Quamobrem Sapiens postquàm dixit, Eccl. 3, 22: *Altiora te ne quæsieris, etc.*, illicò addit: *Sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper.* Plura de Dei incomprehensibilitate et incognoscibilitate ejus vide sublimiter apud S. Dionysium Areopagitam, lib. de divinis Nominibus, cap. 1, et mysticæ Theologiæ cap. 1 et 4, et ibidem nostras Annotationes.

NUMERUS ANNORUM EJUS INÆSTIMABILIS. Periphrasis est æternitatis, quæ tempora omnia sine ullo successu complectitur, sed ad captum nostrum per inæstima-

bilem annorum numerum explicatur. Ita D. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 4 : *Dicere utcumque æternitatem voluit, et ipsam æternitatis longitudinem annos vocavit. Cum enim brevitatem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo per amplum quiddam dicere voluit, sed quid diceret latius non invenit; idè, annos sine æstimatione numeri multiplicavit dicens : Numerus annorum ejus inæstimabilis : ut dum ea quæ apud se sunt proluxa multiplicat, æternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculus in æternitatem, ut videas Deum, vel quando est à principio, vel quousque; et nusquam finis superior, qui esse non incipit : nusquam finis inferior, quia esse non desinit : intra ipsum omnia coangustantur ; ipse verò circa omnia sine spatio extenditur, sine loco dilatatur, etc.* Sic ille. Huic tam salubri considerationi lubet paulò diutius admirando immorari, ut soli Deo æterno vivere et placere consuescamus.

Æternus Deus dicitur primò : quia infinito intervallo ante omne tempus imaginabile fuit, et infinito intervallo seu infinitis seculis post omne tempus imaginabile erit. Concipe retrò ante mundum conditum tot myriades seculorum (seculum voco durationem centum annorum) quot sunt arenæ in omnibus littribus ; quot guttæ in omnibus aquis ; quot folia in omnibus arboribus ; quot gramina in omnibus pratis ; quot semina in agris ; quot pili in omnibus animalibus : et huic incomprehensibili numero adde tot milliones seculorum, quot pulvisculi sunt necessarii ad implendum totum universum corporeum (de quo fusè noster Clavius in Sphæram) adhuc Deus totum illud temporis incomprehensibile spatium, quod nobis videri possit instar cujusdam æternitatis, infinitis seculis et seculorum infinitis millionibus antecessit. His adde longè majora ; multiplicetur totus iste numerus seculorum intellectu angelico, ratione quadratâ vel cubicâ, semper ascendendo, quantum per mille annos iste actus repeti potest, adhuc infinito intervallo et infinitis seculis Deus prior et antiquior deprehenditur. Idem dicendum, etiamsi tot fiant cubicæ multiplicationes ordine recto ascendendo quot arenæ sunt necessariæ ad implendum universum. Nullus numerus annorum vel seculorum tam ingens à mente creata retrorsùm concipi potest, quin tandem desinat in certum terminum, et ante illum terminum supersint infinita secula, quibus Deus illum terminum antecesserit. Ob hanc causam vocatur *Antiquus dierum et primus ac novissimus*. Simili modo concipienda æternitas in futurum. Concipe in futurum tot milliones seculorum quot modò assignavimus : exactis omnibus illis adhuc restabunt alii milliones seculorum, et quidem infiniti, quibus Deus cum sanctis suis regnabit, et damnati apud inferos torquebuntur. Nec potest ullâ mente creatâ tanta multitudo seculorum concipi, quin illâ exactâ et post illam adhuc alia multitudo seculorum infinita non sit subsecutura. Ubi advertendum est, integram æternitatem, quatenus dicit quamdam dura-

tionis extensionem, nostro modo concipiendi quasi duabus constare partibus (etsi in seipsa sit tota simul, nec partibus careat) : quarum altera concipitur ut existens completè ante omnia secula imaginabilia, quasi semper exacta, hæc soli Deo convenit ; nec puto ullam creaturam illius esse capacem, ut bene probat Lessius noster, lib. 4 de Perfectionibus divinis, cap. 2. Altera concipitur ut existens post omnia secula imaginabilia, quasi semper futura, ita ut nihil unquam de eâ decerpatur quo possit imminui. Hæc communicari potest rebus creatis. Sic enim et mundus renovatus, et beatitudo Sanctorum et tormenta peccatorum æterna erunt.

Secundò, Deus dicitur *æternus*, non solùm quia ante omne tempus conceptibile infinitis seculis extitit, et post omne tempus conceptibile extabit ; sed etiam quia omnia bona sua, omnem potentiam, sapientiam, beatitudinem, omnia gaudia et oblectamenta, quæ per infinitum tempus acquirere posset, perfectissimè in unum collecta habet, et immutabiliter ex omni æternitate in omnem æternitatem absque omni initio et fine possidet, ita ut nulla ei fieri possit accessio, nulla decessio. Nemo in hac vitâ potest omnes voluptates, omnes oblectationes et gaudia, quibus toto vitæ decursu fruitur, simul habere collecta, ut simul omnia illa sentiat, et percipiat, illisque simul fruatur : imò non posset ea simul perferre, sed moreretur gaudii magnitudine, corde se nimium dilatante : ut constat multis exemplis eorum qui gaudio ex unâ aliquâ re insperatâ concepto repente expirârunt. At Deus omnia gaudia, et omnem delectationem, quam infinito tempore de infinitis bonis percipere posset, simul et collectim per totam æternitatem possidet. Unde tripliciter ratione gaudium Dei est infinitum : Primò, quia est de bono infinito, nempe de essentiæ suæ excellentiâ ; id que tantâ cum perfectione, ut ei omninò exæquetur : et ulterius est de bonis infinitis, quæ in essentiâ divinâ eminenter continentur. Secundò, quia simul et confertè habet omne gaudium, quod per infinitum tempus successivè percipi potuisset. Tertio, quia hoc totum simul possidet non finito aliquo tempore, sed per omnem æternitatem. Sicuti si daretur lux corporalis intensivè et extensivè infinita, et tota perfectio extensiva contraheretur in punctum ; et illa lux sic contracta esset in infinitum diffusa, ubique tota perfectè existens : pari modo Deus omnes suas cogitationes, omnia consilia, omnia decreta simul ab æterno immutabiliter concepit et retinet ; ita ut nihil novi possit cogitare, nihil novi ei posset occurrere, nihil etiam vel aut decernere, quod ab æterno non cogitârît, voluerit, statuerit, decreverit ; nihil permittere fieri in tempore, nisi quod decreverit in æternitate. Semper enim æternum decretum circa omnia et singula debuit præcessisse, sine quo in tempore nihil fieri potest. Non quòd Deus absolutè non possit facere alia quàm quæ fecit aut facturus est : absit : potest enim alia et alia sine fine, etsi re ipsâ non decreverit facere ; fieri tamen non potest, ut re ipsâ aliquid faciat, nisi decretum faciendi ab æterno præcesserit. Itaque potest

omnia absolutè, consideratâ ipsius potentiâ et sapien-
tiâ, et summâ libertate ab æterno quidlibet decernendi:
non potest omnia ex suppositione; nempe supposito
quoddam decretum non præcesserit. Postulat enim ipsius
eminentissima æternitas et immutabilis celsitudo, ut
omnia quæ fiunt in tempore, et quæ non fiunt, in suâ
luce infinita tam perfectè consideraverit, expenderit,
ponderaverit, atque si infinito tempore de singulis de-
liberâssset et consultâssset. Unde facile illi fuit de om-
nibus et singulis statuere semel et simul quæ infinito
post tempore faciendâ vel permittendâ erant. Imò id
erat necessarium, ne voluntas ejus circa aliqua ob-
jecta maneret quasi suspensa, quod est imperfectio-
nis. Quare nulla est in eo actuum intellectus aut vo-
luntatis successio. Quod semel cogitat aut videt sem-
per cogitat et videt: quem semel amat, semper amat;
sed pro eo tempore quo erat amabilis; nempe pro
tempore statûs gratiæ: quem semel odit, semper odit,
non absolutè, sed pro tempore quo odio dignus est;
pro alio verò tempore, quo amore dignus est, illum
amat. Hi actus, qui nostrò modo concipiendi in Deo
existunt ab æterno, non cessant propriè, nec extingui-
untur, neque de novo emergunt vel eliciuntur, sed
manent invariabiles respectu sui objecti pro certo
tempore, quo objecta in certo statu existunt, et pro
illo tempore quo in eo statu existunt vel existerunt.

Tertiò Deus dicitur *æternus* tanquam supra æterni-
tatem, et ut causa æternitatis in creaturis: ipse enim
suo potentissimo, assiduo et immutabili influxu, quò
omnia creat et conservat, est causa cur mundus, angeli
et homines in æternum sint permansuri et duraturi
unâ cum statu gloriæ vel damnationis. Denique res
omnes suam durationem, ætatis mensuram, spatia vi-
vendi et essendi, tempus nascendi et moriendi, pro
suâ quælibet conditione ac naturâ ab ipso acceperunt,
ut pulchrè docet S. Dionysius lib. de divinis Nominibus,
cap. 10. Vide quoque Lessium, lib. 4 de Perfectionibus
divinis, et Drekelium nostrum in Opusculo de Æternitate.

VERS. 27. — QUI AUERT STILLAS PLUVIÆ (1), ET EF-

(1) Id est, in altum tollit, scilicet per vapores. Vel
sensus est: Serenitatem inducit post pluviam.

AD INSTAR GURGITUM, quasi subductis cœli catara-
ctis, et ad instar fluvii, aut gurgitis aquis erumpenti-
bus. (Menochius.)

QUIA, vel *nam* (vel *quam*, vel *ipse quidem*), *imminuit*
(vel *prohibet*, vel *prohibuere*, vel *subtrahit*, scilicet è
mari, et trahit in sublime, *minutatim contrahit*, vel
detrahit) *stillas*, vel *guttas*, *aquarum*, i. e., vapores è
quibus generantur stillæ aquarum, cum vult. Imminuit
autem vel extenuat stillas aquæ, et dum è mari vapo-
res resolvit qui in sublime ascendunt; et dum in inte-
riora decidunt, non simul omnes, sed stillatim, non
sine miraculo, etsi vulgare videatur. Pluviam non cum
impetu, sed guttatim, quasi subtrahendo numerans,
aut minutim detrahens (quod *וְיִרְדּוּ* emphaticè indicat),
dimittit. Quidam hoc ad imbrum penuriam et siccita-
tem referunt; sed malo, licet subtilius videatur, ad sub-
lationem vaporum in sublime per calorem radiorum
solis; sic enim, juxta philosophos, generatur pluvia
ex aquis marinis, etc.

ET EFFUNDIS IMBRES, etc., quæ eliquant pluviam in
vaporem suum, quidam ad diluvium hoc comma et præ-
cedens referunt, locumque sic reddunt: *Nam subtra-*

FUNDIT IMBRES AD INSTAR GURGITUM: — VERS. 28. —
QUI DE NUBIBUS FLUUNT (1), QUÆ PRÆTEXUNT CUNCTA

hit stillas aquarum, id est, aquas in nubibus suo loco
continet, ne in orbem terrarum perfruant, ut olim
fecerunt; sic ostendit ne mundo quidem inesse æter-
nitatem, sed soli Deo, qui pro arbitrio suo eam com-
municat: *Quæ fundebant pluviam ad calamitatem*
ejus, id est, diluvium quod immisit terris ad everten-
dum orbem. Reliqui ferè hoc, sicut et præcedens,
comma de pluvia accipiunt. *Stillant* (vel, *stillabunt*,
effundent, *liquant*, *colliquant*, *eliquant*, sub. vel, *nubes*,
quarum mox meminit; vel, *aquæ illæ in sublimi reso-*
lutæ) *pluviam ad vaporem illius*, sub. nubis; i. e., plu-
viam factam ad vaporem quem subduxit in mediam
regionem aeris; q. d.: Aliquando in summâ siccitate
educitur vapor humidus, unde generatur pluvia co-
piosa. Vel, *ad nubem* (sive *nubes*) *ejus*, i. e., ex nube
ejus, Dei scilicet, beneficio nubis à Deo suscitatae. *Ad*
vaporem ejus, i. e., quando excitat vapores. Dicit, *eli-*
quant, ut alludat ad generationem pluviae, *וְיִרְדּוּ* est *li-*
quescere, conflare, excolare, fundere, ut supra Job. 28,
4. Dicitur de minerâ, quando, igne soluta et liquata,
conflatur purgaturque igne, funditurque per canales.
Hic transfertur ad pluviam, venustâ metaphorâ, quia
Deus ad eundem modum extrahit guttas aquarum,
quæ liquantur in vapore, et deinde effunduntur. Alii:
Et rursus stillant in pluviam propter nubem ejus, quæ
rursus fundant pluviam ex vapore suo coactam, quæ
fundunt pluviam post nebulam ejus, q. d.: Postquam
nebulam ex illis vaporibus creavit. *וְיִרְדּוּ*, aliâ *calami-*
tatis, hic accipitur ut Gen. 2, 6, ita postulante sententiâ
hujus loci. *וְיִרְדּוּ* autem valet *post*, ut Gen. 7, 4, 10, num.
33, 38. Castalio totum versum sic reddit: *Nam eo*
aquæ guttas eliciente, funditur ex ejus vapore pluvia.
Alii sic: *Quum abscondit stillas aquarum, colliquant plu-*
viam in vaporem suum; i. e.: Quum Deus nubem sol-
vens abscondit ab eâ et resecat guttas aquarum, aquæ
istæ colliquant, i. e., resolvunt, pluviam in vaporem
suum unde orta erat; oritur enim pluvia ex ascenden-
tibus vaporibus, et rursus in eosdem resolvitur, adeò
ut perpetua hic sit reciprocatio. Quidam volunt hoc
versu contraria opponi, Deum sæpè continere pluviam,
et sæpè copiosè effundere, utroque modo famem in-
ducere. Bona pars interpretum rectè intelligit, Deum
nunc aquarum stillas auferre, cum æstus summus vel
siccitatem invehit; nunc verò pluvias per nubes exco-
latas immittere largitus. R. Levi *וְיִרְדּוּ*, in principio versûs,
exponit *cum*; quando Deus aquarum stillas prohibet,
cum summus æstus est aut siccitas, repentiè pluviam
mittit, etc. Sed malo *וְיִרְדּוּ* quia pro ratione sunere, ut,
cum dixisset: *Ecce, Deus magnus est*, quæ velut propo-
sitio erat, confirmare incipiat, ex Dei operibus ipsius
magnitudinem, sapientiam et providentiam; unde sim-
ul justitia probabitur, quod erat institutum. Nam
ostensâ magnitudine, tolletur omnis causa expostu-
landi aut contendendi, quasi aliquid injustè faciat. Hoc
autem usque ad finem penè sequentiis capituli, ubi insi-
gnis erit et admirandus Eliu. Incipit ex Dei operibus
quæ in sublimi fiunt, ut pluvias, tonitruis, etc., quæ
sanè sæpè à Job et sociis afferuntur ad summam po-
tentiam et sapientiam Dei ostendendam. Nam etsi phi-
losophi horum causas afferre conati sunt, non tamen
assecuti sunt quomodo hæc Deus faciat certis tempo-
ribus et locis et hominibus, ut expedire judicat, etc.
Et hæc vulgaria nobis proponit Spiritus sanctus, ut
cum neque horum rationem videamus, etc., colliga-
mus non esse nobis in altiora Dei judicija temerè pene-
trandum, quæ supra nubes et cœlos ipsos sunt. Hæc
fusiùs quàm mihi mos est exhibui, quia fundamentum
continent eorum quæ deinceps habentur.

(Synopsis.)

(1) *Resolvuntur enim nubes, quia, vel nam, stillant* (sub.
aquæ) *è nubibus, quum stillabunt nubes, quam* (nempe
pluviam) *stillant nubes, quumque ita fluunt cœli, i. e.,*
nubes in cœlis. Quum fluant superiores nubes (de

DESUPER. Postquam de incomprehensibili scientiâ Dei egit, ad ejus opera transit, proferens exemplum ariditatis et pluviae, quod in superioribus quoque, praesertim cap. 26, vers. 8, et cap. 28, vers. 26, expensum est; cujus perfectam cognitionem hominibus non contingere rationibus multis asseritur: ut ex hoc pateat exactam divinorum operum notitiam à mortalibus minime parari, ac proinde à curiosâ eorum discussione abstinendum esse. Eodem argumento usus est Siracides dicena, Eccli. 1, 2: *Arenam maris, et pluviae guttas et dies seculi quis dinumeravit?* etc. probat impossibilem esse divinâ Sapientiâ cognitionem argumento à minore ad majus. Si enim res finitas et terminatas certis numeris et mensuris definire nequaquam possumus, quâ ratione poterimus brevi circumscriptoque modulo nostri intellectûs infinitam atque immensam Dei sapientiam investigare? Tantâ igitur pluviae nobis innumerabiles sunt, licet finitâ; numerantur autem à Deo solo. Unde Septuaginta hunc locum ita vertunt: *Ἀριθμηταὶ δὲ αὐτῆς σταγῶνις ὑπερβύς. Numerabiles autem eî stillæ pluviae.* Ubi S. Chrysostomus scientiam et providentiam notat. Ex quo loco videtur mihi colligi posse, ut pluviae guttæ scientiam humanam significant; quæ licet haberi possit; humana enim est et finita; non tamen habetur omnis: et hæc etiam quæ non habetur, si cum divinâ comparetur, non secûs erit, ac si pluviae guttæ cum fluminibus conferantur. Pluviae nimium stillæ sunt sapientiâ nostra. Quare Moyses in Deuteronomio, cap. 32, 2: *Concrescat, inquit, ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina.* En tibi stillæ pluviae; hæc tamen aufert Deus. Stillæ enim et guttæ humanæ sapientiæ evanescent, si cum divinâ, quæ ad instar gurgitum fluit, conferantur.

ET EFFUNDIT IMBRES AD INSTAR GURGITUM. Gurgites autem propriè est locus in fluvio profundus, in quo aqua congeritur et circumvolvitur; accipiturque pro ipso aquarum periculo, ut apud Virgilium Æneidos 4:

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Quare loci hujus sensus etiam esse potest, q. d., homines enavigare gurgitem divinâ Sapientiâ absque

diluvio, ut priora, accipiunt). *Ut defluant ab æthere, quibus (nempe guttis aquæ) stillant tenues nubes, unde (אשר pro אשך אשך) destillant nubes, i. e., ex quo vapore. Nubes enim pluviam stillant. Vel, nubes, propriè aer. Sign. אשך tam aera quàm æthera, i. e., supremam et mediam aeris regionem, ubi omnia meteora gignuntur; sed et infimam regionem, in quâ ros gignitur, sign. et cælum, à tenuissimâ eorum omnium substantiâ.*

QUÆ PRÆTEXUNT, etc. *Manant (vel stillabunt, stillarent, et vorant, stillant, stillant, inquam, שׁוֹרֵף idem quod שׁוֹרֵף, super hominem multum, multos, vel plurimos, homines, vel super homines multum, vel copiosè. Adè ut manans æther defluat in plurimos homines, ut simul multæ regiones pluviis rigentur. Locum sic reddo: Quia defluunt nubes, stillant super homines multos. Causam tradit istius liquationis, quâ pluvia in vaporem suum resolvitur; quia nempe nubes non manent solidum et compactum corpus, sed solutæ diffuunt, quum nempe stillant super homines, eosque non paucos, sed multos, ut plurimi sint admirandi hujus operis spectatores et testes. (Synopsis.)*

nafragii periculo nequaquam posse. Nam Deus magnus est, vincens scientiam nostram, atque gurgites sapientiæ illius nos obumbrant. Unde subdit: *Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.* Pro quo S. Augustinus legit: *Tenebrescent super homines plurimos.* Sequitur:

VERS. 29. — SI VOLUEBIT EXTENDERE NUBES QUASI TENTORIUM SUUM (1): — VERS. 30. — ET FULGURARE LUMINE SUO DESUPER, CARDINES QUOQUE MARIS OPERIET (2). Vocat autem nubes tentorium Dei, quod nube

(1) Sæpè aliâs animadvertimus, Hebræis familiares fuisse has phrases. Deo tribuunt quoddam tentorii genus, circumfusus undique nubibus constans, quæ ab hominum aspectu illum remiovent. Hebræus: *Si intelliget quis expansiones nubis, quæ est velut erectio tentorii ejus.* Quid admiratione magis dignum quàm vastum illud tentorium ex nubibus, solio majestatis illius undique circumfusus, conflatum?

(Calmét.)

Insuper num intelligat, scilicet homo, quisquam, expansiones nubis? Num potest aliquis intelligere quomodo nubes expandat, et suspendat aquâ fetas? Aut quis intelligat strepitus tentorii ejus? i. e., nubium, quæ Deo tentorii vice videntur, vid. Ps. 18, 12, 104, 3, 147, 8. Quis intelligat quomodo proferantur terribiles tonitrus, ex nubibus auditi? תַּרְשָׁוּת sunt fragores, strepitus, à תַּרְשָׁוּת, rupit cum fragore, ut infra, 39, 7, Isa. 22, 2, Zachar. 4, 7. (Rosenmüller.)

An intelligit (vel insuper an intelligit, sive intelligit, insuper (vel verumtamen) si intelligit, vel intellexerit, si etiam consideret, si modo advertat, sub. homo, ex eo quod præcessit v. 24. Si quis etiam animadvertit. An quis possit etiam intelligere, etiamne novit, jam verò quis perspicat expansiones, vel extensiones (vel dimensiones) nubis, sive nubium? Quàm longè sese illa expandit, quum imbrem fundit, aut quum tonat. Alii, *differentias, sive varietates, nubis, sive nubium, egregio sensu; quis omnes nubium differentias intelligit, et earum rationem, cur aliæ inanes sint, aliæ fundant pluviam, sive placidam sive vehementiorem, aliæ nivem, pruina, ventos, tonitrua gignant?* Quomodo ex eadem materiâ et formâ, cum vapores de terrâ aut mari attollantur, tanta varietas, etc.? Hæc sanè admiranda sunt et tremenda. Legerunt כַּפְּרַי per W; sed ubique in nostris exemplaribus legitur per W.

QUASI TENTORIUM SUUM, fremitus, vel fragores, vel strepitus (et fremitus, tonitrua, elevationes, repete, num intelligit) tentorii, sive tabernaculi (vel firmamenti, vel in tugurio) sui? vel ejus? etc., nubis scilicet; vel Dei, i. e., in nube. Periphrasis à simili. Sic Psal. 18, 12. Nubium, quæ dicuntur esse Deo vice tentorii, in quo Deus velut habitare videtur, cum illinc admiranda sua opera exserit in hæc inferiora, pluvias, tonitrua, etc. Confer Psal. 104, 3. *Quæ sunt ejus umbraculi elationes, sunt velut laquearia tugurii sui תַּרְשָׁוּת à תַּרְשָׁוּת, quod idem est cum תַּרְשָׁוּת perstreperè, personare.*

(Synopsis.)

(2) *Ecce, extendit, vel expandit (scilicet Deus) super eum, vel ipsum nempe, hominem, vel, super eam, sive ipsam, nempe nubem. Non placet, quia שׁוֹרֵף est feminin. at affixum in שׁוֹרֵף masc. Alii: Ob id, i. e.: Ob id immitit calorem, ut educat vaporem. Alii, propter illum, sub. vaporem. Alii: Illi (scilicet mari) super expandit. Alii: Ante se, circa se) lucem suam. Nempe vel 1° pluviam, quæ lux vocatur, quod pluviae descensus dies illustretur, et tenebræ nubis discutiantur. Hoc et Chaldæus sequitur, expandit super eam, nubem scilicet, pluviam suam. Vel 2° radios solares, quos expandit super terram. Lucem solarem, quam super nubem expandit, ita ut eâ discussâ et dispulsâ serenitas inducatur; cujus contrarium infra sequetur, super nubes legit lucem; imò et hoc versu, radices maris tegit. Soli*

quasi tectus et inelusus apparere soleat, ut narratur in Exodo: *Gloria Domini apparuit in nube*; adeò ut Regius vates quasi ovantis nobile spectaculum laude et prædicatione consecutus exclamârit Psal. 67, 35: *Magnificentia ejus in nubibus*. Quam magnificentiam ab æterno Patre in veteri lege patefactam tantùm abest ut Filius novo in Testamento imminuisse putandus sit, ut etiam cumulârit: nam in suâ gloriosissimâ Transfiguratione, ubi eluxit *magnifica gloria*, ut D. Petrus testis oculatus prodidit, pro regifico instructu et splendore eximæ pompæ grande veluti et blatteum adhibuit conopeum roseæ nubis, non divinitate minùs quàm argenteâ luce radiantis. Et cùm victor remearat in cœlum domitâ morte, ereboque spoliato, non leonibus, ut quidam in Capitolium, non elephantis, ut alii, nec ut communis triumphantium mos fuit, insignibus equis in Empyreum est invectus; sed *nubes suscepit eum*; et, quod subtiliter fuit notatum à S. Chrysostomo, paternum currum deligere voluit jam toties à divinitate usurpatum, ad indicandam augustissimam dignitatem. Inde quoque ad decretorium magnum diem et tribunal universitatis cum gloriâ et majestate in nubibus est venturus, ut Evangelium monet.

Non solum autem Deus in signum majestatis extendit nubes quasi tentorium suum; verùm etiam ad defensionem et protectionem suorum, quemadmodùm in sacro hymno David cecinit, Psal. 104, 39: *Expandit nubem in protectionem eorum*, vel, ut vertit S. Ambrosius, *ad protegendum eos*. Quam nubem vates Purpureus rectè nominat *protectionem*, S. Hieronymus vertit ex Hebræo *tentorium*, alii *umbraculum*. Paraphrastes Chaldæus: *Expandit*, inquit, *tentorium suum in nubibus tanquam velamen*. In libro Sapientiæ dicitur *velamentum diei*, in Græco *σκέπη*, *operimentum*, præsidium, munimen, et tutela. Et aliàs vocat *φιλότιμον ζευκτήριον*, *peropportunum et magnificentum peregrinationis hospitium*, castris videlicet positis sub aureâ nube veluti regio conopeo, intermicantibus leniter radiis ut argenteis bullis gemmeoque fulgore. Addit eandem ipsam nubem exhibuisse solem *ἀλάσθη* noster interpres vertit *sine læsurâ*, hoc est, innocuum, non æstu molestum, non caloris magnitudine gravem, non telis

radii in nubes diffunduntur, earumque densitate et opacitate obtunduntur. Vel 3° fulgur, quod facit emicare è nube. Synecdoche generis.

CARDINES QUOQUE MARIS OPERIET, et *radices maris tegit, texit, operiet, operuit*, rursùm nube obtegit, etc., vel nubibus. *Operit*, nempe vapor, i. e., vapor copiosus consurgit è mari propter radios solis, unde fit pluvia. Alii, *tegit*, nempe luce illâ, i. e., fulgure, penetrante scilicet per aquas maris. Maris autem meminit, quia vastum est, et tamen totum, quùm Deo visum fuerit, nubibus tegitur. Sed quid hic *radices maris*? Resp.: 1° Fundus sive abyssus maris. 2° Superficies maris, quam sic vocat, ob fluctus vagos qui in diversa scinduntur more radicis. 3° Terra, cui incumbunt maria, quam imbribus humectat et obtegit. 4° Extrema maris littora et ultimi fines. *Tegit radices*, etc., i. e., totum maris ambitum. Simul *radicum maris* meminit, quòd aquæ maris sint velut radices nubium, quia illis materiam unde gignuntur suppeditant.

(Synopsis.)

diei, ut cum Lucretio dicam, pestem et perniciem adferentem. Eadem enim nubes, quæ armatas copias Israelis comitabatur, in modum igneæ columnæ angelorum manu figurata, et prævia dux erat longi et periculosi itineris, ordinesque antecedeat; et super omnem exercitum latè intenta erat; quam Salomon ait legiones Hebræorum *σκιάσει*, *obumbrasse*; eandemque annos omninò quadraginta per deserti anfractus ab ardore solis Dei populum defendisse produnt Hebræi. Cùm verò cum delectis equitibus Pharaò et numerosâ militum manu pia castra insequeretur, et Ægyptii crudelitatem anhelarent, nec animos cruoris sitientes aliâ ratione posse restinguere, nisi omnium interneccione viderentur; angelus nubem à castrorum principiis ad extrema deduxit, interque instructas Ægyptiorum copias atque Hebræorum expandit, sic ut hostium non modò vis atque ferrum, verùm etiam et aspectus arceretur. De quâ nube illud Davidis intelligendum putat Bellarminus, Psal. 104, 39: *Expandit nubem in protectionem eorum*. Erat enim ut prætentum vallum, quod Niliacæ illæ furie cœlo minantes nullâ vi et machinatione frangere potuissent.

Mysticè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 6: *Extendit*, inquit, *nubes Dominus, dùm ministris suis viam prædicationis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaque diffudit. Benè autem dictum est: Quasi tentorium suum. Tentorium quippe in itinere poni solet. Et cùm Prædicatores sancti in mundum mittuntur iter Domino faciunt; unde scriptum est, Malach. 3, 1: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Et unde rursùm per Psalmistam dicitur Psal. 67, 5: Iter facite ei qui ascendit super occasum. Iter quippe per eos agit, dùm humanis cordibus eorum se eloquio infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in viâ quiescendo tegitur, dùm per hæc ad mentes hominum veniens agit quæ disposuit, et non videtur. Hinc est quòd simul omnis synagoga tentorium vocatur, cùm cessasse à prædicatione sacerdotes Dominus per Jeremiam queritur dicens, Jer. 10, 20: Non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas. Hinc rursùm de exterminatione ejus dicitur, Thren. 2, 6: Dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Quia enim in unius populi cultu tunc Dominus inter homines latuit, eundem sibi populum tentorium vocavit. Unde et rectè nunc nubes istæ ejus tentorium dicuntur: quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus ejus tentorium non erat, cùm ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum ad corda mortalium veniens, in ejus mente Dominus quiescebat? Nubes quippe erat hominibus, tentorium Deo: quia quem prædicando infundebat audientibus, hunc invisibiliter in mente retinebat. Idem rursùm dùm catenis vinculus Romam peleret Paulus occupaturus mundum, latens in ejus pectore quasi sub tentorio ibat Deus: quia et occultus videri non poterat, et per verba prædicationis proditus iter inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat. Ita S. Gregorius. Ecce quomodò Paulus non solum per naturam, sed*

etiam ex vinculorum colligatione infirmus, tamen præsente Deo, ac in ejus pectore quasi sub domestico tentorio degente, ibat Romam, inde velut à capite debellaturus mundum. Notanda verò ratio præsentiæ Dei; quia iter, inquit, *inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat*. Mirum enim videri poterat, quomodò colligatus homo in ipso cursu prædicationis non præpediebatur vinculis? et tamen ratio admirationem tollit; quia scilicet in ejus pectore tanquàm sub tentorio ibat Deus, non solùm interiora confirmans, sed etiam exteriora complanans, atque adèò, quasi nihil obstaret iter prædicationis, sine cessatione peragebat.

Hùc spectare videtur doctum Isaïæ emblemata, qui cùm vellet apostolicos viros quodam symbolo exprimere, nubes volantes oratione suâ pinxit, atque in bono, ut aiunt, lumine collocavit: cùmque illorum videret promptum et paratum animum ad Dei nutum et voluntatem, ut non minùs quàm beati spiritùs ferre alas videantur; cùm piæ mentis admirandam magnitudinem, cùm eximiæ vim charitatis sese latè ad omnium bonum et salutem effundentis, cùm beneficam voluntatem, quam labor nullus atque defatigatio retardare queat in tuendis hominum animis, et promovendis ad felicitatem, illius tantæ tamque excellentis virtutis speciem obstupefactus rogat, Isaïæ 60, 8: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant? quales tandem illi sunt? homines dicam, an heroes de numero cœlestium geniorum, qui non tantùm unâ contenti civitate atque provinciâ sacro impetu volatuque feruntur, ut per omnes mundi plagas aureum doctrinæ imbrem et sanctimonix fluentia spargant, sese totos cum Apostolo impendant et superimpendant, inflammato omnes studio et æquante cœlos charitate juvent? S. Ambrosius, lib. 1 Officiorum, locum hunc Prophetæ de volatu ad cœlestia interpretatur: et Platonis etiam theologiam quidam adferunt de animæ vi atque naturâ, quæ, cùm exiit perturbationes adversùs dominam rationem incitatas, et cœpit cum virtutibus habere commercium, producit, inquit ille Academiæ princeps, ex sese pennas, quibus in cœlum tollitur, inhiatque divinis rebus. Et certè ob eandem ipsam rationem D. Thomas in Epistolam ad Hebræos viros sanctos appellari nubes in divinis monumentis ait. Sed idem Plato in Phædro Deo Opt. Max. πτηνὸν ἄρμα, currum volucrum attribuit, cùm à divinis Litteris id fuisset mutuatus, ut vult Justinus Martyr in Parænetico: et, opinor, ejus latè patentem et in omnes partes fusam providentiam voluit innuere. Attingit enim, ut ait Salomon, Sap. 8, 1, à fine usque ad finem, mirumque in modum semper immotus in perpetuo veluti cursu est et volatu, ut benè de omni hominum genere mereatur. Ad cujus se exemplum accommodantes viri apostolici, magno quodam sinu amoris totius mundi regiones complexi, evolare ad omnes gestiunt, atque animas si fieri posset, omnes secum in cœlum evehere. Sic Theodoretus in Cantica monet, Isaïam longè anteprospicentem sanctos Apostolos, tanquàm aligeros quosdam universum orbem terrarum pervolantes magnâ voce clamasse: *Qui sunt isti, qui ut nubes vo-**

lant? Talis fuit D. Paulus omni laude superior, cujus ardor immensæ charitatis unius Judææ finibus contineri non potuit, sed cupidus omnium salutis et felicitatis, ut nubes volans adit Corinthum, in Peloponnesum, in Macedoniam; irrigat Asiæ urbes atque Europæ; lustrat Hispaniam; insulis quoque per Ægæum mare sparsis Evangelii lucem impertitur; in Italiam cataplum cœlestium honorum inducit; pluit undique aureum imbrem religionis et sanctitatis. O mirificam nubem! quàm sol magnus ad mortalium bonum altè sustulit, et uberius illuminavit, atque, ut sequitur, fecit eam fulgurare lumine suo desuper, id est, miraculis coruscare. Quid enim sentire fulgura (inquit S. Gregorius, ibid. cap. 6), nisi miracula debemus? de quibus per Psalmistam dicitur: Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos, Psal. 17, 15. Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat: quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Cùmque nubes istæ verbis pluunt, cùmque miraculis vim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in divino amore convertunt. Unde rectè subditur: Cardines quoque maris operiet. Omnipotens enim Deus coruscantibus nubibus cardines maris operuit; quia emicantibus prædicatorum miraculis ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim penè cunctarum jam gentium corda penetravit: ecce in unâ fide orientis litem occidentisque conjunxit.

VERS. 31. — PER HEC ENIM JUDICAT POPULOS, ET DAT ESCAS MULTIS MORTALIBUS. Id est, per nubes et pluvias, per fulgura et tonitrua et similia mille, Deus hominibus calamitates adfert et commoditates, sordibus supplicia et insontium meritis mercedem rependens. Notum enim est pluviis è nubibus effusis aliquando quidem homines puniri; non rarè verò etiam recreari et ali; et ex iisdem nunc copiam, nunc inopiam existere. Hujus rei varia Deus documenta præbuit. Primùm, cùm ruptis cœli cataractis Noëtico seculo mundum delevit; et deinde Ægyptios grandine afflixit. De cœlo quoque contra Sisaram dimicatum esse dicitur. Quin et tonante cœlo perterriti atque fugati fuerunt Palæstini; ita ut quædam arma Dei in nubibus dicantur esse reposita; de quibus vide infra, cap. 38, vers. 22. Vicissim etiam per nubes Deus hominibus alimenta præbet, dùm ex illis opportunos effundit imbres, et exhilarata herbarum viriditate terra, hominum etiam animos confirmat et exhilarat. Ita Sanctius.

Mysticè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 6: *Per hæc, inquit, nimirum verba prædicatorum, id est, guttas nubium, per hæc fulgura miraculorum Deus populos judicat; quia eorum corda territa ad pœnitentiam vocat: nam diu superna audiunt, dùm mira, opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, et se de antea actis praviatibus affligentes æterna tormenta pertimescunt. Sed per easdem nubes, per quas terror infligitur, etiam esca datur: quia magna prædicatorum dispensatio est, ut sic sciant superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas noverint consolationis eloquio nutrire; quatenus et peccantes de æternis suppli-*

ciis terreant, et penitentes de superni regni gaudiis pascant, etc.

VERS. 32. — IN MANIBUS ABSCONDIT LUCEM, ET PRÆCIPIT EI UT RURSUS UT ADVENIAT (1). —

(1) Lucem habet in potestate, eam subtrahit cum vult, emittit etiam cum ei visum fuerit. (Menochius.)

IN MANIBUS (suis, sive apud se, cum vult) abscondit lucem, ut nobis appareat, verbi gratia, per noctem, per densas nubes, per subtractionem radiorum miraculosam, ut fecit Exod. 10, in Ægypto, et Matth. 27, in Passione Christi. (Tirinus.)

Obscurissimus locis, in quo explicando vix duos interpretes consentientes reperias. Recensuit Schultensius duodetriginta varias explanationes, qui numerus recentiorum interpretum tentaminibus valde augeri possit. Nos quidem in hoc loco tractando ita versabimur, ut primum ejus, qui nobis simplicissimus videtur, et quem in versione expressimus, sensus rationem reddamus, deinde verò interpretationes nonnullas alias, quæ cæteris videantur potiores, breviter recenseamus. Versus 32 hemistichium prius cum A. Schultensio sic reddimus: *Manibus ambabus amicit Deus lucem*, sive: *Manus velat, vestit, luce*, i. e., fulmine, ut Deus sistatur utramque manum amictus fulminatore humine, cui aptè subjungitur in altero hemistichio, *Ei præcepit ei, fumini, in occurrentem*, i. e., quem locum tangere debeat, amandat Deum fulmen in eum quem feriri vult, locum. Verbum עָרַב eum לַע personæ constructum esse *injungere ei* aliqd exsequendum, notum, vid., e. g., Genes. 28, 6, Nah. 1, 14, Esth. 4, 17, 2 Paral. 19, 9. In עָרַב suffixum femininum referendum est ad cognatum nomini מַנְיָא eique synonymum מַנְיָא, ut Genes. 2, 15, suffixum feminine in מַנְיָא non ad proximè præcedens נָא, sed ad synonymum נָא pertinet; conf. Glassii Philol. S., p. 163, ed. Dath., versu 33, benè notante Aben-Esrà, describuntur signa adventantis imbris, de quo antea, in terris australibus serè cum tempestate et tonitribus conjuncti: *Annuntiat de eo*, imbra, *fragor ejus*, scil. nubes imbriferæ, tonitru pluviam proximam indicat. עָרַב capimus hic eodem quo Exod. 32, 17, Mich. 4, 9, occurrit, *strepitus, fragoris*, significatu. Hemistichium alterum, repetito ante ipsum verbo נָא, sic reddimus: *Annuntiat pecus etiam de ascendente*, scil. nube, vel pluvia, quasi dicat: *Pecus non tantum pluviam proximam, sed et antequàm nubes in sublime ascenderint, ascensuras præsentat, et futuras pluvias. Sanè in mutis animantibus multa signa pluviarum et tempestatum cognoscuntur, de quibus Virgilius in Georg. 1, 373, seqq.:*

..... Nunquam imprudemibus imber
Obfuit. Aut illum surgentem vallibus imis
Aeris fugere grues, aut bucula cœlum
Suspiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Vid. et Plinii Hist. Nat. 1. 18, sect. 88, et hic Aben-Esra notat, ad dextram cubantes oves pluviam portendere. In Græcâ Alexandrinâ versione duo hi versus jam Origenis tempore affuerunt. Addidit igitur illos ex Theodotionis interpretatione, quæ talis est: Ἐπι χειρῶν ἐκάλυψε φῶς, καὶ ἐνετείλατο περὶ αὐτῆς ἐν ἀπαντῶντι ἀναγγελεῖν περὶ αὐτοῦ φῶς αὐτοῦ κτήσεις (alii: Φῶς αὐτοῦ, κτήσεις κτήσις, καὶ περὶ ἀδικίας). Quæ Hieronymus sic reddidit: *In manibus contexit lumen, et mandavit de eo in contrarium, ut nuntiaret super illo amico suo, possessionem contra eum, qui ascendere nititur.* Sensus in Nicetæ Catenâ à Patre Junio editâ, p. 526, ab Olympodoro, uti videtur, ita exponitur: *Suâ potestate Deus lucis splendorem abscondit, lucemque occultans et noctem efficiens, præcipit ei, ut obviam occurrat; ac si diceret: Nox et dies illius nutu ac voluntate sibi invicem succedunt (περὶ αὐτῆς igitur de die et ἐν ἀπαντῶντι de sole intellexit).* Versum 33 bifariam in-

VERS. 33. — ANNUNTIAT DE EÂ AMICO SUO,

telligi posse ait, vel ut verba per interrogationem legantur: Num de ejus creatione cum aliquo consilium inivit? numque Deus de possessione suâ, et quemadmodum ad zelum et indignationem commotus injustos puniat (Symmachus enim habet: ἔγνων περὶ ἀδικίας), cum sodali consilia communicat? Vel sic: Deus harum rerum cognitionem amicis imperit, ut ejus sapientiam, non autem quæ injusta sunt, possideant. Hieronymus in eâ hujus libri versione, quam ipse à magistro Hebræo adjutus concinnavit, duos hosce versus in hunc modum est interpretatus: *In manibus abscondit lucem, et præcepit ei ut rursus adveniat; annuntiat de eâ amico suo, quòd possessio ejus sit, et ad eam possit ascendere.* Versum 32 intellexit, ut Theodotion, de diei noctisque vicissitudine; paràm aptè iis quæ præcessere et sequuntur. Syrus: *Per manus operit lumen, proditque contra eos qui ei occurrunt; ostendit amicis suis possessionem suam et impiis quoque.* Chaldaeus versum 32 sic vertit: *Propter rapinam manuum prohibet pluviam, et præcipit ei ut descendat propter orantem.* Per מַנְיָא manus rapaces significari opinatus est, מַנְיָא cepit pro pluvia, ut supra, v. 30 et מַנְיָא de intercessione. Ad versum 33 est triplex Targum: 1° *Qui obtrahat socio, contra eum zelus et ira (Dei) ascendit.* 2° *Operantur legi quisquam cum socio, amulantur cum iracundiâ, eamque faciunt altius ascendere.* 3° *Annuntiat per eam justitiam amici sui, zelum et iram ab eo auferet.* Mira triplicis hujus interpretationis consensus in zelum et iracundiam explicando. Quod ipsum probatum A. Schultensio, qui hanc utriusque versûs interpretationem dedit: *Manum geminam vestit fulmine; et contra eos ordinavit intercessionem*, i. e., contra fulmina ipsè Deus interceptorem ordinavit omnem religiosum Numinis cultorem, quem tela hæc ferire non sinuntur, ut contra superbos et in Deum contumaces excendant, quod in versu 33 diei arbitratur, ita, de ejus sententiâ, interpretando: *Annuntiat de eo clangor ejus, rubedinem flammantem nasi, contra elatum*, i. e., denuntiat de eo fragor ejus tonans inflammationem nasi contra elatum. « Crebra, inquit, mentio נָא nasi, ubi de procellis fulminantibus agitur. Sic Ps. 18, 9. עָרַב מַנְיָא נָא, *Ascendit fumus in naso ejus, et ignis ex ore ejus amburebat.* נָא in zelo et æstu indignationis prætritum. Origo, collato Arabico, intensissime rubuit, inflammata fuit rubedine. A נָא descendit מַנְיָא per tsere ad formam מַנְיָא, pro quo ex vicissitudine quiesce. tert. aleph et he existere potest מַנְיָא, cujus segol tunc invariatum manet in regimine. Formulam hanc מַנְיָא נָא rubedo flammata nasi olim obtinuisse, dubitari nequit. Separatim habes Ezech. 35, 11: *Pro naso et pro zelo tuo flammante* Junctus Ps. 79, 8. *Quare nomen nasum ducis iratum, ambugit ut ignis בְּמַנְיָא זֶלֶם tuus inflammatus.* Extremum עָרַב his admissis non aliud patitur, quàm eminentem et celsum, sive verticem, sive hominem. Utrique aptum vocabulum. Notum, summos feriunt fulmina montes. Tale quid et Elhuum intseruisse putem ad Jobi nimis altos illos spiritus comprimendos, eumque ad palmas supplices redigendum. Verùm Schultensii sententiæ, נָא מַנְיָא in statu constructo *rubedinem flammantem iræ* vertendum esse, obstat, quòd מַנְיָא per segol, forma status absoluti est, in statu regiminis foret מַנְיָא per tsere. Quamobrem nec probare possumus, quod Jo. Ad. Tingstadius *Supplem. ad Lex. Hebr.*, p. 73, versum 33 sic vertit: *notas facit Deus cogitationes suas (ex usu Chaldaico nominis עָרַב, quo et Ps. 139, 2, 17, legitur), æstum, iræ in iniquitatem.* עָרַב monet derivandum esse ab עָרַב, iniquè egit. Præoptandum ei erat עָרַב, quod h. l. unus de Rossii codex à primâ manu exhibet, vid. ejus *Scholæ crit.* p. 125, et olim in pluribus codicibus extitisse, Alexandrini, Symmachi et Syri interpretationes arguunt, quæ omnes, ut in sensu exprimendo inter se discrepent, in eo tamèn consentiunt, ut iniquitatis significatu expriment. עָרַב legendum arbitratur et J. P. Berg in *Specim. Animadvers.* ad ver-

QUOD POSSESSIO EJUS SIT, ET AD EAM POSSIT ASCENDERE

sionem teutonic. Schultensianæ hujus libri interpretationis p. 263. Ex ejus sententiâ, postquam Elihu verss. 27, 28, Deum imbriciter descripsisset, post pauca v. 29, interposita, inde à v. 30, usque ad finem capituli Dei fulguratoris imaginem sistit. Atque duos quidem versus postremos ita censet interpretandos: *Modo operit fulgur, modo jubet refulgere. Protegit ab illo amicum suum, exardescens in iniquos.* על-כפים exponit *per intervalla*, ex Arabico loquendi usu, quo nomina sæpius adhibentur in significandis his, quæ suis quaque vicibus, per intervalla, intermissionesque accidunt vel eveniant. Ut Elihu hoc dicat: *alternis vicibus operit Deus fulgur, jubetque עלייה, h. e., כף-אלתרâ vice, sive vicissim illud præsto adesse, i. e., refulgere.* In v. 33, יגד עליו explicat ex Arabico, quod, *opem ferre adversus aliquem, ab hoste protegere, denotat.* Unde Hebræa hæc: יגד עליו רעו ita reddenda putavit: *opem fert contra illud, nempe fulgur refulgens, amico suo, i. e., protegit ab illo amicum suum.* In altero hemistichio, vir sagacissimus pro בקנה legendum conjicit בקנה, formâ à quiescente he mutuata, pro בקנה, et אף delendum censet tanquam positum loco non suo, fortèque ortum è malè lectâ intellectâque notâ masorethicâ hujusmodi אף, in margine antiquioris cujusdam codicis positâ, atque ad vocem בקנה pertinente, nisi potius vicinia alterius אף, in ipso statim sequentis capitis initio occurrentis, aditum errori præbuisse videntur. Quibus positis, verborum sensus haud alius esse potest nisi hic: *Exardescens est Deus fulgurator in iniquitatem, i. e., iniquos.* Sed omnis illa interpretatio pluribus, doctis quidem et ingeniosis, sed tamen perquam infirmis conjecturis nititur. Erant, qui post Sebast. Schmidium utrumque hunc versum de eclipsibus solis et lunæ, earumque influxu et effectû naturali in homines et bruta intelligerent; ut כפים h. l. rem denotet (scil. corpus lunæ), quæ *via duas palmas secundum speciem aut adspectum oculorum exæquet; soli autem in eclipsi solari ita objiciatur, ac si quis manum eo obduceret.* Verba sic interpretantur: *per manus tegit lucem solis, i. e., Deus deficere facit lucem solis obducto ei lunæ corpore, non secus, ac si suis manibus lucem ejus tegeret.* Alterum versûs 32 hemistichium sic reddunt: *Et præcipit de hoc neutraliter sumpto suffixo), ut scilicet eclipses fiant, per intervenientem, lunam vel terram.* Versûs 33 interpretationem in hunc modum institunt: *Annuntiat Deus de se cogitationem suam, consilium de pecude (repetito על ex præcedente hemistichio), etiam de coeunte pecude (conf. העלים Genes. 31, 40, 42), q. d., et indicat Deus de se per eclipses solares et lunares, aliaque signa in sideribus cogitationem suam, quam habet in futurum, sicut super alios hominum proventus, inprimis terrâ nascentia, sic etiam super pecudem secunditatem et proventus. Nimis quæsitâ et artificiosa interpretatio. Addo eam, quam Reimarus dedit, et quam nos ipsi olim recepimus, hujus loci interpretationem, quæ talis est: *Ab utrâque manu, Oriente et Occidente, lucem solis obtegit nubibus, et per interveniens quid interdicit illi, ne luceat.* Sic autem indicat super illo, homine, consilium suum super pecude, etiam super omni crescente. על-כפים sumit idem valere quod על-ידים, ab utrâque manu, latere (2 Reg. 14, 16, Ps. 104, 25), oriente et occidente. על-כפים ut ידיו manus, de oris et plagis usurpari poterat. על regionem indicat, ut in על-ימין, על-שמאל, ad dextram, ad sinistram, Gen. 24, 49. Injungit ei scil., luci (suffixum femininum referendum ad synonymum אורה, vid. supra p. 877), per interveniens quid, scil., ne luceat. Verbum ציה seq. על haud rarò *inungere alicui*, ne faciat hoc illudve, i. e., interdiceret, notat, vid. Genes. 2, 16, 28, 6. כופיעו à verbo פגע occurere, intercedere, intervenire, nubem caliginosam solem inter et terram intercedentem, lucemque obvelantem h. l. indicare videtur. Eadem sententiâ supra 9, 7: *Imperat soli, ne exoriat, stellasque obsignat*, conf. ibi not.*

(1). Id est, lucem eâ facilitate dispensat, diffundit ac condit, quâ nos illa ostendimus, aut claudimus, quæ gestantur in manibus, quæ explicatâ porrigimus manu, et eadem contractâ negamus. Sic nullo negotio potest Deus abscondere lumen ne nobis in terrâ appareat, v. g., per noctem, per nubes densas, per subtractionem radiorum miraculosam, ut fecit, Exodi decimo, in Ægypto, et Mathæi vigesi-

versum 32, ad tempestatis descriptionem, initio capit. seq., pertinere existimans, ita exponit Reimarus: *annuntiat tempestate et tonitruibus, de quibus proximè cap. 37, 1, seqq., super eo, scil. homine (v. 28), cogitationem suam (על ex usu Chaldaico, ut Ps. 139, 2, 17), על repetito ante בקנה, et super pecude, אף על עלייה etiam super eo quod ascendit scil., è terrâ, ut verbum עליה sæpè de plantis, quæ è terrâ prodeunt dicitur, vid. Genes. 40, 10. Deuter. 29, 22, Isai. 5, 6, Ose. 10, 8. Ita homine, pecude, plantisque, omnis rerum universitas significetur, cui summum nomen per tempestates et tonitrua, quæ in illam decrevit, annuntiat. Sed participium עליה ut substantivum absolutè de plantis usurpari dubium.*

(Rosenmuller.)

(1) De nube scilicet et luce, et serenitate.

QUOD POSSESSIO EJUS SIT. Quod ejus causa nubes moveantur, aquas etiam in ejus commodum effundant, eique serviant.

ET AD EAM POSSIT ASCENDERE. Vitâ innocenti, et precibus, quibus etiam temporalia conceduntur, et datur ut justus quodammodo ascendat ad nubes, aut lucem, easque in usum suum promat, aut si stat ut voluerit, et fuerit ex usu.

(Menochius.)

ANNUNTIAT DE EA LUCE AMICO SUO. Id est, amicis suis eam impertit, ut fecit Israelitis Exod. 10, vers. 23, eò quod possessio illorum sit, et jus habeant ad lucem, quasi ad propriam hæreditatem, nam propter illos, et lucem, et alia omnia Deus creavit: unde *et ad eam ascendere possunt*, seu pertingere, et compotes illius fieri, tum in præsentî, tum in futurâ vitâ. Nam hæc non tam ad litteram de lumine naturali, quàm allegoricè, de lumine fidei, et gratiæ: et anagogicè, de lumine gloriæ, sanctus Gregorius, sanctus Thomas, et alii patres et doctores interpretantur.

(Tirinus.)

Le bruit éclatant de son tonnerre, ou de sa trompette, annonce que le trésor de sa colère est prêt à fondre sur l'iniquité. Pour entendre parfaitement ce que veut dire Elihu, il faut expliquer ce qu'il dit de la lumière dans le verset précédent, de celle des éclairs, comme nous l'avons fait dans le trentième verset. Voici sa pensée.

Dieu paraît couvrir de sa main la lumière cachée dans les nuées, tant elles sont alors sombres et affreuses; et il paraît ôter sa main, pour la laisser briller, tant elles deviennent majestueuses par les éclairs, qui partent de leur sein. Je me sers de cette expression, mettre la main devant la lumière, ou l'ôter, parce que les ténèbres et les éclairs s'entresuivent de si près, et d'une manière si prompte, qu'on dirait que Dieu ne fait qu'opposer, ou retirer sa main, pour faire cette étonnante vicissitude.

Mais ce n'est pas seulement cette formidable nuit, et cette lumière des éclairs encore plus formidable, qui doit rendre les hommes attentifs. C'est le bruit éclatant et menaçant du tonnerre, qui doit les pénétrer de respect et de crainte. Cette voix leur apprend qu'il y a au-dessus de leur tête un magasin de traits, qui sont prêts d'être lancés contre eux. Elle les avertit que le trésor de la colère divine est plein; que sa patience ne peut souffrir plus longtemps que l'iniquité soit impunie: mais qu'avant le dernier châtiement, il le fait perdre par une trompette plus perçante, et plus capable de répandre la terreur et l'effroi, que celle qui annonce les jugements des princes de la terre.

(Duguet.)

mo septimo, in passione Christi: rursùmque ubi voluerit splendidum solis jubar terræ restituere, vel post noctem reducturus diem, vel post tempestatem redditurus serenitatem, ex ipsius præcepto, decreto et ordinatione post occultationem iterùm sese mortalibus ostentat. Eandem porrò lucem quasi possessionem propriam suis Deus amicis promittit et annuntiat, dicitque illos visuros esse post tenebras lucem, et ad illam reversuros esse fortunam, ex quâ priùs ad modicum tempus exciderant. In luce enim non solum intelligitur illud quod propriè sonat, sed etiã quod in eã metaphorico sensu significatur, nempe quidquid lætum et optabile est. Est autem theologicum id quod Eliu his ultimis verbis insinuat, dùm ex aspectabili luce sese ad lucem immensam, divinam et æternam effert; ad quam Dei amicos ascendere posse testatur. Et quidem appositè; nam solis lux nobilissima, quæ mundum exhilarat, fovet, illuminat, idoneis rerum divinarum contemplatoribus usui maximo est ad ascensum in divina, quibus immortalis animus illustratur et pascitur, uti pulebrè docet S. Dionysius Areopagita, lib. de divinis Nominibus, cap. 4.

Potest item versus iste ultimus sic accipi, quasi Deus moneat amicum suum fidelem, quòd sol lucens, sive cælum lucidum, sit possessio, hoc est, locus possessionis ejus: quia locum illum gloriæ Beatorum destinavit, ad quem bonis operibus paratur ascensus. Et in hæc expositione lux pro corpore lucido accipienda, et pro cœlesti fabricã illã, quæ tenebrarum expers est, uti decet locum divinæ lucis consortio decretum.

Potest denique sic versus idem explanari, quasi Deus annuntiet amico sive homini gratiã divinã illustrato, quòd lux solis pertineat ad possessionem sive opes suas. Nam sicut, qui malè agit, odit lucem, ut non arguantur ejus opera; ita è contrario, qui rectè agit, amat et quærit lucem ut rem sibi congruentem; cui aptè dicitur, posse ad illam ascendere, hoc est, ad loca conspicua prodire, ubi lux affulget, ut eo ipso discernatur à peccatoribus, qui latebras exquirunt, et hominum conspectum, conscientiã carpente, refugiunt.

Allegoricè rectè dici potest Christus in manibus suis divinitatis et gloriæ lucem abscondisse, quando homo factus nostræ mortalitatis vestem induit, et Deitatis suæ gloriã celavit: aptè verò in manibus abscondisse dicitur, quia lux in manibus abscondita vix potest ita celari, quin per digitorum saltem rimas aliquo modo ejus splendor non emicet: ita Christi divinitas et gloria quasi in manibus celabatur assumptæ humanitatis, per quam velut per manus operabatur Deus: erat enim illa conjunctum divinitatis organum. Quamvis autem sic Christus verè Deus absconditus esset, quandoque tamen gloriæ suæ radios per humanitatem emittebat, dùm vel mortuos ad vitam revocabat, cæcis visum restituebat, curabat infirmos, dæmones pellebat; præsertim verò cùm in monte Thabor gloriosus apparuit, tunc præcepit luci, hoc est, gloriæ deitatis, ut rursùs adveniret: singulari enim modo tunc divinitatis suæ et gloriæ dedit indicia. Nec mi-

rum, quia in manibus suis absconderat lucem, promptumque erat illi, quoties libuisset, et abscondere et aperire gloriã suam. Sed cur id tunc potissimùm præstiterit sequentia verba declarant:

ANNUNTIAT DE EA AMICO SUO, QUOD POSSESSIO EJUS SIT, etc. Nam ut annuntiaret amicis suis de hæc suæ gloriæ luce, quòd possidere eam et ad eam ascendere possent, ideò gloriosus apparuit; ideò divinitatis suæ sic voluit radios quosdam emittere; ideò Petrum, Jacobum et Joannem testes gloriæ suæ esse voluit; nimirum, ut ita suorum spem erigeret, et qui ipsum ducem sequi vellent, intelligerent posse se post laborum et crucis tolerantiam ejusmodi gloriã adipisci. « Electo enim et dilecto (inquit S. Bernardus ad Fratres de Monte Dei) aliquando vicissim lumen quoddam vultus Dei ostenditur; sicut lumen clausum in manibus patet et latet ad arbitrium tenentis: ut per hoc quod quasi in transcurso vel in puncto permittitur videre, inardescat animus ad plenam possessionem luminis æterni et hæreditatem plenæ visionis Dei: cui ut innotescat aliquatenus id quod ei deest, nonnunquã quasi pertransiens gratia perstringit sensum amantis, et eripit ipsum sibi, et rapit in diem, qui est à tumultu rerum ad gaudia silentia, et pro modulo suo ad momentum, ad punctum id, ipsum ostendens ei videndum sicuti est; interim etiam et ipsum efficit in idipsum, ut sit suo modo sicut illud est. Ubi cùm didicerit quid intersit inter mundum et immundum, redditur sibi, et remittitur ad mundum cor, ad visionem, ad aptandum animum, ad similitudinem: ut si aliquando rursùm admittatur, sit purior adhuc ad videndum, et stabilior ad fruendum. Nusquã enim se meliùs deprehendit modus humanæ imperfectionis quã in lumine vultus Dei, in speculo divinæ visionis. Ubi in die qui est, plus et plus videns quid sibi deest, emendat in dies similitudine quidquid deliquit dissimilitudine, similitudine ei appropinquans, à quo longe factus est per dissimilitudinem. Et sic expressiorem visionem expressior semper similitudo comitatur. »

Tropologicè luci ac soli comparari labor potest, ut sicut corporeo oculo ad videndum necessaria lux est, sic et mentis oculo labor, ut virtutum actiones attingere possit; quod eleganter his verbis explicat Philo Judæus, lib. de Sacrificiis Abelis et Caini, dicens: « Labor inter præcipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum: hunc enim, si verum dicendum est, omnis felicitatis omnisque virtutis principium hominibus Deus declaravit; sine quo nihil honestum apud mortales esse invenies. Nam sicut sine luce videre non possumus, quia nec colores, nec oculi ad videndum sufficiunt: hanc enim ceu vinculum natura præparavit, quo coaptaretur colori oculus: nam in tenebris neuter suam vim exerit, eodem modo animæ oculus nullam virtutis actionem potest attingere, nisi à labore ceu luce adjutus. » Quam ingenti luce perfunditur qui laborat! quantis tenebris obsidetur qui otium quærit, laborem fugit! Et cui non grata lux, non gratus sol? cur igitur non sit et labor, qui

mentis lux et quidam sol est? Præclarè profectò Eliu potentiam Dei efferens ait illum in manibus suis lucem abscondere, eique rursùs præcipere ut adveniret; hoc est, ut exponit S. Thomas hic, « per opera virtutis suæ facit, ut quandoque lux solis et stellarum nubibus occultetur; sed quia hæc occultatio non est perpetua, sed ad tempus, præcipit et ut rursùs adveniat, videlicet descendantibus nubibus. » Diceres et homines in manibus suis lucem abscondere et lucem ostendere: nam dùm laborando operi manum admovent, lucem ostendunt; si otio torpeant, abscondunt: aut certè tunc abscondunt lucem cùm operantur quidem, sed labores suos tegunt, tegunt opera, nolunt videri. Lucem certè in manibus habent laborantes, quia ipsi luce perfundunt dùm laborant, et cæteros quoque luce perfundunt dùm videntur.

Hinc intelligimus quid sibi illa Davidis verba velint, ubi de se ipso ait, Psal. 77, 72: *Et pavit eos in innocentia cordis sui; et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Itane verò intellectus manibus inest, inest lux? Utique præditæ luce sunt manus, quia lucem laborantium quin et spectatorum manibus immittunt, dùm qui præest operi manus admovet, et manibus laborat. Numquid etiam Christus operum luce præditas esse manus voluit, cùm illis lucernas affixit? *Sint, inquit, Lucæ 12, 35, lumbi vestri præcincti, et lucernæ in manibus*

CAPUT XXXVII.

1. Super hoc expavit cor meum, et emotum est de loco suo.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, et sonum de ore illius procedentem.

3. Subter omnes cælos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ.

4. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ; et non investigabitur, cùm audita fuerit vox ejus.

5. Tonabit Deus in voce suâ mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia;

6. Qui præcipit nivi ut descendat in terram, et hiemis pluviis, et imbri fortitudinis suæ:

7. Qui in manu omnium hominum signat, ut noverrint singuli opera sua.

8. Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur.

9. Ab interioribus egredietur tempestas, et ab arcu frigus.

10. Flante Deo concrevit gelu, et rursùm latissimæ funduntur aquæ.

11. Frumentum desiderat nubes, et nubes spargunt lumen suum:

vestris. Quæ verba sic ad nostram mentem interpretatur B. Gregorius, hom. 13 in Evangelia: « Lucernas ardentes in manibus tenemus, cùm per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus; de quibus profectò operibus Dominus dicit: *Lucent lux vestra eorum hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.* » Caret hæc luce, caret hisce lucernis, qui otio torpet, desidix atque socordix laboris hostis indormit. Lux manibus et operibus inest luce gravidus labor, ut non abs re tantam cum sole cognationem nexumque labor habere videatur, ut exorians ad laborandum homines evocet, requiem ubi abierit concedat. Pulchrè Richardus Victorinus explicans illa verba Ecclesiastæ, cap. 1, 3: *Quo laborat sub sole,* ait: « Fortassè simpliciter accipiendum est, quia homines in hæc mundi parte inferiore degentes desuper solis lumen accipiunt, et ad agenda opera usibus humanis necessaria illuminantur, ut videant; sicut scriptum est: « Ortus est sol, et exiit homo ad opus suum et ad operationem suam usque ad vesperam. » Invitat igitur ad laborem mortales omnes sol dùm oritur, refrigerium ubi recesserit permissurus. Sed hic laboris et solis nexus tacitè hoc etiam indicat, laborem laborantibus lucem immittere, ut ex Philone dicebamus.

CHAPITRE XXXVII.

1. *Tout ce que je viens de dire n'est qu'une faillie peinture de la grandeur et de la puissance de Dieu; et c'est pour cela que mon cœur est saisi d'effroi, et qu'il sort comme hors de lui-même, dans la terreur que lui imprime cette suprême majesté.*

2. *Pour vous pénétrer vous-même, ô Job, de cette crainte salutaire, écoutez avec une profonde attention sa voix terrible, et les sons épouvantables qui sortent de sa bouche, et qui se font entendre par l'éclat de son tonnerre.*

3. *Il considère lui-même tout ce qui se passe sous le ciel, et il répand sa lumière jusqu'aux extrémités de la terre, en faisant briller ses éclairs depuis un bout jusqu'à l'autre.*

4. *Quand l'éclair aura paru, un grand bruit s'élèvera après lui, il tonnera par la voix de sa grandeur; et après même qu'on aura entendu sa voix, on ne pourra la comprendre, ni savoir comment elle se forme, ni ce qu'elle exprime.*

5. *Dieu se rendra ainsi admirable par la voix de son tonnerre. C'est lui qui fait des choses grandes et impénétrables à l'esprit humain;*

6. *Qui commande à la neige de descendre sur la terre, et qui fait tomber les pluies abondantes de l'hiver, et les eaux impétueuses des grands orages.*

7. *C'est lui qui, durant les orages, met comme un sceau sur la main de tous les hommes, afin qu'ils cessent de travailler à la terre, et qu'ils reconnaissent tous que leurs œuvres ne se font que par l'ordre du Seigneur.*

8. *C'est par ce même ordre que la bête rentrera alors dans sa tanière, et qu'elle demeurera dans sa caverne;*

9. *Que la tempête sortira des lieux les plus cachés du midi, et le froid, des vents d'aquilon.*

10. *La glace se forme au souffle de Dieu; et le même souffle la faisant refondre, les eaux se répandent ensuite dans une grande abondance.*

11. *Le froment désire les eaux qui tombent des nuées; et les nuées répandent leur lumière, en répandant des pluies accompagnées d'éclairs.*

etc. Latini verò interpretes ferè referunt ad ea quæ præcedenti capite dicta sunt; et nominatim Sanctus noster refert ad canticum illud vulgare, ejus in superioribus est facta mentio, quod æquitatem in Deo et providentiam commendat, docetque altiora magisque occulta esse divina consilia, quàm quæ homo scrutari debeat aut possit: quare dicit admirari se supra modum, et omninò expavescere, ita ut apud seipsum non sit, cùm videat vilem homuncionem ingenio inculco et hebeti non solùm sublimia Dei explorare consilia, sed eò pervenisse dementiae, ut in illis æquitatem et providentiam requirat. Quasi dicat: Vix sum apud me præ admiratione stuporeque vehementi, cùm videam hominem, in cujus auribus egregium illud vulgatumque carmen toties personuit, sic esse aut imprudentem aut stolidum, ut in Deo deprehendat quod notet ac damnet. Impium nempe ac blasphemum Jobum judicarat Eliu, quia, ut ipse malè cogitabat, iniquum in judicando vocarat Deum, et in illo ad res administrandas desiderabat providentiam.

Quæ omnia licet non improbabili ratiocinatione versum hunc ad præcedentia referendum probare videantur, mihi tamen cum Sunicà et Pinedà probatur magis, ut ad sequentia referatur, quæ proximè nunc denuò proponet; quasi dicat: Magna dixi, dicam majora et maximè stupenda, quorum terrore animos auditorum excitat versiculo sequente. Sic videtur hector Symmachus: *Καὶ περὶ τούτων πρήσσει ἡ καρδία μου etiam de his expavescit cor meum*; et S. Augustini lectio: *Sed et in hoc obstupuit cor meum*. Et respondet Hebræo, quod à simili particulâ exorditur: *Aphlezot*, quod Septuaginta reddunt: *Καὶ ἀπὸ ταύτης, et ab hæc*. Sed sciendum Hebræos femininum pro neutro usurpare: quæ est ratio cur Septuaginta eodem genere expresserunt. Sic alibi, Psal. 26, 4: *Μὴν ἤτησάμην παρὰ Κυρίου, unam petii à Domino*, id est, *unum*; item, Psal. 117, 25: *Παρὰ Κυρίου ἔγινετο αὐτή, à Domino facta est hæc*, latinè, *factum est istud*, aut hoc. *Super hoc* itaque, id est, ob tonitru, se expavisse significat. Quis enim, eo audito, non consternatur? Vel ipsimet athei expavescunt tonante Deo, qui tamen nullum Deum esse credunt. Atque hoc est omnibus generale. Sed increduli quantum possunt pavorem et terrorem istum, quo illos moveri et affici oporteret, extinguunt; fides in ipso proficiunt, et spontè se sollicitant ad expavescendum, ut cum omni humilitate et reverentiâ Deo debitum honorem exhibeant. Unde subdit:

VERS. 2. — AUDITE AUDITIONEM IN TERRORIS VOCIS EJUS, ET SONUM DE ORE ILLIUS PROCEDENTEM. VERS. 3.

(1) Tonitru intelligit, est enim Scripturis familiare tonitrua appellare Dei voces. Sic Psalm. 28 habemus: *Vox Domini super aquas, vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentiâ*. (Menochius.)

TERRORIS VOCIS EJUS, id est, tonitru, quod de ore, n' est, imperio Dei, procedit. Videtur enim vulgi opinione Deus quando tonat, vociferari more hominis irati. (Tirinus.)

AUDITE, etc. *Audite audiendo* (i. e., audite diligentius vel attentius) *tremorem*, seu *commotionem*, seu *terrorem* (vel *fremitum*), *vocis ejus*, sive *illius*, i. e.,

— SUBTER OMNES COELOS IPSE CONSIDERAT, ET LUMEN

vel, nubis, vel potius Dei, id est, tonitru, quod *vocem Dei* appellat Ps. 29, 5. Alii cum (Heb. in) *tremore*, sive *commotione, vocem*, seu *sonitum ejus*. Interdum *voces* absolutè dicuntur tonitrua, ut Exod. 19, 18: *Populus videbat voces*. Alii, *conjunctam commotione vocem ejus*, שָׁמַע עִם בְּרָדָה cum בְּרָדָה significante objectum auditionis usitatè significat *obedire*. Id haud dubiè movit nostros, ut statuerint hic inversionem vocum, et בְּרָדָה acceperint pro cum, quasi scriptum sit, קול ברדו, *vocem cum commotione*. Sed hæc trajectio videtur dura, et ipse modus loquendi inusitatus. Genevenses supplent בְּרָדָה, et locum sic reddunt: *Audite diligenter et cum tremore*, etc. Alii *horribilem ejus sonum, vocem ejus increpantem, vocem ejus in irâ*. Vox ברדו, modis musicis aptata, tremulum et inæqualem tonitruorum sonitum notat.

ET SONUM, etc. *Et sermonem, sive eloquium (sonum, murmur, fragorem, halitum, vel suspirium, sub, qui, vel quod), ex ore ejus procedit, vel exit. Et modulatio, etc.* ברדו de voce canorâ dicitur; et verbum ברדו est modulari, Ps. 115, 7. *Et meditatio, etc., sermo meditato, ברדו est mussitare, indeque loqui; et verbum ברדו sermo vel sonus quivis ex corde prodiens, vel articulatus, vel inarticulatus, qualis est tonitruum*. Hinc Psalm. 90, 9, vita nostra comparatur לברדו h. e., halitui, citra quem sermo non profertur. (Synopsis.)

Ecoutez avec une profonde attention sa voix terrible, et les sons qui sortent de sa bouche. Il considère tout ce qui se passe sous le ciel, et il répand sa lumière jusqu'aux extrémités de la terre. Un grand bruit s'élèvera après lui, etc. Eliu, s'imaginant fausement que Job n'était pas assez vivement pénétré de la grandeur et de la crainte de Dieu, et qu'il se confiait trop en lui-même et en sa propre justice, s'efforce de l'étonner et de l'humilier en même temps par la considération des effets si étonnants de sa puissance. C'est pourquoi il lui demande d'abord *une profonde attention*, comme si jusqu'alors il n'avait pas fait assez de réflexion sur les choses naturelles qui étaient les plus capables d'imprimer dans son esprit l'idée si terrible qu'il devait avoir de la majesté de Dieu.

Ce qu'il dit ensuite n'est autre chose qu'une description vive et poétique du tonnerre. Il est ordinaire, dans l'Écriture, d'entendre nommer le tonnerre, *la voix de Dieu*, parce qu'effectivement Dieu parle à toutes ses créatures en cette manière si redoutable, pour se faire respecter par elles; à *vocem tonitruum tui formidabunt*. Le tonnerre est précédé par la lumière des éclairs; et c'est ce qu'Eliu entend lorsqu'il dit que Dieu *répand sa lumière jusqu'aux extrémités de la terre*; car, comme il est exprimé dans l'Évangile, *l'éclair qui sort de l'orient, paraît tout d'un coup jusqu'à l'occident*.

Ce qu'il ajoute, que Dieu *considère tout ce qui se passe sous le ciel*, est une manière figurée dont il se sert pour exprimer seulement qu'il éclaire toutes choses au milieu de la plus profonde nuit, par cette lumière subite d'un éclair étincelant qui frappe nos yeux tout d'un coup. Et *après lui*, c'est-à-dire, après qu'il a fait paraître ce rayon de sa lumière, il fait entendre *le bruit éclatant de son tonnerre*.

Saint Grégoire pape nous représente ce tonnerre matériel et tous ses effets comme la figure d'un autre tonnerre par lequel Dieu étonne et touche salutairement le cœur des pécheurs, lorsqu'il pénètre par la terreur de ses jugements et par la voix toute-puissante de sa grâce, leur surditè intérieure et leur insensibilité pour les choses de leur salut, et qu'il les fait fondre en larmes. *Surditatem nostram insensibilitatis rumpit*. Et cette voix pénétrante de la grâce du Saint-Esprit, qui a ainsi frappé l'homme jusque dans le fond du cœur, le met à couvert d'un autre tonnerre infiniment plus redoutable, qui sera celui de la voix d'un juge sans miséricorde, qui prononcera, au milieu des feux et des éclairs, cette dernière sentence, et cet arrêt irrévocable: *Retirez-vous de moi, maudits, et*

ILLIUS SUPER TERMINOS TERRÆ (1).—VERS. 4.—POSTEUM RUGIET SONITUS, TONABIT VOCE MAGNITUDINIS SUÆ, ET NON INVESTIGABITUR, CUM AUDITA FUERIT VOX EJUS (2). — VERS. 5. — TONABIT DEUS IN VOCE SUA MIRABILITER, QUI

allez dans les flammes éternelles, qui ont été préparées pour le diable et pour ses anges. (Sacy.)

(1) Quæ sub cælo sunt omnia, ipse videt.

LUMEN ILLIUS, etc. Fulgurationem intelligit, et ejus splendorem, cujus maxima est celeritas, fulgur enim exit ab oriente, et paret usque in occidentem. Matth. 24, 27. Quoniam illud, *super terminos terræ*, simpliciter accipi potest pro, *super terram*. (Menochius.)

SUBTER OMNES CÆLOS, id est, omnia sublunaria, ipse considerat, perlustrans suo fulmine, quod quasi facem inferit in omnia etiam abditissima loca.

(Tirinus.)

SUBTER OMNES CÆLOS, h. e., quàm latè.

IPSE CONSIDERAT, quasi à וַיִּשְׁׁר *intueri*. Verùm nec grammatica convenit (tum enim וַיִּשְׁׁר dicendum fuerat), neque sensus admodum, propter affixum. *Directio ejus*, scil., nubis; i. e., per totum cælum expanditur. *Dirigit eam*, vel *illud*, i. e., vocem, sive murmur, i. e., tonitru. Eloquium, seu fulgur, i. e., efficit ut per totum aerem vegetur ac discurrat. *Recta emitit*, scil., Deus; Heb. *rectificat*. *Intendit illam*, et velut ejaculatur ac contorquet. *Jaculatur illud*. Alii et *irrigat illam*, sub. *nubem*; i. e., efficit ut nubes illa quæ operit totum aerem, liquefiat aliquando et vertatur in imbrem. Exponunt à Rabbinico וַיִּשְׁׁר , *resolvere*, *humectare*, *exprimere*; unde, *resolutio*, seu *expressio uvarum in vindemiâ*: hinc et september ab illis וַיִּשְׁׁר dictus, quasi *expressorius*, quòd eo mense fiat vindemia. Alii: *Laudant illud*.

ET LUMEN, etc. *Et lux ejus* (nempe nubis, vel tonitru, vel potius Dei, sub. *vadit*, vel *diffundit sese*. Alii *lucem*, vel *lumen*, *ejus*, repele, *dirigit*, vel *recta emitit*) *super*, vel *ad*, *alas*, sive *oras* (vel *extrema*, *fines*, vel *terminos*) *terræ*. (Synopsis.)

Sub omnibus cælis, sub toto cælo, *dirigit illud tonitru*, illud murmur, quam latè scilicet sese diffundit nubes, ex quâ tonitru editur, sub eâ tonitru auditur. וַיִּשְׁׁר est forma piel verbi יָשַׁר *rectus fuit*, eliso dagesch, ut in וַיִּשְׁׁר . Ezech. 17, 7, 31, 4. *Et lucem ejus*, i. e., fulgur, quod cum tonitru conjunctum, *dirigit* (ex superiori hemistichio repetendum) *super alas*, i. e., extremitates, seu ut Hieronymus vertit, *termino terræ*, ut infra 38, 13, Ezech. 7, 2. Longè latèque conspicitur etiam ad fines terræ, ubi tonitru editur.

(Rosenmuller.)

(4) Sic omnia suo fulmine lustrantem, Heb. est. *post ipsam*, nempe lucem; vel, *post ipsum*, fulmen, *rugiet sonitus* tonitru. Licet enim tonitru præcedat fulmen: fulmen tamen prius à nobis conspicitur.

Et investigabitur. Id est, non poterit perfectè ab homine cognosci: seu modus formationis, seu terminus, seu effectus tonitru: quantò minùs ipse Deus, divinaque potentia, sapientia, majestas?

(Tirinus.)

Post eam, scil. lucem fulguris. *Rugit vox* scil. tonitru. *Intonat voce elationis suæ*, i. e., voce suâ elatâ, magnificâ et superbâ. *Nec remoratur ea*, scilicet pluviam, grandinem et alia, quæ tonitru consequi solent; additur enim statim, *quùm auditur vox sua*, nam mox ut auditum est tonitru, illa à Deo mitti solent. Alii: *non remoratur ea*, scil. tonitrua post fulgetra; mox efficit, ut tonitru fulgur excipiat. Verbi עָקַב (ab עָקַב *calcaneus*, *postremum* rei alicujus) forma piel hoc solo loco occurrit, nec tamen dubium est *retardandi* significatum obtinere, quem veteres omnes expresse runt, et confirmat arabicum, *ponè venit*, unde in 2 et 4 Conjug., *distulit*. (Rosenmuller.)

Après lui le tonnerre rugit, il éclate par la voix de sa grandeur, et après qu'on aura entendu sa voix, on ne pourra retrouver sa trace. L'hébreu וַיִּשְׁׁר , prouve que le mot *investigabitur* de la Vulgate n'est pas pris dans

FACIT MAGNA ET INSCRUTABILIA (1). Pergit Eliu in describendis aliquot naturæ effectis meteoricis planè mirabilibus, quibus Deus mortalibus terrorem incutit; quorum causæ finesque perfectè cognosci nequeunt; ut ex hoc divinam potentiam sapientiamque commendet, hominumque Dei opera scrutantium audaciam frangat. Inprimis tonitruum hic amplificat, quod περιρροιαῖς *auditionem in terrore vocis Dei, et sonum de ore illius procedentem*, sonitum rugientem, vocemque magnitudinis Dei appellat.

POST EUM RUGIET SONITUS. Significat nostro intelligendi more Deum quasi super ventos regionemve aeris altè gradientem, transituque suo terribiles illos crepitus excitantem, ut homines ad sui timorem permoveat. Alii opinantur verba illa: *Post eum*, perinde esse ac post fulgorem seu fulgur, quia physicè agendo prius cernitur fulgur, postea tonitruum auditur, quod cum motu successivè ad aures perferitur.

NON INVESTIGABITUR, CUM AUDITA FUERIT VOX EJUS. Hoc referri potest et ad sonum incerto ex loco delatum, et ad fulmina et conflagrationes horrendas, quæ passim contingunt incertis in locis, quæ certò sciri non possunt; et denique ad multa naturæ mirabilia ibi latentia, quæ satis comprehendi nequeunt, tametsi incendia et fulmina quandoque investigentur.

Præmisit porrò Eliu tonitru mentioni verba illa: *Subter omnes cælos ipse considerat*; ut significaret jactus fulminum, tonitru terrorem, cæteraque omnia, quæ fortuita et nullis legibus adstricta videntur, divino consilio regi, ut ne minima quidem coruscatione nube vibrata extra Dei decretum splendeat. Est autem perelegans ordinis ratio. Nam post verba ista: *Subter omnes cælos ipse considerat*, subjungit: *Et lumen illius super terminos terræ*; tertioque loco tonitrua commemorat, quasi nostro dicendi more Deus primùm consideret, mox fulguribus subitis illa, quæ in orbe densis nubibus obducto geruntur, retegat, denique peccatores tonitruis et fulminibus terreat ac puniat.

l'acception de *comprendre*, mais dans celle de *rechercher les traces, suivre à la trace*. Quand on entend la voix de quelqu'un, on peut le trouver en se dirigeant vers le côté d'où vient le son. Il n'en est pas de même de Dieu: sa voix, qui est l'éclatant bruit du tonnerre, ne nous met pas sur ses traces. (Drach.)

(5) Vel, *tonat Deus in voce sua mirabiliter*; נִפְלְאוֹת adverbialiter sumitur, ut Psalm. 139, 14; sic alibi nomen ponitur pro adverbio, ut חֲבִים וְדַלֵּךְ , *ambulat integer*, i. e., integrè. Vide Mich. 2, 7. Sic, *venit vespertinus*, i. e., vespere. (Alii adjectivè reddunt:) *Mirabilia, miracula, mirabilibus quæ factururus est*; alii sic: *Tonans, etc.*, facit *mirabiliter*. Heb. secundùm *mirabilia*, לְנִפְלְאוֹת pro נִפְלְאוֹת .

QUI FACIT, etc. *Facit Deus magna, vel magnalia, vel maxima, nec scimus, vel, et nescimus, non intelligimus*, sub. *illa*, causas et rationem ignoramus. Etsi philosophi horum causas conjecerunt, non tamen plenè cognoverunt quæ ex Dei potentiâ et voluntate pendent, ut sciat, quando et quibus locis ea mittere intersit, etc. *Facit majora quàm ut ea perspicere possimus*. Hoc in specie de mirabilibus fulminis operationibus accipi potest, vel in genere q. d.: Quùm Deus tonat, nemo non stupet: sed Deus in reliquis operibus non minorem ostendit potentiam et providentiam. (Synopsis.)

Ita Joannes à Jesu Maria, qui rectè notat Eliu videri idoneum contemplatorem mirabilium Dei operum, quæ mentem ad sapientiæ ac potentiæ divinæ admirationem extollant. Et sanè cùm ingruunt fulmina, tunc mirabilia et propè incredibilia fiunt. Videre enim erit hominem in cinerem redactum, qui figuram humanam retinebit, vix foramen pisi magnitudine reperietur; et tamen ecce hominem intùs exesum et consumptum. Ferrum etiam absumetur, vaginâ, quâ conditum est, quia cedit, integrâ permanente. Arbores interdùm radicibus extirpantur; interdùm quasi secantur; interdùm ita absumuntur, ut nullæ ipsarum reliquiæ appareant. Idem in ædificiis accidit. Denique si fulminum omnia effecta considerentur, tanta sunt, ut credi non possint, nisi experientiâ cognita essent. Par est igitur ut hic homines se humilient conspectâ sensuum suorum infirmitate et operum Dei magnificentia.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 27 Moralium cap. 10 : *Notandum, inquit, est, quòd vox Dei non in gaudio, sed in terrore audiri perhibetur : quia nimirum peccator quisque, dum sola quæ terrena sunt cogitat, dum cor oppressum infimis cogitationibus gestat, si repente divinæ gratiæ aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit, quòd cuncta quæ agit districtâ æterni Judicis animadversione puniantur; auditio igitur vocis Dei prius in terrore fit, ut post vertatur in dulcedinem; quia ante nos districti Judicis timore castigat, ut jam castigatos supernæ dulcedinis consolatione reficiat, etc.*

Sequitur : Subter omnes cœlos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ; ac si apertè diceretur : *Qui summa regit, etiam extrema non deserit : quia sic impenditur maximis, ut tamen hæc eadem cura regiminis non præpediatur à parvis. Qui enim ubique præsens et ubique æqualis est, etiam in dissimilibus sibi ipsi dissimilis non est. Æquè ergo respicit, æquè cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens nec localiter tenetur, nec varia curando variatur.*

Possunt quoque cœli nomine sancti prædicatores designari. Hinc enim scriptum est, Psal. 18, 2 : *Cœli enarrant gloriam Dei.* Sunt namque nonnulli, qui cùm mira Apostolorum opera audiunt, quia has virtutes nunc in Ecclesiâ non vident, subtractam ab Ecclesiâ supernam gratiam suspicantur, nescientes quòd, sicut dixit Apostolus, 1 Cor. 14, 22 : *Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus.* Sed elevatis cœlis Dominus inferiora considerat, quia et ablatiis summis prædicatoribus incessanter etiam infima nostræ infirmitatis curat : et quasi subter cœlos lumen illius terræ terminos respicit, quia post sublimem vitam præcedentium, etiam peccatorum mores actusque gratiæ suæ illustratione comprehendit : qui etsi virtutum signa nunc per vitam fidelium crebrò non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum non recedit.

Potest etiam intelligi *lumen illius super terminos terræ*, quòd prædicatio supernæ gratiæ, dum gentes ad fidem colligit, intra semetipsam mundi limites clausit. Vel certè termini terræ sunt fines hominum peccatorum; et sæpè contingit, ut plerique Deum deserant, et

vita suæ tempora in desideriis carnalibus expendant : sed tamen cùm superna gratia respicit, in extremis suis ad Deum redeunt, quæ sint judicia æterna cognoscunt, cuncta quæ se perversè egisse meminerunt fleatibus puniunt, atque hæc verè se insequi rectis operibus ostendunt; quibus subseque justitiâ profectò totum dimittitur quod ante deliquerunt.

Hæc per compendium ex S. Gregorio dicta sunt, quibus non dissimilia S. Hieronymus adfert in hunc locum, docens eos habere lumen perfectæ cognitionis, quâ percipiant vanitatem seculi, et eleventur ad capessenda vera bona, qui terrenos terminos excedunt, super illos elevati et excelsi constituti. *Termini, inquit, sive fines terræ ipsi sancti sunt, finem terrenis passionibus et cupiditatibus imponentes; eò quòd non sint in medio Babylonis, nec seculi hujus vitiis circumdantur; secundum quod Petrus Apostolus ait, 2 Petr. 2, 21 : Christus igitur in carne passus reliquit nobis exemplum. Qui passus est in carne desit esse à peccatis, ut jam non hominum desideriis, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne, vivat temporis; id est, vivens pro tempore, desinentibus in carne peccatis, velut in finibus habitet carnis. In his finibus posita regina Saba, quæ typum gerebat Ecclesiæ, veri Salomonis meruit audire sapientiam. Tales igitur terminos Deus lumine gratiæ suæ atque agnitionis illustrat.* Ita S. Hieronymus.

Quod autem addit : *Post eum rugiet sonitus, de poenitentiae gemitibus ita pulchrè exponit S. Gregorius ibid., cap. 12 : Quem enim Dominus illustrando repleverit, ejus vitam procul dubio in lamentum vertit, atque illuminatæ menti quòd magis æterna supplicia insinuat, eò hanc durius de transactâ nequitia gemitibus fatigat, et dolet homo quod fuit; quia bonum jam incipit videre quod non fuit : odit qualem se fuisse meminit; amat qualem se esse debuisse cognoscit; et solam jam poenitentiae amaritudinem diligit, quia cautè considerat in quantis voluptatibus suâ delectatione peccavit, etc. Porro post poenitentiae rugitum aptè subjungitur : Tonabit voce magnitudinis suæ; voce enim magnitudinis suæ Deus tonat, cùm se nobis benè jam per lamenta præparatis quam sit magnus in supernis insinuat, etc.*

VERS. 6.—QUI PRÆCIPIT NIVI UT DESCENDAT IN TERRAM, ET HIEMIS PLUVIUS, ET IMBRI FORTITUDINIS SUÆ (1).—PER-

(1) Imbres fortitudinis, sunt imbres vehementes et copiosi, quales aliquando calidiore tempore effunduntur. (Menochius.)

QUI PRÆCIPIT, etc. *Nam (vel quum,) nivi, vel ad nivem, dicit (vel edicit) : Sis, vel esto, in terrâ, dicit, i. e., jubet, vel mandat : et mandando statim effectum dat, q. d. : Descende in terram. Nix ejus mandato in nubibus gignitur, et in terram decidit ejus voluntate. Dixisse Dei est fecisse. Sermo Dei pro voluntate, ut passim Gen. 1, v. 3, 6, etc. Ita hic, simul ac vult nivem existere in terrâ, existit, etc. נִיבָהּ pro בארץ, et הוֹרֵדָהּ pro הוֹרֵדָהּ, quod Syrum est : nam הוֹרֵדָהּ Heb. frequentius.*

ET HIEMIS PLUVIUS, et imbri (pro וְלִגְשָׁם) pluvia, i. e., imbri leni et tenuissimo. *Itemque, pluvia leni, vel, imbri tenui, vel, imbri ac pluvia, גֶּשֶׁם אֵיט Kimchi esse pluviam vehementem : Ramban contra, גֶּשֶׁם כּוֹפֵּי copiosiore, גֶּשֶׁם לְיָמִים leniore, unde hic גֶּשֶׁם כּוֹפֵּי imbri pluvia adjectum, ad lenitatem ostendendam; at aliàs גֶּשֶׁם כּוֹפֵּי pluvia imbri. ad copiam significandam et*

sequitur alia meteora ad explicandam Dei potentiam. Est autem nivis effectio prorsus mirabilis, ex qua etiam Deum præcipit laudare David, dum creaturas omnes in choream adducit ad laudes Numinis celebrandas; inter quas etiam citantur: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*, Psal. 148, 8; v' res illæ, quæ impetu celerrimo feruntur, et absque consilio accidere videntur, præcepto Dei ordineque miro succedere demonstrantur; quod congruit asserto Eliu dicentis: *Qui præcipit nivi, pluviis, imbri fortitudinis*, hoc est, fortissimo, per phrasim Hebræis familiarissimam. Eò autem ipso quòd ex Dei præcepto hæc contingant, multiplex divinæ sapientiæ ac potentiæ et justitiæ laus ex hoc textu conflatur à mensurâ, distributione, effectis aliisque capitibus, quæ novit ipse rerum conditor et servator: ipsius enim præcepto, decreto et ordinatione nix ipsa certis anni temporibus desuper cadit super terram, eamque cooperit pro utilitate terræ germinum, ut videlicet terra frigidissimis cooperta nivibus intra se calorem seminalem multiplicet, semina quoque ipsa in terrâ delitescencia melius mortificentur ad proferendum fructum multiplicem, ac deinde resoluta in aquam nivis materia terram ipsam subingrediatur, et fecundet eam. Neque verò minor elucet in pluviis imbrisque opportuno tempore dispensandis Dei providentia.

Anagogicè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 14: *Quid, inquit, hoc loco per nivem, nisi per lucem justitiæ candida accipimus corda sanctorum? Aquæ autem ductæ in superioribus constipantur, ut nives fiant. Sed cum hæ ipsæ nives ad terram veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes, quæ dum ad contemplanda superna se erigunt,*

vehementiam pluviæ. Vide num per duo synonyma גשם כבד (ut aliàs גשם כבד לולו כבד, *terra pulveris*,) si copiosior pluvia intelligenda, quæ tamen non cum magno impetu descendit. Sept.: *Kai χειμῶν ἕτερόν, et hiems, vel tempestas, pluvia*. Sed in comment., (sive in commentariis Græcis, ait Nobil.) *χειμῶν ἕτερόν, tempestas pluvia*; in Complut. *ἕτερόν, pluviarum*. Alii sic: *Et nimbo ut nempe sit, ex præced. et seq. modica pluvia, et pluviam redigit in imbrem*.

*Et imbri, etc. Et imbri pluviæ, sive pluviarum, roboris, vel potentiæ, vel fortitudinis, ejus, sive suæ, vel fortium ejus, i. e., imbri impetuoso. Pluviæ vehementiori, quæ omnia convertit, ut non una pluvia, sed instar multarum, esse videatur. Roboris ejus, i. e., Dei, cui hic omnia adscribuntur, ad ejus ubique potentiam ostendendam. Vel roboris, ut affixum redundet. Et pluviæ magnæ roboris ejus, et fortitudine suâ ex imbris facit pluviam, et tempestas pluviarum potestatis ejus, et pluviis suæ potentiæ, ut sint nimbus. Mox imber pluviæque roboris ejus adsunt. Nec non pluviæ vehementi et robuste suæ; Heb.: *Et imbri pluviarum et roboris suo*. Ta עץ regitur à גשם, et notat genitivum adjuncti inherenti; affixum refertur ad nomen אל Deus, subintellectum ad verbum יאמר dicit. Syntaxis qualis Psal. 2, 6, *super montem sanctitatis* (i. e., sanctum) meum, non meæ, licet in Heb. sit דר קדשי; Cajet., hæc sequenti versui annectit, locumque sic reddit: *Et nimbosâ pluviâ suæ potentiæ concludit omnes homines, etc.* Sensus versûs est, Deus imbrum et pluviarum auctor est, mittit cum vult, sive in vindictam, sive in favorem. Chald. pluviâ æstivâ et hybernâ intellexit per hanc repetitionem. (Synopsis.)*

altiori intellectu solidantur; cumque in summâ consideratione rapiuntur, virtutem confirmationis accipiunt: sed quia adhuc in terris fraternâ dilectione retinentur, semetipsas ab alto intellectu modificant, et infirmis humiliter prædicantes, more nivium corda arentium liquatæ rigant. Nives ergo ad terram de cælestibus veniunt, cum sublimium corda sanctorum, quæ jam solidâ contemplatione pascuntur, pro fraternâ charitate ad humilia prædicationis verba descendunt. Sicut enim nix terram, cum jacet, operit, cum verò liquatur rigat, ita sanctorum virtus per firmitatem suam apud Deum vitam peccatorum protegit, et per condescensionem suam quasi liquesfacta arentem terram, ut fructus proferat, infundit. Et quia aqua prius ab infirmis trahitur, ut post à superioribus sparsa reddatur; sancti quique etiam cum in virtutis arce consistunt, unde elevati sunt, considerant, ne alienæ infirmitatis abjecta contemnant. Quasi ergo aquæ ad terras, de quibus sublevatæ sunt, redeunt, dum condescendentes justis peccatoribus reminisci non desinunt quod fuerunt, etc. Sic ille, qui per pluviâs, et imbres et nivem verba concionatorum intelligit.

Cæterum quid est quod verba concionatorum hiemis pluviis comparentur, non verò æstatis? Hiems dicitur præsens seculum. Hoc autem tempore ingruunt imbres; id est, frequenter monemur vel Deo interiùs ad cor pulsante, vel concionatore aut alio pio viro ad aures insonante; cum verò homo diem suum obierit, hæ admonitiones cessabunt, una conscientia supererit, quæ reprobos torqueat, discruciet, pungat et lancinet: itaque tunc cessabunt ea omnia quæ prodesse poterant, iis tantum permanentibus quæ dura, gravia et toleratu acerba erunt.

Vel certè sensus est, imbres, pluviâs et nivès hiemis quidem tempore agris utiles existere; si verò per æstatem ingruant, non modò nullam utilitatem afferre, verum etiam nocumentum frugibus, perniciem arboribus, interitum oleribus ac stragem vitibus inferre. Idem quoque in spiritualibus imbris usu venit. Siquidem monita salutis, quæ vel de suggestu dicta audimus, vel à viro pio nobis instillantur, vel ex spiritali lectione aut meditatione haurimus, valdè nobis utilia sunt dum vivimus; impiis verò jam vitâ functis et in tartara detrusis non modò nihil utilitatis afferunt, verum etiam vel ipsamet horum recordatio damnatorum animos mordet, corda depascitur, aures vellicat, mentem lancinat. Imber quidem est, sed per æstatem ingruens, qui nihil commodi, nocumenti verò plurimum adfert; uti pulchrè Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 18, his verbis edocet: *Hæ nimirum pluviæ hiemi congruunt, æstate cessabunt; quia cum nunc carnalium oculis vitâ cælestis absconditur, necesse est ut sanctorum nobis prædicatio irroretur; cum verò æterni judicii æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tunc habebit, quia veniente iudice ad cor suum quisque reducit, ut sancta jam, cum agere non valet, sentiat, et rectum, quod sequi debeat, ex fortitudinis suæ pœnâ cognoscat.*

Sed hic ulterius quæret aliquis, quid sit, quòd præcipi de nivè dicatur ad Dei præceptum de cælo ad

terram descendere. Sanè tam nix quàm ros aut imber, quæ terram irrigant, juxta anagogen superitis ex Gregorio allatam, christiani oratoris eloquium adumbrant. Cæterum nix ob candorem, quem à supernis locis trahit, eam orationem notat, quæ nos ad pietatem inducit, et animorum motus ciet. Christiani enim oratoris partium est docere, delectare, movere auditores: docet enim dùm animos instruit, et difficilia aperit; delectat autem, dùm complam et ornatam orationem profert; movet verò cùm ad pietatem auditores suos pertrahit. Ergo nix ob candorem eximium eum dicendi modum in concionatore designat, qui populos ad pietatem permovet. Hinc est quòd nix potiùs Deo deferatur quàm imber aut ros: quia forlè queunt homines auditorum animos demulcere, mentes delinere elaborato eloquio et oratione ad numerum fluente; possunt etiam multa docere et naturæ aperire arcana, verùm eos ad christianam pietatem inducere unius opus est Dei. Quocirca etiam David orat, Psal. 50, 9: *Lavabis me, et super nivem dealbabor*; utique eloquium illud exoptans, quod animo candorem virtutis inducat nivis instar albicantem, quo instruat ad pietatem. Hinc etiam Christi vestimenta cum nive composuit Evangelista, dùm latentis intus Numinis indicia exteriùs promicare voluit, dicens, Matth. 17, 2: *Resplenduit facies ejus sicut sol; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*. Unde et Pater cælestis his vestibus Filium indutum videns, nobis illum doctorem præfecit, de cælo insonans: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite*. Talibus nempe concionibus nos adesse Deus vult, quæ potiùs animum percellant quàm oblectent; quæ potiùs aures vellicent quàm pruriant; quæ ad pietatem trahant, non demulceant. Addit ibidem S. Marcus, cap. 9, 2: *Vestimenta ejus facta sunt splendentia et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere*. Id est, nullà humanà ars vel industria vix hanc verbis tribuere potest nisi solus Deus, qui possit animum quò velit inflectere.

VERS. 7. — QUI IN MANU OMNIUM HOMINUM SIGNAT, UT NOVERINT SINGULI OPERA SUA (1). LOCUS hic variè à

(1) Sensus est: Qui manus hominum claudit et quasi obsignat interim dùm imbres cadunt; neque epim possunt eas ad opus admovere, sed cessare coguntur. *Signare in manu*, dicitur eadem phrasi, *interrogare in ligno*, Osee 4, 12, pro *interrogare lignum*.

Ut noverint, etc. Id est, ne cognoscere et inspicere possint singuli opera sua, nimirum opera ruris, à quibus cæli injuriis, et adversa tempestate prohibentur. Totum hunc versiculum ita ex Hebræo vertit Vatab.: *Vehementiam omnem hominum recludit, quominus recognoscat homo omnes homines operis sui*. Itaque illud, *in manu*, idem est ex Vatabli sententià, atque *fortiter, vehementer*. (Menochius.)

QUI IN MANU OMNIUM HOMINUM SIGNAT. Hebraismus est, pro, manu seu potentià suà divinà (quam singulariter exerit dùm tonat, pluit, aliasque tempestates excitat), apertè ostendit se omnium hominum personas et res omnes obsignatas habere quasi serà, clastro vel sigillo, ut habent Septuaginta. In Hebræo est: *In manu omnem hominem clausum tenet*. Nam tonando, fulminando, pluendo, ningendo, et quasvis pro libito tempestates ciendo, reipsà demonstrat et quasi sigil-

variis exponitur. Primò, q. d.: Qui facit ut quisque in manu suà legat quasi in organo organorum de-

lis signat, se absolutum esse Dominum universi et omnium hominum. Vultque ut singuli noverint opera sua, id est, opera hæc omnia à Deo esse, et à manu divinà. Frustra ergo Franciscus Valesius, et quidam alii conantur, ex hoc loco astruere chironantiam physicam, seu naturalem, quà ex manu hominè colligatur indoles animi ejusdem, sicut et ex physiognomià vultus. Neque enim hic sermo est de manu hominis, sed de manu Dei. (Tirinus.)

QUI IN MANU, etc. *In manu* (vel, *in manum*) *omnis hominis* (vel, *omnes homines*) *obsignat*, vel *obsignavit*, *recludet*, *signaculum facit*; verba hæc obscura variè explicantur; à nemine rectè. Forsan alii aliter sentient; audiamus tamen. *Manum* (vel tunc, quum scil., nix in terrà est, ex vers. præced., quum hiems est, *manum*) *cujusque hominis* (scil. patris-familias), *obsignat*, i. e., eum domi concludit, vel, conclusum tenet. *Obsignat*, i. e., claudit; synecd. speciei: et, *claudit*, pro, cohibet ad opere rustico; syn. gen. præpositos, 2 notat objectum. *Obsignat opus*, manus prohibet amplius moveri in agro; *χειριων* facit. Ab agris enim in domos compellantur, per pluvias et tonitrua. Imbre effuso (continuat enim sermonem præcedentem), ab omni ruris opere eos intercludit. *In manu*, i. e., in loco certo, putà domi, obsignat. *Manus* pro loco, ut Isa. 10, 5. Alii sic: Quia variè fiunt in aere immutationes, coguntur homines facere signacula, unde colligunt quando terra est invertenda, seminanda, stercoranda, etc. Alii absurdè *χειρομικταλον* hinc probare volunt, quasi manibus Deus signa indiderit, ex quibus illius opera cognosci possent. Ita tamen colligit Franc. Valesius, et alii. Repugnat, 1° contextus, qui de meteoris agit. 2° מַנְיָן nunquàm significationem futurorum eventuum indicat. 3° Res ipsa, quæ partim diabolica est, partim vana: quamvis sobrium physiognomiæ usum, qui de temperamento, sive inclinatione naturali ad vitia vel virtutes quasdam στοιχειωτικῆς conjicit, non improbemus. 4° Quòd sermo hic non est de manu hominis, sed Dei. *In manu omnes homines clausos habet*; i. e., reipsà ostendit, quòd omnes homines sint in ipsius potestate: id quod etiam potentissimi monarchæ in gravibus tempestatibus coguntur agnoscere: sequentia autem sic reddit: *Ut noverint singuli opera sua*; i. e., ut agnoscant Deum in operibus ejus, etc. Sensus hic optimus est; cui obstat tantùm quòd et sequens מַנְיָן in Heb. in regimine posita sint, et ideò cum sequentibus in genitivo sint construenda. Sensus est: manu, seu potentià suà (quam singulariter exerit quum tonat, pluit, etc.) apertè ostendit se omnes personas et res obsignatas habere quasi serà, vel sigillo, et se esse omnium Dominum; vultque omnes nôsse opera hæc à Deo esse, etc. Alii sic: *Vi sive potentià*, (vel *vehementià*, sub. *pluviæ*) *omnem hominem sigillat*, i. e., claudit, sive recludit domi suæ, sub. *Deus*. *Manus* pro *potentià* frequenter occurrit. Sed jam audiamus Codurcum, qui interpretationem suam splendè hâc præfatione, pro more suo, ornat: Illustris hic locus, qui supinitate interpretum hactenàs delituit, in lucem veniat. Dixit nos non assequi, quæ Deus præstat. Et de meteoris loquens, comparat Deum patrifamilias, qui recenset servitia sua antequàm emittat domo, ut quisque operi incumbat. Meteora verò servis assimilant. Dicitur itaque Deus *obsignare* singula meteora tanquam operarios suos *in manu*, ut eos cognoscat; deinde ea manè foràs emittere, ut mandato operi incumbant. Quo dicto ritus Orientalium tangitur, apud quos domini signum operariis applicabant in manu dextrâ, ut eos recognoscerent. Fronti etiam servorum inustæ notæ. Sic Hesychius de quodam: *Appellavit, inquam, ora servorum Babyloniorum Istriana, quòd compuncta essent quemadmodum accolarum Istri*. Sed et *tironum et eorum qui militiæ nomen dederant brachii et manibus notæ inustæ*, inquit Aetius. Similiter et Vegetius 1, 8,

scriptum ejus suumque officium. Sicut enim agricola per ligonem et falcem sui moneatur officii, ita homo videns manus suas monetur se natum ad laborem, ad

et 2, 5. Idem et fabricensibus fiebat, cod. de fabricensibus, leg. 3, necnon aquariis hydrophylacibus, cod. de aquæductibus, l. 11. Ad illum morem signandorum in brachio vel manu cum servorum tum militum alludit Isaias, cap. 44, 5 : *Ille manus suæ inuret hoc epigramma*. DOMINO SACRUM. Alludit et Ezech. 9, 6 et 2 ; Tim 2, 19, *habens hoc sigillum*, etc., tanquam inscriptionem servi, etc. et Apoc. 7, 3, et 13, 16, 17.

Ut noverint, etc. *Ut omnes homines sciant opus* (vel *opera*) *ejus*, sive *suum*, i. e., vel opus, sive opera Dei, et ex illis Dei potentiam. Vel, *ut homines*, scil., terræ, *sciant opus suum*; q. d. : Designat hominibus per pluvias quid operis quoque tempore agere debeant, quando serere quando arare, etc. Alii : *Ut sciant omnes homines suum opus*; quia cum sese domum receperunt homines ab injuriâ coeli, tum per otium cogitant sua quisque opera liberius, quid post pluviam agant, etc. Alii aliter : *Quominus recognoscat homo omnes homines operis sui*, sive *operarios suos*; h. e., ut non possit aspicere quid hi faciant; q. d. : Deus vi pluviae cogit eos remanere domi, quominus possint exire ut eos invisant. Alii : *Ut recognoscat* (sub. *paterfamilias*, i. e., unde fit ut *recognoscat*, per otium scil., inquirendo quid singuli in agro laborarint,) *operarios suos*, Heb. *viros operis sui*, vel *suos*, ut relativum referatur ad nomen prius : qualis syntaxis modò fuit in fine versus præcedentis. Alii sic : *Ad sciendum* (vel *ut recognoscat*) vel, *ut sciat*; debuisset dicere, *ne cognoscat*, aliquid hic subaudiendum; ne scilicet exire possit ut cognoscat; sed durum hoc in oculis meis. An est *לדעת* pro *לדעת*? Quæramus simile,) *omnes homines operis sui*, i. e., qui pro eo opus faciunt in agro; q. d., ne invisat quid in agro agunt. Hic est simplex sensus ex filo contextus. Alii : *Ad noscendum omnes operarios suos*. Cur obsignat opus? ut hos noscat, eorumque rationem habeat, et hyberniæ requie eos ad novos labores recreet et instauret; Sic *רָאָה לְעַיְנֵי*, *nosse*, Job, 9, 21, Ps. 31, 8, Prov. 12, 10 et 27, 23. Alii : *Ad cognoscendum omnes homines quos fecit*. Ut hæc ratione cognoscat omnes homines sibi subditos, ut dux aliquis milites cogit in unum ut eos recenset; ut sit allegoricum : quia tum declarat Deus omnes homines sibi esse subditos, quum eos in receptacula propter imbres cogit, tunc enim Deum timent, etc. Hoc argutus videtur, etsi à sensu loci non alienum. Alii : *Ut patefaceret omnibus hominibus opera sua*.

(Synopsis.)

Tunc *in manu* seu *ad manum omnis hominis sigillum ponit* (conf. similem constructionem supra 9, 7. 33, 16), i. e., manus eorum quasi obsignat et claudit, scil. quominus propter vehementiam imbris opus rusticum facere possint, sed tanquam manibus in sinum reconditis domi sedeant, sicut versu proximo de feris dicitur, quòd in latebras suas sese abscondere cogantur. *לדעת* Ad *cognoscendum*, ut cognoscant (ut Exod. 31, 13, Deut. 5, 34) illum esse qui hæc omnia faciat, in cujus manu sint omnes tempestates, *omnes homines operis ejus*, i. e., qui opus ejus sunt, quos ille fecit et creavit, conf. 34, 19. Sic *virî domus ipsius* domestici sunt, Genes. 39, 14, et *virî fœderis tui*, tibi fœderati Obad. 7. Alii suffixum ad *לדעת* referunt ad *דָּם* quod præcessit, intelliguntque *operarios*, hoc integri versus sensu : *Domus concludit hominem* ne exire possit, *ut cognoscat omnes homines operis sui*, i. e., qui pro eo opus faciunt in agro, ne suos operas invisat et cognoscat, quid in agro faciant. Alii suffixo ad Deum relato, sed *operarum* significatu adscito, *operariis* Dei intelligunt homines constitutos à Deo ad terram colendam, coll. Genes. 2, 15, 3, 17, 23. Ita et Reimarus, qui præterea in priori hemistichio *דָּם*, *manum*, pro *labore* sumit, ut 20, 10, 22, et verbum *obsignandi*, pro *confirmare*, ut 33, 16; unde vertit : *Laborem rusticum omnis hominis obsignat, ut agnoscant omnes operarii ejus*; sensum hunc esse putat : Deum, tempore hyberno, nivibus et imbribus ad

artes exercendas, et Deo serviendum, etc. Ita Franciscus Valesius, de sacrâ Philosophiâ, cap. 32.

Secundò pressius : *Qui in manu*, id est, in vi operativâ et industriâ executivâ, cujus symbolum est

agros lætificandos investis, agricolationem homini mandatam confirmare et promovere. Alii : Designat hominibus per pluvias et nives quid operis quoque tempore agere debeant, quando serere, quando arare, etc., ita ut omnes homines scil. terræ, i. e., agricolæ, sciant opus suum. Hoc videtur Hieronymus voluisse, qui sic vertit : *Qui in manu omnium hominum signat ut noverint singuli opera sua*. Novâ ratione hunc versum exposuit J. P. Berg. in *Specim. animadvers.*, ad calcem versionis teutonicæ Schultensianæ hujus libri interpretationis, p. 265, seqq.; ita reddit : *In conspectu omnium hominum indicat, quo cognito, singuli sentiant, quid ipsis facto sit opus*. Perturbatus verò Bergio videtur versus ordo : Malè, inquit, vulgò censito sexto cohaeret septimus; convenit autem quinto, atque, nisi me omnia fallunt, eum, quem nunc sextus occupat, locum apud poetam tenuit. (Rosenmuller.)

Il tient les mains de tous les hommes fermées et comme scellées, pour connaître tous ses ouvriers. Ce verset très-obscur est expliqué en deux manières, qui méritent d'être préférées aux autres. Voici la première : *In manu omnem hominem obsignavit, ut cognoscat omnes operarios suos*. Tous les hommes sont à lui. Ils sont tous ses domestiques et ses serviteurs. Il les a tous marqués à la main, comme c'est l'usage que les maîtres y marquent leurs esclaves, et les princes leurs soldats. Il les connaît tous en particulier, et leur destine à tous une certaine fonction.

Cette explication, très-belle en soi, et très-conforme au texte, a néanmoins ce défaut, qu'elle ne se lie point avec ce qui précède, ni avec ce qui suit, à moins qu'on entende sous ces mots, *omnem hominem*, non les hommes, mais les accidents naturels, tels que la neige ou la pluie; ce qui est dur et sans exemple.

Voici la seconde explication très-différente de la première : *In manu omnes homines recludet* : (c'est-à-dire, *imbre effuso, ab omni ruris opere eos intercludet*), *ut noverint omnes homines opus rusticum esse ipsius*, c'est-à-dire, *in ipsius arbitrio et potestate*. Avec le commentaire qu'on y ajoute, cette interprétation devient intelligible. Mais je ne sais si les termes de l'original, *aneschémaasséhou*, où le mot, *homines*, est en régime, peuvent être expliqués comme on a fait. Il y a d'ailleurs quelque chose de bien éloigné et de bien forcé dans l'interprétation qu'on donne à ces mots, *in manu* : c'est-à-dire, *imbre effuso*; et il me semble que le verbe *iahtom* a un rapport essentiel à ces mots, *be'iad*, comme au sujet, et non comme à l'instrument.

Je croirais donc qu'il faudrait traduire ainsi ce verset : *Manus omnium hominum velut sigillo clausas et obsignatas tenet, ut recenset omnes operarios suos*. Il tient les mains de tous les hommes fermées et comme scellées, pour connaître tous ses ouvriers. Et j'espère que l'intelligence en deviendra facile, si l'on considère ce qui précède, et ce qui suit.

Eliu a parlé immédiatement avant ceci de la neige, et des pluies abondantes et continuelles de l'hiver : *Il commande à la neige, aux pluies continuelles, et aux orages qui sont l'effet de sa puissance*. Et il ajoute que pendant ces pluies continuelles, il n'est pas possible de travailler à l'agriculture, ni même de sortir du logis; que les mains de tous ceux qui étaient répandus dans la campagne, sont alors comme fermées, et comme scellées; et qu'il semble que Dieu se serve du temps de l'hiver pour rassembler tous ceux qui sont ses laborieux et ses vigneron, pour en faire une espèce de revue et un état, et pour rappeler toute sa famille, dispersée auparavant en plusieurs lieux par divers ouvrages, et savoir ainsi ce que chaque particulier est devenu. (Duguet.)

manus, *signat*, ut ex eo quòd manibus libenter et quasi naturaliter tractant homines, videant inclinationes omnium hominum; ut ex illis quisque sciat opera sua ad quæ quasi natus est, ut in iis excellat. Ita Titelmannus.

Tertiò, ut Lyranus et S. Thomas: *Qui signat in manu*, id est, in potentiâ et industriâ operativâ hominum, ut sciant opera sua, scilicet quo modo et tempore quæque sint exercenda: v. g., quando se-tendum, quando plantandum, metendum. Aliis enim operibus aptius est tempus siccum, aliis humidum, aliis calidum, aliis frigidum. Et sic meliùs consentit cum versu præcedente et sequente.

Quartò, Valesius supra citatus hoc accipit de chiromantiâ non magicâ, sed physicâ et naturali. Manus enim post vultûs physiognomiam maximè indicat indolem hominis; de quâ re ipsum consule.

Quintò, et omnium optimè, ad litteram Tirinus noster hæc exponit de manu seu potentiâ Dei; et in verbis istis: *Qui in manu omnium hominum signat*, Hebraismum notat, ut sensus sit: *Qui manu seu potentiâ suâ divinâ (quam singulariter exerit, dum tonat, pluit aliasque tempestates excitat) apertè ostendit, se omnium hominum personas et res omnes obsignatas habere quasi serâ, claustro vel sigillo, ut habent Septuaginta, qui utuntur verbo κατασφραγισσει. In Hebræo est: In manu omnem hominem clausum tenet.* Nam tonando, fulminando, pluendo, ningendo, et quasvis pro libitu tempestates ciendo, reipsâ demonstrat, et quasi sigillis signat, se absolutum esse Dominum universi et omnium hominum; *vultque ut singuli noverint opera sua*; id est, opera hæc omnia à Deo esse, et à manu divinâ. Frustra ergo Franciscus Valesius et quidam alii conantur ex hoc loco astruere chiromantiam physicam seu naturalem, quâ ex manu, hominis colligatur indoles animi ejusdem, sicut ex physiognomiâ vultûs. Neque enim hic sermo est de manu hominis, sed de manu Dei sive potentiâ ejus.

Sextò denique S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 16: *Qui in manu hominum omnium signat*, sic exponit, ac si dicat: *Qui homini indit rationalem mentem et conscientiam, quâ bona opera à malis discernat.* Unde Philippus per manum accipit potestatem liberi arbitrii.

Septuaginta pro istis verbis ultimis: *Ut noverint singuli opera sua*, verterunt: *ὅτι γὰρ πᾶς ἀσθενὴς τὸν θεὸν ἀσθενεῖ*. *Ut sciat omnis homo infirmitatem suam, quam scilicet Deus in omnibus operibus homini objicit.*

VERS. 8. — **INGREDIETUR BESTIA LATIBULUM, ET IN ANTRO SUO MORABITUR (1).** Non hominibus solùm signa

(1) *Tunc et fera ingreditur in latibulum*; *בבד* pro simplici *ב*, notante Masora, *novies* occurrit, et in nostro quidem libro jam bis, 16, 4, 5. 19, 16, aderat. *אבד* *insidiæ*, hic positæ pro locis ad insidiandum aptis, i. e., densis lustris, latibulis, ignotisque cubilibus. Succinit *בבד*, quo designantur *abditâ lustra* et cubilia, in quæ prædas convectant suis catulis. Dicamus *lares penitissimos* ferarum, Nah. 2, 12, Jerem. 21, 31, Ps. 104, 22, Ad cap. 38, 40, infra. A. Schultens. (Rosenmuller.)

dedit Deus, sed etiâ mutis rationisque expertibus animalibus, ut futuras agnoscant temporum mutationes ac tempestates, sibi que ab illis maturâ fugâ aut occultatione caveant. Deo enim agente et instigante nôrunt bestię sua cubilia, quasi domos in pluvîâ, in nocte, in æstu.

Tropologicè S. Gregorius per bestiam intelligit diabolum, qui in reproborum cordibus quasi in antro suo latet. Vide eum, lib. 27 Moralium, cap. 17.

VERS. 9. — **AB INTERIORIBUS EGREDIETUR TEMPESTAS (1), ET AB ARCTURO FRIGUS. — VERS. 10. — FLANTE**

INGREDIETUR BESTIA LATIBULUM SUUM, ut se defendat à pluvîâ, territa fragore tonitruï ac procellæ. Vel: *Bruta præsentunt pluviam ac procellam, et citissimè sese in tutum recipiunt. Id pariter experientiâ confirmatur.* (Calmet.)

INGREDIETUR, etc. *Et (vel tunc, quum nix in terrâ est, aut pluit, ex vers. 6. Quin et) ingreditur (vel subit) bestia, sive fera, in latibulum lustrum, Heb. in insidias, i. e., in locum insidiarum, unde bestię rapaces insidiantur pecoribus.* (Synopsis.)

(1) Censent plures, supplendum hic esse *meridiei*: *Tempestas egredietur ab interioribus meridiei.* Cum polus meridionalis Jobo perspicuus non esset, uti Arcticus vel septentrionalis; idcirco nomen illi addit *occultorum, vel interiorum meridiei.* In Idumæâ et Judæâ nimbi plerumque, turbines, ac procellæ ruere videntur frequentius è plagâ meridianâ, cui in his regionibus adjacebat oceanus. Ita Jeremias turbinis cujusdam meminit, è plagâ meridianâ vel deserto ingruentis; et Zacharias docet, Dominum voces emissurum, veluti è turbine meridiano. Adventum hostium ita describit Isaias 21, 1: *Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, etc.*

ET AB ARCTURO FRIGUS. Ventus rigens in Judæâ, et in aliis orbis partibus, è septentrione flare creditur. Hebræus: *Frigus oritur è ventis dispergentibus, inferentibus gelu, purgato aere.* Unde ihud, *Boreas scopæ cœli et serenificus, serenitatem faciens.* Apud Ovidium ipse de se Boreas.

Apta mihi vis est: hæc tristia nubila pello, Induroque nives, et terras grandine pulso.

Nobis tamen ea sedet opinio, Hebræâ voce *Mazarim* significari *meridiem*, atque idem planè esse cum *Mazeroth* capitis 38, 32, et cum *Mazaloth* quarti Regum 23, 5, quod redditur *planetæ, vel signa Zodiaci, vel influxus.* Sed certo certius significare meridiem intelligimus, factâ collatione inter vers. 32 capitis 38, cum vers. 9 capitis 3, ubi *interiora austri* idem sunt ac *Mazeroth* capitis 38. Itaque hunc locum ita reddo: *Tempestas ingreditur ab interioribus meridiei, et frigus è Mazeroth.* Frigus et procella synonyma hic sunt, uti interiora et Mazeroth. Paulò superius demonstravimus, procellas, argentesque imbres, et ventos è meridianâ plagâ in Judæam ruere. Quod etiam recurrit hic vers. 17. *Nonne vestimenta tua calida sunt, cum terra meridiei quæta est?* cum procella, pruina, boreas, imber meridianus quiescunt. Hebræa vox *Darom* significat meridiem, latus Arabiæ Petrææ, spectato Judææ situ: quæ concors interpretum omnium sententia. (Calmet.)

AB INTERIORIBUS, etc. *Ex penetrati (vel penetrati suo, vel de intimâ nube, vel de promptuariis, de thalamo, à cœnaculo supremo) venit, vel prodit turbo, sive tempestas, i. e., vel, 1° ex penetrati nubis, intra quam inclusus ventus exitum quærens erumpit magno impetu, unde turbo gignitur. Vel potius, 2° ab Austro, sive parte australi; quòd ea pars ad polum antarcticum vergit, qui nobis abditus est, et quia cæ regiones erant ignotæ, et quia inde veniunt turbines ex ardore solis excitati. Vel 3° ex locis nobis ignotis et absconditis mittitur. דדד sign. locum secretum, cubiculum. etc.*

DEO CONCRESCIT GELU, ET RURSUM LATISSIMÆ FUNDUNTUR AQUÆ (1). Id est, à meridie, et australi plagâ et polo antarctico, qui nobis perpetuò absconditur, et quasi intra terræ viscera conditur, ideòque interior appellatur; quia plaga illa nobis abscondita est, ut solent esse interiora domûs loca. Et quidem Septuaginta pro: *Ἐξ interioribus aptissimâ metaphorâ* posuerunt: *Ἐκ τρυφῶν, de promptuariis*; quasi venti in cellariis quiescant, è quibus, ubi opus est, à Deo promantur. Inde ergo Deo sic disponente oritur ventus tempestuosus, humidus et calidus, pluvix ac morborum parens. Unde Septuaginta pro: *Egreditur tempestas*, vertunt: *Ἐπέρχονται δόλαι, supervenient dolores*, eò quòd australi vento flante morbi maximè propagentur, qui varios ac multiplices adferunt dolores. Ab *Arcturo* autem, id est, septentrione et polo arctico, ubi est arcturus, sive constellatio illa quæ dicitur *Ursa*, egreditur frigus et ventus borealis, quem constat esse frigidissimum. Vide quæ de plagis ac ventis istis superius annotavimus, cap. 9, vers. 9 in illa verba: *Qui facit Arcturum, et Oriona, et Hyadas, et interiora Austri*. Jam verò quòd subtextitur: *Flante Deo concrescit gelu, etc.*, idem est ac si dicat: Deo frigidòs ventos emittente, aqua coit ac congelascit, et induratur; Austro verò aspirante in-tepescit cœlum, et coactæ priùs aquæ funduntur et colliquantur. Quòd ad sermonem arcanum, ubi Deus animam nunc velut congelare sinit, mox calore divino in dulcissimas lacrymas resolvit, eleganter traducitur.

Alicunde prodit, unde nemo novit. Sed malim, ex austrino polo, qui nobis est inconspicuus; quòd firmatur ex Job. 9, 9, ubi sunt *penetratia Austri*. Vide ibi annotata. Auster imbricator Ennio, imbricus Plauto, imbrifer aliis. Perperam in nonnullis exempl. scribitur *דורור* ubi mirum est quosdam recentiorum impigisse. Sed quis sensus, quòd ex trepidatione veniat tempestas, cum tempestas potius trepidationem incutiat? nec *דורור*, sed *דורור*, est *trepidatio*.

ET AB ARCTURO FRIGUS. Puto Vulg. scripsisse, ab *Arcto*, ea enim pars Austro directè opponitur. Variè veddunt: *Et à dispersoribus* (vel *dispergentibus*, sub. *rentis*, nempe ventis aquilonaribus; sic dictis, quia nubes dissipant, et aereni eventilant ac purum reddunt; unde Boreas dicitur Homero *Odyss.*, ἀπρηγεύτης, quia gignit ἀθροια, serenitatem, unde et dicitur *scopæ cæli*) *frigus*, etc. Alii ex *dispersionibus nubium frigus*, *דורור* est *eventilare*, dispergere. Hinc Benoni in *piel* *בדורים*. Alii ab *extraneis partibus*. Fortè *בדורים* à *דור*, ut *בצרים*. Alii et de *inundatione faciente*; q. d., nonnunquam de nube, quæ inundationem facere solet, prodit frigus: aliquando enim nubes illa vertitur in grandinem vel nivem. Sic *בדורים* non plurale à *דור*, sed singulare à *דור*, derivant. Alii et ab *imbre venit frigus*, Alii sic; et à *septentrionibus frigus*, *בדורים*, ex Job. 38, 32 (ubi *בדורות* fœm. gen. appellabuntur) non dubium est certum sidus esse versùs polum arcticum: contrarium esse puto *טו* *penetrati*, i. e., Austro. *Arctos gelidas* vocant poetæ. Notat Aristot. *Meteor.* 2, 4, plerosque ventos ab *Arcto* aut ab *Austro* flare. Ob varias interpretationes Græci quidam ipsam vocem *Μαζορ*, et infra 38, 32, *Μαζορ*, retinuerunt. *בדורות* idem esse putant cum *בדורות*, *בדורות* *ו* *ל* mutato; ut sint generaliter sidera. Sed ego certum sideris genus esse puto. (Synopsis.)

(1) Venti validissimi, venti Dei, furens aquilo cogit glaciem, vel grandinem, et australi vento liquescit glacies, et imbres cadunt effusi. Hebræus: *A flatu Dei dabitur gelu; et latitudo aquarum condensatur*. Septuaginta: *A spiratione Omnipotentis dabit gelu; gubernat autem aquam, qualiter illi placuerit*. (Calmet.)

VERS. 11. — FRUMENTUM DESIDERAT NUBES, ET NUBES SPARGUNT LUMEN SUUM (1). — VERS. 12. — QUÆ LUSTRANT

(1) Ac tandem vers. 13: *Sive in unâ tribu, sive in terrâ suâ, sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri*. Secundùm nostram versionem hic videtur esse sensus posteriorum verborum. Nubes aliquando pluunt in unâ tribu, seu parte alicujus regionis; et non in alterâ; aliquando pluunt in terrâ suâ, ubi elevatæ fuerunt, et per evaporationem eductæ; interdum verò in locis non suis, sed alienis, ac multùm remotis, velut quando nubes ventis alio impelluntur. Interim, quia additur (*in quocumque loco misericordiæ suæ*). Per hoc quoque indicatur sensus mysticus, quòd videlicet nubes gratiæ Dei variè operentur, nunc in hoc regno, nunc in illo, et quòd ipsa Ecclesia, quæ est regnum Dei, pro voluntate ejus interdum alio quoque transferatur, juxta illud *Matth. 21: Ausculetur à vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus*. Alii ex Heb. vertunt: *Sive pro flagello, sive pro terrâ suâ, sive pro beneficio quòd offert*. Et tunc sensus est: Deus efficit ut nubes ferantur, vel pro flagello, ut videlicet affligant homines inundatione, vel intempestivâ pluvîa: vel ut det humorem terræ necessarium, aut etiam, ut ea quæ humorem acceperunt, amplius accipiant, et hominibus præstent magnam abundantiam nascentium à terrâ. (Estius.)

FRUMENTUM DESIDERAT NUBES, et pluviam quâ rigatur ut crescere possit.

Et nubes, etc. Et Nubes, frumenti votum audiunt, et lumen suum spargunt emittendo imbres, quos comitari solent fulgura, quæ nubium lumen sunt.

(Menochius.)

FRUMENTUM DESIDERAT NUBES, ET NUBES SPARGUNT LUMEN SUUM. Nubes humore suo, quo terram irrigant, desiderare videntur frumenti productionem, quam illæ adeò juvant: ac vicissim sitiens humus et frumenta, æstu solis exusta, desiderare videntur pluviam, atque ut nubes liquescant in aquas: ipsæ pariter nubes, cum pellucidæ sint, à radiis solaribus penetrantur, ut magnitudine earum et soliditate invitâ, diurnus tamen lucis radius terram illustret. Hebræus variè redditur: *Fulgur cæli dissipat, evertit, fatigat nubes, et nubes spargunt lumen suum*. Flantes validè venti dissipant nubes, et cœlum pristinx serenitati restitunt. Aliter: Sol fulgore suo et vi radiorum penetrat nubes, producit iridem reflexione radiorum, qui ubi variè in guttas pluvix inciderint, variè reflectuntur, variosque colores nostris oculis exhibent. Vide superius vers. 15. Postremum hoc membrum explicant quidam de fulgure, quòd ex imo nubis sinu, uti lux è sinu tenebrarum, erumpit. Septuaginta: *Electum format nubes, et nubes spargit lucem suam*. Symmachus: *Nubes oneratur fructu, seu potius: Magno pondere ingruet fructui, uti cum venti messem violenter proculcant*. Ilæ tamen versiones perspicuitate plurimùm cedunt iis, quas ex Hebræo retulimus. (Calmet.)

ברי ratione formæ est à *בדור* quòd tamen significatione nonnunquam cum *פרי* *purgavit*, convenire videtur, ut *ברי* sit *serenitas*, quæ notio huic loco sola est apta, et expressa quoque à Chaldæo interprete, qui *בריות* vertit, quòd nomen quàm *puritatem* denotet, de *cæli serenitate* ponitur in Chaldaicâ paraphrasi *Proverb. 16, 15, Ps. 73, 13*. Verbum *בריות* autem explicandum ope arabici *removit, rejecit*; nam *fatigandi* significatus, Chaldæis usitatus, unde hebraicè *בריות labor, onus*, *Deut. 1, 12, Isa. 1, 14*, hoc locum non quadrat. Prius hemistichium igitur sic vertimus: *etiam, rursus, serenitas amovet nubes*, cui sensui optimè congruit alterum hemistichium: *dissipat nubem lucis suæ*, i. e., nubem suam lucentem, sive, ut alii volunt: nubem, quâ dispulsâ, Dei jussu, lux et serenitas inducitur. Facilius tamen sensus existit, si pro *ברי* quòd est in statu regiminis, legas *עין* quod in 13 codd. reperit de Rossi (vid. Ejus *Scholæ critt.*), sive *עין* (punctatione Chaldaicâ, quam sæpius in hoc libro deprehendimus) in statu absoluto, ut sit: *disper-*

PER CIRCUITUM, QUOCUMQUE EAS VOLUNTAS GUBERNANTIS DUXERIT, AD OMNE QUOD PRÆCEPERIT ILLIS SUPER FACIEM ORBIS TERRARUM (1) : — VERS. 13. — SIVE IN UNA

git, dispellit nubem lumen ejus scil. Dei, i. e., sol; quem sensum et in versione expressimus. Certè in statu absoluto cepit illud nomen præter Alexandrinum et Hieronymum, et Chaldaeus, qui posterius hemistichium sic vertit: *dispergit nubes pluviam suam*. Videlicet nomen נָח quoties capite superiore et hoc nostro occurrit, Hebræorum plures *pluviam* notare autumant, et habent sanè, quo se tueantur, quum, observante Schultensio, in Lexico Arabico, cui *Canusi* (i. e., *Oceani*) nomen, dicatur: נָח de nubibus usurpatum, fluxum earum designare. Ipse autem Schultensius hunc versum ita explicat: *etiam rigatione onerat, vel, fatigat, densam nubem, et facit exundare nubilationem suam lucidam, fulminantem*. נָח ipsi est à verbo נָח et collato arabico irrigatio, quæ nubes imbribus foeta onerata dicatur: נָח verò exundare facit, ut Ps. 18, 15, notare vult; quo loco tamen potius *dispergendi* notio obtinet. In priore hemistichio interpretando veterum conjecturas recensuit diducavitque Michaelis in *Supplementum*. p. 1052, seq. Bona cæterum Cocceii observatio, ab hieme recurri hoc versu ad ver, et ætatem, atque ita anniversarium orbem tempestatum compleri. (Rosenmuller.)

Le froment désire les nuées, et les nuées répandent leur lumière. Il continue à marquer que c'est par l'ordre de Dieu, et par un effet de sa puissance, que les différentes parties de l'Univers sont gouvernées. Il exprime donc ici d'une manière figurée la bénédiction qu'il répand sur les moissons pour les faire croître, et porter du fruit en abondance. Lorsque *le froment*, dit-il, *désire les nuées*; c'est-à-dire, qu'une terre semée de froment a besoin d'eau à cause de sa grande sécheresse, *les nuées répandent leur lumière*; c'est-à-dire, des pluies abondantes accompagnées d'éclairs, qui sont comme *la lumière des nuées* inséparables des orages. (Sacy.)

(1) Ad imperium supremi naturæ Domini nubes aguntur quocumque ille decreverit. Demonstrat hic Eliu, creaturas omnes imperio Omnipotentis parere. Hebræus: *Et nubes circuitibus se volvens, in consiliis Creatoris sui*. Vel: Graditur super nubes per totum coeli ductum, illudque sapientiâ suâ moderatur. Si pluvia potius hunc quam alium locum irrigant, id non casui, sed manui Omnipotentis tribuendum est. (Calmet.)

LUSTRANT PER CIRCUITUM. Ad varias plagas huc illic deferantur.

GUBERNANTIS. Venit, vel potius Dei voluntas.

(Menochius.)

Et elles éclairent de toutes parts sur la face de la terre partout où elles sont conduites par la volonté de celui qui les gouverne, et selon les ordres qu'elles ont reçus de lui, soit dans une tribu, soit dans une terre qui est à lui; soit en quelque lieu que ce puisse être, où il veut répandre sa miséricorde, et où il leur aura commandé de se trouver. C'est-à-dire, selon l'explication d'un interprète, que ces nuées ou ces orages se répandent de tous côtés en suivant les ordres de Dieu, et tombent tantôt en un lieu, tantôt en un autre; quelquefois dans le pays même où elles se sont formées; ce qui peut être exprimé par ces mots de la Vulgate, *sive in terrâ suâ*; et d'autres fois en des pays éloignés où Dieu veut faire sentir sa miséricorde, et où il ordonne que ces nuées se transportent pour en arroser la sécheresse. D'autres néanmoins entendent par ces mêmes mots, *in terrâ suâ*, une terre qui est à Dieu; c'est-à-dire qu'il regarde comme étant plus particulièrement à lui, à cause que ses habitants le révèrent comme leur Dieu; ou bien une terre qui n'a point encore été partagée aux hommes, et que Dieu semblait s'être réservée jusqu'aux hommes.

Mais Estius faisant une réflexion particulière sur

TRIBU, SIVE IN TERRA SUA, SIVE IN QUOCUMQUE LOCO MISERICORDIÆ SUÆ EAS JUSSERIT INVENIRI (1). Frumen-

l'expression dont se sert Eliu lorsqu'il, dit que Dieu commande aux nuées de se trouver en quelque lieu que ce soit où il fait sentir sa miséricorde, témoigne qu'elle peut bien nous marquer, en un sens spirituel, que les nuées de la grâce de Dieu se répandent différemment, tantôt sur un royaume, tantôt sur un autre, et que l'Église même, qui est son royaume, se transporte quelquefois en différents lieux, selon qu'il plaît à sa divine volonté, Jésus-Christ ayant dit lui-même aux Juifs, que *le royaume de Dieu leur serait ôté, pour être donné à un peuple qui en produirait les fruits*. Car, quoiqu'il soit vrai qu'Eliu n'est point regardé comme un écrivain canonique, il ne laisse pas cependant, selon que l'a remarqué S. Grégoire, d'avoir dit plusieurs grandes vérités par un mouvement de l'esprit de prophétie qui parlait quelquefois en lui: *Futura per propheticum spiritum sensit, multaque sublimiter protulit*. (Sacy.)

Les nuées sont aussi gouvernées par lui dans leurs mouvements et leurs révolutions; et elles font dans toutes les parties du monde sur la terre ce qu'il leur a commandé. Si Eliu connaissait Job, et celui dont il est la figure, comme il connaît la Providence divine dans les choses naturelles, ce serait un homme parfait. Mais dès que le Messie, tel qu'il est promis, lui est inconnu, tout ce qu'il sait lui est inutile, et c'est pour nous que Dieu a conservé ce qu'il y avait de vrai dans son discours.

Ce n'est point son sentiment particulier qu'il nous propose: c'est l'ancienne tradition dont il est le témoin. Et rien ne doit être plus précieux, à quiconque sait estimer l'antiquité religieuse, que cette première tradition des fidèles. Tout est conduit par des ordres particuliers. Les nuages même, qui ne sont, ce semble, que le jouet des vents, et que le soleil forme ou détruit en un moment, ne sont poussés qu'où Dieu le veut. Toutes leurs révolutions sont comptées; et ils exécutent ponctuellement et précisément ce qui leur est ordonné dans tous les lieux du monde. Voilà ce que la simplicité de la foi n'a nulle peine à croire. Si la raison l'explique, à la bonne heure. Mais si, pour l'expliquer, elle le détruit, elle est indigne d'être écoutée. (Duguet.)

(1) Præcedenti versiculo posuerat Deum nubes nutu sapientiæ suæ huc illucque pro arbitrio deducere. Addit hic Eliu imperare, ut nubes in aliquem locum ferantur, cum illum irrigare ac fecundare decreverit. Reddi potest Hebr.: *Deducit nubes quod voluerit*, vers. 13, *sive ad cædendum* et vindicandum, sive ut pluant super terram, vel ut misericordiam exercent. Primam explicationem optimam arbitramur. (Calmet.)

SIVE IN UNA TRIBU, etc. Nam ut est Amos 4, 7: *Pluit Dominus*, etc.

SIVE IN TERRA SUA. Terram videtur intelligere quæ religiosa est, et verum Deum colit, ut sit locus hic illi similis, quem habemus Psal. 67, 10: *Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ*. Vel terram appellat eam, quæ deserta est, et nullos habet cultores; quæ enim est habitabilis, ea hominibus tradita videtur.

MISERICORDIÆ SUÆ. Cui loco misericordiam suam voluerit impertiri. (Menochius.)

SIVE IN TERRA SUA. Id est, totâ aliqua regione.

(Tirinus.)

SIVE IN UNA TRIBU. Sæpè enim unâ urbe pluit, in alterâ satis vicinâ non pluit, Amos. 4, v. 7.

SIVE AD VIRGAM, vel flagellum, in disciplinam, in correctionem, ad castigandum homines per tempestates noxias: *ad vindictam*. Ut corrumpantur terræ germina, aer, etc. *Sive in terrâ suâ*. *Sive ad*, vel in, vel ob, terram suam, sub. irrigandam, vel fecundandam. *Sive pro commodo terræ suæ*. Terram suam, i. e., vel, 1° nubis; q. d., ut nubes (quæ sæpè aliò mitti et alibi exonerari solent) in eâ regione resolvantur ubi genitæ fuerint. Vel, 2° Dei. Intellige, vel 1° in uni,

tum, inquit, et alia terræ semina irrigari cupiunt ab aquarum pluvialium influxu : quorum votis nubes opportunâ largitate respondent : quarum imber agrorum jure optimo vocari potest lumen et vita ; quia illo demisso virescunt, et quodammodò illuminantur fruges, quæ cum marcescerent obscuræ videbantur et mortuæ. Hæ porrò nubes totum orbem incredibili celeritate permeant, quòcumque illas gubernatoris sui voluntas impulerit ; sive ut irrigatis frugibus sedatâ atque benignâ pluvîâ homines exhilarent ; sive ut frigore et grandine conturbent et exterreant. Utrumque autem divinæ misericordiæ opus est, quæ tum prosperis tum adversis nostram salutem operatur.

Si consulas in Catenâ Græcorum Patrum coronam, invenes hic per nubes principes designari, quibus incumbit directionis suæ imbre humanas regni segetes fecundare ac promovere ; ut quemadmodum herbescens viriditas, quæ nixa fibris stirpium, sensim adolescit, culmoque erecta geniculato vaginis jam quasi pubescens includitur, et pluviis nutritur, ut ad celebrem uberemque maturitatem assurgat : sic regni humana sata à principe tanquàm à nube, quæ Dei nutu

versum, quia *Dei est terra, et omnis plenitudo ejus*. Dei est, ut creatoris. Vel, 2° terram cui, vel cujus habitatoribus Deus favet : quæ Deum verum colit. Confer Psal. 68, 10. Vel, 3° terram quæ deserta est et inculta ; nam quæ habitabilis est, ea hominibus tradita videtur. *Terram Dei* vocat indivisam, quæ nulli adhuc hominum in proprietatem obvenit. Sic alibi *mare Dei* esse dicitur, comparatione factâ ad terram. (Sed proprietatem, sive dominium, maris, quam Grotius negat, Seldenus noster astruit. Alii aliter, et hoc cum præced. membro sic reddunt :) *Sive in nationem eas* (nempe nubes immiserit), *sive in nationis territorium, sive principibus* (ita *בְּרִיחַ* interdum sumitur) *fuerit, sive terræ, sive in tribu unâ, sive in terrâ ejus*, i. e., in totâ aliquâ regione ; ut illa scilicet puniatur fulminibus, grandine, nimis imbribus, etc.

Sive in quocumque loco, etc. Sive ad, vel propter, beneficentiam, sive misericordiam (i. e., in favorem ; ad benè faciendum hominibus quovis alio modo) *invenire* (vel *existere*) *faciat, eam*, nempe nubem, i. e., faciat ut obtineat id ad quod mittitur. Vel, *destinet* (seu *comparat*) *eam, suppeditat, vel subministrat, eam, vel, efficit ut præsto sit*, nempe unumquodque illorum meteororum. *Sive pro beneficio quod offert, sive homini alicui beneficium conferat, sive beneficii gratiâ immiserit*. Sed annon hoc membrum idem est cum præcedente ? Minimè : Hoc enim posterius amplius est ; cum pluviam mittit non alioqui necessariam, sed ut terra magis fecundetur ; aut in gratiam hominum, ut summo æstu, ut ac refrigeretur et salubrior fiat ; vel alias favoris et beneficii causâ *וְיִרְדּוּ* significat abundantiam et excellentiam bonitatis. Nota tres hic causas et fines ad quos Deus nubes, pluvias, etc., destinat (sed variè explicant) : 1° ad puniendum homines ; 2° ad fecundandam terram, etc. ; 3° in favorem. Alii sic : Duo extremi fines propriè homines attingunt, quos Deus vel punit, vel benignitate prosequitur ; medius universè ad res omnes creatas pertinet, quas liberum est ipsi pro jure suo afficere bono vel malo. Sive ad hoc, sive ad illud, destinat, parent mox pluvîæ, nives, etc. Nota autem subindè mutari numerum, dum nunc nubis habetur ratio ex quâ gignuntur, nunc plurium nubium. Alii hæc tria membra aliter distinguunt) : primum et secundum membrum pertinent ad pœnam, sive unius tribûs, sive totius regionis ; tertium ad gratiam, ut terra fecundetur, etc. Bar. 6, 61, Amos. 4, 7. (Synopsis.)

dirigitur, velut pluvîâ, quâ irrorantur, et in auctiora incrementa proficiunt, imperii directionem expectant.

Sed operæ pretium est scire, in quo vis potissima comparationis firmetur, cum principes Spiritus sanctus appellat nubes. Fit exemplis res manifesta. Æstivo tempore præ nimîâ caloris intemperie sitiunt segetes, et humiditatis inopiâ lassantur et languent, pascua arefcunt, arva rimis hiant, fatiscensque terra quasi aperto ore imbrum nutrimenta implorat ; incipit in aere conflari ex vaporibus nubes, et sicut pellis super agros evolvi ; et vix humorem inchoat spargere, cum subito vel concitatur Boreas, qui eam extenuando dissolvit, et inter juges flatus evanescit ; vel eam in aliam Provinciam impellit, cogitque ut regioni, in quâ nata est, se exhibeat ingratam, extranæque faveat. Atque id est quod innuit Job : *Sive in unâ tribu, sive in terrâ non suâ, sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri*, ex interpretatione Lyræ dicentis : *Quia aliquando contingit, quòd in eadem regione vapores elevantur, et in nubes condensantur, et in pluvias convertuntur : aliquando autem contingit, quòd moventur ad aliam regionem antequàm convertantur in pluviam*. Vel flante subsolano urente frigida nubes per antiperistasin incipit comprimi et coarctari, et in grandinem durissimam concrecere, quam illicò à se explodit, segetesque diverberat atque dilacerat ; et quæ initio favor apparuit, demùm fit agrorum calamitosa perniciēs. Quis audeat ingratitude in cusare nubem, eò quòd pluviam, ubi coacta est fuerit inficiata, alienis arvis liberalis effecta ? vel quis eam vocabit in crimen eò quòd favorem et fertilitatem promittens pepererit excidium ? Nam poterit nubes respondere, si increpetur, se non quidem à se agitari, sed supremi arbitrio Gubernatoris, cui ad nutum ipsa paret. Et Deum quis audeat interrogare, qui hanc rerum varietatem, vel injustorum eruditionem vel pravorum punitionem molitur ?

Ex his igitur desumitur ad principis comparationis disciplina, qui tanquàm nubes optimæ gubernationis pluviam portat : squalent et arent quandoque subditorum mores, egent ejusmodi humani agri præclaræ dispensationis et egregiæ pluvîâ institutionis. Principes strenua concipiunt consilia, inveniunt decreta, madent salubri moderandi ratione, ut ea omnia nubium instar in subditos effundendo velut opportuno rore eos fecundent et nutriant. Sed evenit, ut quod salutaris imber et sapiens consilium putabatur ad regnum locupletandum, exterorum regioni fiat proficuum, et propriæ segeti adversum ; et quæ putabatur prudentis optimæ gubernationis pluvîâ nubes tumens, tandem fulminet et grandinet in subditos, supremaque illorum strages existat. Numquid istiusmodi inexpectati eventus erunt principum piacula ? numquid æquum erit ut ob eos principes publicè arguantur ? Insipientne merito jure in majestatem oblatrantes et mordentes concionatores ? Apage. Nam cur nubes in culpâ erunt, si ab alio potentiori regantur ? Hæc etenim fiunt sive ad nocentes corrigendos, sive ad aliorum utilitatem, sive ob alias causas nobis minimè perspectas.

Mysticè frumento etiam electi et concionatores nu-

bitus comparantur à S. Gregorio, lib. 27 Moralium, cap. 14. Ubi hanc comparationem fusè ac pulchrè deductam vide.

Has tamen salutes nubes interdùm prohibet iratus Deus regiones aliquas lustrare; unde fit ut fames ingens illas occupet. Audi quid Spiritus sanctus dicat, Amos, 8, 11: *Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini; idque fit, quando*, ut ait S. Hieronymus, *propter peccata populi doctrina deficit in Ecclesiâ.* Nec est silentio prætermittendum quod subdit Amos: *In die illâ deficient virgines, pulchræ et adolescentes in siti.* In quem locum idem S. Hieronymus: *Deficient, inquit, virgines, quia verbum Domini non invenient.* Ex quo intelligimus, quando doctrina non fuerit in Ecclesiâ, perire pudicitiam, castitatem mori, omnes abire virtutes; quia non comederunt verbum Domini. Quis ergo ita mentis inops est, ut non videat, quantoperè operarii, tanquàm nubes cœlestes à Deo missi, necessarii sint ad terram animæ nostræ irrigandam et fœcundandam, ac famem sitimque spiritalem depellendam? Quemadmodùm igitur, cùm exaruit terra ob aquæ penuriam, solemnes solent preces institui ad divinam opem implorandam, nimirum, ut de thesauro suo dignetur Deus arenam terræ faciem irrigare; ita cùm desunt divinæ prædicationis pluvie, atque adeò areseunt hominum animi, summis precibus exorandus est Deus, ut cœlestes nubes mittat, quæ salutaris doctrinæ aquâ aridum hominum corda irrigent et fœcudent. Sunt enim instar nubium Ecclesiæ doctores, pastores, et divini verbi præcones, quos Deus quocumque vult transmittit tanquàm nubes vel ad hos vel ad illos populos edocendos super faciem orbis terrarum.

Cæterum sicut singulari Dei misericordiæ tribuendum est, quòd terrestres istæ nubes hanc vel illam fœcudent terram; contra verò justitiæ, ut agri arefcere permittantur, prohibitis nubibus ne dent temporaneum terræ umbrem, juxta quod ait Amos, 4, 7: *Plui super unam civitatem, et super alteram civitatem non plui: pars una compluta est, et pars super quam non plui aruit.* Ita multò etiam illustris Deus liberalem suam bonitatem et gratiam ostendit, dùm suos prædicatores tanquàm spirituales nubes ad cœlestis doctrinæ imbrem effundendum ad aliquas gentes mittit; contrà verò justitiæ ultionisque divinæ signum clarissimum est, cùm eas nubes vel imbrem negat illis cœlestem.

Et verò quemadmodùm nubes promptæ obedientiæ symbolum sunt, et exhibent eximiam quamdam Creatori obedientiam, quòd non sint uni vel alteri loco alligatæ, sed quocumque eas spiritus impulerit convolant; ita et in hoc similitudinem referunt ministrorum Dei, qui in universum mundum mittuntur ad prædicandum Evangelium omni creaturæ. De quibus prædicatoribus Isaias ait: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas?* Quibus verbis declarat gratiam divini Spiritûs, qui Apostolos et divini verbi ministros columbarum et nubium instar impellit ad varias mundi partes, ut illas saluari doctrinâ per-

fundant, et amore filiorum spiritualium: hoc est, ut infideles ad fidem perducant, et pravos homines ad meliorem vitam convertant, excitat ad quærendos eorundem infidelium vel pravorum hominum extremos recessus et occultas abditasque cavernas.

VERS. 14.— AUSCULTA HÆC, JOB: STA, ET CONSIDERA MIRABILIA DEI (1).— VERS. 15.— NUMQUID SCIS QUANDO PRÆCEPERIT DEUS PLUVIIS, UT OSTENDERENT LUCEM NUBIUM EJUS (2)? Acriter instat Eliu rogans multa,

(1) Quæ de Dei potentiâ et majestate dixi. Vel, fulmen quod tunc audiebatur.

JOB. Quasi stertentem nomine excitat.

Sta, vel, *consiste*, vel reverentiæ causâ, ut Eglon Jud. 3, 20; vel studii causâ, q. d.: Accinge et præpara te, hoc enim Hebræis est *surgere et stare*. Vide Num. 23, 18. Vel, *sta*, i. e., tace; ut supra 30, 20, et 32, 16. Sic libenter acceperim Sirach. 6, v. 34. *In multitudine seniorum stato*, i. e., sileto. *Sta*; subsiste tacitus.

MIRABILIA DEI, scil., opera, quibus ipse major est homine; ob quæ laudandus est, non autem cum ipso litigandum, etc. (Synopsis.)

עמד Sta, subsiste tacitus et attentus ad ea quæ dico, ut Ezech. 2, 1, Dan. 9, 11. (Rosenmuller.)

(2) Id est, ordinârit, ut ostenderent lucem nubium ejus, seu fulgura emittant? Quasi dicat, qui tibi videris omnia scire, scisne quo tempore et quâ ratione nubes, totæ aquæ cùm sint tamen fulmen, et ignem ejaculentur? *Et magnas, et perfectas scientias.* Id est, multaque alia de nubibus, et aliis rebus naturalibus verè stupenda, et scitu dignissima? (Tirinus.)

An tu scis cum Deus ponit super ea, scil. נב, cor seu animum suum, coll. 1, 8, h. c., quum consultat et cogitat de iis; quum facere illa vult et facit. Suffixum in עליהם respicit ad נבליהם mirabilia, v. 14, de quibus hoc prius hemistichium in genere loquitur.

Nec obstat generis diversitas (quum נבליהם generis feminei sit), nam constructio sæpius ad rem et sensum præcedentium respicit, non ad nominis aut participii formam, ut supra 17, 16, Ezech. 1, 7, Agg. 2, 7. Aliter Jarchi hæc exponit: *Cum imponeret illis Deus statutum præcepti (scilicet, constitutionis), quomodo illa verbo (Dei) suspensa sint? Illa intellige nubes et pluvias, quæ nubibus continentur, quæ mirâ ratione in aere pendent.* Alii עליהם ad homines referunt, ut sit: *nostine, quando, vel quomodo ponit Deus nubem super illos? Et quum splendere facit* (עריב). Infinitivus subaudito præfixo נב lucem nubis suæ scil., fulgurantis, i. e., fulgur è nubibus micans, v. 3. Alii de iride intelligunt. Inter hosce Schultens, qui שרם על, in priorè hemistichio, imponere super re aliquâ scil., manum, adhibitum putat pro cohibere, inhibere, ac integrum versum sic interpretatur: *ecquid nosti, quum manum imponit Deus super illa omnia meteora, nempe tonitrua, fulmina, imbres, pluvias, nivem, atque in cœli pacati signaculum retucere facit iridem, lucemque placidam nubilationis suæ?* (Rosenmuller.)

NUMQUID SCIS QUANDO PRÆCEPERIT DEUS PLUVIIS, num scis (vel sciebas, nosti, scis, noveras, fut. pro præt.) imponendo Deum super his, vel, cum disponit (vel disponeret) Deus de illis, vel, quando incumbat eis Deus, vel, quomodo Deus describit illis ordinem, vel, cum propositurus est sibi Deus illa; Heb. cum propositurus est Deus cor super illa, cum ponit Deus ea, scil., admiranda. Alii ad nubes referunt; cùm eas Deus in cœlo ordinat et collocat, ut ex ipsis hoc vel illud in orbe faciat. Sciebasne eum id facturum? aut: An scis quò specialiter eas destinet et comparet? Vel, quando Deus talia super eos indicat; i. e., num longè ante prævidere potes quando Deus sit adducturus tempestatem, et super quos ea sit ventura, et quem effectum habitura? Vel imponendo, i. e., quando ponit, Deus super ipsa, scil., nubes, præceptum: Lege enim suâ illis

quorum notio modica est, ut ex hoc struat argumentum, evincatque, ab homine ignaro non esse cum Deo congressum faciendum: proponit igitur duo alia meteorica, scilicet effusionem pluviae, et lucem sive fulgur è nube micans, ut ignis et aquae mistionem quamdam miram neque satis cognitam repræsentet. Quasi dicat: Qui tibi videris omnia scire, scisne quo tempore et quâ ratione nubes, totæ aqua cum sint, tamen fulmen et ignem ejaculantur? Vides, ô Job, quàm sint admiranda et stupenda ista opera Dei: ausculta proinde diligenter, Jùm tibi per me enarrantur, et erectâ mente in cœlum contemplare mirabilia opera Dei tui, ut vel sic illum discas effectum debito revereri, neque tam licenter in ipsum tuas ejacularis blasphemias: tu enim quis es, qui illum in jus voces, qui neque istorum, quæ quotidie ante oculos nostros fieri cernimus, operum Dei possis comprehendere vel reddere rationem?

VERS. 16. — NUMQUID NOSTI SEMITAS NUBIUM MAGNAS ET PERFECTAS SCIENTIAS (1)? Petit quoque an noverit

impositâ Deus ista regit. Vide Prov. 8, 29. Vel, *quando cor super illa posuerit*, i. e., illis animum appulerit, ut ea producat: subintellige **ל** cor, ut in hoc verbo aliquando fit, ut Jud. 19, ult. Isa. 44, 19. Vel *cum ponit* (sive adducit) *Deus* (nempe nubes: vel prædicta mirabilia) *super illos*, i. e., homines. Vel, *cum Deus istis leges imponeret*. Aderasne cum Deus statueret nubes aliquando verti debere in nivem, aliquando in grandinem, aliquando in pluviam, et (ut sequitur) cum indidit nubi suam naturam, ut verti posset quasi in ignem, et ex ea elici fulgur?

UT OSTENDERENT, etc.? Et (vel ut, vel et cum, aut cum splendescere facit (vel splendeat, proferret, levare faceret, ostenderet, vel, et irradiare, et illuminare, pro; quando illumina.) lucem, vel lumen, nubis suæ? vel ejus? vel nubium suarum? Intelligunt, vel, 1° de lumine solis: sed hoc minus rectè lux nubium diceretur. Vel, 2° de fulgure. Lux pro fulgure, ut supra, vers. 3, 11, non placet, quia illius ante mentionem fecerat. Vel, 3° de iride. Lucem nubis, i. e., lucem quæ oritur discussâ nube; ut lux nubis, et nubes lucis, quod paulò ante dixerat: eodem recidant. Alii **וְהִפְעִי** per fut. convertunt, et cum splendescere facturus esset, eodem sensu, variatâ orationis formâ, ut sæpè fit, quando præcessit infinitum cum litterâ Bichlam, ut subjungatur præt. vel fut., q. d., scisne, aut sciebas quod Deus nubem esset discussurus, ac eâ discussâ serenitatem invecurus? Hæc ex arcano Dei consilio pendent, qui hæc pro voluntate suâ moderatur, etc. *Illustratque nubes suas luce? (Nostine quando in illâ ponat Deus, sub. arcum fœderis, nam sequitur) et splendescere faciat lucem nubis suæ? Causæ iridis non sunt cuilibet pervicæ.* (Synopsis.)

NUMQUID SCIS QUANDO PRÆCEPERIT DEUS PLUVIIS, UT OSTENDERENT LUCEM NUBIUM EJUS? Nomine lucis nubium iridem vel fulgur è sinu nubis erumpens, interpretum optimi hic agnoscunt. Vide vers. 11. Nostri tempus et rationem, quâ Deus iridem pingit in aere, vel fulgura eruit è nubibus? (Calmet.)

(1) Illius qui nubes ducit? Hebræus: *Numquid scis libramenta nubium, et mirabilia perfecti scientiæ?* Num arcanum nôsti, quo vasta hæc nubium corpora in aere suspensa summa omnia scientis sapientia detinentur? Epithetum *perfecti scientiæ* Deo jam tribuit. Septuaginta: *Scit Deus differentiam nubium, et ingentes lapsus malorum.* (Calmet.)

MAGNAS, etc. Id est, res multas scitu, cognitioneque dignas, quæ de nubibus dici possunt.

(Menoehius.)

NUMQUID NOSTI SEMITAS NUBIUM MAGNAS? An sis libramenta vel librationes, vel de libramentis, nubis? (densa

semitas nubium, hoc est, cursus varios, flexus, reflexus, elevationem, depressionem motusque multiplices, quos exactè nôsse difficile est.

Pro semitis in Hebræo est **מִפְּלֵי** *miplas*, id est, *pondus, libramentum et differentias*. Quidam hoc loco *libramentum* significare putant; quos Vulgatus secutus fuisse videtur, quasi dicat: *Nôsti nubium pondus et libramentum*, scilicet quo pacto usu veniat ut tanto et non majori intervallo à terrâ eleventur atque ferantur. Quod *nubium semitas* doctè Vulgatus appellavit, alii *Nôsti nubium differentias* exponunt, id est, nôsti cur ex aliâ nube imber tenuis, ex aliâ imber vehemens, ex aliâ nix, ex aliâ grando diffluat. Quæ etiam quadrat expositio, et Græcis placuit. Nam ita convertunt Septuaginta, **διὰ κρισιν νεφών**, *differentiam nubium*.

MAGNAS ET PERFECTAS SCIENTIAS. Id est, res multas scitu cognitioneque dignissimas, quæ de nubibus dici possunt. Sed pro **דְּעִים** *degim*, id est, *scientias*, quod est in Hebræo, Græci Interpretes **רָעִים** *ragim*, id est, *impios*, legisse videntur. Sunt enim **ד** *dalet* **ר** *res* litteræ adeò similes, ut vix ab Hebræis distinguantur; quare mirum non est unam pro alterâ irrepsisse. Ex quo fit ut ita traducant Septuaginta, **ἔξαίτια δὲ πτώματα πονηρῶν**, *Et ingentes lapsus malorum*; ut sic miracula moralia cum naturalibus conjungant ad potentiam Dei infinitam comprobendam: id quod hoc libro sæpè usurpatum esse vidimus. Mirabile autem est, et quod homines vix accidere posse crederent, tantam quorundam impiorum hominum potentiam tam subito et

nubis? vel *nubium?* i. e., quomodò et quàm variè sese in aere velut librent nubes appensæ velut libræ. Qui fiat quod ita in æquilibrio suspendatur, ut non protinus et tota in terram decidat. **בְּפִלְשֵׁי** per **פ** pro **ס**; quæ permutatio frequens Hebræis et Arabibus; à **פִּלְשֵׁי** *ponderavit, ad trutinam direxit*. Alii *differentias*, sive *varietates*, etc. Vide supra 36, 29. Sic scriberetur **בְּפִלְשֵׁי** vel, *misturas, mutationes, disgregationes, divisiones, volutiones*, à **פִּלְשֵׁי** *volutavit*; q. d.: Quomodò hinc inde moventur; cur tam mirabiles colores et figuras efficiant; cur nubes, cum graves sint, non cadant. Alii *egressum nubium*, alii *expansiones*, ut sumat. pro **בְּפִרְשֵׁי** Job. 36, 29, quod alienius puto. Rectè, *semitas*; nam **פִּלְשֵׁי** Æthiopicè est *migrare*, Matth. 8, 34. et **פִּלְשֵׁי** **מַטְוִיָּה**, *migratio*, Matth. 1. 11, 12. Hinc ergo **עַב** **בְּפִלְשֵׁי** sunt motus nubium quibus migrant de loco in locum, quas *semitas* rectè dixit.

ET PERFECTAS SCIENTIAS? *Mirabilia* (repete, *nostine*) *perfecti*, vel, *ejus qui perfectus est, scientiis?* etc. i. e., Dei sapientissimi? vel, *et illa miracula perfectissimæ scientiæ?* Sensus loci est, *nostine in quam partem mundi nubes sese divisuræ sint, quæ mirabiliter hinc inde vagantur, ita ut nemo talia prædicere queat?* Hic **דְּעִים** masc. supra 36, 4 **דְּעִתָּה**. Utrumque invenitur, et **דְּעִתָּה** et **דְּעִי**; *scientia*. (Synopsis.)

Nostine librationes nubium? quomodò et quàm variè nubes, tantâ aquarum mole graves, in aere suspendantur et librentur? Alii post Hieronymum, *semitas* sive *vias paratas* (conf. verbum **פִּלְשֵׁי** Ps. 78, 50, Proverb. 4, 26), *nubium* intelligunt, i. e., *nostine*, qui fiat, ut nubium unaquæque liberè et sine impedimento eò feratur, quò Deus illam destinat? Artificiosius. *Nostine*, inquam, *admiranda opera perfecti scientiis?* i. e., Dei, quem nihil latet, qui sit omnia, idque absolutissimâ cognitione et scientiâ? Alexandrinus, qui vertit, **ἔξαίτια δὲ πτώματα πονηρῶν**, pro **דְּעִים** legit **דְּעִים** *malorum*, quod ipsum in uno codice reperit Kennicottus. (Rosenmuller.)

quasi unico fortunæ refluat corruiſſe; ſicut cujuſdam ruinam miratur Iſaias dicens cap. 14, 12: *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebariſ? etc.*

VERS. 17. — NONNE VESTIMENTA TUA CALIDA SUNT, CUM ERFLATA FUERIT TERRA AUSTRO (1)? Meridionalis venti calidis vaporibus gravidi, et obvia quæque humectantis ac tepefacientis mentionem inducit; ac ſi dicat: Nôſti cur perflante aſtro veſtimenta tua concepto ex

(1) Repugnare hic locus videtur iis quæ dicta ſunt verſ. 19, in eâ ſcilicet regione procellas et imbres è meridie plerumque ingruere. Quare vertunt quidam: *At non verum eſt, te calidas non experiri veſtes tuas, eaſque tum maximè neceſſarias intelligere, cum ventus flat è meridie?* Alii contrario planè ſenſu: *Nonne veſtimenta tua calida ſunt, cum terra ab aſtro quieſcit?* Nonne moleſtia caloris graves tibi ſunt veſtes, ſi ventus et imbres meridiani ceſſaverint? Verum conſtat, in Idumæâ et Judæâ ſeptentrionales ventos frigidos eſſe et ſiccòs; calidòs, meridionales. Quare ita vertendum eſt: an non veſtimenta tua calida ſunt, cum ventus meridionalis terram leniter perflat? Furens hujus venti vis procellam parit: moderate verò flans, immodico æſtu homines fatigat. Ita ergo fortè philoſophatur Eliu: Nôſtine cauſam mirificorum adeò divinæ omnipotentis effectuum? Prætereò jam ea quæ in cælo et in nubibus ſunt, utpote quæ à nobis recedunt. Sed ea quæ circa te ſunt, an meliùs nôſti? Cauſam doce cur veſtes tuas moleſtas expeririſ, cum venti et procellæ ſilent: cur è meridie potiùs quam ex aliâ orbis plagâ calor ingruat? Hæc verò ignorans, aules tamen et ſcrutari et arguere judicia Dei penitiora? (Calmct.)

Hujus verſus initio ſubaudiendum eſt רודע על, et ad ביהשקט pronomen י, ad Deum referendum ut ſit: *Nôſtine de eo, quòd, i. e., quomodo, quo pacto, veſtes tuæ calidæ ſiant, quum ille tranquillam reddit terram ab aſtro, à ventis ſcilicet australibus, qui terram et aerem reſolvunt, et placidum ac lenius tempus reddunt æſtivo tempore aut aliâs. Num ſeis hujus rei cauſam, cur ita veſtes tuæ tibi caleant, et oneri ſint æſtûs tempore, quum non flat vehementior et aſperior ventus ab Aquilone, ſed à plagâ meridionali aer ſedator eſt et remiſſior ob Aſtros?* Verba ביהשקט ביהשקט ארץ ביהשקט poſſunt et ſic intelligi: quum non amplius ab aſtro flagellatur, eum enim ingens calor ſequi ſolet. Conf. Luc. 12, 55: *Kai θραυ νότον πύλορα (τέθηε) λέγετε· ότι αύτοον έσται· και γίνεται.* ודד et ſi aliâs de vento australi nuſquam uſurpatum reperiatur, hoc tamen loco vix aliter accipi potest. Ita et Jarchi ודד explicat: ביהשקט ביהשקט à vento australi. Hieronymus hunc verſum ſic reddidit: *Nonne veſtimenta tua calida ſunt, cum perflata fuerint aſtro?* (Rosenmuller.)

Car vos vêtements ſont quelquefois fort chauds, quoique le vent du midi ne ſouffle point. Le ſens de ce verſet, qui eſt très-obſcur, dépend d'une penſée ſupprimée, et qu'il faut ſuppléer. Nous penſons ordinairement, dit Eliu, que l'extrême chaleur que nous éprouvons dans ces pays, vient des vents du midi, qui roulent longtempſ ſur les ſables de l'Arabie, et qui nous en apportent une vapeur étouffante. Mais l'expérience nous apprend qu'il y a des tempſ dans l'année, où les vents du midi ne ſoufflent point, et où les plus légers habits deviennent preſque inſupportables, tant l'ardeur de l'air qui nous environne, eſt brûlante. Quelle eſt alors la cauſe de cette chaleur extraordinaire, que nous ne pouvons raiſonnalement attribuer ni aux vents du midi, ni au voiſinage du ſoleil, qui eſt alors quelquefois plus éloigné de nous? La ſavez-vous, Job? Mais la ſavez-vous, Eliu? Eſt-on plus habile qu'un autre, parce qu'on lui fait beaucoup de queſtions qu'on ne peut réſoudre ſoi-même? (Duguet.)

illiſ aſp ratione calore tepescant? Quòd ſi hæc ſub-lunaria atque inferiora non aſſequeriſ, quomodo putas cognoscere te poſſe cœleſtia? Ut autem hujus rei cauſam ignorabat Eliu, ſic eam etiam Job et aliis obſcuram putabat eſſe; èt fortèſſè in rudiori illo et illiterato ſeculo reſ erat ignota. Nunc verò Philoſophi noſtri cauſam invenerunt, eamque assignant iſtam: quia nimirum ventus ille aſpirat à meridie; quare à calidâ regione ipſius quoque halitus calidus eſt. Ita Sanctius noſter.

Sed cur aſtro tribuit Eliu, quòd veſtimenta noſtra calida ſint, cum potiori jure hoc deferre deberet innato hominiſ calori qui adhærentia corpori indumenta calefacit, quæ à perflantibus aſtris valdè parum vel potiùs nihil caloris trahunt? S. Georgius, lib. 27 Moralium, cap. 25, rem ad moralem locum inflectit; nempe veſtimenta ſignificare auditores, qui Concionatorem circumſtant non aliter ac corpus veſtimenta: hi autem ſpiritalem virtutis calorem non tam hauriunt à calore ipſius corporiſ quod contegunt quàm ab aſtro. Auster enim frequenti metaphorâ Scripturæ ſacræ Spiritum ſanctum notat. Eſt ergo ſenſus, audientes non tam ad virtutem trahi oratione leviter fluenti oratoriſ Chriſtiani quàm virtute Spiritûs ſancti, cui profectus et proventus omniſ deferendus eſt.

VERS. 18. — TU FORSITAN CUM EO FABRICATUS ES CÆLOS, QUI SOLIDISSIMI QUASI ÆRE FUSI SUNT (1). Arguta

(1) Dicuntur cæli ſolidiſſimi, quaſi ex ære fuſi, quia ſua naturâ ſunt incorruptibiles, indiviſibiles, et planè ſolidi. Unde ex hoc loco probari quoque poſteſ ſententia phyſicorum, qui docent cæloſ eſſe orbèſ quòſdam ſolidiſſimoſ, in quibus ſtellæ infixæ ſimul cum orbibus moveantur, nullo autem modo ſic moveantur, ſicut aves in ære, aut piſceſ in aquâ, videlicet diſiſione corporiſ in quo fit motuſ. Spiritualiter per cæloſ cœleſteſ ſpirituſ intelliguntur, qui eſtiſ initio creationiſ erant mutabiles, poſtea tamen meritò perſeverantiæ ita ſolidati ſunt in dilectione ſummi illiſ et incommutabilis boni, ut et ipſi incommutabiles facti ſint, non per naturam, ſed per gratiam ejuſ, qui ſoluſ naturâ incommutabilis eſt. (Eſtiuſ.)

Cæloſ, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt. Hebraicè, *quaſi aſpectuſ ſeu ſpeculum fuſioniſ*; Chaldaicè, *ſicut ſpeculum fuſile*, ſeu extenſum, nitidum, ſplendens, durum, firmum; ut ſolent eſſe ænea ſpecula benè terſa et polita. (Tiriauſ.)

TU FORSITAN CUM EO FABRICATUS ES CÆLOS, QUI SOLIDISSIMI QUASI ÆRE FUSI SUNT? Interpretum plures ceſſent, Hebræum *Rakiab*, quod Moyleſ in Genèſi reddidit *Firmamentum*, propriè eſſe metallum malleo ductum. Itaque Hebræorum ſententia de cælo hæc fuiſſe videtur, cælum perinde eſſe ac ingens ſolidumque corpus inſtar alicujus æneæ laminæ. Ita apud poetas interdum cælum æneum legitur. Hebræuſ hujus loci fert: *Extendiſti vel malleo duxiſti cæloſ, adeò ſolidoſ uti ſpeculum fuſum?* Specula olim ærea et argentea parari conſueviſſe, alibi demonſtravimus. Chaldaeuſ cum Rabbiniſ nonnulliſ: *Extendiſti cum eo cæloſ validoſ quorum aſpectuſ ſicut ſpeculum fuſile, quorum ſuperficiſ ita leviſ eſt, ut ſpeculum.* (Calmct.)

Vous avez peut-être formé avec lui les cieux, qui ſont auſſi ſolideſ que ſ'ils étaient fonduſ d'airain. Quaſi ære fuſi eſt bien la traduction de בראי כדעק. Ceſ deux motſ hébreuſ peuvent auſſi ſe traduire: *comme un miroir fondu.* Leſ miroirſ deſ ancienſ étaient de métal poli. Rabbi Sal. Yarhhi, et d'autreſ glosſateuſ hébreuſ, adoptent ce dernier ſenſ. (Drach.)

est derisio Jobi. Nemo quippe Deum adjuvit eive ministravit dum cœlos conderet; præsertim cum creatio solus Dei opus sit. Et quidem licet Deus creaturâ aliquâ in opere illo usus fuisset, certè non Jobo, quem nondum creaverat. Dicuntur autem cœli solidissimi et quasi ærei ob incorruptibilem materiam, eò quòd apud homines fusa ex ære videantur solidissima. In tantâ quoque claritate et limpидitate conditi sunt cœli, ut videantur quasi speculum æneum politissimum.

In Hebræo est *רַק* *racahh*: quod et cœlos significat, et nubes sive aerem, et maximè superiorem ejus partem, quæ æther dicitur; idque à subtili et tenui eorum substantiâ: verbum enim Hebraicum significat extendere, expandere, extenuare. Unde Stunica, Mercerus et alii hic vertunt nubem vel æthera; qui licet rarus sit et ductus, firmus tamen consistit, et suâ seveluti virtute continet. Meliùs tamen cum sancto Thomâ et aliis hoc de propriis cœlis accipimus; de quibus communi philosophorum sententiâ verissimum est quòd solidissimi sint tanquam ære fusi, pro quo Hebraicè habetur: *Fortes sunt sicut aspectus fusionis*, quod etiam Septuaginta reddiderunt: *Στερεώσεις ἡγευαὶ ὡς θραύεις ἐπιχύσεως*: *Firmationes validæ ut visio effusionis*, id est, ut res fusa et conflata, aut ut speculum fusum, id est, extensum, durum, firmum, nitidum et splendens, ut olim ænea habebant specula. Hinc Homerus lib. 1 Iliados et alibi sæpiùs cœlum vocat *χαλκίδατες δῶ, ære nixam domum*.

Verùm non satis constat adhuc inter astrologos, an materia cœlorum solida sit, an verò liquida; ita ut sidera non affixa sint cœlis, sed per ipsos cœlos ferantur non aliter ac pisces per undas; et tamen juxta hoc dictum Eliu solidissimi dicuntur. Sanè, juxta placitum Petri Chrysologi, per cœlos hoc loco beatitudo ipsa intelligitur: nam ibi locus proprius est, in quo Deus seipsum palàm ostendit. Hæc autem solida dicitur et velut ære fusa, quia reliqua omnia præter ipsam vana sunt et omni virtute vacua. Una est gloria cœlestis, quæ firma est et stabilis, et homines firmos ac stabiles reddit. S. Gregorius lib. 27 Moralium, cap. 24, per cœlos angelos intelligit: quem vide loco indicato.

Sunt etiam justi sicut cœli, qui sine ullâ intermissione ordinatis motibus volvuntur, et in loco, in quo à Deo positi sunt, torpore seposito moventur, nunquamque eundem tenorem sanctæ vitæ relinquunt; sed semper ad virtutem incitantur, vel potiùs ex unâ virtute ad aliam, et ex istâ ab illam circumvolvuntur. Hi sunt cœli non jam in supremâ orbis visibilis regione, sed in imo terræ fabricati, ut Dominus etiam in terrâ habeat cœlos non undecim, sed innumerabiles, in quibus libentissimè conquiescat. De his cœlis pulchrè dixit sanctus Ambrosius in Psal. 118, Serm. 12: *Sunt in terris cœli qui narrant gloriam Dei. Qui sunt isti cœli? Audi dicentem: Sicut portavimus imaginem illius terreni, portemus et imaginem hujus cœlestis*, 1 Cor. 15, 49. Isti igitur sunt cœli, qui etiam in terris positi audent dicere, Philip. 3, 20: *Nostra autem conversatio in cœlis est*. Isti sunt cœli, in quibus

fides, gravitas, continentia, doctrina, vita cœlestis est. Nam quemadmodum terra dictus est, qui lapsus ex illâ prævaricatione cœlestis gratiæ, et in hæc vitia terrena dejectus, prævaricationis suæ se vinculis religavit: ita è contrario cœlum dicitur, qui vitam angelorum custodiâ integritatis exercet, et corpus suum continenti sobrietate moderatur, mentem quoque suam miti tranquillitate componit, pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispensat. Est ergo et in terris cœlum, in quo possunt virtutes esse cœlestes. Illum puto cœlum, ad cujus animam venit Christus, et pulsat januam; et si aperuerit, ingreditur.

Sancti igitur et perfecti viri sunt cœli claritate perspicui, quos radii justitiæ Solis illuminant; in cujus lumine dum fallacias seculi et virtutis dignitatem intuentur, vident veritatis lumen. Ipsi sunt instar cœlorum capacitate maximi; quos solus Deus replet, et omnis creatura vacuos derelinquit; quorum confessio est, Psal. 46, 15: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Ipsi sunt non corpore, sed mente rotundi: siquidem quidquid cogitant, quidquid desiderant, quidquid ut bonum faciunt, vel ut malum omitunt, id totum à Deo incipiunt, et in eodem Deo tanquam in puncto circuli finiunt: *habentes* cum Paulo, Rom. 15, 17, *gloriam in Christo Jesu ad Deum*, et non vanum honorem ab hominibus quæritantes. Ipsi sunt semper mobiles, quia nunquam otio torpent, nec socordiâ tepescunt, sed ordinatis moribus et assiduis virtutis operibus in idem punctum scilicet in Deum, à quo progressi sunt, incessabiliter tendunt; nam et vitâ ipsâ annuntiant, hi *cœli justitiæ ejus populo, qui nascetur, quem fecit Dominus*, Psal. 21, 32. Ipsi sunt virtute influendi præcipui, qui in alios homines innumerablem bona à Deo impetrata efficaciam orationis effundunt. Unde Salomon ait Prov. 11, 10: *In bonis justorum exaltabitur civitas, et in perditione impiorum erit laudatio*. Ipsi sunt à terrâ valdè remoti, quia nec effectibus terrenis subserviunt, nec temporalibus occupationibus detinentur, sed una eis sollicitudo est, intellectu et affectu divinis inhærere, et à seculi vanitate separari; Deum thesaurum cordium suorum ac hæreditatem desiderabilem æstimantes. Ipsi denique sunt sedes et domicilium Dei. Et ille qui dixit Isaia 66, 1: *Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum*, etiam prophetam regium ad hoc scribendum incitavit, Psal. 5, 12: *Et lætentur omnes qui sperant in te, in æternum exultabunt; et habitabis in eis*. Habitat in eis tanquam in templo sancto suo, et planè tanquam in cœlo, in quo sincerissimo amore diligitur, et cultu purissimo colitur et adoratur. Sancti ergo et perfecti viri adhuc in terrâ degentes rempublicam illam felicem constituunt, et omnibus modis suscipiendam, quam propriè satis vocamus regnum cœlorum; quoniam jam habet inchoata et incepta, quæ illud cœlorum regnum, quod speramus, et pro quo indefessè et humiliter supplicamus, habet absoluta atque perfecta. Ita noster Alvarez de Paz, tom. 1 de Perfectione, lib. 4, part. 1, cap. 4, ubi hæc ipsa fusiùs prosequitur.

VERS. 19.—OSTENDE NOBIS QUID DICAMUS ILLI (1) : NOS QUIPPE INVOLVIMUR TENEBRIS. Hæc cum stomacho aut irrisione subamarâ videtur dixisse, quasi in suâ disceptatione superior et de Jobo triumphans Eliu. Quasi dicat. Age nunc, ô Jobe, quando tam te sapientem et justum esse putas, ut de sapientiâ atque justitiâ cum Deo ipso certare posse tibi videaris, ostende nobis, quos præ te nihil esse arbitraris, quique ignorare fatemur ingenuè illa, de quibus modò te cogitare volui, si Deus velit nunc nostram explorare sapientiam, et de his rebus interrogare, quarum obscuram diximus esse cognitionem, et humano captu superiorem; quid illi respondere non ineptè possumus, ut inertix atque ignorationis declinemus infamiam, videamurque non esse omninò rudes, et in re philosophicâ prorsus ignari. Tibi enim, ut præ te non obscure fers, hæc omnia nota, cui lux affulsit major; nos horum nihil videmur assecuti, quibus ignorationis profundæ offusæ sunt tenebræ, neque spes ulla superest caliginis discutiendæ. Sic quidem Eliu Jobum irridet: interim verò ea doctrina nos omnes spectat, ut nimirum qui hoc sibi sumet et arrogabit, ut cum Deo velit agere et disceptare, is ostendat quomodò Deum simus allocuturi, et quid adferre possimus, ut ostendamus in ipso et ejus operibus aliquid carpi et reprehendi posse. Ac sanè quid nobis tantam licentiam et audaciam dat, ut adversus Deum nonnunquam indignemur et irremur, hoc vel illud ipsi objiciamus, nisi quòd majestatem ejus non respicimus? Discamus

(1) Nos enim glomerantibus ignorantix tenebris involvimur: tu verò, cui puræ scientix radius affulget, doce nos quid in ejus operibus arguendum sit, si ad examen et censuram revocanda censes. Ironia est amarissima. (Calmet.)

OSTENDE NOBIS QUID DICAMUS ILLI, si Deus circa res hæc naturales nostram sapientiam explorare velit. Videtur esse argumentum à minori ad majus: Si naturæ arcana ignoramus, quantò magis secreta divinæ providentiæ ignorabimus? (Menochius.)

Ce verset, et tous ceux qui le suivent, sont d'une obscurité en apparence impénétrable, et à moins qu'on ne prenne bien le sens de l'un, on ne peut que s'égarer en expliquant les autres. Eliu, après avoir beaucoup parlé, demande enfin une réponse à Job, mais claire et précise, dont il puisse rendre compte à Dieu, dont il a défendu la cause, et dont il s' imagine ridiculement tenir la place. Apprenez-nous, lui dit-il, ce que vous voulez que nous lui rapportions de votre part. Quels sont maintenant vos sentiments? Quel jugement portez-vous de vous-même? Quelle idée avez-vous de la conduite de Dieu sur vous? Etes-vous, après les grandes choses que je vous ai dites, aussi peu éclairé et aussi peu soumis que vous l'étiez avant de m'avoir entendu? Parlez, mais nettement: car je vous avoue que je n'ai rien compris dans vos longs discours; et s'il fallait réduire à quelque chose de précis tout ce que vous avez répondu à ceux qui vous ont parlé avant moi, j'y serais extrêmement embarrassé, tant il y a eu de perplexités, d'obscurités et d'énigmes.

Mais qu'avez-vous donc réfuté, mon cher Eliu, si vous n'avez pas entendu les discours de Job? Ne deviez-vous pas vous faire expliquer ce qui vous paraissait obscur, avant que de disputer en l'air? Et ne vous condamnez-vous pas vous-même, d'avoir eu la témérité de vous élever contre des paroles mystérieuses, dont vous n'avez pas l'intelligence? (Duguet.)

igitur, quotiescumque tentamur ad carpenda opera Dei, coram ipso nos sistere, et ea quæ hic continentur nobiscum reputare. Quomodo illum alloquemur? unde initium faciemus? Tunc nos reprimendi occasionem habebimus, eaque stultitia, quæ in nobis prius erat, dometur et concidat oportebit. Quando autem nos tenebris involvit, manifestius adhuc ignorantia hominum exprimitur. Hic enim sumus quasi tenebris implicati, ita ut nihil cernamus. Quomodò igitur sermones nostros poterimus adversus ipsum disponere? Unde subdit:

VERS. 20.—QUIS NARRABIT EI QUÆ LOQUOR (1)? ETIAM SI LOCUTUS FUERIT HOMO DEVORABITUR. Quis, inquit, erit adedè sapiens, qui cum Deo de his quæ promo disserere audeat? Quantùm cumque enim quis pro captu hominis disertè loquatur nihil proficiet; neque verò quidquam loqui videbitur: quemadmodum tenuis rivulus qui in Oceanum influit, et absorbetur immensis maris aquis, nihil esse videtur. Solent homines, cum magna quædam coguntur exprimere, salivam glutire, et verba mandere. At qui ad Deum loquitur, et magnalia divina conatur explicare, non solum salivam glutit, aut verba mandit, sed totus ipse voratur, et penitus evanescit. Ad hæc D. Gregorius lib. 27 Moralium, cap. 25: *Homo*, inquit, *cum de Deo tacet, per rationem, in quâ conditus est, esse aliquid videtur: at si loqui de Deo cœperit, illicò quàm sit nihil ostenditur, quia magnitudinis illius immensitate devoratur, et quasi in profundum raptus absconditur; quia fari ineffabilem cupiens, ipsâ suæ ignorantix angustia deglutitur.* Sic ille. Potest quoque verbum *devorabitur* significare supplicium hominis cum Deo disceptare audentis, quem mors ultrix voraret.

VERS. 21.—AT NUNC NON VIDENT LUCEM (2): SUBITÒ AER COGETUR IN NUBES, ET VENTUS TRANSIENS FUGABIT EAS. Revertitur hic ad meteora, ex quibus dispa-

(1) Si tam audax fuero, ut de gestis ejus judicium ferre velim, quâ fronte meditationes meas ad illum usque deferam? cui hæc provinciam demandabo? Fac autem, inveniam aliquem adedè audacem: illum continuo pondus majestatis Dei opprimet: *Etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.* Septuaginta: *Numquid liber et scriba adstitit mihi, ut stans faciam hominem tacere?* Reddi potest Hebræus: *Numquid narrabuntur illi verba mea? Et num aliquis illum alloquetur, cum ipse illum perdet?* Si Deus perdidit hominem, an hic ipse hiscere adversus illum audebit? (Calmet.)

(2) AT NUNC NON VIDENT LUCEM, etc., quasi dicat: Accidit interdum solem nubibus impediri, ne videatur, rursùmque his per ventum dissipatis apparere; vel certè hæc per similitudinem explicanda sunt, hoc sensu: ut est pluvix et serenitatis vicissitudo, ita felicitatis et ærumnarum. (Menochius.)

NUNC NON VIDENT LUCEM, seu rationem, et modum, et causam lucis corporeæ non intelligunt; si enim corporalem lucem cœli quantùm cumque fulgentissimam videre non possunt, cum nubibus aer obducitur, quantò minùs lucem spiritualem et alia arcana divina? (Tirinus.)

Sæpè homines frui prohibentur radio puræ lucis in cœlo micantis, interpositâ nube, vel corpore opaco: audebunt igitur inaccessum Dei lumen penetrare? Vel junctis sequentibus: Si cœlum tegatur nubibus, ac subito flans ventus nubes removens, lætam cœli faciem detegat, improvisum fulgorem ferre oculi homi-

ritatem divinæ scientiæ humanam cognitionem vincuntis amplificat; proponitque nubes nunc coactas terram obumbrantes, lucemque prohibentes, nunc vento disjectas cœli serenitatem exhibentes. Vis autem argumenti ejus talis est: si homines non intelligunt rationem et modum et causam lucis corporeæ, imò nec lucem cœli quantumcumque fulgentissimam videre possunt, cum nubibus aer obducitur; multò minùs capient rationem lucis spiritualis et aliarum rerum arcanarum, præcipuè divinarum.

Mysticè sanctus Gregorius lib. 27 Moralium, cap. 25: *Quid, inquit, per aerem nisi mentes sæcularium designantur, quæ innumeris hujus vitæ desideriis deditæ, huc illucque more aeris fluidæ disperguntur? Sed aer in nubes cogitur, cum fluxæ mentes per superni respectûs gratiam virtutis soliditate roborantur, ut intra sinum cordis recta sentiendo se colligant, et in vanis cogitationibus non liquescant. Ventus autem transiens nubes fugat, quia mortalis vita percurrrens prædicatores sanctos à nostris oculis corporaliter occultat.* Sic ille. Itaque

num non valent. Nos igitur tantilli cum simus, penitiora providentiæ arcana pervadere audemus?

(Calmet.)

Nunc verò non vident, i. e., non aspicere sustinent homines lucem solis (ut אור pro sole supra, 31, 26), cum (subaudiendum כ) *splendens est in nubibus*, in æthere (v. 18), et quando *ventus transit et mundavit eas* (nubes), i. e., ætherem, quum vento transeunte mundatus et quasi purgatus est æther, quum *ab aquilone aureus splendor venit*. Utitur argumento à minori ad majus. Quomodò, inquit, homines ad Deum accedere, et cum eo disputationem instituire possint, vel audeant, quum nunc lucem solarem, cum clarissima in cœlis splendet, ubi vento pertranseunte serenati sunt, et ab aquilonari vento discussis omnibus nubilis et nubibus, lucidissimus est aer, ejus, inquam, lucis aspectum ferre non possint homines? Qui ergo putas, posse eos divinæ majestatis aspectum tolerare? Hoc est, quod subjungit: *Super Deum formidanda est majestas*, indutus (coll. Ps. 93, 4, 104, 4, 2), præditus est tremendâ majestate. אור, hoc solo loco obvium, *splendidum* significare, et arguit res ipsa, quum de luce dicatur, et ostendit Arabicum: *Admodum luxit, præcellit splendore*. אור sunt, qui h. l. propriè de auro intelligant, et sensum hunc faciunt: *Ab aquilone, seu septentrione venit aurum*, i. e., etsi septentrione valdè à nobis remotus, et aurum ibi valdè absconditum sit, inde tamen eruitur, et ad nos defertur. Ita enim in septentrione, secundum Plinium Hist. Nat. 6, 11, à portis Caucasii per montes Gordyæos in Iomita gentes *auri tantum metalla fodiebant*; et lib. 33, 4, *aurum apud Scythas à formicis erutum est*. At, subjungitur hemistichio altero, *majestas divina nimis formidabilis*, quàm ut ad eam accedere, eamque perscrutari queamus. Sed multò elegantior prodibit sententia, si אור h. l. significatu *splendoris, qualis est ex auri fulgore*, capiamus, quem jam Alexandrinus expressit, qui *νεφη χρυσαυγούρα* vertit. Sic et Zachar. 4, 12, oleum splendidissimum et purissimum *aurum* אור, vocatur. Arabicum, Schultensio observante, notat *præstringere oculos*, propriè ex auri fulgore, sed ad alia etiam transfertur, unde in Corano: *Splendor fulguris earum præstringit oculos*. Cæterum *splendoris ex aquilone* mentio h. l. pertinet ad descriptionem appropinquantis mediâ in tempestate Dei, è sede suâ, monte decorum, in boreali mundi plagâ sito, profecti; vid. Isa. 44, 13, Zach. 6, 8, et conf. librum nostrum: *Handbuch der biblischen Alterthumskunde*, part. 1, vol. 1, p. 155. (Rosenmüller.)

justi ante justitiam sunt quasi vapores, quos levis aura tentationis fugat: post justitiam verò sunt quasi nubes cœlesti virtute densatæ, et ad pluviam bonorum operum dandam congelatæ; quas in cœlum levatas minimè terrena conturbant: has ventus transiens fugat, quia vita transiens à conspectu eorum, quibus exemplo et doctrinâ prosunt, occultat. Qui tamen justi in hoc à nubibus distant, quòd nubes transeuntes evanescent, justi autem hinc emigrantes præmium stabilitatis suæ æternitatem recipiunt.

VERS. 22.— AB AQUILONE AURUM VENIT (1), ET AD

(1) Ætate Jobi, Moysis, Salomonis, et multò etiam recentius aurum vehebatur è Colchide, Armeniâ, Phaside, regione Ophireticâ; quæ omnes septentrionales sunt Judææ et Idumææ. quæque significari solent in Scripturâ nomine plage aquilonaris. Vide nostram dissertationem in regionem Ophireticam, et dicta in Genesim 2, 11, de regione et auro Hevila. Septuaginta, quos multi sequuntur: *Ab aquilone nubes coloris aurei*. Flante aquilone densissimæ nubes dissipantur, et cœlum sudum fit. Sed quæ mens Eliu in iis verbis: *Ab aquilone aurum venit, et ad Deum formidolosa laudatio?* Qui nexus inter hæc duo? Jungi simul possunt in hanc sententiam: Singula dotibus suis et notis distinguuntur: singulis regionibus sua commoda sunt: aurum ex aquilone vehitur. Ita quæ Deo impenduntur laudes, terrori ac formidini jungendæ sunt, quæ illarum est proprietas et nota. Iis Iliu verbis congruit exordium primæ odæ Pindaricæ: *Optima est aqua, aurum verò, ut ignis noctu elucet, sic inter divitias longè elucet. Quare si certamina Olympiaca narrare cupis, nihil aliud sole splendidius contempleris.* (Calmet.)

AURUM VENIT, AUPEA SERENITAS.

AD DEUM FORMIDOLOSA LAUDATIO. Deo laus tribuenda, cum timore tantæ majestatis; ipse enim harum vicissitudinum auctor est. (Menochius.)

AB AQUILONE AURUM VENIT. Septuaginta: *A Boreâ veniunt nubes aurei fulgoris*, vento enim aquilonari discussis nubibus serenatur aer, et aurea lux solis et cœli emicat. Et sic cohæret versui præcedenti, quasi dicat: Si aureum jubar solis oculo tuo ferre non potes, qui poteris lucis illius inaccessæ et divinæ majestatis radios tolerare? ita Titelmanus, Vatablus. Quamquam etiam, ut in Latino sonat, propriè verum sit, ex aquilonaribus regionibus aurum prodire, inquit Franciscus Valesius: nam omnes qui de metallis scribunt, Pannoniam, Bohemiam, Austriam et citeriorem Germaniam inter feraces auri provincias numerant. Et hoc sensu sic formandum esset argumentum: Quid jactas te divina arcana penetrare, qui capere non potes, neque exponere hoc naturæ arcanum? Quomodò aurum non modò in calidis, sed etiam in frigidis regionibus nascatur, et quidem nobilissimum ac præstantissimum? Id verò fit tum per occultas cœli influentias, tum per antiperistasin, calore se intra viscera terræ ob externi frigoris vim cogente et condensante. Allegoricè auster est Judæa, Aquilo frigida gentilitas; calor est fidei fervor; aurum charitas, justitia, gloria æterna.

AD DEUM FORMIDOLOSA LAUDATIO. Supple, ascendat; Hebraicè: *Super Deum terribilem sit laus*. Est enim Hebræis familiaris illa laudis Deo debitæ appréciatio, pro quâ nos diceremus: Deo mirabilium istorum patratori sit gloria et laus; sed *formidolosa*, id est, plena timoris et reverentiæ, ob infinitam illius majestatem, nostrique vilitatem. (Tirinus.)

De l'aquilon vient le ciel pur comme l'or, et la louange de Dieu doit être accompagnée de tremblement. J'ai suivi dans ma traduction l'interprétation des Septante: *Νεφη χρυσαυγούρα*, nuée couleur d'or. Un ancien tragique grec, cité par Grotius, dit: *l'éther à face d'or*,

DEUM FORMIDOLOSA LAUDATIO. Septuaginta legunt : *ἡπὸ Βορρῆα νέφη χρυσαυγούνα*. *Ab Aquilone nubes aurei fulgoris.* Vento enim Aquilonari discussis nubibus serenatur aer, et aurea lux solis et cœli emicat. Et sic cohæret versui præcedenti, q. d., si aureum jubar solis oculo tuo ferre non potes, qui poteris lucis illius inaccessæ et divinæ majestatis radios tolerare? Ita Titelmannus, Vatablus, Mercerus. Quanquàm etiam, ut in Latino sonat, propriè verum sit ex aquilonaribus regionibus aurum prodire. Vidi ego ipse non paucas in Bohemiâ auri argentique fodinas; et qui de metallis scribunt, Pannoniam quoque et citeriorem Germaniam inter feraces auri Provincias numerant; et Hungarici ac Salisburgenses aurei, quos ducatos appellant, abundè satis id testantur, quorum aurum purissimum in istis partibus eruitur et cuditur. Et hoc sensu sic formandum esset argumentum: quid jactas te divina arcana penetrare, qui capere non potes neque exponere hoc naturæ arcanum? quomodò videlicet aurum non modò in calidis, sed etiam in frigidis regionibus nascatur, et quidem nobilissimum ac præstantissimum. Id verò fit tum per occultas cœli influentias, tum per antiperistasin, calore se intra viscera terræ ob externi frigoris vim cogente et condensante. Ita Tirinus noster.

Allegoricè auster est Judæa; aquilo, frigida gentilitas: calor est fidei fervor; aurum, charitas, justitia, gloria æterna. Ad Deum autem ipsius auri opificem redit formidolosa laudatio, id est plena timoris et reverentiæ laus, dum talia ejus opera consideramus. Vide hæc fusiùs apud S. Gregorium lib. 27 Moralium, cap. 26.

VERS. 23.—DIGNÈ EUM INVENIRE NON POSSUMUS (1): MAGNUS FORTITUDINE, ET JUDICIO, ET JUSTITIA, ET ENARRARI NON POTEST. VERS. 24.—IDÈD TIMEBUNT EUM VIRI (2), ET NON AUDEBUNT CONTEMPLARI OMNES QUI

χρυσωπὸς αἰθέρ. L'expression suivante est commune dans Varron: *aurescit aer, l'air devient couleur d'or.* Virgile appelle le soleil *aureus, d'or*: *Per duodena regit mundi sol aureus astra* (Georg. 1, 252). Thomson, dans la description d'une belle matinée d'été, représente la cime de la montagne illuminée par un or fluide:

*... and the mountain's brow
Illum'd with fluid gold.* (Summer, v. 83.)

Milton (*Par. lost*, III, 572) parle du soleil d'or qui dans sa splendeur aime le ciel:

The golden sun in splendor liketh heav'n. (Drach.)

(1) Hebræus ad litteram: *Omnipotens est, non invenimus eum.* Id sibi neminem tribuere par est, ut illius naturam illiusque sapientiæ consilia scrutari queat. Intellectum nostrum id superat.

Sequitur Hebr. ad litt.: *Idèd timent eum homines: non timet omnes sapientes corde.* Non veretur Deus, ne viri qui sibi nomine doctrinæ et ingenii plaudunt, consiliorum suorum et sapientiæ arcana scrutentur, quamvis omnem operam eò conferant. *Apud illum rerum omnium instabilitum stant causæ, et rerum omnium mutabilitum immutabiles manent origines, omnium irrationalium et temporalium sempiternæ vivunt rationes.*

(Calmet.)

(2) TIMEBUNT EUM VIRI, verebuntur, et venerabuntur. CONTEMPLARI, id est, scrutari. (Menoehius.)

Idèd, quia immensæ potentia est et justitiæ ac

SIBI VIDENTUR ESSE SAPIENTES. Hæc prolixi sermonis conclusio est, quâ Eliu duo pronuntiata complectitur: unum, non posse nos Dei cognitionem supremâ illâ naturâ, potentiâ, sapientiâ, justitiâ dignam in hac mortali vitâ invenire, ob ineffabilem divinæ majestatis sublimitatem: alterum, viros quosvis, etiam eos qui sapientiâ præstant, si sapiant, non ausuros Deum ipsiusque opera curiosè perscrutari; præsertim cùm Deus in divinis litteris dicatur occultus et absconditus, qui neminem ad cognitionem sui admittere videatur. Hinc D. Paulus illum ait *lucem habitare inaccessibilem*, 1 Tim. 6, 16; et David insuper addit, Deum *posuisse tenebras latibulum suum*, Psal. 17, 14: cumdemque ipsum constat Moysi et prophetis sese nube velut sipario tectum ostendere consuevisse: ut intelligamus hominum generi vix concedi, ut aciem mentis in eas tenebras et inaccessam lucem intendant. Id sapientes omnium temporum sacri et profani viderunt, qui clarissimo testimonio sunt professi, nimirum quantum esset difficile Deum invenire, ut ex Platone prodit Lactantius lib. 1 Institutionum, cap. 8, indicari autem in vulgus et explicari nullâ ratione posse. Quod Hebræi significare cupientes, nomen Dei aiunt esse *אֱלֹהִים*, *ἀνεκφώνητον*, inexplicabile, dici et nominari non posse: à quibus opinor capientes Ægyptii, principem Deum suum nuncupavere *Amun*; quem Græci Latinique dicunt Ammonem: quod nomen ait Manethos significare *occultum* sive occultationem. Hinc Saitæ, inter illos sapientiæ nomine celebrati, in propylæo templi Minervæ nobilem illam inscriptionem posuerant: *Meum peplum nemo unquam mortalium detexit.* Sanctus Justinus martyr in Adhortatione ad Gentes ait Acmonem Philosophum eâ causâ Deum nominasse *πάγκρυπον*, *prorsus occultum.* Et Pachymeres in Epistolam tertiam S. Dionysii Areopagitæ animadvertit eum pro Deo ponere *κρυβιον*, et divinitatem appellare *κρυβιότητα.* De quo vide quid ad dictum S. Dionysii locum et in cap. 1 Mysticæ Theologiæ annotavimus. Hinc factum credo ut omnes sancti Patres cum D. Damasceno lib. 1 de Fide, cap. 13, communi animorum consensione Deum vocent *ἀκατάληπτον*, *qui comprehendi nequit.* Vide quæ præcedenti capite fusiùs à nobis hæc de re dicta sunt ad vers. 26.

Cæterùm Septuaginta hæc ita vertunt: *Καὶ οὐκ εὗρισκομεν ἄλλον ὅμοιον τῇ λαγύῃ αὐτοῦ: Et non invenimus alium similem virtuti ejus.* Pro quo Symmachus vertit, *Τὸν ἰκανὸν οὐκ ἐξευρισκομεν: Sufficientem non invenimus.*

aquitatis, *revereantur eum homines.* Verba postrema plerique sic intelligunt: *Non videt omnes sapientes corde, animo, i. e., non curat, non ad eos advertit, aut eorum rationem habet, ut vel illis parcat, si eos affligere velit, nec illis quicquam sua sapientia proderit.* לֹב-לִבִּי intelligunt *sapientes ex opinione suâ*, ut Hieronymus: *qui sibi videntur esse sapientes.* Sic et Jarchius: *Qui se sapienter gerunt adversus illum; nihil enim eorum sapientia est in oculis ejus.* Malo tamen, subaudito ad *אֱלֹהִים* pronomine suffixo ex præcedente *אֱלֹהִים* Hebræa sic vertere: *Non videbit eum omnis sapientum cordis, i. e., sapientissimi quique eum contemplari nec audebunt nec poterunt. Nullus sapientum ejus conspectum sustineat.* (Rosenmüller.)

Sequentia deinde per interrogationem efferunt hoc modo : Ὁ τὰ δίκαια κρῖνων, οὐκ οἶει ἐπακούειν αὐτὸν ; *Qui justa judicat, non putas exaudire eum?* Quod Aquila reddidit : Καὶ κρῖνει καὶ πλῆθος δικαιοσύνη; οὐ κακουχῆσαι ; *Et judicium et multitudinem justitiæ non affliget.* Affligit autem et vexat iudicium, qui pervertit jus, atque immerentem punit, aut saltem plus æquo. Significat ergo Deum non affligere quemquam temerè et sine causâ, aut præter jus et æquum, licet immensa ejus potentia sit. Ultimum deinde versum ita exprimunt : Λιὸ φοβηθήσονται αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι· φοβηθήσονται δὲ αὐτὸν καὶ οἱ σ·φοὶ καρδία· *Propterea timebunt eum homines; timebunt quoque eum et sapientes corde;* id est, quibus cor sapit. Cor enim sedes est sapientiæ: unde qui hæc pollent cordati dicuntur; sicut è contra qui illâ carent vecordes et excordes appellantur.

CAPUT XXXVIII.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit :

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge sicut vir lumbos tuos; interrogabo te, et responde mihi.

4. Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nôsti? vel quis tendit super eam lineam?

6. Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus,

7. Cùm me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei?

8. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulvâ procedens :

9. Cùm ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantia obvolverem?

10. Circumdedit illud terminis meis, et posui vectem et ostia;

11. Et dixi : Usque huc venies, et non procedes ampliùs, et hic confringes tumentes fluctus tuos.

12. Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, et ostendisti auroræ lectum suum?

13. Et tenuisti concutiens extrema terræ, et excusisti impios ex eâ?

14. Restituetur ut lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum :

15. Auferetur ab impiis lux sua, et orachium excelsum confringetur

Pro conclusione igitur hortatur Eliu, ut tantam Dei fortitudinem atque æquitatem supplices colant mortales omnes, ne experiri suo malo illius potentiam et vindictam cogantur. Quare viri sapientes ac cordati nunquàm arcana Dei consilia curiosius perscrutari tentabunt, neque sublimiùs, quàm pro eorum captu divina fert illustratio, insolenter aliquid præsumunt, ne in præceptis perversâ propensione labantur; sed, juxta divini Dionysii consilium, divinas lances imitando, summæ quidem divinitatis arcanum illud, quod omnem intelligentiam transcendit, à scrutatione vacuis animi venerationibus, ineffabilia verò modesto quodam silentio prosequentes, sacris eloquiis attendent; quorum deinde luce ad diurnos hymnos excitentur : ita tamen ut, sicut supra dictum fuit, semper simul sit ad Deum istiusmodi formidolosa laudatio.

CHAPITRE XXXVIII.

1. Alors le Seigneur parla à Job, du milieu d'un tourbillon, et lui dit :

2. Qui est celui-là qui mêle des sentences judiciaires et véritables avec des discours inconsiderés et ignorants, et qui obscurcit des vérités claires et évidentes par des raisonnements indiscrets et imprudents?

3. Vous avez souhaité de disputer avec moi : ceignez donc vos reins comme un homme de cœur; préparez-vous au combat. Je vous interrogerai et vous me répondrez.

4. Où étiez-vous quand je jetais les fondements de la terre? Dites-le moi si vous avez de l'intelligence.

5. Savez-vous qui en a réglé toutes les mesures, ou qui a tendu sur elle le cordeau pour en tracer le dessin et pour la mettre de niveau?

6. Nous direz-vous sur quoi ses bases sont affermies, ou qui en a posé la pierre angulaire?

7. Où étiez-vous aussi lorsque les astres du matin et les étoiles brillantes me louaient toutes ensemble de l'être que je leur avais donné, et que tous les enfants de Dieu étaient transportés de joie dans la vue de mes ouvrages, qui portent si sensiblement les caractères de ma grandeur et de ma puissance, de ma sagesse et de ma bonté?

8. Savez-vous qui a mis des digues à la mer pour la tenir enfermée lorsqu'elle se débordait, en sortant de mes mains comme du sein de sa mère;

9. Lorsque pour vêtement je la couvrais d'un nuage, et que je l'enveloppais d'obscurité, comme on enveloppe de bandellettes les petits enfants?

10. Je l'ai resserrée dans les bornes que je lui ai marquées; j'y ai mis des portes et des barrières qu'elle ne force jamais;

11. Je lui ai dit : Vous viendrez jusque-là, et vous ne passerez pas plus loin; et vous briserez ici l'orgueil de vos flots.

12. Est-ce vous qui, depuis que vous êtes au monde, avez donné ordre à l'étoile du matin d'annoncer l'approche du jour, et qui avez montré à l'aurore le lieu où elle doit naître?

13. Est-ce vous qui, tenant en votre main les extrémités de la terre, comme on tiendrait un manteau dont on voudrait secouer la poussière, l'avez ébranlée et en avez secoué et rejeté les impies?

14. N'est-ce pas moi au contraire qui exerce ces jugements sur la terre? et n'est-ce pas par mes ordres qu'après avoir été dépeuplée de la sorte elle sera rétablie de nouveau sans aucune difficulté, comme l'on réimprime sans peine sur la terre molle un cachet qui en est effacé? Et ainsi elle sera pour moi, cette terre, avec tous les méchants qui l'habitent, comme un vêtement que je changerai quand je voudrai.

15. Car la lumière des impies leur sera ôtée quand il me plaira; et leur bras, quelque élevé qu'il soit, sera

16. Numquid ingressus es profunda maris, et in novissimis abyssi deambulasti?

17. Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa vidisti?

18. Numquid considerasti latitudinem terræ? indica mihi, si nosti, omnia:

19. In quâ viâ lux habitat, et tenebrarum quis locus sit;

20. Ut ducas unumquodque ad terminos suos, et intelligas semitas domûs ejus.

21. Sciebas tunc quòd nasciturus esses; et numerum dierum tuorum noveras?

22. Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?

23. Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnae et belli?

24. Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?

25. Quis dedit vehementissimo imbri cursum, et viam sonantis tonitruï,

26. Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur.

27. Ut impleret inviam et desolatam, et produceret herbas virentes?

28. Quis est pluviae pater? vel quis genuit stillas roris?

29. De cujus utero egressa est glacies? et gelu de cœlo quis genuit?

30. In similitudinem lapidis aquæ durantur, et superficies abyssi constringitur.

31. Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?

32. Numquid producis Luciferum in tempore suo, et vespere super filios terræ consurgere facis?

33. Numquid nosti ordinem cœli, et pones rationem ejus in terrâ?

34. Numquid elevabis in nebula vocem tuam, et impetus aquarum operiet te?

35. Numquid mittes fulgura, et ibunt, et revertentia dicent tibi: Adsumus?

36. Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?

37. Quis enarrabit cœlorum rationem, et concentum cœli quis dormire faciet?

38. Quando fundebatur pulvis in terrâ, et glebæ compingebantur?

39. Numquid capies lænæ prædam, et animam cattulorum ejus implebis,

40. Quando cubant in antris, et in specubus insidiantur?

brisé sans qu'ils fassent la moindre résistance, et sans que j'y trouve la moindre difficulté.

16. Êtes-vous entré jusqu'au fond de la mer et avez-vous marché dans les extrémités de l'abîme?

17. Les portes de la mort vous ont-elles été ouvertes? les avez-vous vues, ces portes noires et ténébreuses?

18. Avez-vous considéré toute l'étendue de la terre? Déclarez-moi toutes ces choses si vous en avez la connaissance.

19. Dites-moi où habite la lumière et quel est le lieu des ténèbres,

20. Afin que vous conduisiez ces lumières et ces ténèbres chacune en son propre lieu, ayant connu le chemin et les routes de leur demeure.

21. Quand j'ai créé le monde, saviez-vous alors que vous deviez naître, et connaissiez-vous le nombre de vos jours?

22. Êtes-vous entré dans la connaissance des trésors de la neige, ou avez-vous vu les trésors de la grêle,

23. Que j'ai préparés pour le temps auquel j'ai résolu de perdre l'ennemi, pour le jour de la guerre et du combat où je veux le faire périr?

24. Savez-vous par quelle voie la lumière descend du ciel, et comment la chaleur se répand sur la terre?

25. Qui a donné cours aux pluies impétueuses, et un passage au bruit éclatant du tonnerre et aux éclairs qui l'accompagnent;

26. Pour faire pleuvoir dans une terre qui est sans hommes, c'est-à-dire dans un désert où personne ne demeure;

27. Pour inonder des champs affreux et inhabités, et pour y produire des herbes vertes?

28. Dites-moi qui est le père de la pluie, et qui a produit les gouttes de la rosée?

29. Du sein de qui la glace est-elle sortie, et qui a produit dans l'air la gelée,

30. Par laquelle les eaux se durcissent comme la pierre, et la surface de l'abîme se presse et devient solide comme du fer?

31. Pourrez-vous joindre et lier ensemble les étoiles brillantes des Pleiades, pour les empêcher de ramener les douceurs du printemps, et pourrez-vous détourner l'Ourse de son cours, afin qu'elle ne ramène plus les rigueurs de l'hiver?

32. Est-ce vous qui faites paraître en son temps, sur les enfants des hommes, l'étoile du matin, ou qui faites lever ensuite l'étoile du soir?

33. Savez-vous l'ordre et les mouvements du ciel, et en rendrez-vous bien la raison, vous qui êtes sur la terre? Êtes-vous l'auteur du pouvoir qu'il a sur elle par ses diverses influences?

34. Elèverez-vous votre voix jusqu'aux nuées pour leur ordonner de faire fondre leurs eaux sur vous avec abondance?

35. Commanderez-vous aux tonnerres et partiront-ils dans l'instant; et en revenant ensuite, vous diront-ils: Nous avons exécuté vos ordres; nous voici prêts à les recevoir de nouveau?

36. Qui a mis la sagesse dans le cœur de l'homme, ou qui a donné au coq l'intelligence qui lui fait marquer les heures différentes de la nuit?

37. Qui racontera toute la conduite des cieux, ou qui pourra faire cesser toute l'harmonie du ciel en troublant l'ordre si admirable des planètes, ou en arrêtant les mouvements si réguliers qu'elles suivent invariablement?

38. Lorsque la poussière, sortant du néant, se répandait sur la terre, et que les mottes se formaient et se durcissaient, où étiez-vous? et quelle part aviez-vous à ces merveilles? et même à présent quel est votre pouvoir et jusqu'où s'étend-il?

39. Prendrez-vous la proie pour la lionne, et en rassasierez-vous la faim de ses petits,

40. Lorsqu'ils sont couchés dans leurs antres et qu'ils épient les passants dans leurs cavernes?

41. Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum. vagantes, cò quòd non habeant cibos?

41. Qui prépare au corbeau sa nourriture lorsque ses petits, étant vagabonds, crient à Dieu, parce qu'ils n'ont rien à manger : *Est-ce vous?*

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE TURBINE DIXIT (1): Septuaginta vertunt: Μετά δὲ τὸ παύσασθαι

Ἐλιὸν τῆς λέξεως, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Ἰὼβ οἱα καλοῦσθαί κε νεβών. Postquam autem cessavit Eliu loqui, dixit Domi-

(1) Prolixæ hujus disputationis, Jobum inter et amicos, hæc est conclusio. Hæc dramatis pars extrema, et solutio problematis, quod hucusque quinque hos viros occupavit. Deus improvisò in medio eorum stetit, nec visibili quidem aspectu, sed in obscuræ nubis sinu latens, uti apparuerat Hebræis in monte Sinai, ac deinde Eliæ et Ezechieli. In ipso orationis limine Jobum arguit audaciæ nimixque verborum licentiæ. Commendat Dei magnitudinem et sapientiam, quæ hominum mentes infinito superant intervallo: denique postquam Jobum eò adegit ut fateatur sese loquendo modum excessisse, purgat illum suspicionem criminis, illius innocentiam vindicat, ac tres amicos Jobi damnans jubet offerre, in expiationem peccati, holocausta.

Animadvertitur hic nomen *Jehovah*, id quod suspicioni locum plerisque dedit, hanc visionem non angelorum ministerio factam fuisse, sed ab ipso Deo, qui videndum sese objecerit. Sed aliis hoc argumentum non persuadet. Aiunt hi, non rarò angelos adoptasse divinum nomen illius cujus personam gerebant, à quo missi veniebant. Hujus libri scriptor cavet nomen *Jehovah* insereret in sermonibus quos Jobo et amicis adscribit. Sed in narratione, quam ipse in exordio et in fine hujus libri adjecit, id nomen, pro consueto Hebræorum more, adhibet. Colligendum hinc est hujus libri scriptorem esse Judeum, qui post Moysen floruerit, cum divinum hoc nomen non nisi post rubi ardentis spectaculum innotuerit.

Quidam censuere, turbinem hunc, vel nubem, vel quiddid est, quod tunc objectum fuit, ac Dei ad Jobum et ad amicos verba aliter accipienda esse quam ut ita, uti narrantur, et reipsa accidisse credantur. Contraria tamen opinio communi fermè suffragio probatur. Ambigitur etiam utrum hæc objecta sint statim post disceptationem amicorum Jobi et verba Eliu; non rari enim putavere Deum aliquod temporis intervallum permisisse, ut quæ illi dixerant, expendere et corrigere possent. Sed narrationis series planè contrarium docet. Censuerunt Septuaginta, Deum statim cœpisse, ut cessavit Eliu; et commentariorum scriptores non rari docent, priora etiam verba, quæ Deus è nube protulit, Eliu spectare, ejusque sermones arguere. (Calmet)

RESPONDENS, loquens, verba faciens.

DOMINUS, angelus Domini loco, nullà tamen visibili specie apparens.

DE TURBINE, de nube caliginosà, quæ cum vento vehementi supra disputantes adfuit. Aliqui legunt aut vertunt: *De caligine*. (Menochius.)

RESPONDENS, id est, allocutus Dominus Jobum; neque enim dignabatur alloquio suo reliquos, utpote in amicum sibi charissimum valdè injurios.

DE TURBINE, id est, è nube obscurà, aut caligine procellosà et quasi tonante. Erat hæc index divinæ majestatis ac sublimitatis. Sic apparuit etiam postea Moysi et Israelitis, Exod. 19, et Eliæ 4, Reg. 2; et significare volebat calamitatem Jobi, quasi turbinem, esse citò transituram. (Tirinus.)

יהוה. Nomen hoc tetragrammaton volunt esse clementiæ nomen, quòd ab eo qui EST omnia suum esse habent ex ejus misericordià. Aute non occurrit in sermonibus Jobi aut sociorum, nempe quia non planè illis Dei ratio nota fuerit: nunc verò Jobo Deus sese manifestat apertius, tanquam acquisitum et clementissimum. Jobus jam cœperat culpam agnoscere, et Dei judicia ex parte percipere.

Ei igitur apparet Deus, quò magis in eà re confirmaretur. Apparet Dominus totius litis arbiter et diremptor. Dominus, id est, angelus Domini. Imò verò ipse *Jehovah*, etc., quod nomen plenum est gratiæ et veritatis. Vide Exod. cap. 6, vers. 3, Apocal. 1, 4, 8.

DE TURBINE. Intelligunt, vel 1° impropiè, de somno, vel de tenebris, vel de terribili voce, et ipsius Jobi turbatione. Sensus est, q. d.: Asperit eum increpavit Deus. Vel potiùs 2° propriè: Deus enim aliàs se (prophetis) in tempestate manifestavit, Exod. 19, v. 18, Num. 9, v. 15, 16, item 1 Reg. 19, v. 11, Ezech. 1, v. 4. Ita hæc in re Job habuit visionum et prophetiæ speciem. *De ipsà caligine*, in quâ scilicet videtur nobis Deus delitescere. *De nubibus*, nubem velut velamen prætereundè solebat Deus, ne visus hominem opprimeret. *Per turbinem et nubem*, è turbine, i. e., nube turbineà, i. e., è quâ turbo prodibat. Turbinem excitavit et nubem, etc. Videtur hæc procella coorta Eliu loquente, quod videtur innuere cap. 37, v. 2. Hoc modo apparebat Deus 1° ad comparandam sibi attentionem, etc.; 2° ad majestatem sibi et verbo suo conciliandam: ad reverentiam movendam, ut agnosceret Jobus Dominum universi secum loqui; 3° ad indicandum statum Jobi turbatum; 4° propter modum tractandi, quia vult objurgare; 5° ad deprimendum et humiliandum Jobum ut majestate divinâ planè consternatus sese demittat, et Dei judicia suscipiat atque veneretur, non murmurans, etc. (Synopsis.)

Responditque Jova Jobo ex turbine ac nube procellosà, in quo advenit Eliu adhuc loquente.

(Rosenmuller.)

Alors le Seigneur parla à Job du milieu d'une tempeête, et lui dit. On ne peut raisonnablement douter que ces paroles ne s'adressent à Job, et ne le regardent personnellement, puisque c'est à lui que Dieu parle, et que Job s'en fait à lui-même l'application dans le chapitre 42, v. 3. Elles paraissent renfermer une condamnation sévère de Job, et c'est pour cela que quelques interprètes veulent les faire retomber sur Eliu et sur les autres qui ont parlé avant lui. Mais il faut respecter l'Écriture, et non la détourner, et ce serait lui faire une violence manifeste que de l'expliquer en ce sens.

Alors le Seigneur parla à Job. Il n'a donc aucun égard à Eliu. Il le compte donc pour rien. Il ne daigne donc pas savoir s'il a parlé. Cependant Eliu espérait qu'on ferait un rapport à Dieu de son éloquent discours et de l'impuissance où Job avait été de lui répondre, qui lui attirerait beaucoup de gloire; et il était fortement persuadé qu'il avait soutenu avec dignité le caractère d'avocat et de défenseur des droits de Dieu et de sa justice, et qu'aucun autre ne s'en serait acquitté avec autant de lumière et de succès que lui. Mais son orgueil est puni par un mépris général. Ni Dieu ni les hommes ne lui répondent rien. Son long discours paraît absolument oublié. Sa personne même n'est plus nommée. Et il est très remarquable que Dieu répond à Job, comme s'il ne venait que de cesser de parler: *Respondens Dominus Job, dixit*. Une telle circonstance est visiblement mystérieuse, comme on l'a déjà observé, et elle marque bien clairement les Juifs, qui continuent à déshonorer Jésus-Christ par leurs blasphèmes, et qui en s'attirant l'indignation de Dieu, sont tombés dans un mépris général à l'égard des hommes.

nus Jobo per turbinem et nubes. Id est, cum perorasset Eliu, suam Deus disputationem exorsus est, et de tur-

On pourrait demander ici pourquoi donc la divine Providence a voulu que le discours d'Eliu fût conservé, puisqu'il n'était digne que de mépris ? Et il me semble qu'on en peut rendre bien des raisons. 1° Un tel discours, plein de vanité, d'invectives, de faux raisonnements, de redites, d'une supposition continuelle de ce qui était en question, mais écouté en silence, sans émotion, sans aigreur, sans une seule plainte, nous découvre jusqu'où allait la patience de Job, et nous eussions ignoré combien elle était parfaite, si nous n'avions pas su à quelle épreuve elle fut mise. 2° Comme Job avait répondu avec force à tout ce qu'avaient dit ses amis, et qu'il avait paru défendre contre eux avec chaleur son innocence, nous aurions pu craindre qu'il ne se fût mêlé quelque sentiment humain dans son application à se justifier, si nous ne voyions combien il lui était facile de répondre à Eliu, et avec quelle modération il l'a écouté sans lui rien dire. Une telle conduite, qui n'est point humaine, nous apprend que Job n'a parlé et ne s'est tu que par le mouvement de l'Esprit de Dieu, et que ses discours ont eu une cause aussi divine que son silence. 3° Il était utile aux siècles futurs que la doctrine des anciens sur la Providence fut aussi formellement établie par tous ceux qui soupçonnaient la vertu de Job, que par ce grand homme ; qu'il n'y eût sur ce point essentiel aucune différence entre leur sentiment et le sien ; et que le discours d'Eliu, qui en est une preuve convaincante, fût conservé pour la postérité, de peur qu'elle ne devint moins religieuse et moins fidèle que les anciens. 4° Il était nécessaire que les amis de Job, qui l'avaient condamné parce qu'il était en apparence rejeté de Dieu, fussent condamnés eux-mêmes par Eliu, comme n'ayant rien dit de raisonnable et de solide ; et qu'Eliu, après de vaines promesses de soutenir la cause de Dieu qu'ils avaient trahie, ne fit que répéter leurs faux raisonnements ; afin qu'il fût évident que tous les accusateurs de Job se condamnaient mutuellement ; que les premiers, au jugement des seconds, n'avaient rien prouvé ; que les seconds néanmoins ne trouvaient rien de meilleur, que ce qu'ils avaient méprisé dans les discours des premiers comme faible et insuffisant ; que tous leurs injustes soupçons n'étaient fondés que sur les pertes et les afflictions de cet homme admirable ; qu'ils ne le jugeaient coupable que parce qu'ils ne connaissaient point d'autre justice en Dieu que celle qu'il exerce en cette vie ; et qu'ils n'étaient scandalisés de ses malheurs, que parce qu'ils n'avaient aucune idée ni de la véritable vertu, ni des véritables récompenses qui lui sont promises. Le long et véhément discours d'Eliu rendait tout cela sensible, et la divine Providence l'a voulu conserver, pour empêcher les Juifs de tomber à l'égard de Jésus-Christ, dans tous les faux raisonnements de ceux qui avaient parlé contre Job, et pour préparer à ceux qui sont réservés pour les derniers temps, un remède à leur aveuglement, en leur faisant voir dans celui d'Eliu l'image de leurs préventions et de leurs ténèbres. 5° Enfin il était à propos que le mystère de Jésus-Christ souffrant, méconnu par les Juifs, et calomnié par eux, fût représenté dans toute son étendue, et selon toutes ses parties, et qu'il y eût quelqu'un dans l'histoire de Job, qui tint la place des Juifs qui continuent de blasphémer contre Jésus-Christ, depuis qu'il est rentré dans le sein de son Père, où il garde un profond silence jusqu'au jour où il lui plaira de se découvrir aux tribus d'Israël, et de les réconcilier par son sacrifice.

Du milieu d'une tempête. C'était une pensée commune à Job et à tous ceux qui venaient de lui parler, que les nuées étaient comme le tribunal de

bine, vento videlicet in seipsum vehementer contorto, aut de nube vel caligine procellosa et quodammodo tonante, quæ Jobo incubuit eâ propinquitate, quæ vox Dei post strepitum fragoremque turbinis posset commodè audiri, quasi de suâ cathedrâ sermonem ad Jobum habuit. Sic in turbine etiam cum Moysè et Helia locutus est, quo significaretur divina majestas, et quàm longè à nostris sensibus absit, ut dixerat superiori capite Eliu. Nos quippe involvimur tenebris. Tum quòd tam infirmæ sint res corporis participes cum supernâ illâ naturâ comparatæ, ut si se adesse declaret, ejus præsentiam ferre non valeant, sed totæ commoveantur et contremiscent, quasi tantæ majestatis pondus declinare satagentes. Adde quòd turbo quoque potuerit fuisse symbolum calamitatis quæ Jobum oppreserat, in quâ Deus apparuit ei ; quia longè maximâ amicitia Deus illum sibi per calamitatem adjunxit. Quare viri probi cum in graves miserias et acerbis calamitates inciderint, persuadere sibi debent eas turbinem esse, in quo Deus ipsis adsit ; quem omninò tandem visuri sunt, si prudenter se gesserint. Nam et Helias dicitur per turbinem in cœlum ascendisse. Eâ de causâ igitur Dominus illum turbinem excitavit, ut Jobus cognosceret, cum quo Domino sibi res esset. Hinc passim in Scripturâ Deus dicitur habitare tanquam in nube obscurâ aut circumdatus esse luce, ad quam accedere non possimus ; quòd si velimus ipsum contem-

Dieu, que le tonnerre était sa voix, et que les tourbillons et les tempêtes étaient ses avant-coureurs, et annonçaient sa venue. Dieu se proportionna à ces idées. Il interrompit le discours d'Eliu par un vent impétueux, et lui imposa silence par le bruit de son tonnerre, et s'étant couvert d'un nuage épais, qui servait de rideau devant son trône, il adressa sa parole à Job, comme étant le dernier qu'il eût écouté. (Duguet.)

On a toujours regardé avec le dernier étonnement la patience que Job fit paraître lorsqu'il perdit tout d'un coup et tous ses biens, et tous ses enfants, et qu'étant frappé d'une plaie terrible depuis la plante des pieds jusques au haut de la tête, et sa femme le pressant de s'emporter contre Dieu, qu'il avait toujours servi si fidèlement, il condamna la folie de cette femme, et témoigna qu'il était bien juste qu'il reçût ces maux de la main de Dieu, comme il en avait reçu tant de biens. Mais peut-être qu'on n'a pas fait assez de reflexion sur cette autre espèce de patience vraiment étonnante, avec laquelle il souffrit qu'Eliu, quoique jenne, lui parlât et si long-temps, et d'une manière si humiliante, sans qu'il ait ouvert la bouche pour lui répondre. Dieu, qui n'avait point encore paru jusqu'alors, touché sans doute d'un si long silence, parla enfin pour humilier ces faux sages qui s'efforçaient d'accabler un innocent, et il rompit tout d'un coup tous leurs vains discours, en faisant entendre sa voix au milieu d'un tourbillon. L'Écriture dit que cette voix s'adressa à Job : et en cela même Dieu témoignait préférer aux autres son serviteur, en lui parlant, et ne voulant pas s'adresser directement à eux. Le *tourbillon* était une nuée accompagnée de quelque tempête, que l'ange qui parlait en la personne de Dieu, excita pour imprimer de la frayeur et du respect dans l'esprit de ceux qui étaient présents, comme on voit que Dieu en usa sur la montagne de Sinaï, lorsqu'il voulut donner sa loi aux hommes, ayant couvert d'une nuée très-épaisse cette montagne, et fait entendre sa voix au milieu d'un très-grand bruit. (Sacy.)

plari, sensus nostros illicò caligare, atque inter illum et nos nimis densam obscuritatem interjectam esse. Ita nimirum in genere de gloriâ Dei verba fiunt, ne præsumamus de consiliis ejus incomprehensibilibus curiosè nimis inquirere, sed de illis gustemus id quod libet ipsi nobis patefacere; interim cognoscamus sensus omnes nostros deficere, nisi placeat ipsi nobis appropinquare, aut nos ad se attollere.

Nubes itaque et turbo præsentis divinæ majestatis indicium est; quo etiam usus fuit in legis promulgatione, quando excitavit tonitrua, voluitque tubas in aere audiri, omnia tremere, ac trepidare; ita ut populus eò usque perterreretur, et se excusaret, *ne eis fieret verbum*, Heb. 12, 19. Nequaquam tamen voluit Dominus populum à se abigere, ne ab ipso audiretur; quin potius noluit frustrâ legem suam dare, sed hæc ratione illam altiùs ipsorum animis imprimere. Istiusmodi enim turbine et tempestates, quas in aere excitavit, præparationis loco fuerunt ad populum ritè disponendum; qui alioquin sine notis illis ac signis, quæ adjuncta fuerunt, Dei verbo non obedivisset, neque loquentis auctoritatem cognovisset. Unde videmus non fuisse supervacaneum, quòd Deus ex turbine sic locutus fuerit.

Cæterum observa Deum in prioribus istis trium amicorum cum Jobo dissertationibus nihil omninò fuisse interlocutum, sed postquam Eliu longissimam à capite trigesimo secundo usque ad caput trigesimum septimum inclusivè contra Jobum disputationem texuisset, in quâ multas ei contumelias impeggerat, tum demum ad illud jurgium dirimendum advolâsse et pro Jobo respondisse.

At cur Deus in priori contentione tacet, et in hæc posteriori loquitur? Respondet appositè Lyranus, quia Job in hæc posteriori tacebat. Nam qui pro se loquitur Deum pro se loquentem non habet; qui verò tacet, Dei patrocínio suscipitur defendendus. Sic cum non leves quoque calumnias Maria et Aaron fratri suo Moysi intulissent, Dominus, inquit textus, Num. 12, 2, *iratus est: erat enim Moyses vir mitissimus*, etc. Ubi vides Deum statim adfuisse Moysi defensorem, quia Moyses singulari prædicitus mansuetudine omnem sui defendendi curam in Deum rejiciebat. Unde Rupertus lib. 1, in Numeros cap. 34: *Moyses*, inquit, *nullo modo seipsum defendebat, et hoc pacto quasi legitima causa defensore sui Deum magis constituebat*. At verò Theodoretus quæst. 22 in Numeros: *Per hæc*, inquit, *docemur, non ulciscendum esse de his qui inferunt injuriam, sed expectandam sententiam divinam, quæ maximè consolatur injuriam passos: quemadmodum et tunc tacente Moysè Mariam leprâ percussit*. Unde Tertullianus libro de Patientiâ cap. 15: *Satis*, inquit, *idoneus patientiæ sequester Deus: si injuriam deposueris apud eum, ultor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est. Quantum patientiæ licet, ut Deum habeat debitorem?* Sic ille. Quia igitur Jobus silebat, Deus ipsemet causam ejus suscepit defendendam: et postquam viros istos terruit, et animos ad attentionem excivit, è vero externoque tur-

bine, vero externoque sono, qualem requirit geminus hujus loci intellectus, ita Jobum affatus est:

VERS. 2. — QUI EST ISTE INVOLVENS SENTENTIAS SERMONIBUS IMPERITIS (1)? Hæc verba scriptores aliqui

(1) Aliqui putant reprehendi Eliu, alii, Jobum ipsum. Utraque sententia suos habet auctores, et sua rationum firmamenta, quæ latè persequitur Pineda, pro neutrà parte pronuntians, utramque enim probabilem censet, quamvis in eam magis inclinet, quæ Jobum argui censet. Sanchez et Emmanuel Sâ Eliu peti hæc reprehensione existimant, licet Sanchez etiam contrariam sententiam probabilem putet. Sententia Pinedæ magis placet, quam etiam sequemur.

SERMONIBUS IMPERITIS. Benè Job, quoad sententiam fuerat locutus, sed nonnunquam *sermonibus imperitis* usus fuerat, quia scilicet plus æquo ardentè, et audacter erat locutus, quoad loquendi modum fines debite moderationis transiliens. (Menochius.)

His verbis Jobum spectari, textus apertissimè docet: *Respondens Dominus Job*; et Jobus ipse veluti in se dicta intellexit, erroremque suum doluit: *Qui leviter locutus sum, respondere quid possum?*

Hebræus legit hic: *Quis iste tenebrefaciens consilium in sermonibus absque scientiâ?* Septuag.: *Quis est hic qui celat me consilium, continens autem sermones in corde, et putat me celare?* Reddi etiam potest Hebræus: *Quis est iste sine consilio, sine sapientiâ, sine scientiâ?* Imperitus iste, qui sententiôsè loqui ac philosophari, scientiâ planè destitutus, affectat. (Calmet.)

עצה pro עצתי, nam significatur *Dei consilium*, in rebus humanis regendis, quod *obscurare* (כחשיך) dicitur Jobus imperitè loquendo (בבלוי בלי דעת, conf. 34, 35), quòd nimio affectu abreptus immodicis suis querelis Deum injustitiæ insimulare videbatur, et, quantum in se esset, tenebras et caliginem offundebat hominum mentibus, circa Dei in rebus humanis regendis iudicium. Neque enim, ut quidam voluere, Eliu, sed Jobus his verbis taxari, manifestum ex 42, 3, ubi Jobus culpam suam agnoscens hæc eadem verba repetit, nisi quòd pro כחשיך illic כעלים, *abscondens*, ponitur.

Præterea quem hoc versu per tertiam personam allocutus fuerat, ad eundem statim v. 3, seqq., directè sermonem convertit. (Rosenmuller.)

Quis est hic, vel iste, qui obscurat, vel obtenebrat, consilium? i. e., qui consilium reddit obscurum, sive verbis obscuris explicat. *Consilium*, vel 1° Jobi, quasi ipsi mentem suam non satis aperuit; vel potius 2° Dei, q. d.: *Arcana Dei judicium involvit imperitè loquendo Consilium, pro consilio Dei; ut sermo, præceptum, pro sermone et præcepto Dei. Quis est ille qui offundit tenebras Divino consilio? qui celat me consilium?*

SERMONIBUS IMPERITIS? Heb. *absque scientiâ?* Qui sunt *sine scientiâ*, indoctis, inscitè. *Quis est qui tam indoctâ oratione prudentiam abolet?* i. e., negat prudentiam re? Interrogatio vehementiam auget; nec est ignorantis, sed ad cognitionem vilitatis suæ reducens. Sed quis hic reprehenditur? Resp. 1° Eliu, quem his verbis tacere jubet (Jobus autem jam pridem siluerat). Hunc taxat Deus, vel quòd non satis efficaciter Jobum argueret; vel quòd, cum hominice esset, de majestate Dei orsus est agere. Sed id non puto, quia videmus à Deo et confirmari sententiam ejus, et eadem ferè argumenta proferri. Insuper ipse Job culpam agnoscens hæc verba repetet, cap. 42, vers. 3. 2° Jobus, quem hæc periphrasi ex facto recente describit. Non autem objicit Deus Jobo hypocrisin, aut impietatem; sed tantum intellectus imbecillitatem, vel inadvertentiam, et in ignorantia præsumptionem. Non reprehendit eum quòd perperam sentiret, sed quòd temerè et imprudenter loqueretur de iudiciis Dei. Vix ulla cautio sufficit de Deo loquentibus. Job rectè quidem se non ob scelera puniri dixerat, neque se ullâ ex parte pejo rem esse iis qui occasione calamitatum ejus acerbissimè eum tractabant; attamen piæ impa-

de Jobo, alii de Eliu dicta contendunt, argumentis in utramque partem minimè spernendis. Ego censeo de Eliu dicta: nam de ipso illa exponunt S. Gregorius, Stunica, Titelmannus, Emmanuel Sa, Sanctius, Joannes à Jesu Marià, Tirinus, et alii quidam. Et hoc est probabilius quàm ut Jobo aptentur, qui jam pridem siluerat, Eliu verò tum demùm sermonem expleverat; ut vero simile sit, vix ullam inter finem orationis Eliu et turbinis ortum intercessisse moram, quemadmodùm contextus ipse videtur exposcere. Cohæret quippe, ut oratorem prolixum vix finem dicendi facientem coortus è vestigio turbo quasi præoccuparit, ne de integro sermonem instauraret. Cohæret etiam, ut Deus cum Jobo loquens, rogansque, *quis est iste?* etc., interroget non de Jobo ipso, sed de alio quopiam; neque succurrit alius, quàm qui recenter siluerat; si tamen siluerat, et non potiùs orationem pertexere cogitabat. Nam et inter dicendum argutè ab interpretibus observatum est Eliu aliquoties tantillùm expectasse, si fortè Jobus responderet; moxque nullo accepto responso, dicere perrexisse. Cohæret denique ipse verborum sensus: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* hoc est, qui effert pia asserta et erudita, sed imperitè, hoc est, imprudenter, q. d.: *Quis est iste tam inurbanus et insolens, qui sententias neque leves neque imperitas, imperitis tamen sermonibus includit atque contaminat.* Quo ætas Eliu, et factus et sermo audax arrogantia vitiatu obtrususque Jobo notatur. Eliu ergo tacere jusso, convertit Deus sermonem ad Jobum; simul tamen cum Jobo volebat aliis quoque præsentibus sua dicta intimari.

VERS. 3. — ACCINGE SICUT VIR LUMBOS TUOS (1) INTERROGABO TE, ET RESPONDE MIHI. His verbis Dominus

tientia interdum ebulliente quædam ei exciderant quæ castigationis egebant; quod et Job agnoscit, cap. 42. (Synopsis.)

(1) Aliquid scommatis hic sentitur. Tu qui ad omnia te paratum gloriaris, accinge te, et me ducem sequere, peregrinantem enim te per varia loca ducturus sum. *Accingere renes* dicitur ille qui iter ingreditur, vel miles prælium initurus. Accinge lumbos, te ad prælium para; retunde, si vales, argumenta mea, sequere me disceptantem. (Calmet.)

Accinge, quæso, sicut vir strenuus lumbos tuos, scilicet ad contendendum mecum; accinge te contentioni mecum. Metaphora ducta ab iis qui se itineri aut alicui operi faciendo accingunt; vid. Exod. 12, 11, 1 Reg. 18, 46. Ironia est, sed amica, quæ Jobum vult in viam revocare, q. d.: *Sæpiùs postulasti mecum contendere, et optasti ut causam tuam coram me descendere tibi liceret; id ergo nunc facias, et si quid habeas, quod contra me afferri posse jure putes, id nunc profer. Rogabo te, tu itaque fac scire me quæsitæ, responde mihi ad ea quæ te rogavero.* Quia de meis agendi rationibus judicium tibi arrogasti, agetum ad quæstiones meas responde, si solidè possis. (Rosenmüller.)

ACCINGE SICUT VIR (aliquis strenuus et præstans) *lumbos* (vel *renes*) *tuos*, i. e.: *Compara te ad litigandum mecum, quod aliquoties exoptasti; metaphora ex more orientalium ducta. Illi enim, quia promissas vestes gestabant, eas succingebant, ad iter aut aliquod opus faciendum, vel ad prælium sive certamen. Vide 1 Reg. 20, 11. Ita provocat Jobum Deus ad sermones conferendos.*

RESPONDE MIHI. Heb.: *Notifica mihi, quod te rogavero.* (Synopsis.)

de turbine Jobum aggreditur, ut quem peracto certamine ornare vult, ignorantia priùs manifestæ convinctat, et per sui ipsius majorem cognitionem ad majora etiam beneficia disponat. Cùm enim hæc cognitio indignitatis propriæ, et hic sanctus humilitatis affectus, quo quis se indignum donis reputat, sit quasi scala ad eadem dona percipienda; ideò Dominus, qui ordinis amator est, priùs justos suos ad hunc affectum consequendum adjuvat, et postea eos suis donis multiplicat. Volens ergo sanctum Jobum ad magnam gloriam et ad duplicatas opes efferre, priùs illum multis tribulationibus attritum difficillimis insuper percunctationibus deprimit, ut ad dona recipienda indignitatis suæ sensu se præparet. *Accinge, inquit, sicut vir lumbos tuos,* quasi mecum sis in arenam descensurus. Tu quidem, ô Jobe, jam ante cum amicis tuis loquens ausus es in disputationem me provocare dicens, Job 13, 22: *Voca me, et respondebo tibi: aut certè loquar, et tu responde mihi.* Item, ibid. v. 3: *Disputare cum Deo cupio.* Aliaque plura hujusmodi secundum exteriorem faciem nimis liberè protulisti. Nunc igitur, si confidis te posse mecum disputando contendere, age, præpara te, et accinge lumbos tuos, quasi rem magnam et opus arduum aggressurus; ut facere solent ii, qui ad itinera vel opera quælibet difficilia se parant. Ex quo ritu accingendi se factum ut accinctus dicatur qui industrius, et discinctus, qui negligens est. Hinc qui prompti vigilesque sunt et strenui in exequendo officio, quod lex et ratio et Deus ab unoquoque postulant, ii præcincti in Evangelio dicuntur, Luc. 12, 35: *Sint lumbi vestri præcincti.* Nam præcinctio paratorum et vigilantium nota est, quæ à Christo servatore ad operam strenuè et continuè popendam vigilantiamque impellimur. In scriptis quoque Apostolorum dicuntur *succincti lumbos*: quales omnes Christianos D. Petrus apex theologorum et doctor gentium esse voluerunt. In effatis insuper divinorum Vatum nominantur *accincti*: quomodo Habacuc christianam gentem adumbrans vocat *populum accinctum*. Eodem ergo sensu Deus Jobum jubet esse accinctum. Ego enim, inquit, ad declarandam excellentiam magnitudinis meæ, cui tu, si non animo malo, tamen verbis minùs cautè prolatis visus es non parùm derogare, interrogabo te de his quæ in propatulo universis et in prospectu tuo sunt, et apparebit, an scias respondere mihi.

Sic ergo Dominus suam interrogationem est orsus, quæ modum loquendi Jobi liberiolem compescuit. Hanc enim ob causam, auctore S. Gregorio lib. 28 Moralium cap. 1, tantis Job interrogationibus perculsus est, ut humilitate periculum elationis evaderet, quæ facilè ex tantâ innocentia suboriri poterat, et se ad capienda ampliora dona disponeret: *Quid, inquit, pejus plerumque animam quàm conscia virtus interficit? quæ illam dum consideratione sua inflat, à plenitudine veritatis evacuat; et dum se ad percipienda præmia sufficienter suggerit, eam à meliorationis intentione distendit. Justus igitur Job ante flagella extitit, sed justior post flagella permansit; et laudatus antea Dei voce, postmodum crevit ex verbere. Profectò velut tuba ductilis ex*

percussione producta in laudem Dei tantò altius elevatus est, quantò majori est castigatione percussus. Sed humiliandus erat iste, qui prostratus ulceribus sic virtutibus stabat : humiliandus erat, ne tam robustissimum pectus elationis tela confoderent, quod constabat certè quia et illata vulnera non vicissent. Ita sanctus Gregorius.

Jubet ergo Jobo Deus non jam lumbos carnis, id est, peccata gravia, à quibus ipse jam se immunem ostenderat, sed lumbos quoque mentis præcingere, id est, à modicis defectibus temperare; quia isti defectus instar nebulæ inter mentem nostram et lucem divinam interjacent, et quasi importuni clamores vocis divinæ, quæ est instar sibili auræ tenuis, auditionem impediunt. Cor namque ad ima depressum nequit in altum oculos mentis attollere, et imperfectiones amans nequit puritatem perfectè diligere, et manus habens terrenis opibus occupatas non valet ad cælestes thesauros diripiendos efferre.

Ad quam rem asserendam optimè Richardus Victorinus ait : *Anima, quæ ad sublimiorem gradum vult conscendere, etiam multitudinem venialium et minores concupiscentias debet cavere, ut proficere et ampliorem gratiam mereatur accipere : debet enim vitare cogitationes carnales et vanas, et item cogitationes suspicionis, iræ et amaritudinis, et hujusmodi consolationes etiam terrenas, in cibo videlicet et potu, in colloquio, in videndo, in audiendo, in curiositate, in vestibus, in somno, in quilibet libertate ; quia quantum delectationes istas mortificat et respuit, et carnaliter consolari renuit, tantum spiritaliter merebitur consolari, et in gratiâ vivificari : quantum ab istis vacuum cor reperit gratia, tantum replebit : quantum caduca ista aliquis contemnit et supergreditur, tantum ascendit : quia tantum de infimis ad superna pergit. Post mortificationem itaque majorum peccatorum, etiam minora mortificare et calcare oportet proficientem animam, et ad spiritualem vitam conscendere volentem.* Istà venerabilis Richardi sententiâ comperitur efficiter, operæ pretium esse ei, qui vult ad perfectionem ascendere, non tantum gravia peccata fugere, sed levia quoque declinare : quod est mentis lumbos accingere.

VERS. 4. — UBI ERAS QUANDO PONEBAM FUNDAMENTA TERRÆ ? INDICA MIHI SI HABES INTELLIGENTIAM (1). In-

(1) Punctum difficultatis potissimæ de rerum humanarum providentiâ Deus aggreditur exponere Jobo, et ejus amicis, ex rebus naturæ mirabilibus argumentum ducens, quæ cum propter hominem creentur, et curentur ab ipso Deo, satis apparet hominem, et res humanas non negligi, sed potissimum curari.

SI HABES INTELLIGENTIAM. Si quid habes intelligentiæ, et sapientiæ. (Menochius.)

UBI ERAS, QUANDO PONEBAM FUNDAMENTA TERRÆ ? Quanquam Hebræi narrant, terram veluti in centro universi immobilem esse, illam tamen animo concipiebant in medio aeris suspensam, nullo corpore solido ambiente. Animadvertere id licuit superius, in Isaiâ, et alibi. Cum igitur fundamentorum terræ meminissent, docentque fundatam esse super stabilitatem suam, adduntque alibi fundatam esse super maria, non ita reputandum est, quasi tota terræ et maris moles super alteram terram vel molem alteram incubat. Incumbentem fingebant suo ipsius centro, ita fermè uti ab Hesiodo describitur.

capit jam Deus interrogare atque urgere Jobum, et cò paulatim adigere, ut se rerum ignarum esse cognoscat,

. . . . Ad Tartarum perveniret.

Quem circa ferreum septum ductum est, circum verò ipsum nox

Triplici ordine fusa est circa collum. Sed supernè Terræ radices sunt et infructuosi maris.

Animadvertere hic licuit capite 36, 30, radices maris et terræ, quemadmodum et apud veteres profanorum theologos leguntur. (Calmet.)

UBI ERAS, i. e., nusquam eras, ac proinde non eras, q. d. : Poterisne tu, heri natus, de æternitate cum Deo certare ?

QUANDO, etc ? Cum terram fundarem ? i. e., crearem, pro fundamento ei ponens centrum, i. e., nihilum. Vide Job. 26, 7, q. d., cum ex terrâ sumptus sis, cum eam fundarem, ut velut totius orbis fundamentum esset, circum quam orbis cælestes volvantur, et cui omnia elementa incumbunt, non sanè potuisti me in eâ fundandâ adjuvare ; neque tu rationem scis quâ hæc quæ vides condita sunt : quomodò ergò, quasi mihi par aut socius, meorum judiciorum rationem scire vis, cum mihi in nullâ re faciendâ consiliarius aut adjutor fueris ?

SI HABES (vel nōsti, etc.) INTELLIGENTIAM. Si polles intellectu. Si peritus sis tantarum rerum. Si quid tenes scientiæ. Si tam prudens es ut oportebat esse eum qui mea consilia arguere præsumat, in hoc saltem ostende prudentiam ; aut potius cognosce infantiam tuam. Architectus non patitur se reprehendi ab eo qui nunquam aliquid ædificavit. (Synopsis.)

Jam rem aggreditur, et multis Jobum interrogationibus onerat, ad quarum ne minimam quidem possit respondere, ut hoc modo Dei potentiam agnoscat, suam autem infirmitatem et mentis hebetudinem. Ubi eras, quum terram fundarem ? Non sanè potuisti me in eâ fundandâ adjuvare ; quomodò ergò, quasi mihi par aut socius, meorum judiciorum rationem scire vis, quasi ea nōris, quum ne rationem quidem scias, quâ hæc, quæ quotidie oculis cernis, facta sint et condita. « In versiculo hoc et seqq. elegans est comparatio creationis hujus terræ cum constructione ædificii, cui Dominus opifices et famulos adhibet, primùmque forma designatur, tam amussi describuntur partes, dein fundamenta jaciuntur, tandem eductis lateribus additur fastigium, quam imaginem complent sidera et angeli opere adsurgente læti, idque festo plausu sequentes. » Greve. Indica, si nōsti, intelligentiam, i. e., si eâ intelligentiâ polles, ut Isai. 29, 24. Proverb. 4, 1, 1 Chron. 12, 32, 2 Chron. 2, 12.

(Rosenmuller.)

Où étiez-vous, lorsque j'établissais la terre sur ses fondements ? Dites-le, si vous en avez connaissance. Aucun de nous ne se serait attendu à cette question, ni à celles qui la suivent. Job a-t-il prétendu être Dieu ? Ne peut-il être juste et innocent, sans être éternel ? A-t-il mérité tout ce qu'il souffre, parce qu'il n'est pas avant la création du monde ? Ses amis ont-ils raison de le croire coupable, parce qu'il n'est pas la sainteté primitive ? Et Eliu a-t-il eu raison de lui demander s'il avait étendu le Ciel, et réglé le cours de la nature, pour l'assurer qu'il n'était pas un impie ?

Pour entendre le mystère caché sous cette question et sous les autres qui remplissent quatre chapitres entiers, il faut observer plusieurs choses.

1° Dieu n'accuse Job ni d'impatience, ni de murmure. Il ne reprend en lui aucune faute personnelle. Il ne lui dit point que ses souffrances ont affaibli sa vertu. Il ne lui reproche aucune des expressions dont nous sommes aujourd'hui étonnés, et qui paraissent scandaleuses à ceux qui n'en connaissent pas le véritable sens. Et ce silence, que Dieu garde sur tout ce que nous aurions cru qu'il aurait repris, est en même temps la justification de Job, et la condamnation de nos pensées.

et ingenuè fateatur : et primùm interrogat, quo tunc esset loco, quando prima terrenæ molis fundamenta

Secondement, Dieu ne comptant pour rien le discours d'Elin, répond aux dernières paroles de Job, comme si elles ne venaient que d'être dites. Or, c'est dans ces dernières paroles que Job est non-seulement la figure du Sauveur, mais qu'il en prend visiblement le caractère et la personne. *Qui m'accordera, dit-il, que Dieu veuille bien m'écouter? Voici le signe auquel je reconnaitrai qu'il m'exauce : si celui qui plaide contre moi donne par écrit sa requête, ou, sa plainte. Si je ne porte cette requête sur mon épaule : si je ne m'en fais des diadèmes. Je lui rendrai compte du nombre de mes pas. Comme pontife, je le réconcilierai.*

Troisièmement. C'est le Verbe Eternel qui parle à Job. C'est la sagesse incréée qui l'instruit. C'est elle qui emploie le ministère d'un ange, revêtu de l'autorité et de la majesté de son nom, pour lui apprendre que la qualité de Médiateur est inséparable de la divinité, et qu'aucune créature ne peut se charger ni des péchés des hommes, ni des malédictions qu'ils ont méritées, ni du poids de la colère de Dieu, sans y succomber.

Quatrièmement. La sagesse éternelle, qui pénètre le fond des cœurs, et qui le purifie, veut empêcher que Job ne confonde l'honneur d'être la figure du Sauveur, avec la gloire de tenir sa place. Elle l'avertit qu'on peut être choisi pour prédire ses douleurs et ses ignominies, et pour être une image de sa patience, sans avoir pour cela une entière conformité avec lui; et elle lui fait comprendre que dans les douleurs même et dans la patience du serviteur, il y aura toujours la même disproportion que dans sa bassesse naturelle.

Cinquièmement. Mais le principal dessein de Dieu, dans toutes les questions qu'il propose à Job, regarde tous les hommes. Ils auraient pu être éblouis par l'éclat de la vertu et de la patience de ce grand homme. Ils auraient pu le comparer en tout au Messie, et le regarder comme sa vive image. Ils auraient pu penser que le Médiateur promis, n'étant qu'un homme, aurait droit de dire à Dieu tout ce que Job lui avait dit, et de se charger du ministère de la réconciliation, dont Job s'était cru capable selon ce qui paraît dans ses expressions. Toutes ces erreurs étaient d'une dangereuse conséquence; et Dieu en ruine le fondement, en marquant clairement à Job que, pour occuper dignement la place du Médiateur, il faut être égal au Dieu suprême. Après ces observations, il me semble que rien ne doit paraître plus naturel, plus suivi, plus conforme au dessein de Dieu dans tout le livre de Job, que les questions qu'il lui propose.

Où étiez-vous, lorsque j'établissais la terre sur ses fondements? Dites-le, si vous en avez connaissance. Je vous ai choisi entre tous les hommes pour figurer mes mystères. Je vous ai donné une vertu plus pure qu'à aucun d'eux. Je l'ai soutenue, et je l'ai augmentée au milieu de vos épreuves. Je vous ai rendu victorieux du démon, dont la haine et l'envie ont été impuissantes contre vous. Mais souvenez-vous toujours de la distance infinie qu'il y a entre la figure et la vérité, entre ce que je su's et ce que vous êtes. Distinguez avec soin le ministère dont je vous ai honoré, de votre bassesse naturelle. Ne vous attribuez pas ce que vous avez dit en mon nom. Ne confondez pas mon image avec la vôtre. Ne prenez pas ce qui vous est montré, pour ce que vous êtes.

La plupart de vos paroles seraient criminelles, si mon esprit, qui vous les suggérait, ne vous eût fait comprendre que vous me serviez d'interprète. Ce n'est point à un homme conçu dans le péché; ce n'est pas même à un homme parfaitement innocent, ni à un ange, à se charger de la réconciliation des pécheurs. Il faut être le créateur de l'homme pour le réparer. Moi-même, si je n'étais pas la sagesse éternelle, je n'oserais entreprendre de satisfaire à la justice divine,

ponebat; quæ, cum nondum natus, videre non potuerit; neque dum humanis oculis appareant, necesse est ut à Jobo ignorentur omnino. Loquitur autem de universi fabrica eo prorsus modo, quo quis de molitione aliqua vulgari loqueretur; cum tamen hæc ab illa toto distaret cælo. Quare in hac admirabili constructione audimus fundamentum, angularem lapidem, lineas, bascs, mensuram, quæ vulgò adhibere solent architecti, dum vulgarem aliquam fabricam moliantur: quæ tamen omnia cordati homines remouent ab universi molitione; quia summo rerum Opifici necessaria non fuerunt, neque opportunum aliquem usum videntur habere potuisse. Sic sanè Cicero, lib. 1 de Naturâ Deorum, ubi Platonem reprehendit, quòd novam quamdam rationem ostendit, quâ Deus universum architectatus est: *Quibus, inquit, oculis intueri potuit vester Plato fabricam illam tanti operis, quâ construi à Deo atque ædificari mundum fecit? Quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, quæ machina, qui ministri tanti operis fuerint? Quemadmodum autem obedire et parere voluntati architecti aer, ignis, aqua, terra potuerunt? Quæ ergo ratione negat Cicero Platonem scire potuisse, quem in universi fabricâ Dominus servavit modum; eadem nunc Deus aut probat, aut indicat hoc ipsum ignoratum à Jobo. Quasi diceret: Misera creatura, cum quo tibi rem esse putas? te parem meum esse oporteret, et ad meam intelligentiam accedere: quanto verò intervallo ab ipsâ distas?*

Tropologicè Deus Jobum virum sanctum, et variis tentationibus probatum ac fidelem inventum hæc interrogatione ad sui notitiam sensu altiori et abstrusiori vocat, cum ad illum ait: *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? Cogita, inquit, ubi eras antequàm in te virtutis fundamenta jecissem, et antequàm te in virtute solidassem, ut ob mea dona gratias agas, et ne de alienis superbias. Ita S. Gregorius lib. 28 Moralium, cap. 6, ubi hæc fusiùs prosequitur. Invenit planè Deus justos, quando eos justos fecit peccato sordentes, et instar illorum septuaginta Seniorum Israel, quorum propheta meminit, monstra vitiorum adorantes, Ezech. 8, 8: *Fodit Ezechiel jussu Domini templi parietem, et**

et j'en serais accablé; et mon Père me ferait les mêmes questions que je vous fais, si j'étais du nombre des créatures. *Où étiez-vous, me dirait-il, lorsque j'établissais la terre sur ses fondements? Et je serais alors obligé de garder le même silence que vous.*

Où étiez-vous? Dès que vous n'avez pas toujours été, qu'êtes-vous? Vous avez pu demeurer dans le néant, puisque vous y étiez. Vous n'en êtes sorti que parce que je l'ai voulu. Vous n'avez donc que ce que je vous ai donné; et je n'ai qu'à cesser de donner, et vous ne serez plus. Que m'offrirez-vous donc qui ne soit pas à moi? Et je suis irrité contre les hommes, ou contre vous, quelle victime me sacrifierez-vous qui ne soit pas prise dans mon bien?

Lorsque j'établissais la terre sur ses fondements. Je suis cette sagesse éternelle, qui n'a jamais commencé, et qui a donné la naissance à tout. Je m'abaisserai jusqu'à vous devenir semblable: mais alors même, je conserverai une parfaite égalité avec mon Père. Je vous ai choisi pour figurer mes humiliations et mes souffrances: mais vous ne sauriez représenter ni mon éternité ni ma toute-puissance. (Duguet.)

ingressus per ostium à se apertum aspectu : et ecce omnis similitudo reptilium , et animalium , abominatio , et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Hæc eadem quisque nostrum in se vidisse testabitur , si cor suum , antequam à Deo ad justitiam vocaretur , aspiciat. Nos enim sumus templa Dei per Baptismum divino numini consecrata , sed per peccatum profanata et delubra idolorum effecta. Si iræ et appetitui vindictæ subjacuisti , serpentem adorasti ; si luxuriæ servisti , equum obscenum et inhiantem ad feminam veneratus es ; si avaritiæ te dedisti , ante lupum voracem procubuisti. Hæc et similia monstra in te , ô homo , depicta erant ; quæ Deus misericordiâ motus delevit , ut suam imaginem reformaret. Canitque David , Psalm. 72 , 20 : *Velut somnium surgentium , Domine , in civitate tuâ imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Nos civitas tua sumus , ô Deus meus , civitas antea solitaria , nunc , si ad justitiam redivimus , beneficio tuo plena populo ; antea quasi vidua , nunc desponsata tibi , et facta domina gentium ; antea sub tributo , nunc eorum , quibus tributa pendebat , princeps effecta est. Et quare princeps , nisi quia tu , Domine , non solum substantiam , verum et imaginem illorum vitiorum , quæ dominantur ei , ad nihilum redegisti , et non aliter quam leve somnium eorum qui expergiscuntur , ablegasti ? In perfectis enim viris sæpè et peccata destruis , et memoriam peccatorum præteritorum expellis , ut ad te confidentius accedant : ipsi verò non rarò ad seipsos redeunt , et quales prius fuerint advertunt , ut hæc consideratione sui sibi ipsis nullum bonum adscribant , et à bonis Dei sua mala discernant. Omnes ergo tui mali quam boni , tam imperfecti quam perfecti , se ipsos ante se statuunt , et nunquam propriæ mendicitatis et miseræ obliviscantur : si mali et peccatores sunt , seipsos agnoscant , ut justitiam non deponant : si mali sunt , sciant se esse cæcos et ægrotos , Deoque et omnibus civibus curiæ cœlestis ingratos.

VERS. 5. — **QUIS POSUIT MENSURAS EJUS , SI NOSTI ?**
VEL QUIS TETENDIT SUPER EAM LINEAM (1) ? Pergit Deus

(1) Dico , quis illam posuerit architectus. De terrâ ita agit veluti de ædificio. Quis posuit dimensiones telluris ? quis illam ad libellam duxit ? Utrum Hebræi terram rotundam putaverint , ambigo. Hebræum *thebel* , quod redditur *orbis* , rotundum non significat. Libella , vel *funiculus* , de quo hic Jobus , significari potius videtur plana et vasta materiæ extensio. Certè planam terræ molem veterum plures putaverunt. Hoc expendendum relinquimus in dissertatione de systemate mundi , ex sententiâ veterum Hebræorum.

(Calmet.)

QUIS POSUIT MENSURAS EJUS ? Ut architecti faciunt , qui ex artis suæ præscripto curant , ut omnes ædificii partes sibi benè respondeant , et omnia applicatis artis instrumentis commensurentur , et commodulentur.

(Menochius.)

LINEAM. Funiculum mensuræ , ut vertit Symmachus.

QUIS , NISI EGO , SUPER TERRAM TETENDIT LINEAM ? Chaldeus , *perpendicularum* , quasi dicat : Quis est architectus vel latomus terræ , qui tam rectâ et concinnâ formâ illam construxit , et quasi circino vel lineâ circulari circumductâ rotundam descripsit ?

(Tirinus.)

Jobum in eadem metaphorâ interrogare , quis fuerit universi status antequam singula in partes discederent ; quæ ratio mersa et confusa diduxerit ; quis loca rebus assignaverit ; et ut suapte naturâ gravia descenderint , evolârint levia ; et quæ præter nisum pondusque corporum fuerit vis legem singulis dixerit ; quis denique fuerit is architectus terræ qui tam concinnâ formâ illam construxit , et quasi circino vel lineâ circulari circumductâ rotundam descripsit. Mensura certè et linea imperium Dei certam quantitatem , formam modumve præscribentis est : nam omnia quæ mundi complexu continentur *in numero , pondere et mensurâ* confecit , Sap. 11 , 21 ; hoc est , eo molimine sapientiæ , eâ consilii luce et mirandâ moderatione , quâ major cogitari nequit. Quis ergo , inquit Deus , nisi ego in amplissimâ , sed certâ ac mensuratâ magnitudine orbem terræ feci ? Quis , nisi ego terræ partes ad lineam directionis exegi , et certo limite ac terminatâ quantitate conclusi ?

Mysticè in hæc terrâ aliam terram , cor videlicet humanum , intueri licet , post magnos conatus in quibusdam donis à se desideratis exiguum , et post desideria non nimis accensa in donis minùs ardentè quæsitis magnum , ut dona dona esse , et non propriam industriam inspiciat : concludit ipsum Deus nonnunquam angustis quibusdam virtutis terminis , et post multos labores pauperem derelinquit , ut hanc salutarem scientiam propriæ cognitionis acquirat. Meditatus est id S. Gregorius , Magnus lib. 28 Moralium , cap. 6 , hunc eundem locum explanans , ubi sic ait : *Nonnunquam clandestina elatio etiam sollicitis cordibus surrepere solet , ut bonorum cogitatio , licet subtilis sit ac pressa , cum valdè in virtutibus crescit oblita infirmitatis propriæ , nequaquam ad memoriam revocet quid in vitiis fuerit.*

QUIS POSUIT MENSURAS EJUS , SI SCIAS ? scil. , indica. Quis instrumentis mensuriis adhibitis his mensuris et dimensionibus terram fecit , quibus est facta ? Nomen *מכוד* (ad formam *מכוד* 1 Reg. 6 , 29. *מצר* Ps. 116 , 3) , hoc solo loco obvium , vix dubitari potest idem significare , quod *מדד* supra , 11 , 9. *Aut quis extendit super eam lineam mensuram* (Zachar. 1 , 6) ? scilicet normam , more latomorum ædificium aliquod construendum , qui ne quid indecenter fiat , aut sine proportionem , regulam adhibent ad omnia dirigenda. Quasi dicat : quis eâ proportionem et elegantiam terram condidit , quâ eam videmus conditam , ut nihil supra esse possit ? (Rosenmuller.)

QUIS POSUIT , etc. ? *Quis posuit , vel posuerit* (vel *disposuit*) *mensuras ejus quod scias ?* i. e. , si scis , scilicet indica. Alii : *Ut nôris , si nôsti* , *כי* pro *אם* , *quandoquidem scitus es , quandoquidem nôsti* , ironia. *Quis adhibuit ei mensuras (vel dimensiones) ? si modò nôsti , mensuras* , puta circumferentiam et diametrum. Quis dedit ei longitudinem , latitudinem et profunditatem ? An hoc vidisti , et certò cognovisti illas mensuras ? His dimensionibus eam solus ego feci quibus est facta. Mensuram habet exactissimam , quâ nec major nec minor esse debuit. *מכוד* ex *מכוד* *mensura* ; ut *מצר* *angustia* , Psal. 116 , 3 , ex *מצר*.

Vel quis tetendit (sive extendit , etc. , extenderit) , super eam (vel , in eâ) lineam ? *Funiculum* , nempe *ensorium , perpendicularum , amussim , regulam* , more architectorum. Vide ad 2 Reg. 21 , 13 , scil. , ut justam adipisceretur proportionem atque pulchritudinem : ne quid indecenter fiat. *Quis in eam regulam intendit ?*

(Synopsis.)

Unde et omnipotens Deus, quia augeri infirmitatem etiam de remediis salutis conspiciat, mensuram ipsis nostris profectibus imponit, ut habeamus quaedam virtutum bona quæ nunquam quæsiuimus; et quæramus quædam, nec tamen habere valeamus: quatenus mens nostra dum hæc non potest habere quæ appetit, et illa se intelligat de semetipsâ non habere quæ habet, et per ea quæ adsunt, considerentur illa quæ desunt; et per ea quæ utiliter desunt, seruentur humiliter bona quæ adsunt. Sic ille.

Magna profectò res est, quam Deus in nobis tam caro pretio mercatur, ut etiam exiguitate profectus nostri velit ad humanæ imbecillitatis notitiam excitare. Et summoperè nobis expedit hanc scientiam addiscere, ob cujus absentiam sæpè multis bonis concupitis privamur, divinâ familiaritate frustramur, et pauperes et nudi derelinquimur. Deus enim qui summè bonus est, et nunquam mala nisi propter aliquod bonum permittit, iudicat satius nos in sterquilino tepiditatis et in cæno imperfectionum relinquere, quam in sublimi perfectionis positos, ob elationem ex defectu propriæ notitiæ conceptam, bono, quod receperamus, privare. Ubi enim humilitas, ibi securitas est, ibi confirmata fortitudo; ubi superbia, ibi imbecillitas, ibi ruina. Quamobrem prudenter David suæ conscius fragilitatis sic deprecatur, Psal. 35, 12: *Non veniat mihi pes superbiæ*. Benè, ait, *pes*, non *pedes*. Superbo enim *pes* est unicus. Ideoque sicut diù consistere non potest qui unico tantum stat pede, eoque totam incumbentis corporis molem sustinet; ita nec diù stare potest superbus; nutabit enim, dubiumque librabit corpus, ac tandem præceps in ruinam. Unde statim subdit: *Ibi ceciderunt omnes; pulchrè rationem reddens, cur tantoperè sibi timeat à superbiâ, quia scilicet communis est scopulus, in quem ferè omnes impingunt quotquot pereunt, Eccli. 10, 15: Quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit eam, adimplebitur maledictis, et subvertet eum in finem, ait Ecclesiasticus. Hæc Luciferum cum complicitibus suis præcipites egit è cælo, Adamum et Hevam eiecit è paradiso, quia per eam peccatum in orbem intravit, quod totam humani generis massam infecit.*

VERS. 6. — SUPER QUO BASES ILLIUS SOLIDATÆ SUNT? AUT QUIS DEMISIT LAPIDEM ANGULAREM EJUS (1)? Nota

(1) Pergit de terræ globo ita loqui, atque de palatii, aut basilicæ alicujus fabricâ.

LAPIDEM ANGULAREM; lapis angularis ille est in ædificiis, qui duos parietes in angulo nectit. (Meſochius.) *Solidatæ sunt*. Quod dicitur, *solidatæ sunt*, sapienter fecit interpret, ut aliquid commune basi et fundamento significaret. Nam fundamentum tum per se solidatur et compingitur, tum non prius jacitur, quam solum inveniatur æquabile et benè compactum, super quo sterni et solidari possit: id quod etiam *basis* omnino requirit. In Hebræo autem verbum est, quod potius fundamento quam basi convenit: nam propriè legitur, *immersæ*, vel *submersæ* sunt, vel *infixæ*. Quia autem quod submergitur, vel infigitur, solidari videtur, ideò dixit interpret *solidari*. Fundamentum verò immergitur, basis autem potius emergit. Sed utrumque habet commune, quod solidum et infixum est. (Pineda.)

Cui rei infixæ sunt *בסיסות* bases ejus; Septuag. *κρηκοί* *ἀνθή*. Cùm *κρηκοί* sint annuli seu circuli, malè et in-

terram propriè non habere bases, fundamenta vel lapidem angularem, ut, cap. 27, vers. 6, ostensum est. Quare est hic metaphora sumpta à domo firmâ, significans terræ firmitatem, immobilem consistentem, vel ut admoto lapide angulari adnixam basi, qui utrumque latus constringant. Bases ergo et lapis angularis sunt ipsa terræ à Deo indita stabilitas, quâ in loco suo firma et immota consistit, perinde ac si basibus inniteretur, et lapidibus angularibus latera undique stringentibus vinciretur. Ita passim doctores. Unde notè est quòd pro his basibus cum Valesio, cap. 52 de Sacrà Philosophiâ, confugiamus ad imam terræ partem circa centrum, quam dicit esse gravissimam, solidissimam et quasi adamantinam: multò minùs cum Thalete sentiendum, terram aquis velut lignum innatare; minimè omnium cum Xenophane et Empedocle, immensam esse terræ profunditatem.

Mysticè S. Gregorius, lib. 28 de Moralium, cap. 6: *Terræ bases*, inquit, *sanctæ Ecclesiæ doctores sunt, qui dum recta prædicant, et prædicationi suæ vivendo concordant, omne pondus Ecclesiæ fixâ morum suorum gravitate sustentant, etc.*

Tropologicè: *Bases uniuscujusque animæ sunt intentiones suæ. Nam sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus innituntur; ita vita nostra in virtutibus, virtutes verò in intimâ intentione subsistunt. Et quia scriptum est, 1 Cor. 3, 11: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus; tunc bases in fundamento sunt, cùm intentiones nostræ in Christo roborantur. Incassum verò alta super se bases ædificia erigunt, si non ipsæ in fundamento solidatæ consistunt; quia nimirum quàmlibet summo opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectunt, et vitæ veræ præmia non requirunt: tantòque graviora ruinæ super se damna ædificant, quantò altiora ædificia extra fundamentum portant; quia cùm æternæ vitæ præmiis non intendunt, quò plus se quasi in virtutibus erigunt, eò in gloriæ inanis foveam profundius cadunt. Sic ille. Christus itaque fundamentum est honorum operum: in quo sanè non collocantur, si per intentionem in eum actu vel vicinè Hebraicum *בסיסות* redditur per Græcum *κρηκοί*; nam neque *ἄνθραξ* circulum vel annulum, sed *basim* significat, neque circuli vel annuli, nisi inepte, dici possunt *πύργιστοι*, infigi. Rectius itaque alii interpret. Græci reddiderunt, *βάσεις* et *κατάπητες*, *sublicæ*. (Lud. Cappellus.)*

SUPER QUO, etc.? *Super quid (vel, cui rei) bases (vel circuli) ejus fixæ, vel defixæ sunt? vel solidatæ, vel demersæ, vel, demersæ incumbunt? Perseverat in similitudine ædificii. Super quas bases collecta est terra? A quo sunt fundamenta terræ jacta? Bases sunt, vel, montes, vel, mare, juxta Psal. 24, 2, vel pouus, centrum terræ, quod ei pro fundamento est. Ego allegoricè intelligo, q. d.: Super quam rem velut fixæ sunt ejus bases, ut fit in ædificiis ad eorum stabilitatem? Confer Job. c. 26, v. 7.*

Aut quis, etc.? *Aut, vel item, quis jecerit, vel jecit, vel projectit, lapidem angularem (vel anguli, in angulo) ejus? quo illius velut muri et partes inter se conjungerentur, continerentur et stabilirentur? Lapidem qui scilicet, sustineret pondus totius terræ. Videntur hic obscure designari poli terræ. Alii centrum intelligunt, circùm quod totus orbis pendet et incumbit. (Synops.)*

tute non tendant : si verò actu et expressè propter illum fiant, tunc firmius et indissolubilius erecta consistunt. Quando itaque virtutes ex hac præstantissimâ intentione fiunt, sunt veluti columnæ pulcherrimæ, quibus capitella et bases decorem adjiciunt. Actiones enim ipsæ sunt columnæ virtutis honestate rectæ, et firmitate robustæ : capitellum singularum est prima illa intentio, quâ in virtutis honestatem tendimus ; quia ab illâ tanquàm à capite et à principio operari incipimus : basis verò est alia intentio altior et excellentior, quâ Deo placere cupimus, et ejus ardentiores amatores fieri ; quoniam cum in hac intentione opus signimus, illud quasi in suo fundamento solidamus.

Porrò lapidem angularem idem S. Gregorius allegoricè exponit eundem Christum, de quo, inquit, scriptum est : *Lapide[m] quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli. Qui dum in Judaicum Gentilem populum suscepit, in unâ Ecclesiæ fabricâ quasi duos parietes junxit. Hinc enim scriptum est, Ephes. 2, 14 : Fecit utraque unum. Qui angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed et in supernis exhibuit ; quia in terrâ plebi Israëliticæ nationes gentium, et utramque simul angelis in cælo sociavit, etc.*

VERS. 7. — CUM ME LAUDARENT SIMUL ASTRA MATUTINA (1), ET JUBILARENT OMNES FILII DEI? Illis ver-

(1) Quæritur quomodò vocet astra matutina, cum omnia astra nocte luceant? Respondeo, quia loquitur de matutino, id est, primo tempore totius creaturæ ; sicut enim diei cujusque principium est mane, ita et totius temporis initium rectè mane vocatur. Laudare autem Deum dicuntur astra, etsi inanimata, quia admirabili suo splendore et pulchritudine gloriam factoris sui velut prædicant, et prædicaverunt semper, quomodò quotidie canimus : *Benedicite, omnia opera Domini, Domino; laudate et superexaltate eum in secula*; ubi etiam inter cetera nominantur ignis, grandiniv, glacies, et spiritus procellarum, quæ constat prorsus esse inanimata. Sensus igitur est : ubi eras tunc quando jam inde ab initio creationis mundi à me conditi, gloriam meam suo decore et pulchritudine prædicabant?

ET JUBILARENT OMNES FILII DEI. Sicut in Psalm. 148 et in hymno trium puerorum Danielis secundo provocantur ad Deum laudandum, nunc animata, nunc inanimata, sed singula suo modo, ut de inanimatis exposuimus, ita et hic. Per filios Dei angeli intelliguntur, sicut et capite primo hujus libri ubi dicitur : *Cum venissent filii Dei, et starent coram Domino, etc.* Porrò ex hac sententiâ quidam astruere conati sunt angelos fuisse creatos ante cælum et terram, dicentes eos non potuisse in mundi creatione jubilarè, nisi jam ante creati essent. Sed illud non sequitur. Potuerunt enim creari in ipsâ laude Dei, sicut in bonâ voluntate respectu Dei. Deinde hic conjunguntur astris, et de utrisque æqualiter sermo instituitur. At verò constat astra non ante quartum diem creata. Adde quòd Septuaginta sic verterunt : *Quando facta sunt astra, laudaverunt me voce magnâ omnes angeli mei*; inde ergo non sequitur angelos ante cælum et terram factos, quemadmodum rectè probat Theodoretus quæstione 3 in Genesin. (Estius.)

CUM ME LAUDARENT, etc., scilicet propter egregium opus fundatæ, et ornatæ terræ. Vel repetendum est ἀπὸ τοῦ κοινῆς illud : *Ubi eras, quasi dicat : Ubi eras cum me laudarent astra matutina? etc.*

ASTRA MATUTINA, astra recens creata, et lumine donata.

OMNES FILII DEI, angeli.

(Menochius.)

bis Deus significat, statim atque stellæ factæ sunt, illud fuisse tanquàm cantum ordinatum et concen-

Astra R. David Aben-Esra, quem videtur sequi Vatablus, intelligit septem planetas, qui per excellentiam dicuntur *matutini*, vel, ut hebraizantes legunt, *stellæ luminis*, id est, *luminosi*, quorum tum aspectus, tum discursus et efficientiæ mirabiles sunt. Sed ex ipsâ vocis proprietate, nomen est commune ad omnes stellas semper lucentes, psalm. 146, 4; psalm. 147, 3. Genes. 15, 5, et cap. 37, 9, et super Job 25, 5. Non enim magis reluctet Creatoris potentia atque sapientia in septem planetis, quàm in reliquâ multitudine stellarum, neque magis laudatur à planetis, quàm à reliquis luminibus; sicut scriptum est : *Laudate eum, sol et luna; laudate eum, omnes stellæ, et lumen.* (Pineda.)

Cum canerent (in vocem ktm prurumpentes ad Deum laudandum : *Cum jubilentur*, vel *laudarentur*) *stellæ matutinæ*. Intelligunt, 1° stellas propriè dictas, quæ Deum laudant, ut reliqua ejus opera, objectivè; Psal. 49, v. 4, etc., quæ suo modo celebrant sapientiam Dei. Confer Psalm. 148, vers. 4, etc. Alii ad modum siderum referunt, qui sit velut cantus quidam et collaudatio Dei, quia certus et constans eorum motus, et symetria pulcherrima, etc. Intelligo planetas, qui כוכבי ארץ (*stellæ lucis*) Psalm. 148, v. 3. Sed cur *stellæ* vocantur hic *matutinæ*? — Resp : 1° propter excellentiam, à phosphoro; 2° propter diligentiam : *manè* enim aliquid agere dicitur qui diligenter agit; 3° propter lumen; quia *manè* pro *lumine* ponitur. *Manè*, sive *aurora*, pro *luce* dicitur, cum connotatione initii seu recentis originis, nam aurora est lux recens orta; 4° quòd sub auroram magis splendere videntur; 4° quòd ante mundum creatæ sunt; 6° quòd sub prima mundi initia create sunt; 7° quia loquitur de matutino, i. e., primo tempore totius creaturæ; sicut enim diei cujusque principium est mane, ita et totius temporis initium rectè mane vocatur. Aliis hæc sententia non placet, quia nondum stellæ erant cum fundaretur terra, sed quartâ demùm die; non ergo potuerunt die primo vel tertio, quo terra creata, Deum laudare, etc. Cælum et terra simul fundata sunt. Alii hic intelligunt angelos, ut idem repetatur in sequente hemistichio, ut in his libris poeticis sæpè sit : qui hic vocantur *stellæ matutinæ* ob pulchritudinem, quæ in stellâ matutinâ cernitur, quæ dicitur Lucifer, vel phosphorus. Pari ratione sancti angeli vocantur *angeli lucis*, 2 Corinth. 11, vers. 14. Angeli, ob pulchritudinem, puritatem, incorruptibilitatem et constantiam, astris comparantur, et quidem præcipuè matutinis, quia nuntiant lucem Deum. Jac. 1, vers. 17, 4, Joan. 1, vers. 7. *Cum canerent*, i. e., kto cantu celebrarent Deum propter terram creatam, tanquàm materiam è quâ creatus esset reliquas mundi partes; *stellæ manè*, i. e., quæ manè oriuntur. Talis stella est unica, nempe Lucifer, quæ solem orientem antecedit; vesperi autem eundem occidentem sequitur, unde tunc *hesperus* dicitur. Vocatur aliàs stella Veneris. Plurali autem numero hic respicitur ad multitudinem angelorum.

ET JUBILARENT (vel *exsultarent*) OMNES FILII DEI? i. e., angelî, ut Job. 1, vers. 6. Deum laudantes ob orbem tantâ elegantia et sapientia conditum. *Filii Dei* hi vocantur : 1° ob productionem, 2° ob similitudinem cum Deo, 3° ob participationem auctoritatis. *Cecinerunt* autem illi et *jubilarentur*, non consilio aut ope adjuverunt. Proponitur eorum jubilatio in exemplar, et opponitur Jobi murmurati. Subaudiendum in hoc versu aliquid : Et numquid eras *cum canerent*, etc.? i. e., cœperunt Deum laudare, etc. Ubi eras *cum jubilerent*, etc.? *Universoque divorum genere letum resonante.* (Synopsis.)

בָּרַךְ, cum jubilerent simul stellæ matutinæ. Sept. : ὅτε ἐγενήθησαν ἀστρα, videntur legisse בָּרַךְ pro בָּרַךְ, et illud בָּרַךְ acceperunt pro בָּרַךְ ab הָרַךְ, ut בָּרַךְ sit בָּרַךְ + הָרַךְ vel בָּרַךְ acceperunt pro בָּרַךְ creavit eas, nam

tum ad ipsum glorificandum : non quòd stellæ canant, aut sint creaturæ sensu præditæ, sed quòd in

aliquando נָרָא redditur ab ipsis per Γίνονται et Γεννάω.

ET VOCIFERARENTUR, præ gaudio nimirum, omnes filii Dei. Sept. : Ἡ πόλις με φωνῆ μεγάλη ἡ πάντες ἄγγελοι μου. Appellationem illam *filiorum Dei* rectè acceperunt de angelis, quia cum Deus mundum crearet nulli dùm erant adhuc alii Dei filii præter angelos, qui ex hoc loco videntur à Deo creati unâ cum astris; hic enim simul junguntur cum stellis in eâdem Dei celebratione atque laude, ut ideò stellæ dicantur tum (in sui scilicet creatione) jubilasse, quia angelis jubilandi ac Deum ex tam mirabili opere celebrandi argumentum et materiam præbuerunt, tum etiam quia alibi et stellæ et angeli dici solent *exercitus Dei*, quia utrique Deo de cœlo veluti militant.

(Lud. Cappellus.)

Lorsque les astres du matin me louaient tous ensemble, et que les enfants de Dieu étaient transportés de joie. On demande comment les étoiles sont appelées astres du matin, puisque tous les astres éclairaient durant la nuit. Et l'on répond que le matin, dont Dieu parle, est celui du commencement du monde, c'est-à-dire le premier temps de la création de l'univers. Car, comme le commencement de chaque jour est le matin, le premier commencement de tous les temps et de tous les jours se peut bien nommer le matin. Or, on dit que les astres louent Dieu, quoiqu'ils soient inanimés, parce qu'ils annoncent en quelque sorte, comme ils ont toujours annoncé, par leur éclat et leur beauté admirable, la gloire de leur Créateur. Le sens de ces paroles de Dieu est donc celui-ci : Où étiez-vous, ô Job, lorsque, dès le commencement du monde que j'ai créé, les astres publiaient ma gloire par l'éclat de leur beauté ?

Ceux qui sont nommés ici *les enfants de Dieu*, sont les anges, à qui l'Écriture a donné ce même nom au commencement de ce livre, lorsqu'il est dit que *les enfants de Dieu se présentèrent devant le Seigneur*. Quelques personnes ont voulu conclure de cet endroit, que nous expliquons présentement, que les anges ont été créés avant le ciel et la terre, disant qu'ils n'auraient pu se réjouir de la création de l'univers, s'ils n'avaient été créés eux-mêmes auparavant. Mais ces esprits célestes sont joints en ce lieu avec les astres, et Dieu parle également des uns et des autres. Or, il est constant que les astres n'ont point été créés avant le quatrième jour. Ainsi ce que l'on peut dire, c'est que les anges ont été créés dans la louange de Dieu; c'est-à-dire, qu'ils n'ont pas plus tôt été créés, qu'ils ont commencé de louer leur Créateur, et dans eux-mêmes et dans tous les autres ouvrages de sa puissance. Heureux ceux d'entre eux qui sont demeurés *fermes dans la vérité* et dans cette reconnaissance continuelle de la grandeur infinie de celui qui avait eu la bonté de les tirer du néant! Mais malheureux, au contraire, tous les autres, qui ayant cessé de lui donner ces justes louanges, ont perdu tout leur éclat, pour avoir voulu se l'attribuer à eux-mêmes, et sont retombés en quelque sorte dans le néant par le crime de leur orgueil!

(Sacy.)

On ne peut douter que les enfants de Dieu ne soient les anges. Ce qui est dit dans le premier chapitre, v. 6, et dans le second, v. 4, ne laisse sur ce point aucune difficulté. Et il me semble que cette seconde partie du verset n'est qu'une explication de la première, selon l'usage ordinaire de l'Écriture; et que les astres du matin sont les mêmes que les enfants de Dieu. Les mêmes louanges et la même joie leur sont attribuées, et, par conséquent, la même intelligence. Et ils sont appelés *astres du matin*, au lieu que les étoiles ordinaires ne brillent que la nuit, pour montrer que ce nom ne leur convient que dans un sens figuré.

C'est une pensée qui paraît fort solide, et fondée

illis suam magnitudinem, bonitatem, virtutem et sapientiam Deus patefecerit; id perinde est atque si illæ clarâ et aliâ voce loquerentur. Quoties igitur oculos cœlum versûs attollimus, concentum stellarum debemus audire, quomodò illæ à suâ creatione cœperunt canere; et certum est ejusmodi harmoniam et concentum debere nos excitare et sollicitare ad canendas laudes Dei, et ad ipsum glorificandum. Sanè nisi plusquam surdi essemus, aures cordis nostri ad ejusmodi cantus tam harmonicos essent nobis accommodandæ.

Astra igitur matutina sunt sidera propriè dicta, quæ summo illo mundi manè lucere cœperunt: vel allegoricè angeli, qui matutini vocantur, non quòd ante mundum creati sint (ut voluerunt Basilius, Nazianzenus, Origenes, Hieronymus, Ambrosius, Hilarius, Damascenus in Catenâ), sed quia sub prima mundi initia creati sunt. Ita concilium Lateranense et doctores passim, qui addunt angelos bonos propter excellentiam naturæ, tum gratiæ dona meritò comparari astris semper lucentibus, nunquam cadentibus. Idem propter eximiam sanctitatis excellentiam vocantur hæc *filii Dei*, ut patet ex versione Septuaginta, quæ habet: Πάρες ἄγγελοι μου, *omnes angeli mei*, conformiter Hebræo et Chaldæo. A Vulgato tamen optimè *filii Dei* nominantur sicut et Danielis 3, vers. 92. Primùm quidem, ut auctor est D. Thomas, 3 part. quæst. 13, quia illi ante alios adoptionem filiorum receperunt. Secundò, quia in rerum gerendarum alacritate et obedientiæ promptitudine filiis simillimi sunt. Tertio, quia Dei optimi parentis erga res humanas charitatem referunt et imitantur. Quarto, quia Dei administri et discipuli, et ideò filii Dei, ut olim filii prophetarum, dici possunt. Postremò, quia egregiæ naturæ præstantiâ et illustribus dotibus plusquam reliquæ omnes res creatæ ad Deum accedunt. Ut autem verè Dei filios esse, affectumque filiorum erga Deum habere se ostenderent, initio conditi orbis creatori Deo laudes canerunt.

Duobus autem modis hæc angelorum laudatio accipi potest. Primùm quidem ut dicamus, suâ ipsâ pulchritudine et naturæ, quâ conditi erant, præstantiâ, additis tot ac tantis etiam gratiæ ornamentis, statim commendasse Deum tanti operis auctorem creatoremque suum. Quo modo dicere solemus opus artificiosum et affabrè effectum elegantem artificis manum commendare; præsertim verò, quia cum se ipsi viderunt tot

même sur l'expression que nous examinons, que les anges ont été créés avant la matière. Il était digne de Dieu et de sa bonté de donner des spectateurs aux merveilles qu'il voulait opérer dans le ciel et sur la terre; d'instruire ainsi de sa puissance et de sa sagesse les esprits qu'il venait de tirer du néant, et de les porter à lui rendre grâces pour des êtres qui n'en étaient pas capables par eux-mêmes, parce qu'ils étaient sans connaissance et sans amour.

C'est une gloire bien digne d'envie que celle des anges fidèles, d'avoir toujours loué, toujours admiré, toujours adoré la bonté et la sagesse de Dieu. C'est une ingratitude bien inexcusable, que celle des anges rebelles, et une folie bien incompréhensible, d'avoir espéré ou de résister à une puissance infinie dont ils avaient vu de si étonnants effets, ou de s'en rendre indépendants. (Duguet.)

tantisque à Deo affectos esse beneficiis, et insignibus multis sive naturæ sive gratiæ dotibus auctos esse, pro acceptis beneficiis cœperunt tunc, nec unquam desinent, Deum laudare, illique continenter gratias agere. Nam, ut Theodoretus ait, *qui creatus est laudat, Creator laudatur; et ingratus, qui Conditorem non laudat.* Hic ergo est primus laudationis angelorum modus communis ferè cum astris et reliquis creaturis. Nam *et cœli enarrant gloriam Dei, Ps. 18, 2.*

Alter modus hujus laudationis est, ut cum molitione aliarum rerum, quæ tunc à Deo creabantur, conjungatur hymnus angelorum, præsertim quando velut primus lapis primaque totius mundi fundamenta jacta sunt, id est, terra creata. Etenim terræ creationem comitata est statim lætitia, júbilus et acclamatio angelorum, divinam bonitatem efferentium in novâ nascentis orbis creatione. Deinde etiam aucta magis magisque est hilaritas et gaudium, cum etiam cœli et sidera ipsa tanquàm illustria quædam lumina Deo creante prodierunt. Hinc Septuaginta hoc loco aiunt : *Ὅτε ἐγενήθησαν ἀστρα, ἤνεσαν με φωνῆ μεγάλη πάντες ἄγγελοι μου, quando facta sunt sidera, laudaverunt me voce magnâ omnes angeli mei.* Et S. Chrysostomus : *Angeli, inquit, ipso aspectu obstupuerunt, cum multitudinem, pulchritudinem, dispositionem, utilitatem, varietatem, ornatum, splendorem, concentum, cæteraque omnia, quæ multò illi quàm nos meliùs vident, intuerentur.* Anastasius item Sinaita, lib. 4 Hexameron, eam angelorum laudem potissimùm refert ad incarnati Verbi mysterium, sic scribens : *Hymnis Deum celebrarunt. Quamobrem? Quoniam facta sunt astra. Non certè propterea, sed cum vidissent solem è terrâ recurrentem, in mysterio didicerunt Christi incarnationem, et è terrâ assumptionem; et idèd cum vidissent eum ex sanctâ Virgine tanquàm ex abyssò exortum, statim exclamarunt dicentes : Gloria in excelsis Deo.* Ubi Anastasius videtur dicere astra et solem priùs in terrâ facta esse, ac deinde cœlo fuisse inserta; quod falsum est: ac proinde allegoricè sumenda est ejus expositio, quamvis non negem angelos bonos summis laudibus Dei bonitatem extulisse post revelatum ipsis mysterium Incarnationis. Igitur primo ipso molitionis mundi exordio verè Dei filios se exhibuère angeli, Deum omnium rerum molitorem ac suæ ipsorum naturæ conditorem mirandum in modum extollentes.

Ex hâc descriptione creationis terræ, astrorum ac proinde orbium cœlestium, quorum partes sunt astra, et angelorum, firmissimum struitur argumentum ad revincendam hominum ignorantiam. Vis rationis hæc est: Ego (inquit Deus ad Jobum) jam inde à primordio mundi is eram, qui nõssem ab æterno rationem architectonicam fabricæ mundi et naturæ angelicæ: quod est sublimius: tu verò nondùm creatus fueras: quomodò ergo mecum disceptare cupis, vel ais te id vehementer optare?

Observandum hic cœlum et terram simul creata, licet distinctis diebus ornata, fuisse. Observandum etiam fieri hic expressam angelorum mentionem, quam in Genesi Moyses non fecit, quod est expansione dignum,

Observandum denique ad sensum arcanum, creaturas nobilissimas recens conditas è vestigio in sui conditoris laudem conspirasse. Quod sanè studium et pueris rationis luce uti incipientibus et universis hominibus summo mane evigilantibus impensè commendandum. Deus nimirùm summo jure primitias ejusmodi requirit. Quà certè in re dolendum est, quàm sint contraria mortalium vota et studia; qui vix somno soluti multiplices cogitationes et affectus parùm pios patentibus animi portis admittunt, quibus Deo se insinuare cupienti viam intercludunt. Sanè ex hoc capite non congruit eis hoc illustre cognomentum filii Dei.

In his illud quoque observatu dignum, quòd in totâ admirabili terræ conditione non meminerit Dei laudes, nisi ubi ad luminaria cœli ventum est. Conditur firmamentum, et silet: conditur terra, firmaturque, et se premit silentio: conduntur luminaria, et statim vox laudis auditur; et astra, et planetæ, et angeli portitores sese effundunt in laudes Dei. Cur, quæso, solùm inter luminum creationes Dei laudes reboant? In solis scilicet luminibus condendis sentitur obedientia à creaturis præstita Dei verbo; etenim dicitur, Gen. 1, 1: *In principio creavit Deus cælum et terram: et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus: Fiat lux, et facta est lux.* Expende, cui dixit Deus ut fieret, nempe luci; et statim lux divino obedivit verbo: quæ obedientia lucis Dei verbo præstita ubi apparuit, divinæ laudes non potuerunt ampliùs sileri. Huc spectat D. Basilius Seleuciensis, orat. 1, inquit: *Cælum productum est et terra cum aquis, cum vox anteverteret nulla; lux verò cum producebatur, Deus voce prævit. Meritò nunc loqui incipit, ut ejus quod fit sensu et admiratione angelorum turbas moveat, quo imperium effectione rei comitatum conspiciat, eoque percussi spectaculo ad cogitationem et hymnum Creatoris convertantur. Dicit enim Deus cum Jobo disserens: Cum astra faciebam laudabant me omnes angeli mei.* Quasi unum Dei imperium effectione rei comitatum efficacissimum omnium esset ad divinas laudes extorquendas. Posset tota orbis creatio, imò ipsa lucis conditio, illaudata manere, nisi imperium Dei voce manifestaretur: at ubi verbo divino creaturæ parent, jam Deus non poterit manere illaudatus. *Simul enim angeli* (inquit Gregorius Venetus in Harmoniâ mundi, Cant. 5, ton. 8, cap. 1) *ipsaque cœlestia corpora suas laudes vocesque gratularias adjungunt præ admiratione Creatoris.* Sed luculentius elegantiusque communis harmoniæ gratiam expressit Ambrosius in Præfatione Psalmorum, dicens: *Laudant angeli Dominum, psallunt ei potestates cœlorum; et ante ipsum initium mundi Cherubim et Serachim cum suavitate canoræ vocis suæ dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus: innumera angelorum millia assistunt: seniores, et turba magna, sicut voces aquarum multarum, concinunt Alleluia. Ipsum axem cœli fert expressior sermo cum quâdam perpetui concentus suavitate versari ut quædam secreta naturæ. Nec id ab usu naturæ alienum videtur: quandoquidem vox missa gratiore plausu in montibus resonat, et suaviore sono reddunt ipsi quod accipiunt.*

Cæterum argutè quærit Celæa noster, benedictione 5 de Ephraim et Manasse, quam ob causam astra matutina effusiùs prædicent opificis Dei laudes linguato luminis splendore; cum potiùs quæ totà nocte splendidiùs scintillaverant, auroræ exortu suos contrahant radios, et sui occasùs metu raræ albescant instante vicinæ mortis præsignio: solaris enim luminis opulento jubare tumulantur. Quare non cum plenâ lampade noctu micant, sui occasùs immemores, laudes Dei modulari dicuntur, sed dum eorum splendor instantis lethi sui pavore languescit? O rem expansione dignissimam? scilicet dum astra matutina instante suæ mortis metu expavescunt et expallescent, et *velut funereæ faces in occasus suos quasi quibusdam deducuntur exequiis* (ut eleganter loquitur Sermone de Resurrectione Zeno Veronensis) tunc, tunc quidem languidæ suæ lucis sumptuosiori pompâ divinis laudibus ambitiosius militant, et obitùs sui pallido aspectu splendidiùs Deo scintillant, quasi placendi gratiam et officiositatem modulandi non ab opulentiâ nocturnæ lucis, sed à matutino languore mutuentur. Sic astra occasùs sui ambitioso nitent ornatu: sic matutinus pallor sidera adornat ad gratiam: sic spectati obitùs sui squalore inornantur. Tantam vicinia mortis sideribus conciliat gratiam, atque ita mortis aspectus placendi favorem meritorum blandimento subornat.

VERS. 8. — QUIS CONCLUSIT OSTIIS MARE, QUANDO ERUMPEBAT QUASI DE VULVA PROCEDENS (1). — VERS. 9.

(1) Exhibetur hic mare ab ipso mundi exordio ceu è nihilo effusum, infinitâ Dei vi obstetricante. Exhibetur, inquam, terram fluctibus obruere paratum, nisi alveum illi Deus parâset, coerceretque aggeribus invictis, veluti indomitam feram, quæ vinculis et caveâ coercetur. Hebræus: *Quis adjuvit in egrediendo è vulvâ mare?* Quis obstetricatus est matri aquarum, quis illam parientem adjuvit? Vel: Quis involvit fasciis mare? Sed versiculus sequens meliùs de fasciis vel panniculis explicatur. Septuaginta: *Cum fremeret ex utero matris suæ egrediens.* (Calmet.)

OSTIIS MARE. Littora intelligit, quibus quasi repagulis cohibetur vis maris.

QUANDO ERUMPEBAT QUASI DE VULVA PROCEDENS, IN ORTU SUO, QUANDO creatum est. Septuaginta habent: *Cum fremeret ex utero matris suæ egrediens.*

(Menochius.)

QUANDO MARE ERUMPEBAT QUASI DE VULVA PROCEDENS. Septuaginta, *de ventre matris suæ.* Mater autem maris est omnipotentis divinæ sinus, è quo quasi infans prodiit, inquit Olympiodorus: vel est chaos illud seu abyssus, Gen. 1, v. 2, unde quasi ex utero prorupit. Hebræi enim formationem et originem cujusque rei vocant egressum è matrice. Quâ eadem phrasi etiam, *Verbum* divinum Psal. 109, vers. 3, dicitur, *genitum ex utero Patris.* (Tirinus.)

QUIS CONCLUSIT, etc.? *Et (repete, quis, etc.) textit (clausit, vel occlusit, vel cohibuit,) mare valvis, seu foribus?* i. e., continuit ne diffilueret; sed sese contineret in loco suo. Quis circumclusit, arenâ scilicet et littore, velut terminis ei præfinitis, quos non erumpat, ut terram obruat? Sed malo metaphoram esse à valvis quibus tanquàm obicibus ocluduntur et cohibentur aquæ in moletrinis. *Fores maris* sunt aggeres ei objecti. *וַיִּסַּךְ* et *circumsepsit*, pro *וַיִּשָׁךְ*: vide Job. 1, v. 10. Sed malo esse à *סָכַךְ* *obtegere, adumbrare*; quia *וַיִּשָׁךְ*, vel *וַיִּסַּךְ*, *sepire*, magis in Chal usitatum est.

Quis protexit in valvis mare? *וַיִּסַּךְ* sæpè est *protegere*, *Quis mari pro obstetrice fuit?* nam tota similitudo à

— CUM PONEREM NUBEM VESTIMENTUM EJUS, ET CALIGINE ILLUD QUASI PANNIS INFANTIS OBVOLVEREM (1)? —

partu sumitur; *וַיִּסַּךְ* *valvæ* sunt *τὰ χεῖλη* (*labia*) *uteri.* *Quis inunxit valvas maris,* è quibus videlicet educum est? Quæ Lucina præfuit parentis naturæ puerperio, quando est enixa mare? Metaphora à parturientibus sumpta, quarum partes genitales inunguntur, ut facilius daretur partui exitus. Hanc interpretationem confirmant verba sequentia. *וַיִּסַּךְ* à *וַיִּסַּךְ*, quod idem cum *וַיִּסַּךְ* *ungere.* *Quis conclusit,* etc.? Hoc intelligunt de aquarum congregatione, tertiâ creationis die factâ. Sed malim de ejus creatione primâ die factâ, cum quâ sequens metaphora meliùs convenit. Hic et seq. vers. agit de opere primi diei, ut patet ex collat. Gen. 1, 4, versibus autem 10, et 11, ubi narratur de terminis maris, sermo est de opere tertii diei, ut patet ex collat. Gen. 1, 9, 10. *Quis,* etc.? q. d.: *Annon ego solus, sine ullo adjutore, etc., hujus rei auctor sum?*

QUANDO ERUMPEBAT, etc. *Dum erupit ex vulvâ, et prodiit sub. in lucem. Cum ipsum egrederetur seu educeretur, seu extraheretur* (*וַיִּסַּךְ* pro *וַיִּסַּךְ*, he signo conjug. hiphil, ut sæpè in eo verborum ordine sit, abjecto: vel, *cum educeret, sive extraheret ipsum, ut sit transitivum, sed malo neutrum esse; alii: In egressu, seu extractione ejus; ut sit nomen) è matrice, sive vulvâ, et exiret, Heb. exiret; Asyndeton. Vel, cum, inquam, egrederetur, i. e., erumperet, velut è matrice prodiens; q. d. cum nasceretur, cum primùm à me formaretur. Prima cujusque rei formatio et origo videtur ei esse tanquàm exitus quidam è matrice; q. d., quis illud terminis ut foribus circumclusit jam indè à primâ sui origine? *Cum ederem ipsum tanquàm è vulvâ exiens, uno momento, ad mandatum Dei, ut factus ex utero.* Verto, *cum erumperet, cum ex utero prodiret, i. e., cum crearetur.* Rursùm hic subauditur *וַיִּסַּךְ*, præcedente *וַיִּסַּךְ* *bachlam, ut versu præcedente. Eo erumpente, exeunte ex utero, dum illud progreditur quasi ex utero prodeat.* Semper movetur mare, et agitur immensis procellis; et tamen per Deum coercetur intra limites suos. *Cum erumperet, ut egrederetur ex utero, cum egressum erupisset ex utero, Quo obstetricante, etc.* Id enim *וַיִּסַּךְ* sign. è ventre educere, Psal. 22, 9. *Quando exibat, de ventre exibat, quando erumpebat, quasi de utero exibat.* Mare cum impetu erumpit, sicut infans ex utero. Pergit autem in hac metaphorâ. Uti enim Calen. de Sanit. tuendâ 1, 7, jubet infantem recens natum fasciis involvi, sale spargi, aquâ lavari: sic etiam Deus mare involvit, salsum reddidit, aquas dulces fluviorum quasi infudit. Hic de fasciis ejus agit. Porro, *uterus maris* hic est, vel, 1° potentia et providentia et decretum Dei, vel, 2° chaos illud seu abyssus Gen. 1, 2. Sinus ille amplissimus erat quasi fons maris, unde velut exiit, cum Deus aquarum molem unum in locum coarctavit. (Synopsis.)*

CUM CONCLUDERET OSTIIS MARE, cum prodiens de utero exiret, septuag. in Sixti editione, *ὅτι ἐμαρτυροῦσθαι, cum fremeret, melior et verior videtur alla lectio quam Nobilius ex Chrysostomo annotat, ἐμαρτυροῦσθαι obstetricabatur, vel obstetricis ope prodibat, elegantissimâ nempe metaphorâ, à modo et ratione quo homines nascuntur atque in lucem prodeunt ducta. (Lud. Cappellus.)*

(1) Pergit in similitudine nascentis pueri, Deus involvit mare caligine et nubibus, veluti fasciis et panniculis. Spectat illud Genesios 1, 2: *Tenebræ erant super faciem abyssi. Tenebræ illud obvolvunt, uti fasciæ infantis corpus tegunt.* (Calmet.)

CUM PONEREM, etc. De mari loquitur, allegoriâ infantis recens nati.

NUBEM VESTIMENTUM EJUS. Nubes et caligines, quæ mari incubant, quæ tenuissimum velum sunt, quo ipsum mare obvolvitur. (Menochius.)

CALIGINE, designantur tenebræ illæ quæ erant super faciem abyssi, Gen. 1, v. 2. (Tirinus.)

CUM PONEREM NUBEM VESTIMENTUM EJUS. Quando texti maria nubibus, etc. Nubes mare, unde oriuntur, quasi

VERS. 10. — CIRCUMDEDI ILLUD TERMINIS MEIS, ET POSUI VECTEM ET OSTIA (1); — VERS. 11. — ET DIXI: US-

veste operiunt, *Nubem*, videlicet caliginosam, ex collatione membri sequentis. Moses vocat *tenebras*, per metonymiam adjuncti, Gen. 1, 2.

ET CALIGINE, etc. *Et caliginem* (id est, nubem caliginosam; *densam caliginem*, i. e., nebulam) *fasciam*, vel *fascias ejus*; Graeci optimè, *ὄμιχλην δ' ἀστὴν ἐπαεργάσαντα*, et *nebulâ quasi fasciâ obvolvi illud*, Multae enim nebulae solent oriri supra mare, et super illud assidue apparent. Hæ ergo mari tanquam fasciæ infanti esse videntur. Persistit in cœptâ metaphorâ infantis, qui recens natus fasciis involvi solet, etc. *הַרְלָהּ אֶל הַרְלָהּ fasciis involvere*, Ezech. 16, v. 4. Significat tam facile esse Deo mare vastum et impetuosum regere ac compescere, quam matri aut nutrici infantem, etc. Alii: *Et caliginem cunabula ejus*, vel, *involutrum ejus*. Aer et nubes mare tegunt, ut, tanquam infans in cunis, in suis terminis contineatur et quiescat, quamvis fluxu et refluxu, ut infans cuniarum motu, hinc indè agitur. (Synopsis.)

Persistit in cœptâ metaphorâ, ut quia mare infanti ex utero egresso comparavit, deinceps ex quo prodiit, ei tribuat quæ adhiberi solent recens natis infantibus, qui quidem vestiuntur et fasciis involvuntur ac involucris, quibus contineantur, ne erumpant. Sic mari, inquit, adhibitas circumquaque nubes, tanquam vestes, quæ ei assidue circumstant, quæ nubes et nebulae itidem tanquam fasciæ infanti esse videntur, quod assidue super mare apparere solent. Simul inquit, Deo tam facile esse, mare, corpus alioqui vastum, et quod vix quisquam credidisset ob vehementiam et impetum fluctuum contineri et reprimi posse, continere et compescere, quam matri aut nutrici infantem, quem, ut vult, fasciis involvit. De *הַרְלָהּ, fasciâ*, coll. Ezech. 16, 4, vid. Michaelis *Supplem.* p. 984. (Rosenmuller.)

(1) Hebræus: *Fregi illud in decreto meo*; vel, imperavi, ut in littore fluctus frangeret. Specimen hoc omnipotentiae Dei non rarò in Scripturâ exhibetur. (Calmet.)

VECTES ET OSTIA maris sunt sinus, promontoria, littora, et alii termini. (Tirinus.)

CIRCUMDEDI ILLUD TERMINIS MEIS, id est, à me statutis et fixis. Eadem locutio Prov. cap. 8, vers. 29.

ET FREGI (vel decrevi) *super illud decretum*, sive *statutum meum*, i. e., terminum, quem non transgredetur. De illo decretum meum constitui, quod scilicet sequitur, cum ei limites sunt à me præfiniti. *Fregi*, i. e., decidi, decrevi. Hinc *גָּדַרְהוּ* Rabbini *decretum*, sententia decisa, à *גָּדַר* excidere. Ratio metaphoræ est, quod quando decretum constituitur, omnia accuratè et minutatim considerata discutiuntur, ac velut deciduntur. Vel, quod decreto dubitationis infinitior tela præceditur. Vel veritas: *Et fregi demensum* (ita *דָּרַק* sumitur) ut paterfamilias demensum de integro pane defringit. Deus distribuit, ut omnibus sua, ita mari locum. Quidam: *Confregi mare decreto meo*, h. e., impetum ejus, ne terminum transiliat, etc. (Alii sic.) Cum (vel, cumque) *diffregi pro eo*, sive propter ipsum, terram *decreto meo*, scil., faciendo alveos in quos aquæ pars se reciperet, cum antea totam occuparet terram. Confer Gen. 1, 9, 10. Psal. 33, 7. *אֲרָץ* hic suppleendum docent tum historice veritas, tum significatio verbi *שָׁבַר*. Et *חָקִי* pro *כְּחָקִי*. *Et statui illi statutum*, vel *præceptum meum*; i. e., pepigi cum illo pactum, et statui: ut enim *כָּרַת*, excidit, fœdus pangendum significat, ita *שָׁבַר*, frangere, de constituendo decreto, pari analogiâ.

ET POSUI (vel apposui, adhibui, admovi, sub. *super illud*, i. e., ei) *vectem et ostia*. Vel, *valvas*, etc. i. e., fores, et vectem quo firmarentur fores, velut repagula quibus contineretur; i. e., limites quos non præteriret, ut sequitur; h. e., arenam in littore sitam, ut explicatur, Jer 5, 22. Vide et Psal. 104, v. 9. Meta-

QUE HUC VENIES, ET NON PROCEDES AMPLIUS, ET HIC CONFRINGES TUMENTES FLUCTUS TUOS (1). Tangitur hic aquarum creatio à Deo velut ex utero, in quo latent omnium creaturarum rationes quasi fœtus erumpentium, hoc est, vehementer emanantium pro rei genere. Impetus quippe ille congruit naturæ liquidæ, quæ sese præcipitat quousque rem consistentem offendat, quâ contineatur et determinetur. Similitudo autem infantuli recens à vulvâ fusi aptè consentit, cum corpusculum tunc molle ac humidum et quasi aqueum sit, varièque formari possit, compressione, depressione, expressione, antequàm obdurescat. Jam ergo Deus aere caliginoso sive tenebris nuper creatas aquas obduxit, de quibus dicitur Gen. 1, 2: *Tenebræ erant super faciem abyssi*. Est autem insignis divinæ potentiae ac sapientiae laus, quod rem indomitam, tumentem, mugientem, quæ terram universam ambebat, velut incertam ac nudum infantulum nutricis manibus exceptum, resistere non valentem, tractarit, et in locum unum imperio compulerit. Mox nimirum immensitas illa aquarum loco cessit, et in cavitatem sibi destinatam, quasi pavens divinam majestatem, extemplo confluit. Inter omnia sanè, quæ divini præcepti vim nobis manifestant, est obedientia ista quam mare ei exhibet. Nulla enim fera magis effrenis quam mare, quod nullius subjacet imperio, nullius majestatem vel leviter reveretur; et nihilominus summam ad Dei præceptum exhibet obedientiam, quam Deus ipse ad suæ potestatis manifestationem, hoc loco cum Jobo agens, expressit: *Quis conclusit ostiis mare?* etc. Est quidem mare, juxta multorum sententiam, altius ac superius multò terrâ ipsâ: quis igitur ejus ingens pondus continet, et immensam comprimit molem, ne in terram desuat? Certè divinum præceptum et verbum, cujus virtute quasi infantulus fasciis ligatus intra cunas continetur, et in morem criminosi facinorosique hominis vectibus et portis inclusum tenetur. Non autem muris lateritiis, aut lapideis propugnaculis, aut vectibus et portis æreis, aut virgis ferreis illud continet Deus, sed leviculo arenæ pulvere; quod perpetuo miraculo sancti Patres, Chrysostomus in Catenâ, Basiliius, hom. 4 in Hexameron, Ambrosius, lib. 3 in Hexameron, cap. 2 et 3, Theodoretus in Psal. 103,

phora ab ædificiis, quæ foribus clauduntur, et hæc vectibus muniuntur. Potest hic versus cum præcedentibus continuari, et sic verti: *Et cum, inquam, frangerem, seu deciderem, de eo, et constituerem decretum meum*, etc. Ac meo circumscriptum decreto repugulis et foribus cohibui. (Synopsis.)

וְאֲשָׁבַר Et cum constitui super illud *חָקִי* statutum meum; hoc est, *decretum de eo feci*; Septuag. rem ipsam non verbo expresserunt, *ἀπέκρινε δὲ αὐτῆς θεία*, nam decretum illud Dei est de maris terminis, quibus concludi et contineri debet. (Lud. Cappellus.)

(1) HIC CONFRINGES TUMENTES FLUCTUS TUOS. Hisce scopulis, hæc arenâ.

ET DIXI, USQUE HUC VENIES. Hebræi pro termino ponunt, ut apparet Ezech. 41, 15; idè rectè *כָּרַת* vertit *hucusque*. (Grotius.)

וְשָׂמַת Hic se ponet tumor fluctuum tuorum, Sept. *ὁ ἄλλ' ἐν σαυτῆ συντριβήσεται σου τὰ κύματα*. Rem attenderunt, non verba. (Lud. Cappellus.)

D. Thomas primâ parte, quæst. 69, art. 1 ad 2 et 4, aliique tribuunt (si tamen miraculum dici potest, quod in communem legem verbo Dei statutam transiit). Clarius autem hæc maris obedientia ad divinum præceptum ostenditur, cum agitur ventis, et intumescunt fluctus ejus: aliquando enim ita erigit suos fluctus, ut ad cælum pertingere videantur; et tantâ vi ac impetu in terram irruit, ut eam penitus obrutum appareat: hoc tamen ipso quod arenæ pulveres infirmos et leves attingit, ita se continet, ut nullatenus illos transgrediatur. Et quidem arena non est, quæ illius impetum detinet, ut ostendit D. Thomas, primâ parte, citato loco, et primâ secundæ, quæst. 104, art. 5 ad 2, tum quia mare altius est terrâ, tum quia illa infirma est, quam vel levis aura propellit: sed ipsummet mare seipsum continet obediens præcepto Dei dicentis:

USQUE HUC VENIES, ET NON PROCEDES AMPLIUS. Certè mare nequaquam obedire diceretur, si coactè ac violenter divini verbi virtute contineretur, ut indicavit D. Thomas secundâ secundæ, quæst. 104, art. 2 ad 1, et tertiâ parte, quæst. 44, art. 2, ad 1; et docuit expressè B. Augustinus, lib. 26 contra Faustum, cap. 3, quem ipsemet D. Thomas, 1 parte, quæst. 106, art. 6, egregiè explicat. His ergo verbis præceptum imponi pelago, ne ultra littoris terminos effluat, et violentâ eluvione terras obruat, ferè convenit inter expositores Bibliorum. Quod ipsum tradit acutè Basilii Seleucicæ, orat. 1, dicens: *Post Deus nudat aquis terræ dorsa quibusdam velut in cellis mare concludens, dum imperio in abyssum utitur pro claustris*. Et statim subdit: *Fertur illud quidem fluctibus altè elatum; ubi verò terminos attigerit, revertit refugitque, et Domini vocem littoribus inscriptam cum intuitum fuerit, curvatis fluctibus termini positorem adorat*.

Verùm probabilior philosophia docet mare naturaliter contineri intra vastas, quas nunc occupat, cavitates, ibique à naturâ suâ stagnare, nullâque appetentiâ instigari, ut supra terras violenter peregrinetur. Quod cum ita sit, planè oboritur dubium argumentum, quare Deus ligaverit mare divino imperio, ne in terras prolatur: siquidem in loco, quem modò occupat, naturaliter jacet, et velut in centro quiescit: imò nisi violentè inde extrahi non potest. Aptène imperaretur vallestri fonticulo ne conscendat ad præalta montium cacumina? aut reptilibus, ne avium more per aera volent? Hoc naturæ pondus naturaliter velat, non præceptum, ad id supervacaneum aut fortè ridiculum. Quid ergo Deus imperio in abyssum utitur? Cur imperiosè dicitur pelago: *Huc accedes, et hic confringes tumentes fluctus tuos*? Profectò etiam nemine jubente terminos illos egredi neque vellet, neque, etiamsi vellet, posset, cum ultra proprium centrum nullum agens naturale spontè feratur. Verùm mare immanis bellua est, effera, turbulenta, crudelis, peccatoris symbolum exprimens, ut advertit Nazianzenus, orat. in laudem Basilii. Æquum ergo fuit ut belluæ flagitiosissimis moribus perditissimæ imponatur præceptum, ne conetur ultra id quod potest. Neque enim flagitiosior malitiâ

continetur intra suæ sphæræ cancellos, sed ultra id quod potest irrumpere intentans, temerariè supra vires audet, et conatur ultra potentiam. Unde ut maris audacissimam temeritatem reprimat Deus, illi imperat ne prolatur ultra id quod potest: *Et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos*, Prov. 8, 29.

Hanc ipsam maris legem optimè exprimere voluit Sapiens, eam tanquàm ultimum quid subinferens ad divini verbi aut præcepti potestatem demonstrandam: incepit hanc commendare à creatione cæli et firmamenti, ex productione stellarum, solis et lunæ, iridis, pluvie, fulminum, etc., tandemque tanquàm rem supremam subjecit: *In sermone ejus siluit ventus, et in cogitatione suâ placavit abyssum*, Eccli. 43, 25. Ventus per seipsum res est indomita, qui nulli cedit, qui cum perflat validè ac horrissonè, ita *ubi vult spirat*, Joan. 3, 8, ut qui inter homines omnes potentior est, non solum non possit compescere, *sed nescit unde veniat, aut quò vadat*; et, agitans mare, tam effrene illud reddit, ut nullâ omnium hominum potestate possit vel leviter compesci. Tanta est autem divini imperii potentia, ut horrissonum impetuosisimumque ventum solius vocis suæ levi sono silere faciat; et sola ipsius cogitatio placat abyssum, et ejus impetum quietat. *In sermone ejus siluit ventus, et in cogitatione suâ placavit abyssum*. Ubi inprimis expende, quàm egregiè venti et maris spontaneam, ut ita dicam, obedientiam ad Dei præceptum exprimat: loquitur enim metaphorâ sumptâ à servo, cui validè vociferanti jubet dominus silere: tunc enim ad domini sui sermonem, omni clamore deposito, ipsemet silentium tenet. Similiter tunc homo iratus dicitur placari, quando ad alterius sermonem et exhortationem deponit iram, quâ fervebat. Non ergo violenter ventus à Dei præcepto continetur, sed spontè, ut ita dicam, ad ejus imperium omnem clamorosum sonum et velocissimum cursum continet. Nec mare violentiam passum ad Dei præceptum continetur, sed potiùs ipsummet quasi in corde recipiens Dei præceptum, iram suam deponit, ipsius Dei ordinatione placatum.

HIC CONFRINGES TUMENTES FLUCTUS TUOS. Quod Tertullianus, lib. de Trinitate, cap. 1, expendens, rectè observat, Deum facili quodam aggere arenarum hoc implacatissimum elementum circumdedit: *Quò cum frequens, inquit, fluctus, et ex alto sinu spiritans unda venisset, rursùm in se rediret, nec terminos concessos excederet, servans jura præscripta: ut divinas leges tantò magis homo custodiret, quantò illas etiam elementa servassent*.

Execranda igitur hominum ad sua scelera propensio et pertinax voluntas, quam nulla divini juris repagula coerceant; cum tamen vastissimi et turbulentissimi elementi minas levis quidem arenarum agger frangat et contundat.

Allegoricè maris nomine populus ille antiquus meritò exprimitur, qui non minùs huc illucque suis affectibus excitantibus quàm mare ventorum impulsu, ducebatur: erupit autem quasi de vulvâ, quando de Ægypto egressus est. Sicut enim mulier suscepto semine illud multo tempore retinet, ut crescat, formetur

et efficiatur puer; postea verò illud magnis doloribus enititur: ita Ægyptus suscepit illos primos patriarchas quasi semen, quos sub parvo numero septuaginta duarum animarum Scriptura sacra expressit, ibique crevit, et populus formatus est talis ut timorem incuteret Pharaoni et habitatoribus Ægypti dicentibus, Exodi 12, 33: *Ecce populus iste Israel magnus est.* Tunc ipsomet Ægypto enitente (urgebant enim Ægyptii filios Israel, ut egrederentur de Ægypto) magnis et ingentibus doloribus, quos Ægyptus sustinuit per plagas et submersionem Pharaonis et exercitûs illius, erupit populus tanquam de vulvâ procedens. Unde et sæpè in Scripturâ sacrâ egressio illa vocatur nativitas aut partus Ægypti; signantur apud Ezechielem d. es, quâ Synagoga egressa fuit de Ægypto, vocatur dies nativitatis aut ortûs illius. Tunc autem populum illum conclusit ostiis, præceptis scilicet antiquæ legis. Nam post quinquaginta dies ab egressu ab Ægypto lex data fuit in monte Sina. Egrediâ verò metaphorâ exprimit legis præcepta, quibus populum tunc constrinxit: *Cum tenerem, inquit, nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis infantie obvolverem.* Puer statim ac ex utero prodiit vestitur ab obstetrice, vestibus quidem à patre pueri traditis illi ætati convenientibus, pannis scilicet et fasciis stringentibus et colligantibus brachia, manus, crura, pedes et totum corpus: quoniam namque tener tunc est, oportet omnia membra, ut serventur, colligari et involvi. Moyses obstetricis officium gessit, et vestimentis à Deo datis, præceptis, inquam, legis, quæ Deus Moysi tradidit, totum puerum omni ex parte exterius calligavit. Mirum est enim, quot quantaque præceperit: nulla siquidem res externa est, circa quam præceptum non fuerit impositum. Præcepit enim circa cibum, potum, vestes, domos, lectos, quomodò et quid comedere deberent; quomodò et quid bibere; quomodò domus essent extruendæ, et cætera; quæ quamvis Deo videbantur indigna, omnia tamen ista insignia excellentissimæ continebant sacramenta, quæ propterea vocat nubem et caliginem. *Ubram enim habebat Lex futurorum bonorum, Heb. 10, 11*: nihilque erat quod non mysterium aliquod sub illâ caligine reservaret. *Nubem ergo, inquit S. Gregorius, Deus vestimentum posuit, dum populum Judæorum ab errore perfidiæ eripuit, nec tamen illis claritatem sui luminis patefecit; quasi ex tenebris eos abstulit, sed adhuc nube vestivit: quem etiam verborum suorum caligine quasi pannis infantie involvit, dum non apertâ spiritûs prædicatione, sed præceptis litteræ adstrinxit. Infirmus namque populus cum præceptorum pannos nolens pertulit, ad firmiorem statum ex ipsâ suâ ligatione pervenit.* Vide lib. 28 Moralium, cap. 9, ubi plures alios sensu allegoricos adfert.

Tropologicè quasi inundans mare profundum et imensum ira est, et diversis truculentisque cogitationibus quasi magnâ ventorum vi agitare totum atque turbare hominem solet; et effervescens quodam quasi æstu, quidquid adversatur conatur obruere. Hoc ergo mare intumescere cum incipit, terminis rationis obvallandum fortiter est, et ne illos transiliat ac super-

grediatur diligenter cavendum; quin audire etiam compellatur jubentem Deum: *Usque huc venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos;* hoc est, ne à me positos rationis terminos excedas. Itaque prudenti sapientium consilio monentur irati antequàm quidquam designent, dicant, faciant, ratione adhibita expendere omnia, et ne quid contra Dei jussa committant diligenter advertere. Ut enim nautæ præsentientes tempestatem anchoris firmant naves, ita, priusquam ingruat tempestas iracundiæ, ratione firmandus animus, et in diversum nitendum, ut Plutarchus in Moralibus ait. Plures alios sensus tropologicos seu morales ad hunc locum accommodatos vide apud S. Gregorium, lib. 25 Moralium, cap. 9; quibus conformiter D. Petrus Damiani, serm. 13: *Quid, inquit, per mysterium mare nisi reprobos homines et infideles insinuat; qui nimirum quâdam carnalis ingenii salsugine collidi, sed odiis ac simultatibus invicem inveniuntur semper amari, et velut mare diversis tentationum flatibus intumescunt, cupiditatumque carnalium procellis ac tempestatibus quatiuntur? Quid verò arida, nisi animam designat fontem fidei sitiientem, vel ad creatorem suum ardenti desiderio tanquam sitibundis faucibus anhelantem? Ab arida ergo mare dividitur, quando Deus omnipotens à se sitiientium reproborum impetus reprimit, et tanquam littus marinis fluctibus objicit, dum conatibus fervescens insanis suæ moderaminis limitem figit. Quod profectò illa Dei vox probat, quâ dicit: Quis conclusit ostiis mare? etc. Enimverò rectè per mare pro pravi hominis designatur, quod videlicet furore est turbidum, rixis amarum, elatione superbiæ tumidum, caligine malitiosæ fraudis obscurum. Separavit ergo tunc Deus mare, et minaces fluctus ab inundatione terræ compe-scuit, ut terra virentes herbas et ligna ponifera germinaret, ac deinde segetum fructus afferret. Separat etiam nunc ab electis suis reproborum turbines persequentium, et quasi furentes coercet impetus tempestatum, quos etsi furere usque ad infligenda corporibus tormenta concedit; ne tamen animas lædant, invicta eos atque pervigili brachii sui protectione custodit, quodammodò dicens mari: Huc usque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos; ac si patenter dicat: Usque ad inferenda corporibus te tormenta relaxo; ne autem usque ad animam cum ulis intumescens profluas, legis meæ tibi littus oppono; ut dum furori fluctuum tuorum littus objicitur, terra cordis ad proferenda fructuum germina libera relinquantur.*

VERS. 12. — NUMQUID POST ORTUM TUUM PRÆCEPISTI DILUCULO, ET OSTENDISTI AURORÆ LOCUM SUUM (1)?

(1) An unquam ad nutum tibi subditos habuisti diem et astra? Hic pariter aliquid ironicum est. Tu, qui heri vel nudius tertius natus es, quid imperio tuo obnoxium habes? (Calmet.)

Quasi dicat: Numquid natus eras, et aderas tu cum aurora et diurna lux creata est?

DILUCULO, scilicet ut oriretur, et lumen suum spargeret.

OSTENDISTI AURORÆ LOCUM SUUM? Ostendisti quâ cæli parte sol supra horizontem deberet emergere? (Menoehius.)

NUMQUID POST ORTUM TUUM (Hebraicè et Chaldaicè,

Congruenter post terræ, cœlorum et angelorum creationem et aquarum congregationem progreditur Deus ad opus diei quarti, in quo creatus est sol; ad quem aurora pertinet et diluculum, occasus et ortus, id est, orientalis et occidentalis plaga; quæ ab oriente et occidente sole nomen acceperunt; quasi dicat: Numquid natus eras, ô Jobe, quando formatus est sol; aut posteaquàm in vivis esse cœpisti, præscripsisti illi, quomodo suos obiret cursus constantes et ratos? ostendistine locum, ubi occidens absolveret cursum suum, et oriens inchoaret? Præcipere autem diluculo idem est quod ostendere auroræ locum, id est, loca illa definire unde quotidiè sol oriatur: singulis enim diebus ortus sui locum in finitorem mutat; eadem tamen loca sol singulis annis peragrat. Hæc ergo sapientissima dispositio, quâ sol terram universam lustrat (*neque est qui se abscondat à calore ejus*, ut ait David, Psal. 18, 7: quæ et naturæ leges appellantur, quoniam ab auctore naturæ latæ et inventæ sunt) præcipere diluculo et ostendere auroræ locum meritò dicitur. Quamvis enim oriens sit semper in certâ aliquâ regione, animadvertitur tamen solem secundùm anni tempus modò alius, modò ex inferiore loco oriri.

Mysticè accipiendò hæc nova est interrogatio, et satis stupenda. Nam diluculum et aurora præcedunt ortum solis. Quomodo ergo sol justitiæ dicit: Numquid tu es sicut ego, qui post ortum meum præcepi diluculo ut surgeret, et auroræ ostendi locum suum? utique hoc æternitatem Verbi divini indicat; cujus ortus à Patre æternus est, juxta illud, Psal. 109, 7: *Ex*

à diebus tuis, seu ex quo natus es) *præcepisti diluculo*, id est, fecisti oriri lucem matutinam? *et ostendisti auroræ locum suum*, ubi sol vel æstate, vel hieme oriri debeat?

(Tirinus.)

An à diebus tuis, hoc est, an ex quo tu natus es, *præcepisti lucem matutinam*; hoc est, jussisti illi ut oriretur *לעת* docuisti auroram locum suum, unde debeat illa prodire.

(Lud. Cappellus.)

Jam à terrâ et mari transit ad cœlum, et quia in cœlo solis ratio summopere admiranda est, et præsertim ejus ortus, qui quotidiè novus est, ut in momento atræ noctis tenebræ aurorâ adveniente pellantur, ideò interrogat: *Num à diebus tuis*, id est, inde ex quo natus es, unquam, *præcepisti matutino*? ut scilicet existeret. Quod dicit, *à diebus tuis*, eo significari volunt, id, antequàm ille nasceretur, factum, et perpetuum illum ac certum et constantem naturæ ordinem à Deo jam inde ab orbe condito institutum esse. Nec alio sensu Schultens, qui vertit: *An præ diebus tuis mandasti auroram?* i. e., eò quòd dies habeas numerosos, et ipso mundo mecum antiquior sis? Sententia quidem per se apta, nec tamen usui dictionis *בימים* congruens; illam enim notare unquam manifestum est ex 1 Sam. 25, 28. *Nil mali tibi accidet בימים unquam*. Item 1 Reg. 1, 6: *Nec castigavit eum pater בימים unquam*. Eodem sensu supra, 27, 6, *בימים* sumendum. *Num scire fecisti auroræ locum suum?* auroræ notum fecisti, ubi singulis anni diebus exoriretur, quotidiè ejus loco mutato? an locum certo quoque die soli assignabis in cœlo, unde oriatur? Verba *לעת* שחר ita legenda, ut ה prioris dictionis cum initio sequentis jungatur, ut dagesch in primâ litterâ vocis שחר indicat, quasi *לעת השחר* scriptum esset, quod ipsum et passim in codice reperitur. Attamen et illa lectio, *לעת שחר*, constare potest, ut ה sit paragogicum.

(Rosenmuller.)

utero ante luciferum genui te. Et quia idem est lux vera et splendor paternæ gloriæ, à quo procedit lux matutina, et quicquid in hoc mundo lucis est particeps, ideò per ejus voluntatem oritur diluculum, et aurora consurgit, omnesque sancti resurgent novâ luce splendescentes; sed præ omnibus ejus mater, tanquàm nova aurora consurgens, cui ostendit locum suum, hoc est, omnium sæpimum post ipsum, ad suam dexteram ei assignans thronum, sicut Salomon matri suæ.

Aliter D. Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 2, hæc accipit, non de ortu à Patre ante secula, in quo non est prius et posterius, ante et post, cum sit æternus; sed de ortu temporali ex matre in Bethleem: post quem Ecclesiæ significatæ per diluculum et auroram, quæ ex tenebris ignorantæ tendit ad verum lumen fidei, præcepit ut locum quæreret in quo plenitudinem lucis inveniret; et ipsum ei locum ostendit, ut re inventâ frueretur. *Quid est*, ait D. Gregorius, *locus auroræ*, nisi *perfecta claritas visionis internæ*, ad quem cum docta venerit, de transactæ noctis tenebris nihil habebit? *Locum suum aurora considerat*, quando sancta anima ad contemplandam Conditoris sui speciem flagrat. Ita Gregorius. Quæ rectè ad contemplationem Christi jam nati applicantur, qui Ecclesiæ illius temporis præcepit ut ipsum quæreret, et locum ubi ortus est ostendit; pastoribus quidem per angelos, dum claritas Dei circumfulsit illos; magis verò per stellam, quæ illos excitavit, et deduxit ad locum ubi natus erat; ut hic applicare liceat quod scriptum est, Isaia 42, 2: *Quis suscitavit justum ab oriente; et vocavit eum ut sequeretur se?* Id est, ego, et non alius, suscitavi congregationem illam justorum, quæ in oriente erat, et traxi eam ut me quæreret et inveniret; ac meipsum palàm manifestavi, ut meâ gauderet præsentia. Unde non immeritò hoc festum Ecclesia nuncupavit *Epiphaniam*, id est, manifestationem, quia Christus Dominus mirabili quodam modo gentibus, idque in oriente, unde lumen nascitur, se manifestavit.

VERS. 13. — ET TENUISTI CONCIUTIENS EXTREMA TERRÆ (1), ET EXCUSSISTI IMPIOS EX EA? Quasi dicat:

(1) Rectius: *Ut obtineat extremas partes terræ*, ut subito se in omnes terræ partes diffundat: aurora scilicet, de quâ præcessit.

ET EXCUSSISTI IMPIOS EX EA, id ideò quia manè judicia exercebantur.

(Grotius.)

Cum imperium tuum in cœlestia non porrigas, utrumne majorem geris in terrestribus auctoritatem? Unquamne terram ad utramque oram, instar abaci, utraq; manu tenuisti, ut eâ excussâ impii dejicerentur? Id utique vires tuas longè superat. Beda Venerabilis et Hieronymiaster in Commentario ad Jobum censent, cribri metaphoram hic usurpari, quòd utraq; manu apprehenditur et agitur, ut paleæ et stipulæ excutiantur. Ita Deus *cribrum huc atque illuc concutit*, sive *excudit tanquàm vestimentum*, ut *impios velut paleas et lolium excutiat à frumento justorum*, Amos 9, 9, et Jesus Christus in Lucâ, 22, 31, eadem cribri similitudine exprimitur discrimen quo Deus bonos ab impiis secernit. Interpretum plures explicant de aurorâ: *Indicasti auroræ locum suum*, v. 13, *ut arriperet utrumque angulum terræ? Tunc impii illam fugiunt*. Equidem cum aurora albescit, filii tenebrarum,

Rogo etiam te, mi Job, an lucem usque ad ultimas

fures, latrones abdunt sese, et invisam lucem fugiunt.
(Calmet.)

Ut apprehenderet, scilicet. *השחר*, aurore, alas, extrema, terræ, momento per totum orbem terrarum diffusa ad ultimos usque fines veluti occupat terræ oras. Aurora dicitur occupare alas, id est, oras, extremitatem terræ, quia cum exoritur, ab ejus luce primum collustrantur extremæ terræ partes. Impii autem ex oriente luce dicuntur excuti de terrâ (*יִכָּלְעוּ מִכִּנּוּהָ*), quia noctu grassantur latrones, fures, mœchi, sicarii, alique ejusmodi facinorosi homines, sed ex oriente sole, meli lucis, ne deprehendantur, subducunt sese, et delitescunt, similes feris, lupis, leonibus: quæ bestia per noctem grassantur, sed sub auroram lustra sua repetunt. Ludov. Cappellus, Not. crit. Ita Jobus supra, 24, 13, dixerat, impios, quod lucem oderint, ut suis maleficiis inimicam, ea exortâ interdium non jam comparere, aut certe facinora sua patrare non audere, ut ita velut è terrâ excussi beneficio lucis videantur. Hieronymus et Jarchi non ad auroram, sed ad Jobum referunt: *Ut apprehenderes terræ extremitates*, ut ego apprehendo, velut tenens ambas terræ extremitates manibus, et de terrâ excutens, quos volo, improbos: ut cum homo vestis extrema tenens præ manibus eam concutit, et ex eâ excutit, ut vult, et quicquid vult, ut pulverem, et alia, ita et mihi tam facile est, velut apprehensis terræ extremitatibus ex eâ impios excutere. Sensus quidem egregius et aptus. Sed ex meo sensu elegantior existit imago, si apprehensio extremorum terræ ad auroram referatur. Id et Schultens prætulit: *Lucem diei*, inquit, pingit velut Dei ministram, cui demandata sit provincia illa, alas terræ quotidie arripienti, ad improbos inde, tanquam sordes et pulverem, excutiendos, et opera tenebrarum, cum lucis fugis illis, confundenda et dissipanda. (Rosenmuller.)

Extrema terræ. Pro extrema terræ, in Hebræo sunt, *alæ terræ*. Nam Hebræus appellat *alas*, extremitatem cujus rei: quare extremi terre anguli, aut ora vestimenti, et fimbriæ palliorum dicuntur hoc nomine, *canaph*, vel *cenaphim*. Sic Deut. 22: *Faciant sibi fimbrias per quatuor angulos palliorum*: Hebræicè, *super quatuor alis*. Atque eadem metaphorâ, Isai. 11, 12, et 24, 16, Ezech. 7, 2, dicuntur *quatuor plagæ terræ*, id est, anguli, sive extremitates, instar alarum avis extendarum. Deus igitur vel lux ipsa momento effusa in totum hemisphærium, attingensque extremam lineam æquatoris, complectitur extremas terræ oras velocitate mirabili. (Pineda.)

Il y a encore dans ce verset une métaphore dont Dieu se sert pour exprimer d'une manière très-relevée sa toute-puissance. La terre, dans toute cette prodigieuse masse qu'elle contient, n'est à son égard que ce qu'un manteau ou ce qu'un habit est à l'égard de chaque homme. Et les méchants sont sur la terre ce que la boue ou la poussière est sur ce manteau. Dieu tenant donc le vaste corps de la terre entre ses mains, comme un homme tient un habit dans les siennes, la secoue, pour le dire ainsi; et l'ébranlant très-fortement, il en rejette les impies par une mort violente, de même que l'homme, en secouant son habit, en fait sortir toute l'ordure et la poussière. Rien n'est plus propre à nous donner une idée vive et de la toute-puissance de Dieu, et du néant des impies, qui sont comparés, pour le dire ainsi, à la poussière d'un vêtement.

Un auteur témoigne que la raison pour laquelle il est parlé de ceci à l'occasion de l'aurore et du lever du soleil, est à cause que les jugements, et surtout les jugements criminels, se rendaient dès le matin, qui est le temps auquel l'esprit est plus net et plus dégagé de tout ce qui serait capable d'obscurcir sa lumière. Soit donc que Dieu parle des jugements ordinaires par lesquels les hommes impies sont exterminés du milieu des hommes, soit qu'il emprunte un

orbis terrarum oras sicut ego lucis auctor diffuderis? item, an extrema terræ solaribus radiis illustrans, impios lucis inimicos, cædibus et prædis noctu intentos, in sua lustra latebrasque abegeris? Ubi docet duo lucis effecta, scilicet *extrema terræ concutere*, hoc est, illustrare quasi feriendo et verberando (quæ videtur esse proprietas radiorum, quæ in terram velut spicula jaciuntur seu feruntur) et *excutere impios ex eâ*, hoc est, abigere et arcere: noctu enim prodeunt ad prædas, manè, ut lux emicuit, timore percussi recedunt, et se in latebras abdunt.

Convenienter ergo Deus dum lucem à se factam commemoravit, exclusionis quoque impiorum meminit. Sicut enim lucem consequitur ut tenebras pellat, quia ejus contrariæ sunt, ita et impios, qui lucem oderunt, et tenebras amant. Et sicut lucem fecit Deus ad tenebras expellendas, ita et ad impios è terrâ viventium evertendos. Ex quo non levis conjectura est, eâ de causâ in historiâ creationis primo die lucis mentionem esse factam, licet quarto die luminaria effecta narrentur; quod primo die sicut angeli simul sunt cum cælis procreati, ita iniqui angeli facti cacodæmones eo fuerunt die è cælo ejecti, et æternis tenebris mandati. Pro comperto enim theologis est, brevissimo tempore iniquos angelos in cælo fuisse: quod non nisi divinâ luce factum fuit; congruum autem erat, ut eo die, quo tam copiosa lux creaturæ spirituali orta est, oriretur quoque creaturæ materiæ corporisque participi. Sunt autem impii luci contrarii, sive lux materialis sive spiritualis sit. Nam iniqui materialis etiam lucis osores sunt, quia delitescere cupiunt, ut copiosè superiùs, cap. 24, demonstratum fuit. Quod et Christus apud Joannem docet, Joan. 3, 19: *Lux venit in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui malè agit odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus*. Utraque etiam lux ejicit impios è terrâ. De luce quidem spiritali id satis clarum fit in Evangelio, quod tot improbos homines, improbos mores, improbas hæreses lumine suo clarissimo dejecit. De luce verò materiali constat, quia ipse assiduus ortus et occasus solis hominum vitam consumit, quod Ecclesiastes indicavit dicens, Eccle. 1, 4: *Generatio præterit, et generatio advenit; cujus rei statim causam addit: Oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem*. Cum igitur ipso lucis motu ad exitum vitæ quotidie vocentur improbi, appositè à luce è vitâ expelli dicuntur. Viris verò probis licet etiam ipsa dies vitam minuât, quia tamen ad aliam veram vitam vocantur, et cum morte potiùs restituantur quam absumentur; non ita lucis motu à terrâ, pelli dicuntur. Viris autem impiis si hæc vita adimatur, nulla eis alia reliqua est; sed mors tantummodò sempiterna.

Cæterum adhuc ad litteram, quamvis improbi in

langage humain pour représenter les châtimens qu'il exerce lui-même contre ces impies, il nous fait connaître que c'est lui qui, en les faisant mourir, purifie en quelque façon la terre qu'ils souillaient par leur présence. (Sacy.)

terrâ apertâ luce habitent, et suas confusiones exerceant, Deus tamen adhuc illos detegit, eoque pacto illos cohibet, ut illis quodammodo terra purgetur quando sol oritur, non dico vaporibus qui noctu regnant, et aliis corruptionibus, quibus aer condensatus inficitur. Sed Deus etiam terram improbis purgat, quia tunc illi non habent illam libertatem quam cupent; tuncque digito scelerati et nefarii possunt monstrari: quo fit ut illos adhuc pudor aliquis retineat; loquor de impudentibus, qui oculos quasi obvolutos habent: adhuc sentiunt illi aliquos conscientiae stimulos et aculeos, ita ut sibi non permittant ad summum usque suarum iniquitatum venire. En igitur quomodo aurora prosit ad terram aliquo modo, quamvis non penitus, purgandam.

Ast cur non Jobum Dominus percunctatur, an ex medio terrae iniquos expulerit, sed tantum de principio et metae quaestio est? Terram hanc, de qua Jobus examinatur, intellige naturam humanam. Homo quippe malis infestatur sub initium, cum concipitur in peccato originali; sub medium, dum ex prava sua libertate scelera sceleribus conjungit; sub exitum, dum in poenam primi delicti, quo infecta est tota propago, in pulverem revertitur, et in sepulcro computrescit. Peccata igitur omnia actualia, quae scilicet mortalia nuncupantur, evitare homo potest; at ne in primo animationis instanti originale labem contrahat, et ne post mortem cadaver in pulverem dissolvatur, in nullius situm est potestate, sed opus est praerogativâ prorsus singulari, quam conferre solus potis est Deus: idcirco medii praetermissâ memoriâ, de solis finibus seu extremis interrogat. Verum quod homines non possunt Deus effecit, quando purissimâ illius terrae virginem, de qua *Verbum caro factum est*, extrema sic praeservavit, ut neque in conceptione originale labem contraxerit, neque post mortem experta sit corruptionem. Ad quod innuendum (verba sunt Richardi à sancto Laurentio, lib. 3 de Laudibus B. Mariæ) quasi de illâ loquens Dominus ad Job: Numquid tenuisti concutiens extrema terrae, et excussisti impios ex eâ? id est, motus pravos; quasi diceret: Non tu hoc fecisti, sed ego. *Extrema hujus terrae dici possunt conceptio carnalis et mors corporalis. A primo extremo excussit, ut dictum est, fomitem et motus pravos in sanctificatione; ab ultimo extremo excussit putrefactionem, vermem et pulverem in resurrectione.*

Allegoricè S. Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 3: *Extrema, inquit, terrae Dominus tenuit; quia in fine seculorum ad destitutam jam et alienis regibus subditam synagogam venit, atque ex illâ impios excussit; quia spiritualia fidei praedicamenta renuentes, etiam à carnalis sacrificii gloriae repulit. Vel certè extrema terrae tenuit, quia ex Judæâ paucos abjectos et humiles elegit; et legis doctores deserens peccatores assumpsit: dumque ejus extrema tenet, ex eâ improbos excutit, quia dum infirmos fideles roborat, fortes in illâ infideles damnat, etc.*

Tropologicè ibidem S. Gregorius per extrema terrae interpretatur extrema opera peccatoris, qui ex terre-

nis desideriiis, quibus immergitur, terra efficitur; docetque Deum, qui judicat fines terrae, ultimis praedestinatorum actionibus impensius invigilare, ut corrigat; sollicitius concutere extrema terrae, ut emendet; efficacius terrere duras atque insensibiles mentes, ut quæ, inquit, *pessimâ securitate duruerant, salubri timore mollescant; quatenus vel serò redeant: et hoc ipsum saltem, quòd diu expectati sunt, erubescant.* Necessè enim est, ut praesentem vitam bonis actionibus claudant, qui apti ad aeternam auspiciandam indicabuntur. Sed quid? Solasne extremas actiones judicaturus est Deus? Absit. Sed idcirco has solas expressit, ne aut justus de prioribus bonis confidat, aut injustus propter priora mala desperet: sed uterque extremum vitae finem sollicitus attendat; malus quidem sperando meliora; bonus autem pejora formidando; de quibus uterque judicetur. Ita D. Gregorius: *Quia, inquit, fines terrae Dominus judicat, conversus peccator priora sive media non expavescat; justus inchoatâ justitiâ non presumat.* Concinit D. Isidorus, lib. 2 de Officiis Ecclesiae, cap. 16, de poenitentibus ita loquens: *Si quis circa finem suum per poenitentiam desinat esse malus, non idèò debet desperare, quòd in termino est ultimo vitae: quoniam Deus non respicit quales antea fuimus, sed quales circa finem vitae existimus: ex fine enim suo unumquemque aut justificat, aut condemnat, sicut scriptum est, 1 Reg. 2, 10: Ipse judicat extrema terrae. Et alibi: Universorum finem ipse considerat, Job 28, 3.* Ubi, quamvis nihil dicat de bonorum praesumptione omninò cohibendâ per illum metum, ne fortè ad vitae exitum malè impingant, qui antea inoffenso pede decurrerunt; tamen satis exprimit spem malorum sine dubio erigendam, si vel ad finem vitae convertantur; additâ tamen optimâ praemonitione: *Non dubitamus, inquit, circa finem justificari hominem per poenitentiae compunctionem: sed quia rarò id fieri solet, metuendum est, ne dum ad finem differtur conversio, incerta occupet mors, priusquam veniat poenitentia. Pro quâ re etsi bona est ad extremum conversio, tamen multò melior est, quæ longè ante finem agitur, ut ab hac vitâ securius transeat.* Sic ille.

VERS. 14. — RESTITUETUR UT LUTUM SIGNACULUM (1),

(1) In demortuorum locum alii substituentur, ex eadem materiâ quasi luto post varias mutationes aliis hominibus in hanc lucemeductis.

SIGNACULUM. Hominem videtur intelligere, qui divinâ imagine et similitudine signatus est.

STABIT SICUT VESTIMENTUM; sunt enim humana corpora quasi vestimenta quaedam animorum; hæc autem vestimenta, ut dicitur, Psal. 101, 27, *veterascunt, et sicut opertorium mutantur, et pereunt.* (Menochius.)

Loci hujus cum praecedente nexum non video. Septuaginta: *Aut tu sumens terram lutum, plasmasti animal, et idoneum ad loquendum eum posuisti super terram?* Chaldæus: *Convertetur in lutum figura eorum, et stabunt sicut vestimentum sordidum.* De impiis agit, quos praecedenti versiculo de nomine innuerat. Hebraeus ad litteram: *Vertet se, sicut lutum, sigillum impiorum; et stabunt sicut vestimentum.* Impii dissipantur et evanescent, ut impressa luto nota, vel sigillum; peribunt et destruentur ut trita usu vestis. *Signaculum eorum* est elegans corporis habitudo, dignitas, potentia. Hæc omnia dissipabuntur tam citò,

ET STABIT SICUT VESTIMENTUM. In Hebræo ad verbum est. *Convertet se ut sigillum luti.* Id est, terra, ex quâ impii vi lucis excutuntur, convertet se ut sigillum luti. Luti enim sigillum facilè multas accipit et expellit formas seu figuras; ita terra plurimas suscipit et excutit impiorum generationes, juxta quod Salomon ait, Eccl. 1, 4: *Generatio præterit, et generatio advenit; terra autem in æternum stat.* In hunc modum optimè etiam exponi potest Vulgatus Interpres; ut sit sensus, terram tam facilè variis hominum impiorum generationibus renovari quàm lutum, in quo variæ formæ imprimuntur atque signantur.

ET STABIT SICUT VESTIMENTUM. Id est, unaquæque impiorum generatio stabit in terrâ sicut vestimentum,

uti deletur imago luto impressa. Sunt qui explicent de humo. Sole oriente, humus nativâ pulchritudine ita micabit, ut imago ceræ impressa; herbæ, flores illam vestient. Prima expositio Hebræi simplicior est, et textui magis hæret. Regem Tyri appellat Ezechiel 23, 12, imaginem, vel sigillum pulcherrimum. Spem facit Aggæus 2, 24, Zorobabeli, fore ut Deus illum faciat quasi signaculum in manu suâ. (Calmet.)

In Hebræo: *Vertet se ut argilla signatoria.*

ET STABIT SICUT VESTIMENTUM, non magis sibi constabit quàm vestis versicolor. Rei solent subinde mutare vultum et colorem. (Grotius.)

Convertitur, hoc est, commutatur, sicut lutum sigilli; hoc est, novas subinde subit formas, sicut lutum cui variæ sigillorum figuræ, æque infinitæ imprimi possunt. Sol nempe quia in dies locum ortûs sui mutat ex obliquo sui in Zodiaco motu, varios habet tum ad reliqua astra, tum ad res istas inferiores et sublunares aspectus; semper enim ad diversos angulos, modò rectos, modò acutos, modò obtusos hæc inferiora luce suâ collustrat, et modò ab hæc parte, modò ab aliâ pro vario suo ortu eas respicit, sicque dici potest lux ejus exoriens, vel mundi facies ex illâ luce, varias subinde veluti mutare ac sumere formas.

ET CONSISTUNT SICUTI VESTIS, hoc est, sicut eadem vestis in dies modò induitur, modò exiit, et subinde vestes mutantur, veteres novis et sordidæ nitidis atque candidis; sic illa lux modò exoriens mundo vestis instar veluti circumponitur, modò occidens veluti exiit ac conditur, modò major et clarior per æstatem et sereno cœlo, modò minor et obscurior per hyemem et nubium cœlum fit, sicque varias vices ac veluti formas suscipit. Septuaginta longissimè ab hoc sensu et mente recesserunt: Sic enim illi: ἢ οὐ λαβὼν γῆν πηλὸν ἐπλασασ; ζῶον, καὶ λαλήτην αὐτὸν ἔθου ἐπὶ γῆς; nempe sic videntur legisse דַּבַּר דְּבַרְיָהּ, an *prehendens lutum דַּבַּר quasi impresso sigillo effinxisti illud,* istudque retulerunt ad primam hominis creationem. Sequentia autem sic videntur legisse: *Dedit exclamantem in arida;* hoc est, in terrâ. quæ respondent istis ἔθου λαλήτην ἐπὶ γῆς. (Lud. Cappellus.)

La figure empreinte se réoblira comme l'argile, et elle demeurera comme un vêtement. Il paraît très-difficile d'expliquer d'une manière intelligible et naturelle ces paroles de la Vulgate. Quelques interprètes entendent par cette figure empreinte ou par ce sceau, l'homme même sur lequel l'image et la ressemblance de Dieu est gravée. Et l'un d'eux ajoute que ceux qui ont effacé cette divine figure, c'est-à-dire, ces impies mêmes dont il a été parlé, ayant été comme secoués et rejetés de la terre, Dieu a soin d'en rétablir d'autres en leur place, les uns succédant continuellement aux autres; et que tous ces hommes demeurent pour un temps ainsi qu'un habit; ce qui a rapport à cet endroit du Prophète où il les compare à un vêtement qui change de forme et qui vieillit, au lieu que Dieu est toujours le même.

(Sacy.)

quod tandem vetustate consumitur, et ejus loco aliud assumitur. Ita nimirum præterit una generatio iniquorum, et altera advenit. Eodem modo exponitur quod est ad verbum in Hebræo: *Stabit sicut vestimentum;* scilicet impii sicut res erunt vestimento quod non diù durat, sed vetustate vel tineis consumitur, juxta illud Isaia c. 50, 9: *Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.* Eadem rationem dicendi usurpavit David cum de impiis ait, Psal. 101, 27: *Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.*

Porrò ille dicendi modus: *Restituetur ut lutum signaculum,* non incommodè quoque sic exponitur, ut sit sensus: Sigillum illud seu forma rerum, quæ luce se prodit, tenebris velut emoritur, apparente luce reponitur, restituitur, reparatur; quâ facilitate lutea materia in varias formas compingitur, variæ impressiones, signacula vel sigilla recipit. Etenim à philosophis lux ducitur forma colorum, qui noctu emortui interdiù redivi videntur. Quod certè assertum ad res omnes aspectabiles eleganter transfertur. Illud verò: *Stabit sicut vestimentum,* significat lucem esse pulcherrimum quoddam rerum corporearum velut indumentum, quod apposita translatione noctu exui, manè resumi dicitur. Noctu enim terra propè informis est, nihil in ipsâ cernitur: perinde est igitur, atque si magnum aliquod lutum, in quo nihil discretum esset, discerneret. Quando autem sol incipit lucere, perinde est atque si ex massâ aliquâ argillæ vasa figulina fingeret, et diligenter ornaret. En terram formatam, quæ antea figurâ carebat. Quando igitur Deus diei lucem mittit, perinde est atque si universam terram formaret ad dandum ipsi speciem et decorem, ut eam cum admiratione intueamur: atque ita ipsam vestit, pro eo quòd prius nuda erat, constricta et sterilis. Certè ad oculos nostros quod attinet (hic enim agitur de aspectu hominum) noctu terra veluti deserta et vacua est, cum in eâ nihil appareat; die verò, in quamcumque partem oculos conjicimus, variis eam herbarum, florum fructuumque, quibus à Deo decoratur, ornamentis vestitam cernimus. Atque hic sensus mihi cum Pinedâ videtur maximè litteralis.

Aliam adhuc explicandi rationem præbent nobis Septuaginta legentes: ἢ οὐ λαβὼν γῆν πηλὸν ἐπλασασ; ζῶον, καὶ λαλήτην αὐτὸν ἔθου ἐπὶ γῆς, aut *tu sumens terram lutum plasmasti animal, et ipsum ad loquendum idoneum posuisti super terram.* Quæ sententia licet verbis Hebræis parum conveniens sit, tamen aptissima est contextui, ut ex opere sexti diei, scilicet ex animalium creatione, Dei summa et infinita potentia probeatur, sicut ex aliarum rerum creatione probata est. Sic ergo opportunè dici possit nunc post alia creationis opera indicari à Deo hominis formatio ex luto, tum etiam natura illius terrea et fragilis, divinâ tamen potentia consistens et erecta. Quod cum nostrâ lectione sic rectè conciliatur, ut homo dicatur *signaculum* quasi passivâ. id est, Dei similitudine signatus; aut, ut Ni-

celas ait in Catenâ, quod præ cæteris rebus homini Deus tradiderit suum insigne, scilicet rationem; quâ reliquæ res omnes caruerunt. Quod signaculum restitutum est ut lutum, id est, versum et conversum est, rursusque reversum: primum cum lutum ipsum versum est in hominem; deinde cum homo ipse signatus divinâ similitudine reversus est in lutum et tæram de quâ sumptus est. Ego (inquit S. Chrysostomus in Catenâ) utroque nomine Deum admiror, vel quod corruptioni obnoxium humanum corpus constât; vel quod in ipsâ corruptione vim ac sapientiam suam expresserit. Plures alias easque maximè varias hujus loci expositiones adfert et rejicit Pineda noster. Sensus autem allegoricos et tropologicos vide apud S. Gregorium, lib. 29 Moralium, cap. 4.

VERS. 15. — AUFERETUR AB IMPIS LUX SUA, ET BRACHIUM EXCELSUM (1) CONFRINGETUR. Sententia facilis est, significans ab impiis lucem vitæ, prosperitatis et gloriæ auferendam. Vide quæ superius, cap. 18, vers. 5 et 6, et cap. 21, vers. 17, dicta sunt, ubi hæc repetuntur, et fusiis explicantur. Brachium autem excelsum, id est, potentia superba tyrannorum et iniquorum hominum qui rerum potiuntur, et penes quos est summa potestas, confringetur, et in nihilum redigetur. Fractam siquidem esse quis ignorat Alexandri, Cæsaris, Nabuchodonosoris et aliorum superbiorum potentiam, quantumvis insuperabilis quando florebant videretur? tempore tamen ita consumpta est, ut nullum modò ejus vestigium appareat. Quoniam brachia peccatorum conterentur, ait David. Post iniquitatem quippe et peccatum necessariò sequitur contritio et mors funesta. Evolve regum fastos, et arrogantiam potissimum mulctari animadvertes. Ezechielen perlege, et rapinas, Joelem, et lasciviam variis cladibus puniri cernes. Plena omnia divinæ justitiæ exemplis. Quantum calamitatis in reges Israel, in Coritis, in Sodomitas, in Dathan et Abiron asseclas, in Judæorum populum, in infinitos alios peccatum non immisit! Plura de misero iniquorum regum ac tyrannorum statu ac tragico exitu vide suprâ, cap. 18, vers. 5, et seqq. et cap. 34, vers. 20, et passim alibi.

VERS. 16. — NUMQUID INGRESSUS ES PROFUNDA MARIS, ET IN NOVISSIMIS ABYSSI DEAMBULASTI (1)? — VERS. 17. —

(1) Potentium et superbiorum vis.

ET PROHIBETUR AB IMPROBIS LUX EORUM, nempe astorum; hoc est, Deus, cum ipsi libet, unâ cum vitâ privat improbos et sceleratos homines hæc corporali luce: Et brachium elatum confringitur, hoc est, violentiam hominum superbiorum, quando ipsi libet, reprimat atque frangit. Septuaginta non longè hic recesserunt: Ἀπειλὰς ἀπὸ ἀσθεῶν τὸ φῶς, βραχίονα δὲ ὑπερηράων σὺλῆτρῖφας. Tertiam personam in secundam commutârunt, quod illis est solemne. (Lud. Cappellus.)

AUFERETUR AB IMPIS LUX SUA, ET BRACHIUM EXCELSUM CONFRINGETUR, damnabitur ad mortem, et quidem cruciabilem, qualis est in rotâ fractio. (Grotius.)

(2) In Hebræo: An pervenisti ad guttas maris? Nōstine quot in mari sint guttæ? (Grotius.)

An venisti בכלי נבלי עד usque ad stillicidia maris, unde aqua maris veluti stillat et profluit, à rad. בכה flere; stillicidium aquæ est veluti fletus quidam. Septuag., πηγῆν, videntur legisse בנעע, nam נעע est scaturire; vel metaphoricam vocem propriâ expresserunt, sic

NUMQUID APERTÆ SUNT TIBI PORTÆ MORTIS (1), ET OSTIA TENEBROSA VIDISTI? Dixerat superius de luce, quæ occulta detegit; nunc Jobum interrogat de rebus abditissimis, quæ maris aquis, et inferorum foveis ac portis mortis, ostiisque tenebrosis, quæ idem significant, celantur. Quæ sanè omnia Deo tam pervia et aperta sunt, quàm quæ meridianâ luce splendent.

Septuaginta: Ἰλθεὶ δὲ ἐπὶ πηγῆν θαλάσσης, ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περισπάτησας ἀνοίγνεται δὲ σοὶ φόβα πύλαι θανάτου, πύλωροι δὲ ἔδου ἰδόντες σε ἔπηξαν; aut venisti ad fontem maris, aut in vestigiis abyssi ambulasti? aut tibi aperiuntur metu portæ mortis, aut janitores inferni videntes te timuerunt? Quæ postrema verba Græci Patres in Catenâ de eo tempore accipiunt, in quo Christus ad infernum descendit, ut quos ibi profundus ille locus incluserat ad lucem evocaret et gloriam. De portis et umbrâ mortis vide quæ cap. 3, vers. 5, et cap. 10, versu ultimo, et cap. 12, vers. 22, et cap. 28, vers. 3, annotavimus.

Tropologicè per profunda maris ac portas mortis, graves tentationes ac pericula peccati designantur, quibus anima deprimitur et ad mortem adducitur. Quapropter gemens exclamat David, Psal. 68, 3: Ἰλθεῖς εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, veni in profunda maris, à quibus liberari postulans mox subdit: Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum. Venerat nimirum in profunda maris, et jactabatur fluctibus, undarum pila et lusus; et conjecerat illum in hoc sorbere et nulli parcere assuetum mare peccata Bethsabæ, Uriæ, numerati populi; quamobrem eximi, quibus convolvebatur fluctibus rogat, ne ab irrespirabili profundo integatur, neve sorbeat in æternum. Idem quoque alibi Deo, qui exaltat eum de portis mortis, laudes concinit. Ubi per portas mortis Heracleotes, in Commentario intelligit periculorum multitudinem ac varietatem; Origenes in Catenâ, peccata mortalium quæ nos ad mortem animæ adigunt; alii, extremum periculum, ad quod introitus ingressusque ad mortem protinus sequitur. Ruffinus autem exponit, pravæ cupiditates; quia per illas itur ad mortem. Denique S. Gregorius, lib. 29 Moral. c. 8, portas mortis dicit esse pravæ cogitationes, quas Deo pandimus, quando eas in penitentiâ flendo confitemur: quas etiam non confessas intuetur, sed confessas ingreditur.

VERS. 18. — NUMQUID CONSIDERASTI LATITUDINEM

Vulg. profunda maris, rem dixit, non vim locis expressit. (Lud. Cappellus.)

(1) Subterranei aditus et cavernæ, infernus. Septuaginta habent: Aut tibi aperiuntur metu portæ mortis, aut janitores inferni videntes te timuerunt?

(Menochius.)

OSTIA TENEBROSA. Chaldæus addit, gehennæ; Septuaginta: Janitores inferni, te videntes, stupuerunt. Id factum, inquit Chrysostomus, quando Christus in infernum descendit. (Tirinus.)

Sicut de fundo maris, superiori versiculo, interrogaverat, ita nunc de imo terræ dicit. Portæ sedis mortuorum, et densissimarum tenebrarum, indicant loca subterranea abstrusissima, ad quæ nemini mortalium penetrare datum. (Rosenmuller.)

Et, vel aut, portas umbræ mortis (vel, terræ noctis ostia) vides? vel videbis? vel vidisti? i. e., loca densa

TERRÆ (1)? INDICA MIHI, SI NOSTI, OMNIA. Latitudo terræ et hujus universi non eodem modo accipitur à philosophis ac mathematicis : illi enim ab Aristotele, lib. 2 de Cælo cap. 2, accipiunt ab ortu ad occasum ; appellant enim orientem dextrum cœli, occidentem sinistrum. Mathematici verò considerantes terram prout habitatur, definiunt latitudinem ab æquatore versùs polos. Attamea hoc loco nec mathematicos nec philosophos consulendos existimo. Reor enim per latitudinem terræ *συμπεδοχικῶς*; omnem ejus dimensionem significari, id est, omnem illius ambitum, positionem, circumferentiam. Terræ autem consideratio multiplicem habet difficultatem : si enim de figurâ loquaris, alii globosam eam arbitrati sunt ; alii latam, et ut tympanum expansam. Lege Aristotelem, lib. 2 de Cælo, cap. 13. Si ejus profunditatem inquiras : infinitam credidit Xenophanes Colophonius, ut Plutarchus, lib. 3 de Placitis philosophorum, cap. 9, et 11, testatur. Sed Rabbini, Paulus Ægidius lib. 2 in Hexameron, cap. 24, Burgensis ad cap. 1 Geneseos minorem aquâ ; majorem putavit Picolominius, lib. de Quantitate terræ, Scaliger, exercitatione 39 in Cardanum, Conimbricenses nostri, lib. 3 de Cælo, cap. 5, quæst. 3, art. 2. Stare terram cùm philosophi ac theologi, tum mathematici omnes asseverant ; at Niceas Syracusanus illam volvi summâ velocitate existimavit ; Thales aquis sustentatam more navigii vehi, Philolaus verti in gyrum, Ponticus Heraclides et Ecphantus agi velut rotam ; Democritus à primâ origine aberrâsse, verùm temporis decursu addensatam constituïsse. De quorum opinionibus lege Aristotelem supra citatum, Plutarchum, lib. 3 de Placitis Philosophorum, cap. 13 et 15 ; Alcaligine obducta et abstrusissima explorata habes ?

(Synopsis.)

(1) *Considerasti, perpendistine, usque ad latitudines terræ?* mentene es complexus, aut intellixisti planè, quanta sit terræ amplitudo, quàm lata sit et spatiosa? *Indica, si nosti, totam eam,* scil. terram. Alii : Si nosti totum illud, quod te rogavi, ut femininum sit pro nostro neutro. Quæ sit hujus hic posset esse sensus : An orbem terraqueum sic notum et perspectum habes, ut omnes singulasque ejus regiones definire, et accuratâ delineatione vel minimarum, quas terræ ambitus complectitur, partium, unamquamque suo situ, aspectu, limite, describere potis sis? Quousque ne nostrâ quidem ætate, post tanta scientiarum incrementa, tot quaquaversum navigationes institutas, peritissimorum geographorum solertia pertigit. Sed si de solâ orbis terreni dimensione verba sumantur, quæ acceptio magis obvia est et naturalis, tunc ingenuè fatendum, rem, Jobi ævo, hominibus ignotam et inaccessam, nunc astronomorum calculis definitam, constitutam et in liquido constitutam esse. Certè plura hoc capite, circa rerum spectabilium naturam, tanquàm homini impervia proponuntur, quæ labentibus seculis humani ingenii reclusit industria. Ad istorum temporum, circa naturalis scientiæ vestigationem valdè rudium, captum quæsitâ accommodata sunt, quæ non ideò minùs compescendæ Jobi temeritati atque audaciæ inserviunt, quando divinæ gubernationis consilia exagitare et culpâre audent. Æquè magnâ enim circa terrarum vel dimensionem, vel descriptionem, insitiâ laborabat, quàm si eorum notitia, hominum mentibus in æternum futura, fuisset inaccessa. Bonillier.

(Rosenmuller.)

bertum, lib. 2 de Cælo, tractatu 3. De ejus autem ambitu, quod magis rem præsentem tangit, mirum in quàm varias abiëre sententias Hipparchus, Eratostenes, Ptolomæus, Alphraganus, Almeon, Thebitius, Fernelius, Ambianus, Cosmotheoria. Lege Plinium, lib. 2, cap. 108, Macrobius, lib. de Somnio Scipionis, Bedam in libro de Reparatione temporis, Basilium, homil. 8 in Hexameron. Quo autem pacto illius magnitudinem comprehendant, lege Maurolicum, Ptolomæum in quinto Dialogo suæ Cosmographiæ, Joannem de Sacro Bosco, cap. 1 suæ Sphæræ, ibique Clavium nostrum. Cùm igitur opinionum varietas tanta, tanta etiam incertitudo in singulis quæ ad terram pertinent difficultatibus, quid dicendum de universis? Benè igitur ex terræ ignorance, quam tangimus, quam terimus, divinæ sapientiæ ignorationem in Jobo concludit et infert Deus. Si enim terræ latitudinem quantum pateat nemo dimensus est, cùm tamen finita sit ; sapientiam infinitam quis dimetiatur ?

Tropologicè S. Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 8, hæc de virtutum latitudine exponit. Virtus quippe ita animum dilatat, ut de rebus asperis et difficilibus gaudeat. *Nisi enim virtus animum dilataret, nequaquam Paulus Corinthiis diceret, 2 Cor. 6, 13 : Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus. Solerter verò intuendum est quod dicitur : Considerasti latitudinem terræ? Latitudo namque bonorum interiorum nequaquam comprehenditur nisi cautè consideretur. Nam plerumque eos exterius inopia humiliat, pænæ cruciatus angustat ; sed tamen inter hæc semper interior fortitudo se usque ad speranda cælestia dilatat. Angustati Apostoli exterius fuerant, quando flagella sustinebant ; sed in magnâ stabant intus latitudine liberi, qui apud se hæc eadem flagella in gaudium vertebant. Scriptum namque est, Act. 5, 41 : Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Hanc latitudinem inter angustias Paulus invenerat, qui dicebat, Philipp. 1, 13 : Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa me sunt magis ad profectum venerunt Evangelii, ita ut vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinem David inter angustias obtinebat, dicens, Psal. 4, 2 : In tribulatione dilatasti mihi. Tunc itaque hæc terra, id est, sanctorum conscientia, dilatatur, cùm mundi hujus adversitatibus exterius premitur : nam cùm à præsentis vitæ securitate repellitur, intus ad se impingitur, ut ad speranda superna tendatur : cùmque evagari exterius non permittitur, quasi in sinum suum revocata dilatatur. Sic ille. Hinc fit ut sancti in tribulationibus gloriantur, in fame, in siti et in infirmitatibus carnis exultent : qui licet gratiam induerint, cùm tamen naturam non exuerint, non possent in his laboribus exultare, nisi eos affectos aliquâ voluptate sentirent. Sicut enim visu non nisi lucidum aut coloratum percipitur : et sicut auditu non nisi vox aut sonus auditur : ita voluntas non nisi de aliquâ voluptate aut consolatione lætatur. Atque adeò sancti et justi viri in studiis virtutis exultantes, quæ insuavitate et amaritudine obruta apparent, non modicam in eis voluptatem consolationem-*

que percipiunt. Sed quid multis opus est? Sanè vera voluptas, quæ animum satiet et quietet, non nisi ex virtute percipitur. Nam terræna omnia, cum summis labiis attinguntur, dulcìa videntur; at dentibus experientie mansa et deglutita, conscientie morsibus amarescunt. Virtus autem eminens inspecta ingenità suã gravitate nonnullum timorem ineutit; sed gustata et amplexata dulcescit. Stultum ergo est in alio quàm in verã virtute et in studiosis operibus gaudium et voluptatem inquirere.

VERS. 19. — IN QUA VIA LUX HABITET (1), ET TENEBRARUM QUIS LOCUS SIT. — VERS. 20. — UT DUCAS UNUMQUODQUE AD TERMINOS SUOS, ET INTELLIGAS SEMITAS DOMUS EJUS(2). Cum lux et tenebræ alternatim statis

(1) Ubi lux et tenebræ habitent, quæ adveniunt et recedunt, et sibi vicissim succedunt. Describuntur hæc stylo et figuris poeticis. (Menoehius.)

IN QUA, etc. *Ubinam* (vel, quæ) est (vel sit) *via* in quã, vel ubi, *habit*et, vel *habitabat*, *lux*? Quãnam *via* itur ubi *habit*at *lux*? *Ubinam* est *via* ad locum ubi *habit*at *lux*?

ET TENEBRARUM QUIS LOCUS SIT. Hæc verba exponuntur, 1° geographicè, de polis terræ, quibus continua sex mensium lux, vel tenebræ, ut ibi quasi habitare dicantur lux et tenebræ propter diurnam moram; q. d., Indica, si nôsti, ubi dies sit longissimus, et ubi nox longissima. 2° Astronomicè. Sic Oriens quasi sedes lucis, et Occidens tenebrarum, est; ut quærat de loco et tempore ortûs et occasûs solis, et diei et cœli longitudine. 3° Vulgariter et simplicissimè. An nôsti unde lux diurna et tenebræ nocturnæ proveniunt? Poætæ finxerunt in marè mergi solem; alii, post montes se abscondere. Nos scimus illum, quando nobis nox est, antipodibus nostris lucere: sed cur Deus tot horas lucis nobis indulget, et quomodò motus ille constantissimè observatur, nescimus. Ignotum est quã ratione ita Deus nature cursum et ordinem temperarit, ut non æqualiter ubique terrarum sit dies aut nox, sed hæc varient, etc., quod ex solâ Dei voluntate pendet. Rogat eum, sciatne quò sese abdat et recipiat lux cum à nobis recedit, ut inde eam suo tempore, cum voluerit, possit sumere, ut rursùm emergat. Alii: Tu ignoras locum, unde ego lucem et tenebras initio produxi: i. e., ignoras quomodò illas creaverim. Vide Gen. 1, 2, 3. Jobum Deus interrogationibus obruit, ad quarum minimum responderet nequit. Porrò hunc vers. cum præced. jungunt: Si totam terram nôsti, (ut dixit v. præc.) indica quã terræ parte lux commoretur, et quã tenebræ. (Synopsis.)

(2) Septuaginta: *Si ducas me in fines eorum*, ubi scilicet lux et tenebræ habitant.

SEMITAS DOMUS EJUS, semitam, quæ ad domum earum ducit.

UT DUCAS, etc. *Quidd* (vel *ut*) *capias*, vel *accipias*, vel *acceperis*, (i. e., acceptam ducas, ut, *accepit dona*, etc., pro, *accepta dedit*, etc., et *capies carbones*, etc., pro, *accipies et pones*, etc. *Ut assumas*, i. e., sumendo ducas. *Ut perducas eam* (i. e., lucem, et tenebras; ut illud, unumquodque horum scilicet, suo tempore capias, ut illud adducas) *ad terminum*, sive *limitem suum*, unde rursùm emergat, et ubi existat; lucem eò ubi erat antea; sic et tenebras suis vicibus; vel *in regionem suam*. Subaudiendum aliquid ex præcedentibus. *An nôsti omnia ista, quòd acceptam collocaveris eam lucem quemadmodum loci ejus?* h. e., scias ubinam sint dies illi longissimi, et quando recedente lumine fiant illic tenebræ? q. d.: Non. *Ut ea revoces intra suos terminos. Quom perceperis horum unumquodque usque ad terminum suum*, i. e. planè, et sine exceptione. Ironica concessio, refecta à sponsione quæ habetur supra, v. 3. Sic infra

horis velut è domicilio ad terram occupandam procedant et redeant, poeticè pro libri hujus stylo interrogatur Jobus, quis sit lucis et tenebrarum locus, quæ via, quis recessus. Videtur enim obscuritas nocturna velum quoddam, quod nocte appetente explicetur, orbique terrarum injiciatur, summo manè replicetur, seponaturque in locum abditum, in solis occubitu resumendum. Et quidem res mira contemplantibus videtur lucis ortus, effusio, interitus, tenebrarum refusio, protensio atque discussio. Hinc ergo Deus Jobi ita redarguit ignorantiam, dicens: Si confidis te nôsse omnia, ut mecum valeas disputare, et de singulis interroganti mihi reddere rationem, indica mihi ubinam sit locus determinatus et præcisus habitationis ipsius lucis, et quis ex adverso sit determinatus et præcisus locus tenebrarum, ubi ab invicem dividuntur lux et tenebræ; ut sic unumquodque possis reducere ad suos determinatos limites, et unicuique sic præcisè suum assignare habitationis locum; ut intelligas exactè singulas semitas, vel singulos angulos habitationis ejus, tam lucis quàm tenebrarum. Quemadmodum nôrunt homines ea quæ sibi familiaria sunt exactè distinguere, et singulis suos terminos locaque determinata assignare, dicentes: Hæc hujus est domus, illa illius; hæc est hujus possessio vel prædium, illud alterius. Vide igitur, inquit, mi Job, an sic possis mihi determinatam et præcisam invenire atque assignare distinctionem inter lucem et tenebras, ut sic probetur perfectio scientie tuæ: si enim in luce et tenebris, quæ quotidie sub oculis tuis versantur, id nequeas præstare, multò minus in aliis occultioribus rebus id poteris, quæ latent aspectum tuum, vel non ita familiariter se quotidie tibi offerunt. Ita Pineda, Titelmannus et Tirinus.

Tropologicè S. Gregorius lib. 29 Moralium, cap. 9: *Quid*, inquit, *lucis nomine nisi justitia accipitur; et quid per tenebras nisi iniquitas designatur? Unde quibusdam dicitur*, Ephes. 5, 10: Eratis aliquando tenebræ, nunc

40, 9. *Quom perceperis eam* (scil. lucem) *usque ad terminum ejus; tollesne eam intra terminum suum?*

ET INTELLIGAS, etc. *Et quidd*, vel *ut* (vel *quia*, vel *quom*, vel *aut si*) *intelligas*, vel *intellexeris* (vel *observares*) *semitas domus* (i. e., loci) *ejus* etc., i. e., quibus itur ad domum ejus, nempe lucis. *Ut ne noveris vias quæ ducunt ad domum eorum*; vel, ut nota sit tibi via quã eundum sit ut illa è suis locis petas, et in nostrum hemisphærium reducas. Vel, semitas per quas in cœlo graditur sol, i. e., lux, dum cursum peragit; ut callem per quam sol progressus sit, vel progressurus certò, spectatim et privatim oculis designes. Alii sic vers. exponunt: An tu posses adducere lucem vel tenebras, illisque terminum constituere, quasi sciens semitam per quam ducendæ sint ad limitem suum? Hoc cum nescias, fatere etiam te ignorare quomodò felicitas et infelicitas disponendæ et terminandæ sint; et meæ, ut illud, ita et hoc committe dispositioni. Alii sic: Ut lucem et tenebras in suis sedibus constituas, et in domum suam ducas. Repetitio ad majorem explicationem. (Synopsis.)

Ut capias illud (hoc est, unumquodque eorum, nempe tum lucem, tum tenebras) *ad terminum ejus*, nempe ut eò illa adducas unde emersura sicut; et *an nôsti semitas domus ejus*, ut scilicet inde modò lucem, modè tenebras educas. Sept. : *Et ἀγάγοις με εἰς τὰ ὅρια αὐτῶν*, lægerunt (Lud. Cappellus.)

autem lux in Domino. *Et de quibusdam in peccato manentibus memoratur, 1 Thess. 5, 7: Qui dormiunt, nocte dormiunt. Ac si beato Job diceretur: Si plenam te habere scientiam suspicaris, dic vel in cujus corde ea, quæ nunc deest, innocentia veniat; vel in cujus corde ea, quæ nunc est malitia, perseveret; in quâ viâ lux habitet; id est, cujus mentem veniens justitia impleat; et tenebrarum quis locus sit; id est, in quo iniquitas cæca perdaret; ut ducas unumquodque ad terminos suos; id est, ut iudices, si vel is, qui nunc iniquus cernitur, in iniquitate vitam finiat, vel is, qui justus cernitur, extremitatem vite suæ cum justitiæ perfectione concludat; et intelligas semitas domûs ejus; id est, consideres atque discernas, vel cui bona actio perseverans æternam mansionem præstet in regno, vel quem usque ad terminum suum actio prava constringens in æternum damnet supplicium, etc.*

VERS. 21. — SCIEBAS TUNC QUOD NASCITURUS ESSES? ET NUMERUM DIERUM TUORUM NOVERAS? (1) Interrogatio

(1) Tantùm aberas ut diei, ac noctis spatia dispensares, ut neque tunc scires an unquam visurus esses lucem, etc. (Menochius.)

Sciebas tunc, cum ego lucem crearem, etiam ante solem, Genesis 1, versu tertio quòd et quando nasciturus esses? (Tirinus.)

Septuaginta meliùs reddiderunt quàm Hieronymus, illi enim sic congruenter cum Hebraico: *Οἶδας ἄρα, ἔτι τότε γενήνησαι, καὶ ἀριθμὸς ἡμερῶν σου πολλὸς. At Hieronymus, Sciebas tunc quòd tu nasciturus esses? et numerum dierum tuorum noveras?* sensu longè diverso. Deus nempe Jobo per sarcasum exprobrat quòd omnia ista sciverit, quòd jam tum natus esset quùm isla sunt à Deo primùm condita. (Lud. Cappellus.)

SCIEBAS, etc.? Num nōsti illud, quia tunc natus esses? q. d.: An tunc natus eras quando lumen creatum est? essesne tam longævus? *Noveris* (q. d., tum demùm noveris) *te jam tum* (viz. cum fundata est terra, cæteraque effecta quæ supra dixit Deus), *natum fuisse?* Heb. *quòd tum nascebaris?* i. e., natus fueris, ac proinde potueris me in luce producendâ juvare? *Sciebas, vel scitissime, quòd tunc nascereris, vel nasciturus esses?* *Tunc*, i. e., vel, quando natus es; vel, cum hunc mundum conderem. *Scistine tunc, quòd esses aliquando nasciturus?* Adeò ista Dei opera nesciebas, ut ne quidem scires te exstiturum. Hoc ad *προϋπαρξιν* (præexistentiam) animarum detorqueunt quidam Hebræorum. Sic legunt: *Qui tunc nascebaris*; indeque colligunt omnes animas à principio mundi simul creatas. Sed hoc commentum respuit christiana pietas. Simplex sensus est, nescisse Jobum tunc quòd esset nasciturus: Qui enim scire posset qui non erat? Alii (ironicè) sic legunt: *Scis*, hæc omnia perspecta habes, quia tunc nascebaris, cum hæc omnia facerem, etc. Es annosissimus et antiquissimus, ideòque ista omnia accuratè cognoscere potuisti; q. d.: Cum vix triduo vixeris, hæc quomodò potes nōsse? Quòd si hæc nescis, altiora qui scies quæ in mente meâ sunt recondita? Ne ergo te torque ut ea scias, sed conquiesce in voluntate meâ. Sed prior sensus est simplicior. Nota porrò hysteron proteron: *Scisti quòd tunc*, i. e., scisti tunc quòd, etc. *Sciebas nefuturum ut tum nascereris?* Alii sic: *Habesne cognitum tempus quo nascebaris?*

ET NUMERUM, etc.? *Et numerum dierum tuorum multorum*, scil., noveras? Argum. à minori: Si id non nōsti, quomodò alia scires; lucis et tenebrarum sedes, maris profunda, etc.? *Et numero dies tuos esse multos?* *Et* (repete, quòd, vel, nōsti quòd) *numerus*, etc. (sub. sit, vel esset, vel futurus esset), *multus?* seu *magnus?* Heb. *multi*, vel *multorum*. Nam adjectivum (more Heb.) congruit cum substantivo posteriori. q. d.: Et scisti tunc quòd longævus futurus esses? *Et quantus sit nume-*

hæc necti potest cum totâ oratione præcedenti, ubi de creatione terræ, maris, cœlorum, angelorum dictum est; ita ut illud, *tunc*, referat tempus creationi proximum, sive momentum creationis ipsius. Potest quoque referri ad versum proximum, ubi de semitis lucis ac tenebrarum dictum est; de quibus cum rogasset Deus, intelligendus est indicasse rem Jobo incompertam esse, sibi verò à primordio mundi compertissimam, cum ipse ab initio discrevisset tempora, diemque ac noctem alternis succedentem. Tunc autem cum Jobus natus non esset, certum procul dubio nōsse minimè potuisse, an esset nasciturus, vel quidquam omninò aliud. Ergo mens Dei est se sempiternum esse, qui antecesserit mundi creationem, omniaque nōrit, Jobum autem paucos ante annos natum, ac proinde sapientiam divinam infinitè perfectam venerari debere, nec illam curiosius perscrutari.

Septuaginta legunt: *Οἶδα ἄρα ἔτι τότε γενήνησαι, ἀριθμὸς δὲ ἡμερῶν σου πολλὸς, novi igitur quia tunc natus es, et numerus annorum tuorum multus*. In aliis Codicibus et Græcis Commentariis est *οἶδας*; et sic exponitur: Si ita nōsti, scias necesse esse te eo tempore natum esse quo hæc sunt ordinata; aut si hoc non est, certè neque illud. Sanctus Augustinus legit: *Numquid scis quia tunc natus es?*

VERS. 22. — NUMQUID INGRESSUS ES THESAUROS NIVIS, AUT THESAUROS GRANDINIS ASPEXISTI (1)? — 23. QUÆ

rus, etc.? Alii totum sic vertunt: *Cognovistine, qui tunc nasciturus eras, numerum dierum tuorum multorum? Et si scis quando natus es, et numerasti dies tuos an sint multi*. An novisti quo tempore nasciturus esses, cum nondum esses natus, et quàm multos dies esses victurus? Nequaquam. Cum igitur nec de ortu nec de exitu tuo certus sis, sed meæ curæ hoc sit, qui te nescientem produxi, mihi etiam cursum vite tuæ et fortunæ tuæ committe. Alii sic: *Cognosceres quidem ista, si ab olim creatus fuisses, et haberes numerum dierum multorum*. (Synopsis.)

Sunt, qui ante *ἤντι* interrogationem repetant: *Nōstine*, scil., illa, *quòd tunc natus esses?* Sed magis placet, hæc pro affirmatione ironicè habere: *Sanè scis!* hæc omnia perspecta habes quia tunc jam natus eras, cum hæc omnia facerem, et suas illis leges ac ritus præfinirem: es annosissimus et antiquissimus, ideòque per tot annorum observationem hæc omnia cognoscere accuratè potuisti. Alterum hemistichium, accipiendum vel ita: *Et numerum dierum tuorum* quod attinet, *multi* sunt illi; vel, repetito ante *רבים* nomine *רבים*, sic: *Numerus dierum tuorum est numerus multorum*; coll. simili constructione, Ps. 60, 5, 140, 3, et ibi not., nec non Cantic. 1. 15. (Rosenmuller.)

(1) Chaldæus: *Apothecas nivis et grandinis, præparavi in tempus hostis*. Id est, quando per illa volo perdere hostes. Ut tactum Exodi 9, et v. 13, Josue 10, et aliàs sæpius. (Tirinus.)

NUMQUID INGRESSUS ES THESAUROS NIVIS, etc.? q. d.: An novisti unde nix et grando producantur? An ascendisti in sublime, ubi hyeme nix, et æstate grando, generatur ac reconditur? Per thesauros intelligunt, 1° loca occulta, Psal. 135, 7. 2° Nubes, vel vapores, materia nubium, unde hæ fiunt. Non quòd alibi sint harum velut thesauri, unde Deus sumat, ubi et quantum vult; sed quòd in mente et providentiâ Dei reconditum sit, quando et quantum vult, etc., proferre, tanquàm ex penuariis. 3° Potentiam et providentiam Dei, quam thesauros vocat, 1° quia latet; 2° quia inde sunt magnæ utilitates et divitiæ; 3° quia inexhausta est; 4° quia, ut regi thesauros, Deo ista producere et

PRÆPARAVI IN TEMPUS HOSTIS, IN DIEM PUGNÆ ET BELLI (1)? A sole et luce ad aeream regionem descendit, et tradit ea quæ ibi apparent admirabilia, quæ divinam sapientiam assidue prædicant et commendant: ut autem prius luci ac tenebris certum constituit locum, ubi se definitis temporibus conderent, aut unde ad suos sive diurnos sive anniversarios cursus efferrent; sic etiam nunc grandini ac nubi sua tribuit quasi reconditoria ac horrea, quæ *thesauros* appellat, ubi illa servet ad tempus pugnæ, et è suis veluti armamentariis ad hostium suorum oppugnationem exprimat.

Thesaurus enim nihil est aliud quam conditorium secretum cujuscumque rei, non solum pecuniæ; cui quidem per synecochen appropriatum est thesauri nomen, ita tamen ut aliis etiam rebus conveniat, quemadmodum affirmat Agellius, lib. 2, cap. 10, ex sententiâ Valerii Sorani, quando dixit: *Quos thesauros græco nomine appellaremus, priscos Latinos flavissas dixisse, id est, cellas quasdam et specus ad custodiendas res veteres religiosas.* Plinius etiam hiatus et recessus oris Satyrorum thesauros dixit: *Thesauros maxillarum, in quos Satyrorum et Sphingiorum genus cibum condit.* In sacris etiam cellæ vinariæ et apothecæ olei nomine originali dicuntur thesauri vini et olei. Quin et cavernæ, quibus aquæ marinæ vis ingens continetur, thesauri nuncupantur, juxta illud, Psal. 32, 7: *Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.* Thesauri igitur nivis et grandinis nihil aliud sunt quam conditoria secreta nivis et grandinis, quæ præparavit in tempus hostis, in diem pugnæ et belli; quasi diceretur illas esse ejus bombardas, lanceas, enses, quando cum hostibus suis vult congregi. Deus porrò illâ similitudine prælii et pugnæ sine dubio vult significare, se, quando eum eo belligeramus, ita instructum omni genere armorum et præsidiorum, ut nos perire oporteat: neque enim vires aut virtutem

proclivi est. Alibi legimus, *thesauros ventorum*, Psal. 135, 7, et *telorum*, Deuter. 32, 23, 34. Sic *thesaurus boni*; et, apud Plautum, *thesaurus stupri*. (Synopsis.)

Num pervenisti ad thesauros, apothecas, promptuaria, nivis? Sic, Ps. 135, 7, thesauri ventorum dicuntur, unde Deus, quo vult tempore, eos velut educit. Et, Deuter. 32, 23, et 34, Deus in thesauris suis tela dicitur habere recondita, quæ cum vult, in hostes suos proferat. (Rosenmuller.)

(1) Scilicet perdendi, aut malè multandi. Hostem, peccatorem intelligit.

IN DIEM PUGNÆ, ET BELLI, cum hisce armis contra peccatores pugnare voluero. (Menoehius.)

Quos, thesauros, prohibui, i. e., reservare soleo, ad tempus arcti, seu angustiarum, ut supra, 36, 16, i. e., cum de meis hostibus penas volo sumere, et eos angustis premere. Ad diem pugnæ et belli, cum adversum hostes meos depugnare et eos perdere volo, ut Jos. 10, 11, plures magnis lapidibus grandinis hostes Israelitarum leguntur cæsi, quam eorum gladio. Conf. Exod. 9, 18, seqq. et supra 36, 31. Schultens hunc versum de hyeme et frigida tempestate intelligit, quæ dies arcti, conflictus et prælii appellatur, tum, quòd bruma horrida, minax, bellum velut inferat terræ, inter ventorum fremitus et nivium grandinumque glomeratos nimbos, tum, quòd nive copiosius fusâ reverâ angantur, et tanquam ex lato in arctum redigantur mortales. Quod quæsitum est. (Rosenmuller.)

habemus, quâ possimus ejus manu resistere: frustra arma capiemus, et omnia humana auxilia colligemus. Quis ex Dei manu se expedire poterit, cum sic ad prælium omnes creaturas instruxerit, ipsisque præceperit, ut nobiscum congregiantur, et in nos impetum faciant? Discamus igitur primum Deo non opus esse ut mutuetur auxilium, cum volet se de hostibus ulcisci; sufficit ut rem decreverit in consilio suo, duntaxat verbum proferat, et suam aperiat voluntatem in cælum et terram, quæ arma innumera ipsi adferent. Nam quemadmodum ad pedis unius aut duorum altitudinem nive terram contegit, cum voluerit etiam in triginta orgyiarum altitudinem, quâ penitus sepeliatur, nivem extollet.

Tropologicè S. Chrysostomus et Olympiodorus in Catenâ thesauros nivis et grandinis aiunt esse peccata, è quibus Deus thesauros honorum elicit. Ut autem nescitur unde nix decidat, sic etiam talis effectus causa ignoratur. Hâc ratione potest misericordiâ ipsa divina thesaurus nivis et grandinis dupliciter appellari: primò, quatenus in se peccatores includit, qui sunt veluti grandines charitate frigidi. Sic thesauros grandinis et nivis magnus vocat Gregorius, lib. 29 Moralium cap. 11, *dura ac frigida peccatorum corda* non simpliciter, sed quatenus objecta sunt misericordiæ divinæ, vasaque præparata ad sanctitatem et justitiam, quæ Deus ex malis reddit bona, et ex vasis contumeliæ vasa justitiæ ac sanctitatis. *In nive, vel grandine, inquit, frigida vel dura accipimus corda peccatorum; sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus eligit, aptè thesauros nivis et grandinis habere se perhibet.* Ergo peccatores ad sanctitatem destinati thesauri sunt nivis. Quod cum sit opus immensæ Dei misericordiæ, optimè ipsa Dei misericordia etiam thesaurus nivis et grandinis dici potest, quatenus immensâ suâ bonitate in se includit, amplectitur ac fovet omnes peccatores.

Secundò, etiam thesaurus nivis dici potest, quatenus in se gladium divinæ recondit justitiæ, et non sinit eum calefieri, nec acui vel accendi, etiamsi ingens sit materia accensionisque occasio. Frigidus quippe hic divinus manet gladius, cum tanta sit accensionis materia; non aliâ utique de causâ, nisi quia Deus immersum eum tenet in misericordiæ suæ thesauris nivis et grandinis, frigiditate suâ peccatorum incendium superantibus. Hoc acutissimè consideravit Philo Judæus, ponderans illa verba Deuteronomii, cap. 32, 37: *Nonne hæc condita sunt apud me et signata in thesauris meis?* in quo loco animadvertit, quòd cum ibi conquereretur Deus de peccatis jam contra illum factis, et quæ in dies fiebant, tamen loquens de vindictâ et poenâ, affirmat illam obsignatam et reconditam, ne in publicum statim prodiret. *Moses enim, inquit Philo, exaggerans etiam Dei liberalitatem et gratificandi studium, non solum reliquo tempore ait thesauros malorum obsignatos, sed et cum omnia lapsa fuerint in viâ rectæ rationis, quando meritò poenâ digni videri poterant, in die ipsâ ultionis indulgens tempus ad poenitentiam et errati curationem.* Tanta enim est Dei nostri bonitas, et tam ægrè ducitur ad puniendum.

ut non solum gladium suum et fulgur non accendat, quando materia ei non præbetur, nec adest, sed etiam quando adest, gladium suum obsignet ac recondat, et veluti ab igne exhalationis peccatorum elonget, in misericordiæ suæ thesauris illum reponens et veluti immergens, ne inflammetur : qui ob hanc rationem optimè vocantur thesauri nivis et grandinis.

Sed dicit aliquis : Numquid in grandine thesauri esse possunt ? Imò destructio esse videtur. Nam grandine adveniente absumuntur omnia; et idè Deus, volens terram Ægypti depopulari, grandinem misit; *et grandio vastabat omnia*, Exodi 9, 25. Sed verè si ex grandine thesauri extrahi non possent, utique non diceret : *Numquid thesauros grandinis aspexisti?* Inimicus persequens grandini similis est, quia omnia vastare videtur, honorem, quietem, divitias et vitam; sed ingentes thesauri ex eo possunt extrahi, si ex amore Dei sustineatur, quinimò diligatur. Consultò autem non dixit Deus se grandinem congelare aut efficere, sed eà uti ad pugnam contra hostes; ex quo ingentes thesauri extrahit. Cùm enim nomine grandinis impij persequentes et impiè agentes intelligantur, Deus illorum voluntatem non facit pravam, nec in frigidissimum grandinem convertit (id enim operatur malitiæ frigiditas, quæ in illà reperitur); ipsà tamen Deus aptè utitur in diè belli ad victoriam de inimicis suis reportandam. Sæpè namque per impios, tanquàm immisso grandine omnia vastante, illos qui se offendunt punit : quo modo per reges Chaldæorum Jerosolymam ejusque populum castigavit; qui et Assur propterea vocavit *virgam furoris sui*, Isaia 10, 5. Hoc ergo grandine agit contra offendentes se, inde magnos thesauros trahens : nam per hujusmodi flagella, virgam et persecutiones, eos qui peccaverant ad pœnitentiam adducit, culpas eorum pœnis excutit, et trahit ut convertantur ad Deum punientem, quem benignè agentem contempserant. Hoc nempe consideravit David videns Semei verba contumeliæ effluentem, et lapides contra se mittentem, quòd, quamvis Deus illius voluntatem non fecisset iniquam, eà tamen uteretur ad vindictam de peccatis suis sumendam; quapropter non attendebat ad illa quæ Semei faciebat et dicebat tanquàm ab ipso prodeuntia, sed tanquàm flagella per quæ Deus illius delicta castigare intendebat; et sic diram illam persecutionis grandinem sibi in thesaurum convertebat.

Adde quòd etiam in improbis ipse Dominus thesauros habeat; quia multos electos qui emendandi sunt, inter pravos esse cognoscit : quos in tempus hostis et in diem pugnae et belli præparat; quia eorum mirà conversione et inculpata vitæ exemplo et doctrinà sanctissimà omnes iniquos impugnat, et multos expugnat, uti in sancto Paulo et sexcentis aliis factum legimus in vitis sanctorum et annalibus Ecclesiæ, quos non atinet hic commemorare.

Denique S. Hieronymus hic per nivem, quam adversarius immitit, varia tentamenta intelligit, quibus diabolus homines pulsatur, et meritò mala, quæ diabolus suggerit, cum nive grandineque componit; nam aquæ frigore duratæ in nivem et grandinem coeunt

et rigescunt : non aliter diabolus nihil aliud intendit quàm fugare charitatem, et animum nostrum frigore in lapidem vertere. Cæterùm hanc nivem et grandinem Deus thesauros vocat, quia omnia illa, quæ diabolus in nostram perniciem molitur, Deus in nostram utilitatem vertit. Et pulchrà similitudine à nive desumptà id evincit. Nempe nix quæ in segetum perniciem missa videbatur, multam utilitatem satis adfert : nam dùm terram operit, neque calidas exhalationes effluere sinit, magis eam fovet; tum etiam dùm sensim liquefit, terram uberiùs utiliùsque quàm imber imbuit. Quamobrem pulchrè cum nive tentatio componitur, quia videtur quidem malum inferre, sed plurimas adfert utilitates. Hoc autem efficere dicitur *in diem pugnae et belli*; id est, ut hanc ratione de hostibus suis triumphet. Cogit enim Deus diabolum inservire profectui nostro spirituali : nam dùm mala nobis immitit, plurimas nobis utilitates invitus accersit; quapropter eum suis armis expugnat. Ita S. Hieronymus, cujus ista verba sunt : *Sub nivis nomine præfiguratum hoc loco corpus adversariorum potestatum, colligari quod à charitate Dei longè discessit. Hos thesauros, qui, per ænigmata, nives et grandines nominati sunt ait Deus se præparare in tempus hostis.*

VERS. 24. — PER QUAM VIAM SPARGITUR LUX (1), DIVIDITUR ÆSTUS SUPER TERRAM? Variæ sunt loci hujus interpretationes propter Hebræa verba quæ ambigua sunt. Nam quod Vulgatus *lucem* vertit, in Hebræo est אור *or* : quæ vox et *lumen* et *pluviam* significat. Quod verò *æstum* interpretatur, Hebræicè est קדמ *cadim* : quæ vox præter *æstum* significat *eurum* ventum. Quare Chaldæus vertit hoc modo : *Per quam viam suscipitur lux, dispergit se ventus orientalis super terram?* Quocirca ventus idem subsolanus vocatur, quòd ab ortu solis perflit. Cæterùm cùm vox אור *or* significet etiam *exhalationem*, quòd facile lumen concipiat, quidam ex Hebræo vertunt : *Per quam viam spargitur exhalatio, dividuntur venti subsolani, et cometæ quæ ex illà fiunt?* Septuaginta autem non exhalationem neque lucem, sed *πάχνη*, *pruinam*, et non subsolanum, sed *Νότος*, *Austrum* ventum traduxerunt in hunc modum : $\text{Πόθεν δὲ ἐκπορεύεται ἡ πάχνη, ἢ διασπείδονται Νότος εἰς τὴν ὑπὸ οὐρανόν;}$ *Unde autem procedit pruina, aut dispergitur Auster in eam quæ sub cælo?* Id est, quis pruinam et austrum fecit? Quæ interpretationes omnes licet sint aptæ contextui, sicut Pineda noster benè declarat; vulgata tamen lectio cæteris meritò præferenda, quæ et propriè intelligenda de lucis divisione

(1) Vel solis lucem, vel fulguris intelligit. Aliqui etiam interpretantur de ignitis impressionibus et accensis exhalationibus, quæ per aerem discurrent.

Æstus. In Hebr. est *quadim*; significat ventum urentem et æstum facientem. (Menochius.)

Quæ viâ dividitur אור *lux*; hoc est, quo pacto diffunditur per aerem lumen solis; Septuag. : $\text{Πόθεν ἐκπορεύεται ἡ πάχνη}$, hoc est, *pruina*; legerunt אור quod *pruinam* significat, et sic reddiderunt mox infra, vers. 29; non enim ignorarunt quid significaret אור : *Et spargitur אור ventus orientalis super terram.* Vulg. *æstus*, at id non significat קדמ , meliùs itaque Septuag. νότος , *auster* sive *notus*. (Lud. Cappellus.)

et æstus partitione mirabili, quam necesse est à mortalibus tenuiter cognosci, vel etiam ignorari. Sunt enim quædam loca ubi rarè nubes coeunt lucemque adimunt; alia item ubi frequenter cælum atris nubibus obducitur, et serena solis facies absconditur. Sunt item quædam loca sole torrida, alia diversis gradibus æstu hiantia vel algore rigentia; quorum exactas rationes, et cur à Deo ita statutum sit, planè nescimus.

Tropologicè hæc lux, quæ super terram humani cordis spargitur, et hic æstus, qui super eandem terram dividitur, non sunt aliud quàm perfectio virtutum; quæ sicut vera lux hominem de agendis et omitendis illuminat, et sicut verus æstus et acediæ frigus omninò consumit, et mentem ardore charitatis inflamat. Ista lux atque iste æstus nescit humana ignorantia per quam viam aut spargatur in nos, aut quàm mensurà dividatur, secundum illud quod in Joanne legimus, cap. 3, 8: *Spiritus ubi vult spirat, et nescis unde veniat, aut quò vadat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Profectò in hæc luce, quam Dominus hoc loco commemorat, sanctus Pater Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 12, sanctitatem intellexit, cum ait: Dic quo ordine justitiam meam occultis sinibus cordium infundo, cum et per accessum non videor; et tamen visibilia opera hominum invisibiliter immuto? cum unam eandemque mentem modò hæc modò illà virtute irradio; et tamen per sparsam lucem adhuc ex parte aliquà eam in tentationis tenebris remanere permitto? Requiritur homo nesciens per quam viam spargitur lux. Ac si apertè dicatur: Dum dura corda emollio, dum rigida inflecto, dum aspera mitigo, dum frigida accendo, dum debilia roboro, dum vaga stabilio, dum nutantia confirmo, intueri, si vales, incorporaliter veniens quibus ea mentibus illustro. Hæc quippe omnia nos facta cernimus, et qualiter intrinsecis efficiantur ignoramus. Ita S. Gregorius: qui duplicem quæstionis partem, quàm Deus Jobum urget, pro nobis exponens, ubi priùs de luce sic inquisivit, quam scilicet viam capiat, dum ad nos de cælo venit; subdit etiam aliam de vià quam æstus agit, dum nobis se objicit: et sicut per lucem virtutem, ita per æstum laborem intelligit. Itaque post lucem statim æstus adest; quia virtutis studium multis difficultatibus implexum est. Ubi enim primùm à Deo in intellectum nostrum cælestis gratiæ lumina infunduntur, statim à diabolo in voluntate quædam inferorum incendia excitantur. Sic enim D. Gregorius, loco citato, ait: Cum divina lux in mentes humanas spargitur, mox ab occulto adversario contra fulgentem mentem tentamenta succrescunt. Et statim: Hostis namque callidus quos justitiæ luce splendescere conspicit, eorum mentes illicitis desideriis inflammare contendit. Et rursum: Post lucem ergo æstus sequitur, quia post illuminationem divini muneris tentationis certamen augeatur, etc. Ubi B. Gregorius annotat aptè Deum hæc duo conjunxisse, sparsionem lucis è cælo, et ardorem æstus super terram. Nam hoc ipso quòd Deus è cælo lumen spargit, quo aliquem illustrat, et fulgore sanctitatis clarum facit, mundi rectores aut principes tenebrarum, qui in terram missi dicuntur, rabido æstu*

inflammantur, accenduntur atque excitantur, ut contra eum agant et perdant: et eo ipso quòd quis bonorum operum claritate lucet, æstus ardoris invidiæ succendit dæmonem, ut variis diversisque modis illum expugnandum assumat. Præcipua enim causa, ut sæpè demonstravit D. Basilius, ob quam diabolus nos expugnare contendit, est invidia: nec enim ferre potest, ut homo vilis vermiculus è pulvere terræ conditus, ad eam perveniat beatitudinis et gloriæ celsitudinem, quam ille, qui excellentiorem habet naturam, amisit. Rectè igitur observavit B. Gregorius id quòd Deus dixit ad beatum Jobum: *Dividitur æstus super terram*, intelligi aptè de æstu tentationum, qui dividitur super terram; quia non unà eademque tentatione diabolus impetit omnes homines, sed diversis, juxta propensionem quam in unoquoque videt. Cæterùm quale sit lumen seu lux animæ vide superius, cap. 24, vers. 13, ampliùs explicatum.

VERS. 25. — *QUIS DEDIT VEHEMENTISSIMO IMBRI CURSUM (1), ET VIAM SONANTIS TONITRUI. — VERS. 26. — UT PLUERET SUPER TERRAM ABSQUE HOMINE (2) IN DESERTO, UBI NULLUS MORTALIUM COMMORATUR. — VERS. 27. — UT IMPLERET (3) INVIAM ET DESOLATAM, ET PRODUCERET HERBAS VIRENTES?* Quasi dicat: Numquid assecutus es, quis nimbo aut turbini cursum dederit et impetum vehementem, aut tonitruo, quàm se latè diffundat, viam aperuerit, ut imbrem effundant in ipsam etiam solitudinem, ubi neque mortalium ullus commoratur, et ibi convestiant et exhilarent agros, unde ad homines nulla possit provenire commoditas? Vide quæ superiori capite et cap. 28, vers. 26, de imbre et tonitruo dicta sunt.

Allegoricè imber vehementissimus et sonans tonitruum nihil aliud est quàm prædicatio Evangelica, quæ instar imbris corda hominum rigat, et instar tonitruum mentes impiorum exterret. Desertum autem sunt mundani homines, mundi et seculi nomine si-

(1) In Hebræo: *Quis distribuit inundationi elices?* sic vocat eas partes cæli per quas imber erumpit.

(Grotius.)

Quis divisit inundationi (hoc est, imbri vehementissimo, à quo fiunt fluviorum exundationes) *aquæductum*, hoc est, viam quàm defluat, sicut aqua derivatur per aquæductum, et viam *fulgetris tonitruum*, quæ tonitru præcedunt, *tonitruum* idem quòd *fulgur*, ut *fulgur* idem quòd *fulgur* aliaque ejusmodi sexcenta; *fulgur* autem *videre* significat, fulgetris autem nihil visibilis, quia nihil magis fulgidum, itaque *fulgur* videtur omninò esse *fulgur* quòd præcedit tonitru Septuag.: *ὁδὸν κρυφῆς tempestati*, Aquila: *Ἐλκ κρυφῆς φωνῆς*, Symmach.: *Ἐλκ κρυφῆς φωνῆς*. Vulg.: *Sonantis tonitruum*. Atqui *fulgur* neque *κρυφῆς*, neque *φῶρος* significat, sed *fulgur*. (Lud. Cappellus.)

Il faut remarquer ici dans la Vulgate le génitif *tonitruum*, tandis que le substantif *tonitruum* est regardé généralement comme étant indéclinable. Mais nous voyons dans Sénèque le Philosophe (*N. Q. II, 56*) que les anciens disaient *tonitruum*. *Antiqui aut tonitruum dixerunt, aut tonum*.

(Orach.)

(2) Terram desertam, et quæ nullos habet homines, à quibus colatur.

(Menochius.)

(3) IMPLERET, humore molliret, et fecundam redderet, quòd ad liberalitatem, et magnificentiam Dei pertinet, qui in desertis etiam herbas alit nemini futuræ.

(Menochius.)

gnati, quos Deus verbo prædicationis rigat, si fortè computantur, et desideria virtutis concipiant. Unde S. Gregorius, lib. 29 Moralium, cap. 13 : *Sunt plerique, inquit, ad verba Dei valdè insensibiles, qui fidei quidem nomine censentur, verba vitæ auribus audiunt, sed ea transire usque ad interna cordis minimè permittunt : hi quid aliud quàm deserta terra sunt? Quæ scilicet terra hominem non habet; quia eorum mens sensu rationis caret. Et nullus mortalium in hac terrâ commoratur; quia et si quando in eorum conscientia rationabilium sensuum cogitationes veniunt, non persistunt : prava enim desideria in eorum cordibus sedem inveniunt, recta verò, si quando venerint, ac si impellantur decurrunt.* Meritò autem deserti nomine mundus significatus est; quoniam desertum, ut ipsum nomen sonat, locus est inhabitabilis et solitarius, incommodis multis refertus, et omnibus bonis destitutus. Desertum locus est infructuosus et vepribus plenus, æstibus ac solis ardoribus patens, bestiarum immanium latibulum, invius et inaquosus, solo aspectu metum et horrorem incutiens. Quæ omnia profectò quadrant in seculum.

VERS. 28. — **QUIS EST PLUVIÆ PATER (1)? VEL QUI GENUIT STILLAS RORIS?** Ad hanc quæstionem responderent mundi sapientes Jovem esse, quem eà de causâ nominavêre Græci *θεριον και υετιον*, Latini *pluvium*; cui sacra faciebant Indi; aram extruebant Athenienses; Romani, ut Tertullianus refert in Apologético, *Aquilicia immolabant*. Et quidem eum ipsum, quem dixere soterem Jovem, habitum quoque fuisse *θεριον αρχηγον*, *pluviæ largitorem et moderatorem*, prodit Athenæus, lib. 15; sed eos impiæ vanitatis coarguit Jeremias aculeato hoc dicto : *Numquid sunt in Diis Gentium qui pluant?* q. d.: Est solius veri potentissimi-que Numinis habere summum et perfectum imbris dominatum. Hinc Hebrææ theologiæ principes, cum Deo quatuor claves tribuerent, quas ille nec ulli angelo a se Raphino quidem unquam dedisset, primo loco reponebant *clavem pluvie*. Ita superius, capite 28, vers. 26, Deus dicitur *ponere pluvii legem*, atque, ut est in alio loco, *aquas in nubibus ligare*, supra 26, 8.

Aristoteles de pluvia disputans ait fieri circum quemdam et reciprocum veluti Oceanum circa terras in eâ generandâ; vapores enim à præsentè sole at tolli, eosdem illo absente fluere in imbres atque labi, iterum erigi, mox decidere continuò quodam κύκλω et conversione. Sed nos alio quodam modo de mysticâ pluvia philosophemur, præsentè videlicet et favente justitiæ sole Deo illam generari, absente exarescere : si afflaverit spiritus ejus, fluent aquæ; si recesserit, æneum fit cælum atque adamantinum. Cum ille verbi Dei concionatores ut mysticas nubes charitate suâ dominisque imbuerit, tum sapientiæ fluenta manabunt, tum

(1) Auctor; phrasis poetica, ut etiam quæ sequuntur. *למי מלי שמים* Septuag. incommodè reddiderunt, *βώλους ὀρέσου, gl'has roris*, nam gleba, *βώλος* de terrâ propriè dicitur, non de rore; meliùs Hieronymus, *stillas roris*. (Lud. Cappellus.)

Num est pluvie pater? Habetne parentem, scilicet alium in re, qui eam procreet et mittat? *Aul ovis genuit stillas roris, nisi ego?* (Rosenmuller.)

ros quidam, ab illis divinè sparsus, in terrâ flores, in ostreis uniones, in alvearibus mel ambrosiamque generabit. Dicam planiùs, Psal. 67, 34 : *Dabit illis vocem virtutis*, ut doctrinæ cœlestis communicatione christianum populum ad omnem vitæ perfectionem incendat. Absque illo sole brutæ sunt hæ nubes atque inani bombo resonantes, cymbala, ut Apostolus ait, tinnientia, crepantesque vesicæ, quæ puerili potiùs ludo quàm veritatis præconio serviant. Itaque mihi maximè prædicanda illa videtur Ecclesiastarum pia consuetudo, qui cum verba facere volunt ad populum, et cum Moyse concresecere in pluviam doctrinam suam, et ut rorem fluere eloquium, in ipso concionum exordio suspiciunt in cælum, et, salutationis angelicæ recitatione, magnæ Mentis et magnæ Matris orem auxiliumque implorant : piè et sapienter ad solem principem lunam roris effectricem adjungunt, cœli reginam. Alcmanus poeta, ingeniosissimus et prudens, erudito invento rorem dixit Jovis et lunæ filium esse : et Græcos scimus vocare plenilunium *δρασσοβόλον*, *rorem jaciens*, ut vim lunæ in rore efficiendo proderent. Ita verò est, nostræ nubes, et divinorum mysteriorum internuntii, si faventem habuerint hanc lunam, rorem mittent copiosius, atque in populo erudiendo fructu longè uberiori contendunt : tunc erunt, ut cum Michæâ, cap. 5, 7, loquar, *quasi ros à Domino, et quasi stillæ super herbam*. Tunc Ecclesia fiet paradisi Dei, *γη πάμφορος*, terra promissionis; in quâ olim, cum à Maio mense ad octobrem usque nulla foret pluvia, ros vitalis, divino beneficio stillans, fruges omnes animabat. Quò propheta intuens sic Deum loquentem inducit, Osee 14, 6 : *Ego quasi ros Israeli*. Quæ magnifica et plena humanitatis est pollicitatio, cum rerum omnium ubertatem præsidiumque suum bonus omnium parens Deus suis promittit. Ita Cresollius noster, lib. 1 Mystagogi, cap. 12, ubi pluribus agit de mysticâ pluvia.

VERS. 29. — **DE CUJUS UTERO EGRESSA EST GLACIES (1)? ET GELU DE CŒLO QUI GENUIT?** — VERS. 30. — **IN SIMILITUDINEM LAPIDIS AQUÆ DURANTUR (2), ET**

(1) *Ex cujus ventre*, tanquàm genitoris (supra, 19, 17), seu utero, tanquàm genitricis (1, 21, 3, 10, 11), *exiit glacies?* Quis ejus auctor est? quis eam effecit? (Rosenmuller.)

DE CUJUS (tanquàm genitoris aut genitricis) *utero* (vel *ventre*) *egressa est* (vel *egreditur*) *glacies*, vel *gelu*?

ET GELU, etc. *Et pruina cœlorum*, vel *cœlestem*, *quis genuit*, vel *generat?* Heb. *genuit eam?* Sed, *eam*, Latine abundat. Deus solus horum auctor est; hæc, etsi inter nos vulgaria, mirâ et incognitâ ferè nobis ratione efficit. Minima enim sunt et levissima quæ philosophi in his sunt assecuti, quod et ipsimet fatentur : sed quomodò tandem hæc fiant, aut cur hæc vel illa qualitate, quantitate et proportione, tempore, loco et aliis circumstantiis fiant, ut ipse ea efficere possit et imitari, quotusquisque explicare poterit? (Synopsis.)

(2) In glaciem.

ABYSSI, aquarum profundarum. (Menochius.) SUPERFICIES ABYSSI (glacie) CONSTRINGITUR. Phrasi Hebræâ per *abyssum* potest accipi quævis aquarum vorago, etiam in lacubus et paludibus. Quanquàm constet ipsum quoque mare non paucis locis gelu concresecere, ut de mari glaciali, et locis sub octavo altitudinis gradu, experientiâ constat. (Tirinus.)

SUPERFICIES ABYSSI CONSTRINGITUR. — Sicut præcedenti versu Deus se pluvie patrem metaphoricè appellat, ita et hic in generatione glaciei et gelu se matrem non obscurè indicat, dum rogat è cujus utero glacies prodierit, etc., ut per hoc non paternam providentiam modò, sed maternam quoque indulgentiam et amorem significet. Alterum quod commemorat est aquæ congelatio durissima, quæ crystallum efficit. Crystallum quippe glaciem esse pro explorato habetur. Tanta enim est vis gelu, ut cum aquæ sint naturâ molles et humidæ, gelu, concretæ ita rigescant, ut tanquàm lapides duræ reddantur. Et quod est mirabilius, etiam superficies abyssi constringitur. Id est, mare cum sit naturâ suâ calidius, et propter magnam aquarum vim æstu ferveat, crescit tamen : id quod in mari glaciali sub aquilone præsertim conspicitur, ubi non secus ac in continenti iter agitur, ædificatur, pugnatur. Ex quibus contexitur argumentum, quo Jobus convin-

כִּים שָׁחַם כִּנְאָן כִּים יִתְחַבֵּא כִּים כִּנְאָן יִתְחַבֵּא aquæ, quæ sunt sicut lapis, durescentes in morem lapidis, ut jam non aquas, et suæ naturæ, sed veriùs lapideæ naturæ esse dixeris; *abdunt sese*, delitescunt, quia supra nihil aquæ apparet, omnibus gelu desuper concretis. Malim eum Schultensio : « *Tanquam lapide sese occultant*; allusum suspicor ad originem thematis רִבְּאָ לָטוּי sub vas eopertorio, nempe aquæ in lapidem duratæ, semet sub glacie, ejusque crustâ marmoreâ, recondunt. » Pro יִתְחַבֵּא Berg in Specim. Animadvers. critt. legendum censet יִתְחַבֵּא (caph pro beth), constringunt sese, coll. arab. firmavit, firmiter adstrinxit. Conjecturæ suæ patronos laudat Hieronymum et Syrum, quorum ille : *In similitudinem lapidis aquæ durantur*; hic : *Sicut lapis colligantur aquæ*, vertit. Quibus tamen ego vim verbi Arabici innotuisse vix credam. Videntur Hebræa illis non aliter lecta ac nobis, eo sensu reddidisse, quem ad rem aptum putabant. *Et superficies abyssi constringuntur*, vinculis glacialibus, vasta maria, quæ latè se fundunt, frigore et gelu quasi vincta attingunt, ut motus et agitatio fluctuum cohibeatur. Ammianus Marcellinus, 17, 2, tropo eodem *amnes gelu victos* dicit; et Horatius (Epist. 1, 3, 3) : *Hebrus nivali compeda victus*. (Rosenmuller.)

Tanquàm lapis (vel lapides, vel lapidis) aquæ abduntur, sive absconduntur, vel, *abdunt se*. Quum aqua instar lapidis induruit, aqua nulla ibi apparet. *Congelantur et occultantur*, aquæ (sub concretæ, sive adstrictæ et induratæ) delitescunt, conduntur, durescunt, in morem lapidis, ut jam aquas non suæ, sive aquæ, sed veriùs lapideæ, naturæ esse dixeris. Vel, aquæ absconduntur in fundo, ut lapis, quando scilicet in aquam projicitur. *In speciem lapidis vertuntur*, aqua lapidea (i. e., indurata gelu) delitescit. Verto : Quis facit ut similes lapidi reddatæ aquæ sese abscondant.

Et superficies (vel facies, aspectus, plurali numero, quum superficies, et ut superficies) abyssi (vel voraginis, i. e., maris) constringitur, vel capiuntur, congelatur, sive congelantur, vel constringuntur, vel courclantur, constringatur, Heb. *sese capiat*, undarum superficie constricta. Mare in nonnullis partibus gelascit; quod vix credibile erat. Aqua consistit, quasi ligata aut captivata esset. Hoc à quo tandem fit? hoc tu efficere poteris, ó Job? Et cum hæc vulgaria nescias, qui, quæso, abstrusa mea consilia nõsse possis, etc.? Sicut hoc cogaris æquo animo ferre, et resolutionem glaciei expectare; sic etiam calamitatis tuæ finem à me patienter sperare deberes. *Et in superficie* (vel, et super faciem, ut subaudiatur רִבְּאָ) *abyssi in glaciem ununtur*. Malo in nominativo reddere : *Et facies*, etc., capiuntur. (Synops.)

citur, divinæque sapientiæ ac potentiæ cedit. Cæterum vide hunc locum in S. Gregorio lib. 29 Moralium, cap. 15, allegoricè simul ac tropologicè de Judæis ac Satana eleganter expositum : ex cujus doctrinâ colligitur Satanam nobis superficiem aquæ gelu duratam et constrictam ob oculos ponere.

Sed quænam hæc aqua est, cujus superficies nobis à diabolo congelata objicitur? cum tamen inferiores aquæ decurrant, sicuti fieri solet in fluviis hiemali glacie duratis. Etenim inferiores aquæ defluunt, et in mare dilabuntur stante superficie congelatâ et induratâ. Quis nescit vitam nostram instar aquæ perpetuò defluentis se habere, juxta illud, 2 Reg. 14, 14 : *Omnes morimur, et quasi aquæ dilabimur*. Et cum hoc verum et certum sit, superficiem aquæ nobis diabolus constringit, geluque solidam et stantem objicit ac depingit, quo existimemus nos longè adhuc à morte degere, imò in eâ stare, quin defluamus, sed potiùs permanentes consistamus; proinde posse adhuc delinquere, cum tempus poenitendi suppetat. Nam, sicut dixit Tertullianus lib. de Cultu feminarum cap. 2 : *Qui præsumit minus veretur, minus præcavet, plus periclitatur*. Hinc et diabolus, cum audivit mulierem ob oculos mortem habentem, statim dixit, Gen. 3, 3 : *Nequaquam moriemini*, etc., ablato enim timore præcepti et mortis, rem facilè conficiendam circa peccatum, quod suadebat, putavit. Nam sicut dixit Clemens Alexandrinus lib. 1 Stromatum : *Quem timorem genuit lex* (illius scilicet secundum quam statutum est hominibus mori) *is est misericors ad salutem : hunc igitur abolere nititur diabolus, mortemque longissimè distare suadet, ut liberior delinquendi locus supersit*.

VERS. 31. — NUMQUID CONJUNGERE VALEBIS (1) MI-

(1) Quasi dicat : Ut ego conjunxi, et vim indidi ad ciendas pluvias.

PLEIADAS. Sunt septem stellæ, caudæ Tauri inhærentes, ex Plin. l. 2, cap. 41, quas etiam Vergilius nominat. In Hebr. est כִּימָה *cimah*, quam vocem Vulgatus variè vertit; nam supra, cap. 9, num. 9, vertit, *Hyadas*; Amos verò, cap. 5, num. 8, *Arcturum*, hic autem *Pleiadas*.

Gyrum Arcturi, stellæ scilicet, quæ sunt circa polum arcticum. In Hebr. est כְּסִיל *cesil*, quam vocem alii *Arcturum*, alii *Oriona*, alii *Cynosuram*, interpretantur. (Menochius.)

Tunc ita *junges septem stellæ Pleiadas*, ut ego conjunxi? De his egi capite 9, versu 9, quasi dicat : Tunc poteris cœli terræque ordinem pro libito mutare, ut possum ego? Sanctus Gregorius per septem Pleiadas accipit septiformem gratiam novi Testamenti, quod asperæ hiemi veteris Testamenti successit instar amœni veris, cujus nuntiæ sunt Pleiades. (Tirinus.)

Num ligabis, vel constringes (vel cohibebis, cohiberi potes, ligare potes, num impiedies) *delicias, sive amœnitates* (vel suaves influentias) *Pleiadis? seu Pleiadum? sive Vergiliarum?* q. d. : Potesne impedire exortum Pleiadum, atque ita delicias quas sidus illud exortu suo efficit, dum terram aperit, et aerem calefacit? Exortur enim in principio veris. כִּימָה rectè vertunt, *Pleiadas*, ἀρροισμὸν (collectionem) quemdam clarorum siderum : nam כִּים Arabicè *acerum* significat. Sensus est : Potesne impedire flores vernos Vergiliarum? Alii aliter : *An intellexisti nexum Pleiadis?* Septuaginta : *An tu constringes vincula astri Pleiadum?* Ita כְּתִיעָתָא exponunt velut transpositis litteris, ut כְּתִיעָתָא sit quod כְּתִיעָתָא *ligavit*; nam et Talmudici כְּתִיעָתָא *vincula red-*

CANTES STELLAS PLEIADAS, AUT GYRUM ARCTURI POTERIS DISSIPARE? — *Pleiades* sunt sidus stellarum septem

dunt; et sic כַּדְדוּתָא exponunt 1 Sam. 15, 32, de Agag, quòd *venerit in vinculis*, quod potius sign. *delicatè*. Sanè Masoritæ notârunt כַּדְדוּתָא bis reperiri in geminâ significatione; quo ego puto eos innuisse quòd illic *delicias* more hominum significet, hic verò amœnitatem quam cœlestia corpora in his inferioribus conciliant; nisi hic pro *vinculis*, illic pro *amœnitate*, sumperint, aut contra. Voces *ligandi* et *vinculorum* aptè congruunt, quòd nullæ septem stellæ sint sibi invicem tam propinquæ quàm Vergiliæ. *Num accelerabis*, vel *antevertes*, vel *præmaturare facies* ante tempus (id quod Pleiades faciunt; nam ita oves vocantur קִטְרוֹיִם *primæ*, Gen. 30, 41) *fructus delicatos Vergiliarum*? Alii contra, et rectiùs: *Num constringes*, vel *retardabis*, vel *detinebis*, *fructus delicatos Vergiliarum*? quia Vergiliæ fructus præcoces reddunt.

AUT GYRUM ARCTURI, etc? *Aut*, vel *et*, *attractiones* (i. e., vincula seu impedimenta, ad verbum, *atrahentes*, scilicet facultates, *atrahentia*, nempe vincula) *vim attractivam*, i. e., vim illam quâ terræ nascentia ab hæc constellati me impediuntur, quò minus in copiosum assurgant fructum. Alii *contractiones*, *constructiones*, *lora*, sive *vincula*; hæc enim contrahi solent: ita vocem hanc ex antithesi interpretor. *Rigores*, *Orionis* (vel *Antaris*, *Chesil*) *solves*? vel *aperies*? vel *aperire*, sive *solvere potes*? vel *dissolves*? Potesne impedire quò minus oriatur Orion, et ortu suo frigus efficiat, quo terram tanquam loris constringit? Sidus hoc oritur in principio hiemis. כַּדְדוּתָא habet formam Benoni à כַּדְדוּתָא, itaque quidam subaudiunt *vires* seu כַּדְדוּתָא *facultates*; sed כַּדְדוּתָא nusquam in Scripturâ habet plur. כַּדְדוּתָא *tractiones*, *protractiones*, *tractus*, Orionis, rectè, quòd magno tractu Orion per cœlum extendatur. Manil. lib. 1 Astron.:

*Cernere vicinum geminis licet Oriona,
In magnam cœli tendentem brachia partem.*

Et in Spharâ Barbaricâ:

Orion magni pars maxima cœli.

Orion opponitur Pleiadibus, et ortu suo Heliaco autumnum indicat. Funes ejus sunt operationes quibus tempestates, quasi fusi ibus, attrahit, et frigore constringit terram. Pleiades tempus resolvunt et amœnum reddunt; Orion nimbos et tempestates excitat. Vide ad Job. 9, 9. Sensus est: Num tu effectus sive influentias siderum in hæc inferiora retardare aut impedire potes? num cœli et naturæ ordinem immutabis, ut quod astrum à Pleiadum solvit constringas, aut quod Orion constringit solvas? h. e., ut impedias ne tempus vernum amœnum sit, et ne flores, etc., tunc emergant; aut rursùm efficias, ut, cum tempus inamœnum est et rigidum, etc., herbæ contra naturam temporis succrescant? Alii contra putant כַּדְדוּתָא astrum Pleiadum constringere, כַּדְדוּתָא Oriona laxare; unde exponunt: *An tu constringes vincula Pleiadum*, quod scil. astrum Pleiadum constringit, quasi in tuâ virtute et nutu fiat; et *attractiones*, i. e., vincula, *Orionis solves*, quæ scil. hoc sidus solvit? Non tu id facis, sed ego. Ramban hæc accipit de situ horum siderum in cœlo; q. d.: Num tu conjunges stellas Pleiadum, quæ sibi invicem propè sunt? aut, contra, vincula dissolves stellarum Orionis, ut à se invicem disgregentur? qui sic versum reddit: *Num vinculis colligibus Pleiad s? aut coherentes stellas Cynosuræ disjunges?* Vel certe prius membrum, juxta Vulg.: Num conjunges Pleiadas, quæ alioqui à se invicem disjuncte sunt? Sed malim de effectus accipere, nam et de operibus superiorum sæpè ante rogavit Jobum, num ea possent efficere. Græci hic vertunt, καὶ ἄρα γὰρ ἀπὸ τοῦ ὀρίωνος ἀνοίξας, et *septum Orionis aperuisti*? Sic etiam כַּדְדוּתָא Hieron. supra 9, 9, vertit, *Orionem*, hybernium sidus labores impediens. Sensus est: Potesne tu rusticis facultatem dare laborandi ubi labores Orion inhibet? כַּדְדוּתָא omnes consentiunt esse Pleiades, sidus in Tauri parte anteriore: de כַּדְדוּתָא autem discrepant, qui asis *Orion*, alius *Arcturus*, alius *Cynosu-*

caudæ Tauri inhærentium, *Laitis* dictæ *Vergiliæ*, quia veris nuntia, ac consequenter florum ac fructuum omnisque amœnitatis reductrices; unde Hebræus textus illas vocat *delicias Pleiadum*: quarum situs mirabilis est, neque satis à mortalibus capitur, cur ita conjunctæ sint, et quid arcanum in eâ propinquitate lateat, quidve inde in orbem hunc intimum proveniat. Ille autem modus rogandi, *Numquid conjungere valebis?* idem valet ac, num conjunctas creare, disponere, ordinare poteris? q. d.: Tunc vinculum Pleiadum, tunc has septem stellas in hoc sidere junges, ut ego feci? vel magis eas junges quàm ego junxerim? Ita S. Chrysostomus et Olympiodorus in Cateuâ. Potest etiam verti: *Tunc ligabis Pleiadas*, ut scilicet hiemis asperitatem in vernam amœnitatem resolvere nequeant? q. d.: Tunc cœli, temporum et terræ ordinem poteris immutare?

AUT GYRUM ARCTURI POTERIS DISSIPARE? Hoc perinde est ac disjicere, destruere, ut significet à nemine posse ordinem constellationis illius inverti aut mutari. Quod synecdochicè de universis sideribus accipiendum. Nam è parte insigni aptè totum officium cœlorum intelligitur. Potest etiam exponi dissipatio Arcturi, ut sit stellarum sidus illud constituentium, et longè distantium, et velut dissipatarum mira dispositio, de quâ vide quæ superiùs cap. 9, vers. 9, annotavimus ad illa verba: *Qui fecit Arcturum, et Oriona, et Hyadas*, etc., quæ huc valdè faciunt.

Mysticè S. Gregorius lib. 29 Moralium, cap. 16, per septem Pleiadas accipit septiformem gratiam Spiritûs sancti; de quo vide ipsum fusiùs loco indicato; per Arcturum verò intelligit Ecclesiam militantem. Nos eadem ratione quâ ille ducti, intelligere possumus et triumphantem. Nam et Arcturus, quæ est constellatio Aquilonaris, eo differt à cæteris stellis, quòd cæteræ oriuntur et occidunt, appareant et evanescant, Oceano immergi, indeque emergere videantur; Arcturus verò

ra, aliis *stellæ erraticæ*. Veteres senserunt esse *cor Scorpionis*, quæ est stella secundæ magnitudinis, valdè rutilans, *Antares* dicta. Ita et ego sentio. Consentiant enim omnes Hebræi כַּדְדוּתָא et כַּדְדוּתָא esse sidera opposita, contrariarum tempestatum duces et antagonos. Est autem oppositus Tauro Scorpium, Pleiadibus Antares. Unum signum est boreale, alterum australe. כַּדְדוּתָא, qui Taurus est, vel pars ejus, creditur astrologis calidus humidus; Scorpium, frigidus siccus. כַּדְדוּתָא et כַּדְדוּתָא Job. 9, 9, pro duabus cœli partibus oppositis ponuntur, Oriente scilicet et Occidente; reliquæ autem duæ plagæ videntur significatæ per עַיִשׁ, quæ est *arctica pars*, et דְּרֹרֵי תִיבֶן, quæ *antarctica*. Porro, verba illis tribuuntur planè adversantia, *ligare*, *solvere*; *deliciae*, *contractiones*. Deinde כַּדְדוּתָא, quæ assignantur כַּדְדוּתָא, quadrant Scorpionis, qui inter exitiales stellas censetur, ejusque proprium est *contrahere*, qui frigidus et siccus est. Omnes, oriente eo, telluris, plantarum, animantium, vires contrahuntur et concidunt per *contractionem* virtutum cœlestium; unde pro כַּדְדוּתָא Targum ubique habet נַפְלָא, quasi à נַפְלָא, quòd eo oriente rerum vires *concidunt*. Et fortè mensis כַּדְדוּתָא ferè novembri respondet, dictus est à כַּדְדוּתָא, qui tunc oritur cum sole. Querit Deus à Jobo, an possit cœlum claudere, quando sidera almo inluxu hæc inferiora fovant; et, cum sidus hybernium ingruit, possitne aperire cœlum, ut tellus denuò vernet; q. d.: Solus Deus hæc præstare potest. (Synopsis.)

ita versetur circa polum, ut nunquam occasum subeat, semper conspicuus appareat: unde à poetâ *Axismoccidius* appellatur; et Mantuanus poetico quidem schemate canit illud:

Arctos Oceani metuentes æquore tingi;

ut significet has stellâs à suis locis nunquam ruere, sed semper conspicuas apparere. Ita planè regnum illud beatorum eo à cæteris regnis temporalibus separatur, quòd hæc perpetuæ vicissitudini subjiciantur, incipiant ac desinant, floreat et arcant, nascantur et moriantur; illud perpetuâ stabilitate firmetur. Nullus ibi occasus, nulla ruina.

VERS. 32.—NUMQUID PRODUCIS LUCIFERUM (1) IN TEM-

(1) Lucifer et Vesper eadem stella est, sed Lucifer dicitur, cum manè solem mox oriturum antecedit; Vesper, cum illum jam sub horizonte conditum subsequitur.

(Menochius.)

Num educas (aut, si potes educere, sive depromere) *Mazzaroth* (constellationem *Mazzaroth*, Septuaginta, *Μαζουρωθ*, a in u muta ites) in tempore suo? nocte scilicet; vel tempore quo oriri solent. An efficere potes ut pro tuo arbitrio oriatur? Ne mirere fem. *בְּמִדְרָת* esse cum masc. *בְּמִדְרָת*, quia intelligimus כֹּכַב בְּמִדְרָת. Sed quid hic *בְּמִדְרָת*? Variè reddunt: *Signa cælestia, sidera, constellationes planetarum, signa Zodiaci*, sic dicta à *נִדְרָ*, unde *נִדְרָ* *corona, cingulum*; sunt autem illa quasi corona vel zona quâ totum cælum cingitur, etc. Hebræi putant idem esse quod *בְּמִדְרָת*, 2 Reg. 23, 5, mutatis *ל* et *ל*, quo nomine ibi intelligunt omnia sidera, sed maximè signa Zodiaci; non à *נִדְרָ* fluxit, sed ab *אִדְרָ* *ivit*, quòd per ea gradiatur et cursum suum peragat in Zodiaco sol. Exponunt ergo: Num unumquodque siderum aut signorum suo proferes tempore, ut in nostro hemisphærio appareat? Sed videtur potius hoc nomine certum sidus intelligi, idemque esse cum *בְּמִדְרָת* septentrionibus, Job. 37, 9. Puto autem septentrionale sidus esse. Plerique Hebræi inter australia sidera collocant. Erat eo tempore notum sidus; hodiè tantum conjecturis ducimur. Alii, *remotiora signa, sive sidera*; Heb. *separationes*, à *נִדְרָ* *separavit*, i. e., sidera à nobis qui sub polo arctico degimus (ut et Jobus) separata. Metonymia adjuncti. Sic autem vocantur sidera meridionalia, quæ oriuntur in principio ætatis. Alii, *plaustrum, Arcturum*, ut supra, 37, 9, *Luciferum, Hyades*. Puto indicari sidus aliquod insigne versùs meridiem, ita tamen ut in regione Jobi videri potuerit situm, quod quasi separet nostrum ab Antipodum hemisphærio. Non incommodè de Brio, vel utroque Cane, posset exponi. Sic Suidas, *Μαζουρωθ*, *signa Zodiaci, aut sideris Canis*. Ab hoc etiam certum tempus nominatur, quod indicare videtur illud, in tempore suo.

ET VESPERUM, etc.? *Et*, vel *aut*, *Arcturum* (vel *Booten*, vel *Vesperum, gallinam, Ursam majorem*) cum filiis suis (vel, *super filiis suis, super comam ejus, super pullos suos*) *deduces?* vel *duces?* nempe, per circuitum suum, per cælum. Ad verb., *duces ea?* sed *ea* redundat. *Ducisne eos?* *Duces eos?* Nequaquam. Pleonasmus pronominis. *Duces ea*, ut nobis scilicet appareant? *וְיָצִי* idem quod *וְיָצִי*, *Arcturus*, supra 9, 9. Est à *וְיָצִי* *congregari*; idèd malo pro boote, seu plastro, accipere. Et *ducendi* verbo utitur, quòd plastrum formam efficiant; vel, *duces*, i. e., circumages ea per cælum. Alii *וְיָצִי* est *corona*, quæ in circuitu habet novem stellâs; alii, *Ursa minor* cum suis stellis. *Filii* hic sunt stellæ minores, quæ *וְיָצִי* circumdant, ut filii matrem. Sunt stellæ ex quibus constat, vel ei propinquæ; vel alia signa septentrionalia quæ circa Arcturum sunt. Nota particulam *וְיָצִי* hic valere *וְיָצִי* (Synopsis.)

Nomine *בְּמִדְרָת* quæ sidera, aut quis asterismus significentur, haud liquet. Plures idem esse putant cum

PORE SUO, ET VESPERUM SUPER FILIOSTERRE CONSURGERE FACIS? Pro *Lucifero* Hebræicè est *מִדְרָת* *Mazaroth*. cujus significatio, quòd hoc uno loco reperiantur, non satis comperta est. Septuaginta nomen Hebræum in suâ versione reliquerunt legentes: *ἢ διαβολῆς Μαζουρωθ ἐν καιρῷ αὐτοῦ*; An aperies Mazuroth in tempore suo? Symmachus vertit: *ἢ ἀναρίσεις τὰ σκοπιαθέντα, κατὰ καιρὸν αὐτοῦ ἕκαστον*; Numquid produces quæ sparsa sunt, unumquodque juxta tempus suum? S. Chrysostomus et Cyrillus *Μαζουρωθ* signa Zodiaci esse opinantur,

מִדְרָת, supra, 37, 9, quod ipsum tamen incertæ est notionis; Hebræorum plerique *בְּמִדְרָת* volunt idem esse quod *בְּמִדְרָת* cum lamed, litterarum permutatione, quo nomine, solo 2 Reg. 23, 5, obvio (*sustulit suffitum facientes Baali*) intelligunt *Planetas* (ab *אִדְרָ*, *ivit*), præsertim signa Zodiaci, unde et recentiores Hebræi Zodiacum orbem siderum appellant. Apud astronomos *cingulum signorum cælestium* esse Zodiacum tradit Buxtorfius in Lex. Chald. Talm. p. 53. Quo ascito significato, hemistichii prioris sensus hic erit: Num unumquodque siderum aut signorum suo proferes tempore, ut in nostro hemisphærio appareat? Suffixum masculinum singulare ad *בְּמִדְרָת* referendum vel ad subaudiendum (*בְּמִדְרָת* כֹּכַב כָּל-אֶחָד כִּיב *unamquamque stellam siderum*, vel simpliciter ad *כָּל*, *universitas*, coll. simili constructione Ps. 57, 2, 119; 137; Hieronymus *Luciferum* vertit, qui et Lachio l. c. placuit ob sensum commodum, et quod ipsi sono affine videtur arabicum *Veneris* nomen, quod Hebræicè esset *וְיָצִי*. R. Isaacus Israel apud Hydium in Commentar. in Ulugh Beighi tabb. stellar. p. 60 (in Syntagm. Dissertat. vol. 1) *בְּמִדְרָת* contractum existimat pro *בְּמִדְרָת* *cingula*, quo nomine stellâs illas, quas Arabes *cingulum Orionis* vocant, designari censet. Michaelis in Supplem. p. 1497, *בְּמִדְרָת* *coronam borealem*, à *נִדְרָ*, *diadema*, notare conjicit, quæ cogitatio et Schnaario incidit, ad *ortum cosmicum* illius sideris nostra verba referenti, ut *autumni* initium significetur, quo ipso tempore corona borealis cosmicè surgit. *בְּמִדְרָת*, *tempore suo*, absolutè positum, de *messis tempore*, coll. Ps. 1, 3, intelligit. Integri hemistichii sensum paraphrasi ita expressit: Valesne cælum circumagendo illud anni tempus adducere, quo corona in nostro hemisphærio surgit? i. e., autumnum. Quæ sententia tamen artificiosior videtur, quàm ut eam à nostro profectam putem. Tingstadius *בְּמִדְרָת* *plaustrum*, i. e., *Ursam*, sive majorem, sive minorem, intelligit, solâ Syriaci interpretis auctoritate. Alias de nomine illo sententias recensuit, perpenditque Hyde. In altero hemistichio *וְיָצִי* ex plurimorum interpretum consensu haud diversum est ab *וְיָצִי*, *Ursa major*, supra 9, 9, cui sideri Arabes, qui illud *feretrum* appellant, tribuunt *filiâs* (ut noster h. l. *בְּיָצִי*), quibus intelligunt tres stellâs in caudâ Ursæ. Hinc locum nostrum sic interpretantur: *Num Ursam cum filiis suis*, i. e., stellis, quæ ipsam tanquàm matrem sequuntur, *deduces?* *וְיָצִי* *unâ cum*, ut Genes. 32, 12, Num. 9, 11, 1 Sam. 14, 32. Eodem modo hunc locum explicavit Bochartus, Hieros. part. 2, l. 1, cap. 16, tom. 2, p. 679, edit. Lips., qui et aliorum, veterum præsertim, interpretationes percensuit, quibus et nos quardam addimus in Notis. Pluribus quoque de *וְיָצִי* et *וְיָצִי* egit Michaelis in Supplem. p. 1901, seqq. Ei *וְיָצִי* est *ursæ sidus*, *וְיָצִי* vero, diminutivum (formæ Arabicæ) *Ursa minor*. Schnaar, nomina *וְיָצִי*, *וְיָצִי*, *וְיָצִי*, *αἰγ*, *Geis*, significatione non diversâ opinatus, illud sidus quod astronomis *capella cum hædis* audit, à nostro indicari censet, et verba Hebræa sic vertit: *Tunc capellam potes ad filios suos ducere?* Occasum *acronychum* illius sideris describi putat, qui in ipsam ætatis initium incidat ut ita duobus hisce versibus annua quatuor temporum vicissitudo absolvatur. (Rosenmüller.)

ut notat Scholiastes in hæc verba : Μαζουρόθ τὰ ἀστὴρ-
ματὰ τῶν ἀστέρων, ἃ ἐν τῇ συνηθείᾳ ζώδια καλοῦνται, id est,
Mazuroth sunt collectiones siderum, quæ usus obtinuit ut
vocentur ζώδια, quasi parva animalia. Et subdit : Ἄλλοι
δὲ φασὶ Μαζουρόθ ἑβραϊκῶν μὲν εἶνα τὴν λέξιν, σημαίνειν δὲ
τὸν ἀστέρων κύνα. Alii verò inquirunt *Mazuroth dictionem*
quidem esse Hebraicam, sed significare sidereum canem. Lucifer autem est eadem stella quæ Vesperus. Sidus enim Veneris solem antegrediens Lucifer est, subsequens verò Vesperus. De quo vide quæ cap. 11, vers. 17, annotata sunt.

Allegoriam porrò et tropologiam hujus loci vide apud S. Gregorium lib. 29 *Moralium* cap. 17, ubi Luciferum Christo et electis, Vesperum verò Antichristo ac reprobis applicat.

VERS. 33. — NUMQUID NOSTI ORDINEM CŒLI, ET PONES RATIONEM EJUS IN TERRA (1)? — Ac si diceret : Non poteris nisi me docente intelligere quàm admirandâ ratione cœli ipsi inter se aptè collocentur; quàm ordinatè moveantur; quàm constanter vim illuminandi et opera sua efficiendi retineant : nec poteris investigare, quomodò ipsi cœli terram et inferiora gubernent, et in his quasi sua jura omnimodè servanda præ-

(1) Astrorum scilicet et quoad ordinem, quem servant inter se, et quoad motum eorum.

PNES RATIONEM EJUS IN TERRA? Astrorum rationem se putabant assecuti mathematici, et illum se in terra posuisse, et machinis expressisse existimabant, sed nimium multa adhuc incognita latere, tubus dioptricus quot diebus ostendit. (Menochius.)

NUMQUID NOSTI ORDINEM CŒLI, ET PONES RATIONEM EJUS IN TERRA? Hebraicè, *statuta*, seu *leges, cœli, et imperium*, seu *præfecturam, in terrâ*, quâ per suas influentias gubernat terram : inferiora enim hæc, inquit Aristoteles, superioribus cœli motionibus gubernari necesse est. Anagogicè, sanctus Gregorius per rationem et ordinem cœli intelligit inscrutabiles causas judiciorum Dei, quas in hæc vitâ nemini patefacit. (Tirinus.)

NUMQUID NOSTI ORDINEM CŒLI? *Statuta, sive leges, cœli?* secundum quæ gubernatur cœlum. Totam rationem, cursum et ordinem, tum quoad motum, tum quoad potestatem in hæc inferiora, etc.

ET PONES RATIONEM EJUS IN TERRA? *Num pones (vel dispones, disponere potes, si ponis, aut imponis, ut proponere possis, statuistine, præfecturam, sive dominium, sive imperium (vel potestatem), ejus in terrâ? vel, in terram?* ut quæque sidera hanc vel illam habeant potestatem in inferiora? id quod non nisi ex me pendet. Declaratio est prioris partis versûs; q. d.: Nonne Deus est qui illis jus dedit in inferiora? Sensus versûs est : Cœlum habet cursum fixum, habet influentias suas, etc. Sed ejus magisterium sub imperio superiori est. A quo autem illud pendet? à te, an à me? Ne igitur præsumat vermis terrestris cœli Domino leges gubernationis præscribere, aut ejus *statuta et judicia* arguere. Alii aliter vertunt : *Aut pones rationem (vel, ponis legem), revolutionis ejus super terram? Aut ejus rationem exponere potes in terris?* Astrorum rationem se putabant assecuti mathematici, et illam se in terrâ posuisse, et machinis expressisse; sed nimium multa adhuc incognita latere tubus dioptricus ostendit. (Synopsis.)

An nōsti leges cœlorum? Aq. *exquisitas rationes. Vulg. ordinem. Sept. : revolutiones.*

Et an disposuisti regimen ejus (cœli scilicet), in terrâ; hoc est, influxum et vim, quâ corpora illa cœlestia pollutent in hæc inferiora. Non malè Vulg.: *Et pones rationem ejus in terrâ*, sed longè recesserunt.

(Lud. Cappellus.)

scribant, et annos ac tempora ætatesque disponant, et ad utilitatem hominū universa sibi subjiciant. Pro certo enim habent omnes philosophi hæc inferiora superioribus cœli lationibus gubernari. Et ad hoc pertinet illud quod scribitur in Genesi, cap. 1, 16 : *Fecit Deus duo luminaria magna; luminare majus, ut præset diei, et luminare minus, ut præset nocti, et stellas : et posuit eas in firmamento cœli, ut lucerent super terram, et præset diei ac nocti.* Itaque Dei summa potentia atque sapientia declaratur non solum in eo quòd cœlum et terram fecit, sed etiam in eo quòd sapientissimè ea inter se adaptavit atque conjunxit.

Deus amator ordinis est, quemadmodum in omnibus rebus videre licet; quia illas non solum inter se coagmentavit atque connexuit, verum et in unâquaque earum mirum partium atque perfectionum ordinem collocavit; adeò ut propheta Regius clamet, Psalm. 103, 24 : *Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientiâ fecisti : impleta est terra possessione tuâ.* Sapientiâ namque suâ sic Deus illa disposuit, ut magna et admiranda cunctis appareant, et cernentes in laudem Creatoris et gratiarum actionem impellant. Implevit ipse terram creaturis suis, neque illas confusè et perturbatè coacervavit, sed ordinatissimè quamque earum aliis subjici vel supereminere fecit. E terrâ et aliis elementis, quæ inter se magnum ordinem habent, mixta inanimata perfecit; his arbores et plantas aliquam vitam habentes proposuit; hæc animalibus in usum attribuit; animalium ac cæterorum homini dominium prærogavit. Hominibus quippe dictum est, Gen. 1, 28 : *Replete terram non aliter quàm possessores et domini ; et subjicite eam, et dominamini piscibus maris et volatilibus cœli, et universis animantibus quæ moventur super terram.* Inter homines ipsos ordinem servari voluit, ita ut quidam imperent, cæteri illis obediant; isti doceant, alii verò doceantur; et per eos qui dignitate aut talentis majores sunt, reliquis bona administrantur. Quòd si rebus humanis ordo non deficit, in quibus tanta sunt, quæ ab æqui et boni scitis exorbitent; quis non videat cœlos et angelicos spiritus admirando ordine esse dispositos, et pulcherrimo superiorum et inferiorum fœdere colligatos? Denique universus aut ordo creaturarum est, aut certè sine ordine et rectâ partium collocatione non est. Unde Dominus Jobum interrogans ait : *Numquid nōsti ordinem cœli, et pones rationem ejus in terrâ?* Ubi ordo cœli omnia quæ ad conversionem orbium illorum, dispositionem, ornatum, influxum pertinent completitur : diciturque is ordo in terrâ poni ab effectu, quia inde terra vim et ornatum concipit. Pro *rationem ejus* Hebræus habet מִשְׁכַּל מִשְׁכַּל mistaro, hoc est, *præfecturam ejus, imperium ejus.* q. d.: Numquid cœlis dabis potestatem, modum et rationem terram totam et omnia quæ sub cœlo sunt gubernandi? Hæc enim inferiora, inquit, Aristoteles, superioribus cœli lationibus seu motionibus gubernari necesse est.

Tropologicè S. Gregorius lib. 29 *Moralium*, cap. 18 : *Ordinem, inquit, cœli nōsse, est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre; rationem*

verò ejus in terrâ ponere, est superiorum judiciorum mysteria vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod utique nullus facere potest in hac vitâ constitutus. Aliter etiam ordo cœli ponitur in terrâ, quando ex vi partis superioris, quæ in homine justo cœlesti ordine regitur, pars inferior vim concipit, ut passionibus edomitis, et sedatâ perturbatione, piis operibus et puris affectibus assuescat.

Denique hæc cœli à terrâ dependentia spiritaliter cernitur in poenitentibus; quorum exemplum manifestum habemus in Ninivitis, quorum operibus cœli judicium attemperatur: siquidem ipsi in terrâ peccantibus cœlum offenditur, mortisque sententia interminatur; poenitentibus verò reconciliatur, vitæque promittitur. Quin et gaudium erit in cœlo super uno peccatore poenitentiam agente, Luc. 15, 7. Undenatum est illud diverbium: Sententiam Petri sequitur sententia cœli: ex quo nimirum unâ cum clavium traditione dixit ei Christus, Matth. 16, 19: *Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in cœlis.*

VERS. 34. — NUMQUID ELEVABIS IN NEBULA VOCEM TUAM, ET IMPETUS AQUARUM OPERIET TE (1)?—NUMQUID MITTES FULGURA, ET IBUNT, ET REVERTENTIA DICENT TIBI: ADSUMUS(2)?—Hæc elevatio vocis imperium Dei est, ele-

(1) Præcipiens scilicet ut pluat.

AQUARUM. Ad tuum jussum depluentium.
(Menochius.)

ELEVABIS VOCEM TUAM. Id est, præcipies, IN NEBULA: Hebr. *ad nebulam*, seu nubem, nempe ut depluat. ET OPERIET TE. Sept. *obediet tibi*, copiosè pluendo, adeò ut etiam te cooperiat. (Tirinus.)

NUMQUID ATTOLLES AD NUBEM VOCEM TUAM; hoc est, num altâ voce clamabis ad nubem? Durius Vulg. *Numquid elevabis in nebula* (pro *ad nebulam*) *voce tuam?*

Et copia aquæ operiet te; hoc est, ut in te magnam vim aquæ ad terram irrigandam demittat. Vulg. magis adhæsit verbis: *Et impetus aquarum operiet te*. Porro illud apud Sept. durius videtur, nec est in Hebraico. (Lud. Cappellus.)

NUMQUID, etc.? Heb.: *Num attolles*, sive *elevabis*, *nubi*, sive *ad nubem*, *voce tuam?* jubens scilicet illi ut aquas depluat? q. d.: An potes mandare nubi?

ET IMPETUS (vel *abundantia*, sive *multitudo*), *aquarum operiet* (vel *operiat*, sive *teget*), *te?* Demissa à nube statim ad jussum tuum. Num descendet ad te pluvia imperio tuo? *Operiet te*, i. e., terram in quâ est. Sic, *ivit ad Pompeium*, i. e., ad Pompei domum. (Synopsis.)

REVERTI dicuntur *fulgura* ad Deum, cum officium suum peregerunt, et jam quiescunt. Est enim catachresis, quia omnes creaturæ ita Deo parent, ac si animo præditæ essent, inquit Chrysost. (Tirinus.)

(2) Septuag. *tonitrua, fulmina, et ibunt*, ad mandatum scilicet tuum.

ET AN DICENT TIBI, ECCE NOS? Vulg. addit *et revertentia*, quod non est in Hebraico. (Lud. Cappellus.)

NUMQUID MITTES (vel *emittes*, *emittere potes*, *fulgura, et ibunt?* vel, *ut eant?* sive *abeant?* scil., ad nutum tuum. quò et quando volueris.

ET REVERTENTIA DICENT TIBI, ADSUMUS? q. d., en, tibi parvumus? De reditu etiam Hebr. quidam exponunt; sed malo esse verba fulgurum offerentium sese initio ad faciendum, etc., ut Es. 6, 8. Hebr. *et, vel ut, dicent*, vel *dicant tibi: Ecce nos?* q. d.: Parata sumus ad exsequendum mandata tua. Metaphora illustris, quam nonnulli prosopopeiam vocant. *Num te mittente*

gansque significatio contentæ vocis, quâ è longinquis terræ marisque regionibus materia nubium aut nebularum evocetur, ut statim concreseat et resolvatur. S. Thomas *voce* tonitruum esse putat, quod vox dicitur Dei, et in nubibus, quæ etiam vocantur nebulæ, resonat et mugit. Quare loqui censetur cum tonat Deus; juxta quam sententiam sensus est ac si dicat: Numquid, ó Jobe, tonabis, sicut ego facio, in nubibus, aut ex illis vim aquarum maximam effundes, quod ego sæpè facio, ita ut te copiosus imber operiat et obruat? aut micabit te jubente cœlum coruscante fulgure, quod tuo statim obsequatur imperio, sive abire jubeat, sive emissum revocet? Revertuntur autem fulmina ad Deum peracto motu et officio suo, quod per poeticam catachresin dictum. Deus enim ubique est. Ille verò sermo tributus fulguribus, quo dicunt, *adsumus*, prosopopeia est, et notatio divinæ potentiae, cui res quæ videntur præcipites, concitatæ, indomitæ, ad nutum obediunt. Fulmina enim et omnes creaturæ ita Deo parent ac si ratione præditæ essent, idque tam in ortu quàm in occasu suo, semper se ad Dei nutum et arbitrium promptissimè accommodantes, ut Deo aliquid imperante nullam omninò moram, nullam dilationem faciant. Quare rectè dixit David, Psalm. 148, 8: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.*

Tropologicè hic legitimæ ac celeris obedientiæ forma exprimitur. Obedientes enim sive ad eundum, sive ad redeundum, velut fulmina quædam velocissimè parent. Ubi notandum est, quòd in originali Hebræo vox *fulgura* non solum coruscationem fulgurantem, sed etiam telum ipsum fulminis coruscantis significet; sicut de animalibus mysticis dicitur Ezech. 1: *Animalia ibant et revertebantur in similitudinem fulguris coruscantis*. Illud autem, *ire et reverti, et dicere Adsumus*, sanctus Thomas existimat esse periphrasim feliciter obedientis, qui ad utrumlibet est paratus, sive ad eundum, sive ad revertendum; et cum omnia legitime perfecit, adhuc habet pedem extensum ad eundum, quò jubentis direxerit voluntas; et ideò ait: Adsumus ad iterum eundum. Sed numquid hoc solam indifferentiam et agilitatem comparatur fulmini versus obediens? Nequaquam. Habet enim hoc etiam fulmen, quòd nulli obstaculo cedat, imò tunc fortius irruat et acrius feriat cum aliquod illi opponitur impedimentum. Non rumpit ensis vaginam, quia illa codit; rumpit et comminuit ensem, quia ei obstat. Sic verus obediens nescit impedimentis cedere, quin potius tunc redditur fortior, et acrius irruit in obstantia. Sic B. Paulus, cujus verbum non potuit simul cum ipso aligari, nec, quia vincula et carceres in Jerusalem sibi parari nõsset, eò proficisci recusavit; quin imò cum à Judæis et gentilibus impediretur, acrius instabat, et animarum curam gerebat. Sic S. Andreas in cruce vehementius crucis virtutem prædicabat, etc.

Sub symboloigitur fulguris hoc loco Dominus obferentur *fulgura, et se tibi præstò exhibebunt?* An imperabis fulguri, et parebit tibi? q. d., non. (Synopsis.)

quæntissimorum famulorum expeditissimam simul et efficacissimam describit promptitudinem : Sunt mei, inquit, servi velut fulgura; sic parati, expediti, celes, rapidique ut eant quò à me mittentur. Rectè quidem fulgura, non tonitrua : hæc enim tardiùs ad aures quàm illa ad oculos perlabuntur. Deinde illud magis amplificat citatissimam obedientiam, quod non missa, sed revertentia dicunt : *Adsumus*. Nec enim ante opus completum, vel tantulam dicendi *Adsumus* morulam consumi patiuntur. Priusquàm jubeantur fulgura eunt, revertuntur, et dicunt : *Adsumus*. Tam videlicet prompta et expedita obtemperandi fuit contentio, ut propè rem ipsam priùs confecisse videantur, quàm de illà faciendà quidquam agnovissent. Cujus rei clarum exemplum prostat in B. Epiphano Ticinensi Episcopo, de quo adhuc Diacono, cùm præsuli Crispino inserviret, loquens Ennodius in ejus Vità ita prædicat : *Pes illius erat, oculus, dextera; cujus ministerio quidquid optasset fieri, ante jussionem suam videbat impletum. Præsentiunt enim bonæ mentes eorum desideria quibus cum integritate famulantur. Vides ut semper sint in promptu? Eunt et revertuntur; imò prius eunt et revertuntur, quàm dicant : Adsumus; quia tam celeriter mandata exequentur, ut cùm se offerunt ad exequendum, jam executioni dedisse videantur.* Loco *Adsumus* Septuaginta ponunt : Ἐροῦσι δὲ σοι. Τι ἔστι; *Et dicent tibi : Quid est?* Exponit Nicetas : *Quid est quod optas facere?* In quo quidem, si ad rem jam absolutam respicias, admirabilis promptitudo in parendo innuitur. Tam celeriter enim mandata Domini exequuntur illius servi ac nuntii, ut simul atque mittuntur opus compleant, et completo opere se offerant sciscitantes : *Quid est, Domine, quod optas facere? ante illud ipsum quod de tuo nutu conjecravimus, subitoque sumus executi? Quòd si de futuro interrogantes intelligas, mira etiam cernitur obedientia : dicunt enim : Fecimus quod jussisti, Domine, en adsumus; quid reliquum est peragendum? infatigabili enim studio etiam ubi revertimur rursùs ibimus : tuum erit mittere, nostrum ire et redire, atque in orbem jugiter redire et ire. Incredibilis planè obedientia, atque ardentissimus erga Dominum suum amor servorum Dei hoc loco exprimitur; de quo pulchrè Jeremias noster Drexelius in Heliotropio suo, lib. 2, cap. 4, § 3 : Fulgur, inquit, et fulmen ignes subtilissimi naturà petunt sublime; at quia Deus deorsùm illa mittit, suæ naturæ oblita incredibili celeritate ad ima ruunt, ferrum, rupes et quidquid resistit perruptura. Christi fulgura dixeris eos qui suam voluntatem pessumdant, ut pareant divinæ : alta quidem aspirarent, si suos impetus sequerentur; sed quia Deus vult aliud, ad infima sese non inviti demittunt, idque alacritate summà; difficultates omniaque impedimenta perrumpunt, nec itone tam crebrà fatigantur, jussis peractis instar fulgurum illorum revertuntur, Dominoque suo se sistunt : *Ecce Adsumus*. Quid jam? Parati sumus etiam occumbere : jube quod vis. Sicut autem fulgura (quod hic observos) non ex aquàvel terrà, sed è nube densà benèque*

clausà prosiliunt; ita prompta hæc et ad omnem obedientiam ductilis voluntas provenit ab oratione et meditatione, quæ nubium instar sublimes volant sensibus corporis undequaque clausis. Si quis enim attentè consideret quibus obsequiis in cælo tot milliones Angelorum subserviant Numini, quà ratione ipse Dei Filius Patris voluntatem in præsepi, in pannis ac paleis, in itineribus, in cruciatibus, in cruce sit amplius, non se continebit quin velut fulgur promptissimam obedientiam polliceatur, suamque voluntatem cum divinà integerrimè conjungat.

VERS. 36. — QUIS POSUIT IN VISCERIBUS HOMINIS SAPIENTIAM? VEL QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM (1)?

(1) Ut scilicet cantu nocturnas horas distinguat.

(Menochius.)

QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM? In Hebræo *lasecui* : quod Arias vertit, *contemplationi* : Alii, *intellectui* : sed plerique vertunt, *gallo*. Ita etiam legunt Thalmudici, et veteres Hebræi. Porrò causa cur galus post medium noctis, et ante solis ortum statis temporibus canat (quasi à naturâ genitus rumpendo somno, et excitandis in opera mortalibus, inquit Plinius) esse videtur, singularis proprietatis indita illi à Deo, quâ vi nativi temperamentii aerei et ignei, excitantur ei sensus illis temporibus, quibus solis accessum, et influxum notabiliùs percipit : unde instinctu phantasie mox in cantum, et alarum plausum erumpit. Vide Franciscum Valesium. (Tirinus.)

Plerique interpretes כחית idem quod כלית *renes* esse putantes, ut Psalm. 51, 8, et שכרי in altero hemistichio opinati notare *intellectum*, coll. Chaldaico ככה *spectare, speculari, cogitare, et בשכיות לבב cogitationes cordis*, Psalm. 75, 7, hunc versum ita exponunt : *Quis indidit renibus hominis sapientiam? aut quis dedit intellectui scientiam?* At quem non offendat medias inter quæstiones de cælestibus et aereis phenomenonis singula hæc de sapientiâ et intelligendi facultate homini impertitâ, interrogatio? Quæ inconcinnitas tollitur Schultensii interpretatione, כחה coll. arab. et Syr. *vagari, jaculari temerè, jaculationem, jactum vagum* exponentis; שכרי, verò *φανόμενα* *apparentem subito in aere rem aliquam, collato cognato כחה spectabiles figuræ*, Isai. 2, 16. « Inde emergit hic aspectus seriei congruentissimus : *Quis posuit in jactibus vagis fulminum, tonitruorum, imbrum, sapientiam, solidam et firmam rationem ac legem motus? et quis dedit φανόμενα, rebus subito apparentibus, et mox disparentibus, intelligentiam?* ut ita agant, ac si intelligentiâ pollerent, seirentque, *quando, quomodo et quousque, vires suas exerere debeant?* » Doederlein in Scholiis ad h. l. כחה *occulta* significare conjectans, prius hemistichium sic vertit : *Quis occultis rebus sapientiam indidit?* Oppositum putat in altero hemistichio שכרי, *res aspectabiles*. « Omnia servant præfixum terminum, moventur, coherent, in communem finem tendunt. Quis igitur, inquit Deus, his rebus sive visibilibus, sive ab aspectu remotis, in quibus tanta intelligentiæ vis cernitur, sapientiam indidit? » Mitto veterum *παρεμφύτας*, de quibus vid. Borchart Hierosic. part. 2, l. 4, cap. 16, tom. 2, p. 682, edit. Lips. Conf. Michaelis supplem. p. 1004, et 1007. (Rosenmuller.)

Quis posuit in præcordiis (in intimis et occultis mentis penentralibus) sapientiam? Non malè Vulg. in visceribus hominis. Aut quis dedit לשכרי phantasie intelligentiam; h. e., unde est homini facultas imaginandi, cujus ope intelligit? שכרי significat Chald. videre, intueri, spectare; imaginationis vires veluti videmus, unde species Latinis dicuntur simulacra rerum phantasie impræssa, quorum beneficio speculari dicimur. Talmudici doctores per שכרי hic intelligunt gallum gallinaceum, quasi sensus esset : Quis dedit

Postquam de rebus animæ rationisque expertibus egit Deus, ad animantia deducit interrogationem, in quibus majora operata est divina solertia : et primùm agit de animalium omnium nobilissimo scilicet homine, ut qui propemodùm ad naturæ divinæ communionem sit admissus, cùm intus visceribus à Deo insitam acceperit sapientiam ceu divinæ particulam auræ. De cuius præstabili dignitate et amplitudine si quis loqui ut par est vellet et cogitare, intimum usque in animum penetrare opus esset, atque in illum succedere, quem mirificè D. Petrus stylo cœli et inusitato cordis hominem dixit, *absconditum* et arcanum. Ibi sine dubio videremus ut in propriâ sede morantem sapientiam, nisi quis degener et tenebrio tantum decus repudiasset. Quod excellenter mihi exposuisse visus et prædicasse D. Ambrosius Epist. 27 : *Exterior, inquit, homo plurima in se membra habet, interior autem cordis homo totus sapientia est, plenus gratiæ, plenus decoris.* Hoc ipsum more suo velut aureis quibusdam symbolis illustravit Regius Vates, cùm ita canit, Psalm. 44, 14 : *Omnis gloria filia regis ab intus.* Illud ab intus satis innuit loqui illum de abscondito cordis homine, ubi sapientiæ domicilium est ; unde vera et ingenuo animo digna laus gloriaque redundat. Hoc ergo opus longè cæteris supra numeratis præstantius est, in quo expressius Dei vestigium relictum fuit, et divina mens et ratio velut in imagine propriâ nobilissimis sapientiæ splendoribus illustrata refulget. Id vehementer miratur David præ stupore exclamans, Psalm. 8, 5 : *Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? minuisti eum paulò minus ab Angelis, gloriâ et honore coronasti eum, et constituisti eum*

gallo gallinaceo vim præsentendi auroram, ac cantu suo noctis vigiliis discriminandi? Unde est quòd in precibus suis matutinis, hanc etiam habent: Benedictus sit Dominus seculi, qui dedit לשכרי gallo gallinaceo intelligentiam, nisi auctoritate cujusdam Rabbi Simeonis F. Lakis, qui ait quòd eum in Africâ esset audivisset homines (Arabas nempe vel Pœnos) תנגיל gallum gallinaceum vocantes שכרי. Hinc Vulg. interpretans Hieronymus: Quis dedit gallo intelligentiam, edoctus proculdubio à magistro suo Hebræo, qui hic secutus est Rabbiorum suorum auctoritatem. Sed quàm solida sit Rabbini illius traditio viderint illi quibus lingua Arabica seu Punica penitus est cognita.

(Lud. Cappellus.)

Quis posuit, sive indidit in renibus (vel, cordi, præcordiis, visceribus, pectoribus, occultis, in interioribus hominis, ut Psalm. 51, 8) sapientiam? Quis nisi ego? In renibus vim consilii collocant Hebræi.

• *QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM?* Ita Targ. Alex., sic veteres Hebræi, qui nocte, quùm gallus canit, dicendum docuerunt : *Laudetur qui gallo dat intelligentiam.* A Domino certè gallus didicit noctis momenta discernere, et varias partes cognoscere. Sed malo aliter reddi. Haud scio unde Græci verterint : *Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam? Aut quis dedit (dixisse) cordi, sive intellectui, sive menti (vel contemplationi) intelligentiam?* etc., vel, *rationi (homini rationali) intellectum? rationi prudentiam? Aut quis dedit considerationem intellectui? Quis dat cogitationes intelligentes?* Sensus loci est quasi diceret : Num homini unquam continget talis sapientia ut possit cælum et terram administrare? *Quis collocavit in præcordiis intelligentiam?* Alii aliter : *Quis dedit stulto solertiam? aut variequandi scientiam?*

(Synopsis.)

super opera manuum tuarum. Itaque homo propter sapientiam, quâ ejus viscera imbuta sunt, antecellit cæteris Dei operibus quæ in Genesi narrantur.

Septuaginta hoc prius hemistichium legunt hoc modo : *Τίς δὲ ἔδωκε γυναικῶν ὑπάσματος σοφίαν ἢ ποικιλικὴν ἐπιστήμην;* *Quis dedit mulieribus texendi sapientiam aut variequandi scientiam?* Ubi magnum aliquid videntur significare Septuaginta cùm texendi opus et illustrem in opere textili picturam, in quâ multum est ingenii atque artis, mulieribus attribuunt; cuius inventrix Pallas existimatur à gentilibus, quibus ars illa digna visa est, cui Dea præesset. Hic ergo declarat Deus se veram causam esse omnis sapientiæ et cognitionis tam in hominibus quàm in animalibus : nam ipsius sapientia, ut pulchrè docet S. Dionysius lib. de divinis Nominibus, cap. 7, etiam causa est illius tenuis cognitionis, omnisque industriæ quæ in animalibus reperitur; de quâ subdit :

QUIS DEDIT GALLO INTELLIGENTIAM? In Hebræo est שכרי *secui* : quæ vox hoc tantum Scripturæ loco reperitur, quâ de causâ pro explorato non est quid præcisè significet. Chaldæus et quidam Hebræus *gallum* sicut Vulgatus interpretantur. Ponit autem Chaldæus in eo alli intelligentiam, quòd laudet Dominum suum; Hebræus verò, quòd mediâ nocte surgere doceat hominem ad laudandum Deum. Alii verò cum Sante Pagnino pro gallo *cor* transferunt, ut ejus radix sit שכרי *saca*, id est, *vidit*; propterea quòd corde videmus sive intelligimus. Itaque idem est ex horum sententiâ ponere in corde intelligentiam, quod antè dixerat, ponere in visceribus sapientiam. Hinc Mercerus vertit *imaginationem.* Arias *contemplationem*, alii *intellectum.* Sed meritò præferenda est Vulgati lectio, quæ *gallum* transfert : quomodò etiam legunt Thalmudici et veteres Hebræi. Et quidem quod ad *gallum* spectat, notum est illum horas cantu distinguere ac si nòsset siderum rationes, et noctu productionem vocem tollere, et quasi castrensi vigiliâ homines ad laborem excitare, ut alia hujus animalculi mira prætereamus, quæ assiduitate vilesunt. Porrò causa cur gallus post medium noctis et ante solis ortum statis temporibus canat, varii variant rationem : sed hæc verior videtur, quòd sicut Deus aliis creaturis propria quædam, ita et gallo ex vi nativi sui temperamenti, aerei et ignei, hoc indiderit ut ei tali tempore solvantur sensus, tum quia præcalidus est, et facilè cibos digerit, tum quia solis appropinquantis influxum percipit; unde instinctu phantasie mox in cantum et alarum plausum erumpit. Plinius lib. 10, cap. 21, rem totam nobis eleganter describit his verbis : « Hi nostri vigiles, inquit, nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque somno natura genuit, nòrunt sidera, et ternas distinguunt horas interdiu cantu : cum sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant; nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipsum verò tantum plausu laterum. » Hæc ille.

Sed nostrum nobis cor id officii præstare aebet, non

injuriam gallo conferendum. Nam ubi habemus, *Quis dedit gallo intelligentiam?* alii, ut diximus, legunt *cordi*. Cor igitur nostrum die noctuque ad instar galli excitare nos debet ad laudandum Deum, ne qua pars temporis diurni nocturnique sine fructu elabatur; neque verò illius tantum diligentiam contenti esse debemus, vel determinato aliquo tempore, post, quartam nimirum vigiliam, ut ex Plinio retulimus, sed omni tempore, omnibus horis, ante omnes vigilias, opportunè importunè adstandum illi, ut verum sit nullam particulam diei, nullam portionem temporis sinere nos sine fructu præterlabi. Egregiè id præstabat David, ut habemus Psal. 118, 147: *Præveni, in maturitate, et clamavi*. S. Hieronymus legit: *Surgebam adhuc in tenebris*; alii, *ante diluculum*: in Græco est, *ἐν ἀσπρίᾳ*, in immaturitate: quod S. Augustinus explicat, *in galli cantu, vel intempestâ nocte*. Maturum igitur idem dicitur et immaturum; eademque vox tempestivum et intempestivum significat, nimirum in laudes Dei. Nullum intempestivum tempus non tempestivum; nullus, quamvis immaturus appareat, non maturus fructus, quia omni tempore, singulis horis orandum. Subdit autem: *Prævenere oculi mei ad te diluculo*. In vetere Psalterio et apud S. Augustinum et Prosperum: *Prævenere oculi mei ad matutinum*. Habent, uti dicebam, galli determinatum tempus, suas nimirum, ut Plinius ait, vigilias; sed eadem illæ, licet diligentissimi animalis, præveniendæ. Appositè legit S. Hieronymus: *Prævenere oculi mei vigilias*; quod David alibi repetit, Psal. 76, 5: *Anticipaverunt vigilias oculi mei*. Nullum igitur determinatum tempus, nullæ statutz vigiliz, semper orandum, semper benè agendum. Si enim nullum est tempus, hora nulla, quam Deus abire sinat, absque eo quod nos beneficiis cumulet, cur eandem abire nos sinamus, nec beneficia beneficiis compensemus, aut orando aut alia virtutis opera exercendo?

Pulchrè S. Gregorius, lib. 30 Moralium, cap. 4, divini verbi Prædicatores assimilat gallo, de quo Dominus ait ad Jobum: *Quis dedit gallo intelligentiam?* Id est: Quis nisi ego dedit Prædicatoribus ut sciant quid quando et quo modo debeant venturum mane annuntiare? Hæc autem scientia maxima ex parte in eo sita est, ut sicut gallus in profundioribus noctis horis valentiores et productiores edit cantus, postea verò, cum matutinum tempus appropinquat, leniores ac minutiores, sic Prædicatores cum iniquis et protervis mentibus prædicant, altis et magnis vocibus æterni iudicii terrores intimant; cum verò illis quibus jam veritatis lumen illuxit, clamoris sui magnitudinem in lenitatis dulcedinem vertunt, et ea quæ sunt blanda de præmiis proferrunt: sunt enim tanquam docti patresfamilias, qui de thesauro suo proferunt nova et vetera, Matth. 23, 51, id est, ea quæ amorem legis novæ proprium, vel quæ terrorem, qui est legis veteris, annuntiant.

VERS. 37. — QUIS ENARRABIT CÆLORUM RATIONEM (1), ET CONCENTUM CÆLI QUIS DORMIRE FACIET?

(1) Dispositionem, ordinem, ornatum.

CONCENTUM CÆLI, ordinatissimum cursum.

DORMIRE, cessare.

(Menochius.)

S. Thomas priorem hujus versùs partem ad gallum refert, et ad intelligentiam admirabilem, quæ cælorum motus cognoscere, et illorum partes cantu distinguere videtur. Quare hemistichium prius sic explicat: « Quis enarravit gallo cælorum rationem, id est, proportio-

CONCENTUM CÆLI, non musicum, ut volebat Pythagoras, quem optimè refellit Aristoteles; sed concordem motum, ac stabilem cursum, *quis dormire, seu cessare, faciet?* Utique solus Deus in fine mundi et resurrectione mortuorum. Posset etiam de ventis, tonitru, pluviis, aliisque aeris tempestatibus exponi. Nam Chaldæus, et recentiores Hebræi vertunt, *utres cæli, seu lagenas, an cessare facies?* (Tirinus.)

Quis numeravit nubes in sapientiâ, quomodo rectè Septuag. : Τις ὁ ἀριθμῶν νεφῶν ἐν σοφίᾳ; longius Hieronymus : Quis enarrabit cælorum rationem?

Et *נבלי utres cæli quis ישיב inhiabit* (quasi dicat: *Faciet dormire*), hoc est, quis imbrem è cælo decedentem potest inhiere? nubes sunt veluti cæli utres, quia in iis aqua cælestis, quasi uttre quodam continetur, et ex iis, quum Deo libet, effunditur, quæ *effundendi* significatio potest hic voci Hebræicæ ישיב tribui ac competere, nam Arab. significat *effundere*, ut sensus sit: *Cæli vires quis effundet?* hoc est, quis imbrem de cælo demittet in terram è nubibus?

Vulg.: *Concentum cæli quis dormire faciet?* Se *נבלי concentum non significat*. Sanè *נבלי* inter organa musica numeratur, atque ad hanc significationem proculdubio respexit hic Hieronymus, à Judæo suo edoctus. Sed Platonis et veterum philosophorum figmentum, de concentu musico et harmoniâ cælorum, à Peripateticis et sanioribus, qui eos secuti sunt, philosophis non recipitur. Septuag. : οὐρανοῦ ἐκ γῆν ἐκλίνα. Sensus videtur esse: *Cælum circa terram quis in orbem curvavit; sed longius ab Hebræo abest illud.*

(Lud. Cappellus.)

Quis numeravit, vel numerabit, vel recensuit (vel explicabit, sive enarrabit), nubes, seu æthera (vel cælos, sive stellas cæli, Targ. Alex, quod convenit cum Psal. 147, v. 4) in sapientiâ? Quis tam prudenter fecit cælos eo numero quo sunt? *Quis ætheris rationem tam sapienter explicavit?* *Quis sapientiâ suâ ætheris dicitur quæ faciat?* *קרקעו* quidam cælos vertunt, q. d.: *Quis cæli orbes, motus, stellas, etc., explicare queat?* Sed malim, *nubes, aut æthera*, ob sequens hemistichium.

(Synopsis.)

Le latin porte: *Faire dormir*, conformément à l'original.

Il ne s'agit pas ici d'une harmonie musicale, mais de l'accord parfait que Dieu a établi entre les mouvements des corps innombrables qui parcourent l'espace immense du ciel; accord que le chantre royal a célébré dans le psaume 18. Le mot *harmonie*, ἁρμονία, ayant eu chez les anciens la double acception qu'il a en français, quelques-uns crurent qu'il y avait dans le ciel un véritable concert résultant des sons divers que rendent les corps célestes. Pythagore passe pour l'auteur de cette ridicule erreur qui a été gravement réfutée par Aristote (l. 2 de Cælo), et à laquelle nous devons ce délicieux morceau de Cicéron dans le Songe de S. piron, commençant par cette phrase si belle, si suave: *Quis hic, quis est, qui complet aures meas, tantus et tam dulcis sonus?* et finissant par ces mots: *Quam ob causam summus ille cæli stelliferi cursus, cuius conversio est concitator, acuto et excitato movetur sono, gravissimo autem hic lunaris et infimus.* Le rêveur Philon, dans son traité *Des Songes*, et tous les rabbins sont pour la musique céleste. Ils prétendent que chaque astre est conduit par un ange qui ne cesse de chanter les louanges du Seigneur, et que les voix des différents anges servent d'accompagnement les unes aux autres. Très-belle fiction que les Juifs, comme à leur ordinaire, ont prise à la lettre. (Drach.)

«nem cœlestium motuum, ut possit ex hoc determi-
«natas horas cognoscere, seu discernere ad cantan-
«dum?» Cum sancto Thomâ sentit Lyranus. Neque
deest qui de gallo etiam interpretetur, quod statim
subditur de cœli concentu, quem separabit nemo aut
silere faciet. Quasi nemo possit prohibere, quin suis
temporibus cantet gallus, et nocturni temporis spatia
distinguat, usque aded illi constanter et sine errore
Deus indidit canendi tempus et modum, ita ut cùm tem-
poribus aliis quiescat et dormiat, dormire tamen et
quiescere non possit, quo tempore mandatum à Domi-
no accepit, ut homines ad diurnas occupationes aut
cœlestium rerum meditationem exsuscitet.

Alii hic nihil putant affirmari de gallo, sed de cœlo-
rum specie variâ, ex variâ astrorum dispositione et or-
dine: quem vocari putant rationem atque concentum,
quæ tunc primùm apparuerunt in cœlo, quando creata
sunt astra et duo luminaria; quo tempore etiam cœli
moveri cœperunt, et suo motu diurno, menstruo et
anniversario distinguere dies, menses et annos. Ex
quibus motibus, licet diversis, mirâ tamen ratione at-
que ordine consentientibus, efficitur ille concentus et
harmonia, quam silere nemo, aut, quod idem valet,
dormire faciet. Ita Sanctius noster, qui hanc explica-
tionem cæteris præfert.

Alii denique non de orbibus cœlestibus, sed de
nubibus intelligunt, quia in hebræo est שָׁמַיִם *seha-
cim*: quæ vox propriè *nubes* significat; id quod etiam
Septuaginta expresserunt per vocem νεφέη, q. d.: Quis
satis enarrare poterit nubium naturam, et quâ ratione
in cœlo cogantur? Nam licet de hâc re philosophi ver-
ba faciant, non demonstrant se omnes ad unum causâ
nubium et aliorum meteororum comprehendisse. Cœlum
ergo hic pro aere ponitur; ad quem sensum
volucres cœli dictitamus. Hinc pro *concentu cœli* Pa-
raphrastes Chaldæus vertit, *nubes cœli*. Quem secuti
quidam recentiores opportunè reddunt hunc locum:
Nubes cœli quis quiescere faciet? Rabbi David exponit
utres cœli, qui sunt, inquit, *nubes*. Est enim in He-
bræo vox נֶבֶל *nebel*, quæ propriè significat *utrem*, si
ve *lagenam*: quâ voce Jeremias utitur, cap. 13, vers.
12, ubi noster interpretes vertit *lagunculam*; Septuagin-
ta ἀράδν, *utrem*: Symmachus, ut ait S. Hieronymus,
eraterem; Theodotus, σκεῦος, *vas*, nimirum fictile sive
hydriam: sed vulgò sumitur pro utre coriaceo. Unde
נֶבֶל *nebel* significat aliquando musicum instrumentum
in modum utris; quod inflatum per adjunctas fistulas,
digitorum motu atque artificio modulatum edit sonum.
Dicitur à quibusdam chorus et tibia utricularis: hinc
choraulæ, ascaulæ utricularii nominati. Itaque S. Hie-
ronymus, in hoc Jobi loco, *nebel cœli* vertit *concentum
cœli*; alii, ut dixi, *nubes cœli*, sive *utres cœli*. Et Rab-
bi Moyses eundem locum illustrans ait ita vocari
nubes, quia sunt plenæ aquis ut uter vino. Quæ omnia
confirmant hic non de orbibus cœlestibus, sed de nu-
bibus esse quæstionem. Quærit ergo à Jobo Deus:

CONCENTUM CœLI QUIS DORMIRE FACIET? quasi dicat:
Quis strepitum, crepitum, fragorem nubium disrupta-
rum, imbres fundentium, fulgura fulminaque vibran-

tium silere et cessare faciet, nisi ego? ad cuius im-
perium ac nutum, quantumvis magnæ tempestates et
procellæ extemplò evanescent, consopiantur, sedan-
tur, subeunte mox aurâ serenitate et defæcatissimâ
aeris tranquillitate. Ita Stunica, Pineda et plerique re-
centiores hunc locum exponunt. Estque sensus iste
magis litteralis quàm priores, ipsique textui confor-
mior, in quo sermo fermè totus est de meteoris. Nec
abs re concentus dicitur strepitus ille aeris nobis in-
conditus: quòd enim ad Deum pertinet, harmonicè
temperatus ac dispositus est, cùm Dei jussis ad nume-
rum consonet.

Tropologicè hic concentus dormit sive quiescit,
cùm incredibiles animi perturbationes, quibus Dei
cultores nonnunquàm infestari solent, Dei jussu se-
dantur.

Mystico quoque sensui plurimùm conducit secunda
expositio, pro quâ cum Sanctio observandum rationem
cœli esse cœlorum dispositionem et ornatum, qui est
ad speciem præclarus, et ad hominum usus necessa-
rius, præsertim cùm ex illorum motibus multiplex fiat
planetarum congressus, et ex eo in terrâ miræ rerum
vicissitudines. Iste cœlorum ornatus et ordo, concen-
tus quidam est et admirabilis quædam harmonia, qua-
lis esse solet in vocibus; quarum cùm aliæ acutæ
sunt, aliæ graves, aliæ ex utrisque temperatæ, sic ta-
men illas in cantu et citharâ moderatur magister, ut
ex multis una existat symphonia, quæ mirum in mo-
dum complet et recreat sitientes aures. Ex hâc vocum
sonorumque consonantiâ sive concentu multæ ducun-
tur translationes, quæ varias in rebus consensiones
ostendunt. Sic virtutum concentus dicitur illa virtu-
tum omnium conspiratio, quæ ad unum aliquod opus
mutuò se juvant. Sic actionum, quæ ad unum finem
spectant, congressio concentus vocatur. Sic humanæ
aut alterius naturæ consensio partium actiones alias
et ipsius naturæ conservationem eodem appellatur no-
mine. Sic Cicero stellarum ex dissimilibus motibus
congressionem concentum appellavit: quem prohibere
non poterit aut mutare vis ulla creata aut humana
solertia.

Mitto hic cogitationem illorum qui ex cœlestium
corporum collisione cieri crediderunt perpetuos et nu-
merosos sonos; cuius sententiæ auctor fuit Pythago-
ras, quem alii deinde secuti sunt: in quibus fuit Philo
Judæus, in libro de Somniis, ubi cœlum vocat archet-
ypum musicæ instrumentum, atque ided tam scitè
atque affabrè fuisse elaboratum; pluræ alia addit in
eam sententiam, quæ libens omitto, ne illa præteream
quæ in Somnio Scipionis in eadem sententiam ad-
duxit eleganter Cicero, qui eadem sensit cum Pytha-
gorâ, apud quem sic Scipio: *Quis hic, quis est, qui
complet aures meas tantus et tam dulcis sonus? Hic est,
inquit ille, qui cum intervallis conjunctus imparibus, sed
tamen pro ratâ proportionem distinctis, impulsu et motu
ipsorum orbium conficitur; qui acuta cum gravibus tem-
perans varios æquabiliter concentus efficit. Neque enim
silentio tanti motus incitari possunt, et natura fert, ut
extrema ex alterâ parte graviter, ex alterâ autem acutè*

sonent. *Quam ob causam summus ille cœli stelliferi cursus, cujus conversio est concitator, acuto et excitato movetur sono, gravissimo autem hic lunaris et infimus.* Hæc Cicero.

Sed planè aliud est cœlorum concentus, qui divinas audes perpetuò personat, de quo David: *Cœli, inquit, Psal. 18, 2, enarrant gloriam Dei.* Quæ verba mysteriorum plena sunt, et hominum intelligentiæ proponuntur, ut animos ad Numinis cognitionem amoremque suos attollant. Cœli enim maximè naturam divinam, et procreantis omnia vim, potentiam, inexplicabilem sapientiam, aliaque decora summæ mentis eximiâ quâdam ratione et admirabili prorsus concentu declarant. Unde subdit: *In omnem terram exivit sonus eorum.* Itaque stellæ et variegati illi orbis, qui diurna et nocturna mundo beneficia conferunt, mille habent voces, inde usque in omnia regna terrarum provinciasque resonantes, quibus ad Dei laudem invitent, quæque à probis diligenter excipiuntur.

Quem enim non moveat pulchritudo solis atque stellarum, sed præsertim solis, qui est princeps luminum reliquorum, cujus tanta tamque eximia est naturæ conditio, ut antiqui Numinis vim atque potestatem illi tribuerint. Imò verò vetustissimi è Græciâ, apud quos viguit humanitas eruditioque litterarum, cum sole in hoc universo nihil viderent esse augustius atque divinius, ab illo Dei nomen excogitarunt: nam cum usu animadvertissent solem cumprimis atque stellas propè immensâ atque inexplicabili celeritate mundum obire omnem, ἀπὸ τοῦ θεοῦ, à currendo, nominavère θεός, hoc est, *Deum.* Hinc Apollo in Græciâ sanctus, Mithra in Perside, sol ubique, nisi apud Apharantes, qui lucis et diei præsidem execratione prosequerantur. Hinc super Darii conopeum, quo religio in populum omnem manaret, ut scribit Curtius, lib. 3, imago solis crystallo faberrimè inclusa in omnem partem radios suos vibrabat.

Sed remotâ superstitione impiâ et figmentis anilibus veterum, non est negandum, quin sol unum sit de pulcherrimis Dei operibus, quod omni hominum generi suspiciendum videatur: itaque illum exornant divinæ Litteræ, et, ut sit in excellentium rerum admirabilitate exponendâ, variis, ut ita dicam, emblematis adumbrant. Syracides nominavit *vas admirabile, opus excelsi*, Eccli. 43, 2, hoc est, Demiurgi palmarium opificium atque princeps. Dicitur autem vas admirabile, quòd sit divinæ mentis et potentiæ instrumentum; hoc enim Græcum nomen σκεῦος, quod est apud Septuaginta, significat: quo modo magnus Paulus, Act. 9, 15, vocatur σκεῦος ἐκλογῆς, *vas electionis*: aliqui vertunt *instrumentum electum*, quidam *organum*. Ita certè à Mercurio Trismegisto sol dicitur ἑργασιον, *instrumentum*; quod, ut ego interpretor, à rerum molitore Deo adhibeatur ad generationes et corruptiones, ad concentum omnem universi, ad effectus denique suspiciendos, quos nulla mens consequi potest. S. Joannes Damascenus, lib. 2 de Fide, cap. 7, solem vocat pulchritudinem et ornamentum spectabilis omnis creaturæ. Elegantissimè D. Ambrosius, lib. 4 Hexa-

meron, cap. 1: *« Sol, inquit, oculus est mundi, jucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. »* Quid majus dici potuit ad formosi utilissimique sideris commendationem? nisi fortè paulò etiam magnificentius illum in cœlum magnus Dionysius sustulerit, qui, lib. de divinis Nominibus, cap. 4, solem dixit, *claram expressamque divinæ bonitatis imaginem esse*: quam bonitatem in homines omnes effusam sol lucis et caloris sui communicatione imitatur.

Sed non est opus omnium Patrum eâ de re dicta sententiasque congerere; breviter dico cum D. Basilio, Homiliâ in illud Joannis: *In principio erat Verbum*: *« Nullus est qui non solem supra modum laudet. »* Adde viros sanctos non hæsisse in solâ tantum illius sideris consideratione, sed mentem et cogitationem retulisse ad eum laudandum et amandum, qui tantum opus tam exquisito artificio esset molitus. Ecclesiastici auctor, cum eam solis laudem posuisset, de quâ diximus, in mundi parentem aciem animi sui intendit; cujus magnitudinem atque potentiam reverens atque humi stratus, aiebat, Eccli. 43, 5: *Magnus Dominus qui fecit illum, et in sermonibus ejus festinavit iter.* In eo agnoscit commemorandam Numinis magnitudinem, non modò quòd uberrimum illum fontem lucis è nihilo eruerit, sed quòd nutu ejusdemque imperio sol orbem suum conficiat celeritate mirabili et æquabili, atque nunquam interruptâ conversione temporum varietatem impertiat ad humani generis utilitates. Ejusmodi fuère curricula mentis et quotidiana D. Ambrosii exercitatio, cum in sole contemplando versaretur, lib. 4 Hexameron, cap. 1: *Quando kune miraris, inquit, lauda ipsius creatorem. Si tam velociste, ut rapidis cursibus die ac nocte lustrat omnia, quantum ille qui ubique semper est, et majestate suâ complet omnia?* etc. Jam verò si religione clari viri atque sapientiâ unius astri considerationem tantas habere opportunitates putaverunt, ad Deum melius cognoscendum puriusque venerandum, quid de cœlo universo dicemus, in quo sunt innumerabiles stellæ, vi et magnitudine longè dispares, è quarum dissimili cursu et varietate suavissimus exoritur concentus, cujus hic non è somniis Pythagoræorum, sed arcano è mysterio fit mentio? Alios hujus loci sensus tropologicos et anagogicos vide apud S. Gregorium, lib. 30 Moralium, cap. 5.

VERS. 38.— QUANDO FUNDEBATUR PULVIS IN TERRA (1), ET GLEBÆ COMPINGEBANTUR? Ad sensûs pleni-

(1) Quando tellus de se arida et pulveri similis compingebatur, et quasi concrecebat in glebas.

(Menochius.)

Nempe quo tempore pulvis terræ concrecit in glebas imbre fermentante.

(Grotius.)

Cum funditur (vel solvitur) pulvis in metallum; hoc est, quum pulvis terræ multo imbre colliquescens veluti, postmodum densatur in massam solidam metalli instar יצק de metallo propriè dicitur, quum igne liquatur, unde et כרצל de ære fuso dicitur 1 Reg. 7, vers. 16. Vulg.: *Quando fundebatur pulvis in terrâ; illud, in terrâ, incommodè redditum est, nec respondet Hebraico לברצק. Septuag. non magis commodè;*

itudinem aliquid è præcedentibus subaudiendum, v. g.: *Numquid adfuisi*, vel quid simile. Quasi dicat: Ubi eras, Jobe, quando ego terram ex genere suo aridissimam moleque pulveris maximam constantem, aquis obrutam, quasi glebam pluvia immissam humentem compegi, strinxi et constipavi? Ille modus dicendi: *Quando fundebatur pulvis*, perelegans est: quasi in primam creationem Deum ingentem pulveris molem apparere jussisset, et è nihilo quasi fuderit, è vestigioque, ne pulvis dissiparetur, aquam immensam circumfluere imperaverit, quâ pulvis consisteret. Congruit hoc naturæ terræ, quæ, nisi aqua humoreve aliquo temperetur, dissolvitur et in pulverem dispergitur.

Tropologicè in arcano sensu pars hominis inferior et verè terræa incredibili fragilitate resolvitur, nisi cœlesti humore aquæ salientis in vitam æternam, hoc est, divinæ gratiæ, coagmentetur, roboretur atque consistat. Ita Joannes à Jesu Mariâ. Elegantissimè autem S. Gregorius, lib. 30 Moralium, cap. 6: *Quid in pulvere*, inquit, *nisi peccatores accipimus? qui, nullo rationis pondere solidati cujuslibet tentationis flatu rapiuntur, de quibus scriptum est, Psal. 1, 4: Non sic impij, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ. Pulvis ergo in terrâ fundatus est, cum peccatores vocati in Ecclesiam traditæ fidei sunt ratione solidati, ut qui prius inconstantiam mobiles tentationis aurâ levabantur, immobiles postmodum contra tentamenta consisterent, et Deo perseveranter inhaerentes, fixam benè vivendi pondus tenerent. Glebæ verò ex humore coagulantur et pulvere. In hac itaque terrâ glebæ compactæ sunt, quia vocati peccatores, et per sancti Spiritus gratiam infusi, in collectione sunt charitatis uniti, etc.*

VERS. 39.—NUMQUID CAPIES LEÆNÆ PRÆDAM (1), ET

Κέχυται ὡς περ γῆ κονία, quum funditur super terram pulvis.

Et glebæ conglutinantur, vel cohærescunt. Ob nimium solis æstum dehiscit, et rimas agit terra; at superfuso copioso imbri, dehiscentes rimæ quodam veluti glutino cohærescunt; commodè itaque Vulg.: *Et glebæ compingebantur*; at non video quò respexerint, aut quid sibi voluerint Septuag. interpr.: *Κεκόλληκα δὲ αὐτὸν ὡς περ λίθον κόνιον*, nihil enim hic est quod Hebraico respondeat, nisi vox *κεκόλληκα*, quæ respondet voci hebraicæ קָבַד; porro legerunt קָבַד, quod reddiderunt per primam personam, *κεκόλληκα*. (Lud. Cappellus.)

(1) Docebis leænæ rationem venandi et prædam capiendi.

ANIMAM IMPLEBIS; naturale prædæ desiderium; est enim leo animal voracissimum. (Menochius.)

Numquid capies leænæ, seu pro leânâ, *prædam*? quâ *animam*, id est, appetitum, *catulorum ejus* exsatis? Quasi dicat: Non tu, sed ipsa leænâ, quantumcumque ferum animal, à naturâ sic facere edocta est. *Quando in specubus insidiatur*, minoribus bestiis, nec audet à nido longius abscedere; tum enim singulari Dei providentiâ fit ut minores et captu faciles bestię in insidias leænæ incurrant. (Tirinus.)

ANIMAM CATULORUM, leunculorum. Septuaginta: *Draconum*. Hebræus exorditur hic caput 39. (Calmet.)

Hic transitus fit ab ætheriis aeriisque rebus ad animalium historiam.

ANIMAM CATULORUM EJUS IMPLEBIS, id est, famem, *Psal. 54, 10; 104, 21.*

ANIMAM CATULORUM EJUS IMPLEBIS.—VERS. 40.—QUANDO CUBANT IN ANTRIS, ET IN SPECUBUS INSIDIANTUR (1)? Hinc putant multi incipiendum esse caput trigesimum nonum, quia, absolutis meteoris novam quamdam de rebus inferioribus disputationem aggreditur Deus, ubi agit de animantibus, quæ gradiuntur in terrâ, quæ volant in aere, quæ natant in aquis. Quæ distinctio non displicet nostro Sanctio neque mihi. Sed quocumque distinguas modo, parum aut nihil refert, cum eadem sit sententia, et eadem firmitas et pondus argumentorum.

Postquam ergo de rerum creatione Deus egit, ac meteora multa recensuit, quibus potentiam sapientiamque suam infinitam Jobe repræsentavit, subjungit tractatum animantium, in quo, cum potentiâ sapientiæque suâ miram providentiam connectit, quâ Jobus facillè perspiciat se non desertum iri à Deo, qui animalia tam providè curet, pascat et servet. Exorditur autem à leone, qui animantium rex est, fortitudine roboreve præcellit, impavidus constansque decertat, et quibusdam magnanimitatis ac aliarum virtutum vestigiis signisve clarescit. Producit verò Deus maternam leænæ curam, industriam, ausum, prædæ capturam, leunculorumque saturitatem: in quo mira sunt plurima, sive feræ illius vires, sive venandi sagacitatem, sive celeritatem, sive sollicitudinem nutriendi factus expendas. De quo sic ad Jobum Deus: *Tunc*, inquit, *ô Jobe, leænâ doceas, quomodo sibi et catulis venatur prædam, et tam suam expleat quam catulorum famem?* Tunc maximè, quando in suis latent cubilibus, neque satis habent ad prædandum virium, cum infirma est ætas; sed prædam interim et insidias meditantur, quas in ætate adultâ utiliter exerceant, q. d.: *Non tu, sed leænâ ipsa docta est catulis suis cibos et alimenta suppeditare, quæ ego ei procuro, dum ad prædam egreditur, et revertitur, pascitque catulos juvenulos adhuc venandi ignaros, sed conantes tamen, stimulante fame, ex ipsis specubus infirma animalcula propè repentiâ adoriri atque depascere.*

Hæc eò Deus affert, ut ostendat se omnia nôsse, gubernare, alere, nihilque ex iis quæ condidit oblivioni tradere aut aspernari. Est hæc comparatio valdè notanda. Nam si Deus leones immanes feræ pascit, quomodo non alet homines, quos ad imaginem suam condidit, quosque in filios adsciscit?

An venaberis leoni prædam (vel *escam*) לַפִּי et famem leunculorum explebis. לַפִּי *vitam* vel *feram* propriè significat; hic autem idem est quod *אנימא* *anima*, quæ est vitæ causa; porro *אנימא* passim sumitur pro *appetitu*, seu facultate appetendi, ideòque reddidimus *famem*. Septuag. malè *אנימא* reddiderunt per, *δρακόντων*, cum *catulos leonum* propriè significet. (Lud. Cappellus.)

(1) *Quum incurvantur in lustris* (vel *antris*) suis, et *mament in umbraculo* (seu umbroso loco, vel latilulo) *ad insidiandum*. Graphicè describitur gestus corporis horum animalium, quum ex antris, vel umbris et tectis locis insidiantur prædæ. Septuag. *אנימא* incommodè reddiderunt *δεδοικασι*, *timent*, cum propriè significet deprimere se, atque incurvari, quod in animalibus illis non est à metu, sed ut magis delitescant, utque majore cum impetu in præterentem prædam insiliant. (I nd. Cappellus.)

Tropologice S. Gregorius, lib. 30 Moral., cap. 11, locum hunc exponit de iis qui tempus captant aptum ad inferendam correptionem. Nam si objurgatio tempestivè adhibeatur, multùm juvat; si verò intempestivè, nocere solet. Sicut enim leones cubare solent in locis abditi et specubus, ut opportunè ad prædam prosiliant nihil minùs timentem, et ex inopinatò aggrediantur, dùm fugam capessere non possit: non aliter is qui alios corripit, tempus opportunum exspectare debet, quo peccantes pungat, ut hâc ratione eos à criminibus abducat. Sensus ergo verborum Job est istiusmodi, ac si dicat: Ego quidem omnium Conditor hanc naturam leoni indidi, ut locum et tempus aptum observet ad prædam, et tunc in eam insiliat et discerpat, ut per hanc feram eos docerem qui errantes corrigunt, ne temerè inferant objurgationem, sed pro oblatâ occasione, ne lædant et exulcerent, dùm sanare cupiunt. *Neque enim, inquit Gregorius, cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Nam plerùmque dictorum vis perditur, si intempestivè proferantur. Sæpè enim quod lenius dicitur, conventu temporis congruentius animatur.* Hæc ultima S. Gregorii verba videntur alludere ad naturam læænæ, quam nonnulli tradunt deformes parere catulos suo rugitu sensim excitandos. Cùm itaque læænæ non statim perfectos pariat catulos, sed exspectet tempus donec sensim perficiantur; discant prælati, et penes quos est cura corripiendi, non statim debacchari, si quos viderint vel ad illicita ruere, vel corripienti non parere; sed exspectent tempus, donec improbam mentem deponant, vel saltem impetus animi deferveat, ut correptio vel supplicium utilitate non careat.

VERS. 41. — QUIS PRÆPARAT CORVO ESCAM SUAM, QUANDO PULLI EJUS CLAMANT AD DEUM, VAGANTES, EÒ QUÒD NON HABEANT CIBOS? Eodem corvi exemplo et argumento usi sunt David et Christus ipse, ad divinam erga creaturas suas providentiam commendandam, simul et nostram in tam benignum et liberalem Dominum fiduciam erigendam. Ille quidem Deum laudans, Psal. 146, 9: *Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum*; hic verò nos ab omni rerum temporalium supervacaneâ sollicitudine liberos volens, Lucæ 12, 24: *Considerate, inquit, corvos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, et Deus pascit illos. Quantò magis vos oluris estis illis?* Sunt corvi (ut notat Aristoteles, lib. 6. Hist. animalium, cap. 6) voracissimi, multiplicique utuntur escarum genere: nam vescuntur canibus, fructibus arborum, seminibus, vermibus, et aliis multis; et tamen cùm non habeant cellarium seu promptuarium, in quo recondant carnes, nec horreum, in quo semina et fructus terræ congregent, Deus abundanter pascit illos, ejusque materna providentia habet ubera

CAPUT XXXIX.

1. Numquid nôsti tempus partûs ibicum in petris; vel parturientes cervas observâsti?

2. Dinumerâsti menses conceptûs earum, et scisti tempus partûs earum?

nutrimentis plena, estque illis instar promptuarii et horrei. Multò ergo abundantius hæc hominibus præstabit, ac suis charissimis filiis indulgebit. Non frustra autem pullorum quoque meminit. Feruntur enim corvi derelinquere pullos suos (ut notant D. Gregorius, Hieronymus, Thomas et alii plures Patres à Puredâ nostro ad hunc locum citati), eò quòd recenter exclusi ex ovis albescere videantur, et donec nigrescant ut ipsi, non eos agnoscere pro suis. Tunc autem pascit eos divina providentia vel rore cœlesti, ut ait Hieronymus, vel parvis quidam bestiolis, quæ intra nidum procreantur; ut dicit divus Chrysostomus in Catenâ: aut fortè quia corvi naturali quâdam impietate, ut scribit Aristoteles, lib. 9 Hist. animalium, cap. 31, cùm degunt in locis arctioribus, ubi non satis cibi est pluribus eorum, pullos simul ac volare possunt primùm nido ejiciunt, deinde è totâ regione pellunt. Tunc autem divina providentia eos vagantes alit, et escas convenientes ipsis præparat. Qui ergo matrem agit corviculorum, et eorum inamœnas crocitationes audit, cùm fame oppressi ad Deum clamant, et ex suis uberibus cibum suavem ac delicatum præeet; quantò magis mater erit hominum, eorumque clamores et orationes exaudiet, suisque uberibus abundanter reficiet?

Sed adhuc multò excellentius suam providentiam extollit Deus, cùm non solum maternâ pietate desertos pullos nutrit, sed etiam parentibus desertoribus escam præbere non desinit, idque longissimo tempore. Sunt enim multùm vicaces corvi, suæque voracitati adeò intenti, ut meritò etiam in benefactores obliviosos et ingratos, in aliosque crudeles et impios, ac denique cunctos avaros (teste D. Basilio, Homiliâ in divites avaros) repræsentent. Et quid magis obliviosum et ingratum quàm digressum ex arcâ, ubi liberaliter alitus fuerat, et hospitii, et hospitii ac hospitalis victûs oblitum, non illuc revertisse, ut carnivoram aviditatem ex cadaveribus expleret? Si ergo adeò ingens est Dei providentia atque benignitas, quòd tales corvos pascat, quidni pascat homines, etiam eos qui corvino imitantur mores? Quòd si illos, quidni Jobum, inter homines pietate conspicuum? Potest ergo Deus sic ad eum loquens induci, ac si dicat: Ego tempus antevertò, et corvo, qui videtur neglectu dignus, cibum præparo, quem liguriat, ejusque pullis, sive in nido implumibus, sive extra nidum fame incitatis, circumvolitantibus et crocitantibus pastum congruentem præbeo; quid ergo, mi Jobe, erga te non agam? Perculit te calamitate hâc: verùm hanc in bonum convertò tuum, lautasque ex ipsâ epulas paravi, quibus felix lætusque vescaris. Opiparum convivium est ærumna patienter exhausta; cujus memoriâ animus alitur et vires acquirit.

CHAPITRE XXXIX.

1. Savez-vous le temps auquel les chèvres sauvages enfantent dans les rochers? ou avez-vous observé l'enfantement des biches?

2. Avez-vous compté les mois qu'elles portent leur fruit? et savez-vous le temps auquel elles s'en déchargent?

3. Incurvantur ad foetum, et pariunt, et rugitus emittunt.
4. Separantur filii earum, et pergunt ad pastum; egrediuntur, et non revertuntur ad eas.
5. Quis dimisit onagram liberum, et vincula ejus quis solvit?
6. Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula ejus in terrâ salsuginis.
7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.
8. Circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquirat.
9. Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum?
10. Numquid alligabis rhinocerotam ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?
11. Numquid fiduciam habebis in magnâ fortitudine ejus, et derelinques ei labores tuos?
12. Numquid credes illi quòd sementem reddat tibi, et aream tuam congreget?
13. Penna struthionis similis est pennis herodii et accipitris.
14. Quando derelinquit ova sua in terrâ, tu forsitan in pulvere calefacies ea?
15. Obliviscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.
16. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.
17. Privavit enim eam Deus sapientiâ, nec dedit illi intelligentiam.
18. Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit; deridet equum et ascensorem ejus.
19. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?
20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terror.
21. Terram unguâ fodit, exultat audacter; in occursum pergit armatis.
22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.
23. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta et clypeus.
24. Fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.
25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah! procul odoratur bellum, exhortationem ducum et ululatum exercitûs.
26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?
3. Elles se courbent pour faire sortir leur faon; et elles le mettent au jour, en jetant des cris et des hurlements.
4. Leurs petits se fortifient ensuite, et devenus grands, ils se séparent d'elles, pour aller eux-mêmes chercher leur nourriture; et étant sortis, ils ne reviennent plus à elles.
5. Qui a laissé aller libre l'âne sauvage? et qui lui a rompu ses liens, et l'a délivré du joug que l'homme impose aux autres animaux?
6. Je lui ai donné une maison dans la solitude, et des lieux de retraite dans une terre stérile.
7. Il méprise toutes les assemblées des villes; il n'entend point la voix d'un maître dur et impérieux, qui exige de lui un travail insupportable.
8. Il regarde de tous côtés les montagnes où il trouvera ses pâturages, et il cherche partout des herbages verts.
9. Le rhinocéros, qui paraît si propre au travail, à cause de sa grande force, voudra-t-il bien vous servir? et demeurera-t-il à votre étable?
10. Lierez-vous le rhinocéros aux traits de votre charrue, afin qu'il laboure, et qu'il rompe après vous les mottes des vallons?
11. Aurez-vous confiance en sa grande force? et lui laisserez-vous le soin de vos travaux? Osez-vous l'employer à labourer vos terres?
12. Et croirez-vous qu'il vous rendra ce que vous aurez semé, et qu'il remplira votre aire de blé? Si donc le bœuf, qui n'est pas moins fort que lui, vous rend ces bons offices, et s'il vous obéit avec tant de douceur, pourquoi le fait-il, sinon parce que je l'ai ainsi ordonné?
13. La plume de l'autruche est semblable à celle de la cigogne et de l'épervier. Cependant elle ne s'en sert point comme eux, pour échauffer ses œufs, et faire éclore ses petits.
14. Lors donc qu'elle abandonne ses œufs sur la terre, sera-ce vous qui les échaufferez dans la poussière où elle les laisse?
15. Elle oublie qu'on les foulera peut-être aux pieds, ou que les bêtes sauvages les écraseront.
16. Elle est dure et insensible à ses petits, comme s'ils n'étaient point à elle: elle a rendu son travail inutile en les abandonnant sans y être forcée par aucune crainte.
17. Mais seulement parceque Dieu en ceci l'a privée de sagesse, et ne lui a point donné l'intelligence qu'il donne aux autres oiseaux. Ce n'est pas, dis-je, par la crainte des chasseurs ou des bêtes sauvages qu'elle en use de la sorte:
18. Car à la première occasion, elle court, élevant ses ailes avec une vitesse extraordinaire; de sorte qu'elle se moque tout ensemble, et de la vitesse du cheval, et de l'adresse de celui qui est dessus.
19. Est-ce vous qui donnerez au cheval sa force qui est si grande, qui lui ferez pousser ses hennissements qu'on entend de si loin,
20. Ou qui le ferez bondir comme les sauterelles, avec une légèreté surprenante? Le souffle si fier de ses narines répand la terreur.
21. Il frappe du pied la terre; il s'élance avec audace; il court avec ardeur au devant des hommes armés.
22. Il ne peut être touché de la peur; le tranchant des épées ne l'arrête point.
23. Les flèches sifflent autour de lui; le fer des lances et des dards le frappe de ses éclairs sans l'étonner.
24. Il écume, il frémit, et semble vouloir manger la terre; il est intrépide au bruit des trompettes.
25. Lorsque l'on sonne la charge, il dit: Allons! Il sent de loin l'approche des troupes; il entend la voix des capitaines qui encouragent les soldats, et les cris confus d'une armée prête à combattre.
26. Est-ce par votre sagesse que l'épervier se couvre tous les ans de nouvelles plumes, et qu'il fait tomber les

27. Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum?

28. In petris manet, et in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.

29. Inde contempletur escam, et de longè oculi ejus prospiciunt.

30. Pulli ejus lambent sanguinem; et ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

31. Et adjecit Dominus, et locutus est ad Job :

32. Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Utique qui arguit Deum debet respondere ei.

33. Respondens autem Job Domino, dixit :

34. Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? Inanum meam ponam super os meum.

35. Unum locutus sum, quod utinam non dixissem et alterum, quibus ultra non addam.

anciennes, en étendant ses ailes vers le midi, durant les chaleurs de la canicule?

27. L'aigle à votre commandement s'élèvera-t-elle en haut? et fera-t-elle par votre ordre son nid dans les lieux les plus élevés?

28. Elle demeure dans des pierres, dans des montagnes escarpées, et dans des rochers inaccessibles.

29. Elle contemple de là sa proie, et ses yeux perçants la découvrent de loin.

30. Ses petits sucent le sang des bêtes qu'elle leur apporte; et en quelque lieu que paraisse un corps mort, elle fond dessus.

31. Le Seigneur parla de nouveau à Job, et lui dit : Vous ne répondez rien à toutes ces questions que je vous fais.

32. Celui qui dispute contre Dieu se réduit-il si facilement au silence? Certainement quiconque reprend Dieu, doit être en état de lui répondre.

33. Job répondant au Seigneur, lui dit :

34. Puisque, dans le temps où je croyais avoir votre approbation, j'ai parlé avec trop de légèreté, selon le témoignage que vous rendez vous-même à mes paroles, comment pourrai-je répondre, maintenant que vous me condamnez? Je n'ai plus qu'à mettre ma main sur ma bouche.

35. Car, j'ai dit une chose que je souhaiterais n'avoir pas dite, et une autre encore dont je me repens; et je n'y ajouterai rien davantage; mais je garderai un profond et respectueux silence, et je m'annéantirai devant vous.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — NUMQUID NOSTI TEMPUS PARTUS IBICUM IN PETRIS, VEL PARTURIENTES CERVAS OBSERVASTI? —

(1) *Tempus partus* (vel *pariendi*, *parere*) *ibicum*? sive *caprearum*? vel, *caprarum petrae*? i. e., habitantium in rupibus. יעלים dicuntur à scandendo, quòd scandant altas petras, à עלה *ascendere*. יעל *ibex* non reperitur, sed יעלה, Prov. 5, 19, et plur. non יעלים, ut a valogia postulabat, sed יעלים unde tamen regimen יעלי *ibicum*, ut כערי *pueri*. יעלים alii *cervos*, alii *hinnulos*, alii *damas* exponunt; alii *ibices*, alii *rupicapras*, alii *tragelaphos*, alii denique *hircos sylvestres*. Miramur tantum in re facili dissensum *Ibicum* esse multa suadent: 1° Sedes in summis montibus, 1. Sam. 24, 3, Psalm. 104, 18. Est proverbium Arabum de iis qui jungunt *جامع الوادي* *Jungit alorvige* (sic vocant hujus animalis feminas, hæc autem degunt in vertice montium) *جام* *struthionibus*, qui habitant in locis planis. 2° Vastitas cornuum, quæ à capite reflectuntur usque ad nates, quæ etiam duritiæ suæ eum tutantur à petris, etc., dum ex loco excelso in dorsum se coniciat, et se præcipitem det. 3° Præceps hic saltus, aut lapsus in cornua. 4° Pietas erga parentes, quos, cum infirmi sunt, præmanso cibo alit. In horum animalium partu aliquid mirandum esse docet hic locus, licet nos fortè lateat, quibus ignotum est hoc animal, vel 1° quòd in inaccessis petris pariant, et sic modus partus homines fere lateat; vel 2° quòd vicina partui à vehementissimis saltibus et lapsibus nullum sentiant damnum; vel 3° quòd singulare tempus, ut 8 menses à Deo statutum habent; vel, 4° quòd difficillimè pariunt. De momento temporis loquitur quo pariunt, quòd à Deo præfinitum est, et ex ejus voluntate ac providentiâ pendet, non nostrâ; nos autem nec tempus quo parituræ sunt certò scimus; nec, si sciremus, eas parturientes adjuvare possimus; nec scimus cur tot præcisè mensibus gravidæ sint, ad quòd hoc loco respexit.

VEL PARTURIENTES CERVAS OBSERVASTI? *Parturire* (vel, *parturitionem, facturam, enisum*) *cervarum* (vel, *quando parturiunt*. Et, vel an, tempus, sive momentum, *quo parturiunt, observabis?* ut eas adjuves. Vel, *observasti?* ותשכח per præteritum vertitur propter præcedens præteritum. Vel, *observas?* ודלל est infi-

VERS. 2. — DINUMERASTI MENSES CONCEPTUS EARUM, ET SCISTI TEMPUS PARTUS EARUM? (1) — VERS. 3. — INCUR-

nitivus pihel, à דלל *dolere*. Infinit. pro nomine; ut in Latino, *tuum scire, tuum amare*, etc. Notant philosophi cervas summâ cum difficultate et anxietate, ac periculo tam foetus quam suo, parere. Tradunt etiam eas herbâ siseli uti ad faciliorem partum. Mira hæc Dei providentia, quod, omnibus cum careant humanis adjumentis, quas mulieres parturientes habent, prævidentes tempus partus, tamen divino beneficio ita exonerent alvum, ut ferè nec se, nec suos foetus lædant. Sensus loci est: Nostine quo tempore parere soleant animalia quæ difficillimè pariunt, ut illis succurras? An obstetricari potes cervis feminis? Sunt enim earum partus difficiles, Plin. 8, 32, ut ex eo patet, quòd loca humanis trita vestigiis quærant, ubi scil. parturiant, ut post Aristot. Plinius testatur.

(Synopsis.)

Graphicè describitur gestus et habitus illarum ferarum in specubus prædæ insidiantium. שוה, seu שוה, propr. *sedit, subsidit*. ישבו *sedent* ad prosiliendum compositi, ut Ps. 10, 8; et Arabicum verbum est tam *sedit*, quàm *saliit, insiliit*. כסה *tugurium, tabernaculum*, de leqnis lustrò; et Ps. 10, 9, Jerem. 25, 38, usurpatur לכה pro simplici ל *ad*, ut supra 27, 14.

(Rosenmuller.)

(1) AN NUMERASTI MENSES QUIBUS PRÆGNANTES SUNT, ad verbum, *qui implent*, uterum scilicet, vel si legatur וימלאו in niph. *quibus implentur, vel plenæ sunt*; Symm.: ἡρθημῆσας ἐληήσας τοῦ π) ἡρώσαι αὐτάς* *et nosti tempus partus earum*; Septuag.: ἡδύσας δὲ αὐτῶν ἔλυσας; rem dicunt, sed à verborum significatione recedunt.

(Lud. Cappellus.)

DINUMERASTI, etc. *Numerabis* (vel *numerasti, aut numerare vales*) *menses* (qui lunares sunt Hebræis; Heb. *lunas*, hæc enim suo ambitu efficit menses), *implentur?* quos *implent?* sive *complent?* sive *perficiunt?* Nempe cervæ uterum gestantes, et ibices. Vel quibus *implent?* vel implere solent? sub. *partus*, vel *conceptum, factum conceptum*, ut et momentum conceptus earum et partus scias? Id quòd difficile fuerit. Quomodo ergo opem teres illis? Vel observasne, numerasne, sicut ego? A meâ providentiâ, non tuâ, hæc

VANTUR AD FORTUM, ET PARIUNT, ET RUGITUS EMITTUNT (1).—VERS. 4.—SEPARANTUR FILII EARUM, ET PER-

animantes tempus partus præsentunt, ac remediis quibusdam naturæ ductu ad facilius pariendum utuntur.

TEMPUS PARTUS, etc. Heb. *pariendi eas*; de momento rursùm loquitur, quod soli Deo notum est. Cùm illæ in perpetuo motu et metu viventes, sæpè legitimum naturæ tempus antevertant.

(Synopsis.)

Numerasne menses, quas implent, scil., à conceptione ad partum? Observavit, post Schmidium, Schultens, hanc numerationem mensium referendam esse ad statum illud tempus, quod huic generi, præ aliis, à domino naturæ sit assignatum, q. d.: Num tu ille es, qui definit menses, quos cervæ uterum gestantes observant; facisne, ut tam accuratè numerum teneant? Verùm alterum hemistichium, *nòstine tempus partus earum?* arguere videtur, ignotum fuisse, nostri poetæ ætate, aut gente, quod seriùs, Plinii tempore, exploratum fuit, cervas ineunte autumno concipere, et octonis mensibus partus ferre (Vid. Bochartum, l. c., p. 248). Redi ad not. supra ad 38, 48.

(Rosenmuller.)

(1) *Nòstine tempus, quo sese incurvant*, scil., ad partum; conf. 1 Sam. 4, 19, de uxore Phineis: *Et incurvavit se et peperit. Natos suos diffundunt*, i. e., fissà et apertà matrice, excludunt, in lucem edunt. *Findendi* verba et Arabibus de partu excludendo usurpari, pluribus ostendit Schultens in *Animadverss. philolog.* ad h. l. Conf. not. ad Bocharti edit. Lips. t. 2, p. 252. Verba, *dolores suos emittunt*, plures explicant: à parturiendi doloribus liberantur, foetu suo in lucem edito. Sed, *dolores partus*, h. l. poeticè vocantur *fetus dolore in lucem emissi*, quomodò et à Græcorum Tragicis ἄδυνας usurpatum, Schultensio observante. Ita Euripides, Jon. 45.

Λαθραῖον ὄδιν' εἰς Θεοῦ βίβλα δόμον,
clandestinum dolorem partus in Dei projicere domum.
Ita Æschylus, Agamemn. vers. 1427.

Ἔθυσεν αὐτοῦ παῖδα, φίλατ' ἔμολ
ἰδίνα,

mactavæ suam ipsius natam, charissimum mihi dolorem partus.

(Rosenmuller.)

INCURVANTUR, etc. *Incurvantur*, vel *incurvant sese*, *conniuntur*, *accumbunt*; i. e., præ dolore feræ prosternunt se in terram, q. d.: Cætera animalia optimè sese componunt ut faciliè pariant; ista verò alio modo sese componunt. *Accubant*. *Ut incurvent sese*, ut commodiùs pariant, etc., q. d., tunc hoc efficiis? Scisne quo pacto incurventur, et foetus suos excludant? *Nòstine tempus quo incurvant se?* Reliqua sic reddunt: *Fætus* (vel et *fætus*, seu *pullos*, sive *hinnulos*) *effringent*, *confringunt*, vel *conterunt*, quia vulva earum stricta est; doloribus debilitantur, membranas quæ sunt in ventre earum confringunt vehementibus agitationibus. *Findunt*, vel *diffundunt*, id, quod D sign. Job. 16, 13. *Cùm diffissione* (vel, sut laceratione), *emittuntur*, *dilacerantur*, se *dirimunt*. *Ut edendo dissecent se*, i. e., dilatent matricem ad pullos edendum. *Emittuntur*, *excludunt*. Fissà et apertà tandem matrice, edunt suos foetus. Quo, inquam, tempore *fætus excludunt*?

ET RUGITUS EMITTUNT. *Dolores suos remittunt*, vel *dimittunt*. Si quando natura conetur emittere foetus suos, videntur resistere, non adjuvant naturam, non enituntur, sed remissæ fiunt. Dolores abire sinunt in vanum, non enitentes; etc., quod partum accelerat, quim parturiens dolores non dissimulat, aut intra se continet. *Dolores suos* (et tormina, vel *partus*, foetus cum doloribus), *emittunt*, i. e., rugitus præ dolore ejiciunt à se. *Suis defungentes doloribus*, tempore quo emittunt foetus dolores afficiuntur. הבלים sign. *funes*; unde *dolores*, parturientium imprimis, quibus tan-

GUNT AD PASTUM; EGREDIUNTUR, ET NON REVERTUNTUR AD EAS (1). Sub finem capitis præcedentis coeperat Deus quæstionem instituere de animantibus, quam modò prosequitur, de partu ibicum ac cervarum Jobum interrogans. Sunt autem ibices caprarum genus silvestrium; cujus totam historiam Plinius, lib. 8, cap. 53, sic brevissimè est complexus: *Capræ, inquit, in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capræ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ; quanquam onerato capite vastis cornibus gladiatorumque vaginis, in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potissimùm è monte aliquo in alium transilire quærentes; atque recessu pernitiùs quo libuerit exultant.* Hæc ille. Et Albertus Magnus nullum ait animal cursu et agilitate tantùm pollere, et simul tam ingentia cornua habere quàm caper montanus, quem Latine ibicem quàm funibus constringunt. Etsi difficultate laborent, divinâ tamen providentiâ foetus feliciter edunt.

(Synopsis.)

(1) Et ad parentes non revertuntur. Hebræus: *Filii earum firmant se in agro*, vel in pascuis; minimè verò in frumento, ut vertunt quidam, cùm cervæ in Arabiâ et Palæstinâ ante messem non pariant, uti Bochartus animadvertit. Alit cervæ catulos lacte spatio quodam temporis, sed brevi ducit ad pascua, instruit ad cursum, docetque vitare laqueos.

(Calmet.)

SEPARANTUR FILII EARUM; *abrumpent*, et *educant*, *gliscunt*, *pinguescunt*, *confortantur*, *convalescunt*. Attamen *convalescunt*, vel, sani evadunt. Nihilominùs *revalescunt*, in tantâ quamvis pariendi difficultate, ex quâ pulli imbecilles et languidi sunt, et vix credibile erat eos salvos editum iri. *Valent*; et *cum invaluerint*. הלה sign. *valere*, *incolumem esse*, Isa. 38, 16. Nota porrò hic genus subinde mutari; nunc הל , nunc הן , affixo posito, quòd sub uno genere utrumque sexum complectuntur, ut passim fit in linguis.

ET PERGUNT, etc., *crecunt* (vel *adolescunt*, *multiplicant se*, sive *multiplicantur*, *incrementum capiunt*), *frumento*, vel, in (vel à), *frumento*. Cervi enim latè sata frumentorum depascuntur. Vel, *foris*, sive *sub dio*, sive *per agrum*. Nomen בא Hebraicè *frumentum*, Syriacè *agrum*, vel *campum*, significat. Dan. 4, 9, aliàs 11, etc.

EGREDIUNTUR, ET NON REVERTUNTUR AD EAS, matres scilicet, ut לבר de feminis dicatur, generum confusionem: vel לבר vertendum, *sibi*, quod eleganter reddat. Non jam indigent parentum educatione, providente illis Domino.

(Synopsis.)

Propr. *ascensores rupis*, esse *ibices*, satis evicit Bochartus l. c., l. 3, cap. 23, t. 2, p. 289, seqq. edit. Lips. De momento temporis, quo pariant, loquitur hoc versu, quod ignorent homines, ut illis parturientibus opem ferre, aut eas nonnihil sublevare non possint. Non hic agitur de otiosa et merè speculativâ cognitione, sed de eâ cognitione, quæ Deo propria est, quâ res omnes non solum novit, sed et dirigit atque gubernat. Proinde hæc hebræa verba, הלה *אילת השכור*, an *parturitionem cervarum observasti?* Græci sic reddunt: *Ἐρύλαξας δὲ ὄδυνας ἰάκρων, custodivistine partus cervarum?* prout שכור utrumque sonat, *observare*, et *servare*, vel *custodire*. Porrò absque Dei custodia, brevi deficeret hoc genus inter mille pericula, quæ vel à venatoribus, vel à feris illi imminent, ut ipsas matres taceam foetus suos in discrimen adducere. Quod ad hanc vocem Chrysostomus ita observat: *Rectè autem dixit, Ἐρύλαξας, custodivistine. Cùm enim hoc animal semper sit in fugâ, et metu et formidine, semper saliat et subsultet, quomodò non patitur abortum, sed maturus foetus editur?* Bochartus, l. c. p. 249. (Rosenmuller.)

vocant : hujus enim cornua à capite usque ad clunes protendi : dum cadit ex alto totum corpus inter cornua protegere à collisione, et ictus lapidum magnorum excipere cornibus. Idem etiam in Catalogo quadrupedum alphabetico ibicem ait animal de genere capri, colore fulvum, in Alpibus Germaniæ abundans, magno etiam hirco majus, summas rupes ascendere, et cum altiùs ascendere nequit, conversum aliquando venatorem dejicere niti. Plura de illorum indole, venatione et capiendi ratione aliisque proprietatibus vide apud Aldrovandum, lib. 4 de Quadrupedibus bisulcis, cap. 13, ubi tamen de illorum partu nihil observat peculiare, uti nec Ælianus, aliique Physiologi qui de ibice scribunt. Esse nihilominus aliquid in horum partu notabile, in quo divina providentia eluceat, ex hoc loco verisimile fit. Quod tamen idè ignoramus, quia in petris locisque abditis et abruptis pariunt, ubi à mortalium nemine aut nunquam aut non nisi perquam rarè videri possunt.

Septuaginta primum versum ita reddunt : *Et τῆνος καιρὸν τοκετοῦ τραγελάφου πέτρας*; *Si nōsti tempus partūs tragelaphorum petræ?* quasi dicas, *hircicervorum*. Nam *τράγος*, *hircus*, unde *τραγελάφος*, animal hirci et cervi figuram habens : è quibus duobus animantibus quasi mixtum est. Cujus cum alii meminerunt, tum Plinius, lib. 8, cap. 32 : *Tragelaphus*, inquit, *eadem est specie cum cervo, barbâ tantum et armorum villo distans, non alibi quàm juxta Phasin annem nascens*. Quidquid sit de his bestiis, quarum naturas philosophis indagandas relinquimus, certum est in iis miram elucere Dei providentiam, quæ se ad belluas usque profert. Quando igitur hic dicitur tempus partui cervarum et ibicum præstitutum non cognosci ab hominibus, hoc significat, non esse hominum tempus illud præfinire. Cum autem hæc quæ in terrâ fiunt à feris occultentur, quid mirum si homo divina, quæ longè superiora sunt, non assequatur? In cervarum quoque puerperio hinnulorumque nutritione aliquid sine dubio majus est et admirabilius quàm scriptores de re naturali cognoverunt prodideruntque : nam quæ illi tradunt, aut communia sunt cum aliis, aut certè non admodum diversa.

Illud videtur certum ex hoc loco, qui plus affert lucis ad cognoscendum partum conceptumque cervarum, illarum partum esse difficilem, et nixum cum gravissimo dolore conjunctum. Quod satis indicant illa verba : *Incurvantur ad fœtum, et pariunt, et rugitus emittunt*. Quæ omnia gravissimi doloris documenta sunt. Ad quam difficultatem leniendam aliquibus Deus benignâ suâ providentiâ levamentis obstetricatus est. Primum indidit cervis paulò ante durum pariendi conflictum, appetitum studiumque quærendi herbam, quæ uterum laxat, et claustra mollit, quæ seselis dicitur, de qua Cicero, lib. 2 de Naturâ Deorum : *Cervæ*, inquit, *paulò ante partum perpurgant se quâdam herbula, quæ seselis dicitur*. Idem tradit Plinius, lib. 8, cap. 32, et addit, statim à partu contra dolorem, opinor, et languorem à partitudine et enixu contractum adhibere cognitam sibi medicinam. *Feminæ*, inquit,

ante partum purgantur herbâ quâdam quæ seselis dicitur, faciliori ita utentes utero : à partu duas habent herbas, quæ aros et seselis appellantur. Qui locus cum ex Aristotele translatus sit, non immeritò à quibusdam putatur depravatus : nam pro, *χαριον*, quod est involucrum fœtus, vel vertit, vel legit *ἄρον* : quod cum Aldrovando Dalechampius quoque et Gesnerus animadverterunt. Hoc autem docet Aristoteles, lib. 9 de Historiâ animalium, cap. 5, ubi dicit, statim atque enixa est fœtum cervam comedere seselim, et involucrum, in quo fœtus involutus fuerat : cui vis medica inesse existimatur, ut ipse docet ad finem capitula.

Hæc cum in cervarum partu videantur admiranda, illud sanè divinæ solertiæ argumentum est, quòd eo tempore contingat cervarum partus, quando frequentia sunt tonitrua ; quæ cervas naturâ timidas et partitudinum dolorem refugientes horribili sonitu sic afficiunt, ut phantasiam avertant à dolore et metu, et tandem ad majorem nixum præparant, et cunctantes acuunt. Quod indicavit David dicens, Psal. 28, 8 : *Vox Domini præparantis cervos*. Vox autem Domini tonitruum est. Atque idè, ut docet Aristoteles, lib. 6 Hist. animalium, cap. 29, ab Arcturi ortu cervæ ineuntur à maribus, id est, mense augusto; et mense septembri implentur atque concipiunt : cum autem eodem teste octonis mensibus uterum ferant, necesse est ut partus in mensem aprem incidat, id est, in vernale tempus jam adultum, quando eum fulmine et fulgure increbrescere incipiunt et inhorrescere tonitrua. Vide Plinium, lib. 2, cap. 50, ubi causam reddit, cur horridicæ istæ impressiones in vere potiùs autumnoque contingant. Hoc de conceptus tempore et de octomestri utero docet etiam Plinius, lib. 8, cap. 32, uti benè Sanctius hic annotavit. Addit præterea etiam Aristoteles, cervæ solertiæ exaltaturus, quòd hinnulum suum ducens in stabula assuefacit, quòd refugere debeat : saxum hoc esse ait abruptum uno aditu : quo loco eam si quis invadit, expectare repugnareque affirmat. Repetit autem hoc aliàs Aristoteles. Addit insuper Plinius cervam partus suos exercere cursu, et fugam meditari docere, ad prærupta ducere, saltumque monstrare. Solinus verò etiam ait cervas partus suos educare, teneros studiosè oculere, et absconditos inter profunda fruticum, vel herbarum, pedum verbere castigare ad latendum ; cum maturaverit ad fugam robur, exercitio docere cursus, et assuefacere salire per abrupta. Plura in hanc rem vide apud Ulysses Aldrovandum, lib. 4 de Quadrupedibus bisulcis, cap. 27, ubi de cervis fusè tractat.

Cæterum quod Vulgatus hic transtulit : *Separantur filii earum*, in Hebræo est : *Convalescunt filii earum* ; id est, valent et sani sunt. Licet matres difficilem partum habeant, filii tamen salvi et incolumes sunt benèque valent, pinguescunt, et vegeti sunt. Septuaginta vertunt : *Ἀπαρρίξουσι τὰ τέκνα αὐτῶν*, *abrumpent filios suos*. S. Augustinus legit : *Abrumpent filii earum*. Sed Græci volunt significari, num sciat Job, quomodo matres maternæ charitatis oblitæ adultos filios sepa-

rent, et abrumpant à se, et tamen illi exeuntes ad pascua multiplicentur et convalescant.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 30 Moralium, cap. 9, per cervos et ibices tradit magistros spirituales designari, qui in arcanis Dei symbolis cervi nominantur, quia serpentes spirituales, id est, peccata, edunt; de quibus Propheta ait: *Peccata populi mei comedent*, hoc est, minuent, ut notat Hugo cardinalis, veluti absumunt et devorabunt, ut ne tenues quidem reliquæ eorum supersint; quemadmodum digerebat venena Mithridates. Et quidem colubri effigie peccatum Sapiens à Deo instructus adumbrat, Eccli. 21, 2: *Quasi à facie colubri fuge peccata*. Imò hydris omnibus colubrisque animi crimen est funestius atque tetrius. Cantu igitur et laude prosequitur David Numinis sapientiam, in legendis ornandisque Ecclesiæ moderatoribus; cuius vox præparat cervos, non cornutos illos è silvis, sed hos mysticos peccatum absumentes. Ad quem Psalmi locum pulchrè D. Basilius: *Ubi, inquit, cervi præsentia est, omnium ibi serpentum malitia fugatur*. Odorem cervi nulla ferunt animalia venenata, quando vel ad suffitum cornu cervini secedunt reptilia. Sanè felices illi nostri erunt cervi, si ubicumque fuerint hoc consequantur, ut serpentes venenatos, hoc est, peccata, comedant et exterminent; quod opus est longè gloriosissimum et divinum.

Hi porrò cervi spirituales licet quoad vigorem disciplinæ patres sint, teneritudine tamen viscerum nil matribus concedunt; quippe qui summis laboribus ac doloribus lacrymisque filios suos Christo pariant. Audi Paulum instar parturientis cervæ clamantem, Gal. 4, 19: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*. Quanto autem zelo æstualet abundè declarat, dicens, Rom. 9, 2: *Quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo: optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*. Propter Hebræos hoc dicit, quos videbat à Deo et salute alienos; pro quibus ad beatam vitam et Christum adducendis vel ipsam animam profundere voluisset: propterea illos perditos et in perniciem suam ruentes ipse mœrebat, et tristitiam continuam patiebatur. Ita nimirum divinus ille vir ardebat, et quotidianâ parturitione cruciabatur. Cæterum hic etiam expendendum illud in spiritualium cervarum partu, quo pacto incurvantur ad fœtum, et pariunt. Nisi enim de sublimi contemplationis speculâ quandoque descenderent, et auditorum captui sese accommodarent, minimè illos Christo parerent. Unde Paulus, 1, Cor. 9, 22: *Factus sum, inquit, infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos*. Ecce quomodo incurvetur hæc cervæ. *Sive enim, inquit, 2, Cor. 5, 13, mente excedimus Deo* (altissimâ nimirum contemplationis extasi totus abreptus in Deum), *sive sobrii sumus vobis* (discipulorum captui attemperatus) *charitas Christi urget nos*. Item aliàs, 1 Cor. 2: *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Aliàs verò, 1 Cor. 3, 2: *Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis*. Atque hoc modo tan-

quam cervæ parturiens se incurvabat ad fœtum.

Cæterum cervo quoque Salvatore nostrum et Davidem regem prophetamque assimilari appositè docet in hæc verba D. Ambrosius præfaturus in Psalmum 44: *Multi quidem, inquit, deploraverunt infirmitatem fragilitatis humanæ; excellentius tamen cæteris S. Job et S. David: ille superior, directus, vehemens et acer, et quasi gravibus exasperatus doloribus, majore cothurno; hic blandus, placidus atque mansuetus mitiore affectu: ut verè, quem imitandum sibi proposuit, cervi imitaretur affectum. Nec te moveat, si tantum prophetam seræ similitudine videar prædicare, cum legeris ad Apostolos dictum, Matth. 10, 16: Estote astuti (Vulgata, prudentes) cervorum natura mitis est; sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. Sed tamen quamvis istiusmodi similitudines piis adstruantur exemplis, sitque innocens et mitis natura cervorum, illum cervum ad imitationem prophetæ propositum hoc loco arbitror, de quo Salomon paternæ mentis assertor in Proverbiis dixit, 5, 19: Cervus amicitia et pullus gratiarum confabuletur tibi, Vulgata: Cervæ charissima et gratissimus hinnulus. Verus enim Dei Filius in semetipso naturam, quam animantibus ipse donavit, expressit; qui in hunc mundum tanquam cervus advenit, etc. Hæc Ambrosius; et mox rursus explicaturus Psalmi exordium, quod est, sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, Psal. 41, 1, etc., subdit: Cervi similitudinem suscipit etiam Christus, quia veniens in terras serpentem illum diabolum sine ullâ sui offensione protrivit: cui calcaneum suum obtulit, sed ejus venena non sentit. Unde dictum est ei, Psal. 90, 13: Super aspidem et basiliscum ambulabis. Simus ergo et nos cervi, ut super serpentes ambulare possimus. Erimus cervi, si vocem Christi sequamur, quæ nos et præparat cervos, et facit morsus serpentium non timere: ac si qui fortè fuerint vulnerati, aufert eorum dolorem solvendo delictum. De his cervis dicit Dominus ad Job: Observasti partus cervarum; numerasti autem menses earum, plenos partus? dolores autem earum solvisti, enutristi filios earum, ut non timeant? Audi quomodo non timeant filii cervarum talium. Doceat te Isaias dicens, cap. 11, 8: Et puer parvulus mittet manum in cavernam aspidum, et non illi nocebunt. Et ut agnoscas, quòd Ecclesiæ filios significare videtur, addidit: Partus autem earum emittes, dirumpent filii earum, et multiplicabuntur in generatione, exhibunt, et non revertentur retrò. Nemo enim mittens manum ad aratrum, et respiciens retrò, habilis est regno Dei (Vulgata, aptus.) Meritò ergo cervus factus est Dominus, ut tales sibi cervos Domini vox præpararet de quibus ait, Marci, 16, 17: In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, etc. Plura de cervorum naturâ mysticè exposita vide in Expositione Patrum Græcorum, in Psalmos 28 et 41.*

In arcano igitur sensu anima ad instar cervæ incurvatur ad partum, quando Christi jugum subit, quæ prius collo erecto superbiaerat: tunc concipit à timore Dei, tollit onus impositum velut uterum ferens; mox parturit conatu multo, et bonorum operum fœtus,

multâ demissione animi curvata ac pœnitentiæ exercitio prona, cum rugitu, hoc est, gemitu, enititur.

VERS. 5. — QUIS DIMISIT ONAGRUM LIBERUM, ET VINCULA EJUS QUIS SOLVIT? (1) — VERS. 6. — CUI DEDI IN SOLITUDINE DOMUM, ET TABERNACULA EJUS IN TERRA SALSUGINIS (2). — VERS. 7. — CONTEMNIT MULTITUDINEM CIVITATIS, CLAMOREM EXACTORIS NON AUDIT (3). — VERS. 8. — CIRCUMSPICIT MONTES PASCUE SUÆ, ET VIRENTIA QUÆQUE PERQUIRIT (4). *Onagrum* sat notum est esse asinum silvestrem, cujus feracissima est Asia et Africa, ut Plinius scribit, lib. 8, cap. 15; de quo vide quæ superius annotavimus, ad cap. 6, vers. 5; cap. 11, vers. 12; cap. 24, vers. 5, ubi Job ejus mentionem fecit. Hic autem Deus describit onagri mores ingenuos, in quibus multa sanè mira latent, quæ homines exactè callere nequeunt; v. g., cur eum Deus liberum creaverit absque vinculis, quibus jumenta servituti destinata stringuntur; et assignaverit ei pro stabulo solitudinem, pro domicilio terram sterilem; ubi tamen illum non deserit: quomodo liberè vageatur, quasi spernens urbium commercia, nolens imperantem et labores duos exigentem audire, cum copiosa illi suppetat annona in montibus herbosis atque virentibus, quos ille procul conspicatus, ad pabulum se celerrimè proripit.

Sed quæres, cur magis de onagro quàm de aliis animalibus hæc dixerit Deus, quibus hæc magis con-

(1) Sic et Græci. Attamen in Hebræo præcessit פְּרָא *onager*, sequitur לַיָּד, quod proinde aliud videtur animal ab onagro, non tamen multum differens.

(Grotius.)

(2) Sterilis, nitro plena et inculta. Solum Arabiæ Petrææ et Idumææ, ubi Jobus versabatur, quâ parte sterile squalet, id vitii refert ex nitro, quo inficitur. Sil, quo abundat limus et nix, longè aliud est à nitro, sale fossili, marino, et ab aquis salsis: hoc enim adurit, et sterile solum reddit; illud verò fovet et fecundat.

(Calmet.)

(3) Urbis frequentiam non novit, cum degat in solitudine.

CLAMOREM EXACTORIS. Opus exigentis, et onus imponentis, quod domestici, et cicures asini patiuntur.

(Menochius.)

(4) *Investigatio*, sive *exploratio*, montium (vel *exploratum in montibus*, quod in montibus conquirat, sive *investigat*), *pastus*, vel *pascuum*, vel *pascua ejus*, sub. est, vel *sunt*. *Explorati montes præbent ei pabulum*, *explorat in montibus pascua sua*, *considerabit montes pascuum suum*. Sed יָדָד non est verbum (tunc enim pro scheva haberet camels sub iod), sed nomen, cum iod heemantico, ut יָדָד *substantia*, à יָדָד *surrexit*; לְבָל *proventus*, à בָּל *surculus*. Sensus est: Non exspectat cibum ab homine, ut jumenta sub potestate hominum, etc., sed per montes querit pabulum, יָדָד vel à יָדָד *indago*, *indagatio*; vel à יָדָד *superabundans*, *excellentissimum*.

ET VIRENTIA, etc. *Et omne viride*, sive *omnia viridia* (i. e., omnis generis herbas), *querit*, sive *vestigat*. *Et post (vel postea, post hæc) omne virens inquirat*. Eligit montes herbosos, et vescitur herbâ. יָדָד, *virens*, est nomen adjectivum. Alibi, *viriditas herbæ*, pro herbâ virente. Cum ergo hunc curam, conclude me etiam hominis curam gerere. Cum ejus naturam mutare non possis, nec rationem à me requiras, cur non eum iisdem quibus domesticum asinum oneribus et vinculis subjecerim: noli etiam me arguere, quòd huic plus oneris quàm alteri imposuerim, aut leges ordinis mei mutare.

(Synopsis.)

venire videntur: qualia sunt cervus, capræ silvestres, unicornis, etc.; hæc namque magis ab hominum frequentia separata vivunt, et liberiora à vinculis manent; quippe quæ nunquam capta cicurantur, et hominibus non inserviunt sicut onagri, de quibus dixit Varro eos captos mansueferi, et maximo capientibus usui esse, præsertim ad seminationem et agriculturam. Hinc ego ducor ut sentiam cortici litteræ non nimis hic adhærendum, quasi Deo maxima cura esset de onagri libertate et de solutione vinculorum ejus, et de pastu illius esset valdè sollicitus. *Numquid de bobus cura est Deo?* inquit Apostolus, 1 Cor. 9, 9. Cura quidem illi est; *qui aperit manam suam, et implet omne animal benedictione*, Psal. 144, 16; Matth. 10, 29; præsertim cum Christus dicat, quòd nec unus passerulus cadat in terram sine Patre cœlesti; non tamen de iis præcipua cura, sed de illis quos ipsorum voluit figurâ et typo significare. Unde similia animalia describens, sæpè dicit quæ illis difficilè, iis verò, quos sub eorum nomine exprimit, mirificè congruunt. Onagrum itaque hic assumpsit ad insigne quoddam mysterium explicandum. Onager enim in Hebræo vocatur פְּרָא *phere*. Et quamvis hoc nomen absolutè feram omnem sylvestrem fugientem hominum consortia significet (undo fortè Latinum feræ nomen deductum est), peculiariter tamen onagro tribuitur, quia nomen illud ducitur à verbo פָּרָד *pharad*, quod est *separare se et dividere*: ut idem sit פְּרָא *phere* quod *solitarius*, aut se separans et dividens. Cujus vocis significatum onagro imprimis convenit, ut cui juxta vulgarem opinionem solitudo gratissima est, et maxime satagit se ab hominum frequentia et convictu separare atque dividere, cum sit animal naturâ suâ valdè timidum, juxta illud poetæ: *Sæpè etiam cursu timidos agitabis onagros.*

Quare nusquam se reputat securum, nisi in solitudine, ab omni hominum frequentia semotum. Quam ob causam Deus apud Jeremiam sic ipsum à solitudine descripsit, Jer. 2, 14: *Onager assuetus in solitudine*, ut S. Gregorius, lib. 16 *Moralium*, cap. 25, annotavit; et apud Oseam dicitur, cap. 8, 9: *Onager solitarius sibi*, id est, qui solitudinem tanquam suam et sibi propriam reputat. Hujus autem prædâ leo summoperè delectatur (ut annotat Albertus Magnus libro de Animalibus) quia nimirum ipsum vehementi odio prosequitur, et ejus esum gratissimum ducit. Quod et Spiritus sanctus docuisse visus est, eum vocans venationem leonis, cum ait, Eccli. 13, 23: *Venatio leonis onager in eremo; sic et pascua divitum sunt, pauperes*. Pro nihilo ducit leo alias feras capere, onagri venationem in pretio et deliciis habet. Onager tamen liber à vinculis et laqueis venatorum, leonis quoque insidias cavet, dum juxta nominis sui significationem ad solitudinem se recipit, et ab omnibus se separat. Quando igitur hic mentio fit onagrorum, hoc eò Deus facit, ut ostendat non esse nostrum illos liberos sinere; quod perinde est atque si diceretur, nos, cum contemplantur asinos silvestres, debere sic statuere, omnes homines simul congregatos non posse dare illis eam naturam quâ præditi sunt. Contiteamur igitur Deum omnia disposuisse

supra vires et facultatem nostram; et si in ipsius operibus aliquid desideremus aut reprehendamus, id à temeritate nimis stultà promanare; hocque unum superesse, ut oculis sursum sublatis eum qui ejusmodi et tam immensam potentiam videndam nobis exhibet, adoremus. Hoc enim exemplum affert Deus, ut redarguat homines, qui se magni faciunt, nec de conditione suà cogitant, falsà sui opinionione decepti. Certè si tales sunt cum asinis silvestribus comparationem instituant, inveniunt onagros aliquid longè præstantius et optabilius quàm ipsos habere nempe libertatem, quà ipsi se privant, dùm durissimam omnium vitiorum serviunt servitutem.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 50 Moralium, cap. 12, per onagram hinc intelligit eum *qui corde saltem remotus à turbis et à negotiis secularibus soli Deo et sibi vacat; et si aliquam externam occupationem sustinet, eam non in aliquod temporale emolumentum, sed in Dei honorem et obedientiam refundit.* Quis ergo potuit hominem curis terrenis affectum, et desideris rerum carnalium obductum ad similitudinem onagri hujusmodi curis et desideris eximere, nisi ille, qui absolutam potestatem in cor hominum habens, valet rerum hujus mundi exilitatem ostendere, et rerum cœlestium dignitatem aperire, et absque ullà vi, imò cum summà voluptate humanam voluntatem ab illis avellere, et in istis occupare? *Hic dùm cœlestia perquirat, et à curis terrenis liberatur, aptè dicitur liber,* inquit S. Gregorius, *quia magna est servitus secularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quanvis in eis spontè desudet. Cujus servitutis conditione carere, est in mundo jam nihil concupiscere. Quasi enim quodam jugo servitutis premunt prospera, dum appetantur; premunt adversa, dum formidantur, etc.*

Non sunt igitur divites liberi, qui divitiarum pondere prægravati, non solum auro et argento serviunt, sed iis à quibus opes accipiunt, aut à quibus ad earum conservationem et augmentum juvantur, miserimè se subjiciunt. Non sunt potentes liberi, qui dùm dignitate potiuntur, illigantium clamoribus obruuntur, querellis quasi vinculis cruciantur, et eorum, quibus præsent, curis et negotiis tanquam servi abjectissimi proteruntur. Non sunt liberi ipsi reges et principes seculi, qui onere regnorum pressi gemunt; et si non gemunt, stultorum et amentium more inter vincula et compedes se solutos esse conjiciunt: sed liber est, qui solà Dei possessione contentus, nihil terrenum cogitat, nihil caducum amat, nihil quod præterit concupiscit: *Cui,* inquit Dominus, *dedit in solitudine domum,* quia in quâdam rerum penuriam constitutus umbram mex specialis curæ protegitur: *Et tabernacula ejus in terrâ salsuginis,* quia in statu rerum terrenarum sterili et vacuo, tranquillitate et donorum cœlestium abundantiam recreatur. Hic contemnit multitudinem civitatis, dùm à consortio stultorum liberatus, cum Deo et angelis nititur inire commercia; et clamorem exactoris non audit, dùm nihil temporale eum urget, ut animæ suæ profectum acceleret, et ab eo quod spiritali profectui non conducit, curis rei familiaris abdicatis, tempestivè discedat. Hic

denique *circumspicit montes pascuæ suæ,* et vitam illam cœlestem, quam imitatur, attentè perlustrat, et *virgentia quæque perquirat.* Nam virtutum opera, quæ nunquam deficient, et nunquam à suâ pulchritudine cadent, in pabulum hominis interioris assumit.

Expende autem duo quæ Deus facit, ut liber servetur onager à vinculis: Primò ad solitudinem ducit; quam non transcursum, sed permanentem inhabitet: *Cui,* inquit, *dedit domum in solitudine.* Secundò, ejus tabernaculum facit tanquam terram salsuginis. Quidam ad litteram ideò hæc dicta credunt, quòd onagri nascantur et vivant in Arabia, quæ solitaria maximè est; et ideò vocatur Arabia deserta, ubi herbis salsuginosis sustentantur. Sed qui hujus animalis naturam describunt, non hæc annotarunt; nec enim in Arabia solà vivunt, ut superius ex Plinio dictum est, nec salsuginosæ terræ solum herbis aluntur; quin potius, ut Oppianus apud Ælianum, lib. 5, cap. 11, dixit, onagri pastu aluntur herbarum, quas abundè fundit terra: quæ autem salsuginosa est non abundanter fert herbas. Aliquid ergo altius voluit Deus indicare; duo scilicet quæ in justo operatur, ut eum liberum servet à laqueis et vinculis diaboli. Primò eum separat à populorum frequentia, et mundanorum consortio et multitudine civitatis. Quo nomine impiorum et carnalium cogitationem intelligit, quorum infinitus est numerus. Pauci sunt in civitate qui justitiam undequaque teneant. *Circuite per vias Jerusalem,* inquit Dominus, Jer. 5, 1, *et quærite, si inveniatis virum facientem judicium,* etc. Hanc multitudinem vir justus contemnit, et ab eâ se separat, et mundum fugit: deinde tabernaculum suum constituit in terrâ salsuginis. Tabernaculum justus est ejus caro vel corpus, in quo illius spiritus sicut in tabernaculo habitat, dicente Apostolorum principe, 2 Pet. 1, 14: *Velox est depositio tabernaculi mei.* De quo argumento fusè loquitur Pineda noster, ostendens aptè tabernaculi nomine humanum corpus designari: hoc porro ponit in terrâ salsuginis. Notum est enim terram fertilem et herbarum feracissimam reddi sterilem si salsuginosa fiat, et sale conspergatur. Sic Deus in pœnam peccatorum reddidit aliquando *terram fructiferam in salsuginem,* Psal. 106, 34; quæ si aliquid profert, id minimum est et parvi momenti. Est caro nostra terra, quæ abundantissimè herbas illas noxias profert, quas Apostolus enumerat, Gal. 5, 19: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia,* etc. Per salem igitur mordentem pœnitentiæ et mortificationem hæc terra comprimitur, ne hujusmodi mala germina proferat; tabernaculumque spiritui in terrâ salsuginis erigitur. His autem auxiliatoribus diaboli remotis, facile erit illum superare, et ejus vincula laqueosque evadere. Unde subdit:

CLAMOREM EXACTORIS NON AUDIT. Quis alius nomine exactoris debet intelligi nisi importunus ille persuasor, de quo dixit Dominus, Luc. 12, 31: *Et judex trade te exactori?* Hujus vox est tentatio miseræ suggestio nis, quam, qui mundum fugit, et carnem compressit non audit, nec admittit, sed liberè repellit, validèque obsistit. Mundo namque relicto et carne superatâ, in-

validus hic exactor redditur, qui illis sociatus vires quasi insuperabiles resumpserat. Idcirco igitur pauci sunt qui hujus evadant laqueos, liberosque se à vinculis peccatorum servent; quia pauci sunt, qui se oneros exhibeant, fugientes mundanorum consortium, et carnis lasciviam comprimentes.

S. Gregorius, lib. 30 *Moralium*, cap. 13, nomine etiam exactoris carnem ipsam intelligit, quæ tanquam durus exactor quæ sibi sunt necessaria exigit; et, ut dixit S. Gregorius Nyssenus, lib. de *Beatitudinibus*, per famis affectionem propemodum vocem emittens, se nunc egere cibo declarat. Ubi magnus Gregorius argute expendit vocem illam *clamorem*. Non enim dixit: *Sermonem exactoris non audit, sed clamorem*. Quapropter magnus, inquit, *discretionis labor est, huic exactori et aliquid impendere et aliquid denegare, et non dando gulam restringere, et dando naturam nutrire. Quæ fortasse discretio subinfertur cum dicitur: Clamorem exactoris non audit. Sermo namque hujus exactoris est necessaria postulatio naturæ; clamor verò ejus mensuram necessitatis transiens, appetitus gulæ. Hic itaque onager exactoris hujus sermonem audit, clamorem non audit, quia discretus vir ac continens, et usque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, et à voluptate restringit*. Ita ille.

Hinc factum est, ut sancti viri, cum caro fame, siti, vigiliis et lassitudine affecta petebat cibum, potum, somnum et requiem sibi concedi, summo studio expendere, an verè peteret ea quæ præcisè ad jus suum spectabant; et quoniam sæpè id ignorabant, id eidem denegabant, etiam cum aliquando verè necessarium erat: et considerantes illam B. Basilii sententiam, serm. 1 de jejuniis, dicentis: *Quantum carni detrahis, tantum facis animam spiritali bonâ valetudine relucere*; excedebant aliquando circa carnis mortificationem. Unde (ut refert D. Thomas, quodlibeto 5, art. 18, egregiè de hac re disputans) B. Bernardus se accusabat, quòd aliquando corpus suum jejunando et vigilando nimis debilitasset; et B. Franciscus morti proximus, cum lacrymis veniam petebat à corpusculo suo, quòd plus justo illud afflisset. S. Petrus Martyr religionem ingressus tam constanter carnis restitit petitionibus, ut, necessaria etiam eidem denegando, mortis pericula incurrens, à prælatis fuerit reprehensus. Ita quidem illi, timentes ne carni concederent superflua, negabant necessaria. *Nec id mirum*, inquit S. Augustinus, lib. *Quæstionum ex utroque Testamento, nam quantâ solertia attendit medicus infirmo corpori et febricitanti alimenta præbere, quæ febrem non accendant, et vitam conservent; tantâ sollicitudine viri justii attendere debent ita carni necessaria ministrare ad vitam, ut non potius sanguinis calorem accendant*. Et iterum, libro de *Conflictu virtutum et vitiorum*, tom. 9: *Sicut æger, inquit, ad medicinam, sic ad sumendas dapes debet quisque accedere, nequaquam videlicet in illis voluptatem appetens, sed necessitati succurrens. Hinc Veritas dicit, Luc. 21, 44: Attendite ne graventur corda vestra crapulâ et ebrietate. Sustentanda igitur sunt corpora, non gravanda; et quemadmodum medicamenta sic sunt alimenta sumenda* Sic ille

In arcano igitur sensu onager liber, vir contemplationi deditus est; qui cum corpore cæteris hominibus similis sit, ut asellus silvestris domestico, moribus tamen et exercitiis tam longè discrepat quam vir patrius nobilisve ab ignobili servitutis vinculis obligato. Hic liber à Deo dimittitur solutis temporalis vitæ ac sollicitudinis nexibus. Designat ei Deus in locis desertis antra pro domo, ubi animi libertas, rerum cœlestium æstimatio, mundi ac politicæ vitæ contemptio succrescunt; neque auditur vox ullius mortalis domini, qui ab homine ingenuo operas et negotia seculi hujus exigat. Hinc efficitur, ut perspicaci mentis acie circumspiciat liber montes pascuæ suæ, hoc est, cœlos, in quos suspirat; ubi viror aridet æternus et amœnitas, quæ nunquam languebit, quam perenniter contemplatur, quâ pascitur et roboratur, tametsi in eremo sterili inter scopulos et spinea moretur.

VERS. 9. — NUMQUID VOLET RHINOCEROS (1) SERVIRE

(1) Ferox bellua, quæ cicurari potest, si à teneris unguiculis edoceatur, quidquid dicat Sanctius.

(Calmet.)

וַיִּרְאֵהוּ סִירִיִּים est monoceros; et sic solent vertere Græci interpretes.

(Grotius.)

Nomine וַיִּרְאֵהוּ, sive, ut aliàs scribitur, וַיִּרְאֵהוּ, aut contractè וַיִּרְאֵהוּ (Ps. 22, 22), nec *rhinocerotem* significari, ut Hieronymus vertit, nec *monocerotem*, quomodo Græcus Alexandrinus interpretatus est, sed feram indomabilem et sævam ex *caprearum* genere, Arabibus, *Reem*, Græcis *θρῦξ* dictam, cujus descriptionem optimam dedit Oppianus in *Cyneget.* l. 2, v. 445, seqq., gravissimis argumentis demonstravit Bochartus Hieros. part. 1, lib. 3, cap. 27, tom. 2, p. 335, seqq., edit. Lips., quam Bocharti sententiam contra Schultensium, וַיִּרְאֵהוּ *ferum* notare contendentem, nos vindicavimus et magis comprobavimus in uberiore annotatione, p. 365, 366, laudati operis. Ad *orygis* audaciam et violentiam pertinet, quod apud Martialem *Epiq.* l. 13, 95, legimus:

Matularum non ultima præda ferarum,

Sævus oryx, constat quot mihi morte canum?

Et Oppianus, l. c.:

Ἔστι δὲ τις θρῦξ ἰσχυρὸς, δέξασθαι θήρη,

ἀγρίου βοῦς θρῦξ, κρυφὸς θήρ, ἴσασθαι μάλα ταῦτα.

Est quædam salibus familiaris, acuto cornu fera, sævus oryx, feris maximè horrendus. Plura de hujus animalis feritate ex Oppiano dedimus in not. ad Ps. 22, 22, p. 620, quæ si perlegeris, magis percipies vim quæstionis Jobo h. l. propositæ, num sit unquam tentaturus alligare hoc animal ad suum præsepe, ut boves aut jumenta, sibi illud aliorum more subjiciens? Nomine וַיִּרְאֵהוּ sive וַיִּרְאֵהוּ designari *bubalum ferum* cum Schultensio denuò quidem contendit De Wette in *Commentar. ad Ps. 22, 22*, cui accessere Gesenius in *Lexico Hebr.*, utroque, et A. Th. Hoffmann in *Commentar. philol. crit. in Deuter. 33*, seu *Observat. in difficiliora V. T. loca*, p. 52. Quos tamen viros doctissimos vix credo satis perpensis argumenta, quibus Bochartus ex usu loquendi non Arabum tantum, verum et Chaldæorum probavit, וַיִּרְאֵהוּ seu וַיִּרְאֵהוּ non esse bovilli, sed caprini aut cervini generis animal (nam utrumque genus confundere solent, vid. not. nostr. ad Bochart. t. 2, p. 233, seqq., edit. Lips.). Et de Arabibus quidem nulla est dubitatio. Iis enim animalia non ex boum, sed ex caprearum seu damarum genere significari, tam certum est, quam quod est certissimum. Chaldæos verò quòd attinet, in Talmudico tractatu *Baba Bathra* cap. 5, fol. 73, b., nomen וַיִּרְאֵהוּ, idem quod Arabicum (quod Arabes Mauritanii *Rgazal* efferrunt, vid. Hæstii *Descript. Fesæ et Maroc*, p. 294), *ajin* et *aleph* permutatis, glossator exponit וַיִּרְאֵהוּ. Ab

TIBI, AUT MORABITUR AD PRÆSEPE TUUM? — VERS. 10. — NUMQUID ALLIGABIS RHINOCEROTA AD ARANDUM LORO TUO? AUT CONFRINGET GLEBAS VALLIUM POST TE (1)? — VERS. 11. — NUMQUID FIDUCIAM HABEBIS IN MAGNA FORTITUDINE EJUS, ET DERELINQUES EI LABORES TUOS (2)? — VERS. 12. — NUMQUID CREDES ILLI QUOD SEMENTEM (3) REDDAT TIBI ET AREAM TUAM CONGREGET? QUÆ HIC DE RHINOCEROTE DICUNTUR EO ADFERUNTUR, UT OSTENDAT DEUS ILLUM INDOCILIS ESSE NATURÆ, NEQUE CONDOCEFIERI AB HOMINE POSSE, UT JUGUM SUBEAT, AUT FRENUM SEU LORUM PATIATUR, UT EX EJUS ROBORE ALIQUAM HOMO COMMODITATEM CAPIAT, SICUT EX EQUO AUT BOVE. HÆC OMNIUM QUÆ HIC DE RHINOCEROTE DICUNTUR SUMMA COMPLEXIO EST. FERAM ISTAM ARISTOTELES NOTAM NON HABUIT; JEJUNÈ PRÆTER MOREM SUUM DELINEAVIT PLINIUS, LIB. 8, CAP. 20: *Rhinoceros*, inquit, *unius in nare cornu, alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato præparat se pugnae, in dimicatione alvum maximè petens, quam scit es-* his non multùm recedit Aben-Esra, qui ad Ps. 22, 22, *אֶרְבֵּי יָבִיעַם* interpretatur, quod animal est capræ congenere. Reem è monte celso *super cornua se deficit, nec ea confringit*. Porrò quòd hoc ipso in quo versamur loco *אֶרְבֵּי* negatur cicurari posse et ad præsepe alligari, non cadit in bubalos, qui, teste Russellio in Hist. Nat. Halebæ, part. 2, p. 6, vers. Teuton., in Syriâ haud aliter ac boves et vaccæ in stabulis ali solent, lactis, quod præbent, sapidi causâ, adhibenturque et ad arandum. Nemini verò in mentem veniat orygem, animal fugacissimum et sævum, ita cicurare velle ut aratro inserviat, ut versu proximo habetur.

(Rosenmuller.)

(1) In ductâ crate confringetne glebas sulcorum tuorum? Sulci hic valles appellantur. Septuaginta: *Ducet sulcos tuos in campo?* Prior interpretatio melior videtur. Arando boves præcedunt agricolam, occando sequuntur.

(Calmet.)

(2) Committes ei laborem tuum glebas versandi aratro?

(Menochius.)

Et derelinques (vel permittes, concedes, sive committes ei, vel, ad eum. Heb., apud eum, אֶלַי, pro לִי), labores tuos? Vel laborem tuum, i. e., agrum tuum proscindendum. Num committes ei, scilicet gestandas, fruges tuas demessas et labore tuo partas? Meton. efficientis. Sperasne te araturum terram viribus ejus? q. d.: Non, quia non vult colla submittere jugo. Haud tibi illum subjiceres; nec is scitè hoc faceret, quia ei talem naturam non indidi. Hæc minima quùm non possis, qui majora poteris, et arcana mea nôsse consilia?

(Synopsis.)

(3) Cum usurâ agro subacto.

AREAM TUAM CONGREGET? Fruges maturas in aream plastro trahat, ut faciunt boves?

(Menochius.)

Num credes ei, vel, in eum, vel, in eo, vel, de illo.

QUOD SEMENTEM REDDAT TIBI, quòd reddat, vel reddet, semen tuum. Hoc bifariàm intelligi potest, 1° quòd referet domum segetem tuam ubi demessa fuerit. Huic sententiæ favet memb. seq.; 2° quòd humum tuam tam scitè arabit et aptabit, ut in eâ feliciter crescat seges, et tibi tuam sementem reddat, etc. Huic sensui favet verbum *יָשִׁיב* reverti faciet, seu reddet. *Et aream, etc.!* *Et aream tuam* (i. e., fruges aut fructus areæ tuæ, continens pro contento; vel, areæ tuæ, vel, in aream tuam, sive horreum tuum) congreget, colliget, congregabit fruges? Ut in terrâ ab eo aptatâ proveniat seges, quæ tandem demetatur, et in aream comportetur ad tritandum; id quòd à bobus fit; sed hoc non faciet monoceros. Significat omnes animantium naturas à providentiâ Dei pendere, non hominum arbitrio, qui eas commutare nequeunt, q. d.: Hoc animal cicurari non potest. Quis autem indidit illi hanc naturam? Deus, non homo.

(Synopsis.)

se molliorem; longitudo ei par, crura multo breviora, color buxeus. Ita remissè ac parcè ille, quòd parva admodùm eo adhuc seculo istius quadrupedis Romanos attigisset notitia; nec quidquam Juba Mauritanæ rex, cujus auctoritati plurimùm Plinius defert, super eo prodidisset. Uberiùs Agatharcides Polyhistor, Oppianus et alii apud Ulyssem Aldrovandum, lib. 1 de Quadrupedibus bisulcis, cap. 33, ubi vide de illo plura.

Aliqui rhinoceros cum monocerote confundunt; Plinius Solinus et alii apertè distinguunt; nec malè ex profanorum scriptorum usu, apud quos monoceros longè diversum à rhinocerote animal, utpote cui formam equi, caput cervinum, cornu quatuor pedum oblongum, idemque in fronte, pernicitatem denique summam ac feritatem tantam, ut nunquàm vivus capi possit, tribuant. Si tamen ex Scripturæ usu loquamur, videtur idem rhinoceros qui et monoceros: nam vox hebræa *אֶרְבֵּי reem*, quæ hic habetur, ubique à Septuaginta *μονόκερος* seu *unicornis* redditur. S. Hieronymus verò modò reddit *rhinoceros*, ut hic et Numerorum cap. 23, vers. 22, et cap. 24, vers. 8; Deuteronomii 33, vers. 17; Psal. 28, vers. 6; modò *monoceros* vel *unicornem*, ut Psal. 21, vers. 22, et Psal. 77, vers. 75, et Psal. 91, vers. 10; et Isaïæ 34, vers. 7. Credit Pineda noster rhinoceros, cujus fortitudinem videtur Scriptura ubique prædicare, esse illud animal, cui in nare cornu est; quod colligit ex hoc loco, ubi videtur tacita fieri hujus feræ cum bove comparatio, quæ optimæ congruit rhinoceroti: siquidem rhinoceros Pausaniæ est bos indicus vel Æthiopicus, et Festo Pompeio bos Ægyptius; licet in eo quòd Ægyptium dicat vel auctoris lapsus vel mendum videatur. Quâ de re consulendæ sunt historiæ animalium: nec enim mci numeris est hæc fusiùs disputare, aut perfectam historiam scribere, et integram afferre enumerationem proprietatum quæ insunt in animalibus, quorum hic exempla proferuntur; sed intra limites interpretationis consistere, ea duntaxat et historiis obiter delibando, quæ sacrum textum illustrent, et moribus ritè componendis utilem doctrinam suppeditent.

Dicitur hic ergo rhinoceros non fore nobis subditum, nec eo nos uti posse ut bove, equo et asino; nunquàm posse ipsum cicurari, nec unquàm araturum, aut sementem redditurum, et aream congregaturum. Ubi, sive *area* propriè pro loco accipitur in quo grana excutuntur aut ventilantur, vel ad quem convehuntur (uti Lyranus, Pineda et alii exponunt), sive metonymicè pro frugibus ipsis in aream convehendis, aut inde evehendis (uti Novarrinus, lib. 5 Elect. cap. 9, operosè probare conatur), sensus eisdem recidit; quia utrovis modo æquè probatur rhinocerotis ad humanum obsequium ineptitudo; nec in hominis potestate esse ipsum ita cicurare, ut ejus imperio pareat: quod hoc loco tantummodò significatur et inculcatur, ut cognoscamus non esse nostrum disponere de operibus Dei. Nam si rhinoceros aliam similem feram domare non possumus, quomodò universum mundum regemus? quomodò os no-

strum adversus Creatorem, qui omnia sapientissimè disposuit, ut nihil sit in operibus ejus culpandum, attollemus et aperiemus? Videmus igitur, quomodò nobis hic locus ad nostram instructionem applicandus sit.

Ac primùm quidem hinc discere debemus, quando nobis serviunt animantia, id eo fieri, quòd Deus ipsa domet, et nobis quasi in manum et potestatem nostram tradat, ut illis uti possimus. Cur enim *equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne corpus illorum circumferimus*, Jac. 3, 3? cur morigeris bobus, asinis et mulis utimur? cur sinunt se ab homine regi, trahunt aratrum, aut onera ferunt, nisi quoniam Domino visum est nobis aliquod imperium in ipsa tribuere? Hic igitur honorem Dei nostri contemplerur, quando ad usum et ministerium nostrum applicuit belluas, quæ alijs solo sup aspectu nos ita perterrefacere possent, ut ad ipsas appropinquare aut accedere non auderemus: jam verò puerulus illas regit; ita ut boves jugo assueti bacillo continentur, non inviti ingens illud spum collum jugo submittant, et demittant cornua pro nutu pueri dirigentis ac manantis eos. Cùm id videmus, agnoscamus benignissimi erga nos Dei liberalitatem ac bonitatem, quæ humano generi de tam utili ad vitæ hujus labores sublevandos jumentorum præsidio prospexit; quando voluit, ut illæ tam grandes belluæ ad usum nostrum et ministerium adhiberentur et cicurari possent. Contra verò quande animadvertimus rhinocerotam tam pertinaciter insitam sibi à naturâ ferociam retinere, ita ut omnes homines conductâ in unum suâ industriâ suisque viribus non possint ipsum domare et subjicere, agnoscamus unde id promanet, nempe ex peccato Adami et nostrâ perversitate, simulque ex eo quòd in illum, qui nos in hoc mundo principes constituerat, omnesque adeò creaturas in manum et potestatem nostram tradiderat, rebelles fuimus. Placidum enim et quietum imperium in omnia animantia retinuissemus, nisi erga Deum nostrum ingrati fuisset, illi debitum honorem denegantes.

Allegoricè D. Hieronymus in Commentariis hujus loci (cujus expositionem obiter perstringendam duximus) per rhinocerotam gentilem populum intelligit, qui antea superbus et indomitus, tandem victus prædicatione evangelicâ Ecclesiæ servivit, alligatus nimirum charitatis loro: *Lorum*, inquit, *charitatem Christi intelligere debemus, de quâ loquens Apostolus ad Colossenses secundo ait: Copulati in charitate: cujus vinculis colligandos mortales Isaias olim prædixerat: Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ, et Sabaim viri sublimis ad te transibunt, et tui erunt; et post te ambulabunt, victi manibus pergent, Isaiæ 45, 14. Et David exponens quemadmodum charitatis vinculis per ministros verbi Dei vincendi essent credentes, ita loquitur, Psalm. 149, 8: Ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manibus ferreis. Quorum vinculorum nominibus charitatis Christi fortitudinem voluit demonstrare, quæ etiam fortis et potens in manibus ferreis ad amorem Domini constringit. Hæc S. Hieronymus. Plures*

hujus loci sensus allegoricos, tropologicos et analogicos vide fusè ac pulchrè apud S. Gregorium, lib. 31 Moralium, cap. 2, 3 et 4.

VERS. 15.—PENNA STRUTHIONIS SIMILIS EST PENNIS HERODII ET ACCIPITRIS (1). Versus hic admodum di-

(1) Verti potest per interrogationem: Penna struthionis similisne est pennæ herodii, et accipitris? Hebræus variè redditur: *Ala Renanim similis est pennæ Chesida et Noza*. Prior vox ex recentioribus interpretibus plerisque sonat *pavonem*; ex aliis, *gallum sylvestrem*, vel *gallum indicum*. Verùm S. Hieronymus et Bochartus defendunt struthionem, qui et melius nequitur cum sequentibus, ubi de ovis ab illo in arenâ relictis. *Chesida* est *herodius*; et *Noza* fortasse *penna*, vel accipiter; neque enim satis explorata est hujus vocis significatio. Certè ducitur è radice, quæ sonat *volare*. Bochartus ita reddit: *Struthio attollit se, vel exultat alis suis, quæ instruuntur pennis herodii persimilibus*.

Alii sic vertunt: Ala pavonis attollit se, ut penna herodii, et accipitris? *Renanim* hic semel in Scripturâ legitur, duciturque ex verbo *renan*, clamare ob lætitiâ, more triumphantis. Est pavo avis clamosa, in gratumque stridens: sed non malè exprimerè videtur clamores victorum, populique exultabundi. Hæc autem planè aliena sunt à struthione, ferè minimè stridulâ, cujus vox lugubres potius nœnias, quàm lætos victoriæ clamores refert. Opponit Deus elegantiam plumarum pavonis, ipsiusque alarum imbecillitatem, cum robore alarum et pennis herodii ac struthionis.

Commodè etiam, meâ quidem sententiâ, *Renanim* explicari potest de aviculis quibuslibet, quæ in sepibus arboribusque morantur, vel etiam de cicadis, quæ in sepibus canunt. His optimè omnium congruit nomen canentium. At num cicadæ ala simile quidquam habet cum magnitudine et robore alarum herodii vel struthionis? Num adeò sublime volat cicada uti ciconia, adeò pernici cursu fertur ut struthio?

Struthio significari optimè potuit nomine *Noza*, quod sonat feram pennatam. Struthio imaginem avis habet, ac pennis vestitur; sed non volat. Quare meliori notâ seu magis genuinâ indicari non potuit, quàm ex pennis: fera pennigera. Tota orationis series communi interpretum omnium assensu illi convenit: res igitur postulat, ut eadem oratio referatur ad *Noza*, quæ postrema est vox substantiva. Nostra hæc singularis non est de *Noza* pro struthione sententiâ: sequimur doctissimos interpretes, Coccium, Grotium, Junium, Tremellium, Piscatorem: atque hanc probabilissimam judicamus. (Calmet.)

Onagro et orygi, deserticolis, commodè jungitur Arabiæ solitudinibus familiaris *struthiocamelus*; nam de eo agi in iis, qui proximè sequuntur, versiculis, omnia quæ de illo animali dicuntur, abundè docent, ut copiosè ostendit Bochartus Hieroz. p. 2, l. 2, cap. 16, tom. 3, p. 847, seqq. edit. Lips., postquam inde à p. 858, alias conjecturas refutasset, quibus commemorandis nos igitur commodè poterimus supersedere. *Ala struthionum exultat*; ex alis et crebrâ illarum agitatione alacritas struthionum tota pendet. Quamvis enim ad volatum iis sint inutiles, tamen currentes mirè juvant, et spirante vento ipsis sunt tanquam vela in navi. Leo Africanus, Descript. Africae, lib. 9, cap. 55, p. 510. edit. Tigur.: *In alis pennas habet grandes albi et nigri coloris, quibus volatu inutilis, ad cursum crebrâ alarum et caudæ agitatione juvatur*.

(Rosenmuller.)

PENNA STRUTHIONIS, *ala*, vel *penna*, *pavorum lacta est, vel lætitiâ perfunditur, sive exultat*, plena et lætitiæ ac voluptatis. *Exultat*, h. e., eos exultantes facit, cùm pennas intuentur. Sic *pallida mors*, quæ pallidos homines facit. *Alis pavo exultat*. Mirè concisus est hic versus, ideòque difficilis; unde et variè exponitur. Aut dedisti *alas plausibiles?* etc. *Alam ne exultandam,*

versè ab interpretibus effertur. Ac in Hebræo quidem *venotsah*, quæ aliis quidem sic interpretantur: *Ala exsultantium læta, an penna ciconiæ et pluma?* Alii vero sic: *Alis pavo exsultavit, numquid pennas struthioni et*

sive *exsultabundam* (propter quam scilicet ille exsultat, quia videt pulchram esse,) sub *dares?* vel *tu dare posses?* ut infra v. 19, vel *fecisti?* Verbum quidem *dandi* eo versu exprimitur, sed sequente *h*, (*an d'his equo robor?*) quod hic abest ante nomina. Malim ergo subaudire *fecisti*, quia hic de opere quodam creationis loquitur.

Pleraque veterum versiones hujus versûs non solum inter se dissident, sed etiam absurdæ sunt: Vix ullus est Scripturæ locus qui minus ab interpretibus intelligitur. Septuag., Aq., etc., pro *renanim*, legerunt *ronenim*. Sed hi et Chald. ex verborum serie recte collegerunt esse ovis nomen, quod et omnes Hebræi sentiunt, licet in eo discrepent quænam avis sit. Dicitur à *cantare*, inquit Aben Esra, propter suavitatem vocis. Quidam in Pomario ait *lusciniæ* esse, sed malo *pavonem* esse. Ita Pomar.: *Fortasse est avis canora, etc., vel avis quæ ob pennarum pulchritudinem exsultat, ut navo; et fortassè is ipse est.* Quæ sententia licet nova, nec nisi cunctanter prolata, tamen à nostris accepta est cum summo applausu, tanquam iis verior quæ ad Sagram. *Pavonem* reddunt Mercerus, Piscator. Ità et omnes quas vidi vernaculæ versiones. Nempe pavonem omnes sciunt pennas cum fastu ostentare; nec tamen *renanim* sunt *pavones*. Multa obstant: 1° Pavones sunt aves Indicæ, unde primò in Persidem et Mediam et Babyloniam advectos fuisse crediderim, indeque Medicos et Persicos dictos. Invetitii erant in Asiam, teste Theophrasto apud Plinium. *Ex Barbaris ad Græcos allati sunt, Ælian.* Hist. animal. 5, 21. Ex Indiâ primùm allati sunt, 1 Reg. 10, 22, diù post Jobi tempora, ubi et *וַיִּבְרַח* vocantur, quod omnes veteres *pavos* vertunt, ut ibi dictum. India autem Jobi atate inaccessa erat: 2° Si de pavone ageretur, ave tam eximiâ, non tam paucis transigeretur res; nec in eo capite in quo leones, ibices, etc., multis versibus singuli describuntur, de pavone solum diceretur: *alis exsultat pavo*. Et vix pavonis et struthionis descriptiones in eodem versu jungerentur. 3° Quorsum à cantu pavones dicantur *renanim*, cum vocem habeant inconditam? etc. 4° Obstat etiam id quo probant *pavones* esse, nempe quòd alis exsultant; nec enim pavones *alis* exsultant, sed *caudâ*, testibus Ovid., Metam. 15, 36, Lucret. lib. 2, etc. Non ignoro poetas alis tribuere *καταφρονταῖς*; quod caudæ proprium est. Martial. in Xenii epigram. 70: *Miraris quoties gemmantem explicat alas;* Claud. in Rufinum lib. 1: *Patritius roseis pavonum ventilat alas*, i. e., caudis; nam ex pavonum caudâ fiebant hæc flabella, testibus Martial. in Apophoretis, et Propert. lib. 2, Eleg. ad Demophontem. Sed in Scripturâ *kava* in ave nihil quidquam quàm *alam* significat. *Renanim struthiones* esse multa persuadent. 1° Hieron. auctoritas, qui sic reddit; qualis nulla pro *pavonibus*. 2° *Alis exsultare* struthiones rectè dicuntur, cum eorum alacritas ex alis tota pendeat: quamvis enim ad volatum iis inutiles sint, tamen currentes mirè juvant, et sunt tanquam vela in navi. Quod tradunt Xenophon in Cyro minore, lib. 1, Diod. lib. 3, Ælian. 2, 27, et 4, 3, Plin. 10, 20. Porro, *nulli avium in pennis tanta pulchritudo*, ait Card. de Subtil. lib. 10; *ob id*, inquit, *galeas milites non aliis ornant*. Quod in usu fuisse testantur Plin. ubi suprâ, Theophr. Hist. plant. 4, 5. Pennæ hæc insuper admodum æquales erant, et tam ex alis quàm ex caudâ desumptæ. 3° Præter struthionem decem animalia in hoc et seq. capite describuntur, *leo, corvus*, etc., quorum singulorum nomina præmittuntur, et pro lemmate leguntur in primo hemistichio; ut: *An venaberis leonæ? et: Quis corvo?* etc., et eadem semper in reliquis regula servatur. Quidni igitur pari ratione etiam *struthio* in versûs primâ parte ponatur, ad quem sequentem descriptionem pertinere in confesso est? Quòd si *renanim* non sunt *struthiones*, certum est struthionis no-

men in hoc versu non exstare. Nam *casidah*, quod *struthionem* vertunt, *struthionem* non esse certum est, cum migratoria sit avis, Jer. 8, 7, et sursum volet, Zach. 5, 9; et in abietibus nidificet, Psal. 104, 17; et à pietate nomen habet, cum struthio sit avis impia, etc., Thren. 4, 3. Itaque qui hic *struthionem*, alibi, *ciconiam*, vertunt. (Bochartus.)

SIMILIS EST PENNIS HERODII ET ACCIPITRIS. Variè reddunt: *Num penna, sive ala, ciconiæ et pluma?* sub. *vel, læta est, et tantam ei affert voluptatem?* q. d., *pavo*, consideratione pulchritudinis pennarum suarum ductus, venit in oblivionem sui: quæ pennarum pulchritudine caret struthiocamelus, et tamen obliviscitur sui, nempe ovorum suorum, relinquens ea in arenâ. Vel sub.: *Est à te, et non potius à me?* Sic et prius membrum interrogativè lego: *Num ala pavonum exsultat*, i. e., *jucunda est et elegans, scilicet, à te?*

Alii aliter: *Sic est ala ciconiæ et accipitris.* Ego Hieronymi interpretationem aliis præfero, locumque sic verto: *Ala struthionis læta, seu extensa; si ala ciconiæ et accipitris, sub. similis est?* q. d.: Minimè, cum sit illa pennâ pulcherrimâ, altæ communes. An id nôsti? Quidam sic vertunt: *An pennam struthiocameli et plumam?* putantes quæ usitatè *ciconia*, hic esse *struthionem* per antiphrasim, quòd ea avis minimè benefica sit. Sed series vocum et distinctio Hebraica videtur hanc interpretationem respicere. *Aut ala ciconiæ et struthionis*: has producit exempli loco, q. d.: Non modò victum, sed et ornatum, animalibus dō. Pavonis pennæ pulcherrimæ sunt; ciconia coloris albi et nigri mixtione spectabilis est: vel aliud in ejus pennis esse possit, quod nos lateat, et hic insinuetur. Argumentum tale esse videtur: Sicut qualibet avis suis plumis, ità etiam tu et alii homines suâ sorte contenti esse deberent. Uti nemo me carpit, quòd superbo pavoni pulchriores dederim pennas quàm piæ ciconiæ; ità nec me deberes arguere, quòd malos quandoque vitæ hujus bonis ornem præ piis. *Aut (vel an) pennam* (i. e., pennas, collectivè) *ciconiæ, aut struthiocamelo, vel struthiocameli, sub. dares? dare posses? fecisti?*

Olim putabam ellipsin esse, ut integrum sit, *avis plumæ*: sed nullum Hebræum avis nomen cum verbis sequentibus, quæ omnia generis fœminini sunt, congruit; quia omnia sunt gen. masc. præter *פֶּנָא*, quod sign. *parvam*, ideòque hic non convenit. Alii totum versum sic reddunt: *Utrumne generosiores sunt ala struthiocameli, an pennæ plumæque ciconiæ?* Ut struthiocamelus formosior, sic ciconia sapientior est. *Ala struthiocameli sunt elegantiores quàm ala et plumæ ciconiæ, penna struthiocameli primatum obtinet, si ei conferas alam aut pennam ciconiæ.* Sic enim Deus inter bruta animantia variè sua dona distribuit. (Synopsis.)

Ad verb. ità reddo: *Ala struthionum exsultat, verè ala ciconiæ, et pluma;* i. e., quæ verè ala et pluma est qualis in ciconiâ. *NON* plerumque idem est quod *si*, vel nota est interrogationis, ut *an*. Sed et, momente Kimchio, est particula confirmantis. (Bochartus.)

La plume de l'autruche est semblable à celle de la cigogne et de l'épervier. Hébr. austr.: *Est-ce vous qui donnez au paon son riche plumage, au héron son aigrette, à l'autruche ses superbes plumes?* Le sens de ce verset paraît être celui-ci: Quoique l'autruche ait des plumes ainsi que les oiseaux, on ne peut cependant pas le classer dans l'espèce des volatiles, n'ayant ni leur vol ni leurs autres habitudes. Les anciens, ne sachant à quel genre appartient l'autruche, qui, pourvu de plumes et d'ailes, ressemble, par ses jambes et son cou de chameau, ainsi que sa tête, aux animaux terrestres l'ont désigné par le nom d'*oiseau-chameau*, car telle est la signification du mot grec *στρουθοκαμηλας*, qui a passé dans la langue latine, *struthiocamelus*. (Drach.)

plumas dedisti? Vel etiam sic: Numquid pavoni exsultantes alas dedisti? an item pennas ciconiæ et struthioni? Quod pro eo habendum ac si dixisset: Pavones exsultant alis suis, vel, quod malim, pennis suis, ut pennas caudæ pavonum innuat, quibus illa constat. Siquidem penna durior est, ut pluma mollior: unde aves volare pennis dicimus, non plumis. Pavo autem de caudâ potiùs exsultat quàm de alâ.

Septuaginta vertunt: *Penna lætantium neelassa; Symmachus: Penna exsultationis circumnectitur. Aquila: Ala canentium complicatur. Olympiodorus illud neelassa pro avi accipit; ita enim habet: Jucundum quiddam aspectu est neelassa. Et Scholiastes: Neelassa volucris est pennas habens varias et pulchras, atque aded magis pavone. Sequitur: Si conceperit asida et nessa, quod Symmachus transtulit: Si amplexabitur cynsus plumis suis. Olympiodorus ait: Asida est herodius secundum Aquilam, aut ciconia, ut nonnulli dixerunt, non benè considerantes. Scholion exponit: Asida et nessa sunt et ipsæ aves, sed stolidæ et robustæ: frustrâ laboraverunt, cum salvos non præstiterint filios suos: abstulit enim Deus illis sapientiam. Hoc enim significatur verbis illis: Quia tacere fecit ejus sapientiam.*

Cæterum ut ex hac tantâ lectionum varietate obiter aliquid ad nostram instructionem eliciamus, juxta textum hebræum in *pavonis alam* oculum conjiciamus: nonne illic artificium tam admirabile est, ut quid dicamus non habeamus, nisi quod Deum glorificare nos oporteat? Si igitur vel unica pavonis penna nos in sui admirationem rapiat, et quasi obstupescere cogat, quid faciet totum illud artificium, quod in hoc mundo apparet? qualis et quanta, quæso, nobis specialiter videbitur gubernatio generis humani? et tamen in eo hallucinantur et potissimum cæcutiunt homines, quod velint mundum ex ipsorum arbitrio regi. Id verò ex eo est, quod desideriorum suorum non fiant compotes, eosque Deus ex animi illorum sententiâ et voto non tractet. Nos tamen plus quàm convictos officii nostri esse oportet, si ea quæ oculis nostris exhibet velimus considerare. En igitur Dei in hoc loco scopum.

De *ciconiâ* quoque loquitur, quæ in Hebræo à pietate nomen invenit, quâ in parentes nemini cedit; quocirca pietate-cultrix à Petronio arbitro vocatur, cum in illâ plus humanitatis quàm in hominibus sæpiùs interdum reperiatur. Parvæ enim ciconiæ cum adoleverunt, parem gratiam referunt patribus et matribus, ipsosque in senectute alunt, ut beneficium quod ab illis in juventute acceperunt, rependant. Id verò si diligenter consideratum fuerit, sufficet ad liberorum, qui erga suos parentes rebelles sunt, ingratitude condempnandam.

Vulgatus porrò interpres comparationem hic instituit alarum *struthionum* cum pennis herodii et accipitris: sed cum potiùs intendat immorari in eo quod subjicit de stoliditate et levitate, simulque robore, illi animali insito, quid de his tradat audiamus.

VERS. 14.— QUANDO DERELINQUIT OVA SUA IN TERRA,

TU FORSITAN IN PULVERE CALEFACIES EA (1)? — VERS. 15.— OBLIVISCITUR QUOD PES CONCULCET EA, AUT BESTIA AGRI CONTERAT (2). — VERS. — 16. DURATUR AD FILIOS SUOS QUASI NON SINT SUI; FRUSTRA LABORAVIT Nullo timore cogente (3). — VERS. 17.— Pri-

(1) *Lorsqu'elle abandonne ses œufs sur la terre, est-ce vous qui les échauffez dans le sable? Les incrédules assurent que l'autruche n'abandonne pas ses œufs, et les Ethiopiens, dans le pays desquels on rencontre presque à chaque pas des compagnies nombreuses d'autruches, assurent qu'elle les abandonne et qu'elle laisse au soleil le soin de les faire éclore. Quelquefois les femelles en courant çà et là couvent les œufs qu'elles rencontrent. D'ailleurs quand l'écriture se sert d'une comparaison, elle suit l'opinion reçue généralement afin de se faire entendre; elle ne fait pas de dissertations sur la physique et sur l'histoire naturelle. Chez les anciens, l'autruche était un symbole de la cruauté, et surtout de la cruauté envers les enfants.* (Drach.)

« Selon les incrédules, Dieu avance une fausseté, lorsqu'il dit que l'autruche abandonne ses œufs dans la terre, et qu'elle est dure et insensible à ses petits, comme s'ils n'étaient point à elle. Le prophète Jérémie tombe dans la même erreur, lorsqu'il dit: *Les bêtes farouches ont découvert leurs mamelles, et donné du lait à leurs petits; mais la fille de mon peuple est cruelle comme une autruche qui est dans le désert.* »

C'est par une sage direction de l'Esprit de Dieu que les auteurs sacrés ont parlé de l'ordre du monde et des choses naturelles, non selon l'exactitude philosophique, mais selon l'opinion commune des hommes qui jugent de ces choses suivant leurs apparences. Appliquons ce principe au cas présent. Les hommes ont vu l'autruche placer ses œufs dans le sable, les abandonner ensuite, tandis que les autres oiseaux les couvaient avec soin; dès-lors ils l'ont accusée d'insensibilité et de cruauté envers ses petits. Cette opinion s'est transmise d'âge en âge sans qu'on se soit mis en peine d'en examiner la vérité. Comme cette erreur était indifférente, et qu'elle était répandue universellement, les écrivains inspirés ne l'ont point attaquée; ils s'en sont servis au contraire pour imprimer plus fortement les vérités qu'ils enseignaient. Ainsi, dans les textes que nous examinons, Dieu, pour montrer que sa bonté s'étend sur toutes les créatures, dit que, lorsque l'autruche abandonne ses petits, il en prend soin lui-même. Ainsi Jérémie, pour faire connaître la dureté des femmes de Jérusalem, envers leurs enfants, dans le temps du siège de cette ville, dit qu'elles ont été plus cruelles que l'autruche, puisqu'elles ont mangé ceux à qui elles avaient donné le jour.

(Duclot.)

(2) *Et obliviscitur quod (vel cum, vel fore ut), pes dispergat ea, vel conculcabit, provolvit, premet, comprimet illud, i. e., unumquodque ex ovis. Plurima ova pariunt struthiocameli, ait Plin. 10, 52. Itaque facile fit ut aliqua à feris conculcentur; quod non fieret, si loca solitaria ad incubationem sibi deligerent. Non venit illi in mentem quod poterunt conteri à conculcatis, à ferarum aut hominum pedibus; quasi illi perinde sit utrum atterantur necne.*

AUT BESTIA AGRI CONTERAT. Et quòd, inquam. *fera campi conculcabit illud, securâ, et negligens, etc., quia nimirum ad meam administrationem spectat ea servare.* (Synopsis.)

(3) DURATUR, etc. Variè reddunt: Chald: *Fovet filios qui non sunt sui, i. e., ova aliena, unde pulli emergunt. Vel quia non sunt sui, id est, quia eos non excludit. Multiplicat filios non suos. Quod struthionis mores optimè refert, de quo Damir: Si in aliis struthionis ova incidat, illa fovet, et suorum est immemor. Tamen Hebræa hanc versionem non ferunt. Oblivisci facit illi*

VAVIT ENIM EAM DEUS SAPIENTIA, NEC DEDIT ILLI INTELLIGENTIAM (1). — VERS. 18. CUM TEMPUS FUERIT,

lam (sub. *Deus*) pullorum suorum, in quo non illi erunt, i. e., in loco in quo non erunt ei pulli, sive in quo nullos pullos habitura est. *Deus torrefaciens excludit pullos ejus alienâ operâ*, q. d. : *Deus solis æstu fovet ova in arenâ posita, donec excludantur pulli. Obfirmat cor illius contra pullos suos, obdurat se* (vel, cor suum) *erga* (vel contra) *pullos suos, durè habet*, sive *tractat filios*, sive *pullos suos*, i. e., ova, ex quibus pulli emersissent si fovisset. Itaque filii vocantur *δύωκευός*. Quale illud Martialis, epigram. 9, 42 : *Istud quod digitis, Pontice, perdis homo est. Obduravit natos suos*; pro, induravit cor suum in natos, vel, à natis, sive pullis, i. e., ab ovis, quæ illi futura erant pulli. Quò pertinet Thren. 4, 3, *crudelis ut struthiones*; et quò struthio Hebraicè dicitur, *impius, iniquus. Tam durus in pullos suos, crudelis est pullis suis*. Sequentia autem sic reddunt : *ut non sint ipsius, id est, quasi non essent sui, ad non essendum ei*. Sed hæc pugnare videntur cum naturâ struthionis, quam Ælian. descripsit l. 14, 6, ubi ejus *ετοργήν* erga pullos laudat, adeò ut, nido hastilibus à venatore septo, præ amore pullorum seipsam vulneret, dum passis alis tanquam velis per splendentia et erecta ferra cum cursu et stridore intra nidum se recipit; et miserrimè quidem, nam cuspidato ferro transfixa acerbâ morte afficitur, et venatori in prædam cedit. Forsan viso suorum periculo amor ille excitatur; cum aliàs præ oblivione eos non pascit. Vide Job. 30, 29, Thren. 4, 3, Mich. 1, 8. Aut diversa eorum genera, et sic etiam diversæ naturæ, sunt. Ego itaque locum sic accipio : *Dure, sive crudeliter, tractavit Deus, vel venator, filios ejus, cum eos astu illo cuspidum ferreorum capit, ad non ei, id est, ut non sunt ei, ut illos ei eripiat; vel, non ei, id est, nec matri parcat : sequentia item sic accipit. In vanum labor ejus absque pavore, i. e., totus ille labor, quo passis alis per medias cuspides intrepidè sese immittit in nidum, vanus et cassus est, cum ipsa pereat, etc. Verùm è tot scriptoribus unus Ælianus hoc refert, in quo non minùs decipi potuit quàm in eo, quòd narrat eam ova parere supra 80; cum Alkazinus solum 20, Leo Africanus et Marmolius solum 10 aut 12 censeant. Aut, si vera est historia, non est amoris, sed stuporis, effectum (quòd in ferrum ruat) : de quo stupore loquitur in sequent.*

FRUSTRÀ, etc. Variè reddunt. : *In vanum, vel frustra, laborat, etc. vel laboravit, in vanum* (vel, *sed in vanum, sub. erit, vel abit*), *labor ejus* (sub. *est*), *absque pavore, seu timore, idque sine pavore, sine pavore est, i. e., non timet ovis suis. Sine timore relinquet illa humi, et tamen Deus conservat hanc speciem suâ providentiâ. Vel, ex vacuitate pavoris, ex non pavore, ubi verbum Hebræum valet propter, notans causam efficientem. Vel quoniam est sine timore, in vanum est labor ejus sine pavore, labor ejus evanesceat per incuriam, labor ejus* (nempe in concipiendo ac pariendo ova) *qui est absque metu* (nam ovis suis non metuit) *prorsus inanis est et sine fructu. Et secunda est, perinde ac si labor ejus supervacaneus foret, et quasi frustraneus esset labor partus ejus, sic est sine pavore, alii sic: nihil formidans ne inutilis sit suus labor. Alii propter vanitatem laboris ejus ex incuriâ : q. d. : Deus solis æstu fovet ova, etc., quamvis struthiocamelus ex incuriâ nullum ad id perficiendum laborem adhibeat.* (Synopsis.)

(1) *Quia oblivisci fecit eam Deus sapientiæ, i. e., privavit eam naturali in fœtum affectu, quam hic sapientiam appellat, ita eam stolidam natura fecit nec partitus est ei in seu de intelligentiâ, i. e. non est ei quicquam intelligentiæ impertitus, ut suos fetus curaret, aut adverteret, quid suis ovis ita expositis posset accidere. Calaq, alias dividere, hic impertiri significat, ut Deuter. 29, 25. Alia stuporis argumenta in struthione, veluti quod quæcumque se offerunt, ferum, ossa, prunas, lapides, vorat, quod capite inter frutices abditò putat se totum*

IN ALTUM ALAS ERIGIT; DERIDET EQUUM ET ASCENSOREM EJUS. Singularem Dei erga struthiocamelum providentiâ declarat, quòd cum avis propriè non sit, alas tamen illi herodii aut accipitris similes affixerit, ut illius in tantâ mole tarditatem acueret : et cum propter insignem stuporem ova in pulvere peritura relinquat, quod nemo posset suâ præstare solertiâ, Deus illa calefacit; et quod maternus aliàs efficit incubitus, solius Dei providentiâ ex illis maturos et vitales fetus excludit. Neque enim mater ampliùs de sobole aut ovis curat, neque illis ab hominum seu bestiarum injuriâ cavet, aut ullam servat sobolis excludendæ aut fovendæ memoriâ; neque magis filios suos aut amat aut curat quàm alienos. Quare suum laborem, quem in ovorum nixu pertulit, perire sinit. Quod facit, non ut oblatum à potentiore hoste periculum evitet, sed cogente nemine, propter stuporem suum et animi duritiem, quâ suorum studium et curam abjecit. Quæ tamen licet in filiorum curâ atque custodiâ stolidâ sit, in suâ tamen salute procurandâ neque iners est; neque desunt illi à naturâ et à divinâ providentiâ subsidia. Cum enim id exigit temporum angusta necessitas, alarum adjumento eâ se alacritate incitat ad cursum, ut neque equum neque equitem curet, quorum prævertit cursum, et studium eludit. Ita Sanctius noster in Paraphrasi.

Sed absurdum fortasse cuipiam videatur, harum avium, struthionis inquam, herodii et accipitris pennas inter se comparari, cum non uno nomine discrepent. Struthio enim pilis similes et lanuginosas quodammodò plumas habet, præter non solum accipitrum, sed et cæterarum avium morem. Verùm hoc loco advertendum est in tantum agere illis verbis prophetam, ut ex hac qualicumque harum avium similitudine maximam ingenii actionumque earum diversitatem innuat ac declaret; quasi ita diceret : Pennæ struthionis cum pennis accipitris in eo conveniunt, quòd utraq; æquè pennæ sint, nec hæ magis pennæ quàm illæ censendæ sint; adeò ut plumarum ratione, quæ utrique ex æquo datæ sunt, pari etiam volandi pernitate præditæ esse debere videantur : vel, ut glossa interlinearis exponit, et res ipsa etiam testatur : Penna struthionis similis est pennæ herodii et accipitris, nimirum colore castaneo et nigro; usu ta-

latere, et quæ plura sunt hujus generis, recensuit Borchartus p. 864, seqq., quæ tamen à nostro poetâ spectata esse, vix puto. (Rosenmuller.)

PRIVAVIT, etc. *Quia oblivisci fecit, vel facit, eam* (potius *eum*, nempe struthiocamelum), *Deus sapientiam, vel sapientiâ. Hic oblivisci nihil aliud est quàm, non meminisse. Non privativa est hæc oblivio, sed negativa : ut supra obliviscentes Dei vocantur, Job. 8, 13, improbi qui nullam Dei notitiam habuerunt. Sic ante lucem creatam tenebras vocat Moses, non privationem lucis, sed meram negationem, Gen. 1, 2. Quare additur *ἐνηνηρώσε, et non impertivit, destituit* (vel *privavit*), *eam, vel eum sapientiâ. Sapientiam hic vocat naturalem affectum in suos, aut artem conservandi partum, etc. Sapientia et prudentia, licet propriè non sint nisi hominum, brutis tamen in Scripturâ tribuuntur; ut Gen. 3, 1, Prov. 30, 24 Isa. 1, 3, Jer. 8, 7.**

(Synopsis.)

men et viribus toto hæc distant cœlo. Accipiter enim plumis densissimis, quæ exigue molis corpus obvestiunt, celerrimo per aera fertur volatu: struthio verò etsi pennas habeat, quæ reliquis avibus ad volandi usum concessæ sunt, vix tamen hisce suis ab humo sese potius est attollere ob ingens corporis pondus; idèdque ad cursus tantummodò velocitatem ei serviunt.

In Hebræo hic habentur nomina, quæ variè ab Hebraizantibus transferuntur; rectè tamen Vulgatus herodius et accipitrem posuit, quomodò sancti Patres passim legunt. Voluit enim Deus eas aves exprimere, quæ in sublime pernici volatu feruntur, ut naturam struthionis declaret: hæc autem sunt herodius et accipiter; quas notum est, inquit S. Gregorius, cæteras omnes volatùs sui velocitate transcendere. Struthio igitur pennas quidem habet in genere pennarum similes pennis herodii et accipitris, sed subtiles, magnas, latas, et diversas ab illis. Nam cum accipiter et herodius per pennas quas habent sublimia petant, et cœlum ipsum contingere videantur, struthio nequaquam se à terrâ elevat; unde medium quid dicitur à Diodoro Siculo Rerum antiquarum lib. 3, inter aves et pecora: habet enim alas sicut aves, sed à terrâ non elevatur magis quàm pecora; idèdque credo struthiones ab eodem Diodoro, lib. 4, et Strabone, lib. 16, vocatos aves cervinas; quòd etsi alas habeant sicut aves, per terram tamen currant sicut cervi: cursu enim velocissimo feruntur, ut Ælianus lib. 14, cap. 20, Plinius lib. 10, cap. 1, et Xenophon lib. 1 de Cyri expeditione dixerunt. Id ostendit agilitatem, quâ ingens illa bellua pollet: est enim semiavis et semianimal terrestre; eaque gravitas est in corpore struthionis, ut non possit se attollere ad altè volandum: sed ita volitat, ut nemo ipsum assequi possit: frustra citato cursu ruas, non valebis illum apprehendere; nam ex parte imis plantis subsultans, ex parte volitans, equorum et aliorum animantium omnium pernicitatem superat. Hoc insuper habet admirabile, quòd in viâ fugiens lapides unguis bisulcis comprehendat, et in sequentes projiciat. Alis itaque utitur struthio non ad volandum, sed ad currendum. Propter quod Deus dixit: *In altum alas erigit, et deridet equum et ascensorem ejus. Velocius enim alis erectis currit quàm velocissimus equus.*

Secundò habet hoc struthio, quòd *derelinquit ova sua in terrâ; obliviscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.* Fecundissimus est inter aves struthio, adeò ut plusquàm octogintâ ova ex sese pariat, sicut dixit Ælianus lib. 14, cap. 19, 20 et 21; nullum tamen eorum protegit aut fovet, inquit D. Isidorus lib. 12, cap. 7, sed in arenâ aut pulvere omnia relinquit, non attendens nequè curans quòd viatorum pedibus aut bestiarum incèssu conculcentur et dissipentur. Mirandum sanè quòd ova, quæ dolore magno peperit, omni curâ destituant; nec tantùm ova negligit, verùm etiam pullos jam ex ovis enatos.

DURATUR AD FILIOS SUOS QUASI NON SINT SUI. Pagninus vertit: *Crudelis fuit pullis suis; ac si non essent sui;* Regia: *Duriter tractat filios suos, non sibi.* Quòd

ut intelligatur, observandum est in Scripturâ duo de struthione dici quæ contraria videntur. Primum, quòd pullos suos summo amore diligit. Ita Deus apud Michæam indicavit, et Gylus ex Æliano lib. 14, cap. 21, aliisque auctoribus comprobavit. Secundum, quòd erga filios suos sit omnibus animalibus crudelior, cum illos neque foveat neque pascat. Quò alludere videtur Jeremias dicens, Thren. 4, 3: *Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.* Hinc Philippus Diaconus illud quòd Job dixerat explicavit, Job 39: *Socius fui struthionum.* In Hebræo habetur: *Socius filiabus struthionis*, q. d.: Sicut enim filii struthionis à parentibus deseruntur, absque eo quòd aliquam eorum pascendorum curam habeant, ita ab hominibus relictus sum, ut nullus mei vel levem curam habeat. Utrumque autem verum est: nullum siquidem animal ita filiorum visu delectatur sicut struthio; et nullum est, quòd minus curet eos alere, servare et defendere. Unde subdidit Deus:

FRUSTRA LABORAVIT NULLO TIMORE COGENTE. Pagninus et Regia reddunt: *In vanum labor ejus absque favore.* Loquitur de labore quem in partu struthio sustinuit. Naturæ Auctor, ut bene Pineda noster annotavit, parentibus in partu et educatione filiorum laborem immiscuit et dolorem, ut ille amorem erga filios auget. Quæ enim cum labore acquirimus amplius diligimus et quò majori labore proles stetit, eò plus à patre digigitur. Unde aiunt plus à matribus quàm partibus prolem diligi, quæ majoribus matris doloribus educor, et ab utroque parente filios primogenitos magis amari, quòd prima, procreatio utrique parenti laboriosior existat. Unde Jacob alloquens primogenitum suum Ruben, Genes. 49, 3: *Tu, inquit, principium doloris mei.* Hic amor, quem in parentum visceribus naturæ Auctor indidit, duos affectus excitat in eis: unum audaciæ et fortitudinis, idèdque animalia et aves timidissimas facit audacissimas; alterum timoris et anxie sollicitudinis, idèdque animalia fortissima reddit timida, ut illo timore sollicita sint et anxia ad servandos foetus. Ita Plutarchus annotavit libro de Amore prolis; imò et Spiritus sanctus loquens de parente filios diligente, Eccli. 30, 7: *Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua* (id est, Erit audax, ut vulnera non timeat pro eorum defensione); *et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.* Quidquid enim audit statim sollicitum reddit, ut de filiis defendendis cogitet. Struthio autem nullo timore sollicitus aut anxius redditur ad filios servandos, nec illorum timet amissionem: omnis propterea labor, quem sustinuit ova pariendo, inanis est et frustraneus. Pullorum suorum amissionem non timet, inquit Nicetas; et ita omnem operam sine dolore perdit. Hinc rectè de illo dicitur:

PRIVAVIT ENIM EAM DEUS SAPIENTIA. Nempe symbolum fuit struthio stultitiæ et stoliditatis, ut Pierius lib. 25 in Hieroglyphicis suis annotavit, ostendens avem esse stultissimam; quòd vel ex eo statim conjici potest, quia cum omnibus avibus major sit, ipsi camelo æqualis (unde struthiocamelus communiter vocatur) et altitudinem equitatis equo insidentis exor-

dens, ut dixit Plinius lib. 10, cap. 1, caput habet parvum ad modum anatis. Et certum est parvitatem capitis stoliditatem et insipientiam apud Physiognomicos indicare.

Sed quis credat Deum tam latè et ex professo hæc tractare voluisse, ut solummodò struthionis exponeret stultitiam et naturam? Si enim de bobus, quando de eis locutus fuit, non curabat, ut dixit Apostolus: sed quæ ab hominibus requireret indicare per boves contendebat, credisne totam ejus curam de struthione fuisse, cum de struthione locutus fuit? *Multæ quidem sententiæ*, inquit S. Gregorius lib. 21 *Moralium*, cap. 4, *tantâ allego-riarum conceptione sunt gravidæ, ut quisquis eas ad solam historiam tenere nititur, earum notitiâ per incuriam privetur*. Oportere propterea cum sancto Patriarchæ Jacob similes esse debere admonet, qui virgas populeas ac virides amygdali, et ex platanis, partim decorticavit, oculisque ovium cortice detracto exposuit, ut congruos sibi proficuosque fœtus conciperent et ederent. Unde in eam sententiam adducor, ut credam multa admiranda opera naturæ à Deo producta fuisse, ut eis mentem nostram juvaret ad opera mysteriorum gratiæ facilius intelligenda. Quando igitur hic dicitur *Deus privasse sapientiâ struthionem*, cognoscamus eò nos admoneri, quòd cum iudicio et ratione præditi sumus, cò magis Deo obstringimur, qui hoc bonum inestimabile nobis concessit. Quantum enim illud est posse bonum à malo discernere et intelligere quodnam sit officium nostrum, non solum ad ambulandum in hoc mundo, sed etiam ad aspirandum ad vitam cœlestem? Quando igitur eo iudicio valemus, ut possimus inter turpe et honestum, virtutem et vitium distinguere, ceteroquin etiam Deus nos sancto suo Spiritu illuminat, ita ut quodammodò cœli nobis sint aperti, quoad Angelorum societatem et ad vitam immortalẽ transeamus, per Dei gratiam facti cives sanctorum et domestici Dei; quando, inquam, id habemus, quantas Deo gratias debemus, ne stolido struthioni similes simus?

Theologicè D. Gregorius lib. 31 *Moralium*, cap. 5, censet Deum hoc in loco hypocritam describendum ex professo assumpsisse, illius stultitiam et stoliditatem exponendo, ut inde nos sapientes efficiat; id quod ex nomine Hebræo, quo hic struthionem vocat, aptè satis colligi videtur. Decem enim vicibus in Scripturâ struthio nominatur, scilicet Levitici 11, vers. 16; Deuteronomii 14, vers. 15; Job 30 vers. 29; Isaïæ 13, vers. 21; ibid. 34, vers. 13; ibid. 43, vers. 20; Jeremiæ 50, vers. 39; Threnorum 4, vers. 3; Michææ 1, vers. 8, et hoc ipso de quo agimus loco. Et novem ex illis in Hebræo vocatur יגנהג *ig ghenag*; et tamen nunc vocatur à Deo רננים *renanim*: quod nomen est numeri pluralis, tantummodò hoc in loco totius Scripturæ sacræ positum; quòd propterea dubium est quid significet. Dicitur enim à rabice רנן *ranan*, quæ significat *lætari, gloriarì, ovare*, ut transferre possis lætantes ovationibus, et vocibus laudum intendentes; unde Hebræizantes transferunt *pavonem*. Ac si Deus dicat se illi pennas tam pulchras et formosas contulisse, ut inde gauderent

et ovationes ac laudes expectare vidatur. Unde Paganinus transtulit: *Alis pavo exultat*; Chaldæus *tarne-gol* expressit, id est, *gallum silvestrem*, qui etiam instar triumphantis erectâ cristâ exultat ovatque. Septuaginta legunt: Πτέρυξ περιπομένων νελάσσα *Penna lætantium neelassa*; Symmachus: Πτερὸν ἀγλαΐσμου περιφέρεται *Penna exultationis circumnectitur*; Aquila: Πτερύγιον αἰλούντων συναναπλέκει: *Ala canentium complicatur*. Sed excellenter Vulgatus struthionem expressit, in quem manifestè quæ Deus dixit conveniunt; qui quoniam non tam illum describere curabat quàm hypocritam, quem struthionis symbolo nostris oculis objicere cupiebat; non illum consueto nomine יגנהג *ig ghenah*, sed appositissimo רננים *renanim*, in plurali vocare voluit; quo indicaret totam illius mentem et curam positam in ovatione, laude populi ac hominum acclamatione, de quibus Christus dixit, Matth. 6, 5: *Omnia faciunt ut videantur ab hominibus; et externant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes*.

Vide igitur quàm excellenter eos describat: *Pennæ struthionis similes sunt pennæ herodii et accipitris*. Herodii et accipitris nomine viros sanctos intelligit, qui in sublime se elevant, nubes transcendunt, et suo volatu cœlos ipsos contingunt: qui corpore in terrâ positi, cogitatione et aviditate in aternâ patriâ conversantur; ex quorum personâ dixit Apostolus, Philip. 3, 20: *Nostra conversatio in cœlis est*. Pennæ, per quas disponuntur ad volandum et se elevandum, sunt opera mortificationis, jejunia, vigiliæ, disciplinæ, quibus carnem extenuant, ut mens elevari possit. Ideòque per Isaïam Deus munimenta saxorum vocavit justi viri sublimitatem, Isaïæ 33, 16: *Munimenta, inquit, saxorum sublimitas ejus*. Opera siquidem mortificationis et penitentis sunt, quibus se muniunt contra inimicos, et quibus præparant se ut ad sublimia eorum animus feratur; tantòque sunt habiliores ad petendum sublimia, quantò majorum horum saxorum congeriem copularint. Similes pennas habent struthiones, hypocritæ, inquam; et tamen nullatenus à terrâ elevantur: jejunant, mortificant carnem, faciunt semetipsos jejuniis, vigiliis et abstinentiis, orationibus insistunt, elemosynas largiuntur; sed nullatenus terram transcendunt, aut ab illâ elevantur, quia hujusmodi pennas non ad volandum produciunt, sed ut hominum; qui in terrâ conhorantur, oculis videndas conspiciendasque exponant. Miseri profectò illi qui laborant, et opera penitentis, mortificationis et cæterarum virtutum exercent similia operibus justorum; sed tamen cum per ea justi cœlum attingant et consequantur, illi è contra terram non desertunt, et nil cœleste adipiscuntur, quin potius semetipsos adhuc magis deprimunt, et in infernum demergunt. Ita de la Nuza Tract. 2, num 143.

In eo autem præcipuè stoliditas et stultitia struthionis ostenditur, quòd ova sua, quæ cum dolore et labore edidit, quamvis ex unâ parte plus quàm aliæ aves aestimare videatur, ex aliâ parte nil penitus curet, sinens ea in terrâ aut in pulvere, ut à transeun- tibus conculcentur et pereant. *Privavit, inquit, eam Deus sapientiâ, nec dedit illi intelligentiam*. Quibus

verbis similiter indicat Deus, se non tam de struthione loqui quàm de hypocritâ, quem struthionis typo voluit adumbrare. Ubi expânde cum D. Gregorio lib. 31 *Moralium*, cap. 9, verbum *privavit*, quo *Vulgatus* utitur. Ille namque privari aliquâ re dicitur, qui ejus est capax, et aptus est eam habere. Est enim privatio negatio formæ in subjecto apto ad eam. Ideòque sicut propriè loquendo Deus non dicitur privare lapidem visu, quia lapis aptus non est ad visum recipiendum, ita nec struthionem propriè loquendo sapientiâ et intelligentiâ privavit, ad quam recipiendam aptitudinem non habet. Nihilominus aptè dictum est : *Privavit eum*, ut intelligamus, non tam de struthione ipso quàm de hypocritâ, quem describere volebat, locutum ; cui Deus exigentibus ipsius flagitiis lucem sapientiæ, quam habere poterat, non contulit. Hæc itaque est struthionis stultitia et stoliditas, fœtus suos, quos cum dolore et labore peperit, relinquens in pulvere conculcandos, et transeuntium pedibus conterendos. Omnia animalia fœtus suos servare satagunt, ideòque, quantum fieri potest, quærent loca secunda, ubi ova reponant, et filios constituent. Passeres quærent loca eminentia, aquilæ inaccessas rupes, vulpes foveas absconditas, lepores et mures abdita receptacula ; solus struthio relinquit omnibus transeuntibus exposita ova, conculcanda et proterenda.

Vide num possit vivacioribus coloribus hypocrita depingi, cui hoc proprium est, quòd bona opera, quæ tanquàm fœtus animæ parit, ex unâ quidem parte videatur summopere diligere, et maximi æstimare, cum ab omnibus illa laudari et æstimari concupiscat, nihil operum suorum oculos spectatorum fugere cupiens, vehementer sibi in illis complacens ; adeò ut justî nunquàm habeant tantam de suis operibus æstimationem, quantam hujusmodi struthiones aut hypocritæ, qui laudanda propinant opera sua. Ex aliâ tamen parte tales fœtus suos nihili facere comprobatur, quòd illos non in abditis aut securis locis curet collocare, sed potiùs in publico omnibus videndos, imò conculcandos et perdendos constituat. Derelinquit igitur ova, id est, opera sua, in terrâ, minimè curans si pes inanis gloriæ ea proterat, aut bestia agri, nempe diabolus, in ipsâ imperfectione conciens, suis malis artibus destruat. Vide hanc struthionis cum hypocritâ comparationem pulchrè ac fusè diductam à S. Gregorio lib. 31 *Moralium*, cap. 5, 6, 7, 8 et 9.

VERS. 19.—NUMQUID PRÆEBIS EQUO FORTITUDINEM, AUT CIRCUMDABIS COLLO EJUS HINNITUM (1)?—VERS. 20.

(1) *Est-ce vous qui avez donné au cheval la force et le courage ? qui l'avez rendu terrible par un frémissement semblable au tonnerre ?* Il semble que ce soit seulement l'occasion qui a fait entrer le souvenir du cheval dans le discours, qui donne lieu à la description que Dieu ne dédaigne pas de faire de sa force, de son courage et de ses autres qualités. Mais une simple occasion n'est pas un motif digne de la sagesse éternelle. Elle veut opposer à l'autruche le cheval, qui joint une docilité admirable avec une grande force, qui avec une patience et une douceur qui lui font accepter la bride et un maître, conserve un courage que rien n'intimide ; qui s'attache par une vive recon-

— NUMQUID SUSCITABIS EUM QUASI LOCUSTAS ? GLORIA

naissance à l'homme qui le nourrit ; qui n'a point d'ennemis que ceux de son maître ; qui fait la guerre pour lui, et qui s'expose à tous les dangers pour le sauver ; qui s'anime par la vue même du péril, qui répond au bruit des trompettes par un frémissement qui imite le tonnerre ; et qui brûle d'impatience de témoigner son ardeur et son zèle pour celui qui le conduit. C'est le contraire en tout de l'autruche, qui n'aime qu'elle-même, qui abandonne ses œufs et ses petits, qui n'est capable ni d'intelligence, ni de sentiment, et qui n'est recommandable que par sa fuite. Les indignes pasteurs sont figurés par elle, et ceux qui méritent véritablement le nom de pasteurs, sont figurés par les qualités du cheval que nous venons de remarquer, dont Dieu lui-même fait le détail, comme si elles étaient inconnues à Job ; et qui nous avertit par une description peu nécessaire en apparence, que l'instruction qu'elle cache est très-importante.

Est-ce vous, dit-il à ce saint homme, qui avez donné au cheval cette fermeté et cette valeur qui le distinguent de toutes les bêtes de service ? Est-ce vous qui lui avez inspiré cette ardeur et cette allégresse qu'il témoigne par un frémissement et un son retenu dans son gosier, différent du hennissement ordinaire, qui est la marque d'une gaieté fière, et qui signifie presque également son amour pour son maître, et sa colère contre quiconque en est ennemi ? Si c'est vous qui avez su allier son obéissance avec un tel courage, faites la même chose à l'égard des autres bêtes. Joignez dans elles la douceur et la fierté. Soumettez-les à une de vos paroles, et rendez-les invincibles. J'ai mis dans les lions et les tigres un courage qui vous fait trembler. J'ai mis dans les ânes et les bœufs une patience servile. J'ai uni dans le cheval seul la hardiesse à l'obéissance, l'ardeur au discernement, l'impatience à la discipline, l'amour à la colère. Étendez ce prodige à d'autres animaux, si vous le pouvez. Et si vous confessez en cela votre impuissance, comprenez combien il serait au-dessus de vous d'entreprendre ce qui est réservé à moi seul, de donner à mon Eglise des ministres dont le courage et la patience seront également invincibles, et qui avec une obéissance et une douceur à toute épreuve, conserveront une noble fierté, que le monde entier ne pourra soumettre. (Duguet.)

C'est ici une très-vive description du cheval, qui n'a pas besoin d'éclaircissement, la connaissance qu'on a de cet animal tenant lieu de commentaire. Mais on peut bien demander d'où vient que Dieu daigne, en parlant à son serviteur, descendre dans tout ce petit détail qu'il savait que Job ne pouvait pas ignorer. Il semble même qu'on est naturellement surpris de voir que ce divin Juge du différend qu'il s'était ému entre le juste affligé et ses quatre amis, devant prononcer à la fin, comme on le verra, en faveur de celui qu'ils calomniaient, parait néanmoins s'attacher uniquement à lui représenter son ignorance et sa faiblesse, et se met en quelque sorte du côté de ceux qui le maltraitaient, en se servant presque des mêmes raisonnements qu'eux contre lui. Sur quoi l'on doit faire deux réflexions très-essentielles : l'une, que l'idée que nous avons des effets les plus ordinaires de la nature, et la vue même des objets qui frappent nos sens tous les jours, ne nous fait point remonter au principe souverain de tant de merveilles ; et qu'ainsi au lieu de réveiller notre foi dans les grands événements qui semblent choquer la lumière de notre raison, et au lieu de considérer alors que les choses les plus communes qui sont exposées sans cesse à nos yeux, surpassent la portée de notre esprit, nous prétendons pénétrer dans la profondeur de la conduite de Dieu sur nous, et entrer dans le secret de ses jugements. C'est le sujet pour lequel Dieu rappelle Job à la considération de toutes ces bêtes différentes, que nous ne pouvons assez admirer.

NARIUM EJUS TERROR (1). — VERS. 21. — TERRAM UNGU-

Mais l'autre réflexion, qui paraît encore plus nécessaire, est que cette vérité apparente dont Dieu use à l'égard de Job, en s'appliquant particulièrement à l'humilier, était la marque la plus assurée de sa grande miséricorde sur lui; puisque encore que la faute qu'il avait commise, en témoignant trop d'empressement pour connaître et faire connaître aux autres les secrets de la justice de Dieu dans la conduite qu'il tenait à son égard, fût légère et très pardonnable, il lui était important, comme au saint Roi, d'être humilié et abaissé, afin qu'il connût véritablement que c'est dans l'abaissement d'un esprit anéanti devant Dieu, que consiste la vraie justice de l'homme. Ainsi il est vrai que Dieu se sert presque des mêmes raisonnements pour humilier Job, dont s'étaient servis ses amis. Mais en l'humiliant de la sorte après une épreuve aussi terrible de sa patience, il le mettait en état de prier même pour ceux qui lui avaient insulté, et d'obtenir miséricorde en leur faveur. (Sacy.)

(1) NUMQUID, etc.? Variè reddunt : Num terrebis (vel, tremefaceres, tremefacere potes, turbare possis) eum sicut locustam? Ut ad territationem tuam commoveatur, sicut locustæ ab homine fugatæ consternantur et disperguntur. Sed וְיִרְעוּךָ נִמְנָם nunquam sign. terrere, etiamsi fortè tremulum motum sub se comprehendat; latius tamen patet, et ferè de alio ac diverso motuum genere sumitur. Alii : Num excitabis, vel suscitabis, etc.? Tunc illi agilitatem dare posses qualem ostendit cum locustæ modo subsultat? Sed וְיִרְעוּךָ id nunquam significat. Alii sic : An facies ut strepat, sive sonitum edat, sicut locusta? Num efficies ut concutiat et commoveatur equus, omnia quæ circum se sunt concutiens et commovens, ac sonitum magnum edens, sicut locustarum agmen incessu suo magnum edens strepitum vicina quæque loca commovet? ut Joel c. 2, v. 2, etc. Fateor et verbum rahoc pro sonare, seu strepere, sumi, Psal. 72, v. 16, et nomen verbale rasech pro strepitu, vel fragore, Jer. 10, 22, et 47, v. 3; Ezech. 3, 12; Nah. 3, v. 2, at hiphil. nunquam ita sumitur. Sed et alia huic versioni obstant : 1° sonitus ille communis est omnibus equis, non proprius equi generosi, de quo hic agitur. 2° Ineptæ esset similitudo à stridore locustarum per aerem volantium, et aptior fuisset à sonitu avium grandiorum, ut in Homero Il. 3, et Statio l. 9, et Virgil. Æneid. 7. Adde quòd hic sermo non est de equorum gregibus aut turmis, sed de equis singularibus, quos cum singularibus locustis conferri absurdissimum est. An commovebis (vel moves, movisti) eum (vel, movet se, i. e. : Num effecisti ut equus motilet se; an fecisti ut moveretur? num tu facis ut se moveat?) ceu locustam? vel, in modum locustæ? id est : Fecistine equum agilem tantquam locustam? Porrò, motus equi potest motui locustæ comparari, 1° in celeritate, 2° in subsaltatione. Illa non est peculiaris equis generosis, sed aliis communis, etc.; de hac igitur tantum loquitur, quæ equus velut saliendo ambulat, sive saltationem incessui permiscet. Ut moveretur, i. e., saltaret, ut locusta? Sic Chald. Jer. 51, 27 : Equi ascendunt saltantes ut locustæ. Nec insolens generali motus nomine saltum equi significari. Et R. Salomo : Insultat et saltit ut locusta. Quæ similitudo docet non agi solum de equi erectione in pedes posteriores, quod Xenophonti est μετασπρίζειν, sed de pleno saltu, quo totus equus, locustæ instar, in sublime fertur, et volatum avium penè imitatur.

GLORIA NARIUM EJUS TERROR, Græci locum sic vertunt : Gloria autem pectoris ejus audacia, vel, juxta Londinensem editionem, gloriæ pectoris ejus audaciam, repete, circumposuisti, ex priori hemistichio. Sic Hebræa reddi possunt : Decus, vel robur, pectoris ejus terrori est; non incommode. Nam et è pectore pentuntur generosioris equi notæ; unde in equo laudant pectus latum Columella 7, 28, Xenophon in Hippico, Pollux 1, 11, Varro de Re rusticà 2, 7; pectus torosum

LA FODIT, EXULTAT AUDACTER : IN OCCURSUM PERGIT AN-

et musculosum; Virgil. Georg. 3, Absyrtus Geopon. 16, 1, ubi pro μεμυγμένον, nullo sensu, reponendum μεμυγμένον, musculosum. Est tamen hic aliquid quod desiderem; non probo quòd ex Arabismo (sine necessitate) petitur significatio vocis Hebrææ, cùm Hebraismus commodum sensum suggerit; Jer. 8, 16, indubiè est equi fremitus : sequitur enim, voce hinnituum, etc. Equi sonum aliquem audiri constat, qui certè aut unguarum fuit, aut gutturis, id est, hinnitus; aut narium, id est, fremitus; qui sonus per equorum nares emittitur cum exsultant, inquit Tzetzes in Lycoph. Jam videamus quomodò locum reddunt : Robur (vel decor, gloria, majestas, virtus, magnificentia) naris, sive nari, sive narium, ejus terror, vel, habet terrorem, i. e. : Fremitu narium suarum terret homines. Decor (i. e., decora) naris ejus terrori est. Decora naris in equo est naris patula (testibus Xenophon. de Re equestri, Virgil. l. 3 Georg., Lucret. l. 5, Silius Ital. Punic.) quæ habet aliquid terribile. Videtur hic sensus aptissimus esse, si נָרַר pro naribus poneretur. Inter notas equi generosi omninò commoda est narium mentio. Cùm terror sit ejus naribus decorus, i. e., ad formidabilia fumet generosam naribus, nihil formidans. Cujus nares etiam ferociam spirant; numquid posuisti gloriam narium ejus ut sit terror? i. e. : Numquid effecisti ut terreat homines fremitu narium suarum? Alii tamen qui narem vertunt fremitum periphrasticè denotari putant. Sic Munsterus versionem suam, virtus narium ejus, ita explicat, i. e., fremitus et sternutatio ejus. Alii sic vertunt : Gloriam ronchi ejus terrori est. afficies? Imò magnificentia ronchi ejus terrori est. Hebr. terror est; Meton. effecti. Ronchum cum Buxt. pro fremitu dixerunt, sine auctore probo Latino. Sic verto : Vehementia hinnituum, sive fremitus (hæ enim voces promiscuè usurpantur apud Latinos), terrificata est; vel, hinnitus ejus vehemens (quem scilicet equus in prælium vadens edere solet) est terribilis, Heb., terror; sed substantiva Hebræis sæpè adjectivorum vicem subeunt. Mercerus quoque, licet minus commodè vertat, sic tamen exponit : Vehemens sonitus quem naribus sternutans edit (pro sternutans, melius dixisset fremens) terrorem affert omnibus qui audiunt. Vehementia fremitus ejus terrori est audientibus. De equo bellico loquitur. Huc pertinent illa veteris scriptoris apud Suidam : Strepitu armorum et fremitu equorum audientes percellabantur. Hinc à poetis equi bellici ferè frementes describuntur. Virgil. Æneid. 11 et 12, Stat. Theb. l. 3. (Synopsis.)

An fecisti ut moveretur sicut locusta? Id est, ut saltaret locustæ ad instar, quam à saltu salterellam linguâ vernaculâ dici, etiam vulgo notum est. Bochartus. Alii reddunt : Numquid terrebis eum sicut locusta? Alii item : An facies ut strepat sicut locusta? Sed utramque interpretationem meritò reject Boetius. 30, 30 : Audire faciet Dominus הוֹרֵר קוֹלֵר אֶת הַיְהוּדִים vehementiam et majestatem vocis suæ. הוֹרֵר h. l. neque pectus significare, quomodò Alexandrinus vertit, neque nares, quæ potius נָרַר sonant, sed idem esse, quod נָרַר, equi fremitus, Jerem. 8, 16, abundè probavit Bochartus. Jeremiæ verba sunt : E Dane auditur נָרַר fremitus equorum ejus, voce hinnituum fortium equorum ejus concutitur universa terra. Ubi res ipsa docet, נָרַר esse fremitum, sive sonum, qui in naribus equi formatur, qui Græcis φριμαγμός, de qua voce Tzetzes in Lycophronem : Οὐκ ἴσται δὲ φριμαγμός ὁ χρεματισμός (hinnitus), ἀλλ' ὁ δὲ τῶν ῥινῶν τῶν ἵππων ἑκπεμπόμενος ἤχος, ἕταν γαυριῶσι. Hinc facit quod Chaldæum et Syrum verbum נָרַר, et Arabicum, رتجعت, sternere significant, et naribus sonum edere. Virgilius Georg. 3, 85 :

Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit; micat auribus, et tremat artus,
Collectumque fremens volvit sub naribus ignem.

Idem de equo in ipsâ pugna Æneid. 11, 496 :

Emicat, arrectisque fremit cervicibus.

Apud Lucretium, lib. 5, hinnit equus,

MATIS. — VERS. 22. — CONTEMNIT PAVOREM, NEC CREDIT GLADIO (1). — VERS. 23. — SUPER IPSUM SONABIT PHARETRA, VIBRABIT HASTA ET CLYPEUS (2). — VERS. 24. — FERVENS ET FREMENS SORBET TERRAM (3), NEC RE-

Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma.

(Rosenmuller.)

(1) *Ridet ad pavorem, nec percellitur*, contemnit, quæ hominibus formidolosa sunt, arma et acies. *Nec redit à conspectu gladii*, non retrocedit cum arma videt et conflictum, sed alacer in medias acies irrumpit.

(Id.)

(2) *Super eum stridet pharetra*, dum scilicet sagittæ in pharetrâ, quam equus gestat, inter se collisæ inter currendum strepitum edunt. Alii ñ ñ vertunt in *eum* seu *adversus eum*, ut supra, 13, 26, 21, 26, 31, 38. Quod præfert quoque Bochartus, quia equum non percelli armorum equitis sui stridore; tantum non sit fortitudinis ejus indicium, quam si hostilium strepitu non terreatur. *Pharetra* dicitur *stridere* per metonymiam continentis pro contento; nam intelligendæ sunt *sagittæ*, quas *filios pharetræ*, vocat Jeremias Thren. 3, 13. *Flamma*, i. e., vel *fulgor*, collatâ synonymâ phrasi Habac 3, 11 (בֶּרֶק הַחַיִּים), vel *mucro hastæ*, qui ita appellatus esse possit, quod ut flamma tenuatur, et in acumen desinit. (Id.)

(3) *Cum motione et concussione sorbet terram*, i. e., terram movendo et quatiendo deglutit, quasi celeritate cursûs sui. Motio enim et concussio intelligenda h. l. non quâ movetur equus, sed quâ movetur et quatitur terra sub equi currentis pedibus. Nempe וַיִּרְדּוּ et וַיִּרְדּוּ, ut hoc loco simul juncta, ferè de motu terræ usurpantur, ut Ps. 77, 49, Isa. 14, 16. Quidam *fodit* reddunt, collato Chaldaico *fovea*. Cui interpretationi recte opposuit Bochartus: « Etsi verbum sono alludat et ad nomen, *fossa*, tamen *fodere* nusquam significat. « Quin sunt voces diversæ linguæ, notionis et originis. « Verbum merè Hebræum est, sed nomen merè Chaldaicum. » Quod igitur noster equum dicit *sorbere terram*, cursûs pernicitatem et vehementiam indicat. Equum depingit, qui, cum impetu in prælium ruens, campum interjectum quatit, et vorat quasi, id est, pernicitate suâ tam rapidè decurrit atque emetitur, ut devorâsse videatur, et uno haustu absorpsisse. Eâdem figura Arabes dicere solent: *Deglutivit equus terram*, pro, *celerrimo cursu eam rapuit*. Hinc *velox et acer equus*, quasi *deglutiens terram*. Plura dabunt Bochart. et Schultens ad h. l., qui et observant, nec Latinis poetis inusitatum esse, equos dicere *rapere, consumere, carpere terram*. Sic Virgilius Georg. 3, 143, equas ait:

acri

Carpere præta fugâ.

Et Silius l. 3, v. 508:

Campumque volatu

Cum rapuere, pedum frustra vestigia quaeras.

Alterum hemistichium: *Neque credit, quod sonus tubæ sit*, plerique sic intelligunt, equum bellicum prælii cupiditate ita ardere et ad tubæ clangorem ita affici, ut præ gaudio non credat tui am sonare. Alii: *Nec videtur credere, tubam esse quæ sonat, q. d. : Nihili facit clangorem tubæ. Mallem cum Bocharto: Non consistit firmus, cum tubæ sonitus auditur.* Sensus est, equum bellicum, audito classico, ita accendi, ut coherberi non possit amplius, quominus in pugnam ruat. Ut Virgilius loco supra ad versum 23 allato, equum canit armorum sono audito, *stare loco nescire*. Loca similia alia è poetis attulit Bochartus. (Id.)

Fervens in, vel cum, fremitu. Quom oritur ille fremitus occursantium hostium. *Dum fremitus... oritur*, non placet. וַיִּרְדּוּ nunquam ita sumitur; et *fragoris, sive sonitus*, mentio cum ipso sensu minime quadrat. *Cum impetu in fervore.* Potius, *in vel cum, motione, sive commotione, vel concussione, vel agitatione.*

ET FREMENS, et fremitu, et commotione, vel concussionem, vel tremore, dum tumultus oritur, et trâ, vel fu-

PUTAT TUBÆ SONARE CLANGOREM. — VERS. 25. — UBI

rore. Ita et Symmachus, elimati judicii interpres. Equorum ungulas *terram quatere* dicunt Ennius l. 17: *It eques, et plosu cava concutit ungula terram,* et Virgil:

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

SORBET, etc. Hebræum variè reddunt: *Sorbet*, vel *absorbet*, vel *deglutit, terram*. Tantâ celeritate currit, ut videatur absorbere terram. Celeri cursu terram transmittit. Metaphora hyperbolica, poetica locutio. Sic, *vorare viam*, et *vorat litteras*. Sed non placet Bootio hæc versio, qui adversus eam sic insurgit: 1° Immanis hæc esset ἀυρολογία, qualis alibi non reperitur. Sed fallitur. Arabes enim, in quorum solo Job natus et educatus fuit, eâ phrasi hodiè utuntur. *Lahama* illis proprie sign.: *Aliquid deglutire, sive, citò vorare*, teste Giggcio; unde metaphoricè dicunt: *Equus celer fuit quasi terram vorans*, ad verb.: *Equus voravit terram*, quæ est ipsissima Jobi phrasis. Hinc in Golio, *liham et lahim, velox et acer equus, quasi deglutiens terram*. Sic etiam nos phrasi vernaculâ dicimus equum expeditum *multum viæ comedere*; et Nemesianus de equis, etc.:

Mox sanguis venis melior calet; ire viarum

Longa volunt, latumque fugâ consumere campum;

Et ut Job dicit terram vorari aut sorberi; ita illi, *consumi, carpi, rapi*: non quod reverè ista fiant, sed quia, si fierent, vix eriperetur citius ex oculis intuentium. Sed pergat Boot. 2° Sermo hic est de equo in prælium vadente, quod cursu minime fieri solet, ac proinde intempestiva hic est cursûs mentio. Quo nihil est à vero alienius, cum nihil in bello frequentius sit quam pugnas cursu aggredi, ut plurimis exemplis constat. Vide Xenoph. Cyrop. l. 3, et Anabas. l. 3 et 4, et 5, et 6, Just. l. Herodotus etiam: *Cursu ibant in barbaros*. Cæsar Civil. l. 1, et 2, et 3, et 4, et 5, et Belli gallici 1, et 2, et 3, et 5, sed et ipsæ voces *concurrendi, incurrendi, occurrendi, et succurrendi*, hor apertè docent, ex mutuo hostium incursu dictæ. Proinde, etiam in equis bellicis pernicitas requiritur. Vide Jer. 4, 13, Hab. 1, 3. Adde quod equi in bellum currere dicuntur, Apoc. 9, 9; et *ruere*, ac quasi præcipites ferri, Jer. 3, 6. Alii verba aliter reddunt: *Currit super terram, dissipat terram*, nempe dum equus altiora vestigia hic illic imprimat, terræ superficies ejusque æqualitas variè disjicitur ac dissipatur. Alii: *Fodit, vel cavat, terram, foveam facit in terrâ*. Sensus porro sic reddit Boot.: Non otiosa hic sic repetitio ejus quod v. 21 (sic enim legendum, pro Genes. 24) dictum fuerat prius; quantum enim utrobique de terræ excavatione sermo est, res tamen differt; ibi de scrobiculo quem equus luxurians et lascivius, uno pede terram scalpendo, efficere solet; hic verò de iis foveis agitur quas omnibus pedibus equi faciunt in terrâ, eorum vestigia altius in ipsam imprimendo, dum pugnae desiderio ardentem, impatienter prælii signum expectant (unde fit ut totum quoque corpus iis intremisceat, *micat auribus, et tremat artus*, intereaque variè huc et illuc in latera se movendo, qui motus, cum adjuncto illo tremore indicatur, atque à Virgil. depingitur Æneid. 11:

fremat æquore toto

Huc obversus et huc,

ac subinde inter luctandum atque exsultandum terram validius pulsando, complura et altiora vestigia desigunt atque insculpunt. De hac terræ pulsatione, etc., loquuntur poetae, Callimach., Argonaut. 3, Silius l. 13, Smyrnaeus l. 4 et 7, Statius l. 6. Verum in illâ expositione: *jactatione et agitatione suâ fodit terram*, multa sunt quæ meritò desideres. 1° Frustra hic repeteretur *fodere terram*; nec satisfacit discrimen à Bootio notatum. Nam vel equi saltu terram vult excavari, cum præ ardore solo insultat; vel pedum singulorum irrequieto motu, cum non detur alius modus quo equus terram fodiat. At tam de saltu actum fuerat, quam de motu singulorum pedum, iis scil. verbis quibus equus moveri dicitur *instar locustæ*. (Synopsis.)

AUDIERIT BUCCINAM DICIT, VAH (1) ! PROCUL ODORATUR BELLUM, EXHORTATIONEM DUCUM ET ULULATUM EXERCITUS. Est graphica generosij equi descriptio, in quâ admirandam equi fortitudinem expendit Deus, quæ à naturâ ipsâ videtur ad victoriam adornata. Unde quod Vulgatus posuit *fortitudinem* in Hebræo est גַּבַר *gabar*, quæ vox *dominium* et *triumphum* significat, quia inter omnia animantia videtur comparata equi fortitudo ad triumphum et victoriam; quapropter eam homines in bello sperant, fidentes in curribus et equis, ut sacræ Litteræ sapissimè testantur. Unde et Plutarchus, in Questionibus Romanis, Marti, bellatorum duci, victorem equum immolari solitum commemorat, quia animosa, inquit, est bestia, per quam quia victoria comparatur, dum hæc offertur Marti, significatur tali Deo victoriam acceptam ferendam. Quod et Deus expressisse videtur subdens :

UBI AUDIERIT BUCCINAM DICIT, VAH ! Dictio *vah* interjectio est lætantis aut excitantis, quod equus quasi

(1) Hebræum variè reddunt : *In sufficientiâ buccinæ, vel ad multitudinem tubarum, sufficientiam, vel copiam, inter buccinas, in ipsâ buccinâ, ad sonitum (vel clamorem, vel clangorem) tubæ, clangente tubâ, quum tubæ signa canunt, ad buccinam, in (vel pro) tubâ.*

DICAT : VAH. dicit vel dicet *Heach, Hæha, ha, ha, he.* Sed hæc est vox ridentis, ex quâcumque causâ, vel deridentis. Vel : *Euge*, quod laudantis, approbantis et gratulantis est. Talis equus in Polluce dicitur *ad tubam exsiliens* et, in Statio, *ad lituos hilaris*. Quamquam autem hæc verba præcipuè internam indicant animi lætitiâ in equo, etc., simul tamen intelligenda de ejus voce, sive hinnitu, quo certè equi lætantes alacritatem suam testantur; quare etiam viso hero hinnire solent.

PROCUL, etc. (*quum è longinquo odoratur bellum*. Ita hoc comma cum præcedenti conjungunt. *Et à longè (vel eminus, vel procul) odoratur bellum, vel potius, prælium, sive pugnam.* פָּרַח, propriè odorari, hic est sentire, vel præsentiscere, sive præsigire. Nempe, odorem pro sensu Hebræi passim usurpant, ut Jud. 16, vers. 9, Job. 14 vers. 9, Isa. 11, vers. 3, Dan. c. 3, vers. 27. Nullum enim habent Hebræi peculiare verbum quod respondet *sentire*. Etiam Cicero ad Atticum dixit, *odorari* quid futurum sit. *E longinquo, sub loco, vel tempore*, nam ad utrumque refertur; sed ad locum hic, idem valet quod *procul* in his poetæ :

Tum si qua sonum procul arma dedere.

Nec malè hæc coherent (ut putat Boot.) : *Ad tubæ sonum dicit : Evax, et eminus sentit pugnam*; i. e., per locorum intervalla non stat quominus jam sentiat pugnam.

EXHORTATIONEM, etc. *Streptum, sive fremitum (vel tonitru, clamorem) (vel commotionem, tumultum) principum, sive ducum, in aciem scilicet et rodeuntium. Clamorem* intellige quo principes utuntur in cohortandis et animandis militibus ad pugnam. *Et jubulum, seu jubilationem, seu classicum, vel clamorem belicum, sive tubarum, sive militum.* Alii : *Et clamorem, seu vociferationem, sub. exercitus*; וַיִּצְעַק est *barritus, ululatus, jubilatio, sive ducum, sive militum, qui vel ante pugnam, et in ipsâ pugna, exsultant, vel post victoriam adeptam.* (Synopsis.)

Il sent de loin le combat, les excitations des cavités, et les cris confus de l'armée. Ce terme est le seul qui rende avec précision le sens de la Vulgate et de l'hébreu. Toutefois je ne l'aurais pas hasardé dans ma traduction, si je n'avais pas pour garant le grand Bossuet, qui dit quelque part : « Les plus parfaits se font de continuelles excitations à eux-mêmes, pour ramener leur piété. » *hortari milites* en latin équivaut à *allocutione ante prælium firmare*, ainsi que cela se voit passim dans les auteurs classiques. (Drach.)

gaudens sit, et exultans audacter, et seipsum aciens ad bellum, cum buccinam audit; significatque Deus hoc differre equum ab aliis animalibus: alia namque dum audiunt buccinam, fugiunt aut certè terrefiunt; sed equus quasi agnoscens se natum ad bellum, hoc ipso quod buccinam audit, seipsum ad illud excitat, et, ut dixit Aristoteles lib. 3 Ethicorum, cap. 7, fervidus fit et ardens.

PROCUL ODORATUR BELLUM. Præsagiant enim, inquit Plinius lib. 8, cap. 42, equi bellum, tanquam rem ad quam productos se agnoscunt. Unde et Virgilius lib. 1 Æneidos dicit Carthaginienses terram effodientes, et equi caput inventientes, illud tanquam belli augurium accepisse; atque patrem Anchisem, cum quidam illi narraret se quatuor equos in gramine vidisse, tanquam belli omen interpretatum visionem dixisse :

Bellum, ô terra hospita, portas.

Bello armantur equi; bellum hæc armenta quinantur.

Quomodo autem ad bellum procedat equus explicat Deus dicens :

TERRAM UNGULA FODIT, etc. Non contentus est fortitudine, quam ab Auctore naturæ accepit, sed ut armatos impetat, terram unguâ fodit. *Non solum, inquit S. Gregorius lib. 31 Moralium cap. 13, contra venientes inimicos non metuit, sed in eorum occursum pergit; vires quoque resumit, et seipsum fortiorem reddit, dum prius terram unguâ fodit.* Hoc namque legitimi validissimique equi proprium est, dum inimicos impetere parat, terram prius unguâ excavare; à quo caballi nomen apud Latinos, Hispanos, Italos Gallosque sortiri visus est. Quod et annotavit Virgilius lib. 1 Georgicorum :

Cavatque Tellurem, et solido graviter sonat unguâ cornu.

Hanc autem pedum concitationem et excavationem terræ quidam ad generositatem magnitudinemque animi referunt. Ita Nemissianus cecinit :

Nec pes officium standi tenet, unguâ terram Crebra ferit, virtusque artus animosa fatigat.

Similiter et Ovidius :

Quam timidus, quandoque venit spectabilis æstu, Compescitque solum generoso concita pulsâ Ungula!

De quibus videndus est Ælianus lib. 4, cap. 19, de equo agens. Verè tamen ad quamdam naturæ inclinationem referendum est, ut per illam excavationem terræ animos sibi faciat, vires acuat et augeat, eo modo, quo qui cursum celerem aggredi vult, prius quosdam retrò passus remittit, et seipsum huc illucque impellit, inde in seipso vires, agilitatem et robur acturus. Unde postquam terram unguâ validè perfoderit,

EXULTAT AUDACTER. In Hebræo habetur *in fortitudine, vel fortiter*, quasi inde se fortissimum redditum sentiens, et vires suas exacutas agnoscens.

IN OCCURSUM PERGIT ARMATIS. Militibus, inquam, loricatoris, omni armorum genere instructis et refertis Septuaginta legunt : *Ἐκπορεύεται δὲ εἰς πῆλον ἐν ἰσχύι* : *Procedit in campum in virtute.* Id est : Postquam terram unguâ perfoderit, quasi jam inde robur et virtutem auxerit et traxerit, in arenam descendit, ut simile sit ei quod dicit Virgilius lib. 1 Georgicorum :

Hinc bellator equus campo sese arduus infert.

Sed difficile videtur quod in hac equi descriptione sub initium ait : *Et circumdabis collo ejus hinnitum.* Quomodo enim hinnitus equi potest collo ejus circumdare? Numquid ex hinnitu potest catena valida confici, quâ collum ejus circumdetur et legitur? Notum est hinnitum esse vocem equi, quam quasi suam nobilem fortitudinem jactans, à longè adhuc positus emitit ad terrendum hostem in bello; quomodo dixit Jeremias, cap. 8, 16 : *A Dan auditus est fremitus equorum ejus; à voce hinnituum pugnatorum ejus commota est universa terra.* Fremitum vocat hinnitum, quia equus hinniens ad bellum fremere videtur, et hinnitu quasi fremitu terrere. In Hebræo habetur dictio רעמ רעמ *ragmah*, quæ hoc tantum loco in Scripturâ ponitur; quæ significat tonitruum seu strepitum terrentem; à verbo רעם *ragham*, quod tonare aut tonitruum emitte significat. Generosus enim equus hinnitum tam validum emitit, ut tonitruum effundere videatur. Hunc hinnitum circumdat Deus collo ejus. Itaque præterquam quòd equi sint robusti, videmus ipsos ad bellum ex parte natos esse, et in pericula præcipites ruere. Est furia quædam quæ illos inflamat, ita ut inter ipsos et turbas magnosque strepitus arcanus quidam consensus esse videatur: quin etiam ipsos homines audaces reddunt.

Hæc quidem cum à Deo tradita sint, nequaquam vacua cælestibus mysteriis erunt credenda, ut sæpè similia, quæ Deus proposuit, explicans D. Gregorius monuit. Nam si solummodo nunc de equo, quæ in cortice sonant voluisset Deus proponere, non majorem sapientiæ profunditatem ejus verba haberent; nec altius mentis ejus conceptus procederent quam philosophorum et poetarum, qui naturam, generositatem, audaciam fortitudinemque equi numero versu et solutâ oratione mirè prosequuti sunt. Quare in similibus descriptionibus in mente habenda est illa Pauli sententia, 1 Cor. 9, 3 : *Numquid de bobus cura est Deo?* Utique propter nos hæc dicta sunt, quos sub typo eorum, quæ in quibusdam naturæ operibus expendit, altiori sapientiæ consilio vult instruere. Consideranda igitur sunt naturæ opera; sed ad altiora mens nostra est erigenda. Nec dubium esse potest, his verbis Deum viros sanctos describere voluisse, quos (ut hic annotat D. Gregorius) sæpè equorum nomine et specie in Scripturâ sacrâ depingit, ut cum ait, Habacuc. 3, 15 : *Viam fecisti in mari equis tuis;* et Zach. 10, 3 : *Et posuit eos ut equos gloriæ suæ in bello.* Sicut enim equus ad bellum est conditus et in mundo constitutus (*Equus paratur in diem belli*, inquit Sapiens, Prov. 21, 31), ita ad hoc in mundo constitutus est homo, ut bellum agat contra dæmonem, mundum et carnem; quos inimicos capitales superando victoriæ coronam assequatur: cuius propterea vita dicitur *militia*, ut superius cap. 7, vers. 1, demonstratum est.

Tropologicè equus symbolum est sanctorum et fortium Christi militum, maximè martyrum, uti sanctus Gregorius lib. 31 Moralium, cap. 10 et seqq., ostendit. His ergo verbis ita declaravit Dominus fortitudinem à

naturâ insitam equo, ut simul significaverit invictam fortitudinem per gratiam infusam justo, qui equus Dei dicitur; huic Deus fortitudinem dat: nam, Psal. 67, 56, *mirabilis Deus in sanctis suis; Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem;* nec enim posset sine illâ inimicos suos vincere. Hujus equi hinnitus vox valida est, quâ magno cum gaudio exultans se esse Christianum et Christi militem ejusque evangelicam legem colere profitetur. Hoc hinnitu tanquam tonitruo valido antiqui illi martyres, et etiamnum in Japoniâ moderni, terrebant tyrannos, imperatores, judices, imò et omnem inferni exercitum. Hun: hinnitum collo ejus circumdat Deus, quia illo tanquam fune et catenâ validâ obligat ejus voluntatem. In Scripturâ enim collum significat voluntatem, quæ instar colli lege tanquam fune ligatur, cui ejusdem legis jugum imponitur: quam legem qui recusant vocantur *duræ cervicis, dirumpentes vincula, et projicientes jugum*, Act. 7, 51, et Psal. 2, 3. Hinnitum ergo collo circumdat Deus, quia voce, quam ab intimo pectore Christianus hinniens et exultans profert, Deus ipsum ligat et obligat. Nam ex hoc ipso quo quis gloriatur se esse Christianum, intelligere debet se esse obligatum ad tenendam vitam Christianis præscriptam. Alioquin, *quid proderit*, inquit sanctus Jacobus, cap. 2, 14, *si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat?* Unicuique animæ, cui Deus misericorditer præsidet, ante omnia fidei fortitudinem præbet; de quâ divus Petrus, 1 Epist. 5, 8, ait: *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret;* cui resistite, fortes in fide; id est, per fortitudinem quæ innitatur fidei. Hæc autem licet potissimum insit animo, tamen sicut equus suam ostendit nativam fortitudinem externis signis, videlicet hinnitu et igneo fumo, quem per nares spirat, quasi incutiens terrorem; sic etiam justus, cum oportet, suam animi fortitudinem et invictum robur externis signis et factis, spirans flammam ardentis zeli contra virtutum hostes, manifestat.

Ille igitur qui pertinet ad equitatum Dei in tribus potissimum fortis ostenditur: primum quidem in velocitate currendi per viam mandatorum Dei et consiliorum ejus, per magnos saltus quasi locusta volans, per domos et foveas transcurrens et transiliens, id est, per cuncta aspera transiens, et omnia offendicula prætervolans, ne offendat, vel in peccatum aliquod labatur; et hoc est quod dicitur: *Numquid suscitabis quasi locustas?* Nam Deus ipse est qui suâ forti inspiratione justum excitat, et facit ita currere et saltare, et quasi volare, ut in dies proficiat, et scandalum ex periculis occurrentibus non patiat. Deinde robur suum in bello contra inimicos domesticos, carnem scilicet et appetitus inferiores, ostendit, eorumque pravas propensiones pugnando viriliter elidit, non occidendo carnem, sed eam jejuniis, disciplinis atque ciliciis domando. Et hoc est *terram unguâ fodere.* Contra vitia verò et concupiscentias ejus usque ad internectionem magno spiritûs fervore pugnandum est. Et hoc est *serventem et frementem sorbere terram;* id est, ardenti zelo sanctoque furore quidquid terrenum et

vitiosum est mortificare ac penitus consumere. *Nam qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiiis et concupiscentiis*, Gal. 5, 24. Tandem fortitudinem suam exerit contra hostes externos sive invisibiles, sive visibiles, qui quovis modo virtutem sive verbis et argumentis fallacibus, sive minis et terroribus, sive vulneribus et tormentis oppugnant. Fortis autem in Domino omnia hæc, quæ pavorem incutiunt, contemnit, nec cedit gladio vel cuivis tormento, nec pericula mortis pertimescit; sed potius, cum oportet, alacri audaciâ in occursum pergit armatis, sicut Christus Dominus perrexit in occursum militibus qui veniebant comprehendere illum. Imò et cum audierit buccinam, dicit: *Vah!* quia gaudet in persecutionibus et tribulationibus pro Christo, et omne gaudium existimat in varias incidisse tribulationes.

Nequaquam tamen hæc fortitudo est temeraria, sed prudens et sagax. Nam procul odoratur bellum, et præsentat tentationes priusquam veniant, ut se præmuniat. Nam jacula prævisa minus feriunt. Et ante languorem præparat medicinam. Nec suo se sensu dicit, sed libenter exhortationes ducum et monita prælatorum auscultat, ut per eorum consilia vigor animi acerescat, confortetur cor, et ad pugnandum vires resumat. Talis igitur est justus, qui Dei equus nominatur; de quo per Zachariam prophetam dicitur, cap. 10, 3: *Posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello*; id est, quasi equum gloriosum, phaleratum et ornatum, sicut pulchre ornari solet ad bellum. Et quæ sunt istæ pretiosæ phaleræ nisi virtutes quæ fortitudinem comitantur, et animam coram Deo pulchram reddunt et hostibus formidabilem? Cujusmodi sunt temperantia, humilitas, continentia, et reliquæ quæ terrena bona despiciunt. Unde statim subdit Propheta: *Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum, in prælio bella-bunt, quia Dominus cum eis, et confundentur ascensores equorum*. Et quid est lutum viarum, nisi carnis illecebræ, vanitates mundi, fallaces divitiæ, et quidquid vitiorum est fomes et materia? Hæc omnia conculcant fortes in Christo, et ideò superant, et prosternunt ascensores equorum et potentes seculi, quia Dominus est cum sanctis suis.

Declarat hæc D. Ambrosius, lib. 1 Officiorum, cap. 35, fortitudinis laudes decantans his verbis: *Reverà jure ea fortitudo vocatur, quando unusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non adversis perturbatur, non extollitur secundis et quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius et magnificentius quam exercere mentem, affligere carnem et in servitutem redigere, ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem?* Et iterum: *Non est igitur mediocris animi fortitudo, quæ sola defendat ornamenta virtutum omnium, et judicia custodiat, et quæ inexpiabili prælio adversus omnia vitia decernat: invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates, dura adversus illecebras, quibus autem deferre nesciat, nec, ut dicitur, Ave dicat: pecuniam negligat, avaritiam fugiat, tanquam labem quamdam quæ virtutem effeminet.* Hæc D. Am-

brosius, egregiè depingens equum phaleratum gloriæ Dei, virum fortem, cui Deus insidet; cujus fortitudinem invictam in duobus generibus spectandam dicit: Primò, ut externa corporis pro minimis habeat, et quasi superflua, magis despicienda quam expetenda ducat. Secundò, ut ea quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas cernitur, præclarâ animi intentione usque ad effectum persequatur.

Talis itaque vir fortis optat bellum, in quo gratiâ Dei vincat; cupit pugnam, in quâ à Domino adjutus hostem prosternat; desiderat occasionem, quâ se fidelem Domino manifestet. Sicut enim jurisperiti quæ-runt lites, quarum causâ clientulos sibi commendatos defendant; et milites desiderant bellum, in quo adversus hostes præliantur, et nomen victorum ac divitias lucrentur: ita justus possunt tentationes percipere, ex quibus à se Dei auxilio victis, et honorem victoriæ, et virtutum merita et gloriæ præmia conquirant. Et quidem mentium fortissimarum indicium est, hostium incursus non timere, nec tentationum molestiâ tris-tari. Quorum robur Dominus hoc loco sub figurâ illius mystici equi pulchre describit; ubi inter alia ait: *Terrum unguâ fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis: contemnit pavorem, nec cedit gladio: ubi audierit buccinam, dicit: Vah!* Justus quidem, ut diximus, terram unguâ fodit, cum tentationis tempus esse persentiens, corpus suum, ne insolescat, et hostibus se adjungat, spiritus fortitudine ferit. Sic enim Paulus generosus equus, cui Dominus ad mundum peragrandum et hostes proterendos insedit, terram unguâ mortificationis pulsabat, cum corpus suum castigabat et in servitutem redigebat. Insuper exultat audacter, quia sanctâ quâdam elatione, aut potius spiritus magnanimitate, de imminente tentatione quasi de occasione patiendi et proficiendi congaudet. Nam et ipse Paulus ait, 2 Cor. 7, 4: *Repletus ego sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostrâ.* Quin et in occursum pergit armatis; dum enim videt se ab inimicis invadi, non fugit, non se præ affectu timoris abscondit, sed in occursum hostium advenientium ipse procedit. In cujus exemplum, uti dicebam, Dominus, à militibus ad crucem quæsitus, processit obviam eis, et dixit: *Quem quæritis?* Joann. 18, 4. Quin et magnus Antonius, ut in Vitâ ejus narrat S. Athanasius, à dæmonibus laniatus, et semimortuus relictus, provocabat eos dicens: *Ecce ego hic sum Antonius, non fugio vestra certamina; etiamsi majora faciatis, nullus me separabit à charitate Christi.* Psallebatque dicens: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum*, Psal. 26, 3. Insuper et vir justus fervore charitatis accensus contemnit pavorem, id est, spernit sagittas hostium et jacula, dicitque in divinâ gratiâ confisus: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia?* Rom. 8, 35. An cætera quæ sequuntur? quæ omnia, ut impotentia ad suum robur spiritus superandum, contemnit et ridet. *Non cedit gladio*, quoniam enses diaboli jam emicantes et ictus inferentes frangit, dum validè cuique suggestioni occurrenti resistit. Ac tandem, ubi audierit buccinam, dicit: *Vah!* Nam, ut ait

S. Gregorius, lib. 31 *Moralium*, cap. 16 : *Cum certamen passionis sibi propinquare considerat, de exercitio virtutis exultat : nec terretur pugnae periculo, qui victoriae laetatur triumpho.* Sic ille. Quem vide fusè ac pulchrè à cap. 10 usque ad cap. 17 inclusivè.

En igitur quomodo ad instructionem postram, omnia quæ hic per partes de equis narrantur, referre debeamus. Quin etiam ex aliâ parte observanda quoque Dei bonitas est, in eo quòd sic domet equos, ut ipsos hominibus subjiciat, et ad ipsorum ministerium accommodet. Alioquin numquid existimabimus equum, qui naturâ suâ indomitus est, quique etiam quasi natus sit ad prælium, passurum se ita regi et tractari, nisi Deus ferociam illam insitam auferret, quo homines ipso possint uti? numquid ex nobis ipsis eum domare et tractare auderemus? Concludamus igitur Deum nobis suam virtutem declarare, quando ejusmodi audaciam equis dedit, eosque ita feroces reddidit; nobisque singulare etiam bonitatis et amoris testimonium dedisse, quando nos, qui nihil sumus, equos sic domare possumus, ut illis utamur, et patientur ipsi se à nobis fatigari, adhiberi ad currus trahendos, et alia ministeria. Quando igitur equi se sic regi patiuntur, minimè dubium est quin Dominus ostendat quanto-perè sit liberalis erga nos, idque re ipsâ cognoscendum nobis exhibeat.

VERS. 26. — NUMQUID PER SAPIENTIAM TUAM PLUMESCIT ACCIPITER (1), EXPANDENS ALAS SUAS AD AUSTRUM? Ac si dicat : Non tuum, sed meum opus est, quòd accipiter ad calorem austri alas expandat, ut hujus venti tepore membra ejus ad laxandas plumas veteres et novas induendas concalescant. Præcipua et maximè theologorum, Ægyptiorum mystarum, philosophorum aliorumque scriptis decantata accipitris affectio, est pennarum casus et renovatio, quam Ælianus, lib. 12 de *Animalibus*, cap. 4, quando fieri solet, ita indicat : *De accipitribus*, inquit, *audire memini, solere eos, antiquam Nilus inundet et agros operiat, ex pennis illas, quæ jam consenuerint, dimittere (ut rami fruticum jam arida folia) et alias novellas et elegantes producere, similiter*

(1) Quotannis de novo, ut novis plumis succrescentibus quasi rejuvenescat; naturali instinctu, *expandens alas suas ad austrum*, seu ad flatum venti australis, qui quia lenis est et calidus, laxat corpora, ut plumæ facilius excidant. Et facit hoc, inquit Ælianus, antiquam Nilus inundet, id est, ante dies caniculares, post solstitium æstivum, ut, sicut arbores novam comam, sic ipse novellas pennas ante hyemem induat. Symbolum est spiritualis renovationis, inquit sanctus Gregorius et Pierius. Addit Ulysses Aldrovandus, hunc modum renovandæ juventutis, esse omnium penè avium, sed non quotannis, ut in accipitre contingit.

(Tirinus.)

EXPANDENS ALAS, etc. Mutant enim novis veteres plumas accipitres, flante austro, alas quatientes, ut decidant veteres.

(Menochius.)

Est-ce par votre sagesse que l'épervier se couvre de plumes, étendant ses ailes vers le midi? L'épervier, au temps de sa mue, étend ses ailes en battant vers le midi, avant la canicule. Cet air chaud et pénétrant ouvrant ses pores, lui facilite le renouvellement de ses plumes avant que l'hiver arrive. Voy. *Æt.* l. 22, c. 41.

(Drach.)

ut arbores comam. Tempus verò inundationis Nili ex Claudiani hisce versibus discere licet, ubi ait :

*Cumque die Titana canis flagrantior armat,
Et rapit humores madidos, venasque calore
Compescit, radiisque potentibus æstuat acis.*

Quibus verbis dies caniculares describit. Verum scire licet hoc ferè tempore, nempe sub initium Augusti mensis, accipitribus plerisque, quibusdam sub medium, nonnullis etiam sub finem pennas novas perfici, et multò ante veteres decidere; nempe primo vere, mense martio et aprili : tunc enim primùm mutare plumas incipiunt, et veluti senectam deponere, vestemque obsoletam pennarum priorum ejicere; in quarum locum paulatim succrescunt novæ, sub finem tandem æstatis perfectionem adepturæ, ita ut in toto habitu nulla plumarum diversitas aut dissimilitudo conspiciatur. Quæ verò ratione isthæc renovatio peragatur, pulchrè describit D. Gregorius, lib. 31 *Moralium*, cap. 18 : *Quia, inquit, per annos singulos pennam veterem accipiter novâ nascente projiciat, ac sine intermissione plumescat, penè nullus ignorat. Non autem hic illud plumæ tempus dicitur, quo in nido vestitur; quia tunc nimirum adhuc pullus ad Austrum alas expandere non valet; sed illa annua pluma describitur, quæ laxata veteri pennâ renovatur. Et quidem domesticis accipitribus, quò melius plumescere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur; agrestibus verò moris est, ut flante Austro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concalescant. Cum verò ventus deest, alis contra solis radios expansis atque percussis tepentem sibi auram faciunt, sicque capto tepore, apertis poris, vel veteres exiliunt, vel novæ succrescunt. Hactenus ille. Teporem autem hujusmodi renovationis istius effectricem esse causam vel ex eo liquere potest, quòd quotidiano experimento venatores comprobârunt, mansuefactos accipitres ægrè admodum pennas veteres cum novis commutare, nisi loco undequaque obsurato ac tepente recludantur. Ita Ulysses Aldrovandus, tomo primo Ornithologiæ, lib. 4, ubi fusè ac doctè de accipitribus disputat.*

Tropologicè S. Gregorius, lib. 31 *Moralium*, cap. 18 : *Quid est, inquit, accipitrem in Austro plumescere, nisi quòd unusquisque sanctorum tactus flatu sancti Spiritus concalescit, et usum veteris conversationis abjiciens, novi hominis formam sumit? quod Paulus admonet dicens, Coloss. 3, 9 : Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum. Et rursùm, 2 Cor. 4, 16 : Licet is qui foris est noster homo corrumpatur; tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Veterem autem pennam projicere, est inveterata studia dolosæ actionis amittere; et novam pennam sumere, est mitem et simplicem benè vivendo sensum tenere. Hæc ille. Sicut autem fieri non potest, ut avicula novas plumas induat, nisi veteres exuat; ita impossibile est, ut quis, non abjectis actuum vitiosorum vestigiis, honorum habituum, id est, virtutum indumentis decoretur. Illos autem vitiosos actus solum studium abnegationis depellit, quia nemo potest quod placeat abjicere, et quod delectat relinquere, nisi sibi ipsi contradicens flagello*

mortificationis utatur. A nobis igitur mortificationis gladio imperfectiones et superflua desideria præcidamus, ut celestibus desideriis ad omnem virtutem incitemur. Nam hæc desideria robur ad prosequendam mortificationem adjicient, et studiosarum actionum erunt inijia, quibus virtus ipsa generatur, et semel genita conservatur ac crescit.

Expende hic in quo Deus sapientiæ nostræ summam constituit, in repositione pimirum accipitris, qui veterascentibus plumis, imò gravantibus et deprimentibus, ore ad Austrum flantem converso, eum desuper calorem ebibit, quo, depositis vetustis plumis, in eo juventutis flore appareat, quo à parentibus fuit et cognitus et educatus. Olympiodorus in Catenâ Græcâ de hæc accipitris innovatione loquens: *Dicitur, inquit, accipiter versus Austrum explicatis alis fermè erectus in aere consistere; non supinus, cæterorum animalium more, sed erectus in medio aere constitutus, dimissis vetustis, primas nativitatæ plumas explicat. In quo præclare totam sapientiam hominis recognoscit Rupertus de Operibus Spiritus sancti lib. 2, de Sapientiâ, lib. 1, cap. 21, aïens: Quid est ergo accipitrem in Austro plumescere, nisi quod unusquisque sanctorum factus flatu sancti Spiritus conualescit, et, usum vetustæ conversationis abiciens, novæ hominis formam sumit? Ille verè sapiens, ille verè in se ostendit sapientiam divinam, qui desuper afflatus vetusta abjicit, mundana despicit, novitiam illam, in quâ à Deo primum conditus est, ostendit rectitudinem, quâ non humi procumbens instar quadrupedum, sed rectus Deo novus homo exhibeatur et filius.*

Hujus innovationis mysterium S. Gregorius supra citatus ita prosequitur: *Numquid, ait Dominus cuilibet electo, tu intelligentiam contulisti, ut flante sancto Spiritu cogitationum alas expandat, quatenus pondera vetustæ conversationis abjiciat, et virtutum plumas in usum novi volatus assumat? In meditatione nimirum spiritales reddimur accipitres, ut quicquid Deo displicet abjiciamus, et virtutum gloriâ tanquam recentium plumarum vestitu circumdemur.*

Porro accipiter (ut Ælianus, lib. 14, cap. 12, tradit) soli à delapsâ antiquitatâ consecratus, optimè proficientium ac perfectorum est typus; quod omnem vitam suam soli justitiæ consecrant, et fulgori ac calori divini amoris se dicant: hi namque more accipitrum alas vehementiorum affectuum ad Austrum ventum calidum, nempe ad Spiritum sanctum expandunt, non tam ut veteres pennas et pristina vitia, quæ jam abjecerunt, deponant, quàm ut ad modum vulturum, qui vento calido fecundantur, ex divino illo Spiritu nova perfectionis desideria concipiant.

VERS. 27.—NUMQUID AD PRÆCEPTUM TUUM ELEVABITUR AQUILA, ET IN ARDUIS PONEŢ NIDUM SUUM (1)? — VERS.

(1) *Nim juxta os tuum, tuo jussu et mandato, attollit se aquila? sublimi volatu, quo volucris cæteris omnibus antecellit. Et num ad mandatum tuum factum, quod extollat nidum suum? altissimis montium cacuminibus nidum suum ponat. Vid. Bochartum, l. c., t. 2, p. 734, seq. edit. Lips.; et conf. Obad. 4. Ego,*

28.—IN PETRIS MANET, ET IN PRÆRUPTIS SILICIBUS COMORATUR ATQUE INACCESSIS RUPIBUS (1). — VERS. 29.—INDE CONTEMPLATUR ESCAM, ET DE LONGÈ OCULI EJUS PROSPICIUNT (2). — VERS. 30.—PULLI EJUS LAMBEŢT SANGUI-

inquit Deus, ei hanc naturam indidi, ut, sicut struthio (quemadmodum supra dictum est) humi nidulatur, sic aquila contra in excelsis nidum collocet, et altiùs volet. Ex hæc tantâ naturæ avium et animantium diversitate mira Dei providentiâ et potentia ostenditur, nobis stupenda, quom ejus rei causam non videamus. (Rosenmuller.)

(1) *Petram inhabitat. Et pernoctat, comoratur, super dentem, prominentiam, rupis et arcis, in prominentibus rupium, et propugnaculis editis et præruptis. Intelligitur autem arx naturalis, non arte hominum facta, rupes scilicet celsa et prærupta, suapte naturâ munita et valida. Similiter arces pro montibus Virgilio in illo Georg. 2, 535, de Româ urbe: Septemque una sibi muro circumdedit arces.*

(Rosenmuller.)

(2) *Il examine, ou, il tâche de découvrir de là sa proie, et ses yeux découvrent de loin. L'aliment des aigles n'est pas dans les rochers qu'ils habitent. Ils ne vivent ni d'herbes, ni de fruits. Il se nourrissent de chair et de sang: mais ils aiment mieux le trouver répandu, que de le répandre; et ils préfèrent les corps morts, quand ils en trouvent, aux bêtes vivantes, qui ne sont leur proie que dans la nécessité. Du haut des rochers escarpés, ils découvrent tout ce qui est dans les vallons. Avec des yeux perçants, ils distinguent les objets les plus éloignés; et ils fondent sur un corps mort, à quelque distance qu'il soit d'eux.*

On ne peut douter que Jésus-Christ n'ait eu en vue cet endroit, lorsqu'il a dit, en parlant à ses disciples de son dernier avènement, que là où serait le corps mort, là s'assembleraient les aigles. *Car comme un éclair qui sort de l'orient, paraît tout d'un coup jusqu'à l'occident; ainsi sera l'avènement du Fils de l'homme. Par tout où le corps mort se trouvera, les aigles s'y assembleront.*

Et l'on ne peut douter non plus, quand on considère avec attention les circonstances où Jésus-Christ a rapporté cette parole, que ce ne soit de son propre corps immolé pour nous, et de ses élus qui iront au devant de lui dans les airs, selon saint Paul, qu'il a voulu qu'on l'entendit.

Mais dès-lors, il n'est plus permis de douter que dans les autres exemples naturels que Dieu propose à Job, il n'ait caché un sens plus sublime que celui qui paraît d'abord. Et il me semble que cette seule application que Jésus-Christ fait à soi-même et à ses élus, de ce que Dieu dit ici du corps mort et des aigles, est une justification de la pensée où je suis, que les autres questions renferment quelque instruction mystérieuse, et des efforts que j'ai faits pour la découvrir.

Les plus parfaits et les plus élevés d'entre mes élus, ne regarderont la terre que par le besoin de se nourrir; et leur nourriture sera mon corps immolé pour eux, et mon sang répandu pour leur réconciliation. Ils participeront à ce sacrifice avec une faim et une soif toujours nouvelles. Ils se conserveront purs dans la retraite et la séparation du monde, pour ne se rendre pas indignes d'une telle grâce. Ils verront avec des yeux éclairés par la foi, que mon corps, réduit à l'état de victime, est le principe de la résurrection et de la vie. Ils se consoleront, en le recevant dans leur cœur, de ce que le ciel est encore fermé, et de ce qu'ils sont encore exilés sur la terre. Le sujet le plus doux, et le plus ordinaire de leur contemplation, sera ce que j'aurai fait et souffert pour eux. Et au lieu de se perdre dans de vaines et orgueilleuses spéculations, comme quelques faux spirituels, qui espéreront d'arriver à une haute perfection en m'oubliant, ils ne

NEM : ET UBICUMQUE CADAVER FUERIT STATIM ADEST (1). — In eodem genere rapacium vulcrum aliud profert exemplum divinæ solertiæ, quæ aquilarum generi illam indidit naturam, ut alta peteret; neque tamen quæ longè distaret præda in depressis terræ locis aquilinos lateret oculos aut unguis effugeret. Quod dùm facit aquila, divino, non humano, obsequitur imperio; à quo id accepit, ut inclinationem habeat et impetum ad ardua, et non nisi in præruptis atque inaccessibleibus scopulis aut sublimissimis arboribus nidificet. Idem propheta Jeremias innuit dicens, cap. 49, 16: *Si elevaveris ut aquila nidum tuum, inde detraham te.* Solerter admodum hoc faciunt, quo nempe (ut affirmat Philosophus, lib. 9 de Naturâ animalium, cap. 32) ab animalium cæterorum insidiis tutæ degant, neve serpens aut aliud animal noxium veneno aut strage prolem enecet, atque ne corporis mole sublimem acra subituræ impediatur, cùm difficulter à terrâ tollantur: præterea, ne cum aliis avibus rapacibus quid commune habeant, prout silvestris ac solitaria feraque earum natura est. Ab omnibus enim hominum ædificiis atque ab aliarum avium rapacium nidis semota procul affectant loca, cùm ut pulli, sicut diximus, extra omnem periculi metum degant, tùm ne ob loci propinquitatem cum aliis de prædâ contendendum sit, multæque mutæ sustinendæ molestiæ. Ita Aldrovandus, lib. 1 Ornithologiæ, ubi, plura vide de aquilæ volatu, ingenio, victu aliisque proprietatibus: inter quas cùm etiam illa censetur, quòd cadavera et exanima corpora non tangat, hic autem et in Evangelio Matthæi dicantur aquilæ cadavera sectari, cap. 24, 28: *Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ;* accommodum utrique reconciliando loco, et veritati historiæ naturalis maxime consonum erit, existimare cum Aristotele, lib. 9 Hist. animalium, cap. 32, aquilas, quæ cadavera sectantur, vulturinas esse, et vulturis speciem referre, dubii nempe inter hunc et illam generis. Unde et *sub-aquilæ* Latinis, et ὑπάετοι vel γυπάετοι, id est, *vulturinæ aquilæ*, Græcis dicuntur, nempe degeneres et victu inertes. Hæc itaque ratione cum D. Chrysostomo, homil. 49 in cap. 24 Matthæi, *vultures* cum Evangelistâ

verront rien de plus grand ni de plus sublime, que les mystères de mes ignominies et de mes douleurs. Il examine, ou, il tâche de découvrir de là sa proie; et ses yeux découvrent de loin. Ses aiglons sucent le sang; et en quelque lieu que paraisse un corps mort, il fond dessus. (Duguet.)

(1) *Et pulli ejus sorbent sanguinem*, nempe ex prædâ, quam mater in nidum defert. Hoc autem in aquilarum naturâ summoperè admirandum est, quòd hæc eis truculentia sit natura indita præter aves cæteras, ut non aquam bibant, (vid. Bochart., p. 757.), sed sanguinem sorbeant, et quòd eadem naturâ, jam inde ex quo sunt editi, pulli earum sint præditi, ut cadaverum sanguinem exsugant. *Et ubi sunt confossi*, occisi, ibi illa adest, eò convolat, conf. Matth. 24, 28, Luc. 17, 37. *Confossi*, i. e., occisorum cadavera, non de hominibus tantum, sed et de quibuscunque animantibus dicitur. Sunt quidem, qui aquilarum genus ullo modo cadavera attingere negent; verum id minime de omnibus et singulis aquilarum speciebus valere, ostensum à Bocharto t. 2, p. 758, et à nobis in notâ eidem pag. subjectâ. (Rosenmuller.)

et ipso Deo apud Jobum hoc loco *aquilas* vocabimus; utroque modo aptè, cùm utriusque naturam referant.

Quod ad potum verò attinet, Aldrovandus aliique tradunt Aquilam sine ullo potu vivere: siti enim superior, et inauditâ fortitudine temperantiæque in victu præsertim prædita, fontes minimè quærit, nec pulverulentas volutationes, ut Ælianus, nec arenam ejus firmitudo desiderat, ut Suidas ait, neque siti neque frigore victa, laboris allevationem extrinsecus objectam expectat, et aquas et requiem præclarè contemnens. Sunt qui existiment, inter quos est Suidas, eam idcirco aquam non bibere, quòd ad potum sanguis eorum animalium quæ ceperit ipsi sufficiat. Et Ægyptiis, teste Oppiano in Ixeuticis, placuit, aquilas non aquam, sed sanguinem bibere seu sorbilare. Quod ne cui dubium reliquatur, irrefragabili ipsiusmet Dei auctoritate adstruitur, de aquilâ ad Jobum hoc loco dicentis: *Pulli ejus lambunt sanguinem.* Cæterum si forsân aliquando aquam bibisse visæ sunt, non potûs sed medicinæ gratiâ id fecisse putandum erit, ut notat Aldrovandus.

En igitur aquilas quæ sunt ad prædam natæ; et quidem ab ortu hoc habent insitum, quòd sanguinem sugant. Mirum sanè est aves sic se pascere et alere sanguine; ea igitur natura (sapiens quilibet inferet) aliunde promanet oportet. Unde autem ejusmodi diversitas inter aves quæ ex prædâ vivunt et alias, nisi ex eo quòd Deus illas distinxerit, nobisque suæ providentiæ signa dederit? ita ut cogamur confiteri ipsum omnia regere et disponere, avesque ad eò ipsas, quomodò se non creârunt, quantum ad essentiam suam attinet, ita etiam sibi non dedisse eam inclinationem quam habent, sed eam aliunde accepisse, Deumque se illic patefacere, et providentiæ suæ notas exprimere. Sic cùm eminüs etiam ad plurima milliaria cadavera odorantur, ut in eam partem se vibrent, clarum fit Dominum ipsis motum quemdam arcanum indidisse: neque enim fieri posset, ut id ex sese aquilæ haberent, nisi Deus naturæ inclinationem ad id ipsi dedisset, aut in illis nescio quid, in quo se admirabilem exhibet, impressisset. Quando igitur huc et illuc oculos conjecerimus, et eam varietatem operum Dei animadverterimus, cogemur vel inviti agnoscere creatorem aliquem esse qui dominetur. Nam si omnes bellæ ejusdem naturæ et inclinationis essent, providentia Dei non ita appareret. Quapropter ex tam diversis bestiarum naturis hoc capite propositis discamus non esse cæci; sed divinam in iis potentiam ac providentiam contemplemur ad eò manifestis sese indicibus prodentem, ut, si modò oculos aperiamus, latere aut ignorari non possit.

Mysticè per aquilam significatur ea anima, quæ dono contemplationis est prædita: hæc autem non ad præceptum hominis elevabitur, sed manu et potestate Domini in tantâ sublimitate statuatur: *Sustollam te*, inquit, Isaïæ 58, 14, *super altitudines terræ, et cibabo te hæreditate Jacob patris tui.* Ad hoc enim in altum erigitur, ut amoris ardentissimi suavissimo cibo pascatur.

Ad præceptum Domini in arduis nidum ponit; quia in rebus supernis consilium ac desiderium figit. *Non vult se in ima dejicere* (inquit S. Gregorius, lib. 31 Moralium, cap. 19), *non vult per abjectionem conversationis humanæ in infimis habitare: in petris manet, et in præruptis silicibus commoratur atque inaccessis rupibus.* Quoniam dum illa elevatio perseverat, veluti se in tuto positam, ne telo dæmonis feriat, ne tentatione aliqua illidatur, agnoscit. Deo tamen sic ordinante ad terram redit, et humanos affectus sentit, ne de se aliquid supra se putet, et propriæ fragilitatis memor humilitatem et sui contemptum servare curet. Quare benignissimâ Dei dispensatione quasi ab illâ altitudine deturbatur, ut in verâ altitudine, scilicet in humilitate et in omni virtute servetur.

Hinc tropologicè aquila etiam quemvis sanctæ Ecclesiæ operarium designat; et meritò sanè, quoniam universarum avium regina existens, ejus vitam exprimere debuit, quæ inter vitæ spiritualis partes præcipuum et planè regium locum obtinet. Hæc ergo vita, aut nujus vitæ amator et cultor, cum inter homines utilitatis eorum causâ conversatur, non propriâ voluntate illectus, sed divino jussu vocatus, statutis diei horis in cælestium rerum contemplationem effertur, in sanctorum stabilitate commoratur, angelorum proprietates mentis oculis lustrat, et divinas perfectiones attentè considerat: non tamen ita contemplationis jucunditate absorbetur, ut penitus inferiora contemnat: quinimò inde contemplatur animarum escam, ut eam à manu dæmonis rapiat et commiserationis oculis eos prospicit, quos per abjectionem vitæ longè à se positos esse cognoscit.

Pulli ejus, hoc est, filii ejus spirituales, quos verbo prædicationis Christo genuit, lambunt sanguinem, dum Salvatoris passionem meditari docentur, et ejus purissimo cruore satiari. Ipse verò, qui istos genuit, perfectiori cibo divinitatis pastus, ejusdem divinitatis amore, velut alter Tobias, qui exiliens de accubitu suo, relinquens prandiam, jejunos pervenit ad corpus, Tob. 2, 3, delicias contemplationis deserit, mortuos Deo et tabidos putredine peccatorum inquiri, et ubicumque cadaver fuerit statim adest. Omnis enim qui in peccati mortem ceciderit, non inconvenienter poterit cadaver vocari. Quasi exanimis namque jacet, qui justitiæ vivificantem spiritum non habet. Quâ de re S. Gregorii, lib. 31 Moralium, cap. 22, hanc expositionem confirmantis verba audiamus: *Quia sanctus quisque prædicator, inquit, ubi peccatores esse considerat, illuc anxie pervolat, ut in peccati morte jacentibus lucem vivificationis ostendat; benè de hâc aquilâ dicitur: Ubicumque cadaver fuerit statim adest, id est, illuc tendit, ubi utilitatem prædicationis prospicit; ut ex eo, quod jam spiritualiter vivit, aliis in morte suâ jacentibus prosit, quos corripiendo quasi edit, sed ab iniquitate ad innocentiam permutando, in suis membra quasi edendo convertit. Ecce ipse, quem ad testimonium jam sæpè deduximus, Paulus cum nunc Judæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, jui in peccati morte jacentibus æternæ vitæ gratiam nun-*

tiaret, quid se aliud quàm esse aquilam demonstrabat, quæ velociter omnia transvolans, ubicumque jacens cadaver quærebat; ut dum voluntatem Dei lucratis peccatoribus faceret, quasi escam suam in cadavere reperiret? Escam quippe justorum est conversio peccatorum; de quâ dicitur, Joan. 6, 29: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam.

Tales profectò aquilæ post Apostolos, et pontifices et Ecclesiæ doctores, fuerunt sanctissimi Patres nostri Religionum fundatores, qui curam suarum ovium agentes, et actionibus charitatis instantes, amore Dei ardebant, et perpetuæ orationi ac contemplationi se dabant.

Talis fuit beatus Pater Dominicus, Prædicatorum fulgentissimus patriarcha, qui in corpore degens, et inter peccatores vivens, animo semper cum Deo et Angelis loquebatur, et dies proximis impertiens, noctibus ferventissimæ contemplationi vacabat; et inter fratres humanissimus existens, Deo instantissimis precibus inhærebat, ita ut *ad vesperum demoraretur ei fetus, et ad matutinum lætitia*, Psal. 29, 6.

Talis aquila B. Pater Franciscus, non jam homo dicendus, sed Seraph cælo delapsus, qui tractus et detentus à turbis, compressus quoque et multipliciter attrectatus, in ecstasim raptus, insensibilis videbatur ad omnia, et velut corpus exanime nil penitus sentiebat; et à suis eam actionis mensuram, quæ non suffocaret spiritum orationis, prudentissimè efflagitabat.

Talis item aquila B. Pater noster Ignatius novissimo tempore datus in columnam Ecclesiæ, qui fidem ab hæreticis oppugnatam sustineret, et divinam gloriam per universum orbem propagaret: nam immensis animarum salvandarum curis circumdatus, singulis horis intra seipsum se colligebat, et an aliquid minus esset compositum coram oculis judicis cuncta cernentis minutissimè examinabat. Singulis actionibus finem divinæ gloriæ actuali recordatione et humillimâ oblatione præfigebat: singulis in rebus, quæ sensibus objiciebantur, Deum assistentem omniaque sustentantem et vivificantem cernebat; et singulis tandem momentis in eum jacula ardentissimi amoris evibrabat. Hunc tanquàm genuinus aquilæ filius æmulatus B. Pater Franciscus Xaverius, magnus totius Orientis apostolus, inter tot infidelium myriadas in ovile Christi pastoris adductas non contentus sæpissimè in mentis excessum rapi, et animum in Deo, quem tantoperè sitiēbat, habere defixum; statim tamen ac certum quotidiè seponere tempus, quod ereptum negotiis contemplationi rerum cælestium, et præcipuè ardentissimæ meditationi vitæ mortisque Christi tribueret, ac purissimum innocentissimi Agni sanguinem ut genuinus aquilæ pullus indesinenter lamberet.

Quomodo autem in Scripturâ sacrâ vocabulo aquilæ aliquando maligni spiritus raptores animarum, aliquando præsentis seculi potestates, aliquando verò vel subtilissimæ sanctorum intelligentiæ, vel incarnatus Dominus ima celeriter transvolans et mox summa repetens designetur, pulchrè docet S. Gregorius, lib. 31 Moralium, cap. 19, ubi, sicut et apud

S. Ambrosium, libro de Salomone, cap. 2, et lib. 3 in Lucam cap. 3 et 5, et sanctum Chrysostomum in Psalmum 102, vide plures aquilæ proprietates allegoricæ, tropologicæ et analogicæ explicatas.

VERS. 31. — ET ADJECIT DOMINUS, ET LOCUTUS EST AD JOB (1). — VERS. 32. — NUMQUID QUI CONTENDIT CUM DEO TAM FACILÈ CONQUIESCIT? UTIQUE QUI ARGUIT DEUM, DEBET RESPONDERE EI (2). Postquam Deus ignorantia convict Jobum, et suam ostendit sapientiam singularem, et in universi administratione providentiam et admirabile consilium, neque interrogatus responderet Jobus (nam ut vides, interrogando Deus illum urgebat), addit aliquid, non tam ut novam aliquam adduceret rationem, quam ut illum sermonis non adeo considerat, et nunc silentii, cum argumentandi modus responsionem exigebat, argueret. Quasi dicat: Qui Deum audebat ad disceptandum provocare, qui fit ut ab eo tam facile victus taceat? Facilis meritò hæc vocatur victoria, quæ solà commemoratione horum operum Dei constat, si conferatur cum illo sermone, qui de infinitis Dei operibus esse posset. Ita

(1) Hactenus Deus potentiam et providentiam et sapientiam suam ostendit, unde et justitia ejus apparet. A Deo orta est naturarum, tum in brutis tum in hominibus, varietas, ut nemo queri habeat, cur hæc aut illa natura sit à Deo, aut sic vel sic natus aut conditus; quantò minus in abstrusiora ejus consilia penetrare? Hic verisimiliter Deus aliquantisper tacuit, ut cum tot interrogationibus Jobum obruisset, videret si quid ille respondere vellet. Et cum nihil respondit, subiecit id quò tota superior oratio spectabat, ad ipsum Job convincendum. (Mercerus.)

(2) Urget Deus Jobum, et quodammodo ridet, quòd se cum Deo disputare velle dixisset, nunc quòd responderet noti haberet. (Menoehius.)

QUIESCIT. Supple à respondendo: id est, silet, non respondet. Et verò quid aliud homo reprehensus à Deo respondeat, quam quòd hic Job insigni modestiâ prudentiâque respondet? Nempe culpam agnoscendo deprecandoque. (Tirinus.)

NUMQUID, etc? Num contendere cum Omnip. est eruditio? vel castigatio? vel castigare, sub. seipsum? id est, eruditionem admittere? vel erudiri? q. d.: Num viri eruditi et sapientis, qualem te putas, est cum Deo disceptare velle, ut tu facis? Num contendit quis cum Omnip. quem ille castigat? Num contendens, vel, qui contendit, cum Omnip. erudietur? vel, erudiet eum? vel castigabit, sive corripit, eum? q. d.: An verò tu, Jobe, qui mecum contendere optasti, potes me erudire aut convincere? Quum tanta sit mea per res singulas providentia, quis tandem cum Deo disceptaret, ut tu, Job, qui eum injustitiâ arguere possit, aut quicquam in illa earum rerum quas fecit reprehendere? Reprehensio quasi indignantis in Job. duabus rationibus: 1° à firmitate superiorum argument.; 2° à comparatione hominis cum Deo. Satisne rationum allatum est ab Opt. Max. ad te convincendum? Satisne à parte Dei argumentorum? sub. allatum est?

UTIQUE QUI; etc. Arguens, vel qui arguit, sive increpat, Deum (vel disputans, sive qui disceptat, cum Deo,) respondeat ei, vel, ut videtur ambiguitas, ad illud, sub. quòd dico, nempe ad eam interrogationem: An liceat ei qui corripitur contendere cum eo à quo jure castigatur. Vel, ad unum aliquod horum quæ à me proposita sunt; q. d.: Tuum est, ó Job, respondere, si potes; vel assentire, et te victum fateri. Et quem redarguit Deus, ipse super hæc re respondeat. Ad quòd respondere illum oportebit qui cum Deo altercari vult; qui contra Deum argumentatur, ei contradicet?

(Synopsis.)

etiam ad verbum ex Hebræo reddi potest: Num contendere cum Omnipotente est erudire? id est, eruditio, ut quidam Hebræi interpretantur. Hoc est. Ex his, quæ narravi, facile cognosces, num sapienter optaveris cum Deo contendere.

Vel etiam sic accipi potest, quasi dictum esset: Homo qui litem adversus Deum intendit, numquid præparat se ad se corrigendum? imò potius indurat se. Atqui vera nostra sapientia in eo posita est, ut nos corrigamus et emendemus, miserias nostras cognoscamus, ut in illis ita confusi simus, et earum ita nos pudeat, ut nihil aliud nobis supersit quam Deum precari, ut nos in gratiam recipiat, et nostri misereatur. En quæ sit vera hominum sapientia. Contrà concludendum est, eos qui sic adversus Deum insurgunt esse penitus dementatos. Sententia autem semper eodem recidet, hæc sermonis ullà erit diversitas; sed eundem habebit scopum doctrina: nempe homines non solum non satis prudentes, sed sensu ac ratione captos esse, quando sic adversus suum Creatorem disceptare ei contendere volunt. Nam, ut sequitur,

UTIQUE QUI ARGUIT DEUM, DEBET RESPONDERE EI. Id est: Oportet non omninò tacere, sed aliquid respondere cum qui Deum ausus est arguere. Ubi nota verbum, arguit, duplici sensu accipi posse: Primò, ut significet idem quòd, redarguit, seu, reprehendit. Quòd egisse visus est Jobus ex concertantium sententiâ: etsi enim nihil carperet, ex modo tamen loquendi censuerunt illi Jobum Deo notant aliquam inurere. Secundò, istud, arguit, potest sumi pro, argumentatur; et licet in istâ significatione vocis hujus acceptio minùs Latina sit, placet tamen nonnullis interpretibus, et sic consentit cum verbis præcedentibus: Numquid qui contendit cum Deo? ubi Deus de disceptatione, non de reprehensione agere videtur.

Cæterum hæc interrogatio et admonitio Dei hõn obscure docet temerarium omninò esse, vellè cum Deo contendere. Quamobrem notemus, si spontè noluerimus nos emendare, et quidem ab omnibus obmurmurationibus abstinendo, et bñ clausum habendo, Deum que nullo modo arguere audent, nos invitos eò pertractum iri. Postquam enim diu militumque illigaverimus, Deus satis habebit, unde se de nobis ulciscatur; siquidem armabit omnes suas creaturas adversus ejusmodi insensatos, et tot habebit advocatos ac procuratores, quot sunt volucres in aère, pisces in mari, et quot sunt animalia in terrâ. Denique ad omnia Dei opera nobis respondendum erit, si volumus ipsum arguere. Animadvertentes igitur hos ejusmodi bñri impares esse, discamus nos humiliare sub potenti manu Dei, et quietos nos continere, ac pãli ut nos regat quomodò ipsi videbilur: interim si tractet nos ratione quæ nobis dura et molesta videatur, id totum æquo animo feramus, ipsumque precemur ut nos consoletur, nosque ita in sub amore confirmet, ut, quidquid sit, nunquam adversus ipsum obmurmuremus.

VERS. 33. — RESPONDENS AUTEM JOB DOMINO DIXIT (1):

(1) Sic et c, 43: Ideò insipienter, etc. Ac deinde;

... VERS. 34. — QUI LEVITER LOCUTUS SUM RESPONDERE QUID POSSUM? MANUM MEAM PONAM SUPER OS MEUM. — VERS. 35. — UNUM LOCUTUS SUM, QUOD UTINAM NON DIXISSEM; ET ALTERUM; QUIBUS ULTRA NON ADDAM (1). Duo hic ponenda : unum, ingenuam esse Jobi confes-

Idcirco me reprehendo, etc. Cæterum quid potissimum in Job reprehendatur ex verbis Dei, eum reprehendentis, petendum videtur, et reprehendi videtur potissimum in duobus. Primum, quod voluerit contendere cum Deo, dicens : *Judica mihi, cur me ita judices?* et alia similia. Unde hic, v. præced., dicit ad eum Dominus : *Utique qui arguit Deum, debet respondere ei*. Per hoc enim videbatur derogare justitiæ divinæ apud amicos, licet reverà non derogaret, ut ostensum est, c. 19, v. 6, c. 21, v. 4, c. 25, v. 4, et alibi. Alterum quòd plus satis intentus fuerit commemorandis suis justis operibus. Unde et dicitur, c. seq. : *Numquid condemnabis me ut tu justificeris?* In his tamen non nisi venialiter putandus est beatus Job deliquisse, per excessum quemdam, et imprudentiam sermonis. Vide plenius locis citatis. Quod autem Job dixit : *Unum et alterum locutus sum*, potest sic intelligi : Pauca quædam dixi, quemadmodum solemus dicere : Cupio tibi dicere unum, et alterum verbum. (Estius.)

LEVITER LOCUTUS SUM. Id est, temerè, nimis audacter, et te non sat maturè excussà. Non quòd peccàrit reflexendo levia amicorum dicta : sed quòd ex aliquà naturali impatientiâ plusculum questus esset de Deo, ij sum *redarguens*, ut hic habent Sept. et cum eo contendere gestiens, quasi præfusus suæ justitiæ, et pænæ innocentiae, adversus inscrutabile judicium Dei, ut patet ex v. 3, c. seq. et ipsemet explicat initio c. ult. (Tirinus.)

(1) Pauca quædam locutus sum parum consideratè, quæ jam, si fieri possit, dicta nolim. (Menochius.)

QUOD UTINAM, etc. Et hoc est illud *unum et alterum*, quod dolet à se semel iterumque dictum factumve, seu sæpius repetitum. (Tirinus.)

Je me suis servi d'une expression, dont je ne veux plus me servir. J'en ai employé une seconde, que je ne veux pas soutenir. Autrement : J'ai dit une chose ; je n'insiste plus. J'en ai dit une seconde ; je n'ajoute rien. Le sens de ce verset traduit selon le texte est fort obscur, parce qu'on ne sait à quoi rapporter ce que dit Job. Car il a parlé plusieurs fois, et dans chaque discours il a dit beaucoup de choses. Et il y a peu d'apparence qu'il veuille marquer ce qu'il vient de répondre : *Je ne suis désormais occupé que de ma bassesse ; que pourrais-je vous répondre?* Comme si la première partie était sa première réponse, et que la seconde partie fût la seconde fois qu'il eût parlé.

Il me semble que Job a dans l'esprit les deux paroles que Dieu lui a reprochées, *rob*, et *mokiah* : *contendens cum Deo : arguens Deum*; et que c'est par rapport à elles qu'il dit qu'il a parlé deux fois, mais qu'il expiera par le silence les deux choses qu'il a dites.

Je ne puis, ô mon Dieu, vous témoigner plus sincèrement que je ne pense plus à me justifier, ni à me plaindre, qu'en refusant de le faire, quoique vous m'en donniez la permission. Je voudrais ne m'être pas servi des expressions que vous condamnez comme trop hardies. Elles l'étaient trop par rapport à moi, quoiqu'elles fussent innocentes, et même très-exactes par rapport au Messie, dont j'étais le prophète, et la figure. Aussi vous ne les reprenez pas comme fausses, mais comme ne me convenant pas. Et je dois avouer que je ne les ai jamais usurpées en mon nom, mais que je ne me suis pas assez séparé du médiateur, qui seul a droit de s'en servir. C'est un ministère trop grand pour un homme que celui de représenter un Dieu incarné, et que d'être chargé de souffrir, d'être calomnié, de se plaindre, et de se justifier en son nom. Il est difficile à la créature de séparer alors exactement ce qu'elle est, du Créateur dont elle a la gloire de soutenir la personne et la sainteté; et il y a

tionem, se leviter locutum; alterum, omnes propemodum interpretes existimare verbis illis, *unum et alterum*, duplicem verborum lapsum à Jobo designari. Nimirum alii notârunt duo illa, quòd disputare cum Deo expetisset, suamque justitiam verbosè commendasset; alii verò aliter. Et quidem asserta et vota reprehensione careant; modus tamen intemperans fuit. Nihil ergo in doctrinâ, sed in sermonis modo carpitur, quemadmodum propriis in locis observatum est. Ex hoc planè liquet perquam rarum esse, verba ita trutinare, ut lingua nihil non expensum limatumque producat. Clarissima sanctitatis lumina verbis labuntur; quid non peccent mortales linguæ licentiæ nimis assueti? Rectè profectò monet Sapiens, Eccle. 5, 4 : *Ne temerè quid loquaris*; Eccle. 4, 34 : *Noli citatus esse in linguâ tuâ*; Eccle. 21, 28 : *Verba prudentium staterâ ponderabuntur*. Quæ nihil aliud significant, nisi quod proverbium dicit, ut verba prius veniant ad limam quàm ad linguam. Lima verborum est ratio, est prudentia, est consideratio. Hæc ergo prius sermonem examinent, et ab his probatum os dicat, improbatum verò rejiciat. Et quidem licet universas actiones hominum debeat mentis deliberatio præcedere, maximè

plus de sûreté dans l'état d'un particulier, à qui il est permis de souffrir en silence, et de se taire.

Avant que de finir ce chapitre, je ne puis m'empêcher de demander, si l'on a senti combien la preuve de la Divinité de Jésus-Christ est complète, quand on est bien entré dans l'intelligence du Livre de Job?

Peut-on nier avec quelque vraisemblance, que ce saint homme ne soit sa figure dans ses souffrances, et qu'il ne parle non seulement comme son prophète, mais comme revêtu de sa personne?

Peut-on obscurcir ce que Dieu lui dit, que ses discours sont mystérieux, qu'ils cachent un conseil secret, et que Job lui même n'en avait pas dans les premiers temps une assez parfaite intelligence?

Peut-on donner aux questions que Dieu lui fait aucun sens raisonnable, si l'on ne convient que le médiateur doit être le Créateur, et qu'aucune créature ne peut en exercer le ministère?

Peut-on rendre raison du choix que Dieu fait de certains exemples, parmi les choses innombrées et parmi les animaux, quand il propose à Job diverses questions, si l'on ne regarde ces exemples comme très-fines images de ce qu'il fera parmi les hommes, quand il leur sera devenu semblable par son incarnation? Sans ce dessein et ce but, tout ne paraît-il pas dit au hasard, et sans qu'on sache pourquoi une chose est rapportée plutôt qu'une autre?

Peut-on expliquer pourquoi Dieu ne trouve rien de défectueux dans Job, sinon qu'il n'a pas créé le ciel et la terre, la lumière et les animaux? Et pourquoi il le trouve, sans cette qualité de Créateur de l'univers, incapable de plaider la cause des hommes devant son tribunal?

Peut-on enfin comprendre la raison du silence et de l'humiliation de Job, qui ne répond à aucun des questions que Dieu lui a faites sur la création, si l'on ne convient que c'était de cela seul dont il s'agissait, et que pour soutenir dignement la personne du Messie, il fallait être le Dieu suprême?

Oserait-on dire que celui qui parle à Job n'est pas l'unique Dieu, seul Eternel, seul Créateur? Et, d'un autre côté, peut-on méconnaître dans ses discours la sagesse incréée, qui parle d'elle-même en tant d'en droits, comme Dieu le fait ici? Ou, peut-on nier que cette sagesse ne soit celle qui a guéri les hommes, qui met sa joie à être avec eux, et qui s'est rendue visible en prenant leur nature? (Duquet.)

ad loquendum requiritur, quia facillimum est lingua labi, et mentem verborum effusione distrahere.

Cùm igitur vix unquam possit quis tantâ circum-
spectione linguam moderari, quin interdum per igno-
rantiam, aut per inconsiderationem, aut aliis modis,
sermone delinquat, enitendum est sanctis operibus ju-
giter et ferventer instare, ut illicitam locutionem bona
operatio tegat, et sermonis ineptias, aliquando nobis
nolentibus irrupentes, multitudo studiosarum actio-
num absorbeat. Hoc remedio usus est B. Job, qui de
se ait :

MANUM MEAM PONAM SUPER OS MEUM. Quod ad litteram
quidem nihil est aliud, quàm sibi silentium indicere, et
tacere (de quâ loquendi formulâ proverbiali vide quæ,
superiùs, cap. 21, vers. 5, notavimus); in arcano ta-
men sensu significat probis actionibus linguæ defe-
ctus operire. *Usu enim sacri eloqui*, inquit sanctus
Gregorius, lib. 32 Moralium, cap. 2, *in manu opera-
tio, in ore locutio solet intelligi. Manum ergo super os
ponere, est virtute boni operis culpas tegere incaute
locutionis.* Et infra : *Sancti*, inquit, *virii ante Dei
oculos student culpas linguæ tegere meritis vitæ; stu-
dent bonorum operum pondere premere immoderata
verborum. Unde in sanctâ Ecclesiâ manus super os
ponitur, dum electis ejus quotidie otiosæ locutio-
nis vitium bonæ actionis virtute operitur.* Hæc ille.
Bonas igitur operationes Domino pro vitio incau-
tæ locutionis non semel offeramus. Ut, quoniam ope-
ratio est locutione præstantior, in hoc magis eluceat
nostra compunctio, quòd pro levi verbo, quod vento
rapitur, minùs circumspèctè prolato, non jam solo
verbo, sed etiam actionibus solidis satisfacimus, et
veniam majoris obsequii oblatione postulamus.

Nec in hoc tantum sanctus vir imitandus est nobis,
sed et in ratione quoque, quâ ipse se à paulò liberiori
et minùs modestâ locutione purgabat. Quid enim ipse
ait? *Unum*, inquit, *locutus sum et alterum* : ecce sin-
cerissimam oris confessionem. *Quod utinam non dixis-
sem* : ecce verissimam cordis detestationem. *Quibus
ultra non addam* : ecce stabilissimum emendationis
propositum. Verba ergo nostra minùs cauta verè et ex
animo detestemur, non quasi ex consuetudine, sed
cum dolore et gemitu fateamur, et firmo proposito ab
illis abstinere deliberemus; sic enim jam incautè ef-
fusa purgantur, et similia in posterum ab ore nostro
revoventur.

Discamus igitur et nos et quidem malum, cui nimis
assueti sumus, odio prosequentes reprimere : quia

CAPUT XL.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine,
dixit :

2. Accinge sicut vir lumbos tuos; interrogabo te,
et indica mihi.

3. Numquid irritum facies iudicium meum, et con-
demnabis me, ut tu justificeris?

4. Et si habes brachium sicut Deus, et si voce si-
mili tonas?

enim tam faciles et proclives ad malè loquendum su-
mus, danda nobis est opera, ut ejusmodi vitium corri-
gamus. Ac sanè non satis est cognovisse, sed ad re-
medium veniendum est. Cùm itaque Jobus et alii sancti
prophetæ manum ori apposuerint, in eo ipsos imite-
mur; hoc est, cùm sollicitabimur ad obmurmurandum
adversus Deum, quamvis non desint nobis inventiones
satis subtiles, quibus veritatem coloremus, eamque in
mendacium convertamus, ei perversitati resistamus,
adversus malum illud depugnemus, animadvertentes
id ipsum perversum esse, et à Deo condemnari. Quo-
modò verò, manum ori nostro apponamus? hoc est,
obicem nobis ponamus. Nam instar ferocium bellua-
rum frenandi sumus. Unusquisque igitur sibi attendat.
Sin verò accidat ut affligamur, aut aliud aliquod obje-
ctum se offerat, quod hunc exacerbet, alium irretet et
virulentâ irâ repleat, ita ut ad malè loquendum solli-
citemur, reprimamus nos : et si ex humanâ fragilitate
semel iterumque exorbitavimus, ultrâ non addamus,
neque nobis in nostris vanitatibus blandiamur. Nam
quamvis speciosos prætextus et argumenta firma et va-
lida ad causam nostram tuendam habere nobis videamur,
nihil adversus Deum valent, omniaque adeò
concidere necesse est; et tandem nobis veniendum
erit ad id quod superiùs tractatum fuit, scilicet Deum
mille articulos pro uno habiturum. Caveamus itaque
nobis ne cum eo disceptemus et contendamus, sed
cum Jobo victi ac pœnitentes manus illi supplices por-
rigamus. Manum porrò super os ponere gestus est
agnoscentis peccatum oris et verborum; sicut manu
pectori admotâ agnoscimus et fatemur peccatum cor-
dis. Ah! manum imponat ori et auri, quisquis turpilo-
quium unquam vel mutuâ colloctione vel auditione
benevolâ promovit; doleat talia dixisse, ac detestetur
dicta, sed iis ultra non addat, excutiat à se viperinam
linguam. Paulus orbis ecclesiastes, cùm post longis-
simam navigationem cœlo frigido ac pluvio in insulâ
Mitylene focum strueret, eique sarmenta pabuli vice
ingereret, serpens sarmentis immixtus ab igne resi-
luit, et Pauli manum invasit : *Et ille, quidem*, inquit
sacer textus, Act. 28, 5, *excutiens bestiam in ignem,
nil mali passus est.* Turpiloquium reptile viperinum
est, quod aures invadit, et inde per omnem animum
virus suum dividit. Excutiat hanc viperam, qui lædi
non vult; et illos ignes æternos consideret, in quibus
non epulonum duntaxat aut helluonum, sed vitioso-
rum omnium linguæ ardebunt, guttulam in refrige-
rium mendicabunt; sed et guttula iis negabitur.

CHAPITRE XL.

1. Le Seigneur parlant encore à Job du milieu d'un
tourbillon, lui dit :

2. Ceignez vos reins comme un homme courageux;
préparez-vous; je vous interrogerai, et répondez-moi.

3. Lorsque vous prenez tant de soin de montrer que
vous êtes juste, et que vous souffrez sans l'avoir mérité,
est-ce que vous prétendez détruire l'équité de mes
jugements, et me condamner moi-même, pour vous
justifier?

4. Avez-vous donc comme Dieu un bras tout-puis-
sant, pour oser combattre contre lui? et votre voix
tonne-t-elle comme la sienne, pour faire entendre la
justiç de votre cause dans tout l'univers?

5. Circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosus inducere vestibus.

6. Disperge superbos in furore tuo, et respicias omnem arrogantem humilia.

7. Respice cunctos superbos, et confunde eos, et contere impios in loco suo.

8. Absconde eos in pulvere simul, et facies eorum demerge in foveam;

9. Et ego confitebor quòd salvare te possit dextera tua.

10. Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet;

11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, et virtus illius in umbilico ventris ejus.

12. Stringit caudam suam quasi cedrum, nervi testicularum ejus perplexi sunt.

13. Ossa ejus velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ.

14. Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.

15. Huic montes herbas ferunt; omnes bestię agriludent ibi.

16. Sub umbrâ dormit in secreto calami, et in locis humentibus.

17. Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum salices torrentis.

18. Ecce, absorbebit fluvium, et non mirabitur; et habet fiduciam quòd influat Jordanis in os ejus.

19. In oculis ejus quasi hamo capiet eum, et in sudibus perforabit nares ejus.

20. An extrahere poteris Leviathan hamo, et fune ligabis linguam ejus?

21. Numquid pones circulum in naribus ejus, aut armillâ perforabis maxillam ejus?

22. Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23. Numquid feriet tecum pactum, et accipies eum servum sempiternum?

24. Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?

5. Si vous avez une telle puissance, sortez de dessus le fumier où vous êtes couché, revêtez-vous d'éclat et de beauté, montez sur un trône sublime, soyez plein de gloire, et parez-vous des vêtements les plus magnifiques.

6. Dissipez les superbes dans votre fureur, et humiliez les insolents par un seul de vos regards.

7. Jetez les yeux sur les orgueilleux, et confondez-les, brisez et foulez aux pieds les impies dans le lieu même où ils s'élèvent.

8. Cachez-les tous ensemble dans la poussière du tombeau, ensevelissez leurs visages, et les jetez dans la fosse qui est au fond de la terre.

9. Et alors je confesserai que votre droite a le pouvoir de vous sauver. Mais, pour connaître si votre sagesse et votre puissance est égale à la mienne, il faut comparer vos ouvrages avec les miens.

10. Considérez donc Béhémoth ou l'éléphant, que j'ai créé avec vous dès le commencement du monde, et que j'ai placé comme vous sur la terre. C'est par un effet particulier de ma providence que cet animal si grand et si puissant ne se nourrira point de la chair des autres animaux, mais qu'il mangera le foin comme le bœuf, et il s'accoutumera à vivre parmi les hommes.

11. Sa force est dans ses reins, et elle est si grande, que dans la guerre, il porte des tours remplies de soldats. Sa vigueur est particulièrement dans le nombril de son ventre.

12. Sa queue se serre et s'élève comme un cèdre; les nerfs de cette partie qui sert à la conservation de l'espèce, sont entrelacés l'un dans l'autre d'une manière qui lui donne une force extraordinaire.

13. Ses os sont comme des tuyaux d'airain; ses cartilages sont comme des lames, ou comme des barres de fer.

14. Il est le commencement des voies de Dieu, le plus grand et le plus fort des animaux qu'il a mis sur la terre. Cependant celui qui l'a fait appliquera selon sa volonté, et conduira, comme il lui plaira, les dents et la trompe de cet animal, qui sont comme son épée; et il ne s'en servira que par la permission et selon les ordres de celui qui l'a créé.

15. Les montagnes lui produisent des herbages dont il se nourrit; et c'est là que toutes les bêtes des champs viendront se jouer avec lui, sans qu'il leur fasse aucun mal.

16. Il dort sous l'ombre, dans le secret des roseaux et dans des lieux humides.

17. Les ombres des arbres touffus qui y croissent, protègent son corps en le couvrant de leur ombre; et les saules, qui s'élèvent sur le bord du torrent, l'environnent, et le défendent des ardeurs du soleil.

18. S'il boit, il absorbera le fleuve où il boira, et il croira que c'est peu encore; il se promet même que le Jourdain viendra couler dans sa gueule pour remplir son ventre, et le désaltérer.

19. Cependant malgré cette grandeur et cette force, on le prendra par l'appât qu'on lui mettra devant les yeux, comme un poisson se prend à l'amorce; et on lui percera les narines avec des pieux, pour s'en rendre maître, et le conduire où l'on voudra. Or je vous demande maintenant si votre sagesse a rien fait de semblable. Répondez-moi aussi un peu sur votre force.

20. Pourrez-vous enlever de la mer Léviathan ou la baleine avec l'hameçon, et lier sa langue avec une corde?

21. Lui mettrez-vous un cercle au nez? et lui percerez-vous la mâchoire pour y passer un anneau, afin de vous rendre maître de ce monstre marin?

22. Le réduirez-vous à vous faire d'instantes prières, et à vous dire des paroles douces pour obtenir de vous la liberté que vous lui aurez ôtée?

23. Fera-t-il un pacte avec vous, comme avec un souverain? et le recevrez-vous comme un esclave éternel qui ne passera jamais vos ordres?

24. Vous jouerez-vous de lui comme d'un oiseau? et le lierez-vous dans quelque coin de votre maison, pour servir de jouet à vos servantes?

25. Concident eum amici, dividunt illum negotiatores?

26. Numquid implebis sagenas pelle ejus, et gustium piscium capite illius?

27. Pone super eum manum tuam; memento belli, nec ultra addas loqui.

28. Ecce, spes ejus frustrabitur eum, et videntibus cuactis præcipitabitur.

25. Ferez-vous, après l'avoir tué, que vos amis le coupent par pièces, pour en manger, et que ceux qui trafiquent le divisent par morceaux, pour le porter dans les pays éloignés?

26. Remplirez-vous de sa peau les filets des pêcheurs, et de sa tête le réservoir des poissons? Non, sans doute; vous n'en disposerez pas ainsi.

27. Mettez votre main sur lui, si vous l'osez; mais souvenez-vous de la guerre que vous aurez à soutenir, et si vous m'en croyez, ne parlez plus d'attaquer ce monstre que vous ne sauriez prendre.

28. Car celui qui voudra s'en saisir, après bien des efforts, se verra enfin trompé dans ses espérances; et ce poisson furieux se précipitera dans le fond de la mer à la vue de tous ceux qui le poursuivront.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE TURBINE (1) DIXIT: VERS. 2.—ACCINGE SICUT VIR LUMBOS TUOS (2); INTERROGABO TE; ET INDICA MIHI. Septuaginta

(1) Duo primi versiculi sunt iisdem verbis positi supra, initio cap. 38, nisi quod ibi est *הַטְּרָדָה* cum he *הַאֵדִיָּה*, hic *הַטְּרָדָה*? quasi ante graviore turbine territus sit ut humiliaretur, etc., nunc verò leniori turbine impetatur, quod aliquà ex parte humiliatus esset; ut tamen planè convinceretur, rursùm saltem leviter consternari eum necesse fuit. At ego in eo vim non fecerim, sed utrobique turbinis eandem fuisse rationem puto. He *הַאֵדִיָּה* ex linguæ idiomate modò asciscitur, modò omittitur. In secundo illo sermone, cap. 39, vers. 32: *Numquid*, etc., non dicitur Deus ex turbine locutus, quod essent illa paucula velut coronis et conclusio primi sermonis. Nunc verò, quàm nova institueretur oratio, denuò Job turbine consternatur. Nota hic *וְאֵיךְ* scribi, præter morem, pro *וְכִי* Hujus dissertationis idem argumentum cum priore; finis verò, ut ad ampliorem et integram prædicationem gloriæ Dei, et infirmitatis suæ professionem adducatur. (Synopsis.)

Le Seigneur, parlant encore à Job du milieu d'un tourbillon et d'une tempête, lui dit. — La réponse si humble de Job, qui a terminé le chapitre précédent, l'aveu de la bassesse, le regret de s'être servi de deux expressions dont il n'avait pas assez pénétré le sens, et la résolution de demeurer désormais dans le silence, paraissent devoir finir l'entretien que Dieu avait bien voulu avoir avec lui. On est étonné d'entendre encore le bruit du tonnerre, et que Dieu fasse précéder les nouvelles questions qu'il veut proposer à Job par les tourbillons et les tempêtes. Les deux chapitres qui les contiennent paraissent superflus; et un ancien évêque*, connu par quelques bonnes qualités et beaucoup de mauvaises, n'a pas craint, en effet d'avancer qu'ils avaient été ajoutés par un auteur qui n'avait ni discernement ni autorité. Ce blasphème, condamné avec raison dans le cinquième concile général, semble fondé sur ce que ces deux chapitres paraissent interrompre la suite du livre, et séparer le dernier du 39, dont il est comme la conclusion, pour parler d'une matière déjà traitée, et pour faire une longue description de deux animaux, l'un appelé Béhémot, et l'autre Léviathan, dont on ne voit ni le dessein ni le but.

Il faut avouer que ces difficultés sont grandes, et qu'elles méritaient l'attention des interprètes, qui n'en ont pas été touchés ou qui les ont dissimulées. La suite fera voir qu'elles sont encore plus sérieuses qu'on ne l'avait pensé. (Duguet.)

(2) Metaphorica locutio; i. e.: Para te labori. Vide Luc. 12, vers. 35. Hunc versum vide supra, 38, 3.

* Théodore de Mopsuestie, fort injurieux contre l'auteur du livre de Job, et en particulier contre tout ce qui est dit dans les derniers chapitres. (*Coac. général. V, collatione 4, à num. 65 usque ad 67.*)

interpretes legunt: Ἐτι δὲ ὑπολαβὼν ὁ Κύριος εἶπε τῷ Ἰὼβ ἐκ τοῦ νεφύς: *Adhuc suscipiens Dominus dixit Job de nube.* Quà loquendū ratione etsi secundum Scripturæ phrasim tantum indicetur voluisse Deum se convertere ad respondendum ipsi Jobo, sicut, Lucæ 10, 30, *suscipiens Jesus legisperito dixit*, etc., Græci Patres tamen hic magnam Dei benignitatem exprimi credunt; unde sic exponunt, *suscipiens*, id est, complectens aut complexus, quod quasi ad complectendum Jobum se Deus converterit, eo modo quo pius pater ad filium, quem aliquandū dimisit in tribulatione clamantem, se tandem convertit, eumque complexibus suscipit. Ita Olympiodorus in Catenâ: *« Incredibilis hoc loco Dei erga homines perspicitur benevolentia. Quia enim Jobus eâ quæ se digna erat sanctitate disputare cum Deo recusârat, ac se nihil esse confessus erat; idèò illum rursùm Deus blandè amicèque compellat: Noli, inquit, silentio uti; loquere; te ipse collige; vir esto; ægritudinem pelle; animoque complexus quid respondere oporteat, viro dignam da responsonem. »* Similia ibidem afferens Origenes: *« Etenim, inquit, tanta Dei est benignitas, ut non iudicis, sed ejus qui in iudicium vocatur, personam suscipiat. Ex quo genere est et illud, Isaïæ 1, 18: Venite, et disceptemus; nec non illud, Michææ 6, 3: Popule meus, quid feci tibi? Ecce tibi Deus Jobum præmio afficit, cùm interrogat hominem, cùm audit, cùm ei potestatem facit respondendi, »* etc. Deus ergo ex Græcorum Patrum sententiâ quasi benignè Jobum complectens, ad loquendum cum fiducia sic excitabat, dicens:

ACCINGE SICUT VIR LUMBOS TUOS. Ubi expende quem admittat Dominus ad secum colloquendum de turbine, haud alium sanè quàm illum, qui exclusâ femineâ infirmitate virilem accinxerit virtutem. Ad quæ verba Origenes in Catenâ ait: *« Nec enim quâ par est dignitate cum Deo loquatur, nisi lumbis succinctis atque compressis. Non igitur Deo quisquam prius respondeat, quàm vir obsolutus exstiterit, hoc est, ad spiritualer*

Non est *וְכִי* in fonte, sed *וְאֵיךְ*, à *prævalendo*, vel à *robore*, sic dictus. *Ut vir*, strenuus scil. qui operi faciundo gnaviter se accingit.

INDICA MIHI quod te rogavero, et expone, si potes; aliàs cede mihi, etc. Jam ergo aggreditur eum rogare, ac quàm ante abundè eum arguisset quod secum disceptare vellet, nunc eum arguit quòd suam innocentiam adversum socios nimis tueretur. quod fieri non poterat quin justitiæ Dei detraheret. (Synopsis.)

etatem pervenerit. » Omne exuat femineum, qui de sublimi dignitatum cum Deo colloqui habet; nec prius eò accedere præsumat, quàm perfectus vir existat. Ubi lex dabatur in monte Sinâ inter densissimam caliginem, inter flammaram lampades coruscantes, unus Moyses et Aaron tenebant montis cacumen, et ad turbinem penetrabant; at de gregali multitudine dicitur, Exodi 20, 18: *Cunctus autem populus videbat voces et lampades, et sonitum buccinæ, et montem fumigantem.* Admittitur Moyses ad cacumina montis terrenda, ad scrutandam et penetrandam caliginem, ad scribendam legem: verùm gregalis multitudo ut infirma minimè admittitur: imò in eo vita cujusvis popularis et infirmi hominis consistit, quòd monti non appropiet, sed solùm voci audiendæ et percipiendæ incumbat. Unde pulchrè D. Nazianzenus, orat. 29: « *Primum, inquit, ex ipso Moyse audio quo tempore oracula ei Deus edebat, quamvis ad montem multi acciti essent, inter quos Aaron etiam erat cum duobus filiis iisque sacerdotibus, tamen cæteros omnes eninùs adorare jussos esse, Moysen autem solum ad eum propius accessisse, populum verò ne simul quidem ascendisse. Atque alios fulgura, tonitrua, tubarum clangor, et mons fumo circumfusus, et horrendæ comminationes atque hujusmodi terrores deorsùm sistebant, adèd ut ipsi præclarè secum agi arbitrarentur, quòd vel solam Dei vocem audirent.* » Expende in quo præclarissimum beneficium populares homines acciperent: nimirùm, quòd solam Dei vocem audirent. Nunquàm enim tutum fuit, sed maximè timendum homini infirmæ virtutis aliud quid sublimius spectare, quàm ut vocem audiat et percipiat pastoris divini. Cave igitur tibi, quisquis adhuc infirmus es, qui nondùm virili et perfectâ virtute viges, ne velis in potentias Domini introire; mirum enim erit, si inter magnalia Dei non pereas. Ubi montis caligo et turbo adeunda sunt, non ovis accedat, sed pastor; non populus, sed Moyses; non femina, sed qui perfectâ et virili virtute insigniuntur.

Atque hoc est quod ait Dominus, ad Jobum: *Accinge sicut vir lumbos tuos.* Id est: Præsta te virum, ut mihi valeas respondere. In Hebræo est גִּבֵּר *geber*, quod vocabulum innuit virum fortem ac strenuum; et certè talium est proprium accingi. Unde *militēs accincti* dicuntur generosi ac strenui, qui et decus et gloriam inelytis facinoribus et labore sequuntur, et ab ignaviâ refugiunt. Ii superiùs cap. 29, vers. 25, à Septuaginta vocantur *μορδωνοί*, qui sunt milites honoratioris divite baltheo, ut ibidem notat Olympiodorus, vel ordines militares, ut vult Isidorus, in opere strenuos, in pugnando exercitatos.

Hic mirum videri possit, quomodò Deus Jobum iterùm modo formidabili alloquatur, et ipsum ad certamen provocet, ejusque arrogantiam irridcat, cum ipse in se prostratus fuerit. Sed sciendum, in eo Deum non loqui duntaxat pro Jobi personâ, sed sine ullâ exceptione universum genus humanum alloqui et erudire; quasi diceret: Homines hinc omnes suas vires conferant, præparent se quantum volent, omnibus suis præsidiis instructi accedant, quid adversus me pro-

ficient? En quomodò Deus omnes magnos atquè ac parvos ad certamen provocet; ut ostendat ipsos nullam virtutem, quæ sit ipsius virtuti par, adferre posse. Unde subdit:

VERS. 3. — NUMQUID (1) IRRITUM FACIES JUDICIUM

(1) Vel, *an etiam irritum facies (vel solves, dissolves, dissipabis) judicium meum?* quo scilicet hunc mundum rego, vel, quod in te exerceo; nempe, dum conquereris te innocentem à me nimis duriter affligi. Vel, *justitiam meam? Irritum facit judicium Dei* qui illud perversum vel injustum esse dicit. Particula *etiam* emphasin habet; q. d.: Non satis habes tuam justitiam defendere, nisi me ut injustum accusas, atque ita offendiculum crees sociis? Etsi enim animum semper rectum gesserit Job, dum tamen talia imperitè diceret, socii, quin et ipse Eliu, reverè eum ita sentire putabant. Vix satis cautè unquàm de Deo loqui possumus, quùm de ejus judiciis agimus. Cum ostendam me non deesse in afflictione piis, cum etiam animalia bruta ad me clamantia audiam, eaque cibem et curem, an etiam ex alterâ parte justitiam meam rectè reprehendere poteris? Propositio hæc est reprehensionis Jobi, quòd Deum injuriâ afficeret, quia non apertam nec perfectam confessionem edidisset.

Et CONDEMNABIS (vel, *iniquum, sive impium, facies*) me, ut tu justificeris? ut justus sis? Ut justus appareas; quasi aliter nequeas tuam justitiam asserere, nisi me arguendo iniquitatis? *Meque temerarium pronuntiabis, ut tu appareas justus?* (Synopsis.)

Num etiam solves, irritum facies, judicium meum? Etiam emphasin habet, et nescio quid urgens, q. d.: Non satis habes, tuam justam causam defendere, sed et me insuper ut injustum accusas, dum me tibi inimicum quæris, et te supra modum cruciari ais. De offendiculo quod sociis creabat Jobus, dum talia diceret imperitè, loquitur Deus. Nam dum se innocentem et sui similes, tanquàm impios affligi intemperantiùs querebatur, colligi poterat, æquo Denm in utrosque judicio uti, nec utrorumque discrimen facere. *Damnabis me, ut justificeris, ut justus appareas; ut te justum ostendas, et causæ tuæ æquitatem defendas, me injustum pronuntiabis; quasi aliter nequeas tuam justitiam asserere, nisi me arguendo iniquitatis?* (Rosenmüller.)

Septuag.: Μη ἀποποιεῖ τὸ κρίμα (videntur legisse ἢ pro κρίμα); οἷον δὲ με ἄλλως περιημετέτενοι ἢ ἕνα ἀναφανῆς δίκαιος. Multa pro uno verbo κρίμα supposuerunt, eaque longè à vocis illius significatione remota. Posset etiam sic reddi: *Num ira* (hoc est, iracundus) *irritum faciet judicium meum*, ut sensus sit: Num tu ire tuæ nimium indulgendo, dissipabis consilium et judicium meum? Sequitur enim mox, vers. 6: *Sparge excandescentiam iræ tuæ.* (Lud. Cappellus.)

Penseriez-vous aussi (sur un autre point) à vous plaindre de mon jugement? et voudriez-vous condamner ma conduite à votre égard pour paraître juste vous-même? Pour entendre le sens de ce verset, qui est très-difficile (car Job n'a jamais pensé ni à rendre vain le jugement de Dieu, ni à le condamner pour se justifier soi-même), il faut observer que les souffrances de Job étaient extrêmes, et que Satan en était l'auteur; que ce saint homme était la figure de Jésus-Christ par ses douleurs, et qu'il l'était encore comme l'objet de la haine et de l'envie du démon; mais que sa patience ne pouvait sauver les hommes, ni vaincre et désarmer le démon, au lieu que celle de Jésus-Christ devait avoir ces deux effets? et que cette différence venait, non-seulement de ce que Jésus-Christ était Dieu, et Job un pur homme, mais aussi de ce que Jésus-Christ, étant l'innocence même, ne devait point être compris dans la pénitence de l'homme, ni être en rien assujéti au démon; au lieu que Job étant né pécheur, méritait de souffrir, et méritait que le démon exerçât sur lui sa tyrannie. Après ces obser-

MEUM, ET CONDEMNABIS ME, UT TU JUSTIFICERIS? Interrogatio hæc vehemens ad hunc modum exponi potest: Tu Job, conquestus es de me, quòd te insontem ceciiderim; et ita locutus es, ut videreris velle me coarguere, ræcum in judicio disceptare, mihi in judicio quasi injusto vexatori prævalere: quod nihil videtur aliud, quàm me injustitiæ damnare, ut tu tandem justus appareas. Irritum enim facere judicium, est non rectum fuisse ostendere. Quare judex vel iniquitatis vel ignorantæ condemnatur, cum ejus judicium revocatur. Cum ergo Job tam apertè jactaret cupere se cum Deo de reddito adversus se judicio disputare, adeoque causæ æquitati confideret, ut Deo dicere non dubitaret, Job. 13, 18: *Si fuero judicatus, scio quòd iustus inveniar. Quis est, qui judicetur mecum? Voca me, et ego respondebo tibi: aut certè loquar, et tu responde mihi*; putare videbatur se Deum in disputatione victurum: quod si faceret, et irritum Dei judicium se esse facturum, et eum condemnaturum. Acutissimè igitur Deus hoc incommodo gravissimo urget eum.

Sed minimè putandum est Jobum id apertè sensisse, voluisseque Deum condemnare, et ejus judicium non

vations, voici ce qui peut expliquer le verset dont il s'agit.

Vous vous êtes plaint, ô mon serviteur, mais en mon nom plutôt qu'au vôtre, de l'excès de vos souffrances. C'est comme l'interprète de mes douleurs que vous avez regardé les vôtres comme n'étant pas méritées, et vous avez eu raison, en me prêtant votre voix, de vous attribuer aussi mon innocence. Mais souvenez-vous toujours de ce que je viens de vous apprendre, que la distance entre ce que je suis et ce que vous êtes est infinie, et que si vous vous considérez un moment sans moi, vous ne pouvez vous plaindre avec justice, ni ne devez trouver de l'excès dans ce que vous souffrez, parce que c'est pour vous seul, et non pour d'autres, que vous êtes affligé, et que sans sortir de vous, vous en avez la cause dans votre propre fond, et dans votre obligation personnelle à la pénitence.

Il y a une autre chose dont vous vous êtes plaint aussi avec beaucoup de raison, parce que vous étiez en cela mon prophète: c'est de la fureur du démon contre vous, qui a fait immédiatement sur vous ce qu'il doit exercer sur moi par ses ministres. Toutes vos paroles, quand vous décriviez son acharnement et sa barbarie, vous ont été suggérées par mon esprit; mais ce que vous disiez pour moi ne convient qu'à moi. Le prince du monde n'a aucun droit sur celui qui est son Dieu et son juge; mais tous les hommes naissent ses esclaves, et ils méritent tous d'éprouver quelle est la cruauté du tyran qu'ils m'ont préféré. Ainsi rien n'est plus conforme à ma justice que de permettre au démon de tourmenter ceux qui ne sont pas encore pleinement affranchis de ses liens. Et je lui ai donné cette permission à votre égard, afin qu'étant choisi pour être la figure de l'injuste persécution que Satan me fera, vous vous souvenissiez que vous étiez son esclave par votre naissance, et que si je ne vous avais pas délivré, vous l'eussiez été pour toujours.

Ainsi, quant à ce second point, dont je veux vous parler avec étendue, comprenez que vous n'avez nul sujet de vous plaindre, que vous êtes, sans moi, asservi à la tyrannie de Satan, et que vous êtes par conséquent infiniment éloigné d'en pouvoir délivrer les autres. *An etiam (in hac alterà causâ) irritum facies judicium meum, et condemnabis me, ut tu justificeris?*

(Duguet.)

rectum fuisse ostendere; esset enim hæc impia, nefaria et sacrilega cogitatio, cum nulla possit in Deo hærrere culpa; ac jure suo Satan gloriaretur sanctum virum atque adeò Deum ipsum à se in hoc certamine superatum, quo cum Deo de integerrimâ sancti viri pietate certabat. Nec Deus postea diceret Eliphazo, Job. 42, 7: *Non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Job.* Hic ergo sensus Dei est, quo non sententiam Jobi piam et castam, sed liberiore sermonis modum reprehendit, quòd nimirum Deo vellet apertè resistere, cum æquitas nullo modo resistat ei. Erant igitur imperita verba Jobi, licet animus minimè impius esset, sed imperitus, quòd non pro dignitate suam sententiam explicaret. Quare Deus argumentatur urgendo incommodum, quo verba imperita esse doceat. Nequaquam verò Job tantum incommodum concederet, quia ob eam rem se insipienter locutum fuisse fatebatur, ne ad tantum compelleretur absurdum; ut justificaretur Deus in sermonibus suis, et vinceret cum judicaret, sicut dicebat David. Vim prodit ille dicendi modus: *Numquid irritum facies judicium meum?* Irrita quippe fieri solet crudelium ac iniquorum judicium sententia, dum, uti diximus, eorum actus à superveniente judice infirmantur ac rescinduntur; quasi dicat Deus: *Profectò non is judex sum, qui à superiore alio juris custode corripiendus, nedum corrigendus sim; et tamen ita loqueris, ac si actus mei justâ trutinâ perpensi, gratiâ tuâ rescindi, legesque meæ abrogari deberent.* Ita Stunica et Joannes à Jesu Mariâ.

Non rectè igitur quidam hunc locum explicant, dicentes Jobum putasse Deum injustè hæc inferiora administrare, deque ejus providentiâ dubitasse. Absit à sanctissimo viro istiusmodi blasphema cogitatio, ut eam unquam in animum admiserit, aut Deum injustitiæ accusarit, quasi ab ipso sine causâ affligeretur: sed interim notemus ipsum præ dolorum magnitudine quasi extra se raptum, incondita quasdam et minùs limata verba, tanquam spumas quasdam, interdum æstu abreptum eructasse; et quamvis patiens esset, ac perpetuò sibi proponeret Deum glorificare, ita tamen subinde perturbatum ac prostratum fuisse, ut nesciret quò se verteret, nec satis attenderet ad ea quæ dicebat. Unde videmus eum, suam quàm oportuit acrius causam tuendo, et se contra Deum justificare volendo, in verbo lapsum, justam Dei reprehensionem incurrisse.

Sed longè alio sensu Septuaginta versum hunc effert hoc modo: *An putas me aliter tibi respondisse, quàm ut appareas justus?* hoc est, q. d.: *Quam aliam ob rem permisi ut tentationes te invaderent, nisi ut justitia tua clucescat, ac vivendi ratio amorque erga Deum ipsi diabolo omnibusque hominibus usque ad consummationem mundi manifestetur?*

VERS. 4. — ET SI HABES BRACHIUM SICUT DEUS (1),

(1) *Et, vel aut, si (vel an est, NON aliàs si, hic interrogativè sumo; id enim magis urget) brachium (vel potentia) tibi sicut Deo? vel Dei ut mihi sis socius, et necum contendere audeas, vel possis, Alii NON condi-*

ET SI VOCE SIMILI TONAS? Brachium hic robur ac fortitudinem denotare nimis notum est quàm ut egeat explanatione, ut sit sensus: An eo robore præditus es, quo est Deus? Septuaginta legunt: ἢ βραχίον σου ἐστὶ κατὰ τοῦ Κυρίου; *Nunquid brachium tibi est contra Dominum?* in Hebræo est בְּחַזְקוֹתָי *hah el*, id est, *contra Deum*. Sed solemne est septuaginta Interpretibus Dominum cum Deo confundere. Cæterum licet etiam vertere: *Brachium quale Dei est?* Alia Dei potentia, alia hominis: nulla comparatio est. Vox porro Dei est tonitruum. Quis potest tonare sicut Deus? Indicat autem Deus per tonitruum singularem potentiam suam, maximè cum cedros frangit, cervas parturire facit, et alta opera insignia edit superiùs commemorata. Illic ergo nobis ostenditur, quid nos præ Deo simus, ut loquacitas nostra reprimatur. Ac sanè hoc est quod homines ad humilitatem debet adducere, cum suam conditionem respiciunt, tum etiam quæ sit gloria et majestas Dei cognoscunt. Nam si homines se duntaxat respiciant, sibi semper aliquid attribuent, seque vanâ fiduciâ effrent; sed cum oculos in altum tollunt, et Deum contemplantur, ac postea in se descendunt, ecce illos penitens prostratos. Certè si homo brachium suum intueatur, imò verò omnes mundi vires, quid in ipsis inveniet præ immensâ illâ potentiâ infinitâ, quæ in omnia dominationem et imperium obtinet? Verum quidem est satis stultitiæ in homine futurum, ut vires suas magnas esse putet, cum non longiùs aspectum suum proferet; sed statim atque Deus se exerit, cætera omnia concidant necesse est.

Cæterum quantum attinet ad id quod hic additur: *Et si voce simili tonas*, verum est homines nimis altâ voce interdum clamare; sicut animadvertitur ipsos linguas suas acuerad blasphemandum adversus Deum et cum detestandum, juxta illud Psalmistæ, 72, 8: *Iniquitatem in excelso locuti sunt: posuerunt in cælum os suum; et lingua eorum transivit in terrâ*. Ecce igitur homines qui strepitum quidem edunt: sed Deus tamen ipsis, quando illi videbitur, silentium imponet. Et certè quando tonitruum facit, ut reboent montes, aer horrissonè sonitu findatur, terra tremat, arbores commoveantur, scopuli expavescent: quando illa omnia audimus, quis nostrum amplius sibi sumat adversus Deum loqui? Habet enim vocem quæ nobis silentium imponet. Alto et pleno gutture vociferemur; invitatis

tionaliter exponunt, cum sequenti versiculo conjungentes: *Quod si brachium habes, etc., et tonare potes ut ille, age, tona ut ille, etc.* Vel cum posteriori membro hujus versûs: *Etenim si tibi tam potens est brachium quàm Deo, ede quoque ritu illius tonitrua.*

ET SI VOCE, etc.? *Et voce sicut ipse*, vel, *quali ille, tonabis?* id est, intonare potes? vel, *fremitum facies?* Quando talem sonum edes ut ille? In tonitruum suam potentiam ostendit Deus, q. d.: Hæc quum non possis, quid mecum disputare, quasi mihi par sis, postulas? Vel, Deus est potentissimus, non potest non justitiam servare. Qui Omnipotens est injustus esse non potest; quare ergo non edis confessionem tuam infirmitatis et justitiæ mex? (Synopsis.)

An est tibi brachium sicut Deo forti Septuag. κατὰ τοῦ Κυρίου, legere בְּחַזְקוֹתָי per beth; sic et in sequenti בְּחַזְקוֹתָי κατὰ αὐτοῦ, nempe legere בְּחַזְקוֹתָי *et an voce sicut ipse tonas?* (Lud. Capellus.)

men nobis Deus audietur, et omnes nostræ numerationes, concidant oportebit. Quamvis enim Deus non tonet eo modo, nobis tamen declarans suam voluntatem, os nobis claudet, omnesque adeò nostros clamores extinguet, et quam vox sua formidabilis sit ostendet.

VERS. 5. — CIRCUMDA TIBI DECOREM, ET IN SUBLIME ERIGERE, ET ESTO GLORIOSUS, ET SPECIOSIS INDUERE VESTIBUS (1). In Hebræo est: *Ornare nunc magnificentiâ et altitudine, et majestate decoreque induaris*; quod Septuaginta sic transferunt: *Assume nunc altitudinem et virtutem, gloriam verò et honorem induere*. Dicimur etiam indui decore vel ignominia. Nam quâ re ornatur aut dedecoratur, eâ eleganter indui dicimur. Utriusque significationis exemplum habemus in Psalmis, ubi inimicis quidem suis optat David ut induantur confusione, Psal. 34, 26; Deum verò introducit decorem indutum, et amictum lumine sicut vestimento, Psal. 103, 1. En quomodo Scriptura de Deo loquitur, quin potius res ipsa clamat. Quid enim cælum, nisi sedes Dei? quid sol, nisi tabernaculum ejusdem? quid ipsa denique lux, nisi pallium regale quo Deus amictus est? ita ut cogamur ad reverentiam moveri et affici, quando creaturas contemplamur. Nihil enim est quod non inserviat ad ornandam Dei majestatem, ut ipsa, prout par est atque meretur, à nobis adoretur.

Nunc ergo, ut cum Deo congregiamur et singulare certamen suscipiamus, similia primùm conquirere jubet ornamenta. Quis autem phrygio aut sartor ejusmodi texere poterit? Valdè igitur dementati sint homines oportet, cum eo usque excecantur, et seipso obliviscuntur, ut adversus Deum obmurmurent, seque ipsi adversarios constituent, et eum adversus se iritent et provocent. Hoc est quod nobis hic insinuat, dum Job nimis temerè cum Deo congregi voluisse convincitur. Pulchrè autem Deus, postquam ad certamen accingi Jobum jussit, similibus quoque secum ornamentis instructum esse cupit, ut paribus veluti armis et æquo Marte ex agonali lege decertet.

Simili ferè ratione David in *Cantico pro dilecto*, Psal. 44, 4, simul atque introduxit Dei Filium tanquam ducem et imperatorem ad bellum se accingentem, pro sponsâ dicente: *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime*; statim ornamentorum quoque subintulit mentionem, immediatè subjungens: *Specie*

(1) Hebræus: *Orna nunc te celsitudine et sublimitate; et gloriam et decorem indue*. Ornamentis quibuslibet pulcherrimis, ditissimis, cultissimis indutus, coram me te ipsum sistito: exhibe quicquid habes roboris et virium: jam viderimus quousque pervadas: specimen fac roboris tui in superbos, vers. 6.

(Calmet.)

CIRCUMDA, etc. *Orna te*, vel, *ornare nunc*, vel *sanè, celsitudine*, vel *excellentiâ, magnificentiâ, majestate*, altum et magnificum in omnibus ostendens. *Cahon* in bonam partem sumitur, ut Exod. 15, 1: *Induito* (vel, *Assume*, Septuag.) *celsitudinem*.

Et in sublime, etc. *Et sublimitate, gloriâque* (vel *majestate*, seu robore magnifico,) *ac decore* (vel *magnificentia*) *indue te*, vel *induere*, vel *induaris*, velut vestimentis: his enim ego sum circumdatus et amictus ut vestibus, Ps. 104, v. 4, etc. Heb. *indues te*, futur. pro imperativo. Extolle te quantum potes; etiam si non in sterquilinio, sed in solio regio, sederes, an nili majestate, etc., par esses? (Synopsis.)

tuâ et pulchritudine tuâ intende, prosperè procede, et regna. Ubi docti notant gladium, de quo prior fit mentio, designare fortis animi vim et excelsitatem, et eundem mox vocari pulchritudinem, ut virtutem ipsam matrem esse venustatis et speciosissimæ dignitatis intelligamus. Vera enim et gloriosa pulchritudo manat à virtute, quâ speciosius nihil dici potest; et proinde prisca sapientes, cum fortitudinem summam esse virtutem putarent omniumque pulcherrimam, ejus nomen omnium virtutum generi imposuerunt: nam ἀρετήν, hoc est, virtutem, deduxerunt ab Ἄρης, à Marte, belli genio, et apud profanos clarorum facinorum Deo, in quo maximè constantiæ lux et pulchritudo emicaret. Quæ quoniam in humanis rebus boni decus et magnum instar obtinet, propterea factum est ut quod est forte, non modò pulchrum, sed idem nominetur et bonum. Sic bonus miles apud varias nationes dicitur strenuus, audax, bellicosus. Hæc ergo pulchritudine, decore ac gloriâ, quæ à virtute promanant, haud dubiè Deus Jobum hic indui præcipit.

Pulchrè versum hunc et præcedentem Pellegrinus noster in cap. 1 Matthæi, paradoxo octavo, B. Virgini sic applicans: *Eandem*, inquit, proponamus conditionem Virgini, dicamusque: *Si habes brachium sicut Deus, et simili voce tonas, in sublime erigere, et esto gloriosa*. Profectò inveniemus utrumque: habet nempe brachium sicut Deus, quia brachium Dei Christus est, inquit S. Augustinus, lib. 1 de Consensu Evang., cap. 3, et simul etiam simili voce tonat, quia Dei vox prima et præcipua non alia fuit, quàm illud celeberrimum fiat, quo moles universitatis amplissima exstructa fuit; et Virgo per illud fiat, quo cœlesti nuntio responsum dedit, extruxit digniorem non terrarum, sed gratiarum orbem, id est, Christi humanitatem. Habet igitur et brachium sicut Deus, et simili voce tonat: cui ideò dicitur meritò: *Circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosa*. In hoc autem laudum et gloriarum capite collocatur, quia Dei Mater est.

VERS. 6. — DISPERGE SUPERBOS IN FURORE TUO, ET RESPICIENS OMNEM ARROGANTEM HUMILIA (1). — VERS. 7. — RESPICE CUNCTOS SUPERBOS, ET CONFUNDE EOS, ET CONTERE IMPIOS IN LOCO SUO (2). — VERS. 8. —

(1) *Disperge*, vel *dissipa* (vel *effunde*, vel *depone*) iras, vel furores (vel *effervescentiam*, *sævitiâ*) naris tuæ, vel, iræ tuæ, in tuos adversarios, ut eos, quum libuerit, proteras, ut ego assidue facio. Ostende te iratum. Iræ signum in nare apparet.

ET RESPICIENS, etc. *Et vide*, (scil., oculo minaci, hinc enim *videre* in malum sumitur: *aspice*; *circumspice*.) omnem elatum, sive *superbum*, omnes *superbos*, vel *quicquid est excellens*, (quod reliqui de personis, hi de rebus, accipiunt.)

HUMILIA, et *humilia* (vel *everte*, *deprime*, *dejice*.) *illum*, vel *illos*, vel *illud*, omnem præstantiam prosterne. Collige omnes vires tuas, et perde omnes superbos, ut ego, qui sum Deus, perdo. (Synopsis.)

(2) *Intuere*, inquam; anadiplosis, ut novum quiddam datur. *Et contere impios sub se*, i. e., in loco suo, ubi sunt, ubi quàm maximè florent, et in summum rerum fastigium everti sunt, de suo eos statu deturba.

(Rosenmuller.)

Vide, inquam, omnem *superbum* et *deprimito* eum, (Vulg. *confunde* eos, Sept.: *ἐξίσαυ*, longè à vocis

ABSCONDE EOS IN PULVERE SIMUL, ET FACIES EORUM DEMERGE IN FOVEAM (1): — VERS. 9. — ET EGO CONFITEBOR, QUOD SALVARE TE POSSIT DEXTERA TUA. Tota vis hujus ratiocinationis brevi hoc syllogismo comprehenditur, q. d.: Ille solus potest cum Deo de justitiâ aut de potenti virtute contendere, qui æquale cum illo brachium seu potentiam habet. Atqui tu, ô Jobe, non habes potentiam Dei parem; ergo non potes cum eo certare, neque tuam adversus illum innocentiam seu justitiam tueri. Argumentum hoc Dei, Jobum carpentis et ironicè irridentis, argutum et lepidum est. Vis autem rationis ex eo perspicitur, quòd nemo alium ad duellum provocat, qui paribus aut certè majoribus se viribus aut dexteritate pollere non censeat. Quod adeò certum ac testatum est, ut vix credi possit quemquam in certamen descendere, qui cã opinione saltem seductus non accedat. Quod cum planè verum sit, eo ipso quòd Jobus se cum Deo congredi optare asseruit, pares ac divinas vires se habere non sanè credidit, at credere seu jactare visus est. Sed vexatio, ut diximus, verba minùs limata extorsit, mens casta pique permansit. Quare Deus, ut hanc Jobi licentiam loquendi reprimeret, et imperitiam corrigeret, quædam illi proponit, è quibus possit virtutis atque potentiæ suæ experimentum capere, antequàm temerè jactet se cum Deo velle contendere. Quasi dicat: Tunc, ô Jobe, in judicio priores partes tibi concedam, et triumphali more efferri gloriosè patiar, et pretiosis indutum ornamentis in altum attolli, cum eandem mecum in tonando et fulminando potentiam ostendes, cum superbos spiritus in furore tuo disperges et deprimes, et eorum potentiam, quam ipsi tanti faciunt et amant, inanem esse ac futilem demonstrabis. Tunc enim ostendes te aliquid habere divinum, si quotquot in orbe superbo sunt animo, solo tantum oculorum conjectu confundas et deprimas, et impios in eodem loco, in quo immoderatè superbiunt et exultant, extinguas, et in sepulcrum ac foveam, tanquam ignobilis turbæ, illorum cadavera ignominiosè conjicias. Hæc ego nullo obnitente ac retardante facio. Quòd si tu, ô Jobe, prestare potueris, tunc tibi in tuâ causâ disceptandâ victoriam concedam, ex te innocentem iniquo judicio damnatum esse confitebor.

Hic autem semper est ea comparatio quam jam attingi, ut nempe, cum quid sit Deus ejusque natura et officium cognoverimus, vicissim nos intueamur, et id

Hebr. significatione) et *comminue improbos in loco suo*, Septuag. *corrumpere*. Vulg. *contere*. (Lud. Cappellus.)

(1) Humi illos conde. Dehiscat te jubente humus, et vivos absorbeat; inter vivos non sint. Hebræus: *Fac illos descendere in pulverem simul, facies eorum alliga in abscondito*. Te jubente, ex hac vitâ decedant: descendant in sepulcrum, et ora illorum instar mortui, qui diem visurus deinceps non est, velo operiantur. Si quid tale gerere possis, aliquid te verè posse concedam. (Calmet.)

ABSCONDE EOS IN PULVERE SIMUL (hoc est, unâ omnes); *faciem eorum obligatè in abscondito*, nempe uti factum Hamani, Esth. 7, vers. 8, et juxta veterem Latinorum formulam: *Caput obnubito, arbori infelici suspendito*. Vulg.: *Demerge in foveam*, incommode, minùsque propriè. (Lud. Cappellus.)

ex unâ parte Dei gloriam incomprehensibilem, ex alterâ tot miserias, quæ in nobis sunt, magis elucere faciat. Cæterum nobis hoc in loco significatur Dei munus esse, solo suo aspectu omnes superbos in abyssum præcipientes mittere, et improbos exterminare, cumque regnare et triumphos suos agere videbuntur, eos de terrâ deletum iri. *Aspexit*, inquit Habacuc, 3, c. 6, *et dissolvit gentes*, vel, ut est apud Septuaginta, *liquefactæ sunt gentes*. Quando nimirum placet Deo mundum punire nequitia pollutum, magnis sceleribus contaminatum, ad nutum æstuantibus oculi ejus defluunt gentes, montes liquefiunt, terra dehiscit, cælum ut liber involvitur, natura tabescit. Nunc verò an idem possint efficere homines? Numquid aspectu præditi sumus, qui hostes nostros abolere, et inprimis improbos extinguere et delere possit? Hoc itaque cum non possimus, nequaquam nobis cum Deo congregari aut disceptare tutum aut consultum esse intelligamus.

Ubi notanda est doctrina quædam singularis, cum ironicè nobis exprobrat neminem posse se suis viribus servare. Id enim ostendit, nos nobis omnibusque adò virtutibus nostris diffidere debere, nosque ita deprimi oportere, ut nullum, nisi in ipso solo, præsidium et quietem habeamus. Denique ostendit Deum immanes quasdam cum in mari tum in terrâ creasse belluas, quæ nobis terrorem incutere debeant, ne amplius tantoperè nos in ipsum insurgendi titillet desiderium. Di sertè verò mentio fit *Behemoth*, de quo subdit:

VERS. 10. — ECCE BEHEMOTH, QUEM FECI TECUM, FOENUM QUASI BOS COMEDET: Quoniam hæc difficilia

(1) Non secus ac te: ambo enim creaturæ meæ estis. *Behemoth* Hebraicè est bellua quælibet: hic tamen interpretes vulgò explicant de peculiari belluâ, quam elephantem esse arbitrantur. Eruditionis suæ nervos omnes intendit Bochartus, ut adstruat hippopotamum, vel equum fluviatilem, amphibium animal, et Nilo olim familiare. Taurum prætulit Sanctius. Nos verò cum plurimis pro elephante, his ducti argumentis, stamus. Belluæ huic immanissimæ nomen plurale belluarum, vel animalis antonomasticè melius quàm cæteris congruit; est enim inter terrestria maximum. Familiare est Hebræis, plurali nomine exprimere rem supra vulgares eximiam. Græci Latinique non rarò generico plurali nomine belluarum elephantem designavere. Nomen ipsum *Elephas* derivari potest ex Hebræo *Alaph*, docere, quòd animal sit ingenio docile; vel ex *Eleph*, caput, dux, quòd princeps sit belluarum. Denique, quod caput est, nos demonstraturos confidimus, omnia, quæ hic de *Behemoth*, cum elephante congruere. Colitur ille ceu numen in regno Condi. Mandorl. Itiner. p. 274. Ars venandi elephantem docetur ibidem p. 309. Vide Itiner. Moschov. tom. 1, pag. 460. Prætereo interpretationem Patrum, qui de diabolo interpretantur; versor enim totus in sensu litterali.

FOENUM QUASI BOS COMEDET. Elephas inter carnivora non recensetur, aliturque fructibus, herbis, frondibus, et est ingenio minimè feroci, contra consuetum belluarum corpore et viribus immanium morem.

(Calmct.)

ECCE, ВЕНОМОТН. *Ecce sanè, vel nunc, (vel tibi,) Behemoth, vel animal, (sed quid hic Behemoth?)*. Resp. 1°: *Behemoth* et *Leviathan* sunt generalia nomina ad omnem belluam (illud ad terrestrem, hoc ad marinam), monstrosæ magnitudinis. At ego non dubito utrumque esse certum belluarum genus. Quod sic probatur: 1° Quia distinctè cum aliâ specie comparatur. *Leviathan*, cum quo jungitur, est certum genus, etc. Ergo

sunt, mysteriaque divina continent, ante omnia hic investigandum, quid per nomen *Behemoth* intelligatur.

et *Behemoth*. 2° In priori capite de diversis bestiarum generibus loquitur. Idem ergo et hic facit. 3° Descriptio *Behemoth* non convenit omnibus bestiis agri, v. g., ovi, etc. 4° *Behemoth* ibi comedere dicitur ubi omnes bestie agri ludunt, v. 15. Obj.: At *Behemoth* est nomen plurale. Resp. 1°: Non est plurale, sed singulare *Ægyptium*. Talia: *Omoth* tertius capricorni decanus in Julio Firmico; *Anoth* telethium, et *Mothoth* chelidonium majus, in Auctario Dioscoridis. Itaque in voce *Behemoth* terminatio est *Ægyptia*, ut *Ægyptium* est ipsum animal. 2° Elephas vocatur belluæ plurali numero, ob maximam ejus molem, q. d., belluam multis arquantam, quòd mole aut feritate pluribus par sit. Sic David se vocat *Behemoth, bestias*, Psal. 73, vers. 22, q. d.: Belluina omnium bestiarum natura atque ignorantia in me unita est. Sic summa sapientia dicitur *Chakmoth*, Prov. 1, v. 20, et 9, v. 1. Ita hic elephas *bestiæ*, respectu sive molis, sive eminentiæ et insignium ejus dotum. Unde à Scalig. Exerc. 204, *bestiarum heros* cognominatur. Eodem spectat etiam nomen generis synecdochicè pro specie acceptum. Nam et Græci elephantos vocant *ferus*, ut Suidas aannotat. Et Latini eosdem *belluas* vocant. Vide Plin. 8, 3, et Terent. Eunuch. act. 3, scen. 1. Porrò, nomen *elephantis* (quod unâ cum belluis ipsis ab Orientalibus ad Græcos et Romanos olim profectum puto) intelligentiam ejus indicat, q. d., *discens*, vel *docilis*, ab Hebr. et Syr. *discere*, vel *docere*. De ejus docilitate mira habet Plin. 8, 1, et 3. Resp. 2°: *Behemoth* hic est taurus; huic enim omnia sequentia conveniunt. Resp. 3°: Est elephas, quem non credibile est inter tot bestias h. l. prætermitti. Verum quædam in seq. huic non conveniunt. Agnosco quædam in sequenti descriptione occurrere quæ, ob nostram tum Scripturæ, tum animalium ignoracionem, non sine difficultate, sive Elephantis sive Hippopotamo accommodari possunt. Resp. 4°: Mihi placet inprimis quòd doctrinæ non vulgaris atque accrimis judicii viri, Beza et Diodati, statuunt, *Leviathanem* Niloticum esse crocodilum. Unde suspicio non levis *Behemoth* esse crocodilo socium animal, atque ejusdem Nili incolam hippopotamum, de quo Plin. 28, 8: *Est crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem genitiquæ victus cum hippopotamo*. De utroque itaque conjunctim agunt Herod., Diod., Mela, Solin., Philo, Pausan., etc. De mole hippopotami diversa tradunt. Aristot. ei tribuit magnitudinem *asini*, Herod. *maximi bovis*, Diodorus, *quinque cubitorum*, Achilles Tatius, *triplem equi*, Epistola Alex. ad Aristot. *elephantis*. Deinde, ut, cap. 39, de solis terrestribus actum, ita hic solum de aquaticis; quale cum sit *Leviathan*, idem de *Behemoth* sentiendum. In quâ sententiâ veteres Hebræos fuisse, vel ex spurio Esdræ libro constat, lib. 4, cap. 6, vers. 47, 48, 49. Scio, juxta Mercerum et alios, *behema* tantum de terrestribus quadrupedibus dici. Sed aliter docent Arabes, quibus *bahima*, quod idem est cum *behema*, quadrupedes tum terrestres tum aquaticos significat. Ita Alcamus, et Giauhari apud doctissimum Golium. Quòd si id verum esset, tamen hippopotamus censerì posset inter *Behemoth*, tum quia est animal amphibium, tum quia ad terrestrium formam tam propè accedit. His forsàn addi potuit, quòd verosimilius est Deum, qui se eorum captivi ad quos loquitur accommodare solet, de istis animalibus acturum quæ Jobo atque amicis notissima erant, qualia fuisse crocodilum atque hippopotamum nemo negaverit, quàm de iis quæ illis ignota videntur, qualem illis temporibus et locis saltem balænam fuisse non ægrè concedet qui statum illarum ætatum, magnamque Arabiæ distantiam à locis ubi balæna stabulantur (ad quæ sine pyxide nauticâ, tum nondum inventâ, pervenire non poterant), expendere. Et quamvis balænam in sinum Arabicum olim penetrâsse referat Plinius; id tamen rarissimè factum, nec, quòd constat, ætate Jobi, quâ etiam, ut capturâ

Omnes quidem tam Græci quam Latini Patres et auctores summo consensu intelligunt nomen *Behemoth*, esse

balæna, ita etiam ejusdem natura, planè illis ignota et incomperta fuisse videtur. Verùm non temerè recedendum est à communi virorum gravium atque doctorum sententiâ, quibus *Leviathan* est balæna, et *Behemoth* elephas. Nec negari potest ista animalia et notiora, et majora atque celebriora, esse quàm crocod. et hippop.; ideòque ad illa magis respicere videtur Deus agens de *principiis viarum suarum*, v. 14. Quo elogio. ut mihi videtur, honestare noluisse animalia amphibia, quæ quodammodo monstrosa sunt, nec bonæ significationis, cum ambidextros et versipelles homines repræsentent. Porrò, verisimilius est Deum dissertationem suam de animalibus sic concludere voluisse, proponendo ei duo celeberrima, unum in mari, alterum super terram, quàm duo ad utrumque ex æquo pertinentia. Nec mihi credibile est, Deum, qui varia perfectarum tum avium tum bestiarum genera descriperat, noluisse vel unam perfecti animalis marini speciem exhibere; quod certè non facit, nisi per *Leviathanem cetum* intelligas.

QUEM FECI TECUM; quem unâ, vel pariter, tecum feci. (Variè explicant.) Quem feci æquè ac te; eodem die: vel, tecum, i. e., eodem solo, non in mari, ut *Leviathan*: ut tecum habitaret, et tibi inserviret; q. d., mansuetus est, et cicurari potest. Vel, tecum, quia *proximum humanis sensibus est hoc animal*, Plin. 8, 1. Multa docetur hominum operâ, v. g., reges adorare, etc. Potius, *juxta te*, i. e., in viciniâ tuâ, in Nilo; q. d.: Argumenta potentiæ nihil opus est ut ex longinquo petam, cum propinqua suppetant. *Juxta*, ut Jos. 7, 2, Jud. 9, 6, et 18, 3, et 19, 11.

FŒNUM (vel *herbam*), QUASI BOS COMEDET, vel *comedit*; q. d.: Non est carnivorus, ut leo; non ferum et rapax animal est, licet mole terribili, quod mirum; sed more boum herbâ et fœno vescitur: imò mansuefactus fœnum et alia ex hominis manu capit. Vili pabulo contentus est. Miraculum hoc est misericordiæ diviniæ; si enim immane hoc animal ex prædâ viveret, quantam vastitatem, etc., inferret? Sed cum bos et elephas ex æquo jumenta sint, nihil mirum si ex eodem cibo vescantur. At ut hippopotamus, in fundo Nili plerumque degens fœno pascatur; hoc verò mirum, ideòque nec ab aliis prætermisum. Diodorus: *Depascitur frumentum et fœnum*. Et eum ad pabulum è fluvio prodire dicit Nicander Theriac. vers. 569. Et meritò bovi comparatur, quem refert et mole corporis, et formâ capitis et pedum. (De tauro hunc contextum accipit San., hoc autem membrum sic expedit): Illud, *quasi*, non similitudinem sign., sed veritatem, ut Joan. 1, v. 14, *quasi unigeniti*, etc. Sensus est, taurum juxta naturam suam fœnum comedere. (Synopsis.)

Quia proximè antea *elatorum* meminerat, quos ipse solus cohibere, reprimere et deprimere possit, subjungit mentionem et descriptionem duarum immanium belluarum, quæ inter cætera animantia immensâ mole corporis et robore maximo emineant, in quibus Dei potentia et providentia mirifica prorsus agnoscatur. Et quod primo quidem loco inde ab hoc versu usque ad v. 24 describitur animal, esse *elephantem*, maximum terrestre animal, existimârunt Mercerus, Vatablus, Drusius. Neque negari potest, esse in eâ quæ sequitur, descriptione, quædam, quæ in *elephantem* quadrent. Sed multò magis omnes, quæ hic leguntur, notas convenire in hippopotamum, abundè ostendit Bochartus. Post Bochartum quidem Pfeifferus in *Dubiis Vexatis*, p. 519, priorem sententiam, esse *elephantem* intelligendum, defendit; ei tamen respondit Joan. Ludolfus in Commentar. Histor. Æthiop. p. 155, seqq. Nihilominus Schultensio in Commentar. ad h. l. et Michaeli in Notis ad versionem Jobi teutonic. et Supplement. P. 1, p. 156, non defuerunt rationes, quibus alteram sententiam commendarent. Earum potiores examinavimus nos, et Bocharti sententiam, de hippopotamo,

nomen plurale apud Hebræos: quod Græcè *θηρία* (propt Septuaginta transtulerunt), Latine *bestias* sonat. Quid autem harum bestiarum nomine significetur, variè ipsi declarant.

confirmavimus in Notis Bochartianæ disquisitioni .c. subjectis. Quemadmodum in superiori Dei sermone, cap. 38, 39, de solis *terrestribus* actum erat, ita in hoc posteriore satis jam per se vero est consentaneum, solùm agi de *aquaticis*, ne instituti ordinis ratio perturbetur. Jam verò quum eorum, quæ hoc sermone describuntur animalium, alterum, *Leviathan*, ex præstantissimorum ferè interpretum consensu sit *crocodilus* Niloticus, vel inde credibile fit, *θηρία Behemoth* esse crocodilo socium animal, atque ejusdem Nili incolam, *hippopotamum*. Neque nomen *Behemoth* malè convenit hippopotamo. Nam quum *behema* sit *bestia quævis quadrupes*, etiamsi aquis degat, id quod de synonymo disertè Arabes docent, Hebræi, quod proprium hippopotami nomen non haberent, eum, ob magnam et inusitatam corporis molem, pluraliter *Behemoth* appellârunt, quasi immanem bestiam, vel belluam multis aliis æquandam dicas. Pluralem numerum, etiam de singularibus, sed magnis et præstantibus rebus apud Hebræos usurpari, notum. Cujus loquendi usûs exempla plura, collegit Storr in Observat. ad Analog. et Syntax. Hebr. p. 97, seqq., add. Gesenii *Lehrgeb.* p. 664. Hujusmodi verò nomina ob significationem singularem masculinam, tractari solent ut singularia masculina, ut in totâ hæc pericope nostrum *Behemoth*. Fuere, qui hoc nomen *Ægyptium* putarent. « Et sanè, » inquit P. E. Jablonskius in *Opusculis*, t. 1, p. 52; « *Pehemou*, vel eadem vox cum T in fine, *Pehomout*, « Copticè significat propriè *bovem aquatilem*, uti etiam « veteribus sæpè nuncupatur. Neque mihi notum est « aliud animalis hujus *Ægyptii* nomen *Ægyptiacum*. » Addit tamen: « Sed observationi huic insistere nollem. Nam quod Bochartus ait, de terminatione ot, « quæ sit *Ægyptiaca*, nihil est. Et *Leviathan*, crocodilus, quem libri Jobi scriptor conjungit cum *Behemoth*, etsi animal sit *Ægypto* proprium, nomen tamen non est *Ægyptiacum*. » Meritò autem *Behemoth*, *bellua ingens*, vocatur hippopotamus, quippe qui paucis animalibus cedit mole et staturâ corporis, de quâ vid. Bochartum p. 706. *Ampliores et crassiores esse elephanto*, tradit Abdollatiph, Compend. Memorabil. *Ægypti* (edit. in octon.) p. 46. Ejus igitur descriptionem Deus sic aggreditur: *Ecce belluam magnam quam feci tecum*, i. e., æquè ac te, non minus ac te, ut Ps. 106, 6: *Peccavimus æquè ac patres nostri*. *Juxta te*, id est, in viciniâ tuâ, ac si diceret Deus: « Argumenta « potentiæ meæ nihil opus est, ut ex longinquo petam « cum propinqua suppetant. Inter belluas, quas in « Nilo creavi, Arabiæ tunc vicino, quàm mirabilis est « hippopotamus? » Sed Jobo in Arabiâ ad Euphratem collocato à nostro poetâ, animal Niloticum vicinum, parùm commodè diceretur. Pertinet illud, *æquè ac te*, ad ostendendam Dei potentiam, Jobi verò imbecillitatem. *Gramen, sicut bos, comedit*. *Chatsir* non est *fœnum*, uti post Hieronymum plures vertunt, sed *gramen*, est enim à *viruit*. Sic Isa. 40, 6: *Omnis caro gramen*, quod, juxta v. 8, *arescit*. Ilinc Chaldæus et Syrus rectè h. l., *herbam*, reddiderunt. « Bos et elephas ex æquo « jumenta sunt: ideòque nihil mirum est, si eodem « cibo vescantur. At ut hippopotamus, aquaticum animal, et in fundis Nili plerumque degens, bovis instar fœno (gramine potius, quis enim belluis in campis secet gramen et sicet?) pascatur, hoc verò mirum est et inauditum, ideòque nec ab aliis prætermisum. Et eum ad pabulum è fluvio prodire dicit « Nicander Theriac. v. 569: *Pabula cum incipiunt herbâ « florere recent*. Neque de nihilo est, quod bovi comparatur, quem non solùm pastu et cibo, sed et mole « refert corporis, et formâ capitis et pedum. Unde « Itali *bomarin*, id est, *bovem marinum* appellant. »

Quidam enim ex Græcis Patribus, ut tradit D. Julianus in Catenâ Græcâ, credunt significare similitudi-

nem vermium, qui ipsi sancto Jobo adhererant; quos, propter voracitatem et edacitatem carniâ illius, be-

Bochartus. Similiter P. Gillius in descriptione hippopotami, quem viderat Byzantii (additâ suæ Descriptioni Elephantii, Hamburg. 1614), cap. 8, p. 125 : *Eodem anhelandi sonitu respirabat, quo bos solet. Edibat fœnum, et cætera quæ boves et equi edere solent : ejus caput similitudinem gerebat bubuli capitis.* Plura de victu hippopotami vid. in not. nostrâ 12, ad Bochart., p. 710. (Rosenmuller.)

ECCE BEHEMOTH, QUEM FECI TECUM, hoc est, ut tecum vivat; elephantis enim ejusmodi sunt, et eo ingenio, ut facili curari possint, atque cum hominibus vivere et conversari. Vox Hebr. Behemoth cum in genere jumenta significet, et sit plur. numeri, potest fieri, ut non unum tantum genus animalis, sed plures species vastæ molis animalium denotet; nam etsi pleræque, quæ hic de Behemoth dicuntur quadrare non malè possint elephantii, quædam tamen sunt quæ illi non satis aptè convenire videntur: ut et quæ de Leviathane postea dicuntur non balenæ omnia conveniunt, ut necesse sit eo nomine intelligere alia et quædam marina monstra.

FœNUM INSTAR BOVIS COMEDIT, ramis saltem et foliis arborum vescitur. (Lud. Cappellus.)

Voilà Béhémot que j'ai créé semblable à vous. Il se nourrit de foin comme le bœuf. On entend ordinairement de l'éléphant tout ce qui est dit de Béhémot, et de la baleine tout ce qui est dit de Léviathan, depuis le vingtième verset de ce chapitre jusqu'au dernier du chapitre suivant. Mais des raisons qui me paraissent fort solides m'empêchent d'entrer dans cette explication, et j'en dois ici rendre compte.

1° On ne voit point pourquoi Dieu aurait réservé à parler de ces animaux dans un lieu peu naturel, au lieu de le faire lorsqu'il expliquait à Job les différentes inclinations de quelques animaux terrestres et de quelques oiseaux.

2° Il est impossible de lier ce qui précède dans les versets que nous avons expliqués avec une description purement naturelle de l'éléphant et de la baleine. Car il n'y a aucun rapport entre l'histoire de ces animaux et tout ce que Dieu a dit à Job de l'égalité qu'il devait avoir avec le Toutpuissant, pour foudroyer comme lui les orgueilleux, pour les précipiter dans les antres souterrains, et pour les y retenir dans les chaînes. Mais si Béhémot et Léviathan sont des symboles des anges rebelles, tout est suivi dans le discours de Dieu, et tout y est clair.

3° Il faut faire violence au texte en plusieurs endroits, pour le détourner ou à l'éléphant, ou à la baleine. Il faut rabaisser plusieurs expressions simples, mais magnifiques, à un sens forcé, et très-bas; et il faut reconnaître presque partout une exagération peu digne de la gravité et de l'exacte vérité des Ecritures. On en verra les preuves dans l'explication qui doit suivre.

4° On ne saurait rendre aucune raison qui satisfasse l'esprit de ces deux longues descriptions, si elles ne renferment qu'un sens historique et naturel. Dieu n'en fait aucune application à Job, et l'on ne peut en aucune sorte discerner quel est son but. Car son dessein n'est point d'apprendre à Job que sa Providence conduit tout. Ce saint homme en était infiniment persuadé. S'il avait voulu lui donner des leçons sur ce point, la chose avait été traitée dans deux chapitres entiers, et la grandeur de l'éléphant et de la baleine ne contient rien de plus merveilleux que ce qui paraît dans l'industrie de plusieurs animaux dont la masse est moins énorme.

5° Dieu ne se conduit point dans la peinture qu'il fait de Béhémot et de Léviathan, comme il a fait dans la peinture des autres animaux naturels. Il ne dit point que c'est lui qui leur a donné telle ou telle inclination. Il ne demande point à Job s'il aurait pu, par sa sagesse

et par sa force, leur en donner de pareilles. Il ne les loue en rien. Il les représente seulement comme terribles, et il demande seulement à Job comment il ferait pour les vaincre et pour se les assujétir, ou pour les exterminer.

Cette observation, qui en comprend plusieurs, est une preuve convaincante qu'il ne s'agit pas ici d'animaux tels que Dieu les a formés; qu'il est question de certaines créatures qui ont beaucoup dégénéré de leur première grandeur; et que la peinture qu'on en fait est celle de leurs vices, plutôt que de leur première origine.

6° Dès que Dieu les propose à Job comme des bêtes qu'il ne peut vaincre par lui-même, il est évident qu'elles ont quelque rapport au ministère du Médiateur, dont Job n'était que la figure, et dont il n'avait pas l'efficacité et le pouvoir. Il faut donc que ce soit des bêtes, dont la victoire et le triomphe sont réservés à Jésus-Christ. Et il est dès lors évident que c'est du prince du siècle qu'il s'agit, digne par son orgueil d'être représenté sous le nom et la figure des bêtes.

7° Nous avons déjà vu que Job donnait au démon le nom de Léviathan et qu'il le marquait sous le nom de serpent. Nous avons aussi observé que le prophète Isaïe, dans un même passage, avait uni ces deux noms, pour marquer, sous l'idée du roi d'Égypte, le prince des ténèbres. Et ainsi c'est demeurer dans l'analogie des Ecritures, que d'entendre sous le nom de Léviathan autre chose que la baleine.

8° Il était nécessaire que le livre de Job finit comme il avait commencé; et que ce saint homme, que le démon avait calomnié, dépouillé, affligé, et qui en tout avait surmonté le démon, reconnût à qui il devait sa victoire; et qu'il en fit hommage à celui qui peut seul désarmer ce tyran, et à qui seul il était réservé de lui briser la tête en mourant, et d'en triompher par sa résurrection.

9° C'est principalement dans le combat avec Satan que Job a été la figure de Jésus-Christ. Un seul, contre un seul: le plus juste de tous les hommes avec l'ennemi de toute justice: un juste accablé de toutes sortes de maux, sans aucun appui visible, avec le plus puissant et le plus redoutable persécuteur de la vertu. Si Job est victorieux, c'est Jésus-Christ qui l'est, car c'est lui qu'il représente. Mais si nous ne sommes pas avertis de l'extrême distance entre Jésus-Christ et Job, nous pourrions croire que le Médiateur est peu différent de celui qui a vaincu en son nom, et nous serions tentés de le confondre avec la créature. Il était donc nécessaire que le Verbe éternel, qui devait un jour combattre le démon dans l'infirmité de notre chair, vint nous apprendre dans la personne de son serviteur qu'il n'y avait que le Fils qui pût nous mettre en liberté, et que nous aurions toujours été la proie de la bête féroce, représentée sous la double idée de Béhémot et de Léviathan, s'il n'avait brisé ses dents, et s'il ne nous avait tirés des entrailles où nous étions ensevelis. *Le Fils de Dieu est venu au monde pour détruire les œuvres du Diable.*

10° C'est donc ôter au livre de Job une partie essentielle, et en un sens la principale, que de le terminer par une peinture inutile, déplacée, insipide, de l'éléphant et de la baleine, qui n'ont aucun rapport ni à Jésus-Christ, ni à Job comme sa figure: au lieu de le finir par une vive image du monstre que Jésus-Christ seul pouvait vaincre, et que son serviteur n'avait vaincu que par son secours. Retournons au verset qui a donné occasion à tout ce discours. (Duguet.)

Considérez Béhémot, que j'ai créé avec vous; il mangera le foin comme le bœuf. Dieu voulant faire révéler à Job sa grandeur, lui parle dans ce chapitre des deux animaux qu'on peut regarder comme des prodiges entre toutes les bêtes de la terre et de la mer, c'est-à-

stias vocat Deus; qui quoniam tantum comedebant carnem illius, quam fœni nomine intelligendam dixit Deus, et ejus solam pulchritudinem devorabant, animam autem ejus et spiritualem illius pulchritudinem non solum non absumebant, sed splendidiorem reddebant, dicuntur comedere fœnum, quod et Olympiodoro non displicuit.

Alii itidem ex Græcis, ut idem Olympiodorus in eadem Catenâ recenset, bestiarum nomine dæmonum innumeram multitudinem intelligunt; quos David bestias vocat dicens, Psal. 73, 19 : *Ne tradas bestiis animas confitentes tibi*. Quod ex professo prosecutus est Origenes Hom. 16 in Leviticum. Secundum quem sensum voluit Deus indicare magnam dæmonum congeriem, et ingentem exercitum eorum fuisse, qui ad B. Jobum expugnandum processerunt. Ita etiam censent aliqui ex Latinis, ut Cajetanus ad hunc locum, imò et D. Augustinus lib. 11 de Civitate Dei cap. 15, et seqq.; item lib. 11, super Genesim ad litteram cap. 20, et seqq.

Alii nomine *Behemoth* absolutè intelligunt *Satanam*, quem Deus in plurali vocat *bestias*; quia etsi ipse unus sit omnium tamen bestiarum feros et immites mores continet. Ita ex Græcis Origenes, Olympiodorus, Gregorius Nazianzenus, Athanasius, Didymus in Catenâ : et ex Latinis S. Augustinus supra citatus, Gregorius ad hunc locum, Isidorus lib. 8 Ethicorum cap. 11, Urbanus papa in Psal. 50, et alii.

Multi nomine *Behemoth* intelligunt bestiam aliquam terribilem, in quâ tanquam in typo et figurâ coram oculis nostris exprimeret Deus diaboli tyrannidem, nequitiam, fraudes, fallacias, machinas. Ita S. Chrysostomus in Catenâ sentit. Quænam autem sit talis bestia difficile est explicatu. Mirabiles quasdam fabulas confingunt rabbini, ut eam explicant, indignas quæ à

dire de l'éléphant et de la baleine. Les interprètes les plus habiles contiennent que par le nom de *Béhémot* nous devons entendre l'éléphant, qui est le plus grand des animaux de la terre. C'est donc de même que si Dieu disait à Job : *Considérez la grandeur monstrueuse et la force sans égale de l'éléphant, que j'ai créé avec vous, c'est-à-dire aussi bien que vous; ou le même jour, ou pour votre service, et sur la terre dans laquelle vous habitez, et non dans la mer. Mais quelque grand, quelque fort, et quelque terrible qu'il vous paraisse, il n'est pas d'un naturel carnassier, comme beaucoup d'autres bêtes sans comparaison plus petites; et s'accoutumant à la vue des hommes, il s'apprivoise et mange de l'herbe et du foin, ainsi qu'un bœuf. C'est ce que Dieu a dessein de représenter à Job comme un miracle de sa divine miséricorde envers les hommes, et de l'empire absolu qu'il a sur ses créatures. Car si cette bête était carnassière comme les tigres et les lions, quels ravages ne pourrait-elle point faire, ayant la force qu'elle a, et étant si monstrueuse en grandeur?*

Toute la description que Dieu fait ensuite nous représente d'une manière métaphorique et poétique, selon le style le plus ordinaire de ce livre, la vaste grandeur et la force incomparable de cet animal, qui est nommé même *le prince des voies du Seigneur*; c'est-à-dire, comme l'explique un interprète, qu'il est le premier, et qu'il possède, pour le dire ainsi, la primauté entre toutes les autres bêtes que Dieu a créées sur la terre. (Sacy.)

nobis referantur, de quibus vide Hieronymum à Sanctâ Fide lib. 1, contra Judæos cap. 9, tomo 4, bibliothecæ SS. Patrum.

Denique D. Thomas in Jobi cap. 40, lect. 2, omnium optimè nomine *Behemoth* ait circumscribi *elephantem*: cujus passim sententiam sequuntur omnes Latini. Hæc autem appellationis congruentia, cur plurali nomine *Behemoth* sive *bestiæ* vocetur, passim ea traditur, quia unus cum sit, omnium bestiarum in se claudit quantitates et qualitates: quantitates quidem, quia, ut Aristoteles lib. 4, Hist. Animalium cap. 4, et Plinius lib. 8, cap. 1, dixerunt, est omnium animalium maximum: cujus ingentem magnitudinem Ælianus lib. 1, cap. 2 et 31, describit: qualitates autem et proprietates, quia, ut ibidem Aristoteles indicat, habet dentes fortissimos sicut leo; quos eboris natura demonstrat; eornua valida sicut taurus, non à capite, sed ab ore procedentia; serpentis agilitatem in proboscide aut tubâ, quam huc illucque versat, idèque anguis à quibusdam vocatur; lupi et ursi voracitatem: nam ingentem cibî copiam absumit; cervorum vivacitatem (cui Aristoteles ducentos annos vitæ concedit, Plinius trecentos, Strabo, quingentos); tigridum iram et furorem: summè enim excandescit in offendentes; ovium mansuetudinem erga pastorem suum, quem ut superiorem agnoscit et reveretur. Quâ de causâ Ælianus lib. 1, cap. 39, duplici corde et sensu illum præstare confirmat; quorum uno ira accenditur, altero mitigatur: ut verè nihil aliud elephas esse videatur quàm congeries quedam bestiarum. Idcirco igitur ab Hebræis rectè dictus est *Behemoth*, id est, *bestiæ*, juxta eorum phrasim, quâ rem aliquam supremam naturas inferiorum continentem nomine plurali illorum appellare solent. Est enim elephas animantium terrestrium maximum, quasi belluas omnes gregatim repræsentans. Mens autem Dei animal grande describentis est, Jobum urgere, ut consideret divinam potentiam in animantis mole immani, altiùsque humilitatis ei sensus imprimatur, quo ediscat humanam virtutem divinæ posthabere.

Ilia verba: *Quem feci tecum*, sic intelligi possunt, ac si dicat: Simul te et illum creavi. Sextâ quippe die homo reliquaque animantia terrestria condita sunt. Pro *tecum* Septuaginta vertunt *καρὰ σοί, apud te*; q. d.: Tam grandem et terribilem bestiam cecuravi, ut tecum habitet tuisque usibus serviat. Dicit enim Aristoteles lib. 8, Hist. Animalium, cap. 9, quod præ cæteris familiare animalium silvestrium sit elephas, et inter omnia animantia nullum magis ad naturam hominis accedat, quia videtur participare aliquid rationis et prudentiæ; adè ut Cicero non vereatur affirmare, non paucas hominum nationes sensu et ingenio esse illo inferiores. Et verè talia facit, quasi rationis esset compos: quorum multa refert Plinius lib. 8, cap. 3, 4 et 5, ingenti admiratione digna. Nam et adorare reges docentur: *quod non idèd dicitur* (inquit D. Thomas ad hunc locum) *quia habeat intellectum, sed propter bonitatem naturalis æstimationis*. Postquàm autem descripsit elephantis cum homine convenientiam, subjungit ejus proprietates; ac primùm recenset ea quæ ad vic-

tus rationem pertinent dicens : *Fœnum quasi bos comedet*. Ad litteram enim non vescitur carnibus ut leo, sed herbis, fœno, arundinibus, et aliis hujusmodi, ad modum bovis vili et obvio pabulo contentus.

Mysticè *Behemoth*, seu elephas, est typus dæmonis, quem Deus propriis coloribus depictum B. Jobo et nobis omnibus ob oculos ponit, ejusque naturam ad vivum exprimit, ut illum non tantum de foris et superficie tenus, sed intus etiam et in cute, ut aiunt, cognosceremus. Iste sanè superbus tyrannus non tantum contendit dominari in terrâ, sed etiam in mari; quâ de causâ quando cœlo expulsus dicitur, clamavit angelus : *Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos*, Apoc. 12, 12. Voluit ergo terram et mare tanquam sua possidere. Idcirco, juxta probabilem sententiam, idolum illud Dagon, Jud. 16, quod Philisthæi tantâ veneratione colebant, superius animalis terreni, inferius verò immanis piscis tenebat effigiem; quâ diabolus eminentiam divinitatem in terrâ et mari dominantem voluit exprimere. Unde sicut Deus alibi superbum Pharaonem describens, qui in terrâ et mari se dominari jactabat, nomine duplicis animalis expressit, unius terreni, alterius marini : *Leoni*, inquit, Ezech. 32, 2, *gentium, et draconi qui est in mari, assimilatus est*; ita loquens cum B. Jobo dæmonis supremam superbiam descripturus, sub duorum animalium typo eum depingit : quorum unum primas tenet in terrâ; alterum, quod supremum est in mari. Sunt autem illa elephas, quem vocat *Behemoth*, et cetus, quem vocat *Leviathan*.

Observat autem hic D. Thomas Deum quidem in cortice horum animalium naturas describere voluisse, non tamen de eis præcipuè agere intendisse, sed de dæmone ipso; sicut sæpè in Scripturâ sacrâ agere consuevit, dum secundum corticem et superficiem de re aliquâ loqui incipiens, veriùs alteram in illâ describere intendit. Idcircoque multa sæpè dicit, quæ rei de quâ loqui cœperat, non videntur posse convenire; quæ egregiè quadrant in eam, ad quam exprimendam convertit sermonem. Hujus sunt innumera exempla in Scripturâ sacrâ, de quibus alibi. Etsi ergo de his duobus animalibus sermonem instituisse videatur, primariò tamen diabolus describendum assumpsit; quod et ipsemet ita clarè manifestat, ut non credam aliquam subesse posse dubitationem. Nam de *Behemoth* agens, et volens explicare quisnam esset, subdit, vers. 14 : *Ipse est principium viarum Dei*. Quo nomine dæmonem postea apud Ezechielem, 28, descripsit. De *Leviathan* similiter inferius agens, tandemque volens significare quisnam esset, de quo præcipuè loquebatur : *Ipse*, inquit Job. 41, 25, *est rex super universos filios superbiæ*, quod soli dæmoni convenire manifestum est. *Quod ergo Veritas per seipsam exposuit*, inquit D. Gregorius Hom. 15 in Evangelia, *hoc aliter humana fragilitas explicare non præsumat*. Ait ergo ad Jobum Deus : *Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet*. Ubi per *Behemoth* diabolus intelligendo loquitur (ut annotavit D. Augustinus lib. 11 de Civitate cap. 15) non de productione dæmonis secun-

dum naturam (hæc enim præcessit hominis conditionem; nam dæmon primo die creatus est, homo verò die sextâ), sed de eo quod Deus dæmoni concessit, ut in mundo remaneret cum homine, toto tempore quo homo viveret super terram; ut sit sensus : *Ecce diabolus, quem feci tecum; id est, cui concessi ut tecum in mundo maneret, cui et permisi ut tecum congregaretur, tecum bellum gereret, et omnes vires suas in te converteret*. Non tamen propterea iniquum aliquid egi; quoniam etsi crudelis, immanis et insuperabilis hæc bestia videatur; fœnum tamen tantummodò comedit et consumit. Quæ verba duobus modis exponi possunt, sicut et vox fœni duo significat : Primò, bona terrena, divitias, facultates, salutem, valetudinem corporis, et quæ ad mundi gloriam et prosperitatem pertinent. Quæ omnia fœnum dicuntur propter inconstantiam, instabilitatem, brevitatem et modicum valorem. Ita *omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos agri : exsiccatum est fœnum, et cecidit flos*, Isaia. 40, 6. De quâ re videndus est D. Augustinus in Psalm. 71, et D. Gregorius in Psalm. 101, qui supponit neminem esse qui nesciat quàm tenera et fragilis herba sit fœnum, et quàm expers fructus, qui in horrea possit congregari. Vide quoque S. Hieronymum in Psalm. 128, et S. Ambrosium lib. 3, Hexameron cap. 4.

Juxta hunc sensum igitur vult Deus respondere querimoniis B. Jobi (ut notat Philippus), dicens quòd quamvis ipse tradiderit eum in manus inimici, solummodò potuisse illum bona temporalia auferre et consumere, non in perditionem ipsius Jobi, sed ut virtus animi ipsius cresceret, ac splendidior appareret, ac si dicat : *Verum quidem est, à me hoc esse dispositum, aut potiùs peculiari providentiâ permissum, ut elephas iste horribilis tecum ageret, in te irrueret, et totam suam rabiem contra te converteret, non tamen ad tui exitium aut interitum; qui tantum potuit substantiam et facultates tuas, quæ fœno comparantur, devorare, et solummodò vilia quæque et temporalia tua auferre; nullatenus autem potuit, me adjuvante, quæ magna et grandia sunt, scilicet animæ ornamenta, vel leviter attingere*. Ex quibus explicari potest quòd Deus dæmoni dixit, Job. 2, 6 : *Ecce in manu tuâ est; verumtamen animam illius serva*. Tantum ergo potest bellua hæc externa devorare. Secundò, sumitur fœnum pro hominibus carnalibus, qui externâ tantum gloriâ nitent, nullumque intrinsecus fructum referunt; juxta illud, Psalm. 91, 8 : *Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum*. Et iterum, Psalm. 128, 6 : *Fiant sicut fœnum tectorum*. Ita exponit D. Gregorius Hom. 15 in Evang. illud, Isaia. 40, 8 : *Verè fœnum est populus*. Vult igitur Deus dicere : *Non est cur tu, ó Jobe, tantas querimonia effundas, quòd te tradiderim in manus Satanæ, et quòd ei concesserim ut te oppugnet, teque sagittis suis venenatis impetat; ille namque tantum devorat et absorbet homines carnales, deliciis deditos, fragiles, fœno similes, qui præsentia solum cogitant, et externam duntaxat gloriam affectant, interiùs autem vacui sunt robore ac virtute : non tamen vires habet contra viros strenuos, qui poenitentia operibus dediti, non solùm*

est quòd ex umbilico ventris tanta fortitudo procedat. Nihil enim debilius aut infirmius in eo reperitur quàm umbilicus ventris. Nam, ut Plinius lib. 8, cap. 10, ait, sicut durissimo tergo elephas est, ita ventre maximè molli; et ita refert rhinocerotem cum elephante pugnante, alvum aut ventrem præcipuè cornu petere, quem naturali instinctu novit molliorem, quod et vir ille nobilis Eleazarus observavit ad elephantem illum ingentem dejiciendum. Existimo autem umbilici nomine exprimere voluisse ventrem (ita Symmachus legit, ut observavit Olympiodorus in Catenâ), non quomodocumque, sed appetentissimum cibi et potûs. Nam imprimis animalia in utero matris per umbilicum atrahunt et sugunt alimentum quo nutriantur, augeantur et roborentur; unde communi locutione, quem videmus cibi appetentissimum et commessationibus deditum, dicimus valido umbilico præstare. Vult ergo Deus exprimere à quonam fortitudo lumborum elephantis proveniat: illa enim oritur ex eo quòd valido cibi potûsque appetitu præstet, multumque comedat et bibat. Voracissimum enim est animal, utpote quod, ut Aristoteles lib. 1 Hist. Animalium, cap. 9, et Ælianus cap. 43, tradunt, multos hordei modios Macedonicos quotidie edit, multasque metretas Lacedæmonicas bibit. Tam avidus est cibi, ut, teste Plinio lib. 8, cap. 10, pamas excelsasque arbores prosternat, ut earum fructibus pascatur, et, sicut dixit S. Ambrosius lib. 6 Hexameron, cap. 5, nemora involvat ad sui escam, et tanto potu utitur, ut dicat Deus infra quòd fluvium absorbere videatur, ipseque montes herbas ferant. Quod multi propter voracitatem elephantis dictum credunt, cui videntur montes herbas ferre, quasi ipse solus sit qui omnes illas devoret. Fortitudo itaque hujus animalis, juxta mentem S. Hieronymi, et Olympiodori et S. Gregorii Nazianzeni, locis supra citatis, in lumbis est, aut in dorso, super quod et turres extruuntur, ex quibus milites valida jacula emittunt; sed hæc fortitudo vim et robur accipit ex umbilico ventris, id est, ex nimio cibo et potu, quem elephas nimis appetit et assumit. Unde et ad acuendum eorum robur ostendebatur eis sanguis urvæ et mori, quem vehementissimè cupiunt appetuntque.

Mysticè his verbis dæmonem expressit Deus, cujus fortitudo in lumbis ejus. Lumborum nomine caro ipsa ejusque effectus et motus designantur, ut sancti Patres non solum docent, sed ex Scripturis sacris confirmant; ut S. Hieronymus Epist. 22 ad Eustochium, qui et varia loca expendit in cap. 16 Ezechielis; et S. Basilius in illud Isaïæ, cap. 45, 4, *Lumbus Moabitidis clamat*; et sanctus Gregorius Hom. 13 in Evangelia ex illo Apostoli ad Hebræos, 7, 5, quòd Levi decimatus est in lumbis Abrahæ, et ex eo quod dictum est ad Jacob, Gen. 41, 35: *Reges de lumbis tuis egredientur*. Et ita, intelligit ille varia loca, quæ exponit lib. 13 Moralium, cap. 9, et lib. 28, cap. 7. Origenes, Theodoretus, Basilius et Didymus ad carnis motus referunt illud, Psal. 37, 8: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus*; ubi S. Hieronymus legit *ignominia*. Mirum est enim

quàm ignominiosi motus ex carne oriuntur; statim ut eos senserunt parentes primi, verecundiâ sunt affecti. In hujusmodi lumbis sita est dæmonis fortitudo: nam ex carne affectus excitat, quos contra animam tanquàm jacula et validas sagittas expellit. Unde et Christus Dominus primùm hortatus est lumbos præcingere et comprimere, ut annotavit sanctus Hieronymus Epist. 22, et in cap. 16 Ezechielis citatum, varia loca ad hoc institutum expendens. Nam qui pascha facturus est, accinctis mortificatisque lumbis facere præcipitur. Et ad Jobum supra versu secundo dixit Deus: *Accinge sicut vir lumbos tuos*. Et S. Joannes Baptista, Marci 1, 6, Lucæ 12, 35, dicitur cinctus *zona pelliceâ circa lumbos suos*. Et Apostoli jubentur accinctis lumbis Evangelii tenere lucernas.

Ex lumbis igitur diabolus extrahit desideria quæ militant adversus animam. Et quamvis caro in se infirma sit et imbecillis videatur, id intelligendum est ad bonum. *Non est enim in carne meâ bonum*, inquit Paulus, Rom. 7, 10; sed ad malum potentissima est, tamque valida, ut super eam diabolus machinas ac turres exstruat, ex quibus illa venenata jacula emittat, quæ S. Paulus expressit, Gal. 5, 19: *Manifesta sunt autem opera carnis; quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, ira, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia*. Et fortè id quod paulò ante diximus, «Lumbi mei impleti sunt illusionibus,» potest ex hæc doctrinâ explicari, ut illusiones vocet eas machinas aut turres bellicas, quas instar elephatorum diabolus super lumbos ejus extruebat, ut ex illis tanquàm ex munitis arcibus sagittas venenatas, id est, inordinatos affectus et motus mitteret. Commune est enim in Scripturâ sacrâ ludum pro bellico certamine accipi; et ita illusiones vocari poterunt machinæ bellicæ, quibus qui utuntur, illudere inimicis contendunt. Illic ergo arcem suam diabolus statuit: *In lumbis fortitudo ejus*, aut propugnaculum, vel arx, ex quâ bellum crudele indicit et exequitur; virtus tamen, à quâ pendet et procedit talis fortitudo, est *in umbilico ventris*, in nimio videlicet appetitu et usu cibi et potûs, quo roboratur caro et incrassatur, et apta redditur ut innumeros inordinatos motus excitet, quibus contra animam diabolus agat.

Ex his intelligitur quod ad Jerusalem aut synagogam dixit Deus sub specie mulieris: *In die*, inquit, Ezech. 16, 4, *ortus tui non est præcisus umbilicus tuus*. Dies autem ortus synagogæ dicitur, cum de Ægypto eductus est populus ille: tunc enim quasi formatus est peculiaribus legibus et cæremoniis à Deo institutis; cui dedit Deus Moysem tanquàm nutricem, qui populum illum ex Ægypto tanquàm ex utero, quo tenebatur inclusus, prodeuntem reciperet et portaret in sinu suo, sicut solet nutrix infantulum portare. Volens ergo Deus indicare unde populus ille tot mala incurrerit, unde et diabolus tantam habuerit fortitudinem contra illum agens, ut ad suprema vitia etiam idololatriæ pertraxerit: «In die, inquit, ortus tui, non est præcisus umbilicus tuus.» Umbilici nomine indicat

nimiam ciborum appetentiam et usum. Ab illâ siquidem die, quâ eductus est populus de Ægypto, cœpit tradere se comessionibus et ebrietatibus: *Sedit enim populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere*, Exodi 32, 6, et 1 Cor. 10, 7; unde factum ut dæmon tantam contra eos fortitudinem adeptus sit, iisque prævaluerit, ut usque ad summum illud idololatriæ facinus pertraxerit.

VERS. 12. — STRINGIT CAUDAM SUAM QUASI CEDRUM: NERVI TESTICULORUM EJUS PERPLEXI SUNT (1). Cùm hic

(1) Pergit hic ea dicere quæ versiculo præcedenti, de genitalibus scilicet elephantis. Alii primum versiculi membrum de proboscide elephantis exponunt, alterum de genitalibus vel nervis femoris. Primam expositionem probabiliorum, et melius junctam præcedentibus arbitramur. Cauda elephantis nihil habet animadversione dignum; brevis est, nuda, nihilò longior tribus palmis, vel sexdecim pollicibus circiter: figura vero ad bubali caudam accedit. (Calmet.)

STRINGIT, *accelerat*, vel *mouet*; hoc est quod, ἐκτρέψαι dixit Aristot. Hist. 2, 16. Alii, *sistit*, *stabilis*, *firmat*; *stringit*, quod caudam firmet in morem cedri, ut dura et solida sit; qui sensus superiori contrarius est, cùm cedrus immota stet. Mallem à *desidero* exponere, *agitat*, sive *motat*, summo nempe desiderio, et quocumque vult caudam suam impellit, etsi cedrum magnitudine æquet. Verto, ex Arabico, *curvat*, vel *retorquet*. Sic et Chald. Caudam retorquere, suum proprium, Plin. 11, 50. Hippopotamo autem caudam, suum vel aprorum instar, tortilem tribuunt Aristot., Plin. et Bellonius ἀποτρέψας ut falli necesse sit Herod. et Diod. qui pro porcina caudam equinam hippopotamo assignant. *Arrigit*, vel *erigit*, *concupiscit*: meton. effecti; *libidine surrigit*, *mouet*, *volet caudam suam sicut cedrus*; quum vult, *caudam suam erigit in modum cedri*. Indicat causæ proceritatem et rigiditatem. *Oblectabitur caudâ suâ, quæ est sicut cedrus*; *celeriter*, vel *cupide*, *mouet caudam suam*, quæ est, *sicut cedrus*, i. e., quæ magnitudine videtur æquare cedrum Hyperbole. Sed cauda elephantis brevis est, teste Plinio. Sed et hippopotamo. Quid ergo hic dicendum? Resp. 1°: Cùm cedro confertur non magnitudine, sed glabritie, rotunditate, spissitudine et firmitate, quam in hippopotamo summam esse oportet in tantâ tergoris soliditate. *Caudam habet brevem, crassam, rotundam*, etc. Qualis cùm sit, et valdè firma, eam tamen ad libitum flectit et retorquet, quod ut maximi roboris argumentum hic observatur. 2° Non de caudâ elephantis agit, sed de genitali, ut indicant contextus, et verbum utrum, quod erectionem à voluptate vel libidine ortam significat. Plurimi penem hic intelligunt per ἀρρητισμόν. Festus: *Penem antiqui codam vocabant: unde etiamnum offa porcina eum cauda in cœnis puris offa penita vocatur*. Porro, *codas* antiquis, postea *caudas* dictas, notum est ex Nonio cap. 2, § 135. *Caudam*, i. e., penem, ex collat. membri sequentis, ubi est mentio testium, *sicut cedrum*, nempe arrigit, ita directum et inflexibilem illum tenet. Verùm absurdum videtur eum laudari à parte obscenâ et obscurâ, prætermisâ nobilissimâ totius corporis parte atque admirabili. Sed et veretrum elephantis exiguum est, Arist. Hist. 2, 9. 3° Alii de proboscide intelligunt, quæ magna est et longa instar cedri, estque pars præcipua hujus bestię; quam ergo omitti, et caudæ, quæ exigua est, mentionem fieri non est verisimile. *Distendit proboscidem suam instar cedri*, eam sublimem erectamque protendens, *stringit*, arctat, extenditque illam ut lubet. Sed et ἀπτερω, quod usurpat Aristot. quando *manum extendere* dicit elephantum, respondet τῆ χειρὸς: est enim *porrigere ultrò*, vel *appetere*. Porro, proboscide suâ mira præstat elephas, profundissima tranat flumina, et arbores radicibus evellit, et horribiliter intonat, ut appositis terrores de eâ intelligantur. Hæc cauda dicitur,

de Behemoth seu elephante sermo sit, difficile est explicatu quomodò ejus cauda cum cedro comparetur. Constat enim imprimis cedrum esse arborem altissimam, omnes arbores superantem, ut patet ex Scripturis, et indicatur apud Ezechielem. Constat etiam caudam elephantis breviorum esse caudis omnium

quia instar candæ propendet; ut *manus* vocatur, quia ei manûs instar est.

NERVI TESTICULORUM, vel *verendorum*, *genitalium*, vel *coxarum*, vel *femorum*, vel *summæ caudæ*, *ejus perplexi sunt*, vel *complicati*, *erecti*, *ramificati*, vel *implicantur*, scilicet ramorum more; nam *palmis* seu *rami* in arboribus intorti et impliciti esse solent, vel *intricati*, nam testiculos intus absconditos habet, Aristot. de Gen. animal. l. 12; vel sunt validi et multi, h. e.: E multis inter se plicatis nervis dependunt testes ejus; vel porrigitur membrum genitale quandoque de ventre, quasi firmus arboris ramus. *Nervis testium ipsius in ramos abeuntibus*, i. e., quæ semen à testibus, qui longius à caudâ absunt, per cremasteras, velut protensos ramos, ad penem demittitur; nam testes elephantis non sunt foris conspicui, sed intus ventri hærentes, ut ante notatum. *Testiculi* ex usu Syro. Vide Onkel. ad Levit. 21, 20. Hebræum *pavor*, aliud est; nec testes inde dicti sunt, ut quidam volunt, quod libido pavorem cum pudore afferat; cùm תַּוֹבָה Syris non sign. *timere*. Miror etiam esse qui hic extremam caudæ partem exposuerint, quæ pavere solent animantes, unde et ἀρρητισμόν Græcis pro *pavere*. Testiculi ad periculum exhorrent et contrahuntur. Vel verte: *Nervos pavorem*, quod nervi ad tactum paveant, et insit eis stupor ac torpor interdum. פְּדִימָה *femora* verto, ex Arabica lingua quæ פְּדִימָה est femur. Sic Psalm. 45, v. 4. Sirach. 19, 12, Apoc. 19, 16. Et פְּדִימָה Avicennæ est os femoris maximum, aliis autem Arabibus est totum femur. Si dicas Chald. *testiculos* reddere, respondebo hanc esse secundariam vocis notionem, quomodò *femur* pro generandi parte sumitur, Gen. 46, 26, Exod. 1, 5, num. 5, 22, et Hist. tripart. 10, 33, collat. cum Theodor. Hist. 5, 38, de Benjamine Martyre. Sensum quod spectat, robur belluæ colligitur ex nervorum copiâ, qui mutuò se implicant, ut rami arborum, unde et femora hippopotami robustissima sunt, adeò ut eum nonnulli tradant navem (fortè cymbam intelligunt) uno pede facilè diffringere, vel inclinam mergere. (Synopsis.)

Retorquet caudam suam, quæ est *sicut cedrus*, scilicet glabra, rotunda, spissa et firma. Abdollatiph (verba Latine à nobis reddita apponere liceat): *Cauda hippopotami in longitudinem producitur plus quàm semicubitalem; parte inferiori diquum æquans, ossis instar glabra similis caudæ lacertæ Varal*. פְּדִימָה Chaldæus rectè כַּפֵּי, *intorquet*, reddidit. Sic Arabicè *curvavit*, infixit, contorsit lignum. Ergo quum hippopotami cauda brevis crassaque sit, et valdè firma, tamen is ad libitum eam flectit et retorquet, quod ut maximi roboris argumentum hic observatur. Sunt qui hoc prius hemistichium ita reddant: *Si vult*, si modo libuerit ipsi (subauditâ particulâ conditionali כִּי aut כִּי אִם), *cauda ejus est seu erit uti cedrus*. Qui de elephantis hic agi putant, sub *caudâ* intelligunt *proboscidem*, quæ tamen, quum in *anteriore* corporis sit, parùm idoneè *caudæ* nomine insigniretur. Repugnat præterea contextus series: nam quum in iis quæ antecedunt et sequuntur, de partibus corporis inferioribus et posterioribus sermo sit, quis credat *proboscidem* hic memorari? *Nervi femorum ejus perplexi sunt*, seu intricati. פְּדִימָה h. l. non potest commodè *terroris* notione accipi, quæ aliàs occurrit, sed *femur* notat, ut pluribus probavit Bochartus. Robur belluæ non aliunde melius colligitur quàm ex nervorum copiâ, quos valdè frequentes esse oportet, quum se mutuò implicant (וְיִשְׂרֹבּוּ), ut rami arborum solent in sylvarum opacitate.

(Kosenmuller.)

animalium, comparatè loquendo. Omnia enim animalia, teste Plinio lib. 11, cap. 25, caudas habent à naturà corporum suorum magnitudini respondentes; solus elephas est, qui eam habeat brevissimam, strictam, nullis pilis vestitam, adeoque ne muscis quidem abigendis idoneam; quas idcirco eutem in rugas contrahendo comprimit et occidit. Quomodò igitur possit elephanti convenire, quòd *stringat* (in Hebræo est שׁוֹרֵף *hhaphast*, quod quidam vertunt *elevat, erigit*) *caudam suam quasi cedrum*? Verùm divina Sapientia non tam elephantis caudam quàm dæmonis actiones voluit describere.

Brevissima sanè est elephantis cauda, et nihilominus eam ad instar cedri erigere, elevare ac stringere conatur. Caudæ nomine Scriptura de dæmone agens ejusdem tentationem intelligit, metaphorà à serpente sumptà, qui caudà ferit, vel à scorpione, qui per eandem venenum instillat. Nam, ut Plinius ait, scorpionis cauda semper in ictu est. Nullo momento diabolus meditari cessat, ne quando desit occasione. Ita in Apocalysi, 9, 10, locustæ illæ, quæ ex putco abyssi ascenderant, *habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum*; quibus varias et validas diaboli tentationes Spiritus sanctus expressit. Ita ibidem in Apocalypsi 12, 4, draco perhibetur *caudà suâ traxisse tertiam partem stellarum cæli*, quia tentatione et suasionem suâ multos et innumerabiles ad ima pertraxit. Cauda ergo hujus Behemoth brevissima est, sed eam stringit et erigit tanquàm cedrum, quia si verè attendantur bona quæ tentando promittit, ad quæ animum allicere cupit, et mala quæ tentando fugienda proponit, à quibus nos avertere conatur, brevissima sunt et decurtata: sunt enim temporalia bona et mala; unde tam bona quibus allicit, quàm mala quibus terret, brevissima sunt; illa tamen erigit et extollit quasi cedrum, et quasi suprema exhibet, quia bona ad quæ excitat proponit tanquàm excellentia, et mala tanquàm omninò intoleranda et remedii expertia; quo fit ut cor hominis hoc ipso stringat, et quasi ad extremas ducat angustias. Quis enim dicere potest quomodò objiciat mulieri necessitatem, quam patitur tanquàm supremam et extremam, quasi jam nullum remedium supersit, nisi illa egerit quæ ipse suadet? Quis explicare possit quomodò stringat cor hominis familiam alentis et prolem copiosam, persuadens ei nullum superesse remedium, nisi manum ad illicita extendat? Quis dicat quomodò Judæ imposuerit ipsum non posse vivere inter homines, qui tam detestandum facinus commiserat, nec aliud tanto malo remedium superesse præter laqueum? Christum ipsum in deserto tentans hoc modo stringere conatus est, proponens ei necessitatem famis, quam patiebatur, talem esse, quam, nisi miraculum induceret, evadere minimè posset, cùm tamen ibi Christus haberet quod edere posset, accommodans se loco et tempori, cibo utens quo Joannes se sustentaverat. Ita quidem tu, ô mulier, attende quòd verè habeas media tuæ sustentationi accommodata; labora, manuum operibus intende, alteri inservito, etc. Tu itidem, homo, contentus esto

cibo vestituque communi, etc. Ita Hieronymus de la Nuza Tract. 7, ubi de jejuniis et tentatione Christi agit.

Allegoricè S. Gregorius lib. 52 Moralium, cap. 12, per caudam Behemoth intelligit Antichristum, tum quia in fine seculorum venturus est, eritque ultimus qui partes dæmonis acturus sit; tum quia vilissimus homo erit, ac proinde meritò caudà elephantis, inter omnes animalium vilissimà et brevissimà, typicè adumbratur. Hic instar altissimæ cedri eriget se et extollet ope dæmonis, à quo immensas thesaurorum copias accipiet, quibus ad se homines alliciat, atque prodigiosis illusionibus seducet. Quod egregiè dixit Daniel, ut annotavit S. Gregorius, loco citato: *Roborabitur fortitudo ejus non in suis viribus*, Dan. 8, 12; quia Satanæ virtute divitias, quibus ad se homines alliciet, obtinebit: *et interficiet*, inquit, *robustos*, id est, eos, qui sanctitate videantur firmati; *et in copia rerum omnium occidet plurimos*: quod de morte peccati præcipuè intelligendum; innumeros enim trahet ad negandum Deum, et se adorandum. Ita Daniel. Benè autem dixit Deus, de dæmone agens: *Stringit caudam suam quasi cedrum*; quia per Antichristum, quem ditissimum faciet, stringet firmissimè ac validè corda sanctorum. Nam nihil magis cor arctat, stringit et quasi compellit ad aliquid, quàm abundantissima divitiarum et omnium temporalium bonorum promissio.

NERVI TESTICULORUM EJUS PERPLEXI. Mirum est sanè Deum ad pudenda elephantis describenda sermonem suum demittere. Certè in eo aliquod latere mysterium necesse est; idque tantò amplius credendum, quantò similibus verbis nunquam Deus in Scripturà usus fuit. Imprimis enim vox Hebræa פֶּחַחְדָּן *phahhadan*, ut notat Brixianus, hoc tantum loco in Scripturà legitur; quæ videtur deduci à verbo פֶּחַח *phahhad*, quod significat *timere*: et quia ea quibus timemus abscondita servamus, deductum est nomen פֶּחַח *phahhad*, quod pudenda aut verenda significat: quæ abscondita propter honestatem sunt. Unde alii transferunt: *Nervi pudendorum ejus*; et transferre possumus: *Nervi absconditorum ejus*. Deinde etiam verbum שָׂרָג *sarag* solummodò hoc in loco in totà Scripturà reperitur; quod Vulgatus transtulit *perplexi sunt*, Septuaginta reddunt $\sigma\upsilon\mu\pi\lambda\epsilon\chi\alpha\iota$, *complicati sunt*; alii *ramificati sunt*. A verbo enim שָׂרָג *sarag* deducitur nomen שָׂרִיגִים *sarigim*, quod significat, *palmites* seu propagines vitis, sic à perplexitate dictas, quòd multis hinc et inde abundant surculis, quos claviculos aut capreolos vocamus; quia ad utranque partem quædam cornicula quasi claviculos habent, quibus palmites hinc aut inde arboris ramos apprehendant et quasi colligatos teneant, quibus implicati adhæreant; propter quos palmes verè ramificatus est, aut perplexus dici potest. Haudquaquam sanè Deo curæ fuisset tam minutim abscondita aut pudenda elephantis describere, nisi per illa aliquid altius intendisset circa dæmonem explicare. Per nervos igitur pudendorum ejus significantur dæmonis tentationes, quibus peccatum generare conatur: ipse est enim mendacii et peccati pater, auctor et genitor. Porrò

ramificate dicuntur istiusmodi tentationes ad modum palmitum qui varios claviculos habent, ut vel ex hâc vel ex illâ parte mentem comprehendere et religare possint. Varia namque diabolus tentans intendit, ut si tentatio ex hâc parte non apprehenderit, apprehendat ex illâ; v. g. : Cùm inducit te ut ad domum ludi te conferas, multa intendit, aut te in perjurium et furorem concitare, aut exponere ut bona tua perdas, ex quo tibi innumera mala nascantur : cùm inducitur ut ad periculosa spectacula accedas, intendit ut ibidem parentes mulieres aut virgines concupiscas, aut detractionibus vaces, etc. Vide S. Gregorium, lib. 32, cap. 13.

VERS. 13. — OSSA EJUS VELUT FISTULÆ ÆRIS; CARTILAGO ILLIUS QUASI LAMINÆ FERREÆ (1). Hæc verba quidam de elephante dicta credunt propter dentes, qui fortissimi et quasi ærei sunt, nullâ cavitate vacui : alii propter omnia ejus ossa, signanter costas, dictum volunt; utpote quæ propter duritiem et fortitudinem evimiam ærea vocentur. Unde Septuaginta vertunt : Αἱ πλευραὶ αὐτοῦ πλευραὶ χάλκεια, ἡ δὲ ῥάχις αὐτοῦ σιδηρὸς χρῶς, *costæ ejus costæ æneæ, et spina ejus ferrum fusile*. Sed nec magnum quid hæc sententia continet, si

(1) De cartilagine nihil Hebræus, in quo utrinque leguntur ossa. Porro elephas ossium immanium et solidissimorum compage, pro immani belluæ corpore, mole et viribus, instruitur. Septuaginta : *Costæ ejus, costæ æneæ, et spina ejus ferrum fusile*. Reddi potest Hebræus : *Ossa ejus velut canales ænei, et ossa ejus velut baculi, vectes ferrei*. (Calmet.)

Ossa (vel *membra, costæ*) *ejus fistulæ* (vel *laminæ, baculi, tubi, defluxus, vel fluxiones*) *æris, vel æreæ, vel chalybeæ, referunt fistulam æris, robora* (vel *robusta*) *æris, vel chalybis, i. e., velut crassiores et solidissimæ partes chalybis. Sunt, ut chalybs, robustissima; Heb., robora chalybis, hypallage, pro chalybs roborum. Magna velut æs, fortia sunt sicut res ænea, יָצֵן* *toar* seu adjectiv. ut Job. 12, 21. Potest pro substantivo poni. Sensus est, hippopotami ossa non esse, ut in plerisque piscibus, meras cartilagine, sed æris instar, durissima; ut Mich. 4, vers. 13 : *Cornu tuum ponam ferrum, etc.* Quo sensu equi et tauri poetis *χαλκίποδες, i. e., arripedes, et χαλκίχορτοι, ærisoni*, appellantur, quia maximè pedibus valent, durissimamque habent unguam. Sic, *ærea puppis, Æneid. 5, i. e., fortis*; nam ærea non est puppis, sed prora, inquit Servius. Porro, in hippopotamo summa est ossium firmitas, adeoque major esse creditur quàm in elephanto, qui cùm nihil habeat dente durius, tamen hippopotami dens duritie præcessit. Quod testatur Odoardus Barbosa in Cephalæ descriptione, eumque secutus Scaliger in Cardan. Exercit. sect. 2. Et Diepenses artifices hippopotami dentem asserunt ebore difficilius scalpi. Et hujus dentem pro ebore usurpatum docet Pausanias in Arcadicis.

CARTILAGO, etc. *Ossa ejus* (*ossa, inquam, ejus*. Repetitio ejusdem, *solidiora ossa, artus, spinæ, dentes, ossa* hic et in membro præced. sunt quæ aliis *cornua, aliis dentes, vocantur*) *sicut virga, vel baculus* (frustum, sive massa, *vectis*) *ferrî, vel ferrea*. Ramban, *malleus magnus et crassus ferreus, אֵבֶן* *servili et אֵבֶן* *projicere, quod super saxa projiciatur ad ea conterenda*. Radix Arabicè *matata* est, *ferrum cudere et extendere; et maital, qui cudendo cassides ferreas, etc., facit; et mantul de ferro, cusum et in longum extensum*. Rectè igitur veteres אֵבֶן *ad ferrum referunt: est ferrum fusile; Symmach., commissuræ ferrî.*

(Synopsis.)

de ossibus elephantis duntaxat loquatur. Quare verius est Deum voluisse dæmonis ossa describere. Vocantur autem dæmonis ossa tentationes, suggestiones, machinationes, consilia fraudesque ejus, ut Græci Patres docent. Et jure merito; nam sicut in ossibus positio corporis roburque subsistit, ita in fraudulentis consiliis tota se ejus malitia erigit. Hæc autem ærea dicuntur propter obstinationem et pertinaciam inflexibilemque malitiam. Ita Olympiodorus in Catenâ. Quippe indefessa est dæmonis in tentando constantia : non eum frangit temporis diuturnitas, non illum moræ tædet, nec si iterum iterumque ac sæpius repellatur, animum despondet, aut in pugnandi contentione languet. Uti enim ossa non flectuntur, nec mollescunt; ita dæmon non incurvatur domitus, non cedit victus, non continuo fugit pulsus. Musca est impudens, identidem redit, etsi centies rursumque centies abigatur. Et sicut in exagitandâ et persequendâ prædâ non fatigatur, ita etiam in retinendâ impigerimus, nulli parcat operæ. Ex ejus unguibus non minus difficulter extorseris prædâ, quàm, ut vetus est verbum, ex Herculis manibus clavam aut à leonis unguibus semesum agnum.

B. Gregorius, lib. 32 Moralium, cap. 14, addit et aliam rationem, cur hæc dæmonis ossa ærea vocentur, quia scilicet dulciter suaviterque sonare videntur. Notum est enim in Scripturâ sacrâ æris nomine eloquentiam significari : quapropter, ut annotavit D. Hieronymus ad cap. 2 Danielis, in illâ statuâ quam vidit Nabuchodonosor, venter æreus significabat Græcos, quia eloquentiâ ac sapientiâ vigeabant : *Æs enim, inquit, est vocalissimum maximèque sonorum*. Eloquenter igitur et suaviter ad modum fistularum ærearum diabolus sonare videtur, et variis tentationibus agens quasi variis fistulis personat. In organo varie sunt fistulæ æreæ, quas sapiens pulsator ordinatissimè pulsat : primò enim personat fistulâ depressum sonum emittente, et subito convertit manum ad eam pulsandam quæ altissimum acutissimumque reddit; et ita acutum sonum cum depresso temperat, ut mirum concentum reddat. Idem in tentationibus observat diabolus, qui maximâ dexteritate velut insignis-modulator non nudas tentationes proponit, sed suaviter sonans animum demulcet et disponit, ut placeant, et earum delectationem velut gratissimam modulationem mentalibus cujusvis auribus inferre contendit. Unde non est dubium (ut scitè hic advertit Pineda) quin ex utroque nomine tum æris tum ossium ingens diaboli fortitudo et vires significantur, non ex scilicet quibus alienos muros valeat confringere, sed callidæ artes et subdolæ machinationes, quibus animum blandè pelliciat atque seducat. Aperit has fistulæ æris imago, quâ innuitur pessimum hunc impostorem ex hominum nutu atque sententiâ tibiâ canere, sive tympanum pulsare. Quod luculenter persequitur S. Gregorius lib. 29 Moralium, cap. 12, dùm ea Jobi verba cap. 38, 24 : *Dividitur æstus super terram, sic premit : Rectè verò etiam dividi æstus dicitur, quia nimirum non singulè omnibus, sed quibusdam vicinis ac juxta positis vitis fa-*

tigantur. Prius enim conspersionem uniuscujusque anti-
 quus adversarius perspicit, et tunc tentationis laqueos ap-
 ponit. Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis,
 alius clavis moribus existit. Quod ergo occultus adversa-
 rius facillè capiat, vicinas conspersionibus deceptiones
 parat. Quia etenim lætitiæ voluptas juxta est, lætis mo-
 ribus luxuriam proponit. Et quia tristitia in iram facillè
 labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timi-
 di supplicia formidant, paventibus terrores intentat :
 et quia elatos extolli laudibus conspiciat, eos ad quæ vo-
 luerit blandis favoribus trahit. Singulis igitur hominibus
 vitiis convenientibus insidiatur. Neque enim facillè capti-
 veret, si aut luxuriosis præmia, aut avaris scorta propo-
 neret; si aut voraces de abstinence gloriâ, aut abstinens
 de gulæ imbecillitate pulsaret; si mites per studium
 certaminis, aut iracundos capere per pavorem formidinis
 quæreret. Hæc Gregorius. Solet etiam diabolus non
 rarè aliqua bona suadere, ut ad malum valeat pertra-
 here; et sic malum colore alicujus virtutis contegit,
 atque sub escâ pietatis hamum malitiæ abscondit; de
 quo dicitur : *Cartilago illius quasi laminæ ferreæ*. Ubi
 cartilaginis nomine S. Gregorius, lib. 32 Moralium,
 cap. 17, hanc ipsius hostis nostri versutiam intelligit :
*Quid enim, inquit, per cartilaginem nisi simulatio ejus
 accipitur? Cartilago namque ossis ostendit speciem, sed
 ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla vitia, quæ
 ostendunt in se rectitudinis speciem, sed ex pravitate pro-
 ceunt infirmitate. Hostis enim nostri malitia tantâ se
 arte palliat, ut plerumque ante deceptæ mentis oculos cul-
 pas virtutes fingat, et inde quisque quasi expectet præ-
 mia, unde dignus est æterna invenire tormenta*. Ita S.
 Gregorius, qui id latissimè adhibitis exemplis decla-
 rat. Postquàm ergo Deus expressit, unde procedat
 diaboli impugnatio, et qui sint quos diabolus revincit,
 insuper quibus viribus et armis agat, jam tandem ex-
 ponit quomam esset gladio feriendus, dicens :

VERS. 14. — IPSE EST PRINCIPIUM VIARUM DEI (1),

(1) Virium illius specimen maximum. Superat ele-
 phas belluas quaslibet magnitudine, robore, docili-
 tate, industriâ, modestiâ, fidelitate, pudore, agni-
 tione beneficiarum, agilitate, longævitate. Nullum è
 brutis ad hominem propius accedit quàm elephas, sive
 spectes de lûæ industriam, sive sagacitatem et dis-
 cendi facilitatem, et ea retinendi quæ didicit. Fertur
 verba indorum percipere, pluraque planè mirifica de
 illo narrantur, quæ locum dubio faciunt, utrùm mente
 vel ratione instruat. Illud constat, belluæ mores
 minùs præferre quàm cætera pleraque. Vide Plin. l. 8,
 cap. 1, 2, 3.

QUI FECIT EUM, APPLICABIT GLADIUM EJUS; appli-
 cabit, vel deducet gladium ejus; vel ex Hebræo : *Qui
 fecit eum, dedit illi gladium*. Qui illum creavit Deus,
 arma in defensionem adjecit, dentes scilicet et pro-
 boscidem. Deus quodammodò suum illi ensem tradi-
 dit; ultorem sui ipsius elephantum fecit. Furens ele-
 phas terrorem latè incutit : nemo illi resistere valet;
 arbores vellit, dejicit muros et domos; obvia quæque
 proculcat, ipsaque agmina sternit : ut si cui ex belluis
 ensem suum Deus dedit, nulli planè aiteri, quàm ele-
 phanto tradidisse dicendus sit. Alii verò ita explicant :
*Nemo præter Deum, qui fecit illum, et non alius, aude-
 bit eum appetere gladio*. Utitur autem Deus in necem
 elephantum cornu, uti ferunt, rhinocerotis : is enim ele-
 phantum aggrediens, ventre transfossus interficit.

(Calmet.)

QUI FECIT EUM APPLICABIT GLADIUM EJUS. Ut superius
 notabamus, cœpit Deus describere dæmonem sub Be-

Ille est principium viarum Dei, c. i. e., τὸ ἔκκετρον,
 « Gallicè un chef-d'œuvre de Dieu, unum ex operibus
 « Dei præstantissimis; quomodò vocatur Amalec
 « principium gentium, Num. 24, 20; id est, gens una è
 « nobilissimis; Dei timor principium sapientiæ, vel
 « ἀρχὴ ἡ σοφίας in Sirachide; ita hippopotamus
 « vocatur principium viarum Dei, id est, Dei opus
 « eximium. Ut enim sit perniciosum animal, tamen
 « in eo multa sunt quæ admirationem excitant, vasta
 « moles corporis, robur immane, tergus impenetra-
 « bile, stupendus oris hiatus, et portentosa voracitas,
 « candor dentium et firmitas, mari, terræ et amni
 « vita communis. » Alterum hemistichium ante Bo-
 chartum plerique verterunt « *Conditor ejus admovebit*
 scil. ei *gladium suum*, quo interficere eum possit, i.
 e., solus ille, qui ipsum condidit, eum vincere et per-
 mittere potest, non homo. Sed melius placet Bocharti
 interpretatio : *Factor ejus applicavit ei* (ita hophal
 פָּרַחַת 2 Sam. 3, 34, admoti sunt vertendum) *harpem*
ejus, quâ fingitur instructus hippopotamus, quia χαρ-
 λῶδορας, id est, dentes exertos habet molliter flexos,
 acutos, prælongos, quibus tanquàm harpe, vel ense
 curvato, in modum falcis fruges demittit et corrumpit.
 Proinde etiam Græci poetæ harpem tribunt hippo-
 potamo. Nicander Theriac. v. 566. *Aut fluviatilis*
equi, Nilus quem pascit adustam trans Sain, atque har-
pem damnosam immittit in agros. Gillius, in Descript.
 hippopotami : *In parte oris anteriore atque inferiore,*
duo magni dentes ex utroque rostri angulo prominébunt,
etiam ex ore clauso, quos inter existebant quatuor den-
ticuli exigui. Item in parte superâ et anticâ duo magni
dentes erant, inter quos intercedebant longè minores
quatuor dentes. Plura vid. apud Bochart.

(Rosenmuller.)

IPSE EST PRINCIPIUM VIARUM DEI. Est veluti specimen
 viarum Dei. *Vias Dei* vocat opera. *Ipsæ est præcipuum*
opus; Hebr., pro præcipuo, primitiis. Confer. Num.
 24, vers. 20, Jerem. 49, vers. 35, Amos. 6, vers. 1,
 6. *Denique est, opificii Divini caput*. Alii sic : *Is primâ*
rerum origine à Deo conditus est, hoc est, principium
formationis divinæ; principium nempe dicitur, et quod
primum est, ut Gen 10, 10, et quod præcipuum, ut
Exod. 30, 23. A primâ rerum origine hæc bestia, ve-
 lut caput animantium terrestrium, facta fuit, ubi Dei
 potentia et providentia præcipuè agnosceretur. (De
 elephanto hoc accipiunt ferè omnes; at Sanct. de
 Tauro.) Taurus sic dicitur, non mole, sed usu et com-
 moditate hominibus præstitâ. Adde quòd taurus olim
 censebatur animalium maximum et ferocissimum, ut
 ait Varro de Ling. lat.; nec elephantus antiquis cog-
 nitus fuit, ut patet ex Plin. 8, 6. Cùm ergo Jobo igno-
 tus esset, non videbatur opportuna illius hoc loco com-
 memoratio. (Synopsis.)

Celui qui l'a fait, appliquera et conduira son épée.
 Cet endroit s'explique en bien des manières par les in-
 terprètes. Les uns entendent par cette épée la corne
 du rhinocéros, dont il perce l'éléphant. Et selon ce
 sens, Dieu voudrait marquer qu'encore qu'il ait créé
 l'éléphant si fort et si grand, il lui a donné pour en-
 nemi un très-petit animal qui le terrasse et qui le tue.
 Mais pour l'expliquer de cette sorte, il faut ajouter et
 sous-entendre plusieurs choses, et faire violence à la
 construction naturelle des paroles de la Vulgate.
 Quelques-uns l'expliquent donc de la trompe de l'élé-
 phant, dont il se sert comme d'une épée pour couper
 et pour briser ce qu'il veut, ayant en cette partie une
 force extraordinaire. D'autres enfin entendent par
 cette épée ses dents, qui lui tiennent lieu d'une terri-
 ble défense, n'y ayant rien qui y puisse résister
 et étant dans la gueule de cet animal comme des ar-
 mes qui sont capables de tout renverser et de tout
 crever. Mais de quelque sorte qu'on l'explique, soit
 de sa trompe ou de ses dents, Dieu en est le maître,

hemoth aut elephantis specie; et ita quamvis aliqua dixisset quæ verè in elephantem quadrant, tamen ita sermonem ad dæmonem describendum convertit, ut difficilè possint ea quæ subdit elephanti convenire; commodissimè autem dæmoni aptantur: qualia sunt hæc, quæ non nisi violenter, ut D. Thomas ait, ad elephantem applicat aliqui. Quomodo enim dicitur ille principium viarum Dei? Quisnam gladius est, quem Deus applicat contra eum? Dæmonem ergo, et quæ circa eum sunt, hæc verba mirè describunt. Dicitur enim diabolus *principium viarum Dei*: pro quo Septuaginta legunt: Τοῦ ἑστίν ἀρχὴ πλάσματος Κυρίου, *Hoc est principium formationis Domini*. Quia inter omnes creaturas, quas Deus formavit, ille principem tenuit locum secundum naturam, et secundum dona gratiæ quæ tunc recepit. In cujus confirmationem S. Gregorius, lib. 32 Moralium, cap. 18, latè prosequitur illud Ezechielis, cap. 28: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum*, etc.; et iterum, cap. 31, 8: *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non æquaverunt summitatem ejus: platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini ejus: quoniam speciosum fecit eum in multis condensisque frondibus*, etc. Dicitur itaque de diabolo sive Lucifero, quòd sit ipse *principium viarum Dei*; quia nimirum omnibus creaturis est excellentior secundum naturam, ut latè Deus ipse prosequitur. Quoniam autem (ut B. Dionysius Areopagita, lib. de divinis Nominibus, cap. 4, docuit) ad naturam sequitur potentia; et unaquæque res tantò majoris est potentiæ, quantò est excellentioris naturæ; et hoc ipso quo fatetur Deus illum esse omnibus superiorem, videbatur inferendum quòd consequenter

et il ne peut faire de mal qu'autant que Dieu le permet.

C'est en quoi paraît davantage la grandeur et la puissance de Dieu, que les animaux les plus monstrueux, et qu'il a remplis d'une force plus terrible, n'en peuvent user que selon les règles de sa volonté.

Que si l'on veut appliquer encore au démon, comme ont fait les saints, ce qui regarde Behemot, nous devons, selon le conseil de saint Grégoire, après avoir considéré la puissance si terrible de cet ennemi, nous soumettre d'autant plus parfaitement à Dieu, que nous ressentons notre faiblesse pour résister à celui qui nous attaque. « Car que sommes-nous, nous autres, dit ce saint pape, sinon un peu de poussière? Et qui est le démon, sinon un de ces esprits célestes, et même le plus éminent de tous? Que pourrait donc presumer de sa propre force celui qui n'est que poussière, lorsqu'il sait qu'il a à combattre contre le prince de tous les anges? Mais parce que le Créateur des anges a pris lui-même un corps terrestre, c'est avec raison que l'humble poussière s'attend de vaincre l'ange superbe. Car en s'attachant à celui qui est le vrai fort, elle reçoit par cette union la force que cet esprit déserteur a perdue, lorsqu'il a voulu ne s'attacher plus qu'à lui-même. C'est ainsi que l'élevement a mérité d'être abaissé, et que l'humilité a été digne d'être relevée. » Et c'est ainsi que nous pouvons ajouter que, quelque terrible que soit Behemot par lui-même, l'orgueil et la puissance que Dieu lui a mise entre les mains, est toujours soumise à son souverain pouvoir, qui sait l'appliquer et le conduire selon les règles de sa volonté. (Sacy.)

omnes quoque creaturas secundum potentiam excederet, adeoque nobis impossibile esse illi obsistere; idcirco subdit :

QUI FECIT EUM APPLICABIT GLADIUM EJUS. Quæ verba egregiam continent doctrinam excellentemque Dei promissionem. Nam qui fecit eum Filius Dei est, per quem omnia facta sunt; qui per Isaiam dicit: *Ego creavi fabrum*, id est, dæmonem, ut S. Hieronymus exponit. Ille ergo qui in mundi initio fecit eum applicabit gladium ipsius. Verbum applicandi in Hebræo est *נָסַח* *nagas*, quod aliquando in Scripturâ sacrâ significat offerre; et ita illud transtulit noster Vulgatus interpretres apud Amos, cap. 5, 25: *Numquid hostias et sacrificium obtulisti mihi?* et iterum, Malach. 2, 12: *Offerentem munus Domino*; et apud Isaiam, cap. 53, 7: *Oblatus est, quia ipse voluit*; et alibi sæpè. Quoniam autem in oblationibus interiora animalis nudabantur et fiebant manifesta, oculisque omnium exponebantur, idcirco verbum illud significare potest aperire, manifestare, nudare quæ abscondita erant: ut sensus sit: Qui fecit eum manifestabit, nudabit, explicabit gladium ipsius: ipsius, inquam, diaboli, ut explicant S. Gregorius, Beda, et Philippus in hunc locum

Deus ergo, qui dicitur fecisse dæmonem, non solum quia creavit eum secundum naturam, sed etiam quia peculiari sapientiæ suæ dispositione illi permisit, ut hominem impugnaret (sicut explicat D. Augustinus, lib. 11 de Civitate Dei, cap. 15 et 17, et lib. 11 de Genesi ad litteram, cap. 22); ita se gessit, ut quò facilius homo dæmonem vincere, et semetipsum armare contra illius impetus posset, manifestaret, explicaverit, et in lucem emiserit gladium, id est, vim et fortitudinem ipsius, quæ homines impetit, apertissimè declaraverit; vel etiam sic, ut *applicare gladium* idem sit quod restringere, replicare, implicare, vel involvere ad eum modum, quo acutum gladium vaginâ implicamus et involvimus, quæ ejus acies inclusa tenetur, ne ferire possit. Si ergo diabolus sibimetipsi relinqueretur, sicut omnes creaturas secundum naturam suam superat, sic utique easdem etiam secundum potentiam superaret; quam gladii nomine Deus expressit: verum hæc potentia comprimitur, involvitur restringiturque à Deo, ut non quantum vult, sed quantum ei permittitur, agere possit.

Pulchrè S. Gregorius lib. 32 Moralium, cap. 19: « Gladius, inquit, Behemoth istius ipsa nocendi malitia est; sed ab eo à quo bonus per naturam factus est, ejus gladius applicatur, quia ejus malitia divinâ dispensatione restringitur, ne ferire mentes hominum quantum appetit permittatur. Quia ergo hostis noster et multum potest, et minus percipit, ejus gladium pietas Conditoris adstringit, ut replicatus intra ejus conscientiam lateat, et ultra quàm de super justè disponitur sese in mentes hominum ejus malitia non extendat. Quod igitur ad multa fortiter prævalet, hoc de principio magnæ conditionis potest; quòd verò à quibusdam vincitur, ejus nimirum gladius ab auctore replicatur. Iste namque Behemoth, qui principium viarum Dei est, cum contra sanctum Job li-

centiam tentationis accepit, gentes movit, greges abstulit, ignem de cœlo deposuit, perturbato acre ventos excitavit, domum concutiens subruit, convivantes filios extinxit, uxoris mentem in dolo pravæ suasionis exercuit, mariti carnem infictis vulneribus confodit; sed ejus gladius à Conditore replicatur cùm dicitur, Job 2, 6 : *Animam illius serva*. Qui replicato gladio quantæ sit infirmitatis Evangelistâ testante describitur, quia nec manere in obsesso homine potuit, nec rursus invadere bruta animalia non jussus præsumpsit dicens, Matth. 8, 31 : *Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum*. Malitiæ quippe ejus gladius quàm sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa licentiam non præberet, nec grassari in porcorum gregem valeret. Ex quo rectè inferit idem S. Gregorius dicens : « Quando ergo iste suâ sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum constat, quòd non jussus contingere nec porcos præsumat ? » Sic ille.

Hoc ipsum ex hac eadem historiâ similiter D. Thomas, 3 part. quæst. 44, art. 4, ex B. Chrysostomi Homiliâ 24 in Matthæum expendit. Vult ergo Deus dicere ad Jobum, non esse cur diaboli potentiam nimis timeat, quæ etsi magna sit, tamen ita Dei virtute comprimitur, ut nullam vim ipsius possit voluntati inferre. Peculiarem hæc de re tractatum edidit B. Chrysostomus Homiliâ 65 ad populum Antiochenum, ostendens nos Deo gratias agere debere, quòd commensurata nobis certamina largitus sit; ex quo hanc sententiam liceat clariùs explicare. Quam si rectè expendamus, videbimus verè B. Paulum eam explicandam assumere voluisse cùm dixit, 1 Cor. 10, 13 : *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ultra id quod potestis*, etc. Verbum enim *applicandi*, quo Deus hic utitur, proprium est medicorum medicamenta applicantium. Vox autem *gladii* in Scripturâ sacrâ, juxta SS. Patres, Hieronymum in cap. 65 Isaïæ, Augustinum Epist. 59 ad Paulinum atque in Psal. 104, Gregorium lib. 34 Moralium, cap. 4, id propriè significat, quod ad alterius destructionem, exitium vel malum admoveatur, quodque tribulationem inducit. Ita dicitur de peccatoribus, Psal. 58, 8 : *Et gladius in ore ipsorum*; et iterum, Psal. 56, 5 : *Lingua eorum gladius acutus*. Ita persecutio illata sancto Joseph dicitur gladius aut ferrum : *Ferrum*, inquit David, Psal. 104, 19, *pertransiit animam ejus*. Et tribulatio Virgini beatissimæ inflicta in Christi morte dicitur, Luc. 2, 35, *gladius pertransiens animam*, idque conformiter ad vim Hebræi sermonis, quo gladius dicitur חרב *hherib*, proprièque significat *exsiccationem*, desolationem, vastationem, ut Brixianus annotavit. Unde B. Gregorius supra citatus rectè colligit gladium diaboli hoc loco dici ejus malitiam et iram, quâ nos vastare, desolare ac perdere nititur. Quo supposito, elegantissimè dixit Deus : *Qui fecit eum, applicabit gladium ejus*; ut locutio sit desumptâ metaphorâ à medicis applicantibus medicamenta, quæ in se sunt contraria et destructoria naturæ, qualia sunt purgantia, urentia, exsiccantia, mordicantia; quæ in se ita sunt naturæ contraria, ut verè dicantur ejus venenum, quale est

diagridium, scamonea, colocintidæ, caustica; et hæc quidem quæ talia in se sunt, moderata et temperata à medico, et applicata in determinatâ quâdam mensurâ, vim habent medicamentorum, et maxime eorum proficua ipsi naturæ redduntur; unde et medicis eorum malignitate utitur ad salutem hominum promovendam, temperando eorum malitiam, mordacitatem, noxiam vim ac facultatem : qui solummodò ea applicat, cùm ad salutem sunt necessaria, aut ad superfluos noxiosque humores expellendos vel exsiccandos; id tamen præcipuè observat in eorum applicatione, ut nullatenus ultra vires patientis applicari permittat : metitur propterea et ponderat ea non tantum secundum libras et uncias, sed et secundum drachmas et scrupulos, imò et secundum grana, sciens horum vim contra naturam nostram, quæ nisi temperatissima applicentur, exitium et mortem certissimè inducent. Ita ergo Deus se habet. Est siquidem diaboli malitia iniqua, et mala in se contrariaque naturæ nostræ cujus exitium omnibus viribus desiderat et procurat; temperata tamen à cœlesti medico, nobis redditur proficua ad superbiam purgandam, torporem excutiendum, exercendas virtutes, acuendas vires spirituales, animamque ad excellentiorem coronam disponendam. *Non quasi crudelis suscitabo eum*, inquit Deus infra ad Job 41, 1, agens de dæmone sub specie ceti. Crudelis esset medicus, qui tantum ad torquendum hominem et comburendum eum applicaret ei potionem amaram, aut gladium scindentem carnes, aut serram secantem crura, aut cauterium ardentissimum; similis profectò Neroni, qui tantummodò ad comburendam Romam jussit ignem applicari. Pius tamen et benignus est, qui hæc quantumcumque aspera, acria et mordicantia, applicat ad salutem et bonam valetudinem. Non ergo Deus dæmonem suscitavit, id est, permittit adversus nos exurgere et suscitari quasi crudelis, sed tanquam pius benignusque medicus, ad nostram salutem, videlicet cùm id nobis utile expediensque est. Idcirco nequaquam concedit, ut absolutè diaboli malitia nobis applicetur; nec eum sinit agere quantum vult, quin potiùs malitiæ ipsius vires ac facultates temperat, et nullâ ratione nobis applicari ordinat, nisi secundum mensuram determinatam. *Mensurata*, inquit S. Chrysostomus supra citatus, *nobis Deus dedit certamina*. Metitur enim et expendit attentissimè, qui cordis nostri intima lustrat, vires cujusque, non tantum eas quas à naturâ, sed præcipuè quas ab auxilio gratiæ quivis habet, nec ullatenus ultra tales vires permittit nobis diaboli malitiam aut actionem applicari.

VERS. 15. — HUIC MONTES HERBAS FERUNT : OMNES BESTIÆ AGRI LUDENT IBI (1). Hoc de elephante quidam

(1) Elephas ingenium habet à belluis, quæ cætera bruta verentur et fugiunt, planè diversum. Aliter cibo comuni et simplici, quem montes illi, non sætis ac mitibus quibusque belluis, sufficiunt; tantumque abest ut noceat cæteris brutis, ut vel inter media illorum armenta quietus pertranseat. Nec illis seu nocet seu vim inferit; sed tutò ludere coram elephanto, ubicumque ille pascat, unicuique ex animantibus licet. Mitissima est, si quod aliud animal, indole; viresque suas

ideò dictum existimant, quòd voracissimus sit: ad quem unum sustentandum videntur necessarii omnes montes herbiferi; qui cùm in illis pascitur, ita se nitem exhibet, ut coram eo cætera animantia adeò sine timore subsistant, ut ludere dicantur. Elephas enim sanguinarius non est, sed clemens; non carnibus, sed herbis vescitur. Tradunt autem illum tantâ esse mansuetudine præditum, ut si quando per greges animalium transseat, ne fortè ejus conspectu terreantur, proboscide velut manu significare se nihil læsurum, sed inoffensè transiturum. Quibus aliquo modo concinunt quæ de elephante Plinius scripsit lib. 8, cap. 7. Verùm commodiùs hæc de dæmone, quem Deus hic præcipuè describere intendit, explicantur; ita nimirum ut loquatur de mystico ejus corpore, quod sunt iniqui, voluptatum et deliciarum amatores, ut sæpè B. Gregorius annotavit. Cui expositioni concinunt Septuaginta, qui sic vertunt: *Accedens autem ad montem præruptum fecit lætitiâ quadrupedibus in tartaro*. Id est: Diabolus accedens ad tentandam Ecclesiam multos detraxit in tartara; vel, ut Olympiodorus exponit, accedens ad occidendum Christum lætificavit suos socios et impios. Loquendo igitur de dæmone, quantum ad corpus ejus mysticum, *huic montes herbas ferunt*. Nam ad hoc dæmonis corpus impingandum, delectandum et voluptate afficiendum omnia fructificare videntur; ad illius delicias, voluptatem et gulam serviunt montes et valles, campi et horti, maria et aera; ad voluptates illius quærentur

nunquam periclitatur sive aggrediendo, sive nocendo, nisi fortè propulsanda sit injuria vel sibi vel catulis illata. Cùm per armenta cæterorum animalium transire cogitur, leni proboscidis agitatione, illa removet.

(Calmet.)

Huic, etc. Nam (vel sanè, vel profectò) *germen, vel fructum, vel proventum* (vel *pabulum, farraginem montes ferunt, vel proferunt, vel producant, ei, q. d.*: Etsi terra non videatur satis cibi proferre unde tam vastum corpus alatur (*edit enim elephas uno pastu modios Macedonicos novem*; Arist. Hist. 8, 9), ei tamen apparat Deus montes herbosos, etc. Vide Psal. 50, 10. Non ab hominibus cibum exspectat, ut equi, boves, etc., sed per montes vagatur pabuli causâ. Ita et indomabilem bestię naturam ostendit, et miram Dei providentiam. *Montium* ideò meminit, 1° quia et hi pabulo fœcundi esse solent. Vide Psal. 50, 10, et 147, 8 Prov. 27, 25. 2° quia magis est mirum, aquaticum animal non solum in terrâ pasci, sed et in vertice montium cum pecore et jumentis. *Montes* hic dicuntur colles et aggeres Nilo vicini, teste Strab. l. 17. Quanquàm etiam in multis inferioris Ægypti locis, ubi hippopotami, sint etiam veri montes: ut propè Pelusium Casius; et alius propè Memphin, Herod. 2, 45. *Sinopion* vocat Eustathius in Dionys. et propè Scetim Nitria. Alius item propè ostium Heracleoticum, cujus meminit Heliodorus præclari operis statim initio. Quid quòd Matthias à Michou, de Sarmatiâ Asiat. lib. 1, cap. 14, quorumdam piscium meminit, qui, mari relicto, scandunt in summitatem montium? *Mors* Moscovitæ nominant. Hos autem hippopotamis similimos esse colligere est ex Sigismundo et ex Leonardo Nogarola apud Scal. in Card. exercit. 218.

(Synopsis.)

HUIC MONTES HERBAS FERUNT. *Edit uno pastu modios Macedonicos novem*, Aristoteles Historiæ animalium 8, cap. 9.

OMNES BESTIÆ AGRI LUDENT IBI. Tanta est elephanti clementia; Aristoteles Histor. Animal. 1, 1, et 9, cap. 46.

(Grotius.)

herbæ deliciosæ in montibus, fructus suaves in vallibus, extrahuntur pisces maris, aves aeris capiuntur, et nemorum feræ conquiruntur. Sed quid inde sequitur?

OMNES BESTIÆ AGRI LUDENT IBI. Bestiarum nomine vitia intelliguntur, quæ quia tunc liberè oriuntur et procedunt, dicuntur ibi ludere. Ex nimia enim voluptate carnis illa vitia oriuntur quæ S. Paulus enarrat, Gal. 5, 19: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, iræ, rixæ, etc.* Et verè accidit quod dixit Isaias 13, 21: *Requiescent ibi bestię, et replebuntur domus eorum draconibus; et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi; et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus et sirenes in delubris voluptatis*. Quem locum egregiè S. Chrysostomus Hom. 6 in Matthæum ad nostrum explicat institutum: *Quid mirum, inquit, si videas tot tantaque vitia liberè in te ipso discurrere et quasi ludere, si corpus tuum ita voluptatibus impinguas, ut facias omnes mundi delicias ipsi servire? si ventri tuo inserviant montes, valles, maria, etc.* Ex hæc ergo radice diabolus talia germina producit.

D. Thomas et Cajetanus hunc locum similiter de diabolo interpretantur; cujus agricolatio est in montibus, hoc est, in principibus malis: ibi enim seminat exemplum pessima in populum: quare *omnes bestię agri ludent ibi*; id est, adhærebunt ei impii assectæ. Per principes enim malos lucratur sibi diabolus populum malum. Quòd si verò montium nomine (ut sæpè in Scripturâ contingit) justus, et bestiarum appellatione iniqui et peccatores significantur, quis non videat bestias dæmoni ludere, dum illum suis flagitiis oblectant, et justos, proh dolor! herbas offerre, dum his saltem peccatis levibus, quæ manant ex impugnatione vitiorum, ipsum utcumque sustentant? Mons ergo, id est, justus, qui cupit non offerre diabolo hujusmodi pabula, radices herbarum, id est, vitia, ex quibus defectus isti manant, excindat: nam his omninò destructis, non erit difficile herbarum pabulum auferre, id est, notabilia ista et crassiora peccata devitare.

Porrò id quod Vulgatus reddit, *ludent ibi*, in Hebræo est verbum *sahhak*; quod propriè significat *illudere, irridere*. Quod quidam ita explicant, ut voluerit Deus rem mirabilem circa elephantem explicare: ipse quippe est, qui inter animalia terrena primas tenet; nihilominus hæc illius grandis miseria, quòd à minimis animalibus ita impetum se sentiat, ut iis sese irridendum propinet; nam lacesitus ab eis, motibus furiosis et ordinatis circumagitur: videns quippe murem, quem maxime odit, vehementer conturbatur: chamæleon ab ipso nesciente inter pabula devoratus ad instar veneni totum ejus corpus infestat commovetque: suis sive porci grunnitum, teste Plinio lib. 8, cap. 10, ita graviter fert, ut quamvis à primo ætatis tempore mansuefactus domitusque fuerit, tanquàm furiis incitatus, nullum ordinem teneat: cujus rei exempla refert Ælianus lib. 1, cap. 33, hirundine in potu hausta intolerabili dolore afficitur; et mirum in modum torquetur à vermiculis cæruleis propè Gangem. De quibus omnibus vide Plinium lib. 8, cap. 10 et 17; Solinum lib. 9, cap. 15,

et Aljrovandum de Quadrupedibus solidipedibus. Certè res admiranda est, tantum tamque grande animal, quod omnibus aliis eminent, ita à minimis bestiis conturbari posse, ut illud totum tremens ac rugiens reddant. Sed magis mirandum est, hominem prudentem ac strenuum, qui ratione eminent, per quam possit cognoscere, quàm exigui momenti sit verbum hominis sibi improperantis, nihilominus vel à minimo verbo ita conturbari, ut seipsum vix contineat quin fremat præ indignatione, ac toto pectore contremiscat et inflammetur.

VERS. 16.—SUB UMBRA DORMIT IN SECRETO CALAMI, ET IN LOCIS HUMENTIBUS (1).—VERS. 17.—PROTEGUNT UMBRÆ UMBRAM EJUS : CIRCUMDABUNT EUM SALICES TORRENTIS (2). Loca describit, in quibus elephantes versari

(1) Hæc omnia elephanto mirè congruunt. Amat aquas et flumina; nec rarè ita se aquis mergit, ut non nisi vertex proboscidis emineat. Narrat Ælianus, appellari illum meritò posse animal palustre, quod locis irriguis et palustribus delectetur, ametque plurimum lotiones. Frigidam haurit, quam ante potum turbat; et cum æstas fervet, inducit sibi crustam è luto, quæ æstum temperet. Quæ ab aliis memoriæ prodita sunt, elephantum scilicet non cubare, vix enim alioqui surgere posset, quare arbore innixum somnum capere, hæc fabulam sapiunt. Cubat elephas, et post cubitum surgit, cæterorum quadrupedum more. Itaque ejus naturæ non repugnat, si cubet in umbrâ salicum, ac frondosarum arborum, ac frigus captet in paludibus, et inter calamos. Neque illi moles corporis magis ad hanc rem officit, quam illa, quam comminiscuntur, difficultas crura flectendi. Septuaginta ita reddunt versiculos 14, 15, 16 : *Hoc est principium formationis Domini, factum ut illuderetur ab Angelis ejus, v. 15. Adventem autem ad montem præruptum, fecit lætitiâ quadrupedibus in tartaro.* Vers. 16 : *Sub omnigenis arboribus dormit, juxta papyrus et calamum et carectum.*

(Calmet.)

ET IN LOCIS HUMENTIBUS. Aristoteles de elephante, dicto loco 9, cap. 46 : *Est autem animal amans juxta amnes vivere;* et 11, 16 : *animal amans loca uda.* Plinius 8, cap. 10 : *Gaudent annibus maximè, et circa fluvios vagantur;* idem prodidit Ælianus. (Grotius.)

(2) *Tegunt* (vel, *adumbrant*, inquam.) *eum umbrosa*, vel *arbores umbrosæ*, sive *umbrosæ*, *umbræ*, *umbrâ ejus*, sive *suâ*, i. e., earum : vel, ut sint *umbra ejus*, vel, *pro umbrâ ejus*. Vel, *ut umbram habeat, arbores umbra*, i. e., *umbrosæ*, vel, *quæ sunt umbra ejus*. Videtur esse appositio. Vel, quodque *umbrâ suâ*. Verùm in Heb. nulla est ellipsis, sed est syntaxis Hebræis peculiaris, quâ pronomen relativum sing. nûm. refertur ad nomen numeri plur. ad notandum collectionem singulorum. Alii hunc sicut præced. vers. interrogativè legunt; an *tegent eum*, etc. ? q. d. : *Minimè verò, quia tantæ magnitudinis est, ut nullæ arbores aut arundineta, etc., eum operire adumbrarevè possint. Sed enunciativè malo.*

CIRCUMDABUNT (vel *operient, circumdant*) *eum salices torrentis*, vel, *ad torrentem stantes*, salices fluviatiles. Loca exponit in quibus habitat, et ubi sibi refrigerium querit, et umbram captat. Et sicut in Oriente majora sunt animantia, sic et arbores ibi proceriores, quæ tantæ bestiæ sint pro umbraculo. Vidi arundinem ex Oriente allatam quæ æquè crassa esset ac latitudo dorsi hominis. Itaque sub ejusmodi arboribus quiescere possit elephas. Sic verto, *circumdant eum salices Nili*. En aliud hippopotami latibulum, salicta et fruticeta in ripis fluminum, vel in maris littore. Auctor Hamburg. navigationis an. 1549, de iisdem apud Gesnerum, *versantur*, inquit, *ut plurimum circa littora fruticosa, aut sylvosa, et hominibus insidiantur : Quamobrem accolæ fruteta resecat, ne in iis latitare possint. Nachal torrens*

solent. Proprium enim (inquit Ælianus ex Aristotele, lib. 9 Hist. Animalium, cap. 46) elephatorum est naturæ roscida et palustria amare, et amnes amplecti, ubi versari maximè student : unde etsi fluviatiles non sint, riparios dicere possumus. Plinius quoque, lib. 8, cap. 10, gaudere amnis maximè tradit, et circa fluvios vagari; sed propter magnitudinem natæ non posse. Aristoteles verò non simpliciter non natæ posse ait, sed non satis id posse propter pondus sui corporis. Idcirco autem humidis locis delectantur, quòd vehementi siti urgeantur, ut sequenti versu declarabitur. Secretum ergo calami locum calamis obtectum appellat. Elephas quippe loca uliginosa ad quietem amat. Quod verò additur : *Protegent umbræ umbram ejus*, etc., ejusdem rei amplificatio est. Quidam non indoctè hos duos versus per interrogationem legendos esse credunt negatione solvendam, q. d. : *Numquid in secreto calami esse potest, aut ejus umbram umbræ protegent, aut circumdabunt eum salices torrentis?* Minimè, cum tantà sit corporis vastitate, quæ calamos salicesque longè superat.

Tropologicè Behemoth, qui figuram refert diaboli, diverticula quærit, latebras sectatur, in quibus somnos captet; præcipuè autem conquirat calami umbram, in quâ requiescat. Quid autem est quòd calamos quærat ad cubandum? quia nimirum inani foliorum sonitu arundines ablandiuntur, et somnos conciliant. Sensu autem morali assentatores calami sunt, qui vel levi auræ cedunt, et modò in illam modò in contrariam partem inflectuntur prout mollis aura adspiraverit; et assentatores modò aliquid laudant, modò etiam illud ipsum vituperant, juxta principis voluntatem, ad quam omninò se effingunt. Tum etiam arundines nullum fructum ferunt, sed inani foliorum viriditate luxuriant; sic assentatores nullum quoque fructum ferunt. Arundines humoris abundantiam amant, et adulatores principum virorum lateri continenter adhærent; oderunt autem viros pauperes, humilesque contemnunt. Hæc autem arundines dùm inani motu ludunt, diabolus ad somnum et quietem trahunt. Sanè diabolus dicitur tenere omnium iniquorum corda; verùm in præcordiis aliorum peccatorum vigilat, in animis verò adulatorum, et eorum quibus assentantur, dormire perhibetur; in primis, quia dùm adest assentator, non habet diabolus quod agat, atque adeò quàm optimè potest dormire et requiescere. Nam qui aliis blanditur, vices gerit diaboli; neque diabolus habet quid faciat; unde placidos captat somnos, et in utramque aurem stertit. Tum etiam dicitur dormire, quia securus degit, neque timet ab aliquo exterreri ac

pro Nilo accipitur passim; ut Num. 34, 5, et Os. 15, 4, 47, 1 Reg. 8, v. 65, 2 Reg. 24, 7, 2 Par. 7, 8, Isa. 27, 12. (Quæ certè loca evidenter id probant.) Proinde Num. 34, 5, pro *nachal* habetur *Nilus*, in Jon. et Jeros. Et hinc Nili nominis origo certissima est. Neque enim veteres, ut nos hodiè, *nachal*, vel *nahal*, sed *neel*, efferebant. Ita scribit Epiphanius in hæresi Manichæorum. Adde quòd Nilum *torrentem* vocant et Romani poetæ, Lucan. lib. 9, Valerius Argon. l. 4, nempe, quia excrescit et decrescit, non aliter quàm torrentes qui ex aquis pluviis constant. (Synopsis.)

suscitari. Milites dùm hostem timent, vigiles adhibent, qui illos de hostium adventu moneant; sed si non adsit inimicus, securi degunt. Ita etiam diabolus dùm aliorum iniquorum corda possidet, vigilias agit, sibi que consulit, ne expellatur; sed dùm adulatores tenet, dormit, neque adversarios timet. Tum etiam dormire dicitur, quia dùm adest assentator longiores in homine moras trahit; cùmque somnus homini à naturà datus sit ad fessas animi vires instaurandas et robur recolligendum; ita etiam diabolus per adulatorum vires colligit, ut commodius homini nocere possit. Denique cùm somnus voluptatem homini afferat, et malorum oblivionem inducat, optimè dicitur diabolus in assentatore dormire; quia tantam ex eo capit voluptatem, ut malorum etiam suorum oblivisci quodammodò videatur. Umbrosa ergo et humentia loca, in quibus Behemoth, id est, dæmon, placidè quiescit ac moratur, sunt assentatores, et homines otio torpentes et inertes, quorum studium est æstum laboremque detractare. De quibus lege S. Gregorium, lib. 33 Moralium, cap. 3, ubi lascivos et superbos iisdem associat; quem secutus deinde Isidorus Hispalensis, lib. 2 Sententiarum, cap. 39: *Principaliter, inquit, his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur, id est, superbiâ mentis, et luxuriâ carnis. Unde et Dominus in Job loquitur de diabolo dicens: Sub umbrâ dormit in secreto calami, in locis humentibus. Per calamum enim inanis superbia, per loca verò humentia carnis demonstratur luxuria. Per hæc enim duo vitia diabolus humanum possidet genus, vel dùm mentem in superbiam erigit, vel dùm per luxuriam carnem corrumpit.* Sic ille.

PROTEGUNT UMBRÆ UMBRAM EJUS. Id est, umbras multiplicat, ut feliciter delinquat, umbram delicti umbrâ excusationis abscondens et protegens: temeritatem facinorum protegit patrocinio sive umbrâ excusationis; cujus beneficio Behemoth non apparet clarus et fulgens, sed peccatorum umbra ab umbris excusationis densior, obtenebrescit magis excusatione caliginem addensante. *An melius est damnatum latere quàm palam absolvi?* inquit Tertullianus, lib. de Pœnitentiâ, cap. 7. *Sic fit* (teste Gregorio, lib. 33 Moral. cap., 6, ad hunc locum) *ut summa criminum dùm defenditur augeatur.* Nam excusatio non tam adstruit innocentiam, quàm ædificat ruinam; siquidem non minuit delictum, sed augeat: cujus augmento corrumpit virtutis ædificium. Verè igitur de immani bellâ Behemoth dicitur: *Protegunt umbræ umbram ejus*; id est, fraudes et technas, quibus miseros homines decipit, umbris temporalium honorum tegit atque occultat, quasi vera illa et subsistentia bona in animarum pretium tribuat. Hæc S. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 4, exponit de his qui per summam fraudem seipsos tuentur, et freti dignitatibus ac magistratibus, quos obtinent, propria peccata et aliena defendunt; et, ut est in veteri proverbio, *manus manum lavat.* In quem sensum adducit ibidem Gregorius illud Isaïæ, cap. 34, 13: *Et orientur in domibus ejus spinæ, et urticæ et paliurus inmunitionibus ejus.* Sicut enim paliurus complexis spinis aditum occludit, ita qui in potestatibus sunt consti-

tuti se mutuò defendunt, et viam justitiæ occludunt, ne quid contra eos pauperes valeant.

VERS. 18.—*ECCE ABSORBEBIT FLUVIUM, ET NON MIRABITUR: ET HABET FIDUCIAM QUOD INFLUAT JORDANIS IN OS EJUS* (1). *Bibacitas elephantis declaratur, ac si dicat:*

(1) Hyperbole, quâ demonstratur elephantum aquæ plurimum et longo haustu bibere, quasi scilicet totus illi fluvius absorbendus esset. Annem bibit eadem tranquillitate, ac plenam aquâ situlam aliud quodvis animal potat: *Et non mirabitur.* Hebræus: *At sorbebit fluvium, et non festinabit.* Potabit per otium, sumetque sibi tempus aquam cœno turbandi. Afirmat Aristoteles, visum olum elephantum, qui amphoras aquæ quatuordecim mensuræ Macedonicæ uno haustu absorberet. Insolitam elephantis sitim omnes norunt, cumque bibere inceperit, aquæ plurimum absorbere: ad sitim octo interdum diebus tolerare.

Quod hic additur, minimè dubitare elephantum Jordanem haurire, altera est hyperbole, illi par, quam poetæ annem Cephisum ab angue Pythio haustum fuisse comminiscuntur. Hebræus reddi potest: *Spem habet, quod exhauriet Jordanem ore suo, vel quod Jordanis in os suum totus infuset.* Vel potius: *Minimè veretur, quamvis totum hauserit Jordanem, cujus aquis totus ad os usque mergatur.* Elephantis vel magna quæque flumina securi traiciunt, modo aquam extremâ proboscide, per quam respirant, superent. Septuaginta: *Si fuerit inundatio, non sentiet: confidit quia subibit Jordanis in os ejus*; novit Jordanem frustra in se undas suas devoluturum. (Calmet.)

En intumescat fluvius. Verbum hebræum quod propriè insolenter, injustè agere significat, hoc loco, ubi de flumine ponitur, idem valere quod arabicum, *injustè agere*, quod et de fluminibus, ex alveo erumpentibus, omniaque inundantibus dici solet, appositè monuit et idoneis testimoniis comprobavit Schultens, tam in Animadvers. philolog. in operibus minorib. p. 89, quam in Commentar. ad h. 1. Et Hebræis fluctus intumescentes vocantur *superbi*, Ps. 124, 5, ubi not. vid. *Securus est, si erumpat, proruat Jordanes ad os ejus, pro super os ejus. Posuit eum super asinum*, vid. et Jerem. 4, 3, Ezech. 18, 6, 11. Dicitur autem fluvius erumpere super os, quo sensu dicuntur aquæ intrare usque ad animum, Ps. 69, 2; et torrens transire super animam, Ps. 124, 4, i. e., supra os et nares eò usque attolli, ut spirandi meatus intercludat. *Jordanis* nomen poetice pro quovis flumine usurpat, ut Græcos poetas *Idam* pro quovis monte, et *Acheloum* pro quovis aquâ dicere, observat Eustathius in Rhapsod. 2. Iliad. Conf. interpp. ad Virgilio Georgic. 1, 9, et Macrobius, Saturnal. 5, 15. Cæterum hæc multò magis quadrant in hippopotamum, quàm in elephantem, qui eatenus tantum in aquam progreditur, *quatenus supereminet promuscis, per quam respirat et spiritum ducit*, ut jam observat Aristoteles Histor. Animal. lib. 9, cap. 46. At verò hippopotamum sub aquâ constat intrepidum degere, neque superflui fluminis eruptione quidquam moveri. « Cùm natatus sit expers, tamen « integros dies degit in fundo Nili, per limum reptans « aut jacens, donec appetente nocte pabulatum exeat. « Diodorus: *Dies quidem in aquis degit, in profundo « sese exercens, noctu verò per regionem pascitur.* Nota « hæc verba, *in profundo sese exercens*, quia emergere « non potest, propter natandi imperitiam. Et eundem « Bellonius non natare asserit, sed fundum fluminis « inhabitare, ac passim in Nili profundo divagari. » Bochartus, p. 734. In profundâ voragine magni cujusdam fluminis plures hippopotamos degentes invenit quoque Sparrmann, vid. *Reise in das judliche Africa* p. 563 vers. Teuton. (Rosenmuller.)

ECCE, ABSORBEBIT FLUVIUM. Simile illud:

..... epotaque flumina Medo

Prudente.

Cæterum ingentem esse elephantis sitim etiam Po-

Elephas tantum bibit, ut videatur sibi fluvium etiam Jordanem perennibus aquis abundantem totum exhaur-

lybius Historiarum 111 prodidit. Aristoteles dicto loco 8, 9 : *Amphoras mensuræ Macedonicæ quatuordecim ab elephanto uno potu dicit haustas.* (Grotius.)

ECCE, ABSORBEBIT, etc. *Ecce, (adèque,) rapit (vel opprimit, comprimit, rapit, premet, ad verb. calumniabitur, vi extorquebit, suffurabitur, spoliabit; fut. pro præ. q. d., opprimit, i. e., surripit, h. e., ebibit aquas fluvii, metaphora tracta à calumniatoribus : q. d., eà vi rapit aquas, ut qui volunt ab aliis extorquere pecuniam calumniauntur, quò facilius extorqueant : comprimet, hauriet, sorbet, intervertit, vel, raptim absorbet,) fluvium, rapit, scil. bibendo, ex collat. memb. seq. Velut eripit hominibus aquas fluvii in quo bibit. Vim facit fluminis, Sensus est : Cùm bibit, ingentem facit haustum, quasi totum cupiat ebibere flumen. Si proruperit flumen. Si fuerit inundatio.*

ET NON MIRABITUR. *Non festinabit, sive accelerabit, nec festinat, ita ut non festinet, sub. fluvius, è quo bibet : i. e., ita ut eo bibente fluvius cursum suum sistere videatur. Fluvius ille ita epotus non accelerat cursum suum, ut antea, ob aquæ paucitatem. (Alii aliter explicant.) Nec festinat, scil., interim dum fluvium rapit, i. e., bibendo exhaurit. Non bibit ut canis ad Nilum, fugiens metu crocodili; sed intrepidè, nullum hostem metuens. Sed multa objicit cl. Bochartus adversus hanc versionem, et utramque expositionem; quam tamen contra ejus exceptiones defendit Carwrightus. 1° Sic auctori sacro portentosam affingunt hyperbolen, (quasi elephas objectu sui corporis premeret et sisteret flumen integrum, et unico haustu sorberet) qualis poetarum est, cùm Pythium draconem fingunt totum Cephisum ebibisse, Stat. Theb. l. 7, vers. 349. Nestor. Anthol. l. 4, c. 33, quæ uni animali tribuitur quod de universo Xerxi agmine multi non credunt; et à Græcis hæc de eo conficta deridet Juvenal. Satyr. 10. Resp. : 1° Non minùs portentosa hyperbolæ alibi occurrunt, Deut. 9, 4, Joan 21, v. 25. 2° Illa versio cum verbis Hebraicis stare nequit. Nam, illa verba, ita ut, de suo addit. Resp. : Heb. lingua concisa cùm sit, talia interpretes subindè addunt. 3° Hoc præcipuum, quod צפזפ est festinare, non simpliciter, sed præ metu, fugientis in morem; quod hic locum non habet. Resp. 1° צפזפ, quod propriè est festinare præ metu, alibi sign. tantum trepidare; quidni hic tantum festinare, relicta utrinque aliqua significationis parte? (Resp. 2° Id concedit Piscator et ita explicat ut antè notatum. Sunt et alia quæ objicit Bochartus quibus respondet Carwrightus quæ hic prætermitto, quia ad sequens membrum spectant.) Porro, non festinat, nempe elephas ad bibendum; sive, quia tempus aliquod terit, ut aquam ante turbet quam bibat, nec enim aquam limpida libens bibit, sive, quia patienter sitim tolerat, etiam per octiduum. Et non præcipitabit, nec præcipitanter aget ac non trepidat.*

ET HABET FIDUCIAM, etc. *Confidit, vel confidet, vel confideret, vel sperat, quod educet, vel educat (scil. bibendo, quod attrahet, vel attracturus sit, i. e., haustus ac ebibiturus; se hausturum, quod possit evacuare, se editurum Jordanem ingressum, influxurum) Jarden, vel Jordanem, in, vel ad os suum, i. e., aquas Jordanis. Alii quod Jordanis influet, vel influat, (vel possit influere, vel subibit, vel, cum irrupit Jordanes) in os ejus. Rursùm insignis hyperbole. Sitiens videtur totum Jordanem exhausturus. Jordanis meminit tanquam noti et celebris in illis terris fluvii vel, forsàn, quod illic multi elephantes vi-erentur.*

(Synopsis)

Voilà qu'il engloutit le fleuve, sans en être ému : et il est plein de confiance, qu'il attirera dans sa gueule le Jourdain même. La traduction de ce verset rend très-heureusement le sens de l'original, et il faut bien se garder de lui en substituer une autre : quoique dans le fond, toutes celles qui en paraissent différentes reviennent au même but.

rire et exsorberc posse. Est oratio hyperbolica, quæ significatur, eum propter ingentem corporis amplitu-

Béhémot, selon le sens historique, engloutit les rivières et les fleuves les plus larges et les plus profonds. Car un fleuve est mis ici pour marquer tous les autres : à moins qu'on ne prétende que nahar, ou fluvius mis absolument, signifie l'Euphrate, qui est quelquefois appelé dans les autres livres de l'Écriture le fleuve, sans rien ajouter.

Dans le premier sens l'exagération est extrême; et quoiqu'elle soit fort adoucie par le second, elle est toujours très-éloignée de la vérité, aucune bête connue ne pouvant avaler l'Euphrate; et tout ce qu'on dit ici de la soif des éléphants, n'a aucune proportion avec une telle hyperbole.

Mais quand on se résoudrait à dissimuler une expression si excessive, quelle justesse trouverait-on dans ce qui est dit ensuite du Jourdain? Quelle merveille y aurait-il qu'une bête capable d'avaler tous les fleuves, ou pour le moins d'avaler l'Euphrate, pût engloutir aussi le Jourdain, qui n'est qu'un ruisseau en comparaison de ce grand fleuve? D'où vient que le Jourdain entre ici en parallèle avec tous les autres fleuves, comme s'il était d'une autre espèce? Et pourquoi Béhémot, qui ne regarde point comme une chose difficile d'avaler tous les fleuves, est-il plus touché de l'espérance d'avaler le Jourdain, comme s'il y avait trouvé jusque-là quelque obstacle, et qu'il dût un jour le surmonter?

Il me semble que ce sont là des choses qui méritaient bien que les interprètes s'appliquassent à les éclaircir; et ils ne doivent pas trouver mauvais, qu'on cherche quelque lumière dans une autre source que l'histoire naturelle de l'éléphant.

Le Jourdain a deux qualités, qui lui sont propres. Il commence à l'une des extrémités de la terre promise à Abraham et à sa postérité; et il se termine à l'autre. Voilà son premier privilège.

Il ne se mêle point avec aucun fleuve étranger. Il ne va point, comme tous les autres, se perdre dans la mer, ou directement, en continuant jusque-là sa course; ou indirectement, en tombant dans quelque rivière ou quelque fleuve qui y porte ses eaux, en lui ôtant son nom. Il est le seul, de tout l'univers, qui demeure séparé dans sa course, et dans sa fin; et ce second privilège n'est communiqué à aucun autre.

Par le premier, il est la figure de l'héritage des saints, parce qu'il a la même étendue que l'héritage promis au fidèle Abraham, et aux imitateurs de la foi. Il commence, et finit dans le pays que Dieu s'est réservé. Il marque en quelque sorte les bornes de son empire, et il est le seul fleuve qui arrose la terre où il veut être adoré.

Par le second privilège, il est la figure des élus, choisis entre tous les hommes, séparés du monde et de sa corruption, vivant sans mélange avec les étrangers, ayant une autre espérance que celle du siècle, et ne se laissant pas entraîner par le torrent dans cette mer où tous les autres vont se perdre.

Béhémot, le roi et le dieu du siècle, compte pour peu d'en être le maître. La mer et tous les fleuves qui y tombent, ne font qu'allumer sa soif, au lieu de l'éteindre. C'est le Jourdain qui est l'objet de ses plus ardents désirs. C'est ce que Dieu s'est réservé, qui excite sa jalousie. C'est la terre où il est connu et adoré, c'est l'héritage des saints, c'est la société des élus qu'il veut engloutir. Tout le reste ne lui paraît qu'une troupe de lâches esclaves, qui aiment leur servitude, et qui sont plutôt l'objet de son mépris, qu'une conquête digne de lui. Il veut que les bornes, qui terminent son empire, soient ôtées; et que le Jourdain ne soit point excepté des autres fleuves, qui se confondent dans la mer, dont il est le souverain. Babylone, et l'Euphrate qui l'arrose, sont à lui depuis longtemps. De cette ville impie, l'idolâtrie s'est repandue dans toute la terre. Le monde entier a oublié son vé-

dinem largissimè bibere. Pro illo : *Et non mirabitur*, Hebraicè ad verbum est : *Et non festinabit*, seu, *non accelerabit*, id est : In tantum exhauriet fluvium, ut is bibente elephante non festinet cursum suum, sed potius, quasi ejus haustu retardatus, tantisper impetum cursûs sistat, dùm ille bibit. Quod autem hic dicitur de copioso potu elephantis confirmari potest ex eo quod scribit Aristoteles, lib. 8 Histor. Animalium, cap. 9, elephantem uno pastu modios Macedonicos novem edere posse; sex autem vel septem edere modios in usu frequenti ei esse; amphoras aquæ, mensuræ Macedonicæ, quatuordecim uno potu hausisse, et rursûs à meridie ejusdem diei octo, compertum esse. Habet quidem elephas insatiabilem sitim; nec mirum, quia est corpore ingenti, et calore nimio abundat : unde cum ad bibendum accedit, tantâ aviditate et insatiabili appetitu haustum ingentem facit, ut quasi totum fluvium exhaurire velle videatur. Hanc propterea sitim egregiâ loquendi formâ explicat Deus, dicens : *Absorbebit fluvium, et non mirabitur*, id est, non pro magno ducet, non laborabit, ut id agat. Quod autem summè exoptat, sperat et desiderat, est Jordanem ipsum deglutire. Quibus verbis dæmonis affectum exprimit, non elephantis. Nam, ut docet Ælianus, lib. 14, cap. 44, non solum non appetit elephantus aquas claras, quales sunt aquæ Jordanis, sed eas fugit et odio prosequitur : *Claræ, inquit, aquæ potio elephanto inimicissima est; turbulentam ac sordidam suarissimè bibit. et si ad flumen aut ad fontem accesserit, non, priusquam cænum pedibus perturbârit, et pulchritudinem aquæ deformârit, ad hauriendam aquam incumbit.* Hæc ille.

Dæmonis ergo sitim non elephantis exprimere vult Deus. Et quidem, ut egregiè ac latè prosequitur B. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 6, fluvii nomine naturam humanam iniquorum egregiè describit; quæ, procedens à primo illo fonte infecto Adam, quasi fluvius tendit ad mare, id est, mortem et damnationem. Nomine autem Jordanis intelligit viros sanctos; aut quia eos Jordanis unda abluit et sanctificavit; aut quia aquæ Jordanis sanctæ reputantur, quas Deus tactu suæ mundissimæ carnis sanctificaturus erat : aut quia Jordanis, inquit S. Augustinus in Psal. 41, significat descensum eorum. Quod in sanctificatis completur, in quibus reperitur descensus divinarum personarum, dicente Domino, Joan. 14, 23 : *Si quis diligit me, mandata mea servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus.* Hicque descensus considerari potest in Jordane. Nam ibi descen-

ritable maître, pour se soumettre à l'usurpateur. Un seul petit pays demeure fidèle. Une seule petite rivière, qui l'arrose, ne coule point où coulent toutes les autres. Cette exception tourmente Behémoth : mais cette bête altérée espère bien que l'exemple universel entrainera enfin, et le Jourdain, et le petit héritage qu'il rend fécond, dans le courant de tous les autres torrents. *Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur : et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.* « Voilà qu'il engloutit le fleuve, sans en être ému : et il est plein de confiance qu'il attirera dans sa gueule le Jourdain même. » (Duguet.)

dere visus est Pater in voce, Filius in humanitate, et Spiritus sanctus in columbæ specie. Non ergo diabolus magni facit, aut sollicitè satagit, ut devoret avaros, superbos, iracundos, luxuriosos, qui naturæ corruptæ cursum sequentes, ad æternæ mortis mare perenni cursu pergunt. Id quod summoperè exoptat, et vehementer expetit, est deglutire justos ac sanctos, in quibus divinas personas commorari conspicit; quos divinis donis cælo delapsis plenos videt. *Antiquus hostis*, inquit S. Gregorius loco superiùs citato, *hoc pro magno non habet, quod sub jure suæ tyrannidis terrena quærentes tenet; prophetâ quippe attestante cognovimus, quia esca ejus electa*, Habacuc 1, 17. *Neque enim mirum deputat, si eos absorbeat, quos superbia erigit, avaritia tabefacit, voluptas dilatat, malitia angustat, ira inflammat, discordia separat, invidia exulcerat, luxuria inquinans necat.* Absorbebit ergo fluvium, et non mirabitur : quia pro magno non æstimat, cum eos devorat, qui per ipsa suæ vitæ studia deorsum currunt; sed illos magnoperè rapere nititur, quos despectis terrenis studiis jungi jam cælestibus contemplatur. Ita S. Gregorius. Quibus et illud quadrat, sicut expendit B. Hieronymus lib. 2 contra Jovinianum, quod dixit Dominus, Luc. 22, 31 : *Ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum.* In cribro, inquit Euthymius, triticum transfertur, concutitur et confunditur : ideò cribrare est turbare, movere, concitare; vel, ut Theophylactus ait, cribrare est turbare, nocere, tentare. Hoc Satanas expetivit, concupivit, et appetiit : jam quidem Judam, sacerdotem, scribas, pharisæos Judæosque absorbuerat, quos omnes tanquam fluvium ad mare perditionis fluentem intuebatur : id non magni faciebat; expetivit nempe, tanquam rem sibi gratissimam et palato suo maximè delectabilem, Apostolos : *Expetivit vos*, inquit Christus. Quid est vos? Respondet idem Christus, Lucæ, 22, 31, 28 : *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis; et ego dispono vobis, etc., ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeat super thronos, etc.* Hoc, inquit Euthymius, Satanas expetivit, cujus mos est præstantiores expetere ad palæstram. Hoc enim ipso quod aliquem videt Dæo familiarem, ejus donis illustrem, et ab ipso commendatum, summâ siti illum expetit, sicut et B. Jobi docet historia. Cum namque tunc totum mundum quasi fluvium absorbuisset videretur, illud non pro magno ducebat, sed beatum Jobum concupiscebat (quem quasi Jordanem clarissimis virtutum aquis fluentem à Deo videbat laudatum) deglutire et expugnare : ita et Apostolos, quos vidit à Christo laudatos, quod secum permansissent in tentationibus, et cælestibus ac divinis promissionibus auctos ferre non valens, statim expetivit et appetiit. Optimè S. Hieronymus, epist. 21, cum Eustochium admonuisset, illam celeberrimam beati Petri vocem expendens, 1, Pet. 5, 8 : *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret*, subdit : *Non quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris sunt, et quorum carnes rex Assyrius in ollâ succendit; de Ecclesiâ Dei rapere festinat : Escæ ejus, secundum Habacuc,*

cap. 1, 7, electæ sunt. *Jobum subvertere cupit, et devorato Judæ ad cribrandos Apostolos expellit potestatem.* Ita S. Hieronymus. De quâ re videndus Origenes, qui fusè ac pulchrè docet diabolum nihili facere Gentiles cunctis vitiiis addictos, sed singulariter desiderare baptizatos novâ regeneratione natos deglutire, similem Pharaoni, qui pueros populi Dei hoc ipso quòd nascebantur et in lucem prodibant, suffocare et perdere nitebatur.

VERS. 19. — IN OCULIS EJUS QUASI HAMO CAPIET EUM (1), ET IN SUDIBUS PERFORABIT NARES EJUS. Qui hæc ad litteram de elephanto explicare contendunt, se in omne latus vertunt et torquent, quærentes quidnam in illo animali reperitur, ratione cujus hæc verba in ipsum quadrare possint. Et quamvis varii varia expendant, illud non incongruum videtur, quod quidam existimant hoc idè dictum esse, quòd venatores ad elephantem capiendum vinculis laqueisque absconditis istiusmodi cibum superponant quem elephanto gratum nôrunt; quo viso ad illum deglutendum accurrens laqueis irretitur, et capitur non secùs ac piscis hamo, quem esca tenebat opertum. Qui modus est unus ex illis quas tradunt auctores, qui de capiendi elephanto scribunt: ut Aristoteles, lib. 9 Hist. Animalium, cap. 4; Plinius, lib. 8, cap. 8; Strabo, lib. 15 et 16; Ælianus, lib. 15, cap. 16, et D. Ambrosius, lib. 6 Hexameron, cap. 5, quos citat Pineda noster. Nonnunquam etiam venatores elephanti, quem capere volunt, in foveam ad id paratam delapsi, oculos maximè ac nares, ut cæteris partibus tenuiores, ob idque feriri et dolore affici promptiores, percutiunt: sed superveniente alio, iram adversùs percussores elephanti simulante, prohibenteque, ne ampliùs eum feriant, quin etiam cibum ei gratissimum hordei porrigente, statim is mansuescit, et sese illi, ut liberatori et benefactori suo, in servitum libenter tradit, sessoremque et rectorem sui libentissimè patitur. Narrat Philostratus, lib. 2, cap. 5, Apollonio juxta Indum fluvium occurrisse puerum annos non plus tredecim natum, qui elephanto insidens summâ omnium spectantium admiratione acriter stimulis tantam belluam urgebat, bacillo ipsum quòcumque vellet dirigens agitansque. Etsi igitur elephas maximâ sit corporis proceritate ac robore, facillimè tamen se domari et in servitum hominis redigi patitur, præsertim oculis naribusque percussus.

Mysticè sub hoc typo Deus descripsit modum, quo dæmonem capturus esset, quem et nunc tenet: se ipsum enim coram oculis ejus exposuit famelicum et infirmum in similitudinem carnis peccati; ad quem propterea tanquàm ad cibum sibi congruum subito accessit, ut devoraret; qui tamen latente divinæ virtutis laqueo captus mansit. Hunc sensum sequitur B. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 7, annotans nos dici id

(1) Rectiùs sic: *An quis in oculis ejus, id est, palàm et sine insidiis, eum capiat?* quasi dicat: Minimè verò; elephantes tantùm insidiis capi solent, de quibus vide Plinium 8, cap. 8.

ET IN SUDIBUS PERFORABIT NARES EJUS, Unco, quod minutis piscibus fieri solet, ut infra, 21. (Grotius.)

in oculis habere, quod coram nobis positum videmus. Exultabat diabolus se homines comprehendere in oculis eorum, *sicut aves capiuntur laqueo et pisces hamo*, Eccl. 9, 12, quia exhibebat eorum oculis quod concupiscerent, sub quo laqueum peccati et perditionis tenebat; ideòque illos currentes ad apprehendendum id quod sibi delectabile aut utile conspiciebant, laqueo tenebat comprehensos; quales erant illi, de quibus Apostolus ait, 2. Tim. 2, 26: *Resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* Quo modo et nunc multos comprehendit ostensâ voluptate carnis, alios expositâ divitiarum jactantiâ, multos exhibitâ honoris gloriâ. Verè enim ex eo quod vident capiuntur in oculis suis, sicut pisces capiuntur hamo. Simili modo volebat Deus illum qui alios capiebat capere, cui prædixerat, Isaia 33, 4: *Qui prædaris, nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris?* Itaque in oculis ejus, dùm Christus humanitatem suam dæmoni instar escæ, ad quam deglutendam avidè accurrebat, objectit, ipsum hamo divinitatis captivum cêpit, uti Patres loquuntur.

Profundius ergo aliquid hæc verba continent, quibus, juxta superiùs dicta, veriùs quæ ad dæmonem quàm quæ ad elephantem pertinent Deus expressit; cujus postquàm vires, astus machinasque descripsit, rem totam concludens, modum tradit, quo à se capienda erat crudelis ista bestia, dicens: *In oculis ejus quasi hamo capiet eum.* Id autem dicitur fieri in oculis, quod manifestè, clarè et evidenter fit, quodque nullâ ratione potest abscondi. Quare voluit dicere se comprehensurum illum tam clarè tamque apertè, ut captivitatem suam nullâ posset tergiversatione obscurare: Nihil enim magis diabolus satagit (ut indicat B. Chrysostomus, hom. 3 in Epistolam ad Colossenses) quàm, cum ab aliquo vincitur, illius obscurare victoriam, et suadere se non victum, sed victorem potiùs evasisse, more scilicet quorundam militum superbiorum, qui, quando majori lapsu victi sunt, magis sibi victoriam cessisse jactitant. Ideò Christus assumens hunc inimicum expugnandum et revincendum, tam manifestè voluit illum superare, ut illi cæterisque omnibus victoria foret evidentissima. Hoc est quod Paulus ait, Colos. 2, 15: *Spolians principatus, et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Expende illud, *palam triumphans*, id est, apertè, clarè, manifestè, ut in oculis suis verè captus esse dicatur. Id ipsum et nunc Christus Deus per sanctos suos præstat, in quibus palàm et manifestè de diabolo triumphat. Quomodò autem id perficiat, aptissimè subjungit, dicens:

IN SUDIBUS PERFORABIT NARES EJUS. Nares elephanti sunt tuba illa, quam proboscidem aut pronomidam Galenus vocat; hæc illi pro auribus, quæ ad extremum duo habet foramina quibus odoratur et respirat; quam propterea Aristoteles, lib. 1 Hist. Animalium, c. 11, narem prolixam validamque vocat; hæc ille utitur ad ea capienda quæ vult: cujus si foramina sudibus ocludantur, omnis ejus respiratio intercipitur, virtusque ita remanet compressa, ut seipsum omninò victum exhibeat. *Quid aliud sudes, id est, palos* (inquit Gre-

gorius, lib. 33 Moralium, cap 8), accipimus, qui videlicet acuntur, ut figantur, nisi acuta sanctorum consilia, quæ hujus Behemoth nares perforant, dum sagacissimas ejus insidias et vigilando circumspiciunt, et superando transfigunt. Per nares verò odor trahitur; et deducto flatu hoc agitur, ut res etiam quæ longè est posita cognoscatur. Naribus ergo Behemoth callidæ ejus insidias designantur, per quas sagacissimè nititur et occulta cordis nostri bona cognoscere, et hæc pessimè persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares ejus perforat, quia callidas ejus insidias acutis sanctorum sensibus penetrans enervat, etc. Hactenus de diabolo subspecie terrestri belluæ, jam de eodem sub typo belluæ marinæ, omnium maximæ ac terribilissimæ, subjungit :

VERS. 20. — AN EXTRAHERE POTERIS LEVIATHAN HAMO, ET FUNE LIGABIS LINGUAM EJUS (1)? —

(1) De significatione vocis *Leviathan* dissidium est. Quæ hic leguntur de Behemoth et Leviathano, ita intellexerunt veterum plures, ut utræque voce unus idemque dæmon significetur; hæc tamen interpretationes minimè omnium litterales sunt, cum textus apertissimè belluas reipsa tales innuat. Alii nomine Leviathan cetaceum quemlibet marinum piscem intelligunt; alii malunt bakenam, vel immanem Mediterranei piscem cui nomen *Mular*. His tamen omissis, nec refutatis, stamus pro crocodilo; nosque edocturos speramus, nihil hic legi, quod de crocodilo commode non exponatur.

Nomen *Leviathan*, vel planius *Than* vel *Thannim*, commune est, usurpaturque indiscriminatim pro monstris marinis, sive anguibus terrestribus enormis magnitudinis, sive piscibus fluvialibus consuetò majoribus. Sed hic plura sunt quæ non nisi crocodilo congruunt. Hoc sensu usurpatam hanc vocem vidimus capite 3, 8, eodemque bis apud Ezechielem usurpatur, ubi propheta Ægypti regem sub nomine magni Leviathan vel crocodili alloquitur. Vox *Leviathan* derivari potest ex *Than*, piscis magnus fluvialis, vel marinus, et *Leviath*, glutine junctum, nexum, quod fortè petitur ex squamis crocodili, vel ex Arabico *Levi*, torquere, complicare, quòd dracones, angues et magni pisces è reptilibus vel natantibus spirali motu creantur. Hebræi agnoscunt Leviathanum ipsum esse crocodilum; nam in *Talmud* agentes de *calbith*, pisciculum esse narrant, qui in fauces Leviathani sese insinuat. Indicant facillè hoc nomine amphibiam belluam *Ichneumonem*, quæ crocodilum interficit.

Ut ad textum regrediamur, querit à Jobo Deus, utrùm satis valeat animo, ut capiat crocodilum hamo, captumque trahat ad ripam fune, quod alligatur hamus linguæ crocodili infixus, ut cæteri pisces capiuntur. Neque uti rem, quæ penitus fieri non possit, rogat; capi enim crocodilos satis constat; at res discriminis plena est et difficilis, planèque ab aliis diversa, crocodilum piscari. Veteres de Tentyritis in superiori Ægypto agunt, qui crocodilos aggressi capiebant. Hi tamen temeritatis arguebantur, eosque Jobus superius 3, 8, veluti homines gravissima pericula subeuntes memorat. Reliqui ex Ægyptiis belluam hanc verebantur, fugiebant, adorabant. Inter varias crocodili capiendi artes, hanc recenset Herodotus; quæ cum re præsentì non parùm congruit. Suillam tergus solido crassoque hamo appensum, atque ita paratum in medium Nili profluentem projiciebatur commendatum funi, quem aliquis certo à ripa intervallo tenebat. Simul piscator lactentem porcellum vellicabat, ut gruniret. Id audiens crocodilus, statim veluti ad certam prædam accurrebat. Inter eundem suillam inveniens, avidè unà cum hamo latente vorab it. Tum piscator belluam trahabat ad litus; eaque propitis accedente, projecto luto, belluæ oculos, pro reliquâ corporis magnitudine exiguos,

VERS. 21. — NUMQUID PONES CIRCULUM IN MARI impediabat; atque ita terribile hoc monstrum brevi conficiebatur. Has artes nondum nôrat Jobi ætas, vel, si nôrat, raræ erant adeò ut illustria veluti facinora et temeraria haberentur. (Calmet.)

A terrestribus ad maritima transit. Multæ sunt in Oceano Indico ingentes belluæ, quædam *quaternim jugerum*. Vide Plinium 9, cap. 3. Videntur autem quæ hic de Leviathane dicuntur optimè convenire in eam cui nomen *Musar*, Leviathan autem comparari solent tyranni qui minutiores sui generis comedunt, Isaïas 27, 1, ubi de rege Ægypti sermo, Psalm. 74, 14. Vocem hanc Græci modò *κῆτος*, *cetum*, vertunt, modò ex simili *δράκοντα*, *draconem*, Refert autem hic Deus omnes modos quibus pisces capi solent, ut ostendat marinum hoc animal immenso esse majus, ut nequeat ullo talium modorum capi.

ET FUNE LIGABIS LINGUAM EJUS. Hamus à lineâ pendens modò linguam piscis, modò nasum, modò aliam partem apprehendit. (Grotius.)

Extrahes (trahesne, num extrahes, i. e., atrahes ad te, sive expiscaberis) Leviathan hamo, vel, in hamo? ut soles cæteros pisces, etc.? Sed quid hic *Leviathan*? Resp. 1°: Antiquorum plerique hunc locum allegoricè capiunt, et tum per *Behemoth* tum per *Leviathan* diabolum intelligunt. Sed malo ad litteram accipere; habito autem sensu literæ, licebit postea allegorias consectari, sed sobriè, ne sensum germanum Scripturæ amittas. 2° Hebræi grandiores omnes pisces, scilicet cetacei generis, hæc voce significari putant. 3° Plerique cetum sive bakenam intelligunt. Cum nova cetacei generis monstra et olim quotidie et apparuerint, incertum est quodnam hic intelligitur. Bakenam esse puto, quæ Jobo ignota esse non potuit, cum illa in sinu Arabico visa fuerit, teste Plin. 32, 1. Certo certius est hic agi de bakenâ, vel de pisce *mular*, qui in mari Mediterraneo passim occurrit, de quo consulendus Rondeletius. Agnosco tamen hanc sententiam, nempe *Leviathan* esse bakenam, non exiguis difficultatibus obnoxiam esse, de quibus suis locis dicendum. 4° Non est bakena, sed aliquis piscis major singularis nobis ignotus, cui ad draconis vastitatem aliquod accessit, ut vel nomen significat. 5° Sunt qui terrestrem draconem esse volunt. 6° Est crocodilus, huic enim, non bakenæ, totus hic contextus eo gruit. Sic etiam Talmudici accipiunt, ut hinc patet, quòd in Talmude, tract. de Sabbatho, c. 8, fol. 77, quinque animalium paria rec. ucent, in quibus est terror debilitioris super fortiozem. De quatuor reliquis vide, si lubet, Boch. Quintum autem Hebræis dicitur *terror CALBITH super Leviathan*. Το κλιβίθ (vel, ut Kimhi perperam scribit, κλιβίθ) ex veterum Hebræorum mente, est, inquit, *κλιβίθ*, *piscis parvus immundus, qui ingreditur in os Leviathanis*. Omnino *ichneumon* est, qui, cum amphibius sit, ut est in Vitruv. 8, 2, *bestiarum pisciumque naturæ*, tam potest dici *piscis*, quàm crocodilus. Ovid. de Arte lib. 5:

Ad Pharii confuge piscis opem.

Porro, *ichneumon* *immundus* est ex lege, quia, cum sit quadrupes, neque est bifidus, neque ruminat. Denique, *ingredi dicitur in os Leviathanis*, quia in hantibus crocodili fauces irrumpit, populatisque vitalibus, erosâ excedit alvo; quod citatis scriptorum locis probare superfluum est, cum res etiam vulgò nota sit. Vide Strab., Plut., Plin., etc. Vocatur *canicula*, seu parvus canis, à כלב *canis*; nam *ad parvi canis formam accedit*, inquit Diod. Sicul. l. 4; Eustathius Antiochenus, cui palàm *hydris* est *ichneumon*: *Hydris autem est in flumine, formam habens canis*. Proinde idem animal in Bava Bathra, cap. 5, vocatur *calbatina*, pro *calba detina, canis luti*; et in Avicennâ, *canis aquæ*. Neque alia ratio Græci nominis. Dicuntur enim *κῆρα* ab Herod. 2, 67, et à Nicandro, Theriac. v. 195, et ab aliis *κῆρῶνες*, quia indagant more canum, quorum proprium est τὸ κῆραειν. Sed et lutram, vel enhydriū (in quo genere est *ichneumon*, juxta Solinum et Ammianum) *canem fluviatilem* nomi-

nant *Ætius* Tetrab. l. 1, serm. 1, cap. 178, et alii. Huc quoque notandum venit לִיָּתָן et רִמְלֵן synonyma esse, et promiscuè sumi, Psal. 74, 13, 14, Isa. 27, 1, Ezech. 32, 2, et eorum utrumque *draconem* et *cetum* sign., ut omnes sciunt; ac רִמְלֵן etiam pro crocodilo sumi, ut planum est ex Ezech. 29, v. 3, 4, etc., et 32, v. 3, 3, ubi constat *Pharaonem* cum crocodilo, non cum balæna, conferri, quæ nec pedes habet, nec squamas, nec versatur in *Ægypti* rivis, etc. Quibus adde, quod nomen PHARAO Arabicè *crocodilum* sign. Verùm רִמְלֵן alibi sign. *cetos* et *belluas marinas*, ut Gen. 1, v. 21. Etiam לִיָּתָן non *crocodilum*, sed *balænam*, apertè sign., Psal. 104, v. 25, 26; ibi enim non in *Nilo* esse dicitur, sed in *mari magno et vasto*, quod à *Nilo* distinguitur, Jos. 15, v. 47. Insuper illic dicitur: *Ille Leviathan*, *ἰσχυροῦς*, q. d.: Licet alii sint *Leviathanes*, nempe *dracones*, et *crocodili*, in aliis aquis, maximus tamen *Leviathan*, qualem sanè hunc in *Jobo* esse multa docent, in mari vasto sedem habet; idèoque *Leviathan* *Jobi* non *crocodilus* est, sed *balæna*. Sed unde dicitur לִיָּתָן? Resp. 1°: A לִיָּתָן *adjecit, addidit*, à multitudinè et cohesionè squamarum, quia in illo squama squamæ addita est. 2° Est vox composita ex לִיָּתָן *לִיָּתָן*, i. e., ex *conjunctione draconum*, quasi in uno *Leviathan* multi *dracones* conjuncti sint. Sed planum est *Leviathan* simplicem esse vocem, cujus ultima syllaba *than* pertinet ad formam nominis. Radix porrò nec *Hebræa* est, nec *Syra*, sed *Arabica*. Arabicè scilicet verbum لִיָּתָן passim sign. *flexere* et *contorquere*. Vide Arab. paraph. ad Deut. 32, 5. Luc. 9, v. 41, etc. Itaque *Leviathan* propriè est *sinuosum animal*, et in plures spiras volubile, cuius est maxime draco. *Leviathan*, Isa. 27, v. 1, definitur *serpens obliquus*, vel *tortuosus*. Verùm ut לִיָּתָן ita *draconem* sign., ut sæpè transfertur ad *cetos* et *marinas belluas*, quia *draconum* formam et flexum aliquo modo referunt; ita et nomine *Leviathan* passim *cetos* et *balænas* appellari videas, ut Psal. 74, v. 14, et 104, v. 26, et Isa. 27, v. 1. Unde factum ut utroque nomine, *thanin*, inquam, et *Leviathan*, *crocodili* significantur, quia hi sunt ad similitudinem *draconis*, ut asserit *Haitho Armenus* lib. de *Tartaris*, cap. 54. Sed scrupulus hic eximendus est. Si *Leviathan* sit *crocodilus*, quorùm hæc provocatio: *An hamo extrahes, etc.*? et sequent.: *An feriet fœdus tecum? an distribuent illum*, etc. Ac si agatur de *belluâ* quam capere nemo possit, nec domare, nec cœturare. Nonne hamo capitur *crocodilus* atque aliis artibus? Nonne *Tentyritæ* *crocodilos* ultrò insequuntur, fugientesque injecto trahunt laqueo? Non diffutendum est *crocodilos*, sed neque *balænas*, capi, adèoque de neutris hic agetur. Verùm hæc provocatiores hoc tantum significant, non esse facilem de *crocodilis* victoriam, cum animal hoc et robore tremendum sit, et mole vastum. Huic enim 8 cubitos assignat *Alkazunius*, *Ammianus*, *Damir*, *Leo Africanus* et *Marmolus*, 10; *Aristot.* 15; *Diod.* 16; *Herod.* 17; *Plin.* 18; *Isidor.* 20; *Solinus* totidem ulnas. *Pet. Martyr*, *Decad.* 5, 9, unum refert fuisse 42 pedum; *Lusitani* alium 60 pedum. Imò *Panamenses* *crocodilos* ad centum pedes crescere scribunt *Joannes de Lopez*: *Hist. Ind.* 6, 1, et *Joannes de Leri*, *Americæ suæ*, cap. 10. Hæc de mole; de immanitatè dicitur in sequentibus. Itaque *crocodili* venatio semper habita fuit inter difficilissimas. Vix itaque credam quæ veteres de *Tentyritis* tanto consensu scribunt, nisi *Plinio* assentiaris, qui eis arcanam naturæ vim contra *crocodilos* tribuit, cum eorum olfactu *crocodilos*, ut *Psyllorum* serpentes, fugari tradit. Et quamvis hoc animal cultu mitescat tandem et mansuefiat, hæc tamen de eo dici poterant respectu naturæ ipsius, quæ *crocodilus* omnia animalia feritate superat, testibus *Plut.* in *Iside* et in libro, *Utra animalia*, etc., et *Aristot.* Refert hic *Deus* omnes modos quibus pisces capi solent, ut ostendat marinum hoc animal immenso esse majus, ut nequeat ullo talium modorum capi.

ET FUNE, etc. *Et fune merges*, vel *demerges* (i. e., *demersam*, vel in ore ipsius, vel in fundo maris, extra-

hes, vel *hauries*, *comprimes*, *capies*, *profundabis*, i. e., arctè ligabis) *linguam ejus*? q. d.: *Fune*, cui hamus alligatur, in profundum mare demerso linguam ejus arreptam extrahes, ut soles in aliis piscibus facere? Hypallage, pro, *et in linguâ ejus demerges funem*? i. e., hamum fune appensum in linguâ deliges? *Et funem immittes linguæ ipsius? Aut funem merges* in mare, ut liges linguam ejus? *Et*, vel *aut*, *fune* quem demerseris ad linguam ejus? vel, *fune*, quem demerseris ut hæreat linguæ illius? q. d.: Non. Vel, quem demerserit lingua ejus? i. e., deglutiverit unâ cum hamo, ut solent capi pisces. *Et in funem inseris*, etc.? *Scaliger* scribit captam in Oceano Britannico *balænam*, cujus lingua ad duo millia pondo accesserit. Hamus à lineâ pendens modò linguam piscis, modò nasum, modò aliam partem apprehendit. Vide sequentia. Dices hæc verba *crocodilo* non convenire, quem *clinguem* esse scribunt *Herod.* l. 2, *Aristot.* *Hist.* 2, 10, *Diod.* l. 1, *Plin.* 8, 25, *Solin.* de *Ægypto*, *Apuleius* *Apol.* 1, *Ammian.* lib. 22. Sed duo sunt quæ respondeam: 1° Quòd *Leviathan* linguam habere præcisè non asseritur, sed linguam habere negatur, in quâ defigatur hamus; quod piscibus passim accidit. 2° Quicquid isti asserunt, certum tamen est *crocodilum* linguam habere, sed immobilem, et inferiori maxillæ adhærentem ut notat *Philosophus* de Partibus animalium, 2, 17, ubi hæc habet; *Crocodili linguam restrictam habent....; et maxillæ inferiori adhærentem....; et nisi quis os inclinaverit, hæc pars distincta non apparet.* Cum igitur alibi negat eis linguam esse, aut loquitur ex vulgi sententiâ, aut linguam intelligit à maxillâ separatam, quæque liberè moveatur; vel, negat id esse, quod primâ fronte non apparet. Ita se explicat l. 4, c. 11: *Crocodilus linguam habere non videtur, sed solum locum.* Ita *Plin.* 11, 37: *Lingua non omnibus eodem modo, etc., piscibus paulò minus quam tota adhærens, crocodilis tota.* Proinde alibi cautè dixerat: *Unum hoc animal terrestre* (in aquaticis multa sunt talia) *linguæ usu caret; non dicit, linguâ caret.* Concinnat *Hebræi*. *Gerson* in *Portâ cœli*, fol. 33, cap. de *Crocodilo*, dicit: *Lingua ejus maxillæ adhæret.* Et *Arabes*, *Alkazunius* et *Damir*, qui linguam ei prolixam tribuunt. Et recentiores, *Bellonius*, *Cardan.* de *Varietate* 7, 37, *Scal.* in *Card. exercit.* 182; et *Samuel Purchas* *Angl.* in *Africæ* descriptione; qui tamen scribunt linguam ejus esse brevem et exiguam et latam, quæ multos latuit ob exiguitatem, inquit *Scal.* Et hæc testimonia adèò luculenta sunt, ut illi saltem objectioni satisfacere possint. (Synopsis.)

Aliud Dei opus, ex quo maxima ejus potentia et sapientia elucet, *Leviathan*, in quo describendo reliquus hic sermo versatur. *Hebræum* *Leviathan* propriè est idem quod *Thanin draco*. Hinc *Thanin* et *Leviathan* promiscuè sumuntur, *Ps.* 74, 13, 14, et *Isa.* 27, 1. Et *Aquila* pro *Thanin* habet *Leviathan*, *Ezech.* 32, 2. Non autem esse vocem compositam ex *Leviathan* *thanin*, *conjectio draconum*, quasi *Leviathan* multos *dracones* conjunctos referat, verùm simplicem esse vocem, cujus ultima syllaba *than* pertinet ad formam nominis, ut observat *Bochartus Hieros.*, p. 2, l. 5, cap. 16, tom. 3, p. 757, edit. Lips. docetque derivandum à radice, *Arabibus* notione *flexendi* et *contorquendi* usitatâ; unde *serpentis flexus* quo in spiras se contrahit, ut, *Georg.* 1, 244:

Maximus hic flexu sinuoso elabitur anguis.

Verùm ut vox synonyma sæpè transfertur ad *belluas* quascumque terribiles tam terrestres, quam aquatiles (vid. *Genes.* 1, 21, *Ps.* 104, 26, 148, 7; et conf. quæ nos ad notavimus ad *Bochart.* t. 3, p. 223), ita *Leviathan* ad *crocodilum*, immane *Nili* monstrum designandum adhibetur, *Ps.* 74, 14, et *Isai.* 27, 1. Nec aliud intelligendum esse animal quo illo nomine hic describitur, satis cognoscitur ex iis quæ de eo dicuntur, et ita evicit *Bochartus*, l. c., p. 759 seqq., ut dubitationi vix locus sit relictus. Conf. *OEdmann Vermischte Sammlungen* Fasc. 3, cap. 1, et Fasc., cap. 6. *Schultensii* sententiam, describi *Leviathanis* nomine *draco-*

BUS EJUS, AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS (1)? Quid Leviathan verè et propriè significet dubium est. Hebræi enim varias fabulas conflungunt in

nes, sive monstrosæ magnitudinis serpentes, asperimis squamis loricatis, rictu ingenti, linguis trisulcis, ignito sibilo, oculis fulminantibus, refutavimus ad Bochart. p. 739, not. *Num trahes Leviathanem hamo?* an eum, ut piscem hamo capere et ex aquis extrahere vales? *Et fune demerges linguam ejus?* id est, fune cui hamus alligatur, in aquam demerso linguam ejus arreptam extrahes, ut soles aliis aquatilibus facere? Aliis, ut Bocharto, est hypallage: *Num funem*, id est, hamum fune appensum, *in linguâ ejus demerges*, id est, deliges? (Rosenmuller.)

Pourrez-vous bien enlever Léviathan avec l'hameçon, et lier sa langue avec une corde? Lui mettez-vous un cercle au nez, et lui percerez-vous la mâchoire avec une épine? De la bête la plus monstrueuse de la terre, Dieu passe au grand monstre de la mer, qui est la baleine, pour obliger Job de considérer dans ces prodiges de sa puissance sa propre faiblesse. Ainsi ce qu'il lui demande, *s'il pourra bien enlever avec l'hameçon la baleine*, comme on le fait à l'égard d'un petit poisson, *ou lui mettre un cercle au nez, et lui percer la mâchoire avec une épine*, tend seulement à le convaincre que, puisque ces créatures le surpassaient infiniment par la force naturelle que Dieu leur avait donnée, il se devait regarder comme étant sans comparaison plus rabaisé au-dessous du Créateur, et, par conséquent, s'anéantir de plus en plus devant lui, au lieu de prétendre s'élever jusqu'à la connaissance des grands secrets de sa justice et de sa conduite sur les hommes; car rien, en effet, n'est plus capable d'humilier l'esprit humain, lorsqu'il est tenté de quelques pensées d'élévation, que la considération de la grandeur infinie de Dieu dans ses créatures. (Sacy.)

Dieu dit à Job: *Pourrez-vous enlever Léviathan avec l'hameçon, et lier sa langue avec une corde? Lui mettez-vous un cercle au nez*, etc. « Dieu représente ici, disent les incrédules, la prise de la baleine comme une chose qui est au-dessus des forces de l'homme, ce qui est démenti par l'expérience. »

Dieu fait ici une opposition des poissons ordinaires avec la baleine. Après avoir supposé que ceux-là sont pris avec l'hameçon, et qu'on peut les conserver vivants, il dit, par une interrogation qui vaut une négation, que l'homme ne pourra pas ainsi traiter la baleine; qu'il ne pourra la conserver vivante, comme on conserve les autres poissons. Tout cela est encore vrai aujourd'hui et le sera toujours; car si l'on prend des balcines, ce n'est point à l'hameçon; on ne les prend pas vivantes, mais mortes ou mourantes. Ainsi l'expérience ne contredit point l'Écriture.

M. Hasselquist prétend que le Léviathan dont il est parlé dans Job, est le crocodile et non point la baleine, comme le suppose le plus grand nombre des interprètes. « Comment, dit-il, Job a-t-il pu parler d'un animal qu'on n'a jamais vu dans l'endroit où il écrivait, et dans un temps où l'on ne connaissait ni le Groënland ni le Spitzberg? »

Il n'a point fallu attendre la découverte du Groënland, qui ne s'est faite qu'au neuvième siècle, ni du Spitzberg, qui ne s'est faite qu'au seizième, pour avoir connaissance de la baleine. Les Grecs et les Romains en ont parlé, ce qui n'est pas surprenant, puisqu'il s'en trouve dans toutes les parties de l'Océan, même dans la Méditerranée. Job, qui écrivait dans un pays qui n'est pas fort éloigné de ces deux mers, a pu facilement connaître la baleine, au moins par la relation des voyageurs. (Duclot.)

(1) Quomodo capti pisces retineri solent. *Annulum hic Greci quidam.*

AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS. Quod hic *armilla* dicitur, idem esse videtur quod modò *circulus*. (Grotius.)

suo Thalmud, indignas quæ à nobis referantur. Nonnulli auctores censent esse draconem aut terrestre animal ingens ferocissimumque, ut Camerensis, nostri temporis diligens auctor, lib. 4 de Animalibus, cap. 6 et sequentibus, fusè disputat. Constans tamen et indubitata ferè omnium tam Græcorum quàm Latinorum Patrum sententia est, Leviathan esse vatissimum piscem, qui omnes alios magnitudine ac voracitate superet. Quod B. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 9, ex ipso contextu Jobi demonstrat, et Cajetanus in Psalmum 140, apud Hebræos ex nominis significatione confirmat. *Leviathan* enim significat *addimentum eorum*, id est, piscem tantæ magnitudinis, ut ad magnorum piscium quantitatem adhuc addat, illum longo excedens intervallo. Quibus concinunt alii auctores, qui dicunt vocem *Leviathan* significare *congregationem eorum*, scilicet piscium, quasi dicas acervum piscium, eò quòd tantæ sit magnitudinis, ut in illo uno omnes alii coacervati videantur, eo modo quo de elephante diximus vocari à Deo *Behemoth*, id est, *bestiæ*, in plurali, quia unus cum sit, omnes bestias in se contineat. Videatur. Nominè *Leviathan* ergo Deus supremum piscem omnium suffragio significari voluit. Quoniam autem omnibus certum est piscem omnium maximum esse cetum, idcirco communior veriorque sententia est, Leviathan significare cetum. Quamvis autem nomen ceti commune sit et genericum ad omnes majores pisces, balænam, physiterem, phocam, orcam, pristen, lamiam, caniculam, similesque ingentis magnitudinis marinas bestias, ut ex variis auctoribus tam sacris quàm profanis constat, quoniam tamen, ut Plinius, lib. 9, cap. 3 et 4, dixit, inter omnes hujusmodi belluas balæna notior est, et omnibus major, nomen ceti communiter assumitur ad balænam significandam; cujus magnitudinem, qui de rerum naturis disputant, quasi immensam describunt. Solinus enim, cap. 36, et Plinius, lib. 9, cap. 3, 4, 6, expressè asserunt, dari cetum tantæ magnitudinis, ut occupet quatuor jugera terræ, hoc est, tantum spatium quantum quatuor diebus per boum arare potest, adeoque magno monti æquale. Quod et Cajetanus loco supra citato tanquam communem sententiam affirmavit; et divus Ambrosius, lib. 5 Hexameron, cap. 10, asseruit se id didicisse ab illis qui viderunt. *Constat* (inquit D. Basilius, homil. 7 in Hexameron) *hæc animalia tantæ esse molis, ut maximis montibus æquantur; quæ cum ad summam aquæ superficiem enatârint, instar insularum sæpenumerò apparent, idèoque vocantur cete grandia*. Sic ille Leviathan ergo cetum significat. Quod et manifestè satis indicat Isaias qui quem primò vocat *Leviathan*, postea nominat *cetum qui est in mari*, Isaiæ 27, 1.

Hoc supposito, admiranda apparent, quæ Deus hic ipsi Jobo proponit dicens: *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Non quæcumque expiscationem B. Gregorius intelligendam voluit (dantur enim modi apud aliquas nationes, quibus facillè hanc belluam expiscantur, quos S. Basilius, hom. 10 in Hexameron, recenset) sed de piscatione quæ fit per arundinem, lineam,

aut funiculum, et hamum; quam ideò tanquàm rem omni admiratione majorem et humanis viribus superiorem Deus proponit: *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Qui enim fieri possit, ut accipiens homo arundinem, lineam et hamum ex eà pendentem, talem belluam valeat expiscari? Certè Habacuc varia instrumenta piscandi ponit, *sagenam, rete et hamum*, cap. 4, 15; duo priora ad majores pisces, hamum ad minores: et satis notum est, eum, qui arundine et hamo ad piscationem procedit, neque intendere, neque posse capere nisi pisciculos parvulos, unde et talem piscatorem sæpè irridemus. Quomodò ergo tam ingens beltæ ita extrahi poterit? Quinimò Deus ipse paulò inferiùs fateri videtur, tam grandem esse hanc bestiam, ut nec sagenà nec reti capi possit; unde interrogat: *Numquid implebis sagenas pelle ejus, et gurgustium piscium capite illius?* Gurgustium piscium vocatur instrumentum vimineum, quo pisces concluduntur; quasi indicans, nec illis cunctis instrumentis piscatoriis, quibus capiuntur alii pisces, cetum seu balænam capi posse; quomodò igitur hamo posset extrahi! Hæc quidem admiranda sunt, et vires ac facultatem hominum excedunt; Deo tamen facilia sunt, qui non tantùm se id facturum pollicetur, sed insuper linguam ejus fune ligaturum:

ET FUNE LIGABIS LINGUAM EJUS. Miranda res. Quæ namque manus tam valida esse potest, ut draconis hujus os aperiat, et dentes ejus minimè reformidans, linguam ejus apprehendat et liget? et quis funis tam validus, ut dentibus ejus possit resistere, et linguam illius ingentem colligare? Præterea prædicat se immisurum circulum in naribus ejus, id est, ejus superbos conatus compressurum.

NUMQUID PONES CIRCULUM IN NARIBUS EJUS? S. Hieronymus transfert: *Circumdabis capistrum naribus ejus.* Habent balænae (ut ait Plinius, lib. 9, cap. 6) foramina aut orificia quædam in frontibus (Ælianus, lib. 10, cap. 1, fistulas appellat) per quæ spirant; quæ propterea nares vocantur; per quæ ingentem aquarum copiam efflant et eructant. Imò B. Isidorus balænae nomen deductum censet ab emittendo seu effundendò aquas: βάλλειν enim Græcè significat *emittere* seu *ejicere*. Et quidem Plinius, lib. 9, cap. 4, id peculiare demonstrat de quodam balænarum genere, quod propterea ψωγητὴρ à Græcis dicitur, id est, *flator*, quòd reflando solet ingentes nimbos emittere; de quo Strabo lib. 15, et alii quos citat Pineda noster. Idcirco Deus paulò post sternutationem Leviathan formidabilem notat, dicens, Job. 41, 9: *Sternutatio ejus splendor ignis*, quia nimirum aquarum nimbos maximà vi per nares eructat, qui luce perfusi flammæ instar resplendent, ut verè videatur igneos fluvios per nares efflare, ut D. Thomas sequenti capite annotavit, lect. 2. Idcirco igitur tanquàm rem summè difficilem proponit Deus: *Numquid pones circulum in auribus ejus?* quo scilicet nares hujus immensæ bestię possis comprimere. Id Deus se facturum pollicetur, neque hoc solùm, sed et frenum validum se immisurum in os ejus, quo crudelis illa bellua non secùs quàm equus duro robu-

stoque freno contineatur, quod explicat subdens:

AUT ARMILLA PERFORABIS MAXILLAM EJUS? Armillæ nomen etsi communiter significet ornamentum brachii in modum circuli, ut idem sit quod brachiale; vox tamen Hebræa significat instrumentum curvum instar uncini aut hami acuti; et hoc in loco capistrum seu validum frenum exprimit, quod ex uncinis componitur, et non quodcumque, sed acriter pungens et perforans labia et fauces, quibus ita infigitur, ut nullatenus excuti valeat. Unde et Theodoretus transtulit: *Freno perforabis maxillam ejus.*

Mysticè hæc omnia complevit Deus cùm homo factus est: quæ mirè explicat B. Gregorius lib. 33 Moralium, cap. 9 et sequentibus; et ante ipsum explicuerat D. Chrysostomus, homil. 5 ex variis in Matthæum. Et certè concors est sanctorum Patrum sententia, Deum sub typo Leviathan ita dæmonem ipsum exprimere voluisse, ut multa dicantur hoc in loco, quæ ceteris convenire nullatenus aut difficilè possint; sunt autem ipsi dæmoni propria, quem cùm priùs expressisset ac delineasset sub specie Behemoth, qui est inter animalia terrestria ferocior, deinceps eundem describit sub specie Leviathan, qui inter animalia aquatilia primas tenet. Inprimis enim (ut S. Gregorius annotavit, et sancti Patres, Hieronymus in cap. 27 Isaïæ, et Philippus, Beda, S. Thomas et alii hoc in loco expendunt) nomen Leviathan egregiè in dæmonem quadrat. *Leviathan* enim, ut diximus, significat *additamentum eorum*, et derivatur à verbo לָוַיַּח *lavah*, quod significat *addere, adjungere, applicare, copulare, sociare*; aut, ut alii clariùs vertunt, idem est ac, *sibi copulans*, aut *adjungens*, vel *associans*. Unde et tertius Liæ filius vocatus est ab eà *Levi*; quæ postquàm peperit, dixit, Genes. 29, 34: *Nunc quoque copulabitur mihi vir meus*, id est, mihi adhærebit sociabitur, etc. Unde et rectè in balænam tale nomen quadrat, aut quia unus piscis cùm sit, in seipso omnes alios quasi copulatos et junctos tenet, quippe quæ habet omnium aliorum voracitatem, crudelitatem, agilitatem, etc., aut quia omnes pisces et quidquid invenerit sibi copulat et concorporat, deglutiens quidquid se illi obtulerit. Quapropter ut Jonas à pisce deglutiretur, præparatus est cetus à Deo. Cùm enim animal hoc tam ingentis sit magnitudinis ac molis, summà fame ita perpetuò urgetur, ut ne omnes pisces maris Mediterranei devoret, à Deo, summà providentià cuncta, disponente per fretum Gaditanum, tanquàm per ostia valida, in magno Oceano tanquàm in carcere inclusus sit, ut notant sancti Patres in illud Jobi cap. 7, 12: *Numquid cetus ego sum, quia conclusisti me carcere?* Optimè ergo dæmoni tale nomen convenit, qui unus omnium piscium imò et omnium bestiarum in seipso unitos habet noxios crudelesque mores, ut alibi dictum est; qui non solùm nunc, ut Christus dixit, Matth. 12, 44, sæpenumerò alios spiritus immundos et inimicos ad nos expugnandum sibi adjungit, sed et ab initio conatus fuit sibi copulare omnes angelos, quorum tertiam partem sibi adhærentem traxit; sicut et à mundi exordio humanam naturam universam deglutire sibi-

que copulare studuit; perpetuòque id satagit ut omnes devoret et in corpus suum trajiciat, quod ex ingenti iniquorum multitudine, quos sibi copulavit, tanquam ex membris constituitur, ut Deus ibidem describit, et beatus Gregorius hic exponit.

Et quidem Christus Dominus caput, cujus Ecclesia est corpus, quod spiritu suo vivificat et regit; ac propterea omnes homines conatur sibi copulare et adjungere, Patrem rogans *ut omnes unum sint*, Joan. 17, 21, conaturque omnes in corpus suum trajicere, ut tanquam membra sua suo spiritu vivificentur. Unde et ipsi primo pastori, inquit S. Gregorius lib. 11 Moralium, cap. 22, dictum est, Act. 10, 13: *Macta, et manduca*. Qui mactatur quippe, vità privatur; id verò quod comeditur, in comedentis corpus commutatur. Macta igitur, inquit, et manduca, id est, peccato, in quo vivunt, priva; et à seipsis illos in tuum corpus converte, etc. Diabolus è diverso impiorum omnium est caput, quorum universitas est ipsius corpus, quod ille regit, gubernat, et spiritu suo iniquo animat; quem propterea ibidem Deus, eandem sequens loquendi rationem, caput omnium iniquorum appellavit, Job 41, 25: *Ipse est caput super universos filios superbiæ*; quos tanquam corpus ejus describit, dicens, ibid. 41, 6: *Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus*. Hæc idcirco summa ipsius cura, omnes homines sibi sociare, in tale corpus trajicere, et in membra quæ sibi cohæreant transmutare. Hic ergo Leviathan aut balæna erat, in hoc mari magno supremam habens potestatem, ut pleno ore illius princeps diceretur; nec ullus erat qui hanc vastissimam belluam posset expiscari; neque potestas erat in terrâ quæ ei posset comparari. Quare Deus nostri miseratus, suâque omnipotentia usum, manum apposuit, ut eam caperet, ligaret, infrenaret, et jam infirmam nobis exponeret revincendam, juxta id quod eidem sub typo Pharaonis regis Ægypti comminatus fuerat, Ezech. 29, 3: *Ecce ego ad te, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis: Meus est fluvius, etc., extraham te de medio fluminum, et ponam frenum in maxillis tuis, etc.* Eum itaque Deus cepit et extraxit hamo. Christus enim Dominus rectè vocari potest hamus. Hamus namque piscatorius in se ferream aut æream habet naturam fortissimam; sed ita coopertus est rubrà carne vermiculi, ut verè nihil aliud quàm quidam vermiculus videatur. Ita Christus in se veram habebat naturam divinam: nam verus erat Deus, æqualis Patri, coopertus tamen carne rubrà vermiculi, id est, hominis, qui in Scripturâ sæpè vermis dicitur; atque hoc modo factus est in similitudinem carnis peccati, Rom. 8, 3, taliterque eà fuit coopertus, ut ab omnibus velut vermis, id est, communis homo et peccator haberetur. Unde et per os David de se prædixerat, Psal. 21, 7: *Ego autem sum vermis*. Ostendit autem Paulus naturam ejus divinam, fortitudine plusquàm ferream, infirmitate carnis convestitam, dicens, Philip. 2, 6: *Qui cum in formâ Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus*. Quod et B. Joannes signifi-

cavit cum dixit, cap. 1, 14: *Et verbum caro factum est*. Ecce ergo hamus escæ carnis vestitum, quem Deus Leviathan, id est, diabolo objecit, qui, videns vermiculi speciem, accessit, pleno ore Christum volens deglutire; nec enim fore suspicabatur, ut humanitatem et infirmam carnem aggressus, in divinitatem incurreret. Sicut ergo appositâ hamo escæ pisces decipimus, qui videntes escam, hamum non considerant, et volentes escam capere, hamo capiuntur; sic et diabolo contigit; dum tantum corpus hominis in Dei Filio considerat, et Deum in corpore non agnoscit, quasi ad præparatam sibi prædam solitâ aviditate festinat; sed dum vult avidus prædam rapere, ipsemet draco, velut p̄ scis adductus in hamo, præda Domini factus est. *Et posuit circulum in naribus ejus*. Nares enim in Scripturâ sacrâ indicant iracundiæ et superbiæ spiritum. Qui namque eo agitur, narium respiratione illum demonstrat. Hanc ergo belluam cælo expulsam Joannes visus est conspicere maximâ irâ concitatum, quasi ingentes aquarum nimbos naribus efflantem, et terræ marique exitium minitantem; quapropter clamat, Apoc. 12, 12: *Væ terræ et mari, quia diabolus descendit ad vos, magnam iram habens*. Sed Christus audacem ac superbam ejus iracundiam, quâ in homines sæviebat, ita compressit, ut jam coram servis Dei vix audeat hiscere aut respirare. *Et armillâ perforavit maxillam ejus*; id est, tam valido freno repressit, et ita violentum ejus impetum coercuit, ut vel pueri jam illudere illi possint.

Pulchrè ad hunc locum B. Petrus Damiani, sermone 18: *Per Leviathan*, inquit, *cetus ille devorator humani generis designatur, qui dum se divinitatem homini addere spondit, immortalitatem sustulit; qui prevaricationis quoque culpam, quam primo homini propinavit, dum se sequentibus pessimâ persuasionem multiplicat, vœnas eis sine cessatione coacervat. Armillâ igitur Dominus per electos suos maxillam Leviathan perforat, quia ineffabili misericordiæ suæ potentiâ malitiæ antiqui hostis obviat, ut aliquando eos etiam, quos jam cepit, amittat; et quasi ab ore ejus cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel captus maxillam ejus evaderet, si perforata non esset? Idem homiliâ 46, quæ est de Nativitate B. Mariæ Virginis: Hunc ergo, inquit, Pater omnipotens hamo cepit, quia ad mortem illius unigenitum Filium incarnatum misit; in quo et caro passibilis videri posset, et divinitas impassibilis videri non posset. Cumque in eo serpens iste per manus persequentium escam corporis momordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Prius verò eum in miraculis Deum cognoverat; sed de cognitione ad dubitationem cecidit, quando hunc passibilem vidit. Quasi hamus ergo fauces deglutientis tenuit, dum in illo esca carnis apparuit, quam devorator appeteret, et divinitas passionis tempore latuit, quæ necaret. In hamo ejus Incarnationis captus est, quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo divinitatis. Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se devoratorum duceret; ibi divinitas, quæ perforaret; ibi aperta infirmitas, quæ provocaret; ibi occulta virtus, quæ ratoris fauces transigeret. In hamo*

igitur captus est, quia inde interit, unde momordit; et quos jure tenebat mortales perdidit, quia eum, in quo jus non habuit mortis, appetere in morte præsumpsit.

VERS. 22. — NUMQUID MULTIPLICABIT AD TE PRECES, AUT LOQUETUR TIBI MOLLIA? (1) — VERS. 23. — NUMQUID FERRET TECUM PACTUM, ET ACCIPIES EUM SERVUM SEMPITERNUM? Qui victi sunt à potentiore hoste, et periculum imminet servitutis aut cædis, cum lacertis ac viribus nequeunt propulsare periculum, ad preces confugiunt et supplices lacrymas, quantumvis prius spiritus habuerint arrogantes. Petit ergo à Jobo Deus, numquid eò adactus sit prostratum jam marinum hoc monstrum, ut despondeat animum, et nihil in suis viribus putet esse subsidii, et ad supplices preces, quod hostes faciunt superati, confugiat. Vel, numquid ad eam conditionem adducturus sit cetum, ut vitam, quam jure victoriæ jam victus amiserat, cum æternâ servitute commutat. Notum est enim perpetuo servitutis nexu redimi vitam, quæ fuerat ferro legitime devota. Nam qui jure belli occidi potuit, non duram subito conditionem, si paratam mortem cum longâ servitute commutat; neque cum illo injustè agit aut crudeliter victor, si servilibus notis ingenuam compungat faciem, dum vitam concedat, quam amittere potuit qui ad illum usque articulum eripere studebat alienam. Sic sanè fecit Benadad cum victus esset ab Achab, eò se demittens, subitâ rerum inclinatione percussus, ut servum se ultrò offerret, vitæ tantum possessione contentus. Sed nunquam, inquit, istiusmodi conditionem accipiet Leviathan, quia nunquam quis illum sub suam potestatem adducet. Ita Sanctius noster.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 33 Moralium, cap. 12 : Si, inquit, ad personam Filii hæc verba referantur, incarnato ei mollia loquebatur cum diceret, Marci 1, 24, et Luc. 4, 34 : Scio quia sis Sanctus Dei. Ad quem Leviathan iste multiplicavit preces, cum per subditam sibi legionem dixit, Matth. 8, 31 : Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum. Quanvis intelligi potest apertius, quia ad Dominum preces multiplicat, cum extremi die iudicii iniqui, qui ejus corpus sunt, sibi parci deprecantur, cum membra ejus, videlicet reprobi, serò clamantes dicunt, Matth. 25, 41 : Domine, Domine, aperi nobis; quibus protinus dicitur : Nescio vos. Tunc etiam Domino

(1) Hæc et quæ sequuntur ducta sunt à populis infirmis, qui, adventante magno exercitu, precibus agunt ut deditionem moliantur, ut Gabaonitæ. (Grotius.)

Le réduirez-vous à vous faire d'instances prières, et à vous dire des paroles douces? Fera-t-il un pacte avec vous, et le recevrez-vous comme un esclave éternel? C'est ici une métaphore dont Dieu se sert, prise d'un peuple qui est attaqué par des ennemis et qui, se sentant le plus faible, députe vers eux pour demander miséricorde, et pour se donner à eux en qualité d'esclave, comme il arriva, dit un interprète, du temps de Josué, lorsque les Gabaonites vinrent se mettre volontairement entre les mains du peuple de Dieu, dont la terreur les avait saisis. Dieu attribue donc d'une manière métaphorique à cet animal ce qui ne peut convenir qu'à l'homme; demandant à Job s'il se croit assez puissant pour réduire la baleine à s'assujettir à lui comme à son maître. (Sacy.)

per membra sua mollia loquetur, quando multi ex ejus corpore dicturi sunt, Matth. 7, 22 : Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? etc. Ita Gregorius, qui ibidem, cap. 13, pulchrè ostendit quomodo diabolus in hac vitâ nesciens sanctorum usibus servit, et, tentationis licentiâ quasi ex pacto acceptâ, voluntatem suam implet tentando, sed voluntate Dei ligatur, ut electos et volens tentet et nesciens probet.

Nulla sanè vis, nulla oppositio, nulla adeò est contraria potestas, quæ justis viris non serviat, ut juxta præscripti à Deo finis viam vadant. Regnum Josepho præscriptum; ut eliminarent fratres, Josephum vendunt, et Ismaelitarum servum faciunt. Quid regi magis contrarium quàm servi et conditio et habitus? Attamen quando ad servitute, tunc ad regnum abiit. Sic D. Gregorius homil. 21 in Ezechielem : Quia, inquit, mutari Dei consilium non valet; quem idèò vendiderant, ne adorarent, adoraverunt, quia vendiderunt. Quidquid in contrarium moliaris, resistente licet universâ creaturâ, pugnantibus tenebrarum potestatibus, per eas ipsas contrarietates justus vir vadit secundum quod scriptum est de eo. Nec ulla est rerum contrarietas, quam sibi servire divina Sapiencia non faciat. De maximo igitur omnium adversariorum diabolo sic hoc loco divina Sapiencia gloriatur : Numquid ferret tecum pactum, et accipies eum servum sempiternum? quasi ipsa sola adversariorum machinas sibi faciat prorsus inservire. Id quod expendit Rupertus, lib. 2 de Operibus Spiritus sancti, et lib. 1 de Sapienciâ, c. 25, ponderans quàm serviret diabolus Christi Domini itineribus ad gloriam, dum post multa sic ait : Intendebat Dominus facere irritam venditionem, quâ semetipsum primus homo vendiderat; adjuvit et hanc intentionem bonam servus nequam faciendo, ut venderet hunc hominem traditor. Intendebat divinitas huic homini dare regnum, et subjicere potestati ejus omnia regna mundi; adjuvit et in hoc servus iste agendo, ut per furiosum jocum purpurâ vestiretur, sceptro, id est, calamo, donaretur, coronaretur, et regio nomine salutareretur. Et quia cogitaverat Dominus ponere in eo (nempe Christo) iniquitates omnium nostrum, spinea erat corona, ne posset negare servus illusor, quin iste Dominus omnium spinas portaverit peccatorum nostrorum. Sic inserviente contrario, ministrantibus ipsis contradictionibus, Filius hominis vadit, imò volat in sibi præfinitam et præordinatam gloriam. Respice iterum Jonam illum, qui, ut à Dei fugeret obedientiâ, quot se contrariis commisit? mittitur in Ninivem, ipse verò se navi dedit; insuper furenti mari committitur, rursus à ceto voratur, quo penitus à viâ sibi imperatâ videbatur impeditus : tamen hæc omnia impedimenta illum, licet ignorantem, deducunt in Niniven. Ita D. Gregorius, lib. 6 Moralium, cap. 22 : Ecce, inquit, fugitivum Dei tempestas invenit, sors ligat, mare suscipit, bellua includit; et quia auctori suo obedire renititur, ad locum, quod missus fuerat, suo reus carcere portatur. Sic contraria etiam impedimenta Deo serviunt in deducendis suis placitis ad finem.

VERS. 24. — NUMQUID ILLUDES MI QUASI AVI, AUT LIGA-

BIS EUM ANCILLIS TUIS (1)? Notum est silvestres feras et montanas volucres, maximè si in ætate teneriori capiuntur, tractatione molli mansuere, et hominibus præbere assiduos neque injucundos ludos : quales sunt è genere volatili psittaci, corvi, picæ, et aves aliæ, quæ usu condocefactæ neque horrent domesticos, neque illis horrori sunt aut fastidio. Idem dicendum de terrestribus feris, quæ cicutatæ familiariter inter homines vivunt, et non ligatæ solùm, sed etiam solutæ ludunt et gestiunt, et mille hominibus afferunt voluptates : ut sunt cervi, dorcades, etc. Quin et apud Ægyptios tradit Ælianus, lib. 17 Histor. animalium, cap. 5, cicurari aspides, simulque cum infantibus innoxios vivere, et in mensâ comedere. Hæc autem nullus homo obtinebit à Leviathan, etiamsi capiat, et in domum adducat. Soli nimirum Christo hæc potestas Leviathan, id est, dæmonem ligandi, et ita violentum ejus impetum coercendi reservata fuit, qui per crucem et passionem suam ita vires ejus enervavit, et quasi valido freno compressit, ut jam quasi cum ligato passerulo possint pueri parvuli et infirmæ puellæ ludere. In quibus et potentia Filii Dei et infirmitas diaboli demonstrata est, quem jam ligatum tanquam passerem exhibet. *Vincit namque, inquit Olympiodorus in Catenâ, hostem Dominus noster, eumque vinculis constrictum, iis qui conversi sunt, et effecti sunt parvuli, uti passerem quempiam illudendum objicit.* S. Hieronymus similiter, epist. 8 ad Demetriadem : *Salvator, inquit, generis humani, qui virtutum et conversationis suæ reliquit exemplum, post baptismum statim assumitur à spiritu, ut pugnet contra diabolum, et compressum atque contritum tradat discipulis suis conculcandum.* Quibus consentiens Origenes in Catenâ : *Magni, inquit, et corroborati animi perfectionem declarat, quandoquidem ei perinde draco traditus est ut passer puerulo, à quo parvulus lædi non possit. Passer autem quò pueri voluntas tulerit, circumfertur. Nimirum hoc pacto Domini benignitate ac munere vincetus Satanas, infantibus et lactentibus (è quorum ore laudem perfecisti, Deus) subjectus est.* Vide sanctum Gregorium, lib. 33 Moralium, cap. 14 et 15.

VERS. 25.—CONCIDENT EUM AMICI, DIVIDENT ILLUM NEGOTIATORES (2)? — VERS. 26. NUMQUID IMPLEBIS SAGENAS

(1) Melius ex Hebræo : *Puellis tuis.* Solent puellæ delectari passeribus, ut Lesbia ; aut columbis, ut Violantilla. (Grotius.)

(2) Prior pars in Hebræo habet : *Cænabunt propter eum socii.* An cœna venditionalis propter ipsum celebrabitur ? sic Chaldæus quoque et Græci. Illud, *negotiatores*, in Hebræo est, *Chananæi, Phœnicum gentes*; Græcis hic, nempe, *per complexionem*, species pro genere. Phœnices mercatu notissimi. (Grotius.)

Num epulabuntur super eo socii, piscatores scilicet, qui inter se societatem inierunt in capturâ piscium, ut fieri solet ? An futurum est, ut piscatores eo capto læti epulentur ? Verbum *karah* interpretes plerique h. l., ut 2 Reg. 6, 23, *epulandi* significatu sumunt, quem ab *excidendi, concidendi* notione deducunt (à quâ demum usitatio *fodiendi* significatio sit profecta), quia qui convivium aliquod magnum agitant, multas bestias cædunt et mactant. Ideò Hieronymus vertit : *Concident eum amici ? Chaldæus : Facientne super eum prandium ?*

PELLE EJUS, ET GURGUSTIUM PISCIIUM CAPITE ILLIUS (1)? Petit à Jobo Deus, an cetum concisum in frusta inter se possint dividere amici et negotiatores, uti solent boves et merces dividere. Quasi dicat : Non potest cetus ab homine capi ac dividi, sed tantum à seipso, si videlicet in sicco se conjiciat, aut ad vadium incautus nimirum accedat, vel anchorâ velut escâ devorata seipsum interimat. Vide quæ superius, cap. 3, vers. 8, de capturâ ceti seu Leviathan annotavimus.

Septuaginta pro, *concident eum amici*, transtulerunt, *Ἐνετρούονται δὲ ἐν ἀντὶ ἰβνῆ, pascuntur eo Gentes*; Paganinus et Vatablus, *cænabunt*; Cajetanus, *prandebunt*. Comedere autem aliquem, est illum omninò et summâ facilitate revincere ac superare, ut annotavit Olcaster in cap. 34 Numerorum 9, ubi dicitur : *Sicut panem ita possumus devorare eos*; id est : Prævalebimus, sicut in panem prævalet qui illum dividit et comedit. Quod observaverat prius D. Augustinus in illud Psal. 73 : *Dedisti eum escam populis Æthiopum.*

Mysticè hæc omnia complevit Deus cum homo factus est, qui dæmonem tam invalidum reddidit, ut possint amici Dei et negotiatores regni cœlestis eum concidere et dividere, id est, verbi Dei gladio percutere, et ad nihilum redigere. Quod reverà sanctos viros fecisse compertum est, si eorum vitam consideremus; quos videmus illudentes dæmoni, et eum verberibus affligentes. Ludebat enim cum eo B. Dominicus, et illudebat ei, ut in tertiâ parte Histor. D. Antoninus enarrat. Similiter eum contemnebat S. Antonius, ut in vitâ ejus D. Athanasius latè prosequitur; et quasi omninò inermem et infirmum spernebat S. Benedictus, ut tradit D. Gregorius lib. 2 Dialogorum. Hæc omnia Christus Dominus nobis præstitit. Quæ egregiè consideravit et expendit B. Augustinus, sermone 197 de Tempore, exponens quomodò David in deserto superbiam Goliæ dejiciens, fastum vincens, vires enervans, caput amputans, et relinquens viribus privatum, typum tenuerit Christi Domini : *Ante adventum, inquit, Christi, fratres charissimi, solutus erat dia-*

Schultens in Animadverss. philologg. ad h. l. coll. arab., quod *irruit, insiluit in aliquem* denotat (conf. not. supra ad 6, 27), nostra verba sic vertit : *An irruent in eum socii*, seu piscatores societate inita. Quam interpretationem tamen ipse in commentario rejicit, et vulgò receptam interpretationem adsciscit, ita tamen, ut verba *ironicè* capiat : *Epulum celebrabunt super eo*, scilicet propter eum, *sodales*. Sed quum interrogationes antecedant et sequantur, sanè multò aptius et hic versus interrogativè sumitur. Cæterum priori hemistichio, eo sensu, quem superius indicavimus, benè respondet alterum : *Divident eum inter Chananæos ?* i. e., mercatores. *Chananæorum* nomen passim, ut Proverb. 3, 24, Isai. 23, 8, Os. 12, 8, pro *mercatoribus* usurpatur, quòd ea gens negotiationi et mercimoniis addicta fuit, sicut *Chaldæus* pro astrologo et divino, Dan. 2, 2, 10. Aquila rectè h. l. μεταβολῶν reddidit. (Rosenmuller.)

(1) Si Rabbino Levi credimus, qui hic Hebræum vertit, *sagenas*, et *gurgustium*, instrumenta sunt, quibus confodi pisces solent : quasi dicas : *An implebit fuscinis pellem ejus, aut cultro piscatorio caput illius ?* Solent fuscinis prius ferri pisces, ut et Aristoteles docet de Historiâ animal. 4, cap. 10, et postea cultris aperi.

(Grotius.)

bolus; veniens Christus fecit de eo quod in Evangelio dictum est, Matth. 12, 29: Nemo potest intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem. Venit ergo Christus, et alligavit diabolum. Dicit aliquis: Si alligatus est, quare adhuc tantum prævalet? sed tepidis et negligentibus, et Deum in veritate non timentibus dominatur: alligatus est namque tanquam in-nexus canis catenis; et neminem potest mordere, nisi eum qui se illi securitate mortiferâ conjunxerit. Jam videte, fratres, quàm stultus est homo ille quem canis in catenâ positus mordet. Tu te illi per cupiditates et voluptates seculi noli conjungere, et ille ad te non præsumet accedere: latrare potest, sollicitare potest, mordere non potest, etc. Ita ille.

Hanc Christi victoriam à Davide prophetatam et decantatam considerat sanctus Ambrosius lib. 4, in Lr-cam: *In numeris, inquit, validisque laqueis diabolus orbem repleverat; sed videt David eos omnes et contritos, ideòque exultans canit, Psal. 123, 7: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium; laqueus contritus est, et nos liberati sumus; et quasi audiret interrogantem: Quisnam hos laqueos contrivit, nosque in libertatem reduxit? respondet: Adjutorium nostrum in nomine Domini; prophetas quòd venturus esset in hanc vitam, qui contere-ret laqueum diaboli præparatum. Sed non potuit melius conteri laqueus, nisi prædam aliquam diabolo demon-strâsset, ut dum ille festinaret ad prædam, suis laqueis ligaretur. Quæ potuit esse præda nisi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, ut susciperet corpus Dominus Jesus, et corpus hoc corruptibile, corpus infir-mum, ut dum diabolus infirmitate excitatus in eum ir-rueret, captus per divinitatis vim remaneret, quem jam omnes vincere possemus. Hæc et alia sanctus Ambro-sius. Vide quoque sanctum Gregorium lib. 33 Mora-lium, cap. 14, 15, 16, 17.*

VERS. 27. — PONE SUPER EUM MANUM TUAM; MEMENTO BELLII, NEC ULTRA ADDAS LOQUI (1). — VERS. 28. — ECCE SPES EJUS FRUSTRABITUR EUM, ET VIDENTIBUS CUNCTIS PRÆCIPITABITUR (2). Id est: Si aggrediaris cum ut

(1) Melius sic ex Hebræo, *Pone super eum manum tuam, belli ne ultra memineris*: id est, quando vi eum capere non vales, vide an dolo possis, eum demul-cendo, et amicitiam simulando. (Grotius.)

(2) Qui crudelem hanc belluam aggredi ausus fue-rit, periturus est. Hebræus: *Spes ejus vana erit, et mentietur. Numquid poterit aspectum ejus tantum-modo sustinere? Septuaginta: Nonne super iis, quæ dicuntur, miratus es? neque vereris, quoniam hæc tibi parata sunt? Symmachus: Spes ejus fallax est: sed et Deus speciem ejus dejiciet.* Terribilis est adeò Ægy-ptiis crocodilus, ut ne stare quidem coram illo au-deant: quam belluæ venerationem ad cultum usque provexerunt. Narrat Heliodorus, Cnemonem quem-dam aspectu crocodili, quanquam pertranseuntis, ac potius umbræ quam corporis, penitus horruisse. Ar-temidorus Grammaticus, cum fortè in crocodilum dormientem in arenâ incidisset, tanto horrore corre-ptus est, ut animo et memoriâ conciderit, nec dein-ceps quidquam meminerit eorum, quæ antea noverat, et sinistrum femur et manum ab angue sibi voratum fuisse crediderit, Fertur crocodilus terribilis esse con-tra fugaces belluas, fugax contra insequentes. Sed ad-versum ire soli Tentyritæ audent. Id initio sequentis capitis mox videbimus. (Calmét.)

capias, ita te lædet, ut recorderis tam temerarii præ-lii, nec ultrâ quid simile cogitare aut loqui audeas. Qui sensus planus est, et idem valet quod Latinorum eodem argumento proverbium: *Piscator ictus sapiet.* Quicumque enim marinum illud monstrum temerè at-tentârit, frustrabitur eum spes ejus, quam de illo ca-piendo ceperat. S. Hieronymus et Beda paulò aliter hoc exponunt; quasi hoc modo Jobum Deus alloqua-tur: Tu, ô Jobe, capere non poteris aut domare Le-viathan', illumque ancillis illudendum tradere; sed ego id faciam, et ita tibi subjectum et obsequentem dabo, ut imponas illi manus atque demulceas, non se-cûs ac si dorcas esset aut agnus. Quare memento belli quod frustrâ et non impunè suscepturus esses, quod-que ego suscepi cum hoc marino monstro feliciter, et gnarus virtutis meæ et infirmitatis tuæ; querelas mitte à te sæpius iteratas, et æternum tibi eâ de re indicito silentium. Ita fermè S. Hieronymus, qui dicit juberi à Deo Jobum ut recorderetur, quàm durum à diabolo cer-tamen sustinuerit; et inde colligat, se non tam suâ quàm divinâ potentiâ in eo congressu fuisse superio-rem; et potiùs gratias agat Deo, quòd sibi in illo agone patronus adfuerit, quàm queratur se ab illo in discrimine fuisse derelictum.

Tropologicè: Qui cum immani belluâ, id est, dæ-mone infernali, certamen suscipere voluerit, necesse est ut se ad magna comparet bellorum discrimina, juxta illud Sapientis, Eccl. 2, 1: *Fili accedens ad servitum Dei sta in justitiâ et timore, et præpara ani-mam tuam ad tentationem.* In quam sententiam multa Patres eaque gravissima. Qui ergo voluerit manum ponere super hunc Leviathan, id est, illi bellum in-ferre, necesse est belli meminerit, neque vitam sibi putet futuram otiosam et inertem.

Allegoricè: Christus insignem de terribili ceto victoriam reportavit, ejusque spem frustratam reliquit, cum diabolus illum tentans nihil eorum quæ inten-debat ab ipso potuit obtinere; nam nec Christum potuit inducere ut suam personam manifestaret, neque ut aliquod vel minimum peccatum com-mitteret: in vanum ergo et sine causâ consumpsit miser fortitudinem suam; nec tantum infelix suâ spe frustratus mansit, sed videntibus cunctis fuit præ-cipitatus: coram multis namque Angelorum aginini-bus, qui aderant ad spectaculum istud, projectus fuit. Aut verò dicitur præcipitatus cunctis videntibus, ad significandum tam evidentem et patentem fuisse victo-riam, ut omnium oculis manifesta esse possit. Mani-festè ergo præcipitatus est. In Hebræo habetur ver-bum quod significat ejicere, projicere, manu validâ expellere: ita nimirum Christus expulit Leviathan verbi sui potentiâ, et in tartara præcipitem dedit.

In Hebræo: *Ecce spes ejus (id est de eo) mentita est.* Id est, etiam hæc spes dolo eum capiendi non succedet.

ET VIDENTIBUS CUNCTIS PRÆCIPITABITUR. Rectius: *ad aspectum ejus concidet, supple quilibet.* Nemo au-surus sit tam propè ad eum accedere, ut dolos tentet. (Grotius.)

CHAPITRE XLI.

CAPUT XLI.

1. Non quasi crudelis suscitabo eum : quis enim resistere potest vultui meo?

2. Quis ante dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ sub coelo sunt, mea sunt.

3. Non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis.

4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intrabit?

5. Portas vultus ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.

6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squammis se prementibus.

7. Una uni conjungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas :

8. Una alteri adhærebit, et tenentes se nequaquam separabuntur.

9. Sternutatio ejus splendor ignis, et oculi ejus, ut palpebræ diluculi.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tædæ ignis accensæ.

11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis.

12. Halitus ejus pinas ardere facit, et flamma de ore ejus egreditur.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, et faciem ejus præcedit egestas.

14. Membra carniæ ejus cohærentia sibi : mittet contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus indurabitur tanquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus.

16. Cùm sublatus fuerit, timebunt angeli, et terribi purgabuntur.

17. Cùm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax :

18. Reputabit enim quasi pateas ferrum, et quasi lignum putridum, æs.

19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.

20. Quasi stipulam æstimabit malleum, et deridebit vibrantem hastam.

21. Sub ipso eruct radii solis, et sternet sibi aurum quasi lutum.

22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, et ponet quasi cùm unguenta bulliunt.

23. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.

1. Pour moi qui connais la force extraordinaire de ce poisson monstrueux, je ne le susciterai point contre les hommes par un esprit de cruauté. Je n'ai point besoin de son secours pour les perdre quand je le voudrai. Car qui est-ce qui peut seulement répondre à mon visage irrité, et en soutenir les regards terribles?

2. Qui m'a donné le premier, afin que je lui rende ce qui lui est dû? Tout ce qui est sous le ciel est à moi, et tout y dépend absolument de moi.

3. C'est pourquoi quand je voudrai quelque chose de ce monstre, je ne l'épargnerai point, je ne craindrai point sa colère, et ne me laisserai point fléchir à la force de ses paroles, ni à ses prières les plus touchantes; mais je disposerai de lui comme je le souhaiterai. Je découvrirai quel est son corps, quelle est sa force, et quelle est la proportion et la disposition de tous ses membres. C'est ce qu'aucun homme ne pourra faire.

4. Car qui découvrira la superficie de son vêtement? qui lèvera sa peau pour voir la structure de son corps? et qui entrera dans le milieu de sa gueule pour en examiner la disposition admirable?

5. Qui ouvrira l'entrée de ses mâchoires, pour en considérer la proportion merveilleuse? La terreur habite autour de ses dents.

6. Son corps est semblable à des boucliers d'airain fondu, il est couvert d'écaillés qui se serrent, et qui se pressent avec un art et une justesse admirable.

7. L'une est jointe à l'autre, sans que le moindre souffle passe entre deux.

8. Elles s'attachent ensemble, et elles s'entretiennent, sans que jamais elles se séparent.

9. Lorsqu'il étternue, il jette des éclats de feu, et ses yeux étincellent comme la lumière du point du jour.

10. Il sort de sa gueule des lampes qui brûlent comme des torches ardentes.

11. Une fumée se répand de ses narines, comme d'un pot qui bout sur un brasier.

12. Son haleine allume des charbons de feu; et la flamme sort du fond de sa gueule.

13. La force est dans son cou; et la famine marche devant sa face.

14. Les membres de son corps sont liés étroitement l'un à l'autre: les foudres tomberont sur lui, sans qu'il en soit ébranlé, ni qu'il s'en remue d'un côté, ni d'autre.

15. Son cœur s'endurcira comme la pierre, et se resserrera comme l'enclume sur laquelle on bat sans cesse.

16. Lorsqu'il sera élevé au-dessus des eaux, et qu'il paraîtra en furie, les anges, c'est-à-dire, les hommes les plus forts et les plus hardis, craindront; et dans leur frayeur, ils se purifieront de leurs péchés, et se prépareront à aller paraître devant Dieu.

17. Si on le veut percer de l'épée, ni l'épée, ni les dards, ni les cuirasses ne pourront subsister devant lui;

18. Car il méprisera le fer comme la paille, et l'airain comme un bois pourri.

19. L'archer le plus adroit ne le mettra point en fuite avec les flèches les plus perçantes: les pierres de la fronde sont pour lui de la paille sèche.

20. Le marteau n'est encore pour lui qu'une paille légère; et il se rira des dards lancés contre lui.

21. Il s'élèvera si fort au-dessus des eaux, que les rayons du soleil seront sous lui; et il marchera au fond de la mer sur l'or comme sur la boue; il se reposera sur les pointes des rochers, sans en recevoir la moindre incommodité.

22. Il fera par l'impétuosité de son souffle bouillir le fond de la mer, comme l'eau d'un pot; et il la fera paraître comme un vaisseau plein d'onguens qui s'élève par l'ardeur du feu.

23. La lumière brillera sur ses traces; il verra l'âme blanchir d'écume après lui.

24. Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est, ut nullum timeret.

25. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbæ.

COMMENTARIUM.

VERS. 1 — NON QUASI CRUDELIS SUSCITABO EUM : QUIS ENIM RESISTERE POTEST VULTUI MES (1) ? Persequitur

(1) Sensus litteralis est : Nihil opus est, ut crudelitate ferinâ utar viribus meis adversus eum, nam minimo negotio eum perducere, mihiq; subjicere, atque in ordinem redigere valeo, sum enim potentissimus. Sic enim subjicitur : *Quis enim resistere potest vultui meo?* Sensus autem mysticus de Christo est, qui quasi de diabolo ait : Non virtute omnipotentis meæ aggrediar diabolum, ut eum expugnem, sed in infirmitate humilitatis meæ, videlicet in formâ servi, quam ei objiciam : quod certamen elegantissimè depingit sanctus Leo in sermone de nativitate Domini. In Leviathan autem diabolum figurari, facile declarant duo ultimi versus hujus capituli. (Estius.)

NON QUASI CRUDELIS SUSCITABO EUM, etc. Sententia versiculi hujus videtur esse. Quamquam Leviathan potentissimum creaverim et tanquam maris tyrannum, non tamen hoc mihi vitio vertendum est, quasi sim crudelis, sed potius meæ tribuendum potentis, cui nullus resistere potest. Sanchez putat olim fuisse carnem quoddam, quo Leviathan tanquam quid dirum, et exitiale advocaretur contra eos quos quis odisset. Sensus ergo est, non ego quasi crudelis, et alienæ opis indignus precabor Leviathan alicui esse infestum, cum meis polleam viribus, nec sic qui meæ resistere possit voluntati. (Menochius.)

NON QUASI CRUDELIS SUSCITABO EUM, etc. Id est, non est indicium crudelitatis, quod belluam tam immanem, tam noxiam aliis creem (per consequens, neque quod tibi, ô Job, tam acerbis pœnas infligam, sed argumentum est meæ potentis, sapientis et dominii in omnes creaturas. (Tirinus.)

NON QUASI CRUDELIS, etc. *Non crudelis quod suscitet cum non est (sub. quisquam, vel nemo, sive nullus, est, crudelis (vel ferox, adeo ferox, sive audax, sive crudelis, ita sœvus et potens), ut excitet (suscitare audeat), eum.* Nota hic valere ut : sic supra 3, 12, et 36, 10, 24. Vel qui suscitet, vel suscitabit (vel provocet, vel excitare possit), eum, dormientem scilicet ; nedum qui vigili ei se ostendat. Qui vigilantem audeat aggredi, aut cum resistente pugnare. Crocodilus satur in litore dormit, inquit Plinius et Albertus. Tunc nemo eum excitare audet. Quomodo de leone dicitur, Gen. 49, 9 : *Quis illum suscitabit?* Possit interrogativè accipi : *Nonne crudelis erit (nempe in seipsum) qui suscitabit eum?* nam summum vitæ periculum sibi creabit. Continuatio est prioris sermonis malè discrepta capitibus. *QUIS ENIM, etc.? Et quis ipse ad facies meas stet? Et stet qui coram me stet? Et quis ante me cum illo congressus est? Et quis est qui stabit coram eo? Et quis (rectius, quis ergo), est ille qui coram me consistat? vel, sistet, sive sistat, se? Tantum abest ut mihi resistere quis possit et quis ante me stabit?* Sensus est, cum homo ad aspectum mearum creaturarum subsistere nequeat, qui, quæso, meam poterit ferre majestatem? Et quis mecum audebit contendere, et me in certamen provocare, ut tu fecisti, ô Job? (Synopsis.)

QUIS ENIM RESISTERE POTEST VULTUI MEO? Particula *et*, rectius per ergo quam per enim vertetur. Si Leviathan adeo est terribilis, quis est qui mihi opifici ejus possit resistere? (Grotius.)

Non est quisquam ita sœvus, audax ut excitet eum, nemo est tam truculentus, qui eum ausit lacessere, et in certamen provocare. Minus placet, quod alii volunt, iuler quos et Schultens : nemo aum audeat excitare e-

24. Enfin il n'y a point de puissance sur la terre qui lui puisse être comparée, puisqu'il a été créé pour ne rien craindre que celui qui lui a donné l'être et la vie.

25. En effet, il voit fort au-dessus de lui tout ce qu'il y a de grand et de sublime parmi les animaux ; et c'est lui qui est le Roi de tous les enfants d'orgueil, et le maître des bêtes les plus féroces et les plus cruelles.

mirabilem ceti descriptionem, diluitque primùm tacitam objectionem quæ posset opponi. Cùm enim bel-

somno ; tantùm abest, ut vigilantem audeat aggredi, aut cum resistente pugnare. Alii de Leviathane intelligunt, hoc sensu : *nonne est crudelis, si quis eum excitet?* Jejunè. *Quis ille*, qui (subaudiendum relativum, ut supra 38, 2, 14, coram me consistat? Quùm ad aspectum mearum creaturarum subsistere nequeat, qui, quæso, meam ferre poterit majestatem? Hæc et quæ versiculo proximo sequuntur, per parenthesis intercalantur iis, quæ de Leviathane referuntur, eo consilio, ut intelligatur, quorsùm superiora et sequentia à Deo proponuntur, nempe ut liberrimum Maximi, ejusdemque Sapientissimi arbitrium suspiciat omnis homo, et ne tantulum contra eum mussitare ausit. Rectissimè Mercerus sensum expressit : « Quòd si Leviathan tanti « roboris tam vastæque molis, ut vel adspiciendum « terreat, nec quisquam tam sœvus, aut potens, re- « periat, qui eum in certamen provocare audeat : « quis, quæso, mecum contendere sustinebit? me in « certamen provocare, ut tu, Jobe, fecisti? » Non igitur erat, cur Bouillier luxatam hanc pericopen et insartam alieno loco suspicaretur, quam ut suo reddatur, versui 35 capituli 39, conjicit subnectendam, eâ lege, ut secum quoque trahat postremos duos versus capituli 40. Grevius, capite hoc, non putat descriptionem crocodili continuari, sed sermonem prorsus diversum illo contineri, qui eo pertineat, ut Numen judicii ejus, quod maximo ardore sibi concedi Jobus flagitaverat, copiam illi faciat, eumque moneat, ut eâ fortitudine, quam jactaverat, jam se conveniat ; dein, cum obmutescit homo, illum tantum heroem, qui adversus causam acturus esset, ironiâ quâdam jucundissimâ informet, in aciem producat, ostendet, miretur, rideat, et denique fabulam claudens, Jobum, si similem virtutem heroicam præstiterit, regem omnium hominum vanorum gloriosumque declaret. Cujus explanationis, à ceteris omnibus interpretibus mirum quantum discrepantis, nostro tamen qualicumque judicio parùm feliciter excogitatæ, rationes satis copiosè expositæ legi possunt in Grevii libro. (Rosenmuller.)

Je ne le susciterai point par un effet de cruauté ; ou, comme si j'étais cruel. Car qui est celui qui peut résister à mes regards? Ce chapitre est une continuation du précédent, où il est traité de ce monstre nommé Léviathan, qui nous marque, selon le sens littéral, une baleine ; et selon le sens spirituel, le démon, qu'il semble que Dieu ait eu en vue ici principalement, puisqu'il s'y arrête d'une manière qui nous donne tout lieu de le croire. Il dit donc à Job, et en sa personne à tous les hommes, que ce n'est point par cruauté qu'il suscite ce monstre si furieux ; puisqu'étant le Tout-Puissant il n'a pas besoin sans doute de l'aide d'aucune de ses créatures pour exercer sa justice ; mais qu'un seul de ses regards est capable d'anéantir tout l'Univers. *Car qui peut, ajoute-t-il, résister à mon visage?* Il le fait donc, afin d'imprimer dans l'esprit des hommes une crainte salutaire et de sa grandeur, et de sa puissance, et de sa sagesse ; et pour les porter par la vue de leur faiblesse à user d'une plus grande vigilance, et à recourir plus humblement à celui qui est le Maître souverain de tout ce qui est sous le ciel. Ainsi vous devez, ô Job, lui dit-il, être très-persuadé que ce n'est point comme un dieu cruel que je vous ai suscité Léviathan, mais par un effet de miséricorde sur vous. (Sacy.)

luam adeo immanem condiderit, videri posset alicui rem minus pensitanti non esse æquam providentiam,

^P *Il n'y a homme si intrépide qui ose l'éveiller. Quel est donc celui qui soutiendra ma présence? C'est la continuation de ce qui a été dit dans le chapitre précédent: Ecce spes de eo concepta mendax est. Nonne etiam ad conspectum ejus quisque concidet?* « Il est donc évident que l'espérance de le prendre est fausse. Et même à sa seule vue, qui ne serait pas renversé? »

Avant que d'en approfondir le sens, je demande si l'on n'est point surpris de voir la comparaison que Dieu fait de sa souveraine majesté avec la terreur qu'inspire le sommeil même de Léviathan, au cas que Léviathan soit la baleine? Est-il vrai qu'on n'oserait en approcher pour lui darder ce qu'ils appellent un harpon, si on la trouvait flottante sur l'eau, et endormie. Ne croirait-on pas au contraire que ce serait un heureux moment pour s'en assurer la prise? Et puisqu'on ne craint pas de l'attaquer lorsqu'elle se donne de grands mouvements, serait-on intimidé par son sommeil? Mais quand son sommeil inspirerait une terreur générale, et aux hommes même les plus intrépides, quelle proportion y a-t-il entre la crainte qu'on doit à Dieu et celle que peut causer une baleine, lorsqu'elle est tranquille? Et quelle liaison peut-on trouver entre deux choses si différentes?

On répondrait inutilement que cette liaison consiste en ce que Dieu est le créateur de tout ce qu'il y a de terrible dans la baleine, et qu'on peut conjecturer, par la peur que celle-ci cause, combien la majesté de Dieu est redoutable. Car cette réponse, qui peut convenir également à toutes les bêtes capables de nuire à l'homme, comme le lion et le tigre, aussi bien qu'à la baleine, établit une comparaison entre deux sortes de craintes absolument différentes, celle que la présence de Dieu inspire, et celle que la vue d'un monstre marin peut donner. Le pécheur, ou même l'homme de bien pendant cette vie, ne peuvent soutenir le regard sévère de Dieu; mais l'homme de bien et le pécheur peuvent craindre une baleine sans aucun rapport à leur conscience; et il est très-ordinaire que le moins juste soit le plus ferme, quand il est plus accoutumé à ce spectacle. Ainsi tout est froid et mal assorti dans le sens simple et historique, au lieu que tout est grand et suivi dans le figuré, qu'il est temps d'éclaircir.

Nemo ita impavidus, ut suscitet eum. « Il n'y a homme si intrépide qui ose l'éveiller. »

Le sommeil du dragon n'est autre que la tranquillité de son règne, et la paix où sont toutes les choses qu'il possède. Il semble, pendant que tout lui obéit, être doux et traitable, et être plus attentif à endormir ses sujets par l'oisiveté et le repos, qu'à leur faire sentir la pesanteur de son joug. Mais si quelqu'un osait troubler la paix dont jouit ce tyran, il armerait contre lui toute la terre et tout l'enfer. Tous les princes lui obéissent. Tous ceux qui sont en autorité sont ses ministres. Il est dans le cœur de tous les hommes, et il peut leur inspirer sa malice et sa fureur. Et d'ailleurs, personne n'a droit de le dépouiller, s'il n'a droit aussi d'absoudre ceux qu'il retient.

Mais qui peut les absoudre, si ce n'est moi? Et avant cela, qui des hommes ou des anges pourra soutenir la vue de l'exécuteur de ma justice, et lui arracher des mains les criminels que je lui ai livrés? Par quelle autorité s'efforcera-t-on de les lui enlever? Et si l'on emploie contre lui la violence, ne deviendra-t-on pas son esclave par une telle révolte, puisque je lui ai abandonné tous les rebelles?

Par la puissance de l'exécuteur de ma justice, jugez de ma redoutable majesté. Que devez-vous penser du souverain juge, si le dernier ministre de mes vengeances jette l'épouvante dans tous les cœurs, et ne peut être désarmé par aucune créature? Comment vous y prendriez-vous pour détourner ma colère, et pour empêcher l'effet de mes malédictions contre les

quæ maris tyrannum, cui non posset repugnari, permittit. Hanc elidit, testatus se non ad crudelitatem, sed ad infinitæ potentæ suæ ostensionem cetum creasse; neque velle suscitare, hoc est, excitare, urgere illum, ut noceat. Constat quippe neminem repugnare valiturum, si belluam excitaret. *Vultum* autem hic pro irâ vultu expressâ posuit. Ait ergo non crudelitatis indicium esse, quod bestiam tam immanem excitârit et creaverit, sed potentæ suæ infinitæ parvam esse portionem et argumentum; quasi dicat: Si huic bestiæ resistere nequis, quæ, quæso, meam ferre poteris majestatem? De dæmone, inquit de la Nuza Tract. 8, num. 143, sub ceti typo agens, cujus vires fortes validasque et quasi insuperabiles miris coloribus hic depingit, ne homo ejus terrore nimio corripereetur, cum tam immani belluâ sibi certandum esse cernens; neve Deum ut crudelem incusaret, quod tam potentem et naturâ viribusque longè superiorem homini infirmo hostem opposuisset: Deus in hoc totus est, ut ostendat nequaquam se illi rem nimis duram impossibilemve imposuisse; quippe quod facile sit inimicum revincere, qui, quantumcumque in se potens sit ac validus, quia tamen ligatus est, exerere vires nequit. Supponit ergo Deus se eum tenere hamo captum, fune ligatum, ita ut etiam qui exiguis viribus præditi sunt, quos superiori capite ancillas vocat, possint illi illudere. Ex quo hæc infert: *Non quasi crudelis suscitabo eum.* In Hebræo est vox *אחזר* *achzar*, quæ tantum ter aut quater in Scripturâ reperitur, significans crudelitatem et sævitiam, quâ quis ulitur, dum eum, quem protegere tenetur, reliquit sevis inimicis aut crudelibus bestiis devorandum. Ita Jeremias, Thren. 4, 5: *Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.* Dicitur autem struthio crudelis, quia relinquit ova sua pedibus transeuntium conculcanda, uti dictum cap. 39, vers. 17. Eadem voce usus fuerat Job cap. 30, 21, suas ad Deum instruens querimonias: *Mutatus es mihi in crudelem, et in duritiâ mentis tuæ adversaris mihi.* Crudelis voceretur pater, qui filium leonibus objiceret, eorum dentibus et unguibus lacerandum. Videbatur ergo Deus Jobo se crudelem exhibuisse, quod eum dæmonis furori objecisset, qui non solum exteriora ejus bona dissipavit, sed et carnem ipsam innumeris plagis laceravit, adeo ut in unoquoque verme, inquit Origenes, Jobus unum dæmonem carnem suam devorantem conspiceret. Deus idcirco eadem voce usus: *Non, inquit, quasi crudelis suscitabo eum.* In Hebræo est verbum *גחור* *ghur*, quod animantis est et excitantis aliquem, ut fortiter agat contra alium, ut cum dicitur, Isaïæ 10, 26: *Suscitabit super eum Dominus exer-*

pêcheurs, vous qui n'oseriez regarder en face le géolier que j'ai commis à leur garde? Quels succès auront contre mes décrets vos efforts et votre autorité, pendant que Satan les méprisera? S'il refuse de rendre à une créature, de quelque mérite qu'elle soit, les captifs qui sont dans ses prisons, espère-t-on qu'une créature obtiendra de moi leur liberté! Qu'on apprenne donc ce que je suis, ce qu'est ma justice, ce que sont mes décrets, par le visage effrayant et l'invincible force du monstre qui veille devant l'autre où je renferme mes ennemis. *Quis ergo coram me consistet?* (Duguet.)

cituum flagellum; et Zach. 13, 7: *Fraxea suscitare super pastorem meum*. Deus propterea fatetur se dæmonem excitasse contra Jobum, non ut superaret eum, sed ut ab eo victus confunderetur. Cùm dæmon totius orbis dominum se insolentiùs jactitaret, Deus in medium adduxit beatum illum virum dicens, Job, 1, 8: *Numquid considerasti servum meum Job?* etc., quasi illum eidem opponens, in quem malitiæ ac fraudis suæ tela converteret. Hæc quidem et similia agit Deus exponens sanctos suos inimici icibus impetendos; sed nullatenus propterea crudelis debet judicari, quippe cùm ita comprimat et enervet hujus validi hostis vires, ut nullam possit violentiam inferre; cui tantùm concedit verbis, suasionibus et hortationibus nos impugnare. Vide quæ præcedenti capite, vers. 14, dicta sunt, ubi ostenditur Deum certamina viribus nostris attemperare.

VERS. 2. — **QUIS ANTE DEDIT MIHI, UT REDDAM EI? OMNIA QUÆ SUB COELO SUNT MEA SUNT (1).** Docet cum Deo minimè expostulandum, quòd ceto præ aliis vim illam fortissimam contulcrit. Quis enim priùs illum muneribus obligavit, ut similem vim quasi emptam pretio reciperet? Deus omnibus dominatur creaturis, singulisque distribuit ingenia pro consilio sapientiæ suæ, quæ reprehendi non potest: acutissimam sanè reddidit rationem, cur possit vires atque potentiam cui voluerit præstare sic, ut nemo possit ejus rei vires infringere, quam ipse validiorem esse voluit, quia cùm sit auctor honorum omnium sic, ut nemini, si summo jure agatur, gratiam ullam aut beneficium debeat, jure suo potest bona cui voluerit arbitrato suo tribuere; sic ut nulli injuriam faciat, nec crudelis, ut Vulgatus transtulit, sed bonus ac dives judicari debeat. Probat autem illud, quòd nemini gratiam, si summo jure agatur, aut ullum beneficium debeat; nam tunc deberet,

(1) *Quis prævenit, sive antevertit, vel præcessit me?* nempe officis, sive benefaciendo. Qui meo nomine aliquid fecit, aut me ullà in re juvit, aut me robore vicit, qui me bono aliquo affecit prior? q. d.: Nulli debitor sum. Huc alludit Paulus Rom. 11, 35, 36.

UT REDDAM EI? *Et, vel ut, reddam, sive rependam, sive retribuam, vel rependere cogar, nempe ei, mercedem, sive id in quo me antevertit. Vel gratiam referam.* Alii hoc et præced. aliter accipiunt: *Quis præcessit, sive antevertit, me* (in rerum creatione, ante me creans aliqua), *et perficiam?* vel *et perfecti?* vel *ut ego perficiam*, subsequutus postea, quæ ille imperfecta reliquerit, aut non creavit? quasi duo fuerint opifices mundi; cùm unus sit opifex absolutissimus, et is ego sum. Quis ostendit mihi viam, aut quem habui socium, in creatione totius mundi.

OMNIA, etc. *Sub omni* (vel *toto, vel quocumque, Sy. Ar.*) *cælo mihi ipsum, vel meum est. Quicquid est sub cælo meum est.* Possum itaque illi reddere amplam mercedem ejus in quo me prævenit, cùm omnia in meâ potestate sita sint. Ita connectunt Hebræi. Malo sic intelligere, ut amoliat quod rogârat: *Quis me antevertit?* q. d.: Nemo, cùm mea sint omnia, nihil extra meam potentiam et possessionem. Confer Psal. 50, 10, etc. Agge. c. 2, v. 8, aliàs 9. Alii sic: *Isque mihi omnium qui sub cælo sunt præstantissimus habebitur.* (Synopsis.)

QUIS ANTE DEDIT MIHI UT REDDAM EI? Quis me beneficio prævenit? Hunc locum respexit Paulus Rom. 11, 35: *Quis prior dedit ei, et retribuetur illi?* Hoc verò dictum velut *per parenthesis*, reditur enim statim ad priorem sermonem. (Grotius.)

si aliquid priùs ab alio quàm ipse daret beneficium accepisset. Nemo autem est qui ullum possit Deo priùs beneficium conferre; et id significat dicens: *Qui antè dedit mihi ut reddam ei?* Probat autem fieri non posse, ut quispiam ei priùs aliquid det: quid enim daret? cùm omnia quæ sub cælo sunt ejus sint. Nihil igitur reliquum ulli est quod Deo præstet. Cùm igitur Dei omnia sint, nihilque ulli debeat, potest bono quemcumque ut sibi placuerit augere, eritque temerarius et insanus, qui hoc ejus consilium voluerit impedire: cujus enim præsidio aut quâ re nixus impediet, si res omnes quæ sub cælo sunt Dei sunt? quare cùm voluerit ipse vires tantas ac magnitudinem tantam ceto suppeditare, temerarius erit qui eum incitaverit, aut qui Deum crudelem, quòd eum talem fecerit, judicaverit. Simile est argumentum S. Pauli de Deo dicentis, Rom. 11, 35: *Quis prior dedit illi, et retribuetur ei?* Quæ sententia videtur desumpta ex his Dei verbis: *Quis antè dedit mihi ut reddam ei?* Paulus autem loquitur eo loco de æternâ electione et prædestinatione hominum ad vitam æternam, et de vocatione eorum ad gratiam Dei, non verò de redditione vitæ æternæ, quæ sit hominibus justis post hanc vitam. Nemo autem hominum ullis suis operibus mereri potest æternam electionem ac prædestinationem; quippe quæ non fit ex prævisione bonorum operum, sed ob gratuitam Dei voluntatem et misericordiam. Vocatio etiam prævenit omnia opera hominum, quæ non solùm vocationem, sed etiam justificationem subsequuntur. Ergo quamvis priora sint bona opera quàm redditi vitæ æternæ, ipsa tamen bona opera tripliciter Deus prævenit; primò per electionem et prædestinationem ab æterno; tum in tempore per vocationem et gratiam prævenientem et auxiliantem; ac demùm per gratiam sanctificantem et justificantem ex quo potissimùm et principaliter habent opera justorum, ut sint condigna merita vitæ æternæ.

VERS. 3. — **NON PARCAM EI, ET VERBIS POTENTIBUS, ET AD DEPRECANDUM COMPOSITIS (1).** Licet Leviathan, inquit, tantus sit, tam potens, tam fortis, et nemo illi per se valeat resistere, tamen si mihi liberit eum perdere, propter nullius minas aut preces illi parcam, sed liberrimè interimam. Pro *non parcam* Septuaginta ex Hebræo transferunt ὁ σιωπῆσομαι, *non tacebo*. Verbum enim Hebræum שָׁרַר *hharas* significat *silere, tacere, dissimulare, et ex consequenti permittere*. Qui

(1) *Non silebo, sive tacebo, vectes ejus, vel ramos ejus, i. e., fistulas in fronte: Membra ejus, vel robur membrorum, vires ejus, artus ejus* magnos, qui instar vectium sunt; vide Job. 18, 13, Ezechiel. 19, 14, Os. 11, 6, *rami, indè membra, quæ sunt in homine velut rami in arbore*. Alii: *Non tacerem mendacia ejus, ut Job. 11, 3, q. d.: Verba ejus, quæ tamen mera nunc sunt mendacia, quibus se jactitat fore me (aut ceto, juxta alios), superiorem.*

ET VERBIS, etc. *Et verbum* (vel *rem, sive negotium, statum, rem omnem, rationem, virium, sive fortitudinum, i. e., vires ejus. Sermonem de viribus, quæ pertinent ad vires, quicquid habet virium, et quantum fortitudinis polleat, verbum pro re notum; et, res fortitudinum, ut res voluptatum, in Plauto. Sic alibi, Verba cantici, fraudum, mendaciorum.*) (Synopsis.)

enim tacet et dissimulat, consentire aut saltem permittere videtur. Ita de Saule dicitur, 1 Reg. 10, 28: *Ille dissimulabat se audire*. Et Habacuc, 1, 13: *Quare taces*, id est, permittis, *conculcante impio justioresem?* Et in Numeris habetur, 30, 4: *Mulier si voverit quæ est in domo patris, et pater tacuerit*, id est, consenserit aut permiserit, *voti rea erit*. Vult ergo Deus dicere: Non permittam Leviathan, id est, diabolium, agere, quidquid voluerit; non eum sinam ut ad sui libitum manus moveat; sed hoc tantum, ut agere possit *verbis votentibus et ad deprecandum compositis*. In Hebræo est vox בַּד bad aut בַּדִּים baddim, quæ vectes significat: quapropter Paginus vertit: *Vectes ejus et verbum fortitudinum*, quia vectis in Scripturâ symbolum est fortitudinis et firmitatis, quia tota firmitas roborque portarum aut domûs vel civitatis in vectium et serarum fortitudine sita est. Ideo dicitur Deus supernam Jerusalem firmissimam extruxisse, Psal. 147, 2: *Quoniam confortavit seras portarum ejus*. Et Prov. 18, 19: *Frater qui adjuvatur à fratre quasi civitas firma, et judicia quasi vectes urbium*. Vult ergo dicere totam dæmonis potentiam et fortitudinem, quam Deus illi permittit, sitam esse in verbis compositis, ornatis, fucatis ac deceptoris. Vox enim Hebræa גַּרְאֲךְ gharach significat propriè componere aut ornare aliquid; ita ut per illud aliquis decipiatur, vel alliciat, aut provocetur: hinc voce illâ utitur Scriptura, cum Rahab composuit stipulas super exploratores, Josue 2, 6: *Ipsa enim fecit ascendere viros in solarium domûs suæ, operuitque eos stipulam lini, quæ ibi erat*. Id est: Composuit super eos stipulam lini, ut deciperentur quærentes illos. Rabbi David et Complutenses idcirco vertunt: *Non tacebo mendacia ejus*; id est, verba fallacia deceptorique, quia nihil aliud dæmon agere potest nisi mendacis et ornatis ac compositis verbis, aptisque ad decipiendum locutionibus excitare et inducere. Hoc sine dubio eleganter agit: mirum est enim quomodo rationes componat, quo pacto res foedissimas repræsentet pulcherrimas, et fulgentissimas illas quæ obscurissimæ sunt, ac proficuas eas quæ extremam inducunt perditionem. Quibus concinit quod à Davide dictum est, Psal. 37, 13: *Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates, et dolos totâ die meditabantur*.

Notandum quoque vocem בַּדִּים baddim in Scripturâ sæpè sumi ad significandas prædictiones divinarum aut astrologorum, quos judicarios vocant; quæ ut plurimum mendaces sunt. Hinc apud Isaiam, cap. 44, 25, ubi noster Vulgatus legit: *Irrita factens signa divinarum*, in Hebræo habetur: *Labefactans signa baddim*, id est, astrologorum. Et apud Jeremiam, cap. 50, 36, ubi Vulgatus legit: *Gladius ejus super divinos ejus*, in Hebræo est: *Et gladius ejus super baddim*, id est, astrologos. Et quia ut plurimum astrologi mendaces sunt, ideo et pro mendacio hoc nomen ab ipsomet Jobo usurpatum eleganter legimus. Nam, cap. 11, vers. 3, ubi noster legit: *Tibi soli tacebunt homines*, in Hebræo est בַּדֵּךְ baddecha; id est: *Mendaciis tuis tacebunt homines*. Talem astrologum agit dæmon, de quo idcirco dicit Deus: *Non tacebo mendacia, sive astrologationes*

aut divinationes ejus: mendaciis namque agit ad modum astrologi, semper futura prædicit, ut homines decipiat et incautos fallat. Unde appositè subjungitur:

VERS. 4. — *QUIS REVELABIT FACIEM (1) INDUMENTI EJUS? ET IN MEDIUM ORIS EJUS QUIS INTRABIT?*—VERS. 5. — *PORTAS VULTUS EJUS QUIS APERIET? PER CYRUM DENTIUM EJUS FORMIDO (2)*. Id est: *Quis cetum audeat*

(1) *Facies illa res est quæ prima videnda occurrit. Accipitur ergo hic pro capite et facie, sive rictu balenæ hoc sensu: Quis rictum faciei ejus maxillis ductis aperiet? Indumentum appellatur pellis, quæ caput et facies obvolvitur. Hunc sensum esse hujus loci petet ex sequentibus.* (Menochius.)

QUIS REVELABIT, seu revelare possit vel ausit, FACIEM INDUMENTI Leviathan, id est, quis possit cetum excoriare, vel pellem detrahere? Hebræis enim facies indumenti, seu indumentum, est pellis, quæ est quasi superficies corporis. Aut in medium oris ejus quis intrabit, ad frenum ei in os injiciendum? (Tirinus.)

ET MEDIUM ORIS, etc., in duplicitatem, sive duplicaturam, freni, sive habenæ, sive capistri, ejus (i. e., in frenum duplicatum; sicut, viriditas herbæ, pro herba viridis, quis intret, vel ingressus est? sine periculo, i. e., in labia seu rictus ejus, qui freni duplicati speciem habent, ob complicationes quæ in ipsis certuntur, cum labia aperit et diducit, unum infra, alterum supra. Huc facit quod etiam Græcè χαλκίνοι freno sunt labiorum pars quædam; Pollux l. 2, cap. 4, sect. 20: Frena, inquit, nominantur eæ partes quæ utrinque ad maxillas desinant; sic, αἱ πτόξιν θόρακος, etc., in complicationem thoracis, vel pectoris, ejus quis ingreditur? Edit. Rom., in rugam pectoris ejus, etc.? πτόξις, plicatio, à πτόσσω, plico. In rugis autem cutis plicatur. Quis accedat ad ostia oris sui? Quis geminum rostrum subeat? Alii aliter: Cum duplici, vel duplicato, freno (ad verb. duplicitate freni, hypallage, pro freno duplicitatis, i. e., duplici, et hic valet cum; cum geminis habenis suis, cum lupato ejus, vel ob multiplicitatem freni quis accedet? sive adveniet? sub. ad illum? i. e., cum freno fortissimo. Quis veniet ut lupatum ei injiciat? Id freni genus asperrimum est. Quis audeat illi injicere frenum quo deducat huc et illuc, ut solet deduci equus? Quis pertinget inter utramque maxillam ejus, ut frenum adhibeat? (Synopsis.)

Quis retexit seu retexerit faciem vestimenti ejus? Faciem, i. e., superficiem, extrema cutis ejus, quæ ei pro vestimento est, quis nudare et discooperire ausus sit impunè? Schultens: Quis revelavit faciem, lorica ejus? i. e., faciem ejus loricatam. (Nempe שָׂרָף, indumentum, speciatim pro lorica totum corpus tegente (usurpatur, quæ aliàs lorica ex annulis conserta. Istam vim fortè exerit vox 2 Sam. 20, 8, coll. 49, 17, 68, 1, 2. Modus loquendi nemini incognitus, quo postorius substantivum vicem implet adjectivi, vid. Deut. 1, 41, Isai. 2, 20; Ezech. 26, 16.) Alii duplicaturam freni, quod ipsi injicitur, intelligunt, hoc sensu: quis cum freno duplicato audeat accedere ad eum, ut ejus rictu inserat, sicut fit equo? Ita Schultens, qui vertit: et duplicaturam freni ejus quis adducet? (Venire cum aliqua re, est phrasis protrita Orienti, pro eam adducere. Negatur quemquam tam audacem, qui beluam à naturâ cataphractam adversus aggredi sustineat, ut denudatum os freno instringat.) Sed malo cum Jarchio, Mercero et Bocharto duplicaturam freni intelligere labia, quæ cum aperit et diducit, unum infra, alterum supra, habenæ duplicatæ speciem præ se ferant. Huc facit, quod etiam Græcè frena, sunt labiorum pars quædam. Proinde Pollux. Onomast. lib. 2, cap. 4, sect. 20: Frena verò nominantur eæ partes, quæ utrumque ad maxillas desinunt. Plurasis utrobique eadem. (Rosenmuller.)

(2) *Portas (vel ostia, foras, vultus, vel, facies) ejus quis aperiet? Vel aperiat? ut scil. injiciat ori ejus frenum. Vel aperuit? vel solvit? Quis maxillas distendet? qd*

excoriare, aut pellem ei detrudere? Hebraismo enim facies indumenti vocatur superficies aut aspectus pel-
lis. *Et in medium oris ejus quis intrabit?* id est: Quis
ceto frenum in os injiciet, et *portas vultus*, hoc est, os
labiaque quis audeat aperire, cum tam terribili den-
tium vi armata sint? Verum hæc, uti et præcedentia,
de dæmone etiam ad litteram explicantur; ac si dice-
ret: Quis diaboli vestem ex exteriori specie, formâ
et habitu, vel iis quæ aforis eam circumstant, valebit
discernere? Plerosque homines ex habitu et schemate
solemus dignoscere; alium enim reges, alium induunt
nobiles, ignobiles alium et vulgares; dæmonem verò
nequaquam possumus, quia nullus est ei habitus cer-
tus, nullus firmus color, discolor semper et varius,
assiduè mutat personam, et ad uniuscujusque indo-
lem moresque se conformat, et cujusque cupiditatum
atque appetitionum colores in se exprimit, ut faci-
lius unumquemque decipiat ac perdat: cum lascivo
enim lenonis, cum avaro furis, cum principibus su-
perbiæ, jactantiæ cæterorumque contemptus, cum ira-
cundo et immiti sævi Martis larvam induit; serpit sub

inserendum lupatum. Ejus labia et rictus, qui sunt
valvis similes, quis aperire ausit et solvere cum clausi
sunt? *Valvas, etc., quis aperuit?* (Quis tubum vel fi-
stulam (alii etiam fistulas attribuunt) ei fecit in facie
per quam diluviem efflaret? *Valvæ oris* comparantur
cum equi repandis naribus; quomodo et Ovid. dixit de
fistulâ delphini:

Et acceptum patulis mare naribus efflant.

Cur autem *valvæ et nares* vocentur, audi Aldrovan-
dum: *Est, inquit, hujusmodi fistula meatus sive ductus ab imâ palati parte ad extimam perforatus, duplex, septoque distinctus, nariumque nostrarum foraminibus ad palatum deductis quodammodò proportionè respon- dens. In extimâ parte unicum foramen apparet, in quo (nota benè) operculum est ex carne pinguis fistulis impositum, quod eas aperit et operit.* Reliqui ferè de rictu accipiunt. *Valvas, i. e., rictum oris immensum, quem diducit cum libet, atque aperit valvarum instar.* Achilles Tatius, *cervicem (crocodilo) natura subtraxit, et hiatus inprimis horrendi sunt. Nam plurimâ ex parte in maxillas patet, et ubi hiatus fit totum os.* Idem in eo describit *maxillarum campum, atque oris aream.* Sic et recentiores. *Os ei valdè patens tribuunt Arabes, et Vicentius et Albertus, ita ut integram buculam excipere possit, ut Leo Africanus, Marmolius et Scaliger scribunt.*

PER GYRUM, etc. *Circuitus* (vel in *circuitu*, vel in *gyro*), *dentium ejus* (vel *circa dentes ejus*) est terror, nempe videnti: homini. Propter majores et acutos dentes horribilis est aspectus ritus ejus. *Et circuitum dentium ejus tam terribilem? Quum ipsi ordines dentium ejus terrorem incutiant.* Ex hoc loco constat *Leviathan* non esse balænam, quia balænae nulli sunt dentes. Resp. 1°: Si ita sensisset cl. Bochartus, neutiquam omisisset et hoc argumentum adversus balænam depromere. 2° Aliquid saltem est in balænis quod dentibus analogum est, nec minus terribile. 3° Multi sunt pisces cetacei generis qui dentes admodum terribiles habent, quod et Beza agnoscit. Physeterem et Orcam præcipuè dentatos faciunt. Video tamen et balænis quibusdam attribui. Nam quod in eo genere ab auctoribus proditum est, non videtur adhuc satis absolutum. De crocodilo intellige, cui sunt sexaginta dentes, iique majores quàm pro ratione corporis; et in illis quidam exserti, alii serrati et pectinatim coeuntes; morsus tenacissimus, atque ita perniciosus, ut non curetur aliter quàm morsus rabidi canis. Hæc de iis testantur Diod., Plin., Marcellin., Ælian., Damir., Gesn., etc.

(Synopsis.)

uniuscujusque desideris et studiis, ut venena evomat antiquus hostis. Ideò Job ait: *Quis revelabit faciem indumenti ejus?* Venustè sic locum interpretatur Origenes in Catenâ: *Quamobrem non dixit: Quis revelabit faciem ejus? sed addidit indumenti. Quid hoc loco vox sonat indumenti? Ut id quod dicitur planius percipi possit, à larvis et personis, quæ imponi solent hominibus, exemplum putemus. Sumunt igitur ii qui in scenis versantur histriones personas nonnunquam præsectorum, interdum regum, aliquando etiam mulierum, et quidem illorum quæ est propria persona latet, et quod sunt id non vocantur; existimantium enim judicium fallunt. Talis est draco nunquam personam suam palam ostendit; verum ejusmodi personam gerit, quâ fallere queat homines; et hic quidem hostis varias tuetur sustinetque personas, et ad singula vitia aptat singulas; ergo quis demonstrare, quis reterege, quis in lucem aspectumque proferre possit intus latentem draconem?* Sic ille.

Tropologicè igitur hic docetur quàm difficile aliquando sit cognitu, an aliqui impulsus, quibus homo excitatur, à Deo sint, an potiùs à dæmone. Ita enim aliquando Satanus se transfigurat, et talia suadet, talibusque rationibus utitur, ut videatur Angelus lucis. Quod ipse Deus hic testatur agens de dæmone sub specie ceti; qui postquam præmisit, eum agere verbis dolosis, et sermonibus ad decipiendum aptissimè compositis, subdit: *Quis revelabit faciem indumenti ejus? et in medium oris ejus quis intrabit?* Faciem enim suam, id est, iniquam mentem, ita operit aliquando indumento justitiæ, ut difficile sit eam detegere; et verba oris ejus tantâ duplicitate constant, ut ad intimum eorum difficile sit pervenire. Hæc de causâ maximè laboraverunt sancti Patres præscribentes regulas ad discernendum spiritus et impulsus; quales post Casianum aliosque asceticos divinâ prorsus luce plenas tradit S. Pater noster Ignatius in libello spiritualium Exercitorum.

Audi Magnum Gregorium eximium morum instructorem lib. 33 Moralium, cap. 22: *Leviathan, inquit, aliter religiosas hominum mentes, aliter huic mundo deditas tentat; nam pravus mala quæ desiderant aperit, objicit; bonis autem latenter insidians sub specie sanctitatis illudit: illis velut familiaribus suis iniquum se manifestius insinuat; istis verò velut extraneis cujusdam velut honestatis prætextu se palliat, ut mala quæ eis publicè non valet, texta bonæ actionis velamine subintrorittat, etc.* Probandi igitur sunt spiritus, ut docet S. Joannes in Epistolâ suâ primâ, cap. 4, 1, scribens: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum.* Hinc Josue, cap. 5, 13: *Virum (angelus is erat) cum vidisset stantem contra se evaginatum tenentem gladium, ad eum perrexit, et rogavit: Noster es, an adversariorum?* Idem nobis faciendum, exploranda negotia, exploranda hostium castra, explorandi pseudoprophetae sunt, consiliiarii amici, et ne decipiamur probandi spiritus. Pulchrè in hanc rem S. Chrysostomus Hom. 15 ad populum Antiochenum: *Obumbratus, inquit, est laqueus: quandoquidem non aperit mors apparet, neque manifesta clades, sed undique obte-*

cia adjacet, multâ tibi opus est consideratione et diligenti scrutatione. Sicut enim pueri terræ laqueos, sic diabolus vitæ voluptatibus peccata contextit. Sive consulat quispiam, sive aduleatur, sive obsequatur, sive honores polliceatur, sive quodcumque aliud, omnia cum diligentia examinemus. Si lucrum occurrat, scrutare, ne fortè peccatum intra lucrum sit absconditum; si voluptas, ne voluptatem solum respicias; sed ne fortè iniquitas aliqua in voluptatis profundo obumbrata sit considera, etc.

Allegoricè sub nomine Leviathan non inconcinne hæc ad Antichristum etiam referri possunt; q. d. : *Quis revelabit faciem indumenti ejus?* hoc est, fraudem et malitiam sub specie sanctitatis tanquam sub vestimento occultatam. *Et medium oris ejus quis intrabit?* Id est : *Quis calliditatem verborum ejus poterit introspicere? Portas vultus ejus quis aperiet?* Habebit enim vultus, hoc est, externa demonstratio, varias et sibi invicem occurrentes multisque flexibus et mæandris implicitas portas propter astum et fraudulentiam. Itaque quemadmodum qui in domum aliquam, quæ multas hinc inde fores habet, ingreditur, non potest deinde facilè egredi; ita qui vultum Antichristi, ejusque mores et progressum contemplatur, non poterit facilè secum statuere, utrùm eum sectari an insectari debeat; atque adeò ejus rebus signisque ac prodigiis quasi labyrintho aliquo implicitum se sentiet. *Per gyrum dentium ejus formido;* id est, in prædicatoribus ejus, qui dentes illius appellantur, quòd ejus nefariam doctrinam aliis comedendam terant, erit conjunctus terror principum, qui vi et armis mortales ad parendum Antichristo compellent.

VERS. 6.—CORPUS ILLIUS QUASI SCUTA FUSILIA, COMPACTUM SQUAMIS SE PREMENTIBUS (1). —VERS. 7.—UNA

(1) Corpus belluæ tegitur squamis durissimis ac solidissimis, quæ illud quasi clypeus minimè penetrabilis defendunt. Vide capitis præcedentis vers. 26. Hebræus : *Corpus ejus instar clypei fusilis*, vel instar laminarum clypei; veluti *clausum sigillo arcto*. Septuaginta : *Interiora ejus scuta ænea et juncturæ ejus*, vel colligationes ejus, *sicut lapis smyrites*. Hoc lapide olim sectores adamantis utebantur. (Calmet.)

CORPUS ILLIUS QUASI SCUTA FUSILIA, variè reddunt : *superbia*, vel *elatio*, vel *fastus* (vel *excellentissima*, sub. *sunt* Heb. *excellentia*, vel *elatio*, plus est quàm si dixisset *elata*, res *magnifica*, sub. *sunt*) *fortitudines*, sive *robora* (vel *durities*, vel *robusta*, sive *fortia*), vel *cava*, *clypeorum*, sive *scutorum*, vel *scuta* ejus, i. e., squamæ ipsius; quæ *scuta* vocantur, ob magnitudinem et fortitudinem, ob robur et duritiem. Hæc, inquam, scuta elata sunt et superba, ut illis sese velut efferat adversus omnes, etc., confidens se illis adversus omnes ictus protegendum. *Superbit propter robur clypeorum*, *superbit autem squamis continuis, magnifici sunt ordines clypeorum ejus, insolescit procedens in*, vel *cum, scutis*, etc. *Interiora ejus scuta ænea, superbia et magnificentia*. Alii aliter : *Corpus ejus fortitudines* (vel *effusiones*, vel *supereffusiones*, *scutorum*, i. e., *testudo*, qui similimus squamarum ille contextus, quem et sequentia explicant. Sic verto : *Tergum est ut laminæ scutorum*.

COMPACTUM, etc. *Clausa*, vel *circumclusa*, vel *clausum* est (sub. *unumquodque eorum*, scilicet clypeorum vel *unaquæque*, nempe laminarum), *sigillo arcto*, velut *sigillo arcto*, velut *signo impresso*. Singula scuta constricta sunt tanquam sigillo : q. d. : Optimè sunt dispositæ squamæ illius, et arctissimè inter se compactæ ;

UNI CONJUNGITUR, ET NE SPIRACULUM QUIDEM INCEDIT

ut velut contineantur et concludantur inter se angusto sigillo. Nota similitudinis desideratur, ut alibi sæpè. Sic, *fui ei alumnus*, i. e., tanquam alumnus. Et in Heb. est, *scuta clausum*, plur. cum sing. quod sic resolvant, ut, *Bestiæ clamat*, *Filiæ incedit*, etc. Græci hic reddunt, *lapidem smiritem*. Quid ita? An quia legebant : *obsignans lapis*, vel *obsignans lapidem*, seu sigillum in lapide imprimens? Quo nomine putaverint appellari *smirim* lapidem, ejus in lapidum sculpturâ præcipuus usus est; unde eum non aliter describunt Herod. Stephan. Dioscor. quàm *lapidem quo sigilla sculptunt*. Sed quomodò hæc balænx conveniunt? Hic Bootius non parùm sudat, agnoscens se in difficili loco versari. Magnum pondus adversus balænam habet hoc argumentum; est tamen quod respondent. Pellis balænarum glabra describitur ob Oppiano aliisque, qualis et est reverà. Dicunt. 1° *Densitas*. cutis ejus metaphoricè describitur, quòd tanta sit quasi lorica indutus sit, aut veluti equus cataphractus incedat. Allegoricè squamæ ei tribuuntur, q. d. : *Æquè tutus est acti squamis fortissimis et arctissimis corpus munitum habere*. Resp. 1° : *Id non est verum*: si enim tantâ mole corporis cutem haberet munitam, etc., ejus piscatio, quàm est facilis, tam ardua esset, ne dicam impossibilis. 2° *Mira hæc est evadendi ratio, et quâ liceat ex quovis quidvis facere*. Deus squamas frequentes et arctissimas ei tribuit. Job itaque regerere potuit se nihil tale in eâ animadvertisse. Finge tibi Achillem reverà fuisse invulnerabilem. An idèò dixerit aliquis, corpus ei fuisse squamis obtectum? 3° *Quoniam pleraque cetorum genera squamis careant, sunt tamen ceti squamis præditi, ex quibus unum cubitorum 50, corio tam squamoso ut cubitum æquaret, nautas Macedones vidisse refert Nearchus in Arriani Indicis*. Respon. 1° : *Testis hic est singularis*. 2° *Non à Nearcho visus est hic cetus, sed à nautis, infido plerumque hominum genere*. 3° *Nearchum pleraque mentium esse disertè testatur Strabo lib. 2. Plurimum quidem enervant hæc Nearchi testimonium, non tamen penitus tollunt. Et quis scienter dicere possit nullos esse pisces cetacei generis squamis præditos?* 4° *Deus hic comparat cetum loricate aut cataphracto equo; dispariter tamen. Vastissima latitudo est utrinque, scilicet in pelle testaceam duritiem habente. Claudunt cetum ut annulus digitum, non laxè circumposita sunt, scuta. Suprà in dorso arctissimè cohærent, nulla sutura aut scissio est. Infra nulla apertio est, ut in equo cataphracto alvus patet; sed durities et in alvo perpetua, non, ut in crocodilo, alvus mollis. Vel hoc refutat opinionem de crocodilo. Nam si squamæ ejus sint hæc scuta, separantur, quod tamen negat v. 8. Corium ceti cum lorica equi comparat (quod non mirum, cum *loricæ veteribus erant coriaceæ*, teste Varrone; idemque illius qui lorice usus, scilicet defensio corporis, eademque forma, imitans multorum clypeorum compagem; unde et memoratur Goliathi, *lorica squamea*: confer Ezech. 29, v. 4). Equi lorica nec omnes partes tegit et à corpore disjungitur: lorica ceti stringit corpus, totum obit, nusquam patet. Licet squamas non habeat cetus, ejus tamen *cutis, sicut et elephantis summè dura est, et propemodum insensibilis*, ait Galen. de Usu partium lib. 3. 4° Possit hoc de squamis capitis seu osseis illis scutis quæ, instar squamarum, os cingunt, intelligi. Nam de capite agi antecedentia et consequentia ostendunt. Bochartus hæc, ut reliqua, de crocodilo accipit. At crocodilis quoque nullæ prorsus sunt squamæ. Resp. : *Cum hæc primùm legerem, vix credidi oculis meis. Mirum, hominem doctum et medicum, etc., id ignorasse. quod lippis notum et tonsoribus. Hic certè omnium hominum primus et solus id dixit. Scriptores et veteres et recentiores crocodilo squamas, vel quod idem est cortices, videntur quasi certatim tribuere. Ita Arist. Hist. 2, 10, Ælian. Hist. 10, 24, item Herod., Diod., Achilles Tattus, Suidas, Volaterranus, Bellonius, etc.**

(Svnopsis.)

PER FAS (1) :— VERS. 8. — UNA ALTERI ADHÆREBIT, ET TENENTES SE NEQUAQUAM SEPARABUNTUR (2). Describit marinum illud monstrum undique tectum et munitum quasi æreis sculis squamatim consertis, quæ neque ferro discindi, neque ullâ vi aut machinatione divelli aut diffibulari possint. Squamæ enim quasi è duro chalybe formate ita se in prodigioso corpore tegendo constringunt et complicant, ut in unam omnes coaluisse videantur; quare neque patere potest vulneri locus hiantibus aut dissociatis squamis, neque perforatis adigi lethale spiculum. Sed hæc balæna non videntur congruere, cujus pellis neque adeò dura est, neque squamis obducta, sed glabra et mollis, uti testantur illi qui eas viderunt et contractarunt. Unde colligitur hic aliud quoddam monstrum marinum describi à balænis nobis notis diversum.

Cæterùm eâ formâ, quâ magistra et mater natura corpus Leviathan squamis strictè munivit, et inter se colligavit, ac firmiter sic conjunxit, ut omnibus telis

Tribus, qui sequuntur, versibus describitur squamarum commissura, quibus, ut scutorum laminis cohærentibus, totum dorsum est obductum. *Elatio sunt roboru scutorum, q. d.*; elata sunt et superba robusta ipsius et prædura scuta, i. e., squamæ, quæ ei clypeorum loco, ita robustæ sunt et duræ, ut illis sese velut efferat adversus omnes, qui ipsum velint aggredi, nec quæquam timeat; sic sibi in earum duritie et robore placet, confidens fore, ut se illis tanquam scutis adversus omnes ictus et insultus protegat. Bochartus veritè : *Tergum est ut laminæ scutorum*. Michaelis interpretationem, in Supplem. part. 2, p. 2014, coll. arab., operuit, textit, vertentis : *operculum illis sunt coria clypeorum, retulisse sufficiat*. Clausum est unumquodque scutorum ejus veluti sigillo arcto, clausæ sunt ejus squamæ et inter se compactæ et connexæ firmiter, ut velut contineantur et concludantur inter se angusto sigillo, quod sine ullo interstitio vel cuti, vel alteri adhæret. Hieronymus : *compactum est corpus squamis se prementibus*. Ælianus, Hist. Animal. 10, 24, de crocodilo : *Impenetrabile tergum et caudam à naturâ sortitus est, squamis enim et corticibus obsepitur, et ut ita dicam, armatur*. Plura vid. apud Bochartum, p. 751, seq. (Rosenmuller.)

(1) Num (sub. scutum, vel, una squamarum) uni, sive alteri (cum uno, vel in unam) appropinquat, vel applicatur; admoventur, conglutinantur, alteraque alteram attingit, conjungitur arctissime, squama squamæ adhæret. Arcto et firmo nexu sunt inter se conjunctæ.

ET NE SPIRACULUM, etc. *Et ventus non ingreditur* (vel penetrat, ingredi, vel penetrare, possit) inter illa, vel illas, usque ad cutem: tam benè singulæ squamæ dispositæ sunt. Spiritus, ventus, i. e., inter vallum.

(Synopsis.)

(2) Unus alteri est affixus, vel commissus, vel jungitur, alterum cum altero cohæret. Quodque proximo suo cohæret. Vir fratri suo, vel in, sive cum, fratre suo, adherent, sive adhærebunt, vel agglutinantur. Singulæ singulis adjunctæ et annexæ sunt squamæ. Vir non solum de hominibus, sed et de aliis rebus, dicitur, subjuncto fratris nomine in masculinis; ut in foemininis nomen mulier, sequente nomine sororis. Forma loquendi Heb. linguæ.

ET TENENTES SE. Capiunt (cavient et complectuntur, tenent, vel retinent) sese, sese mutuam, quasi captas et constrictas: i. e., cohærent; fut. pro præes. Intercipiunt sese, i. e., constrictæ sunt. Continentia sunt.

NEQUAQUAM, etc. Nec separantur, nec à se disseparantur, nec se mutuum divelli sinunt, nec distrahuntur aliæ ab aliis. Ut sint indissolubiles. (Synopsis.)

aditus intercludatur; eadem et corpus diaboli contra Christum armatum ex tot squamis compactum est, quot fuerunt reges, principes, gentes et populi; qui licet in reliquis dissidentes et inimici, tamen contra illius Ecclesiam convenerunt. Unde S. Bernardus Serm. 24 in Cant., optimis coloribus horum concordem discordiam et inimicissimas amicitias conciliatas describens, dicebat: *Inevit familiaritatem ad maledicendum, concordem ad discordiam; conciliant inter se inimicissimas amicitias, et pari consentaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus egere quondam Herodes et Pilatus; de quibus narrat Evangelium, quod facti sunt amici in illâ die, hoc est, in die Dominicæ passionis. O amicitias inimicissimas! ô concordias maximè discordes! ô pax amara, quæ Deum pacis, et eum qui est pax nostra, et pax dulcis, amarum reddidit, et ad arma incitavit!*

Adversus eosdem etiam S. Hieronymus locum hunc explicans: *Corpus, inquit, diaboli omnes consortes ejus intelligendi sunt; quos tantâ consensione atque conspiratione Deus dicit illi conjunctos, ut indissolubili connexionem sint eidem copulati. Quod autem scutis fusilibus comparantur idè est, ut significetur pertinax repugnantia*. S. Gregorius verò lib. 33 Moralium, cap. 24, explicat prædicta verba de dæmone; cujus carnes asserit esse reprobos omnes, membra verò carniū impios unitos; inter quos major est unio quàm inter fratres. Nam fratres inter se separantur, cum membra carniū realiter uniantur. Quod magis amplificat Eugubinus cum ait: *Particulæ sive membra, quæ in aliis animantibus sunt separata ad invicem, in eo unita sunt, connexa et cohærentia*. Videntur pro hæc unione Philo lib. de Confusione linguarum, ubi asserit malos non solum conjunctos esse inter sese conceptionibus animorum, sed etiam verbis. *Ecce unus est populus et unum labium omnibus*, Gen. 11, 6, ad malum scilicet, ut quotidie videmus ac deflemus. De improborum concordia passim queruntur prophetæ, atque inprimis Regius suis nimirum periculis ac laboribus edoctus: *Quoniam, inquit, Psal. 82, 6, cogitaverunt unanimiter adversum te, etc.*; ubi D. Hieronymus meritò exclamat: *Infelices nos! infelix populus Dei! non potest in bono tantam habere concordiam quantam mali habent in malo*. Infelix sanè populus Dei, quia nihil planè absurdius, quàm ut populus Dei, qui unus est, et unitatis pacisque amator, dissidiis laceretur. Sed hoc ipsum audi elegantiore verborum ac sententiarum ornatu à Gregorio Nazianzeno in Oratione ad episcopos Ægypti: *Absurdum est, inquit, cum ii qui summum Numen contumeliis insectantur, inter se consentiant ac concordent, ac privatam cujusque imbecillitatem communi consensu et conspiratione, non secus ac funiculi illi qui mutuo nexu roborantur, suffulciri putent; nos contra eâ esse amentiam, ut cum iis concordiaæ fœdere astringi nequeamus, qui nobiscum in religionis causâ consentiunt; quod tamen multò æquius erat, cum ipsi divinitatem quoque conjungamus*. Sic ille. Et quidem pulcherrimè. Quid enim ab omni ratione magis alienum est, quàm ut qui Deum colunt, et secum habent (si tamen habent, cum inter

se dissideant), discordiis atque odiis mutuis exarde-
scant, et filii diaboli concordii voluntatum unitate in-
ter se vivant? ut Turcæ, Mauri, hæretici, infideles.

De hæc improborum unitate plura in sacris Litteris
leguntur; quæ colligens D. Bernardus Serm. 5 de As-
sumptione B. Mariæ: *Alia, inquit, est unitas sanctorum,
quam ex Scripturis jam commendavimus; alia est facino-
rosorum, quæ nihilominus ex iisdem Scripturis ostenditur,
et improbatur; de hæc enim scriptum est, Ps. 2, 22: Asti-
terunt reges terræ, et principes convenerunt in unum
adversus Dominum, et adversus Christum ejus; de hæc
apud Matth. 22, 15: Abeuntes Pharisei, concilium
inierunt ut caperent Jesum in sermone; et apud Joan.
11, 47: Collegerunt Pontifices et Pharisei concilium. Ut
quid hoc? Ut interficerent Jesum. Quam verò pertinax
sit ista reproborum unitas docet ipse Dominus, qui de
corpore diaboli ad B. Job loquitur dicens: Corpus il-
lius quasi scuta fusilia, et compactum squamis se pre-
mentibus. Una uni conjungitur, et ne spiraculum qui-
dem incedit per eas: una alteri adhærebit, et tenen-
tes se nequaquam separabuntur. Talis unitas, imò
verò perversitas, solet esse aliquorum fratrum tepidè con-
versantium; quibus si quid honestatis aut insigne cujus-
quam bonæ consuetudinis persuadere velis, promptiores
sunt majore dispendio ac difficultate majori resistere,
quàm facili compendio assequi velle quod rectum esse
constiterit. Perversa et execranda talis unitas: hæc ergo
à cordibus et sermonibus nostris exclusâ, illam quæ
bona est, et tantum bonorum est, prosequamur. Ita
Bernardus.*

Allegoricè hæc in Antichristum quadrant: cujus cor-
pus dici potest quasi scuta fusilia compactum squamis;
quia totus erit ex sceleribus sibi invicem cohærentibus
concretus; sese invicem prementibus; quia singula vitia
mutuas sibi præstant operas, seque invicem premunt
ac roborant: et ne spiraculum quidem incedit per eas;
quia nullum permittet locum divinis inspirationibus
pervium. Sunt enim qui existiment tantam futuram na-
turæ perversitatem et obstinationem ad malum in An-
tichristo, ut nullam unquam sit admissurus inspira-
tionem sive divinam sive angelicam. Ita Suarius noster
in 3 partem D. Thomæ quæst. 59, disp. 14, et con-
firmatur ex his verbis quæ sub typo Leviathan de
dæmone accipiuntur, et ad Antichristum commodè
referuntur.

VERS. 9. — STERNUTATIO EJUS SPLENDOR IGNIS, ET
OCULI EJUS UT PALPEBRÆ DILUCULI (1). Tanto scilicet

(1) Hæc, uti sonant, accipienda non sunt. Respirat
crocodilus, tantoque corporis nisu sternutat, ut vel
ignem excitare queat, et scintillas emittere videatur;
oculi ita micant, ut jubar auroræ. Hyperbole. *Hebetes
oculos hoc animal dicitur habere in aquâ; extra, acerrimi
visus. Veteres Egyptii ut auroram significarent hie-
roglyficâ notâ, par oculorum pingebant; quòd scilicet
emergentis ex aquâ crocodili primi omnium oculi pro-
deant. Syrus: Aspectus ejus lumine pleni, et oculi ejus
sicut splendor sideris. Arabs: Pupillæ ejus sunt igne
plenæ; et oculi ejus sicut stellæ matutini. Septuaginta:
Oculi ejus species luciferi.* (Calmet.)

STERNUTATIO EJUS SPLENDOR IGNIS, id est, vehementi
motu sternutationis ejus excitatur ignis; sicut cum duo
alpidæ inter se colliduntur; ita Stunica. Pineda dc

impetu et vi eructat aquam, ut dispersa et dissiliens in
subtilissimas guttas vel vapores, à solis radiis aut lu-
cido aere illustrata, eminens ignis potius fulgens quàm
aqua videatur. Hinc S. Chrysostomus in Catenâ et
S. Thomas hic dicunt cetum dum sternutat videri flam-
mas ignis ejaculari. *Et oculi ejus lucentes ac flammei,
quod noctu maximè advertitur, ut palpebræ diluculi seu
auroræ, ut vertit Chaldæus. Septuaginta reddunt: Et
oculi ejus species Luciferi, quem, quia auroram præcedit,
vocat Olaus Magnus palpebras auroræ. Habet enim
cetis oculos lucentes et flammeos, quasi cum primùm
palpebras suas videtur levare diluculum seu aurora,
quod poeticè dictum est. Poetæ enim palpebras tri-
buunt auroræ; sic autem vocant primos illos radios
lucentes, qui dant diei principium; per quos videtur
dies aperire oculos suos. Unde cetos in Oceano bo-
reali ex oculorum fulgore eminens vident et devitant
nautæ.*

Tropologicè S. Gregorius lib. 33, Moralium, cap. 25:
*In sternutatione, inquit, inflatio à pectore exurgit; quæ
cum apertos ad emanandum poros non invenit, cerebrum
tangit, et congesta per nares exiens, totum caput protin-
us concutit. In hoc itaque Leviathan corpore, id est,
sive in malignis spiritibus, sive in reprobis hominibus,
qui illi per similitudinem iniquitatis inhæserunt, quasi
inflatio surgit à pectore, dum elatio se erigit ex præsen-
tis seculi potestate: quæ quasi ad emanandum poros non
invenit; quia in hoc quod contra justos extollitur, dispo-
nente Deo quantum appetit prævalere prohibetur: exur-
gens autem, cerebrum concutit, quia sensum Satanæ in
fine mundi arctius percutit, et caput turbat, dum per
Antichristum persecutionem fidelium vehementer exci-
tat, etc. Ita S. Gregorius, et ex ipso Odo Abbas.*

OCULI EJUS UT PALPEBRÆ DILUCULI. Non dicit esse si-
miles crepusculo noctis, cum dies finitur, sed crepusculo
auroræ, cum dies incipit. Oculorum siquidem nomine

respiratione interpretatur; reflat enim balena, et eru-
ctat magnam aquæ copiam, quæ cum in sublime spar-
gitur magno impetu, sternutamentum, quod ex humano
capite magnâ vi erumpit, imitari videtur. Dicitur, *splendor
ignis*, quia aqua quam in altum ejaculatur, candicat
et splendet.

OCULI EJUS UT PALPEBRÆ DILUCULI, id est, splenden-
tes. Testis Olaus Magnus, qui lib. 21, cap. 5, ita scri-
bit de balænis: *Oculi noctu coruscant, ingentium flam-
marum modo; procul enim visi à piscatoribus ignes esse
grandes putantur.* (Menochius.)

STERNUTATIO EJUS, seu aquæ eructatio, *splendor ignis*.
Tanto enim impetu et vi eructat aquam, ut dispersa
et dissiliens in subtilissimas guttas, vel vapores, emi-
nens ignis potius fulgens quàm crassa aqua videat-
ur. Quod S. Chrysostomus et S. Thomas dicunt
eum dum sternutat, videri flammâ ignis eja-
culari.

ET OCULI EJUS lucentes et flammei (quod nocte maxi-
mè advertitur) ut palpebræ diluculi, seu auroræ, ut ver-
tit Chaldæus; Septuaginta habent, ut species luciferi,
quem quia auroram præcedit vocat Olaus Magnus pal-
pebras auroræ. Habet enim cetis oculos lucentes et
flammeos; udne et eminens videntur à nautis, et sic evi-
tantur. Allegoricè diabolus, propriè dictus Lucifer, se
transfigurat in angelum lucis, inquitur Origenes et
Olympiodorus. (Tirinus.)

consilia cogitationesque mentis solet Scriptura indicare, per quæ animus exhibetur videns. Cogitationes itaque consilia, quæ ille iniquus infert, semper sunt quasi lux auroræ, cui longa dies succedit : quia semper exponit et suadet longum adhuc tempus superesse ; et semper quasi in vitæ initio nos esse suggerit, quibus longa adhuc dies supersit ; hincque nos in omne quod vult peccatum demittit ; et in omne vitium homo cadit, sublato à memoriâ mortis clavo. Si timeres, qui ingrederis domum mulieris alienæ, ibi mortem te expectantem ; ingredererisne ? si attenderes mortem imminentem tibi, antequàm illicitum contractum perficias incurrendam ; perficeresne ? si cogitares mortem te incursum, cum manum ad rem alienam subripiendam extendis, antequàm eam apprehendas, aut cum eam apprehenderis ; extenderesne ? Hæc nostræ perditionis origo, quod hic timor memoriâ excidat, et obliviscatur homo mortis suæ.

VERS. 10. — DE ORE EJUS LAMPADES PROCEDUNT (1)

(1) Ore enim candicantem et pellucidam aquæ vim emittentes, lampades videntur eructare.

(Menochius.)

DE ORE EJUS LAMPADES PROCEDUNT. Flammæ enim (ob ea quæ v. 9 dixi) evomere videtur, tum maximè cum halitum emittit, et aerem interno calore penè succensum efflat, ut novum recentemque hauriat. Ejus enim halitus calor tantus est, ut *prunas ardere faciat*, seu facere possit, v. 12. Licet enim plerique pisces pulmone careant, neque respirant, ut contra Democritum et Anaxagoram optinè docet Aristoteles, itemque contra Plinium et Tertullianum Rondoletius et Conimbricenses (nam ad refrigerium nativi caloris sufficit illis aqua, ad spiritus verò animales fovendos sufficit calor nativus et sanguis); tamen certum est, nonnullos pisces habere pulmones, et per eos respirare, puta delphinos, physeteres et balænas; unde et fistulam in capite prominentem habent per quam respirant. Quia tamen frigidior sunt complexionem, ideò minùs frequenti respiratione egent, et pulmones eorum, utpote exsanguis et minùs fungosi, ubi semel aerem imberent, sat diù sine novâ attractione possunt cor refrigerare; si tamen justo diutiùs sub aquâ destineantur, emori certum est, ut accidit subinde delphinis reti conclusis, et nimis diù sub aquâ detentis. Ita Aristoteles, Rondoletius, Conimbricenses et alii physici. Tropologicè Lucifer, ejusque ministri flammæ irarum, persecutionum et tentationum in Christianos evomunt, inquit S. Gregorius et S. Thomas.

(Tirinus.)

DE ORE EJUS LAMPADES PROCEDUNT. Pergit superior hyperbole: Cum aperto ore crocodilus prædam insectatur, veluti ex imo stomacho vomere ignem videtur, quemadmodum fermè uti cum de aliquo cibum avidè vorante usurpari solet, illum scintillas dentibus elicere. Idem verborum tropus servatur versiculis, 11, 12. Hæc autem omnia poetica sunt et elegantissima; neque vivido magis colore pingi potest bellua vorax, avida, crudelis, violenta, terribilis. Persimilem irati hominis descriptionem balæna in 2 Regum 22, 9: *Ascendit fumus de naribus ejus, et ignis de ore ejus vorabit; carbonem succensit sunt ab eo.*

(Calmet.)

Quæ tribus hisce versiculis de igne, quem veluti è naribus et ore efflat crocodilus, dicuntur, non esse ad litteram capienda, sed hyperbolicè dici et ad exaggerandum belluæ truculentæ aspectum horridum, vix monitu opus. Neque tamen nostrum in totâ hæc crocodili descriptione nimium ultra veritatis limites divagari, intelligit, qui legant quæ de crocodili Americanis ex Partrami itinerum Commentariis excerptis OEdmannus in den Vermischten Sammlungen part. 6, cap. 6, p. 57, seqq., vers. Teuton. Pro *scintillæ*, in nonnullis

SICUT TÆDÆ IGNIS ACCENSÆ.—VERS. 11.—DE NARIBUS EJUS PROCEDIT FUMUS SICUT OLLÆ SUCCENSÆ ATQUE FERVENTIS (1). —VERS. 12.—HALITUS EJUS PRUNAS ARDERE FACIT, ET FLAMMA DE ORE EJUS EGREDITUR. Describit hic ceti halitum, quem dum recentis aeris captandi gratiâ eruat, quasi flammæ evomere videtur. Ubi quæri posset, an pisces respirent. Quæ quæstio sanè curiosa est, et à physicis ventilata. Ac inprimis omnes pisces respirare senserunt Democritus, Anaxagoras, Diogenes apud Aristotelem lib. de Respiratione, cap. 2; Tertullianus item lib. de Animâ, cap. 10, et Plinius lib. 9, cap. 7, qui multis probat omnibus animalibus halitu aliquo et aere opus esse tum ad nutritionem et refectionem spirituum animalium, tum ad caloris nativi refrigerium. Sed contrarium, idque verius, cum suis tuetur Aristoteles lib. de Respiratione, cap. 1, ubi docet ea omnia et sola respirare quibus inest pulmo; piscibus autem passim ad refrigerium sufficere aquam, et ad spiritus exiguos, quos habent, fovendos sufficere calorem nativum ac sanguinem: cum enim continuò sub aquis degant, ubi nullus, vel exiguus est aer, non videtur unde eum haurire possent.

Dicendum ergo ex Aristotele lib. 1 de Respiratione, cap. 1, et Rondoletio lib. 1 de Piscibus, cap. 3, et aliis passim, certum esse quosdam pisces habere pulmones, ac per eos respirare, videlicet delphinos, physeteres, balænas et similes: unde fistulam in capite habent eminentem, per quam respirant; verum quia frigidiores sunt, ideò minùs frequenti indigent respiratione; ideòque pulmones habent nimis exsanguis et fungosus; qui ubi semel aerem imberent, pisces hi ab eo diù refrigerari possunt absque recentis aeris accessione. Quòd si tamen aliqui diutiùs sub aquâ detineantur emoriuntur; uti quandoque accidit delphinis reti defrehensis. Vide hæc de re pluribus Conimbricenses lib. de Respiratione, cap. 5.

Tropologicè S. Gregorius lib. 33 Moralium, cap. 26 et seqq., hæc exponit de Lucifero et Antichristo aliisque ministris eorum qui odium et minas irasque, quæ per ignem et flammæ designatur, spirant et evomunt in Christianos, ut in eis prunas, id est, concupiscentiæ ignem, accendant. Prunæ autem in Hebræo dicuntur *gahheleth*: quæ vox significat *carbonem*; qui cum in se

codicibus legitur *ollæ*, sensu incommodo. Sed olim *sicutitiones* extitisse videtur. Certè Aquila *ὡς οἱ πυρὸς* vertit, et Hieronymus *sicut tædæ ignis*. Preferendum esse receptum *scintillæ*, quod et Chaldaeus expressit, nemo non videt. *Eripiunt*, proripiunt *se*, i. e., prosiliumt.

(Rosenmüller.)

(1) E naribus crocodili vaporem *veluti fumum*, ascendere, discretis verbis, idque plus semel, asserit Bartramus apud OEdmannum l. c. p. 57 et 68. *Sicut fumus ollæ exsufflatæ*, i. e., sub quâ ignis est exsufflatus, ut *בִּירְבֻדָּה* Jerem. 1, 13. *Fit fervoris*, coll. Arab., *ferbuit*, i. e., sicut fumus ex ahenò aquâ fervidâ et bulliente impleto ascendens. Simili imagine usus Virgilius *Æneid.* 7, 463, ubi fervorem juvenis in prælium se proripientis describit:

. . . *Magno veluti cum flammâ sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni,
Exultantque æstu latices, furit intus æquæ,
Æunius atque altè spumis exuberat amnis.*

(Rosenmüller.)

nigerrimus sit, flatu tamen aut halitu splendidissimus redditur; ut velit dicere: Flatu aut halitu oris sui carbones atros obscurissimosque reddit fulgentissimas et splendentes ac micantes prunas, ut salis cujusdam clarissimi aut fulgentissimæ stellæ speciem tenere videantur. Hoc diabolus agit, hæc ejus vis et astutia, qui res proponit in se quidem viles et contemptu dignas, sed quas suasionis suæ halitu et instigationis suæ flatu ita accendit, ut eas splendentes reddat ac fulgentes.

Videbis hominem toto pectore affectum mulierculæ vilissimæ ac immundæ; et miraris, quomodo vir cordatus id agere possit: sed ratio est, quia diabolus suggestionis et suasionis suæ halitu eam menti illius tanquam splendidissimam pulcherrimamque exhibet. Videbis alium summo conatu divitias optantem et quærentem; quæ nihil aliud sunt quam vile ac densum lutum, ut dixit Habacuc 2, 6; sed diabolus eas refert quasi fulgentes stellas; ex quorum influxu omne mundi bonum proveniat. Invenies similiter hominem supremam diligentiam quærentem honoris locura, qui in se vanior est ipsa vanitate: sed diabolus eum exhibet tanquam fulgidum sidus. Et sic halitus ejus prunas ardere facit.

Ubi si inquiras, cur non dixerit ligna, sive carbones, quod majus videbatur, sed prunas, quæ ex seipsis jam ardent, ardere facit; respondebo ex Isidoro Hispalensi lib. 5 Sentent., cap. 5: *Diabolus non est immisor, sed incensor potius vitiorum: neque enim alibi concupiscentiæ fomenta succendit, nisi ubi prius pravæ cogitationis delectationes aspexerit; quas si à nobis spernimus, sine dubio ille confusus abscedit; statimque franguntur jacula concupiscentiæ ejus, contemptæque jacent et sine luce faces.* Ac si de iis sermo sit, de quibus dicebat Cyprianus: *Quamvis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, visu, colloquio, conjunctione semper oblectatur.* En concupiscentiæ fomenta, quæ dæmon succendit: sed quomodo? num plurimum id illi negotii facessit? Minimè. Imò verò halitus ejus prunas ardere facit; levi scilicet flatu, nullo fraudum sive technarum sumptu; sed vili quâpiam escâ, tanquam stolidæ ac rudi aviculæ palam appositæ. Ita omninò Gregorius Magnus lib. 31 Moralium, cap. 30, ubi cum dixisset: *Hostis itaque callidus contra cælestem militem diversa percussione vulnera exquirens, modò ex pharetrâ per insidias cum sagittâ vulnerat; modò ante ejus faciem hastam vibrat; quia videlicet vitia et alia sub virtutum specie contegit, et alia ut sunt aperta, ejus oculis opponit;* subjicit: *Ubi enim infirmari Dei militem conspicit, ibi fraudis velamina non requirit; ubi autem sibi resistere fortè considerat, illic contra vires proculdubio dolos parat: nam cum infirmum quempiam in carnis illecebrâ videt, apertè corporis speciem, quæ concupisci valeat, ejus obtutibus offert.* Hæc et alia S. Gregorius: quem vide fusiùs hæc de re lib. 33 Moralium, cap. 27 et 28.

VERS. 13. — IN COLLO EJUS MORABITUR FORTITUDO, ET FACIEM EJUS PRÆCEDIT EGESTAS (1). Egit hactenus

(1) Crocodilus certè collo, quali instruuntur terrestria et quadrupedia, caret. Figura corporis persi-

de capite Leviathan, nunc ordine suo descendit ad collum, quod caput cum reliquo corpore conjungit. Plerique in collo Leviathan significari dicunt illius robur; et dum in eo fortitudinem morari audiunt, fortissimum illum esse intelligunt: quod Aristoteles docuisse videtur in Physiognomicis, dum ait illos esse fortes, qui collum habent grossum, imbecilles autem, qui illud habent gracile. Verum cum Sanctio nostro magis probo fortitudinem hic sumi pro potenti et immensâ ingluvie ac voracitate Leviathan, quæ in collo est, et in faucibus, in quibus hæc morari dicitur; quia nunquam satiatur fames, nec expletur ingluvie; usque adeò, ut quodcumque illi pabulum objeceris, egestatem esse putet, quæ potius acuat et proritet, quam obtundat famem saturatve. Ad cujus rei explicationem rectè subditur:

ET FACIEM EJUS PRÆCEDIT EGESTAS. Quia nimirum cæcus omnia devorat vel fugat, ideò ante eum est vastitas. Unde Septuaginta vertunt: *Ante eum currit perditio*; perniciosa scilicet omnium piscium. Ita S. Thomas. Itaque egestatem præcedere faciem ceti perinde est ac ante faciem ceti omnia consumi, confici, ad inopiam converti: omnia quippe depascit, pisces eorum natantes, navesque interdum ipsas. Quæ rerum demolitio egestas appellatur.

Tropologicè S. Gregorius lib. 34 Moralium, cap. 2: *Quid, inquit, collo Leviathanistius nisi elationis ostensio designatur? quâ contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur, etc.* Et cap. 3: *Egestas, inquit, faciem illius præcedere dicitur; quia prius facultas virium perditur, ut quasi per familiaritatem ita postmodum ejus notitia cognoscatur: vel certè, quia multis ita fraudulenter surrepit, ut ab eis deprehendi nequaquam possit, et sic eorum virtutes evacuat: quatenus astutiæ suæ malitiam non ostendat, faciem ejus egestas præire perhibetur, ac si apertè diceretur: quia cum insidians tentat, priusquam videatur exspoliat, etc.* Optimè ergo Deus de diabolo sub specie Leviathan dixit: *Faciem ejus præcedit egestas.*

Quod etiam exponi potest hoc modo, ut egestas ostium patens exhibere dicatur tentationi diaboli: nam hoc ipso quòd videt aliquem egere, sequitur statim tentator, ex ipsâ egestate viam sibi sternens, inducensque ad illicita: quo pacto mulierem egestate afflictam inducit ad luxum, hominem inopiâ affectum inducit ad furtum. Sed aptè etiam verba ista sic accipi-

milis est lacertæ, et caput cum reliquo corpore continuatur. Sed re quidem verà sola nominis difficultas hic est. Optimi etiam scriptores collo crocodilum instruunt: negant alii. Illud constat, non nisi ægrè os vertere, nec fermè agi nisi procedendo. Thomas Gage narrat, se periculum insequentis crocodili vitasse, modò ad unum, modò ad alterum latum declinando. Addit Scriptura: *Faciem ejus præcedit egestas*, quòd scilicet crocodilus loca, quæ frequentat, latè vastet, voratis animalibus, agrisque direptis. Reddi potest Hebræus: *Terror exultat ante illum*: terrorem et consternationem latè effundit. Hæc omnia hyperbolica sunt, ac simillima hyperbolis poetarum, qui socios, armigeros et pedissequos Marti furorem, cædes, terrorem tribuunt. (Calmet.)

possunt, ut Deus iis exprimere voluerit modum, quo sæpè diabolus ad tentandum procedit: id enim facit operiens faciem suam velo et operculo egestatis, ut sub titulo necessitatis ad id quod vult inducat. Neque enim solum sub tali specie inducit mulierem ad illicitam conversationem, et mercatorem ad usuram, et ad furtum illum qui eget, sed et viros sanctos, coram quibus pallio egestatis se induit, et velat faciem, ad vitæ laxitatem inducit, suadens eis necessarium esse indulgere carni et eam nutrire, ut inservire Deo et proximorum saluti aptius intendere valeant; et ut vires habeant, quibus orationi vacare possint. Caput namque, ait ille, ventre vacuo minus sibi constat: venter esuriens non sinit labori studiorum attendere; cerebrum vigiliis lassatum ineptè dispositum est ad acutos mentis progressus: corpus leguminibus pastum infirmum est ad laboriosam concionandi exercitationem: aquæ potus phlegmata et cruditates in stomacho generat, etc. Difficilis sanè obscuraque tentatio, quæ sæpè viros spirituales diabolus pertrahit ad hoc, ut salutem aliorum consulentes corpori suo nimis indulgeant, et temporalibus ac terrenis nimis afficiantur, et secularibus curis tradantur, et sic tandem reprobi evadant.

VERS. 14. — MEMBRA CARNIUM EJUS COHÆRENTIA SIBI (1); MITTET CONTRA EUM FULMINA, ET AD LOCUM ALIUM

(1) Corpus gerit probè compactum, colligatum, instructumque musculis et nervis. Fibræ, nervi, carnes solidæ sunt, ac firmiter inter se connexæ. Chaldæus: *Costæ carnis ejus cohærent sibi*. Septuaginta: *Carnes corporis ejus sunt agglutinatæ*.

MITTET CONTRA EUM FULMINA, ET AD LOCUM ALIUM NON FERENTUR. Fulmina sua jaculabitur Dominus in terribilem hanc belluam, nec fulmina incassum ferentur. Crocodilus, validus licet, robustus, terribilis, manui tamen Omnipotentis resistere non poterit. Hebræus: *Membra ejus, vel musculi, vel caro dura est, ut non commoveatur*. Tota corporis compago tam scitè inter se connexa est, ut nullibi appareat vel nexus, vel inane, ut credas corpore instrui fusili, ac ex unicâ materiæ massâ. (Calmet.)

Decidua, tori, *carnis ejus cohærent*, quæ in aliis animalibus carnis partes et veluti torositates decidunt laxiores præ pinguedine, in crocodilo sunt firmissimæ et inter se arctissimè connexæ, ad verbum *procidua carnis ejus*, Bocharto sunt partes prominentiores, laxæ et torosæ carnis partes. Ut in bobus aliisque animalibus sæpè conspiciuntur. Virgilius *Georgic.* 3, 53:

Cui collum tenuis à mento pulearia pendens.

Firmum est super eum, scilicet unumquodque deciduorum, unusquisque torus, carnis ejus. *Firmum* propriè *fusum*, sed quia quæ fusa et liquefacta sunt, postquam compacta sunt et consolidata, sunt firma et valida, non ultra laxa et diffluentia, hinc vox hæc *compactum, firmum* haud rarò significat, ut ex versu proximo. *Ut non dimoveatur*, aut separetur facilè ut in aliis animalibus. (Rosenmuller.)

MEMBRA CARNIUM, etc. *Decidua*, sive *decidentia*, (vel *frusta*, sive *particulæ*, sive *portiones, costæ, fila, melandrya*. Sic grammatici vocant partes in carne piscium minus pingues. Sed fallitur cl. Junius; nam *melandrya* sunt salsamenta quæ ex *thynni* vel *orcyui* interiore pulpa fiebant. *Tori*, i. e., partes prominentiores, ad verb. *procidua*. Sic Græcè *prociduus* is dicitur, cui pars aliqua corporis prominat. *Pulpæ*, *carnis ejus cohærent*, vel *adherent* sibi invicem. Quæ in aliis animalibus carnis partes et veluti torositates propendent et veluti decidunt laxæ, et veluti à reliquo corpore di-

NON FERENTUR. — VERS. 15. — COR EJUS INDURABITUR TANQUAM LAPIS, ET STRINGETUR QUASI MALLEATORIS INCUS (1). Descendit à collo ad reliqua membra; quorum ea est compages atque durities, ut vel ipsa fulmina ab impenetrabili corpore resiliant, neque ad interiora corporis loca ferantur, sed in ipso corporis tegumento deficiant. Cor autem illius usque adeò durum est et

vulsæ, in cæto sunt firmissimæ, et inter se arctissimè connexæ q. d.: Caro ejus solida est, non mollis. *Carnes corporis ejus sunt agglutinatæ*. Nota *carnem* hic de piscibus dici, sicut *Lev.* 11, 11, et *1 Cor.* 13, 39. *Corporis toros habet*.

MITTET CONTRA EUM, etc. *Solidæ sunt. Fortis* (vel *firma*, vel *solida, concreta*,) *est* (sub. *caro ejus*) *in eo, vel in se, soliditas est in eo, ac in eo solidiores sunt*, nempe *pulpæ, fundata est in eo unaquæque. Firmum* (et validum ac compactum) *est unumquodque frustorum super eum, in ipso cæto, vel apud ipsum*.

ET AD LOCUM, etc. *Non movebitur, non dimoveatur, et non commovetur*, ita ut non commoveatur; idèoque *non commovetur, non nutat et vacillat ullo modo. Non emovetur*, ad verb. *emovebitur* nempe è loco suo. Quòd *non movetur*, i. e., carne valdè solidâ est.

(Synopsis.)

(1) Internarum partium valida structura quicquam exterioribus pro sui proportionem cedit. Cor belluæ lapidis vel incudis soliditatem imitatur: riget plenum robore, audaciæ sævitiâ. Lapidei cordis hominem appellant Arabes illum, cui robur est et virtus animi supra vulgares. Hebræus: *Cor ejus durum sicut mola inferior*. Mola inferior firmior constituenda est, solidior, major, quàm superior. Septuaginta: *Cor ejus stetit sicut incus immota*.

(Calmet.)

Cor ejus firmum est, compactum et solidum, ut lapis. Rectè Bochartus observat, h. l. non de animo esse intelligendum, sed propriè, de *viscere cordis*, quod durum sistit poeta quoad substantiam, quod est duri ac immans affectus habetaculum. *Solidum sicut fragmen inferius* scil. *molæ*. Molæ manuaris Hebræorum duplici mola constabant, superiore quæ *rekeb* ab *inequitando* dicebatur, et *phalack rekeb* *fragmen inequitationis*, *Judic.* 9, 55, *2 Sam.* 11, 21, et inferiore, quæ h. l. memoratur ob duritiem, nam quia erat inferius, solidiori et duriori lapide constabat. De molis manuariis Hebræorum vide plura in *Jahnii Bibl. Archaeologie* p. 1, vol. 2, p. 175. *Fragmen*, ut *1 Sam.* 30, 12, *Cantic.* 4, 3, præsertim de *lapide molari* usurpatur, ut Arabum, *mola, aut unus lapidum molæ aquaria, et utriusque pars inferior, à diffregit, fudit*. (Rosenmuller.)

COR EJUS INDURABITUR (*durum, firmum est, forte, compactum et solidum est, fundatum est*,) *tanquam lapis*, qui fundamento adhibetur, aut ædificio construendo. Sensus est: Nullo metu movetur. Est forti et infracto animo.

ET STRINGETUR, et *durum, firmum, (vel fortè), inquam*.

QUASI MALLEATORIS INCUS. Non minis constipatum est quàm incus. *Sicut mola (vel molaris) inferior, sicut frustum, (vel fragmen, inferius, vel inferioris) molæ*. Solet enim mola inferior esse durior superiore, et grandior ac solidior. Latinis dicitur *meta*, quòd sit radix et fundamentum operis. Plerique de animo hoc intelligunt, ego de viscere cordis, quod in omnibus animalibus firmissimum est (ut fons nativi caloris esset in tuto), *Aristot. de Part. animal.* 3, 4, maxime in belluis, quæ minus sensu valent. Motus etiam cordis in eis multò tardior, *Aristot. ibid.* Apud Arabes, cor habere lapidis instar durum et compactum, signum est fortitudinis: quale cor in *Sabid* viro fortissimo, quem dissecabant post mortem, reperierunt. Eo sensu si quis cor lapideum crocodilis tribuat, non repugnabo: sunt enim hæc animalia, teste *Æliano*, maxime omnium voracia et immiserica.

(Synopsis.)

impavidum, ut neque silici cedat, neque incudi ferreæ, quam assiduis ictibus mallei diverberant. Cor in cæteris animalibus. ut Aristoteles lib. 3, de Partibus animalium, cap. 4, et Plinius lib. 11, cap. 37, dixerunt carneum est et nervosum; quippe cum in illo validiùs vis animalis et sensitiva debeat vigere; cetus tamen, ut Plinius observat, cor habet durissimum, rigidum et hirsutum, ut totum osseum, lapideum ac ferreum videatur; imò duritiem tenens incudis, quæ quo validiùs percutitur, majorem duritiem contrahit. Et quidem D. Thomas aliique auctores hoc ideò de cetò dictum credunt, quia cetus aut balæna tali cordis audacià ob suam fortitudinem præstat, ut neque tempestatibus, neque maris ictibus aut agitationibus, quibus cæteri pisces concutiuntur et debilitantur, aliquatenùs cedat, quin potiùs majori tunc agilitate feratur.

Tropologicè diabolus per Leviathan significatus habet membra sibi coherentia, impios videlicet homines inter se connexos, mutuòque ad maleficia faventes. Deus jaculatur fulmina in dæmonem, validè eum ferit et torquet; ille verò ultionis divinæ tela excipit, tantumque abest ut molliatur, ut potiùs lapidescat, et velut incus percussa plus obduretur; similem autem duritiem in suis creat membris, et ad statum obstinationi tartaræ quasi contiguum impellit. Vide grandem illius obdurationem, quem nec immissa fulmina locum mutant.

AD LOCUM ALIUM NON FERENTUR. Alii explicatiùs legunt: *Locum in quo stabat non mutabit. Quid appellatione fulminum, inquit S. Gregorius lib. 34 Moralium, cap. 5, nisi tremendæ illæ æterni judicii sententiæ designantur? Videbis Deum per nubes, id est, prædicatores, fulmina mittere in peccatorem, quem æternæ damnationis sententiâ ferit; qui tamen nullatenùs à peccato dimoveatur: quippe cujus cor induratum sit quasi lapis, et quasi malleatoris incus, quam crebri ictus nullatenùs emolliant. Damnatorum itaque catervam, quæ cor dæmonis est, aptâ similitudine cum incude confert; cujus ope dum faber ferrarius varia instrumenta conficit, et mirâ arte industriâque elaborat, ipsa quidem ictus recipit, sed pristinam suam formam minimè mutat, nec ad meliorem refingitur. Haud aliter incusco gehennæ metu Deus dum timore adhuc suo præditos ad meliorem frugem reducit, damnati nunquam suam ipsorum mentem aut ingenium mutant, sed semper in eodem sensu perseverantes, instar incudis meliorem formam respuunt. Rectè ergo Leviathan iste, inquit S. Gregorius lib. 34 Moralium, cap. 6, incudi comparatus est; quia nos illo persequente componimur, ipse autem et seniper percutitur, et in vas utile nunquam mutatur.*

VERS. 16. — CUM SUBLATUS FUERIT TIMEBUNT ANGELI, ET TERRITI PURGABUNTUR (1). In Hebræo est ver-

(1) Nomen *angeli* aliter hic usurpari necesse est, quam propriâ significatione, si litteræ sensus retineatur. Hebræus: *Fortes*, potentes, optimates, judices, principes, *ab altitudine ejus timebunt*; *extra se fiunt, et conterentur timore*. Cum ex aquis crocodilus emerget, quilibet regionis accoia fortissimus et validissimus

bum *nasa*, quod cum puncto cibolet significat *elevare*, aut in altum erigere; quia, ut B. Isidorus explicat, cum cetus caput elevat, aut super aquas quasi assurgit, summo timore afficiuntur navigantes, quos angelos, id est, nuntios, hinc inde discurrerentes vocat. In Hebræo est *elim*, id est, *fortes*, et potentes *timore purgabuntur*. Quod quidam de purgatione peccati accipiunt, quia fortiores epibatæ ubi cetum ex aquis caput erigentem viderint, præ timore totos se ad Deum convertunt, et ob imminens mortis periculum de peccatis per contritionem purgandis cogitant. Cum puncto autem siboleth verbum *nasu* significat *percutere*, vel *destruere*, ut sit sensus: Cum percussus vel gravi

metu et terrore corripietur. Vertunt quidam: *Cum se supra aquas extulerit, timebunt etiam fortissimi, et solvetur eis alvus ob validas commotiones, quibus ille se torquet in aquâ. Tam valido corripientur terrore, ut laxatis viscerum valvulis sponte fluat urina, vel excrementa, quod in gravi metu sæpè contingit. Septuaginta: Cum se verterit, timor bestius quadrupedibus super terram saltantibus. Symmachus: Fortes commovebuntur, cum se movere incipiet. (Calmet.)*

CUM SUBLATUS FUERIT, TIMEBUNT ANGELI, ET TERRITI PURGABUNTUR. Quid sibi vult hæc sententia ad litteram? Versio Roberti Stephani sic habet: *Cumque se commovet, fortissimi etiam expavescent, ac nimis consternati nesciunt quo se vertant.* Hebræa ad verbum sic sonant; *Ab altitudine ejus timebunt fortes, et à contritionibus purgabunt se.* Vatab. reddit hoc modo: *Præ dignitate ejus timebunt fortes, et præ consternationibus purgabunt sese: quod ille exponit, id est, præ magnificentia et excellentia ejus fortes timebunt, præque metu maximo solvetur illis alvus. Mysticè D. Gregorius purgationem angelorum in eo interpretatur, quod diabolo cum angelis suis ejecto è medio honorum angelorum, quodammodo purgati sunt, quomodo purgator triticum ablatis zizaniis, et grana difflatis paleis; timorem autem, et terrorem ei tribui propter admirationem judicii Dei, et summam reverentiam, quomodo et in præfatione Missæ canitur; Tremunt Potestates. (Estius.)*

SUBLATUS FUERIT. Cum se in aquis erexerit. ANGELI. In Heb. est *elim*, id est, *fortes*, quasi dicat, fortissimi quique.

PURGABUNTUR. Solutâ alvo prætimore. Ita explicat Emmanuel Sâ. Sic ad timoris magnitudinem exprimentam scriptum est in Ezechiele c. 24, n. 7: *Omnia genua fluent aquis, urinâ scilicet madebunt.* Sanchez de purgatione peccatorum accipit, qui enim periclitantur, numen sibi propitiare student per poenitentiam. Alias duas explicationes vide apud eundem. (Menochius.)

CUM SUBLATUS IN ALTUM FUERIT ERIGENS SE SUPRA UNDA, TIMEBUNT ETIAM ANGELI: Hebraicè et Chaldaicè *fortes*, et robusti sicut angeli, id est, robustissimi quique, *et territi purgabuntur: solutâ alvo præ timore*, inquit Emmanuel Sâ et Mariana. (Tirinus.)

CUM SUBLATUS FUERIT, *ab*, vel *altitudine (majestate, excellentiâ, ejus, præ timore ejus, ab elevatione ejus. Propter elevationem ejus. Ab eo, ubi sese in mari attollit, fructus excitans instar montis. Quisque se commoveret, vel vertit, Timebunt angeli, fortes, sive volentes, fortissimi, quique, tam pisces quam homines Divi i. e., homines primarii.*

ET TERRITI PURGABUNTUR. Subobscura hæc sunt, et variè intelliguntur. Primam vocem sic reddunt: *A, vel præ contritionibus, sive contractionibus (vel consternationibus), ejus, quas scil. cetus, in mari facit, dum sese huc illuc jactans fluctus excitat, confringit, et collidit. Propter decumanos, nempe fluctus, et ob terrores cordis, præ metu, præ fractionibus: sed in Oriente frangendi et atterendi verba etiam timorem significant, cuius animus metu frangitur. (Synopsis.)*

vulnere sauciatus fuerit, tunc fortissimi milites, qui eum percusserunt, vehementer timebunt, non ignorantes illius bestiae rabiem implacabilem; ut quae quantò majori plagà feritur, tantò majori rabie contra percutientes excitetur, mare conturbans et fluctus commovens, quibus in vitæ discrimen adducantur.

Tropologicè. Cùm adversarius noster diabolus caput erexerit, et in viros justos insurrexerit, tum illi qui imitatione sunt angeli casto timore sutque abnegatione se muniant, pravis actionibus abstinentes, precibusque ac piis operibus, quibus vita corrigitur atque ex-
piatur, sedulò vacantes.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 34 Moralium, cap. 7: *Diaboli, inquit, lapsus angelos tenuit et purgavit, ne conditorem suum superbi despicerent: purgavit verò, quia exeuntibus reprobis actum est, ut electi soli remanerent*, etc. Sic qui cadunt congregationem terrent et purgant: terrent, ne conditorem suum offendant; purgant verò, quia cadentibus atque exeuntibus improbis fit ut probi purgati maneant, juxta illud S. Augustini lib. de Ovis, cap. 10: *Tua separatio illorum est purgatio*, etc. Hunc in modum sublato et separato improbo Judà purgatum est Apostolorum sanctum illud collegium. Hisce conformiter Isidorus Hispanensis lib. 4 Sententiarum, cap. 29, ait: *Dum sublatus fuerit diabolus ut damnetur, multi electi, qui in corpore sunt inveniendi, Domino ad judicium veniente metu concutiendi sunt, videntes tali sententiâ impium esse puniunt: quo terrore purgandi sunt, quia si quid eis ex corpore adhuc peccati remanserit, metu ipso, quo diabolus damnari conspiciunt, purgabuntur*.

VERS. 17. — CUM APPREHENDERIT EUM GLADIUS, SUBSISTERE NON POTERIT NEQUE HASTA, NEQUE THORAX (1): — VERS. 18. — REPUTABIT ENIM QUASI PALEAS FERRUM, ET QUASI LIGNUM PUTRIDUM ÆS (2). — VERS. 19. — NON FUGABIT EUM VIR SAGITTARIUS; IN STIPULAM VERSI SUNT EI LAPIDES FUNDÆ (3). — VERS. 20. — QUASI STIPULAM ÆSTIMABIT MALLEUM, ET DERIDEBIT VIBRANTEM HASTAM (4). Est paraphrasis sanè pulchra ferocissimæ

1) Duro adèò tegitur corio crocodilus, ut armis quibuslibet invium sit, nisi sub ventre: quâ de re inter veteres ac recentiores convenit. Sive spicula, sive sagittæ, sive enses, sive ipsa tormenta bellica, illa etiam, quæ vocant *falcatunculos*, frustra sunt omnia. De genere armorum, quæ hic memorantur, cùm nihil certi constet, non convenit inter plures. (Calmet.)

(2) Q. d.: Evanida et mollia judicabit. Non magis læditur ferro quàm palea.

ET QUASI LIGNUM PUTRIDUM; in lignum putredinis.

Æs; *Chalybem*, tela chalybea. (Synopsis.)

(3) *Sagitta*, ad verb., *filii arcus*, quòd emittatur arcu. Vel sagittarius. Non timet ne sibi noceat.

IN STIPULAM VERSI SUNT EI. In paleam reputantur, q. d.: Non plus læditur eis quàm palea.

LAPIDES FUNDÆ, vel fundæ excussi. Tanta ei est durities cutis. (Synopsis.)

(4) Hebræus *thochach*, quòd Vulgata cum Septuaginta reddidit *malleum*, hic tantummodò in Hebræo legitur. Chaldeus reddidit *securim*; Syrus *hastam*; alii *spicula*, jacula; alii *balistam*, machinam quâ lapides jaciuntur. (Calmet.)

QUASI STIPULAM ÆSTIMABIT MALLEUM. Reputantur (sub. ab eo,) tela, vel jacula, vel *catapulta*, vel *balista*, vel lapides (quòd ex v. præced. repetendum), *balistæ*

bellæ quæ vires omnes frangat, et nullo impetu mortalium deterreatur. In hujusmodi autem ceti conditionibus Satanæ fortitudinem chalybeam et adamantinam eleganter expressit; cujus in malo ita est obstinata obdurataque voluntas, ut nullis ictibus frangatur aut emolliatur; quin potiùs, quò validiùs percutitur, durior reddatur. Ex quo id evenit ut etiam angeli (ut paulò ante dictum est) robore illo invicto immanique terri illi timeant. Et meritò quidem tunc majori timore pavent sancti viri, cùm validiori ictu aut vulnere inimicum istum percusserint. Quando namque aliquis contra illum inimicum agit, qui quò validiùs fuerit percussus, hoc magis debilitantur ejus vires et conatus evertantur, ad majorem inimici percussorem minùs timet; sed quando talis est inimicus, ut ad majorem percussorem conatus ejus augeantur, magis roboretur viribus, validiùsque congressurus assurgat, certè majorem percussorem major timor consequitur. Talis autem est inimicus noster, qui non frangitur ictibus, non cedit percussione, id quòd hæc verba declarant: *Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta neque thorax*, etc. Omnia fermè bellica instrumenta, quibus milites in bello uti solent, Deus hic recenset, gladium, lanceam, vibrantem hastam, thoracem, arcum, sagittas, fundam, malleum, jacula ærea, etc., quibus omnibus quantumcumque inimicus hic percutiatur, nequaquam perit, quin potiùs ad majores congressus seipsum excitat. Gladius qui contra eum admovetur non subsistit; id est, non prævalet. Nec enim potest gladius ipsum discindere aut enervare. Quando Aod percussit regem Eglon, non eduxit gladium, sed ita ut percusserat reliquit in corpore, Jud. 3, 22. Et meritò quidem; quippe cùm unicus illius ietus sufficiens fuerit ad occidendum regem. Similiter cùm Joab gladio percussit Amasa nec secundum vulnus apposuit, nec apponere curavit, quia primo ictu illum confecit, 2 Reg. 20, 10. At non talis est inimicus noster, in quem etsi divini verbi gladium distinguamus, non omninò eum conficimus, aut occisum relinimus; quin potiùs validè percussus validè consurgit, percussorem suum validè inpetiturus. Idcirco sancti viri tantò vehementiùs timeant quantò acriori vulnere illum percusserint, et acutior sagittâ confixerint; qui propterea tunc orationibus,

sive *catapultæ*, i. e., qui ex *catapultâ* sive *balistâ* mituntur. Græci reddunt, *malleum secures*; *hastile*; nos, *fustem*, ex Arab. Verbum hic est plur.; ratio est, vel ab instrumenti bellici apparatu magno; vel quòd intelligantur lapides et tela missa ab illâ machinâ; vel, est enallage numeri. Armorum genus esse constat, sed quale fuerit, incertum est, ut et de plerisque aliis, quum ea temporibus commutentur. Rabbi Levi scribit putare quosdam esse instrumentum quoddam constans ex variis clavis seu palis acutis, quo capiuntur pisces. Ipse verò arictem, aut ejusmodi tormentum bellicum, esse putat, quo lapides projiciuntur. Eum sequuntur alii; ac verisimile videtur. Peritsol *bombardas* exponit. Kimchi cùm *sagittas* primùm exposuisset, mox subjungit generale nomen esse ad omnia tela seu jacula.

ET DERIDEBIT VIBRANTEM HASTAM, vibrationem (sive concussionem, sive commotionem, ad vibrationem), *hastæ*, sive lanceæ, *vibratam lanceam*, *fragorem clypei*, *gesum trendens*. (Synopsis.)

humilitate et mortificationis operibus semetipsos purgare contendunt, et hoc modo se disponere ac præparare ut aptiores sint ad sequentes congressus revincendos.

Nunc hujus loci interpretationem tradidisse visus est validissimus ille Christi miles Antonius, hujusmodi bellorum scientissimus, qui sicuti omnes principis tæbrarum acies invictè Dei auxilio munitas superavit; ita et omnes illius astus, machinas callidasque cogitationes egregiè calluit. Is autem, ut refert B. Athanasius in ejus Vitâ, quam elegantissimè descripsit, crebrò asserebat talem à se visum diabolum, qualem eum Dominus B. Jobo hoc capite sub typo Leviathan depinxit; duritiem autem et obstinationem, quâ nobiscum agit, exprimens dicebat: Dæmones quidem orationibus ac jejuniis vinci posse; sed solent, inquit, sauciù graviù assurgere, et mutatâ arte pugnandi acriùs in eos qui se vicerant agere. Imò, sicut idem Athanasius retulit, cum egregiam Antonius de diabolo tentante victoriam reportasset, neque Antonio, inquit, securitatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo semel fractæ defecere vires; nam et iste ut leo rugiens querebat aditum per quem posset irrumpere; et ille Scripturarum doctus eloquio non ignorabat multas esse dæmonum captiones: propter quod solerti propositum labore servabat, considerans quia posset Satanus in carnis collectatione superatus novarum adversùs se artium machinas acriùs commovere: idcirco magis ac magis subjugabat corpus suum, ne victor aliorum in aliis vinceretur. Vide quomodo hic angelus, eo ipso quòd inimicum hunc validè percussisset, timore angatur, et seipsum per eximia mortificationis opera purgare contendat, sciens inimicum suum primo certamine victum statim aliud gravius bellum induciturum.

Nemo igitur securitatem sibi promittat, quantumcumque tentatorem devicerit: quem enim de gulâ tentantem fortiter percussisti, statim experieris ad superbiam vel inanem gloriam excitantem: et quem in luxuriæ materiâ Deo adjuvante superasti, subito senties, si attendis, ad murmurationem vel detractio-nem vel aliud vitiorum genus pertrahere conantem. Nullius quippe hominis virtute et gestientis animi fiducia à conatu furioso et impressione revocatur; imò verò tum maximè ut myrmillo in retiarium sic in hostem irruit, cum objectum videt fortem et erectum animum, quem elatus victoriæ spe aggrediatur. Vidit hoc Ennodius in Vitâ S. Antonii, et sic admonuit: *Acrius circa robustos diaboli certamen est, et majoribus copiis illos aggreditur, etc.* Et D. Cyprianus Epist. 6: *Fortiorem, inquit, quemque magis aggreditur, et acrior factus hoc ipso quòd victus est, superantem superare conatur.* Similia quædam multò ante gravissimus Tertullianus prodiderat, qui cum lib. de Pœnitentiâ cap. 7, dixisset pervicacissimum hostem nunquam malitiæ suæ otium facere, subdit: *Atqui tunc maximè sævit, cum hominem sentit planè liberatum: tunc plurimum accenditur dum extinguatur.* Nec eleganter minus atque verè Fulgentius Epist. 3: *Armis, in-*

quit, quibus eliditur surgit, et virtute quâ dejicitur dejicit.

VERS. 21. — SUB IP SO ERUNT RADII SOLIS; ET STERNET SIBI AURUM QUASI LUTUM (1). Locus hic, inquit

(1) Reddi potest Hebræus: *Sternit sese super fragmina testarum, et super cuspides acutissimos, tanquam super mollem limum, super lutum.* Corium belluæ durum est adeò ut illæsa super glareas asperimas et durissimas, super lapides et testarum fragmina cubet. Septuaginta: *Lectus ejus obelisci acuti; et omne aurum maris sub eo, sicut lutum inenarrabile.* Theodotion: *Cubat super fabri ferramenta.* Aquila: *Super acumina testarum.* (Calmet.)

SUB IP SO ERUNT, etc. Aq̄tatis fluctibus, et aquâ subsiliente solis eripiet aspectum. Sanchez putat radios solis pro re pretiosâ poni, quasi dicat: Non curat res splendentes et pretiosas ut radii solis sunt, ut etiam aurum negligit, quod non pluris facit quàm lutum.

(Menochius.)
SUB IP SO ERUNT RADII SOLIS, quia illos quasi in suâ potestate habet, ut quando volet incalescere, diductis loriceis et squamis, pro libito eos excipiat: sin nolit, conclusas teneat, et quasi ferreum, et impervium montem sese illis opponat.

STERNENS SIBI AURUM QUASI LUTUM, id est, merces aureas et pretiosas, quæ magnâ copiâ navigiis quaquaversum vehuntur, ipse diripit, dissipat, dispergit, contractis navibus, nec pluris facit immensos thesauros, quàm lutum, quod pedibus ejus in fundo maris substratum jacet. Ita S. Thom. (Tirinus.)

Hunc versum plerique interpretes vertunt: *Sub eo acumina testæ, sternit rem acutam super lutum,* intelligitque de cubili belluæ, quæ ob cutis duritiem ita molliter super rupes præacutas et incidentes, quæ sæpè sunt in mari aut fluminibus majoribus, velut super lutum resideat, ut in molli strato homo jacet. Ita et Coceus: « Corii durities tanta, ut acuta sternat subter se sine noxâ, et scopulis pungentibus, aut secantibus instar tribulæ, incumbat. » Bochartus verò *ipsum tergus belluæ testarum eminentiis* (quarum comparatione etiam Ælianus in eodem argumento usus est), et *tribulis* comparari putat, interpretationem hoc modo instituens: *Pro eo, scilicet, loco ejus, (ut supra 16, 4,) sunt acumina testæ, i. e., frustra gladium et hastam, aut quodvis aliud telum in hoc animal intentaveris, nam pro eo nihil feries; quàm testarum eminentias, i. e., squamas, tam formâ, quàm duritie testis similes, ut non jam animalis corpus, sed tribulam potius in luto jacere putes, cujus tergum, lapidibus et ferris exasperatum, quosvis ictus repercutiat. Quod quisitum est, ac è longinquo petitum.* Muntinghe prius hemistichium vertit: *Sub eo sunt sulci arationis, i. e., corporis sui mole solo veluti sulcos infundit.* Posterius hemistichium vertit cum Michæle: *Sternit sese tribulæ ferreæ instar, omnia comminuentis, super luto.* Nec cum Bergio vertere malim: *Cuspida tum quodque pro luto est, i. e., pro luto reputat, sed: Cuspidatum omne in lutum sternit.* Hieronymus: *Sub ipse erunt radii solis, et sternit sibi aurum, quasi lutum.* Quam interpretationem haud dubiè accepit Hieronymus à magistro suo Lyddensi, et eam ipsam inter suos propagatam tradit Jarchi, « in loco, « inquiens, mansionis ejus sunt splendores solis, nam « squamæ ejus, sub ipso, i. e., in ventre, splendent « atque lucent, sicuti sol. » (Rosenmuller.)

SUB IP SO ERUNT RADII SOLIS, id est, in ejus potestate, vel, quia fluctibus agitatis, solis aspectum eripere potest, vel, quia eos sive diductis squamis excipere, sive iis pro libito conclusis excludere potest.

SUB EO (sub. sunt, apud ipsum, in loco ejus, ubi ipse est) *acumina (vel acies,) testæ, sive testacca, vel acutæ testæ, acuta testarum frusta, testarum fragmina, q. d.: Scopuli in mari, ita firmi ac præduri et præacuti ut testæ, super quos sæpè insidet (dum mare jactatur, aut alicubi quiescit,) nec tamen læditur. Vel, σκόντζα*

Sanctius, sicut variè à variis redditur, sic etiam in varia auctorum judicia distrahitur. Hebræi pro *solaribus radiis* acuta supponunt testarum fragmenta; quod item secundo loco faciunt pro *auro*; et usque adeò duram esse putant cutem aut squamata loricam Leviathan, ut in acutis testis aut petrarum acuminibus ita placidè dormiat, ac si supra lutum subactum et molliter solutum requiesceret. Non longè ab his recedit translatio septuaginta Interpretum, quæ sic habet: *Lectus ejus obelisci acuti, et omne aurum maris sub eo sicut lutum inenarrabile.* Theodotion pro obeliscis vertit, *ferramenta fabri*; Aquila, *acumina testarum.* Eodem fermè modo Chaldæus. Ratio autem tantæ diversitatis orta est ex duabus vocibus Hebraicis, quæ ambigam habent significationem: prior est *chadude*, quæ significat *acumina*, quæ figuram referunt radiorum qui acuminati sunt: posterior est *cheres*, quæ *testam* valet, et levi permutatione *solem* significat.

In vulgatâ translatione nostri etiam interpretes non satis inter se conveniunt. Quidam in *auro radiisque solaribus*, squamas intelligunt splendentes, quibus incubans Leviathan quiescat et dormiat: alii, tantam esse molem prodigiosæ belluæ, ut umbram longissimam tanquam mons altissimus effundat. Alii radios sub ceto exponunt, tales quæ minimè valeant ipsum calefacere, quasi in eo genere radii vincantur, et sub ceto proinde esse dicantur. Alii dicunt sub ipso esse radios solis, quia illos quasi in suâ potestate habeat, ut quando vult incallescere, diductis loricis et squamis pro libito eos excipiat; sin nolit, conclusas teneat, et quasi ferreum et impervium montem sese illis opponat.

Mihi autem hoc loco *radii solis* videntur metaphoricè sumendi, prout Sanctius et Joannes à Jesu Mariâ rectè observârunt, pro rebus quibuscumque maximi splendoris ac pretii, ut sit sensus: Res pretiosas et instar radiorum solis illustres sub ceto jacere in imis cavitatibus maris, quibus ille incubat; ubi quoque merces aureas et gemmeas, quæ ex transmarinis regionibus magnâ copiâ navibus quaquaversum vehuntur, ipse diripit, dissipat, dispergit, ipsis navibus eversis et contractis; nec immensos thesauros pluris facit quàm lutum, quod pedibus conculcatur. Aut denique intelligit nomine *auri et radiorum solis* excellentes militum exercitus, qui omni armorum genere muniti procedant; inter quos quidam reperiantur, qui spectantium oculos rapiant; aut quia ita auro repleti sunt, ut nihil in eis nisi aurum appareat; aut quia lucidissimis armis induti radios ad instar solis à seipsis emittere videantur. Hos quidem homines magni faciunt, et inimici superare contendunt; ipse tamen flocci pendit. Et hunc esse legitimum horum verborum sensum puto, uti clariùs patebit consideranti, Deum ibi sub typo Leviathan exprimere voluisse diabolum

ἄκροτος, ferramenta fabri. Lectus ejus obelisci acuti, subduntur ei ut acumina testacea, i. e., vibrati in eum lapides tanquam diffracte testæ resiliunt, et in profundum abeunt; similiter et sequens membrum accipiunt: *Substernit excisum in luto*, i. e., ferrum comminutum in profundum maris dejicit, ubi lutum est. (Synopsis.)

S. S. XIV.

nullos militum incursus formidantem, omniaque armorum genera, ferrea, ærea, argentea vel aurea pro nihilo ducentem: non enim appetit ille hominem, quem in hoc mundo divitiis aut gloriâ corporisve robore pollentem viderit; sed *caput*, inquit, *ejus in navibus piscatorum est.* (Ita legit sanctus Hieronymus supra, vers. 16, quod in nostrâ Vulgatâ habetur: *Cum sublatus fuerit, timebunt angeli.*) Piscatores autem sunt apostoli et viri apostolici, qui omnia pro Christo reliquerunt, seseque totos ejus obsequio dicârunt, et quos Dominus ut se sequerentur vocavit. In his est *caput ejus*; id est, hos appetit et concupiscit, omnemque movet lapidem ut hos capiat sibi que subjiciat.

In arcano igitur sensu *radii solis et aurum*, hoc est, pretiosa quæque cimelia spiritualia virtutesque divinæ, sub dæmone esse dicuntur, quando viros sanctimoniâ vitæ insignes prosternit: non res infimas contemplatur, nec oculos ejus rapiunt homines perdit, qui se ipsos eadem tradiderunt; sed viros sublimes, quos excellentiori sanctitate fulgere videt, vehementiùs insectatur. Quamobrem dæmon optimè à sancto Chrysostomo, hom. 3 in verba Isaïæ: *Vidi Dominum, etc.*, pirate comparatur, qui omni ope atque operâ nos bonis omnibus conatur evertere. Ut enim pradones, inquit ille, non solventem è portu navim inanem, et merces aliunde petentem invadunt, sed onustam in reditu observant atque diripiunt; ita diabolus, ubi complures virtutes magno studio collegeris, tum verò in te quasi in onustam mercibus navim impetum facit. In quo quidem (ut benè admodum R. P. N. Claudius in Epistolâ suâ de Renovatione spiritûs animadvertit) illius præda non solùm magna est, quòd de nostris bonis prædatur, sed etiam quòd offensio nostra ad direptionem valet aliorum, qui nostro exemplo in fraudem ac perniciem inducuntur.

Eodem spectat quoque magna illa celebrisque S. Antonii visio, quam B. Athanasius refert in ejus Vitâ: Quâdam enim nocte, inquit, cubiculo inclusus suo audivit vocem clamantem et dicentem: Antoni, exurge, exi, et vide; qui exurgens, et egressus, elevatis ad cælum oculis, vidit quemdam longum atque terribilem caput usque ad nubes attollentem: vidit etiam pennatos quosdam se elevare cupientes ad cælum, atque illum extensis manibus prohibere transgressum: è quibus alios apprehensos elidebat ad terram; alios frustra retinere contendens, dolebat super se ad cælestia evolare; et maximum gaudium mixtum numerore victi victoresque tribuebant; statimque ad eum vox facta est dicens: Animadvertite quod vides. Et tunc cœpit illuminato corde intelligere animarum esse consensum et diabolum prohibentem, qui et sibi retineret obnoxios, et in sanctorum, quos decipere non poterat, cruciaretur volatu: scilicet ad eos potissimum devorandos rapitur, qui virtutum pennis evolant ad cælestia.

VERS. 22. — FERVESCERE FACIET QUASI OLLAM PROFUNDUM MARE, ET PONET QUASI CUM UNGUENTA BULLIUNT (1). Id est: Hæc belluâ natante tanto fervet æstu

(1) Il fera bouillir le fond de la mer comme l'eau d'un

pelagus, ut tanquàm unguentorum olla juxta ignem ebullire videatur.

Tropologicè ponit hic duas metaphoras aptissimas ad explicandum quid diabolus in iracundis, qui illi obsequuntur, efficiat. Prima desumpta est à mari fervescente quasi olla. Consueverat S. Gregorius Nazianzenus, ut ipse refert, orat. 28, aliquando à studiis et negotiis, quæ pastoralis cura secum fert, defessus ad maris oram, recreandi animi gratià, accedere, ubi nec à sanctis cogitationibus vacabat; quin potiùs ex iis quæ in mari videbat ad philosophandum adducebatur: illud autem diligenter attendebat, quomodò mare aliquando quidem placidum quietumque staret, aliquando verò instar ebullientis olæ fluctus validos emitteret, quibuscum unà densam spumam fecesque immundas, quas priùs tenebat absconditas, ad litus effundebat. Quà in re cor hominis S. Gregorius considerabat. *Pravum est enim cor hominis et inscrutabile*, Jer. 17, 9, et nemo scit quænam intra se contineat, sicut nec quid mare sinu suo foveat. Nam dùm homo quidem cor suum quietum tenet, placidam faciem, gratos oculos, aspectum jucundum videntibus offert; ubi autem vento iræ aut malignà dæmonis instigatione agitur, mirum est quantas immunditias, quot maledicta, convitià, verba fœda et inordinata incompositosque motus eructet; ut rectè in ipsum quadret quod S. Apostolus Judas de quibusdam dixit, vocans eos *fluctus feri maris despumantes suas confusiones*.

Addit Deus secundam metaphoram : *Et ponet quasi cum unguenta bulliunt*. Cùm unguentarius ex diversis

pot, et il la fera paraître comme un vaisseau plein d'onguents, qui s'élèvent par l'ardeur du feu. La lumière brillera sur ses traces; il verra blanchir l'abîme après lui. Le grand mouvement de ce monstre de l'océan, son souffle impétueux, et la violence de cette respiration, par laquelle il pousse à toute heure une grande quantité d'eau hors de son corps, produisent comme une espèce de bouillonnement perpétuel dans la mer au lieu où il est. Ce que Dieu ajoute de ce vaisseau plein d'onguents qui bout sur le feu, est pour exprimer plus fortement la violence de cette agitation de la baleine, n'y ayant rien qui s'échauffe et qui bouille avec plus d'ardeur que les onguents, à cause de l'huile et des gommés dont on les compose. Cette lumière, et cette blancheur dont il parle, n'est autre chose, selon tous les interprètes, que la lueur et l'écume d'une eau agitée avec violence.

Ceci nous exprime parfaitement la fureur avec laquelle le véritable Leviathan agite le cœur de tous ceux qui sont à lui, et sur lesquels il domine, comme ce monstre semble dominer au fond des abîmes. Ses traces sont accompagnées d'une certaine lueur, qui imite en apparence la lumière de la vérité, mais qui n'a qu'un faux brillant. C'est à ceux qui appartiennent à Jésus-Christ, à prendre garde de ne pas quitter la véritable lumière pour cette lueur trompeuse qui mène à la mort, et qui conduit dans l'abîme. (Sacy.)

Le crocodile n'est pas un poisson de mer; mais dans le style des Hébreux le nom de mer comprend tous les grands amas d'eaux, les lacs, les étangs, et quelquefois le Nil à cause de ses inondations, selon ce qui est dit dans Isaïe même : *La mer se trouvera sans eaux, et le fleuve deviendra sec et aride*; (Isai. 39, 5.) ce que les interprètes expliquent du Nil dont l'inondation devait manquer, comme cela arrivait quelquefois, (Bible de Vence.)

radicibus et oleis unguenta conficit, ignemque cacabo vel caldarie admovet, mirum est hoc ipso quantæ illic impuritates ac sordes in partem superiorem et externam enatent, quàm fœtidum odorem spirent, ut adstantes manibus nares obturare cogantur. Idem accidit iis quos diabolus irâ succendit; ponit enim eos quasi unguenta dùm bulliunt, et facit ut exterius impura fœtidaque verba effutiant, quæ circumstantes plurimum offendant.

Aliter S. Hieronymus (si ejus sunt illi commentarii) hoc loco per mare hunc mundum intelligit, quem diabolus quasi ollâ carnali accendit concupiscentiâ, ut ferveat ad amanda terrena. Illud autem quod sequitur : *Quasi cum unguenta bulliunt*, sic intelligit : ut quemadmodum sancti spiritualium gratiarum amore in Spiritu sancto fervescunt, ita ad amorem mundi homines presentis vitæ desiderio quasi quibusdam succensionibus exardescant. Illud etiam existimo indicare suggestionem et tentationem Leviathan, quæ facit ut improbi tanquàm olla carnalibus desideriis effervescent, eandem, cum bonos exagitat, efficere ut eorum pretiosa et suavissima virtutum unguenta, quæ abscondita animo latebant, tentationis igne calefacta ebulliant, et incredibilem ex se fragrantiam et odorem afflent. Itaque quo tempore nefarii homines tanquàm olæ carnalibus desideriis fervent, eodem in ipsamet tentatione sancti quasi pulcherrimæ phialæ unguentis virtutum ebullientibus mirificè redolent. Quòd autem virtutes unguenta appellentur ipsa confutetur, Cant. 1, 3 : *Trahe me : post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Quæ Christi unguenta, cum ardentissimo passionis igne ebullierunt, universum orbem suavissimo sui odore impleverunt.

VERS. 23. — *POST EUM LUCEBIT SEMITA, ÆSTIMABIT ABYSSUM QUASI SENESCENTEM*. De ceto in cortice loquitur; qui tantâ aviditate et celeritate incedit ad capiendam prædam, quam videt, ut semitam quamdam spumosem albicantemque super aquas, quas concitat, post se relinquit. Unde in locis, ubi piscatores cetos piscantur, per multa milliaria vident eos venientes aut discurrentes. Hocque illud est : *Post eum lucebit semita*. Color enim albus, lucens ac splendens in Scripturâ vocari solet. Si quæras, quidnam cum urgeat, ut tantâ celeritate et diligentia feratur; respondet : quia *æstimabit abyssum quasi senescentem*, id est, propinquum defectioni et fini. *Quod enim antiquatur et senescit prope interitum est*, ut dixit Apostolus, Heb. 8, 13. Quasi dicat velocissimè excitari ad capiendam prædam; quia reputat abyssum ac mare quasi jam statim defecturum et finiendum. Hoc similiter de accipitribus Norvegianis dicitur, quòd velocissimè volent ad prædam; quia in illis regionibus dies tantùm per tres horas durat; et reputantes diem citò finiendum et quasi senescentem, pernicissimo volatu feruntur. Hæc de cæco non assertivè accipienda sunt, sed juxta communem phrasim, quâ, cum volumus explicare aviditatem quò quis ad aliquid fertur, dicimus velocissimè ferri, ac si jam omnia sibi crederet delicere.

Tropologicè autem de diabolo est legitima horum verborum intelligentia, quem Deus, ut sæpè jam monuimus, sub typo ceti principaliter designandum assumpsit; de quo inter alia hoc tradit, quòd incredibili celeritate et diligentia feratur ad captandam animam iusti. Unde et B. Petrus, cap. 5, 8, illum tanquam leonem rugientem expressit circumdantem omnes, et quærentem quem devoret. Et si quæras hujus rationem: *Æstimat*, inquit, *abyssum quasi senescentem*. Constituit Deus dæmonem in mundo, cui indulsit et concessit homines, præsertim sanctos et pios, tentare; non tamen ei indicavit quando futurus sit finis mundi: hoc tantùm in Scripturis novit à Deo dictum, quoniam novissima hora est, et tempus quod restat breve. Idcirco ille reputat mundum quasi senescentem, id est, proximum finis et mortis; ideò tantà velocitate fertur, non expectat annum sequentem, nec mensem, imò neque diem crastinum, aut verò horam futuram; nescit enim an futurus sit dies crastinus, an potestas tentandi et impugnandi sibi concessa horà sequenti sit duratura.

Hoc nimirum est quod sanctus Evangelista Joannes audivit cœlesti præconio hominibus intimatum, quando diabolus cœlo pulsus fuit; audivit enim vocem clamantem, Apoc. 12, 12: *Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet*. Sed quomodò modicum tempus habet? Jam post illam vocem transacti sunt ferè mille et sexcenti anni, et nondùm finis et modicum tempus habet. Modicum tempus dicitur, primò, quia, ut S. Hieronymus epist. 3 ad Heliodorum, et S. Gregorius lib. 15 Moralium, cap. 2, observant, modicum verè dici potest omne tempus quod finitur; secundò, quia nescit ille, si hodiè, aut cras, aut anno sequenti erit finis temporis sibi concessi ad tentandum, aut durationis mundi: scit ille totum tempus durationis mundi futurum modicum, et timet quâlibet die ne illa sit extrema. Hæc autem ratio vehementius illum urget et acuit erga quemcumque hominem singularem. Scit diabolus mortem ejusque propinquam esse, et nescit an qui surgit manè, ad vesperam sit perventurus, et qui nunc vivit, an horà sequenti victurus sit; ideò non expectat horam sequentem aut tempus futurum ad te impugnandum. Si igitur diabolus, quia reputat mortem tuam propinquam, tantà diligentia ac veloci sollicitudine procurat te à gratiæ statu dejicere, timens ne, si nunc non te dejiciat, morte tuâ interveniente deficiat sibi tempus, tu, qui minorem habes de vitâ tuâ certitudinem, quomodò in peccato permanere audes? quomodò expectas non horam, sed annum, imò et annos sequentes? quomodò ad peccatum securè tenis, tibi securè multam longamque durationem promittens? Maledictam securitatem istam vocat S. Bernardus (serm. de Verbis Job, *In sex tribulationibus*), et omnium malorum causam. *Ipsa est es*, inquit S. Augustinus, serm. 16 de Verbis Domini, *quæ multos occidit cum dicunt cras, et subito ostium clauditur. Remansit foris cum voce corvinâ, quia non habuit gemitum columbinum. Cras, cras vox corvi est. Gemitus columbus, et*

tunda pectus, etc. Nihil ita dicitur humanum genus, inquit S. Hieronymus, epist. 159, *quàm quòd diu ignorant spaium vitæ suæ, longiorem sibi seculi hujus possessionem reprovintant; unde et illud dictum est egregiè nullum tam senem esse et decrepitæ ætatis, ut non se adhuc uno plus anno vivere suspicetur*. Plura de vitæ hujus brevitate et incertitudine vide supra, cap. 14, vers. 1, et seqq.

Porrò illa verba: *Æstimabit abyssum quasi senescentem*, sic exponit S. Gregorius lib. 34 Moralium, cap. 26, ut significetur eò pervenire diabolica mens et serpentina Leviathan astutia, ut pœnarum abyssum amaritudinunque immensitatem reputet quasi posse senescere et hebetari: *Leviathan*, inquit, *iste æstimabit abyssum quasi senescentem, quia reproborum corda sic infatuat, ut suspicionem eis de venturo judicio, quod quasi finiatur, infundat. Abyssum namque nescere æstimat, qui terminari quandoque in suppliciis supernam animadversionem putat*. Proh mens diabolica! proh imprudentissima perditorum stultitia! fugunt miseri veterascentes pœnas et senescentem divini judicii aculeum, ut magis in eorum animis vitia adolescant. Nec pudet diabolus tam insigne mendacium hominum cordi inseminare, quando et Deus et tota Scriptura clamat vindices inferni flammis in dies reperuere, et nunquàm pati diminutionem. Turpissime ergo à diabolo fallitur, qui vel post longam temporis diuturnitatem aliquid mitius in inferno posse enasci putat; ibi enim pœnæ nesciunt mitescere, nesciunt à primo vigore declinare, sed singulis momentis instaurantur.

VERS. 24. — NON EST SUPER TERRAM POTESTAS QUÆ COMPERATUR EI, QUI FACTUS EST UT NULLUM TIMERET. — VERS. 25. — OMNE SUBLIME VIDET (1), IPSE EST REX

(1) Id est, despicit, vel videt, id est, spectat, molitur; quasi dicat: Nihil nisi magnum agreditur. Vel significatur, nullà re terri, quamvis magna sit et violenta; quasi dicat: Cuiuslibet rei quantumvis magnæ, etc., occurret in terrâ.

REX SUPER OMNES, etc. Principatum tenet inter omnes, qui fortitudine sua superbiere possunt. Filii superbiæ phrasi Hebræicâ sunt superbi.

(Menochius.)

OMNE SUBLIME VIDET, nempe interritus et immotus, quia ipse instat regis eminent super universos filios superbiæ; Heb. *filios elationis*; Chald., *filios montium*; id est, super omnia alta et elata animalia. Unde Sept. vertunt: *Ipse est rex omnium quæ in aquis sunt*. Hebræis enim familiare est, tribuere filii nomen etiam bestiis, ut, Psal. 28, vers. 1: *Afferte Domino si ios arietum*; ita Vatab., Aben Esra, et alii. Allegoricè in diabolus omnia optime quadrant, quò noster Interpres respexisse videtur.

(Tirinus.)

OMNE SUBLIME (quicquid altum est) videt nempe sub se. Synecdoche generis. Videt, i. e., despicit. Sic ridere sumitur, Cant. 1, 6: *Ne me intueamini, i.*, torvum scilicet, me contemnentis, *quia nigra sum*; et Job. 37, 21: *Respicit, despicit*. Quicquid in terrâ aut mari elatum est præ se despicit, quum cætera facile vincat.

IPSE EST REX (vel, *estque regina*), SUPER UNIVERSOS FILIOS SUPERBIE, sive elationis, vel elatos, vel feroces; i. e., super omnia elata et superba primas tenet. De elatione propriè vastarum belluarum dici videtur. *Super omnes feras, super omnes vastas belluas dominan-*

SUPER UNIVERSOS FILIOS SUPERBIAE. Conclusio est longæ descriptionis ceti sive Leviathan, cujus sive molem sive vires spectentur, nihil est in terris quod cum eo

tur. *Supra filios elationis*, i. e., animalia procerissima. *Super omnia elata animalia*, *super omnia animalia*, ad pisces et aquatilia quidam angustius retulerunt. Ex hoc loco nostri collegerunt totam hanc descriptionem Leviathan ad Satanam pertinere, quia dicit eum esse regem omnium superborum. Sed malo ad litteram accipere, quasi robore suo sese supra cætera cetus efferat. Sensus est: Quamvis crocodilus sit *super pulverem*, et reptilibus accensatur, despicit tamen pro æra animalia, quibus corpus procerius est, et longiora crura, quorum adminiculo sese in sublime efferunt; eorum tamen maxima quæque uno ictu caudæ prostrata nullo negotio jugulat et dilacerat, ut testantur Diodorus, Historus Hieroglyph. 1, 67, Pet. Mart., Legat., Bab., l. 3, Dalechamp, Hist. plant. 48, 99. Unus crocodilus cum elephante diu pugnavit, etc., alius cum tigride, et pugna utriusque lethalis fuit; quæ à locorum incolis profitetur se didicisse Teixeira, de Persiæ regibus 1, 29. (Synopsis.)

Omne altum videt, velut sub se, ut solent elati inferioris se despiciere; q. d.: Despicit quicquid aut in terrâ aut mari elatum est, præ se, quum cætera facile vincat, et inter omnia, quantumvis robusta et ferocia animalia, principatum obtineat, ut disertè altero hemistichio dicit: *Ipse rex est super omnes filios ferociæ*. « Nullus codex, addit de Rossi, *scharetz reptilia*, vel *aquatilia*, fert quod habent plerique veteres, ut Septuag.: Syrus, Chaldaeus, probantque ex recentioribus criticis Michælis, Moldenhauerus, Dathius. » Nos verò miramur, illud *scharetz*, sensum tam jejunum fundens, ulli unquam placere potuisse. Benè ceterùm Jarchi sub hujus versûs finem addit: « Quomodo ergo in animum tuum ausus es inducere, ut caput tuum coram me attolleres ad disceptandum contra me, qui hæc tam admiranda (qualia sunt Behemoth et Leviathan) condidi? » (Rosenmuller.)

CAPUT XLII.

1. Respondens autem Job Domino, dixit:
2. Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.

3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientiâ? ideò insipienter locutus sum, et quæ ultra modum excederent scientiam meam.

4. Audi, et ego loquar: interrogabo te, et responde mihi.

5. Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.

6. Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in favillâ et cinere.

7. Postquàm autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.

8. Sumite ergo vobis septem tauros et septem arietes, et ite ad servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro

possit comparari; quamobrem illi hoc à naturâ concessum est, ut nulli cedat, nullum timeat, quia scilicet suam super omnes excellentiam agnoscit. Porrò *omne sublime videt*, id est, res omnes ingentes et egregias præ se despicit, quia *ipse est rex super universos filios superbiam*: pro quo Chaldaeus vertit, *super omnes filios montium*; Hebræus habet, *super filios elationis*, id est, super omnes elatos, vel omnia elata et immania alia. Septuaginta verò transtulerunt: *Αὐτός δὲ βασιλεὺς πάντων ἐν τοῖς ὕδατιν, ipse autem rex omnium quæ in aquis*. Symmachus reddit: *Παντός βρομώδους*, id est, *omnis naturæ reddentis virus*; Theodotion, *Ἰσὼν βαναυσίας*, *filiorum tumoris et arrogantiam*. Quasi dicat: Ipse est rex omnium animalium, et maximum inter ea Dei opificium et vestigium. Sic enim Hebræi tribuunt bestiis filii nomen, juxta illud, Psal. 28, 1: *Afferre Domino filios arietum*. Ita Mercerus, Vatablus, Aben Esra, et alii. Verùm hæc magis propriè de dæmone dicuntur, quem Deus sub typo ceti seu Leviathan præcipuè voluit describere; et ut intelligamus non tam de balænâ quàm de dæmone sermonem institui, concludit: *Ipse est rex super omnes filios superbiam*. Quasi dicat: Is de quo omnia quæ prædixi intelligenda volo, est Lucifer, qui dicitur rex super omnes filios superbiam: ejus regna sunt vitia, quæ inhabitant diversi generis homines: in his scilicet regnat, quos inquinat, et in iis quos polluit dominatur. Propterea Clemens Alexandrinus, in Oratione adhortatoriâ adversus gentes, vocat diabolum principem aut regem vitiorum: in vitiorum enim malitiâ dominatur ille, et principatum tenet, præsertim in superbiâ. Vide fusiùs hæc de re S. Gregorium, lib. 34 Moralium, cap. 18.

CHAPITRE XLII.

1. Job répondit enfin au Seigneur, et lui dit:
2. Je sais que vous pouvez toutes choses, et qu'il n'y a point de pensée qui vous soit cachée.

3. Qui est donc celui-là qui, par un effet de son ignorance, prétend dérober à Dieu le conseil et la sagesse, et cacher ses fautes à ses yeux? Pour moi, Seigneur, je n'ai point cette folle pensée: c'est pourquoi j'avoue sincèrement que j'ai parlé indiscrètement, et de choses qui surpassaient sans comparaison toute la lumière de ma science.

4. Mais écoutez-moi à présent; et je parlerai avec plus de jugement; je vous interrogerai sur la cause de mes peines, répondez-moi, je vous prie, selon votre bonté.

5. Mon oreille auparavant avait oui parler de vous, et je vous connaissais sur le rapport des autres; mais maintenant je vous vois de mes propres yeux, et je vous connais par moi-même.

6. C'est pourquoi je m'accuse aussi moi-même, je me reconnais coupable d'avoir parlé de vous si indiscrètement, et je fais pénitence de cette faute, en m'abaissant devant vous jusques dans la poussière et dans la cendre.

7. Le Seigneur ayant parlé à Job de cette sorte, et ayant entendu sa réponse pleine d'humilité, dit à Eliphaz de Théma: Ma fureur s'est allumée contre vous, et contre vos deux amis, parce que vous n'avez point parlé devant moi dans la droiture de la vérité, comme Job mon serviteur.

8. Prenez donc sept taureaux et sept bœufs; et allez à mon serviteur Job; et offrez-les par ses mains pour vous en holocauste. Job mon serviteur priera pour vous; je le regarderai et je l'écouterai favora-

vobis : faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia : neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.

9. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, et Baldad Sulhites, et Sophar Naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Job.

10. Dominus quoque conversus est ad poenitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quaecumque fuerant Job, duplicia.

11. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et universae sorores suae, et cuncti qui noverant eum prius, et comederunt cum eo panem in domo ejus : et moverunt super eum caput, et consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum : et dederunt ei unusquisque ovem unam, et in auream auream unam

12. Dominus autem benedixit novissimis Job magis quam principio ejus. Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille juga boum, et mille asinae.

13. Et fuerunt ei septem filii, et tres filiae.

14. Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secundae Cassiam, et nomen tertiae Cornustibii.

15. Non sunt autem inventae mulieres speciosae sicut filiae Job in universa terra : deditque eis pater suus haereditatem inter fratres eorum.

16. Vixit autem Job post haec, centum quadraginta annis, et vidit filios suos, et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum.

blement, afin que cette imprudence que vous avez commise, en accusant un homme affligé d'être coupable sans en avoir aucune preuve, ne vous soit point imputée, comme vous le mériteriez, parce que vous n'avez point parlé dans la vérité, comme mon serviteur Job.

9. Eliphaz de Théma, Baldad de Suh et Sophar de Naamath s'en allèrent donc, et firent ce que le Seigneur leur avait dit : et le Seigneur écouta favorablement la prière que Job fit pour eux.

10. Le Seigneur aussi se laissa fléchir à la pénitence de Job ; et lorsqu'il le pria pour ses amis, il le tira de l'espèce de captivité où il était à cause de ses maux ; et il lui rendit au double tout ce qu'il possédait auparavant.

11. Voici le moyen dont Dieu se servit pour rétablir Job dans sa première grandeur. Il fit que tous ses frères et toutes ses sœurs, c'est-à-dire, ses parents et ses parentes, et tous ceux qui l'avaient connu dans son premier état, le vinrent trouver, et mangèrent avec lui dans sa maison. Ils furent touchés de compassion pour lui, et ils le consolèrent de toutes les afflictions que le Seigneur lui avait envoyées, et ils lui donnèrent chacun une pièce d'argent sur laquelle était empreinte la figure d'une brebis, et un pendant d'oreille d'or.

12. Mais le Seigneur bénit lui-même Job dans son dernier état, encore plus que dans le premier ; et il eut quatorze mille brebis, six mille chameaux, mille paires de bœufs, et mille ânesses ; ce qui était le double de ce qu'il en avait auparavant.

13. Il eut aussi sept fils et trois filles.

14. Il appela la première Die, parce qu'elle était belle comme le jour ; la seconde, Cassie, parce qu'elle était plus agréable que les plus doux parfums ; et la troisième, Cornustibie, à cause de l'éclat de son teint, qui surpassait celui des plus belles fleurs ; marquant ainsi, par les noms différents de ses filles, les caractères de leur beauté qui n'avait rien d'égal sur la terre.

15. Car il ne se trouva point dans tout le reste du monde, de femmes aussi belles que ces filles de Job. Et leur père leur donna leur part dans son héritage comme à leurs frères.

16. Job vécut après cela cent quarante ans. Il vit ses fils, et les enfants de ses fils, jusqu'à la quatrième génération ; et il mourut fort âgé et plein de jours.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—RESPONDENS (1) AUTEM JOB DOMINO, DIXIT :
— VERS. 2.—SCIO QUIA OMNIA POTES (2), ET NULLA TE

LATET COGITATIO. Postquam praecedentibus quatuor capitibus potentiam et sapientiam suam Deus mirificè

(1) At Job, cap. 39, ult. promiserat se non amplius ad Deum locuturum. Resp. 1° : Intellige id de querulo et litigante sermone. 2° Non debuit illud tenere, Deo responsum postulante. (Synopsis.)

(2) *Novi quod omnia possis.* Alii : *Scio quod valendo vales*, eodem sensu, id est, scio te valentissimum esse, robore et potentia pollere quam maximè. Ita Jerem. 42, 10 : *Habitando habitabilis.* Malim tamen, *omnia. Nec prohibetur à te cogitatio.* Sunt, qui exponant : Et quod te nulla hominum cogitationes lateant, qui abstrusissima quæque mentium penetralia scrutentur. Ita Hieronymus : *Et nulla te latet cogitatio.* Verum videtur sensus potius hic esse : nihil, quod Deus cogitet, conetur et moliat, ei denegatum esse et impossibile (ut hoc posterius hemistichium ad declarationem prioris jungatur) ; parem in eo esse facultatem, non sicut in hominibus, qui multa velint, quæ non possint. Hisce verbis se victum simul et convictum Jobus fatetur, agnoscens, quum tanta Dei potentia ac sapientia in omnibus rebus conditis appareat, nihil planè ab eo fieri absque ratione ; unde spontè consequitur, sapientiae divinae consiliis, quantumvis impervestigabilibus, summam cum animi demissione et reverentia hominem acquiescere debere ; nec esse, quod quis de sapientissimi Numinis factis

queri debeat aut obmurmurare, sed esse placidè et æquo animo suscipienda, quaecumque ille facit aut decernit, etsi eorum rationem non perspiciamus.

(Rosenmuller.)

Novi, vel scio, quod omnia potes, id est, maximis viribus te praeditum esse. Alii, *valendo vales*; vel, *poscendo potes*; i. e., quod valendo omnia possis.

ET NULLA TE LATET COGITATIO ; et non (vel nulla), prohibetur, sive prohibebitur (vel coercetur, averti possit, ad verb. vindemiabitur, à te (vel, ardua præ te), cogitatio. Et nihil tibi est impossibile, et quod nullus conatus tuus impediatur. Nihil cogitas aut moliris quod non possis exsequi : par in te est voluntas et facultas. Non avertetur à te cogitatio ; hypallage pro, non avertis à cogitatione perficiendâ. Declarat hoc immensitatem et sapientiam et virtutem divinam. Possit hic cogitatio humana intelligi. Non adimetur, vel subtrahetur, tibi ulla humana machinatio, quia omnia penitissimè nostri. Alii, ut dictum est, de cogitationibus divinis accipiunt. Hæc phrasis, media est inter personalem et impersonalem. Volunt auctores esse metaph. à vindemiatione, q. d., præsecatur. Ego malim esse à locis præruptis altisque ac inaccessis. Sed quid? Annon idem sæpè ante hoc Job confessus fuerat, omnipoten-

commendasset satis longo mirabilium operum catalogo contexto, ut Jobus animadverteret, omnesque intelligerent, cum majestate divinâ minimè disceptandum, neque anxie disquirenda consilia judicivæ divinæ, sed humiliter suscipienda, et animo demisso colenda esse. Job iterum respondere jussus sic ad Deum locutus est : *Scio quia omnia potes*, nihilque est tibi factu impossibile, nihil tuæ potentæ non subiectum : *et nulla te latet cogitatio*, id est : Omnia nôsti etiam antequàm flant; et non habes opus consiliario, cum secretissimas etiam cogitationes vix conceptas introspicias quantumvis abditas : homo quidem videt quæ patent, tu autem intueris corda; cui tanquam proprium illud tribuitur, Psal. 7, 10 : *Scrutans corda et renes Deus*. Hoc superbiæ et elatos hominum spiritus, si quid habent iudicii, comprimit; hoc justo metu et horrore conficit, quod ne proprii quidem ipsi animi sui latebras pervideant, neque intelligant, utrum odio an amore digni sint. Est enim profundum cordis impenetrabile humano lumini; nec in vastos illos sinus implicatosque meandros, ubi magna malitiâ sæpè delitescit, nostræ mentis acies pertingere et usque ad oram ultimam progredi potest, nisi divinæ misericordiæ lucerna pandat viam et dirigat. Quam in rem gravæ illud et metuendum monitum est D. Bernardi, cum de vidente omnia Deo et audiente memorat, epist.

42 : *Cujus utique scientiam non subterfugit, etiam quod propriam latet conscientiam*. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit ipse qui cogitat; itaque nihil fallere illum potest, nihil aciem mentis effugere, nihil inscientiâ præteriri. Hinc quandocumque in abscondito quis peccat, invisus potius Deo est quam non visus, cui obscura clarent, tenebræ fiunt meridies, per-

tem esse Deum? Verùm etsi omnipotentiam ejus passim agnoverit, nonnihil tamen ei detraxit, quùm de eo quereretur quasi injustè ab eo afflictus. Nam in eo ejus justitiâ à potentiâ separabat, nec se totum Dei manui et arbitrio committebat : nunc cum potentiâ justitiâ ejus agnoscit, nec esse quod quis de ullis ejus factis queri debeat, etsi eorum rationem non videamus. Agnoscit jam Job quædam sibi excidisse minus benè cocta, videtque, cum tanta Dei sapientiâ in omnibus rebus conditis appareat, nihil ab eo fieri absque ratione. Demonstrârat Deus omnipotentiam suam ex rebus creatis : hoc ergo Jobus agnoscit, indeque concludit Deum posse, si velit, res deploratas restituere; ipsi jus esse secum pro libito agendi. Hoc licet antea novisset, in paroxysmo tamen non satis attendat, sed tam durè de Deo locutus erat quasi de hæc re dubitasset.

(Synopsis.)

Je sais que vous pouvez toutes choses, et qu'il n'y a point de pensée qui se cache à vous. Dieu veut que Job tire cette conséquence de tout ce qu'il avait entendu. Et quel rapport entre la description de Béhémoth et de Léviathan que Dieu avait faite, et cet aveu par lequel Job lui déclare qu'il reconnaît qu'il peut et fait tout? Il y en a 'ait sans doute un très-grand; puisque tout ce que Dieu lui a dit jusqu'à présent tendait seulement à rabaisser l'homme dans la vue de son néant, en comparaison de cette toute-puissance par laquelle il avait créé toutes choses, et il avait imprimé partout des traits sensibles de sa grandeur, de sa sagesse et de sa force infinie. Job s'humilie donc à la vue de cette toute-puissance, et de cette science si vaste à laquelle rien ne peut être caché, et sans laquelle par conséquent rien ne se fait dans le monde. (Sacy.)

vium est omne solidum, et apertum omnes secretum; cujus oculus, infinites splendidior sole, crates ipsius pectoris latebramque omnem pervadit usque ad animi fundum et abstrusas voluntates. Atque hoc est quod Regius vates in hunc modum inquit : *Scrutans corda et renes Deus*; in Græco est ἐρευνῶν, exactissimè acerrimèque inquirens. Quod S. Basilius ait dici propriè, cum à iudicibus omni genere tormentorum fit acerba criminum inquisitio, ut si rei sint conscii rerum arcanarum, quæ in quæstione posite sunt, ferro et igne et cruciamentis adacti eas clarè et dilucidè proferant; hæc nimirum severitate usurum Deum, et acerrimè inquisitorum in corda et renes, videlicet in abditas cogitationes et occultas appetitiones et vetitæ libidinis motus, in vitæ actiones : id porrò Dei judicantis et in scelus inquirentis examen esse ἀπαράθρηστον, falli et errare non posse, nec artificio ullo deludi. Hæc cum Jobus secum seriò perpenderet, erupit affectus vehemens, quo sibi ipsi succensuit, de se nimirum sub tertîâ personâ sic loquens :

VERS. 5. — **QUIS EST ISTE QUI CELAT CONSILIUM ABSQUE SCIENTIA? (1) IDEÒ INSIPIENTER LOCUTUS SUM, ET**

(1) Hæc verba ita sonant, quasi de alio aliquo loqueretur. Et eo modo à quibusdam exponuntur hoc sensu : Scio, Domine, quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio. Et causa subjicitur : Quis enim ita absurdus esse posset, et à Dei cognitione alienus, ut putet aliquid fieri in hoc mundo sine consilio ejus? Quasi dicat : Imprimis nullo modo ego ita desipio. Sed alii ad ipsum Job referunt, et hunc reddunt sensum : Quis est iste qui consilium Dei arguit imperitiâ? Ille nimirum ego sum. Et huic sensui respondere videtur, quod sequitur : *Et idè insipienter locutus sum, et quæ ultra modum excederent scientiam meam*. Et hoc modo erunt verba agnoscentis culpam suam in eo quod de Dei justitiâ et providentiâ non satis circumspèctè loquutus fuisset.

(Estius.)

QUIS EST ISTE QUI CELAT CONSILIUM ABSQUE SCIENTIA? Quasi dicat : Verè stulti illi sunt, et sapientiæ expertes, qui putant sua consilia ita celare se posse, ut Deus illa non cognoscat, et putant aliquid esse quod divinos oculos fugiat.

IDEO INSIPIENTER, etc. Cum non ita parè et moderatè locutus sum, ut par fuisset. (Menochius.)

QUIS EST ISTE, tam audax, tam perfrecte frontis, qui CELAT, seu celatum esse putet Deo, aliquid CONSILIUM ABSQUE SCIENTIA? id est, rem aliquam absconditam et secretam esse, absque quòd sciat Deus : quasi Deo aperire quis aliqua de novo, vel illum docere se posse speret.

(Tirinus.)

Quis ego sum rudis omnium, qui verba tecum facere audeam? Vel : Quis ego sum, ut celare te consilia et meditationes meas audeam? Novi enim, te nihil latere, atque intima mentis meæ rimari. Quis ego sum qui coram te simulem? Fateor, Domine, loquendo peccavi : absit ut ego te fallere velim; qui secretissimos mentis meæ recessus meliùs quam ipse me pervadis. Hebræus ad litteram : *Quis iste occultans consilium absque scientiâ?* Pondere maiestatis Dei oppressus Jobus, coactusque vi argumentorum ejus, sese ad Dei pedes abjicit; fatetur sincero demissoque animo, minus cautè sese esse locutum : *Idè insipienter locutus sum, et quæ ultra modum excedunt scientiâ meam*. Hebræus : *Id idè locutus sum absque intelligen-tiâ*; de iis disserunt quæ mentem meam superant; *et mirabilia, quæ non sciebam, pronuntia-vi*. De iudiciis et providentiâ tuâ sermonem institui; at nôram ne quid dicerem? locutus sum ea quæ satis mihi comperta non erant.

(Calmet.)

QUÆ ULTRA MODUM EXCEDERENT SCIENTIAM MEAM. Jam superius, cap. 39, vers. 35, videramus quem fructum attulerat admonitio illa quæ Deus erga Jobum usus fuerat; sed, postquam Deus iteravit sermonem suum, adhuc magis et apertius nobis apparet, quemadmodum Jobus suo ejusmodi correctione profecerit: jam ipsum pernituerat, modò magis ad vivum affectus est. Sic videmus, postquam Deus nos jam erudierit, sæpius id ex parte duntaxat profecisse, et, quamvis existimemus nihil ampliùs in nobis desiderari posse, nosque ad summum pervenisse, levem tantùm in nobis esse præparationem. Deus igitur pergat nos docere oportet, ut doctrina, quam jam audivimus, melius radicetur in animis nostris, nos moveat et afficiat, et in ipsâ penitens acquiescamus. In summâ, videmus penitentiam non perfici statim, sed opus esse ut Deus, postquam nos exasciavit, denuò poliat; quemadmodum cum quispiam opus ex lapide aut ligno vult efficere, mallens sæpius adhibendus, et ictus ingeminandi sunt. Job igitur hæc secundâ Dei admonitione majorem in modum compunctus, adhuc magis quàm antea ignorantiam et temeritatem suam humiliter confitetur, et infinitam Dei sapientiam et potentiam Dei suppliciter adorans semetipsum acriter increpat, ac si dicat: Ecquis ego sum, qui celavi, id est, tacui, non decantavi, non celebravi consilium tuum, imprudenter agens, et in querimonias justitiæque propriæ assertionem linguam solvens? debueram scilicet, ex quo plagam ac-

QUIS EST ISTE (sub. *inquis*, vel *aiestas*) QUI OCCULTAT (sive *abscondit*, vel *occultans*) CONSILIUM (nempe Dei; sic alibi *sermo*, *via*, *præceptum*, absolutè, pro *sermone*, *viâ*, et *præcepto Dei*) ABSQUE SCIENTIA? vel, *ex non scientiâ?* i. e., ex *inscientiâ*. Subauditur 2; *inscientiâ?* verbis suis imperitis, temerè et imprudenter, quin et impudenter, de Deo loquens? Ego sanè is sum qui non satis sobriè sum locutus de tuis judiciis. Sensus est, q. d.: Quis est hominum qui tam imperitus sit ut negare audeat Dei consilio sapientissimo cuncta administrari? Approbat quod Deus, dixerat Job. 38, 2. Multa subaudienda, hoc modo: *De eo quod dicebas* (supra 38, 2), *O Domine Deus, quis est iste qui abscondit consilium à Deo sine scientiâ? certò ego indoctè et imperitè id dicebam*. Est increpatio per *προσωποποιεῖν*, sive *μνησθῆναι*. Alii sic: *Qui providentiam tollit* (i. e., te prudenter orbem regere negat) *imperitus est*. Alii sic: *Quis tam audax aut stultus, qui sua consilia celat, seu celata esse putat, Deo?*

IDEO, *propterea*, vel *ob id* (vel, hoc dicitur *propterea* quod) ANNUNTIAVI, sive *indicavi* (vel *exposui*, nempe multa, multa verba de te temerè et imperitè feci; fateor me multa dixisse), ET NON INTELLIGAM, (*intelligebam*, *intellexi*, quod, vel quæ non intelligebam; *indico me non intellexisse*; q. d.: Fateor me peccasse, sed ignorans feci. Hoc comma cum præcedenti sic redditur aliter: *Quis est iste qui occultit consilium imperitè?* Nempe ego, *siquidem narravi quæ non intellexi*.

ET QUÆ ULTRA MODUM, etc., *mirabilia præ me* (vel, *mirabiliora me*, id est, quàm ut ego assequi possim; *et mirabilia sunt supra me*, vel, *quæ excedunt me*; *et negotia miranda quæ sup' rant captum meum*, sub. *indicavi: Occultata erant à me*, sub. *opera tua*, i. e., me latebant), *et non sciam, nec sciebam*, nempe perfectè, ut quæ jam ex arcanis Dei judiciis pendere cognosco, plenius à te edoctus de tuâ potentiâ et admirandâ providentiâ. *Næque cognosco, adèò ut nequeam cognoscere*; q. d.: Cogitationes et consilia tua etiam nunc superant captum meum *Et quæ nesciebam*.

(Synopsis.)

cepi, extemplò animadvertere, sat esse à te, clementissime Deus, calamitatem inferri, ut continuo mirarer arcana consilia tua, mihi que imperarem, nollemque causam scrutari, sed firmius sperare omnia benè celsura; multa quippe in salutis humanæ procuracione patras, quæ longè excedunt mortalium adèoque meam scientiam. Quamobrem, inquit, Domine, meritò me superius condemnasti, quòd vellem tuum consilium involvere, nesciens quòd sermones et disputaciones meæ tenderent: scio modò stultè in eo me gessisse; meum enim erat simpliciter admittere et accipere quod tibi libet de me statuere; volui autem hic doctoris, non frequentatà priùs scholâ, partes suscipere: ergo agnosco, Domine, te jure meam stultitiam arguisse. Quando autem sic ista accipiemus, Jobus ejusmodi confessionem edet, ut Deo consilium cum omni scientiâ conjunctum attribuat. Hic enim est tanquam oppositio quædam inter Deum et homines. Deus habet suum consilium absconditum, sed novit cur: causa ejus ipsi semper in promptu et præstò est; nos verò, quando consilium Dei, plusquàm nobis licitum est, detegere volumus, nihil aliud agimus, quàm quòd ipsum magis implicamus; idque fit sine scientiâ, ita ut quò plus docti esse volumus, eò magis inscitiam nostram prodamus. Discamus igitur Dei esse consilium suum penès se servare, ut ipsum nobis non declaret; et quidem si animadvertat ipsum captum et tenuitatem nostram superare, Deus id quod nobis aptum est revelat, sed multa obscura penès se servet ac retineat necesse est, quia nimis adhuc debiles sumus, ut tam altè possimus ascendere. Deus igitur consilium abscondit, sed cum scientiâ: ipse enim nihil ignorat; nec id eò facit, quòd non possit nobis ostendere cur hoc vel illud faciat, sed quia non expedit. Quando igitur plura quàm nobis permissum est scire volumus, confusi planè hæremus; et quò magis conatur homo mortalis sapiens videri non sequendo ductum Dei, eò magis vanitatem ostendit, et confusionem suam despumat.

Septuaginta nonnihil aliter hunc versum reddunt: *Quis enim est qui celat te consilium? parcens autem verbis et te putat celare?* Id est: Quis est iste tam audax, tam perfrictæ frontis, qui celare speret, velit aut possit consilia sua, ut nesciantur à Deo? Quasi videlicet Deo aperire quis aliqua de novo vel illum docere se posse præsumat. Pro verbis autem istis: *Ideò insipienter locutus sum*, etc., ipsi vertunt: *Quis autem annuntiabit mihi quæ non novi, magna et mirabilia quæ nescivi?* Quasi dicat: Ex hoc intelligo te nihil latere, quòd res tantas tamque mirabiles, quas ego prorsùs ignorabam, mihi nuntiasti. In quo autem imprudenter locutus sit subdit:

VERS. 4.— AUDI, ET EGO LOQUAR (1); INTERRO-

(1) Precor ut si quid eorum, quæ me latent, interrogavero, et benignè me docere velis.

(Menochius.)

INTERROGABO TE (cur me ita judices, etc.) ET RESPONDE MIHI. Hæc enim verba videri possent, et ab animo plusculum sibi præfidente profecta, et in Deum, quasi non sat gnarum omnium, vel saltem non sat singulis attendentem, injuriosa. Unde et me *penitet* dictorum, et ultrò me *reprehendo*, meamque inscitiam lubens

GAEO TE, ET RESPONDE MIHI. Hæc illa duo verba sunt, quæ, cap. 13, vers. 22, insipienter locutus est, dicens Deo : *Voca me, et ego respondebo tibi; aut certè loquar, et tu responde mihi*; de quibus ut à se nimis audacter ac temerariè dictis se dolere significavit, cap. 39, vers. 35; ideòque retractat, et non dicta esse optat, utpote tantæ majestati ac potentiæ, cum quâ agebat, minimè consentanea. Quòd si igitur in tam inculpatâ vitâ eximiâque virtute, postquàm in tantâ rerum difficultate et angustiis tam admirabile patientiæ suæ invictæ specimen dedisset, in his levibus delictis, scilicet verborum lapsu, Deus offensus non dissimulavit, sed tam acriter tantoque verborum pondere ea increpuit, quid nobis miseris futurum putamus, cum tanta quotidie flagitia suscipiamus? Sanè vel ex hoc facile cognoscemus quàm verum sit illud Christi oraculum, Matth. 12, 36 : *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii*. Quamobrem si sapimus, nunquàm loquamur aut cogitemus de arcanis Dei judicii nisi cum omni reverentiâ et humilitate; et si quandoque plus fortè quàm par erat locuti fuerimus, aut temerarius aliquis et inconsideratus sermo nobis exciderit, stultitiam nostram agnoscamus, unâ cum Jobo immoderatam nostram arrogantiam condemnantes, ut in posterum simus prudentiores. Non satis autem est ut quomodocumque peccata nostra agnoscamus, sed ad remedium simul veniendum est, sicuti etiam nos suo exemplo Jobus docuit : postquàm enim dixit se, priusquàm rem intelligeret temerè locutum esse, subjicit velle se reprimere, quòd se limitibus suis non continuisset, sed instar equi ferocientis dis-

agnosco, maximè cum tam prolixâ instructione tu ipse, ô Deus, coram erudire me dignatus es. (Tirinus.)

Audi, queso, et loquar, rogabo te, et notum mihi fac, quod te rogabo. Sunt, qui hæc Dei verba esse putant supra, 38, 3, ad Jobum directa, quæ is hic repetat. Ita et Boullier : « Eadem, quâ v. 3, mimesi, dicta sibi « à Deo verbatim repetit, irrisionemque ac reprehensionem sui justissimam continere ultrò fatetur. » Sed hoc friget. Malo cum aliis ipsius Jobi verba esse, se jam totum Deo submittentis, et ei sese docendum tradentis, non sicut antea, quando cum illo disputare postulabat, quum diceret supra, 13, 22 : *Audi, et ego loquar, vel loquere, et ego respondebo*. Sed nunc summâ cum demissione se quicquam scire non posse profiteatur, nisi ab eo edoctus fuerit. Scire, te rogem posthac quæ meâ intererit cognoscere, ut à te edoctus ea sciam, qui me tuæ disciplinæ planè submitto.

(Rosenmuller.)

Ecoutez-moi, et je parlerai; je vous interrogerai, et répondez-moi, je vous prie. Il semble d'abord que Job retombe encore une fois dans la faute qu'il avait faite, lorsqu'il avait demandé à Dieu avec un peu trop de confiance, qu'il voulait bien l'écouter dans les demandes qu'il souhaitait de lui faire sur l'état présent où sa justice si rigoureuse l'avait réduit. Mais pour peu qu'on envisage l'humiliation si profonde où Dieu même, en lui parlant, l'avait fait entrer, on jugera aisément que ces paroles sont celles d'un homme qui s'anéantit en la présence du Créateur; et qu'il lui demande, comme dit un interprète, deux choses : l'une, qu'il daigne ne pas mépriser celui qui est tout pénétré du sentiment de sa faiblesse : et l'autre, qu'il veuille bien l'enseigner lorsqu'il confessait son ignorance, et le pria de l'instruire.

(Sacy.)

rupto freno excurrisset. Nequaquam igitur hic peccatum suum confitetur more multorum qui se absolutos et liberatos esse putant, cum uno verbo dixerint, peccavi, postea statim in idem peccatum relabuntur, et de novo semper peccant. Non, inquam, ita Jobus agit, sed ait : Domine, cum ita se res habeat, tantaque stultitia et temeritas in me insit, ipseque adeò me præcipitem in devia egerim, nunc interroga me; et postquàm in scholâ tuâ doctus fuero, loquar duntaxat uti volueris me docere; nec unquam accidet mihi, ut ea, quæ non probè nôrim, proferam. Unde subdit :

VERS. 5. — *AUDITU AURIS ALDIVI TE (1), NUNC AUTEM OCVLUS MEVS VIDET TE.* Quasi diceret : Domine, verum est me antea audivisse cum verba fierent de tuâ majestate, sed nunc ipsam aliâ ratione cognosco, et quidem ut me tibi penitèntis subjiciam. Jobus hic comparisonem instituit inter cognitionem quam prius habuerat, et revelationem, in quâ Deus se ipsi ita patefecerat, ut confusus esset, et afficeretur eo timore Dei, ut nihil aliud ipsi superesset quàm Deo gloriam tribuere, quod illum facere videmus. Significat ergo se in Dei

(1) *Ac auditum auris audieram te*, auditu tantum rurem tuinominis et potentiæ admirandæ perceperam, *nunc autem oculus meus vidit te*; non quòd Dei majestatem videre vivens quisquam possit (*non videbit me homo et vivet*, Exod. 33, 20), sed oculum mentis intellige : ut certiora sunt quæ vidimus quàm quæ audimus, ita Jobus dicit se longè exactiùs et perfectiùs Dei potentiam nôsse, quàm antehac, quum antea de famâ duntaxat et auditu intellexisset Dei potentiam, nunc verò ab ipsomet Deo et ejus ipsius loquentis sermone edoctus eam accuratiùs cognoverit.

(Rosenmuller.)

AUDITU AURIS, etc. Quasi dicit : Te antea tantum auditione noveram, nunc verò, t' docente.

OCVLUS MEVS VIDET TE. Jam perfectiùs te agnosco.

(Menochius.)

AUDITU AURIS ALDIVI quidem *te* aliquando, seu per internas, seu per externas inspirationes mecum loquentem; *nunc autem* majore me dignatus es beneficio, nempe ut etiam *oculus meus videat te*, sensibili et visibili formâ mihi præsentem, neque docentem, ut mirum non sit omnia mihi jam clariùs certiusque constare, meque magis et meliùs erga te affici quàm ante. Ita S. Thomas. Hactenus rhythmicè omnia, ut dixi initio, c. 3; quæ jam sequuntur prosâ conscripta sunt.

(Tirinus.)

Sunt qui credant, Deum, qui hactenus ex imo nubis recessu locutus fuerat, in fine orationis prodisse, suumque os Jobo et amicis aperuisse. Sola tamen fermè obtinet opinio, sermonem hic haberi à Jobo de secretâ mentis visione, seu de revelatione, quâ Deus in nube latens coram amicis steterit, et orationem instituerit. Hactenus solo nomine te novi; nunc autem te video, audio vocem tuam, secretoque lumine, quo mihi affulges, magnitudinem majestatis tuæ, et sapientiam rebus gerendis intelligo.

(Calmet.)

Mon oreille vous avait auparavant entendu; mais maintenant je vous vois de mes propres yeux. C'est-à-dire : Je ne vous connaissais auparavant, pour parler ainsi, que par oui-dire. Mais maintenant que vous m'instruisez par vous-même, *mes yeux vous voient*, c'est-à-dire, il me semble que je vous vois de mes propres yeux, tant la connaissance que vous me donnez est claire et parfaite. Qu'heureuse est l'âme à qui Dieu parle en cette manière efficace, qui lui fait voir en quelque façon, et toucher sensiblement les vérités qui ont frappé ses oreilles!

(Sacy.)

cognitione tantum profecisse illà Dei concione (quà illi exposuerat Deus mentem suam et consilium in afflictionibus et ærumnis, quibus eum probaverat), ut oculos sibi aperuisse videretur, et visum recepisse, atque adeò Deum de facie quodammodò tunc cognovisse; quasi antea famà solùm et auditione, tunc verò oculorum conspectu cognosceret. Noverat quidem antea Deum Jobus, suspexerat, coluerat per fidem, quæ est ex auditu nunc verò calamitate factus eruditior, et sermone Dei è turbine loquentis illuminator, dum antea notitiam cum presenti confert, illam auditum, hanc visum appellat; non sanè quòd Deum apertè ut in patriâ intueatur, sed quòd singulari luce perfusus, illustriùs excelsiùsque quàm ante de Deo sentiat. Qui vexationis et divini colloquii mirus effectus et fructus planè suavissimus est. Ex hac ergo penitentiæ Dei notione se in sermonis modo metam excessisse dispicit, et pernitentiâ tangitur: unde neque sanies, quæ stillabat totum corpus, neque sterquilinum in quo jacebat, suis amicis et familiaribus molestus ac gravis, tam de se humiliter sentire fecit quàm lux divina, quæ tunc ipsius mentem illustrabat. Similiter Ezechiam, antequàm à Domino corripere et illustraretur, non tam humiliavit mors jam impendens, et corpus jamjam solvendum in sanie et in cineres redigendum, quàm mens à Deo illustrata, quæ mox ad se reversus errorem suum deslevit. Habent nimirum hoc peccata, quòd videantur hominibus sæpè levissima, quamdiù in bonam mentem non reducuntur; at postquàm Deus peccatores illustrat, plus eos cruciat, punit et affligit peccati memoria, etiam dum remissum est, quàm antè peccatum admissum, dum adhuc in animo aderat. Sic David dum in peccato erat nullo vexabatur mentis angore; at postquàm se peccasse cognovit, dimisso etiam peccato dolenter clamabat, Psal. 37, 5: *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Ac si diceret: Ostendisti mihi, Domine, peccata mea, et ipsorum cognitione tactum puduit me talia patrâsse, etc.

Vide quomodò peccatorum cognitio cor nostrum ad compunctionem et dolorem impellat. Non videbat se patiens Job, et ideò non erubescibat, imò quasi penitens innocens de suâ se innocentiam jactabat, et de tantis miseriis sibi à Domino illatis conquerabatur; at postquàm seipsum novâ quâdam et magis intimâ revelatione conspexit, et suam vilitatem agnovit, querimonias ponit, et vultum penitentis assumit. Cur autem prius penitentiam non egisset unicam hanc depromit rationem, quia tantum Deum audierat, at non viderat; quem statim ac vidit, illicò penitentiam egit. Causam ergo penitentiæ assignat visum Dei. Unde patet quid sit sentire præsentiam Dei et affici ejus gloriâ, quoniam absque eo fieri nequit ut homines in ordinem cogantur, quidquid ipsis dicatur; aut enim surdos agent, aut non satis reverentiæ Deo exhibentes, quidquid ipsis dicatur, sicut experientia ostendit, effluere patientur. Opus est igitur ut Deus ipse nobis se præsentem exhibeat, et vivum aliquem suæ majestatis sensum

immittat, eò ut ipsum timeamus. En cur Jobus profertur se sibi displicere, omniaque quæ temerè dixerat reprobare. Subdit enim:

VERS. 6. — *Idcirco ipse me reprehendo, et ago penitentiam in favilla et cinere* (1). Septuaginta Interpretes mirificè sensum Jobi expresserunt in hunc modum: *Quamobrem sprevi meipsum, et extitavi: putavi autem me terram et cinerem.* Eodem quidem modo cum propriam conscientiam non videmus, nos justos et aliis meliores dicimus; cum verò eam divinâ luce illustrati in conspectu Domini per examen discutimus, tunc miseros et peccatores judicamus. *Et quantò se quis minus videt, inquit S. Gregorius lib. 35 Moralium, cap. 5, tantò sibi minus displicet; et quantò majoris gratiæ lumen percepit, tantò amplius reprehensibilem se esse cognoscit: cum enim intrinsecus sublevatur per omne quod est, ad eam, quam supra se conspicit, regulam congruere nititur; et quia adhuc humana infirmitas præpedit, cernit quia ei ex minimâ parte dissentit, totumque illi onerosum est, quod internæ regulæ conveniens non est.* Sic ille. Deus igitur se ostenderit oportet, antequàm eò devenire possimus, ut nobis displiceamus, et quidquid nobis factum dictumve fuerit, ut par est apprehendamus; contra penitentiâ præditi sumus, non ampliùs vitia nostra coloramus, aut excusationes ulla quærimus, sed potiùs, si verè nos peniteat, nos peccasse, et quidem nos ipsos detestantes, confitebimur. Peccator enim si se verè ad Deum converterit non solùm peccatum suum agnoscet, et se condemnabit, sed insuper de se vindictam sumet, eò quòd adversus suum Creatorem insurrexerit. Atque hoc est quod Jobus hic significat dum ait: *Idcirco ipse me reprehendo*, quòd tam audacter me innocentem dixerim, et me sine causâ pati pronuntiaverim:

ET AGO PENITENTIAM IN FAVILLA ET CINERE. Hic antiquus penitentiæ ritus est. *In favilla et cinere, penitentiam agere*, inquit S. Hieronymus ad hunc locum, *est contemplatâ summâ essentiâ nihil aliud quàm favillam et cinerem se cognoscere. Ac si apertè dicat: De nullo auctoris dono superbio, quia sumptus ex pulvere per illatæ mortis sententiam ad pulverem me redire cognosco.* Pro *favilla* in Hebræo habetur nomen *ghaphar*: quod significat tenuissimum minutissimumque pulverem; quo nomine Scriptura uti solet ad rem omnium minimam abjectissimamque exprimentam, quam quævis aura levis propellit et circumducit. In pulvere igitur ac cinere agit penitentiam Jobus, se-

(1) Crimen meum fateor, et penitens sedensque in pulvere, conspersusque cinere caput lugeo, quæ ignorans patravi, quæ incautè effatus sum, quæ Numinis majestati minus officiosè. Hebræus reddi potest: *Idcirco penitet me; quod egi improbo, totus horreo, sermones meos tibi ingratos rejicio, et ago penitentiam; dolore altè saucior. Vel: Consolor me in pulvere et cinere; excipio demisso animo poenam quam imperas; solatium et gaudium in malis meis illud mihi est, quòd ea veluti sigillo voluntatis tuæ notata intueor.* Septuaginta: *Humiliavi me ipsum, exarui; putavi autem me terram et cinerem.* Chaldæus: *Abjeci divitias meas, quarum jacturam feci, neque hoc doleo, et consolatus sum de morte filiorum meorum, qui nunc sunt sicut pulvis et cinis.*
(Calmet.)

ipsum viliolem et abjectiorem cinere et pulvere repræsentans, ut Dei misericordiam flecteret. Pauper namque qui alicujus divitis misericordiam inter, ellat, suam quantum potest exprimit miseriam, tantò securiùs illam expectans, quantum potentiùs et manifestiùs hanc repræsentat.

Hanc autem esse consuetudinem Dei, ut nos per cognitionem peccatorum ad compunctionem et pœnitentiam trahat Regius quoque Propheteta non tacuit, Psal. 59, 4: *Commovisti, inquit, terram, et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est. Interrogat eo loco S. Augustinus, quomodo conturbata est terra? respondet autem sibi ipsi: Conscientia peccatorum.* Sapiens quidem et vera responsio. Cùm enim homo in corde suo delicta et peccata invenit, quæ antea ignorabat, tunc dolore compungitur, tristitiâ commovetur, timore turbatur, ut à Domino per gratiam sanetur: ipse enim pungit, ut mulceat; movet, ut quietet; turbat, ut turbatum præ compunctione animum à malis, quorum causâ turbabatur, eripiat. Quod in hac quoque Jobi compunctione factum observare licet; nam ex istâ apparitione divinâ, atque familiari paternoque colloquio post compunctionem sanctus vir fuit omnî temptatione et miseriâ liberatus et sanatus, non solùm corpore, sed et animo tantâ consolatione et dulcedine spirituali repletus, ut is solus novit qui sensit. O quantas tunc exhibuit gratiarum actiones, quantas Deo laudes et prædicationes! ô gaudia spiritualia! verè potuisti dicere, si quis unquam alius: *Secundum multitudinem dolorum in corde meo consolationes hæc lætificaverunt animam meam*, Psal. 39; et cum Apostolo exclamare, 2 Cor. 1: *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui consolatur nos in omni tribulatione nostrâ.* Hæc verò non contigerunt propter Jobum solum, sed in exemplum omnium nostrum scribi, legi et prædicari per totum orbem voluisti Spiritus sanctus, ut discamus fortes et constantes esse in rebus adversis, à fide et spe in Deum nunquam deficere, certi Deum nobis suo tempore adfuturum.

Volunt etiam nonnulli B. Jobum tunc omninò spiritum propheticum, quo antea non tam plenè claruit, copiosè accepisse, quòd testetur dicentis: *Oculus meus videt te*, nempe more Prophetarum: oculo videt jam Propheteta factus, quoniam *videntes* dicti sunt Prophetæ: unde ab Hebræis quoque tametsi plurimum in Gentiles invidis, in catalogo Prophetarum connumeratur.

Jobi rursùm exemplo monemur nunquam adversus Deum disputare, nunquam de occultis judiciis ejus temerè loqui, sed cum omni humilitate potiùs nos nostraque hisdem subicere. Sic quondam Heli, quando Samuel retulit ei ex ore Domini filios ejus immaturâ morte perituros, ipsumque sacerdotio privandum esse, Dominus, inquit, 1 Reg. 3, est, *fiat quod bonum videtur in oculis ejus.* Et David ait, Psal. 118, 137: *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.* Semper Deus vincit omnem judicatur. Id quod egrigio schemate significatum est Esdræ pro Hierosolymorum instauratione nimium zelanti, cui sic ait Angelus, 4 Esdræ 3 et 4:

Pondera mihi ignis pondus, mensura flatum venti; revoca diem præteritum, et dicam tibi vias Altissimi. Imbecillitatem sanè suam ignorantiam profiteri sanctus Propheteta coactus fuit. Jobus itaque temeritatem suam humiliter confessus, et pœnitentiam promittens, exemplo nobis esse debet, ut delicta nostra et plura et majora humiliter agnoscamus, confiteamur et emendemus; siquidem velimus, ut Dominus ea remittat, nosque tam corpore quàm animo sanet atque justificet. Cæterum jam Deum pro Jobo contra adversarios ejus judicantem audiamus.

VERS. 7. — POSTQUAM AUTEM LOCUTUS EST DOMINUS VERBA HÆC AD JOB, DIXIT AD ELIPHAZ THEMANITEM: IRATUS EST FUROR MEUS IN TE, ET IN DUOS AMICOS TUOS (1)

(1) Sic etiam in Græco est et Chaldæo. An ergo non iratus fuit Deus etiam tertio Eliu? Fuit profectò, sed hominem incredibili fastu et falsâ opinione sapientiæ turgentem, uti statim ab initio silere jusserat Deus initio c. 38, ita nunc negligit, fastidit, et quasi ignotum præterit, qui *humilia respicit*, etc.

NON ESTIS LOCUTI RECTUM, etc. Damnat ergo hic Deus amicos, quasi qui à scopo aberrârunt; Jobo verò, quia rem acu tetigit, causam addidit et palmam. Certum enim est non solos sceleratos et Deo exosos ab eo affligi in hac vitâ, quod urgebant amici, sed etiam pios et sanctos, quod Job contendebat. Petulantibus etiam et acrioribus verbis quàm deceret incurrerant in afflictum, unde et jubentur supplices illi fieri, et veniâ ab Jobo petitâ preces quoque ejus ad Deum pro se deprecere.

(Monochius.) Mirum cur Deus negligat hic Eliu, solosque Eliphazum, Baldadum et Sopharum damnet, quanquam Eliu justior cæteris non erat, quippe qui Jobo plura falsò adscripserat, et pravo sensu detorserat, quæ Job rectissimè et absque dolo dixerat. Respondent quidam, Deum initio orationis suæ Eliu arguisse iis verbis: *Quis est iste, involvens sententias sermonibus imperitiis?* Qui hæc redargutione Jobum spectari aiunt, excusant Eliu eo nomine quòd multò sublimiùs quàm cæteri de magnitudine Numinis censerit; quòd si pravo sensu verba Jobi interpretatus est, illud sive ignorantie, sive immodicæ religioni veniâ dignissimæ tribuendum esse. Suspiciatur Grotius, Eliu cuiquam ex tribus sociis inhæsisse, quare eadem Dei sententiâ reprobatum esse, reprobato patrono. Conjecturæ huic illud favere potest, quòd in additamento ad calcem hujus libri Eliu nomen non legitur, quasi scilicet ille sub uno è tribus censeretur. Malunt alii Eliu in hanc disceptionem casu venisse; quare et eadem cum cæteris sententiâ tacitè obvolutum.

Sed quæcumque demùm causa omissionis credatur, Deus ratio hic vertit amicis Jobi, quòd non satis ad normam veritatis et justitiæ locuti fuerint: *Non estis locuti coram me rectum.* Ita lis dirimitur, cujus litis initium et acta toto hoc libro narrentur. Deus Jobo causam, non tamen plenè, adjudicat. Arguit quòd doloris vulnus ægrè tulerit, quòd innocentiam suam vehementiùs tutatus sit, judicia Dei minus sanctè veritus. Profectò veram causam defendebat Jobus, sed non nihil defendendo peccavit. Amici Job in utroque peccaverant; id enim probandum susceperant, quòd neque per se verum erat, imò contumeliosum Dei justitiæ ac sapientiæ; et Jobum nimis acriter, violenter et iniquè arguerant.

(Calmet.) Ratio iræ divinæ in tres viros dicitur hæc: *Quoniam non estis locuti ad me, seu coram me, rectum, sicut servus meus Jobus.* Quod esse comparative intelligendum, res intelligendum, res ipsa docet. Nam et Jobus et ejus adversarii peccarunt. Ille quidem, quòd immodicè suam integritatem defendens inconsultas passim et audaciores querelas effuderat, quibus justissimum nomen injustitiæ insimulare videretur. Ab adversariis

QUONIAM NON ESTIS LOCUTI CORAM ME RECTUM SICUT SERVUS MEUS JOB. Vidimus superiùs quemadmodum Deus

Jobum redarguerit; nunc secundo loco ejus socios redarguit, et quidem longè asperius: nunc enim ipsum

autem in eo peccatum est, quòd de Providentiæ rationibus, et agendi modo circa bonos et pios malè judicàrint, putantes et asserentes Deum non nisi injustos affligere et sceleratos, itaque afflictiones, præsertim tam atroces Jobi, apertissima et evidentissima esse ejus scelerum et improbitatis signa, adeò ut injustum fore Numen judicarent, si Jobus culpa immunis tam infanda pateretur, quòdque maluerit exploratissimæ amici innocentia notam inurere, quàm consilia Providentiæ sibi abscondita fateri, eamque tacitè adorare. « Hic objicies: Si Jobus eadem inconsiderati sermonis, cum tribus adversariis, culpà involvitur, quare ille soli gravantur divinà sententià? Sed responsio est in promptu. Haudquaquam nimirum par fuit ratio Jobi atque adversariorum, nec æqualiter ab hoc et ab illis peccatum dixeris. Jobus, intemperate sibi innocentia conscientis, ex doloris vehementià, in voces non satis cum debità Deo reverentià et animi demissione congruentes, eruperat; quod venià dignum judicat benignissimus Deus, post objurgatum meritò tamen, ex gratià, Jobum. At triumviri, cum eos nihil ad ejusmodi servitiam stimulet, et contrarium potius omnia suaderent, provocante in id nemine, nullo indicio permoti, miserum Jobum insectantur, et contumeliosis suspicionibus, quid suspiciones loquor? imò apertis criminationibus onerant, de Deo intus erga eum providentià ea cogitantes quæ à vero erant alienissima. Æquum igitur fuit ut innocentia Jobi patefieret, simulque divinum, in eo totè plagis vexando, consilium; et, quod consequens erat, ut accusatores in reorum vicissim ordinem transiit, inconsulti judicii, calumnia, immanitatis damnarentur; ut justo illi pudore suffunderentur, nec nisi supplicante pro iis Jobo, cum Deo duntaxat in gratiam redirent. » Hæc optimè Bouillier (Observat. p. 414), cui tamen non possum in eo assentiri, quòd in dictione *sicut servus meus*, particulam præfixam sicut non vult similitudinem notare, sed tantum relationem ad eam rem, cui præfigitur, ut vertendum sit: *Non locuti estis de me recta aut convenientia, ad negotium servi mei quod attinet*. Quam vim tamen capere nusquam in V. T. habet, nec idoneo testimonio probare potuit Bouillier; nam loci, Isa. 58, 4: *Non jejunatis secundum diem hunc*. I. e., ut eo jejunari oportebat, planè diversa est ratio. Nimis horum verborum sensum restringit Aben Esra, dum quod dicit Deus triumviro non arguè rectum, ac Jobum, locutos esse, ad solam vult culpæ confessionem pertinere, quam illi non arguè ac Jobus fecissent. Sunt, qui *וַיִּשְׁמַע* sumant pro *וַיִּשְׁמַע*, et exponant: *De me non rectè estis locuti*; sed malo ut sonat *ad me*, quòd hæc tota disputatio velut præsentè Deo ageretur, et ad illum tam Jobus quàm socii verba facerent, et coram eo, tanquam arbitro et indice totius controversiæ, unde et Alexandrinus et Hieronymus, *ἐνώπιόν μου*, *coram me*, verterunt. « Dùm tres viros illos latè sententià condemnatos audimus, de Eliu interrim altum silentium est. Causam requirunt interpretes, nec facillè inveniunt; aliis atrum, aliis verò album huic silentio calculum subesse volentibus. Potius ego sic reliquorum damnatione exemptum creditiderim. Longè enim, à triumvirorum ejus sententià discrepat, cum et moderatius, et meliori animo, et verioribus principiis nixus, in Jobum insurrexerit; nimiam ejus audaciam, impatientiam, propriaque innocentia fiduciam, quasi nullius culpæ labe aspergeretur, redarguere contentus, et conscientiam virtutem ultra modum efferentem, sese retundere. Diserto encomio juvenem ornari necesse non fuit, cujus dicta sua se veritate satis approbant. Porrò si cogitas ejus causam à cæterorum causâ sejunctim esse, et orationem talem ut à Jobus ipse nihil reponendo, acquiescere videatur; hoc, inquam, posito, quòd sententiæ in cæteros late non involvitur, satis indicat,

« Dei suffragium tulisse. Denique spectandus hic tantum restabat integritatis Jobæ, assertore Deo, meritis triumphi. » Bouillier. (Roscmuller.)

Le Seigneur ayant parlé à Job de cette sorte, dit à Eliphaz de Théma: Ma fureur s'est allumée contre vous et contre vos deux amis, parce que vous n'avez point parlé devant moi dans la droiture de la vérité, comme Job mon serviteur. Saint Grégoire nous représente admirablement sur ce passage combien la lumière de l'esprit humain est bornée et s'accorde peu avec celle de l'esprit de Dieu. Après, dit-il, que nous avons entendu les discours de Job, et les réponses de ses amis, il est bon de porter toute l'attention de notre esprit à écouter la sentence que doit prononcer le juge des cœurs, et de lui dire: « Nous avons, Seigneur, été témoins de tout ce qu'ont dit les deux parties en votre présence; de ce qu'a dit Job pour représenter ses différentes vertus, et de ce que ses amis ont dit contre lui pour défendre les intérêts et la gloire de votre justice; et vous savez quel peut être sur cela notre sentiment. Car nous n'osons pas, sans doute, blâmer les discours de ceux que nous connaissons avoir parlé pour votre défense. Voici devant vous les deux parties qui attendent votre sentence. Prononcez-la donc, Seigneur, selon les règles impénétrables de votre souveraine justice, et montrez-nous qui est celui qui a parlé avec plus de droiture en votre présence dans cette grande dispute. *Ma fureur s'est allumée contre vous et contre vos deux amis, dit le Seigneur à Eliphaz, parce que vous n'avez point parlé devant moi dans la droiture de la vérité, comme Job mon serviteur.* Votre sentence, ô non Dieu, s'écrie saint Grégoire, nous fait connaître combien notre aveuglement est opposé à la lumière de votre divine droiture, puisque vous nous déclarez que celui que nous croyons avoir péché contre vous par ces paroles, a été victorieux dans ce combat, et que ceux-là sont vaincus, qui s'étaient imaginés surpasser de beaucoup les mérites du bienheureux Job en parlant pour vous. »

Comme nous avons déjà marqué plusieurs fois dans toute la suite de ce livre en quoi les amis de Job s'étaient trompés, nous nous contentons d'ajouter ici que la droiture avec laquelle Job avait parlé consistait en ce qu'il avait très-justement soutenu contre ses amis une vérité aussi importante qu'était celle qu'ils lui disputaient touchant la prospérité des impies et l'affliction temporelle de plusieurs justes. Car s'il défendit sa propre justice contre toutes leurs impostures, il ne le fit que pour établir cette grande vérité: Qu'on pouvait être affligé en cette vie et être juste, et que même l'affliction était le partage le plus ordinaire de tous les justes; ce qui néanmoins regardait principalement le temps de la loi nouvelle établie par Jésus-Christ, dont Job était la figure. Que s'il commit quelque faute dans ses paroles, ce ne fut, comme on l'a dit plusieurs fois, qu'en ce qu'il poussa peut-être trop loin ce qu'il dit pour établir la défense de sa justice contre ses amis, quoiqu'il reconnut en même-temps très-sincèrement que *nul homme n'était juste étant comparé à Dieu*, et en ce qu'il ne garda pas dans ses discours une aussi grande circonspection qu'il aurait dû, pour ne pas donner sujet aux impies de s'élever contre l'équité des jugements du Seigneur. (Sacy.)

Jamais Job n'a été si rabaisé que dans le moment qui a précédé cette haute justification que Dieu fait de sa personne et de ses discours. Non seulement il ne se plaignait plus de ses souffrances; il pensait même à y ajouter: au lieu de demander justice, il se condamnait à l'humiliation et au silence; il s'était dépourvu de tout. Il n'était plus l'auguste image de Jésus-Christ, il n'était plus son prophète; il ne voulait porter que la qualité de pécheur, et ne conserver dans l'extérieur

approbat, reliquos verò condemnat; ac si diceret: vos, Eliphaz, Sophar et Baldad, interim dum Jobum

que l'humble appareil de pénitent, pour marquer le sacrifice intérieur de son esprit abattu et de son cœur bri-é.

Mais jamais Job n'a été aux yeux de Dieu plus juste ni plus saint. Il n'a jamais été si digne de son attention. Il n'a jamais plus mérité d'être montré en spectacle au démon, dont il confondait l'orgueil et l'ingratitude. Sa victoire sur cet esprit d'envie et sur ce calomniateur des saints, est désormais complète. Il a tout surmonté: il a tiré avantage de tout; il vient de mettre le comble à ses vertus héroïques par une humilité qui les surpasse, et s'il était digne, avant son épreuve, de l'admiration de Dieu même, à cause de son innocence et de la droiture de son cœur, combien mérite-t-il plus sa complaisance dans le profond anéantissement qui cache à ce grand homme son innocence et sa victoire?

C'est par ce dernier trait qu'il rend sa ressemblance avec Jésus-Christ parfaite. Il triomphe comme lui du démon et par les mêmes armes; il mêle à sa patience les larmes des pénitents; il oublie sa vertu pour se confondre avec les pécheurs. Il s'abaisse jusqu'à la cendre et jusqu'au néant devant la justice et la sainteté de Dieu, et il mérite, non seulement d'être exaucé, à cause de son profond respect, mais de devenir même le réconciliateur de ceux qui ont dishonoré son innocence par leurs calomnies. *Il a été exaucé selon son humble respect pour son père... et étant entré dans la consommation de sa gloire, il est devenu l'auteur du salut éternel pour tous ceux qui lui obéissent.*

Après que le Seigneur eut ainsi parlé à Job. Il ne faut pas rapporter cette expression à ce qui vient d'être dit dans ce chapitre, mais au long discours de Dieu, qui remplit les quatre chapitres précédents, et qui a été suivi de l'humble aveu de Job, qu'il n'était pas cette sagesse qui a tout créé du néant, et qu'il n'était pas ce libérateur qui devait vaincre le fort armé, et lui enlever ses dépouilles; qu'il n'était pas même digne d'être son précurseur et sa voix, et qu'il se dépouillait d'un ministère dont il n'avait pas assez compris l'élevation. La réponse de Job et le discours de Dieu sont ici regardés comme un seul tout, et il est nécessaire d'en être averti.

Il dit à Eliphaz de Théman: Mon indignation est grande contre vous et contre vos deux amis. Eliphaz avait commencé le premier à parler durement à Job, et à l'accuser même de grands crimes, non seulement sans aucune preuve, mais contre le témoignage d'une vie très-sainte. Ses deux amis avaient suivi son exemple, et c'est pour cela que Dieu lui marque en particulier son indignation.

Eliphaz et ses amis, qui n'avaient pas compris le sens des mystérieux discours que Dieu avait tenus à Job, et qui avaient cru y remarquer de la sévérité et de l'improbation, ne doutaient presque pas que leur conduite ne lui eût été agréable, et que leur zèle pour sa gloire ne leur attirât quelques louanges; et ils furent sans doute très-surpris de ces paroles: *Mon indignation est grande contre vous et contre vos deux amis.* Elles commencèrent à leur ouvrir les yeux et à leur dévoiler le mystère caché dans la personne de Job, et elles les détrompèrent de toutes les fausses idées qu'ils avaient eues des biens et des maux temporels, de la vertu et de ses récompenses, de la Providence et de la justice divine, du véritable et du faux zèle.

Parce que vous n'avez point dit en ma présence ce qui était juste et véritable, comme Job mon serviteur. Voilà un jugement précis et sans exception. Tous les discours des amis de Job sont condamnés; tous ceux de ce saint homme sont approuvés. C'est Dieu lui-même qui prononce, et dès lors toutes nos perplexités sur plusieurs expressions de cet homme divin s'évanouissent; mais comme ce point est d'une extrême impor-

einendo forsan existimatis impunè evadere, nullam que in vobis culpam inveniri, quæ à me arguatur; forsitan etiam in vobismetipsis gloriamini quasi victores, eò quòd audistis Jobum increpari de quorundam verborum temeritate, quam dolor extorserat; fortassis etiam vos apud me invenisse gratiam putatis, quasi ex zelo justitiæ meæ recta locuti sitis: ego autem, ne falsà opinione superbiatis, palàm edico vobis, dicta actaque vestra contra Jobum servum meum me minimè approbare, sed damnare ac reprobare; quapropter inardescit adversum vos ira mea. Licet enim quasi ex zelo vindicandæ justitiæ meæ videamini locuti, attamen judicio meo nec vera nec recta protulistis: tota enim disputatio vestra falso nixa est fundamento, quasi Job propter peccata sua plagas istas sustinderit: quare falsò simul et impiè judicàstis eum esse homi-

tance, il est nécessaire d'en examiner les suites et d'en faire voir en peu de mots l'étendue.

1° Il est évident que puisque Dieu approuve tout ce que Job a dit, il n'a rien dit que de juste et d'exact; qu'il n'en a dû rien rétracter; que nous ne devons y rien soupçonner d'excessif; que nous sommes dispensés de faire le discernement et le choix de ce qui serait conforme à la vérité et à la justice, et de ce qui s'en écarterait; que toutes ses paroles sont également autorisées, mystérieuses, prophétiques, et qu'aucune partie des Ecritures n'a été aussi solennellement approuvée. 2° Il est dès lors certain que ces paroles que Dieu dit à son serviteur: *Quis est iste qui occultat consilium (sub verbis) non intellectis?* « Qui est celui-là (m'avez-vous dit avec grande raison) qui cache le conseil sous des paroles qu'il n'entend pas assez? » et cette réponse de Job: *Annuntiavi, et non intelligebam; mirabilia erant supra me, et non sciebam;* « car j'ai annoncé ce que je ne comprenais pas; j'ai dit des merveilles qui me surpassaient, et dont je n'avais pas une entière connaissance, » ne renferment aucune censure, ni aucun aveu qu'on ait manqué ni contre la vérité ni contre la justice. Et l'on ne saurait douter désormais que le véritable sens de ces paroles ne soit celui qu'on leur a donné lorsqu'il en était question, c'est-à-dire que Job n'avait pas l'intelligence parfaite des mystères qu'il annonçait, et qu'il n'était pas assez frappé de la distance infinie qu'il y avait entre la sagesse incarnée et soi-même qui en était tout à la fois le prophète et la figure. 3° Il est évident que Job n'ayant écrit qu'après avoir reçu l'intelligence pleine des mystères, il connaissait, par conséquent, le véritable sens de ses expressions, dans toute son étendue; que puisqu'il ne les a ni changées, ni réformées, depuis qu'il en a eu une connaissance parfaite, elles avaient donc un sens très-mystérieux et très-profond, dans le temps même qu'il ne le pénétrait pas assez, et que l'on serait aujourd'hui absolument inexcusable si l'on voulait affaiblir, adoucir, excuser dans les discours de Job ce que Dieu a si clairement approuvé, et que Job, après une pleine instruction, a jugé devoir être conservé sans aucun changement. 4° Enfin il est manifeste que les discours de Job étant d'un côté très-saints et très-exacts, et de l'autre ne pouvant le paraître s'ils se terminent à sa seule personne, il est, dis-je, manifeste qu'ils ont un sens plus sublime que l'approbation que Dieu leur donne rend nécessaire, et qu'on est dans l'obligation de chercher, qu'on serait inexcusable si l'on refusait d'y voir des mystères que Job s'afflige de n'avoir pas assez compris, et dont Dieu lui demande s'il en a bien pénétré la profondeur, et qu'on serait tout à fait aveugle si l'on cherchait d'autres mystères que ceux de la sagesse éternelle, revêtu de notre chair et de nos faiblesses pour nous instruire, nous consoler, nous délivrer, nous guérir et nous rendre heureux, (Duguet.)

nem hypocritam, impium, pauperum oppressorem, crudelem, barbarum, inhumanum, etc.

Caveamus igitur nobis à temeritate, quando videamus Deum aliquem asperè vexare, ne levi iudicio pronuntiemus adversùs ipsum, illum dignum esse qui sic tractetur; et contra, illos qui otio et quiete fruuntur, quasi à Deo maximè delecti sint, æstimemus: id enim fuerit nimis temerè iudicare. Nam si causas quæ nobis in Scripturâ designantur intueamur, eos qui maximè eximi Dei servi sunt, sæpiùs omnium asperrimè, ita ut videatur nobis Deus hostem ipsorum esse, tractari comperiemus; sed tamen de illis ex sensu nostro non iudicabimus. Cùm eam modestiam servabimus, Deus semper nos sublevabit quando affligemur; sed si crudeles fuerimus, et nimia stultitiâ præcipientes feramur ad temerè pronuntiandum de aliis, eadem quoque mensurâ nobis rependetur.

Cæterùm ut eò meliùs comprehendamus id quod hic dicitur: *Quoniam non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Job*, memoriâ retinendum id quod superiùs declaravimus, nempe Jobum, quamvis in quibusdam verbis peccaverit, nihilominùs tamen bonam causam habuisse, cùm Deus, qui solus idoneus Iudex erat, sic pronuntiârit: contra, quamvis ejus amici speciosa, ut quidem videbatur, argumenta attulerint, nihilominùs hic reprobantur, quia ipsorum fundamentum erat malum: ex thesi enim generali argumentabantur, Jobum propter maleficia sua puniri, ipsum pro improbo et execrando habendum esse, cùm Deus ejusmodi severitate adversùs ipsum uteretur; præterea doctrinam etiam falsam et perversam protulerunt, cùm dixerunt Deum homines semper in hoc mundo prout ipsi promeriti sunt tractare. Illud verò erat spem omnem vitæ æternæ præcidere, et gratiam Dei in hac vitâ fragili et caducâ sic includere, ut etiam bonorum præmia cum eâ terminentur. Quare meritò hic à Deo condemnantur; ita tamen ut simul erga illos vel sic immensam suam bonitatem atque clementiam declaret, quòd non dedignetur etiam profanis, ingratissimè atque injuriosis istis hominibus apparere, loqui, judicia sua revelare, eosdem monere et hortari ad reconciliationem tam secum quam cum Jobo, in quos multipliciter et graviter offenderant.

Est et in hoc mirabile atque stupendum iudicium Dei, quòd hi qui iudicio suo putabant se recta locutos, imò et causam justitiamque Dei egregiè propugnâsse, Dei iudicio coarguantur atque damnentur ut minùs rectè, imò et impiè locuti. Sic et hæretici, Gnostici, Sabelliani, Ariani, Nestoriani, Pelagiani, quibus addere licet Lutheranos, Calvinianos, Anabaptistas, putantes se rectè et dicere et scribere de Deo et rebus divinis, pro certo turpiter fallunt, et falluntur. De his Sapiens ait, Prov. 12, 15: *Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est audit consilia*. Iterùm, Prov. 14, 12: *Est via quæ videtur homini justa; novissima autem ejus deducunt ad mortem*. Et Dominus ait, Isaïæ 55, 8: *Non sunt viæ meæ viæ vestræ*, etc. Subjicit ergo Deus modum ac rationem illos secum et cum Jobo reconciliandi, ostendens ipsis opus esse sacrifi-

ciis quibus expientur, et mediatore Jobo, qui paret ipsis aditum ad se et gratiam conciliet; quemadmodùm videmus in lege Deum constituisse sacerdotem, qui solus in sanctuarium nomine totius populi, cæteris procul foris stantibus, et eo pacto cognoscentibus se indignos esse qui ad præsentiam Dei accederent, ingrederetur. Id enim figurabat, sine mediatore, qui Deum nostro nomine adeat, nunquàm licitum nobis fore Deum precari, nosque meritò rejectum et exclusum iri. Jobus igitur hic tenuit locum et officium sacerdotis, quando pro amicis suis intercessit; neque hoc sibi sumpsit, sed ad actum illum institutus fuit à Deo. Nam, ut ait Apostolus, Hebr. 5, 4, nemo debet honorem illum sumere, sed qui à Deo constitutus fuerit ille verus et legitimus est sacerdos. Unde intelligimus, quando venia peccatorum nostrorum petenda est, non debere quemquam seipso fretum se offerre, sed Jesum Christum ejusdemque in terris vicarium hoc muneris habere, ut nobis aditum præbeat, et potestate clavium sibi commissorum peccata remittat, cæli janua aperiat, nosque Deo Patri conciliet. Cæterùm quid amicis Jobi Deus ad gratiam secum et cum Jobo instaurandam præceperit sequentia declarant.

VERS. 8. — SUMITE ERGO VOBIS SEPTEM TAUROS ET SEPTEM ARIETES, ET ITE AD SERVUM MEUM JOB, ET OFFERTE HOLOCAUSTUM PRO VOBIS (1); JOB AUTEM SERVUS MEUS ORABIT PRO VOBIS: FACIEM EJUS SUSCIPIAM, UT NON VOBIS IMPUTETUR STULTITIA (2): NEQUE ENIM LOCUTI ESTIS AD ME RECTA SICUT SERVUS MEUS JOB. Iratum se profitetur Deus, neque mox ulciscitur; sed (quod est luculentissimum clementiæ exemplum) docet offensores ipsos quemadmodùm propitiandus

(1) Notandum contra hæreticos nostri temporis, qui imperitè clamant intercessionem sanctorum, quam catholica Ecclesia agnoscit et confitetur, derogare uni mediatori Christo. Illic enim ponitur beatus Job ab ipso Deo intercessor, et quodammodò mediator inter Deum offensum et amicos suos. Quòd si illud ejus factum non derogavit uni mediatori Christo (sicut certum est non derogasse, cùm factum sit Deo jubente), certè nec ea invocatio aut intercessio sanctorum, quam docet Ecclesia catholica, illi derogat. (Estius.)

SUMITE VOBIS SEPTEM TAUROS... ET ITE AD SERVUM MEUM JOB, ET OFFERTE, expiatione criminum, quæ disputando commisit. Apud Jobum holocausta leguntur; neque alterius generis sacrificia ante legem obtinuisse censeo. Post legem primùm audita sunt sacrificia pacifica et pro peccato, quo ritu à Moyse præscribuntur. Hactenus sola data sunt holocausta, tum quibus summum Dei imperium agnosceretur, tum ut agerentur gratiæ, et peccata expiarentur. Heptas in religione nunquàm non sacra fuit. Jabet Deus duos victimas ad Jobum, quæ ab illo immolentur; idque alterum est argumentum innocentiae Jobi ac Dei amicitiae, præter cæteros Jobi amicos. Agebat ille sacerdotem Altissimi in familiâ; quem et holocausta pro filiis obtulisse in exordio libri, capite 1, 5, legimus. Honor rei sacræ peragenda hic illi, utpote sanctissimo et dignissimo, conceditur. Videtur autem Deus sese amicis Jobi revelasse, vel saltem hæc illis dixisse absente Jobo, et faciliè aliquantò post primum colloquium ac visionem. (Calmet.)

(2) Hebræus: *Faciem ejus levabo*, accipiam, ne vos opprimam. Septuaginta, cæterique interpretes: *Faciem ejus accipiam; nam nisi propter ipsum perdidisset utique vos*. (Calmet.)

ait : præscribit tauros, vitulosve ac septem arietes (numerus scilicet à primordio mundi, ob creationem die septimâ quieti destinata absolutam, religiosum), jubetque adeant prius Jobum, quem vexaverant, anteverso nempe consilio Evangelico, quod per Mattheum, cap. 5, 24, evulgaturus erat, ut non prius ad altare munus offerat qui proximo irrogavit injuriam, quam offenso reconcilietur; injungit præterea ut Jobus oret, sacrificans nempe, ac simul preces fundens ut verus sacerdos, cui sacra exercenti qui adsunt assistuntve offerre dicuntur : quo certè modo amici holocaustum obtulerunt. Job igitur mediator et sacrificus eis datur, quem tot injuriis vexaverant, totque calumniis deformaverant, et disputationibus fatigaverant, ut sancti viri dignitate et gratiâ, quâ Deo charus erat, et auctoritate, quâ valebat, probè cognitâ, illum in posterum suspicerent ac venerarentur, nec ulterius offenderent.

FIACIEM EJUS SUSCIPIAM. Hoc est, placabor, admittam, amplectar, non repellam, non rejiciam oblationes et orationes ejus pro vobis. Non ante tamen Deus ipse vult procedere ad veniam eis concedendam, quàm videat Jobum injuriosis amicis parcentem : *Suscipiam*, inquit, *faciem Jobi*; quasi dicat : Notabo prius quâ facie, quo vultu erga vos sibi injurios homines sit Job, et ejus secutus morem, inde post ipsum ad veniam et largitionem procedam. Ad hæc D. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 7 : *Intuendum*, inquit, *est, quia ita cautè ordo acceptæ veniæ custodiatur, ut in sacrificiis Dominus non illorum, sed beati Job faciem suscepisse referatur; qui tantò citius audiri meruit, quantò devotè pro aliis intercessit.* Ubi maximè ponderanda sunt illa verba : *Ordo acceptæ veniæ custodiatur.* Quippe ille semper à Deo in dandâ veniâ ordo servatur, quo non ipse primus procedat ad veniam, sed alterius præter ipsum offensi prius faciem suscipiat. Hinc paulò acerbius hæc Septuaginta sic transtulerunt : *Job autem famulus meus orabit pro vobis, quoniam non nisi faciem ejus accipiam : nam nisi propter ipsum perdidissem utique vos.* Sed cur noluit Deus amicis parcere, nisi Job interveniret? Optimam hujus rei rationem reddit S. Ambrosius, lib. 3 Officiorum, cap. 16, ubi ait : *Ignoscere his per amicum maluit Dominus, ut amicitie suffragium remissio fieret peccatorum. Proficit illis amici ia, quibus obfuit insolentia.* Ostendebatur scilicet quò deberent fœdera amicitie spectare, nimirum ut amicorum peccata de medio tollerent. Et quando non est bonus qui non dormitet aliquando, qui non corripitur subinde peccati sopore, felix erit, si habeat amicum, qui accedat et excitet eum à somno, ut amicitie suffragium fiat abolitio vitiorum. *Illud etiam docet*, inquit S. Chrysostomus in Catenâ, *haud illa satis futura esse sacrificia ad expiationem, nisi Jobi quoque merita accessissent.* Validissima protectò sunt vobis sanctorum patrocinia pio cultu beneficentiaque operibus procurata et extorta. Et quæ nihil obtinerent per se sacrificia, amicorum cœlestium favore adjuncta homines à perditione liberant. Solet enim Deus in sanctorum suorum gratiam multa dissimulare in peccatoribus. Sic de Achabo dicitur, 2 Paral. 24 : *Et fecit malum*

coram Domino; et noluit Dominus perdere donum David propter testamentum quod disposuerat cum David. Peccante scilicet Achabo et regie domus ruinam merente potuerunt Davidis merita Deum à vindictâ revocare, ut qui sciat in suorum sanctorum gratiam vivis peccatoribus aliquando favere. Ubi autem sanctorum orationes desunt, etiam viri justi commodis multis carent. Unde benè B. Chrysostomus, hom. 4 in Epistolam ad Thessalonicenses, ex hoc et aliquot aliis locis probat bonum esse sanctorum precibus frui, sed quando et ipsi seduli et vigiles fuerimus. Hoc nimirum ipsa ratio jubet, et voluntas sanctissimi Numinis expressa divinis monumentis disertè pronuntiat. Imò verò suavissimus Dei Spiritus clarissimorum hominum oraculis mundum instruens, cum naturæ inter omnes communionem et gratiæ posuisset, præsertim in novo Testamento, vult ut mutuam sibi omnes charitatem exhibeant, se juvent, opem et præsidium alii aliis conferant, donec omnes in parentis omnium Dei sacram familiam et perennis gloriæ tabernaculum conveniamus : omnes unum corpus efficit, cujus caput Christus est, quodque Dei paginæ *συναρχὴ καὶ συγκοινωνία* vocant, ita membris undique aptum et mirificum in modum cohærens, ut nihil videatur esse conjunctius. Itaque jubet Apostolus, Gal. 6, 2, *alterum alterius onera portare*, et præcipuo studio fraternitatis charitatem meminisse, pati omnia propter electos. Quæ omnia frustra dicerentur, nisi homines piè et castè in mutuo illo subsidio nonnihil opis atque fiduciæ collocare possent. Ille ipse doctor Gentium fidelis populi orationibus commendabat se, et ab iisdem vim et robur expectabat ad frangendos inimicorum impetus atque superandos : quod tum sæpius liberiusque faciebat, cum ad spargendam Dei religionem, et evangelii lucem aperiendam illis qui in tenebris jacuerant, ostium magnum sibi apertum videbat et adversarios multos. Hoc convenit suavissimæ Dei providentiæ, qui nos cœlestibus et terrestribus auxiliis promovet ad quærendam felicitatem : nam de nobis Angelis suis mandavit, et monet à principibus illis pendere, qui de die et de nocte nobis adsint ad cœli viam ineundam, ut nemini dubium sit quin plurimum in eorum benevolentia et charitate fidere et sperare possimus. Sic cum solus omnia possit, et sapientissimè omnes moderetur, jussit tamen antiquissimis temporibus ut sanctus Job pro adversariis suis oraret, et Abrahamus pro Abimelecho Rege, ut illi qui rei tenebantur violatæ innocentie et divine majestatis se à duobus illis viris, Dei amicis, beneficium accepisse cognoscerent, et debere multum illis faterentur. Huc spectat propheticum illud dictum, ut qui sibi opibusque suis diffidit, ad aliquem sanctorum convertatur. De quo vide plura superius, cap. 5, vers. 1.

VERS. 9. — ABIERUNT ERGO ELIPHAZ THEMANITES, ET BALDAD SCHITES, ET (1) SOPHAR NAAMATHITES, ET FECERUNT SICUT LOCUTUS FUERAT DOMINUS AD EOS, ET SUSCE-

(1) In Hebræo omittitur hic conjunctio. SUSCEPIT, etc. Eum exaudivit pro aliis deprecantem. Job hic figura Christi, cujus nomine Job sacerdotioungebatur. (Synopsis.)

PIT DOMINUS FACIEM JOB (1). Tres igitur illi viri, Eliphaz, Baldad et Sophar, ut erant religiosi ac timentes Deum, humiliter statim ad vocem Domini poenitentia magentes, ad satisfactionem exactam persolvendam se parantes, pro consequenda peccati venia abierunt ad greges, vel ad locum ubi sibi arietes et tauros in numero laxato compararent, assumptisque illis, venientes ad Jobum, humiliter illi reconciliati sunt, postulantes dictas victimas per illum offerri Deo in holocaustum pro peccatis suis; ita se libenter propter vocem Domini coram amico offenso humiliantes, ut peccati sui veniam impetrare possent. Hic quidem non fit mentio Eliu; at verosimile est ipsum quoque vocem Domini audivisse, adisse Jobum, eumque honorasse ac sacrificio interfuisse, ut qui in eodem errore cum tribus versatus fuerat eodem holocausto expiaretur. Jobo igitur pro ipsis deprecante et sacrificium offerente Dominus exaudivit orationem ejus, et per ipsius intercessionem propitius factus est peccatis illorum, ostendens manifeste quantum Jobum diligeret; et maxime gratas, acceptas et efficaces esse preces sanctorum virorum, sive adhuc in terris degant, sive jam in caelis ævo felici et perpetuo secum perfruantur. Expressius id Septuaginta transtulerunt: *Et solvit peccatum ipsius propter Job.* Quid est illud *propter Job*? Nimirum prospiciens Jobi auctoritati et gloriae, pepercit Dominus injuriosis amicis ejus, quando illum in pristinam gloriam restituebat. Minueretur enim multum Jobi beneficium, si de ruinis amicorum fieret. Sic Olympiodorus in Catenâ Græcâ: *Et enim, inquit, ea res damno Jobo fuisset, si amici, qui consolationis adhibendæ causâ ad ipsum conmeârarent, penas interitu persolvissent.* Luctuosum esset Jobi beneficium, quod cum flagello et poenâ aliorum veniret. Præterita nempe calamitas amicos verterat in hostes: nam quos ut amicos antea colebat, jam probaverat inimicos: pro iis autem intercedens ipso Deo sibi conciliat. Venia verò, quam Deus falsis amicis indulget, bonum Jobi est, ut planè dicat Deus se faciem Jobi suscipere ut illam largiatur. Scilicet grandæ beneficium Jobo confertur, eò quòd non solum non puniantur ejus dolosi amici, sed ut veniam impetrent, et in veteres amicitias redeant. Nihil erat quòd ab Eliphazo Themanite et Baldado Suhite sibi timeret Job, utpote superior Regno, opibus et potentia; quosque jam calamitate prostratos ratione quâ tunc pugnabant devicerat. Verùm Deus largissimè munificus in Jobum ad cæteras prosperitates, quibus eum cumulavit, hanc addidit, ne haberet inimicos. Unde hoc beneficium totum in Jobum collatum est; et rectè facies Jobi suscipitur. Et Deus, qui acceptor personarum non est, personam Jobi quasi accipit, ut magnum donum illi condonet. Neque enim illustrem patientiâ virum perfectè prosperaret Deus, si inimicos adversâ fortunâ factos felix jam retineret. Nam agere inimicitias etiam adversus imbecilliores, et à quibus nihil timet, magna calamitas est.

VERS. 10. — DOMINUS QUOQUE CONVERSUS EST AD

(1) Id est, ejus preces exaudivit, ei gratificatus pro sociis oranti. (Rosenmuller.)

POENITENTIAM JOB (1), CUM ORARET ILLE PRO AMICIS SUIS.

(1) Pagninus ex Hebræo interpretatus est: *Dominus conversus est ad conversionem Job.* Vatablus: *Dominus convertit captivitatem Job.* Conversus ergo est Dominus ut Jobo parceret, illumque liberaret. (Menochius.)

AD POENITENTIAM JOB. Pagninus: *Ad conversionem Job*, id est, simulatque poenituit Job ac suis defectibus, v. 6, et toto corde conversus est ad Deum, simulque orat pro amicis suis, licet erga se non valde amicis, intuitu utriusque tam pii operis, *Dominus quoque conversus est*, Heb. et Chald.: *Dominus convertit captivitatem Job*, id est, Deus à captivitate dæmonis Jobum exsolvit, neque amplius reliquit illum in ejus potestate. Hinc et ex omnibus supra dictis patet, non admodum diuturnam fuisse hanc Jobi afflictionem, nec nisi paucis mensibus, ut summum, durasse. Nam amici Job, simulatque eis innoluit illius infortunium, se laudi juvandique ejus causâ accurrerunt. Disceptatio verò illa omnis quæ intercessit, paucis diebus expediri potuit. Disceptationi Deus finem citò imposuit, simulque Jobum malis omnibus exemit. Vide quæ dixi in Chronico, c. 16, in fine. (Tirius.)

DOMINUS QUOQUE CONVERSUS EST, etc. *Conversus est ad conversionem Jobi*, i. e., ad sententiæ Jobi mutationem. Accipiunt de poenitentia Dei, etc. *Ad conversionem Jobi*, i. e., ut eum restitueret in priorem fortunam. Alii: *Reduxit*, vel *convertit*, vel *restituit*, *captivitatem Jobi*, vel, *Jobum à captivitate; captivitatem* intellige vel 1° quâ detinebatur à Satanâ, è cujus potestate jam eductus est; vel 2° miserias quibus velut captivus detinebatur. Hæc phrasis passim significat misericordiam finitionem, et instaurationem gaudii ac felicitatis; vel 3° ea quæ Sabæi et Chaldæi abstulerant. *Restituit quod captum fuerat Jobo*, captiva animalia. Non eadem numero, ut fingit Ramban, sed alia pro illis. *Captivitas*, pro *captivis*; ut Psal. 68, 19: *In altum abduxit captivitatem*, i. e., captivos. Sic, *deportatio*, pro *deportatis*.

CUM ORARET, orante Job, dum oraret, eo ipso tempore id facere cepit Deus quo orabat. Nota in Jobo etiam christianam perfectionem, qui pro iis oravit à quibus tam asperè acceptus fuit. Et vide hic fructum atque mercedem charitatis Jobi.

PRO AMICIS SUIS; Heb. *pro socio*, singulare partitivum pro plur. (Synopsis.)

Et Jova reducit captivitatem Jobi. Captivitas figuram quidam eò voluit pertinere, quòd Jobus in manum Satanæ quasi traditus fuisset, atque sub malis plagisque ab eo immissis constrictus teneretur, donec eum Deus solvisset, atque in integrum restituisset. Alii ad greges ovium, boum armenta, à Sabæis et Chaldæis abacta (1, 15, 17), referunt, quæ, Deo procurante, omnia sint domino suo restituta. Sed rectè monuit Schultens, *reductâ abductione, seu captivitate*, h. l. nihil aliud significari, quàm *instaurationem fortunarum collapsarum*, conf. Jer. 30, 18, Ps. 14, 7, 85, 2, Apocalyps. 13, 10: « Formula videtur proverbialis, quâ mutatio fortunæ indicatur, et metaphora sumpta à rebus prædâ abductis, quoniam hujusmodi latrocinia inter populos nomadicos sæpè accidebant. Convenit formula, quam Latini usurpant è re nauticâ petitam, *colligere naufragium*, quâ etiam reparatio magnæ calamitatis aut malorum illatorum indicatur. Cicero in Orat. pro Sextio cap. 4: *Sed necesse est... me totum superioris anni naufragio exponere; in quo colligendo, et reficiendâ salute communi omnia reperientur P. Sextii dicta, facta, consilia versata.* Hinc non solum bonorum direptionum compensationem sub illâ formulâ intelligendum putem, sed etiam pristinae valetudinis restitutionem ex morbo lethali, omnino rerum, quæ antea Jobi prosperitatem constituerant. » Dathe. *Postquam orasset*, ut Genes. 30, 18: *Postquam venisset ex Padan Aram*; Exod. 3, 12: *Postquam eduveris populum hunc ex Ægypto*, conf. Esth. 2, 7, Jos. 5, 4: *Pro socio suo*, i. e., pro unoquoque ex sociis, singulare partitivum.

ET ADDIDIT DOMINUS OMNIA QUÆCUMQUE FUERANT JOB

vum pro plurali. In eo autem, quod pro iis orarit, à quibus tot convitiis prescissus fuerat, novum specimen consummatissimæ virtutis præbuit.

(Rosenmuller.)

Le Seigneur aussi se laissa fléchir à la pénitence de Job lorsqu'il pria pour ses amis.

Job, en priant pour ses amis, selon l'ordre que Dieu en avait donné, s'humilie lui-même profondément en sa présence; et cette humiliation de Job, jointe à cette charité parfaite qui le portait à intercéder pour eux, qui l'avaient si fort outragé, lui fit mériter pour récompense, dit un interprète, de recouvrer jusqu'au double tout ce qu'il possédait auparavant.

Mais c'eût été peu de chose, selon l'excellente remarque de saint Augustin, que Job reçût temporellement le double de ce qu'il avait possédé auparavant, pour récompense de cette admirable fermeté avec laquelle il avait souffert une si terrible épreuve de la vertu. C'était donc principalement la béatitude de l'autre vie que le Saint-Esprit a voulu nous figurer par cette prospérité beaucoup plus grande que la première, dont le Seigneur récompensa la fidélité de Job. C'est pourquoi le même Père, expliquant ces paroles de saint Jacques : *Vous avez appris quelle a été la patience de Job, et vous avez vu la fin du Seigneur*, dit que cet Apôtre parlait de la sorte aux fidèles qui vivaient après la Passion et la Résurrection de Jésus-Christ, pour les exhorter à ne pas souffrir les maux temporels dans la vue que Dieu leur rendrait ce que nous lisons qu'il rendit à Job.

« Il fut guéri, dit saint Augustin, de cette plaie générale et de cette pourriture dont il était tout couvert; et l'Écriture nous déclare qu'il recouvrera au double toutes les choses qu'il avait perdues. En quoi, ajoute ce saint docteur, la foi de la résurrection nous est donnée à entendre. Car ses enfants ne lui ayant point été rendus au double, mais au même nombre que ceux qu'il avait perdus, cela marquait que ceux-là mêmes qui étaient morts lui seraient aussi rendus un jour par la résurrection. Afin donc que nous n'espérassions point une récompense purement terrestre, lorsque nous souffririons des maux temporels, l'apôtre saint Jacques ne dit pas : *Vous avez appris quelle a été la patience et la fin de Job*, mais il dit : *Vous avez appris quelle a été la patience de Job, et vous avez vu la fin du Seigneur*. Comme s'il disait : Souffrez comme Job les maux temporels, mais ne vous proposez pas, pour le prix de cette souffrance, les biens temporels qui furent rendus à Job au double; espérez plutôt les éternels, que vous avez vus par avance dans la gloire qui a suivi les souffrances du Seigneur. »

Le même saint témoigne aussi que Job était de ces anciens Pères qui participaient par la foi au véritable salut, et qui jouissaient d'une manière secrète et cachée de la grâce qui devait être découverte en Jésus-Christ. C'est pourquoi il ne regarda cette récompense temporelle que comme la simple figure de l'éternelle, que la lumière de la foi lui faisait principalement envisager. « Parce qu'il avait été humilié, dit encore saint Augustin, il fallait qu'il fût élevé. Et le Seigneur l'éleva ainsi devant les hommes pour faire connaître aux hommes qu'il réservait dans le ciel à son service une récompense sans comparaison plus grande. Quand nous lisons tout ce qu'il souffrit, on est saisi de frayeur; on est dans le dernier étonnement, et la nature est toute frappée d'horreur. *Job quanta pertulerit cum legitur, exhorretur, expavescitur, contremiscitur*. Mais quand il souffrait toutes ces choses, il n'espérait certainement pas que ce qu'il perdait lui serait rendu au double : ce que l'on peut remarquer dans la manière dont il parla, soit lorsqu'il fut dépouillé de tous ses biens et qu'il perdit tous ses enfants, soit lorsqu'il souffrit toutes sortes

de tourments dans sa propre chair. *Le Seigneur, dit-il, me l'avait donné, le Seigneur me l'a ôté*. Il pouvait dire : Celui qui me l'a ôté peut me le donner encore. Il peut même me donner encore plus qu'il ne m'a ôté. C'est néanmoins ce qu'il ne dit point. Et il se contente d'ajouter : *Il est arrivé ce qu'il lui a plu*; c'est-à-dire ce qui lui a plu doit me plaire aussi : ce qui a plu au Maître divin, qui est tout rempli de bonté, ne doit pas déplaire au serviteur qui lui est vraiment soumis : ce qu'a voulu le vrai Médecin, le malade le doit vouloir et agréer aussi bien que lui. De même, lorsqu'il répondit à sa femme : *Si nous avons reçu les biens de la main du Seigneur, pourquoi n'en recevrons-nous pas aussi les maux?* il n'ajouta pas ce qu'il eut pu dire véritablement : Le Seigneur est tout-puissant pour me rétablir dans ma première santé, et me rendre avec usure ce qu'il m'a ôté, de peur qu'on ne crût que c'était cette espérance qui le soutenait dans une si terrible épreuve. Il n'a point parlé ainsi, il n'a point espéré cette récompense pas agère; mais le Seigneur lui a tout rendu lorsqu'il ne l'espérait pas, pour nous assurer qu'il avait été présent avec lui dans ses souffrances, parce que, s'il ne le lui avait pas rendu, nous n'aurions pu découvrir cette couronne secrète qu'il mérita par sa patience. »

(Sacy.)

(1) Quomodo duplicata sint bona Job, habemus sequenti versiculo 12. Non statim factum est hoc incrementum bonorum Jobi, sed brevi tempore Domino illi benediciente.

(Menochius.)

ET ADDIDIT DOMINUS OMNIA QUÆCUMQUE FUERANT JOB. DUPLICIA. Etiam annos vite, ut ibidem dixi, et Rabbi disertè affirmant. Filiorum tamen, et filiarum numerum non auxit, quia aliquin ex pecorum, et reliquarum opum multiplicatione familia non evasisset auctior et ditior.

(Tirinus.)

ADDIDIT DOMINUS OMNIA QUÆCUMQUE FUERANT JOB DUPLICIA. In duplum, duplo, ut in sequentibus apparebit. Non autem in momento, sed successu temporis, non tamen diuturno, hoc factum est. Etiam annos vite duplicavit. Et quia inter hominis bona præcipua sunt amici, qui à Jobo alienati fuerant, ideò hos illi restitutos narrat. Possessiones duplicavit Deus, non liberos, ut apparet vers. 13. 1° Quia et liberi proeres ei manebant apud Deum. 2° Alioquin ex opum incremento familia non evasisset auctior et ditior.

(Synopsis.)

dimisit eis peccatum. Quasi innuant inde perspicuum esse Jobi augmentum à Deo venisse, quòd sic superfluerit gratia, ut ad alios etiam redundàrit. Ubi enim donorum respicis redundantiam, ibi agnosce divitem Dei gratiam. *Quare si nos ipsi,* inquit Catenæ Græcæ auctor, *in his quoque temporibus egentem quempiam hominem viderimus, eumdemque pro cæteris supplicantem, atque ejus supplicationem eventu comprobata, dicitem Domini gratiam admiremur.* Quovis enim tempore, quo sic replentur et augentur homines donis, ut ex iis in alios superfluat, non angelica, sed divina isthic prædives manus agnoscitur, quæ nonnisi affluenter dare consueverit.

Cæterùm hinc quæret aliquis, cur hæc Jobi oratio pro inimicantibus reverà amicis effusa *pœnitentia* dicatur. Nempe dùm Jobus pro inimicis suis orat, ejus oratio veluti ad propriæ pœnitentiæ elogium acceptatur, et amicis sibi impetrat, atque, pro inimicorum impetrandâ veniâ orando, amissa pridem bona cum auctario recuperat. Oratio enim pro inimicis sic Jobo profuit, ut à Laudunensi Anselmo, ad hunc locum, et à tot calamitatibus assertio ac pristinæ felicitatis auctior restitutio illi meritò adscribatur.

Porrò ex hoc textu aliqui satis aptè colligunt Jobum dùm oraret sanitati perfectè restitutum, quasi Deus observàrit destinàritque horam illam miraculosæ sanitati, quâ Jobus eximiâ in proximos, à quibus laceratus fuerat, charitate flagrabat. Instauratâ ergo valetudine opportunè subtexitur addita fuisse bona duplicia, ut prosperè valenti cuncta feliciùs acciderent. Hæc autem honorum ipsius duplicatio præmium fuit consummata expectationis ac sufferentiæ. Ea enim videbantur Jobi mala, sicque auxilium Dei exterius fuerat dilatatum, ut vel alienæ spes sive expectationes possent millies defecisse; et tamen ejus expectatio et sufferentia nullis dilationibus labeatur, nullis ictibus ruebatur, digna sanè cui omnia bona duplicata recurrerent. Non enim alio differebat Deus Jobi auxilium, nisi ut duplicaret bona illius, quando hoc præcipuum habet bona expectatio et longanimis sufferentia justî, ut duplicia bona parturiat. Verum quidem est non ut plurimum eventurum, ut Deus duplò augeat dona sua temporalia illis qui afflictî fuerint, ita ut appareat ipsos longè ditiores quàm fuerint antea evadere, aut denique liberos et prolem, quidquid denique in mundo optabile est habere: scit quid unicuique conveniat, nosque dispositos esse oportet ad accipiendam nostram portionem et mensuram, qualem nobis distribuere, tanquàm patrifamilias, qui optimè novit quid conducat familiæ suæ, ipsi visum fuerit. Sed tamen nobis hæc regula generalis constituenda est, Deum non solum finem afflictionibus nostris impositurum quando tempus erit, sed etiam ipsos in salutem nobis conversurum, ita ut sensuri simus ipsum nequaquam nos oblivioni tradidisse eo tempore quo nos affligebat, sed potiùs semper patrem se erga nos exhibuisse, quando noluit nos nimis in hoc mundo sopitos et somno sepultos esse: postquàm enim sic prostrati fuimus, meliùs dispositi et præparati sumus ad aspirandum ad vitam cœlestem,

et ad salutem spiritualem, quæ nobis parata est, eo meliùs gustandum. Si igitur vel hoc ipsum duntaxat habuerimus, nonne debemus agnoscere id, quod hic de Jobo scriptum est, in nobis impletum esse, nosque verum ejus exemplum habere? Permittamus igitur Deo ut nos tractet, nobisque dona sua largiatur prout ipsi videbitur. Sed quidquid sit, si modò patientes fuerimus, certi sumus exitum afflictionum nostrarum semper felicem fore. Hinc postquàm desæviit tempestas calamitatum, quas obstinatâ ferè patientiæ gloriâ gloriosissimè pertulit Job, successit læta tranquillitas: *Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job duplicia.* Nempe Deus multiplicavit Jobo armenta, greges, agros, censum, ætatem, gloriam; filios verò non multiplicavit, sed eodem numero quot amisit tot recepit. Cujus rei causam reddit Tertullianus, lib. de Patientiâ, cap. 14, his verbis: *Jobus quæ amiserat reduplicata possedit; et si filios quoque restitui voluisset, pater iterum vocaretur; sed maluit in illo die reddi sibi tantum gaudii: sustinuit jam voluntariam orbitatem, ne sine aliquâ patientiâ viveret.* Scilicet Jobus amissa bona feliciter recuperat aucto numero, ultrò recusat redivivam charæ sobolis restaurationem, sustinens voluntariam orbitatem, ne sine aliquâ patientiâ deinceps viveret: maluit enim in illâ die reddi sibi tantum gaudii. Quasi non tantum pristinæ felicitatis restauratio, sed etiam lugubris filiorum orbitas faceret ad gaudium tolerantissimi viri; imò inter primas lætitiæ causas collocat funesta filiorum funera; ait enim Tertullianus, perspicax patientiæ interpres, quòd Jobus noluit restitui sibi filios, ne sine orbitatis patientiâ viveret; *sed maluit in illo die reddi sibi tantum gaudii.* Quid est tantum gaudii, nisi luctuosam dilectæ sobolis orbitatem? O arcanum patientiæ sacramentum! Qui piè ac Christianè patitur, beatæ spei beneficio gloriatur in tribulationibus.

Movent denique nonnulli hoc loco quæstionem, cur postquàm tribulationum turbo desævierat, et bona temporalia duplicato incremento restituta Jobo erant, nullum deinceps de ipsius in pauperes beneficentiâ verbulum habeatur. Num fortassè Jobus de opulentæ felicitate avarior post calamitosam inopiam factus est? an potiùs Jobi largitas propriis calamitatibus edocta copiosius benefacere adeò erudita est, ut id refere supervacaneum putaretur? Argutè Tertullianus, lib. de Patientiâ, cap. 7: *Patientia, inquit, in detrimentis exercitatio est largiendi et communicandi.* Nimirùm Jobus in prosperâ quondam opulentâ dives etiam benignitate fuit, et in egenos piè misericors; at ejus olim misericordia quasi inerudita et exlex fuit; cùm hactenus felix experimento nesciret, quantum egestas gravet, quantum dolor excruciet, quantum orbitas premit, quantum contumelia urat, quàm ægrè bonorum detrimenta ferantur: quæ postquàm experimento novit, ad beneficentiam uberiorem eruditus est, dùm tolerantius se in duris exercuit: quamobrem postlimitiò multimodâ calamitate suâ doctus, *condolentiam velut latâ lege sanxit, ex eadem nimirum infirmitate ad pietatem et humanitatem eruditâ.* Ita Tertullianus, au-

ctor longè gravissimus, rationi ac naturæ prorsus congruenter. Nam qui in se nescit pati, difficilè aliorum miseretur : exacerbata verò in propriis detrimentis patientia, meditatio quædam seu exercitatio pietatis est.

VERS. 11.—VENERUNT AUTEM AD EUM OMNES FRATRES SUI, ET UNIVERSE SORORES SUÆ, ET CUNCTI QUI NOVERANT EUM PRIUS, ET COMEDERUNT CUM EO PANEM IN DOMO EJUS; ET MOVERUNT SUPER EUM CAPUT (1), ET CONSO-

(1) Capitis agitatio, habitus est commiserantis, ut patet ex dictis cap. 16, num. 15 : qui affectus etiam locum habere potest cum agnus cum iis qui dira passi sunt, licet ex malis illis jam emergerint.

OVEM UNAM, ET INAUREM AUREAM UNAM. Velut inopi, et adhuc nihil habenti, licet postea ejus divitias Dominus multum auxerit.

INAUREM AUREAM. Septuaginta habent, *tetradrachmum auri*. Inaures ponderis unius sichi aurei.

(Menochius.)

CUNCTI MOVERUNT SUPER EUM CAPUT. Partim præ compassione, partim præ stupore et admiratione, ut habent Septuaginta. (Tirinus.)

Antea, ut Deut. 2, 10, Nehem. 13, 5, priusquam super eum afflictiones venissent. *Et comederunt cum eo panem*, i. e., epulati cum eo sunt, in signum lætitiæ et congratulationis. *Ac condolerunt ei*, ejus vicem sibi doluisse ostenderunt, et totam superiorem fortunam. *Monile aureum*, ornamenti genus, quod vel etiam de naribus suspendebatur, conf. not. ad Genes. 24, 22. Cæterum hæc sunt congratulantium, et amicitiam recolentium donaria, ut sæpè divitibus et amicis munera dari solent, non tam ad ditandum, quam ad eos demerendos. (Rosenmüller.)

VENERUNT AD EUM. Incitati ex famâ hujus facti, etc. Deo etiam corda flectente.

FRATRES ET SORORES. Id est, cognati et cognatæ, ex more Scripturæ. *Frates* jam veniunt, cum ei bonè est.

QUI NOVERANT EUM : qui omnes ab eo alienati fuerant, ut queritur Job, cap. 19, 13, etc. In quo typus erat Christi. Dei ergo opus erat quòd ad eum redirent.

COMEDERUNT PANEM, etc. i. e., convivati sunt cum eo, in signum reconciliationis, lætitiæ et congratulationis.

ET MOVERUNT SUPER EUM CAPUT : Gestu ipso ostenderunt quàm dolerent de malis quæ ipsi obvenerant. *Et commoti sunt ei*, vel *super eum*, i. e., commota sunt viscera illorum propter illum. *Et condolerunt ei*, sive, *illius gratiâ*; *compatiebantur ei*. Ejus vicem sibi doluisse ostenderunt. Propriè, *migrare*, inde *condolere*; quòd qui aliquem solari volunt, de loco suo, ut id faciant, *migrare* solent, vel caput motare in signum doloris.

ET CONSOLATI SUNT EUM; egregiè hic depingitur mundi ingenium, qui iis maledicunt vel benedicunt quibus Deum vident externè vel benedicere vel maledicere.

ET DEDERUNT EI UNUSQUISQUE OVEM UNAM, sive *agnum nummum*. Vox hæc ter tantum occurrit, hic, et Gen. 33, 19, ubi prolixè satis de hæc voce disseruimus, et Jos. 24, 52. Ex quibus locis colligitur nummum fuisse. Ibi enim de emptione et venditione, quæ præcipuè per nummos fit, exponitur : quanquam veteres etiam permutatione mercium, ovium, etc., vendebant. Quidam conciliant duas expositiones. Nummum intellige ovis signo percussum. Porro, hæc donaria Jobo collata sunt, vel, 1° ad sublevandam ejus inopiam : vel, 2° testandi honoris et benevolentiae ergò, ut sæpè divitibus et amicis munera donari solent non tam ad ditandum, quam ad eos demerendos : etsi utrumque sæpè accidat, ut in Jobo fieri potuit; multos enim ha-

LATI SUNT EUM SUPER OMNI MALO QUOD INTULERAT DOMINUS SUPER EUM : ET DEDERUNT EI UNUSQUISQUE OVEM UNAM ET INAUREM AUREAM UNAM. Postquam ergo Jobus divinâ apparitione et colloctione ab omni molestiâ agretudineque sanatus, et pristino honori graduique restitutus fuit, iterum cognoscitur et visitur à cognatis, fratribus, sororibus, amicis, et his qui prius quidem in rebus prosperis illum noverant, sed in adversis deseruerant; venerunt itaque ad eum, Domino sic disponente, et corda eorum ad hoc movente, tam viri quàm feminæ ad ipsum salutandum, et cum eo more solito colloquendum, ut qui eum rursùm sibi in principem et rectorem confirmarent, quem, plagarum tempore, despexerant et neglexerant. Sed, ô pigrum adventum et seram commiserationem! quando jacebat Jobus calamitate prostratus, non venerunt ejus cognati, ut caput moverent super eum, et blandâ commiseratione ærumnæ atrocitatem lenirent; et, cum pristinæ felicitati restitutum vident, adsunt celeres, et compatiuntur pii. Tarda profectò est ejusmodi miseratio, et, nisi fallor, importuna : potiùs enim videntur adulari felici, quàm compati pristinæ infelicitati. Imò verò est opportuna et maximè tempestiva. Nam, ut egregiè notavit S. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 8, hæc verba expendens, *percussi mœrorem consolari, est ei post percussorem de veniâ congaudere. Nam quantò quisque de restituta proximi salute cernitur hilarascere, tantò se judicat de ablata doluisse*. Quasi intempestiva sit commiseratio, quæ præsentate calamitate exhibetur. Potiùs enim videtur præsentare causas doloris, et miserabilem ostendere, quàm miserum allevare. Quid enim gravius est homini quàm commiseratione dignum videri? Ergo amici Jobi onerosi fuerunt consolatores, vel tacitè ipsâ commiseratione miseriam exprobrantes : nam ostenderunt Jobum fuisse dejectum usque ad amicorum suorum, vel, quod grave est, contumeliam, vel, quod gravius, misericordiam. Igitur fratres et affines Jobi opportunè miserationem post ærumnam exhibent, ne videantur ipsâ commiseratione causas miseriæ exprobrare.

In his porrò cernimus mundi ingenium et mœres, qui pauperes et miseros aspernatur tanquam à Deo rejectos; divites et felices honorat; ut verè dici possit :

In pretio pretium nunc est; dat census honores,

Census amicitias; pauper ubique jacet.

Sic apud homines seculares valent humanæ fortunæ, ad quas solas currunt. Nullus frater, nulla soror, nullus propinquus defuit, qui ad Jobum divitem non veniret, et cum illo comederet panem. Et quanta hæc Jobi felicitas? cur hoc notat Dominus in redivivâ feli-

buit amicos, Ideòque res non erat exigua quæ ei data est. Verùm inde Jobus non esset duplò auctus, ut sequitur. Adde quod R. Salom. supra alicubi, non ita ad inopiam fuisse redactum, ut vulgò putatur, Jobum scribit, ex veterum Hebræorum sententiâ, ut non habuerit unde morbum suum curaret : pecora quidem, etc., in agris amisisse dicitur, non item nummos et cæteras facultates; neque hoc Scriptura memorat.

(Synopsis.)

citae Jobi? Crediderim Dominum in notando hoc propinquorum concursu non attendisse ad Jobi felicitatem ostendendam, sed ad carpendam temporalium hominum consuetudinem festinantium ad felices. Id quod Nicetas in Catenâ Græcâ his verbis observavit: *Fortassis etiam propinquorum inhumanitatem divinus sermo perstringit, qui simulatam amicitiae propinquitatisque speciem imitentur; quandoquidem ab eo, cum premeretur ærumnis, longius absuissent; ubi verò esset rebus tranquillitas restituta, tunc auditione superiora accepissent, atque gratulandi causâ advolvissent.* Fuit ista felicitas in Jobo velut efficacissimus illex, qui illi cò ingentem propinquorum catervam attraxit. Sed quid ad illos Jobus? Omnes humaniter et placidè suscipiens nihil exprobrat, injuriarum acceptarum non reminiscitur; et ante prædicatum mundo Evangelium planè evangelicè vivens, cunctis ex animo condonat, universos amplexatur, omnibus congratulatur; quin etiam jam utcumque reparatâ domo, et cibariis quibusdam collectis, eosdem invitat, simulque mirâ charitate cum illis epulatur: illi vicissim præ admiratione et applausu tam capitis quàm pectoris nutibus significant non fictam esse reconciliationem, sed ex toto animo, viribus et facultatibus suis: denique illum spontè resumentes in principem et rectorem suum, id muneribus significant atque coràm protestantur:

ET DEDERUNT EI UNUSQUISQUE OVEM UNAM ET INAUREM AUREAM UNAM. Quid autem hic ad litteram propriè per ovem et inaurem auream intelligatur, sunt diversæ Interpretum discrepantesque sententiæ, quas referunt examinantque Pineda et Bolducius; quorum alii quidem ovem in propriâ suâ significatione pro animali; alii verò (quibus tot ovium in principis aulam adductio indecens videbatur) pro nummo ovinâ formâ et specie insignito accipiunt, similiter et inaurem pro numismate auris figuram exhibente, quòd olim pecuniam, uti nominis etymologia insinuat, pecudis effigie primum insigniri solitam constet, et numismata etiamnum antiquissima auris aliarumque corporis partium figuris effigiata expressaque reperiantur: absurdum enim iidem arbitrantur, viro principi, præsertim forti ac generoso, et luxui nequaquam dedito, tot inaures, quæ mollium et effeminatorum, imò mulierularum delicatissimarum ornamenta sunt propria, deferri.

Verùm cum istiusmodi à quibusdam apprehensæ incongruentiæ non tanti sint momenti, ut propter eas sacrosancta Scripturæ verba à propriâ et simplici significatione ad impropriad et tralatitiam detorqueri possint ac debeant, præsertim cum eo tempore potissimè in armentorum et pecorum gregibus divitiæ censerentur, et inaurium nomine pretiosissima quæque monilia, quæ ad capitis ornamentum adhibebantur, passim (ut ex aliis Scripturæ libris Pineda probat) intelligerentur, simpliciter ovem et inaurem accipienda censeo, maxime quòd illa munerâ mysterio non carent. *Dederunt igitur ei unusquisque ovem unam* quæ ad gregum abactarum reparationem initium faceret, *et inaurem unam.* id est, monile quoddam pretiosum,

quod esset regii capitis ornamentum et futura: symbolum obeditionis. Unde apud Ezechielem, cap. 16, 12, Deus piam animam sic alloquitur: *Dedi inaurem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo.* Hos circulos aurium Theodoretus ait esse *auditionem verbi*; Origenes autem clariùs *legis obediendam*, quæ sanè pulcherrima est inauris et cœlesti animi ornamentum. Unde quidam pro circulis vertunt, *globulos inauribus*, quasi diceret uniones, non illos olim Cleopatrz pellucidâ undique rotunditate mirificos et pretiosos, verùm diviniore. Sed magno mysterio Septuaginta vocant *ροχίσκους*, *rotulas*. Ubi pius Vates videtur alludere ad ea quæ alio loco dixit de curru Dei mystico è multis et mirabilibus rebus composito: quâ divinâ et cœlesti carrucâ sancti Numinis providentia, mundi gubernatio, et totius obediendæ cursus variis symbolis exprimitur. Ait autem rotas fuisse *oculis in circuitu plenas*; quo docet obediendæ esse in omnem partem intentos in mandata suorum ducum atque rectorum, ut perfectissimè illa sequi possint, et studio magno explere. Erant quoque *volubiles*; quo significatur obediendam promptam et facilem esse oportere, ut vel levissimo nutu et impulsu agantur. Has ergo rotulas pro inauribus dat Deus beneficio, ut dixi, magno et singulari, ut continuò pulcherrimæ hujus virtutis omnes sint memores, et eadem ut re pretiosissimâ ormentur. Quin et ovis quoque, quam singuli Jobo obtulerunt, ad eandem virtutem significandam non incommodè assumi possit, quippe quæ pastoris vocem audiat et sequatur; aliam ejus proprietatem affert S. Basilius, quæ tamen commodè eodem recidit: Ovis enim, inquit, nullam habet *propriad prudentiam*, nisi agatur à pastore. Quæ ovium Christi propria est conditio, quæ alieno judicio subdunt suum, et violentes se pastoris prudentiæ committunt; in quo splendor laudabilis obediendæ maxime luget. Quare ejusmodi oves à S. Gregorio Nazianzeno dicuntur *ἐπίσημοι*, *divino caractere insignes*, quæ, inquit, in cœlestibus canalibus concipere didicerunt. Sic Abraham filium suum Isaac *oviculam* appellat, ait Basilius Seleuciensis, orat. 7, quòd, par sit ovis et obsequentissimi simplicitas.

Cæterùm natali quoque amicorum die inaures aureas muneris loco donari solitas ab Hebræis ad hunc locum notat Rabbi Salomon; quò item spectat illud Plauti in Epidico dicentis: *Non meministi me inaurem auream ad te offerre natali die?* Cum itaque dies illa, quâ cessabat Jobi calamitas, et ejusdem prosperitas revivisebat, alter quasi natalis ipsius erat, jure optimo amici singuli inaurem illi auream unam pro natalitio munere afferebant.

Tropologicè S. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 9 et 10, in ove innocentiam, in inaure obediendam intelligit. Quid erit igitur viro isti ovem et inaurem offerre, nisi obediendam et innocentiam sorores esso patefacere? Istudque esse mysterium hujus loci S. Gregorius autumat, qui et optimè exponit, quare inauris aurea sit, et quare una ovis tantum, et una inauris ab unoquoque amicorum offeratur; ejus

verba sunt ista : *Notandum verò est quòd hoc loco cum inaure ovis, cum ove inauris offertur, quia nimirum innocuis mentibus ornamentum semper obedientiæ jungitur, Domino attestante, qui ait, Joan. 19, 27 : Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me. Beato igitur Job nemo inaurem sine ove, nemo ovem sine inaure obtulit. Quia profectò Redemptori suo non obedit, qui innocens non est; et innocens esse non potest, qui obedire contemnit. Quia verò ipsa obedientia non servili metu, sed charitatis affectu servanda est, non terrore pœnæ, sed amore justitiæ, cuncti qui ad convivium veniunt auream inaurem obtulisse perhibentur; ut videlicet in eâ quæ exhibetur obedientiâ charitas fulgeat, quæ virtutes omnes, quasi auri more cetera metalla, transcendat. Sed quia nulla esse innocentia, nulla esse vera obedientia in multiplicibus hæreticorum divisionibus potest, ad cognitionem fidei venientes offerant ovem, sed unam; id est, tales veniant, qui in unitate sanctæ Ecclesiæ innocui obedientesque persistent. Unum quippe dividi per numeros non potest, quia et hoc ipsum unum, quod dicimus, numerus non est. Offerant igitur ovem, sed unam; offerant inaurem, sed unam; id est, ad sanctam Ecclesiam cum innocentia atque obedientiâ venientes eam mentem deferant, quam sectarum schismata non dividant. Hæc ille, ostendens quam cohærentiam habeant charitas et obedientia, et quam promptitudinem requirat Dei sequela, ut idem sit Deum audire, atque veluti ovem sequi, et ad nutum obedire.*

VERS. 12.—DOMINUS AUTEM BENEDIXIT NOVISSIMIS JOB MAGIS QUAM PRINCIPIO EJUS (1) : ET FACTA SUNT EI QUÆ

(1) Sed quæritur, cum alia receperit duplicia, cur non etiam filios et filias, sed eos tantum recepit eodem numero quo prius? Respondetur hoc factum esse ad testificandam resurrectionem mortuorum; quo intuitu etiam in filiis et filiabus quodammodo duplum recepit, ut divus Augustinus exponit de Symbolo ad Cathæcum. cap. 5, videlicet quia filii ejus et filiæ priores non prorsus interierant, sicut jumenta ejus et reliquæ bestiæ; sed eos in resurrectione recepturus erat. Quin et hinc colligitur filios ejus et filias priores non esse damnatas, sed magis in numero electorum. Nam si damnati essent, tunc etiam verè periissent. Sic ergo quod dicitur : *Dominus benedixit novissimis Job, magis quam principio ejus*, etiam quodammodo generaliter tam de filiis et filiabus quam de aliis possessionibus verum est. (Menochius.)

BENEDIXIT NOVISSIMIS. Heb. *benedixit fini*, id est, beneficio affecit. Sic : *Benedixit diei septimo*, Gen. 2, 3. *Benedixit*, i. e., multiplicavit, auxit; q. d. : Deus auxit posteriores fortunas Job magis quam priores; q. d. : Redditus est Job opulentior quam prius.

MAGIS QUAM PRINCIPIO EJUS; i. e., magis quam priori vitæ parti.

ET FACTA SUNT EI, et *fuit ei*, pro, *fuertunt*. Per synthesin refertur ad totum sequens complexum; et sensus ratio habetur, non vocum.

QUATUORDECIM; confer hæc cum initio libri, repetitur ubique duplum. Sic et in cæteris rebus accidis creditibile est; sed hæc exempli causâ commemorantur. Porrò, præcipua est interna et spiritualis Dei benedictio, et inprimis quærenda, Matth. 6, 33. Verum ad eam hæc externa accesserunt, tanquam illius fructus; quod veteribus illis magis necessarium erat, quia promissiones spirituales nondum ita apertè revelatæ erant de Christi regno.

QUATUORDECIM MILLIA OVIVM, ET SEX MILLIA CAMELORUM, ET MILLE JUGA BOVM, ET MILLE ASINÆ. Fuertunt nempe illi quatuordecim millia ovium pro septem millibus in libri hujus primordio recensitis, sex millia camelorum pro tribus millibus, mille juga bovm pro quingentis, famulis etiam pro horum sufficienti administratione duplicatis. Mira certè facultatum copia post tantam jacturam. Sic felix est exitus laborum, patientiæ, humilitatis, pœnitentiæ et obedientiæ. Unde eleganter S. Gregorius, lib. 53 Moralium, cap. 8 : *Cuncta, inquit, quæ amiserat, duplicia recipit, quia per pietatem benigni judicis tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus autem tentat probatio, quam remuneratio consolatur, ut ex retributionis merito leve fuisse quod toleravit agnoscat, qui ex persecutionis pondere grave se aliquid tolerare judicabat. Unde afflictæ quoque Judææ dicitur, Isaia 54, 7. : Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te*, etc. Sic ille. Utique fidelis est Deus, et ablata restituit justorum duplicato augmento.

Sed hoc uni tantum Jobo et semel duntaxat contigisse dicitur : quot autem è contrario et legimus in historiis, et quotidie cernimus, quibus oves, boves, liberi, domus, opes, possessiones nec simpliciter tantum rependuntur!

Respondeo inprimis plerosque in harum rerum amissione nec patientes esse, nec Deum benedicere, nec à malo recedere, sicut B. Job, sed obmurmurare, et blasphemare, quibus æterna supplicia merentur.

Respondet secundò, hæc non esse scripta propter Jobum tantum, sed et propter nos omnes, quibus consimiliter Deus operabitur, si ablatas vi facultates divinis ejus manibus magnâ fide et spe commiserimus dicentes, Job 1, 21 : *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est : sit nomen Domini benedictum*. An non idem Deus et Dominus nunc, qui et tunc Jobo adfuit? aut non easdem nobiscum factas habemus promissiones? Imò longè clariores. *Centuplum*, inquit Christus, Matth. 19, 29, *accipietis in hoc seculo, et vitam æternam in futuro*. An non verissima et certissima promissio comperta per Apostolos, 2 Cor. 6, Marci 10, 30 : *Nihil habentes, et omnia possidentes?* quibusque sine baculo, sine perâ et sine argento peregrinantibus per orbem nihil defuit? Nonne Jovinianus et Valentinianus, (ut Historia tripartita Nicephori testatur) gregarii aliquando milites, sed strenui Christiani, deposito pro causâ et doctrinâ Dei balteo, Romanuna postea imperium præmio pietatis suæ acceperunt?

Respondeo etiam tertio : Crede constanter, speraque in Christum, et patienter expecta, citò adveniet Dominus, et pro temporalium bonorum amissione voluntariè toleratâ reddet Regnum cælorum, in quo tot

SEX MILLIA CAMELORUM; camelos in Oriente frequentissimos fuisse et hinc constat, et ex Aristot. Hist. 9, 50 : *Nonnulli, inquit, usque ad 3000 camelorum possident* : et ex Leone Africano, l. 9 : *Ex iis, inquit, Arabes divitias suas æstimant, et cum de divitiis, etc., loquuntur, possidere eum aiunt tot camelorum, non aureorum, millia*. (Synopsis.)

bona quot nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Super pauca quidem fuisti fidelis, sed constituet te Dominus super omnia bona sua. Sancti enim, ut in Apocalypsi, cap. 22, 5, dicitur, *regnabunt cum Christo in secula seculorum*. Quòd si hæc tam cælestia tamque divina promissa aut non credas, aut non speres, aut etiam irrideas, pro impietate tuâ dignus es, qui et hic et in æternum pereas.

VERS. 13. — ET FUERUNT EI SEPTEM FILII ET TRES FILIÆ : (1) — VERS. 14. — ET VOCAVIT NOMEN UNIUS DIEM, ET NOMEN SECUNDÆ CASSIAM, ET NOMEN TERTIÆ CORNUSTIBI (2). Verùm hic Scriptura nullam uxoris Jobi mentionem facit, ita ut dubium relinquatur, ex eademne an ex diversâ uxore hosce liberos genuerit : quamobrem etiam Patres in diversas abeunt sententias. Atque Olympiodorus quidem in Catenâ censet omnes ex eadem, ex quâ priores, progenitos fuisse : ait enim eam auditâ mariti objurgatione conquievisse, monitisque obtemperantem nihil præterea repugnâsse, *ut facillè credam*, inquit, *eamdem consequentium bonorum consortem Jobo exitisse, ad officii religionem revocatum*. Dubitat autem Severus similiter in Catenâ citatus sub finem libri hujus, ubi Septuaginta referunt Jobum accepisse uxorem Arabissam : *Forsitan*, inquit, *nec consentaneum nec rectum erat, ut ea bonorum esset particeps, quæ certaminum tempore virum despexisset, atque è summo constantiæ ac patientiæ vertice præcipitem agere athletam conata esset*. Quod valdè verisimile visum est Pinedæ, priore sive mortuâ, sive propter aliquam infidelitatis et blasphemix causam meritò repudiatâ, accitâque in ejus locum aliâ, quæ pietate ac

(1) Quot scilicet prius habuerat. Filiorum numerus duplicatus non est, quia, ut Job post calamitatem duplitiior factus est Dei beneficio, ita voluit etiam Dominus ejus filios duplo esse locupletiores, quàm primi illi futuri fuissent : quod esse non poterat, si Jobo post restitutam feliciorum fortunam, duplo copiosior soboles contigisset. (Menochius.)

ET FUERUNT EI SEPTEM FILII, etc. Atqui ubi hic duplicitas prædicta? Resp. : Priores liberi mortui non ipsi perierunt, sed apud Dominum ei in futuram vitam asservantur. Latet ergo hic mysterium resurrectionis. Sed hoc curiosius puto : nec sanè accuratè putârim habendam rationem dupli quod dixerat. Satis est in externis facultatibus fuisse. Et soboles hæc sanè amplissima erat. (Synopsis.)

(2) *Il appela la première Jour, la seconde Cannelle, et la troisième Vase de parfums.*

L'usage de donner des noms semblables, surtout aux femmes, est très-commun chez les Arabes et les Persans. Thomas Roe (p. 425 du voyage de son ambassade) nous apprend également qu'ils donnent à leurs femmes des noms d'épices, d'aromates, de pierres précieuses, etc. Dans les *Mille et une Nuits* on en voit des exemples presque à chaque page. Le nom de la princesse *Schemselnihar* est composé de deux mots arabes qui signifient *lumière du jour*. Quand *Tourmente*, favorite du calife, revient de son évanouissement, elle appelle les femmes esclaves qui avaient coutume de la servir : « Fleur de jardin ! Branche de corail ! Canne de sucre ! Lumière du jour ! Etoile du matin ! Délices du temps ! parlez-donc : où êtes-vous ? » Celle qui était au chevet, et qui s'appelait *Aube du jour*, voyant le calife endormi, dit tout bas à l'autre dame : « *Etoile du matin* (car elle se nommait ainsi), il y a bien des nouvelles. »

(Prach.)

corporis dignitate insignis illi à Deo destinata esset regni consors et pulchræ sobolis procreatrix.

Attamen unâ cum Saliano in annum mundi 2405, probabiliorem existimo Olympiodori sententiam (quæ procul dubio est S. Luciani Martyris apud existimatum Origenem in utroque Opere in Job, ut qui piè, quemadmodum cap. 2, vers. 9, notavimus, mulieris verba interpretabatur) ; sive quia neque de morte, neque de repudiò, quod nondum fortasse in hominum irrepererat mores, quidquam Scriptura significat ; sive quia cum mulieris culpa linguæ fuerit, quæ in eo sexu admodum lubrica esse solet, et severâ à viro patientissimo objurgatione castigata, non videtur Job ulterius in animadvertendo processisse ; sive denique quia qui amicis ignovit, à quibus diuturnâ fuerat verborum contentione vexatus, eisque Deum sacrificiis placavit, non censendus est iram adversus mulierem retinere voluisse, quæ ab illo ad extremam usque calamitatem non descendit, eique tam molestam atque asperum famulatum tanto tempore exhibuit, et quondam regina in ejus obsequium et sustentationem ancillam agere non dubitavit. Nam si ad omnes uxorum stultas querelas improbasque voces divortia inducantur, infinitum sit negotium, vixque ulla reperitur domus quæ ab hoc morbo sit immunis. Sed nec bonus Tobias uxorem Annam eadem penè cum isthac muliere peccantem et insipienter indignantem repudiavit ; neque Rachelem Jacob Patriarcha. Et ut Vasthi divinâ providentiâ repudiata fuerit, ut illi Esther in salutem Hebraici populi subrogaretur ; ideò et Jobus sram dimiserit, ut juvenulam aliquam octogenarius acciperet, quæ eum faceret pulchrâ prole parentem, ut audiret Dominum objurgantem et testificantem : *Inter te et uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti*, inquit, Malach. 2, 14, *et hæc particeps tua in prosperis et adversis, et uxor fœderis tui. Custodite ergo spiritum vestrum ; et uxorem adolescentiæ tuæ noli despiciere*. At graviter peccarat ; graviter etiam objurgata fuerat. Quin et Job ipsemet tùm à Deo tùm à seipso reprehensus est.

Denique non videtur Jobus ipse, qui novos liberos exposuit, novam uxorem silentio pressurus, uti optimè Salianus anno mundi 2405 ostendit ; cui, utpote sacre historiæ peritissimo, qui ad amissim omnia excusserit, meritò subscribo. Ex eadem igitur uxore, et animo et corpore peculiari Dei beneficio reflorescente, suscepit septem egregios filios, tresque insigni pulchritudine filias.

Cæterùm quæruncti sancti Patres Basilius et Chrysostomus in Catenâ, cur omnibus facultatibus duplicatis soli liberi non gementur, sed tantum septem filii et tres filiæ ut prius viro justo reddantur ; et respondent : *Quia nimirum pecora ratione carentia, ac cætera fortunarum possessio, quæ suapte naturâ interit, omnino perierat universa ; filii autem quamvis migrassent è vitâ, naturæ tamen præstantissimâ parte vivebant. Ergo cum rursus recente filiorum filiarumque prole ornatur divinitus, geminatam quoque liberorum possessionem assequitur : illis quidem qui jam decesserant etiam viventibus, his verò exoriantibus ac succedentibus.*

Tribus porrò filiabus natis post flagella et labores, consultò tria nomina imposuit, quibus, ut annotavit Nicetas ad hunc locum, omnia quæ circa se facta erant perpetuà teneret memorià. Vocavit enim nomen unius *Diem*, et nomen secundæ *Cassiam*, et nomen tertiæ *Cornustibii*. Tres namque quos sanctus vir habuit status elegantè his nominibus depinxit.

Primus fuit, cùm in principio abundantissimis facultatibus et potentiâ effulsit, quia magnus erat inter omnes Orientales, et ab omnibus tanquam Rex colebatur : quoniam tamèn hic status fulgentissimus desivit in grandi miseriâ, significavit eum per *Diem*; dies enim clarissimus et lucidissimus in noctem obscuram devenit, in quâ tanta est tenebrarum obscuritas, quanta præcesserat diei claritas, ut B. Gregorius annotavit, lib. 4 Moralium, cap. 16; in Hebræo vocatur יְמִימָה *jemimah*, à radice יָמָה *iom*, quod est *Dies*; quasi dicas *diaria* : quia ille status tantùm fuit quasi prosperitatis cujusdam diariæ.

Secundus fuit, quando contritus flagellis et infirmitatibus suavissimùm odorem et fragrantiam emisit, patientiæ singularissimùm et heroicum præbens exemplar; quem propterea designavit nomine secundæ filix, quam idcirco *Cassiam* vocavit. Est enim Cassia frutex aromaticus, cujus in Arabiâ magna est frequentia, ut dixit Dioscorides, lib. 4, cap. 12, aptus, ut Plinius lib. 21, cap. 9, tradit, ad coronas odoratissimas contexendas. Quare Virgilius, Eclogâ secundâ, Cassiam inter herbas coronarias recenset, ita canens :

*Tum Cassiâ atque aliis intexens suavibus herbis,
Mollia luteolâ pingit vacciniâ calthâ.*

Tertius fuit plenæ et perpetuæ, dùm vixit, felicitatis et abundantix, quo omnibus bonis ampliùs multò quàm priùs redundavit; quem aptè expressit nomine tertiæ filix, quam hæc de causâ vocavit *Cornustibii*. Græci legunt : ἡμαλθαίας κέρας, *Amalthææ cornu* : quod famosissimùm fuit et in usu sapientùm ad omnium bonorum hujus vitæ abundantiam indicandam. Fingunt enim gentiles Amalthæam, sive nympa fuerit Jovis nutrix, sive capra, cujus lacte fuit nutritus, ab eo pro beneficio suscepto accepisse cornu, ex quo quidquid optaret abundantissimè profueret. De quâ fabulâ Ovidius, lib. 5 Fastorum, et 9 Metamorphoseos, Strabo, lib. 10, Diodorus Siculus lib. 4, cap. 5, Lactantius lib. 1, cap. 20, et Nicetas, in hunc locum, scribunt; subditque Nicetas Scripturam sacram aliquando fabularum nomina usurpare, utilitatem, quam illæ includunt, non falsitatem propinare volens. Nescio tamen an tam verè quàm acutè hoc dictum sit. Existimo enim tempore beati Job nondùm Amalthææ fabulam fuisse confictam, cùm gentiliùm fabulæ, ut B. Augustinus, lib. 18 de Civitate Dei, cap. 13, ostendit, post Moysis imò et Josue tempora inceperint, qui Jobo erant posteriores. Unde existimo *Cornustibii* significare vas, quod securè omnem ornatum, et quidquid ad pulchritudinem facit, servet. Ex cornibus enim tunc vasa fiebant firma, ut in Scripturâ sacrâ sæpè indicatur, quibus quæ securè ser-

vanda erant imponebant. *Sibii* autem quamvis varias significationes tradant auctores, conveniunt tamen omnes in hoc, quòd significet id quod maximè ornat et pulchram reddit faciem mulieris. Unde *Cornustibii* est vas continens id quod ad ornatum et pulchritudinem facit, continens, inquam, absque periculo contractionis, quasi dicas, vas firmum totius pulchritudinis et ornatûs : quo significare voluit vir sanctus, statum illum ultimum non contereendum aut finiendum dùm viveret, sed perpetuò duraturum, abundantem eo omni quod ad ornatum completum et plenum faciebat : habebat enim divitias, facultates, salutem, filios, filias, longam vitam, etc.

Allegoricè S. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 13, per tres filias Jobi intelligit tres status generis humani. Qui enim *Dies* sive lux fuimus per innocentiam conditi in paradiso, et nunc redempti sumus *Cassia*, id est, fragrantès fortitudine, poenientiâ et patientiâ, erimus aliquando *Cornustibii*, vel Amalthææ cornu in resurrectione, ubi cornu copix, ubi clangor et exultatio laudis æternæ. Vide fusiùs S. Gregorium loco indicato.

Tropologicè Olympiodorus in Catenâ : *Dies*, inquit, sumus, cùm Lucifer Domini ortus fuerit in cordibus nostris; *Cassia*, cùm sumus suavis Christi odor progressu virtutum; *Cornustibii*, cùm spiritalium charismatum ubertate complemur, et ad perfectionem properamus.

VERS. 15. — NON SUNT AUTEM INVENTÆ MULIERES SPECIOSÆ SICUT FILIÆ JOB IN UNIVERSA TERRA; DEDITQUE EIS PATER SUUS HÆREDITATEM INTER FRATRES EARUM. Tres illæ filix Jobi, quas post pressuras et calamitates jam in prosperitate positus genuit, universas suæ ætatis mulieres externâ corporis formâ superârunt. Sed cur tanta pulchritudo in Jobi domo nascitur? Ut nimirùm vir piissimus ærumnarum et laborum oblivisceretur, videns coram se pulcherrimas filiarum facies. Ita Catenæ Græcæ auctor dùm ait : *Filias quoque liberali spiritu atque egregiâ formâ suscepit, ut earum aspectu omnis superioris ærumnæ memoria funditus interiret*. Hoc mysterium est animarum sanctarum, quas Christus per passionem et mortem suam generavit. Nam internâ venustate communes animas etiam justorum ita præcellunt, ut jure dicatur nullas alias in universâ terrâ similes reperiri. Quod S. Gregorius, lib. 35 Moralium, cap. 14, palàm animadvertit, in hunc modum scribens : *Electorum animæ omne humanum genus, quod in terrâ secundùm hominem conversatur, suæ pulchritudinis decore transcendunt; quantòque se exteriùs affligendo despiciunt, tantò severius intus componunt*. Hinc est enim quòd sanctæ Ecclesiæ, quæ electorum pulchritudine decoratur, per Psalmistam dicitur, Psal. 44, 12 : *Concupivit rex speciem tuam; de quâ paulò post subditur* : *Omnis gloria ejus filix regis ab intùs. Nam si foris gloriam quæreret, intùs speciem, quam rex concupisceret, non haberet*, etc. Hoc autem mirabile est quod sequitur.

DEDITQUE EIS PATER SUUS HÆREDITATEM INTER FRATRES EARUM. Insolitum quippe ut vivente masculinâ

prole feminæ hæredes instituuntur. Nam quòd, Numerorum cap. 36, leguntur filie Salphaad possessiones accepisse, id ob defectum omnis virilis sobolis contigit. Verùm alii genitores istiusmodi instituta observaverint, non Jobus, qui cœlestem Patrem æmulari voluit; qui non solum viros robustos ac fortes, sed feminas naturâ suâ infirmiores ad æternam hæreditatem admittit. Amplissima sanè fuit Jobi possessio. Meliora quidem dabantur filiis sexuique robustiori; sed erat insuper quod acciperent virgines, nec defraudabantur agrorum et ipsæ parte aliquâ. De quibus vide S. Gregorium, lib. 35 Moralium, cap. 14.

VERS. 16. — VIXIT AUTEM JOB POST HÆC CENTUM QUADRAGINTA ANNIS, ET VIDIT FILIOS SUOS, ET FILIOS FILIORUM SUORUM USQUE AD QUARTAM GENERATIONEM, ET MORTUUS EST SENEX ET PLENUS DIERUM (1). Percrebuit

(1) Septuagenos ante infortunium jam exegisse creditur, duplicatâ illi ætate post infortunia; quare ducentos et decem omninò annos explevit, septuagenos ante morbum, centum et quadraginta restitutâ incolumitate. Illud autem verissimum erit, si unius anni diuturnitas morbo tribuatur, refragantibus pluribus, qui diuturniorem volunt. Satis tamen diuturna videtur annua calamitas, quam communis Hebræorum sententia probat. Septuaginta: *Et vixit Job post plagam annos centum septuaginta: omnes autem annos vixit ducentos quadraginta.* Ms. Alexandrinum: *Vixit omninò ducentos quadraginta octo annos.* Conuenit vetus Vulgata. Alii codices: *Septingentos quadraginta annos.*

Sunt qui putent, Jobum septennio sub calamitate genuisse, captumque infortunium tertio ac sexagesimo ætatis anno, desiisse septuagesimo. Aiunt alii decennio cruciatum. Petavius putat, Jobi experimentum circa quinquagesimum ætatis annum cœpisse; totamque illius ætatem ad centum et octoginta novem annos producit: idque fermè secutus est Spanhemius. Certè quinquagenario junior esse non poterat, cùm decem ex unicâ uxore liberos firmâ jam et adultâ ætate numeraret. Ea, quæ ipse Jobus de se ubique testatur, virum indicant viribus, existimatione, virtute, probatâque prudentiâ commendatum. Neque defuere qui Jobi vitam ad centum et quadraginta annos producant, quos non à captâ incolumitate numerant, sed ab integrâ fortunarum restitutione, decem liberis iterum genitis, pristinisque opibus duplicatis. Annos omninò ducentos quinquaginta quinque Jobo tribuit Olympiodorus, centum scilicet et septuaginta post incolumitatem, et octoginta quinque ante infortunium, omninò ducentos quinquaginta quinque. Putat hic, septem calamitatis annos, ut pote mortis nomine digniores quàm vitæ, à Septuaginta Senibus omissos, cùm illi ducentos solummodò et quadraginta octo annos numerent. Jobi ætatem intra ducentos decem et septem annos Tornicellus definit, septuaginta scilicet, vel septuaginta et unum ante morbum, septennium calamitatis, et centam quadraginta annos restitutâ incolumitate. Grotius, et alii intra ducentos annos claudunt; Gregorius Turonensis, ducentos quadraginta et novem. Quare, ex hujus calculis, octogesimo ætatis anno incolumitati restitutus, centum adhuc et septuaginta annos vixit. Id verò quàm maximè ab Hebræo et Græco dissidet. Jobum solidis 35 annis in exercitatione egisse scribit S. Athanasius in vitâ S. Syncreticæ, tom. 1 Oper.

Ad calcem codicum Græcorum et Arabicorum Jobi et veteris Vulgatæ Latinæ hæc leguntur, quæ frustra in Hebræo quaras: *Scriptum est autem quoniam hic resurget cum iis, qui à Domino suscitandi sunt.* Quæ sequuntur, ex Syriaco educta sunt: *Job verò habitabat in terrâ Us, inter terminos Edom et Arabiæ, et antea*

opinio eorum qui censent centesimo quagragesimo ætatis suæ anno Jobum subiisse diras ærumnas, quas

vocabatur Jobab. Hic duxit uxorem alienigenam, Arabem, ipsique natus est filius, dictus Ennon. Job verò erat filius Zaræ, filii filiorum Esau et Bozra; et ipse erat quintus ab Abrahamo, Arabs, sextus. Et hi reges, qui regnarunt in Edom, ubi Job regnavit: Primus Balac filius Beor: Et nomen urbis istius viri Dennaba. Et post hunc, Jobab, iste qui vocatur Job, et post Job, Asomi, qui erat princeps in terrâ Theman. Et post eum, Adad filius Baruc; hic est qui occidit et fugavit Madian in planitie Moab: et nomen urbis ejus Gethem. Et ex amicis Job, qui eum convenerunt, erat Eliphaz de filiis Esau, et rex Theman; Baldad rex Sauchæorum; et Sophar rex Minæorum.

Vetustissimam esse hanc additionem, nemo negat. Hanc servavit Theodotus: hanc novère et memorant Aristæas, Philo, Polyhistor: hanc legebant veteres Græci Latinique Patres S. Hieronymo vetustiores; cui tamen parem cum reliquo libro auctoritatem non detulère. Ipsinet recentiores Græci, qui hæc in Bibliis suis legunt, recentiorum Scriptorum addita-menta ab iis, quæ in Hebræo sunt, optinè secernunt. Id Polychronius animadvertit in præfatione ad Catenam Patrum Græcorum. Putat hic primitus ea à librariis scholiorum loco margini adscripta, è margine in librum irrepsisse. Rejicit omninò S. Hieronymus, certatque, Jobum ex Esaü temerè duci, fucum faciente inter Jobum et Jobabum similitudine. Nullum tamen satis validum argumentum videmus, quo hæc additio, communi veterum suffragio excepta, rejiciatur. Qui Jobum quintum vel sextum ab Abrahamo ponunt, id non loquuntur, quod improbabile videatur. Ita Jobus Moysi cœævus statuendus erit.

ABRAHAM

ISAAC

JACOB.	ESAU.
LEVI.	RAHUEL.
AMRAM.	ZARE.
MOYSES.	JOBAB.

Vide 1. Par. 1. 35. . . . 41.

Demonstravimus in præfatione, exploratum Jobo fuisse Erythræi transitum, ac Dei legem, quamvis rituali Judæorum legi non obnoxio. Recitata mox additio in Syriacâ versione Polyglottorum Parisiensium le Jay, et Londinensium non legitur. Legunt quidam Mss. Latini codices versionis S. Hieronymi.

Quod diximus, hanc additionem è versione Syriacâ ductam esse, id verò contradictore non caret; nihil enim est quo doceamur, versionem fuisse Syriacam, Jesu Christo vetustiore, et Aristæ cœævam. Scholiastes, Catenæ Græcorum Patrum coactor, sensit difficultatem; quam vitaturus, in graviorem cadit. Syriacam hujus loci versionem idem ferre ait ac Hebræam: quare illud colligendum erit, hoc fragmentum in archetypis Hebræicæ linguæ codicibus fuisse: id quod nemo veterum novit. Auctor Commentarii sub Origenis nomine, librum statim Syriacæ exaratum, deinde Hebræicæ versum putat: quare additio ex ipso archetypo erit. Syriacam cum Arabicâ ab hoc Scriptore misceri, afferunt alii. Levissima omnia. Ea nobis mens non est, ut singulas hujus fragmenti partes tueamur. Principia historici systematis gravissimæ auctoritatis, ac fortassè veterum Hebræorum traditionis continet. Si quid incertum admixtum est, illud neque accipimus, neque probamus. Paucissima sunt hujusmodi scripta, quæ ad nos minimè corrupta pervenerint. Verum igitur à falso pro viribus secernendum est.

Antequàm suprema huic commentario manus imponatur, colligenda sunt encomia, quibus Patres Jobum prosequuntur, ac relegenda vestigia, quibus sanctissimus vir justitiæ et patientiæ exemplar, viva-

passus fuit à malo dæmone : sic desæviit in Jobum tunc grandævum, ut tantùm non mortuus fuerit acer-

que durissimæ ac laboriosæ Jesu Christi vitæ imago esse demonstratur. Jobum statuit Deus, inquit Scriptura, ut posteris exemplum patientiæ daretur. Inter profanas alienasque à sacro fœdere gentes posuit, ut jam tum profana gens futuræ in Jesu Christi Ecclesiam adoptionis pignore recrearetur. Docuit exemplo Jobus, quid constans virtus inter fortunæ illecebras non secus atque inter calamitatum procellas possit. Utriusque fortunæ vicibus probatus perfectusque, cuilibet hominum conditioni esse potest exemplo. Cùm ridet fortuna, metuenda docet Dei judicia, illi obtemperandum, servandas constantissimè leges, ac familiam sanctissimè instituendam : incertissimis opum viribus minimè fidendum; pauperes advenasque non despiciendos; jus suum, nullà gratiæ ratione habità, cuique tribuendum; timentibus trementibusque pro salute laborandum. Hæc Jobi inter fortunas imago.

Inter calamitates verò invictam explicat durissimis frequentissimisque casibus patientiam. Bonis exutus, orbatus liberis, carissimorum, quos calamitatis suæ dolor movere debuerat, ludibriis obnoxius, minimè queritur. Corpus terribili morbo, seu potius morbo-vum congerie, quos vel dæmonis malitia cogere, vel unus homo ferre possit, miserimè cruciatuum gerens, conditoris sui voluntati perfectissimà animi subjectione obtemperat, manum veneratur, majestatem prædicat, judicia admiratur. Si quid acrius cruciatuum vi coactus queritur, id reprobatur, dolet, et sacco indutus ac cinere aspersus luget. Illum amici impium, hypocritam, nefarium nominant ac probare conantur : ipse pietatis suæ piæque animi demissionis, perfectà consiliorum ac magnitudinis Dei notiitiã partæ, conscius, amicorum argumentis repugnat. Dei justitiam ac providentiam iis tramitibus ferri docet, qui ipsos Dei amicos latent. Futuram vitam invictis argumentis probat, æternæque impios mala, et præmia justos manere, ex iis ostendit, quæ hic Deus erga pios et impios gerit : Deum, cùm creaturis absolutà potestate imperet, optimo jure posse mala peritura sibi infligere eas ob causas, quæ hominum sapientiam fugiunt; denique justos ab Omnipotente malis cruciari, ut meritum auceat, probetque virtutem.

Jobus sterquilinio insidens, atque elephantiasi corruptus, quid nisi spectaculum est hominum angelorumque admirationi expositum, ut unà simul operâ prædicator, figura, testis, et argumentum sit resurrectionis Jesu Christi, futuræque supremâ die hominum resurrectionis? Suam ipse prædixit, dominicam nuntiavit, suisque in membris utriusque argumenta proposuit, cùm ipse quodammodò è sepulcro et è mortis atque corruptionis potestate egrediens, in incolumitatem, vitam, ac meliorem, feliciorem magisque gloriosam rerum conditionem, præter spem, fuerit restitutus.

Jobus tametsi justus et criminis expers, universali omnium rerum experimento probatus, eum omninò vividâ imagine repræsentat, qui tentatus per omnia pro similitudine absque peccato fuit. Jobus rebus omnibus exutus, à suis derelictus, illum exhibet, qui de se loquens: *Vulpes, inquit, foveas habent, et volucres cæli nidus: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* Jobus ulcerum veneno et vermibus devoratus, in sterquilinio extra urbem sedens, Jesum pingit, qui, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est; quem ut viderunt prophætæ: *Putavimus, aiebant, eum quasi leprosum, et percussum à Deo et humiliatum: in cruce denum, supplicio omnium probrosissimo, crudelissimè necatum.* Jobus, cui repugnant, quem damnant amici, insanum vulgus probris onerat, irridet uxor: quid vividus, ut ille exhibeatur, quem falsæ accusationes impiæque sententiæ ad mortem, inò ad crucem inter latrones, veluti seditiosum ac nefarium hominem trahunt; innumeris vulgi injuriis expositum; plagis, sputis, lividisque contusionibus

bitate dolorum; sed qui, dùm tot calamitates subiit, penè consummaverat vitæ periodum, ab ærumnis, à molestiis, à plagis, à calamitatibus piè exantlatis geminat vitæ annos, et jam ætate senex renovatur in annos juventutis: resculpsit denuò floridam ætatem, et ærumnarum felici malo faustè ægrescit ad juventutem. Quod de cervo dixit Tertullianus, lib. de Pallio, cap. 3: *Taceo, inquit, cervum, quòd et ipse ætatis suæ arbiter, serpente pastus veneno languescit in juventutem?* Sic Jobus, dùm veterinosi serpentis ærumnis ad satietatem pascitur, molestiarum veneno senium deponit, et annos juventutis resumit arcanè languescens in pristinam juventutem. Id ipsum de serpente eleganter dixerat ibidem idem auctor his verbis: *Nominandus est serpens; nam et quod sortitus est convertit corium et ærum: siquidem ut senium persensit, in angustâ se stipt, pariterque specum ingrediens, et cute egrediens, ab ipso statim limine erasus, exuviis ibidem relictis novum*

à procacissimorum militum manu fœdatum; quem carissimus discipulorum se nôsse negat; quem ceteri derelinquunt?

Quis jam igitur Patribus sanctissimis non assentiantur, qui Jobum verissimum esse prophetam aiunt, nullumque tam apertè post Christum, quàm hunc ante Christum de resurrectione Christi cæterorumque justorum esse locutum? Jobi ulcera et verba, vaticinia sunt, ait S. Gregorius Magnus. A præsentibus ad futura scandit; cùmque sua solummodò significare videtur, nostra etiam et mala et vulnera significat: *Per vulnera et verba sic loquitur sua, ut etiam nostra significet; et plerumque per prophetiæ spiritum futura narrat, præsentia transcendit.* Idem Pater et vetus Scriptor aiunt, Christi ortum et incarnationem prævidisse Jobum et prædivisse. Prophetam et Jesu Christi figuram prædicat Jobum Beda Venerabilis: *Multa de Christo Domino prophetavit, cujus etiam ipse personam figuratiter gessit.* Miram sanctissimi hominis patientiam S. Chrysostomus frequenter commendat, eumque Apostolis parem facit, et martyrem nominat.

Magnificas satis phrases comminisci non potest Tertullianus, quibus hanc animi magnitudinem, robur, virtutem fortissimi hominis inter durissimos cruciatus commendat. Vividâ ille, quâ uti solet, et succi plenâ eloquentiâ ait: *Quale in illo viro feretrum Deus diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit, cum ille homo ad omnem, acerbum nuntium nihil ex ore promeret, nisi Deo gratias, cùm uxorem jam malis delassatam, et ad prava remedia suadentem execraretur? Quid? Ridebat Deus. Quid? Dissecabatur Malus, quum Job immundam ulceris sui redundantiam magnâ aquanimitate dstringeret, cùm erumpentes bestiolas inde in eosdem specus et pastus foranânosæ carnis ludendo revocaret.* Frequenter, quasi hostem præsentem intueretur, ad certamen provocabat, ejusque infirmitatem ridebat. *Motus frequens capitis in diabolium, et minax risus.*

Divino lumine illustratum inter cruciatus Jobum scribit S. Ambrosius, seque illi videndum dedisse Christum, cùm ille seculum ac diabolium superaret. Alibi Jobum inter morbos fortiosem, quàm amicos incolumes judicat; malis crescentibus, crevisse animi vires: mentem denique Jobi virtute et lumine magis abundasse inter cruciatus, quàm prosperâ valetudine atque fortunâ: *Fortior scipso inventus est; fortior enim erat æger Job, quàm cùm sanus fuerat.* Jobi constantiã Sathanam damnari asserit; hic enim tot beneficiis ac naturæ privilegiis ornatus, superbix suæ illecebris se decipi passus est, cùm homo infirmitate circumdatus, et mortale corpus trahens, tam multis gravibusque in certaminibus non modò invictus, sed victor extiterit. (Calmet.)

se explicat; cum squamis et anni recurantur. Itaque homo est suæ ætatis arbiter, et in senili ætate evalet virtutis artificio restaurare florem juventutis. Sola enim virtus curat incurabilem senectutis morbum. Hinc pronum est plures animare ad pietatis ærumnas, quos temporalis vitæ amor et præproperæ senectutis timor exanimat: nolunt pietatis molestias, ne immaturam sibi mortem accersant, cum tamen è diverso à virtutis incommodis propagaturi essent felices annos juventutis.

Alterum ergo quod ad Jobi felicitatem pertinet, est quod diutissimè post has ærumnas vixerit divinâ undique affluentibus benedictione. Hebræi namque aiunt eum post hæc visisse centum quadraginta annis. Græci legunt: *Et vixit Job post plagam annos centum septuaginta: omnes autem annos vixit ducentos quadraginta*: in multis codicibus est, *ducentos quadraginta octo*. Sed magnæ semper in numeris varietates. Complutensis codex hæc postrema omittit ut Hebræus; et satis verosimile est scriptorum incuriâ in Græcis codicibus mendum irrepsisse, uti præsertim in numeris proclive est fieri.

Vidit quoque Jobus longam nepotum seriem, videlicet filios filiorum, non solum usque ad secundam generationem, quod frequens est; nec solum usque ad tertiam, quod rarius; verum etiam usque ad quartam, quod rarissimè solet evenire. Atque hæc vitæ felicis diuturnitas ad illas temporales benedictiones pertinet, quas servis suis dudum Deus promittebat, Exodi 20, 12: *Ut sis longævus super terram*; Psal. 90, 16: *Longitudine dierum replebo eum*; Psal. 20, 5: *Vitam petiit à te, et tribuisti ei*. Sic Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Tobias, David obisse dicuntur senes et pleni dierum, quia hinc meritorum pleni decesserunt. Tunc enim quis usque ad senectutem et satietatem vixit, quando merita, ad quæ destinatus erat, abundantissimè benè vivendo est assecutus. Qui igitur eo modo quo S. Jobus in virtutum actiones incubuerit, similiter atque ille plenus dierum morietur, quia postquam optimè fuerit vitâ perfunctus, non erit cur illum amplius vendi desiderium teneat.

Nec mirum nobis videatur Deum olim voluisse istiusmodi prosperitate terrenâ et caducâ declarare amorem suum erga fideles: neque enim tunc talis erat revelatio vitæ cœlestis, qualis est hodiè in Evangelio; Jesus Christus nondum patefactus erat, qui descendit ad hæc loca inferiora, ut nos sursum attraheret; qui carnem nostram induit, ut ostenderet nobis Deum habitare in nobis, nosque cum gloriâ suâ et immortalitate conjunxisse. Illa nondum erant Jobi tempore: oportuit igitur fideles tunc tractari ex parte tanquam puerulos. En cur, quando in Scripturâ mentio fit veterum Patrum, expressè dicitur Deum ipsis benedixisse in prole, in pecore, possessionibus et rebus similibus, atque ad eò etiam in longâ vitâ; quia illos iis mediis adjuvari oportuit, exspectantes dum vita cœlestis nobis patefieret; quemadmodum Dominus noster Jesus Christus suo adventu paradisi januam nobis aperuit, ut nos sursum secum eveleret.

Cæterum nobis hic in memoriam revocandum est id quod dicit D. Jacobus, cap. 5, 10: *Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris et patientiæ Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est et miserator*. Ostendit nobis afflictiones quas Deus immittit filiis suis esse temporarias, quin etiam ipsarum exitum felicem esse, et longè ipsis præstare sic affligi ad tempus, quàm si semper otio et quiete fruuntur. Hoc pulchrè probat exemplo Jobi, in quo voluit Spiritus sanctus relinquere nobis monumentum et documentum gratiæ Dei ad nostram instructionem; ut non sine causâ nobis illud speculum proponat D. Jacobus tantum non dicens: Amici mei, verum quidem est patientiam molestam, duram et difficilem esse latu, quia quando homines cruciantur, id eorum naturæ adversatur; sed tamen Deus totum illud sic convertit ad ipsorum salutem, ut postmodum intelligant sibi longè utilius fuisse sic castigatos esse, quàm si Deus illos nimis tolerasset, et indulgenter habuisset. Cum ita se res habeat, non debet nobis durum et molestum esse quando mediocriter affligimur; Deusque unumquemque nostrum ratione habitâ nostræ infirmitatis, prout competit nobis, castigat, id mirum nobis videri non debet; sed hanc historiam præ oculis habeamus, ac finem et exitum ejus intueamur. Si enim extremum illud malorum omnium sentiremus, in quo Jobus versatus fuit eo tempore quo Deus ipsum persequeretur, heu nimium perterreremur! nemo esset qui animum et omnia non deponeret. Sed cum in finem et exitum afflictionum Jobi respicimus, en in quo habemus unde nos consolemur. Juvat hic cum cruditissimo Tertulliano, lib. de Patientiâ, exclamare: *O felicissimum Jobum, qui omnem patientiæ speciem adversus omnem diaboli vim expunxit; quem non abacti greges, non illæ in pecore divitiæ, non filii uno ruine impetu adepti, non ipsius denique corporis in vulnere cruciatus, à patientiâ (fide Domino deditâ) exclusit, quem diabolus totis viribus frustra cecidit: neque enim à respectu Dei tot doloribus avocatus ille est, sed constitit nobis in exemplum et testimonium tam spiritu quàm carne, tam animo quàm corpore patientiæ perpetrandæ; ut neque damnis secularium, nec amissionibus charissimorum, nec corporis quidem confictionibus succidamus. Quale in illo se retrum Deus de diabolo extruxit? quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit, cum ille homo ad omnem acerbum nuntium nihil ex ore promeret nisi Deo gratias, cum uxorem jam malis delassatam et ad prava remedia suadentem execraretur? Quid? ridebat Deus: quid? dissecubatur malus, cum Job immundam ulceris sui redundantiam magnâ æquanimitate distringeret, cum erumpentes bestiolas inde in eosdem specus et pastus foraminosæ carnis ludendo revocaret. Itaque operarius ille victoriæ Dei, retusis omnibus jaculis tentationum, lorica clypeoque patientiæ et integritatem mox corporis à Deo recuperavit, et quæ amiserat reduplicata possedit. Atque hæc est felix vitæ beatissimi Jobi catastrophe, cui finem imponimus istis antiquissimi doctissimique Ada-*

mantii Origenis verbis, lib. 3 Commentariorum in Job, sic concludentis : Beati qui te fuerint imitati, ô beatissime Job ; beati qui tua vestigia fuerint secuti ; beati qui similiter ut tu in fide et pietate atque omnium sibi

accidentium tolerantia consummati fuerint : hi requiescent in perpetuum apud Deum Patrem, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Dissertation

SUR LE TEMPS OU JOB A VÉCU.

Pour le temps de la vie de ce saint homme, on trouve dans Eusèbe, comme dans saint Augustin, que ce patriarche vivait trois générations après Jacob. On voit dans le même Eusèbe un témoignage d'Aristée qui semble faire allusion à ce qui est dit de Job à la fin de l'édition grecque. « Job, dit cet auteur, était fils d'Esau (c'est-à-dire, descendant d'Esau) ; il demeurait dans l'Idumée, aux confins de l'Arabie. C'était un homme recommandable par sa justice, et il possédait de grandes richesses. Dieu permit qu'il fût éprouvé par de grandes calamités. Trois de ses amis vinrent pour le consoler. » Saint Irénée, au rapport de saint Jérôme, était aussi du sentiment que Job était Iduméen ; il dit la même chose du martyr saint Hippolyte, d'Eusèbe de Césarée, d'Eusèbe d'Emèse, et d'Eustathe. C'est aussi le sentiment de l'auteur de la Synopse de l'Écriture, qu'on trouve parmi les Œuvres de saint Athanase ; il a été aussi suivi par saint Jean Chrysostôme, par saint Augustin, enfin par Théodoret et par saint Grégoire-le-Grand, qui donne comme une chose certaine que Job était Iduméen ou descendant d'Esau.

Ce sentiment peut être confirmé par ce qui est rapporté au chapitre xxxvi de la Genèse, versets 10 et 11, où il est dit qu'un des fils d'Esau s'appelait Eliphaz, dont le fils aîné fut nommé Théman ; et nous trouvons qu'un des amis de Job s'appelait Eliphaz Thémanite ; il était apparemment de la famille du premier Eliphaz.

Pour appuyer cette opinion, on se sert encore de la conformité qu'il y a entre le nom de *Job* et de *Jobab*, dont il est parlé au chapitre xxxvi de la Genèse, versets 33 et 34, et au chapitre 1 du 1er livre des Paralipomènes, versets 44 et 45. Il paraît que ces deux noms peu différents désignent la même personne. Or, le Jobab de la Genèse et des Paralipomènes était fils de Zara, et ce Zara était fils de Rahuel, fils d'Esau. Liran, pour diminuer la force de cette preuve tirée de la conformité des noms, dit qu'il y a une assez grande différence entre le nom de *Job* et celui de *Jobab*, parce qu'en hébreu le nom de *Job* commence par un *aleph*, et celui de *Jobab* par un *iod*. Mais cette différence est de peu de conséquence, d'autant plus que dans le nom de *Job*, l'*aleph* est une lettre muette qui ne change point la prononciation.

Ajoutons à toutes ces raisons que la terre de Hus était bien certainement dans l'Idumée, comme on le

prouve par le passage de Jérémie que nous avons rapporté ci-devant ; et que dans la Syrie où étaient les descendants de Nachor, on ne trouve pas de pays de ce nom, quoique l'un de ses descendants ait été ainsi nommé. D'ailleurs il paraît que Job était comme un roi dans son petit état, ainsi qu'on le peut inférer de ce qu'il dit lui-même au chapitre xxxix, versets 7 et suivants ; et il est constant qu'il était très-riche et très-puissant. Or, on ne voit pas qu'aucun des descendants de Nachor ait eu la qualité de roi, et autant de richesses que Job. Ses amis sont appelés rois au chapitre II du livre de Tobie ; ce qui confirme encore lui-même pouvait avoir aussi cette dignité. Eliphaz de Théman était Iduméen ; et le prophète Amos place cette ville dans l'Idumée, lorsqu'il dit de la part de Dieu : *Je ferai tomber le feu sur Théman, et il dévorera les édifices de Bosra* ; car ce dernier endroit était certainement dans le pays d'Edom. Tout cela, joint à ce que nous trouvons dans le fragment qui est à la fin du livre de Job dans l'édition grecque, nous paraît très-fort pour prouver que Job était un des descendants d'Esau. Quand nous serions même obligés d'avouer que ce fragment a été ajouté par quelque copiste ou par quelque Juif helléniste, cela ne diminuerait pas beaucoup la force de la preuve, parce que nous pourrions toujours dire qu'il n'a sans doute avancé ces choses que sur une ancienne tradition qui sera toujours respectable. D'ailleurs ce fragment a paru si important aux anciens auteurs que nous avons cités, qu'ils l'ont cru suffisant pour autoriser le sentiment que nous suivons, en disant que Job était du pays d'Idumée et descendait d'Esau.

Ainsi, d'après ce que nous venons d'établir, il ne sera pas difficile de se déterminer sur le temps auquel Job a vécu. Nous supposons que Job est le Jobab, fils de Zara ; et que ce Zara était fils de Rahuel, un des fils d'Esau ; d'où il suit que Job était arrière-petit-fils d'Esau. Cela étant, l'abbé de Vence en conclut que Job peut être né vers le temps où Jacob alla en Égypte avec toute sa famille, pour y demeurer sous la protection de Joseph. Jacob avait pour lors cent trente ans ; cet espace d'années peut suffire aux quatre générations qu'il faut reconnaître depuis Esau jusqu'à Job ou Jobab. Depuis l'entrée de Jacob en Égypte, il faut compter deux cent quinze ans jusqu'à la sortie des

enfants d'Israël de cette terre, lorsque Moïse avait quatre-vingts ans. Si l'on suppose que Job a vécu en tout deux cent dix-sept ans, il s'ensuivra qu'il aura pu vivre encore deux ans après le passage de la mer Rouge. Or, on prétend prouver qu'effectivement Job a vécu deux cent dix-sept ans. Il est certain que depuis son rétablissement après toutes les calamités qu'il avait souffertes, il a vécu cent quarante ans, ainsi qu'il est marqué expressément au chapitre XLII, verset 16. Il est également rapporté que Dieu lui donna le double de tout ce qu'il avait possédé avant sa disgrâce, d'où l'on conclut que le Seigneur lui accorda aussi le double des années qu'il avait vécu auparavant. Il avait donc soixante-dix ans, lorsque Dieu permit qu'il fût éprouvé par tant de douleurs et d'afflictions. Ajoutez soixante-dix ans à cent quarante, cela fera deux cent dix ans, auxquels il faudra ajouter sept années de l'épreuve qu'il souffrit; car Olympiodore, Suidas, et plusieurs anciens croient que Job souffrit pendant tout cet espace de temps; et on conclura de là qu'il a vécu deux cent dix-sept ans; qu'il n'est mort que deux ans après le passage de la mer Rouge; et qu'il a été contemporain de Moïse, au temps duquel il a vécu pendant quatre-vingt-deux ans.

Quelques interprètes croyant remarquer dans le livre de Job, et dans les paroles même de ce saint patriarche, quelques expressions qui marquent le passage de la mer Rouge, et qui font allusion à la loi donnée sur le mont Sinaï, reculent un peu le temps de cette histoire, et plaçant l'épreuve et la disgrâce de Job quelques années après la sortie d'Égypte, ils le font vivre jusqu'au temps où Othoniel, un des juges des Israélites, gouvernait la république des Hébreux. C'est l'opinion de dom Calmet. L'abbé de Vence trouve que dans cette opinion il est difficile de bien accorder la chronologie, si l'on suppose que Job est le même que Jobab dont il est parlé dans le chapitre xxxvi de la Genèse. « Car, dit-il, depuis Esaü jusqu'au temps d'Othoniel, on compte 431 ans qu'il sera difficile de remplir par quatre ou cinq personnes de père en fils, dont l'âge n'est pas successif, mais qui ont vécu assez longtemps ensemble. » L'abbé de Vence suit ici la chronologie d'Ussérius, qui met la naissance d'Esaü l'an 1856 avant l'ère chrétienne vulgaire et la paix donnée par Othoniel l'an 1405; l'intervalle est précisément de 431 ans, et c'est ce qui effraie l'abbé de Vence. Mais dom Calmet va encore plus loin. Il suppose que Job tomba dans les maux marqués dans son livre l'an 1484, sept ans après la sortie d'Égypte, et qu'ayant vécu cent quarante ans après son rétablissement, sa mort tombera en 1344, deux ans avant celle d'Othoniel, qu'il place en 1342. Pour le temps des juges, nous préférons le système de Marsham, et nous croyons que la paix fut donnée par Othoniel vers l'an 1384, et que ce juge mourut avant 1344, de sorte que si Job n'est mort qu'en 1344, il aura même survécu à Othoniel. Mais, soit que celui-ci soit mort avant ou après 1344, il faudra toujours compter environ 492 ans depuis la naissance d'Esaü jusqu'à la mort de

Job, si l'on met la mort de Job vers l'an 1344. Il faut avouer que cette opinion de dom Calmet paraît reculer trop la mort de Job; mais aussi l'abbé de Vence paraît l'avancer trop. Jobab, arrière-petit-fils d'Esaü, était contemporain, non de Moïse, comme le pense dom Calmet, mais d'Amram, père de Moïse, et arrière-petit-fils de Jacob, comme on le voit par cet arbre généalogique :

Abraham.
Isaac.
Jacob Esaü.
Lévi Rahuel.
Caath Zara.
• Amram Jobab.

Suivant une ancienne tradition conservée par Eusèbe et par saint Jérôme, Amram était âgé de 70 ans lorsqu'il engendra Moïse. Ainsi, en supposant que Job n'eût que 70 ans au temps de son épreuve, il en résultera que l'épreuve de Job sera arrivée vers le temps de la naissance de Moïse, c'est-à-dire environ 80 ans avant la sortie d'Égypte. Or, Job vécut 140 ans depuis son rétablissement; supposons que son épreuve ait duré sept ans, sa mort se trouvera placée environ 147 ans après la naissance de Moïse, 67 ans après la sortie d'Égypte, c'est-à-dire, vers le temps de la mort de Josué.

Le père de Carrières, sans examiner quelle peut être l'époque précise de l'épreuve de Job, se contente de dire : « On croit que ce livre a été composé pendant que les Israélites étaient en Égypte. Il paraît au moins, ajoute-t-il, que Job vivait vers ce temps-là, c'est-à-dire, avant la loi et les prophètes, puisqu'il n'en est pas dit un seul mot dans tout son livre. » Le père Houbigant s'en tient de même à l'opinion commune, qui est que Job était plus ancien que Moïse.

Dom Calmet remarque dans ce livre quelques expressions qui lui donnent lieu de croire que Job et ses amis ont eu connaissance de la loi de Dieu. Sôphar dit à Job : *Qu'il serait à souhaiter que Dieu vous parlât, et qu'il ouvrit sa bouche pour vous découvrir les secrets de sa sagesse, et la multiplicité des préceptes de sa loi!* Eliphaz lui dit : *Recevez la loi de sa bouche, et gravez ses paroles dans votre cœur.* Et Job lui répond : *Mon pied a suivi ses traces; j'ai gardé sa voie, et je ne m'en suis point détourné. Je ne me suis point écarté des commandements qui sont sortis de ses lèvres; et j'ai caché dans mon sein les paroles de sa bouche.* Sur quoi dom Calmet s'exprime ainsi : « Un Israélite parlerait-il d'une manière plus expresse? Nous ne prétendons pas pour cela, continue-t-il, que Job ait observé la loi des Hébreux dans tous ses points; mais nous croyons qu'il en a eu connaissance, ayant vécu du temps de Moïse, tandis que tout le peuple d'Israël voyageant dans le désert aux environs de l'Idumée, avait nécessairement quelque commerce avec les Iduméens. De plus, il était impossible que les merveilles que Dieu faisait tout les jours avec tant d'éclat en faveur des Hébreux, fussent ignorées de toutes les nations

« voisines; et l'amour de la sagesse qui animait Job et ses amis leur inspirait sans doute l'envie de connaître cette loi divine que Dieu avait dictée à Moïse sur le mont Sinaï. Ils en prirent ce qui leur convenait par rapport aux mœurs, et laissèrent aux Hébreux ce qui concernait la police et les cérémonies. »

Quant au passage de la mer Rouge, dom Calmet croit que Job avait en vue cet événement lorsque parlant au Seigneur, il dit : *In fortitudine illius repentē maria congregata sunt, et prudentia ejus percussit superbum*; ce que dom Calmet traduit ainsi : *Par un effet prodigieux de sa force, les mers se sont amassées, élevées, enflées, durcies, et sa prudence a frappé le superbe.* « Ce passage est d'autant plus remarquable, dit dom Calmet, que le prophète Isaïe et le psalmiste s'expriment sur le même événement en termes tout semblables. Isaïe : *Levez-vous, bras du Seigneur.... N'est-ce pas vous qui avez frappé le superbe?... N'est-ce pas vous qui avez desséché la mer, etc.*? Et le psalmiste : *Vous êtes le maître de la mer, et vous abaissez les flots; vous avez terrassé le superbe comme un homme blessé à mort; et par la force de vos bras vous avez dispersé vos ennemis.* » Dom Calmet croit aussi qu'Eliphaz dépeint l'endurcissement de Pharaon sans nommer ce prince, lorsqu'il dit : *Le méchant sera effrayé par les maux qui le menacent; il sera environné d'afflictions, comme le roi qui se prépare au combat. Il a étendu sa main contre Dieu; et il s'est endurci et fortifié contre le Tout-Puissant; il a couru contre lui la tête élevée, et a paru armé avec son cou enflé de graisse.* Voilà ce qui a porté dom Calmet à croire que Job et ses amis ont eu connaissance du passage de la mer Rouge et de la loi donnée par Moïse, et qu'ainsi l'épreuve de Job doit être placée quelque temps après ces deux grands événements. Cela lui paraissait d'autant plus probable, qu'il se persuadait que Job était contemporain de Moïse. Mais nous avons montré qu'en supposant que Job fût arrière-petit-fils d'Esau, il devait être contemporain d'Amram, arrière-petit-fils de Jacob; et qu'ainsi son épreuve doit précéder la sortie d'Égypte d'environ 80 ans. Il ne nous paraît pas que les textes cités par dom Calmet soient assez précis pour prouver que Job et ses amis aient eu connaissance du passage de la mer Rouge, ni même de la loi donnée par Moïse; et nous ne voyons rien qui nous oblige de placer l'épreuve de Job après ces deux événements.

Au reste, dom Calmet n'est pas le seul qui ait ainsi reculé l'histoire de Job; il y a des chronologistes qui la reculent encore bien plus, et qui la mettent sous le règne de David; d'autres sous celui de Salomon. C'est l'opinion de quelques Juifs dans le Talmud, et de quelques autres dont parle le rabbin Moïse Maimonides.

Un auteur moderne, le père Berruyer, recule même la naissance de Job jusqu'au temps de Salmanasar, roi d'Assyrie, et d'Osée, roi d'Israël. Cet écrivain a cru reconnaître dans certaines expressions du livre de Job, que ce saint homme, sous des noms figurés, faisait une allusion très-fréquente aux évé-

nements considérables arrivés en Israël, jusqu'au temps le plus voisin de la ruine de Samarie, sous le règne d'Osée, le dernier de ses rois. Mais ce rapport ou cette allusion n'a pas été aperçue jusqu'à présent. Les anciens pères et auteurs ecclésiastiques qui ont lu avec autant et encore plus d'attention que nous le livre de Job, n'y ont point reconnu d'expression qui marquât sous des noms figurés les grands événements qui ont précédé la ruine du royaume d'Israël; et il nous est encore aujourd'hui très-difficile d'y reconnaître ces événements marqués de telle façon qu'on puisse les y découvrir; d'ailleurs quand on pourrait le faire; ceux qui croient que ce livre a été écrit long-temps après l'événement, comme Codure et quelques autres, diront que ces expressions sont de l'auteur de l'ouvrage, et peuvent marquer le temps où il a été composé, mais qu'elles ne désignent pas pour cela le temps auquel Job a vécu. Ce qui paraît singulier dans le système de l'auteur dont nous parlons, c'est qu'il fait descendre Job d'Aram, le dernier des enfants de Sem, dont les descendants possédèrent la Syrie où Aram s'établit, et à laquelle il donna son nom; car cette province est appelée *Aram* dans le texte hébreu de l'Écriture, et néanmoins il fait régner Job dans l'Idumée, et dit en outre que la terre de Ilus était l'ancienne possession de ses pères.

Il y a des rabbins qui reculent encore davantage le temps de l'histoire de Job, et qui veulent que ce saint homme ait vécu sous le règne d'Assuérus et d'Esther. Ils disent qu'ils fut transporté avec les autres captifs à Babylone, et qu'avant cette transmigration il était occupé à enseigner dans une école qu'il avait à Tibériade. Si l'on demande quelques preuves d'un sentiment si extraordinaire, et des circonstances qu'on y ajoute, il nous est impossible d'en deviner aucune; il n'y a point d'autre motif qui puisse porter à embrasser ce sentiment que l'autorité de certains rabbins; et tout le monde sait que ce n'est pas un fondement bien solide.

Pour nous, nous croyons agir sagement en nous attachant à l'opinion des anciens, et nous nous faisons un devoir de les suivre, et de penser comme eux que Job a vécu au temps de Moïse, ou, pour parler plus exactement, qu'il a été contemporain d'Amram, père de Moïse, étant comme lui le cinquième depuis Abraham. De tous les pères, il n'y a guère que saint Grégoire pape qui ait regardé l'histoire de Job comme arrivée au temps des juges, sans déterminer sous le gouvernement duquel de ces chefs du peuple hébreu est arrivé ce célèbre événement. Mais il y a lieu d'être surpris de ce que ce saint docteur, supposant que Job est le même que Jobab, ait différé son histoire jusqu'à un temps si reculé; cela ne saurait s'accorder avec la véritable chronologie; on peut bien différer la mort de Job jusqu'au temps de celle de Josué, comme nous l'avons fait remarquer; mais il paraît que son épreuve doit être placée dans les premières années de Moïse, c'est-à-dire au temps de l'oppression des Israélites dans l'Égypte.

Mais voici une opinion nouvelle qui s'élève; on prétend montrer que Job a vécu au temps de la captivité de Babylone; qu'il a été lui-même réduit en captivité par Nabuchodonosor; et l'on regarde tellement ce fait comme certain, que l'on va jusqu'à examiner en quelle contrée Job a été conduit pour y rester en captivité; combien sa captivité a duré, et en quelle année il a dû être délivré.

De cette nouvelle hypothèse, on conclut qu'on est bien fondé à dire que tout le livre de Job se rapporte au grand événement de la captivité de Babylone; que si l'on veut en excepter le commencement et la fin qui contiennent l'histoire de ce saint homme, tout le reste n'est qu'une *poésie magnifique* où sont exprimées les *plaintes de l'église d'Israël captive à Babylone*, à qui le poète sacré a donné le nom de Job, 1° à cause de la ressemblance des *malheurs de cette église affligée* avec les infortunes de ce prince; 2° parce que *l'église d'Israël* a éprouvé, de la part des Assyriens et des Babyloniens, les mêmes hostilités que Satan avait fait essuyer à Job.

A ce langage, on reconnaît aisément les laborieux élèves du savant abbé de Villefroy qui, d'après lui, ont prétendu rapporter ainsi presque tout le livre des Psaumes à la captivité de Babylone. Mais ici ils prennent soin d'avertir que leur maître leur a déclaré ne prendre aucune part à ce qu'ils ont avancé sur le temps où Job a vécu, et qu'il persévère toujours dans le sentiment commun qui croit que ce saint homme a existé avant Moïse ou de son temps.

Nous imiterons très-volontiers la prudence de ce savant ecclésiastique, en demeurant attaché à l'opinion commune sur le temps où Job a vécu. Mais comme nous croyons devoir exposer les motifs qui nous déterminent à y persévérer, nous allons le faire en répondant aux objections et aux preuves que l'on nous oppose.

La dissertation, ou si l'on veut *l'observation* nouvelle que nous entreprenons ici de réfuter, est divisée en deux parties, dont la première a pour objet de faire sentir le peu d'autorité de l'*appendix* qui termine le livre de Job, et sur lequel semble fondé le sentiment de ceux qui placent Job vers le temps de Moïse. La seconde tend à découvrir par l'histoire de ce saint homme le temps où il a vécu, c'est-à-dire, à montrer par son histoire même, qu'il a vécu au temps de la captivité de Babylone, et qu'il a été lui-même réduit en captivité par Nabuchodonosor.

Nous suivrons le même ordre, en répondant premièrement aux objections que l'on forme contre l'*appendix*; et secondement, aux preuves que l'on prétend tirer du livre même.

PREMIÈRE PARTIE. — *Réponse aux objections que l'on forme contre l'appendix qui place Job vers le temps de Moïse.*

I. *Origine du sentiment qui place Job vers le temps de Moïse. Traduction de l'appendix qui favorise ce sentiment. Variantes.*

Les savants observateurs dont nous examinons ici

les sentiments, prétendent que l'opinion dominante qui fait vivre Job avant Moïse ou de son temps, a pris naissance dans un texte que l'on trouve à la fin de l'ouvrage dans le grec et dans l'arabe. Nous croyons qu'elle est beaucoup plus ancienne; qu'elle remonte jusqu'au temps de Job, et que c'est elle-même qui a donné naissance à cet *appendix*.

Nous avons déjà parlé de ce texte dans la préface; mais il est nécessaire de le représenter encore ici. Voici donc ce qu'on lit à la fin de ce livre dans le grec et dans l'arabe: et le grec dit que cela est traduit du syriaque.

« Job demeurait dans la terre Ausitide, sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie. Il fut d'abord nommé Jobab. Il prit une femme d'Arabie, dont il eut un fils appelé Ennon. Son père fut Zaré, l'un des descendants d'Esau, et sa mère Bosorrha; en sorte qu'il était le cinquième (ou selon l'arabe, le sixième) depuis Abraham. Or voici les rois qui régnèrent dans Edom, région de laquelle lui-même fut prince. Le premier fut Balac, fils de Béor, et sa ville s'appelle Dennaba. Après Balac ce fut Jobab, qui est aussi nommé Job. Après lui vint Ason, chef de la région Thémantide: après celui-ci fut Adad, fils de Barad, qui défit les Madianites dans la plaine de Moab; le nom de sa ville était Géthaim. Les amis de Job qui vinrent le voir, furent Eliphaz, l'un des descendants d'Esau, roi des Thémantiens; Baldad, souverain des Sauchéens, et Sophar, roi des Minéens. »

Le manuscrit grec alexandrin ajoute: « Thémant, fils d'Eliphaz, fut chef de l'Idumée. »

Après quoi dans le même manuscrit on lit ces mots: « Ceci est traduit du syriaque; Job habitait dans la terre Ausitide sur les confins de l'Euphrate. Il se nomma d'abord Jobab; et son père fut Zareth, des levers du soleil. »

On voit assez que ceci n'est qu'une variante du fragment que l'on vient de lire. Cette variante consiste en ce que, 1° au lieu de *sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie*, on lit ici *sur les confins de l'Euphrate*; 2° au lieu de *Zaré*, on lit *Zareth*; 3° au lieu de ces mots *ἐκ τῶν Ησαῦ υἱῶν υἱός, ex Esau filii filius*, on a lu *ἐκ ἀνατολῶν ἡλίου, ex orientibus solis*.

Mais revenons au fragment entier, à cet *appendix* qui termine le livre de Job dans le grec et dans l'arabe, et dont nos savants observateurs prétendent faire sentir le peu d'autorité.

II. *Quelle peut être l'authenticité de cet appendix. Son témoignage, sans être divin, peut être vrai.*

Ils commencent par avouer que le sentiment fondé sur ce texte est sans doute le plus ancien; puisque, selon saint Jean Chrysostôme, l'*appendix* que l'on vient de lire a passé par les mains de Théodotion vers l'an de Jésus-Christ 175.

On pourrait ajouter qu'Origène témoigne aussi que ce fragment se trouvait dans les Septante et dans Théodotion. On pourrait encore observer que dès le premier siècle de l'Église, Philon, écrivain juif, parlait de Job conformément à ce fragment.

« Mais à quoi sert, disent-ils, une pareille antiquité dont le fait sur lequel on s'appuie, est destitué de toute preuve historique? Quelle démonstration tirer d'un écrit qui ne peut être regardé que comme apocryphe, puisque l'hébreu et le texte chaldéen ne l'ont jamais reconnu; puisque le concile de Trente l'a banni de la Vulgate où on l'avait inséré, et que dans toutes les Bibles où il peut se trouver, il est toujours placé à la fin et hors le livre de Job, comme une note très-postérieure à l'ouvrage? On déclare que cette pièce est tirée d'un livre syriaque; mais elle est si peu regardée comme authentique dans l'église de Syrie, qu'il se trouve des bibles syriaques où cet *appendix* ne se rencontre point. »

A cette objection qui regarde l'authenticité de ce fragment, nous répondrons que nous ne lui attribuons point une authenticité égale à celle du livre de Job, et que nous ne prétendons point en tirer une démonstration. Ce fragment aura disparu des exemplaires syriaques comme il a disparu de notre Vulgate; non qu'on l'ait cru faux, mais parce qu'on ne l'a pas cru divin. Il faut bien qu'il ait été dans le syriaque avant d'avoir été dans le grec, puisque les exemplaires grecs nous disent qu'il leur est venu du syriaque. La version arabe qui ne dit point l'avoir pris ni du grec ni du syriaque, ou ne l'avoir reçu d'aucune de ces versions, avait négligé d'en marquer l'origine, parce que l'origine s'en trouvait dans l'Arabie même voisine de l'Idumée où habitait Job, ou si l'on veut, dans l'Idumée voisine de l'Arabie. La mémoire de Job qui habitait dans la terre de Hus sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie a dû se conserver spécialement dans ces deux provinces; on devait y connaître l'origine de ce grand homme; et vraisemblablement c'est de là que cette tradition a passé en Syrie, et de la Syrie chez les Grecs qui l'ont transmise aux Latins. Nous ne disons donc point que ce fragment soit divin, ni qu'il fasse partie du livre de Job; mais nous disons que c'est un monument ancien qui peut très-bien être vrai sans être divin; qui a été regardé comme vrai par la plupart des anciens et des modernes; et qui n'est aujourd'hui rejeté comme faux, que par ceux qui ont intérêt de le croire faux. Vous voulez que Job ait vécu au temps de la captivité de Babylone, et en conséquence vous vous trouvez obligés de rejeter comme faux un monument qui vous dit que ce grand homme dut vivre au temps de Moïse. Pour nous qui n'avons aucun intérêt de le croire faux, nous continuerons de le regarder comme vrai, jusqu'à ce que vous nous ayez démontré qu'il est faux; car puisque vous voulez des démonstrations, nous en exigeons aussi; et nous ne croyons pas que vous soyez en état de nous en produire.

III. Que faut-il penser des deux leçons qui donnent Job pour cinquième ou sixième depuis Abraham?

« Mais quelle confiance peut donner, dites-vous, un écrit qui varie sur le temps où Job a vécu? La version grecque nous présente ce saint homme

« comme le cinquième descendant d'Abraham, et la traduction arabe nous le donne comme le sixième descendant de ce grand patriarche. Nous savons que cette différence est peu de chose pour des temps si reculés; mais quel garant cet *appendix* fabriqué en Syrie, nous donne-t-il de ce fait? »

Vous avez bien raison de dire que cette différence est peu de chose, car vous allez voir qu'on a pu dire également l'un et l'autre avec vérité. Souvenez-vous, s'il vous plaît, de ce que dit saint Jude, que le patriarche Hénoch était le septième depuis Adam : *Septimus ab Adam, Henoch* (1), en grec ἑβδομος ἀπὸ Ἀδάμ. Cette expression est ici essentielle, parce qu'elle est toute semblable à celle dont il s'agit. Mais voyez comment il était le septième. *Adam, Seth, Enos, Caïnan, Malaléel, Jared, Henoch*; il n'est que le sixième, si vous n'y comptez point Adam; mais en y comprenant Adam, Hénoch est le septième. Il en est précisément de même ici à l'égard de Job. Comptez *Abraham, Isaac, Esau, Rahuel, Zara, Jobab*, le même que *Job*; il n'est que le cinquième, si vous n'y comptez point Abraham; mais en y comprenant Abraham, Job est le sixième : ἕκτος ἀπὸ Ἀβραάμ, *sextus ab Abraham*. Voilà comme l'un et l'autre est vrai; mais s'il est mieux de dire avec saint Jude que Hénoch était le septième depuis Adam, en y comprenant Adam, il sera donc mieux aussi de dire que Job était le sixième depuis Abraham, en y comprenant Abraham; ainsi la meilleure leçon sera celle de l'arabe. La leçon primitive se trouve donc dans l'arabe; et cela même prouve combien vous vous méprenez, lorsque vous supposez que cet *appendix* a été fabriqué en Syrie; non, il vient de l'Arabie, où se trouve la leçon primitive, altérée ensuite peut-être dans le syriaque, ou tout au moins dans le grec; mais cependant altérée de manière, que les deux leçons sont vraies sous différents rapports. Ainsi cette variante ne détruit point la confiance que peut mériter ce monument; elle contribue même à l'augmenter, en nous donnant lieu d'observer que l'origine de ce monument doit venir des confins de l'Arabie, où ce fait devait être mieux connu, et où la leçon primitive s'est mieux conservée.

IV. Quelle est l'origine de cet *appendix*? quel est son garant?

« Mais quel garant cet *appendix* nous donne-t-il de ce fait? Aucun, dites-vous; et nous ne voyons d'autre fondement de son opinion que la ressemblance que son auteur a cru voir entre Job et Jobab; car où a-t-il pris que ce saint homme s'appelait Job avant de porter le nom de Jobab? En serait-il de Job comme de son premier ancêtre, qui s'appelait Abram avant d'avoir reçu le nom d'Abraham? Non sans doute. Mais il fallait faire de Job un personnage de la plus haute antiquité. On s'est servi de la ressemblance de Job et de Jobab, pour faire de Job un arrière-petit-fils d'Esau. »

(1) Jud. § 14.

Permettez, savants observateurs, qu'on vous fasse remarquer que le zèle qui vous emporte, vous fait prendre ici le texte à contre-sens. Vous supposez qu'on y lit que *ce saint homme s'appelait Job avant de porter le nom de JOBAB*. On y lit tout le contraire : *Προπαρχει δὲ αὐτῷ ὄνομα Ἰωβᾶβ*. « Et auparavant il s'appelle Jobab. » Vous prétendez que ce fragment ne donne aucun garant de ce fait, et vous ne croyez d'autre fondement de son opinion, que *la ressemblance que son auteur a cru voir entre JOB et JOBAB*. C'est tout au plus ce que vous auriez pu dire si cet auteur n'eût fait que copier ce qui est dit de ce Jobab dans la Genèse; mais nous voyons qu'il y ajoute ce que la Genèse ne dit point, et ce qu'il n'avait pu savoir que de la tradition; nous en concluons que son garant est la tradition de son pays, et qu'il produit lui-même ce garant, en disant ce qu'il n'avait pu apprendre que d'elle. *Job*, dit cet auteur, *demeurait sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie....: Il prit une femme d'Arabie dont il eut un fils appelé Ennon*. Voilà ce qu'il n'a trouvé dans aucun des livres de l'Écriture; ce qu'il n'a pu savoir que de la tradition. S'il l'avait inventé, il nous aurait dit le nom de la femme de Job et de ses dix enfants; mais il parle de cette femme sans en marquer le nom, il ne nomme qu'un seul des enfants de Job; c'est que la tradition ne lui en avait pas appris davantage. Son silence est une preuve de sa sincérité. La tradition est son garant comme elle l'est des historiens les plus véridiques; et celui-ci n'est pas moins croyable que les autres. Vous reconnaissez qu'*Abraham* s'appelait auparavant *Abram*, que *Sara* fut auparavant nommée *Sarai*; pourquoi donc voudriez-vous que le nom de *Jobab* n'eût pu être changé en celui de *Job*? Le seul intérêt de votre cause vous fait nier un fait qui en lui-même n'a rien d'impossible. Mais s'il est possible que *Job* ait été auparavant appelé *Jobab*, il se peut donc que *Jobab* et *Job* soient le même homme, arrière-petit-fils d'Esau, et le sixième depuis *Abraham*.

V. *Le silence de Moïse et de l'auteur du livre de Job, détruit-il le témoignage de l'appendix?*

« On n'a point songé, dites-vous, qu'un fait aussi intéressant, s'il était vrai, n'aurait pas été omis, soit dans le livre de Job même, soit dans la Genèse, par Moïse, qu'on suppose être le traducteur de l'ouvrage de Job ou l'auteur de sa vie, et l'éditeur de sa poésie. Quoi! l'écrivain le plus attentif, en fait de généalogie et des différences des noms, aurait négligé sur cet article un homme très-célèbre, dont il aurait eu l'ouvrage entre les mains! Il n'aurait jamais fait mention de cet ouvrage si magnifique lui qui parle du livre des Justes! Enfin l'auteur de la vie de Job, contenue dans les chapitres 1, 2, et 42 de ce livre canonique, aurait-il omis des objets aussi importants que la généalogie de Job et son changement de nom? »

Voyez encore ici, s'il vous plaît, jusqu'où votre zèle vous emporte; vous mettez en question un fait que

vous avez sous les yeux : *L'auteur de la vie de Job aurait-il omis, dites-vous, la généalogie de Job?* Oui, sans doute, il aurait pu l'omettre, puisqu'en effet il l'a omise; ainsi vous voyez qu'à force de vouloir pousser votre objection, vous la brisez, vous la détruisez de vos propres mains; car s'il a pu omettre *la généalogie de Job*, comme vous êtes forcés d'en convenir, il a donc pu omettre également *son changement de nom*; et s'il a pu garder le silence sur ces deux points, à plus forte raison, Moïse a pu n'en rien dire, puisqu'il n'écrivait pas la vie de Job. Ou plutôt s'il est vrai que *Job* soit le même que *Jobab*, Moïse, en faisant connaître *la généalogie de Jobab*, a fait assez connaître celle de *Job*. Vous auriez voulu qu'il eût dit que *Jobab* était le même que *Job*; mais de ce qu'il ne le dit point, s'ensuit-il que cela ne soit pas? Le silence d'un historien ne détruit point la vérité d'un fait attesté par un autre. D'ailleurs il est assez ordinaire aux écrivains contemporains de ne point dire ce que tout le monde sait. Ainsi l'historien de la vie de Job a pu négliger de marquer l'origine de ce grand homme, parcequ'elle était alors assez connue; et Moïse a pu également négliger de dire que *Jobab* était le même que *Job*, parcequ'on le savait assez. Leur silence ne suffit pas pour nous autoriser à nier ce fait.

VI. *De simples suppositions ne suffisent pas pour récuser le témoignage de cet appendix.*

« Qu'il nous soit permis, ajoutez-vous, de dire ce que nous pensons de cet appendix. Nous le croyons de la fabrique d'un Juif de Syrie, qui vivait avant Théodotion. Le nom de Job et celui de JOBAB lui auront paru à peu près la même chose; et il aura attribué à Job ce que Moïse dit de JOBAB et de sa généalogie. Les anciens pères de l'Église, et avant eux Théodotion, ont adopté l'idée de ce Juif Syrien, comme capable de donner quelques lumières sur la généalogie de Job, dont l'Écriture ne nous instruit point. Dès que cette opinion quoique destituée de toute preuve, a été répandue, elle n'a pas manqué de devenir générale, et le laps de temps l'a rendue la plus ancienne; mais les anciennes idées, destituées de fondements solides, n'ont pas plus d'autorité sur nos esprits que les systèmes les plus nouveaux fondés sur de légères vraisemblances. »

Ne sentez-vous pas que vous bâtissez vous-mêmes sur de simples hypothèses? Vous supposez que ce fragment est de la fabrique d'un Juif de Syrie; nous vous montrons que beaucoup plus vraisemblablement il vient de l'Arabie où la meilleure leçon s'est mieux conservée. Vous supposez que la seule ressemblance des noms a fait appliquer à Job ce que Moïse avait dit de JOBAB; nous vous prouvons que l'auteur du fragment va plus loin; d'où nous concluons qu'il était instruit d'ailleurs. Théodotion et les anciens pères de l'Église ont adopté ce fragment; voilà ce qui nous l'a conservé; ils y ont respecté la tradition ancienne que vous méprisez et que vous méconnaissiez. Vous supposez que l'opinion exprimée par ce frag-

ment est destituée de toute preuve et de fondements solides ; nous vous montrons qu'il est bâti sur la tradition qui est le fondement et la preuve ordinaire de l'histoire ; car l'histoire n'est que le dépôt commun des traditions ; et ce n'est pas par des hypothèses, par des jeux d'imagination qu'on détruit les traditions.

VII. *Que faut-il penser des deux leçons dont l'une met la terre de Hus sur les confins de l'Idumée, et l'autre sur les confins de l'Euphrate ?*

« Enfin, dites-vous, cet *appendix* peut-il fixer nos idées sur quelque chose de certain, lorsque d'un côté l'exemplaire grec établit la demeure de Job dans le pays de Hus, en Idumée, pendant qu'un autre exemplaire, c'est à-dire, le manuscrit alexandrin du même *appendix*, la place dans l'*Ausitide*, ou terre de Hus au voisinage de l'*Euphrate* ? A laquelle de ces deux leçons, très-anciennes toutes deux, devons-nous nous rapporter ? Si nous choisissons Hus d'Idumée, Job sera descendant d'*Esau* ; si nous adoptons Hus de Syrie près l'*Euphrate*, alors il sera descendu de *Nachor*. Or, si nous ne savons à laquelle des deux variantes nous fixer, nous nous garderons bien de dire que l'opinion qui regarde Job ou Jobab comme demeurant dans l'Idumée et descendant d'*Esau*, est solidement établie par l'*appendix* dont il est question, puisque les deux exemplaires étant aussi anciens l'un que l'autre, et se contredisant dans un fait aussi essentiel, on ne sait auquel des deux on doit donner la préférence. »

Encore ici votre zèle vous transporte au-delà des bornes du vrai, et grossit à vos yeux la différence de ces deux exemplaires. Vous nous dites que l'un met la demeure de Job dans le pays de Hus, et l'autre dans l'*Ausitide* ; mais l'un et l'autre la placent également dans l'*Ausitide* ; et vous convenez que l'*Ausitide* est la terre de Hus ; ainsi à cet égard il n'y a pas ombre de différence. Ces deux exemplaires ne diffèrent ici qu'en ce que l'un met l'*Ausitide* sur les confins de l'Idumée et l'Arabie, et l'autre sur les confins de l'*Euphrate*. Vous supposez que les deux exemplaires sont aussi anciens l'un que l'autre ; mais nous vous avons montré que l'un n'est qu'une altération de l'autre, qui conséquemment est le plus ancien ; et ceci même en fournit une nouvelle preuve ; car ce second exemplaire s'accorde avec le premier pour nous dire que *Jod* est le *Jobab*, fils de *Zareth*, ou *Zaré*, petit-fils d'*Esau* ; et alors il est hors de vraisemblance que la terre de Hus où il habitait fût située sur les confins de l'Euphrate, tandis qu'il y en avait une du même nom sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie. Ainsi cette variante du manuscrit alexandrin se détruit d'elle-même ; et tout l'avantage demeure à l'autre exemplaire qui dès-lors est le plus ancien. ~

VIII. *Cet appendix est le monument d'une tradition ancienne que rien ne contredit.*

Ainsi commençons par retrancher cette variante du manuscrit alexandrin, qui visiblement n'est qu'une al-

tération ; tenons-nous-en au fragment tel qu'il est dans le grec ordinaire, tel qu'il était dans le syriaque, ou plutôt encore tel qu'il est dans l'arabe ; et si nous n'avons point d'intérêt à nier ce qu'il nous offre, nous y reconnaitrons avec les anciens le monument respectable d'une tradition ancienne que rien ne contredit.

Si S. Jérôme et Polychrone ont rejeté ce fragment, et ont même nié que Job descendit d'*Esau*, c'est uniquement parce que ce fragment n'étant pas dans l'hébreu, ils ne l'ont pas regardé comme divinement inspiré. Nous convenons avec eux que ce fragment n'est pas divin ; mais de ce qu'il n'est pas divin, il ne s'ensuit pas qu'il soit faux.

Ce qui porte nos savants observateurs à s'élever contre ce fragment, et à le taxer de faux, c'est qu'ils croient avoir découvert dans le texte du livre même certains indices qui leur persuadent que Job vivait au temps de la captivité de Babylone, et qu'il fut lui-même emmené en captivité sous Nabuchodonosor. Il est bien clair que s'il a vécu au temps de Nabuchodonosor, il n'était pas contemporain de Moïse. Mais aucun des anciens n'a vu dans ce livre, que Job ait vécu au temps de la captivité de Babylone. Examinons donc les preuves sur lesquelles on prétend aujourd'hui établir ce fait.

SECONDE PARTIE. — *Réponse aux preuves que prétendent tirer du livre même ceux qui avancent que Job a vécu au temps de la captivité de Babylone.*

I. *Le temps de Job ne devient difficile à reconnaître que lorsqu'on rejette l'appendix.*

Pour ne point donner trop d'étendue à cette dissertation, nous sommes ici obligés d'analyser les preuves de nos savants observateurs. Ceux qui seront curieux d'en voir tout le développement pourront se satisfaire en lisant leur ouvrage même ; car comme nous ne prétendons rien dissimuler de ce qu'il peut y avoir de plus fort dans leurs preuves, nous ne craignons point qu'on lise leur propre dissertation.

Il faut avouer que cette analyse n'est point facile ; car ils ont tellement entrelacé ici leurs idées, qu'il est difficile de les démêler. Ils commencent par reconnaître que « le pays des trois amis de Job, qui étaient Iduméens, donne lieu de croire que la terre de Hus, d'où était ce prince, faisait partie de l'Idumée. » Nous en convenons.

« Mais le temps auquel ce saint homme vivait n'est pas, disent-ils, si facile à trouver. » Il faut avouer qu'un homme qui tourne le dos à la lumière se fait ombre à lui-même et a beaucoup de peine à trouver ce qu'il cherche, il est même en grand risque de s'y méprendre, tandis que celui qui tourne ses regards vers la lumière, découvre facilement l'objet qu'il cherche, et ne s'y méprend point. Nos savants observateurs rejettent le fragment que la plupart des anciens ont reçu, et qui était fait tout exprès pour sup-

pléer au silence du livre de Job sur le temps de ce grand homme. Est-il après cela fort étonnant qu'ils aient beaucoup de peine à trouver dans ce livre ce qu'en effet ce livre ne dit pas ?

« Nous ne prétendons pas, disent-ils, faire une dissertation en règle, mais exposer simplement les idées qui nous sont venues depuis longtemps au sujet des *Sabéens*, des *Chaldéens* et du *pays de Hus*. »

On s'imaginait d'après cela que c'est de ces trois points qu'ils vont tirer toutes leurs preuves. Non, ce ne seront encore là que des préliminaires destinés à amener les preuves qui viendront après. Tâchons de les suivre.

II. Quels sont les *Sabéens* dont il est parlé dans le livre de Job ?

Ils cherchent premièrement où étaient les *Sabéens* qui enlevèrent les bœufs et les ânesses de Job, et il est curieux de voir comment sur ce point ils se contredisent d'une page à l'autre. « Que les *Sabéens* ou peuples de l'*Arabie-Heureuse* aient fait des courses dans l'*Idumée*, on pourrait n'en point être étonné, dès que l'on fait attention au voisinage de ces deux grandes provinces. » Voilà donc l'*Arabie-Heureuse* voisine de l'*Idumée*. Tournez le feuillet, et voici ce que vous lirez : « Il n'est guère possible que les peuples de *Saba*..... dont il est question dans Job, aient été à portée de faire des incursions chez les *Iduméens*, si l'on fait attention à l'étendue de pays et aux déserts qui séparaient ces deux peuples. On connaît l'*Arabie-Déserte*, qui sépare l'*Arabie-Heureuse*, où sont les *Sabéens* issus de *Joctan* (ils ont sans doute voulu dire *Jectan*), d'avec l'*Idumée*. »

Voyez-vous la discorde des idées que vous nous offrez ? Il n'y a qu'un moment, vous nous disiez que l'*Arabie-Heureuse* était voisine de l'*Idumée*, et à présent vous nous dites qu'elle en est séparée par l'*Arabie-Déserte*. Mais d'ailleurs comment avez-vous pu dire qu'il n'est guère possible que les *Sabéens* dont il est parlé dans Job, aient été à portée de faire des incursions chez les *Iduméens* ? Quoi, vous contestez la possibilité d'un fait que vous lisez dans le texte même de Job ! Vous avez sans doute voulu dire que ces *Sabéens* de l'*Arabie-Heureuse* ne sont pas ceux dont il est parlé dans Job, puisqu'il aurait fallu qu'ils traversassent l'*Arabie-Déserte* pour entrer dans l'*Idumée*. En effet, vous allez en chercher d'autres, et vous remarquez avec Bochart qu'il y avait quatre espèces de *Sabéens* : les uns, issus de *Jectan*, habitaient l'*Arabie-Heureuse* ; les seconds, descendants de *Chus*, et les troisièmes, descendants de *Regma*, fils de *Chus*, habitaient vers le golfe Persique ; les derniers, descendants de *Jecsan*, fils d'*Abraham*, par *Céthura*, habitaient dans l'*Arabie*, au voisinage de la *Syrie*. Vous ajoutez que Bochart a mieux aimé placer le séjour de Job dans la terre de *Hus* en *Syrie* près de l'*Euphrate*, afin de le mettre plus à portée de ces *Sabéens de Syrie*. « Nous verrons dans la suite, dites-vous, si cette opinion du célèbre Bochart convient aux vues de l'au-

S. S. XIV.

teur inspiré. » Et vous laissez là les *Sabéens*, sans nous dire quels sont donc, à votre avis, ceux qui pénétrèrent jusqu'à l'*Idumée* pour y enlever les bœufs et les ânesses de Job. Mais pourquoi nous fatiguer à déterminer quels sont ces *Sabéens*, lorsque le texte sacré ne le dit point ? Quels qu'ils puissent être, et de quelque côté qu'ils soient venus, il faut bien qu'ils aient pu faire ce qu'ils ont fait.

III. Les *Chaldéens* ont-ils pu dès le temps de Moïse faire l'incursion dont il est parlé au livre de Job ?

Vous nous amenez secondement aux *Chaldéens* qui enlevèrent les trois mille chameaux de Job. « Si nous examinons, dites-vous, les forces des *Chaldéens* du temps de Moïse, contemporain de Job, comme on le prétend, nous les trouvons très-médiocres. Ce peuple ne formait qu'un petit état dans la *Mésopotamie-Septentrionale* et aux environs du côté de l'*Occident* ; il ne paraît pas avoir été en état de faire des courses si loin à travers le pays des *Chananéens* pour attaquer le pays d'*Edom* que son courage et ses montagnes rendaient d'un accès très-difficile. Il fallait des armées entières pour pénétrer dans le pays, le ravager et enlever un butin aussi considérable que celui de trois mille chameaux, quinze cents tant bœufs qu'ânesses. »

Permettez que je vous arrête, pour vous montrer que vous grossissez encore ici la difficulté : car les *Sabéens* avaient emmené les bœufs et les ânesses ; les *Chaldéens* n'enlevèrent que les chameaux ; et pour les enlever ils se divisèrent en trois bandes afin de les envelopper, et firent main basse sur ceux qui les gardaient, afin d'emmener ce butin sans résistance. Vous allez vous-même convenir que ces expéditions se partagent entre les deux peuples ; mais il ne fallait pas les confondre en parlant des seuls *Chaldéens*. D'ailleurs vous supposez gratuitement que ces *Chaldéens* durent passer à travers le pays des *Chananéens*. Ils n'eurent besoin que de côtoyer sans résistance les extrémités de l'*Arabie-Déserte*, qui les séparait de l'*Idumée*. Vous attaquez ensuite l'opinion de Bochart, qui, s'attachant au manuscrit alexandrin, place la terre de *Hus* en *Syrie*, pour la mettre plus à portée des incursions de ces peuples ; nous n'y prenons aucun intérêt. Quoique les *Chaldéens* ne dussent pas être si puissants au temps de Moïse qu'au temps de *Nabuchodonosor*, rien n'empêche qu'ils ne fussent au moins aussi puissants que les *Sabéens*, dont ils imitaient les courses.

IV. Quelle était la situation de la terre de Hus ?

Vous nous ramenez en troisième lieu à la terre de *Hus*. Vous nous répétez qu'elle est nécessairement dans l'*Idumée*, ou qu'elle en fait partie. Nous en convenons, ou plutôt, pour ne point favoriser une équivoque dont vous allez bientôt abuser, nous ne disons pas qu'elle soit dans l'*Idumée* ; mais nous disons qu'elle fait partie de l'*Idumée* ; car nous ne prétendons pas qu'il ait fallu, comme vous le dites, pénétrer dans les montagnes d'*Edom* pour enlever les chameaux de Job, ainsi que ses bœufs et ânesses, dans la terre de *Hus*

29

mais nous disons que la terre de Hus étant sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie, on y venait par l'Arabie sans entrer dans l'Idumée. Vous continuez d'attaquer l'opinion de Bochart, et nous vous l'abandonnons.

V. *L'autorité du Talmud est-elle suffisante pour contredire l'appendix? Les Juifs, qui le rejettent, sont-ils plus croyables que les pères, qui le reçoivent?*

Vous voudriez que nous abandonnassions l'appendix : « Pièce apocryphe, dites-vous, dont l'auteur inconnu ne peut faire aucune autorité dans l'Église, dès que son ouvrage n'est admis dans le corps d'aucun livre canonique. » Nous vous répondons que nous ne prétendons point lui donner une autorité divine, mais que vous ne pouvez lui refuser l'autorité commune à tous les auteurs anciens qui nous ont conservé les traditions de leur temps. « Il ne peut faire foi chez les historiens, dites-vous, puisqu'il n'est appuyé d'aucun auteur contemporain. » Mais est-il démenti par un auteur contemporain? Car il ne suffit pas de nier qu'il soit vrai, il faut prouver qu'il est faux. « Il n'est même pas appuyé, dites-vous, sur la tradition des Juifs, qui, au contraire, s'élèvent contre cet appendix, en déclarant formellement dans leur Talmud que Job vivait du temps de la captivité de Babylone. » Vous nous alléguiez cette autorité bien tard. Vous en avez sans doute si bien vous-mêmes senti le faible, que vous n'avez osé en parler plus tôt. Quoi, vous voulez que nous préférions la tradition des Juifs auteurs du Talmud, qui ont rejeté ce fragment, au témoignage de Philon et des pères grecs et latins qui l'ont reçu! Quoi, vous voulez que nous préférions la tradition des Juifs auteurs du Talmud, qui, quatre ou cinq cents ans après Jésus-Christ, ont imaginé de dire que Job vivait du temps de la captivité de Babylone, au témoignage de Philon et des pères grecs et latins, qui, sur le témoignage de cet ancien fragment, ont, dès les premiers siècles de l'Église, regardé Job comme contemporain d'Amram, père de Moïse!

« Il était libre, dites-vous, aux pères de l'Église grecque et latine de suivre l'appendix, qui fait vivre Job vers le temps de Moïse; mais on sent bien qu'ils n'ont voulu gêner personne, puisque cette opinion n'a rien de commun avec la foi. » Non, sans doute, il ne s'agit point ici de la foi; et il est permis de suivre telle route que vous voudrez; mais tout ce qui est permis n'est pas expédient. Vous sera-t-il fort avantageux de sortir de la grande route, au risque de vous égarer dans un sentier qui s'en écarte? Nous serait-il avantageux de vous y suivre?

« Job, dites-vous, n'est pas si ancien qu'on le pense, et son ouvrage n'est pas sorti de la plume de Moïse. » Vous joignez ici deux points qui sont indépendants l'un de l'autre. Nous n'examinons point ici si l'ouvrage de Job est sorti de la plume de Moïse; mais uniquement s'il est faux, comme vous le prétendez, que Job soit aussi ancien que Moïse.

VI. *Le témoignage d'Ézéchiel prouve-t-il que Job ait été contemporain de Daniel?*

« Pour se convaincre de ce que nous venons d'avancer, dites-vous, il ne faut que lire les textes hébreu, chaldéen, syriaque et arabe sur la délivrance de Job, et sa sortie de captivité; et l'on sentira aisément que le temps le plus convenable où cette captivité ait pu commencer, paraît évidemment marqué par l'époque des ravages de l'Idumée et de la terre de Hus, dont les rois et les princes ont été faits captifs par Nabuchodonosor II. » En lisant cela, nous pensions être arrivés à la preuve principale de cette captivité de Job au temps de Nabuchodonosor second; mais vous ne faites ici que nous la montrer en perspective, et avant de nous y amener, vous allez encore nous faire passer par un autre préliminaire.

« Quelle nécessité, dites-vous, de remonter jusqu'au temps de Moïse pour y chercher Job? Quelle autorité nous y oblige? Et sur quel fondement appuierait-on cette opinion, d'autant moins plausible que l'Écriture garde sur Job, prince de Hus, le silence le plus profond jusqu'au temps où vivait Ezéchiel? » Vous dissimulez ici ce qui en est dit dans le livre de Tobie, qui vivait, comme vous le remarquez vous-mêmes, plus d'un siècle avant Ezéchiel. Vous vous réservez de traiter cette question à part, à la suite de votre dissertation; il faut donc aussi réserver jusque-là ce qu'on peut vous répondre sur ce point.

« Ezéchiel, dites-vous, parle de Job comme de son contemporain; puisque si Job eût été mort lorsqu'il l'a nommé dans les versets 14 et 20 de son chapitre xiv, il aurait placé son nom avant celui de Daniel, qui était encore jeune alors, et il aurait mis dans ces deux versets l'ordre suivant : *Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, NOE, JOB et DANIEL.* Il y a donc toute apparence que Job vivait du temps de Daniel, puisque Ezéchiel ne lui donne que le troisième rang dans l'un et dans l'autre de ces deux versets ou Ezéchiel s'exprime ainsi : *Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, NOE, DANIEL et JOB.* » Pensez-vous donc que le rang donné ici à Job n'ait pu être déterminé que par la seule considération du temps où il a vécu? Qui vous a dit que ce rang donné à Job ne soit point plutôt relatif à son origine? Daniel était du nombre des enfants de Jacob; Job du nombre des enfants d'Esau; Daniel était du peuple que Dieu s'était choisi; Job était du nombre des gentils par son origine, et par cette raison même n'était-il pas naturel qu'Ezéchiel mit Daniel avant Job? Mais du reste, quand nous ne pourrions pas montrer le motif qui a déterminé ainsi Ezéchiel à placer Job après Daniel, vous n'en êtes pas plus instruits que nous; pour justifier sur ce point votre prévention, il faudrait nous prouver qu'en effet Job était contemporain de Daniel; et voici qu'en effet vous prétendez justifier votre idée sur ces deux mots Daniel et Job. Écoutez.

VII. *Le texte du chapitre XLII de Job, verset 10, parle-t-il de la captivité de Job? On ne trouve ce terme ni dans la version grecque ni dans la Vulgate.*

« On adoptera sans peine, dites-vous, cette réflexion, lorsqu'on fera attention que le texte hébreu, de même que les versions syriaque et arabe (vous oubliez le chaldéen), portent formellement au verset 10 du chapitre XLII, que LE SEIGNEUR RAMENA JOB DE CAPTIVITÉ. » Voici donc enfin votre grande preuve. Le texte même parle de la captivité de Job. Si celui-ci a été ramené de captivité, il avait donc été captif; comment et en quel temps, sinon lorsque le fameux Nabuchodonosor se rendit maître de l'Idumée et spécialement de la terre de Hus? Car voilà en peu de mots le précis de votre argument que vous allez développer fort longuement, en essayant de prévenir successivement toutes les objections que l'on peut vous faire, excepté une seule dont vous ne dites pas un mot, et qui cependant est peut-être la plus forte; c'est le silence du livre entier de Job sur le moment où la main des hommes aurait ainsi réduit Job en captivité. Mais ne préjugeons rien; continuons de suivre vos observations.

« Il est vrai, dites-vous, que le grec rend les mots hébreux וַיִּדְוֶהוּ שָׁב אֶת-שְׂבִיּוֹתָי אֵינִי, par ceux-ci, εὐχάριστος ἠβήσατο ἐν ἰσὺς, *Deus autem auxit Job.* » Dites plutôt franchement que le mot de captivité, qui vous est si essentiel, n'est pas dans le texte. Vous allez sans doute nous opposer les autres versions, qui toutes admettent ce mot; mais il s'agira du sens qu'on doit lui donner.

« Saint Jérôme, dites-vous, frappé de l'antiquité que l'on donnait de son temps au livre de Job, n'a pas cru devoir rendre ces termes hébreux par *convertit captivitatem Job*; mais ayant lu au verset 6 qui précédait : *Et ago pœnitentiam in favilla et cinere* : J'en fais pénitence dans la cendre et dans la poussière; il a cru qu'il fallait prendre שְׂבִיּוֹתָי dans le sens de *conversio* ou *pœnitentia*, comme s'il venait de שָׁבָה, qui veut dire *convertit*; quoiqu'il soit dérivé de שְׂבִי, *captivum adduxit*. Cette traduction, qui n'est pas assez littérale, quoique édifiante, a laissé ignorer la captivité de Job à ceux qui ne peuvent consulter ni l'original ni les autres versions anciennes. » Saint Jérôme a donc traduit ce texte en ces termes : *Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Job*. Mais qui vous a dit que saint Jérôme traduit ainsi parce qu'il était frappé de l'antiquité que l'on donnait de son temps au livre de Job? Si cela était, il aurait donc regardé cette antiquité comme indépendante du fragment qui en donne l'idée; car il rejetait ce fragment comme n'étant pas dans l'hébreu. Mais un autre motif pouvait le détourner de marquer ici cette captivité que vous avez intérêt d'y trouver; c'est que le texte sacré n'ayant point dit expressément que Job eût été réduit en captivité, saint Jérôme a présumé que cette parole ne pouvait signifier que le Seigneur ramena Job de captivité.

VIII. *Que faut-il penser de l'interprétation des meilleurs commentateurs, et particulièrement de celle de Vatable? Quelle fut la captivité de Job?*

« Il est encore vrai, dites-vous, que cette opinion de l'antiquité du livre de Job, que nous croyons très-fausse, a tellement pris dans les esprits, qu'elle soit destituée de toute preuve fondée sur l'histoire, que nos meilleurs commentateurs sur l'original hébreu n'ont pas aperçu dans ces mots, *convertit captivitatem Job*, la captivité réelle de ce prince de Hus. » Ils n'y ont pas aperçu celle que vous croyez y voir, non-seulement parce qu'ils ont cru que Job vivait avant Moïse, mais surtout parce qu'ils n'ont vu dans ce livre aucun vestige de cette captivité réelle et sensible, telle que vous l'avez conçue.

« Le célèbre Vatable, dites-vous, y a été trompé, lorsqu'il a pris *captivitatem* pour la CAPTIVITÉ dans laquelle SATAN tenait JOB, par la perte de ses biens et de sa santé; pensée bien peu réfléchie, puisque ces sortes de malheurs sont souvent les moyens dont Dieu se sert pour nous tirer de la captivité du démon. Qui d'ailleurs a jamais vaincu Satan d'une manière plus triomphante que cet illustre habitant de la terre de Hus? » Quelle est ici la pensée la moins réfléchie? Est-ce bien celle de Vatable? Avez-vous donc oublié ce que vous avez vous-même lu et traduit au chapitre I de Job, verset 12 : Le Seigneur dit à Satan en parlant de Job : *Ecce universa quæ habet in manu tuâ sunt*; et au chapitre II, verset 6 : *Ecce in manu tuâ est*? Avez-vous oublié ce que vous avez lu sans doute au chapitre XXXII de Jérémie, verset 4, où Sédécias se plaint de ce prophète, qui disait : *Sedecias tradetur in manus regis Babylonis*; et au chapitre XXXIV, verset 3, où Dieu ordonne à Jérémie de le répéter à ce prince : *In manu ejus traderis*; et au chapitre XXXVII, verset 16, où Jérémie le dit en face de ce prince : *In manus regis Babylonis traderis*? Voilà donc Job livré dans la main de Satan, comme Sédécias le fut dans la main de Nabuchodonosor. Voilà donc une captivité réelle de part et d'autre, l'une en la personne de Job sous la main de Satan, l'autre en la personne de Sédécias sous la main de Nabuchodonosor. Maintenant optez : ou dites avec la version grecque que le mot de captivité ne se trouve point dans le texte de Job et n'appartient point à ce texte; ou reconnaissez avec Vatable que si ce mot appartient véritablement au texte, il ne peut s'entendre que de la captivité à laquelle Job fut réduit lorsque Dieu livra ce prince au pouvoir de Satan : *Ecce in manu tuâ est*. Mais voyons ce que vous pouvez avoir encore à nous opposer.

IX. *Que résulte-t-il des anciennes versions qui reconnaissent dans ce texte une captivité? Que faut-il penser de l'interprétation de Codure?*

« Les autres interprètes, dites-vous, n'ont pas mieux réussi que Vatable sur ce passage de Job, si l'on en excepte néanmoins les plus anciens; car le Chaldéen traduit : *Et verbum Domini convertit captivita-*

« *tem Job*; le syriaque : *Et Dominus revocavit captivitatem Job*; l'arabe : *Et Dominus revocavit captivitatem ejus*. Peut-on douter, d'après ces autorités, qu'il soit question dans cet endroit d'une CAPTIVITÉ très-réelle? » Nous n'en doutons nullement; la question est de savoir de quelle *captivité* cela doit s'entendre; et nous soutenons que c'est bien celle que Vatable a reconnue dans ce texte, parce que le livre de Job ne fait mention d'aucune autre.

« Nous prévoyons très-bien, dites-vous, qu'on peut nous demander s'il ne serait pas possible de donner aux mots שָׁבַת אֶת-שָׁבוּת, *convertit* ou *revocavit captivitatem*, un autre sens, soit spirituel, soit moral, soit historique, dans le goût de celui que présente Codurc, qui traduit ainsi ce texte : *Et Dominus asseruit Jobum ab adversis suis* : ET LE SEIGNEUR AFFRANCHIT JOB DE SES ADVERSITÉS. Nous avouons qu'il y a du tour dans cette traduction, et qu'elle se lie très-bien avec ce qui suit. Mais tel est le prestige de l'esprit, c'est que par un tour heureux il se joue de la lettre. Grotius a fait bien des dupes en ce genre. » Nous n'entreprendrons point ici de défendre Grotius; nous dirons que les expressions de Codurc sont moins une traduction qu'une interprétation, mais interprétation qui, loin de se jouer de la lettre, est fondée sur la lettre même, parce que le livre de Job ne faisant mention d'aucune autre *captivité* de Job que de celle par laquelle il fut livré dans la main de Satan, qui le frappa de tant de maux, la *captivité* dont il s'agit ici ne peut s'entendre que de celle-là.

X. *Comment la Vulgate traduit communément l'expression dont il s'agit. Pourquoi saint Jérôme l'a-t-il ici rendue dans un autre sens?*

« Afin qu'on ne doute pas, dites-vous, que le caldéen, le syriaque et l'arabe n'aient fort bien traduit ces deux mots, il suffit d'examiner comment l'auteur de la Vulgate a rendu les vingt-six autres endroits où ce verbe et ce nom sont joints ensemble dans le texte hébreu. » Vous marquez ici les citations de ces vingt-six endroits; nous avons pris soin de les examiner, et nous allons y revenir; mais pour le moment présent nous croyons pouvoir nous dispenser de vous suivre ici dans ce détail, parce que nous admettons la conséquence que vous en tirez en faveur des trois versions orientales. Oui, le mot hébreu שָׁבַת אוֹתוֹ signifie *captivitas*.

! « Dans tous ces textes, dites-vous, excepté dans les chapitres xxx et xxxiii de Jérémie, où saint Jérôme s'est servi du terme de *conversionem* au lieu de celui de *captivitatem*, expression qui ne peut signifier autre chose dans ce passage que la CAPTIVITÉ, il a rendu partout שָׁבַת אוֹתוֹ par *avertere*, *convertere*, *reducere*, *reverti facere captivitatem*. » Vous auriez pu ajouter *et captivos*, et observer que la Vulgate des psaumes n'est pas de la main de saint Jérôme, ni prise de l'hébreu, mais du grec. Vous auriez pu excepter non-seulement les chapitres xxx et xxxiii de Jérémie, mais encore le texte des Lamentations et celui du cha-

pitre xvi d'Ezéchiel, comme vous l'aviez vous-mêmes observé; vous auriez pu dire que saint Jérôme s'est servi non-seulement de *conversionem*, mais encore de *reversionem*; vous auriez pu dire que ces deux mots signifient également non pas LA CAPTIVITÉ, mais LE RETOUR des captifs. Du reste, nous convenons que saint Jérôme, dans sa version des psaumes sur l'hébreu, a traduit dans le même sens que la Vulgate les textes dont il s'agit; nous convenons que dans la plupart de ces textes il a rendu par *captivitatem* le mot dont vous parlez.

« Pourquoi donc, dites-vous, ce saint docteur s'est-il écarté dans Job de sa manière ordinaire de traduire, si ce n'est parce qu'il était prévenu de cette ancienne et commune opinion qui fait vivre Job avant Moïse, ou du moins du temps de ce saint législateur, opinion dont certainement il ne nous est resté aucune preuve solide ni même apparente? » Dès que vous rejetez la preuve que les anciens ont reçue, il n'est pas étonnant que vous n'en aperceviez plus. D'ailleurs puisque vous nous répétez ici que saint Jérôme était prévenu de cette opinion, souffrez que nous vous répétions que si cela était, celui-ci regardait donc cette opinion comme fondée sur une tradition indépendante de ce fragment, puisque lui-même rejetait ce fragment. Mais dites plutôt que cette opinion n'a nullement ici influé sur la traduction de saint Jérôme, et reconnaissez qu'il n'a traduit ainsi que parce que ne voyant dans aucun autre endroit de ce livre le mot de *captivité*, il a cru que Job ne pouvait être ramené d'une *captivité* qui n'avait point été nommément exprimée.

XI. *Le texte hébreu signifie-t-il reduxit captivitatem Job, ou avertit captivitatem Job? Examen des textes où se trouvent de semblables expressions. Conséquence qui en résulte pour l'interprétation du texte de Job.*

« Il est bien étonnant, dites-vous, que l'on ait fait jusqu'à présent si peu d'attention sur ces quatre mots si décisifs sur le sort du prince de Hus, וַיִּרְדֵּהוּ שָׁבַת אֶת-שָׁבוּת אוֹתוֹ, que la grammaire oblige de traduire ainsi : *Tunc Æternus reduxit captivitatem Job*, c'est-à-dire *Job captivum*, et en français : ALORS L'ÉTERNEL FIT REVENIR JOB DE SA CAPTIVITÉ. » La traduction que vous proposez ici n'est pas aussi certaine que vous le pensez. Nous convenons bien que le texte hébreu marque ici une *captivité*; mais nous ne convenons point que *captivitatem Job* puisse signifier *Job captivum*; et il ne vous serait peut-être pas facile de le prouver. Vous venez de convenir que l'expression dont il s'agit est rendue tantôt par *avertere captivitatem*, et *convertere* ou *reducere captivitatem*. Ce sont deux sens différents; on détourne la *captivité* en la faisant cesser; et on ramène la *captivité* en faisant revenir les captifs. Comme la distinction de ces deux sens paraît vous avoir échappé, reprenons les vingt-six textes que vous avez cités; vous verrez qu'il n'y en a pas un seul qui favorise votre traduction.

Psaume XIII, Hébr. XIV, verset 7, Vulg.: *Cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ*: « Lorsque le Seigneur aura détourné (ou fait cesser) la captivité de son peuple. Saint Jérôme: *Quando reduxerit Dominus captivitatem populi sui*: « Lorsque le Seigneur aura ramené (ou fait revenir) la captivité (c'est-à-dire les captifs) de son peuple. » Dès ce premier pas vous voyez ici les deux sens dont cette phrase est susceptible. La même expression revient au psaume LII, Hébr. LIII, verset 7, Vulg.: *Cum converterit Deus captivitatem plebis suæ*. Saint Jérôme: *Cum reduxerit Deus captivitatem populi sui*: « Lorsque Dieu aura fait revenir les captifs de son peuple. » Les deux versions offrent ici le même sens.

Psaume LXXXIV, Hébr. LXXXV, § 2: *Avertisti captivitatem Jacob*: « Vous avez fait cesser la captivité de Jacob. » Saint Jérôme: *Reduxisti captivitatem Jacob*: « Vous avez fait revenir les captifs de Jacob. » Voilà encore les deux sens bien distingués.

Psaume CXXV, Hébr. CXXVI, § 1, Vulg.: *In convertendo* (saint Jérôme, *Cum converteret*), *Dominus captivitatem Sion*: « Lorsque le Seigneur fit revenir les captifs de Sion. » Et au verset 4: *Converte, Domine, captivitatem nostram*: « Seigneur, faites revenir nos captifs. » Vous-mêmes avez traduit ainsi au commencement de ce psaume: *Lorsque l'Éternel ramènera les captifs de Sion*. Nous vous supplions de bien observer ce que vous nous accordez ici, que dans le style des Hébreux la captivité de Sion signifie les captifs de Sion.

Deut. XXX, 3: *Reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam*: « Le Seigneur votre Dieu fera revenir votre captivité, » c'est-à-dire vos captifs. Vous verrez bientôt que la Vulgate même explique ainsi ce terme.

Jérém. XXI, 14: *Et reducam captivitatem vestram*: « Et je ferai revenir vos captifs: » *captivos vestros*, dit ici le père Houbigant.

Ibid. xxx, 3, Vulg.: *Et convertam conversionem populi mei Israel et Juda, ait Dominus, et convertam eos ad terram quam dedi patribus eorum*: « Je procurerai le retour de mon peuple d'Israël et de Juda, dit le Seigneur, je les ferai revenir à la terre que j'ai donnée à leurs pères. » Vous voyez que dans ce dernier membre, *convertam* signifie bien je ferai revenir; et que dans le premier, *convertam conversionem* doit conséquemment signifier: Je procurerai le retour. L'hébreu peut signifier plus littéralement: *Et reducam captivitatem populi mei...*, et *redire faciam eos ad terram*, etc. « Je ramènerai les captifs de mon peuple... je les ferai revenir à leur terre. »

Au verset 18, Vulg.: *Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob*: « Voici que je vais procurer le retour, le rétablissement des tentes de Jacob. » L'hébreu peut signifier plus littéralement: *Ecce ego reducam captivitatem tabernaculorum Jacob*: « Voici que je vais faire revenir les captifs des tentes de Jacob: » c'est-à-dire ceux qui avaient été enlevés des tentes de Jacob, et emmenés en captivité.

Jérémie, xxxi, 25: *Cum convertero captivitatem eorum*: « Lorsque j'aurai fait revenir leurs cap-

tifs: » *eorum captivos*, dit ici le père Houbigant.

Ibid. xxxii, 44. *Convertam captivitatem eorum*: « Je ferai revenir leurs captifs: » *eorum captivos*, dit encore ici le père Houbigant.

Ibid. xxxiii, 7, Vulg.: *Et convertam conversionem Juda et conversionem Jerusalem*: « Je procurerai le retour de Juda et le retour de Jérusalem. » L'hébreu peut signifier: *Et redire faciam captivitatem Juda et captivitatem Israël*: « Je ferai revenir les captifs de Juda et les captifs d'Israël; » *captivos Juda et captivos Israel*, dit le père Houbigant.

§ 11, Vulg.: *Reducam enim conversionem terræ sicut in principio*: « Car je ramènerai le retour, je procurerai le rétablissement de cette terre dans son premier état. » L'hébreu peut signifier: *Nam redire faciam captivitatem terræ sicut in principio*: « Et je ferai revenir les captifs de cette terre à leur premier état: » *Ego enim terræ captivos, ut antea erant, instaurabo*; ainsi traduit le père Houbigant.

§ 26, Vulg.: *Reducam enim conversionem eorum*: « Je procurerai leur retour. » L'hébreu peut signifier: *Reducam enim captivitatem eorum*: « Je ferai revenir leurs captifs: » *eorum captivos*, dit le père Houbigant.

Ibid. XLIX, 39: *Et convertam captivitatem Moab*. « Je ferai revenir les captifs de Moab. » Vous allez voir que la Vulgate même l'explique ainsi.

Ibid. XLVIII, 47: *Reverti faciam captivos Ælam, Hébr. captivitatem Ælam*. « Je ferai revenir les captifs d'Elam. » Vous voyez que, selon la Vulgate, la captivité d'Elam signifie ici les captifs d'Elam: CAPTIVOS ÆLAM; c'est ce que vous nous laissez ignorer, et ce qui néanmoins est ici assez important, puisque cela sert à expliquer les autres phrases semblables.

Lament. II, 14: *Nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent*: « Ils ne vous découvraient point votre iniquité pour vous exciter à la pénitence. » L'hébreu peut signifier, *ut averterent captivitatem tuam*: pour détourner votre captivité, soit en vous en préservant, soit en la faisant cesser. Vous convenez vous-mêmes que la phrase hébraïque peut ici signifier *détourner la captivité*; et le père Houbigant l'explique de même: *Ut averterent captivitatem tuam*.

Ezéchiël, xvi, 53, Vulg.: *Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samariæ et filiarum ejus; et convertam reversionem tuam in medio earum*: « Je procurerai, en les rétablissant, le retour de Sodôme avec ses filles, et le retour de Samarie avec ses filles; et je procurerai votre retour au milieu d'elles. » L'hébreu peut signifier: *Et reducam captivitatem earum, captivitatem Sodomæ et filiarum ejus, et captivitatem Samariæ et filiarum ejus; et captivitatem captivitatis tuæ in medio earum*: « Je ferai revenir leurs captifs, les captifs de Sodôme et de ses filles, et les captifs de Samarie et de ses filles, et les captifs de votre captivité au milieu d'elles. » Le père Houbigant prend ici un sens fort différent; mais du moins il convient que c'est *captivos earum, captivos Sodomæ, captivos Samariæ, captivos tuos*.

Ibid. XXI, 14: *Et reducam captivitatem Ægypti;*

« Je ferai revenir les captifs de l'Égypte : » *captivos Ægyptios*, dit le père Houbigant.

Ibid. xxxix, 25 : *Nunc reducam captivitatem Jacob* :

« Maintenant je ferai revenir les captifs de Jacob : » *captivos Jacob*, dit le père Houbigant.

Osée, vi, 11 : *Cum convertero captivitatem populi mei* : « Lorsque je ferai revenir les captifs de mon peuple. » L'hébreu peut signifier : « Lorsque je serai près de faire revenir les captifs de mon peuple. »

Joël, Hébr. iii, 6, Vulg. iii, 1 : *Cum convertero captivitatem Juda et Jerusalem* : « Lorsque je ferai revenir les captifs de Juda et de Jérusalem : » *captivos Juda et Jerusalem*, dit le père Houbigant.

Amos, ix, 14 : *Et convertam captivitatem populi mei Israel* : « Je ferai revenir les captifs d'Israël mon peuple : » *captivos populi mei Israel*, dit le père Houbigant.

Sophonie, ii, 7 : *Visitabit eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem eorum* : « Le Seigneur leur Dieu les visitera, et fera cesser leur captivité. » Observez ici que quand il s'agit de la captivité même, la phrase hébraïque signifie *avertere captivitatem*, faire cesser la captivité. Ceci est très-important, car cela va décider du sens que l'on doit donner au texte de Job. Le père Houbigant traduit : *Et reducet eorum captivos*; et vous voyez combien ces deux sens sont différents : *Avertere captivitatem*, faire cesser la captivité, et *reducere captivos*, remener les captifs.

Sophonie, iii, 20 : *Cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris* : « Lorsque j'aurai fait revenir vos captifs sous vos yeux. » L'hébreu pourrait signifier encore : *Cum avertero captivitatem vestram coram oculis vestris* ou *eorum*, comme lisait l'interprète syriaque : « Lorsque j'aurai fait cesser votre captivité sous leurs yeux. »

Voilà tous les textes que nous offre l'Écriture, et que vous nous avez cités. Revenons donc à celui du livre de Job. Si vous prétendez qu'il faut traduire : *Tunc Æternus reduxit captivitatem Job*, cela signifiera : Alors l'Éternel fit revenir les captifs de Job, parce que, comme la captivité d'Elam, de Moab, de l'Égypte, de Samarie, de Sodôme, d'Israël, de Juda, de Sion et de Jérusalem, signifie les captifs d'Elam, de Moab, de l'Égypte, de Samarie, de Sodôme, d'Israël, de Juda, de Sion et de Jérusalem; ainsi la captivité de Job signifiera les captifs de Job. Si vous dites qu'il ne s'agit point ici des captifs de Job, mais de la captivité même, il faudra donc alors traduire : *Tunc Æternus avertit captivitatem Job* : Alors l'Éternel fit cesser la captivité de Job. C'est ce qui donne lieu au père Houbigant de traduire : *Et finem fecit Dominus captivitati Job*; et tout ce qui précède prouve que c'est bien le vrai sens de ce texte : *Le Seigneur fit cesser la captivité de Job*.

XII. *La captivité de Job n'est autre que celle par laquelle il fut livré dans la main de Satan; elle est indépendante du temps où vivait Job.*

« N'est-il donc pas certain, dites-vous, que dès que le Saint-Esprit déclare que Job a été délivré de captivité, comme le texte hébreu nous l'assure, il faut nécessairement qu'il ait été captif? » Oui, sans doute,

mais sous la main de qui? Le livre même de Job nous le dit expressément : Sous la main de Satan : *Ecce in manu tuâ est*. Le texte sacré, qui nous décrit tous les malheurs de Job, ne nous dit point qu'il ait été livré dans la main d'aucun prince; mais seulement dans la main de Satan : *Ecce in manu tuâ est*. Le texte sacré qui nous dit que les Sabéens enlevèrent les bœufs et les ânesses de Job, et que les Chaldéens enlevèrent ses chameaux, ne nous dit point que Job ait été ensuite lui-même enlevé par l'un ou par l'autre de ces peuples, mais seulement qu'il fut lui-même livré dans la main de Satan : *Ecce in manu tuâ est*. La seule captivité à laquelle Job ait été réduit est donc celle par laquelle il fut livré dans la main de Satan; c'est donc de celle-là que le texte sacré dit qu'il fut délivré : *Et avertit Dominus captivitatem Job*.

En vain après cela cherchez-vous quel est le prince, quel est le monarque qui a pu réduire Job en captivité; en vain prétendez-vous montrer que ce ne peut être que Nabuchodonosor; en vain, pour y mieux réussir, essayez-vous de nous prouver qu'il n'a fallu rien moins que l'armée puissante de Nabuchodonosor pour enlever mille bœufs et trois mille chameaux; en vain entreprenez-vous de nous persuader que Job dut être l'un de ces rois de la terre de Hus à qui Jérémie dut présenter le calice de la colère du Seigneur. Tout cela n'est fondé que sur la fausse idée que vous avez conçue de la captivité de Job; et tout cela tombe de soi-même dès que par le texte même nous vous prouvons que la captivité dont il a été délivré n'est autre que celle à laquelle il avait été livré sous la main de Satan. Vous transportez Job du temps de Moïse au temps de Nabuchodonosor, c'est-à-dire que du quinzième siècle avant Jésus-Christ vous l'amenez au sixième, et vous voulez que toutes ces régions fussent aussi peuplées au temps de Job qu'elles pouvaient l'être au temps de Nabuchodonosor, neuf cents ans après Moïse. Vous voulez que la terre de Hus fût dans le centre des montagnes de l'Idumée, tandis qu'elle pouvait être sur les confins de l'Idumée et de l'Arabie, comme le dit expressément le fragment que vous rejetez. Ainsi vous grossissez sans fondement la difficulté de l'enlèvement des troupeaux de Job, puisqu'il ne s'agissait que de venir par les déserts de l'Arabie enlever des troupeaux qui se trouvaient sur les frontières de l'Idumée, et les emmener par les mêmes déserts, dans un temps où l'Idumée pouvait très-bien être beaucoup moins puissante et moins peuplée qu'elle ne le fut lorsque Nabuchodonosor vint la soumettre. La captivité de Job n'ayant été que sous la puissance de Satan, qui reçut le pouvoir de le frapper, n'est plus attachée au règne d'aucun prince contemporain; elle est entièrement indépendante du temps où vivait Job. Ainsi comme rien n'oblige de croire, sous la seule autorité des auteurs du Talmud, que Job vivait au temps de la captivité de Babylone, rien aussi n'empêche de croire avec les pères grecs et latins et avec Philon, beaucoup plus anciens que les auteurs du Talmud, que Job vivait au temps de Moïse, ou même avant celui-ci, c'est-

à-dire au temps d'Amram, père de Moïse, étant comme lui le sixième depuis Abraham, ainsi que le porte la leçon arabe du fragment qui est passé du syriaque dans le grec.

XIII. *Quel est le sens du texte du livre de Tobie où il est parlé de Job ?*

En vain donc après cela vous efforcez-vous de détourner le sens naturel de ce texte du livre de Tobie où il est parlé de Job, au chapitre 2 dans la Vulgate. verset 12 : *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus evenire, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus sicut et sancti Job.* Et au verset 15 : *Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes et cognati ejus irridebant vitam ejus.* Vous supposez que Job vivait sous Nabuchodonosor, et vous demandez « pourquoi il se trouve « nommé dans le livre de Tobie, qui vivait sous Salma- « nasar, c'est-à-dire plus d'un siècle auparavant. » Mais dès que votre supposition tombe, notre question n'a plus lieu. Remettez Job au temps de Moïse, et il ne sera plus étonnant qu'il soit parlé de lui dans le livre de Tobie.

« Ce passage, dites-vous, ne serait point une objection s'il était pris dans le sens qu'on peut lui donner, sans faire aucune violence au texte. » Mais en disant cela vous nous annoncez vous-mêmes que vous allez faire violence au texte, car il ne s'agit pas du sens qu'on peut lui donner, mais de celui qu'on doit lui donner, et qu'on lui donne en effet.

« Nous croyons, dites-vous, ces passages susceptibles de la version suivante : § 12 : *Dieu permet que cette épreuve lui arrivât, afin que sa patience servit d'exemple à la postérité comme celle du saint homme Job.* § 15 : *Car ainsi que des rois ont insulté le bienheureux Job, de même les parents de Tobie se raillaient de sa conduite.* On doit aisément s'apercevoir, dites-vous, que ce texte ne décide point si Job a existé avant Tobie, ou si Tobie a vécu avant Job, et que ce passage, écrit par quelqu'un qui a vécu certainement après Job, n'impose point l'absolue nécessité de croire que Job ait existé avant Tobie. » Mais il ne s'agit point de savoir si ces passages sont susceptibles de ce sens ; il s'agit de voir si c'est là le sens qu'on leur donne naturellement. Il est visible que cette phrase, *sicut beato Job insultabant reges*, vous gêne, puisqu'au lieu de traduire naturellement, *ainsi que des rois insultaient*, vous préférez dire, *ainsi que des rois ont insulté* ; vous craignez apparemment qu'on ne place ces rois dans un temps antérieur à celui de Tobie, au lieu que vous voulez qu'on les mette seulement dans un temps antérieur à celui de l'écrivain qui parlait ainsi. Mais cette crainte vous trahit ; elle prouve que vous sentez que le sens naturel du texte vous est contraire ; elle prouve que de votre aveu le sens naturel du texte conduit à croire que Job vivait avant Tobie ; et rien n'oblige de l'entendre, puisque rien n'oblige de croire que Job soit postérieur à Tobie.

XIV. *Quelle est l'origine de ce texte du livre de Tobie, où il est fait mention de Job ?*

En vain après cela vous efforcez-vous de rendre

même suspecte l'origine de ce texte, en observant qu'il ne se trouve ni dans le grec, ni dans le syriaque, ni dans les deux versions chaldéennes qui sont dans la Polyglotte de Londres ; et qu'il ne peut pas même s'y trouver, puisque dans ces quatre textes, c'est Tobie qui raconte lui-même son histoire dans les deux premiers chapitres. Vous allez même plus loin encore : « Nous « croyons, dites-vous, que les versets 12, 13, 14, 15 « du second chapitre de la Vulgate, qui contiennent « l'éloge de ce saint homme, ont été mis en marge « après cette histoire écrite ; et que cette comparaison « entre Tobie et Job, ayant paru très-édifiante, aura « été insérée dans le texte de la Vulgate dès les pre- « miers siècles de l'Église, dans le temps où l'on croyait « que Job était avant Moïse, ou tout au moins son « contemporain, sans autre fondement que la res- « semblance du nom de Jobab. » Ce n'est pas assez, vous oubliez ce mot *dicentes* qui termine le verset 15, et qui attire après soi les versets 16, 17, 18. Dites donc hardiment que voilà, selon vous, sept versets ajoutés au chapitre 2 de Tobie par une main étrangère. Mais vous oubliez peut-être encore que la Vulgate dans les premiers siècles de l'Église était une traduction latine faite sur le grec où cela ne se trouve pas. Vous oubliez peut-être que la Vulgate que nous avons, et où cela se trouve, nous vient de saint Jérôme, qui avait fait cette traduction d'après un exemplaire chaldéen ; faudra-t-il dire que dès ces premiers temps cela avait été ajouté dans le chaldéen même ? Le seul intérêt de votre cause vous porte à vouloir écarter un texte dont le sens naturel vous gêne. Mais sans avoir besoin d'examiner d'où il est venu dans la Vulgate, nous le recevons tel qu'il est et dans son sens naturel, parce qu'il ne nous offre rien qui paraisse contraire à la vérité de l'histoire.

XV. *Job est-il différent de ce Jobab dont il est parlé dans la Genèse ?*

Vous revenez encore à contester que Job puisse être le même que Jobab. « On n'a point fait attention, dites-vous, que la Genèse déclare que Jobab était roi de l'Idumée, et né dans Bosra, capitale de ce royaume ; au lieu que le livre de Job nous apprend que ce modèle de patience était de la terre de Hus, contrée à l'orient de Bosra. Il est étonnant, ajoutez-vous, que cette différence n'ait pas été saisie par tout homme qui a quelque connaissance réfléchie de l'Écriture-Sainte. » Mais cette différence est-elle aussi grande que vous le supposez ? Jobab était roi de l'Idumée, et Job était de la terre de Hus ; mais dès que la terre de Hus faisait partie de l'Idumée, comme vous en convenez, est-il impossible qu'un prince de la terre de Hus fût roi de l'Idumée ? Il n'y a rien là d'incompatible ; et nous osons même présumer que ce n'est point en cela que vous faites consister la différence dont vous parlez. Elle consiste donc principalement, selon vous, en ce que Jobab était né dans Bosra, capitale de l'Idumée, au lieu que Job était de la terre de Hus, contrée à l'orient de Bosra. Mais êtes-vous

bien sûr que *Jobab* fût né dans *Bosra*? Où avez-vous vu cela? Vous avez cru le voir apparemment dans ces mots de la Genèse, xxxvi, 33 : *Jobab filius Zaræ de Bosra*, répétés au 1er livre des Paralipomènes, 1, 44 : *Jobab filius Zare de Bosra*. Mais premièrement quand il serait vrai que *Bosra* serait ici le nom de la capitale de l'Idumée, il s'ensuivrait seulement que Zaré serait originaire de cette ville, et non pas que Jobab y fût né. Secondement, vous ne devez pas ignorer que *Bosra* est ici nommé dans le grec de ces deux textes, *Bosor-rha*; et que selon le grec de cet *appendix* qui vous déplaît tant, c'était le nom de l'épouse de Zaré, mère de Jobab : *Sa mère était Bosorrha*. Il vous a plu de traduire en ces termes : *Sa mère était de Bosorrha*, sans dire pourquoi. Vous avez apparemment suivi en cela la leçon de l'arabe; et quand nous la recevrons, il s'ensuivrait encore que l'auteur de cet *appendix* n'aurait point copié le texte de la Genèse, qui ne dit point cela; il s'ensuivrait qu'il devait être instruit d'ailleurs. Troisièmement, comme cette leçon de l'arabe ne pourrait se concilier avec celle de la Genèse, quoique de part et d'autre il s'agisse de *Jobab*, il y a lieu de présumer qu'il s'est glissé là quelque faute dans l'arabe; et que la vraie leçon est celle du grec : *Sa mère était Bosorrha*; car ces mots de la Genèse : *Filius Zaræ de Bosra*, ou, selon le grec, *de Bosorrha*, pourraient bien signifier que Jobab fut fils de Zaré par *Bosorrha*, son épouse; ce qui concilie les deux textes. C'est ainsi que dans la généalogie de Jésus-Christ on lit : *Salmon autem genuit Booz de Bahab : Booz autem genuit Obed ex Ruth ou de Ruth*, car dans le grec c'est la même expression pour les deux. Et ceci même prouve que l'auteur de l'*appendix* n'a point ici copié la Genèse, qui ne s'exprime pas dans les mêmes termes; mais il l'explique en nous apprenant que le nom de *Bosorrha*, que l'on prend pour le nom de la patrie de Jobab, était le nom de sa mère; qu'ainsi ce nom, loin d'empêcher que *Jobab* ne puisse être le même que *Job*, sert, au contraire, à prouver que c'est le même, puisque l'un et l'autre se trouvent être fils de Zaré par *Bosorrha*, son épouse.

XVI. *Que peut-on penser de cette maison de Job que l'on montrait dans la Batanée?*

Vous allez enfin jusqu'à prétendre nous montrer le lieu où Job fut conduit pour y rester en captivité. « Une tradition, dites-vous, que saint Jérôme n'a pas dédaigné de nous conserver, mérite considération. » Vous pouviez dire *Eusèbe* et saint Jérôme, car c'est en traduisant Eusèbe que saint Jérôme en parle. « Voici ce que ce saint docteur rapporte dans son traité de *Locis Hebraicis*, à la lettre C, article premier : *Carnaim-Astaroth vicus est grandis in angulo Batanææ, et appellatur Carnea, trans flumen Jordanis; tradunt que ibi fuisse domum Job.* « Carnaim-Astaroth est un gros bourg dans un angle de la Batanée; il est au-delà du Jourdain et s'appelle *Carnea*. Les gens du pays ont une tradition qui leur apprend que la maison de Job avait été dans cet endroit. » Il vous

plaît de paraphraser ainsi ces cinq mots : *Traduntque ibi fuisse domum Job*, qui signifient simplement : *On dit que là fut la maison de Job*; et Eusèbe disait encore plus simplement : « On y montre comme par tradition la maison de Job : » *Ibi tanquam ex traditione ostendunt domum*. Vous voyez qu'Eusèbe et saint Jérôme ne témoignent pas y donner grande confiance. Mais vous allez y joindre une autre autorité.

« *Procope* de Gaze, dites-vous, éclaircit cet endroit. Lisez-en le passage à la page 630 du second volume de la *Palestine illustrée*, d'Adrien Relan. Vous y verrez que le séjour de Job était la ville de *Saba*, non au-dessus ou plus loin que *Béthanie*, mais au-dessus et plus haut que la Batanée; correction appuyée sur l'autorité d'Eusèbe dans son *Onomasticon*, et sur celle de saint Jérôme dans son catalogue de *Locis Hebraicis*. Voilà donc un séjour de Job indiqué dans le fond de la Batanée, pays situé à l'orient de la partie du Jourdain qui coule du lac Séméron dans celui de Génésareth. » Vous pouviez ajouter, pour nous le faire mieux connaître, que c'est le pays de *Basan*, dont il est si souvent parlé dans l'Écriture. Cependant, ajoutez-vous, *Saba* n'est sûrement pas la patrie de Job, puisqu'il était de la terre de *Hus*, dépendante de l'Idumée... Job ne peut donc qu'avoir fait un séjour passager dans la Batanée; et c'est ce séjour que nous pensons être celui de sa captivité. » Malheureusement il est prouvé par le texte de Job que cette captivité n'est autre que celle par laquelle il fut livré dans la main de *Satan*, qui le frappa de plaies, mais qui ne le transporta point de la terre de *Hus* dans la Batanée. Dès-lors cette prétendue tradition ne peut être fondée que sur quelque équivoque semblable à celles qui font que les uns placent son tombeau en Arménie, et d'autres à Constantinople, parce que deux hommes également appelés *Job* ont été enterrés, l'un en Arménie, et l'autre à Constantinople. De même quelque autre *Job* aura demeuré à *Saba* dans la Batanée, et l'on aura dit ensuite que c'était la maison du saint homme Job dont il est parlé dans l'Écriture. Quoi qu'il en soit de l'origine de cette tradition, elle ne suffit pas pour prouver une transmigration dont le texte sacré ne dit pas un mot.

XVII. *Conclusion de cette Dissertation. En quel temps vivait Job? Quel est l'objet de son livre?*

Il n'y a donc aucune preuve de prétendue captivité de Job sous la main de Nabuchodonosor. Rien n'oblige donc de placer Job au temps de ce prince; rien n'oblige donc d'abandonner cet *appendix* qui se trouve à la fin du livre, et qui pour n'être pas divin, n'en est pas moins le monument d'une tradition qui concourt avec le témoignage même de l'Écriture pour placer Job au temps d'Amram, père de Moïse, comme étant le même que *Jobab* qui descendait d'Esau, et qui était ainsi qu'Amram le sixième depuis Abraham, dans le même sens qu'*Hénoch* était le septième depuis Adam, c'est-à-dire, en y comprenant la souche de laquelle ils étaient issus.

Quant au rapport que l'on a cru trouver entre les malheurs de Job et ceux d'Israël captif à Babylone, ils paraissent n'avoir d'autre fondement qu'en ce que, selon la remarque de saint Grégoire et des autres saints docteurs, les maux dont Job fut frappé par Satan, et ceux qu'éprouva Israël captif à Babylone, représentent également les maux dont l'Église même de Jésus-Christ se trouve affligée dans le monde par la malice du démon ou par les passions des hommes, et dont elle ne sera pleinement délivrée que dans l'é-

ternité bienheureuse. Mais deux objets qui sont le symbole d'un troisième, ne sont pas pour cela le symbole l'un de l'autre. Ainsi cette poésie magnifique véritablement renfermée dans le livre de Job, n'exprime point les plaintes de l'Église d'Israël captive à Babylone; mais sous l'image des gémissements de Job sur ses propres maux elle exprime les gémissements de l'Église de Jésus-Christ affligée au milieu de ce monde, dont Babylone est l'image.

(RONDET.)

JOANNIS ERNESTI MULLERI

DE TERRA JOBI AD JOB I, VERS. I, Dissertatio.

Prooemium.

Quantâ cum laude ac gloriâ, quovis ævo, viri, in omni scientiarum genere versatissimi, circa historiam Jobi, viri illius perfecti ac justî, Deumque timentis, et à malo semper recedentis, enucleandam sese occupaverint; profundam eorum, nec vulgarem, doctrinam inspicientes non injuriâ ingeminando dicimus: *Benedictus tu, Deus noster, totius mundi Domine, qui benignus es, et benignitatem exerces, qui Israelem decore coronasti* (1), id est, das sapientiam timentibus te. In duodecim autem potissimum quæstionibus enodandis laudabilis horum opera vertitur, quas præ cæteris eruditissimè Chemnitius in dissertatione theologica de Personâ et Libro Jobi (2) persequitur, quæ persona et stirps ipsius fuerit, inquirendo, quæ ejus patria et parentes, tradendo, quæ morum qualitates, disquirendo, quæ uxor et liberi, recensendo, quam, crucem sustinuerit, explicando, quæ libro insit veritas canonica, vindicando, quisque verus hujus auctor perhibeatur, asserendo, et quæ denique styli majestas ac difficultas, nec non compendiosissima distinctio, et tutissima interpretandi ratio, fusè satis proponendo. Inter has vexatissimas quæstiones prima rectissimè de ipsius Jobi personâ ac stirpe movetur; quis enim Jobus fuerit, et unde oriundus, admodum controversum est; quare et rabbi Meir, multa Thalmudicorum scriptorum lectione celebris doctor, in suo ad primum libri Jobi caput commentario ita disserit: « De viro hoc perfecto (Jobo) inter doctorum prin-

« cipes pugnantes admodum circumferuntur sententia; eorum aliqui dicunt, Jobum reverâ existisse, alii verò id negant, sed parabolam esse credunt, si quidem in tractat. Baba Batra, cap. 1, fol. 15, col. 1, legimus: Consederat aliquis è concilio rabbinorum confirmaturus verba Rab. Samuelis, filii Nachmani, sedensque dicebat: Jobus non fuit, neque creatus existit unquam, sed parabolæ loco fuit. » Verùm nos melius edocti cum piissimis Ecclesiæ nostræ Patribus sapere malumus, et asserere palam, Jobum inter certæ ætatis, licet non ad eò exactè definiendæ, viventes numerandum esse, quam sententiam et rabbinorum non pauci quovis tempore suffragiis suis comitantur, ita eorum modò laudatus statim subjicit: « Verùm omnes reliqui sapientes Israelis militant contra hoc (quòd nullus scilicet unquam Jobus fuerit) et confirmant ejus existentiam. » Id quod dexterimè in suo etiam ad hoc caput commentario Aben Esra ita exequitur: « Jobus unus fuit è posteris Nachoris, fratris Abrahami, et quod mihi verius videtur, eum fuisse arbitror è Filiis Esavi, et hanc sententiam confirmat Scriptura, dicens quòd fuerit in terrâ Uz, quemadmodum et Jeremias tradit: *Gaude et lætare, ô filia Edomi, ô quæ habitas in terrâ Uzi*, etc. Nec congruit, si quis diceret, quòd nullus unquam vixerit Jobus in mundo, siquidem Ezechiel docet: « Etiamsi essent hi tres viri in eâ, Noach, Daniel et Jobus, *si ei cum justitiâ suâ eriperent se ipsos, dictum Domini Jehovah*. Si verò opponens excipere vellet, forsitan alius quispiam fuit Jobus, cujus meminit Propheta, huic idem regerere licet de Daniele et Noacho, et hem! quæso, alio in loco scriptum legitur: Si instaret Moses et Samuel coram me, *minimè esset animus meus erga populum istum, et alium quidem Samuelem filium Abihud invenimus in sacris litteris, sed non alium Jobum.* » Præter

(1) Utuntur hæc nominis divini celebratione Judæi, si inter epulas solito generosius vinum, vel suavior infundatur potus, et ille præsertim, qui primus degustat, hujuscemodi precatiunculas consecrare debet, teste Buxtorf. in Synag. Judaic. c. 7.

(2) Habita est lænæ anno 1665, respondente M. Bartholdo Mullero, qui aliàs ejus se auctorem esse testatur.

Judæorum doctores Muhammetistarum quoque mystas allegare possumus, siquidem Kessæus Arabicus scriptor pag. 89, expressè hanc Jobi genealogiam concinnat, citante Chemnitio : « Jobus filius Oumez, filii « Oubal, filii Esavi (1), filii Jacobi, filii Isaaci. » Plura leguntur suratâ 20, pag. 180, et surat. 37, pag. 256. Invictos verò et æternos huic veritati suffulciendæ sese tibicines præstant, quos ab ipso Deo in Ecclesiæ orthodoxæ propugnatores allectos habemus, de quibus verius illud Judæorum dictionum, quàm de eorum rabbinis, pronuntiatur : *Omnia eorum verba sunt verba Dei viventis*. Quùm igitur historia Jobi nequaquam in fabulam vulganda sit, sed Jobum, perfectum patientiæ exemplar, in vivis aliquando fuisse, simplici (2) veritatis oratione adstruere liceat, quare, ut absque prolixiori præfamine indicare nunc aggrediamur, in cujus propugnandæ hypotheseos discrimine hodiè hæc nostra apparitura sit in publico dissertatio, virtute scilicet non propriâ, quemadmodum de sese olim gloriabatur Alexander, à rebus gestis Magnus dictus, nomine hodiè perfamiliari, verùm divini Numinis, auxilio suffulti hunc nodum Gordium resolvere ac rescindere, et qualis terra fuerit in quâ vixisse Jobum sacrâ confirmatum est auctoritate, *paucissimis* inquirere, apud animos constituimus. Te verò rogamus, benevole lector, ut, sicubi *te in naso granum piperis pungat* (3), illud iterùm tibi eximendum benevolè nobis exhibeas. Interim « ad te, ô Deus, stillat oculus meus, ut doceas me, quæ disserenda sit mihi, ad te, Jehova, clamabo, et ad Dominum orabo; audi, Jehova, et miserere mei; Jehova, esto adjutor mihi, propterea canet tibi gloria mea, et non tacebit. Jehova, Deus mi, in seculo confitebor tibi : penes te est fons vi-tæ, et in luce tuâ fruimur luce. »

§ I. Terra igitur, in quâ Jobus, libro 2 de Patientiâ Jobi, ætatem suam exegisse in sacro fertur codice, proprio nomine *Uz* signatur, cujus quando etymologiam perquirere incipimus, nec quidquam ab officio nostro alienum faciemus, ut ordine, quæ bonarum artium mater est, incessisse videamur, neque triste illud Arabum proverbium in nos dictum experiamur (4) : *Utique ille cum insaniâ suâ perveniet ad negotium suum*. Derivatur autem *us à consuluit*, vel *consultavit*; quare Isa. 9, 6, *consules* et *consultatores* vocantur, et *consilium* notat, atque *deliberationes*, Prov. 12, 20, sunt, *qui pacem suadent*; radix enim Chaldaica retinet Hebræam significationem, et recensente Buxtorfio in Lexic. Rabb. Talmud. rabbinis familiare est illud di-

(1) Manifestum hic suppeditatur specimen, quàm nefario ausu Muhammed, pessimus ille pseudo-propheta, Scripturæ seriem perverterit, qui fratrem Jacobi Esavum pro ipsius filio vendit.

(2) Simplex vocatur veritas, quia omnes negligit orationis fucos. Conf. Adagia Erasm. Roterodami sub tit. *Libertas*, p. m. 387.

(3) Eundem sensum involvit, quem illud Gallorum: *Une mouche t'a piqué*, seu aliqua res te offendit, phrasid proverbialis est, non γράμη παροϊμίδης.

(4) Dicitur in eum, qui sine consilio ac methodo sua negotia tractat, « diruit, ædificat, miscet quadrata rotundis, » ut Horatius loquitur.

ctum : *Opus habet homo consulere legem et sapientes*. Itaque denotat hominem, consiliis, seu prudentiâ plenum, seu illustre cujusdam reipublicæ oraculum. Ipse Raschi in suo ad hunc locum commentario hanc etymologiam stabilivit, quando aliorum citatis suffragiis hunc verborum nexum facit : Sunt qui dicunt, in terra Uz, idem esse, ac in terram deliberantium seu captantium consilia mala contra Dominum benedictum, secundum illud : *E terrâ hæc prodiit Assur, et quale consilium ceperunt? quòd dicerent, non omnia ab ipso (Deo) dependent, quòd sibi soli superiora reservaverit, et nobis dederit inferiora; ideò abeamus dehinc in terram Sinear, quoniam ibi multi sunt dii (dicitur enim eam terram esse idolorum), et faciamus ibi turrim, cujus apex contingat cælum, et faciamus nobis nomen;* » in eâ itaque hic rabbi est, cum hujus sententiæ patronis, opinione, Utz esse eam ipsam terram, quam impia hominum multitudo nefariis suis cœptis peragendis selegerat; verùm hanc sententiam non præsentem, sed alio in loco, ad examen vocabimus, ne statim in dissertationis vestibulum confusionem temerè videamur introducere. Cum hæc etymologiæ ratione coincidit, quod laude dignissimus aliàs Jobi commentator, rabbi Meir, de nonnullis suæ scholæ doctoribus commemorat, quòd Jobum inter eos referant, qui Pharaoni à consiliis intimis fuerint. In Midrasch rabba docetur : « Jobus fuit à consiliariis Pharaonis unus, et verbum Dei veritus est, hic ipse fuit, qui servos suos unâ cum jumentis suis ex agro domum revocavit, » scilicet jam ingruente cœli tempestate et divinitus in pœnam Ægyptiorum immissâ. Has ipsas Judæorum argutias non nisi è vocum etymologiâ promanasse ecquis non videt? Eadem quæ rabbini libertate statuere possemus, locum hunc à quodam adjuncto nomen traxisse suum, v. g., oleris specie cujus larga ibi messis detur, siquidem ab hæc radice deducitur arabicum illud oleris genus dictum *taraxeon*, i. e., cichoreum sylvestre, aliàs chondrilla (1). Radix Arabica est, *difficile intellectû fuit*, circa cujus indagacionem, et quidem perspicaciôris hominis consilio semper opus habemus, apud Syros est *compressus, coarctatus*, utut esse deprehenditur, qui circa rem arduam dubiis cogitationibus distractus hæret, et aliorum consilia expetit, quare et *curam cogitationem* et *consilium* innuit. Illi verò palpum obtrudunt, ac nugæ theatrum aperiunt, qui *us* ab *arbor*, derivandum esse è Num. 13, 20, evincere satagunt, ita in Baba Batra, cap. 1, fol. 15, ineptientes : « Jobus fuit tempore exploratorum (terræ Chanaan), hic enim scriptum est : *Vir erat in terrâ Uz, Jobus est nomen ejus*, et hic quoque scriptum est (explorat sedulò), *num arbor in eâ sit* (diceret aliquis) quæ horum convenientia? hic legitur Uz, isthic verò *Ets*, ad hoc respondet Mo-

(1) Chondrilla, teste Jonstonio in Polymathiâ philologica lib. 1, c. 32, § 135, lactucæ genus, quòd grumos mastichi similes, fabæ magnitudine, in ramulis imis gerat; dicitur, Gall. *lettron*, Ital. *Chondrilla*, Hispan. *Leitugas*, Adrianus Junius in Lexico philologico, pag. 132, scribit : « Chondrilla est species sylvestris endiviæ, assimilis ambubeiæ. »

« ses illis (qui sunt è populo Israël) sedulo percun-
ctamini de isthoc viro, cuius annorum longitudo tanta
« est, quanta arboris (vel maximè annosæ) et qui ob-
« tegit generationem suam non secus ac arbor. » Omi-
nino hic suum nobis somnium narrat, credat Judæus
Apella istas Talmudicas argutias, ne dicam insanias ;
priori potiùs etymologiæ inhæremus, nam ubi rerum
sacrarum testimonia adsunt, non opus est nugis rab-
binicis.

§ II. Cùm vocabulum *us* secundùm computationem
Masoreticam ter (1) in lege Dei, eadem sermonis seu
nominis proprii formâ, affectum, et alibi quoque alia,
occurrat, atque non idem ubique objectum respiciat, ab
aliquâ liberandum venit æquivocatione, variâ ejusdem
significationum recensione institutâ, sic 1° Genes. 10,
23, legenti sese statim offert locus, in quo nomen viri
designat, qui inter filios Aram refertur, et Damascum,
urbem totius Syriæ nobilissimam, condidisse putatur,
à quo ipso Utzeo, ex mente Schmidii (2), procul du-
bio hæc terra, in quâ Jobus ætatem egit, nomen olim
accepit, id quod infra pluribus ostendere annitemur.
2° Genes. 22, 21, idem vocabulum, cui lubido est in-
quirere, deprehendet, tanquàm nomen primigeniti
Nachoris proprium, cui hoc inditum esse putamus in
memoriam ejus, qui ante ipsum hanc terram possede-
rat, et de suo dixerat nomine, siquidem Nachorem
hunc quoque terræ tractum coluisse, quem Arami filius
Utz à patre obtinuerat, nullâ indigere probatione exi-
stimamus. 3° Genes. 36, 28, ab eodem spiritu prophe-
tico idem nomen repetitur, filio Disan, Nepoti Seir seu
Esavi impositum, postquàm nunc in usu esse cœperat.
Primum 1 Par. 1, 17, repetitum invenitur, id quod è
scenâ Philologiæ sacræ, gaudens celeberrimâ Scri-
pturæ lectione, notissimum est. Sed quando Thren. 4,
21, hæc verba leguntur, jam supra adducta (3): *plau-
de ac lætare, filia Edomi, habitans in terrâ Utzi, Job. 1,*
v. 1, quemadmodum etiam in illo inciso, quod disser-
tationi materiam suppeditavit, nomen וּטְזִי nomen re-
gionis determinare, in ore et oculis omnium est posi-
tum. Ast qui, referente Raschi, hoc quoque in loco illud
pro ipsius Jobi nomine venditare audent, ita enim Ra-
schi rem omnem recenset : « Sunt qui dicunt Utzeum esse
« ipsum Jobum, et Bus Eliu (4) filium Barachielis (5)
« Buschitæ, quod Job, cap. 31, vers. 34, dicat : *Ecce*
« *Bus despectio familiarum humiliavit me*, nempe qui è
« familiâ est, in malam partem verba mea interpreta-
« tur, et hoc est, quod homines proverbio dicunt : *Ex*
« *ipsâ est, et in ipsam sylvam redit securis* (6). » Ar-

(1) Ter in lege Dei occurrere annotârunt Masoretæ,
tanquàm proprium viri nomen.

(2) Auctore Bocharto in *Geographiâ Sacrà*, lib. 2,
cap. 8.

(3) Ex interpretatione Raschi, vaticinatur Jeremias
de vastatione templi secundi, quod Romani destruxe-
runt.

(4) Eliu, quartum Jobi amicum, fuisse ipsum Bi-
leamum (de quo Num. 22, 5) docet S. Hieronymus,
confer. *Comm. vastissimum Jacobi Bolduci in caput*
Jobi 32, 2, § 2.

(5) Barachiel, pater Bileami; conf. l. c. fides sit
penes auctores.

(6) Invenitur hoc proverbium in tract. Sanhedrin.,

bitror in eo hæsitare erroris luto Judæorum Magistros,
ac si Jobus esset ipse Nachoris filius natu maximus. et
Bus ipsius frater, è Milca progeniti, Genes. 22, 23,
hæc errandi consuetudo in rabbinis prope immedica-
bilis facta est, et in habitum transiit, quod Scripturam
in quemcumque sensum contorqueant, è dementem
hominum cæcitatem! sed nolumus hisce ineptiis emen-
dandis inhære: nam, à *un cieco mal puo mostrar s'il*
camino, ut Itali proverbio loquuntur.

§ III. Synonymorum ingentem texere catalogum pos-
sumus, si in illorum numero isthæc omnia habere veli-
mus, quibus interpretes terram Uz describit, quem-
admodum è subsequentibus incisus benevolo lectori
clariùs innotescet. Cùm verò ipsius rei necessitas satis
superque arguat, pleraque hæc nomina, singula sin-
gulis terris propria, *sicuti notum*, in unum subjectum
cadere non posse, isthæc divisionis operâ nobis exinde
enascetur, qua vera et subjecto convenientia à falsis et
inconvenientibus secernamus, et quorum in concilia-
tione omnis ludatur opera, ad quod distinguendi nego-
tium in subsequentibus curam et cogitationem nostram
accommodabimus, juvat in præsens solummodò eorum
aliqua, sive vera, sive falsa sint, per saturam læcè
recensendo commemorare, quæ ex amplissimâ inter-
pretum sylvâ in hæc domûs nostræ angustias, tan-
quàm curtam dissertationis suppellectilem, congerere
licuit. Hic igitur brevissimus illorum indiculus est :
Armenia, inque eâ, si diis placet, Constantinopolis,
Assyria, Syria, Ægyptus, Edom, Arabia, et in specie
Saba, Idumæa, Mesopotamia, Chanaan, aliaque, circa
quorum distinctionem, aut conciliationem, omnis no-
stra occupatio agitabitur. His ea insuper adjungimus,
quæ in receptissimis S. Scripturæ versionibus dantur.
Septuaginta viralis vocat eam *ἄουτις* (1), Chaldaica et
Syriaca per omnia cum textu originali hæc in parte
consentiant, utraque enim nomen Uz retinet, à qui-
bus parùm abit Arabica, in omnibus plerùmque ele-
gantissima : *Fuit vir aliquis in terrâ usis; nomen ejus*
Jobus. Vocat ergo Usitidem, quod idem est ac Ausis.
Doctissimus Bochartus in *Geograph. S.*, part. 1, cap. 8,
pag. 90, pro more suo eruditissimè conatur ostendere,
Arabicum *Gaut, Gauta*, vel *Alganta* idem esse ac no-
stram terram Uz, quam sententiam lectori expenden-
dam relinquimus.

§ IV. Sed, *dies brevis est, et operis sat plurimum*, di-
cente Rabbi Jehuda, festinandum igitur et nobis ipsis
erit ad illius functionem negotii, quod in nos suscepti-
mus, ad gloriam Dei simul referentes omnia; *nam*
quicumque occupati sunt negotiis, debent hoc ipsum fa-

c. 4, in fine, in eos usurpatum, qui suis, unde orti,
damno et exitio sunt. Vide *Lexicon Buxtorf. Talmud.*
Rab. p. 3. Dicimus aliàs anguem in sinu fovere, alere
luporum catulos, canem alere externum, tanquàm acies
nutritionis mercedem persolvit.

(1) Græco aliàs nomine vocatur *αὐστρίς*, quod vi ety-
mologias terram significaret, in quâ iterum frumenti
apparatus inveniretur, qui enim ex Ægypto per Ara-
biam desertam conveant, nusquam frumentorum ves-
tigia vident, sed in hanc terram delati campos frugibus
omnis generis cultissimos oculis iterum usurpare inci-
piunt.

cere propter Deum, attestante rabbi Gamaliele, rabbi Jehudæ filio. Præsenti igitur animo nunc exordimur demonstrare, quam terram Uz fuisse nobis probabile videatur. Attamen ne novum et inauditum quid in medium proferre judicemur, è plurimis aliquam sententiam eligemus, quæ ad veritatem quàm proximè accedat, diversas igitur auctorum opiniones ante enarrabimus, et quantum fieri poterit, conciliabimus, quam certam aliquam ac definitam, non nostram quidem, sed viri maximè auctoritate conspicui propriam, propugnemus, ad hoc faciendum modò laude à nobis insignitius rabbi Gamaliel suo nos monito excitavit, dicens: *Fac tibi magistrum, et abstrahere temetipsum à re dubiâ*. Lubet autem in præsens viros synagogæ Judaicæ præmittere, et, quæ illorum mens sit, cognoscere, ex illis primum sese offert Aben-Esra (1), hic suo in commentario ad locum controversum ita suam, quam in pectore fovit, sententiam protulit stylo, ceu solent, brevi et conciso: *Locus Jobi propinquus fuit Haran, sicuti scriptum exstat, et abiit in terram filiorum Orientis* (Jacobus scilicet iratum fratrem fugiens, et è patriâ versùs Orientem in Mesopotamiam tendens, ut in Nachoris familiam, è quâ prognata erat mater ipsius, sese committeret, Genes. 29, 1), quantum ex ejus verbis divinare licet, hic Rabbi Jobum non Esavi, sed Nachoris, posteritati annectit, est autem Haran urbs Asiæ, et quidem in Aram Naharajim seu Mesopotamiâ, Latine interamna dicta, quod inter Tigrim et Euphratem media sita sit, ab Abrahami fratre et Loti patre nomen accepisse fertur, quam auctores suâ historicâ cognitione geographiæ scientiam maximè suffulciantes Carras esse existimant, in profanis Crassi et imperatoris Caracallæ cladibus (2) nobile oppidum, licet aliis potiùs à fluvio Syriæ contermino ac cognomini nomen ducere putetur, qui in Euphratem sese exonerat (3). Quantum è verbis citatis liquet adeò imprudens hic Rabbi non est, ut terram Uz pro certâ in terrâ et speciali Mesopotamiæ provinciâ haberi voluerit, quoniam provinciam aliâ comprehensam ei non dicimus esse vicinam, quod si igitur hic Rabbi terram Uz intra Mesopotamiæ, seu, ut hodiè vocatur, Halapiæ, limites constituisset, quod mihi videtur, ejus absurditate non careret oratio, externam potiùs esse novit, et Cartis, in limitibus positus, idcirco proximam esse tradidit, nec non Euphrate à Mesopotamiâ sejunctam, tanquam specialem et minorem Syriæ provinciam, ab occasu australi Arabiam contingentem, non illam felicem, verum desertam, cujus incolarum irruptionibus hæc terra perpetuò patebat, id quod adeò in proclivi Ara-

(1) Judæi hunc Aben Esram propter insignem in sacris litteris, et præcipuè in philosophicis cognitionem vocarunt *sapientem*, sicut nos Aristotelem vocamus *Philosophum*. Conf. Philol. Hebræo-Mixtum Leusdenii dissert. 17, quæst. 3, § 5.

(2) Vide Lucan., lib. 1 :

Assyrias Latio maculavit sanguine Carras.

Distinguenda est hæc civitas à Carrhâ, ut scriptio, ita et situ, quippe quæ est civitas Arabiæ ad Rubrum mare, teste Plinio lib. 6, cap. 28.

(3) Doct. Bochartus in Geogr. S., lib. 2, cap. 14, ubi testatur, hodiernum hanc urbem Arabes vocare Charran.

bibus haud fuisset, si aditus ipsis præclusus fuisset profundissimo et rapidissimo flumine interjecto Euphrate (1), qui Nili modo statis temporibus increscit, et Mesopotamiam inundat. Rabbi Aben Esra subjungimus statim rabbi Salomonis Jarchi sententiam, cujus maxima quoque inter Judæos est auctoritas (2). Hic in suo ad Jobum commentario ita sentire reprehenditur :

« Vir fuit in terrâ Uz, hoc est, in terrâ Aram (seu Armeniæ), sicuti scriptum est (genuit), et Uz, primogenitum ejus, de filiis Nachoris, » Gen. 22, 21. Quæ verba si penitiùs introspicimus, cuius omninò obvium erit, huic quoque, in sapientissimorum numero apud Hebræos haud postremo viro, eam inesse mentem, ac si terra Uz nomen suum à primogenito Nachoris acceptum gestaverit, vel quod eam forsitan primus tanquam derelictam, legitimâ habitatione occupaverit, vel hæreditate acceperit, vel donatione parentis sibi attribuerit propriam, vel alio legitimo acquirendi modo appropriaverit, siquidem et illi sententiæ accedunt plures, huic terræ nomen inesse suum ab hoc Nachoris filio. Verum illud scitè satis divinari nequit, an per Aram ipsam quoque Mesopotamiam, notissimam è Scripturis mansionem Nachoris, id quod ratio superius allegata existimare vetat, an aliam, ab hac non adeò procul dissitam, ipse intellectam velit, siquidem Aram, pervulgato historicorum stylo, nomen generale est, plures et distinctissimas provincias (3) designans, aliquando etiam cultissimum certæ regionis tractum indicans, sic nihil attinet multis nos de hoc dicere, siquidem omnes aliquâ historiæ et Geographiæ scientiâ instructi confitebuntur, non Mesopotamiam solum, et quidem Naharajim Medamnam, sed alias quoque provincias hoc nomine Aram inditari, quin imò fertilissima Mesopotamiæ regio *paddan aram* vocatur, de quâ Ciceronis verba, lib. 3 de Naturâ Deorum intelligenda erunt, quando ita disserit: « Mesopotamiam fertilem efficit Euphrates, in quam quotannis quasi novos agros invehit. » Datur et Aram Soba, quæ ab ortu Euphraten, et occasu Damascenos contingit, hanc excipit tertia, Aram Dameseck, seu Syria Damascena, vel Hoba, inter Libanum et Antilibanum contenta, in quâ Damascus in metropolis laude ac gloriâ ponitur. Præterea et Aram Bethrehob prope Epiphaniam ad aquilonem terræ Canaan vergens, et Aram Maacha, urbs Palæstinæ trans Jordanem condita annotantur; quæstio igitur incidit,

(1) Euphrates ad stipulante Strabone ex Niphate monte Armeniæ nascitur magnus, profundus et celerimus est, et Ambrosio consentiente dicitur, à lictificando, quò circumjacentem agrum restagnationibus suis adeò lætum fecundumque reddat, ut sequente anno spontè restibilis fiat seges, impressis tantum vestigio seminibus. Plin. lib. 18, cap. 15 et 16.

(2) Ideò tanta R. Schelemonis Jarchi apud Judæos est auctoritas tum quia in totum ferè Talmud commentatus est, tum etiam propter eximiam sanctitatem et scientiam, quâ futuros eventus certè prædixisse fertur, adeò ut eum pro semi-propheta habuerint. Vid. Leusd. l. c.

(3) Docet hoc sæpiùs citatus Doct. Bochartus in Geograph. S., lib. 2, cap. 6, pag. 89.

quam terram Raschi subintelligendam esse fortè censet? Duas posteriores species huc non quadrare facile animadvertimus; sunt enim non terrarum, sed urbium, nomina, neque ad Aram Naharaim descendendum esse, jam supra exposita ratio admonet, duæ ergo provinciæ Aram Soba et Damascena, relinquuntur, quarum prioris meridionalior pars à Cœlesyriâ distincta, cum Arabibus et Sabæis, à Sobæis probè discernendis (1), vicinior fuerit, in eam quoque partem, procul dubio meliorem, verba auctoris interpretabimur, siquidem isthæc æquitas nobis religionem affert, ne quemquam erroris arguamus, nisi ipsemet præceps in nimum apertos ac palpabiles quasi ruat. Rabbi Meir de Maimonide, quæ et Rambam à Judæis dicitur, refert in eam inductum fuisse sententiam, ac si nullus unquam vixerit, quòd rabbini in tot diversissima de terrâ Jobi sententiarum diverticula abeant, ita autem hujus rei recensionem peragit: « Neque de hoc (2) solum contentio inter Thalmudistas orta est, verum etiam super hujus rei veritate evolvendâ omnis ipsorum effunditur industriæ quam gentem suâ nativitate celebraverit, Israëliticam, an extraneam, quemadmodum in loco citato aperitur, adeò ut in hæc rabbinorum confusione constitutus de origine scilicet Jobi, cum nequicquam certi de loco et habitatione Jobi constet, rabbi Maimonides ad dubii sui stabiliendi necessitatem (scilicet quòd aliquis unquam fuerit Jobus) adactus sit, sicuti hoc manifestum est è cap. 22, part. 3, libri ejusdem. » Quare hic rabbi Meir pectore quasi anxius, et curis quotidianis exercitus postquam omnes animi sui nervos viresque intendit, ut veram Jobi originem eruat, eo denique suâ inclinât decisione, Jobum è numero gentilium fuisse, dicendo: *Sic ergo discimus, quod è gentilibus fuerit*; denique in ea erumpit verba: « Majorem mihi dubitandi rationem afferunt, patria ac genus ipsius, quoniam hujus nominis nusquam in terrâ celebris aliquis locus reperitur, nisi quod scriptura dicat et reges Uz (3), non novimus enim, quales reges intelligat, nisi ad illam terram nos animos intentos habere velit, in quâ peregrinatus est Uz, filius Dison, de filiis Seir, sicuti scriptum exstat; hi ipsi sunt filii Dison, Uz scilicet et Aram (4) aut eum respicit Uzum primogenitum Nachoris (5), quem Milca eidem peperit, sicuti dicitur, peperit etiam ipsa filios Nachori fratri tuo, Uzum primogenitum ejus,

(1) Illi enim Syri sunt natione, hi autem Arabibus annumerantur, quæ confusio gentium in historicorum monumentis frequentissimos errores parit.

(2) Scilicet, an ullus unquam vitam ac spiritum duxerit, simplici isthac, fucique expertè Pietate inclutus Jobus, qui per tot annorum decursiones in Scholæ patientiæ desudaverit, ac virtutis suæ specimina in istac de ipso historiâ descripta reliquerit.

(3) Jer. 25, 20. Arbitrantur Junius et Tremellius in notis: intelligere prophetam populum quemdam miscellaneum è diversis et variis gentibus conflatum habitantem in desertis finitimis Jerusalem, cui sententiæ adstipulatur Abarbanel.

(4) Gen. 36, 28.

(5) Gen. 22, 21.

et quemadmodum Tanchuma dicit in sectione (1) Abraham valde veritus est castigationes, verum dixit ei Deus Benedictus. non isthoc metu opus est, jam enim natus, qui eas ipsas suscipiet, sicuti dictum est, et Uzum primogenitum ejus, et in Commentario ad libr. 4 Mosis, sive librum Num. invenimus, Uz fuit Jobus, sicut dicitur, vir fuit in terrâ Uz, Jobus est nomen ejus, et hæc terra ejus fuit Mesopotamia, urbs verò ea ipsa, in quâ habitavit Nachor, frater Abrahami Domini nostri. Præterquam quòd hic rabbi in eam effundatur licentiam, et expressis verbis asserat. Uzum ipsum fuisse Jobum, et terram ab ipso nominatam esse, communi calculo approbet, et Mesopotamiam quoque eam esse non veretur propugnare, sed quam lubrico hæc opinio fundamento nitatur, quilibet oculis et ratione rectè utens videt, quemadmodum in nostræ sententiæ vindicatione inferius in medium adducenda, argumentis et rationibus refellemus. Pluribus, non melioris tamen farinae, sententiis adducendis sese occupat modo citatus rabbi, boni, quod putat, interpretis officio satisfactorius. Sic invenimus mysticam quoque rabbinorum interpretationem: « Ecce, quanto Deus T. O. M. opere peccata nam Jobi acceleraverit è Sabæâ usque ad pagum Cerinum per plura quàm trecenta milliarum, et quam primùm peccaverant, irruit in ipsos Seba (2), et cepit eosdem, videtur quòd pagus Cerinus in ipsâ terrâ Uz fuerit; quemadmodum invenimus in cap. 1 Megilla, quòd Mardochai impio Hammani dicat: Tune tonsor (3) hic aliquis ades è pago Cerino? et sunt quidem Elam, Uz, et pagus Cerinus loca vicina, neque longè ab adversâ parte fluminis (4) sejuncta, sicuti dictum est. » Hic omninò aliqua Sibylla opus est, quæ hanc nobis benevolentiam præstet, et quânam terræ parte hunc pagum contineri rabbi existiment, nobis planum faciat, si nostro hic uti liceat judicio, arbitramur, nomen regionis ac pagi in isthoc Thalmudico commento confundi, Gæron, regio est amomi feracissima in Armeniâ, et quidem majori, ubi, narrante Josepho Antiq. lib. 20, cap. 2, arcæ illius reliquæ sunt, in quâ Noe diluvium evasisse fertur, hodièque ostenduntur videre volentibus, non procul abinde Mediam inter Mesopotamiam interjacet

(1) Id est, quæ ab his verbis suæ narrationis filium exorditur; plerumque enim Scriptorum Hebræi librum denominant à primâ ejus maximè emphaticâ voce. Vid. Leusdenium in Phil. Hebr. dissert. 2, quæst. 19.

(2) Quantum è distantia, quam posuit, æquo tamen longiori, conjicere possumus, Arabes Arabiæ Felicis, in quâ urbs Saba hodiè visitur pro Jobi fortunæ eversoribus habet.

(3) Traddunt rabbi, Hamanum, antequàm ad supremos dignitatis gradus ab Ahasvero evectus esset, tonsoris in aulâ officio functum esse et variis blandimentis regis occupasse gratiam; cæterum quod rusticorum caulis ejus natales, adscribant, et Capernaitam, esse velint, à plus quàm superstitioso in ipsum odio proficiscitur. Vid. Synag. Buxt. cap. 24.

(4) Per flumen, Euphratem, citra dubitandi rationem, denotant; illo enim Armenia major, cujus custodiæ arcæ Noachicæ reliquias committunt à minori dividitur.

terra Elam (1), quare diyinare haud difficile erit, ad quemnam terræ tractum regionem Uz hi rabbini, herculeo sidere nati geographi, alligaverint. Tandem non tam ingeniosus (2), quam industrius satis, inquirendo suam quoque suffigit opinionem, nec à consuetis rabbinorum hallucinationibus alienam, et è varii gradus conjecturis provenientem, quæ hæc verborum summâ comprehenditur: « Verum muri ad instar « aheni his Rabbinorum B. M. effatis subsidiun. præ- « stat illud quod dicitur, cum recesserit umbra eorum « ab ipsis (3), umbram hanc esse Jobum, siquidem « traditur, quod in terrâ Chanaan fuerit; quod confir- « matur quando illud Jeremiæ, 14, 21: *Gaude et lætare filia Edomâ, habitans in terrâ Uz*; ita à « Chaldæo interprete redditur: *Gaude et exulta Constantinopols, urbs Edomi impia, exstructa in torrâ Armeniæ*; siquidem hoc non de Mesopotamiâ dicitur, nisi velimus dicere, idem huic Uzo contigisse, quod olim Zephani (4), filio Eliphæ, filio Esavi, cum fugâ dilaberetur è domo captivitatis, sub potestate aliâ Josephi constitutus, post mortem ejus, et abiit, et Scythis dominatus est, Romæ inter Gentes, et super totam Italianam imperium obtinuit, cujus meminit rabbi è rabbinis nostris Moses, filius Nachmani, B. M. sub finem sectionis, et vixit (5), et sic hic quoque è Mesopotamiâ abiit, è terrâ nativitatis suæ, et pugnavit contra gentes, et imperavit Constantinopoli, in metropoli hujus regni, sicuti per totam hujus regni amplitudinem hujus rei fama celebratissima est, in hæc terrâ accidit ipsi Jobo, quod ei aliâ accidisse notum est, sicuti hoc omnes adhuc hodiè profitentur in hoc regno, regno scilicet Turcico, quandoquidem in isthac urbe Constantinopolitanâ sepultus est Jobus justus, et valdè honoratus, suspenderunt ei lampades ardentes, et liberum aperiunt hospitium omnibus istic transeuntibus, et statuam in sepulcro erexerunt, quæ ipsa statua Jobi hodiernum ibi visitur, sique traditio est tota hæc historia, approbamus eandem et approbando suscipimus (6). » Tria inter alia, hic nobis notata digna obveniunt, et quidem virgula censoria perstrin-

(1) In rebus enim majoris momenti perquirendis plerumque rabbinorum traditiones ambabus manibus arripit, tamque publici saporis bellaria, neque de eo adeo sollicitus est, quam longè Mysorum ac Phrygum termini discreti sint.

(2) Num. cap. 14, 9. Quam crassa et pingui Minerva hoc sacræ Scripturæ dictum in absurditatis suæ præsidium convertant.

(3) Conf. Joseph. de bello Judaico, lib. 4, cap. 2.

(4) Hoc est, in Commentario, quem in sectionem, duodecimum Pentateuchi, inchoantem Genes. 47, 28, conscripsit; codicem enim legis in 54 sectiones distinguunt, qui vel primis labris philologiam sacram attigerunt. Vid. Leusd. in Phil. Hebr. Dissert. 4.

(5) Verum Jobum ibidem sepultum non esse illum Jobum cujus liber inter canonicos recensetur, sed ducem belli Saracenorum, refert Leusden. loc. cit. dissert. 8, quæst. 1, num. 3.

(6) Rudolph. Diepholdi Manuduct. ac novam Geograph. l. 2, cap. 44, et antiquos Thraces Xenoph., Hist. Græc. lib. 5, vocat omnesque ipsorum vicinos, sine rege.

genda: 1° quòd Uzum ipsum esse Jobum, una cum aliis deliret; 2° quòd inter terram ejus nativitatis et habitationis distinctionem inveniat, et illum quidam Mesopotamiam esse, hanc autem Armeniam, inque eâ Constantinopolim tradat, in quâ omnes fortunæ suæ vicissitudines expertus sit; 3° quòd dando Ararim Parthis et Germaniæ Tigrim, Constantinopolim Armeniæ attribuat, quam Thracia ab initio statim sibi vendicavit propriam, neque ullum in historiis vestigium exstat, quo, tanquam exploratâ ratione confirmare quis possit, Thraciam ad Armeniam ullo unquam tempore relatam esse, rectissimè igitur in pervolutandis Hebræorum scriptis versatissimus Mercerus (1) hic Judæorum, ignorantiam notat in geographicis. Judæi in geographicæ theatrum exspatiantes, atque ibi incedentes in tenebris, miras sæpius turbas dant, jam album nigrum, jam nigrum album esse dicentantes, cum alias mendaces oporteat esse memores. Jam Jobum ipsis Israelitis associant, jam infideli gentilium gregi adjungunt, mox in magnum et apud Turcas in summâ veneratione positum sanctum erigunt, mox hoc ipsum asserere, iisdem iterum religio est, modò Abrahamo quoque præferunt, modò huic eundem rursus postponunt, cujus testimonium exstat in Babâ Batrà cap. 1, fol. 15, col. 2: « Dixit rabbi Jochanan, vox magnus, quæ de Jobo prædicatur, majorem ei laudem infert, quam quæ de Abrahamo usurpatur, siquidem de Abrahamo scriptum exstat, jam demum agnosco quòd Deum timeas, verum de Jobo scriptum legitur, quòd vir perfectus fuerit, justus et Deum timens, qui quæ à malo semper deflecterit. » Sic tamen Jobum Muhametistarum reliquiis non verentur annumare, sed, docente Schmidio in suo in hunc librum Commentario, de alio quodam Jobo Turcarum traditio intelligenda est, quam Juchaf. f. 9, approbat, interim rabbini invenientes quòd pueri in fabâ, illud lepidissimâ quâdam fabulâ illustrant, ut omnia è tripode dicta existimes. Sed largiamur hoc istis fabularum patronis, aliam esse terram, in quâ Jobus primum auras vitales conspexerit, aliam, in quâ reliquum ætatis suæ spatium exegerit, nullo tamen evincitur medio quanto etiam animorum certamine rem agant rabbini, Constantinopolim esse hunc locum, in quâ Jobus vitæ suæ fabulam peregerit, vel quòd, postquam patriæ suæ excesserit possessione, regium ibi diadema obtinuerit; si vel maximè Edom aliquando terram Armeniæ, et alia quæcumque gentilium latibula denotet. Sique Jobus habitavit in terrâ Canaan (quam sententiam Jacobus Bolducci in Commentario è chronologiâ refutat), neque ullo in loco S. Scriptura hujus vocabuli meminit, ut Armeniæ de-

(1) In suo ad lib. Job. Commentario, in quo, attestante Petro Cevalerio, in præfatione, versionibus quinque priorum prophet. et quidem minorum adjuncta, quod nihil eorum prætermiserit, quæ ex Hebraicæ Chaldaicæque linguæ, poetices, dialectices, rhetorices, astronomiæ ac physices cognitione peti debebant, insuper circa functionem professionis suæ in tradendâ Hebræâ linguâ, summâ cum laude, munere suo functum esse, testatur.

signationem inferret, sequitur quod neque us Armeniam designet; porro quando Jobus tempore vel Abrahami (1), vel Jacobi, vel alio, non adeo remoto ab ipsorum ætatibus, tempore Constantinopoli vixit, quod Constantinopolis, tum temporis, nondum condita ei hospitium præbere nequiverit, quippe quæ demum tempore Esaræ anno mundi 3556 condita est, cum antea pagus, nomine Lygos, fuerit, et demum à Byce, sive Byse, Duçe Mægarensium (à quo Byzantium olim nuncupata est), ad urbem erigetur, et à Pausaniâ denique magis magisque amplificaretur, testantibus Eustathio et Plin. lib. 4, cap. 11; quare hujus urbis extractio vel inhabitatio regia Jobo appropriari nequit si vel maximè inter ascendentes unâ cum Esrâ à Babyloniâ numeraretur, quod aliqui pro indubitato habent. Satis superque nunc intelligimus, quales plerumque rabini in rebus obscuris, et alto Scripturæ silentio tectis, enucleandis agant. Attamen durus nimium est in ipsos Petrus Galatinus lib. 9, cap. 11, de arcans catholicæ veritatis inquis: *Judæi in divinis Scripturis minoris sunt intelligentiæ, quàm asini.*

§ V. Inter Christianos, ad quorum sententias breviter recensendas nunc convertimur, Salmeron, Jesuita, prolog. 10, can. 25, tom. 1, Damascus Coelesyriæ urbem amplissimam, in cujus agro primos ferunt creatos parentes, et Abelum occisum, tanquam perpetuum domicilium dare voluit, verum nullam pro hac sententiâ rationem adducit; videtur eum ad hoc effatum permotum fuisse, quod Damascus ab Uzo, Arami filio, vulgò condita credatur, quare terram Uz, existimat, Coelesyriam esse, in quâ Jobum lares suos habuisse et dulcia incunabula vitæ, sacra profiteatur pagina. Verum enim verò cum ab obscuris admodum principiis hæc omnia repetantur, et quod præcipuum est, sanctissimæ Bibliorum veritati contradicant, quæ Jobo non Coelesyriam, sed terram Utz, monte Hermone à Coelesyriâ separatam, donaverit, eam opinionem calculo nostro approbare non possumus; repugnat duo esse unum, licet una cum hac aliisque pluribus particularibus provinciis ad Armeniam à mari Caspio usque ad magnum montem Coccos, regnum Persarum, Mediæ et Turciæ, hodiernum extensam, et in majorem et minorem Euphrate divisam (2), referatur, et olim relatam esse certi simus, quæ latissima Armeniæ interpretatio procul dubio multorum erroribus occasionem præbuit, siquidem teste Haythone, cap. 9, in Historiâ Orientali, in plures

(1) Quidam arbitrantur 1° ipsum temporibus patriarcharum vixisse; 2° nonnulli temporibus Mosis; 3° alii temporibus regis Davidis; 4° Judæi cum Muhammedanis Jobum ad Esavum referunt, et immediatè posteris Esavi subjiciunt; 5° alii Esavum Jobi abavum fuisse, vel ex Nachore, Abrahami fratre natum esse aiunt; 6° nonnulli statuunt Jobum tempore ingressus Israelitarum in Ægyptum esse natum, et tempore egressus eorumdem demum esse denatum. Conf. Leusd. l. cit.

(2) Vid. Cluv. Introd. Geogr. l. 4, c. 16; secundum Stephanum ab Armeno quodam Rhodio dicta putatur, alia vero Bocharto mens est. Vid. ejus Geogr. sæpius laudata l. 4, c. 3.

gentes dividitur, diversis nominibus secundum terras et regiones, in quibus degunt. Magister Historiæ Ecclesiæ Genes. c. 38, Rupert. lib. 6 in Genes. c. 34, Rabanus lib. 3, cap. 25; Isidorus de Vita et Morte Sanctorum, cap. 23; Philipp. Presbyter init. lib. Jobi; venerabilis Beda in lib. Job; Lyranus in Glossâ, Adrichomius in Theatro terræ sanctæ, in Descript. Manass. u. 95; Arboreus lib. 19, Theosoph. c. 12, Genchrardus in Chronic. anno mundi 2239; Bellarminus lib. de Script. Eccles.; Gesnerus in cap. 22 Genes., p. 12; D. Himmelius in memoriali Bihl., stirpem Jobi à Nachoris sanguinibus derivantes in quorundam rabbinorum sententiam abeunt, et Mesopotamiam Jobo addicunt propriam, nullâ aliâ inducti ratione, quàm quod Aramæus fuerit, quasi Armeniâ intra Mesopotamiæ limites tota contineretur, verum cum terra Utz à Mesopotamiâ distincta reperjatur, huic interpretationi palmam dare non possumus. Celebratior est Aristæi, antiquissimi auctoris, qui Chronicon judaicum collegit, qualia et Rabbi Abraham (1) et Rabbi Josua Levitæ dederunt, sententia, quâ, memorante Eusebio lib. de Præp. Evangel., Idumæam tanquam terram Uz statuminat, et in optato loco suam arbitratur versari opinionem, quando Thren. Jer. 4, 21, terra Uz expressis verbis Edomitibus seu Idumæis assignetur; verum hæc sententia nullam refutationis difficultatem nobis injicit, quandoquidem sine molestiâ scire possumus, terram Edomiticam plures quoque provincias ambitu suo complexum esse, et ipsam quoque ad Armeniam pertinuisse, in præsens nequaquam inter nos quæstio vertitur, de terrâ Jobi generali, sed speciali potius, qualem terram Uz fuisse, luce meridiana clarius est, idque pernegamus totam Armeniam aut totam Idumæam nomine terræ Uz comprehendi, verum specialissimam quamdam in Armeniâ, mediante Idumæâ, provinciam constituere infra defendemus. Cum Aristæo faciunt lux illa Ægypti, Athanasius, in Synopsi, Eusebius, scriptor gravissimus, lib. 1 Ἀποδείξεις, c. 5; Aurelius Augustinus, episcopus Hipponensis, strenuus christianæ Religionis propugnator et alter Ecclesiæ Paulus, lib. 18 de Civitate Dei, c. 47; Theodoretus, felicissimus Chrysostomi sectator, et ipse Chrysostomus, Atticæ eloquentiæ gratiam redolens orator, quæst. 92 in Genes.; Gregorius, vir in dicendo summus, init. Comm. in Job.; Ambrosius Ecclesiæ murus et turris validissima, in Psalm. 36, 27, et Comm. in Epist. ad Rom. c. 9, quibus annumerandi sunt Perionius lib. 1 de Vitis Proph.; Volateranus lib. suæ Anthropologiæ; Sixtus Senensis in

(1) Chronicon R. Abrahami Levitæ, filii David, Liber seculi in scriptus, Hebraicè exstat, et continet traditiones memorabilium de regibus Romanis et de regibus secundæ domûs, impressum est Venetiis. Rab. Josuæ Levitæ Chronicon appellatur Cursus seculi, cui jungi expedit ejusdem itinerum liber, excussi sunt Venetiis. Nec non historia temporum Mosis extra Bibliâ, quamvis periculosos hinc inde scopulos et plusquam Cimmericas geographiæ tenebras offenderis, interim tamen non carent utilitate suâ, dicente enim Plinio, nullus liber tam malus est, qui non aliqua parte, prosit.

Bibl. S.; Gerhardus, tam in Exeges. L. L. quàm in Disp. Isagog. ; item Waltherus, in Offic. Bibl. ; Fridlibius in Theol. Exeg. Nec prætermittendus eruditissimus Hieronymus. Hi alique plures ad unum omnes de hoc consentiunt Jobum, oculum istum cæcorum, pedem claudicantium tutorem pupillorum, patrem pauperum, Idumæum fuisse, de quo nullam hisce pientissimis viris contentionem movebimus, siquidem intelligere aut difficile est, vocabulum Idumææ in sensu latiori accepisse, ut terram Uz simul includeret. Cæterum, num è posteris Nachoris aut Esavi, vel alterius cujusdam, Jobus prognatus sit, de eo quoque cum nemine in præsens controvertemus, quoniam cum hæc causâ aliam adhuc decidendam esse perspicimus, quæ non absque multâ prolixitate dijudicari posset, num scilicet istorum sententia aliquam veritatis speciem præ se ferat, qui Jobabum ipsum esse Jobum accerimè propugnant (1), rabbi Aben-Esra ita pronuntiavit de eo cui isthæc arrideat opinio : « Dicens ipsum (Jobum) esse Jobabum, filium Serachi, « è civitate Bosrah, in somnio idipsum vidisse arboror, quandoquidem nullo prophetarum oraculo fundatur, neque eò quòd sapientes B. M. commentando, seu meditando invenerunt. » E quibus verbis perspicuum satis est rabbinorum plerosque apertum iis bellum indicere, qui ita existiment, tanquam à janua et totâ errantibus viâ. Sed ut è diverticulo in viam redeamus, et reliqua brevem in summam colligentes, nostrum orationis cursum persequamur, omnes qui commentatoris alicujus symbolam circa hanc regionem perquirendam conferre voluerint, in has diversas sententiarum partes traduci, confirmamus, quod eorum aliqui inter Christianos pro terrâ Chanaan, itidem alii Mesopotamiâ, alii Arabiâ, alii Assyriâ, alii etiam Cœlesyriâ, alii iterum pro Idumæâ, atque alii denique pro Armeniâ, inque eâ Constantinopoli, tanquam pro regione Uz, defensionem etiam subeant, quorum unusquisque suo sese satisfacisse officio, et rem acu attingisse fortè existimat, ut autem quanta intervalla inter istos discordes, ceu videntur, opiniones interjecta sint, scitè satis porro ostendamus, melius hoc negotium exequi non possumus, quam ut unâ cum ordine tempus observemus, et, quæ nobis opinio maximè probetur, quæ conciliari possint, quæ non, unâ simul opera consingnemus. *Non respice ad eum, qui dixit, sed ad id quod dixit, vetus est Arabum proverbium, cum quo illa apud Platonem ad Socratem Charmidis verba idem sunt : non considerandus est quis dixerit, sed quid dixerit, et an verè* (2) ita et magnorum etiam virorum auctoritas,

(1) Conf. Chemnitius modò citatâ dissert. c. 1 ; item Jacobus Bolducci in Comm. in lib. Jobi, cap. 1, 1, § 10. Idem aliàs sentiunt Augustinus, Ambrosius, Zehnerus, Gerhardus, et assentientem habent Lutherum. Dissentiunt autem rabbinorum plerique et falsè admodum ridet affirmativæ propugnatores, è quorum numero præter citatos aliosque etiam est Chrysostom. homil. 4 de Patientiâ Jobi.

(2) Cic. lib. 2 Tuscul. dicit : Neque nos refelli redarguique patiamur, quòd hi ferunt animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi

in summo alias pretio habenda nobis, si à verosimiliori discedat hypothesi, nequaquam prohibebit, quominus aperto pectore dicamus, quæ aliam nobis probabilior reddant opinionem, circa quod negotium tamen nobis insignem animi alacritatem adhuc parit, nosque omnis offensionis metu propemodum eximit, ita ut ejus memoria nos recreet reficiatque, quando et conjunctissimos viros quàm commodissimè reconciliari posse, recordamur quòd eorum sententiæ fermè sint eadem.

§ VI. Ante omnia autem nostræ hypotheseos summam hoc verborum compendio describemus, quâ statuimus : Terram Uz in Armeniâ, et quidem Majori, sitam fuisse, cujus pars fuerit Idumæa, quæ ipsa tamen ambitu suo adhuc minores et specialiores, atque inter eas ipsam terram Uz, complexa fuerit, non ab Uzo Nachoris, verum Arami filio cognominatam, et legitimo acquisitionis modo partam, in hæc ipsâ Jobum habitasse, cum S. Scripturâ asserimus. Duo igitur nobis agenda incumbunt, 1° ut hypothesin secundum omne circumstantias luculentis rationibus stabiliamus, et quantum fieri licet, cum aliis ad eundem harmoniæ tenorem reducamus ; 2° ut brevem ac sufficientem Terræ Usitidis delineationem conficiamus ; circa quæ duo membra omnis residua dissertationis nostræ occupatio vertetur, brevissimis exequenda, ne nimis prolixitatis veniam deprecari necesse habeamus.

§ VII. Armenia, cujus appellatio ex mente Bocharti conflata est ex mons Mini, seu regio montana : nam Mini numerum seu copiam significat, unde et Isa. 65, vers. 11, Mini Deum potius montium (1) quàm Mercurium, mercatorum bonum genium, denotat, quandoquidem Armenia non montibus solum altissimis ab utroque latere cingitur, verum et tota regio, præsertim major, variis montium ramentis jugisque in plurimas alias provincias secernitur, quales sunt (2) Cotacene, Boche, Torasene, Totene, Cothene, Sodicene, Syracene, Sacasene, Basilissine, Hobordene, Arsea, Acilisene, Astaunites, Sophene, Anzizene, Thospites, Corinea, Gordiene, et Cortæa, hæ universam hodiè Armeniam Majorem componunt. Minoris, quæ ipsa nunc Pegian et Bozoch dicitur, has minores ac celebriores regiones continet, ceu vocantur Orballissene, Ætulane, Arethica, Horsene, Orbisene, quibus insuper annumerantur præfecturæ, Cataonia, Morimene, Laviana et Aravene. Cum majori Syriâ,

« addicti et consecrati sunt, eaque necessitate contracti, ut etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causâ defendere. »

(1) Qualis fuit Faunus, vetus rex Aboriginum in Latio, filius Pici, Deus montium post mortem habitus, uti Mercurius eloquentiæ et mercatorum patronus astutus et ingeniosus ad furtum occultandum. Conf. Oda 10 Horat. l. 1.

(2) Vid. Rudolphi Diepholdi Manuductionem ad novam geographam, editam operâ et studio Henrici Sannemanni lib. 3, cap. 11 ; item Haythonem, natione Armenium, in Historiâ Orientali ; item Olearium in Itin. Pers. lib. 4 ; Strabonem lib. 9 ; Plin. lib. 5, cap. 24 ; Curt. lib. 5, cap. 1, aliaque celebria peregrinantium diaria.

nunc Sorîâ, Mesopotamiâ, seu Diarbeck, et Assyria, jam Cusistan dicta, cohærent, illa ab occidente, ista à meridie, et hæc ab oriente, nisi quod inter Armeniam et Mesopotamiam interjectus sit mons Taurus, inter eandem et Assyriam mons Nyphates, et quo Syriæ jungitur mons appellatur Amanus. Notissimum verò est Assyriam, Mesopotamiam, Babyloniam, Mediam, Phœniciam, Palæstinam ipsam ac Armeniam cum totâ Syriâ ac Arabiâ non tempore Semiramidis solum, sed etiam Cyri, latè (1) regnantis, unum constituisse regnum, et modò communi nomine Assyriæ, modò Armeniæ, appellatum esse, atque in historicorum monumentis annotatum; quamobrem haud mirum videri debet, si auctores in citandis nominibus variant, atque è ratione minùs feliciter excoltæ historiæ ac geographiæ, in re adeò diffusâ ac perplexâ historiarum ac rerumpublicarum mole, nomen totius pro parte, aut partis pro toto, aliquandò adhibeant, ut deinceps intentus eorum monumentis evolvendis lector confundatur, quominùs distinctam rerum cognitionem assequi possit: id quod de Judæorum doctoribus, quorum opinionibus plerique commentatores irubuit eandem cum ipsis cantilenam canunt, facillè nobis obvium esse poterit, si eorum scripta evolvamus, et quam malè fundatam in geographiâ cognitionem præ se ferant, cognoscamus (2); modò Syriæ nomen cum Assyriæ, Mesopotamiæ cum Chaldææ appellatione permutant, ideòque certa et determinata terrarum notitia ex ipsorum scriptis haberi, seu acquiri nequit. Accedit et hoc, quòd Chaldæi ipsam Idumæam, Armeniam (3) illumque terræ tractum, quem terram Uz esse contendimus, parvæ Armeniæ titulo (cùm omnes eam regionis Arami partem esse judicarent), aliquando et parvæ Syriæ designatione (4); indigitaverint qui non exinde apud optimæ etiam notæ, ac commatis scriptores in distinctis regionum provinciis seligendis, errores suboriri omninò potuissent? Mutatis etiam rerumpublicarum formis, sæpissimè historicorum stylus, uti fieri solet, immutatus est: sic florentes Syrorum imperio omnes provinciarum accessiones Syriæ nomen acceperunt, ita ut ad illam relata sit ipsa Palæstina, Phœnicia, Antiochene, Comagene, Cœlesyria (notabili jam nomine dicta Sem), et Cœlen quoque, quarum unaquælibet suas iterùm subdivisiones passa est; ita Palæstina Judæam et Idumæam, florentibus rebus Israelitarum, comprehendebat, quarum ditiones iterùm certis limitibus ac nominibus à se invicem distinctas fuisse, è Scripturâ (5) omnes novimus. Quare et à veritate non

(1) Conf. Xenophon de Instit. Cyri lib. 1 et 3.

(2) Vid. Abulfelda cosmographus aliàs habitus insignis, et Ptolemæo par aut superior in describendo orbe, Ismaelitis subjecto; cum nominibus ad nostra tempora aptatis à Guillelmo Postello ex Oriente advectus est. Fuit autem Abulfelda iste princeps Syriæ, Assyriæ et Persidis, qui anno 300 scripsit circa Cœlesyriam.

(3) Annotante Emmanuele Sâ, in notis ad universam Scripturam.

(4) Teste Bolduiccio in Comm. c. 1, § 7.

(5) Conf. Jos. c. 13, 14, 15, 16, 17, Numer. 32; Deut. c. 3, vers. 12 seq.

aliæ istæ conjectura esse videtur, eandem terræ dividendæ consuetudinem à restituto statim post diluvium mundo, secundùm domos ac familias, ipso Deo jubente (1), ut terra iterùm excoleretur, in usu fuisse, ita ut regna ac provinciæ à primis possessoribus suis, sua iterùm sortitæ sint nomina, quam consuetudinem Israelitæ deinde in occupandâ terrâ beatâ semper (2) frequentârunt; sic in Arami familiâ idem olim accidisse cur dubitemus, nulla nobis expedita ratio suppetit. Armeniam igitur ab ipso Aramo, qui eam totam possederit, nomen trahere non diffitemur asserere; hæc postquàm deinde inter filios distributa est, dubio procul deinceps partibus hæredes de suis nominibus nomina indiderunt, ita ut terra Uz non ab alio quàm Arami filio primogenito, hoc nomen gerat; ex eo autem tempore, quo Esavitæ, seu Edomitæ partem ejus, quo jure, quâque injuriâ, occupârunt, in plures iterùm portiones distracta est, quarum complexum communis ipsorum parentis nomine condecorare, quàm alieno maluerunt, pro quâ sententiâ maximè facit sæpiùs citatum prophete testimonium: *Gaude et lætare, filia Edom, quæ habitas in terrâ Uz*, id est, quæ à posteris Uzi ablata in tuam possessionem cessit. Multis adducendis testimoniis nolumus in præsens defatigare animum; à nostris alias stat partibus Josephus (3) et Hieronymus (4), qui hunc Uzum Trachonitidis et Damasci conditorem faciunt; si quoque nomina posterorum Noachi, istius justitiæ præconis, quorum catalogus, Genes. 10, nobis relictus traditur, cum gentibus ac terris, Asiæ imprimis et Africæ, conferamus, sæpissimè ad hujus veritatis conclusionem procedendum nobis est, nomina istæ à primis suis possessoribus, è familiâ Noachi, loco citato descriptâ, prognatis, qui eos ab incolis desertas sibi comparârunt, Genes. 10, vers. 32, gestare; ita suffragio eruditissimorum virorum, ab Heth descendunt Hethæi, à Jebusi Jebusæi, ab Emori Emoræi, à Girsosi Girsosæi, ab Hini Hinæi, ab Arki Arcæi, à Sini Sinæi, ab Arvadi Arvadæi, à Zemari Zemaræi, ab Hamath Hamathæi, ab Elam Elamitæ seu Persæ, ab Assur Assyrii, à Lud Lydii, ab Aram Armenii et Aram - Syri (5); quare et ab Uzo Uzæos seu Husæos, ab Uzo scilicet Semi nepote et Arami filio primogenito, nomen suum adeptos esse credibile est. Neque inconsultò, sed deliberato consilio, tanquàm totius terræ principum, hanc terrarum divisionem in posteris Noachi factam esse arguit, quòd nomina semel accepta semper retinuerint, multiplicatis quoque hominibus, et terris in minores portiones distractis, ac per angustiores familias divisas, quemadmodùm in nostrâ Germaniâ regnum vel principatus antiquum

(1) Genes. 8, vers. 17, c. 9, 2, 7.

(2) Numer. c. 32, vers. 38, 41, 42, etc.

(3) Joseph, Antiquit. lib. 2, c. 14, etc.

(4) Hieron. tom. 8 Comm. in Job. in quæst. : Est autem Trachonitis è 17 tetrarchiis præcipua, in quâ Cæsarea Philippi Metropolis.

(5) Conf. Explicat. Geneseos Gesneri et quidem cap. 10, quæst. 1 et seqq.; item Chytræum et Murbachium in Pentateuch., Lyserum, Rungium ac Gerhardum Comment. in Genes.

nomen obtinet, quantumvis in plura et contractiora gnomia distribuatur. Terra Chanaan, à Chanaan nominata, etiam ab Israelitis occupata, pristinum sibiomen reservavit, ut de primo suo possessore testaretur. Unde et alià conjecturà non levi deprehendimus Nachor non alià permotum causà filium suum eodem nomine Uz nobilitare voluisse, quàm quòd partem ejus terræ sibi acquisiverit, quàm olim Uz, Arami filius, unà cum aliis legitimo imperio tenuerit; verosimile igitur omninò videtur eam terram non ab hoc, sed illo Uzo, nomine suo inclaruisse. Exemplum ejus secutus est Esavita Disan, qui ejusdem causæ stimulo excitus, suum quoque filium Uzi nomine salvari voluit; primi itaque hujus terræ habitatoris Uzi nomen in omnibus illis regionibus in Chaldæam usque adeò celebre fuisse videtur, ut in familià non solum Thare primogenito datum sit, verùm quoque apud Idumæos deinceps in Seirorum progenie dux Disan suum primogenitum eodem illustrare voluerit. Devenimus nunc ergo ad ipsam hujus terræ describendâ, jam supra promissam, occupationem et præmittendam ulterioribus membri primi vindicationibus.

§ VIII. Terram Uz (ut statum ejus præteritum tanquam præsentem adumbremus) si amœnissimo situ circumscriptam esse dicamus, ingenuitatis, quod scio, perperamus judicium; ab Oriente jucundissimâ Nabathæorum, non ab Esavo, sed Ismaële descendenti (1), regione prætenditur, septentrionale latus tegit Chysoroas, fluvius è thurifero monte Libano scaturiens, et hodiernum Damascenis eam aquæ commoditatem præbens, ut singuli ferè fontem habeant (2); hic postquam Damasci lambit mœnia et terram, inter Libanum et Antilibanum interjectam, Pharpharis et Amamæ, undas secum in Euphratem devehit inter montem Hermonis et regionem urbemque Palmiranam, Hebraicè Thamar, quam Salomo condidit in Hamath-Soba (3), à Damasco 27 millibus passuum, à Babylone sex dierum itinere, ab Euphratis itinere unius diei distantem fontibus. Hic ipsam voluptatem sedes suas defluisse diceres: ornam ejus terræ Uz ambitum sylva lauris et cupressis fragrantissima, ferarum multitudine frequentissima, cingit, ejusque gloriam limpidiis fontibus, strepentibusque hinc inde rivulis, ad aures oculosque pascendos dispositis, maximè elevat; montium licet cacuminibus perpetuà nive albescentibus, à tergo Hermonis Aquilonaris exstat montis Libani ramentum, sed ad radices ejus occidentales civitas et regio Gessur in valle prominet, cujus regis Tholmai (4) filiam, quâ degenerem (5) Absolonem procreavit, David in matrimonio habuit, atque ubi ipse Absolon, fratre Ammon occiso, iræ paternæ metu, vitam aliquandiu continuavit, altius ascenden-

tes præterimus fontem Jor, cujus aquæ unà cum ebullientibus undis fontis Dan, uno tantùm milliari ab illo dissiti, ad portas Cæsareæ Philippi, seu, uti hodiè vocatur, Velenæ vel Belanæ, olim Lais (1), celebrem in sacris fluvium componunt, nempe Jordanem, qui totum latus terræ Uz occidentale, et ad aquilonem inclinans, præcludit, et à reliquâ terrâ Cananæà determinat, scilicet versùs meridiem à Cæsarcâ Philippi, ex parte orientis excurrente, centum stadia emetiendo, Sephaniam alluendo, paludem Semechonitidem scilicet Meronem pervadendo, à dictâ palude Jordanis cursum versùs orientem flectens, et inde remeans ad occasum ac fontibus aliquot auctus per 120 stadia præterfluit regionem Argob, inter Corazin orientalem et Caphernaum occidentalem urbes, omnem olim vitis licentiam permittentes (2), seque præcipitat in lacum Genesareth, mare Tiberiadis, Galilææ, et Tarichæum lacum, à Tarichæâ civitate, centum stadia longum et 40 latum, circa quem nullum omninò sterile apparet vestigium, aut effectum viribus; palmis illic, nucibus et oleis omnia sunt consita, postquam hic lacus omnibus aliis antepositur, salubris ingenue haustu, et ad sanitatem usu efficaci (3); ac piscium feracissimo, cum nonnulli venam Nili fluminis esse opinantur, quòd similes Corazino Alexandrinus pisces generet, et quidem, cyprinos, tinças, et chevesnes Gallorum, seu squalones Romanorum et Venetorum (4). Oppidi amœnis circumseptus est imprimis Tiberiade, in gratiam Cæsaris Tiberii sic dicta ab Herode (5), quandoquidem antea Cenereth et Genezara seu Genezareth diceretur, quod, interprete Bolduccio, idem est ac thesaurus Zaræ, quia forsitan, ex mente ipsius, urbem illam ædificavit Zara, pater Jobi, idque colligit è relatione Merceri in præf. ad lib. Jobi, qui à quibusdam sese didicisse profitetur, in Tiberiade בית כדדשי domum studii Jobi exstitisse, quandoquidem locus ipse studiis ac deliciis principum commodissimus sit propter aquas, sylvas, piscationes, balnea medicinalia, et Cizonis fluminis ostia amœnissima. In hac ipsâ civitate Helena Constantini mater pro summi, quibus exardebat in Deum studiis, duodecim thronorum templum statuit (6). Ad alterum hujus Galilæi maris littus Dalmanutha, Magedan et Gerasa (7) peregrinantium adspectui accidunt, quas excipit Amatha in monte sita, ad cujus radices aquæ fluunt, calidæ et sanitati restituendæ saluberrimæ (8). Amatha ulterius contententium oculos subit Gadara è regione Tiberiadis et Scithopolis, ad orientalem plagam maris Galilæi spectantis, quæ diversæ ab aquis Anathuntinis

(1) Judic. 18, 27; Jos. 19, 47. Cùm populus fuit populus in diem vivens ac securus.

(2) Math. 11, vers. 23 et 21.

(3) Teste G. Julio Solino Polyhistore, cap. 38.

(4) Teste Bellonio lib. 2 Observ.

(5) Joseph. Antiq. lib. 18, cap. 3. Assentatio, quamvis perniciosa sit, nocere tamen nemini potest, nisi qui eam recipit, atque eâ delectatur. Cicer in Læl.

(6) Teste Nicephoro lib. 8 Histor. cap. 50.

(7) Quæ, teste Jeseph. lib. 1 Antiq. cap. 12, à quinto Chani filio condita putatur.

(8) D. Hieron. lib. de Locis fit. A.

(1) Confirmante Balduccio, § 7.

(2) Bellonius lib. 2. Observ. cap. 91.

(3) 2 Paral. 8, vers. 3, 4.

(4) 2 Reg. 3, vers. 3; 1 Paral. 3, vers. 2; 2 Reg. 43, vers. 37.

(5) Rabbi Abarbenel in Comment. in lib. 2 Sam. cap. 2, pag. 141, col. 4, vocat eum filium rebellem contra patrem suum.

naturæ undas in lacum formatas juxta portas ac mœnia habuit, quibus degustatis, pecora pilos, ungues et cornua amiserunt (1). Inter Gadaram et mare Galilææ media jacet adhuc urbs Hippenc, ab utroque trīginta stadiis distans; ad occidentem meridianum terræ Uz Ephron splendorem suum ostendit, solo benignissimo affixa, è regione Bethsan, et Jabock, civitas magna, in ingressu posita et validè munita. In proclivio montis Galaad est extracta, juxta torrentem Jabock, à tribu Gad Levitis deputatâ, in quâ regnavit Isboseth, et David, ab impio filio Absolone aliquandiu regno exclusus, vitam sustinuit (2). Torrens Jabock dividens Husitidem ab Ammonitide, et urbes ac regionem Ammonitarum per rivulum irrigans, transit usque ad Mahanaim, et Ephron discurrit ut in Jordani fluvium demergatur. Conspiciuntur in hujus fluminis littore urbes florentissimæ, et quidem ab unâ parte occidentali urbs Pella in quam sese Christiani Hierosolymis, cum obsiderentur à Vespasiano, armato et læsæ majestatis Casareæ crimine ad pugnam converso, receperunt, ut manifesta à Christo prædicta excidia evitarent, atque alibi omne tempus purioris doctrinæ culturæ impertirent (3); superatis montibus, Galaad locus commonstratur, in quo erecta fuit columna fœderis, inter Jacobum Patriarcham ejusque socerum Labanum initi. Ab alterâ parte meridionali editâ urbs emicat Rabbath Ammon, quæ postea Philadelphia (4) nuncupata est. ad quam cedebatur Urias, Davidis, in conjugem ejus fœda libidine ardentis, jussu in ea preliantium statione positus, ubi nec quicquam eidem effugium dabat, nec procul ab inde distat piscina, quâcum oculos dilectæ suæ comparat Salomo, regum sapientissimus (5); hanc contingit radicibus suis mons Galaad, cæteris ultra Jordanen. montibus altior, quinquaginta circiter milliaria longus ad meridiem rupibus Ammon, ad septentrionem Libano, jungitur, mutato tantum alicubi nomine: nam versùs urbem Hippum Hippus cognominatur à Ptolomæo, ab hinc usque ad urbem Cedar usque ad Bosram Seir; à Bosra deinceps longiùs excurrrens, Hermon appellatur donec inter Casaream Philippi et Damascus urbes, quæ olim insatiabili peregrinantium cupiditate perlustrabantur, sese Libano copulet (6), qui ipse mons Libanus pinis, resinâ, stacte et aromatibus abun-

dat, propter graminum ubertatem totus est pascuus, et capreis in saltibus ferax. Circumerrantibus ibi terram Uz occurrunt urbes, Machir, Casphor in montesita, Gamala urbs Coelesyriæ, à Camelo nomen habens (1), Gaulon in confinio Basanitidis ad aquilonem, Levitis ac profugis concessum asylum; item Camon, ubi Jahiri judicis Israelitici molliter ossa quiescunt (2). Basan, quæ sequitur, regio ac mons est, quercetis abundans, pascuis uberrima et fructuosissima. Post hunc montem est mons Seir, ad Orientem præcisè terræ Uz contiguus Hermoni aquilonari, et Basan atque Galaad meridionalibus, non ab Esavo sic nominatus, sed alio quodam viro inter Horæos illustrissimo, eorumque principe (3). Quæ ipsa est terræ Utz quoad limites suos ordine descripta delineatio, cujus longitudo maxima propemodùm concititur 79 grad., latitudo maxima intra 31 et 33 grad. determinatur. Maxima igitur ejus longitudo ab aquis Meron usque ad angulum montis Seir in finibus Kedar excurrrens 15 meridianos gradus complectitur; latitudo maxima 30 merid. grad. quam proximè est, inter urbem Ephron et saltum Libani, fontis Jor scaturigini vicinum, comprehensa. Dividitur autem in aquilonarem et meridionalem, utraque olim vocabatur Uz; postea verò aliquâ ejus parte ad Esavum devoluta, illa nomen, à primæ suæ culturæ temporibus acceptum, retinuit; hæc verò ab Esavo, principe suo, Idumæa (4) vocata est, donec crescente Idumæorum potentiâ, utraque Idumæa nominaretur; sic utriusque hodiernum incolæ, paululùm mutato vel corrupto nomine, Bidumi (5) audiunt. Aquilonaris provinciæ sunt Syria Gessuritis, in quâ Gessur, Aurantis in quâ Auran, et Bosra, scilicet Astharoth Carnajim ipsius Jobi sedes, et fatalis cœu creditur, habitatio, Syria Maacha, in quâ Maacha; Trachonitis seu Ithurea, in quâ Gosan; Syria Damasci, in quâ Damascus, sex dierum itinere ab Hierosolymis distans, metropolis fuit. In meridionali provinciæ celebriores sunt, Gaulonitis, in quâ Gaulon; Cedarena, in quâ Cedar, Basan, in quâ Sua, patria Baldad et Abila, urbes famosiores feruntur; ad Basan referendum est quoque regnum Argob cum civitate ejusdem nominis, aliisque nempe Adira, Edrai, Putaha, Gaulon et Selcha, et tota denique provincia Galadites, in quâ Chorazin, Gerasa, Gamala, Dalmanutha, Pella, Arbel, Amatha, Jabes, ad fluvium Hieromacem, Gadara, Mahanaim, Hippus, Ephron et Dabir, urbes visuntur. Quæ omnes si per sacræ ac profanæ historiæ monumenta fusiùs diducerentur, hujus regionis faciem amœnissam et omni culturæ abundantia

(1) Strabo lib. 16; Jos. 21, 37; 2 Reg. 21, 9, et c. 17, vers. 24.

(2) Fortè quia ibi, ut habetur, quæsitit occasionem iis alienis inserviendi.

(3) Hieronymus de Loc. lib. 1.

(4) A Ptolomæo Philadelphia, rege Ægypti, illud que etiam in hunc usque diem retinet.

(5) Cant. 7, 4. Nam Hesbon civitas est in Galaad, ad quam hæc piscina visitatur, in possessionem tributa fuit Rubenitis, Num. 32, 37, et Gadditis, Jos. 21, 39; assignatæ denique Levitis, Jos. 21, 39.

(6) Brocart. itiner. 2. Centum enim et quinquaginta stadiorum longitudinæ est usque ad Syzuram urbem Syriæ cœles extendens; dicitur et à præstantibus cedris, è quibus Salomon templum extraxit, vel etiam à thure, quod in eo copiosè fluit, vel à nivibus quibus vertex ejus tegitur; unde Jer. 18, 14, nivosus dicitur.

(1) Joseph. lib. 4 de bello Judaico, cap. 1.

(2) Judic. 10, 3, 4, 5. Appellatur etiam Bedam, 1 Sam. 12, 11, 1 Chron. 7, 17.

(3) Bolducci in Comment. in cap. 1, vers. 1, § 7, p. 42, col. 2.

(4) Per Idumæam, hodiè Judæi regnum Christianorum et imperium Romanum, intelligunt, unde Rabbi Salomo Romam ipsam vocat præstantissimam Edomææ civitatem, notante Buxtorfio in Lexic. Rabb. Talm. p. 29.

(5) Reneccius in Chron. Hieros. lib. 12, cap. 8.

superfusam ostenderent : prius ejus aspectus Israelitas, quam primum pedem in ejus limitibus ponerent, desiderio possidendi totos capiebat (1); quamobrem multa Mosen, Prophetarum maximum (2), oratione tentabant, ut ipsis has terras incolendas daret, quæ supplicantium postulata, Deo annuente, implebantur, quando eas regiones, impiis suis coloniis partim migrare jussis, partim trucidatis, vacuas Rubenitis, Gadditis et dimidiæ Manassæorum tribui habitandis, destinavit, quod argumentationi probandæ sufficere videtur, Jobum, supremis aliàs vigentem honoribus, tum temporis in vitâ non ampliùs fuisse superstitem, verùm jam in beatissimâ melioris seculi luce durare incæpisse; aliàs hunc piissimum virum sedibus suis ejicere, ipsis religio fuisset. Insuper hujus terræ fecunditatem ac proventuum amplitudinem exinde nunc colligere licet, quando S. Scriptura omni posteritati potentissimum regem Og in Basan narravit, ac memoriâ superstitem tradidit, qui in hujus terræ ambitu, maximâ magnificentiâ et auctoritate munitum imperium tenebat (3), quam opulentiam gloriam, in magnis redditibus sitam, implere haud potuisset, nisi terram fertilitate, et omnium bonorum affluentiam præstantissimam, ubertate agrorum ac varietate fructuum, ac magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur et væno ponuntur, facilè omnibus antecellentem ac multæ amœnitatis usu circumdatam possedisset; siquidem et Plinius commemorat, quod hortis adeò exulta fuerit, ut in proverbium abierit, Syria in hortis operosissima (4). Verùm, Bellonio teste (5), aliam longè faciem nunc induit; non vera isthuc solum exulat Religio, sed etiam qui ibi peregrinando hodiè iter faciunt, toto sæpiùs die per steriles agros incedunt, nisi quod paucis humidioribus locis incolæ, colocasias, cepas, allia, et paucas musæ stirpes colant, et quòd planities circa Tiberiadis lacum non nisi Napecæ arboribus adhuc abundet, quibusdam tamen cædvis sylvis fructum dulcem et edulem proferentibus. Insuper ex ipsius etiam verbis, rudera hujus collapsi Illii describentis, regionem olim fuisse cultissimam satis liquet.

(1) Num. 32.

(2) Hoc proluxâ oratione probat Abarbanel, rabbinorum Cicero, in Comment. ad lib. 2 Regum cap. 3, pag. 211, col. 4, quando omnem suam probationem illo effato Deut. 34, vers. 10, fundat. Non resurrexit præterea propheta in Israel par Mosi, quem cognoverit Jehovah in os, etc., uti versio Tremellii reddidit.

(3) Num. 21; Deut. 1; Deut. 3, et 29 et 31; Jos. 2, 10, et 9, vers. 10, et 13, vers. 12, 30, 31, et 24, vers. 10; 1 Reg. 4, 19; Deut. 3, 11, 4, 5; Jos. 12, vers. 4, 5; 1 Reg. 4, 13, 19; Neh. 9, 22. Josephus scribit incolas regni Og omnes Amorrhæos divitiis et agrorum fertilitate superasse.

(4) Luc an. lib. 3 cecinit :

Gazaque et arbusta palmarum dives Idume.

Et Virg. lib. 3 Georg. :

Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas.

(5) Bellon. lib. 2 Observ. c. 90, ubi et inter alia refert quòd urbs olim amplissima et quòd in æternæ gloriæ partem ei accrevit, Christi civitas dicta, jam vilissimus pagus est.

§ IX. Bonis, quod speramus, nunc auspiciis, optimis auctoribus præeuntibus, et fidis historiæ monumentis adjuti, terram Uz, *pro virili nostrâ*, descripsimus; eam verò esse in quâ Jobus, infinitis propemodum adversitatibus amarum degustatis, divino vitam remigio gesserit, ejusque stadium, cum tremulæ jam senectutis annos attigisset (1), æternam cum laude decurrerit, ut nunc luculentis rationibus appareat, in hoc ipso negotio hujus totius Dissertationis cardo vertitur; eo igitur omnis nostræ orationis cursus reflectitur. Cum nemine autem ampliùs controversiis involvimur, postquam omnes intra sese pugnantes sententiæ, si earum pauciores excipias, manifesti erroris convictas, ac refutatas supra (2), quam optimè conciliari et tanquam concordēs defendi queunt; omnis enim earum apparens dissensus in phrasium diversitate consistit, quòd aliud genus, aliud speciem intermediam, atque iterum aliud partem specialissimam, determinaverit. Qui Armeniam propugnant, dicunt quod res est, nisi quòd totum pro parte assignent, qui Assyriam defendere maluerunt; itidem à vero non aberrant, siquidem et illud nomen totius est, quos Syriam memoriâ prodero juvit, neque hos errorem commisisse dicerem, siquidem et Idumæam Syriæ aliquando partem fecisse memoriâ recolimus; in eorum autem gregem qui se recipiunt, ad quos Mesopotamiæ defensionem rejecimus, neque eis erronea aut maligna inest opinio, quando Idumæam et Mesopotamiam unius domini partes conjunctas fuisse credimus, ut utraque provincia possessionibus Uz annumeranda sit, siquidem è Mesopotamiâ in Idumæam trajiciens urbem Damascum condidit, quæ traditio à majoribus ad nos in historiâ continua et immortalis est. De Palestinâ illa notitia in omnium eruditorum mentes diffusa hæret, Idumæam cum Palestinâ sub uno imperio connexam fuisse regionem; quare qui Palestinam Jobo dare maluerunt, partem nobiliorem, et templi ac regiæ sedis gloriâ celebriorem, proferre ad æquitatem magis consentaneum judicarent. Qui Arabiam pro terrâ Uz nobis objiciunt, et suo periculo conantur tueri, eos quoque omnis erroris contemptu exemptos volumus, siquidem hæc duo nomina Idumæa et Arabia apud auctores sæpè confunduntur (3), quòd loca admodum vicina sint, neque in limitibus eorum discernendis omnes conveniant. Perspicua autem eorum est veritas ut eam infirmare

(1) Job. 42, 17. Notante Bolduccio in finibus Palestinæ et Idumææ, ad orientem urbis Suetæ exstat Pyramis sepulcri Jobi, et testes citat Abulezem, Brochardum, Bredenbachium et Fretelium, nec non Adrixonium in suæ terre sanctæ teatro. Sed Barthol. Rulichius in Conc. 4 sup. cap. 42, vers. 17, scribit: Visitar ad hanc diem in Arabiâ strenui Jobi sepulcrum, ac sterquilini palæstræ, in quâ illustres ipse est coronas adeptus; ab indigenis autem anniversariis colitur honoribus, quemadmodum qui illinc ad nos commeant, narraverunt.

(2) § 4, p. 18 et seqq.

(3) Siquidem in Arabiâ Petræâ Nabathæam olim constituerunt, quæ tamen omnino pars Idumææ est. Vid. sæpiùs citatus Diphol. lib. 3, cap. 9, imò ipsa Idumæa. Vide M. Schroterum in Hist. Geograph. tom. 2, pag. 79.

nulla res possit, qui Idumæam è propriâ veri inquisitione et investigatione prædunt, quantumvis utraque non quovis ævo æquè latè patuerit, donec longè latèque dominantibus Idumæis Usitarum nomen planè exspiraverit, vel perexiguas admodùm partis aquilonaris angustias perambulaverit. Rationes pro nostrâ stabilendâ hypothesi, ex historiæ circumstantiis, hauriendæ hic utramque facient paginam. Quæ omnes circumstantiæ 1° à Jobi sanctissimâ personâ, 2° à rebus ab ipso gestis, 3° à diris malorum adversitatibus, 4° à loco modò descripto, 5° ab ejusdem cognatione et amicitii, aliisque non levioris momenti historiæ adjunctis, petuntur. Prima probationis ratio ab ipsius Jobi, pietatis studio notissimi, personâ nobis subministratur, quem ex Hebræorum familiâ, non alibi, nisi in terris jam recensitis, disseminatâ, post factam linguarum confusionem, unum fuisse confirmamus, et per omnem pietatis ac honestatis culturam tempus transegisse probamus, quod supremus rerum arbiter Deus insignem pietatis laudem ei attribuat; nisi itaque veræ religionis (1), solâ fermè Eberi familiâ circumscriptæ, cultor fuisset, istæ omninò laus in eundem non caderet; quamobrem et Aben-Esra in Commentario eum perfectè pium virum fuisse deprædicat, inquiens: « Noli mirari, quòd hic scriptum legatur; Job erat nomen ejus (2), quandoquidem planè haud impius fuit, et sic scriptum invenimus: Jehova vir belli, Jehova est nomen ejus (3); contra sese habet illa loquendi ratio, et erat vir ex monte Ephraim, et nomen ejus erat Michâ (4); forte interpres mysticus prioris phrasos frequentiam in scripturis deprehensam attendit. » Una itaque opera hic rabbi refutat superstiosam et insanam Judæorum opinionem, ac si vox nomen ejus subjecto proposita semper hominem impium et idololatriâ perversum designaret; quidam rabbinus putat, adèò Jobum virum Deo charum atque inter omnes homines pietate spectantissimum fuisse, ut ob veræ religionis exercitium opibus ac terrenâ felicitate creverit, quando ita ejus recensionem peragit: « Idcirco quod fuerit vir perfectus et à malo declinaverit, valdè prosperavit in terrenæ felicitatis acquisitione, qualis est acquisitio honorum et liberorum (5). »

(1) Cujus notæ sunt 1° ut per eam cultores salventur, 2° ut Drum auctorem habeat, et 3° ut ab omnibus humanis inquinamentis pura sit, qualem Jobi religionem fuisse, nulli dubitamus. Confer Mornæum de Veritate Religionis Christianæ, cap. 20, pag. 318 seq.

(2) Putant rabbinorum aliqui phrasin hanc nomen ejus mali ominis causæ subjecto suo, quod processit, postponi.

(3) Exod. 15, 3.

(4) Judic. 7, 1. E quibus locis appositè satis refutatio desumpta est, nam sapienti nihil peregrinum esse debet, nisi quod cum vitio conjunctum, dicit Erasmus in Adagiis.

(5) Judæi enim non in hac vitâ solùm felicitatis, sed etiam futurâ acquisitionem bonis operibus adscribunt. Conf. Buxt. in Syn. Jud. cap. 1, p. 20, et rabbi Jehoschua filius Levi scribit: Sic se habet ratio legis: Buccellam (panis) cum sale edas et aquam in mensurâ bibas, super terram dormias, vitam miscram vivas, modò operam navare possis legi, quòd si ita feceris, beatus es tu, et benè tibi erit, beatus et in præsentis seculo.

Fuit igitur vir religiosissimus, non obstante illo quem Raschi in scirpo quærit, nodo intempestivæ Philologiæ: « Fuit vir ille, idem est ac erit vir ille, quoniam verbum futurum tempus innuit secundùm genium linguæ Hebrææ; aliàs linguæ istius elegantia requireret, ut in participio diceretur: Hic ipse vir est magnus præ omnibus filiis Orientis, filiis terræ Orientalis. » Qui ut et ipsum Jobum suæ pietatis gradu dejiciat et Abrahamæ postponat, omnes ingenii nervos videtur intendere scribens: « Magnus fuit præ omnibus filiis Orientis, id est, præ generatione dispersionis (1), sicuti scriptum est, et (2) accidit cùm ipsi proficiscerentur ab Oriente (3); sed cum Abrahamo non ita sese res habet, non præ Abrahamo, ecce enim de Abrahamo scribitur, quod magnus fuerit (Jos. 14, vers. 15), et nomen Hebronis antea erat Cirjath Arba, ubi vir ille magnus fuit inter Gigantes ipse Abrahamus; non scriptum est: Est vir magnus (4); et quare scribitur vir magnus cum duplici He demonstrativo? Resp.: alludendo alludit, sive emphaticè vult indicare, quod ipse verè magnus vir fuerit, qui in decem tentationibus persteterit (5), ideòque ei attribuuntur duo He; ast Jobus, qui etiam magnus dicitur (scilicet absque duplicato He), non stetit nisi in unâ tentatione, sicuti dicitur, fuit perfectus et rectus, etc., præ omnibus illius generationis, quoniam nulla in ipso deprehensa fuit iniquitas. » Præterquàm nostræ sententiæ fidem facit stylus Jobi Arabismo tinctus (6) quod scilicet in terrâ Arabibus vicinâ, qualis est terra Uz, habitaverit, siquidem æstimare facillimum est, ob creberrimum cum Arabibus commercium, ejus orationem aliquid peregrini coloris attraxisse, id quod omnibus iis accidit, qui cum finitimis aliis gentibus proximè cohærent, quare non injuria in eorum propemodùm partes incli-

(1) Per generationem dispersionis intelligunt rabbinii aedificatores turris Babylonice incredulos, et orbis revisiscentis gigantes immani audaciâ, quos,

Ne fortè terris securior arduus æther,

Affectasse ferunt regnum cœlestis Gigantes,

Atque congestos struxisse ad sidera montes.

Ovid. lib. 1 Metamorph.

Scribit enim Pezelius in suo Mellificio historico ad caput Tert. Schleidani, cap. 15: Ex isthac de turri Babylonica historiâ est fabula apud poetas decantata de gigantum adversus superos bello, qui congestâ mole arduâ montium conati sunt Jovem de cœlo disturbare.

(2) Genes. 11, 2. Bochartus Phaleg. lib. 1, c. 7, arbitratur Assyrios imperii sui partes, quæ trans Tigrim sitæ erant, orientales vocasse, occidentales, quæ cis Tigrim; quæ sententia pluribus rabbinorum testimoniis confirmari posset.

(3) Sic ergo putat hic rabbinicus doctor, ac si Jobus incolis transiberinis accensendus foret, atque ex illorum posteris, qui conditoribus turris Babylonice auxiliatrices manus præbuerint.

(4) Detestanda hæc sacrorum verborum contorsio est.

(5) De tentationibus Abrahami, quibus obedientiam ejus exploratam fuisse Judæi docent in Bereki lianoth, cap. 5, hæc legimus: *Decem tentationibus Abrahamus pater noster est tentatus, et omnes illas sustinuit, ut amor ejusdem patris nostri innotesceret.* Singulas ordine ad dictum locum commentans R. Moses Maimonides recenset.

(6) Conf. Hieronymum in præf. 4 in Job.

namur, qui non Mosen, sed Jobum ipsum libri sui auctorem esse ferunt (1); rabbini enim ut ad majorem excellentiæ gradum hanc nobis perscriptam patientiæ scholam evehant, eidem Mosis auctoritatem prætexunt: ita enim rabbi Meir putat, si Moses in ejusdem auctorem extolleretur: *Ad majorem excellentiæ gradum elevabitur, hic labor si dicatur, quod omnia hæc verba Mosis sint, Magistri nostri tradita per manus Spiritus sancti.* Quemadmodum etiam stylus Mosis et Jobi in pluribus à se invicem differunt, cum ille sit purissimus et planissimus, hic autem, judice Hottingero, *heroicus et gravis, sententiis difficillimis variegatus, epiphonematis patheticus, argumentis densus, allusionibus festivus, materiæ ubertate affluens, et nonnunquam variis rhetoricum schematibus luxurians* (2), qualem styli genium Arabum scripta continere, norunt, qui vel Æsopum Arabicè redditum didicerunt. Porrò Chaldæos ac Arabes, suam prædandi consuetudinem exercentes in terram Utz, irruptionem fecisse, et omnes Jobi pecudes, occisis earum custodibus, in prædam vertisse, traditur. De Chaldæis nulla hic nobis controversia movèbitur, siquidem textus conceptis verbis indicat; Chaldæi ordinabant tres turmas. Qui verò in sacris appellantur Chaldæi, quæque illorum regio sit, de eo nihil attinet dicere, siquidem hoc omnes norunt, qui frequentem sacris litteris legendis operam impendunt. Verùm de Arabibus non una omnium circumfertur sententia, et quidem de verbis, ad quæ ita commentatur Aben Esra, hoc est, *exercitus Sabæorum.* Rabbi Meir ad eam interpretationem quàm proximè accedit inquit: *Et irruit Seba, id est, castrametatur Seba* (in conspectu scilicet omnium) *secundum illud: occubuit in conspectu omnium fratrum suorum* (3). Quæritur quales Sabæi hic animo concipiendi sint, cum per plures eosdem provincias historici distribuant? Et respondemus alios huc meliùs accommodari non posse, quàm Sabæos Arabia, et quidem desertæ prædones, calculo Bolducci, non longiùs viginì luecis à terrâ Uz dissitæ, ex eâ potissimum ratione, quòd cum Chaldæis, similes cum similibus, facillimè congregentur, qui terram Utz mediam propè tenuerunt, et ab utrovis latere infestare potuerunt; ita enim Strabo (4) de illis memoriâ tradidit: Sabæos, qui erant in Arabia Felici, quidni potiùs in desertâ? solitos fuisse excurrere in Syriam et Arabiam Petræam; et Plinius (5) cum eodem consentit. Fuerunt autem hi populi rapinis maximè assueti; quare eam

regionem Octavius Augustus imperator Herodi magno contribuit eâ lege ac conditione, ut suâ diligentia latrones coërceret, lairociniaque extingueret (1). Rectiùs quoque censente Bolduccio, hæc Saba seu Sabama magis nota erat rustico huic nuntio, qui Jobo suarum rerum infortunia narrabat, quàm remotior quæcumque alia; rabbi Meir equidem longissimè Sabæos ab hæc terrâ Uz secernit; quippe qui dicit, uti et partim in § 15 supra cognovimus: « Atque ibidem inciderunt Sabæi quàm celeberrimè, cum essent procul ab ipsis; attende, quæso, dicunt rabbini nostri B. M. in commentario quodam mystico, quàm subitaneo Deus benedictus impetu acceleravit plagas Jobi, usque ad pagum Cyrinum, tribus vicibus, et quàm primum peccarunt, inciderunt Sabæi atque ipsos omnes in prædam converterunt, et annotavimus hoc ad verba, vir fuit in terrâ Uz, et verbum וַתִּשָׁל (irruerunt) hoc addocet, et admiratione dignum, cum terra eorum tam longè esset remota, et armenta in vicinia urbis pascere, quomodò hoc consilium cor ipsorum impleverit eadem invadendi, et quod nullus præterea adfuerit auxiliator, » etc. Verùm delicate hujus rabbini aures nobis ignoscant, si dicamus, subventaneas ipsum parere fabulas, et errorem ex errore gignere. Propter vicinitatem igitur hæc regio hisce prædonibus, uti et Chaldæis, cum quibus mutua ut diximus, furandi ac rapiendi operam conjungere potuerunt, commodissimè, quam alia quacumque, patuit. De Chaldæis commemorat Xenophon, fide dignissimus historicus, non aliunde eos vivere, quam prædis et incursionibus in regiones finitimas (2). Omnium verò sceleratissimos fuisse arbitror Sabæos perpetuis præliis vicinam quamcumque gentem incessantes; est autem notante Pagnino (3), Libith Furia, sive dæmonium sylvestre; idem itaque est ac si indicare vellet, Dæmoniacum Sabæorum exercitum irruisse in terras Jobi, tulisse boves et asinas, et occidisse famulos; quare Origenes et Chrysostomus hanc credendi necessitatem nobis voluerunt imponere hos latrones ipsos fuisse dæmones in formâ hominum apparentes; sed cum in textu originali cum Chaldæis, veris hominibus conjungantur, hæc in parte illos sanctissimos viros et interpretes et iudices sequi pietas prohibet. Hæc omnia si animis attentis expendamus rectius, animum benevoli lectoris satis superque constituent ac parabunt ad assentiendum nostræ supra propositæ sententiæ. Accedit et hoc, amicos Jobi, quacumque etiam conjunctionis specie ei admixti fuerint (4), quamprimum omnem ejus salutem in discrimen esse adductam

(1) Faciunt Gregorius in præfat. cap. 4. Suidas in in vocab. Iliob. Dominicus Brixiensis præf. ad Gregorii moralia. Joannes Arboreus in Theosoph. lib. 9, cap. 12. Pined. in præf. c. 3. Schultetus Conc. Typ. 4 in Iliob. Chemnitius in Dissertat. citatâ, cap. 8. Quamvis aliàs recte judicante D. Gregorio valdè supervacaneè quærat, quis hæc scripserit; cum tamen auctor libri Spiritus S. credatur; addit igitur: *Ipsæ hæc scripsit, qui hæc scribenda dicitavit.*

(2) In Thesaur. Pt. Iol. et in Clav. Script. pag. 502, ubi hoc de stylo Jobi iudicium fert, tanquam optimus in hac scenâ artifex, quod purus putus Arabismus sit.

(3) Gen. c. 25, vers. 18.

(4) Lib. 16.

(5) Lib. 6. cap. 28.

(1) Joseph. Antiq. lib. 15, c. 4, et l. 1 de bello Judaic. cap. 15. Arabs nomen et omen habere videtur; descendit enim vocabulum Arabs ab Heb. מַלְאָכָה *commutare merces*, cui studio maximè dediti sunt; Græcè et Ἀραβίω idem est, ac horrendum stridorem edere, more scilicet ferocissimorum æonum, ut Arabes in prælio.

(2) Lib. 3 Cyropædiæ.

(3) In Lexico seu Epitome Thesauri Linguae sanctæ, p. 166.

(4) Conatur probare Bolducci ipsum proximo consanguinitatis gradu attingisse in Comm. ad c. 2, v. 14, § 10, pag. 154, imò fuisse reges, Eliphaz Themano-

cognoscerent, et Satanam ~~israhensis~~ rerum jacturis omnem ejus facultatem exstinguere, audirent, alatis quasi pedibus advolasse, ut presentes magnam, novam et inauditam hanc calamitatem inspicerent, et curis afflictissimum animam solatio iterum erigerent. Sic Eliphaz Themanites ex urbe Theman, advenit, Bildad Suahites ex urbe Suah accessit, et Zophar Naemathites ex Naemâ supervenit: *Fuerunt Viri magni è gentilibus, Jobo æquales, dignitate et excellentiâ.* Rabbi Aben Ezra ut de suo quoque aliquid ad hoc addat, dicit: « Eliphaz Themanites è familiâ Theman filii Eliphaz, « filii Esavi est, et quod verosimile, quod ejus ætas « non adedè remota sit à temporibus Mosis, quod The- « mani non approprietur, nisi post aliquot generatio- « nes, et Suahites è filiis est Kethurâ una cum Jes- « back et Suah (1), sed quod cognomen atinet Nea- « mathites, nescimus, num à parte urbis, aut à parte « familiæ, eidem attribuitur. » Verùm an sodales ejus fuerint aut aliqui ipsum cognatione attigerint, nolumus in præsens inquirere, nec in quo professionis genere vixerint, indagare, ut nobismetipsis omnem prolixitatis sectandæ occasionem amputemus, istæ solummodò cognomina examinabimus, et quid nostræ exinde hypothesi roboris accedat, cognoscendo experiemur. Primus vocatur Themanites, putaturque nomen illud gerere, non ab aliquâ solùm Idumææ provinciâ, verùm etiam ejusdem nominis civitate, academiâ, seu scholâ illustri celeberrimâ (2), consentientibus Theodoro et Hieronymo, quorum postremus suo adhuc ævo villam nomine Theman, ab urbe Petrâ quinque milliariibus distantem, in Idumæâ superfuisse confirmat. Sue, à quâ Suahites vocatur regio ac urbs est, ad aquilonem sita sub monte Hermon, ab Abrahami, uti putatur, filio è Keturâ procreato sic nominata, et non longè à Gamalâ sejuncta, quæ huic hospita tecta præbuit. Tertius in ordine conjunctissimorum Jobi numeratur Sophar Naemathites ab urbe Naemâ descriptus, frater Eliphaz, Jobique agnatus, est habitus. Fretelius à Pinedâ citatus, ad septentrionem terræ Uz eam collocat, sed quænam hæc urbs fuerit, quale regnum, non simul indicat. Bolduccius hunc Sopharem Ammonitarum principem fuisse docet, idque è convenientiâ colligit, quæ inter istæc duo nomina intercedat, si priori he-manticum Nun præponatur, cui compositioni, ipsimet alias dubiis fundamenti loco substernit versionem Septuaginta-Viralem, in quâ pro voce Naemathides, Minæus, legimus Minæorum rex; Minæos autem esse Ammonitas, exinde declarat, significat, patefacit, quod ubi in Latino textu vox Ammonita occurrit, Septua-

rum, Baldad Sanceorum, et Sophar Minæorum. pag. 155.

(1) Gen. 25, 1 et seq.

(2) Probant è Jerem. 49, 7, ad quæ verba notat: *Ipsæ est è filiis Eliphaz, filii Esavi.* Sed propheta non de personâ, verùm loco aliquo disserit, et Hulsemannus, in Comment. ita illustrat: Theman præcipua Edomitarum provincia erat, sic dicta à filio Eliphaz, et nepote Esavi, Teman dicto, ut patet ex Gen. 36, 41 et 54; quidam existimant illum ejus mentio fit Job, 4, 5, 12, 22, fuisse filium Esavi, ut Genebrardus, Isidorus et alii.

giata semper edoceat esse Minæum locus, quem adducit, 2 Paral. 26, 8, exstat, adjuvit eum (Oziam) Deus contra Philistinos Arabes, et qui habitat in Gurbaal (hæc est Gerara) et contra Ammonitas (1), appendebantque Ammonitæ Munera Ozia, quamvis licet Bolduccius Vulgatæ aliquid tribuere videatur; ipsius tamen collectionem hoc in loco non adedè absurdam esse putamus, repugnante licet doctissimo Bocharto (2) Buntingius in Itinerario sacre Scripturæ (3) urbem Theman ad meridiem rejicit, et ab Hierosolymis 10 mill. distare confirmat et ab Astharoth Carnajim, quam Jobo sedem adjungit, 23 abesse putat. Sed urbem Suah ab eadem mari Galilæo sejungit, ac pluribus ibidem describit; urbem vero Naema in portione tribus Judæ sitam fuisse è cap. 15 Josuæ asserit, quantumvis definitam ejus à terrâ Uz distantiam assignare nequeat. Sic ita ordinatis horum virorum habitationibus, facilis inter eruditos consensus erit ad hanc rem, terram supra prolixè delineatam ipsam esse terram Uz, quod rumor de Jobi adversitatibus statim ad amicissimorum suorum aures pervenerit, quibus permoti sese dictum factum in viam dederunt (4) ad sublevandas ipsius solamine miserias, in istâc sæcundâ tristitiæ domo commoraturi aliquamdiu, quâ de re summo eos opere laudat rab. Meir: « Ili viri magnates fuerunt è gentilibus, « et Jobo dignitate æquales fuerunt, sicuti hoc sapient- « tes nostri B. M. colligunt, et statuunt de tribus Jobi « amicis ex hoc principio, quod amicitia et familiaritas « non nisi inter æquales (5), et sunt quamplurimi qui « è filiis Abrahami (super quem sit pax) fuisse putant, « et ab ipso acceperunt, sicuti accepit Aner, Escol « et Mamre (6), et porrò dicunt, quod trecenta millia- « ria interjecta fuerint inter eorum unumquemlibet (7); « quæritur igitur non injuriâ, unde sciverint, quid Jobo

(1) Multi confundunt quoque Ammonitas et Minæos; illos esse Ammonitas, vel tamen gentem iisdem admodum vicinam, 1 Chron. 4, 4, et 2 Chron. 26, 7, et sic nomen proprium gentis esse reputamus, sed illos nomen appellativum declarare arbitramur; per Minæos enim Judæi hodiè intelligunt omnes hæreticos, in specie Christianos, et Turcas, item Epicuræos, Atheos, vel qui abnegant legem, Carræos, qui legem oralem et traditionis rejiciunt, et textui sacro unice adhærent; item qui negant resurrectionem mortuorum, ut Sadducæi.

(2) Lib. 2, cap. 22, pag. 138, quo in loco Græcam versionem Hebrææ præferre non veretur, sed malè, quod cum veniâ ipsius dixerim.

(3) Pag. 206.

(4) Amicitia enim est amicorum conjunctio, quos non dirimit locus, præsertim quæ non utilitatis causa appetitur; hanc autem secundæ res parant, adversæ probant.

(5) Æqualitas, dicente Tullio, pacis et tranquillitatis est alitrix, inæqualitas verò seditionis seminarium, æqualitas et ad frugalitatem et ad concordiam maximè conducit, et occasionem murmuris excludit, ubi æqualitas, ibi

Velle et nolle ambobus idem, sociataque lato Mens ævo, ac parvis dives concordia rebus.

(6) Gen. 14, 13, ubi cum Abrahamo in fœdere fuisse commemoratur; putat ergo veram amicitia colendæ consuetudinem ab ipso edoctos esse.

(7) Vetus de pago Cerino error recurrit, quo mens semel imbuta, semper errat.

acciderit? sunt qui dicunt fuisse arbores, quæ arefactæ sint; alii existimant fuisse illis arbores, quæ collapsæ fuerint in terram. Dicit rabbi, hoc est quod homines dicunt, aut amicitia aut mors (sicuti et Jobi amici collegerunt ex modo indicatis auspiciis, quod ipsorum conjunctissimus aut viveret, ac ita perstaret in suâ amicitia, aut mortuus esset), cap. Baba Batra Thanijoth (1). Et ego dico esse de consuetudine civitatis probè moratæ, ut, cum aliquis in multâ bonorum possessione constitutus sit, et rebus secundis ac ad voluntatem ferentibus in domum suâ fruatur, nemo amantium refugiat invitare amicos suos, et dilectos suos, ut unâ secum gaudeant atque exultent, hi enim non proprio ad ipsum motu venient, qui, secundum sententiam doctorum nostrorum B.M. è præstantiss. filiis Sionis sunt. Sed tempore afflictionis ac planctûs aliter sese res habet cum ipsis, quia præstat proprio ausu abire in domum luctûs, quàm in domum convivii (2). » Sique Jobi, divini, ut eum vocat Emmanuel Thesaurus, pugilis fortunam adhuc florentem, ad hujus terræ situm accommodem, ipsius veritatis necessitas hanc à nobis confessionem exprimet, pro eadem superiorem commoditatibus vix reperiri. Numerosissimam gregum ac jumentorum multitudinem alebat, et camelis equisque præpotens insignem opulentiam apparatus ostentabat; ipse verò huic pecorum numero sustentando meliorem, et pascuarum amplitudine optatiorem terræ tractum efficere haud potuisset, quàm Idumæam, in qua rerum omnium ubertas et commoditas nullum ipsi commodum claudebat, jucundissimus longè latèque prospectus patebat, et montibus tanquam præmullaribus, ac præripiis perpetuis ab unâ parte communiebatur Hermonis, scilicet ac Libani intonsi, uti Buchmanus eum cognominat, ab alterâ eam ambibat Jordanes profundissimis ac latissimis undis; quare Homerus cecinit (3):

Galilæorum spatioso limite fines,

Lætifluus Jordan scindit Trachonitidis arvis;

quominus periculis adeò apertius ejus sub dio pascentes greges expositi essent, nisi ad explorandam ipsius patientiam divina majestas rapaces Arabum turmas per obscuros recessus immisisset. Ubi hæc terra in planitiem erat extensa, fertilissimi campi et resecta quasi à montibus Thessalicâ Tempe jucundo petebantur adpectu, atque ex illis hinc inde circumjacentia frugifera montium juga, ac dorsa florida, colles, tumuli ac grumi virentes, et disseminatæ quasi valles, convallesque umbrosæ, et lætissimis graminibus ac castanetis, nucetis, coroetis, betuletis, pinetis, salictis, eri-

(1) Equis non Jovem lapidem juraret, hæc rabbinorum acumina veriora esse, quam quæ apud Sagram acciderunt; verum hic oculis magis habenda fides, quàm auribus.

(2) Cohel, cap. 7, vers. 2. Sed illud Ovidii verum est:

Cum juvat et vultu ridet fortuna sereno,

Indebilitas cuncta sequuntur opes.

At simul intonuit, fugiunt, neque noscitur ulli,

Agminibus comitum qui modò cinctus erat.

(3) Lib. 3 Cosmograph., et Plin. lib. 5, cap. 5.

cetis, carduetis, calametis, platanonibus, aspretis, aliisque fruticum generibus, ad pascentia pecora commodissimis consitæ, palmis verò superbant omnia, unde et palmifera Idumæa à poetis salutatur, quare et crebra Scripturæ lectio nos eam in memoriam vertit, omnes qui in terrâ Chanaan pecoribus alendis, operam dederint, in aliorum pastorum societatem se cedentes, greges suos in his compascuis locis, et alimoniam insuper et hortensi et frumentacæ commodissimis habuisse; mirum igitur non est Jobum, Deo præsertim benedicente, intra exiguum temporis spatium rem adeò magnam fecisse, et œconomico apparatu et variis legitimisque acquisitionibus ad maximam opulentiam gloriam emersisse. Cum verò triplex terræ Uz seu Idumæa plaga sit, prima circa Damascum, altera ab Arabiâ desertâ prope Chaldæam præclusa, et tertia petrææ vicina, aliam Jobo haud assignatam volumus quam secundam à Chaldæis et Arabibus utrinque cinctam, cujus asserti probatio non multum nobis faceret negotii; quando enim dicitur, Arabes et Chaldæi, naturali in omnes vicinos odii pertinacia ferventes, perfidiosi, subdoli, et libidinem suam semper occultantes, fraudibus involuti, flagitiis quibuscumque commaculati, specie bonarum artium falsi et amicitia fallaces, nec non habitu ac ore ad exprimendas bonorum virorum imagines exerciti, hanc terram minaciter invasisse, ejusque per prata pascentes oves bovesque diripuisse, sequitur quòd inter illos media interjecta fuerit, id quod de nullâ aliâ majoris veritatis specie, dici potest, quàm de terrâ Uz, et in specie, parte secundâ, cujus metropolis Botsra celebratur.

§ X. Hæ ipsæ sunt rationes nostræ qualescumque et pro nostri ingenii modulo ac pede collectæ, quæ cum tamen veræ sint, in eam nos spem erigunt, firmo omnino ac tuto stare talo opinionem nostram, à quâ doctissimorum virorum, quos devotè colimus et veneramur, sententiæ non adeò dissonæ esse possint. Equidem nunc ordinis ratio et causæ affinitas in eam operis necessitatem nos adducere videtur, ut certum quoque locum in hæc terrâ definiamus, qui Jobo et natalis et fatalis fuerit, et vario vitæ genere, Deo sic clementer providente, eundem exercuerit, sed cum vereamur, ne limites brevitatis transiliamus, et novum hoc negotium plurimis difficultatibus circumseptum esse intelligamus, à quibus scilicet removendis nos agrè attollere possimus, præsens hoc tempus iis expediendis impertire nolumus, quin potius, tanquam integræ dissertationis materiam nobis reservamus propriam, et melioris virtutis incitamentis conscribendam. Interim his paucis et exiguis admodum laboribus ingenii vires attentasse sufficiet, quando doctissimorum virorum æstimatio nos hoc opere subegit, ut eorum dissensum ad aliquem harmoniæ consensum revocaremus, et vagos ac incertos aliorum strepitus damnaveremus, sanæ rationis dictamine nobis prælucente. Te, benevole lector, rogatum volumus, ut si quam ex his lucubrationibus subcisivis benevolentiam tuam partem occupaverimus, nos constanter ames, tuoque favore protegas; sin cupiditatem tuam neque verborum sua-

vitae, neque rerum momentis explere potuerimus, volumus tamen ut nobis aliquis Job fias (1), sed nos pro opibus nostris mœnia extruxisse cogites, quamprimùm et nobis quoque melior terræ Utz, plenior consilii ac opis alienæ, nec non vacua magis otii, concedatur habitanda, studiis melioribus et majori curâ elaborato specimine, protectionis tuæ beneficium persequemur. Interim, uti Arabes loquuntur : *Quovi*.

(1) Origenes et Pineda nomen Job derivant à radice inimicum esse, quasi Jobus perpetuas cum Satanâ inimicitias exercuerit.

calceo calceatur nudipes (1). Ad portum autem appellentes, omnia nostra merita ad supremi Numinis gloriam celebrandam veniunt, quippe qui segne hoc nostrum ingenium excitavit, ne soccordia elanguemus, et benignè nobis vires suppeditavit, ut cœpta hæc nostra ad optatum exitum perducerentur. Omnis hæc vita nostra summi hujus beneficii memoriam non exuet, sed in ipsius decantandis laudibus absumentur denique, et sic ejus erit.

(1) Ex mente Th. Erpenii : miræ elegantiae proverbium est, defectu meliorum, vilioribus quemque contemptum esse.

MATTHÆI MULLERI

DE ANGELORUM CONCILIO AD JOB I, VI,

Dissertatio.

CAPUT PRIMUM, præmittens

1° *Præcipuæ versiones*; 2° *coheræntiam loci cum præcedd.*; 3° *logicam ejus analysin*.

§ 1. *Vulgatus* :

Quodam autem die cùm venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

Alius :

Et fuit dies et venerunt filii Dei, ad standum juxta Jehovam; et venit etiam Satan in medio eorum.

§ 2. *Coheræntia loci*, cujus cætero quicognitio multùm lucis asferre Scripturarum interpreti solet, facilis inventu hic est. Ejus enim vinculum in primâ statim voce designat inseparabilis particula quam nonnulli per *et*, uti Septuaginta; alii verò, ut *Vulg.*, per *autem* verterunt: utrâque enim significatione, scilicet copulativa et adversativa particulam hanc gaudere pervium est. Cæterùm nec latet quomodò ista quandoque per præterea, sic, etc., reddenda, transitioni serviat et consecutionem insinuet, nonnunquàm verò pleonasticè redundet, dùm ex usu linguæ integros libros, capita et versus inchoat. Hoc autem loco minimè redundans, non tantùm propriè locum hunc cum præcedd. copulare, sed et transitioni servire et consequens aliquod singularium Jobi virtutum in præcedent. vers. 1 et 3 descriptarum, quod fuit invidia diaboli, tentatio et persecutio, designare videtur. Tantum enim tamque sanctum planè virum invidus Satan ulterius in felici vivere statu quem (præcedentes versus à 1 ad 5 depingunt) sine criminatione et tentatione videre non potuit. Igitur die quodam, cùm

filiis Dei, seu angelis, convenirent, ad standum coram Deo, impudenter etiam diabolus supervenit, calumniaturus Jobum. Unde et Deus, ut omnibus innotesceret, quem verborum sonitum is percussus redderet, vacuusne esset, an solidâ pietate polleret, permisit illum non externis tantum opibus locupletatum, sed virtutum quoque cumulo conspicuum et a Satanâ hypocrisis insimulatum probari, mundoque sic patientiæ, fortitudinis et sanctitatis exemplar, ipsisque angelis spectaculum fieri, ut tandem vinceret simulque specimen constantiæ ederet: quomodò et Abrahamo singulariter tentato angelus Jehovah dicit: *Jam cognovi quod timeas Dominum*, Genes. 22, 12. Laudamus hic Pinedam jesuitam Hispalensem, qui Comm. in Jobum, tom. 1, nexum loci hujus eundem in modum exponit. Ut verò is nexus tanto magis appareat, ab ipso capitis hujus principio accessere illum breviter non pigramur. Nimirùm post *descriptionem tentati hujus Jobi à felici statu*, à vers. 1 usque ad 5, legendam quo pertinent, 1° *sedes ejus ac habitatio*, quæ est terra Utz; 2° *morum rectitudo*, quibus dicitur 1. *vir integer*, 2. *rectus*, 3. *timens Deum*, 4. *recedens à malo*, vers. 1; 3° *liberorum multitudo*, vers. 2; 4° *opum et familiæ magnitudo*, vers. 3; 5° *gloriæ et existimationis amplitudo*, ibidem; 6° *conviviorum*, quibus fraterna liberorum concordia declaratur, *hilaritudo*, vers. 4; 7° *provida Jobi pro pietate et salute liberorum sollicitudo*, vers. 5; post hanc, inquam, felicissimi ejus status descriptionem, pergit auctor libri secundò *miserum* ejus et calamitosum recensere *statum*, et 1° quidem ostendit, quomodò calamitas illa sit *procurata* à vers. 6 ad 12; 2° quomodò ipsi *annuntiata* à vers. 13 ad 19; 3° quo-

modò suscepta et tolerata à vers. 20 ad 22. Ad primum scilicet procurationem seu originem tentationum et calamitatum Jobi, spectat 1° satanæ obrectatio, 2° Dei permissio. Hujus autem originis et principalis calamitatum auctoris descriptio incipit in vers. 6, qui noster est locus, in quo uti *impudens diaboli ad Deum in concilio angelorum accessus* designatur: ita in subsequentibus vers. 7, 8, 9, tum *Deus cum diabolo superveniente loquens* et de Jobo cum insigni ejus laude interrogans, tum *Diabolum ad questionem Dei respondens et laudibus Jobi impudenter et calumniosè contra Dei testimonium detrahens*, etc., introducit. Ex his ergo breviter adductis cum connexio loci satis elucescat, statim ad analysin logicam progredimur.

§ 3. Logicè verò locum resoluturi paucis nos expediemus, cum dissidium hic ad logicam orationis in subjectum et prædicatum resolutionem spectans non deprehendamus. Duabus verò hic locus constat enuntiationibus seu orationibus logicis, quarum prior hæc est: *Filii Dei venerunt die quâdam ad standum juxta Dominum*; posterior: *Satanas veniebat in medio illorum*. Prioris orationis subjectum sunt *לני דיאבולין filii Dei*, de quibus disquirendum, quinam sint? *Prædicatum*, venerunt die quâdam ad standum juxta Dominum, resolvitur 1° in *actum conveniendi*, qui notatur voce *ויראו* et *venerunt*; 2° *finem conventus*, qui designatur verbis *על דרדוץאד* ad *standum juxta Dominum*; 3° *adjunctum temporis*, quod insinuat vox *דיום quodam die*; 4° *loci vel quasi*, quo referimus verba *על דדאד juxta Dominum*. Posterioris subjectum est *דיאבולין*; *prædicatum*, veniebat in medio illorum, quod involvit 1° *actum interveniendi*, quem indicant voces *גם ויראו* et *veniebat etiam*; 2° *terminum ad quem* *גם ויראו in medio ipsorum*, scilicet filiorum Dei; 3° *finem*, qui ex sequentibus patet. Ex hac brevi resolutione logicâ non difficulter intelligitur quodnam sit loci argumentum, scilicet *impudens diaboli in concilio angelorum ad Deum accessus, vel, angelorum concilium, cui Satanæ intervenit*: pateret quoque hinc exegeseos seu tractationis partitio, nisi tractanda nonnihil contrahere placeret, uti ex seqq. patebit.

CAPUT II, sistens ipsam exegesisin.

Sensum ergo loci magisque indagaturi ad ipsam loci *exegesisin* nos conferimus, quam duobus sistere membris ea, quam analysis præparavit viâ vel ordine, posuimus, ut scilicet prior *priorem de conventu filiorum Dei orationem*: posterior verò *posteriorem de intervenitu diaboli enuntiationem* explicaret; placet autem nunc sequenti ordine, ab analysi tamen non longè nimis abeuntè, exegesisin formare, ut scilicet 1° præmittamus *generatim concilii filiorum Dei veritatem* seu questionem, an *concilium hoc fuerit imaginarium* seu parabolicè intelligendum, an verò pro verè gesto sit habendum? 2° *Speciatim concilii hujus historiam*, inque eâ 1° exponemus *circumstantias cum temporis tum loci*, 2° *convenientes ipsos, scilicet filios Dei*, 3° *finem concilii*, 4° *intervenientem Satanam*. Esto igitur cap. hujus 2.

Membrum primum generale.

Concilii filiorum Dei veritatem variasque de illâ sententias.

Grande enim bellum hic inter doctores et Scripturarum interpretes deprehendimus, admodum de veritate concilii hujus disceptantes ac disquirentes, quale fuerit concilium, qualis diaboli adventus colloquiumque? an *juxta historiam et ad litteram* sint intelligenda, adeoque *pro verè gestis* habenda? an verò *allegoricè tantum seu parabolicè*; an potius *figuratè* et per *prosopopœiam* vel *thopœiam* vel *mimesin* quamdam sint exponenda? sive an conventus fuerit *imaginarius* et in *visione repræsentatus*? Plurimi sanè priùs, scilicet veritatem concilii negant, statuente posteriori; quantum inter se ipsos multum dissident. Variantes igitur sententias breviter adducere oportebit, priusquam addamus et nostram verisimiliorem, ceu fas est, stabiliamus. Non enim Judæi tantum veteresque Ecclesiæ doctores, sed et recentiores, in diversum hic abeunt. Unde res, de quâ in præsentiarum quæritur, non omninò facilis videtur; nam et Pineda paulò ante laudatus l. c., fatetur, *in re non omninò facili triplicem esse sententiam*. Quamquam et revocari ad duas has generales possunt, ut dicatur quosdam concilium hoc *pro verè gesto habere*; plures verò negare id *juxta historiam* intelligi debere. Cum verò et posteriores et priores in duas rursus, si non plures, scindantur sententias, uti jam vel ex propositione quæstionis colligere licuit: quidam enim ad *rheticam*, alii verò ad *visionem* recurrunt, ut parum absit, quin ad *poeticam* confugiant; hinc non immeritò triplicem inò quadruplicem esse essentiam hic dandam censemus.

§ 2. Ad *rheticam* recurrentes statuunt allegoricè vel parabolicè *omnia esse intelligenda, quæ hic tanquam temporaliter gesta narrantur*. Sic Origenes, qui plurimum mysticis delectatur sensibus et omnia ferè sumit allegoricè, quæ litteraliter sunt intelligenda, ceu de ipso hoc loco testatur Bolducci capuccinus in varissimo ad Jobum Comm., tom. 1. Similiter Maimonides Judæorum doctissimus in Moreh Nevochim, c. 22, dicens *omnia esse parabolica et summa involvere mysteria*. Ad quem Maimonidis locum ab Ephodæo laudatur R. Simeon ben Lakis, qui angelos de *potentiis naturalibus* et Satanam de *pravâ suggestionem vel concupiscentiâ* acceperit. Consentit R. Levi ben Gerson et alii. Ab his verò dissentiunt alii è Christianis, qui quidem ad *rheticam* quoque recurrunt; non tamen *allegoricè* vel *parabolicè*, sed *figuratè* exponunt, ita ut quædam hic *prosopopœia* seu ficta personarum inductio, vel *mimesis*, quæ verarum personarum dicta et gestus per imitationem representantur, sive *factio* quædam *poeticæ* est danda, non tamen falsò vel inutiliter, sed ut utilia et verissima nobis sub fictione quâdam poeticâ indicentur et *per conventum angelorum* in genere ipsorum in Deo laudanda alacritas et administrandi promptitudo adumbretur, at per *Satanæ accessum* indigetetur, hunc etiam divinis subesse oculis et imperio, aut similis

esse cum angelis naturæ semperque conari hominum salutis insidias struere, etc., quam nonnullorum sententiam pluribus exponit Pineda loco citato, ubi et auctores adducit Gregorium, Salvianum, Thomam, Caëtanium, Carthusianum, Isidorum Clarium, etc. His etiam suffragantur *ex recentioribus* non omnino nulli, et quidem ex reformatis Cocceus Comment. in Jobum hoc loco, dicens : *Allegoria hæc est, aut si mavis cum Chrysostomo προσωποποιεῖν : sub humani iudicii formâ explicatur divina providentia*, quod pluribus ibi deducit. Similiter ex Evangelistis Christophorus Scultetus in analysi typ. Concionum super Job : *Concilium hoc*, inquit, *per προσωποποιεῖν*, ut Chrysostomus vocat, vel ἠδονοεῖν *indicat hæc omnia justa et sapienti Dei consilio acta*. Ex Catholicis quoque Emmanuel Sâ parabolicè locum interpretatur, et Mariana *prosopopœiam hic tantum aut hypotyposin esse, per quam intelligitur veritas*, contendit, etc.

§ 3. Quod 2° illorum attinet sententiam, qui conventum statuunt *imaginarium*, adedque rem quæ hoc loco narratur, non ita esse peractam, sed tantum visam vel in visione quâdam repræsentatam consent, eamque ex simili visione 1 Reg. 22, 29, seqq. confirmant, huic certè patrocinatur Ursinus 2, Anal. l. 4. Eodem collimat Grotius, quod allegata ab ipso loca probant : ita enim ad hunc locum scribit : *Solent Dei decreta, angelorum bonorum ministeria, malorum maturationes exprimi ad formam iudiciorum aut consiliorum regis*, 1 Reg. 22, 19; Zach. 3, 1 seqq. Ex Catholicis Mercerus Comment. in Job. hunc locum *non ita crassè*, inquit, *seu ad litteram facta fuerunt*, sed Scriptura sese nostro captui accommodare voluit. Tale colloquium Domini exponitur, 1 Reg. 22, 19. Non habet alioqui opus Dominus cum Satanâ colloqui, cum gnarus sit, nec princeps tenebrarum in Dei clarissimæ lucis conspectum venire possit, etc. Nec angeli propriè veniunt ad Dominum, cum assiduè faciem ejus videant, etc. Idem quoque videtur placuisse Vatablo et verosimile putat Hugo. Conf. Pineda loco citato. Hactenus de sententiis illorum, qui realiter hæc esse peracta negant.

§ 4. His verò contradicunt, qui concilium hoc pro verè et realiter gesto habendum et juxta historiam litteramque intelligendum esse volunt, quanquam et hi rursus in duas, si non plures, scinduntur partes. Quidam enim hunc conventum verè quidem et realiter accipiunt ac per filios Dei intelligunt angelos spiritus, sed conventum ipsorum non ratione corporeâ, sed modo spiritibus conveniente gestum esse contendunt : quæ sententiâ quorundam est Patrum plurimumque Catholicorum, quamvis hi audenter satis illam augeant, ceu videre est apud Pinedam jesuitam loco citato, num. 1, ubi non tantum Patres Athanasium, Augustinum, Nazianzenum, Lactantium et Olympiodorum pro se allegat horumque verba adducit, imò et Lyrantum in hanc sententiam non invitum trahi posse, Hugonem vero cardinalem lubentem ipsum descendere, Johannem denique Ferum non longè recedere dicit; sed et præterea locum hujus concilii, scilicet propè domum Jobi præsidemque conventus aliquem ex superioribus

angelum, simul ac causam ejus, scilicet auxilium angeli custodis Jobi determinare audet. A sociis verò hic suis (ut et alibi solet quandoque) abit Bolducci capuccinus ad sequentem sententiam audiendus. Alij enim non verè tantum et realiter, sed ratione corporeâ peractum hunc conventum docent : etenim per filios Dei hic vel prophetas et sacerdotes Ecclesiæque doctores, qui ad ministrandum coram Domino hic convenerint, vel potentes viros et aliquem adversarium æmulum per Satanam hic indigitari putant. Posterior de conventu potentum æmulique adversarii, quorundam fuit Ebræorum, quos nominant Pfeiffer et Schmid, hoc loco. Prior verò de prophetarum congregatione dicti jam est Bolducci, qui sociis quidem suis contra allegaticos et imaginarios, § 2 et 3, citatos principio suffragari, et realiter hunc conventum propè aedes Jobi, præside quodam archangelo. Dei vicario, in auxilium angeli custodis Jobi peractum statuere cum Pinedâ, laudatis quibusdam Patribus, Athanasio, Lyrano, Olympiodoro et Hugone card. videtur, Comment. in Job, tom. 1; item lib. 1 de Eccl. anti-Mosaicâ, cap. 44, mutare sententiam hanc et conventum hic non angelorum, sed prophetarum et sacerdotum Ecclesiæque doctorum statuere, qui tunc temporis coram altari in celeberrimo terræ Uz templo, in cacumine montis Hermon sito, quod sanctissimus dux et pontifex Jahus fuerit moderatus, sint congregati; imò et posterius Comment. in Jobum similitudinem inter hanc filiorum Dei et illam prophetarum doctorumque Ecclesiæ congregationem, quæ Antiochiæ, Act. 13, v. 1, facta legitur, monstrare non veretur.

§ 5. Nos verò de recensitis hactenus sententiis quid sentiamus, breviter dicturi, primò rejicimus illos, qui § 2 et 3, vel ad rhetoricam recurrunt, et modò allegoricè vel parabolicè, modò figuratè seu per prosopopœiam vel per mimesin, etc., locum hunc exponunt, vel imaginarium fuisse conventum angelorum per visionem quandam repræsentatum dicunt; et contra, pro verè gestis habenda esse, quæ hoc loco narratur, judicamus, tum quòd nihil incommodi hinc sequi videatur, tum quòd à litterâ temerè ad metaphoram vel figuram, vel imaginationem vel visionem recedere non oporteat; sed textus scripturarum, ubi in grammatico sensu nihil inest absurdi, uti narratur et verba jacent, sint intelligendi, ceu benè hic loquitur Pineda loco citato, num. 11. Deinde verò etiam, quæ præced. § 4, ex quibusdam Patribus catholicis præcipuè Pineda et Bolducci, sententiæ huic de concilio angelorum realiter peracto, temerè satis adjiciunt determinando locum hujus concilii et præsidem vicarium causamque, quin et quæ peculiariter hic Bolducci constringit de congregatione doctorum Ecclesiæ, ut et quod rabbini quidam comminiscuntur de conventu potentum, meritò reprohamus, prout ex secuturâ mox exegesi satis elucisset.

§ 6. Contra verò sententiâ de loco præsentis hæc est nostra, quæ P. Pfeifferi est in dub. vex. h. l. quòd concilium hoc angelorum et adventus colloquiumque diaboli ad litteram intelligenda sint, et pro verè actis habenda, non tamen ratione corporeâ, verum modò et Deo et spiritibus congruo. Ejusdem sententiæ patronum

laudamus Dorscheum theologum quondam argentorato Rostochiensem in Pentadec. disp. 2, § 32, ubi ad Ps. 2, 3, occasionaliter commentationem Bolducci capaccini, de loco, *præsidi vicario* et *causâ* conventûs hujus angelici paulò ante citatam reprobât, hujusque commentationis *mutationem* præced. § 4 dictam, quâ per *filios Dei* intelligit *prophetas Ecclesiæque doctores*, tangit; unde colligimus pro conventu angelorum spirituum *verè peracto* eundem pronuntiare. Laudamus quoque Schmidium, qui quamvis in Comment. ad Job hoc loco in principio referat, *veteres jam olim Ecclesiæ doctores agnovisse, quòd, quæ hoc loco narrantur, figurata sint, simulque Mercero et Cocceo citatis addat hæc verba; et certè omnia ad litteram accipere non debemus nec sine absurditate possumus. Itaque humano stylo concepta sunt, etc.*, hoc ipso tamen non negare videtur, *conventum hunc pro verè gesto esse habendum*, sed illud tantùm subinnuere velle, *non humano vel corporeo more, sed modò spiritibus congruo esse intelligenda*. In seqq. enim nullam seu allegoriæ seu figuræ mentionem habet, sed potiùs concilium hoc *figmentum* esse negat, et realiter peractum dicit.

§ 7. Neque etiam *rationibus* destituimur. Præter enim illas præced. jam § 5, intersertas urgemus, quod uti *liber Jobi veram continet historiam*, minimè verò parabolam, quòd Schmidius, Pineda et Bolduccius in Commentariis super Jobum, et proximè præcedentia de *felicissimo Jobi statu*, de *fliorum convivis*, et de *sacrificio Jobi*, quæ historica sunt, ostendunt: ita et hanc ejus particulam de *angelorum concilio* historicam esse narrationem oportebit. Deinde et nostra interpretatio fidei analogica est sensusque ejus commodè ex textu fluit: angelos enim bonos ad nostram emitti salutem et Deo adstare, diabolum verò circumire et indesinenter nos apud Deum accusare, Scriptura passim docet. Contra verò Cocceii et Merceri aliorumque sententia, qui verba textûs vel *allegoricè* vel *figuratè* vel *imaginativè* accipiunt, coactè locum exponit, nec rationes ipsorum tanti sunt ponderis, ut dimovere nos ab interpretatione nostrâ possint. Quod enim 1° visiones attingit, à Mercero (conf. præced. § 3) aliisque ex 1 Reg. 22, 19, et Zach. 3, 1, productas, quomodò ipsi probabunt iis similem esse, qui hoc loco narratur, conventum, hoc est, non reverà peractum, sed per visionem repræsentatum? Non enim hic, uti illic, verba textûs de *visione* testantur, sed uti proximè præcedentia ita et hic conventus per modum historiæ recensentur. Nec 2° sequitur, ceu Mercerus supr. § 3, concludere hic contra nostram interpretationem videtur velle; *ad litteram facta hæc dicimus: Ergo crassè et ratione corporeâ*. Per litteram enim hic intelligimus *grammaticum et historicum sensum*, et exponimus *verè gestum*, opponimusque interpretationi quæ fit per *metaphoram* seu *allegoriam*, vel per *figuram* vel *visionem*; dicimus autem non crassè, id est, *ratione corporeâ*, sed modò spiritibus competente conventum esse peractum. Cætera Merceri aliorumque argumenta ex jam seq. specialiori historiæ exegesi facilè resolvuntur. Conf. sequentes § 1 et 2.

Membrum secundum speciale.

Evolvens breviter consilii hujus angelici historiam, Inque eâ 1° circumstantias temporis et loci, 2° convenientes, 3° finem conventûs, 4° intervenientem.

§ 1. Principio nobis exponenda venit *circumstantia temporis*, quæ statim ab initio designatur verbis: *et fuit dies*, quæ variè redduntur. Duo autem hic disceptantur, 1° *quomodò vox dies reddenda*, an per *diem hanc*, ceu habent Septuaginta, seu per *hodiè*; an verò per *quodam die*, ut *Vulg.* vertit? 2° *quinam is dies fuerit* quo conventus hic angelorum celebratus? Ad primum dicimus phrasin hanc *et fuit dies*, quæ non hoc tantùm loco, sed et alibi in Scripturis adhibetur (conf. saltim 2 Reg. 4, 8), minùs commodè à Septuaginta reddi: *Et factum est sicut dies hæc?* Nec melius à Tremellio verti: *Cum esset dies cujusmodi*. Dices non malè has versiones *relativum* facere et diem hunc conventûs referre ad *dies conviviorum filii Jobi*, quæ præced. v. 4 describuntur, quorsùm et hæc Piscatoris respicit: *Die illorum quodam*. Sed respond., non convenire idè, cum aliis Scripturæ locis, e. g., 2 Reg. 4, 8, ubi eadem phrasis, ceu dictum, habetur. Conf. Schmidius h. l. pag. 19. Nec reddendum hic esse *dies per hodiè*, ceu aliàs solet, existimamus. Sicut enim non quadraret si l. c., 1 Reg. 4, 8, eadem hanc phrasin ita redderemus: *Et factum est hodiè et transiit Elisæus in Sunem*, etc. Ita nec h. l. *et factum est hodiè et venerunt filii Dei*. Rectiùs verò *indefinitè* redditur per *quodam die*, quomodò *Vulg.* ac Pagn. transtulerunt. Præfixum enim demonstrativum aliquando quidem *certum quid*, sed *vage* tamen significare et per *quidam* explicandum esse, ostendunt loca Genes. 14, 13; c. 28, 2. *In locum quemdam*, Eccles. 4, 12. Consentit Cocceius Comm. h. l., p. 14; probat Schmidius l. c.; et Scutthetus, Anal. typ. in Job., p. 8. Nec aliter loco 2 Reg. 4, 8, jam ante commendato, nec aliter infra Job. 1, v. 13, idem illud accipiendum, sc. *die quodam convivii filiorum Jobi*. Igitur h. l. *certus* quidem *dies* conventûs hujus angelici fuit, *quotus* verò seu anni seu ætatis Jobi fuerit non describitur, adeoque indefinitum tempus juxta textum Originalem manet, nec determinari dies potest. Hebræi tamen hic, præeunte Chaldæo paraphrastâ, qui disertè habet in die *judicii*, diem hunc de *die quodam judicii* vel *generalis* vel *specialis* accipere non verecundantur. Docent enim *generale judicium* tribus institui temporibus 1° in *principio anni*, primo die Tisri, 2° die *Kippurim*, scilicet *expiationis*, et 3° in *fine seculi*, quem *judicii diem* et quidem magni; appellant adeoque statuunt hunc diem, vel fuisse *primum diem anni*, quo Deus rationes anni totius accipiat omniaque in annum sequentem disponat: ex quo lucem capit dicta versio Chaldaica quæ h. l. habet: *in die judicii* et quidem *in principio anni*, et versu seq. cap. 2, 1, ubi locus hic repetitur et Chaldæus reddit, id est, *dies judicii magni remissionis peccatorum*: vel fuisse *diem judicii particularis Jobi*. Plura de his vide apud Cocceium l. c. Licet autem *Rabbinica* sint, ceu illa Cocceius ibidem vocat, et *crassa*, ut Mercerus ea h. l. nuncupat, p. 5, et *fabulosa*, uti Schmidius nominat,

quæ h. l. de die conventûs angelici proferunt; Schultetus tamen in Anal. typ. concionum in Jobum, p. 8: « Non repugno, inquit, cum Chaldæo et rabbinis qui busdam de singulari quodam judicii die accipi, modo somnia illorum de principio anni et die Kippurim, quibus acta totius anni angeli Deo referant, non admisceantur. » Eodem collimat Dorscheus in Pentadec. l. c. ubi Bolduccium paucis notat dicens: « Rectius ille conventus, tanquam particularis judicii divini, in cœlis institutus, etc. » Neque nos adeò refragamur, si *dies* hic dicatur quasi judicii vel potius probationis, quo scilicet in conventu hoc angelico, cui Satanas supervenit, decreta sunt quæ sequuntur in lib. Jobi, antequàm ipsi Jobi ad probationem ejus, à Deo, præviâ diaboli insimulatione, fuerunt immissa. Cæterum vanus hic est Mercerus supra memb. 1, § 3, abs nobis notatus, dum ea propter hunc locum non crassè ad litteram, sed eo accipiendum modo esse docet, quo 1 Reg. 22, 19, quòd *dies* hic assignatur Deo qui temporis expertus est, adeòque in humano fieri more putat, Comment. in Jobum h. l. p. 5. Nam etsi verum est, non omnia crassè ad litteram accipienda esse, si cum Mercero *diem ad Deum retuleris*; existimamus tamen diem hunc ratione angelorum potius quàm Dei, imò pro tempore, quod aliàs ævum dicimus, in quo angeli sunt, intelligendum esse. Et bene hoc observat Schmidius, non dici: *Et fuit dies et sedit Deus super throno*, sed: *Et fuit dies et venerunt filii Dei*.

§ 2. Quemadmodum verò de temporis adjuncto nihil certi possumus determinare præter illa, quæ modo designavimus: ita nec de loco cum Pinedà et Bolduccio præced. memb. § auditis definire quimus. Miramur hinc meritò cum Dorscheo l. c. unde Bolduccius habeat, angelos *prope domum Jobi convenisse*. Nihilominus tamen Pinedà l. c., pag. 38. « Res ipsa, inquit, postulare videtur, ut angeli qui salutem et res Jobi erant procuraturi, et Satanas petens facultatem Jobo nocendi, « ibi locorum convenerint, ubi res ipsa et Job atque « filii ejus versabantur. » Sed ratiocinio consequentia inest nulla. Cùm verò nos supra, verba loci ad scilicet *juxta Dominum*, referre ad conventus hujus locum vel quasi voluerimus, hinc dicendum est, *conventum hunc fuisse habitum juxta Dominum*. Dicuntur enim *venisse filii Dei ad Dominum*. Vanus hic iterum Mercerus est, dum p. 5 denuò ex eo quòd angeli hic dicuntur *ad Deum venire*, concludit: « *Conventum hunc similem esse illi 1 Reg. 22, 19, descripto et humano omnia more h. l. dici, » nec « ad litteram intelligenda esse, cùm « angeli semper videant faciem Dei adeòque semper « apud ipsum sint. » Imò et « venire vel redire ad « Deum tunc dici putat, cùm ipsum laudant et celebrant « precesque justorum eidem offerunt. » Quamvis autem verum sit angelos corporeis pedibus ad Deum non venire cùm spiritus sint; suum tamen habent motum cùm non ubique sed finiti sint. Sicut ergo Satanas, cum angelorum concilio supervenit, à motu reverà venit, quo *terram pervagatus* seq. v. 7, dicitur; ita et angeli ad Dominum motu propriè dicto venerunt. Interim quoque verum est, quòd *faciem Dei semper vi-**

deant, Matth. 18. Non enim tantum Deus cum angelis est, ubicumque fuerint ipsi, cum sit ubique; sed illud quoque gloriosæ manifestationis divinæ πού, ad quod venisse hic intelliguntur, semper ipsis in conspectu est. Quid? quod *cælum* illud, Matth. 18, in quo *anaeli vident faciem Dei Patris cœlestis*, cælum est *præsentia divina* atque ita ubique conf. D. Schmidius h. l., p. 20. Dicuntur autem hic venisse ad Dominum, cùm scilicet commissa ipsis à Deo, e. g., custodiam Jobi et domus ejus peregerunt: ut adeò sensus verborum hic sit: *quodam die cùm venerunt à custodiâ circa Jobum et filios et quidquid ejus fuit ad Dominum*. Non ergo necesse hactenus est statuere conventum hunc angelorum fuisse in *cælo* vel *beatorum*, cùm potuerit in terrâ esse, cùm in terris quoque angeli existentes videant faciem Dei in cælo, in *cælo*, inquam, *præsentia divinæ*, uti jam dictum est. Ut vel hinc iterum inepta satis appareat Merceri objectio supra § 3 adducta, quâ ita argumentatur: « Conventus hic similis est illi 1 Reg. 22, « 19, adeòque verba hic ad litteram non intelligenda « sunt, cùm etiam diabolus ad hunc conventum, » qui in « cœlis apud Deum est peractus, venisse dicatur; « diabolus verò in cælum vel πού angelorum non veniat. » Præterea dici contra Mercerum potest, Deum potuisse *Diabolum accercere in cælum* ceu *judex carnificem*. Conf. Pfeifferus in dub. vex. h. l. p. 558. Placet tamen etiam Dorscheo statuere, *conventum hunc in cœlis esse institutum ab angelis*, Satanamque ad illos Dei permissu, sine ullo tamen gloriæ cœlestis fructu, venisse. Conf. ejus Pentadec. Disp. 2, p. 32. Non audiendi tandem hic sunt, qui dum non tantum concilium hoc, ceu diximus, *prope domum Jobi* peractum, sed et *præsidi quodam archangelo*, Dei vicario, statuunt, imò nec obstare sibi divinum nomen vel diserta loci verba: *et venerunt* וָלָהֶם, id est, *ad Dominum*, putant; cùm tamen hoc nomen nulli creaturæ competat adeòque nec archangelus per illud, sed Deus ipse summus indigitetur; quidquid etiam Pineda hic sibi ipsi dubium contra nomen illud formans p. 59 in pr. arroget. Miratur quidem etiam hic Dorscheus l. c., unde Bolduccius, nos addimus Pineda, hoc didicerit; sed Pineda hic auctoritatem Athanasii et Olympiodori laudat; quam tamen hic insufficientem censemus.

§ 3. Visis ita temporis locique circumstantiis, jam ipsi *convenientes* veniunt videndi, qui dicuntur hic *filii Dei*. Ubi quaeritur 1° *quinam illi*, 2° *quot fuerint*? Bolduccium hic mutatà priori sententiâ per *filios Dei* intelligere *Prophetas similesque pios*, jam supra dictum est § 4, sed fallit. Equidem novimus in Scripturis *filii Dei* variè sumi; hoc à loco non *Prophetas piosque* significari certi sumus, tum ex oppositione *intervenientis Satanae*, tum quod repugnet, ut in congregationibus sacris in hac terrâ institutis Satanas comparens de filiis Dei in his terris conqueratur; quod tamen in hoc conventu legitur factum. Confirmat sententiam de angelis locus Jobi 38, 7, ubi dicuntur jubilantes omnes filii Dei in ipso scilicet primævæ creationis cursu: nulli enim filii Dei in aliquâ tunc copiâ præstò erant, quando creationis opus absolutum, quàm angeli boni. Rationis hujus denomi-

nationis Cocceius collegit quatuor l. c., pag. 15, ex quibus nonnullas Schmidius rectè refutat pag. 22, paucis : Dicuntur *filii Dei*, quia sancta sunt Dei creatura, tum per primam productionem, tum per secundam confirmationem. Laudamus hic Chaldæum, qui disertè hic habet *chorus angelorum*. Cujus paraphraseos occasione queritur, 3° quot fuerint angeli hic convenientes? Credimus cum Schmidio convenisse quidem aliquos, non verò omnes : nunquàm enim omnes à piis discedunt, nec dicitur hic *omnes filii Dei*, ut Jobi 38, vers. 7, sed simpliciter, *filii Dei*. Addit ille fuisse hic convenientes illos qui pro custodia tum Jobi tum iis qui quæque ad illum pertinebant, dati fuerunt, à quibus accepit Dominus, quod de Jobo prædicat vers. 8, quibus se immiscuit Satanas, hanc custodiam amoliturus.

§ 4. III. Finis conventus notatur verbis : *ad standum juxta Dominum*, uti vulgò transferuntur. Rabbini quidam reddunt : *ad litigandum cum Domino*, fors propter seq. particulam *ל*, quæ aliquando *contra*, hic verò *juxta* vel *ad* significat ; verùm quòd *ל* cum verbis *standi* sine oppositione usurpetur, vel locus 1 Reg. 22, 19 ostendit. Rectius : *ad standum juxta Dominum*, scilicet ut ministros Dei decet, præstituri, quod sui

erat officii, et honorem subjectionis Domino contestaturi, quin et quæ in terris præprimis circa Jobum gesta erant relaturi, fortè etiam diaboli calumniam præventuri. Frustra verò est Mercerus p. 5 dicens verba hæc : *ad standum juxta Dominum*, de Satanâ non addi. Videatur enim seq. cap. Jobi 2, vers. 1, ubi disertè adduntur nec aliquid novi hoc ipso dicitur, conf. Schmidius ad Job. cap. 2, vers. 1, pag. 56.

§ 5. Tandem IV. *Intervenens* quoque esset considerandus, qui dicitur hic *שׂוֹן*, quæ vox *adversarium* notat, à R. *שׂוֹן adversatus* fuit. Diaboli nomen in Scripturis hoc esse, qui sponte suâ factus est malitiosus Dei piorumque adversarius, pervium est vel ex 1 Petr. 5, 8. Quare autem h. l. vox *singularis* numeri *Satan* adhibeatur et *quomodo* is h. l. venerit scilicet ut fur inter filios Dei, vid. apud Schmidium p. 23, 24. Non ordinariè adest, inquit h. l. Calovius in Bibl. illustr., p. 886, prætereaque nihil fermè ad h. l. is notavit, *sed advenit ut extraordinariè irreperet ad accusandum : non vocatus impudenter venit permissu tamen divino*. Quam impudentiam rectè etiam h. l. notat Cocceius, minùs autem rectè *necessitatem parendi* addit, quam contra rectissimè negat Mercerus h. l., p. 5. Nemo enim hic ipsum coegit accusare sed permisit Deus.

AUGUSTINI CALMETI IN MORBUM JOB Dissertatio.

Nigris adèd coloribus Jobi morbo oppressi imago in Libris sacris depingitur, ut horridum viri spectaculum sustineri vix possit. Non una tantùm morbi species, sed morborum veluti exercitus fessum tot malis corpus aggressus est, exortisque singuli viribus lacerare, torquere, alius alium efferare ; quique uni ferendo impar fuisset habitus, omnium simul furorem sustinere cogebatur. Quando etiam nihil ultra eà de re memoriarum proditum fuisset, nisi illud tantummodò, furenti nempe Satanae viri sancti corpus torquendum permissum fuisse, id satis haberetur, ut extrema omnia ominaremur. Victus sæpè pluribus cum illo commissis certaminibus dæmon, corporis tandem torquendi permissam à Deo potestatem obtinuit. *Ecce in manu tuâ est, ait Dominus, Job. 2, 6, 7, 8, verumtamen animam illius (vitam nempe) serva. Egressus igitur Satan à facie Domini percussit Job ulcere pessimo à plantâ pedis usque ad verticem ejus, qui testâ saniem radebat, sedens in sterquilinio ;* vel juxta Hebræum : *Tulit testam ad scalpendum se ab eâ.* Hæc de morbo Jobi Scriptura ; sed in operis decursu plura de eâ re Jobus ipse commemorat, quæ nos simul omnia oculis lectorum in hæc no-

strâ Dissertatione subjiciemus, quo de calamitate Jobi nihil nobis inexploratum relinquatur.

Pineda (in Job. 2, 6, 7), qui hoc argumenti genus fusissimè pariter et exactè tractavit, ad 31, sive 32, variorum morborum genera in Jobo enumerat. Sunt quidem plures solo inter se nomine distincti, et multò etiam minor summa resultaret, si morbos singulos ad suos veluti fontes et capita referremus. Bartholinus minùs exactè eandem rem prosecutus (de Morbis Biblic., cap. 7), ad 12 circiterprehendit ; sed et numerum multò ampliorem morborum recensere pronum esset, si quis sparsim à commentatoribus omnibus observata in censum referre voluisset. Neque prætereundum est virum illum insigne patientiæ exemplar solidi anni spatio tot malis tolerandis parem fuisse. Sunt etiam qui solido triennio eas angustias sustinuisse contendunt ; sunt pariter qui integrum septennium ; nec desunt qui decennium maluerint. Eo temporis intervallo intentatum aliquid reliquisse Satanam, et partem vel minimam corporis tam intimam quàm extimam incolumem permisisse quis credat ? Nihil à nequissimo spiritu sceleris alienum reputa-

dum est. Accessisse his omnibus credimus affectæ tot malis animæ tedium, irrequietæ conscientiæ agitationes, tentationes, et si quæ alia torquendæ animæ opportuna, ut quantum corpus externis malis angebatur, tantum, et magis etiam, anima premeretur. Tandem S. Joannes Chrysostomus asserendum sibi arbitratur omnia quæcumque torquendo homini mala unquam illata sunt, eorum nihil à Jobo alienum fuisse; nihilque tolerabile passum, demone furorem suum omnem in illum exercere permissio; quare, ait, omnia mundi mala unius viri corpuseulum expertum est.

Quando igitur in Scripturâ legimus viri sancti corpus perpetuo ulcere à vertice usque ad pedes (1) inhorruisse, quanquam nihil tolerabile concipiendum exhibeat, plus tamen multò Jobus tolerasse credendus est. Eo proinde nomine varia illa mala comprehendendi censenda sunt, quæ Moyses *infirmittates Ægypti pessimis* appellat (2); ulcera illa, quibus crura et os miserè depascebantur, morbi genus in Syriâ et Ægypto, juxta veterum testimonium, familiare; uno verbo, quidquid *elephantias* nomine censetur, nempe morborum phalanx, id totum Jobum invaserat.

Ipsè de se vir sanctus perhibet, 1. totum corpus perpetuo ulcere coniectum (3); ietusque ingeminasse adversarium, ne dato quidem respirandi intervallo (4). 2. Ulcera illius scatuisset vermibus et sanie (5). Quæ de vermibus diximus, semel tantum in textu Hebræo et Vulgatâ expressa sunt; sæpius tamen apud Septuaginta, et vermibus ulcera omnia Job scatuisset vulgò Patres autumârunt. 3. Eò malorum devenerat Jobus, ut ulcera sua testâ raderet (6); etenim ne manus admovent sive metus irritandi morbi, sive ulcera ipsa omnis contactûs impatientiâ, sive tandem intolerabilis ulcerum tumor in causâ erat. 4. Intimo quodam et noxio calore, ut in febribus acutis solet, torrebatur (7). 5. Tandem macie et ariditate cutis reducta, alio quodam colore inficiebatur; rugisque toto corpore sulcato, nihil è pristinâ partium œconomiâ remansisse videbatur, nisi circa dentes labia (8); quidquid denique cutis contegeret, sola relicta erant ossa. 6. Halitum reddebat foetentem; ut ne ab uxore quidem tolerare-

(1) Job. 2, 7 : *Jaketh ajuf. haschajin. vag.*

(2) Deut. 17, 27 : *Percutiat te Dominus ulcere Ægypti*, etc.; et vers. 35 : *Percutiat te Dominus ulcere pessimo in gentibus, et in suris, sanarique non possis, à plantâ pedis usque ad verticem.* Et vers. 68. Item cap. 7, 15.

(3) Job. 11, 7 : *Percussit Job ulcere pessimo à plantâ pedis usque ad verticem.*

(4) *Concidit me vulnere super vulnus.*

(5) Job. 7, 5 : *Induta est caro mea putredine et sordibus pulveris*, et 17, 4, et 30, 27. Et vers 18. Vide et cap. 2, post vers. 6, in Græc.

(6) Job. 2, 8 : *Testâ saniem radebat sedens in sterquilino.*

(7) Job. 30, 30 : *Ossa mea aruerunt præ caumate.* Et vers. 16 : *In meinetipso marcescit anima mea.*

(8) Job. 7, 5 : *Cutis mea aruit et contracta est.* Et 16, 8 : *Ad nihilum red cti sunt omnes artus mei, rugæ meæ testimonium dicunt contra me.* Et cap. 19, 20 : *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* Vide et cap. 30, 15, 30.

tur, omnesque circa se domesticos depulisset (1); quare extra urbem rejectus, solus dolores tolerare cogebatur. 7. Ne pristina quidem viri forma remanserit, ut ab amicis respicientibus non agnosceretur (2). 8. Dirâ pariter anginâ suffocabatur aded ut faucibus elisis promptæ sibi mortis levamen optasset (3). 9. Mortali languore per noctes diesque continuato, et intolerabili rerum omnium tadio (Job. 6, 11, 12, 13; et 14, 15; et 7, 4, 13, 14; et 17, 1; et 30, 16, 17), molestiam augentibus tristissimis somniis,angebatur. 10. Vexabant fessum tormina, renum dolores. 11. Os foedè intumuerat, et nunquam à lacrymis cessantes oculi caligaverant. Tandem terrebat aspera vox, ut non humanum loqui, sed ferinum rugire crederetur. His omnibus malis tentata est patientissimi viri constantia, et hæc ægritudinis illius varia symptomata, unde de naturâ morbi conjectura capienda est. Positum autem extra controversiam censeo, horum malorum partem maximam lepræ quadrare; quemadmodum ex afferendis à nobis documentis apertissimè demonstrabitur.

Ineuntis lepræ prima indicia in ore spectari, succrescente in naribus noxio quodam tumore instar lenticulæ, Plinius l. 26, c. 1, est auctor. Explicatur deinde sædissimi morbi vis, totamque inficit cutem asperam; fœdis maculis varii coloris asperatam reddens : coriacea quin etiam cutis ipsa soliditate obdurecit, cum interim variis corporis locis exillis, subtilisque gracilescat. Tandem atro torridoque colore totum leprosi corpus horrescit. Accedit his omnibus corpus fœdissimè excedens macies, ut ossa tantum pelle coniecta spectantibus appareant. Pedum manuumque articuli enormiter intumescunt. Peculiaris est Ægyptiis morbus, et cum reges eo inficiuntur, pergit Plinius, balneo ex infantum sanguine remedium morbo paratur. Testatur Galenus (4) contingere aliquando ut lepra in ulcera degeneret; quâ ex re tota oris œconomia turbatur. Nasus, cujus radices leprâ abroduntur, simul efficitur; aures sensim decrescunt, quòd glandulæ, à quibus ambiuntur, noxio morbi veneno corripantur; labia immodicè intumescunt : ex quibus inditum morbo nomen, *satyrismus*, quòd scilicet humana in satyri faciem transire videatur. Nihil esse in corpore leprosi à morbo illæsum Celsus testatur, ut ossa quoque vitiari dicantur (5). Summa pars corporis crebras maculas crebrosque tumores habet. Rubor earum paulatim in atrum colorem convertitur. Summa cutis inæqualiter crassa, tenuis, dura mollisque, quasi squamis quibusdam exasperatur, corpus emacrescit, os, suræ, pedes intumescunt. Ubi vetus morbus est, digiti in manibus pedibusque sub tumore conduntur : febricula oritur, quæ facillè tot malis obrutum hominem consumit.

(1) Job. 19, 17 : *Halitum meum horruit uxor mea.*

(2) Job. 2, 12 : *Cum elevassent oculos non cognoverunt eum.*

(3) Job. 7, 15 : *Suspendium elegit anima mea, et mortem ossa mea.*

(4) De Causis morbor., cap. 7.

(5) Cels. lib. 3, cap. 25

Quicumque nostrâ hâc ætate iter per Palæstinam Ægyptumque habuerunt, paria de leprosis narrant; nec alia tradunt, qui de leprosis, plurium seculorum spatio in Europâ notissimis, egerunt. Angelus quidam (1). itineris sui per Palæstinam habiti scriptor, narrat, visos à se hujus regionis leprosos diverso planè morbi genere affectos, ac leprosos in Britannia. Morum enim morbus, ait, perpetuâ atrâque crustâ summam corporis superficiem obducit; cædè tumen juncturæ omnes, et ubi maximè manus cum brachio conjungitur: tali turgent, seroso pariter humore stillantes, ut eorum crura veterum equorum pedes, quos morbi virus corrumpit, videantur. Tandem ea est morbi hujus vis, ut vivi corporis maxima corruptio haberi jure meritòque possit.

Porrò hæc omnia, quibus lepræ morbus proditur, ad amissim in Jobo deprehenduntur. Si rabbinos audias, primâ ægritudinis die Jobi corpus rubræ quædam macule veluti impetigines affecerunt: successit deinde maculis tumor, qui secundâ die prodiens, tertiâ immodicè crevit: quarta pustulæ atrum liventemque colorem induxerunt; quintâ rubro quodam et corrupto liquore turgere visæ sunt; sextâ humor in saniem degeneravit; septimâ tandem in vermes ebulliit. Hæc, nullâ licet Scripturæ auctoritate fulta, rectissimè tamen dicta videri possunt, si de causis iisque rebis, quæ præcesserunt, per effectus et ea quæ deinde consecuta sunt, conjectura ducatur; vix enim fieri potuisse credimus, ut ulcera illa, quibus totum Jobi corpus obducebatur, primo morbi impetu eruperint.

Explorato jam et in apertum prodeunte morbo, cum percussus à Deo Jobus palàm intelligeretur (hâc enim phrasi utitur Scriptura (2), cum de leprosis sermo est), ex urbe subducere se, et ab hominum consortio remotus solitariam agere vitam, et in pulvere jacere (3), veluti deploratæ jam vitæ homo ipsis domesticis suis ac vilissimis quibusque è plebe horrore habitus, coactus est (4). Queri ille, altos edere ejulatus, pessimo omnium morbo affectus. Filiorum orbitas, honorum amissio, conjugis irrisiones nihil emovendo homini valuerunt: sed primo sævissimi morbi aspectu exhorrescens, è statu infractæ mentis dimovetur. Lugebant illum amici tanquàm mortuum, vestes scindebant, cinere aspergebant caput, veluti funus lugerent.

Scitum est, quanto in horrore populi quidem omnes, sed orientales præsertim, lepram habuerint, quid cum leprosis egerint, ne illorum halitu vel contagione inficerentur. Apud Persas (5) et apud Hebræos (6) ex urbibus pellebantur, et tanquàm pestifero morbo laborantes ne accedere quidem ad se patiebantur, illud

(1) Maundrel, *Voyage de Jérusalem*, pag. 249.

(2) Isai. 53, 3: *Putavimus eum quasi leprosum; Hebr. quasi tactum*. Vide 2 Paralip. 26, 21, etc.

(3) Job 11, 8.

(4) Job 6, 15: *Ecce, non est auxilium mihi in me, et necessarij quoque mei recesserunt à me. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit*.

(5) Herodot. lib. 1, cap. 138.

(6) Levit 13, 45.

de leprosis sentientes, eos Deo invisos esse, ac Numinis iram pati. Non desunt apud Judæos regum exempla, qui eo morbo affecti (1) regia ponere insignia, atque à republicâ et regiâ hominumque consortio extores esse coacti sunt, quin ne post obitum quidem regionum sepulcrorum honore donati, ac si pestilentis morbi virus defunctis etiam timeretur.

In singulari de hoc argumento dissertatione (2) demonstrandum suscepimus, lepræ causam tribuendam esse cæcis quibusdam vermiculis, ex ipso leprosi corpore ebullientibus, qui cutem exedentes rodentesque, fœda ulcera scabiemque, quâ corpus asperatur, inducunt. Totum se in saniem defluere, et in cibum vermium, Jobus non semel conqueritur, ut ad vermes conversus quandoque dixerit: *Soror mea et mater mea vos*, cap. 17, 14. *Qui me comedunt, non dormiunt*, cap. 30, 17. Tandem: *In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicæ succinzerunt me*, cap. 30, 18. Corpus denique suum perinde habet, ac si tumulo jam illatum marcesceret, nec spe sibi ullâ valetudinis blanditur. Nulla equidem eâ ætate lepræ remedia succurrebant; uti neque ulla hodiè suppetunt, morbo jam veterascente. Testatur demùm Jobus pellem suam in ulcera et saniem defluere, aridam esse, atram, liventem. Quis tot simul expressis notis elephantiasim non agnoscat?

Lepræ etiam sævientis indicia sunt tormina illa, cædia, insomnia, terrores, quibus Jobus angebatur. Ita ille, cap. 7, 3 et seqq.: *Noctes laboriosas enumeravi mihi Si dormiero, dicam: Quando consurgam? Et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus usque ad tenebras.... Si dixero: Consolabitur me lectulus meus.... Terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. Desperavi: nequaquam ultra jam vivam*. Et capite 6, 4: *Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me*. Et capite 30, 16: *In memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis; nocte os meum perforatur doloribus, etc.* His coloribus tormenta, quibus animus angebatur, expressit patientissimus, cum enim morbo sævissimo corpus torquebatur, quo sanguis et humores turbati intimum doloris sensum in animam refundebant, teterrima tristitiæ nubes immotæ mentis serenitatem turbabat, novis nunquam non sævientibus undequaque doloribus, quibus durissima semper molestia et ægritudo crearetur, mors ac dolorum exitus nunquam inferretur.

His simul omnibus persuasi Patres, vel expressâ, vel tacitâ sententiâ Jobum elephantiasi affectum significarunt. In eam sententiam ivère S. Chrysostomus (3), Polychronius (4), Apollinarius (5), Philippus Presbyter, Venerabilis Beda, et auctor sermonis 52 ad fratres in eremo sub S. Augustini nomine, Pi-

(1) 2 Paralip. 26, 2, 21, 22, 23, de Asâ rege Judæ.

(2) Dissert. de Leprâ in Leviticum.

(3) Chrysost. in Catenâ, p. 76.

(4) Polychron. ibid.

(5) Apollin. ibid.

neda, Bartholinus, cæterique plurimi ex interpretibus. In eam ferri etiam Ecclesiâ vîsa est, quippe quæ altaria, ædículas, et picturas S. Jobo sive in nosocomiis, sive in aliis locis, leprosorum ministerio destinatis, dedicavit. Qui pariter leprâ, vel simili aliquo morbo afficiuntur, illi sancti Jobi opem implorant quasi scilicet unum illum datum sibi ab Ecclesiâ patronum habeant (1). Præsentissimum etiam ejus patrocinium censetur ad obtinendam à morbo venereo valetudinem, cui pariter olim nomen inditum *morbo S. Jobi*.

Porro venereus morbus ipsa est, ex plurium sententiâ (2), elephantiasis, iisdem symptomatibus obnoxia, iisdem iudiciis, eâdem indole, iisdemque pariter medicaminibus levanda, si morbi vis nondum planè explicata medicamentis coerceatur: quam frustra, postquàm vires exeruerit, totamque sanguinis et humörum massam subegerit, domandam suscipias. Pluribus non obscuri nominis interpretibus visum est Jobum probroso eo morbo laborasse. Vatablus (3), Cyprianus (4) Cisterciensis, Pineda (5), Bolducus (6), aliique nonnulli (7) totidem verbis hanc sententiam proposuerunt. Bartholino (8) contraria sedit opinio, rato nonnisi per summam injuriam de viro sanctissimo asseri, eamdem illum tolerasse, quæ impios infamis criminis à Deo manet, pœnam. Addunt, morbi genus illud Jobo ipso multò recentiore originem habuisse, cum in Europâ non ante innotuerit, quàm post Americæ cognitionem. Malam illa mercem Hispani ex iis regionibus ad nostras detulerunt, Gallisque in obsidione Neapolitanâ versantibus, Friderico IV, imperatore, et Carolo VIII, Galliarum rege, communicarunt. Inde morbo nomen apud Gallos quidem *morbo Neapolitano*, apud Italos *morbo Gallico*. Sed hisce eorum argumentationibus facilis paratur responsio. Nullo enim negotio demonstratur, probrosam hunc morbum, tot variis nominibus designatum, quem sæpius effari pudor non patitur, unum eundemque fuisse cum elephantiasi, morbo totâ antiquitate notissimo. Quod autem ad virum sanctissimum attinet, nullam creati in illum invidiam credimus, si dæmonis opera sævissimum hunc et teterrimum morbum ipsi illatum doceamus. Sed hæc fusiori examine discutienda sunt.

Morbus, quem Neapolitanum vocamus, quanquàm fœdas plerumque voluptates consequitur, et nimiam in venerem profusione inducitur, non semper tamen malæ hujus radicis soboles censendus est. Virulentus est maximè morbus, et contagiosus, ut cum lacte ipso ab infante trahatur, si fortè nutritrix eo incommodo la-

(1) Vide Baillet, *Vies des Saints de l'ancien Testament*, 10 mai.

(2) Gassend., Gaffarel., Tournefort. Vide nostram dissert. de Leprâ.

(3) Vatabl. in Job 11. *Scabie fœdissimâ, quam vocant Indicam*.

(4) Cyprian. Cisterc. Comment. in Job, edit. Complut. 1582.

(5) Pineda in Job c. 11, vers. 7, p. 143.

(6) Bolduc. in Job 30, 3, pag. 290.

(7) Desgoues, Epist. Medicinal. *Hist. de lue venerea*.

(8) De Morb. Biblic. cap. 7.

boraverit; et infantis virus, ex infecto parentum sanguine derivatum, in nutricem transfundatur. Quilibet itaque vel morum probitate sanctissimum luem illam referre potest imprudens, si cum aliquo eâ peste infecto communem habeat lectum, poculum, mappulam, indusium, vestes, balneum; cui maxime vitio obnoxii sunt, qui delicato et imbecilli temperamento gracilescent, et cum iis rebus quis utitur, quæ tactu corruptissimarum partium infecta sunt. Chardinus (1) testatur, in Oriente et apud Persas maximè perniciosam esse quandoque ipsam loquendi consuetudinem cum hominibus eo morbo infectis: cujus rei causam esse dicit, quòd ex adusto calidoque celo, ac frequenti balneorum usu, excipiendo morbo, patentibus undique poris, corpora sint aptissima.

Non est igitur, cur probrosam sanctissimo viro sit, si pernicioso hujus morbi veneno infectus fuisse dicatur: neque immodica dæmoni tribuitur potestas, si in corpus illius adeò valuisse credatur, ut turbata humorum harmonia lepram luemque veneream induxerit. Salvo igitur, quod erga virum sanctissimum profite-mur, obsequio, neque summâ potestate dæmoni permittâ asserere fas est, contingere facillè potuisse, ut Jobus luem retulerit seu veste alterius hominis lue infecti contractâ, sive in eodem illius lecto decumbens. Juvat enim animadvertere morbum Jobo non antea contigisse, quàm in ultimas rei familiaris angustias redacto. Illud præstitit dæmon, ut causas secundas opportunè admoveret. His planè limitibus omnem illius potestatem definimus. Infestus ille virtutis adversarius potuit Jobi patientiam in discrimen adducere eo morbo, cujus indolem sævissimam et maximè probrosam nôrat. *Hæc lues quicquid in aliis est horrendum, unâ secum trahit* (2). Multorum etiam opinio docet, Sopharum, inter amicos Jobo, Jobum nihil tale meritum incontinentiæ insimulasse (3): *Ossa ejus implebentur vitiiis adolescentiæ ejus, et cum eo in pulvere dormient*. Verùm falsò accusari Sopharum arbitramur; non enim probrosam consuetudine induci hunc morbum, olim censuisse veteres credimus. Nihil in lege de elephantiasi dicitur, quòd suspicionem ejus rei promoveat, nisi illud tantummodo, quod capitali supplicio animadvertendum velit in virum qui ad uxorem menstruatam accedat (4). Nihil gravius de leprosis apud Judæos censebatur, quàm quòd irato Deo pœnas dare crederentur acerbissimas.

Veneream luem, ex medicorum doctrinâ, ulcera non rarè, vel saltem pustulæ comitantur, in corpore disseminatæ, miserè affectum hominem cruciantes. Hujus morbi virus non extimam solum carnis superficiem pellemque inficit, sed ad intima usque ossa pervadens abditas partes simul et sanguinem et humores depopulatur. Prodeunt autem exterius rotundæ quædam crustulæ, in medio quidem humiliores, cir-

(1) Chardin, *Voyage de Perse*, tom. 2, part. 1, cap. ult. pag. 200.

(2) Erasm. epist. 62 ad Regn. Polon. Cancellar.

(3) Job 20, 11.

(4) Levit. 18, 19, et 20, 18.

cum protuberantes, quarum subflavus color nigrescit. Desluunt sponte interdum barba, supercilia, comae; atque secretam quamdam in corpore gliscentem corruptionem febris tandem, nisi prompto remedio occurratur, consequitur; quae febriles partes depascens, brevi exarsum corpus absuntur. Cum itaque ex his nihil ab elephantiasis alienum sit, illud statuamus oportet, luem veneream elephantiasis genus habendam esse, et cum lepra laborare Jobum, eaque pessima, demonstraverimus, probrosi etiam morbi venenocorruptus fuisse credendus est. Quanquam ejus morbi alia fuit viro honestissimo, quam ceteris lascivis hominibus, causa.

Haec si vera esse statuantur, uti sine controversia esse arbitramur, illud consequitur, probrosi illius morbi virus jam inde a vetustissimis seculis gliscere in mortalium perniciem coepisse; cum elephantiasis tota adeo antiquitate nota fuerit, ut frequentissimam fuisse luem, veterum omnium tam sacrorum quam profanorum testimonio discamus. Profecto, si mala haec venereae luis merces ex lasciva consuetudine comparatur, quis vetustissimum non esse malum crediderit? cum tam multam probro issimarum voluptatum monstra elapsa retrò secula spectarint. Plures sane inter eos, quos in venerem procliviores fuisse ex historia novimus, eo genere morbi interiisse legimus, quo impuriissimos quosque nostrae aetatis videmus. Quare sin minus probrosi morbi nomen, rem tamen antiquitati innotuisse, satis constat (1).

Hunc eundem morbum Lucianus in Pseudo-Logista morbum *Lebium* appellat, quod scilicet Lesbiorum in Aegaeo mores corruptissimi essent. Morbum Campanum appellat Horatius (2), quod Campanorum et maxime Capuanorum libido eam aetate esset insignis; ut proinde de Capua dictum a Cicerone feratur: *Domicilium impudicitiae* (3). Eodem spectat Ausonii morbus, quem *Luxum Nolanum* (4) nuncupat. Eo laborasse Augustum credimus, cui proinde levando adhibita saepius olei fomenta, cum sudore flamma provocato, et gelidae post sudorem perfusionibus (5). Nequaquam tamen iis remediis ille convaluit, cum certis anni temporibus morbi vestigia apparerent, atque languores, mala hujus radices germina. Tiberius, omnium, quotquot unquam fuerunt, impudicissimus princeps, malis hisce impudicitiae comitibus tanquam satellitio semper stipatus est, ore plerumque ulceribus exeso, emplastris ceratisque foedato (6). Quod effu-

(1) Vide Ecl. 19, 3: *Qui se jungit fornicariis, erit nequam; putredo et vermes hereditabunt illum, et extolletur in exemplum majus, et tolletur de numero anima ejus; sive ex aliis exemplaribus: Exsiccabitur, ut statuatur in exemplum.* Et Prov. v. 9: *Ne des alienis (Hebr. alienae mulieri) honorem tuum, et annos tuos crudeli (feminae): ne forte gemas in novissimis, quando consumpseris carnes tuas, et corpus suum.*

(2) Horat. lib. 1, satyr 5: *Campanum in morbum permulta jocosus.*

(3) Tull. Orat. in Rullum.

(4) Auson. epigr. 70 de Crispà.

(5) Sueton. in August. *Auctore Antonio Musa (Medico), unctum saepius sudasse ad flammam, deinde perfusum gelida.*

(6) Tacit. Annal. lib. 4.

sissimi in venerem principis probrum Julianus imperator in suis Caesaribus non silens, cicatrices, ulcera, tumores, lichenes, et caetera incontinentiae argumenta exprobat. De Cleopatra Horatius, libro 1, ode 37:

Funus et imperio parabat

Contaminato cum grege turpium

Morbo virorum.

Neque id in regina Aegypti mirum est, cum lues sit in Aegypto nunquam non familiaris. Eundem morbum his verbis innuit Juvenalis, satira 11:

. Podice laevi

Caeduntur tumidae, medico ridente, mariscae.

Cur medicus rideat, dum secat, in promptu causa est, quod scilicet morbi probrosam originem non ignoret. Bis eam de re Apuleius; ita enim habet, Asini aurei lib. 10: *Mercator ad cauponariam divertebat; illa urigine percita illum cubili applicans suo, statim ut cum ista acquievit, ab unico congressu pestilentem et annosam contraxit affectionem;* et lib. 1: *Ut quidam saepius sibi mortem suam consciscere manu voluerit, priusquam inquinatae uxoris contagio macularetur.* Valerius Maximus, lib. 3 de Pulchro filio Claudii, scribit: *Perdito amore meretricis infamis, erubescendo morbi genere consumptus fuit; abdomine enim avidè devorato, foedae ac sordidae intemperantiae spiritum reddidit.* Vide quae Julianus probro vertit Tiberio, vide Suetonium in vita Augusti et Tacitum in Annal. lib. 6 de Tiberio: ac tandem consule medicinales theses, quas Parisiis defendit de hoc argumento D. Alliot de Mussey, anno 1717.

Is igitur morbus, nomine ignotus, re tamen notissimus erat apud veteres; neque recens est malum, sed veterum morborum farrago (1). Quae de allata haec lues ex America in Europam ab Hispanis narratur, fidei non sunt inconcessae; ac probabiliter suspicari quis possit, non ab America in Hispaniam, sed ab Hispaniam in Americam, quod ab Herrera asseritur, transfretasse, eundemque esse morbum ac elephantiasim, actorum retrò seculorum luem familiarissimam, quae annorum successione plures nominum vices experta sit. Ea in re planè aetatis nostrae morbus vetere felicior est, quod ejus curandi ars inventa fuerit, quae olim penitus ignorabatur. Hinc tam magna leproso- rum turba, tamque frequentia in eorum usus nosocomia.

His omnibus morbis, quibus patientissimus opprimetur (2), addunt nonnulli ulcera in faucibus sive in glandulis, quas amygdalinas vocant; frequens in Syria vitium, teste Aretaeo (3). Miserè eo morbo affecti torquentur calore, non secus ac igniti carbonis, fauces torrente. Halitus atram spirat mephitim, ex imò pectore provenientem, quae ipsi sibi miseri graves redduntur. Os pallens livensque; molesta cruciat sitis, acuta demum torrensque febris viscera depascitur. Quare, veluti si in medio igne versentur, ardere se

(1) Lang. Epist. Medic. tom. 2, epist. 14.

(2) Bartholin. de Morbis Biblic. art. 7.

(3) Aretaeus, lib. 1 de Caus. et Sign. acutorum morbo., c. 9.

undique sentiunt, negato illis potùs solatio, quod exulceratæ glandulæ amygdalinæ liquoris sensum vix patiantur. Cùm primùm in lecto cubuerint, continuò surgere coacti, sedent, cùm difficilis cubantibus sit respiratio : tum rursùs cubare conantur; stantes tamen plerùmque ambulat, quietem aliquam venaturi; hinc fugere solitudinem, societatem amare, ut intimos dolores fallant. Longa trahunt suspiria, paulatim et veluti per partes halitum reddunt. Vox rauca, et inæqualis : quandoque etiam animà deficiente cadunt.

Eo morbo laborasse Jobum hinc colligere possumus quòd ægrè se cibum capere testatur, c. 3, 24 : *Anti-quàm comedam suspiro*; difficilè salivam se deglutire significat, c. 7, 19, viscerum calore torreri, c. 20, 30, neque ullum morbo solatium sive stantem sive cubantem sedentemve continuis diebus noctibusque experiri, c. 7, 3, 4, 13, 14.

Accessisse his omnibus anginam et præsertim scorbutum, censeat Bartholinus. Porrò quæ de anginà asseruntur, hæc testimonio Jobi proba: possent; qui eo se dolore vexari narrat, ut mitiùs secum agi putaret, si fractis laqueo faucibus promptà morte prolixis ad eò sævisque cruciatibus subduceretur (1). Id pariter probant ea quæ supra de cibi potùsque capiendi difficultate observavimus. Conjecturæ de scorbuto capiendæ occasionem præbuit medico scriptori depravata humorum Jobi œconomia, tristitia et animi ægritudo, quibus oppressum fuisse Jobum credidit, accedente insuper promiscui cibi alimento : his enim causis scorbutus debetur. Profectò si dæmoni pro arbitrio sæviendi facultas data est, neque hoc morbi genus prætermissum facilè credimus; cùm præsertim omnia ejus morbi indicia in illo spectentur. Halitus mephitis, quæ domestici omnes arcebat (2); stridor dentium, gingivarum corruptio, capiendi cibi difficultas, arens, torridum et exile corpus (3), hæc de scorbuto æquè ac de Jobo feruntur. Hanc capiendi cibi difficultatem stridori dentium et gingivarum ulceribus tribuendam Bartholinus arbitratur; malunt alii ulceribus oris : et ipse Bartholinus superiùs ex glandulis amygdalinis exulceratis repetebat.

Longam hanc malorum lliadem refert Pineda, neque his omnibus cæterisque malis illorum comitibus, nempe erysipelate, scabie, impetiginibus, pruritu acerrimo, ulceribus toto corpore disseminatis, ficis, igne sacro, aliisque contentus, chiragram etiam, podagram, ischiademque sensuit adjiciendas. Nec sanè erant hæc omitienda, si illud ponatur, nihil esse in morbis maximè violentum, quod vim suam in Jobum non exercuerit. Conjecturæ suæ indicia derivat auctor ex illo c. 13, 27; et 33, 2 : *Posuisti in nervo pedem meum*; et cum c. 16, 16, testatur, membra sua omnia assumpta esse, et in nihilum redacta. Animadvertimus etiam superiùs, veterascentem elephantiasim pedibus manibusque maximè prodi, quos scilicet diris ad eò tumori

(1) Job 7, 15 : *Elegit suspendium anima mea et mortem ossa mea.*

(2) Job 19, 17.

(3) Job 30, 30.

bus instat, ut chiragræ atque podagræ speciem intuentibus exhibeant. Quid valeant hæc conjecturæ, lectoribus judicandum relinquimus.

Post has conjecturas et sententias, quid de Jobi morbo sentiendum sit, definire quivis poterit. Modò, ut totum expleremus argumentum, reliquum esset ut disseramus de naturà, causis et effectibus singulorum quos enumeravimus morborum. Sed longiùs quàm pro modo dissertationis duceremur et minor nobis medicinæ peritià est, quàm argumenti gravitas ferat. Ad hæc, conjecturas nostras de leprà, cujus est apud Moysen sermo, alibi congesimus, facilè ad præsens propositum accommodandas. Illud solummodò addimus, morbum Jobi, quamvis rarum et inusitatum, non ad eò tamen prodigiosum habendum esse, quin ullà causà naturali partus credatur. Petenti dæmoni illud tantummodò Deus concessit, ut morbi causas naturales comparans, in Jobum omnes immitteret, earumque vim magis magisque irritaret; vivere tamen illum semper, sed longam trahendo mortem, voluit.

Aliquid modò de restitutà Jobo incolumitate afferendum est. Nihil eà de re Scriptura; ita verò narrant Orientales (1). Cùm tandem aliquando imponere longæ calamitati finem statuisset Deus, angelum Gabrielem misit, qui surgere Jobum jussit. Ille actutim obtemperans, stetit. Tum angelus iterùm in pedes saltare jussit et frigidà corpus lavare, vinique potu affectum corpus roficere. Paruit Jobus, statimque pulsà ægritudine convaluit. Inter hæc, uberrimus subito fons ante ejus pedes exiit, ex quo torrens cœpit fluere, aquis lacteo candore, mellis dulcedine et suaveolentibus. Vix haustà aquà, statim abière vermes, neque deinceps redierunt. Jussi deinde amici Jobum convenerunt provocatum in se Dominum et implorato Jobi patrocinio et sacrificiis placârunt, provocatum, inquam, quippe qui inconsultis et iniquioribus verbis plura effutiissent. Ipsi etiam amicis rogantibus, erroremque suum fatentibus data est facilis ab Jobo venia, quos testes restitutæ sibi à Deo pristinæ incolumitatis et fortunarum habuit.

Orientalium ingenium facilimè prodigia procudit; neque si plura cumlaverint et ad arbitrium effinxerint religioni quidpiam ducunt. Quare nullum est, certum alioqui assertumque, in Scripturà prodigium quod plurium miraculorum accessione augere non aggrediantur. Quà in re et indolem ipsi suam et habitudinem sequuntur, rati tum maximè divino honori et decori religionis se consulere, si plurium fabellarum illi satellitium adjunxerint. Principium, si quod aliud, maximè perniciosum, in superstitionem vel irreligionem recta deducens. Cautiores multò sacri scriptores nullum nisi maximè necessarium prodigium constituunt iis simul additis circumstantiis, quibus facilè lectoribus persuadeatur, etiamsi nihil divinum scriptoribus adfuisse crederent. Cùm igitur hæc prodigia in eà historià non legantur, quid cogit nos incerta et dubiæ fidei miracula amplecti?

(1) Kersœus in excerpt. Arabic. Ms. apud Spanhem Hist. Jobi cap. 8, p. 124.

Quo longius à prodigiis recederet Bartholinus, novam restitutæ Jobo valetudinis rationem excogitavit cujus adeò nulla fides, ut nullam etiam veri speciem exhibeat. In cinere sedebat Jobus (1), tum ut humilitatem suam eo indicio demonstraret, tum ut ulceribus suis remedio occurreret, ait Bartholinus. Verissimè ille quidem de humilitate; mos enim obtinuerat, ut crimen aliquot lugentes, in cinere et humi sederent : qui funera lugebant, caput vultumque pulvere et cinere sedabant. Ipse pariter Jobus gravioribus verbis à Deo reprehensus, quòd inconsulta plurima effutiisset : *Ago, ait, penitentiam in favilla et cinere* (2). Sed quis, rogo, nisi defrans, sibi in animum induerit, Jobum unquam remedium ulceribus quærendum in cinere cogitasse? Cinis noxium exsiccat humorem (3); et exsiccandis ulceribus tum et crustæ inducendæ cinis sarmentorum, aliis mixtus medicaminibus, valet. Ut cruor è recenti vulnere fluens cohibeatur, cineres præsentissimos esse, testatur Galenus (4). Ulcus Syrium morbus, teste Aretæo (5), aspersis plumâ cineribus tractatur. Exsiccandis igitur ulceribus et lepræ curandæ eodem remedio Jobus utebatur. Bella argumentatio! Nonne præstitisset silentio rem præterire quàm talia seriò comminisci?

Nos igitur rationem valetudinis à Jobo receptæ prorsus omittimus, cum neque conjecturæ, neque ulla Scripturæ testimonia suppetant. Neque prodigia quæ

(1) Job 41, 8.

(2) Job 42, 6.

(3) Dioscor lib. 5, cap. 135.

(4) Galen. seu alius auctor lib. de Simplicibus medicam.

(5) Aretæus, lib. 1 de Curat. acut. morb., cap. 9.

rimus; æquum est enim ut inutili labore prodigia investigandi lectorem levemus. Jobum satis citò convalescisse, illud demonstrat, quòd statim pro amicis sacrificia obtulisse legatur; neque enim leprosus et morbo oppressus offerendis sacrificiis parem se exhibuisset. Sed prodigio restitutam illi incolumitatem quis dixerit? Statim ut Dominus concessam dæmoni potestatem subduxit, Jobum ipsum cælesti solatio, spectandum illi se præbens, recreavit (hactenus enim abscondere faciem suam visus est Deus, illumque hostili animo respicere, quo majus patientiæ illius periculum faceret) : statim ut obstructi sunt morborum fontes, facile Jobo fuit, naturali aliquo remedio, sive balneo, sive aliquo herbarum succo affectum corpus fovere, saniem detergere, abigere vermes, ac tandem cibi aliquo delectu servato, pristinam humorum harmoniam reparare. Vix enim credimus, prompta non fuisse et ad manum remedia morbo, ejus regionis planè vulgari et frequenti. Cum tamen diuturnum fuisse morbum ac vitiatos penitus humores supra, nec immeritò, statuerimus, si quis bonorum angelorum opem aliquam accessisse voluerit, ut, quemadmodum mali angeli artibus morbus inductus est, ita bonorum angelorum ministerio pelleretur, per nos licet. Potuit enim bonus angelus prompta et opportuna remedia virum docere, potuit monitu suo à noxiis arcere; quàm in re nullum intercessisse prodigium agnoscendum est, præterquam quo nos quotidie juvamus, bonis angelis recta quæque suadentibus et monentibus, ut ad morum honestatem promoveamur; tum etiam sedulo incumbentibus, ut nos sive à noxiis arceant, sive malis, quæ in caput nostrum induximus, liberent.

IN ILLUD JOBI XXIX, XVIII :

SICUT PALMA MULTIPLICABO DIES,

Dissertatio.

(EODEM AUCTORE.)

Quem exponendum hic suscipimus locum, is neque maximi est per se momenti, neque rectum illius sensum assequi, magnoperè interest. Cum tamen argumentum ex eo ad probandam resurrectionem duxerint veteres, ac in varias sententias illius causâ interpretes distrahantur; idcirco aliqua de illo in medium afferenda esse arbitramur. Scitum est Jobum iis verbis longioris vitæ felicitatem sibi augurari : utrum verò produci sibi vitam palmæ, vel potius phœnici parem optaverit, an tot sibi vitæ annos, quot maris arenæ sunt, deprecatus sit, ambigitur : denique utrum similitudo ex phœnice, an ex palmâ, an ex arenâ è littore maris ducta sit, inter auctores disputatur. Hæc nobis in præsentem discutienda sunt.

Profectò si Hebraici textûs verba satis haberentur explorata, nullus esset controversiæ locus : sola enim

sententiæ ad litteram expositio interpretum dissidia componeret, neque magnoperè curæ esset, quid veteres pravam interpretationem secuti censuerint : illos interpretes inter veteres nobis sequentibus, qui maxime rem assecuti crederentur. Cum verò rabbinii et veteres interpretes, quorum sententiæ in Scripturæ versione gravior est, non satis inter se consentent, et incertam vagamque harum vocum significationem reliquerint, integer nobis manet labor et locum et præcipuas versiones expendendi, ut inter varias illorum sententias optimam pro viribus seligamus.

Quam ejus loci versionem dederunt Septuaginta, ea variis opinionibus occasionem præbuit et fomentum. Utuntur enim voce *Phœnix*, quæ in Græco tria vel quatuor maxime diversa significat; palmam nempe, phœnicem avem, et Phœnicium, nempe Phœniciam

incolam, ac demùm herbam, quam nos *lotium marianum* appellamus (1). Hanc æquivocationem sensisse illi, et subducere voluisse videntur, addentes vocem, *truncus*: *Et sicut truncus phœnicis* (sive palmæ) *multiplicabo dies*. Quæ enim voci, *phœnix*, congruere potest significatio, nisi palmæ, si *truncus* addatur? His tamen minimè persuasi plures, locum interpretati sunt de phœnice ave, totam sententiam ita legentes (2): *Sicut corpus* (vel fetus) *phœnicis multiplicabo dies*. Tam uberem verò ingeniosarum similitudinum materiam hinc nacti sunt, ut non rarò pro resurrectione mortuorum argumentum ex illâ derivârint. Erroris fomentum præbuerunt verba statim antea in textu legenda: *Dixi*: *In nidulo meo moriar, et sicut phœnix multiplicabo dies*. Pronum est enim ut nidus de ave exponatur, et de ave potissimum ejus nominis, totâ antiquitate celebratissimâ, deducendis figuris et allegoriis maximè opportuniâ.

Phœnix, avis Arabiæ, teste Solino, cap. 42, *aquilæ magnitudine, capite honorato, in conum plumis exstantibus, cristatis faucibus, circa colla fulgore aureo, postervâ parte purpureus, atque caudâ, in quâ roscis pennis cæruleus interscribitur nitor* (3). Addunt, oculos micare ceu sidera, unicum esse in terris (4); vitam alii ad quingentos annos (5), alii ad millenos (6), alii ad septies millenos (7), producere aiunt; Plinius (8) ad 660, vel 560, seu 521 annos; varia enim sunt exemplaria. Solino verò 540 annorum avis est. Parem novem corvorum generationibus autumat Hesiodus; corvum verò novem humanis generationibus parem constituit. Albertus Magnus intra 340 annos phœnicis vitam definit.

De phœnice ita scribit Tacitus Annal. c. 6. *Paulo Fabio, L. Viellio Coss.* Tiberio principe, *post longum sæculorum ambitum, avis phœnix in Ægyptum venit. Sacrum soli id animal.... De numero annorum varia traduntur. Maximè vulgatum, quingentorum annorum spatium. Sunt qui asseverent, mille quadringentos sexaginta unum interici, prioresque ejus generis alites Sesostride primum, post Amuside dominantibus, dein Ptolemæo Evergete, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolavisse. Sed antiquitas obscura. Inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. Unde nonnulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum è terris credidère, nihilque usurpavisse ex his avæ vetus memoria firmavit.* Hic Taciti numerus annorum inter Evergetem et Tiberium cum veritate quidem non constat; certè tamen quingenti anni ea temporis intercapedine non fluxerunt. Quare falsa licet autumaverit, semper tamen verissimè asserit,

(1) Vide Dioscor. lib. 4, c. 39.

(2) Mercer. Tir. in hunc locum, Hebræi apud Vat. Grot. Codurc. Drus.

(3) Vide et Plin. lib. 10, cap. 2; et lib. 13, cap. 4.

(4) Tacit. lib. 6 Annal.: *Unum in terris*. Mela lib. 5, cap. 9: *Avis semper unica*.

(5) Horus Hieroglyph. 35. Senec. epist. 42. Tacit. Annal. l. 6. Herodot. lib. 2, cap. 3.

(6) Auctor poemat. de phœnice, sub nomine Lactant. et Claudian, etc.

(7) Chæremone apud Tzetz.

(8) Plin. lib. 10, c. 2.

eorum opinionem, qui nonnisi post evolutos quingentos annos phœnicem reducunt, fidei esse levissimæ. Quin si unus tantùm phœnix in mundo esse creditur, quod antiquorum consensu assertum est, cum nullus post Tiberii ætatem apparuerit, jam desiisse phœnicem certissime statuendum est.

Singulis recurrentis anni, quem astronomi magnum vocant, conversionibus phœnicem pariter reduci tradit Manilius (1); eamque veterum nonnullorum fuisse sententiam, Solinus capite 42 animadvertit. Sed quis crediderit avem producere vitam posse non ad quingentos modò, quæ sanè ætas fidem excedit, sed ad duodecies mille nongentos quinquaginta quatuor annos, qui periodum magni anni conficiunt; cum nempe cœli omnes et corpora cœlestia ad idem punctum recurrerunt, veluti si tum primum motum suum exordirentur?

Cornelius Valerianus, teste Plinio l. 10, c. 2, *phœnicem devoluisse in Ægyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Allatus est et in urbem, Claudii principis Censura, anno urbis 800, et in comitio propositus, quod actis testatum est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.*

Nec minùs de genere mortis, reparataque post funus vita, res est inter varias auctorum sententias ambigua. Cùm ad vitæ exitum, evoluta annorum, quos natura constituit, periodo, devenerit, seque in mortem urgeri provida avis intellexerit, ipsa sibi ex odoris arborum ramis feralem rogam struit. In cineres resoluta primò vermiculus nascitur, qui paulatim crescens, tandem mutatur in avem; et cùm primùm volatui explicando se parem experit, cineribus paternis et nido ubi vitam absolvit, onustus, omnia defert ad solis aram, ad insulam Panchæam in Oceano (2), sive in provinciâ ejus nominis in Arabiâ Felici (3), sive in Troglodytide (4), sive in Ægypto juxta Heliopolim (5); de situ enim Panchææ, priscis celebratissimæ, in incerto versamur.

Herodotus l. 2, c. 75, id solum scribit, deferri ab juniore ave parentis corpus in myrrhino feretro, humeris impositum, ad templum Solis, in Heliopoli Ægypti urbe, nihil addens sive de mortis, sive de reparatæ vitæ ratione. Addunt nonnulli phœnicem constructo ex gummiferis aromaticisque lignis nido, excussione alarum ignem excitare; eoque assumptum et in cineres redactum, iterùm in vermiculi speciem renasci, paulatimque explicari in phœnicem. Rem aliter narrat Tacitus, Annal. lib. 6: *Confecto annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem affundere, ex quâ fetum oriri, et primam adulto curam sepeliendi patris, neque id temerè, sed sublato myrrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque solis aram*

(1) Apud Plin. lib. 10, c. 2.

(2) Vide Euhemer, apud Euseb. Præpar. lib. 2, c. 2.

(3) Virgil. Georgic. 2. Servius ibid.

(4) Voss. ex Mela, lib. 3, cap. 8.

(5) Plin. lib. 10, cap. 2. Harduin. in eumd.

perferre atque adolere. Hæc incerta, et fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquando in Ægypto eam volucrum non ambigitur.

Paria Herodoto de phœnice habet Origines contra Celsum lib. 4, sed rem non negans, ambigere tamen de illâ plurimum se demonstrat. S. Clemens in primâ ad Corinthios epistolâ, Pseudo-Lactantius in carmine de Phœnice, S. Basilii Magnus libro octavo Hexameron, S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 18, S. Ambrosius (1) veritatem ejusdem avis persuasissimam habere visi sunt; tum et ex illâ argumentum pro resurrectione derivârunt : inter quos S. Ambrosius tanquàm rem è Scripturâ indubitam asserit. *Hoc relatione crebrâ et Scripturarum auctoritate cognovimus*, etc. (2). Hæc planè S. doctoris verba non aliud Scripturæ testimonium spectasse videntur, quàm Jobi, narratæ mox historię satis congruens : *Sicut phœnix multiplicabo dies*; quemadmodum enim avis illa in cineres resoluta iterum nascitur, è sinu mortis ad novam vitam reparatur phœnix; ita ego, post oblatum Deo vitæ meæ sacrificium iterum renovabor, atque è sepulcro iterum vivens resurgam.

Phœnicis exemplum afferunt pariter, ut resurrectionem probent, Tertullianus de Resurrectione carnis, et S. Epiphanius in Anchorato. Idem pro adstruendâ virginitate Mariæ, et præter mortalium morem Jesu Christi nativitate, laudat S. Cyprianus in Symbolo. Frustra essem, si omnium testimonia eâ in re congerere conarer. Perfectò si tot probatissimi testes pro adstruendâ phœnicis veritate satis non habeantur, ea quæ à nobis addi possent, minoris semper momenti viderentur.

Sed, ut vera fatear, de phœnicis veritate, deque tot historiarum fide plurimum, nec immeritò ambigitur (3). Qui eâ de re scripserunt, inter se non constant, alii alia narrantes, tum de vitæ diuturnitate, tum de genere mortis, tum de reparandæ vitæ ratione. Alii se dubitare aiunt : alii fabellas veritati plures admixtas agnoscunt; ac tandem ipsa rei natura ita singularis est, et supra fidem, ut humanam credulitatem superet. An verò phœnix, fabulosa, uti quidem credimus, avis cum ave paradisi, cujus veritatem omnes fatentur, confusa est?

Avis paradisi, plumarum elegantia insignis (4), plumis octo digitorum ornatur. Cauda ad pavonem accedens, colore aureo, varietate insigni coruscat. Collo est breviori, ut deesse prorsus videatur. Caput et rostrum amplum et tenue, cujus radices aliis ipsis infiguntur. His plumis ornantur principes insularum quas Moluccas vocant, iisque tutò sese à vulneribus

(1) Ambros. Hexamer. lib. 6, cap. 23. Idem in Psal. 118, serm. 19, n. 13. *Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis nescit ulecebras, sed de suo resurgit rogo, sibi avis superata, ipsa et sui hæres corporis, et cineris sui factus.*

(2) Ambros. lib. 2, de Fide Resurrect., num. 59.

(3) Vide Boch. de anim. sacr. par. 2, lib. 6, c. 5.

(4) Vide, si lubet, Bellon. Observat. 1. 3, c. 25; Cardan. de Subtilitate, lib. 10; Georg. de Sepibus, de Rom. Societ. Jes. Mus.

arbitrantur. Militum prætorianorum, quos Jannizzaros nominamus, apud Turcas cristæ illis pariter distinguuntur. Magnitudine est pulli galli gallinacei. Ferunt paradisi avem semper in motu et libratis in aere pennis versari, cum pedibus careat; pasci rore ex aere matutino stillanti. Fabellas huic historię admisceri plurimas non ambigimus. Hæc certa sunt : figura et plumæ avis, alterius planè sunt à cæteris formæ : vix aliquando quiescit : pedibus sive brevissimis utitur, sive penitus caret : insectis, vel suaveolentibus floribus alitur. Ferunt juxta ramos arborum quietem capere, ad quos vel plumis vel filis quibusdam nigris circa caudam natis adstringitur. An vera sit avis, minimè ambigitur, cum plures earum avium exuviæ inter cimelia PP. Jesuitarum Romæ spectantur. Solus superest dubitandi locus, utrùm ætate scriptorum de phœnice agentium innotuerit : neque enim de ætate Jobi quidquam dixerim, cum ille nec de phœnice, nec de ave paradisi facillè unquam cogitaverit. Verùm si India et Oceanus Indicus jam inde à Salomonis ætate exploratissimi erant, cur nota in iis regionibus avis, Græcos Romanosque apud quos de phœnice sermo est, latere debuit? Si noverunt, quid prohibet, quin ejusdem avis historiam sub phœnicis nomine tradiderint? Hæc, illius versionis causâ, et sicut phœnix multiplicabo dies, disputanda fuerunt.

Alter versio, et sicut palma multiplicabo dies, majori assensu probatur. Ita legunt Septaginta, Vulgata, vetus Italica, et tota fermè vetustas cum pluribus recentioribus. Quin et satis expressum in antiquitate testimonium pro lectione de phœnice utrùm demonstrari possit, ambigo. Quidquid in toto Jobi textu legitur, optimè cum palmâ congruit. Arbor est maximè annosa, cæsa facillè germinat (1), et ad miraculum usque fœcunda. Ipsum phœnicis nomen ex palmâ derivatum ferunt, quòd arbor annosa sit, et veluti post cineres renascens, redacto enim in cineres truncò, nova è radice germina erumpunt (2). Ferunt insuper proceras palmas circum habere ingentium silvam (ad viginti enumerant) ex eadem radice, quanquàm inter se distinguuntur, germinantium (3) : *Procerioribus silva arbore ex ipsâ* (4). Vir fide dignissimus, qui deceunio in locis palmiferis moratus est, testatur, nunquàm è radice palmæ germina oriri, sed è nucleis in terram lapsis, nonnisi certè in locis humentibus, vel humore aliquo irrigatis. Vix latam radices emittere, idem Plinius est auctor : *Et ab radice avulsæ vitalis est satus et ramorum tenerrimis. Gaudet et riguis, totoque anno bibere.* Quod maximè cum Scripturâ (5) congruit : *Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione meâ.*

Ad palmæ ætatem quod attinet, juventam suam arborem emissis germinibus reparare, et ad radices

(1) Plin. lib. 13, c. 4 : *Sunt et cæduæ vulmarum quoque silvæ, germinantes rursus ab radice succisæ.*

(2) Plin. lib. 13, c. 4 : *Mirum de eâ accipimus cum phœnice ave, quæ putatur ex hujus palmæ (syagrorum) argumento nomen accepisse, emori ac renasci à seipsâ.*

(3) Bellon. lib. 2, c. 25, Observat.

(4) Plin. lib. 13, c. 4.

(5) Job. 29, 19.

usque cœsam iterum crescere, jam observavimus. Longissimo ævo vivere, asserit Theophrastus (1); et de palmâ Deli hæc Plinius (2): *Ab ejusdem Dei (Apollinis) ætate conspicitur*. Magna sunt hæc, et exaggeratione fortassè aucta; sed communem saltem persuasionem de longissimâ ejus arboris ætate demonstrant. Hæc probabiliora pro vindicandâ versionis, hujus veritate afferuntur; versionis, inquam, quâ Jobus, Dei ope, annos sibi palmæ pares ominabatur, quanquàm doloribus et morbo oppressus mortem capiti suo imminentem cernebat. Nec auctoribus sacris novum est et insuetum, ut similitudinem è palmâ, arbore inter Judeos et Arabes celebratissimâ, ducant: *Justus ut palma florebit* (3). Sponsus proceram Sponsæ staturam palmæ comparat (4). Sponsæ coma ramis palmarum similis esse dicitur (5). Ipsa de se Sapientia testatur, cætera omnia infra se despiciere, veluti palmam in agro Cades (6). Filii Aaronis, sacerdotes nobili coronâ Oniam summum sacerdotem ambiunt, veluti palmæ proceram circa palmam satæ (7).

Illis omnibus, quæ in rem præsentem congruere videntur, unum opponunt, quod pluribus æquivalet, nempe vocem Hebræam *Chol* nullibi in Scripturâ palmæ designandæ occurrere. Sæpius quidem de palmâ, arbore Palæstinæ frequentissimâ apud auctores sacros, eosque nonnisi voce *Thamar* usos legimus. Frequenter apud illos quidem vox *Chol* occurrit, nunquàm tamen pro palmâ. Nec Septuaginta vocem *Chol* alibi unquàm quàm in hoc Jobi loco, palmam reddiderunt. Aliena est etiam ea nominis significatio in linguâ Chaldaicâ, Syriacâ et Arabicâ, Hebræicæ affinitibus, ex quibus radicem Hebræicarum significatio

(1) Theophrast. de Causis lib 2, cap. 16.

(2) Lib. 16, cap. 44.

(3) Psal. 91, 13.

(4) Cant. 7, 7.

(5) Cant. 5, 11.

(6) Eccli. 24, 18.

(7) Eccli. 1, 4.

quandoque derivatur. Quare sive aliam Hebræicæ textus lectionem secutos esse Septuaginta, sive mendosè legisse fateamur oportet; id quod etiam ante nos recentiores quique interpretes agnoscentes, illos hæc in re deseruerunt.

Tertia superest lectio in hunc sensum. *Dicebam In midulo meo moriar, et sicut arcam multiplicabo dies*. Quemadmodum enim Jobus florentibus rebus suis, et vitam proborum operum exercitio felicem ducens, lætam sibi mortem quietamque domi suæ, lectulo filiorum coronâ cincto, ominabatur: ita pariter, cum in summas angustias, malis oppressus, lepræ affectus, vermibus excusus, devenisset, nullam sibi lætam diem sperare audebat: cum tamen aversos à calamitate suâ oculos in Deum figebat, extinctæ spei igniculos excitans, lætiora sibi et augurabatur et sperabat; tum futuram vitam animo contemplatus, carnis suæ resurrectionem et immortalẽ vitam post corruptionem sibi spondebat. Neque id solum, sed et Jesu Christi resurrectionem prædicit, qui è pulvere et favillâ sepulcri vitam sibi excitans, resurrectionis suæ exemplo cæteros in spem resurrectionis perennisque vitæ erexit.

Hanc interpretationem vindicant, 1° ipsa rei perspicuitas. Ducta enim ab arenâ similitudo, ob annorum et honorum multitudinem exprimendam, Scripturæ maximè familiaris est. 2° Genuina vocis Hebrææ significatio, quæ variis Scripturæ locis consonat. 3° Peritissimorum interpretum eâ in re consensus, ut Chaldæi, Syri, Arabes, Montani, Pagnini, Munsterii, Castalionis, Junii, Tremellii, Merceri, Vatabli, Codurci, et plurium aliorum. 4° Demum rabini, qui vocem *Chol* reddunt *avem* quamdam immortalem, quæ vetito fructu abstinuerit, fabellam venditant adeò putidam, ut nullam fidem nullamque animadversionem mereantur. Postrema igitur hæc explicatio præferenda cæteris videtur.

GENEBRARDI VITA.

GENEBRARDUS (Gilbertus), natus apud Arvernus in oppido Gallicè *Riom* dicto, circa annum 1537, sumpto Benedictini Cluniacensis habitu, Parisios, studii causâ, sese contulit, ubi doctor domûs Navarræ factus, postea professor Hebræicæ linguæ in collegio regio, anno 1563, electus est. Ad Aquensem archiepiscopatum à Gregorio XIV evectus, post annos quinque in pastoralis munere transactos, Semuri Mandubiorum in prioratu cui præfectus fuerat, anno 1597, ætatis verò 60, diem obiit supremum. In ejus tumulo hoc epitaphium inscriptum est:

Urna cavet cineres, nomen non orbe tenetur.

Genebrardi opera notissima sunt: 1° *Chronologia sacra*, Lugduni 1609 in-fol., post tot libros hæc de re scriptos, non sine fructu legenda; 2° *Commentarium in Psalmos*, infra subjunctum, opus, omnium doctorum judicio, inter optima circa materiam collocandum, Parisiis 1588 in-fol.; 3° *Canticum canticorum Salomonis*, versibus et commentariis illustratum, Parisiis 1585 in-8°.

BERTHIER VITA.

BERTHIER (Guillelmus Franciscus), Uxelloduno, apud Bituriges, natus est 7 aprilis anno 1704. Hujus pater, non obscurus in suâ provinciâ causidicus, aptissimum ediscendis scientiis ingenisque artibus ingenium filii præcocibus curis maturare et excolere adortus, jam eximiis instructum normis immisit ad Avarici collegium, studiorum excellentiâ tunc temporis laudatissimæ civitatis. Inter condiscipulos spectatissimus, ut magis pietatis laborisque studio vacaret, in societatem Jesu cooptatus est. Anno uno probationis elapso, Blesarum gymnasium ut professor rhetorices incoluit : dein Lutetiæ Parisiorum theologiæ studio totus incubuit. Posthæc maximâ cum laude Redonum primò, dein Rothomagi philosophiam professus est. Lutetiam redux, theologiam positivam docuit. Quæ scientia, verè sacerdotalis, immeritòque velut antiquata, non aliud est ac expositio dogmatum fidei, qualia Scripturis sacris mandata sunt, et SS. Patrum synodorumque decretis et responsis illustrata; cui peculiarem navavit operam, totusque doctrinæ exhauriendæ investigandæque deditus, ad continuandam historiam *Ecclesiæ Gallicanæ* sese accinxit. Quod mandatum sibi commissum extincto P. Brumoi suscepit, solus scilicet dignus qui tali munere post tantum scriptorem fungeretur. Illud opus sex novis libris auxit et ditavit P. Berthier, nullo adhibito laborum consocio, usque ad annum 1729 continuavit, et edidit anno 1749.

Dùm hanc historiam tractaret P. Berthier, ejus præsidibus, apud quos strenui laboris facillimique obsequii famam adeptus erat, utile visum est illum *Diario Trevoltiano* præficere in locum laudatissimi doctissimique viri, ingenio vero minùs expedito et alacri præditi, quàm ut exactis temporibus ad punctum opus paratum teneret. Litterariam operam, anno 1745 susceptam, mox ad complementum erexit, absentibusque libris brevi supplevit; per septem et decem annos accuratè ipsi invigilans, labore suo amplificans, pristino eam decore illustravit, quo, viventibus P. Tournemine, Bougeant, Brumoi, Stephano Souciet, effulserat.

Anno 1762 ordinis sui cladibus, dùm eum ingenio suo extolleret, se participem adjunxit, quamvis clarissimi nobilesque viri apud se retinere fugientem, scientiæ amore, aggrederentur, patrocinioque circumdarent et tutarentur. Vario Germaniam exilio pererravit, ubique et cunctis acceptissimus, donec anno 1776 Avaricum, favente D. de Malesherbes, se recepit, apud fratrem nepotemque metropolis canonicos, virtutum scientiæque dignissimos æmulos. Inter hos feliciter sexennium egit, et in fine anni 1782 obiit, lapsu inopino fractus.

Præter *Historiæ Ecclesiæ Gallicanæ* continuationem, posthumum opus condiderat, scilicet *Psalms et Isaiam gallico sermone traductos, annotatos et commentariis distinctos*. Prius opus anno 1785, octo libris constans, et posterius anno 1788, quinque libris, Lutetiæ Parisiorum edita sunt.

Posthumum et aliud opus scripserat *Reflexiones spirituales*.

Integrum opus P. Berthier de *Psalms* edimus, ad lectorum oblectamentum : textum prioris editionis amplivimus annotationes inserendo editionis 1788; quæ commenta certissimè ex manuscriptis auctoris hausta fuère, his istâ agglomeratis, solam absolutam et completam editionem P. Berthier nos prolaturus, gloriamur.

IN PSALMOS

Prolegomena⁽¹⁾.

CAPUT PRIMUM.

De nomine libri Psalmorum.

Liber Psalmorum vocatur ab Hebræis *Sepher-thehillim* (2), id est, *Liber Hymnorum* seu *Laudum*; non

(1) Hæc Prolegomena, usque ad caput 5, desumimus ex libro cui titulus : *Liber Psalmorum Vulgate editionis cum notis; studio et operâ Franc. B. (Bellanger), doctoris sacræ facultatis Parisiensis*. Parisiis 1729 in-4.
(EDIT.)

(2) In Scripturis sanctis, psalterium est instrumentum musicum decem chordis instructum, quod Hebræicè

quòd omnes Psalmi, sed quòd maxima eorum pars,

dicitur *rebel*. Tradunt autem S. Basilius in explicatione primi Psalmi, et S. Augustinus in explicatione Psalmi 32, psalterium hoc differre à citharâ et lyrâ, quòd cithara et lyra reddunt sonum à parte inferiore, psalterium à parte superiore. Addit S. Hilarius in Prologo Psalmorum, psalterium fuisse instrumentum rectum, sine ullâ obliquitate. De hoc instrumento frequentissima mentio est in sacris litteris, et de eo dicitur in Psalmo 32 : *In Psalterio decem chordarum psallam tibi*. Psalmus Hebræicè *mizmor* significat *cantum*, sive *sonum* : deducitur enim à verbo *zamar*, quod est *canere*, et *citharam*, sive *psalterium pulsare*, significat,

complectantur laudes Dei; sumptâ scilicet denominatione à majori et potiori parte; nam inter Psalmos alii sunt deprecatorii; alii historici; alii morales; alii querelas, orationes, lamentationes animæ pœnitentis continent; intermixtis passim Dei laudibus. A Græcis et Latinis dicitur *Psalterium*, ex vocè Græcâ simul et Latinâ *psallo*; quæ primariâ notione significat *pulsare instrumentum musicum decem chordis instructum*, 1 Reg 6, v. 16, quod propriè dicitur *Psalterium*; secundariâ autem *canere Psalmos* seu *Hymnos*.

CAPUT II.

De divisione libri Psalmorum.

Hebræi *Psalterium* in libros quinque dividunt, qui eodem ferè modo terminantur. Primus desinit Ps. 40, § 14, secundus Ps. 71, § 19, tertius Ps. 88, § 53, quartus Ps. 103, § 48, quintus Ps. 150, § 6; versus autem qui singulos libros claudunt, fermè sunt similes, ideòque videntur additi ab eo qui librum Psalmorum collegit et in ordinem digessit (1). Hinc Psal-

eodem prorsus modo, quo verbum *ψάλλω* apud Græcos. De significatione psallendi manibus videlicet pulsando instrumentum, habemus illud 1 Reg. 16: *Quærant hominem scientem psallere citharâ, ut quando arripuerit le spiritus Domini malus, psallat manu suâ, et leviùs feras*. Atque hoc idem habetur c. 17, 18, et alibi. De significatione psallendi voce, videlicet canendo, habemus illud in Psalmo 22: *Benè psallite ei in vociferatione*; et apud Apostolum 1 Cor. 14: *Psallam spiritu, psallam et mente*, id est, psallam spiritu oris, canendo voce corporali laudes Dei, et psallam spiritu cordis, desiderando et amando gloriam ejusdem Dei. Hoc autem interest, sancto Hilario, et sancto Joanne Chrysostomo auctoribus in Prologo Psalmorum, inter *psalmum* et *canticum*, et *psalmum cantici*, et *canticum psalmi*, quòd *psalmus* est sonus organi solius sine ullâ voce hominis cantantis; *canticum* est vox cantantis hominis absque organi modulatione; *psalmus cantici* dicitur, cum cantico præcincte psalmi sonus subsequitur; *canticum psalmi*, cum sonitu præeunte, æmula vox canentis auditur. Porrò Psalmi Davidis non quemcumque cantum, vel sonum designant, sed eum quo vel Dei laudes, vel preces ad Deum, vel cohortatio ad virtutem; non autem inanes fabulæ, vel lascivi amores, aut principum adulationes concinuntur. (Bellarminus.) A nonnullis dictus est *liber Cumulorum*, quia Psalmi sunt quasi quidam sententiarum, vel etiam laudum Dei acervi; ab aliis *Alpha-Betha magnum*, vel *Alphabetum* simpliciter. Sic vocatur Ps. 119, in Masorâ, qui scriptus est ordine alphabetico. (Synopsis.)

In Evangelio, Luc. 20, 42, dicitur, *Liber Psalmorum*, sive *Propheta*. David enim auctor Psalmorum potissimus, propheta ob excellentiam appellatur. (Calmet.)

(1) Quatuor prioribus libris in Hebræo clausula inscribitur: *Amen, amen*; in Latino: *Fiat, fiat*. Et quintus liber absolvitur: *Alleluia*. Operæ pretium est animadvertere, hanc in quinque libros diù incertam fuisse, ut S. Hieronymi ætate adhuc essent inter Judæos, à quibus prorsus rejiceretur: *Nos*, ait ille, *Hebræorum auctoritatem secuti, et maximè Apostolorum... unum asserimus Psalmorum volumen*. Kimchi ætate, duodecimo nempe seculo, res adhuc sub iudice pendebat; quin recentiorum Hebraicam codicem, elegantissimè scriptum, apud D. præsidem Mesme servari tradit D. Ferrandus, in quo ne vestigium quidem hujus in quinque libros divisionis apparet. Latuisse illam Origenem suspicor; cujus scriptoris fragmentum in fronte secundi Psalmi exscriptum, quo in loco asserit, in Hebraicis Bibliis nullam Psalmorum divisionem, quin nec numeralem notam aliquam,

mi sunt quidam veluti Pentateuchus. Divisionem hanc (quæ certè antiquissima est, et fortè ad ipsum Esdras, qui Psalmos collegisse et in unum corpus redegisse creditur refenda) admittunt Gregorius Nysenus, Epiphanius, Eusebius, Ambrosius et alii multi ex veteribus Patribus; rejiciunt verò Hilarius, Hieronymus, Augustinus, secuti, ut aiunt, auctoritatem Apostolorum, qui (licet minutiores partitiones in capita nõssent, ut liquet ex Act. 13, § 33) semper Psalmorum librum appellant, et laudant tanquàm unum volumen, unumque librum, Luc. 20, § 42, et Act. 1, § 20. Sed res non est magni momenti, nec his quisquiliis diutius immorabimur; illa enim partitio arbitraria videtur.

Psalmorum autem ordinem non esse accommodatum tempori quo scripti sunt, nemo est qui nesciat. Satis enim constat Psalmum 3 eo tempore fuisse scriptum quo David Absalomi filii sui persecutionem fugiebat; Psalmum verò 50 multò ante, quando videlicet idem David reprehensus fuit à Nathane propheta ob duplex adulterii et homicidii crimen; et Psalmum 141 his circiter temporibus quibus David in speluncâ ob Saülis metum delitescebat; Psalmum quoque 143 longè antea, quando David cum Goliath gigante pugnavit. Denique probabile est, ne dicam certum, Psalmum 71 esse omnium Davidis Psalmorum postremum ordine temporis, cum scriptus sit in Salomonem aut mox regnaturum, aut inter ipsa regni primordia, postque hunc Psalmum addatur: *Defecerunt laudes David filii Jesse*; et tamen videmus prædictum Psalmum, non in ultimo loco, sed propemodum in mediis Psalmis constitutum. Cur autem hi ita dispositi inter se fuerint ut eos nunc habemus, non est facile divinare. Censet Bellarminus illorum opinionem vel conjecturam rejiciendam non esse, qui volunt priores quinquaginta Psalmos (quorum ultimus est: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*) ad pœnitentes sive incipientes præcipuè pertinere; alteros quinquaginta (qui desinunt in Ps.: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine*) pertinere ad justos proficientes et de virtute in virtutem euntes; postremos quinquaginta (quos terminat Psalmus: *Laudate Dominum in sanctis ejus*) ad viros consummatos perfectosque spectare; sive Psalmos ita disposuerit Esdras, ut sentire videtur Athanasius in Synopsi; sive quis alius Psalmorum collector; sive concilium Hebræorum in quo numerus librorum veteris Testamenti canonicorum fuit determinatus; sive septuaginta Interpretes, aut quicumque librum Psalmorum ex Hebræo in Græcum transtulère sermonem, ut docet sanctus Hilarius in Commentarii sui prologo (1).

puta 1, 2, 3, etc., adscribi. S. Hilarius scribit ætate suâ Psalmos unâ serie continuari, nulloque distingui interstitio; nec Psalmorum distinctiones satis apertas esse apud Judæos. Quod ille facillè accepit ex Origenem. Vide Hilarium in Psalmos Prolegom. pag. 6, etc., et Origenem in Psalm. Vide novam editionem. (Calmet.)

(1) Singularem de ordine Psalmorum sententiam Euthymius Proleg. in Psalm. secutus est; à primis enim hujus collectionis auctoribus digestos censuit juxta

Est et alia dissimilitudo Judæos inter et Christianos. Pertinet illa ad subdivisionem, id est, ad numerum, Psalmorum. Utrique 150 Psalmos numerant (†); sed

ordinem festorum ac temporum, quibus in templo canerentur. Cùm tamen ordine sibi succedentes Psalmi adeò parùm congruere inter se deprehendantur, satis illud est argumenti, minimè ita collocatos fuisse, ut uni alicui proposito servirent, aut uno eodemque festo die canerentur. Apud Græcos in suis liturgiis et destinatis in usum Ecclesiæ libris, vetus obtinet divisio Psalterii in viginti *Cathismata* vel *Sessiones*; quæ illorum divisio Hebræis et Latinis incognita est, nec nisi chorum et ecclesiasticos Græcorum ritus spectat. (Calmet.)

(1) Psalmorum numerus ad 150, uti supra innuimus, apud omnes Hebræos pariter et Christianos definitur. Nec nisi ut nomen ex rei novitate sibi faciant, aliqui eum numerum ad 149, alii ad 147 reducunt; illi enim duos priores in unum conjungunt; hi verò mysticum numerum 147 annorum patriarchæ Jacobi ad Psalmorum numerum referre voluerunt. Nec abs re crediderim fore etiam ut numerus multò minor fieret, si omnes qui divisi sunt ad arbitrium, Psalmi jungerentur, et singulis sua redderetur amplitudo. Sed res est nobis in præsentia de receptâ et Ecclesiæ usu probatâ divisione, quâ certus 150 Psalmorum numerus determinatur. Unus additur in pluribus exemplaribus Græcis Latinisque, et in Syriaco et Arabico; sed nunquàm ille sive in Hebræo fuit, sive in Canone librorum sacrorum receptus est. Vide nostrum argumentum in eundem Psalmum ad calcem Psalterii.

Testatur Syrus adjectos à nonnullis duodecim Psalmos, quos ille tanquàm inutiles et nullius auctoritatis rejiciendos arbitratur. Proximè elapso seculo reperita est in bibliothecâ Argentoratensi collectio Græca decem et octo Psalmorum, Hebraïsmis refertissima, et stylo non multùm à Septuaginta abhorrente; publici juris facta est à P. Ludovico de la Cerda Soc. Jesu, hoc titulo: *Psalterium Salomonis*; rebatur enim editor opus Salomonis esse, quem 3 Reg. 4, 52, testimonio quinquies mille carmina dictasse compertum est. Vulgò tamen aliter creditum receptumque apud eruditos, videlicet, opus ad Hellenistam aliquem, Græcæ linguæ, ac præsertim styli Septuaginta peritum, pertinere. Porrò operis hujusce auctor imitatur perpetuò, nec rarò exscribit veteres Psalmos, quorum ramentis opus suum conflat. Illud sibi facile consilium proposuerat, ut supremam Hierosolymæ everisionem, rerum sacrarum profanationem, dispersionem Judæorum deploraret, phrasibus verbisque mutatis ex Psalmis, everisionem Hierosolymæ per Chaldaeos et captivitatem Babylonicam lugentibus. Minus calluisse Hebræum ex eo intelligimus, quòd octavo Psalmo titulum adscribat: *Canticum Salomonis in victorias*, Græcos imitatus, qui Hebræum *Lamnazeech*, quod recentiores interpretes reddunt *musica præfectum*, transtulèr: *Victorem*. Adde, hoc victoris nomen minimè omnium Salomoni convenire, principi, si quis alius, pacifico et nullis susceptis bellis inclyto. Demùm qui hic Psalmista sapit, qui canticum victoriæ daturum se in titulo pollicitus, nihil nisi querelas et luctus ob everisionem Hierosolymæ et exilium Judæorum in carmine prosequatur.

Suspiciatur D. Ferrandus in Psalm. Præf. c. ult., hunc librum facilè auctori Synopseos compertum fuisse; quippe qui sermonem de illo fortè habuerit, cùm Salomonis Psalmos inter dubios libros adscribat. Vix equidem nobis persuademus futurum fuisse, ut ea collectio, siquidem auctoritatis aliquid obtinisset, tamdiù in tenebris et situ jaceret, neque à sanctis Patribus laudaretur. S. Ambrosius in præfatione ad primum Psalmum asseruit, ex omnibus Salomonis canticis unum Canticum canticorum ab Ecclesiâ probari. Neque dubitamus primos sacrorum carminum collectores, ex pluribus sibi propositis, aliquos tantùm

non eodem illos modo distinguunt. Hebræi Psalmum nonum in duos partiuntur; et decimus apud illos incipit à noni versu 22: *Ut quid, Domine, recessisti longè?* Hinc ad Psalmum 113, numeri Psalmorum quibus utuntur Judæi, à nostris differunt; ita ut qui nobis decimus est, undecimus, duodecimus, ... undevigesimus, sit illis 11, 12, 13, ... 20; et sic de cæteris usque ad Psalmum: *In exitu Israel de Ægypto*, qui nobis est 113, Hebræis verò 114. Ab hoc verò usque ad finem totius voluminis, à nobis multò magis quàm in præcedentibus differunt Hebræi: nam Psalmum: *In exitu Israel*, in duos secant, ipsisque 115 incipit à v.: *Non nobis, Domine, non nobis*; unde qui nobis est 114: *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus*, ipsis est 116; at mox ad nos redeunt: nam Psalmum nostrum 114: *Dilexi*, jungunt cum nostro 115: *Credidi*, ita ut uno tantùm à nobis discrepent inde ad Psalmum nostrum 146: *Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus*. Ab hoc autem 146, quem jungunt nostro 147: *Lauda, Jerusalem, Dominum*, ad finem libri, à nobis in nullo differunt. Dùm ergo legis heterodoxos qui aut ipso textu Hebraico aut versionibus ad illum exactis, non autem versione septuaginta Senum aut Vulgatâ nostrâ utuntur; memento ab illis laudari Psalmos secundùm hanc Hebræorum, non autem secundùm nostram divisionem (1).

CAPUT III.

De auctore seu auctoribus libri Psalmorum generatim.

De auctore seu auctoribus Psalmorum duæ sunt veterum Ecclesiæ Patrum doctorumque sententiæ. Athanasius, Hilarius, Hieronymus et alii non pauci, varios fuisse censent Psalmorum auctores, eos videlicet omnes qui nominantur in titulis, Davidem, Salomonem, Asaph, Idithun, etc. Contra verò sanctus Joannes Chrysostomus, Theodoretus, Euthymius, Cassiodorus, sanctus Augustinus et cæteri, omnium unum Davidem auctorem agnoscunt. Nobis certissimum est auctorem primum omnium Psalmorum esse Spiritum sanctum. Id testantur apertè sanctus Petrus Act. 1, § 16: *Oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David*; S. Paulus Hebr. 1, § 1, 5, 6, 7, etc.; ipse David, 2 Reg. 23,

Psalmos probasse, iis rejectis quos oblivioni tradendos et indignos qui ad posteros deferrentur, eo quòd præstabant judicii acumine, reputarunt. (Calmet.)

(1) Accidit non rarò ut unus Psalmus in tres distribueretur, quòd, e. g., *Alleluia*, vel similis aliqua intercalaris forma occurrens, pro fine Psalmi habita sit. Sæpè dividendi in plures partes Psalmi unica fuit ratio, quòd in priori ejus parte sermo ad Deum pro ejus ope in tribulatione impetranda fieret, ac deinde veluti impetratum ejus auxilium diceretur, ac denique eà de re gratiæ agerentur. Tot simul diversa argumenta, timoris, doloris, spei, gaudii, actionis gratiarum in uno eodemque Psalmo jungere, absurda res visa est. Sed quòd illi absurdum, id omnibus auctoribus Psalmorum familiarissimum est, quemadmodùm ex pluribus Psalmis plura simul tristia, læta, etc., continentibus intelligimus. Consule Psalmos, 3, 6, 17, 21, 53. (Calmet.)

† 1 et 2: *Dixit David filius Isai, dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius Psaltes Israel: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam;* et Psal. 44, † 2: *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Ergo, sive David solus, sive alii etiam Psalmorum auctores putandi sunt, fuerunt quidem ipsi quasi calami; sed Spiritus sanctus per eos scripsit et locutus est. Et hæc quidem de primâ Psalmorum causâ efficiente, indubitata sunt. Sed de organo et amanuensi qui quod ipsi à primario auctore dictatum est litteris exaravit, non pariter constat. Psalmorum tamen maximam partem Davidis esse videtur certissimum. Nam in fine Psalmi 71 legimus: *Defecerunt laudes David filii Jesse,* 2 Reg. 23, † 1: *Dixit David egregius Psaltes Israel,* 2 Paral. 7, † 6: *Stabant... Levitæ in organis carminum Domini quæ fecit David rex ad laudandum Dominum.* Pro comperito quoque mihi habere videor plerosque ex iis qui titulo carent, Davidis esse, atque etiam illos omnes qui nomen Davidis in titulo præferunt, sive in hujusmodi titulis scriptum sit: *Ipsius David,* sive in iis legatur: *Ipsi David.* Psalmus enim 2 sine titulo est, et tamen Act. 4, † 25, Apostoli affirmant hunc à Davide fuisse compositum. Sic et 94 caret titulo apud Hæbræos; Apostolus tamen, Hebr. 4, † 7, eum Davidi tribuit. Huc accedit quod plerique Psalmi qui in Hebraicis codicibus titulum non habent, Davidi adscribuntur in Græcâ septuaginta Senum versione: unde multis probabile videtur ex Hebraicis codicibus temporum injuriâ titulos non paucos excidisse, quos in suis codicibus habebant septuaginta Interpretes cum scripturas Hebraicas in Græcum idioma transtulerunt. Verùm omnes Psalmi Davidi tribui vix possunt: 1° ob styli differentiam; nam Davidici faciliori et leniori venâ fluunt, Attico veluti sapore conspersi; Asaphici verò obscuriores sunt, styli strictioris, vehementis, tristis aliquando et lugubris; deinde ex 2 Par. 29, † 30, discimus præcepisse Ezechiam Levitis *ut laudarent Dominum sermonibus* (i. e., Psalmis) *David et Asaph videntis;* ergo Asaph non fuit cantor, sed propheta; vel, si cantor, fuit etiam et psaltes et propheta; nihil igitur impedit quominus ipse sit auctor Psalmorum ejus nomine inscriptorum; 3° si hæc voces: *Psalmus David,* vel: *Ipsi David,* significant Davidem esse auctorem Psalmorum in quorum titulo nomen ejus scribitur, cur illæ: *Psalmus Asaph,* non significant Asaphum esse eorum compositorem, quibus nomen ejus præfigitur? Certè hic titulus Psalmi 61: *Pro Idithun Psalmus David,* idem sonat ac *Psalmus à Davide compositus et cantandus ab Idithun;* ergo et titulus 76: *Pro Idithun Psalmus Asaph,* idem est ac: *Psalmus ab Asapho compositus, sed cantandus ab Idithun.* Non diffiteor Davidem vulgò haberi auctorem libri Psalmorum, nimirum quia plerosque ipse composuit. At dubitari vix potest quin Davidicis alii multi posteriorum auctorum et temporum accesserint, adente videlicet Esdrâ, vel alio quocumque; nam 136 scriptum fuisse tempore captivitatis Babylonicæ, et 125 aliosque nonnullos in ipso reditu, aut imminente

reditu, aut paulò post reditum, non solùm probabilissimum est, sed etiam certum videtur. Sex Psalmorum præcipuè numerantur auctores, quorum nomina Hymnis ab ipsis concinnatis præfixa sunt, scilicet Moses ipse vel aliquis ex ejus posteris, David, Salomon, Heman, Ethan, Asaph; quibus nonnulli addunt Idithun et filios Core; sed Idithuni et filiorum Core nomina aliquibus non idèd præfixa fuisse putamus, quasi ab Idithun aut à filiis Core fuerint scripti, sed quòd eis cantandi traditi sint. Verùm quid nostrâ refert Davidisne sint Psalmi omnes, an eorum nonnulli alios auctores habeant; et, cum universos Spiritus sancti afflatu conscriptos fuisse compertum sit, si secundarium scriptorem seu amanuensem curiosius quærimus: *Quid aliud agimus, inquit Gregorius Magnus, nisi, legentes litteras, de calamo satagimus?*

CAPUT IV.

De auctore collectionis libri Psalmorum (1).

Auctorem collectionis Psalmorum et ordinis quem nunc inter se habent, alii Esdras esse putant, qui sacros Hymnos incompositos et pro scriptorum ac temporum diversitate dispersos, in unum volumen retulit atque collegit. Alii hanc tribuunt sapientibus et doctoribus Judæorum; alii Synagogæ magnæ, quæ librum unum ex centum quinquaginta Psalmis consar-

(1) Davidem tùm quùm sacrum cultum ordinaret et cantorum collegium institueret, carminum etiam, quæ in sacris conventibus atque celebritatibus cantanda essent, collectionem quamdam fecisse, multorum conjectura est non improbabilis. Jam quùm post carmen illud, quod hodiè *septuagesimo secundo* loco est positum, scriptum sit, *finiri illo Davidis carmina,* opinio est satis pervulgata, ea septuaginta carmina effecisse ipsam illam à Davide collectam syllogen. Cui sententiæ potissimum obstat quòd plura inter illa carmina deprehendantur, in quibus manifesta serioris Davide ætatis indicia occurrunt. Nec facilè credi potest, à Davide carmen decimum quartum bis receptum, aut septuagesimum adjectum fuisse, quùm aliquot quadragiesimi commata contineat. Probabilior Eichhornii videtur conjectura, volumen carminum *septuaginta duorum* primum ex collectionibus hominum privatorum, in quorum manibus minora carminum Davidis aliorumque poetarum syntagmata fuerint, originem duxisse, quæ tandem in unum corpus essent redacta. Quod ipsum tamen post exstructum demùm templum secundum factum esse crediderim, quo tempore, quæ ex vetustate superessent, carmina, denuò recensita, atque, quùm in sacris publicè essent decantanda, recentioribus illis temporibus subinde accommodata esse videntur; cujus rei exemplum deprehendisse putamus in carmine *quarto decimo* (*). Quæ nostra conjectura si vera est, reliqua carminum pars multò seriùs erit addita. Huic verò parti posteriori quamvis prisca quedam carmina, post absolutam priorem illam collectionem reperta, inserta esse non negaverim, longè pleraque tamen vel proximè ante exilii tempora, vel in ipso exilio, vel denique post reditum ex eo, temploque sacrisque restitutis esse facta, vix dubitari potest. Quæ quùm ita sint, non ante Machabaica tempora altera illa carminum pars priori subjuncta fuerit.

(Rosenmuller.)

(*) Simile prorsùs exemplum videmus in Psalm. 51, cujus commata duo ultima vel in ipso exilio, vel proximè post reditum ex eo addita esse, suo loco probabimus.

cinaverit, et authenticum atque inspiratum declaraverit. Probabilior nobis videtur eorum sententia, qui hanc collectionem non unius esse hominis, sed à pluribus factam existimant. Nam Ezechias, 2 Par. 29, § 25 ac sequentibus, et Nehemias, 2 Machab. 2, § 13, dicuntur curasse ut Psalmi Davidis canerentur, et constituisse bibliothecam, congregantes de regionibus libros et prophetarum et Davidis, etc. Id verò clarum fit ex his verbis : *Defecerunt laudes David filii Jesse*, quæ habentur in fine Psalmi 71; manifestum, inquam, est jam aliquam horum coagmentationem à Judæis factam fuisse ante illam, sive Esdræ, sive Synagogæ Magnæ, sive sapientium et doctorum, quam nunc habemus. At in hac collectione non fuit eis curæ eum servare temporum ordinem quem historiæ leges desiderant, sed scribere et cogere quodcumque lecturis utile noverant : *Unde et in Psalterio*, inquit beatus Hieronymus, *malè quidam juxta textum historiæ Psalmorum requirunt ordinem qui in lyrico carmine non observatur.*

CAPUT V.

De Psalmorum titulis.

Quæstionem hanc in tres partiendam esse existimamus. Exponendum enim est in primò cujus utilitatis esse possint tituli; secundò an singuli eandem auctoritatem habeant; deinde utrùm hæc titulorum auctoritas illam exæquet quam textui ipsi tribuendam esse nemo christianus negaverit, hoc est, divinane censenda sit.

Tituli qui leguntur in Hebræo, ita sunt plerùmque obscuri, ut vel ipsi Hebræi sæpè fateantur se de hujusmodi titulis planè nihil scire. Sed *parùm est damni*, inquit Muisius, *in illorum titulorum ignoratione, quando illi nihil ad argumentum et materiam carminis pertinent.* Contra sanctorum Patrum non pauci, licet titulos obscuritatis aliquid habere fateantur, illos tamen ad Psalmorum intelligentiam utilissimos esse posse existimant. *Quid est titulus*, inquit Hieronymiaster, *nisi clavis? In domum non ingredimur nisi per clavem : ita et uniuscujusque Psalmi intellectus per clavem, hoc est, per titulum, habetur. Inde pendet omnis versus qui cantatur. Si quis cognoscat quod in domus fronte positum est, securus intrat*, ait S. Augustinus, in Psalm. 53; et in Psalm. 139 : *Tanquàm præco Psalmi est titulus Psalmi. Sibi invicem auctoritatem præstant Psalmus et titulus* (ex S. Hilar. in Psalm. 119), *adeòque debilis erit sermo si de aliquo eorum absque altero disseratur.*

Ex titulis quos nunc habemus in capite Psalmorum, non quidem omnium, sed plurimorum, alii leguntur cum in textu Hebraico, tum in versionibus Græcâ et Latinâ; alii non habentur in ipso fonte, sed tantùm in Græco et Latino rivulo; aliorum denique pars aliqua legitur in Hebræo, pars verò altera in solis versionibus. Titulos quos hodiè non legimus in ipso fonte, inde excidisse temporum injuriâ censent aliqui. Sed probabilius videtur hujusmodi titulos qui in Hebræo non comparent, maximâ saltem ex parte in versione

Græcâ fuisse additos, sive ab ipsis Septuaginta translatoribus, sive (aliquos saltem) à Judæis Hellenistis (qui Græcâ Scripturæ sacræ versione in suis synagogis vulgò utebantur; non solum ante Christi adventum, sed et postea, teste Tertulliano, Apologet. cap. 18), sive etiam à Christianis, v. g., titulum Psalm. 66, qui inscribitur : *Canticum Psalmi resurrectionis*, etc. Hos omnes titulos Ferrandus censet æqualis et ejusdem esse auctoritatis : primò quia Vulgata nostra, quæ eos delectu omni et discrimine remoto exhibet, unam eandemque singulis auctoritatem dare videtur; secundò, quia usu compertum habet titulos qui in Græcis Latinisque duntaxat codicibus exstant, proprius ad veritatem accedere solitos esse, quàm eos qui ex Hebræo manant; unde adduci nullo modo potest ut primas titulis Hebraicis concedat; quin potius persuasissimum illi est titulos Græcos et Latinos Hebraicis plerùmque esse doctiores. Alii aliter censent.

Psalmorum titulos canonicos, et inspiratos esse existimant S. Augustinus in Psalm. 50 et 64, et illustrissimus æquè ac doctissimus Bossuetius Meldensium episcopus. Ipsi Judæi in eadem videntur esse sententiâ, cum hodièque in synagogis suis titulos et recitent et cantent ut partem Psalmorum essentialem. Et sanè videntur illi tituli divinitus inditi ac conservati fuisse, ut Psalmorum auctores et argumenta noscerentur; neque enim sine illis aut materiam, aut tempus, aut objectum Psalmi cujusque vel ejus auctorem (v. g., sitne Davidis, Asaphi, Idithuni, Eman, Mosis, an Ethani, etc.) distinguere possemus. Nulla ergo ratio sinere videtur ut titulos ab ipso Psalmorum corpore amputemus, cum eodem tenore legantur cum ipsis Psalmis, atque in textu pariter et in omnibus ferè versionibus (præsertim in Vulgatâ nostrâ, quæ à concilio Tridentino cum omnibus suis partibus authentica declarata est) positi reperiantur.

Theodoretus distinguit inter titulos qui in fonte pariter et rivulis, atque eos qui in solis versionibus comparent. Hos quidem aliquando dubios, falsos, rejectaneos esse existimat, utpote qui nec in Hebræo, nec in antiquis septuaginta Seniorum codicibus reperiantur, sed à studiosis quibusdam appositi fuerint; illos verò qui habentur in Hebræo, eodem cum Psalmis dictatos spiritu, et ex æquo ab Esdrâ restitutos, et à Septuaginta viris translatos; piaculumque esse dubitare de hujusmodi titulis. Quo profectò testatur id omne esse sanctum quod illi seniores ex Hebraico textu transtulerunt, adeòque titulos eodem jure censi quo Psalmi habentur. Hinc illud efficitur, in titulis quidem, ut in reliquo textu, esse potuisse diversas interpretationes, variasque lectiones; quasdam etiam studiosorum notas de margine codicum Græcorum in corpus Psalmorum adscriptas; cæterùm titulos quos in originalibus libris fuisse constaret, à nullo unquam antiquo doctore in dubium fuisse revocatos. Ergo hujusmodi tituli vetustiores sunt, Psalmisque ipsis coævi atque congeneres, aut certè paulè post recentissimâ memoriâ scripti, neque à quoquam sine piaculo floccifaciendi. Alii, inter quos Ferrandus,

in eâ sunt sententiâ, Psalmorum titulos humanâ tantum, non divinâ auctoritate esse præditos, ne iis quidem exceptis qui cum in ipso fonte Hebraico, tum in versionibus habentur; ut qui à Davide aliove sacro scriptore compositi non fuerint, sed à privatis hominibus, iisque interdum parum antiquis, appositi (1).

(1) Plerisque Psalmis (exceptis fortassè 33) præfixæ sunt inscriptiones, quarum aliæ (propè 86) auctorem, aliæ occasionem Psalmi et materiam substratam, aliæ præsidem chori, vel musicum, vel instrumentum musicum, vel melodiam, indicant. Quæpiam nullam notitiam suppeditant. Aliquæ verò inscriptiones plura eorum, quæ modò dicta sunt, simul complectuntur. Pleræque hæ notitiæ magni sunt momenti, et multum conferunt ad interpretationem; dolendum quaspiam esse obscuriores. Nomen auctoris indicatur per prefixum lamed; eadem tamen ratio observatur ad indicandum musicum et præfectum musicæ, ut: *Præfecto musicæ et Korachitis musicis*. Instrumentum musicum exprimitur per particulas vel per prefixam beth. Inscriptiones quæ præfectum, musicæ, instrumentum musicum, vel aliam destinationem cantici expriment, ad templum referuntur, et interpreti minus conferunt.

Ætas inscriptionum.

Orientalis poetæ à longâ abhinc ætate poematibus nomen suum præfigere solent, Exod. 15, 1, Deut. 31, 30, Jud. 5, 1, 2 Sam. 17, 18; 3, 33, 34; 22, 1. (Excerpta ex Hamasâ in Schultensii editione Grammat. Arab. 1767. Caab ben Zoheir carmen item Amaralkeisi Moallakah ed Lette 1784. p. 3 et 48.) Hinc verisimile est nomina propria, quæ pluribus Psalmis præfixa sunt, ab ipsis auctoribus descendere. Quum verò plerique Psalmi nomine auctoris careant, fatendum est nomen non omnibus Psalmis adjectum, vel deinceps omissum et deperditum fuisse. Quum porrò nomina auctorum deprehendantur, quæ cum argumento Psalmi pugnant, negari quoque non potest, quæpiam recentiori ætate ex conjecturis fuisse adjecta. Inscriptiones itaque, nomen auctoris exhibentes, præiudicio quidem antiquitatis suffultæ, nequaquam tamen indubiæ, sed examinandæ sunt, an argumento Psalmi respondeant; quod si minus, rejiciendæ sunt. Sic Psal. 103 Davidi inscribitur, et linguam exhibit Chaldaicis permixtam; præstat fateri, inscriptionem falsam esse, quàm eam, contra usum loquendi, in illum sensum detorque, ut sit Psalmus in Davidem, vel modo Davidico exaratus. Inscriptiones quæ instrumenta musica vel præsidem musicæ, vel aliam destinationem Psalmi indicant, possunt quidem ex Davidis ætate, quâ chorus ad sacrum tabernaculum et ad arcam, atque pro templo institutus est, descendere; nequaquam verò omnes illam ætatem attingunt, sed non paucæ sunt recentiores, uti passim verba ipsa arguunt, e. g., Ps. 30, 1; sed has quoque esse antiquas, inde patet quòd jam interpreti Alexandrino fuerunt imperviæ. Interpretes antiqui, imprimis Alexandrinus et Syrcus, non rarò conjecturas suas præfixerunt. (Iahn.)

DE PSALMIS

Dissertatio.

(Auctore Bossuetio.)

Antequàm singulos Psalmos aggredimur, ut nostra expeditior, neque ullis interrupta quæstionibus fluat explanatio, hæc quæ intelligentiæ aperirent viam, totoque passim opere suborturas difficultates solverent, attento ac pio lectori universim proponi oportere duximus.

CAPUT I. De Psalmorum ratione et instituto.

CAPUT II. De grandiloquentiâ et suavitate Psalmorum.

CAPUT III. De variis Psalmorum generibus.

CAPUT IV. De profunditate et obscuritate Psalmorum.

CAPUT V. De textu ac versionibus.

CAPUT VI. De titulis aliisque notis; ac de argumentis, auctoribus et ordine Psalmorum, deque choëris et piâ saltatione, ac metrorum ratione.

CAPUT VII. De ratione legendi et intelligendi Psalmos.

CAPUT VIII. De usu Psalmorum in quocumque vitæ statu.

CAPUT PRIMUM.

DE PSALMORUM RATIONE ET INSTITUTO.

I. *Carminum vis: Psalmi in piorum cætibus decantati.*

Omnis quidem Scriptura divinitus inspirata est, eas que habet dotes quas Paulus commemorat, 2 Tim. 3, 16, 17, ut sit utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Cæterùm Psalmorum liber cum hæc universa complectitur, tum obtinet imprimis singularem mirificamque vim, quâ humanos affectus omnes in Deum transferat, ut, quandoquidem animus corporeâ mole pressus languet ac deficit, modulatissimi eruditissimique carminis potentiâ erigatur.

Est autem Psalmorum liber, ut vel inde ordiamur, vetustissimorum hymnorum et odarum vetustissima collectio, quibus prisca illi Hebræi, Dei laudes et à Deo traditæ legis veritatem sanctitatemque, ad hæc gesta majorum, divinaque beneficia privatim ac publicè, atque inter ipsa sacra solemnesque conventus concinebant. Et horum quidem hymnorum cum plurimi laudent auctores, ut suo loco memorabimus, tum illud certissimum, à sancto Davide potissimum esse conscriptos. Antiquus enim et ab ipsius Davidis temporibus deductus usus obtinuit, ut quæ ipse psalleret, in sacris conventibus canerentur. Neque ipse David canebat sibi. Sed raptus in Deum, quò ipse trahebatur, cæteros pertrahebat, dicens, Ps. 33, 4: *Magnificate Dominum mecum; et exaltemus nomen ejus pariter* (1); et illud, Ps. 94, 1, unde quotidie nocturnas ordimur laudes: *Venite, exultemus Domino; jubilemus Deo salutari nostro*. Quæ dum sancto Davide in verba præeunte canimus, quid aliud quàm prisca piorum choris, spiritu ac mente conjungimur?

II. *In Davide cura cantus sacræque musicæ.*

Certè viro Dei præcipuam fuisse curam, de hymnis in domo Domini coram arcâ concinendis, sacra testatur historia, 1; Par. 15, 16, 16, 4; ibid. 8: *Constituit enim coram arcâ Domini de Levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel*. Quem autem canebant psalmum, sacro textu refereate, divinatorum operum

(1) Le texte de la Vulgate porte: *in id ipsum*, au lieu de *pariter*. (Edit.)

beneficiorumque memorem, is ab ipso Davide compositus. Neque verò dubium est, quin alios benè multos instinctu divino ipse conscripserit : quo factum est ut fidentissimè de se ipso diceret, 2 Reg. 23, 1, 2 : *Dixit David filius Isai... egregius Psalter Israel : Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam*. Quod quidem de psalmis dictum nemo non videt, cum præsertim nullum aliud opus Davidis memoretur. Jam, Salomone rege, initiato templo, Levitæ carmina Domini concinebant, 2 Par. 7, 6, 1 Par. 23, 5, *quæ fecit David rex ad laudandum Dominum...*, *hymnos David canentes per manus suas* : adhibitis scilicet organis musicis, et quidem illis quæ ipse comparaverat, vel etiam invenerat atque adornaverat, ut sacra refert historia. Quo ritu Ezechias jussit, 2 Par. 29, 30, ut Levitæ *laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph videntis*, ubi etiam discretè notatum stetit Levitas *tenentes organa David*; atque etiam clariùs, inter ipsa holocausta cecinisse Dei laudes *tubis et diversis organis, quæ David rex Israel præparaverat*, 2 Par. 29, 26, 27 : tanta pio regi cantuum cura; tantus amor inerat sacræ musicæ, quâ laudaretur Deus!

Iisdem instrumentis musicis, Davidis studio comparatis, ejusdem Davidis hymnos Israelitæ reduces instaurato templo, duobus etiam choris constitutis sterabant, quingentis ferè annis postquam David obiit; ut tot post secula, non modò sacræ ejus voces, verùm etiam citharæ, nablia, aliaque instrumenta quibus ipse usus erat, piorum in cœtibus audirentur : quæ ideò memoravimus, ut constaret apud omnes, sanctum Davidem divino numine unum fuisse excitatum, quo auctore non modò sacra cantica, sed etiam ipse canendi psallendique ritus ad tam longinqua tempora propagaretur. Nam secuta secula commemorare quid attinet, cum omnes sciant et ab Hebræis et à Christianis psalmos Davidicos fuisse celebratos; quibus non modò urbes pagique, sed etiam deserta et invia personarent et pias in lacrymas agrestes etiam animi colliquescerent.

III. Munimenta fidei in Psalmis : primùm ex commemoratione rerum antiquarum; tum decurrentium.

Nec immeritò. Cum enim, teste Augustino, *nullum aliud canticum nos doceat Deus, nisi fidei, spei, et charitatis*, nihil Psalmis utilius ut fides roboretur, spes efferatur altiùs, charitas inardescat. Et fidem quidem quæ fulciant, hæc sunt. Primùm commemoratio beneficiorum ac miraculorum Dei, ex quo miseratus homines ignorantia mersos, et falsis plerùmque addictos numinibus, patrem fidei nostræ Abraham pacto fœdere sibi copulavit, ejusque familiæ in magnum jam populum excrescenti, pastorem se, ac peculiarem regem præbuit. Quo factum est ut à servitute Ægyptiacâ liberatam, ac per Mosen mediatorem ornatam legibus, firmatam imperiis, castissimis sanctissimisque religionibus ac cæremoniis consecratam, confirmato amplificatoque fœdere, in terram Chanaanitidem ex veterum promissorum fide induceret : sequè Abraham, Isaci Jacobi que Deum, eundemque cœli ac terræ

conditorem, quem Abrahamidæ colerent, esse testaretur.

Quin etiam suo tempore Davidem, ex pastore ovium regem, nec minùs pietate atque clementiâ quàm fortitudine victoriisque nobilem suscitavit, quo duce Abrahamidarum imperium longè latèque propagaretur, pulsisque Jebusæis, illa Jerusalem ac mater nostra Sion, divino nomini initiaretur; princeps urbium scilicet, sacrarumque juxta ac legum majestatisque custos, regni que pariter et sacerdotii caput. Quid quòd eundem Davidem inelytum regem, uti jam memoravimus, divino actum instinctu, vatem ac poetam psalterique Israelis, eundemque ut rerum gerendarum ducem, ita etiam canendarum auctorem præconemque finxit? Unde potissimùm nobis hic Psalmorum liber prodiit, quo sua pariter majorumque, imò verò ipsius Dei gesta, vates divinissimo atque excelsissimo præditus spiritu, sempiternæ memoriæ consecravimus.

IV. *Vetus apud omnes gentes carminum canticorumque institutum : Mosis aliorumque exempla.*

Sanè apud omnes populos ille ritus vetustissimus longèque sanctissimus inolevit, ut suas majorumque res carmine celebrarent, ipsisque numeris, ipsa suavitate cantus auribus commendatas, animo etiam ac memoriæ altiùs infingerent. Quo ritu primus Moyses cum divino numine duo quædam præstitisset, ut Israelitas et per mare Rubrum traduceret, et ab hostibus liberos sanctissimis legibus informaret, gemino carmine hæc duo commendavit, suumque illud protulit : *Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est ; equum et ascensorem dejecit in mare*, Exod. 15, 1; cum undis obruti hostes adhuc in conspectu essent, et marinis fluctibus jactata cadavera volverentur. Nec minùs excelsum illud quod moriturus cecinit, Deut. 32, 1 : *Audite, cœli, quæ loquor*, ut legem, tot signis portentisque firmatam, hominum mentibus inculcaret. Quo etiam fonte manarunt ea cantica, quorum in libro Numerorum, cap. 17, 27, initia legimus. Nec piis feminis defuit ille cantandi prophetandique Spiritus. Itaque illa Debbora superbissimum Sisaram femineâ manu cæsum, ac profligatos hostes currusque diruptos et subjecit oculis, et posteriorum memoriæ tradidit, victoremque laudavit, non hominem, sed Deum. Notum quoque Annæ præstantissimæ femineæ, concepto Samuele, canticum, haud minore grandiloquentiâ et exultatione prolatum, ut frustra Græcia jactet Lesbiam illam suam : nobis quoque præstò sunt nostræ poetrides, quæ non infandos amores, sed castissimos juxta ac vehementissimos in Deum affectus promant. His igitur David exemplis animatus, eodemque Spiritu afflatus, quæ in se Deus beneficia contulit, quæque sibi armis exequenda mandavit, ea pulcherrimis suavissimisque constricta versibus, lyræque seu psalterio apta concinuit, Alcæumque et Pindarum et Flaccum, quàm dignitate rerumque gestarum gloriâ, tam suavitate et magniloquentiâ vicit. Secutus Ezechias Davidem, rex regem, patrem filius; secuti alii vates, Isaias, Jonas, Habacucus, rerumque mirabilium historiam

cantibus illustratam, ac temporum signatam notis, posteris reliquerunt. Quæ cantica nos, ne quid huic operi deesset, et hic commemoravimus, et ad calcem hujus libri exponimus.

V. *Res antiquæ in Psalmis recensitæ.*

Hic verò juvat Israelitis impensè gratulari, quibus historiam Moses ipse legislator princepsque contexuit; quibus odas, dramata, idyllia pastoralesque lusus; quibus sententias versibus distinctas informandis moribus composuere reges; quibus denique, pro Simo- nide Theocritoque, et Theogni et Phocylide, David et Salomon, inclyti reges, fuere. Atque horum operà id consecuti sumus, ut quod postea præcipit Plato, poetici modi, divinissimum scilicet loquendi et scribendi genus, non nisi divinis divinorumque virorum laudibus celebrandis inculcandisque legibus inservirent. Quippe David, noster Pindarus, alique lyrici nostri, non agones Olympicos et pugnas umbratiles, sed Abrahami, Isaacique ac Jacobi fidem, et beata Josephi vaticinia ac somnia, plagasque Ægyptiacas, ultricemque Dei manum, atque ipsius auspiciis decertata prælia, populi- que etiamnum profugi ac per deserta vagantis erro- res, seditiones, flagitia atque supplicia, atque inter hostiles insidias successus mirabiles; legem etiam in monte Sinai tam conspicuà divini numinis præsentia in ipso fugæ initio promulgatam; denique totam à Mose conscriptam historiam, ipsiusque ad eò Mosis dubitantis hæsitantisque lapsus, quæque indè secuta sunt inculcanda ac repetenda posteris, versibus alligârunt, iisdem quoque verbis quæ in Mosis historia continentur. Hinc illud à Numerorum, libro cap. 11, 33, in Psalmos translatum: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos*, Ps. 77, 30, 31. Quid quòd sanctus David, illatà arcâ fœderis in Sionis arcem, illud iterabat quod est in eodem Numerorum libro proditum, cap. 10, 35: *Cum elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te à facie tuâ*. Unde nemo non videt promanasse hæc Davidis arcam attollentis: *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus*, Ps. 67, 2; et cætera totidem verbis quot Moses proferbat. Nec minùs insigne illud mandatum Aaroni ac filiis, ut plebi benedicent: *Benedicat tibi Dominus, et custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui*, Num. 6, 24, 25; quæ translata à Davide in hunc Psalmum 67, 2: *Deus misereatur nostrî, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostrî*. Atque hæc, aliaque id genus, cum ex libris à Mose conscriptis atque ex antiquissimis sub eodem Mose frequentatis ritibus repetebant, nihil aliud quàm Mosen, resque à Mose gestas tanquàm sub oculis repræsentabant, ad confirmandam rerum antiquarum fidem.

Omitto cætera in Psalmis ejusdem planè spiritûs, quæ veterem historiam referant. Neque prætermis- sum illud, unde orsus est Moses: nempe orbem uni- versum non machinâ, non manu, non aliunde conqui- sitâ aut anxie elaboratâ materiâ, non denique atomo-

rum concursationibus atque conflictibus, sed statim Dei nutu ac verbo constitisse, datasque cælo ac sideribus, terræque ac mari, quas servarent leges: quo ex capite Moses præclara illa ac mira contexuit, quæ Abrahamo, Patriarchis, sibique ipsi atque uni- verso populo contigissent: ut nempe constaret eum, à quo tanta miracula profluxissent, Deum, non alium esse quàm ipsum cujus voce jussuque, nullo alio subsidio, universus orbis in lucem emergerit. His igitur inhærens, David eundem ubique prædicavit Deum, qui verbo velut misso, ac voce prolata, tot ac tanta ges- sisset; cujus deinde legibus omnia tenerentur; unde illud, Ps. 103, 2, 3: *Extendens cælum sicut pellem, qui legis aquis superiora ejus: quo loco qui non videt allu- sum ad illud Mosis, Gen. 1, 6: Fiat expansio in me- dio aquarum (1), et dividat aquas ab aquis, plane cæcutiat. Neque minùs luculentum illud in eodem Psalmo 103: Qui fundavit terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus; illud denique: Ascendunt montes, et descendunt campi in locum quem fundasti eis: terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. Et alio in Psalmo clariùs disertisque verbis: Verbo Domini cæli firmati sunt; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum: congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos, Ps. 32, 6, 7. Ubi quid aliud repetitum, quàm il- lud sancti Mosis, Gen. 1, 9: Congregentur maria (2)? subditumque illud, unde omnia orta sunt: Quoniam ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt; atque additum velut corollarii loco: Statuit ea in æter- num, et in seculum seculi; præceptum posuit et non præteribit, Ps. 147, 6. Quis ergo negaverit Davidem à Mose doctum ad illud initium cuncta revocasse? Jam odæ seu psalmi, eruditissimum scilicet poematis ge- nus, non modò ad antiquam novamque historiam, sed etiam ad festos dies et sacrificiorum ritus, ac majo- rum instituta semper alludunt. Quis autem nesciat apud Hebræos, leges, mores, ritusque ita intextos historia, ut hæc à se invicem avelli nequeant? neque unquàm futurum fuit, ut David hæc omnia, totamque ad eò majorum historiam ab ipsâ Genesi mundique initiis repetitam caneret, populoque, ut vulgatam no- tamque canendam traderet, nisi eam quam nunc quo- que legimus à Mose contextam historiam, et in mani- bus habuissent, et animo penitùs imbibissent.*

VI. *Confutati ex Psalmis, qui Pentateuchum ab Esdrâ aliisve confictum credunt.*

Quò magis admirari libet eorum hominum amentiam qui Mosis nomine semper insignita ac celebrata vo- lumina, recentioris ætatis auctoribus tribuunt: pars Es- dræ; pars insulsum commentum aversati, antiquiori- bus aliis circa Salmanasarum tempora scriptoribus, ut nuper apud Batavos quidam, nullo historiarum tradi-

(1) *Fiat expansio in medio aquarum.* Le texte de la Vulgate porte: *Fiat firmamentum.* La version Xantii- Pagnini a traduit: *Sit expansio.* (Edit.)

(2) Il y a dans la Vulgate: *Congregentur aquæ.* (Edit.)

tionisve suffragio, somniarunt. Atque illi, si Deo placet, benè Christianos se haberi putant, si Christum nominent, à Christo commendata instrumenta contemnunt : præposteri homines, quibus nihil pensi est evertere omnia, dummodò cæteris doctiores acutioresque videantur, ac sine more modoque, gravissimo in argumento ludant. Qui quidem, ut hic omittamus tot scriptores, tot prophetas, totumque adeò Hebraicæ Reipublicæ statum, cum Mosis historiâ librisque connexum: ut hæc, inquam, omittamus, unius Davidis vetustissimi regis testimonio, et hymnis à toto pridem populo decantatis, cumulativè refelluntur. Huc accedunt alia cantica, Psalmorum libro comprehensa. Canit enim ipse Salomon, dedicato templo, à parente Davide institutos sanctissimi juxta ac nobilissimi ædificii apparatus; canunt alii alia piorum regum gesta; canunt profligatam captivamque gentem, ac Mose contempto impletas à Mose intentatas minas. Canit Ethan Ezraitas datam Davidi, Davidisque soboli de regno obtinendo fidem velut in irritum abuisse, Deumque piis cantibus ad pristina promissa revocat. Quid plura? quæ ante templum conditum, quæque templo stante, everso restitutoque, recentissimâ memoriâ gesta essent, ea suis distincta notis atque temporibus canimus, ut antiquissimis interesse conventibus prisca sacra intueri, atque in his cum sancto Davide aliisque sacris vatibus Christum cogitare videamur.

VII. *Firmata fides ex vaticiniis Davidicis de Christo : hinc quoque spei incitamenta.*

Nam et illud confirmandæ fidei luculentissimum argumentum in Psalmorum habemus volumine, ut de Christo venturo à Davide edita oracula audiamus. Cùm enim antiqua per Abrahamum ac Mosen gesta, uni Christo suis temporibus adventuro præluerent, designatus est David, utraque inter tempora medius, qui quidem vetusta memoraret, iisque firmandis nova ipse gereret, tum, quod erat vel maximum, futura præcineret. Neque immeritò : quippe cùm prognatus è Davide Christus, Davidis filius appellandus esset. Itaque ob eam causam evectus est in regnum, ut Christi regno præluderet; datusque Salomon ille pacificus, in quo intueremur Christum pacis principem. Hinc David universas res Christi executus, et ante Luciferum geniti originem sempiternam, et inter homines nati regnum, sacerdotium, gloriam atque dedecora cecinit, Judæorum ac Gentium coitiones conjurationesque, crucem denique ipsam ac resurrectionem et ascensum in caelos, secutasque victorias, et ad fidem Abrahæ traductas omnes gentes, in ejus scilicet semine Christo benedictas; magnamque Ecclesiam toto jam orbe diffusam, revocatosque tandem, tanquam postliminii jure, ad sui generis nominisque primordia mortales, per tot secula divinitatis oblitos. Neque verò quidquam est, quo se Christus commendet magis quam Psalmorum libro. Se Davidis filium, Davidis quoque Dominum, Davidis ipsius auctoritate decernit. In ipsâ etiam cruce, Davidis Psalmo pronuntiato, tantum sacrificium atque

humani generis propitiationem initiat : Davidis intentus oraculis, profitetur sitim felle acetoque sedandam. Quis ergo est tam languidus, quem ista non moveant? Quis non fide vivâ Davidicos sonet Psalmos rerum gestarum memores, præsentium testes, prescios futurorum? cùmque tot ac tanta super Christum et Ecclesiam olim à Davide prædicta, jam repræsentata videat; quis non futura præmia, qui postremus est denique divinarum promissionum fructus, animo complectatur?

VIII. *Spes incitata in Psalmis; futuræ vitæ felicitas sub figuris adumbrata.*

Atque hæc illa spes est, quam secundo loco diximus incitari Psalmis. Quò enim exurgat divinæ bonitatis atque potentiae, Christique adeò fide fretus animus, nisi ad res divinas atque sempiternas? Unde ipse sanctus David : *Deus cordis mei, et spes (1) mea, Deus, in æternum.* Atque iterùm, Ps. 83, 5 : *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine : in secula seculorum laudabunt te...* et Ps. 35, 9 : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos;* quam sanè exuberantiam sanctæ et à Deo præstitæ voluptatis, fragilis hujus et egenæ mortalis conditio non capit.

Sanè confitemur futuri seculi felicitatem non perspicuis disertisque verbis, sed sub figurarum involucris, pro veteris testamenti ratione, à sancto Davide, ut à sancto Mose, fuisse adumbratam. Quemadmodùm enim, teste Paulo ad Hebræos, Abraham cum Isaac et Jacob, *repromissionis cohæredibus*, Hebr. 11, in promissâ terrâ tanquam in alienâ exstructis tantùm casulis demoratus, ibique se hospitem ac peregrinum recognoscens, sub ejus figurâ cœlestem patriam ac paratam à Deo civitatem permanentem inquirebat : ita beatus David dum repromissam terram populo Dei armis asserit, dum Jerusalem exstruit, atque ad sanctuarium celebresque cœtus divino numini consecratos totis anhelat præcordiis, quid aliud in eis nisi Christum, et aperta per Christum æterna illa nec manu facta sancta, atque illam beatissimam in cœlis sanctorum societatem recogitat?

IX. *Loci quidam in Psalmis, quibus spes omnis ad præsentem vitam redacta videatur.*

Neque verò quemquam movere debet, quòd hæc David aliè cecinerint : *Non mortui laudabunt te, Domine*, Ps. 113; et Ps. 6 : *Non est in morte, qui memor sit tuî; in inferno autem quis confitebitur tibi?* Et illud, Ps. 145 : *Exibit spiritus ejus, hominis scilicet, et ipse revertetur in terram suam : in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.* Et illud, Ps. 29 : *Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Illud denique, cujuscumque sit : *Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam; aut cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terrâ oblivionis?*

(1) Le texte sacré porte : *pars*. Le mot *spes* substitué est peut-être une faute d'impression qui de la première édition aura passé dans les suivantes, (Edit.)

Ps. 87, 12, 13. Quibus homini post mortem, non cantus, non Dei laus, non denique memoria aut cogitatio ulla relinquitur; quin ipsi mortui Deo penitus excidisse, et à manu ejus omninò repulsi, hoc est, in nihilum abiisse videntur, cùm dicitur, ibid. 6: *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius; et ipsi de manu tuâ repulsi sunt*: quibus ad cumulum additur, Ps. 113, 114: *Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino.... in regione vivorum*. Ut qui hâc in vitâ degunt, soli canere, soli placere Deo, soli in Deum sperare judicentur.

X. *Horum locorum explicatio, atque inde quoque vitæ futuræ spes firmata.*

Hæc inter meminerimus quæ illorum temporum conditio fuerit; nondum enim affulsisse plenè cœlestis lumen illud, quo futuram vitam intueri detur, *nondum propalatum esse sanctorum viam*, ut ait Apostolus, Hebr. 8, 9; Evangelio denique et Christo reservatum cœlestia arcana reserare; neque rudem populum ad animarum statum, aut ad spirituales illas castasque delicias, quæ sensum omnem exuperant, assurgere potuisse; quas proinde in vivorum cœtibus festisque adumbrare, et crassam adhuc gentem hoc sensibus objecto pabulo inescare oporteret. Quare Davidem aliosque hujus ævi vates, dùm hæc et alia supra memorata de mortuis referunt, nihil aliud in mortuis attendisse constat, quàm naturalem mortuorum statum, quo omnia hujus vitæ consilia cœptaque intereant; non sacris, non profanis cœtibus interesse, aut, festos dies cum populo agere liceat; quod est verissimum. Neque enim in sepulcris exaudiebatur ulla vox Domino lætantium, aut ulla templi videndi in sepulcro spes erat: quæ cùm ingemiscerent, neque quidquam aliud moriendo deplorarent, nempe illud ostendebant, in his omnem sibi vitæ jucunditatem repositam, neque videri quidquam in morte tetrius, aut in sepulcris tristius, quàm quòd ibi Dei laus, et illa animi in Deum exultantis gratulatio conticeret.

Hinc spiritualibus verisque Judæis, hoc est, veris laudatoribus qui in rudi licet gente, ad excelsiora animos atollebant vitæ melioris certa spes affulgebat. Qui enim solo Deo ejusque laudibus delectarentur, qui fieri posset, ut eos Deus ipse desereret: neque curaret mortuos, qui ad extremum usque halitum omnem in ipso gloriam ac voluptatem collocarent? an ipse eorum ora in æternum clauderet, animas ad suam imaginem ac similitudinem factas extingueret? Absit hoc à tantâ Dei benignitate: imò veris illis sanctisque Judæis spirituales oculos aperiebat intus, quibus in sempiterna gaudia mentem intenderent. Hinc illud Ps. 61, 8, 9: *In Deo salutare meum, et gloria mea, Deus auxiliî mei, et spes mea in Deo est*; tum adhortatio: *Sperate in eo omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster, et quidem, in æternum*. Ne adversarios, ne insidias, ne ipsum interitum servi Dei metuant; imò verò beatos se futuros inter immortales Dei laudes exclament his verbis: *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine! in secula seculorum,*

laudabunt te, Ps. 83, 5; qualia passim in Psalmis occurrunt. Quin igitur, inquires, sanctus David hæc futuri seculi bona exponebat planis disertisque verbis? nempe quia hæc parcè commemoranda erant, quæ crassioribus ingeniis risui, aut etiam offendiculo futura essent quippe cùm in mortuorum animabus, more Gentilium, nihil nisi impios cultus, falsos Deos scilicet ex hominibus consecratos, aut placandis manibus inferias, ac divinationes umbrarumque citationes, sive, ut vocant, necromancias aliaque perinde inania, imò etiam noxia et infanda cogitarent. Itaque animarum ac futuri seculi arcana, crasso adhuc populo tecta sub figuris, quibus et perfecti doceri, nec rudiores gravari possent.

XI. *Charitatis incitamenta in Psalmis.*

Jam nihil est cur amplius de summo Davidis erga Deum amore quæramus: effulget ubique in Psalmis, primùm quidem ipsa res simplicibus ac familiaribus verbis: *Diligam te, Domine*, Ps. 17; deinde amandi causæ; Dei veritas, sapientia, sanctitas, pulchritudo, majestas; induti decore, investiti nubibus, insidentis cœlos, atque inde coruscantis, elocantis montes, maria increpantis, liquefacientis terram, totumque orbem nutu commoventis; tum hæc inter magna et admirabilia, effusa bonitas, omnibus provida, nec dedignata corvos quatumvis asperâ voce Deum invocantes; in homines verò propensa benevolentia, inexhausta liberalitas; deinde in electos plebemque dilectam paternus animus, promissorum fides, tutaque amicitia, nihil curæ, nihil officii prætermittens; studium erga pios, erga impios quoque patientia; denique indulgentia erga pœnitentes; horumque omnium vivax, ipsisque visceribus atque ossibus insidens sensus, unde ille clamor: *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Ps. 34, 10.

Quâ in re quandoquidem Israelitarum sancta gens, non ritu cæterarum, visibiles ac deauratos Deos coleret, David Mosen secutus, singularem operam adhibuit, ut per se inconspicuum, neque tantùm sensus omnes, sed ipsam etiam mentis aciem supergressum, operibus, beneficiis, miraculis conspicuum præsentemque redderet. Hinc illa in Psalmis amori inflammando assidua consideratio operum Dei; horum præstantia, ordo varietas, immensæ sapientiæ industriæque testis; atque inter opera Dei, illud præclarissimum, nempe in populo Israelitico, humanæ gentis fœdus cum Deo initum; atque hic nobilissimum ac perfectissimum opus, quo se Deus exhiberet, ipsa lex omni auro purior ac pretiosior. Hanc ergo beatus David amat, amplectitur, deosculatur, Dei veritate ac decore plenam; hanc nocte dieque versat; huic intelligendæ inhiat; non à manibus unquam, non ab ore dimittit; hanc gestat in oculis; hanc imò pectori medullisque infigit; hujus admiratur speciem, arcana scrutatur, in eâ spem, gaudia, gloriam, divitias, amicitias, consilia, omnia denique reponit; hujus æquitati ac rectitudini se aptat; eâ se regit, se tuetur, se exornat; arma hæc, hunc clypeum, hos ornatus, venustatemque cogitat; sic amat, sic fruitur,

Quorum omnium hoc caput : *Scitote quia Dominus ipse est Deus : ipse fecit nos , et non ipsi nos*, Ps. 99, 5 ; quod ubique in Psalmis , quàm graviter , tam variè ac suaviter inculcatum , ut ei à quo sumus nos nostraque omnia , corpus , animam , cogitationes , sensus , voluntatesque penitus addicamus.

XII. *In Psalmis admirabilis sensus charitatis in Deum.*

Hæc amoris incitamenta , hæ causæ , tum effectus mirabiles , Dei admiratio , exultatio in Deum ; tanta illa quidem , ut ex animo in corpus redundet ; unde illud Ps. 62, 2 : *Sitit in te anima mea : quàm multipliciter tibi caro mea* ; et Ps. 83, 3 : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*. Tum Dei canendi mira suavitas , quæsitumque in citharis amori solatium ; dulcesque atque uberes ex verâ pietate fletus. Hi Davidis sensus ; at postquàm voluptate amens à lege aberravit , insecuti gemitus tristiores , lique continui ; tum ex imo pectore non modò suspiria , verùm etiam fremitus ; non aves solitariae flebiliùs sonant , non leo rugit violentiùs ; tum ipso luctu contabescentes artus , nec modus lacrymis ; his cibos , his lectum irrigat ; versi in fontes oculi ; excavatæ propemodùm genæ , deductive in sinum rivi ne ipsâ quidem veniâ inarescunt. Quis non exardescat ad tantos Davidis ignes ? His auditis carminibus , hoc amore perspecto , quis tam durus atque immitis animus qui non gustet ac videat quàm suavis sit Dominus ?

XIII. *Charitas quoque erga proximum , etiam erga inimicos.*

Nec minor in sancto rege fraternæ charitatis sensus , quippe cum inter alias tanti principis dotes mansuetus ejus ac misericors animus à Salomone filio imprimis commendetur : *Memento enim David*, inquit Ps. 131, *et omnis mansuetudinis ejus*. Quo animo et Saülis necem machinanti parcat , et mortuum ulciscitur ; imò etiam deflet amarissimis ac verissimis lacrymis , quanquàm ejus nece regnum ad se translatum videbat. Quod idem in Isboseto Saülis filio contigit , cujus percussores rex optimus merito supplicio affecit , testatumque voluit non gratum facturos , qui sibi adversantes cæde compescerent. Toto denique Israele conquisivit è Saülis domo quos beneficiis cumularet : tam excelso erat animo , tam erecto supra omnem injuriarum memoriam. Sanè cum ipse Nabalum , ferum hominem , interfectorum esset , mitissimo Abigailis alloquio placatus , has edidit voces , invictæ immortalisque clementiæ testes : *Benedictus Dominus... et benedictum eloquium tuum : et benedicta tu , quæ prohibuisti me hodiè , ne irem ad sanguinem , et ulciscerer me manu meâ*, 1 Reg. 25, 32, 33 ; tantam voluptatem vir mitissimus ex misericordiâ ceperat. Quid Scinei ille nequissimus , à quo non modò probris , verùm etiam lapidibus impetitus tantus rex , et tamen dedit veniam , suosque a nefarii vilissimique hominis cæde prohibuit ; neque Salomonem in eum commovisset , nisi novo regno sub adolescentulo rege , aulâ inquietissimâ , turbatum aliquid à præfracto turbulentoque ingenio metuisset. Cæterum ubi hæ causæ aberant , indulgentis-

simum se præbuit. Cujus rei gratiâ non immeritò hæc de se ipse prædicat Ps. 38, 9, 10. *Opprobrium insipienti*, ô Deus, *dedisti me : obmutui et non operui os meum , quoniam tu fecisti*. Satis enim intelligebat nihil licere impiis adversus bonos , nisi Deus furentibus habenas permitteret ; atque in illatis injuriis , non eorum malevolentiam , sed Dei justissimi ac providentissimi considerabat manum. Itaque iram suam premebat tacitus : *Ego autem*, inquit Ps. 57, 14, 15, *tanquam surdus non audiebam , et sicut mutus non operiens os suum : et factus sum sicut homo non audiens , et non habens in ore suo redargutiones* ; tot licet petitus insidiis , tot maledictis lacessitus , tam inultus , indefensusque , ut etiam inimici insolescerent , et silentij conscientiæ imputarent. Virum enim innoxium oppugnabant gratis ; ac pro eo , inquit Ps. 108, 3, 4, 5, *ut diligerent , detrahebant mihi : posuerunt adversum me mala pro bonis , et odium pro dilectione meâ* ; et tamen semper mitis atque benevolus , etiam adversus ingratos , nihil cuiquam intentabat mali , et ab omnibus proditus , ad Deum se convertebat , atque omne præsidium , omne solatium in oratione reponebat : *Ego*, inquit Ps. 54, 12, 13, *orabam*, tantos inter dolos atque nequitiâs ; et iterum : *Retribuebant mihi mala pro bonis , sterilitatem animæ meæ*, id est , ut me orbam , egenum , cassum omnium facerent ; at *ego , cum mihi molesti essent*, non arma , non odia , non ultiones cogitabam ; quia potius induebar cilicio , humiliabam in jejuniis animam meam , et oratio mea in sinum (1) meum revertebatur : quasi ad amicum , quasi ad fratrem meum , sic ambulabam ; hoc est , tacitas fundebam in sinu meo preces , ac fraternæ societatis memor , intuebar in hoste quamvis amicum et fratrem. His inimicorum injurias propulsabat , Ps. 140, 5 : *Oratio*, inquit, *mea in beneplacitis eorum* ; vel , ut habet Hebræus , *oratio mea pro malitiis eorum* ; itaque media inter frendentium iras , attollebat ipse puras ad cælum manus , clarâ voce testatus Ps. 7, 5, 6 : *Si reddidi retribuētibus mihi mala , decidam meritò ab inimicis meis inanis ; persequatur inimicus animam meam , et comprehendat et conculcet in terrâ vitam meam , et gloriam meam in pulverem deducat*. Sic ille præveniebat Evangelicam lucem , quasi jam audisset Dominicum illud , *Matth. 5, 44 : Diligite inimicos vestros ; benefacite his qui oderunt vos : orate pro persequentibus et calumniantibus vos*. Et illud : *Noli vinci à malo , sed vince in bono malum*.

XIV. *Inimicorum commemoratio , atque adversus eos imprecationes in Psalmis quàm à vulgari sensu abhorreant.*

Sanè cum in omnibus ferè Psalmorum versibus de inimicis querentem Davidem audiamus , operæ pretium erit semel intelligere quos ille inimicos habere solet. Sunt autem inimici Dei , hoc est , violenti quique , injusti , oppressores ; uno verbo scelerati atque impii. Hinc illa vox Ps. 138, 21, 22, 23 : *Nonne qui*

(1) L'auteur suit ici la version de S. Jérôme. Il en est de même de quelques-unes des citations suivantes. (Edit.)

oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi; cujus rei testem invocans Deum, hæc subdit: *Scrutare me, Deus, et cognosce cor meum: proba me, et scito cogitationes meas* (1).

Quæ cum ita sint, neminem commoveri oportet tot execrationibus, quibus veteris Testamenti scriptores, et ipse sanctus David, hostes Dei suosque diris devovere, infaustaque omnia imprecari videntur. Non enim in animum tam mitem, tamque ab ultione purum, hæc, ut sonant, incidunt. Sed ita intelligenda, primum ut conditionalia sint, hoc est, ut mali malè pereant, nisi respuerint. Non enim David benignissimus perditissimorum hominum sanguine delectatur, pro quibus se jejuniis, cilicioque afflictabat. Hæc ergo comminantis potius quam imprecantis sint. Certè cum impios videbat se superbè efferentes, quo studio in Deum erat, extabescebat animo, et in lacrymas diffluebat: *Vidi enim prævaricantes, et tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt: exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam*, Ps. 118, 133, 158. Neque alià causà suos etiã detestatur inimicos, quàm quòd dolis, contumeliis, ac cædibus excogitatis, Dei conculcabant leges. *Tabescere me fecit zelus meus, quia oblitus sunt verba tua inimici mei*, Ps. 118, 159. Hæc igitur causa erat, cur eos quoque execratus infrustra minitaretur; quã in re clementiæ potius quàm iræ indulgebat. Id enim agebat exemplo ipsius Dei, ut gravibus minis scelere deterreret. Ilinc illa precatio Ps. 6, 11: *Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei; convertantur, et erubescant valdè velociter*. Accelerari petit pœnas, quibus facti contumaces, citò revertantur ad Deum, seque ad pœnitentiam inflectant. Quòd etiã illud pertinet: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem*, Ps. 100, 8; ne aut impunes ipsi magis superbirent, aut prostratis legibus vitia grassarentur: quòd si nec pœnis deterriti, destinato animo in Deum insanire porrò pergunt, tum justitiæ ardentissimum studium seu zelum, imò ipsam Dei justitiã induiti David alique sancti deposcunt ad supplicia præfractam et omnia ausuram insolentiam, ne Deus ipse alere scelera videatur. Hoc illud est quod David modò prædicabat perfectum odium: *Perfecto*, inquit Ps. 138, 22, *odio oderam illos*, non ultionis libidine, aut animi explendi studio, sed ex perfectâ regulâ veritatis quâ homines diligimus, scelera odimus, et cœrceri volumus.

Huc accedit harum imprecationem sensus excelsior; namque, teste Chrysostomo quæ execrationes videntur, execrationis speciem vaticinia sunt. Sic Judæ proditoris Judæorumque pœnas imprecationis speciem David exequitur; extorres, profugos, vagos, ad hæc errore atque amentiam percitos fore denuntiat; quæ non optat, sed providet (2); neque hæc execramenta, sed

(1) Version de S. Jérôme. (Edit.)

(2) Il y a lieu de croire que le mot *providet* qui se trouve dans la première édition est une faute d'impression qui a été copiée dans les suivantes, et qu'il faut lire: *prævidet*. (Edit.)

oracula sunt prophetici spiritus. Hæc igitur omnia duabus de causis facilè excusantur, justitiæ zelo, ac prophetandi auctoritate; quæ duo paucissimis complexus Augustinus in Ps. 34 Conc. 2, in v. 6, Edit. Bened., Serm. 1, n. 9, t. 4, p. 254: *Hæc, inquit, Sanctus David futura prædixit, non quasi ut evenirent optavit. Quanquàm et in spiritu Dei propheta sic ea dicat, quomodo illa Deus facit, certo judicio, bono, justo, sancto, tranquillo; non perturbatus irâ, non amaro zelo, non animo inimicitarum exercendarum, sed justitiâ vitiorum puniendorum: verumtamen prophetia est*. Hactenus Augustinus. Cæterum meminerimus multa in veteri Testamento pro eorum temporum ratione dici; quibus temporibus frangendæ contumaciæ ac duris cervicibus edomandis, Dei severitatem ostentari et eminere oportebat; quibus temporibus Moyses hominum mitissimus, ad tot ac tanta supplicia inferenda cogebatur; quibus Elias in duces ac milites superbientes de cœlo eliciebat ignem; quibus Elisæus immisissis ursis ulcisceretur etiam parvulos licentiùs, debacchantes: quæ nunc si quis cogitet, addiet à bono Domino: *Nescitis cujus spiritus estis*, Matth. 12, 10, cum alia poscat *is qui arundinem contractam non conterit, neque extinguit linum fumigans*.

XV. De veteris populi sacramentis, pioque erga ea Davidis affectu.

Atque hæc de ratione et instituto, ipsoque adeò, ut ita dicam, Psalmorum spiritu, deque animis ad fidem, spem et charitatem inflammandis, in antecessum colligere placuit; quòd sparsa in Psalmis, validiora et incitatiora visa sint, si uno velut aspectu intuenda proponerentur. Quem ad locum pertinet de veteribus sacramentis, deque miro erga ea Davidis affectu dicere. Sacramentorum autem veterum nomine, latiore significato hic intellecta volumus, arcam, templum, Sionem, sanctam civitatem, terram ipsam Israelitis hæreditati datam, denique ea omnia quibus Christus, Ecclesia, atque ea, quam exspectamus, beata et æterna civitas, designantur. Sanè duabus de causis hæc veterum Hebræorum animis penitus inhaesisse notum, et quòd prisca memorarent, et quòd ventura nuntiarent. Ac primum ea erat arca fœderis, quæ à Mose fabricata, jam indè ab initio Israeliticæ peregrinationis testis, populo profugo ac per invia deerranti, ac deinde posteris præstitisset præsentiam Dei. Et intus quidem Decalogi tabulæ, in ipso Sinai Dei digito exarata, non modò præsentem, verum etiã imperantem, ac tantum non fulminantem Deum referebant. Desuper verò impositum propitiatorium sive opertorium, *scabellum pedum Dei*, attestante Davide Ps. 98, 5, ejusque sedes erat; vacua illa quidem, si oculos consuleres: neque enim ulla forma quam videres, insidebat; sed, si intelligeres, puræ menti exhibebat invisibilem Israelis Deum. Cæterum tanta tamque occulta majestas, fuisse clarâ voce oraculis, atque explendescente virtute divinâ, se præsentem dabat. Quòd cum accederent inhabitantem Deum, ac sub ejus numine redluum Jordanem, ut in quodam Psalmo canitur; collapsa Jericuntis, neque unquam resurrectura mœnia; collapsa

deum delubra, ipsumque Dagonem; ad hæc Philistæos insanabili percussos plagâ, aliaque miracula recentissimâ memoriâ per arcam edita, coram intueri videbantur. Ad hanc igitur David miris desideriis suspirabat: exultabat ad Sanctuarium in quo collocata erat. Hic vultum seu faciem Dei, hic Deum ipsum assidue requirebat, cum diceret, Ps. 26, 8: *Faciem tuam, Domine, requiram.* Hanc alii vates his verbis reposcebant, Ps. 83, 1, 5: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, undè subdunt: Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Hanc pulchritudinem, gloriam, decus, sanctitatem Israelis quotidianis vocibus appellabant: hinc ille sollemnis adorandæ arcæ, ritus, propter insedentem Deum, juxta Davidicum illud, Ps. 98, 5: *Adorate scabellum pedum ejus.* Nec minoris erat cultus, arcâ prodeunte, tanquàm triumphante Deo, Davidis exultatio et tripudium, nequicquam succensente reginâ. Is inerat pio regi affectus in arcam; cuius rei gnari, cum Absalomum fugeret, universi Levitæ arcam attulerunt, tantâ in calamitate solatio futuram. At dixit rex ad Sadoc: *Reporta arcam Dei in urbem. Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, et ostendet mihi eam et tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi: Non places, præstò sum: faciat quod bonum est in oculis suis,* 2 Reg. 6, 20, 21; 15, 24. Quæ verba perpendentibus nihil incredibile habere videbuntur affectus mirabiles in arcam, quantos passim in Psalmis ardescere videbimus.

Auxit religionem ipsa structura templi auctore Salomone, illatâ videlicet arcâ fœderis in locum suum; quem locum Dominus à se designandum per Mosen edixerat, à se designatum tot signis editis firmaverat; quo in loco sacri cœtus, castæ religiones, sancta convivia, pii cantus à majoribus traditi celebrarentur. Hinc Jerosolyma Deo dilecta civitas; fervebant viæ ad urbem ac domum Dei ferentes, ingente lætitiâ ac plausu, ut sæpè in Psalmis legitur; terra ipsa Palæstina summæ voluptati erat, quippe tot divinis manifestationibus consecrata, tot inibi vigentibus avitæ fidei ac divinæ beneficentiæ monumentis. Ad eam ergo David exul incredibili cupiditate ferri; populus verò univ ersus in Babyloniam transportatus, eam assidue cogitare, extra eam gemere, non lætitiæ unquàm indulgere, non cantibus: *Quomodò enim cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ?* Ps. 136, 4. Quin etiam urbe dirutâ, templo in cineres redacto, locum tamen ipsum venerari ac diligere; unde illud in Psalmis captivitatis tempore piis cum fletibus decantatum: *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus,* Ps. 101, 15: *placuerunt ipsa rudera eversæ civitatis ac templi; et terræ ejus miserebuntur;* id est, excisam, desolatam in læfesso luctu prosequuntur. Ac præsentem quidem eò deferre munera ac thus, ut est à Jeremiâ proditum; absentes verò, è loco captivitatis eò intendere oculos, ac verso in patriam vultu ex præscripto majorum preces fundere, exemplo Danielis flectentis genua Deumque adorantis *contra Jerusalem;* eò quòd jam indè à Davidis Salomonisque temporibus, Dei nomen ac titulus ibi collocata essent: tantâ loci reverentiâ, tanto

templi desiderio, tantâ charitate patrii soli tenebantur!

Hæc inter, veri ac spirituales Judæi, hoc est, ante Christum Christi discipuli, altiora cogitabant, et rerum cœlestium sacramenta venerari, novam Jerusalem, novum templum, novam arcam intuebantur. Ut enim reliqua aperta et obvia prætermittam, arca Testamenti Christi Ecclesia est, vera Dei sedes, in quâ pro Decalogi tabulis Evangelici mandati cœleste depositum. Arca in deserto, arca capta à Philistæis et inter eos victrix, arca in campis sylvæ, et variis in domibus vaga, peregrinantem, afflictam, ab inimicis oppressam, et tamen ubique victricem et semper Deo plenam demonstrat Ecclesiam. Arca elevata in Sionis arcem ac deindè in sanctuarium, eandem Ecclesiam monstrat, sed jam triumphantem, et ad cœlos translatam. Quin etiam sublimiore sensu arca, ipse Christus, quo velut oraculo Deus insidens, quid velit edici; arca, ipsa Christi caro quam plenitudo divinitatis inhabitat, quod Dei scabellum olim Apostoli in terris, et nos quotidie in mysteriis adoramus; in quâ carne, ut in arcâ, descendit et ascendit Deus. Et quidem descendit *ad multitudinem filiorum Israel,* quod est de arcâ in Numeris proditum, cum in terris visus est, et cum hominibus conversatus. Rursus autem ascendit in requiem suam, ad paternum sinum unde exiverat, et ubi semper erat unigenitus filius. Hinc ergo ascendit *cum arcâ sanctificationis suæ,* cum carne quam suscepit. Sic arca illa fœderis, sic antiquum illud templum in quod illata est, ad novum quoque Testamentum pertinent; ideòque Joanni per illam beatissimam visionem in cœlo apparuere. Quo exemplo nos quoque et templum et arcam videmus in cœlo, cum in his cœlestia mysteria contemplamur. Quæ omnia si exequi nunc pergimus, imus in longum: sed hæc tamen commemorari è re fuerit, cum ut vel præcipuus ac frequentissimus in Psalmis illustraretur locus, tum ideò maximè, ut quoties ejusmodi occurrerint, occurrunt autem sæpissimè, statim intelligeremus quòd nos deducerent. Ergo arrige aures, christiane lector, et ubi talia in Davide legeris, tu mihi fac cogites, non arcam, fragile lignum, aut tabernaculum contectum pellibus, non urbem lapidibus compositis, non templum divinæ majestati angustum; sed Christi et Ecclesiæ sacramenta, sed vivos lapides, Christo angulari lapidi coaptatos; sed ipsam Euchari stiam præsentis Dei testem; denique cœleste regnum et æternam felicitatem.

CAPUT II.

De grandiloquentiâ et suavitate Psalmorum.

XVI. *Psalmorum stylus; ac primum grandiloquentia rerum ac sensuum majestate.*

Nunc de stylo Psalmorum. His inesse dicimus grandiloquentiam summâ cum suavitate conjunctam. Et quidem grandiloquentiam hæc faciunt: primum rerum sublimitas: de Deo: *Elevata est magnificentia tua super cœlos,* Ps. 8, 2; *Cœli enarrant gloriam Dei,* Ps. 18, 1; *Qui facit mirabilia magna solus,* Ps. 135, 4; tum tantis rebus apta verba, non inflata, non vana, persæpè sim-

plicia, sed altissimo sensu : qualia ista sunt : *Deus meus es tu; bonis meis* (1) *non egēs*, Ps. 13, 2, non sacrificiis, non muneribus, non laudibus; tibi magnus, tibi beatus : sæpè tamen splendida et ornata : *Dominus regnavit, decorem induit : induit Dominus fortitudinem*, Ps. 92, 1. *Laudem et decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento*, Ps. 103, 1, 2. His congrui sensus motusque : *Tu terribilis es, et quis resistet tibi?* Ps. 75, 8. *Quàm magna opera tua, Domine! valdè profundæ sunt cogitationes tuæ; vir insipiens non cognoscit, neque stultus intelligit istud*, Ps. 91, 6, 7. Nec aliter de Christo, Quàm enim magnum illud : *Dixit Dominus Domino meo : Sede à dextris meis*, Ps. 109, 1; tum illud : *Ex utero ante luciferum genui te*, ibid. 3; et illud : *Sedes tua, Deus, in seculum seculi*, Ps. 44, 7; *eam ob rem unxit te Deus, Deus tuus!* ibid. 8. Quid enim sublimius quàm Deus à Deo unctus? Illud verò quàm simplex : *Speciosus formâ præ filiis hominum : diffusa est gratia in labiis tuis!* Ibid. 3. Rursus autem quàm ornatum, quàm splendidum : *Specie tuâ et pulchritudine tuâ, et decore tuo prosperè age!* ibid. 5. His, inquit, succinctus, invehere curru, ac debella hostes vultus tui ~~ver-~~borumque gratiâ; id enim iste locus intelligenti sonat; quo quid sublimius?

XVII. *Subjicere oculis, quàm vividum in Psalmis.*

Sed nihil in Psalmis aut frequentius, aut vividius, quàm illud quod vocant, subjicere oculis, ac ponere ad vivum expressam imaginem. En pingendi hostes propemodùm infensi ad rabiem; uno verbo rem transigit : *Frenduerunt super me dentibus suis*, Ps. 34, 16; alibi : *Viderunt me, et moverunt capita sua*, Ps. 108, 25 : quo simul dedignant, comminantes, insultantesque videas. Ponendus maledicus? Huic præsto sunt arma, sagittæ, venenati dentes et ad vivum infixi. Sin amici infidi : *Amici mei et proximi mei quasi ad leprosum steterunt*, Ps. 37, 12 : procul scilicet, ac velut aversis oculis, nec alloquio dignati : en ipsa res nativis suisque depicta coloribus. Quid si efformandus æger? patent viscera, necdùm obductæ cicatrices : jam inquietudo jacentis in lecto, seque hæc illâque versantis, et acutis doloribus ut spinâ confixi. Quid si in carcere positus? en ille *apparet in lacu inferiori, in tenebrosis, et in umbrâ mortis; in obscuro sicut mortui*, Ps. 87, 7; horret animus non carcerem, sed sepulcrum. Ista quoque quàm ad vivum! *Sagittis appetunt in abscon-*

(1) Le texte porte : *Bonorum meorum non egēs*. De même il faut rectifier selon la Vulgate quelques-uns des passages suivants, comme : *Decorem indutus est; indutus est*, etc. *Nimis profundæ factæ sunt.... insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc. Propterea unxit, etc.... pulchritudine tuâ intende, prosperè procede et regna* Il faut aussi observer que l'auteur traduit souvent selon l'Hébreu, sans en avertir, comme dans le passage du Ps. 37, où la Vulgate traduit : *Adversum me appropinquerunt et steterunt*. D'autres fois il semble ne prendre que le sens du passage, sans s'arrêter aux paroles, comme dans le passage suivant du Ps. 63 : *Sagittis*, etc., où on lit dans la Vulgate : *Intenderunt arcum, rem amarum, ut sagittent in occultis immaculatum. Narraverunt ut absconderent laqueos.... scrutati sunt iniquitates*. (Edit.)

dito virum simplicem; abscondunt laqueos; scrutantur iniquitates, Ps. 43, 5, 6, 7, et passim : ubi in eadem veluti tabulâ, ex unâ parte videas virum bonum, nec quidquam mali cogitantem; ex alterâ fraudum artificem cæcis intentum machinationibus. Quis autem pictor crucifixum Jesum tam ad vivum expressit, quàm est ille apud Davidem, toto Ps. 21, confossis manibus pedibusque, effusâ virtute omni, distractis denudatisque ossibus suspensi ac dilaniati corporis; ad hæc, ne quid desit, circumfusus immani cum strepitu vitulis lascipientibus atque insultantibus, tauris verò pinguis ac ferocientibus, canibus denique ac leonibus, uno verbo inimicis, qui nudum et inermem non modò inverecundis maledicisque vocibus, tanquàm latratibus, verùm etiam iteratis ictibus, tanquàm cornibus moribusque impetant : atque hæc omnia brevibus depicta verbis atque sentiis, uno intuitu conspicienda dantur : quæ quâ tabulâ expressiora non sunt? Sic corporea pingit, quin etiam incorporalia. Nonne ipsa pax his in verbis velut corporata cernitur? *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni*, Ps. 45, 10. Quid justitia? nonne subjicitur oculis, cum illud dicitur : *Justitia de caelo prospexit?* Ps. 84, 12. Non vides tanquàm ab excelso supremoque solio rebus omnibus præsentem, bonorumque ac malorum inspectricem, et pro eo ac debeat, animadversuram justitiam? quibus quidem officiis vis ejus continetur. Quid hujus cum clementiâ indivulsa societas, quàm elucet? *Misericordia et veritas obviaverunt sibi; justitia et pax osculatae sunt*, Ps. 84, 11. Quid enim illo occurso lætius, aut oculis suavius? quin ipsa divina majestas, in immensum quamvis submota à sensibus, quàm conspicua, quàm præsens, dum Deus invectus nubibus, super pennas ventorum coruscans atque intonans, tum intendens oculos, protendens brachia, manum ab alto mittens inducitur! At fortè metuas, ne membra corporea affingantur Deo; haud magis quàm gladius, quàm jacula et arcus. Sicut ergo non cogitant Deum benè instructum militem, cum his accingitur, sed vim eminens et cominens ex æquo invadentem, eamque inevitabilem; ita cum manus, et aures, et ora tribuuntur. Quare hanc incorpoream inconspicuamque vim aliâ sub imagine sic David posuit, Ps. 148, 5 : *Ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt*; prorsus ex dignitate atque ex sublimitate Mosis. Quo loco intuemur non jam brachia aut valentes manus, sed vocem, sed imperium, atque ad unius immobilis jussu, naturam universam dicto audientem, stabilique et æternâ lege constrictam. *Statuit enim ea in seculum seculi : præceptum posuit, et non præteribit*, ibid. 6. Quæ quidem ita se ingerunt sensibus, ut simul ducant ad ea quæ sensum omnem exsuperent. Unde etiam illud, Ps. 136, 8, 9, 10 : *Si ascendero in caelum, tu illic es : si descendero in infernum, ades : si habitavero in extremitatibus maris, illuc manus tua deducet me ; ut prorsus insaniat, qui enormem, gigantæamque formam, non verò Deum ipsum quaquaversus, nullâ jam corporeâ mole nedùm humanâ specie, diffusum intelligat.*

XVIII. *Comparationes in Psalmis : mira ac sublimissima brevitatis.*

Hæc accedunt ex rebus notissimis ductæ comparationes, atque illæ quidem non ambitiosè velut ad pompam ostentatæ, sed uno verbo transactæ ad intelligentiam; quale est illud : *Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei*, Ps. 67, 5; et illud : *Custodi me, ut pupillam oculi*, Ps. 16, 8; quo non modò graves ictus, verùm etiam levi simus quisque contactus, atque ipsa, ut ita dicam, festuca depellitur. Quid illud : *Et ipse tanquam sponsus*, Ps. 48, 6. Quo uno verbulo solis orientis pulchritudo ornatusque adeò nitet, nihil ei addi possit. Jam illud : *Exiit ut fortis*, ibid.; quo subiceretur oculis tanta ejusdem celeritas stadium decurrentis, et uno veluti saltu immensa cœli spatia peragrantis. Neque præmittentium illud, quod etiam tardissimi sentient : *Vidi impium..... sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat*, Ps. 36, 35, 36; quo non modò ruina ingens, sed subita atque improvisa conspicitur. Et quidem fatendum est vates nostros (1), omnibus in rebus effingendis artifices egregios, tum in exponendâ rerum humanarum vanitate præcipuos. Quid enim fluxum magis quàm illud : *Tanquam flos agri, sic efforebit*, Ps. 102, 15; hortorum dicere potuit, agri inakit, ne cura, ne locus tenuem illam vitam protraherent. At illud etiam levius : *Sicut umbra cum declinat*, Ps. 108, 23; et tamen alibi rem accelerat : *Velut somnium surgentium, Domine*, Ps. 62, 20; ut parùm sit impios, qui sibi florentes fortunatique videntur, ad somniâ inanitatem redactos, nisi etiam illud somnium tale sit, non quale intempestâ nocte aliquanto temporis spatio ducitur, sed ut somnium surgentium, quod statim evanescat : quo quid rapidius? et tamen habere divini poetæ quod præcipitantiùs curreret, dum mille annos, diem hesternam quæ præterit, Ps. 89, 4, reputant, ut non modò vita humana tota, verùm etiam longissima tempora nihil esse, ac cœpta vix, jam avolasse videantur. Quo loco præmittenda non est illa brevitatis, sacris scriptoribus, atque imprimis Davidi familiaris. Neque enim ut scriptorum vulgus, in fingendis rerum imaginibus minutissima quæque persequitur; sed in rebus effigendis, velut in humano vultu, quæ magis emineant lineamenta seligit, quæ unâ vel alterâ lineâ exprimat; ex quibus existere non tam imago quàm res ipsa videatur. Sit exempli loco illa tempestas : *Dixit, et adstitit spiritus procellæ : intumuerunt fluctus; ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos*. Ps. 106, 25, 26 (2); sic undæ susque deque volvuntur; quid homines? *Turbati sunt, et moti sunt, sicut ebrius; et omnis eorum sapientia absorpta est*, ibid. 27 : quam profectò fluctuum animorumque jactationem, non Virgilius, non ipse Homerus tantâ verborum copiâ æquare potuerunt. Jam tranquillitas quanta? *Et statuit pro-*

cellam ejus in auram, ibid. 29. Quid enim suavius quàm mitem in auram desinens gravis procellarum tumultus, ac mox silentes fluctus post fragorem tantum? Jam quod nostis est proprium, majestas Dei quanta in hæc voce : *Dixit, et procella adstitit!* non hic Juno Æolo supplex, non hic Neptunus in ventos tumidis exaggeratisque vocibus sæviens, atque æstus iræ suæ vix ipse interim premens; uno ac simplici jussu statim omnia peraguntur.

Et tamen illa descriptio paulò fusior, ut illum locum decebat; aliæ breviores ut ista : *Fallax equus ad salutem*, Ps. 32, 17; et hæc : *Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis : ad te autem non accedit interitus*, Ps. 90, 7 (1). Denique in nostris scriptoribus ipsius orationis tanta est tamque circumcisa brevitatis, ut eam assequi vulgari sermone vix liceat; quale est illud : *Respicio terram, et tremis; tangis montes, et fumant*, Ps. 103, 32 : quo loco quis dixerit non jam verba rebus, quæ vis sermonis est, sed verbis substitutas res? Nec absimile illud : *Das eis, colligunt; aperis manum tuam, saturantur bonis; abscondis faciem tuam, conturbantur; auferis spiritum eorum, deficiunt*, ibid. 28, 29 : nempe sancto Prophetæ, divino, ut videre est, agente spiritu, nec tantum otii est, ut vel indicet id statim ac momento fieri : quin ipsum illud statim ex ipso sermonis cursu cernitur, nec vacat particulas conjunctivas, quæ vincula sunt orationis, ponere, nisi quod in extremâ clausulâ sic scribitur : *Et in pulverem suum revertuntur*, ibid.; ut tandem oratio in ipsa tam veri nihili, si ita loqui fas est, consideratione paulum immoretur, creataque omnia fateantur tandem, nihil esse verè suum præter pulverem.

Illud quoque quàm breve, quàm magnum : *Ponens in thesauris abyssos*, Ps. 32, 7. Ingentem domum videas orbem universum, in quâ non modò multa conspicua, nobilia, illustria, sed etiam alia recondita, inaccessa, ipsius domini aut familiarium forsitan oculis reservata. Tum illud ejusdem ferè generis : *Educens ventos de thesauris suis*, Ps. 134, 7 : en vim ventorum mirabilem, latentem sanè, et tamen cum libuit, vel ut ex altissimo naturæ penu erutam occultissimis causis, unde existant nubes, pluviae, ac per dies noctesque nunc serenitas expansi ac perspicui ætheris, nunc obscuri et contracti horridior, ac suo quodammodo venerabilior species. Deficiet me dies, si talia è Psalmis enarrare pergam : relata quædam quæ ingeniorum acuerent diligentiam.

XIX. *Rapidi concitati que motus.*

Quid illi in tantâ sermonis brevitate rapidi concitati que motus, qui attentum lectorem languescere non sinunt : ex quibus efflorescit illa figurarum tam concinna, tam læta, tam propemodum immensa et inexhausta varietas : unde personarum ac rerum subitæ commutationes. Sumamus enim unum vel bre-

(1) Hic scilicet intelligendi sunt sacri Psalmistæ.

(Edit.)

(2) Le texte de la Vulgate porte : *Dixit, et stetit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus ejus..... et omnis sapientia eorum devorata est.*

(Edit.)

(1) Vulg. *Ad te autem non appropinquabit.* Les passages suivants sont de même conformes au sens de la Vulgate plutôt qu'au texte. (Edit.)

vissimum Psalmum de Senatorum ac Judicum majestate : *Deus stetit in Sgnagogâ Deorum*, Ps. 81 per totum. En subjicitur oculis augustissimus ille consessus : tum Dei allocutio, atque increpatio primum : *Usquequò judicabitis iniquitatem?* Deinde adhortatio : *Eripite pauperem; de manu impiorum eruite*. Quo Dei increpantis sermone finito, jam Propheta sanctus tacitè apud se cogitans quàm parùm attenderint, in has erumpit voces : *Nihil ndrunt, nihil intelligunt : in tenebris ambulant*. Hæc de perversis judiciis; mox autem : *Nutant omnia fundamenta terræ*, conversis jam oculis ad ipsos eventus judiciorum corruptelam consecutos. Neque hîc conquiescit; nam ecce ipse Deus iterùm : *Ego dixi : Dii estis*, ut animum erigant; et confestim, ne supra modum efferantur : *Verumtamen sicut homines moriemini*. Sic enim decebat Deum pro majestate suâ, nunc erigere, nunc deprimere, velut è nûtu pendentes suo, homines excelsissimo etiam loco constitutos. Denique ad Deum sermone converso : *Surge, Deus, judica terram*; tanquàm diceret : *Hominum perversa judicia tu ipse judica*, quoniam omnes gentes tuæ sunt, nec imperium tuum nullo fine clauditur. Quanta igitur in octo versibus rerum personarumque commutatio! tum quanta expressa sunt, quæ si verbis expresseris, frigescet oratio; sed ipso erumpendi impetu testantur, quàm ex imo prosiliant, tanquàm è fornace prorupti flammaram globi. Jam celeres animi motus quanta verborum vis sequitur! Non enim ait tantùm : *Liberate egenum*; sed, *eripite* : vim enim adhiberi oportet non frigida et lenta officia. Neque concussa regna memorat, quod erat obvium, sed terræ totius fundamenta labefacta, emotamque molem; atque alia in hunc morem, quæ qui non senserit, aut frigidè legerit stipes saxumque sit. Quid illud? Juvat enim aliquot exempla ponere, quibus lector instructus ad similia cogitanda suâ sponte assuescat : *Deus ultionum, Domine! Deus ultionum, appare*, Ps. 93, per totum. Increpatur (1) scelera gentis humanæ nullum aptius dicendi exordium occurrebat, quàm adversus impios invocatio Dei sub hoc titulo, *Deus ultionum*, eoque ingeminato ad incutiendum terrorem. Quam vivida esse oportet, quæ tali compellatione incipiunt! nec abluunt sequentia per admirationem et interrogationem : *Usquequò impii, Domine, usquequò impii superbient* (2)? Tum subjectæ oculis velut ex hoc superbix fonte exortæ rapinæ, cædes, fanda atque infanda omnia : *Domine, plebem tuam conterunt; hæreditatem tuam affligunt*. Tum personæ inductio : *Et dixerunt : Non videbit Dominus; mox quàm pressus ille argumentandi modus : Intelligite, insipientes; stulti, aliquando sapite; qui plantavit aurem, non audiet!* Deinde exclamatio : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine!* Tum indignatio : *Quis consurget mihi adversus malef-*

(1) La première édition, ainsi que les suivantes, porte : *increpatur*. Il semble que c'est une faute d'impression, qu'il faut corriger en substituant : *increpatur*.

(2) M. Bossuet suit dans les passages du Ps. 93, ainsi que du précédent 81, le sens du texte plus que les paroles.

cios (Vulg. *malignantes*)? Tum sut allocutio ad seipsum : *Si dicebam, motus est pes meus : misericordia tua, Domine, sustentavit me* (Vulg. *adjuvabat*). En uno tenore, suæ infirmitatis conscius animus, ac statim auxilio divino confirmatus; tanta est, tamque præsens opitulantis Dei efficientia ac virtus. Jam verò cogita quò ab initio ista profecta sint, utque ab invocatione Dei, ad hominum corruptelas, ad increpationem, ad indignationem, postremò ad fiduciam poeta decurrit; quod erit perlegenti obvium. Omnino concitatus semel animus, nihil languescere sinit in stylo. Hi Psalmorum motus : quibus locis lectorem per sese animadvertere oportet; quis poetices, ac præsertim quis odarum genius, qui impetus, quàm alii ex aliis motus existant, quàm volucres transitus; uno verbo, quàm ipse sermo totus in motu sit.

XX. *Suavitas in Psalmis quanta.*

Cæterùm hi properi incitatieque motus, ita sunt suâ quædam æquabilitate temperati, ut singulis rebus etiam immorari liceat. Hinc illud vulgare in Psalmis, totâque ad eò Scripturâ, ut eadem semel iterùmque, uno etiam in versu repetantur, et illud : *In omnem terram exiit sonus eorum; et in fines orbis terræ verba eorum*, Ps. 18, 5. *Non secundùm peccata nostra fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis*, Ps. 102, 10. Et alia ejusmodi, quæ omnino ad inculcandam, meditandam, amandam veritatem pertinent. Hæc tamen verba, plerumque ut simillima sint, non tamen ejusdem sensûs nec prorsus synonyma; exempli gratiâ : *Manus tua deducet me, tenebit me dextera tua*, Ps. 138, 10; quæ si quis perpenderit, sanè illud *tenero*, quod est sustentantis, ab illo, *deduci*, quod est præeuntis, longissimè distare reperietur; et quidem quod summæ artis est, postrema sæpè augment; quale illud est, breve licet, miræ tamen amplificationis : *Qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terrâ Cham, terribilia in mari Rubro*, Ps. 105, 21, 22. Ac si vim verborum excutimus, aut Hebraici sermonis virtutem et gratiam omnem assequi daretur, forsitan in simillimis ac gemellis quamvis, aliquid diversitatis quâ internosci possent, subtilis et accurata inspectio deprehenderet; et tamen utcumque sit, in eadem veritate hæreret, eam mente revolvere atque animo insigere, eâ delectari et frui, bonæ mentis est, quod agebat David cùm diceret, Ps. 31, 1, 2 : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*. Quâ meditatione, quo fructu voluptatis, quo veritatis gustu, nihil est efficacius aut suavius. Ex his enim ferè existit illa Psalmorum, quam commemoravimus, mira suavitas. Nam præter illos incitatissimos motus quos diximus, sunt quidam leniores, animi in Deum paulatim defluentis ac veluti liquescentis, queis nihil est dulcius. Quàm enim suave, quàm delicatum illud, Ps. 102, 1, 3, etc. : *Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt, nomini sancto ejus; qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui sanat omnes languores tuos* (Vulg. *infirmities tuas*); quæque alia commemorat beneficia prævenientis Dei ultrò mi-

serantis. Prosequitur enim : *Non secundum peccata nostra fecit nobis* ; undè securitas : *quantò cælum terrâ excelsius, tantò confirmata est misericordia ejus* (Vulg. *secundum altitudinem cæli à terrâ, corroboravit misericordiam suam*). Jam peccata quàm procul ! *Quantum distat ortus ab occidente*. Tum ipse indulgendi modus : *Quomodo miseretur pater filiorum* ; nihil prætermisit quo amantem Deum, seque redamantem faceret. Quo loco exclamaverim meliùs quàm ille quondam : spirat adhuc amor ; vivunt Davidicæ lyræ, ac sacris hymnis commisi calores sive amantis Dei, sive redamantis hominis. Hinc illa suavitas, cujus tanta vis est in Davidicis carminibus, ut etiam perrumpat ad nos ac penetret, inter versionum nostrarum phrases inconditas et semibarbaras. Prorsùs enim necesse est, ut quasi arreptâ citharâ Deum canamus, statim atque illud assonat, Ps. 91, 2, 4, 3 : *Bonum est laudare Dominum, et psallere nomini tuo, Altissime ; ut annuntiemus manè misericordiam tuam et veritatem tuam per noctes* (Vulg. *bonum est confiteri Domino... ad annuntiandum... per noctem*) ; in decachordo Psalterio, cum cantico, in citharâ. Hic verò totus animus colliquescit, Ps. 103, 33, 34 : *Cantabo Domino in vitâ meâ, psallam Deo meo, quamdiù sum. Jucundum sit ei eloquium meum : ego verò delectabor in Domino*. Quæ si commemorare aggrediar, hùc denique omnes Psalmos transferri oportebit. Nec immeritò Ambrosius, Præf. in Ps. Edit. Bened. S. Ambr. in Ps. 1, enarrat. Præfat. n. 9, 10, ut tanti viri verbis desinam : *Psalmus omni dulcis ætati, omni aptus est sexui... Psalmus cantatur imperatoribus, à populis jubilat... domi canitur, foris recensetur... Psalmus nocturni pavoris solatium, diurni laboris requies... Psalmum et saxa respondent : Psalmus canitur, et saxa pectora molliuntur : vidimus flere præduros, flecti immiserordes. Certat in Psalmo doctrina cum gratiâ simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem... nec consuevit elabi quod cum voluptate perceperis* (1). Præf. in Ps. Edit. Bened. S. Ambr. in Ps. 1 Enarrat. Præf. n. 9, 10.

(1) M. Bossuet ne rapporte ici que quelques phrases détachées de cette excellente Préface de S. Ambroise, et paraît avoir suivi les anciennes éditions et singulièrement celle de Rome. Voici le texte selon l'édition des Bénédicins ; et pour l'édification des lecteurs, nous le rapportons avec plus d'étendue et de suite que ne l'expose M. Bossuet. « Hic omni dulcis ætati, hic « utrique aptus est sexui... Psalmus cantatur ab im- « peratoribus, jubilat à populis. Certant clamare « singuli quod omnibus proficit. Domi psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipitur, cum « voluptate servatur : Psalmus dissidentes copulat, « discordes sociat, offensos reconciliat... magnum « planè unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire !... Psalmus nocturni operis « commercium, diurnæ requiei stipendium ; institutio « incipientium, perfectorum confirmatio, angelorum « ministerium, militia cœlestis, hostia spiritalis. Psalmum et saxa respondent ; Psalmus canitur ; et ipsa « etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere per- « duros, flecti immiserordes. N. 10. certat in Psalmo « doctrina cum gratiâ simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem. Nam violentiora præ- « cepta non remanent. Quod autem cum suavitate per- « ceperis, id infusum semel præcordiis non consuevit « elabi. » (Edit.)

CAPUT III.

De variis Psalmorum generibus.

XXI. Variorum generum in Psalmis ratio et vis.

Varia Psalmorum genera : sunt enim vel morales, sive adhortatorii, sive increpatorii, vel deprecatorii, vel historici, vel prophetici ; et per omnes quidem fusa suavitas cum grandiloquentiâ ; sed in moralibus, hæc singularem habent gratiam, sententiarum pondus, ac dicentis auctoritas, styli denique gravitas. Sidera in cœlo citiùs quàm in Psalmis sententias numeraverimus. Quasdam, exempli gratiâ, commemorabimus, Ps. 124, 1, 40, 2 : *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion sunt sic excelsi et imperturbabiles* ; et Ps. 33, 16 : *Beatus qui cogitat de paupere* (1) ; et Ps. 36, 1, 16, 21 : *Oculi Domini super justos* ; et : *Noli æmulari malè agentes* (2). Qui Psalmus, quot verba, tot habet sententias ; has insignes : *Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas* ; et : *Mutuo accipiet peccator* (3), et non solvet : *justus autem miseretur, et tribuet*. Jam auctoritas : *Attendite, popule meus, legem meam*, Ps. 77, 1 ; et Ps. 33, 12 : *Venite, filii, audite me : timorem Domini docebo vos* ; et Ps. 48, 2 : *Audite hæc, omnes gentes* : jam à populo Dei ad omnes quaquaversus populos auctoritate propagatâ. Quò etiam pertinet toties interpositus Dei sermo, et quidem lectore interdum admonito, Deum esse qui loquatur ; ut : *Peccatori autem dixit Deus*, Ps. 49, 16. Hùc accedit styli gravitas, inculcatâ veritate, ac miris verborum veluti aculeis infixâ mentibus. Deprecatorios commendat fides, ac reliqua omnibus nota, maxime humilitas : *Humiliata est in pulvere anima nostra : conglutinator est in terrâ venter noster*, Ps. 43, 25 ; et Ps. 118, 25 : *Adhæsit pavimento anima mea* ; aliaque ejusmodi. Historicos appellamus, sive eos qui veteres revolvunt historias, quales sunt, Psalmi 77, 104, 105, 106 : *Attendite, et, Confitemini* ; sive eos qui à Davide allisque de rebus suis compositi, ut est quinquagesimus, postquam Davidi Nathan exprobravit adulterium et cædem. In his prætermissa non modò nomina, verùm etiam ferè particulares circumstantiæ, quæ personam Davidis aliorumque propriè designarent : credo, ut omnibus Psalmos decantaturis faciliùs aptari possent.

Quibus verò priscas historias repetit, tres sunt præcipui, nempe 77, 104, 105 ; id autem in illis cum primis notabile : ipse narrationis cursus ; nec omnia enarrata, sed summa, certo orationi scopo constituto, quò omnia referantur ; insertis etiam que historiam illustrent, lectorem doceant, animum afficiant, atque in optatum finem quasi manu ducant : quæ nos sigillatim in cujusque Psalmi expositione notabimus.

Propheticos verò dicimus, ut ratio nominis præfert, qui futuras præcinnunt sive Christi et Ecclesiæ, sive aliorum quoque res ; suntque hi duplicis generis : alii merè prophetici, ut qui de solo Christo ; alii mixti, iique iterùm duplicis generis, sive David, verbi causâ,

(1) Vulg. *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.*

(2) Vulg. *In maliqnantibus.*

(3) Vulg. *Mutuabitur peccator, et non solvet.*

(Edit.)

de rebus suis locutus animo repenti in futura raptò, res Christi interserit; sive de se multa dicit in figurâ Christi, quorum in ipsum Christum sit sensus illustrior; quæ hic commemorare nihil attinet, cum suis tradantur locis.

CAPUT IV.

De profunditate et obscuritate Psalmorum.

XXII. *Profunda Psalmorum; hujus rei prima causa, ex rerum celsitudine.*

Psalmorum mira profunditas; cujus hæc sunt causæ: primum quidem ratio communis eloquiorum Dei, quæ Spiritus sanctus ita vult constituta, ut animos *non tantum manifestâ pascant, sed etiam secretâ exercent veritate*. Sic Augustinus, Epist. ad Volus. 137, n. 18 (1). Quo fit ut præter obvios sensus, alii intus, et in ipsâ veluti medullâ delitescant. Quid enim planius quàm illud, Ps. 69, 2: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina?* et tamen videre est, quàm hunc locum versando et scrutando penitus, sanctus ille Abbas apud Cassianum miros verosque sensus, velut reconditos thesauros eruerit? *Habet ille versiculus adversus discrimina invocationem Dei; habet humilitatem piæ confessionis; habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam; habet considerationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis præsidii: habet amoris ardorem, insidiantium formidinem, quibus perpiciens se noctu diuque vallatum, confietur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari*. Hactenus Cassianus, de Orat. collat. 10, c. 10; tu ipse vide reliqua, et unius versiculi divitias inexhaustas fatebere. Cujus generis profunditatem in omnibus Psalmis, non commentatorum diligentia, sed recitantium pietas, et in meditatione exardescens ignis inveniet.

XXIII. *Altera causa; ratio prophetici sermonis; tertia ex sublimitate poeseos.*

Atque hæc profunditas summâ cum perspicuitate conjuncta est. Sunt alia in divinis eloquiis obscura, cum Dei majestas ad reverentiam sui velut nube se involvit. Quam profunditatem auget ratio prophetiæ, ubi ille *Spiritus propheticus scrutatur omnia, etiam profunda Dei*, 1 Cor. 2, 10, futuraque expedit interdum per ambages, quæ non nisi summo studio, summâque diligentia, alia ex aliis eruendo, recludantur. Huc accedit vis poetices, sensuumque sublimitas, ac pernicitas motuum: tum brevitatis, atque undique emicantia fulgura quæ segnes oculi non ferant; tum is quem diximus odorum genius, sublimis, eruditus, rapidus, tam subitis rerum personarumque commuta-

(1) Le texte de S. Augustin est conçu en ces termes :
 « Ea (sancta Scriptura) quæ aperta continet, quasi
 « amicus familiaris, sine fuco ad cor loquitur indocto-
 « torum atque doctorum. Ea verò quæ in mysteriis
 « occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quò non
 « audeat accedere mens tardiuscula et inerudita, quasi
 « pauper ad divitem; sed invitat omnes humili ser-
 « mone, quos non solum manifestâ pascit, sed etiam
 « secretâ exercent veritate, hoc in promptis quod in
 « reconditis habens. » (Edit.)

tionibus, plerumque nec lectore admonito. Neque enim sacri vates dum Deum inducunt loquentem, id semper præfigunt: *Hæc dicit Dominus*; ac, ut ipse Psalmistes: *Peccatori autem dixit Deus*; hæc enim adhibent cum oscitantem quoque ac stertentem auditorem tanquam è gravi somno excitant; cæterum plerumque id aliaque ejusmodi prætermittunt, ne velut cursu suo profluens retardetur ac languescat oratio. Attentas enim aures postulant, quæ per se nec admonitæ rerum gustum sensumque capiant. Atque id ex consuetudine sermonis illius, quem vocant incitatum vehementemque; cui ad res ipsas citius properanti, verborum circuitus impedimento sint. Quæ vis vigilantes, aut etiam assuetos, adjuvat et arrigit; tardos desidesve aut prætervolat, aut etiam obruit.

XXIV. *Alia causa, ex linguæ sacræ ratione.*

Atque hæc obscuritas plerumque oritur ex linguæ Hebraicæ brevitate et genio. Sanè qui diversarum gentium indolem inspexerint, intelligunt ut ingeniis, ita linguis inesse tarditatem aut levitatem mobilitatemque quamdam. Et quidem Hebræi, Arabes, alii, fervido sub cælo nati, quæ volunt rapido sermone significant; plura gestibus nutibusque, quàm verbis conficiunt: in sermone multa supplent. Hinc illa in Jobo, ac persæpè in Davide obscuritas penè inextricabilis, non quòd illa lingua per sese ambigua, sed quòd antiquissima, atque à vicinis eoque amplius seculis obsoleta, ferè nos fugiat; sintque inaccessa prorsus, quæ ipse usus aperire, quæ ipsa familiaris sermonis ratio molire ac supplere consueverat. Quo etiam factum est, ut verborum virtus intercideret; particularum verò quibus oratio continetur, solo usu nota proprietas, atque ideò ferè ignota nobis, pendentem abruptumque sermonem relinqueret. Denique occurrunt, ut in antiquissimâ linguâ, imperfecta multa, atque in aliis linguis ipso usu perpolita. Quæ ut sacrorum librorum antiquitatem auctoritatemque commendant, ita necesse est ut nobis maximas ac propemodum insuperabiles difficultates pariant; ac reverà testatur non modò explanationum, sed versionum etiam propemodum infinita varietas, quam in exculpendis penitus Hebraicarum vocum significationibus clarissima ingenia laborarint.

CAPUT V.

De textu ac versionibus.

XXV. *Monitum necessarium; in variis lectionibus ac versionibus eandem inesse rerum et doctrinæ summam: tum de textu ac versionibus regulæ. Prima regula.*

In his difficultatibus superandis, id primum: has diversitates nihil ad fidei morumque normam pertinere; namque in originali textu inque interpretationibus Ecclesiarum usu celebratis, atque ideò in Vulgatâ nostrâ eandem esse doctrinæ summam, ne uno quidem apice detracto; tum confutandis erroribus, ac stabiliendis asserendisque dogmatibus idem robor; denique auctoritatem summam veramque pietatem. Quare cum nos, reliquorum expositorum exemplo, ad

Hebraicos fontes, aut etiam, cum opus est, ad alias versiones recurrimus, id omnino valet non ad rerum summam, atque, ut aiunt, substantiam, sed ad illustrandam confirmandamque veritatem; tum ad investigandos illustriores aptioresque sensus; totam denique orationis seriem suis nexibus melius componendam: quod præfari oportuit, ne quis dubitationi aut calumnie pateret locus.

His constabilitis, de textu ac versionibus duas ponemus regulas: primam: Qui litteralem sensum sectentur, ei ad fontes Hebraicos recurrendum. Id enim Patres omnes, id Theodoretus, id Chrysostomus ubique faciunt. Hieronymus verò adeò favit Hebraicæ veritati, ut post septuaginta quos vocant Interpretes, non modò catholicæ Ecclesiæ usu, verùm etiam Evangelicis Apostolicisque litteris consecratos, novam versionem quarto demùm Ecclesiæ seculo, ex Hebraicis fontibus instruere non dubitaret; cujus ex Hebræo Scripturam interpretantis tam *litteratum laborem*, teste Augustino, de Civ. lib. 18, cap. 43, etiam *Judei fatebantur esse veracem*. Quo factum ut Ecclesia Latina universa, duce etiam Romanâ omnium Ecclesiarum matre, Hebraici textus fiduciâ, novam hanc versionem antiquæ et Vulgatæ, quam tunc vocabant, tandem anteponeret; in omnibus quidem Scripturæ libris, præter unum Psalterium, eâ forte causâ quam postea referemus. Tum verò evenit id quod evenire posse nec Augustinus præviderat, ut tot Ecclesiæ Christi quæ Latinam sonarent linguam, septuaginta Interpretibus unum interpretem Hieronymum anteferrent. Nec puduit Romanam universamque Latinam Ecclesiam, aliter legere quàm Lucas, quàm Paulus, aliique Scriptores sacri retulissent, aut Ecclesiæ ab ipsâ christianitatis origine retinuisent: cujus rei exempla si referre incipiam, næ ego in re certâ et compertâ nimis diligens videar. Sed Latini nostri his permoti non sunt, cum intelligerent totam hanc legendi varietatem, uti prædiximus, nihil omnino pertinere ad rerum doctrinæ summam. Quin ipse Augustinus, septuaginta Interpretum tantus fautor, ut etiam Prophetis eos æquare videatur, textum tamen Hebraicum, etiam à septuaginta Interpretibus dissonantem, haud minòs propheticum atque integrum esse fatebatur. Denique idem doctor, lib. 2, c. 9, 10, 11, 12, 13; edit. Bened. n. 16, 17, 18, 19 et seq., propter septuaginta Interpretum auctoritatem, Hieronymianæ versioni initio parùm æquus, postea in libris de Doctrinâ christianâ, ubi interpretandis Scripturis præfigit regulas, ita decernit, elucidari eas, factâ familiaritate cum originalibus linguis; Hebræos Græcosque fontes necessariò requirendos, atque exemplaria linguæ præcedentis; recurrendum ad ipsas linguas, ex quibus sacra Scriptura atque interpretationes profluxerunt: qui has linguas nesciant, frequentandas illis interpretationes eorum, qui se verbis nimis obstrinxerunt. Quibus etiam factum est ut doctor eximius, n. 19; ibid. lib. 4, c. 7, n. 15, 16, 17, 18, 19, 20, dum Scripturæ sacræ elegantiam et vim ex quodam loco Amos demonstrare aggreditur, locum prolixissimum referendum duxerit, prout Hieronymus ex Hebræo verterat; qui locus ab Augustino refertur ad verbum, prout nunc in nostrâ Vulgatâ legitur.

ronymus ex Hebræo verterat; qui locus ab Augustino refertur ad verbum, prout nunc in nostrâ Vulgatâ legitur.

His efficitur, juxta Patrum sententiam, Hebræo textui inesse aliquid verius ac certius: porrò in eo textu nihil grave commutatum ab Hieronymi Augustinique temporibus apud eruditos ferè constat, dempto uno Psalmi 21 versiculo 17, de quo suo loco dicemus. Quare quo jure Patres eò recurrerant, eodem quoque jure uti nos oportet, licetque nobis exemplo Hieronymi dicere, Epist. ad Sann. et Fretel., edit. Bened. t. 2, p. 626, quæst. de Ps. 73: *Sic omnino psallendum ut fit in Ecclesiâ, et tamen sciendam quid Hebraica veritas habeat; atque aliud esse propter vetustatem, in Ecclesiâ decantandum, aliud sciendum, propter eruditionem Scripturarum* (1).

XXVI. Altera regula, de antiquis versionibus.

Altera regula: Ad antiquas etiam versiones necessariò recurrendum. Hebraico enim textui longo temporum tractu irrepsisse dubia, vel ipsæ ab antiquo variæ lectiones probant; nec deesse menda constat; atque ut cætera omittamus, unam illud ineluctabile in Psalmo acrosticho 144, ubi versum integrum deesse Hebræis, ipsa ratio acrostichi dubitare non sinit, prætermisâ litterâ Nun: quem Hebraici textus defectum, Græcæ et Latinæ Versiones plenè et accuratè suppleant.

Huc accedit vocum Hebraicarum obscuritas nullo alio modo elucidanda clariùs quàm per antiquissimas versiones, ubi meliùs et tutiùs tanquàm ex propinquo originalis linguæ servatur ingenium et spiritus. Tum quibusque linguis sua inest proprietas, nec vox voci respondet ex æquo, ut notum est. Quare dum variant interpretes, aliusque aliò collimat, originalis linguæ vim, atque, ut ita dicam, amplitudinem ex ipsâ interpretationum varietate percipimus; unde sancti Patres, quique inter eos vel exquisitissimi iudicii limatissimi-que ingenii sunt, Chrysostomus ac Theodoretus, variantes versiones, illumque originale textum assiduè memorant, non ut lectoris confundant intelligentiam, sed potiùs ut juvent; atque omnino vigilanter suoque more Augustinus, lib. 2 de Doct. Christ. 11: *Adjuvat legentes ipsa varietas* (2), ut illa discrepantia versionum, quæ nil nisi ambiguitatem paritura videbatur, intelligentiæ ac perspicuitati vertat. Quin ipsa Ecclesia catholica dissonantes versiones adeò indifferenter habet, ut cum Psalmo 94 Vulgata legat: *Quadragesima annis offensus fui*; nos contra in Nocturno canamus: *Proximus*; diversissimo sensu, sed utrobique sano:

(1) Le texte de S. Jérôme, selon l'édition des Bénédictins, t. 2, p. 647, est conçu en ces termes: « Ex quo perspicuum est sic psallendum ut nos interpretati sumus. Et tamen sciendum quid Hebraica veritas habeat. Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in ecclesiis decantandum est, et illud ab eruditis sciendum propter notitiam Scripturarum. » (Edit.)

(2) C'est ce que S. Augustin prouve dans ce chapitre, n. 16, 17. (Edit.)

quod exempli loco ponimus, ne cum lectoris fastidio omnia persequamur.

XXVII. *Harum regularum usus; versio Hieronymi ex Hebræo.*

Has igitur secuti regulas, varias versiones adhibemus; parcè illud quidem, ne superfluis lectorem oneremus; Hebraicos verò fontes, quàm possumus latè pandimus, idque ut feliciùs præstemus ac securiùs, Hieronymianam versionem, eam, quam ex Hebraicâ veritate edidit, magno emolumento futuram legentibus, è regione Vulgatæ ponimus. Quod dùm facimus, non nostrum, sed Ecclesiæ catholicæ iudicium sequi nos credimus: quippe quæ et in interpretandis Scripturis doctorem maximum Hieronymum prædicet, coll. fest. S. Hier.; et ejus versionem in cæteris Scripturæ libris sequendam iudicabit; idem, ut videtur, factura in Psalmis, nisi ex quotidiano usu tenaciùs inhærent memoriam, quàm ut alteri versioni loco cederent.

Neque enim ulla ratio excogitari potest, cur in cæteris Scripturæ libris, duce Hieronymo Hebraicam veritatem magis approbaret, in Psalmis verò minùs: nisi fortè suspicemur, ipsum Hieronymum in Psalmorum versione indiligentiùs esse versatum, contra quod ipse profitetur præfatione ad Sophronium, quam suæ versionis præfixam esse voluit, et nos hic præposuimus.

Sanè confitemur Vulgatæ nostræ, quæcumque illa sit, Psalmorum versionis, certè vetustissimæ ac vetustissimarum Ecclesiarum auctoritate fultæ, inesse quemdam pietatis spiritum, persæpè etiam in verbis efficaciam singularem. Cæterùm Hieronymianam, quam commemoravimus, versionem planiorem aptioremque esse, ac limpidiùs fluere, lector diligens facillè animadvertet: quare in notis nostris pars expositionis erit Hieronymianam interpretationem, hoc est, Hebraicam veritatem digito indicare. Nec prætermittimus, sicubi Hieronymus pro verborum ac phrasium obscuritate, ab Hebraico fonte nonnihil deflexisse videatur. Atque hæc de versionibus, quantum ad institutum nostrum, dicta sufficiant: cætera in eam rem vulgata enarrare non est animus, nullo laboris fructu nec dicendi modo.

CAPUT VI.

De titulis, aliisque notis; ac de argumentis, auctoribus, et ordine Psalmorum; deque choreis et piâ saltatione, ac metrorum ratione.

XXVIII. *Tituli Psalmorum authentici.*

Psalmorum titulos divinitus inditos conservatosque dicimus, ut Psalmorum auctores et argumenta noscerentur; quam Psalmorum clavim Hieronymus meritò pronuntiat, nec magis licere sine titulo Psalmum, quàm sine clavi domum ingredi. Nihil enim magis adjuvat intelligentiam, quàm rerum, personarum ac temporum notæ, et ipse auctoris scopus cognitus. Nec abludit Augustinus: *Inde (ex titulo scilicet) pendet omnis versus qui cantatur. Tunc: Si quis cognoscat quod in domus fronte positum est, securus intrabit. Nec cum intraverit, errabit: hoc enim in ipso poste prænotatum*

est, quomodo interiùs non erretur (1). Præf. comment. in Ps. qui in Edit. Bened. lib. in exposition. Psal. Proëm. et Breviarium S. Hieron. in Psalterium inscribuntur. Neque verò ulla ratio sinit, ut titulos à reliquo Scripturarum corpore amputemus, cum eodem tenore legantur cum reliquis, atque in textu pariter, et in omnibus versionibus positi reperiantur; denique ab omnibus expositoribus sive Christianis, sive etiam Judæis, pari cum Psalmis ipsis religione explicantur. Qui enim titulos non uno modo intelligant, video esse quàm plurimos; qui de titulorum auctoritate dubitavit, ex antiquis omnino neminem. Et quidem expositores plurimi Psalmos non eorum esse volunt, quorum nomine inscribuntur, Asaphi, Idithuni, Mosis ipsius, de quibus dicemus postea; at illi non rejiciunt titulos, sed sententiæ suæ accomodant, et cur eorum notentur nomine, causas alias quærent, illasâ interim tituli auctoritate: quo inviolabilem sacrosanctamque esse oportet. Quin etiam Augustinus de titulo Psalmi 50 sic habet n 2: *Hoc non in Psalmo legitur, sed in titulo; in libro autem Regnorum plenius legitur; utraque autem Scriptura canonica est (2).* En titulos pari jure vocat canonicos, quo ipsos Regum libros: quo quid clarius? nec aliter in Psalmum 64, cujus expositio sic incipit: *Agnosenda est vox sanctæ Prophetiæ, ex ipso titulo Psalmi hujus;* similia passim. Quid autem Theodoretus? Eo ab Augustino differt, quòd hic quidem intentus allegorjâ aut moribus, ut solebant in concionibus ad populum, titulos qui in Septuaginta tantum, quique in Hebræo etiam habeantur nullo refert discrimine. At Theodoretus ubique historiæ ac litteræ memor, non ita. Nam ipsi septuaginta Seniorum codices quos tractabat, ita quosdam titulos addebant iis quos Hebræus habet, ut etiam annotarent in Hebræo deesse, Psalmosque his titulis notatos esse anepigraphos, seu sine titulo. Id verò Theodoretus, secutus, ut solet, Chrysostemum, assidue notat; ex quo efficit illos non in antiquis inventos codicibus, sed à studiosis quibusdam appositos; atque adeò dubios, falsos, rejectios, quòd in Hebræo non sint, quòd nec in antiquis Septuaginta seniorum codicibus, quòd non denique in Hexaplis: quæ septuaginta Senum versio una sit accuratissima, atque Hebræis codicibus convenientissima. De titulis verò absolutè hoc asserit, eos eodem cum Psalmis dictatos spiritu, eodemque instigante, et ex æquo ab Esdrâ restitutos, et à septuaginta Senibus translatos: piaculumque esse dubitare de titulis seque Spiritui sancto anteferre. Quo profectò testatur id omne esse sanctum, quòd illi seniores ex Hebraico fonte transtulerint, adeoque titulos eodem jure censeri, quo Psalmi habentur. Ex quo illud efficitur, in titulis quidem, ut in reliquo textu, esse potuisse diversas interpretationes, variasque lectiones; quasdam etiam studiosorum notas de latere in corpus adscri-

(1) Il y a dans le texte: *Si quis itaque agnoscat... præfixum est...* (Edit.)

(2) Il y a dans le texte: *Hoc in ipso Psalmo non legitur, sed in titulo ejus apparet... utraque Scriptura canonica est; utriusque sine ulla dubitatione à Christianis fides adhibenda est.* Edit.)

ptas : cæterum titulos quos in originalibus libris fuisse constaret, à nullo unquam antiquo doctore in dubium revocatos fuisse.

XXIX. *Item de titulis, deque aliâ notâ ad Ps. 71.*

Est et alia nota insignis in fine Psalmi 71 : *Defecerunt laudes David filii Jesse*; ex quâ suo loco pro certo statuemus, aliam Psalmorum collectionem fuisse ante istam Esdræ quam nunc habemus : quo etiam clarum fit ab Esdrâ in novâ collectione veteres notas studiosè retentas, in antiquitatis memoriam; unde prudens lector eliciet ab Esdrâ nihil mutatum fuisse, præter Psalmorum ordinem; cæterum notas omnes adeoque et titulos vetustiores esse, Psalmisque ipsis cœvos atque congeneres, aut certè paulò post recentissimâ memoriâ scriptos, neque à quoquam sine piaculo contemnendos.

XXX. *De Psalmorum auctoribus.*

Hinc videtur solvi quæstio de Psalmorum auctoribus, cum aliqui Davidi, aliqui Hemano, Ethano, aliis, ipsique adeò Moysi imputentur. Nam de Asapho Idithunoque alia est ratio, quibus attribui potuere, non ut auctoribus, sed ut cantorum præfectis : quod suo perpendemus loco, inf. ad Ps. 79. De Moysè autem quis tale quid dixerit? Præterea persæpè in ipsis Psalmis videas quæ non ad Davidis, sed ad diversissima tempora manifestè pertineant, puta captivitatis aut desolati templi; in quibus proinde nulla jam arcæ mentio, quæ in antiquioribus Psalmis vel familiarissima est : quippe cum exusto templo amissa fuerit, neque unquam populo restituta. Hos Psalmos Davidi tribui, vix ratio sinat. Quæ tamen nihil prohibent, quominus Patres variant. Quidam enim Davidi omnes attributos volunt; qui Moysi inscribatur, eum à Davide in Mosis personâ compositum; quæ posteriora tempora spectent, eos à Davide prophetico spiritu conscriptos. Nos cum Hieronymo, Præf. ad Sophronium, planiorem secuti viam, nihil obstare videmus quominus à diversis auctoribus scripti esse existantur, iisque tribuantur, quorum nomen præferunt. Neque inde aliquid auctoritati deactum est, cum ea non à Davidis nomine, sed à Spiritu sancto dictante repetatur; quin etiam accedat et auctoritas et gratia, ex aliorum auctorum, puta Mosis, nomine. Quod autem de prophetiâ dicunt, ut non refugimus, si certa ratio addicat, ita gratis dici nolumus; aut facilè referimus ad prophetiæ rationem id quod nihil involutum, nihil arcanum aut mysticum, sed puram planamque historiam continet, quod Prophete non solent.

XXXI. *Item de titulis, auctoribus et argumentis Psalmorum; horum utilitas.*

Hinc certa paratur via ad argumenta Psalmorum; quippe quæ persæpè in ipso titulo declarentur : quo exemplo ad quærenda cætera, piorum studia accendantur. Et quidem Psalmos aliquot sine titulo, puta secundum, Davidi tribuendos vel ex Actis constat, cap. 4, 25; sive tituli exciderint, sive alia causa subsit. In his aliquid auxilii præstò esse videbatur ex eâ regulâ

quam Hieronymus tradidit (Epist. 139 ad Cypr. presb. Ed. Bened. inter Epist. criticas, t. 2, p. 695), ut *omnes Psalmi, qui cujus sint titulum non habent, iis deputentur quorum in prioribus Psalmis nomina continentur*; quam regulam ad argumenta Psalmorum doctores Hebræorum patere volunt. Verùm hanc regulam nec Patres reliqui secuti sunt, et nos ex rebus ipsis non satis certam esse comperimus. Ecce enim, verbi gratiâ, secundus Psalmus non habet titulum; ejus ergo sit, cujus est primus; at et primus anepigraphus. Fallit ergo regula, jam inde ab initio. Neque in decursu tutior, ut consideranti perspicuum fiet. Quare ubi certa in titulis argumenta desunt, Chrysostomi, Theodreti, aliorumque Patrum et Interpretum exemplo conjecturas adhibemus, ex rerum, personarum ac temporum notis, sacrâ etiam historiâ, quâ diligentia possumus, recensitâ. Certè in eo maximè laboramus, ut ad certum scopum lectoris dirigamus animum : quo uno maximè intelligimus adjuvari memoriam, mentemque revocari, ne per inania divagetur. Atque hæc erant, quæ de titulis et argumentis generatim diceremus : particularia suis locis posita meliùs intelligentur.

XXXII. *De sela, nihil ad sensum pertinente.*

De sela, uno verbo. Est quidem ea nota sæpè intertextâ Psalmis, interdum etiam in fine posita; quam vocem Septuaginta et Theodotion, et Symmachus, diapsalma vertunt, eaque designari volunt canendi vices aut flexus; Aquila verò quem Hieronymus sequitur, ubique vertit *semper*, tanquam nota illa sit rei sempiternæ, ut idem Hieronymus interpretatur; quod tamen sensui non congruit, ut suis in locis videre est. Nos cum Theodoro Præf. in Psalm. t. 1, pag. 1396, cedit. 1642, plures interpretes secuti, diapsalma intelligimus; neque ad res, sed ad rationem cantûs pertinere arbitramur : interim indicamus quid sit illud *semper*, quod in Hieronymianâ versione à reliquo sermone divulsum, sæpè reperitur; in Vulgatâ verò nostrâ ubique prætermittitur : neque immeritò, quippe quod nihil ad sensum faciat.

XXXIII. *De choreis ac metris.*

Sane in sacris hymnis diversissimos modos fuisse adhibitos; varia etiam instrumenta musica, seu Psalmi graviores, seu lætiores erant, et res ipsa probat, et ex Psalmorum titulis indicari videtur. In canendo quoque priscum illum populum sacras egisse choreas, easque choreas in ipso maris Rubri transitu à Mariâ sorore Aaron, piisque mulieribus primùm celebratas, transiisse ad posteros, atque ab ipso Davide fuisse frequentatas, sacra narrat historia. Quâ de saltatione præclarè Gregorius ille theologus, Orat. 4, p. 130, cedit. 1630, non eam dissolutam indecoris incompositisque motibus, qualis erat Herodiadis; sed agilis et modesti, variisque motibus atque progressibus ad Deum incedentis animi esse mysterium : *Εὐκρινήτου και πολυστρόφου κατὰ Θεὸν παίρας μυστήριον*. Cantus autem et choreas strophis antistrophisque, variisque vocum motuumque flexibus atque reflexibus constituisse, ac

Psalmum 67 et Philonis quoque testimonio referemus. Cui etiam rei inservisse ipsum *sela*, de quo modo diximus, suspicamur. Sed horum omnium vis ritusque pridem intercidit. Quin etiam excidit ipsa metri ratio, nisi quòd antiquos hymnos, quos Psalmos interpretamur, plerumque trimetros fuisse idem Philo memorat : sed quæ horum ratio fuerit, ut rem vulgò notam præterit, neque eà de re Hebræorum magistri quidquam idoneum, quod sciam, tradiderunt. Clemens Alexandrinus vir doctissimus, idemque prisæe reconditæque doctrinæ studiosissimus, ac multarum rerum scientiâ clarus, de Psalmis Davidicis sic memorat lib. 6 Strom. pag. 658, edit. 1629, Morel. : eos potissimum ad gravitatem Dorici cantûs fuisse compositos, qui et antiquissimus fuerit, et spondæis stabilis, et ad celebrandam Dei majestatem numerosis illis sonorisque vocibus, ac deinde consecutis gravissimis motibus aptissimus. Hujus gravitatis specimen deprehendere mihi videor in Ipso *hallelu-ia*, longissimis quatuor constante syllabis, si quidem antiquissimis interpretibus credimus, ita vertentibus, ἀλλήλοια : quæ vox, cum populo in Dei laudes exclamanti familiarissima fuerit, ejus rei gratiâ præfigitur Psalmis, has laudes personantibus : gravitate pariter atque exultatione in unum temperatis, ac lætitiæ intermixto tantæ majestatis metu, juxta illud Davidicum, Ps. 2, 11 : *Exultate ei cum tremore.*

XXXIV. De instrumentis musicis.

De instrumentis musicis, id certum, apud Hebræos usitata in sacris sive quæ flatu aut animâ, ut tubam, sive quæ percussione solâ, ut cymbalum, sive quæ etiam fidibus constitissent; quod genus à tangendo seu pulsando *neghinoth* vocabatur. Hujus sunt species *kinnor* seu cinyra, aut cithara, et *nebel* seu nablium aut psalterium; quod utrumque cum voce conjunctum memoratur Psal. 56, 9 : *Exurge, lingua mea, exurge, psalterium et cithara*; et alibi passim. Psalterium autem fuisse decachordum patet Psal. 32, 2 : *In psalterio decem chordarum psallite illi*; aliisque in locis, ut illud Psal. 91, 4 : *In decachordo psalterio*; quod in Hebræo legitur, non ad distinguenda organa, sed ad unum idemque organum describendum pertinere intelligatur. Nam *citharam*, quæ in eodem versu memoratur, octochordam fuisse tradunt. Certè reperitur in titulis Psal. 6 et 11, *scheminith*, quod nostri *pro octavâ* vertunt : Chaldæus, eumque secuti gravissimi auctores, octo chordarum citharam interpretantur, quanquam alii ad tonos magis quam ad numerum chordarum referunt. Pulsabant autem digitis, non plectro, ut videtur, de quo nulla mentio in Scripturis. Atque id genus quod fidibus constaret, duplex recensetur, alterum quod ex inferiori, alterum quod ex superiori parte tonorum modulus discriminaret; ac posterioris generis psalterium sive nablium fuisse, Basilii (homil. in Psalm. 1, n. 2, edit. Bened. t. 1, p. 91.) aliique ex traditione referunt : nobis ea omnia, ut parùm necessaria, ita non planè comperta ingenue profitemur (1).

(1) Constans est eruditorum sententia, quædam in

XXXV. Psalmorum ordo incompertus.

De Psalmorum ordine fixum illud, in collectione nostrâ, nullam temporis haberi rationem. De rerum ordine, nihil certi compertum habemus, præter illud Chrysostomi, in Ps. 51, pag. 1021, edit. Bened. t. 5 : Tristiores Psalmos ferè primo ordine collocatos; lætiores et qui laudem sonent, ad finem reservatos; ut laboribus doloribusque exercitatus animus, in Dei laudes, inque ipsum *halleluia* desineret, ibique facto fine conquiesceret (1).

CAPUT VII.

De ratione legendi et intelligendi Psalmos.

XXXVI. Utilis obscuritas; ex fide intelligentia.

Psalmos ut et cæteras Scripturas, divino Spiritu id agente, ita compositos esse constat, ut plana et aperta obscuris implicitisque interjecta sint; quam in rem egregiè Augustinus, lib. 2 de Doct. Christ. c. 6, n. 7 et 8, edit. Bened. : *Locis apertis fami, obscuris fastidio occurritur* (2). Id ergo agat vir pius, ut claris et apertis fidem, spem, charitatem alat; hæc infigat memoriæ; his se extollat ad Deum. In obscuris id primum cogitet, quod idem Augustinus ait tract. 22, in Joan. n. 5, edit. Bened. Ibid. n. 1 et 2 : *Si parùm intelligit populus Christianus Psalmos quos cantat, credit bonum esse quod cantat* (3). Hæc fide viam paret ad intelligentiam, eodem Augustino teste : *Gradus intel-*

Scripturis sacris poeticè esse composita; et in Psalmis quidem metra cujuslibet mensuræ, aut saltem rhythmos, multi sive veterum sive recentiorum indubitanter asseruere. Verùm etsi poesim quamlibet non respueret Hebraici sermonis natura (Vide Criticam S. Capelli p. 651, et Dupin Præf. in Psalt. § 22.), certè in Psalmis, quales hodiè legimus, rhythmos invenire operosum, imò ἀδύνατον, impossibile fuerit; nisi fortè, quod ausus est Clericus, in eo quod proposuit, rhythmi systematis experimento, ad arbitrium commata intersecerentur, voces transponantur, numeri immutentur, vocalium soni confundantur; sed hæc licentiâ quid non rhythmus aut etiam carmen evadat! Reponenda ergo videtur veteris Hebraicæ poeseos indoles in dicendi genere conciso, sublimi, et quibuslibet figurarum luminibus illustri, quale in plerisque omnibus Psalmis habemus, seu in merè solutâ oratione caractere poetico animatâ. (Biblia Vatabli.)

(1) Les PP. Bénédictins, ainsi que Fronton-le-Duc, ne reconnaissent pas dans cette homélie S. Chrysostôme, mais Eusèbe de Césarée, ou quelqu'autre. C'est pourquoi ils ne l'ont pas placée dans le rang des autres homélies sur les Psaumes, lesquelles sont certainement de S. Chrysostôme. (Edit.)

(2) Voici le texte de S. Augustin, lequel a rapport à toute l'Écriture sainte en général, n. 7 : « Quod totum provisum divinitus esse non dubito ad edomandum laborem superbiam, et intellectum à fastidio revocandum, cui facile investigata plerumque vilescunt... » N. 8 : « magnificè igitur et salubriter Spiritus sanctus ita Scripturas sanctas modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret. » (Edit.)

(3) Le texte de S. Augustin porte : « Non fortè alii cui cor percutitur, et timet cantare Deo et dicere : « Judica me, Deus? Et tamen cantat populus credens, nec putat se malè optare quod didicit à divinâ lectione; et si parùm intelligit, credit boni didicisse quod cantat. Et tamen et ipse Psalmus non dimisit hominem sine intellectu... » (Edit.)

lectus fides; fidei fructus intellectus (1). Hinc reconditos sensus pio labore quærat: et quasi medullam fracto nucleo suavius gustet.

XXXVII. *Ratio legendi Psalmos; pauca de auctoribus quos maximè secuti sumus, ac de commentario Hieronymi in Psalmos.*

Nos pium huic laborem adjuvandum suscepimus, dum constitutis argumentis scopum attentioni figimus, dum scrutamur litteram, et ex sacrâ historiâ, quantum possumus, omnia repetimus, dum interdum annotamus quæ pietatem inflamment; alia eo exemplo quærenda indicamus. Occurrunt sanè in Psalmis magnæ difficultates. Tu his superandis nostras notas adhibe, breves illas ac parabiles, quoad ipso usu doctus, meliora assequare. Nec tamen hic subsistas velim; non enim delectabit Psalmus per singulos versiculos anxie excussus, ac velut articulatim incisus; tu mihi Psalmi scopum, tu tenorem universum mente complectere. Ac si quidem in Psalmorum titulis præfixa argumenta repereris, rectè; sin minus, vel nostris utere, vel horum exemplo alia ipse conquire; huc deinde collima, huc omnia refer. Neque hic gradum figito; quin Davidem secutus, ac pias in laudes effusus, sancto amori vela pandas; ibi agente intus Spiritu, tanta illa, tam mira, tam beata fient, quanta nos nec docere nec scribere, ac ne quidem animo providere possumus.

Huc ut te perducamus, optimos quosque ac sanctissimos Interpretes sequimur; è Græcis Chrysostomum, Theodoretum; è Latinis Ambrosium, Augustinum; alios ejusdem notæ: certè Hieronymum hanc in re eminentissimæ auctoritatis virum, non modò perpetuum Interpretem, ac per aspera quæque viæ ducentem; verùm etiam ex doctissimis ejus lucubrationibus atque ex ipsis Commentariis in Psalmos, selectissima quæque proferimus.

Neque nos fugit hos Commentarios à Sixto Senensi et aliis, sancto viro abjudicatos. Nos ejus esse dicimus, qui quadringentesimo ferè Christi anno scriberet; qui nullam memoraret hæresim quæ non quarto seculo extitisset; qui monachi proposito viveret; qui Hierosolymitanum solum rusque Bethlehemicum præsepè Dominico delectatus, incoleret; qui ea quæ ex Hebraicâ eruditione promeret, Hieronymo proferret ubique gemina. Sin autem sæpè allegorica, et alia quæ ab Hieronymi consuetudine ac sensu abhorre viderentur; nihil mirum, cum in ipsâ præfatione in Psalmos testetur, à se quidem tradi magis Origeniana quàm sua; quod et ipsam Hieronymus sæpè fecerit, ne quidem admonito lectore. Quin etiam in Psalmum 93, longam interpretationem referemus, quam ipse Augustinus ex Hieronymi Commentariis in Psalmos sum-

(1) N. 1: « Ergo quod nobis loqui dignatus est (Filius Dei) debemus credere, quia voluit ut intelligamus; sed si non possumus, præstat intellectum rogatus, qui verbum præstitit non rogatus. » N. 2: « Sed gradus pietatis est fides; fidei fructus intellectus, ut perveniamus ad vitam æternam, ubi, etc. » (Edit.)

ptam esse testetur, tam reliquit similem, ut nihil supra. Refert et Gregorius ex eo Commentario quædam sub Hieronymi nomine. Quin ipse Hieronymus, Comm. in Ps. 2, eas interpretationes à se in Psalmos editas memorat, quæ in hoc libro reperiantur. His victi fatentur hos Commentarios ex Hieronymo potissimum esse consarcinatos; quod nobis sufficit.

XXXVIII. *Ordo versuum; Vulgatæ glossemata, quorum hic pleraque referuntur.*

Cæterum ad intelligendam vulgatam versionem, non parùm hæc conferant: Primum, si restituas, ut fecimus, versuum distinctionem interdum perturbatam; alterum, si annotaveris quædam Vulgatæ glossemata, ut est, benedicere Dominum, pro laudare, celebrare; item, exultare, eodem ferè sensu, ut: *Exultabit lingua mea justitiam tuam*, Ps. 50, 16; et 58, 17: *Exultabo manè misericordiam tuam*; pro laudabo, celebrabo cum gaudio; quo ferè sensu confiteri, pro laudare, confessio pro laude; quanquàm suo quoque sensu, ponitur pro, confiteri peccata; mortifico, pro, morti dedo; mortificati pro cæsis; malignari pro malè agere; zelare pro invidere, sive æmulari; redimere pro liberare; aut etiam pro emere, comparare seu sibi vindicare; furor pro irâ vehementi, salutare Domini, pro salute quæ ab ipso sit; cornu pro superbiâ, sive etiam pro robore; in idipsum pro simul, ut est Psal. 33, 4: *Exaltemus nomen ejus in idipsum*, id est, simul, pariter; peccatores pro impiis, interdum pro inimicis; in finem, pro admodum, aliàs pro in perpetuum; legem dare, statuere, ponere, pro docere; moveor pro cado vel labasco: calix pro portione alicui attributâ; funes seu funiculi, pro eodem, comparisonem ductâ ab agris metandis et dividundis; ossa pro viribus, sæpè pro interioribus: quo ultimo sensu, et venter et renes; adinventiones pro studiis, cogitationibus; mansueti pro piis; pauper pro afflicto et calamitoso; interdum pro viro bono ac modesto, nec inflato opibus. Jam illa notiora: usquequaque pro semper; infernus pro sepulcro, framea pro gladio; scandalum pro offendiculis; spiritus pro flatu et vento; humilis pro vili, atque eodem exemplo humilitas pro vilitate atque infirmitate; reverentia pro ignominia et confusione; necessitates pro angustiis; exercitatio pro meditatione passim. Jam, dirigere pro rectum facere; corrigere pro regere vel dirigere, quod est ipsum persæpè appendere, ut: *Correxit orbem terræ*, Ps. 95, 10, id est, direxit, libravit quasi utrinque appenso pondere, atque eodem sensu correctio, directionis ac firmamenti loco; convertere pro reverti, sæpè pro avertere, aut simpliciter vertere, vix ullo persæpè præpositionum discrimine, non modò in verbis compositis, sed etiam in universâ phrasi, quale est illud Ps. 53, 7: *Averte mala inimicis meis*; hoc est, adversus inimicos. Denique causales particulæ, *quia*, *quoniam*; sæpè pro etenim, pro tamen, pro quanvis, pro cum; quale est illud specie obscurissimum, re planissimum, Ps. 138, 4: *Et omnes vias meas prævidisti; quia non est sermo in lingua meâ*; quo quid obscurius?

at verte sic : Tu quidem, ô Deus, omnes cogitationes meas prospexisti, cum ne verbum quidem profferrem ullum; plana sunt omnia, significaturque nihil opus verbis, arcana omnia in ipso mentis nostræ sinu inveniunt. Interjectiones quoque. *Euge*, quod est animantis, pro *vah*, quod magis est indignantis et exprobrantis. Atque hæc ex eo orta, quod ejusmodi in Hebraicâ linguâ suam proprietatem habent, cui Latine non respondeant. Mitto Hebraismos in sacris versionibus frequentissimos, dum interpretes anxie metuunt ne verbo Dei aut addant, aut detrahant vel apicem unum, suaque interserant; atque ideò obscura malunt quam aliena tradere. Hinc ergo Hebraismi suis annotandi locis: frequentiores hi; verbum, pro ipsâ re; anima, pro personâ totâ, seu pro supposito, ut aiunt, atque duo individuo, animâ simul et corpore, ut cum de Josepho scribitur, Ps. 104, 18: *Ferrum pertransiit animam ejus*; id est, personam, corpus. Sic est anima: *Nepshesh*; aliud est, *rouach*, spiritus, mens ipsa, sive anima rationalis. Alius Hebraismus frequens: *Hæc facta est mihi*, Ps. 118, 56; absolutè ut nos dicimus: Hoc factum est mihi; Latini negotium subintelligunt, ac neutro vertunt; Hebræi femiino. Item tabernaculum pro domo, frequens; fortè ex antiquo ac pastoritio ritu habitandi sub pellibus; decor pro templo, seu tabernaculo, pro arcâ, pro sacro monte in quo collocata erat, quod ea terræ sanctæ, ipsisque Israelitis, decori et ornamento essent. Pariunt etiam obscuritatem in verbis conjugandis, temporum non satis observata discrimina, cum præteritum pro futuro, aut vicissim ponunt; præsentis quoque temporis ambigua plerumque apud Hebræos notâ. His qui insueverit, non levi in Psalmis exponendis labore levabitur. Illud interim admoneo, ne solæcismos nimis horreant. Nostri enim interpretes, quod fatendum est, dum se plebeio sermone ac vulgi captui accomodant, nihil barbarismos aut solæcismos veriti, atque omninò ex Græco malo Latinum pejus fecere; quem in locum præclare Augustinus: *Qui sunt in stylo delicatioris fastidii, eò infirmiores sunt quò doctiores videri volunt... Bonorumque ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba.*

CAPUT VIII.

De usu Psalmorum in quocumque vitæ statu.

XXXIX. *Ut in Davidis rebus, seipsum quisque cogitet; ex sancto Athanasio.*

Jam eò devenimus, cujus gratiâ cætera instituta sunt, nempe ut Psalmis rectè et ex Spiritûs sancti magisterio utamur. Eum in locum extat magni Athanasii Epistola ad Marcellinum, cujus hæc summa est: Psalmos ad omnem pietatis usum esse accommodatos, tribus maximè causis: primum, quod reliqui libri singulare quoddam argumentum habeant, cum Psalmi omnia complectantur, historiam, mores, legem universam; Christum, ejusque gesta ac mysteria; veteris denique novique Testamenti partes omnes, quotquot essent, ut supra vidimus; alterum, quod in Psalmis omnem humanam vitam, omnes casus adversos pro-

sperosque videas. Rectè omninò, cum David proponatur unus omnium exemplum; pastor ignobilis, Rex a Deo designatus; tum singulari prelio victor; dux belli, regis gener atque aulæ miraculum; postea infesto rege vagus, inops, nullâ apud cives, nullâ apud exteros sede. Quia etiam idem David jam rex, stabili jam imperio, totque victoriis propagato, iterum insectante Absalomo filio, profugus ac despectus, ubique spectaculum rerum humanarum, atque, ut ipse de se cecinit, ut portentum factus, unus omnia expertus, regum fluxam gratiam et acerba odia, plebem instabilem, infidos amicos, filium quoque infensum, hoc est, domi forisque intuta omnia et adversa; animo interim divinis imperiis ubique obsecundante, atque adeò inconcusso. In hoc ergo intueri, tanquam in speculo, omnes fortunæ vices; fortunam autem atque humanas res quid loquor? Sunt et rebus divinis suæ vicissitudines, non Deo, sed homine variante, atque ad mutationes suas quodammodo inflectente divinum illud. Ecce enim sanctus David, ab innocentia in peccatum, à peccato ad pœnitentiam versus, te docebit, castæ ac puræ animæ quàm se amicum Deus præbeat; quàm offensus terret, et quas intendet minas; quanto solatio sit peccata deploranti ac deprecanti veniam. Hæc igitur meditare, resque Davidis tuis rebus accommoda; sic ad veram pietatem et ad veram rerum divinarum humanarumque notitiam, proficere poteris.

XL. *Cum Davide expurgandi et ad Deum transferendi affectus: ex eodem Athanasio.*

Huc accedit tertium, his ferè consecutaneum: in uno Davide, animi affectus omnes, cuicumque scilicet fortunæ accommodati. Neque enim David, aut ullus verè pius, affectavit unquam stultam illam fictitiamque apathiam, hoc est, imperturbabilitatem, sive potiùs indolentiam aut insensibilitatem, si ita loqui fas est, quam Stoici jactant. Vis metum? Ps. 141, 5: *Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me; periit fuga à me; et non est, qui vite me curam gerat* (1). Vis animum dolore mersum? Ps. 17, 6: *Tribulationes inferni invenerunt me* (2); *præoccupaverunt me laquei mortis*. Vis post pericula exultantem? Ps. 117, 11: *Circumdantes circumdederunt me; et in nomine Domini ultus sum eos* (3). Et, ibid. 19: *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas, confitebor Domino*; et ibid. 24: *Hæc dies quam fecit Dominus; talia ubique inveneris; ubique spes, metus, dolores, gaudia, eaque omnia ad summum. Quorsum igitur ista? nempe huc, ut affectus purgentur ac Deo s rviant; spes ab humanis rebus ad eum traducatur; metus ac tristitia gravibus in periculis frangant superbiam, Deumque ultorem in animum reducant; gaudia ad veram revo-centur usum, quod est gaudere in Domino, exultare in Deo salutari suo; ut quocumque in affectu verseris, sive læteris, sive metuas, sive supplices, sive gratias*

(1) La Vulgate porte: *Non est qui requirat animam meam.* (Edit.)

(2) *Dolores inferni circumdederunt me.* (Edit.)

(3) *In nomine Domini qua ultus sum in eos.* (Edit.)

agas, exemplum habeas quid canas, Psalmorumque verba tibi aptes; imò non alium, sed te ipsum loqui sentias. Hæc suadet Athanasius; eam enim Psalmorum esse vim, ut cum cæteri libri diligendum Deum, orandum atque ad veniam inflectendum, deploranda peccata, eorumque agendam poenitentiam doceant; sit in Psalmis formula orandi, poenitendi, exultandi in Domino, et in quocumque statu acceptæ, amissæ, recuperatæ gratiæ, ea exequendi quæ Deo placeant; quo nihil promptius ad corrigendos mores, atque affectus omnes submitte ad Deum; hinc illud effici, ut animus diversis affectibus veluti chordis intensus et in perfectissimum concentum temperatis, homo ipse sub Dei manu sit organum musicum, in quo nihil inveniat dissonum ac discordans; non idem rectè sentiat, ac pravè agat; vel in uno genere rectus, in alio pravus sit: in quo denique nulla sit perturbatio, nullus inordinatus affectus, sed totus homo rectè ratione ductus, ac divinæ serviens voluntati, ex quo existat illa *euthymia*, sive recta et æquabilis animi compositio, de quâ Apostolus, Jacobus, 5, 13: *Æquo animo aliquis in vobis est? psallat*; quo etiam intelligimus Deo psallere aut canere posse neminem, qui non in Deum tendat, omnibus animi affectibus ex rationis præscripto aptis et ordinatis.

Hæc ferè Athanasius ille magnus, quæ à sene quodam viro venerabili accepisse se refert; cætera quæ ad singulorum Psalmorum in quocumque vitæ statu vim usumque memorat, hic prætermittimus, quod in singulis quibusque Psalmis observare ea magis è re arbitramur.

XLII. Vera Psalmodia ex S. Augustino.

His consentanea scripsit Augustinus, in Ps. 91, n. 5: *Qui sunt, inquit, qui psallunt? Qui operantur. Parùm est. Qui operantur cum tristitiâ, nondùm psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt benè. In psallendo enim hilaritas est; et quid dicit Apostolus? Hilarem enim datorem diligit Deus.* Is igitur est uberimus sanctæ psalmodiæ fructus, ut benè facientes, cum beato Davide lætemur in Domino, quod à sancto viro præstitum in summis etiam calamitatibus. His institutus, christiane lector, perge ad intelligendos canendosque Psalmos; perge ad psallendum Domino, quæ vel maxima pars est christianæ pietatis. Atque ut id præstes, Davidem induito, ejusque intimis sensibus imbuare. Ac primùm quidem verba perpende, singulisque teipsum apta. Exemplum demus vel unum, cujus ad normam exigas reliqua. Jaces in miseriis, qui frequentissimus est vitæ humanæ status: arripito psalterium solatii loco. Ibi occurrat illud, Ps. 38, 10, et seqq.: *Obmutui, et non aperui os meum*; quibus in verbis quanta vis! Non enim obmutui tantùm, sed ne os quidem *aperui*; non verba, non querelæ, non denique gemitus, aut inconditæ voces erumpunt doloris testes; cohibita intra pectus suspiria. Hæc extra; intus autem, *humiliatus sum*; non superbiâ, aut contemptu conticesco, quod est dedignantis; nec metu, quod est prementis magis ac dissimulantis, quàm continen-

tis iram, sed reverentiâ ulciscētis Dei. Causa enim tam humilis silentii: *Quoniam tu fecisti*; non Saül, non alii obtrectatores, sed tu, qui hominum voluntates perversas regis. Nec interim patientissimo quamvis deest acerrimus doloris sensus, quo victus exclamat: *Amove à me plagas tuas*; abstine manum, cujus impetum jam ferre non possum; nam à *fortitudinis manibus tuæ ego defeci*; nec vires ullæ suppetunt. Nec tamen succenseo sævienti quamvis; nam *in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem*; non irâ, non odio aut libidine abreptus, increpas homines; sed justissimo, quidem, licet intolerando, iudicio. *Et posuisti ut tineam omnia desiderabilia ejus* (1): omnes spes, opesque ejus corrupisti, quibus malis propulsandis homines frustra laboramus; omninò enim *tantè conturbatur omnis homo*, neque ulla ratio expediendæ salutis, aut ullum à te nisi ad te per fugium. Quare ad divinam benignitatem totum se convertit: *Exaudi... Domine... auribus percipe lacrymas meas*; est namque vox in lacrymis; sunt tibi aures luctuum lamentorumque audientes. Atque hinc spes solatii: *Remitte ut refrigerer, priusquàm abeam*; non à te voluptatem, non felicitatem postulo in hæc umbrâ vitæ fragilis; sed statim abituro breve refrigerium. Vita enim evanescit; vix respiravero cum ecce mors aderit, *et amplius non ero*. Hujus exemplo cæteros non jam interpretare, sed imitare Psalmos, translatis ad te sancti Davidis sensibus. Hæc autem et similia si meditan lo et orando ex Psalmis exculpseris, fiet illud quod ait Paulus: *Psallam spiritu; psallam et mente*, 1 Cor. 14, 15; fiet illa sancta et perfecta Psalmodia quam Augustinus docuit, ad quam te manu ducimus.

Quis autem nobis dederit, ut cantando liceat suave illud experiri quod est apud Joannem 1 epist. 3, 21, 22: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*; quodque est his consecræneum: *Et quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo, facimus*; quâ fiduciâ exclamemus cum beato Davide, Ps. 118, 101: *Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos*; et illud Ps. 17, 25: *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus*; neque interim in nobis, sed castè et sincerè gloriemur in Domino, cujus misericordiâ stamus.

XLIII. Optimus Psalmodiæ usus, ex eodem Augustino.

Neque prætermittendum illud ejusdem Augustini passim, tunc Psalmos videri suavissimos, ac divinissimâ luce perfusos, cum in his caput et membra, Christum et Ecclesiam, sive apertè propalatos, sive latenter designatos intelligimus. Neque propterea ab historico, sive litterali atque immediato, ut aiunt, sensu aberrare nos oportet; quin eò erit clarior ac fundatior secretioris illius intelligentiæ sensus, quò typum ip-

(1) M. Bossuet suit ici la traduction de S. Jérôme. La Vulgate porte: *Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.* (Edit.)

sum, hoc est, historiam, ac litteram figemus certiùs. Quare iterùm atque iterùm erigamus animos; atque ubi Davidem atque Salomonem, tum Davidis hostes, Saùlem, Achitophelem, alios; ubi bella et pacem, captivitatem, libertatem, ac cætera ejusmodi audimus, tum animo infigamus Christum, et Ecclesiam laboribus periculisque exercitam, atque inter adversa et prospera peregrinantem; tum sanctorum persecutores, non modò visibiles, sed etiam invisibiles illos atque aereas potestates, pugnasque in hac vità perpetuas, ac secururam postea pacem sempiternam.

HIERONYMI PRESBYTERI

IN PSALMOS,

Justa Hebraicam veritatem,

Ad Sophronium præfatio (1).

Scio quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubicumque apud septuaginta Interpretes scriptum est, *ψαλμοι*, *ψαλμοι*, id est, fiat, fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, *amen*, *amen*. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, et maximè Apostolorum, qui semper in novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum asserimus Psalmorum volumen. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph et Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahite, Mosi et Salomonis, et reliquorum quos Esdras primo (*Ed. Ben. uno*) volumine comprehendit. Si enim, *amen*, pro quo Aliqua transtulit *περιστομῆς*, in fine tantum librorum poneretur, et non interdum aut in exordio, aut in calce sermonis sive sententiæ, nunquam et Salvator in Evangelio loqueretur: *Amen*, *amen dico vobis*; et Pauli Epistolæ in medio illud opere continerent. Moyses quoque, et Jeremias et cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis, *amen*, frequenter interserunt. Sed et numerus viginti duorum librorum Hebraicorum, et mysterium ejusdem numeri commutabitur. Nam et titulus ipse Hebraicus, *Sepher tehillim* (*Ed. Ben. Sephar thallim*), quod interpretatur *volumen Hymnorum*, apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. Quia igitur nunc cum Hebræo disputans, quædam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti, volensque ille te illustrare, per sermones penè singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, ut tu de septuaginta Interpretibus opponebas, studiosissimè postulasti, ut post Aquilam, et Symmachum, et Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, et amorem tuum quo laboris, vel translatione, vel judicio meo esse contentum. Unde impulsus à te cui et quæ possum debeo, et quæ non possum (2), rursùm me obtrectatorum latratibus tradidi, maluique te vires potiùs meas, quam

(1) Cette Préface, dans l'Edit. des Bénédict., se trouve t. 1, p. 833. (Edit.)

(2) *Ed. Bened.*: Amore quo . . . quæ possum negare non possum.

voluntatem in amicitia requirere. Certè confidenter dicam, et multos hujus operis testes citabo, me nihil duntaxat scientem de Hebraicâ veritate mutasse. Sic ubi ergo editio mea à veteribus discreparet, interroga quemlibet Hebræorum, et liquidò pervidebis me ab æmulis frustrâ lacerari, qui malunt contemnere videri præclara, quam discere. Perversissimi homines: nam cum semper novas expetunt voluptates, et gulæ eorum vicina maria non sufficiant; cur in solo studio Scripturarum, veteri sapore contenti sunt? nec hoc dico, quò prædecessores meos mordeam, aut quidquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissimè emendam, olim meæ linguæ hominibus dederim; sed quòd aliud sit in Ecclesiis Christo credentium Psalmos legere, aliud Judæis singula verba calumniantibus respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum, ut polliceris, transtuleris, et imperitiæ meæ doctissimos quoque viros testes facere valueris, dicam tibi illud Horationum: *In sylvam ne ligna feras*; nisi quòd hoc habeo solamen, si in labore communi intelligam, mihi et laudem et vituperationem tecum esse communem. Vale (1).

(1) *Edit. Bened.*: Valere te in Domino Jesu cupio, et meminisse mel.

DE CARMINUM QUÆ IN HOC VOLUMINE
CONTINENTUR, ORIGINE.

(Auctore ROSENMULLER.)

In eorum quos ut sacros et divinos Hebræi venerantur, librorum corpore, volumen quoque extat carminum, per multa et varia argumenta decurrentium, atque à pluribus auctoribus diversisque temporibus editorum. Eorum tamen partem satis magnam à Davide aliisque, qui huic æquales essent, originem ducere, docent singulorum tum inscriptiones, tum argumenta. Sed res videri possit penè incredibilis, inter eum populum qui post longas et multas per solitudines vagationes, post acerba et calamitosa bella externa et domestica, vix certas et quietas sedes nactus, modò in civium societatem coaluerat, inter talem, inquam, populum, litterarum et artium planè rudem, extitisse carminum tam multorum, tam gravium, tam excellentium conditores. Unde illa quam in iis admirantur omnes, rerum divinarum et humanarum scientia cognitioque? unde elaborata carminis ratio, sententiarum gravitas, orationis poeticæ ornatus et ubertas?

Circumspicientibus verò nobis, quâ ratione et disciplina tot et talia ingenia excitata fuerint, atque ex-polita, *vatum* (1) illa occurrunt *collegia*, à Samuele vel primùm instituta, vel certè instaurata (2). Quæ

(1) Hoc enim Latinum nomen Hebraici vim optimè videtur exprimere: utrumque à *fando* derivatum (de Hebræo, vid. mox not. 3, de Latino, Gesneri *Thesaurum Lat. ling.* sub voce *Vates*), utrumque designat, eum qui *canit versus vel futura*.

(2) Ante Samuelis tempora saltem earum me. tio oo-

quidem oratorum fuisse et cantorum, sive qui antiquissimis temporibus ab his diversi non essent, poetarum, cœtus et ludos, intelligimus tum ex ipso Hebræo *Nabi* nomine, tum ex his quæ in veterum Hebræorum annalibus de illis prodita legimus. Dicitur verò *Nabi* primò quidem omnis, qui verba ore profert (1), sed præsertim ille qui, quæcumque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter et compositè, et ornatè, et memoriter dicat, cum quâdam etiam actionis dignitate (2). Jam quia inter priscos homines quæ quis doceret, moneret, suaderet, carmine proferri solebant, sive oratione certis numeris et modis adstricta (3) (solent enim quæcumque metricè composita sunt, aures animosque magis capere, memoriæ firmius inhærere, mentique aliùs infigi, quàm quæ solutâ oratione proferuntur), cum quâdam etiam vocis sonique modulatione, quæ cantui proxima esset; factum est, ut nomen נבִי, quemadmodum verbum נבִי, transferretur quoque ad eos, qui carmina pangere, eaque, voce fidibus junctâ, ad citharæ et lyræ sonum decantare solerent (4). Atque in hac arte sese exercuisse, cui Samuel præerat, נבִי סוּפִי cœtum, docent, quæ in Samuelis historiâ legimus, 1 Reg. 10, 5. Vates, postquàm Saulem regem inunxisset, ei novi muneris varia omina prædicit, ubi inter alia plura: *Posthæc, inquit, venies ad collem Dei, ubi sunt Philistæorum præsidia. Oppidum ingressus occurreris chororum, qui de sacello descendentes præeunte nablio, tympano, tibiâ et citharâ carmina sacra canent; hic furore divino correptus et ipse unâ cum illis curmina dices.* Similis locus alius occurrit in eadem hac historiâ, 1 Reg. 19, 19, 20. Saül manifestum fecerat consilium suum de Davide occidendo. David, de eo certior factus, fugit Ramam ad Samuelem, qui cum eo ad ædiculas (5), in quibus illi qui Samuelis disciplinâ uteban-

tur, conjunctim habitabant (1), se recepit. Saül verò, reverentiâ Samuelis à proposito non deterritus, *Ramam misit nuntios, qui Davidem caperent. Sed hi, cum viderent vatium cœtum, carmina canentium, quibus Samuel præerat, ipsi quoque impetu extraordinario correpti canebant.* Hi verò nuntii, cum semel iterum et tertium frustrarentur expectationem Saülis, ipse tandem Saül eorum pressit vestigia, pari successu. Ipse enim, eodem loci delatus, cum cæteris fertur cecicinis (2).

Neque si ad istarum ætatum rationem, istorumque hominum vitam et necessitatem animum advertamus quo consilio vatium illa et cantorum collegia fuerint instituta, facillè obscurum esse potest. Aspera cultu et agrestis Hebræorum gens ad mansuetiorem et humaniorem vitæ ac morum cultum adducenda erat, rudes et impolitæ mentes sensu recti, veri atque honesti imbuendæ. Quæ verò illis temporibus morum fingendorum, animorum regendorum, et ad pietatem ac virtutem firmandorum ratio ac disciplina esse poterat certior et melior, quàm quæ carmine et cantu fieret? Quanta enim numerorum fuerit atque musicæ artis apud antiquissimos populos ad inhibendos animorum impetus, aut ad magnam virtutem inflammandos, nemo ignorat. Uç de Orpheo Horatius, de Arte poetica, v. 390:

*Sylvestres homines sacer, interpretæ Deorum,
Cædibus et victu sævo deterruit Orpheus.*

Hinc factum quòd inter omnes populos, qui non ab alio populo victores vel victo cultum humanitatis acceperunt, sapientiæ ac doctrinæ omnis primordia à carmine profecta sunt, et proficisci debuere. Ita qui primi vagantibus passim Græciæ populis certas sedes melioremque vitæ cultum attulere, carmine id eos perfecisse pervulgatum est; quæcumque vitæ morumque præcepta et instituta traderentur, quæ leges condendis civitatibus scriberentur, quæ religiones sancirentur, carmine ad citharam aut lyram cani solitas. Quare poetæ inter populos priscos, quorum quidem memoria ad nos pervenit, tantum non omnes, legum, morum, humanitatisque magistri (3) vitæque melioris

bus per pascua errantium. 2 Sam. 7, 8, 1 Chron. 17, 7, Ezech. 34, 14.

(1) Quod apparet ex 2 Reg. 6, 1, seqq.

(2) De vatium Hebræorum collegiis subtiliter et copiosè disseruit I. C. C. Nachtigal, in singulari commentatione, quæ inscribitur: *Ueber Samuels Sangerversammlung oder Prophetenschule, inserta dem Magazine für Exegese, Religionsphilosophie und Kirchengeschichte, Henkii curâ instructo, tom. 6, fasc. 1, p. 38.* Eandemque auctor præposuit Psalmis à se vernaculè redditis, quibus hunc fecit titulum: *Psalmen gesungen vor Davids Thronbesteigung, oder in Beziehung auf sein frühere Lebensperiode.* Halle, 1797. In-8°.

(3) Exemplum suppeditat Athenæus *Deipnosophist.* I. 1, p. 14, edit. Casaub.: « Fuit autem eo seculo modestum cantorum genus, et philosophicâ prorsus et morum integritate. Quamobrem uxori Clytemnestræ cantorem Agamemnon relinquit monitorem et custodem, qui primum sanè laudes feminarum prosequeretur, exemploque illarum honesti ac recti desiderium excitaret, deinde suæ consuetudinis ac præsentis jucunditate ab improbis cogitationibus

(1) Quod quidem cognoscitur ex Arabico 1° *eninnit*, editus, elatus fuit; hinc 2° transitive, *produxit*, protulit, veluti terra plantas. Ita in carminis cujusdam particulâ, ab Achmede Arabiada in *Histor. Timuri* (Tom. 2, pag. 426, edit. Manger.) productâ dicitur: *Pratum rosas profert.* Inde eadem translatione, quæ in pluribus aliis linguis observatur, atque in ipsâ Hebræâ in alio verbo נבִי, adhibetur ad prolata ore verba, quare sæpè, *narravit, annuntiavit* significat, ut *נבִי נבִי*. Sic in *Histor. Timuri* t. 1, pag. 8, de Mohammeda dicitur: *Renuntiavit de arcana abscondito, et narravit quod ab omni æternitate contigit.*

(2) Testes sunt Isaias, Jeremias, Oseas et quotquot, *prophetarum* nomine notî, orationes coram multitudinæ olim habitas litteris mandatas reliquerunt.

(3) Quæ quidem ipsa vatium illa Hebræorum monumenta concepta sunt omnia.

(4) Eius verbi hujus usum manifestè docet locus 1 Chron. 25, 1, seqq. *Selegerunt quoque David et principes cœtus ad ministerium sacrum posteros Asaphi. Henanis et Idithunis, quæ carmina sacra canebant adhibitis citharis, nabliis et tympanis.* Iterum de Asapho repetitur in versu sequente, qui moderante rege canebat. Atque in versu tertio de Idithunis filiis, qui Patri suberant *citharâ canenti ad laudandum celebrandumque Jehovam.* Hinc *Miriam*, Aaronis soror, Exod. 15, 20, *cantatrix*, vocatur.

(5) Hebr. *Naioth* quod præcipuè de habitationibus rusticis dicitur, veluti de caulis pastorum, cum pecori-

auctores erant, atque etiamnum sunt inter populos parum exultos, et eodem, quo illi, culturæ gradu constitutos. Tantum igitur carminum amorem et studium quàm suæ ætatis hominibus Samuel insitum intelligeret, tantam musices et cantûs in animos vim, quis non videt, prudenter omninò illum ac sapienter civium suorum animis formandis prospexisse, cum juvenum quamdam lectissimorum societatem sibi adjungeret, qui rerum divinarum cognitione artiumque humanarum disciplinâ ab ipso imbuti, in pangendis cantandisque carminibus occupati essent, et talibus quidem, quæ, in conventibus religiosis atque inter festas hilaritates ad musicorum modorum concentum canenda, vel summi Numinis laudem celebrarent, vel vitæ morumque præcepta traderent, vel, cum singuli poetæ suos ipsorum tristes aut lætos casus versibus persequerentur, his etiam de divinâ curâ et inspectione rerum humanarum, de vindictâ et ultione scelerum monita interspergerent? Hujusmodi autem carmina quàm hoc Psalmorum volumen comprehendat, nonne rectè eorum origines atque auctores in illis vatum Collegiis quæramus? Davidem certè, à quo magna horum carminum pars edita est, illorum studiorum consortem fuisse, credibile facit et arcta inter ipsum et Samuelem conjunctio, et carminum, quæ fudit, copia et præstantia, et opera denique quam instaurandæ atque emendandæ musicæ sacræ impendit (1). Nec est cur dubitemus reliquorum etiam carminum auctores, quorum nomina plerùmque interierunt, eidem illi, quem Samuel moderabatur, cantorium et poetarum societati junctos fuisse (2).

mentem averteret. Itaque non prius Clytemnestram Ægisthus stupravit, quàm in insulâ desertâ quâdam cantorem occidisset. Ejusmodi fuit et qui apud procos invitus coactusque necessitate canens insidiantes illos castitati Penelopes execrabatur. »

(1) Poesin illum et musicen eo jam tempore excoluisse, cum adolescens pastoritiam in paternis laribus vitam adhuc ageret, inde apparet quòd cum citharædus Saülis quæreretur, qui fidium pulsu ferocientem animum demulceret, præstantior haud alius in omni populo deprehenderetur, quam David, 1 Sam. 16, seq.

(2) Verùm illa vatum collegia etsi non parùm contulerint ad poesin sacram apud Hebræos inde à Samuelis et Davidis temporibus excolendam, tamen in illis Psalmorum originem non unicè quærendam esse, sed aliis repetendâ esse poeseos lyricæ apud Hebræos efflorescentis initia, quàm jam Mosis ætate poeseos cum musicâ cennubii vestigium deprehendamus (Exod. 15, 20, 21), nec desint poematum Hebraicorum ad lyricum genus propè accedentium monumenta, Mosaicis et proximis dehinc temporibus à Pentateuchi librique Judicum auctoribus attributa, quæ seriori ævo assignare cauto critico plures rationes dissuadent, verè monuerunt E. G. Bengel in Dissert. ad introductionis in librum Psalmorum supplementa quasdam exhibente, Tubing. 1806, in-4°, atque De Wette in Prologomenis suo in Psalmos Commentario præmissis § 2, adstipulante Bertholdo Einl. in die Schriften d. a. u. n. Testam., vol. 5, part. 1, § 457.

DE LOCO PSALMORUM INTER HAGIOGRAPHOS.

(Auctore LUD. CAPPELLO.)

Locus ex Præfat. Kimhi in librum Psalmorum, de

discrimine quod statuitur inter prophetiam et Spiritum sanctum, sic habet : *Dixerunt* (nempe magistri piæ memoriæ) *librum istum dictatum esse per Spiritum sanctum; propterea etiam illum inter hagiographa, non inter prophetas retulerunt, non enim dictata sunt ejus verba per prophetiam, sed per Spiritum sanctum. Jam autem exponemus discrimen quod est inter prophetiam et Spiritum sanctum; nempe hoc quòd prophetia venit super hominem sapientem et integrum moribus, advenitque ei prophetia in somno* (sive per insomnium) *vel si inter vigilandum ei supervenit, tum cessant* (καταργουται) *facultates ejus sensiles* (hoc est, cohibentur omnes ejus sensus) *et abstrahitur ab omni actione naturali humanâ, videtque in visione ejusmodi propheticâ, quasi aliquis secum loqueretur diceretque sibi verbatim hæc et illa. Vei videt in visione illâ imagines seu similitudines quasdam, vel non videt quidem quidquam, sed audit vocem secum loquentem. Spiritus verò sanctus est quàm homo integer occupatus in rebus divinis, integris manentibus facultatibus ejus sensibilibus, ita ut ne quidem una earum cesset, eloquitur ea quæ loquitur, more cæterorum hominum, sed excitante cum Spiritu et suggerente verba illius linguæ, verba, inquam, laudis, et confessionis Deo suo, verba item admonitionis et increpationis; quin etiam de futuris disserit opitulante Deo supra vires illius qui loquitur. Hoc vult ille, utrumque, nempe et prophetam et eum qui per Spiritum sanctum loquitur, agi quidem et moveri à Deo, et ab eo afflatum effari ea quæ loquitur sed diversimodè utrumque agi. Prophetam, nempe, vel per somnium à Deo conveniri, vel si inter vigilandum conveniatur rapi extra se in extasin; et vel per simulacra et imagines quasdam à Deo ipsi proponi quæ Deus vult eum scire et eloqui, vel si nullæ adsunt imagines, voce extrinsecus insonante aut insurrante significare ipsi ea quæ libet revelare (hi sunt tres modi prophetiæ ex Scripturâ satis noti). At verò qui à Spiritu sancto agebatur non rapiebatur extra se in extasin, neque per in somnium Deus eum alloquebatur, aut per imagines, vel voce forinsecus adveniente eum conveniebat, sed intus quæ volebat animo, menti, linguæ suggerebat leni et tacito afflatu, seu spirituali motu vix sensibili aut perceptibili, nequidem ab eo qui sic movebatur. Itaque injuriam Judæis faciunt nonnulli Christiani, qui eos criminantur quasi illi negarent vel prophetias, vel hagiographa à viris divinitus afflatis esse scripta, propterea quòd dicunt prophetas non scripsisse in Spiritu sancto. Et enim hic Spiritus sanctus non simpliciter omnem Spiritûs sancti motum significat, sed duntaxat specialem quamdam ejus rationem agendi seu movendi hominem. Cæterùm ibidem sibi objicit Kimhi primùm, Davidem, Ethanem, Hemanem, filios Asaph, quorum hoc libro non pauci Psalmi habentur vocari in Scripturâ, *prophetas, viros Dei, videntes*. Respondet prophetam eorum fuisse modo illo seu ratione quam jam explicavit, nempe per Spiritum sanctum. Nam, inquit, prophetia dividitur in gradus quosdam, quorum hic illo est superior seu dignior. Secundùm, Danieli, qui inter hagiographa censetur, per somnium Deum*

apparuisse, et inter vigilandum objectas fuisse imagines seu simulacra, quibus Deus eum edocuit, et voce forinsecus insonante allocutus est. Respondet non affectas esse vires seu facultates, et cognitionem ejus in illis visionibus, quomodo afficiebantur Isaias, Ezechiel et reliqui prophetæ. Ac propterea non adjunctum esse ejus librum prophetis, sed hagiographis. Quæ responsio planè frigere mihi videtur, et acumine viri illius prorsus indigna. Cùm viderent posteriores Judæi ab Esdrâ, vel viris Synagogæ magnæ sacros libros in tres classes esse distinctos, nempe Legem, prophetas et hagiographa, nec certò tenerent rationem illius divisionis et inscriptionis quoad duas posteriores classes, eam quam potuerunt commentari sunt, illam nempe quam explicat Kimhi. De quâ sic sentio. Verum quidem est Deum homines quatuor illis distinctis modis convenisse et tribus quidem prioribus, tum Mosem, tum reliquos prophetas compellasse ut plurimum; sed hanc esse rationem tum divisionis illius sacrorum librorum in tres illas classes, tum eorum inscriptionis, non possum in animum inducere ut id credam. Nam primò satis liquet ex Scripturâ prophetas sæpè populum et eos ad quos à Deo mittebantur allocutos esse subito et è re natâ (ut aiunt) quo in casu fingere extasin aut somnium, vel imagines, somniare est, et stultum planè mihi videtur. Itaque leni illo afflatu quem Kimhi Spiritum sanctum vocat, eos tum fuisse à Deo actos longè verisimilius est. Non igitur prophetæ semper tribus illis prioribus modis à Deo conveniebantur, sed sæpè etiam, uti videtur, quarto illo quem Spiritum sanctum appellant. Secundò, ut dem prophetas, cùm primùm Deus illis revelabat ea quæ volebat eos scire, actos fuisse ab eo aliquo ex tribus prioribus illis modis; at certè quum eorum quisque scripto mandavit quæ à Deo acceperat, quartus ille modus qui *Spiritus sanctus* dicitur omnium convenientissimus ad scribendum videtur. Itaque eo modo inter scribendum viros Dei actos fuisse, omninò persuasum mihi est. Quare omnes omninò libri sacri hoc pacto dicendi essent hagiographi. Tertio, illud quod sibi de Daniele objicit Kimhi, planè dilutè (uti monui) ab ipso diluitur. Tum quæ ratio idonea dari potest cur qui Regum, Judicum, Josuæ libros Historicos conscripsit, non eodem modo à Deo actum illa scripsisse, quàm quo actus fuit qui libros Paralip., Esdræ, Nehemiæ et Estheræ itidem historicos conscripsit?

AUTHENTICITÉ DU PSAUTIER,
ET RÉPONSE AUX OBJECTIONS DES INCRÉDULES
CONTRE CE LIVRE.

(Par DuCLOT.)

Le livre des Psaumes est nommé en hébreu *Thehilloth*, *louanges*, parce que ce sont des chants destinés à louer Dieu. Le grec *psalmoi* vient de *psallein*, toucher légèrement un instrument de musique, parce que le chant des psaumes était accompagné du son des instruments. Ils sont au nombre de 150.

Il n'est aucun livre de l'Écriture sainte dont l'au-

thenticité soit mieux établie (1); c'est un fait constant que, depuis David jusqu'à nous, les Juifs n'ont pas cessé de faire usage des Psaumes dans leurs assemblées religieuses. Ce pieux roi les fit chanter dans le tabernacle, dès qu'il l'eut fait placer à Jérusalem sur le mont de Sion; il régla les fonctions des lévites à cet égard; il établit quatre mille chantres auxquels il donna des instruments, et il chantait lui-même avec eux. Salomon, son fils, conserva le même ordre dans le temple, lorsqu'il l'eut fait bâtir, et l'on continua de l'observer jusqu'à ce que le temple fut détruit par Nabuchodonosor. Pendant la captivité de Babylone, un des plus vifs regrets des Juifs était de ne plus entendre chanter les cantiques de Sion; mais, dès qu'ils furent de retour, Zorobabel leur chef, et Jésus, fils de Josédèch, grand-prêtre, firent dresser un autel pour y offrir des sacrifices, et rétablirent le chant des psaumes tel qu'il était auparavant.

Il est constant que le très-grand nombre des psaumes a été composé par David et par des lévites de son temps. Ce fait est établi par le titre même des psaumes, qui porte que les uns sont de David, les autres d'Asaph, d'autres d'Héman, d'autres d'Ethan, d'autres d'Idithun. Le premier livre des Paralipomènes fait foi que tous ces lévites étaient à la tête des musiciens que David établit pour chanter les louanges de Dieu, en présence de l'arche. Nous ne citons ici en preuves que *les titres* qui sont dans *le texte hébreu*; ceux qui ne se trouvent que dans les versions grecques, d'où ils ont passé dans la Vulgate, n'ont pas autant d'autorité; ils ne s'accordent pas toujours avec le contexte du psaume. Des actes formels des livres historiques démontrent la même vérité touchant les auteurs des psaumes. Le second livre des Rois qualifie David, *psalmiste célèbre dans Israël*. Le psaume dix-septième y est rapporté en entier, comme ayant été composé par ce monarque. Le premier livre des Paralipomènes attribue expressément à David le psaume 85 et le 104; et le second livre, ainsi que celui d'Esdras, les psaumes 105 et 135. Le livre de l'Écclésiastique célèbre le zèle de David pour chanter les louanges du Seigneur, et le second livre des Machabées *parle des écrits des prophètes et de David*.

Pour ce qui regarde Asaph, dont on trouve le nom à

(1) Totam 150 Psalmorum collectionem, quibus Psalterium constat, tanquam divinum et S. Spiritus afflatu scriptum opus, Synagoga æquè et Ecclesia christiana nunquam non suspexerunt. A Davide tamen et à S. Spiritu abjudicârunt Nicolaitæ, Gnostici, et Manichæi, teste Philastrio. Paulo Samosateno ea fuit audacia, ut abolitis Psalmis in Ecclesiâ cani consuetis, alios in sui laudem substituerit; hanc audaciæ suæ causationem afferens, Psalmos nec satis probatos habuisse auctores, nec veteres. Ambigunt tamen, nec immeritò, utrum Psalmi, quos Paulus abrogavit, sacra essent et in Canonem recepta cantica, an potiùs hymni à primis Christianis de Jesu Christo exarati. Anabaptistarum etiam nonnulli impietatis suæ esse censuerunt, ut Psalmos Davidis rejicerent. Sed quem hæretici habuerunt sacrorum horumce carminum horrorem, eodem hæreticos ipsos Ecclesia semper detestata est.

(Calmet.)

la tête de plusieurs psaumes, le second livre des Paralipomènes dit qu'*Ezéchias ordonna aux lévites de chanter les louanges de Dieu, en se servant des paroles de David et d'Asaph*. Il est donc indubitable qu'Asaph composa plusieurs psaumes, quoique quelques-uns de ceux qui portent son nom paraissent avoir été composés par ses descendants qui, devant et après la captivité, remplirent les mêmes fonctions que lui, suivant le témoignage formel des Paralipomènes, des livres d'Esdras et de Néhémie.

Les anciens Hébreux étaient tellement familiarisés avec le recueil des psaumes, qu'ils en ont fréquemment employé des versets tout entiers dans leurs écrits, témoins les proverbes, le second livre des rois, Isaïe, Amos, Jérémie. Enfin ils sont cités une infinité de fois dans le nouveau Testament, tantôt sous le nom générique du *prophète*, tantôt, et plus souvent, sous celui de *David*.

Ce n'est point Esdras qui a fait la collection des psaumes, puisque 73 ans avant son arrivée à Jérusalem, et avant même la fondation du second temple, Zorobabel avait rétabli les sacrifices, *le chant des psaumes* et les fêtes. Rien de tout cela ne fut plus interrompu, si ce n'est pendant les trois années de la persécution d'Antiochus. Tout fut rétabli par les Machabées, et cet ordre a subsisté jusqu'à la destruction du second temple par les Romains; et dès-lors les Juifs l'ont repris, autant qu'ils ont pu, dès qu'ils ont eu des synagogues ou des lieux d'assemblée pour exercer leur religion,

L'Église chrétienne, aussi bien que l'Église judaïque, a toujours regardé le livre des psaumes comme le plus riche trésor de grandes pensées, de grandes images, de grandes leçons et de grandes prières.

Où pourrions-nous trouver, dit le grand Bossuet, des monuments plus authentiques de notre foi, des motifs plus solides de notre espérance, des moyens plus puissants pour allumer en nous le feu de l'amour divin? Ces chants religieux rappellent les principaux faits de l'Histoire Sainte: on sait que la coutume des anciens était de célébrer par des cantiques les événements intéressants dont ils voulaient transmettre la mémoire à la postérité; l'usage en fut établi chez les Hébreux depuis Moïse, et continué constamment. A l'exemple de ce législateur, Débora, Anne, mère de Samuel, Ezéchias, Isaïe, Habacuc, Jonas, Tobie, Judith, l'Ecclésiastique, etc.; sous le nouveau Testament, la sainte Vierge Marie, le prêtre Zacharie, le vieillard Siméon, composèrent des cantiques pour exalter les bienfaits de Dieu. David célébra, dans les sions, presque tous les faits qui intéressaient son peuple. Ces monuments qui accompagnent l'histoire, et dont plusieurs ont été faits à la date des événements, en attestent la certitude. Par les récits de David, nous sommes convaincus que les écrits de Moïse et les autres livres historiques existaient de son temps; il n'aurait pas été possible de conserver un souvenir si exact de tant de choses, par la seule tradition.

Nous ferons voir dans nos observations préliminaires

sur les prophètes que plusieurs psaumes sont évidemment prophétiques.

Personne ne doute aujourd'hui, parmi les savants, que les psaumes ne soient d'une vraie poésie, c'est-à-dire des vers cadencés et mesurés; mais comme on ne connaît plus la vraie prononciation de l'hébreu, nous ne pouvons en sentir l'harmonie. Josephé, Origène, Eusèbe, saint Jérôme, parmi les anciens; Le Clerc, Bossuet, Fleury, don Calmet, etc., parmi les modernes, ont été de ce sentiment. Mais personne ne l'a mieux prouvé que Lowth, et Michaëlis dans ses notes sur cet ouvrage. Ils font voir que les psaumes sont en vers, non de la même mesure, mais les uns plus courts et les autres plus longs. Ils ont distingué dans le Psautier des poèmes de presque toutes les espèces, des idylles, des élégies, des pièces didactiques et morales, mais surtout des odes de tous les genres et de la plus grande beauté. Le style de ces diverses poésies est sententieux, plein de figures hardies, relatives aux génies, aux mœurs, aux usages des orientaux; il est vif, énergique, animé par la passion et par le sentiment, sublime dans les objets, dans les pensées, dans les mouvements de l'âme et dans les expressions; tout y est personnifié, tout y vit, tout y respire, et rien n'est plus capable d'émouvoir. Les poésies profanes sont froides en comparaison de celle de David.

En vain un incrédule de nos jours (*pour et contre la Bible*), qui sous le voile de l'impartialité, mais aveuglé par ses préjugés et sa haine contre la révélation, n'a eu d'autre but que de rendre ridicules et méprisables nos Livres sacrés, a osé opposer le *Miserere* du psalmiste au *Justum ac tenacem propositi virum* d'Horace. Outre que la pièce du poète latin n'a pas un vers qui soit comparable au verset 11, 15 et 18 du psaume 50, il y aurait eu plus de justice, de sagesse et de goût à faire le parallèle ou la comparaison des maximes du psalmiste et du poète, sur des sujets analogues ou semblables; alors le critique eût trouvé que le premier verset du psaume 124, *Qui confidunt in Domino*, vaut le *Justum ac tenacem*, et que le *Si consistant adversum me castra* surpasse le *Si fractus illabatur orbis*, comme la force réelle l'emporte sur l'exagération.

Au reste le plus grand de nos poètes lyriques, qui était, sans contredit, plus en état d'apprécier les poésies de David, et qui s'est immortalisé en les imitant, a reconnu qu'il se trouvait au-dessous de ses modèles, et en a porté un jugement bien différent.

Cet ouvrage divin n'a point échappé non plus à la censure de Voltaire et des autres incrédules, ses échos. Voltaire dit: « Les Juifs dans leurs psaumes, paraissent souhaiter la mort du pécheur plutôt que sa conversion. » Nous demandons au critique: Que signifient donc ces vœux du psaume 65? *Que toute la terre vous adore, Seigneur; qu'elle publie vos louanges; qu'elle chante des hymnes à la gloire de votre nom.... Les regards du Seigneur se portent sur les gentils; nations, bénissez votre Dieu.* Que signifient ces transports du prophète, aux psaumes 40 et 62? *Frappez des*

mains, peuples de l'univers, faites éclater votre joie; Dieu est le roi de toute la terre, il régnera sur les nations, les chefs des peuples se réuniront au Dieu d'Abraham.... Toutes les familles de l'univers seront bénies en lui.... Béni soit le nom de sa Majesté dont la terre soit remplie: puissent, puissent nos vœux être bientôt accomplis! Nous pourrions citer une infinité de traits semblables. Avec un peu d'attention, le critique aurait trouvé la réponse à sa difficulté dans les psaumes mêmes qu'il cite. Si, au psaume 27, le prophète demande la punition temporelle des impies, *c'est parce qu'ils ne veulent pas être attentifs aux œuvres du Seigneur.* Si, au psaume 54, il désire qu'ils soient humiliés, *c'est qu'ils continuent de braver la toute-puissance de Dieu.* Si, au psaume 82, il fait des vœux pour qu'ils soient confondus et dispersés, *c'est afin qu'ils cherchent le nom du Seigneur, et qu'ils le reconnaissent pour le Dieu unique de l'univers.* David, bien loin de témoigner des sentiments de vengeance contre ses ennemis personnels, proteste au contraire, qu'il ne s'est vengé d'aucun ennemi.

Nous avons déjà observé que les imprécations prophétiques qui se trouvent dans les psaumes peuvent, selon les règles de la grammaire hébraïque et le génie de cette langue, être rendues par le futur, aussi bien que par l'impératif. On sait aussi que les droits et les devoirs réciproques des nations sont autres, à bien des égards que ceux des particuliers; et qu'un peuple peut, en certains cas et pour sa propre conservation, non-seulement désirer et demander la défaite de ses ennemis, mais encore la procurer de tout son pouvoir.

Enfin, les Pères de l'Église ont observé que, sous le nom de *ses ennemis* David entend les ennemis de Dieu et de Jésus-Christ, principalement les Juifs incrédules et réprouvés, et qu'il annonce les vengeances qui tomberont sur eux. Cela paraît évidemment par le psaume 21 que Jésus-Christ s'est appliqué sur la croix. Ce qui est dit des méchants, ne peut pas s'entendre des ennemis de l'avid. Eh! n'est-il pas dans l'ordre qu'aux doux accents de la longanimité misericordieuse se joignent quelquefois les cris sévères de la justice indignée? et doit-on chercher un sujet de scandale, en voyant autant de véhémence dans les menaces proférées contre les méchants que de force et de douceur dans les promesses faites aux bons, ainsi que dans les consolations données aux repentants?

D'autres incrédules ont encore trouvé quelques autres passages des psaumes dignes de censure. « 1° Ils accusent David de montrer peu de foi à la vie future: ils demandent si les morts loueront le Seigneur, s'ils annonceront ses miséricordes dans le tombeau; il appelle l'état des morts, *les ténèbres, le séjour de l'oubli et de la perdition,* etc. Mais dans combien d'autres passages David ne parle-t-il pas de la vie future, du bonheur éternel des justes, de la fin déplorable des méchants? Il dit, qu'ébranlé quelquefois par la prospérité temporelle de ces derniers, il a été tenté

de douter si les justes ne travaillent pas en vain; mais qu'il a pénétré dans ce mystère de la Providence, en considérant la fin dernière des impies; il conclut en disant: *Dieu sera mon partage pour l'éternité.* Il exhorte les justes à ne pas envier le sort des pécheurs en ce monde; les assure que Dieu sera leur héritage pour jamais. Il espère que Dieu ne laissera pas son âme dans le séjour des morts, mais lui rendra une nouvelle vie qui ne finira plus. Ce n'est donc que par comparaison avec ce que nous faisons sur la terre qu'il demande si les morts loueront le Seigneur comme les vivants.

2° Les incrédules demandent « comment David a pu dire à Dieu qu'il a péché contre lui seul? N'avait-il pas péché contre Urie, qu'il avait déshonoré et fait mourir de la manière la plus injuste et la plus révoltante? contre Bethsabée qu'il avait séduite et fait tomber dans l'adultère? contre ces braves soldats qu'il avait fait périr pour envelopper Urie dans leur massacre? contre son peuple qui n'avait pu voir, sans le plus grand scandale, un prophète, un homme si favorisé de Dieu tomber dans les plus grands crimes? » Le mot *seul* n'emporte pas toujours une exclusion de tous autres. Quand le grand-prêtre Achimelech dit à David: *D'où vient que vous venez seul?* il avait quelques gens avec lui, comme on le voit par le verset 4, mais beaucoup moins qu'à l'ordinaire; car, en qualité de gendre de Saül et d'un des principaux officiers de ce prince, il avait toujours une suite considérable. Quand saint Jude dit qu'il y en a qui ne veulent point reconnaître Jésus-Christ, notre *seul* Maître et notre *seul* Seigneur, sûrement cet apôtre n'exclut pas le Père céleste et le Saint-Esprit. Ainsi, quoique David eût péché contre Urie, contre Bethsabée, contre un grand nombre de ses soldats, et même contre tout son peuple, il dit qu'il a péché contre Dieu seul, parce que, pénétré de la plus vive douleur d'avoir offensé le Seigneur, il ne pensait qu'à cet Être souverain, oubliant pour ce moment toutes les créatures contre lesquelles il avait aussi péché.

3° « David fait à Dieu un vœu de ne point entrer dans le secret de sa maison, de ne point monter sur le lit qui était préparé pour sa couche, de ne point goûter les douceurs du sommeil jusqu'à ce qu'il eût construit un temple au Seigneur. Or, disent les incrédules, David, par ce vœu, s'engageait à une chose impossible; car un tel vœu ne pouvait s'exécuter que dans un grand espace de temps. Peut-on regarder comme inspiré de Dieu un homme qui fait une promesse qu'il ne peut remplir? » C'est ici une de ces hyperboles dont toutes les langues sont remplies. Nous en trouvons une, dans le livre des Proverbes, toute semblable à celle-ci. Le sage veut que si on a répondu pour son ami, on fasse tous ses efforts pour se décharger de l'obligation qu'on a contractée. *Courez de tous côtés, dit-il, hâtez-vous et réveillez votre ami, ne laissez point aller vos yeux au sommeil,* etc. Certainement le sage n'exige pas qu'une caution ne puisse dormir jusqu'à ce qu'elle soit dégagée; il veut

seulement qu'elle emploie toute la diligence dont elle est capable pour cela. C'est dans ce sens que Jérémie disait aux Juifs, après la ruine de Jérusalem : *Faites couler de vos yeux tout et huit un torrent de larmes ; ne vous donnez point de relâche et que la prune de votre œil ne se taise point.* C'est aussi en ce sens que nous disons tous les jours que nous ne prendrons aucun repos jusqu'à ce que nous ayons terminé une affaire qui quelquefois ne peut être achevée qu'après plusieurs années. Nous ne voulons pas, par là, nous interdire le repos et le sommeil pendant tout ce temps ; mais nous marquons, par ces paroles, que nous ferons notre principale occupation de cette affaire, et que nous ne la perdrons pas de vue jusqu'à ce qu'elle soit finie, et c'est dans ce sens que tout le monde entend ces sortes d'expressions.

« Mais David, ajoutent les incrédules, n'accomplit pas son vœu. » Cela est vrai ; mais c'est parce que Dieu l'en dispensa, en lui envoyant annoncer, par le prophète Nathan, que ce n'était pas lui, mais son fils Salomon qu'il avait choisi pour cette entreprise.

4. Dans le psaume 57, v. 5, David compare le pécheur endurci à l'aspic qui se bouche les oreilles pour ne pas entendre la voix de l'enchanteur. De même dans Jérémie le Seigneur menace les Juifs de leur envoyer des serpents sur lesquels l'enchanteur n'aura aucun pouvoir. « Ces expressions, disent les incrédules, sont fondées sur une opinion fautive. » Il est certain et incontestable que l'on peut enchanter les serpents. Dans les Indes il y a des hommes qui les prennent au son du flageolet, les apprivoisent, leur apprennent à se mouvoir en cadence. En Égypte plusieurs les saisissent avec intrépidité, les manient sans danger et les mangent. Ce secret était affecté autrefois à certaines familles égyptiennes que l'on nommait *Psylles* ; il y a sur ce nom un discours dans les Mémoires de l'Académie des inscriptions, tome 10, in-12, pag. 431.

Quoique ces secrets paraissent merveilleux aux ignorants, ils sont cependant très-naturels. Les premiers hommes qui ont trouvé quelque remède contre la morsure des serpents se sont attribué une vertu surnaturelle pour se faire considérer des peuples, et pour empêcher qu'on n'examinât leurs secrets de trop près. On ne saurait douter que ces prétendus enchanteurs n'aient cherché à augmenter, aux yeux du vulgaire, l'idée de quelque finesse surnaturelle, particulière aux serpents, par les tours surprenants dont ils leur faisaient honneur. Le plus extraordinaire de ces tours était de se boucher les oreilles, afin de pouvoir résister à tous les enchantements, et c'est ce qu'il faut expliquer.

Les prétendus enchanteurs s'étaient familiarisés avec différentes espèces de serpents, dont quelques-unes, n'étant point nuisibles du tout, servaient à leur concilier l'admiration des ignorants, en leur persuadant que c'était la force de leurs charmes qui empêchait que ces animaux ne leur fissent le moindre mal. D'autres, d'une espèce plus dangereuse, comme la vi-

père, mais qui ne mordent que quand on les blesse ou qu'on les provoque, pouvaient être apprivoisés peu à peu, ou mis hors d'état de nuire en leur ôtant les deux dents par lesquelles ils dardent leur poison. En général ces différents serpents étaient très-propres, entre les mains de personnages rusés, à amuser les ignorants et à les tromper, en leur persuadant que par la vertu de certains enchantements, il y avait moyen de leur ôter toute qualité nuisible. Mais comme leurs remèdes manquaient leur effet, dans plusieurs occasions, et ne guérissaient pas la morsure de certains serpents, ces magiciens charlatans ne pouvaient se tirer d'affaire qu'en assurant que de pareils serpents avaient une vertu particulière qui les garantissait de leurs charmes ; et comme la piqure des serpents sourds est la moins susceptible de guérison et qu'on la croit même incurable, ils faisaient croire aux ignorants que leurs charmes consistaient dans le son de certains mots prononcés devant ces serpents, mais qui ne produisaient aucun effet sur eux, parce qu'ils avaient la finesse de se boucher les oreilles. De là plusieurs contes absurdes, inventés pour relever l'habileté du serpent et pour sauver l'honneur de l'enchanteur. Mais tout ce charlatanisme ne détruit point un fait vrai, à savoir qu'il existe réellement des secrets naturels pour enchanter les serpents, c'est-à-dire, pour pouvoir les manier sans danger et guérir leurs blessures. « Nous avons vu, dit Valmont de Bomarce, une couleuvre blanchâtre qui était tellement attachée à sa maîtresse qu'elle lui montait le long des cuisses et des bras, se cachait sous ses vêtements, etc. Sensible à sa voix, le reptile obéissait à ses ordres et arrivait près d'elle : il la reconnaissait ou distinguait lorsqu'elle riait, se mouchait ou qu'elle marchait. Nous l'avons vue encore, étant dans un petit bateau sur la rivière de Seine, suivre dans l'eau le bateau où était sa maîtresse qui l'avait jetée à l'eau exprès et qui l'appelait ; mais la marée venant à monter, elle disparut et on la perdit, au grand regret de sa mère nourrice. Cette couleuvre allait près du feu l'hiver. »

Nous renvoyons aux commentateurs et aux interprètes pour l'explication des passages obscurs et difficiles qui se rencontrent dans les psaumes. Voyez la Bible d'Avignon, Berthier, Duguet, etc. Nous finirons cette note en remarquant une méprise grossière de Voltaire. Il rend ainsi le verset 15 du psaume 103 : *Tu produis du foin pour les bêtes et de l'herbe pour l'homme.* Apparemment, ce grand critique ne s'est pas aperçu que ces mots *herbam servituti hominum* ne désignent pas la nourriture de l'homme, mais l'aliment des animaux destinés au service de l'homme. C'est le sens du mot *servituti* ainsi que du terme hébreu *aboudah* qui y répond.

Extrait
DU DISCOURS PRÉLIMINAIRE
SUR LES PSAUMES.

Par LA HARPE.

DES PSAUMES ET DES PROPHÉTIES, CONSIDÉRÉS D'ABORD
COMME OUVRAGES DE POÉSIE.

Quand les poèmes de Moïse, de David, d'Isaïe et des autres prophètes, ne nous auraient été transmis que comme des productions purement humaines, ils seraient encore, par leur originalité et leur antiquité, dignes de toute l'attention des hommes qui pensent, et par les beautés uniques dont ils brillent, dignes de l'admiration et de l'étude de tous ceux qui ont le sentiment du beau. C'est aussi l'hommage qu'on leur a toujours rendu : et de nos jours, un Anglais (1) plein de goût et de connaissances, qui était professeur de poésie au collège d'Oxford, a consacré à celle des Hébreux un ouvrage qui a été beaucoup lu, quoique fort savant, et qu'on regarde comme un des meilleurs livres que l'Angleterre ait produits. La mode de l'irréligion, qui date en France du milieu de ce siècle, n'a pas même détruit parmi nos littérateurs l'impression que doivent faire les poésies sacrées sur quiconque est capable de les sentir. On a vu les plus déterminés ennemis de la religion révéler comme poètes ceux qu'ils rejetaient comme prophètes, et Diderot laissait à la Bible une place dans sa bibliothèque choisie, à côté d'Homère.

Voltaire seul, parmi les gens de lettres dont l'opinion peut marquer, a toujours fait profession d'un grand mépris pour les psaumes et les prophéties, comme pour toute l'Écriture en général ; et ce n'était pas chez lui jugement, mais passion. Le goût qu'il a montré d'ailleurs ne permet pas d'en douter, et l'on convient que c'est à lui surtout qu'on pouvait appliquer ce vers d'une de ses tragédies :

Toutes les passions sont en lui des fureurs.

Il n'a cessé pendant trente ans de travestir l'Écriture en prose et en vers, pour se donner le droit de s'en moquer. Il n'en fallait pas davantage pour entraîner à sa suite une foule d'ignorants et d'étourdis, qui n'ont jamais connu la Bible que par les parodies qu'il en a faites, et qui n'étant pas même en état d'entendre le latin du Psautier, ont jugé des poèmes hébreux d'après les facéties de Voltaire.

On ne se flatte pas d'imposer silence à cette espèce d'hommes, sur qui la raison a perdu ses droits, surtout depuis que la déraison est de toutes les puissances la plus accréditée. Mais comme un des vices de l'esprit français est d'être plus susceptible qu'aucun autre de la contagion du ridicule, bien ou mal appliqué, il n'est pas inutile de rétablir la vérité, du moins pour ceux qui étant capables encore de l'entendre, n'ont besoin que de la connaître. Il faut leur donner une juste idée

(1) Le docteur Lowth. *De sacrâ poesi Hebræorum*

de ce qu'on leur a présenté comme un objet de risée, et réduire à leur juste valeur les plaisanteries et les objections également mal fondées, qui tiennent si souvent lieu de critique et de raisonnement. C'est ici seulement que je me permettrai quelque discussion littéraire, parce qu'elle est d'une utilité générale, et qu'elle tient à un intérêt réel, celui d'ôter à l'irréligion le mobile de l'amour-propre, en montrant que ce qu'elle prend pour une preuve de supériorité, en fait de critique et de goût, n'est qu'une preuve d'ignorance ; et en faisant voir combien il est aisé de réfuter le principe d'un mépris aussi injuste en lui-même, que pernicieux dans ses conséquences, et de détruire des préventions qui n'ont été répandues que par la mauvaise foi, et adoptées que par la légèreté.

On peut dire d'abord aux contempteurs sur parole : Si vous déférez au nom et à l'autorité, Voltaire est ici seul contre tous, et son jugement est en lui-même suspect, comme tout jugement *ab irato*, puisque sa haine forcenée contre la religion l'a jeté dans des écarts qui ont fait rire plus d'une fois jusqu'à ses amis. Et puis, lequel vaut le mieux, s'il s'agit d'esprit et de talents, ou de n'avoir vu dans l'Écriture comme Voltaire, que de quoi égayer sa muse par des impiétés, ou d'y avoir vu, comme Racine, de quoi faire Esther et Athalie, et, comme Rousseau, des odes sacrées, c'est-à-dire, ce qu'il y a de plus parfait dans la poésie française ? Réfléchissez et jugez.

Ensuite, quel artifice plus grossier et plus méprisable que celui dont Voltaire et ses imitateurs se sont servis pour donner le change sur des ouvrages écrits dans la plus ancienne de toutes les langues connues ? Ils les ont offerts, dépouillés de leurs couleurs natives, et habillés de la troisième ou quatrième main, dans des versions platement littérales, ou même odieusement infidèles ; et qu'y a-t-il au monde qu'il ne soit aisé de défigurer ainsi ! Traduisez mot à mot Virgile lui-même, quoique bien moins ancien et bien moins éloigné du goût de notre langue, et vous verrez ce qu'il deviendra. On se souvient encore combien tous les gens de lettres du dernier siècle se moquèrent de Perrault, qui, ne sachant pas un mot de grec, voulait absolument qu'on jugeât Pindare sur un plat français traduit d'un plat latin. Quoi de plus inepte, en effet, que de juger une poésie grecque sur le latin littéral d'un scholiaste ! et comment un homme tel que Voltaire, qui avait tant de fois bafoué ce genre d'ineptie dans les censeurs de l'antiquité, en fait-il lui-même le principe de sa critique des livres saints, au risque de faire rire tous les lecteurs instruits ? C'est que la haine ne voit rien que son but, qui est de se satisfaire et de tromper. On a beau lui crier : mais tu ne tromperas que les sots et les ignorants ; elle répond : que m'importe ? n'est-ce pas le grand nombre ?

Enfin, depuis quand la parodie, dont l'effet n'est que de divertir, est-elle une méthode pour juger ? Voltaire jetait les hauts cris quand on parodiait ses tragédies : il n'a pas assez d'expressions pour faire sentir combien c'est un genre détestable, l'ennemi du génie et le scan-

lade du goût ; et il est très-vrai que ce qu'il y a de plus sublime est précisément ce qui prête le plus au plaisant de la parodie, comme les taches marquent davantage sur l'étoffe la plus riche et sur la couleur la plus brillante. Voltaire le savait mieux que personne, et il fait le drame de *Saül*, où il parodie, entre autres choses, la manière dont le prophète Nathan arrache à David l'aveu et la condamnation de son crime, et le force de prononcer lui-même sa sentence ; c'est-à-dire, que Voltaire livre au ridicule ce qui, en tout temps et en tout pays, indépendamment de toute croyance religieuse, frappera d'admiration sous tous les rapports. Faites prononcer devant les hommes rassemblés, quelque part que ce soit, ces mots si simples et si foudroyants : *Tu es ille vir* (1) : *Vous êtes cet homme*, et tout retentira d'acclamations. Je voudrais bien qu'on me dit ce qu'il peut y avoir de mérite et d'esprit à trouver cela risible, et je suis sûr qu'aujourd'hui même personne ne me le dira. Et qu'aurait dit Voltaire, si l'on avait jugé Zaire sur la parodie des *Enfants trouvés*, et Andromaque sur *la folle Querelle* ! C'est pourtant ce qu'il faisait et ce qu'il voulait qu'on fit pour David, et David lui aurait suffisamment répondu par ce mot si connu d'un de ses psaumes : *Mentita est iniquitas sibi* (2) : *L'iniquité a menti contre elle-même*.

Il savait bien nous dire, quand il voulut justifier son (3) *Cantique des cantiques*, contre l'autorité qui l'avoit condamné, « qu'il ne falloit pas juger les mœurs des Orientaux par les nôtres, ni la simplicité des premiers siècles par la corruption raffinée de nos temps modernes ; que nos petites vanités, nos petites bienséances hypocrites n'étaient pas connues à Jérusalem, et qu'on pensait et qu'on s'exprimait autrement à Jérusalem, que dans la rue Saint-André-des-Arcs. » Rien n'est plus vrai ni plus juste. Pourquoi donc oublie-t-il cette vérité et cette justice, quand il juge l'original, lui qui le réclame pour une imitation, et une imitation très-infidèle ?

Il appelle un des plus beaux psaumes (le soixante-septième, *Exurgat Deus*) une *chanson de corps-de-garde*. Quel ton et quel langage ! Ce psaume fut composé par David, lorsqu'il fit transporter l'Arche sur la montagne de Sion, où le temple devoit être bâti. La pompe lyrique de cette ode répond à celle de la cérémonie, qui fut aussi auguste qu'elle devoit l'être. Je mettrai ici en avant quelques traits de cette *chanson de corps-de-garde* ; et tous ceux qui se connaissent en esprit poétique, et qui ont l'idée des formes de l'ode, jugeront si on ne les retrouve pas même dans une prose fidèle, malgré la prodigieuse distance de la prose au langage mesuré.

« Chantez Dieu, chantez son nom sur vos instruments : préparez la route à celui qui monte au-dessus des Cieux. Son nom est le Seigneur : réjouissez-

(1) 2 Reg. 12. v. 7.

(2) Ps. 26. v. 12.

(3) On peut bien dire *son cantique*, car ce n'est pas celui de Salomon.

« vous en sa présence ; mais que les méchants tremblent à la vue du père des orphelins et du défenseur des veuves... Dieu mettra sa parole dans la bouche des héros chargés de l'annoncer, et cette parole est puissante... La montagne de Dieu (1) est fertile : pourquoi regardez-vous à la fertilité des autres montagnes ? y en a-t-il comme celle de Sion ? C'est là que le Seigneur se plaît à faire sa demeure ; c'est là qu'il a fixé son séjour à jamais... Le char de Dieu y est porté sur des milliers d'anges qui chantent des cantiques de joie : le Seigneur est là dans son sanctuaire, comme sur les sommets de Sinai... O Dieu ! votre peuple a vu votre marche ; il a vu la marche de mon Dieu, de mon roi, qui habite dans le Saint des saints. Les princes des tribus s'avançaient les premiers, suivis des chantres avec leurs instruments, et des jeunes vierges avec leurs tambours ; ils chantaient : *Bénissez le Seigneur*... Là étoit le jeune Benjamin dans l'extase de la joie ; là les princes de Juda, à la tête de tous, etc. »

Le poète ne met-il pas devant vos yeux toute la marche religieuse ? tout n'est-il pas en mouvement dans le style comme dans la fête ? Dieu n'est-il pas lui-même au milieu de la cérémonie ? Le poète ne l'y a-t-il pas transporté ? Et cette tournure qui est si fort dans le goût des anciens : « Les princes des tribus s'avançaient les premiers, » cette manière de mettre au passé ce qui est au présent, comme si le poète parlait déjà dans la postérité et la représentait ? Bientôt il s'adresse à Dieu, et les figures sont également hardies et animées, soit dans la pensée, soit dans l'expression.

« Commandez à votre puissance d'être avec nous, épouvantez les bêtes féroces des roseaux du Nil (les Egyptiens), les puissants qui viennent nous écraser sous leurs chars aux roues d'argent ; repoussez les peuples qui veulent la guerre, et il viendra des envoyés d'Égypte ; l'Éthiopie étendra ses mains vers le Seigneur, etc. »

L'ode a-t-elle un élan plus rapide ? Demandez aux Pindare, aux Horace, aux Malherbe, aux Rousseau, s'ils désireraient autre chose dans un chant d'inauguration, et s'ils voudraient être autrement inspirés. Sans doute il manque ici le charme de l'harmonie, qui est le premier pour l'effet universel ; mais je parle à ceux qui connoissent le genre et l'art, et qui sont en état de juger un poète réduit en prose, *disjecti membra poetæ*, comme dit Horace : qu'ils disent si la poésie, quoique toute décomposée, ne résiste pas à cette épreuve, la plus périlleuse de toutes ?

— Mais pourquoi donc Voltaire n'a-t-il vu là qu'une *chanson de corps-de-garde* ?

C'est que lui-même en a fait une sur un verset de ce psaume, précisément comme Scarron fait sept ou huit vers de parodie sur un vers de Virgile.

Ayez soin, mes chers amis,

De prendre tous les petits,

(1) C'est le nom qu'on donnoit à la montagne de Sion.

*Encore à la mamelle.
Vous écraserez leur cervelle
Contre le mur de l'infidèle,
Et les chiens s'engraïsseront
De ce sang qu'ils lécheront.*

Il étoit si charmé de ce petit morceau, que je le lui 'ai entendu chanter pendant trois mois. Voici maintenant le texte de David : « Le Seigneur a dit : J'enlèverai mes ennemis de la terre de Basan, et je les précipiterai dans l'abîme ; et toi, mon peuple, tes pieds seront teints du sang de tes oppresseurs, et les chiens lécheront ce sang. »

Racine n'a pas eu la même horreur de ces chiens et de ce sang, et en a tiré ces vers d'Athalie, admirés partout et toujours applaudis :

*Des lambeaux pleins de sang et des membres affreux,
Que des chiens dévorants se disputaient entre eux.*

Qui croirait que ce fût Voltaire qui logeât la muse de Racine au corps de-garde, par aversion pour celle de David ? Qui ne sait que ces images de vengeance et de carnage n'ont jamais déparé la poésie, et que le différent goût des langues ne fait que les colorier diversement sans toucher au fond ? Et quand on se souvient qu'ici ces images prophétiques traçaient par avance la punition d'Achab et de Jézabel, à qui un prophète dit, après l'abominable meurtre de Naboth : *En ce même endroit où les chiens ont léché le sang de votre victime, ils lécheront votre sang et celui des vôtres* ; quand on se rappelle que ce qu'il y a de terrible dans cet exemple et dans cette peinture n'a été employé que pour effrayer le crime, que reste-t-il à dire contre l'un et l'autre ?

Si l'on nous montrait Virgile dans la version d'un écolier ; pour nous donner une idée de Virgile, si l'on traduisait ce vers, tiré de la description de l'Etna :

Attolitque globos flammnarum et sidera lambit.

« Il élève des globes de flamme et lèche les astres (1), » est-ce Virgile qu'on nous aurait montré ? C'est pourtant ce que fait Voltaire de David : Il tradit ainsi, de ce même psaume, un passage qu'on vient de voir dans ce que j'ai cité : « La montagne de Dieu est grasse : pourquoi regardez-vous les montagnes grasses ? » Il feint d'ignorer que le mot *pinguis*, qui en latin est du style noble, signifie aussi bien fertile que gras ; mais il lui fallait le mot *gras* et *grasse*, pour faire rire. Le beau triomphe ! Je sais bien que ceux qui aiment en lui son grand talent, mais non pas au point de se refuser à l'évidence, baisseront ici les yeux et rougiront pour lui ; mais à qui la faute, et qui aime

(1) *Lambere* (lécher) est en latin aussi noble que sonore, et la métaphore est ici fidèlement pittoresque, parce que le mouvement de la flamme imite en effet celui de la langue qui se courbe et se replie en léchant. Voilà pourquoi le vers est si beau en latin. En français, le mot *lécher* est peu agréable, difficile à faire entrer dans le style noble, et surtout impossible à joindre ici avec *les astres*, autre terme figuré pour dire *le ciel*. Un équivalent est donc nécessaire, sans quoi vous rendriez ridicule ce qui est beau : c'est le cas où la fidélité littérale est un mensonge.

plus que moi son talent ? mais la vérité est avant tout.

Il eût été plus digne d'un homme si éclairé, de rechercher quels ont été et quels devaient être naturellement les caractères de l'ancienne poésie hébraïque, et les rapports qu'elle devait avoir avec le langage, la religion et les mœurs de ces temps reculés. Personne ne devait nous apprendre mieux que lui, que la critique ne consistait pas à n'apprécier le génie antique que sur le goût moderne, mais à observer et reconnaître ce génie en lui-même, les procédés qu'il a suivis et dû suivre, et le genre de beauté qui en est résulté ; à discerner en quoi et pourquoi ces compositions des premiers temps devaient différer des nôtres, sans que la disparité fût une raison d'infériorité. C'est là qu'il falloit appliquer ce goût véritablement philosophique, qui sait démêler à chaque époque ce qui est conforme en soi aux notions essentielles du beau, et ce qui ne tient qu'à des convenances locales, à des nuances particulières à chaque langue, à des délicatesses d'idiome ou d'opinion, qui sont des lois dans tel temps et dans tel pays, et qui n'en sont pas ailleurs. C'est par de tels examens et de telles comparaisons, que l'esprit s'enrichit, et que s'affermît le jugement ; et qui eût mieux réussi en ce genre, qui est celui de la vraie critique, que cet homme, qui avait un talent singulier pour rendre l'instruction et même l'érudition agréables ? Il eût fait en littérature ce que Fontenelle a fait avec tant de gloire dans les sciences. Mais il lui a toujours manqué, même en critique purement littéraire, un fonds de solidité et d'équité, un accord constant de vues générales ; deux choses incompatibles avec l'extrême vivacité de ses conceptions, et la violence et la mobilité de ses passions.

Je ne prétendrais point faire ce qu'il n'a pas fait, quand même j'en aurais la faculté, parce que ce n'est pas ici le lieu de traiter à fond cette matière. Je me bornerai donc à indiquer en peu de mots ce qui tient à mon objet, et ce qu'il est nécessaire de considérer avant tout, pour évaluer les censures injustes, répandues contre l'ouvrage que j'ai traduit.

La poésie des Hébreux a généralement les caractères que dut avoir la poésie dans sa première origine chez tous les peuples qui l'ont cultivée. Née de l'imagination (car il ne s'agit pas encore de l'inspiration divine), elle est élevée, forte et hardie. Il est certain qu'elle était métrique ; mais les Hébreux même ignorent aujourd'hui quelle était la nature du mètre. Le mot de leur langue qui répond au *carmen* des Latins, au *vers* des Français, offre proprement l'idée d'un discours coupé en phrases concises, et mesurées par des intervalles distincts. Ce que nous appelons style poétique, répond chez eux à un mot que les interprètes grecs ont rendu par celui de *parabole* ; c'est-à-dire un discours sententieux et figuré, plus ou moins sublime, selon le sujet, mais toujours moral. Il tient de ce que nous appelons, parmi les figures de style, d'après les rhéteurs grecs, allégorie ou métaphore continuée : les psaumes en sont pleins.

On sait d'ailleurs que l'allégorie est proprement l'esprit des Orientaux, celui qui se montre partout dans leurs écrits de tout genre, et même dans leur conversation; et c'est ce qui les a conduits à l'invention de l'apologue.

Il suffit de faire quelque attention à ce que nous nommons *versets* dans la Vulgate, pour y apercevoir à tout moment, malgré l'éloignement de l'original, des formes régulières et symétriques qui paraissent y avoir été habituellement les mêmes. Le verset est d'ordinaire composé de deux parties, ou analogues ou opposées; mais l'analogie est beaucoup plus fréquente que l'opposition (1). Ce procédé paraît fort simple; il peut tenir à deux raisons: 1° au rapport de la phrase poétique avec la phrase musicale (car la musique et la poésie ne se séparaient pas), et les deux phrases étaient alors également composées de deux parties; elles le sont quelquefois de trois, toujours avec le même air de symétrie; 2° à la nature de la langue hébraïque. Ceux qui l'ont étudiée s'accordent à dire qu'elle n'a pas un grand nombre de mots; qu'elle a peu de particules de liaison, de transition, de modification, et que ses termes ont plus de latitude indéfinie que de nuances marquées; ce qui prouve une sorte de pénurie dans l'idiome, et ce qui produit la difficulté dans la traduction. Il en résulte aussi l'absence de ce style périodique, qui nous charme dans les Grecs et les Latins. La période, en vers comme en prose, ne peut marcher qu'à l'aide de beaucoup de mobiles qui la rendent aisée, nombreuse et variée. Ces mobiles sont dans les éléments de la construction; ils paraissent manquer aux Hébreux, et nous-mêmes sommes inférieurs en ce point aux Grecs et aux Latins, au moins pour la diversité et l'effet des moyens.

Il suit que, dans la diction des Hébreux, les phrases doivent être coupées, concises, et en général uniformes, et de là le style sententieux: que dans leur poésie, les formes doivent être habituellement répétées et correspondantes, parce qu'ils ont cherché dans des retours symétriques l'agrément qu'ils ne pouvaient trouver dans le nombre et la variété, comme nous-mêmes avons eu recours à la rime, au défaut d'une prosodie aussi accentuée que celle des Grecs et des Latins: et la rime n'est aussi qu'un genre de symétrie. De là encore, si la phrase des Hébreux est concise, leur style doit manquer souvent de précision, et les idées y sont reproduites avec des différences légères, pour conserver le rapport des formes. Mais il en arrive aussi que leur poésie est singulièrement animée et audacieuse, parce qu'ils substituent les mouvements

(1) Un exemple suffira pour indiquer cette marche au lecteur:

Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam; — et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Amplius lava me ab iniquitate mea; — et à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco; — et peccatum meum contra me est semper.

aux liaisons qu'ils n'ont pas; que leur expression est très-énergique, ne pouvant guère être nuancée; que chez eux la métaphore est plus hardie que partout ailleurs, parce que les figures sont un besoin dans une langue pauvre, au lieu qu'elles sont un ornement dans une langue riche. Ce que nous rendons par des termes abstraits, ils l'expriment le plus souvent par des relations physiques; et c'est surtout ce défaut de mots abstraits qui fait que chez eux presque tout est image, emblème, allégorie. Rien ne prouve mieux cette vérité, qui n'est bien entendue que des hommes très-instruits, que le génie du style et des écrivains est naturellement modifié par celui des langues, et que les différentes beautés des productions des différents peuples dépendent non-seulement de ce que leur donne leur idiome, mais même de ce qu'il leur refuse.

Il est dans le progrès des choses, que les langues qui se sont formées dans la succession des temps, chez des peuples favorisés par la nature et le climat, tels que les Grecs et les Latins, aient été beaucoup plus abondantes que celles des premiers siècles, en tout ce qui appartient aux idées mixtes, aux modifications du discours, aux raffinements de la pensée, qui suit celui des mœurs et des usages. C'est de tout cela que se forme le fini de la composition dans les détails; mais rien ne serait plus déraisonnable que de l'exiger des ouvrages nés dans les âges antiques. Il ne faudrait pas même l'y désirer; car ce qu'ils ont de plus précieux, est précisément cette beauté primitive et inculte qu'on aime à rencontrer dans les œuvres de l'esprit humain, aux époques les plus lointaines, et qui se passe très-bien de l'élégance des parures modernes: celle-ci est un mérite, sans doute, mais pour nous seuls, et n'était pas un devoir il y a trois mille ans.

Or, ce genre de beauté, d'autant plus remarquable qu'il est absolument le même à de grandes distances, de Job à Moïse, de Moïse à David, et de David à Isaïe, est encore si réel et si éminent, que nos plus habiles versificateurs ont mis beaucoup d'art et de travail à s'en rapprocher, et ne l'ont pas toujours égalé. Que d'essais n'a-t-on pas faits en ce genre sur les psaumes! Et le seul Rousseau peut soutenir habituellement la comparaison, et pas toujours. Je n'en voudrais pour preuve que le psaume *Cæli enarrant*. Il est vrai que dans la première strophe, Rousseau s'est beaucoup trop laissé aller à la paraphrase; mais fût-elle meilleure, elle vaudrait difficilement ce premier verset: « Les Cieux racontent la gloire de l'Eternel, et le firmament annonce l'ouvrage de ses mains. » Quelle majestueuse simplicité! et combien en est loin ce commencement, malgré toute l'élégance des deux vers!

*Les cieux instruisent la terre
A révérer leur auteur.*

D'Alembert, qui là-dessus n'était pas suspect de prévention, regrette la touchante naïveté du cantique d'Ezéchias, jusque dans cette immortelle imitation

qu'en a faite Rousseau, dont cette ode est peut-être la plus parfaite. Je crois que d'Alembert avait raison en un sens; mais peut-être ne sentait-il pas assez l'harmonie enchanteresse du cantique français: elle est telle qu'on peut la mettre en compensation pour tout le reste; et il faut tenir compte de ces sortes d'équivalents, quand il n'est pas possible de trouver dans sa langue la même espèce de mérite que dans l'original; et je suis convaincu qu'on ne le peut pas.

Racine ne s'est élevé si haut, au-delà de tous les poètes français, dans Esther et dans Athalie, que parce qu'il y a fondu la substance et l'esprit des Livres saints, plutôt qu'il n'en a essayé la traduction. C'est vraiment un coup de maître; car il a su échapper ainsi au parallèle exact, et il est devenu pour nous original. C'est un prophète d'Israël qui écrit en français; aussi n'avons-nous rien de comparable au style d'Esther et d'Athalie. Mais quand il traduit expressément un passage distinct, alors Racine lui-même, tout Racine qu'il est, reste quelquefois au-dessous de David. En voici la preuve:

J'ai vu l'impie adoré sur la terre,

*Pareil au cèdre, il cachait dans les cieus
Son front audacieux.*

Il semblait à son gré gouverner le tonnerre,

Foulaît aux pieds ses ennemis vaincus:

Je n'ai fait que passer, il n'était déjà plus.

Certes, le poète a fait ici ce qu'il y avait de mieux à faire: il a eu recours à la richesse et à l'éclat de la plus magnifique paraphrase, dans l'impossibilité d'égaliser la sublime concision de l'original. Mais enfin, mettez ces beaux vers en comparaison avec le verset de la Vulgate, fidèlement rendu en prose: « J'ai vu l'impie élevé dans la gloire, haut comme les cèdres du Liban; j'ai passé, et il n'était plus. » Il n'y a personne qui ne donne la palme à l'original, par un cri d'admiration; les vers de Racine sont de l'or parfilé, mais le lingot est ici.

On doit bien s'attendre que mon dessein n'est pas d'énumérer les beautés sans nombre répandues dans les psaumes: le commentaire excéderait le texte; mais je ne crois passer aucune mesure, en rappelant du moins quelques endroits marqués par différents genres de beauté.

Mouvements, images, sentiments, figures, voilà, sans contredit, l'essence de toute poésie. Nous ne pouvons pas parler ici du nombre, qui chez les Hébreux nous est inconnu. Voyons ce qui s'offre à nous dans tout le reste.

Voltaire s'est beaucoup moqué de l'*In exitu*, à cause des montagnes et des collines, comparées aux béliers et aux agneaux. Il aurait pu se moquer de même, et avec aussi peu de raison que Lamotte et Perrault, du carnage que fait un guerrier dans les bataillons qui plient, comparé, dans l'Iliade, au ravage que fait un âne lâché dans un champ de blé. Il n'en est pas moins vrai que, si les ânes, les béliers et les agneaux, etc., ne sonnent pas noblement à nos oreilles, il ne s'ensuit pas qu'il en fût de même chez les Grecs et les Hébreux,

ni même chez les Latins, puisque le goût sévère de Virgile ne lui défend pas d'assimiler les agitations de la reine Amante tourmentée par Alecion, au mouvement d'un sabot sous le fouet des enfants. Il n'est pas moins vrai non plus, que les secousses des montagnes et des collines, ébranlées par un violent tremblement de terre, sont fidèlement représentées par les bondissements d'un troupeau; et de là même cette expression reçue chez les marins, *la mer moutonne*, pour dire qu'elle est agitée. Laissons donc ces nuances de langage, qui ne décident rien d'un peuple à un autre, et voyons si dans la marche de l'ode, il y a quelque chose de plus beau que ce même commencement du psaume, dont le sujet est la sortie d'Égypte et les prodiges qui l'accompagnèrent. Songez surtout que vous jugez un poète mis en prose dans une langue étrangère, et voyez si, dans cette épreuve même, il doit craindre le jugement des connaisseurs.

« Lorsqu'Israël sortit de l'Égypte, et Jacob du milieu d'un peuple barbare, la Judée devint le sanctuaire du Seigneur, Israël fut le peuple de sa puissance.

« La mer le vit et s'enfuit; le Jourdain remonta vers sa source. Les montagnes bondirent comme le bélier, et les collines comme l'agneau.

« Mer, pourquoi as-tu fui? Jourdain, pourquoi as-tu reculé vers ta source? Montagnes, pourquoi avez-vous bondi comme le bélier, et vous, collines, comme l'agneau?

« C'est que la terre s'est émue devant la face du Seigneur, à l'aspect du Dieu de Jacob, du Dieu qui change la pierre en fontaine, et la roche en source d'eau vive.

« La gloire n'en est pas à nous, Seigneur; donnez-la toute entière à votre nom, à votre bonté pour nous, à la vérité de vos oracles, de peur que les nations ne disent quelque jour où donc est leur Dieu? Notre Dieu est dans les cieus, il a fait tout ce qu'il a voulu. »

Si ce n'est pas là de la poésie lyrique, et du premier ordre, il n'y en eut jamais; et si je voulais donner un modèle de la manière dont l'ode doit procéder dans les grands sujets, je n'en choisirais pas un autre: il n'y en a pas de plus accompli. Le début est un exposé simple, rapide et imposant. Le poète raconte des merveilles inouïes, comme il raconterait des faits ordinaires; pas un accent de surprise (1) ni d'admiration, comme n'y aurait pas manqué tout autre poète. Le Psalmiste ne veut pas parler lui-même de l'idée qu'il faut avoir des merveilles qu'il trace. Il veut que ce soit toute la nature qui rende témoignage au maître à qui elle obéit. Il l'interroge donc tout de suite, et de quel ton? « Mer, pourquoi as-tu fui? Jour-

(1) Il n'y a qu'une manière d'expliquer comment on expose si uniment des prodiges si extraordinaires; c'est que celui qui en parle ici est celui qui les a faits; et c'est de lui qu'il est dit dans un autre psaume: *Nihil est mirabile in conspectu ejus*. « Rien n'est merveilleux devant lui. »

« dain, etc. » Je cherche quelque chose de comparable à cette brusque et frappante apostrophe, et je ne trouve rien qui en approche. Il interpelle la mer, le fleuve, les montagnes, les collines, et avec quelle sublime brièveté! et dans l'instant vous entendez la mer, le fleuve, les montagnes, les collines, qui répondent ensemble : « Eh! ne voyez-vous pas que la terre « s'est émue devant la face du Seigneur? Et comment « ne serait-elle pas émue à l'aspect de celui qui change « la pierre en fontaine, et la roche en source d'eau « vive? » Car ce sont là les liaisons supprimées dans cette poésie rapide. Le poète aurait pu aussi mettre en récit ce miracle, comme il a fait des autres; mais il préfère de le mettre dans la bouche des êtres inanimés : est-ce là un art vulgaire? Ce n'est pas tout : des mouvements nouveaux et affectueux succèdent à ceux de la prosopopée : « La gloire n'en est pas à nous, « Seigneur, etc. »

Je connais comme un autre, Horace et Pindare; mais, si j'ose le dire sans manquer de respect pour ce qui est sacré, en le rapprochant du profane, l'Esprit saint qui n'avait pas besoin, pour agir sur nous, de remporter la palme de l'esprit poétique, apparemment ne l'a pas dédaignée; car, à coup sûr, les vrais poètes ne la lui disputeront pas.

Que serait-ce si j'appelais ici toute son école? Moïse, Isaïe, Jérémie, Habacuc, tous les prophètes : si j'entrais dans le détail de tout ce qu'ils ont d'étonnant et de vraiment incomparable? Mais tous ont un grand défaut dans l'opinion de nos jours : on les chante à l'église, et comment peut-il y avoir quelque chose de beau à vêpres? Si cela se trouvait, ou plutôt s'il était possible que cela se trouvât dans les écrits d'un brame de l'Inde, dans un poète arabe ou persan, quel concert de louanges! l'admiration ne tarirait pas. Je ne l'épuiserai point sur les psaumes; mais continuons à les examiner comme je m'y suis engagé.

S'agit-il des figures de diction, des tropes, des métonymies, des métaphores? David dit à Dieu : « La « mer a été votre route, les flots ont été vos sentiers, « et l'œil ne verra pas vos traces. » Ce dernier trait est du vrai sublime.

Veut-il peindre l'infamie du culte idolatrique? « Israël échangera la gloire du culte divin contre l'« image d'un animal nourri d'herbe. » Y a-t-il un langage plus brillant et plus expressif?

Désire-t-on que les tournures du sentiment se joignent à l'énergie des figures? il n'y a qu'à entendre David parler de la miséricorde divine : « Quoi! Dieu « oublierait de faire grâce! il retiendrait sa bonté en « chaînée dans sa colère! »

A-t-il à caractériser l'insolence de la prospérité des méchants! « Leur iniquité sort toute orgueilleuse « du sein de leur abondance. Ils sont comme enve- « loppés de leur impiété, et recouverts du mal qu'ils « ont fait.... Le méchant a été en travail pour pro- « duire l'iniquité; il a conçu le mal et enfanté le « crime. » Quelle suite d'expressions fortement figurées! et tout est traduit sur les mots de la Vulgate :

si cela ne se retrouve pas dans les autres traducteurs, c'est que l'originalité de ce style les a effrayés; ils ont eu peur d'être si fidèles, et, dans leur paraphrase, ils n'ont conservé que le sens.

N'oublions pas que la plupart des poètes français ont puisé ici comme dans un trésor commun, et par leurs emprunts et leurs imitations, nous ont rendu, pour ainsi dire, familier ce qu'il y a de plus grand dans l'Écriture. Mais lorsqu'il s'agit de juger, il est juste de remonter à la date, et de se rappeler que rien n'est antérieur à ce que nous admirons ici. Racine a dit dans ses chœurs :

Abaisse la hauteur des cieux,

Et Voltaire, dans la Henriade :

Viens, des cieux enflammés abaisser la hauteur.

Mais celui qui a dit le premier, *inclinavit caelos et descendit* : « il a abaissé les cieux et il est descendu, » n'en demeure pas moins le poète qui a tracé, en trois mots, la plus imposante image qui jamais l'imagination ait conçue. Et que de force et d'éclat dans le morceau entier! (Ps. 17.) David, vainqueur d'une foule d'ennemis étrangers et domestiques, des Syriens, des Phéniciens, des Iduméens, des dix tribus révoltées, chante le Dieu qui l'a fait vaincre, et qui s'est déclaré l'ennemi des ennemis d'Israël. Il représente les effets de sa toute-puissance, dans un de ces tableaux prophétiques qui ont un double objet, et qui montrent d'un côté le Très-Haut, tel qu'il s'était manifesté si souvent en faveur de son peuple; et, de l'autre, Jésus-Christ son Verbe, tel qu'il doit se manifester à la fin des temps. J'invite ceux qui ont vu dans Homère et Virgile l'intervention des dieux au milieu des combats des Grecs et des Troyens, Neptune frappant la terre de son trident, le Scamandre desséché, les murailles de Troie déracinées par la main des immortels, à comparer toutes ces peintures avec celle-ci :

« Sa colère a monté comme un tourbillon de funée; « son visage a paru comme la flamme, et son cour- « roux comme un feu ardent. Il a abaissé les cieux, il « est descendu, et les nuages étaient sous ses pieds. « Il a pris son vol sur les ailes des Chérubins; il s'est « élancé sur les vents. Les nuées amoncelées for- « maient autour de lui un pavillon de ténèbres : l'éclat « de son visage les a dissipées, et une pluie de feu est « tombée de leur sein. Le Seigneur a tonné du haut « des cieux; le Très-Haut a fait entendre sa voix; sa « voix a éclaté comme un orage brûlant. Il a lancé « ses flèches et dissipé mes ennemis; il a redoublé « ses foudres, qui les ont renversés. Alors les eaux « ont été dévoilées dans leurs sources, les fondements « de la terre ont paru à découvert, parce que vous « les avez menacés, Seigneur, et qu'ils ont senti le « souffle de votre colère. »

Quelle supériorité dans les idées, dans les expressions! car elles sont ici littéralement rendues. *Apparuerunt fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Voilà bien le sublime d'idée et d'expressions, et ce que le Psalmiste ajoute tout de suite

est encore au-dessus : « parce que vous les avez menacés, etc. » *Ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs iræ tuæ.* Neptune frappe de son trident, Pallas arrache les fondements de Troie : ce n'est pas à le Dieu de David. La terre l'a entendu menacer, elle a senti le souffle de sa colère. Il n'en faut pas davantage, et l'univers froissé se montre dans un état de dépendance et de soumission, et semble attendre que l'Éternel détruise tout, comme il a fait tout, d'un signe de sa volonté.

Avouons-le, il y a aussi loin de ce sublime à tout autre sublime, que de l'esprit de Dieu à l'esprit de l'homme : On voit ici la conception du grand dans son principe : le reste n'en est qu'une ombre, comme l'intelligence créée n'est qu'une faible émanation de l'intelligence créatrice ; comme la fiction, quand elle est belle, n'est encore que l'ombre de la vérité, et tire tout son mérite d'un fond de ressemblance. Vous trouverez partout, avec l'œil de la raison attentive, les mêmes rapports et la même disproportion, toutes les fois que vous rapprocherez ce qui est de l'homme de ce qui est de Dieu, seul moyen d'avoir de l'un et de l'autre l'idée qu'il nous est donné d'en avoir ; et c'est ainsi qu'étant toujours très-imparfaite, comme elle doit l'être, du moins elle ne sera jamais fautive. Cette grandeur originelle et par conséquent divine, puisque toute grandeur vient de Dieu, qui est seul grand, est partout dans l'Écriture, soit que Dieu agisse ou parle dans le récit, soit qu'il parle dans les prophètes. Je n'en citerai qu'un exemple, dont je ne doute pas que l'impression ne soit la même sur tous les lecteurs judicieux.

Les Israélites que Dieu éprouvait en les faisant errer dans le désert avant d'entrer dans la terre promise (figures de la vie du temps et de celle de l'éternité), se trouvent pour la seconde fois dans les solitudes de Sin, au même endroit où Moïse avait frappé le rocher pour en faire sortir l'eau qui leur manquait. Elle leur manque de nouveau : *ils murmurent*, et Moïse crie au Seigneur, qui lui dit : « Parlez au rocher : il en sortira de l'eau, et ce peuple boira. » Moïse ne fait pas attention à la parole du Seigneur, et frappe deux fois le rocher ; l'eau en sort comme la première fois ; mais Dieu est offensé, et lui dit : « Parce que vous n'avez pas cru à ma parole, et que vous ne m'avez point rendu gloire devant ce peuple, vous n'entrerez point dans la terre promise. »

Qui se serait attendu au reproche et à la punition ? N'a-t-on pas envie de prendre la parole en faveur de Moïse, et de dire à Dieu : Seigneur, en quoi donc ai-je manqué de foi ? Cette verge dont j'ai touché la pierre, n'est-elle pas la même qui en avait déjà fait sortir une source, parce que vous l'avez voulu ? N'est-ce pas celle que vous avez mise en mes mains, comme le docile instrument de vos merveilles ? N'est-ce pas celle que j'ai étendue sur le Nil, quand je changeais ses eaux en sang, celle que j'ai étendue sur la mer Rouge, quand j'ouvris ses flots devant Israël ? Mais Moïse se garde de rien répondre ; il reconnaît sa faute, dès qu'il est

repris ; il conçoit très-bien que Dieu lui aurait dit : Pourquoi avez-vous pensé que mon pouvoir fût attaché à cette baguette ? Tous les moyens ne me sont-ils pas égaux, et le choix ne dépend-il pas de moi seul ? Je vous ait dit, *parlez au rocher* : pourquoi n'avez-vous pas cru à ma parole ? avez-vous eu peur que la vôtre manquât de puissance, quand c'est moi qui la mets dans votre bouche ? Pourquoi frapper, quand j'ai dit : *parlez* ! Il faut croire et obéir.

C'est là ce que l'Écriture offre à toutes les pages ; et qu'y a-t-il ailleurs qui soit de cet ordre d'idées, si supérieur à tout ce que les hommes ont écrit de la Divinité ? Quel est donc ce Dieu qui n'est nulle part ce qu'il est ici ? Ah ! c'est qu'il n'a parlé nulle part, et qu'il parle ici ; c'est qu'il n'y a que lui qui sache comment il faut parler de lui ; et s'il est vrai, comme la raison n'en peut douter, que l'Écriture seule nous donne de Dieu ces idées également hautes et justes, également admirables et instructives, qui produisent à la fois le respect et la lumière, il est donc démontré que l'Écriture est divine, et que nous n'avons la véritable idée du grand que par la foi, parce qu'il n'y a de vraiment grand que le Dieu qui la donne.

En effet, si quelque lecteur, persuadé par le parallèle que j'ai commencé à établir, et reconnaissant avec moi que David et Moïse sont tout autrement sublimes qu'Homère et Virgile, se bornait à ne voir là qu'une affaire de goût et de tact, et en concluait seulement que j'ai un peu plus de jugement et de connaissance que les contempteurs des Livres saints, il se tromperait beaucoup, et me ferait un honneur que je ne mérite pas plus que je ne m'en soucie. Beaucoup de personnes ont autant et plus de critique que moi, et apparemment Voltaire n'en manquait pas. Pourquoi donc n'a-t-il rien vu de tout cela ? et pourquoi moi-même ne l'ai-je pas vu quand je ne lisais la Bible qu'avec les yeux d'un homme de lettres ? Suis-je devenu tout-à-coup plus savant que je n'étais en littérature ? Non, sans doute, et je n'en ai pas appris sur Homère, Virgile et Pindare, plus que je n'en disais dans mes leçons publiques, il y a dix ans. Comment donc n'ai-je eu des aperçus nouveaux que sur les écrivains sacrés, que j'avais lus tout comme les auteurs profanes ? Ce sont ces mêmes Livres saints qui m'en rendent raison : c'est que mes yeux étaient fermés, et qu'ils se sont ouverts ; *eratis aliquando tenebræ : nunc autem lux in Domino* ; c'est que l'étude de la loi de Dieu m'a fait tout ce qu'il importe le plus de savoir, dès qu'on ne lit point sa parole avec l'intention d'une critique orgueilleuse, et dès lors nécessairement vaine et mensongère. Toutes les clartés que nous pouvons avoir d'ailleurs ne vont pas au-delà des objets frivoles, et n'atteignent pas l'essentiel ; car l'essentiel pour l'âme raisonnable et immortelle, est certainement dans les rapports de l'homme à Dieu et du temps à l'éternité : c'est là que tout rentre et doit rentrer, et sans cela tout n'est rien. Ainsi la foi que l'on traite de *petitesse* et de *simplicité*, est en effet pour l'homme la seule vérité et la seule grandeur. J'avoue que Dieu

seul peut la donner ; mais il ne la refuse jamais à qui la demande avec un cœur simple et droit : c'est lui-même qui nous l'a dit. « Tout ce que vous demanderez à mon Père en mon nom (dit Jésus-Christ), il vous le donnera. » La vérité est un jour qui brille à tous les yeux ; mais il ne faut pas les fermer : c'est l'orgueil qui les ferme, et entre l'orgueil et la foi, il y a l'infini.

Est-ce par orgueil que David dit : « J'ai passé en intelligence tout ceux qui m'avaient enseigné ; j'ai passé les vieillards en sagesse. » Est-ce le plus humble des hommes qui parlerait ainsi, s'il n'ajoutait pas : « Parce que j'ai médité vos ordonnances, parce que j'ai étudié tous vos commandements..... Je suis devenu plus sage que tous mes ennemis, parce que je me suis attaché à vous pour toujours..... Votre parole est la lampe qui dirige mes pas, et la lumière qui éclaire mes sentiers... Vos jugements sont l'objet de toutes mes pensées, et vos justices sont toute ma sagesse... » Ainsi David ne se glorifie jamais que dans la parole de Dieu, comme saint Paul dans la croix de Jésus-Christ. C'est le même esprit depuis Abraham jusqu'à David, et depuis David jusqu'au moindre des chrétiens de nos jours, et cet esprit ne passera pas plus que la parole de Dieu même. *Verba mea non præteribunt.*

Si nous passons des peintures fortes aux images riantes, et de la majesté à la douceur, quel poète n'en vicierait pas le coloris et le sentiment répandus dans cette prière à Dieu pour en obtenir les présents de la terre et des saisons ?

« Vous visiterez la terre, et vous la féconderez ; vous multiplierez ses richesses ; le grand fleuve (1) est rempli de l'abondance des eaux. La terre a été préparée la nourriture des hommes, parce que vous l'avez destinée à cet usage. Pénétrez son sein de la rosée, fertilisez ses germes, et ils se réjouiront des influences du ciel. Vous bénirez la terre, et vos bénédictions seront la couronne de l'année, et les campagnes seront couvertes de vos dons. Les déserts mêmes s'embelliront de fécondité, et les collines seront revêtues d'allégresse ; et les vallons enrichis de la multitude des grains élèveront la voix et chanteront l'hymne de vos louanges. »

S'il est particulièrement de la poésie d'animer et de personnifier tout, on voit que rien n'est plus poétique que le style des psaumes et des prophéties. Tout y prend une âme et un langage : *La couronne de l'année, les collines revêtues d'allégresse, les germes qui se réjouissent, les vallons qui chantent la louange, etc.*, ce sont les figures du texte : y en a-t-il de plus heureuses et de plus brillantes ? Mais d'où vient que tout est vivant et sensible dans la poésie des Livres saints, et avec une sorte de hardiesse et d'intérêt qui n'est point ailleurs ? C'est encore ici le même principe ; c'est encore cette idée mère qui féconde toutes les autres, l'idée d'un grand Être qui donne l'être à tout ce qui compose l'univers pour ces chœurs inspirés ; l'action

(1) Le Jourdain.

du Créateur qui se fait sentir incessamment à tout ce qui est créé, est une voix qu'ils entendent, et l'obéissance des créatures est une voix, et leurs besoins sont une voix. Telle est la rhétorique des prophètes ; c'est là surtout qu'ils puisent leurs figures ; est-il étonnant qu'elles soient au-dessus de celle de l'art ?

La délicatesse de nos critiques du jour sourit avec dédain, quand David et les trois enfants de Babylone appellent successivement toutes les créatures, le soleil, la lune, la terre, les mers, les animaux, etc., pour les inviter à bénir le Seigneur. Je n'aperçois là qu'un sentiment profond de la reconnaissance, qui, voyant l'homme entouré de tous les êtres créés pour lui faire du bien, ne trouve pas que ce soit assez de lui seul pour louer et bénir un si magnifique bienfaiteur. Il ne peut pas comme Dieu, appeler toutes les étoiles, chacune par son nom (1), parce qu'il n'y a que celui qui les a faites qui puisse les appeler ainsi. Mais l'homme appelle du moins ce qu'il peut nommer, et il n'a pas trop de tout ce qu'il connaît dans la nature pour chanter avec lui son auteur. Est-ce que l'amour et la reconnaissance ont jamais assez d'organes ? Que cet enthousiasme est noble et saint pour le cœur ! et que la censure est froide et petite pour le goût !

Lisez tous les poètes de la Bible, placés à de longs intervalles dans les siècles : partout le même fond de génie, partout la même manière de penser, de sentir, de s'exprimer, sans autre différence que celle qui tient au sujet ; et cette uniformité d'idées et de sentiments qui sont au-dessus de l'homme, comme la raison le démontre, et qui nulle part ailleurs ne se retrouvent dans l'homme, comme il est prouvé par le fait, ne dit-elle pas que tous ces écrivains n'ont eu qu'un même maître et une même inspiration ? Lisez cet ancien drame de Job, et ensuite le psaume de la création (Ps. 103. *Benedic, anima mea, Domino*), le plus fini peut-être de tous, à n'en juger que suivant les règles d'une critique humaine ; et David en célébrant les œuvres de Dieu, vous rappellera Dieu lui-même parlant de ses œuvres à Job. Lisez aussi tout ce qu'on a écrit de plus estimé sur cette matière si souvent traitée en prose et en vers depuis Hésiode jusqu'à Ovide, et depuis Cicéron et Plin jusqu'à Buffon ; et vous ne nous citerez rien qui soit du ton et de la hauteur de ce psaume, dont je ne rapporterai qu'un ou deux passages, quoique tout soit également fait pour être cité.

« Vous avez appris au soleil l'heure de son coucher. Vous répandez les ténèbres, et la nuit est sur la terre : c'est alors que les bêtes des forêts marchent dans l'ombre ; alors les rugissements des lionceaux appellent la proie, et demandent à Dieu la nourriture promise aux animaux. Mais le soleil s'est levé, et déjà les bêtes sauvages se sont retirées ; elles sont allées se replacer dans leurs tanières : l'homme alors sort pour le travail du jour, et accomplit son œuvre jusqu'au soir. »

Rien ne me semble plus beau que ce partage, si bien

(1) *Omnibus eis nomina vocat.*

marqué, du jour et de la nuit, entre l'homme qui vit de son travail, et l'animal qui vit de proie. La philosophie et la poésie ont pu le saisir, surtout depuis David; mais je ne me souviens pas et je ne crois pas qu'il soit nulle part tracé de même. Le dessein du Créateur est ici dans la pensée du poète, qui en rend compte avec la même autorité qui l'a conçu. Le poète est présent au conseil de la Providence, lorsqu'elle relégua, par un impérieux instinct, la bête féroce et redoutable dans le domaine de la nuit, et lui défendit de troubler l'œuvre de l'homme dans le domaine du jour. C'est cette même Providence qui *apprit au soleil l'heure de son coucher*; et quel est celui des Grecs et des Latins qui ait eu ces idées? Les chevaux du Soleil, et son char attelé par les Heures, et l'Aurore aux doigts de roses, sont les jeux d'une imagination inventive: mais ici la vérité est grande comme la puissance: et si on en revient à la poésie, l'*alme sol* d'Horace est très-ingénieux et la strophe est brillante: on rencontrera partout de beaux vers sur le soleil; y en a-t-il pourtant qui réunissent le double caractère du jour, la majesté et la douceur? Et la mer aussi a été le sujet de beaux vers en différentes langues: eh bien! qu'y a-t-il dans tous qui soit du genre de ces versets du même psaume (*Benedic*)?

« Comme elle est vaste cette mer qui étend au loin ses bras spacieux! Des animaux sans nombre se meuvent dans son sein, et les vaisseaux passent sur ses ondes. Là nage ce grand dragon des mers que vous avez formé pour se jouer dans les flots (1) (*Quem formasti ad illudendum ei*). »

Il n'y a pas d'idée plus imprévue et plus extraordinaire. Quiconque a voulu peindre ce terrible élément, a broyé des couleurs d'épouvante, et a paru effrayé pour effrayer les autres; c'est la route vulgaire. Le Psalmiste ne voit et ne fait voir que la puissance qui a préparé une demeure à d'innombrables créatures, et un passage à l'homme navigateur pour rapprocher les extrémités de la terre. Partout il montre les desseins du Créateur, parce qu'il ne chante que pour louer Dieu et instruire les hommes; et s'il parle de la baleine, de ce colosse des mers, Dieu l'a formé pour se jouer dans les flots! Ce dernier trait n'a pu venir dans l'esprit qu'à celui qui savait de source qu'il n'en a pas plus coûté au Créateur pour envoyer des milliers de baleines se jouer dans l'Océan, que pour semer sur la terre des milliers de fourmis.

Les dieux de l'antiquité païenne avaient seuls le droit de jurer par le Styx; c'est tout ce qu'elle put imaginer pour donner un serment aux dieux. Malgré la puérilité de l'idée, j'avoue que l'oreille et l'imagination sont enchantées de ces vers harmonieux que Virgile a traduits d'Homère :

. *Stygii per flumina fratris,*
Per pice torrentes atræque voragine ripas,
Annuît, et totum nutu tremefecit Olympum.

La poésie de l'homme ne peut pas aller plus loin; mais

(1) La baleine.

il n'y a que le Dieu de Moïse et de David qui ait pu dire :

J'en ai fait le serment, j'ai juré par moi-même.

Per memetipsum juravi; et c'est là le serment d'un Dieu.

DE L'ESPRIT DES LIVRES SAINTS.

(Par le même.)

Comme l'esprit de foi et de sainteté est le principe de toutes les beautés des psaumes, il est aussi la réponse aux censures futiles que l'irrégion seule a dictées, et qu'on n'a vu éclore qu'avec elle. Il est tout simple que la critique d'un ouvrage soit inconsequente, quand elle en met de côté la nature et l'objet. Que dire de Voltaire, par exemple, qui met très-sérieusement sur la même ligne, comme poètes, David et le roi de Prusse?

Frédéric a plus d'art et connaît mieux son monde.

Il est plus enjoué, sa verve est plus féconde.

Il a lu son Horace, il l'imite, etc.

Il est sûr que David n'est pas enjoué, qu'il ne pouvait pas plus imiter que lire Horace, et que le monde que connaissait Frédéric n'était pas celui pour qui David écrivait. Quel travers d'esprit dans ces rapprochements étranges, qui ne seraient encore qu'une bizarre ineptie, quand ils ne seraient pas de la dernière indécence! Mais lorsqu'on sait de plus le peu de cas que faisait Voltaire des poésies du roi de Prusse, quoiqu'il les eût corrigées autant qu'elles pouvaient l'être, lorsqu'on sait qu'il l'appelait *Attila-Cotin*, quelle valeur peut-on attacher à l'opinion d'un homme qui se joue ainsi de la vérité et de son propre jugement, comme de toutes les bienséances? Quelle maladroite adulation pour un roi allemand, que rien n'oblige d'être un bon poète français, et qui, en admettant ce ridicule parallèle, serait encore aussi loin de David que de Voltaire! Laissons là ces écarts de l'esprit humain, qui ne sont pas moins le scandale du bon sens que celui de la religion, et voyons dans les choses ce qu'elles sont et ce qu'elles doivent être.

Tout ce qui est écrit l'a été pour notre instruction (1). Les Livres saints contiennent la science de Dieu, la science du salut. C'est pour cela qu'ils nous ont été transmis; ils doivent être la nourriture de notre âme, et Jésus-Christ notre maître nous a dit que *l'homme vit de la parole qui sort de la bouche de Dieu*. Il n'est pas surprenant que ceux qui ne la cherchent pas dans ces livres, n'y aperçoivent tout au plus que l'accessoire, c'est-à-dire, le mérite de la composition dans ce qu'il peut avoir d'analogie aux idées reçues en ce genre, quand l'esprit divin, qui parlait à des hommes, a cru devoir descendre à la perfection du langage humain: je dis descendre; car lors même que le style de l'Écriture est au-dessus de tout autre, comme on vient de le voir, il est encore nécessairement au-dessous des idées divines.

(1) Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Rom. 15. v. 4.

Mais avec cette disposition, malheureusement trop commune, à lire Moïse et David comme on lirait Horace et Homère, non-seulement on en perd la substance qui était pour notre âme, mais l'esprit même ne peut que s'égarer dans ses jugements, toutes les fois qu'il prendra pour des défauts dans les auteurs sacrés, ce qui pourrait en être dans les écrivains profanes, puisque les moyens ne doivent sûrement pas être toujours les mêmes, quand le but est différent. L'Esprit saint n'a pas écrit pour plaire aux hommes : mais pour apprendre aux hommes à plaire à Dieu.

Un des reproches que l'on fait le plus souvent aux psaumes, c'est la fréquente répétition des mêmes idées, des mêmes sentiments, des mêmes tours. Je pourrais m'en tenir à l'analyse succincte que j'ai donnée ci-dessus des procédés de la poésie hébraïque ; je pourrais même faire remarquer qu'on a fait un reproche semblables aux poètes grecs ; ce qui pourtant n'a diminué ni leur mérite ni leur réputation ; et je renvoie là-dessus à la judicieuse apologie qu'en ont faite les meilleurs critiques. Celle de David, s'il en avait besoin, serait d'une tout autre importance, et proportionnée à celle de son ouvrage : ce n'est pas pour lui-même qu'il convient de l'indiquer, mais pour ceux à qui elle peut être utile.

Les chrétiens savent que les cantiques étant des poèmes religieux, d'abord faits pour être chantés dans les cérémonies publiques d'Israël, et destinés par la Providence à devenir pour nous des prières de tous les jours dans toute la suite des siècles, sont de continuelles élévations à Dieu, des invocations, des supplications, des actions de grâces, des entretiens de l'homme avec Dieu, des exhortations et des leçons pour ses serviteurs, des menaces et des arrêts contre ses ennemis, des hommages à ses grandeurs, à ses justices, à ses bienfaits, à ses lois, à ses merveilles ; et si l'on considère que ce fonds est partout le même, et que rien de profane et de terrestre ne pouvoit se mêler à ce qui est saint et céleste, on sera peut-être plus surpris de la multitude des tours et des mouvements, de l'abondance des sentiments et des pensées, qu'on ne peut être blessé de l'espèce d'uniformité de son général qui naît de celle de l'objet et du dessein. Le Psalmiste se répète, mais c'est toujours Dieu qu'il chante ; c'est toujours à Dieu ou de Dieu qu'il parle, et le cœur ne peut parler à Dieu ou de Dieu qu'avec amour ; et qu'est-ce donc qui caractérise l'amour, si ce n'est le plaisir et le besoin de dire sans cesse la même chose ? Sans doute l'amour, en s'adressant au Créateur, s'épure, s'ennoblit et s'élève ; mais il ne change pas son caractère essentiel ; et comme celui qui aime ne s'occupe uniquement que de satisfaire et de répandre son âme devant ce qu'il aime, et d'exprimer ce qu'il sent, sans songer à varier ce qu'il dit ; comme c'est cela même qui imprime le cachet de la vérité à ses discours et à ses écrits, et qui persuade le mieux la personne aimée ; croit-on que l'amour de Dieu soit ou doive être moins affectueux et moins surabondant ?

S. S. XIV.

On raconte d'un saint que sa prière n'était autre chose qu'une méditation habituelle sur les miséricordes divines, dont il ne sortait que pour prononcer toujours les mêmes paroles : *O bonté ! ô bonté ! ô bonté infinie !* et il pleurait. Je sais qu'il n'y aurait pas là de quoi faire un psaume ni une ode ; mais il y en avait assez pour Dieu et pour l'homme qui aimait Dieu, et c'est sous ce rapport que ce trait rentre dans ce que je disais.

J'avoue encore que rien de tout cela n'est concevable pour ceux qui ne savent pas ce que c'est que d'aimer Dieu, comme le langage du cœur est intelligible pour l'homme froid, comme la langue des artistes est étrangère à qui ne connaît pas les arts ; et l'on me pardonnera ces rapports du sacré au profane, que je ne me permets que pour me faire entendre de tout le monde. C'est donc avec le cœur qu'il faut lire les psaumes pour les sentir ; et alors toute âme religieuse, loin d'y trouver trop de répétitions, y ajoutera les siennes propres. Il y a pour elle des mots et des idées qu'elle est nécessitée à redire sans cesse, comme l'extrême besoin n'a qu'un même cri, jusqu'à ce qu'il soit satisfait ; et le besoin de l'âme religieuse ne pouvant jamais l'être dans cette vie, son cri est toujours le même. *Hommes de la terre* (1), pourquoi vous importunerait-il ? On ne l'entend point parmi vous : il est le concert des tabernacles du Seigneur, et c'est de là qu'il monte aux Cieux. Tout ce qu'on vous demande, c'est de ne pas le troubler, comme les serviteurs de Dieu ne vont pas troubler vos joies mondaines (2). *Méchants, éloignez-vous de moi, et je méditerai les paroles de mon Dieu.*

Voyez dans l'Evangile la Chananéenne suivre obstinément Jésus-Christ, pour en obtenir la guérison de sa fille : songe-t-elle à varier son discours ? Que dit-elle ? Rien que ces mots qu'elle va répétant à chaque pas : *Jésus, fils de David, ayez pitié de moi : ma fille est tourmentée par le démon.* Les disciples eux-mêmes en sont impatientés (car ils n'avaient pas encore reçu l'Esprit) ; ils prient leur maître d'éloigner cette femme importune. Mais le maître qui ne voulait que montrer aux Juifs un exemple de patience et de foi dans une femme idolâtre, finit par l'exaucer, et donne une leçon à ses disciples en leur disant qu'il n'a pas encore trouvé tant de foi dans Israël.

— « Mais enfin pourquoi le Psalmiste redit-il si souvent que *Dieu est bon, qu'il est miséricordieux* ? qui en doute ? pourquoi invite-il si souvent les hommes à *louer et bénir Dieu* ? pourquoi ces refrains si fréquents, *écoutez ma prière, exaucez-moi, secourez-moi, etc.* ? Cela n'est-il pas trop monotone, même pour des chrétiens ? »

Oh ! pour des chrétiens, non à coup sûr. D'ailleurs ; supposons que cela revienne jusqu'à cent fois dans les cent cinquante psaumes : c'est beaucoup ; mais je vais au plus fort, parce que je ne saurais me résoudre à

(1) Expression des psaumes.

(2) *Discedite à me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei. Ps. 118.*

compter. Eh bien ! il n'y a pas un moment dans notre existence qui ne soit le résultat d'une foule de bienfaits du Créateur, même dans le malheureux, même dans le méchant. — Cela est-il possible (diront peut-être ceux qui n'y ont pas plus pensé que je n'y ai pensé moi-même pendant quarante ans) ? Cela est aussi sûr que votre existence même : et si vous y réfléchissez, vous n'en douterez pas plus que de la lumière du jour. Or, quand David, composant cette foule d'odes à la louange de Dieu, aurait énoncé cent fois ce qu'il est si juste et si naturel de sentir à tous les instants, il me semble qu'il n'y a pas là d'excès, et s'il pouvait y en avoir, au moins ne serait-ce pas dans des chants de prière ; car il faut encore invoquer les convenances humaines ; toute poésie religieuse, solennelle et musicale, comporte et même exige des retours et des refrains.

Et puisque j'ai touché ce point, j'observerai que les critiques inconsidérés ont totalement oublié ces rapports de la poésie et de la musique, qui sont pourtant des lois reçues partout. Ils se sont récriés sur le psaume 135, où l'on reprend à chaque verset ces mots du premier, *parce que sa miséricorde est éternelle*. Mais est-il permis d'ignorer que ce psaume, le seul de ce genre, avait un objet particulier ? Il était destiné à la dédicace du temple que devait bâtir Salomon, et il y fut en effet chanté. Il est partagé entre les chœurs et le chœur : les uns doivent prononcer la première partie de chaque verset, qui rappelle quelqu'un des bienfaits ou des prodiges du Dieu d'Israël ; les autres ne sont chargés que du refrain qui en fait la seconde : *Quoniam in æternum misericordia ejus*. Ce plan musical est très-beau ; et demandez à un Lesueur, à un Méhul, s'il n'est pas susceptible d'un grand effet dans le refrain, et d'un effet très-varié dans chaque verset. Si ce psaume eût été publié de nos jours, on aurait imprimé, une fois pour toutes, les paroles du chœur, comme c'est l'usage : mais les Juifs qui nous ont conservé les Écritures, ont poussé le scrupule jusqu'à compter les mots par respect, comme nos censeurs modernes les ont comptés par dérision.

— « Mais quoique Dieu soit toujours bon, quoiqu'il nous fasse du bien à tous les moments, et qu'à tous les moments on ait besoin de lui, faut-il s'en souvenir et le répéter sans cesse ? Nous le demande-t-il, et cela même est-il possible ? » —

Non, pas même aux solitaires et aux contemplatifs : les objets extérieurs et les impressions des sens ont sur nous leurs pouvoirs et même leurs droits ; et Dieu ne nous demande que ce que nous pouvons. Mais pourquoi a-t-il voulu que les cantiques qu'il a dictés nous reportassent souvent sur les mêmes idées ? C'est qu'elles contiennent tout ce qu'il est pour nous, et tout ce que nous devons être pour lui ; tout ce qu'il veut que notre cœur s'accoutume à sentir et notre bouche à répéter ; et quoi de plus important ? En songeant combien Dieu est bon, qu'il l'est comme lui seul peut l'être, l'homme aussi apprend à être bon, autant que peut l'être l'homme : en songeant combien Dieu

nous aime, et qu'il n'y a que lui qui puisse aimer ainsi, l'homme apprend à aimer Dieu autant qu'on peut l'aimer ici-bas, et celui qui aime Dieu devient bon. *Ama et fac quod vis : Aimez-le, et faites ce que vous voudrez*. Il y a dans ce mot de saint Augustin autant de sens que de sentiment. Ce qui est toujours dans le cœur revient souvent sur les lèvres, et l'habitude de *bénir Dieu* sanctifie toutes nos actions. C'est une pensée qui corrige et purifie toutes les autres : je ne craindrai pas que celui qui *bénit Dieu* de cœur, fasse du mal aux hommes.

C'est donc le feu de l'amour divin qui anime les psaumes. Le Psalmiste en est enflammé, et le répand dans ses chants et dans notre âme. Faut-il s'en étonner ? David était la figure de celui qui est *venu apporter ce feu sur la terre* (1) ; il a, comme prophète, incessamment devant les yeux celui qu'il représente, et il voit dans l'avenir le chef-d'œuvre de l'amour divin, l'avènement du Sauveur. Aussi n'est-il jamais plus éloquent que sur les miséricordes de Dieu, et de là ce pathétique qui, chez lui, est égal au sublime d'idées et d'images. Qui pourrait le méconnaître dans le psaume 102 (*Benedic*), et particulièrement dans les passages suivants ?

« Bénis le Seigneur, ô mon âme ! et que tout ce qui est en moi rende hommage à son saint nom. Bénis le Seigneur, ô mon âme ! et n'oublie jamais ses bienfaits.

« C'est lui qui fait grâce à toutes tes fautes, lui qui guérit toutes tes infirmités, lui qui rachète ta vie de la mort (2), lui qui te couronne de ses miséricordes, lui qui comble de ses biens tous tes désirs, lui qui renouvelle ta jeunesse comme celle de l'aigle (3).

« Le Seigneur est plein de compassion, sa patience est longue, et sa miséricorde inépuisable. Autant le ciel est élevé au-dessus de la terre, autant sa miséricorde s'affermi et s'élève sur ceux qui le craignent (4).

« Autant que l'orient est éloigné du couchant, autant il a éloigné de nous nos iniquités.

« Le Seigneur a pitié de ceux qui le craignent, comme un père a pitié de ses enfants.

« Car il connaît notre argile, et se ressouvient que nous sommes poussière.

« Les jours de l'homme sont comme l'herbe, sa fleur est comme celle des champs ; un souffle a passé, et la fleur est tombée, et la terre qui l'a portée ne la connaîtra plus.

« Mais la miséricorde du Seigneur sur ceux qui le craignent, est de l'éternité à l'éternité. »

C'est de ce dernier trait, rendu ici mot à mot,

(1) *Ignem veni mittere in terram ; et quid volo nisi ut accendatur*. Luc. 12, v. 49.

(2) De la mort éternelle.

(3) Qui fait de toi par sa grâce un homme nouveau, comme l'aigle, quand il a pris un nouveau plumage.

(4) C'est-à-dire, qu'elle est au-dessus et de nos espérances et de nos idées.

comme tout le reste, *ab æterno usque in æternum* (1), et dont le but est d'exprimer l'éternité qui a précédé la naissance de l'homme, et celle qui suivra sa mort, qu'est emprunté ce mot fameux de Pascal, mot si souvent cité et admiré : *l'homme est un point entre deux éternités.*

Rien n'est devenu plus commun, il est vrai, que la comparaison des jours de l'homme avec l'herbe et la fleur des champs ; mais il y a encore ici un trait aussi poétique qu'original, et dont personne, que je sache, ne s'est servi : « La fleur est tombée, et la terre qui la portait ne la reconnaîtra plus. » Et cette comparaison de la hauteur des cieux au-dessus de nos têtes, avec celle des miséricordes divines au-dessus de nos péchés ! Peut-on réunir d'une manière plus heureuse l'idée de la grandeur et de la bonté de Dieu ? Et en effet, l'une et l'autre sont également au-dessus de nos conceptions. Je ne voulais citer ces versets que comme un morceau de sentiment : combien il offre de beautés diverses ! d'autres peuvent trouver beau de railler comme les impies : mais ce qui est beau, c'est d'écrire comme les prophètes.

Si David veut nous faire sentir la folie d'interroger Dieu sur les voies de sa justice, il s'écrie : « Vos jugements sont élevés comme les montagnes, et profonds comme les abîmes. » Et ailleurs : « Grand Dieu ! qui peut connaître la puissance de votre colère ? qui peut vous craindre assez pour mesurer l'étendue de vos vengeances ? » Aussi, quand il parlait tout à l'heure de ses miséricordes, il a toujours eu soin d'ajouter, *sur ceux qui le craignent* ; il le répète partout, de peur qu'on ne s'y méprenne, et l'on voit par là qu'il s'occupe de toute autre chose que du soin d'éviter les répétitions.

Le besoin le plus général de l'homme est celui de la consolation, et l'accent le plus familier à la voix humaine est celui de la plainte. Qui a mieux connu et mieux rempli ce besoin de notre espèce, que les auteurs des Livres saints ? ou plutôt qui pouvait le mieux connaître et le mieux remplir que celui même qui a fait l'homme, et qui lui a envoyé sa parole pour l'éclairer et le consoler ? Vous qui êtes malheureux, affligés, opprimés, allez chercher le soulagement et l'espérance dans Sénèque et dans les autres philosophes, et vous me direz comme vous vous en serez trouvés. Moi, je lirai l'Écriture, et surtout les psaumes : je lirai le psaume *Benedicam*, si plein de douceur et d'onction, où David, en commençant, désigne d'abord ceux pour qui seuls il a été écrit et chanté.

« Je bénirai le Seigneur en tout temps : ses louanges seront toujours dans ma bouche. Mon âme se glorifiera dans le Seigneur : que les hommes

(1) Il est bien singulier qu'aucun des traducteurs que j'ai lus (et j'ai lu les plus célèbres) n'ait paru apercevoir tout ce qui est renfermé dans ces mots *ab æterno usque ad æternum* : tous ont traduit, *de toute éternité, éternellement*, etc. Le Psalmiste a voulu dire ici que la miséricorde de Dieu était *sur nous* longtemps avant que nous fussons au monde.

« d'un cœur doux m'entendent et partagent mon allégresse. »

Il venait alors d'échapper au plus imminent danger, en se sauvant du pays de Geth, où sa vie avait été menacée ; mais sa situation était toujours pénible et périlleuse, comme elle le fut jusqu'à la mort de son insensé persécuteur Saül, et quelquefois même depuis. Aussi ses cantiques sont-ils un mélange et une succession de plaintes et d'actions de grâces ; mais toujours avec la plus entière confiance en Dieu. Il sait bien que ce sentiment n'est pas celui des cœurs durs et superbes ; il ne s'adresse donc qu'*aux hommes d'un cœur doux* ; c'est à eux qu'il dit :

« Célébrons tous ensemble le Seigneur ; exaltons ensemble son nom. J'ai cherché le Seigneur, et il m'a exaucé, et il m'a délivré de mes adversités.

« Approchez de lui et vous serez éclairé, et la honte ne sera pas sur votre front.

« Ce pauvre (1) a crié vers le Seigneur, et il a été exaucé ; et il est sorti de toutes ses tribulations.

« L'ange du Seigneur descendra près de ceux qui craignent Dieu, et il les sauvera.

« Éprouvez et goûtez combien le Seigneur est doux, combien est heureux celui qui espère en lui.

« Il est auprès de ceux qui ont le cœur affligé, et il sauvera ceux dont l'âme est humble. »

Et ailleurs :

« Le passereau trouve sa demeure, et la tourterelle se fait un nid pour y déposer ses petits ; vos autels, ô mon Dieu et mon roi ! vos autels (2), c'est l'asile que je vous demande ;

« Heureux ceux qui habitent dans votre maison ! Ils vous loueront dans tous les siècles. Heureux celui qui attend son secours de vous, au milieu de cette vallée de larmes ! Il forme dans son cœur des désirs qui l'élèveront jusqu'au séjour que vous lui avez destiné. »

Quelle image que ces *degrés formés dans le cœur* (3), pour monter de cette vallée de larmes jusqu'au séjour où elles seront essuyées (4) ! C'est ainsi que le cœur parle, et si l'on demande quels sont ces *degrés*, ce sont les épreuves de la patience soutenue par l'amour et l'espérance.

— « La patience ! cela est bientôt dit ; la patience est-elle une chose si facile ? — »

Non ; mais David nous apprend d'où venait la sienne, et d'où peut venir la nôtre, et cela d'un seul mot,

(1) Ce pauvre est David lui-même. On a dit quelque part, *c'est fier, mais c'est beau* ; ici tout le contraire : c'est humble, mais c'est beau.

(2) L'hébreu, plus elliptique qu'aucune autre langue, dit seulement, *vos autels, mon Dieu, vos autels !....* et n'achève pas la phrase. La Vulgate dit de même ; mais cette ellipse serait trop forte pour nous ; elle n'en est pas moins de sentiment.

(3) Ascensiones in corde suo disposuit.

(4) Absterget Deus omnem lacrymam. *Apoc.* 7. v. 17.

mais qui est encore de ce style que bien des gens n'entendront pas, du style de l'inspiration : *Seigneur, vous êtes ma patience* (1) : comme il dit ailleurs (2) : *Mon Dieu, vous êtes ma miséricorde*. Cette expression doit paraître encore bien plus extraordinaire. Quoi donc, il s'approprie la miséricorde divine ! Sans doute, il est bien sûr que le bon Dieu ne s'en offense pas. Car David veut dire : votre miséricorde est à moi, elle est pour moi ; elle est mon bien. Il a raison ; et heureux celui qui le dira comme lui ! Ces paroles-là ne sont pas plus à David que sa patience. Elles ne sont pas de l'homme : l'homme en a-t-il jamais employé de semblables ?

Je trouve dans les poètes, dans les écrivains de toutes les nations les grandeurs de Dieu, et je n'en suis point surpris. Il suffit de regarder le ciel et la terre pour avoir l'idée d'un grand pouvoir, et cette idée est à tous les hommes, excepté aux athées, qui se sont mis hors de l'espèce humaine. Mais la bonté de Dieu !... Elle a été aussi aperçue chez tous les peuples, j'en conviens : elle est si visible ! Cependant je ne la vois sentie que par les auteurs de la Bible et les chrétiens. Eux seuls sont éloquentes et inépuisables sur cet attribut de la divinité, qui de tous est le plus près de nous. Les anciens ont eu assez de sens pour saisir cette vérité ; ils ont dit *optimus maximus*, mettant ainsi la bonté au premier rang, du moins pour nous : car on sait bien qu'il n'y a point de rang dans l'infini, et que tout est égal dans les attributs divins. Mais en effet il est naturel que ce qui rapproche le plus Dieu de nos pensées, ce soit sa bonté, parce que c'est elle qui le rapproche le plus de nos besoins. L'idée de son immense pouvoir, considérée seulement quelques minutes, nous confond et nous accable : méditez un moment l'infini en étendue ou en durée, cherchez à le concevoir ; vous serez bientôt comme étourdi, et obligé d'éloigner une idée qui vous fait tourner la tête. L'infini nous entoure de toute part, et nous ne pouvons pas plus le fixer sous notre pensée que sous nos sens. L'un et l'autre ne laissent pas d'atteindre loin, témoin l'astronomie ; mais quoique le monde ait des bornes pour Dieu qui l'a fait, il en a si peu pour nous, que les seuls calculs de la distance possible des étoiles fixes n'ont point de terme arithmétique. Ainsi l'infini nous environne et nous repousse. Mais apparemment que notre cœur est plus grand que notre esprit ; car, quoique l'infini en bonté ne soit pas plus à la portée de nos conceptions que tout autre, nous pouvons considérer celui-là, non-seulement sans peine et sans fatigue, mais avec un plaisir toujours nouveau : nos idées s'y perdent ; mais nos sentiments s'y retrouvent. Je ne sais quoi nous dit que la puissance de Dieu n'est qu'à lui et pour lui ; mais que sa bonté est aussi à nous et pour nous ; et quoi qu'en y pensant nous ne puissions en trouver les limites, ni dans ce qu'il donne, ni dans ce qu'il promet, il semble pourtant qu'il n'y ait rien de trop pour notre

(1) Domine, tu es patientia mea.

(2) Deus, misericordia mea.

cœur, pour ses besoins, pour ses desirs. L'apôtre saint Jean a dit dans une de ses Épîtres un mot sublime (1) : *Dieu est plus grand que notre cœur* (2). Il l'a dit en ce sens que Dieu en sait plus sur nos fautes que la conscience même la plus éclairée ; mais ce mot est tout aussi vrai de la capacité de notre cœur en desirs : rien ne nous paraît pouvoir aller plus loin ; et Dieu seul est au-delà.

Comment se fait-il donc que le sentiment de cette bonté, qui est si doux et qui semblerait si naturel, ne se trouve exprimé et approfondi que dans l'Écriture, et n'ait été familier qu'aux chrétiens ? C'est qu'eux seuls ont en effet connu Dieu : et c'est en bonne philosophie une preuve péremptoire que l'homme avait besoin d'une révélation pour le connaître ainsi. Je ne suis pas surpris qu'on ait peu parlé de la bonté des dieux du paganisme : il s'en fallait bien qu'ils fussent bons. Des philosophes anciens, il est vrai, ceux du moins qui ont reconnu l'unité d'un Dieu, ont senti que la bonté était un de ses attributs essentiels. Mais cette vérité ne passa jamais la spéculation ; et jusqu'à l'Évangile, où la bonté divine parut en personne, parut en actions et en paroles, au point que les incrédules eux-mêmes, en refusant d'y voir Dieu, y ont au moins vu la perfection de l'homme (ce qui est beaucoup pour eux) jusqu'à la publication de ce livre qui a conquis le monde en condamnant le monde, la bonté divine n'a été sentie et représentée que dans les livres de l'ancienne loi, qui annonçaient les mystères de la nouvelle. Mais aussi quelle place elle y tient ! de quels traits elle y est peinte ! comme il est clair que ces traits-là ne sont pas de main d'homme ! Vous qui croyez seulement à l'existence d'un Dieu, si cette idée n'est pas chez vous une idée vide et stérile (ce qui serait d'autant plus honteux qu'elle est la plus noble et la plus féconde de toutes les idées de l'esprit humain), il ne faut ici que réfléchir et être conséquent ; mais combien l'un et l'autre est rare !

Un caractère particulier, dont je crois devoir dire un mot dans ce discours, où je ne fais qu'effleurer ce qui est fait pour être développé dans un ouvrage ; c'est cette confiance pour ainsi dire familière entre Dieu et l'homme, que naturellement aucun écrivain ne se permettrait si elle ne lui était inspirée. Je conçois fort bien qu'un des dieux d'Homère couvre un héros de son bouclier : des dieux qui peuvent être trompés, blessés, emprisonnés, punis, ne peuvent guère se compromettre, et les poètes ont pu en faire ce qu'ils voulaient. Mais que dans les mêmes livres où se montrent, sans aucun alliage, les idées les plus pures et les plus hautes de la divinité, comme on vient de le

(1) Je crois entendre une certaine classe de lecteurs s'écrier : « Du sublime dans saint Jean ! Comment va-t-on chercher du sublime dans saint Jean ! Saint Jean et le sublime peuvent-ils aller ensemble ? » Il y a autant d'esprit dans ce genre de gaieté, qui est celui de nos philosophes, que dans cette exclamation si plaisante des *Lettres Persanes* : Ah ! Ah ! Monsieur est Persan ! Comment peut-on être Persan ?

(2) Major est Deus corde nostro. *Jocn.* 3. c. 20

voir, et comme cela n'est pas même contesté; que dans les livres pleins du plus profond respect pour Dieu, et de la crainte de Dieu la plus religieuse, le Très-Haut paraisse en même temps traiter l'homme comme un ami dans la force du terme, entrer avec lui en discussion comme avec un égal, sans que cette espèce de commerce si extraordinaire affaiblisse jamais dans l'homme la vénération et la soumission; c'est ce qui est pour moi une démonstration morale de l'inspiration divine, et ce qui devrait être au moins, pour tout homme de sens et de bonne foi, matière à examen et à réflexion.

Que le Dieu d'Israël prêt à promulguer sa loi sur les sommets du Sinaï, s'annonce avec un appareil si formidable, que les Hébreux, saisis d'effroi, prient le Seigneur de ne pas leur parler lui-même, de peur qu'ils ne meurent; ce n'est pas, si je l'ose dire, ce qui marque le plus à mes yeux l'Esprit divin dans le récit de Moïse. Naturellement les idées de majesté et de terreur entourent l'idée de la divinité, et dans ce genre l'imagination a donné à la fable même quelques grands traits de vérité, quoique toujours altérés par un mélange qui prouve l'erreur. Mais à quoi reconnaitrai-je surtout l'Esprit divin dans le Pentateuque et dans les autres parties de la Bible? C'est à la manière dont je vois Dieu converser avec l'homme; c'est quand Dieu si terrible s'entretient si familièrement avec Abraham, avec Moïse, avec Jonas, avec tous ses serviteurs; c'est, par exemple, dans cet endroit de la Genèse, dont il faut citer le texte, parce que rien ne saurait en suppléer l'impression.

« Alors le Seigneur dit : pourrais-je cacher à Abraham ce que je dois faire? (Et il lui apprend qu'il va détruire Sodôme.) Abraham demeura devant le Seigneur (1), et s'approchant, il lui dit : Serait-il possible que vous fissiez périr l'innocent avec le coupable? S'il y avait cinquante justes dans cette ville, les extermineriez-vous avec les autres? Ne pardonneriez-vous pas plutôt à toute la ville, à cause des cinquante justes qui s'y trouveraient? Vous n'êtes point capable de perdre le juste avec l'impie, et de traiter l'innocent comme le coupable; une telle conduite est indigne de vous. Celui qui est le juge de toute la terre, pourrait-il ne pas rendre justice? — Le Seigneur dit : Si je trouve cinquante justes dans Sodôme, je pardonnerai à toute la ville à cause d'eux. — Puisque j'ai commencé, dit Abraham, je parlerai encore à mon Seigneur, quoique je ne sois que cendre et poussière. S'il s'en fallait de cinq qu'il n'y en eût cinquante, feriez-vous périr toute la ville parce qu'il y en aurait cinq de moins? — Non, dit-il, je ne la détruirai point, s'il s'y trouve quarante-cinq justes. — Abraham continuant de parler, lui dit : Mais s'il n'y en avait que quarante? — A cause de ces quarante, répondit le Seigneur, je ne la dé-

truirai point. — Seigneur, dit Abraham, ne vous fâchez pas, je vous prie, si je parle encore. Peut-être qu'il n'y en aura que trente. — Le Seigneur dit : Si j'en trouve trente, je ne la détruirai point. — Puisque j'ai commencé, dit Abraham, je parlerai encore à mon Seigneur. S'il ne s'en trouvait que vingt? — Le Seigneur dit : A cause de ces vingt, je ne la détruirai point. — Abraham dit : Seigneur, je ne parlerai plus que cette fois. Peut-être n'y en aura-t-il que dix. — S'il y en a dix, répondit le Seigneur, je ne la détruirai point. »

Il y a quelque chose en moi qui me crie si fortement que l'homme n'a pas trouvé cela, que s'il était possible que ce sentiment me trompât, je ne craindrais pas d'être repris de mon erreur au jugement de Dieu. Je lui dirais comme Abraham : « Vous êtes juste, et avec les idées que vous-même avez données à mon intelligence, ai-je pu croire que ce n'était pas vous qui parliez ici? » Mais heureusement il n'y a pas de risque, et je suis sûr que cela est de Dieu, comme je le suis qu'il y a un Dieu.

Je laisse de côté toutes les réflexions que peut faire naître cet entretien, et qui ne sont pas de mon objet. Je remarquerai uniquement que cette suite d'interrogations serait hors de vraisemblance dans toute autre histoire, rien que d'un sujet à un roi, et un roi justement irrité, et que l'inaltérable patience du maître paraîtrait aussi peu concevable que les questions multipliées du serviteur paraîtraient, en pareille occasion, indiscrettes et téméraires. De part et d'autre, il n'y a rien là dans l'ordre humain.

Jonas va criant dans les rues de Ninive : « Encore quarante jours, et Ninive sera détruite. » Car c'est là ce qu'il avait ordre d'annoncer, et la sentence est positive, la prophétie sans restriction. Cependant les Ninivites et leur roi s'humilient devant le Dieu qui a envoyé Jonas; ils font pénitence sous le sac et la cendre (1), dans le jeûne et dans la prière, et ils disent : « Qui sait si Dieu ne se retournera pas vers nous pour nous pardonner, s'il ne s'apaisera point, et s'il ne révoquera point l'arrêt de notre perte, qu'il a prononcé dans sa colère? En effet, Dieu considéra leurs œuvres, et voyant qu'ils s'étaient convertis en quittant leurs voies criminelles, il eut pitié d'eux, et ne leur fit point le mal qu'il avait résolu de leur faire. »

Jonas, qui ne s'était chargé qu'à regret de prédire les vengeances du Seigneur, et qui n'était pas dans ses secrets, quoique chargé de sa parole, trouva fort mauvais que sa prophétie fût ainsi démentie, et s'en plaignit à celui qui l'avait envoyé. Mais il faut encore entendre Dieu et son prophète dans le texte sacré.

Cependant, Jonas étant sorti de Ninive, était allé se placer à l'orient de la ville. Là, il se fit une petite cabane de feuillages, et s'y reposa à l'ombre, en attendant ce qui arriverait. Mais lorsqu'il vit que Dieu s'était laissé toucher de compassion, il en fut très-fâché, et, dans l'excès de son chagrin, il dit au Sei-

(1) C'est encore en Orient le signe du deuil et de l'affliction.

(1) Il paraît en cet endroit, comme en beaucoup d'autres, sous la figure d'un homme; mais en se faisant connaître pour ce qu'il est, comme on le voit par toute la suite de l'entretien.

« Seigneur : N'est-ce pas là, mon Dieu, ce que je disais lorsque j'étais encore dans mon pays? C'est ce que je prévoyais, et c'est pour cela que je me suis enfié pour aller à Tharsis. Car je savais que vous êtes un Dieu clément, bon, patient, plein de miséricorde, et qui pardonnez aux hommes leurs péchés. Je vous conjure donc, Seigneur, de retirer mon âme de mon corps, car la mort vaut mieux pour moi que la vie. — Le Seigneur lui dit : Croyez-vous que votre colère soit bien raisonnable? »

On s'étonnera sans doute que le Seigneur n'en dise pas davantage, et l'on trouvera d'abord le prophète bien méchant, et le Seigneur bien bon. Voyons la suite du récit et de la leçon.

« Comme le prophète était fort incommodé de la chaleur, le Seigneur fit naître un arbrisseau, qui s'éleva au-dessus de la tête de Jonas, pour le couvrir de son ombre et le garantir des ardeurs du soleil. Jonas en eut une très-grande joie; mais le lendemain matin, le Seigneur envoya un ver qui rongea la racine de la plante, et elle devint toute sèche. Après le lever du soleil, Dieu fit souffler un vent brûlant, et les rayons du soleil donnant sur la tête de Jonas, il se trouva dans un abattement extrême, et souhaita de mourir, disant encore : *la mort m'est meilleure que la vie*. Alors le Seigneur dit à Jonas, croyez-vous avoir raison de vous fâcher?... Vous voudriez consommer une plante qui est venue sans vous, qui est crüe en une nuit, et qui est morte le lendemain : et vous ne voulez pas que j'épargne la grande ville de Ninive, où il y a plus de six vingt mille personnes qui ne savent pas distinguer la droite de la gauche, et dans laquelle se trouve une multitude d'animaux! »

Je ne prétends pas ici expliquer un récit où tout est figure, comme dans tous ceux de l'ancien Testament. Les chrétiens instruits savent que la colère injuste de Jonas représentait la jalousie présomptueuse des Juifs, qui n'ont jamais pu comprendre que Dieu ait daigné se manifester aux Gentils, et leur porter une lumière que les Juifs n'ont pas voulu recevoir. Mais ce qui m'occupe ici, c'est toujours la bonté de Dieu, d'abord dans la douceur des reproches qu'il fait à Jonas, ensuite dans la disproportion entre l'opinion que peut avoir l'homme des miséricordes divines et ce qu'elles sont réellement. On voit que Jonas en avait déjà une grande idée; cependant, il est surpris et scandalisé que Dieu pardonne si promptement à une ville si criminelle. C'est qu'il n'a vu que ce que l'homme peut voir, la multitude et l'énormité des crimes, dont il ne peut trouver la compensation dans quelques jours de pénitence publique. Mais il y a une pénitence intérieure dont il n'est pas juge, parce qu'il ne lit pas dans les cœurs : il y a le repentir du cœur, que Dieu seul peut juger et apprécier; et comme il l'apprécie encore dans sa miséricorde, est-il étonnant qu'elle emporte la balance? Il fait même entrer ici pour quelque chose la conservation des animaux, ce qui peut nous surprendre; mais ce qui ne surprend pas dans celui qui les a faits et qui s'est chargé de les nourrir.

C'est de ce sentiment de sa bonté que naît celui de l'amour dans les prophètes qui l'ont chanté, et principalement dans le Psalmiste. *Il fera (dit David) la volonté de ceux qui le craignent* (1). Quel homme ne croirait pas dégrader la divinité par de semblables expressions? *Faire la volonté!* quel roi, quel prince, dirait qu'il *fera la volonté* de ses sujets? Et de qui l'oserait-on dire comme un éloge? à plus forte raison, nul n'oserait le dire de Dieu. C'est que, dans toutes nos idées sur les grandeurs divines, quand ces idées ne sont que de nous, nous mêlons toujours involontairement ce qui dans nous se mêle plus ou moins à toute grandeur, l'orgueil. L'orgueil est l'attribut nécessaire de l'imperfection : il appartient à tout ce qui est est sujet à comparaison : tout être qui peut se comparer à un autre est donc sujet à l'orgueil. L'être parfait en est seul exempt. Dieu ne saurait être orgueilleux, parce qu'il ne peut se comparer à rien, et c'est aussi pour cela qu'il ne peut pas craindre comme nous de descendre. C'est pour cela que tant de choses et d'expressions ont choqué dans les Livres saints, et n'ont choqué que l'orgueil et l'ignorance, qui ont cru voir de la *petitesse* dans les termes et dans les objets, comme si quelque chose était petit ou grand devant Dieu : devant lui tout est à sa place, comme il l'a voulu, et voilà tout. Il nous a dit lui-même dans l'Écriture, et plus d'une fois : *Mes pensées ne sont pas les vôtres*.

La main de Dieu est une figure reçue; mais je ne crois pas qu'aucun auteur eût risqué de dire comme David : « Si le juste tombe, il ne sera pas froissé, parce que le Seigneur *avancera la main pour le soutenir* (2). » Cette figure ne nous aurait-elle pas paru trop *petite*? Mais supposons qu'elle passe, si l'on veut, grâce à l'habitude et à l'éducation : en voici une où tous les lecteurs, quoique bien avertis, vont se récrier tout d'une voix (j'excepte toujours les chrétiens) : « Heureux l'homme attentif aux besoins du pauvre et de l'indigent!... Le Seigneur l'assistera sur le lit de sa douleur : oui, Seigneur, votre main *retournera son lit*, pour reposer ses infirmités (3). »

Retourner son lit! Dieu *retourner un lit!* Riez, grands esprits. J'avoue que ces figures-là *ne* sont pas de votre rhétorique : elles ne sont pas de votre *Être-Suprême*; mais elles sont du *bon Dieu* des chrétiens, qui savent que rien n'est *petit* dans sa bonté...

Il ne tarit pas sur les miséricordes de Dieu, et sur le bonheur de l'aimer. « Qu'elles sont grandes, ô mon Dieu! les douceurs que vous réservez à ceux qui vous craignent! Vous les cacherez dans le secret de votre face, loin de la persécution des hommes; vous les mettrez en sûreté dans votre tabernacle, à l'abri de la contradiction des langues. Je disais dans l'excès de mon trouble : mon Dieu, vous m'avez donc

(1) *Voluntatem timentium se faciet. Psalm. 144, v. 19.*

(2) *Quia Dominus supponit manum. Ps. 36, v. 24.*

(3) *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus. Ps. 40, v. 4.*

« rejeté loin de vous; et tandis que je vous adressais
« ma prière, vous m'aviez déjà exaucé. »

« Aimez donc le Seigneur, parce qu'il conservera
« ceux qui lui sont fidèles. Agissez avec courage, vous
« tous qui espérez en Dieu, et que votre cœur se forti-
« fie en lui.... Cherchez la présence de Dieu, cher-
« chez-la toujours, etc. »

Ne perdez pas de vue que la plupart de ces canti-
ques ont été composés au milieu des détresses et des
dangers. Le Prophète commence presque toujours par
des plaintes, et finit par des remerciements, quelque-
fois, il est vrai, parce qu'il a échappé à un grand pé-
ril; mais le plus souvent sans qu'il y ait rien de changé
à sa situation extérieure. D'où vient donc cette sé-
rénité, cette joie, cette confiance? C'est qu'il a prié,
et qu'il ne doute pas que son Dieu ne l'ait entendu: il
se regarde déjà comme délivré, et il l'est au moins de
la crainte et de l'abattement. C'est l'effet de la prière,
et c'est ce que l'Écriture enseigne à chaque page, ce
qu'elle a mis en action pour mieux nous l'enseigner.

Il s'écrie au commencement du psaume 41: « Comme
« le cerf altéré cherche l'eau des fontaines, ainsi mon
« âme vous désire, ô mon Dieu! mon âme a soif du
« Dieu vivant, du Dieu fort. Oh! quand est-ce que
« j'irai et que je paraîtrai en la présence de mon
« Dieu? »

Où a-t-on vu ce désir de paraître devant Dieu si vi-
vement exprimé? S'il n'était pas surnaturel, on le trou-
verait dans les prières des autres religions; mais il n'y
est pas, il n'y est jamais. Horace prédit à Auguste qu'il
sera Dieu, ce qui est beaucoup plus que de voir
Dieu: mais il lui conseille de ne pas se presser,
malgré tout le plaisir qu'il peut y avoir à être dans l'O-
lympe. *Serus in Cælum redeas*. Il a raison, il ne faut
être Dieu de cette manière que le plus tard possi-
ble.

David ne paraît jamais vraiment affligé (1) que de
deux choses, de ses péchés, et des injures qu'on fait à
son Dieu. C'est encore ce qu'on ne rencontre pas dans
l'antiquité païenne. Partout, il est vrai, les historiens,
les poètes, les philosophes, détestent le sacrilège et
l'impiété; c'est une disposition naturelle et générale.
Mais aucun ne va jusqu'à s'en affliger, jusqu'à s'en
faire un sujet de chagrin. Il n'y a que David qui dise
et redise: « Je me nourris le jour et la nuit du pain
« des larmes, parce que j'entends qu'on me dit sans
« cesse: Où donc est ton Dieu? Ces blasphèmes sont
« dans ma mémoire, et je rentre dans mon âme jus-
« qu'au jour où je passerai dans les tabernacles de la
« joie et de l'admiration, dans la demeure de Dieu, au
« milieu des cris de louanges qui retentiront dans les
« festins des justes.

« J'ai vu les prévaricateurs, et j'ai séché d'affliction,
« parce qu'ils n'observaient pas vos paroles.

« Mon âme a défailli de douleur, quand j'ai vu les
« pécheurs abandonner vos commandements.

(1) Quand il parle en son nom: car il faut excep-
ter les psaumes où il représente l'agonie du Sauveur,
portant les péchés du monde; alors l'expression ne
peut être plus douloureuse.

« J'ai vu dans tous les pécheurs de la terre des
« transgresseurs de votre loi, et c'est ce qui me l'a fait
« aimer.

« N'ai-je pas haï tous ceux qui vous haïssent! Oui,
« je les hais d'une haine parfaite, et vos ennemis sont
« devenus les miens. »

Enfin c'est de lui que sont ces paroles que Jésus-
Christ s'est appliquées: *Le zèle de votre maison m'a
« consumé* (1). »

Cet ardent amour pour la loi de Dieu est le sujet
particulier du plus long de tous ses psaumes, le cent
dix-huitième, où il s'est fait un devoir de faire entrer
dans chaque verset la *loi de Dieu*, ou ses *paroles*, ou
ses *promesses*, ou ses *commandements*, etc. Il y a loin
de là au scrupule de se répéter, comme il y a loin du
Saint-Esprit aux muses de la fable. C'est de ce psaume
que je viens de citer quelques passages sur la loi de
Dieu; c'est là qu'est ce verset qui explique le secret
du style de David, et cette chaleur active et péné-
trante, caractère avoué de tout temps pour être celui
des Écritures; et qui faisait dire à Rousseau qu'*elles
parlaient à son cœur*: « Votre parole est un feu ardent,
« et mon âme en est embrasée. »

Il y a trois mille ans que cela est écrit; et depuis
trois mille ans, il n'a manqué en aucun temps d'y avoir
des hommes remplis de ce même feu, et depuis Jésus-
Christ le nombre en a été prodigieux. Cela ne méritet-
t-il pas qu'on y pense? Ou il faut soutenir que l'amour
de Dieu et de sa loi n'est pas en lui-même un senti-
ment bon pour l'homme et un principe de bien: ou il
faut convenir qu'il y a dans notre religion un principe
de bien qui n'est dans aucune autre. Il paraît difficile
d'hésiter sur l'alternative en écoutant la raison; mais
quand la raison nous embarrasse, on s'arme de ce
qu'on peut avoir d'esprit pour se défaire de la raison.
Je ne connais pas d'étude plus commune que celle-là,
ni qui ait plus fructifié.

David attache un si grand prix à la loi de Dieu,
qu'elle seule lui tient lieu de tout; et il reproduit cette
idée de toutes les manières imaginables.

« Les superbes ont agi envers moi avec injustice;
« mais je ne me suis point écarté de votre loi.

« L'iniquité des superbes s'est multipliée sur moi;
« et moi j'occuperai tout mon cœur à méditer vos or-
donnances.

« Il m'est bon que vous m'ayez humilié, afin de
« m'apprendre vos justices.

« La parole de votre bouche est bonne à mon
« cœur, et plus précieuse pour moi que l'or et l'ar-
« gent.

« Les pécheurs m'ont attendu pour me perdre; mais
« vous m'avez donné l'intelligence de vos décrets.

« Ils m'ont presque anéanti sur la terre; mais je
« n'ai point abandonné vos préceptes.

« Les pécheurs m'ont tendu leurs filets, et ne
« m'ont point fait faillir dans vos commandements,

« J'ai rencontré sur ma route la tribulation et la

(1) *Zelus domûs tuæ comedit me. Ps. 68, v. 10.*

« détresse; et j'ai persévéré dans la méditation de vos préceptes.

« Ceux qui me poursuivent et m'affligent se sont multipliés tous les jours; mais je ne me suis pas détourné de votre loi.

« Les puissants m'ont injustement persécuté; mais je suis demeuré dans la crainte de vos commandements.

« Combien je chéris votre loi, Seigneur! elle est ma méditation de chaque jour... Si votre loi n'avait pas été l'objet de mes pensées, peut-être aurais-je péri ce jour de mon affliction. »

Tous ces versets ne sont pas à la suite les uns des autres; ils sont semés dans un psaume qui en a cent soixante-seize; mais ce retour si fréquent à la même pensée, prouve combien le Psalmiste en était affecté. Je conçois que cette manière de se consoler de tout par la loi de Dieu, peut paraître bien étrange. Quel autre qu'un chrétien comprendra surtout comment la loi de Dieu peut empêcher de *périr*, comme le dit ici David, et comme cela est très-vrai en plus d'un sens? — Quoi! la loi de Dieu empêchera qu'on ne vous égorge? — Non, si elle-même a marqué le terme de vos jours, sans quoi personne ne pourra rien contre vous. Mais dans tous les cas elle empêche de périr, en deux manières: d'abord celui qui aime et craint Dieu (et c'est l'effet de sa loi), n'a jamais succombé ni à la crainte, ni à l'affliction, et c'est déjà beaucoup pour ce monde; ensuite il ne saurait *périr* devant Dieu; et c'est tout pour l'autre.

Parmi tous les gens de martyre connus, on ne cite pas un saint qui soit mort de chagrin: la plupart même des solitaires ont passé le terme ordinaire de la vie; tant il est vrai que la paix de l'âme, cette paix de Dieu *qui surpasse tout sentiment* (1), soutient aussi le corps, et même dans les besoins et les privations! Vous voyez bien que David savait ce qu'il disait: il savait par expérience ce que c'est que la confiance en Dieu. Qu'on en juge par ce début d'un psaume.

« Le Seigneur est ma lumière et mon salut: qui donc pourrais-je craindre? Le Seigneur est le protecteur de ma vie: qui donc me fera trembler? »

Mais puisque David connaît si bien la loi de Dieu, pourquoi donc en demande-t-il si souvent *l'intelligence*, et nommément quatre fois dans ce même psaume 118? *Donnez-moi l'intelligence, et je vivrai. Donnez-moi l'intelligence, afin que j'apprenne vos commandements* (2). La loi de Dieu est-elle si difficile à comprendre?

Elle est claire comme le jour pour la raison; mais elle contrarie tous les penchants vicieux du cœur humain. Avouons que c'est dès lors un terrible nuage élevé dans ce cœur, et que pour le dissiper, il faut que le cœur lui-même soit changé. Qui ne sait combien le cœur est sophiste contre la raison? La philo-

sophie païenne l'a vu elle-même, et l'a dit cent fois. Celle de nos *sages* modernes s'est mise plus à l'aise: elle a décidé que tous les penchants de la nature étaient *bons*. C'est donc l'intelligence du cœur que David demande.

La parole divine a, dans l'Écriture, encore un autre caractère qui lui est propre: c'est une grande étendue de sens avec des expressions très-simples; et pour apercevoir l'une, il faut beaucoup méditer les autres: de là vient que le Psalmiste rappelle et recommande sans cesse cette méditation. On voit du premier coup-d'œil que la loi est bonne et juste; qui en doute? Mais tous les objets concourent à nous en distraire, et toutes les passions à nous en éloigner. Il faut donc se recueillir en soi pour être en garde et en défense; et la méditation de l'esprit finit par mettre la loi dans le cœur à la place des passions. Or, qu'y a-t-il de plus digne de l'homme que de méditer ce qui peut le rendre meilleur? Voilà ce que fait le Psalmiste, et ce qu'il nous exhorte à faire. Le sens de la loi est lumineux; mais l'amour de la loi ne peut naître que d'une application assidue à considérer tout le besoin que nous en avons, tout le bien qu'elle seule produit, et tout le mal qu'elle seule prévient; c'est la philosophie du chrétien. Il y a de quoi s'occuper toute la vie, et plus on s'en occupe, plus on sent quelle profondeur de vérité et de sagesse il y a dans cette loi, dont le premier article ne se retrouve dans aucune législation religieuse quelconque: *Vous aimez le Seigneur votre Dieu de tout votre cœur, de tout votre esprit et de toutes vos forces*. Les fameux vers de Pythagore, qui sont un code de morale naturelle, commencent ainsi: *Avant tout, honorez les dieux immortels, chacun selon son rang*. Ni lui, ni aucun législateur, ni aucun philosophe n'a jamais dit, *aimez Dieu*, n'a parlé en aucune manière de *l'amour de Dieu*: le savant Barthélemy en fait la remarque dans son excellent précis de l'ancienne philosophie. Ce seul commandement bien médité sépare tout de suite la législation divine de toutes les législations humaines: c'est toute la substance de l'homme moral. Il est vrai qu'il faut au moins y penser; mais pourquoi y pensera bien, comprendra sans peine pourquoi Dieu seul a pu nous dire, *aimez Dieu*.

Il me reste, pour terminer ce discours, à rappeler le vrai sens de quelques expressions de l'Écriture et des psaumes, dont les calomnieux ont abusé d'une manière assez spécieuse pour en imposer aux personnes peu éclairées. Quel bruit n'a pas fait Voltaire d'un Dieu qui *se repent*, qui *se met en colère*, qui *endurcit le cœur de Pharaon*, qui *se venge*, qui *tourne le cœur des Égyptiens à la haine contre Israël*, etc.! combien de fois n'a-t-on pas invoqué les notions métaphysiques pour nous apprendre que toutes ces impressions ne pouvaient pas entrer dans l'essence divine! La belle découverte! vous verrez que les prophètes qui partout ont fait parler Dieu si dignement, et comme grand, et comme bon, et comme juste, n'en savaient pas autant que nos *philosophes* sur l'essence divine? Mais s'ils avaient fait parler Dieu en rigueur métaphysique, leurs

(1) Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum. *Phil.* 4, v. 7.

(2) Da mihi intellectum et vivam. — Da mihi intellectum, ut discam testimonia tua.

écrits n'auraient pas produit plus d'effet que le manuel d'Épictète. Pour agir sur le cœur de l'homme, il faut parler aux affections de l'homme ; et si toutes ces affections sont en lui susceptibles de vice, parce qu'elles peuvent y devenir un désordre, elles ne sont dans la pensée divine que l'ordre essentiel. Dieu est impassible pour lui, sans doute ; mais s'il nous parlait comme impassible, qui l'entendrait ? s'il nous avait dit qu'il ne peut ni *aimer* comme nous, puisque l'amour est un besoin, et que Dieu n'a besoin de rien ; ni *haïr* comme nous, puisque rien ne peut lui faire de mal ; ni *s'irriter*, ni *se venger*, ni *se repentir*, etc., par les mêmes raisons, n'aurait-on pas rangé cette divinité-là parmi celles d'Épicure, qui ne se mêlent ni ne se soucient de rien ? Il aurait donc fallu donner à toute la terre des leçons de métaphysique, pour enseigner à tous les hommes ce qu'ils doivent craindre et espérer du Dieu qui les a créés ? Mais heureusement pour nous, il savait (puisque nous-mêmes le savons) qu'on n'établirait pas plus une religion dans le cœur avec des définitions ontologiques, qu'on n'établirait une législation avec des axiomes et des corollaires de philosophie. Il a fait pour nous comme Élisée pour cet enfant qu'il rendit à la vie : il s'est mis, s'il est permis de le dire, à notre mesure. Il a parlé de sa *colère*, de sa *vengeance*, pour effrayer les méchants : il a permis que les bons le glorifiasse, quoiqu'assurément sa gloire n'ait nul besoin de nous. Il nous a prescrit de le louer, de le bénir, de le prier, et tout cela pour nous-mêmes et pour notre bien ; car s'il peut se passer de de nos louanges, et de nos bénédictions, et de nos prières, l'homme ne saurait s'en passer. Il a dit qu'il oublierait nos iniquités, et quoiqu'on sache bien qu'il ne manque pas de mémoire, ce terme est beaucoup plus vrai de lui que de nous, car l'homme qui pardonne n'oublie pas ; et nous-mêmes n'oublions ni ne devons oublier nos fautes ; mais Dieu est assez puissant et assez bon pour faire, s'il le veut, qu'elles soient devant lui comme non venues, en raison de notre repentir et surtout de sa miséricorde. Aussi dit-il, en se servant de figures du même genre : « Quand votre robe d'iniquité serait rouge comme l'écarlate, je la rendrai blanche comme la neige.... je scellerai tous vos péchés dans un sac, et le jeterai au fond de la mer. » Et qu'y a-t-il dans tout cela qu'un excès de bonté, qui prend tous les moyens sensibles pour rappeler à lui le pécheur, et lui ôter cette fatale idée qui retient tant de coupables dans la route du crime, *il est trop tard, il n'est plus temps ?* S'il eût dit, à telle mesure de crime il n'y aura plus de pardon, que d'hommes dans le désespoir ! On a vu, dans les citations précédentes, combien il est loin de parler ainsi. Il n'a jamais marqué cette mesure, parce que c'eût été en marquer une à sa clémence, ce qui serait contradictoire dans l'être infini en tout. Seulement, comme cette clémence est nécessairement attachée au repentir, selon l'ordre de la justice, essentielle en lui comme la bonté, le temps de cette clémence ne saurait passer celui de l'épreuve, c'est-à-dire de notre vie, parce que l'âme, une fois séparée du

corps, ne peut plus éprouver de changement, et reste nécessairement ce qu'elle était au moment de la séparation. Qu'y a-t-il dans toutes ces idées qui ne soit parfaitement conséquent, et que la raison puisse attaquer ?

Quand David dit du Dieu d'Israël que regardant l'affliction de son peuple, *il se repentit suivant la grandeur de ses miséricordes* (1), quelqu'un peut-il se tromper de bonne foi au sens de ses expressions, comme si Dieu, qui fait tout selon l'ordre, pouvait en effet se repentir ? N'est-il pas évident que l'écrivain sacré se sert de ces termes humains pour faire comprendre que le bon Dieu ne punit pour ainsi dire que malgré lui, qu'à peine a-t-il frappé, qu'il attend, pour guérir, qu'on ait recours à sa bonté, et qu'on rentre dans les voies de la justice ? Si l'Écriture fait dire aux Ninivites : *qui sait si Dieu ne révoquera pas l'arrêt qu'il a prononcé dans sa colère ?* voilà qu'un raisonneur qui se croit habile appelle l'écrivain sur les bancs, comme il y appellerait Dieu même, s'il y croyait, et lui dit avec confiance : ne sais-tu pas que Dieu est immuable, et qu'il ne peut pas révoquer ce qu'il a voulu ? Ni Dieu ni l'auteur inspiré ne lui répondront ; mais, moi je lui dirai : ne sais-tu pas toi-même que rien n'empêche que toute menace ne soit conditionnelle, sous la restriction du repentir de ceux qui sont menacés, puisque rien n'empêche que la prescience de Dieu n'ait prévu l'effet de la menace lorsqu'il la faisait ? Cet argument sans réplique est applicable à tous les cas pareils : ils sont sans nombre dans l'Écriture, parce que Dieu a voulu qu'on ne désespérât jamais ici-bas de sa miséricorde.

Dieu est l'auteur de tout, hors du mal, et le mal est dans la créature, parce que le Créateur ne peut rien faire d'aussi parfait que lui, et que la perfection n'est qu'à lui : c'est un attribut incommunicable. Lui-même a dit que *les anges n'étaient pas entièrement purs devant lui*. Il est donc absurde de vouloir que l'homme, ou un être créé quelconque soit parfait. Un être créé imparfait et libre, tel que l'homme, a donc en lui le germe du mal. Mais ce qui est en Dieu, c'est de tirer le bien du mal même, et c'est ce qui justifie les vues de sa sagesse, quand elle permet le mal, que l'homme seul fait par sa volonté corrompue, mais que Dieu ne peut jamais faire. Ainsi, quand il est dit dans les Livres saints qu'il *tourna le cœur des Égyptiens à la haine* (et autres exemples semblables), on sait bien que ce n'est pas lui qui a mis dans leur cœur un sentiment vicieux, puisque cela est impossible ; il a seulement permis qu'ils s'y livrassent, quoiqu'il pût empêcher à la fois et l'intention et l'effet : s'il ne le fait pas, c'est qu'il a ses raisons que personne n'a droit de lui demander. Mais comme il importait de persuader aux Israélites et à tous les hommes que tout est conduit par la Providence, les auteurs sacrés emploient quelquefois ces sortes de phrases pour le mal même, et les emploient toujours pour le bien, sans distinguer la permission

(1) *Pœnituit eum secundum multitudinem miséricordiæ suæ. Ps. 105, v. 45.*

ou l'action, que le bon sens supplée de lui-même pour quiconque n'y a pas renoncé.

En un mot les trois grandes vertus du christianisme, la foi, l'espérance et la charité, respirent dans les psaumes comme dans tous les livres émanés de l'Esprit saint, et c'est là ce qui rendra toujours ce recueil si précieux. Car, sans la foi, l'âme est privée de lumières; sans la charité, le cœur est vide de bonnes œuvres; sans l'espérance, la vie n'a point d'objet et la mort point de consolation. Disons donc à Dieu avec le Psalmiste (1) : « Heureux l'homme que vous-même » aurez instruit et à qui vous aurez enseigné votre loi, « afin de lui adoucir les jours mauvais, jusqu'à ce que le pécheur ait creusé la fosse où il doit tomber! »

(1) *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum, ut mitiges ei à diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea. Ps. 93, v. 12.*

Dissertation

SUR L'OBJET DES PSAUMES,

CONSIDÉRÉS DANS LE SENS LITTÉRAL ET DANS LE SENS
PROPHÉTIQUE;

Par RONDET.

Deux questions s'élèvent sur l'objet des Psaumes : Quel est le premier objet des Psaumes, leur objet dans le sens littéral et immédiat? Est-ce David ou Israël? Est-ce spécialement Israël captif à Babylone et délivré par Cyrus? Première question. Quel est le principal objet des Psaumes, leur objet dans le sens prophétique, couvert sous le voile de la lettre? Est-ce Jésus-Christ représenté par David, ou l'Église représentée par Israël? Est-ce spécialement l'Église persécutée par les païens et délivrée par Constantin? Seconde question. Ces deux questions vont faire le sujet de cette Dissertation.

PREMIÈRE QUESTION.

Quel est le premier objet des Psaumes, leur objet dans le sens littéral et immédiat?

Jusqu'ici le sentiment commun des Pères et des interprètes était que la plupart des psaumes, considérés dans le premier sens que présente la lettre, ont pour objet *David*; et si quelques interprètes modernes en ont rapporté un assez grand nombre à la *captivité de Babylone*, du moins ils en rapportaient encore une partie à *David*. Une opinion nouvelle s'est élevée prétendant que David n'est l'objet d'aucun psaume, mais que l'objet intéressant de presque tous ces divins cantiques, dans leur premier sens, c'est l'*Église d'Israël captive à Babylone*. Dans ce partage d'opinions, quel sentiment doit-on suivre?

Pour décider cette question, il faut examiner ce que l'on oppose au sentiment commun; ce que l'on allègue pour établir la nouvelle opinion; ce que l'on peut opposer en faveur de l'ancienne opinion contre l'opinion nouvelle.

Il s'agit donc ici de balancer les raisons alléguées de

part et d'autre touchant le premier objet des Psaumes.

1° Pourquoi ne serait-ce pas *David*?

2° Pourquoi serait-ce *Israël*?

3° Pourquoi faut-il que ce soit *David* plutôt qu'*Israël*?
Ce sont les trois questions que nous allons discuter.

§ 1°. Pourquoi ne serait-ce pas *David*?

Au sentiment commun qui rapporte à David la plupart des psaumes, on oppose trois objections principales.

1° Les *imprécations* qui se trouvent dans ces cantiques sacrés ne conviennent pas, dit-on, au caractère de David.

2° Les *intérêts personnels de David* n'étaient pas dignes, ajoute-t-on, d'occuper sans cesse l'Église d'Israël; ils méritent encore moins d'occuper continuellement l'Église de Jésus-Christ.

3° Les *dissonances* qui se trouvent dans les Psaumes quand on les applique à David, achèvent de prouver qu'il n'est pas l'objet de ces poésies sacrées.

I. Pour montrer que les *imprécations* qui se rencontrent quelquefois dans les Psaumes ne peuvent pas être sorties de la plume de David, comme demandant à Dieu la destruction entière de ses ennemis, on recherche quels étaient ces ennemis : *Était-ce Saül? Était-ce Absalon? Était-ce Séméi?* On rappelle la conduite pleine de modération que David a tenue à l'égard de ces trois adversaires; et l'on dit : « A des traits si héroïques de clémence on est forcé de reconnaître un cœur généreux et plein de douceur; mais on n'y reconnaît jamais un prince inhumain qui sollicite auprès de Dieu la mort, la destruction et l'anéantissement total de ceux qui le haïssent ou le persécutent. »

En disant cela, à quel esprit attribue-t-on ces *imprécations*? Ceux qui proposent cette objection respectent sans doute la religion, et sont persuadés de la vérité de ses dogmes; mais ont-ils oublié que l'auteur des Psaumes, quel qu'il soit, est un homme inspiré de Dieu? Des paroles *inspirées*, de quelque bouche qu'elles partent, peuvent-elles porter un caractère d'*inhumanité*? Un dilemme fort simple doit donc ici lever toute difficulté.

Ces *imprécations* sont ou l'expression téméraire d'un cœur *inhumain*, ou les justes arrêts *inspirés* par l'esprit de Dieu.

Si elles sont l'expression téméraire d'un cœur *inhumain*, elles sont aussi indignes de l'*Israélite* captif à Babylone, que de *David* persécuté par Saül, poursuivi par Absalom, outragé par Séméi.

Si au contraire elles sont les justes arrêts *inspirés* par l'esprit de Dieu, elles ne sont pas plus illégitimes dans la bouche de *David* persécuté par Saül, poursuivi par Absalom, outragé par Séméi, que dans la bouche de l'*Israélite* captif à Babylone.

Or tout homme qui reconnaît l'inspiration des livres sacrés ne peut refuser de convenir que les *imprécations* renfermées dans les Psaumes, de quelque bouche qu'elles partent, sont *inspirées* par l'esprit de Dieu, et

dès lors il n'y a nul inconvénient à les attribuer à *David*. Elles ne caractérisent point en lui un prince inhumain, puisque ce n'est point par son propre esprit qu'il les prononce; elles ne sont de sa part que les vives expressions des justes anathèmes que l'esprit de Dieu fulmine contre les ennemis de ce monarque, et plus particulièrement encore contre les ennemis de Jésus-Christ, dont ce prince est la figure; car ces imprécations sont de vraies prophéties qui ont eu leur accomplissement spécialement en la personne des Juifs incrédules, ennemis de Jésus-Christ, figuré par *David*. On pourrait ici citer en preuve le psaume *cvi*, où sont les plus vives imprécations qui se trouvent vérifiées en la personne du perfide Judas et des Juifs incrédules.

Ainsi les imprécations qui sont dans les Psaumes n'empêchent point que les Psaumes ne puissent, dans leur premier sens, avoir pour objet *David*, comme les Pères et les meilleurs interprètes l'ont cru jusqu'ici.

II. En voulant ravir à *David* ce premier sens des Psaumes, on avoue que ces saints cantiques ont été dictés pour être la prière publique tant de l'ancien que du nouvel Israël. Mais sur cela on demande s'il est possible de se persuader qu'il soit entré dans les desseins de Dieu que le premier et le second temple de Jérusalem, et toutes les églises chrétiennes, ne retinissent d'âge en âge que des plaintes d'un roi d'Israël, mort depuis plusieurs siècles, et de ses invectives contre ses ennemis particuliers.

Encore une fois nous ne prétendons ici jeter aucun doute sur la foi des pieux auteurs qui proposent ces objections, mais leur langage nous étonne. Quand on s'exprime ainsi, que fait-on de l'inspiration de ces cantiques? Se souvient-on que les plaintes exprimées dans ces psaumes sont des plaintes dictées par l'esprit de Dieu, et dès lors dignes de tout le respect et de toute l'attention de l'ancien et du nouvel Israël, de quelque plume qu'elles soient sorties, et à quelque occasion qu'elles aient été prononcées? Se souvient-on que ces prétendues invectives sont des reproches et des arrêts prononcés par l'esprit de Dieu, quels que puissent être ceux qui en sont l'objet? Des reproches et des arrêts prononcés par l'esprit de Dieu sont-ils des invectives?

Les plaintes de ce roi d'Israël inspiré de Dieu, loin d'être peu dignes de l'attention de l'ancien ou du nouvel Israël, deviennent infiniment intéressantes pour l'un et pour l'autre par les sentiments qu'elles expriment. On y voit la foi vive de ce prince, son espérance ferme dans les divines promesses, son amour ardent pour le Seigneur et pour sa loi, combien il craint et révere les jugements de Dieu, combien il est touché du repentir de ses péchés, combien il estime le bonheur des justes, combien il méprise la vaine prospérité des méchants, combien il sent le besoin qu'il a du secours de son Dieu, combien il est reconnaissant de toutes les grâces qu'il en a reçues. A qui persuadera-t-on que tout cela n'était pas digne d'occuper l'ancien Israël, et que le nouvel Israël ne peut y rien trouver qui soit digne de son attention?

Mais d'ailleurs le nouvel Israël y voit encore plus que tout cela: sous l'emblème de *David*, le nouvel Israël y voit Jésus-Christ et son Église; et l'emblème lui est précieux à cause du sens profond qu'il renferme.

Ainsi les intérêts personnels de *David* ne furent jamais indignes d'occuper l'ancien ni le nouvel Israël, parce que dans la personne de *David* l'ancien et le nouvel Israël trouvent tout à la fois, et un excellent modèle de vertu, et une vive image des mystères du Messie qui était promis, et lequel nous a été donné en Jésus-Christ, qui est le chef dont l'Église est le corps mystique.

III. La supposition une fois admise (que *David* soit l'objet de la plupart des psaumes dans le premier sens), il s'ensuit nécessairement, dit-on, une infinité de dissonances dans l'application des différentes parties de chacune de ces poésies sacrées. Quelquefois Jésus-Christ est l'objet de deux ou trois versets, et à l'instant *David* prend sa place pour s'y plaindre de ses ennemis. On découvre, quelques versets après, que ces ennemis, dont il est question, sont les persécuteurs du peuple de Dieu. Bientôt on retrouve *David*. Ainsi nulle harmonie dans cette interprétation.

Ces dissonances sont-elles aussi grandes et aussi fréquentes qu'on le suppose? Confondent-elles ainsi communément les intérêts de *David* avec ceux du peuple de Dieu? Il y a des psaumes où *David* parle au pluriel, et là il est visible qu'il s'agit des intérêts du peuple de Dieu. Il y en a d'autres où il parle au singulier, et ce sont particulièrement ceux-là que l'on attribue ordinairement à *David*. Il est vrai que dans ceux là les intérêts de *David* semblent être mêlés avec les mystères de Jésus-Christ, ou avec les intérêts de l'Église. Mais qu'est-ce cela prouve, sinon que *David* n'est pas l'unique objet de ces psaumes; que dans ces psaumes *David* n'est que l'emblème de Jésus-Christ et de son Église; que l'harmonie qui manque dans le premier sens de ces psaumes ne peut se trouver que dans le second sens qui regarde Jésus-Christ ou son Église?

Ainsi cette dissonance du premier sens n'exclut point *David*, elle prouve seulement qu'il n'est pas seul; et c'est en effet ce que les Pères et les meilleurs interprètes ont toujours pensé.

Rien n'empêche donc que *David* ne puisse être et ne soit en effet le premier objet de la plupart des Psaumes, comme tous les Pères et la plupart des interprètes l'ont enseigné jusqu'à présent. Voyons maintenant si ces saints cantiques pourraient avoir pour premier objet Israël captif à Babylone.

§ II. Pourquoi serait-ce Israël?

Personne ne doute qu'il n'y ait un certain nombre de psaumes qui se rapportent à Israël captif chez les Babyloniens; tels sont les psaumes: *Super flumina Babylonis*, etc.; *In convertendo Dominus captivitatem Sion*, etc., et généralement tous ceux où il est

parlé de *captivité*, de *dispersion*, de *retour* dans la Judée, de *rétablissement* de Jérusalem. La question est donc uniquement de savoir si la plupart des Psaumes ont pour objet cette *captivité*; s'il faut rapporter à ce même objet généralement tous ceux que l'on rapporte communément à David; car voilà précisément ce qu'aucun interprète n'avait dit jusqu'ici.

L'opinion qui prétend aujourd'hui ravir ces psaumes à David pour les appliquer à la *captivité de Babylone*, paraît s'appuyer sur quatre preuves principales.

1° Les *imprécations* si déplacées, dit-on, dans la bouche du meilleur des rois, conviennent beaucoup mieux dans la bouche d'Israël captif à Babylone.

2° Les *intérêts d'Israël* captif à Babylone sont bien plus dignes de fixer l'attention de l'ancien et du nouvel Israël, que ne peuvent l'être les intérêts personnels d'un roi d'Israël, mort depuis plusieurs siècles.

3° L'*harmonie* qui règne dans ces psaumes en les appliquant à la captivité de Babylone, et qui ne s'y trouve point en les appliquant à David, prouve que ces psaumes ont vraiment pour objet la captivité de Babylone.

4° La *combinaison des textes parallèles*, c'est-à-dire, des pensées que les Psaumes renferment, comparées avec celles des prophètes qui parlent de la captivité de Babylone, prouve que ces psaumes ont pour objet cette captivité.

Comme on fait reparaître ici deux preuves déjà alléguées, on nous permettra aussi d'y répondre une seconde fois, mais en peu de mots.

I. Si les *imprécations* qui se trouvent dans les Psaumes sont *déplacées* dans la bouche du meilleur des rois, elle ne le seront pas moins dans la bouche d'Israël, à qui d'ailleurs il était expressément recommandé de prier pour ses persécuteurs, et nommément pour Babylone même : *Quærite pacem civitatis ad quam transmigrare vos feci : et orate pro ea ad Dominum* (1). Mais ces *imprécations*, comme on vient de le remarquer, ne sont pas les *arrêts dictés par l'Esprit de Dieu*; et alors elles ne conviennent pas moins dans la bouche de David, que dans la bouche d'Israël. Ainsi ces *imprécations* ne décident point en faveur d'Israël.

II. Les *intérêts d'Israël* captif à Babylone sont dignes sans doute de l'attention de l'ancien et du nouvel Israël; mais les intérêts de David dans les Psaumes, comme on vient de le voir, ne doivent pas être moins chers aux deux peuples. Et d'ailleurs s'il est vrai qu'il y ait un si grand rapport entre les intérêts de David et ceux d'Israël, que les Psaumes appliqués communément à David puissent être appliqués à Israël, il en résulte donc qu'en effet Israël trouvait un excellent modèle dans David; l'Église de Jésus-Christ y trouve le même modèle; elle y trouve plus, puisque sous l'emblème de David, elle y trouve Jésus-Christ; elle s'y trouve elle-même. Les *intérêts d'Israël* n'ont donc ici aucun avantage qui puisse prévaloir sur ceux de David.

(1) *Jerem.* xxxix, 7.

III. L'*harmonie* des Psaumes n'est pas plus parfaite en les appliquant à *Israël*, qu'en les appliquant à David; on peut même dire qu'elle l'est moins. En les appliquant à David, on y trouve les intérêts de David mêlés avec ceux de Jésus-Christ et de son Église; et cela est inévitable, parce que David, dans les Psaumes, n'est que l'emblème de Jésus-Christ et de son Église; mais en les appliquant à Israël, les intérêts d'Israël s'y trouvent mêlés, non-seulement avec ceux de Jésus-Christ et de son Église, mais avec ceux de David même, qui s'y trouve plusieurs fois nommé. Pour conserver l'harmonie, on se trouve réduit à dire qu'alors *David* n'est pas David, mais *l'Église d'Israël* quelquefois désignée sous le nom de *David*; on se trouve réduit à rapporter à l'Église d'Israël, et tout au plus dans un second sens à l'Église de Jésus-Christ, des prophéties qui appartiennent essentiellement à Jésus-Christ. Prouvons ceci par quelques exemples.

Elegit (Dominus) David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium : de post factantes accepit eum, pascere Jacob servum suum, et Israel hereditatem suam. Et pavit eos in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum deduxit eos (1). Vous croyez que cela s'entend de *David*; et toute l'Église de l'ancien et du nouvel Israël l'a cru comme vous. Mais si l'on en croit les auteurs de la nouvelle opinion, vous vous trompez. Écoutez leur traduction et leur commentaire : « Il fera choix, disent-ils, de David son serviteur (c'est-à-dire, de l'Église d'Israël); il le fera sortir des parcs où sont enfermées ses brebis (c'est-à-dire de l'empire de Babylone, où ses enfants, désignés sous le nom de *brebis*, étaient captifs). Et après l'en avoir retiré, il l'amènera pour être le pasteur de Jacob son peuple, et d'Israël son héritage. Ce pasteur les conduira selon l'intégrité de son cœur, et ses mains sages et intelligentes les gouverneront avec douceur. » Cette interprétation vous paraît-elle bien naturelle? Êtes-vous bien persuadé que là sous le nom de *David*, soit désignée l'Église d'Israël? L'harmonie est-elle bien soutenue, quand on est réduit à faire une telle violence au texte?

Holocaustum et pro peccato non postulasti : tunc dixi : Ecce venio. (2). Vous croyez avec saint Paul que c'est *Jésus-Christ* même qui dit cela par la bouche de David, et toute l'Église de Jésus-Christ l'a cru jusqu'ici. Mais, si l'on en croit les auteurs de la nouvelle opinion, vous vous trompez, écoutez leur commentaire : « L'Église d'Israël captive à Babylone, et celle de Jésus-Christ persécutée par les pharisiens et les gentils, protestent de leur soumission aux décrets du Seigneur. » Voilà tout ce qu'ils ont à vous montrer dans ce texte; êtes-vous bien persuadé qu'il n'y ait que cela? l'harmonie est-elle bien conservée, quand on détourne à l'une et l'autre Église un texte qui, selon saint Paul, appartient à Jésus-Christ personnellement?

(1) *Psal.* lxxvii, 70 et seqq.

(2) *Psal.* xxxix, 8 et 9.

Ainsi l'*harmonie*, loin d'exclure des Psaumes la personne de David pour y substituer *Israël*, exige que laissant au Messie ceux qui ne regardent que lui, et à Israël ceux qui en effet lui appartiennent, on reconnaisse dans les autres David considéré, soit en lui-même, soit comme l'emblème non-seulement de l'Église, mais de Jésus-Christ même.

IV. La *combinaison des textes parallèles* n'est pas moins favorable à David qu'à Israël. Ceux mêmes qui contestent aujourd'hui à David ces psaumes que tout l'ancien et le nouvel Israël lui appliquent, conviennent qu'il n'a pas été difficile de trouver dans les psaumes des versets qui pussent se rapporter aux diverses circonstances de la vie de David, décrite dans les livres des Rois. Mais parce que parmi ces traits applicables à David, il s'en trouve d'autres qui ne le sont qu'à Israël, ils prétendent qu'il faut appliquer à Israël ceux mêmes qu'on appliquait à David. Fausse conséquence. Il faut sans doute appliquer à Israël les psaumes qui ne conviennent qu'à lui; mais cela n'empêche nullement qu'on ne laisse à David ceux qui lui conviennent. La *combinaison des textes* ne donne donc point ici la préférence à Israël sur David.

Ainsi de toutes les preuves alléguées pour mettre *Israël* à la place de David dans la plupart des Psaumes, il n'en est pas une qui donne à Israël cette préférence. Il reste maintenant à exposer les preuves qui concourent à montrer que la plupart des Psaumes ont pour premier objet, non Israël, mais *David*, comme on l'a cru jusqu'à présent.

§ III. Pourquoi faut-il que ce soit plutôt David qu'Israël.

Le sentiment qui rapporte à David la plupart des Psaumes est fondé sur deux preuves principales : 1° La *combinaison des textes* et l'*harmonie*. Oui, ces deux preuves que l'on emploie aujourd'hui pour enlever à David la plupart des Psaumes, sont précisément celles qui les lui assurent.

I. La *combinaison des textes* est avouée; il serait donc superflu d'en exposer ici les preuves. On convient que les Psaumes sont remplis de traits applicables aux diverses circonstances de la vie de David. Il ne s'agit donc que d'examiner si l'*harmonie* justifie cette combinaison.

II. Non-seulement elle la justifie, mais elle l'exige.

1° L'*harmonie* veut que l'on distingue dans les Psaumes ceux où David parle au nom de son peuple, *Deus, repulisti nos*, etc., et ceux où il parle en son propre nom : *Deus, in nomine tuo salvum me fac*; etc. Elle veut qu'on rapporte à *Israël* les psaumes où David parle au nom de ce peuple, et à *David* les psaumes où il parle en son propre nom.

2° L'*harmonie* veut que l'on distingue dans les Psaumes ceux où il est évidemment parlé de la captivité de Babylone : *Super flumina Babylonis, illic sedimus*; et ceux qui peuvent avoir rapport aux circonstances où s'est trouvé David, soit lorsqu'il réclame la justice du Seigneur contre les injustes persécutions

de Saül : *Exaudi, Domine, justitiam meam*, soit lorsque après son péché, il en fait l'humble aveu, et supplie le Seigneur de ne le pas châtier dans sa fureur : *Domine, ne in furore tuo arguas me*; soit lorsqu'à la fin de son règne il se voit poursuivi par la faction puissante et nombreuse de son fils Absalom : *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?* et autres circonstances semblables ?

3° L'*harmonie* veut enfin que l'ancien Israël soit l'image du nouvel Israël, et que *David* soit l'emblème de Jésus-Christ. Elle veut qu'en conséquence, laissant à l'ancien Israël les psaumes qui sous cet emblème conviennent à l'Église de Jésus-Christ, on conserve à *David* les psaumes qui sous cet emblème appartiennent à Jésus-Christ, considéré dans sa propre personne, ou dans la personne de son Église, qui est son corps mystique, et ne formant avec lui qu'un seul homme dont il est le chef, et dont les Psaumes sont la voix.

Ainsi l'*harmonie* conserve à David tous les psaumes où la *combinaison des textes* fait reconnaître les circonstances de sa vie; et c'est le plus grand nombre.

La nouvelle opinion, en rapportant les Psaumes à la captivité de Babylone, n'en excepte que *sept* qui regardent le Messie (1), et *deux* ou *trois* autres qui ont un objet particulier (2); en sorte que, suivant cette opinion, il y en a au moins *cent quarante* qui se rapportent à la *captivité de Babylone*, et pas un seul à David.

Si l'on voulait discuter en détail l'objet de chaque psaume, on en trouverait peut-être tout au plus *cinquante* ou *soixante* qui pourraient se rapporter à la *captivité de Babylone*. Il en resterait à David, considéré en lui-même ou comme figure de Jésus-Christ et de son Église, environ *quatre-vingt-dix*; d'où il résulte qu'on ne s'avance point trop en appliquant à David *le plus grand nombre*, conformément à l'opinion commune.

SECONDE QUESTION.

Quel est le principal objet des Psaumes, leur objet dans le sens prophétique, couvert sous le voile de la lettre ?

Quel que puisse être le premier objet des Psaumes, soit *David*, soit *Israël*, il faut au moins convenir que cet objet n'est pas l'unique, ni même le principal; il en est un *second* bien plus intéressant, et qui répond beaucoup mieux aux vives expressions de ces cantiques sacrés.

Jusqu'ici l'on avait cru que ce grand objet est *Jésus-Christ* et son Église, le Christ entier, le chef et les membres. Une opinion nouvelle s'est élevée, prétendant qu'excepté *sept* psaumes qui se rapportent uniquement à *Jésus-Christ*, tous les autres ont deux sens littéraux, dont le premier regarde *Israël*, et le second l'*Église*; c'est-à-dire qu'en excluant de ces psaumes

(1) Ce sont les psaumes II, VIII, XV, XXI, XLIV, CIX, CXXXI.

(2) C'est le psaume LXXX que les auteurs de la nouvelle opinion rapportent au temps de Josias, et le psaume LXXXII qu'ils rapportent au temps de Josaphat. Nous ne trouvons pas le troisième.

la personne de *David*, on en exclut en même temps *Jésus-Christ* même, pour les rapporter tous à l'Eglise.

On va plus loin. Jusqu'ici l'on avait cru qu'à l'égard des psaumes qui regardent l'Eglise, ils embrassent tous les différents états par lesquels elle doit passer depuis son établissement jusqu'à son parfait triomphe au dernier avènement de *Jésus-Christ*; les auteurs de l'opinion nouvelle prétendent que les psaumes qui se rapportent à l'Eglise regardent seulement les persécutions qu'elle a souffertes de la part des Juifs ou des païens dans les trois premiers siècles, et son triomphe sous *Constantin*. Ces mêmes auteurs supposent que le premier sens se rapporte uniquement à *Israël* captif chez les *Babyloniens*, et délivré par *Cyrus*; et le second sens à l'Eglise persécutée par les païens, et délivrée par *Constantin*.

Sur cela il s'élève ici deux questions :

1° N'y a-t-il que sept psaumes qui se rapportent à *Jésus-Christ*?

2° Le sens prophétique des psaumes qui regardent l'Eglise ne se rapporte-t-il qu'aux trois premiers siècles de l'Eglise? Ne s'étend-il que jusqu'au triomphe de l'Eglise sous *Constantin*?

Ce sont les deux questions qu'il s'agit ici d'examiner.

§ 1. N'y a-t-il que sept psaumes qui se rapportent à *Jésus-Christ*?

Jésus-Christ est annoncé dans les *Psaumes*; c'est lui-même qui nous l'apprend. Il fallait, dit-il, que tout ce qui est écrit de moi dans la loi, dans les *Prophètes* et dans les *Psaumes*, fût accompli (1). Il s'agit donc de distinguer dans ces divins cantiques ce qui est dit de *Jésus-Christ*; il s'agit d'examiner quels sont les psaumes qui lui appartiennent personnellement.

Les savants auteurs dont nous examinons ici le sentiment, conviennent qu'il y a sept psaumes qui regardent uniquement le *Messie*, c'est-à-dire *Jésus-Christ*. Ces psaumes sont le II° : *Quare fremuerunt gentes*, où la filiation divine de *Jésus-Christ* est expressément marquée; le VIII° : *Domine, Domnus noster*, où l'on voit son abaissement et sa gloire; le XV° : *Conserva me, Domine*, où sa mort et sa résurrection sont annoncées; le XXI° : *Deus, Deus meus*, où les circonstances les plus particulières de sa passion sont décrites; le XLIV° : *Eruclavit*, où son alliance avec l'Eglise est célébrée; le CIX° : *Dixit Dominus*, où sa royauté se trouve réunie avec son sacerdoce éternel; enfin le CXXXI° : *Memento*, où il est annoncé comme celui en qui doivent être accomplies les promesses faites à *David*.

Mais ces sept psaumes ne sont pas les seuls où les Pères et les plus habiles interprètes aient reconnu *Jésus-Christ*. C'est encore à lui que se rapportent le XXIII° : *Domini est terra*, où toute l'Eglise reconnaît son ascension glorieuse : *Elevamini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ*; et où sa divinité même est si expressément marquée par le grand nom *Jehova* qui lui est attribué, et qui n'appartient qu'à Dieu : *Jehova Sa-*

BAOTH, ipse est Rex gloriæ. Le XXX° : *In te, Domine, speravi*, d'où lui-même emprunte ces paroles qu'il prononça sur la croix : *In manus tuas commendo spiritum meum* (1). Le XXXIX° : *Expectans*, où saint Paul même nous le découvre s'offrant à Dieu son père, au lieu de tous les sacrifices figuratifs qui jusque-là lui avaient été offerts; *Sacrificium et oblationem noluit... Tunc dixi : Ecce venio* (2). Le XLVII° : *Exsurgat*, où le même apôtre nous découvre encore l'ascension triomphante de *Jésus-Christ*, et les dons qu'il a répandus ensuite sur les hommes (3) : *Ascendisti in altum : captivam duxisti captivitatem ; accepisti dona pro hominibus* (4); et où sa divinité est encore si expressément marquée par le nom incommunicable à tout autre qu'à Dieu : *Iter facite ei qui ascendit super nubes : Jehova* (5) *nomen ejus*. Le LXVIII° : *Salvum me fac*, où saint Jean nous montre le zèle de ce divin Sauveur pour la maison de son père : *Quoniam zelus domus tuæ comedit me* (6), où saint Paul nous découvre les opprobres dont *Jésus-Christ* a été couvert : *Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me* (7); où saint Jean nous montre encore le fiel même et le vinaigre dont ce divin libérateur fut abreuvé dans sa passion : *Dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto* (8), où saint Paul nous fait voir l'état déplorable où les Juifs ont été réduits jusqu'à ce jour : *Obacuretur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva* (9). Le LXXI° : *Deus, judicium tuum*, où toute l'Eglise reconnaît les grâces de son avènement : *Descendit sicut pluvia in herbam tonsam, et sicut stillicidia stillantia super terram*; la justice et la paix qui sont le fruit de sa rédemption et le caractère distinctif de son règne : *Florebit in diebus ejus justitia, et abundantia pacis*; l'étendue de sa domination sur tous les peuples de l'univers; *Et dominabitur à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos terræ* : l'assujétissement des rois et des nations à son empire : *Et adorabunt eum omnes reges : omnes gentes servient ei* (10). Le XCVI°, où le premier mot même renferme une preuve de sa divinité, dans le nom ineffable qui lui est attribué : *Jehova regnavit : exsultet terra*; et où, en effet, saint Paul nous découvre sa divinité prouvée par l'adoration que les anges doivent lui rendre : *Adorate eum, omnes angeli* (11).

A ceux-là nous pourrions encore ajouter le VII° : *Domine Deus meus, in te speravi*, où l'Eglise reconnaît

(1) *Luc. XIII, 46.*

(2) *Hebr. X, 5, 10.*

(3) *Ephes. IV, 8.*

(4) Ici et dans tous ces textes nous traduisons toujours selon l'hébreu.

(5) On lit dans l'hébreu יהוה, qui est l'abrégé de *Jehova*.

(6) *Jom. II, 17.*

(7) *Rom. XV, 3.*

(8) *Joan. XIX, 28 et 29.*

(9) *Rom. XI, 10.*

(10) Les auteurs dont nous discutons ici les principes ont cru voir dans ce psaume le règne de *Cyrus*, mais ils ont été obligés de convenir que, du moins dans un second sens, c'est le règne du *Messie*.

(11) *Hebr. I, 6.*

(1) *Luc. XXIV, 44.*

le mystère de Jésus-Christ accusé devant ses juges, quoiqu'il fût l'innocence même; et où, en effet, sollicitant le secours de son Père, il annonce la conversion des peuples comme le fruit de sa victoire : *Et cætus populorum circumdabit te*. Le xvii° : *Diligam te*, où il marque si expressément les contradictions de son peuple, dont il a été délivré, et l'obéissance des nations, dont il est devenu le chef : *Eripuisti me de contradictionibus populi mei : constituisti me in caput gentium*. Le xxxiv° : *Judica, Domine*, où non-seulement il caractérise, selon saint Jean, la haine injuste des Juifs ses ennemis : *Qui oderunt me gratis* (1); mais où il exprime encore leurs outrages et leur fureur : *Subsannaverunt me subsannatione : frenduerunt super me dentibus suis*. Le xl° : *Beatus qui intelligit*, où, selon son propre témoignage, il exprime la perfidie de Judas, son disciple assis à sa table : *Qui edebat panem meum, levavit contra me calcaneum* (2). Le lvi° : *Miserere mei, Deus, miserere mei*, où saint Augustin lui entend annoncer, sous le symbole d'un réveil, sa résurrection et l'heure même où il doit sortir du tombeau : *Expergiscar diluculo*. Le lviii° : *Eripe me de inimicis meis*, où les saints Pères voient deux fois répétée la prophétie de l'affreux état où se trouvent réduits jusqu'à ce jour les Juifs ses ennemis : *Famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem*. Le lxvi° : *Deus misereatur nostræ*, qui contient les soupirs des justes dans l'attente de sa naissance, et les transports de leur joie au temps de son avènement : *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes : terra dedit fructum suum*. Le lxxx° : *Exultate Deo*, qui est encore un cantique de joie sur son avènement, et où l'Eglise voit sous l'image du plus pur froment le pain eucharistique, et la douceur de la grâce de ce divin Sauveur sous le symbole du miel sorti de la pierre : *Et cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos*. Le lxxxii° , où dès le commencement, on le voit comparaître devant les juges de sa nation pour y être lui-même jugé : *Deus constitutus est in concilio deorum : in medio deorum judicatur*; et où à la fin on le voit destiné lui-même à juger toute la terre, et possédant toutes les nations comme son héritage : *Surge, Deus, judica terram : quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus*. Le lxxxiv° , où les justes de l'ancienne loi, après avoir rendu grâces de la délivrance accordée par Cyrus : *Benedixisti, Domine, terram tuam : avertisti captivitatem Jacob*, sollicitent une grâce plus importante, la conversion du cœur, qui doit être le fruit de l'avènement du Dieu Sauveur : *Converte nos, Deus salutaris noster*; et où ils finissent par célébrer son avènement, dans lequel on voit la vérité s'élever de la terre comme un germe précieux, et la justice jeter enfin du haut du ciel un regard favorable sur les hommes : *Veritas de terrâ orta est, et justitia de cælo prospexit*. Le lxxxv° : *Inclina, Domine*, où, en sollicitant le secours de son Père au temps de sa passion, il annonce la conversion des gentils : *Omnes gentes quascumque fecisti, venient,*

(1) Joan. xv, 25.

(2) Joan. xiii, 18.

et adorabunt coram te, Domine. Le cvii° : *Paratum cor meum*, où l'on voit reparaître la prophétie du lvi° , touchant l'heure même de sa résurrection : *Expergiscar diluculo*. Le cvii° : *Deus, laudem meam*, où toute l'Eglise voit la peinture des malheurs terribles qui sont tombés sur les Juifs incrédules, et où saint Pierre nous fait remarquer l'arrêt prononcé contre le perfide Judas (1) : *Et episcopatum ejus accipiat alter* (2).

Voilà donc au moins vingt-sept psaumes qui appartiennent spécialement à Jésus-Christ, et qui nous montrent son avènement, sa passion, sa mort, sa résurrection, son ascension, son règne, son sacerdoce, sa divinité, l'incrédulité des Juifs, et la foi des nations en son nom. Voyons maintenant les psaumes qui appartiennent à l'Eglise; examinons si leur sens prophétique se borne aux persécutions qu'elle a souffertes pendant les trois premiers siècles, et à la délivrance qui lui a été procurée par Constantin.

§. II. *Le sens prophétique des psaumes qui regardent l'Eglise ne s'étend-il pas jusqu'au triomphe de l'Eglise sous Constantin?*

Les écrivains dont nous considérons ici les principes, commencent par poser une maxime générale dont nous convenons avec eux, et qui est très-importante : « On ne peut douter, disent-ils, que les événements prophétiques de l'Ancien Testament ne fussent figuratifs de ceux du Nouveau, et que sous la lettre du premier ne soit cachée la lettre du second. » Et certes ils ne sont prophétiques que parce qu'ils sont figuratifs, disons donc simplement que l'Ancien Testament est la figure du Nouveau; que l'ancien Israël est l'image du nouvel Israël, c'est-à-dire de l'Eglise. Si ce principe avait besoin de preuve, David même la fournirait, lorsqu'au psaume lxxvii il s'exprime en ces termes : « Je vais ouvrir ma bouche pour parler en paraboles; je vais proposer des énigmes en vous rappelant les temps anciens : » *Aperiam in parabolis os meum : loquar enigmata ab antiquo*. Lisez tout le psaume, et à la première vue vous n'y trouverez que l'histoire d'Israël et de David : ce sont donc là les paraboles et les énigmes que le prophète nous avait annoncées. David représente Jésus-Christ; Israël est la figure de l'Eglise. En effet saint Matthieu rappelle cette parole (3); et l'appliquant aux paraboles que Jésus-Christ même adressait au peuple, il nous fait entendre que les paraboles de David étaient de même nature que celles de Jésus-Christ, c'est-à-dire, un discours à double sens, dont l'un couvre l'autre; un discours dont le premier sens n'est qu'un voile, et dont le second sens est le sens principal.

Il y a plus encore, saint Jean nous rapporte que les Juifs ayant dit à Jésus-Christ (4) : « Nos pères ont mangé la manne dans le désert, selon ce qui est

(1) Act. i, 20.

(2) Les auteurs dont nous examinons les maximes sont encore obligés de convenir que, du moins dans un second sens, on trouve ici la réprobation des Juifs dont Judas a été le chef.

(3) Matth. 13, 35.

(4) Joan. 6, 31 et seqq.

« écrit : Il leur a donné le pain du ciel à manger (1) : » *Panem de caelo dedit eis manducare* (parole qui se trouve dans le psaume même dont il s'agit ici); Jésus-Christ leur répondit : « En vérité, en vérité, je vous le dis : Moïse ne vous a point donné le pain du ciel ; mais c'est mon Père qui vous donne le véritable pain du ciel... C'est moi qui suis le pain de vie... Je suis le pain vivant, qui suis descendu du ciel : » *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi*. Il est donc prouvé par le témoignage de Jésus-Christ même que le langage de David est vraiment parabolique ; la manne y représente le pain eucharistique ; Israël, à qui elle est donnée, est l'image de l'Eglise, et David, roi d'Israël, est la figure de Jésus-Christ.

Cela posé, ce psaume devient la clef de tous les autres, et il en résulte cet axiome fondamental : *Dans les Psaumes David représente Jésus-Christ, Israël est la figure de l'Eglise* ; mais de telle sorte que Jésus-Christ étant le chef de l'Eglise, et l'Eglise étant son corps ; et le corps et le chef ne formant ensemble qu'un seul homme, un seul Christ, il y a des psaumes qui appartiennent tout à la fois à Jésus-Christ et à son Eglise ; c'est-à-dire, des psaumes où Jésus-Christ parle au nom de son Eglise, et où l'Eglise parle au nom de Jésus-Christ ; d'où il arrive que *David est lui-même la figure non-seulement de Jésus-Christ, comme chef de l'Eglise, mais du Christ entier, c'est-à-dire, de l'Eglise même considérée comme étant le corps dont Jésus-Christ est le chef* (2).

D'où il suit qu'*excepté les psaumes qui appartiennent uniquement à Jésus-Christ, tous les autres peuvent avoir un double sens* ; car tous les autres peuvent regarder dans un premier sens *David* ou *Israël* ; or dans les Psaumes, *David* et *Israël* sont l'image de *Jésus-Christ* et de son *Eglise* ; donc tous ces psaumes ont un second sens qui regarde *Jésus-Christ* ou son *Eglise* ; et c'est le sens principal, puisque le premier n'est que l'écorce de la parabole et le voile de l'énigme.

D'où il résulte qu'*excepté les psaumes qui regardent uniquement, et du moins dans le second sens, Jésus-Christ, tous les autres regardent l'Eglise* ; et les judicieux hébraïens dont nous considérons ici les principes reconnaissent aussi que *tous les psaumes qui n'appartiennent point à Jésus-Christ appartiennent à l'Eglise*. C'est encore une maxime qui nous est commune avec eux.

Il ne s'agit donc maintenant que de savoir sous

(1) Psalm. 77, 24.

(2) C'est un principe que saint Augustin ne cesse de rappeler en expliquant à son peuple ces cantiques sacrés. Et voici ce qu'il en dit dans une occasion particulière : *Commendamus autem sæpius, nec nos piget iterare quod vobis utile est retinere, Dominum nostrum Jesum Christum plerumque loqui ex se, id est, ex personâ suâ, quod est caput nostrum ; plerumque ex personâ corporis sui, quod sumus nos et Ecclesia ejus ; sed ita quasi ex unius hominis ore sonare verba, ut intelligamus caput et corpus in unitate integritatis consistere, nec separari ab invicem, tanquam conjugium illud, de quo dictum est : Erunt duo in carne unâ. Si ergo agnoscimus duos in carne unâ, agnoscamus duos in voce unâ.* Enarr. in. ps. 40, n. 1.

quel point de vue les Psaumes appartiennent à l'Eglise. Ces auteurs, ayant fixé tous leurs regards sur la captivité de Babylone, ne voient dans le premier sens des psaumes qu'un seul objet, qui est *Israël persécuté par les Israélites apostats et par les Chaldéens idolâtres, ou délivrés par Cyrus* ; et conséquemment, dans le second sens, ils ne voient qu'un seul objet, qui est *l'Eglise persécutée par les Juifs incrédules ou par les gentils idolâtres, et délivrée par Constantin*. Nous conviendrons avec eux que les persécutions que l'Eglise a éprouvées de la part des Juifs et des païens, dans les trois premiers siècles, sont marquées dans les Psaumes ; mais nous n'avons point appris de nos pères que Constantin y soit annoncé ; et nous ne croyons pas qu'il s'y trouve. Nous pensons bien avec nos pères que le triomphe de l'Eglise sous Constantin y est célébré ; mais avec nos pères nous croyons que le Libérateur à qui l'Eglise doit ce triomphe même, c'est *Jésus-Christ* ; et il est évident qu'en effet ces divins cantiques ne rapportent la gloire de ce triomphe qu'à *Jésus-Christ* (1).

D'ailleurs comme les combats et les victoires de l'Eglise ne sont pas bornés aux événements de ces trois premiers siècles, aussi nos pères nous apprennent-ils que les Psaumes ne se bornent pas à ces premiers combats, ni à ce premier triomphe, mais qu'ils s'étendent jusqu'à la dernière persécution que l'Eglise doit éprouver au temps de l'Antechrist ; qu'ils s'étendent jusqu'au dernier avènement de Jésus-Christ. En effet dans toutes les révolutions que l'Eglise a éprouvées depuis Constantin jusqu'à nos jours, elle a toujours continué d'emprunter des Psaumes l'expression de ses gémissements et de sa reconnaissance ; toujours elle les a appliqués à ses différents besoins ; toujours elle y a vu la peinture de ses maux, le soutien de son espérance, l'appui de sa consolation, le gage de ses victoires. En vain, objecterait-on que tout cela se trouve dans le sens moral ; le sens moral a pour objet les besoins personnels de chaque particulier, mais les besoins communs du corps de l'Eglise appartiennent au sens prophétique ; et le sens prophétique ne se borne point à Constantin, il renferme tous les siècles. En un mot, les Psaumes embrassent toutes les révolutions que l'Eglise doit essayer depuis son établissement jusqu'à la consommation des siècles, où elle sera délivrée de tous maux, et mise en possession de l'éternelle félicité par *Jésus-Christ* son unique libérateur ; c'est ce qu'il faut ici prouver.

Nous convenons d'abord que les persécutions que l'Eglise a éprouvées de la part des Juifs et des païens dans les trois premiers siècles sont marquées dans les Psaumes ; l'Eglise même de Jérusalem, remplie du saint Esprit, nous fait remarquer dès le commencement du psaume 2 ce soulèvement universel des Juifs

(1) On a vu qu'au psaume 71 les auteurs dont nous examinons ici le système ont eux-mêmes reconnu que *Cyrus* représente *Jésus-Christ*. Ils le reconnaissent encore au psaume 90 ; et c'est le sentiment commun des Pères et des interpretes.

et des Gentils contre Jésus-Christ dans l'établissement de son règne : *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus.* Nous convenons que la prédication de l'Évangile par les Apôtres dans toutes les régions alors connues, est exprimée dans ces paroles du psaume 8 : *JEHOVA Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ!* Le psaume 17, qui est le cantique d'action de grâces que David chanta après la défaite de tous ses ennemis, convient particulièrement à l'Église au temps de son triomphe sous Constantin; car, quoique l'on y remarque particulièrement la voix de Jésus-Christ même, cependant comme il parle expressément de la punition dont les Juifs incrédules ont été frappés, et de l'obéissance que lui rendent les nations, il est visible que les victoires dont il y rend grâces sont non-seulement celle qu'il a lui-même remportée sur la mort par sa résurrection, mais encore toutes celles que l'Église a remportées sur ses persécuteurs, et spécialement la dernière, qui lui a fait enfin goûter le repos sous Constantin. C'est donc alors que Jésus-Christ, comme chef de l'Église, adresse à son père ce cantique que son Église répète avec lui : *Diligam te, Domine, fortitudo mea* (1). Nous conviendrons encore qu'on retrouve le même triomphe de l'Église célébré dans les psaume 45 : *Deus noster refugium*; 46 : *Omnes gentes*; 47 : *Magnus Dominus*. On le retrouve dans le psaume 92 : *Dominus regnavit, decorem indutus est*; et dans les psaume 95 : *Cantate Domino*; 96 : *Dominus regnavit*; 97 : *Cantate Domino*; 98 : *Dominus regnavit*; 94 : *Jubilare Deo*, etc. : *Misericordiam*. Oui, le Seigneur, le grand Dieu JEHOVA est entré dans son règne, non-seulement lorsque Jésus-Christ a commencé de faire éclater sa puissance sur la terre dès le commencement de la prédication de l'Évangile, mais plus particulièrement encore lorsque après avoir renversé et exterminé tous les princes qui avaient persécuté son Église, il a commenté à faire éclater sur la terre la puissance de son règne en la personne de Constantin, premier empereur chrétien, sous le règne duquel la religion chrétienne devint enfin dans l'empire romain la religion dominante : *JEHOVA regnavit* (2).

(1) C'est précisément ce qu'exprime ainsi saint Augustin : *Dicit ergo hic Christus et Ecclesia, id est, totus Christus, caput et corpus : DILIGAM te, Domine, etc. Enarr. in hunc psalm., n. 2.*

(2) Il est bien remarquable que dans ces psaumes applicables au triomphe de l'Église sous Constantin, il n'est pas dit un seul mot de ce prince; le prophète ne considère que Jésus-Christ seul, dont il marque en même temps la divinité par le nom incommunicable qu'il lui donne : *JEHOVA regnavit*. S'il parle des princes des peuples, c'est seulement pour dire qu'ils sont venus se ranger auprès du Dieu d'Abraham, qui est enfin entré dans son règne sur les nations : *Regnavit Deus super gentes*, et qui se montre enfin comme roi de toute la terre, *Rex omnis terræ Deus*. C'est qu'en effet en la personne de Constantin, destructeur de l'idolâtrie et protecteur de l'Église, c'est Jésus-Christ même qui règne.

Jésus-Christ, après avoir exterminé les empereurs païens, qui avaient osé s'élever contre lui, règne donc enfin dans l'empire romain en la personne de Constantin; mais sous le règne de ce prince même voici de nouveaux ennemis qui s'élèvent; de nouveaux maheurs menacent le peuple du Seigneur: de nouveaux combats et de nouvelles victoires se préparent. Toutes ces grandes révolutions sont annoncées; et si nous voulons être attentifs aux traits de lumière qui percent de toutes parts, nous découvrirons dans ces divins cantiques de grands événements dont l'esprit de Dieu y décrit par avance toute l'histoire, sous le symbole de divers événements qui regardent David ou Israël. Pour le comprendre il ne faut que comparer les ennemis de *David* et d'*Israël* avec les ennemis de *Jésus-Christ* et de son *Église*.

David, avant d'être monté sur le trône, se voit vivement persécuté par Saû, c'est l'image de *Jésus-Christ* persécuté dans sa propre personne par les chefs de son peuple, par les Juifs incrédules, dans les jours de sa vie mortelle. Mais *David* monté sur son trône et attaqué d'abord par des peuples étrangers, et ensuite par ses propres sujets, par Absalom son propre fils, est l'image de *Jésus-Christ* successivement persécuté dans la personne de son *Église*, par les peuples infidèles, par les hérétiques et les schismatiques, par les mauvais chrétiens dans les siècles qui se sont écoulés et qui s'écouleront depuis l'ascension de *Jésus-Christ* jusqu'à son dernier avènement.

Israël a deux sortes d'ennemis : ennemis au dedans, ennemis au dehors. Au dedans, des prévaricateurs qui s'élèvent contre leurs propres frères fidèles à la loi du Seigneur, contre les prophètes suscités de Dieu pour les rappeler de leurs égarements; au dehors, des peuples plus ou moins étrangers au peuple de Dieu : des Assyriens et des Babyloniens, qui jamais n'eurent aucune part à l'alliance du Seigneur, et dont Abraham n'est point le père; des Iduméens, qui, séparés du peuple du Seigneur, ont cependant avec ce peuple une origine commune, étant descendus d'Abraham et même d'Isaac, ainsi que les enfants d'Israël. L'*Église* a de même deux sortes d'ennemis : ennemis au dedans, ennemis au dehors. Au dedans, des prévaricateurs, des chrétiens pervertis dans leurs mœurs ou dans leur foi, qui s'élèvent contre leurs propres frères fidèles à Dieu et à sa vérité, contre les ministres de l'Évangile, obligés par état de les rappeler à la pureté de la foi ou des mœurs. Ici l'on se représente tous les maux que l'Église a soufferts de la part des ariens, des nestoriens, des eutychiens, des monothélites, des iconoclastes et des schismatiques grecs dans l'Orient, et dans l'Occident, de la part des prétendus réformateurs, et de ceux qui ont embrassé leurs erreurs. Au dehors, des nations infidèles qui, depuis Constantin et au-delà des bornes de l'empire romain, ont continué et continuent encore de s'opposer aux progrès de l'Évangile; des peuples barbares qui dans les cinquième et sixième siècles portèrent la désolation dans l'empire romain, et surtout dans les provinces d'Occident; des Maho-

métans, qui depuis le septième siècle ont successivement envahi une grande partie de l'Asie, toute l'Afrique, et une partie de l'Europe; enfin des peuples hérétiques ou schismatiques, qui, semblables aux enfants d'Edom, ont plus d'une fois demandé la destruction entière de Jérusalem, la ruine de l'Église catholique. Voilà les différents maux qui ont fait gémir l'Église depuis Constantin, maux intérieurs, maux extérieurs. Voilà les maux dont elle trouve la peinture dans les Psaumes, mais sous des expressions générales qui, embrassant toutes les révolutions de même genre, sont applicables à chacune en particulier; car tel est le caractère des Psaumes : destinés à être la prière de l'Église dans tous les temps et dans tous les lieux, ils expriment tous ses besoins, mais d'une manière générale qui embrasse tous les temps et tous les lieux. Quelques exemples vont justifier ce principe important.

Au psaume II nous avons vu le soulèvement universel des Juifs et des Gentils contre l'Église naissante; et ce que les fidèles de Jérusalem appliquaient à la première persécution, fut ensuite également applicable à toutes les autres. Malgré ce soulèvement, qui dura pendant trois siècles, le règne de Jésus-Christ s'est établi sur la terre; et la religion chrétienne est devenue enfin la religion dominante dans l'empire romain sous Constantin. Mais à peine l'Église jouit-elle de la paix, que voici de nouveaux troubles. Une nouvelle conspiration se forme contre Jésus-Christ au milieu de son propre peuple, et sera suivi de beaucoup d'autres semblables; de nouveaux Absalons vont successivement s'élever contre David. Arius est le premier qui lève dans l'Église l'étendard de la révolte contre Jésus-Christ, dont il ose contester la divinité. Bie. tôt il est appuyé par Eusèbe de Nicomédie, l'un des plus puissants évêques de l'Orient; celui-ci entraîne beaucoup d'autres; un parti puissant se forme en faveur d'Arius et d'Eusèbe. Athanase, l'un des plus zélés défenseurs de la consubstantialité du Verbe, l'un des plus fidèles membres de Jésus-Christ, l'un des premiers pasteurs de l'Église, paraît écrasé et enseveli sous la multitude de ses ennemis : *Domine, quàm multiplicati sunt qui tribulant me!* Une multitude prodigieuse d'hommes séduits s'élève contre ce saint évêque et contre ceux qui demeurent comme lui attachés à la foi de Nicée; on les regarde comme une faible poignée d'hommes dont la perte est sans ressource : *Multi insurgunt adversum me : multi dicunt animæ meæ : Non est salus ipsi in Deo* (1). Au milieu

de ces maux, toutes leur confiance est en Dieu; ils le regardent comme leur bouclier; ils mettent en lui toute leur gloire; ils se souviennent que c'est lui qui a déjà fait triompher Jésus-Christ leur chef : *Tu autem, Domine, clypeus es circa me, gloria mea, et exaltans caput meum.* Ils s'unissent à lui, et se considèrent comme crucifiés avec lui, morts avec lui, ressuscités avec lui par la puissance de Dieu son père, qui les a pris avec leur divin chef sous sa protection : *Ego decubui et obdormivi : et evigilavi, quia Dominus suscepit me.* Le souvenir de cette victoire qu'ils ont déjà remportée sur la mort en la personne de leur chef, dissipe toutes leurs craintes, parce que la victoire du chef est le gage du triomphe de ses membres : *Non timebo millia populi circumdantis me.* Ils sollicitent donc avec une vive confiance le secours du Seigneur, qui s'est ainsi montré leur Dieu : *Exsurge, Domine : salvum me fac, Deus meus.* Toutes les victoires que l'Église a déjà remportées sur ses ennemis pendant les trois siècles qui ont précédé, et le triomphe même dont elle jouissait par la ruine entière de ses persécuteurs, lorsque cette guerre intestine s'est élevée, sont autant de motifs qui appuient encore leur confiance : *Quoniam percussisti omnes inimicos meos in maxillam, dentes impiorum contrivisti* (1). Enfin la foi leur apprend que leur salut est entre les mains de Dieu : *Domini est salus*; tous leur vœux se réduisent donc à demander à Dieu qu'il répande sa bénédiction sur son peuple, pour faire cesser les maux dont son peuple est affligé : *Super populum tuum benedictio tua.* Comme le psaume II appliqué par les fidèles de Jérusalem à la première persécution fut ensuite applicable à toutes les autres, de même le psaume III, qui, comme on vient de le voir, fut applicable aux troubles dont l'Église fut agitée par la première des grandes hérésies, peut ensuite également, et même mieux encore, s'appliquer à tous les autres troubles excités depuis par les faux dogmes des néboriens, des eutychéens, des monothélites et autres, parceque, comme nous l'avons observé, les Psaumes dans la généralité de leurs expressions, embrassent tous les temps et tous les lieux. Au psaume III nous pourrions ajouter ici, si les bornes de ce discours le permettaient, le psaume IV : *Cum invocarem*; le Ve : *Verba mea*; le XXVe : *Judica me*; le XXVIe : *Dominus illuminatio mea*; le XXVIIe : *Ad te, Domine, clamabo*; le XXXVe : *Dixit injustus*; le LIe : *Quid gloriaris*; le LXIe : *Nonne Deo*; le LXXIIe : *Quàm bonus*; le XCIII^e : *Deus ultionum.* Dans tous ces psaumes il est aisé de reconnaître la peinture de ces maux intérieurs, de ces scandales dont l'Église a tant de fois été affligée, et l'ex-

est particulièrement applicable à l'Église : *Potest et iste psalmus accipi ad personam Christi..... ut totus loquatur : totus, dico, cum corpore suo, cui caput est..... Loquitur ergo apud prophetam simul Ecclesia et caput ejus I narr. in ps. III, n. 9.*

(1) On comprend aisément que plus les victoires de l'Église se sont multipliées, plus ce motif de confiance s'est augmenté, en sorte que ce psaume applicable aux troubles de l'arianisme, l'est encore davantage aux troubles postérieurs où l'Église comptait encore un grand nombre de victoires.

(1) On reconnaît ici le psaume III. Le titre de ce psaume porte que David le composa à l'occasion de la révolte de son fils Absalom; et ceux mêmes qui ne reconnaissent pas l'authenticité de ces titres, avouent communément qu'en effet ce psaume convient dans le premier sens à David persécuté par la puissante conspiration de son fils Absalom; donc il convient dans le second sens à l'Église persécutée par ses propres enfants, figurés par Absalom, comme il arriva au temps de l'arianisme, qui fut la première persécution de ce genre. Saint Augustin reconnaît aussi que ce psaume

pression des sentimens que sa foi lui inspire au milieu de ces scandales et de ces maux.

Passons aux maux extérieurs. Ils commencent à se montrer au psaume vi où l'Eglise se voit affligée d'un fléau terrible sous le poids duquel toute la multitude des enfans de Dieu vient se prosterner devant lui, pour le conjurer de ne pas le châtier dans sa colère, et de ne pas le frapper dans sa fureur : *Domine, ne in irâ tuâ arguas me, neque in furore tuo corripias me* (1). Nous pourrions y joindre le psaume ix où l'Eglise, après avoir rendu grâces de la victoire qu'elle a remportée sur l'idolâtrie au temps de Constantin : *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo :... Eò quòd conversi fuerint inimici mei retrorsum, corruerint et perierint à facie tuâ*; change tout-à-coup de langage, implore la miséricorde de Dieu, et lui expose l'humiliation où elle se trouve réduite sous la main de ses ennemis : *Miserere mei, Domine : vide humilitatem meam de inimicis meis*. Nous pourrions y joindre le psaume xliii, où l'on verrait le même contraste de joie et de tristesse : *Deus, auribus nostris audivimus... Nunc autem repulisti, et confudisti nos*; et le psaume lxxxviii, où l'on voit de même les plus vives actions de grâces, et les plus tristes gémissements : *Misericordias Domini in æternum cantabo... Tu verò repulisti et despectisti, exarsisti in Christum tuum*. Mais nous ne pouvons passer sous silence le psaume lxxviii, qui exprime plus clairement que tous les autres, les maux dont je parle : *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam : polluerunt templum sanctum tuum : posuerunt Jerusalem in rudera* (2).

L'avenir nous offre, selon les divines écritures, trois grandes révolutions : la conversion des Juifs, la persécution de l'Antechrist et le dernier avènement de Jésus-Christ. Ces grands événements sont encore marqués dans les Psaumes.

La conversion des Juifs s'y trouve. On peut remarquer leur repentir et leurs gémissements dans le psaume xxiv : *Ad te, Domine, levavi animam meam*; et dans le psaume l : *Miserere mei, Deus*. Dans le premier, ils demandent grâces pour les péchés du premier âge de leur nation, et pour tous les crimes qu'ils y ont depuis ajoutés : *Delicta juventutis meæ et prævaricationes meas ne memineris*. Dans le second, ils confessent particulièrement le crime qu'ils ont commis contre Dieu même et contre Dieu seul, par le déicide dont ils se sont rendus coupables en la personne de Jésus-Christ : *Tibi, tibi soli peccavi*. Ils y demandent d'être enfin délivrés de ce sang qui, selon le désir insensé de leurs pères, est tombé de génération en génération jusque sur eux, et ne cesse jusqu'à présent de les poursuivre : *Libera me de sanguine, Deus, Deus salutis meæ*. Leurs actions de grâces

(1) On sait que c'est un des sept psaumes pénitentiels que l'Eglise emploie particulièrement dans les calamités publiques.

(2) On sait que l'Eglise emploie ce psaume spécialement lorsqu'elle se voit exposée aux incursions des infidèles.

après leur conversion se trouvent exprimées dans les psaumes cii : *Benedic, anima mea, Domino*; ciii : *Benedic, anima mea, Domino*; civ : *Confitemini Domino, quoniam bonus*; cvi : *Confitemini Domino, quoniam bonus*; et surtout dans le psaume cxvii où Jésus-Christ même nous montre leur conversion dans cette parole qu'ils diront alors sur lui : *Benedictus qui venit in nomine Domini* (1).

La persécution de l'Antechrist, saint Augustin la découvre dès la seconde partie du psaume ix selon la Vulgate, lequel est le psaume x selon l'hébreu : *Ut quid, Domine, recessisti longè* (2); et l'on peut y rapporter principalement les psaumes graduels : *Ad Dominum, cum tribularer, clamavi*, et les suivans.

Enfin le dernier avènement de Jésus-Christ est particulièrement l'objet de ce désir ardent qui termine le psaume xiii : *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* et qui se trouve répété au ps. lvi : *Quis dabit ex Sion salutare Israel?* Il est l'objet de cette vive prière trois fois répétée dans le psaume lxxix : *Deus, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus... Deus exercituum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus... JEHOVA, Deus exercituum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus*. Il est spécialement décrit dans le psaume xliix : *Deus deorum JEHOVA locutus est, et vocavit terram à solis ortu usque ad occasum. Ex Sion species decoris ejus : Deus illuxit : veniet Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida*. L'anathème que Jésus-Christ doit alors prononcer contre les méchants, est exprimé dans le psaume vi, selon le témoignage même de ce divin Sauveur. *Discedit à me, omnes qui operamini iniquitatem* (3). La gloire de ses saints, qui doivent avec lui juger le monde, est décrite au psaume cxlix : *Gloria hæc est omnibus sanctis ejus*.

Ainsi le sens prophétique des Psaumes renferme l'établissement de l'Eglise, les persécutions qu'elle a souffertes de la part des Juifs et des païens, son triomphe sous Constantin, ses maux intérieurs depuis cet empereur, les inondations des barbares et des Mahométans, la future conversion des Juifs, la persécution de l'Antechrist, le dernier avènement de Jésus-Christ; en un mot, toutes les grandes révolutions qu'elle doit éprouver depuis son établissement jusqu'à son parfait triomphe dans la gloire de l'éternité.

Le grand et principal objet des Psaumes est donc Jésus-Christ et son Eglise, le Christ entier, dans toute l'étendue des siècles, depuis le premier avènement de Jésus-Christ jusqu'à son dernier.

(1) *Matth. 23, 39.*

(2) Saint Augustin fait ici une remarque importante : *Prima persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cum proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogentur : altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per ejusmodi hæreticos et falsos fratres agitur. tertia superest per Antichristum venturu, quæ nihil est periculosius, quoniam et violenta et fraudulenta erit. Vim habebit in imperio, dolum in miraculis. Enarr. in Ps. ix, n. 27.*

(3) *Matth. 7, 23, et 25, 41, Luc. 13, 27.*

IN TITULOS PSALMORUM

Dissertatio.

(Auctore CALMET.)

Titulorum, qui in fronte cujuslibet Psalmi inscribuntur, expositio crucem figit interpretibus. Iis enim tenebris obvoluti sunt tituli, ut eorum mysterium penitus se pervasisse, nemo sibi hucusque blandiatur; quin et rabbini ipsi, quamvis alioqui certam de rebus quibusque sententiam ferre consueverint, nihil in eâ re magis quam cæteri scriptores, scire se non rarò profitentur (1). Cæteri interpretes, eruditissimi æquè et sapientissimi, unâ conveniunt incertius nihil esse quàm quod eâ de re apud interpretes legitur; quàmquam, ut verbis sapientissimi Muisii in Psalmum 8 utar, *parùm est damni in hujus vocis haggithith ignorantia; cum illa, ut et aliæ similes, quæ passim occurrunt in titulis Psalmorum, ad argumentum et materiae carminis nihil prorsus pertineant.*

Hanc in adscriptionibus Psalmorum obscuritatem fassi etiam SS. Patres, aliter tamen de ipsorum usu et auctoritate senserunt. Rati enim, utilissimas esse ut totius cantici sensus intelligatur, operæ pretium censuerunt, eorum mysteriis pandendis omni conatu incumbere. *Quid est titulus, nisi clavis? In domum non ingreditur, nisi per clavem. Ita et uniuscujusque Psalmi intellectus per clavem, hoc est, per titulum intelligitur,* ait Hieronymiaster in Psalmorum prologo. *Titulus Psalmi tanquam præco Psalmi est,* ait S. Augustinus in Psalmum 139. *Titulus et Psalmus duo sunt,* ait S. Hilarius in prologo Psalmi 119, *quorum alter ab altero minimè divellendus; sibi enim invicem auctoritatem præstant: debilis est sermo, si de aliquo eorum absque altero disseratur.* Per Psalmorum viam decurrentibus titulus veluti ducem se præbet; rectusque ejus sensus ex rectâ tituli expositione petitur; inde pendet omnis versus, qui cantatur. *Si quis cognoscat quod in domus fronte positum est, securus intrat,* ait S. Augustinus in Psalmum 53.

Plus aliquid S. Augustinus addit, eùm de inscriptionibus Psalmorum tanquam de cæteris divinis Scripturis agendum suscipit. In exordio expositionis in Psalmum 64, cujus est titulus: *Canticum Jeremiæ et Ezechielis populo transmigrationis, cum inciperent exire,* hæc habet: *Agnoscentu est vox sanctæ prophetiæ ex ipso titulo Psalmi hujus.* Et in Psalmum 50, cujus est titulus: *Psalmus David, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee,* ait: *Hoc in ipso Psalmo non legitur; in libro autem Regnorum plenius legitur; utraque autem scriptura canonica est.*

Gemina fermè habet Theodoretus in Præfatione Psalmorum: *Quoniam inscriptiones Psalmorum quidam falsas esse dixerunt, necessarium puto etiam de his pauca percurrere. Mihi quidem temeritas videtur, invertere inscriptiones quæ à primâ origine usque ad Ptolemæi tem-*

*pora delatæ sunt, qui post Alexandrum in Ægypto regnavit; quas inscriptiones septuaginta Interpretes omnes seniores in Græcam linguam transtulère, sicut alias omnes sacras Scripturas. Supra centum et quinquaginta annos ante interpretationem Ptolemaicam mirabilis ille Esdras edidit in lucem libros cælestis gratiæ plenos, qui quidem cum propter Judæorum incuriam, tum verò ob impietatem Babyloniorum diutius depravati permansère. Si igitur Esdras divino Numine afflatus horum voluminum memoriam illis hominibus renovavit; etiam hi septuaginta Viri non sine S. Spiritu hæc opera in Græcum sermonem converterunt. Inter cætera verò sacra volumina etiam inscriptiones interpretati sunt. Rem quidem niniæ temeritatis et confidentiæ plenam arbitror falsas illas existimare, et nostras rationes vi S. Spiritus sapientiores judicare. Et initio expositionis in Psalmum 1, ait: *Facile est cognoscere, quòd antiquitus apud Hebræos, qui inveniunt inscriptiones et divinas Scripturas interpretati sunt, eas in linguam Græcam transtulerunt; hunc enim Psalmum, et eum qui proximè sequitur, sine inscriptione reliquerunt: non audentes à se ipsis aliquid adjungere verbis Spiritus sancti.**

Hucusque viri illi sanctissimi obsequium in titulos Psalmorum provexerunt. Judæi pariter in synagogis veluti portionem Psalmi recipere titulos videntur, quippe qui utrosque indiscriminatim canere consueverunt. Eorum interpretes, non secus ac nostri plures, nihil habuerunt antiquius quàm ut illorum expositioni, veluti potissimæ operis parti, allaborarent. Septuaginta et Vulgata semper illos et legerunt, et inviolatos servârunt, quasi scilicet cognoscendo auctori, argumento, tempori et consilio scribendi unicè valerent. Profectò absque tituli ductu quis Psalmos Davidis, filiorum Core et aliorum distingueret? Tandem Bossuetius episcopus Meldensis, dissert. de Psalm., cap. 6 (supra), hoc sibi consuit asserendum: *Psalmorum titulos divinitus inditos conservatosque dicimus, ut Psalmorum auctores et argumenta noscerentur.* Addit pariter: *Neque verò ulla ratio sinit ut titulos à reliquo Scripturarum corpore amputemus, cum eodem tenore legantur cum reliquis, atque in textu pariter et in omnibus versionibus positi reperiantur.* Vide et Præfationem Dupinii in Psalmos.

Si tamen omnibus æquè titulis divinam, canonicam, assertamque auctoritatem tribuendam censeas, certè piâ hæc credulitate plus nimio abutaris. Patres enim, quanquam inscriptionibus quàm maximè favebant, fassi tamen sunt, earum aliquas nihil habere eum ipso Psalmo affinitatis. Ita S. Hilarius in Psalm. 59, num. 1, fatetur, Psalmi hujus titulum historiæ repugnare: *Quo Psalmus omnis ab historiâ tituli dissidet.* Inscríbitor enim Psalmus: *Cum succendit David Mesopotoniam Syriæ, et percussit Idumæam, etc., Psalmus verò totus triumphali licet titulo inscriptus tristis et mæstus est.* Nonnulla etiam discrepare observat inter historiam Regnorum et textum tituli, ac tandem concludit, septuaginta Interpretes futura sub Jesu Christo gèsta spectantes, apposità eâ inscriptione, tum scripti Psalmi tempus, tum auctoris consilium,

(1) Muis in Psalm. 4, 1: *Hebræi sæpè fatentur, se nihil scire de titulis Psalmorum.*

conversionem gentium ad fidem meditantis, tradere voluisse.

Eadem repetit in Psalmum 63, num. 1 : *Ipsi illi Psalmi, qui secundaum titulorum inscriptiones res gestas continere creduntur, in plurimis à tituli sui, et rerum ac personarum proprietate dissentiunt, magisque per editiones noninum atque gestorum, spiritualium operationum significant effectus.* Tandem in postremum Psalmum credere se inuit, iis non modò inscriptionibus, quæ maximè litteræ Psalmorum repugnare videntur, mysterium aliquod contineri, sed cæteris etiam, quæ apud Septuaginta ab Hebræo textu dissentiunt, iisque pariter, quæ in Græco tantùm, non verò in Hebræo leguntur.

Quà in re satis ille ab opinione Theodoretii recedit, cum ille ad criticæ libram titulos Psalmorum plerumque expendens, eos omnes rejiciat, quos Hebræus et Septuaginta non admittunt. Ita reprobandum censet titulum Psalmi 64, cum nec in Hebræo, nec in priscis interpretibus Græcis, Aquilâ, Symmacho et Theodotione, neque in textu Septuaginta apud Hexapla legatur; additumque putat recentioris alicujus scriptoris manu, qui nec historiam, nec Psalmi consilium satis nôset. Imperitiæ pariter et vesaniæ illos accusat, qui Psalmo 136 titulum, cum in Hebræo nullus appareat, adjecerunt. Easdem alibi querelas renovat, audaciam illorum arguens, qui plus ingenio suo quàm debitæ erga Scripturas reverentiæ obsequuntur; abjectisque eorum commentationibus in Psalmi corpore et argumentum et scriptæ lucubrationis tempus quærit. Vide et in Psalm. 138, 143, 145, etc.

S. Augustinus, cui certè auctoritas titulorum, quos in exemplaribus suis legebat, probatissima erat, fateri nihilominus cogitur, aliò interdum referri, quàm quò canticum spectat. Ita Psalmum 89, quamvis in Hebræo, Septuaginta et Vulgatâ Moysi inscriptum, alterius esse opus docet : *Non enim credendum est ab ipso omninò Moysè ipsum Psalmum fuisse conscriptum, qui ullis ejus litteris inditus non est.* Si enim, addit, Moysen habet auctorem, cur inter alia ejus scripta, in quibus nec cantica desunt, non recensetur? Quare in ejus tituli inscriptione aliò spectatum est, ac nomine ampljssimi illius viri ad magnum aliquid et sublimè lector deducitur. Et in expositione Psalmi 95, cujus est titulus : *Quando domus ædificabatur post captivitatem,* observat, nullius domûs seu templi constructionem in Psalmo designari : *Non ergo consonat Psalmus titulo suo; et aliud portat in fronte, aliud in voce. Imò nihil aliud, sed intellectores quærit; loquitur enim de ædificatione domûs, alterius planè à templo Salomonico*

Idem Pater in Psalmum 59 ait : *Solet propheticus Spiritus in Psalmi titulis recedere aliquantum ab expressione rerum gestarum, et aliquid dicere quod in historiâ non invenitur; et hinc potius admonere, non propter cognoscendas res gestas esse hujusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præfiguranda.* Cassiodorus præfat. in Psalm. suo more Augustinum præceptorem secutus, habet : *Si litteram consideres, extraneum est, cum*

ea non invenias in Psalmis, quæ continentur in titulis; si verò trahantur ad tropicum intellectum, nimis videntur accommodæ inscriptiones. Hæc, addit, ante fores Psalmorum tanquàm sacrata vela pendent; quæ si procul spectes, sensum velare videntur; at si accedas, et aciem mentis intendas, rarescentibus quibusdam filis, facillè eorum penetralia contueris.

His ita constitutis, illud statim consequitur, I. Patres, cæterosque, qui eos magistros secuti sunt, divinam assertamque auctoritatem Psalmorum inscriptionibus, quæ è textu Hebræo peterentur, tribuisse; cæteras verò, recentiorum auctorum operâ adjectas, nihil observasse. S. Hilarius persuasum quidem habebat, maximam illarum partem additam esse à Septuaginta; sed Theodoretus, qui severiori examine omnia expendit, id minimè verum esse demonstravit, nihil habenda esse putans ea quæ in inscriptionibus leguntur, præter quàm quòd sive in Hebræo est, sive cum Psalmi seu litterali et historico, seu spirituali et mystico sensu congruit. II. Inscriptiones illas quandoque à litterâ Psalmorum abhorrere. III. Quolibet tempore cuilibet licuisse eas in examen vocare, cum textu et historiâ conferre, easque in litterali interpretatione deserere, siquidem à litterâ cantici, sive ab historiâ discrepent.

Quod autem iisdem à Patribus traditum est, inscriptiones, non secus ac reliquum Psalmi corpus, Spiritu sancto afflante dictatas fuisse, eoque proinde habendas loco quo cæteræ canonicæ Scripturæ habentur, eorum privatam sententiam nunquàm adoptasse Ecclesia videtur, cum nostrâ adhuc ætate eruditissimi plures theologi demonstrarent, titulos nec divini Spiritûs opus esse, nec in censum divinarum Scripturarum cooptandos (1). Censent etiam nonnulli, glossemata esse, textui diù post primævos Psalmorum auctores adjecta. Profectò, si certum esset id quod veterum nonnullis visum est (2), Esdræ, cui Psalmorum collectio tribuitur, titulos etiam adjecisse, in eam facillè sententiam concederem, quæ divinam illis auctoritatem vindicat. Sed fortassè non modica eorum pars ante ipsam Esdræ ætatem Psalmis accessit, ab ignotâ, nec assertæ nec divinæ auctoritatis manu. Forte enim inter legendum visus est ignotis illis auctoribus inscriptionem illam Psalmus exigere, quam statim exemplaribus suis præfixerunt. Exemplaria autem nactus Esdras, servanda omnia censuit, nihil probans, nihilque pariter rejiciens. Fieri etiam potest ut paria glossemata, post Esdræ libro addita sint, quæ à Septuaginta interpretibus inventa, et ab Hebræo et ab illis tradita habeantur. At ea, quantumvis vetusta, nihil certè majori auctoritate pollent, nisi cum textu Psalmi et cum historiæ veritate congruant.

Quod etiam ad sensum demonstrat, nihil satis certi pro divinâ titulorum auctoritate apud Græcos pariter

(1) Vide Natal. Alexand. *Histor. vet. Test. dissert. 24, q. 1, art. 1,* et Ferrand. *Præfat. in Psalm., et alios.*

(2) Vide Theodor. *Præfat. in Psalm. et Bedam. item Prolog. in Psalmos.*

et Latinos receptum fuisse, libera est, quam sibi vindicârunt, facultas novos addendi, et veteres abolendi, eorumque auctoritatem pro arbitrio sequendi deserendique. Patres inter se ferè semper discrepant: interpretes fas sibi esse ducunt, privatam singulos sententiam sequi; suas singuli in limine cujuslibet Psalmi sequuntur conjecturas, tunc maximè cùm de sensu litterali et historico agitur. Ne diù in hac re immoremur, lege argumenta, quæ singulis Psalmis præfiximus, eorumque lectione statim intelliges, quanta lectionum varietas in iis titulis sit, quanta in definiendo Psalmi argumento et auctore inter scriptores discrepantia, quanta quisque licentia hypothesim suam condat ex genuinâ Psalmi sententiâ, spretâ inscriptione, siquidem illa alienum quid à Psalmi textu indicare videatur.

Profectò si Ecclesia titulos in Canonem recepisset, nodum aliquem imposuisset tantæ commentatorum licentiæ, ac extra præscriptos in fronte Psalmi limites quempiam ferri passa non esset. Nunquàm insuper permisisset ut in officio publicisque Psalmorum recitationibus omitterentur. Denique veritas ac fides in pluribus titulis neglecta, titulorum cum reliquo textu repugnantia, alterius certè quàm S. Spiritûs opus esse, documento sunt apertissimo. Si quam auctores sacri inscriptionem apposuerunt (nonnullas enim apposuisse non ambigo), fateamur oportet eas, cum cæteris mixtas confusasque, non satis posse distingui, ut proinde in eâ quâ sumus ambiguitate, neque rejicere omnes, neque probare audeamus. Scribit Origenes singula cubacula suas habere claves destinatas; claves verò illas ita in singulis ædium partibus esse dispositas, ut non satis discernatur quæ sua sit singulorum forium clavisi. Operosum est aptam foribus singulis clavem distinguere. Hæc incommoda cum Psalmorum titulis quadrant. Claves sunt, quæ tamen sæpè Psalmo illi, cui adscribuntur, non congruunt. Vide Orig. selecta in Psalm., pag. 527, vet. edit. Ultrò igitur admittimus eas quæ cum historiæ veritate et sensu Psalmorum congruunt; cæteras à reliquo textu abludentes, constanter rejicimus. Satis convenit inter theologos omnes æquè librorum sacrorum titulos pro inspiratis habendos non esse. Agnoscunt etiam ex Patribus quidam, iis inscriptionibus nihil juvari litteram et Psalmorum argumentum; nomina virorum, quæ in fronte cantici leguntur, non semper genuinum lucubrationis auctorem prodere. Quicumque etiam ex iisdem Patribus universos uni Davidi Psalmos vindicârunt, illos certè titulos parùm venerati sunt, cùm in illis non rarò alter à sanctissimo rege scriptor præferatur.

Quod de divisione Psalterii et Psalmorum inter se apud varios viget discrimen, alterum est argumentum, quo divina Psalmorum inscriptionibus auctoritas abrogatur. Animadvertimus in Prolegomeno, variam adoptasse Patres Psalterii distributionem, cùm alii pro Hebræorum more in quinque libros dispescant, alii in tres, alii singularem esse librum, nec divisione ullâ deformandum statuunt. Qui apud aliquos unicus

est Psalmus, in duos ab aliis distinguitur. Sunt qui titulum alicui Psalmo præfixum legant, cui titulus in aliis exemplaribus deest. Syrus Hebraici exemplaris fidem sæpissimè deserit; Septuaginta peculiarem legendi rationem servant, discrepantem ab Hebræo, Syro et Vulgatâ; nec rara est inter ipsa Septuaginta exemplaria varietas. Psalteria vetera Latinorum abhorrent quandoque à Græco et Vulgatâ. An hæc textui canonico et legitimo, cujus invariata est veritas, convenient? Cùm ex pluribus Psalmis unus integer conflatus est, cùm duo simul juncti, singuline simili et invariabili titulo inscribentur? Quàm multi apud Vulgatam leguntur, quos frustra in Hebræo quæras! Quàm multi in nostris recentioribus Bibliis, qui in priscis non erant! Psalmus 90: *Qui habitat in adjutorio Altissimi*, sine titulo est apud Hebræos, eoque caruit in exemplaribus Eusebii, Theodoretii, Euthymii, et Hieronymiastri, cùm tamen hodiè suus Psalmo titulus legatur in Septuaginta et Vulgatâ.

Cùm Tridentinum concilium Vulgatæ auctoritatem asseruerit, nullâ inter titulos Psalmorum distinctione, omnibus æquè eandem auctoritatem conciliavit (1). Vix autem credimus voluisse divinam vindicare auctoritatem iis titulis qui et hodiè et antea semper in Hebræo defuerunt; iisque, qui et ipsi per se apertissimè et unanimi Patrum consensu historiæ sive reliquo Psalmorum textui repugnare noscuntur. Statuendum igitur est, omnes æquè generatim Psalmorum titulos nullam obtinere divinam et canonicam auctoritatem, eosque proinde in examen revocare, rejicere etiam, cùm meliorem sensum littera Psalmi offert, fas esse unicuique. Adhuc tamen, cùm eorum auctoritatem deserimus, integrum tamen ratumque servare jubemur in illos obsequium, utpote quos Ecclesia in sacris Scripturis servavit, quorum non minima pars ad percipiendum Psalmi sensum plurimum conferat. Id nos servavimus, atque in singulorum Psalmorum argumentis ostendemus quo studio varias lectiones ac sententias de titulis sensuque Psalmorum collegerimus.

Quamvis autem summam adhibuerimus in titulorum examine diligentiam, plures esse nihilominus titulos fatemur, quorum implexior sensus conatus nostros fellit; quod etiam ante nos primi ordinis interpretes fassi sunt. Flaminius præfat. in Paraphr. psalm., p. 14, relictam à se majorem titulorum partem inexplicatam profitetur, quòd neque ipse in eam rem de suo quicquam promere valuerit, neque invenerit apud interpretes Latinos quod sibi probaretur; nec rabbinos aliter in eâ re commentatos, quàm quòd suspicari se significarent, inextricabiles illas voces plerumque sive instrumenta musica designare, sive musicas notas modosque, quibus Levitæ sacros hymnos in templo concinerent. Hebræas igitur illas voces servandas censuit in suâ versione Flaminius, exemplum secutus doctissimorum interpretum, qui ex Hebræo Latinam sacrorum librorum versionem adornârunt. Isidorus Clarius fatetur pariter unâ cum rabbinorum doctis-

(1) Vide Ferrand. Præfat. in Psalm. cap. 7.

simis eas inscriptiones, iis exceptis quæ historiam aliquam satis notas indicant, inexploratas esse, eorumque sensum frustra tentari, quòd vetus Hebræorum musica nostrâ ætate penitus exciderit, ut neque instrumenta illorum satis noverimus, neque notas musicas, iis titulis designatas, perspectas habeamus. Hæc cum rabbinis Clarius.

Fusiùs quàm cæteri eâ de re disserit Genebrardus in Psalm. 4, 1 : *Pleræque inscriptiones, ait, uti sæpè difficiliores, quàm ut brevibus scholiis possint repræsentari, à nobis præmittentur sed nec multum faciunt ad litteræ argumentum, ut quæ ferè ad musicam antiquam, nobis adhuc ignotam, pertineant, sintque tanquàm Psalmorum claves ad modulum cantui præscribendum, uti nostrarum antiphonarum initia, ac declarent modos sive tonos et concentum illius musicæ, vel instrumenta, ad quæ essent decantandi. Rariùs enim sive historiam, sive tempus, sive occasionem indicant. Et cum id fit, non è titulis hujusmodi continua eorum intelligentia perpetuò sequitur. Nam, ut per digressionem poeticam aut rhetoricam aliò sæpè excurritur, vel per quemdam spiritus prophetici impetum et raptum, mysteria, quorum historia erat typus, obiter monstrantur. Quare ejusmodi inscriptiones sæpè non tam materiem expriment, quàm occasionem dant ut commodus et spontè nascens transitus fiat à temporali re ad spiritualem, à typo ad veritatem, à litterâ ad spiritum, à cortice ad mysterium.*

Persuasum habuisse idem Genebrardus; in Psalm. 80 et 93, videtur, inscriptiones, quæ in Septuaginta quidem, non in Hebræo leguntur, Judæis, *Cabalæ* seu traditionis mysteria sectatis, tribuendus esse. S. Gregorius Nyssenus, tract. 2 in Ps. 1, c. 8, omissas ibi credit inscriptiones, ubi Psalmus planior esset quàm ut adscriptione aliquâ explicari deberet; si quid verò Ecclesia addiderit quod in Hebræo deesset, id illam eo consilio præstitisse, ut latens aliquod mysterium in Psalmis detegeret. Hosce titulos ab Ecclesiâ adjectos *ecclesiasticos* et *mysticos* appellat. Eosdem non ab Ecclesiâ, sed à Septuaginta adscriptos, S. Hilarius, uti supra observatum est, censuit; sed minorem obtinent apud Theodoretum auctoritatem, cui temeritate aliquorum, qui profanas manus in S. Scripturam inferre ausi sunt, irrepsisse creduntur, et veluti pura hominum inventa abjiciuntur, reprobanturque. Nicolaus Lyranus, Prolog. in Psalm., receptâ apud Latinos opinione, Esdræ collectionis Psalmorum auctori titulos tribui scribit; ille enim, ait, præfationem Psalterii adornavit, cujus locum tenet primus Psalmus, cæteros verò, ut necessitas ferebat, peculiari titulo inscripsit. Quoad titulos ab Hebræo alienos ita definit in Psalm. 57 : *De titulo Psalmi parum est curandum, nisi pro quanto accipiuntur immediatè ab Hebræo, vel translatione Hieronymi juxta Hebræum, quia in aliis multa sunt apposita secundum phantasias expositorum.* Docet denique in Prologo Psalmorum : *Apud Hebræos authenticis sunt (tituli), sicut Psalmi cæteri.*

Nec majori cautione mentem suam produunt eâ de re P. Alexander in dissertatione in Psalmos, et Ferrandus in præfatione Psalterii. Ex quibus omnibus il-

lud nobis jure meritòque asserendum videtur, titulum auctoritatem nunquàm uti dogma satis certum exploratumque receptam fuisse ut ejus rei veritas eorum loco haberi possit, quas, integrâ Ecclesiæ sacrorumque librorum reverentiâ, dissidium theologorum et interpretum ingenii exercendis in medio relinquit.

Recepta apud Judæos opinio, recitata pariter et probata ab Origene in opusculo edito in Hexaplis D. Bernardi de Montfaucon, Eusebio in Psal. 28, S. Hieronymo Epist. ad Cyprian. et in Malach., S. Hilario prolog. in Psal., S. Athanasio prolog. in Psal., tom. 2, docet, Psalmos nullo inscripto titulo ad auctorem præcedentis Psalmi pertinere. Hanc sententiam improbant recentiores interpretes, et falsam disertè appellat Bellarminus præf. in Psalm. S. Hilarius tamen ab Esdrâ derivandam asserit, collectore Psalmorum post solutam captivitatem, quemadmodum supra inuimus. Fusiùs nos eâ de re in dissertatione de Auctoribus Psalmorum.

IN GEMINAS ILLAS HEBRÆAS VOCES : *Lamnazeach* ET *Sela*,

Dissertatio.

Eodem auctore.)

ARTICULUS PRIMUS.

De Lamnazeach.

Frequentissimè in fronte Psalmorum לַמְנָצֵחַ *Lamnazeach* inscribitur, redditurque à Vulgatâ : *In finem*. *Sela* sæpiùs recurrit in corpore Psalmorum, semper in fine versiculi, et absolutâ sententiâ.

Porrò *Lamnazeach* redditur à Septuaginta, εἰς τὸ τέλος, *In finem*, vel *pro fine*; quæ verba interpretum plures morali et mystico sensu referunt ad Jesu Christi adventum, ejusque ætatem, quæ ab Apostolis finis seculorum nominatur : *In quos fines seculorum deveniunt*, 1 Cor. 10, 11. Spectare etiam ad Messiam, exitum et consummationem Scripturarum, rabbinorum nonnulli (1) docuerunt. Interpretantur alii de vocatione gentium et reprobatione Judæorum, alii de æternitate vel judicio supremo, vel de J. C. resurrectione. Alii usurpata credunt ea verba : *In finem*, pro semper (2); quasi scilicet designetur, nunquàm ab eo Psalmo viris Dei servitio addictis cessandum esse. Chaldæus vertit : *Pro laudandò*, sive *in laudem*; quæ omnia satis probant, de sensu hujus vocis ne inter Judæos quidem convenire.

Interpretes Græci, qui post Septuaginta floruerunt, in ejus versione discrepant. Aquila reddit, τῆς νικητικῆς, *victoriam danti*, ubi S. Hieronymus, *Victori*; Theodotion, εἰς τὸ νικῶς, *in victoriam*; Symmachus, Ἐπιτυχίας, *carmen victoriæ*. Sed relicto titulo, et mente ad examen Psalmi revocatâ, vix occurrit aliquid huic titulo congruens; tantum enim abest ut gratiarum actiones

(1) Kimchi ex Talmud : Rab. Simeon, in lib. Jal-kut.

(2) Saadias Gaon, et Ferrand. hic, et Muis, quasi לַמְנָצֵחַ *lenezach*, non לַמְנָצֵחַ *lamnazeach*.

et læta victoriae carmina pangantur, ut sæpius nonnisi quærelæ luctusque ac tristia, lugubri potius titulo quàm læto designanda occurrant. Sed hanc objectionem occupant (Perez, Forster), eo scilicet titulo : *Carmen victoriae*, solum designari, in eo Psalmo decantando ingeminandam esse vocem, ut ad vocem majori contentione tollendam cantores inter se veluti provocari videantur, quemadmodum in hymnis ac prosis ecclesiasticis nostrâ etiam ætate quandoque servatur, ut duæ chori partes ad tollendam intentissimè vocem se invicem provocent; cujus deinde remissio ac nova insuper elevatio succedit. Designari etiam potuisse credunt, eos Psalmos veluti in præmium cantoribus datos esse, pro relatâ de fratribus suis in canendi certamine victoriâ. Sed hæc ad libitum conficta, nullo etiam negotio negantur.

Major recentiorum interpretum pars post rabbinos putat, eam vocem esse reddendam : *Præfecto musices*; Levitæ scilicet illi, qui canentibus in templo præerat. Hujus opinionis, quam præ cæteris probamus, hæc sunt momenta. Hebræum *Nazach*, primitivum vocis *Lamnazeach*, sonat præesse operibus vel operis; cantorum, vel cantatricum, vel tandem musicis instrumentis canentium, seu virorum seu puellarum, choros moderari. Nulla profectò in titulis Psalmorum difficultas, quæ, hæc significatione constitutâ, statim non facile solvitur. Veram igitur meritò arbitramur; postquam præsertim cæteras litterali sensui minùs congruere demonstravimus.

Erant in templo Levitæ sanè frequentes, laudibus Domini celebrandis pulsandisque musicis instrumentis destinati. Omnes Levitarum familiæ eo munere, sive custodiendis foribus, et excubiis in templo agendis, vel tandem obsequio sacerdotum sacro ministerio vacantium, occupabantur. Singulis familiis suus erat præfectus, vel princeps, cui alii præfecti plures parebant. Horum censum fusiùs deductum legas in primo Paralipomenon 6, 31, in hæc verba desinentem : *Isti sunt quos constituit David super cantores domus Domini*. Potissimi inter illos Asaph, Heman, Ethan et Idithun. Porrò Asaph cæterique similis peritæ, canendis pangendisque carminibus occupabantur; utrumque enim in se conjunxerant munus, prophetæ nempe et cantoris. Singulæ cantorum classes musicorum instrumentorum varietate distinguebantur; et peritissimus quisque præfectus, quem *Mnazeach* appellabant, eligebatur. Laudatur Chonenias, uti sonorâ et eleganti voce insignis : *Chonenias princeps Levitarum præerat ad præcinendam melodiam*.

Unicus erat apud veteres totius musicæ tonus; carebat enim musica varietate tonorum et harmoniâ ex variis vocibus resultante, quæ nostrâ ætate delectat. Idem vocibus omnibus et instrumentis in harmoniâ tonus et tenor; scribere enim parùm nôrant, ac διαγράμματα seu *tabulaturas*, quas vocant, penitùs ignorabant. Hæ recentius sunt Stratonici inventum (1). Solo illi usu et auscultatione magistri artem discabant,

(1) Eresius Phantias apud Casaubon. in Athen., lib. 8, cap. 12.

quemadmodum fermè nostrâ etiam ætate pueri apud Turcas canere docentur. Itaque in publicis cæremoniis præcentore opus erat, qui classem suam vel chorum validâ robustâque voce duceret; quâ voce id agebat quod hodiè musices magistri plausu faciunt. Non temerè pariter credimus, frequentes fuisse in musicâ repetitas carminum complexiones, easque notas ab universo simul cantorum choro iterari consuevisse, quas magister præcinuerat.

Solebant olim apud Græcos (1) ii qui carmina scriberent, ipsi canendi normam, quam carmen exigere videretur, præscribere; ad quas deinde leges à musico sive fidicine, mercede conducto, canebatur. An idem apud Hebræos servatum est? Quin potius inter illos poeta carmen suum inscripsisse videtur musicæ peritis, veluti Asaph, Heman et Idithun, ut illud ad numeros redigerent. Ita censent interpretes, quorum opinionem nullum satis firmum argumentum falsitatis arguit.

Classes sub singulis musicæ præfectis ex ordine quem inter se tenebant, interdum distinguebantur, ut classis octava, tertia, et interdum ex musicis instrumentis. Hinc in titulis Psalmorum quandoque legitur ut in Psal. 11, 1 : *לכננצח על השמינית Lamnazeach hal haschminith*, nempe præfecto musices pro octavâ; quandoque etiam Psal. 4, 1, 5, 1 : *לכננצח בכננצח præfecto in Neginoth*; quæ vox musicum instrumentum fidiculare, digitis pulsandum, significat. In solemnibus religionis cæremoniis, veluti cum arca Domini deducebatur, vel cum ob victoriam de hostibus relatam triumphus ageretur, solemnem pompam non Levitæ modò, sed etiam feminæ canticis suis sub præcentore augebant. Nec me fugit tradere rabbinos cautum fuisse viris, ne cum feminâ in templo canerent; cum feminâ enim in loco sancto modulari inquit, crimen est turpissimo simile. Sed eorum superstitio ab ipsâ Scripturâ damnatur, quæ in solemnibus arcae Hierosolymam translatione Banaïæ meminit, choros puellarum sive cantatricum ducentis. 1 Paral. 15, 18, 20; Psal. 9, 4. Leguntur etiam in Psalmo 67, 26, puellarum chori, duce viro perito canentes. Sed fusiùs eâ de re agendum est in dissertatione de musicâ Hebræorum.

Neque musicæ præceptores, sive *Mnazeach* in cœtibus modò religiosis choreas et cantica ducebant; erant pariter in ædibus principum, tam cantorum quam cantatricum præfecti. Neque debitum erga canonicas Scripturas obsequium minui credimus, si sacros aliquos Psalmos quandoque in cæremoniis civilibus decantatos putemus, ut in triumpho principis, vel cum lætum illi expeditionis suscipiendæ omen fieret, vel tandem cum nuptiarum illius sive inaugurationis in regnum pompa celebranda esset; qui deinde Psalmi, in eos usus scripti, ad sacras cæremônias translati sunt.

Cum iidem essent plerumque Prophetæ pariter et poetæ, ac populi regumque studia ad pietatem et religionem omnia tenderent, quæ primùm scripta erant

(1) Vide Plutarch. de Musicâ, et Origen. in Psalm. 38.

carmina in usus civiles et minimè sacros à suis tamen auctoribus Dei spiritu afflatis consecrabantur. Nihil enim viri illi sanctissimi æquè curabant ac Dei laudes et preces. Quare nihil prohibebat quin in templum et usus sacros transferent; neque præfecti sacræ musices ullâ religione absterrebantur, quin aulicas vel civiles pompas, sacras illas inprimis et religiosas, moderarentur præirentque.

Suus erat *Mnazeach*, cùm lugubris pompa, seu victoria, sive festus dies publicè celebraretur. Inter Psalmos enim musicæ præfectis inscriptos cum lætis pariter et jucundis lugubres miscentur et tristes. Nostrâ adhuc ætate, vetustissimâ ex consuetudine obtinet apud Orientales, ut in lugubri pompâ quis validissimâ omnium præstans voce seligatur ducendis choris eorum qui defuncti laudes prosequuntur, et funus lugent (Bellon. observ. lib. 4). Viri feminæve arctiori necessitudine cum defuncto conjuncti, quæstibus præibant, quibus deinde comitum chori succinebant. In clarorum hominum funeribus, lugubri cæremonia ducendæ lamentantium tum virorum tum mulierum turma conducebatur (4). Imitari se dicebat Diogenes philosophus, apud Laert. l. 6, eos qui choris musicorum præibant, majori semper vocis contentione clamantes, ut inclinanti per se voci præsertim in cantu violento ac sublimi, succurrerent.

Scriptum à se carmen David plerùmque ad Asaph notis musicis tradendum canendumque à clientibus ipsius in templo mittebat (1 Paral. 16, 17, juxta Heb.); hinc Asapho nomen in Scripturâ: *Prophetans ad manum regis*, 1 Paral. 25, 2. Ita pariter apud Græcos qui carmina scriberet, cui vellet, ad numeros canenda tradebat; contingebat autem non rarò in solemnibus populi concionibus cùm præmium musices distribuere, ut carminis auctor indonatus abiret, cùm musicus ad canendum vocatus præmio et coronâ donaretur. Ita, inquit Origenes Homil. in Psal. 37, initio, cùm in Scripturâ legimus: *Victori Idithun* (ita enim vertit cum Græcis interpretibus vocem *Lammazeach*), non Idithun Psalmi auctor designari credendus est, sed musicus artis suæ peritissimus, cui rex sapientissimus canendi victoriam adjudicavit. Ita sentit Origenes.

Quod ex inscriptionibus plurium Psalmorum colligimus, David ipse, tantus rex, à suâ dignitate alienum non censuit, canentibus præire, et ad musicas notas sacra illa carmina concipere. Musicen ille quidem amabat, omniaque nôrat ejus artis mysteria; musica instrumenta pulsandi peritissimus, ipse pariter divinæ majestatis magnitudine ita occupabatur, ut à majestate suâ alienum non censeret et canere instrumentis coram Domino, et cantoribus in quibusdam anni solemnitatibus præire. Hoc erui videtur ex inscriptione Psal. 36, *Servo Domini; ipsi David, præfecto musices*, et ex alterâ Psal. 10: *David præfecto musices*. Vide etiam titulos Psalmorum 13, 18, 19, 20, 21.

(1) Joseph. lib. 3, cap. 15, de Bello in Latino, aut cap. 30 in Græco: Πλειστοίς δὲ μισθοῦσθαι τοὺς ἀλλητάς, οἱ θρησκῶν ἐξήρχον αὐτοῖς.

ARTICULUS II.

De Sela.

Vox *Sela* septuagies in textu Hebræo Psalmorum, et ter in Habacuc 3, 3, 9, 13, recurrit. Frequentiùs legerunt Septuaginta in suo exemplari Hebræo, cùm semel apud illos in Psalmo 2, 3, et semel in Psal. 3, 6, legatur, quo loco nihil apud Hebræos (1). Scribunt etiam in Psalmo 9, 17: *Ode diapsalmatis*, quod respondet Hebræo: *Canticum Sela*, cùm tamen in eodem Hebræo nihil tale occurrat. Discrepant quidem inter se aliquantulum eâ in re editiones et exemplaria Græca; sed quam innumus lectionem optimæ quæque editiones servant. Quærendum modò de vocis usu et significatione.

Septuaginta reddere solent סֵלָה plerùmque $\delta\iota\alpha\psi\alpha\lambda\mu\alpha$, *diapsalma* (2), quæ vox *interpositum canendo silentijum significat*, ex S. Augustino in Psalmum 4, seu vocis inflexionem ex Suidâ (3) et Theodoret. Malunt alii novam eâ voce sententiam, sive novi carminis genus designari (4), sive pausationem vocum, solis interim canentibus instrumentis; seu vicissim instrumentorum cessationem, vocibus minimè cessantibus; nam auctore S. Hieronymo Psalmi *tunc temporis junctâ voce ad organum canebantur*. Addit demùm idem S. doctor, *hoc verbum Sela superiora pariter inferioraque connectere, aut certè docere sempiterna esse* (nempe nunquàm è memoriâ lapsura) *quæ dicta sunt*. Reddit ille plerùmque eam vocem *semper*; quod etiam ab Aquilâ, quintâ et sextâ editione, à Symmacho in Habacuc 3, 3 (5) servatum est. Targum pariter in Psalmos vertit לעלם in *perpetuum*.

Quidam apud Theodoretum (6) censuerunt pausationem esse Spiritûs sancti in Prophetis; alii pausationem potiùs cantûs in musicâ, quod maximè apud veteres probatum est. Contingebat enim non rarò, ait Cosmas Monachus, pag. 223 nov. collect. Græc. PP., tom. 2, ut Psalmus ab altero choro inceptus, alteri canendus traderetur. Posterior pars *Diapsalma*, prior *Canticum Diapsalmatis* appellabatur. Sui autem creduntur destinati cantores, ut Psalmos ita divisos canerent. S. Hilarius prologo in Psalmos minùs accuratè scribit *Diapsalma* (ita enim reddit vocem Sela) esse immutationem vel cantorum vel sententiæ sive cantûs. Gemina fermè habet Cassiodorus præfat. in Psalm., cap. 11: *Diapsalma sermonum rupta continuatio, docens*,

(1) Vide Septuag. apud Euseb et Hilar. in Psal. 2, 3. Quanquàm nihil legitur neque in Romanâ, neque in Complutensi editione., Codex reg. 222 legit *Diapsalma* in v. 2, Psal. 2. Vide nov. edit. Hexapl. in Psal. 2, v. 4.

(2) Ita Symm. et Theodotion apud Origen. citatum à Hieron. epist. ad Marcellam.

(3) Suidas: $\Delta\iota\psi\alpha\lambda\mu\alpha$, $\mu\acute{\epsilon}\lambda\omicron\upsilon\varsigma$ $\acute{\epsilon}\nu\alpha\lambda\lambda\alpha\gamma\acute{\eta}$. Ita et Theodoret. Præf. in Psal.

(4) Hieron. ad Marcel. de voce *Diapsalma*: *Quidam diapsalma dixerunt esse commutationem metri, alii pausationem spiritûs, nonnulli aëternus sensûs exordium, sunt qui rhythmi distinctionem*.

(5) Aquila: Αἰ , *semper*; quarta editio: Εἰς τὴν ο , quinta editio, Διαπαντός .

(6) Theodoret. præfat. in Psalmos. Ita Euseb. præf. in Psal., pag. 8.

ubicumque fuerit, aut personarum, aut rerum fieri permutationem.

Eusebius Cæsariensis præfat. in Psal. tam constanter Diapsalma reddit, ut oculatus testis esse videatur. Non est, ait, ita ea vox accipienda, quasi à Davide sive S. Spiritu scripta fuerit, cum tantum cessationi divinæ inspirationis designandæ apposita sit. Musicæ præfecti, quorum medius in sanctuario David versabatur, eam notam adscribebant. Canebant illi laudes Domini, lyras simul pulsantes, cymbalum, psalterium, singulis ductum afflantis Spiritus sequentibus. Qui primus cæstro divino afflabatur, canticum ad numeros canere incipiebat, cæteris tantum *Alleluia* succinentibus. Cum inspiratio cessaret, cessantibus pariter instrumentis, *Sela* sive *Diapsalma* in codice scribebatur. Magis appositè idem Eusebius in Psal. 4, 23, et 88, in eam sententiam concedit, quæ vocem *Diapsalma* pro immutatione sententiæ, vel toni, metri variatione, et concinnâ complexione exponit. S. Gregorius Nysenus Præfat. in Psal. putavit vocem *Sela* intimum quemdam et insuetum divini Spiritus afflatum, et suavem pietatis motum in Proph. tã designare. Cum autem tota ea fuerit S. Spiritus operatio, pro arbitrio Prophetam agentis, idcirco *Sela* interdum in medio, sæpè in fine, frequentius aliquando, rarius interdum in Psalmis adscribitur. Hæc veterum sententia de sensu et usu vocis *Sela*.

Recentiorum sententiæ nec inter se satis neque cum Patribus conveniunt. Sunt qui credant alium esse nullum vocis *Sela* usum et sensum, quàm vocis *Evovæ* in libris ad usum chori apud nos destinatis; adscribitur enim in fine antiphonæ, ut Psalmi tonum indicet. Porrò *Evovæ* usurpatur pro *seculorum amen*, neque cantatur unquam, sed præcentori servit. Ita *Sela*, ex illorum sententiâ, nota est musica veterum Hebræorum, cujus hodiè usus ignoratur. Redundat equidem vox illa in Psalmis, neque, si expungatur, sensus usquam vel sermonis series turbatur. Vide Gejer., Hammond., Forster., Buxtorf., etc.

Kimchi, Muisius, Grotius, Genebrardus, Mariana, aliique plures notam esse musicam aiunt, quâ vocis elevatio designetur, ut proinde eo veniens cantor vel lector intendere vocem, vel tristem, vel lætam, juxta Psalmi naturam, jubeatur. Ducunt illi vocem סלה *Sela* à verbo Hebræo סלל *Satal*, quod sonat viam in aggere struere, aggerem facere, quasi sit סלה. Addunt aliqui (Vatabl., Genebr.) innui pariter eâ voce sensus quosdam admirationis, miserationis, indignationis et gaudii, uti carmen postulat, adeò ut *Sela* loco nostrarum interjectionum adscribatur, veluti, *O Deus!* quale infortunium! vel, *Mirabile dictu!* Buchananus in Psalmo 9 ita reddit: *O res pectoris altis condenda in penetralibus!* Calovius, Anti-Grot. hic, plerumque Grotio contrarius, ait notam esse deprimendæ vocis, veluti lectionem animo maturè versandi, ac tranquillâ sedatâque mente spectandi locus auditoribus fieret.

Aben-Ezra, quem recentiorum aliqui ducem in eâ re sequuntur (1), miscendum censet *Sela* cum *Amen*,

(1) Vide Calv., Gejer., Fag. Vide et Hieron. ad

quâ voce preces claudi cousueverunt. Epitaphia sua Judæi hæc clausulâ terminant: *Ejus anima in cælo alligetur: Amen, Sela, vel tantum, Amen.* In calce librorum hoc litterarum nexu אמן quatuor hæc voces adscribunt: *Amen* אמן, *Nczach* נצח, *Sela* סלה, *Vahac* וָהַע; id est: *Ita esto semper; ita esto in perpetuum;* vel, *ita esto in finem semper, in perpetuum;* neque enim quid in iis locis vox *Sela* significet, certò constat. Junius et Tremellius præcedenti verborum contextui eam vocem adjungunt; sed cum varius locorum sensus variam aliquando explicationem poscat, variare interdum coguntur. Cæterum illorum opinione *Sela* rei vim, excellentiam, magnitudinem et necessitatem designat.

Post fusiores hanc sententiarum expositionem, reliquum est modò ut nostram etiam proferamus, in quam potissimum partem feramur indicantes. Profectum si post certum versuum vel Psalmorum numerum vox illa recurreret, eo indicio stropharum vel Psalmorum distinctionem notari, non temerè suspicemur. Sed nihil incertius; observat enim S. Hieronymus ad Marcellam, in prolixis quandoque Psalmis ne semel quidem adscribi, cum vicissim brevissimi repetitum sæpius interdum exhibeant. Si post absolutam sententiam novâ succedente, æquâ lege in omnibus Psalmis apposita legeretur, aliquid de usu illius et significatione nosse daretur; ac facilè in sententiam Patrum, clausulam sententiæ vel sensus esse putantium concederemus. Verum si paulò attentius Psalmus legatur, apparebit interdum in ipso sententiæ corpore eam vocem adscribi, ut ipsi quandoque Patres præpositere positam esse, fatere cogantur. Vide Euseb. in Psal. 2. Quandoque in fine Psalmi est, ubi scilicet claudendam esse et melodiam et sententiam frustra monemur.

Quæ de notâ musicæ per vocem *Sela* expressâ verbo afferuntur, verbo negantur. Nec melior est eorum opinio, qui notam esse tollendæ deprimendæque vocis autumârunt; quo enim jure illi indicium esse flectendæ vocis asseruerunt, eo pariter alii continendæ esse vocis sive sustinendæ contenderent. Qui verò reddunt *Sela, semper*, seu patheticam aliquam exclamationem designari eâ voce aiunt, illis planè animadvertendum est recurrere sæpissimè vocem, quo loco nec *semper* nec exclamatio ulla convenit. Ad hæc, si ea est hujus vocis significatio, cur nusquam, præterquam in Psalmis et in cantico Habacuc legitur? Quæ iustèper lingua unicâ genericâ voce exclamations simul omnes admirationis, gaudii, doloris, et indignationis exprimit? Notæ sunt apud Hebræos voces variæ variis animi motibus designandis: cur ergo variis hisce exprimendis una eademque vox *Sela*, vagæ, incertæ, latentisque significationis, adhibita est?

Qui tandem, uti Vulgata, Syrus, Arabs, et plurima exemplaria Septuaginta, ac vetera Latina manuscripta (1), sæpius *Diapsalma* vel *Sela*, tanquam super-

Marcellam: *Apud Hebræos in fine librorum unum è tribus subnecti solet, aut Amen, aut Sela, aut Salem.*

(1) Vetera Psalteria Mss. S. Germani, Carnotens.

fluam in textu vocem, omittunt, æquius illi judicasse videntur. Cùm enim verbum sit obscurissimum, cujus interpretatio frustra tentatur, sit æquè prius in textu redundans, ut nihil vel sententiæ explicationem iuvet, vel poeticos numeros nobis planè ignotos illustret, his faciliè momentis in eandem sententiam feritur. Origenes et S. Hieronymus, post seculum ejus rei examen, veterem ambiguitatem exuere nunquàm potuerunt. *Cujus* (Origenes) *maluimus in hac disputatione duntaxat imperitiam sequi, quam stultam habere scientiam nescientium*, ait S. Hieronymus ad Marcelam, de voce *Diapsalma*. Scitè admodum in eam rem Muisius: *Hic sine periculo erratur, cum ea res nihil aut parum ad sensum pertineat.*

Si statuatur olim Psalterium unicà serie continuatum fuisse, nullamque tum obtinuisse Psalmorum divisionem, aliquid probabile de voce *Sela* afferri posse videtur, nempe ejus vocis adscriptione noneri sive lectores, sive Levitas canentes, ut pauserent; quemadmodum in nonnullis vetustis libris ad usum Ecclesiæ Græcæ manuscriptis, quo loco incipienda erat Epistolæ seu Evangelii lectio, vox *Arche*, nempe initium, quo verò claudenda, *Telos*, nempe finis, adscribebatur. Id in vetusto codice Cantabrigiensi Græco animadvertitur; idemque in codice Corbejensi Latino quatuor Evangeliorum, sexti, uti creditur, seculi (1), ego animadverti. Erat tum temporis maximè necessaria cautio, cum in ecclesiastico officio lectiones ex ipso Bibhiorum codice, vel è novo Testamento, nullà capitum divisione distincto, legerentur. Monendus erat lector quo loco incipienda, quoque claudenda lectio esset.

Olim, et nunc pariter, sacri Hebræorum libri uno Scripturæ tenore, absque capitum et versiculorum distinctione jungebantur. Psalterium eandem forte rationem ac cæteri libri servabat: quare quo loco incipienda esset lectio, adscriptione aliqua erat demonstrandum. Ut autem notæ illæ tum pariter, cum nullus erat earum usus, servarentur, superstitio fecit, vel imperitia. Ipsa Kimchi ætate (2), seculo nempe 12, satis certa Psalmorum distributio nondum obtinebat.

Arabes viri et mulieres cantilenas musicas prolixis pausationibus distinguunt. Subitò à canendo absistunt, subitòque cantilenam resumunt. D'Arvioux, *Voyag. au Camp de l'Emir*, p. 59, 60, hunc canendi morem cum psalmodiâ Græcorum comparat. Num pausatio ista exprimitur voce *Sela* apud Hebræos?

D. Fourmont, in dissert. de Poesi Hebræorum, demonstrandum suscipit *שֵׁלָה Sela* designare locum ubi intercalatio seu resumptio musicæ statuenda est; quod

Romanum, et Faber Stapulensis legunt: *Diapsalma*. Vetus alterum apud eundem Fabrum, et alia plura in bibliothecâ Regis et Colbertinum omittunt *Semper* et *Diapsalma*. Gallicanus et codex D. de Mesmes legunt: *Semper*.

(1) Simon, *Histoire Critique du nouveau Testament*, chap. 35.

(2) Vide Kimchi in Psal. 11, et Genebrard. in eundem Psal. v. 23, qui versus primus est Psal. 10 ex Hebræis. Vide et nos in argumento Psalms 2.

non spernendis argumentis demonstrat. Vide ejus dissertationem. Illud profectò constat Hebræos sæpè usos cantilenis hisce intercalariis. Moyses et Hebræi unà viri et mulieres intercalari ritu canticum illud, *Cantemus Domino gloriosè*, occinebant. Porrò intercalare illud exprimitur à Moyse voce *שֵׁלָה sela*, quæ vox alibi quoque posita est pro intercalari exprimendo. Sunt etiam repetitiones istæ non obscurè expressæ in Psalmis et canticis nonnullis: seu, ut meliùs mentem meam explicem, versiculi illi intercalares totidem verbis interdum repetuntur in Psalmis, seu in Psal. 48, 13, 21: *Homo cum in honore esset*, etc.; et in Psal. 66, 4, 6: *Confiteantur tibi populi, Deus*; et in Psal. 106, 8, 15, 21, 31: *Confiteantur Domino misericordie ejus, et mirabilia ejus filiis hominum*; et in Psal. 135, 1, 2, 3, in quo singuli versiculi additamentum illud referunt: *Quoniam in aeternum misericordia ejus.*

Mos iste synagogæ in christianam ecclesiam transiit. Diù in illà mansit usus canendi Psalmos, cum intercalari, cujus disciplinæ vestigia nunc pariter nonnulla supersunt. Vide nostrum commentarium in regulam S. Benedicti.

In nonnullis exemplaribus Hebraicis Pentateuchi geminæ hæ voces leguntur *Samech* et *Phe*, quarum prima, ex rabbinis, designat spatium aliquod clausum sive terminatum, altera verò spatium patens, sive principium. Littera *Samech* faciliè compendiosa nota est vocis *Sela*, quam Judæi in fine lucubrationum suarum adscripserunt, veluti libri finem indicet; littera verò *Phe* compendiosa est nota vocis *Pathach*, *aperire*, quæ in exordio lectionis annotatur. Idem et in Psalterio servatum est, cui vox *Sela* in exordio lectionis sive cantus adscribitur. Cùm autem lectionum distributio vaga fuerit et incerta, et ad arbitrium præsidium synagogæ; hinc *Sela* non certà semper lege recurrit, sed varias et inæquales lectiones designat. Id planè demonstrant variantia quæ inter codices Græcos et Hebraicos observantur. Eusebius et S. Hilarius in Psal. 2 docere videntur interpretum Græcorum opera vocem *Diapsalma* in Psalterio adscriptam esse: maluerim tamen ego Judæis et principibus synagogæ tribuere. Nemo, quod sciam, ad ipsos Psalmorum auctores refert, nisi unus fortassè Eusebius in præfatione à nobis laudata, cujus sanè auctoritas eà in re minor est, quàm ut fidem extorqueat.

DICTIONUM NONNULLARUM, IN PSALMORUM TITULIS FREQUENTIUS OBIVARUM,

Explicatio.

(Auctore ROSENMULLER.)

Restat ut eas dictiones, quæ plurium carminum titulis communes sunt, recenseamus atque illustremus; ubi litterarum ordinem servabimus, utpote illis, qui harum rerum explicationes quærunt commodissimum.

N

Ne perdas, quatuor Psalmis præscriptum reperitur,

57, 58, 59 et 75. Quæ dictione non pauci *Argumentum Carminis* existimant significari. Atque alii quidem *generatim* verbis illis breviter indicari putant, orasse Davidem, ne se in discrimine summo positum, Deus pessumdari sineret, ut itaque illa carmina sint, *malorum averruncandorum causa supplicia*. Quam sententiam præivit Chaldæus, qui sic reddit : *Propter angustiam, eo tempore, quo David dixit, ne perdas*. Quæ interpretatio tamen parùm convenit Psalmo 75, qui vota populi continet pro liberatione ab hostis alicujus præpotentis imperio. Alii, verbis *ne perdas*, breviter commemorari putant laudabile illud Davidis factum, qui, cum Abisai Saülem regem dormientem interficere pararet, continuit eum his verbis : *Ne perdas eum*, 1 Sam. 26, 9. Verùm ut taceam, hanc interpretationem Psalmo 75 multò minùs congruere, quàm cujus antea mentionem fecimus, ne 57 quidem Psalmo et 59 est apta. Huic enim quùm præter verba, *ne perdas*, etiam prænotatum sit : *Cùm à Saüle ad necem quæretur intra suam ipsius domum clausus* (Conf. 1, Sam. 19, 11), priori illi verò, *cum Saülem fugiens in speluncâ Adullamiticâ delitesceret* (1 Sam. 22, 1); patet hæc carmina fuisse à Davide concinnata, priusquàm verbis illis Abisaium à cruento proposito Saülem occidendi revocaret. Quæ quùm ita sint, tutissimum videtur, dictionem illam de *initio carminis alicujus* interpretari, ad cujus modos carmina hæc à magistro chori musici fuerant cantanda (1).

Singularis est A. F. Pfeifferi sententia (in libro de veterum Hebræorum re musicâ), verba *ne perdas* esse cum nomine *miketam*, quod in Psal. 57, 58, 59 titulo sequitur, ita conjungenda, ut totius inscriptionis hic sensus sit : *carmen Davidis, ne intreat, sive oblivione obruatur, lapidi insculptum*, sic enim *miketam* vertit. Hoc ipsum tamen vocabulum in Psal. 75 titulo non additum est.

2

Gitthith, quod tribus Psalmis 8, 81, 84 præscriptum est, plerique pro *instrumenti musici* nomine habent, ita tamen ut de ejus ratione et origine valdè dissentiant. Atque alii quidem instrumentum putant esse, allatum ex urbe *Gath Rimmon* (quæ à tribu Manassiticâ et Daniticâ familiæ Cahathitarharum attributa legitur Jos. 21, 24, unde gentile nomen in masculinâ terpinatione *Gitthæus*, ut *Obed-Edom* vocatur 2 Sam. 6, 11, atque feminina *Gitthith*. Sic Paraphrastes Chaldæus : *ad citharam, quam attulit à Gath*. Quod sequi-

(1) Syros quoque canticis suis sacris præponere solere prima verba eorum canticorum, ad quorum modulos illa sint canenda, observat Steph. Borgia de *Cruce Vatic.* (Rom. 1779, in quat.) Append. p. 43 : « Quoniam, inquit, Syri notas musicales non habent, saltem communiter, hinc vocem modulari solent in sacris, quo ferè pacto Itali, qui canunt, ut vulgò dicitur, *ad aria*, quæ *ariæ* (liceat sic loqui) Græcis *hirni* dictæ, sunt penès eos regulæ canendi. In canticibus propterea sub initium singularum cantionum apposite sunt nonnullæ voces pro normâ canendi, et ab his trophariorum seu stropharum in eâ ode canendarum consequentia ac series duci solet. » Conf. librum nostrum : *das alte u. neue Moroenland* p. 4, n° 800, p. 21.

tur Iarchi ad Psal. 8 : *Gitthith est instrumentum musicum, allatum ex urbe Gath, ubi artifices erant, qui illa conficerent*. Quod ipsum præplacet Sonntagio, de Titulis Psalmorum, p. 423, § 13, atque I. F. Fischero, qui in Clavis Version. Græcar. vet. Test. Specim., p. 57, eandem et Theodotionis mentem fuisse putat, qui Γέθητες posuit. Neque hæc sententia prorsus videtur repudianda esse. Nihil enim usitatius est quàm instrumenta musica nomen apud veteres sortiri à loco ubi primitus inventa aut frequentissimè tractata essent. Nota sunt instrumenta *Lydia, Phrygia*; noti in musicis toni *Dorii, Lydii, Æolici, Ionici*. Alii verò nomen referunt ad appellativum Γά, *cupa*, in quâ uvæ pedibus conculcantur, *torcular*, in plur. Γάρρα. Discedunt tamen et hi invicem. Alii enim instrumentum aliquod musicum ita appellatum existimant, quod formam et speciem torcularis quodammodò refert. Ita Petr. Ravanelus in Biblioth. sacrâ, p. 676. Aliis est musicum instrumentum, in gaudiis torcularium, sive vendemiæ usitatum. Ad hanc classem referendus J. D. Michaelis in Supplem. ad Lex. Hebr. part. 2, p. 382, seq. : « Solebant, inquit, solentque adhuc, ab his qui uvas calcant, læta cantari cantica, atque ad ea gressus attemperari; quid si Γάρρα sit instrumentum ad quod hæc cantica canebantur vindemiæ et calcationis temporis proprium? Jam duo ex Psalmis ad Γάρρα canendis, 81 et 84, videntur mihi festo tabernaculorum insigniter apti, quod octobri medio vindemiæ peractam sequebatur, erantne ergo ad idem instrumentum canendi, ad quod calcabantur torcularia? » J. Christoph. Harenberg Hebræum Γάρρα idem fuisse existimant cum eo instrumento musico quod Græcis *μαγάς* dicebatur, nullo alio argumento ductus quàm quòd soni aliquam similitudinem inter utrumque vocabulum deprehendisse sibi visus esset. Vid. Miscellan. Lips. nova, vol. 9, part. 2, p. 224 seq. Quod quam infeliciter excogitatum sit, quam præter litteram γ vocabula illa nihil planè commune habeant, quisque intelliget ipse, et satis ostendit A. F. Pfeiffer de Re musicâ veter. Hebr. p. 32. Sunt verò non pauci, qui Γάρρα nullius omninò instrumenti musici nomen, sed *carminis argumentum* eâ voce existimant indicari Quorum iterùm alii nomen *gentilitium* putant esse, sed ab urbe Philisthæorum Gath (cujus sæpè in libris historicis veteris Testamenti mentio fit, v. g., Jos. 11, 22, 13, 3; 1 Sam. 17, 4, 21, 12; ad quam Davides à Saüle confugerat, vid. 1 Sam. 21, 10 seqq.; ut *gitthith* vertendum sit, *Gitthiticum*, scilicet carmen, quo significari putant vel tale quod Davides, dum Gathæ commemoraretur, composuerit, vel quod ea quæ illo tempore ipsi acciderent, caneret. Reperitur tamen in nullo iliorum carminum quidquam, quod ad illa tempora referri possit. Taceo illam dictionem non præscriptam esse Psalmis 34 et 56, quibus tamen, si illorum interpretum sententia vera esset, multò magis conveniebat quàm 8, 81 et 84. Aliorum conjecturas vid. in Psal. 8 argumento. Qui verò à *gath torculari*, deductum opinantur, hoc vocabulum significari putant carmen vindemiæ tempore cantari

solitum. Vindemiantes enim tam inter ipsum vindemiantum, quàm eo confecto, hymnos decantasse, colligitur ex Jud. 9, 27; Isai. 16, 8-10; Jerem. 48, 33. Quemadmodum et Græcis apud torcularia ὑμνος ἐπι-
 ληλυτος decantatos docet Anacreon, Od. 52 :

Viri tantum calcant

Uvam, vinum exprimentes,

Multum Deum laudantes

Hymnis in torcularibus cani solitis.

Prævit hanc sententiam de Hebræo *Githith* Alexandrinus interpres, qui *de torcularibus* reddidit, comprobavitque Irhovius, de Titulis Psal. p. 89, atque Pfeifferus de Musicâ Hebr. p. 33. Quominus tamen ego calculum huic sententiæ addam, me impedit quòd credam eum, qui titulos illis carminibus præfixit, si ad torcularia ea canenda esse significare voluisset, possuisse potius גתות גתות quàm גתות גתות. — Cæterum exstat J. Benj. Carpovii. *Observat. Philolog. super Psalmos tres hagithith* Helmstad. 1758, quam tamen ipse nunquam vidi.

Hillel, Celebravit, hinc thehillah, laus, laudatio, liber laudum, vel, ut Hieronymus interpretatur, liber hymnorum, ab Hebræis inscribitur, nostrum carminum volumen, à potiori illorum parte petita denominatione, quòd emineant in iis ea carmina, quæ Græcis propriè hymni sunt, atque, si quæ etiam in aliis argumentis versantur, tamen plerumque jungunt summi Numinis laudem et celebrationem.

*Zimmer cecinit, psallit, modulatus est, inde nomen est cantio, carmen. Sed quum verbum צמר in conjugatione Cal significet, amputavit (veluti vites, Levit. 25, 4; Isa. 5, 6), secuit, incidit, fuerunt non pauci, inter quos Lowthum nominasse sufficiat (de sacrâ poesi Hebræor. prælect. 3, not.), qui nomen mizemor carmini ideò inditum putarent, quod esset oratio, peculiari quodam modo in breves, certisque intervallis dimensas sententias intercisum. Quam quidem etymologiam auctoribus suis relinquamus. Frequentissimè autem in Psalmorum inscriptionibus legitur mizemor ledavid, ubi præfixum ל ante David alii idem existimant denotare quod, ut indicetur carmen in gratiam Davidis à quodam præcentore vel phonasco compositum; alii verò de exponunt (quemadmodum usurpatum reperimus Genes. 20, 13, 26, 7; 2 Sam. 11, 7) ut significetur carmen quod de Davide agat. Communis tamen sententia est, ל hic esse tale quod opus ad auctorem suum referat, ut nomen, cui præfixum est in genitivo nobis sit vertendum, Carmen Davidis, quo modo innumeris aliis locis veteris Testamenti occurrit, veluti Habac. 3, 2: *Preces Habacuci Vatis*; item 1 Sam. 14, 16: *Speculatores Saülis*. Plura vide in Storii *Observat. ad Analog. et Syntax Hebr.* p. 291, et in Christ. Bened. Michaelis *Dissert. quâ solecismus casuum ab hebraismo sacri codicis depellitur*, Halæ. 1739, § 13, p. 15, 16. Ita Abulfedæ opus geographicum inscribitur: *Tabula regionum Abulfedæ*; Meidanensis Onomasticon Arabico-Persicum, *Explicationes nominum**

Meidanensis, et alia plura. Satis largam exemplorum copiam reperies in Golii Lexici Arabici limine, in Operum indice, quibus in concinnando Lexico erat usus. Atque quum eorum Psalmorum, quibus mizemor ledavid præscriptum est, non pauci ipso argumento Davidem auctorem prodant, non est, quod dubitemus, indicare voluisse illud ipsum eâ dictione, qui titulos præfixit, quamvis minimè negari possit, illum sæpè hâc in re errasse.

Ieduthun in trium Psalmorum titulis legitur, in 39, in 62 atque in 77. Nomen ידוּתוּן alii *appellativum*, alii *proprium* esse putant. Quibus *appellativum* est, in varias sententias discedunt. Aben-Esra illâ dictione indicari existimat *initium cantionis* celebris, ad cujus modos Psalmi illi essent cantandi. Cui sententiæ obstare videtur, quod in Ps. 39, titulo nomini *ieduthun* particula ל est præfixa. Aliis est *instrumenti musici* nomen Ita. Iarchi ad Ps. 39: *Erat quoque Musicum instrumentum Ieduthun vocatum*. Sed nusquam aliàs inter organa musica hujus fit mentio. Singularis est Irhovii sententia (in *Conjectaneis* in Psal. Titul., p. 105), nomen *ieduthun* significare *Confessorem*, appellari verò eo nomine *populum Israeliticum*, quod ejus officium primum fuisset summum numen confitendi atque celebrandi. Quod parum feliciter excogitatum videtur, quum nullâ causa appareat cur in titulo Psalmi populus Israeliticus nomine nusquam aliàs usurpato, adeòque obscuriore, appelletur. Verum hujusmodi conjecturis minimè opus videtur, quum *ieduthun* nomen *proprium* esse reperiamus, 1 Paral. 25, 1, ubi inter chori musici à Davide instituti moderatores etiam *Ieduthun* memoratur, cujus filii, sive cæteri musici, quibus præerat, vers. 3, recensentur; item cap. 16, 41 et 42 ejusdem libri, *Heman et Ieduthun* dicuntur concentum facisse cum organis musicis et hymnis divinis. Hinc Kimchi Psalmi 39 titulum rectè sic interpretatur: *Hoc carmen composuit David, tradiditque Ieduthun cantori*. Sed in Psal. 62 et 79 inscriptione, ego cum Sonntagio (de Titul. Psal., p. 127), *Ieduthunis* nomine totum illum musicorum chorum, cui ille præerat, designari putem, ut vertendum sit: *Præfecto Ieduthunæorum*, sub audi tradendum, eadem loquendi formulâ, quæ reperitur 2 Paral. 2, 2, *præpositi illis*; 1 Paral. 23, 4, *ut præessent operi*; Esr. 3, 8, 9, *ut præessent facientibus opus in domo Jehovah*. Possit tamen etiam in Psalmi 39 titulo sic verti: *Præfecto Ieduthunæis*, quemadmodum in Psal. 44, inscriptione dicitur, *Præfectus Corahitis*.

Ⓜ

Miketam sex Psalmis prænotatur, 16, 56, 57, 58, 59, 60. Sed de hujus dictionis significatione mirus interpretum est dissensus. Fuerunt non pauci, qui *Aureolum, insigne aureum* esse putarent. Quam sententiam prævit Aben-Esra, qui Psalmos illos ita inscriptos conjicit, *quod pretiosi essent instar auri optimi et amabilis*. Eodem Kimchi tendit: *Inscribitur Miketam, quasi diceret, æstimasse hoc carmen apud se instar Ketem, quod est aurum optimum*. Idem placuit Ludovico de Dieu, qui in *Crit. S.*, p. 130, ait: « As-

sentimus *fls*, qui *aurum*, sive *insigne aureolum Davidis* vertunt, quod hic psalmus pretiosus esset instar auri, sicut Proverbia Arabica Alis ob insignem suam præstantiam inscribuntur *Aureolum morum*. Geiero Pythagoræ *aurea carmina* in mentem veniunt, quod et placuit Sonntagio de Titulis Psal. p. 351, atque Irhvio in Conjectaneis, p. 97. Ita et J. Frid. Fischerus in Specim. Clavis Vers. Græcar. vet. T. p. 80. *Miketam Oden aureolam* signare putat, hoc est *prorsus egregiam*, sive *ejusmodi quæ sit dignissima, quam quisque signatam pectore habeat*. Sed vix intelligitur quid ea carmina aliis præstent, ut digna sint, quæ *aureoli* nomine ab aliis distinguantur. Quod quum haud dubiè cogitasset Harmer, in *Observat. super Oriente*, t. 2, p. 175, vers. Teuton., rationem cur carmina illa *aureolorum* nomine insignita fuerint, opinatur fuisse hanc, quòd *aureis litteris* scripta essent, et sive in sanctuario, sive alio loco suspensa, quemadmodum septem illa carmina veterum clarissimorumque poetarum, qui in Arabiâ ante Muhammedis tempora flourerunt, *Moallacat*, id est, *suspensa ad templi Meccani januam*, vulgò appellata, et *Modhahabat*, id est, *aurea*, vocantur, quòd aureis litteris in bysso Ægyptio scripta essent. Nulla tamen hujus consuetudinis inter Hebræos indicia occurrunt. Verbum *Katam*, quod Jerem. 2, 22, occurrit, quidam ex Arab. *abscondit se* interpretantur. Hinc Hezel in Not. ad Psal. 16, 1, nostrum *Miketam carmen occultationis* explicat, coque nomine hoc carmen appellatum conjicit, quod Davides illud patriæ exul fecisset. Quod tamen non omnibus, quibus hoc vocabulum præscriptum est, carminibus, congruit, veluti 58, quod de partium studio magistratum queritur, et 60, quod Jehovam pro reportatâ de gentibus vicinis victoriâ celebrât. Syriacum verbum significat *fedare, dotam inurere*, unde Gal. 6, 17, *nota, stigma*. Hinc fuerunt, qui Hebraico *Katam, insculpendi, incidendi* notionem inesse putarent, ut *Miketam* primò quidem in universum sit *insculptum* aliquid, in carminum verò illorum titulis vertendum sit *carmen, monumentum, lapidi insculptum*. Ita Alexandrinus et Theodotion, qui *στυλοεπιγραφή* interpretati sunt, quod Vulgatus *tituli*, id est, monumenti ærci aut lapidei *inscriptionem* vertit, et Chaldæus *Sculptura erecta*, scriptura lapidi erecto insculpta. Quod plures ex recentioribus interpretibus secuti sunt, veluti J. D. Michælis in Colleg. Crit. in Psal. 16, p. 43 seq., et in Supplem. ad Lex. Hebr., part. 4, p. 1581, ubi ait: « Hæc quidem interpretatio argumento Psalmorum omnium hoc titulo insignium perquam apta: « *decimus sextus* epitaphii ferè argumentum habet, « *sexagesimus* epinicion, insignis victoriæ monumentum, in ipso, ut videtur, loco prælii erectum; Psalmi 56, 57, 58, 59, eodem fortè in loco aut specu erecti, ubi summum vitæ periculum Davides adierat. » Eadem est J. E. Fabri in Not. ad Harmeri *Observat. vers. Teuton.*, part. 2, p. 142, atque A. F. Pfeifferi de Musicâ veter. Hebr. p. 58, sententia. Verum prolixiora sunt illa carmina, quam ut credamus, abulis ærcis aut lapideis fuisse insculpta. Probabilis

mibi videtur eorum sententia, qui *Miketam* non diversum putant à *Miketam* litterâ □ positâ pro □; id enim frequenter in Hebræis et Arabicis litteris usu venit, ut altera similis pro alterâ, prolotione simili, ponatur; utraque verò □ et □ labiis pressis pronuntiat, unde et apud Arabes illarum permutatione nihil frequentius. Quemadmodum igitur *Hiskia* regis carmen, quod Isai. 38, 9-20, legitur, *Scriptum Hiskia* inscribitur, ita sex istis carminibus prænotatum est *Scriptum Davidis*. Et fortassis *Miketam* vetus ille titulus est, vel à Davide ipso, vel ab alio quodam, qui ipsi æqualis esset, præscriptus, qui in paucis illis carminibus servatus est, quum in aliis plurimis usitatius posterioribus temporibus *mizemor* pro illo substitueretur. — Notanda denique est *Aquilæ* dictionis interpretatio, quæ talis est: *Modesti et sinceri Davidis*. Similis interpretationis à majoribus suis acceptæ larchi meminit ad titulum Psal. 16: *Docent Magistri, sensum horum verborum esse hunc, Davidis* (Psalmus), *qui fuit humilis et perfectus, quia vulnus suum erat verfectum, quum incircumciscus natus esset*.

□

Makath bis reperitur in Psalmorum titulis, particulâ לך præmissâ, primò Psal. 53, tum Psal. 88. Atque ex loco quidem posteriore, ubi cum, *alternis choris canendum*, sive simpliciter *canendum*, jungitur, musicæ instrumenti nomen esse apparet; sed qualis? hodiè vix aliquis definiat. Plerisque *tibiarum* videtur genus esse, à *perforavit*, quod esset instrumentum musicum *perforatum*. S. Simonis in Lexico Hebr. p. 570, ed. Eichhorn., refert ad verbum *rasit, carpsit*, unde genus putat esse *instrumendi chordis instructi, quæ, digitis carpando, vel caule pennæ radendo, tangebantur*. Alias conjecturas vide apud Sonntagium de Titulis Psalmorum, p. 233 seqq., et Pfeifferum de Musicâ veter. Hebr., p. 46.

□

Nagan significatione convenit cum verbo *attrectavit*, quod Genes. 4, 21, de musicorum instrumentorum tractatione dicitur (*tractans citharam*), inprimis verò cum Græco *pulsare*, id est *digitis vel plectro, radiolo, calamo aut paxillo attrectare instrumentum musicum*, ut sonum concinnum edat. Ita 1 Sam. 16, 23, *David prehendit citharam et pulsavit manu suâ*. Hinc *neginoth*, quod in Psal. 6, 54, 55, 61, et 76, inscriptione legitur, *instrumenta pulsabilia* denotat; et fortassè omnium eorum instrumentorum, quæ fidibus instructa essent, commune erat nomen, quæ etiam A. F. Pfeifferi est sententia, de Mus. Hebr., p. 19; Conf. Sonntag. de Titul. Psalm., p. 214 seqq.

Nekiloth, quod Psalmo 5 inscribitur, variè interpretantur. Sunt non pauci qui *carminis argumentum* eâ dictione existiment indicari. Nec hi tamen prorsus consentiunt. Græci vertunt: *Pro eâ quæ hæreditatem consequitur*, ut Vulgatus interpres reddit; videntur *gentem Israeliticam* intellexisse, cui Chananæa terra, ex veteri opinione, hæreditas obtigit; unde Psal. 105, 11: *Concedam terram Chananæam portionem hæreditatis vestræ*. Sed confuderunt cum *nekiloth nekiloth*, quod

terras denotat, quæ jure hæreditario possidentur, Jos. 19, 51, Isa. 49, 8. Quùm Chaldæis *nekis examen apum* significet (ab Arab. *apes*); larchi nostro *nekiloth multitudinis, exercitus* notionem inesse existimat ut cæmen illud esset oratio, à Davide populi universi nomine fusa, propter exercitus hostiles Israelitas oppugnant. Cui sententiæ carminis argumentum minimè videtur suffragari. J. L. Michaelis in Supl. m. ad Lex. Vet. Test., p. 1629. *Nekiloth* ab Arab. *cribravit, meliorem separavit ac delegit partem*, notare conjicit *Odem accinendam purificatæ et meliori parti populi*. Quod quæsitum videtur et etymologiæ studium sapere. Multò magis eorum probandam censeo sententiam, quibus *nekiloth Organi musici* est nomen. Consentiant tamen nec hi, quale illud fuerit, et unde dictum. Multis placet sententia R. Hai, à Kimchio in Psal. 5 commemorata, esse *instrumentum musicum, bombum*, ut *apes*, edens. Quare et Sonntagius de Titulis Psal., p. 430, *nekiloth* omnium organorum musicorum sonum rauciorum edentium, præsertim pneumaticorum, nomen esse putat. J. D. Michaelis in Suppl. l. c. si *nekiloth* instrumentum sit musicum, ad *palma* referre mallet, ut denotet *Psalterium, ligno palmæ obductis nervis*. Equidem adstipulor J. E. Fischero, qui in Clavis Vers. Græc. Veteris Test. Specim., p. 61, *nekiloth* dici putat *Organa cavata quæ inflantur*, Chaldæus *tibias* vertit. Eamdem Pfeifferi esse sententiam video, de Mus. Hebr., p. 20.

Natsak, *vicit, prævaluit, emineuit*; hinc *lamnatsak*, Psalmis *quingenta tribus* præscriptum, in cujus explicatione in duas potissimum partes discedunt. Aliqui *infinitum* esse putant atque ad *vocem* referunt, et horum quidem rursus alii simpliciter *ad canendum* vertunt, Chaldæo præeunte, qui *ad laudandum*, id est, ad hymnum canendum reddit. Atque *canendi* quidem notionem verbo tribuunt nonnulli ex 1 Paral. 15, 21, veluti J. D. Michaelis, qui in Suppl. ad Lex. Hebr., part. 5, p. 1668, verba, quæ illo loco occurrunt, sic vertit: *Cum citharis octo chordarum ad canendum, vel pulsandum*. « Nempè à *puro et liquido*, inquit, quam « notionem Hebræum verbum cum Arabico communem habet, et vox canentium psallentiumque dicitur. « Horatius, Carm. lib. 1, 1, v. 3, 4:

« *Melpomene, cui liquidam pater*

« *Vocem cum citharâ dedit.*

« Syris quoque, *vox liquida et canora*. » Verùm hoc ipsum eo loco *canere* significare perquam dubium est, et à multis aliis non male vertitur, ut præessent. S. G. Wahl in Excursu 3 ad Habacuci Oracula vernaculè à se versa, p. 232, verbi *natsak* notiones ita ordinat: *icit, prævaluit*; conjug. 2 *prævaluit*—*ut in cantione*, hinc in universum *præcinuit, cecinit*. Quæ notionum series arbitraria videtur. Alii verò *eminentiæ superantis* significationem, quæ est in verbo *natsak*, atque hinc in vocabulo *menatsak*, de *vocis et soni eminentiâ* interpretantur, ut existiment eos Psalmos, quibus hoc præscribitur, *acutâ voce*, et modis clamoris et intensissimis, qui superent cæteros, decantandos. Sed quùm vocabulum *menatsak* cæteris omnibus veteris Test.

locis, v. g., 2 Paral. 2, 2; 17, 13, manifestò *adjectivum* sit, ego adstipulor his qui de *magistro cantorum* interpretantur, quùm verbum, ut statim initio monuimus, significet *eminentiam superantem* alios, qualis est eorum qui præfecti sunt aliis, et operas aliorum gubernant ac regunt; unde 2 Paral. 2, 17, et 31, 13, *præfecti* et inspectores *operariorum*. Illam igitur inscriptionem si ad musicam templi referamus, erit *magister cantorum*, aut chori musici, qui chorus cùm cymbala, buccinas, nabla, citharas, id est, et quæ inflantur, et quæ fidibus intenduntur, organa habuerit, quorum modi ad verba carminum et vocis humanæ musicam adhiberentur; nimirum *utriusque musicæ et chirurgicæ*, et voce canentium, *magister* sive *præfectus* intelligitur. A quâ sententiâ nec quisvis est Sonntagius de Titulis Psalm., p. 170 seqq., atque Irhovius in Conjectaneis, p. 43. Cùm igitur in Psalmi 4 titulo quod legitur, id haud dubiè ita explicandum erit: *Chori musici præfecto* tradendum, ut *cum fidicinibus caneretur*. Quæ et Aquila videtur mens fuisse, cum Psal. 4, 1, vertit: *Τῷ νικητικῷ ἐν ψαλμοῖς*, quod J. F. Fischerus in Specim. Clavis Vers., p. 67, explicat: *Magistro organorum ἐγχερόδων*, sive *ei qui præit iis qui canunt organis ἐγχερόδων*. Causam verò, cur Aquila verba Hebraica sic reddiderit, dicit esse hanc quòd cùm verbum in pial denotet *facere ut quis vincat, facere ut quis accuratè aliquid et ordine faciat*, *magister chori* rectè appelletur *menatsak*, quòd videt et curat ut chorus canat commodè, ut concordent omnia, nil discrepet. Digna etiam sunt quæ legantur, quæ de dictione disseruit vir quidam doctus in Eichhornii Biblioth. Litterat. Biblicæ Univers., tom. 5, p. 359, seqq. Alexandrinus *Lamenatsak* ferè ubique *in finem*, ut *Vulgatus* reddit, *vertere* solet. Quam versionem plerique quidem sensu prorsus carere existimant. Quod tamen aliter visum est Agellio, qui qualem is tentaverit Græcæ et Latinæ illius versionis explicationem, cognoscere lectoribus non ingratum fore puto, præsertim quùm illam à nostræ ætatis interpretibus negle tam ferè videam. Ita igitur ille in Proæmio in Psalmos, p. 9, col. b.: *Solent septuaginta Interpretes duobus modis εἰς τέλος, hoc est, in finem, dicere; vel ubi assiduitatem ac diuturnitatem significare volunt; vel ubi consummatæ rei perfectionem, et ut brevius dicamus, pro eo quod est, prorsus, seu omninò, seu penitus, dicunt εἰς τέλος, in finem*. Prioris exemplum est in Psalmo. 74, 10: *Usque quòd, Domine, improperebit inimicus, irritat adversarius tuus nomen tuum, εἰς τέλος, hoc est, assiduè, perpetuò irritat*; et Psalmo 103, 9, cùm in Græco sit οὐκ εἰς τέλος, *non in finem ulciscetur*, doctè vertit Latinus interpres: *Non in perpetuum ulciscetur*. Et multa sunt alia ejusmodi exempla, unum etiam in Evangelio beati Lucæ cap. 18, 5, ubi iudex iniquus viduæ interpellantis assiduitate victus, ad rectè judicandum flectitur, *ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζη με*, hoc est, *ne assiduè veniens mihi iniquitatis notam inurat*. Alterius modi exemplum est Psalmo 38, 6: *Miser factus sum et curvatus sum usque in finem, εἰς τέλος*, quod in Hebræo est, *usque ad summum*, quo in

loco clarum est eos vertisse usque in finem, pro eo quod est *prorsus, penitus curvatus sum*. Cum ergo prænotatur Psalmus: *In finem*; altero ex his modo potest accipi, ut vel *perpetuè* atque *assiduè* significet; vel *ad summum, ad perfectum*. Qui priorem significationem sequuntur, et *assiduitatem* indicari volunt, his placet idèò in *finem* hos inscribi Psalmos, quia non statis certisque diebus canerentur, ut cæteri, qui vel Sabbato, vel prima Sabbati, aut alio aliquo die canebantur, sed *assiduè resonarent*; aut quia assiduè usque ad finem sacrificii, aut dùm *assiduum* illud et iuge sacrificium, et mane et vesperi fieret, hi Psalmi à cantoribus dicerentur. Qui alteram significationem probant, hi propterea in *finem* inscribi Psalmos existimant, quia *summâ contentione*, summo nisu atque conatu ac perfectissimè canerentur. Quod autem diximus assiduè, usque ad finem sacrificii, seu holocausti cani consuevisse Psalmos, id ex libro secundo Paralipomenon, cap. 29, 28, habetur, ubi sic legimus: *Cantores et ii qui tenebant tubas erant in officio suo, donec completetur holocaustum*. Posteriorem verò significationem, quâ *summa in canendo* seu *pulsando contentio* atque certamen indicatur, etiam illud adjuvat argumentum, quod libro Paral. 1, cap. 15, 21, scriptum reperimus, institutos à Davide Levitarum choros, eosque in tres ordines fuisse distributos, hisque ordinibus singulos ex his viris præfuisse, Heman, Asaph et Etham, terna præterea instrumentorum genera, cymbala, nabla, citharas. His expositis subjungitur quod ad omnes pertinet cantores, seu organa omnia, *ut in excelsum leventur vocem*, seu sonum, ut beatus Hieronymus vertit: *ut resonaret in excelsis sonitus*. Hoc igitur notandum est communiter hanc resonantiam de omnibus instrumentorum generibus dici. Tum cuique cantorum ordini suum legimus attributum instrumentum, atque illi quidem cantorum principes, Asaph, Heman, Ethan, ænea cymbala pulsabant *ut vox*, seu *sonus in altum resonaret*, ut dictum est. Cæteri partim ad nabla, partim ad citharam canebant, *in finem*: sicut enim prioribus illis tributum est, *ad resonandum*, sic istis *in finem*. Ergo cognatum est aliquid intelligendum per hoc verbum ei quod præcesserat, et simile aliquid significatur, id est, *vocis aut pulsus quædam contentio*, aut perfectio.

ψ

Chigaion, quod Psalmo 7 præscribitur, à verbo *erravit*, plerique *Oden* notare existimant *erraticam*, id est, talem quæ non uno metrorum genere, sed variè intercurrentibus et inæqualibus versibus constet; seu in quâ cantandâ uni non insistatur tono, sed ab alio ad alium transcurratur, id quod magnis animi motibus, atque angustiis, quibus oppressus Davides illud carmen edidit, optimè conveniat. Sed aptius etymon Arabicum, *anxius, mæstus fuit*, unde *mærore et anxietate pressus*; ut sit *carmen viri mærore oppressi*, qualis inscriptio non illi tantùm Psalmo, verùm Habacuci quoque carmini, cap. 3, cui eadem præposita est, benè congruit. S. F. G. Wahl in Excursu 3, ad suum in Habac. Comment., p. 225, *chigaion cantionem* significare putat,

collato Syriaco à verbo quod in pael *cecinit* denotat, et 1 Sam. 21, 12, pro Hebræo *canendi* significatu ibi usurpato, legitur. Aliarum conjecturarum minùs probabiliùm farraginem vid. in Sonntagii Titulis Psalmor., p. 325, seqq.

Chir, carmen omne cantioni destinatum significat, sive assà voce, sive fidibus conjunctis canendum. Ubi verò in titulo carminum *Chir ruremor* (ut Psal. 48, 66, 83, 88, 108), vel ordine transposito (ut Psal. 30, 37, 60, 65) exstat, pleonastica ea locutio est, sermoni Hebræo perquam familiaris, ex quâ sæpè junguntur vocabula *συνόνομα*, veluti Dan. 1, 20: *Sapientia intelligentiæ*; Isaie 33, 23, *præda spoliis*; Num. 19, 2, *statutum legis*. Conf. Glassii Philolog. sacram, part. 1, p. 85, ed. Dath.

Sakat præter alia plura etiam *intellexit* significat, unde nomen *matekil*, quod in tredecim Psalmorum titulis legitur, *carmen didascalicum* vertere solent. Primus quidem illo insignis, 32, carmen didascalicum sive erudiens rectè dici possit, sed aliis non æquè aptum. Quare J. D. Michaeli adstipulor, qui in *Supplem. ad Lex. Hebr.*, part. 6, à *ligandi* notionè, *ligatam orationem, carmen* dictum putat, quod genericum poematis nomen fortè ex usu ad certumali quod poematum genus restrictum fuerit.

Cheminith Psalmo 6 et 12 prænotatum, organum alicujus musici nomen fuisse, cognoscitur ex 1 Chron. 15, 21, atque quùm *octavum* alias denotet, plerique *citharam octo chordis* instructam, sive *octochordon* illud fuisse putant. Aliis est organon musicum, reliquis *octavâ* (ut musicis dicitur) respondens, quale nobis *viola*. Alias conjecturas dabit Sonntagius de Psalmorum Titulis, p. 225 seqq.

Al chuchan Psal. 45 et 60, atque *al chocanim* Psal. 69 et 80, inscribitur. Quod alii de organo musico, quòd formâ *lilio* simile fuisset (ejus enim floris nomen Hebraicum *Chuchan* est); alii de noti cujusdam illorum temporum carminis initio, ad cujus modos et illa cantanda essent, interpretantur. Alii ad *argumentum* carminis referunt, vertuntque de *lætitiâ*. Sed quemadmodum nos *al cheminim, al makalath, al hugithith*, de organis musicis, ad quorum concentum carmina illis titulis insignata, canenda essent; ita nec istæ inscriptiones aliter capiendæ videntur, quamvis quale organorum genus nomine *chuchan* significetur, hodiè frustra quærat. Multò minùs de ejus, quod Psal. 60, 1, et 80, 1, additur, *hedath*, significatione quidquam afferri potest, quod veri aliquâ specie se commendaret. Usitatam *testimonii* notionem parùm utriusque loco aptam esse, quisque intelliget ipse J. D. Michaelis in *Supplem. ad Lex. Hebr.* part. 3, ad Syrorum *festum anniversarium* conjectat referendum esse, ut si *consuetum et anniversarium, stato die canendum carmen*, Simonis in *Lex. Hebr. cantionem* esse censet, quæ fiet *citharâ*, vel *psalterio*, denominativum ab inusitato *hed*, Arab. quòd in versione vet. Test. Arabicâ passim pro Hebræo *kinnor* occurrit. Est autem ut Eichhornius observat ad *Lexicon Simonisianum, testudo*, *lyra*, et *chocanim qui testudinem pulsat*, unde denotare pu-

tat *hexachordum forma testudinis*, ut prius vocabulum ad *sax* sit referendum; sed ita *chechanim* scribendum esset. Taceo aliorum interpretum somnia; quæ qui scire cupit, adeat Sonntagium de Psalmorum Titulis, p. 257, seqq.

Theplilah, oratio, supplicatio. Psalmis nonnullis, et 17, 86, 90, 102, et Habacuci Odæ, cap. 3, prænotatur, quemadmodum inter nomina quæ carmina Syrorum sacra in fronte gerunt. Vid. A. Hahn Bardesanes *Gnosticus Syrorum hymnologus* (Lips. 1819, p. 51). Alia vid. in Eichhornii *Biblioth. Litterat. bibl.* part. 5, p. 552, et id Not. nost. ad Habac. 3, 1.

Series Chronologica PSALMORUM.

(AUCTORE CALMET.)

Psalmi nulla temporis nota distincti.

Psalm. 1 : *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum.* Totius Psalterii veluti præfationem instituit. Auctorem habuisse creditur vel Davidem, vel Esdram, quem Psalmorum collectorem autumant.

Psalm. 5 : *Verba mea auribus percipe.* Piæ animæ in medio corrupti seculi suspiria. Preces vespertinæ.

Psalm. 8 : *Domine Dominus noster.* Hominis decora. Jesu Christi gloria.

Psalm. 18 : *Cæli enarrant gloriam Dei.* Divinæ legis elogium. Laudes creatoris ex inspectis rebus creatis, cælis, et astris.

Psalm. 80 : *Exultate Deo adjutori nostro.* Psalmus iste olim canebatur in templo in festo Buccinarum, anni incuntis, et Tabernaculorum. Asapho auctori tribuitur.

Psalm. 90 : *Qui habitat in adjutorio Altissimi.* Morale hoc carmen scripserunt filii Moysis, felicitatem illorum prosequentes, qui spem suam omnem in Domino collocassent. Certum ejus tempus definiri potest sive post, sive in ipsâ captivitate.

Psalm. 109 : *Dixit Dominus Domino meo.* Adventus, regnum, sacerdotium, generatio Messix. Scriptus à Davide.

Psalm. 138 : *Domine, probasti me, et cognovisti me.* Moralis institutio de providentiâ et sapientiâ Dei.

Psalm. 144 : *Exaltabo te, Deus meus rex.* Canticum laudis et gratiarum actionis pro beneficiis simul omnibus à Deo collatis.

Psalmi à Davide scripti in ipsâ Saülis persecutione.

Psalm. 10 : *In Domino confido, etc.* Cùm in ipsâ Saülis regiâ adhuc moraretur David, sollicitatus ab amicis ut promptâ secessione salutis suæ consulere, totam spem suam in Domino collocare se profiteretur.

Psalm. 30 : *In te, Domine, speravi; non confundar in æternum.* David proscriptus ex regiâ Saülis secedere cogitur.

Psalm. 55 : *Benedicam Dominum in omni tempore.* Da-

vid apud Achis agnitus, stultitiâ simulatâ, liberatur.

Psalm. 55 : *Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo.* David ex regiâ Achis aufugiens, in speluncam Odollam sese recipit.

Psalm. 15 : *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.* Insequentem Saulem David declinaturus, ad Moabitas et Philistæos divertit.

Psalm. 53 : *Deus, in nomine tuo salvum me fac.* Saül fugienti Davidi in deserto Ziph imminens, ad repellenda Philistæorum arma pedem vertere cogitur. Actio gratiarum Davidis. 1 Reg. 23, etc.

Psalm. 51 : *Quid gloriaris in qualitiâ?* Ita David canebat, de urbis Nobe direptione et excidio sacerdotum certior factus. 1 Reg. 22, 11, etc.

Psalm. 108 : *Deus, laudem meam ne tacueris.* Invehitur David in Doeg cæterosque adversarios.

Psalm. 16 : *Exaudi, Domine, justitiam meam.* Preces Davidis, cùm maximè persecutionis Saülis æstus ferret.

Psalm. 21 : *Deus, Deus meus, respice in me.* Premente Saule Davidem, ipsam in se exprimit imaginem Jesu Christi, Judæorum furore neci traditi.

Psalm. 34 : *Judica, Domine, nocentes me.* In eadem persecutione.

Psalm. 56 : *Miserere mei, Deus, miserere mei, etc.* David in speluncâ Engaddi delitescens. 1 Reg. 24.

Psalm. 57 : *Si verè utique justitiam loquimini.* Continuatio præcedentis. In malos Saülis consiliarios querelæ.

Psalm. 141 : *Voce meâ ad Dominum clamavi, voce meâ ad Dominum, etc.* David in Speluncâ Engaddi. 1 Reg. 24.

Psalm. 139 : *Eripe me, Domine, ab homine malo.* David iis urgentibus persecutionibus Dei opem imporat.

Psalm. 140 : *Domine, clamavi ad te, exaudi me, etc.* Continuatio præcedentis.

Psalm. 7 : *Domine, Deus meus, in te speravi.* Cùm David infestissimum haberet adversarium Saulem.

Psalmi post initum à Davide regnum, et post Saülis obitum.

Psalm. 2 : *Quare fremuerunt gentes, etc.* David, frementibus adversariis, regni sui sedem Hierosolymis constituit. De regno Jesu Christi oraculum.

Psalm. 9 : *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua, etc.* Cùm David solemni pompâ arcam è domo Obededom in Sion transferret.

Psalm. 104 et 95, qui ambo Psalmi referuntur ad eam solemnem pompam, de quâ 1 Paral. 16, 9 et 10.

Psalm. 23 : *Domini est terra et plenitudo ejus.* Eadem occasione.

Psalm. 67 : *Excurret Deus, et dissipentur inimici ejus*

- Cum arce à Cariathiarim Hierosolyman deducere-
tur.
- Psal. 100 : *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine.* Exponit David; quantum sibi in regni administratione æquitas et iustitia curæ essent.
- Psal. 28 : *Afferte Dominus, fili Dei,* etc. Actio gratiarum Davidis pro imbre tunc dilapso, cum David ultionem è stirpe Saulis pro Gabaonitis ab eodem rege injuriâ affectis exegisset. 2 Reg. 21, etc.
- Psal. 19 : *Exaudi te Dominus in die tribulationis.* David ad expeditionem profecturus in duos federatos populos, Ammonitas scilicet et Syros, 2 Reg. 10, 16.
- Psal. 20 : *Domine, in virtute tuâ lætabitur rex.* Gratiarum actio pro victoriâ de Ammonitis. Continuatio præcedentis.
- Psal. 37 : *Domine, ne in furore tuo arguas me... quoniam sagittæ,* etc. Cum David ægrotaret, et post crimen cum Bethsabæe. De hoc morbo nihil in historiâ Regum; sed ab omnibus fermè interpretibus admittitur.
- Psal. 38 : *Dixi : Custodiam vias meas,* etc. Continuatio præcedentis. Psalmus ab Idithun canendus.
- Psal. 39 : *Expectans expectavi Dominum.* Gratiarum actio pro receptâ valetudine.
- Psal. 40 : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 6 : *Domine, ne in furore tuo... Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum.* David post commissum cum Bethsabæe crimen ægrotans.
- Psal. 50 : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Hunc Psalmum scripsit David; postquam de commisso à se crimine à Nathano acrioribus verbis castigatus fuit. 2 Reg. 12.
- Psal. 31 : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates.* Ejusdem temporis et argumenti.
- Psal. 32 : *Excultate, justi, in Domino.* Continuatio præcedentis.
- Psalmi in defectione Absalom.*
- Psal. 3 : *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?* David ex urbe metropoli ab Absalomo pulsus.
- Psal. 4 : *Cum invocarem,* etc. Ejusdem temporis et argumenti.
- Psal. 54 : *Exaudi, Deus, orationem meam, et ne desperis deprecationem meam.* David venientem Hierosolyman Absalomum fugiens.
- Psal. 61 : *Nonne Deus subjecta erit anima mea?* Furente Absalomo, David sese ad patientiam hertatur. Psalmus nomine Idithun inscriptus.
- Psal. 69 : *Deus, in adiutorium meum intende.* Oratio David cum ab Absalomo urgeretur. Præfatio est sequentis Psalmi.
- Psal. 70 : *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.* Continuatio præcedentis.

- Psal. 142 : *Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam.* Preminente bello Absalom.
- Psal. 143 : *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium,* etc. Actio gratiarum pro victoriâ de Absalomo, Sebâ filio Bochrî, aliisque perduellibus.
- Psalmi post defectionem Absalom ad usque captivitatem Babylonicam.*
- Psal. 17 : *Diligam te, Domine, fortitudo mea.* Solemnis gratiarum actio Davidis pro omnibus à Deo receptis beneficiis. 2 Reg. 22.
- Psal. 29 : *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me.* In dedicatione arce Ornæ. 2 Reg. 24, 25.
- Psal. 71 : *Deus, iudicium tuum regi da.* Cum de filio suo Salomone ad regnum evecto David secum ipse gratularetur.
- Psal. 44 : *Eructavit cor meum verbum bonum.* Psalmus filiorum Core in pompâ nuptiarum Salomonis.
- Psal. 77 : *Attendite, popule meus, legem meam.* Chorus Asaphi epinicium canit victoriæ ab Asâ de rege Israelis relatæ. 2 Par. 16, 4, 6.
- Psal. 81 : *Deus stetit in synagoga Deorum.* Ad iudices sub Josaphato rege Juda admonitio.
- Psal. 82 : *Deus, quis similis erit tibi?* Epinicium pro victoriis Josaphati regis Juda de Ammonitis, Idumæis, aliisque. 2 Par. 20, etc. Psalmus Asaph.
- Psal. 75 : *Notus in Judæa Deus.* Scriptus vel saltem canendus à classe Asaphi, post deletum exercitum Sennacheribi.
- Psal. 73 : *Ut quid, Deus, repulisti in finem?* Gemit Asaph templi Hierosolymitani desolationem ab armis Nabuchodonosoris. Ipsâ facilè premente captivitate scriptus est.
- Psal. 78 : *Deus, venerunt gentes,* etc. Ejusdem argumenti.
- Psalmi premente captivitate scripti.*
- Psalm. 9 ¶ 22, vel 10, 1, juxta Hebræos : *Ut quid, Domine, recessisti longè?* Gemitus captivorum.
- Psal. 11 : *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus.* Scriptus à Judæis in captivitate, qui Babyloniorum impietatem sub oculos exhibent. Confer nunc Psalmum cum Psalmo 13.
- Psal. 12 : *Usquequò, Domine, oblivisceris me in finem?* Prosequitur captivorum querelas.
- Psal. 13 : *Dixit insipiens in corde suo.* Vota captivorum Scelera Babyloniorum.
- Psal. 52 : *Dixit insipiens in corde suo,* etc. Scelera Babyloniorum veluti sub oculos exhibentur. Idem est ac præcedens 13.
- Psal. 14 : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* Quid ab illis exigatur, quibus et redditus è captivitatè, et ingressus in templum concedendus est.
- Psal. 24 : *Ad te, Domine, levavi animam meam.* Oratio captivorum pro libertate impetrandâ.

- Psal. 25 : *Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia, etc.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 26 : *Dominus illuminatio mea, et salus mea.* Fidencia captivorum.
- Psal. 27 : *Ad te, Domine, clamabo.* Vota et actiones gratiarum in captivitate.
- Psal. 35 : *Dixit injustus ut delinquat in semetipso.* Querelæ captivorum de Babyloniis.
- Psal. 36 : *Noli æmulari in malignantibus.* Canticum solaminis pro captivis.
- Psal. 41 : *Quemadmodum desiderat cervus.* Canticum filiorum Core in captivitate.
- Psal. 42 : *Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sanctâ.* Ejusdem argumenti.
- Psal. 43 : *Deus, auribus nostris audivimus.* Ejusdem argumenti continuatio.
- Psal. 48 : *Audite hæc, omnes gentes.* Filiorum Core. Solamen captivorum.
- Psal. 49 : *Deus Deorum Dominus locutus est.* Deus captivum populum suum judicat, docens insuper veram cultûs divini rationem. Psalmus Asaph, vel potius alicujus ex ejus posteris.
- Psal. 59 : *Deus, repulisti nos, et destruxisti nos.* Captivi Judæi promptâ libertatis spe sibi blandiuntur.
- Psal. 65 : *Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor.* Captivi duos dominos Babylonios experti lugent.
- Psal. 68 : *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ.* Levitarum eâ de re querelæ.
- Psal. 72 : *Quàm bonus Israel Deus.* Asaph fratres suos consolatur, optimis simul institutionibus muniens adversus prava malorum exempla, et ne quid scandali patiantur, impiorum felicitatem spectantes. Vide Psalmurq. 56.
- Psal. 74 : *Confitebimur tibi, Deus.* Asaph populi libertatem efflagitat.
- Psal. 76 : *Voce meâ ad Dominum clamavi.* Asaph de captivitatis prolixitate conqueritur. Inscríbitor etiam Psalmus nomine *Idithun*.
- Psal. 79 : *Qui regis Israel, intende.* Asaph, ut suum populum visitet, à Deo postulat, et de captivitate reducat.
- Psal. 85 : *Quàm dilecta tabernacula tua.* Vota filiorum Core pro captivitatis reditu.
- Psal. 85 : *Inclina, Domine, aurem tuam.* Idem.
- Psal. 87 : *Domine, Deus salutis meæ.* Idem.
- Psal. 88 : *Misericordias Domini.* Ethan Ezrahites Deum rogat pro libertate populi in servitute positi.
- Psal. 89 : *Domine, refugium factus es nobis.* Levitæ de posteris Moysis reditum de captivitate flagitant.
- Psal. 91 : *Bonum est confiteri Domino.* Idem.
- Psal. 92 : *Dominus regnavit, decorem indutus est.* Idem.
- Psal. 93 : *Deus ultionum Dommas.* Idem.
- Psal. 94 : *Venitè, exultemus, etc.* Idem.
- Psal. 118 : *Beati immaculati.* Oratio Danielis vel alterius Prophetæ a. 3. populi institutionem.
- Psal. 119 : *Ad Dominum, cum tribularer.* Captivi liberationem petunt.
- Psal. 120 : *Levavi oculos meos.* Idem.
- Psal. 122 : *Ad te levavi oculos meos.* Idem.
- Psal. 129 : *De profundis clamavi.* Idem.
- Psal. 130 : *Domine, non est exaltatum cor meum.* Captivi Judæorum proceres pro reditu orant.
- Psal. 131 : *Memento, Domine, David.* Oratio Judæorum captivorum pro familiâ Davidis.
- Psalmi post edictum Cyri pro reditu de captivitate.*
- Psal. 121 : *Lætatus sum in his.* Canticum lætitiæ Judæorum captivorum, audita libertate per Cyrum concessâ.
- Psal. 60 : *Exaudi, Deus, deprecationem meam, intende orationi.* Gratiarum actio Judæorum, cum iter Hierosolymitanum suscepturi essent.
- Psal. 62 : *Deus, Deus meus, ad te de tæce vigilo.* Captivi in itinere Hierosolymitano desiderium visendæ patriæ ac templi Domini testantur.
- Psal. 123 : *Nisi quia Dominus erat in nobis.* Canticum Judæorum captivorum, cum iter inirent.
- Psal. 22 : *Dominus regit me, et nihil mihi deerit.* Gratiarum actio Judæorum, captivitate solutâ.
- Psal. 86 : *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Elogium Hierosolymæ per filios Core, paulò post regressum in patriam.
- Psal. 84 : *Benedixisti, Domine, terram tuam.* Gratiarum actio pro reditu in patriam.
- Psal. 45 : *Deus noster refugium et virtus.* Ita canebant filii Core in secundi templi dedicatione.
- Psal. 47 : *Magnus Dominus et laudabilis nimis.* Continuatio præcedentis. Gratiarum actio de pace Israeli concessâ.
- Psal. 96 : *Dominus regnavit, exultet terra.* Gratiarum actio pro Judæorum libertate. Continuatio præcedentis.
- Psal. 97 : *Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia.* In dedicatione secundi templi filii Moysis canebant. Continuatio præcedentis.
- Psal. 98 : *Dominus regnavit, irascantur populi.* In eadem cæremonia, per eosdem auctores.
- Psal. 99 : *Jubilate Deo, omnis terra, servite Domino.* Idem in eadem dedicatione.
- Psal. 101 : *Domine, exaudi orationem meam... non veritas factem tui.* Babylonicæ captivitatis narratio. Gratiarum actiones Judæorum pro libertate.
- Psal. 102 : *Benedic, anima mea, Domino.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 103 : *Benedic, anima mea, Domino : Domine Deus meus.* Idem.
- Psal. 105 : *Confitemini Domino, quoniam bonus... Quis loquitur potentias Domini?* Idem. Quæ pro Israele tam in Ægypto quàm in deserto Deus operatus est.
- Psal. 106 : *Confitemini Domino, quoniam bonus... Dicant qui redempti sunt à Domino, etc.* Descriptio peccata malorum, quæ in captivitate tolerata sunt. Continuatio præcedentis.

- Psal. 107 : *Paratum cor meum, Deus.* Judæi è captivitate soluti pro fratribus orant adhuc trans Euphratem manentibus.
- Psal. 111 : *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in concilio justorum.* Gratiarum actio Judæorum paulò post liberationem.
- Psal. 111 : *Beatus vir qui timet Dominum.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 112 : *Laudate, pueri, Dominum.* Gratiarum actio pro reditu è captivitate.
- Psal. 113 : *In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro.* Idem.
- Psal. 114 : *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 115 : *Credidi, propter auod locutus sum; ego autem humiliatus sum nimis.* Idem.
- Psal. 116 : *Laudate Dominum, omnes gentes; laudate eum, omnes populi.* Idem.
- Psal. 125 : *In convertendo Dominus captivitatem Sion.* Judæi, captivitate solutà, ut reducat fratres qui in dispersione erant, Deum rogant.
- Psal. 132 : *Ecce quàm bonum, et quàm jucundum.* Concordia sacerdotum et Levitarum in templo, paulò post reditum è captivitate.
- Psal. 133 : *Ecce nunc benedicite Dominum.* Exhortatio vigilandi et in templo orandi, sacerdotibus et Levitis post solutam captivitatem. Continuatio præcedentis.
- Psal. 134 : *Laudate nomen Domini: laudate servi Domini.* Ejusdem argumenti.
- Psal. 135 : *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum.* Continuatio ejusdem.
- Psal. 136 : *Super flumina Babylonis.* Levitæ Babylone reduces narrant rogatos se à Babyloniis ut musicam templi canerent.
- Psal. 148 : *Laudate Dominum de cœlis.* Gratiarum actio Judæorum post solutam captivitatem.
- Psal. 149 : *Cantate Domino canticum novum, laus ejus in ecclesiâ sanctorum.* Idem. Omnes populi laudibus Deo persolvendis convocantur.
- Psal. 150 : *Laudate Dominum in sanctis ejus.* Continuatio præcedentis.
- Psal. 145 : *Lauda, anima mea, Dominum.* Canticum Aggæi et Zachariæ post edicti Cyri revocationem, quo ædificandi templum et mœnia Hierosolymæ copia facta erat. Psalmus consolationis.
- Psal. 146 : *Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus.* Gratiarum actio eorundem Prophetarum post longam sterilitatem, de quâ Aggæus.
- Psal. 147 : *Lauda, Jerusalem, Dominum.* Continuatio præcedentis pro dedicatione mœnium Hierosolymæ.
- Psal. 58 : *Eripe me de inimicis meis, Deus meus.* Eadem facilè occasione. 2 Esdr. 4, etc.
- Psal. 64 : *Te decet hymnus, Deus, in Sion.* Canticum Aggæi et Zachariæ, postquàm Dominus pluviam per Aggæum prænnuntiatam misit, et cùm reparationis templi opus primò susciperetur. Vide Psalmum 146.
- Psal. 65 : *Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite nomini.* Continuatio Psalmi præcedentis.
- Psal. 66 : *Deus misereatur nostri, et benedicat nobis; illuminet.* Idem.
- Psal. 117 : *Confitemini Domino quoniam bonus... Dicat nunc Israel.* Canticum victoriæ post obitum Cambysis, sive in dedicatione mœnium Hierosolymæ per Nehemiam.
- Psal. 124 : *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion:* Judæi se invicem hortantur ut fortiter resistent Sanaballato, Tobiæ, Ammonitis, cæterisque adversariis.
- Psal. 126 : *Nisi Dominus ædificaverit domum.* Populum confirmat, ut strenuam operam ædificandis mœnibus Hierosolymæ impendant; se vero totos Domino committant.
- Psal. 127 : *Beati omnes qui timeant Dominum.* Exhortatio ad timorem Dei. Continuatio præcedentis.
- Psal. 128 : *Sæpè expugnaverunt me à juventute meâ.* Narratio pacis, felicitatis, et gaudii Judæorum post captivitatem sub Dario filio Hystaspis.
- Psal. 137 : *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo... in conspectu angelorum, etc.* Ejusdem argumenti. Gratiarum actio pro eâ quâ fruuntur pace.

GENEBRARDI

IN SUUM PSALMORUM COMMENTARIUM,

AD SS. PATREM GREGORIUM XIII,

Præfatio.

Septuaginta interpretum Psalmorum versionem cur retineam.

Divinitus factum arbitror, Pater sanctissime atque optime, ut sepositis cæteris Scripturæ libris à septua-

ginta Interpretibus olim conversis, Ecclesia illorum dumtaxat Psalmos et in usum receperit, et aliorum omnium, quæ multæ utique fuere ad divi usque Hieronymi tempora, versionibus commodissimè anteposuerit. Nam hi non modò puriores et incorruptiore

in hoc divino opere, divinâ providentiâ, se præstiterunt, verùm etiam posteris omnibus cùm rectius vertendi, tum sanctiûs Spiritûs sancti mentem concipiendi viam rationemque præclusere. Quin et excellerunt pietatis ignibus, mysteriorum representatione, sententiarum pondere, intellectuum acuminè, interpretationis veritate. Ut enim fortassis concesserim nonnulla quædam in eis reperiri, quæ fidelius, facilius, commodius, addam etiam rectius, ab ipsis quidem vel forsitan ab aliis reddi potuerint, ut nihil est ex parte beatum et perfectum, maximè in tantâ sacrorum oraculorum profunditate et altitudine, ad quam etiam ipse Isaac, deinde Prophetæ caligaverunt, et cum regio Prophetâ, divinorum vatum principe, hæc orationis formulâ sibi precandum putaverunt, *Revela oculos meos, et intuebor mirabilia de lege tuâ*, Psal. 118, 18; at si conferantur cum creberrimis et maximis aliorum præsertim recentiorum interpretum erratis, paucissima continent vel menda, vel peccata, eaque non tanti faciendâ, quin debeant ipsi superiore loco semper existere, ac multis gradibus istos antecedere, qui Hebraicam veritatem et fidem in eorum dedecus, falsâ quâdam ducti persuasione (ut temerarium est, minimeque sanum hoc hominum genus) ostentare non desinunt.

Recentiores qui Septuaginta calumniantur, reprehenduntur.

In quo se ab eâ ipsâ longè alienissimos linguarum peritis doctisque, qui quidem non sint novitatis diversarumque partium œstro perciti, disertius clariusque demonstrare non possunt. Proinde invidios, malevolos, superbos, indoctos soleo itiusmodi homines et frequenter dicere, et non ineptè, meâ quidem sententiâ, appellare. Etenim invidentes tot, tantis tamque vetustis et præclaris viris in mediâ Hebræorum scholâ natis, educatis, auctis, instructis ac informatis propriæ nativæque linguæ peritiam, quam tamen sibi in puerili et peregrino sciolorum ludo gloriosissimè, ne dicam absurdè et impudenter, audeant arrogare; malevolentia et odii livore veteres illos persequuntur, quos prospiciunt summam, apud omnes etiam Apostolos, qui ipsorum verba, integrosque versus tum ambitus, tum circumscriptiones, non modò sententias, libenter usurpant ac proferunt, auctoritatem semper adeptos; nec animadvertunt paucos nævos minùs sufficere ad elevandam detrahendamque de Ecclesiâ sanctorum existimationem, in hoc præsertim interpretandarum Scripturarum genere, in quo quemadmodùm Deus est incomprehensibilis, ita et ejus verbum planè perfectèque nequit comprehendi, quantumvis ingenio, eruditione, intelligendi facultate et copiâ, atque adeò gratiâ divinâ polleat. Quanta autem est superbia, cuncta velle comprehensione moduloque mentis suæ metiri, quantum supercilium è tenui atque perexiguo ingenii sui captu de probatis per tot secula scriptoribus iudicium ferre, denique quàm inconsultum audaxque facinus, quidquid in eis nescitur, nec rapitur, aut intelligitur, tanquàm inscitè dictum aut

versum, improbare, mutare, corrigere, rejicere! Indoctos verò miserè esse oportet, qui non eos percipiunt in paucis duntaxat locis, iisque obscurioribus et spinosioribus de industriâ se involvisse, seque potiùs insinuasse quàm clarè et definitè expressisse, ne eorum locorum interpretationis ac sensuum, prout sanè cuique videretur, liberum iudicium et intelligentiam adimerent, quam variam et multiplicem in archetypo esse sentiebant, ne pluribus præclaris sententiis, in quas Hebraica interdùm et referuntur et accipiuntur, ut sit in scriptis reconditoribus, quicquam decerperent, ne denique ad primigeniam linguam, unde certior longè atque exploratior sumi potest explanatio, studiosiores non allicerent, quæ in alienam transfusa et quasi percolata de ingenito sibi succo et splendore, deque vi et varietate solet plurimùm amittere. Tam enim est ampla, tam augusta divinæ vocis majestas, tam sæpè copiosa divinæ ibi locutionis fœcunditas, ut vel unico verbulo multiplicem intelligentiam, ac unamquamque piis animis suavissimam complectatur et pariat. Sed interim tamen asperrimis illis locis sensum commodissimum attulerunt septuaginta nostri Seniores, quem et Hebræa verborum sententiarumque comprehensio, contextus sermonis, ductus facilè dilucidèque patitur, et Rabbini aliqui præcipuè veteres adhibuerunt, secutique sunt, atque plenâ manu complexi. Cujus rei iudices non omninò inepti esse possumus, cùm ætatis magnam partem in Hebraicis discendis docendisque consumpserimus, et regii illarum litterarum professoris personam, ut non Catholicis erudiendis idoneam, ut qui non nisi robustissimo optimoque cibo pascantur; at certè adversariis, qui ne lac quidem possunt præ infantia concoquere, formidabilem, denos jam annos in hoc doctissimorum Parisiensis Academiæ theatro sustineamus. Utinam, eadem puritate illos in reliquos veteris Testamenti codices haberemus. Idem profectò, opinor, de ipsis non solùm censeremus, quos et fidissimos interpretes, et sanctissimos Prophetas suscipimus, veneramus, colimus, verùm etiam sancta Dei Ecclesia hoc ipsum præscriberet; quam idcirco oportuit D. Hieronymi versionem, veterrimam illam quidem, si ad hæc nostra respicimus tempora, sin ad Ægyptia, novam certè, ut et eam appellat, inscribitque D. Gregorius, unus è tuis tui fasti nominis, beatissime Pater, in Romanâ sede majoribus, ut archetypo, è quo eruditè ab eodem Hieronymo sumpta est, pulcherrimè congruentem, et fide reliquas superantem, in eorum locum sufficere, ac legendam omnibus Christianorum Latini orbis Ecclesiis divinitus proponere.

Cur alii sacri libri ex Septuaginta versione erroribus scateant.

De istius corruptelæ labisque causâ, et mendarur, quæ in cæteris, extra psalmos, septuaginta Interpretum libris obrepserit, in promptu nihil habeo dicere. Putârim tamen Ptolemæis Ægypti regibus, Antiochis Syriæ Judææque tyrannis, Demetriis mundi philologis, intra trecentos plus minùs ante Særvatorem

nostrum annos, temporis vetustate, situ, carie, blattis, tineis, ob contemptum fortassis etiam sacrarum rerum, gentibus vel ante inauditarum, vel non valdè placentium, prima exempla exedisse, transcribentium dehinc oscitantiam eadem ipsa transformasse, atque ad eò deformasse, sciorum corrigere conantium auda etiam temeritatemque vitiâsse, et pervertisse, hominum deinceps, et quidem verè religionis et nominis, non tam studiosè et avidè illos, ut Psalmos, versantium in manibus, incogitantiam, atque sequitium menda illa non curâsse, remque eam totam, ut fert sæpè hominum socordia, prorsum neglexisse. Nostrum verò Psalmorum opus, quoniam maximo studio et fructu publicè, privatimque terebatur, legebatur, cantabatur ab omnibus pietatis cultoribus, partim humanâ industriâ et consilio, partim divinâ virgulâ conservatum esse incorruptius. Quod ex eo perspicimus, quoniam sententiam primævi fontis, è quo manavit, optimè, ut docui, ac efficacissimè, quanquàm non semper ad litteram, complectitur. Septuaginta enim non tam ad verbum, quàm ad sensum converterunt, et (quod itidem Ritius de D. Hieronymo scribit) plerumque verborum proprietatem peculiaremque dictionum significationem et naturam deseruerunt, ut magis sensui mentique scriptoris sui primarii intenderent. Quocirca vix hic ullum eorum locum reperio, cujus sententiam non ferat etiam Hebræa littera, et aliquis è præstantioribus illis veteris Academiæ doctoribus, quos Rabbinos appellant, non offerat; ut mirer recentiores potiùs laboravisse de eis rejiciendis, mutandis, dispungendis, corrigendis, quàm intelligendis, appendendis, percipiendis, priùs cogitavisse de novâ editione condendâ, quàm de hâc vetere per Hebræas disciplinas, Hebræos Rabbinos, ac interpretes, maxime veteres, tum et Hebraismos, nempe Hebræorum, dicendi modos et formulas, perno-scendâ.

Editiones recentiorum redarguantur.

Multò honestiùs, atque laudabiliùs sui luminis tenuitatem, et ingenii stuporem accusâssent cum Euripide de scriptis Heracliti auctoris planè obscuri, ita apud Laertium loquente,

ὃ μὲν συνηκαί γενοῖται αἴμαί δὲ, ὃ μὴ συνηκαί.

Quæ intellexi præclara sunt, opinor autem et quæ non intellexi.

Hunc enim ingenui animi candorem hi, qui verè sunt pii et ingenui, solent in probatis aliorum operibus afferre, quemadmodum Augustinus, alicubi referens se, quæ intelligit sacris in voluminibus, insigniâ præstantiaque omnia agnoscere, suspicere, comprobare; cætera, quæ minùs intelligit, adorare, colere, venerari; et sancti illi episcopi apud Sozomenum Juliani Apostatæ temerarium istud de libris Apollinarii adversus Græcos philosophos dictum, quo eos quidem libros stultè improbabat, in eum ipsum eleganterretorquentes, *ἀνεγνώσθη δὲ τὸ ὄν ἐγνωσθῆναι ἐπὶ τῶν ἐγνων, οὐδὲ ἀνεκατέγνωσθαι*, hoc est (ut relicta collusione rem ipsam enucleemus), *legisti quidem, sed non intellexisti: nam si intellexisses,*

neque delusisses, neque damnâsses. Cujusmodi temeritatis reos teneri hæreseos omnium temporum, et maxime nostræ tempestatis antesignanos et sectatores, ut nostris hominibus ostenderem, simulque veram et genuinam Psalmographi mentem aperirem, prætermisissis allegoriis, quæ hic alioqui, ut in cæteris divinis paginis, sanctissimæ sunt ac dulcissimæ, lucubrationculam hanc institui, eamque, beatissime Pater, ad tuos postes appendere, ac in tuo sacro nomine apparere volui, non modò ut plus dignitatis illa consequatur, verùm etiam ut Christi hostes, quibus propter divi Petri cathedram et virtutem displices, vehementiùs uram; item ut si institutum hoc meum tuæ sanctitati allubescit, illam deinceps interpretandi docendique viam et rationem in reliquos Scripturæ, præsertim veteris libros servem ac sequar, quò homines novitatum cupidi, potissimùm adversarii nostri, institutionis piæ et veteris, veterumque Ecclesiæ librorum et doctorum profani contaminatores intelligant, ac si quid sanæ mentis habent, planè perspiciant, sese in eo in quo aliquid esse, quin et plurimum valere se putant, prorsus nihil esse, seque frustra bellum nostræ editioni indicere; tandemque ipsam pernoscant per omnia pulcherrimè suo archetypo congruere, aut certè longè minùs ab ipso discrepare, quàm recentiorum quorumlibet versiones, istorum præsertim, qui hâc nostrâ memoriâ sese vulgò eo nomine plurimum efferunt ac ostentant; et eadem opera admoneantur, uti linguis non tam ad condendas novationes, quàm ad comprehendenda discendaque sanctissima antiquorum monumenta, locosque in eis involutiores illarum linguarum beneficio evolvendos.

Linguarum cognitio necessaria.

Linguarum enim fateor cognitionem esse necessariam, seorsum in sacrarum litterarum studio, ad multarum sanè rerum præstantissimarum et maximarum notitiam, ad eò ut me cum divo Hieronymo contentionis persuasionisve nostrorum quorundam egregios illos fontes tum Hebræos, tum Græcos, unde præcipua nostræ religionis manarunt capita vel arguentium, vel pro nihilo aut minimo putantium, valdè pudeat. Etenim depravatæ religionis et hæreseos homines illos adversum se legunt, et Catholicus illorum cognitione orbatus, quid pro se sit aut faciat, minùs intelligit. Tuâ unius auctoritas, sanctissime Pater, cujus judicio scto, ejusque censuræ me meaque omnia in perpetuum subjicio libenterque submitto, me ad tantæ molis perficiendum opus et negotium præmovere potest, quod ut velis faxisque, te omnibus precibus ac votis precor obtestorque et imploro, ne videlicet in vanum pergam tantum temporis et laboris spatium percurrere, ac ut eâ potestate, quâ vulgatam Ecclesiæ editionem præmunis, fulcis et firmas adversus inverecundos Gnosticorum impetus et oppugnationes, nos, nostraque editionem illam illustrantia et è fontibus explanantia, aut etiam confirmantia tacere ac defendas in fidemque tuam manumque sanctissi-

mam recipias. Obsecro Deum optimum et maximum ejusque Filium Dominum nostrum, ut tuæ inprimis sanctitati Spiritûs sui sancti dona et largiantur semper affatius et perpetuent; præbeant dein Tertulliani nostri optata, nempe vitam diurnam, principatum felicem, domum semper tutam, senatum fidelem, populum probum, fortes exercitus contra Turcas, et alios crucis inimicos, Ecclesiam quietam et pacatam, tempora pura, quæque à sectis longissimè absint et hæresibus, ab omnique christianæ reipublicæ cui tu unus præes, detrimento secunda et integra. Postremò venturi seculi fructum tibi præsent, voluptatemque illam æternam, ad quam omnes pii aspirant ac tendunt. Atque ita hic mihi, sanctissime Pater, tuos apostolicos pedes animo et cogitatione deosculari liceat.

Ex urbe Parisiorum, calendis februarii, ann. 1582.

AD EPISCOPUM ARIMINENSEM

J. B. CASTELLIUM

Epistola.

Ex quo primam meorum in Psalmos commentariorum editionem Gregorio summo pontifici dedicavi, reverendissime episcopo, mihi duo ab hæreticis objecta sunt: unum, quòd id in gratiam et assentionem pontificis fecerim; alterum, quòd me frustra exercuerim, quòd vulgata interpretatio, in quam commentarios conscripsissem, et cum fontibus contulissem, nec sit Interpretum septuaginta, nec solidæ apud eruditos (se ita imperitissimi isti nebulones inscribunt) auctoritatis. Sciebam equidem non eis defuturas artes, quibus se opponerent tam sanctis studiis et conatibus; verùm eo consilio primùm institui, ut eos gravius percellerem, quos invidiâ dirumpi, infelicissimèque perire æquissimum est. Quidni etiam tam magno, tam probo, tam apostolico pontifici dedicarem, quod utilitatem allaturum videtur universæ Ecclesiæ, cui ille optimè, ut quidem ferunt corruptissima tempora, præest, ut etiam isti coguntur confiteri, ne bellum cunctis virtutibus, pietati, litteris penitus indixisse existimentur? Nec verò id, quemadmodum isti invidè et malevolè criminantur, ut deserto veri patrocinio quicquam in ipsius gratiam committerem. Nam cum mihi duntaxat notus sit virtutis famâ et cathedræ celebritate, cumque ejus cani alteri seculo propinqui sint, quid aliud, obsecro, ab ipso expectare possim, quàm ut, ubi ad superos migraverit, me adhuc in his miseris et infelicibus locis exulantis apud Dominum recordetur, ac illud divini Cypriani ad Cornelium summum consimiliter antistitem impleat? Si quis istinc nostrorum prior divinæ dignationis celeritate præcesserit, perseveret apud Deum nostra dilectio, nec pro fratribus et sororibus nostris, apud misericordiam Patris, cesset unquam oratio. Eum interim interpellavi, et iterùm (velint nolint) interpello, pro eâ auctoritate, quâ per universum terrarum orbem pollet, ut, si judicat hujusmodi laborem adversus hæretico-

rum λογισμῶν esse aptum, atque opportunum, hoc negotii nostrorum aliquibus mandet, ut reliquos Bibliorum libros eadem methodo perlustrant, ac præcipuis Hebræorum Græcorumque antiquitatibus Scripturâ comprehensis doceant frustra istos linguas prætexere ad minuendum et elevandum nostrorum interpretum conversionem. Cùm enim sint ac fuerint prorsum imperiti, in disciplinis et linguis perpetuò infantes, quemadmodum aliquâ in quendam apostatam lucubrationiculâ docui, in unâ maledicentiâ exercitati, solis mendaciis compositi, fronte meretriciâ tantummodò compositi, ac ubi maximè aliquid sapere videntur, tum plus habeant ostentationis quàm doctrinæ, plus vanitatis quàm judicii; speramus in Domino, ut sic illorum commenta in sacros libros, non modò absurda, et ab omni rectâ ratione aversa, cujusque ingenii mentisque hominibus appareant, verùm etiam aboleantur penitus. Haud enim difficile erit nostrorum solidas notas cum istorum nugationibus conferenti, perspicere germanam sententiam, puram, nativam, simplicem, eohærentem, subtilis allegoriis, quibus tantoperè indignantur crassi isti, nunquam ad sublimia et cœlestia animum attolentes Psychici, penes nos consistere; ipsos verò cum suis grammaticationibus Scripturæ mentem, contextum, consequentiam, vim, fructum denique perdidisse.

Editio nostra septuaginta Interpretum esse probatur.

Alterius autem objectionis mendacium futilitatemque ostendo, ac doceo nostram Psalmorum editionem non minùs esse Septuaginta quàm Catholicam. Addo ut eos vehementiùs obstupefaciam, non tam esse Septuaginta quàm Apostolicam, proindeque indubitata apud Christianos auctoritatis. Cuncti Bibliorum interpretes citra controversiam fuere Apostolis inferiores, præter Septuaginta, qui eos trecentis plus minùs annis superârunt: nempe Aquila, Theodotio, Symmachus, quintæ et sextæ editionis auctores, è quibus omnibus sua Octapta conflaverat Origenes. Vetus igitur, et seculi Apostolici interpretatio, aut nulla erat, aut ipsorum erat Septuaginta, quodque præstantioris est notæ, tantæ apud eos dignitatis, ut ab ipsis probata, usurpata, commendata ad nos manaverit. Ab his probatam commendatamque nemo dubitaverit, qui in ipsorum Actis à D. Lucâ confectis legerit, ad illam Paulum, Thessalonicenses et Græcos, apud quos concionabatur, ut Græcè duntaxat institutos transmisisset; qui apud Areopagitam, Ignatium, Clementem Romanum, et cæteros Apostolici ævi scriptores animadverterit, Apostolos ejus lectionem et cantum Ecclesiis solemniter tradidisse; qui Evangelistas ipsos in suis scriptis deprehenderit, præ hæc litteram Hebraicam deseruisse, et quantum ad allegationes, paucioris fecisse.

Apostoli usi sunt nostrâ editione.

Usurpatam ab iisdem videre est vel in hoc unico opere. Quod ad hunc modum per inductionem proba. Hi è Psalmo secundo: *Quare fremuerunt gentes, et po-*

puli meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ et principes convenerunt in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus, citant Act. 4, 25, 26, cum ex Hebræo magis ad verbum potuissent dicere: Quare tumultuatæ sunt gentes? deinde: Et principes arcanum inierunt simul. Quin et vim faciunt in verbo Conveniendi. Convenerunt enim verè, inquit, in civitate istâ adversum sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel. Ex eodem: Reges eos in virgâ ferreâ, Joannes Apoc. 2, 25, et 19, 15, cum non sic habeatur in fonte, sed conteres eos. E Psalmo 4: Irascimini et nolite peccare, Paulus ad Ephes. 4, 27, cum ex Hebraico vertant, Contremiscite. Ex octavo: Ex ore infantium et lactentium perfecti laudem, Christus, Matth. 21, 16, cum archetypus habeat, fundasti robur. Ex eodem: Minuisti eum paulò minus ab angelis, Hebr. 2, 7, cum ad verbum sit à Diis, et, ut Noyatores temerè interpretantur, à Deo. E decimo quinto, Providebam Dominum, et quæ sequuntur omnia, Act. 2, 35, et 13, 25, 26, ubi pro, lingua mea, fons legit, gloria mea; pro corruptionem, si credendum sit hodiernis interpretibus, foveam, vel sepulcrum; pro, replebis me jucunditate cum vultu tuo, satietyas lætitiarum cum vultu tuo. E decimo octavo: In omnem terram exiit sonus eorum, Rom. 10, 18, ubi pro sono dictio קָוָה lineam vel regulam significat. E vigesimo primo: Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem, Matth. 27, 39, et Joan. 19, 24, cum verba fontis sint futuri temporis, dividunt, mittent. E trigesimo: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, Luc. 23, 46, quum ad verbum depono vel deponam. E trigesimo primo: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, Rom. 4, 7, 8, cum ad vocabula sic fuisset citandum, Beatitudines (sunt) dimissi prævaricatione, tecti peccato, beatitudines hominis cui non cogitat Dominus iniquitatem. E trigesimo tertio totum illum locum: Quis est homo qui vult vitam, etc. Petrus, 1 Epist. 3, 10, 11, mutuatur ab hac editione, cum pro, preces eorum, archetypus habeat clamorem eorum; pro, super justos, ad justos; pro, super facientes mala, in facientibus malum, et nonnulla alia, exigua illa quidem, sed tamen à fontis vi, et notatione variantia. E trigesimo nono, In capite libri scriptum est de me, Hebr. 10, 5, 6, pro, in volumine libri, item corpus autem aptasti mihi, pro, aures fodisti mihi. E quadragesimo quarto: Præ consortibus sive participibus tuis, Hebr. 1, 9, cum fons sonet, Præ sociis tuis. E quinquagesimo: Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris, Rom. 3, 4, pro, purus sis, cum tu judicas. E quinquagesimo secundo: Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, Rom. 3, 12, cum Hebraicè: Omnis recessit, simul abominabilis factus est. E sexagesimo octavo: Fiat mensa eorum in laqueum et in retributiones, et in scandalum, Rom. 11, 9, cum hodiè magno consensu vertant, et pacis in scandalum, ineptè tamen, ut suo loco docui; et mox: Dorsum eorum semper incurva, cum Hebrææ sonent; Et lumbos eorum assidue

nutare fac. Ex eodem: Fiat habitatio eorum deserta, Act. 1, ubi propriè: Palatium eorum. E nonagesimo: Angelis suis, etc., ubi propriè super palmis; et in lapide. E nonagesimo quarto: Si vocem ejus audieritis, usque ad finem Psalmi citat Apostolus, Hebr. 3, 7, et 4, 8, non modò secundum nostrorum verborum contextum, verum etiam distinctionem, cum judicio Masoretarum: Hodie si vocem ejus audieritis, annectatur præcedentibus, et versum claudat; Apostolo autem et ipsis Septuaginta incipiat, et sequentibus adhærescat. Quantum autem ad voces, juxta Hebræos esset legendum, in die tentationis, loco, secundum diem tentationis. Tædio affectus sum, vel, juratus, loco offensus, vel proximus fui, utrumque enim designat προσώθησα. Semper verò, quam vocem expendit Apostolus, in Archetypo neutiquam reperitur. E nonagesimo sexto: Adorate eum, omnes angeli ejus, Hebr. 1, 6, ubi dii simpliciter. E centesimo primo: Initio tu, Domine, terram fundasti, et cætera, ibid. 10, 11, cum fons careat illo elogio, Domine, quod interim de industriâ attulit Apostolus, etsi ab interpretibus interpositum, et præter litteram insertum, ut suo serviret instituto, ac eo Christi æternam divinamque substantiam angelicâ multò præstantiorem esse concluderet. Eadem ratio ejus: Tu autem idem ipse es. Nam non tam efficax argumentum hæc fontis verba suppeditabant: Tu autem ipse. Tacco pro opertorium, illic aliquantò minus universè legi indumentum. E centesimo octavo: Et episcopatum ejus accipiat alter, Act. 1, 20, ubi Hebraicè, Præfecturam ejus. Quæ versio tantum apud Apostolos valuit, ut ex eâ episcoporum nomen in Ecclesiâ relinquerint, et in ecclesiasticam hierarchiam intulerint, etiam inter Syros. Abyssinos, Indos, Orientales denique omnes, quorum alioqui lingua est Hebrææ finitima. Nam usque hodiè Apostolorum successores episcopos Græcâ voce appellant, non Pekidim aliove suæ linguæ elogio. E centesimo nono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, Matth. 22, et 1 Cor. 15, 25; atqui Hebraicè, dictum Domini ad Dominum meum, sede ad dexteram meam; et mox juxta negotium Melchisedech, ubi Paulus, Hebr. 7, 17, nobiscum non solum legit secundum ordinem Melchisedech, verum etiam inde ingentia mysteria deducit. E centesimo quindecimo: Credidi, propter quod locutus sum; cum Septuaginta legit Apostolus, 2 Cor. 4, 13, et in eâ lectione vim facit; cum tamen ad verbum videatur exponendum, Credidi quia loquar. Totum Psalmum 116 prorsus ad litteram eorundem interpretum posuit, Rom. 15, 11, ut versum Psal. 117; Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo, Hebr. 13, 6, qui tamen in veritate Hebraicâ paulò aliter habeat, careatque epitheto adjutor. Denique non aliter nec ex aliâ editione unquam quicquam ipse et alii Apostoli proferunt, nisi fortassis ex memoriâ, dum verborum non satis recordantur. Nam ne tunc quidem sequuntur litteram Hebraicam, sed sententiam, quam sanè suâ ipsorum conversione, non vulgata, neque alterius, quæ illâ tempestate nulla erat alia, repræsentant. Ob eam enim rationem, verbi gratiâ, Paulus, non procu

à principio Epistolæ ad Hebræos, v. 7, promit è Psal. 103 : *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, cum Hebræi æquè ac Græci ignem urentem sive ardentem canant. Et è Psal. 67 assumit, Ephes. 4, 8 : Ascendit in altum, captivam duxit captivitatem; dedit dona hominibus, cum ex utrorumque codicibus fuisset interpretandum : Accipit dona in hominibus.*

Optimum interpretandi genus ex Apostolo.

Utrobique videlicet intelligentiam duntaxat est amplexus Apostolus, ac simul optimum genus interpretandi sive transferendi esse docuit, non perpetuò verba verbis reddere, non dictionum et syllabarum vestigia nimis sollicitè captare, non vocularum ponderibus pertinaciùs ubique insistere, sed interdum et quidem relictà vocabulorum proprietate, soli servire perspicuitati, ac modestè ad rerum momenta atque vires deflectere. In humanis quidem litteris, prout recta ratio, in divinis verò prout Spiritus divinus dictaverit; harum enim enuntiatio et *prophætia propriâ interpretatione non rectè fit, sicuti Spiritus sancti inspiratione, non humanâ voluntate allatæ sunt aliquando Scripturæ*, quemadmodum scriptum reliquit Petrus Apostolorum maximus, 2 Epist. 1, 20, 21. Hæc autem lubens apud te commemoro, quòd te sentiam hujusmodi sanctis meditationibus pasci, nec vocum novitatibus, quas magno numero impostores isti, otio litterario abutentes, in sacras litteras invexerunt, capi, ac ut simul in manus nostrorum tuam pietatem et eruditionem diligentium, aliquod meæ erga tuam C. observantiæ symbolum perveniat, cum meo, tum totius nostri theologi ordinis nomine. Te enim omnes amamus et colimus, atque Spiritum sanctum obsecramus, ut pontifices perenniter tuæ virtutis et exempli internuntios ad nos transmittant, qui plus temporis et operæ impendant rebus cœlestibus, quàm temporariis. Adjecisti enim ad ornamenta superiorum nostræ memoriæ nuntiorum, quòd hi delectati politicarum Ecclesiæ necessitatum procurationibus, illis quidem probè, ut licuit per singulares nostrorum aulicorum strophas atque perversitates, perfuncti sunt; verùm quia in aliis, et quidem potioribus, minùs accuratè laborarunt, tua est laus propria, quòd primo loco ponis ejus res spirituales et æternas; non negligis quidem humanas et politicas. Nihil enim est tam parvum in Christi regno, quod non mereatur assiduam illius sententiæ Jeremianæ meditationem, cap. 8, 10 : *Maledictus omnis qui facit opus Domini negligenter, hoc præsertim seculo, quòd aulici*

Virtutemque Deumque procul mucrone repellunt.

(Ne sint utinam episcopi, quorsum enim illi cum palatio, ut Christum, Ecclesiam gregemque prodant, et ex illorum crucibus felicitentur!) At quia hæc divinis ancillari debent, ut Agar Saræ, ut Bala Racheli, ut Zelpha Liæ, tuum institutum est multò divinius, et numini, cujus es minister studiosissimus, propinquius. Hoc me unicum pellexit, ut hoc munusculo, quod confido voluptatem aliquam Catholicis allaturum, tibi

etiam privatim probatum iri et acceptum, meum erga te studium testarer, tuam erga me benevolentiam foverem, per tuam amplitudinem, secundam hanc editionem maximo Pontifici offerrem, per eandem postremò, latratus canum ad solam pontificis commemorationem rabidiùs furentium, fortius securiùsve præterirem. Vale, Deumque habe propitium.

E nostro Musæo, calendis februarii 1582.

AD LECTOREM.

Bezæ impurissimi jactantia et vanitas.

Novissimum Theodori Bezæ propudium, me tuâ causâ impulit, christiane lector, ad hoc divinissimum opus commentariolis illustrandum. Istum enim, ut illud tibi è manibus eriperet, inque ejus locum suas quisquilias sufficeret, præfari non puduit Græcum, proindeque Latinum è Græcis repræsentatum, malè ex Hebræo fuisse conversum, deinde nunquam adhuc eo, quo deicit, fructu publicè ac privatim fuisse lectum et cantatum ab ullis christianis cœtibus. Præterea non modò aberratum in eo fuisse à genuinâ auctoris sententiâ, verùm etiam de eruendo aliquo commodo sensu frustra fuisse à doctissimis desudatum. Deinde consecandarum allegoariarum studio, ut reliquos etiam veteris Testamenti libros, ita Psalmos miserrimè fuisse contaminatos. Quoniam igitur hæc sunt quatuor Bezanæ vesaniæ, reprehensionisque capita, ut eâ in re dissimulem D. Augustinum, cæterosque divinos interpretes impudentissimè ac sceleratissimè vituperatos, expono simplicem et genuinum litteræ sensum, quem iste propter idiotismorum et disciplinarum necessarium ignorationem, commodum erui posse inficiatur. Doceo nostros interpretes (nam fuère Septuaginta duo, ut habet Aristeas, illius historiæ Græcus auctor oculatus, nempe ex quâque tribu seni) Hebraico fonti convenienter vertisse in obscurioribus locis, relictâ verborum proprietate, fructu copiosissimo sententiam expressisse, Hebraismorum, Syriacismorum, Arabismorum, antiquæ poesis et phrasis inscientiam efficere, ut alicubi ineruditis nulla videatur benè accommodata sententiæ explicatio, ubi eruditis est singularis atque eximia. Postremò esse sacrilegæ temeritatis priùs damnare veterum sapientiam, quàm intelligere. Istum autem atque istiusmodi nebulones, ut ad hunc modum indicarent, multa fefellerunt.

Cur Beza et similes interpretationem 70 respuere non debeant.

Primùm, quia Septuaginta non semper vertunt ad verbum, sed in locis obscurioribus ad sensum, prout Spiritui sancto expedire visum est ad gentium, præsertim Græcarum ædificationem, ut etiam Hebræi notârunt, seorsum R. Jacob, Bar Selomo Collectaneorum Thalmudicorum libro primo, et Josippus initio suæ historiæ, adeò ut ei vehementiùs intenti, quemadmodum multis locis testatur Hieronymus, frequenter vocum notationem deserant, circa quam nimis anxie

languentes, sæpè veritatem et consequentiam sententiæ, si verborum litterarumque aucupia, ut cum Cicerone loquar, spectentur, videntur amittere.

Secundò, quia non semper amplectuntur Masoretarum iudicium, à quibus habemus vocalium puncta, accentuum notas, versuum membrorumque distinctiones. Nam nec necesse est sequi eos in omnibus, quippe qui ea nonnunquam sine iudicio affigunt, quæ secundum vetustiorum lectionum correctæ, præstantiorem et Spiritu sancto digniorem intelligentiam præbent, et ad recentiorum Rabbinoꝝ interpretationem examinata etiam aliud canunt, quàm isti existiment.

Masoretis non semper credendum.

Quin et Ben Aser et Ben Nephtali Masoretarum principes, in se jurari noluerunt, sæpiusculè dissentientes, euique liberum iudicium certis notis se relinquere tradiderunt. Ex quo Aben Ezra, Kimhi etiam ipse, ac plerique alii interdum alterum alteri præferunt, interdum neutrum sequuntur. Adde his nostros Septuaginta interpretes superiores esse septingentis annis minimum, ut idcirco non communicatis consiliis potuerint nonnunquam aliter, et quidem rectius, distinguere, vel pingere. Alioqui non solet esse vocabulis sive thematicis et radicibus differentia, cum hoc duntaxat occurrat, ut finis præcedentis versûs, per Masoretas debeat referri ad sequentis caput atque principium. Verùm hæc non immutant sententiam, in scriptis præsertim poeticis in quibus ratione metri, non sententiæ notularum istarum fit expressio.

Tertiò, secuti sunt modum interpretandi apud se usitatum, ut nonnulla obiter insererent de suo, quæ initiatis mysteria Religionis indicarent, aliqua etiam ad perspicuitatem submutarent, alia emollirent. Sic Jonathan Ben Uziel, sic Onkelos, sic Akiba, sic R. Joseph Cæcus.

Quartò, egerunt multis locis Prophetas, divinatorumque hominum, non modo interpretum, personam sustinuerunt, ut proinde dum videntur maximè ab Hebraico dissentire, tum maximè consentiant, quod isti Spiritu sancto exuti nequeunt cernere.

Quintò, propter antiquitatem multa intellexerunt, quæ recentibus Rabbinis ignota sunt, ut numeros Psalmographi, phrases antiquas, tropos sui temporis, captationes vocabulorum Syriacarum, Arabicorum, Persicorum, collusiones morum, et institutorum traditiones, etc.

Sextò, submutationes litterarum per Syroph, et Ethbas, et alphabetariam aliam revolutionem tenuerunt, quæ litteræ litteræ mutuo succedit apud Reuchlinii, lib. 3 Cabbalæ. Quæ et veteres usos, etiam Jeremiam, docet Mercerus in Abbreviationibus Hebræorum, et R. Aptaia, in Psal. 24, vel, si mavis, 25. Quam ob causam *lec* pro *leb* corde, acceperunt, (Ps. 4, 4), Beth et Caph non tantùm ob similitudinem confundentes, verùm etiam per *Aibach*, quo duorum primorum novenariorum litteræ in se invicem commeant.

Septimò, se accommodarunt nonnunquam, prout à

divino Spiritu movebantur, ad Græcorum usum et locutiones, quòd his verterent, et apud eos prævio Apostolorum munere fungerentur, ut jam in his Græcismi non minùs, quàm in cæteris locis Hebraismi, considerari debeant, ut Psal. 7, *manus pro gressus*; 67, *cleri pro ollæ*; 103, *saturitas pro macie*; 91, *benè patientes pro virentes*, etc.

Octavò, nostri hi veteres interpretes, quia examinantur expendanturque ex uno Kimhi et paucissimis aliis, quibus perpetuò honorificum visum fuit à superioribus dissidere, ut famam apud posteros sibi conciliarent, ab istis malè, audiunt, qui novitiis duntaxat delectantur. Atqui illi sæpè dormiunt, magisque sunt grammatici quàm theologi, præsertim R. Kimhi, qui proinde à Judæis negligitur, tantùm habetur pro Medadec, id est, grammatico, etiamsi *κατ' ἐξουχίαν* apud istos malè quidem feriatos interpretes, intelligatur docti nomine. In istorum enim annotationibus doctus inter Hebræos est Kimhi, qui inter eos tamen censetur indoctissimus, quantum ad rem et sententiam et theologiam pertinet. Hos autem unos isti legunt, sive quia alios, utpote obscuriores et abstrusiores non intelligunt, sive quia his contenti sunt, quos vident suo ingenio congruenter, longissimè à receptis majorum interpretationibus discedere.

Hebraica veritas non consistit in punctis, sed in litteris.

Nonò, falsò putant Hebraicam veritatem, sive fontem consistere in punctis, non in litteris, nec vident puncta inventum esse humanum, et quidem Judæorum, jam post quadringentos plus à Christo annos dispersorum, et contra Christum christianamque pietatem malevolentissimè affectorum. Ideò enim istorum quidam Cevallerius Judæi cujusdam gener, non tam grammaticus quàm grammaticorum interpolator et plagiarius, pertinacissimè et stolidissimè defendit, puncta simul cum lege in monte Sinai data, eorum originem, effigiem, picturam, sonum à Deo ἀμείωτος jam à primis illis seculis repetens; nec animadvertit Septuaginta, Origenem, Hieronymum, infinitos alios vetustiores, non fuisse cæcos, qui tamen litteras sine dunctis illis viderint, seque ita perpetuò vidisse, posteris non obscura argumenta præbuerint.

Puncta Hebræorum quando inventa.

Post illorum igitur secula adinventæ sunt, ut constans fert Hebræorum historia, anno videlicet templi per Vespasianos eversi 436; id est, Christi 476 vel 478, cum Orientis imperium administraret Zeno Isaurus, Occidentis Augustulus, thronum autem Apostolicum Simplicius. In cujus rei testimonium quando legem Judæi in Synagogis ostentant solemniter, eam sine punctis, ut nihil humani admixtum habeat, è suo armario, quod *Hecal* vocitant, proferunt. Atqui opportunius fortassè Epimenidis, aut potius mortuorum somnum dormissent Masoretæ, quàm quando Tiberiadem Palæstinæ, ut Elias Levita narrat, convenerunt, ut ex uno legis Pasuc multos versus conficerent, accentibus partim distinguentibus, partim continuantibus Scripturam universam inciderent, litteras punctis, similibusque minutis afficerent. Nam sic exstinxerunt

veterem grammaticam, vocales, pronuntiationem, iudicium, diligentiam atque studium. Nam, verbi gratiâ, veteres Hebræi nescierunt, quid sit Pe durum, cum duntaxat agnoscerent Pe Raphe, sive פ, ut Hieronymus in 11 Dan. testatur, ut res est, cum usque hodiè Rabbini Pe Raphe sive Pe Arabum, antiquum Pe appellent. Scheva pronuntiaverunt per A, tres solummodò constituerunt vocales אדי quas יצירה *Sepher Ietsira* proinde prolationis matres vocant, cum tamen eis hodiè omnem isti vocalitatem adimant, eamque solis punctis tribuant, etiamsi nulla sit expeditior et brevior ad legendos Rabbinos via, quam ut antiqua illa sententia revocetur. Quin et primi illi punctorum inventores septem motionibus, sive punctis contentifuerunt, nec memorarunt Camets hatuph, Hirickaton, Kibbutz, in quibus explicandis hodiè magnam canonum pronuntiationis partem consumunt.

Decimò, non distinguunt inter Hebræos, sive Hebraicam veritatem, et Masoretas. Quantum autem intersit, ex his rursùm conspici potest. Hebræi sunt sancti, sunt theologi, sine punctis et motionibus scripserunt, sua puris et simplicibus litteris expresserunt.

Masoretæ quinam sint.

Masoretæ sunt eorum profani interpretes, puri Grammatici distinctionibus, accentibus, motionibus, punctis, illos partim illustrarunt, partim obscurarunt, ut solent interdum interpretes suis imaginationibus et sensis additiores, vel gloriæ cupidores, ut aliquid non dictum dicere, et veterum, etiamsi illi Spiritus sancti illuminatione claruerunt, suggillatione sibi famam comparare videantur. Masoreth enim nihil aliud est quam traditio Grammatica de punctis, accentibus, syllabis, vocabulis et similibus minutis: ac in eo differt à Cabbalâ, quod hæc quidem traditio sit, verum theologica, deque rerum et verborum secretiore enuntiatione. Hoc tamen uno maximè laudandi sunt, quod litteras planè intactas nobis reliquerunt, nec, quamvis Grammaticorum supercilio, ut pulchrè à Laurentio Valla scribitur, nihil sit superbius, nihilque improbius, et ad libros emendandos vel corrumpendos potius magis audax, ullum jus et imperium sibi in contextum assumpserunt, nec in eo quicquam sibi immutandum censuerunt, sat verò habuerunt suum iudicium, vel margini, vel interlineari albo committere, illisque locis probandum, vel improbandum posteritati tradere. Atque ita eorum elevatio, sive etiam vituperatio, nihil veritati Hebraicæ, nihil fonti detrahit, ut quæ non in litteris, sed in punctis consistat.

Postremò, non cernunt eosdem Masoretas confundisse versus ac miscuisse, ut proinde metrica veterum carminum ratio perierit, quæ temporibus Septuaginta integra erat atque perspicua. Quare cum isti quærent, cur Septuaginta discesserint ab hodiernis versuum distinctionibus et clausulis, atque per alia distinguendi viam incesserint, perinde faciunt ac si quærent, cur aliquis per publicam et consuetam viam ambulet nec, eâ relicta, diverticula insolita et improbata sectetur. Sic enim potius interrogandum erat cur Masoretæ,

quibus trita et nota esse debuit veterum dimensio, et carminis forma atque genus, à Septuaginta discesserint, ac majorum distinctiones reliquerint, nec se eis ducendos tradiderint, quibus hæc perspecta erant et liquida. Nam ut dicantur attendisse ad sententiæ incisa et membra, non ad metri et dimensionum rationem, at in poesi aliud sensus postulat, aliud metrum, et dimensio, propter quam interdum sensus unius versus in sequentem incumbit et ingreditur. Quod sanè extra poetas aliquando accidit, ut 2 Paral. 30, 18, qui clauditur per *behad, pro*, ut proinde Kimbj cum in sequentem extendat, *pro omni (qui) cor suum præparat*, etc. Adde veteres versus appellasse singula membra sententiæ per se commodam efficientia, ut mentem attollerent ad pondus cujuslibet propositionis per se considerandum, ac declararent nihil tam esse tenue et exiguum in Scripturâ, quod versus nomen et laudem non mereatur.

Beza cur turpiter in Psalmis, et versu, et prosâ interpretandis sit hallucinatus.

Quòd autem Beza ista minimè intelligit, et ab utrisque etiam, id est, veteribus interpretibus et recentibus abest longius, ac indoctè atque præposterè versu simul ac prosâ Psalmos novissimè expresserit, non est valdè mirandum. Nam nihil scit Hebraicè, ut ipse ingenuè agnoscit, dum non fontem Hebraicum, non suam ex Hebræis, sed Henrici Molleri versionem secutum se ait. Eam autem quorsùm cæteris anteposuerit, ipse videat. Certè de eo probè censere non potest, quoniam è veritate Hebraicâ harum rerum iudicium pendet, non ex linguæ imperitorum opinione, censurâ, voluntate. Itaque quæ aliquando ea lingua balbutit, habet è dictatis quorundam esurientium grammaticorum, qui ita Genevæ eam docent, ut ipsi doctoribus opus habeant, vel è versionibus Molleri, Campensis, et aliorum, vel ex annotationibus è Pagnino et Vatablo afflictis, unde hoc ei sæpè contingit, quod de istius furfuris hominibus alicubi scripsit Hieronymus: *Ut alienis videns oculis, cujusque interpretis errorem saniori intelligentiæ anteponat*. Quin et mirabilis est, cur Spiritus sancti cypers, citra quem interpretatio Scripturarum planè friget, et theologiæ rudis, quæ ad iudicandum de expositionum puritate requiritur, et linguâ primariâ exutus, quam ne ipse negaverit ad suum consilium necessariam, ausus sit negotium istud suscipere, præsertim post divinissimos illos poetas Ariam Montanum, Matthæum Toscanum, rebus omnibus ad tantum opus perficiendum ornatos.

Beza poeta qualis.

Et cum hi è Davide Hebræo Davidem Latinum lulentè fecerint, non eos viderit suis luminibus obtuturos, atque homines alicujus nasi esse prælaturos versus ex Hebræo, id est, de fonte, eosque planè Horatianos et Virgilianos, versibus profani, veterinosi, jamque confecti poetæ è Molleri rivo utcumque antiquam et eruditam poesim redolentibus. Accedit quòd ad succiendam carminis sui ruinam, apta pariter et inepta rapit attonitus, quemadmodum poetis quibusdam Lu-

cianus exprobrat. Ubi aliquis meritò quærat quid nunc illud, quod in suâ ad reprehensiones Castalionis responsione tam superbè detrectavit: *Dico*, inquit, ad se non respiciens, *dico oportuisse te, ut sacras litteras interpretari posses, quatuor minimum linguarum peritum esse, Hebraicæ videlicet, Græcæ, Latinæ et Gallicæ. Dico etiam oportuisse te in his ita esse versatum, ut eorum mentem et sententiam ad unguem teneres.* O satanicam impudentiam, cur igitur suum iudicium non sequitur? Nonne illud est Apostoli, ad Tit. 3, 10: *Hæreticum devita, cum sit proprio iudicio condemnatus?* consulit, imò verò dicit, edicitque, ne quis sacras litteras interpretetur, nisi linguâ Hebraicâ plenè imbutus; et interim profanè accedit ad Psalmos, id est, Scripturarum epitomen, versu prosâque interpretandos, ne eâ quidem tinctus. Sed nec video pro Latinâ interpretatione, cur oportuerit Castalionem magis peritum esse linguæ Gallicæ, quàm vel Vasconicæ, vel etiam Tartaricæ, cum reliquorum interpretum, de quibus agitur, sive veterum, sive recentium nullus Gallus extiterit, vel probè Gallicè sciverit. In eo item bellè habet, quòd non tantùm Gallicas suas cantilenas damnat, damnandasque præfatur, additâ joculari excusatione: *Δύρε παί προνιδίς σοφώτεροι*, quæ eos non solum Græcè ridet, qui suâ causâ Gallicè, etiam usque ad ignes et gladios insaniverunt, extremoque supplicio affici voluerunt, verùm etiam suum magistrum, per quem novissimè profecit, et sua Gallica perversè redita cognovit, ingratus discipulus flagellat, atque ita in lucem edit, ut tanti laboris et iudicii palmam ad se unum rapiat.

Beza ingratus discipulus et ignarus magistrum corrigit.

Nam et eum se paululùm immutare, et interdùm emollire profitetur. Quasi verò, sive benè, sive malè verterit Mollerus Hebraicæ gnarus, à Beza ejus linguæ ignaro corrigi recenserive debeat, aut justè possit. Qui deinceps nobis certò constare poterit Bezam proximâ Latinorum suorum editione à se ipso non discessurum neque de illis idem facturum, quod nunc de suis Gallicis, ut si aliter Mollerus exoriatur, qui ipsi videatur rectius interpretari, non ipsum suorum istorum pudeat, quæ usque adeò interim extollit, ut præ illis cæteras interpretationes in manibus hominum hactenùs sine fructu versatas dicat, cum præsertim ingenio sit ad hæresim et nato et facto, id est, instabili ac incerto, è nescientibus ea, de quibus affirmat, è semper discentibus et nunquàm ad scientiam pervenientibus, ut de istiusmodi pronuntiat Apostolus, 2 Tim. 3, 7. Apage ergo, bellè, meliora verba de sanctis et doctis viris, quæso. Sed nec possum non conqueri, quòd illic novos et peregrinos Deos inducat, nec Deum Davidis, sed Jovem Gentilium perpetuò invocet cum Castalione, à se alioqui oppugnato. Se fortasse tuebitur, quòd non Jovem, sed Jovam, et sine crasi, Jehovam, ut à suo hoste Castalione differre videatur, nominet. Atqui nihil aut minimùm interest, in nominibus propriis, Jehosua, an Josua, Virgilium, an Vergilium di-

cas, scribasve Publicolam an Publicolam, Sillam an Sullam: unus enim idem sæmpèr significatur.

Jehova non nomen Dei.

Deinde unde manare potuit Jovæ vocabulum in istam invocationem, *Jova, exaudi nos*, nisi à Jovæ finitimo nomine, cum *Jova*, sive *Jehova*, neque sit vocabulum Christianum, neque judaicum, quibus populis Deus verus duntaxat suis nominibus innouit. Nos Christiani à nullis Apostolis et Patribus didicimus Deum unquàm sic fuisse appellatum, etiamsi olim Dionysius, Hieronymus, Theodoretus, Rabanus, Maurus, Joachinis Abbas, nostrâ memoriâ Reuclinus et infiniti alii integros libros de Dei nominibus Latinè Græcèque scripserint, ac Hebraicas voces suis sonis expresserint. Judæi ad hunc usque diem inficiantur se ullum hujus prolotionis habere divinum vocabulum, detestantur item profanationem istorum qui Deum istâ nuncupatione afficiunt. « Nam hoc, inquit, non latuisset, cum omnes nostros majores tum minores unice versos, præsertim R. Mosem Ægyptium, R. Joseph, R. Albonem, R. Jacob, R. Mosem auctorem Maicomum, Abraham, Abben Eزام, Lyranum, Paulum Burgensem, Ritium Felicem è Judaismo ad Christum conversos, quorum alii de cunctis Dei nominibus Hebraicis, alii de *Skem hammephoras*, quod esse in Jehovam transformat, ex professo opuscula, syntagmata, capita, vel tractatus condiderunt. Taceo cæteras clarissimas rationes, à me alibi de hoc copiosè commemoratas, quas quia agnoscit et probat, invidiâ in Castalionem derivatâ, Danæus quidam excucullatum istius mancipium quodam Sabelliano ad me responso pro cunctis ministris de Sabellii furore damnatis et convictis debuit Beza pro suo regno (nam inter istos regnat, ut inter cæcos strabo) vel responsi illius editionem proscribere, vel certè post illam respiscere. Sed rectè. Sic enim extrema ejus primis consentiunt. Quemadmodum primâ ætate Jovem suis carminibus celebravit et cecinit, ita nunc extremâ Jovam, nescio quem Deum neque, Christianis, neque Judæis cognitum, unicâ litterulâ à Jove differentem canit et invocat. Quocirca non intempèstivè hæc rhythmica aliquis ex tempore cecinit:

« *Beza è Paganismo ad Calvinismo transit,*

« *Beza è Calvinismo ad Paganismo rediit.* »

Esse enim detestandum Gentilium errorem, nomen novum, incertum, peregrinum, inusitatum Deo imponere, docet contra Celsum Origenes, ut silcam ab inferis revocari Varronis spiritum, Deum Judæorum Jovem putantis, et tale delirium mundo persuadere conantis, ad Dei veritatem obruendam, quemadmodum multis testatur et deplorat Augustinus, lib. 1 de Consensu Evang. c. 21 et seq., et lib. 6, cap. 6; itemque lib. 7, cap. 5, de Civitate. Alii addiderunt subesse etiam venenum Calviniticum de *αὐτοθεῖα* et *αὐτοθεῖα*, ut Dei Filius, cui verè quoque, propriè competit nomen tetragrammaton, à se divinam essentiam, non à Patre consecutus videatur. Horum te monitum, lector christiane, volui, ut scias, quo loco istius mimi Beza

Psalmi habendi sint, ne etiam tibi sinas è manibus evelli hanc editionem, sed eam priùs discas intelligere. et cæteris omnibus præponere, quàm reprehendere et improbare. Veni, vide, lege et judica. Nullius enim iudicium ejuro, eorum saltem, qui hæc linguâ imbuti sunt. Istorum enim tinctorum et duntaxat ex lexicis vel grammaticis litteratoribus sapientium, quis nescit levicula atque adeò perversa et præpostera solere esse iudicia?

Psalmi quid maximè contineant.

Liceat interim eo loco tibi subungere brevissima in singulos Psalmos argumenta, ita, opinor, apposita, ut si ad ea mentem adjicias, et singula cujusque Psalmi membra revoces, tibi elucescant auctoris sensa, mens, ars etiam tanta, ut non scopas dissolutas, sed orationem pulcherrimè cohærentem, alia ex aliis artificiosissimè contextentem, suavissima mysteria mirabili sapientiâ infundentem legere videaris, nisi fortassè quando aliquid vel imperfectius vel obscurius à nostris Septuaginta, è quibus hæc nostra Latina editio derivata est, vertitur: quemadmodum fieri non potest, quin in tantâ mysteriorum profunditate, hominum quantumvis doctorum, ut nocturæ in sole, oculus alicubi caliget; accedit, præstantis esse artificis, artem, ubi quàm maxima est, occultare. Quod in oraculis pro-

pheticis Spiritus sanctus facit, cum ad studium et diligentiam nostram excitandam, quæ solet languere, ubi res ardua nimium nudè et simpliciter proponitur, tum propter varios viri sancti motus atque affectus, qui dum eos conatur celeriter exprimere, ne ullus excidat, multa abrumpere, et cogitanda relinquere cogitur.

Quare loquentis affectus sunt ei induendi, qui enucleatè cupit universa percipere, sive gratiæ agantur, sive querimonia habeatur, sive laudatio proferatur, sive precatio fundatur. Hæ enim quatuor sunt præcipuæ hujus operis partes, è quarum aliqua pro materiæ diversitate, Psalmi singuli nomen adipisci possunt. Cætera, quæ pertinent ad inscriptiones, usum, vocum proprietatem et energiam, primarium litteræ sensum, quæ in nostris prælectionibus anni 1577 et 1578 examinavimus, in hæc commentaria conferimus, ut si ea tibi grata et utilia fuisse cognoverimus, nos excites ad paria in reliquis Scripturæ partes suscipienda, ac intelligas vulgatam Ecclesiæ editionem cæteras Hebræicâ Græcâque fide, veritate, doctrinâ ut plurimum superare.

Vale, fruire, et Deum pro nobis exora. Anno 1581, mense februario.

IN PSALMOS

COMMENTARIUM.

PSALMUS DAVIDIS PRIMUS.

1. Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in viâ peccatorum non stetit; et in cathedrâ pestilentiæ non sedit.

2. Sed in lege Domini voluntas ejus; et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum; quod fructum suum dabit in tempore suo.

4. Et folium ejus non defluet; et omnia quæcumque faciet prosperabuntur.

5. Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.

6. Ideò non resurgent impii in iudicio; neque peccatores in concilio justorum.

7. Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.

PSAUME PREMIER.

1. Heureux l'homme qui n'a point suivi le conseil des impies; qui ne s'est point fixé dans la route des pécheurs; qui ne s'est point assis dans la chaire de pestilence (ou des hommes contagieux).

2. Mais (heureux celui) qui place toutes ses affections dans la loi du Seigneur, et qui la méditera jour et nuit.

3. Il sera comme un arbre planté le long du courant des eaux. Cet arbre donnera son fruit dans la saison.

4. Ses feuilles ne tomberont point, et tout ce qu'il produira viendra à un heureux terme.

5. Il n'en sera pas de même, non, il n'en sera pas de même des impies, mais ils seront comme la poussière que le vent chasse sur la surface de la terre.

6. Aussi les impies ne subsisteront-ils pas au jugement (de Dieu), et les pécheurs ne seront-ils pas admis dans l'assemblée des justes.

7. Car le Seigneur connaît la voix des justes; mais la route des pécheurs périra.

COMMENTARIUM.

Inscriptio hujus operis vulgata apud Hebræos, est *Sepher Theillim*, et contractè *Tillim*, jam ab antiquo apud Eusebium, lib. 6 Hist. c. 23, *σέφρη θειλλίμ*, id est, liber laudationum, cum lætitiâ et júbilo, sive, ut rectè interpretatur Hieronymus, *hymnorum*. à majori

parte. Nam et querelas, et lamentationes, et gratiarum actiones, et petitiones, et imprecationes, et narrationes, et prophetias continet. Sic liber Proverborum Salomonis, qui tamen sententias non proverbiales continet, sed et scita sapientum, atque ænigmata.

VERS. 1. — BEATUS VIR QUI NON, etc. (1). Caret in-

(1) Argumentum Psalmi est, malorum malum esse exitum, bonorum bonum. Job. 13, 28; et 18, 5; et 20, 8; et 21, 17; et Psal. 36; et Sap. 4, 4. Aggreditur autem David, aut quisquis in quinque libros Psalmos collegit, moralem Psalmorum tractationem ab explicatione ultimarum finis: quod et philosophi in disputatione de moribus fecerunt, et Christus ipse in 1. concione, Matth. 5: *Beati pauperes spiritu*. Scitè autem opponit David finem principio, quod viam vocat.

(Ma. ornat.)

Judæi hoc Psalmo Josiam spectari aiunt, qui è regibus Juda unicis vindicare sibi potest hoc clogium: *Non abiit in consilio impiorum, et in viâ peccatorum non stetit, et in cathedrâ pestilentium non sedit*. Ex Patribus quidam explicant de Josepho ab Arimatharâ, qui in consilium Judæorum, necem Servatoris molientium, venire recusavit. Exponitur etiam de Jesu Christo, homine ab omni criminis et vitii maculâ puro, qui ab impiorum consortio nunquàm non abhorruit.

(Calmet.)

In ipso Psalmo Venema quædam deprehendisse sibi visus est, quæ ad ea respiciant tempora, quibus David, cum rex creatus esset, Saulum vehementissimum sibi et suis habuerit adversarium, atque odio et invidiæ impiorum fuerit expositus, sive in aula Sauli adhuc versatus fuerit, sive in speluncis latitare, et in montibus oberrare debuerit, vel apud gentes exterarum latibulum quærere. Tunc enim temporis impiorum ingentem fuisse turbam, qui in regis pii perniciem conspiraverint, atque ipsi et paucis illis, qui ab ejus partibus essent, illuserint. In his verò periculis et tristissimis temporibus Davidem hæc odâ (quam cum eâ, quæ nunc secunda est, olim unam fuisse Venema putat) se et alios, qui animos despondere inciperent, consolari et confirmare voluisse, ne malorum acerbitate et impiorum prosperitate victi, in eorum castra transirent. Sed ut duo hæc carmina olim unum fecisse credamus, vetat styli diversitas. Nam cum in hoc psalmo stylus sit planus et facilis, in eo, qui proximè sequitur, est elatior, animosior et fortior, qualis esse solet viri indignabundi et confidentis, quique hostium insultus cum contemptu adspicit. Quod cum Venema laud dubiè ipse intellexisset, paulò post subjungit: « Attamen videtur mihi vero propius oden in ejus temporis, quod definiti, memoriam esse compositam, et cum David, Saulo cum domo è medio sublato, in totius populi regno jam esset confirmatus, et in Zionem sedem haberet. » Sed etiam sic obstat manifesta styli diversitas, quominus duo hæc carmina conjungantur. Atque idipsam opponi potest sententiæ viri cujusdam docti (a), qui hoc carmen cum eo quod proximè sequitur (quæ duo carmina, ut Venema fecit, conjungenda censet), ad ea refert quæ, 2. Sam. 15, narrantur, adeò ut sub bonis præbisque viris, de quibus versu primo, intelligendi sint cives boni qui animo fideli in Davidem essent, præsertim Husai; sub malis verò et improbis, qui illis opponuntur, seditiosi atque perfidi qui cum Achitophèle à Davide desciverint, atque ad Absalonem partes transierint. Esromus Rudinger denique ad Machabæa et Antiochia tempora hanc oden refert; tunc enim multi ex Judæis à veritate fidei et populo Israelitico turpiter deficiebant, et cum hostibus se adversus patriam et populares conjungebant, atque hostem etiam primi et aliquoties introducebant. Vides, in quam latè patentem opinionum incertissimarum campum deducaris (b), ubi, nimio

(a) Qui, nomine suo suppresso, anno 1794, edidit librum qui inscribitur: *Versuch einiger Beytrage zur historischen Auslegung der alttestamentlichen Bibel*.

(b) Inter diversissima reipublicæ judaicæ tempora in se fluctuatur Rudingerus, priusquam in Machabæis pedem figat. Si probatur, inquit, p. 21, Davidicum

scriptio (1), sed non desinit esse Davidis præfantis in librum à se partim conditum, partim ex aliis collectum, et in hunc ordinem quinque librorum digestum. Sic secundus eundem habet auctorem, Act. 4, 25. Sic deinceps, qui non præferent nomen auctoris, Davidis erunt (2), vel juxta alios, ejus, cujus nomen proximè præcesserit; feruntur enim decem aut undecim sacri Psalmorum auctores, ex Hieronymo et Hebræorum traditionibus, nisi quòd hi loco Salomonis Adamum et Melchisedec nominent. Nam in novem reliquis conveniunt, Mose, Davide, tribus filiis Chora, Asapho, Ethane, Heman et Jeduthun. *Beatus* (3),

atque intempestivo interpretationis historicæ studio, quæ universim dicta sunt præcepta moralia, ad certas quasdam res gestas studeo revocare. Nihil planè in carmine occurrit, quod de certis quibusdam personis cogitare nos jubeat. Commendatur in universum probitatis et virtutis studium, proposita diversarum piorum et impiorum sorte. Quod et vidit Thom. Gatacker (a), qui rectè hymni hujus argumentum ait esse axioma illud à Stoicis olim tantoperè decantatum, quod strictim Socrates apud Platonem in Alcibiade secundo:

Bonus, beatus, omnis, et improbus miser. Quæ probitatis commendatio ab eo qui collegit Psalmos, atque in ordinem cum quo hodiè leguntur redegit, cæteris non incommodè proœmii loco præmissa est (b); ex quo factum videtur ut primum hoc carmen in aliis codicibus non sit numeratum, in aliis verò secundo junctum, ut, quod in libris impressis tertium numeretur, secundum sit. Ac numeratum non est in Cod. Ross. 254, qui est Psalterium membran. rabbin. anno 1591 scriptum, atque in Cod. Ross. 879, Psalterio cum Masorâ minore, mtenbranaceo, codice antiquo et bonæ notæ, ut Rossi asserit. Conf. etiam argumentum Psalmi secundi (c). (Rosenmuller.)

(1) Rationem omisssæ inscriptionis: *Psalmus Davidis*, quam pleraque hujus libri carmina gerunt, repetendam censet inde, quòd libro primo Psalmorum antiquitatis generalis præscriptus fuerit titulus: *Liber Psalmorum Davidis*, qui generaliori postea cedere debuerit, cum reliqua odarum volumina adjuncta essent.

In nonnullis versionis Græcæ Alexandrinæ libris vetustis hoc carmen Davidi est assignatum.

(Rosenmuller.)

(2) Quod tamen sine fundamento esse, vel cognoscitur ex Ps. 157, in exilio Babylonico, vel paulò post, composito, aliisque pluribus. (Rosenmuller.)

(3) Rabba in Genesis, sect. 26: « Hic est Noe, qui non ambulavit in consilio impiorum, hæc est Enosi generatio; et in viâ peccatorum non stetit, hæc est

haberi eum quem antiquus auctor, cui adscriberet, non reperit, existimarem, Absalonici temporis esse, sicut et Psalmum 26, quem tamen aliqui Saulici temporis exilio accommodant. — Nequaquam tamen repugnare, si quis Sionio novo à Davide factum hunc et 112, existimaverit, et σύγγραφος simul 128, fortassis et 127. Et p. 27: « Posset de Josaphatico tempore aliquis suspicari; sed præfero conjecturam de Antiochico. »

(a) In Cinno sive Adversariis *Miscellaneous*, L. I. C. I. p. 169. *Oper. Criticor.*

(b) Proœmium breve Psalmorum, hunc Psalmum vocat etiam Basilium.

(c) Exstat Dan. Henr. Vogti *Commentatio in Psal. 1 ejusque cum Psalmo 2 connexionem*, Rudolstadt, 1785, in-4°, quam tamen nunquàm vidi. Observationibus criticis et philologicis hunc Psalmum doctè illustravit Contr. Gottlob Anton. Prof. Viteberg., in *Specimine editionis, in qua Psalmi ad metrum revocabuntur et recensentur, varietate lectionis et perpetuè annotatione illustrantur*, Vitebergæ, 1780, in octonis.

ad verbum, *Beatitudines illius viri* (sunt); id est, vir ille multis modis beatus, nempe in hoc mundo et in altero est beatissimus et felicissimus, ut ejus propriae esse videantur beatitudines, et ad eum singulariter pertinere. Nam duplex beatitudo, caelestis et temporaria.

IMPIORUM (1). Impii in Deum. Nam sic dicuntur con-

« diluvii generatio; et in cathedrâ derisorum non stetit, hæc est divisionis generatio; sed in lege Domini est voluntas ejus, hæc sunt septem mandata quæ Noë filiis imperata sunt; et in lege ejus meditatur die ac nocte, hæc est eductio porismatis ex porismate; eritque sicut arbor plantata juxta divisiones aquarum: quia Deus plantavit eum in medio arcae; et qui fructum suum dat in tempore suo, hic est Sem; et folium ejus non decidit, hic est Cham; et quidquid facit prosperè cedit; hic est Japhet. » Jocularia sunt hæc, sed vix apud Scriptores istos videas allegoriam argutiorum. (Lud. Cappellus.)

Beatitudo viro, beatitudines viri, vel, illius viri, q. d.: Illius insigniter beati. *Progressus viri, sub. sunt, vel erunt, i. e.:* Vir ille habebit progressus seu successus.

QUI NON ABIT, non ambulavit, ambulat, versatur. Præterita hic ponuntur pro presentibus, notantibus actum continuum. Nec enim narratur hic res gesta, sed traditur doctrina generalis. Sic alibi præter. pro fut., item imperat. pro fut., aut præter.; item infinit. pro omni tempore, et fut. pro præter., aut præter. aut imperat. Frequens est apud Hebræos temporum permutatio, quod diligenter observandum est: nam in his vertendis plurimum variant interpretes, maxime in Psalmis. Hæres beatitudinis hic describitur, per negationem impedimentorum beatitudinis. Ne mireris: *Initium boni est recedere à malo*, Basil. Decalogus negativè exprimitur, quam tamen Apostolus per charitatem impleri dicit, Rom. 13, 9. Negationes hæc cum emphasi quadam denotant contrarium affirmatum; q. d.: Abhorret ab omni malorum consortio. Est litotes. Sic Prov. 1, v. 25: *Non voluistis*, h. e., gravissimè aversati estis. Confer Isa. 42, 3. Joan. 14, 18. *Ambulare docet hic perpetuum animi motum; vide Eccles. 6, 9.* Dicitur hoc de quibusvis studiis, moribus, actionibus, quibus, ceu pedibus, homo incedit ad finem sive actionis, sive vitæ. (Synopsis.)

IN CONSILIO. Est *consilium*, mentis deliberatio, deo-actumque hoc aut illo modo finem propositum obtinendi. (Gejerus.)

Vulgò sign. *sententiam, sive propositum* (ut Arabs. reddidit) deliberationem consequens, *viamque* (ut Syr. vertit) quam quis post deliberationem ingreditur. Sic, *consilium piorum*, Psal. 14, 6, est via pietatis, cui insistunt; et Psal. 106, 13, *consilium Dei*, exponendum per *opera* (quæ eo versu præcedunt), quæ nempe pro illis facere statuit. Igitur hoc verbum redditur *institutum vitæ*, Psal. 81, 12. Idemque hic necessariò sign. ut cum *ambulatione* congruat. (Hammondus.)

Locutio *in consilio improborum ire*, pro stylo Orientalium non tantum commercium familiare cum improbis hominibus, sed et institutionem vitæ, ad eorum placita degendæ, indicat; in quem sensum ab interpretibus opportunè huc adducuntur loca 2 Paral. 22, 5, et Mich. 6, 16. (*Etenim diligenter observari solent præcepta Omri, et posterorum Achabi facta omnia, horumque instituta sectantur.*)

Neque in vitâ peccatorum consistit, i. e., eam persequitur; qui enim vitæ alicui insistit, is et calcat eam, et eâ incedit et ambulat. *Viam*, apud Hebræos sæpè usurpari pro *instituto et ratione vivendi*, satis notum est, vid. Exod. 18, 20, Isai. 55, 7, Job. 17, 9.

(Rosenmuller.)

(1) *Improbiorum.* Hæc vox significat eos qui sine quiete et indesinerenter impiè agunt, tanquam mare quod quiescere nequit, Isa. 57, 20, qui variis cupiditatibus quasi æstibus agitantur, et huc illuc perpetuò discurs-

temptores Dei et religionis, qui Deum non colunt, vel

runt, ut sequantur quod nunquam assequantur, aliquid scilicet in quo conquiescant. Vide Prov. 4, 16, et Job. 3, 17. *Ibi* (nempe in sepulcro, non ante) *improbi cessant à tumultu*, i. e., turbas cedere, etc. Qui se vexant ad acquirendas opes. *Ambulare in consilio improborum* est, sinere se alicui interdum consiliis improborum (ut 2 Chron. 22, 3, 4, 5, A) et eorum consuetudine atque exemplo corrumpi (ut Mich. 6, 16, A) ad aliquod duntaxat tempus; nam *ambulare* negat moram in loco. *Qui non ambulat*, etc., i. e., qui graviter detestatur conatus ac molimina impiorum, minimeque eorum technas modesteque ditiendi imitatur. *Ambulare in consilio*, etc., est, delectari talium consiliis et consuetudine; vel est, peccatoribus consentire, ut Genes. 49, 6. *In consilium non veniat*, etc. Et Prov. 1, 15: *Non ambulare*, etc., est non acquiescere, v. 10. Confer. Prov. 4, 14. Sirach. 23, v. 1. *Consilium improborum* omni modo à nobis *abesse debet*; Job. 21, 16, et 22 18.

ET IN VIA NON, etc. Et non hic valere potest *multò minus. Via*, pro *instituto et ratione vivendi*; sive consuetudine, cæque ferè longâ et inveteratâ. *Via* significat studia, conatus, facta, etc., per quæ, quasi per viam, etc., homines tendunt ad operis finem (qui est felicitas, vera vel apparens) aut ad vitæ terminum. *Via* sign. quamvis *religionem, doctrinam, mores, actiones*, etc., ut Psal. 5, v. 9 et 25, v. 4, et 86, v. 11; Act. 18, v. 25, 26; 2 Pet. 2, v. 2, 15.

PECCATORUM, flagitiosorum, peccatores intelligit *ἄνομοι*, qui peccatis delectantur, hisque sunt dediti, perfrictâ fronte et imprudenter peccantes; quales *peccatores* vocantur Gen., 13, v. 13; 1 Sam. 15, 18; Luc. 7, 37; item Psal. 26, 9, et 104, ult.; Matth. 26, 45; Joan. 9, 16, 31. Hoc sensu *vir bonus* opponitur *peccatori*, Eccles. 9, 2, et *non peccare* dicitur, 1 Joan. 3, v. 9. Tales cum publicanis in N. T. junguntur, quomodo et gentiles vocantur, Rom. 3, 7, Gal. 2, 15. Qui longissimè aberrant à scopo legis, non semel, sed crebrò ac habitu facto, non ignoranter, sed studio. Vox perpetuum actum designat.

NON STETIT, non stat, consistit, subsistit, h. e., manet. Qui vivendi rationem impiorum non amplectitur. *Vix non insistit; stare* moram indicat et pertinaciam. Si cadat in peccata, non permanet, sed respiscit ab illis.

IN CATHEDRA, etc., Et in (vel cum, vel super) consensu (vel societate, sede, vel cathedrâ, derisorum, sive irrisorum, scurrarum, vel superborum, vel obtrectatorum).

PESTILENTIÆ, NON SEDIT, vel sedet, vel desidet, vel assidet; non sedet, cum illudentibus, deludere, fastuosè cavillari, etc., sign. *hominem arrogantes eoque ut pios irideant.* Qui opinione sui elati contemnunt alios, convertentes se ad id quod sibi pulchrum est, etc.; qui divinas leges (et minas et pios homines) ridere solent. Iidem dicuntur superbi, iracundi et litigiosi, etc. Prov. 21, v. 24, et 22, v. 10, et 24, 9. *Superbi et facundi scurræ.* Vox includit et *superbiam* (ut Prov. 3, v. 34, *irridet irrisores*, i. e., *resistit superbis*, Jac. 4, v. 6) et *eloquentiam*, in derisionibus frequentem, Job. 16, v. 20. *Sedere* notat securitatem, perseverantiam in delictis, et obstinatam malitiam. *Sedere* est, vel, *permanere, habitare*, Psal. 2, v. 4, et 101, v. 6, 7, et 132, 14, vel, *conversari* cum aliquo, Psal. 26, v. 4, 5. *Sedere* cum his est, iis applaudere, eorum doctrinam audire et recipere, cum iis docere et judicare; nam et docentes et discipuli sedent. Vide 1 Sam. 1, vers. 9. *Sedes* illis attributa indicat his nomen interdum esse in mundo et auctoritatem ad docendum et judicandum et persequendum. *Sedere* hic constantem et securam et voluntariam cum his commorationem designat. *Non sedet*, etc., id est, nullum cum iis commercium habet. Est in hoc versu climax, sive auxesis, sive gradatio. A minori ad majus hic procedit. Nemo non videt plus esse in ultimo membro quam in prioribus; plus est

plures colunt, ex Euthymio. *Rasahim*, iniquitos animo et conscientia, quasi inconstantes in fide et religione, Hebraei interpretantur; quales sunt, iniqui, omnes avari, rapaces, homicidæ. Aliqui putant esse verbum forense significans *reos, sones*; ex Psalm. 108, 7: *Cum judicatur exeat, Rasah*, id est, *sons, condemnatus*, ut opponatur *Suddic, justo*.

PECCATORES. *Hattaim*, in homines et in semetipsos, nempe qui habitum peccandi contraxerunt, qui consuetudinem usum pravè agendi, et quasi facultatem sibi pepererunt, ut spontè deinceps magis quàm judicio ad peccata ruant. Denique scelerati, qui non peccant per imprudentiam, sed spontè, etiamsi veram religionem ore profiteantur. *Derisores*, quos hic pestes, id est, pestilentes (Gal. *des pestes*) Septuaginta appellant, in Deum et homines, ut hæretici, ut athei.

ABIT, ambulavit propriè. Est autem gradatio, tam in nominibus consilii, viæ, cathedræ, et fortassè impiorum, peccatorum et pestilentium, quàm in verbis ambulandi, standi, sedendi. Kimhi tamen censet nudam esse copiam, ad majorem perspicuitatem. Metaphoricus est versus de non sequendis impiorum con-

consensus, quàm *consilium* aut *via*; plus *derisores*, quàm *impii*, etc., plus *sedere*, quàm *ambulare*, etc. *Ambulare* minus est quàm *stare*; et *stare* minus est quàm *sedere*. *Consilium impii* designat prava pronosita; *ambulatio* in iis, eorum executionem. *Impii* dicuntur ratione inquietæ mentis; *peccatores*, ubi cogitata proruperunt in externum opus habitumque longum.

(Synopsis.)

Tres hic sunt climaces: 1° In personis: *improbi*, animo; *peccatores*, vitâ; et *derisores*, in utroque obfirmati; 2° in formâ: *Consilium*, animi; *via*, vitæ seu instituti; et *consensus*, notans habitudinem, 3° in actionibus: *ambulare* ad certum finem, quod est consilii; *insistere* vitæ, consilio capto; et *sedere* ac conquirere in consilio et actionibus malis obstinatè. (Junius.)

Sed hæc subtilia magis quàm solida sunt. Ita enervatur eloquii Divini vis mascula, et minutatim incidendo propè deartuatur. Si climax hic statuatur, non ascendet (ut in gradatione fieri debet), sed descendet, dictionis series; et frigida planè ac frivola futura est oratio, cum membro primo amplius quàm secundo, secundo plus quàm tertio, dictum sit. Etiam si enim, negativâ insuper habitâ, gravius crimen est malè consultâ ad exitum perducere, quàm de perpetrando consilia admisisse; et atrocius adhuc in iis persistere, quàm eadem nudè perpetrâsse; attamen si, eadem (negativâ) cum hymnographo admissâ, illa secum commiserimus, multò plus et præstantius erit à consiliis malis vel ineundis, quàm ab eisdem exsequendis, abstinuisse; amplius etiam est nihil mali perpetrâsse, quàm in perpetrato jam obstinatè non persistisse. Adde quòd וַיִּשְׁׁרֵם primo loco positum designare gravius quiddam quàm אֲרִיב notissimum est. Itaque non tam κλίμαξ hic est quàm ἐπιρροή, distributione trimembri illustrata. Beatum hic pronuntiat hominem qui ab omni prorsus cum impiis commercio alienus est; solent autem homines nunc unâ *ambulando*, nunc *consistendo*, nunc *consiaendo* simul, secum invicem conversari; istis enim tribus, ut notat Kimhi, *conversatio* mortalium *universa* continetur. Beatus ergo est qui nullâ istarum trium ratione cum iis rem habuerit, etc. (Gejerus.)

De consortio impiorum fugiendo graviter atque eruditè hic disserit auctor, quem videsis. Non est hic gradatio, sed simplex copia et congeries locutionum, ad majus sententiæ ac sensûs incrementum.

(Malvenda.)

siliis; 2° viis, id est, actionibus, moribus, vivendi ratione; 3° consortiis et sermocinationibus. Qui se ab impiis separat, nec sequitur eorum consilia, actiones, doctrinam, est beatissimus.

PESTILENTIÆ: λοιμῶν, pestium, pestilentium hominum, et derisorum, qui humana divinaque ridet. Quod ferè restringunt ad pseudopphetas et doctores pestilentis et impiæ doctrinæ, ut non modò declinandas doceat amicitias et societates impiè consulentium et viventium, verùm etiam docentium. Cathedra pro doctrinâ sæpè, ut notat Hieronymus. Soleo ego Scripturam in suâ amplitudine relinquere, ut ad plurima pateat, quemadmodum in philosophiâ propositiones universæ et generales, in mathematicis axiomata, et communes sententiæ. Nec tamen incommodè Barnabæ Apostolo apud Clementem, lib. 2, Strom., Gentes sunt *consilium impiorum*, Judaica opinio, *via peccatorum*, hæreses, *pestilentia cathedra*: his enim tribus generibus veteres, ut Synesius, impios omnes præter athæos concluderunt.

VERS. 2. — **IN LEGE DOMINI** (1), in ejus præceptis, quorum alia sunt de fide et religione, alia de actione. Per legem Domini hic aliqui intelligunt universam Scripturam, alii legem Mosis, quam Deus dedit populo suo. At quia illiterati hanc non possunt continuò meditari, et beatitudo communis est indoctis pariter ac doctis, malo ut hic notet simplicia mandata Dei, quæ versantur circa credenda, colenda, agenda, vitanda.

VOLUNTAS, voluptas et delectatio, desiderium, studium, negotium, *Hephetz*, hæc omnia significat, ut in Ecclesiaste sæpius.

MEDITABITUR, se exercebit, efficaciter cogitabit, sollicitus scilicet de eâ cognoscendâ et perspicendâ,

(1) Non sufficit à malo recedere (de quo v. 1), sed faciendum est bonum, et tunc bonum deficiet nunquam. (Muis.)

Tot impiorum conatibus opponitur *legis studium*, seu cuncta in se complectens bona. (Gejerus.)

IN LEGE, scilicet discendâ et exequendâ. In cap. *Patrum*, una ex quadraginta octo rebus, quibus lex acquiritur, hæc est: *Si quis legem discat, eo fine ut faciat*.

ET IN LEGE EJUS, pro *in eâ*, repetito eleganter antecedente pro relativo, ut Gen. 6, 9. (Muis.)

Vel hæc vocis repetitio significat pios vel solo legis nomine intimè delectari. (Gejerus.)

MEDITABITUR; sic et Galli loquuntur ad notandum actum continuum, pro, meditari solet. Hebr.: *Meditatur*, futur. pro pres. post voluntatem hoc posuit, quia quæ cupimus, de iis semper meditatur. Seriam et efficacem animi operationem significat.

DIE AC NOCTE. Proverbialis locutio, q. d.: Identidem, i. e., statutis temporibus; perpetuò, non obiter et perfunctoriè, ut solent hypocritæ; sed indefesso studio, ubi, cessante effectû, manet affectus, nec unquam hujus memoria abjiciatur, sed ut inter alia negotia animis nostris obversetur, etc. Eadem phrasîs de verbi meditatione, Jos. 1, 8, et de lacrymis, Psalm. 42, 4, Jer. 9, 1. (Gejerus.)

DIE ET NOCTE, i. e., partem diei et noctis; quoad per necessaria negotia licebit, et humanæ vires patientur. (Synopsis.)

Cicero de claris Oratoribus: *Ego, etc., noctes et dies in omnium doctrinarum meditatione versabar*. Plin. 5, 8: *Diebus et noctibus cogito, etc*. Id. 2, 3: *Diebus ac noctibus nihil aliud agit*. (Pricæus.)

Haga, venementius, quàm, *tsapha*, contemplari, speculari. Includit enim jugem quamdam agitationem mentis, et quasi curam et sollicitudinem, quæ erumpat sæpè ad oris motum et summisam vocem, dum opus est etiam ad opus. Hinc illud, Psal. 36, 20: *Os justii meditabitur sapientiam*, id est, loquetur, resonabit. Et Isa. 8, 19, *Maghim*, magi philosophi, sapientes, qui se in disciplinis exercent atque occupant, rectè per μελέτην. Nam μελέτη, vehemens animi cogitatio et diuturna, quæ frequenter exeat in oris murmur, atque adeò opus.

DIE AC NOCTE, proverbialis locutio. Vide proverbium, *Diesque noctesque*. Hinc Flaccus:

Nocturnà versate manu, versate diurnà;

pro ferè semper, omni studio et conatu, maximà temporis parte, quoad humana industria patitur.

VERS. 3. — ET ERIT (1). *Et* emphatica particula.

(1) Quidam omittunt copulam γ , cœv nudè conversivam præteriti.

Alii, *Sanè erit*, Gen. vel, *Et est*, ut et sit ἐξηγητικόν, nimirum.

Vel, *Est enim*; rectè; nam adjicitur declaratio præced. *Beatus est*, etc.

Nam erit, Coc. γ nam vertitur Ps. 60, 13, et 108, 13, Prov. 4, 18, etc.

TANQUAM LIGNUM, *sicut arbor*. A bonitate transit ad ejus beatitatem. *Arboris* nomine palmam seu oleam intelligit, quæ folia non amittunt: *Palma gaudet riguis totoque anno bibere amat*; Plin. 13, 4. *Palmæ folia non decidunt*; idem. 16, 20. Confer Ps. 92, 13: *Justus ut palma florebit*; et Jer. 17, 8: PLANTATUM EST SECUS DECURSUS, id est. *Plantata ad*, vel *secus*, vel *juxta rivos aquarum*, id est, unum ex rivulis, Enallage plur. pro sing. ut Jud. 12, 7, Jon. 4, 5. Vel, *super rivos*, quasi ad divortia, sive divergia, aquarum, ubi aqua in diversas partes vergit *juxta divisiones*, etc., i. e., aut rivos, in quos fluvius diducitur; aut linguam terræ, quæ utrinque iis rivis alluitur. (Synopsis.)

Rivi hi in accommodatione ad pium sunt fluenta gratiæ et Spiritûs et verbi Dei, etc., ex quibus eidem perpetuò subministratur succus et vigor, contra æstium iræ, crucis, etc. (Gejerus.)

Aquæ sunt symbolum regenerationis, et succi quem trahimus à Christo.

QUOD FRUCTUM SUUM DABIT, pro, *dat*. Fructum, vel, pietatis, i. e., virtutes et bona opera; vel, remunerationis, i. e., vitam æternam. Non sterilis est hæc arbor, nec contenta frondibus.

IN TEMPORE SUO, i. e., sibi accommodato, sive tempore fructificationis, æstate vel autumnno. Exprimere voluit justam maturitatem, vel potiùs moram, seu tarditatem, maturescentium fructuum, ne quis morà illà offendantur. Hypocritæ fructus suos ostentant, sed præcoces sunt et abortivi, etc. At pius fructum dat tempore suo, i. e., cum erit opportunum; ubi scilicet proferenda est charitas, patientia, fides, etc.; vel tempore mortis, etc. In altero seculo perfectam ferent Dei laudem, amorem, etc. Tempore opportuno, ut Levit. 26, 4; Ps. 104, 27, et 145, 15. (Synopsis.)

In Hebr.: *Estque sicut arbor, plantata ad rivos aquarum*. Plerique quidem ad *palmam* alludi putant, quæ centum ferè annos viret lætissimè, quotannis fructum largum reddit, atque loca irrigua amat, vid. Celsii Hierobot. Part. 2, p. 544, et Savvii *Itiner.* p. 128, vers. vern. Accedit, quòd Ps. 92, 13, probus disertè comparatur cum palmà. *Palma gaudet riguis, totoque anno bibere amat*, inquit Plinius, Hist. Nat. lib. 13, c. 4, atque idem lib. 16, c. 20: *Palmæ folia non decidunt*. Ad *malogranatam*, quæ cum vite solebat ad aquarum ductus plantari (vid. Ezech. 49, 10), respici putat I. E. Faber ad Harmeri *Observat.*, vers. germ.

S. S. XIV.

Sanè erit sicut arbor non sylvestris, non sterilis, sed fructifera et plantata juxta fluenta et rivos, qualis est oliva, palma, etc. Aliis *et*, pro *nam*, ut reddat rationem cur talis sit beatus. Arborem Hebræi etiam appellant lignum. Sic Gallicè, *bois de haute futaie*, id est, arbores.

SECUS DECURSUS, juxta, super rivos propriè plurali numero, quasi loquatur de arbore plantatà ad plures rivos, quasi ad divortia, sive divergia aquarum; ubi aqua in diversas partes vergit: nam *Palag* dividere significat.

TEMPORE SUO: æstate vel autumnno, tempore cuique speciei arborum accommodato et opportuno, tempestate suà, dum tempus est fructificationis. Arbores enim ad varia suas habent tempestates, Chald.: *sicut arbor cuius fructus maturescet*. Quemadmodum arbor fructum suum edit, quando carpi debet, tempestate videlicet messis et maturitatis: sic pius tempore suo, id est, cum erit opportunum, proferet fructum suæ pietatis, id est, virtutes et bona opera; vel, si malis similitudinem conferre ad ætatem futuri seculi et remunerationis, feret fructum pietatis suæ vitam æternam ac beatam, *reperabitque finem fidei propriæ animæ suæ salutem*, 1 Pet. 1, 7, tempore mortis vel consummationis seculi.

Suo, æstivo, vel autumnali, aut potiùs ex parte æstatis que proxima est autumnno, quando viget canicula, δρώρα, Græcis: quæ anni parte propriè colliguntur fructus. Unde et eam excipiebat festum Tabernaculorum decimo quinto mensis tizri, sive lunationis septembris, quod proinde festum *Hassub*, collectionis (fructuum et uvarum) dicebatur. Nam post collectos fructus celebrabatur, ut Pentecoste, post collectas fruges sexto sivan, sive lunationis maii. Quod Græcis dicitur μετόπωρον, tempus post fructus collectos, ut

part. 2, p. 335 seq. Cæterum eadem imagine in re eadem utitur Jeremias 17, 8, ubi hominem, qui in Jehovâ fiduciam ponit, esse dicit instar *arboris consitiæ juxta aquas, et juxta scaturiginem mittentis radices, quæ æstu, ubi venerit, non afficitur, sed foliis viret, quæ anni siccitatem non curat, nec desinit ferre fructus*.

In Hebr.: *divisiones divortia aquarum*, h. l. videntur esse canales ad rigationem hortorum arte diducti. Hunc enim irrigandi morem usitatum fuisse apud Hebræos, patet ex Isai. 58, 1, ubi prosperitas reipublicæ Judaicæ renovatè comparatur cum orto irriguo.

Item in Hebr.: *Quæ fructus reddit tempore suo*, i. e., quotannis, eo quo exspectatur tempore. Hæc verò verba in comparatione non ad similitudinem diriguntur, sed ad perpetuam felicitatem et conservationem tota comparatio dirigitur. (Rosenmuller.)

ET FOLIUM EJUS NON DEFLET. Sic in epigrammate Græco:

Sic etiam stirps sacra Jovi radicibus omnes

Stant quercus; venti sicca ferunt folia. (Grotius.)

Reperi in manuscripto quodam Hebræo anonymo hæc ferè: Sunt autem qui explicant *fructum suum*, animam quæ revertitur ad Deum, cum plenam perfectionem est adeptæ; illa enim tunc se habet instar fructûs, qui postquam maturitatem assecutus est, non cœt amplius arbore, sed ab eâ avellitur. *Et folium ejus*: Folium non aliud significat quàm corpus. *Non defluet, seu decidet* perpetuum (ut in arboribus, quæ ob nimiam soli siccitatem prorsus arescunt), sed postea renascetur. Resurrectionem mortuorum subindicat. Sic ferè reperi, nisi quòd addidi paucula, perspicuitatis ergo. (Muis.)

ἄνωγα succorum et fructuum hora, sive tempus. Hinc fructuum alii æstivi, alii autumnales, nisi sint ἄνωγοι, et præcoces quodam artificio, vel causâ extraordinariâ.

VERS. 4. — DEFLUET (1), decidet, vel marcescet. Jer. 17, 8 : *Folium ejus perpetuò erit viride, nec consumetur fructus ejus.* Ezech. 47, 12 : *Quæcumque faciet, vir ille, scilicet pius. Hic enim est alius pietatis fructus; 1° pius est beatus; 2° floret; et fructum edit tempore commodo; 3° in omnibus prosperatur.* Possis superiorem versum referre ad æternæ, hunc ad præsentis vitæ præmium. *Pietas enim habet promissionem vitæ utriusque, 1 Tim. 4, 8.* Vide benedictiones Levit. 26, Deut. 28. Alii minùs aptè ad arborem mæserunt. Hinc Chald. : *Et omne germen ejus proficit.*

VERS. 5. — NON SIC IMPII SUB. SUNT, vel erunt, non sic prosperabuntur. Antithesis. Impii celeriter, levique negotio, quasi vento, violenter et infelicitè delibuntur, atque disparebunt, tanquàm pulvis quem ita per aerem propellit et raptat ventus, ut brevi nusquam appareat, utpote in auras evanescens. *Non sic.* Hæc epizeuxis non est in Hebr., sed apposita, ad vim fontis exprimendam : ut intelligeremus impios multis modis esse miseratos et infelices etiam in terrâ, dum non diù eodem statu res eorum permanent, multaque patiuntur. *Pulvis, Motz,* propriè palea minutissima et

(1) ET FOLIUM EJUS NON DEFLUET; sic Septuaginta, Chald., Syr., Æthiop., *non decidet, vel decidit, labetur, marcescit, vel arescit.* Dicitur de foliis marcidis quæ decidunt de arboribus, Isai, 34, 4. *Non defluet, vel decidet,* sub. in perpetuum (ut arbor in solo sicco, etc.), sed renascetur; vel sub. *tam citò;* vel *repe- te, in tempore suo,* cum scilicet arbor umbram præbere debet, etc. Vel, de palmâ loquitur, quæ perpetuò viret, nec folia dejicit. Justum verò notat hoc esse perpetuò sui similem, decentissimâ totius vitæ ratione, et omnes amœnitate suâ oblectantem. Justus nunquam benefacere desinit, aut defatigatur; et felicitas ejus firma manet et perpetua. Indicatur hic gratiæ divinæ benedictio erga pios, etc. Alii sic : Vigor hic foliorum bonam justorum post mortem famam respicit. Vide Proverb. 10, 7.

QUÆCUMQUE FACIET. *Quod faciet, vel facit, operatur, ediderit; quidquid ille faciet (nempe vir) vel, illa efficiet, seu producet, nimirum arbor, representatio viri.* Nam et arbor dicitur fructum facere quem profert, Jer. 17, 8. Vide Matth. 3, 8, 10.

PROSPERABUNTUR, *prosperabitur, prosperè cadet, prosperat, prosperabit, sub. se, id est, prosperabitur, prosperè faciet, prosperè expediet,* scil. pius sua cœpta aut facta; *perficit, sive explet, prosperos habet successus, ad exitum perducet.* Porrò, hoc dicitur, vel, 1° de arbore, q. d. : Fructus edit qui non pereunt. Ita Chald. : *Et in omnibus surculis suis quos progerminat grana fert et secundat.* Vel 2° de eo quod pius facit. Vel 3° de pio ipso, cui omnia prospera et læta eveniunt; nempe quatenus omnia felicem habent exitum, et illi cedunt in bonum, Rom. 8, 28. Ita cohæret cum initio versûs : *Et erit (justus) ceu arbor et omnia, etc., prosperè expediet.* (Synopsis.)

Observandum est hoc loco verbum, *prosperabuntur,* in Hebræo esse, *lezlach,* quod propriè significat, *prosperare faciet.* In quo notatur virtus activa arboris, quæ concurrat ad maturandos omnes fructus, et pari ratione notatur in applicatione similitudinis virtus activa liberi arbitrii, quæ concurrat cum gratiâ Dei ad opera meritoria. Quod est adversus dogmata Lutheranorum. (Bellarminus.)

levissima, præsertim quæ in altum à vento raptatur et dispergitur, quasi emunctio de granis frumenti, scobes, quisquilæ, gluma, acer, cui impii tanquàm inutiles, et sine aliquo fructu etiam comparantur.

VERS. 6. — *Non resurgent (1) impii in judicio, ju-*

(1) Hebr. : *Itaque improbi non consistent in judicio.* Hoc de judicio Dei novissimo accipit Chaldæa paraphrasis, ejus hæc sunt verba : *Propterea non justî reperientur, i. e., condemnabuntur, improbi die magno, sive die magni, id est, extremi judicii.* Chaldæum sequuntur interpretes Hebræi tantum non omnes, ex quibus Aben-Esram tantum nomino. Nec ulla causa est cur usitatam *tribunalis humani* significationem relinquamus; quâ retentâ sensus erit hic : *Impiorum nemo consistet ad tribunal, cadent causâ, cum de ipsis judicabitur, et condemnabuntur.* Quod ipsum statim repetitur his verbis : *Neque facinorosi in cœtu justorum;* reis enim inter insontes locus non est, damnati cum his commune nihil habent. (Rosenmuller.)

Quod dicitur, *non resurgent,* haud ita debet accipi, quasi, ut putant aliqui Hebræorum, improbi non sint resurrecturi in extremo die, siquidem illorum anima unâ cum corpore pereat : sed quòd coram Deo giudice subsistere non poterunt, nec in honorum cœtu. Favet Chaldæus, qui hoc sic interpretatur : *Ideo non יצו, יצו, Ixum, absolventur (seu justî pronuntiabuntur) impii in die magnâ.* (Muis.)

Rabbinorum quidam docent impiorum animas eadem cum corpore morte interire : unos ex omnibus Israelitas in novam vitam resurgere, ut nulla sit resurrectionis spes impiis, infidelibus, Christianis, et pravis Israelitis. Absunt hæc quàm longissimè à veritate et à veterum Judæorum sententiâ, qui resurrectionis æternæque vitæ spe tenebantur : *Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit,* aiebat alter è fratribus Machabæis. Certò tenebant impiorum animas æternis suppliciis puniri, adeoque impiorum non secus ac justorum animas æternum vivere. Martyr Eleazarus in eodem libro de judicio ab impiis post mortem subeundo disertè loquitur. *Non, sicut in aliis nationibus Dominus patienter expectat ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat, ita et in nobis statuit ut peccatis nostris in suam devolutis ita demum in nos vindicet.* Et in capite 6, 26 : *Nam etsi in præsentî tempore supplicii hominum eripiar (siquidem de idololatriâ comederim), sed manum Omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam.* Id apertius in libello de Imperio rationis, quem Josepho tribuunt, legitur, ubi auctor ignis æterni luculenter meminit. Denique auctor libri Sapientiæ 5, 1, etc., damnatorum ægritudinem explicat. Quare non satis mirari queo Ferrandi audaciam, qui æternam vitam ac cœleste regnum vel nunquam vel perrarò in veteri Testamento legi, atque in Psalterio præsertim penitus non occurrere ait. Utrumque tamen luculentissimè in veteri Testamento viderant Patres, qui, pari saltem sedulitate ac recentiores critici sacros libros evoluerant. Alterius vitæ præmia ac supplicia non modò apud Jobum apertissimè, verum etiam in Psalmis cæterisque libris quos sapientiales vocant, et in Prophetis leguntur. (Calmet.)

NEQUE PECCATORES (consistent), in (cœtu, sive congregatione, vel consilio, vel potiùs) CONCILIO JUSTORUM, sed à justis separabuntur, diabolis sociandi, Matth. 23, 41. *Justi* hic intelligi possunt, vel, 1° illi qui in ultimo judicio absolventur, etc., inter quos impii minime consistent : huic sensui favet similitudo *fructus et paleæ;* vel, 2° illi *perfectè sancti et angeli,* qui cum Deo mundum judicabunt, 1 Cor. 6, 2; Jud. v. 14, 15. Cui favent Sept., *ἐν βουλή,* et Vulg. *in consilio.* Ut itaque duo fora judicialia occurrunt Matth. 5, 22, *καὶ οὐκ ἐκ συνήδριον :* ita hic habemus *κρίσις* et *βουλή.* Porrò, *ἵνα* quod *συναγωγή* redditur, et semel *βουλή,* Num. 16, 2, illud inter Judæos forum significat. Tunc sensus est : *Judicia illo die à Deo sapientissimo et sanctis*

storum scilicet per hypozeuma è posteriore membro. Quando judicabuntur, absolventur, munerabuntur justii, impii non consistent præ metu, non sese efferent, non exigent caput, ut nunc; non prodire audebunt coram tribunali Dei, vel non consistent cum justis, inter justos locum non habebunt. Persistit autem in similitudine, quâ improbos contulit cum pulvere. Ut enim pulvis à vento disjicitur, sic irapii in judicio non apparebunt. Aliqui putant metaphoram sumi à foro, in quo qui causam amittunt, cadere causâ dicuntur. Chal : *propterea non consistent impii in die magni judicii* (extremi). Alii referunt ad beatam resurrectionem. Non enim ad eam resurgent impii, sed ad pœnas sempiternas, quæ *mors secunda* dicitur, Apoc. 20, 15, æterna alibi, verbum *Kum*, surgere et stare. Unde et usurpatur de vivificatione mortuorum, ut apud Kimbi, Psal. 143, quo sensu hic videtur accipere. *Improbi*, inquit Kimhi, *non resurgent, sed peribit anima ipsorum unâ cum corpore die mortis illorum*. Alludit autem ad hæresim quorundam Rabbiorum, qui negant reprobos resurrecturos. At David hic istis minimè patrociniatur. Nam subjunxit, *in judicio et concilio justorum*. Aliud est asserere : Non resurgent in judicio justorum; aliud : Non resurgent simpliciter. *In concilio* : concilium hic cœtum et congregationem significat. Quare debet scribi per C, ut Hebræo *aadath* respondeat; supra verò, per S, ut *asath*, etsi Græcè sit eadem vox, sed ambigua, *βουλῆ*.

VERS. 7. — NOVIT (1). Verbum noscendi apud He-

perfectis, etc., tantâ cum sanctitate et severitate tractabuntur, ut nulla impiis evadendi spes fuerit. Si corruptos et iniquos haberent judices, evadere possent; nunc autem minimè, etc. (Hammondus.)

(1) *Quia* (vel certè) *curat Dominus justos, sed impie ambulantes peribunt*. Cognoscere *יָדַע* dicitur Hebræis

bræos, pro curam gerere, recognoscere, etc., sumitur. Dominus probat, gratam habet, curat, recognoscit, id est, benè fortunat, munerat (sic Gall. *reconnaît*) viam, id est, vivendi rationem, studia, opera justorum. De notitiâ, non simplicis intelligentiæ, sed benevolentiae et approbationis, de quâ Apostolus, 2 Tim. 2, 19 : *Cognovit Dominus, qui sunt sui*. Impii autem cum suâ vivendi ratione peribunt. Sic Psal. 36, 20; 67, 3; 96, 5; 128, 6 : *Peribit*, infelicem exitum consequetur. Abibunt impii in interitum sempiternum, ad perniciem æternam pervenient, tollentur de medio infeliciter, per metonymiam. Vel, ut nuda sit metaphora, *iter*, id est, vivendi ratio, modus, actiones, cogitationes, studia, conatus universi impiorum peribunt, id est, plenè delebuntur, non modò non perpetuabuntur, non modò suos fines non assequuntur, non modò evanescent sine fructu, verùm etiam fructuosum exitum consequentur. *Omnis enim eorum gloria marcescet*, etc. Jac. 1, 11.

is qui scit ac facit cuique rei quod ipsi convenit. Ita cognoscere jumentum vitam est eam fovere, *cognoscere terram*, Numer. 14, 31, est eam colere, uxorem cognoscere est ei facere quæ conveniunt conjugali vinculo, cognoscere Deum, est eum ut Deum revereri. Deus verò cum eos, quibus benè vult, dicitur cognoscere, perinde est ac si dicatur iis consulere, prospicere, necessaria suppeditare. Deuter. 1, 7 : *Deus cognovit iter tuum in hoc deserto*; hoc est, prospexit iis quæ tibi fuerunt ad hoc iter necessaria. Matth. 6, 32 : *Novit enim Pater vester cœlestis vos indigere his omnibus*. Si hoc tantùm spectetur, non videtur admodum ampla consolationis seges, sed uberrima tum erit, si sic accipias Christi verba ex usu Scripturæ. *Prospicit enim Pater vester cœlestis his omnibus quibuscumque tandem indigetis*. Cum superior inferioris curam non gerit, is dicitur non nosse; cum inferior superiorem non reveretur, eum non nosse dicitur.

(Jacob. Cappellus.)

NOTES DU PSAUME PREMIER.

Ce psaume est comme la préface de tout le psautier. Il est sans titre et sans indication d'auteur; mais je ne doute pas qu'il ne soit de David, et les interprètes que j'ai pu lire en conviennent. Le Prophète y fait l'éloge de ceux qui méditent la loi de Dieu, et il décrit leur bonheur. Il montre, au contraire, combien est déplorable le sort des ennemis de cette sainte loi : préliminaire convenable pour engager les fidèles à s'occuper de la lecture et du chant des psaumes, dont l'objet principal est de faire connaître les avantages de la loi du Seigneur.

VERSET PREMIER.

Il y a dans ce verset une sorte de gradation, *suivre le conseil des impies, se fixer dans la route des pécheurs, s'asseoir parmi les ennemis de la religion, c'est-à-dire, enseigner comme eux*.

Selon le génie de la langue sainte, on traduirait : *bouheur de l'homme, etc.*, et c'est une sorte d'annonce ou de titre qui rend le lecteur attentif.

Les *impies*, dont parle ici le Prophète, sont proprement, et selon la force du texte, des hommes *inquiets, inconstants*, et cette idée caractérise très-bien les ennemis de la religion. Ils n'ont point de principes fixes; ils ne s'appliquent qu'à rassembler des nuages contre les vérités révélées; ils n'ont qu'un objet, qui est de détruire, et de ne rien établir.

Nous avertissons au reste nos lecteurs que dans le style des Hébreux, les *impies* sont ordinairement ce que nous appelons les *méchants* en général; de là vient

que chez eux les *justes* et les *impies* sont ce que nous nommons les *bons* et les *méchants*.

Au lieu de la *chaire de pestilence*, le texte hébreu dit la *chaire des moqueurs* : ce qui rentre dans le sens du grec et de la vulgate, car les plus pernicieux, les plus *pestiférés*, si l'on ose parler ainsi, d'entre les impies, sont ceux qui se moquent de la loi de Dieu, et des hommes fidèles qui la pratiquent.

RÉFLEXIONS.

Le Prophète nous trace ici le tableau du progrès de l'irréligion et du libertinage. On prête d'abord l'oreille aux discours impies ou licencieux; on prend ensuite l'habitude de penser ou de vivre conformément à ce qu'on a entendu : on en vient enfin jusqu'à dogmatiser, jusqu'à répandre le poison d'une morale corrompue; et pour réussir dans le projet qu'on a formé de se faire des disciples, on prend le ton railleur, soit en matière de doctrine, soit en ce qui touche les principes des mœurs. Qu'on suive les démarches des impies ou des libertins de profession, on verra qu'ils ont marché par la route que décrit ici le Prophète.

Heureux celui qui évite ces écueils! Mais, sans être du nombre des impies déclarés, des pécheurs scandaleux, des hommes qu'on peut appeler des pestes publiques, chacun doit s'interroger soi-même, et dire dans le secret de son cœur : N'ai-je pas à me reprocher d'avoir suivi les conseils des partisans du monde, d'avoir imité leurs exemples, soit pour me soustraire à leurs railleries, soit pour satisfaire mes inclinations

perverses ? N'ai-je jamais fréquenté des sociétés dangereuses, prêté l'oreille à des discours licencieux, lu des livres remplis de maximes contraires à l'Évangile ? Me suis-je défié de la voie que m'ouvraient l'avarice, l'ambition, la volupté : triple concupiscence, si hautement condamnée dans les Livres saints ? Après cet examen, qui de nous ne s'écriera avec le prophète Daniel : *Ah ! Seigneur, nous avons péché ; nous avons marché dans les routes de l'iniquité ; nous nous sommes égarés en toute manière ; nous n'avons point accompli votre sainte loi ; nous avons oublié qu'elle seule pouvait nous conduire au bonheur ?*

VERSET 2.

Il fallait montrer quelle est la route du bonheur, après avoir fait connaître celle qui en détourne. Le prophète nous dit, dans ce second verset que la voie qui conduit l'homme au bonheur, est d'aimer la loi du Seigneur, d'y fixer ses inclinations, et de la méditer jour et nuit. Il ne suffit pas de se préserver du péché ; il est nécessaire d'accomplir les œuvres prescrites par la loi de Dieu : cette fidélité ne peut être que le fruit de l'amour qu'on aura pour les saintes ordonnances du Seigneur, et de la méditation qu'on en fera, non quelquefois et par intervalle, mais habituellement, constamment, et même jour et nuit. Cette instruction n'interdit pas le soin des autres affaires dont on peut être chargé : elle fait entendre seulement qu'il faut porter, dans tous les emplois et dans toutes les situations de la vie, le désir de servir Dieu, la volonté d'accomplir ses préceptes, surtout le plus grand, qui est celui de l'amour. Moïse avait ordonné aux Israélites de ne perdre jamais de vue la loi du Seigneur ; la plupart d'entr'eux se bornèrent à des actions extérieures, à des pratiques qui n'influaient pas sur les sentiments. Le Prophète recommande ici l'occupation intérieure, la méditation de la loi ; et, pour faire mieux entendre sa pensée, il se sert dans son texte d'un verbe qui signifie *parler au dedans de soi*, en sorte que c'est la méditation et l'oraison du cœur qu'annonce ce verset.

RÉFLEXIONS.

Il est très-remarquable que le Prophète mette à la tête de ses saints cantiques une instruction destinée à montrer aux hommes la route qui conduit au bonheur. Il savait que le bonheur est ce qui intéresse essentiellement le cœur humain ; que c'est au bonheur que tous les hommes aspirent, et qu'ils ne se trompent que dans le choix des moyens de parvenir au bonheur. Il leur apprend donc à distinguer ces moyens : c'est d'aimer la loi du Seigneur, et de la méditer.

Voilà une doctrine que toute la philosophie païenne n'avait point connue. Les sages d'Athènes et de Rome avaient conçu que toutes leurs études devaient tendre à rendre les hommes heureux ; mais ils s'égarèrent dans la recherche de ce qui pouvait les établir dans cet état de félicité et de paix : ils s'épuisaient en spéculation sur ce point, et toujours le bonheur échappait à leurs poursuites ; le Prophète décide d'un mot la question. Et Jésus-Christ étant venu perfectionner la loi, il commença aussi l'importante fonction dont il était chargé, par apprendre aux hommes en quoi consistait le bonheur. Il étonna d'abord les esprits en mettant au nombre des heureux ceux qui sont pauvres, ceux qui pleurent, ceux qui sont persécutés pour la justice, etc. ; mais il fit goûter cette morale en développant les articles de la loi, en montrant les avantages dont elle était le principe, et les récompenses réservées à ceux qui l'observaient fidèlement.

La route du bonheur est donc à fidélité à la loi divine : aussi le Prophète veut-il qu'on s'en occupe sans cesse, qu'on la médite même jour et nuit. Les saints remplirent ce devoir à la lettre. Ils n'agissaient le jour que dans la vue de plaire à Dieu par l'observa-

tion exacte de la loi : ils consacraient une partie de la nuit à la méditation de la loi, et quand l'infirmité de la nature les obligeait à prendre quelque repos, leur cœur veillait pour la loi, c'est-à-dire, qu'ils étaient toujours prêts à rentrer dans leurs saints exercices sur la loi : disposition qui faisait autant l'éloge de leur sagesse que de leur sainteté. Par là ils se procuraient le bonheur, ce trésor précieux que toutes les richesses du monde ne peuvent donner.

VERSETS 3 ET 4.

Ces deux versets n'en font qu'un dans le texte, et même dans la version grecque. Notre version vulgata ne les chiffre aussi que comme un. Cela se rencontre très-souvent dans le cours du psautier. La division des versets, dans le texte, n'est pas des premiers temps. Les livres étaient écrits de suite, sans partage, ni intervalle. On imagina, dans la suite la division des versets pour faciliter la lecture de ces ouvrages. L'Église l'introduisit dans les psaumes pour la commodité du chant. C'est pour cela que notre version diffère si souvent en ce point du texte hébreu, et même du grec ; mais, dans l'édition donnée en dernier lieu par Clément VIII, on tient compte souvent des chiffres de l'hébreu. Je suivrai toujours dans ce commentaire les divisions introduites pour le chant.

On a dans ces deux versets une très-belle comparaison. L'homme qui met ses complaisances dans la loi de Dieu, et qui la médite sans cesse, sera comme un arbre planté le long des eaux. Cet arbre ne manque jamais de sève ; il est toujours revêtu de feuilles, il donne d'excellents fruits en son temps, et tout ce qu'il promet au printemps parvient en automne à une parfaite maturité.

L'hébreu met les divisions des eaux, pour faire concevoir les saignées ou rigoles qu'on pratique dans les prés et dans les jardins, afin d'humecter toutes les parties du terrain. Nos versions (grecque et latine) font entendre la même chose par le *courant des eaux*.

Il y a des interprètes qui rapportent la seconde partie du second verset, *tout ce qu'il produira, etc.*, à l'homme observateur de la loi : il paraît qu'on conserve mieux toutes les convenances de l'allégorie, en rapportant aussi cette partie à l'arbre. On en fait aisément l'application à l'homme juste. Tout ce qu'il fait en cette vie prospère pour l'éternité, et c'est là ce fruit qui ne manque jamais, et qui vient toujours à maturité.

Je ne doute pas que cette prospérité, dont parle le prophète, ne regarde la vie future. Un Israélite fidèle à la loi n'était pas pour cela exempt des traverses de la vie ; combien de saints personnages dans l'Ancien Testament furent en butte à la tribulation ! Les prospérités temporelles étaient promises à la nation, si elle était constante à observer la loi de Dieu ; mais les particuliers, pris en détail, pouvaient être persécutés, calomniés, réduits à la pauvreté ; et leur espérance et leur appui étaient, comme parmi les chrétiens, dans les promesses de la vie future. Il faudra répéter souvent cette observation dans le cours des psaumes, parce que quelques auteurs ont avancé très-faussement et très-témérairement qu'il n'était fait aucune mention dans ces saints cantiques de la vie éternelle et de la béatitude céleste.

RÉFLEXIONS.

Que cette comparaison, de l'arbre planté le long des eaux, rappelle bien naturellement, à une âme fidèle et nourrie de la lecture des livres saints, ce que l'Apôtre dit des vrais serviteurs de Jésus-Christ ! *Ils sont plantés et enracinés dans la charité* (1). Ils sont arrosés de cette eau vive qui jaillit jusque dans la vie éternelle (2). Tous les jours ils reçoivent un accroisse-

(1) Ephes. 3, 17.

(2) Joan. 4, 14.

ment de force et de beauté; tantôt par l'oraison, qui est leur aliment essentiel, tantôt par les sacrements, surtout par la divine Eucharistie, dont l'effet propre est de vivifier, selon la parole même de Jésus-Christ. Mais qui peut concevoir la fécondité d'une âme ainsi arrosée par les eaux salutaires de la grâce? Elle donne des fruits *en son temps*; ou plutôt elle ne cesse jamais d'en donner, parce qu'elle *va*, comme dit ailleurs le Prophète, *de vertu en vertu*. Mais ces fruits ne seront dans leur pleine maturité, que dans la vie future, parce que cette vie mortelle et passagère est toujours exposée à des tempêtes, et que, dans le meilleur sol et avec la meilleure culture, on y court toujours des dangers.

VERSET 5.

Le Prophète oppose le sort des impies à celui des justes. Ce sont deux états bien différents. Les justes sont solidement plantés et enracinés; au lieu que les impies ressemblent à la poussière qu'un souffle de vent emporte et dissipe. Cette comparaison peint la légèreté de leurs pensées, l'instabilité de leurs projets, la frivolité de leurs espérances.

Dans l'hébreu, il y a simplement : *Il n'en est pas ainsi des impies*. La répétition, *Il n'est pas ainsi*, ne s'y trouve pas. Elle est dans le grec des Septante qui ont pu la lire dans les exemplaires dont ils se servaient. Il est certain qu'elle ne dépare point le texte, et qu'elle lui donne même de la force.

Il y a aussi dans l'hébreu, *que le vent emporte*, sans l'addition *sur la surface de la terre*. Il est visible que ces mots n'altèrent point le texte, et qu'ils lui servent plutôt d'éclaircissement ou d'ornement. La poussière, que le vent dissipe, est assurément dissipée *sur la surface de la terre*. Au lieu de la *poussière*, on croit que l'hébreu porte un *brin de paille* hachée ou pilée; qu'il se sert d'un mot qui signifie *l'enveloppe du grain*, laquelle est dissipée par le vent, quand on vanne le blé. S. Jérôme traduit ce mot par *poussière*, non-seulement dans ce verset, mais dans le psaume 35, dans trois endroits d'Isaïe, dans un d'Osée, et dans un autre de Sophonie. D'où l'on peut conclure qu'il a aussi cette signification. Mais, quoi qu'il en soit, la différence serait toujours fort petite, ou plutôt nulle pour le sens, puisque les deux mots font la même image.

RÉFLEXIONS.

Ce verset bien médité, devrait extrêmement décréditer les ennemis de la religion. En ne considérant même que la variété et l'instabilité de leurs systèmes, que peut-on imaginer de plus frivole? Ces opinions se succèdent et se dissipent comme des tourbillons de poussière que le souffle d'un vent impétueux disperse les uns après les autres. A des vérités anciennes et consolantes les incrédules n'opposent que des doutes et des soupçons, des hypothèses imaginaires qui ne laissent à l'homme que le sentiment de ses maux, sans espérance ni consolation.

Mais, si de plus on examine leur conduite, ce n'est dans la plupart d'entr'eux qu'un tissu d'inconséquences, de procédés bizarres, de prétentions folles; ils sont querelleurs, jaloux, méprisants; ils donnent de l'importance à toutes les absurdités qu'ils imaginent contre la religion, et ils rejettent avec hauteur les principes respectables sur lesquels elle est appuyée. Je ne dis rien des détails de leur vie. Ceux qui les connaissent à fond peuvent dire s'ils ont une grande idée de leur probité et de leur bonne foi; s'ils voudraient leur confier ce qu'ils ont de plus cher, leurs enfants, leurs trésors, leurs secrets: enfin, que sont-ils dans la postérité? quel jugement en porte-t-on quand ils n'existent plus? Nous savons ce qu'on a écrit des impies fameux dans les siècles passés, sans parler de ceux qui ont vécu de nos jours. Mais, si je m'en rapporte au saint prophète qui nous parle ici, j'apprends qu'au jugement de Dieu ils sont comme la

paille légère qui s'envole, quand on la sépare du bon grain. Le saint précurseur de J.-C. s'est servi de la même comparaison, et il ajoutait que cette paille inutile sera jetée dans un feu qui ne s'éteindra jamais.

Ne bornons cependant pas nos réflexions aux incrédules de profession. Le prophète parle aussi des pécheurs, de ceux qui déshonorent leur foi par le dérèglement de leur vie. Sommes-nous plantés dans le champ de l'Eglise comme des arbres fertiles qui donnent leurs fruits au temps de la récolte? Ne ressemblons-nous pas plutôt à la poussière, ou à la paille que le vent dissipe? N'y a-t-il pas dans notre vie des alternatives continuelles de desirs inspirés par la grâce, et de chutes déplorables causées par nos passions? Au moment de notre mort, à ce passage du temps dans l'éternité, ne nous trouverons-nous pas plus dignes d'être jetés au feu, comme des plantes stériles, que d'être placés dans l'aire du père de famille, avec le froment, c'est-à-dire, avec tant d'hommes vertueux que nous avons connus, et qui condamneront, par leur fidélité à la loi, notre inconstance et notre tiédeur?

VERSET 6.

Le Prophète veut dire, dans la première partie du verset, que les impies n'auront aucune confiance, aucun espoir en présence du souverain juge. Quelques interprètes font servir le verbe *resurgent* aux deux membres de la phrase, en sorte que le sens serait: *que les impies ne ressusciteront pas pour recevoir le même jugement, et pour être dans la même assemblée que les justes*. Cette traduction peut être admise: cependant, comme l'hébreu présente un verbe qui signifie *se lever* ou *se tenir debout*, il semble qu'on doit tenir compte de cette signification, en sorte qu'il faudrait traduire mot à mot: *aussi les impies ne paraîtront-ils pas debout au jugement, c'est-à-dire, qu'ils n'y seront pas dans un état de confiance comme les justes*.

D'ailleurs, le psalmiste parle des *impies* et des *pécheurs*; il paraît qu'il y a deux pensées dans son verset. *Les impies ne subsisteront pas*, c'est-à-dire, ne paraîtront pas avec confiance au jugement (de Dieu), et *les pécheurs ne seront pas dans l'assemblée des justes*. Le P. Petau et l'anglais Dupont ont très-bien rendu ces deux parties dans leurs psautiers en vers grecs.

RÉFLEXIONS.

Il y a une suite admirable dans la peinture que fait le prophète des justes et des pécheurs. Les premiers, semblables à des arbres fertiles, porteront des fruits de salut, et au jugement de Dieu *ils seront debout*, c'est-à-dire, avec confiance devant le juge de toutes les nations. Les pécheurs, semblables à une vile poussière, auront été dispersés par le souffle de la justice divine, et au jour du jugement, ils paraîtront comme anéantis: ce n'est pas qu'il ne doivent subsister pour subir la peine due à leurs crimes; mais cette existence sera pour eux un état mille fois plus déplorable que le néant. Dans le style de l'Ecriture, n'être pas dans la justice, c'est n'être rien, parce que Dieu ne voit directement que la justice, et non le péché. Il punit le péché, non comme un objet réel et existant par lui-même, mais comme une privation de la justice qui devrait être dans l'homme.

Cette image des pécheurs qui n'ont ni rang ni prétentions au jugement de Dieu, est quelque chose d'effrayant pour quiconque a de la foi. L'époux dit aux vierges folles *qu'il ne les connaît pas*. Voilà ce qui fait leur malheur et leur désespoir. Mais comment le Seigneur connaîtrait-il des ingrats qui ne l'ont pas connu, qui ont éteint la lumière destinée à le leur faire connaître? Est-il surprenant qu'ils ne se trouvent pas dans l'assemblée des justes; de ces hommes attentifs à bénir, à louer, à glorifier celui qu'ils reconnaissent comme leur bienfaiteur, et qu'ils attendaient comme

leur juge ; de ces hommes chargés des fruits de salut, dont la grâce les a enrichis ; de ces hommes dont les uns furent fidèles à conserver l'innocence de leur baptême, et les autres furent pleins de courage pour expier par la pénitence les égarements de la jeunesse ? Si les jugements de Dieu sont impénétrables, ce n'est pas dans la séparation qui s'est faite des justes d'avec les pécheurs. La récompense est accordée aux premiers, le châtement est décerné contre les seconds ; et les uns et les autres étaient très-authentiquement avertis du sort qui leur était destiné.

VERSET 7.

Le prophète veut dire ici que Dieu approuve et a pour agréable la conduite des justes, mais que celle des pécheurs ne sera d'aucune considération, ni d'aucun mérite en sa présence.

Cette expression : *la route des pécheurs périra*, est remarquable. Elle équivaut à celle-ci : *la route des pécheurs ne sera point connue du Seigneur*. Or, dit très-bien saint Augustin sur ce verset, *être ignoré du Seigneur, c'est périr* ; comme, *être connu du Seigneur, c'est subsister*.

RÉFLEXIONS.

Nous apprenons ici la même vérité que Jésus-Christ a déclarée très-clairement et très-souvent. C'est qu'il y a deux voies, celle des justes et celle des pécheurs : la première, étroite et difficile, parce qu'il faut combattre tous les ennemis du salut ; la seconde, large et très-fréquentée, parce que c'est celle du monde qui ne suit que ses passions. Celle-là conduit à la vie, et

PSALMUS II.

1. Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania ?

2. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

3. Dirumpamus vincula eorum ; et projiciamus à nobis jugum ipsorum.

4. Qui habitat in cælis iridebit eos ; et Dominus subsannabit eos.

5. Tunc loquetur ad eos in irâ suâ ; et in furore suo conturbabit eos.

6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus ; prædicans præceptum ejus.

7. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu ; ego hodiè genui te.

8. Postula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.

9. Reges eos in virgâ ferrâ, et tanquàm vas figuli confringes eos.

10. Et nunc, reges, intelligite ; erudimini, qui judicatis terram.

11. Servite Domino in timore ; et exultate ei cum tremore.

12. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus ; et pereatis de viâ justâ.

13. Cùm exarserit in brevî irâ ejus ; beati omnes qui confidunt in eo.

celle-ci à la mort. Celle-là est l'objet des complaisances du Seigneur, et celle-ci n'est d'aucune considération en sa présence.

Ce mot du prophète, *Dieu connaît la voie des justes*, doit faire leur consolation dès cette vie même. Ils ne sont pas connus du monde, et souvent même le monde porte des jugements très-désavantageux de leur conduite ; mais Dieu les connaît, il pénètre tous les motifs de leurs actions, il en apprécie au juste tout le mérite. Que cette connaissance de Dieu est favorable à l'âme vraiment chrétienne et fervente ! Très-souvent elle ne se connaît pas elle-même ; elle oublie les victoires qu'elle a remportées sur les ennemis de son salut ; elle croit ne rien faire qui mérite les attentions de son Dieu : mais ce Juge suprême tient compte de tout, du verre d'eau donné en son nom, de l'obole jetée dans le trésor du sanctuaire, de l'humble prière du publicain prosterné au bas du temple.

La route des pécheurs périra. Ce contraste est désolant. Ils auront plus travaillé peut-être que les justes, ils se seront consumés de veilles pour plaire au monde, pour faire leur cour aux grands, pour établir leur famille, pour amasser des trésors de science. Plusieurs auront dévoré plus de chagrins, essuyé plus de traverses, dissimulé plus de rebuts, éprouvé plus de contradictions que l'anachorète le plus pénitent ; et, au tribunal du souverain Juge, tout sera perdu pour eux, parce qu'ils n'auront eu que la prudence du siècle, parce qu'ils n'auront semé que dans la chair, comme s'exprime l'Apôtre ; et que celui qui sème dans la chair, recueille la corruption. (Berthier.)

PSAUME II.

1. Pourquoi les nations ont-elles frémi, et pourquoi les peuples ont-ils formé des complots absurdes (ou frivoles) ?

2. Les rois de la terre se sont soulevés, et les princes se sont réunis contre le Seigneur et contre son Christ.

3. *Ils ont dit* : Rompons leurs liens ; et rejetons loin de nous le joug qu'ils veulent nous imposer.

4. Celui qui habite dans les cieux se moquera d'eux, et le Seigneur en fera un objet de dérision.

5. Alors il leur parlera dans sa colère, et dans sa fureur il les mettra en désordre.

6. *Il leur dira* : J'ai été établi par lui-même roi sur sa sainte montagne de Sion, pour annoncer son décret (ou j'y annoncerai son décret).

7. Le Seigneur m'a dit : Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui.

8. Demandez-moi, et je vous donnerai pour héritage les nations, et pour domaine les extrémités de la terre,

9. Vous les gouvernerez avec une verge (ou un sceptre) de fer, et vous les briserez comme le vase d'un potier.

10. O rois, comprenez présentement (vos devoirs), juges de la terre, instruisez-vous.

11. Servez le Seigneur avec crainte, et réjouissez-vous avec tremblement.

12. Embrassez la doctrine (du salut ou du Messie), de peur que le Seigneur n'entre en colère, et que vous ne perdiez la route de la justice.

13. Lorsque sa colère s'enflammera, ce qui arrivera bientôt, heureux ceux qui auront mis leur confiance en lui.

COMMENTARIUM.

Secundus Psalmus Apostolo. Act. 13, 37 (1). Quia

(1) Dubium esse non potest Christiano, quin de Christo salvatore hic Psalmus sit intelligendus, cùm in varijs locis Apostoli hunc de Christo sint interpretati, ut patet Act. 4 et 14, Hebr. 1 et 5, Apoc. 2 et 19.

tamen illic nonnullis in codicibus legitur, sicut in

Verùm an primò de illo sit accipiendus, et non potiùs primò et ad litteram de Davide, sed tanquàm typo Christi, in quem veriùs et perfectiùs competant quæ in ipso Davide aliquosque completa sunt, dubitari

Psalmi primo scriptum est, teste D. Hieronymo in primum Psal., Bedà, Hilario, OEcumenio, nonnulli

potest. Videri enim potest David, cum jam in regem super Israel esset receptus, et in monte Sion sibi regiam delegisset, hoc Psalmo expositulasse contra Philistæos omnesque inimicos suos perniciem ejus querentes, et regnum Israel dissolvere conantes, prædicereque irritos fore eorum conatus, quia à Deo sit in regem electus, summam acceptam ab eo in hostes potestate. Nam omnino videri potest in sua personam dicere: Ego autem constitutus sum rex ab eo; et quæ sequuntur. Neque veritati officit, si quæ de Christo sunt in novo Testamento citata, ad litteram intelligantur primo competere alicui, qui figuram et typum Christi gessit: imò jucundius et clarius ea de Christo intelligimus, cum in ipsius typo eadem contemplamur, sed quæ verius et perfectius Christo convenire cernimus. At si quis diligenter observet finem hujus Psalmi maxime juxta Hebraicam veritatem, merito magis inclinari debet in eam sententiam ut primò et ad litteram asserat Prophetam hunc Psalmum de Christo cecinisse, quamvis non sine typo sui regni, in quo videbat Christi regnum per multa adumbrari, in oppugnatione scilicet et contradictione multorum per circuitum regnorum, eam quam Christi regnum passurum erat contradictionem, primum in Judæa, ac deinde per universum orbem à variis populis et regibus terræ. In regni sui dilatatione etiam ad externas gentes, suamque, quam de rebellibus obtinuit, divinam victoriam, propugnationem regni Christi usque ad extremos fines terræ, ejusque in rebelles potestatem, quam in novissimo potissimum die in illos exercebit.

(Jansenius.)

Psalmus hic dramaticis similis, quia varias personas (licet non nominatas) loquentes introducit.

(Rivetius.)

Scriptus est in formam dialogi, ita tamen ut variantium personarum diserta non exprimitur mentio, æquè ut in Cantico et alibi.

(Gejerus.)

Sed præcipua hujus loci quæstio est de subjecto hujus Psalmi, sive de quo hic agitur. Quidam de Davide solo, alii de solo Christo, alii de utroque accipiunt. De Davide solo accipiunt Judæi plerique moderni, necnon Sociniani.

(Calovius.)

Sed hæc sententia Psalmi et argumento et consecutione evertitur.

(Rivetius.)

De Messia veteres *Rabbini intellexerunt*, ait Kimhi in fine hujus Psalmi. Hic *Psalmus aut de Davide agit, aut de Messia*, ait Aben-Ezra. At R. Obadiah Haggaon, seu *illustris*, pro argumento hujus Psalmi hæc habet: *In hoc Psalmo recenset auctor res dierum Messie. Tu es filius meus, etc., Postula à me, etc.* Deum dixisse Messie, tradunt R. Johanan in Midris Tillim, et Rabbini in tractatu Talmud. Succah, fol. 52, 1, et Maimon. in præfat. ad cap. 10 tractat. Sanhedrim et Bereschit Rabba.

(Cartwrightus.)

Trypho apud Justin. hunc Psalm. de Messia interpretatur.

(Calovius.)

Et memoratu dignissima sunt quæ hic producit Pocock in notis miscellaneis ad Portam Mosis à Maimonide scriptam. R. S. Jarchi in commentariis ad hunc Psalmum hæc habet: *Doctores nostri exposuerunt (hujus Psalmi) significatum de rege Messia; at prout sonat, et ut respondeatur Minxais, seu hæreticis* (Christianos intelligit, ut notissimum est), *expedit interpretari ipsum de ipso Davide*. Hæc quidem verba, in responsum Minxais, seu hæreticis, non reperiuntur in editione Buxtorfiana, nec in Venetis recentioribus; editiones autem antiquiores agnoscunt. Erasa videntur à censoribus christianis, quod probrosum τὸ *Minim* nomen Christianis affigant; at majori, ni fallor, causæ christianæ incommodo. Id quod in multis aliis locis accidit. De quibus lege auctorem fusè hic disserentem. Hic autem monitum addere liceat, forsitan non intempestivum, ne si locum Scripturæ aliquem ex iis qui ad fi-

existimant esse partem primi Psalmi, *idedque*, inquit *eodem voce Beati finit quæ primus incipiebat*, et Hiero-

dem in Christum confirmandam adduci soleant aliter exponant seculorum ceteriorum Judæi, idè ipsum statim missum faciamus (in quo quidam nimis faciles sunt), cum quibus artibus ea omnia nobis eripere conentur illi viderimus, et à majoribus suis, etiam verum dicentibus, quibuscum aliàs errare malunt, quam cum aliis veritatem amplecti, in diversum scientes et volentes eunt, si scilicet aliquid in iis occurrat quo fides christiana stabilitur. *De rege Messia* (inquit Kimhi) *exposuerunt* (hæc verba, *Tu es filius*, etc.) *Doctores nostri; estque Psalmus hoc modo explicatus perspicuus: at (verò) propius est dixisse ipsum Davidem de seipso*. Maimonides etiam hæc verba de Messia exponit, quamvis sensu alieno.

(Pocock.)

Judæos Apostolorum tempore de Messia intellexisse ex eo constat, quòd Apostoli ad illos scribentes id velut *δυσκολοῦμενον* assumunt.

(Calovius.)

Alii de utroque accipiunt. Sensus primus et apertus ad Davidem pertinet, mysticus et abstrusior ad Messiam.

(Grotius.)

Thesis Psalmi tum ad Davidem et regnum ipsius accommodatur, velut Christi et Ecclesiæ typum, tum etiam propriè ad Christum et Ecclesiam.

(Junius.)

Sed hæc non placent Calovio. Inanes sunt illæ distinctiones ac *περατολογιαί*, de sensu proprio, primario, litterali, et improprio, secundario et mystico. Verum non incerta est nec ambigua, sed certa et constans, adèque unica, dicti cujusvis sententia, unica mens et intentio Spiritus sancti in uno Scripturæ loco. Si itaque de Davide loquatur, non de Christo: si de Christo, non de Davide.

(Calovius.)

Habet David aliquam Christi similitudinem, sed quæ non satisfaciatur plenitudini sententiæ. Neque verò propter tenues lineas quæ sunt in typo semper verba prophetiæ ad typum revocanda sunt.

(Cocceius.)

Psalmum hunc nullo modo de Davide, sed de Messia unicè, intelligendum esse probatur: 1° quòd *filius Dei* absolute et *μονοτρόπος* dicitur v. 7 (sicut Matth. 3, ult., et 17, 5), quod uni Christo competere docet Paulus Hebr. 1, 4, 5: falsò certè, si Davidi hoc dictum esset; 2° ab æternâ generatione, *hodiè genui te*; 3° quòd antonomasticè nuncupatur *Messias Domini*; 4° A domini ejus amplitudine: *Regit gentes omnes, et reges ipsos* etc., v. 8 et 9, etc.; 5° quòd cultus Dei ipsi attribuitur, v. 11, 12; 6° auctorem Psalmi, David, de se loqui nullo indicio apparet, sed de alio eum loqui patet; 7° in novo Testamento soli Christo applicatur, ut patet ex Act. 4, 35, et 13, 33; Hebr. 1, 4, et 5, 5; 8° ultimum Psalmi vers. de solo Christo intelligend. esse concedunt aliqui. Quis ergo stupor versum septimum, æquè augustum, de Davide simul et Christo interpretari, cum *συνάφεια* textus duos Dei filios nequam admittat?

(Calovius.)

Deus hunc prophetam, regem et sacerdotem hic instituit; omnipotentiam ei assignat, omnibusque gentibus reverentiam, metum, fidem ejus imperat. Quæ mero homini sine blasphemiam tribui nequeunt.

(Rivetius.)

Hunc Psalmum nullus non Christianus de Christo exponit, quia tam expressam facit mentionem Nativitatis, Passionis et Resurrectionis ejus.

(Munsterus.)

Ego de solo Christo expono; interim non nego regnum Davidis typum regni Christi fuisse.

(Piscator.)

Posteriores ex Judæis interpretes compositum Carmen existimârunt cum Philistæi post expugnatam Jebusæorum arcem, aggressi sunt Davidem bello petere (a); infelici tamen exitu, fusæ enim fugatæque

(a) Salomo Jarchi, postquam dixisset hunc Psalmum à multis ad Messiam referri, ita pergit: « Sed ad

nymus addit eodem loco apud Hebræos primum et secundum unum esse Psalmum, quod in Apostolorum quoque Actibus comprobatur. In quâ sententiâ versari

sunt Philistæorum copiæ 2 Sam. 5 20. Sed huic interpretationi obstat primum, quòd commate sexto Sion mons appellatur *sanctus*, quo splendido nomine vix ornari poterat, antequàm sanctuarium in eo constitutum esset, quod post bellum demùm Philistæum factum est, 2 Sam. 6, 1 seq. Sed omninò de Davide cogitare vetat, quòd eodem illo commate sexto rex, qui hoc carmine celebratur, in Sione monte inauguratus dicitur. Quod Davidi minimè convenit, qui non in Sione, sive Hierosolymis, sed primum, Saulo vivente, Bethlehemi, à Samuele 1 Sam. 16, 1-3, postea, cum regnum ipse capesseret, Hebrone, 2 Sam. 1-4, à tribus Jude proceribus, rex esset consecratus. Accedit quòd hoc carmine gentes increpari videntur, imperio atque ditioni Israelitarum jam subjectæ, quæ, cum novum regem electum esse audissent, in seditionem consurgerent, jugumque Israeliticum à se amoliri conarentur. Sed cum Davides imperium susciperet, nullæ gentes exterræ Israelitis paruerunt (a).

His itaque de causis apparet, neque locum esse relicto Grotii sententiæ, cecinisse Davidem hunc Psalmum duodecimo regni anno, cum Philistæos, Moabitas, Syros Zobenses, sive Nesibenos, aliosque finitimos populos bello aggressus sibi subjecerit (b). Neque verò, eadem de causâ, Benjaminitæ, qui Isbosethum cum Sauli familiâ adversus Davidem sustentârunt, possunt increpari, quod post Venemam supicatus est

« litteram de Davide est explicandus, atque ad illum « temporis tractum referendus, quo Philistæi Davidi, « cum ab Israelitis regem eum electum esse accepissent, bellum intulerunt, in quo tamen sunt victi. Hos « itaque increpat hisce verbis : *Quare frenunt gentes « atque congregantur?* » Quod ipsum totidem ferè verbis repetit Kimchius : « Hoc verò carmen composuit « David atque cecinit regni sui initiis, cum gentes finitimæ in eum conjurarent, ut traditur 2 Sam. 5, « 17. » Neque multùm differt Aben-Esra : « Mihi videtur hoc carmen à quodam ex cantoribus in Davidem esse compositum, cum rex electus esset, quo « respiciunt verba : *Hodiè genui te.* »

(a) Hoc potissimum sententiæ receptæ de Davide opposuit Henslerus in Observationibus in Psalmos (*Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und der Genesis*), p. 7 : Regem aliquem Israeliticum Davide longè posteriorem hoc carmine loqui censet, qui tamen à nobis vix possit definiri. De Josaphato olim cogitaverat Esrom. Rudinger in Argumento hujus Psalmi, p. 40 : *Existimaverit aliquis, hunc esse Psalmum Asaphi Josaphatici ; habuit enim illud etiam tempus Asaphum, et prophetam quidem, atque in maximo periculo factum expeditionis illius Ammonitarum et aliarum conjuratarum gentium et regum, qui adversus regnum Israeliticum et regem ejus Josaphatum conjurarent* 2 Chron. 20. Sed paulò inferius, p. 41-42, subjicit : *Dissimulare tamen non possum, Davidi hunc Psalmum accommodari, ut mihi videtur, multò rectius, quàm cuiquam tempori aut auctori alteri, et Davidis personæ animositas hæc magis congruit, cum Josaphat in expeditione Ammoniticâ timidior fuisse videatur, quàm David Israeliticis initiis fuit.*

(b) Vid. 2 Sam. 8, 1 seq. Grotium secuti sunt I. C. R. Eckermann, qui in Symbolis theologicis (*Theologische Beyträge*, vol. 1, part. 2, p. 135 seq. edit. primæ, hunc Psalmum in vernaculam vertit atque explicavit ; F. Guil. Moeller, qui hoc carmen singulari commentatione illustravit in Eichhornii Bibliothecâ litteraræ biblicæ Univ. vol. 6, part. 2, p. 293 seq. ; atque J. Tob. Gottl. Holzappel, theologus quondam Rintelensis, in Commentat. binis, quæ inscriptæ sunt : *Sollte wohl Salomo der Gegenstand des zweyten Psalms seyn?* etc. Rintel. 1803, in-4.

partem veterum Rabbiorum Kimhi comment. in hunc docet. Sed hoc puto falsum, 1° quia in vulgatis He-

Doederlein (a). Nec denique in Absalonem, et eos qui cum eo contra patrem conjuraverant, carmen invehit potest, quæ est aliorum multò minùs probanda opinio (b).

Sunt qui Salomonem hoc carmine celebrari statuunt (c), hæc potissimum ratione moti quòd omnium qui unquam regnum Israeliticum tenuerunt, solus ille, postquam ad Gihonem fontem rex unctus atque renuntiatus esset, regali pompâ Sionem conscendebat 1 Reg. 4, 45 ; tum etiam quòd oratio, quæ commate septimo proponitur, ad Salomonem optimè congruat. Narrat enim ibi aliquis se appellatum quandoque esse Dei filium. Jam verò cum totus hic locus pendeat ex auctoritate alterius loci, qui secundo Samuelis libro, cap. 7, 12, 33, commemoratur, ad hujus loci sententiâ nostri interpretatio attemperanda videtur ; ibi verò non Davides Dei filius dicitur, sed aliquis ex ejus posteris, cujus nomen nondùm editum est. Quæ cum pugnare videantur cum alio loco (Ps. 89, 27, 28), in quo certa hujus appellationis vestigia de Davide expressa sunt, respondent potiore esse loci in secundo Samuelis libro obvii prerogativam, et videri illum locum aliter intellectum esse ab Ethane vate, Psalmi undenonagesimi auctore, et certis de causis ad Davidem traductum (d). Verumenimverò ut ad Salomonem carmen referamus, potissimum illud vetat, quòd Psalmi initium invehitur in populos qui regis à Jovâ constituti imperio ac potestati se nolunt subjicere. Sed neque in Regum commentariis, neque in Annalibus brevioribus, populos finitimos, quos Davides sibi subjecerat, Salomone regnante, adversus eum rebellasse perscriptum reperitur. Contra 1 Reg. 5, 4, 5, 18, et 1 Chron. 22, 9, disertè dicitur omnia pacata illo rege fuisse. Cui deserto historici testimonio quod obvertunt, non esse inde colligendum populos à

(a) *Theologisches Journal*, part. 1, p. 175-176. Mutaverat vir, de universâ theologiâ meritissimus, sententiâ de hoc carmine. Nam tredecim annis antea ita persuasum ipsi fuit, hunc Psalmum de Messia agere, ut in Scholiis in libros poeticos vet. Testam. p. 71, scriberet : *Apertus carminis sensus ad Messiam potius quàm ad Davidem spectat. — Carmen videtur auspicalis, celebrat enim natales imperii.*

(b) Hanc sententiâ nuper multis commendare studuit Anonymus, cujus librum indicavimus in not. 3, ad argument. Psal. 1. Eadem ratione hunc Psalmum interpretati sunt Christ. Theoph. Kuinoel in Propheetiarum Messianarum versione et explicatione (*Messianische Weissagungen des A. T. übersetzt und erläutert*, Leipz. 1792), atque H. F. Prannkuche in Observationum philologicarum et criticarum ad quædam Psalmorum loca specimine, Brem. 1791. In similem cogitationem inciderat Esrom. Rudinger, cujus hæc sunt verba in Psalmi nostri *περὶ ὧρα* p. 39. *Quòd si in versu secundo non obstat regum mentio, etiam ad Absalonicum tempus referri Psalmus posset, nisi fortassè regum etiam exterorum societatem ad illam seditionem suam conciliavit sibi, aut conciliare studuit, de quo tamen nihil scribitur ; aut reges potius catachresticè erunt proceres et duces Absalonici. Davidem hob Psalmo cani censet et C. Guil. Justi, qui illum eleganter vertit et explicavit in den National-Gesängen der Hebræer, part. 3, p. 89, etsi ad quodnam vitæ Davidis tempus referendum sit carmen ; post tot seculorum intervalla definiri haud posse fateatur.*

(c) Veluti H. Eberh. Gottl. Paulus in Clavi Psalmorum, p. 3-4, et vir quidam doctus, cujus commentatio, mox pluribus memoranda, inserta est *Zusatz* scriptorum minorum, quæ *Memorabilien* inscribitur, part. 3, p. 66 seq., quibus nos ipsi tum, cum primum hunc librum edidimus, adstipulati sumus.

(d) Usus sum verbis viri docti in den *Memorabilien* part. 3, p. 76.

VERS. 1. — QUARE, etc. (1), quorsùm, ad quid, in quem finem, quo consilio, ut dicat causam finalem, q. d. : Frustra gentes id facient. Alii, quam ob causam, quid movet, quid impellit gentes, ut fremant, vel tumultuant? *Ragas* utrumque sonat ut efficien-tem sive moventem, q. d. : Sine causâ tumultuantur, nullam habent causam omninò, cur id faciant. Admiratur hæc interrogatione stultitiâ hominum contra Christum conspirantium, cum ipsorum conatus futuri sint irriti et inanes.

Inania, inanes et vanos conatus. Arnobius arctius, inanes ciborum distinctiones et sabbatorum ferias.

VERS. 2. — ASTITERUNT, etc. (2), sese statuerunt,

(1) QUARE FREMUERUNT GENTES, etc. Talmud de idololatriâ cap. 1, fol. 3 : *Qui videbunt bellum Gog et Magog, dicent illis, cur venistis? Dicent, adversus Dominum et Messiam ejus.* (Jacob. Cappellus.)

Quare fremuerunt gentes? Latinius loqui non potuit hic Vulgatus Interpres : *fremere* enim est eorum qui imperia detrectant; unde et infra : *Dirumpamus vincula eorum.* De ventis Virgilius loquens :

*Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum elaustra fremunt.*

Ad quem locum Servius : « Aliqui fremunt, imperia recusant, ut apud Cassium in Annalibus : *Si plebs nostra fremere imperia cœpisset.* (Pricæus.)

FREMUERUNT; dentibus scil. præ rabie : *Convenerunt, concurrerunt, congregant se turmatim, ad tumultum conveniunt, cum tumultu concurrunt, sive convolant, turmatim congregantur.*

Notat Enjedinus, ut probet hunc Psalmum de Davide solo agere, verba hic præ. esse vel præ. (Calovius.) Verum est hic enall. temp., *tumultuatae sunt*, pro *tumultuantur*, quia sermo est de actu continuo. Loquitur autem Propheta de re futurâ tanquam præsentem, quia in spiritu illam videbat (Piscator.). Præ. pro fut., ut verba seq. vers. quæ futura sunt. Præteritum adhibent prophetæ ob rei certitudinem; vel fortè, quia loquuntur de visionibus suis quæ præteritæ erant, licet picturæ essent rerum futurarum.

GENTES, dicitur multitudo hominum sedibus, moribus, linguâ convenientium. Vide Gen. 10, 5. Alibi, dicitur de gentibus distinctis ab Israele.

Sed quænam hæc gentes? Resp. 1° : Gentes adversus Davidem conjunctæ, Philistini, Moabitæ, Sabæi, Damasceni, Ammonitæ, Idumæi, 2 Sam. 8 et 10. Verum non de re præteritâ hic agi, sed de futurâ, testantur Apostoli Act. 4, 25, etc., et alibi. 2° Judæi degeneres, juxta Cyril. Euseb. Hieron. etc. Israelitas autem nomine *Gojim* venire constat ex Gen. 12, 2, et 17, 16, et 18, 18; Exod. 19, 6; Ezech. 2, 3. Potius reliquæ gentes, quæ Christum et Evangelium impugnavunt. Vide Luc. 18, 52; Act. 4, 27. Continet hic Psalmus prophetiam conjurationis Judæorum et Gentium adversus Christum.

MEDITATI SUNT, *meditabuntur*, Enallage temporis à priore diversi; *meditantur*, *conantur*, *delirârunt*, *excogitârunt*, *cogitant*, *loquuntur*, vel *murmurant*, et *meditari*, et *loqui*. Vide ad Psal. 1, 2. Notat ergo hic et impiorum molitiones, et murmura atque colloquia.

INANIA. *Inane, rem inanem, vanum*, sive *vanitatem*. Rem effectu suo carituram, nempe abolitionem regni Christi. Vanos sermones jactaverunt, cum se memoriam Christi abolituros morte putârunt, qui (tamen) resurrexit, etc., et triumphavit. Vide Act. 13, 14 et 17, etc. (Synopsis.)

(2) ASTITERUNT, consilii captandi causâ. Ad consultantandum solemniter hostilique animo. Ostendit simul fastum et præsumptionem eorum; q. d. : Non a tebras quæruni, sed palam oppugnant. Notat hæc

propriè in unum coierunt, conspirârunt. *Convenerunt*, consultârunt simul, propriè concilia coegerunt, deliberâruntque contra Deum et ejus Filium. *Christum*, verum Messiam etiam intelligunt Aben-Ezra è recentioribus Rabbiniis, et vetustiores omnes, ut fatetur R. Selomo.

VERS. 3. — DIRUMPAMUS VINCULA EORUM, etc. (1),

vox constans eorum propositum in actum erumpens, ut 1 Chron. 11, 14. (Synopsis.)

REGES TERRÆ. Nominati 2, Sam. 8 et 10. (Grotius.)

Potius *Herodes, Pilatus, et principes populi*, qui ir Christum conspirârunt; et alii qui postea Ecclesiam persequebantur : hic enim Psalmus exhibet nobis chronologiam regni Messie usque ad finem mundi : ut non opus sit plur. hic pro sing. (uno Herode illo, Act. 4, 27) positum statuere, ut *latrones*, pro uno latronum, Marc. 15, 52, ex Luc. 23, 59. Quis enim excludi potest Herodem illum magnum, Matth. 21? *Reges terre* per contemptum vocantur, quibus opponitur Rex cælorum, vers. 4. Hoc vult : Non plebs tantum furit, sed et reges suas jungunt operas.

Concilium agunt una : ne studia seorsim suscepta languescerent, aut irrita fierent, conspirationem valide fundârunt. (Gejerus.)

ADVERSUS DOMINUM, vel *Jehovam*. Nam gentes illæ ab unius Dei cultu defecerant, ideòque oderant Judæos. (Grotius.)

Alii aliter. Contra Deum Patrem, quia ab eo Christus distinguitur. Qui Christo aut regi, ac potestati cuivis, resistit. Vide Num. 21, 5, 7; Rom. 13, 1, 2. Alii, contra lumen naturale in illis insitum.

(Synopsis.)

ET ADVERSUS CHRISTUM. Nomen *unctus* tribuitur, 1° patriarchis, 2° prophetis, 5° summis sacerdotibus, 4° regibus, Saûli, et Cyro. (Gejerus.)

Messias hic est, 1° David, qui solemniter unctus est, 1 Sam. 16, 13, et 2 Sam. 2, 4, et 5, 3, qui et *Christus Dei* vocatur non uno loco, Psal. 18, 4, et 84, 10, et alibi; 2° potius Christus sic dictus, qui unctus est Spiritu sancto (Psal. 45, 8; Isai. 61, 1; Act. 10, 38, etc.) in prophetam, sacerdotem et regem. Hic Rex Sionis et orbis totius, cui soli etiam debetur reverentia, fiducia, etc. Vide Prov. 8, 25; Act. 4, 25; Hebr. 1, 5; Apoc. 2, 27, et 11, 15, et 19, 15. Constat totum Psalmum de unâ personâ loqui; quam Christum esse docent Act. 4, 26; et 15, 35, nec v. 7 ad Davidem accommodari potest.

(Synopsis.)

In duobus primis versibus Hebraicè verba sunt partim præ. temp., partim fut., quod quando evenit, præsens, hoc est, medium tempus, commodè eligi potest, ut hoc loco, citra jacturam sensûs. Latinius tamen per præ. tempus interpretatus est; quod, etsi Psalmus propheticè accipiatur, et tanquam dictus de futuro, optimè locum hic habere potest, siquidem prophetarum mos fuerit futurorum pleraque sic proferre et enuntiare, quasi jam peracta, quemadmodum ipsi Rabbini passim observant. Neque mirum hoc fecisse prophetas, quorum oculis ita visiones divino Spiritu offerebantur, ut in suo conspectu res futuras cernerent quasi fieri ac terminari, sicut ait Lactantius divinarum Institut. 7, cap. 24. Prophetis igitur res futuræ perinde sunt ac præteritæ. Veri ego etiam per præteritum, tum quia ita jam verterat Latinus interpres, tum quia argumento tam benè convenit præteritum quam præsens aut futurum; imò futurum convenire non potest argumento Hebræorum, à quo non omninò abhorremus; tum quia denique primum verbum, quod alia post se trahit, præ. est temporis.

(Muis.)

(1) Hostes ipsi in scenam producentur. Audimus clamores, quibus se mutuo ad seditionem ac bellum contra Hebræum regem exhortantur :

μικραται. Unde Aug. : Hebræi et Chaldaeus subaudiunt *לעמור* *leemor*, convenerunt, inquam, dicendo : *Dirumpamus vincula eorum*, id est, quæ ipsi in nos volumus injicere, et jugum, cui nos cupiunt subicere. Sic impij legem Dei et Christi, sive Evangelium vocant, cum sit jugum suave, et vinculum, *onusque leve*. Matth. 11, 3; q. d. : Excutiamus jugum et imperium Dei et Christi ejus, neque ei subdamur. *Notumus hunc regnare su-*

*Vincula eorum rumpamus,
Abjiciamus à nobis eorum funes!*

Vincula, funes, hoc loco imperii et dominatûs imagines esse, vix monitu opus videtur. Kimchi tamen figuratè forte consilium firmumque consensum denotari putat. Neque multò aliter interpret anonymus in *den Memorabilien*, part. 3, p. 85, qui carmen nostrum Nathani vindicare studet, *pacta conventa*, quibus auctoritatem tantam Salomoni Nathan conciliaverat, à regibus et proceribus conjuratis, qui hoc versu loquantur, *vinculorum* nomine indicari existimat. Sed huic interpretationi parùm favet membrum commatis nostri alterum : quod vix aliter accipi potest, quàm de jugo servili, quod populi subjugati à suis cervicibus dejicere conabantur. Paulus in Clavi sensum hunc esse censet : quæ secum afferunt, vincula, quibus constringant, quos à nostris abducturi sint captivos, ex eorum manibus extorqueamus, atque longè procul abjiciamus; nec tamen hostiumne verba an Israelitarum hæc putet, addit.

(Rosenmuller.)
DIRUMPAMUS, sub. *dicentes*. Prosopopœia est et *μικραται*. Hostes hic velut in scenam producuntur. Sunt hæc verba illorum regum ac populorum, quæ hic per mimesim referuntur. (Synopsis.)

Unde patet eos, disciplinæ cœlestis impatientes, haud aliter quàm captivos rebellionem instituisse; vel, ut ferocientes equi, lora violenter convellere, diffugere, etc. (Gejerus.)

VINCULA EORUM. Signa hæc erant subjectionis, Jer. 27, 2, 3, 6, 7. *Vincula* hic sunt statuta sive leges, quibus quasi vinciri solent subditi et contineri in officio, sicut animalia alligantur ad jugum; jugum et imperium; lex Mosis cum suis ritibus; potius doctrina Evangelii de fide et resipiscentiâ et abnegatione sui; timor et reverentia Christi, quo quis velut vinculo retinetur in officio. Confer Job. 30, 11. *Eorum*, i. e., vel, 1° Davidis et Israelitarum; sed nulla horum ante facta fuit mentio; sed et Judæi erant qui sic dicebant, *Rumpamus*, etc. : vel, 2° ministrorum Christi, Act. cap. 4, 25; sed neque horum mentio præcessit : vel, 3° Christi. Vox Hebræa alibi non occurrit.

ET PROJICIAMUS. Idem repetitur (ut in Psalmis sæpè fit) alio verbo, sed magis emphatico.

(Synopsis.)
Primò itaque vincula rumpunt, deinde jugum abjiciunt, i. e., subjectionem, quæ *jugi* nomine significari solet. (Hammondus.)

Depingitur hic imperium validum, et, ex impiorum mente, rigorosum, et existimationi suæ indecens, credendi nimirum et vivendi regula, quâ jam constringi nolunt, in mores suos licentiosos inquiri nolunt. Conf. Job. 21, 14, 15; Luc. 19, 14. (Gejerus.)

Vocabulum hic ponunt invidiosius; leges enim Christi nimis duras putant, quæ tamen suaves sunt, Matth. 11, 29, 30. (Cocceius.)

Leges hic intellige, vel Mosis, sive Judaicas, à Davide illis impositas, vel Christi.

(Hammondus.)
Sunt qui verba hujus versûs Davidis esse volunt, non hostium; q. d. : Licet hæc gentes consultant et fremant de nostris successibus, frangemus tamen earum jugum, etc. Vide 2 Sam. 8, 4, collat. cum 1 Par. 18. Sunt verba piorum, *dirumpamus—laqueos* infidelitatis ipsorum. Sed prior sensus receptor est, et verior. (Synopsis.)

per nos, Luc. 19, 14. Non suscipiamus vincula et jugum, quibus nos voluerunt innectere, veluti boves, metaphora à belluis, quæ vinculis quibusdam ad cornua nectuntur. Eorum legibus quibus subditi, tanquàm vinculis alligantur, ne pareamus. Non tam rectè alii, post Tertullianum, Hilarium, Arnobium, Theodoretum, Euthymium, putant esse verba piorum : *Dirumpamus vincula et jugum* (laqueos vertunt, vel funes) infidelitatis ipsorum. *Haboth*, crassi funes propriè.

VERS. 4. — QUI HABITAT, etc. (1). Qui sedet propriè, id est, qui præsidet, tanquàm judex pro tribunali jus dicturus. Vel qui habitat, qui permanet in cœlis, ut enarrat Kimchi. Vaticinatur irritos fore conatus Judæorum et Paganorum. *Isab*, sedere et habitare. Deus est ubique actu, et essentialiter, nedùm per virtutem et præsentiam; at illic duntaxat habitat, ubi est per gratiam, ut in probis, vel etiam gloriam, ut in cœlis, in quibus suam essentiam, majestatem, gloriam et potentiam, id est, se facie ad faciem, et absque humano medio cernendum præbet.

Irridebit. Anthropopathia. Nam hi humani affectus in Deo non sunt, nisi secundùm effectus et actiones, et indicant consiliorum humanorum, et moliminum dissipationem.

VERS. 5. — TUNC, etc. (2) Id est, tempore harum

(1) QUI HABITAT. Quia machinati fuerant in mortem Christi, *perdiderunt locum et gentem*, ut habetur Joan. 11, et ut impedirent regnum Christi; et contigit eis contrarium, quia per hoc perdiderunt locum et gentem, et regnum Christi fuit exaltatum et dilatatum. (Lyranus.)

IN CŒLIS. Opponitur ad *reges terræ*, vers. 2, qui *domus incolunt tuteas*, Job. 4, 19; q. d. : Hucusque coaxantes in terris ranas audivimus; nunc intueamur eum contra quem ista diriguntur. Periphrasis hic est Dei à subjecto loco; ejusque potentia et majestas his verbis notatur; q. d. : Quomodò pugnabunt cum ipso qui in cœlis est? Omnium gentium consensu supremus Deo assignatur locus, tanquàm inspectori et curatori omnium, teste Aristot. de Cœlo.

IRRIDEBIT EOS. Insanos hos conatus. Sign. 1° contemptum; 2° securitatem, Job. 5, 22, et 41, 20; 3° exultationem Dei vindicis. Vel, *ridet*, i. e., risui exponit. Deus in vet. Test. risisse, nunquàm flevisse; in nov. Test. flevisse, nunquàm risisse, legitur. Anthropopathia est, stultitiam exprobrans, etc.; q. d. : Nihil de istis conspirationibus laborat aut curat.

DOMINUS, cujus scilicet imperium hi repellunt, etc. SUBSANNABIT EOS, i. e., summæ exponit ignominiam, et exitio, quod piis intendant. Repetitio ejusdem sententiæ, quæ magnam vim habet in S. Litteris. Sunt hæc verba Davidis.

(2) TUNC. Id est, vel, 1° quando eorum sermones et consilia intelliget; vel 2° cum Christum jam miserit, et isti eum oppugnaturi sunt. Notatur tempus illud de quo Psalm. 95, 7 : *Hodie si vocem ejus audieritis*; vel, *tunc*, pro *postea*, aut *igitur*.

LOQUETUR AD EOS; *אֵלֵינוּ* potest verti, *occidet*. Sed obstant (huic versioni) 1° proprietates vocis, 2° consensus interpretum, 3° quòd satis terroris continet *Deum alloqui quemvis in irâ suâ*. Vide Exod. 20, 19. Porrò, *ἀπέναντι* hic est, et per verba intelliguntur verbera, ut *irâ* mentio docet : *verbum* pro *re* tritum.

IN IRA SUA, h. e., desinet eos invitare ad regnum suum post delusum gratiæ tempus. Per omnium generis flagella demonstrabit se iis, propter oppugnationem Christi, iratum esse. Increpabit eos vehementissimè.

(Synopsis.)

conspirationum et persecutionum, sive quando tempus supplicio opportunum appetiverit. Aliqui Hebræorum exponunt novè. Tunc occidet fortes eorum in furore suo. Ut *iqdabber* significatum sumat à *deber, pestis*, non à *dabar, verbum, loquela*, quomodo sumitur 2 Par. Et *elemo* à nomine *elim, fortes*; simplicior est nostra versio.

CONTURBABIT, vel terrebit.

VERS. 6. — CONSTITUTUS SUM, etc. (1). Vaticinatur

IN FURORE SUO. Crescit sermo. Indicatur suppliciorum incrementum, ut crevit eorum malitia, vers. 1, 2, 3.

CONTURBABIT, eos; i. e., subito evertet eorum consilia, ut sursùm deorsùm agantur omnia. *גבול* est consternari, perplexum reddi, 1. Sam. 28, 21. *גבול* est, tum accelerare, Esdræ 4, 25; Cohel. 5, 1, tum subito aliquem perturbare, ut velut inops consilii stupeat, ut Esdr. 4, 4, et Psal. 83, 16. Impletum hoc in terroribus conscientia quos persecutores experti sunt.

(Gejerus.)

Loquetur ad eos in irâ suâ. Quid dicturus sit Christus, habes versiculo proximè sequenti. Vel etiam loquetur non verbis, sed verberibus, gravissimis poenis illos admonens. Dicit etiam potest tunc ad eos locutus, cum per Apostolos aliosque sanctos divino Spiritu instinctos, illos acriter voluit objurgari; sic S. Stephanus dicebat: *Durâ cervice, et incircumcisi corde, vos semper Spiritui sancto resistitis, etc.* Act. 7.

(Menochius.)

(1) EGO AUTEM. Quanquam reges terræ se efferant, ego tamen unxi regem meum, etc.; vel, quanquam consternem alios, etc., tamen unxi, etc. *Ego* opponitur multis dominantibus, vers. 2. Alii aliquid hic supplent: Dicens, vel dicet, vel dicendo. *Et*, vel *Atqui ego*. Sunt hæc verba Dei, sederitis pro tribunali, et condemnantis hostes Christi; q. d.: Quomodo evertere cogitatis regnum quod ego constitui?

CONSTITUTUS SUM. *Fusus sum*, i. e., unctus, inauguratus. Placet ut Messias loquatur hic, qui mox loquitur, nec temerè mutantur personæ. Sed hæc sententia nobis, incorruptam fidem professis, et dissimulandi ignaris, haudquaquam probari potest: quod enim dicunt, *י* in *כללי* esse paragogicum, non affixum, mihi prorsus durum et coactum videtur; sed nec necesse est discedere à communi sensu, qui satis commodus est. Imò si cum Hebræis legas, facilius ac elegantior erit contextus hoc modo; tunc hostes sic alloquetur: *Et ego innuxi, etc.* Mihi verò sic dixit: *Filius meus es tu, etc.* Adde quòd Hieronymus ex Hebræo vertit: *Ego... ordinavi*. Passiva versio est contra principia grammatica, quippe sic esset *nissacht*, vel *nassicooli*. Imò quæ mens: *Ego constitutus sum rex meus?* et quorsùm affixum alterum, *super monte meo?* quod Vulg. mutavit in *ejus*. Hinc Chald. activè reddit, *magnificavi* (sicut et seq. *et præfeci eum*); *Aquila incolumem præstiti*: Sym. *unxi*. Sic et alii activè reddunt: *Unxi*, i. e., donis necessariis ad gubernandum instruxi, atque in regem ordinavi. Propriè, *fudi*, sive *perfudi*, emphaticè dictum; q. d.: Unxi eum, non *delibundo*, ut alios, sed *imbuendo*; unxi eum super consortes, Psal. 45, 8. Confer Joan. 1, 16: *Creavi, regnare feci*, vel *feceram*, vel *constitueram, constitui*; q. d.: Sciatis Messiam (quamvis vobis displiceat, etc.) non sibi hanc dignitatem sumpsisse, Hebr. 5, 4, 5, aut humanis consiliis, etc., emeris (vide Joan. 6, 15, et 18, 36); verum ego solemniter ac immutabiliter eum ad illam destinavi. *Regem meum*, eum ipsum, scil. Messiam meum cujus facta mentio vers. 2. *Meum* passivè, à me unctum, qui meo jussu regnat: sic 1, Sam. 16, 1, *Regem mihi*, i. e., qui mea jussa exsequatur. Contra, *Rex meus*, Psal. 74, 12, activè, i. e., qui in me imperium habes. Pronomina et activè et passivè sumi so-

de Christi regno, quod ei, ut homini, à Patre est traditum. Euthymius, *Nasacti, fusus sum*, id est. unctus,

lent. Sic, *oratio mea*, Isa. 38, 5, activè, et id. 56, 7, passivè, sumitur, *Meum*, h. e., qui à me est, ratione, 1° æternæ generationis, 2° missionis ad officium. Sic Zach. 13, 7, *pastorem meum*, i. e., ut explicatur, *virum mihi proximum*. *Suum* dicit Pater, 1° ob singularitatem regni quod à mundanis planè sejunctum erat, Joan. 18, 36; ob collationis auctorem, qui immediatè Deus erat, non respublica; 3° ob summam excellentiam. *Meum*, q. d., eum qui me dignus est, ut in nomine meo et mecum regnet. Sensus est, q. d.: Præfeceram regem meum Messiam Israël, ut illi meo nomine imperaret; verum eum perpetuò oppugnatis: sumam igitur gravissimas de vobis pœnas ob ejus contemptum. Hæc subaudienda sunt, quòd oratio sit Dei irati, qui more hominum orationem concidit, cum iratus loquitur.

SUPER SION, i. e., super populum Israel et totam terram Chanaan, quæ montosa est. Cum monte, ut arce regni, templum, urbs, tribus, populus, intelligenda sunt. Refertur potest, 1° ad Davidem, quippe qui jam tum in Sion, ut in urbe quam ipse primus subegisset, regiam collocasset; 2° ad Messiam, respectu tamen habito ad typicum Davidis regnum, cujus regia hic erat, 2. Sam. 5, 9; 1 Reg. 3, 1, sicut in contiguo hujus Zionis jugo altero, dicto *Meria*, 2. Par. 3, 1; Isa., 31, 4. Templum: proindeque cohærebant veluti in Sion tum dignitas regia, tum sacerdotalis, atque ut in Messia utraque hæc dignitas, Psal. 110, 4. Et ut Messias sæpe appellatur *David*, ita hujus regnum, vel regni locus, veteri appellatur vocabulo, *Mons Zion*, non quòd adeò angustis limitibus sit circumscriptum, quam quia *Zion* præfiguravit regnum Messie in nov. Test. tum excellentiæ, tum inexpugnabilitatis, etc., ratione; item quia ex Zion proditurum esset Evangelium, Psal. 110, 2; et 87, 3; 132, 13; Isa., 2, 3; Mich. 4, 2; Zach. 9, 9; Luc 24, 27; Auctor. 1, 4. *Sion* hic est Ecclesia (ut percipitur ex eo quòd appellatur *mons sanctus*, à templo ibi exstructo). *Sion* erat figura Ecclesiæ Christi, Isa. 60, 14; Hebr. 12, 22.

MONTEM SANCTUM EJUS; vel, *sanctitatis suæ, montem sanctitatis meæ*, vel, *sanctuarii mei*, vel, *sanctum meum*, ut affixum nominis posterioris regatur à nomine prioris. *Monte sanctitatis meo*. Alibi legimus, *templum sanctitatis*, Psal. 79, 1, et *populum sanctitatis*, Isa. 63, 18, et, *urbem sanctitatis*, Dan. 9, 24. *Sanctus* appellatur hic mons (Joel. 3, 17; confer Psal. 78, 68), non inhærenter, sed relativè, ab arcæ eò translata, 2 Sam. 6, 17; et 1, Par. 16, 1, et à templo inibi constructo.

(Synopsis.)

Aben-Esra rectè, *regnare feci*, interpretatur, nam in regis inaugurandi caput *effundebatur oleum*; hinc unctus idem qui *princeps*. Vocat autem Jova hunc regem *suum* quia ipsum constituit, quia is suo jussu regnat, et ex eo pendet. Eodem sensu, 1 Sam. 16, 1, Jova dicit: *Elegi ex filiis ejus mihi regem*, qui me colat, meaue jussa exsequatur. *Sionem* verò appellat *montem sanctitatis suæ*, quòd *sanctuarium* ibi esset constitutum; vid. 2 Sam. 6, 17. Schroederus, in Institut. Syntax. Nomin. Reg. 10, non *montem sanctitatis meæ*, sed *montem sanctitatis meum* reddi jubet, quòd nomini recto plerumque subjungantur affixa, quæ nomini recto addenda essent. *Sionem* significanter hinc positum censet vir doctissimus qui Nathani hanc odem vindicare studuit in *den Memorabilien*, part. 7, p. 85, quoniam primus hanc partem imperii adjecerit David, quem sequebatur Salomo. « Quanquam et hoc, « addit, dici videtur, in regno suscipiendo primarias « partes esse Hierusalemi natis, 2 Sam. 5, 14; Hebræone natis (ex quibus erat Adoniah) id juris esse « adeptum. » Quæ observationes factæ sunt in gratiam sententiæ viri doctissimi de hujus carminis consilio, quam supra in argumento enarravimus, additis quæ ei obstare videntur. Alexandrinus inter

inauguratus, præpositus sum. Non desinit esse passive significationis, etsi sit conjug. Kal. Nam Kal propriè est instituta pro verbis neutris et absolutis. Ita nihil necesse est vertere, unxi sive constitui regem meum, regem quem ego ad regnum provexi, quasi sint verba Patris de Filio. Transitio enim sive heterosis nimis esset abrupta, quamvis idem perpetuò maneat sensus. Nec movere debet Iod, in *Malki*, quasi sit affixum primæ personæ. Passim enim est in hoc opere paragogicum. Quin et fortassè allusit ad *Melchisedec*, ut ex dimidiato ejus nomine colligamus hic agi de illo rege, cujus tyfus esset Melchisedec.

SION. Ecclesiam, cujus initium, fundamentum et mater est Sion. Erat autem Sion mons Hierusalem bijugus, in cujus uno colle erat arx Davidis, in altero templum. Utroque enim magistratu ecclesiastico et politico Ecclesia continetur, munitur et viget.

EJUS. Hebr. meum. Idem scilicet mons est sacer Patri et Filio.

PREDICANS, narrabo propriè ut narrem Dei statutum et decretum. Ubi observa *El* posse esse nomen Dei, ut à Masoretis notatum sit perversè per segol loco tseri. Vel, si sit præpositio, Latine vacare: Narrabo præceptum (ejus), (ut) narrem statutum (ejus) sum constitutus rex ab ipso. Nam non tantum rex, sed et sacerdos

pres, cum vidisset, versu proximo regem loqui, qui et in versibus, qui proximè præcesserant, locutus erat, ne hoc versu ejusdem personæ oratio interrumpatur, hoc etiam comma regi tribuit: quod secuti etiam sunt Arabs et vulgatus: *ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus.*

Subita autem personarum mutatio neminem offendet, qui complurium aliorum exemplorum in Psalmis et aliis obvis, meminerit; illa potius perquam apta erat, si Psalmi diversis choris recitabantur (vid. 1 Paral. 16, 21), quos ubi carminis argumentum postularet, unius cantoris vox interpellabat; quæ de re plura lege in Prolegomenis. Neque prætereunda sunt, quæ ad lectionem receptam defendendam attulerunt I. G. Herder in libro de *Genio* poeseos Heb., et Moellerus in Eich. Bibl. univ. lit. Bib. (Rosenmuller.)

Enarrabo decretum, etc. Talmud de festo Tabernaculorum, cap. 5, fol. 52: *Messia Davidis filio quam primum revelando diebus nostris dixit Sanctus benedictus, pete à me quidvis et dabo tibi; dicitur enim Psal. 11 (a): Enarrabo decretum, etc. Ubi ergo vidit Messias Josephi filius occidi se, dixit coram eo: Domine mundi, nihil à te peto, nisis vitam. Dixit ei: Vitam? quousque, non dixisti? Jam vaticinatus est de te David pater tuus, dictum est enim: Vitam petiit à te, et dedisti illi. Inepta quidem sunt ista, sed indicant tamen rem notatu dignam, nempe Jesum Nazarenum, qui vulgò Josephi filius dicebatur, etiam à Talmudistis quibusdam Messiam nuncupari. (Cappellus.)*

(a) Moi, j'ai sacré mon roi, je l'ai sacré sur Sion, ma montagne sainte; moi, j'en publierai le décret.

C'est ainsi que portent tous les manuscrits hébreux, la Paraphrase chaldaïque, saint Jérôme, Aquila, Symmaque, la version syriaque, cinquième et sixième édition. Les Septante mettent ces paroles dans la louche du Messie: — J'ai été établi roi sur Sion, sa montagne sainte, et j'en publierai le décret. — Le sens n'est pas changé. La leçon des Septante a été suivie par la Vulgate, les versions arménienne, éthiopienne, arabe, et par le P. Houbigant. (Genoude.)

VERS. 7. — EGO HODIE, etc. (1). Hoc tuæ è virgine

(1) Ego (scil. Jehova Pater, cujus mentio et Prov. 30, 4.) HODIE GENUI TE. (Sed hic paulò fusius disquirendum est de quo hæc dicuntur, et quo sensu.) Accipiuntur, 1° de Davide, tanquam typo Christi. Sanè Israel dicitur *filius Dei*, Exod. 4, 22. Reges dicuntur *filii Dei*, et qui inter eos excellunt, *primogeniti*, Psal. 89, 27, ubi sic vocatur ipse David. Sic et Salomon *Dei filius*, 2 Sam. 7, 14. Verum ista verba non ad Salomonem pertinent, sed ad Christum, in quo omnes has promissiones complementum suum habituras sciebat David, ut patet ex 2 Sam. 7, 21, collat. cum 1 Par. 17, 19.

(Synopsis.)
Judices, Psal. 82, 6, dicuntur *dii*, et *filii Excelsi*. Quidni et Reges? Durius forsàn quòd *Davidem* Deus *genuisse* dicitur: neque enim Hebræi adferre possunt locum è vet. Testam. ubi homo aliquis à Deo dicatur *genitus*: nam illud, *genuit*, etc., Deut. 32, 18, idem est quòd *creavit*, ut Chaldæi et alii reddunt.

(Muis.)
At verò adoptatus filius vocatur *filius*, et Salathiel dicitur à Jechonià *genitus* Math. 1, 12, quia illi successit. Pariter et David *Dei filius*. Et tempus inaugurationis ipsius natalis ejus reputari potuit, et tanquam natalis celebrari. Sic imperatores Romani duos observabant natales: 1° imperatoris sive adventus ipsius in mundum; 2° imperii, sive evectiois ipsius ad illam dignitatem: Sic Spartianus in Adriano: *Natalis*, inquit, *adoptionis erat 5 id. Aug. et natalis imperii*. 3° Sic Tacitus de Vespasiano, Hist. l. 2: *Primus principatus dies in posterum celebratus.* (Hammondus.)

Ita hic de Davide. *Ego genui te*, i. e., novam vitam, regalem scilicet, tibi contuli. (Grotius.)

Tunc David *genitus* et quasi renatus dicitur, quando ex maximis periculis ereptus est, et collocatus in regio solio. Sic *vita* dicitur de eximia prosperitate, et *mors* de ingenti calamitate. (Rivetus.)

De Messia. Neque hæc ad Davidem ullo sensu accomodari possunt. (Synopsis.)

De solo Messia accipi probatur: 1° à propriâ significatione vocum non est sine necessitate discedendum; jam verò nomen *filii* propriè dicitur de filio ex essentiâ genito et *ὁμοουσιῳ*. 2° De illo Dei Filio hic dicitur cui *omnipotentia, omniscientia, divinum dominium, divinus cultus*, etc., tribuuntur. In novo Testamento unicè hoc de Christo exponitur Act. 13, 33; Hebr. 1, 4, 5, et 5, 5; Apoc. 19, 13. (Calovius). Nec certè Apostolus hoc ad Christum retulisset in synagoga Judæorum, Act. 13, 33, nisi apud eos tunc constitisset hunc Psalmum ad Messiam propriè pertinere; alioquin et corrueret argumentatio Pauli Hebr. 1, 5: *Cui angelorum dixit: Filius meus es tu?* si hæc verba ad alium referri possent (Rivetus). Non est hic sermo de filio adoptivo, sed de filio unigenito, Joan. 1, 14, et 3, 16, 18; proprio, Rom. 8, 32; vero, 1 Joan. 5, 20; dilecto, Matth. 3, 17; et 17, 5, 2; Pet. 1, 17, qualis sanè, nisi per generationem æternam, esse nequit. Hinc *Filius esse* dicitur in sinu Patris, Joan. 1, 18, etc., *esse apud Deum, ipsumque Deum*, v. 1, 2. Maimonides ex hoc textu probat gradum Messie ad Creatorem propinquum, apud Pocock Portâ Mosis, pag. 160; quod tamen non sufficit. (Gejerus.) Porrò, illa verba: *Hodiè genui te*, possunt accipi dupliciter: Primum, propriè, de æternâ generatione (Cocceius). Ita *hodiè*, presentis temporis adverbium, denotat perseverantiam generationis absque successione; *genui* verò, verbum præteriti temporis, perfectionem et consummationem. Favent huic sequentia de fide et cultu ei præstandis. Ita multi et Patrum et recentiorum (Rivetus). Hæc generatio ad *hodiernum* refertur, quatenus et tempus omne æternitati coexistit; et quod fluente tempore ex heri in hodiè idem manet, æternum intelligitur. Sic generatio filii, quæ *ante dies seculi* est, Mich. 5, 1; confer Prov. 8, 22; Joan. 1, 1, et hodiè eadem est, sine dubio æterna est. Deus dicitur *permanens dierum*, Dan. 7, 9, cujus dies non abeunt,

nativitatis die, quo te primogenitum meum introduxi in orbem terrarum, *genui te*. Nasci feci te, in lucem

ut nostri, sed manent. Confer Psal. 102, 28 (Cocceius). *Hodiè*, h. e., in præsentissimo unicoque æternitatis fluxu, ubi nihil præteritum, nihil futurum. Vide Psal. 90, 4, 2; Petr. 3, 8. *Hodiè* est quod æternum est (Gejerus). Ut æternitas significatur in Divinis per *tempus*; ita et dies æternitatis per *hodiè*; in quo scilicet nihil est variationis et successionis; ideòque aptius exprimi non potuit. Apud Deum nunquam *crastinus*, nunquam *hesternus*, dies est, sed semper *hodiè* (Rivetus). At sunt qui *argutiam* et *commentum* vocant, per *hodiè* perpetuum denotari. Sed observandum hic, 1. Vocem הוֹדִיֶּךָ non semper *certi temporis* notam esse, vide Isa. 58, 4, sed quandoque; et *perpetuitatem* seu *continuitatem* inferre. Sic cum Genes. 22, 14, dicitur *hodiè*, etc., perpetuò ita appellatus est. Gen. 31, 48. Sic Psal. 95, 7, *hodie*, i. e., semper, *quando audieritis*, etc., pro quo Hebr. 3, 13, *quamdiu hodiè vocatur*. Ideò Hebr. 4, 7, etc., illud *hodiè* dicitur completi perennem sanctorum sabbatismum. Vide etiam Matth. 6, 11; *hodiè*, etc., i. e., perpetuò sustenta nos, etc. *Hodiè* æternitatem designat, Isa. 43, 13: *Etiã ab hodiè ego ipse*, i. e., ab æterno; Septuaginta reddunt $\alpha\pi\prime\ \alpha\rho\chi\eta\varsigma$, quo etiam æternitas indicari solet. Vide 1 Joan. 1, 2. 2° *Hodiè* pro substratæ materiæ conditione explicandum est. Cum itaque de Deo ejusque actu interno dicitur, non potest aliter quam per æternitatem explicari. 3° *Æterna generatio* per vocem *hodiè* convenienter significatur. 4° Illud *hodiè* ita explicandum ut conveniat. *Filio ante secula existenti*, Hebr. 1, 2, Col. 1, 15, 17, et *æterni throni Deo*, et *fundatori terræ*, Hebr. 1, 6, 10. 5° Illud *hodiè* opponitur *temporalibus machinationibus hostium*, non quorundam, sed *omnium temporum*, ab Ecclesiæ primordiis ad finem seculi; ut significet frustra illas omnes adversus Messiam fore, quia persona hæc *hodiè* ab æterno genita, antequam consilia ulla cudi possent. 6° Actus ille generationis per quem producta est *persona infinita adorabilis*, etc., non potuit in temporali *hodiè* fieri (Calovius). Hæc accipiuntur de hodiernâ demonstratione æternæ generationis. Ita notabitur tempus multiplex illius demonstrationis, nempe, quoties *Deus ipsi dixit: Tu es filius meus* (Cocceius). *Genui te*, id est, testatus sum me genuisse te: meton. subjecti. Testatus autem est Pater de Filio, tum vivâ voce, tum per opera, Joan. 5, 36. (Piscator).

Sed duo præcipuè tempora hic respici putant. Primò, alii referunt ad nativitatem ex virgine, ideòque *hodiè* dici quod significat vitam præsentem. (Muis.) Ita *gignere* non est de suâ substantiâ producere, sed novo quodam modo in lucem proferre. Firmant hanc interpretationem ex Act. 13, 33, ubi hic locus ad Christum adaptatur. (Rivetus.) Quem quidem locum non pauci de resurrectione Christi accipiunt, ambigui vocis $\alpha\upsilon\tau\omicron\theta\eta\sigma\iota\varsigma$ notione decepti; alii autem consultius observant duplicem ibi notari Christi $\epsilon\gamma\gamma\epsilon\sigma\tau\omicron\upsilon\varsigma$ seu $\alpha\upsilon\tau\omicron\theta\eta\sigma\iota\varsigma$, alteram *incarnationis*, quam prædicat v. 23, alteram *resuscitationis*, quam prædicat v. 30. Priorem probandam proponit v. 32; probat hoc v. 33, ex hoc Psalmi loco, posteriorem probandam proponit v. 34: *Quod autem excitaverit eum à mortuis*, etc.; probat v. 35, ex Psal. 16, 10. Ita Junius (Gataker). Non placet hoc Riveto. 1° Non potest, inquit, hoc testimonium ad remotiorem promissionem referri, quia quæcumque præcedunt immediatè præcedentibus versibus agunt de morte et resurrectione Christi. 2° Non ita in nativitate Christi innotuit æterna ejus generatio, ut in resurrectione. 3° Junius in $\delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\upsilon\varsigma$ $\phi\omicron\sigma\tau\eta\sigma\iota\varsigma$ sententiam mutavit, et *generationem* extendit ad totam exhibitionem et manifestationem Christi, in resurrectione completam (Rivetus). De excitatione et missione Christi agit Apostolus hoc loco, Act. 13, 33, et hæc (Psalmi) verba citat, quia in iis ex professo vocetur *Filium Dei futurum Messiam*, quæ est insignis

mirabiliter eduxi te, vel creavi, ex Euthymio; ut hoc pertineat ad Christi temporariam generationem. Sic

illa repromissio patribus facta; ad quam, utpote notissimam, Judæos remittit, verbis solum quibusdam ex eadem, prout fieri amat, adductis, *personam Messiae exhibendi* designantibus, quæ maximopere ipsis inculcanda erat, quia Christum se *Dei filium* professum esse Judæi pro blasphemiâ habuerunt, Joan. 10, 33. Verum hic sensus, ut rectè notat Hunnius, tantum secundarius est, nec aliter Christo homini nomen *Filii Dei* obtigit, quam per unionem Humanitatis cum illâ personâ quæ ab æterno Patre genita est (Calovius). Secundò, alii ad resurrectionem Christi referunt, ut *hodie* notet diem seu tempus resurrectionis, et *gignere* sit à mortuis suscitare. Resurrectio autem illa (sive exaltatio ipsius) per *gignendi verbum* convenienter exprimitur. 1° Quia eadem vocatur *regeneratio*, Matth. 19, 28, quia est præexistentis corporis ad vitam revocatio. Sepulcrum est veluti secundus uterus, et exitus ex illo erat quasi secundus in vitam humanam introitus; 2° quia Christus propter resurrectionem ad vitam immortalem appellatur *primogenitus mortuorum* (Synopsis); 3° Cum principes vocentur *dii* et *filii Dei*, inauguratio in illam dignitatem non immeritò dici poterit *generatio*; atque ita secundus hic constituitur Christi natalis, nempe natalis regni, simul et sacerdotii, juxta Hebr. 5, 4, 5 (Hammondus). Huc pertinet illa Patrum regula: *Res tum demum fieri dicuntur interdum, cum manifestæ sunt*. Cum ergo Pater Filium resuscitavit, potest dici eum illo die genuisse, quia tunc æternam ejus à Patre generationem manifestavit. Hanc interpretationem sequuntur Hilar., Euseb., Ambros., Chrys., etc. (Rivetus). Hunc diem interpretatur, Paulus Act. 13, 33, diem quo apparuit Christus, et à Patre declaratus est Filius. *Genius* ergo fuisse dicitur, non ut Filius Dei esse quoad se inciperet; sed ut talis patefieret mundo. Neque hæc *genitura* de mutuo Patris et Filii respectu intelligi debet; sed tantum significat eum qui fuerat ab initio absconditus in arcano Patris sinu, et obscurè deinde sub lege adumbratus, ex quo prodiit cum claris insignibus, cognitum fuisse Dei Filium, ut dicitur Joan. 1, 14. Confer Rom. 1, 4. Ideò præcipuè in illum diem competit quod hic dicitur (Vatablus). Tenendum tam è est, quòd ut resurrectio ipsius erat divinæ potentiæ sæ argumentum; ita hæc generatio ejus ex sepulcro ad vitam immortalem comprehendit et præsupponit æternam ipsius generationem, ut notat Apostolus (Hammondus). Sed videndum jam quænam ex dictis interpretationibus huic loco magis conveniat. Cum autem habeamus Apostolum interpretem in duobus locis, Act. 13, et Hebr. 1, si de ejus interpretatione constet, nulla reliqua erit dubitatio (Rivetus). Quidam hunc Psalmi locum de æternâ solum generatione, alii tantum de temporariâ, intelligunt; alii, quod rectius, utrumque conjungunt; sed ne $\tau\alpha\upsilon\tau\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$ admittatur, prius membrum de priore, juxta Hebr. 1, sequens de posteriore, accipio (Junius). *Æterna* et naturalis generatio est in illis verbis: *Filius meus es tu*, quæ idcirco Paulus urget, Hebr. 1, ad probandam Christi divinitatem: ea quæ est $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}\ \phi\alpha\upsilon\tau\epsilon\rho\upsilon\varsigma$ in sequentibus, *Ego hodiè genui te*; unde probat, Act. 13, quòd Christus in die resurrectionis declaratus sit à Patre genitus, etc. Ita manebit adverbii *hodiè* propria significatio, nec opus est ut perpetuum actum notet; et hæc pars intelligetur de Christo quatenus in carne manifestatus est, quod loci circumstantiæ faciliè evincunt; nam ad eum quâ talem reliqua referuntur tum præcedentia, quòd *unctus fuerit*, etc., tum immediatè sequentia: *Postula à me*, etc. (Rivetus). Sed ista interpretatio non placet Gatakeri nec Calovio. Manifestissimum est verba priora: *Filius meus es tu*, per posteriora: *Ego hodiè genui te*, declarari, et his quidem verbis filiationis rationem reddi (Calovius). Sic explicat Davidem Gabriel, Luc. 1, 35 (iisdem ferè verbis utens): *Id*

gignere non est de suâ substantiâ producere, sed in lucem novo quodammodo proferre, ut Hebræi docent in Deras. Nam secundum humanam naturam Deus Filium non genuit, sed vel creavit sine humano semine de virginis substantiâ, vel in lucem extra ordinem communem protulit. Sic hodiè significat præsentem vitam; *gignere*, creare, de alienâ substantiâ producere, non suâ. Possit etiam pertinere ad æternam, ut *gignere* propriè sumatur. Christus enim est Filius Dei naturalis, et consubstantialis, essentiam ejus hodiè, id est, ab æterno per generationem, consecutus. Tunc hodiè symbolum æternitatis, in quâ nulla dierum vicissitudo, sed perpetuum hodiè, nullo initio incipiens, nullo fine conclusum, nullam habens præteriti vel futuri successionem, sed esse stabile, sine aliâ temporis differentiâ, quasi momentum unum perenniter consistens. Quocirca maximè proprius loquendi modus de æternitate, est per præsens, ut ex ejus temporisque differentii notum est. Tertia explanatio Chrysostomi et Iuliani minùs cohæret, ut *gignere* sit à mortuis suscitare, et hodiè notet diem resurrectionis, sive tempus quo Christus ab inferis resurrexit; quia in Act. 13, 33, *Deus illum suscitasse dicitur, et in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.* Nam ἀνορθώσας illic non *resuscitans* simpliciter significat, sed *excitans, in lucem edens, ac ex utero virgineo proferens*; ut, Act. 3, 22 et 7 et 37; Deut. 18, 15. *Quoniam prophetam suscitabit vobis Deus*, etc. Propriè autem fons habet, *peperi te.* Nam *Ialad* in kal hoc propriè sonat, in hiphil autem, Genes. 49, 1, *holid* gignere. Quasi in hoc summo mysterio Deus functus sit officio non tantum patris, sed etiam matris. Quoniam Pater genuit è suâ essentiâ divinâ tanquam è vulvâ et utero, non aliunde, Filium. Ne in hâc sanctâ generatione matrem, matrisve vulvam præter Deum requiras, aut somnies. Omnia enim in illâ simplicia sunt, pura, et ab omni fluxu libera. Sic interim Cæcilius locutus est apud Nonium (sine mysterio tamen): *Chalcis ait hic vicinus se eas peperisse nobis*: et Cic. 2 Tuscul.: *Æneï partu cedita*, et Homerus: *δὲ τέκετο Ζεὺς, quem peperit Jupiter.*

VERS. 8. — DABO TIBI, etc. (1). Secundum huma-

quod ex te gignetur filius Dei vocabitur. Quare etiam Calvinus utrumque eodem modo accepit, licet *impropriè* accipi vult (Gataker). Nos, ut est fecunda mens Spiritus sancti, tres istas generationes his verbis comprehensas facillè credimus (Mariana). Quærent occasione hujus et similibus locorum, num plures esse possint unius loci sensus literales à Spiritu sancto intenti. Quidam affirmant, alii negant. Forsan media via iniri potest, ut concedatur de sensibus subalternis et concatenatis et consequentibus; quamvis enim unicus sensus sit à Spiritu sancto intentus, ex eo tamen mediâtè multa colliguntur quæ etiam ad sensum Scripturæ pertinent. (Rivetus.)

(1) POSTULA (vel *pete* ut sacerdos): à me. Hoc à Deo Patre Christo ut homini dicitur. (Muis.) Suam voluntatem accommodat Pater Filio, Job. 5, 20, etc., 41, 42; et Filius vicissim Patri, Math. 26 39. Ita innuitur unitas voluntatis Patris et Filii. Per *petitionem* hic intelligitur voluntas gratiosa Dei de salute hominum per Christum. (Cocceius.) Dum postulat Filius, majorem se proficitur Patrem, nempe quâ ho-

nam naturam, ut Deus enim innatum habet universorum imperium, ut homo decreto Patris accipit;

mo est, etc. (Gejerus.) Invitat Deus Finem suum ut aliquid ab ipso petat, more regum: Etiam si postula veris imperium super omnes populos, non sum denegaturus; tamque tui erunt quàm fundus hæreditarius germani hæredis. (Vatablus.)

GENTES HÆREDITATIUM. Hæc vox tum justam, tum securam, tum constantem æternamque complectitur potestatem. (Gejerus.) In proprietatem ex belli jure. Vide 2 Samuel, 8 et 10, Psal. 108. (Grotius.) Non solum Judæos Davidi subjecit sed et gentes, Philist., Moab., Ammon., etc. (Hammondus.) Sed de Davide hoc non dicitur. 1° Agitur de re futurâ; at machinationes populorum adversus Davidem jam præcesserunt. 2° Agitur de possessione quæ hæreditario, sive *filiationis et generationis* jure, obtingit Filio, non quæ ex *belli jure*: rex hic natus est, non per accidens factus. At datio gentium Davidi facta non est, quia ipse Filius Dei, et genitus est à Deo. David et reliqui reges regna respectu Dei non accipiunt hæreditario jure, sed tanquam feudum ad exiguum tempus; Christus verò in æternum, ut patet Dan. 2, 44, et 7, 14, 27. (Calovius.) *Gentes*, quæ scilicet à politia Israelis hæctenus separate sunt, nunc verò aggregandæ, juxta Joan. 10, 16. Eph. 2, 12. *Gentes*, quæ vers. 1, tumultuabantur, hic Christo traduntur subjugandæ; vel in gratiâ, per sceptrum verbi, Psal. 45, 7; vel in irâ, per virgam ferream. (Gejerus.) Hæc phrasid notat subjectionem gentium Filio Dei; prout similis locutio innuit, Levit. 25, 46; Isa. 14, 2, Soph. 2, 9. Hinc Christus hæres, h. e., *Dominus, omnium*, Hebr. 1, 2. Vide Psal. 82, 8, Jerem. 49, 2, A. (Worthus.)

Et possessionem, proprietatem tuam: sic vocat in oppositione, 1° æconomorum, 2° interruptionis dominii: regnum ejus non transferetur, Dan. 7, 14. (Cocceius.) Prius membrum involvit jus transmittendi ad hæredes: hic autem sola possessio præsentanea exprimitur. (Gejerus.)

Terminos. Exponunt, 1° de Davide. *גְּמָל* interdum significat tantum terram Judaicam, et tunc *termini terræ* erunt gentes eis finitimæ; quæ sanè Davidi subjectæ erant. Hoc sensu dicuntur *termini terræ*, Psal. 72, 8, et 61, 2. *A finibus terræ*, etc. i. e., à paulò ultrâ Jordancam, quò David confugerat, 2 Sam. 17, 22. (Hammondus.) Cæterum si cum aliis monarchiis regnum Davidis conferamus, et angustos hujus fines consideremus, minime in eo completum esse quod hic promittitur videbimus. (Rivetus.)

2° De Messia. Proclivius est *terminos terræ* accipere ut sonat, pro, quàm latè patet terrarum orbis; quo sensu accipitur Psal. 19, 4, et Isa. 40, 28. (Muis.) Sic Psal. 22, 28, et 65, 6, et 67, 8. (Gejerus.)

Fines terræ in Scripturis notant *extremitates orbis*; imò *universum orbem*. Vide, præter loca citata, Psal. 46, 10; Isa. 45, 22, et 52, 10; Zach. 9, 10; Rom. 10, 18, collat. cum Rom. 15, 19, et Coloss. 1, 23. Adde quòd *hæreditas gentium* tum *dominium divinum* in gentes inferat, Psal. 47, 9; tum *adorationem gentium*, Psal. 22, 28, (confer Dan. 7, vers. 14, Apoc. 5, 9, et 7, 9); tum *benedictionem omnium tribuum terræ*, Psal. 72, 17. (Calovius.)

POSTULA A ME, etc. Hoc à Deo Patre Filio æterno dicitur, ut homini, ei que promittitur imperium nullis circumscriptum terminis, non terrenum quidem, sed spiritale, nimirum Ecclesia, quam Dei nullâ regione coercuit, nec unius nationis hominibus alligavit, ut quondam Mosaicam Ecclesiam, sed ad omnes omnino gentes pertinere voluit: imò aliquando, sub extremâ scilicet mundi ætatè, per singula orbis loca longè latequè propagabit, juxta illud Jeremiæ 31, 34: *Et non dorebit ultra vir proximum suum, et vir fratrem suum, dicens: Cognoscite Dominum; omnes enim cognoscent me à minimo*

Hæreditatem tuam : transitivè, in hæreditatem tuam, pro tuâ hæreditate, ut sint tua hæreditas per fidem et agnitionem tuâ. Nam non est appositio, sed transitio ad alterum accusativum. Sic, *et possessionem tuam*, in tuam possessionem, pro tuâ possessione, vocatio gen-

eorum usque ad maximum eorum, ait Dominus, Isa. 54, 13 : *Universos quoque filios tuos doctos à Domino*; vel, *universi quoque filii tui (erunt) docti à Domino*. Judæi totis nervis contendunt non posse quæ hoc et sequente versu dicuntur Christo nostro competere. Nimirum animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. *Stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur*, sicuti ait D. Paulus 1 Cor. 2. Doceant ergo ex historiâ quomodo hæc Davidi convenire possint, et ubi legatur David ad terminos usque terræ imperâsse. Quod enim Kimhi adfert ex 1 Paral. 13, 17 : *Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, et Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes*, non est ad rem; nam aliud est prorsus divulgari famam alicujus, ejusque terrorem latè pervadere, aliud illum latè imperare. Melius Ezra, qui terminos (seu fines) terræ definit loca abscissa ab habitatione, hoc est, ut interpretor, loca mari aut fluminibus, aut etiam desertis proxima, quæ habitationem veluti præcipient ac determinant, sicque terræ quodammodo terminos constituunt. Quo modo accipiendo terminos terræ, dubium non est quin David ad terræ usque terminos ac fines imperaverit, scilicet à mari Rubro usque ad mare Palæstinorum, et à deserto usque ad fluvium, Euphratem scilicet, qui limites sunt terræ promissæ, ut legere est Exod. 23, 31, quorum magnam partem ante Davidis tempora Hebræi nondùm obtinuerant; David enim, ut ex 2 Sam. videre est, multas finitimas gentes bello domuit ac subjugavit, ut Palæstinos, seu Allophylos, Moabitas, Syros, et alios. Non ergo, si de Davide hoc vis accipere, expone terminos terræ, pro terminis seu fine terræ absolutè et simpliciter, sed pro fine seu termino terræ, ut est dictum: vel certè pro fine hujus terræ. Posteriore modo Exod. loco citato, *dabo in manum vestram habitatores terræ*, non omnis terræ quidem, sed terræ cujus illic fit mentio, nimirum promissæ. Priore verò modo Maro 2 Georg. Indiam Oceano propiorem extremi sinum orbis, et Morinos Oceano finitimos extremos hominum appellat; et sic David desertum vocat terminos terræ, Psal. 72, 8, ubi ait : *Dominabitur, nempe Salomon, à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos terræ*, hoc est, dubio, procul ad desertum usque; et hoc clarius est, quàm ut egeat declaratione. Lucerna in meridie quid prodest? Simile est Zachar. 9, 10. Huc referri potest et illud Psal. 135, 7 : *Educit nubes ab extremo terræ*, quod Kimhi explicat à mari. Magis tamen est in promptu accipere terminos terræ, ut sonat, pro, quàm latè patet terrarum orbis; quo sensu Psal. 19, 4 : *Et in fines orbis terræ verba eorum*; Isa. 40, 28 : *Dominus qui creavit terminos terræ*. Ac sic accipiendo, hic versus Christo tantùm potest convenire, ut diximus, quippe qui solus et peculiari titulo à Deo Patre constitutus sit hæres universorum, teste Apostolo ad Hebr. 1. Nihil tamen repugnat hunc versum de Davide exponere, typicè saltem, quasi ipsi Deum consulenti, num exercitum in Philistæos educeret, Deus responderit : Scito, ô David, te non modò nunc Philistæorum fore victorem, sed si postulaveris, omnium gentium dominum ac possessorem, ad terminos usque terræ promissæ, vel ad terminos usque terræ, uti expositum est. Neque verò alienam esse Ezræ interpretationem probat satis cap. 16, Levit. v. 22, ubi desertum, quò erat amandandus hircus cum peccatis populi, vocatur *erets gezera*, id est, *terra decisionis seu abscissionis*, terra nempe abscissa à commercio et habitatione mortalium, pro quo Jonathan reddidit *terram non habitabilem*; Septuag. verò γῆν ἄβητον, et Latinæ *terram solitariam*. (Muis.)

tium prædicitur, ex quâ Ecclesia, quæ olim erat judaica, deinceps evasit catholica, id est, omnium gentium et populorum.

VERS. 9. — REGES EOS, etc. (1), תרעם *Tirrhem*, à רעעו *Ragha*, pasces eos propriè, ποιμαίνεις, pastoraliter reges, quam lectionem et interpretationem sequitur Joannes Apoc. 2, 27, et 19, 15. Masoretæ aliis punctis legunt, תרעם *Therohem*, à רעעו *Raghagh*. Ex quo vulgò interpretatur, *conteres eos*, ob duritiam imperii. *In virgâ ferreâ*, sceptro ferreo, rigido, duro, invicto, cujus acri verbere eorum insolentia conteratur duriter et rigidè, te cum eis geres crudeliter. Alludit ad pedum sive baculum pastorem, ut persistat in metaphorâ. Cui minimè possint resistere, cui omninò sit succumbendum. Sic vocat potentem justitiam et supplicium.

(1) REGES EOS IN VIRGA FERREA, ET TANQUAM VAS FIGULI CONFRINGES EOS. Virga ferrea est sceptrum ferreum, ensis, severitas. Tullius lib. 4 de Officiis : *Illâ probanda est mansuetudo atque clementia, ut adhibeatur reipublicæ causâ severitas, sine quâ administrari civitas non potest*. Christus in Judæos doctrinæ suæ contemptores, necisque suæ postulatores apud Pilatum iis verbis : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros*, gravissimis suppliciis animadvertit. Eos uti figlinum vas Romanorum armis fregit, captâ urbe, cremato templo, cæsisque tanto numero civibus, ut ægrè credibile videatur. At si impios ac rebelles Judæos punit, fidos constantesque recreat, eosque veluti novum vas priori perfectius reficit, additis gentibus, quæ unâ cum Judæis ad Christum conversis, unicum populum, unicam Ecclesiam conflant. Id viderat Jeremias propheta, ostenso sibi figulo, qui, lapso è manibus artificis vase, confractoque; alterum finxit : *Dissipatum est vas, quod ipse faciebat è luto manibus suis, conversusque fecit vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ut faceret*.

Alii de supremâ judicii die interpretantur, quâ die Christus ita se exhibiturus est, uti in Apocalypsi describitur, ardentibus oculis, capite pluribus coronis cincto, veste sanguineâ, stipante cœlesti exercitu, gladium utrâque parte acutum ore tenens, ut gentes feriat. Populos ferreâ virgâ moderabitur, et torcular iræ Omnipotentis pede calcabit. Ferrea virga inexorabilem Jesu Christi aequitatem, atque immutabilem ejus legum integritatem significat. Angelus in Apocalypsi pollicetur victori absolutam in gentes auctoritatem, potestatemque eos virgâ ferreâ moderandi conterendique, uti vas figlinum frangitur. Ecclesiæ regimen ac disciplina, ejus leges et mores, ferreæ virgæ quodammodo sunt, non sævitiei aut severitatis causa, sed roboris et firmitatis. Lutea vasa ecclesiasticis legibus franguntur interdùm et conteruntur, sed ut meliora fiant et pulchriora. Hebræus reddi potest : *Agas eos, pastoris more, virgâ ferreâ; ut lutea vasa confringes eos*. At ego malo : *Conteres eos virgâ ferreâ*, etc. Luculenter enim hic innuitur ultio quam Filii exercet. *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio*.

Si de Davide, ejusque in finitimos victoriis, explicetur, facilè cum Scripturâ componitur. Inauditâ enim severitate David in Moabitas, Ammonitas et Idumæos sævit. Durissimo jugo Syros cæterasque domitas nationes oppressit. (Calmet.)

Ce texte est appliqué plusieurs fois à Jésus-Christ, et Jésus-Christ se l'applique lui-même. *Quiconque aura vaincu*, dit Jésus-Christ, *et aura persévéré jusqu'à la fin dans les œuvres que j'ai commandées, je lui donnerai puissance sur les nations; il les gouvernera avec un sceptre de fer, et elles seront brisées comme des vases d'argile, selon que j'ai reçu moi-même ce pouvoir de mon Père*. Apoc. 2, 26, 27, 28; 12, 5; 19, 15.

(Glaire.)

Incommodè aliqui Verbum Dei accipiunt, ut ex Isai. 11, 4, etiamsi ejus maximam fuisse vim compertum sit è mundi conversione. *Vas figuli*, quod refici non potest. Regna mundi sunt similia vasis figulinis, et non diù duraturis. Regnum autem Domini stabit in æternum, universaque alia consumet et dissipabit.

VERS. 10. — NUNC, etc. (1). Tempestivè, maturè, quando opportunum est, dum pœnitentiæ locus et tempus conceditur, quamdiù licet, vel hoc tempore prædicationis Evangelicæ. *Intelligite*, sœpiter, prudenter agite, respicite, et agnoscite hunc regem. *Erudimini*, corrigimini, castigatè vos, ô terræ iudices. Chal.: *Recipite eruditionem*. Apostrophe ad magistratus, quos priùs dixit regi Christo se opponere, et tacitè eorum conversionem vaticinatur.

VERS. 11. — EXULTATE EI, etc. (2). In eo, cum veneratione et honore debito, cum reverentiâ, maximâ mentis attentione, curâ, sollicitudine et obedientiâ. Timor et tremor hæc designant. Chal. 1: *Orate in tremore*. Nam ei, desideratur, sed rectè interpositum, explicationis gratiâ.

VERS. 12. — APPREHENDITE DISCIPLINAM, etc. (3).

(1) ET NUNC, REGES, INTELLIGITE: ERUDIMINI, QUI JUDICATIS TERRAM. Triplex et varia sententia huic loco aptatur. 1° Monentur communiter principes: Discite justitiam petentibus reddere, et æquitatem exercere; meinentote æquissimum vobis iudicem imminere, qui severissimo vos iudicio puniturus est, ubi vestra iniquitate provocatus fuerit. 2° Spectantur reges, principes, optimates, quos initio Psalmi alloquitur, ii denique qui in Christum sævierunt, necandumque Romanis dedere: Respicite, si divinæ indignationis gravitatem vitare placet. 3° Locum ad Apostolos ejusque in terris vicarios refert S. Hieronymus: Discite Ecclesiam moderari, creditumque vobis gregem in veritate et justitiâ ducere. Si de Davide explicetur, monitum est, quo Deus Davidi ejusque ministris imperat ut Domini populum justè et sapienter regant.

(Calmet.)

(2) Cum omni subjectione et reverentiâ Jehovahæ servite, ejus proregi vos submittendo. *Cum timore*, i. e., religiosè. Plerique vertunt, *exultate*, lætamini, *cum tremore*, quod Esromus Rudinger in Paraphrasi ita exponit: *Lætamini in ipso et cultu ejus vestro, sed lætitiâ ejusmodi, quæ non sit expers percussio et tremoris debiti*. Et Joan. Campensis: *Gaudete, talem vobis contigisse regem, memores interim, quantus sit, et quàm metuendus, ne offendatur*. Simili modo Ilgen, *Memorabil.* 7, p. 163: *Trepidi ei choreas consecrate*.

(3) APPREHENDITE DISCIPLINAM. Hunc locum ex Hebræo alii reddunt, *osculamini filium*; alii, *adulate filium*; alii, *adulate purè*; posset etiam reddi, *complectimini puritatem*, ad quod facillè posset reduci translatio septuaginta Interpretum, nam apprehendere disciplinam idem est quòd complecti puritatem, doctrinæ videlicet. Sicut etiam osculari, sive adorare Filium Dei, idem ferè quòd apprehendere disciplinam ejus. Sed cum septuaginta Interpretes doctissimi fuerint, et textus optimos habuerint, et in translatione hujus loci nulla sit apud Græcos varietas, et (quod magis est mirum) Chaldæus etiam Paraphrastes reddiderit, *accipite doctrinam*, suspicor omninò, vel in Hebræo aliquid mutatum vitio temporum, aut certè vocem *Bar* non solum filium et puritatem, sed etiam disciplinam significare, præsertim cum aliquâ literâ superadditâ. Quemadmodum enim apud Græcos à voce, *παῖς*, id est, puer, fit nomen *παῖδα*, id est, *disciplina*, quod est in hoc loco Psalmi, ita fieri potest ut à voce *Bar*, id est, filius, fiat aliquod nomen quod

Ad verbum, *osculamini puritatem*, quod hic sequuntur Septuag., sed *αμπαρτὴν ἄρετον*, *osculamini Filium*, complectimini, adorate in subjectionis et obedientiæ signum, id est, Messiam, ut etiam Aben-Ezra docet. Excipite illum honorificè, amanter, cum plausibus et acclamationibus, ut soletis reges, *ne pereatis de viâ justâ*, id est, de viâ quæ ducit in cœlum: de bonorum præmiis, vel de viâ rectâ, planâ, æquabili, tutâ et prosperâ, è quâ excidentes, in certa pericula et infelicitates præcipitemini, per loca invia et præcipitia oberretis. Est autem allusio ad veterem adorandi morem. Unde Hieronymus, lib. 28, c. 2 Comm. in Job 31, verterat, *adulate purè*. Quam versionem rectè ipse defendit Apologiâ primâ contra Rufinum. Veteres enim, ex Apuleio, Minutio Felice, Plinio, Hieronymo ipso, solebant deosculari manum in adorando, et capita submittere, quod se beatus Job elementis ac idolis fecisse negat. *Disciplinam*, institutionem, et puram doctrinam hujus regis, vel Filii, quam verbo docuit, et exemplo confirmavit. Sic sensus eodem recidit. *Dominus refert Deum Patrem*. At quia deest in Hebræo, aliqui hoc membrum referunt ad Filium. *Osculamini Filium*, *ne fortè irascatur*, ipse scilicet Filius. *Justâ*: additum ad explicationem, de viâ vitæ æternæ, de bonorum remuneratione et felicitate, vel de viâ planâ, de felici vitæ instituto, vel de viâ rectâ et gratiæ. Via

significat disciplinam, quæ maximè filiis à parentibus debetur. Sensus autem horum verborum est, ut non solum reges corrigant iudicium et affectum, erudiantur, et serviant, quod supra dictum est, sed etiam magno fervore id faciant, ut perseverent in eis eruditio, ex quâ pendet affectus. Nam verba tam Hebraicum *Nassecu*, quàm Græcum *δραξαοθα*, non significant simpliciter suscipere, sed magno affectu rapere, et complecti, et firmiter retinere, quomodò quis complectitur ad osculandum personam valdè amatam. Reddit autem rationem cur id necessarium sit, dicens: *N. quando irascatur Dominus, et pereatis de viâ justâ*. In Hebræo non habetur *Dominus*, nec *justâ*, sed simpliciter *ne quando irascatur, et pereatis de viâ*; sed Septuaginta addiderunt explicandi gratiâ. Subintelligitur enim Dominus ex versu superiore: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore*. Sensus igitur est: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur in impios et rebelles is cui dixi serviendum esse cum timore; et vos pereatis, sive exterminemini de viâ justitiæ. Hæc est gravissima pœna principum, quando Deus ob eorum peccata tradit illos in reprobum sensum, ut dicitur Rom. 1, et permittit ut decipiantur à malis consiliariis, et faciant multa mala. ob quæ tandem pereunt in hæc vitâ et futurâ, ut patet de Pharaone, Roboam, Achab, et similibus, in quibus peccata gravissima fuerunt pœnæ aliorum peccatorum, ut disputat sanctus Augustinus lib. 4 in Julianum; hoc enim est non aliquantulum declinare à viâ rectâ, sed planè perire, et exterminari omninò à viâ Justitiæ.

(Bellarminus.)

Osculamini filium, hoc est, invoke. Rabba in Genes. sect. 70: *Omnis osculatio est orationis instar, præter tres, osculum magnatis, osculum occursus, osculum discessus*. *Osculum magnatis*, ut cum dicitur 1 Sam. 10, 1: *Et accepit Samuel phialam olei, et effudit in caput ejus, et osculatus est eum*. *Osculum occursus* פִּקְדוֹן, ut cum dicitur Exod. 14: *Et ivit, et occurrit illi in monte Dei, et osculatus est illum*. *Osculum separationum* פִּדְיוֹן sive discessus, ut cum dicitur Ruth. 1: *Et osculata est Orpha socrum suam*. *Ruth autem adhæsit illi, socru suæ*. (Jacob. Cappellus.)

vita institutum, ratio per metaphoram passim. Aliqui nihil subaudiunt, sed accipiunt *de pro in*. *Ne pereatis in viâ*, id est, subitò, ne in mediâ viâ absuamini, ne Dei subitus furor vos perdat, quando adhuc in itinere consistitis. R. Joseph cæcus Chaldæus metaphrastes, *ne amittatis viam*. Gall. : *Afin que ne perdiez le chemin*.

VERS. 13. — CUM EXARSERIT IN BREVI, etc. (1). Epi-

(1) BEATI OMNES QUI CONFIDUNT IN EO. Hoc accipiunt, 1° de Deo; q. d. : O felices quotquot Deo confidunt, nec ei quidquam repugnant! Et ô vos infelices, nisi Deo servieritis, et Filium venerimini! (Muis.) 2° De Davide; q. d. : Beati qui fidei ejus regis (i. e., meæ) se permittunt. (Grotius.) Hortatur vicinos principes ut Davidem accedant, ab eo protectionem petentes, et cum eo fœdus ineunt. (Hammondus.) At ipse Calvinus, etsi de cætero in Psalmi hujus detorsione valdè judaizans, agnovit « hæc non nisi per enormem impietatem ad Davidem referri posse, quia in solo Christi, non in Davide, spes et fiducia collocanda. « *Maledictus est qui confidit in homine*, » Jer. 17, 5; adeoque qui alios in se confidere jubet, maximè qui in eo etiam beatitudinem ponit omnium, si *in se confidunt*. Ut in solo Deo fiducia ponenda, ita in Deo solo beatitudo querenda est, cui confidere salus vera atque unica est. Jejuna est illa Judæorum glossa, quasi *confidere sit fidei regis se permittere*, confundens tabulæ secundæ munia cum officiis primæ. (Calovius.) 3° De Messia, ut ex superioribus satis notum est; de eo enim immediatè actum erat. Nonnulli ex Rabboth hunc Psalmum exponunt de Gog et Magog, et de Messia futuro, qui erit Unctus Domini; et hæc etiam manifestum est. *Qui confidunt in eum*, et exspectant redemptionem, illis lux oritur. Fortissimum hoc est divinitatis Messia argumentum : is namque quem osculari debent reges, ne irascatur, est idem ipse in quo etiam debent confidere, ut felicitatem consequantur. Confer Proverb. 30, 5; item Ps. 5, 12, et 7, 2, et 16, 1, etc. Benè Chaldæus : *Benè sit omnibus qui sperant in verbo ejus*. (Synopsis.)

Illi tantùm Judæorum qui ad Christum vel ejus jussu ad montes confugerant, evaserunt ex illo per Romanos excidio. (Hammondus.) Meritò ad Christum confugimus : ipse est *via et vita*, Joan. 14, 6; *rupes salutis*, Psal. 95, 1; *lapis anguli*, Psal. 118, 22; cui *credendum*, Isa. 28, 16. (Cocceius.) Christo mirè congruit verbum רצו : hic enim *congregat filios suos instar gallinæ*, Matth. 23, 37; hic est *umbraculum nostrum*, Isa. 25, 4. Vocabulo *fidendi* explicatur verus modus exosculationis ante requisitæ, nempe per fidem, quâ in eum, tantquam salutis auctorem, recumbimus. Beatitudo est in solâ in Christum fiducia : *Non est in alio salus*, Act. 4, 12; *Beati ad cœnam — agni vocati*, Apoc. 19, 9. (Rivet.) Non de temporali, sed æternâ beatitudine hic sermo est, quia opponitur ea æterno interitui, et iræ Messiaæ ceu judicis, Joan. 5, 22, 2 Thess. 1, 8, per

phonema, per quod solet suos Psalmos concludere, loco epilogi. Cùm post paululum, sive cùm vel partim exarserit ira ejus, sive in hoc sive in futuro seculo, ô quàm beati qui in ipso fiduciam suam constituunt ! nam hi salutem consequentur. *In brevi*, paulò post, citò, celeriter, subitò. *Kimhat* etiam ad quantitatem pertinet. Cùm paulùm, cùm vel tantillum exarserit ira ejus. *In eo*, Filio; alii non tam appositè ad Deum Patrem referunt. Notatum semel esto hoc in opere, passim beatitudinem, et cætera dona tribui spei, quæ in Pauli Epistolis, fidei, alibi charitati assignentur. Nempe David extollit spem, quoniam ei res erat cum fidelibus, quibus jam spes est maximè necessaria in his mundi casibus, ad acquirendam beatitudinem et cæteras promissiones. Paulus fidem urget, quia verba faciebat apud infideles, vel etiam fideles recens conversos, qui erant alliciendi ad fidem, tanquam cæterarum divinarum virtutum januam. Interim quoniam utrique eadem attribuuntur, argumentum est fidem nudam neque beare, neque sine spe et charitate tanta bona sibi applicare. Item spem esse necessariam, quæ nec fide nec charitate orbetur. Denique tria hæc esse συναιτια, ac ad eundem beatitudinis, justitiæ, gratiæ effectum concurrere; verùm nunc unam, nunc alteram urgeri pro instituti ratione.

quam pereundum est omnibus qui in eo non confidunt, Joan. 3, 15. (Calovius.) Porrò Christus hanc prædicationem exsecutus est, Matth. 5, 3, 4; 5, 6, et 11, 28. (Cocceius.) Ex dictis apparet, etsi quædam partes Psalmi Davidi adaptari possint, tanquam typo, propriè tamen totum Psalmum ad Messiam pertinere. (Rivet.) Particula *omnes*, 1° ostendit neminem frustrari hoc fine qui in Christum credit; 2° excludit διαστολήν distinctionem (intelligit forsam Judæorum et Gentium) et προσωποληψίαν neque enim Deus ad gratiæ impetrationem externa opera spectat, Rom. 10, 11, 12; Gal. 3, 26, etc. (Cocceius.) Notandus insuper hic stylus et loquendi modus, *Beati sunt*, etc., h. e., propheticâ dialecto, *vos peribitis*. Sic Apocal. 14, 13 : *Beati mortui*, etc., ut exprimat gravissima judicicia viventibus imminencia. Sic Matth. 23, 39 : *Donec dicatis, benedictus*, etc., i. e., donec de vobis ultionem summam. (Hammondus.) Finis hujus Psalmi ad caput sive initium prioris Psalmi redit; illud nimirum : *Beatus vir qui non abiit*; quâ ratione antiqui hos duos Psalmos in unum compingebant. (Mariana.) Psal. 1 : *Beandi hominis qualitas*, hic *beatitudinis causa*, describitur. (Rivet.)

NOTES DU PSAUME II.

Ce psaume est certainement de David, puisque les apôtres et les disciples de Jésus-Christ reconnaissent formellement et précisément que ce prophète en est l'auteur. Il regarde Jésus-Christ, puisqu'ils le déclarent expressément au même endroit des Actes des Apôtres. On trouve de plus que S. Paul applique trois fois à Jésus-Christ ces mots du même psaume : *Vous êtes mon Fils, je vous ai engendré aujourd'hui*. Ajoutons, de l'aveu des docteurs Juifs du moyen âge, tels que David Kimchi et Salomon Jarchi, qui vivaient au treizième siècle, que les anciens maîtres de la synagogue n'ont entendu ce psaume que du Messie. Je ne parle point des saints Pères, qui tous s'accordent à ne l'expliquer que de Jésus-Christ.

Il est étonnant que quelques modernes voient ici David, soit comme objet unique du psaume, soit comme figure du Messie, en sorte que l'application

qu'on en fait à Jésus-Christ ne serait que mystique ou allégorique. Il me semble que c'est, d'une part, s'éloigner du sentiment des apôtres et des disciples de Jésus-Christ, et que, de l'autre, c'est faire violence à la plupart des versets, en les attribuant à David. Cette observation sera plus sensible dans le détail de ces versets.

On doit savoir gré aux auteurs des *Principes discutés*, de leur attention à l'égard de ce psaume. Quoiqu'ils étendent la doctrine des deux sens littéraux à la plupart des autres psaumes, ils n'exhument celui-ci que de Jésus-Christ.

VERSET PREMIER.

L'Hébreu dit proprement : *Pourquoi les nations ont-elles fait du tumulte? On voit que nos versions rendent le même sens. Des nations en tumulte frémissent comme les vagues d'une mer agitée.*

Pour exprimer les complots frivoles des peuples conjurés contre le Messie, le texte se sert d'un mot hébreu, qui signifie *vain* ou *vainement*; d'où vient *raka*, injure que Jésus-Christ défend de prononcer : elle signifie un *homme de néant, vil, méprisable, inutile à tout*.

Nous apprenons des apôtres et des disciples de Jésus-Christ que, par le terme des *nations*, on doit entendre ici les gentils, les idolâtres, et que par le terme de *peuples*, on doit entendre les Juifs. En effet, les uns et les autres conspirèrent contre la personne de Jésus-Christ, les uns et les autres persécutèrent les prédicateurs de l'Évangile et de l'Église de Jésus-Christ.

Il n'y a rien de plus beau et de plus instructif que la manière dont les apôtres et les disciples assemblés rappellèrent cet oracle du Roi-prophète, après le miracle opéré par saint Pierre et saint Jean sur le boiteux, qui mendiait à la porte du temple : les chefs de la synagogue étaient dans une grande rumeur; ils auraient voulu sévir contre saint Pierre et saint Jean, mais ils craignirent le peuple, qui était convaincu de la vérité du miracle; ils se contentèrent donc de renvoyer les deux apôtres; et ceux-ci ayant rapporté dans l'assemblée des fidèles ce qui s'était passé, tous s'écrièrent d'une voix unanime : *Seigneur, c'est vous qui avez fait le ciel et la terre, la mer et tout ce qu'elle contient; c'est vous qui, par le Saint-Esprit, avez mis ces paroles dans la bouche de David notre père et votre serviteur : Pourquoi les nations se sont-elles émuës, et pourquoi les peuples ont-ils formé de vains projets? Les rois de la terre se sont ligüés, et les princes se sont réunis contre le Seigneur et contre son Christ, etc.* On ne voit pas là le moindre vestige de rapport ou d'application à David et aux complots de ses ennemis. Tout au contraire, c'est David qui fait la fonction de prophète, en vertu de l'inspiration du Saint-Esprit; c'est lui qui parle au nom de Dieu et comme *serviteur de Dieu*, qui annonce un Christ tout autre que lui-même, des nations et des peuples tout autres que ses propres ennemis. Cette observation sera confirmée et fortifiée par les autres versets du psaume.

RÉFLEXIONS

Le Messie, venant au monde, devait combattre trois sortes d'ennemis, les idolâtres, les faux docteurs de la synagogue, les hommes esclaves de leurs passions. Il n'est pas surprenant que ces divers ennemis se soient d'abord soulevés contre sa personne et contre sa doctrine. Mais quand ils virent que la puissance de Dieu était en lui, qu'il commandait en maître à la nature, qu'il n'avait dans sa bouche que des paroles de vie, qu'il venait répandre des bienfaits sur tout le genre humain, il n'y eut qu'un aveuglement extrême qui pût résister à tant de lumières.

Le prophète dit qu'ils formèrent des complots *inutiles* ou absurdes. Que prétendaient-ils en effet? Combattre Dieu même, dont Jésus-Christ était si évidemment l'envoyé? mais *il n'y a*, dit le Saint-Esprit par la bouche du Sage, *ni sagesse, ni prudence, ni conseil contre le Seigneur*. S'ils avaient raisonné le moins du monde, ils auraient dû craindre les vengeances de celui qui ressuscitait les morts, qui guérissait les malades, qui chassait les démons, et qui finit par sortir lui-même du tombeau.

On voit ici à quels excès se porte la passion quand elle est extrême. Le prophète se sert du terme de *frémir* pour peindre ses violences, et il est vrai de dire que la mer n'a point de frémissements aussi terribles, les lions de rugissements aussi formidables qu'une passion violente qui domine l'âme, qui la transporte, qui éteint dans elle tous les principes des vertus, et toutes les lumières de la raison.

VERSETS 2 ET 3.

Les apôtres et les fidèles assemblés dans Jérusalem, après le miracle opéré sur le boiteux guéri à la porte

du temple, dirent qu'*Hérode et Pilate s'étaient réunis avec les gentils et avec le peuple d'Israël contre J.-C.* C'est l'explication du premier de nos deux versets. Pilate et les Romains, Hérode et les Juifs coururent à la mort de Jésus-Christ; et comme la prophétie regarde aussi les temps postérieurs, c'est-à-dire les premiers siècles de l'Église, elle s'est aussi vérifiée dans cette époque, puisque toute la synagogue et presque tous les princes de la terre s'accordèrent à persécuter les apôtres, leurs disciples et tous ceux qui embrassèrent l'Évangile. L'Église, établie au milieu des persécutions, combien d'attaques n'a-t-elle pas continué à éprouver dans la suite des siècles!

Quelques interprètes, trop favorables en ceci aux rabbins modernes, expliquent le premier de nos versets des complots que formèrent les Philistins contre David, quand ils le virent sacré et reconnu roi par toutes les tribus d'Israël. A la vérité ces interprètes chrétiens n'excluent pas le rapport à J.-C. Ils croient seulement, ou qu'il y a deux sens littéraux dans le psaume, ou que le sens littéral regarde David, et que le sens allégorique tombe sur J.-C. Je dis que cette explication est favorable aux rabbins modernes, car les anciens ne doutaient pas que le prophète n'eût en vue le Messie seul. David Kimchi, un des plus déclarés contre le christianisme, en convient, et je puis citer la paraphrase chaldaique (ouvrage d'un Juif), laquelle dit que les rois et les puissances de la terre se sont rassemblés pour se révolter contre Dieu, et pour combattre son Messie.

Kimchi, qui n'est venu qu'au treizième siècle, a voulu exclure le Messie, malgré l'autorité des anciens docteurs de sa nation. Il a eu recours à cette guerre des Philistins contre David, et il se propose à ce sujet une forte objection qu'il résout par une subtilité : à la vérité, dit-il, les chefs des Philistins n'eurent jamais proprement le nom de *rois*, mais simplement de *seigneurs* ou de *satrapes*; néanmoins leur orgueil fit qu'ils prirent quelquefois le nom de *rois*; et dans la guerre contre David, s'étant alliés avec les rois voisins, le Prophète nous dit d'eux, en général, que les rois et les princes s'étaient réunis contre lui. Il faut bien que ceux des interprètes chrétiens qui rapportent le psaume à David, adoptent cette réponse, toute faible qu'elle est. Kimchi a raison de dire que les chefs des Philistins ne furent jamais des rois, et il n'aurait pu ajouter qu'on ne voit, dans toute l'Écriture, qu'Achis qui soit qualifié de ce nom. Dans la guerre que ce petit peuple fit à David, après son sacre à Hébron, il n'est parlé ni de rois des Philistins, ni de rois voisins qui aient pris leur parti, et encore moins de complots entre ces divers peuples et les Israélites contre David. C'est cependant ce dernier article, en particulier, que les interprètes chrétiens devraient prouver, pour satisfaire au passage du quatrième chapitre des Actes des Apôtres; car s'il y a deux sens littéraux dans le psaume, il faut que l'histoire de David, sur qui tombe le premier sens, ait tous les caractères qui se rencontrent dans l'histoire de J.-C., à qui le second sens se rapporte. Ajoutons que l'idée de Kimchi et des interprètes qui adoptent une partie de son opinion, ne peut se concilier avec la suite du psaume, comme on le verra bientôt.

Dans le second de nos versets, l'hébreu dit : *Rejetons loin de nous leurs cordes fortement liées*. Nos versions rendent le même sens en variant l'expression. D'ailleurs, les Septante ont pu faire venir le mot עֲבָרִים qu'on traduit par des *cordes*, du verbe עָבַר, qui signifie *être pesant* : ce qui est le propre de *joug*. Je ne doute presque pas que telle n'ait été leur pensée. Ils avaient plus de connaissance que tous nos lexicographes de la force des racines hébraïques.

RÉFLEXIONS.

Ceux qui sont les plus disposés à secouer le joug de la religion sont les grands et les riches de la terre.

La raison en est sensible. Ils ont des passions plus violentes que les petits et les pauvres. J.-C. et ses disciples furent combattus d'abord par les chefs de la synagogue et par les rois des nations. Ils venaient enseigner aux hommes l'humilité, l'abnégation, la tempérance, l'amour de la croix. Cette doctrine heurtait de front toutes les passions humaines. On ne put souffrir une loi qui réprimait jusqu'aux désirs, on la persécuta; et c'est le triomphe du christianisme, qu'il a été reçu et embrassé partout, malgré tant de préjugés contraires.

Si David était l'unique objet du psaume, il ne serait pas étonnant que les peuples voisins eussent cherché à se soustraire au joug qu'un prince si belliqueux aurait pu ou voulu leur imposer. Cette dépendance eût été déshonorante et onéreuse; mais les liens que le Messie était venu donner au monde étaient aimables; son joug était léger; et c'est pour cela que le psalmiste demande, avec étonnement, pourquoi les rois et les princes de la terre ont conspiré contre une domination si douce, si avantageuse et si nécessaire. Mais c'était là le cri de la raison et de la religion. La passion a d'autres principes, et ce sont ces principes qui guident la plupart des hommes. Ils regardent l'Évangile comme un joug qui captive leurs penchants; ils ne voient dans le Sauveur qu'un maître dur et austère; ils sont assez injustes pour haïr la règle, assez orgueilleux pour n'en vouloir pas convenir, et assez ennemis d'eux-mêmes pour s'irriter contre ceux qui essaient de les détromper.

C'est en vain cependant, comme l'assure le Prophète, qu'on prétend rompre les liens de la loi du Seigneur et de son Messie: il n'est pas possible d'échapper à leur puissance. Les pécheurs sont des esclaves qui secouent leurs chaînes, mais qui ne peuvent les briser. Tôt ou tard la justice divine les appellera à son tribunal pour leur imposer le joug de fer que porteront les anges rebelles pendant l'éternité. C'est ce que le Prophète déclare dans les versets suivants.

VERSET 4.

Je crois qu'il y a deux personnes indiquées dans ce verset; la première est celui qui habite dans le ciel, savoir Dieu le Père, conformément à la formule de prière que J.-C. nous a apprise: *Notre Père, qui êtes aux cieux*. La seconde personne est le Seigneur ou Dieu le Fils, le Verbe de Dieu; et la paraphrase chaldaique traduit en effet ici par le Verbe de Dieu. Ce qui me porte à reconnaître ici deux personnes, c'est la suite du psaume. On y voit que le même qui dit dans ce verset: *devoir faire de ses ennemis un objet de dérision*, et dans le verset suivant: *devoir se mettre en colère contre eux*, est aussi le même qui dit au verset 6: *qu'il a été établi roi sur la montagne de Sion, qu'il a annoncé la loi de Dieu*; et au verset 7: que le Seigneur lui a dit: *Vous êtes mon Fils, je vous ai engendré aujourd'hui*. Cette preuve me paraît très-forte, surtout si l'on suit les Septante et la Vulgate, dans ces versets 6 et 7. Mais si ces mots du verset, *Dominus subsannabit eos*, indiquent le Messie, on tire de là une preuve de sa divinité; car il est appelé אֲדֹנָי Adonai, nom qui ne se donne dans l'Écriture qu'au Créateur, quand il est écrit avec un kamets, comme on le voit ici. Ce sont les docteurs Juifs qui font cette remarque, ajoutant que ce mot ainsi ponctué, et ne désignant que le Créateur, se trouve cent trente-quatre fois dans l'ancien Testament. Il s'ensuivrait donc que le Messie est le Dieu créateur. Cette preuve n'est pas du rabbinisme pur; elle est fondée sur l'examen que les plus habiles dans la langue ont fait de tous les endroits où le mot Adonai était employé; ils ont vu que ce mot, dans ces endroits, désignait le nom de Dieu créateur; en conséquence, ils l'ont marqué d'un point, pour empêcher qu'on ne vit qu'il indiquait quelque autre que le Dieu créateur. Tout homme qui aurait bien su la langue,

et qui aurait fait le même examen, aurait pu faire la même observation que les rabbins.

Il est dit dans ce verset: que Dieu se moquera de ses ennemis, que le Seigneur en fera un objet de dérision, ce qui ne doit pas être pris dans un sens grossier, et à la manière des hommes, qui mettent dans leurs railleries plus d'orgueil que de raison. Le prophète veut faire entendre que Dieu est trop élevé au-dessus de ses ennemis pour être exposé à leur fureur, qu'il ne craint point les suites de leurs complots, et qu'il a en sa puissance tous les moyens de se venger quand il le voudra.

RÉFLEXIONS.

Dieu a fait voir dans l'établissement de son Église que tous les efforts des hommes ne peuvent rien contre lui. L'idolâtrie est devenue ridicule; l'opiniâtreté des Juifs, odieuse; le libertinage des mœurs, méprisable. La croix, qui était un objet de mépris pour les païens, et de scandale pour les Juifs, a été placée sur le trône des rois.

C'est surtout au moment de la mort que Dieu se moque de ceux qui se sont soulevés contre lui durant leur vie. *Vous avez méprisé*, dit-il par la bouche du Sage, *tous mes conseils; vous avez négligé toutes mes réprimandes; j'aurai mon tour, et je ne rirai de vous au temps de votre mort, lorsque les maux que vous craignez seront venus fondre sur vous*. Dieu est éternel, et les ennemis de son saint nom passent comme la fleur des campagnes. A ce moment décisif, où toute la gloire mondaine s'éclipse, Dieu fait voir qu'il tient en sa main les destinées de tous les hommes; que nulle puissance n'est capable d'arrêter le cours de ses vengeances; qu'il sait rencontrer ses ennemis, comme s'exprime ailleurs le prophète, quand ils voudraient rentrer dans le néant, pour échapper à ses coups.

O Seigneur, je sais que vous êtes incapable d'abuser de la raillerie, comme en abusent les hommes; qu'il n'entre aucune passion dans le triomphe que vous remportez sur vos adversaires vaincus et écrasés; mais je conçois en même temps qu'ils doivent être pénétrés de dépit et de désespoir, comme si vous insultiez à leur malheur. *Vous vous moquez* de leurs entreprises insensées, parce que vous les renversez sans efforts, et que vous mettez à découvert l'absurdité de leur révolte. Ce sont alors des hommes convaincus de leur folie, et désespérés de ne pouvoir rentrer dans les voies de la sagesse.

VERSETS 5, 6.

Selon ce texte de la Vulgate, conforme aux Septante, la même personne qui est appelée le Seigneur, et qui doit tourner ses ennemis en dérision (v. 4), est aussi la même qui leur parlera dans sa colère, et qui les mettra en désordre (v. 5); la même qui se dit établie pour régner sur la montagne de Sion, et pour annoncer le décret de Dieu (v. 6). Or, il est évident que cette personne est le Messie, et que tout ceci se rapporte aux temps où ce Messie paraîtra au monde.

Dans l'hébreu le verset 5 contient ces paroles: *j'ai oint mon roi sur ma sainte montagne de Sion*; puis le verset 7 commence par celles-ci: *j'annoncerai le décret*; et, suivant cette leçon, ce sera de Dieu le Père qu'il faudra entendre les versets 4, 5 et 6; mais dans le verset 7, c'est le Messie qui parle, puisqu'il n'y a que lui qui puisse dire: *le Seigneur m'a dit: Vous êtes mon Fils*; au fond, le sens de ces deux leçons n'est pas fort différent, et il résulte également de l'un et de l'autre, que David ne peut être l'objet de ce psaume, puisqu'il ne fut point sacré roi sur la montagne de Sion, mais à Hébron, comme il est prouvé par le livre des Rois et par le premier des Paralipomènes. D'ailleurs, il n'est dit en aucun endroit que David ait régné sur la montagne de Sion. C'est toujours à Hébron et à Jérusalem que le siège de sa domination est placé; au lieu que le Messie est représenté partout comme

régnant dans Sion, parce que cette montagne était la figure de l'Eglise.

Je présume cependant que les Septante et la Vulgate ont été autorisés à traduire : *J'ai été établi roi sur sa sainte montagne de Sion*; au lieu de ; *j'ai établi mon roi sur la sainte montagne de Sion* : car le mot hébreu qu'on traduit par *inunxi*, contient absolument les mêmes lettres que celui qui répond à *inunctus sum*; la différence n'est que dans les points qui n'existaient pas du temps des Septante; et à l'égard des affixes ou pronoms qui sont à la première personne dans l'hébreu d'aujourd'hui, et que les Septante ont rendu à la troisième, on peut dire, ou que ce sont des lettres paragogiques si fréquentes dans la langue sainte, ou que ces interprètes ont vu en un endroit un *vau* au lieu d'un *jod*, deux lettres qui se ressemblent beaucoup. Il est à croire que ces anciens traducteurs ont eu des exemplaires beaucoup meilleurs que les nôtres (a).

La leçon des Septante et de la Vulgate me paraît d'ailleurs préférable, parce qu'elle lie mieux les versets. En effet, depuis la fin du quatrième jusqu'au neuvième inclusivement, il n'est question, selon cette leçon, que du Messie; la suite et la liaison sont sensibles, surtout dans les versets 6 et 7: car on lit ainsi : *j'ai été établi roi sur la sainte montagne de Sion, pour annoncer le décret de Dieu*; dont la partie principale est : *que le Seigneur m'a dit : Vous êtes mon fils*, etc., au lieu que dans l'hébreu d'aujourd'hui, c'est-à-dire, ponctué comme nous l'avons, Dieu le Père dit au verset 6 : *je l'ai oint, ou établi mon roi sur ma sainte montagne de Sion*; puis au verset 7, c'est le Messie qui parle : *j'annoncerai le décret*; le Seigneur m'a dit : *Vous êtes mon fils*, etc.; ce passage de la personne du Père à celle du Messie est trop brusque; aussi les auteurs des *Principes discutés* font-ils de ce psaume une sorte de drame, où l'Eglise, le Messie, le prophète, parlent l'un après l'autre, et ils en avertissent par des titres : on évite cette difficulté en suivant les Septante et la Vulgate. Mais, encore une fois, cette diversité ne touche en rien l'interprétation essentielle du psaume, pourvu qu'on n'y voie que le Messie, et nullement David, à qui il ne peut convenir qu'en forçant le texte.

Je ne puis terminer ces notes sans tenir compte d'une observation ingénieuse de Théodoret. Il dit qu'on doit ponctuer ainsi le verset 6 : *Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion sanctum montem ejus, prædicans præceptum ejus*. Sa raison est que le Messie n'a pas été établi roi sur la seule montagne de Sion, mais sur tout ce qu'il y a de visible et d'invisible, quoique ce soit de la seule montagne de Sion qu'il ait annoncé le décret du Seigneur, car il est écrit dans Isaïe : *que la loi sortira de Sion*. Cette ponctuation de Théodoret n'est reçue ni dans les éditions grecques, ni dans la Vulgate, mais elle est tout-à-fait plausible.

C'est Dieu qui a établi Jésus-Christ chef de l'Eglise, dont Sion était la figure, et dont elle devait être un jour le berceau, pour étendre de là son empire jusqu'aux extrémités du monde. Ce divin Sauveur avertit lui-même ses apôtres avant son ascension qu'il fallait qu'on prêchât en son nom la pénitence et la rémission des péchés dans toutes les nations, en commençant par Jérusalem.

Sa qualité de roi est essentiellement jointe à celle de prédicateur, parce qu'il n'est roi que pour faire régner son Père, et qu'il ne veut des sujets que pour les lui assujétir. Il fait principalement consister sa royauté à instruire les hommes, à leur annoncer les volontés et les miséricordes de Dieu, et à leur apprendre à faire régner Dieu sur eux par une entière conformité à ses volontés. C'est pourquoi le caractère particulier de ce roi, comme il le dit lui-même, est d'annoncer l'Evangile aux pauvres.

(a) Le P. Houbigant suit ici les Septante; il traduit : *Ego verò inunctus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus*.

RÉFLEXIONS.

Le Messie est tout à la fois, et l'agneau de Dieu, et le lion de la tribu de Juda. Ceux qui ne voudront pas se soumettre aux lois aimables de ce divin agneau seront déchirés par ce lion invincible. Les persécuteurs de la religion ont souvent éprouvé, dès cette vie, les effets de sa colère. Jérusalem, coupable d'un déicide, a été renversée de fond en comble, et son peuple est encore dispersé dans toutes les contrées de la terre. Mais c'est dans la vie future que les vengeances du Messie se manifestent dans toute leur étendue. *Il est terrible*, dit l'Apôtre, *de tomber entre les mains du Dieu vivant*. Le temps de la miséricorde sera passé; ce sera le règne de sa justice, et elle s'exercera non-seulement contre les ennemis publics de la religion de Jésus-Christ, mais encore contre tous les pécheurs, sans excepter les plus secrets, et contre ceux mêmes qui auront paru irréprochables aux yeux du monde. Il suffira pour leur condamnation qu'ils aient violé la loi de Dieu dans un seul point, et que la mort les ait surpris coupables et impénitents.

Jésus-Christ est le roi des rois : il a droit de commander à tous les monarques, et à tous les peuples. Cependant il dit que son royaume n'est pas de ce monde, pour faire entendre qu'il ne règne pas à la manière des princes temporels; qu'il ne lève point de troupes; qu'il ne rassemble point de troupes pour faire des conquêtes; qu'il n'est point environné de flatteurs et de courtisans; que ses lois et ses maximes ne tendent qu'à établir parmi les hommes la foi et l'espérance des biens futurs; qu'il ne reconnaît pour ses vrais sujets que ceux qui ont le cœur détaché des vanités du monde; que l'humilité, la douceur, la patience, l'amour de Dieu et du prochain, sont la base de toute sa législation. C'est de Sion qu'il a annoncé les volontés de son Père, et c'est de là que s'est répandue la doctrine du royaume de Dieu : c'est de là que sont partis les ministres de ce grand roi, pour conquérir la terre, non par les armes, mais par la vertu de l'Esprit-Saint, par les prodiges qu'ils ont opérés, et par la sainteté de leur vie. Sion a été rejetée, parce qu'elle a méconnu ce maître bienfaisant; mais tous les cœurs dociles sont devenus le trône où ce roi de tous les siècles établit sa demeure, où il répand ses bienfaits, où il pose les fondements d'une félicité éternelle.

VERSET 7.

Ce passage est cité trois fois dans le nouveau Testament; savoir, aux Actes des Apôtres, 13, 33, et dans l'Épître aux Hébreux, 1, 5; et 5, 5. Dans le premier passage il paraît que S. Paul, qui parle en cet endroit, l'entend de la résurrection de Jésus-Christ, laquelle est appelée dans l'Écriture une *régénération*. Dans le second passage, je ferai voir dans le moment qu'il s'agit de la génération éternelle de Jésus-Christ.

Dans le troisième, l'Apôtre fait mention du sacerdoce de Jésus-Christ, mais il ne rapporte pas ce texte comme une preuve de ce sacerdoce; il déclare simplement quel est celui qui a appelé Jésus-Christ au sacerdoce, et il dit que c'est le même qui lui a dit : *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*.

Que ce passage puisse regarder la génération éternelle et la résurrection de Jésus-Christ, c'est une vérité fondée sur ce principe, que le même texte peut avoir deux sens littéraux applicables à la même personne, selon les divers points de vue où on la considère; ainsi ce passage d'Isaïe : *il a pris sur lui nos maux, et il a porté lui-même nos douleurs*, est entendu littéralement de nos maux spirituels, et de nos péchés, pour lesquels Jésus-Christ a satisfait; et dans S. Matthieu, il est aussi entendu littéralement des infirmités corporelles que Jésus-Christ guérissait. Le texte du septième verset de notre psaume, *le Seigneur m'a dit : Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*, peut donc se rapporter littéralement à la génération éternelle, et à la résurrection de Jésus-Christ.

Mais il me paraît certain que dans le premier chapitre de l'Épître aux Hébreux (§. 5), l'Apôtre parle de la génération éternelle, et non de la résurrection de Jésus-Christ. Il avait à prouver aux Hébreux que Jésus-Christ était très-supérieur aux anges, et il leur dit : *A qui des anges Dieu a-t-il jamais dit : Vous êtes mon fils, et je vous ai engendré aujourd'hui ?* Si l'Apôtre n'entendait que la résurrection de Jésus-Christ, les Hébreux auraient pu répondre que cet argument était hors de la question, et que jamais Dieu n'avait dit ni pu dire à aucun des anges : *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*, puisqu'aucun des anges n'avait pu être dans le cas de ressusciter, nul d'entre eux n'étant sujet à la mort; qu'ainsi il ne s'ensuivait pas que Jésus-Christ fût supérieur aux anges, parce qu'il était ressuscité.

On objecte deux choses; la première, qu'il peut être question dans le passage de l'Apôtre, et par conséquent dans celui du prophète, de la génération ou de la naissance temporelle de Jésus-Christ; à quoi il est aisé de répondre que par là saint Paul n'eût point encore prouvé sa thèse aux Hébreux, puisque les anges créés dans le temps, sont aussi appelés *enfants de Dieu*, comme on le voit dans les deux premiers chapitres de Job, et que Dieu aurait pu leur dire au moment de leur création : *Vous êtes mes enfants, je vous ai engendrés, ou fait naître aujourd'hui*. Il faut bien remarquer que la force des preuves qu'emploie saint Paul, dans son premier chapitre de l'Épître aux Hébreux, pour montrer la supériorité de Jésus-Christ sur les anges, consiste en ce que Dieu n'a dit, ni n'a pu dire aux anges, ce qu'il dit à Jésus-Christ et de Jésus-Christ. Par exemple : *Votre trône, ô Dieu, est éternel !... Dès le commencement, Seigneur, vous avez établi la terre, et les cieux sont l'ouvrage de vos mains.... Asseyez-vous à ma droite, jusqu'à ce que je mette vos ennemis sous vos pieds*, etc. Rien de tout cela n'a été dit, et n'a pu être dit aux anges; il doit donc en être de même de ce texte du prophète, qui selon les Hébreux, regardait le Messie : *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*. Il doit désigner une filiation et une génération supérieure à la nature des anges; et telle est uniquement la génération éternelle.

La seconde objection est que le texte du prophète, et conséquemment celui de l'Apôtre, porte : *je vous ai engendré aujourd'hui*; or, dit-on, ce mot *aujourd'hui*, dans l'hébreu, dans le grec et dans le latin, marque un jour précis, et non l'éternité. Je réponds que cela est vrai, quand ce mot *aujourd'hui* se rapporte à de pures créatures, même les plus excellentes de toutes, qui sont les anges; mais qu'il n'en est pas de même quand Dieu parle à son fils unique; en sorte que cette parole ne puisse convenir à aucun autre, quel qu'il soit. En effet, si le terme *aujourd'hui* était pris en cet endroit pour un jour précis, déterminé, et faisant partie du temps, les Hébreux auraient été en droit de répondre à l'Apôtre, qu'il pouvait en être de même des anges, et que Dieu aurait pu leur dire, au moment de leur création : *Je vous ai engendré aujourd'hui*; réponse à laquelle saint Paul n'aurait eu rien à répliquer. Il faut donc, pour la force de son raisonnement, que le terme *aujourd'hui* signifie, dans ce passage, l'éternité, qui est une durée toujours présente, sans passé ni futur. *Celui*, dit très-bien un auteur (a), *à qui Dieu peut dire en tout temps, je vous ai engendré aujourd'hui, a une génération et une procession éternelle de Dieu, c'est-à-dire, qu'à cause de Dieu qui a la vie en soi-même, il a aussi en soi la vie, sans commencement ni fin*. Et c'est ce que Jésus-Christ disait aux Juifs : *Comme le Père a la vie en lui-même, aussi a-t-il donné au Fils d'avoir la vie en lui-même*. La vie du Père est l'*aujourd'hui* du Père, et cet *aujourd'hui* est l'éternité du Père. Si le Père donne la vie au fils, il l'engendre donc dans son *aujourd'hui*, et le Fils est engendré de toute éternité. Il me semble que cet argument est démon-

stratif pour fixer à l'éternité la signification du terme *aujourd'hui*, dont se sert saint Paul.

L'Apôtre nous donne ainsi le vrai sens du texte de David. Si dans le cinquième verset du premier chapitre de l'Épître aux Hébreux ce texte signifie la génération éternelle, il faut bien que tel soit aussi le sens du texte de David que l'Apôtre cite, et sur lequel il s'appuie. On dira peut-être que, selon ce qui vient d'être dit, le texte, *je vous ai engendré aujourd'hui*, ne signifie, dans S. Paul, au verset 5 du premier chapitre de sa lettre aux Hébreux, que la génération éternelle, et non la résurrection de J. C.; qu'ainsi le prophète, dans son second psaume, ne devrait donc parler aussi que de cette génération, et non de la résurrection de J. C.; qu'il est toutefois vrai et convenu que le même texte, cité de David, signifie la résurrection de J. C. au treizième chapitre des Actes. Mais cette difficulté est très-légère. S. Paul s'est borné, en citant le texte de David, dans son premier chapitre de sa lettre aux Hébreux, à la génération éternelle, parce qu'il n'avait besoin que de ce sens pour relever J. C. au-dessus des anges; et dans le chapitre 13 des Actes, il prend le même texte dans le point de vue de la résurrection de J. C., parce qu'il s'agissait de cet objet dans la synagogue d'Antioche, où il parlait alors. Sa pensée n'était assurément pas d'exclure la génération éternelle de J. C.; mais il n'insistait pas sur ce point, parce qu'il n'en était pas question. Tout de même, dans son premier chapitre de la lettre aux Hébreux, il n'exclut pas la résurrection de J. C.; mais il la passe sous silence, parce qu'elle n'aurait pas prouvé directement la supériorité de J. C. sur les anges; ce qui était la question actuelle. Quant au psalmiste, inspiré de Dieu comme S. Paul, il a vu en esprit, la génération éternelle et la résurrection du Messie; en sorte que sa première et principale vue se portait sur la génération éternelle comme étant la base, la source et le principe de la résurrection de cet Homme-Dieu.

Quelques auteurs disent que s'il s'agissait, dans le psaume et dans l'Épître de S. Paul, de la génération éternelle, il devrait y avoir, *je vous engendre* (gignete), et non *je vous ai engendré* (genuite). Mais ces auteurs ne font pas réflexion que ces mots, *je vous ai engendré aujourd'hui*, sont précédés de ceux-ci, *vous êtes mon fils*; expressions qui font entendre et qui supposent que ce fils existe déjà; or, si ce fils existe déjà, il fallait donc dire ensuite, *je vous ai engendré*, et non *je vous engendre*. Au reste, ce fils est représenté comme déjà existant, parce qu'on ne peut assigner aucun instant où il n'ait pas existé; et c'est une grande preuve que le passage en question désigne sa génération éternelle.

Il est utile pour les intérêts de la religion, d'examiner comment les Sociniens expliquent ce passage du psalmiste et de l'Apôtre. Je puis en citer un des plus récents, et des plus déterminés à nier la trinité des personnes divines et la divinité de J. C. Quand il est parvenu, dans son Commentaire sur le nouveau Testament, au premier chapitre de l'Épître aux Hébreux, et au verset : *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*, il avoue que les Juifs entendaient du Messie ce passage du psalmiste; que, selon l'idée commune de ce peuple, le Messie seul devait être appelé proprement et singulièrement, *le Fils de Dieu*, que l'auteur de l'Épître aux Hébreux se sert du texte de David comme d'un argument *ad hominem*, c'est-à-dire, fondé sur la propre doctrine des Juifs; que le terme *aujourd'hui* signifie l'éternité et l'immortalité de Dieu, dans qui, dit-il, *il n'y a qu'un pur aujourd'hui*. Voilà des ayeux considérables, et tels qu'on les pouvait attendre de l'écrivain le plus orthodoxe. Mais celui-ci déclare ensuite qu'il ne faut pas croire : que *comme le fils d'un homme est un homme, de même le Fils de Dieu est Dieu*; qu'on peut appeler *Fils de Dieu* ceux que Dieu élève à une grande dignité, ou qu'il destine à de grands emplois; et qu'il arrive même

(a) Robertson, in text. hebr. verbo ׀.

tous les jours parmi les hommes, que *les plus anciens appellent les plus jeunes, leurs enfants ou leurs fils*. Il est aisé de voir que cet auteur ne faisait cas, ni de la doctrine des Juifs, ni de la manière de raisonner de l'auteur de l'Épître aux Hébreux, qu'il dit n'être point l'apôtre saint Paul, mais un Juif helléniste, qui ne savait pas mieux l'hébreu que ceux à qui il écrivait. Indépendamment de ces imputations si fausses, je dis que ce Socinien raisonne lui-même très-mal sur le passage en question. 1° Si les Juifs ne donnaient proprement et singulièrement qu'au Messie le nom de *Fils de Dieu*, ils ne pouvaient le confondre avec ces autres prétendus *Fils de Dieu*, qui n'auraient porté ce nom qu'à cause de leurs qualités ou de leurs emplois éminents; ou plutôt ces Juifs ne pouvaient donner proprement à ceux-ci le nom de *Fils de Dieu*, puisque, selon leur idée, dont ce Socinien convient, ils ne donnaient le nom de *Fils de Dieu*, proprement et simplement, qu'à leur Messie. Ainsi quand celui qui leur écrivait appelait Jésus-Christ le *Fils de Dieu*, et qu'il faisait voir que J. C. était le Messie, il entendait une *filiation*, une *génération* tout autre que celle de ces autres hommes distingués par leur mérite ou par leur dignité, sans quoi il n'aurait rien dit de raisonnable à ces Hébreux. 2° L'objet du premier chapitre de la Lettre aux Hébreux est de montrer que le Messie est fort supérieur aux anges. Or, si ce Messie n'avait été *Fils de Dieu*, de l'aveu de l'auteur de cette Epître, qu'à la manière des autres hommes distingués par leurs emplois ou par leurs excellentes qualités, toutes les preuves contenues dans ce premier chapitre ne seraient rien, puisque les Hébreux mettaient les anges fort au-dessus des hommes, quels qu'ils fussent. Ainsi, quand on leur représentait que Dieu avait dit au Messie. *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*, on prétendait leur parler d'une *filiation* et d'une *génération* qui ne pouvait convenir qu'à des sujets, lesquels n'auraient été que des hommes. 3° Puisque notre Socinien regarde l'*aujourd'hui* de l'Épître aux Hébreux comme la durée de Dieu même ou son éternité, il faut bien que celui dont il est écrit, *je vous ai engendré aujourd'hui*, soit un *Fils de Dieu engendré* dans l'éternité de Dieu, et par conséquent Dieu comme son Père.

RÉFLEXIONS.

Le Messie annonce le *décret*, ou la loi du Seigneur, et le premier article de cette loi est que le Messie est *engendré* de toute éternité : génération éternelle, qui est la base de toute religion, tant ancienne que nouvelle. On ne peut douter que les prophètes n'aient connu cette grande vérité, puisqu'ils en ont parlé; David, dans ce psaume, en est la preuve. Mais le corps de la nation n'avait pas des notions aussi distinctes qu'eux, et il lui suffisait de savoir et de croire qu'elle avait à espérer un Messie qui régnerait sur elle et sur toute la terre. Les Chrétiens ont appris ce grand mystère de Jésus-Christ et des Apôtres, et l'Église s'est appliquée de tout temps à l'enseigner. Aussi l'enfer a-t-il fait tous ses efforts pour le combattre. Dès les premiers siècles du christianisme, il s'éleva une foule d'hérétiques, ennemis de la divinité de Jésus-Christ et de sa génération éternelle. Dans les derniers temps, on a été encore plus loin, on a représenté Jésus-Christ comme un pur homme; et quelle subtilité n'a-t-on point imaginée pour éluder les textes de l'Écriture, qui appuient cet article fondamental de notre foi!

Je puis savoir, ô mon Dieu, quelque chose des artifices de vos ennemis, et je vous bénis de m'avoir fait connaître qu'il n'y a que de la mauvaise foi dans toutes leurs détestables interprétations. Je confesse, ô divin Messie, que, sans votre divinité et votre génération éternelle, vous n'auriez pu, ni satisfaire pour le genre humain, ni établir entre Dieu et les hommes cette société intime qui fait notre bonheur. Sans ce dogme si précieux, je ne vois plus ni force dans vos sacre-

ments, ni efficacité dans votre sacrifice, ni majesté dans l'économie de votre Religion, ni autorité dans vos lois, ni stabilité dans votre Eglise, ni suites dans vos Ecritures, ni espérance pour l'autre vie, ni appui pour des cœurs qui veulent vous aimer. Tout périt avec cette vérité essentielle. Mais, Seigneur, cette vérité est, comme vous-même, immuable, éternelle et imprescriptible. Les cieux et la terre passeront, les ennemis de votre saint nom seront détruits, et vous serez toujours dans le sein de votre Père, qui vous dit dans toute l'éternité : *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*.

VERSETS 8 ET 9.

Le décret du Seigneur s'étend encore à ces deux versets : Dieu le père a dit au Messie, *qu'il est son fils, et qu'il l'a engendré de toute éternité*. Mais ce fils, il le considère comme Messie, par conséquent comme revêtu de la nature humaine; et c'est en cette qualité d'Homme-Dieu qu'il lui dit : *Demandez-moi, et je vous donnerai les nations pour héritage*, etc. Ce terme, *demandez-moi*, indique l'oblation que ce Messie devait faire de ses mérites et de son sang, pour obtenir le salut du monde. C'est la prière la plus digne, et la demande la plus efficace qui ait jamais été faite à Dieu. C'est en vertu de cette prière que ce Messie a obtenu l'empire sur toutes les nations, et qu'il a étendu sa puissance jusqu'aux extrémités de la terre. Voilà le sens véritable du premier de ces versets. On ne voit pas qu'il puisse convenir à David, qui n'a jamais eu les nations pour héritage, ni les extrémités de la terre pour domaine. Il a soumis quelques peuples voisins de la Palestine; mais ces conquêtes ne répondent point à la force des expressions dont se sert ici le prophète. Où trouve-t-on, en effet, dit un auteur anglais, que David ait demandé les nations pour son héritage, et les extrémités de la terre pour son domaine? Où trouve-t-on qu'il ait gouverné ou brisé avec un sceptre de fer les rois et les peuples? qu'il les ait détruits comme un vase d'argile? où est-il écrit que la colère de ce prince (supposé fils de Dieu dans ce système) serait terrible, et qu'heureux tous ceux qui se confieraient en lui? Ces questions rendent presque ridicule l'opinion de ceux qui admettent même un double sens littéral, dont le premier tomberait sur David.

Je crois que le second de ces versets se rapporte aux ennemis du Seigneur et du Messie, à ceux qui, dans le commencement du psaume, sont représentés comme *frémissant de fureur, et formant des complots contre l'Éternel et contre son Christ*. C'est par eux que le Messie doit commencer l'exercice de sa puissance : *Il les gouvernera avec un sceptre de fer, et les brisera comme un vase d'argile*; et c'est ce que l'événement a vérifié dans la catastrophe de Jérusalem.

On traduit l'hébreu, *vous les briserez*, au lieu de *vous les gouvernerez*; mais outre que les racines hébraïques des deux verbes sont si semblables qu'on peut prendre l'une pour l'autre, l'Apocalypse, qui fait évidemment allusion à ce passage du psalmiste, dit comme les Septante et la Vulgate : *Il gouvernera avec une verge de fer*, etc. Au reste, c'est bien le même sens de part et d'autre; celui qui *gouverne avec un sceptre de fer, brise avec ce même sceptre*, etc. Saint Jérôme, qui a traduit sur l'hébreu, dit : *Vous les conduirez avec une verge de fer* (pasces eos in virgâ ferreâ).

Le verset 9 regarde aussi le jugement que le Messie exercera à la fin du monde contre les pécheurs. C'est pourquoi le Saint-Esprit, nous décrivant dans l'Apocalypse la dernière catastrophe du monde et les vengeances que le Messie exercera alors sur ses ennemis, rappelle cette prophétie du Psalmiste, avec des détails effrayants.

Il faut observer que l'expression *reges eos*, ou, comme le traduit saint Jérôme, *pasces eos*, signifie : *vous les conduirez en pasteur*. Cette expression nous donne une belle idée du caractère de la puissance

qu'à Jésus-Christ sur tous les princes et sur tous les peuples. Par sa qualité de Messie, il est leur pasteur auquel tous devraient être soumis comme des brebis dociles. Mais ceux qui refuseront d'écouter sa voix, changeront contre eux-mêmes en une verge de fer qui les brisera, la houlette et le bâton pastoral qui aurait été leur protection et leur salut.

Le Saint-Esprit nous enseigne, dans un autre endroit de l'Apocalypse, que Jésus-Christ associera ses fidèles serviteurs à cette terrible puissance dont il fera sentir les coups redoutables à ses ennemis. *Quiconque, dit le Sauveur, aura vaincu et aura persévéré jusqu'à la fin dans les œuvres que j'ai commandées, je lui donnerai puissance sur les nations. Il les gouvernera avec un sceptre de fer, et elles seront brisées par lui comme un vase d'argile, selon que j'en ai reçu moi-même de mon Père le pouvoir que je lui communiquerais.* Dans le psaume 149, le Prophète a consacré plusieurs versets à célébrer cette gloire que Dieu réserve à ses saints.

RÉFLEXIONS.

Le gouvernement du Messie est un règne de douceur, parce que l'amour en est la base, le principe et le ressort. Mais il n'y a rien de plus formidable que l'amour méprisé, et irrité par ce mépris. Jésus-Christ, qui offre son amour aux hommes, tandis qu'ils vivent sur la terre, et qui exige d'eux l'amour réciproque qu'ils lui doivent à tant de titres, sera armé d'un sceptre de fer contre ceux qui auront refusé de l'aimer, qui auront préféré l'amour du monde au sien. Il les brisera pour lors comme des vases d'argile; et que pourront-ils opposer à sa puissance?

Dans cette vie, il brise aussi le cœur des coupables, mais c'est par la verge d'une pénitence sincère et profonde; brisement de cœur toujours accompagné de confiance, et qui répand même dans l'âme plus de consolations que n'en peuvent donner tous les plaisirs du monde. *Le saint nom du Très-Haut, dit Isaïe, habite dans le ciel, et dans un cœur contrit et humilié, afin de lui rendre la vie.*

En vertu de la prière du Messie, nous sommes devenus son héritage et son domaine. Mais tout héritage, tout domaine doit être cultivé; sans cela, il est plus onéreux qu'utile à celui qui le possède. Chacun de nous doit donc examiner quel est l'état de son âme, et quel soin il prend de la rendre digne des attentions du maître à qui elle appartient. *Vous êtes le champ de Dieu, disait l'Apôtre, vous êtes l'édifice de Dieu, vous êtes le temple de Dieu.* Voilà l'héritage que Dieu a donné à son fils. Le père et le fils ont prétendu que ce champ fût fertile, que cet édifice fût solide, que ce temple fût saint. Si ce champ est couvert d'épines, si cet édifice tombe en ruine, si ce temple est devenu un lieu profane, J.-C. reconnaîtra-t-il son héritage, ne s'armera-t-il pas du sceptre de fer pour le détruire?

VERSETS 10 ET 11.

Il paraît que c'est ici le prophète qui reprend la parole; c'était Dieu ou le Messie qui parlait depuis le sixième verset inclusivement. Il serait néanmoins possible que Dieu ou le Messie continuât encore le discours; mais la chose est indifférente. Il faut faire attention que la parole s'adresse en général à tous les rois et à tous les juges de la terre: ce qui prouve que le prophète avait en vue le temps où toutes les puissances de la terre seraient appelées à la vraie lumière, qui est l'Evangile. Il est évident que ces versets, et les deux suivants ne regardent point les temps de David. Les psaumes de ce prophète n'étaient point connus hors des limites des douze tribus. On peut dire seulement que les principaux et les juges d'Israël pouvaient profiter de cette instruction générale.

RÉFLEXIONS.

On voit ici deux choses dont l'accord est nécessaire. Il faut servir Dieu avec une crainte mêlée de

confiance, et il faut se réjouir en lui avec tremblement. L'Apôtre disait aux Philippiciens: *Opérez votre salut avec crainte et avec tremblement*; mais il ajoutait ensuite: *Réjouissez-vous dans le Seigneur*. Il leur disait de craindre le Seigneur, *parce qu'il était proche*; mais il les exhortait en même temps à *n'avoir point d'inquiétude*. Toute la vie chrétienne est renfermée dans ces instructions. Ne perdons jamais de vue la justice et la miséricorde divine: l'une inspire la crainte, et l'autre soutient la confiance qui est le principe de la foi intérieure. Une grande sainte de ces derniers siècles disait: *L'amour de Dieu presse de marcher, et la crainte de Dieu fait qu'on prend garde où l'on marche.*

VERSETS 12 ET 13.

Le sens de ces deux versets, dans nos versions, est encore une exhortation mêlée de menaces et de promesses. Embrassez, dit le prophète, la doctrine du Messie; prévenez par là les vengeances du Seigneur; ne vous exposez pas à perdre la route qui conduit à la justice et au bonheur. La colère de ce Dieu irrité est terrible, elle ne peut être éloignée, puisque la vie est courte; au moment de paraître en sa présence, heureux celui qui aura mis sa confiance en lui. On pourrait traduire: *lorsque tout-à-coup sa colère s'enflammera.*

Dans l'hébreu on lit: *embrassez le fils* (a); (*osculamini filium*); et cette leçon est extrêmement favorable à la divinité du Messie. Car ce *Fils* que le prophète veut qu'on embrasse, est le même à qui Dieu le père a dit: *Vous êtes mon fils, je vous ai engendré aujourd'hui*. Or tout de suite le prophète ajoute: *de peur qu'il n'entre en colère*, etc. On voit que ce *Fils de Dieu* est celui dont il faut craindre la colère, celui dont la fureur s'enflammera bientôt, celui en qui il faut mettre sa confiance; expressions qui ne sont jamais employées dans l'Écriture que quand il s'agit de Dieu et de sa suprême puissance. Il est remarquable que dans ce texte on ne lit point: *De peur que le Seigneur n'entre en colère*; le mot *Seigneur* n'y est pas: ce qui démontre qu'il n'est parlé que du *Fils*, et que c'est le même qu'il faut embrasser, ou auquel il faut s'attacher.

On ne lit pas non plus dans l'hébreu: *De peur que vous ne perdiez la route, ou que vous ne périssez en vous écartant de la route*; mais on conçoit que c'est la voie droite, et par conséquent la *route de la justice* ou du salut (b).

On objecte contre la leçon *embrassez le fils*, que le mot בן qu'on traduit par *fils* est chaldéen: ce qui se prouve par l'usage qu'on en fait dans ces mots de l'Evangile: *Bar-Jona* (fils de Jean), *Bar-Tholomæus* (fils de Tholomée), *Bar-Thimæus* (fils de Thimée), etc. Or, dit-on, il n'est pas à présumer que David se soit servi d'un mot chaldéen, plutôt que de בן, qui est hébreu, et qui signifie *fils*. Cette objection n'est rien: on trouve d'autres mots chaldéens dans le psautier, soit que ces mots fussent d'usage chez les Hébreux, soit qu'ils aient été introduits lors de la rédaction ou révision du psautier, sous Esdras, comme on le croit communément. Ajoutons que ce mot בן se trouve aussi dans les Proverbes, quoique ce livre soit écrit en pur hébreu.

La leçon des Septante et de la Vulgate n'est pas aussi énergique que celle du texte, mais elle n'y est pas contraire: car ceux qui embrassent la vraie doctrine, embrassent par conséquent le *Fils de Dieu*, qui l'a annoncée, suivant le verset 6; et nos deux versions ont en leur faveur la paraphrase chaldaique qui dit aussi: *recevez la doctrine*. S. Jérôme a connu la leçon: *osculamini filium*; cependant il traduit *adorate purè*, en

(a) Le P. Houbigant traduit: *Adorez le fils*.

(b) Le même auteur ne joint point *viâ à perentis*: il traduit: *Ne irascitur et perentis; etenim incedit et cito exardescet*, etc. Cette critique et correction du texte me paraît judicieuse.

s'attachant à la racine כָּרַב, qui signifie purger, purifier; et les Septante ont pu avoir la même pensée; car ils traduisent par *καταίμα*, *correctio*; toute *correctio* tend à purifier la doctrine ou les mœurs. Quoi qu'il en soit, si la leçon de l'hébreu est belle, on doit avouer au moins que celle de nos versions n'est pas répréhensible.

RÉFLEXIONS.

On a dans ces deux versets l'abrégé de toute la morale évangélique: elle consiste à s'attacher à la doctrine et aux exemples du fils de Dieu. Ceux qui s'en écartent sont dans le plus grand danger de se perdre; et il n'y a d'heureux en ce monde et en l'autre que ceux qui mettent leur confiance en Jésus-Christ.

Tout ce beau cantique abonde en instructions propres à tous les temps, et convenables à toutes les circonstances. Il n'est personne qui ne puisse l'appliquer à ses passions. Ce sont là proprement les ennemis de Dieu et de Jésus-Christ son fils. Elles frémissent sans

cesse contre la loi et contre l'Évangile. Mais il faut les soumettre par les principes de la foi, par l'idée de la grandeur de Dieu et de Jésus-Christ, par la crainte des jugements terribles dont tout pécheur est menacé. Il faut avoir sans cesse présent à l'esprit le décret du Père éternel, qui nous a donné son Fils unique pour nous juger en rigueur, si nous nous écartons des voies de la justice, et pour faire notre bonheur, si nous mettons notre confiance en lui.

Ce psaume est cité six fois dans le Nouveau Testament; ce qui fait voir l'accord de ces deux alliances, et l'étendue des lumières dont furent éclairés les prophètes. Cela nous fait connaître aussi que ces hommes de Dieu furent chrétiens avant la naissance du christianisme. Ils virent les promesses de loin, comme s'exprime l'Apôtre, et ils pratiquèrent la loi d'amour: loi aussi ancienne que le monde, et aussi essentielle que les rapports qui lient la créature raisonnable au Créateur.

1. David, cum fugeret à facie Absalon filii sui (2 Reg. 15, 14).

PSALMUS (1) III.

2. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me.

3. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.

4. Tu autem, Domine, susceptor meus es; gloria mea, et exaltans caput meum.

5. Voce meâ ad Dominum clamavi; et exaudivit me de monte sancto suo.

6. Ego dormivi. et soporatus sum; et exurrexi, quia Dominus suscepit me.

7. Non timebo millia populi circumdantis me: exsurge, Domine; salvum me fac, Deus meus.

8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causâ; dentes peccatorum contrivisti.

9. Domini est salus; et super populum tuum benedictio tua.

(1) Paulo, in Clavi Psalmorum, hocce carmen elegus martius videtur esse, qui decantatus fuerit, antequam proelium, quod 2 Sam. 17 describitur, committeretur. Similiter I. D. Michaelis in not. 117 ad Lowthum de S. Hebr. Poesi, p. 589, edit. Lips.: « Psalmum tertium sine historiâ legens, in vers. 7, 8 nihil reperiet, nisi locos communes de tutelâ Dei fiduciaque in eo collocandâ; at idem si ex 2 Sam. 17, 1, 23, didicerit, eo ipso tempore quo rex cis Jordanem securus dormiebat, gravissimum ei imminuisse periculum, quo perfunctus penè jam evasisse videretur nec cum deinde habuisse, cur infinita millia non militum, sed civium timeret, pravo consilio lentè armanda, quibus in desertis defuturus commeatus erat; nâ ille jam se aliquid legere magnum et attentione dignum sentiet. »

(Rosenmuller.)

PSALMUS; canticum, cantio, oda, seu carmen. Nam eruditus Psalmus significat sonum citharæ. (Vatablus.)

PSAUME III.

1. Seigneur, pourquoi ceux qui me persécutent se sont-ils multipliés? pourquoi tant d'adversaires s'élèvent-ils contre moi?

2. Pourquoi disent-ils à mon âme qu'elle n'a point de salut à espérer de son Dieu?

3. Mais vous, Seigneur, vous êtes mon défenseur, ma gloire, et c'est vous qui relevez ma tête.

4. J'ai élevé ma voix vers le Seigneur, et il m'a exaucé du haut de sa sainte montagne.

5. Je me suis endormi, j'ai été plongé dans un profond sommeil, et je me suis réveillé, parce que le Seigneur m'a pris sous sa protection.

6. Je ne craindrai point les milliers d'ennemis qui m'entourent. Levez-vous, Seigneur, sauvez-moi, mon Dieu.

7. Car vous avez frappé tous ceux qui m'attaquaient injustement: vous avez brisé les dents des pécheurs.

8. C'est au Seigneur qu'il appartient de procurer le salut, et c'est vous, Seigneur, qui répandez (ou répandez) des bénédictions sur votre peuple.

Canticum, eleganter, quasi concisum, resectis redundantibus; quia cantus est præcisio vocis. (Gejerus.)

Abi Davidi inscriptus; alii, de Davide, vel, in Davidem. Ab alio factus illi oblatu est. Verum hos refellit idem titulus Psal. 110, 1: דָּוִד, quem tamen Psalmum Christus Davidi ascribit, Matth. 22, 43. (Hammondus.) Nota genitivi, et quidem auctoris. Sic etiam 1 Sam. 14, 16, speculatores Saülis; et Hab. 3, 1; Davidis, vel Davidi, promiscuè usurpantur, ut gladius Jehovæ, Jer. 47, 6, prophetæ Jehovæ, 1 Reg. 22, 7, et 2 Reg. 3, 11. Ita in Græco, discipuli tibi, Marc. 2, 18, et tui, Matth. 9, 14. Carmen quod cecinit vel scripsit David. Non quòd hæc dixerit David, sed quòd talia dicere potuit, luctuoso illo tempore. David aut composuit Psalmum hunc durante fugâ, aut argumentum ejus meditatus est, aut restitutus composuit, ut conveniret illi tempori.

(Synopsis.)

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — DAVID (a). תָּפַ אֲדָוִי. Dativi casûs la-

med quidem apud Hebræos cum nominibus propriis et

(a) Queritur cum admiratione de populo qui ab imperio suo ad Absalonem defecerat filium et hostem; deinde spe divini præsidii, quod prius sæpius expertus fuerat, animum suum mirabiliter confirmat, et impietate omni discussâ securus facit. Quoniam autem in eâ, quam à filio pertulit David, persecutione, Christi figuram gessit, ad hunc juxta mysticum sensum pertinet procul dubio

hic Psalmus. Qui et à suo populo, in quem multa contulerat beneficia, ad mortem quæsitus est, et egressus item trans torrentem Cedron in Monte Oliveti, deprecatus Deum Patrem, consolationem recepit, et de liberatione planè securus, somno mortis sese radiderit, à quâ propria virtute cum voluit resurrexit, quasi à somno evigilans. Ad exemplum autem Davidis et Christi, etiam fr-

in possessionibus, indicat genitivum casum. Quà in significatione non est dubium inter rabbinos, quin hic et aliis ferè titulis accipiatur, etsi aliàs sit articulus Dativi, vel præpositio *ad*. Tamen Septuaginta perpetuò reddunt per dativum, ut doceant secùs hic fieri, quàm in humanis. In istis enim idem est scriptor et auctor, in his verò scriptor est David, auctor Spiritus sanctus interiorùs illuminans, ipsique David Psalmos revelans. Ut ergo primo auctori primum locum concederent, Davidem autem tanquàm instrumentum, et quasi illustratum atque edoctum à Deo ostenderent, *Psalmus* (inquiunt) *ipsi David*, non, *ipsius David*. Psalmus videlicet ipsi Davidi datus, vel dictatus, vel revelatus à Dei Spiritu. Quà ratione non Evangelium Matthæi, sed κατὰ τὸν Μάρθαιον dicimus, cujus scilicet scriptor sit Matthæus, non auctor. Auctoritas enim ad Spiritum sanctum deferenda est, qui locutus est per Prophetas et Apostolos, nec modò rem ipsam sive doctrinam, verùm etiam verba ipsa dictavit, se accommodando

delis quisque, cum à variis hostibus sive visibilibus sive invisibilibus infestatur, hoc Psalmo uti debet, quo se hoc carnine ad fidendum Deo excitet, ejusque fiducià confirmet. (Jansenius.)

Scriptum putat Theodoretus paulò ante victoriam de Absalomo, cum propheticum spiritum, poenitudinis luctusque causà, illi Dominus restituerit. Malo ego cum Muisio, scriptum à Davide Psalmum per otium, ut Hierosolymam rediit post discrimen.

Hunc Psalmum cum aliquot sequentibus Beda venerabilis explicari posse ait de Ezechià, quem Assyriorum arma terrebant. Titulum, quem nos legimus, fortasse aut non legit, aut neglexit. Illud solummodò incertum Psalmi auctorem facere potest, quod *Sion montem sanctum* appellet, quo nomine, nonnisi extructo templo, distingui cœpit. At eandem Sionis appellationem in Psalmo secundo vidimus, quem nemo Davidis esse negat. Quare colligendum est, Davidis ætate *Sioni* nomen *montis sancti* aptatum fuisse, sive quòd eq loco Abraham Isaaci sacrificium paràrit, sive quòd David eo in monte apud Obededomum, tum domi suæ arcam collocaverit; sive demùm quòd revelaverit David Deus, montem esse à se electum, in quo templum sibi conderetur.

Patres in Davide, quem Absalom odit pellit, armis aggreditur, Jesum Christum vident à Judà proditum, Hierosolymà egressum ut in hortum Oliveti veniat, à militibus captum jussu principum sacerdotum, Pilato traditum, necatum ac denique vitè restitutum. Inter cæteros de resurrectione explicatur vers. 5: *Ego dormivi, et soporatus sum; et exsurrexi, quia Dominus suscepit me.* Judæ, Absalomi et Achitophelis mors luculentior figuram efficiunt. (Calmet.)

Kimhi è veterum Rabbinorum sententià docet tum præcisè editum hoc carmen, cum ascenderet per clivum olivarum, scandens et flens, nudis pedibus incredens, et operto capite, etc., 2 Sam. 15, 30. Non tum quidem edidisse aut scripsisse sua carmina crediderim Davidem, cum versaretur in mediis periculis; neque enim tunc licuisset, sed postquam emersisset atque eluctatus esset, tum demùm quas preces seriò in periculis conceperat ac meditatus fuerat, chartis mandasse, et versibus fuisse complexum. Quærat aliquis cur hæc scriptio, et aliæ similes, ex occasione diræ alicujus calamitatis aut periculi editæ, Psalmi nomen obtineant, quod læti aliquid sonat. Respondeo cum Kimhi, non tunc quidem, cùm editæ sunt ejusmodi scriptiones, Psalmi nomen obtinuisse, sed cùm aversà calamitate, ac depulso divinitus periculo, cœperunt in templo aut publicè decantari. (Muis.)

tamen stylo, et modo dicendi singulorum. Idcirco enim, alii aliis tersiùs et efficacius scripserunt, differentique stylo. Possit etiam dici esse Hebraismum, nempe dativum pro genitivo.

VERS. 2. — QUID, etc. (1), ad quid, cur; *ma pro lamma*; vel quàm, quantum, pro *camma*. O quàm multi sunt, Domine, qui me arctant, angustant, affligunt.

VERS. 3. — ANIMÆ MEÆ, etc., mihi ipsi per synecdochem. Alii per idiotismum, de animà meà, de me.

NON EST, etc. (2), Mimesis hostium. *Ejus*, in Deo, qui ab ipso colitur et agnoscitur, non à nobis. Hoc autem pronomen desideratur in fonte, sed rectè additum explicationis causà, quòd piorum persecutiones oriantur ex persequentium atheismo, vel certè impietate, Deique contemptu. *Ipsi*; *lo* masculini generis, et refertur vel ad sensum; nam *animæ meæ*, valet, *mih* aut *de me*, vel ad animam. *Nephe*s enim interdùm masculinè usurpatur. Hunc autem versum in Hebr. primum audit *Sela*, deinde vers. 5 et 9, quousque semel et septuagies in toto opere occurrat, et ter in Habacuc. Mihi videtur nota non tantùm musica, verùm etiam exclamationis

(1) DOMINE, QUID MULTIPLICATI SUNT. Queritur David, et miratur, colloquens in oratione cum Deo, de multitudine persecutorum suorum, nam, ut habetur 2 Reg. 15, universus Israel toto corde sequebatur Absalonem. Idem Christo accidisse notum est ex evangelio, præsertim tempore passionis; tunc enim filius ejus, id est, populus ejus rebellavit ab eo, dicens: *Non habemus regem, nisi Cæsarem*. Joan 19 et ipse recessit à eis quasi infirmus, et fugiens per mortem, sed paulò post rediit per resurrectionem. Absalon significat: *Patris pax*, quia reverà bellum fuit filii, sed in patre semper fuit pax, ut patet, tum de Davide, qui flevit mortem filii, tum de Christo, qui oravit pro persecutoribus; et quemadmodùm in persecutione Absalonis, Achitophel intimus consiliarius et familiaris David prodidit eum, et postea se ipse suspendio necavit; 2 Reg. 17; ita in passione Christi, Judas unus ex intimis familiaribus prodidit eum, et in fine laqueo se suspendit.

(Bellarminus.)

Ma Aben-Esra rectè hoc loco *admirantis* (seu potiùs cum admiratione conquerentis) vocem esse dicit, tum pergit: *Israelitæ in tres partes tunc contra Davidem divisi erant; alios enim ut Benjaminitas, hostes habuit; alii, ut Absalom et Amasa, et qui ab ejus partibus erant, in eum rebellârunt; alii de eo dixerunt: Cecidit, nec resurget* (vers. 3). Venema *rabin* non tam multos, quàm magnos et excellentes significare putat, seu *magnates*, ut Jerem. 41, 1. Sed consuetà vocis significatione rententà sensus gravior videtur. *Multis* verò non tantùm hostes Davidis, verùm et ii qui primum de partibus ejus stetitissent, sed rebellionem ingravescente de ejus rebus desperassent, intelliguntur. (Rosenmuller.)

(2) NON EST SALUS. Ad cujus intellectum sciendum, quòd Bethsabee uxor Uriæ fuit neptis Achitophel, et propter hoc fuit principalis consiliarius Absalom in rebellionem contra David patrem suum; et ad inducendum populum ad ipsius David persecutionem, dicebat quòd David erat ipsi Deo odiosus, propter adulterium cum Bethsabee, et homicidium viri sui Uriæ; ideò populus Israel cœpit vulgariter dicere de David: *Et ei qui furatus est ovem et interfecit pastorem, poterit esse salvatio?* q. d.: Non. Ovem autem vocabant Bethsabee, quia sic vocatur in parabolâ Nathan Prophete, 2 Reg. 12. Pastorem autem vocabant Uriam, qui ipsam nutrierat, ut in eadem parabolâ dicitur, et secundùm hoc dicebat David: *Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.* (Lyranus.)

et attentionis, ut tunc elevetur mens et cogitatio; q. d. : O magnam blasphemiam, an sic licet Dei providentiam tam apertam in dubium vertere? Quinta editio vocem Hebræam *עלא* retinet. Septuag., Theodotio, Symmachus eam modò prætermittunt, modò *διὰ φάσμα* interpretantur, quasi nihil ad sententiam conferat, sed sit simplex nota musicæ et concentus. Hanc enim ideò Græcam vocem Suidas *ἐκκαλεῖται μέλους*, alii nostrorum commutationem metri, alii pausationem spiritus, alii alterius sensus exordium, alii rhythmî distinctionem, alii cujusdam musicæ varietatis exordium esse docuerunt. Quæ omnia quidem Hieronymus suggillat. Non minus tamen Hebræi inter se variant. R, Kimbi tradit esse vocis, deinde mentis, ad considerandam sententiam elevandæ notulam, à *Salat* elevavit, quasi *Sela* pro *Sella*, II geminatâ, musicum intendendæ vocis signum. Anonymus, pausam, in quâ tunc pulsaretur instrumentum musicum: Thalmudicæ, Chaldæus, Hieronymus, Aquila, genus asseverandi, quo jam dicta æterna esse pronuntientur, in *æternum*, in *secula*, *semper*. R. Abraham, affirmationem ad confirmanda superiora, *verè, profectò, ita est*. Quod hodiè Judæi ferè in suis precibus sequuntur.

VERS. 4. — SUSCEPTOR (1). Adjutor, protector, de-

(1) *At tu, Jova, clypeus es circa me*; plus est quàm si dixisset, *clypeus meus*; nam clypeorum alii partem corporis tegunt, alii totum corpus muniant: *Tu autem mihi es*, inquit, *vice clypei, qui me undequaque tegit ac munit*. Alioqui vox usurpatur in significatione presidii et protectionis. Ps. 18, 3: *Clypeus meus et cornu salutis meæ*, et 33, 2: *Auxilium meum et clypeus meus ipse est*; rursùm Ps. 119, 114: *Latibulum meum et clypeus meus tu es*. Item Genes. 15, 1: *Ne timeas, Abraham, ego clypeus tuus sum*, ubi vetus editio Latina, *protector tuus*. Hæc Drusius in Commentat. in priores 19 Psalmos, ad h. l. In *gloriâ meâ* est metonymia effectus, effectus posito pro personâ efficiente, seu pro auctore, quemadmodum Ps. 27, 1: *Jova lux mea, et salus mea*, i. e., auctor et causa lucis, salutis. Conf. Glassii Philol. sacr. p. 359, ed. Dath., et Storii Observat., p. 15. Sensus: A te spero gloriam, i. e., victoriam de hostibus, et meæ dignitatis vindicationem. Alii hæc referunt ad *partem præsentemque dignitatem regiam*, ut sit: *Tu me honoribus ornasti*. Ita Drusius quoque l. c.: *Qui me evexisti ad gloriam*, vult dicere, ad dignitatem regiam; nam *gloria* nuncupatur *majestas regum*, vel ipsum regnum. Unde vestis *gloriæ* pro, *regia*, Esth. 14, 2. Latina Vetus: *Cum deposuisset vestes regias*. Licet etiã exponere, *gloria mea*, i. e., Deus meus, ut Ps. 106, 20: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem bovis*. Interpretationem planè diversam proponit Kimchi: *GLORIA hic idem valet quod ANIMA*, ut Ps. 46, 9: *Exsultavit anima mea*; et Ps. 30, 13: ut psallat tibi anima. Subdit tamen: *Potest etiã GLORIA MEA opposita esse ignominie quam est passus, cum fugeret*. Verba hujus commatis ultima: *exaltans caput meum*, refert Drusius, quemadmodum ea, quæ præcesserunt, ad dignitatem regiam: *Extollens caput meum* ex humilitate atque dejectione; hoc dicit, quia ex infimo loco ad altissimum regie dignitatis gradum fuerat à Deo evehctus, nam *extollere caput* dicitur, qui aliquem ad honores perducit. Sirach 11, 4: *Sapientia humilis extollit caput ejus*. Rursùm Sirach 20, 11: *Est qui ex humilitate caput extollit*. Nec aliter sumes Ps. 27, 6: *Nunc extollit caput meum contra hostes meos*; et 110, 7: *Idèò extollit caput*; et 2 Reg. 25, 27: *Extulit caput Joachim regis Judæ de carcere*. Hujus loci est et illud Genes. 40, 13: *Intra tres dies extollet Pharao caput tuum*. Aliter Kimchi: *Et exaltans caput meum,*

ensor. Sic infra, vers. 5, *suscepit*, adjuvit, sustentavit, protexit. Quæ notio est ferè verbi hujus toto hoc Græco et Latino opere; ad verbum: *Clypeus circum me*. Ubi observandum, *clypeum*, *scutum*, plerumque reddi à Septuaginta per *ἀνελήκτορα*, vel *ἐκπαρκιστον*, aut simile aliquid, quemadmodum, et *petram*, per firmamentum, vel fortitudinem, et alia ejusmodi, ut metaphorarum perspicuitati serviat. *Gloria mea*, per auxesin, glorificator meus, à quo gloriam spero, vel qui me glorificat. *Et exaltans*, erigens caput meum, adjuvans, ne succumbam ponderi afflictionis. Alii, ad dignitatem me evehens. Nam à caulâ ad aulam, deinde à plectro ad principatum, deusque à principatu ad sceptrum fuit sublatus. Alii, faciens ut erecto capite incedam, id est, lætus, et hilaris, contra illud, Gen. 4, 8: *Cur concidit facies tua?* id est, *cur tristi vultu et demisso incedis*. Tanta fecunditas metaphorarum linguæ.

VERS. 5. — DE MONTE SANCTO SUO (1). De cœlo sublâmi, et alto sanctitati ejus dicato, de sublîmi throno gloriæ tuæ, in quo insides in tuâ majestate et

ne rubore perfundar, neve concidat facies mea coram inimicis meis, sed erecto et elevato capite incedam, lætus et hilaris. Ego utrumque h. l. conjungendum puto, ut Esromus Rüdinger fecit, cuius hæc sunt verba: « Significat *caput tollere*, sive *exollere*, figura hebræa « utrumque id est, et honoribus et dignitate ornare, et « lætitiã atque securitatem conciliare, liberando è « periculis, malis et ægritudine, atque ita erigere ja- « centem; sicut contra perturbati et tristes atque in- « gentes incedunt capite dejecto seu demisso, ut Ps. « 35, 14: *Incedebam incurvus sicut qui matrem tuget*; « id enim est capite demisso. Sic est Genes. 40, 13: « *Et extulit caput principis pincernarum, id est, et resti- « tuit ei dignitatem*. Conf. Ps. 27, 6. Quæ videtur et « Maronianum hoc (Georg. 3, 8, 9):

« *Tentanda ria est, quâ me quoque possim*

« *Tollere humo, victorque virum volitare per ora.*

« Erit igitur: et erectus incedere, liberatus omni dolore et metu, et ornatus honoribus.»

(Rosenmuller.)

(1) EXAUDIVIT ME. Difficultatem nonnullam in hoc Psalmo, et aliis plerisque sequentibus adfert, quòd cum in tribulatione constitutus Propheta oret ad Dominum, mox se exauditum canit, et tamen tanquàm necdum exauditum rursùm Dei opem implorat. Ut cum hic, postquam se dixit exauditum, mox subjungit: *Exsurge, Domine, salvum me fac*. Et tamen iterùm quasi omni malo liber subdit: *Tu percussisti omnes adversantes mihi sine causâ*. Quod incommodum triplici ratione submoveri potest. Primum enim dici potest istud à propheta factum, quòd hos Psalmos jam à malis, in quibus fuit, liberatus dictaverit, ut ob id in eodem Psalmo comprehendat, et verba precationis quibus in tribulatione usus fuerat, et celebrationem beneficiorum à Deo sibi præstitorum. Verùm quoniam secundum hanc rationem dura et sibi non coherens erit versuum unius Psalmi connectio, secundò dicendum ipsum significare voluisse priorum beneficiorum recordationem fiduciam illi præbuisse, cum in nova incidit mala, ut et ab his sibi liberationem precaretur et polliceretur. Aut in precatoriis hujusmodi Psalmis, ex certâ exauditionis fiducia Prophetam pronuntiare, se jam accepisse quod precabatur, nimirum quòd, quasi jam illud accepisset, se firmiter accepturum consideret. Secundum quam rationem præterita verba plerumque accipienda sunt posita pro futuris: quod frequens est apud Prophetas, maximè in Psalmis. Itaque in hoc Psalmo præteritum, *exaudivit*, et quæ sequuntur, per futurum exponenda essent.

(Jansenius.)

sanctitate, in angelorum medio, quem denique tibi sanctificasti et consecrasti, juxta illud, Isa. 66, 1, 2 Par. 3, ult.: *Pervenitque oratio in habitaculum sanctitatis in caelum*; ubi nos, in habitaculum sanctum caeli, quasi dicat, caelitus misit auxilium. Alii, de templo posito in monte Moriâ, quod erat symbolum caeli, atque adeo Ecclesiae de quibus solet exaudire. Sed illud nondum erat exstructum, ut ad illud manus supplices tenderet; nisi fortassè propheticè. Alii de propitiatorio, quod cum arcâ erat in monte Sion in tentorio, quod construxerat David, 1 Par. 15.

VERS. 6. — EGO DORMIVI, ET SOPORATUS (1). Accubui, et dormivi securè, sine metu, et, ut Latinè dicitur, in utramque aurem, donec surgerem, tumque surrexi placidè. Propter illorum insidias et aggressiones, non desii liberè et intrepidè fungi muniis vitæ naturalibus, dormiendo, stertendo, expergiscendo, et similia agendo, quando libuit. Et id, quia Dominus audivit me, atque protexit; quasi dicat: Hoc negotium evasi, atque si fuisset extra omne periculum. Continuat exauditionis beneficium. Exaudivit me deprecantem, ac securè et confidenter die nocteque versari dedit. Hæc enim locutio summam securitatem suaviter quiescentis designat. Alii non tam cohærenter, per antithesin, dormitionem et somnum referunt ad tempus calamitatis et crucis, exsurrectionem verò ad tempus liberationis et salutis. Ego quidem sum gravi persecutionum somno oppressus, at ex illo emersi, et quasi evigilavi, quia, etc. Quin et post Aug. Justinum contra Tryph., et Arnobium, existimant allusum ad Christum dormientem, id est, mortuum, et divinâ potentiâ resurgentem. Ejus enim personam, et typum passim David gerit. *Suscipit*, sustentavit prop. Unde et Græcè ἀναλαμβάνει, *suscipiet*, de quo rectè Augustinus. Hoc animadvertendum in unâ sententiâ, et præteriti temporis verbum posuit, et futuri, ut in Prophetis sæpè,

(1) EGO DORMIVI, etc.; in hoc versu inprimis annotandum, legendum esse verbum futurum, *suscipiet*, non præteritum, *suscipit*. Sic enim habent non solum Hebræa, sed etiam Græca, ex quibus nostra lectio desumpta est. Et D. Augustinus quoque manifestè declarat se futurum legisse, et sic habent vetusta quædam nostra exemplaria. Vitio enim scriptoris futurum mutatum est in præteritum, quoniam judicavit futurum hoc malè cohærere cum præcedentibus præteritis. Incommodè enim videtur dicere se exsurrexisse, quoniam Dominus illum suscipiet; sed omninò videbatur dicendum se exsurrexisse, quia Dominus illum suscepit. Quod incommodum tollit D. Augustinus, dicens: In prophetiâ benè misceri futura præteritis, quia utrumque significatur: quia, inquit, ea quæ ventura prophetantur, secundum tempus futura sunt, secundum scientiam prophetantium jam pro factis habenda. Itaque secundum eum præteritè hæc: dormivi, soporatus sum, et exsurrexi, per futura sunt exponenda, quod sanè omninò faciendum est, cum hic Psalmus intelligitur esse oratio Christi jam in persecutione existentis, et his verbis suam mortem atque resurrectionem prædicentis, quemadmodum communiter à nostris intelligitur. Verum juxta sensum litteralem, quo hic Psalmus (ut ex titulo patet) ad Davidem pertinet, cum jam à filio suo persecutionem pateretur, rectè juxta Scripturæ phrasim per somnium, soporem atque ex somno exsurrectionem, intelligitur significari summa securitas, et mentis tranquillitas. (Jansenius.)

quo utrumque significetur. Quia ea quæ futura prophetantur, secundum tempus futura sunt, ac secundum scientiam prophetantium, jam pro factis habentur. Miscentur, et præsentis temporis verba, etc. Adde hoc fieri ex linguae usu ad actûs continuitatem, et promissionum certitudinem (1).

VERS. 8. — SINE CAUSA (2). Frustra, vel temerè

(1) NON TIMEBO MILLIA POPULI, etc. De Davide clarissima sunt: ille enim dicitur exsurrexisse, quando recepit animum, et paravit se ad resistendum inimicis; ideò nunc dicit non timere se populum illum innumerablem, quia in Deo confidit, non in suis viribus, aut armis sociorum; ac propterea rogat Deum, ut exsurgat, ut salvum se faciat de manibus hostium. Dicitur Deus per metaphoram exsurgere, quando incipit juvare; quemadmodum dicitur dormire, quando non juvat. *Exsurge*, inquit alio loco; *quare obdormis, Domine?* Pulchrè autem conjunguntur, *exsurrexi*, et *exsurge*; quasi dicat: Ego te excitante per immissam inspirationem exsurrexi, et tu igitur me excitante per orationem exsurge, et pugna pro me. Christo autem hæc omnia accommodantur rectissimè, non ratione capitis, sed ratione corporis; id est, Christus hæc dicit post resurrectionem non pro personâ suâ, sed pro corpore suo, quod est Ecclesia, quæ in illis initiis innumerabiles habuit inimicos, sed Deo freta omnes vicit.

(Bellarminus.)

(2) Vocem *lechi*, pro *maxillâ* seu *genâ* interpretantur non modò Hebræi omnes, sed et quotquot ex Hebræo verterunt, præter unum fortassè (excipio Græcum, et qui eum semper sequitur, Latinum interpretem) Genebrardum, qui *lechi* vult dici per apocopen poeticam pro *lechinmam*, id est, *gratis* et *sine causâ*. Sed hoc gratis dicitur, et sine exemplo; nam quæ ipse adfert, non sunt ad rem. Si diceret fuisse olim *lechinmam*, ubi est hodiè *lechi*, corruptâ, ut sit, voce, quod non concederem; sed quòd *lechi* sit pro *lechinmam*, id verò nunquàm probabitur iis qui vel primoribus labris Hebræam linguam degustârunt. Nam, ut onnitam similem nunquàm occurrere apocopen, cum *lechi*, sæpè citra controversiam significaret *maxillam* (ut Jud. 15, 17; 1 Reg. 22, 25; Job. 16, 10; Threnor. 3, 30; Mich. 5, 1, et aliis in locis), certè contextus ipse, ut ex sequente membro, *dentes peccatorum contrivisti*, vel cæco apparere potest, hanc significationem, etsi vox esset ambigua, videtur postulare; cum posterius membrum in Psalmis eandem sententiam, quàm priùs, soleat continere. Eugubinus vult *lechi* significare *maxillam*, affirmatque Hebraicam lectionem esse viorem, quòd sequatur, *dentes peccatorum contrivisti*. Testis est etiam Aquilam et Symmachum prædictam vocem pro *maxillâ* accepisse. Jansenius observat Hebræa habere, *maxillam*: מַלְכִי enim significare *maxillam*; quòd benè convenit ei, quod sequitur de dentibus contractis. Significatur enim, inquit, non solum ignominiosa in maxillâ percussio, sed etiam vehemens, quæ scilicet dentes confrerit. Tietlmannus *maxillæ* interpretationem videtur præferre. Origenes testatur se in codicibus Hebræis, quos viderit, legisse *maxillam*. Paraphrastes Chaldaeus, auctor versionis Syriacæ, qui antiquissimi creduntur, B. Hieronymus, ex recentioribus Sanctes Pagninus, Pelicanus, Cajetanus, Felix Pratensis, Vatablus, Campensis, Clarius, Flaminius, innumerique alii, *maxillam* verterunt. Neque card. Bellarminus hanc versionem improbat, neque negat ita legi hodiè in Hebræo; imò affirmat utramque lectionem bonum habere sensum. Sed nec Georg. Venetus dubitat versionem Vulgatam hic appellare mendosam. Quis nunc ferat quod ait Genebrardus, *inscitè recentiores vertere in maxillâ*; quodque statim subjungit: *Vide quid sit inscitiam et temeritatem habere ducem*. Videre ipse debuisse, quos inscitiae et temeritatis argueret. Non negat ipse inter recentiorum, quam vocat, versionem ferri posse. Dicit porrò Da-

Inscitè recentiores vertunt, in *maxillâ*. Nam est apocope poetica, *lehe*, pro *lechinam*, ut *dal*, pro *deleth*,

vid : *Percussisti (in) maxillâ*, significare volens turpem et dedecorosam poenam ac plagam hostibus à Deo infligam. Nam nemo alteri jam grandiusculo colaphum infregit unquam, nisi per summum contemptum. Probat hoc aliquot Scripturæ loci; exempli gratiâ, Job. 16, 10 : *Cum opprobrio percusserunt maxillas meas*; Thren. 3, 30 : *Dabit percutienti se maxillam; saturabitur opprobriis*; ubi in fonte eadem omninò vox, quæ hic reperitur, Michææ 5, 1 : *Virgâ percutient in maxillam judicem Israel*; ubi Hebraicè eadem quoque vox, quæ hic. Sic Judei Christo illudentes, colaphis eum cædebant, Joan. 19. (Muis.)

DENTES. Scilicet Achitophel et aliorum qui detractionibus suis mordebant David, dicentes : *Ei qui rapuit ovem, et interfecit pastorem, etiam salvatio?* q. d. : Non. Dentes autem istorum fuerunt contriti, quia Achitophel se suspendit, ut habetur 2 Reg. 18.

(Lyranus.)

Benè Kimchius : *Jam multoties me servasti, et hostes meos percussisti, ita et nunc facturus es*. Ad Saulem potissimum ejusque progeniem, tum etiam ad reliquos hostes feliciter olim debellatos respicere videtur. Adit tamen : *Vel refertur ad præsens bellum, tum in præsentia hæc sunt accipienda, ut supra vers. 5*. Ita Aben-Esra : *Quod dicit : Impiorum dentes confringis, oppositum est iis qui nullam salutem ipsi à Jovâ expectandam esse dicent*. Metaphoram in his verbis Zornius, in *Biblioth. antiquar. exeget.*, part. 1, p. 902, desumptam putat à pugilum certaminibus, quibus in feriendo et oppugnando adversario præcipuè facies peti solebat. Sed cum apud Hebræos hujusmodi certamina in usu fuisse nullo exemplo constet, præstat cum Venemâ et aliis figuram à feris bestiis petitam putare, quæ morsu nocent et dilaniant, quarum dentibus excussis,

NOTES DU PSAUME III.

C'est ici le premier psaume qui ait un titre, et ce titre est : *Psaume de David lorsqu'il fuyait devant son fils Absalon*. L'histoire de ce fait est connue par le second livre des Rois. Il est vraisemblable que le prophète, de retour dans sa capitale, après la défaite des rebelles, composa ce psaume pour conserver la mémoire du danger qu'il avait couru, et pour témoigner la confiance qu'il avait toujours eue dans la protection de Dieu. Ce sentiment est le fruit que tout fidèle doit retirer de ce psaume : dans quelque détresse qu'il se trouve, il ne doit jamais perdre de vue la protection divine. Quelques efforts que fassent ses ennemis pour le perdre, il éprouvera que Dieu n'abandonne jamais ceux qui implorent son secours, et qui n'attendent que de lui leur délivrance.

L'hébreu et le grec mettent dans le titre, pour David, afin de nous faire entendre que ce psaume et plusieurs autres, qui ont le même titre, ont été inspirés à ce prophète par le Saint-Esprit, dont il n'a été que l'instrument et l'interprète. Ce titre se trouve dans l'hébreu, dans le grec et dans le latin : c'est ce qui lui donne quelque autorité, sans nous obliger cependant à le regarder comme faisant partie de la parole divine. Car, à parler en général, les titres des psaumes ne sont pas reçus par les interprètes avec la même vénération que les psaumes mêmes. Il y a trop de diversités dans ces titres. Les uns se trouvent dans les Septante, et non dans l'hébreu; d'autres ne sont pas dans tous les exemplaires grecs : quelques-uns ne sont que dans le grec, et non dans la Vulgate, ou bien dans la Vulgate, et non dans le grec. Enfin, plusieurs sont si obscurs qu'il est comme impossible d'en deviner le sens : et la plupart même de ceux qui paraissent clairs, contribuent très-peu à l'intelligence des psaumes qu'ils annoncent. On a fait sur ce point un nombre presque infini d'observations, qu'on peut voir dans les interprètes. Il n'est point nécessaire, pour acquérir une intelligence convenable du psaume d'exercer une

ostium, et *kes*, pro *kisse*, solium. Vide quid sit insertiam et temeritatem habere ducem. Nam etsi eorum interpretatio fieri possit, at miserandum est valdè veterum sapientiam ante damnare, quàm intelligere. Præterea est idem sensus. Ita eorum rabiem cohibuisti, tam gravem alapam infregisti, ut eos prostraveris, nec me potuerint devorare, quemadmodum expetebant. *Dentes*, vires, potentiam, vim, impetum. Metaphora de summo supplicio et ictu, à feris sumpta, quæ in dentibus summum habent robur, seque iis tanquàm armis tuentur. Est autem auxesis. Quid dico percussisti? imò verò alapâ dentes improborum excussisti et contrivisti.

VERS. 8. — DOMINI EST SALUS. Domini est salvare, et populo suo benedicere : hoc ejus est proprium, non alterius. *Salus*, pro salvatione, et præsidio salutari. *Benedictio*, favor, et omnium bonorum copia. Quam nonnulli astringunt ad cœlestia bona per Christum parta. Pax, et divina beneficia, Euthy. Sic autem Hebræi appellant bonorum multiplicationem divinitus, Deique gratiâ eventientem, ut ex opposito, maledictionem non bonorum privationem simpliciter, sed malorum multiplicationem divinitus, Deique judicio contingentem, divinam quamdam ultionem et *ἐκπεσιον*.

nulla ab iis metuenda est noxa. Kimchius, *ignominiosam percussioem*, intelligit, quod etiam Gejero visum est, qui ad loca Mich. 5, 1 (al. 4, 14), et Joan. 19, 3, provocavit. (Rosenmuller.)

critique exacte sur tous ces titres. L'instruction et l'édification des fidèles sont indépendantes de ces recherches. Je tâcherai cependant d'expliquer ces inscriptions à mesure qu'elles se présenteront dans le cours du psautier, et je donnerai, comme il convient, la préférence d'estime et d'attention à celles qui se trouveront uniformes dans l'hébreu, dans le grec et dans notre Vulgate.

Je ne puis dissimuler une difficulté que fait naître le respect dû à cette version-vulgate déclarée authentique par le concile de Trente. 1° Ce saint concile déclare qu'il faut recevoir tous les livres avec toutes leurs parties, tels qu'ils sont dans l'ancienne version-vulgate. Or, il paraît que les titres des psaumes sont des parties du psautier. 2° Dans la préface qu'on lit à la tête de l'édition donnée par Clément VIII, édition reçue par toute l'Église catholique, il est dit qu'on n'y a rien mis qui ne fût canonique; et l'on ajoute que le Saint-Siège n'empêche point qu'on y insère des choses qui pourraient servir à l'intelligence des saints livres, par des concordances de passages, des sommaires de chapitres, pourvu toutefois que ces additions fussent imprimées en d'autres caractères que les livres mêmes de l'Écriture. D'où il s'ensuivrait assez plausiblement que les titres des psaumes sont du corps de la Bible, et canoniques. Car outre qu'ils n'ont point été ajoutés par des auteurs modernes, à la façon des concordances de passages, ou des sommaires de chapitres, on les voit imprimés partout du même caractère que les psaumes.

Cette difficulté n'est pas plus grande que celle qu'on fait en faveur de la petite préface mise à la tête des Lamentations de Jérémie. Presque tous les commentateurs anciens et modernes l'exceptent des Écritures canoniques, quoiqu'elle soit, dans nos bibles, imprimée du même caractère que les Lamentations; et quand on objecte à ces interprètes l'autorité du concile de Trente, qui ordonne de recevoir les livres de l'Écriture tels qu'ils sont dans la Vulgate, et de les

tenir dans leur totalité, c'est-à-dire, avec toutes leurs parties, pour sacrés et canoniques, ces savants répondent que le concile parle de ces livres selon qu'ils ont coutume d'être lus dans l'Église catholique. Or, cette Église, qui tous les ans lit les Lamentations dans ses offices publics, n'a jamais lu ni ordonné de lire la petite préface qui les précède. Quant à ce qui est dit dans la préface de nos bibles sur ce qui y est contenu, et sur le caractère dont on s'est servi pour l'imprimer, ils observent que cette préface n'est point l'ouvrage du Saint-Siège, mais de docteurs particuliers qui pouvaient regarder la petite préface des Lamentations comme canonique; opinion qui ne peut faire loi dans l'Église: ou bien ces docteurs trouvant cette petite préface déjà imprimée du même caractère que les Lamentations, ils auront cru qu'il fallait l'imprimer encore de même: usage qui a prévalu, sans donner pour cela à cette préface plus d'autorité qu'elle n'en avait auparavant.

Ces réponses sont tout-à-fait applicables aux titres des psaumes. L'Église, qui lit tous les jours les psaumes, ne les lit jamais avec leurs titres. Si elle jugeait ces titres authentiques, elle les tirait aussi-bien que tant d'autres titres de saints livres qu'elle n'omet pas, notamment celui-ci, *Oratio Jeremie prophetae*, qu'on lit dans l'office du samedi saint. A l'égard de la préface de nos bibles, c'est une pièce respectable, parce qu'elle est l'ouvrage de personnes graves, habiles, et qui avaient été employées dans la correction de la Bible donnée par Clément VIII. Mais il ne paraît aucun décret du Saint-Siège qui autorise cette préface. Il est seulement ordonné par Clément VIII aux imprimeurs, de se conformer dans la suite à l'exemplaire des saints livres imprimé au Vatican: ce qui laisse les titres des psaumes et la petite préface des Lamentations dans l'état de controverse où ils étaient auparavant, et où ils seront jusqu'à ce qu'ils plaise à l'Église d'en décider autrement.

A raison de son titre, ce troisième psaume paraît donc avoir pour objet la révolte d'Absalon, et l'état de détresse et d'humiliation où se trouva pour lors le prophète. La plupart des saints Pères l'expliquent de J. C. persécuté par les Juifs, et livré par le traître Judas. Saint Augustin y ajoute deux autres convenances; savoir: les souffrances de l'Église unie à son chef souffrant sur la terre, et les épreuves, les tentations, les combats de chaque fidèle en butte aux attaques des ennemis du salut.

VERSETS 1 ET 2.

On pourrait traduire conformément à l'hébreu: *Seigneur, que le nombre de ceux qui me persécutent s'est multiplié!* Le nombre des partisans d'Absalon était en effet très-grand, puisque dans la bataille qui se donna contre lui, il périt vingt mille hommes de son côté.

Ce qui affligeait le plus David, c'est qu'on le crut abandonné de Dieu, à cause des deux crimes qu'il avait commis, l'un à l'égard de Bethsabée, et l'autre à l'égard d'Urie. Malgré ces deux grandes fautes, ce prince ne perdit jamais la confiance qu'il avait en Dieu, et c'est ce qu'il témoigne dans ce psaume.

J. C., le Saint des saints, vit toute la synagogue déchainée contre lui; elle lui reprocha la confiance qu'il avait toujours témoignée à l'égard de Dieu son père; elle le chargea d'insultes, tandis qu'il était sur la croix. L'Église de J. C. a essuyé toute sorte d'outrages de la part des Gentils, des hérétiques, des impies et des pécheurs. Chaque fidèle est toujours en guerre contre les ennemis de son salut. Ce psaume est applicable à tous ces divers objets.

A la fin du second verset, on trouve dans l'hébreu ce mot *selah*, qui est répété deux autres fois dans ce même psaume, et en tout soixante-onze fois dans le psautier, sans compter trois fois dans Habacuc. La signification de ce terme est fort obscure. Les uns croient que c'est une marque destinée à avertir les

chantres d'élever la voix. D'autres, que c'est le signe d'un changement de ton. S. Jérôme le traduit par *toujours* ou *éternellement*; les Septante par *δέξτε*, qui n'est pas plus clair que *selah*. Quelques-uns prennent ce mot pour une sorte d'aspiration vers Dieu; quelques autres croient qu'il est placé dans les endroits où le prophète veut avertir l'homme touché de ses malheurs de respirer un peu, et de ne pas s'abandonner à sa douleur. Nulle de ces explications n'est à l'abri de la critique, parce que nulle n'est appuyée de raisons convaincantes. Notre version vulgate passe ce mot sous silence; et je ne trouve qu'un seul endroit où elle paraisse en tenir compte, c'est au huitième verset du psaume 61; elle met là *in æternum*, tandis qu'il n'y a que *selah* dans l'hébreu, et *διάψαλμα* dans le grec. La signification de ce mot étant donc si disputée et si incertaine, je n'en dirai rien désormais. On peut voir la dissertation de D. Calmet, qui penche fort à regarder ce mot comme inutile (1).

RÉFLEXIONS.

Les psaumes ont été inspirés à David et aux autres auteurs de ces divers cantiques (si toutefois David n'en est pas l'unique auteur), pour l'instruction et l'édification des fidèles, tant de la nation juive que de l'Église chrétienne. Les faits particuliers qui sont arrivés du temps de David, ou des autres psalmistes, ne doivent pas assez intéresser la postérité pour que le Saint-Esprit les consignât dans une multitude de psaumes qui n'auraient eu trait qu'à ces événements. Tous les sentiments religieux qu'on remarque dans ces cantiques sont applicables aux divers états où l'homme fidèle et zélé pour le culte de Dieu peut se trouver. Aussi l'Église a-t-elle toujours mis ce saint livre entre les mains de ses enfants; elle en a formé la plus grande partie de ses offices publics. En un mot, les psaumes sont tout à la fois un recueil de vérités dogmatiques, parce qu'ils contiennent un grand nombre de prophéties sur les temps futurs, et un corps complet de morale, parce qu'ils renferment des instructions propres à éclairer, à diriger, à consoler les fidèles dans toutes les situations où ils peuvent se trouver.

Dans ce troisième psaume, on voit un prince chéri de Dieu, en butte aux fureurs d'un fils rebelle, et d'un grand peuple révolté. Sa situation est aussi humiliante que douloureuse. Il sent la grandeur de ses maux, mais il manifeste en même temps l'étendue de sa confiance en Dieu. Personne sur la terre n'est exempt d'adversités; personne ne passe ses jours sans éprouver beaucoup de contradictions. L'histoire de chaque homme est un tissu d'épreuves et de disgrâces. On a dans ce psaume, et dans une multitude d'autres, des motifs de confiance, et des formules toutes dressées pour les exposer aux pieds du souverain consolateur. Nous ne sentons point assez le prix du trésor inestimable que nous possédons dans ce divin livre. Nous récitons les psaumes sans y puiser les sentiments de religion dont ils sont remplis. Nous ne faisons aucun effort pour acquérir l'intelligence de ces saints cantiques. Nous nous plaignons, ou de leur longueur, ou de leur obscurité, ou de l'usage journalier qu'en fait l'Église. Les Saints furent animés de sentiments tout contraires. Dans les psaumes, disait saint Ambroise (2), *la doctrine va de pair avec l'agrément. On les étudie pour s'instruire; on les chante pour se consoler; on y trouve les louanges de Dieu, la voix de l'Église la confession de la foi.... Les psaumes*, disait S. Augustin (3), *sont la tranquillité de l'âme, le signal de la paix, le calme des passions, le frein de la colère, l'école de la tempérance, le nœud de l'amitié; c'est le trésor commun où chacun trouve les biens dont il manque, et les remèdes dont il a besoin.*

(1) Le P. Houbigant avertit qu'il ne le traduit point, parce qu'on ignore ce qu'il signifie.

(2) Ambros. Præf. in Psalm.

(3) Aug. Præf. in Psalm.

VERSETS 3 ET 4.

Le P. Hombigant préfère *vox mea ad Dominum*, parce que dans le texte il y a קולי, *vox mea*, et non בקולי, *in voce mea*. Le prophète détourne les yeux de dessus ses ennemis, et il porte ses regards vers le Seigneur; c'est dans le Seigneur qu'il a mis sa confiance, et il reconnaît que c'est dans le Seigneur qu'il a trouvé toute la protection dont il avait besoin.

Dans l'hébreu il y a : *Vous êtes mon bouclier*, ce qui est la même chose que *mon défenseur*. Ce titre de *bouclier* donné à Dieu revient très-souvent dans les psaumes, et même dans les autres livres de l'Écriture. La Vulgate le rend par *susceptor*, *protector*, etc. Cette expression : *vous relevez ma tête*, signifie que Dieu le console, le tire de l'affliction où il était plongé. Le propre de la douleur est de tenir les personnes affligées dans une posture humiliée et humiliante; elles penchent la tête vers la terre; elles n'osent lever les yeux vers le ciel; témoin le publicain, dont J. C. parle au 18e chapitre de S. Luc : *touché de ses péchés, il n'osait regarder le ciel*. David veut donc dire que la protection du Seigneur lui rend la confiance et la joie intérieure.

L'hébreu porte : *Je crierai vers le Seigneur, et il m'a exaucé*; à quoi la Vulgate n'est point contraire; car on sait que les Hébreux n'ont que deux temps, le présent et le futur, et point de présent, et qu'ils mettent souvent le futur pour le présent, et le présent pour le futur. Si cependant on voulait ici soutenir un futur, cette leçon marquerait la promptitude du secours divin. *Je crierai vers le Seigneur, et déjà il m'a exaucé*; en sorte que le simple désir de prier aurait obtenu la protection que désirait le prophète.

Il m'a exaucé de sa sainte montagne, c'est-à-dire, ou du ciel, qui est le trône de Dieu et la montagne de Sion, comme parle l'apôtre, ou bien de la montagne même de Sion, voisine de Jérusalem, laquelle était le séjour de l'arche du Testament, depuis que David l'y avait transportée de la maison d'Obedédoum. C'était de cette sainte arche que Dieu rendait des oracles.

Mais il vaut mieux l'entendre du Ciel, qui est le trône de Dieu et la montagne de Sion, comme parle l'apôtre.

Quoique ces deux versets s'entendent très-bien des prières et des sentiments de David, néanmoins, comme il est question dans le verset suivant de la résurrection de Jésus-Christ, il paraît qu'on doit principalement entendre nos deux versets des prières que Jésus-Christ adressa à son Père pour demander sa résurrection. Saint Paul semble avoir eu en vue cet endroit du psaume, lorsqu'il dit que Jésus-Christ, ayant offert, avec un grand cri, ses larmes, ses prières et ses supplications, à celui qui pouvait le tirer de la mort, a été exaucé, à cause de son humble respect.

RÉFLEXIONS.

Je remarque une opposition très-sensible entre les sentiments de David et ceux de ses ennemis. Ceux-ci prétendaient qu'il n'avait aucune protection à espérer de Dieu, et David, au contraire, se trouve plus fortifié que jamais par le secours du Très-Haut. Dieu est son bouclier, sa gloire. Il fuit cependant de Jérusalem, il est comme exilé de son royaume, il ne résiste point aux entreprises d'un fils dénaturé, et, au milieu de cette tempête, il est tranquille sous la sauve-garde de son Dieu, il ne doute pas plus de sa protection que si toute l'armée des rebelles était déjà terrassée. Voilà l'image d'une confiance parfaite, et un exemple qui doit extrêmement consoler tout homme affligé. Une de nos plus grandes infidélités est le défaut de confiance en Dieu. Il n'y a aucune circonstance de la vie où il nous soit permis de nous délier des miséricordes du Ciel : fussons-nous dans l'abîme de tous les maux, ou même des plus grands désordres, ne perdons jamais de vue la sainte montagne où réside l'auteur de tous les biens et la source de toutes les grâces. S'il ne

nous vient pas de là des secours contre les afflictions temporelles, ceux du salut ne nous manqueront pas. Il est impossible qu'en tournant notre cœur vers Dieu, nous ne sentions pas renaître dans tout notre intérieur le calme et la paix. C'est une vérité d'expérience; et s'il y a dans le monde des hommes sans consolation, c'est qu'il y a des hommes sans vue de Dieu et sans religion : malheureux sans doute, parce qu'ils souffrent et parce qu'ils ignorent le moyen d'adoucir leurs souffrances. C'est une image de la situation désespérante des réprouvés.

VERSET 5.

La lettre du texte hébreu porte : *Je me suis couché et j'ai dormi; je me suis réveillé parce que le Seigneur m'a soutenu ou me soutenait*. On voit que, de part ou d'autre, le sens est le même; et ce sens, par rapport à David, est qu'au lieu de se consumer de soins, comme Absalon et ses autres ennemis, il s'est livré aux douceurs du repos, et qu'il s'est levé ensuite plein de confiance dans la protection du Seigneur.

Les saints Pères appliquent ce verset à J. C., dont la mort ne fut que comme un sommeil de quelques heures, parce qu'il sortit du tombeau plein de force et de gloire.

RÉFLEXIONS.

Il n'y a qu'un homme aussi uni à Dieu que l'était David qui puisse, au milieu des plus grands revers, jouir d'un calme parfait et d'une paix inaltérable. Ceux qui ne sont encore que dans les premiers degrés de la perfection, et qui ont besoin de grands efforts pour se recueillir, n'éprouvent point les douceurs du saint repos dont parle le prophète. Leur cœur ne résiste encore ni aux agitations de la crainte, ni aux désirs d'une situation plus tranquille. Les tempêtes qu'on leur suscite les troublent dans l'exercice même de la prière. Lorsqu'ils voudraient converser avec Dieu, il leur vient mille prétextes pour se tourner vers les objets de leurs peines. Ils méditent moins les vérités éternelles que les moyens d'échapper à leurs ennemis. Il se fait ainsi un combat entre l'homme intérieur et l'homme sensuel; et la paix de Dieu, qui est *au-dessus de tout sentiment*, comme s'exprime l'Apôtre, est inconciliable avec le trouble.

Mais l'âme vraiment dégagée de toutes les affections terrestres se concentre dans le repos du Seigneur. Elle peut dire avec le Prophète : *Je me couche*, pour réparer les forces d'un corps assujéti aux besoins de la nature; *je jouis des avantages d'un sommeil tranquille*. *Je me lève* ensuite, et je bénis le Seigneur de la protection qu'il daigne m'accorder.

En écrivant ceci, je sens mieux le bonheur de cet état qu'il ne m'est possible de l'expliquer, et beaucoup mieux encore que je ne l'éprouve dans les disgrâces qui m'arrivent. Si j'avais la droiture de cœur qui fit le caractère du Prophète, je serais, comme lui, inaccessible à toutes les tempêtes de la vie; elles pourraient fondre sur moi, et elles n'altéreraient point la paix de mon cœur. Ah! Seigneur, faites-moi connaître tous les motifs qui attachaient ce grand homme à votre aimable providence; apprenez-moi que dans votre sein on est à l'abri de tous les orages, et qu'on peut être couché sur le bord du précipice, sans craindre les chutes si fréquentes parmi ceux qui ne mettent pas toute leur confiance en vous.

VERSETS 6 ET 7.

Ces milliers d'ennemis sont les Israélites rassemblés en grand nombre auprès d'Absalon. Le Prophète dit qu'il ne les craint pas; cependant il implore le secours du Seigneur, et il apporte pour motif l'épreuve qu'il a déjà faite, en d'autres occasions, de la protection divine. C'est ce qu'il exprime par ces termes : *Vous avez frappé ceux qui, sans raison et sans justice, se sont déclarés contre moi; vous avez brisé les dents de mes ennemis, qui sont aussi les vôtres*.

Ceci convient spécialement à Jésus-Christ et à son

Église, dont les ennemis sont semblables à des lions furieux ; mais Dieu brise ces dents de ces lions, et les met hors d'état de nuire.

Dans le texte, le premier de ces versets ne contient que cette phrase : *Je ne craindrai point les milliers d'hommes (ou du peuple) qui m'entourent* ; et tout le reste, avec le verset suivant, ne forme qu'un verset ; mais cela ne met aucune différence dans le sens. Il y a plus de difficulté dans cette leçon de l'hébreu, tel qu'on l'explique aujourd'hui ; il porte : *Vous avez frappé mes ennemis dans la mâchoire* (in maxilla, au lieu de sine causâ). Et j'avoue que cette leçon serait analogue à ce qui suit : *Vous leur avez brisé les dents*. Mais il y a des raisons pour justifier les Septante, qui traduisent par *μαρταλας* (sine causâ) ; peut-être ont-ils écrit *μαδραται*, qui signifie *maxillas* ; peut-être ont-ils cru que le mot hébreu *דל* venait de *דל* gratiâ ; peut-être ont-ils pris ce mot *דל*, comme signifiant, à la manière des bêtes (ferarum more), c'est-à-dire, *sans raison*. Enfin cette leçon (sine causâ), fait un très-bon sens, comme les hébraïques même en conviennent.

RÉFLEXIONS.

Les ennemis du dehors ne sont point aussi formidables que les ennemis domestiques. Ceux-ci, par rapport au salut, sont nos passions. Leur nombre est si grand, qu'on peut les comparer à une armée où se trouvent rassemblés plusieurs milliers d'hommes. Cependant, au milieu de ces monstres qui nous persécutent, comme si c'étaient des bêtes féroces, nous ne devons jamais perdre courage, ni laisser affaiblir notre confiance en Dieu. Recourons à lui avec humilité ; exposons-lui notre misère, conjurons-le de prendre notre cause en main, de nous soustraire à ces terribles persécuteurs, de les frapper, de les terrasser par tous les moyens que sa miséricorde et sa puissance savent employer si à propos. Il peut faire servir tous nos penchants à sa gloire et à notre salut. Paul était d'un caractère ardent ; il devint, sous l'impression de la grâce, le grand instrument de la conversion des Gentils. Augustin était porté à l'amour sensuel ; son cœur s'ouvrit à l'amour divin, et il ne parla plus, il n'écrivit plus que de ce saint amour. Ainsi, pourrais-je examiner les penchants d'un nombre presque infini de grands saints, et je remarquerais qu'ils étaient nés avec des inclinations qui les auraient perdus, s'ils n'avaient pas obtenu de Dieu la force de les assujétir aux lois de la plus haute perfection. C'est là remporter des victoires signalées sur l'ennemi du salut et sur soi-même. Seigneur, vous ne placez personne sur la terre sans le germe des vertus, don précieux de votre grâce et de votre amour ! Nous abusons de ce bienfait, nous le corrompons même, en fortifiant par notre lâcheté les affections vicieuses que nous tenons d'un père coupable. Nous sommes d'intelligence avec ces ennemis, comment pourrions-nous espérer de les vaincre ?

VERSET 8.

David veut dire ici que l'espérance du salut, de la délivrance, de la victoire, dépend uniquement du Seigneur. Ensuite il adresse la parole au Seigneur même, et il le conjure de bénir son peuple, ou bien il assure que ce peuple ne doit compter que sur les bénédictions de Dieu.

Il paraît que, dans la première partie de ce verset, le prophète s'attache à contredire expressément et positivement ce que ses ennemis disaient, *qu'il n'avait point de salut à espérer de son Dieu*. Il déclare, au contraire, qu'il ne compte que sur la protection de ce Dieu tout-puissant.

Dans la seconde partie, ce roi prophète pourrait avoir eu dessein de faire voir qu'il n'était point l'ennemi des rebelles qui suivaient le parti d'Absalon ; qu'au contraire il les regardait toujours comme faisant partie du peuple de Dieu, et qu'en cette qualité il dé-

sirait pour eux les bénédictions du Seigneur ; bénédictions dont le premier fruit serait de les ramener à l'obéissance qu'ils devaient à leur roi. Ce sentiment est très-digne de David.

Mais comme ce psaume a principalement pour objet la mort et la résurrection de Jésus-Christ, le prophète a surtout en vue d'annoncer, dans ce dernier verset, les abondantes bénédictions qui devaient être répandues sur l'univers par l'envoi du Saint-Esprit et la prédication des apôtres, comme le fruit de la croix du Sauveur. En effet, les victoires de David ne rendaient pas Israël plus saint et plus digne des faveurs célestes. Mais la victoire de Jésus-Christ nous a acquis le véritable salut ; son règne sur nous fait tout notre bonheur, et lui seul est la source des bénédictions de Dieu sur son peuple.

RÉFLEXIONS.

Il n'appartient qu'au Seigneur de donner le salut, c'est-à-dire, de délivrer le corps et l'âme des maux qu'ils éprouvent, ou des dangers auxquels ils sont exposés. Si nous avons de la foi, cette vérité nous serait très-sensible. Mais la foi est une vertu ou un sentiment si rare, qu'il n'est point étonnant que la vraie confiance en Dieu ne se trouve presque point parmi les hommes. Leurs inclinations terrestres font qu'ils attendraient des miracles pour reconnaître que Dieu les protège, et ces miracles ils les borneraient aux biens qu'ils désirent, ou aux maux temporels dont ils voudraient être délivrés. Quand on dit à une personne de mettre sa confiance dans le Tout-Puissant, elle croit qu'on lui fait espérer par-là des richesses ; quand on tient le même langage à un malade, il croit qu'on lui promet la guérison. Il en est de même de tous les autres maux qui affligent les hommes. Ils ne voient pas que la confiance en Dieu ne doit pas avoir pour objet d'être délivrés actuellement de ces calamités, mais de les supporter avec patience, mais d'attendre de la Providence des secours proportionnés aux desseins qu'elle a sur eux, mais surtout de faire un saint usage des misères de cette vie, pour avancer dans la route qui conduit à une meilleure. Les hommes ne fixent point leurs regards sur Jésus-Christ, sur les apôtres et sur les saints de tous les siècles. Ces saints ont été remplis d'une confiance inaltérable en Dieu, et ils ont cependant beaucoup souffert ; ils ont même regardé leurs souffrances comme l'effet des attentions bienfaisantes de la Providence sur eux, parce que c'étaient autant d'occasions qu'elle leur ménageait pour acquérir des mérites et pour enrichir la couronne de gloire qui leur était destinée.

J'ajoute que, dans les maux temporels même, celui qui met sa confiance en Dieu reçoit très-souvent de lui des secours qu'on pourrait appeler les miracles secrets de la Providence. A la vérité, il nous est impossible d'en découvrir les ressorts, ou d'en prévoir les moments, mais ils ne nous manquent presque jamais, et il y a sur ce point des preuves d'expérience que la légèreté, ou plutôt l'ingratitude seule des hommes peut obscurcir. Elles n'échappent point à ceux qui réfléchissent sur le secours et les circonstances de leur vie.

Mais c'est surtout au moment de la mort, que ce mot consolant : *C'est au Seigneur qu'il appartient de donner le salut*, a toute sa force, et qu'il répand dans l'âme qui a de la foi une paix et une onction qu'il n'est pas possible aux hommes d'expliquer. Quand il n'y aurait que cette preuve de la Religion, il faudrait abandonner le parti des incrédules, et se ranger du côté des fidèles ; et quand, par impossible, il n'y aurait point de vie future, il faudrait encore mettre sa confiance dans le Seigneur, parce que l'avantage de mourir dans la paix et d'espérer une éternité de bonheur est d'un prix inestimable.

1. *In finem in carminibus.*

PSALMUS DAVID IV (1).

2. Cùm invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi.

3. Miserere mei, et exaudi orationem meam.

4. Filii hominum usquequò gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?

5. Et scitote quoniam mirificavit Dominus Sanctum suum: Dominus exaudiet me, cùm clamavero ad eum.

6. Irascimini, et nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini.

7. Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino; multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

8. Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine: dedisti lætitiã in corde meo.

9. A fructu frumenti, vini, et olei sui, multiplicati sunt.

10. In pace in idipsum dormiam et requiescam.

11. Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

(1) Carmen hoc quo tempore editum sit, variæ sunt variorum sententiæ. Hebræi interpretes unanimi ferè consensu sicut superiorem, ita hunc etiam Psalmum indubitato habent pro eo qui sit factus in periculis quæ ab Absalone impendebant, atque ita priori æqualem esse (a). Eiusdem plerique ex nostris sunt sententiæ (b). Quæ conjectura, si retinetur, nimirum dirigetur oratio contra principes et duces, copiarumque ductores primarios, qui se cum Absalone conjunxerant, et ei militabant; quos gravissima compellatione, et tamen temperatâ mirabiliter pietatis humanitate, à facinoris societate abducere conatur (c).

FLAMINIUS (d) initio regni à Davide scriptum suspicatur, sed non explicat, de utriusque regni initio intelligi velit, Judæi an Israelitici. At initiis Israelitici, Rudingerus respondet, minus convenit; ad ea autem tempora, quibus Hebræonæ Judææ regnum capessere cœpit, nequaquam est inconsequentaneum. Est enim in historiâ de bellis civilibus inter domum Saulis et Davidem, in regno Hebræonico. Queretur autem hoc modo de filiis Saulis, vel expositulabit potius cum ipsis et

(a) Veluti Moses, Sacerdos, ab Aben-Esra ad vers. 2 laudatus. Similiter Kimchi: *Certum esse videtur, hunc quoque Psalmum à Davide compositum fuisse, cum Absalomum fugeret.* Iarchi solus in Saulis persecutiones et calumnias hunc Psalmum directum existimat. Sed bene Esrom. Rudingerus: *Sunt qui ad Saulicæ tempora referre Psalmum audent, cùm Saule vivo penè nunquam se regem appellare soleat, abest ut de dignitate illâ regiâ suâ tam gloriosè profiteri, et inter exilia quidem sua, poterit.*

(b) Inter eos Rudingerus quoque, l. c.: *Simplicissimum esse puto, maximèque consentaneum, ut ad absalonicæ seditionis tempus referatur Psalmus.* — Facio *עליון פסלמו* Psalmo 62, qui sententiâ hujus retexit; sed et cum Absalonis cæteris, quorum multi sunt. Postquam autem tali commonefactione leniore nihil profecit ad hostes suos, postea diras usurpat Psalms 62 et aliorum contra eosdem.

(c) Eadem ferè Pauli est sententiâ in Clavi, p. 10. Ut antecedentem, ita et hunc elegum martium putat in castris Davidicis, hostilia castra versus decantatum.

(d) In librum Psalmorum brevis Explanatio, p. 15, ed. Wald

PSAUME IV.

1. Le Seigneur, auteur de ma justice, ma exauce lorsque je l'invoquais; (*ô Dieu!*) vous avez élargi mon cœur dans la tribulation.

2. Ayez pitié de moi, et exaucez ma prière.

3. Enfants des hommes, jusqu'à quand aurez-vous le cœur appesanti? Pourquoi aimez-vous la vanité, et cherchez-vous le mensonge?

4. Sachez donc que le Seigneur a choisi d'une manière admirable celui qui est saint, et qui lui appartient en propre (*ou dans qui il met ses complaisances*). Le Seigneur m'exaucera lorsque je l'invoquerai.

5. Mettez-vous en colère, et ne péchez point. Reprochez-vous, en prenant votre repos, les choses que vous avez conçues dans vos cœurs.

6. Offrez au Seigneur un sacrifice de justice, et espérez en lui. Plusieurs disent: Qui nous fera voir des biens?

7. Vous avez répandu sur nous, Seigneur, la lumière de votre visage: vous avez mis la joie dans mon cœur (1).

8. Bien plus que si vous aviez multiplié en ma faveur le blé, le vin et l'huile.

9. Pour moi je goûterai tout à la fois les douceurs du sommeil et du repos.

10. Parce que vous, Seigneur, vous seul m'avez établi dans la confiance.

iis inprimis qui faciebant cum eis, et bello præerant, Abner et factione hujus.

Ad Sebæ rebellionem, post Absalonem occisum, Psalmum refert Lightfoot (a), qui eum cum 2 Samuel. 20 legere jubet. Exprobrat, inquit, populo, quod regnum suum sprevisset, et attendisset ad regnum, quod nihil esset nisi vanitas, ut Absaloni prout, et nunc Sebæ vers. 3. Monet Israelem et Judam, ne abrepti irâ peccent, 2 Sam. 19, 45. *Irascimini, et ne peccetis*, vers. 5. Profitetur vers. 8, ex quo frumentum, vinum, et reliquis comneatus multiplicata sibi erant à Barzillai, Sobi et Nahazo, 2 Sam. 17, 27, animum suum cepisse certam fiduciam de restitutione, ideòque securum quiescere velle, et pendere ab isthac benignitate et providentiâ quæ ipsum ex aliis turbis liberarat et faus. a hæc auspiciâ produxerat.

Sed Venemæ in hoc carmine nullum planè occurrit indicium, ex quo pateat eos, quibuscum poeta hic agit, hostes ipsius fuisse, cùm nec eo nomine insigniantur, nec hostilis in ipsum impetus iis adscribatur; reprehendi tantum in iis nimirum vanitatis et mendacium rerum studium et contumeliosas fortè cogitationes et facta eorum in Davidem (vers. 3), quod sociis Davidis, contra eum propter gravissima mala, quibus premerentur, murmurantibus, conveniat, sed nullum præbeat inimicorum characterem. Nec ullum se offerre signum *regiæ dignitatis* ab iis impugnata, versu quarto Davidem magis tanquam interioris admissionis apud Deum ministrum representari, quam *regem*. Respicere carmen ad statum in quem Davidem cum sociis deapsus esset, admodum luctuosum, qui aptus fuerit, affectus concitare, et socios contra Davidem incitare, iisque sinistras de Dei favore erga ipsum inspirare suspiciones. Congruere itaque optimè illi tempori, quo Davidem cum suis, à Philisthæis, cum Saulo decretoriâ pugna certaturis dimissus, Ziclagum invenerit flammis absumptum, et omnium familias ac bona ab Amalecitis spoliata et abducta. Quo casu omnes mox in lacrymas cruperunt; sed socii, dolore in iram et indignationem verso, Davidem cùm dictis, tùm factis petere cœperunt, et de ipso è medio tollendo consilia agitare; Davidem contra,

(a) In Chronol. temp. veteris Testam., quæ existat in Opp. tom. 1, p. 67.

singulari Jovæ fiducia roboratus, et oraculo divinitus dato de damno resarciendo, sociorum furorem repressit (a). Eo ipso temporis articulo Venema putat Davidem hanc orationem increpatoriam et adhortatoriam ad suos convertisse socios et milites, contra ipsum murmurantes, quæ eos ad silentium redigere, et de favore Dei erga se certiores facere, adeoque ad fiduciam in Deo adhortari conetur. (Rosenmuller.)

Plerique recentiorum interpretum putant, hoc Psalmo idem spectari quod superiori, scilicet Absalomi bellum cum Davide. Ita Muis, Euseb., Cæsar., Ferrand., Bossuet, Kimchi. Epinicius post id bellum esse aiunt Eusebius et Theodoretus. Alii de Saülis

(a) Historia narratur, 1 Sam. 30, 1, et seqq.; præsertim versus 6, 7, 8, huc pertinent.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—IN FINEM (1), de iis quæ ad finem et æternum seculorum referuntur, id est, ad tempora christiana, quæ novissima appellantur, quod iis nulla alia sint successura, sed duntaxat expectanda sit seculi consummatio. Sic Septuaginta perpetuò ad mysterium reddiderunt, *Lamnateah*, *vincenti*: quia hæc inscriptio, ut è Talmudicis docet R. Kimhi, refertur, *laghathid labo*, ad futurum venire. Ita enim loquuntur de Messie seculo. Quibus suffragantur Græci, ut Theodor. in Psalm 17: *In finem*, inquit, *ponitur, quoniam vaticinatione etiam de gentium vocatione Judæorumque abalienatione continet quæ multis post seculis evenerunt*. Denique ubi est *lamnateah*, non propter se simpliciter, sed propter Christum, Ecclesiam, akos, ut afflictos, ut ægrotos omnium temporum Psalmus scribitur, ne quis ad inscriptionem duntaxat respiciat, et accommodet. Nam in his magis aliorum

(1) Hic est titulus Psalmi quarti, in quo varietas est inter lectionem Hebraicam et Græcam; nam ex Hebræo, ut hodiè habetur, vertit S. Hieronymus: *Victori* pro eo quod nos habemus ex Græco, *in finem*; et S. Hieronymum sequuntur omnes qui vocem Hebraicam interpretantur ad verbum, nec potest aliter exponi vox illa, *Lamnateach*. Nata est hæc varietas præcipuè ex additione punctorum, et ex litterâ, *m*, quæ fortè accessit vitio librariorum. Nam septuaginta Interpretes videntur legisse, *lannezach*, quod significat in finem, ut patet ex primo versu Psalmi 12. *Usque quò, Domine, oblitisceris me in finem*; et sanè magna est auctoritas septuaginta Interpretum, quos, et doctissimos fuisse, et optimos codices habuisse, dubitari non potest. Adde quòd et sententia est gravior secundum lectionem Septuaginta. Nam secundum Hebraicam lectionem significatur hunc Psalmum datum esse victori in hymnis, id est, magistro cantorum, sive optimo cantori, qui præpositus est concinendis hymnis. Quæ res non videtur adeò gravis, ut debuerit exstare in divinis libris ad æternam rei memoriam. At secundum lectionem septuaginta Interpretum, significatur hunc Psalmum esse canendum usque in finem, id est, perpetuò, sive frequentissimè, quod est signum Psalmum esse unum ex utilioribus. Accedit etiam intelligentia mystica, quod sit Psalmus ad Christum pertinens, qui est finis legis et Prophetarum. Illud, in hymnis, posset etiam verti, in pulsatione instrumentorum musicorum. Siquidem *nagan* significat, instrumentum, unde nomen *neghina*, pulsatio, sed accipitur etiam passivè pro laude, sive carmine, atque hymno. Itaque sensus est: Psalmus David inter hymnos canendus perpetuò, atque ipsum Christum propriè respiciens; atque hoc idem dicendum est de aliis qui sequuntur eodem titulo inscriptis.

(V. lamnateah.)

persecutione interpretantur. Patres quidam (August., Hieron., Athanas., Cassiod., Theodoret.) de Jesu Christo explicant, ac præsertim de resurrectione. Alii putant (Theodoret., Titelm., Eugub.) Psalmum esse moralem, cujus propositum sit providentiam ostendere, et ad patientiam poenitentiamque exhortari. Denique hæc verba, *in finem*, plerisque persuaserunt æternitatem, seu orbis finem, vel Messie adventum, sive gentium vocationem, atque conversionem Judæorum spectari. Dei Filius *in plenitudine temporum* (Galat. 4, 4) inter homines fuit; et Judæi in seculorum fine Christo accessuri sunt, cum ethnici in Ecclesiam adoptati fuerint, Rom. 11, 25, 26. In litterali interpretatione eos sequemur, qui Psalmum ad id tempus referunt, quo superiorem, scilicet ad Absalomi con-
spirationem. (Calmet.)

personam gerit, quàm suam. Ad litteram interim *vincentem* Hebræi appellant archimusicum, vel præsulem, coryphæum, præcentorem, cujus est canendi peritiâ ceteros vincere. Hinc præpositum operarum significat. Reliquæ Psalmorum inscriptiones, ut sæpè difficiliore, quàm ut brevibus scholiis possint representari, à nobis prætermittuntur; sed nec multum faciunt ad litteræ argumentum, ut quæ ferè ad musicam antiquam nobis adhuc ignotam pertineant, sintque tanquam Psalmorum claves ad modulum cantui præscribendum, uti nostrarum antiphonarum initia, ac declarent modos sive tonos, et concentum illius musicæ, vel instrumenta, ad quæ essent decantandi. Rariùs enim, sive historiam, sive tempus, sive occasionem indicant. Et cum id sit, non è titulis hujusmodi continua eorum intelligentia perpetuò sequitur. Nam, ut per digressionem poeticam, aut rhetoricam, aliò sæpè excurritur, vel per quemdam Spiritus prophetici impetum et raptum, mysteria, quorum historia erat typus, obiter monstrantur. Contra sciolos, qui ad historiam omnia torquent, ac ex jejunis et sterilibus titulis universam sententiam hauriunt, neque animadvertunt ejusmodi inscriptiones, sæpè non tam materiem exprimere quàm occasionem dare, ut com-
modus, et spontè nascens transitus fiat temporali re ad spirituales à typo ad veritatem, à litterâ ad spiritum à cortice ad mysterium, sicque omnia optimè cohæreant, nec ulla sit veluti scoparum dissolutio.

VERS. 2.—EXAUDIVIT ME (1). Respondit mihi propriè

(1) CUM INVOCARFM, etc. Hunc Psalmum canit David in personâ Ecclesie, vel cujuslibet animæ fidelis, quæ exemplo suo monet peccatores, ut convertantur, et fiduciam ponant in Domino, declinent à malo, et faciant bonum. Ponit igitur exemplum suum dicens: Ego cum invocarem Deum tempore tribulationis, exauditus sum. *Exaudivit enim me Deus justitiæ mee*, id est, Deus à quo est omnis mea justitia, hoc est, cujus gratia me justum facit. Ostendit autem quomodò sit exauditus, dicens: *In tribulatione dilatasti mihi*. Deus aliquando exaudit revomendo tribulationem; aliquando dando patientiæ virtutem; et hoc est majus beneficium; aliquando non solum patientiam, sed etiam gaudium in tribulatione dando, et hoc est beneficium maximum, et de hoc loquitur Psalmus. Tribulatio enim angustias facit, gaudium dilatât corda sed qui gloriatur in tribulatione, huic tristitia vertitur in gaudium, et tribulatio ei non angustias, sed dilatationem affert. Mutatio verò personæ de tertia in secundam additur ad significandum, unde veniat illa dilatatio, nimirum ex lapsu Dei

hanani, per patatb in præterito, ut idem dicat in utroque hemistichio, immutatâ tantum personâ per enallagen. Non incommodè etiam Masoretæ legunt per tseri, *haneni*, ut sit imperat.: Cùm invocâro, exaudi me, sive, responde mihi. *Deus justitiæ meæ*, Deus qui me justificat et absolvit, et vindicat ab hostium oppugnationibus, Deus mei juris, meæque causæ defensor et tutor. *Dilatâsti mihi*. Constructio Hebraica pro *me*; quo casu legitur in Romano Psalterio. Ex angustiis, in latitudinem gaudii perduxisti me. Vel subaudiunt viam, locum, id est: Dùm essem in loco arcto, angusto, et periculoso, mihi fecisti latam viam, per quam facilè et sine periculo evaderem, atque ita me mirabiliter liberâsti et recreâsti. Alii subaudiunt cor, vel spiritum. Relaxâsti angustias cordis mei. In consolatione et gaudio, spiritus intra se dilatatur, et mœrore constringitur et arcatur, ac quasi in angustum cogitur.

VERS. 3. — MEI. Relapsi in consimiles angustias et mala, clamantisque adversus eos qui me oppugnant, ignominiaque et contumeliis afficiunt. *Exaudi*, audi, propriè. Aliud verbum, quàm supra. Exaudire apud Septuaginta duobus Hebraicis consonat, *respondendi* et *audiendi*, ut ostendant hæc humana in Deo dicere non externos affectus, sed effectus.

VERS. 4. — Convertit sermonem ad homines, à quibus præsertim oppugnabatur. *Filii hominum*, *isch*, virorum. Pauperiores solent magis esse pii, et ingenio ad Christum amplectendum promptiore. Unde pauperiores, epithetum piorum passim in his Psalmis et Prophetis. O potentes, ó clari et nobiles, quousque obstinato adversum me animo, et voluntate eritis, quousque pertinaciter me vexabitis, et adversabimini? vel in genero, quousque obtuso, crasso, carnali, animali, deorsum ad sensum, materiata et terrena ruente animo eritis, ut solent graviora, non spirituali non subtili, non levi, quali ad cœlestia, et sublimia aspirat? *Gravi corde*, suppl. eritis. Semel observatum esto, Hebræos passim loqui cùm eclipsi verbi substantivi, vel ejus loco usurpare pronomina. Sic cùm ad verbum vertitur: Usquequò gloria mea, ignominia, sup. erit. Ubi gloriam suam appellat Deum, vel majestatem suam regiam, ut Psal. 103, 20. Quousque me contumeliâ afficere studebitis? vel quousque Deum decus meum ignominia afficietis? Ubi credibile est Septuag. legisse, partim aliis punctis, partim diviso posteriore vocabulo, *KEBUDE LEB LAMMA*, *Graves corde*, ut *quid*, propter affinitatem, caph habito pro beth, quod in sequentibus magis congrueret. Nam dùm Masoretæ legunt, *KEBODI LICLIMMA*, *Gloria mea ignominia*, in sequenti membro, *Diligitis vanitatem*, coguntur per Zeugma repetere, *usquequò*: quousque delectabimini

in cor tribulati, juxta illud: *Cum ipso sum in tribulatione*, Psal. 90. Itaque sensus est: Cùm invocarem Deum tribulatione pressus, exaudivit me; quod inde scio quia tu, Domine, cordi meo dulcissimam tuam præsentiam exhibens, miro modo angustias tribulationis in latitudinem convertis lætitiæ. *Superabundo gaudio*, inquit Apostolus, *in omni tribulatione nostrâ*. Illud autem, *dilatâsti mihi*, phrasis est Hebraica, pro, dilatâsti me (Bellarminus.)

vanâ spe mei lædendi, vel etiam perdendi, et fictis mendacibusque adversum me calumniis? Nec verò semper alienum est, unum vocabulum in duo dividere; nam et Masoretæ partiti sunt in duas dictiones, quod in unicam coaluerat, tribus in locis, etiamsi in primo res non id videretur requirere. *Vanitatem et mendacium*, terrena, vel idola, et impios, fictitios, falsos cultus.

VERS. 5 (1). — MIRIFICAVIT DOMINUS. Doctiùs quàm separavit, segregavit, selegit, etsi scribatur per מ, non נ. Passim enim litteræ *eheu* permutantur inter se. Mirificavit (nam et Plautus mirificandi verbo utitur ad hunc sensum), mirum fecit, miris affectit beneficiis, admirabilem et celebrem reddidit Sanctum suum, id est, me Davidem à se sanctificatum et consecratum. Quin et separavit ad multa præclara munera et functiones, ut *segregatus in Evangelium*. Rom. 1, 2. Jam de se loquitur in tertiâ personâ, idque fortassè quoniam etiam Christo, et piis singulis competit *Sanctum, hasid*, pius, beneficus, bonus. Theodoretus innocentem intelligit, quia nihil criminis admiserat contra inimicos. *Ósib* solent vertere Septuaginta quoniam sancti se solent exercere in cunctis beneficentiæ operibus. Deinde vox *hasid* à Græcâ non abludit, à quâ Esseni Hasidei dicuntur, 1 Mach. 7, v. 13, id est, *Hasidim*, pii, probi. *Suum*, lo, suum, indicare solet genitivum possessionis. Posset etiam verti *sibi*, in suum decus et gloriam.

VERS. 6. — IRASCIMINI. Hypothetica Hebræorum formula per imperativum. Si irascimini, nolite *peccare* id est, iram perficere. In irâ ne perseverate; *sol ne occidat super iracundiam vestram*, Eph. 4, 26. *Ragaz*

(1) ET SCITOTE QUONIAM, etc. Hæc est potissima ratio, cur deberent homines non amplius inhære temporalibus, quia videlicet venit ad nos de cœlo Sanctus Dei, id est, Filius Dei, qui solus inter omnes homines impeccabilis fuit. Unde etiam dæmon in Evangelio clamabat, Marc. 1: *Scio qui sis, Sanctus Dei*. Hic autem sanctus pertransiit benefaciendo, et mala tolerando, temporalia despiciens, et sempiterna prædicans, et tandem hoc novo itinere gradiens ad summam felicitatem pervenit, sedens in cœlo corpore, et animo in æternum beatus. Et quoniam ille dux noster est, et prævit parare nobis locum, sine dubio si per vestigia ejus ambulamus, ad veram et sempiternam felicitatem perveniemus. Scitote igitur, quia Dominus Deus sanctum suum Christum, quia temporalia despexit, mirabilem omninò reddidit, resuscitans ab inferis, et in cœlo ad dexteram suam constituens. Et quoniam non solum dux noster est, sed etiam advocatus et mediator, ideò subjunxit David: Dominus exaudiet me, cùm clamavero ad eum, id est, nunc potissimum certò confido me semper exaudiendum, cùm sciam esse in dexterâ Dei mediatorem, qui interpellat pro nobis. (Bellarminus.)

SCITOTE QUONIAM. Nolite, inquit, existimare me humanâ ope, aut consilio, ad regiam dignitatem pervenisse: ipse enim Deus me multis è millibus electum genti suæ præfecit; ex quo fit ut qui meum repudiet imperium, non mihi, sed Deo repugnet. Vocabulum Hebræum, quod interpretes Latinus, Græcum secutus, *sancti* verbo exprimere solet, propriè in iis hominibus ponitur, qui sunt animo benefico et liberali, et ad juvandos omnes admodum propenso; talem autem decet inprimis eum esse qui regnum a dmi iustrat. (Bellarminus.)

enim etiam irasci significat, non tantum contremiscere, maxime apud Syros et Chaldaeos, quorum verba et significationes saepe usurpant David, Salomon, Job et reliqui Hebraeorum poetae. Irato forsitan estis in me animo, at irae illius impetum cohibete, cum nihil vobis nocuerim, sed prodesse perpetuo paratus sim. Si mihi irascimini, nolite tamen peccare, et malum inferre, quin iram compescite. *Contremiscite* etiam congruit. Contremiscite à Domino, eum pavete, et ne peccetis, praesertim in me qui Dei sum servus et praeco. Non tantum ira est cohibenda et moderanda, verum etiam contremiscendum ad Dei voces, pavenda et timenda ejus offensio: *Initium enim sapientiae timor Domini*, Psal. 110, 10; *et beatus homo, qui semper est pavidus*, Prov. 28, 14.

QUAE DICITIS. De iis quae cogitatis etiam noctu, perperam scilicet et contra me et Deum, compungimini: dolete, poenitentiam agite; ab iis desistite, ea ne perficite. Nam de potestate relativi est excitandum antecedens phrasi Graecae et Hebraeae; *et autem expletiya particula in fonte desideratur, in quo ad verb.: Dicite in corde vestro super cubilibus vestris, et silete*, q. d.: Si in corde dixeritis, si cogitaveritis in tenebris, mali aliquid videlicet (nam talia solent esse opera tenebrarum), tacete, desistite, ne ea perficite. Tacita est hypothesis, qualis initio versus. Recogitate taciti apud vos opera vestra, ea privatim examine, et agite poenitentiam in silentio et metu. Chald.: *Dicite orationem ore vestro, et petitionem in corde vestro, et orate super cubili vestro, et mementote diei mortis semper*. Aliqui in cubilibus vestris jungunt cum sequentibus: cum quiete et otio dolete. Enthym. *in cordibus vestris, interdium. Et in cubilibus, noctu, vel in solitudine et otio.*

COMPUNGIMINI, dolete de peccato, ne illud in vobis regnet. Tacete, quiescite. Nam ut taciti pacatque respiscant, et à ceptis desistant, hortatur.

VERS. 7.—SACRIFICIUM JUSTITIAE. Justitiam, quae veluti sacrificium. Justitiae sacrificium appellat justitiam ipsam, sive justa et sancta opera, quibus nihil Deo gratius offerri possit. Ut sacrificium laudis, sacram ipsam Dei laudem, et confessionem, hostiam laudis, id est, interprete Apostolo, *fructum laborum confitentium Deo*, Hebr. 13, 15. Sicque illud opponit sacrificio pecudum, sive pecudibus sacrificio destinatis, quibus olim respiscantiam vel pietatem testari solebant, quoniam hoc est corporale, carnale et extra positum, istud spirituale, animi, et intra positum. Justitia enim et virtus sunt de bonis animi, non de extremis: sunt de bonis nostris, non de alienis et fortunae. Offerte, inquit, Deo justitiam, ceu sacrificium quoddam, ceu rem aliquam sacram, illi eam consecrate et dedicate, sancta justitiae et virtutis opera facite. Hinc Chald.: *Domate concupiscentiam vestram, et reputabitur vobis sicut sacrificia justitiae, et sperate in Deo*. Quid si etiam de sacrificio altaris justificante et salutari? Nam quo Hebraismo, *Deus justitiae*, est Deus justificans, eodem *sacrificium justitiae*, significare possit sacrificium, non modo in se justum, sed quod

etiam justificet, et infundat Spiritum sanctum, justitiae omnis auctorem et causam in nobis; q. d.: Offerte sanctam Eucharistiam victimam pro peccatis, saepius ea utimini, etc.

MULTI DICUNT. Per prolepsin occupat impiorum opinionem, qui Deum et monita de Deo negligunt, nisi promissa oculis usurpent et numinis praesentiam palpent. Multi dubitantes de Deo Deique providentia, dicunt: *Quis ostendet nobis bona?* (quis videre nos faciet bonum, ad verb.) Quis nobis providebit, quis conferet nobis beneficia, quis felicia rependet, ut propterea laboremus de sacrificiis justitiae faciendis, et spe in Domino locanda? quis illa curabit? Respondet sequentibus versibus: Ostendit Deus nobis bona duplicia; unum spirituale, dum significavit super nos lumen vultus sui; alterum externum et temporarium, dum homines frumento, vino et oleo, et similibus ad vitam multiplicavit.

VERS. 8.—SIGNATUM EST SUPER NOS LUMEN. Tu es, Domine, aperte qui nobis ostendis bona. Super nos favor tuus elevatus est, palam positus, instar signi erectus, vel etiam impressus, qui te cognoscendum exhibeat, qui te bonorum omnium auctorem ostendat, qui nobis sit dux viae, plane demonstrans quid agere, quid fugere debeamus. Valde isti impii sunt, qui ex tuo favore, gratia et benignitate, non intelligunt te bonorum omnium suppeditatorem atque causam; q. d.: Temerè hoc isti quaerunt, cum signum lucidissimum providentiae tuae, tanquam à te sublatum vexillum sint favor et beneficia tua quotidiana erga nos. Praesertim Christi missio et Evangelium. Tacita enim est vaticinatio de vocatione omnium ad cognitionem Christi luminis, ad revelationem gentium, et Evangelii tenebras mundi discutientis, per quod ostendit et exhibuit bona hominibus. Hinc postea David se gaudere ait, hominibus exorta esse copiose frumentum, vinum et oleum, sacramentorum symbola. Et sic Nazianzenus, Orat. in Epiph., partim de Baptismi sive de fidei lumine, partim de Spiritus sancti gratia intellexit. Nostri ferè de lumine naturali, quam rationem appellamus, vel potius imagine Dei nobis impressa, per quam vigemus ratione, intelligentia, consilio, memoria et insitis notionibus scientiarum, ac artium seminariis. Haec satis ostendunt summum aliquod esse bonum, à quo in nos bona omnia manent et deriventur. *Signatum est, Nissa*, in praet. Niphal, ita tamen ut redeat significatum signi, vexilli, id est, *Nes*, quae lectio praestat. Alioqui esset interrogatio sine responsione. Alii tamen legunt per modum precis in imp. Kal. *Nesa*, valde irregulariter. Tum enim samech ponetur pro Ψ , et Π pro Σ . Eleva velut vexillum lucem vultus tui et charitatem, erige super nos favorem tuum. Collustra nos lucè et serenitate vultus tui, ut precetur pro Christi adventu. Signa, proprie, super nos lumen vultus tui. Nam ut vox Hebraea descendat à *Nasa, tulit, elevavit*, mutatis $\Sigma\psi$ in $\Pi\psi$, est durius, ne simul fiat mutatio duarum radicalium. Lego ergo, *Nese, signa*, vel, in praeterito Niphal, *Nissa* cum Septuag. *signatum est, ut Nassa et Nasas idem polleant.*

Neque enim est insolens ut radix eadem reperiat in duobus ordinibus. Signari autem hic non tam est sigillari, imprimi, quàm elevari et attolli ut signum, indicari, apparere clarè, perspicuum et evidens fieri, ut 2 Thess. 3, 14: *Hunc per epistolam indicate, manifestate.*

VERS. 8 et 9.—DEDISTI LÆTITIAM IN CORDE MEO. Quod supple, vel quia, vel quando.

A FRUCTU FRUMENTI, VINI ET OLEI SUI MULTIPLICATI SUNT. Nam debet hoc hemistichium construi cum sequenti, per eclipsin particulæ *sch*, vel *chi*, vel *chaacher*, ut Psal. 56, 6 et 12; Hebræi scilicet poetæ passim transiliunt litteras Mose Vecaleb, et particulas iis æquipollentes. Sanè gaudeo, quòd eis fruges opesque multas præbeas, ut intelligant tua in ipsos beneficia, neque occasionem habeant dicendi: *Quis ostendet nobis bona?* Bonorum enim multiplicatio Deum ostendit. Ad verb.: Dedisti lætitiâ in corde meo, à tempore (quo) frumentum eorum et mustum eorum multiplicata sunt. Ubi aliqui recentiorum à tempore interpretantur, præ tempore, ut Hebræa præp. *Min*, comparatè accipiatur, hoc sensu: mihi lætitiâ attulisti, quæ superat lætitiâ temporis messis et vindemiæ, proverbiali comparatione, quâ utitur Isaias, 9, 3: *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.* Sed novè et alienè. Nam hic est secundum responsionis membrum. *Olei*; additum propheticè à Septuag. propter mysterium. Neque enim Deus solùm præbet vinum et frumentum, materiam Eucharistiæ, sed et oleum sive chrisma, cujus usus est maximus in sacramentis, è Dionys. Areopagitâ et Arnobio. His autem omnibus ritè consideratis, homines multiplicantur et augentur spiritualibus bonis in Ecclesiâ. Præterea Judæa, præsertim Galilæa, oleo et olivis abundabat, ex Josepho.

NOTES DU PSAUME IV.

Le titre de ce Psaume, selon la Vulgate conforme en ceci aux Septante, est: *In finem, in carminibus, psalmus David* (Pour toujours, sur des instruments à cordes, psalme de David). Selon les hébraïques, c'est: *Præcantori ou musices præfecto in instrumentis pulsantibus*, etc. Quant à ces deux derniers mots, je les adopte aussi, parce que le mot hébreu indique l'action de la main sur des instruments de musique, et que les Septante qui mettent ἐν ψαλμοῖς désignent assez ces instruments. L'expression de notre Vulgate, *in carminibus*, est générale, et peut convenir à toute espèce de mélodie. Théodotion a traduit sur l'hébreu ἐν ᾠμοῖς, qui est une expression aussi générale.

Pour les deux premiers mots *in finem*, le sens en est, que ce Psaume et tous les autres qui ont le même titre, et qui sont en tout au nombre de cinquante-huit, doivent être chantés dans toute la postérité: ou bien qu'ils contiennent des vérités et des instructions qui subsisteront toujours; ou encore que, dans la synagogue, ils étaient chantés à la fin du sabbat et des autres jours de fête; ou, enfin, que ces Psaumes annoncent la fin des temps ou le règne du Messie. C'est ainsi que la plupart des saints Pères, et même plusieurs rabbins, ont entendu cette inscription. Elle revient souvent dans les psalmes, mais il suffira de l'avoir expliquée une fois pour toutes.

Le reste du titre est, *Psaume de David ou Psaume inspiré à David*; car dans l'hébreu il y a דָּוִד, et dans le grec τῷ Δαυὶδ, qui marque le datif. Il faut pourtant observer que le *lamed* chez les Hébreux se met aussi pour désigner le génitif. Mais, au fond, le sens est le

VERS. 10.—IN PACE, securè, sine metu, et quasi in utramque aurem. *In idipsum*, in idem, eodem loco, id est, simul cum eis. Simul cum eis, quantumvis hostibus, pacificè et quietè dormiam, inter eos quamvis et atheos, malèque de providentiâ sentientes, securus Dei defensione cubabo et dormiam, quoniam, etc. Redit ad vexatores suos, à quibus liberari se precatus fuerat, q. d.: Non meam quietem, non meum somnum illi suis machinis inturbabunt, non me perdent, quoniam, etc. Alii, simul, pariter, ut et Hebræum *Iahdau*. Dormiam simul et requiescam tranquillissimè nullis tristibus insomniis me inter dormiendum exercentibus ac terrentibus, quicquid illi contra me et Deum perstrepant et tumultuentur. Hebraismus de quo supra. Nam non omnes qui dormiunt, requiescunt. Possit esse antithesis τοῦ *Multi dicunt*, q. d.: Quantum ad me attinet, non, ut illi, dubitabo de Dei benevolentia et benignitate, neque anxie hujusmodi quæstionibus agitabor, sed securè dormiam in Dei spe, placidè in ejus providentiâ conquescam. Quoniam tu solus, cæteris me deserentibus, in bonâ spe constituisti, præidentemque, ac securum reddidisti. Docet se Dei præsidio et providentiâ esse æquè securum, ac si maximo exercitu et custodibus stiparetur.

VERS. 11.—QUONIAM, etc. Ratio cur quietè et placidè dormiturus sit, quoniam, *singulariter*, solummodo, sine alio, cæteris me in malis relinquentibus, et suâ ope destituentibus, solus me in tuto collocasti; hanc meam requiem et conservationem tibi uni debeo. Spes, sive *Betah*, hic pro securitate, quam quietem præcedenti versu appellabat. Alii in vulgato significatione, pro certâ bonorum expectatione et confidentiâ.

même; car si le Psaume a été inspiré à David, assurément David en est l'auteur.

Le contexte de ce Psaume ne marque aucun événement qui nous soit connu par l'histoire de David. Ceux qui l'appliquent au temps et aux circonstances de la révolte d'Absalon, y cherchent des convenances qui, au fond, sont peu sensibles. On peut néanmoins adopter ce sentiment, et regarder ce Psaume comme une sorte de conséquence du Psaume précédent. Je le considère, pour moi, comme une instruction que le Saint-Esprit donne aux hommes pour les exciter à la confiance en Dieu, et pour les détourner des vanités du monde. J'aurai soin de faire remarquer, dans le détail des versets, l'abondance des sentiments du prophète, et l'excellence des leçons qu'il donne aux fidèles de tous les temps.

Au reste, c'est principalement à Jésus-Christ que ce psalme doit se rapporter. Lui seul est par excellence le juste (v. 1) et le saint (v. 4); c'est sous ces deux noms qu'il a été annoncé par les prophètes. Il est, dit Isaïe, *le juste qui sera pour plusieurs une source de justification*; il est, dit Daniel, *le Saint des saints consacré à Dieu* par une onction sublime. Ce sont donc les sentiments de Jésus-Christ qui sont exprimés dans ce psalme, sentiments qui doivent être la règle et le modèle des nôtres; *hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu.*

VERSETS 1, 2.

Le psalmiste déclare d'abord que toute sa justice, tous ses sentiments vertueux, sont des dons de Dieu,

qu'il a été exaucé dans le cours même de sa prière, et que Dieu n'a pas différé de lui accorder sa protection. Il adresse ensuite la parole à ce bienfaiteur suprême : Vous avez, dit-il, Seigneur, élargi mon cœur; vous l'avez délivré de la détresse où il se trouvait durant la tribulation. Mais, comme il sent encore le besoin qu'il a de la miséricorde divine, il l'implore avec humilité, et il demande que Dieu continue de se rendre favorable à ses prières.

Il n'y a qu'un verset dans l'hébreu, dans le grec et même dans notre Vulgate, selon la manière de chiffrer; car elle ne met qu'un chiffre pour les deux versets. Dans l'hébreu ponctué, on lit : *Tandis que je crie ou que je crierai, exaucez-moi*, etc. Mais, sans les points, le mot שָׁמַע peut signifier aussi-bien *exaudivit me*, que *exaudi me*; et l'on sait que les Septante n'ont point connu les points. C'est une observation qu'on ne doit jamais perdre de vue, dans la comparaison qu'on fait de nos versions avec le texte.

Dans l'expression *dilatasti mihi*, on sous-entend *cor*; vous m'avez élargi le cœur. La tristesse resserre le cœur, et la joie le dilate. Cette expression se rencontre encore dans d'autres endroits des psaumes.

Exaucez ma prière. Le terme hébreu indique la prière qu'on fait à un juge; expression très-convenable dans la bouche des hommes, dont la cause est toujours en la main de Dieu, et qui ont tant de comptes à rendre à ce juge suprême des vivants et des morts.

Saint Augustin demande pourquoi le prophète ayant d'abord parlé à la troisième personne : *Quand j'invoquais le Seigneur, il m'a exaucé*, sur le champ il se tourne vers le Seigneur même, et lui adresse la parole. *C'est apparemment*, répond-il, *pour nous montrer que le cœur ne s'élargit que quand Dieu s'y rend présent*. Or le prophète sentant son âme élargie ou délivrée de sa détresse, c'était pour lui un motif de parler à Dieu, qui se rendait présent en lui. Cette pensée est touchante, et les âmes vraiment spirituelles en sentent toute la vérité.

RÉFLEXIONS.

On voit dans ces versets l'effet prompt et certain de la prière : elle n'est pas finie qu'on se trouve exaucé. *Tandis que je priais*, dit le prophète, *le Seigneur m'a exaucé*; c'est le Dieu de ma justice, c'est-à-dire, l'auteur de la grâce qui me rend juste, ou bien le vengeur de mon innocence, ou encore le juge de ma conduite, celui qui juge infailliblement de l'état de mon âme, qui voit si elle est dans la justice ou dans l'iniquité. Les hommes ne sont point juges de notre intérieur. On peut paraître juste à leurs yeux, tandis qu'on est un objet d'horreur aux yeux de Dieu; et l'on peut être regardé dans le monde comme le plus coupable des hommes, tandis qu'on est, en la présence du souverain juge, paré de tous les dons de la sainteté.

C'est une remarque de S. Jean Chrysostôme, que David ne fut point écouté de Dieu, parce qu'il était roi, mais parce qu'il était juste. Ce n'est pas que la prière du pécheur soit sans fruit, témoin celle du publicain, qui pria dans le temple, et qui en sortit justifié; mais le juste qui prie a l'avantage de plaire à Dieu dès qu'il paraît en sa présence. D'ailleurs, il est si rare que les pécheurs portent à la prière toutes les conditions nécessaires pour être exaucés.

Le même saint docteur nous enseigne ici l'art de la prière : présentez-vous, dit-il, devant Dieu avec un esprit attentif, un cœur contrit, et les yeux baignés de larmes; ne demandez rien de terrestre, fixez-vous à désirer les biens de la vie future, délivrez votre cœur de tout sentiment de haine contre vos semblables; renoncez aux passions qui tyrannisent votre âme; n'ayez rien de commun avec le démon, qui est le grand ennemi du genre humain; une prière revêtue de ces caractères ne peut manquer d'être exaucée.

Mais comment le cœur est-il élargi ou dilaté dans la tribulation. De deux manières, ajoute le même saint :

la première, quand Dieu console l'homme affligé, comme il secourut les trois Hébreux dans la fournaise, et Daniel dans la fosse aux lions. La seconde, quand la tribulation entraîne la délivrance des passions. Quel exemple que celui de David! Dans la prospérité, il devint l'esclave d'un amour honteux; et dans l'adversité, son âme jouit des communications les plus intimes avec Dieu. *La tribulation*, dit l'Apôtre, *opère la patience; la patience a pour fruit l'épreuve; l'épreuve fait naître l'espérance, et l'espérance ne confond point*. Or, quelle est l'étendue d'un cœur qui possède l'espérance, et qui sait que cette espérance sera comblée d'un bonheur parfait!

VERSET 3.

Il n'y a rien de plus clair que ce verset, en suivant nos deux versions, celle des LXX, et celle de la Vulgate : le prophète y adresse la parole à tous les hommes; il leur reproche l'appesantissement du cœur, c'est-à-dire, leurs inclinations terrestres; il leur demande pourquoi la vanité et le mensonge sont toujours les objets de leurs désirs et de leurs recherches.

Par la vanité, ou ce qui est la même chose, le néant, le Prophète entend les biens et les plaisirs de la terre, qui sont si vains, si frivoles, et de si courte durée. Par le mensonge, ou la fausseté, il entend ces mêmes objets, en tant qu'ils sont faux et trompeurs, qu'ils nous égarent, nous séduisent, et nous font une dangereuse illusion.

Mais le texte hébreu paraît fort différent de nos versions, dans la première partie de ce verset. Il porte mot à mot : *Enfants des hommes* (ou de l'homme) *jusqu'à quand ma gloire en ignominie?* et pour faire un sens, on supplée, *tournez-vous; jusqu'à quand tournerez-vous ma gloire en ignominie?* Je crois que, sans rien suppléer, on pourrait traduire : *Jusqu'à quand appesantis vers l'ignominie, aimez-vous la vanité?* etc. On ne peut douter en effet que le mot כְּבֹדִי, qu'on traduit par *gloria mea*, ne signifie aussi sans les points, *graves ou gravati*, et c'est ce qu'ont lu et entendu les LXX. A l'égard du mot qui suit לְבַלְבָּהּ, et qu'on traduit par *ad ignominiam*, il n'y a presque pas de doute que ces interprètes grecs n'aient lu לֵב לְבָהּ, qui signifie *corde, usquequò*. Il n'y a d'autre différence que celle du *caph* au *beth*, deux lettres fort semblables; car, pour la comparaison du mot, c'est le sens qui l'aura déterminé. On sait que, dans les anciens manuscrits, les mots étaient rarement séparés. J'ajoute, d'après D. Calmet, que selon M. Fourmont, qui a fait une dissertation sur la poésie et la musique des Hébreux, le texte est corrompu dans cet endroit. Il le prouve par le rythme ou la mesure qui est contre les règles, en lisant ce que l'hébreu porte aujourd'hui. D. Calmet avoue lui-même, dans sa dissertation sur le texte hébreu, qu'il y a une *faute manifeste* dans cette endroit du psaume 4. Il s'ensuit que la leçon de nos versions doit être préférée et conservée. Le P. Houbigant achève de dissiper les doutes à ce sujet.

RÉFLEXIONS.

Les pécheurs ont été appelés, dès les premiers temps, *enfants des hommes*; on croit que ce sont les descendants de Cain qu'on trouve caractérisés de ce nom dans l'Écriture, pour les distinguer des descendants de Seth, qui sont nommés *enfants de Dieu*, parce qu'ils conservèrent le vrai culte et les bonnes mœurs. Ces *enfants des hommes* eurent le cœur corrompu, et par conséquent *appesanti* vers les objets terrestres; ils furent livrés à la vanité et au mensonge. Ces premiers *enfants des hommes* ont eu une postérité nombreuse. Le monde est encore rempli d'esprits livrés à l'erreur, et de cœurs séduits par les passions. *Jusqu'à quand durera cette illusion?* la réponse est courte et facile. Tant que les hommes perdront de vue la foi d'une vie future, ils seront toujours *courbés vers la terre, ils chercheront toujours la vanité et le mensonge*. Mais, par une

conséquence nécessaire, ils marcheront toujours hors de la route qui conduit au bonheur : car *il n'y a que la vérité*, dit saint Augustin, *qui puisse rendre l'homme heureux* (1); et la vérité est en Dieu seul, et dans les promesses qu'il a faites d'une vie meilleure que celle-ci. Toutes les controverses qu'on peut avoir avec les ennemis de la religion, et toutes les exhortations qu'on peut être obligé de faire aux chrétiens, se bornent à cet objet de la vie future. Persuadez aux uns et aux autres qu'à la mort ils doivent entrer dans une région où tout est éternel; bientôt la vanité et le mensonge disparaîtront à leurs yeux, la vérité les éclairera, et la face du monde sera changée.

VERSET 4.

Si le prophète parle de lui-même quand il dit que le Seigneur l'a rendu *admirable*, par le choix qu'il a fait de lui pour gouverner le peuple de Dieu, Jésus-Christ parle de lui-même quand il s'appelle le *saint de Dieu*, ou le *saint appartenant à Dieu*, pour marquer qu'il n'a rien de commun avec les pécheurs, avec les hommes courbés vers la terre, esclaves de la vanité et du mensonge. Ce qui suit : *le Seigneur m'exaucera lorsque je l'invoquerai*, semble prouver que David parle de lui-même, en disant : *Sachez que le Seigneur a choisi d'une manière admirable celui qui lui appartient par la sainteté*. Mais il y a tant de points de vue différents dans ce psaume, qu'il pourrait être question de David dans la seconde partie du verset, et des *hommes saints* en général, dans la première.

J'ai traduit : *Sachez que le Seigneur a choisi d'une manière admirable*, etc., parce que le terme *nirificavit* répond à un verbe hébreu, qui signifie, *choisir avec distinction*, ou *d'une manière éclatante*; ce verbe signifie aussi, *rendre admirable celui qui a été choisi*.

RÉFLEXIONS.

Rien de plus vrai que cette proposition : *Dieu rend admirables ses saints*. Ce sont en apparence des hommes comme les autres, mais la sainteté les élève à un ordre que toutes les grandeurs humaines ne peuvent égaler. *Les saints sont admirables*, dans le choix que Dieu en fait par sa grâce, dans la protection très-distinguée qu'il leur accorde, dans les sentiments qu'il leur inspire, dans les grandes entreprises qu'il leur confie, dans le progrès continuel qu'ils font dans son amour, dans la fin glorieuse qui couronne leurs travaux. Voilà le spectacle qui attirerait l'attention de tous les hommes, si tous les hommes avaient de la foi. Il n'y a rien de plus beau ni de plus grand que l'âme d'un saint; elle possède des trésors inestimables de raison, de sagesse, de bonté, de justice; elle fait son bonheur d'être unie à Dieu, et elle fait le bonheur des autres, parce qu'elle les voit dans son union avec Dieu. Saint Chrysostôme, tout éloquent qu'il était, n'avait point de termes assez forts pour rendre l'idée qu'il s'était faite du grand apôtre saint Paul. *Je brûle, disait-il, d'amour pour lui, je ne cesse d'en parler, et je n'atteins point la hauteur de cet objet sublime. Quand je ne considérerais que l'amour de Paul pour Jésus-Christ; qui suis-je pour juger de cette fournaise, où toutes les affections de l'âme se consomment et se changent en amour?*

L'apôtre S. Paul a cité les premiers mots de ce verset : *mettez-vous en colère, et ne péchez point*; d'où l'on peut conclure que l'instruction du prophète ne se borne pas aux fidèles de son temps, mais qu'elle s'étend à ceux de tous les siècles, car l'apôtre parle à tout le monde. Il arrive en effet aux plus saintes âmes d'être quelquefois émues de colère; mais elles répriment ce premier mouvement, et elles se préservent du péché.

S. Chrysostôme croit que le prophète et l'apôtre

(1) Ut quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex quâ vera sunt omnia. S. Aug. in hunc locum.

parlent d'une colère inspirée par le zèle : S. Paul, dit-il, s'est fâché contre Elymas, et S. Pierre contre Ananie et Saphire; mais ils n'ont point péché parce que c'était l'intérêt de la vérité qui enflammait leur zèle.

L'hébreu porte : *tremblez, et vous ne péchiez point, ou ne pechiez point*; mais le verbe qui répond à *tremblez*, peut se prendre pour, *mettez-vous en colère*. S. Jérôme traduit comme les LXX et la Vulgate; Symmaque de même, et l'autorité de S. Paul autorise puissamment cette leçon.

La seconde partie du verset s'énonce ainsi dans l'hébreu : *Conférez avec vos cœurs, dans vos lits, demeurez en silence*; sans doute pour sonder vos cœurs. C'est au fond le sens de la Vulgate : des gens qui se sont mis en colère, qui ensuite font réflexion sur eux-mêmes durant la nuit, et qui se condamnent au silence, sont assurément des gens qui se repentent; ou bien des gens qui se repentent durant la nuit, de ce qu'ils ont fait ou pensé durant le jour, sont des gens qui gardent le silence. S. Paul paraît avoir eu en vue tout ce verset quand il a dit : *Mettez-vous en colère, et ne péchiez point; que le soleil ne se couche point sur votre colère*; comme s'il disait : *Mettez-vous en colère, quand vous serez animé d'un saint zèle, mais ne péchiez point*; que si cependant vous péchez, *repentez-vous-en avant la fin du jour*; ce qui revient à cette composition et à ce silence, dont le prophète fixe le temps à celui du coucher.

Ceux qui rapportent ce psaume au temps de la révolte d'Absalon contre son père, supposent que David dit à ces rebelles et à ses partisans : je vous pardonne le premier moment de votre colère contre moi; mais ne vous obstinez pas dans la révolte; rentrez en vous-mêmes durant le silence de la nuit, et repentez-vous de vos premiers égarements. Cette explication est tout aussi bonne qu'elle peut l'être dans une opinion que la lettre du psaume appuie très-peu.

RÉFLEXIONS.

Il est évident que le prophète exhorte ici les fidèles à la pratique d'examiner l'état de leur conscience avant que de prendre leur repos. Il y a deux avantages, dit S. Chrysostôme, dans cet usage, qui a été celui de tous les saints; le premier est de rendre l'homme plus attentif en lui-même, par la crainte de se trouver coupable à la fin du jour. Le second est de prévenir par-là le jugement sévère de Dieu : car, comme dit l'Apôtre, *si nous nous jugeons nous-mêmes, nous ne serons pas jugés*. David, au reste, donne ici une instruction qu'il s'appliquait à lui-même, puisqu'il dit ailleurs : *qu'il lavait sa couche de ses larmes, et que toutes les nuits il inondait son lit de ses pleurs*.

La paraphrase chaldaïque expliquant ce verset, ajoute à la pensée du prophète : *priez, dit-elle, sur votre couche, et souvenez-vous du jour de la mort*. C'est tout ensemble rendre la composition efficace, et sanctifier l'inaction où nous nous trouvons durant le sommeil. Le souvenir de la mort nous place aux pieds du souverain juge, et nous remplit d'une crainte salutaire à la vue de ce tribunal redoutable. En rappelant la pensée de la mort, avant que de nous livrer au sommeil, nous sommes sensés nous préparer au dernier moment de notre vie, préparation si nécessaire, et à laquelle la nature même nous invite, en nous mettant dans un état qui est l'image de la mort.

VERSET 6.

La pensée du prophète est qu'il ne suffit pas de se préserver du péché, et de s'en repentir avant le sommeil si l'on a eu le malheur de le commettre. Il exhorte les fidèles à la pratique des œuvres de religion, dont la principale est l'offrande d'un sacrifice de justice, c'est-à-dire, d'un sacrifice présenté au Seigneur dans des sentiments d'amour, et avec un cœur paré des dons de l'innocence.

Mais il y a des hommes défiants ou intéressés, qui disent : *Qui nous fera voir des biens? c'est à-dire, qui*

nous comblera de bienfaits sensibles et manifestes? Le prophète leur répond dans les versets suivants.

Ici le texte ne diffère des versions, qu'en ce qu'il dit : *Qui nous fera voir le bien?* Mais cette différence n'intéresse en aucune manière le sens.

RÉFLEXIONS.

Quand on exhorte les hommes sensuels et mondains à entrer dans les voies de la justice, à se conformer aux lois de l'Évangile, à imiter les exemples des saints, ils répondent : mais *qu'y gagnerons-nous?* Ne voit-on pas tous les jours les hommes les plus vertueux, les plus fidèles aux exercices de la religion, pauvres, méprisés, abandonnés? Au contraire, quelle foule de pécheurs dans l'abondance, dans l'éclat des honneurs! On nous promet des biens pour l'autre vie, mais nous désirons des biens actuels et sensibles; nous avons besoin de secours présents pour nous et nos familles. Tels sont les secours, ou du moins les sentiments de ces hommes esclaves des sens, de ces âmes aussi bornées dans la science de la religion, que le furent les Juifs charnels et grossiers. Connaissent-ils donc les ressorts dont la Providence se sert pour soutenir les hommes vertueux? Ont-ils pénétré dans l'intérieur de ces amis de Dieu, pour voir la paix qui y règne au milieu même des traverses de la vie? Savent-ils combien l'exemple de J.-C. qui était le Saint des saints, et qui a vécu pauvre, humilié, abandonné, console et anime ceux qui lui ressemblent? Ont-ils vu quelquefois l'homme de bien, le juste, l'imitateur de J.-C. se plaindre de ses disgrâces, et chercher, dans les maximes et dans les procédés du monde, des moyens pour s'en délivrer? L'Évangile promet des biens ineffables pour l'autre vie, mais, dès celle-ci, il en accorde de très-réels et de très-touchants; il donne l'exemption des désirs terrestres, le calme de l'âme, l'union avec Dieu, la nourriture vivifiante du saint amour. Ah! Seigneur, c'est à l'égard de ces biens que je dois dire : *Qui me les donnera?* N'est-ce pas vous seul, et n'est-ce pas en vous seul que votre prophète m'ordonne de mettre ma confiance? Je ne demande point, comme les hommes sans foi dont il parle, que vous me fassiez voir des biens sensibles et bornés à la durée de cette vie, c'est trop peu pour moi, qui suis destiné à vous aimer ici-bas, et à vous posséder dans l'éternité.

VERSET 7 (1).

C'est la réponse que donne le prophète à ceux qui demandaient des biens; et cette réponse est en forme d'apostrophe au Seigneur, comme s'il disait : *Ah, Seigneur! n'est-ce pas assez que vous ayez répandu la lumière de votre visage sur nous?* Le verbe hébreu signifie proprement *élever un étendard*, et la plupart traduisent par l'impératif : *Élevez sur nous, Seigneur, la lumière de votre visage.* Les LXX ont pris ce verbe $\text{נִסְּבַ$ à la voix passive, et notre Vulgate traduit, *signatum est.* Cette interprétation paraît meilleure que celle des hébraisants : car en tournant la phrase par l'impératif, le prophète ne répondait pas directement à cette question des hommes charnels et intéressés : *Qui nous donnera des biens?* Il faisait une simple prière à Dieu : *Seigneur, faites paraître sur nous la lumière de votre visage.* Au lieu que selon la leçon des LXX, il satisfait à la demande : *Ah, Seigneur! que me reste-t-il à vous demander? Vous avez répandu ou élevé votre lumière sur nous.* On peut s'en rapporter sur cela au jugement de tout lecteur attentif. Au fond, cependant, le sens serait toujours le même, en supposant que l'impératif des hébraisants ne soit qu'une prière qu'adresserait le prophète au Seigneur, pour obtenir de lui qu'il fit briller de plus en plus la lumière qu'il avait déjà mise en nous.

Quant au reste de ce verset, c'est le témoignage du sentiment de joie qu'éprouve le prophète au souvenir

(1) Le P. Houbigant transporte ce verset au n° 9 du psaume. Je ne trouve pas ce changement nécessaire.

de cette lumière divine. On concevra mieux sa pensée par l'explication du verset suivant.

RÉFLEXIONS.

Qu'y a-t-il de plus instructif et de plus touchant que ce sentiment du prophète : *Seigneur, la lumière de votre visage s'est répandue sur nous*, ou, selon la force du texte original, *s'est élevée sur nous comme un étendard?* A quoi servent les étendards dans les troupes? à rallier les soldats quand ils sont dispersés, et à les tenir bien unis quand ils sont ensemble. Ils servent encore à montrer la route par où il faut marcher à l'ennemi. C'est la gloire d'un corps militaire de bien défendre son étendard. Ce signe du commandement est honoré des soldats; ils l'accompagnent avec des démonstrations de respect et d'obéissance; ils le gardent avec soin; on veille à l'endroit où est déposé l'étendard, comme devant la tente du général. Enfants des hommes, vous savez ce que c'est que la volonté de vos princes, manifestée par des symboles placés sous vos yeux, et vous ne faites point d'attention à la lumière de Dieu, qui vous guide, qui vous donne le signal, qui vous commande. Dans le désert, les Israélites furent conduits par une colonne de feu : image de la lumière que Dieu a mise dans nos esprits et dans nos cœurs; c'est la loi naturelle inscrite dans notre intérieur, pour nous apprendre à distinguer le bien du mal; c'est le désir de l'immortalité, toujours présent à notre âme, et se manifestant par le soin que nous prenons de prolonger notre vie et d'écartier la mort; c'est la Providence qui veille sur nos jours, et qui satisfait à nos besoins; c'est la grâce de J.-C. qui parle si souvent à nos cœurs, soit pour les toucher de componction, soit pour les avancer dans les voies du salut; c'est la voix de l'amour divin qui nous pousse, qui nous sollicite, qui nous fait des reproches, ou qui nous console. Voilà l'étendard élevé sur nous; il nous rappelle à Dieu, il nous unit à nos frères, il nous guide dans la route qui conduit au bonheur. Qu'est-il donc nécessaire de dire, comme ces Israélites dont parle le prophète : *Qui nous fera voir des biens?* Je n'ai qu'à consulter la lumière de Dieu, et non seulement je vois les véritables biens, mais je commence à les posséder. Je l'ai consultée quelquefois, Seigneur, et jamais elle ne m'a trompé; mon malheur est de l'avoir consultée trop rarement et trop mal : c'est dans le silence des passions qu'elle se fait reconnaître, dans l'exercice de la prière qu'elle répand son plus grand éclat. Je sens actuellement cette vérité, j'en suis pénétré, j'en veux faire la règle de ma conduite, et dès ce moment, ô mon Dieu! vous remplissez mon âme de joie.

VERSETS 7 ET 8.

Je répète ici le septième verset, parce que le huitième y est nécessairement lié. Dans l'hébreu, la particule אֲב (meu) signifie ordinairement *à* ou *ab*, *de* ou *ex*, mais elle signifie aussi *præ*, et c'est la seule manière dont les Hébreux expriment le comparatif. C'est ce qui nous détermine à cette interprétation, suivie de beaucoup d'interprètes.

Les LXX et la Vulgate joignent dans ce verset *l'huile* au *blé* et au *vin*; le texte n'emploie que deux mots, dont l'un signifie le *blé*, et l'autre, selon les hébraisants, signifie le *vin nouveau* (mustum); mais d'autres ont observé que ce mot désignait toute liqueur exprimée des fruits (1). Ainsi les LXX auront pu parler du *vin* et de *l'huile*. Les versions syriaque, arabe et éthiopienne font la même chose.

L'hébreu dit aussi proprement *à tempore*, au lieu de *à fructu*; mais c'est le même sens, parce que ce *temps* indique la récolte, et par conséquent les fruits de la terre, le *froment*, le *vin*, etc.

RÉFLEXIONS.

Ce n'est pas l'abondance des biens temporels qui donne la joie spirituelle et la paix de l'âme, c'est plutôt ce qui la trouble. Les hommes aspirent naturelle-

(1) Voyez Bythner, dans sa Lyre de David.

ment au repos; et qui jouit moins du repos que celui qui possède de grandes richesses! S'il veut les augmenter, il se plonge dans un abîme d'inquiétudes; il craint de les perdre, il est l'esclave de tous les événements; il croit toujours qu'il est en danger de tomber dans l'indigence. S'il veut simplement les conserver, ce soin entraîne encore une multitude de détails incompatibles avec le repos. Mais supposons qu'il ait mis un tel ordre dans ses affaires qu'il ne pense plus qu'à jouir; cette jouissance le rendra-t-elle heureux? Salomon avait accumulé de grandes richesses, il était dans une situation à ne pas craindre les revers de la fortune, il lui eût été difficile de souhaiter ou même d'aspirer à une abondance supérieure à la sienne. Cependant il déclare que toute cette opulence n'était que vanité et affliction d'esprit. C'est que le cœur humain est plus grand que tous les objets créés; et qu'il est fait pour l'unique bien réel, qui est la possession de l'être incréé et infini. Cette vérité est un rayon de la lumière que Dieu a répandue sur nous, et que reconnaissait notre prophète; c'est elle qui faisait dire à S. Augustin pénitent (1): *Oui, Seigneur, notre cœur est toujours dans l'agitation, et jamais dans le repos, jusqu'à ce qu'il soit fixé en vous.*

VERSETS 9 ET 10.

Ces deux versets sont une suite de ce que le prophète a dit plus haut: Que le Seigneur avait comblé son âme d'une joie plus pure que celle dont jouissent les possesseurs des plus grandes richesses. Je goûterai, ajoute-t-il, tout à la fois les douceurs du sommeil et les avantages du repos. Il y a un sommeil laborieux, tel que celui des malades ou des hommes accablés de soins. Le prophète dit qu'il dormira tout à la fois, et qu'il se reposera; c'est-à-dire, que son sommeil sera paisible, et son repos accompagné du calme le plus parfait.

Il en donne la raison, c'est que le Seigneur seul l'a établi dans la confiance. On pourrait prendre aussi *singulariter*, pour *in spe singulari*, et traduire, vous m'avez établi dans une confiance singulière, unique en son genre, et telle que vous seul pouvez la donner. S. Jérôme dit *specialiter*, qui rend le même sens.

Au premier de ces versets, on lit dans l'hébreu, mot à mot: *Dans la paix tout ensemble, je me coucherai et je dormirai*; ce qui marque aussi un sommeil paisible. Les malades, les esprits inquiets se couchent et ne dorment pas. Le prophète comptait que sur sa couche il dormirait tranquillement. C'est au fond le sens de nos versions.

(1) Conf. I. 1, c. 1.

1. *In finem, pro eâ quæ hæreditatem consequitur*

PSALMUS V DAVID (1).

2. Verba mea auribus percipe, Domine; intellige clamorem meum.

3. Intende voci orationis meæ, rex meus et Deus meus.

4. Quoniam ad te orabo, Domine, manè exaudies vocem meam.

5. Manè astabo tibi, et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

6. Neque habitabit juxta te malignus; neque permanent iniqui ante oculos tuos.

(1) Veteres Hebræorum magistri, à Kimchio laudati, docent hunc Psalmum à Davide editum fuisse adversus Doegum et Achitophelium hostes suos (a). Sed

(a) Verba Kimchii sunt hæc: *Hic etiam Psalmus à Davide compositus est, cum multi essent inter Israelitas, qui eum odio prosequerentur; hinc tradunt magistri nostri, piæ memoriæ, Davidem hunc Psalmum edidisse adversus Doegum et Achitophelium hostes suos.*

RÉFLEXIONS.

S. Chrysostôme a cru que dans le premier de ces versets il était question du recueillement intérieur, et, dans le second, de la fuite des compagnies dangereuses.

Quand on est, dit-il, attentif à rentrer en soi-même, quand on se recueille souvent en la présence de Dieu, on jouit de la paix intérieure, et cette paix contribue même au repos du corps. Cette réflexion du saint docteur est confirmée par mille exemples tirés de l'histoire ecclésiastique. Il y est souvent fait mention de la longue vie des solitaires. Ces hommes perpétuellement unis à Dieu goûtaient les douceurs de la paix; et le peu de sommeil qu'ils prenaient était pur et sans agitation. S'ils y portaient quelques idées de la veille, c'était le souvenir de Dieu et des saints exercices de la journée. Leur cœur comblé de joie spirituelle en veillant, l'était encore durant le silence de leurs sens. Leurs années s'accumulaient, et égalaient souvent la longueur d'un siècle, parce que toute leur vie avait été tranquille sous la protection et dans le sein de Dieu.

Nouvelle instruction, ajoute S. Chrysostôme, que nous donne le prophète. Il veut qu'on soit seul avec Dieu, par conséquent qu'on s'éloigne de toutes les sociétés qui altéreraient ce saint commerce. « Eh quoi, continue le saint docteur, si le corps contracte les mauvaises affections des malades qu'on fréquente, combien plus le cœur se corrompt-il dans la société des pécheurs? Si vous voulez vous établir dans une ville, vous considérez d'abord si l'air y est sain; et quand il s'agit de votre âme, vous ne prenez aucun soin d'éviter les compagnies qui peuvent l'infecter de leur poison? vous vous livrez indifféremment à tous ceux qui se présentent, sans examiner quelle est leur conduite. Ah! imitez plutôt les saints qui cherchent les solitudes, vivez du moins en solitaire dans le sein des villes les plus peuplées. Associez-vous aux hommes vertueux, et fuyez les partisans du monde. »

Ces exhortations ne s'écartent point de l'esprit du psaume que je viens d'expliquer. David fut très-uni à Dieu par la prière, et très-enemi de tout commerce avec les pécheurs. Ses Psaumes en sont la preuve. Je trouve dans celui-ci un fond inépuisable d'instruction, dont le terme est de conduire l'âme fidèle à la confiance en Dieu et à la paix du cœur.

PSAUME V.

1. Seigneur, écoutez mes paroles, considérez mes clameurs (ou ma prière).

2. O mon roi et mon Dieu, daignez entendre la voix de mon humble supplique.

3. Oui je vous prierai, Seigneur, dès le matin vous entendrez ma voix.

4. Dès le matin, je me présenterai devant vous, et je verrai que vous n'êtes point un Dieu favorable à l'iniquité.

5. (Je verrai) que le méchant n'habitera point près de vous, et que les hommes pervers ne subsisteront point devant vos yeux;

6. Que vous haïssez tous ceux qui commettent l'iniquité (ou l'injustice), que vous perdrez tous ceux qui disent des mensonges;

cùm Doegus et Achitophel diverso tempore ac diversâ ratione Davidem vexârint, ad eos unus idemque Psalmus pertinere non potest.

Flaminius ad Saulica tempora hoc carmen refert, illum haud dubiè temporis articulum intelligens, quo Davides, Mizpæ exulans, perpressus multa ab hostibus est, imprimis à Doego, ad cujus facinus alludere videri possit versus septimus, coll. Psal. 52, qui in eundem illum est factus. Venema contra « tempus

7. Odisti omnes qui operantur iniquitatem ; perdes omnes qui loquuntur mendacium.

8. Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus : ego autem in multitudine misericordiae tuae,

9. Introibo in domum tuam ; adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

10. Domine, deduc me in justitiam tuam, propter inimicos meos, dirige in conspectu tuo viam meam.

11. Quoniam non est in ore eorum veritas : cor eorum vanum est.

12. Sepulcrum patens est guttur eorum ; linguis suis dolose agebant : judica illos, Deus.

13. Decidant à cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.

14. Et lætentur omnes qui sperant in te ; in æternum exultabunt, et habitabis in eis.

15. Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices justo.

16. Domine, ut scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos.

« compositi Psalmi nullum aptius reperire potest, ac quo in aula Saûli versatus fuerit Davides, quippe quo tempore ab hostibus in omni vita et actionibus fuerit observatus, atque peccatorum et hypocritarum ingens fuerit numerus. »

Sed interpretes longè plerique Absalonice seditionis tempore Psalmum hunc, ut et eos qui proximè præcesserunt, compositum putant. Ex eorum numero etiam est Esromus Rudiogerus : Verisimillimum, inquit, videtur, factum hunc esse Absalonico tempore, cum versus 7 (al. 8) promittat gratias in æde Domini, et interpretantur aliqui de Achitophele quædam, contra quem factum existimo Psalmum 12 et alios. Inprimis tamen ex versu decimo (al. 11) suspicor Absalonicum esse. Quod enim versus ille petit, id scribitur orasse David contra Achitophalem 2 Reg. 15, 31 : *Infatus quæso, Domine, consilium Achitophelis*. Invocans autem opem misericordiae divinae, et hæc fretus, benè sibi pollicetur, præcipuè tamen, mores, ingenia, et vitam describens generis hujus impii hostium suorum, ex eo quòd Deus non ferat impios et facinorosos homines tales, et diligit pios, liberationem certam sibi persuadet. Facit idem in Psalmo 36, etiam in 12 et 14 Psalmo, qui omnes videntur esse Absalonici. »

Singularis est Claudii Ferrandi sententia, hunc Psalmum ad Judæos Babylonicos jugo addictos referentis ; sperare vatem, considerato Dei erga impios odio, fore ut improbi Babyloni pernas dent, atque ita Hierosolymas redeat, et in templo adoret (a). Movent illum versus 11 et 13, cum Ps. 13, 4, 5, 7, et 119, 2, et Zach. 2, 10, 11, comparati.

(a) A quâ sententiâ haud longè abest De Wette, qui in comment. p. 128, preces pro universo populo adversus impios ejus hostes, qui simul Jovæ sint ad-

7. Que le Seigneur a en abomination l'homme sanguinaire et fourbe.

8. Pour moi, plein de confiance dans vos grandes miséricordes, j'entrerais dans votre maison, je me prosternerai devant votre saint temple, et ce sera dans les sentiments de crainte qui vous sont dûs.

9. Seigneur, conduisez-moi dans les voies de votre justice : à cause de mes ennemis, dirigez ma route en votre présence.

10. Car il n'y a point de vérité dans leur bouche ; leur cœur est rempli de vanité.

11. Leur gosier est un sépulcre ouvert ; ils sont pleins de fourberie dans leurs discours : jugez-les, Seigneur.

12. Qu'ils soient frustrés du succès de leurs pensées ; à cause de la multitude de leurs impiétés, chassez-les (ou rejetez-les), car c'est vous, Seigneur, qu'ils ont aussi outragé.

13. Que tous ceux qui espèrent en vous se réjouissent : ils chanteront éternellement (vos louanges), et vous habiterez dans eux.

14. Tous ceux qui aiment votre nom se glorifieront en vous, parce que vous répandrez vos bénédictions sur l'homme juste.

15. Seigneur, vous nous avez couronnés (ou entourés) de votre bonne volonté comme d'un bouclier.

Henrico Eberh. Gottl. Paulo contra gentes exteræ fœdifragas, universo populo Israelitico hostiles, directum videtur hoc carmen, atque, dum sacrificium matutinum offerretur, in sanctuario publicè decantatum (a).

Hic Psalmus compositus est in personâ Ecclesiæ, quæ hæreditatem salutis æternæ quotidie in suis membris consequitur, et in fine mundi tota consequetur. Quia verò Ecclesia pro meliore sua parte, similis est columbæ, quæ perpetuè gemit, et innocentiam custodit, ideo in hoc Psalmo columbæ officium exercens, partim orat, partim peccatum detestatur. Quod ipsum facere debent omnes qui pertinent ad columbam ; sic enim unimur Deo, in quo consistit hæreditas, si oratione trahimus Deum ad nos, et puritate vitæ propinquamus ad Deum. (Bellarminus.)

Verba Psalmi de ipso Davide intelligenda sunt ; nonnulla tamen de eo tanquam prophetâ, et populi Dei non tantum membro, sed et rege, quæ propriè et plenè vel Christo, vel Ecclesiæ ejus, conveniant. Quam cautionem discimus ex Act. 2, 30.

(Cocceius.)

versarii, hoc Psalmo contineri existimat. Davidis non esse carmen, illud arguere censet, quòd vers. 8 *templi* facta sit mentio ; nam sacrum tabernaculum non potuisse, domum et palatium appellari. Verumtamen BAITH de tabernaculo usurpatum reperimus Exod. 25, 19, 31, 26 ; Deut. 25, 19, 1 Sam. 1, 21, 3, 15, et HECAL de tabernaculi sacri adyto, in quo arca sacra posita erat, 1 Sam. 3, 3.

(a) Singulari commentatione hunc Psalmum doctè interpretatus est I. Z. H. Hahn in Recitatione philologica super Psalmo 5, in Collegio philobiblico quod Lipsiæ floret, habitâ ; Lipsiæ, 1794, in-8.

(Rosenmuller.)

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — (1) Periphrasis Ecclesiæ, itemque ani-

(1) PRO EA QUÆ HÆREDITATEM CONSEQUITUR. Pro Ecclesiâ, quæ Christi hæreditatem capit. Ita explicant Patres ac plerique interpretes. Beda ad Ezechielis avtatem rejicit. Optimè etiam haberi potest veluti oratio matutina, piorumque sensuum exemplar, quibus homo inter corruptorum impiorumque hominum licentiam abundet, necesse est. Hanc nos sententiam sequimur.

Varia et incerta est Hebræi interpretatio : *Magistro*

mæ fidelis et piæ.

pulsantium nechiloth, Psalmus David. Quid sint *nechiloth*, tota est hujus loci difficultas. Alii reddunt : *Pro hæreditatibus*, vel *pro iis quæ hæredes sunt* ; alii *In tilis*. Alii musicum esse instrumentum aiunt, quod bombum apum imitatur, uti Germanica apud nos tuba, vel cithara. Quidam vertunt : *Psalmus pro cætibus*. Chaldræus : *Ad canendum super choro, Psalmus*. Alii comminiscuntur *Nechiloth* cantilenæ initium, cujus ad

VERS. 2. — CLAMOREM (1), *haghighi*, meditationem meam propriè quæ est cordis atque adeò orationis, sive precis præcipuus clamor.

VERS. 3. — ORATIONIS (2). Clamoris propriè. *Rex meus*, Christe. Nam Regis nomen solet attribui Filio, potiùs quàm Patri. Quamvis autem David rex esset in terris, Regem tamen et Dominum in cælis se habere asserit, cujus potestati sit subjectus, nempè *regem regum et dominum dominantium*, 1 Tim. 6, 15.

VERS. 4. — MANÈ (3), maturè, tempestivè, citò, primo quoque tempore; vel potiùs, primà orationis horâ, quamprimùm precatus te fuero, quamprimùm ad precem convenero. Prima orationis hora manè, unde matutinum sacrificium, quod erat vespertino solemnus, non tantùm quia à Jove principium, verùm modos hic Psalmus canendus fuerit. Nos reddendum putamus: *Psalmus David, phonasco, feminarum saltatricum præfecto*; sive, *Saltationum magistro*; vel denique, magistro canentium iis instrumentis quæ *Nechiloth* vel *Mechaloth* nominantur. *Mechaloth* in capite Psalmorum 52 et 87, recurrit; et *Nechiloth* veluti musicum instrumentum apud Isaiam 42, et in 1 Reg. 20, 5, legitur. Cùm religionis, victoriæ, publicæ lætitiæ pompæ agerentur, feminas adfuisse, quæ choros ducerent et canerent, nemo ignorat. Ita post victoriam Davidis de Goliath usu venit, itemque cùm Arca Hierosolymam delata est. (Calmet.)

(1) Tribus modis fieri potest ut aliquis non audiat ab aliquo: vel quia ille non percipit sonum verborum, vel quia non percipit significationem eorumdem verborum, vel quia non attendit intentus aliis rebus. Deus quidem omnia percipit, et intelligit, et semper attendit; sed dicitur, aliquando non percipere, vel non intelligere, vel non attendere, quia sic orantem contemnit, ac si non perciperet, vel non intelligeret, vel non attenderet. Ideò sanctus Propheta oraturus Deum, initio postulat ut Deus percipiat, intelligat, et attendat. Porrò Deus orantem contemnit, ac si non perciperet sonum verborum, quando is qui orat ita distrahitur, ut nec ipse verba sua percipiat, vel ita frigidè orat, ut oratio sursùm ascendere non possit. Tunc verò Deus ita se habet, ac si non intelligeret quid petatur, quando is qui orat nescit quid petat, petens ea quæ sibi non sunt utilia, etiamsi attentè et ferventer oret, atque adeò clamet. Tunc denique Deus similis est non attendenti, quando orans non est dignus qui audiat, vel quòd sine debità humilitate, fiducia, aliisque debitis circumstantiis oret, vel quòd sit peccator, et de pœnitentiâ nondùm cogitare incœperit. Propheta igitur miro artificio à Spiritu sancto edoctus, orat Deum pro dono benè orandi, videlicet ut datur ei sic orare, ut opus est, ad hoc ut Deus non repellat orationem, sed percipiat sonum, intelligat clamorem, et intendat orationi. Addit autem, *Rex meus*, ut faciliùs impetret. Solet enim bonus rex audire populum suum; adjungit verò, *et Deus meus*, ut ostendat se non solum esse populum Dei quasi regis, sed etiam creaturam ejus, et in omnibus ab eo pendere, et sine eo nihil posse. (Belarminus.)

(2) INTENDE, *attende*, vel *inclina*, sub. *aurem*, quod exprimitur Ps. 10, 17, Prov. 2, 2; hic autem omittitur, sicut et Ps. 64, 2, 66, 19, 86, 6.

VOCI ORATIONIS MEÆ, *clamoris mei*.

REX MEUS. Tu solus es: tuam opem ut subditus imploro. In te confido, tanquàm in rege meo. Hùc illud mulieris Adrianum implorantis: Ergo imperare noli, si non vis succurrere.

ET DEUS MEUS, vox Deum ut judicem significat; q. d.: O Judex mi, qui me adversùs hostes defendere soles. Deus quem colo, et in quo confido. (Synopsis.)

(3) QUONIAM (vel quando AD TE ORABO) *supplex oro, orationem habeo*, vel *habebo*. Te unum servatorem agnosco. (Synopsis.)

etiam quoniam huic præcipuè successura erat christiana, liturgia, præcipus religionis cultus, matutinis horis celebrandus.

VERS. 5. — MANÈ ASTABO TIBI, ad precandum scilicet, ET VIDEBO (te, per zeugma). Manè ante alia negotia divino tuo conspectui me per meditationem et preeem offeram, curis purus et liber tuæ majestati spectandæ; tuis divinis rebus contemplandis matutino tempore insistam, interero matutinis sacris, in quibus res divina fit liberiùs et puriùs. Hinc ad verb.: Manè instruam sive ordinabo tibi (precem), et speculabor (te), quasi intentis oculis respiciam, contemplabor et videbo tuum templum, tuum cultum, te in tuo templo visam. Et sic eclipsim sive zeugma restituit Cyprianus in fine libri de oratione Dominicâ: Manè astabo tibi et contemplabor te. Indeque matutarum usum elicit, quod ab Apostolicis temporibus repetendum etiam indicat Plinius ad Trajanum lib. 10 Epist., et *antelucanas horas* appellat. Tempus autem orationis apud Judæos erat mane, meridie et vespere. Unde sacrificium matutinum, meridianum sive *minha*, et vespertinum. Etsi autem Deus non videatur, sive in mysteriis sive alibi, oculis corporis, sed animi facultatibus et fide: videndi tamen verbum appositè docet præsentiam corporalem esse in templis exhibendam Deo, ac illic in re divinâ et sacris solemnibus per typos, imagines, species externas, et sacramenta in oculos incurrentia, Deum quodammodò videri. Hinc Exod. 18, 12: *Comederunt panem cum eo coram Domino*, id est, coram arcâ vel tabernaculo Domini. Et 1 Reg. 4, 12: *Venit Deus in castra*, id est, arca Dei, per metonymiam, res pro loco vel signo, signum pro re interiùs suam vim exhibente, etc. Adde gratias spirituales illic penè sensibiliter percipi. Videre ergo hic, respectu Dei, est animo cernere; respectu templi et sacrorum solemnium, corpore et oculis corporis. Ob quas causas apud Josue legitur, cap. 24, 1: *Et steterunt coram Deo*, id est, Dei arcâ, et populus è sacris rediens, se vidisse ait Deum, apud Augustinum de Genesi ad litteram *Quoniam*; subjicit aliquot causas cur studeat pietati, nempè quoniam Deus pius est, purus, etc.

NON DEUS VOLENS. Deus non vult mala esse, vel fieri, sed duntaxat permittit, idque ne homo suæ naturæ libertatem amittat, sitque deterioris conditionis, quàm aliæ res quas sic ipse administrat, ut eas sinat propriis motibus agi, ducique; item propter bonum universi, et per accidens, ut inde aliquid bonum exoriatur. Etsi enim privatus rector malum ex iis quorum gerit curam, quantum potest, debeat excludere, quòd è malo bonum elicere non possit; Deus tamen universalis rector, sive provisor, qui è singulis malis plurima bona potest educere, ut ex persecutione tyrannorum patientiam martyrum, ex operibus hæreticorum purgationem sive probationem fidei justorum, non debet omnia mala impedire, ne bona plurima deesse contingat universo. Exempli gratiâ, natura singularis quorumlibet impedit, quoad potest, individui sui damnum et interitum; quare animalia singula se ab hujusmodi student vindicare. At natura universalis permittit animalia occidi, ut videlicet

homines alantur, et in vitâ conserventur : ut et hoc modo universi, id est, rerum species perpetuentur.

VERS. 6.— JUXTA TE (1), tecum *Himmecha*. MALIGNUS. Hebræa etiam neutrum genus hic partiuntur malignum, malignitas, malum. PERMANEBUNT, poterunt consistere. Ad verb. : Non se constituent, non se sistent insani; q. d. : Non audebunt comparere ante tuam majestatem et tribunal. Insani verè sunt, sive, *holelim*, qui se dedunt injustitiæ et improbitati.

VERS. 7.— INIQUITATEM, vel *vanitatem* (2). MENDACIUM contra proximum, ut ei noceant. Nam mendacia quæ appellantur officiosa vel jocosa, ut non sint sine culpâ, at non cum magnâ, lege Aug. in hunc locum et lib. Quæstionum Gen. cap. 44 et 45, et lib. de Mendacio; item Pet. Longobardum 3 sent. dist. 38, et Gratianum 22, q. 2.

VERS. 8.— VIRUM SANGUINUM, sanguinolentum, sanguinarium, percussorem. EGO AUTEM (3). Hoc hemistichium cadit in sequentem versum : ideò virgula tantùm debet notari, et in Hebræo versum inchoat. Ubi quærant aliqui fortassè, cur nostra editio ab Hebraicâ sæpiùs in distinguendo variet. Respondeo, quia Masoretæ confuderunt versus et miscuerunt, partim nimis suorum sensorum studiosi, partim ignari metricæ Psalmorum rationis, quæ proinde perierit, cum tempore Septuag. essent integrâ et perspicua, nec viderent in pœsi aliud sæpè sensum, aliud metrum, sive dimensionem requirere. Quod olim ita Terentio, Pindaro

(1) NEQUE HABITABIT, etc, *non habitabit* (vel *morabitur*, sive *commoratur*, sive *commoratus est*) *tecum*, vel *apud*, sive *juxta te*, *malus*, vel *vir mali*. Liberabis me, ó Deus, à Saùle et adulatoribus, quia tibi non aridet iniquitas. Alii *malitia*. Non est tibi consensus aut societas cum malitiâ. Adeò illis non favebis, ut nec ad tempus tecum permaneant; sicut proselyta, nisi idolatriæ renuntiasset, apud Judæos commorari ultra anni spatium non potuit.

INJUSTI. *Irrisores*, *superbi*, *contradictentes præceptis tuis*, *stulti*, sive *insipientes*, *insani*, h. e., qui pro insanis se gerunt. Insani omnia vehementer faciunt, nec ullius rei tenent modum : ita hi sine modo peccant *jactantes* stultè, felicitate suâ elati. *Gloriosi*, vel, *insanè jactantes stulti*. Laus sui est insania. Hinc vox *insaniam* sign. Eccl. 2, 2, 12, et 7, 8, et 10, 13; Et Is. 44, 25. (Synopsis.)

(2) ODISTI OMNES QUI OPERANTUR INIQUITATEM, vel *vanitatem*. Illos significat quos insanos dixerat. Non denotat ex imbecillitate peccantes, sed *operarios iniquitatis*, Matth. 7, 23, addictos flagitiis omnibus, qui peccandi artem exercent quasi, sicut Latini dicunt *medicinam facere* : eos qui deditâ operâ, omni studio, arte, ingenio, hanc concinnant et tractant. *IN* sign. *dolorem*, indeque *idolatriam*, atque *superstitionem*, 1 Sam. 15, 23, Os. 4, 15, et 10, 5, collat. cum 1 Reg. 12, 29, et omnes *pravos affectus*, *actus et conatus*, qui dolorem afferunt.

PERDES. Malim. *Perdis*, quia notatur actus continuus, et ita in præced. et seq.

QUI LOQUUNTUR MENDACIUM calumniosè eum diffamantes, Ziphæos, 1 Sam. 25, 19, etc., Doegum vel Achitophelem, etc. In hoc versu, pro more linguæ, secunda persona miscetur cum tertiâ. (Synopsis.)

(3) EGO AUTEM. Antithesis est : suam pietatem opponit impietati hostium : Tu istorum preces et conspectum aversaris, etc. *At ego*, etc. Calvinus illativè accipit, *Ego igitur manu tuâ servatus gratias tibi agam*. Sed coactius videtur.

IN MULTITUDINE MISERICORDIÆ (vel *gratiæ*) TUÆ. In-

et aliis accidit, ut necdùm sciam, an ubique recte versus sint ab Erasmo aliisque restituti. Quin et quantum ad sensum, Septuag. interdùm rectiùs distinguunt : quare Apostolus Hebr. 3, 7, 8, 9, 10, in eorum periodo ad Psalmum 94, totum suæ disputationis pondus constituit. Adde ante Masoretas Scripturam caruisse incisorum et clausularum notulis, ut proinde liberiùs earum constituendarum esset judicium, et aliquando rectiùs. Sed de hoc alibi.

VERS. 9.— AD TEMPLUM (1). Sic Heb. EL, *ad*, *versus*, id est, in templo tuo, vel si sumus absentes, versus templum tuum. Ut Daniel c. 6, v. 10, in terrâ captivitatis positus, *apertis fenestris cœnaculi sui contra Jerusalem* (id est, versus Jerusalem, vel ex ejus regione), *genua flectebat, et adorabat confitens Domino*, ut discamus suspirare ad sanctorum communionem. IN TIMORE, cum timore, et veneratione tui, reverenter. Dicendo, supple, quod sequitur, ut et Kimhi notat.

VERS. 10.— IN JUSTITIA TUA (2). Per semitam juststructus (vel, fretus,) *amplitudine benignitatis tuæ*, vel, *amplâ bonitate tuâ*. (Synopsis)

(1) INTROIBO IN DOMUM TUAM. Nempe tabernaculum, nam templum nondùm exstructum; q. d. : Licet ab eo nunc separatus sim, spero me, ut antea solebam, aditurum arcam, etc. Vel, fut. ponitur pro præes., et suum allegat morem, quòd eò introire soleat, non propriâ justitiâ, sed solâ Dei gratiâ fretus. Kimhi locum sic vertit : *Quod autem ad me spectat, ingrediar domum tuam*; odio habes illos, non me tamen. *Ingediar*, etc., scil. orandi causâ, vel *ingredior*, etc.; significat enim actum consuetum et continuum.

ADORABO (vel *incurvabo me*, sub. *tibi*, *religiosè te veneror*). AD TEMPLUM (vel *palatium*), SANCTUM TUUM; id est; fixis oculis in tabernaculum foderis. Solus pontifex sanctorum ingrediebatur, reliqui omnes versus templum orabant. Adorantes non ingrediebantur sanctuarium, sed atrium, et ad ostium dona sua offerebant, Levit. 1, 3; Psal. 116, 9, Hebr. 9, 6. *Ego*, inquit, cum, *misericiardiâ tuâ* adjutrice, reversus fuero ab exilio, *adibo domum tuam*, ut antehac semper feci; interim autem, quòd mihi non liceat te in templo adorare, conversus ad tabernaculum te colam. In templo erat pars sancto sanctorum proxima. Hebr. *ad templum*, sub. *conversus*.

IN TIMORE TUO, vel *tui*. Hebr. *cum reverentiâ* (vel *timore*) *tuâ*, sive *tui*. Servatâ reverentiâ quam omnes tibi debent, impellente me ad id ingenio *timore* quo timeo mihi à te. Ita *וַיִּתְּרֵךְ* in *cognitione sui*. Hoc iterum opponit securitati hostium, qui Deum, vel corde vel opere, præcursus negant, nec timent.

(Synopsis.)

(2) DOMINE, DEDUC ME IN JUSTITIA TUA, vel, *per justitiam tuam*; in justitiâ quam in lege præscripsisti. Fac tuâ ope ut incedam in viâ legis tuæ. Ego enim ignarus sum viæ, et deceptu facilis. Confer Psalm. 27, 11, et 75, 24. Id est : Da ut vivam cum summâ innocentia. Hic verus est cultus qui tibi placet. Verti potest *pro tuâ justitiâ*, q. d. : Rogo te per tuam justitiam et benignitatem, ut deducas me. Connecto hæc cum præced., ut significet quid petat adorans ad templum, sub. *dicens* (sæpè autem omittitur signum prosopopœiæ). *Duc me*, id est : Serva me ab erroribus.

PROPTER INIMICOS MEOS, *observatores meos*; qui observant me et lapsus meos cum gaudio, sperantes me à Deo relictum iri. *Insidiatores meos*, id est, hostes : vel, 1° quia iis nihil magis in votis est, quàm ut peccem, et iram tuam incurram; vel 2° ne me decipiant; vel, 3° ne exultent in meâ ruinâ; vel, 4° ne ob peccata mea iis puniendus tradar; vel, 5° ne habeant unde calumnientur. Si enim vel paululum declinavero, protinus audiam hostes acerbè mihi insultantes, ac mihi

tix tuæ, et rectè vivendi rationes. Erudi me, institue me, juva me, ut ambulem in viâ justitiæ et virtutis, doce me tuam justitiam. Doce me justè vivere, et cum virtute : fac sim virtutis studiosus.

PROPTER INIMICOS ; insidiatores propriè. Propter inimicorum meorum calumnias, ut nihil mihi possint exprobrare, ne me possint carpere, et trahere in aliquam perdendi me occasionem ; ne mihi possint justam calumniam intendere, et jure criminari, ut infra, Psal. 12, 3 : *Ne forte dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum.* Hæc enim affirmatio vim habet negationis. Qui justè vivit, tutus est ab inimicorum criminationibus.

IN CONSPECTU TUO VIAM MEAM ; ante te, mea consilia et actiones, ubi tibi placeam. Obscuriùs, et per hypallagen Hebraicè, in conspectu meo viam tuam, id est, dirige me in viam tuam. At sententia prorsus una. Via enim nostra in conspectu Dei dirigitur, quando via Dei et lex ante conspectum nostrum est recta et æquabilis, ut ab eâ minùs aberremus, quasi dicat : Fac sequar tua monita, fac insistam tuis legibus et institutis, dirige viam tuam in conspectu meo, sive ante me, ne labar, ne corruam, vel etiam impingam.

VERS. 11. — QUONIAM NON EST IN, etc. (1). Nam nihil aliud expetunt, quàm accusandi et perdendi ansam. VERITAS, rectum, rectitudo propriè, ut veritas hic non tam opponatur falsitati quàm vanitati et injustitiæ, nec tam pertineat ad intelligentiam quàm ad mores. VANUM EST. Pravitates, vel confractiones propriè.

COR EORUM, sive (in Heb. medium eorum) est prævissimum, vel planè intentum A confringendis et vexandis hominibus. Cor pro cogitatione, metonym.

VERS. 12. — PATENS (2). Apertum, eructans viru-

jus violatum exprobrantes. Ii aucupantur omnem ansam me reprehendendi et blasphemandi. (Synopsis.)

(1) NON EST, etc. Hebr. : *Non est in ore illius* (id est, viri sanguinari ac dolosi, v. 7, vel eorum, impiorum, cujusquam illorum, nempe hostium meorum) *rectum*, sub. *verbum*, quod est *rectum*, *veritas*, *æquitas*, *quicquam certi*, vel *recti*. Nihil veri sanique loquuntur, tam in rebus fidei quàm quoad moralia. *Rectum* vocat rectitudinem, verumque sermonem. Sermo eorum est perversus et dolosus. Verbis non respondet animus : sed cum foris summos amicos meos se simulent ; intus hostes infensissimi sunt. (Synopsis.)

(2) SEPULCRUM PATENS : in fœtencia verba prorumpens, unde nihil fluere potest quàm quod est pessimum. Ut sepulcrum, etc., exspectat cadaver quod conficiat et exedat, ita hostes mei suâ blandiloquentiâ eò tendunt, ut me plectum ad se perdant et subvertant, h. e., me à te deficere faciant. *Sepulcrum patens*, i. e., exitium subitum. Qui ab illis non cavet, sed eos audit blandientes, tandem ruit in exitium. Sepulcrum affert exitium, si quis in ipso fuerit inclusus. De isto exitii genere vide Prov. 1, 12. In sepulcrum facilè quis incidere potest, et perire. Absorbet aliorum laborem, sicut sepulcrum absorbet corpus.

GUTTUR EORUM, i. e., sermo è faucibus et gutture prodiens.

LINGUIS, etc. Hebr. : *Lingua suâ blandiuntur*, *levigant*, seu *emolliunt*, scil. *verba sua*, ut plenius dicitur Prov. 2, 16, et 7, 5 ; *dolosè agebant ; linguam suam* (h. e., sermonem) *emolliunt*. Hoc est : Verbis suis compositis nil nisi pietatem, amicitiam, etc., præ se ferunt, ut facilè decipiant. Vide Prov. 28, 23, et 29, 5. Simile ducitur ab oleo penetrante et molli, Psalm. 55,

lentiam, fœtidos et detestandos sermones proferens, exhalans fœtorem et halitum sycophantiæ. Vel guttur per metonymiam pro sermone.

DOLOSÈ, blandè, adulatoriè, leniter propriè ; ad verb. : Linguam suam leniunt, ad lenitatem et blanditiâs componunt, ut per blandas benedictiones facilè incautos fallant. Linguâ utuntur ad dolos, ad dolosè decipiendum et circumscribendum. JUDICA : in malam partem, ulciscere, evertè, disperde. Eò hoc judicium spectare Hebræa et Chaldæa declarant : *Vasta*, in solitudinem redige.

VERS. 13. — A COGITATIONIBUS (1). A consultationibus propriè frustrentur, suis consiliis EXPELLE, subverte. IRRITAVÉRUNT, rebejaverunt in te. Prop. Chald. : *Rebelle fuerunt verbo tuo, DOMINE.* Ad numerum additur à Septuaginta OMNES, interjicitur præter fontem ad emphasisim.

VERS. 14. (2) — IN EIS. Cum eis in æternum, per 22 ; vel à telis levigatis insensibiliter descendentibus, Isa. 41, 7. *Linguam suam dividunt*, vel *dispertient*, q. d. : Sunt insigniter bilingues et sycophantiæ. Montanus : *Multifidâ linguâ artifices miscere venenum.*

(Synopsis.)

(1) DECIDANT (vel *cadant*, *utinam excidant*, A COGITATIONIBUS (vel *consiliis suis*), quæ scil. contra me molliuntur. Frustrentur suis consiliis.

SECUNDUM (vel *propter*) MULTITUDINEM IMPIETATUM, *amplitudine defectionum istarum*, EXPELLE (vel *depelle*, *trude*, vel *impelle*, h. e., errare fac), EOS, sub. à te, vel, è patriâ. Metaphora ab iis qui labantes impelluntur. Age illos in fugam, persequere illos. Confer Isa. 13, 14. *Expelle eos*, vel in captivitatem. Deut. 30, 4, Jer. 16, 15 ; vel instar gregis dispersi à leonibus, Jer. 50, 17.

QUONIAM IRRITAVÉRUNT, etc., *rebellant contra te*, dum scil. persequuntur me, quem tu vis salvum, et quem regem esse voluisti, rejiciunt. *Rebelle facti sunt*, vel *amari*, ideòque ingrati, *tibi*, et consequenter irritant te ad amaritudinem et iram. Sed cur David hostibus imprecatur ? Resp. Non privato affectu ductus, sed zelo Dei accensus, imprecatur iis : si tamen hic imprecatio est, ac non potius vaticinium imprecandi formulâ conceptum, quo non malum optat, sed denuntiat quid iis prævideat futurum, quia merentur. Sciunt enim pii benedicendum et benefaciendum inimicis. (Syn.)

(2) לַי (vel *sed*) LÆTENTUR, ut lætentur, tum lætābuntur, cum scil. hostes meos puniveris, ex vers. præced. R. Levi legit hæc verba : *Lætābuntur omnes in te sperantes* in horâ mortis suæ ; alii istum versum, Ps. 84, 11 : *Dies una in atris tuis*, etc. ; alius istum, Ps. 31, 20 : *Quàm multa est bonitas tua*, etc.

OMNES QUI SPERANT IN TE. *Qui se recipiunt ad te*, sic auxilii vel præsidii causâ, tanquàm ad petram, Deut. 32, 37, aut clypeum, Ps. 18, 31, Prov. 30, 5, vel umbraculum contra æstum, Jud. 9, 15, Isa. 30, 2, aut ut pulli sub alis, Psal. 57, 2, et 91, 4. Vel, *qui confidunt in te*. Cum dicit *omnes*, excludit discrimen gentium, personarum, etc., ut Ps. 2, 12, Act. 10, 34, 35.

IN ÆTERNUM EXULTABUNT, *canent*, vel *canant*, q. d. : Ne intercidatur eorum jubilatio ullâ cruce. *Exultābunt vehementer*, vel *lætā voce personābunt* ; altâ et sonorâ voce cantābunt.

ET HABITABIS IN EIS, *tentorium collocabis super ipsos*, et *protegas eos*, et *proteges*, et *obteges*, vel *operies*, *super eos* ; et *operi eos*, quos *protecturus es*, *te protegente eos* et *obumbrabis eos* ; quia, vel eò quòd *protegis*, vel *proteges eos* ; q. d. : Cum viderint mei et pii hostes dejectos, tunc lætābuntur, etc., quia tu me protegendo illos proteges. Vel sensus est, q. d. : Meo exemplo edocti, credent te sibi quoque adfuturum, etc., quia proteges eos.

zeug., ut eos protegas. Hinc Hebr. obumbrabis eos, obteges. Allusione ad tabernacula, quæ arcent æstum, et cæteras aeris injurias.

VERS. 15.—*Gloriabuntur* (1). Propriè, gesticent lætitiâ, mirè lætabuntur. IN TE, de tuâ benignitate, de tuis beneficiis. NOMEN TUUM. Nomen Dei, aliquando majestatem, potentiam, et alia ejus epitheta significat, aliquando Deum ipsum. BENEDICES, justum fortunabis, replebis omnibus bonis, maximis afficies beneficiis et prosperitate.

VERS. 16.—*Domine, ut scuto* (2). Veluti scuto et

(1) ET GLORABUNTUR (*et exultabunt, et exultent, ut exultent*) IN TE (i. e., in tuâ ope, vel *propter te*) diligentes nomen tuum, h. e., te ipsum, quatenus in verbo te notum fecisti. *Nomen Dei* dicitur, vel quod de Deo nascitur, vel Deus ipse, gloria Dei; vel illud quod de Deo cogitari et credi convenit; vel, quo noscitur, nempe verbum Dei: imò et Dei agnitio et celebratio. Epitheton hoc piorum, qui vocantur *amantes Dei*, Deut. 15, 3, Ps. 97, 10; Prov. 8, 17, 21; et *verbi Dei*, psal. 119, 105; et *salutis Dei*, psal. 40, 17. Et, in te, i. e., coram te, te inspiciente, et lætitiæ ansam præbente, etc. Gradatio est: *gaudebunt corde, cantabunt ore, exultabunt utroque, et externis gestibus simul*. Ita indicat gaudii veritatem, copiam, perennitatem, etc.

QUONIAM (vel *cum*) TU BENEDICES (Hebr. *benedicis, benedicere soles*, verbo et facto, cum mundus maledicere) JUSTO, h. e.: Quoniam videbunt te favere innocenti, idcirco *exultabunt in te*. (Synopsis.)

(2) UT SCUTO BONÆ VOLUNTATIS TUE CORONASTI NOS. *Velut* (quia *velut* scuto, vel *clypeo beneplacito*, vel *benevolentia* tuâ, voluntate, bonâ voluntate, piâ tuâ voluntate) *coronabis eum*, vel *cingis*, sive *cinges eum*; undi-

armaturâ favoris benignitatisque tuæ circumdabis, undique obvallabis et proteges nos. Spiritum sanctum intelligit Cyril., lib. 9, 48 in Joan. Nec immutatur sententia, si *veritas* ad verb.: Ut scuto beneplacito (tuo) coronabis nos, vel juxta Masoretarum puncta, *eum*, justum scilicet. Nu cum daghes hoc posterius designat, at sine daghes *nos*.

que, in modum coronæ et munies eum. *Domine, ut clypeus opportunus cinges me, veluti lanceam cingit eum voluntas tua*. Hoc, inquit, est quod præstolor tanquam è speculâ, ut quasi scuto, ita benevolentia tuâ, ipsum undequaque operias. (Synopsis.)

DOMINE, UT SCUTO. Illud tuæ neque est apud Septuaginta, neque apud Hebr.; non malè tamen additur, quia adjuvat ad concipiendum sensum hujus sententiæ. Non enim hic intelligitur bona voluntas nostra, quæ est charitas Dei diffusa in cordibus nostris, quomodò aliàs etiam, maximè apud scriptores Ecclesiasticos bona voluntas accipitur (quamvis ille sensus non sit omninò contemnendus), sed intelligitur bona voluntas ipsius Dei, sicut Psal. 50: *Benigne fac, Domine, in bonâ voluntate tuâ Sion*, id est, sis Sion clemens et propitius, piacabilis et benè affectus. Hieronymus hoc loco quoque vertit pro bonâ voluntate, piacabilitatem: *Domine, ut scuto placabilitatis coronabis eum*, videlicet, justum. Sensus igitur est: Coronabis vel coronasti nos, vel justum, id est, cinxisti, tutum reddidisti, bonâ voluntate tuâ, id est, gratiâ et benevolentia tuâ, tanquam scuto et clypeo muniens eum contra. De hoc divus Augustinus Epist. 106 ad Paulinum et alibi, dicit gratiam præcedere voluntatem hominis. Nempe quia prior est Dei voluntas quâ homini benè vult, quam voluntas hominis accipiens Dei beneficium. Unde illud Psalm. 58: *Misericordia Dei præveniet me*. Vide nostra in 2 sentent. distinct. 26. (Estius.)

NOTES DU PSAUME V.

Le titre de ce psaume est dans la Vulgate: *In finem pro eâ quæ hæreditatem consequitur, psalmus David*. (Pour toujours en faveur de celle qui obtient l'héritage, psaume de David.) Les premiers et les derniers mots ont été expliqués. Il ne s'agit que de ceux-ci, en faveur de celle qui obtient l'héritage. Ces mots répondent à ceux que les rabbins traduisent: *super instrumentis pneumaticis*, pour faire entendre que ce psaume était exécuté en musique avec des instruments à vent, comme flûtes, trompettes, etc. D'autres traduisent, *pro cælibus* (pour des assemblées). D'autres croient que ces mots indiquent sur lequel ce psaume était chanté. Enfin, plusieurs se contentent de transcrire ces mots hébreux sans les expliquer. C'est ce qu'on voit dans la bible anglaise: or, comme il est certain que le verbe יָרַשׁ signifie *hériter*, ou *posséder en héritage*, je ne vois pas qu'on puisse reprocher aux Sept. d'avoir mis $\text{ὕπὲρ τῆς κληρονοµίας}$. S. Jérôme traduit *pro hæreditatibus*, ce qui retombe dans le sens du grec et de notre Vulgate. Mais quelle est celle qui obtient l'héritage? La plupart des SS. PP. disent que c'est l'Eglise à qui l'héritage du salut doit appartenir. Le rabbin Salomon se récrie contre cette interprétation, parce que, selon lui, il n'est point parlé d'héritage dans ce psaume: à quoi je réponds qu'il n'y est point parlé d'héritage selon la pensée des Juifs charnels; mais qu'il y est dit: *que ceux qui se confient dans le Seigneur, le loueront éternellement, qu'ils se glorifieront en lui*, etc., promesse qui ne peut s'accomplir parfaitement que dans les héritiers du royaume céleste.

L'objet particulier de ce psaume n'est déterminé par aucune circonstance de la vie du prophète. Ceux qui l'appliquent au temps où David éprouvait les persécutions de Saul, ou les fureurs de son fils Absalon, ne forment que des conjectures qu'il est aussi facile de nier que d'avancer. Et pour le dire ici une fois pour

toutes, cette manière d'expliquer la plupart des psaumes où il est fait mention de traverses, de calamités, de douleurs, d'inquietudes, est aussi peu lumineuse que triviale et surannée. On ne voit presque dans le psautier expliqué à la manière d'un grand nombre de commentateurs, que Saül, Absalon, Séméï, Achitophel, Doeg, persécutant, calomniant, injuriant David. Cela est aussi peu prouvé que peu ingénieusement imaginé. Je ne disconviens pas que plusieurs psaumes n'aient trait à ces faits; mais on abuse de cette solution, on la prodigue trop, et il y a une raison particulière qui la rend comme nulle: c'est que, de l'aveu des mêmes interprètes, les psaumes étaient destinés au culte public; on devait les chanter dans les assemblées de la religion, la synagogue les fit servir dans tous les temps aux cérémonies et aux fêtes de la nation. C'est même ce qu'indique en particulier l'épigraphe, *præcentori* (au chef des musiciens), que les partisans de l'hébreu adoptent presque unanimement. Or, quel intérêt tout le peuple pouvait-il prendre, longtemps après David, aux chagrins que lui avaient donnés Saül, Absalon et ses autres persécuteurs? Pourquoi du moins l'obliger à s'occuper si souvent de ces faits anciens? Cette raison est bien plus forte en considérant les psaumes comme le recueil des prières de l'Eglise chrétienne. Cette sainte mère des fidèles n'aurait-elle donc à mettre sous les yeux de ses enfants, dans la plupart de ses offices, que les fureurs de Saül ou d'Absalon avec les plaintes de David persécuté et souffrant? Ne suffit-il pas que ces disgrâces soient rappelées dans quelques psaumes plus caractérisés que les autres? Il y a certainement dans ces divins cantiques des sujets bien plus variés, des sens bien plus profonds, des instructions bien plus étendues. Les saints pères ont eu sur tout cela des vues plus sages que les nôtres. Comme ils ne pouvaient douter que le Prophète n'eût reçu du Saint-Es-

prit des lumières très-vives sur J. C. et sur son Eglise, ils trouvent, et même presque toujours, ces grands objets dans les psaumes. Ils voient les ennemis du salut dans la plupart des méchants et des persécuteurs dont se plaint le psalmiste. Ils regardent ces explications comme très-littérales et très-conformes aux vues d'un prophète. Par là ils instruisent et ils édifient les peuples, ils se délivrent d'une infinité de difficultés que font naître les imprécations si répandues et si répétées dans les psaumes. On verra dans la suite de notre commentaire l'importance de cette observation. J'ajoute que David signifie *dilectus* (à Domino), et que le véritable David, ou *dilectus à Domino*, est l'Eglise tant de l'ancien que du nouvel Israël.

Je reviens au sujet de ce cinquième psaume : on peut le regarder comme une excellente prière du matin, et une sorte d'armure spirituelle que l'Esprit de Dieu présente aux fideles de tous les temps contre les ennemis du salut. Je crois que tous les traits qu'il renferme sont applicables à cette pensée.

VERSETS 1 ET 2.

Ces deux versets sont le prélude de toute la prière du prophète. Il se met en la présence du Seigneur, il l'appelle son roi et son Dieu ; il le conjure de se rendre attentif à sa voix, à ses clamours, à ses demandes.

Au premier verset, le texte hébreu porte : *Comprenez, ou pénétrez ma méditation* ; ce qui, selon la force de ce terme, et comme l'a très-bien senti saint Chrysostôme, indique la prière intérieure ou l'oraison mentale. Il n'y a que Dieu qui puisse entendre ce qu'on lui demande au fond du cœur, parce qu'il n'y a que Dieu qui sonde les replis de l'âme, et qui pénètre le secret des pensées. Les hommes ne jugent que par conjecture de ce que nous pensons ou pouvons penser. Ils s'appuient sur des circonstances ou sur des apparences souvent trompeuses. Mais Dieu, par sa science infinie et par son immensité, qui le rend présent partout, développe ce qu'il y a de plus caché dans tous les cœurs. Nos versions se servent du terme de *clameur*, au lieu de la *méditation* ; mais comme elles conservent le verbe *comprenez* ou *considérez*, elles font bien entendre que cette *clameur* est intérieure, que c'est le cri de l'âme, et par conséquent l'oraison mentale.

RÉFLEXIONS.

La prière est commandée à tous, parce que tous ont besoin du secours céleste. Mais tous ne savent pas s'exprimer d'une manière convenable, ou plutôt personne n'a de termes assez énergiques pour exposer, en la présence de Dieu, l'excès de sa misère et l'étendue de ses besoins. Le cœur est plus fécond en sentiments que la langue ne l'est en discours. Dieu voit tout ce qui se passe dans notre intérieur ; il développe des désirs que nous ne pourrions développer nous-mêmes. C'est pour cela que l'oraison du cœur lui est agréable. Il la forme lui-même en nous, selon ce mot de l'Apôtre : *Nous ne savons pas comme il faut prier ; mais l'esprit demande pour nous avec des gémissements ineffables, et celui qui sonde les cœurs sait ce que désire l'esprit*. Moïse, dit saint Chrysostôme, n'adressait de bouche aucune prière à Dieu dans le moment du passage de la Mer-Rouge. Il parlait simplement aux Hébreux, il les exhortait à ne point craindre les Egyptiens qui les poussaient. Cependant le Seigneur lui dit : *Pourquoi criez-vous vers moi ?* C'est que son cœur était tourné vers le Tout-Puissant, et que ses desirs secrets sollicitaient la protection divine. Tel est l'intérieur des saints. Ils semblent agir comme les autres hommes, et prendre part aux affaires de ce monde ; mais ils ont une occupation secrète, bien plus noble et plus importante. Ils traitent sans cesse avec Dieu ; ils sont toujours en sa présence, et Dieu entend parfaitement les cris qui partent de leur cœur.

VERSETS 3 ET 4.

On voit ici le désir qu'a le prophète d'être exaucé

de Dieu. Il promet de se présenter au Très-Haut dès le matin, et il espère reconnaître et se bien convaincre qu'il y a une opposition infinie entre la sainteté de Dieu et le péché.

Dans le texte hébreu, ces premiers mots : *Je vous prierai*, appartiennent au verset précédent, et ces derniers : *Vous n'êtes point un Dieu favorable à l'iniquité*, sont du verset suivant. Ces divisions mettent peu de différence dans le sens. On doit cependant observer ce verset du texte : *Seigneur, dès le matin vous entendez ma voix ; dès le matin, je m'arrangerai devant vous et je considérerai*. Saint Jérôme traduit : *Je contemplerai*. Il y a une sorte de sublime dans cette expression : *Je m'arrangerai devant vous*, comme si tout l'homme était en désordre dès qu'il cesse d'être en la présence de Dieu et de le prier. Notre version n'est point contraire à ce sens, mais elle paraît moins énergique. Ensuite le texte dit simplement : *Je considérerai*, ou *je contemplerai* ; on pourrait traduire aussi : *J'attendrai l'effet de ma prière ; je serai attentif à ce que le Seigneur me dira*. Est-ce une témérité de croire que le prophète parle ici de l'oraison sublime, de la contemplation, de l'union intime de l'âme avec Dieu ? Notre version porte, et *je verrai*, expression moins forte, mais qui renferme aussi un grand sens ; car quand Dieu se communique à une âme humble et fidèle, il lui découvre des vérités sublimes. De cette manière on peut séparer *je verrai* de ce qui suit : *Vous n'êtes point un Dieu favorable à l'iniquité*. Cependant le texte et les versions sont susceptibles de cette traduction : *Je considérerai ou je verrai que vous n'êtes point un Dieu favorable à l'iniquité* ; et plusieurs de ceux qui suivent l'hébreu traduisent ainsi.

RÉFLEXIONS.

On doit remarquer, dans ces versets, tous les caractères d'une sainte prière du matin : se présenter devant Dieu, prévoir en sa présence toutes les actions de la journée, considérer la difformité du péché et son opposition à la sainteté de Dieu, demander des grâces pour l'éviter ; voilà ce qui doit remplir les premiers moments que Dieu nous accorde après le repos de la nuit. Ce qui nous intéresse le plus s'empare de nos pensées, dès que le sommeil cesse d'occuper nos sens. Le négociant pense à son commerce ; l'homme de lettres, à l'objet de ses études ; le militaire, aux opérations de la guerre ; l'artisan, aux fonctions de son art ; le courtisan, aux moyens d'obtenir la faveur de son prince ; l'avare, à son trésor ; le voluptueux, à ses plaisirs ; qui de nous se rappelle les devoirs de la religion, les rapports de dépendance qui le lient à l'Être suprême, les bienfaits de la Providence, les dangers qu'il court dans la voie du salut ? David était roi, et ses premières vives se tournaient vers le Créateur ; il le consultait sur l'ordre de ses actions ; il se pénétrait des vrais principes sur la sainteté de son Dieu et de son roi ; il considérait la haine que cette majesté infinie porte au péché. Quel exemple pour les fidèles de tous les temps !

Ce saint homme parle de contemplation. *Je me préparerai*, dit-il, *et je contemplerai*. Je vois qu'il observe ce que le Saint-Esprit a dit par la bouche d'un autre écrivain sacré. *Préparez votre âme avant que de prier, et ne soyez pas comme celui qui tente Dieu*. Mais des âmes aussi élevées que la sienne passent aisément des premiers degrés de l'oraison à ce qu'il y a de plus sublime dans ce saint exercice. Tout est rangé et disposé dans ces cœurs brûlants d'amour. Le Seigneur se communique à eux avec une abondance de lumières que les âmes tièdes, lâches, indociles, ne reçoivent point. Ces dons de la libéralité divine ne sont accordés qu'à ceux qui ont fait de grands progrès dans la mortification de leur sens ; qui ont soumis leur amour-propre à l'empire de l'amour divin. Les psaumes de notre prophète nous traceront souvent le portrait de ces amis de Dieu. Ils contiennent, si je l'ose dire, tous les secrets de la vie spirituelle. Nous perçons ces très-

sors de grâces en n'approfondissant pas ses sacrés cantiques, en les récitant sans esprit intérieur, en ne nous appliquant presque jamais les leçons de sainteté qu'ils renferment.

VERSETS 5, 6 ET 7.

Le prophète rassemble dans ces versets toutes les espèces de méchancetés qui sont un objet de haine pour le Seigneur. Je dis *méchanceté*, car tous les péchés dont on parle ici sont proprement ceux que commettent les hommes méchants, c'est-à-dire, les hommes pernicious dans la société. On a de suite les *malicieux*, les *mauvais esprits*, les *injustes*, les *menteurs*, les *sanguinaires*, les *fourbes*. Le psalmiste dit que tous ces pécheurs sont hais de Dieu, que Dieu les perdra, que Dieu les a en abomination. Il y a cependant un caractère particulier d'aversion pour chacun. Les hommes *malicieux* n'auront point de commerce avec Dieu, les *mauvais esprits* ne subsisteront pas, même en sa présence; les *injustes* seront hais de Dieu, les *menteurs* seront détruits par sa puissance, les *hommes de sang* et de *fraude*, comme s'exprime le texte, seront en abomination à ses yeux. J'ai mis les *mauvais esprits* au second rang, parce que l'hébreu dit proprement les *fous méchants*; notre version dit des *hommes injustes*; le grec désigne des hommes qui prennent le contre-pied de la loi.

J'ai construit ces versets avec le quatrième, où l'on dit : *Je verrai que vous n'êtes point un Dieu favorable à l'iniquité*; on peut traduire sans cette construction, et regarder *quoniam* comme une seconde particule explicative, ou destinée à distinguer les phrases. Il y en a beaucoup d'exemples dans la langue sainte.

RÉFLEXIONS.

Ne semble-t-il pas que Dieu préfère les intérêts du prochain aux siens propres? Il inspire au psalmiste de déclarer à tous les siècles que tous ceux qui usent de méchanceté, de mensonge, de fraudes, de violence à l'égard de leurs semblables, n'ont rien à espérer de la miséricorde divine; Dieu perdra tôt ou tard les ennemis de leurs frères. Ils jouiront peut-être en cette vie de la faveur des grands, ils accumuleront des richesses, ils verront réussir tous leurs projets; mais le temps de la moisson n'est point venu, et le père de famille n'a pas encore séparé le bon grain d'avec la paille. La méchanceté, les noirs complots, les projets iniques, les entreprises injustes, les calomnies, les médisances, seront un jour la matière d'un jugement terrible.

Il ne faut donc jamais se troubler de la prospérité des méchants, beaucoup moins encore envier leur bonheur ou marcher sur leurs traces. Il suffirait que le prophète nous avertisse qu'ils n'auront aucune entrée dans la maison de Dieu, *qu'ils ne subsisteront point en sa présence*. Il ajoute de plus que le Seigneur les a en horreur, et qu'il les regarde comme des gens *abominables*. Ah! le Dieu de paix et de charité s'irrite contre les cœurs pétris de malice et de mensonge. Le prophète s'en rapporte à sa justice, et son âme est tranquille, tandis que le monde où il habite est une terre de sang. Il n'est point parvenu à ce calme intérieur sans l'exercice de la prière; c'est dans ses communications avec Dieu qu'il a connu le prix de la candeur, de la simplicité, de la franchise, de l'équité, de toutes les vertus qui distinguent les enfants de lumière des enfants de ténèbres. Heureux fruits du saint commerce avec la vérité essentielle qui n'est que Dieu!

VERSET 8.

Le prophète oppose les dispositions de son cœur aux inclinations perverses des pécheurs; il espérera dans la miséricorde du Seigneur; il fréquentera son saint temple, il y adorera avec une crainte respectueuse le Très-Haut. Le temple dont parle ici David est le tabernacle, où était déposée l'arche du Testament. On trouve en plusieurs endroits de l'Écriture, que ce lieu saint fut appelé le *temple du Seigneur*, long-

temps avant que Salomon bâtit le temple de Jérusalem. Par exemple, il est dit au premier livre des Rois, qu'Elcana et ses deux épouses se rendaient tous les ans au temple du Seigneur, que Samuel *couchait dans ce temple*, etc. Or c'était le tabernacle que Josué avait placé à Silo, dans la tribu d'Ephraïm.

RÉFLEXIONS.

C'est l'effet des miséricordes du Seigneur qu'il nous permette d'entrer dans son saint temple, et qu'il daigne recevoir nos adorations. Le tabernacle de la loi n'était qu'une figure imparfaite de nos temples. L'arche du Testament, qui y résidait, n'était que l'ombre de la divine Eucharistie qui repose dans le sanctuaire de nos églises. Voici un prophète qui ne se présente qu'avec une crainte respectueuse devant le tabernacle de l'ancienne alliance. Quels sentiments portons-nous aujourd'hui dans la maison du Seigneur? Les irrévérences des chrétiens dans ce saint lieu sont une des preuves les plus sensibles de leur peu de foi. L'Église met tout en œuvre pour leur donner une haute idée de la sainteté de ces édifices destinés au culte du Très-Haut; elle les consacre avec tout l'appareil que l'esprit de la religion a pu lui inspirer. Elle distingue tous les degrés du ministère employé au service de l'autel; elle ne permet pas qu'on en approche sans être revêtu des ornements propres de l'ordre sacerdotal; elle recommande le silence, la modestie, les prosternations fréquentes durant les divins offices; elle pousse des gémissements, quand la maison de Dieu a été profanée. Comment les enfants de cette sainte épouse de J.-C. répondent-ils aux sentiments et aux exhortations de leur mère? Ah! ce point de morale a épuisé toute l'éloquence des saints docteurs et des ministres de l'Évangile. Ils ont tonné contre les scandales qu'on donne depuis tant de siècles dans le lieu saint. S. Chrysostôme menaçait de l'anathème ceux qui y tenaient des discours profanes, ceux qui cherchaient à y satisfaire leur curiosité, ceux qui ne s'y rendaient pas attentifs à la parole de Dieu ou à la célébration des saints mystères, ceux qui y étalaient le faste des parures mondaines, ceux qui négligeaient de venir s'y instruire, et d'y édifier les fidèles. Il ne concevait pas comment, en la présence du sanctuaire que les anges environnent sans cesse, les chrétiens ne sont pas saisis de crainte; comment la table du Seigneur ne les remplit pas d'une frayeur religieuse; comment le calice *terrible*, c'est son expression ordinaire, ne dompte pas leur orgueil, n'écarte pas toutes leurs pensées mondaines, ne captive pas tous leurs sens? C'était la foi qui animait le zèle de ce grand homme, et ce n'est pas la foi qui nous conduit dans la maison de Dieu; c'est la coutume, le respect humain, la curiosité, souvent l'intérêt, la passion, l'esprit de libertinage. Méditons le verset de notre prophète. Il se regarde comme indigne d'entrer dans le temple du Seigneur; il rend grâce de cette faveur à la miséricorde divine; il ne s'y présente que pour adorer l'Être suprême; il s'occupe de sa bassesse en présence de cette haute majesté; il craint de n'être pas assez pur à ses yeux. Il y demande les secours dont il a besoin pour marcher dans la route du salut. C'est ce qui fait l'objet du verset suivant.

VERSET 9.

Marcher dans les voies de la justice de Dieu, c'est vivre dans l'innocence et se conformer en tout à la loi de Dieu; c'est ce que demande ici le psalmiste. La multitude de ses ennemis pouvait être un obstacle au plan de fidélité qu'il s'était tracé à l'égard de Dieu; car la colère, l'esprit de vengeance, le découragement pouvaient s'emparer de son âme. Il conjure le Seigneur d'être son conducteur. L'hébreu porte : *Dirigez vos voies en ma présence*; mais, comme l'observe très-bien Théodoret, *si notre route est dirigée devant Dieu, nous ne nous égarerons point; et si la voie de Dieu est dirigée devant nous, nous y entrerons, et nous y marcherons*

avec ferveur. Le sens de nos versions retombe donc dans celui du texte.

Ce même texte dit : à cause de mes observateurs, au lieu de à cause de mes ennemis. C'est au fond la même chose; mais le sens de l'hébreu est plus caractérisé. Les ennemis du prophète étaient des esprits fourbes et malins, qui épiaient toutes ses démarches.

RÉFLEXIONS.

On doit reconnaître, dans ce passage, la nécessité de la grâce prévenante. Il faut que Dieu nous conduise, qu'il nous prenne comme par la main, afin que nous puissions entrer dans la voie du salut, et y marcher d'un pas ferme. Les ennemis qui nous environnent sont des observateurs toujours prêts à profiter des fausses démarches que nous pourrions faire. Ils ont toujours les yeux sur nous; mais que pouvons-nous craindre, si nous fixons nos regards sur Dieu, si nous sommes attentifs à sa sainte présence? Voilà, dit S. Augustin, le témoin dont nous devons rechercher l'approbation. Peu nous importe que les hommes nous louent ou nous blâment : ils ne sont point juges de la route où marche le serviteur de Dieu. Cette voie ne leur est point visible. Tout s'y passe entre Dieu et l'âme fidèle.

VERSETS 10 ET 11.

Il y a beaucoup de suite dans ce que dit ici le prophète; il priaît plus haut le Seigneur d'être son conducteur, parce qu'il était entouré d'ennemis. Il fait voir ici que, s'il se livrait à la conduite de ses adversaires, il tomberait dans les plus grands malheurs; car, ajoute-t-il, il n'y a ni vérité dans leur bouche, ni sincérité dans leurs sentiments; ils sont toujours prêts à dévorer ceux qui ne sont pas sur leurs gardes, et leurs langues sont fécondes en artifices.

On lit dans l'hébreu : *Il n'y a point de rectitude dans sa bouche*, au lieu de *dans leur bouche*. Je ne doute pas que ce ne soit une faute; le P. Houbigant en fait la remarque, et traduit *in ore eorum*, tout le reste étant au pluriel. Aussi la plupart de ceux qui traduisent ce texte, et S. Jérôme entre autres, mettent dans leur bouche.

On lit ensuite : *Leur intérieur est méchanceté*, au lieu de *leur cœur est vain*. C'est au fond le même sens, car il n'y a rien de plus vain, de plus frivole que la méchanceté. Je crois cependant que l'expression du texte est plus forte.

Nos versions portent : *Ils agissent avec fourberie par leur langue*, et l'hébreu : *Ils flattent avec artifice*. On voit que c'est la même pensée de part et d'autre. S. Paul autorise pleinement la leçon de notre Vulgate, puisqu'il dit aussi : *Sepulcrum patens est guttur eorum, linguæ suis dolosè agebant*, et l'on ne peut douter qu'il ne cite ce verset du psaume, puisqu'il dit auparavant : *Sicut scriptum est*.

Enfin ces mots, *juges-les, Seigneur*, répondent à ceux-ci de l'hébreu, *condamnez-les, ou détruisez-les, Seigneur*. On pourrait traduire aussi, *déclarez-les coupables*; toutes ces expressions rentrent dans nos versions. Ces trois mots, au reste, appartiennent dans l'hébreu au verset suivant.

RÉFLEXIONS.

Les deux principaux caractères des hommes méchants sont la corruption du cœur, et l'art d'employer la fraude et le mensonge pour nuire aux autres. De leur cœur corrompu procèdent les discours artificieux et imposteurs, dont ils se servent contre la vertu et contre ceux qui la pratiquent. Aussi le prophète compare-t-il leur bouche à un sépulcre ouvert, par conséquent infect, et exhalant une odeur de mort. Ce qu'il y a d'effrayant, c'est que l'Apôtre applique ce texte, et d'autres qui en chérissent sur sa force, à tout le genre humain, aux Juifs et aux Gentils, pour faire entendre que tous sont nés dans le péché; que leur justification n'a pu être produite ni par

la loi mosaïque, ni par la loi naturelle, et qu'ils ont tous eu besoin d'un rédempteur.

Je ne doute pas que David n'ait compris dans sa prière les ennemis du salut, et les plus redoutables de tous, qui sont les puissances des ténèbres, contre lesquelles l'Apôtre nous a si fort recommandé d'être en garde. C'est pour les combattre et pour les vaincre qu'il nous a dit de prendre les armes spirituelles, dont la principale et la plus nécessaire est le bouclier de la foi. C'est par elle, selon ce maître des nations, que nous éteignons tous les traits enflammés de l'ennemi. Qu'est-ce que ces traits, sinon les pensées mauvaises, les désirs corrompus, les révoltes de la chair, les soulèvements de la colère, les atteintes de l'orgueil, les retours insidieux de la vanité, les illusions du monde? que dirai-je pour épuiser cette matière presque infinie dans ses détails, dans ses variétés, dans ses rapports, et qui peut développer tous les ressorts que fait mouvoir l'esprit tentateur pour nous perdre? Le bouclier de la foi nous suffit pour repousser toutes ces attaques? Mais qui est revêtu de cette armée puissante? O foi invincible et si peu connue! O foi, qui a couvert tous les saints, et dont l'enfer nous dépuille tous les jours! O Seigneur, donnez-nous l'esprit de la foi, et nous triompherons de tous nos ennemis!

VERSET 12.

Ce que nos versions expriment en forme d'imprécation, l'hébreu le présente comme une prophétie : *Ils seront frustrés du succès de leurs pensées ou de leurs conseils*, etc. Cependant la plupart de ceux qui s'attachent au texte conservent le tour d'imprécation. Le prophète demande que ses ennemis ne réussissent pas dans leurs mauvais desseins, qu'ils soient traités selon la mesure de leurs prévarications; et il en apporte pour raison que ce sont aussi les ennemis de Dieu : *Ils se sont révoltés contre vous*, dit l'hébreu.

RÉFLEXIONS.

Il est permis aux justes de demander que les méchants n'accomplissent pas leurs projets iniques; qu'ils soient arrêtés dans le cours de leurs impiétés; qu'ils éprouvent en cette vie des disgrâces qui les fassent rentrer en eux-mêmes. L'effet de cette prière leur ouvre des moyens de salut, et c'est en ce sens que le prophète s'adresse si souvent dans ses psaumes au Seigneur, pour qu'il appesantisse sa main sur les impies. Le motif de la prière que nous voyons ici est très-pur. Les crimes de ces hommes pervers ont irrité le Seigneur. Les intérêts de Dieu touchent uniquement le saint roi. Il n'est sensible qu'aux outrages faits à la majesté divine. J'aurai souvent occasion de répéter, dans ce commentaire, qu'une preuve sans réplique des intentions droites et religieuses du psalmiste, dans tout ce qu'il dit contre ses ennemis, c'est qu'il invoque toujours le Seigneur pour sa défense. Les vindictifs n'en usent pas ainsi. Ils se chargent eux-mêmes de satisfaire leur ressentiment. Ils n'oseraient prier le Père des miséricordes d'appuyer les fongues de leur colère. Si le prophète a en vue dans son psaume les ennemis du salut, ses imprécations doivent être prises selon toute l'étendue de la lettre. Le monde corrompu, les passions déréglées, les puissances de l'enfer sont des adversaires à qui l'on ne peut souhaiter que du mal, parce qu'ils sont incapables de tout bien. Ils ont été condamnés par J.-C., et il n'y a aucun cas où il soit permis de composer avec eux.

VERSETS 13, 14 ET 15.

Le prophète oppose ici le sort glorieux des justes à la réprobation des impies. Ceux qui mettent leur confiance dans le Seigneur seront comblés d'une joie ineffable. Ils loueront éternellement le Seigneur, et le Seigneur établira sa demeure en eux. L'hébreu porte qu'il les couvrira, expression empruntée de la gloire qui couvrait le tabernacle et le propitiatoire, quand le Seigneur s'y rendait présent. Notre version

dit équivalement la même chose; car le Seigneur était censé *habiter* dans le tabernacle et sur le propitiatoire, quand sa gloire s'y manifestait.

Le Prophète ajoute que ceux qui aiment le nom du Seigneur se glorifient en lui, parce qu'il aura comblé l'homme juste de bénédictions. L'hébreu dit *qu'ils entreront dans des transports de joie*: la différence est fort petite. Le propre d'une grande joie est d'inspirer une confiance qui retire l'âme de l'abaissement, et qui l'établit dans une sorte de gloire. Mais ce texte paraît assez différent de nos versions dans le dernier verset; il joint la seconde partie du 14e au 15e, et il porte: *Parce que vous bénirez le juste, Seigneur, vous le couronnerez comme d'un bouclier de bienveillance*. Quant à ces mots, *parce que vous bénirez le juste*, nos versions les conservent exactement, et elles ont pu les rapporter à ce qui précède, la division des versets n'étant pas ancienne ni fixée invariablement par l'auteur sacré. Dans le reste, toute la différence se trouve dans le pronom. Les LXX l'ont lu à la première personne du pluriel (*nos*), et les hébraïques, fondés sur les points, le lisent à la troisième personne du singulier (*eum*). Si l'on fait attention que, pour ces deux pronoms, on a la même lettre (*vau*), on juge aisément que les LXX, qui n'étaient pas asservis aux points, ont pu le prendre pour la marque du pronom à la première personne du pluriel. D'ailleurs, la phrase retombe dans le même sens. Le prophète se mettant au nombre des justes, a

pu dire: *Seigneur, vous nous avez couverts de votre bienveillance comme d'un bouclier*. L'expression est plus générale, et n'en paraît que plus belle. Je n'insiste point sur le prétérit que nos versions mettent au lieu du futur; ces changements de temps sont très-ordinaires, et font le même effet dans la bouche des prophètes, qui voient les choses futures comme présentes, ou même passées.

RÉFLEXIONS.

Quel est le sort des justes dans le ciel? ils jouissent d'une joie ineffable; ils bénissent Dieu éternellement de ses bienfaits; ils sont couronnés d'une gloire immortelle, parce qu'ils ont espéré dans le Seigneur, et qu'ils ont aimé son saint nom. Mais sur la terre même, quoiqu'exposés à mille traverses, quoique chargés sans cesse de la croix de J.-C., ils goûtent une paix qui surpasse tout sentiment; ils ne sont occupés que des grandeurs de Dieu; ils ont le bonheur de le posséder par la grâce et dans son sacrement. Ils sont l'objet de la complaisance des anges mêmes, parce qu'ils aiment le saint nom de Dieu; et Jésus-Christ les couvre de sa protection, comme d'un bouclier impénétrable aux traits de l'enfer. On demande quel est l'héritage que promet le saint Roi dans le titre de son psaume? le voici: héritage en espérance en cette vie, héritage en jouissance dans l'éternité. Mais, encore une fois, ces biens ne sont promis qu'à ceux qui espèrent en Dieu, et qui aiment son saint nom.

1. In finem in carminibus.

I SALMUS DAVID (1), PRO OCTAVA VI.

2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

3. Miserece mei, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

4. Et anima mea turbata est valdè: sed tu, Domine, usquequò?

5. Convertere, Domine, et eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.

6. Quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem, quis confitebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est à furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. Discedite à me, omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

10. Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valdè velociter.

(1) David hunc Psalmum composuit, cum in gravem morbum incidisset, ut placet Hebræorum doctoribus. Putat tamen Kimhi fieri etiam posse ut hunc Psalmum David conscripserit, qui morbo laborantibus esset in promptu, quoties orare vellent; quod quidem mihi magis probabile videtur. Multi censent hoc carmen de morbo spirituali magis quàm corporali esse accipiendum. Adferunt hanc rationem potissimum, quòd Ecclesia ab antiquissimis temporibus inter pœnitentiales hunc Psalmum nunquam numerasset, nisi ad Pœnitentiam pertineret. Verùm Hebræorum sententiam potius sequor, et verba accipio, ut sonant, cum nihil recubnet. Quid, queso, est infirmum esse? quid sanare?

PSAUME VI.

1. Seigneur, ne me reprenez pas dans votre fureur, et ne me châtiez pas dans votre colère.

2. Ayez compassion de moi, Seigneur, parce que je suis faible. Guérissez-moi, Seigneur, parce que mes os sont ébranlés.

3. Mon âme est dans un grand trouble: mais vous, Seigneur, jusqu'à quand?

4. Retournez-vous vers moi, Seigneur, délivrez mon âme; sauvez-moi en vertu de votre miséricorde.

5. Car il n'y a personne, après la mort, qui puisse se souvenir de vous; qui pourra, dans l'enfer, chanter vos louanges, (ou vous rendre des actions de grâces)?

6. Je me suis fatigué à force de gémir; toutes les nuits je mouillerai ma couche (de larmes); j'arroserai mon lit des pleurs (qui couleront sans cesse de mes yeux).

7. Mes yeux ont été troublés de l'indignation (que j'ai conçue de mes péchés); j'ai vicilli au milieu de tous mes ennemis.

8. Retirez-vous de moi, vous tous qui commettez l'iniquité: car le Seigneur a entendu la voix de mes larmes.

9. Le Seigneur a exaucé ma prière, le Seigneur a reçu mon humble supplique.

10. Que tous mes ennemis rougissent et soient entièrement confondus: qu'ils se convertissent, (ou qu'ils soient mis en fuite,) et qu'ils aient honte très-prompement de leur conduite.

Non nego tamen ad morbum spiritualem posse accomodari, idèquè inter pœnitentiales haud abs re censeri. (Muis.)

Beda ad Ezechiam refert, cujus et morbum et prodigiosam incolumitatem narrat Scriptura. Israëlitis pariter in captivitate Babylonicâ detentis aptari posse, censuit Aben-Ezra. (Calmet.)

Hic Psalmus est primus illorum septem, qui ad pœnitentiam pertinent. Neque verisimile est quod Rabbini et eorum sectatores dicunt hunc Psalmum compositum fuisse à Davide pro sanitate corporis recuperandâ quam videlicet amiserat ob adulterium et homicidium perpetratum. Scriptura enim satis declarat in 2 Regum.

quam poenam exegerit Deus à Davide propter illius peccati reatum; neque usquam meminit morbi corporalis. Sed neque Ecclesia ab antiquissimis temporibus inter poenitentiales hunc Psalmum, et primo etiam loco numerasset, nisi propriè, et ad litteram ad poenitentiam pertineret. Itaque argumentum hujus Psalmi erit oratio peccatoris timentis divinum iudicium, et ad reconciliationem aspirantis. (Bellarminus.)

Quo tempore editum sit hoc carmen, certo definiri vix poterit. Sunt qui existiment Davidem fecisse hos versus cum in morbum et gravissimas calamitates incidisset ob stuprum Bethsabæ illatum et maritum ejus crudeliter interemptum.

VERS. 1.—PER OCTAVAM (1), extremam iudicii diem multi accipiunt; Arnobius, diem Dominicum. Hebræi malunt esse genus Odæ, vel instrumenti musici.

VERS. 2.—CORRIPIAS, castiges ut merui, non abjiciendo, sed potiùs paternè puniendo, Jerem. 10, 24. Nam poena cum furore Domini est intolerabilis: non deprecatur prorsùs poenam, sed eam vult paternà castigatione mitigari. Augustinus et Gregorius furorem referunt ad inferni, iram ad purgatorii poenas. Chald.: *Ne in furore tuo percussas me* (2).

VERS. 3.—INFIRMUS, imbecillus, fragilis corpore et animo, excisus propriè.

CONTURBATA SUNT, etc. (3), territa sunt, obstupue-

(1) Veteres, qui *pro octavà* interpretari consuevèrunt *pro octavà die*, mysticum sensum omnes fermè acceperunt. Illi diem resurrectionis, quæ postridiè sabbati, vel octava dies fuit; illi virtutum universitatem, omnium Christiani hominis virtutum collectionem; Theodoretus aternitatem, quæ temporum finis est, ea veluti extra hebdomadem, vitam nempe præsentem; alii circumcisionem, quæ octavà die inducebatur, interpretantur. Sunt qui octavum tonum, omnium intentissimum et acutissimum, innui asserant; sunt qui gravissimum et obtusissimum. Ipsum certè Psalmi argumentum lugubre est, numerosque postulat graves potiùs quàm hilares et intentos. Communior tamen sententia de octochordo explicat, quod ipsa esse cithara creditur. Quoddam citharæ genus describit Bellonius, apud Turcas in Oriente usitatum, octo crassis fidibus instructum, longo rectoque manubrio, variis tonis inscripto. Nostrà verò sententià hic titulus octavam musicorum classem significat, in templo celeberrimam. Hujus meminit 1 Paral. 15, 21. Vide nos in eum locum. Plures Psalmi octavæ huic classi inscribuntur. Proprium hujus instrumentum erat *cinnor*, seu vetus lyra, quæ in dissertatione de musicis Hebræorum instrumentis describitur. (Calmet.)

(2) Hæc cum ait David, perspicuè ostendit se agnoscere morbum, quo laborabat, divinitus immissum. Non enim simpliciter dixit: Domine graviter affectus sum, sed: *Domine, ne in furore tuo arguas me*, etc. Quibus verbis apertè declarat sentire morbum, quo laborat, à Deo esse immissum, et quidem uti flagellum, quo castigetur, quasi filius à patre. Nobis igitur exemplo Davidis, quoties morbo, aut alià arumnâ corripimur, peccata veniant in mentem, et confligamus ad Dei misericordiam, non ut impii, qui ut bona, sic et mala sua aliò quòvis potiùs quàm ad Deum referunt, ideòque neque his ad emendationem proficiunt, neque illis ad gratiarum actionem provocantur. Morbi aut calamitates non ex carnis sensu æstimandæ, sed spiritûs; et cogitandum Deum, cum affligit, tanquàm filius sese nobis offerre atque exhibere, quò castiget et meliores efficiat, non quò odio habeat; quòd si expertes disciplinæ et correctionis essemus, nempe nos adulteros, et non filios fore: siquidem non sit filius, quem non castiget pater. (Mais.)

(3) In Hebræo additur *vehementer*. Quæ vox non

Rudingero simplicissimum videtur, maximèque consentaneum, ad Absalonicam seditionem et miseram fugam Davidis Psalmum referre. Disertè enim queritur ab hostibus et persecutoribus ei existere tantam ægritudinem suam, vel saltem augescere. Clausula certè indicat, eo tempore scriptum quo multos adhuc hostes habuit.

Preces totius populi, magnis miseriis oppressi, qui hominis ægroti et ærumnosi imagine sistatur (ut Thren. 3) hoc Psalmo contineri, De Wettii est sententia non planè improbabilis.

(Rosenmuller.)

COMMENTARIUM.

runt. Sic seq. et 11. Adhibe mihi medicinam, quia jam dolor ad ossa usque pervasit. Quin et animæ meæ vires et facultates debilitatæ sunt vehementer, ut jam nihil agere valeam; præcipuum corporis mei robur mihi ademptum est. Vel ossa pro toto corpore, per synecdochen. Totum meum corpus commotum est, et obstupefactum doloris magnitudine et acerbitate, ut alibi, Psal. 50, 10: *Exultabunt ossa humiliata*, id est, membris et corpore exultabo. Mysticum est illud Theodoreti: *Ossa esse ratiocinationes, quòd per ossa anima dirigatur*.

VERS. 4.—VALDÈ, metu iræ tuæ, vel potiùs sensu calamitatum præsentium.

SED TU, DOMINE, USQUEQUO? Id patieris, vel quid simile per aposiopesin ob *πᾶθος*. Quousque sic me perturbatum et miserum relinques?

VERS. 5.—CONVERTERE. Reconciliare, placare, mihi esto pacatus, redi ad me. Est etiam hic aposiopesis pathetica, ut subauditur *ab irâ*, vel *ad me*.

VERS. 6.—IN MORTE. In loco et statu mortis, non est qui te commemoret, qui tui faciat mentionem in bonum, ad te scilicet adorandum et colendum. Hebræi appellant *sræ* mortem, statum mortuorum in altero seculo. Mortuos autem intelligunt eos qui sunt in perditionis statu. Nam sanctos, quorum animæ in manu Dei sunt, dormientes vel viventes appellant, non mortuos; vel hoc ipso quòd officiis multis magnam utilitatem conferant in Ecclesiam, 4 Reg. 15, 20, 21, 2 Machab. 15, 14, 15, 16.

QUIS CONFITEBITUR TIBI? Quis palàm et publicè celebrabit, laudabit, efferet te? Idem sensus in illo Ezechie cap. 18, 18: *Quia non infernus confitebitur tibi*. Nam in inferno voces sunt blasphemantium Deum, non celebrantium. Quin etiam simpliciter est poeticum *πᾶθος*, ut Psal. 87, 12, 115, 17: *Non mortui, Domine, laudabunt te, sed nos qui vivimus*, ut propter mali acerbicatem, tantum respiciat ad statum mortuorum externum, et vulgò apparentem. Hebræi autem synecdochicè ista solent exponere de corporibus, non de toto

habetur hoc loco in nostris codicibus Græcis et Latinis, sed fuisse in editione septuaginta Interpretum, testatur S. Hieronymus in Epist. ad Suniam et Fretellam. Sed si quis rectè consideret, illa particula non deest in nostris codicibus, sed posita est paulò inferius. Nam ubi nos habemus, *convertantur, et erubescant valdè velociter*, in Hebræo *raqah* non habetur *valdè*, sed solum *velociter*. Ex quo intelligimus non esse sensum, erubescant valdè velociter, sed, erubescant valdè, et erubescant velociter. Et hoc modo codices omnes concordés erunt. (Bellarminus.)

hominem, quod anima non moriatur. In morte ergo non est tua memoria. Mortui, id est, corpora mortua, non te confitentur, neque memorant, quia sensu carent, nedum intellectu. August. de salutari poenitentia, quia in hac vita tantum est conversionis tempus, ut historia Eplonensis et Lazari ostendit, Luc 16, 20, 21.

VERS. 7. — LABORAVI. Laborare hic est affligi, fatigari; ex Hebr.: fatigatus sum gemendo et suspirando, fatisco præ gemitibus et suspiriis.

LAVABO, madefaciam largiter adeò, ut præ copiâ lacrymarum lavari possit stratus fletu meo. In Heb., hyperbole elegans: Urinabo, mergam, natare faciam, id est, meo fletu opplebo lectum meum, etiam noctibus, quod tempus tamen est quietis.

VERS. 8. — TURBATUS. Vox *Hasesa* etiam vertitur, caligavit, corrosus est, velut à tinea (ab eis enim sumitur metaphora) obtenebratus est, detritus est.

A FURE Tuo, propter furorem tuum, sive propter morbum furore tuo immisum, ut initio Psalmi: *in furore tuo ne arguas me*. Alii ad precantem referunt. Quasi caliget oculus meus, præ indignatione meâ, præ irâ è maximo mœrore à me conceptâ. Quod Hieronymus sic expressit: Caligavit præ amaritudine oculus meus. Possit esse hypozeugma: *A furore inimicorum meorum, propter furorem inimicorum meorum turbatus sum*. Eclipses variis modis concipiuntur et expleantur.

INVETERAVI, quasi senio, defeci inter tot insultantes hostes. Hebræa figuratè referuntur ad oculum: illic enim pars pro toto per synecdochen. *Inveteravit*, consenuit (oculus meus) inter omnes meos vexatores, sive consumptus est, defecit præsentibus, observantibus et gaudentibus inimicis meis. Tristitiâ tantâ confectus sum, ut canos contraxerim, ante senectutis meæ tempus, maximo inimicorum meorum gaudio et spectaculo. Deinde, v. 9, spe se erigit, sermone ad inimicos converso: *Discedite*, etc.

INTER. Hebetata est acies oculorum meorum præ metu hostium, vel videntibus inimicis meis et consciis. Aliqui, propter inimicos meos.

VERS. 9. — DISCEDITE A ME, OMNES. Per apostrophem ad impios, verba exauditæ precis. *Discedite* igitur, etc.

QUONIAM EXAUDIVIT; fructus finisque precis, exaudiri. Quod imitati sunt interdum Pagani in suis precationibus, affirmantes exorata quæ precabantur. Ovid., lib. 2 de Pont. Eleg. 2:

*Quod precor eveniet. Sunt certa oracula vatum,
Nam Deus optanti prospera signa dedit.*

Et Horatius in carmine seculari: *Hæc Jovem sentire*. Ubi vetus interpres: *Ego chorus reporto domum spem bonam certamque, Jovem hæc scire, hæc velle, hæc sentire*. Hic enim finis sacri carminis, et in hæc verba devotio solvebatur, quando diceret chorus Jovem preces et vota exaudivisse, et cæteros Deos, atque spe certâ domum reverti.

VERS. 10. — SUSCEPIT. Suscipiet. Hebr., acceptam habebit et gratam.

VERS. 11. — VALDE VELOCITER, in momento, subito, repenti, simul atque audierint hoc nuntium. Incommodè recentiores hic, ut aliis multis in locis, vertunt pronuntiativè: *Erubescunt, conturbantur, convertentur et erubescunt*. Non enim advertunt, præterita et futura esse omnium modorum pro sententiæ commoditate et particularum exigentiâ atque appositione, ut, *dum, utinam*: futura autem esse plurimum imperativi vel optativi modi, primò in precationibus, ut in his Psalmis: secundò in mandatis et præceptis, ut, *Non occides*, id est, ne occidas: tertio, quando expressè imperativus præcessit. Nam postèriora tempora, et modi à præcedentibus concipiuntur, eorumque rationem æmulantur. Hæc ex Eliâ in Bahur adversum Gnosticos.

NOTES DU PSAUME VI.

Le titre de ce psaume est une sorte d'inscription qui se trouve dans l'hébreu, dans le grec et dans la Vulgate. Car il y a autant de mots dans ces versions que dans le texte. Nous avons, *in finem in carminibus, pro octavâ psalmus David (pour toujours psaume de David (destiné à être exécuté) sur des instruments à cordes pour l'octave)*. On a expliqué tous ces mots, hors les deux derniers. Ils signifient, dit-on, ou que ce psaume devait être chanté avec des instruments à huit cordes; ou qu'il était destiné au culte public, dans l'octave de quelque grande fête; ou qu'il était donné au huitième chœur des musiciens, pour être exécuté dans l'assemblée des fidèles. On sait en effet qu'il y avait pour le service du temple vingt-quatre chœurs, ou classes de musiciens, présidés par les enfants d'Asaph, d'Héman et d'Ékan. On peut choisir entre ces diverses opinions, dont aucune n'influe dans l'intelligence du psaume même.

On ne sait pas à quelle occasion David le composa: on croit que ce fut dans quelqu'une de ses maladies, ou dans quelqu'une des grandes traverses qu'il essuya durant le cours de sa vie. Mais il est plus vraisemblable que le sentiment profond de ses péchés y donna lieu. C'est le premier des psaumes que l'Église appelle *pénitentiels*. Il convient en effet à toutes les âmes qui sont touchées de leurs péchés, et qui se présentent au Seigneur pour en obtenir le pardon.

Les trois premiers versets de ce psaume et les versets 6 et 7 nous présentent les sentiments de Jésus-Christ chargé de nos péchés, et portant le poids de la justice divine: c'est le modèle des pénitents.

Dans les versets 4 et 5, il prie pour obtenir sa résurrection, qui devait être le modèle et le principe de notre justification.

Enfin, depuis le verset 8 jusqu'à la fin, il annonce les châtimens qui tomberont sur ses ennemis.

VERSET 1.

Il a fallu, dit saint Chrysostôme, que Dieu fût représenté, dans les saintes Écritures, comme susceptible de *colère*, et comme *entrant en fureur* contre les impies: autrement les Juifs grossiers et charnels n'auraient eu aucune idée de sa justice et de ses vengeances. Il suffit de savoir que Dieu est l'être infiniment parfait, pour ne lui attribuer aucune des passions qui troublent les hommes; mais les écrivains sacrés emploient le style le plus propre à instruire et à frapper toutes sortes d'esprits. Ce principe est nécessaire pour l'intelligence des saints Livres.

Dans ce premier verset, le psalmiste conjure le Seigneur de ne pas user à son égard de tous les droits de sa justice. Le texte et les versions s'accordent ici parfaitement. Quand je ne marquerai point les différences

réelles ou apparentes, ce sera une preuve que les versions sont tout-à-fait conformes au texte.

RÉFLEXIONS.

David ne demande pas à Dieu qu'il lui fasse grâce, qu'il ne le punisse pas; mais seulement que cette punition ne soit pas dans sa colère. C'est ce que le prophète Jérémie dit en termes plus expressifs: *Punissez-moi, Seigneur, mais non dans votre fureur, de peur que vous ne me réduisiez au néant.* Et Dieu lui-même dit à son peuple par la bouche du même prophète: *Ne crains point, mon serviteur Jacob, je suis avec toi, je ne t'épargnerai pas comme si tu étais innocent, je te châtierai, mais je ne te perdrai pas.*

Dieu punit, dans sa fureur, de deux manières: la plus terrible est à l'égard des réprouvés, puisqu'ils sont éternellement l'objet de ses vengeances, et qu'il ne leur reste aucun espoir. L'autre manière, presque aussi formidable, est quand il permet dans cette vie que le pécheur s'endurcisse et s'aveugle sur ses crimes. Tous les autres fléaux, dont la Providence nous frappe, sont des coups de miséricorde; Dieu punit, mais en père qui châtie ses enfants. Les traits dont il nous blesse opèrent sur nous la componction du cœur. *Je marcherai contre eux,* dit-il, en parlant de son peuple si long-temps rebelle et opiniâtre, *je les livrerai à leurs ennemis, et alors leur cœur incircconcis s'humiliera, alors ils prieront pour leurs iniquités, et je me souviendrai de l'alliance que j'ai faite avec Jacob, Isaac et Abraham.*

S. Augustin a sur ce verset une pensée qui appuie la foi de l'Église touchant le purgatoire. Selon lui, le prophète dit dans la première partie de son passage: *Seigneur, ne me reprenez pas dans votre fureur,* et cela regarde ceux qui, au jugement de Dieu, seront condamnés, pour n'avoir pas eu le fondement du salut, qui est J.-C. Il ajoute: *Seigneur ne me corrigez pas dans votre colère,* et c'est le partage de ceux qui auront posé sur ce fondement du bois et de la paille; ils seront purifiés, mais en passant par le feu. Or, la prière du prophète a pour objet de n'être ni repris, ni corrigé, mais d'être tout-à-fait guéri. La parfaite guérison ne craint ni la mort, ni la main du médecin qui coupe et qui brûle. Quand cette explication ne serait pas littérale, elle aurait toujours l'avantage de nous représenter la foi du quatrième siècle sur le dogme d'un état de souffrances où les âmes, non parfaitement purifiées, se trouvent après la mort, jusqu'à ce qu'elles aient satisfait pleinement à la justice divine. Les préjugés des hérétiques, qui nient ce dogme, sont-ils comparables au sentiment et à l'autorité de ce grand docteur de l'Église?

VERSET 2.

Il est remarquable que le Prophète, dans ces deux premiers versets, nomme trois fois, sur le même objet, le saint nom de Dieu, qui est dans l'hébreu *Jehovah*: ce qui ferait croire qu'il prie le Père de ne le pas punir dans sa colère; le Fils d'avoir compassion de sa faiblesse; le Saint-Esprit de guérir ses infirmités. Si cette explication n'est pas littérale, on ne peut pas dire du moins qu'elle contredise le sens, ni qu'elle soit peu naturelle.

Quand le prophète dit que ses os sont ébranlés, c'est comme s'il disait que ses forces l'ont abandonné: car la force du corps humain est principalement dans les os, dans leur structure, dans leur arrangement. On peut prendre aussi les os dans un sens métaphorique pour la force de l'âme; ainsi le prophète dirait que son courage est abattu, que les facultés de son âme sont affaiblies.

RÉFLEXIONS.

David ne rappelle ici aucune de ses bonnes œuvres; il se regarde uniquement comme chargé de péchés et de misères. Il n'a recours qu'à la miséricorde du Seigneur. Daniel disait aussi dans la ferveur de sa prière: *Ah! Seigneur, ce n'est point sur notre justice que nous*

établissons le mérite de notre prière en votre présence; mais c'est sur votre grande miséricorde.

C'est tout le genre humain, disait S. Augustin, *qui est ce grand malade.* Son infirmité a pris naissance dans le jardin même de délices; comment serait-elle guérie dans une terre hérissée de ronces et d'épines? Si les hommes s'occupaient plus qu'ils ne font du spectacle de leur misère, tout leur intérieur serait ébranlé comme celui du prophète. Leurs sens sont des séducteurs, leur esprit est enveloppé de ténèbres; leur volonté rampe toujours vers la terre; et quelle inconsistance dans leurs désirs, quelles fougues dans leurs passions, quelles révoltes dans ce corps livré dès le commencement au péché! *Il fallait donc un grand médecin pour ces grands malades,* répond S. Augustin. J.-C. est venu au monde, et s'est chargé de nos faiblesses pour les guérir: mais quelle confiance avons-nous en lui? Quel usage faisons-nous des remèdes qui découlent de ses plaies sacrées? Matière inépuisable de réflexions. Source de larmes plus abondantes encore que celles de notre prophète, quoique l'état où il se présente, dans la suite de son psaume, porte les caractères de l'affliction la plus profonde et la plus universelle.

VERSET 3.

Il y a une réticence dans ce verset: *Jusqu'à quand, Seigneur; le prophète entend: Jusqu'à quand différez-vous de me secourir?* Cette réticence est le langage d'une âme pénétrée de douleur, et d'un cœur noyé d'amertume. *Jusqu'à quand, mon Dieu, serez-vous sourd à ma voix? Jusqu'à quand porterai-je le poids de mes injustices?* Isaïe touché des malheurs de son peuple, disait aussi: *Jusqu'à quand, Seigneur? Et Jérémie, indigné des abominations de Jérusalem, s'écriait: Jusqu'à quand, malheureuse ville?*

RÉFLEXIONS.

Ce trouble de l'âme, cette tempête dans tout l'intérieur, est l'effet du péché: c'est le cri d'une conscience agitée de remords. Sur quoi S. Chrysostôme fait cette comparaison: de même qu'à la mer, quand les vents se déchainent, il se fait une violente agitation dans les eaux; elles s'élèvent comme des montagnes; elles frémissent avec fureur, elles heurtent avec impétuosité les navires et mettent les navigateurs dans un grand danger; ainsi, lorsque nous lâchons la bride à nos passions, l'âme est violemment troublée, les ténèbres l'offusquent, le corps n'est plus dans son assiette ordinaire. Toutes les puissances de l'homme sont en désordre. C'est ce qu'on remarque surtout dans les tempêtes de l'impureté et de la colère. Mais, continue le saint docteur, à la mer l'orage est involontaire, et les matelots ne négligent rien pour s'en préserver, ou pour y résister, au lieu que c'est nous-mêmes qui nous précipitons dans le trouble qu'excitent nos passions. Ensuite le saint évêque adressant la parole à son peuple: *Ah! lui dit-il, quand la cupidité vous presse, si vous ne donniez point d'aliment à ce feu domestique, vous vous préserveriez de l'incendie.* Mais vous vous permettez des regards licencieux, vous fréquentez les spectacles, vous flattez votre chair rebelle, vous vous livrez à l'intempérance. Cependant, pour apaiser la tempête, il ne suffit pas de vous interdire ces occasions de péché, vous devez recourir à la prière, converser avec les saints, mortifier votre corps par le jeûne, les veilles et le travail; surtout vous occuper de la crainte de Dieu, de la pensée du jugement futur et des feux de l'enfer. Par-là vous éviterez le naufrage dont vous êtes menacé. Quoi de plus sensé et de plus assorti à nos besoins que cette instruction!

VERSET 4.

Quand le prophète demande que Dieu se retourne vers lui, il n'entend pas que Dieu soit jamais le premier à se détourner de l'homme. Dieu ne se détourne de nous que quand nous nous détournons de lui: ja-

mais il ne nous abandonne le premier; c'est nous qui faisons très-impudemment et très-malheureusement cette démarche; encore la bonté divine est-elle si grande, qu'elle nous sollicite long-temps après nous être révoltés contre elle. *O Israël ! dit le Seigneur par la bouche de Jérémie, retourne à moi, et je ne détournerai point mes regards de dessus toi; car je suis saint, et ma colère ne subsistera pas toujours; mais reconnais ton iniquité, et fais l'aveu de tes prévarications.*

Le psalmiste demande que Dieu *délivre son âme*, c'est-à-dire, qu'il la délivre de la puissance des ennemis du salut. Il demande de plus que *Dieu le sauve*; car ce n'est pas assez pour l'homme pécheur d'être délivré de ses péchés, il a besoin d'être rétabli dans tous les droits qu'il avait sur l'héritage céleste; c'est en quoi consiste le salut. Mais tout ceci est l'effet de la miséricorde du Seigneur, non des mérites de l'homme, qui, par lui-même ne peut rien pour sa justification ni pour son salut éternel.

L'explication au reste toute la suite de ce psaume, dans la supposition que David ait eu pour objet d'être délivré de ses ennemis spirituels, et d'obtenir la rémission de ses péchés. Si l'on se bornait à l'entendre des infirmités du corps, ou des disgrâces temporelles, les expressions de ce prophète seraient trop énergiques, et le psaume entier contiendrait peu d'instruction.

RÉFLEXIONS.

Le Seigneur se *retourne vers nous*, quand sa grâce nous sollicite de nous *retourner vers lui*. Cette grâce nous est donnée avec bien plus d'abondance que nous ne croyons, et notre malheur est de nous rendre sourds à sa voix. C'est que nous ne concevons pas, comme le prophète, que le péché nous rend esclaves, et qu'il perd notre âme. *Délivrez-moi*, disait-il, *Seigneur, sauvez-moi*. Le péché nous rend esclaves en cette vie, et nous perd dans l'éternité. Quand on représente aux hommes ces deux vérités, ils nient la première, et ils ne sont point touchés de la seconde. La plupart même en doutent, et combien ne la croient pas! Eh! comment, disent-ils, le péché est-il un esclavage? les grands pécheurs ne satisfont-ils pas leurs désirs, ne s'affranchissent-ils pas du joug de la loi de Dieu? Et à l'égard de la vie future, qui en est revenu, pour dire ce qui s'y passe, ou ce que c'est?

Ces principes, fruits de la corruption et de l'aveuglement, je ne les réfuterai pas par l'autorité des saints livres. Je ne dirai pas après Jésus-Christ que *celui qui se livre au péché devient l'esclave du péché*; que celui qui sort de ce monde, coupable du péché, est jeté dans les ténèbres extérieures, ou il n'y a que pleurs et grincements de dents. Ceux qui ne reconnaissent ni l'esclavage du péché, ni les peines de la vie future, sont armés de sophismes contre les monuments de la révélation. Je leur demanderais seulement de rentrer en eux-mêmes; d'examiner si, en se livrant à la fausse liberté de pécher, ils acquièrent la paix de l'âme, et s'ils ne sont jamais inquiets sur l'état où ils peuvent se trouver après la mort. Il ne faut pas que la réponse soit dictée par la passion, c'est-à-dire, ou par le mensonge, ou par la vanité, ou par l'opiniâtreté, ou par le respect humain. C'est le cœur pris à témoin qui doit satisfaire à la question. C'est un moment de tranquillité et de bonne foi qu'on demande aux puissances de l'âme. Qu'elles consentent du moins pour cet instant à être raisonnables, et à consulter le penchant légitime qui les porte à désirer le bonheur. Or, dans cette position, le pécheur, qui savoure les fausses délices du péché, avouera qu'il est esclave des passions qu'il croit maîtriser, et que pour le terme de sa vie, il l'envisage sous un point de vue effrayant, parce qu'il sait bien qu'il perdra pour lors tous les biens qui l'enchantent, et qu'il ne sait pas s'ils seront remplacés par quelque autre bien, ou si quelque mal ne leur sera pas substitué. Si l'on ne peut obtenir cette réponse, ce sera une preuve que ce pécheur n'est pas

de bonne foi, et qu'ainsi il serait inutile de raisonner avec lui.

VERSET 5.

Si le prophète a pour objet de sa prière d'être délivré du péril où il se trouve de perdre la vie, il faut prendre la *mort* dans son sens propre, et l'*enfer* pour le tombeau. Sa pensée sera qu'il n'est pas possible à l'homme qui n'existe plus sur la terre de travailler à la gloire du Seigneur, de le faire connaître aux autres hommes, de chanter ses louanges dans l'assemblée des fidèles; il ne s'ensuivra pas qu'il ait cru que la mort est suivie de l'ancantissement, ou que les âmes séparées de leurs corps sont incapables de louer Dieu. La foi d'une vie future était, chez les Juifs comme chez les Chrétiens, un dogme capital et essentiel à la religion. Sans l'espérance du bonheur dans une autre vie, un fidèle Israélite n'aurait pas eu un fort grand intérêt à servir et à louer Dieu sur la terre. Il était exposé comme le Chrétien, aux traverses de la vie, à la douleur, à la maladie, à la perte de ses biens, aux persécutions. David et tous les prophètes en sont la preuve. Mais en supposant la croyance d'une vie future et des récompenses destinées aux justes, les saints de l'ancienne alliance pouvaient désirer et demander la prolongation de leurs jours, pour contribuer plus long-temps à la gloire de Dieu, pour répandre de plus en plus la connaissance de son nom, pour édifier les peuples par de bons exemples. Ce sentiment était très-louable et très-religieux.

Si le prophète n'a en vue que d'obtenir le pardon de ses péchés, la *mort* sera dans ce psaume la privation de la grâce, ou même la réprobation, la mort dans le péché; et l'*enfer* sera le lieu des supplices destinés aux ennemis de Dieu. Il est certain que, dans cet état de damnation, nul homme n'est capable de louer, de bénir Dieu, puisque la volonté est alors fixée au mal, et qu'il ne reste aux réprouvés que le sentiment de leur malheur et le désespoir. Saint Augustin entend aussi cette *mort* et cet *enfer*, de l'endurcissement et de l'aveuglement du pécheur livré, par l'abus qu'il a fait de la grâce, à son sens réprouvé; il ne lui reste presque plus de lumière et de force pour se souvenir du Seigneur, et pour bénir son saint nom.

RÉFLEXIONS.

Pourrions-nous jamais oublier que la mort dans le péché met pour toujours l'homme hors de l'état de confesser le nom de Dieu, de célébrer ses grandeurs, de lui rendre des actions de grâces? L'Enfer est le séjour de la confusion et du désespoir. L'amour de Dieu en est exclu, et, pendant toute l'éternité, les malheureuses victimes des vengeances divines n'auront d'autres occupations que celle de haïr Dieu, et de vomir des imprécations contre lui. S. Chrysostôme disait sans cesse à son peuple: pensez à ce tribunal redoutable, à ce feu qui ne s'éteint point, à ce ver rongeur, à ces chaînes indissolubles, à cette nuit profonde, à ces grincements de dents; mais tout cela n'est rien en comparaison du malheur d'avoir perdu J.-C., et de ne pouvoir jamais l'aimer. Ce saint docteur était-il un esprit faible qui avait pris des fables pour des vérités essentielles? Était-ce un imposteur qui ne voulait qu'effrayer ses auditeurs, sans être convaincu lui-même de ce qu'il leur annonçait? comptait-il assez sur la simplicité de ceux qui l'écoutaient, pour croire qu'ils adoptassent, sans autre motif que sa parole, une opinion capable de révolter leur amour propre, de jeter le trouble dans leur âme, et de répandre l'amertume sur tous les objets de leurs passions? Ce qu'il prêchait à Antioche et à Constantinople, on le prêchait également dans toutes les Eglises de l'Orient et de l'Occident. C'était la doctrine qu'on avait reçue des trois premiers siècles, et l'on en avait la preuve dans les écrits des apôtres, qui l'avaient apprise de Jésus-Christ, leur maître. Ce qui était vrai dans ces premiers temps a-t-il cessé de l'être dans le cours

des siècles? et les incrédules, qui attaquent aujourd'hui le dogme des peines éternelles, ont-ils une autorité qui puisse contre-balancer celle de l'Évangile, de tous les saints docteurs, et de l'enseignement perpétuel de l'Église?

VERSETS 6, 7.

Le psalmiste expose ici cinq circonstances de sa déplorable situation, ou des rigueurs de sa pénitence. 1° *Il s'est fatigué à force de gémir*; 2° en conséquence de cette fatigue, *il a mouillé sa couche de larmes ou de sueur*: car ni le texte, ni les versions, ne spécifient les larmes en cet endroit. 3° *Il a arrosé son lit de ses pleurs*; en supposant la sueur au lieu de larmes, dans ce qui précède, on voit que le prophète ne dit pas deux fois la même chose. 4° *Ses yeux ont été troublés*, ou, comme porte l'hébreu, *rongés d'indignation contre ses péchés*, ou bien de crainte au souvenir de la colère du Seigneur. 5° *Il a vieilli au milieu de ses ennemis*, soit spirituels, soit visibles et temporels. Le texte dit: *Il a vieilli*, au lieu de *j'ai vieilli*, qu'on lit dans nos versions. Mais ce changement de personnes (la troisième pour la première), ne change point le sens; *il a vieilli* se rapporte, dans l'hébreu, à l'œil, et *j'ai vieilli* se rapporte à la personne du prophète dans les versions.

RÉFLEXIONS.

C'est un roi qui se consume ainsi de travaux, de veilles, de pleurs, de sanglots; et c'est le sentiment de son péché qui le plonge dans cette affliction, qui le réduit à cet état de langueur. Combien de pécheurs qui ne sont pas des rois, s'applaudissent encore de leurs égarements! C'est qu'ils ne connaissent ni la gravité du péché, ni la douceur des larmes de la pénitence. Je ne suis pas surpris que le prophète ait tant d'horreur du péché, et qu'il le peigne de couleurs si odieuses. Il a une haute idée de Dieu, s'occupe partout de ses attributs infinis; il le voit formant tous les êtres, présent dans tous les lieux, sachant le passé, le présent et le futur, donnant l'influence à tout, comblant les hommes de bienfaits, et menaçant les ingrats de la rigueur de ses jugements. Sans cette connaissance réfléchie de Dieu, jamais l'homme ne regardera le péché comme le mal essentiel, comme l'ennemi avec lequel toute composition est pernicieuse. Si David avait vu, comme nous, le chef-d'œuvre des miséricordes divines, la rédemption du genre humain par les humiliations de l'Homme-Dieu, il aurait encore chargé le tableau du péché; il aurait reproché au pécheur, non-seulement son ingratitude, mais son extrême folie, son aveuglement monstrueux, sa témérité prodigieuse. Connaissions Dieu et Jésus-Christ, nous serons effrayés de l'ombre même du péché, et si nous avons eu le malheur de le commettre, nous imiterons la pénitence de David; nous nous estimerons heureux de consacrer nos jours à la componction et aux larmes. O délicieuse affliction, s'écriait S. Chrysostôme, qui éteint les feux de l'enfer, et qui rétablit l'homme dans l'amitié de son Dieu!

VERSETS 8, 9.

Ces ennemis qui commettent l'iniquité et que le prophète éloigne de lui, sont ceux qui l'auraient engagé ou flatté dans ses égarements; ou bien, ce sont les ennemis du salut, les passions, les puissances des ténèbres. Il n'est guère vraisemblable que ce soit uniquement les ennemis temporels du prophète, ses envieux, ses persécuteurs.

Le prophète ne se répète point dans ce verset: il parle du *cri de ses larmes*, de sa *prière*, de sa *supplique*. Les larmes peuvent n'être pas accompagnées de prière, et la prière diffère d'une supplique. Dans le texte, le terme qu'on rend par *prière*, énonce proprement une prière pour demander grâce; et celui que nous traduisons par *supplique* signifie une prière qu'on présente à un juge, et qui est appuyée des bons offices d'un protecteur ou d'un médiateur.

L'hébreu dit: *Le Seigneur recevra ma supplique*; mais

il semble que les LXX ont eu raison de traduire par le prétérit, puisque l'autre verbe, *il a entendu*, est répété deux fois à ce temps; S. Jérôme traduit aussi par le prétérit.

On voit encore ici trois fois, sur le même objet, le nom de Dieu, *Jehova*: *il a entendu le cri de mes larmes*, *il a entendu ma prière*, *il a reçu ma supplique*... Dans ce *Jehova*, serait-il téméraire de reconnaître encore ici les trois personnes de la sainte Trinité? Un commentateur allemand, que j'ai sous les yeux, a du moins la même pensée; et il semble que les anciens interprètes l'ont eue aussi; les Grecs traduisent trois fois par *Κύριος*, les Latins trois fois par *Dominus*.

RÉFLEXIONS.

Deux grandes instructions dans ces deux versets: la première, qu'il faut rompre commerce avec les méchants; la seconde, que la prière, accompagnée de confiance, obtient de Dieu le pardon des plus grands péchés.

Retirez-vous de moi, vous tous qui commettez l'iniquité. C'était là pratiquer sous la loi ce que Jésus-Christ nous ordonne dans l'Évangile: *Arrachez votre œil, coupez-vous la main*, si votre œil et votre main sont pour vous une occasion de chute, c'est-à-dire, rompez les engagements qui sont les plus chers, s'ils vous entraînent dans le péché. Cette morale est aussi peu pratiquée qu'elle est bien connue. On convient de la loi, on en reconnaît la sagesse; et, dans les occasions qui se présentent de l'observer, on a mille prétextes pour l'éviter. On l'explique tellement, on la tourne en tant de manières, qu'il ne reste plus de cas où l'on se croie obligé de la suivre, et elle se réduit par-là à une pure spéculation.

Le Seigneur a entendu mes cris, il a exaucé ma prière, etc. Est-ce ici le même homme qui était, un moment auparavant, plongé dans un océan d'amertume? Le voici plein de consolation et de force. C'est qu'il a prié avec confiance; qu'il a prié en esprit de foi; qu'il n'a douté ni de la puissance, ni de la miséricorde de Dieu. Mais avons-nous aussi des moyens pour connaître si le Seigneur a exaucé nos prières; et sans être inspirés, comme ce prophète, pouvons-nous dire: *Ah! Seigneur, vous vous êtes rendu favorable à nos cris, vous n'avez point rejeté notre humble supplique*? Oui, sans doute, il y a des touches secrètes dans l'âme, qui nous révèlent, en quelque sorte, ces heureux succès de nos prières. Quand nous recouvrons la paix du cœur, quand nous jouissons du témoignage de la bonne conscience, quand nous nous sentons pleins d'ardeur pour courir dans la voie des commandements, surtout quand nous éprouvons un nouveau goût pour la prière, nous avons lieu de croire que le Seigneur a été propice à nos vœux. Ce n'est pas une inspiration proprement dite, comme celle du prophète, mais c'est un sentiment que nous avons tout lieu d'attribuer à la miséricorde de notre Dieu. C'est le gage de la promesse faite par Jésus-Christ, d'accorder tout ce qu'on demande en son nom.

VERSET 10.

Le prophète demande, ou que les ennemis de son salut soient confondus et cessent de le persécuter, ou qu'ils éprouvent une salutaire humiliation, et qu'ils se convertissent: ce qu'il faut entendre des ennemis capables de conversion, tels que les flatteurs, les séducteurs, les hommes scandaleux, etc. Cette dernière explication est des saints Pères. Ceux qui ne voient ici que les ennemis temporels de David entendent aussi ce verset d'une confusion temporelle, dont l'effet serait de laisser ce prophète tranquille. Quelques-uns rendent l'hébreu par le futur, et ce serait alors une prophétie de la supériorité que David prendrait un jour sur ses persécuteurs. S. Jérôme traduit comme les LXX et la Vulgate.

L'hébreu porte: *qu'ils aient honte promptement*, et non *très promptement*. Les LXX ont ajouté le superlatif,

persuadés que le mot hébreu signifie le plus court espace de temps. On pourrait traduire, dans l'instant, subitement, ce qui revient au sens de nos versions.

RÉFLEXIONS.

Quand nous avons fait quelque fausse démarche devant les hommes; quand nous avons commis quelque imprudence, ou avancé quelque discours qui marque de l'étourderie, de l'humeur, de l'ignorance, nous éprouvons une grande confusion. Notre amour-propre est blessé au vif, et nous portons long-temps le remords de cette faute, qui n'est souvent qu'une bagatelle; quand nous avons offensé le Seigneur, nous nous consolons bien plus aisément, à moins que l'offense ne nous ait rendus méprisables aux yeux des hommes.

1. *Psal. David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini. VII.*

2. Domine Deus meus, in te speravi: salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me,

3. Nequando rapiat, ut leo, animam meam; dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.

4. Domine Deus meus, si feci istud; si est iniquitas in manibus meis;

5. Si reddidi retribuentibus mihi mala: decidam meritò ab inimicis meis inanis.

6. Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat, et conculcet in terrâ vitam meam, et gloriam meam in pulverem deducat.

7. Exsurge, Domine, in irâ tuâ; et exaltare in finibus inimicorum meorum.

8. Et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandâsti; et synagoga populorum circumdabit te.

9. Et propter hanc in altum regredere: Dominus judicat populos.

10. Judica me, Domine, secundam justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me.

11. Consumetur nequitia peccatorum, et diriges justum, scrutans corda et renes, Deus.

12. Justum adjutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.

13. Deus, judex justus, fortis, et patiens, numquid frascitur per singulos dies?

14. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, et paravit illum:

15. Et in eo paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.

16. Ecce parturivit injustitiam, concepit dolorem, et peperit iniquitatem.

17. Lacum aperuit, et effodit eum; et incidit in foveam, quam fecit.

18. Convertetur dolor ejus in caput ejus; et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

19. Confitebor Domino secundum justitiam ejus; et psallam nomini Domini altissimi.

La sagesse chrétienne consiste à prendre le contre-pied de cette conduite. Nous devons nous affliger devant Dieu de nos égarements, et supporter avec patience, et même avec joie, l'humiliation qui en a été la suite. Il y a dans le péché deux choses que nous devons bien distinguer: 1° la révolte contre Dieu, et c'est un objet de douleur sans borne et sans excuse; 2° le poids du péché, la honte du péché, la confusion que cause le péché, soit au-dedans, soit au-dehors; et c'est une croix que nous devons embrasser, chérir et porter courageusement. Il suffit qu'elle nous humilie, pour qu'elle doive nous paraître précieuse. Disons avec le Prophète: *C'est un grand avantage pour nous que le Seigneur nous ait humiliés.*

PSAUME VII.

1. Seigneur mon Dieu, j'ai espéré en vous; sauvez-moi, et délivrez-moi de tous ceux qui me persécutent.

2. De peur que l'ennemi, semblable à un lion, ne ravisse mon âme, tandis que je n'ai personne qui me rachète, et qui me délivre de ses poursuites.

3. Seigneur mon Dieu, si j'ai fait ce qu'on m'impute, si mes mains sont souillées de l'iniquité:

4. Si j'ai rendu le mal qu'on m'avait fait, que je me retire de devant mes ennemis, sans avoir aucun avantage sur eux.

5. Que mon ennemi me poursuive et qu'il m'atteigne; qu'il me foule aux pieds sur la terre, et qu'il réduise ma gloire à rien (à la poussière).

6. Levez-vous, Seigneur, dans votre colère; paraissez dans les régions qu'habitent mes ennemis.

7. Levez-vous, Seigneur mon Dieu, pour exécuter l'ordre que vous avez porté; et la multitude des peuples se rassemblera autour de vous.

8. En faveur de cette multitude, montez (ou retournez) sur votre trône: il appartient au Seigneur de juger les peuples.

9. Jugez-moi, Seigneur, selon ma justice, et selon l'innocence que vous trouverez en moi.

10. La méchanceté des pécheurs sera détruite; et vous conduirez le juste, ô Dieu qui sondez le cœur et ce qu'il y a de secret dans l'intérieur.

11. C'est avec justice que je compte sur le secours du Seigneur, qui sauve ceux dont le cœur est droit.

12. Dieu est un juge juste, fort et patient: ne menace-t-il pas tous les jours?

13. Si vous ne vous convertissez, il fera étinceler son glaive: il a tendu son arc, et il l'a préparé.

14. Il y a mis les instruments de la mort: il a fabriqué ses flèches pour frapper les hommes transportés de colère.

15. Il s'est donné bien de la peine pour produire l'injustice: il a conçu la malice, et il a enfanté l'iniquité.

16. Il a ouvert et creusé une fosse (pour perdre les autres); et il est tombé dans le précipice qu'il avait préparé.

17. Sa malice retournera sur lui-même, et son iniquité retombera sur sa tête.

18. Je rendrai grâce au Seigneur selon l'étendue de sa justice, et je chanterai des cantiques au Seigneur, au Dieu Très-Haut.

COMMENTARIUM.

VERS. 1 (1). — PSALMUS, Hebr. *Sigaion*, propriè

(1) Chaldaeus, *super interitu* ponit. Alii de *factis ma-*

oblectatio, genus carminis ab oblectando. Sic enim solis, quibus Davides ab hoste vexatus fuerit, interpre-

consolabatur in rebus adversis. *Chus* sive *Chusi*, Æthiops, et sic Aquila et Hieronymus vertunt. Sic Saulem Benjaminium obscure designat, quasi hominem atrum et malum, quâ locutione poeta Latinus: *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto*, id est, pravus, ut cum Callimachus et Naso suum inimicum vocârunt Ibin. Adde *Jemini* fuisse tritavum Saülis (1), 2 Reg. 9, 1.

tantur. Venema vocem hebraicam hic in malum sensum de *maledicis verbis*, sive *calumniis* censet adhiberi. Mihi simplicissimum videtur, *propter* interpretari, ut Genes. XII, 17, *propter Saram*; Deut. IV, 21, *propter vos*; Jerem. 7, 22, *nilil præcepi, de holocausto*, ratione holocausti. Hujus interpretationis mentionem faciunt Aben-Esra et Kimchi, quorum verba apponam. Primus: « Magistri nostri, piæ memoriæ, Psalmum hunc dicunt editum esse de Saülo, quem David Æthiopem appellaverit, quod formâ decorus fuerit. Quemadmodum et Ziporam (uxorem alteram Mosis) Æthiopissam nominari in Hebræo Num. 12, 1, scribunt, quod esset formosissima; quare et Chaldea paraphrasis pro Æthiopissâ ibi *pulchram* ponit. » Kimchi: « Communis interpretum sententia est, Davidem ideò Saülum appellasse Æthiopem, quod sicut Æthiops pellem suam non mutat, ille suum in Davidem odium non mutaret, eodem sensu quo ille lud Jeremiæ 13, 23: *Numquid Æthiops mutabit pellem?* » etc. Eadem est Glassii, Philol. sacrâ, p. 707, ed. Dath., Pfeifferi in Dubiis Vexatis, p. 562, aliorumque sententia. (Rosenmuller).

(1) Quis fuerit *Chusi*, non est adeò certum. S. Augustinus, et alii, qui non norunt linguam Hebraicam, existimant esse *Chusi* Arachitem amicum David, qui (ut legitur, 2 Reg. 16) misit nuntium ad Davidem, eique significavit consilium Achitophel. Sed ille *Chusi* scribitur per litteram *Chei*, iste de quo in hoc Psalmo, per litteram *Caph*, neque constat, an ille *Chusi* fuerit filius *Jemini*. Denique David in hoc Psalmo refellit calumniam ejusdam filii *Jemini*, ut patet ex illis verbis: *Si feci istud*; *Chusi* autem Arachites nullam calumniam dixit contra David. Sed potest etiam æquè probabiliter dici, *Chus* hoc loco esse *Semei*, qui erat etiam filius *Jemini*, et maledixit Davidi, cum fugeret persecutionem Absalonis, et ait: *Egredere vir sanguinum, et vir Bellial, reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul, quoniam invasisti regnum pro eo*, 2 Reg. 16. Ob hanc calumniam pessimam et falsissimam videtur hunc Psalmum composuisse, orans Deum ut defendat innocentiam et justitiam suam; et ideò vocat eum *Ignorantia David*, quia verè ignorabat se mala illa fecisse, de quibus accusabatur à Saüle, sive à *Semei*. Ideò etiam dicit in principio Psalmi: *Domine Deus, si feci istud; si est iniquitas in manibus meis*, etc. Videtur igitur Psalmus scriptus esse tempore persecutionis Absalon, ob verba maledictionis *Semei*, vel tempore persecutionis Saül, ob verba supradicta. Prophetice autem David gerit personam Christi, et cujuscumque justî calumniam sustinentis. (Bellarminus.)

Ut taceam facillè cogitari [posse rationem, cur *Semei* nomen Davides dissimularet, occurrunt in Psalmo ipso talia, quæ Absalonice persecutioni vix conveniant. Primo enim poeta eum, à quo gravia passus est, *inimici* nomine absolutè insignit (vers. 6), atque *impiis* accenset (vers. 10); quod, ut benè observat Venema, Absalomo partim minùs convenit, partim de eo non videtur dicturus Davides. Absalom enim non tam hostilem in Davidem gessit animum et hostiliter eum persecutus est, quàm regnum patris, jam senis, sibi affectavit. Præterea satis constat quantus fuerit in Davide parentis affectus in Absalonenem, qui eum sanè impedivit, quominus de filio tam duriter loqueretur. Deinde quæ versu tertio leguntur, parùm apta videntur Absalonice temporibus. Etenim

VERS. 2. — SPERAVI. Aliqui putant esse præteritum pro præsentî, *spero*. Sed major est vis in præterito; nam etiam includit præsens, et habitum animi, non actum significat.

VERS. 3. — NEQUANDO, ne fortè. ANIMAM MEAM. *Me*, per synecdochen; vel *vitam meam*, per metonym. Utraque significatio passim locum habet in hac linguâ. Sic apud Cicero. Catil. 4, *anima* pro vitâ; et *amittere animam*, id est, vitam, dixit Sallustius.

VERS. 4. — ISTUD, quod mihi imponitur, quod de me spargitur, ut reddat odiosus populo. Aposiop. Crimen perduellionis ei objiciebatur. INIQUITAS, quâ de me suspicatur Saül. De innocentia facti loquitur, non personæ. Alioqui omnes sumus peccatores, et gratia Dei indigemus.

VERS. 5. — RETRIBUENTIBUS MIHI, in malum. Nocentibus mihi, lædentibus me. Nam *mala* regitur à verbo *reddidi*; vel construitur cum utroque per zeugma: ne lacessitus quidem, vindictam persecutus sum, malum bono vincere conatus. Quia vindictam privatam prohibuisti, Deut. 32, 33. Hoc vocabulum sæpè improprie usurpatur pro tribuere. Alioqui, qui malum aut bonum primus infert, is tribuere dicitur, retribuere verò, sive reddere, qui datis parem vicem tribuit, quique beneficiorum aut injuriarum vicissitudinem reddit. *Shalam* etiam significat pacifico meo malum (id est, habenti mecum pacem) et oppressi angustantem me vanè sive immeritò, ut hoc adverbium *vanè* construat cum proximo participio, non cum verbo *decidam*, ne eos comprehendam optativè. Sim frustratus spe illos vincendi, si feci istud, ut Psal. 5, 13: me inimici mei frustrentur expectatione meâ, bonis, quæ à te, ô Domine, expecto.

INANIS, vacuus, inani spe affectus, ad verb.: *Etiam prenam, vel stringam, vel spoliem inimicos meos inaniter*. Masoretæ maluerunt sententiam dividere, et *Vau* notare per *Camets*, ut esset conversivum, fieretque redditio in sequenti versu. (Si) et oppressi vel spoliavi inimicum meum frustra, persequatur ille vitam meam. Alii etiam vertunt: (Sed) liberavi arcantem me gratis. Ut quando David Saulem ab hostibus eripuit, et cum occidere potuisset, pepercit, 1 Reg. 24, 7, 8, et 26, 10, 11.

VERS. 6. — Se devovet, si teneatur crimine sibi imposito, vitæ amissione et famæ. CONCULCET, adimat mihi vitam turpiter. IN TERRA, Heb., in terram, sternat in terram et conculcet. GLORIAM, decus, honorem, famam, existimationem meam. Aliqui, regii fastigii spem. Alii, animam metaphoricè, quòd sit hominis gloria et dignitas. IN PULVEREM deprimat et dejiciat ignominiosissimè, velut in nihilum redigat. Pulverem vocat humilem et abjectam conditionem, vel sepulcrum. Primum prosternat in terram, deinde habitare faciat in pulvere.

quanquam aufugerit Davides, cum filius regnum sibi violenter vindicaret, is tamen patrem non ubique *ad mortem* est insectatus, ipsiusque necem, ut terribilis leo, et immanis ac truculentus hostis, quarsivit, nec vitæ ejus quocumque modo insidiatus, ut innuitur vers. 3, 6, 16, 17. (Rosenmuller.)

VERS. 7. — EXALTARE. Sublimem et excelsum te ostende, potentiam declara in finibus, regionibus, et quasi transitibus inimicorum meorum, eos scilicet mihi subigendo, sternendo et in terram dejiciendo. IN FINIBUS, in transitibus, propriè: Dum transeunt in nos. Alii non tam appositè, in indignationibus. Nam *Harbar*, et transire, et irasci.

VERS. 8. — IN PRÆCEPTO. Pro præcepto quod mandasti, propter legem quam posuisti, et ut tuare decretum quod sanxisti, exsurge. Tum multi populi ad te confluent, teque stipabunt, ut liberatorem, vindicem et patronum, et sequentur cultum tuum. Vel, secundum præceptum et iudicium, quod mandasti, præsta quod faciendum aliis præcepisti, nempe ut neminem sinant injustè opprimi. Ut subaudiatur altera particula *che* secundum, juxta. Fac mihi iudicium qui iudicium et justitiam præcepisti; Chald.: *Accelera mihi iudicium quod mandasti*. Eclipses scilicet variè implentur. Possit in summi pro *per*: per præceptum. In adjurationibus et obtestationibus utuntur præp. *be*, in, ut nos præp. *per*. SYNAGOGA POPULORUM è multis populis collecta. Periphrasis Ecclesiæ.

VERS. 9. — ET PROPTER HANC, synagogam et eorum fidelium. IN ALTUM, in tribunal et solium iudicii tui redi, ubi, Domine, iudicas populos. Est enim mutatio personæ. Quamdiù differt supplicia impiorum, videtur reliquisse justitiæ suæ solium. Ad illud revertitur, quando infert.

VERS. 10. — SUPER ME. Quæ super me est, quæ est in me, id est, quæ innocentia et integritate sum præditus: non simpliciter, sed comparatè. Non sibi (inquunt Græci) tribuit universalem justitiam, sed eam duntaxat, quæ ab iis, quos nunquam læserat, violabatur; id est, loquitur de justitiâ suâ erga Saulem, dum ei nihil nocuit, non erga Deum, in quem omnes sumus injusti et peccatores.

VERS. 11. — CONSUMETUR. Peribit iniquitas impiorum, ô Deus, qui scrutaris corda et renes, id est, mentes, et animi affectus. Metonymicè. Nam affectuum et cupiditatum sedes est in renibus, ut cogitationum in corde. Optanter, in fonte. Consumatur, quæso, et dirigas justum, sive stabilias, ô Deus renum et cordium scrutator. Sed in futurum indicativi submutârunt, ut ostenderent hujusmodi contra impios preces sæpè esse prædictiones et prophetias, potius quàm imprecationes. id est, pium non semper imprecari, sed prædicere eventura inimicis Ecclesiæ. Euthym. passim.

VERS. 12. — JUSTUM. Masoretæ jungunt cum sine proximi versûs, non tam aptè, *Deus juste*, deinde versum ordiuntur: *Adjutorium sive scutum meum super Domino*. Clypeus meus Deo nititur. Clypeus meus Deus est, id est, protectio, defensio, præsidium; supra enim ita locutus est. Sed mutat locutionem, ut fiduciam suam, quam in Dei præsidio habebat, simul demonstraret.

VERS. 13. — FORTIS ET PATIENS (1). Periphrasis nomi-

(1) DEUS JUDEX JUSTUS, etc. In hoc versiculo videntur dissidere codices Hebræi, Græci et Latini. Nam

nis *El*, unius è decem divinis. Huic enim uni in Hebræo ista duo in nostrâ editione Græcâ et Latinâ, respondent. NUMQUID, hanc particulam interposuerunt, ut docerent Hebraica esse per interrogationem accipienda; q. d.: non. Alii tamen enuntiant. Et Deus irascens quotidie (impiis), id est, omnibus temporibus. Per iram pœnas intelligit Euthym. Ira enim non est in Deo, per modum passionis, sive perturbationis, sed quatenus ab eo in impios manat. Sic Chald.: *Irascitur totâ die contra impium*. Alii, minas; q. d.: Minatur diù antequàm puniat, ut liceat per tempus respirare.

VERS. 14. — NISI. Hypotyposis Dei irati: Nisi resipuerit impius, gladium suum acuet Deus, scilicet. Esi aliqui referant ad Saulem. VIBRAVIT, acuet prop., ad vibrandum videlicet.

VERS. 15. — IN EO, arcu. Euthymius, in eo supplicii genere. Alii in arcu, gladio et cæteris prædictis. Heb. *Velo* patitur alias interpretationes. Nempe sibi ipsi, apud se paravit instrumenta et tela mortifera. VASA MORTIS, tela, lethalia, instrumenta mortifera. ARDENTIBUS, ardentem persequentibus. Sic Virgil.: *Instant ardentem Tyrii*; et: *Ardet in arma magis*. Ita nihil necesse Neotericos vertere, *Persequentibus*, cum Chald.: *Contra eos, qui ardent. r justos persequuntur, sagittas fabricabit*. Contra ardentem, violentos, irâ, odio, libidine inflammatos. Sic Paulus ait, 1 Tit. 1, 9: *Justo lex non est posita*, id est, contra justum. Vox Hebræa *Dalah*, et ardere et persequi.

VERS. 16. — PARTURIIT, cogitavit, Euthym. De impio, qui molitur varia, metaphoram à gravidâ et foventâ ducit. In hac autem hypotyposi hominis est hyste-

ex Hebræo vertit S. Hieronymus: Deus iudex justus et fortis, comminans totâ die. Ex Græco reddit S. Augustinus: Deus iudex, justus, et fortis, et patiens, non iram adducens totâ die. Videntur autem planè contraria, comminans, sive irascens (utrumque enim significat vox Hebræa *zohem*) totâ die; et non iram adducens per singulos dies, id est, non irascens omni die. Codex autem Latinus per interrogationem habet: *Numquid irascitur per singulos dies?* sed facilis est concordia. Nam vox Hebræa si legatur *El*, ut legit S. Hieronymus, et ut nunc legitur secundum puncta Rabbiorum, significat fortem; si autem legatur *Al*, ut potest legi cum aliis punctis, et ut legerunt septuaginta Interpretes, significat, non. Et hanc lectionem veriorum existimamus; et sic concordat Græcus codex cum Hebræo, uterque enim habet: non irascitur, sive non comminatur. Illud autem *fortis*, quod est in Græco, non est interpretatio vocis Hebræicæ *El*, sed est nomen superadditum à Septuaginta explicandi gratiâ, sicut etiam patiens. Nam in Hebræo ad verbum habetur: *Deus iudex, justus* non comminans, sive non irascens omni die, sive totâ die; Latinus autem interpres secutus Græcam lectionem reddidit sensum, non verba, cum per interrogationem posuit: *Numquid irascitur per singulos dies?* idem enim est: non irascitur, et numquid irascitur? Sententia igitur hujus versiculi est: Deum iudicem justum, qui simul est fortis et patiens, non semper comminari, vel irasci, sed aliquando reipsâ effundere iram suam gravissimè puniendo; id quod dicitur adversus eos qui videntes Deum sæpè minari multa mala peccatoribus, et tamen differre executionem, contemnunt minas Dei. Hunc autem sensum esse hujus versiculi colligitur ex sequenti. (Bellarminus.)

rologia; primum enim est concipere, secundum parturire sive eniti, postremum parere. Est ergo sensus quem Hieronymus expressit: Ecce parturit in iustitiam, postquam dolorem sive afflictionem de alieno bono concepit, tandemque peperit. Qui ordo etiam in agendo servatur. Nam improbus concipit primum dolorem (id est, afflictionem, quâ afficiat justum activè); inde mediatur, ac velut parturit nocendi artes et occasiones; denique erumpit in actum, et veluti parit atque perficit iniquitatem conceptam, indeque diù agitatam et constitutam.

VERS. 17. — *LACUM*. Secunda similitudo exitii. *Lacum*: scrobem et fossam excidit quidem, in quam probi labantur; at ipse justo Dei iudicio, probis sal-

vis, in eam decidit. Sic appellat tecta et arcana consilia Saülis, quæ sunt consultoribus, et auctoribus suis perniciose; q. d.: Studiis, artibus, consiliis et operibus suis, impius perit, IN FOVEAM, in perditionem, quam aliis struxit.

VERS. 18. — *DOLOR*. Activè: afflictio, studium et conatus nocendi, ipsum potius quàm justos lædet ut Haman, Persas Danielem leonibus objicientes, Babylonios tres pueros in fornacem rapientes. INIQUITAS, violentia, vel injuria, quâ me afficere conatur.

VERS. 19. — *CELEBRABO* Dominum palàm, propter iustitiam, quâ impios justè punit, pios liberando; vel gratias agam; nam *confiteri*, est laudare publicè et agere gratias.

NOTES DU PSAUME VII.

On a dans le titre de ce psaume un exemple et une preuve de la difficulté des titres qu'on lit à la tête des psaumes, et du peu de lumières qu'ils donnent pour l'intelligence de ces sacrés cantiques. La Vulgate dit, d'après les LXX, *Psaume de David, qu'il chanta au Seigneur, à cause des paroles de Chusi, fils de Jémini* (ou de Benjamin). L'hébreu traduit en latin porte: *Shiggaion Davidi quod cecinit Domino super verba Chus, filii Jemini*. La difficulté est de savoir ce que signifie *Shiggaion*, et quel est ce *Chus, fils de Jémini*. Il y a peut-être plus de dix *sentiments* sur *Shiggaion*. Les uns le traduisent par *ignorantia*; d'autres par *error*; d'autres par *innocentia*; d'autres par *ode mixta ex variis modulis*; d'autres par *lætitia, jucunditas*. Enfin les rabbins mêmes avouent qu'ils ignorent ce que c'est. Le plus grand nombre des interprètes s'accorde à reconnaître là une sorte de chant. C'est pourquoi les LXX ont traduit par *ψαλμὸς*. On peut voir dans le Lexique de Robertson, au mot *שגיא*, la liste nombreuse des diverses opinions sur ce mot. La Bible anglaise élude la difficulté, en mettant à la tête du psaume: *Shiggaion of David*, etc. Quand à ce *Chusi, fils de Jémini*, dont parle le même titre, c'est, dit-on, ou *Saül, fils de Cis*, et de la tribu de Benjamin, ou *Sémei*, partisan d'Absalon, lequel était aussi de cette tribu. David aura pu l'appeler *Chus* ou Ethiopien, à cause de la noirceur de son caractère. Comme il s'agit dans le psaume de persécutions cruelles, tout ce qu'il énonce peut être appliqué à Saül, qui ne cesse de persécuter David, ou à Sémei, qui outragea insolemment ce prince, lorsqu'il était en butte aux fureurs d'Absalon.

Il est évident que ces faits anciens serviraient peu à notre édification, si le Saint-Esprit n'avait pas voulu qu'ils fussent des figures de ce qui arrive, ou peut arriver aux fidèles de tous les temps. On a ici une formule de prière que tout homme juste, persécuté et souffrant peut adresser à Dieu pour implorer son secours, et pour l'assurer de son inviolable fidélité au milieu des plus grandes traverses.

C'est Jésus-Christ le Juste par excellence, calomnié et persécuté, qui adresse ses vœux à son Père, pour implorer son secours (v. 1). C'est lui dont la délivrance sera une source de gloire pour le Seigneur, parce que sa résurrection et sa royauté, authentiquement reconnues, assembleront les peuples pour chanter les louanges de Dieu et adorer ses infinies perfections (v. 6). C'est lui qui, étant établi pour régner et juger l'univers, annonce à ses ennemis le mauvais succès de leurs desseins pervers, et les châtiments terribles que Dieu leur prépare, s'ils ne se convertissent (v. 12). C'est lui enfin qui rend à son Père, pendant toute l'éternité, de solennelles actions de grâces (v. 13).

VERSET 1.

Le prophète parle ici en général de tous ses ennemis, soit qu'il ait en vue Saül, soit qu'il s'agisse de

Sémei; ces ennemis étaient en grand nombre, puisque Saül était roi, et que Sémei était avec Absalon, qui avait levé une armée contre David, son père.

L'homme juste peut avoir beaucoup d'ennemis extérieurs, beaucoup d'envieux, beaucoup de calomnieux, beaucoup de flatteurs insidieux; mais très-certainement il est toujours en guerre avec les puissances des ténèbres, avec ses passions; il a toujours à combattre les maximes et les mauvais exemples du monde; ce sont des légions plus nombreuses et plus formidables que tous les gens de guerre de Saül et d'Absalon, conjurés contre David.

RÉFLEXIONS.

Le prophète ne dit point ici: *O vous, créateur du ciel et de la terre; ô vous, maître absolu de toutes choses; ô vous, être infiniment sage, infiniment juste, infiniment puissant, etc.*; mais, *ô Seigneur, mon Dieu, etc.* Cette invocation marque sa confiance et son amour. Les attributs de sagesse, de puissance, de justice, d'indépendance, qui sont en Dieu, doivent être l'objet de nos méditations et de nos adorations; mais il attend aussi de nous que nous portions nos vœux et nos sentiments aux rapports d'alliance et d'intimité que sa grâce nous fait contracter avec lui. Cette manière de le prier lui est bien plus agréable encore depuis que son Verbe éternel s'est uni à notre nature. C'est pourquoi il nous est ordonné d'appeler l'Être suprême, non-seulement *notre maître et notre Dieu*, mais *notre Père*, selon la formule de prière que Jésus-Christ nous a laissée.

C'est le *salut* qu'il faut demander à Dieu: tout le reste nous est indifférent. Mais pour faire cette demande, il est nécessaire d'être pénétré d'une vive foi à l'égard de la vie future et de la bienheureuse immortalité. C'est pour cela que tous les symboles contiennent cet article essentiel: *Je crois la vie éternelle je crois la vie du siècle futur*. Et quelles conséquences entraîne ce dogme précieux! Sans lui, tous les autres points de notre croyance, tous les autres mystères de notre religion nous seraient inutiles, ou plutôt ils n'existeraient pas. *Avant que d'avoir reçu les promesses*, disait saint Paul aux Ephésiens (1), *vous étiez sans Dieu*. Oui, sans la promesse d'une vie future et éternelle, l'existence même de Dieu ne nous intéresse plus, il n'existe plus par rapport à nous; et l'athéisme n'est plus une opinion monstrueuse.

VERSET 2.

David, selon le génie de la langue des hébreux, passe du pluriel au singulier, pour désigner chacun de ceux qui le persécutent. Peut-être aussi a-t-il en vue le chef de ses persécuteurs.

Ravir mon âme est une expression hébraïque qui signifie *m'enlever la vie*.

(1) Quia eratis illo in tempore sine Christo. *Ephes.* 11, v. 12.

David passe ici à un adversaire particulier, à un chef de persécuteurs ; ce pouvait être Saül ou Seméï, soutenu des forces d'Absalon. Cet ennemi principal était comme un lion furieux, et le prophète se représente comme dénué de tout appui. *Il n'y a personne, dit-il, qui me défende et qui me délivre de ses poursuites.* L'hébreu paraît un peu différent de nos versions ; il porte mot à mot : *de peur que comme un lion il ne ravisse mon âme, et qu'il ne la déchire, tandis qu'il n'y a personne pour me sauver* ; en latin : *ne diripiat sicut leo animam meam, rumpens et non eripiens* ; mais le mot פֶּרֶץ, qu'on traduit par *rumpens*, signifie aussi *eripiens*, *redimens*, comme au 5e chapitre, v. 8, des Lamentations de Jérémie. Or, dans cette signification, on aura, *nequando rapiat ut leo animam meam, ne redimens non sit et salvum faciens*, ce qui rentre dans le sens des versions. La conciliation se fait encore mieux, si l'on compare ce verset avec celui de Jérémie que je viens d'indiquer ; car il y a mot à mot dans l'hébreu : *servi dominantur nostri, redimens et non de manu eorum*, pour *dum non est qui redimat*, etc., où l'on voit l'expression *redimens* et les deux particules *et non*, placées après ce verbe, quoique le sens exige qu'on les suppose placées auparavant. C'est la même chose dans notre psaume : *redimens et non eripiens*, pour, et *non sit redimens et eripiens*, ou *dum non est qui redimat et eripiat*.

REFLEXIONS.

S. Augustin, qui prend ce psaume dans le sens moral, a très-bien observé que le prophète, ne parlant que d'un seul ennemi dans ce second verset, représente l'état de l'âme fidèle qui a déjà surmonté par la grâce ses autres ennemis, et qui demande à n'être pas en proie aux fureurs du prince des ténébres. C'est le lion rugissant dont l'apôtre S. Pierre nous avertit de craindre les embûches. Sans le secours divin, il nous serait impossible de ne pas tomber dans les pièges qu'il nous tend sans cesse ; mais, dit S. Chrysostôme, que pourra-t-il contre nous, si J. - C. nous protège ? *Qu'il voie seulement le signe de la croix, ou la lampe qui brûle sans cesse devant l'autel, il se mettra en fuite. Faut-il s'en étonner ? Les seuls vêtements de Paul le chassaient des évergumènes.* Je vois dans ce passage l'ancienne pratique de l'Eglise touchant le signe de la croix, et la lampe allumée sans cesse dans le sanctuaire. J'y vois la vénération de ces temps pour les choses qui avaient appartenu aux saints. Quels reproches peuvent donc nous faire à cet égard les sectaires des derniers siècles ?

VERSETS 3, 4.

Le sens de ces versets est fort clair dans nos versions. David prend en quelque sorte Dieu à témoin de son innocence ; il se soumet à tout ce qu'il y a de plus désastreux et de plus affligeant, s'il est coupable de ce qu'on lui impute, s'il a rendu le mal pour le mal à ses ennemis. Saül accusait David d'ambition ; Absalon disait que son père ne rendait pas la justice au peuple ; Seméï osait imputer à ce prince l'extinction de toute la famille de Saül. Apparemment que le prophète renferme toutes ces calomnies, ou quelques-unes d'entre elles, dans cette expression du premier verset : *Si j'ai fait ces choses, etc.*

Les hébraïens ne sont pas d'accord sur le sens du second verset. Les uns traduisent : *Si j'ai rendu le mal à celui qui vivait en paix avec moi* (1). Ils supposent ensuite cette parenthèse (et tout au contraire, j'ai tiré du danger celui qui me persécutait sans raison). Les autres disent : *Si j'ai rendu le mal à ceux qui m'en avaient fait, et si j'ai dépouillé ou affligé ceux qui me persécutaient sans raison.* Ces derniers évitent la parenthèse, et donnent un sens assez suivi au texte. S. Jérôme traduit : *Si reddidi retribuentibus mihi malum, et dimisi hostes meos vacuos.* Ce saint docteur touche de bien

(1) Le P. Houbigant adopte aussi ce sens ; mais je crois celui de la Vulgate meilleur.

près le sens de nos versions. Si le verbe פָּלַח signifie non-seulement *délivrer* et *dépouiller*, mais aussi *abandonner* et *laisser aller*, comme l'indique le verbe latin *dimisi*, dont se sert S. Jérôme, il ne s'agira plus que de convertir *dimisi* en *dimittam*, et le verbe est en effet au futur dans l'hébreu. Ainsi le psalmiste dira : *Si j'ai rendu le mal à ceux qui m'en avaient fait, je laisserai aller mes ennemis sans les combattre*, ce qui est la même chose que : *je n'emporterai aucun avantage contre mes ennemis* ; et il ne restera plus dans nos versions que le ton d'imprécation qui ne change rien à la pensée. Quant au mot-hébreu שלמו que quelques hébraïens traduisent par *pacifico meo*, j'observe que le verbe שלם, signifie aussi *reddidit*, *retribuit*, et que les plus habiles en cette langue ont traduit, comme la Vulgate, *retribuentibus mihi* ; témoin S. Jérôme, et je puis citer aussi l'anglais Duport, qui s'attache partout à l'hébreu. Le bon sens, d'ailleurs, dicte que c'eût été dans la bouche de David une excuse très-faible, et une apologie très-peu digne d'être présentée au trône de Dieu, que de dire qu'il n'avait point fait de mal à ceux qui vivaient en paix avec lui. Les païens, et même les hommes les plus barbares en font autant. Un commentateur allemand dit très-bien sur cet endroit : David ne se contente pas d'écarter de lui tout soupçon de méchanceté et de violence à l'égard de ses amis ; il assure que jamais il n'a rendu le mal pour le mal à ses ennemis, et c'est ce qui lui donne la confiance d'implorer la protection divine. Il n'aurait pas osé se présenter devant Dieu, s'il avait usé de représailles contre ses persécuteurs, il se serait fait justice à lui-même, et il n'aurait pu l'attendre de Dieu.

RÉFLEXIONS.

C'est une belle pensée de saint Augustin, raisonnant sur l'esprit de vengeance, que l'homme qui se vante de pouvoir se venger d'un autre homme est la dupe de sa vanité. Qu'arrive-t-il dans les efforts, et même dans les succès de l'homme vindicatif contre un autre homme, son semblable ? Le vindicatif est vaincu par sa passion ; et tandis qu'il s'applaudit de sa fausse victoire, il est l'esclave du démon. Il est bien plus beau de vaincre sa propre colère que de triompher d'un ennemi. En vainquant cet ennemi, on n'abat qu'un homme ; et en domptant sa propre colère, on dépouille le démon de ses armes.

Tout ceci est judicieusement pensé et noblement exprimé ; mais les hommes, esclaves des sens, voient leur ennemi vaincu, et ne voient pas le démon vainqueur. Quand l'esprit de foi vient à s'éteindre ou à s'affaiblir, l'esprit de vengeance est bientôt érigé en vertu. On l'appelle noblesse de sentiments, élévation de l'âme, grandeur de courage ; et c'est ce qui fera toujours de ce monde une terre de sang et un séjour de violence, parce que l'esprit de foi y est toujours rare, et que l'Evangile y aura toujours peu de partisans. Notre prophète n'avait pas vu Jésus-Christ mourant pour des perfides, il ne l'avait pas entendu prier sur sa croix pour ses bourreaux ; et cependant il était, même sous la loi, tout pénétré des maximes de Jésus-Christ. C'est qu'il avait conçu que la circoncision du cœur, prescrite aux Juifs comme aux chrétiens, comprenait l'obligation de réprimer la colère, et de renoncer à la vengeance. Cette loi de la circoncision du cœur est tout l'Evangile en abrégé. Ce que Jésus-Christ y a ajouté, c'est l'abondance des grâces pour l'observer, c'est l'autorité de sa parole pour la confirmer, c'est la douceur de ses exemples pour la faire aimer.

VERSET 5.

On voit ici un progrès d'idées, ou ce qu'on appelle une gradation. Le prophète dit dans le verset précédent : *Si j'ai rendu le mal pour le mal, que je ne remporte aucun avantage sur mes ennemis.* Il ajoute présentement : *Que l'ennemi même me poursuive, qu'il*

m'attribue, qu'il me foule aux pieds et qu'il détruise toute ma gloire (1). Pour un roi, ce dernier article est quelque chose de plus triste et de plus funeste que la mort même. Il y a dans l'hébreu une expression très-forte : *Qu'il fasse habiter ma gloire dans la poussière, c'est-à-dire, qu'il la détruise pour toujours.*

Ce verset peut s'entendre des ennemis temporels et visibles de David, et il est applicable aussi aux ennemis du salut; c'est le témoignage de la bonne conscience qui suggère ces manières de parler. On ne redoute ni les hommes, ni l'enfer, quand on n'a rien à se reprocher.

RÉFLEXIONS.

Quelle différence entre la conscience des saints et celle des pécheurs! Quand les frères de Joseph se virent en la puissance de ce gouverneur de l'Égypte qui se cachait à eux, qui les menaçait, qui les accusait d'être des espions, ils se dirent l'un à l'autre : *Nous méritons ces traitements rigoureux pour avoir attenté à la vie de notre frère.* Voilà le cri de la conscience. Ces hommes, si hardis à former un complot détestable contre leur propre frère, tremblent lors même qu'on leur impute des fautes qu'ils n'ont point commises. Ils se jugent coupables, quoiqu'ils ne le soient pas dans le cas particulier dont on les accuse. Leur ancien crime les rend incapables de se justifier sur les délits imaginaires dont on les soupçonne. Il n'en est pas de même de notre prophète. Il est si sûr de son innocence, qu'il trace lui-même le plan du châtement, et qu'il s'y soumet sans détour, si l'on peut prouver qu'il se soit écarté des voies de la justice. C'est même au tribunal de Dieu qu'il défend ainsi sa cause; et c'est la plus grande preuve qu'il puisse donner de sa candeur et de l'intégrité de son âme, puisque rien n'échappe aux lumières du Tout-Puissant.

Les hommes n'estiment pas assez le don que Dieu leur a fait de la conscience. C'est un flambeau qui les éclaire sur les premiers principes de la religion, qui leur apprend à distinguer le bien du mal, qui leur fait mépriser les calomnies, qui les tranquillise au milieu des disgrâces, qui les remplit de confiance au moment de la mort. C'est une question très-profonde : s'il arrive jamais que les hommes les plus pervers viennent à bout de calmer les remords de leur conscience; que l'incrédulité le plus obstiné s'établisse dans une sorte de sécurité, par rapport à la vie future qu'il fait profession de ne pas croire; que le libertin, qui a vieilli dans le désordre, meure sans éprouver aucun embarras, aucune sollicitude dans le secret de son cœur; que le possesseur injuste des biens du prochain jouisse constamment et sans révolte intérieure du plaisir d'avoir dépouillé ses semblables de ce qui leur appartient légitimement. Il en est de même de toutes les autres espèces de pécheurs, qu'on supposerait avoir multiplié leurs crimes au point d'être tout à fait endurcis. Je sais que dans ce malheureux état les ténèbres sont prodigieuses, que les habitudes ont supplanté en quelque sorte tous les premiers principes, que les passions entretiennent dans l'âme une tempête qui étouffe le cri de la vérité; mais n'y a-t-il pas des moments où l'orage est moins impétueux, où quelque rayon de lumière perce à travers les ténèbres, où l'esprit et le cœur, fatigués de leurs propres égarements, cherchent une route plus sûre, et la grâce ne parle-t-elle pas encore quelquefois à ces ingrats? Terrible et effrayante question que celle-ci! Pour la résoudre pleinement, il faudrait avoir un état exact de ce qui se passe dans l'intérieur des hommes sans foi, sans mœurs, sans probité, et surtout de ce qu'ils éprouvent quand la vie leur échappe, et qu'ils n'ont plus d'espérance de satisfaire leurs passions. Dieu seul connaît ce mystère; mais quelquefois les hommes en aperçoivent des traits qui font présumer légitimement que

(1) Le P. Houbigant substitue *jecur* à *gloria*, כבודי au lieu de כבודי : je ne vois pas la nécessité de cette correction.

jamais la conscience ne perd tout à fait ses droits, et que, si elle est réduite au silence en mille occasions, elle a aussi ses moments pour réclamer en faveur de Dieu et de sa loi.

VERSETS 6, 7.

David, entouré d'une multitude d'ennemis, et incapable par lui-même de leur résister, conjure le Seigneur de prendre en main sa défense, de faire voir que leur conduite est contraire à sa volonté, et qu'il a fait des promesses à son serviteur. Avec une si haute protection, le prophète ne doute pas que toute la nation ne se rassemble pour se conformer aux intentions du Tout-Puissant. Ces versets paraissent convenir plus particulièrement à la situation du prophète, durant les fureurs d'Absalon, qu'à tout autre événement. Alors la nation était partagée d'intérêts, et les tribus balançaient entre la domination du père et celle du fils.

Les partisans de l'hébreu traduisent au premier de ces versets, *Levez-vous contre les fureurs de mes ennemis.* Mais, 1° le mot בעבדות qu'on rend par *in furoribus*, venant de עבר, qui signifie *passer, aller*, peut être rendu par *in finibus*; et dans les annotations de Lambert-Bos sur ce psaume, on trouve cité un ancien commentateur, qui dit que le mot hébreu signifie en cet endroit, *in finibus*. 2° L'hébreu porte, *de mes ennemis*, et le grec ordinaire a la même leçon; mais la Vulgate est conforme aux éditions d'Alde et de Complute, où l'on lit, *de vos ennemis*. La différence, au reste, est très-petite, ou même nulle pour le sens; car les ennemis de David étaient les ennemis de Dieu. La leçon de notre Vulgate est d'ailleurs plus conforme à l'esprit de charité dont était animé David. Il demande que Dieu déploie ses vengeances contre les ennemis de sa gloire et de son saint nom (1).

Le texte dit aussi au second verset : *Levez-vous à cause du jugement que vous avez porté*, et nos versions, *à cause de la loi que vous avez portée*. Très-petite différence encore, et de plus le mot hébreu signifie *régle, loi, précepte*, tout aussi bien que *jugement*.

Dans ce même verset, le mot יאני que les hébraïsants traduisent par *ad me*, a été pris par les LXX pour *Deus meus*. Le mot יאני est un des noms de Dieu; et je ne vois pas qu'on puisse incidenter sur leur traduction. Ils ont seulement ajouté *Seigneur*, qui ne change rien au sens.

Ce serait ne pas entendre ces versets, que d'y voir David animé de colère, et respirant la vengeance contre ses ennemis; il n'a en vue que la gloire de Dieu, puisqu'il dit que, quand Dieu aura armé son bras, les peuples se réuniront autour de lui, c'est-à-dire, que tous conspireront à lui rendre le culte qui lui est dû.

Le sens de ces versets sera donc ainsi : *Levez-vous, Seigneur, manifestez vos vengeances contre vos ennemis; levez-vous, mon Dieu, pour maintenir le commandement que vous m'avez fait de gouverner votre peuple; alors tout ce peuple (partagé entre Absalon et moi) se réunira auprès de vous.*

C'est à Jésus-Christ, demandant à son Père la résurrection, que convient spécialement cette prière. Le précepte dont il parle ici, c'est le décret par lequel son Père l'établit roi et ordonne que tout lui soit soumis. C'est le même précepte dont il a parlé au verset 6 du psaume 2. La multitude des peuples, *synagoga populorum*, c'est l'Église que Jésus-Christ a formée de toutes les nations, et qui environne le trône de Dieu pour lui rendre un culte pur et saint.

RÉFLEXIONS.

La prière que fait ici le Prophète peut convenir à

(1) Il faut que le P. Berthier ait lu, ou cru lire, *vos ennemis*, dans l'édition de la Vulgate dont il s'est servi; car presque toutes celles que l'éditeur a consultées portent, *mes ennemis*.

tout fidèle touché des plaies que reçoit la religion par le progrès de l'incrédulité. Les grands ennemis de Dieu et de son peuple sont les incrédules, surtout ceux qui ont la témérité de répandre leurs maximes d'impiété, de les faire passer dans les sociétés qu'ils fréquentent, et dans les écrits qu'ils publient. *Levez-vous, Seigneur*, peut s'écrier alors une âme pénétrée d'un saint zèle; jetez vos regards sur ces régions où votre saint Evangile est attaqué avec fureur, où l'on conspire avec audace contre la loi que vous avez établie. Les peuples prennent insensiblement le parti de l'erreur; ils s'égareront à la suite d'une troupe d'aveugles qui entreprennent de les conduire; votre troupeau se dissipe, votre Eglise voit périr ses enfants. Confondez donc, Seigneur, ces dangereux sophistes, réduisez au silence ces langues meurtrières, arrêtez le cours de ces écrits scandaleux; ramenez parmi nous la simplicité de la foi, et qu'on voie renaître ces heureux temps où tous les fidèles n'avaient qu'un même langage. Cette prière ne sera agréable au Seigneur que quand elle aura pour principe un zèle pur, et qu'elle sera soutenue d'une conduite irréprochable. Si les ennemis de la religion voyaient tous ceux qui font profession de croire, parés des vertus que recommande l'Evangile, ils seraient réfutés plus avantageusement qu'ils le sont souvent par des écrits dogmatiques. Ils cesseraient d'imputer à la loi de Jésus-Christ les désordres de ceux qui en abusent ou qui la négligent. Ils en viendraient jusqu'à révéler une religion qui rendrait les hommes meilleurs; ils garderaient du moins le silence à l'égard des vérités révélées, en voyant que la sainteté des mœurs en serait le fruit, et que le caractère distinctif des fidèles d'avec les incrédules se manifesterait par des œuvres auxquelles on ne pourrait s'empêcher de donner des éloges.

VERSÉT 8.

Le prophète prie le Seigneur de s'asseoir sur le trône de sa majesté, et de faire justice des excès commis par les ennemis de son nom. Il ajoute un principe général, c'est qu'il appartient au Seigneur de juger les peuples. Le Seigneur est toujours sur son trône, et toujours prêt à juger les hommes; mais les prophètes se servent d'expressions qui témoignent le désir qu'ils ont de voir des effets de sa suprême justice: *Levez-vous, Seigneur, montez sur votre trône*, etc. L'hébreu dit au futur: *Le Seigneur jugera les peuples*; mais de part et d'autre, c'est le même sens et la même vérité; car s'il appartient au Seigneur de juger les peuples, et s'il est certain qu'il les jugera, ce ne peut être que parce qu'il lui appartient de les juger.

RÉFLEXIONS.

Il y a une justice sur la terre; il y a des princes et des magistrats pour l'exercer. Mais cette justice humaine est subordonnée à celle de Dieu; cette justice humaine est sujette à tant d'erreurs, les unes involontaires, et les autres causées par les passions, qu'elle a besoin d'être rectifiée par celui qui voit tout, qui sait tout, qui pèse tout dans la balance de son inviolable équité.

Il y a des jugements publics que Dieu exerce dès cette vie, comme quand il submergea le monde dans les eaux du déluge; quand il frappa l'Egypte de tant de plaies affligantes; quand il appela les nations étrangères pour trainer son peuple en captivité; quand il déchargea son colère sur Jérusalem, coupable d'un déicide, etc. Il y a un bien plus grand nombre de jugements secrets qu'il exerce contre les pécheurs, soit en permettant qu'ils s'endurcissent, soit en les arrêtant dans le cours de leurs crimes, en les frappant au milieu de leurs désordres.

Mais il reste encore deux sortes de jugements bien plus terribles que tous les autres: celui qui suit l'instant de la mort, et celui qui est réservé pour la fin des siècles. C'est alors proprement que le Seigneur, selon la pensée du prophète, *monte sur son trône, et qu'il juge les peuples*; jugements terribles, puisqu'il ne

reste ni temps, ni moyens pour échapper à cette justice inflexible. C'est la pensée de ces jugements qui fait les saints, qui les pénètre d'une crainte salutaire. *Nous devons tous être présentés au tribunal de Jésus-Christ*, disait saint Paul aux Corinthiens, *afin que chacun reçoive ce qui lui est dû, selon le bien ou le mal qu'il aura fait dans son corps*. Le jugement qui suit le moment de la mort est évidemment énoncé dans ce texte. En effet, l'Apôtre avait dit auparavant *que nous voyons éloignés du Seigneur, tandis que nous demeurons dans ce corps...; que nous désirons nous éloigner de ce corps pour nous trouver devant le Seigneur, et que par cette raison nous nous efforçons de lui plaire; car il est nécessaire*, continue-t-il, *que nous paraissions tous devant le tribunal de Jésus-Christ, sans doute séparés ou éloignés de notre corps*, puisque c'est l'objet naturel dont il s'agit en cet endroit. Mais qu'en conclut saint Paul dans le verset suivant? C'est que comme il *sait ce que c'est que la crainte du Seigneur*, c'est-à-dire, combien ce jugement est redoutable, *il inspire aux autres la même crainte*. On ne peut trop méditer ces oracles: outre qu'ils sont d'une clarté à l'épreuve de toute objection, ils parlent à tous les hommes, et à chacun d'eux, de l'événement qui les touche le plus, et qui peut leur arriver à chaque moment.

VERSÉT 9.

Il y a des interprètes qui traduisent: *Protégez-moi, Seigneur, à cause de ma justice*, etc. C'est évidemment détourner le sens de ce passage. Le prophète venant de dire que le Seigneur *juge ou jugera les peuples*, il est censé prendre le terme de *juger* dans la même signification, qui n'est pas celle de *protéger*. Il faut donc reconnaître que David, soutenu de sa conscience, se présente au Seigneur pour en être jugé. Il n'entend pas que sa justice soit absolue et parfaite; il se compare seulement à ses ennemis, qui sont ceux de Dieu; et il a la confiance de croire que sa conduite est beaucoup plus conforme à la loi de Dieu que la leur. C'est dans le même sens que l'Apôtre, opposant ses démarches à celles des faux docteurs de son temps, montrait aux fidèles qu'il était exempt de tout reproche, tandis que ses adversaires ne marchaient pas droit dans la voie de l'Evangile. *J'ai bien combattu, ajoutait-il, j'ai achevé ma course, j'ai été fidèle jusqu'au bout; du reste la couronne de justice se garde pour moi, et le Seigneur, qui est le juste juge, me la rendra en ce jour-là*, c'est-à-dire, au dernier jour, soit de ma vie, soit de la consommation générale.

Du reste il faut reconnaître que c'est au nom de Jésus-Christ le véritable juste, que le prophète parle en ce verset.

RÉFLEXIONS.

La justice est un don de Dieu, et le plus grand don qu'il puisse faire à l'homme. Quand Dieu récompense les saints, il couronne ses dons; par là Dieu est *tout en tous*, comme parle l'Apôtre; mais cela n'empêche pas que les saints n'aient de vrais mérites, et que la justice qui est dans eux ne leur soit propre. Le prophète désire d'être jugé selon *la justice*, selon *l'innocence qui est en lui*. Cette justice, cette innocence, n'est pas une pure imputation, une attribution de sainteté extérieure, qui ne change point l'état de l'âme, et à laquelle l'homme n'a contribué en rien: c'est la grâce qui en est le fondement et la cause principale; mais les saints ont le mérite d'y avoir consenti, et d'avoir travaillé avec elle, comme s'exprime encore l'Apôtre. La justice imputative des premiers protestants était non-seulement une erreur, mais une opinion contraire à la droite raison. Comment Dieu récompenserait-il des hommes qu'il verrait encore dans le péché, et qui auraient cependant l'avantage d'être réputés justes, quoiqu'ils ne le fussent pas? Je crois que les protestants d'aujourd'hui ont tellement modifié cette doctrine, qu'elle se réduit à rien; c'est du moins une conséquence des changements qu'ils ont faits aussi à leur enseignement sur la grâce.

Quoi qu'il en soit, ne faisons la prière du prophète qu'avec la persuasion intime que notre justice ne peut venir que de Dieu, et que par nous-mêmes nous serions incapables de l'acquérir. Tremblons sur toutes nos œuvres, parce que nous portons en nous-mêmes un fonds de corruption qui nous trahit lorsque nous ne nous en défions pas. Mettons toute notre confiance dans les miséricordes du Seigneur, et souvenons-nous que si le prophète dit ici : *Jugez-moi, Seigneur, selon ma justice*, il dit ailleurs : *N'entrez point en jugement avec votre serviteur, car nul homme vivant ne sera justifié en votre présence.*

VERSETS 10, 11.

Le premier de ces versets annonce la fin malheureuse des pécheurs, et la protection qui sera accordée au juste ; et le prophète en dit la raison : c'est que Dieu connaît le fond des cœurs. L'Écriture se sert du terme de *reins* pour exprimer ce qu'il y a de plus intime dans l'homme.

Au second verset, le prophète marque sa confiance dans la protection du Seigneur ; et il en dit aussi la raison : c'est que le Seigneur prend la défense de ceux qui ont le cœur droit, et leur accorde le salut ; soit qu'on entende la délivrance de leurs maux, soit qu'on prenne le salut dans son propre pour la vie éternelle.

On pourrait traduire au premier verset, selon l'hébreu, *que la méchanceté des pécheurs soit détruite* ; ce texte est susceptible des deux versions.

Dans l'hébreu on lit au premier verset : *ô Dieu juste, vous sondez les cœurs et les reins*. Dans les LXX et dans la Vulgate ce mot, *juste*, est réservé pour le verset suivant, *justum adiutorium*, etc. Cette différence est un très-petit objet ; et l'on conçoit aisément que, dans les copies qui ont été faites de l'hébreu, ce mot, *juste*, qui termine le premier verset dans ce texte, a pu être pris du second verset ; ou bien que dans les copies du grec, cet adjectif a pu être transporté de la fin du premier verset à la tête du second.

L'hébreu dit au second verset, *mon bouclier*, au lieu de *mon secours* ; c'est le même sens. Les LXX ont passé de la figure au propre.

RÉFLEXIONS.

On ne peut trop méditer ce que dit ici David : que Dieu sauve ceux qui ont le cœur droit. Cette droiture consiste en trois choses : dans une volonté sincère de plaire à Dieu ; dans l'attention à remplir les devoirs qu'ils nous impose ; dans la facilité et la promptitude à rentrer dans le chemin de la justice, quand nous avons eu le malheur de nous en écarter. Voilà ce qui sauve les hommes, et ce qui fait les saints. Plusieurs dans le monde même sont fidèles à leur parole, honnêtes dans les sociétés qu'ils fréquentent, sans prétentions qui puissent blesser ou alarmer le prochain ; mais ce sont là des vertus humaines, et les païens mêmes se sont piqués de les posséder. Mais la droiture de cœur aux yeux de Dieu ; cette simplicité d'âme qui faisait que David était un homme selon Dieu ; cette volonté généreuse qui le portait à embrasser tout ce qu'il jugeait être agréable à Dieu, est une vertu principale dans la voie du salut, et un fruit excellent de la grâce. Il ne s'agit pas d'être exempt de défauts en la présence du souverain juge. Eh ! qui peut en cette vie parvenir à une pleine justice ? Il s'agit de connaître ses défauts, de s'en humilier devant Dieu, de mettre toute sa confiance en lui, malgré ses imperfections ; d'entrer dans toutes les routes de sainteté qu'on saura être conformes à sa sainte volonté. Il y a dans l'histoire de David plusieurs traits tout-à-fait répréhensibles, et d'autres qu'il est difficile d'excuser : mais on voit dans ses psaumes une âme droite, un cœur toujours ouvert aux inspirations de la grâce, des sentiments où brillent toutes les vertus ; une manière de traiter avec Dieu exempte d'hypocrisie, de subterfuges, de défiance ; une persuasion intime de sa bassesse, de son néant ; et les idées sublimes de la grandeur et des miséricordes de Dieu.

VERSET 12.

C'est un avertissement que le prophète donne à ses ennemis et à ceux de Dieu. Ils ont tout à craindre de ce juge rempli d'équité, de force, et qui les tolère depuis long-temps, qui les menace sans cesse.

L'hébreu porte : *Dieu est un juge juste ; c'est Dieu qui menace tous les jours*. Les LXX, la Vulgate et S. Jérôme ont pris pour *fort* ce que les hébraïens prennent pour le nom de Dieu יהוה ; mais puisque ce mot signifie également *fort* et *Dieu*, il semble qu'on ne peut reprocher ni à nos versions, ni à S. Jérôme, de l'avoir pris dans la première signification ; elle convient en cet endroit où il s'agit des menaces de Dieu. Quant au mot *patients*, il est sur le compte des LXX, soit qu'ils l'aient vu dans leurs exemplaires, soit qu'ils l'aient jugé utile pour l'explication du verset : car si *Dieu menace tous les jours*, c'est une preuve de sa patience, puisqu'il pourrait frapper le pécheur aussitôt après ses premiers attentats.

Dans cette expression : *Numquid irascitur per singulos dies ?* on doit prendre *numquid* pour *an non ?* Comme au livre des Juges : *Numquid Ephraïm es ?* (N'êtes-vous pas Ephraïm ?) psaume 86 : *Numquid Sion dicet ?* (Ne dira-t-on pas à Sion ?) dans Isaïe : *Numquid juxta plagam percussit se, percussit eum ?* (Dieu n'a-t-il pas frappé l'Égypte, comme l'Égypte avait frappé son peuple ?) Le grec, dans ces passages, emploie *qui*, qui répond à *numquid*. Il n'est donc pas nécessaire d'accuser ici nos versions d'être en contradiction avec l'hébreu.

Le verbe *irascitur*, qu'emploie la Vulgate, répond à l'hébreu עָרַב , qui signifie *indignans, ostendens indignationem per minus*. S. Jérôme traduit : *comminans totâ die*.

RÉFLEXIONS.

Dieu est un juge qui possède toute puissance et toute justice ; il est patient, et il menace ; c'est même sa patience qui le porte à menacer long-temps avant que de frapper. *Il est juste*, dit S. Chrysostôme, *et il veut punir le pécheur ; il est fort, et il a toute puissance pour le punir ; il est patient, et il accorde du temps pour que le pécheur fasse pénitence*. Mais ces délais ajoutent au malheur des rebelles ; s'ils n'en profitent pas pour apaiser la justice divine, les menaces du souverain juge se tourneront à la fin en châtimens terribles.

De tous les attributs de Dieu, celui qui révolte le plus les incrédules, c'est la justice vengeresse. Ils veulent bien que sa bonté, que sa puissance, sa sagesse soient des perfections infinies ; mais l'amour-propre, intéressé à se soustraire aux châtimens, invente toute sorte de prétextes ou de subterfuges contre une justice qui doit ne faire jamais grâce aux coupables. Ce qui prouve la décadence des siècles et la chute des mœurs, c'est que le dogme de l'éternité des peines n'a été contredit ouvertement et attaqué avec chaleur que dans ces derniers temps. A peine trouve-t-on dans l'histoire des hérésies, qui ont agité l'Église durant quinze ou seize siècles, quelques vestiges d'erreurs ou de doutes sur cet article. L'Évangile l'énonce en termes si formels, qu'il a fallu rejeter ou dénaturer ce saint livre pour nier les supplices de l'enfer et leur durée sans bornes. Aussi les incrédules sur ce point le sont également à l'égard de la vérité et de la divinité du Nouveau Testament. Tout est écrit pour la défense de la religion, et en particulier pour la preuve de l'éternité des peines : mais les passions ne sont pas subjuguées, l'esprit d'indocilité n'est pas soumis, les sophismes de l'impie renaissent sous différentes formes ; et des milliers d'hommes tombent dans l'abîme, après avoir tâché de se persuader et de persuader aux autres, que cet état de supplices était un tissu de fables. Les âmes fidèles doivent gémir de ce débordement d'incrédulité ; elles doivent conjurer le Seigneur d'y mettre des bornes ; et, pour se maintenir elles-mêmes dans une vigilance salutaire elles

doivent toujours craindre, comme l'Apôtre, d'être *réprouvés*, après avoir fait tous leurs efforts pour empêcher la réprobation des autres.

VERSETS 13, 14.

On a dans ces versets le développement des menaces du Seigneur, et l'annonce qu'en fait le prophète. Les LXX et la Vulgate disent : *Si vous ne vous convertissez* (1); l'hébreu : *S'il ne se convertit*. C'est au fond le même sens; on voit dans tout ce psaume que David parle tantôt de ses ennemis en général, et tantôt d'un ennemi particulier ou d'un chef, d'un persécuteur distingué entre tous les autres. Notre version dit : *Il fera étinceler son glaive* et les hébraïques traduisent : *Il aiguisera*. Le verbe *אִיגַשׁ* a les deux significations; d'ailleurs en aiguisant un glaive, on le fait étinceler.

L'expression *sagittas suas ardentibus effecit* est traduite par quelques-uns : *Il a formé ses flèches de matières qui portent la flamme*, c'est-à-dire, *il a préparé des flèches enflammées*; mais il est plus conforme à l'hébreu de traduire : *Il a fabriqué ou forgé ses flèches contre les hommes ardents, ou persécuteurs*. C'est le sens de la paraphrase et de quantité d'hébraïques. Les auteurs des *Principes discutés* disent : *Contre ceux qui s'acharnent à persécuter le juste* (2).

RÉFLEXIONS.

Le style figuré dont se sert ici le prophète couvre de grandes vérités. Il s'agit de *conversion*, et je ne crois pas qu'on puisse douter que ce ne soit la *conversion* du cœur qu'il faut entendre. Quand David aurait en vue ses ennemis visibles et temporels, c'étaient des hommes ennemis de Dieu; et en les invitant à se convertir, il les invite à prendre des sentiments religieux, et à rentrer en grâce avec Dieu. Cette exhortation regarde également tous les pécheurs. S'ils ne se convertissent, ils seront en butte aux vengeances du Seigneur : son glaive est prêt, son arc est bandé, ses flèches vont partir; ces instruments portent la mort, et la mort dans le pécheur est suivie d'une éternelle réprobation. Toutes ces choses furent vraies dans tous les temps; et l'Évangile nous les a développées, en nous parlant sans cesse de veiller, d'attendre notre dernière heure, de ne pas craindre ceux qui peuvent nous ôter la vie, mais uniquement celui qui peut perdre notre corps et notre âme dans le lieu des tourments. La loi naturelle, connue des idolâtres mêmes, leur apprend à craindre un vengeur de cette loi; et c'est le témoin qui s'élèvera contre eux au tribunal du souverain juge : mais ils ne sont pas avertis, comme nous, de toute l'étendue de cette justice suprême; ils n'ont pas entendu, comme nous, les menaces des prophètes et des apôtres. Le chrétien est donc infiniment plus coupable qu'eux, s'il ferme les yeux à la lumière qui l'environne de toutes parts.

VERSETS 15, 16, 17.

David expose les menées de ses ennemis; il parle au singulier, parcequ'il y avait un ennemi principal, comme je l'ai déjà observé; ou bien, selon le génie de la langue sainte, il faut expliquer ce singulier de chacun de ses ennemis. Il y a quelque ordre dans ces verbes, *parturiit, concepit, peperit*. Le premier indique le dessein général qu'a eu cet ennemi de commettre l'injustice; le second désigne le projet particulier qu'il a conçu de nuire et de persécuter; le troisième énonce le fruit de ses mauvais desseins : c'est l'iniquité qui en résulte; l'hébreu dit *le mensonge*.

Le fond ou l'objet principal de ce système d'injustice est de creuser l'abîme où le méchant espère que

(1) Le P. Houbigant n'approuve ni, *si vous ne vous convertissez*, ni, *s'il ne se convertit*; mais au lieu de *DN si, il lit* *אלוהים. Deus non convertetur.*

(2) Le P. Houbigant traduit : *sagittas suas, ut arduant, fabricatus est.*

l'homme juste sera englouti. C'est pour cela qu'il lui tend des pièges, qu'il lui dresse des embûches; mais il est lui-même la victime de ses desseins pervers; et tous les projets qu'il a enfantés pour perdre les autres tournent à son propre malheur.

RÉFLEXIONS.

La méchanceté dans les hommes est une sorte de mystère inconcevable; elle allie deux choses qui paraissent contradictoires, beaucoup de réflexion et beaucoup d'imprudence : beaucoup de réflexion pour imaginer les moyens de nuire; et beaucoup d'imprudence, parce que l'issue de leurs entreprises leur est presque toujours funeste dès cette vie, et infailliblement pernicieuse dans la vie future. Ces hommes inconsiderés ne voient pas qu'il reste dans le monde un rayon d'équité qui perce enfin les ténèbres de leurs projets odieux, et que, quand le monde ne pourrait jamais débrouiller ce chaos de noirceur, Dieu dévoilerait un jour toutes ces intrigues détestables, et mettra en évidence, non seulement les faits publics, mais les menées les plus secrètes, les intentions les plus cachées, tous les ressorts les plus obscurs de la méchanceté.

Il faut reconnaître cependant que la méchanceté est dirigée par d'autres passions supérieures ou plus invétérées dans l'âme. Personne n'est méchant précisément pour avoir le plaisir de nuire; on est méchant pour satisfaire son ambition, son avarice, sa vengeance, sa vanité, ou pour écarter les obstacles qu'on pourrait rencontrer dans la route des plaisirs. Absalon fut méchant, parce qu'il voulait régner; Jézabel fut méchante, parce qu'elle voulait usurper l'héritage d'un vertueux Israélite; Aman fut méchant, parce qu'il voulait se venger de Mardochee; Saül fut méchant, parce qu'on ne lui donnait pas tant d'éloges qu'à David; et David lui-même eut à se reprocher, une fois surtout en sa vie, une action très-condamnée, parce qu'il ne voulait pas que sa passion fût troublée par les droits qu'Urie avait sur Bethsabée.

Il n'y a que la loi de Dieu qui rend les hommes véritablement bons, parce qu'elle seule combat les passions qui mettent en jeu les ressorts de la méchanceté. La philosophie ne s'étend pas jusque là; elle inspire quelque modération, souvent fautive, et toujours insuffisante contre les grands intérêts d'un cœur passionné; elle a des prétentions d'orgueil qui lui font oublier les leçons d'humanité, de tolérance, de bienfaisance, dont elle se pique. Si quelquefois elle peut dissimuler une injure, la pardonne-t-elle toujours? et vouloir du bien à tous ses ennemis est une maxime qui n'a pu venir que du ciel.

VERSET 18.

C'est un témoignage de reconnaissance que rend ici le prophète à la justice divine, qui l'a protégé, qui l'a délivré de ses ennemis. Il s'engage à exalter et à bénir sans cesse le nom de ce maître suprême.

RÉFLEXIONS.

Si nous voulons nous rendre justice, nous avouons que ce qui nous manque le plus ordinairement, dans le service de Dieu, c'est la reconnaissance pour ses bienfaits. Nous n'éprouvons point à son égard ce sentiment dont nous nous piquons si fort vis-à-vis de nos bienfaiteurs, qui ne sont que des hommes comme nous. Quelle différence cependant entre les dons de Dieu et ceux des hommes! Ce défaut de reconnaissance pour Dieu vient de notre peu de foi. Nous sommes toujours dans son sein, toujours comblés de ses bienfaits, toujours l'objet de ses attentions; mais nous ne le voyons pas, et nous n'avons à son égard qu'une connaissance spéculative et momentanée. Il nous faut de grands efforts pour penser à lui, pour élever notre âme à cette source des êtres de qui nous tenons tout. La présence de Jésus-Christ, devenu notre semblable et notre frère, devrait nous rapprocher de ce centre unique; mais avoir Jésus-Christ et s'occu-

per de Jésus-Christ, est encore pour la plupart des hommes un exercice dont ils n'ont point d'expérience. Je ne sais que la prière et la lecture des saints Livres, qui puissent ranimer notre foi sur ces grands objets. Mais prier et méditer les Ecritures, n'est point dans

l'ordre des maximes du monde. C'est un des fruits précieux de la solitude; et il résulte donc que, sans l'esprit de solitude, nous n'aurons jamais ni reconnaissance ni amour pour Jésus-Christ et pour Dieu.

1. In finem pro torcularibus.

PSALMUS DAVID. VIII.

2. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ!

3. Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.

4. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.

5. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum; lunam et stellas, quæ tu fundasti:

6. Quid est homo, quòd memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

7. Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloriâ et honore coronasti eum: et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi;

9. Volucres cœli, et pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ!

PSAUME VIII.

1. O Dieu, notre Seigneur, que votre nom est admirable dans toute la terre!

2. Oui, votre gloire surpasse la hauteur des cieus.

3. Vous avez confirmé les louanges (qui vous sont dues), en faisant parler les enfants et les petits à la mamelle, à cause de vos ennemis, c'est-à-dire, afin de détruire tout ennemi (de votre nom), et quiconque veut se venger.

4. Votre nom, Seigneur, me paraît encore admirable, parce que je considère les cieus qui vous appartiennent, et qui sont l'ouvrage de vos mains; la lune et les étoiles que vous avez établies.

5. Qu'est-ce donc que l'homme, pour que vous vous souveniez de lui? qu'est-ce que le fils de l'homme, pour que vous le visitiez?

6. Vous l'avez pour un peu de temps rabaissé au-dessous des anges; vous l'avez (ensuite) couronné de gloire et d'honneur, et vous l'avez établi sur les ouvrages de vos mains.

7. Vous avez tout mis sous ses pieds: les brebis, tous les bœufs, et même les bêtes de la campagne,

8. Les oiseaux du ciel, les poissons, et tout ce qui se fait une route à travers les eaux de la mer.

9. O Dieu, notre Seigneur, que votre nom est admirable dans toute la terre!

COMMENTARIUM.

VERS. 1 (1). — TORCULARIBUS. A formâ sic

(1) Quâ occasione, et quo tempore scriptus sit hic Psalmus, sententiæ sunt variae. Sunt qui nocturnum eum sive noctu factum à Davide suspicentur, ex mentione lunæ et stellarum, in versu tertio, solis mentione omissâ, ut qui cœlum spectans, in has pietatis commentationes excurrerit (a). Aben-Esra atque alii, à Kimchio commemorati, voce *Gittith* in titulo permoti, Psalmum à Davide compositum putant, cum arcam sacram apud Obededomum, *Gittithum*, deponeret. Quo eodem argumento, ex similitudine nominis *Gittith* desumpto, alii de *Goliatho*, qui *Githaus* fuit, poematione hocce factum existimant, post celebrem illam Davidis victoriam. Neutra tamen sententia probari potest, cum *Gittith* instrumenti musici nomen sit, nec Psalmo ipso quidquam occurrat, quod movere nos possit, ut de istorum factorum aliquo cogitemus. Rudingerus denique in lætitiâ initorum Sionii tabernaculi hymnum hunc factum suspicatur. Mihi verò omnis hæc quæstio ejusmodi esse videtur, de quâ

(a) Hujus sententiæ Kimchi facit mentionem ad vers. 3: « Quando adspicio cœlos tuos. Nullam hic solis mentionem facit. Hinc quidam opinantur Davidem hunc Psalmum noctu composuisse, cum lunam et stellas contemplabatur, et mira Dei opera considerabat. » Ad eandem classem referendus est auctor anonymus, qui probare conatur cecinisse Davidem hocce carmen in palatii tecto eâ ipsâ nocte, quâ regni læres, *Salomo*, ipsi natus esset. Ad quam sententiam mentione *infantium et lactantium*, vers. 2, motus esse videtur. Quod quàm infirmum sit, quisquam sentiet ipse. — Magis ferè placet Estii conjectura: « Probabile Davidem cecinisse hunc Psalmum, cum adhuc parvulus pascebat oves patris sui, idque noctu, ut illi Luc. 2. 13, 14, ideòque non *solis*, sed *lunæ et stellarum* meminisset. Hinc facit, quòd inter creaturas primò ponit *oves*, quarum scilicet cura ipsi commissa erat. »

S. S. XIv.

quoddam musicum instrumentum vocatum dicunt; Hebr., *Gittith*, à quâ vox Gallica, *Guitterne*, non valde abluit. Quanquàm in his non admodum anxie se habendum est, quoniam tituli et inscriptiones Psalmorum

nihil quidquam certi possit definiri. Neque ad carminis intelligentiam quid conferat intelligitur.

Cum Epistolæ ad Hebræos scriptor versum sextum et septimum nostri Psalmi de Jesu, Messîa, loquendo usurpaverit, benè multi ex Christianis interpretis à poetâ Messiam spectatum censent, quippe cui dominium in omnia concessum esset, postquam per breve tempus humanam conditionem sustinuisset. De qua sententiâ tamen Rudingerus verissimum judicium dixisse videtur, qui, postquam carminis argumentum enarrasset, ita pergit: « Hoc igitur argumentum esse « Psalmi simplex, et quod littera complectitur, non « dubito, neque quidquam per se habere Psalmum « vel prophetiæ, vel de Christo, vel de regno ejus. « Quod enim Epistola ad Hebræos, cap. 2, mentionem de dignitate conditionis humanæ ad Christum « filium hominis accommodat, et prophetiam hanc facit de humiliatione hujus, id habet *deflexionem anagogicam*, et allegoriam manifestam, ut hæc de causâ « sententia verborum hebraica prima, secundum ea « quæ sunt in Epistolâ ad Hebræos, detorquenda non « videatur. Quæ enim de hominis præstantiâ dicuntur, ea etiam de Christi hominis dignitate vera « sunt. Et tamen illa ad Hebræos de hoc Psalmo disputatio et Græcos theologos et nostros etiam interpretes plerosque eò abduxit, ut de Christo et regno ejus « simpliciter, et non ut in allegoriâ eum interpretarentur, vel etiam nullam interpretationem aliam « admitterent. Atque ita et sibi ipsi explicandi et aliis « intelligendi laborem et difficultatem auferent, cum, « nisi quod in hunc infertur, prophetiæ aut de Christo « et Ecclesiâ ejus doctrinæ, per se nihil habere videatur » (Rosenmuller.)

41

modum duntaxat canendi ostendebant. Ad initium Psalmi 4, supra (1).

(1) Non nisi conjecturas, futes plerumque et incertissimas, in hanc vocem, *pro torcularibus*, apud interpretes nanciscimur. Censent quidam canticum esse vindemix, quòd potissimum caneretur per festum Tabernaculorum, absolutà messe et vindemià, ob agendas Deo gratias de mundi creatione, quæ in eam anni tempestatem incidit. Spirituali sensu exponitur à Patribus de Ecclesià Christi, quæ mystica est vinea, in quâ torcular surgit, ex ipsius Domini descriptione.

Hunc Psalmum explicant Patres de Christo; ac postquam ipse sibi recitatum ex eo sententiam accommodavit, cum triumphantis more Hierosolymam ingrederetur; Christum in hoc Psalmo non videre non licet. Summum Filii Dei in res omnes imperium vindicat Apostolus iis verbis versiculi 7: *Omnia subjecti sub pedibus ejus*; et in Epistolâ ad Hebræos demonstrat Christum, qui incarnatione ac morte sese infra angelos demisit, resurrectione et in cælum ascensione, gloriâ et honore coronatum, sese supra creaturas extulisse. Ipsi pariter Rabbini hunc Psalmum ad Messiam pertinere fatentur. Nos in commentario primùm de naturalibus hominis bonis, tum de Christo explicabimus. (Calmet.)

Est autem indubiè Psalmus hic etiam propheticus de Christo; nisi velimus mendacii arguere Paulum, (Mi Hebr. 2 hunc ferè totum de Christo interpretatur, quis.) Indubiè Psalter ad Messiam respexit; et cum de beneficiis Dei erga humanum genus admirandus disseruit, spiritu prophetico mentem illustratam ad eum evexit, in quo maximè elucere debuit generi humano præstita gratia, tanquam in capite eorum omnium qui hæredes terræ et cæli incolæ fieri debuerunt, et cumulum omnium benedictionum in Messia celebrat. Non tamen, cum aliis, totum hunc Psalmum litteraliter, propriè et immediatè ad Christum refero. Qui sic faciunt, coguntur verba torquere, et alienas interpretationes comminisci. (Rivetus.)

De voce *Gittith*, quæ est in Hebræo, fabellas venditant Judæi. Eo nomine minimè omnium torcular significatur. Porrò Septuaginta, et qui vertunt, *pro torcularibus*, legerint necesse est, non *Gittith*, sed *Githoth*. Vox *Gittith* ex urbe Geth derivatur, designatque propriè Gethæam. Eà re positâ, suam deinde unusquisque sententiam struit. Suspiciantur quidam epinicium esse Davidis, triumphum agentis de gigante Goliath, Gethæo. Vel cecinisse creditur hoc carmen David, cum Achis regis Geth perflugio utens, in Geth versabatur; vel denique scriptum ferunt occasione aræ è domo Ob-vedomi Gethæi translate. Denique ubicumque Geth legitur, eò statim suspensæ mentes hunc Psalmum referunt. Rabbiorum quidam putavere *Gittith* nomen esse sive musici instrumenti, seu vulgaris natiæ, ad cuius modos hic Psalmus canendus esset.

Cùm de conjecturis res sit, cur suspicari non liceat carmen hoc inscriptum esse: *Præfecto musicis, qui choro cantatricum Gethæarum præerat?* Puellæ Gethææ peritiâ canendi celebrabantur. Gethæos magno numero David apud se alebat. Sub regni exordia urbem Geth domuerat. Cùm David Absalomum fugeret, fugientem sequebantur sexcenti viri strenui Gethæi, qui sub signis ejus merebant. Igitur choros etiam cantatricum Gethæarum adseiscere faciliè potuit. Non obscuris argumentis demonstravimus, suos cantatricum choros et templo et regi adfuisse. Vide præfationem generalem in Psalmos. Occurrunt in Psalterio tres Psalmi, quibus hæc communis est inscriptio: *Præfecto chori Gethæarum*; sunt autem: præsens hic Psalmus, octogesimus et octogesimus tertius; discrepant autem inter se, quòd primus sit Davidis, alter Asaphi, tertius filiorum Core. Scriptum hunc per quietem noctis idcirco putant quidam, quòd nulla hic sit mentio solis, sed lune solummodò et siderum. (Calmet.)

PRO TORCULARIBUS, i. e., de Christi morte. Antiqui

VERS. 2 (1).— DOMINUS. Domini nostri, pluraliter, ob tres divinas personas. NOMEN TUUM, quàm gloriosa, magnifica, illustris memoria tui, gloriæ celebritas, fama et dignitas! Aliqui, virtus tua et potestas. Nam nomen Hebr. tam latè patet. Possit notatio retineri, visque vocabuli, ut sit allusio ad illud Genes. 32, 28: *Quid queris nomen meum, quod est mirabile?* Agnitio nominis tui est admiranda. Tu, qui Deus (*Jehue*) nominaris, es supra modum mirabilis. Dei nomen et vocabulum includit omnem perfectionem, atque præstantiam, summum bonum, supremam causam, universam, alterius non indigam, etc. ADMIRABILE autem congruit. Nam inter ea est, quæ de Deo enuntiarî naturâ duce, sive naturæ lumine demonstrat Aristoteles 12 Metaphysic.: *Substantia prima, æterna, immobilis, suapte naturâ actus omnis materiæ, et potestatis patientis expers, movens instar rei expectandæ et adamatæ, necessaria simpliciter, immutabilis, principium, princepsque causa, à quâ cælum et natura universa dependeant, in optimo semper statu manens, omnia sciens, contemplans, et quidem perfectissimè infinita, omni magnitudine, sive mole vacans, divisionis expers, denique Deus admirabilis.* Quibus fidei et Scripturarum lumen præstantiora, et salutî viciniora, superstruit, esse Trinum, lumen inaccessum, omnipotentem, fontem omnis boni et perfecti, creatorem visibilium omnium et invisibilium, miraculorum effectorem, causam rerum liberrimam, non primam modò, sed et proximam, et immediatam, non universam tantùm, sed et propriam, conservatricem, prospectricem, remuneratorem legis et Evangelii datorem, Scripturarum inspiratorem, etc., ad quæ philosophus naturæ luce pertingere non potest distinctè.

VERS. 3. — QUONIAM ELEVATA EST. Obscuritatem Hebraicam illuminârunt. Ibi enim est infinitivus pro indicativo. *Quoniam (vel qui)* ponere (id est, posuisti) *majestatem tuam super cælos* (superiorem cælis, ultra cælos), id est, supra modum, supra fidem, in immensum. Nam quod cælos excedit, non tam amplum est et vastum, quàm immensum. Tam ampla est tua majestas, ut omnia ubique repleat, omnia excedat, etiam ipsos cælos. Sublimior est cælis, extenditur longè latèque extra cælos. Genus hyperbolæ Hebraicæ, quæ hanc superat: *It clamor cælo.*

Hebræi de Idumæis intellexerunt, quos Judæi calcaturi erant quasi uvam in torculari. (Mariana.)

(1) DOMINE. Hoc Psalmo describit David singularem Dei magnificentiam in toto hoc orbe, ejusdemque mirificam erga genus humanum beneficentiam, magnam quidem eam in creatione, cuius etiam nunc apparent non obscura vestigia, sed multò majorem in regeneratione fidelium, consideratorum cum suo capite Christo. Rursus magna quidem est jam nunc generis humani dignitas, si consideretur in iis qui Christo tanquam suo capiti sunt uniti, sed multò maxima tum erit, cum Christus, ipsâ morte perdomitâ, subjecerit omnia pedibus suis, ac Satanam ipsum, cum omnibus suis membris perdomitum ac penitus attritum, supposuerit etiam pedibus nostris, ut docetur Rom. 16. Hinc est quòd hujus Psalmi complementum integrum quarit Apostolus, in seculo venturo, 1 Cor. 15, 25, 26, 27; Hebr. 11, 5, 8. (Lud. Cappellus.)

Nam parùm congruenter linguæ, in cœlis, ut sit sententia. Argumenta tuæ gloriæ et majestatis sunt ea quæ apparent in cœlis. **MAGNIFICENTIA**, majestas. Non enim hic dicit actionem, sed qualitatem.

VERS. 4. — **EX ORE.** Asyntheticum (et) ex ore. Altera ratio cur Dei nomen mirabile. Vel narrat simpliciter in quibus appareat Dei magnificentia, et virtus, maximè in terrâ, non certè in potentibus, non in nobilibus, non in fortibus, sed infirmis, ignobilibus, contemptibilibus, 2 Cor. 1, 26. Tales enim primùm amplexi sunt Christum, confessi sunt, et ad cæteros detulerunt. **LAUDEM**, tuam, et Christi tui aptam confecisti. Explicant metaphoram Hebr. : *Fundasti (tuam) fortitudinem*, id est, firmasti, stabilem declarasti, perfectè laudabilem fecisti potentiam tuam, dum ex ore infantium gloriam tuam exprimis. Nam fortitudo Dei non fundatur neque stabilitur propriè ab aliquo, sed per infantes, infirmos et imbecilles, idiotas et simplices eam fundare dicitur, quando per illorum testimonia commendat, laudabilem efficit. Est enim aliqui essentialiter, et necessariò fortis ac potens. Quare et sic citatur à Christo, Matth. 21, 11, ubi ad litteram infantes et lactentes, id est, sugentes ubera materna, videntur intelligi. Totus enim ille Christi in Jerusalem ingressus describitur, ut plenus miraculis. Adde laudes à fortitudine et viribus duci. Alii infantes interpretantur simplices, pauperes et idiotas metaphorice; Augustinus Apostolos ipsos, quos constat fuisse rudes et illitteratos. **UT DESTRUAS**, ut condemnes, ut pudore et ignominia afficias, *ut confundas*, 1 Cor. 1, 27; **VELETIAM** ut perdas, et ulciscare hostes tuos, et qui tuæ gloriæ præcones insulantur, cujusmodi erant Scribæ et Pharisei, id est, ut justam rationem habeas, habereque te ostendas cogitandi et perdendi. Nam universè id in fonte, *ad cessare faciendum*, ut cessare facias impugnationes, minas, verba, blasphemias hostis tui, et se ulciscantis. **ULTOREM**, ulcipientem se prop. Epithetum potentis et fastuosi, qui iracundus est, suis affectibus et furoribus indulget, ut brutum solo nature impetu ad rem molestam abreptum.

VERS. 5. — **QUONIAM VIDEBO.** Cohæret cum sequenti 6. Quoniam videbo cœlos, quoniam intromittar in cœlum, ut illic te et tua opera propiùs contempler: quanti est homo, ut sic ejus memineris, ac in cœlos volueris eum pervenire? Miratur Dei gratiam, qui hominem tam vilem et abjectum eò dignetur evehere. Recentiores in præsentî, et de mirabili Dei opificio in usum hominum producto: Quando, quoties video cœlos. **DIETORUM**, id est, potentie per metaph. Exod. 8, 19. Quanquàm possit esse mysterium Filii et Spiritûs sancti, qui sunt Dei Patris quasi digiti, per quos omnia facta sunt, ut consubstantiales et vires naturales. Sic in Isaiâ 40, 12: *Tribus digitis appendit cœlum Deus*, id est, divina essentia, s.ve deitas, Patre, Filio et Spiritu sancto omnia portat et continet. **LUNAM.** Solem prætermisit, quoniam noctu ad lunam et stellas ista condebat. **FUNDASTI**, fixisti in suis cœlis et orbibus.

VERS. 6. — **QUID.** Per miosin, quantula res homo.

FILIUS HOMINIS. Sic hominem vocant per contemptum. Tamen Augustinus distinguit, ut indicet Christum Filium Virginis factum; homo autem, cæteros mortales. **QUONIAM VISITAS EUM.** Quoniam eum tam studiosè curas, ac tantà providentiâ prosequeris. Aliqui ad excellentiam hominis, in quâ initio conditus est, ut orbi præcesset, restringunt. *Visitare*, est ornare, affectu complecti et officii.

VERS. 7. — **MINUISTI EUM PAULÒ MINUS.** Probat à personâ Christi in genere, hominis dignitatem et præstantiam. *Minuisti eum*, in personâ scilicet Christi, (transit enim à specie ad individuum sive personam) paulisper intra angelorum honorem et gradum, à *εραχουτετι*, brevi, et modico tempore passionis. Aliqui, *modico minuisti*, id est, re modicâ, nempe formâ servili et humanâ, mortali et patibili. *Paulò minus*, parùm minuisti, parvâ re. Hoc maximè homo ab angelo differt, quòd habeat corpus. Detrahe corpus, et erit spiritus, sive spiritalis substantia. Paulò minorem fecisti eum angelis, quòd ei corpus ultra angelos præbueris; vel paulisper, pauco tempore, nempe vitæ istius, quæ brevissima est comparatione futuræ, in quâ perpetuò homo factus erit angelis aqualis pro suo modulo (Luc. 20, 36), vel certè similis (Matth. 25, 30). Nam *Mehat*, et ad tempus, et ad qualitatem. **AN ANGELIS**, infra angelos. A diis, ad verb. : Fecisti eum secundum à diis, sive divinis angelis, paulòque minorem. Sic *Elohîm* sumi hoc loco Chaldaus, R. Moses in Morâ, Kimhi, et reliqui ferè Hebræi docent, quamvis sola auctoritas Septuag. et Pauli sufficiat. Temerè ergo novatores nostri à *Deo* interpretantur, maximè cum non paululùm, sed infinitè, homo Deo sit minor. **GLORIA ET HONORE CORONASTI**, decorasti propriis gratiis et donis singularibus, imagine et similitudine tui, filiorum adoptione, vitæ beatæ et immortalis participatione, propriâ providentiâ, rerum dominio, etc. **CONSTITUISTI**, ad verb. : *Dominari fecisti*. Dedisti ei potestatem super omnia tua opera (Matth. 28, 18) (1).

VERS. 8. — **OMNIA.** Electos (Eph. 1, 22), omnem carnem (Joan. 17, 2), quæ sub terrâ sunt (Phil. 2, 10), omnes gentes, et terminos terræ (Psa. 2, 8), omnes potestates in cœlestibus (Eph. 1, 20, 1 Petr. 5, 22), ita ut nihil excipiatur, quod ipsi non sit subiectum (Hebr. 2, 8), nisi ille qui subjecit ipsi omnia (1 Cor. 15, 27), idque secundum humanam formam. Nam secundum Verbi potentiam indifferenter omnia quæ habet Pater, etiam habet Filius. **SUB PEDIBUS ERIS**, sub dominatu humanitatis ejus. Sedul. Oves, per distributionem superiorem prolepsim illustrat. Et

(1) *Præfecisti eum operibus manuum tuarum, omnia subjecisti pedibus ejus.* Hæc vox omnia docet hæc ei propriè convenire, qui est homo, filius hominis autonomasticè dictus. Is autem est Christus. Convenit tamen id etiam homini, quatenus designat genus humanum. Seneca de Beneficiis l. 2, c. 29: *Quisquis es iniquus aestimator sortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub jugum miserimus, quanto velociora consequamur, quàm nihil sit mortale, non sub ictu nostro positum.*

(Lud. Cappellus)

PECORA, quin etiam animalia fera, et agrestia in campis et agris, non domi et in stabulis versantia; que cicurari non possunt, aut feritatem abjicere. Oves et boves, bestias cicures et domesticas, synecdochicè.

VERS. 9. — QUI PERAMBULANT. QUORUM UNUSQUISQUE transit propriè, è R. Salomo; de omnibus, quæ in aquis degunt. Acria etiam et aquatilia ei subjecit, ad quorum

loca et elementa naturâ conditioneque sui corporis, non videbantur posse pervenire.

VERS. 10. — DOMINE DOMINUS. Eodem epiphonemate concludit, quo cœperat, quæ benignitatis Dei erga hominem stupore, sive ad Christum, sive ad universum humanum genus respicias.

NOTES DU PSAUME VIII.

On ne peut pas nier que ce psaume ne regarde Jésus-Christ. Il est cité trois fois dans le Nouveau-Testament : 1° dans l'Évangile de saint Matthieu, par Jésus-Christ même; 2° par saint Paul, dans sa première Epître aux Corinthiens; 3° par le même Apôtre, dans son Epître aux Hébreux : et dans ces trois citations, il n'est question que de Jésus-Christ. Mais comme il se trouve dans ce psaume des versets qui paraissent se rapporter à la création de l'homme, et à la domination que Dieu lui a donnée sur les différents animaux qui couvrent la surface de la terre, on demande si l'on ne doit pas reconnaître ici deux sens littéraux, l'un applicable à l'homme en général, et l'autre à Jésus-Christ en particulier? Plusieurs interprètes se déclarent pour ce sentiment; mais d'autres le rejettent, et se partagent en deux autres opinions. Les uns croient que quelques versets ne regardent que l'homme, et que d'autres ne sont applicables qu'à Jésus-Christ. Plusieurs au contraire ne veulent point de ce mélange, et soutiennent qu'on doit entendre tout le psaume de Jésus-Christ seul. Voilà trois sentiments, dont le premier affaiblit les citations faites de ce psaume dans le Nouveau-Testament. Le second met de l'embarras dans le contexte du psaume. Le troisième est le plus beau et le plus vraisemblable, mais n'est pas exempt de difficulté. J'embrasse cette interprétation dans le commentaire qui va suivre, et je ferai voir que le psaume tout entier regarde Jésus-Christ seul.

Il a pour titre dans les LXX et dans la Vulgate, pour toujours (in finem), pour les pressoirs, psaume de David. Je n'ai à expliquer que ces mots pour les pressoirs (pro torcularibus).

L'hébreu porte עַל-הַגִּתִּית *super agithith*, terme dont les hébraïsants eux-mêmes ne savent pas la signification précise. Comme le mot גִּתִּית signifie un pressoir, il paraît que les LXX ont bien traduit par *pro torcularibus*.

Cela est plus naturel que de recourir à un instrument de musique entièrement inconnu, ou à des chanteuses venues du pays de Geth, ou à la défaite de Goliath, qui était de Geth, ou au transport de l'Arche, après qu'elle eut été quelque temps dans la maison d'Obedédôm, Gethéon. Mais qu'est-ce que signifie, *pro torcularibus*? Quelques-uns croient que ces mots font allusion au temps de la vendange, et que ce psaume est une action de grâce pour cette récolte; mais, dans toute la suite de ce beau cantique, il n'y a rien qui dénote cet objet, ou qui y ait le moindre rapport. D'autres l'expliquent de l'Eglise et de ses souffrances; d'autres, de Jésus-Christ, qui, selon Isaïe, a foulé seul le pressoir, soit en satisfaisant pour les hommes au prix de son sang, soit en tirant vengeance des ennemis de Dieu, et on lit en effet dans l'Apocalypse, que sa robe était teinte de sang, et qu'il foulait le pressoir d'où coule le vin de la colère du Tout-Puissant. Il me semble que cette explication est la plus naturelle, puisque tout le psaume se rapporte à Jésus-Christ, comme je vais le montrer par le détail des versets.

VERSETS 1, 2.

Ces deux versets, qui n'en font qu'un dans le texte, sont une louange générale que le prophète donne à Dieu. Il confesse, avec un sentiment d'admiration, que le nom de ce maître suprême est digne de la vénération la plus profonde, que sa gloire est élevée

au-dessus des cieux, c'est-à-dire que les cieux, tout élevés et tout grands qu'ils sont, disparaissent en quelque sorte, si on les compare à l'excellence et à la grandeur de Dieu.

Mais cette louange générale a trait au grand mystère de l'Incarnation, dont il est parlé dans les versets suivants. Et en effet, selon l'observation de saint Chrysostôme, c'est depuis l'accomplissement de ce mystère, que le nom de Dieu est devenu admirable dans toute la terre; il était auparavant méconnu ou profané par les idolâtres; il était même déshonoré par les Juifs, puisqu'Isaïe leur reprochait qu'ils étaient cause que ce saint nom était blasphémé.

Dans l'hébreu on lit : Vous avez placé votre gloire au-dessus des cieux. Le tour est différent de la Vulgate, mais c'est le même sens de part et d'autre.

J'ai traduit au second verset : Oui, votre gloire, etc., car la particule *quoniam* n'est ici qu'une liaison, et non une conjonction causale. L'hébreu peut être traduit par qui : O Dieu, que votre nom est admirable ! O vous qui avez élevé votre gloire au-dessus des cieux !

RÉFLEXIONS.

Ce n'est pas sans raison que le prophète dit : O Dieu, notre Seigneur ! Dieu est tout autrement le Seigneur des fidèles et des justes, que des idolâtres et des pécheurs. Les idolâtres ne l'appellent point leur Seigneur, ils ne le connaissent pas. Les pécheurs n'osent l'appeler leur Seigneur, ils le regardent comme leur ennemi. Les fidèles et les justes aiment à le regarder comme leur Seigneur, à dépendre de lui en tout, à procurer sa gloire, à établir ses grandeurs.

Le nom de Dieu est admirable, parce que ce nom est Dieu lui-même. Quand Moïse lui demanda quel était son nom, il répondit : Mon nom est : Celui qui est ; tu diras aux enfants d'Israël : Celui qui est m'a envoyé vers vous. Or, Dieu est celui qui est ; ainsi ce saint nom est lui-même, et c'est la grande différence qu'on remarque entre le nom de Dieu et le nom des créatures. Celles-ci ont des dénominations arbitraires, ou qui n'expriment que quelques-unes de leurs qualités. Le premier homme fut appelé Adam, parce que son corps avait été formé de la terre : or, il est visible que ce nom n'indiquait qu'une partie de l'homme, et qu'il aurait pu convenir aussi aux animaux, puisqu'ils avaient été formés de la terre. Mais le nom de Dieu, je suis celui qui est, ou simplement je suis, exprime tout ce qui est en Dieu, soit existence absolue et nécessaire, son éternité, son infinité. Il n'y a que l'être en lui ; par conséquent il n'y a dans lui que des perfections. Voilà ce qui rend ce saint nom admirable, voilà pourquoi sa gloire est au-dessus des cieux et de toutes les intelligences qui l'habitent.

Si ces deux premiers versets ont trait, comme je n'en doute pas, au Verbe de Dieu incarné, c'est à cause de lui que le prophète aura dit : O Dieu notre Seigneur, que votre nom est admirable dans toute la terre ! etc. Car c'est par le Verbe incarné que le nom du vrai Dieu a été connu dans toutes les régions du monde ; c'est par lui que la gloire de Dieu s'est manifestée avec plus d'éclat, que les globes célestes ne répandent de lumière sur tous les climats de la terre.

Qu'il est donc grand et magnifique le début de ce psaume ! qu'il prépare avantageusement l'âme de celui qui s'en occupe, aux sublimes vérités dont traitent les versets suivants !

VERSET 3.

La moitié de ce verset a été citée par J.-C. (1), lorsqu'à son entrée dans le temple, les enfants criaient *hosanna filio David*. Il paraît d'abord extraordinaire que le prophète, voulant donner une preuve de la grandeur de Dieu, choisisse un fait unique, et dont les Juifs de son temps n'avaient pu être témoins : car de dire, comme quelques interprètes modernes, que le sens de ce verset est qu'il résulte un argument de la puissance divine, des dispositions naturelles qu'ont les enfants pour se nourrir et se former en suçant la mamelle de leur mère, c'est une pensée aussi frivole que peu digne de la majesté du psaume. En effet, ces dispositions des enfants ne diffèrent pas de celles des animaux. Et le prophète aurait pu, selon cette interprétation, parler autant des petits de la lionne, de la biche, de la brebis, que de ceux de la femme. Ce n'est assurément point sa pensée, et ce qu'il dit ici ne peut se rapporter qu'au fait raconté dans l'Évangile. C'est une prophétie de ce qui devait arriver à l'entrée de J.-C. dans le temple.

Mais pourquoi entre tant de miracles propres à manifester la gloire de Dieu et du Messie, comme la résurrection des morts, la guérison des malades, etc., David choisit-il ce témoignage rendu par les enfants à J.-C.? S. Chrysostôme en donne une excellente raison : c'est que tous les autres prodiges avaient été opérés dans l'ancienne loi, au lieu qu'il n'était jamais arrivé, et qu'on ne devait jamais voir sous cette première alliance, que les enfants et les petits à la mamelle criassent : *louanges à Dieu*. Pour qu'il fût donc impossible aux Juifs du temps de J.-C. d'objecter que cet envoyé de Dieu n'avait rien fait de nouveau, en multipliant les prodiges racontés dans l'Évangile, David annonce ce fait unique des enfants devenus les héros de la gloire de Dieu; et J.-C. se l'appliquant donne en même temps l'intelligence de ce verset, qui devait être une véritable énigme pour les Juifs, avant l'événement dont parle S. Matthieu.

Il résulte de la singularité de ce fait, de la prophétie du psalmiste et de son accomplissement en la personne seule de J.-C., que ce fut un des plus grands miracles, et des plus propres à convaincre les Juifs de la mission divine de J.-C. Ils résistèrent à cette preuve, et c'est pour cela que le prophète ajoute, qu'à cause des ennemis de Dieu, et pour les réduire au silence, la langue des enfants et des petits à la mamelle s'était déliée. Ce fut en effet un des traits de la vie de J.-C. qui excita le plus la haine et la fureur des scribes et des pharisiens contre ce Sauveur du monde. Quand ils entendirent les enfants crier dans le temple : *Hosanna filio David*, ces hommes jaloux dirent à J.-C. : *Entendez-vous ce que disent ces enfants?* Et J.-C. leur répondit : *Sans doute je les entends; mais vous-mêmes, n'avez-vous pas lu ce qui est écrit : Vous avez tiré des louanges de la bouche des enfants et des petits à la mamelle.* Il ne cita pas le reste du verset, apparemment pour ne point enflammer ces esprits déjà si échauffés contre lui.

S'il est bien prouvé, comme je le crois, que ce verset n'est applicable qu'à J.-C., dans la circonstance de son entrée au temple, il me semble qu'on ne peut douter que les deux premiers versets de notre psaume ne regardent aussi la gloire de Dieu, en tant que manifestée par le chef-d'œuvre de l'incarnation du Verbe. Autrement, il n'y aurait ni liaison ni suite dans le contexte du psaume.

Je ne puis m'empêcher de remarquer que la plupart des interprètes qu'il m'a été possible de lire, tant sur ce psaume que sur l'Évangile de S. Matthieu, affaiblissent extrêmement cette belle preuve de la mission divine de J.-C. Les uns trouvent de l'hyperbole dans les expressions du prophète, d'autres prennent tout dans le sens allégorique; quelques-uns disent que S. Mat-

thieu, dans sa narration, parle simplement des *enfants*, et non des *petits à la mamelle*; comme si la réponse de J.-C., qui est les propres mots du prophète, ne suffisait pas pour nous persuader qu'il faut entendre non seulement les *enfants*, mais les plus petits d'entre eux, savoir, ceux qui sont encore à la *mamelle*. Je n'ai presque trouvé que S. Chrysostôme qui se renferme ici dans le sens purement littéral, prophétique, et applicable à J.-C. seul.

RÉFLEXIONS.

Ce sens littéral bien prouvé et bien reconnu, il est permis de se proposer d'autres points de vue. Que les enfants et les petits à la mamelle aient rendu témoignage à J.-C., et qu'ils aient par là manifesté la gloire de Dieu, c'est assurément un grand miracle. Mais en est-ce un moins grand que l'Église ait été fondée et établie, sous les ordres de J.-C., par des hommes aussi faibles que les apôtres! C'étaient, pour ainsi dire, douze enfants que J.-C. envoyait dans toute la terre pour détruire les idoles, pour confondre la philosophie païenne, pour réformer les mœurs, pour abattre l'orgueil et persuader l'humilité. Dieu a tiré sa gloire de ces douze enfants; et c'est ce qui a rendu son nom admirable, ce qui a élevé le nom de son Fils au-dessus des cieux, qui lui a soumis les anges, les rois et les puissances des ténèbres.

C'est encore une des merveilles du christianisme, qu'il adoucisse les esprits les plus féroces, qu'il les rende simples et dociles comme des enfants. Ce prodige confond les orgueilleux, les réduit au silence, et ne leur laisse au moment de la mort que le regret de n'avoir pas su rendre gloire à Dieu comme ces enfants. Ceux-ci perpétuent dans l'Église l'*hosanna* qui accompagna le triomphe de J.-C. entrant dans Jérusalem : c'est le prélude de l'*alleluia* éternel qui occupe les saints couronnés de gloire en la présence du trône de Dieu.

VERSET 4.

Je reprends ici le commencement du psaume pour faire sentir la liaison de ce verset avec les deux premiers. Le prophète dit d'abord : *Que votre nom, Seigneur, est admirable! que votre gloire est élevée au-dessus des cieux!* Et la première preuve qu'il en donne, c'est que Dieu a délié la langue des enfants et des petits à la mamelle pour confondre ses ennemis; la seconde preuve est contenue dans la magnificence du ciel et des astres, dont le spectacle est toujours présent à nos yeux; de cette manière, la conjonction *quoniam*, qui est dans la Vulgate, conserve toute sa force : *J'admire la grandeur de votre nom, parce que je considère la beauté des cieux.* Ceux qui traduisent : *Quand je considère, etc.*, disent au fond la même chose.

Saint Chrysostôme demande pourquoi le psalmiste ne fait mention, dans ce verset, que de la lune et des étoiles, et non du soleil? Question naturelle, et qu'on ne peut taxer de subtilité. Ce saint docteur la résout, en disant que le prophète réfute d'avance l'erreur de certains hérétiques futurs (apparemment les Manichéens), qui prétendirent que Dieu n'avait point créé la nuit, ni par conséquent les astres de la nuit. Très-peu d'interprètes modernes, quoique d'ailleurs trop diffus sur des bagatelles, se proposent cette question. J'en trouve un cependant qui conjecture, avec assez de raison, que le prophète ayant coutume de méditer sur les ouvrages de Dieu pendant la nuit, il était naturel qu'il ne fit mention que de la lumière des étoiles.

Je crois qu'il y a un sens plus profond dans les expressions du prophète. David a en vue l'incarnation du Fils de Dieu et l'établissement de son royaume; c'est ce qu'annonce le 3e verset que nous avons déjà expliqué, et ce qu'expliquent plus au long les versets 5, 6 et 7, comme on le verra bientôt. Il est donc tout-à-fait vraisemblable qu'il s'agit ici de l'Église chrétienne, désignée sous le nom de *cieux*; on sait qu'elle

(1) Matth. 21, 13.

est souvent appelée le *royaume des cieux* dans l'Évangile et dans les autres livres du Nouveau Testament. Or, dans ces cieux, qui sont assurément le grand ouvrage de la main de Dieu, il faudra entendre par les *étoiles* les apôtres, dont il est écrit que, comme douze étoiles, ils couronnaient la femme que S. Jean vit dans son Apocalypse. La *lune* sera, ou l'assemblage des divers pays soumis à l'Église, selon l'interprétation qu'on donne au premier verset du même chapitre 12 de l'Apocalypse, qui parle aussi de la lune; ou bien cette lune sera la lumière de la foi qui éclaire l'Église durant cette vie; elle est mêlée d'obscurité, parce que la foi a pour objet des mystères qui ne tombent pas sous les sens, et qui ne peuvent même être pénétrés par l'intelligence humaine. Le prophète ne nomme point le soleil, parce que le soleil de l'Église est J.-C., que Dieu n'a point créé ni établi comme les apôtres et comme les nations chrétiennes, puisque J.-C., en tant que Dieu, est égal à son Père. L'Apocalypse dit que ce *soleil servait de vêtement à la femme*; c'est-à-dire, que l'Église chrétienne est sous la protection de J.-C. Il n'était donc point nécessaire ni convenable même que le prophète mit le soleil dans la même classe que la lune et les étoiles, c'est-à-dire, que les nations et les apôtres. Enfin les versets qui suivent traitent en particulier de J.-C.; et le prophète disant que *Dieu a tout mis sous ses pieds*, c'en était assez pour le distinguer des cieux, de la lune et des étoiles, c'est-à-dire, encore une fois, de l'Église, des nations et des apôtres. Si cette explication ne touche pas le sens littéral, je ne vois pas comment il est possible d'expliquer de J.-C. tout ce psaume 8.

RÉFLEXIONS.

Dieu est encore plus admirable dans la fondation et dans la conservation de l'Église, que dans la création des cieux et des astres qui nous éclairent. Quand il a créé les cieux et les astres, rien ne s'est opposé à ses desseins et à sa puissance; mais dans l'établissement de l'Église, il a fallu vaincre toutes les passions humaines. Or, quoique Dieu soit maître des volontés comme il l'est des substances matérielles, dans le cours de sa providence et selon le plan qu'il s'est fait à lui-même de ne vouloir être glorifié que librement par les créatures raisonnables, il a dû employer des moyens particuliers et dignes de sagesse, pour se former un peuple de vrais adorateurs. Ce peuple était enseveli depuis long-temps dans les ténèbres de l'idolâtrie, ou rempli de préjugés au sujet de la loi de Moïse dont il n'entendait que la lettre, sans en pénétrer l'esprit. De là des orages sans nombre s'élevèrent contre le christianisme. Durant près de quatre siècles, la terre fut inondée du sang des disciples de Jésus-Christ, et selon le cours des événements ordinaires la religion chrétienne aurait dû périr; mais Dieu l'a soutenue contre toutes les attaques du monde et de l'enfer. Après bien des combats, il l'a fait triompher dans toutes les contrées de la terre, et ce beau ciel de l'Église s'est étendu aussi loin que le firmament où brillent les astres. Voilà ce qui rend le saint nom de Dieu admirable; ce qui élève sa gloire au-dessus de l'intelligence des hommes et des esprits célestes.

VERSET 5.

Après que le prophète a témoigné son admiration pour le saint nom de Dieu, tant parce qu'il a délié la langue des enfants pour sa gloire, que parce qu'il a établi les cieux et les astres, ou plutôt l'Église et les lumières de l'Église, vient cette exclamation qui se concilie très-bien avec le sentiment qu'avaient produit ces merveilles dans l'âme de cet homme inspiré de Dieu. Mais, Seigneur, dit-il, qu'est-ce donc que l'homme, qu'est-ce que le fils de l'homme pour que vous daigniez vous souvenir de lui, et vous communiquer si intimement à lui? Ces termes de *souvenir* et de *visite* désignent, dans le texte et dans les versions, des attentions particulières de la Providence, des bienfaits signalés, des témoignages extraordinaires de

faveur. Cet homme et ce fils de l'homme, dont parle ici le prophète, doit être uniquement Jésus-Christ, qui s'est appelé tant de fois *fils de l'homme*. L'usage que fait S. Paul de ce verset et des suivants, démontre qu'il ne peut être question ni d'Adam ni du genre humain: c'est ce qu'on verra dans la suite de ce commentaire. Il ne faut pas croire au reste que le prophète et l'Apôtre dégradent Jésus-Christ par cette manière de parler. *Qu'est-ce que l'homme, pour que vous vous souveniez de lui? Qu'est-ce que le fils de l'homme, pour que vous le visitiez?* Ils ont un dessein tout contraire. Ils considèrent d'abord la nature humaine qu'a prise Jésus-Christ, et qui par elle-même est si éloignée de la grandeur de Dieu. Ils montrent ensuite que cette nature humaine, dont Dieu s'est *souvenu*, et qu'il a *visitée* d'une manière si excellente dans le chef-d'œuvre de l'Incarnation, a été couronnée de gloire et comblée d'honneur en Jésus-Christ. Saint Paul entend ce verset de Jésus-Christ seul, ce qui est évident par le verset suivant: *Vous l'avez abaissé pour peu de temps au-dessous des anges*, etc.; car celui qui a été *abaissé pour peu de temps au-dessous des anges* est Jésus-Christ, et le même à qui se rapporte ce verset, tant du prophète que de l'Apôtre: *Qu'est-ce que l'homme*, etc. Ceux qui entendent ce verset: *Qu'est-ce que l'homme*, etc., d'Adam ou de la nature humaine en général, font violence au texte de l'Apôtre, ou plutôt ils altèrent tout l'usage que l'Apôtre fait de notre psaume.

Mais que dirais-je de la témérité d'un Socinien moderne qui me tombe sous la main? Il prétend que S. Paul n'use du texte de ce psaume 8 qu'en manière d'argument *ad hominem*, et non en s'accommodant au préjugé des Hébreux, qui appliquaient ce psaume au Messie. Selon cet interprète, aussi aveugle que téméraire, le psaume regarde David, qui avait été persécuté, souffrant, humilié par ses compatriotes, mais qui, par la protection de Dieu, s'était élevé ensuite à un haut degré de gloire. S. Paul, reprend notre Socinien, trouve cette espèce de figure ou de cadre favorable à son dessein; et il dit aux Hébreux que Jésus-Christ a aussi été éprouvé par bien des persécutions, que pendant quelque temps il a été abaissé au-dessous des scribes et des pharisiens, qu'il désigne par le nom d'*anges*; mais qu'ensuite Dieu a couronné de gloire ce même Jésus-Christ, en donnant à sa doctrine toute supériorité sur celle des maîtres de la loi. Il n'y a rien de plus absurde que tout ce commentaire. 1° Si le psalmiste n'a point en vue le Messie, c'est un jeu que fait S. Paul, en le citant, pour appuyer ce qu'il dit aux Hébreux et à toute l'Église, qui reçoit sa lettre. 2° N'est-il pas évident, par tout le premier chapitre de la même Épître aux Hébreux, que l'intention de S. Paul est de montrer la supériorité de J.-C. sur les anges, et non pas seulement sur les scribes et les pharisiens? L'auteur socinien dit que cet Apôtre parle selon le préjugé des Hébreux qui admettaient des anges; mais voilà encore un jeu indigne d'un Apôtre, et une source d'erreur qu'il aurait ouverte à toute l'Église. 3° Ce qu'il y a de souverainement ridicule dans les explications de ce Socinien, c'est qu'il produit ses pensées comme des oracles, sans respecter ni tradition ni principes reçus dans le christianisme, sans donner aucune preuve de ses assertions, sans conserver dans les écrits sacrés, ni inspiration, ni esprit de prophétie. Pour le réfuter, il suffit de nier tout ce qu'il avance, et tout son commentaire est anéanti. J'ai tort au reste de l'appeler *socinien*; il réclame contre cette dénomination, et il a la vanité de vouloir être seul de son parti. C'est une espèce de faux philosophe, qui ne conserve que la morale de l'Évangile, qu'il explique encore à sa manière.

RÉFLEXIONS.

Je ne puis trop considérer deux choses exprimés dans ce verset: 1° la qualité d'*homme* et de *fils de l'homme*, qu'a prise le Verbe de Dieu en s'unissant à notre nature; 2° le *souvenir* et la *visite de Dieu*, soit

par rapport à l'homme en général, que Dieu a comblé de biens en Jésus-Christ, et par Jésus-Christ, soit par rapport à l'Homme-Dieu, à Jésus-Christ lui-même, dont Dieu s'est souvenu, et qu'il a visité en le couronnant de gloire.

Dieu, tout puissant et tout bienfaisant qu'il est, n'a pas pu élever notre nature à un plus haut degré de gloire, que de l'unir à la Divinité, de faire que l'homme fût en même temps Dieu. Chaque individu de la nature humaine n'est pas Dieu ; mais chaque individu de cette nature est en Jésus-Christ, et par Jésus-Christ, uni à Dieu : il est frère, membre et cohéritier de l'Homme-Dieu. Tel est le souvenir que Dieu a eu de l'homme ; telle est la visite qu'il lui a faite. Dois-je être surpris que le saint homme Zacharie, dans un transport d'admiration, se soit écrié : *Béni soit le Seigneur, Dieu d'Israël, parce qu'il a visité son peuple ?*

Mais le souvenir et la visite de Dieu, par rapport à l'Homme Dieu, est quelque chose de bien plus admirable. Il a laissé son Fils unique, durant trente ans, dans l'obscurité ; il l'a abandonné, durant les trois années de sa prédication, aux contradictions et aux calomnies d'un peuple aveugle ; il a semblé le délaisser durant sa douloureuse passion, comme cet Homme-Dieu mourant le déclare lui-même sur sa croix. Enfin le temps du souvenir et de la visite arrive : Dieu le fait sortir glorieux du tombeau, le place à sa droite, et soumet à son empire le ciel, la terre et les enfers.

Ceci comprend tout le fonds de la religion. Nous apprenons par là quelle est la dignité du chrétien, quelles sont ses espérances, quelle confiance il doit avoir en Jésus-Christ, et avec quelle résignation il doit recevoir toutes les épreuves de la vie, puisque le temps de la visite du Seigneur n'est pas encore venu. *Humilions-nous*, dit le prince des apôtres, *sous la main puissante de Dieu, afin qu'il nous élève au temps de sa visite.*

VERSET 6.

J'ai traduit *παυλὸν μῖνος*, par *pour un peu de temps*, et j'en ai deux raisons : la première est que le terme hébreu *קצר*, s'accorde avec cette signification, comme on le voit dans Isaïe, 40, 25 ; dans Jérémie, 51, 23, et en d'autres endroits. La seconde est que, dans le grec du psaume et de l'Épître aux Hébreux, cette expression *βραχύ τι* se rend très-bien par *ad breve tempus*, et j'en ai la preuve dans notre Vulgate même. Au livre des Actes, on lit que Gamaliel voyant les autres pharisiens très-animés contre les Apôtres, se leva pour dire son sentiment, et qu'il fit retirer pour un moment les accusés : *Jussit foras ad breve homines ferri*. Or, il y a dans cet endroit *βραχύ τι*, comme dans l'Épître aux Hébreux et dans la version grecque du psaume. J'ajoute que les meilleurs interprètes prennent en ce sens l'expression du psaume et de S. Paul ; et l'on va voir qu'elle répand beaucoup de jour sur ce verset du psalmiste et sur le raisonnement de l'Apôtre.

Quelques anciens traduisaient : *Vous l'avez abaissé au-dessous de Dieu*, parce qu'il y a *elohim* dans l'hébreu. S. Jérôme a eu cette pensée, et quelques modernes l'ont suivi. La Bible allemande est du nombre, quoique dans l'Épître aux Hébreux elle traduise : *Vous l'avez abaissé au-dessous des anges*. La Bible anglaise est plus circonspecte et plus conséquente, elle met les *anges* dans le psaume et dans l'Épître de S. Paul. Quant à S. Jérôme, il n'est peut-être pas si étonnant qu'il ait traduit : *Vous l'avez abaissé au-dessous de Dieu*. On sait que parmi les Pères latins, c'est celui qui a douté le plus de la canonicité de l'Épître aux Hébreux. Il paraît, en quelque endroit de ses ouvrages, l'admettre, même comme sortie de la plume de S. Paul ; et dans d'autres il semble la rejeter. On peut assurer que s'il l'eût reconnue sans ambiguïté, il l'aurait suivie dans la traduction du verset qui nous occupe ici, et qu'il aurait mis, comme l'Apôtre : *Vous l'avez ra-*

baissé au-dessous des anges. Cette autorité de S. Paul est supérieure à tout ; ce qui n'empêche pas qu'on ne doive aussi avoir égard à celle des Septante et de la paraphrase chaldaique, qui reconnaissent également les *anges* dans la traduction du psaume. C'est que le mot *elohim* n'est pas tellement propre de Dieu, qu'on ne le donne aussi quelquefois aux *anges* de la terre, quelquefois aux *hommes puissants*, et quelquefois aux *anges*. Ceux-ci sont appelés dans le livre de Job (1), *filiï elohim*, et les Septante traduisent, *angeli Dei*. Ces mêmes interprètes traduisent aussi *elohim* par *angeli* dans le psaume 96, où notre Vulgate dit : *Adorate eum, omnes angeli ejus*.

Il est évident, par l'usage que S. Paul fait de ce verset, qu'on ne peut l'entendre, ni d'Adam, ni du genre humain en général ; car, outre que l'Apôtre n'aurait rien prouvé aux Hébreux, s'il s'agissait là d'Adam ou du genre humain, comment pourrait-on dire qu'Adam ou le genre humain a été pour quelque temps abaissé au-dessous des anges, et après cela, qu'il a été couronné de gloire et comblé d'honneur ? La chute d'Adam et du genre humain montre qu'il aurait fallu parler d'abord de la gloire conférée à ce premier homme, et en sa personne au genre humain, puis de son abaissement au-dessous des anges ; et d'ailleurs, comme cet abaissement consistait ou devait consister principalement en ce qu'Adam et le genre humain étaient devenus sujets à la mort par la transgression du précepte, au lieu que les anges sont immortels, comment pourrait-on dire que cette nécessité, du moins, ne fût que pour un peu de temps ? Outre que les premiers hommes, qui vivaient plusieurs siècles, furent, durant toute cette longue suite d'années, sujets à la mort ; nous voyons que la nécessité de mourir ne cesse point dans les générations humaines, et qu'elle se perpétuera jusqu'à la fin du monde. Or, le prophète et S. Paul parlent d'un homme qui ne fut que pour quelque temps sujet à mourir, et en ce sens, *abaissé au-dessous des anges*. Cet homme ne peut être que J.-C., qui ne vécut que peu d'années, et qui ne fut que très-peu de temps dans le tombeau.

Il y a encore un raisonnement qui exclut de ce verset et de l'Épître aux Hébreux le premier homme et tout le genre humain : c'est qu'il est dit que Dieu a établi celui dont il s'agit sur toutes ses œuvres, qu'il a mis tout sous ses pieds. Et l'Apôtre donne la plus grande étendue à cette proposition, puisqu'il déclare dans sa première Épître aux Corinthiens, que tout lui a été soumis, hors Dieu seul. Or, il n'est vrai pour aucun temps, c'est-à-dire avant ou après la chute d'Adam, que tout, hors Dieu seul, ait été soumis à ce premier homme ; mais cela est très-vrai de J.-C., et ce n'est vrai que de lui.

De tout ceci il résulte que le passage de S. Paul ne peut s'entendre que de J.-C., et que le verset du prophète, cité par S. Paul, n'est applicable aussi qu'à J.-C. Si l'on dit que l'Apôtre l'a dit dans le sens allégorique, dès lors il ne prouve rien ; et il prouve encore moins si l'on a recours au sens d'*accommodation*, qui est de tous les sens le plus faible et le moins théologique.

Quand on dit que Jésus-Christ a été pour quelque temps au-dessous des anges, cette expression ne doit pas s'entendre sous tous les rapports, mais seulement quant à son corps sujet aux souffrances et à la mort. Du reste, il est certain que son âme a toujours joui de la vision intuitive dans un degré beaucoup plus éminent que les anges.

RÉFLEXIONS.

Jésus-Christ a été quelque temps abaissé au-dessous des anges, quant à son humanité ; et c'était pour nous rapprocher de Dieu, pour rompre le mur de division que l'orgueil du premier homme avait élevé entre Dieu et nous. Pensons-nous que cet abaissement du Fils de Dieu ne nous engage à rien ; que notre ché-

ait obscurci sa propre gloire pour nous tirer de la confusion où nous avait plongés le péché, et que nous parviendrons à son royaume par la voie de l'orgueil et de la présomption? S. Paul ne l'entendait pas ainsi. Après avoir exposé toutes les humiliations de J.-C., il conclut qu'il est nécessaire de *participer à ses opprobres* (1), si nous voulons entrer dans la sainte cité qu'il nous a préparée.

Jésus-Christ a été couronné de gloire après ses abaissements, et cette gloire est éternelle. Grande consolation pour tous ceux qui souffrent et qui sont humiliés en ce monde, s'ils unissent leurs souffrances et leurs humiliations à celles de ce divin maître. Ce qui nous afflige, ce qui nous abaisse en cette vie, peut-il être comparé au *poids immense* de gloire qui nous attend?

Jésus-Christ a été établi sur tous les ouvrages des mains de Dieu. Il doit donc avoir un temps où il jouisse pleinement de ce pouvoir. Je vois que le monde le lui dispute; qu'il est méconnu des uns, blasphémé des autres, oublié de la plupart, servi avec négligence de ceux qui font profession de lui obéir; enfin qu'il n'est sincèrement et fidèlement honoré que d'un très-petit nombre d'âmes généreuses. Le moment de son règne absolu, universel et permanent, n'est donc pas arrivé; c'est ce que l'Apôtre observe, en disant que *nous ne voyons pas maintenant que tout lui soit assujéti* (2). Mais ce qui doit rassurer notre foi, c'est qu'il est déjà lui-même couronné de gloire. Il y a comme deux parties dans la récompense que son Père lui a accordée, la gloire actuelle dont il jouit, et l'empire sur toutes choses, dont il possède le droit, mais qu'il n'exercera pleinement qu'à la fin des siècles. De même donc que nous sommes sûrs qu'il est couronné de gloire depuis sa triomphante ascension, aussi ne devons-nous pas douter qu'il ne règne un jour sur tous les êtres visibles et invisibles. L'accomplissement de la première vérité énoncée par le Prophète et par l'Apôtre, nous est un gage que la seconde sera un jour également accomplie. Vivons donc dans l'attente de ce moment: la longueur des siècles qui s'écoulent dans l'intervalle ne change rien à cette disposition. *Les cieux et la terre passeront, mais les oracles divins subsisteront éternellement.*

VERSETS 7 ET 8.

Il semble, au premier coup d'œil, que tout cela s'explique aisément du premier homme, à qui Dieu donna dès le commencement l'empire sur tous les animaux; mais ceux qui se bornent à ce sens ne font pas attention que cette puissance fut accordée à l'homme avant sa chute, c'est-à-dire avant qu'il fût devenu inférieur aux anges, par la nécessité de mourir. Cependant le prophète placerait la concession de ce pouvoir après cette chute, et contredirait la Genèse. Il faut donc reconnaître que ces deux versets ne regardent aussi que Jésus-Christ; et d'abord le commencement du premier: *Vous avez tout mis sous ses pieds*, lui est attribué par saint Paul, tant dans le second chapitre de son Épître aux Hébreux, que dans le quinzième de sa première aux Corinthiens. A la vérité, cet Apôtre n'ajoute point les divers animaux dont parle le Prophète: mais ayant dit, soit dans son Épître aux Hébreux, soit dans son Épître aux Corinthiens, que Dieu a tout mis sous les pieds de Jésus-Christ, et que tout, hors Dieu seul, est assujéti à cet Homme-Dieu, il est clair que le détail des divers animaux n'était pas nécessaire; et si l'on demande, d'un autre côté, pourquoi le Prophète ne spécifie pas les anges et les hommes, comme soumis à l'empire du Messie, il est aisé de répondre, qu'ayant dit que Dieu l'avait établi sur tous les ouvrages de ses mains, et qu'il lui avait assujéti tout, il n'était pas nécessaire qu'il spécifiât les

anges et les hommes; ou plutôt il faut répondre que, selon les saints Pères, les hommes et les anges sont désignés par *les brebis, les bœufs* et les autres animaux. Saint Augustin (1) entend par les brebis et les bœufs toutes les âmes saintes; les brebis sont les simples fidèles, et les bœufs sont ceux qui travaillent au salut des âmes; il comprend aussi dans ce nombre les saints anges. Il fait remarquer ensuite que *l'insuper* désigne que ce ne sont pas seulement les saints qui sont sous l'empire de Jésus-Christ, mais aussi les pécheurs désignés par les trois autres espèces d'animaux. *Les bêtes* des champs marquent ceux qui se laissent conduire par la concupiscence de la chair, et qui marchent dans cette voie large, au gré de leurs passions insensées. *Les oiseaux* figurent les orgueilleux, toujours élevés sur les ailes de la vaine estime d'eux-mêmes. *Les poissons* représentent ceux qui veulent goûter les biens et les plaisirs de la terre, qui sont curieux et avides de tout ce qui est renfermé dans la profondeur de l'abîme du siècle, y cherchant sans cesse tout ce qui peut satisfaire leurs passions criminelles. Ces trois sortes d'animaux représentent donc les pécheurs qui sont poussés par les trois sortes de concupiscence dont parle saint Jean (2). Ainsi dans les divins présosirs dont il est parlé dans le titre de ce psaume, le vin et le marc, c'est-à-dire les bons et les méchants, sont également sous les pieds de celui qui a le pouvoir, quand il lui plaît, de séparer l'un d'avec l'autre.

Euthymius donne une explication différente. Par les brebis il entend ceux des gentils qui se sont convertis; ils étaient comme des brebis errantes que le bon pasteur a amenées dans son bercail: par les bœufs, ceux des Juifs qui ont embrassé la loi de Jésus-Christ; ils avaient porté jusque-là le joug pesant de la loi de Moïse: par les bêtes des champs, ceux qui ont persévéré dans l'idolâtrie, et qui mettent leur joie dans des plaisirs terrestres et grossiers: par les oiseaux du ciel, les saints anges: par les poissons de la mer, les démons qui profitent des flots de la vie présente pour tenter les hommes.

(1) Oves et boves intelligamus animas sanctas, vel innocentia fructum dantes, vel etiam operantes ut terra fructificet, id est, ut terreni homines ad spiritalem libertatem regenerentur. Ilas ergo animas sanctas non hominum tantum, sed etiam omnium angelorum oportet accipere.... Nullo modo vacat quod additum est, *insuper*... Veniant in mentem torcularia habentia vinacia et vinum... et videbis Ecclesias interim hoc tempore usque ad ultimum iudicii tempus, non solum oves et boves continere, id est, sanctos laicos et sanctos ministros, sed *insuper et pecora campi, volucres caeli et pisces maris*. Pecora enim campi congruentissime accipiuntur homines in carnis voluptate gaudentes, ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendunt; campus est enim etiam lata via quæ ducit ad interitum.... Vide nunc etiam volucres caeli, superbos, de quibus dicitur: *Posuerunt in cælum os suum*, Ps. 72. Vide quàm in altum vento portentur qui dicunt: *Lingua nostram magnificabimus*, Ps. 11... Intuere etiam pisces maris, hoc est, curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inquirent in profundo hujus seculi temporalia, quæ tanquàm semitæ in mari tam citò evanescent et intereunt, quàm rursus aqua confunditur postquam transeuntibus locum dederit. Hæc autem tria genera vitiorum, id est voluptas carnis, et superbia, et curiositas, omnia peccata concludunt, quæ mihi videntur à Joanne apostolo enumerata.... Propter torculariorum itaque significationem, subjecta sunt pedibus ejus non solum vina, sed etiam vinacia; non solum scilicet oves et boves, id est, sanctæ animæ fidelium, vel in plebe, vel in ministris, sed *insuper et pecora voluptatis, et volucres superbix, et pisces curiositatis*. S. Aug. in hunc locum.

(2) Ep. 1, c. 2, v. 15.

(1) Exeamus igitur ad eum extra castra, in roporium ejus portantes. Hebr. 13, v. 15.

(2) Hebr. 11, 8.

RÉFLEXIONS.

Si les hommes pouvaient se soustraire à l'empire de Jésus-Christ, tous ceux qui ne l'aiment point prendraient ce parti; mais la domination de cet Homme-Dieu est aussi étendue que le ciel, la terre et les enfers. Il n'est au pouvoir d'aucune créature de choisir un autre maître; il faut tomber tôt ou tard au pied de son trône, et reconnaître sa puissance absolue. Quelle est la conduite des hommes à l'égard de cette vérité? Les impies de profession ne la croient point; les mondains se portent pour la croire, et n'en tirent aucune conséquence; les vrais fidèles sont les seuls qui se font gloire d'appartenir à Jésus-Christ, et qui mettent toute leur consolation dans les rapports de dépendance qu'ils entretiennent avec lui. Si les incrédules n'étaient pas aveuglés par l'orgueil, ou par d'autres passions dont je n'examine point l'espèce, ils devraient vivre dans un état de crainte continuelle. Que leur arrivera-t-il à la mort? Ne se trouvera-t-il point alors de maître qui leur fasse sentir son pouvoir? Ils s'enflent, ils l'affirment-même; mais cela est-il clairement prouvé? Ont-ils de ce fait une certitude, capable de les rassurer contre la crainte du sentiment contraire? Je ne crois pas qu'ils puissent pousser la confiance jusqu'à le croire dans le fond de leur cœur. Ils affecteront de le dire, mais les paroles ne suffisent pas pour appuyer l'âme dans ses jugements. Ils meurent donc agités de remords, ou victimes d'une témérité qui n'a que l'orgueil pour base. Je demande s'il y a le moindre trait de sagesse dans une telle conduite.

Les mondains, qui vivent comme s'ils étaient hors de l'empire de Jésus-Christ, ne sont guère plus prudents que les incrédules; ils agissent perpétuellement contre leurs principes. Demandez-leur s'ils comptent appartenir, à la fin de leur carrière, au royaume de Jésus-Christ, ils feront leur profession de foi sur ce point. Demandez-leur ensuite s'ils ne croient pas à l'oracle de l'Évangile, qui dit qu'on ne peut servir deux maîtres? Assurément, répondront-ils, nous embrassons cette vérité comme émanée de la bouche de Jésus-Christ. Ajoutez, pour troisième demande, s'ils ne sont pas persuadés que le monde, avec ses convoitises, avec ses passions, est réprouvé dans tout le Nouveau Testament? ils n'osent pas méconnaître un principe si clairement énoncé et publié. Mettez enfin leur conduite en parallèle avec toute cette sainte doctrine, c'est alors, ou qu'ils rougiront d'eux-mêmes, ou qu'ils se retrancheront dans quelques vertus philosophiques qu'ils conservent, ou qu'ils exalteront la miséricorde divine, dont ils abusent néanmoins à chaque moment de leur vie.

Les vrais fidèles ou les justes reconnaissent, avec des transports de joie, toute l'étendue du sens contenu dans les versets du prophète. Ils bénissent Dieu de les avoir soumis à l'empire de Jésus-Christ. Ils considèrent avec soin que si Jésus-Christ a été établi sur toutes les œuvres du Seigneur, il doit régner principalement sur ce qu'il y a dans eux de plus noble et de plus capable d'honorer ce maître suprême; c'est-à-dire qu'ils se croient obligés de lui soumettre toutes les affections de leur cœur. Quand Dieu a créé la nature et les éléments, il a prétendu donner aux créatures

1. *In finem pro occultis filii*,

PSALMUS DAVID IX.

2. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo omnia mirabilia tua.

3. Lætabor, et exultabo in te : psallam nomini tuo, Altissime.

4. In convertendo inimicum meum retrorsum; infirmabuntur, et peribunt à facie tuâ.

5. Quoniam fecisti judicium meum et causam meam : sedisti super thronum, qui judicas justitiam.

intelligentes des motifs pour l'honorer, le bénir, le remercier; et quand il a donné à l'Homme-Dieu toute puissance dans le ciel et sur la terre, il a prétendu que les volontés des anges et des hommes seraient soumises à ses lois. Il n'est pas à craindre que Jésus-Christ perde jamais le droit qu'il a de commander. *Nous ne croyons pas*, dit l'Apôtre, *que tout lui soit encore soumis*; mais le jour arrivera, dit le prophète, *où ses ennemis seront réduits à lui servir de marche-pied*. Les âmes fidèles savent combien *le joug de Jésus-Christ est doux*, et combien *le fardeau de ses lois est léger*. Elles gagnent donc, à s'y soumettre, la joie spirituelle en cette vie, et l'avantage inestimable de régner avec lui dans le siècle futur.

VERSET 9.

Ce verset, quant aux expressions, est bien le même que le premier; mais après les grands mystères que le prophète a annoncés dans le cours de son psaume, il est à croire qu'il est animé ici d'un sentiment encore plus vif, et d'une admiration encore plus étendue, qu'au commencement de son cantique. S'il ne s'agissait dans le psaume que de l'homme et de ses prérogatives, David, qui connaissait la révolution qui s'était faite dans tout le genre humain par le péché d'Adam, eût-il répété avec tant d'effusion de cœur sa première pensée? En admirant la grandeur de Dieu, n'eût-il pas gémi sur le sort de tous les hommes? Au lieu que la vue prophétique de Jésus-Christ et des mystères de sa vie, de sa mort, de sa glorieuse résurrection, qui est le triomphe remporté sur toutes les puissances des ténèbres, devait lui inspirer des transports de joie, et élever son âme à l'admiration la plus extatique. Mais comme il n'avait point d'expressions plus fortes que celles qui entrent dans son premier verset, il le répète dans les mêmes termes.

RÉFLEXIONS.

Il nous importe d'apprendre ici, par l'exemple du prophète, à commencer et à finir nos prières en jetant nos regards sur Jésus-Christ. Il est, selon la révélation qu'il en a faite lui-même jusqu'à trois fois au disciple bien-aimé, *il est le commencement et la fin*; celui qui répond à toutes les différences des temps, *puisque il est, qu'il était, et qu'il doit venir*. Oh! si nous connaissions Jésus-Christ et l'influence qu'il a dans ce qui constitue l'état d'un chrétien, non-seulement nos prières, mais toutes nos actions, toutes nos affections seraient à lui et pour lui. C'est ce que l'Apôtre recommandait perpétuellement aux fidèles, et ce qu'il pratiquait encore avec plus de soin. Le nom de Jésus-Christ était toujours sous sa plume, lors-même que la construction de ce qu'il écrivait ne l'exigeait pas nécessairement. Son cœur était rempli de Jésus-Christ, qu'il ne pouvait s'empêcher de répandre au-dehors l'abondance des sentiments qu'il éprouvait au dedans de lui-même. *La charité nous presse*, disait-il aux Corinthiens. Ne ferons-nous donc jamais l'épreuve de cette sainte violence que l'amour de Jésus-Christ faisait à saint Paul? Non, tandis que quelque autre amour régnera dans notre cœur, c'est-à-dire tandis que nous chercherons à être malheureux sous le joug de nos passions, qui sont toutes incompatibles avec l'amour de Jésus-Christ.

PSAUME IX.

1. Je vous louerai, Seigneur, de tout mon cœur : je raconterai toutes vos merveilles.

2. Je me réjouirai et je tressaillerai de joie en vous; je chanterai votre nom, ô Très-Haut.

3. Parce que mon ennemi a tourné le dos, ils perdront leur force, et ils périront devant vous.

4. Car, Seigneur, vous m'avez rendu justice, et vous avez jugé ma cause : vous vous êtes assis sur votre trône, vous qui jugez avec équité.

6. Increpâsti gentes, et perit impius; nomen eorum delèsti in æternum, et in seculum seculi.

7. Inimici defecerunt framex in finem : et civitates eorum destruxisti.

8. Perit memoria eorum cum sonitu; et Dominus in æternum permanet.

9. Paravit in iudicio thronum suum, et ipse iudicabit orbem terræ in æquitate : iudicabit populos in iustitiâ.

10. Et factus est Dominus refugium pauperi : adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11. Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum; quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.

12. Psall te Domino, qui habitat in Sion; annuntiate inter gentes studia ejus.

13. Quoniam requirens sanguinem, eorum recor-datus est : non est oblitus clamorem pauperum.

14. Miserere mei, Domine : vide humilitatem meam de inimicis meis.

15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas, in portis filie Sion.

16. Exultabo in salutari tuo; infixe sunt gentes in interitu quem fecerunt.

17. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

18. Cognoscetur Dominus iudicia faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

19. Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.

20. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis; patientia pauperum non peribit in finem.

21. Exsurge, Domine, non confortetur homo : iudicentur gentes in conspectu tuo.

22. Constitue, Domine, legislatorem super eos, serent gentes quoniam homines sunt.

Psal. 10 secundum Hebræos.

23. Ut quid Domine recessisti longè, despicias in opportunitatibus, in tribulatione?

24. Dum superbit impius, incenditur pauper : comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant.

25. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ; et iniquus benedicitur.

26. Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ, non quæret.

27. Non est Deus in conspectu ejus : inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

28. Auferantur iudicia tua à facie ejus : omnium inimicorum suorum dominabitur.

29. Dixit enim in corde suo : Non movebor à generatione in generationem, sine malo.

30. Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo : sub linguâ ejus labor et dolor.

31. Sedet in insidiis cum divitibus : in occultis, ut interficiat innocentem.

32. Oculi ejus in pauperem respiciunt, insidiatur in abscondito, quasi leo in speluncâ suâ.

5. Vous avez repris avec force les nations, et vous avez fait périr l'impie : vous avez détruit leur nom pour toujours.

6. Les lances de l'ennemi ont cessé pour toujours, et vous avez détruit leurs villes.

7. Leur mémoire a péri avec fracas; mais le Seigneur subsiste éternellement.

8. Il a préparé son trône pour juger : il jugera la terre avec équité, il jugera les peuples avec justice.

9. Le Seigneur est devenu le refuge du pauvre : il est devenu son soutien dans les occasions urgentes, dans la tribulation.

10. Que ceux qui connaissent votre nom espèrent en vous, parce que vous n'avez point abandonné ceux qui vous cherchent, Seigneur.

11. Célébrez le Seigneur qui habite dans Sion : annoncez ses conseils parmi les nations.

12. Parce que le Seigneur, recherchant le sang (*des pauvres*), s'est souvenu d'eux, et qu'il n'a point oublié leurs cris.

13. Ayez pitié de moi, Seigneur; voyez l'état d'humiliation où m'ont réduit mes ennemis.

14. O vous, qui m'élevez au-dessus des portes de la mort, pour que j'annonce toutes vos louanges aux portes de la fille de Sion!

15. Je me réjouirai dans le salut que vous me donnez : pour les nations, elles sont enfoncées dans la mort qu'elles ont préparée.

16. Leurs pieds ont été pris dans le piège qu'elles avaient caché.

17. On connaîtra que le Seigneur fait justice : le pécheur a été pris dans les œuvres de ses mains.

18. Que les pécheurs retournent dans l'enfer : (*qu'il en soit de même*) : de toutes les nations qui oublient Dieu.

19. Car le pauvre ne sera pas oublié pour toujours, et la patience des malheureux ne périra pas jusqu'à la fin.

20. Levez-vous, Seigneur, que l'homme ne se fortifie pas : que les nations soient jugées en votre présence.

21. Placez sur eux un législateur, afin que les peuples sachent qu'ils sont des hommes.

Psaume 10 selon l'hébreu.

22. Pourquoi, Seigneur, vous êtes-vous retiré loin de nous? pourquoi dédaignez-vous de nous assister dans les occasions pressantes, dans la tribulation?

23. Tandis que l'impie signale son orgueil, le pauvre est persécuté : ils sont pris dans les projets qu'ils forment.

24. Car le pécheur est loué dans les desirs de son âme, et l'homme injuste est béni (*dans ses injustices.*)

25. Le pécheur a irrité le Seigneur : à cause de sa grandeur de sa colère (*contre le pauvre*), il ne cherchera pas Dieu.

26. Dieu n'est point en sa présence : ses voies sont souillées en tout temps.

27. Vos jugements disparaissent à ses yeux : il dominera sur tous ses ennemis.

28. Car il a dit dans son cœur : Je ne serai jamais ébranlé, je serai de génération en génération sans calamité.

29. Sa bouche est pleine de malédiction, d'amertume et de fraude : sous sa langue est le travail et la douleur.

30. Il se tient en embuscade avec les riches, et en secret, pour mettre à mort l'innocent.

31. Ses yeux observent le pauvre : il tend des embûches en secret, comme un lion dans sa caverne.

53. Insidiatur, ut rapiat pauperem : rapere pauperem, dum attrahit eum.

34. In laqueo suo humiliabit eum : inclinabit se, et cum dominatus fuerit pauperum.

55. Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus ; avertit faciem suam, ne videat in finem.

56. Exsurge, Domine Deus, et exaltetur manus tua, ne obliviscaris pauperum.

57. Propter quid irritavit impius Deum? Dixit enim in corde suo : Non requiret.

58. Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras, ut tradas eos in manus tuas.

59. Tibi derelictus est pauper : orphano tu eris adjutor.

40. Contere brachium peccatoris et maligni, quaeretur peccatum illius, et non inveniatur.

41. Dominus regnabit in aeternum, et in seculum seculi : peribitis, gentes, de terra illius.

42. Desiderium pauperum exaudivit Dominus; preparationem cordis eorum audivit auris tua.

45. Judicare pupillo et humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

52. Il tend des embûches pour ravir (ou piller) le pauvre, pour le ravir après l'avoir attiré à lui.

35. Après l'avoir fait tomber dans son piège, il l'humiliera; il se courbera sur lui, il tombera sur lui après s'être rendu maître de lui et des autres pauvres.

34. Car il a dit dans son cœur : Dieu a oublié (mes démarches, mes entreprises); il a détourné son visage pour ne les jamais voir.

55. Levez-vous, Seigneur Dieu, que votre main s'élève : n'oubliez pas les pauvres.

56. Pourquoi l'impie irrite-t-il le Seigneur? c'est qu'il a dit dans son cœur : Le Seigneur ne recherchera pas (l'impiété).

57. Vous voyez (Seigneur); car vous considérez les travaux et la douleur (des pauvres), afin que vous livriez (les impies) dans vos mains.

58. Le pauvre vous est abandonné : vous serez l'appui de l'orphelin.

59. Brisez le bras du pécheur et du méchant : on cherchera son péché, et l'on ne le trouvera point.

40. Le Seigneur régnera dans les siècles des siècles : nations, vous serez exterminées de sa terre.

41. Le Seigneur a exaucé le désir des pauvres : votre oreille (Seigneur) a entendu la préparation de leur cœur.

42. Pour juger en faveur de l'orphelin et du pauvre, afin que l'homme cesse de s'exalter sur la terre.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — PRO OCCULTIS (f). Rectè, si unicà di-

ctione legatur *haalmoth*, ut et legunt R. Selomo, R.

(1) Qui litteram tituli hujus Psalmi secuti sunt Patres, de mysteriis Filii Dei interpretantur : quidam interpretantur de Incarnatione, mysterio retroactis seculis ignoto, nobisque in exitu seculorum revelato; vel de mysterio crucis et passionis Jesu Christi, cujus arcanum vel discipulos ipsos usque post resurrectionem Domini latuit. Mysterium est hoc, ex quo offendiculi occasio oblata est Judæis, et profanis argumentum irrisivum. Vel denique de supremo judicio, quod nobis Deus densâ caligine abscondit. *Filius*, de quo hic, juxta veteres Patres, ipse est Christus Jesus, cujus victoria de morte et demone hic celebratur. Chaldaeus, Symmachus et S. Hieronymus reddiderunt Hebraicum : *Psalmus de morte Filii*; quod pariter explicatum est sive de Jesu Christi, sive de Abalomi nece. Sed Psalmus nulli minùs quàm Absalomo convenit; et feliciter licet accommodari morti Jesu Christi queat, satis tamen intelligitur, Propheta mentem occupari aliquâ re, quæ ætati suæ præsens fuerit, ad quam sensus litteralis et historicus carminis refertur. Sed quis hic eventus? nonnisi divinando dicerem. Nec desunt qui à Davide removens referant ad Ezechiam, vel, ut aliis placet, captivitatem Babylonicam.

Alia planè mysteria quidam in hoc titulo rimati sunt; jungentesque duas voces quas diviserant Septuaginta, Chaldaeus, S. Hieronymus et Symmachus, pro *in mortem filii*, expresserunt : *Præfecto musices puellarum pro filio*; vel, *Victori juventutis filii*. Alii verò, servatis Hebræis vocibus, ita reddidèrunt : *Psalmus David præfecto musices in Halmoth, ipsi Laben*; quasi *Halmoth* sive musicum esset instrumentum, sive nœnia ad cujus modos hic Psalmus cani deberet. Sunt qui in *Laben* anagrammate expressum legant Nabalem, virum Abigailis : id verò optimum et commodissimè inventum haberetur, dummodò solidè. Cùm tamen Psalmi auctor de Domino, velut in monte Sion consistente, hic agat, ætatem Nabalis utique respuit; non enim nisi post aliquot ab ejus morte annos David Hierosolymam superavit. Succurrit aliis (neque enim semel data conjecturis via facilè clauditur) *Laben* nomen esse ducis cujusdam Philistæi, fortè etiam Goliathi, quippe qui medius inter duos excrevit, Israeliticum et Philistæum, stetit; *Laben* verò similitudinis aliquid habet cum voce Hebræâ sonante *inter duos*. Puerilia hæc ut recitarem, ægrè admodum ex me impetravi.

Ego constantissimè censo Psalmum hunc inscribi *Ben*, vel *Banaïæ*, celebri in templo cantori, cujus nomen disertè legitur in Paralipomenis, ubi de solenni pompâ translationis arcæ Hierosolymam, *Ben* iste cum fratribus suis, Zachariâ et Jaziele, præerat septimo cantatricum choro, seu puellarum, *Halmoth*, quæ in hac pompâ modulabantur. Ita ferunt Paralipomena, v. 18 : *Et cum eis fratres eorum : in secundo ordine, Zachariam, et Ben, et Jaziel, et Semiramoth, cum reliquis*; v. 20 : *Zacharias autem et Oziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Banaïas in nablis cum puellis* (Vulgata, *in nablis arcana*) *cantabant*, vel præerant choro puellarum *Halmoth*. En, nisi conjectura me fallit, difficillimi hujus nodi solutionem. Reddi igitur potest inscriptio : *Psalmus David ad Ben præfectum chori puellarum cantatricum*. Facilè etiam credo Psalmum hunc exaratum esse cùm arcæ in Sion translata est. Meminit hic Propheta victoriarum quas Dominus de hostibus retulit, ita tamen ut nullam definitè designet. Ipsum se pingit Propheta, populumque squalentem, egenum, dejectum, oppressum, deinde gloriâ et lætitiâ exultantem. Hoc nobis in expositione Psalmi proponimus.

Psalmus in duas partes dividitur in codicibus Hebræis, Chaldæis Græcisque, ac cæteris versionibus, quæ ex his ductæ sunt. Pars secunda à v. 22 exorditur, et Psalmus certè omninò novus est, quem nulla affinitas cum priore jungit. Prior enim eucharisticus est ob Israelis victorias; alter, scilicet pars altera, à v. 22, oratio est vehemens ac vivida hominis dolore et malis oppressi. Vivis ibi coloribus exhibentur mala quæ impii pauperibus irrogant, impiorum pertinacia, et oppressorum desideria. Tum orationem claudit, fiduciam exprimens de divinâ misericordiâ. Loquendi genus aliud in alterâ parte est, quàm in primâ. Ter ibi legitur vox *Chalecab*, pauper, homo infirmitate oppressus; quæ vox alibi non occurrit. Alteram hanc partem veteres duxisse videntur à v. 18; in Hebræo enim in fine v. 17, legitur *Higgaion Selah*, quas voces Græci et Latini reddunt : *Canticum Diapsalmatis*, canticum divisionis Psalmi. Nos de captivitate Babylonicâ interpretamur. (Calmet.)

Venema duos hosce Psalmos jungendos esse arbitratur, Psalm. 9 usque ad v. 18, ad Davidem, ab hostibus omnibus liberatum, pertinere; inde autem et

Kimhi, Aquila, Theodotio. At in nonnullis exemplaribus legitur, duabus, *hal-muth*: unde veteres Hebrei, Chaldaeus, Symmachus, Hieronymus, interpretantur, *super morte filii*, quò Christus intelligatur. Alii initium fuisse carminis, ad cujus melodiam et consonantiam fuerit decantandus Psalmus. Alii certum instrumentum musicum.

VERS. 2. — CONFITEBOR TIBI, DOMINE. Palàm et publicè celebrabo te, vel gratias tibi agam. Confiteri, in publico profiteri, celebrare, gratias palàm agere. MIRABILIA, miracula omnipotentis tue, bonitatis symbola, vel admirabiles tuas erga me actiones et studia.

VERS. 3. — LETABOR ET EXULTABO IN TE. Non solùm animo letabor, sed et corpore gestiam. IN TE, in tuà clementià, benignitate, ope. PSALLAM, fidibus canam tuum nomen, tuamque majestatem carminibus celebrabo, id est, te. ALTISSIME. Vocandi casus. Est enim *Helion*, unum è decem divinis nominibus. O celsissime, ó supreme Deus.

VERS. 4. — IN CONVERTENDO INIMICUM (1). Quando retrò verteris caput et principem inimicorum meorum (Saulèm, Sathanam, etc.), reliqui debilitabuntur, imò verò peribunt ante te. AUXESIS. INFIRMABUNTUR, corruent propriè reliqui scilicet. Ideò enim mutat numerum. Etsi alii putent *inimicum* singulariter dictum per synecdochen, pro inimicis. A FACIE TUA, ne ampliùs à te videantur, et ante te impia gerant. Alii, tuà potentià et viribus, non meis.

VERS. 5. — QUONIAM FECISTI JUDICIUM (2). Quo-

per totum Psal. n. 10 afflictionem epiphanicam et initia temporum Machabaicorum describi censet. Voces autem, *super morte filii*, senioris esse ætatis, temporibusque Machabaicis inscriptioni insertas putat, cum Judas Machabeus in prælio cum Bacchide et Alcimo fortiter pugnans occubuerit, resque populi in summo discrimine reliquerit. Neque abhorrere nomen ben, cum eo manifestè indicetur Machabeus, Psalm. 80, 16, 18. (Rosenmüller.)

(1) Incipit narrare victoriam Christi contra diabolum, et satellites ejus; et loquitur in personà totius Ecclesiæ. *In convertendo*, inquit, *inimicum meum retrorsum*, id est, cum convertetur inimicus meus diabolus retrorsum, fugere videlicet incipiens à facie tuà: tunc omnes ejus milites infirmabuntur et peribunt, id est, cognitã fugã ducis, debiles reddentur, et dilabentur, ac evanescent, ac si periissent. De hac fugã diaboli loquitur in Evangelio Dominus. *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*, Joan. 12. (Bellarminus.)

(2) Reddit causam quare futurum sit ut diabolus fugiat, et totus ejus exercitus dissipetur. *Quoniam*, inquit, tu, Domine fili Dei, *fecisti judicium meum et causam meam*, id est, absolvisti judicium, et litem (id enim propriè sonat vox Hebræa *dini*) et controversiam quæ erat generi humano, sive Ecclesiæ cum diabolo. Diabolus enim prætendebat genus humanum justè à se teneri captivum, et tyrannicè illud vexabat; sed Christus in cruce absolvit hanc litem, satisfaciens pro homine, unde subditur: *Sedisti super thronum, quia judicas justitiam*, ubi crucem vocat thronum, juxta illud S. Leonis, sermon. 8 de Passione Domini: O ineffabilis gloria passionis, in quâ et tribunal Domini, et judicium mundi, et potestas est crucifixi! Atque hæc sunt verò occulta Filii Dei, ut habetur in titulo Psalmi. Qui enim in oculis hominum reus videbatur, et cum summã ignominiam pennis luere; is illo ipso tempore in throno sedens justitiam judicabat, id est, justissimè judicabat,

niam me es ultus, nunc pro justì judicis tribunali sedisti, ac justì judicis partes es executus. CAUSAM MEAM, vindictam meam, *Din*, judicium, quo quis absolvitur, vel damnatur. Sic *δίκη*, causa, et vindicta. QUI JUDICAS JUSTITIAM, justa, vel justè, in justitiã, secundùm justitiam. Passim apud Hebr. substantiva pro adverbis.

VERS. 6. — INCREPASTI, perdidisti, per metalepsin. Deus increpat et objurgat immissione gravium pœnarum et terrorum.

VERS. 7. — INIMICI. In Septuag. est genitivi casus, ut construat cum sequenti substant., et sic etiam aliqui Rabbiorum intelligunt. *Frameæ* sive gladii inimici mei in perpetuum perière. Juxta Hebræos, possit etiam esse vocativi. O hostis, desicere (tuæ) vastitates, tandem finem accipere. De diabolo intelligit Athanasius. FRAMEA, genus gladii; *Horaboth*, quidem per Hateph camets, solet significare deserta, vastitates et solitudines, sed rectiùs hic gladios, idem quod *Haraboth*, per Hateph pathah. Quo puncto etiam legit Jonas Labrati, et ita reperisse se in libro pervertuto scribit. CIVITATES, non tantùm hostis gladios et arma, omnemque nocendi potestatem, verùm etiam civitates, quibus confidebant, destruxisti, ut memoria illorum cum ipsis perierit. IN FINEM, in perpetuum, ut de restitutione nulla sit spes, et sic Hebr. EORUM, ejus. Enallage numeri poetica.

VERS. 8. — CUM SONITU, celerrimè et citissimè. Sic explicarunt emphasisim fontis. Perit memoria eorum, ipsorum, sive (et) ipsi, id est, cum ipsismet, tam ipsi quàm ipsorum memoria et vestigia. Quamquam *hama* legi possit, non *Henma ipsi*, à rad. *hama hanitha, sonuit*, cum eclipsi præp. (cum) sono, (cum) fremitu.

VERS. 9. — IN JUDICIO. Præpos. *in* Latinè redundat, ut sæpè aliàs. Adornavit, aptavit, firmavit, et munivit judicio, jure et justitiã suam solum et tribunal, ne quis putet se judicem posse corrumpere, et à recto avertere; aut Deum posse, nisi quod æquum et justum est, semper judicare. Thronus enim Dei ex justitiã constat, Basil. Vel *h* designat motum, ut sæpè aliàs, ad judicium, sive ad judicandum, ut vertit Hieron., stabilivit thronum suum. IN ÆQUITATE, æquè et justè. Sic adverbia qualitatis repræsentant.

VERS. 10. — REFUGIUM, *Misgab*, locus editus et munitus, in quæ confugitur. Ideò Hieronymus vertit, exaltationem. PAUPERI, attenuato, oppresso. IN OPPORTUNITATIBUS, opportuno tempore et necessario, nempe (nam se exponit) in tribulationibus et afflictionibus eorum. Opportunè Symmachus vel tempore necessitatis. Tunc enim opportunissimum et gratissimum solet esse liberantis auxilium. Sic infra, vers. 25.

VERS. 11. — NOMEN. Nominis Dei notatione intelliguntur cunctæ ejus proprietates, bonitas, justitia,

jam pretio persoluto, hominem liberandum et diabolum dominio spoliandum, et reipsa *chirographum decreti, quod erat contrarium nobis*, ut scribit Apostolus, Coloss. 2, *tulit de medio, affigens illud cruci, et spolians principatus et potestates*. (Bellarminus.)

potentia, misericordia, etc. QUÆRENTES, invocantes.

VERS. 12. — PSALLITE, psalmos canite. IN SION, non solum quia illic colitur, verum etiam quia illic communicat suas gratias, per sacramenta, sacrificia, verbum Dei, et oracula. Vel per Sion intellige Ecclesiam fidelium; neque enim Deus loco includitur, Euthym. Deus habitare dicitur in Sion, quia in Ecclesia per gratiam seque fruendum præbet; extra, non item. STUDIA, *Haliloth*, studia, adventiones, opera, dispensationes, voluntatem, et gesta ejus insignia.

VERS. 15. — REQUIRENS, ulciscens, ut in Genesi, 9, 5: *Sanguinem vestrum requiram*. Quoniam Deus, qui requirit et vindicat sanguinem, id est, cædes et neces, vindictam exposcendo, recordatus est eorum, id est, quærentium ipsum, ut ordo sit inversus. PALPERUM, afflictorum, humilium.

VERS. 14. — HUMILITATEM MEAM, afflictionem meam (quæ est) *de inimicis meis*, *ἐκ τῶν ἐχθρῶν*, quam ab inimicis meis patior, quæ humilitas est ab inimicis meis, quam mihi afferunt inimici mei. In hujusmodi subaudiunt relativum.

VERS. 15. PORTIS MORTIS. Qui retrahis me de ingressu mortis et limine, de periculis morti proximis, è mortis faucibus. Porta mortis, articulus et janua lethi, extremum periculum, ad quod introitus, ingressusve ad mortem protinus sequitur. OMNES, quibus scilicet te apud me laudabilem præbuisisti, id est, omnia tua erga me laudanda opera. Nam alioqui Psal. 105, 2: *Quis auditas faciet omnes laudes ejus?* Dei benefacta omnia erga humanum genus et singula nemo narrare possit; at quisque accepta à Deo beneficia omnia, et id ut universè tamen et imperfectè narrare fortassè possit. Ut has duas Scripturas Chaldaeus conciliet, mavult vertere in dativo: *Omnibus*; satis est ut dicas esse hyperbolen, de qua infra, Psal. 72, ult. LAUDATIONES. Metonymicè facta tua laudanda. IN PORTIS SION, in conventu Ecclesie frequentissimè. Elegans antithesis, in ingressu, in publico certu et conventu, palam et publicè, quia in portis publica judicia et conventus fieri solebant. Chald.: *Narrabo omnibus miracula tua in ingressibus portarum Ecclesie Sion*. Est autem antithesis ad portas mortis. FILIÆ SION, populi vel civitatis Sion: populum enim, habitatores et civitatem, appellant filiam, metaphoricè quasi fortum loci

VERS. 16. — TUO, à te mihi præstita salute. In hoc prohi duntaxat vitam sibi prorogari optant et expectant, ut Deum colant ac laudent. Exultabo in tuâ servatione et tutelâ. Demersæ sunt gentes in foveam à se factam, in perniciem, quam mihi parabant, impulsæ sunt, et ceciderunt. Vox *Sahhath* et foveam et interitum significat.

VERS. 17. — QUEM ABSCONDERUNT, quem clam tēderunt, quo insidiabantur. Metaphora à venatoribus, qui lupis foveas fodiant; vel aucupibus, qui avibus laqueos tendunt.

VERS. 18. — JUDICIA FACIENS, ultiones; impios puniens. Cognoscetur in ultionibus quas fecerit. Doctè eclipsin reddiderunt. Cognoscitur Dominus

(*caascher*) quando judicia fecit, innocentes servando, pestilentes perdendo. COMPREHENSUS, illaqueatus est propriè impius in peccatis suis. Mox autem transilierunt duas vuculas *Higgaion Sela*, quasi indices concentus, vel attentionis. Nam absque illis ænsus est perfectus maximè, absque *Sela*, quæ passim spargitur per hoc opus et ab illis solet veri *Δύψαλλμα*. Vulgò tamen vertunt: *Meditatio in seculum*, id est, quisque meditabitur et loquetur de hac apertâ Dei ultione et judicio: vel, res in perpetuum digna est meditati de interitu impij, et Domini judiciis. Chaldaeus autem: *Gaude bunt justi in æternum*.

VERS. 19. — CONVERTANTUR PECCATORES. Non tantum luant pœnas in hoc mundo, sed in infernum descendant. Sic imprecatur zelo justitiæ, non amore vindictæ, ut cognoscatur Dominus judicia faciens. Nec istud opponitur charitati christianæ: nam charitas respicit bonum publicum et commune, non unius vel paucorum. Item Deum: cui isti implacabiliter adversantur, q. d.: Quotquot non convertuntur neque respiscunt, æternum pereant. Cætera Psal. 12. Hic *Seôla* in *Deras*, exponitur *Gehinnon*, id est, gehenna. Thalmudici dicunt *τῷ π* fini additum, ad significandum quòd non solum ad infernum descendant, id est, gehennam, sed etiam ad infimum inferni gradum. Hæc contra novatores, qui *Seol*, pro sepulcro solent exponere.

VERS. 20. — PATIENTIA. Spes afflictorum et humilium non erit inanis in perpetuum. Spes est species expectationis ad patientiam inducentis.

VERS. 21. — *Confortetur*, prævaleat. HOMO; ad Antichristum restringunt August. et Euseb. de Demonst. Evang. JUDICENTUR, pœnas luant, puniantur in tuo tribunali.

VERS. 22. — CONSTITUE, DOMINE. Impone tyrannum eorum cervicibus, cujus sævitia se homines esse, et multis ærumnis calamitatibusque obnoxias gentes intelligant. LEGISLATOREM. Aliqui in bonum, *Spiritum sanctum*, eos erudientem de suâ miseriâ; vel, secundum Euthymium et Theodoretum, *Christum*. Aptius in malum tyrannum, vel calamitatem, quæ homines docet Deum et virtutem colere. Unde Aug. et Hieron. Antichristum interpretantur, *Mora*, per segol, doctor, magister. Impone eis rectorem, qui eos plagis et acerbis legibus doceat humiliter de se sentire, et suam miseriam agnoscere. Matunt alii cum Chaldaeo, *timorem*, legendo per camets, *Mora*, et *π* usurpando pro *κ*. Incute eis timorem. HOMINES, infinitis modis miserabiles; *Enos*, hominem miserum et ærumnosum, laboribus et miseriis obnoxium significat. Sciant ergo gentes se esse miseras et infelices, mortales, bullas, res nihili. *Sela*, ut considerent homines quo sint in statu.

VERS. 25. — *Psal. 10 secundum Hebræos*. UT QUID, DOMINE. Hic incipit decimus Psalmus juxta recentiores Hebræos, non veteres. Nondum enim id certò constitutum erat tempore R. David Kimhi, id est, ante annos 300. Primum quòd aliqui Psalmi carentes titulo, qui argumento essent iidem cum superiore, ab aliqui-

bus appendices superiorum perpetuò existimati sint. Secundò, quia Masoretæ, hic in investigando centum quinquaginta Psalmorum numero et distributione, ut in multis aliis rebus, inter se dissenserunt, ac ut in Decalogo consenserunt omnes decem Dei præcepta exarare, illum tamen denarium numerum variè investigarunt et constituerunt, ut adhuc lis maneat sub iudice, quemadmodum docet R. Abraham, Abben Ezra, ita et hic agnoscunt omnes centum et quinquaginta Psalmos, de summâ partitionis convenientes; sed de modo partiendi differunt, nec ante illud tempus quicquam certi definierunt, ne supra antiquitatem iudicium sibi sumerent, vel saperent, neve rationibus et argumentis doctorum in utramque partem derogarent. Nam apertè R. David Kimhi partem Rabbiorum docuisse scribit: *Beatus vir*, Psal. 1, et *Quare fremuerunt*, Psal. 2, unicum esse psalmum, ac ad illud illustrandum observasse veteres cunctas sectiones Davidi charas incipere à beatitudine, desinereque in beatitudinem, qualis hic Psalmus, qui incipit, *Beatus vir*, et finit, *Beati omnes qui confidunt in eo*. Rursùm Psalmum 115, *Non nobis Domine*, ait in quibusdam exemplaribus esse partem superioris, *In exitu Israel*, nec Psalmum per se constituere, quod hodiè isti magno supercilio inficiantur. Et Lyranus natione Judæus, Psalmum 42, *Judica nu, Deus*, non distingui apud Hebræos à Psal. 41, neque numerum per se efficere. Quod nec ipsius æmulus Paulus Burgensis, è Judaismo similiter conversus, reprehendit, qui leviora multò in eo solet carpero. Nempe illis temporibus variabant arithmetice exemplarium notæ, ut et hodiè in plurimis Judæorum manuscriptis. Ne igitur prudens temerè ab istis, de nostrorum distributione se abripi patiatur, eùm nec Masoretæ, nec Rabbini, nobis adversentur uspiam. Sed nec moveatur Psalterio, quod D. Hieronymo tribuitur. Nam est corruptum infinitis additionibus, mutationibus, detractionibus alicujus novatoris in Judaizantium nostri temporis gratiam, et sic Frobenio exhibitum quamvis minimè cum vetustis Hieronymi codicibus conveniret, à Brunone Amerbachio adjectis etiam aliis corruptelis, industriâ Conradi Pelicani (tunc quidem Franciscani, sed jam proximam excucullationem olentis), ut ipse Bruno in præfatione confitetur. Hæc autem dissensio excurrit usque ad Ps. 117, in quo rursùm convenitur, etsi Ps. 114 et 117 iterùm varietur. *Ut quid*. Ad verb.: *Quare stas in longinquo, cur occultas te tempore opportuno? Sic despiciere, est dissimulare, non videre, et quasi deorsùm aspicere, et non ad rem quæ ante oculos posita est.*

VERS. 24. — DUM SUPERBIT IMPIUS. Dum superbè agit impius, incenditur, uritur, torquetur pauper. Impii superbè vexant inopes, et affligunt. Metaphora ab iis qui aruntur. Vel, persecutionem patitur. Utrumque sonat *Dalak*. Sic ignis pro afflictione et persecutione: *Quis scandalizatur, et ego non uror*, Psal. 16, 3, et 2 Cor. 2, 19; id est, affligor, mœrore afficior, et apud comicum, *uro hominem*, id est, vexo crucioque. **COMPREHENDUNTUR**, confusio sive enallage numeri. Com-

prehenduntur pauperes in consiliis, quibus cogitant impii, scilicet, eos lædere. Vel potius: Dum superbit impius, cruciatur quidem pauper, at comprehenduntur (impii) in suis consiliis. Impiorum consilia sunt ipsis pernicioso. Hebræi etiam deprecauter exponunt. Comprehendantur (impii) in consiliis, quæ cogitant adversus probos, suis fraudibus just. *Nei* iudicio peccant. Ita hic *quibus* pro *quæ*, sumi possit: ut hic usum Græci sermonis noster interpres servarit. Nam Græci sæpè relativum ponunt in casu antecedentis. Hinc Psal. Roman.: *In cogitationibus quas cogitant*.

VERS. 25. — LAUDATUR, gloriatur, laudat desideria, studia, et affectus suos pravos. BENEDICITUR, in desideriis animæ suæ, per zeugma Heb.: *Laudat impius desiderium animæ suæ, et avarus benedicit (suam cupiditatem)*. Idem dicit per *ἐπεξήγησεν*, se beatum predicat et felicem. Nec fonti tam congruenter neutro passivè, *laudetur et benedicatur*, ab aliis videlicet. Avarum iniquum exposuerunt Septuaginta, quoniam *avaritia est iniquitatis radix*, 1 Tim. 6, 10, et *δακρύων κακίας*, ut ait Eurip.

VERS. 26. — SECUNDUM MULTITUDINEM IRÆ SUÆ NON QUÆRET. Præ multâ et tumidâ irâ suâ *non quæret* (Dominum, per zeugma). Quare Chald.: *In arrogantia spiritus sui non requiret Deum, dicens in corde suo: Non sunt manifestæ ante Deum omnes cogitationes meæ*. Aliquibus est mimesis, ut impius dicat: *Non quæret* (Deus scilicet) ut puniat. Sic, quærere, erit vindicare, ulcisci, ut requirere supra, vers. 13. Est clemens, non est tam iracundus quàm vulgò putatur. *Multitudinem*. Altitudinem nasi, propriè. Præ superbiâ nasi non curat (Deum), præ arrogantia quam motu nasi ostendit. Superbia, ut latinè dicitur supercilium. Metaph. ab oculorum superioribus pilis, ita hic altitudo nasi, à nasi elevatione et motu. Palàm ex externis signis suam contra Deum impudentiam ostendit.

VERS. 27. — NON EST DEUS. Dei providentia, vel metus. Ad verb.: *Non Deus omnes cogitationes ejus. Cogitat perpetuò non esse Deum spectatorem, vel vindicem humanarum actionum. INQUINATÆ SUNT, turpes. Prava, polluta, scæla, profana sunt omnia eorum opera. Perpetuò turpiter agunt, et improbè contra probos. Iahhiltu pro Iaheltu ab hhalal, polluit, profanavit. Nam Quies. Ain et duplicantia sæpè confunduntur, præsertim apud Prophetas et Poetas. Alii *Iahhiltu*, in modum parientium tortæ sunt et versatæ: tum enim viscera omnia mulieris non solum discruciantur, sed et fœdantur. Alii, activè torquent (alios scilicet) eorum viæ et opera. Idem sensus. Malo in inquinandi et profanandi significato, juxta illud Pauli, Tit. 1, 15: *Omnia munda mundis. Coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum mens et conscientia*. Et mox sunt abominabiles et increduli et ad omne opus bonum reprobî. Impius inquinat vias et actiones suas quovis tempore. Nam nihil boni agit, non quòd omnia opera impiorum vel infidelium peccata sint, si quando præstent aliquid operis moraliter boni, sed quòd ne hoc quidem agant aut vix agant, Sunt enim sævi pauperibus, injusti, rapaces, etc.*

VERS. 28. — AUFERUNTUR JUDICIA. Jura, præcepta et leges tuas negligit, neque considerat, quin et omnes inimicos suos tyrannide premit. Ille etiam duntaxat sensum exprimunt. Ad verb. : Altitudo sunt judicia tua, id est, sunt altæ et remote ab ejus conspectu leges tuæ, quas faciendas judicasti; vel, præ altitudine et intervallo eas nesciunt cernere et considerare; longius à se remota tua judicia putat, quàm ut de eo sumas supplicium. Aliqui putant *Marom* esse epithetum Dei. O altitudo, ó Deus qui in altis habitat, ó excelsè, judicia tua sunt ex adverso conspectus ejus, ea non intuetur, neque cernit. OMNIUM. Constructio Græca, pro, ut v. 31, omnibus inimicis suis. In fonte est metaphora à ventis, qui cum flant, dominantur in aere. In omnes inimicos suos flabit, eos flatu prosternet, vel sufflabit, id est, despiciet et contemnet.

VERS. 29. — NON MOVEBOR, ab hac potestate meâ, nunquam ero miser et calamitosus. Major sum quàm cui possit fortuna nocere. SINE MALO, sub. ero, persistam, vel quid affine; q. d. : Non continget mihi malum et noxa, ero in perpetuâ felicitate. Sibi pollicetur perpetuam prosperitatem. Possit regi à subintellecto pronomine *Ego*, ex parte anteriore. Ego qui sum sine malo, qui sum felix et florens rebus prosperis, nunquam movebor et dejiciar ab ejusmodi. Quare Hebr. interponitur *asher*, qui sine malo sum, Græci videntur aliter distinguere, *non movebor*, deinde, à *generatione in generationem sine malo* (ero).

VERS. 30. — CUJUS MALEDICTIONE OS. Non solum coruin opera sunt scelerata, sed et os sive oratio. *Maledictione* vel ex fonte, juramento; propriè enim *Ala* id significat. In ore fert juramentum, perpetuò jurat, et Dei nomen in vanum assumit. Blasphemiam mavult Chald. At Euthym. *Maledictione*, cum omnibus maledicit, *amaritudine*, cum iracundè ad omnes loquitur, *dolor*, cum non ex corde, *sub linguâ*. Subest ejus linguæ labor et dolor, quibus alios vexat, activè. Habet hæc perpetuò in ore, hoc unum loquitur, hoc unum meditat. De laudendis, labore doloreque afficiendis viris bonis et quietis semper agitat. *Sub pro in*. Qui vim præp. retinent, cor interpretantur, quod situm est sub linguâ.

VERS. 31. — SEDET IN INSIDIIS. Sedere solet in angulis pagorum, unde ex latibulis observet pauperem. Nam Hebr. habetur. In insidiis villarum sive pagorum, id est clàm in villis et pagis divitum atque nobilium. In occultis, in locis occultis et desertis. Pertinet ad sequentia, ut et Hieronymus vertit, et Augustinus distinxit.

VERS. 32. — IN PAUPEREM, in perniciem pauperis.

VERS. 33. — PAUPEREM, afflictum. RAPERE, ut rapiat, inquam; pauperem quando attrahit eum in rete suum. Est anaphora, et regitur à verbo *insidiatur*.

VERS. 34. — IN LAQUEO SUO. Hypotyposis sive descriptio insidiatoris: laqueo suo vel intra laqueum suum (si præp. in latinè non abundet) humiliare solent pauperem et miserum. Inclinare verò et incurvare se, se humilem exhibere pauperi, vel ab eo divertere, ut *cadat* pauper, quando venerit in ipsius dominatum. Masoretæ non necessariò jungunt præcedentibus: Dum attrahit eum laqueo suo, vel in laqueum suum.

Nam Hebraica utrumque patiuntur. Deinde per se legunt sequentia: HUMILIABIT EUM. Hic autem duntaxat Septuaginta secuti sunt sensum. In fonte enim est poetica hypothesis insidiatoris: *In laqueum suum eum pertrahet; deprimet se, incurvabit se, et veluti procidit humi, ne videatur, quo tempore pauperes habebit in manu et potestate*, id est: Quando pauperes propè attigerint ejus casses et venabula, ne retrò cedant, neve ab ipso caveant, latitabit, nec ante se proferet, quàm eos ex improvviso teneat oppressos. Metaphora à venatoribus, qui dum feras capere student, se compri-munt incurvantque, ut violentius et certius insiliendo prædam capiant. Ad verb. : Humiliabit (impius), incurvabit se, et cadet in fortia ejus (fortes ejus casse-) exercitus attritorum (turba miserorum). *Pauperum*. Mutat numerum per enallagen, pro *pauperis*. Nam dixerat *eum*, et *cadet* singulariter. Hebr. *Hhelcain*, pauperes, vel exercitus, congregatio pauperum, sive attritorum, si nomen sit compositum è duobus *Hhel* et *Cae*.

VERS. 35. — DIXIT ENIM IN CORDE. Impius impunitatem, inficiendo providentiam Dei, sibi promittit. OBLITUS EST omnium eorum quæ fecimus. AVERTIT, (aut) avertit, epanorthosis. Se veluti corrigit. Oblitus est Deus, aut certè avertit faciem suam, ne nostra malefacta in finem, id est, unquam, videat. Sic supra, vers. 20. IN FINEM, in perpetuum.

VERS. 36. — EXALTETUR MANUS TUA ad ferendum. Unde Hebr. : Eleva manum tuam, feri et percute manu extentâ et elevatâ, ut plaga sit durior. Gestus ferientis. Manum pro potentiâ accipit Euthymius.

VERS. 37. — PROPTER QUID, quam ob causam, cur, *πάλος*, ex rei indignitate. NON REQUIRET, sup. nostra malefacta, id est, non ulciscetur, ut sup. vers. 13. Alii: Non curabit opera nostra. Nam existimant Deum negligere quæ in mundo geruntur.

VERS. 38. — VIDES, QUONIAM TU. Hysterologia, sive constructio inversa, ut: *Quoniam tu laborem et dolorem consideras, fit per modum parenthesis*. Vides, prospicis, ut tradas eos in manus tuas, quoniam tu laborem, etc. Quoniam istos cernis, labore et dolore cruciare probos, vides te ipsos traditurum in tuam manum et potestatem, ut conficias, et ulciscare. Tradere in manus suas, et ad judicium trahere, et suo tribunali exhibere judicandos. Vel, quâdam antithesi. *Quoniam*, ritu Græco et Hebraico continuativa erit particula, non causalis. Vides quòd tu laborem et doerem (quem aliis inferunt, activè) consideras. Isti dicunt te non requisiturum ipsorum opera. Atqui vides, id est, scis, te considerare et contemplari eorum laborem (de quo supra, vers. 30: *Sub linguâ ejus labor et dolor*), ut supplicium de illis sumas. Isti existimant te non cernere sua peccata, atqui vides ea, ut vindictam sumas suo tempore. Antithesis etiam respicere potest versum illum 30: Perpetuò loquuntur vexationem aliorum, tu vicissim consideras quomodò illos vexes, labore doloreque afficias, ut *labor et dolor* utroque versu activè accipiantur.

VERS. 39. — TIBI. Tuae fidei et tutelæ dimissus ac reservatus, ut ei sis adjutor.

VERS. 40.—BRACHIUM. Vires et potestatem ejus frange. QUÆRETUR. Tum eorum peccatum et improbitas si quæretur, non extabit. Funditûs enim extirpabitur impius. Tum si quis illa quærat, non invenientur, quia jam perierit impius, te conterente. Ad verb. : *Quæres peccatum illius, et non inuenies* (impium scilicet, vel peccatum impii). Aliqui parùm aptè : Inquires in impietates illius, quoad nulla sit impunita.

VERS. 41.—GENTES. O impii, ô increduli. Quos profanos, vel barbaros Latini appellant, incredulos, et alios à Dei religione, hos Scriptura gentium nomine designat.

VERS. 42.—DESIDERIUM. Preces, quibus desiderat auxilium, vel vota, et pios motus animi. PRÆPARATIONEM, ad precem scilicet et gratiam Dei. Vox *kon* etiam notat firmitatem et constantiam, quâ scilicet duratur in adversis, id est, patientiam. Actio porrò in fonte tribuitur Deo, à quo est velle et perficere. *Præparasti* (vel *firmasti*) *cor eorum, auscultavit auris tua.* Nam futura fontis pro præteritis per regulam Psal. 6,

ult. Non solùm autem gratia, remissio peccatorum, justificatio sunt à Deo, sed et præparatio, sive dispositio, juxta illud Prosperi : *Sine gratiâ non curritur ad gratiam.* Quare justificatio rectè gratuita prædicatur, etsi præcedentem requirat ex parte nostri præparationem, quoniam etiam ipsa præparatio gratuitè est, gratis enim et Dei gratiâ, dono et munere infunditur.

VERS. 43.—JUDICARE. Infinitivi modi, Hebr. et Græcè, id est, ad judicandum, ut judices pupillum et oppressum, ut eis jus dicas, et patrocineris. Sic Luc. 1, 29 : *Illuminare his qui in tenebris*, id est, ad illuminandum, ut illuminet, et splendeat his, etc. MAGNIFICARE, rectiùs quàm conterere, terrefacere, percutere, etsi *Arats* utrumque significet. Ut deinceps desinat magnificare se, superbire, et contemptim persequi probos. SUPER TERRAM. Eclipsis relativi. Homo (qui est) super terram, homo terrenus, homo de terrâ natus. Hinc Hebr. homo de terrâ. Parùm Hebraicè Euthymius : Inter homines.

NOTES DU PSAUME IX.

Le titre est dans notre version, d'après les LXX : *In finem, pro occultis filii, psalmus David.* Je n'ai à expliquer que *pro occultis filii*. L'hébreu porte : על, לבן כרת לבן ce qu'on traduit : *Super mortem filii*. D'autres joignant les deux premiers mots, lisent עלבנת, et sous-entendent על, ce qui ferait *de juventute*, ou *pro juventute*. Les LXX paraissent avoir lu ainsi; mais ils ont traduit, *pro occultis*, parce que עלבנת signifie *occultavit*. Et tel est aussi le titre du 46e psaume : על-עלבנת ce que tous traduisent, *pro occultis*. D'autres croient que ce mot *alamoth* dénote un instrument de musique qui leur est inconnu. Ceux qui veulent s'attacher ponctuellement à la lettre de l'hébreu disent *super mortem Labben*; et quand il faut expliquer ce *Labben*, ils ont recours à Goliath, qui est appelé *vir medietatum*, ou *intermedius*, *inter castra*, ou à un chanteur nommé *Ben*, dont il est parlé au premier livre des Paral. 15, 18. C'est le sentiment de D. Calmet, qui entend *alamoth* des filles destinées à chanter dans les cérémonies du temple; et, selon lui, toute l'explication du texte serait, *psaume de David, pour Ben, préposé au chœur des filles chanteuses*. Enfin il y a encore d'autres interprétations qu'on peut voir dans les commentateurs, en particulier dans Menochius, sur le 15e chapitre du premier livre des Paralipomènes.

Mais que signifient ces mots des LXX et de la Vulgate, *pro occultis filii*? Les SS. PP. s'accordent assez à croire que le prophète a en vue les *mystères* du Messie, qui était *filis* de David; et l'on ne peut pas dire que cette pensée soit contraire à la lettre, puisque les mots hébreux, grecs et latins y sont conformes; on ne peut dire aussi qu'elle soit trop mystique, puisque David, comme prophète, a parlé en une infinité d'endroits du Messie.

Ce psaume 9 en fait deux dans l'hébreu, et c'est la raison pourquoi les hébraisants comptent dans l'ordre des psaumes suivants, un psaume de plus; mais ils réunissent ailleurs quelques psaumes; et quoiqu'ils en divisent encore quelques-uns, il arrive pourtant qu'ils ne comptent comme nous que 150 psaumes. J'aurai soin de marquer ces divisions et ces réunions, qui au fond sont d'une très-petite considération pour l'intelligence du Psautier.

Quant au sujet traité dans ce psaume, on le verra par le détail des versets. Il s'agit de grandes victoires;

et les Pères croient que ce sont les victoires du Messie sur les ennemis du salut.

VERSETS 1, 2.

Il y a dans l'hébreu : *Je louerai le Seigneur.* Les LXX ont adressé la parole au Seigneur même, pour rendre uniformes les expressions du prophète, qui dit ensuite : *Je raconterai toutes vos merveilles, je me réjouirai en vous*, etc.

C'est ne pas distinguer les sentiments, c'est ne pas connaître le cœur du prophète, que de croire ces deux versets identiques, et de s'imaginer que c'est la même chose exprimée en différents termes. David dit *qu'il louera le Seigneur de tout son cœur*; ce qui exprime la qualité la plus essentielle de la prière, savoir, le sentiment et l'affection, l'attention de l'esprit, et l'intérêt de la volonté. Il dit ensuite *qu'il racontera toutes les merveilles du Seigneur*; ce qui marque une grande étendue de connaissance et d'application dans ce prophète. Il ajoute, *qu'il se réjouira dans le Seigneur*; ce qui indique le sentiment profond dont il est affecté au souvenir de ses merveilles; il ne se contente pas d'une simple joie, elle sera accompagnée de transports et de tressaillements. Enfin, *il célébrera par des cantiques le nom du Très-Haut*; où l'on voit l'accord des prières vocales et des cantiques publics avec les dispositions intérieures. Il célébrera le nom du *Très-Haut*; ce nom est Dieu même, et Dieu est le *Très-Haut*; il surpasse toutes les conceptions des hommes et des anges. Voilà toutes les facultés de l'âme et du corps occupées de la gloire du Seigneur.

RÉFLEXIONS.

Le défaut le plus essentiel et le plus commun de toutes nos prières, c'est de n'être pas faites dans toute l'étendue du cœur. On prie par habitude, par routine : le cœur n'est presque pour rien dans ces sortes de prières. On les récite sans presque les entendre; on les commence sans élever le cœur à Dieu, et l'on se trouve à la fin, sans savoir par quelle route on a passé. On se fait peu de scrupule des distractions, sous prétexte qu'elles sont involontaires : mais comment *involontaires*, quand on est habituellement loin de Dieu, quand on vit sans recueillement, quand on n'apporte ni préparation ni sentiment à la prière? Le saint roi loue Dieu de tout son cœur, il s'occupe de ses merveilles, il ne perd pas de vue qu'il parle au Très-Haut, il met ses délices à bénir le saint nom de

Dieu. Voilà un homme de foi; et pourquoi ne le se-rais-je pas à son exemple?

VERSETS 3, 4.

L'hébreu a pu être traduit : *In convertendo inimicum meum, ou inimicos meos*. En traduisant *inimicum meum*, le prophète passe sur-le-champ du singulier au pluriel : ce qui n'est pas rare dans la langue sainte. Par le *singulier*, on entend le *chef des ennemis*, ou bien *chacun des ennemis*.

Infirmabuntur, l'hébreu porte יכשל, qui signifie *debilitabuntur*, et c'est le sens des LXX et de la Vulgate.

Le prophète remercie Dieu de ce que ses ennemis ont tourné le dos, et ont été confondus dans leurs projets injustes.

RÉFLEXIONS.

Il ne faut jamais perdre courage, quand on a l'innocence de son côté. Dieu est un juge infiniment éclairé, infiniment juste; il prendra notre cause en main, soit en cette vie, soit en l'autre. Il n'y a que lui proprement, dit S. Chrysostôme, qui *juge la justice*, qui la discerne infailliblement de ce qui est injuste; les hommes sont ou trop peu éclairés, ou trop passionnés, pour faire toujours ce discernement : et c'est ce qui prouve qu'il doit y avoir un temps où Dieu monte sur son trône pour juger tous les hommes; sans cela il n'y aurait ni providence, ni loi divine, et Dieu même n'existerait pas.

VERSETS 5, 6.

Il doit s'agir d'un grand événement dans ce psaume; car le prophète dit : *que Dieu a repris avec force les nations*, c'est-à-dire, les idolâtres; que ces impies ont péri, et que leur nom a été détruit pour l'éternité. L'expression dont se sert l'hébreu marque l'éternité proprement dite : car dans ce même psaume, la durée et le règne de Dieu sont exprimés de la même façon : *Le Seigneur régnera dans les siècles des siècles*. Il doit donc être question dans ce psaume de la destruction de l'idolâtrie et de la défaite des puissances de l'enfer, par la prédication de l'Evangile.

RÉFLEXIONS.

Il n'est pas possible de méconnaître, dans ces versets, la victoire que J.-C. a remportée sur les puissances de l'enfer. Leurs *traits enflammés*, comme s'exprime l'Apôtre, sont repoussés par le bouclier de la foi. Leurs *villes*, c'est-à-dire, les âmes où le démon regnait, et qui étaient, selon l'expression de J.-C. même, comme des lieux de défense qu'occupait le *fort armé*, ont été détruites, c'est-à-dire, que ce *fort armé* en a été chassé.

Les impies, si multipliés aujourd'hui, ont blasphémé contre cette victoire de J.-C. Ils ont dit que le démon, depuis que ce Dieu-Sauveur est venu au monde, n'avait rien perdu de sa force; qu'il triomphait encore dans tout le monde; qu'il était vainqueur dans ses combats contre l'Evangile, puisqu'il en sortait couvert de dépouilles. Ces ennemis de la religion n'ont considéré, ni la nature des armes que J.-C. a laissées dans son Evangile et dans son Eglise, ni la manière dont il veut qu'on s'en serve, ni la multitude des âmes enlevées au démon, ni enfin l'issue de ce combat, dont J.-C. aura tout l'avantage, et le démon toute la honte. J.-C. donne aux fidèles des armes très-puissantes, qui sont sa grâce, ses sacrements, ses exemples, ses saints livres. Avec ces armes, on peut triompher de toutes les puissances de l'enfer; mais pour obtenir ce triomphe, il faut vouloir et savoir se servir de ces armes. Le grand principe de toute l'économie du salut, c'est que Dieu veut être honoré, obéi, servi librement; il donne tous les secours, mais il exige qu'on ne les rende pas inutiles par l'incrédulité, par la paresse, par l'ascendant qu'on donne aux passions. Un roi aurait beau fournir d'excellentes armes à ses soldats; s'ils n'ont point de volonté, ils

fuiront avec ces armes, et le roi sera en danger de perdre ses états. Il n'en est pourtant pas de même de J.-C.; il enlève au démon une multitude d'âmes qui étaient ou qui auraient été ses esclaves, sans les secours prévenants de la grâce. Le nombre des élus n'est pas le plus grand, mais il est très-grand : qui peut en assigner le nombre? Enfin, que gagne le démon par sa prétendue victoire? en est-il et en sera-t-il plus heureux? Si un roi enchaîné voyait beaucoup de ses sujets, ou même de ses ennemis, enchaînés avec lui, son sort en serait-il plus tolérable? L'empire du démon est et sera un empire d'horreur, de confusion, de désespoir. Plus le nombre des sujets de ce maître cruel sera grand, plus il maudira son état, et plus il sentira le poids de ses chaînes. La volonté de nuire qu'il a, comme essentiellement, depuis sa chute, le ronge lui-même le premier; le succès de cette volonté aggrave ses malheurs, au lieu de les soulager. Enfin, pour voir de quel côté est la victoire, il faut voir de quel côté sont le bonheur et la gloire. C'est assurément du côté de J.-C.; c'est donc J. C. seul qui est le vainqueur.

VERSETS 7, 8.

Le prophète oppose la durée éternelle du Seigneur à la destruction de ses ennemis, qui sont aussi ceux de notre salut. *Leur mémoire*, dit-il, *a péri avec fracas*, ou bien avec eux, selon le sens de l'hébreux.

Dieu jugera la terre avec équité; il jugera les peuples avec justice. Il y a quelque différence entre la terre et les peuples : la terre signifie le globe même, soit habitée, soit inhabitée. Dieu le jugera avec équité, en bouleversant les éléments qui le composent; car ce globe n'a pas été créé pour durer toujours : il est de l'équité de Dieu de lui substituer une *nouvelle terre* et de *nouveaux cieux*, c'est-à-dire, son royaume éternel, où il n'y aura ni deuil ni douleur, ni gémissements. Les peuples sont les habitants de la terre : Dieu le jugera avec justice, ou selon sa justice; parce qu'il est juste qu'il récompense la vertu, et qu'il punisse le crime.

RÉFLEXIONS.

Il y a ici une opposition très-marquée entre la destruction des méchants, et la durée éternelle de Dieu. *La mémoire des impies périt avec fracas*, ou *périt avec eux-mêmes*; mais *le Seigneur subsiste éternellement*. Il y a même dans le texte, qu'*éternellement il est assis* sur son trône, pour marquer la paix dont il jouit, et l'empire qu'il exerce. C'est ce qui console la vertu persécutée par les méchants. Ceux-ci périssent, et leur mémoire même s'anéantit. Si elle subsiste, c'est une mémoire odieuse, et pire que l'anéantissement. Que penseront tous les siècles d'un Néron, d'un Caligula, d'un Hérode, d'un Antiochus, et du traître Judas? La vertu, au contraire, quoique opprimée sur la terre, aura dans le royaume de Dieu, non-seulement une récompense éternelle, mais elle jouira éternellement de la gloire d'avoir eu l'approbation du souverain juge. C'est au jugement de Dieu que tout sera apprécié selon sa juste valeur. Cette pensée détruit l'hypocrisie, fait aimer la candeur et la simplicité, inspire une crainte salutaire des jugements éternels, ouvre l'âme à l'amour de Dieu.

L'Ecriture est admirable dans ses images : elle nous représente Dieu préparant son trône pour juger; comme si, durant cette vie, qui est le temps de la miséricorde, le trône de Dieu n'était destiné qu'à faire couler vers nous des torrents de grâces. Au jour de la révélation, ce trône sera celui d'un juge qui demandera compte de ses bienfaits, qui en récompensera le bon usage, et qui en punira l'abus.

VERSET 9.

L'hébreu dit pour *refugium*, un *lieu élevé et fortifié*, où l'on peut se réfugier avec confiance. Le *pauvre*, dont il est parlé ici, est l'*homme opprimé*, accablé, outragé, selon la force du texte; Dieu le secourt dans les occa-

sions où cette protection lui est nécessaire. Le texte et les versions disent : *in opportunitatibus, in tribulatione*; ce sont deux choses distinguées, le *temps favorable* et la *tribulation*. Je crois que ceux qui traduisent simplement, *dans le temps de la tribulation*, ne rendent pas toute la force des expressions du prophète.

RÉFLEXIONS.

On a ici une différence bien marquée entre Dieu et les protecteurs du monde. Ceux-ci n'assistent que très-peu, très-rarement, et souvent de très-mauvaise grâce, les malheureux : au lieu que le Seigneur met sa gloire à soutenir ces hommes abandonnés. Les heureux du siècle comptent sur leur fortune, sur leur industrie, sur leur crédit, et Dieu les abandonne à leurs ressources humaines ; mais il protège les malheureux qui s'adressent à lui ; et s'il y a dans le monde des infortunés qui paraissent délaissés de la Providence, c'est, ou parce qu'ils ne comptent pas sur elle, ou parce qu'ils ambitionnent des secours étrangers à leur état, ou parce qu'ils abusent de ceux qui leur sont accordés. Je pourrais, Seigneur, me rappeler en votre présence beaucoup d'exemples qui justifieraient ces trois observations ; mais je dois plutôt vous rendre des actions de grâces pour les secours que vous m'avez accordés si souvent, si à propos, et dans le temps où j'éprouvais des traverses dont vous seul pouviez me délivrer. Soyez béni, mon Dieu, de cette assistance, tant spirituelle que temporelle, dont vous seul êtes l'auteur ; et ne permettez pas que j'oublie jamais ces bienfaits signalés, ces grâces spéciales. Qu'elles animent ma foi, qu'elles soient un motif pour moi de vivre sous votre protection, et de ne mettre ma confiance qu'en vous.

VERSET 10.

L'hébreu porte : *espéreront* ; mais on sait qu'il se fait souvent dans cette langue des changements de temps ; d'ailleurs, en supposant le futur, le présent du prophète est toujours à peu près le même.

RÉFLEXIONS.

Le prophète nous trace ici une route bien aisée, pour nous apprendre à mettre notre confiance en Dieu. Il ne s'agit que de *connaître son nom*, et de *chercher le Seigneur*. La *connaissance* de Dieu ne consiste pas dans de grandes recherches sur sa nature et sur ses divins attributs. Elle consiste à croire fermement ce que la foi nous enseigne de sa puissance, de sa miséricorde, de sa justice. La *recherche* de Dieu dépend, avec la grâce, des sentiments de notre cœur, de la bonne volonté qui nous porte vers lui, de la sincérité avec laquelle nous désirons de lui plaire. Ces choses sont à la portée des simples, des esprits bornés. Aussi est-ce dans eux communément que se trouve une plus grande confiance en Dieu. Les savants s'appuient trop sur eux-mêmes dans la connaissance qu'ils veulent acquérir de Dieu ; et dans la recherche qu'ils font des moyens de le servir, ils mettent trop d'appareil et trop de subtilité : d'ailleurs accoutumés, par leurs fonctions mêmes, à examiner les objections que l'impie et l'hérésie ont imaginées sur la nature et les attributs de Dieu, sur nos devoirs par rapport à ce souverain Être, sur les actions des saints qui ont excellé dans son culte, ils éprouvent, tantôt des tentations fâcheuses, tantôt des sécheresses de cœur comme inséparables de leurs études, tantôt des craintes de ne pas saisir avantagement les réponses propres à confondre leurs adversaires. Ah ! Seigneur, que les savants ont besoin de simplicité et d'humilité, dans les soins qu'ils prennent pour vous connaître et pour vous chercher ! Vous avez remercié votre Père céleste de ce qu'il avait révélé vos mystères aux petits, tandis qu'il les cache aux savants et aux sages. Cette divine parole se vérifie tous les jours. Les connaissances acquises ont souvent fait des incrédules et des hérétiques : la simplicité de la foi, jointe à la bonne volonté, remplit votre royaume de saints.

VERSETS 11, 12.

Dans ce psaume, le prophète se laisse entraîner aux mouvements de son cœur ; tantôt il s'élève contre les ennemis de Dieu, tantôt il console la vertu opprimée, tantôt il s'adresse au Seigneur, et exalte ses grandeurs.

Le mot que les LXX traduisent par *ἐπιτηδεύματα*, et la Vulgate par *studia*, signifie aussi en hébreu, *opera*, et il désigne en général tous les desseins et toutes les merveilles de la divine Providence.

Il est dit que le Seigneur *habite dans Sion*, parce que l'arche d'alliance, d'où il faisait entendre ses volontés, avait été transportée sur cette montagne.

Dieu est dit *rechercher le sang des pauvres*, parce qu'il venge les injures qu'on leur fait.

RÉFLEXIONS.

David exhorte son peuple à chanter les louanges du Seigneur, qui habitait sur la montagne de Sion, à cause de l'arche du Testament, qui y avait été transportée. Mais nous, à qui l'Apôtre dit que *nous nous sommes approchés de la véritable montagne de Sion, de la cité du Dieu vivant* ; c'est-à-dire, que nous sommes entrés dans l'Eglise de J.-C., dont la montagne de Sion, voisine de Jérusalem, n'était que la figure ; quel tribut de louanges devons-nous à Dieu ? Quel zèle devons-nous avoir pour annoncer ses grandeurs et ses merveilles ? Quelle reconnaissance devons-nous lui témoigner pour la grâce qu'il nous a faite d'entrer et de persévérer dans la vraie Eglise ? Cette Eglise, dit S. Chrysostôme, est comparée à une montagne, à cause de sa solidité et de son immutabilité ; car, comme aucune force humaine ne peut ébranler et déplacer une montagne, ainsi l'Eglise de J.-C. demeurera toujours ferme et immobile.

Dieu *recherche le sang des pauvres* : c'est-à-dire, des petits, des humbles, des affligés. Il nous pardonne les offenses commises contre lui ; mais il ne nous pardonne pas, sans réparation, les injures faites au prochain. Quiconque l'attaque dans sa personne, dans ses biens, dans sa réputation, dans tout son être physique et moral, est coupable envers lui, et Dieu se constitue son vengeur. Ce n'est même pas assez : quiconque néglige de l'assister dans ses besoins, de le consoler dans ses peines, de le supporter dans ses défauts, sera responsable à la justice divine de toutes ces omissions. Ah ! que la charité est étendue à l'égard du prochain ! que cette vertu est délicate ! Qu'il est aisé de la flétrir, et qu'il est difficile de la rétablir dans son intégrité, quand on l'a flétrie !

VERSETS 13, 14.

Voyez mon *humiliation*, selon l'hébreu, mon *affliction* : les *portes de la mort* sont toutes les calamités extrêmes, surtout celles qui mettent l'âme en danger de se perdre. Les *portes de la fille de Sion*, sont les assemblées du peuple fidèle dans Sion. L'hébreu appelle *fille de Sion, fil'e de Tyr*, etc., les habitants de ces villes, parce qu'on s'assemblait aux portes des villes pour les jugements et pour les autres affaires publiques ; le prophète parle ici des *portes de Sion*, pour indiquer l'assemblée des fidèles, auxquels il désire annoncer les grandeurs de Dieu.

RÉFLEXIONS.

Quoique le prophète ait témoigné de la joie dans les versets précédents, il ne laisse pas d'implorer ici la miséricorde du Seigneur dans son affliction. C'est que le juste sent toujours l'état de misères où il est sur la terre, et les dangers où son salut est exposé. Quand nous jouissons de la plus grande paix, dit S. Chrysostôme, définissons-nous plus que jamais de cette situation, et redoublons nos prières pour obtenir les secours du Très-Haut. C'est dans le calme qu'on court les plus grands risques. David était délivré des persécutions de Saül, il régnait tranquillement et avec gloire : ce fut le moment où il s'oublia le plus, où il commit les deux grands crimes qui furent l'objet de ses

larmes tout le reste de sa vie. Si je m'examine moi-même, je verrai que c'est dans la prospérité, dans la santé pleine et entière, dans la tranquillité de mon esprit et de mon cœur, qu'il s'élève en moi une sorte de hardiesse pour offenser Dieu; que la crainte de ses jugements disparaît, que la présence ou le souvenir des objets sensibles me touche le plus: c'est donc alors que je dois recourir, avec le plus grand empressement, à la protection du Seigneur.

VERSETS 15, 16.

In interitu quem fecerunt; le mot hébreu נִדְחָו , signifie, *perdition, destruction, dévastation*. Le grec dit $\delta\iota\alpha\sigma\theta\omicron\rho\epsilon\acute{\alpha}$, qui exprime bien ce sens, et notre Vulgate ne s'en écarte pas.

Ces nations, dont parle le prophète, sont les ennemis du saint culte, tous les adversaires du salut.

RÉFLEXIONS.

Ce qui est observé ou prédit ici par le prophète, est arrivé et arrivera encore à tous les persécuteurs de la vertu. Ils tombent tôt ou tard dans le piège qu'ils avaient préparé aux hommes vertueux. Plus la justice de Dieu est lente, et plus elle est terrible. L'écriture sainte et l'histoire profane sont remplies d'exemples funestes en ce genre; mais quand ces exemples ne paraissent plus se renouveler, c'est le cas de trembler encore plus pour les impies. Dieu est toujours le même, toujours juste, toujours ennemi du crime; s'il ne punit en cette vie, il ne peut manquer d'exercer ses vengeances en l'autre.

VERSETS 17, 18, 19.

Le pécheur a été pris dans les œuvres de ses mains, c'est-à-dire que, voulant nuire et faire le mal, il est lui-même tombé dans le malheur qu'il préparait aux autres. Cela peut signifier aussi qu'il sera jugé selon ses œuvres.

A la fin de ce verset 17, il y a dans l'hébreu, *higahion selah*, dont on ne sait pas précisément la signification; on croit que c'est une note placée pour réveiller l'attention, comme s'il y avait: *res in perpetuum meditanda*. Les LXX mettent *cantus intervallum*, comme si les chœurs devaient faire là une pause. La Vulgate omet ces mots, comme inexplicables aujourd'hui.

Que les pécheurs retournent dans l'enfer; ce n'est point une imprécation, c'est une sorte de prophétie. L'hébreu porte: *les pécheurs se retourneront dans l'enfer*; sur quoi Robertson dit très à propos dans son lexique: *qui expertes sunt justitiæ Dei, redeunt ad regnum diaboli*. La plupart des interprètes prennent ici le mot *enfer* pour le lieu où les réprouvés sont punis de leur oubli de Dieu.

On voit dans le verset 19 un exemple de l'exactitude et de l'attention des LXX, et de notre version. Il y a dans l'hébreu: *l'attente des pauvres périra éternellement*; ce qui est une fausseté manifeste; pour la faire disparaître, les hébraïstes sont obligés ou de supposer ici une interrogation: *l'attente des pauvres périra-t-elle éternellement?* ou bien ils font servir la négation du premier membre de ce verset au second membre, afin qu'il y ait: *l'attente des pauvres ne périra pas éternellement*. Nos versions articulent très à propos cette négation.

RÉFLEXIONS.

Il y a de grandes instructions dans ces trois versets:

1° On connaît qu'il y a un Dieu juste; on le connaît par la justice qu'il exercera. Cette vérité est répétée sans cesse dans les psaumes, parce que le prophète, inspiré de Dieu, savait qu'il n'y a rien qui trouble plus les gens de bien, dans ce monde, que la prospérité des méchants et la tribulation des justes. Il y aura donc un temps où toute justice sera manifestée et exercée par le juge souverain de toutes choses. C'est ce qu'on ne doit jamais oublier.

2° Les pécheurs retourneront dans l'enfer, parce qu'ils appartiennent déjà, dès ce monde, aux puissances de l'enfer; leur état n'est différent de celui des réprouvés, que parce qu'ils jouissent encore de la vie, car leur âme est aussi coupable aux yeux de Dieu que celles qui gémissent dans l'abîme. Une autre raison encore pour laquelle il est dit que les *pécheurs retourneront dans l'enfer*, c'est qu'en effet, au jugement général de Dieu, leurs âmes se réuniront à leurs corps, et rentreront ainsi réunies dans le lieu de tourments et de grincements de dents.

3° Pour être réprouvé, le prophète n'assigne que l'oubli de Dieu, comme si ce seul péché suffisait pour consommer la réprobation. Et ceci est une grande et effrayante vérité. Il y a dans le monde une infinité de personnes qui ne se regardent pas comme coupables aux yeux de Dieu, parce qu'elles ont des vertus morales, parce qu'elles sont fidèles dans le mariage, dans le négoce, dans les traités conclus entre les autres hommes; parce qu'elles ne prennent point de part aux assemblées criminelles des mondains; parce qu'elles ont de l'humanité, de la tempérance, de la douceur dans le caractère; parce qu'elles sont occupées d'emplois utiles, qui ne leur laissent pas le temps de se livrer aux plaisirs. Enfin, ce sont des hommes irréprochables aux yeux du monde, mais ils oublient le Seigneur; ils ne lui adressent aucune prière, ou s'ils se trouvent aux assemblées des chrétiens, c'est sans réflexions, sans désir de plaire à Dieu, sans retour sur eux-mêmes. Ce sont là, selon la pensée du prophète, des pécheurs qui n'auront d'autre partage que l'enfer, parce qu'il est essentiel, pour le salut, de se souvenir de Dieu, de recourir à lui, de l'invoquer, de lui témoigner de la confiance et de l'amour.

4° La patience est ce qui coûte le plus aux personnes affligées, persécutées, opprimées. On soutient avec vigueur une grande épreuve, tous les motifs de la religion et toutes les forces de la raison se réunissent pour fortifier l'âme; mais une longue disgrâce, une oppression dont on ne voit point le terme, une persécution qui croît avec le nombre des jours et des années, use en quelque sorte les ressorts de l'esprit, décourage la volonté, et il ne reste dans un cœur malheureux qu'un fonds d'amertume qui cherche à se manifester par les plaintes et par l'impatience. Le prophète offre ici un remède souverain et efficace; c'est que la *patience du malheureux ne périra pas pour toujours*, c'est qu'elle sera récompensée par le consolateur éternel. Dans l'enfer, il n'y a que désespoir, parce que la patience serait inutile, les maux devant être sans adoucissement et sans fin. Mais en cette vie, quelque longue qu'on la suppose, le juste affligé voit toujours un terme, et à ce terme, un état où il n'y aura ni douleur, ni travail, ni deuil, ni souffrances, où la joie la plus pure inondera le cœur, où un torrent de délices enivrera, comme s'exprime le prophète, toutes les facultés de l'homme. Cette pensée, devenue habituelle dans l'esprit d'un vrai fidèle, adoucit tous ses maux, les lui rend même précieux; il en vient jusqu'à préférer ses souffrances, ses humiliations, ses traverses, à toutes les consolations du monde. Et que ne peut point encore sur une âme de cette trempe le grand spectacle de Jésus-Christ persécuté, calomnié et souffrant?

VERSETS 20, 21.

Il y a beaucoup de force dans le terme *homo* וְחַיִל qui signifie *homme faible*, vil, pécheur dès son origine. Le prophète demande qu'une créature si bornée dans toutes ses puissances ne prévale pas contre Dieu.

Ce *législateur*, dont parle ici la Vulgate, est pris, par quelques hébraïstes, pour la *crainte* du Seigneur, parce qu'en effet le mot hébreu peut signifier *crainte* (1) ou, *maître, législateur*, selon les deux diverses

(1) Le P. Houbigant se détermine pour la *crainte*.

racines d'où l'on peut le tirer. Les LXX ont traduit *ροσθητης*, et notre version *legislatorem*. On peut très-bien entendre par *ce législateur*, J.-C., qui a mieux appris que personne à tous les peuples qu'ils ne sont que des *hommes*, des personnes faibles et dépourvues de mérites.

RÉFLEXIONS.

Le prophète demande que les peuples *apprennent qu'ils ne sont que des hommes*. Il est étonnant que, pour nous convaincre de cette vérité, il ait fallu, de la part de Dieu, tant d'efforts de sa puissance, tant de merveilles multipliées sous la loi, et redoublées sous l'Évangile. Les hommes sont si portés à s'exalter et à sortir de leur sphère, que plusieurs d'entre eux ont voulu usurper les honneurs qui ne sont dus qu'à la Divinité. Rien ne démontre mieux leur faiblesse, leur ignorance, leur misère, que ce penchant si déraisonnable, ou plutôt si insensé. C'est un fruit du péché originel, de cette chute énorme, qui a bouleversé nos facultés, et dégradé nos sentiments. Cette persuasion, que *nous ne sommes que des hommes*, est plus nécessaire aux grands qu'aux petits. Comme les grands sont élevés au-dessus des conditions communes, ils se croient aussi pétris d'un autre limon; ils ne daignent faire attention à ce qui est au-dessous d'eux, que pour le mépriser, ou en exiger des devoirs excessifs : de-là leur sensibilité pour ce qui attaque leur grandeur, cette délicatesse sur le point d'honneur, ce faste qui les environne sans cesse, cette importance qu'ils mettent dans leurs démarches les plus communes, cette exemption presque absolue qu'ils prétendent à l'égard des lois. Ce ne sont que des hommes; ils naissent comme les autres hommes, ils sont assujétis aux besoins des autres hommes, ils meurent comme les autres hommes, et jamais ils ne pensent à se compter parmi les autres hommes. A l'égard de Dieu, ils s'oublient encore plus que les autres hommes. Tout ce qu'ils ont, ils le tiennent de Dieu, qui peut le leur ôter, et qui certainement punira l'abus qu'ils en font. Ils devraient, plus que les autres hommes, s'humilier devant ce souverain Être qui leur a mis entre les mains quelque partie de sa puissance, et qui fait briller sur eux quelques rayons de sa majesté. O Dieu, persuadez donc, par votre grâce, à tous les rois comme à tous les peuples, à tous les conquérants comme à tous les esclaves, à tous les riches comme à tous les pauvres, à tous les savants comme à tous les ignorants, à tous les ministres de vos autels comme à tous les simples fidèles, qu'ils ne sont *tous que des hommes*, condamnés à la mort, dépendants de votre justice, coupables à vos yeux dès le premier moment de leur naissance, et incapables de mériter votre royaume, sans les bienfaits de votre miséricorde. Persuadez-nous cette grande vérité par le saint et adorable législateur que vous nous avez donné en la personne de J.-C. Il était la sainteté, la grandeur, la puissance même; et il est appelé sans cesse le *fiis de l'homme*, pour nous faire ressouvenir que par compassion pour nos misères, il s'était rendu semblable à nous. Sans lui, nous ne pouvons acquérir le moindre degré d'humilité; car, dès que nous sommes seuls et sans votre grâce, l'orgueil nous saisit, et l'orgueil n'est que l'oubli de nous-mêmes, l'oubli de notre faiblesse, l'oubli de ce grand principe, que nous ne sommes que des hommes.

VERSET 22.

C'est ici le commencement du dixième psaume dans l'hébreu. Les LXX, et la Vulgate d'après eux, ne font point cette division. Les hébraïques disent qu'il y a tant de différence entre ce qui va suivre et ce qui précède, qu'il n'est pas possible de ne connaître là qu'un psaume. Mais ce n'est pas reconnaître ce genre de composition, ni le ton qui règne dans tout le Psautier, que d'exiger dans chaque psaume un plan réglé et suivi. Dans la première partie de ce psaume. David

s'attache particulièrement à exalter la protection que le Seigneur accorde aux justes contre les pécheurs et les Impies. Dans cette seconde partie, il insiste davantage sur les procédés des méchants, sur les persécutions qu'ils suscitent aux justes. Cela est-il donc si disparate? Les LXX ont vu qu'il n'y avait point de titre ici, comme il y en a aux sept psaumes précédents et aux suivants; ils ont eu des exemplaires qui n'étaient pas chiffrés, et où les psaumes n'étaient distingués que par leurs titres; sur cela ils ont cru que cette seconde partie ne faisait qu'un tout avec le psaume 9. Au reste, l'Église romaine ne désapprouve point la division de ce psaume en deux, puisqu'avant le verset : *Ut quid, Domine, recessisti longe?* etc., elle met en titre dans toutes nos bibles : *Psalmus 10, secundum hebraeos*.

Le texte hébreu, dans ce verset, porte : *Pourquoi, Seigneur, vous êtes-vous tenu si loin? Pourquoi vous cachez-vous?* C'est toujours le même sens : quand Dieu ne nous parle pas, il paraît s'être retiré et se tenir loin de nous. Quand il ne nous secourt pas, il paraît nous mépriser, il paraît avoir *caché sa face*.

RÉFLEXIONS.

Dieu est toujours près de nous, puisque, comme le disait l'Apôtre aux Athéniens, nous sommes dans lui, nous vivons dans lui, nous avons nos mouvements dans lui; mais sa divine présence ne se fait pas toujours sentir. Il paraît quelquefois s'éloigner et se cacher; ce qui arrive, ou parce qu'il veut éprouver notre patience, ou parce qu'il y a dans nous quelques infidélités qu'il veut punir. Il n'y a que les hommes d'oraison qui sentent bien l'éloignement ou le rapprochement de Dieu, si je puis user de ces termes. Aussi sont-ils presque les seuls qui puissent faire cette prière de David. Les hommes du monde, dissipés par leurs passions ou par leurs affaires, ne sentent point si Dieu est près ou loin d'eux. Ils ne pensent point à lui, et le moindre de leurs soins est de jouir de sa sainte présence. Les âmes tièdes et lâches dans le service de Dieu le sentent presque toujours éloigné; comment espéreraient-elles qu'il se tint près de leur cœur et de leur esprit? Ce sont deux puissances comme engourdies par rapport aux communications spirituelles avec Dieu. Elles sont, comme la vigne dont parle le prophète, sans défense, sans garde, sans culture; le monde et toutes ses frivolités y exercent un brigandage continu. Les âmes fidèles à l'oraison éprouvent de temps en temps l'absence de Dieu, et cet état est très-pénible; mais rien de plus sanctifiant, quand on sait mettre à profit ces saintes rigueurs. La patience, l'humilité, la confiance, et surtout l'esprit de foi, sont des ressources assurées contre l'ennui que cause cet état d'obscurité. Tout ce qu'il y a de mieux à faire dans cette situation, est de se tourner amoureusement vers Dieu, et de lui adresser la prière de David : *Ut quid, Domine, recessisti*, etc.

VERSETS 23, 24.

Les interprètes trouvent le premier de ces versets difficile; c'est qu'ils donnent au verbe *incenditur* une signification qu'il ne doit pas avoir ici. Ils disent que le pauvre s'aigrit, s'irrite dans la persécution. Ce n'est pas le vrai sens; l'hébreu, le grec et le latin font entendre que le pauvre est en butte à l'orgueil de l'impie; ainsi il faut traduire : *tandis que l'impie s'enorgueillit, le pauvre est persécuté, consumé comme par le feu*. Ensuite l'autre partie du verset n'est point difficile, en la rapportant au verset suivant, où il est parlé du pécheur et de l'homme injuste; ces deux méchants sont pris (1) dans les projets qu'ils forment, c'est-à-dire qu'ils en sont la victime; et pourquoi? le verset le dit : c'est

(1) Le P. Houbigant met *comprehenditur*, et donne ce sens au verset : *tandis que l'impie s'enorgueillit, le pauvre est consumé comme par le feu; il est pris dans les dessins formés contre lui*. Or, l'hébreu met le verbe au pluriel, et oblige de traduire par *comprehenduntur*.

que le pécheur est loué suivant les désirs de son âme, et que l'homme injuste est béni, c'est-à-dire, applaudi; voilà ce qui perd l'un et l'autre.

L'hébreu fait entendre que le pécheur se loue lui-même, et que l'homme injuste se donne à lui-même des bénédictions; du moins les hébraisants traduisent ainsi. La lettre dit simplement : loue et béni; on ajoute, soi-même, ce qui ne s'écarte pas du sens des LXX et de la Vulgate. L'hébreu spécifie l'injustice, et dit que c'est celle de l'homme avare : *quæstum faciens per injuriam*, disent les lexiques. On voit que l'iniquus de la Vulgate répond à cette idée.

Voilà donc toute la pensée du prophète : *L'impie est orgueilleux, et dans son orgueil il opprime le pauvre. L'impie et l'homme injuste (ou avare) forment des projets dont ils sont la victime, parce que le premier est loué, encensé par lui-même et par les autres, et que le second s'applaudit lui-même, ou est applaudi par ceux qui lui ressemblent*

Tous les interprètes ont remarqué cette expression de la Vulgate : *comprehenduntur in consiliis quibus cogitant*; et ils ont dit que c'était un hellénisme; mais cela n'empêche pas qu'on ne puisse bien prendre *quibus* pour un ablatif, et sous-entendre naturellement le verbe *nocere* : *ils sont pris dans les projets par lesquels ils songent à nuire, à faire le mal.*

RÉFLEXIONS.

On voit dans ces versets les procédés de l'orgueilleux qui écrase le pauvre, le citoyen sans défense. On voit la fausse vanité de l'homme sans religion et de l'homme injuste : ils forment l'un et l'autre des projets pernicious, ils s'applaudissent de leurs complots, de leurs artifices, et ils trouvent des flatteurs qui les autorisent dans ces détestables inventions; mais il faut en voir l'issue : tous deux sont pris dans les pièges qu'ils tendent aux autres, parce qu'il y a un Dieu qui tôt ou tard prend en main la cause de ses serviteurs. Ces vérités, tout anciennes qu'elles sont, ne se présentent point à la pensée des hommes sans religion, injustes, passionnés, méchants, et déterminés à s'endurcir dans le mal. L'impie d'aujourd'hui est, comme l'impie du temps de David, adorateur de ses idées; et persuadé qu'il réussira dans tous ses noirs projets, il ne s'inquiète ni de la vie future, ni du jugement de Dieu, ni des scandales qu'il donne, ni des injustices qu'il commet. Il fabrique des systèmes d'irreligion ou de libertinage; il les publie, quand il se croit autorisé; il les répand en cachette, quand il redoute les jugements des hommes. A la mort il consume son iniquité, ou par une pénitence hypocrite, ou par une prétendue constance dans son impiété. Cette obstination flatte encore sa vanité; et il meurt tout à la fois incrédule et orgueilleux, victime de ces deux tyrans qui le dominent, et qui le livrent à un tyran encore plus cruel, qui est l'éternité malheureuse.

VERSETS 25, 26, 27.

Ces premiers mots : *Le pécheur a irrité le Seigneur*, appartiennent, dans l'hébreu, au verset précédent; mais cela ne change point le sens; et quoique notre version ne se réunisse avec l'hébreu, pour la division des versets, qu'à la fin de ces trois-ci, le sens de ce texte et celui de cette version se concilient très-bien. Au lieu de *selon*, ou *à cause de la grandeur de sa colère*, il y a dans l'hébreu, ou plutôt dans les versions des hébraisants, *selon l'élévation de sa force*, c'est-à-dire, *à cause de son arrogance* : mais, de l'aveu de tout le monde, le mot hébreu signifie autant *iræ ejus*, que *vultus ejus*; et à l'égard de l'élévation de cette colère, c'est bien la même chose que la grandeur ou la multitude des accès de cette colère. Je supplée, dans la traduction française, *contre le pauvre*, parce que les versets précédents traitent des entreprises du pécheur contre le pauvre.

Dieu n'est point en sa présence. L'hébreu est bien plus expressif : *Non Deus omnes cogitationes ejus* : ce

qui peut s'expliquer de deux manières : 1° En disant que toutes ses pensées se tournent à nier qu'il y ait un Dieu (ce que font les athées de profession, ou à souhaiter qu'il n'y en ait point, ce qui est fort ordinaire aux mondains livrés à leurs passions); 2° en disant que ce pécheur ne pense jamais à Dieu; qu'il vit comme s'il n'y en avait point; qu'il ne rappelle jamais le souvenir de Dieu : ce second sens est celui de la Vulgate.

Ses voies sont toujours souillées. Les hébraisants traduisent : ses voies sont toujours difficiles ou affligeantes. Ils font venir ודלי de דלל *dolere*, et les LXX l'ont dérivé de דלל *polluere*, deux verbes qui ont une grande affinité, comme l'observent les meilleurs lexiques. On ne peut donc accuser les LXX d'avoir mal traduit.

Vos jugements disparaissent à ses yeux. L'hébreu est encore bien sublime ici : *Vos jugements sont la hauteur même en sa présence*, pour dire qu'ils échappent à sa vue.

Il dominera sur tous ses ennemis. L'hébreu porte : *Quant à tous ses ennemis, il soufflera sur eux*; ce qui marque l'empire violent et insultant qu'il affecte sur quiconque lui résiste.

On voit donc que notre version rend le sens du style, mais qu'il lui arrive, comme à toutes les versions, de n'être pas toujours aussi énergique que l'original. C'est ce que ne nient pas les partisans de la Vulgate, ce qu'ils reconnaissent même avec plaisir, et ce qui leur donne même occasion de recommander l'étude de la langue sainte.

RÉFLEXIONS.

Il fallait véritablement que ce saint prophète fût éclairé de Dieu, pour peindre si exactement et si vivement toute la conduite des pécheurs. Ils irritent le Seigneur, et comment? 1° parce que, dans le cours de leurs violences contre les petits et les pauvres, rien ne les arrête, et qu'ils ne se souviennent ni de ce qu'ils doivent à Dieu, ni des devoirs de l'humanité; 2° parce que toutes leurs pensées sont toujours hors de Dieu, et qu'ils en viennent même jusqu'à croire qu'il n'existe pas, jusqu'à désirer du moins qu'il ne prenne aucun soin des choses humaines; 3° parce que tous leurs procédés, toutes leurs actions sont abominables, et un tissu de corruption; qu'ils ne font que le mal, et qu'on ne traite jamais avec eux sans devenir plus coupable; 4° parce que les jugements de Dieu sont toujours hors de leur pensée, comme si Dieu n'avait ni la puissance, ni la volonté de punir le crime; 5° parce qu'enfin ils traitent avec un orgueil extrême tous ceux qui ont le malheur de leur déplaire.

J'apprends ici, par la voie des contraires, quelle est la conduite des justes. S'ils sont tentés de nuire au prochain, la vue de Dieu les arrête; Dieu est leur occupation habituelle. Ils tournent toutes leurs pensées et leurs affections vers lui. La pureté et l'innocence caractérisent toutes leurs actions. Ils se rappellent sans cesse les jugements de Dieu; enfin, s'ils ont des ennemis, bien loin de les traiter avec hauteur, ou de se répandre en plaintes contre eux, ils les chérissent, les préviennent de bienfaits, s'intéressent à leur salut, et prient pour eux.

VERSETS 28, 29, 30.

C'est la suite des procédés impies et injustes du pécheur. L'hébreu porte mot à mot : *Dixit in corde suo, non movebor in generationem et generationem, quia non in malo*. On sous-entend *ero* dans le texte, et pareillement dans le grec et dans le latin.

Sous sa lanque est le travail et la douleur, c'est-à-dire que tout ce qu'il dit est pour faire de la peine aux autres.

Il se tient en embuscade avec les riches, etc. L'hébreu, tel qu'on l'explique aujourd'hui, porte : *Il se tient dans l'embuscade des villages*, etc., selon la signification du mot וצריים, pour lequel on croit que les LXX ont lu

עשירים, qui signifie *divites*, et qu'ils ont traduit μερὰ πλουστων, que notre version rend *cum divitibus*. Cette conjecture est raisonnable; car on ne peut se persuader que ces interprètes, qui entendaient très-bien l'hébreu, puisque c'était leur langue, aient confondu deux mots qui sont très-communs, et qui se rencontrent souvent dans l'Écriture. Il est donc très-vraisemblable que leurs exemplaires portaient עשירים, et non הוצרים. Mais au cas qu'ils aient lu ce dernier mot, n'ont-ils pas pu croire que le prophète a entendu l'entrée des grandes maisons, et par conséquent les vestibules des riches? Le mot hébreu, auquel répond *atria*, est souvent employé pour l'entrée du temple, qui était la plus grande, la plus auguste, la plus riche maison de toute la Judée, et peut-être du monde entier. N'auraient-ils pas voulu dire que l'impie, le persécuteur des pauvres, s'est tenu en embuscade à l'entrée des maisons habitées par les riches, sans doute ses partisans, pour surprendre les pauvres et les innocents qui auraient peut-être espéré d'y trouver un asile? Il est toujours certain que le sens des LXX et de la Vulgate est bon, qu'il est même plus naturel que celui qu'on tire de l'hébreu, surtout si l'on réduit la signification de הוצרים à des *villages*. Qu'est-ce que des *embuscades placées dans des villages*? S. Jérôme met : *Juxta vestibula*, sans parler de *villages*. Les auteurs des *Principes discutés* disent, les *vestibules des grands*; ce qui se rapproche de la Vulgate. Le P. Houbigant substitue הוצרים à הוצרים, et traduit *in foveis*: cela fait un bon sens; mais cet auteur est trop hardi à changer l'hébreu.

RÉFLEXIONS.

Ce qu'il y a de plus étrange, et en même temps de plus ordinaire dans la conduite du pécheur, de l'impie, de l'homme qui exerce des rapines, qui dépouille le pauvre, c'est ce sentiment placé dans son cœur : *Je ne serai jamais déplacé; il ne m'arrivera aucun malheur; je jouirai impunément du fruit de mes crimes*. Il se forme, par l'habitude du péché, une sorte de hardiesse qui défie la Providence, qui ne prévoit ni ses vengeances secrètes, ni ses jugements publics et manifestes. C'est ce qui remplit l'histoire de tant de chutes tragiques, de tant d'exemples de favoris malheureux, de fameux concussionnaires dépouillés, de rebelles punis du dernier supplice, de mauvais princes dont la fin a été funeste. Si ces hommes s'étaient arrêtés après quelques entreprises heureuses, ils auraient pu, du moins en ce monde, jouir de certains avantages; mais les premiers pas faits dans la route du crime, dans les voies de l'ambition, les ont engagés dans un labyrinthe d'intrigues, dans un chaos de forfaits, et les ont conduits enfin à un terme déplorable. Mais s'il y en a eu quelques-uns qui aient prospéré dans toutes leurs entreprises injustes, ont-ils évité le jugement de Dieu? Aux yeux de la foi, un impie toujours heureux en cette vie est une victime qui s'engraisse pour le jour des vengeances.

VERSETS 31, 32, 33.

Le premier de ces versets est tout conforme à l'hébreu. Le second n'en diffère qu'en ce qu'il réserve *in laqueo suo* pour le troisième verset, au lieu que dans l'hébreu ces mots appartiennent au second. Cette diversité n'est d'aucune conséquence. L'expression de la Vulgate : *insidiatur rapiat, rapere pauperem*, etc., est un hellénisme dont on trouve bien des exemples en latin; *insidiatur rapere*, etc., comme *impotens sperare, audax perpeti*, etc.

Quant au troisième verset, on le trouve traduit diversement par ceux qui suivent l'hébreu. Les uns disent : *Il écrasera* (le pauvre); *il s'inclinera sur lui; il tombera sur lui* (et sur les autres pauvres) *par le poids de sa force*. Ce sens retombe dans celui de la Vulgate. D'autres disent : cet impie se *tapira, se courbera*, c'est-à-dire, *seindra l'abaissement et la faiblesse, afin que les pauvres puissent tomber sous le poids de sa*

force. C'est ainsi que traduit la Bible anglaise. Et ce sens a été aussi très-bien rendu par Duport, dans son Psautier en vers grecs. S. Jérôme suit le premier sens, c'est-à-dire, celui qui approche le plus des LXX et de la Vulgate. D'où il résulte qu'on n'a point de reproches à faire ici à notre version. Je ne crois pas que le verbe *cadet*, dans ce verset indique la *chute au pécheur*, c'est-à-dire, la vengeance que Dieu exerce sur lui.

RÉFLEXIONS.

On trouverait cent exemples, dans le monde, des pratiques que décrit ici le prophète. Je considère en particulier l'avare ou l'usurier. Il a toujours les yeux ouverts pour profiter de la calamité des pauvres, c'est-à-dire, en général, de tous ceux qui sont dans le besoin. Il est comme un lion dans sa caverne, toujours aux aguets pour tendre des pièges, pour attirer dans ses filets ceux qui, dans la nécessité, recourent à lui; il les attire en effet, il contracte avec eux, il leur impose des conditions excessives, il les enveloppe dans ses liens, et quand le terme du paiement est échu, il se jette sur eux et sur leurs possessions avec fureur, il les écrase sous le poids des conventions; il saisit tout ce qui leur appartient, il en vient même jusqu'à les réduire à la captivité, ou à les obliger de prendre la fuite. Cet homme est sans commisération, sans égard, sans crainte de Dieu; pourvu qu'il s'enrichisse en opprimant, en dévastant, en réduisant les familles au désespoir, son âme est satisfaite. Il en est de même du prodigue qui, par ses débauches et ses profusions, prive des domestiques, des ouvriers de leur salaire, qui réduit sa famille à l'indigence, qui n'a d'attention que pour imaginer les moyens de satisfaire son luxe, son libertinage, la passion qu'il a pour le jeu. Cet homme est insensible à tous les maux qu'entraîne sa mauvaise conduite. Plus il est grand, plus il fait de malheureux, parce que sa condition le soustrait aux reproches et aux voies de contrainte. L'ambitieux est peut-être encore plus coupable. Il cherche à s'élever, en écrasant tout ce qui lui fait obstacle ou ombrage. Quelles fraudes n'emploie-t-il point pour supplanter des concurrents, pour décrier des hommes de mérite qui pourraient lui être préférés! On trouverait le même caractère de méchanceté dans le vindictif, dans le médisant, dans l'homme animé d'un faux zèle, dans le jaloux, dans l'intrigant, dans le menteur. On le trouverait même dans ceux qui font profession de piété, mais qui s'aiment beaucoup eux-mêmes. Ils commettent mille injustices, ils nuisent au prochain en mille manières différentes, par l'amour-propre qui les rend bizarres, intolérants, soupçonneux, insociables. Ah! Seigneur, votre prophète a tracé un tableau où presque tous les hommes peuvent se reconnaître. Je m'y reconnais en votre sainte présence, et je vous demande, pour effacer dans moi ces traits odieux, le souvenir de vos jugements, l'attention à cet œil éternel que vous tenez toujours ouvert sur moi.

VERSET 34.

L'hébreu n'est différent qu'en ce qu'il dit : *Dieu ne les verra point jusqu'à la fin*; ce qui ne s'écarte point du sens de la Vulgate. Le prophète développe un sentiment qui est dans l'âme de l'impie; c'est que Dieu ne considère ni le pauvre, ni ceux qui l'oppriment.

RÉFLEXIONS.

Quand on veut faire ressouvenir les impies que Dieu voit toutes leurs démarches, qu'il les condamne, et qu'il s'en vengera, ils croient que ce sont des discours sans fondements, des préjugés de dévots, des idées qu'inspire le fanatisme. Voyez, disent-ils, la prospérité des hommes qui ne ménagent rien pour s'avancer et pour s'enrichir; voyez les grands empires fondés par la violence et par l'injustice. Dieu a-t-il pris la défense des opprimés? Ceux qui ont échoué dans leurs entreprises étaient des imprudents; ils n'avaient pas pris des mesures convenables pour réussir. Enfin le

crime adroit est toujours accueilli de la fortune ; c'est là toute la doctrine du monde, et le monde croit que tout se passe ici-bas comme si Dieu ne se mêlait point des affaires humaines. Ces sentiments si injurieux à la divinité, ne se cachent pas toujours dans le cœur, ils se publient dans les sociétés, ils percent dans les livres. Du temps de David ils n'étaient peut-être pas si publiques, mais il les démentait par la lumière surnaturelle qui l'éclairait : c'est pourquoi il conjurait le Seigneur de prendre sa cause en main, de lever ce scandale. Dans les principes de la religion, il est facile de détruire tous les raisonnements de l'impie. Quand on pourrait supposer que tous les méchants adroits, artificieux ou puissants, seraient toujours heureux (ce qui est démontré faux par mille exemples), il ne s'en suivrait rien contre la Providence : elle ne s'est pas engagée à répandre les biens de la terre sur les justes. L'Évangile leur promet plutôt des tribulations et des croix. Dieu permet le succès des impies pour éprouver la vertu, la patience, la foi des élus. Qui peut développer les ressorts de cette sagesse éternelle qui gouverne le monde ? C'est un plan immense dont nous n'apercevons ni l'ensemble, ni les détails, ni les moyens, ni les motifs ; mais nous savons que tout se tourne à l'avantage de ceux qui aiment Dieu. Nous savons qu'il y aura un temps où tout sera à sa place, et que Dieu justifiera ses vœux adorables en présence de tout l'univers. Sans la religion on ne peut répondre aux sophismes des impies, et c'est pour les confondre, autant que pour consoler les fidèles, que cette sainte religion a été établie.

VERSETS 35, 36, 37, 38.

Au premier verset de cette division, le mot hébreu signifie les *pauvres*, les *affligés*, les *hommes doux*, les *hommes humbles* ; ce sont les *pauvres d'esprit* de l'Évangile.

Au second verset l'hébreu dit : *Vous ne recherchez pas* ; c'est le même sens, comme s'il y avait : *L'impie a dit que vous ne recherchiez pas* (son impiété).

Au troisième verset, au lieu de *la douleur*, il y a dans l'hébreu, l'*indignation*, et dans le grec, *θυμὸν*. Mais on doit observer que le mot *כעס* se prend tantôt dans une signification active, pour l'attaque et la persécution, tantôt dans une signification passive, pour la douleur et le chagrin que causent la tribulation et le mal qu'on nous suscite. C'est en ce second sens que l'entend la Vulgate.

Au quatrième verset, l'hébreu dit : *Le pauvre s'abandonne à vous* ; ce qui est aussi une bonne leçon, et non contraire à la Vulgate.

RÉFLEXIONS.

On peut demander pourquoi le prophète insiste si fort sur l'oppression des affligés, et sur la tyrannie qu'exercent les méchants contre eux ; pourquoi il implore avec tant d'instance la protection divine. Ce saint roi savait que les tribulations étaient un des moyens les plus propres à sanctifier et à purifier les âmes. Dans une infinité d'endroits de ses psaumes, il fait voir les avantages de l'humiliation et des souffrances.

La réponse à cette question embrasse plusieurs points de vue : 1° sous la loi de Moïse Dieu avait promis des bénédictions temporelles à l'exercice des vertus. Il est vrai que ces bénédictions étaient promises, non à chaque particulier, mais à la nation, si elle demeurait fidèle à la loi du Seigneur. Cependant David voyant le grand nombre des méchants, et le grand nombre des opprimés, craignait, avec raison, que les justes ne se délassent des promesses de Dieu ; qu'ils ne distinguassent pas assez les intérêts de la nation de ceux des particuliers. Cette épreuve était plus délicate et plus dangereuse pour les Hébreux que pour nous, parce que Jésus-Christ n'a fait aucune promesse de biens temporels, ni aux particuliers, ni aux peuples chrétiens. Quand toutes les nations de la chrétienté seraient dans l'oppression et dans les souffrances, comme le furent tous les fidèles répandus sur la terre,

durant les persécutions, il ne s'en suivrait rien contre la Providence, ni contre la fidélité de Dieu. Les Hébreux étaient dans une position différente, et les prophètes avertissaient sans cesse la nation des malheurs temporels qui la menaçaient, si elle n'était pas fidèle à la loi de Dieu. C'était donc pour prévenir le trouble et les doutes des gens de bien, que David implorait pour eux l'assistance divine, même à l'égard des biens temporels.

2° Le prophète donnait, dans ces prières si vives et si souvent répétées, des avis salutaires et effrayants aux impies et aux méchants de son siècle. Il les faisait ressouvenir des vengeances divines ; et plus ils étaient multipliés, plus ses reproches devaient être énergiques, puisque le grand nombre pouvait faire craindre que l'impiété et la méchanceté ne devinssent générales dans la nation ; ce qui attirerait sur elle les fléaux de Dieu, comme il arriva en effet sous les rois descendants de David.

3° Ce saint prophète, éclairé des lumières du Saint-Esprit, écrivait pour tous les temps ; il prévoyait autant les tentations et les persécutions des chrétiens que celles des Juifs. Or, les justes du christianisme ont, outre leurs ennemis visibles, qui sont les impies et les pécheurs, tout l'enfer acharné à leur perte. C'est contre ces puissants adversaires que le prophète implore le secours d'en-haut. Le démon est, comme nous l'apprend le prince des apôtres, un lion rugissant, qui cherche sans cesse à ravir sa proie. C'est un esprit endurci dans le mal ; il ne se souvient de Dieu que pour le blasphémer ; il ne pense aux jugements de Dieu que pour s'irriter de leur rigueur, et pour entraîner les hommes dans l'abîme auquel il est lui-même condamné.

4° Enfin les plaintes et les cris du prophète sont un avertissement pour les justes mêmes, ou pour ceux qui se croient exempts de toutes violences contre le prochain. Quand nous lisons tout ce que le saint roi écrit des menées, des entreprises, des complots de ces hommes qu'il appelle *impies*, *pécheurs* et *méchants*, nous devons faire des retours sur nous-mêmes, pour examiner s'il n'y a point en nous quelques procédés injustes contre nos frères ; si nous ne profitons point de leur faiblesse pour les humilier, pour les abaisser, pour nous élever au-dessus d'eux ; si, dans le concours de leurs intérêts et des nôtres, nous n'avons pas toujours l'œil ouvert pour établir notre fortune ou notre réputation à leurs dépens. O qu'il y a de détours dans notre cœur, et que nous sommes ingénieux à nous faire des principes contraires à la charité !

VERSETS 39, 40, 41, 42.

On cherchera son péché, etc. Dans l'hébreu : *Vous chercherez son péché, vous ne le trouverez pas*. C'est bien le même sens que celui de la Vulgate ; mais de part et d'autre, il semble que, selon la pensée de S. Chrysostôme, il faut rapporter *non invenies* ou *non inveniatur* au pécheur. *Seigneur, frappez ce pécheur, recherchez ses crimes ; et dans cette recherche il périra, il n'existera plus, on ne le trouvera plus*. Cette interprétation fait sentir la force et la puissance du souverain juge.

O nations, vous serez exterminées, etc. Dans l'hébreu : *Les nations seront exterminées*, etc., ou plutôt, *ont été exterminées*, etc. ; mais c'est le même sens, l'apostrophe n'y change rien, et le prétérit est du style prophétique, qui énonce comme fait, ce qui arrivera sûrement. Au reste, il y a une grande majesté dans ce verset ; d'un côté, le Seigneur qui *régnera éternellement* ; et de l'autre, les *nations impies, idolâtres, persécutrices des justes, qui seront exterminées de la terre*, c'est-à-dire, du monde entier, car toute la terre appartient au Seigneur.

Le Seigneur a entendu le désir des pauvres, etc. Dans l'hébreu : *Vous avez entendu, Seigneur, le désir des pauvres, vous préparerez leur cœur, vous prêterez l'oreille*. C'est au fond le même sens ; mais l'hébreu

est plus énergique et plus instructif, parce qu'il fait entendre que le Seigneur prépare le cœur à désirer le bien. La traduction allemande de Luther s'écarte ici du texte, peut-être pour établir l'erreur de la certitude du salut ou de la foi justificante; elle dit: *Vous avez entendu, Seigneur, le désir des pauvres; le cœur est sûr que votre oreille s'en est aperçue (ihr Herz ist gewiss dass eam Ohr darauf merket)*. Le texte dit simplement *vous préparez, ou vous établirez leur cœur, vous prêterez l'oreille*; c'est ce qu'a bien compris le traducteur anglais, quoique protestant (*thou wilt prepare their heart, thou wilt cause thine ear to hear*).

Afin que l'homme cesse de s'exalter sur la terre. L'hébreu dit, selon quelques-uns: *Afin que l'homme de la terre cesse d'épouvanter*. Cela reviendrait bien au même, puisque l'homme qui épouvanter les faibles est toujours un orgueilleux; mais il se trouve que le verbe פָּרַח signifie aussi *obtinere potentiam, potens esse*; ce qui rentre encore mieux dans le sens des LXX et de la Vulgate. S. Jérôme traduit: *Ut nequaquam ultra superbiat homo de terrâ*. Au reste, l'expression *l'homme de la terre*, est plus énergique que *l'homme qui est sur la terre*: le prophète veut dire que l'homme qui est terre, cendre et poussière, ne doit pas s'élever contre Dieu qui est et qui règne dans le ciel.

RÉFLEXIONS.

Il y a des traits effrayants et des traits consolants dans ces quatre versets. Qui ne tremblerait à cette menace? Le Seigneur recherchera les péchés de l'impie, et dès ce moment l'impie périra, *on ne le trouvera plus*. Il sera bien entre les mains de la justice vindicative du souverain juge; mais, dans le style de l'Écriture, c'est ne plus exister. J.-C. dit aux vierges folles: *Je ne vous connais pas*; et David, dans son pre-

1. In finem.

PSALMUS DAVID X.

Hebr. XI (1).

2. In Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem, sicut passer?

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum: paraverunt sagittas suas in pharetrâ, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4. Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

5. Dominus in templo sancto suo: Dominus in cælo sedes ejus.

6. Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.

7. Dominus interrogat justum et impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

8. Pluet super peccatores laqueos: ignis et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.

9. Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

(1) Inscriptio Davidi hoc carmen assignat, nec occurrit in eo quidquam quod à Davidico ingenio abhorreat. Sed prorsus incertum est quâ occasione editum sit. De quâ quid interpretes conjecerint, quidque verosimillimum videatur, breviter dispiciamus.

Adversus terrores eorum qui solliciti de Davide, in periculis à Saûle fugam ei suaderent, factum esse Psalmum, sententia est interpretum longè plurimorum. Sed in tempore pressius finiendo dissentiunt. Venema carmen ad illud tempus existimat referendum, quo Davidès à Siphæis proditus, et à Saûle obsessus, in Philisthæorum regionem discedere con-

mier psaume: *La voie du pécheur périra*. Cette manière de parler est fondée sur ce que Dieu ne voit que ce qui est bien; le mal n'a point d'existence physique, c'est une privation de la justice, et cet objet ne tombe point directement sous la vue éternelle de Dieu. Il juge seulement que l'homme est pécheur, quand il ne voit pas la justice en lui, et il le punit en conséquence. Terrible état que de n'avoir rien à présenter au souverain juge!

Les traits consolants répandus dans ces admirables versets, c'est que le Seigneur règne éternellement. Toute la figure de ce monde passera; les empires, les générations s'évanouiront successivement; mais Dieu sera dans les siècles des siècles. O que cette vérité est touchante pour les âmes affligées! *Je crois*, disait Job, *que mon Rédempteur vit, et que je ressusciterai un jour du sein de la terre*. Je vous trouverai donc toujours, ô mon Dieu, si les hommes m'abandonnent: vous serez toujours mon asyle et mon protecteur. Que puis-je craindre, si vous êtes avec moi?

Autre consolation, et même la plus grande de toutes, parce qu'elle s'étend à tous les temps et à tous les états: c'est que le Seigneur entend le désir des affligés, c'est qu'il se rend attentif à la préparation de leur cœur. Il y a des circonstances où l'on ne peut prier dans l'assemblée des fidèles, où l'on n'est point en état de fréquenter le temple du Seigneur; mais il n'en est point où le cœur ne puisse être tourné vers Dieu, où l'on ne puisse former le désir de lui plaire. Dieu entend ce désir, et c'en est assez pour exciter sa compassion, pour avoir part à ses miséricordes. Cette préparation du cœur est la nourriture de l'âme, nourriture d'amour, qui fait le bonheur des justes au milieu de leurs disgrâces.

PSAUME X.

1. Je me confie dans le Seigneur: comment dites-vous à mon âme: Fuis sur la montagne, comme un passereau?

2. Voilà en effet les pécheurs qui ont tendu leur arc; ils ont préparé leurs flèches dans le carquois, pour frapper dans l'obscurité ceux qui ont le cœur droit.

3. Ils ont détruit ce que vous aviez établi: mais qu'a fait l'homme juste?

4. Le Seigneur est dans son saint temple: le Seigneur est dans le ciel, lieu de son séjour.

5. Ses yeux regardent le pauvre: ses paupières interrogent les enfants des hommes.

6. Le Seigneur interroge (examine) le juste et l'impie: et celui qui aime l'iniquité, hait son âme.

7. Il fera pleuvoir, sur les pécheurs, des pièges: le feu, le soufre, la tempête la plus violente, seront leur partage;

8. Parce que le Seigneur est juste, qu'il aime la justice, et que l'équité est toujours présente à ses yeux.

silium ceperit: quæ fuga cum ansam dederit de firmitate animi atque fiducia Davidis malè opinandi, resque ejus pro desperatis habendi, eum hunc Psalmum composuisse, ut se ab istâ calumniâ liberaret, et fiduciam in Jehovâ testificaretur. Verum carminis initium manifestè continet non exprobrantium voces, sed hortantium, ut fugâ sibi caveret, et amicorum de salute Davidis metuentium.

Ex aliorum sententiâ in specu Adollamico hic Psalmus factus est, cum, interfectis jam sacerdotibus Nobicis, nemo Davidem exulantem recipere auderet, sed omnes amici ei fugam suaderent, qui tum ibi ad eum frequentes convenerunt, atque ideò terram Is-

raeliticam relinquere necesse haberet. Et sic oporteret inter initia latebrarum illarum factum esse carmen, et ante adhuc, quàm de cæde Nobicorum cognosceret. Majorem enim animum spirat, quàm illius temporis cætera, cum satis diù ibi substiterit, et vix tandem repererit, quò fugeret.

Proprius ad veritatem accedere videtur Amyraldi de hujus Psalmi tempore et occasione sententia. « Cum adhuc, inquit, in aulâ Saülis versaretur Davides, ejus amici, ficti an veri incertum est, observato regis in eum infesto animo, qui nondum tamen aperte in persecutionem exarserat, ne quid gravius accideret, id illi consilium dederunt, ut in montana loca Judææ, unde oriundus erat, ad aliquod tempus secederet, donec regis animus mitigaretur : quod consilium non videtur tum probasse; quanquàm postea id sequi coactus est. Verùm eo tempore aliter sensit, fretus innocentia suâ, et confisus bonitate Dei, quam sibi adversus hostium suorum molitiones et insidias satis firmum præsidium esse putabat. » Jacobi quidem quominus ad Saülicum odium hoc carmen referatur, impedire putat versum secundum, quo non singuli cujusdam hominis insidias, sed bellicas molitiones innui opinatur. Cur verò versus ille non de Saülis asseclis possit intelligi, equidem causam video nullam. Ac prorsus sine fundamento est alterum, quod Saülico tempore opponit, indicari vers. 4, sancto Jovæ palatio tabernaculum in Sionio positum, quod multò demum post Saulem sit factum; cum cælum potius ibi videatur intelligendum, ut videbimus.

Inter initia conjurationis Absalonice, cum Davides moneretur ab amicis, ut relictâ regiâ Sionicâ et urbe, fugâ sibi consuleret, hunc Psalmum ab eo factum esse adversus formidolosos voces amicorum illorum, qui ei metuebant, quorum tamen consilium postea secutus fuit: opinio est Rudingeri, quæ nec Dathio improbanda videtur. Ad hoc ipsum tempus Jacobi carmen existimat referendum.

H. E. G. Paulus hunc Psalmum carmen martium esse censet, quo rex, forsan Ezechias, Sennacheribo Hierosolymis obsidione minitante, se et subditos protectionis divinæ spe confirmaret, cum amici fugam in loca montana ei suasissent. Sed quæ Isai. 37, 1 et seqq., legimus de Ezechia, scissis vestibus atque cilicio amictu templum Jehovæ adveniente, cum Sennacheribum eum exercitu appropinquare accepisset, cum nostris carminis animo certo et confirmato parum conveniunt. Preces etiam, quas Ezechias illo tempore fudit (Isai. 37, 16, 20), huic Psalmo planè sunt dissimiles.

De Wette, cui inscriptio carminis, ad Davidem id referens, suspecta est, quòd nulli vitæ illius regis tempore aptè accommodari possit, *improbis*, vers. 2, 5, 6, memoratis, barbaros, à Jovæ religione alienos, piisque, id verò est, Israelitis, infestos, intelligi arbitratur, ut igitur carmen de totius populi vexationibus, ab exteris illatis, queratur, et piorum animos opis divinæ spe erigat. (Rosenmuller.)

Ex Patribus plures mystico sensu interpretantur de hæreticis, qui molestis suasionibus urgent fideles, ut unâ secum deficientes ab Ecclesiâ vitam agant à reliquis segregatam, sanctiora in moribus, sive puriora in doctrinâ professi. (Calmet.)

Reddi potest Hebræus: *Psalmus David ad præfectum musices*; vel planius: *Ad Davidem musices præfectum*. Patres et commentariorum scriptores ferè omnes Psalmum hunc referunt ad exordia irarum Saülis in Davidem. Porrò Davidis amici intelligentes regem illi infensum esse, et æquiora erga illum consilia admittere non posse, suaserunt amico, ut in montes sese reciperet, ne tandem in hostis manum incideret. Sed David spem suam in Deo esse professus, quòd amicorum consilia reprobaverit, culpam à se amolitur. (Calmet.)

COMMENTARIUM.

VERS. 2. — TRANSMIGRA IN MONTEM. In locum montosum, tutum, excelsum et munitum, è quo te retrahere nequeat hostis, sive ille sit Saül, sive alius. Fuge, et quære tuta auxilia. Est autem *μνησις* amicorum, quæ totis duobus sequentibus versibus continuabitur. Nam quinto his David respondere incipiet. Sicut, doctè resolverunt *Har Kem*, in duo vocabula, *Har Kemo*, ut Aben Ezra in suo *Mozne*. Absurdè enim recentiores, *Kem* putant sumi in vulgatâ significatione, *vestrum*. Nam qualis interpretatio: Immigra montem vestrum, passer, *Tsippor*, quamlibet aviculam notat. Sicut avicula latebras quærens ab aucupibus, vel avibus rapacibus petita.

VERS. 3. — QUONIAM ECCE. Ætiologia consilii. Prima autem ratio, cur ei fugiendum sit, quoniam ei jam paratum est exitium. Eòdem redit, si per subjectionem respondeant. Quæris, ó David, quâ ratione tibi fugam consulamus? Respondemus primum, quia ecce jam peccatores aptaverunt sagittas suas nervis arcuum, ad te transfigendum sicubi occurras, deinde quoniam quæ perfecisti destruxerunt, se tibi paratos nocere palàm demonstrantes, denique quia nihil tale commueruisti, quale tibi moliantur. IN PHARETRA. Hebr.: *Super nervum*. Sententia eòdem revertitur. IN OBSCURO ex prodicione et insidiis. Græcè *ἐν σκοταμίῳ* in obscurilunio, quando luna obscura est.

VERS. 4. — QUONIAM QUÆ. Altera, quia palàm cum ipso exercent inimicitias, destructis iis quæ ipse con-

fecerat. Quæ perfecisti, ó David, quæ rectè egisti, quæ fundamenta posuisti tuæ potentia et dignitatis in aulâ regiâ, everterunt: firmamenta, et præsidia, quibus nitebare, tua in regem et rempublicam officia labefactarunt, tibi suis artibus regem infestum reddiderunt. Tu autem qui justus es, quid tale commueruisti? Fuge ergo. Sic David ad Saulem, 1 Reg. 26, 18: *Quid feci, aut quod est malum in manu meâ? QUÆ PERFECISTI*; ad verb.: Positiones (ea quæ posuisti) destruuntur. Passiva enuntiatio non immutat intelligentiam. Per *Hassathoth* autem, sive positiones, alii fundamenta, alii retia accipiunt. Symmachus et Hieronymus, leges, quibus extinctis, nulla est potestas resistendi impiorum studiis; q. d.: Sunt legum violatores. JUSTUS AUTEM. Davidem alloquuntur, in tertiâ personâ. Tu autem, qui es justus, quid mali fecisti, quid admisisti, ut te sic persequantur? quasi dicat: Nihil.

VERS. 5. — DOMINUS (1). Per subjectionem respon-

(1) DOMINUS IN TEMPLO, etc. Hebr. *Jehovah* (vel, *Dominum quod spectat*), in templo sancto suo est, vel, 1° in ipso cælo, ut sequens membrum ostendit, quia necdum templum habuit in terris. Sic Habac. 2, 20; q. d.: Supremus, invictus, omniuens Judex nondum ab hostibus meis expugnatus est, sed in cælis constanter regnat. Etsi Deus est in cælo, indè tamen cuncta in his terris diligenter curat. Vide Psal. 138, 6. Confer Job. 22, 12. Vel, 2° tabernaculo, ubi præsens est, preces meas auditurus, etc., licet hostes longissimè à me absentem putent. Vide Psal. 5, 8. In Ec-

det, innocentibus bono et forti animo esse debere, quod Deus rebus humanis provideat, ut probos sublevet, improbos puniat. *Dominus*, sup. est; est in cœlo, sancto suo domicilio, unde omnia tuetur et prospicit. **DOMINUS IN CÆLO.** Hebraismus, quo nominativus absolute pro genitivo, *Domini*, ponitur. Cadit enim in sequens relativum, *ejus* : eujusmodi multa reperias in Scripturâ.

VERS. 6. — IN PAUPEREM. In afflictum et miserum, in eum, qui persecutionem patitur. Hoc addiderunt ad apertius connectendam subjectionem interrogationi. **INTERROGANT**, diligenter respiciunt; attendunt, examinant, sciunt, quasi exploratos norunt, ut Sap. 6, 4 : *Altissimus interrogabit opera vestra* (attendet et examinabit), *et cogitationes vestras scrutabitur*; sic 1 Petr. 3, 21 : *Nunc salvos vos facit non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio* (examination). In fonte : *Probant*, eadem notatione, explorant, examinant, id est, pernoscent, perfecte sciunt. Anthropopathicè, per oculos et palpebras Dei vim cuncta intelligentem exprimit, quasi eis fixis, et à suâ naturâ mutatis firmiter unumquemque spectet; *Aphaphè* enim dicuntur à continuâ velitatione. Interrogare autem, et, ut in Hebræo est, probare per metalepsin significat liquidò et penitus scire, et, ut Latini etiam loquuntur, exploratum habere, pervestigare, quoniam diligens interrogatio et exploratio fit, ut rem pernoscamus : metaphora à iudicibus, qui per examinationem et interrogationem ea quæ sunt in homine cognoscunt. Hinc sæpè Deus *probans corda et renes*, id est, liquidò ea cognoscens, pervestigans, scrutans. Sic sequenti versu.

VERS. 7. — DOMINUS INTERROGAT. Probat, exploratum habet, pernoscit justum et impium, et eorum opera. Novit planè qui sint justus, qui injustus; inquit diligenter quo sint animo et vitâ, ne quis se putet posse ejus notitiam effugere. **ANIMAM SUAM**, id est, salutem animæ suæ. Metonymicè. *Nam injustitia est mortis acquisitio*, Sap. 1, 15; et 1 Cor. 15, 56 : *Stimulus sive centrum mortis est peccatum*, id est, peccatum est id quod pungit, et infligit mortem. Relinquit enim mortem,

clesiâ, quæ est templum Dei; in quâ habitat Deus potentior omnibus potentibus. Postquàm exposuit suorum timiditatem, et tyranni rationes, redit ad primam fiduciæ suæ propositionem, eandemque munit Dei omniscientiâ, justitiâ, etc. Respondet David (amicis suis), cum omnes humanæ spes se destituant, in Deo sibi spem esse positam. Ratio est spei suæ in Deo, petita ab ejus providentiâ. Profitetur hic David fiduciam suam in Dei potentiâ et voluntate. Scopus est, ut se ipse erigat et consoletur contra hostiles Saülis conatus. (Synopsis.)

NOTES DU PSAUME X.

Le titre est : *In finem, psalmus David*, que nous avons déjà expliqué, et dont nous ne parlerons plus quand il se rencontrera à la tête des psaumes suivants.

L'objet du psaume est d'exhorter à la patience et à la confiance en Dieu, dans le temps des persécutions.

VERSETS 1, 2.

C'est David qui parle ici dans le temps des persé-

pro punitionis et acuei impressi signo. Hebræi interpretantur in nominativo, *anima sua*, sive ipsius Dei odit (eum) qui diligit iniquitatem. Sed sententia reciprocat. Anima enim Dei (id est, Deus ipse) odit eum qui diligit iniquitatem; et qui diligit iniquitatem, odit animam suam, id est, animæ suæ salutem. Voluerunt autem Septuaginta explicare effectum odii divini, quæ est animarum pernicietas, item docere in Deo non esse propriè animam. Sicut enim non est corpus, corporisve particeps, ita neque animam habet, sed totus est actus, totus anima, totus mens, totus oculus, etc.

VERS. 8. PLUET. Tanquàm pluviam magnâ vi et abundantia demittet. Cum Scriptura gravissimam pœnam significare vult, exemplum ducit è Sodomâ et Gomorrhâ, quæ sulphure et igne cœlesti deflagrârunt. Alludit etiam ad Ægyptiorum tempestates et Chanaanæorum. **PARS CALICIS EORUM** sunt. Hæc sunt eorum sors, hæc portio, quæ illis debetur. Hæc veluti hæreditate consequentur. Metaphora à symposiarchis et modicioribus, qui partem vini unicuique convivæ assignabant. Aliqui, pro mercede meritis deditâ. Ignis et sulphur ignem alens, et spiritus procellosus, sive ventus atrox eum exsuscitans, illis erunt pro mercede. Nam Hebræis calix metaphoricè significat præmium, vel supplicium, id est, quidquid boni aut mali à Deo hominibus contingit. Pars autem sive portio, non particulam hæreditatis, vel mercedis, sed totam hæreditatem et mercedem, sive hæreditariam ipsam sortitionem indicat, ut Ps. 15, 5; 141, 6; 110, 57. Hinc illud, Deut. 32, 9 : *Pars Domini populus meus*, id est, hæreditas et possessio Domini.

VERS. 9. QUONIAM JUSTUS. Epiphonema. **JUSTITIAS**, justos, et justa eorum opera. **ÆQUITATEM**, vel æquum, rectum hominem. Vidit, amat. Hinc vultum dicitur avertere ab iis quos odit. *Ejus*, Hebr. : *Eorum*, Patris scilicet, Filii et Spiritus sancti. Est enim perspicuum mysterium S. Trinitatis, ad quod obducendum frustra aiunt *Mo*, etiam esse singularis numeri. Nam alibi sing. numeri, nisi ob hoc mysterium, notari non possit. Rectè itaque R. Japhet citante Aben-Ezra, mysterium indicari ait, quod Abraham, Genes. 20, 13, insinuavit his verbis : *Eduxerunt me dii* (id est, tres divinæ personæ) *de domo Patris mei*. Nam ad verbum : *Rectum viderunt facies eorum*, id est, personæ eorum, ut Græcè τὰ πρόσωπα, quæ nomina, nempe *Panim* Hebr., πρόσωπον Græcè, *persona* Latinè, inde postea transferuntur ad divina supposita, καὶ τὰ ὑποτάγματα.

cutions que lui faisait Saül, ou tout autre ennemi. Tout homme de bien persécuté peut s'appliquer ces paroles : *je me confie dans le Seigneur*, etc.

Dans l'hébreu ont lit aujourd'hui : *Fuyez sur votre montagne*; et cette leçon n'est pas mauvaise, en supposant que des amis ou des ennemis de David lui auraient dit de se retirer sur des montagnes où il aurait eu coutume de chercher un asile. Nous disons tous les jours à un particulier : *Que faites-vous sur vos mon-*

agnes? ou allez sur vos montagnes, en désignant des montagnes qui lui sont connues, ou dont il est voisin. Mais la leçon des LXX et de la Vulgate est plus claire, parce qu'il n'y a point de raison d'imaginer ici une montagne particulière.

Dans le second verset, ce peuvent être des amis de David qui l'avertissent que les pécheurs (ses ennemis) ont préparé leur arc, leurs flèches, etc. Ce peut être aussi David lui-même qui reconnaît ces mauvaises dispositions de ses ennemis; et c'est le sens qu'on a suivi dans la traduction.

L'hébreu présente ici le mot *רָצוּ*, que les hébraïsants traduisent, *in nervo*, pour dire, que ces ennemis ont préparé leurs flèches sur la corde de l'arc; leçon assez bonne pour le sens; mais je remarque que le mot *רָצוּ* signifie directement *réserve* et *abondance*; or, la réserve des flèches est le *carquois*, et c'est là que les flèches sont en *abondance*. Les LXX se sont attachés à cette signification, et ils l'ont rendue plus claire en mettant *ἐν φαρμακῶν* qui par là se trouve une très bonne leçon.

RÉFLEXIONS.

C'est communément un mauvais conseil de la part des amis, ou un artifice des ennemis, surtout de ceux du salut, que de nous suggérer des changements de situation, sous prétexte d'éviter les dangers, les persécutions, ou sous prétexte même de mener une vie plus parfaite. Pour se déterminer à ces changements, il faut des raisons évidentes, et consulter beaucoup le Seigneur, qui ne nous manque point dans ces occasions. Le remède général à ces sortes de suggestions pour le changement, est de dire : *Je mets ma confiance en Dieu, pourquoi chercherais-je ailleurs un asile?*

Il est peu de personnes qui n'aient éprouvé la méchanceté des hommes, qui n'aient été exposées à leurs traits; mais il n'y en a absolument point à qui les ennemis du salut n'aient dressé des embûches; il n'en est point qui n'aient eu à se défier de leurs passions, de leurs mauvaises habitudes, de leur imagination déréglée : ce sont des ennemis domestiques, bien plus formidables que les étrangers, que les puissances mêmes de l'enfer. La confiance en Dieu est nécessaire pour les combattre, mais il faut aussi prendre l'armure dont l'Apôtre parlait à ses disciples, *la ceinture de la vérité, la cuirasse de la justice, la chaussure de l'Évangile, le bouclier de la foi, le casque du salut, et le glaive de l'esprit, qui est la parole de Dieu.*

VERSET 3.

David présente ici au Seigneur deux motifs pour obtenir son secours contre les pécheurs, contre les ennemis de sa personne ou de son salut. Le premier est, que ces hommes violents ont détruit ce que le Seigneur avait établi; expressions qui ont trait au choix que Dieu avait fait de David pour régner, ou bien qui signifient en général les attentats des impies contre les lois divines. Le second motif est que l'homme juste, c'est-à-dire lui-même, n'a rien fait qui puisse irriter le Seigneur.

L'hébreu porte : parce que les fondements ont été ou seront détruits, qu'a fait le juste? On peut aussi rendre la particule *כִּי* par *si*, et alors le sens sera : *si les fondements sont détruits, que fera le juste?* La question est de savoir ce qu'on doit entendre par ces fondements; et les LXX, que suit la Vulgate, l'expliquent en disant, ce que vous avez établi, Seigneur. Cette leçon, qui ne s'écarte pas de l'hébreu (car les fondements du trône de David ou de la religion, sont ce que Dieu a établi), est plus claire que celle du texte, et par conséquent préférable.

RÉFLEXIONS.

Dans les deux sens qu'on peut donner à ce verset je découvre une solide instruction.

1° Dans les grandes persécutions, les ennemis de l'homme juste détruisent tous les avantages temporels que Dieu lui avait donnés. C'est ce qui est arrivé aux martyrs; ils ont souffert la perte de leurs biens, de

leur état dans le monde, de leur réputation, et enfin de la vie même. C'est ce qui arrive encore tous les jours aux gens de bien, opprimés par l'ambition, par l'avarice, par l'envie, par le faux zèle. Qu'ont-ils fait pour être en butte à toutes ces vexations? S'il n'y avait pas un Dieu qui les soutint par l'espérance des biens futurs, une religion qui les consolât par les vérités qu'elle enseigne, et par l'exemple de J.-C. qu'elle propose, ces justes seraient réduits au désespoir, ils seraient tentés, avec raison, d'abandonner la justice.

2° Si les fondements que Dieu a posés sont renversés, que fera l'homme juste? Ah! Seigneur, si les impies venaient à bout de ruiner votre sainte religion, en sorte que votre Eglise cessât d'être visible, que l'enseignement de la vérité fût éteint, que tous ceux qui doivent la maintenir se tournassent du côté de vos ennemis, que fera-t-il l'homme juste? A qui s'adresserait-il pour obtenir des lumières? Comment dissiperait-il les ténèbres qui l'environneraient de toutes parts? La supposition que je fais ici est chimérique; vos promesses sont trop claires, ô mon Dieu, et les fondements de vos vérités subsisteront : mais ce qui n'arrive que trop souvent, c'est que l'homme de bien se laisse tromper par des séducteurs qui attaquent notre religion; c'est qu'il n'est point assez en garde contre les sociétés qui donnent atteinte aux vrais principes, contre les livres où le poison de l'impiété se glisse en mille manières différentes. Que fera-t-il cet homme juste, si la base de sa justice, qui est la foi, vient à s'écrouler, ou seulement à s'ébranler? Ne cessera-t-il pas dès ce moment d'être juste? et s'arrêtera-t-il après les premiers pas qu'il aura faits hors de la route du salut? Dans ce siècle, plus qu'en tout autre, on doit dire aux princes et aux sujets, aux hommes publics et aux particuliers : si les fondements de la religion sont détruits dans un état, dans une ville, dans une famille même, quelles semences de justice subsisteront dans cet état, dans cette ville, dans cette famille?

VERSETS 4, 5.

Le prophète rend ici raison de sa confiance en Dieu. C'est que, quoique Dieu soit dans le ciel, qui est sa demeure, il regarde le pauvre, et qu'il examine les enfants des hommes; preuve de la Providence qu'est attentive à toutes les actions des mortels.

Il n'y a pas dans l'hébreu, que Dieu regarde le pauvre; mais simplement qu'il regarde. Les LXX ont ajouté le *pauvre*, pour plus grande explication, et l'on ne peut pas dire qu'ils s'écartent du sens, puisqu'il s'agit dans ce psaume d'un homme persécuté et malheureux. Au lieu d'*interrogant*, l'hébreu dit *éprouvent, examinent*, qui fait le même sens.

RÉFLEXIONS.

S. Jean Chrysostôme a sur la fin du troisième verset, et sur le quatrième, une pensée qui mérite d'être rapportée. *Qu'a fait le juste?* dit ce saint docteur; il s'est tourné vers Dieu; il a pensé que le Seigneur est dans son saint temple, et qu'il voit tout. Cet homme juste n'a point employé les armes pour se défendre, il n'a mis sa confiance que dans le Très-Haut. Voilà en effet ce qui console l'homme juste : il sait que le Seigneur du haut du ciel, et du séjour de sa gloire, voit tout, examine tout, juge tout. Quand on lapida saint Étienne, Jésus-Christ était présent aux combats de son fidèle disciple. Quand on voulut forcer le plus jeune des Machabées à abandonner la loi sainte qu'il avait reçue de ses ancêtres, son admirable mère, comme l'appelle l'Écriture, lui dit de regarder le ciel, de mépriser la rage de ses bourreaux; et ce généreux Israélite affronta les supplices, en faisant ressouvenir ses persécuteurs qu'ils n'évitieraient pas les vengeances du Dieu tout-puissant qui voit tout. Apprenons donc quel est le témoin de nos épreuves et de nos souffrances; soutenons-nous, dans toutes les traverses de la vie, par l'instruction que nous donne le pro-

phète. L'œil éternel de Dieu regarde les affligés; il examine jusque dans les moindres détails la conduite des hommes, soit pour leur tenir compte de ce qu'ils souffrent pour lui, soit pour grossir le trésor de colère qu'il réserve aux ennemis de son nom et de ses fidèles serviteurs.

VERSETS 6, 7.

Il y a des interprètes qui traduisent d'après l'hébreu : *Le seigneur approuve le juste, et son âme hait l'impie et celui qui aime l'iniquité.* Ce sens est bon; mais l'hébreu se prête également à la version des LXX, suivie par la Vulgate, dont le sens est plus beau. Que *Dieu haïsse l'impie et celui qui aime l'iniquité*, c'est une vérité que les méchants mêmes reconnaissent; mais que *celui qui aime l'iniquité soit l'ennemi de sa propre âme*, qu'il soit son plus cruel persécuteur; c'est ce que les méchants ne se persuadent pas aisément, et c'est ce qu'il convenait au prophète de leur apprendre.

Le Seigneur fera pleuvoir des pièges sur les pécheurs. Ces *pièges* marquent la force toute-puissante de Dieu, qui enchaînera les impies, au point qu'il leur sera impossible d'échapper aux vengeances célestes. Les autres fléaux, le *feu*, le *soufre*, le *tourbillon de tempête*, marquent les supplices auxquels ils seront condamnés. Ce *tourbillon de tempête* peut signifier aussi le trouble de leur âme. Voilà leur partage, voilà ce calice amer qu'ils doivent boire jusqu'à la lie. *Pars calicis* est la même chose que *hæreditas calicis*; car dans l'Écriture, *pars* signifie souvent *héritage*, comme dans le psaume 15 : *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei*, etc. Le mot *calix* signifie la même chose que *sors*, *portio*. Métaphore prise des repas, où l'on distribuait à chacun la portion de viandes et de vin dont il avait besoin.

RÉFLEXIONS.

Ai-je bien connu que le pécheur est le plus grand ennemi de lui-même? que chaque révolte contre la loi de Dieu est un acte d'hostilité qu'il commet contre sa propre personne? Si je suis persuadé de cette vérité, j'en conclurai que les saints, en cette vie, sont les seuls qui s'aiment véritablement eux-mêmes. Dans la pauvreté, dans les rigueurs de la pénitence, dans les tribulations les plus multipliées, il est vrai de dire qu'ils jouissent des douceurs d'un saint et légitime, mais très-réel amour-propre. Ils savent que tout ce qui contrarie la nature en eux est au profit de leur âme; ils exécutent à la lettre ce que Jésus-Christ a répété tant de fois : *Celui qui aime son âme et qui veut la sauver, doit la perdre*; c'est-à-dire, que le désir du salut commande les privations, l'abnégation, la mortification, l'amour des croix. Mais lequel est le plus ami de lui-même ou celui qui, durant le court espace de cette vie, se fait la guerre à lui-même, pour être heureux dans l'éternité, ou celui qui ne refusant rien à ses sens et à ses passions, dans le cours d'une vie si bornée, livre son âme à une éternité de souffrances? De quel côté est la sagesse, et, je l'ose dire, la délicatesse de l'amour-propre? Ah! Seigneur, votre Esprit-Saint m'avertit d'avoir pitié de mon âme, et il m'en apprend le moyen, c'est de vous plaire, c'est de passer ma vie dans la pratique de vos saintes lois.

La peinture que fait le prophète des châtements réservés aux pécheurs est terrible. Il paraît en avoir emprunté l'idée de la catastrophe des cinq villes abominables, sur lesquelles le Seigneur fit pleuvoir des torrents de feu et de soufre. Il y a ajouté les *pièges* et la *tempête*: ces *pièges* sont, ou les liens dont Jésus-Christ dit que les réprouvés seront garrottés, quand le souverain juge aura ordonné de les *lier comme en gerbes, pour être jetés au feu*, ou bien (ce qui est aussi terrible) ces *pièges* sont l'abandon de Dieu en cette vie, d'où suivent des millions de crimes qui lient et enchainent le pécheur, en sorte qu'il lui est comme impossible de s'en dégager. Ce *tourbillon furieux* est sans doute le même dont l'apôtre S. Jude menace les impies, et qu'il dit *leur être réservé pour toute l'éternité.*

La raison de ces vengeances si redoutables, c'est que le *Seigneur est juste*, et qu'il aime essentiellement la *justice*. Il l'aime en Dieu, c'est-à-dire infiniment, et il la venge en Dieu, c'est-à-dire par des peines éternelles. Comme sa bonté, sa sagesse, sa puissance sont infinies, sa justice l'est aussi; comme il récompense l'observation de ses lois par des couronnes qui ne se flétriront jamais, il en punit la violation par des châtements qui n'auront point de fin. Comme nous ne connaissons pas toute l'étendue de sa libéralité, nous ignorons également les droits de sa justice, et nous savons seulement qu'il ne frappe que les coupables, et qu'il ne les frappe que selon le degré des connaissances qu'ils ont eues, et des moyens dont ils ont pu user pour éviter leur perte. « Je ne crois pas, dit un *impie de ces derniers temps*, que Dieu, semblable à un mortel vindicatif, afflige ses créatures, même coupables, pour le plaisir barbare de les voir souffrir. S'il les punit, c'est pour les détourner du vice, par l'expérience des maux qu'il entraîne à sa suite; mais j'ai peine à concevoir qu'un Dieu juste et bon puisse punir, par un esprit de vengeance, et bien moins encore qu'il se venge éternellement. La vengeance ne serait pas interdite à l'homme, si Dieu se la permettait, puisque l'homme est son image. »

Il y a presque autant de sophismes, dans ce raisonnement, que de mots, et tous ces sophismes viennent de l'abus qu'on fait du terme de *vengeance*. Ce terme a deux significations : il peut être pris ou pour une juste et légitime réparation de l'injure faite aux lois, ou pour un mouvement de passion dont est agité celui qui se croit lésé, et en conséquence duquel il cherche à affliger le plus qu'il peut son ennemi. La vengeance, prise dans le premier sens, a été jugée nécessaire par tous les législateurs, et ils l'ont établie comme une compensation indispensable de la violation des lois, comme une satisfaction qui leur est due, comme un frein qui réprime les attentats. Et quand ils ont sévi contre les coupables, ils ne l'ont point fait pour le plaisir barbare de les voir souffrir, mais pour conserver aux lois leur autorité, pour maintenir le bon ordre, et pour ne pas laisser avilir la justice... La vengeance, prise dans le second sens, est une impétuosité de l'âme aigrie par une injure réelle ou prétendue. La raison ne dicte point les procédés qu'on se permet en cette rencontre, la justice alors ne règle point la mesure des satisfactions, la passion seule entraîne le vindicatif, et s'il parvient à subjuguier son ennemi, il l'afflige pour le plaisir barbare de le voir souffrir. Dieu venge ses lois, comme un législateur sage qui n'écoute que la justice dans les châtements qu'il exige. Dieu n'est point semblable à ces mortels vindicatifs, qui affligent les coupables pour le plaisir barbare de les voir souffrir. Il ne punit point dans cet esprit de vengeance dont sont animés les hommes passionnés; les passions n'entrent point dans les vues et dans les résolutions de cet être infiniment parfait. Il punit éternellement, parce qu'il connaît éternellement que l'âme du pécheur est rebelle. Ce pécheur a abusé de ses dons, il était averti de l'importance des lois divines, des peines établies contre ceux qui les violent, et il avait des secours pour les observer. Il s'est perdu par sa faute, doit-on être surpris que Dieu le soumette à sa justice? Mais, dit-on, si Dieu punit les hommes, c'est pour les détourner du vice par l'expérience des maux qu'il entraîne à sa suite. Oui, sans doute, c'est ainsi qu'il punit dans cette vie, soit par les fléaux publics dont il frappe les coupables, soit par les calamités particulières dont il les afflige; ainsi punit-il autrefois son peuple, en déchaînant contre lui les nations voisines qui le réduisirent à la captivité. Ces punitions sont plus encore des effets de sa miséricorde que de sa justice, parce qu'il rappelle par-là les coupables à l'observation des lois divines, parce qu'il leur met entre les mains les moyens de satisfaire pour leurs crimes. Mais cette manière de punir n'est que pour le temps où les pécheurs peuvent en profiter, et ce temps est borné au

cours de leur vie. L'écrivain à qui je réponds ici prétend-il qu'après la mort il s'ouvre encore une carrière où les hommes puissent acquérir des mérites, et pratiquer des œuvres de salut? Est-ce que la vie future n'est pas le terme où aboutit la destinée des hommes? Ne sommes-nous pas avertis, par la raison et par la révélation, que le temps de cette vie est une route unique, après laquelle est un état fixe de bonheur pour les justes, de malheur pour les méchants?

Mais, ajoute-t-on : *Dieu est bon et juste, il ne peut punir par esprit de vengeance, et beaucoup moins peut-il se venger éternellement.* J'ai déjà fait remarquer l'abus qu'on fait ici du terme de *vengeance*. Celle qui est en Dieu n'est que l'exécution de ce qui est dû à sa justice : sa bonté a été outragée, sa justice venge cet outrage, mais sans passion, et toujours selon les règles de la sagesse éternelle, qui préside à tous les conseils de cet être infini. *Il se venge éternellement, c'est-à-dire, qu'il exerce sa justice pendant toute l'éternité, parce que sa justice est éternelle : il punit éternellement, comme il récompense éternellement.* On ne se récrie point contre les récompenses éternelles, pourquoi se récrie-t-on contre les peines qui ont aussi l'éternité pour durée? C'est, répond-on, que Dieu est infiniment bon, et qu'il convient à un tel être de faire du bien éternellement. Mais Dieu est aussi infiniment juste, pourquoi ne lui conviendrait-il pas de punir éternellement ceux qui n'ont pas voulu lui obéir et profiter de sa bonté, tandis qu'ils le pouvaient? Dans cette question, on ne prend pour juge que le désir qu'on a de vivre à son gré et selon le vœu de ses passions. On

n'établit pour tous les hommes justes ou pécheurs qu'une même destinée, qui est le bonheur éternel; sauf peut-être à réserver pour ces derniers quelques peines ou quelques satisfactions qui ne seraient rien en comparaison de l'éternité de bonheur qui leur serait enfin accordée. Ainsi le royaume de Dieu se trouverait, après un temps, la patrie de tous les gens de bien et de tous les scélérats : de Judas, aussi bien que de S. Paul; de Néron, aussi bien que de S. Louis; de Messaline, aussi bien que de sainte Thérèse. Encore, dans ce chimérique système, resterait-il à demander pourquoi un Dieu infiniment bon punirait même, durant quelques moments, Judas, Néron, Messaline, et tous les autres monstres d'iniquité, *pour le plaisir barbare de les voir souffrir*; pourquoi son infinie bonté ne leur ferait pas la grâce tout entière, et ne les admettrait pas sur-le-champ, et sans rien exiger d'eux, dans sa gloire éternelle.

Je puis finir cette sorte de controverse par la prière de Daniel : *Vous êtes juste, Seigneur, toutes vos œuvres sont vraies, toutes vos voies sont droites, tous vos jugements sont légitimes... Il ne me reste qu'à implorer votre miséricorde, qu'à vous servir dans toute l'étendue de mon cœur, qu'à vous craindre, et à rechercher votre sainte présence.* Répandez l'esprit de foi sur la terre, et rappelez à la vérité tant d'esprits qui s'égarent dans leurs pensées : faites taire le cri de leurs passions, afin qu'ils puissent reconnaître ce que vous êtes encore à leur égard, un Dieu plein de bonté et de miséricorde. Qu'ils n'attendent pas le moment de votre justice, pour ouvrir les yeux sur leurs égarements.

1. In finem pro octavâ

PSALMUS DAVID. XI.

Hebr. XII.

2. *Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus; quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.*

3. *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum : labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.*

4. *Disperdat Dominus universa labia dolosa : et linguam magniloquam.*

5. *Qui dixerunt : Linguam nostram magnificabimus; labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?*

6. *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.*

7. *Ponam in salutari; fiducialiter agam in eo.*

8. *Eloquia Domini, eloquia casta : argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.*

9. *Tu, Domine, servabis nos : et custodies nos à generatione hæc in æternum.*

10. *In circuitu impij ambulat : secundùm altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.*

PSAUME XI.

1. *Sauvez-moi, Seigneur, parce que l'homme saint manque, parce que les vérités sont diminuées parmi les enfants des hommes.*

2. *Chacun a dit des choses vaines à son prochain : leurs lèvres sont insidieuses; ils ont parlé autrement qu'ils ne pensent.*

3. *Que le Seigneur détruise toutes les lèvres insidieuses, et la langue qui se vante.*

4. *Ils ont dit : Nous nous rendrons considérables par notre langue, nos lèvres sont à nous; quel est le Seigneur pour nous, (ou quel est notre maître)?*

5. *A cause de la misère des pauvres et du gémissement des indigents, je me leverai présentement, dit le Seigneur.*

6. *Je leur donnerai le salut; j'agirai en cela avec liberté.*

7. *Les discours de Dieu sont des discours purs; c'est de l'argent éprouvé par le feu, purifié de la terre, et raffiné jusqu'à sept fois.*

8. *Seigneur, vous nous conserverez, vous nous protégerez contre cette race (vous nous conserverez, dis-je, vous nous protégerez) éternellement.*

9. *Les méchants rôdent autour de nous : mais, Seigneur, en vertu de votre grandeur (ou haute puissance) vous avez multiplié les enfants des hommes.*

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — PRO OCTAVA (1). Recurre ad initium Psal. 6.

(1) Rudingerus ad Absalonicum Davidis tempus carmen referre mallet; videri autem imprimis contra Achitophellem factum esse.

Haud pauci interpretes, quibus et nos olim adstipulati sumus, hoc carmen à Davide editum putant cum à Doego et Siphæis Saulo esset proditus, ac nusquam tutus harere posset, ut aulicos præcipuè notet. Nunc tamen malleus cum De Wettio communes totius populi querelas et preces contra hostes impios, qui Jovæ cultores fraudibus et calumniis opprimere studeant, hoc Psalmo contineri. (Rosenmuller.)

VERS. 2. — DIMINUTÆ SUNT. ὀλιγόθησαν, pauca sunt. Sed major vis in fonte, passu, desierunt, defecerunt.

IN FINEM PRO OCTAVA, PSALMUS DAVID. Vel : *Psalmus David ad præfectum musicæ, præsidem octavæ classis musicorum.* Vide titulum Psal. 6, et 1 Paral. 15, 21, et 25, 15, ubi octava hæc classis aperte exprimitur. Veteres, qui moralem sensum elicuerunt è vocibus hisce, *pro octavâ*, explicant sive de incarnatione, sive de passione Jesu Christi, sive de supremo judicio. Qui verò litteralem secuti sunt, neglectâ inscriptione, abierunt in diversa. Plerique referendum censent ad tempus sævientis in Davidem Sæulis; alii ad Absalomi ætatem; alii ad captivitatem Babylonicam.

VERITATES, fidelitates. Nulla est fides sive fidelitas inter homines. Veraces, adjectivè nonnulli. Desierunt veraces inter homines. Omnes falsitati, dolis, mendaciis et imposturis student. Osee 4, 1, 2.

VERS. 3. — LABIA, verba labiis prolata, sermones adulatorios et fallaces, meton., instrumentum pro re. DOLOSA, blanditiarum propriè. Sic infra, vers. 4, quæ lenibus et blandis verbis se insinuant ad fallendum et circumveniendum. CORDE ET CORDE, fictè, duplici corde, ficto et simulato. Aliud habent in ore, aliud in pectore, ut cor duplex habere videantur, unum interius, latens, perversum, alterum foris apparens, et verbis ostentatum quasi rectum.

VERS. 4. — ET, deest in Hebr. et Græco. Sed rectè interponitur ad explicandum asyntheton, quod in hæc linguâ inter duo est celeberrimum, ne videretur appositio. Deus non solum perdit loquentes superbè, verum et loquentes humiliter et blandè, quando animus comparatus est ad fraudem, de quibus illud Ecclesiastici, 19, 23 : *Est qui nequiter se humiliat, et interiora ejus plena sunt dolo.* MAGNILOQUAM, loquentem superbè, insolenter se efferentem contra probos, superba jactantem, gloriantem de suis rebus, factis, potentiâ, cum Dei contemptu, proferentem impunè blasphemias, excindat, propriè. Gallicè, *couper la langue.*

VERS. 5. — MAGNIFICABIMUS, roborabimus, invalescere faciemus. LABIA NOSTRA A NOBIS. Sermo noster est in nostrâ potestate et liber, ut neque dictis, neque de factis alicui nobis reddenda sit ratio. QUIS NOSTER. Quis nobis dictare et imperare possit silentium, quis prohibere, ne in illos linguas laxemus? Cur ergo non loquamur, quidquid nobis visum fuerit? Indicat sibi nocentiores fuisse linguas, quàm spicula. Ad verb. : *Nobiscum (sunt) labia nostra habemus in promptu.* Ea exercere et laxare possumus pro arbitrio, nemine coercente, et ad silentium cogente. Sic se improbi confirmare et cohortari ad malum solent, ut sine metu peccent. Perstringit etiam litteratos et eruditos, qui putant suâ eloquentiâ et scientiâ posse legem Dei et Ecclesiam obliterare, quales hæretici, Catholicos pro illitteratis habentes, et spem victoriæ in suâ faciendiâ, vel potiùs garrulitate et loquacitate constituentes, q. d. habemus

Aliis verò merus est Psalmus moralis, narrans invidantem eâ ætate licentiam et corruptionem, præsertim dolum et nequitiam. Quæ opinio Psalmum componit cum ætate Saülis, optimis defenditur argumentis. Queritur cum Domino David de nequitiâ dolisque aulicorum, qui Saülis animus in sese efferabant, et suspicionem de sinceritate suâ apud regem creare conabantur. Illos arguit, qui turpi assentatione prævum regis ingenium fovebant, ejusque nequitiæ et sævitæ serviebant. Id genus hominum erant, qui Davidi renuntiârunt : *Ecce places regi, et omnes servi ejus diligunt te. Nunc esto gener regis.* Id verò per dolum monebant, ut virum discrimini mortis objectum perderent. Præcipuè autem referrî potest ad tempus proditiõis Doeg, et Ziphæorum, quorum primus prodidit regi quæ gesta erant in Nobè, Davidem inter et Achimelechum; alteri verò regem convenientes renuntiârunt, regis hostem apud se latere. Hujus tamen Psalmi affinitas cum Psalmis 13, 15 et 52, qui ad captivitatem Babylonicam spectant, in hæc sententiam nos ducit. (Calmet.)

labia, quibus obscuremus et disjiciamus religionem, etc. *Mysterium Apostolorum, et aliorum idotarum, qui superbiam philosophorum et rhetorum vicerunt verbi et prædicationis stultitiâ.* Quare de infidelibus et atheis hæc Chald. interpretatur. Hos enim per, *Negantes radicem*, intelligit; denique hæc quadrant in tyrannos, superbos dominos et hæreticos.

VERS. 6. — MISERIAM, desolationem, vastitatem, vastationem, prop. NUNC, derepentè. Notula repentinæ accelerationis ad auxilium. Cùm tempus opportunum fuerit, Euthym. Chald. : *Nunc exurgam ad judicium.*

VERS. 7. — PONAM IN SALUTARI. In salute eum constituam, salvum eum faciam, *παρρησιασομαι*, liberè et confidenter loquar cum eo, familiariter me ipsi communicans. Hebraicam personæ enallagen in simplicem locutionem verterunt : *Fiducialiteraget cum eo.* Et magis ad verbum : *Afflabit illi*, ut Latinè *afflare et reflare fortunam*, favebit ei, vel loquetur ei familiariter, eum suaviter consolabitur. Ubi jam de pauperibus singulariter loquitur, per heterosin. Possit etiam æquipollere, *τὸ δicit Dominus : Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc ponam eum in salute, inquiet ei.*

VERS. 8. — ELOQUIA DOMINI. Eloquia Dei, hæc et hujusmodi promissa vera certa sunt infallibilia, et ab omni falsitatis labe pura, argento diligentius excocto et repurgato similia. Proinde quis ei iste promittenti tutò possit credere. Se consolatur à promissorum Dei, quæ eloquia appellat, constantiâ. PROBATUM TERRÆ, τῆ γῆ, dativi casus, pro ἀντηγῆ, in vase vel camino terreo, in fornace argillacâ. Metonymicè. Unde Hebr. : *Conflatum in opere terræ*, id est, vase chymico, infundibulo, ut Chald. interpretatur. *Bahalit, à halal, operari.* Alienius quibusdam *est radicale*, ut sonet, *Dominum conflatum, (à) Domino terræ.* CASTA, pura, sancta, irreprehensibilia, munda, quasi argentum igne excoctum, abjectis scoriis et fæcibus. De certitudine divinarum promissionum. Ne quis castitatem hic accipiat, quæ luxuriæ et voluptati opponitur. Vel excellentissima, pretiosissima, ut argentum diligentissimè expurgatum et excoctum. Nam quò est purius, eò excellentius. SEPTUPLUM. Sæpius, quousque ad purum conflatum sit, nihilque alienæ commixtionis habuerit. Numerus certus pro incerto. Ex hoc loco ineptè Melancthon alchymiam vanissimam artem commendare conatus est.

VERS. 9. — NOS. Rectè ad perspicuitatem. Nam affixum, *hem, eos*, refert pauperes et inopes versûs sexti, ut indicat Chaldaeus. Posteriore loco, *nos*, hebraicè legitur *eum*, id est, me pauperem, ut de se loquatur in tertiâ personâ. Quanquàm, *nu*, etiam cum capes interdum respondeat pronomini *nos*. A GENERATIONE HAC, ab hominibus hujus perversæ ætatis, meton. Chald., *ab ætate hæc pravâ.*

VERS. 10. — IN CIRCUITU (1), ad nocendum undique

(1) Hebræus difficultatis aliquid infert : *Circumquaque impii ambulant, dum vilissimi è filiis hominum extolluntur.* Circumeunt nos iniqui impunè, tanquàm canes famelici, ut vorent, dum vilissimi et scelestissimi hominum gloriâ et prosperitate fruuntur. Aliter : *Circumeunt nos impii, ut caeviant incautos; ipsi in altis-*

circumdant probos. SECUNDUM ALTITUDINEM, secundum alta et profunda tua judicia. MULTIPLICASTI, multos et potentes esse pateris homines impios, à quibus innocentes oppugnentur. Secundum alta tua judicia augentur impii. Quos proximè impios vocabat, nunc appellat filios hominum, et opponit filiis Dei. Multitudo et potentia impiorum (nam Græcè est ἐπολύωρησας, et opponitur τῷ δλιγωρεῖν contemnere) referenda est ad iudiciorum Dei abyssos. Sic, Apoc. 2, v. 24, altitudines sata-

dine honoris positi; reliqui verò homines in contemptu et opprobrio jacent. Chaldæus: *In circuitu (nostrum) impii ambulans, tanquam sanguisuga, quæ sugit sanguinem filiorum hominum.* Vertere maluerim: *In circuitu impiorum ambulans justus, illos circumdabunt, cum illis qui hodiè in contemptu hominum sunt, extollentur.* Ad litteram: *Ambulabunt in circuitu impiorum, cum vilitas extolletur pro filiis hominum.* Cum fidem tuam liberaveris, Domine, populi hujus gratiâ, qui durâ et vili captivitate premitur, tunc hostes eorum Babylonii redigentur ad silentium, dejecturque à gentibus validioribus et æquioribus, Persis scilicet ac Cyro. Vel: Cum ii, qui nunc despectissimi sunt hominum, extollentur, acti in desperationem impii circum illos euntes freudent, sed accedere non audebunt. Utraque hæc postrema interpretatio cum veritate congruit. (Calmet.)

NOTES DU PSAUME XI.

Le titre de ce psaume est: *In finem, pro octavâ, psalmus David.* Tous ces mots ont été expliqués. Voyez les psaumes précédents, et pour ces mots, *pro octavâ*, le psaume 6.

VERSET 1.

Le sujet de ce psaume est une lamentation de David sur la fourberie et la méchanceté des hommes. Il oppose à ces vices la confiance en Dieu. Les interprètes rapportent ce psaume, ou à la persécution qu'éprouvait David de la part de Saül, ou à celle que lui faisait Absalon, ou à l'état des Juifs opprimés par les Babyloniens durant la captivité. Les anciens l'entendent assez communément de J. C., victime de la fureur des Juifs durant sa passion.

RÉFLEXIONS.

Le texte dit: *Sauvez, Seigneur, parce que les justes manquent sur la terre.* Il y a, je crois, une sorte de sublime dans ce mot, *sauvez.* Le prophète demande que le Seigneur ne perde pas le genre humain. Il semble que ce soit comme un naufrage général qu'il faut craindre, parce que la sainteté disparaît de dessus la terre. Mais comment ne disparaîtrait-elle pas, puisque la vérité, la bonne foi s'éclipsent parmi les hommes? Tout fidèle doit être touché de ce que dit ici le prophète. La sainteté s'éteint, la vérité s'anéantit; et dans quel siècle plus que dans le nôtre cette lamentation se vérifie-elle? La vérité semble en être bannie, vérité dans le dogme, vérité dans la morale, vérité dans la conduite. Toutes ces vérités éprouvent des contradictions sans nombre. Votre vérité subsistera cependant, Seigneur; votre Église ne périra point, et l'on pourra toujours la reconnaître. Mais cela ne suffit pas pour mon salut. La vérité qui brille à mon esprit ne servira qu'à confondre la fausseté qui règne dans mon cœur. J'aime la vérité qu'on m'enseigne; pourquoi n'aimerais-je donc pas la vérité qu'on me dit de pratiquer? La vérité est J.-C.; pourquoi n'aimerais-je pas J.-C. dans ma conduite comme je l'aime dans ses leçons? O vérité in-créée, je vous adore, et je vous embrasse; chassez de mon âme les ténèbres de mes passions. Ce sont des guides trompeurs, des maîtres de mensonge, des amis perfides.

L'hébreu dit mot pour mot: *Ils ont parlé avec une lèvre de flatterie; ils ont parlé dans leur cœur et dans*

na, alta et profunda ejus consilia et astus. Non alienè aliqui in bonum, ut filios hominum probos appellet. Impii quidem omnia circumquaque obtinent ab innocentes opprimendos. At tu multiplicasti filios hominum, qui tibi curæ sunt, neque sinis opprimi secundum tuam altitudinem, pro tuâ majestate, Gall., *selon ton attesse et grandeur*: sic aliis verbis idem, quod proximè enuntiabit. Ad verbum: *Secundum altitudinem (tuam) epulatio filiis hominum* est, id est, pro altis et profundis tuis consiliis et decretis suppetunt impii epulæ, et opes ad indulgendum genio et voluptatibus. Sensus hic simplicissimus est, à nostris etiam Septuaginta expressus. Alienius alii, *secundum exaltari vilissimos filiorum hominum*, vel, *secundum exaltari opprobria filiis hominum*, vel, *cum exaltati fuerint, vilitas est filiis hominum*, vel denique, *cum exaltati fuerint epulones filiis hominum*, Zulloth, despectus, epulationes. Septuaginta legere potuerunt verbaliter *Zallotha*, epulas instruxisti et parasti. Quæ notatio est fortassè rector, quàm Masoretarum; poetæ brevius loquendo, multas gignunt interpretationes et difficultates.

leur cœur. C'est un hébraïsme destiné à exprimer la duplicité du cœur. Notre Vulgate conserve cette façon de parler. Quant à la lèvre de flatterie, notre version la rend par *labia dolosa*, qui est la même chose, la duplicité étant comme inséparable de la flatterie.

RÉFLEXIONS.

Il y a un grand sens dans cette expression: *Ils ont parlé dans le cœur et dans le cœur*; elle signifie que le fourbe parle comme s'il avait deux cœurs, un dans sa poitrine et l'autre dans sa bouche. Le créateur ne nous a donné qu'un cœur, c'est-à-dire qu'une âme où se forment les pensées, et la bouche n'est destinée qu'à énoncer ce que l'âme dit en elle-même. Le mensonge est par conséquent contraire à la loi naturelle. Si nous étions tous de purs esprits, et que nous pussions lire dans nos pensées réciproques, il n'y aurait jamais de mensonge, et nous ne tromperions jamais personne; mais dans la nécessité de traiter par la parole avec les autres hommes, la bouche doit toujours suivre le langage du cœur, et je ne crois pas qu'il y ait aucune exception à cette règle, quoique si souvent combattue par les usages du monde. Je ne dois pourtant pas être soupçonneux à l'égard des autres ni les taxer de duplicité; Dieu seul est le juge souverain des pensées. Il ne m'est permis que d'être en garde contre la fraude; mais pour cela il faut une grande prudence, et quelque usage du monde. Pour n'être point trompé, il faut traiter peu avec les hommes. Quand on n'a point d'affaires avec eux, on doit les supposer fidèles; quand on a été trompé, ce n'est pas une raison de croire qu'on le sera toujours, mais seulement un avis pour être plus circonspect.

VERSETS 3 ET 4.

Dans l'hébreu on lit: *Le Seigneur détruira toutes les lèvres de flatterie, la langue qui dit de grandes choses*, où l'on voit que le ton d'imprécation dont use notre version n'est au fond qu'une prophétie ou une menace. J'ai traduit: *Linguam magniloquam*, par la langue qui se vante, parce que je suis persuadé que David attaque ici deux sortes de pécheurs, les uns fourbes, doubles, hypocrites, qui flattent ou se contrefont au dehors, tandis que leur cœur est plein de haine ou de corruption; les autres orgueilleux, insolents, déclarés contre les vérités de la religion, et se piquant de pouvoir les détruire par leurs raisonnements. D'autres interprètes

fondés sur l'hébreu, où il n'y a point la conjonction, et, rapportent *linguam magniloquam à tabia dolosa*; en sorte que les fourbes ou les flatteurs, dont parle le prophète, sont en même temps des gens extrêmement fiers du talent qu'ils ont de tromper, ou bien des gens qui exaltent les autres pour les tromper. Il semble que le verset suivant s'accorde mieux avec notre interprétation; car on y voit des gens qui se mettent ouvertement au-dessus des considérations divines et humaines: *Linguam nostram magnificabimus*. On peut traduire aussi, selon l'hébreu: *Nous rendrons notre langue puissante*.

RÉFLEXIONS.

Je trouve dans ces deux versets plusieurs instructions.

1° Que je ne dois être surpris ni de la fausseté des fourbes ou des flatteurs de notre siècle, ni de l'insolence des impies qui s'élèvent aujourd'hui avec tant de hardiesse contre le Seigneur et contre ses lois. David se plaint des mêmes excès; et faut-il s'en étonner? Le cœur humain a toujours été le même, toujours ennemi de la vérité, et toujours rempli d'orgueil.

2° Que le Seigneur détruira un jour ces langues pernicieuses. S'il ne les punit pas toujours d'une manière visible dans cette vie, elles n'en ont que plus à craindre pour la vie future. Le Seigneur ne perd jamais les droits de sa justice, et sa longue patience est comme le prélude d'un jugement bien terrible.

3° Que je dois réprimer dans moi jusqu'aux premières émotions de duplicité, d'orgueil, d'impatience, ou de quelque autre passion que ce soit, qui me porterait à des discours de flatterie, à des emportements contre le prochain, à des observations malignes ou critiques sur la religion; en un mot, qu'il m'importe extrêmement de tenir ma langue en bride, de la maîtriser par la réflexion et par le souvenir des jugements de Dieu. L'instruction de l'apôtre S. Jacques, sur la difficulté de gouverner la langue, est effrayante: j'aurais dû m'en occuper toute ma vie, j'aurais évité un nombre infini de médisances, d'impatiences, de légèretés, d'imprudences, d'indécences, de superfluités. Que suis-je, ô mon Dieu? *Ma langue a été, comme le dit votre apôtre, une source générale d'iniquité*.

VERSETS 5 ET 6.

L'hébreu dit dans le premier de ces versets: *A cause de la dévastation des pauvres*; c'est toujours le même sens.

La fin du second verset est traduite de trois manières par les hébraisants; les uns disent: *Je lui donnerai le salut, ou je le sauverai de celui qui souffle sur lui*; ainsi traduit l'anglais. Les autres disent: *Je le sauverai de celui qui veut lui tendre des pièges*; ainsi encore l'anglais dans sa marge. D'autres traduisent: *Je veux le sauver, en sorte qu'on apprenne à se confier en moi*; ainsi l'allemand. Et, dans ces trois versions, on supplée plusieurs mots; car l'hébreu serait mot à mot: *Je mettrai dans le salut, il soufflera sur lui*.

Toute la difficulté est dans le mot *נפח*, qui signifie en effet *exsufflabit*, mais il signifie en même temps *souffler avec liberté*, avec force; et l'on le prend aussi pour *parler ou agir librement*; c'est la remarque des meilleurs lexiques. Cela supposé, *fiducialiter agam*, de la Vulgate, est bien. Il n'y a plus que la différence de la personne: cette version met à la première *fiducialiter agam*, et l'hébreu met à la troisième: mais comme Dieu n'est pas éloigné, *dicit Dominus*, l'hébreu peut faire rapporter les derniers mots du verset à ce *dicit Dominus*; et les LXX, qui mettent *παθήσεται*, ont pu les lier avec *je sauverai*, ce qui est plus naturel et plus suivi. L'hébreu pourrait donc être traduit: *Je me leverai, dit le Seigneur, je mettrai dans le salut, le Seigneur agira en cela avec liberté, ou bien encore en supplant le pronom relatif (souvent omis dans l'hébreu), on dira: Je mettrai dans le salut qui opérera avec liberté*. Il reste le pronom *ו* qu'on peut faire rap-

porter au *malheureux*, qui est sous-entendu, et alors on dira: *Je mettrai dans le salut qui opérera avec liberté sur lui*. Je ne crois pas qu'on puisse attaquer raisonnablement cette manière de concilier le texte avec les versions. On peut remarquer que dans cette conciliation je supplée beaucoup moins de mots que l'anglais, et que je conserve mieux le sens de l'hébreu qu'on ne fait dans l'allemand. Les auteurs des Principes discutés traduisent: *Je vais me lever, dit l'Eternel, je vais susciter un libérateur, qui de son souffle dissipera l'impie*. Cela est ingénieux et revient au même sens. Au reste, le sens des LXX et de la Vulgate est très-bon: Le Seigneur, touché de l'affliction des malheureux, dit qu'il se levera, qu'il les sauvera; et qu'en tout ceci il agira avec une entière liberté, avec une puissance absolue. L'hébreu, pris à la lettre, est si peu naturel, qu'on croit, avec raison, qu'il est fautif en cet endroit. V. D. Calmet.

RÉFLEXIONS.

Il n'y a peut-être rien de plus fréquemment répété dans les psaumes que la protection qui sera accordée aux pauvres, aux malheureux, aux affligés, surtout à ceux qui sont opprimés par des ennemis puissants. Et l'Evangile ajoute encore à cette doctrine. J. C. a dit: *Heureux ceux qui pleurent, parce qu'ils seront consolés*. Il faut donc que tous les malheureux qui s'impatientent, qui murmurent, aient peu de foi; et c'est en effet ce peu de foi qui fait le désordre et le malheur des conditions que nous appelons le *petit peuple*. Elles éprouvent la disette, la faim, la soif; elles sont exposées à la violence d'une multitude d'hommes puissants qui les oppriment; elles sont obligées de forcer le travail pour ne pas tomber dans la plus affreuse misère. Cette position est désastreuse: mais si ces malheureux avaient de la foi, ils béniraient leur sort, au lieu de se laisser aller aux plaintes et aux murmures; ils compteraient sur la protection du Seigneur, qui ne les abandonnerait pas en ce monde, et qui leur réserve toutes les consolations célestes dans la vie future.

VERSET 7.

Le prophète veut dire que les promesses de Dieu sont très-certaines, et il se sert, pour le montrer, de la comparaison d'un métal, tel que l'argent, qu'on a éprouvé par le feu, et purifié jusqu'à sept fois. On a, selon les hébraisants, mot à mot dans l'hébreu: *Les discours de Dieu sont des discours purs; c'est de l'argent brûlé dans le creuset de la terre, purifié jusqu'à sept fois*.

RÉFLEXIONS.

La parole des hommes est sujette à tant d'exceptions, de vicissitudes, d'événements qui la changent ou l'altèrent, qu'on ne peut s'y fier absolument. Je suppose l'homme le plus sincère, le plus droit, le plus constant et le plus fidèle dans ses promesses, je le suppose même toujours en état de les remplir; la mort vient à l'enlever, que deviendra sa parole? Mais sans cet événement même, contre lequel on ne peut se garantir, qui peut répondre de la mémoire, de la volonté, de la puissance de ceux qui promettent? Il n'y a que Dieu qui soit toujours fidèle à sa parole, parce que lui seul est essentiellement vrai, lui seul est le maître des temps et des événements; enfin, quelle que soit l'étendue de ses promesses, il est toujours prêt à donner plus qu'il n'a promis. Le malheur des hommes est qu'ils se fient souvent moins à la parole de Dieu qu'à celle de leurs protecteurs et de leurs amis: c'est qu'ils voudraient connaître les ressorts de la sagesse divine dans l'accomplissement de ses promesses; c'est que la Providence leur paraît un mot vide de sens et un appui sans fondement; c'est qu'ils comptent toujours sur eux-mêmes ou sur leurs semblables, et jamais sur Dieu. O Seigneur! quoi qu'il en soit des autres et de leurs égarements par rapport à votre providence, je la reconnais, et je l'ai éprouvée

une infinité de fois libérale et magnifique à mon égard. Comblez vos bienfaits, en m'accordant l'unique bien que je désire, c'est de n'être point enlevé de ce monde, sans vous avoir aimé, et sans avoir fait pénitence de mes péchés.

VERSET 8.

L'hébreu dit mot à mot : *Vous, Seigneur, vous les conserverez, vous les préserverez de cette génération éternellement*; et sur cela les hébraisants se partagent; les uns rapportent ces mots aux discours de Dieu : Seigneur, vous garderez vos discours, votre parole. C'est ce que font les auteurs des *Principes discutés*, d'après S. Jérôme, et le paraphraste Jean Deschamps. Ensuite, ils rapportent ces mots : *Vous les préserverez, aux malheureux dont le prophète a parlé au cinquième verset*; et comme le pronom est au singulier, ils entendent chacun d'eux, selon une manière de parler assez fréquente dans l'hébreu, où le singulier désigne souvent une distribution de choses ou de personnes. Les autres hébraisants rapportent tout le verset aux malheureux du verset 5. On ne peut nier que ces deux interprétations ne renferment un bon sens. Les LXX ont lu le pronom *nos* dans les deux endroits, où l'on sait qu'en hébreu il y a peu de différence, quant aux lettres, entre les pronoms; mais quoi qu'il en soit, leur sens est aussi fort bon, et si David a dit : *Vous nous conserverez, vous nous protégerez*, il s'est compris lui et ses amis, dans le nombre des pauvres et des malheureux du cinquième verset; par conséquent nulle différence entre le sens du texte et celui des versions.

Quand il dit que Dieu le *préservera lui et les malheureux, de cette race*, il entend la race des méchants, des fourbes, des orgueilleux, dont il a parlé au commencement du psaume. Jésus-Christ s'est souvent servi de ce terme *generatio*, pour désigner les Juifs incrédules, les Pharisiens hypocrites.

RÉFLEXIONS.

Le juste persécuté doit avoir sans cesse ce sentiment dans l'esprit et dans le cœur; Dieu me conservera, me protégera, soit dans le temps présent, soit pour l'éternité. Je ne crains rien sous sa protection: sa providence est plus étendue que la malice des hommes.

VERSET 9.

Le sens de ce verset, tel qu'on le voit ici, est que

1. *In finem.*

PSALMUS DAVID XII.

Hebr. XIII.

2. Usquequò, Domine, oblivisceris me in finem? Usquequò avertis faciem tuam à me?

3. Quamdiù ponam consilia in animà meà, dolorem in corde meo per diem?

4. Usquequò exaltabitur inimicus meus super me? Respice, et exaudi me, Domine Deus meus.

5. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum.

6. Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero; ego autem in misericordiâ tuâ speravi.

7. Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino, qui bona tribuit mihi; et psallam nomini Domini altissimi.

COMMENTARIUM.

VERS. (1) 2. — Usquequo, quamdiù, usque ad quod

(1) Psalmi hujus inscriptio nihil peculiare habet.

S. S. XIV.

les méchants rôdent sans cesse pour persécuter les petits et les pauvres; mais que Dieu par sa haute sagesse multiplie les enfants des hommes, afin que les méchants ne détruisent pas le genre humain. Le grec ordinaire porte dans la seconde partie du verset, *selon votre grandeur, vous avez accordé aux enfants des hommes* (c'est-à-dire à nous), *une longue durée* (c'est-à-dire l'éternité); ainsi l'explique Théodoret. J'ai dit le grec ordinaire, parce qu'il y a ici des variantes.

L'hébreu dit mot à mot, selon les hébraisants : *In circuitu impij ambulans, interea dum exaltentur vilitates filiorum hominum; c'est-à-dire, quò altius extolluntur, eò vilius deorimantur filij hominum.*

RÉFLEXIONS.

Je tire de ce verset des conséquences très-importantes.

1° Les impies ne cessent d'investir les hommes justes et qui craignent le Seigneur; ils tâchent de les opprimer, mais tôt ou tard ces justes seront exaltés. S'ils ne le sont pas toujours sur la terre, leur sort n'en est que plus digne d'envie. *Heureux*, dit Jésus-Christ, *ceux qui souffrent persécution pour la justice, car le royaume des cieux est à eux.*

2° Les impies deviennent plus nombreux et plus hardis, à mesure que les bassesses prennent le dessus parmi les enfants des hommes. Les impies ne doivent leurs succès qu'à la manière basse et rampante dont pensent les hommes. Ils trouvent le monde plongé dans l'amour des biens terrestres, tout occupés de leur fortune ou de leurs plaisirs, sans goût pour les objets de la vie future, sans usage de la prière, sans retour vers Dieu; ils saisissent ce moment pour dresser leurs attaques contre la religion, pour détruire les principes qui en restent dans des esprits distraits, légers, inconsiderés; le succès est infailible. Ils persuadent tout ce qu'ils veulent, à des gens qui se plaisent à ramper sur la terre.

3° Enfin, les impies font tous leurs efforts pour séduire les âmes; mais le Seigneur est plus puissant qu'eux, et quoiqu'ils fassent beaucoup de ravages dans le champ du père de famille, Dieu multiplie; selon les vues de sa sagesse, les fruits du salut. Les âmes qui sont à lui deviennent plus ferventes, et réparent les outrages faits à sa gloire par l'abondance de leurs bonnes œuvres et par la vivacité de leur amour.

PSAUME XII.

1. Jusqu'à quand, Seigneur, m'oublierez-vous? sera-ce pour toujours? Jusqu'à quand détournerez-vous votre visage de moi?

2. Jusqu'à quand mettrai-je différentes résolutions dans mon âme? jusqu'à quand m'occuperai-je de ma douleur pendant le jour?

3. Jusqu'à quand mon ennemi s'élèvera-t-il contre moi? Regardez et exaucez-moi, Seigneur mon Dieu.

4. Eclaircz mes yeux, de peur que je ne m'endorme dans la mort; de peur que mon ennemi ne dise: J'ai eu l'avantage sur lui.

5. Ceux qui me persécutent, seront dans la joie, si je suis déplacé: mais, Seigneur, j'espère (ou j'ai espéré) dans votre miséricorde.

6. Mon cœur se réjouira dans le salut que vous lui donnerez: je chanterai les louanges du Seigneur, parce qu'il m'a comblé de biens; je chanterai des cantiques pour célébrer le nom du Très-Haut.

tempus in hac meâ persecutione. Sic mox, ubi habet

De tempore scriptæ lucubrationis dissident interpretes,

mus. *Quamdiù*, eadem est vox, *Aad ana*. Quam quater Hebræorum magistri repetitam per anaphoram tradant, propter quatuor imperia, quæ præcipuè divexârunt Ecclesiam, et delere conati sunt, Babylonicum, Persicum, Græcum, Romanum, è quibus se servari petat. IN FINEM, in perpetuum prop., ut et passim hoc opere. Perpetuone, Domine, quousque tandem, etc. AVERTIS, abscondes, propriè.

VERS. 3.—CONSILIA. Curas et sollicitudines varias, anxias cogitationes et ancipites. Unde per ἐπεξήγησεν, subjicit: *Quamdiù ponam dolorem in corde meo per diem? quamdiù mens mœrebit, et fatigabitur animus ob hostiles insultationes? DOLOREM, (et) dolorem.* Asyntheton apud Hebræos inter duo crebrum. Sic autem appellat anxietatem et angustiam animi ob persecutionis gravitatem, et divinæ consolationis absentiam. PER DIEM, interdiu, vel per singulos dies.

VERS. 4.—SUPER ME, contra me. Usquequò torquet et deprimet me? Quousque se efferet et extollet adversum me, sibimet subjiciet? Vel plusquàm ego, supra me, quousque me erit sublimior et potentior (1). *Hal, supra et contra*, id est, nunc in bonum, nunc in malum. RESPICE (1). Antitheta superiorum. Nam *Respi-ce*, refertur ad *avertis faciem*; *exaudi*, ad *usquequò oblivisceris*; *illumina*, ad *consilia*, quæ cruciabant et tenebant dubium et ancipitem. August.

VERS. 5.—ILLUMINA (2), à malorum tenebris. Luce perfunde me, fulgore tuo dissipa, et fuga oculorum mœorum mala et tenebras, meque his calamitatibus eripe. Spiritum meum redde vigilantem et circumspexitum, vel *oculos meos*, id est, mentis meæ illumina, ut contempler te, ut spectem salutis meæ necessaria, quando mihi erit moriendum. NE UNQUAM OBDORMIAM IN MORTE. Pergit in metaphorâ: ne succumbam mortis angoribus, ne in mortis agoniâ sim sine tui desiderio, cogitatione et sensu: ne unquàm miserè et infeliciter moriar. Alii, ne ab inimicis interficiar. Malo, ne sim velut mortuus, sine sensu, cogitatione et agnitione tui. *Beati enim mortui, qui in Domino moriuntur*, Apoc. 14, 15, id est, in Domini agnitione, fidei confessione, et in

Sunt qui referunt ad tempus odii Saülis in Davidem; alii ad Absalomum à patre perduellem; alii ad Ezechiam Sennacheribi armis petiitum; quidam ad captivitatem Babylonicam. Sunt denique, qui nullum certum tempus determinantes, Psalmum hunc explicant uti suspiria mœrentis animæ, operientisque impatienter Dei opem, quæ planè illi se fidere et gaudere etiam significat ob impetratum cœlitus auxilium. Hanc postremam sententiam præferimus. (Calmet.)

(1) RESPICE. *Oppositum est illi quod carminis initio dixerat: Abscondis faciem tuam à me*, ut Kimchi observat; quasi diceret: Tu, qui hactenus visus es vultum à me avertisse: nunc tempus est ut ad me oculos et aures convertas.

(2) ILLUMINA, me recipiendo, OCULOS MEOS, tot miseris ac calamitatibus, veluti tenebris, obœcatis. « Ratio forsitan hujus metaphoræ est, inquit Simeon de Muis, quòd in rebus prosperis et ad voluntatem fluentibus, omnia apparent lucida ac splendida magis, quippe spiritibus ipsis tunc lucidioribus; contra verò in calamitatibus, spiritibus perturbatis, oculi caligant; idèòque tunc ad aspectus omnium rerum squallidior, et videntur cuncta tenebris involvi. » Hebr.: *Ne dormiam dormitionem seu somnum mortis.*

consideratione rerum ad salutem pertinentium. Obdormire in morte, est securè mori, citra Dei metum et cogitationem: in eâ, veluti gravi veterno corripì, ut nihil pii cogites. Unde ad verb.: *Dormiam mortem.* Chald.: *Ne fortè peccem et dormiam cum his, qui meruerunt mortem, æternam scilicet.* Mors dicitur obdormitio et somnus, ob futuram carnis resurrectionem. Nam resurgentes veluti è somno excitantur. Aliqui frigidius: Fave mihi, ne unquàm moriar, vel potius enecer aut interficiar. Chaldæus Hebraica sic intellexit: ne dormiam mortem, id est, mortis somnum, somnum æternum, de quo et illud: *Inebriabo Babylonios, ut sopiantur et dormiant somnum seculi* (sempiternum), et non consurgant, dicit Dominus, Jerem. 51, 50. Nam circumscriptio est perpetui exitii. Quam non agnoscunt, qui putant hujusmodi phrasiduntaxat, *Moriendi* verbum circumscribi, et quidem citantes illud poetæ (Catulli): *Nox est perpetua una dormienda.* Plus enim significatur, nempè mors æterna, sive gehennæ. INIMICUS; tyrannus, R. Kimhi. Fomes peccati vel peccatum, R. Hataia. Ego Satanam, qui in mortis puncto sævius nos oppugnat intelligo, quasi dicat: Ne fortè me possit ante tuum tribunal justè criminari, accusare, et causâ esse superior. Sic passim multa precatur contra inimicos, quod ut ferè accipiatur de visibilibus et externis, pro Psalmi argumento et occasione: precando tamen ad invisibiles animum præcipuè debemus convertere, vel visibiles quidem, sed qui hostes non sint privati, sed publici, qui non tam sint nostri, quàm Dei inimici, ex professo inimicitias cum eo, ejus regno et fide exercentes, sive quia pro nostris externis secundum Christianam institutionem orandum sit, sive quoniam invisibiles sunt illorum incentores, invisibilibusque labefactis, visibilium exigua sit vis ac potestas, sive quia cum istis nobis lucta sit perpetua, intestina et periculosissima. Adde duo esse genera imprecationum. Aliæ enim sunt universæ, aliæ propriæ et personales. Illæ sunt omnium adversus peccati corpus, hæ solum Prophetarum, qui Dei Spiritu reŕuntur, et sciunt quinam peccati corpus foveant, ac tales diras mereantur. Sic Noe maledixit Chanaan nepoti. Sic Elisæus quadraginta pueris, qui ipsum habebant ludibrio. Arnob. in Ps. 34, et alibi paulò aliter: *Non solùm, inquit, non maledicere, verùm etiam pro inimicis orare jubemur.* Unde ista, *judica, Deus, nocentes me*, etc. non contra carnem et sanguinem (id est, contra homines), sed contra spiritus acris hujus, qui quotidie bella committunt, competere putes. Chald.: *Illumina oculos meos in lege tuâ, ne unquàm peccem, et dormiam cum his qui meruerunt mortem, et non dicat fomes pravus: Dominatus sum ei.*

VERS. 6.—SI MOTUS FUERO. Si dejectus fuero de meo statu, de meâ constantiâ et virtute, de tuâ gratiâ et auxilio. Ad verb.: Si nutavero, si vel tantillùm me ad lapsum declinantem viderint, si vel lapsui propinquum senserint, nedùm prolapsus. Possit etiam exponi: Si lapsus fuero, si cecidero, si periero. Chald.: *Si declinavero à semitis.*

VERS. 7.—IN SALUTARI TUO. In salute et præsidio

tuo, propter tuam salutationem, liberationem in Christo, Arnob., qui est salus nostra et salutaris, id est, Salvator : QUI BONA TRIBUT MIHI. Eclipsin fontis repleverunt. Quoniam retribuit super me (beneficia). Sic Chald. : *Laudes dicam coram Deo, quia mecum magnificè egit.* Quæ sequuntur, per appendicem opposita sunt præter fontem, ut doceremur ista non modò

NOTES DU PSAUME XII.

Le titre n'a pas besoin d'être expliqué, puisqu'il est le même que celui de plusieurs psaumes précédents : *In finem, psalmus David.* Le sujet est une prière que fait le prophète au temps de la tentation ou de l'affliction. Il n'est personne qui ne puisse en faire usage, puisqu'il n'est personne qui ne soit exposé à des traverses de la part des hommes, ou à des dangers de la part des ennemis du salut.

VERSET 2.

Au lieu de, *jusqu'à quand détournerez-vous votre visage?* l'hébreu porte : *Jusqu'à quand cacherez-vous votre visage?* c'est le même sens. Quand Dieu paraît nous laisser dans l'oppression ou dans l'affliction sans nous secourir, il semble avoir *détourné* ou *caché son visage*. Ce sont des expressions métaphoriques, destinées à marquer ce que nous croyons être un abandon de Dieu.

Mettre différentes résolutions dans son âme, c'est imaginer ou chercher divers moyens de se soustraire à la peine et à la douleur. Les auteurs des *Principes discutés* ajoutent : *Pendant la nuit*, pour faire un contraste avec *pendant le jour*. L'hébreu ne porte point ces mots, mais on lit, dans quelques versions grecques, la nuit et le jour.

RÉFLEXIONS.

Cette sorte de plainte du saint roi est remplie de sentiment et d'amour. Ah ! Seigneur, n'avez-vous donc oublié pour toujours ? n'avez-vous caché pour toujours votre visage ? ne jouirai-je plus de votre sainte présence ? Hélas ! je me suis abandonné à mille réflexions pour calmer la douleur qui me presse ; j'ai passé mes jours dans le deuil et dans la tristesse, craignant que vous ne vous fussiez éloigné de moi.

Le prophète, en exposant ainsi sa peine, ne témoigne ni dépit ni impatience ; il est toujours résigné à la volonté du Seigneur. Il connaît les droits de sa justice et l'indépendance de ses divins conseils ; le sentiment de sa douleur lui fait désirer quelque consolation de la part de son Dieu. J.-C. lui-même, au jardin des Oliviers, demandait d'être dispensé de boire le calice de sa douloureuse passion ; mais sa demande était toujours subordonnée à la volonté de son Père. Les âmes les plus saintes peuvent donc former les mêmes désirs ; ces désirs sont même une preuve de leur amour pour Dieu. Ah ! que j'aperçois ici une différence bien marquée entre les dispositions des saints et celles des pécheurs, des mondains, des impies du siècle ! Ceux-ci ne s'affligent point d'être loin de Dieu ; tantôt ils en font gloire par esprit d'irréligion ; tantôt ils s'irritent de ne pouvoir se soustraire tout-à-fait à sa puissance et à sa domination. Si cela était possible, ils n'épargneraient rien pour sortir de cette dépendance ; et, par dépit, par désespoir, ils fabriquent des systèmes où il ne reste plus à Dieu ni pouvoir, ni justice, ni providence. Les saints, ou ceux du moins qui aspirent à la sainteté, mettent tout leur bonheur dans un commerce intime avec Dieu ; et quand il paraît se cacher à eux, ils s'en plaignent avec larmes ; ils demandent que le Seigneur se rapproche d'eux. J'ai éprouvé souvent, ô mon Dieu ! les rigueurs de votre absence ; mais c'était ma tiédeur qui en était cause, vous vous vengiez de mes froideurs. Et avec qui étais-je alors ? ce n'était pas avec le monde, qui ne m'a jamais fait accueil ; ce n'était pas avec vous, puis-

dici de oris cantu, sed etiam de instrumentorum musicorum pulsatione. NOMINI DOMINI ALTISSIMI. Domino altissimo. Nam sic loquuntur de Deo, honoris causâ, per circumlocutionem. Adde nomen Dei, et Deum poni pro eodem, quòd Deus propter simplicitatem essentialis sit nomen suum, et nomen ipsius ipse, ut loquuntur Cabalici.

VERSETS 3, 4.

La division des versets est un peu différente dans l'hébreu, mais sans différence de sens. Notre Vulgate chiffre comme l'hébreu, cela lui est fort ordinaire ; il suffit d'en faire la remarque une fois pour toutes.

Il y a proprement dans le texte : *De peur que je ne m'endorme par la mort* ; mais cela revient au même.

RÉFLEXIONS.

L'ennemi dont le Prophète éprouvait la persécution pouvait être Saül, Absalon, Séméi, ou tout autre conjuré pour sa perte ; mais l'ennemi principal qu'il redoutait devait être assurément l'ennemi du salut, le prince des ténèbres, qui, depuis l'origine du monde, cherche à perdre les âmes. Ce saint roi n'aurait pas donné ce psaume pour être chanté dans les prières publiques de la nation, s'il ne s'agissait pas d'un ennemi commun, d'un adversaire prêt à troubler la paix de tous les vrais Israélites.

Il prie le Seigneur de jeter les yeux sur lui, c'est-à-dire, de ne plus cacher son visage, de ne plus paraître l'oublier ; et il l'appelle ici son *Seigneur* et son *Dieu*, reconnaissant sa suprême majesté et sa puissance sans bornes. Ce saint prophète savait parfaitement que ce qui manque le plus à l'homme, c'est la lumière ; son cœur est corrompu, mais son esprit est encore plus ténébreux. Si nous pensions toujours juste, nous ne nous écarterions presque jamais de la voie du salut. La première qualité que reconnaît l'évangéliste en Jésus-Christ, après avoir déclaré qu'il est le Verbe de Dieu, et Dieu lui-même, c'est que la lumière est en lui, et la lumière véritable qui éclaire tous les hommes. La première fonction qu'a faite cet Homme-Dieu, c'est de répandre la lumière ; son étoile parut dans l'Orient, et il attira les gentils à sa crèche.

Mais pourquoi le Prophète demande-t-il que ses yeux soient éclairés ? C'est pour qu'il ne s'endorme pas du sommeil de la mort. Espérait-il ou désirait-il de ne point mourir ? Il était bien éloigné de cette folle présomption. La mort dont il demande à être préservé est la réprobation, la perte éternelle de Dieu, ou le péché qui en est la cause. Ce qui préserve de cette mort, c'est la lumière de la grâce ; et ce qui est incompatible avec cette mort, c'est cette même lumière. Le juste qui termine sa carrière entre dans le grand jour, dans le jour éternel ; et le pécheur qui cesse aussi de vivre entre dans les ténèbres. Seigneur ! je suis extrêmement touché de cette pensée. J'ai l'idée, ou plutôt le sentiment de la lumière, soit de celle qui me vient de vos astres, et qui, passant par les organes de ma vue, affecte et réjouit mon âme, soit de celle qui frappe mon esprit quand la vérité se découvre à moi. Je ne doute pas qu'une lumière encore plus pure n'investisse une âme sainte qui sort de ce monde ; c'est la lumière incréée qui se communique à elle ; c'est la splendeur de Dieu même qui l'environne ; mais quelles ténèbres que celles où tombe le pécheur ! Saint Chrysostôme appelle cette nuit *ineffable* ; elle est dans l'esprit, dans la volonté, dans les organes intérieurs des sens. Le pécheur ne voit plus que son péché, les causes de son péché, les complices

de son péché, les démons préposés pour le punir de son péché, et Dieu éternellement vengeur de son péché. Alors l'ennemi du salut se glorifie d'avoir prévalu, d'avoir remporté une pleine victoire, et c'est ce que redoute le Prophète : *Seigneur, que mon ennemi ne puisse jamais se vanter d'avoir été le plus fort dans ce combat !*

VERSET 5.

Selon l'hébreu, la phrase pourrait être ainsi construite : *Eclairez-moi, de peur que je ne m'endorme dans la mort, que mon ennemi ne dise qu'il a prévalu, et que ceux qui me persécutent ne soient dans la joie, si je suis déplacé.* Mais le même sens est dans la Vulgate. Car le prophète demande à être éclairé; sans quoi il s'endormira dans la mort, son ennemi dira qu'il a pris le dessus, et ceux qui le persécutent seront dans la joie, en le voyant déplacé, c'est-à-dire, privé de l'héritage de la gloire qui lui était destiné.

RÉFLEXIONS.

Quand les démons triomphent des hommes, quand ils viennent à bout de les perdre, ils ne goûtent pas une véritable joie. Ces esprits de ténèbres sont toujours malheureux; mais ils satisfont leurs inclinations perverses; ils croient se venger de Dieu. Je ne puis bien expliquer ce sentiment des anges rebelles, et pourquoi ils mettent toute leur industrie et toute leur application à entraîner les hommes dans l'abîme. Il faut qu'endurcis dans le péché, et incapables désormais d'aucun bien, ils soient nécessités à faire le mal. Les saints, dans le ciel, n'ont pas la liberté de pécher; leur libre arbitre peut se porter à choisir entre plusieurs biens: et il en est de même des démons, par rapport au mal; c'est par le choix des moyens de tenter l'homme qu'ils peuvent exercer ce qui leur reste de liberté, et cet exercice ne met dans eux aucun sentiment de joie, lors même qu'ils réussissent. Le prophète parle donc de ces ennemis du salut comme s'ils étaient susceptibles de quelque contentement, parce que, dans cette vie, nous savons que les méchants se réjouissent du mal qu'ils font, et que nous sommes portés à juger des démons comme des suppôts qu'ils ont dans le monde.

Pour moi, ajoute le saint roi, j'espère dans votre miséricorde; comme s'il disait: Ce n'est ni dans la bonté de ma cause, ni dans mes mérites, ni dans les

1. *In finem.*

PSALMUS DAVID XIII.

Hebr. xiv.

2. Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.

3. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

4. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

5. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

6. Sepulcrum patens est guttur eorum: linguæ suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

7. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

8. Conditio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

9. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniqui-

précautions que je prendrai contre mes ennemis, qu'est fondée mon espérance, c'est uniquement dans votre miséricorde. Et tel doit être le sentiment de quiconque se tourne vers Dieu, et sent le besoin qu'il a du secours de Dieu; il ne doit s'appuyer que sur la divine miséricorde. Ce principe est reconnu de tout le monde, il est dans toutes les formules de prières que nous adressons à Dieu; mais dans la pratique, combien d'âmes affligées traitent avec Dieu sans confiance et sans humilité! Combien s'appuient sur leurs propres mérites, sur leurs prétendues bonnes œuvres! Combien s'irritent ou se dégoûtent, quand le secours divin leur est refusé ou différé! Combien se négligent après avoir fait quelques pas dans la route du salut! Combien enfin comptent tellement sur la miséricorde divine, qu'ils ne se croient obligés à rien!

VERSET 6.

L'hébreu dit simplement dans ce verset: *Je chanterai le Seigneur, parce qu'il m'a donné, ou, parce qu'il m'a récompensé.* Les LXX disent: *ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ ἐσπερήσαυτι με*, ce qui rend clairement le sens de l'hébreu, et la Vulgate est conforme à cette version.

Ces mots, *psallam nomini Domini altissimi*, ont été ajoutés par les LXX, et ne déparent point le psaume. Il y a apparence qu'ils se trouvaient dans leur exemplaire; on les voit dans la version arabe, et chez les Pères grecs et latins. On les trouve à la fin du septième psaume, et c'est une expression très-familiale à David.

RÉFLEXIONS.

Je remarque avec une singulière consolation que ces mots du saint roi: *Exultabit cor meum in salutari tuo*, sont les mêmes que ceux de la sainte Vierge, dans son admirable cantique. La mère de Dieu dit: *Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* On peut croire que le prophète a considéré ce salut sous le même point de vue que la sainte Vierge. Or, ce salut est Jésus-Christ, le Sauveur du monde. David a vu ce Sauveur dans toutes les circonstances de sa vie, dans sa génération éternelle, dans sa naissance, dans sa Passion, dans sa Résurrection; il l'a vu comme son fils et son seigneur, comme législateur et comme maître, comme anéanti et comme revêtu de gloire. Pourquoi ne le verrait-il pas ici comme répandant des bienfaits sur le genre humain?

PSAUME XIII.

1. L'insensé a dit dans son cœur: Il n'y a point de Dieu.

2. Ils sont corrompus, ils sont devenus abominables dans leurs affections (ou leurs actions): il n'y en a aucun qui fasse le bien; il n'y en a pas même un seul.

3. Le Seigneur a jeté les yeux du haut du ciel sur les enfants des hommes, pour voir s'il y a quelqu'un qui ait de l'intelligence, ou qui cherche Dieu.

4. Tous se sont retirés de la voie, tous ensemble sont devenus inutiles: il n'y en a aucun qui fasse le bien, il n'y en a pas même un seul.

5. Leur gosier est un sépulcre ouvert: ils ont usé de leur langue avec fraude; le poison des aspics est sous leurs lèvres.

6. Leur bouche est pleine de malédiction et d'amertume: leurs pieds sont prompts à verser le sang.

7. Il n'y a que désolation et perversité dans leurs voies; ils n'ont point connu la route de la paix: la crainte du Seigneur n'est point devant leurs yeux.

8. N'y aura-t-il donc aucune connaissance (aucune réflexion) dans ceux qui opèrent l'iniquité, qui dévorent mon peuple comme un morceau de pain?

9. Ils n'ont point invoqué le Seigneur: ils ont été

tatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis?

10. Dominum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

11. Quoniam Dominus in generatione justa est, consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est.

12. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum averterit Dominus captivitatem plebis suae, exultabit Jacob, et letabitur Israel.

saisis de crainte, lors même qu'il n'y avait pas sujet de craindre.

10. Parce que le Seigneur est dans la génération des justes : pour vous (*ô impies!*), vous avez couvert de confusion la conduite du pauvre, parce que le Seigneur est son espérance.

11. Qui enverra de Sion le salut d'Israël? Lorsque le Seigneur aura rappelé son peuple de la captivité, Jacob et Israël tressailleront de joie.

COMMENTARIUM.

VERS. (1) 2.—INSIPIENS, ἀγρως, mente carens, amens.

(1) De auctore et argumento hujus Psalmi, dissidium est ingens. Sunt qui referant ad odium Saulis in Davidem, quo tempore David proditum se regi ab incolis Ceilæ intellexit. Scriptum malunt alii, cum David versaretur trans Jordanem cum parte copiarum quæ in fide permanserat, reliquo populo Absalomi partibus favente. Theodoretus, Euthymius, Nicephorus, Beda venerabilis rejiciunt ad tempus obsessæ per Sennacheribum Hierosolymæ, seu potius ad minas Rabsacis, à Sennacheribo ad Ezechiam missi. Impia ducis hujus Assyrii verba hoc Psalmo recitari credunt. Alii Psalmus est perseverante Babylonicâ captivitate scriptus. Sunt denique qui exhibita hic à Davide censent dogmata atheorum suæ ætatis, quæ dogmata productis de providentiâ Dei argumentis refellit. Patres, quibus moralis explicatio placuit, vaticinium hic agnoscunt pervicaciæ Judæorum, qui Jesum Christum insectati sunt, tum in se, tum in discipulis, ipsumque non Deum modò, sed virum justum ac prophetam esse negaverunt. Alii latiore significationem Psalmo tribuentes, generis humani corruptionem et Redemptoris venturi necessitatem in hoc Psalmo vident.

Quibus placet hic cernere reditum è captivitate Babylonicâ, scriptæ lucubrationis honorem tribuunt Aggæo, Danieli, vel alteri Hebræorum vati, trans Euphratem degenti. Censent quidam, Davidem subito correptum œstro, dum vitia ætatis suæ describeret, ad captivitatem Babylonicam prænuntiandam transisse. Aiunt tamen alii, sub nomine libertatis è captivitate reditum Davidis Hierosolymam fuso interfectoque Absalomo exprimi.

Nos verò de captivitate Babylonicâ omnia planissimè accipimus. Vates, quicumque tandem is fuerit, trans Euphratem debebat. Pingit in hoc Psalmo vitia Babylonicorum, illorum terrorem et exitium prædicit, gaudetque conscientia certi ac mox futuri reditus ab exilio, visurum se sperans Judam et Israel in unicum deinceps gentem coactos. Psalmus 52, ita huic geminus est, ut parùm admodum discrepent.

(Calmet.)

Epigraphe ad Davidem auctorem hunc Psalmum refert. Cum verò ex toto carmine appareat poetam non valuisse, impiorum illorum hominum, de quibus queritur, potentiam reprimere, plerique eorum qui inscriptioni fidem adhibent, de consceleratis et perditis hominibus qui, dum Saulus regnum obtinebat, bonis omnibus infesti erant, virtutem omnem pessum dabant, flagitia evehebant, Psalmum conqueri existimant. Quibus accensendus est Reddingius, in Observat. philologico-criticis de Psalmis bis editis, qui statuit « Davidem carmen hoc composuisse, cum, « vitâ pastoritiâ vix relicta, in aulam regis se contulisset, ubi omnis generis crimina patrabantur, et « aulici, effrenæ voluptati, petulantia, aliisque flagitiis dediti, vitam degerent, à Deo planè alienam. « Novum sanè et inauditum pio ac simplici pastori « spectaculum! non mirum ergo Davidem carminibus « suis de hujusmodi hominum perversitate questum « esse, ut simul occasionem haberet ostendendi se

Hebr. *Nabal*, à *defluendo*, *decidendo*, *vacando*, nebulo,

« toto corde Deum suum culturum, et medios inter « pessimos istos homines omnipotentis et fidelis sui « tutoris assecclam constanter permansurum esse. » Verùm enim verò quominus ad Davidem aut ejus ætatem Psalmum referamus, omninò vetant quæ versu septimo leguntur preces, velit Jova suum populum in patrias sedes reducere, quæ manifestè exilii tempora arguunt, quibus Hebræus populus à barbaris hostibus, Jovæ contemptoribus, miserè oppressus erat, de quorum crudelitate versus quartus queritur. Nos quidem olim, ut inscriptionis fidem tueremur, sumpsimus Psalmum hunc, excepto versu septimo, à Davide in Sauli aulâ degente (a) compositum; postea verò, cum prisca carmina in templo publicè decantari et scioribus temporibus accommodari solerent, hic illic mutatum, atque novo etiam versu septimo auctum fuisse (b). Sed verè monuit de Wette summi id pro mero arbitrio, nec tantam esse inscriptionis auctoritatem, ut ejus tuendæ gratiâ talis conjectura sit admittenda.

Cum hoc carmen in hac ipsâ poematum sylloge hic illic mutatum recurrat 53, duplex exoritur quæstio, una, de causâ hujus repetitionis, altera, utrum illorum genuinum sit, aut prius editum. Quâ de re quamvis certi quidquam nemo definiverit, veri saltem simile conjecturâ quid assequi possimus, tentandum est. Atque haud pauci quidem à Davide ipso duplicem recensionem factam esse existimant. In quorum numero est Amyraldus, in argumento ad Ps. 53, qui, « Ego, inquit, nullum aliud in eâ repetitione mysterium esse suspicor, nisi quòd, cum David poemata « sua recenseret, ut quod visum esset in his immutaret, verba aliqua ad hoc odarium addidit, aliis qui-

(a) Illi enim tempori, quo Saulus adhuc regnaret, nullo modo convenire Sionis mentionem vers. 7, quisque ipse intelliget; siquidem hujus montis sanctitas sub Davidico regno demùm conspicua esse coepit, atque de illo monte silentium sub Saulo erat.

(b) Similem de hoc carmine sententiam attulit Venema, qui auctorem ejus, qualem nunc habemus, non Davidem esse putat, sed alium aliquem divinum vatem in ipso exilio Babylónico; Davidi autem esse attributum, non ex errore ab illis qui titulis ornârunt Psalmos, nec ut ad Davidis leges poeticas Psalmum esse compositum indicaretur, sed ex aliquâ Davidis odâ desumptum, ac in aliam formam esse concinnatum, et tempori præsentî accommodatum. « Cui et « inde robur accedit, quod idem hoc canticum tempore Epiphânico fuerit cum aliquâ variatione, isti « tempori congruâ, à divino aliquo viro revisum, et « cum Ecclesiâ communicatum, locum inter Psalmos « tenens 53. Quid autem in hoc Psalmo sit, aut esse « potuerit à Davide et quâ occasione factum, tanti « non est inquisivisse. » Ad exilium Babylonicum carmen nostrum plerique ex Hebræis interpretes referunt; inter quos Kimchi: *Hic Psalmus ad exilium est referendus*: Incipiente (vers. 1). *Babylonæ rex innuitur, qui Israelitas subegit, atque, dum malis eos afficeret, nullum Deum, nullum judicem existere cogitavit, qui hominibus facta aliquando sit repensurus.*

qui mente, virtute omni et sapientiâ vacat, ratione et cerebro vacuus, non insipiens propriè, sed sceleratus,

« busdam omissis, quæ ad tempus recensionis non æquè accommodata videbantur. Quod posteaquàm ab eo factum est ad compactionem horum canticorum in unum corpus, collector, quisquis est, neutrum illorum suppressit, sed utrumque, quemadmodum vel primum scriptus, vel revisus et interpolatus fuerat, conservare atque edere voluit. » Ad hanc classem et Reddingius est referendus, cui ex locutionibus exquisitioribus, in Psal. 53 obviis, atque ex insigni mutatione, quæ ibi vers. 6 occurrit, maxime probabile fit Psal. 14 priùs editum esse, eo tempore et occasione quo antea dictum est; postea autem à Davide ipso, Absalonicis vexationibus (a) retextum, quæ posterior editio legatur Psal. 53, cui etiam versus ultimus sit additus, quem tamen Judæi senioris ætatis etiam priori editioni adjunxerint; illum versum autem satis arguere tale tempus, quo Davides exul à Zione remotus vagaretur, quod accidit tum cum impius Absalomus, excusso omni sensu humanitatis, patrem acerbissimo odio persequeretur. Verùm Davidem carmen, ante plures annos diverso planè consilio et sensu confectum, recoquisse, equidem mihi persuadere nullo modo possum. Eichhornius in Isagoge ad vet. Test., part. 3, hanc ejusdem Psalmi repetitam descriptionem repetit inde, quòd nostrum Psalmorum volumen post rempublicam Cÿri beneficio restitutum ex pluribus minoribus carminum antiquorum syntagmatibus sit congestum. Quo in labore fieri potuisse ut collector, immemor carmen in sylloge suâ jam exstare, illud repeteret. Eum verò errorem potuisse eò facilius admitti, cum brevis esset Psalmus, atque eo loco ubi primum legitur, satis longè remotus. Equidem hanc ejusdem Psalmi repetitionem non per incuriam, sed consilio potiùs à novissimis collectoribus factam esse suspicor, quòd, cum utriusque exempli discrepantias non putarent contemnendas, hanc fidem et diligentiam lectoribus præstare vellent, ut utrumque repræsentarent.

Ad illud tempus, quo Sennacheribus, Assyriorum rex, Judæam bello infestaret atque Hierosolymis etiam minaretur, hocce carmen Theodoretus (b) re-

(a) Rudingerus eo tempore Psalmum à Davide compositum arbitratur. « Ut breviter dicam, inquit, de tempore Psalmi conjecturam meam, Sionii mentionem neque propheticam, neque prolepticam, neque attextam puto eo tempore quo decantatus fuit; sed simpliciter esse historicam. Non igitur neque de Saülis, neque de Hebronicis, neque de Israeliticis initis, atque ne externis quidem hostibus ullis Psalmum interpretor; sed de Absalónico tempore hunc etiam, ita ut *σὺν ποσὶ* sit Psalmo inprimis 12 et 36, qui hunc omninò explicat, atque etiam quinto, et cæteris ejus temporibus pluribus. » Ad Absalonicas turbas Henslerus quoque carmen refert. Verùm *captivitatis* nomen in eam, quam Davides ab Absalomo vexatus arripuit, fugam, rectè non quadrat. Et si vel maxime concedamus, *captivitatem* pro quavis calamitate gravi, aut miserâ et afflictâ conditione ab Hebræis dictam esse (coll. Job. 42, 10), certè hic dictionis usus sub exilio demùm Babylonico obtinere cœpit. Neque verò Absalonicis temporibus generalis illa, quæ in Psalmo describitur, corruptio convenit; nam universa Davidica domus, legiones Crethi et Plethi, omnes Gethæi sexcenti viri, Ethai Gethæus, Sathoc, Abiathar, universi Levitæ, et Chusai Arachites, 2 Sam. 15, 18, seqq. memorati, qui Davidem secuti fuerunt, probitate ac fidelitate clari erant.

(b) Is postquàm historiam ex 2 Reg. 19, sive Isai. 37, exposuisset, in hunc Psalmum ita commentatur: « Exordium Psalmi sermonibus Sennacheribi et Rabaces optime congruit. Illi enim, quasi Deus non esset defensor Judææ, deceptum esse aiebant Ezechiam. Erant autem eorum, qui cum Sennacheribo

qui stultitiam cum improbitate habet conjunctam, vanus in rebus omnibus, cui omnia defluunt. Nequàm, unde *Nebala*, nefas, de scelere stupri. Non est Deus. Non est qui provideat, non est Dei providentia. *Elohim* enim Judicem sonat, ac providentiam respicit, non essentiam, id est, non Deum significat, quatenus est primum ens, rerum opifex, et causa, sed quatenus judex, moderator, providens. Quare et judices, rectores, magistratus, etiam hoc inscribuntur nomine, etc. Jam nomen tetragrammaton pertinet ad Dei essentiam. Est ergo sensus: Apud se cogitat, etiamsi non loquatur, sentit, disserit impius non esse Deum, qui judicet quemquam ex suis factis, Deum qui attendat, consideret, curet hominum res, actiones, opera, Deum qui præmiis pœnisve benè malève agentes afficiat. Quare ruit ad omnia flagitia securus de supplicio. Hinc sequitur: *CORRUPTI SUNT*, etc., longà enumeratione eorum quibus impii se commaculant propter judicii, providentiæque Dei inficiationem. Sic Chald.: *Non est potestas Dei in terrâ*. Pauci enim sunt, qui putent nullum prorsus esse Deum, id est, nullam primam causam, nullum primum ens, quique cum Dei providentiâ, ejus etiam essentiam negent. Nam illud est de communibus naturæ notionibus, ut indicat Aristoteles 12 Metaph., et Cicero 1 de Nat. deorum.

VERS. 3. — *CORRUPTI SUNT*, intellectu et voluntate. Mutat numerum, ut et collectivè et distributivè doceat omnes esse corruptos, peccasse, et egere gratiâ Dei. Sic tractat hunc locum Paulus, Rom. 3, 12. In studiis, consiliis et actionibus, dum à nullo scelerum genere abstinent. Activè in Hebr. corruerunt, abominabile fecerunt studium (suum) sive opus. Chald.: *Corruerunt opera sua, et execrati sunt bonum*. Non est

tulit; in quam sententiam nostrâ ætate Paulus incidit, qui præterea, illud non improbabile Isaïæ tribui posse, existimat (a). Verùm huic sententiæ versus undecimus, qui *captivitatem Israelis* memorat, repugnat, cum Sennacheribus etiamsi quasdam Judæ urbes cepisset, tamen Israelem non in servitutem redegerit, et extra patriam abduxerit.

« militarent, studia corrupta, nimirum vita ac mores, ut ne vel unum quidem inter illos Deus reperiret, qui virtutem coleret. Omnia enim in pravitatem declinaverant (vers. 1, 2, 3). Quid verò? nonne ex ipso rerum eventu cognoscent Dei potentiam, qui absument populum ejus sicut escam panis, et devorant (vers. 4)? Sanè cognoscent omnes ex operibus eum, qui adversus eos dimicat; et inde veniet illis tremor, unde futurum non credebant. Qui enim suspicati essent, se ab angelo esse perdendos? (vers. 5). Deo enim curæ sunt Judæi; et qui deridebant consilium inopis et modestè de se sentientis Ezechîæ, in Deo magis quàm in armis spem suam collocantis, intelligent eum, qui unius Dei præsidio se committit, habere spem quæ non confundit (vers. 6.) Quis enim præter Deum, et eos qui in Sione manerent, salvare posset et convertere captivitatem tribuum quæ jam erant in servitutem redactæ, ut esset communis lætitia duodecim tribubus, quarum radix et princeps patriarcha Jacob appellatus est, qui et Israel est cognominatus, ita ut ab eo ipsæ tribus Jacob et Israel nomen acceperint? (vers. 7.)

(a) Paulo ad stipulatur Jacobi, qui in vers. 1 et 4 nostri Psalmi quamdam cum Isai. 1, 4, 7, similitudinem sibi deprehendere videtur.

usque. Ad auxesin hoc repeterunt à vers. 5. Ille autem incipit enumerare fructus atheismi, qui valde sunt probis et quietis noxii, ut contra fidei fructus sunt actiones virtutis, pietatis et iustitiæ, cuique publicè et privatim utiles.

VERS. 4. — DE COELO, tanquam è speculà, quid agant homines prospexit, et deprehendit omnes esse per-versos. PROSPEXIT, quasi ex eminenti loco et longinquo aspexit. Anthropopathòs. Diligenter nunc considerat, ut rependat suo tempore, et pro cuiusque fide ac factis. SI EST INTELLIGENS Deum, per hypozeugma. An sit Deum intelligens et cognoscens, ut ei obediat. In genere docet impios destitutos esse ratione et iudicio. REQUIRENS DEUM, Dei mandata, leges, iustitiam. Chald. : *Quærens eruditionem à conspectu Dei* (à Deo). Diligenter Deus prospicit an sit intelligens quispiam, seque requirens, ut ei adsit, faveat, bona et gratiam tribuat. Nam *videre* justos dicitur Deus, ut *nōsse*, Psal. 1, 6, quatenus eos beneficiis cumulat.

VERS. 5. — DECLINAVERUNT. Recesserunt propriè, à Deo scilicet. In fonte singulariter : *Omnis recessit*; quod aliqui nimium subtiliter expendunt, ut sit metaphora à vino, quando in vappam resolvitur ut et Osee 4, *recessit vinum eorum*. Sic subtiliùs, quod sequitur vertunt : *Rancidi facti sunt*, ut jam hoc sit à cibis translatum. Nam verba Hebraica hanc non habent vim. INUTILES, abominabiles sunt propriè, computruerunt, fœtuerunt, sine fructibus fidei, sine bonis operibus. NON EST USQUE AD UNUM. Ne unus quidem. Hebraicè. Est autem hyperbole, quoniam Deus singulis ætatibus suos habet electos, à quibus colatur et invocetur. Vel loquitur de insipientibus illis, de quibus instituerat, qui omnes à maximo usque ad minimum in operibus suis corrupti sunt, de quibus Paulus ait, Ephes. 4, 14 : *desperantes* (id est, fide et spe destituti) *tradiderunt semetipsos impudiciæ, ad operationem omnis immunditiæ*. Sola enim fides et Dei timor, veluti virtutis retinacula, à peccando homines cohibent, Prov. 15, 27. Ad hunc idiotismum non satis attendens Augustinus exponit, *unum, Christum*, q. d. : Omnes peccaverunt, usque ad unum Christum, sive uno Christo excepto. Verè quidem, sed non appositè.

VERS. 6. — Isti tres versus sequentes nec sunt in Hebræo, nec in Græco, nec in carmine Appollinaris : interjecti autem sunt in Latinis codicibus ex Paulo, Rom. 3, 13, 14, *qui*, inquit Hieronymus, in hunc locum et in Proœmio Comm. in 16 Isai., *de variis Scripturarum locis hoc testimonium texuerat*. Nempe primus versus est à Psal. 5, vers. 11, et 139, vers. 4, alter è Psal. 9, vers. 7, et Isai. 59, vers. 7, vel Prov. 1, vers. 1, 16; tertius ex eodem Isai. loco, et Psal. 55, vers. 2. Ne propterea putet aliquid de Hebraicis vel Græcis codicibus fuisse detractum. DOLOSÈ AGEBANT; ad dolos utebantur.

VERS. 8. — CONTRITIO ET INFELICITAS. Activè Isai. 59, 7. Toti sunt in conterendis et infelicitate sive calamitate afficiendis vexandisque hominibus. Aliqui passivè, sed alieniùs, de contritione, quâ conteruntur et confringuntur, non quâ conterunt; et de infelicitate,

quâ sunt infelices, non quam Inducunt. IN VIIS EORUM. In eorum vitæ instituto est, ut confringant et vexent. VIAM PACIS, vitam pacificam, quietam et pacatam oderunt. Non nōrunt pacificè vivere.

VERS. 9. — NONNE COGNOSCENT, me iramque meam adversum peccata, vel divinam ultionem? Nonne sentient vim et potestatem meam? est enim aposiopesis; q. d. : Sentient suo tempore, suo magno malo. QUI DEVORANT. De magnatibus loquitur, qui opprimunt populum. PLEBEM MEAM, *hammi* populum meum, pauperes, pios præsertim tenuiores. Apertè, in Exod. 22, 25 : *Si pecuniam mutuum dederis hammi ethani, populo meo (nempè) pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum*. Nam *ethani* expositivè subjicitur cum articulo. Ita in Scripturis Deus agnoscit pro populo suo pauperes, et sic eos appellat, non divites, quasi illorum proprium sit rex, tutor, pater, defensor. Docet autem in tantâ peccantium multitudine et turbâ se sibi perpetuò servare reliquias, sed quæ crucibus et prædæ potentiorum subjaceant. SICUT ESCAM, id est, avidè, cupidè. Quantâ aviditate, voluptate, impunitate, solet devorari frustum panis à famelicis. Quare pro nihilo ducunt pauperes devorare, neque magis commoventur, quàm si cibum sumerent. Alii similitudinem referunt ad quotidianas et assiduas populi deprædationes, quemadmodum panis quotidie editur. In Hebr. subaudienda est particula, (sicut) comedunt panem, perinde ac si comederent panem.

VERS. 10. — UBI NON ERAT TIMOR. Timoris causa et occasio. Metonym., ut infra. Psal. 30, 15, ubi nullum est periculum. Hoc doctè supplendum existimârunt, ut et Chald. : *Ibi timuerunt timore mendaciæ, quod non decebat timere*. Neque enim agitur de quolibet timore, sed vano.

VERS. 11. — QUONIAM DOMINUS. Ratio cur timeant ubi nulla causa timendi. Quia vident Deum bonis adesse, unde prius hemistichium hujus versûs est appendix præcedentis, ut apparet ex fonte. IN GENERATIONE JUSTA. Favet ætati justæ, cum hominibus justis versatur, eis adest. Generatio toto hoc opere ferè significat seculum, et homines alicujus seculi et ætatis, non nationem et cœtum. Aliqui vertunt, *in generatione justorum*, justos autem fideles, et pios intelligit Euthym. CONSILIUM INOPIS. Initium versûs in fonte, et est apostrophe ad impios. Consilium, quo videlicet Dei opem, in quo uno confidit, patienter inops exspectat : propositum ejus de benè agendo, pièque vivendo illusistis, *vituperástis*, ut habet Chald.; stultum, ridiculum, pudendum existimástis, hoc solo nomine quia in Deo sperat. QUONIAM, eò quòd posuerit in Deo spem suam : ac in eo consiliorum suorum fundamenta collocárit. Sic Matth. 27, 43, et Sap. 2, 18 : *Impii suæ irrisionis causam hauriunt è simplici piorum in Deum confidentiâ. Confidit in Deo, libere nunc eum, si vult*.

VERS. 12. — QUIS DABIT. Modus optandi Hebraicus, per epiphonema, utinam ab his malis salvetur Israël. Cùm omnia sint corrupta, utinam prodeat ex Sion salus Israël promissa, vel Salvator Israël Christus.

Ejus enim adventum optat ex Sion, Isaïe 2, 3, ut per eum depravata natura vel mundus restituatur. Nam Apostolus non tantum ad Judæos, sed etiam ad omnes homines refert, Rom. 3, 10. SALUTARE, τὸ σωτῆριον, aliqui putant Septuaginta usurpasse adjectivum neutrum pro substantivo σωτηρία. Ego censeo de industria propheticè sic passim vertisse, ut intelligeremus illa pertinere ad personam Christi, non ad nudam Dei actionem et conservationem. Nam adjectiva significant subjectiva cum accidentibus, ut abstracta, ipsa duntaxat accidentia. Id colligo ex Paulo, qui sic loquitur, Act., ult. 28 : *Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei*; et Simeon. Luc. 2, 30 : *Quia viderunt oculi mei salutare tuum*. Christum, non tantum salutem, sed et salutarem atque salutiferum. Quare et Hebræi versus istum interpretantur de diebus Messiaë. CUM AVERTERIT, vel tranquillaverit, *Shab*, utrumque sonat. Respondet interrogationi. Eveniet quod opto,

NOTES DU PSAUME XIII.

Le titre est encore : *In finem, psalmus David* : titre expliqué plusieurs fois.

VERSET 1.

Ce psaume est comme un tableau de la misère humaine, quand l'homme est corrompu par le péché d'habitude, quand le péché lui est devenu si familier, qu'il semble lui être passé en nature. *L'insensé a dit dans son cœur : Il n'y a point de Dieu*. Le mot hébreu signifie un homme dépravé, qui n'a ni raison ni conduite ; un homme vil et méprisable, qui ressemble aux feuilles sèches et sans suc, dont les arbres se dépouillent à l'entrée de l'hiver ; un homme corrompu dans l'esprit et dans le cœur, qui ne jouit plus de la vie spirituelle, laquelle consiste à comprendre et à aimer la vérité. Il n'est pas surprenant qu'un tel homme en vienne jusqu'à dire dans son cœur qu'il n'y a point de Dieu ; jusqu'à désirer qu'il n'y en ait point ; jusqu'à vivre comme si Dieu n'existait pas. Je ne crois pas qu'il soit nécessaire de chercher un autre sujet à ce psaume. Quelques-uns le rapportent au temps de la révolte d'Absalon contre son père, d'autres à la captivité de Babylone. Mais il y a toujours eu, et il y aura toujours des impies, et le prophète a pu ne se proposer que de peindre leurs excès et leur malheur.

Le texte se sert du mot *elohim*, qui signifie proprement le créateur, le juge souverain de tous les hommes, l'être qui gouverne tout, et qui influe dans tout. D'où nous apprenons que *l'insensé*, dont parle ici le prophète, est, à proprement parler, un déiste qui ne nie pas absolument l'existence d'un premier être, mais la providence et le jugement dernier ; impiété qui équivaut à l'athéisme, quant aux conséquences.

L'insensé a formé cette pensée dans son cœur, parce que c'est de la corruption du cœur que naît une si énorme impiété. David eut fort à cœur de combattre cette folie et cette méchanceté du cœur humain, puisqu'il y revient au psaume 52, qui n'est presque que la répétition de celui-ci.

RÉFLEXIONS.

Le nombre des athées spéculatifs est fort petit ; le nombre des déistes est beaucoup plus grand ; mais le nombre des pécheurs qui vivent comme s'il n'y avait point de Dieu, ou s'il n'y avait point de providence et de loi naturelle, est prodigieux. Les premiers n'ont pas même l'avantage d'être regardés comme des *esprits forts* ; on s'accordait au moins autrefois à les mettre au nombre des fous. Les seconds veulent passer pour *esprits forts*, et les gens de leur parti leur donnent ce titre, parce que, pour soutenir leur incrédu-

quand le peuple Israël, captivité et servitude per Christum liberatus, exultabit ac lætabitur. Vel potius est ætiologia, sive ratio sui optati. Utinam ex Sion existat salus Israelis. (Nam) cum eam restituerit Dominus, excussâ populi sui captivitate, exultabit Jacob, etc., CAPTIVITATEM, quâ populus ejus premitur ad hujusmodi impiis eum ut escam panis devorantibus. Ita appellat miseram conditionem nostri exilii et peregrinationis in vitâ præsentî, vel peccati, et mortis æternæ. Est enim duplex captivitas, cujus utriusque liberator est Christus. A priore liberat, cum è miseriâ, vel servitute temporariâ eruit, perfectè autem quando etiam ad libertatem gloriæ filiorum Dei perducit, è quâ modò exulamus ; à posteriore quando nos à peccatis et tyrannide Satanæ asserit in statum gratiæ, et filiorum Dei in adoptionem, per fidem, baptismum et reliqua fidei sacramenta. Sumus enim alioqui ob peccatum captivi Satanæ, inferni, mortis, peccati ipsius.

lité, ils entassent beaucoup de raisonnements ; mais quand on examine toute leur doctrine, on remarque aisément qu'elle n'a ni principe, ni lumière, et qu'ils s'égarèrent presque autant que les impies de la première classe. Les derniers sont des hommes livrés à leurs passions, très-souvent méprisés du monde même, gens sans mœurs, sans sagesse, sans prudence pour le présent et pour l'avenir. Il est à croire que le prophète a eu en vue tous ces impies, ceux de la dernière classe surtout.

On disait, il y a quelques années, dans un livre plein d'impicités sur d'autres articles que sur l'existence de Dieu : *L'impie, du temps de David, apparemment disait dans son cœur : Il n'y a point de Dieu, mais à présent il s'est corrigé de l'athéisme ; il reconnaît une Divinité, mais à peu près de la trempe des Dieux d'Épicure, une divinité oisive et dédaigneuse, qui, de peur de troubler son repos, n'entre point dans le détail des affaires de ce bas monde, etc.* Cette observation, en ce qui concerne David et son psaume, fait entendre que le Prophète n'a eu en vue que l'athéisme spéculatif, que l'impicité de ceux qui prétendent prouver que Dieu n'existe pas, ou qui soutiennent qu'on ne peut prouver qu'il existe. C'est ne pas saisir la pensée de David ; elle porte plutôt sur ceux qui vivent comme s'il n'y avait point de Dieu ou point de Providence, que sur ceux qui nient formellement l'existence d'un premier être : toute la suite du psaume le démontre.

VERSET 2.

Ces derniers mots : *Il n'y en a pas même un seul*, ne sont pas dans l'hébreu, ni même dans toutes les éditions grecques ; mais ils sont dans celle du Vatican, la meilleure de toutes. On les voit aussi au quatrième verset de ce psaume, même dans l'hébreu. Il est donc vraisemblable, ou que les LXX les ont liés aux deux versets dans leurs exemplaires, ou qu'ils ont cru pouvoir les transporter du quatrième verset au second. Il est certain qu'ils n'altèrent pas plus le sens au second qu'au quatrième verset.

Quelques-uns croient qu'ici le Prophète décrit uniquement la corruption générale de l'espèce humaine, en tant que viciée par le péché originel, et qu'en ce sens il dit qu'aucun, pas même un seul, ne fait le bien. Mais quoiqu'il soit très-vrai que tous les enfants de notre malheureux père soient pécheurs dès leur naissance, et qu'avant la régénération ils soient incapables de faire aucun bien méritoire du salut, l'intention de David ne paraît pas bornée à cet objet. Il attaque aussi, et il condamne celui qui, dans son cœur, dit

qu'il n'y a point de Dieu, ceux dont le gosier est comme un sépulcre ouvert, qui disent des fourberies, qui n'ont dans la bouche que malédiction et amertume, etc. Ensuite il leur donne des avis : *ne connaîtront jamais la justice de Dieu*. Or, tous ces caractères marquent des péchés actuels, des actions libres. Il paraît donc que le Prophète insiste particulièrement sur les pécheurs qui se sont plongés eux-mêmes dans la *corruption*, dans l'*abomination*. Il dit qu'aucun d'eux ne fait le bien, soit parce qu'ils pèchent dans presque toutes leurs actions, soit parce qu'ils ne font jamais le bien surnaturel, qui est le seul bien utile au salut.

RÉFLEXIONS.

Ce verset condamne hautement une multitude de mondains, qu'on met même au nombre des honnêtes gens : ils disent que leur vie est innocente, qu'ils ne commettent point de mal; mais le Prophète s'élève contre ceux qui ne font pas le bien. Dieu ne se contente pas de l'omission du mal, il juge et condamne l'omission du bien. J.-C., dans l'Évangile, réprovoque ceux qui n'ont pas donné à manger à ceux qui avaient faim, qui n'ont pas revêtu ceux qui étaient nus, etc. Le mauvais riche est damné pour avoir été insensible à la misère de Lazare. Il est donc ordonné de faire le bien, et tout le bien que la loi prescrit. Il est vrai que David censure dans la suite ceux qui font le mal : mais dans ce verset et dans le quatrième, il attaque ceux qui ne font pas le bien. C'est même sur eux que tombe le reproche d'être *corrompus* et *abominables*, deux termes odieux, et qui devraient inspirer une grande terreur à tous ces prétendus honnêtes gens qui se portent pour ne faire point de mal.

En approfondissant la notion du *bien*, on trouve qu'il signifie, dans toutes les langues, toute opération conforme à la loi; opération, non du jugement qui ne fait que montrer la loi, mais opération de la volonté; car c'est cette faculté de l'âme qui est le principe des actions morales. Plusieurs, au jugement de Dieu, auront vu le bien; ils l'auront même conseillé, enseigné, loué et récompensé; mais s'ils ne l'ont pas fait eux-mêmes, ils n'échapperont pas à la justice divine. Il ne suffit pas d'avoir de grandes idées de la vertu, de la perfection, de l'amour de Dieu : ce n'est pas là le *bien*; c'est peut-être le *beau*, mais c'est le bien qui opère le salut.

VERSETS 3 et 4.

Le Prophète se sert ici des expressions familières aux hommes, pour exprimer la vigilance et l'attention : *Le Seigneur a regardé du haut du ciel les enfants des hommes, pour voir s'il y en a quelqu'un qui ait de l'intelligence, ou qui cherche Dieu*. Dans l'hébreu il n'y a point ou.

L'*intelligence* appartient à l'esprit, la *recherche* ou le *désir*, à la volonté. Dieu n'a trouvé ni l'un ni l'autre dans les enfants des hommes : *Tous*, dit le Prophète, *se sont écartés de la voie; tous sont devenus inutiles*. L'hébreu dit, *pourris, fétides, de mauvaise odeur*. C'est bien le même sens : car les fruits *pourris*, les viandes qui *sentent mauvais*, sont *inutiles*. L'hébreu est plus expressif, et désigne mieux l'excès de malice et de corruption qui est dans les hommes. L'Anglais Dupont, dans son Psautier en vers, composé sur l'hébreu, a très-bien rendu, dans un seul vers, le sens de l'hébreu et de la Vulgate : *Tous sont inutiles, et répandent une odeur très-pernicieuse*.

RÉFLEXIONS.

Le pécheur croit que Dieu ne le voit pas, et Dieu le regarde sans cesse. Le pécheur manque d'intelligence, parce qu'il ne connaît ni sa misère, ni ses besoins, ni ses obligations, ni les bienfaits de Dieu, ni le terme auquel il est destiné; il ne recherche point Dieu, parce qu'il n'a aucun amour pour lui, aucun désir de le posséder. Il s'écarte de la route; il devient *inutile* à Dieu, aux autres et à lui-même. Il répand une *odeur de mort*, selon l'expression de l'Apôtre, qui s'accorde ainsi parfaitement avec le Prophète.

Au reste, ce que l'un et l'autre disent du pécheur convient à proportion aux âmes tièdes et rampantes dans la voie du salut; elles n'ont point l'intelligence de leur véritable intérêt; cet intérêt serait d'avancer dans la vertu, de se procurer la paix, de jouir des faveurs du ciel. Leur tiédeur les prive de l'onction attachée à la fidélité et à la ferveur; elles se portent pour *chercher* Dieu; mais quelle recherche! comptent-elles le trouver avec l'amour du monde, d'elles-mêmes, de leurs commodités? Dieu ne se trouve que dans l'amour, et peuvent-elles se flatter d'aimer Dieu? Elles sont *inutiles* à son service; elles ne répandent point la bonne odeur de J.-C.; leur conduite entraîne plutôt les autres dans le relâchement, et il est fort douteux que ces personnes fassent aucun *bien* solide et véritable. Prières sans ferveur et sans attention; communions sans fruit; confessions sans amendements; conversations sans utilité pour le prochain; travail, de quelque espèce qu'il soit, sans esprit intérieur; épreuves ou chagrins sans patience; tout languit; tout est comme dans un état de mort. La curiosité, la légèreté, la vanité, remplissent les jours et les années; la mort vient; il n'y a rien de prêt pour paraître avec confiance devant le souverain juge.

VERSETS 5, 6, 7.

Ces trois versets ne sont point dans l'hébreu, ni même dans toutes les éditions grecques; ils se trouvent dans celle du Vatican, la plus exacte de toutes, dans l'arabe et dans l'éthiopien. On les voit aussi mot à mot dans le chapitre 3 de l'Épître aux Romains, v. 13, 14, 15, 16, 17, 18. On conjecture que l'Apôtre les a rassemblés des psaumes 5, 9, 35, 139, etc., et que, de son texte, ils ont passé dans notre version et dans quelques exemplaires grecs, tel que celui du Vatican. Mais je ne sais s'il n'est pas plus vraisemblable que S. Paul les a lus dans l'exemplaire dont il se servait. On a dans S. Luc, 4, 19, un passage cité, ou plutôt lu par J.-C. même, comme étant d'Isaïe, et ce passage ne se trouve aujourd'hui ni dans l'hébreu, ni dans le grec, ni dans le latin d'Isaïe; il était néanmoins dans l'exemplaire que lut J.-C. Il en sera de même des trois versets que S. Paul cite comme de notre psaume 13; avec cette différence qu'ils se trouvent du moins dans les exemplaires grecs et dans tous les exemplaires latins. Ils n'ont disparu que de l'hébreu, au lieu que celui qu'on lit dans S. Luc n'est pas trouvé que chez cet évangéliste.

Au reste, on voit ici tous les caractères de la méchanceté : fourberie, discours pestilents, amertumes, violence, oubli de Dieu; et ce qu'il y a de bien humiliant pour le genre humain, c'est que ces caractères sont attribués à tous les hommes. En effet, il n'y a personne qui n'ait dans son âme le germe de tous ces forfaits. Il n'y a que la grâce de Dieu qui puisse empêcher de porter de mauvais fruits.

RÉFLEXIONS.

L'apôtre S. Paul a cité ces versets pour faire voir que tous les hommes, tant Juifs que gentils, ont été sous la loi du péché; que la justification n'a pu être opérée ni par la loi de Moïse, ni par la loi naturelle; et qu'elle n'est l'effet que de la grâce et de la foi en J.-C. C'était l'objet de ce grand Apôtre dans son Épître aux Romains. Il ne s'ensuit pas que de son temps, et du temps de David, il n'y eût aucun homme juste; il s'ensuit seulement que nul n'a été juste d'une justice surnaturelle, qu'en vertu des mérites de J.-C.

VERSETS 8, 9.

C'est ou David, ou Dieu lui-même qui parle dans ces versets; David a pu appeler *son peuple* les Israélites fidèles; mais cette expression convient beaucoup mieux encore à Dieu. Quelque sentiment qu'on prenne, il s'ensuivra toujours que le Prophète, dans les versets précédents, n'a pas considéré tous les hommes, sans exception, comme naturellement coupables de crimes commis par leur propre volonté; car voici un *peuple*

persécuté par ces méchants, et apparemment que ce peuple est considéré comme juste et innocent.

Ces derniers mots, *lors même qu'il n'y avait pas sujet de craindre*, ne sont point dans le texte hébreu de ce psaume; mais ils sont dans le texte hébreu du psaume 52, qui n'est, à peu de chose près, que la répétition de celui-ci. On peut donc croire que ces mots ont disparu du psaume 13 par la faute des copistes. Il y a une raison comme démonstrative de cette omission; c'est que le mot *illic* qu'on lit ici, même dans l'hébreu, exige le mot *ubi*, avec quelque chose pour terminer la phrase, et c'est ce qu'énonce notre Vulgate, d'après le grec, *ubi non erat timor*. Cette omission, qui est presque évidemment une faute de copiste, rend très-probable l'omission des versets cités par S. Paul; et il s'ensuit que l'hébreu de ce psaume a été copié avec beaucoup de négligence.

Je remarque que Louis Cappel croyait ces mots, *ubi non erat timor*, tout-à-fait nécessaires, par la raison que je viens de dire. Le P. Houbigant le contredit sur cela, mais à tort.

RÉFLEXIONS.

Il y a des caractères bien remarquables dans les pécheurs d'habitude, dans ceux qui font une sorte de profession d'être méchants. Le Prophète, ou en son propre nom, ou au nom de Dieu, les désigne ainsi.

1° Ils ne connaissent point, c'est-à-dire qu'ils se familiarisent tellement avec le péché, qu'ils le commettent sans réfléchir sur ses conséquences. Ils ne savent ni leurs devoirs, ni les droits de Dieu et du prochain. Cette ignorance, bien loin de les excuser, les rend plus coupables, parce qu'elle est l'effet de l'aveuglement où le péché les a plongés.

2° Ils dévorent les petits, les pauvres, qui sont le peuple de Dieu, comme si c'était un morceau de pain. Les méchants ne se refusent à aucune violence, pourvu qu'elles satisfassent leur cupidité, leur avarice, leur libertinage. Les gens sans défense, les hommes humbles et patients, sont la proie de ces tyrans. Les procédés barbares, en ce genre, n'éclatent pas toujours, ne sont pas toujours connus; mais ils n'en sont que plus atroces, parce que le secret anime le méchant à mal faire, parce que l'impunité lui donne lieu de satisfaire toute sa passion. Le jugement de Dieu est nécessaire pour dévoiler toutes les rapines, toutes les fraudes, toutes les injustices, qui se commettent secrètement dans le monde.

3° Ils n'invoquent point le Seigneur. Ceci est la cause ou l'effet de la méchanceté des hommes; ils regardent le Seigneur comme étranger par rapport à eux; ils ne l'invoquent point; ils vivent sous les loix de sa providence, et ils jouissent de ses bienfaits, sans lui témoigner aucune reconnaissance. Et qu'arrive-t-il? Dieu les abandonne à leur sens réprouvé; ils se précipitent de crimes en crimes; et ils finissent par une mort déplorable, abandonnés des hommes, et réprouvés de Dieu.

4° Ils sont saisis de crainte, lors même qu'il n'y a pas sujet de trembler. Caïn, coupable d'un fratricide, craignait d'être exposé à la vengeance de tous les hommes, quoique l'espèce humaine dût être encore réduite à un très-petit nombre de personnes. L'histoire profane nous représente un Denis le Tyran, toujours obsédé de craintes, et se défilant de tout le monde. Il n'est point de scélérat qui, après un grand crime, ne se croie poursuivi par la justice divine et humaine. Ceux qui pourraient pénétrer dans l'âme des méchants, même les plus fortunés et les moins exposés à la vengeance publique, verraient que ce sont des âmes faibles, tyrannisées par les remords, et incapables d'actions vraiment généreuses.

VERSET 10.

La première partie de ce verset appartient dans l'hébreu au verset précédent; mais cela ne met aucune différence dans le sens; le texte et les versions font entendre également que les impies *tremblent*, parce que le Seigneur n'est point avec eux, mais avec les justes. Ensuite le Prophète adresse la parole à ces impies; ils s'opiniârent à couvrir les pauvres et les petits de confusion, parce qu'ils les voient mettre toute leur confiance dans le Seigneur.

RÉFLEXIONS.

La conduite des justes est la censure des méchants. Ceux-ci, pour se venger, tournent en ridicule la piété, et ceux qui la cultivent. Cette sorte de persécution est comme générale. Les impies de profession raillent ceux à qui il reste de la foi; ceux qui ont de la foi, mais sans ferveur, raillent les hommes fervents. On ne manque jamais de prétextes pour s'élever contre les amis de Dieu. On a des termes consacrés à cette sorte de guerre. On confond celui qui craint Dieu avec l'hypocrite, le vrai fidèle avec le superstitieux. Avoir de la religion, c'est être fanatique; et avoir de la piété, c'est être bigot. Quel est l'asile du vrai chrétien? la confiance en Dieu, qui saura bien un jour distinguer les siens et les venger.

VERSET 11

Jacob, qui s'appelait aussi Israël, avait dit en mourant : *J'attendrai, Seigneur, votre salut*, c'est-à-dire, *celui qui doit donner le salut à ma postérité*. Le prophète David désire ici la même grâce, et il la demande avec un grand épanchement de cœur : *Qui enverra de Sion le salut éternel?* Il assure ensuite que, quand cet heureux moment sera arrivé, le peuple de Dieu sera délivré de la captivité du péché, et jouira de sa liberté avec tout le sentiment de la joie la plus parfaite.

RÉFLEXIONS.

Ce que Jacob, David et tous les prophètes ont désiré, ont demandé, ont attendu, nous le possédons depuis que J.-C. a paru au monde, et a satisfait pour nous. Ceci est donc le temps de la liberté, et de la joie spirituelle. Nous n'appartenons plus au péché et au démon; nous sommes à J.-C. et à Dieu son Père : mais il nous reste encore à attendre le grand jour du salut, le moment de la délivrance pleine et entière; c'est celui qui nous réunira pour toujours à notre unique bien, à J.-C. et à Dieu son Père. Nous ne sommes sur la terre que pour acquérir ce glorieux héritage; c'est là notre destinée, c'est l'abrégé de toute la religion.

Ce psaume nous présente deux espèces d'hommes : l'impie, dont il décrit au long le caractère; et les *fidèles*, qu'il caractérise par la dénomination de *peuple de Dieu*, et par celle de *génération des justes*. Je dois m'examiner sur le parti que je veux prendre : serai-je du nombre des premiers? appartiendrai-je aux seconds? Tous ont besoin de la miséricorde divine, parce que tous sont nés dans le péché; mais les méchants comblent la mesure par leur impiété; les fidèles réparent le malheur de leur origine par la confiance en Dieu et par l'observation de sa loi. Puis-je délibérer sur le choix? O Seigneur, je veux être à vous! donnez-moi ce salut que vous avez promis à tous les patriarches, et que vous avez montré à la terre en la personne de Jésus-Christ. Appliquez-moi les mérites de ce Dieu sauveur, répandez sa grâce dans mon cœur; inspirez-moi le désir d'imiter ses divins exemples.

INDEX RERUM.

SEQUITUR COMMENTARIUM IN LIBRUM JOB. 9-10	
Caput XXVI. Job dicit nullum Deo ab homine auxilium præstari posse, Dei incomprehensibilem potentiam ex ipsius operibus demonstrans. <i>Ibid.</i>	
Commentarium. <i>Ibid.</i>	
Caput XXVII. Job perpetuò constans in sui justificatione, rejectâ amicorum calumniâ, ostendit eum innocentie studuerit, quòd impij ex præsentis vite brevi prosperitate in mortem rapiantur à Deo ad supplicia. 47-48	
Commentarium. 49-50	
Caput XXVIII. Job etiam innocentie studuit, quòd hæc sit unica via obtinendæ sapientie, quam ostendit auro esse longè præstantiorem, tum origine, tum Dei dignitate; Deo autem perspecta esse quæque occultissima nature, et sapientiam è cælo dari, non auro emi, cujus sapientie particula quædam communicatur per Dei timorem. 93-94	
Commentarium. 97-98	
Caput XXIX. Job pristinae cupiens restitui felicitati, multis verbis illam enarrat, unâ cum bonis suis operibus, quò se de contrariâ amicorum calumniâ vindicet. 153-154	
Commentarium. 155-156	
Caput XXX. Plangit Job pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem. 205-206	
Commentarium. 207-208	
Caput XXXI. Job, ut de amicorum calumniâ se purget, summum Judicem innocentie sue testem invocans, suas enarrat virtutes, quibus à puero assuevit. 267-268	
Commentarium. 271-272	
Caput XXXII. Job, silentio amicis imposito, arguitur unâ cum illis insipientie ab Eliu, qui suam jactat sapientiam. 353-354	
Commentarium. 355-356	
Caput XXXIII. Eliu ex sermonibus Job ostendere nititur eum non esse justum, dicens quo modo Deus homini loquatur ut erudiat et increpet, ac respicienti propitiatur. 383-384	
Commentarium. 384-385	
Caput XXXIV. Eliu rursum ex verbis Job accusat eum blasphemie aliorumque criminum, æquitatem ostendens divini judicii, ejus quoque potentie et notitie cuncta subesse. 427-428	
Commentarium. 431-432	
Cap. XXXV. Eliu falsò colligens Job dixisse Deo non placere quod rectum est, ostendit non Deo, sed homini et pietatem prodesse, et impietatem obesse. 481-482	
Commentarium. 483-484	
Caput XXXVI. Eliu æquitatem divini judicis tuetur, qui percussit ut erudiat, loquitur ut ad se redeant, redeuntes à flagellis liberat; hortatur itaque Job ad respicientiam, promittens cuncta prospera. 511-512	
Commentarium. 515-516	
Caput XXXVII. Eliu ex mirabilibus Dei operibus concludit Dei sapientiam, potentiam ac justitiam, et inscrutabile ipsius judicium, quibus vult Job detraxisse, unde illum monet ut se nutui divino penitus subjiciat. 569-570	
Commentarium. 571-572	
Caput XXXVIII. Deus ipse disputationi sese interponit, et Eliu silere jussu, arguit Job, ostendens ex conditis à se operibus non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere. 607-608	
Commentarium. 607-608	
Caput XXXIX. Deus ipsi Job ostendit mirabilia opera sua ex ibicibus, onagro, rhinocerote, struthione, equo et aquilâ, arguens eum quòd cum ipso contendere voluerit; quibus Job commotus agnoscit se temerè locutum. 687-688	
Commentarium. 691-692	
Caput XL. Deus arguens Job quòd visus sit ipsius justitie detraxisse, ostendit ei suam potentiam in Behemoth et Leviathan, silentium ei imponens. 743-744	
Commentarium. 747-748	
Caput XLI. Malitia Behemoth explicatur fusiis, juxta illius membra, duritiam et superbiam. 811-812	
Commentarium. 813-814	
Caput XLII. Agnoscit Job se insipienter locutum, et à Domino præfertur amicis, ac pro illis orat, duplicia recipiens eorum quæ amiserat, tandemque plenus dierum in pace quiescit. 847-848	
Commentarium. 849-850	
DISSERTATION sur le temps où Job a vécu. 891-892	
DISSERTATIO de terrâ Jobi, ad Job 1, v. 1. (Auctore Joan. Ernest. Mullero.) 921-922	
— De angelorum concilio, ad Job. 1, 6. (Auctore Matth. Mullero.) 953-954	
— In morbum Job. (Auctore Aug. Calmet.) 965-966	
— In illud Jobi 19, 18: <i>Sicut palma multiplicabo dies.</i> (Eodem auctore.) 975-976	
GENEBRARDI VITA. 981-982	
BERTHIER VITA. <i>Ibid.</i>	
IN PSALMOS PROLEGOMENA. 983-984	
Caput primum. De nomine libri Psalmorum. <i>Ibid.</i>	
Caput II. De divisione libri Psalmorum, 985	
Caput III. De auctore seu auctoribus libri Psalmorum generatim. 988	
Caput IV. De auctore collectionis libri Psalmorum. 990	
Caput V. De Psalmorum titulis. 991	
DISSERTATIO de Psalmis. (Auctore Bossuetio.) 993	
Caput primum. De Psalmorum ratione et instituto. 994	
Caput II. De grandiloquentiâ et suavitate Psalmorum. 1008	
Caput III. De variis Psalmorum generibus. 1016	
Caput IV. De profunditate et obscuritate Psalmorum. 1017	

Caput V. De textu ac versionibus	4018	uti facere consuevit, precatur. Congruit Ch	
Caput VI. De titulis aliisque notis, ac de argumentis, auctoribus et ordine Psalmorum, deque choreis et piâ saltatione ac metrorum ratione.	4021	sto.	1209-1210
Caput VII. De ratione legendi et intelligendi Psalmos.	4026	Commentarium.	1211
Caput VIII. De usu Psalmorum in quocumque vitæ statu.	4029	Notes du Psaume III.	1217-1218
PRÆFATIO S. Hieronymi, ad Sophronium, in Psalmos juxta Hebraicam veritatem.	4033	Psalmus IV. Hostes hortatur ut Deum colant, cum bonis multiplicantur, à Deo autem contra ipsos operosus.	1225-1226
De carminum, quæ in hoc volumine continentur, origine. (Auctore Rosenmuller.)	4034	Commentarium.	1227-1228
De loco Psalmorum inter hagiographos.	4037	Notes du Psaume IV.	1233-1234
Authenticité du Psautier, et réponse aux objections des incrédules contre ce livre. Par Duclot.	4039	Psalmus V. Deum orat ut malignos malis, innocentes bonis afficiat.	1241-1242
EXTRAIT du discours préliminaire sur les Psaumes. Par La Harpe.	4047	Commentarium.	1243-1244
Des Psaumes et des prophéties, considérés d'abord comme ouvrages de poésie.	<i>Ibid.</i>	Notes du Psaume V.	1251-1252
De l'esprit des livres saints. Par le même.	4064	Psalmus VI. Deum orat ut se et à morbo et à peccato sanet; exauditus autem, inimicis insultat.	1259-1260
DISSERTATION sur l'objet des Psaumes, considérés dans le sens littéral et dans le sens prophétique. Par Rondet.	4083	Commentarium.	1261-1262
Première question. Quel est le premier objet des psaumes, leur objet dans le sens littéral et immédiat? <i>Ibid.</i>		Notes du Psaume VI.	1263-1264
Seconde question. Quel est le principal objet des Psaumes, leur objet dans le sens prophétique, couvert sous le voile de la lettre?	4090	Psalmus VII. Pro se contra Säuem, ut ipse ob suam innocentiam servetur, ille verò ob pertinaciam pœnas luat.	1271-1272
DISSERTATIO in titulos Psalmorum. (Auctore Calmet).	4103	Commentarium.	<i>Ibid.</i>
— In geminas illas Hebræas voces: <i>Lammazeach</i> et <i>Sela</i> . (Eodem auctore.)	4110	Notes du Psaume VII.	1277-1278.
Articulus primus. De <i>Lammazeach</i> .	<i>Ibid.</i>	Psalmus VIII. Dei magnitudinem prædicat à miris ejus operibus, præsertim hominis; atque adeò Christi exaltatione Psalmus est propheticus.	1289-1290
Art. II. De <i>Sela</i> .	4114	Commentarium.	<i>Ibid.</i>
Dictionum nonnullarum, in Psalmorum titulis frequentius obviarum, explicatio. (Auctore Rosenmuller.)	4118	Notes du Psaume VIII.	1293-1296
SERIES chronologica Psalmorum.	4129-4150	Psalmus IX. Gratias agit Deo quòd se et alios afflictos ab hostium injuriâ tueatur; orat ut id perpetuò faciat impios evertens, et pios inopes defendens. Quare hic psalmus in duos apud Hebr. secatur.	1305-1306
GENÈRARDI in suum Psalmorum commentarium, ad SS. Patrem Gregorium XIII, Præfatio.	4137-4138	Commentarium.	1309-1310
Ad episcopum Ariminensem J. B. Castellium Epistola.	4141-4142	Notes du Psaume IX.	1319-1320
Ad lectorem.	4143-4146	Psalmus X. Se sui que similes, quòd Deo fidant, in tuto esse; impios autem et peccatores malè perituros.	1335-1336
IN PSALMOS COMMENTARIUM.	4153-4154	Commentarium.	1337-1338
Psalmus primus. Pios et probos beatos, impios contra et peccatores esse miseros.	<i>Ibid.</i>	Notes du Psaume X.	1339-1340
Commentarium.	<i>Ibid.</i>	Psalmus XI. Petit et servetur, quòd impiorum regnum omnia occupet. Idem precatur piis cæteris, Dei promissum urgens.	1347-1348
Notes du Psaume premier.	4163-4166	Commentarium.	<i>Ibid.</i>
Psalmus II. Frustra homines, præsertim et reges et principes, sese Christi regno opponere; nam eum esse universum regem à Deo Patre constitutum, cui sit parendum si salvi esse velimus.	4177-4178	Notes du Psaume XI.	1349-1350
Commentarium.	<i>Ibid.</i>	Psalmus XII. A Deo petit ut se ab inimico defendat, ut à morte liberatus, ejus beneficia canteat.	1353-1354
Notes du Psaume II.	4195-4196	Commentarium.	1355-1356
Psalmus III. Deum, ut se ab hostili exercitu defendat,		Notes du Psaume XII.	1356-1357
		Psalmus XIII. Quòd impiorum plena sunt omnia. Operat Christi adventum, velut bonis salutem allaturum.	1359-1360
		Commentarium.	1360-1362
		Notes du Psaume XIII.	1367-1368
		INDEX RERUM.	1373-1374